TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPANESİ

KAYİT No. 383

YER No. A/241

536

لغت ناجی

آ

T. T. T. C. Kü.
383 ~~257~~
E 241 ~~243~~
TÜRK TARİH KURUMU

آب { [ع] کری دونجی، دونش: قار- شیدن بزی کورر کورمز آئب وغائب اولدی .

آب { [ف] صو: مملکتمزك آب وهواسی لطیفدر . آب بقاء آب جاویدان ، آب حیات ، آب حیوان ، آب خضر ، = نره‌ده اولدیغی مجهول بر قایناغك ایچن آدمه حیات ابدیه ویرن صویی. حضرت خضر بو صودن ایچدیکی جهتله هنوز حیا- تده‌در : « لعل جانبخشی اولنجه کویا — ایمره‌نیردی لبنه آب بقا — خاقانی » « کون یوزندن اوتانوب آب حیات — مسکنن ایتدی ورای ظلمات — وله » « اول سیه جامه‌ده اول فخر جهان — آب حیوان ایدی ظلمتده نهان — وله »

آباء { [ع] (اب)ك جمعی ، بابالر : آبا واجدادمز غیرتلی آدملر ایمش. آباء علویه = اعتبار قدمایه کوره سبعهٔ سیاره‌دن کنایه‌در.

آب آتشرنك { [ف] قرمزی شراب : « آب آتشرنك ساما- نسوزدر »

آبِ آتشین { [ف] کوز یاشندن، راقیدن کنایه‌در .

آباد ، آبادان { [ف] شن، معمور. (آباد) هم مادیاتده هم معنویاتده قوللانیلیر : « معدلتدر ملکی آباد ایلین «التفاتك کوکلی آباد ایدر» (آبادان) یالکز مادیاتده قوللانیلیر : همت پادشاه زمان ملکمزی آبادان ایلدی .

آباد { [ف] ادات کثرت اوله‌رق قوللا- نیلیر : شمس آباد = کونشی چوق یر. طرب آباد = طربله طولو محل.

آبادی، آبادانی { [ف] شنلك، معمورلق: « معدلت بادیٔ آبا- دیدر » « عدل اولور بادیٔ آبادانی » (آبادانی) نثرده دها زیاده قوللانیلیر.

آبادی { [ف] اییکدن یاپیلیر بر نوع یازی کاغدی که هندك دولت آباد شهرنده اعمال اولنور: آبادی اوزرینه یازلمش کلام قدیم .

آبار { [ع] (بئر)ك جمعی قویولر. ینه (بئر)ك جمعی اولان (ابآر)دن مقلوبدر: نقصان میاه آبار. (ابآر) قوللانلماز .

آبخور آبخورد { [ف] نصیب، قسمت.

آبخیز { [ف] طالغه .

آبدار { [ف] رونقلی ، لطافتلی : شعر آبدار § طراوتلی ، تازه: میوهٔ آبدار § زاغلی، جوهرلی: تیغ آبدار.

آبدان { [ف] صو قابی .

آبدست { [ف] نمازه وعبادات سائره‌یه باشلامه‌دن اول صورت مخصو-

صه‌ده بعض اعضای بدنی ییقایوب پاك ایتمك كیفیتی: آبدست آلنمه‌دن نماز قیلنماز. آبدست ویرمك = تكدیر، تعزیر.

آبدستان { [ف] ابریق كبی ایچنه صو قونیلوب ال ییقانه‌جق قاب.

آبدندان { [ف] عاجز، شاشقین.

آبده { [ع] دیللرده داستان اولوب قالان وقعه § اخلافه یادكار قالان آثار اسلاف § تنظیری قابل اولمیان اشعار جیده.

آب راه { [ف] صو یولی.

آب روی { [ف] شرف ، حیثیت ، یوز صویی. § مدار شرف وافتخار: بیضاوی، آب روی مفسریندر . «آب روی امت آخر زمانیدر سوزم — نفعی» (آبرو) صورتنده یازلاملی. آب رو دوكمك .

آب روان { [ف] آقار صو: آب روان كوكلدن غبار غمی ازاله ایدر.

آبریز [ف] آیاق یولی.

آب زر { [ف] آلتون صویی: «نه قدر آبداردر شعرك! - آب زرله یازلسه شایاندر» .

آب زندگانی { [ف] یاخود .

آب زندگی { [ف] (آب بقا) یه باق.

آبزه { [ف] صو صیزنتیسی.

آبستن { [ف] كبه اولان دیشی § حاوی، مشتمل : شب آبستنست = كیجه كبه‌در. آبستن صفا وكدردر بتون لیال كون طوغمادن مشیمهٔ شبدن نه‌لر طوغار - رجمی.

آبسوار { [ف] صو اوزرنده یوزن § صو اوزرنده پیدا اولان قابارجق.

آبشار { [ف] صو شارلتیسی .

آبشناس { [ف] كمی قلاووزی § صو یولجی.

آب شور { [ف] آجی صو.

آب شیرین { [ف] طاتلی صو.

آب طرب { [ف] شراب: «خانهٔ رندی ییقار آب طرب»

آبكار { [ف] سقا § صوجی.

آبگون { [ف] صورنكنده، مائی، ماوی.

آبگون قفس { [ف] سما .

آبگیر { [ف] صو اریكلن یر.

آبگینه { [ف] شیشه، صراحی: «آبگینه ایچنده‌می كیدر — لب لعلك خیالی دلده مدام — باقی» § آینه.

آبله { [ف] سیویلجه .

آبلوقه { [ایتالیانجه‌دن blocco] دكز محاصره‌سی .

آبنوس { [ف] آبانوز دینیلن سرد و سیاه آغاج.

آب و تاب { [ف] رونق، لطافت: چهره سنده‌كی آب وتاب، نشئه بخش مجلس اولدی. یالكز (آب) بو مقامده قوللانلماز.

آبونه { [فرانسزجه‌دن abonné] غزته و رسائل موقوته كبی نشریاته پیشیندن مشتری اولان، مشترك .

آبی { [ع] چكینیجی، چكینن؛ تیكسینیجی، تیكسینن .

آبی { [ف] صوده یاشایان، صوده حاصل اولان § مائی، ماوی § آیوا دینیلن میوه.

آبیار { [ف] صولایجی، صولایان. بعض اسكی منشیلر طرفندن مجازاً

یاردیم معناسنده‌ده قوللانلمشدر.

آپارتمان { [فرانسزجه‌دن appartement] بر قاچ اوطه‌دن مركب و بر عائله اقامتنه اویریشلی دائره § كرایه ویرلك اوزره بویله دائره‌لره منقسم عقار.

آپیقو { [ایتالیانجه‌دن] كمینك زنجیری طوپلایوب دمیر قالدیرمق اوزره حاضر بولنمسی § حاضر، تتیك.

آتاشه { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیتنده بولنان مأمور .

آتاشه میلیتر { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیتنده بولنان عسكری مأمور .

آتاشه ناوال { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیتنده بولنان بحریه ضابطی .

آترپینه { [رومجه‌دن] كومش بالیغنك ایریسی .

آتش { [ف] تركجه‌ده مرادفی ، مهجور حكمنده بولنان (اود) لفظیدر: «آتش كناری قیش كوننك لاله‌زاریدر - لا» § حرارت: یوركمده آتش وار § حدتلی، شدتلی: ساكن طوردیغنه باقمه، بیلسه‌ك او نه آتشدر! آتش كیجه‌سی = حضرت یحیی علیه السلامك زمان ولادتنه مصادف اولان حزیرانك اون یدنجی كیجه‌سی . خرستیانلر بو كیجه آتش یاقارلر. لیلة لوقود.

آتش آفشان ، آتش فشان { [ف] آتش صاچیجی، صاچان. كوه آتش فشان = یانار طاغ.

آتش آفشانی ، آتش فشانی { [ف] آتش افشانلق .

آتشبار { [ف] آتش یاغدیریجی، یاغدیران: سحاب آتشبار § مؤثر، محرق: آه آتشبار.

آتشپاره { [ف] آتش پارچه‌سی. حشری: او اوصلو چوجق كیتدكجه بر آتشپاره اولدی.

آتش پای { [ف] آتیك ، جست و چابك .

آتشباز { [ف] آتش ایله اجرای صنعت ایدن اویونجی .

آتش بی دود { [ف] كونش § غضب وحدت § شراب.

آتش بی زبانه { [ف] شراب § یاقوت، قرمزی عقیق .

آتشپرست { [ف] آتشه طاپیجی، طاپان، زردشت مذهبنه منسوب. «آتش آتشپرسته رحم ایتمز» .

آتشتاب { [ف] آتش كبی حرارتلی ، ضیالی .

آتش تر [ف] شراب، قرمزی شراب.

آتش خاطر ، آتشدل { [ف] هر كوردیكی كوزلی سون § سوزی مؤثر ، محرق اولان § پك ذكی آدم .

آتشخانه ، آتشكده { [ف] آتشه طاپانلرك عبادتخانه‌سی، آذركده .

آتشخرام { [ف] حرارت و سرعتله یوریین . «پایمال توسن آتشخرام ایتدك بنی - ندیم»

آتشدان { [ف] اوجاق، منقل مانغال.

آتشدم ، آتشین دم { [ف] سوزی ویا سسی مؤثر ، محرق اولان: شاعر آتشدم. بلبل آتشدم. «آلمشمی نفس بر آتشین دم؟ — ایلرمی بنی زمانه خرم؟»

آتشزبان { [ف] سوزی فوق العاده مؤثر، محرق اولان. اكثریا شعرایه وصف اولور: نفعی آتشزبان. فضولی آتشزبان.

آتشزده { [ف] یاقلمش، یاقیلان: شتون خرمنلر آتشزده اولدی.

آتشزن { [ف] یاقیجی، یاقان.

آتشزنه { [ف] چاقماق .

آتش سخن { [ف] سوزی مؤثر، محرق اولان § خاطر قیره‌جق یولده سوز سویلین . (آتشین سخن)ده دینیلیر .

آتشگیره { [ف] ماشه § آتش طوتشد - یره‌جق شی .

آتشناك { [ف] آتشلی. قزغین .

آتشی { [ف] آتشلی ، حرارتلی : آتشی مشرب § آتش رنکنده .

آتشین { [ف] آتشلی، حرارتلی: آتشین مزاج § مؤثر، محرق: «آتشین سوزلرله جولانعده حکمت یوقمیدر ؟ — ناجی» § آتش رنکنده : «نه معنی کوسترر دوشکده‌کی اول آتشین اطلس؟— ندیم» § آتشدن.

آتی { [ع] کلیجی، کلن، کله‌جك: بر وجه آتی. ایام آتیه. آتیاً = اوکده، ایلریده، زیرده: آتیاً بیان اولنور .

آثار { [ع] (اثر)ك جمعی .

آثام { [ع] (اثم) ك جمعی کناهلر.

آثم { [ع] کناهکار: امر آلهی‌یه اطاعت ایتمین آثم اولور .

آجال { [ع] (اجل) ك جمعی: انسانلر - ده‌کی آمال حلول آجال ایله محو اولور.

آجر { [ع] بر شیئی اجاره‌یه ویرن . مؤنثی آجره .

آجر { [ع] طوغله ، کرمید . فارسی (آکور)دن معربدر .

آجری { [ع ف] طوغله‌جی، کرمیدجی .

آجل { [ع] صکره‌یه قالیجی، قالان.

آجلاً { [ع] صکره‌دن : آجلاً تأدیه اولنه‌جقدر.

آجنته { [ایتالیانجه‌دن agent] واپور ویا سیغورطه قومپانیه‌لری وکالتی یاخود وکیلی § بونلره مخصوص بنا.

آجیو { [ایتالیانجه‌دن aggio] آقچه فرقی § صرافیه. § اسقونطو .

آحاد { [ع] (احد) ك جمعی . برلر . اکثریا حسابده قوللانیلیر.

آحاد ناس { [ف] خلقك آشاغی بوی، طاقمی، اوته‌کی ، بریکی، شو بو.

آختاپود { [رومجه‌دن] معروف دکز مخلوقی . § سرطانه مشابه بر نوع جیبان .

آخر { [ع] باشقه : وقت آخرده کوریشورز .

آخر { [ع] صوك : آخر نفس . § صوکده‌کی. من اوله الی آخره = اولندن صوکنه قدر. جمعی اواخر.

آخر { [ع] البته، عاقبت ، اك صکره . نظمده ادات تأکید مقامنده قوللانیلیر : « بیلمس اولسون اولدیرر آخر بو استغنا بنی — حالتی » .

آخر الامر { [ع] عاقبت. اك صکره: آخرالامر دیدیکنی یاپدی.

آخربین { [ف] ایشك صوکنی کوزیننك اوکنه کتیرن: مرد آخر بین دنیایه اعتماد ایتمز .

آخرت { [ع] انسانك اولدکدن صکره واصل اوله‌جغی عالم، اوبردنیا.

آخرین { [ع] صوکده‌کی معناسنه اولان (آخر) ك جمعی. صوکده‌کیلر، صوکده کلن انسانلر .

آخرین { [ف] صوکده‌کی، اك صوکده‌کی، صوك، اك صوك .

آخور { [ق] آت، اوکوز کبی حیوانلرك محافظه‌سنه مخصوص بنا .

آخورسالار { [ف] حکمدار حیوانلرینك اداره‌سنه مأمور ، امیر آخور .

آداب { [ع] (ادب) ك جمعی . بالجمله حرکات ومعاملاتده رعایت اولنان اصول مستحسنه : بیوکنك یاننده آیاغنی اوزاتمق آدابه مغایردر .

آدم { [ع] برنجی پیغمبر ، ابوالبشر حضرت آدم علیه‌السلام § تربیه‌لی، انسانیتلی ، مرد § غیرتکش : او آنك آدمیدر. آدم اولادی = اصیل، تربیه‌لی، آدم اولمق = تفیض وترقی ایتمك، کسب تربیه ایتمك. آدم سن‌ده! تعبیری برشیئی استخفاف مقامنده مستعملدر .

آدم پیرا { [ف] مرشد کامل .

آدمی { [ع ف] آدم اوغلی. آز قوللانیلیر.

آدمیان { [ف] (آدمی)نك جمعی. تشدیدایله قوللانلماز .

آدمیت { [ع] آدملك، انسانیت: «حقوق الفته ناجی رعایت ایلینی — نصل فدا ایده‌لم آدمیت اویله دکل » .

آذار { [ف] مارت: ابر آذاری = مارت بولودی .

آذان { [ع] (اذن) ك جمعی قولاقلر.

آذر { [ف] آتش .

آذرپرست { [ف] آتشه طاپیجی طاپان.

آذرکده { [ف] آتشه طاپانلرك عبادتخانه‌سی .

آذینه { [ف] جمعه. شب آذینه = جمعه کیجه‌سی .

آرا { [ف] تزیین ایتمك معناسنه اولان (آراستن) مصدرندن مشتقدر . وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: نظر آرا، مجلس آرا = ظریف .

آراء { [ع] (رأی)ك جمعی: اکثریت آرا. اختلاف آرا. ینه (رأی)ك جمعی اولان (ارءاء) دن مقلوبدر . (ارءاء) قوللانلماز .

آرراوت { [انکلیزجه‌دن] بر نوع بسلیجی نشسته که صو و یا سود و شکر قارشدیریله‌رق کوچك جوجقلره یدیریلیر .

آراستکی { [ف] آراسته‌لك .

آراسته { [ف] مزین، سوسلو : باغچه انواع ازهار ایله آراسته ایدی § مرتب، یرلی، یرنده : صفوف عسکر آراسته ایدلدی .

آرام { [ف] صبر، قرار: آرامی قالمدی § دیکلنمه اکلنمه : اوراده براز آرام ایدلدی § راحت، استراحت. آرام برخزینه‌درکه یر آلتنده بولنور - لا . بعض ادبا طرفندن قوللانلمقده اولان (بلا آرام) تعبیری-(بلا) عربی اولدیغندن - یاکلشدر. آرامبخش = آرام ویریجی، ویرن ؛ دیکلندیریجی ، دیکلندیرن : « مطرب! کزین یچون طوریپورسین امان بزه — آرامبخش خاطر اولور بر مقام بول ! »

آرام جان { [ف] راحت روح: « بکا هر بر نکاهك مایهٔ آرام جان اولسون-ندیم » § محبوبه، معشوقه: «کوش جانم دیکله‌سون آرام جانم سویلسون

آرامجوی { [ف] آرام آراییجی ، آرایان : آرامجویانه = آرامجو اولانه یاقیشه‌جق صورتده . آرامجویی = آرامجولق .

آرام دل { [ف] حضور قلب، سکون قلب : آرام دل شکری

ناقابل بر نعمتدر § محبوبه ، معشوقه : « ديده‌دن دور اوله اى آرام دل ! »

آرامساز [ف] آرام ايديجى ، ايدن؛ ساكن اوليجى اولان: فلان يرده آرامساز اولان عساكر عثمانيه.

آرامسوز [ف] آرام محو ايديجى ، ايدن : اومحزونانه طورش نه‌آرامسوز ايدى !

آرامگاه ، آرامگه [ف] آرام ايده‌جك ير : « كوى دلدار درافتاده‌نك آرامگهى » نثرده (آرامگاه) قوللانيلير .

آرامگزين [ف] آرام اختيار يديجى، ايدن .

آراميده آرميده [ف] راحتده ، سكون حالنده بولنان : « جان مرغى آرميده دكلدر رميده‌در - خيال» (آرميده) دهازياده قوللانيلير .

آرايش [ف] زينت،سوس: زينتليش، سوسليش معناسنده قوللانلماز.

آرد [ف] بغداى و سائره‌دن ياپيلان اون .

آرزو [ف] ايستك، كوكل ميلى: موفق اولمكزى آرزو ايدرم .

آرزودار، آرزوكش ، آرزومند [ف] ايستكلى ، هوسلى، مشتاق: آرزو - داران ترقى. آرزوكش اقبال. آرزومند وصال .

آرسنيك [فرانسزجه‌دن arcenic] صيچان اوتى .

آرش فرانسزجه‌ده (يوريش) معنا- سنه اولان(مارش)دن بوزمه‌در. عسكرى يورتمك ايچون قوماندا اثناسنده تلفظ اولنور .

آرشيدوشس [فرانسزجه‌دن] آوستريا خاندان حكمداريسنه منسوب قيز وياقادين، برباش دوقه‌نك زوجه‌سى .

آرشيدوق [فرانسزجه‌دن] باش دوقه. آوستريا حكمدارزاده‌لرينه مخصوص عنواندر .

آرما، آرمه [ايتاليانجه‌دن] كمى تجهيزاتى § دولتلرك ، مشهور خاندانلرك علامات مخصوصه‌سى .

آرماتور [ايتاليانجه‌دن armatore] كمينك دبرك،سرن، يلكن كبى تجهيزاتى ياپان § كميده خلاط ايليشد- يرمكه مخصوص آغاج ويا دمير قول.

آرنج ، آرنك [ف] ديرسك .

آرنك [ف] طرز، روش: «آسمان پايه هما سايه همايون آرنك - حقى»

آروغ [ف] ككيرمه .

آز [ف] حرص: ارباب آز، آزه راضى اولماز .

آزاد [ف] قورتلمش ، قورتيلان : افندى كوله‌سنى آزاد ايتدى.

آزاده خاطر، آزاده دل [ف] كو- كلنده عقده اولميان ، قيدسز: مرد آزاده دل كوكل اوزه‌جك شيئه مائل اولماز.

آزاده سر [ف] باشنده غائله اولميان ، قيدسز: «آزاده سره فكر تجمل نه بلادر! - جورى »

آزادى [ف] آزاده‌لك،مقيداولمايش: خاطرندن دور اولورمى شوق آزدى ؟

آزار [ف] اينجتمه ، تكدير : شاكرد استادك آزارينه تحمل ايتملى.

آزارديده [ف] اينجيدلمش،اينجيديلن؛ تكدير اولنمش، اولنان.

آزردگى [ف] آزرده‌دلك.

آزرده [ف] اينجيدلمش، اينجيديلن.

آزرده خاطر ، آزرده دل [ف] كوكلى اينجيديلن: عاشق آزرده‌دل .

آزرم [ف]حيا§حلم§شفقت§ حشمت.

آزمايش [ف] تجربه، دنه‌يش: آزمايش قلم .

آزمند [ف] حريص، طمعكار .

آزمودگى [ف] آزموده‌لك.

آزموده [ف] تجربه اولنمش، اولنان § كوركولو، ايش بيلير آدم : مرد آزموده .

آزمون [ف] تجربه. دنه‌يش، امتحان.

آزوت [فرانسزجه‌دن azote] اجسام بسيطه‌دن برى .

آزور ، آزور [ف]حريص،طمعكار.

آژنگ [ف] اختيارلق ويا طارغينلقدن چهره‌ده حاصل اولان بوريشقلر.

آس [ع] مرسين آغاجى. حب الآس = ميوه‌سى . فصيلۀ آسيه = مرسين آغاجى قبيلندن اشجار طاقمى.

آسا [ف] ادات تشبيه . عربى، فارسى كلماتك آخرلرينه كلير: جنت آسا، بهشت آسا = جنت كبى.

آسال [ف] تمل .

آسان [ف] قولاى: هر مشكل سعى ايله آسان اولور.

آسانى [ف] قولايلق ، قولاى اولش : طبع انسانى مائل آسانيدر.

آسايش [ف] راحت ، سكون § بر مملكتك راحت، سكون حالنده بولنشى : سايۀ شاهانه‌ده آسايش بركمالدر. آسايش پرور = خلقك راحت، سكون اوزره بولنمسنى التزام ايديجى ، ايدن: حكمدار آسايش پرور. آسايش پرورانه = آسايش پروراولانه ياقيشه‌جق صورتده: تدابير آسايش پرورانه. آسايش جوى = آسايش آرايجى ، آرايان ؛ آسايش ايستييجى، ايستين .

آسايش جويانه [ف] آسايش آرايانه ياقيشه‌جق صورتده.

آسبان [ف] دكرمنجى، دكرمن صاحبى.

آسبانى [ف] دكرمنجيلك.

آستان [ف] اشيك، § دركاه آستان حضرت مولانا .

آستان فنا [ف] دنيا .

آستانه [ف] اشيك، پابوجلق § دركاه: مولوى آستانه‌لرى § مركز سلطنت سنيۀ عثمانيه . استانبول. ينه بو معناده قوللانيلان (آستانۀ عليه) (آستانۀ دولت عليه) ديمكدر.

آستر [ف] آستار .

آستين [ف] اثواب يكى .

آستين افشان، آستين فشان [ف] فارغ اوليجى ، اولان ؛ واز كچيجى، واز كچن. ايكى درلو قوللانيلير: دنيادن آستين فشان اولدى. دنيايه آستين فشان اولدى.

آستين برچيده ، آستين برزده، آستين ماليده [ف]حاضرلانمش، حاضرلانان آدم.

آستمنه [ف] يمورطه .

آسمان [ف] سما.

آسمانِ برین { [ف] عرش اعلی.

آسمان رَند { [ف] منجم.

آسمان سَنج { [ف] ساعت دینیلن معروف آلت.

آسمان و ریسمان { [ف] معقول سوز ایله آکا قارشی سویلنیلن نامعقول سوزدن کنایه‌در: مصاحبات پیر و جوان آسمان و ریسمان قبیلندندر.

آسمانه‌ { [ف] طاوان (تاوان).

آسمانی { [ف] آسمانه منسوب: § مائی، ماوی: جامهٔ آسمانی. اولکی معناده جمعی آسمانیان: « ایندی زمینه غلغلهٔ آسمانیان — باقی».

آسودَگی { [ف] آسوده‌لك «خاك پایك اوله‌دن آسودگی بولمازتم. عالم بالایه سوق ایلر بوعلوی جان بنی».

آسودَه { [ف] مستریح، ساکن، راحتده: « اولدم آسوده جهانك غم فرداسندن — جوری » آسوده خاطر، آسوده دل = کوکلی آسوده اولان: « بیلمز آسوده دلان حال دل بیماری » آسوده دلی = آسوده دللك: « حمق ایمش مایهٔ آسوده دلی ».

آسی { [ع] جراح.

آسی { [ع] محزون.

آسیا { [رومجه‌دن] ارضك بش قطعه سندن‌الڭ بیوکی: آسیای وسطی.

آسیا، آسیاب { [ف] دکرمن: « کار و باری آسیاب عالمك نوبتله‌در — نابی».

آسیابان { [ف] دکرمنجی. دکرمن صاحبی.

آسیازَنه { [ف] دکرمن طاشی دیشله‌نه‌جك آلت، دیشنکی.

آسیاسَنك { [ف] دکرمن طاشی.

آسیاسنكِ زبَرین { [ف] اوستده‌کی دکرمن طاشی.

آسیاسَنك زیرین { [ف] آلتده‌کی دکرمن طاشی.

آسیاگر { [ف] دکرمنجی، دکرمن‌بابان.

آسیب { [ف] چاتمه، صدمه: « کوکلی پراضطراب ایلدی آسیب عشق» § مصیبت ضرر.

آسیب رَسان { [ف] ضرر ویریجی، ویرن، دوشورن.

آش { [ف] یمك، صولو یمك: پیشمش آشه صوغق صو قاتمه§ محرمده پیشیریلن عاشورا.

آشام { [ف] ایچمك معناسنه اولان (آشامیدن) مصدرندن مشتقدر. وصف ترکیبی حالنده قوللانیلیر: می آشام = شراب ایچن.

آشپز { [ف] آشجی.

آشتی { [ف] باریشقلق، صلح. اشتی‌پرور = صلحی التزام ایدیجی، ایدن: آشتی‌پرورانه = اشتی‌پروراولانه یاقیشه‌جق صورتده: تشبثات آشتی پرورانه. آشتی پروری = آشتی پرورلك § آشتی‌پرروه منسوب.

آشخانه‌ { [ف] آش اوی، مطبخ.

آشکار، آشکارا، آشکارَه { [ف] کیزلی دکل، بللی، میدانده (آشکار) نظم و نثرده، (آشکارا) ایله (آشکاره) یالکز نظمده قوللانیلیر: « سیف یدالله اولوب آشکار — صبری» « ایاغ باده

ظن ایتمه کف ساقیده موسی وش — ید بیضادر اولمش آشکارا آستیننده — فیضی» « دلده خراش خار غم دیده‌ده اشك دمبدم — عرض اولنور جنابکه کیزلیمز آشکاره‌مز — باقی » محاوراتده (آشکاره) (آشکار)دن زیاده قوللانیلیر.

آشنا { [ف] یابانجی دکل، بیلدك، دوست: « کنج غربت کلشن جنت قدر جانبخش اولور — دار غربتده بولنسه آشنالردن بری — نابی » § خبردار، اهل وقوف: ادبیات غربیه‌یه آشنا بر ذات. بو کلمه فارسیده (صوده یوزمه) معناسنه‌ده کلیرسه‌ده ترکجه‌ده ترکیبسز او معناده قوللانلماز.

آشناگر آشناوَر { [ف] صوده یوزیجی، یوزن آدم. یوز کج.

آشنایی { [ف] آشنالق: اظهار آشنایی ایتدیلر. § آشنایه منسوب. §خبردارلق، وقوف، بومعناده ترکیبسز آز قوللانیلیر.

آشوب { [ف] قاریشیقلق، قارغاشه‌لق، کورلتی § بوحاله سبب‌اولان: نفعی وصفنده: «آشوب جهان شوخ طبعی — برهمزن کار وبار معنی — انسی».

آشوبگاه، آشوبگَه { [ف] آشوب‌یری، آشوب‌اولان‌بر: « تجلی زار دل آشوبکاه لن ترانیدر — عونی ».

آشیان، آشیانَه { [ف] یووه: «یاپار غریب قوشك آشیانتی‌الله — شناسی » «هوهویه کیرشدی عاشقانه — قیدنده دکلدر آشیانه». § خانه § کیجه اولنجه هرکس آشیانه‌سنه چکیلیر.

آصال { [ف] ایکندی ایله آقشام آره‌سی معناسنه اولان (اصیل)ڭ جمعی: بالغدو والآصال = آقشام صباح، هر زمان. مفردی بو معناده قوللانلماز.

آصَف { حضرت سلیمان نبینا‌ك وزیری (ابن برخیا) نك اسمی. قرآن کریمده « الذی عنده علم من الکتاب » ایله توصیف بیورلشدر. تشبیهاً هر وزیره اطلاق اولنور.

آصَفانه‌ { [ف] وزیرانه: احسان آصفانه.

آصَفی { [عف] وزیره منسوب: امر آصفی.

آغاز { [ف] باشلانغیج، ابتدا: «عشقك آغازی حلاوتلیدر انجامندن» § باشلامه، ابتدا.

آغازَه { [ف] تغنی باشلانغیجی § خوانده‌نك تغنی‌یه باشلامسی.

آغوستوس { [لاتینجه‌دن] معروف آی: آغستوسده صویه کیرسه‌م بالطه کسمز بوز اولور.

آغَشتَه { [ف] بولاشمش، بولاشیق؛ ایصلانمش، ایصلاق.

آغوش { [ف] قوجاق: « بر یاره ایله نشانلی کلدم - آغوشکی آچ که شانلی کلدم ».

آفات { [ع] بلا، عارضه، صاقینیله‌جق حال معناسنه اولان (آفت)ڭ جمعی: آفات سماویه. آفات لسان.

آفاق { [ع] (افق)ڭ جمعی. اطراف، § کوکك اطرافی، کوزه کورینن کنارلری: آفاقه نظر انداز اولان، کندینی بر دائره ایچنده ظن ایدر§ نفس ناطقه‌دن ماعدا موجودات: آفاقده مشاهده اولنان آیات الٰهیه. آفاقگیر = آفاقی‌طوتیجی، طوتان، شایع: نام آفاقگیر.

آفاقی { [عف] دره‌دن تپه‌دن، اهمیتسز: آفاقی صحبت. آفاقی سوزلر § مکهٔ مکرمه‌یه یالکز حج ایتمك ایچون

کیدوب اوراده اقامت ایتمین آدم: آفاقی حاجی.

آفَتْ [ع] بلا، عارضه، صاقینیله‌جق حال: شهرت آفتدر. «آفت عین الکمال رشك کار ایتمز بکا - نفعی» § انسانی بلای عشقه دوشورن کوزل: «انجذابك کوریلور نرده بر آفت کورسه‌ك - کورمدم سن کبی عالمده بلاخواه کوکل» (آفات) بو معناده قوللانلماز.

آفتابْ [ف] کونش § کونشك ضیاسی § صاحب جمال، دلبر: «آفتابم! بنی ظلمتده براقدك کیتدك» § کوزل، پارلاق چهره: «آج ایمدی آج نقابکی - عیان ایت آفتابکی - اکرم».

آفتابْ اِشتِهارْ [ف] پك مشهور اولان بیوك آدم.

آفتابْ پَرَستْ [ف] کونشه طاپیجی، طاپان § نیلوفر چیچکی § آی چیچکی § قایا کلری دینیلن حیوان.

آفتابِ سَرِدیوارْ، آفتابِ سَرِکوهْ [ف] عمرك صوکی.

آفتابْ سُوارْ [ف] صباحلری ارکن قالقان آدم.

آفتابِ قُرَیشْ، آفتابِ قُرَیشِی [ف] حضرت محمد علیه السلام: «آفتاب قریش اولنجه عیان — ظلمات اوزره اولدی نور افشان».

آفتابگیر [ف] شمسیه.

آفَتِ جانْ، آفَتِ دَوْرانْ [ف] کوزللر حقنده ایراد اولنور تعبیراتندر: «نه کوردم آه امان الامان بر آفت جان - ندیم» «هودیوب شوق ایله اول آفت دوران دونسون - نجیبی» (آفت جان) روحه تأثیری اولان: «دل ویرمه غم عشقه که عشق آفت جاندر - فضولی».

آفَتْ زَدَگانْ [ف] (آفت زده) نك جمعی.

آفَتْ زَدَه [ف] بلایه اوغرامش، مصیبته تصادف ایتمش اولان: اهالی آفت زده اولقدن وقایه ایدلدی. مزروعات آفت زده اولدی.

آفْرُوشَه [ف] اون حلواسی.

آفَریدکارْ [ف] یارادیجی، یارادان الله. آفریدکاری = آفریدکارلق § آفریدکاره منسوب.

آفَریدَه [ف] یارادلمش، مخلوق: «نوردن آفریده‌در جسمك - آفتاب اولسه وجهی وار اسمك» انسان هیچ بر آفریده‌یی اینجتمه‌ملیدر. فرد آفریده = هیچ کیمسه.

آفَرینْ [ف] ادات تحسین. بر شی بکنلدکده ایراد اولنور: «آفرین ای روزکارك شهسوار صفدری - نفعی» «آفرین ارباب عشقك قوت بازوسنه - فطنت».

آفَرینْ [ف] یاراتمق معناسنه اولان (آفریدن) مصدرندن امر حاضردر. دائما وصف ترکیبی حالنده قوللانیلیر: جهان آفرین = جهانی یارادان. سحر آفرین.

آفَرینْ خوانْ [ف] آفرین دییجی: بو آدمه عالم آفرین خوان اولدی.

آفَرینِشْ [ف] یارادیلش، خلقت: بنده بو حال مقتضای آفرینشدر § عالمك یارادیلیشی، خلقت عالم.

آفَرینَنْدَه [ف] یارادیجی، یارادان، الله.

آفِلْ [ع] غائب اولیجی، اولان. اکثریا کواکب حقنده قوللانیلیر: «باشقه بر یرده طلوع ایلر کونش آفلمیدر؟ - وصفی».

آفُورُوزْ [رومجه‌دن] بر خرستیانك کلیسا و آیینه عدم قبولی مجازات روحانیه‌سی: آفوروز ایتمك.

آقادِمیا [رومجه‌دن] افلاطونك وقتیله شاکردانه درس ویردیکی میدان § انجمن دانش: فرانسه آقادمیاسی.

آقْتْرِیسْ [فرانسزجه‌دن actrice] تیاتروده اوینایان، اویونك بر شخصنی تجسم ایتدیرن قیز، قادین.

آقْتُورْ [فرانسزجه‌دن acteur] تیاتروده اوینایان، اویونك بر شخصنی تجسم ایتدیرن ارکك.

آقْسِیُونْ [فرانسزجه‌دن action] شرکت حصه‌سی، سهم.

آقُورْدَه [ایتالیانجه‌دن accordo] پیانو وسائر آلات موسیقیه دوزنی.

آگاه، آگَهْ [ف] واقف، خبردار: «حق ایده درد دلدن مکر آکاه سنی - نجیبی» «قلم سرائر حال دلدن آکهدر» § بصیرتلی، اویانیق: «بر دل آکاهه بیك غافل کوکل اولسون فداء» دل آکاه = قلبی اویانیق، متیقظ.

آگاهی، آگَهی [ف] آکاهلق.

آکِلْ [ع] ییجی، ییِن.

آکِلَه [ع] عارض اولدیغی عضوی تدریج ایله ییر بر مرض.

آگَنْدَه [ف] طولدیرلمش، طولو. آکنده کوش = سوز دیکله‌مز، سفیه.

آلْ [ع] فامیلیا، اولاد، عیال، اقربا، احفاد: حضرات آل کرام رسول.

آلْ [ع] عایش، حیله، دوزن (سراب) معناسندن منقولدر: «عقلم آلدك ای پری بیلمم نه آل ایتدك بکا - وصفی» (سراب) مقامنده قوللانلماز. شو بیتده توریه طریقیله واقع اولمشدر: «کوستردی یوزین بزه اول غنچه بر زمان - صکره آچلدی وجهنی بیلدك که آل ایمش - شیخ الاسلام یحیی».

آلْ [ف] معروف رنکده اولان: رخ آل.

آلاءْ [ع] (الی)ك جمعی. نعمتلر: «اویله محتاج ثناولیدر آلای عدم؟ - عاکف» مفردی قوللانلماز.

آلابانْدَه [ایتالیانجه‌دن alabanda] کمینك ایکی یانندن هر بری. § حرب کمیسنك بریانده بولنان طوپلرك بردن آتشلمسی § شدتلی تعزیر: آلابانده ویردی. آلابانده یدی. اورسا آلابانداـ = کمی‌یی بردن چویرمك قوماندسی.

آلاتْ [ع] (آلت) ك جمعی. ایش ایشلیه‌جك طاقم، آوادانلق: «تحصیل کمالات کم آلات ایله اولماز - لا» آلات حرب § اعضای بدن: آلات داخلیه.

آلارْغَه [ایتالیانجه‌دن alargo] آچیق، آچیقده، اوزاق، اوزاقده: شویله آلارغه طوره‌م.

آلافْ [ع] (الف)ك جمعی. بیکلر. اکثریا حسابده قوللانیلیر.

آلافِرانْغَه [ایتالیانجه‌دن] اوروپالیلرك اصول و عاداتنه موافق: آلافرانغه البسه. آلافرانغه کیینش.

آلامْ [ع] (الم) ك جمعی:

آلایِشْ [ف] کلفتلی کوسترش، طنطنه، اسراف: ترك آلایش سرمایهٔ آسایشدر. آلایش دنیا = دنیا تکلفاتی.

آلْبُومْ [لاتینجه‌دن albume] فوطوغراف رسملرینی و سائر تصاویری اشکال و خاطراتی حاوی جزءدان.

آلَتْ [ع] بر ایش ایشله‌مکده قوللانیلان واسطه: آلت کتابت =

قلم § واسطه اولان آدم : § عضو . آلت تكلم = لسان .

آلِ عَبا [ع] على ، فاطمه ، حسن ، حسين رضى الله عنهم حضراتى: بندۀ آل عبا .

آلِ عثمان [ف] ارطغرلك مخدومى غازى سلطان عثمان حضرتلرينك اولاد واحفاد كرامى ، عثمانلى پادشاهلرى: پادشاهمز سلطان محمد رشاد خان مفخر آل عثماندر .

آلَسْتا [ايتاليانجه‌دن allesta] حاضر ، مهيا .

آلفْتَه [ف] آليشيق ، آليشقين جمعى آلفتكان .

آلْگُونَه [ف] قادينلرك يوزلرينه سوردكلرى پنبه‌دوز كون ، قيزللق .

آلَنْك [ف] متريس ، شارانپول .

آلَوْ [ف] آتشدن چيقان پارلاق ومشتعل يالين ، لهيب . (آلاو) دن مخففدر .

آلُوْ [ف] اريك .

آلُوْد [ف] بولاشق معناسنه اولان (آلودن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى حالنده قوللانيلير : شراب آلود = شرابه بولاشمش . خواب آلود = اويقويه طالمش . شباب آلود .

آلودگى [ف] آلوده‌لك .

آلُودَه [ف] بولاشمش ، بولاشيق ، § طالمش ، مستغرق : آلودۀ مناهى . تجارتله آلوده اولمش بر آدمدر .

آلِهَه [ع] (آله)ك جمعى . مشركلرك معبودلرى . لات ، عزى ، منات دينيلن آلهه .

آلِيَّه [ع] آلته متعلق . علوم آليه = صرف ونحو كبى ، علوم عاليه‌يى تحصيله واسطه اولان علملر .

آماج [ف] آتيله‌جق شى ايله اورلق اوزره ديكيلن نشان ، نشان تخته‌سى . آماجگاه ، آماجگه = نشان يرى ديمك ايسه‌ده (آماج) مقامنده قوللانيلير .

آمادَگى [ف] آماده‌لك .

آمادَه [ف] حاضر ، حاضرلانمش : عصرمزده وسائل ترقى آماده ايدلدى . « بر دل بى تاب ايله بيك غمزه‌يه آماده‌يم — نائلئ قديم » .

آماس [ع] بدنده پيدا اولان شيش ،

آمال [ع] (امل)ك جمعى : «برشى ديمم اى توكنمز آمال . هيهات ديرم هزار هيهات ! »

آمَدُو رَفْت ، آمَدُوشُدْ ، آمَدْشُدْ [ف] كلوب كيتمه ، واروب كلمه . برنجيسى واو سز قوللانلماز . ايكنجيسى (و) ايله آز قوللانيلير . اك زياده قوللانيلان اوچنجيسيدر : آمد شد امواج . آمد شد سفائن .

آمِر [ع] بيوريجى ، بيوران: شريعت مطهرۀ نبويه نظافتى آمردر § رئيس ، باش مأمور ؛ دائره‌نك آمرى § مافوقده بولنان مأمور : متصرف قائمقامك ، والى‌ده متصرفك آمريدر . مؤنثى آمره .

آمِرانَه [ف] آمرجه ، آمرجه‌سنه : آمرانه بر طور كوستردى .

آمِرْزِش [ف] عفو ، عفو ايتمه ، ايدش . حق آلهيده قوللانيلير .

آمِرْزْ گارْ [ف] عفوايديجى ، ايدن ، الله .

آمِرْزْ گارى [ف] آمرزكارلق .

آمِين [ع] يوركنده قورقو اوليان ، يوركى امين اولان آدم .

آمِناً [ع] قورقوسزجه ، امنيتله . حجاج آمناً مكه‌يه واصل اولديلر . بو مقامده (آمناً) استعمالى ياكلشدر .

آمَنّا [ع] ايناندق : « برق ، نوركدن ايتدى جذب سنا — اى ضيابخش ديده آمنا ! »

آموز [ف] اوكرنمك معناسنه اولان (آموختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى حالنده قوللانيلير : حكمت آموز = حكمت اوكره‌ديجى ، اوكره‌دن . ادب آموز .

آموختگانِ ازل [ف] انبيا ، اوليا ، بيوك آدملر .

آموزكار [ف] اوكره‌ديجى ، معلم ، معلمه .

آموزكارى [ف] معلملك ، معلمه‌لك .

آمونياق [فرانسزجه‌دن] نشادر روحى .

آميخته [ف] قارشمش ، قارشديرلمش ، قاريشيق : « آميخته‌در شكرله شيرم » .

آميرال [فرانسزجه‌دن amirale] سفائن حربيه قوماندانى ، بردونما ويا فيلو قوماندانى . (امير الماء) ويا (امير البحر) دن بوزمه‌در .

آميز [ف] قارشمق معناسنه اولان (آميختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى حالده قوللانيلير : حكمت آميز = حكمتله قاريشيق .

آميزش [ف] قاريشش ، قاريشوب كوريشش ، برلكده دوشوب قالقمه ، اختلاط . اكثريا انسانلر حقنده قوللانيلير : حسن آميزش حسن خلق علامتيدر .

آميزَه موى [ف] صاچنه ، صاقالنه قيرصرپمش اولان آدم .

آميزَه مويى [ف] قير صاچليلق ، قير صاقالليلق : « ايرشدى موسم آميزه مويى » .

آمين [ع] اسماء الٓهيه‌دندر . ياخود (يارب قبول ايت ، بويله اولسون ، بويله ياپ) معنالرندن برينه دلالت ايدر اسم فعلدر : «ياشاسون پادشاهمز آمين!» .

آمين خوان [ف] آمين ديبجى ، دين : بو دعايه بتون عالم آمين خوان اولور § هرنه‌ديرلرسه قطعا اعتراض ايتميوب پك ايى دين .

آن [ف] كوزللك جاذبه‌سى : آنلى كوزل . تعريفنده بعض عرفا « بونك كيفيتى تعبير اولنماز ذوقه دائردر » ديمشلر . اكثريا (حسن) ايله برلكده ايراد اولنور : حسن وآن قوت جان عاشقاندر .

آن لحظه ، دم : هر آن (آن) قابل انقسام اولميان زمان ديمك ايسه‌ده شيوۀ لسان اقتضاسنجه تأكيداً تقييد ايله دخى قوللانيلير : آن واحدده . آن غير منقسمده . الآن = شيمدى .

آناء [ع] (انى)ك جمعى . كيجه ياريسنه طوغرى اولان وقتلر . آناءالليل = كيجه ياريلرى . مفردى قوللانلماز .

آن بَآن ، آناً فآناً [ف ، ع] لحظه‌دن لحظه‌يه ، لحظه لحظه ، بردوزى‌يه : آثار ترقى آن بآن تنوير چشم شكران ايتمكده‌در .

آناختار [رومجه‌دن] كليد آچه‌جق معروف آلت § واسطۀ حصول ، غيرت موفقيتك آناختاريدر .

آنافور [رومجه‌دن] آقينتى‌يه قارشى آقان صو .

آنتيپرين [يونانيجه‌دن] صيتمه‌يى كسمكه و اوجاغ عصبيه‌يى تسكينه يارار يكى بردوا .

آنتيقه [فرانسزجه‌دن] اسكى زماندن قالمه مصنوعات بشر ، بونلردن هربرى § اسكى، نادر: آنتيقه برآدمدر § غريب. تحف: آنتيقه فكرلى. (عنتيقه) يازمقده معنى يوقدر .

آنتيمون [فرانسزجه‌دن antimoine] اجسام بسيطه‌دن برمعدن‌كه قورشونله قاريشيق اوله‌رق طباعت حروفنك اذابه‌سنده مستعملدر .

آنسه [ع] كوزل خويلو ، قادين : جاريهٔ آنسه .

آنغاريه [رومجه‌دن] اجرتسز ايش § ايستكمسز ، باشدن صاوه‌جه كوريلن ايش.

آنف [ع] حاله مقارن زمان ماضيدن كنايه. شيمدى كچن آن. تركيب ايله قوللانيلير: آنف‌البيان. آنف‌الذكر.

آنفاً [ع] يوقاريده ، شوراجقده ؛ بورنكك ديبنده: آنفاً تعريف اولنان كوز علاجى پك نافعدر .

آنفه [ع] كنجلك زماننك ابتدالرى .

آنونيم [فرانسزجه‌دن] اسمسز ، كنديسنك ياخود صاحبنك اسمى بللى اولمايان: آنونيم شركت. آنونيم تأليف

آنى [ع] اولمش، كماله كلمش: اثمار آنيه

آنى [ع ف] برلحظه‌ده وقوع بولان : بيلديريمك تأثير آنيسى .

آنيه [ع] (اناء) نك جمعى . آز قوللانيلير .

آواره [ف] سرسرى ، بوش كزن ، اوته‌ده بريده طولاشان : «حاصلى آواره‌لك وقتى بهار ايامى‌در-باقى» آوارگى = آواره‌لك .

آواز [ف] سس: آواز دهل شنيدن از دور خوشست .

آوازه [ف] سس ، شدتلى سس : آوازهٔ رعد § اون ، صيت

آور [ف] كتيرمك معناسنه اولان (آوردن) مصدرندن مشتقدر. دائما وصف تركيبى حالنده قوللانيلير : پيام آور = خبر كتيرن. تعب آور = تعب كتيرن ، موجب تعب .

آورد [ف] جنك .

آوردگاه، آوردگه [ف] جنك‌يرى، ميدان حرب .

آورده [ف] كتيرلمش، كتيريلن: دعاى پادشاه‌زمان آوردهٔ زبان ايدلدى.

آونك [ف] آشاغى صارقان‌شى هونك.

آووقات [فرانسزجه‌دن avocat] دعوى وكيلى .

آويخته [ف] آصلمش، آصيلى: «كوكلى زلف ملائكبنده قيل آويخته»

آويز [ف] (آويختن)مصدرندن‌مشتقدر. دائما وصف تركيبى حالنده قوللانيلير: دل آويز = كوكل جذب ايدن.

آويزه [ف] بلور و سائره‌دن زينت اوله‌رق آصيلان شى.

آويزهٔ گوش [ف] كوپه .

آه (مشترك) حزن، سرور ، يأس . اميد كبى درونى احواله دلالت ايدر بر ادات.

آهاز [ف] كاغده سوريلن نشسته ايله يومورطه مخلوطى، آهر .

آهستگى [ف] آهسته‌لك.

آهسته [ف] آغر، ياواش، عجله‌سز: «آبريشير منزل مقصودينه آهسته كيدن - خاتمى» بعضاً تكرار ايديلير: آهسته آهسته چامليجه‌يه طوغرى چيقدق .

آهك [ف] كيرج . آهك نفته = قيزغين كيرج .

آهمند [ف] يالانجى، دوباره‌جى .

آهن [ف] دمير.

آهن جان [ف] متحمل ، جفا كش ، جانى پك آدم.

آهن جفت ، آهن گاو [ف] صاپان دميرى .

آهن خاى [ف] باشى سرت اولان آت.

آهندل آهنين دل [ف] دميريوركلى، بهادر.

آهن ربا، آهن كش [ف] مقناطيس .

آهن رگ ، آهنين رگ [ف] قوتلى، طايانقلى آت .

آهنك [ف] توافق اصوات . چالغى آلاتى آره‌سنده‌كى اويغونلق : «صيغميور جسمه جان صفاسندن - بونه آهنك روحپروردر!» § چالغى دوزنى ، چالغى‌يه دوزن ويريش: چالغيجى قانوننى آهنك ايدنجه‌يه‌قدر مجلسك دوزنى بوزلدى § صدانك اصول اوزره جريانى: «جويبار كلشنك طالدم حزين آهنكنه» § انتظام، دوزكونلك : آهنك سلاست § چالوب چاغرمه: بو كيجه اوراده آهنك وار § قصد ايتمه: آهنك عزيمت .

آهنگر [ف] دميرجى.

آهنين [ف] دمير ايچنده ، اجزاسنك جوقى دمير. صفوف آهنين = مكمل صورتده مسلح صفلر. كشتىٔ آهنين = زرهلى كمى § دميردن: بند آهنين § قاتى، قوتلى، زورلو: پنجهٔ آهنين .

آهو [ف] جيلان: آهو كوزلو. كوزى آهو. كوزلرى آهو. دلبر، محبوبه: « رقيب ياننى تنها قوماز اول آهونك - باقى » § كوزل، جاذبه‌لى كوز: «آهوان = (آهو)نك جمعى. آهوانه = آهوجه، آهوجه‌سنه: «او آهوانه‌نكهلرمشير وحشتدر-نابى» آهوبچه = آهوياوروسى.

آهوىِ شيرِ افكن [ف]عشق‌اربابنده طاقت براقميان پك جاذبه‌لى كوز .

آيا [ف] (عجبا) يه باق .

آيات [ع] (آيت) ك جمعى . ديكر جمعى اولان (آى) قوللانلماز .

آيت [ع] قرآن كريمك متصل المعنى قطعه‌لرندن هربرى آيت كريمه. قرآن كريم آيت آيت نازل اولدى § نشان، اماره، علامت: تموج رايت آيت مظفريتدر .

آيةُ الكرسى [ع] « وسع كرسيه السموات والارض » جملهٔ شريفه‌سنى حاوى اولان آيت مشهوره: « يارسول الله درخاطر بيور لطفاً بنى - آيت‌الكرسى كبى ازبرله دم اوصافكى »

آيةُ النور ، آيتِ نور [ع ف] « الله نور السموات والارض » جملهٔ شريفه‌سنى حاوى اولان آيت مشهوره: «طيبهٔ پاكه سعادتله رسول - آيت نوركبى ايتدى نزول»

آينده [ف] كليجى، كلن: آينده‌ورونده.

آيين [ف] رسم ، عادت ، كوره‌نك . § ارباب طريقتك تكيه‌لرده اجرا ايتدكلرى اصول: آيين مولويان § طرز، اصول ، آداب : آيين بندكى .

آيينه ، آينه [ف] تركجه‌سى ، مهجور حكمنده‌بولنان (كوزكو) لفظيدر . (آينه) نظمده قوللانيلير . شعرا

آینه‌یی اکثریا عکس، صورت، انکسار، آه) کلمه‌لریله برلکده ایراد ایدرلر: «بویله عکس انداز اولورسه صهٔ رنك آینه‌یه - سیف غیرتله مقرر در دونیم اولمق بکا- عونی» «صاف ایلینلر آینهٔ قلب عاشق- ویرمشلرانکسار دروندن صفا بکا-فصیح» «نه بورنجش سکا کستاخ نکاه ایلمدك- نابی» § مظهر، واسطهٔ تجلی: آنی حق آینهٔ ذات ایتدی - خاقانی».

آیِنَهٔ اِسْکَنْدَرِی { [ف] آینهٔ اسکندری، آینهٔ سکندری، آینهٔ سکندری — ارسطو طرفندن یاپیلوب اسکندریه‌ده یوکسك بر یره قونلمش بر آینه ایدی که اسکندر بونك ایچنده یوزمیلدن زیاده مسافه‌دن اعداسنك هیئات وحرکاتنی مشاهده ایدردی. اسا. طیردندر.

آیِنَهٔ آسْمانْ { [ف] آینهٔ آسمان، آینهٔ چرخ، آینهٔ چرخ، آینهٔ خاوری، آینهٔ خاوری — کونش.

آیِنَه‌دارْ، آیِنَه‌دارْ { [ف] آینه طوتیجی، طوتان § بر بر.

آیِنَه‌دانْ، آیِنَه‌دانْ { [ف] آینه محفظه‌سی: «اول‌مهر دل افروز ایله جان بریره کاسه-آینه ایله آینه‌دان بریره کاسه - عونی».

اَئِمَّه { [ع] (امام ‌ك جمعی: ائمهٔ اهل‌سنت. ائمهٔ محلات. ائمهٔ اربعه = ابوحنیفه، شافعی، مالك بن انس، احمد بن حنبل حضراتی.

اَبْ { [ع] بابا: اب مشفق. «اب وجدك کبی جداوزره‌اولوب-ایله کسب‌هنرای خیر خلف-سنبلزاده». لاٴبٍ — برباباد‌ن: لاٴب برادر.

اِبَاء { [ع] تیکسینمك، چکینمك: «داستانم نیچون اصغادن ابا ایلرسین؟ — واصف» بومعناده (ایباء) قوللانلماملی.

اَبابِیلْ { [ع] جمع بی مفرددر. بر نوع قیرلانغیج.

اِبَاتَه { [ع] بیتوتت ایتدرمك، ایتدیرملك، کیجه‌لتمك، کیجه‌لدلمك: مسافرلری کمال اکرام ایله اباته ایتدی. مسافرلرك اباته‌سی.

اِباقْ { [ع] کوله افندیسنی بلا سبب ترك ایله قاچمق: تهمت اباق.

اَباعِدْ { [ع] (ابعد) ك جمعی. اوزاقدن خصم اولانلر: اقارب و اباعد. مفردی بومعناده قوللانلماز.

اَباًعَنْ جَدّ، اَباًعَنْ جَدْ { [ع] بابادن دده‌دن: «بوملك واسعه مالکسکز اباًعن‌جد».

آبارْ { [ع] ایکنه‌جی ایکنه یاپان، صاتان.

اَبارِیقْ { [ع] (ابریق) ك جمعی.

اَباطِیلْ { [ع] (ابطوله)‌نك جمعی. مفردی قوللانلماز. (اباطل) صورتنده تحریری یاکلشدر.

اِباحَتْ، اِباحَه { مباح قیلمق، قیلنمق.

اِبْحاثْ { [ع] حقیقتنه واقف اولمق ایچون صوروب آراشدرمق، آراشدیرلمق: ابحاث اسرار قدر. سرائرك ابتحاثی. (بحث) معناسنده قوللانلماملی.

اِبْتِداء { [ع] باشلامق: ابتدا ایتدی. بو معناده (بدء) دها زیاده قوللانیلیر § باشلانغیج: ابتدای نزول باران § اول: آیك ابتداسی § اولا: ابتدا بو جهت دوشونلملی.

اِبْتِدائی { [ع ف] ابتدایه منسوب، ایلك درجه‌ده: مکتب ابتدائی. مکاتب ابتدائیه.

اِبْتِدائِیّات { [ع] تحصیله یکی باشلایانلره ویریلن درسلر § بودرسلری حاوی کتابلر.

اِبْتِدارْ { [ع] عزم و سرعت: حقیقت حالك بیانته ابتدار اولندی. (مبادرت)ده بو مقامده قوللانیلیر. سلیقه ایستدیکنی انتخاب ایدر.

اِبْتِداعْ { [ع] یکیدن برشی پیدا ایتمك، ایدلمك.

اِبْتِذالْ { [ع] عزتسزلك، اعتبارسزلق، حقیرلك، هر کسك کوزندن دوشش: بذلك صوکی ابتذال اوله‌بیلیر. عربیده اولدیغی کبی (برشیئی دائمی صورتده قوللانمق) معناسنده آز قوللانیلیر.

اَبْتَرْ [ع] قویروغی کسیك حیوان.

اِبْتِرادْ { [ع] دفع حرارت ایچون صوغق صو و سائره ایچمك § سرینله‌مك ایچون صوغق صو دوکنمك، (دوش).

اِبْتِسامْ { [ع] کولمسه‌مك. معناسنده لطافت معتبردر: «بن عاشقیم بو ابتسامك» مثلا «دشمنك ابتسامنی موجب اولدی» دینلمز (ابتسام ایتمك) ماده‌سنه ترجیحاً (تبسم ایتمك) ماده‌سی قوللانلملی.

اِبْتِغاء { [ع] طلب: ابتغای تأویل. ابتغای معالی. ابتغاءً لمرضاة الله = اللهك رضاسنی طلب مقصدیله.

اِبْتِلاء { [ع] برشیئه مبتلی، دوشکون اولش، مبتلالق دوشکونلك § انسانه‌عارض اولان مکروه ومشکل حال، مبتلااق: ابتلای رمد. ابتلای سعال § درد، محنت، امتحان آلهی: دنیا، دار ابتلادر. (ابتلاء) عربیده (دەنه‌مك) دیمك ایسه‌ده ترکجه‌ده (ابتلا ایتمك) ماده‌سی قوللانلماز. حال بوکه ینه عربیده آنك مترادفی دیمك اولان (اختیار) لفظی (ایتمك) ایله قوللانه‌بیلیرز.

اِبْتِلالْ { [ع] ایصلانمق: نزول باران ایله ابتلال‌اوراق بهار، حساس کوکلره حزن و سروردن مرکب غریب بر حال کتیرر.

اِبْتِناء { [ع] برشیئه مبتنی، برشیدن طولانی اولش. عربیده اولدیغی کبی (یاپی یاپمق) معناسنده قوللانلماز.

اِبْتِناءً { [ع] مبتنی اوله‌رق، ... دن طولانی. بوراده بولنمسی لزومنه ابتناءً دعوت ایدلدی. (بناءً) ایله بینلرنده فرق دقیق واردر.

اِبْتِهاجْ { [ع] فرح، سوینج: حجاج ذوی الابتهاج.

اِبْتِهالْ { [ع] تضرع، نیاز: عرض ابتهال.

اِبْجالْ { [ع] تعظیم: زیور دست اِبجال. (ابجال ایتمك) ماده‌سنه ترجیحا (تبجیل ایتمك) ماده‌سی قوللانلملی.

اَبْجَدْ { اسکیدن عرب حروف هجاسنی جامع اولمق اوزره ترتیب ایدیلن الفاظ معروفه‌نك برنجیسیدر. قول مقبوله کوره‌بونلرك معنالری یوقدر. ابجدحسابنك الك زیاده قوللانیلان صورتی شودر.

ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨

ط ی ك ل م ن س ع
۹ ۱۰ ۲۰ ۳۰ ٤۰ ٥۰ ٦۰ ۷۰
ف ص ق ر ش ت
۸۰ ۹۰ ۱۰۰ ۲۰۰ ۳۰۰ ٤۰۰
ث خ ذ ض ظ غ
٥۰۰ ٦۰۰ ۷۰۰ ۸۰۰ ۹۰۰ ۱۰۰۰

(ء) ایله (آ) دخی (ا) کبی بر صا- یلیر. فارسی دینیلن کاف ایله صاغر کاف عربی کاف کبی حساب اولنور. (پ، چ، ژ) حرفلری عربیلری حکمندەدر.

اَبْجَدْ خوانْ [ف] ابجد اوقویجی، اوقویان، اوقومغه یکی باشلایان: طفل ابجد حوان § شاکرد، مبتدی، عجمی: ابجدخوان مکتب حکمت.

اَبْحاثْ [ع] اسم اولان (بحث)ك جمعی: ابحاث عمیقه.

اَبْحارْ [ع] (بحر)ك جمعی.

اَبْحُرْ [ع] (بحر)ك جمعی. آزقوللانیلیر.

اَبْخَرْ [ع] آغزی فنا قوقان آدم.

اَبْخِرَه [ع] (بخار)ك جمعی: ابخرۀ متکاثفه.

اَبْخَلْ [ع] دها، اك، پك خسیس.

اَبَدْ [ع] کلەجکدە معتبر انتهاسی یوق ازمنه: دولت ابدمدت. شومصراعلر- دە اولدیغی کبی (ابداً) یاخود (الی الابد) مقامندە قوللانلمالی: «نشئۀ جاویددر نشئەم ابد چکمم خمار» «ابدجوشان اولور خون شهادت جسم وجانمدن».

اَبَداً، اَبَداً [ع] هیچ بروقت، قطعا. نفی ایله قوللانیلیر. بو مقامدە نادراً (ابدالابد) یاخود (ابدالآباد) دینیلیر.

اِبْداء و اِبْداع نمونەسز برشی وجودە کتیرمك، کتیرلمك: جناب حق کمال قدرتنی اظهار ایچون انسانی ابداع بیوردی. کائناتك ابداعی § اولدن نظیری کورلمەمش برشعر سویلمك، سو- یلنلمك: هر شاعر هوسکار ابداعدر. بر نشیدەنك ابداعی. قبحیاندە قوللانلمالی.

اِبْدالْ [ع] دکشدرمك، دکشدیرلمك، برینك یرینه دیکرینی کتیرمك دیکری کتیرلمك. (تبدیل) دها زیادە قو- للانیلیر. (تبدیل) (مبدّل) مقامندەدە ایراد اولنور، فقط (اِبدال) (مُبدَل) مو- قعندە قوللانلماز.

اَبْدالْ [ع] (بدیل) جمعی. اولیاءاللهدن یتمش نفردن عبارت بر جماعت§ اولیا زمرەسی: ابدال الله. ابدال حق. بو معنادەمفردی قوللانلماز. § دنیادن بی‌خبر، صافدرون، آلیق: ابدال آدم. بومعنادە مفرد حکمندەدر. محاوراتدە(آبدال) صو- رتندە تلفظ اولنور.

اَبْدانْ [ع] کوودەمعناسنەاولان(بدن)ك جمعی. علم ابدان علم ادیاندن مقدمدر.

اَبْدَعْ [ع] دها، اك، پك بدیع.

اَبَدِی و اَبَدی [ع ف] ابدەمنسوب، زوالسز: نعیم ابدی. سعادت ابدیه.

اَبَدِیّاً [ع] ابدی اولەرق، اولمق اوزرە.

اَبَدِیّت [ع] ابدیلك، جاودانی § صو- کسز زمان، مستقبلك حالی.

اَبْر [ف] بولوت: «اولمش قاووشنجه روز کاره - ابر سحری هزارپارە».

اِبَرْ [ع] (ابره)نك جمعی. ایکنەلر.

اِبْرا [ع] بری قیلمق، قیلنمق: ابرای ذمت. ذمتك ابراسی § آلوب ویرەجك قالمدیغنی مبین اولەرق ایدیلن معامله: اجرای ابرا § خستەیی ای ایتمك، خستە ای ایدلك: ابراء مرضی وظیفۀ مخصوصۀ اطبادر.

اِبْرار [ع] تصدیق یمین؛ برینك ایتدیکی یمینك کرچك اولدیغنه حکم ایتمك، ایدیلمك: ابراریمین، یمینك ابراری.

اَبْرار [ع] (بر)ك جمعی. اوزی سوزی طوغری، فضیلتلی، حمیتلی، کرمی چوق ذاتلر: ابرار امت کندیلرندن زیادەامته خدمت ایتدیلر. مفردی قوللانلماز.

اِبْراز [ع] ظاهره، میدانه چیقارمق، چیقارلمق: سند ابراز ایتدی. سندك ابرازی. (اظهار) ایله بینلرندە فرق واردر. مثلا (اظهار سند) دینلمز.

اِبْرام [ع] بر خصوصك اجراسنی جان صیقەجق درجەدە اصرار ایله رجا: ابرام تام. بو خصوص ایچون ابرام ایدییور. بوخصوصدە ابرام ایتمیکز.

اَبْرَد [ع] دها، اك، پك صوغق.

اَبْرَش [ع] لون اصلیسنه مخالف آلاجه بنکلری اولان، سیسلی آت. عامیانەسی (آبراش)در.

اَبْرَص [ع] برص علتنه اوغرایان، وجودندە یر یر بیاض لکەلر پیدا اولان آدم، آبراش.

اَبْرکار [ف] شاشیرمش، نه یاپەجغنی بیلمز آدم.

اَبْرُو [ف] قاش: «ایستسەك بیك داستان سویلرسین ابرولرلە سن - ندیم».

اَبْروان [ف] (ابرو)نك جمعی. «نه چلەلر چکیور کوکلم ابروانکدن!».

اَبْرو فَراخ [ف] کولر یوزلو.

اَبْرو فَراخی [ف] کولر یوزلولك.

اِبْرَه [ع] ایکنه. ابرةالعقرب = عقربك صوقدیغی ایکنه (ابرۀ عقرب) دخی دینیلیر. ابرة الخیاط = درزی ایکنەسی. (ابرۀ خیاط) دخی دینیلیر. ابرۀ متناطیسیه = قبلەنما عقربی.

اِبْرِیز، اِبْرِیزی [ع] خالص آلتون. وصف اولەرق دخی قوللانیلیر: ذهب ابریز. ذهب ابریزی.

اَبْرِیشُم [ف] معروف بوکلمش ایپك. محاوراتدە همزە و شینك کسریله تلفظ اولنور.

اِبْرِیق [ع] معروف امزیکلی صوقابی: ابریق وضو.

اِبْرِیقدار [ف] پادشاهك ید مبارکه- لرینه ابریق ایله صو دوکمك خدمت مفتخرەسندە بولنان: ابریقدار حضرت شهریاری.

اِبْشار [ع] مژدەلەمك، مژدەلنمك: قاصد صبا رفتار کاوب کیفیتی ابشار ایلدی. کیفیتك ابشاری. (تبشیر) زیادە قوللانیلیر. (ابشار ایتمك) مادەسنه ترجیحاً (تبشیر ایتمك) مادەسی قوللانلملی.

اِبْشارات [ع] ابشارلر: ابشارات متوالیه. (تبشیرات) زیادەقوللانیلیر.

اَبْصار [ع] (بصر) ك جمعی: ابصار شاخصه.

اِبْط، اِبِط [ع] اوموزك ایچ طرفی، قولتوق.

اِبْطاء [ع] آغیرحرکت ایتمك، کجکمك: اسراع وابطاء.

اَبْطال [ع] (بطل) ك جمعی. جنکجی ارلر: ابطال رجال. مهاجمات ابطال، خدعۀ دشمنی ابطال ایلدی. مفردی بومعنادە قوللانلماز.

اِبْطال [ع] باطل قیلمق، قیلنمق، بوشه چیقارمق، چیقارلمق:

دلائل مسرودهیی ابطال ایتدی . دلائلك ابطالی . ابطال حق .

اِبطالیّات { [ع] ابطاله متعلق ملاحظات ومباحث .

اِبعاد { [ع] اوزاقلاشدیرمق ، اوزاقلاشدیرلمق . (تبعید) زیاده قوللانیلیر . (ابعاد ایتمك) مادهسنه ترجیحاً (تبعید ایتمك) مادهسی قوللانیلی .

اَبعاد { [ع] (بُعد)ك جمعی . ابعاد ثلثه : اوزونلق ، اكیلك ، درینلك .

اَبعَد { [ع] دها ، اك ، پك اوزاق .

اَبغَض { [ع] دها ، اك ، پك زیاده بغض ایدیلن ، سولمین : ابغض خلق الله .

اِبقاء { [ع] باقی ، دائم قیلمق ، قیلنمق : نامنی ابقا ایتدی . نامك ابقاسی § برنده ، اولكی حالنده براقمق ، براقلمق : ابقای مأموریت .

اِبقاءً { [ع] ابقا صورتیله : ابقاءً نصب ایدلدی .

اِبكاء { [ع] آغلاتمق ، آغلادلمق .

اَبكار { [ع] (بكر) لك جمعی . تزوج ابكار . ابكار افكار .

اَبكَم { [ع] دیلسز .

اَبكَمی ، اَبكَمیّت { [فع] دیلسزلك .

اِبلاغ { [ع] واردرمق ، واردیرلمق ، ایرشدرمك ، ایرشدیرلمك : معاشك حدلایقنه ابلاغی . (تبلیغ) بو مقامده قوللانلماز .

اَبلَج { [ع] آچیق قاشلی .

اَبلَد { [ع] ذكاسز ، قابا ذهنلی § دها ، اك ، پك قابا ذهنلی .

اَبلَغ { [ع] دها ، اك ، پك بلیغ .

اَبلَق { [ع] آیاقلرینك سكیلی اویلوقلرینه قدر وارمش اولان آت ، آلا باجاق § كوسترشلی آت .

اَبلَق سُوار { [ف] ابلقهبینن ، شهسوار .

اَبلَه { [ع] صافدرون ، ابلهانه = بونجه ، بونجه سنه .

اَبلَه فِریب { [ف] بون آلدادیجی ، آلداتان ؛ عقلایی آلدادهمیوب یالكز قابا آدملری آلداته بیلن . ابله فریبانه = ابله فریب اولانه یاقیشهجق صورتده : نمایش ابله فریبانه .

اَبلَهی ، اَبلَهیّت { [فع] صافدرونلق ، بونلك .

اِبلیس { [ع] شیطان : ابلیس پرتلبیس § حیله كار ، مغفل .

اِبلیسانه { [ف] ابلیسجه ، ابلیسجهسنه : مقدمات ابلیسانه . احتجاجات ابلیسانه .

اِبن { [ع] اوغل . اضافتسز قوللانلماز : ابن الرشد . ابن الفارض . ابن سینا . ابن خلدون . علمین بیننده واقع اولنجه همزهسی ساقط اولور : محمد بن عبدالله . سطر باشنه تصادف ایدرسه (ابن) یازیلیر . اسلوب فارسی اوزره علمین بیننده كی (ابن) طی ایدیلهرك برنجیسی ایكنجیسنه مضاف قیلنیر . مثلا (عیسی بن مریم ، ابراهیم بن ادهم) (عیسیٔ مریم ، ابراهیم ادهم) شكلنه قونیلور . (ابن) ملازم مداوم معناسنیده مفید اولور . بوحالده ملازمت ، مداومت اولنان شیئه مضاف قیلنیر .

ابن السبیل ، ابن سبیل = یولجی . جمعنده (ابناء السبیل ، ابنای سبیل) دینیلیر . ابن الیوم ، ابن یوم = فردایی دوشونمین . ابن الوقت ، ابن وقت = وقتی حسن استعمال ایدن ، وقتی نقد بیلن ، وقته كوره طاورانان . ابن ارض = غربتده بولنان ، غریب الدیار . ابن اسبوعین = بدر ، ماه تمام § كوزل یوزلو ، دلبر . ابن حرّه = عفیف ، مستقیم آدم . حضرت شیخ اكبره (ابن العربی) ویا (ابن عربی) دینیلیر .

اَبنا { [ع] (ابن)ك جمعی : ابنای جنس . ابنای زمانه .

اَبنِیَه { [ع] اسم اولان (بناء)نك جمعی : ابنیهٔ مرتفعه . ابنیهٔ امیریه . تشدید ایله غلطدر .

اَبو { [ع] (اب)اسمنك حالت رفعی اولوب كنیهلرده بولنور .

اَبواب { [ف] (باب)ك جمعی : دور ابواب . « حضرت الله ، افندی ! فاتح الابوابدر — لا » .

اَبُوالبَشَر { [ع] حضرت آدم .

اَبُوالذَّهَب { [ع] آلتونی چوق ، زنكین آدم . آلتون باباسی .

اُبُوَّت { [ع] بابالق صفتی : حقوق ابوت . ابوةً = بابالق ، بابا اولمق جهتیله .

اَبو تُراب { [ع] حضرت علی . ایلهمم چرخه سرفروااما خاك پای ابوتراب اولوردم .

اَبَوَین { [ع] آنا بابا : حقوق ابوین .

اِبهاج { [ع] فرح ، سوینج ویرمك ، ویرلمك ؛ سویندرمك ، سویندیرلمك : التفات امیر الحاج ، حجاجی ابهاج ایلدی . حجاجك ابهاجی .

اِبهام { [ع] الك وآیاغك باش پارماغی .

اِبهام { [ع] قاپالی ، آكلاشلمیهجق صورتده اولمق : بو سوزده ابهام وار § قاپالی آكلاشلمیهجق صورتهقویمق ، قونلمق : ابهام كلام ایدییور . كلامك ابهامی .

اِبهامات { [ع] یوقاریده كی ایكنجی (ابهام)ك جمعی .

اُبَّهَت { [ع] عظمت ، مهابت ، وجاهت بهجت . صدارتدن منفصل ذواته تخصیص بیوریلان القابدر . (اُبهت) ویا (اُبهت) صورتنده تلفظی یا كلشدر .

اَبهَر { [ع] دها ، اك ، پك پارلاق : نورابهر .

اَبیات { [ع] ایكی مصراعدن مركب نظم معناسنه اولان (بیت)ك جمعی .

اَبیَض { [ع] آق . بوكا بدل اكثریا (بیاض) قوللانیلیر . موت ابیض = فجأةً وفات .

اَپُولَت { [فرانسزجهدن Epaulette] عسكرلرك رتبه وصنفلرینه كوره صیرمه واییك ویا یوكدن اوموزلرینه طاقدقلری صچاق . (آپولت) صورتنده تلفظ اولنور .

اَتان { [ع] دیشی اشك .

اَتباع { [ع] (تابع)ك جمعی . بر ذاتك خدمتكارلری ، آدملری § بر بیوك ذاتك امرینه امتثال ایدنلر مسلكنی طوتانلر : اتباع ابو حنیفه . برنجی معناده مفرد مقامنده قوللانلمسنه احتیاج یوقدر .

اِتباع { [ع] تابع قیلمق ، قیلنمق ؛ آردی صره كتیرمك ، كتیرلمك (عد)ی (شمار) ه اتباع ایله (عد و شمار) دیمك

غلطدر . عربیده اولدیغی کبی (اِتّباع) معناسنده قوللانلماز .

اِتَّباع { [ع] تابع اولمق ، آردی صیره کیتمك ، اویمق : « نه ایچون راه باطله کیده‌لم ؟ — کلکز حقه اتباع ایده‌لم » (اقتدا) و(اقتفا) ایله بینلرنده‌فرق واردر .

اِتَّباعاً { [ع] تابع اوله‌رق ، اویارق ، تبعیت صورتیله : تقدیم الاهم علی المهم قاعده‌سنه اتباعاً . . .

اِتّحاد { [ع] برلشمك ، برفکرده اولمق § سوز برلکی : اتحاداسلام . اتحادآرا .

اِتحاف { [ع] تحفه اوله‌رق ویرمك ، کوندرمك ، ویرلك ، کوندرلمك : برآلتون ساعت اتحاف ایتدی . ساعتك اتحافی . (اهدا) ایله بیلرنده فرق واردر . (اتحاف) نظر دقتی جالب شیلرده قوللانیلیر . مثلا (برسپد چیچك اتحاف اولندی) دینلمز . (سلام)ك شانه حرمةً (اتحاف سلام) دینیلیر .

اِتّخاذ { [ع] ایدنمك ، ایدینلمك : فلانی دوست اتخاذ ایتدی . فلانك دوست اتخاذی . یالیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلا == کاشکی فلانی دوست ایدنمه‌مش اولایدم ! § قورمق ، قورولمق : برتدبیر مؤثر اتخاذ ایتدی . تدابیر مؤثره اتخاذی .

اَتْراب { [ع] (ترب)ك جمعی . یاشداشلر ، اقران : بین الاتراب تمیز ایله شهرتیاب اولدی . مفردی قوللانلماز .

اَتْراك { [ع] (ترك)ك جمعی .

اَتْرِبَه { [ع] (تراب)ك جمعی .

اُتْرُجّه { [ع] ء آغاج قاوونی .

اِتّساع { [ع] بوللاشمق ، کنکیشلنمك : بوللق ، کنکیشلك : « اتساع منزل اولماز دافع تنکیٔ دل » بو معناده (وسعت) دها زیاده قوللانیلیر .

اِتّساعاً { [ع] مجازاً : اتساعاً (خانه) یه (آشیانه) اطلاق اولنه‌بیلیر .

اِتّصاف { [ع] وصفلانمق ، بر حالی کیینمك . اکثریا حسنیاتده قوللانیلیر : اخلاق حمیده ایله اتصاف ایدنلر البته صاحب انصاف اولورلر .

اِتّصال { [ع] اولاشمق : قاووشمق ، بیتیشمك . اکثریا اشیاده قوللانیلیر : شمن‌دوفر خطلری اتصال ایتدی .

اِتّضاح { [ع] واضح اولمق ، میدانه چیقمق : اتضاح ایتمش مسئله محتاج ایضاح اولورمی ؟

اِتْعاب { [ع] زحمت ، یورغونلق ویرمك ، ویرلك : اتعاب ذهن ایدییور . حیوانلرك اتعابی . تشدید ایله غلطدر .

اِتّعاظ { [ع] وعظ قبول ایتمك ، نصیحت دیکلیوب مقتضاسیله عامل اولمق : واعظ دیکله‌مك معناسنه کلمز .

اِتّفاق { [ع] بربرینه اویوب برلشمك ، برفکرده اولمق § سوز برلکی : اتفاق آرا . (اتحاد) دها قوتلی عد اولنور .

اِتّفاقا ، اِتّفاقاً { [ف،ع] تصادفی اوله‌رق ، راست‌کله : اتفاقا اوراده بولندی .

اِتّفاقات { [ع] اتفاقلر : اتفاق دول § تصادفات راست کله ، اولشلر : اتفاقات عجیبه . اتفاقات حسنه .

اِتّفاق پَذیر { [ف] اتفاق قبول ایدیجی ، ایدن § اوزرینه اتفاق ایدیلن : مذاکره اولندی ، علی‌السحر بوله جیقلمق خصوصی اتفاق پذیر اولدی .

اِتّفاقی { [ع،ف] تصادفی ، راست کله : بویله کوزل برسوز سویلنمسی اتفاقیدر .

اِتّفاقیّات { [ع] تصادفی ، راست کله اولان شیلر . غرائب اتفاقیات . (اتفاقات) ایله بینلرنده‌کی فرق ظاهردر .

اِتّفاقیّه { [ع] اتفاقه متعلق : مواد اتفاقیه § تصادفه عائد : موفقیات اتفاقیه .

اِتّقاء { [ع] صاقنمق ، چکنمك . بو معناده (توقی) دخی قوللانیلیر § اللهدن قورقمق ، مخافة الله : (توقی) بو معناده قوللانلماز .

اِتْقان { [ع] محکم قیلمق ، قیلنمق ؛ پوروزسز یاپمق ، یاپلمق : اداره واتقان اموره مقتدر بر مأمور . امور مهمه‌نك اتقانی .

اَتْقِیاء { [ع] (تقی) نك جمعی . اتقیای امت .

اِتّکاء { [ع] طایانمق ، سویکنمك : عصاسنه اتکا ایله تکلمه باشلادی .

اِتّکال { [ع] (توکل) ه باق . آز قوللانیلیر .

اِتْلاف { [ع] تلف ایتمك ، ایدلمك : بونجه نفوسی اتلاف ایتدی . بونجه نقودك اتلافی .

اَتَمّ { [ع] دها ، اك ، پك تام .

اِتْمام { [ع] تمام ایتمك ، ایدلمك اوقودیغی کتابی اتمام ایتدی . کتابك اتمامی .

اِتْهام ، اِتّهام { [ع] تهمتلی ایتمك ، ایدلمك : فلانی اتهام ایتدیلر . فلانك اتهامی . مثلا (هیئت اتهامیه) تعبیری ایکی صورتده اوقونه بیلیر (اتهام) تهمتلی اولمق معناسنه‌ده کلیر . اتهامنامه == برجنایتدن طولایی مظنوناً توقیف اولنان آدمه او جنایتك اسنادی حقنده هیئت اتهامیه‌دن ویریلن ورقه . مظنون بونکله محکمه‌یه تسلیم اولنور .

اِتْیان { [ع] کتیرمك ، کتیرلمك : بر طاقم دلائل اتیان ایتدی . دلائلك اتیانی . کلمك معناسنده قوللانلماز .

آثاث { [ع] دوشه‌مه وسائره کبی اوطاقمی : اثاث بیت .

اِثْبات { [ع] ثابت قیلمق ، قیلنمق : مدعاسنی اثبات ایتدی . مدعانك اثباتی § وار ایتمك ، ایدلمك ، (محو)ك ضدی : محو و اثبات ایله مسوده‌نك آلتنی اوستنه کتیردی . مسوده‌نك محو و اثباتی . اثبات وجود == وارلغنی کوسترمك ، کورنمك .

اِثْر { [ع] ایز . (اَثَر) کبی بونك‌ده جمعی . (آثار) کلیرسه‌ده خصوصی اوله‌رق قوللانیلیر : آثار قدم ، آثار اقدام == آیاق ایزلری § مسلك ، چیغیر : فلانك اثرینه اقتفا ایتدی . بومعناده جمعی قوللانلماز .

اَثَر { [ع] بر شیئك وارلغنه دلالت ایدن شی ، بر آدمك وجوده کتیردیکی شی : قاموس ، فیروزآبادینك اثریدر § علامت : بیوك بر اثر حمیت کوستردی § بقیه § حدیث شریف ، سیرت نبویه : اثرده بویله وارد اولمشدر § تأثیر .

اَثْقال { [ع] (ثقل)ك جمعی . آغیر یوکلر § آغیر شیلر : جر اثقال . یالکز آز قوللانیلیر .

اَثْقَل { [ع] دها ، اك ، پك ثقیل .

اَثْلاث { [ع] (ثلث)ك جمعی .

اَثمار { [ع] (ثمر) ك جمع الجمعی میوه‌لر: اثمار خوشکوار .

اَثمان { [ع] قیمت، بر مقدار آقچه معنا . سنه اولان (ثمن) ك جمعی: آلنان اشیانك اثمانی تأدیه ایدلدی . سکزده بر معناسنه اولان (ثمن) ك جمعی ده بویله کلیر، فقط آز قوللانیلیر .

اَثناء { [ع] (ثنی) نك جمعی . زمان آره‌سی، زمان: اثنای وداع. اثنای تفکر. مفرد مقامنده قوللانیلیر. مفردی قوللانلماز.

اِثنی عَشَر { [ع] اون ایکی. ائمهٔ اثنی عشر = اون ایکی امام : علی ، حسن، حسین، زین العابدین علی، محمد باقر، جعفر صادق، موسی کاظم، علی رضا، محمد تقی، محمد نقی، حسن عسکری، محمد مهدی حضراتی رضی الله عنهم .

اِثنَین { [ع] ایکی . بین الاثنین = ایکی کیشی، ایکی شی آره‌سنده .

اِثنَینِیَّت { [ع] ایکیلك. کلمات صوفیه‌دندر.

اَثنِیَه { [ع] (ثناء) نك جمعی . تشدید ایله یا کلشدر.

اَثواب { [ع] (ثوب) ك جمعی .

اَثیر { [رومجه‌دن معرب] کائناتی طولد یروب کافهٔ اجسامه نفوذ ایتدیکی فرض اولنان سیال بر جسیم خفیف که ضیا وحرارتی ناقلدر.

اَثیم { [ع] کناهکار .

اِجابَت { [ع] قبول ایتمك، ایدلمك: اجابت دعا برلطف خفیٔ خدادر. دعانك اجابتی صدقه منوطدر § موافقت : دعوته اجابت سنتدر . عربیده اولدیغی کبی جواب ویرمك معناسنده قوللانلماز اولمشدر. امت اجابت = دعوت حضرت پیغمبر علیه السلامه اجابتله قبول اسلام ایدنلر. مقابلی امت دعوتدر.

اِجادَه { [ع] ایی یاپمق، یاپلمق: اجادهٔ شعره قابلیتی وار. شعرك اجاده‌سی .

اُجاج { [ع] آجی، طوزلو صو: ماء اجاج .

اِجارَه { [ع] کرایه ویرمك.

اِجازَت { [ع] اذن ، رخصت § استاد طرفندن شاکردك اکمال تحصیل ایتدیکنك تصدیقی : اجازت ویردی. اجازت آلدی .

اِجازَتنامَه { [ف] اجازتی حاوی کاغد، دیپلومه.

اِجالَه { [ع] جولان ایتدرمك، ایتدیرلمك: اجالهٔ فکره میدانی. یوق اسب تازینك اجاله‌سی.

اَجانِب { [ع] یابانجی آدم، یابانجی قومدن آدم معناسنه اولان (اجنبی) نك جمعی.

اِجبار { [ع] زور ایتمك ، ایدلمك . اکثریا انسان حقنده قوللانیلیر : یازدیه اجبار ایتدی . بوخصوصده کیمسه‌نك اجباری لایق دکلدر .

اِجتِباء { [ع] انتخاب. حق التهیده قوللانیلیر: نبوت ایچون ایللك اوله‌رق حضرت آدم اجتبا بیورلدی .

اِجتِراء { [ع] جرأتلنمك: اجترا ایتدی. اجترا اولندی .

اِجتِسار { [ع] جسارتلنمك : اجتسار ایتدی . اجتسار اولندی . (اجترا) ایله بینلرنده فرق واردر . (تقدیم عریضه‌یه اجتسار قیلندی) یوللو مکاتباته مخصوص کبی اولان (اجتسار (اجترا) دن نازك عد اولور . (اجترا) ایجابنه کوره آنك یرینی طوته بیلمکله برابر (هجومه اجترا ایلدی) کبی باشقه یرلرده ده قوللانیلیر .

اِجتِماع { [ع] بیریکمك ، طوبلانمق ؛ بر یره ، بر آره‌یه کلمك . اشخاص واشیاده قوللانیلیر : قومیسیون اجتماع ایتدی اجتماع اسباب سعادت .

اِجتِماعات { [ع] اجتماعلر .

اِجتِناء { [ع] دوشیرمك، دوشیرلمك: اجتنای اثمار . اثمارك اجتنا-سی § الده ایتمك ، ایدلمك : اجتنای ثمرات فنون . ثمرات علومك اجتناسی .

اِجتِناب { [ع] صاقنمق ، چکنمك ، اوزاقلاشمق : « تأنیدن ایتمه صاقن اجتناب ! — عطایی »

اِجتِناح { [ع] میل ایتمك ، میللنمك § سجده‌ده وجه مشروع اوزره اللرینی یره وضع ایله دیرسکلرینی آچه‌رق قوللرینی قاناد شکلنده طوتمق : اجتناح ساجد .

اِجتِوار { [ع] قومشو اولمق : بو اجتوارك سببی وار ایدی .

اِجتِهاد { [ع] قدرتی یتدیکی قدر چالشمق : « فتح کشورده اجتهاد ایتدی — صکره‌ده التزام داد ایتدی § فقهده متبحر بر ذاتك کتاب وسنتدن استخراج حکم شرعی خصوصنده بذل مقدور ایتمسی، بو صورتله بر مذهب میدانه چیقارمسی : ابو حنیفه بر مذهب اجتهاد ایتدی . بومسئله‌یی ، بو مسئله‌ده امام مالك شویله اجتهاد ایتمشدر .

اَجداث { [ع] (جدث) ك جمعی قبرلر . آز قوللانیلیر. مفردی قوللا-نلماز .

اَجداد { [ع] (جد) ك جمعی :

اَجدَر { [ع] دها ، اك یك ، لایق .

اَجذَم { [ع] الی یاخود پارماقلری کسلمش آدم § (جذام) علتنه اوغرامش آدم .

اَجر { [ع] آخرته عائد مکافات ، ثواب: اجر جزیل. اجر مثل = برایش ایچین اهل وقوف طرفندن تعیین اولنان اجرت. اجر مسمی = مقاوله وپازارلقله تعیین اولنمش اجرت .

اِجراء { [ع] آقتمق ، آقیتدلمق : ماء لذیذ اجرا ایتدی . صویك اجراسی § فعله کتیرمك ، کتیرلمك : تصوراتی اجرا ایتدی . ویریلن حکمك اجراسی . اجرا مأموری . اجرا محکمه-سی . محکمهٔ اجرائیه .

اِجراآت { [ع] فعله کتیرشلر ، کتیریلشلر : بو اجراآت اثناسنده لسان عموم اظهار تشکرات ایتمکده ایدی § فعله کتیریلن خصوصات: اجراآت عدالت غایات .

اَجرام { [ع] (جرم) ك جمعی. ذی روح اولمیان جسملر: اجرام سماویه. « نه‌در سماده بو اعداده صیغمیان اجرام! »

اَجرَب { [ع] اویوز انسان ، حیوان .

اُجرَت { [ع] بدل ، استفاده ، خدمت و امکه مقابل ویریلن آقچه وسائره : اجرت قدم. اجرت قدمیه. بلا اجرة = اجرتسز اوله‌رق .

اَجرَد { [ع] تویسز آدم .

اَجزاء { [ع] (جزء) ك جمعی: اجزای طبیه.

اَجزاخانَه { [ف] اجزای طبیه صاتیلان دکان.

اَجْسادْ { [ع] (جسد)ك جمعی .

اَجْسامْ { [ع] (جسم)ك جمعی.

اَجْسَمْ { [ع] پك ایری.

اَجْفانْ { [ع](جفن)ك جمعی. كوز قاپاقلری .

اَجْلْ { [ع] تركجه‌ده ، مهجور حكمنده بولنان (اوتوری) تعبیرینه معادلدر. یا (ل) ادخالیله (لاجل التنزه)، یاخود (دن) الحاقیله (شویله اولدیغی اجلدن) طرزنده قوللانیلیر. احتیاج مس ایتمدكجه قوللانلماملی.

اَجَلْ { [ع] مدت عمرك نهایتی : « سندن ای جان منقطع قیلماز بنی الا اجل - فضولی»

اَجَلِ قضا { [ف] تهلكه‌یه اوغرامق صورتیله. تصادفی اوله‌رق كلن اجل.

اَجَلِ مُسَمّیٰ، اَجَلِ مَوعُودْ { [ع ف] طبیعی اوله‌رق كلن اجل .

اَجَلّْ { [ع] دها ، اك ، پك جلیل : اجل مطالب. اجل مخلوقات.

اَجْلافْ { [ع] (جلف)ك جمعی. بالدیری چپلاق مقوله‌سی ، اشخاص ، ادبسز طاقمی، مفردی قوللانلماز.

اِجْلالْ { [ع] تعظیم: او كتاب قدسی مآل زیب هامهٔ اجلال اولدی . (تعظیم ایتمك) مقامنده (اجلال ایتمك) ماده‌سی ضرورتسز قوللانلماملی § عظمت، قدرت: زبور اورنك اجلال. مسند آرای اجلال. (اجلال) (تعظیم) و (عظمت) دن اقوادر .

اِجْلالاً { [ع] تعظیماً: تشریفلرنده اجلالاً شهر آیین اجرا ایدلدی. (تعظیماً) دن اقوادر .

اِجْلالی { [ع ف] اجلاله منسوب . اجلالیه = سفینهٔ اجلالیه § شایان تقدیر، قیمتدار: كوهر اجلالی .

اَجِلَّه { [ع] (جلیل) ك جمعی . رتبه ویا معرفت جهتیله بیوك اولانلر : اجلهٔ رجال دولت . اجلهٔ ادبای عثمانیه .

اَجْلی { [ع] دها ، اك ، پك جلی .

اُجَمْ { [ع] ارسلان یاتاغی اولان صیق ، كور اغاجلق معناسنه كلن (اجمه) نك جمعی. شیراجم = شدید الصوله ارسلان : « اولور غزالهم آغوش نره شیراجم — ندعی » همزه‌نك فتحیله‌ده لغتدر .

اِجْمالْ { [ع] قیصالتمق ، قیصالدلق ؛ جمله ایتمك ، ایدلمك . اكثریا سوز حقنده قوللانیلیر : حكایه‌یی اجمال ایتدی . حكایه‌نك اجمالی آنك وظیفه‌سی ایدی § قیصه ، خلاصه : اجمال احوال . اجمال دفتر .

اِجْمالاً { [ع] اجمال صورتیله : اجمالا حكایهٔ حال ایلدی .

اِجْمالی { [ع ف] اجماله منسوب، تفصیلسز، اطرافلی دكل : علم اجمالی .

اَجْمَعینْ { [ع] جمله‌سی ، كافه‌سی، رضی الله عنهم اجمعین = الله جمله سندن راضی اولسون .

اَجْمَلْ { [ع] دها ، اك، پك كوزل .

اَجْنادْ { [ع] (جند) ك جمعی . آز قوللانیلیر.

اَجْناسْ { [ع] (جنس)ك جمعی : اجناس خلق . اجناس ذخائر .

اَجْنَبی { [ع] یابانجی : بزبزه یز ، آره‌مزده یابانجی یوق . ممالك اجنبیه. السنهٔ اجنبیه .

اَجْنَبِیَّتْ { [ع] اجنبیلك .

اَجْنِحَه { [ع] (جناح) ك جمعی قانادلر.

اَجِنَّه { [ع] (جنین)ك جمعی : اجنهٔ ساقطه

اَجِنّی { [ع] جن ، جن طائفه‌سندن برفرد

اَجْوِبَه { [ع] (جواب) ك جمعی . اجوبهٔ مسكته .

اُجُورْ { [ع] (اجر)ك جمعی. (اجورات) اجرتلر مقامنده قوللانیلیر .

اَجْوَفْ { [ع] ایچی بوش ، قوف § معلوماتسز، بوش قفالی § عین الفعلنده حروف علتدن برحرف بولنان كلمه.

اِجْهارْ { [ع] آشكار ایتمه، آشكار اوقومه جهراً قرائت.

اَجْهَلْ { [ع] دها، اك، پك جاهل.

اَجْیادْ { [ع] (جید)ك جمعی. بویونلر. آز قوللانیلیر . مفردی قوللانلماز.

اَجْیافْ { [ع] (جیفه)نك جمعی.

اَجْیالْ { [ع] (جیل) ك جمعی. صویلر ، صنوف ناس : اجیال عرب . اجیال ترك . مفردی قوللانلماز.

اَجیرْ { [ع] اجرتله چالیشان، اجرتله طوتیلان آدم .

اَحاجی { [ع] (احجوه) نك جمعی، بیلمجه‌لر : احاجیٔ لطیفه.

اَحادیثْ { [ع] قول پیغمبر معناسنه اولان (حدیث) ك جمعی . احادیث شریفه. كتب احادیث .

اِحاطَه { [ع] اطرافنی چویرمك ، اطرافی چویرلمك ؛ چوره‌سنی آلمق، چوره‌سی آلنمق: عسكر حصاری احاطه ایتدی. حصارك احاطه‌سی § وقوف، كمال وقوف: بوقنده احاطهٔ كلیه‌سی واردر . تفتازانی احاطه اصحابندن ایدی .

اِحالَه { [ع] عهده‌سنه ویرمك ، ویرلمك : بو ایشی آكا احاله ایتدیلر . اعشارك احاله‌سی. مأموریتك احاله‌سی .

اِحالَةً { [ع] احاله صورتیله، امانةً دكل : بوسنه اعشار احالةً اداره اولندی.

اَحَبّ { [ع] دها، اك ، پك سوكیلی: احب احبا. احب اموال .

اَحِبّاء { [ع] (حبیب)ك جمعی. دوستلر .

اَحْبابْ { [ع] (حبیب)ك جمعی. دوستلر: «افشای عیوب ایتمه‌میدر غیرت احباب؟ — واصف» محاوراتده مفرد مقامنده قوللانیلیر .

اَحْبارْ { [ع] (حبر) ك جمعی . خصوصی اوله‌رق قوللانیلیر: احبار یهود . كعب الاحبار.

اِحْباطْ { [ع] ابطال ، ازالهٔ ثواب . خصوصی اوله‌رق قوللانیلیر : جناب حق دیله‌دیكی قولنك اعمالنی احباط ایدر . اعمال عبادك احباطی .

اَحْبَنْ { [ع] (استسقا) علتنه اوغرامش آدم، مستسقی.

اِحْتِباسْ { [ع] قاپانوب قالق : احتباس نفس، احتباس بول.

اِحْتِجابْ { [ع] صاقلانمق ، كیزلنمك : بلبلك آغاج یاپراقلری آراسنده احتجابی طبعاً انسانلردن متحاشی اولدیغنی كوسترر . اوتانمق معناسنده قوللانلماز .

اِحْتِجاجْ { [ع] حجت دلیل ، صاحبی اولمق ؛ حجتم دلیلم شودر . دیمك : بو آیت ایله احتجاج ایتدیلر. بو سوز احتجاجه صالح دكل . (بو آیتی

احتجاج ایتدیلر) دینلمز .

اِحتِجاجاً [ع] احتجاج صورتیله : احتجاجاً بوآیتی اوقودی .

اِحتِجاجات [ع] احتجاجلر : احتجاجات باطله ، احتجاجات غافلانه احتجاجات متکلمین .

اِحتِداد [ع] کسکینلشمك : احتداد سیف غزا § غضبلانمق : احتداد اهل حدود . آز قوللانیلیر .

اِحتِذار [ع] صاقنمق ، (حذر . احتراز ، اجتناب) زیاده قوللانیلیر .

اِحتِراب [ع] جنك ایدشمك : « قار تاثری ایتدی احتراب خراب ـ اولدی شهر آشیان بوم وغراب » (محاربه) زیاده قوللانیلیر .

اِحتِراز [ع] صاقنمق : « بیك خوف ایله چشم جانی باز ایت ـ انجام بلادن احتراز ایت ـ غالب »

اِحتِراس [ع] صاقنمق . آز قوللانیلیر .

اِحتِراص [ع] شدتلی آرزو : (احتراص ایتمك) مادهسی قوللانلماملی .

اِحتِراصات [ع] هوسات شدیده : یورکنده کیزلهمك ایستهدیکی احتراصات (طرف الفتی یخبر عن ضمیره) مألنجه باقشلرندن ظاهر اولیوردی .

اِحتِراق [ع] طوتیشوب یانمق : قابل احتراق = یانه بیلیر . (احتراق ایتمك) مادهسنه ترجیحاً (محترق اولمق) مادهسی قوللانلملی .

اِحتِرام [ع] تعظیم : احترام مخصوص . احترام تام . کمال احترام . احترام واکرام . علمایه احترام ایدر . (تعظیم) دها قوتلی عد اولنور .

اِحتِراماً [ع] احترام صورتیله ، مقصدیله ، تعظیماً : احتراماً قیام ایدلدی .

اِحتِرامات [ع] احتراملر ، تعظیمات : احترامات فائقه .

اِحتِساب [ع] اسکیدن (محتسب) تعبیر اولنان بلدیه رئیسنك (احتساب آغاسنك) مأموریتی § بومأموریتك مرکزی اولان دائره § بودائره‌یه ویریلن ویرکو . بومعناده (احتسابیه) دخی قوللانیلیردی .

اِحتِساب [ع] بوایشی نیچون بویله یاپدك ؟ دیه مؤاخذه : ارباب حساب دوچار احتساب ایدلدی .

اِحتِساس [ع] طویمه ، حس ایتمه ، حسلنمه : او نغمهٔ سامعه فریب ، حضاره براحتساس غریب ویردی .

اِحتِساسات [ع] احتساسلر : احتساسات سودا پرورانه . بایرامی برطاقم احتساسات بشوشانه ایله کچیردی .

اِحتِشاد [ع] ییریکمك ، طوپلانمق : احتشاد مجاهدین . احتشاد ایدن کوکالولر . (تحشد) زیاده قوللانیلیر .

اِحتِضار [ع] خسته‌نك مونه پك یاقلاشماسی : حال احتضار . وقت احتضار . حال احتضاره کلدی . احتضار حالنده‌در . « اوحال عقلمه کلدکجه اشکریز اولورم — نه سویلشدی نبی حال احتضارنده ! » عربیده اولدیغی کبی (حاضر اولمق) معناسنده قوللانلماز .

اِحتِضاض [ع] تذلل .

اِحتِطاب [ع] اودون طوپلامق : احتطاب ایچون طاغه چیقمش ایدی .

اِحتِفال [ع] بیوك برآلای ایله حرمت ، تعظیم . جمعی احتفالات .

اِحتِقار [ع] خوارلامق ، خوارلانمق ، حقیرکورمك ، کورلمك (استحقار) دها زیاده قوللانیلیر .

اِحتِقاق [ع] طرفیندن هر بری ، حق بنم یدمده‌در ، دیمك صورتیله منازعه : نتیجهٔ احتقاق ، نفاق اوله‌بیلیر .

اِحتِقان [ع] حقنه وشرینغه استعمالی § برعضوه قان بیریکمه‌سیله اورانك شیشوب قزارمه‌سی ، تراکم دم .

اِحتِکار [ع] مالی ، ذخیره‌یی ـ آغیر بهایه چیقمسنه انتظاراً ـ صاقلایوب صاقلامق : ارباب احتکار . کارمکروه احتکار . « ایلین احتکار کار ایتمز ـ طالب کار احتکار ایتمز » .

اِحتِکاراً [ع] احتکار صورتیله : النده بولنان ذخائری احتکاراً صاتمامقده‌در .

اِحتِلاق [ع] تراش ایتمك ، ایدلمك : احتلاق ذقن ، عادات فرنکانه‌دندر . احتلاق شارب ، خنده‌یی جالبدر .

اِحتِلام [ع] دوش آزمه ، اویقوده صو اقتضا ایتمه § بالغ اولمه . سن بلوغه ایرمه .

اِحتِماء [ع] خسته‌نك مضر اولان مأکولات و مشروباتدن پرهیز ایتمسی : احتماء ، الك نافع بردوا عد اولنه‌بیلیر .

اِحتِمال [ع] یوکلنمك ، چکمك : احتمال اذاده حمالانه حرکت ایدییور . بو معناده (تحمل) دها زیاده قوللانیلیر § امکانده ، ممکن اولش ، امکان ، ممکنلك : احتمال غالب . احتمال بعید . « تنظیرینك اولمازاحتمالی‌غالب » بوکا هیچ بر وقت احتمال ویرلمز . احتمال که = ممکندرکه ، اوله‌بیلیرکه : احتمال که مقصدمی آکلایه‌مامشدر . (احتمالدرکه) قوللانلماملی § شمول ، ایکی ویا برقاچ شیئه عائد اوله‌بیلش : احتماللی تعبیرات ایله ستر مقصد ایدییور .

اِحتِمالات [ع] اوله بیله‌جك ، اولمسی ممکن اولان جهتلر : احتمالات قریبه . اغلب احتمالات .

اِحتِواء [ع] جمع و شمول ، ایچنه آلمق : او کتابك احتوا ایتدیکی حقایق انکار اولنور شیلردن دکلدر . (مکارم احتوا ، معالی احتوا) کبی تعبیرلر رسمیاتدن بشقه یرده قوللانلماملی .

اِحتِیاج [ع] محتاجلق احتیاجی وار . احتیاجی یوق . شدت احتیاج . احتیاج شدید ایله محتاجدر . احتیاج مس ایتدی . « ایلمم برجان ایچون جانانه‌عرض احتیاج ـ عزت ملا » « آنچه شیران راکند روبه مزاج احتیاجست احتیاجست احتیاج ـ لا = آرسلانلری تیلکی کبی حیله‌یه‌سوق ایدن شی ، احتیاجدر » (لزوم) ایله اولدیغی کبی (افتقار) ایله‌ده بینلرنده فرق واردر . مثلا (آکانه افتقار وار؟) دینلمز .

اِحتِیاجات [ع] احتیاجلر ، محتاج اولنان شیلر : احتیاجات مبرمه . احتیاجات ضروریه . احتیاجات اهالی . تسویهٔ احتیاجات .

اِحتِیاط [ع] بصیرت اوزره ، ایلریسنی کوزه‌دەرك طاورانمق : « احتیاط ایله که بعضاده اولور رهنما ظن اولنان شی رهزن »

اِحتِشام [ع] طنطنه ، دبدبه ، شانلی کورینش . عربیده اولدیغی

كبى (اوتانمق) معناسنده قوللانلماز .

اِحْتِصادْ [ع] بيچمك ، بيچلمك : احتصاد مزروعات . چايير-لرك احتصادى . (حصاد) بو معناده قوللانلماز .

اِحْتِياطاً [ع] احتياط صورتيله ، لازم اولور ديه: احتياطاً يانه‌چوجقه پاره آلمش ايدى .

اِحْتِياطى [ع‌ف] احتياطه منسوب: امر احتياطى . تدبير احتياطى . تدابير احتياطيه . عساكر احتياطيه.

اِحْتِيالْ [ع] حيله ايدش . معناسنده اكثريا مهارت تصور اولنور .

اِحْتِيالاتْ [ع] احتياللر .

اِحْجاجْ [ع] حج ايچون بدل كوندرمك، كوندرلمك : صلحادن بر ذاتى احجاج ايتدى، بو رجل صالحك احجاجى مناسبدر .

اَحْجارْ [ع] (حجر) ك جمعى . طاشلر، احجار ذى قيم = قيمتدار طاشلر، مجوهرات .

اِحْجامْ [ع] حجامت اوله ، بوينوز ياپشديره‌رق قان آلديرمه .

اُحْجُوَّه [ع] بيلمه‌جه . (اُحجيه) دخى دينيلير . همزه‌نك فتحيله غلطدر .

اَحَدْ [ع] بر. آز قوللانيلير .

اَحَدّ [ع] دها اك ، پك كسكين. احدّ سيوف .

اِحْداثْ [ع] يكيدن پيدا ايتمك ، ايدلك .

اَحْداقْ [ع] (حدقه) نك جمعى .

اَحْدَبْ [ع] قانبور . احدبيت = قانبورلق .

اِحْدى [ع] (احد) ك مؤنثى . بر . آز قوللانيلير . يالكز قوللانلماز . احدى الحسنيين = غازيلك ايله شهيدلكدن برى . احدى الاحد = پك شدتلى ، پك قورقونج حادثه ، بليه . اليأس احدى الراحتين = مأيوسيت ايكى راحتك بريدر .

اَحَدِيَّتْ [ع] اللهك برلكى : « بردر ديدى آشناى وحدت - موج احديت احمدت - غالب » (ذات احديت) تعبيرى (ذات ذى احديت) تأويلنده‌در .

اِحْرابْ [ع] جنك قيزشدرمق، قيزشدرلق : احراب حرب ايچون بر قاچ ال تفنك آتديلر . حربك احرابى پيشدارلره عائد بروظيفه‌در .

اَحْرارْ [ع] (حرّ) ك جمعى.

اِحْرازْ [ع] آلمق ، آلنمق ، قازانمق، قازانلمق : رتبه احراز ايتدى . رتبه‌نك احرازى . احراز اجر . احراز مثوبات . احراز مراتب. احراز درجات. ماديانده آز قوللانيلير : احراز غنائم .

اِحْراقْ [ع] ياقمق، ياقلمق ، (آتشه ياقمق، آتشده ياقمق) مقامنده (احراق بالنار) تركيبى قوللانيلير. آتش ياقمق) موقعنده (احراق نار ، احراق آتش) دينلمز .

اِحْراقاً [ع] احراق صورتيله : بو ناپارتك يازينه‌مامسى ايچون (مسقوه) احراقاً تخريب ايدلدى .

اِحْرامْ [ع] حاجيلرك ، معتمرلرك

معين وقت وموقعده بوروندكلرى ثوب مخصوص : احرامه كيردى . احرامدن چيقدى § بوكدن ياپيلير . بر نوع اوزون خاولو، اورتو، ياپنى : « بر درخت آلتنه فرش ايليه‌يم بر احرام - نديم » .

اَحْرى [ع] دها ، پك لايق ، مناسب .

اَحْزابْ [ع] (حزب) ك جمعى . غزوهٔ احزاب = خندق غزوه‌سى .

اَحْزانْ [ع] (حزن) ك جمعى : احزان هجران .

اِحْساسْ [ع] حس ايتدرمك . ايتدرلمك ، درونى اوله‌رق طويورمق ، طويورلمق : حسيات پدرانه‌مى درت ياشنده برچوجقه نصل احساس ايده بيليرم ؟ كو كلمده رفقايه احساسى غير قابل بر حال پيدا اولدى . بو كلمه‌نك بو يولده استعمالنه لسانمزك احتياجى واردر . عربيده اولديغى كبى قوللانيله‌حق اولور-سه مثلا (احساس‌ايتدم) (حس‌ايتدم) ديمك اولور . (حس) لفظى وار ايكن (احساس) ك بوصورتده استعمالنه ايسه لزوم يوقدر . تصرفمز متعديلكنى تضعيف ايتمكدن عبارتدر .

اِحْساساتْ [ع] احساسلر : احساسات ديندارانه . پادشاهمزك خليفهٔ رسول‌الله اولديغى تذكار وتكرارايله برچوق احساسات مؤثره‌ده بولندم.

اِحْسانْ [ع] بخشش ، عطيه اوله‌رق ويرمك ، ويرلك : كوزل بركتاب احسان ايتدى . كتابك احسانى § بخشش ، عطيه : احسان شاهانه اوله‌رق بيل باشنده عموم يطريقخانه‌لره بيكر ليرا توزيع اولندى § ايلك ، حسن عمل ، (اسائت) ك ضدى . (ان احسنتم احسنتم لانفسكم وان اسأتم فلها = احسان ايدرسه كزده،اسائت ايدرسه كزده نفسلركزه ايتمش اولورسكز § حسن‌معامله ، مروت : احسان بيوركز ، عربيده اولديغى كبى (ايى ، كوزل ياپمق ويا بيلمك) معناسنده قوللانلماز .

اِحْساناً [ع] احسان صورتيله : بو كتابلرى احساناً طلبه‌يه كوندرديلر .

اِحْساناتْ [ع] احسانلر : بودخى قرين‌الهامات اولان احسانات شاهانه جمله‌سندندر .

اِحْسانديدگان [ف] (احسانديده) نك جمعى : « وار يرى طولديسه مدحكله‌جهان-منقبت خوانكدر احسانديدگان »

اِحْسانديدَه [ف] احسان كورمش ، مظهر احسان اولمش : كوزلرمز هر لوحه‌ده بونجه بدايع كوسترمكده اولان قدرت فاطره‌نك احسانديده‌سيدر .

اَحْسَنْ [ع] دها ، اك ، پك كوزل .

اَحْشاء [ع] (حشا) نك جمعى . قلب ، جكر كبى اعضاى داخليه . مفردى قوللانلماز .

اِحْصاء [ع] صايمق ، صايلمق : « احصاى ثنايه يتسه قدرت-قوت ايتمز ايدى شه رسالت - وصاف » نعم خدا قابل احصا دكلدر . وان تعدوا نعمة‌الله لاتحصوها = اللهك نعمتلرينى صايه‌جق اولسه‌كز صايه‌مازسكز. (عدواحصا) تعبيرى غلطدر . (احصا) ايله (عد) و (تعداد) بيننده فرق واردر. (عد) ه باق.

اِحْصاص { [ع] حصه ویرمك ، ویرلمك ، پای ایتمك ، أیدلمك : احصاص غنائم ، حاصلاتك احصاصی . عربیده اولدیغی کبی (عزل) معناسنده قوللانلماز .

اِحْصان { [ع] قلعه کبی متین و محفوظ قیلمق ، قیلنمق : احصان مواقع ، موانع عسکریه‌نك احصانی § نامحرمدن صاقلامق ، صاقلانلمق : احصان زوجه زوجك وظیفه‌سیدر . زوجه‌نك احصانی .

اِحْضار { [ع] حاضر ایتمك ، ایدلمك : حضوره کتیرمك ، کتیرلمك ، اشیا واشخاصده قوللانیلیر : طعامی احضار ایتدیلر . «طعامك احضاری . متهمی احضار ایتدیلر . . متهمك احضاری . احضار تذکره‌سی احضاریه .

اَحْفاد { [ع] (حفید)ك جمعی ، طورونلر : اولاد و احفاد .

اَحَقّ { [ع] دها ، اك ، پك لایق .

اِحْقاق { [ع] شرع و قانونه توفیقاً حق یرینه کتیرمك ، حق یرینه کتیرلمك . (حق) لفظیله قوللانیلیر : احقاق حق ایتدی . حقك احقاقی . (حقلی اولمق) معناسنده قوللانلماز ، فقط (محق) لفظی بو معنایه کلن (احقاق)دن مشتق اولمق اوزره قوللانیلیر .

اَحْقَر { [ع] دها ، اك ، پك حقیر : عبد احقر . احقر العباد .

اَحْکام { [ع] اسم اولان (حکم)ك جمعی : احکام آلهیه . احکام قانونیه .

اِحْکام { [ع] متین قیلمق ، قیلنمق ؛ قوت ویرمك ، ویرلمك : احکام قانونیه‌نك احکامی . (تحکیم) ایله بینلرنده فرق واردر . (احکام) اکثریا معنویاتده ، (تحکیم) اکثریا مادیاتده قوللانیلیر .

اَحْکَم { [ع] دها ، اك ، پك زیاده حکم ایدیجی ، ایدن . احکم الحاکمین = جناب الله .

اِحْلاء { [ع] طاتلیلاشدرمق ، طاتلیلاشدیرلمق : سودی شکرله قارشدیره‌رق احلا ایلدی . سودك شکر ضمیله احلاسی .

اَحْلام { [غ] (حُلم)ك جمعی : رؤیالر . مفردی قوللانلماز .

اَحْلی { [ع] دها ، اك ، پك طاتلی .

اَحْمال { [ع] (حمل)ك جمعی ، یوکلر : احمال واثقال .

اَحْمال { [ع] (حمل)ك جمعی : اولات الاحمال = کبه قادینلر .

اَحْمَد { [ع] دها ، اك ، پك ممدوح .

اَحْمَر { [ع] قرمزی .

اِحْمِرار { [ع] قیزارمق : « احمرار شفق دکل کورینن — روی دوران قیزاردی شرمندن » « لطف تشکله غالبا — ایلدی بحثه اجترا — اولدی بو یولسز ادعا — باعث احمرار کل »

اَحْمَق { [ع] بون ، عقلسز ، قالین قفالی .

اَحْمَقانه { [ف] احمقجه ، احمقجه‌سنه .

اَحْمَقی ، اَحْمَقِیت { [ف ع] احمقلق .

اِحَن { [ع] (اِحنت)ك جمعی . آز قوللانیلیر : احن و محن .

اِحْناق { [ع] شدتلی کین ، دوه کینی .

اِحْنَت { [ع] غضب ، اوفکه . آز قوللانیلیر : احنت ومحنت .

اَحْوال { [ع] (حال)ك جمعی : احوال عالم .

اَحْوَج { [ع] دها ، اك ، پك محتاج : احوج العباد .

اَحْوَط { [ع] احتیاطه دها ، اك ، پك موافق .

اَحْوَل { [ع] شاشی ، بری ایکی کورن .

اَحْیا { [ع] (حَیّ)ك جمعی ، دیریلر : احیا واموات .

اِحْیا { [ع] دیریلتمك ، دیریلدلمك : حضرت عیسی موتایی احیا ایدردی . امواتك احیاسی § تازه حیات ویررجه‌سنه ایلمك ، لطف ایتمك ، ایدلمك : «بنی شاد ایلدك احیا ایتدك — اولدیلر کیتدیلر اما حسّاد — باقی » «عفو ایدوب قلبمی احیا ایله — بکا لطفکله تجلا ایله — خاقانی» مکارمك اعلاسی ، خسته کوکللرك احیاسیدر § رضاءً لله وجوده کتیرمك ، کتیرلمك : بر کتبخانه احیا ایلدی . کتبخانه‌نك احیاسی . احیای لیل ، احیای لیال ، احیای لیالی = کیجه‌یی ، کیجه‌لری عبادتله کچیرش . احیای لیلهٔ قدر . احیای شب قدر . (احیا اولمق) ماده‌سی عامیانه صاییلیر .

اِحْیاکَرْده { [ف] احیا ایدلمش ، رضاءً لله وجوده کتیرلمش : بو چشمه فلانك احیاکرده‌سیدر § تازه حیات ویررجه‌سنه ایلمك ، لطف ایدلمش : بو آدم فلانك احیاکرده‌سیدر . بو معناده آز قوللانیلیر .

اَحْیان { [ع] (حین)ك جمعی . وقتلر ، زمانلر .

اَحْیاناً ، اَحْیانا { [ع] وقت وقت ، بعضاً : « الاذن تعشق قبل العین احیانا = بعضاً قولاق کوزدن اول عاشق اولور .

اَخ { [ع] قارداش . آز قوللانیلیر .

اِخافه { [ع] قورقوتمق ، قورقودلمق : چوجقلری اخافه ایتمه‌ملی . اشرارك اخافه‌سی لازمدر . (تخویف) ایله بینلرنده فرق واردر . (تخویف) شدتلیجه اولور .

اَخْبار { [ع] (خبر)ك جمعی : اخبار ساره .

اِخْبار { [ع] خبر ویرمك ، ویرلمك : کیفیتی اخبار ایتدیلر . کیفیتك اخباری .

اِخْباری { [ع ف] خبره متعلق : کلام اخباری . (افندی شاعردر) بر جملهٔ اخباریه‌در .

اِخْبارِیّات { [ع] خبره متعلق جمله‌لر : (افندی منشیدر) جمله‌سی اخباریاتدندر .

اُخْت { [ع] قیز قارداش . جمعی اولان (اخوات) نظائر معناسنده‌ده قوللانیلیر .

اِخْتِبار { [ع] یوقلامق ، یوقلانمق ، دنه‌مك ، دنه‌نمك . اشخاصده قوللانیلیر : اختباری اختیار ایتدیلر . اختیارك اختباری . (تجربه) ایله بینلرنده فرق واردر . (تجربه) اشیاده‌ده قوللانیلیر .

اِخْتِداع { [ع] حیله‌کارلق ، دوباره‌جیلك : اختیار اختداع ایله دفع صداع ایلدی .

اَخْتَر { [ف] ستاره ، نجم ، ییلدیز . جمعی اختران .

اَخْتَرشِناس { [ف] منجم ، فن هیئته منتسب آدم . اخترشناسانه = اخترشناس اولانه یاقیشه‌جق صورتده : کشفیات اخترشناسانه . اخترشناسی = اخترشناسلق .

اِخْتِراع { [ع] مثلی کورلمه‌مش بر شی اوجوده کتیرمك . کتیرلمك : فن عروضی امام خلیل اختراع ایتدی . بالونك اختراعی . (ایجاد) ایله بینلرنده فرق واردر . مثلا (اختراع) حق الهیده قوللانلمدیغی حالده (ایجاد) قوللانیلیر . (ایجاد کائنات) دینیلیر . (اختراع کائنات) دینلمز .

اِخْتِراعاتْ [ع] اختراعلر ، اختراع اولنان شيلر : اختراعات عصريه . اختراعات عصر اخير .

اِخْتِراعى [ع‌ف] اختراعه منسوب ، اختراع صورتيله وجوده كتيرلمش : بو فقره‌يى ايشتمه‌مش ايدم ، اختراعى اوللى . فقرات اختراعيه دها زياده رغبت قازانير .

اِخْتِراعياتْ [ع] اختراعى اولان شيلر : اوشاغر يكانه‌نك اشعارنده برطاقم اختراعياته تصادف اولنور .

اِخْتِصارْ [ع] قيصالتمق ، قيصالدلق . اكثريا سوز حقنده قوللا نيلير : اختصار كلام . افاده‌مى اختصار ايده‌يم . مكتوبك اختصارى لازم كليور . (ايجاز) ايله بينلرنده‌كى فرق (ايجاز)ك فن بلاغت تعبيراتندن اولمسيدر . (اختصار) دها زياده قوللانيلير . على طريق الاختصار = اختصار يولنده ، قيصه كسمك صورتيله .

اِخْتِصاراً [ع] اختصار صورتيله : اختصارا افادهٔ حال ايلدى .

اِخْتِصاصْ [ع] مخصوص ، خاصة منتسب اولمق : فضولى اشعار عاشقانه‌يه اختصاص ايتمش كيبدر . دركاه مولانايه اختصاص ايده‌لى سوزمدن دونمدم § انتساب مخصوص ، انتساب كلى : بو آدمك اوذاته اختصاصى واردر .

اِخْتِصاصيونْ [ع] برعلمى ، برفنى ، بر صنعتى صورت مخصوصه‌ده اوكره‌نوب كسب مهارت ايدنلر : فن طبده اختصاصيوندن اولمامق جهتيله بو بابده درميان ايتديكى ملاحظات پك ناقص كوروندى .

اِخْتِصامْ [ع] خصومت ايدشمك : التزام اختصام مكابره‌يى ايهام ايدر . (مخاصمه) دها زياده قوللانيلير .

اِخْتِضابْ [ع] بويانمق ، رنكلنمك : حنا ايله اختضاب ايتمك .

اِخْتِضاعْ [ع] تواضع ، سرفرو ايتمك . (خضوع) زياده قوللانيلير .

اِخْتِطابْ [ع] نكاح ايله ايستمك ، ايستنلمك : فلانك كريمه‌سنى اختطاب ايتدى . برقيزك اختطابى .

اِخْتِطاطْ [ع] صينير چكمك ، چكلمك ؛ حدود ايچنه آلمق ، آلنمق : اختطاط اراضى . عرصه‌نك اختطاطى § چهره‌ده چيز كيلر پيدا اولمق : اختطاط جبهه اكثريت اوزره ازدياد سنه دلالت ايدر § صاقال چيقمغه باشلامق ، نوخط اولمق : اختط امرد ، اختطاط ساده‌رويان .

اِحْتِطافْ [ع] قاپمق ، قاپلمق : اختطاف حوادث ايچون هرطرفى طولاشير . حوادثك اختطافى § قاماشدرمق : برق پرتوشار اختطاف ابصار ايمكده ايدى . بومعناده خطف) دخى قوللانيلير .

اِخْتِفاء [ع] صاقلانمق ، كيزلنمك : اختفاى حشرات . اختفاى هوام

اِخْتِلاجْ [ع] سكيرمك : اختلاج عين = كوز سكيرمك .

اِخْتِلاجاتْ [ع] اختلاجلر : اختلاجات جاندان احكام چيقارمق ايستينلر پك‌ده اصابت ايده‌منلر .

اِخْتِلاسْ [ع] قاپمق ، قاپلمق : مال صندوقندن شوقدر غروش اختلاس ايتمش ايدى . خزينهٔ جليله‌يه عائد نقودك اختلاسى . اختلاسى ظهور ايتدى . اختلاس وقت = مشاغل آره‌سنده وقت بولمق : اختلاس وقت ايتدكجه عريضه تقديمنده قصور ايتميوردم .

اِخْتِلاساتْ [ع] اختلاسلر . صندوق امينك خيلى اختلاساتى اولديغى تبين ايتدى .

اِخْتِلاسْكارْ [ف] اختلاس ايديجى ، ايدن ، اختلاسجى . امين اختلاسكار ، پنجهٔ قانونه كرفتار اولدى .

اِخْتِلاسْكارانَه [ف] اختلاسكاره ياقيشه‌جق صورتده : دسائس اختلاسكارانه .

اِخْتِلاطْ [ع] قارشمق ، قاريشوب كورشمك ، صيق صيق كورشمك ، دوشوب قالقمق : نادانلر ايله اختلاط ، مغاير حكمت احتياطدر . (مخالطت) ويا (مخالطه) دخى بومقامده قوللانيله بيلير . اختلط الليل بالتراب = كيجه توزه طوپراغه قاريشدى . ايش قارما قاريشيق اولدى . عربيده اولديغى كبى (امتزاج) (اختلاط) مقامنده قوللانلماز

اِخْتِلافْ [ع] بربرينه اويمامق ، اويوشمامق . برحالده طورمامق اختلاف امت ، اختلاف مجتهدين ، اختلاف آرا ، اختلاف افكار ، ليل ونهارك اختلافى . بو مسئله‌ده اختلاف ايتديلر . بو خصوصده اختلاف اولندى . (تخالف) ايله بينلرنده فرق واردر . (مخالفت) ك استعمالى هيچ برينه اويماز . (تخلف) ايسه بتون بتون باشقه‌در .

اِخْتِلاعْ [ع] قادين قوجه‌سندن بوشانمق : بيلرنده تكون ايدن نزاع ، نتيجه بخش اختلاع اولدى .

اِخْتِلافاتْ [ع] اختلافلر : اختلافات هوا ، هوائيه .

اِخْتِلاقْ [ع] يالان پيدا ايتمك ، ايداك ، اويدرمق ، اويدرلمق : اختلاق اكاذيب تهمتيله طوتيلوب تأديب اولندى . برطاقم اراجيفك اختلاقى .

اِخْتِلاقاً [ع] اختلاق صورتيله : بو يالانى اختلاقاً سويلدى .

اِخْتِلاقِياتْ [ع] اويدرمه صورتيله سويلنيلن يالانلر : اختلاقيات شعرا . اختلاقيات حكايه نويسان .

اِخْتِلالْ [ع] بوزوقلق ، قاريشيقلق ، انتظامسزلق ، هرج ومرج ، فتنه وفساد . اختلال چيقمش . اختلال ايتمك ماده‌سى آز قوللانيلير . اختلال دماغ = دماغه خلل كلمش ، بين بوزوقلغى ، اختلال شعور : عقله خلل كلمش ، عقل بوزوقلغى .

اِخْتِلالاتْ [ع] اختلالر : فرانسه اختلالاتى .

اِخْتِمارْ [ع] مايه‌لنمك ، اوزلنمك ، خمير اولمق : اختمار عجين . اختمار طين § شراب اوله‌جق مايع قاينايوب كمالنى بولمق : اختمار شيره § باشنه اورتو اورتمك ، چاره بورنمك ، ياشماقلانمق : اختمار نسوان . اختمار زنان . اختمار مخدرات . بو معنالرك اوچنده‌ده (اختمار ايتمك) ماده‌سى قوللانيلير .

اِخْتِناقْ [ع] نفس آله‌مامق ، بوغلمق : اختناق امعا . اختناق رحم .

اِخْتِيارْ [ع] سچمك ، سچلمك ، سچوب آلمق ، سچيلوب آلنمق . اكثريا معنوياتده قوللانيلير : اختيار عزلت ايتدى ، اهون شرينك اختيارى . اختيار سكوت . اختيار سفر . اختيار غربت . « اختيار ايت آنى كيم رعنادر — سنبلزاده » (انتخاب) ايله بينلرنده فرق واردر . مثلا (انتخاب عزلت ايتدى) دينلمز § اراده : اختيارى الندن كيتدى . اختيارى الندده دكل . « برجذبه‌ده آلدى اختيارم — حيرانى‌يم اقتدار عشقك » بى اختيار = كندنده اوليه‌رق ، سوق طبيعته مغلوب اوله‌رق ، ناچار : پيرداغدار بى اختيار آغلامغه باشلادى § ضرورى ، سوق طبيعتله اولان : « آب چشمم ، كريهٔ بى اختيارم سويلسون — نابى » بومقامده (بى اراده) قوللانلماز § ياشلى ، پير : اختياردر . اختيار اولدى . مختار ،

منتخب) معناسندن منقولدر . مذکری، مؤنثی مساویدر. (اختیاره قادین) دینلمه‌لی. اختیارلادی = قوجالدی . نظمده توریه طریقیله ایراد اولندیغی چوقدر: «نوجوانم! بیك پاشا یحیایی ایتدك اختیار- شیخ الاسلام یحیی» «پیرانه نصیحت ایتسه‌لرده- بن نرده‌یم؟ اختیار نرده ؟ »

اِخْتِیٰارٰات { [ع] مختار اولان اوقات وافعال . اکثریا تقویملرده (الاختیارات) صورتنده قوللانیلیر .

اِخْتِیٰارِی { [ع ؛] ایسته‌مك صورتیله ، صرف اراده ایله اولان : فعل اختیاری . آفعال اختیاریه . حرکات اختیاریه .

اِخْتِیٰارِیّات { [ع] اختیار ایله ، صرف اراده ایله یاپیلان شیلر : صاییقلامق اختیاریات مقوله‌سندن دکلدر.

اِخْتِیٰان { [ع] اعتیاد خیانت .

اِخْجٰال { [ع] اوتاندیرمق ، اوتاندیرلمق: (تخجیل) زیاده قوللانیلیر .

اُخْدُود { [ع] یرده اولان اوزون یاریق ، خندق .

اَخْذ { [ع] آلمق، آلمه : اخذ ثار ایتدی § آلنمق ، آلنمه : پاره‌نك اخذی § طوتمق ، طوتمه : فلانی اخذ و توقیف ایتدیلر § طوتلمق ، طوتلمه : فلانك اخذ وتوقیفی لازمدر . ایکنجی معناده یالکز قوللانلماز . اخذ واعطا = آلش ویرش.

اِخْرٰاب { [ع] خراب ایتمك ، ایدلمك : ابنیه‌نك اخرابی . (تخریب) زیاده قوللانیلیر .

اِخْرٰاج { [ع] طیشاری چیقارمق ، چیقارلمق : مکتبدن اخراج ایتدیلر . مملکتدن ذخیره اخراجی . سوددن یاغ اخراجی . اخراج میت =

اولوبی قبرندن چیقارمق .

اَخْرَس { [ع] دیلسز .

اُخْرَوِی { [ع] آخرته منسوب، متعلق: امید اخروی . مکافات اخرویه . « اول خداوند سریر معرفت کیم فیضیدر — سالك بی توشهٔ کمراهه زاد اخروی — حضرت مولانا حقنده — نفعی » خرویات = آخرته متعلق سوزلر، شیلر .

اُخْرٰی { [ع] (آخر) ك مؤنثی. باشقه: صورت اخری . جهت اخری . مسئلهٔ اخری . نشأهٔ اخری = حیات اخرویه . مرةً بعد اخری = برقاچ کره، دفعات ایله . زادفی الطبور نغمة اخری = طنبورده بر باشقه نغمه دها پیدا اولدی .

اَخَسّ { [ع] دها اك، پك بایاغی، آلچاق، صویسز: اخس اشیا. اخس ناس،

آخُسْمَه { [ف] بوزه .

اَخْشٰاب { [ع] (خشب) ك جمعی. کسلمش قالین قوری آغاج پارچه‌لری، کرسته. صفت مقامنده قوللانیلیر: اخشاب خانه .اخشاب بنا .

اَخَصّ { [ع] دها اك ، پك خصوصی : اخص بندکان § باشلیجه: اخص آمال § دها شمولسز: (انسان) (حیوان) دن اخصدر .

اِخْصٰاء { [ع] یالکز بر علم ، برفن ، برصنعت اوکرنمك : تعلمده اختیار اخصاء کرکه کوره اولی صاییلاماز.

اِخْصٰائِیُّون { [ع] (اخصاصیون) ه باق

اَخْصَر { [ع] دها اك ، پك قیصه : بو سوز اونه کندن هم اخصر هم املغدر .

اَخْضَر { [ع] یشیل: شجر اخضر. لباس اخضر ،

اِخْطٰاء { [ع] یاکلتمق ، یاکلدلق ؛ خطایه دوشورمك ، دوشورلمك: «معلومات اعطا ایده‌یم دیرکن سامعینی اخطا ایتمش اولدی § یاکلمق، خطا ایتمك. (یاکلماز ، خطا ایتمز) دیمك اولان (لایخطی) بوندن مشتقدر . فی الاصل (لایخطیٔ) اولدیغی حالده همزه تلیین ایدلشدر : (لایخطیٔ) تلفظی غلطدر .

اِخْطٰار { [ع] خاطره کتیرمك ، کتیرلمك : کیفیتی کندیسنه اخطار ایتدم. کیفیتك اخطاری . اخطار خالصانه .

اِخْطٰارٰات { [ع] اخطارلر. خاطره کتیرشلر : اخطارات خیرخواهانه، اخطارات بی غرضانه.

اَخَفّ { [ع] دها ، اك ، پك خفیف : اخف مجازات .

اِخْفٰاء { [ع] صاقلامق ، صاقلانلمق ؛ کیزله‌مك ، کیزله‌نلمك .

اَخْفَش { [ع] کیجه ، کوندوزدن ایی کورمکی موجب اولان بر نوع کوز خسته‌لکنه اوغرامش آدم .

اَخْفَش { [ع] نحو عربی ائمه‌سندن اوچ ذاتك لقبیدر . اوچنه بردن (اخافش) دینلیر. اشهری (سیبویه)ك استادیدر. اخفشك کچیسی کبی باشنی صاللار.

اَخْفٰی { [ع] دها، اك ، پك کیزلی .

اَخْفِیَه { [ع] (خفا) نك جمعی . آغاج جیبجکنی ستر ایدن اینجه قابوقلر. مفردی قوللانلماز .

اَخْکَر { [ف] آتش قوری: «ایکی اخکر کبی یانار کوزلر- یاقه‌جق دشمن وطن کوزلر » .

اِخْلاء { [ع] خالی قیلمق ، قیلنمق ؛ بوشالتمق بوشالدلمق ، اخلای اوانی . اخلای حجرات. اخلای سبیل = محبوسك ، موقوفك یولنی آچیق ایتمك . کیتمسنه اذن ویرمك. (تخلیه) دها زیاده قوللانیلیر .

اَخِلّاء { [ع] (خلیل) ك جمعی. دوستلر: اخلای کرام .

اِخْلاص { [ع] صفوت قلب، طوغریلق، ریاسزلق ، بی غرضانه محبت: کمال اخلاص . اخلاص تام . عرض اخلاص . « حق پرستم عرض اخلاص ایتدیکم درکاه بر - بر نفس توحیددن آیرلمدم الله بر » یالکز اولدیغی حالده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز . سورهٔ اخلاص = (قل هو الله احد) سورهٔ شریفه‌سی . وجه تسمیه مدار تنزیه باری اولمسیدر ، چونکه عربیده (اخلاص) خالص قیلمق معناسنده‌ده قوللانیلیر .

اِخْلاص پَرْوَر { [ف] اخلاصی التزام ایدیجی، ایدن ؛ قلب اخلاص پرور . بندهٔ اخلاص پرور .

اِخْلاص پَرْوَرانَه { [ف] اخلاص پرور اولانه یاقیشه‌جق صورتده: عبودیت اخلاص پرورانه، ثبات اخلاص پرورانه .

اِخْلاص پَرْوَرِی { [ف] اخلاص پرورلك: فضلیت اخلاص پروری بوحرکتکز مغایر اخلاص پروریدر § اخلاص پروره منسوب .

اِخْلاصْمَنْد { [ف] اخلاصلی ، اخلاص ایله متصف: دل اخلاصمند عبد اخلاصمند .

اِخْلاصْمَنْدانَه [ف] اخلاصمند اولانه یاقیشه‌جق صورتده : مکاتبات اخلاصمندانه .

اِخْلاصْمَنْدی [ف] اخلاصمندلك : وظیفهٔ اخلاصمندی بویله‌می ایفا اولور؟ § اخلاصمنده منسوب.

اَخْلاطْ [ع] (خلط)ك جمعی . اخلاط اربعه = دم، بلغم ، صفرا ، سودا .

اَخْلافْ [ع] (خلف)ك جمعی . برقوم ویا قبیله‌دن وفات ایدن ویا ایده‌جك آدملرك یرلرینه کچن ویا کچه‌جك آدملر : اخلاف، اسلافی ممکن اولدیغی قدر خیر ایله یاد ایتملی § برینك یرینه کچنلر ویا کچه‌جکلر .

اَخْلاقْ [ع] (خُلق)ك جمعی . اخلاق حمیده . فضائل اخلاقیه . علم اخلاق .

اَخْلاقِیّاتْ [ع] اخلاقه متعلق ملاحظات ومباحث .

اَخْلاقِیُّونْ [ع] اخلاقه دائر کتاب یازان مؤلفلر : امام غزالی مشاهیر اخلاقیوندندر .

اِخْلالْ [ع] خلل ویرمك ، ویرلمك ؛ سقطلامق ، سقط ایدلك . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : (تعقید) فصاحتی اخلال ایدر . فصاحتك اخلالی.

اَخْلَصْ [ع] دها اك ، پك خلوصلو : اخلص اصدقا . اخلص الخلان.

اِخْمادْ [ع] آتشك آلوینی باصدیرمق . آلو باصدیرلمق : اخماد لهب . شعله‌نك اخمادی .

اِخْوانْ [ع] (اخوه) یه باقیله .

اُخُوَّتْ [ع] قارداشلق صفتی : اخوت دینیه. اخوت مقدسهٔ اسلامیه، عقداخوت . « قالماسونمی عتول حیرتده — بوده‌می وار ایمش اخوتده » ! اخوتکار = قارداشجه‌سنه معامله ایدن. اخوتکارانه = اخوتکارجه‌سنه . (اِخوت) صورتنده تلفظی یاکلشدر .

اَخْوَفْ [ع] دها اك پك قورقونج .

اِخْوَه [ع] (اَخ)ك جمعی. قارداشلر. اخوان یوسف § دوستلر، آره‌لرنده محبت اولان ذوات، رفقا، اصدقا: اخوان بیننده بویله شیلر اولمیمی ؟ یوسف کبی انواع محن چکمکه محتاج - آسان دکل اخوانه ولی النعم اولمق - نابی (احباب) (احبا) دن قوتلی عداولنور § برطریقه منتسب اولان ذوات: اسرارده شیخ غالبك اخوانندن. ایدی . (اخوه) آز قوللانیلیر . (اخوان) عربیده اولدیغی کبی همزه‌نك ضمیله‌ده قوللانلماز .

اَخْیارْ [ع] (خیر)ك جمعی. خیری چوق آدملر : اخیار امت . مفردی قوللانلماز . ضدی (اشرار) در .

اَخیذْ [ع] اسیر ، طوتساق .

آخِرْ [ع] صوك، صوکده‌کی، اك صوك اك صوکده‌کی: قرار اخیر. اشعار اخیر. هانکی سوز، ناکام بر شهیدك آه اخیری قدر مؤثر اوله‌بیلیر ؟ مقررات اخیره .

آخِراً [ع] صوك ، اك صوك اوله‌رق: اخیراً وقوع بولان اشعار § کچنده ، کچنلرده ، بو یقینلرده : اخیراً درسعادته کللر .

اَداء [ع] اوده‌مك: بورجنی ادا ایتدی § اوده‌نمك: بورجك اداسی § یرینه کتیرمك § اجرا: نمازی ادا ایتدی § منا-

سبتسز طور: بواداچکیلمز § طرز افاده، اسلوب: «باشقه شاعرده بولنماز بوادا — ساده بربیتکه بیك بیت فدا» § طور دلبرانه : « بر شکرین تکلمی، برخوش اداسی وار ندیم»

اَداتْ [ع] افعال و اسما سایه‌سنده معنیدار اولان کلمه .

اِدارَه [ع] دوندرمك ، دوندیرلمك § ایشی قوللانش ، بجرش : هر مأموریتنده حسن اداره‌یه موفق اولدی § برمدیرك عهده‌سنده‌کی وظیفه § براداره‌یه مخصوص بنا : رژی اداره‌سی § تعیشی یولنه قویش : بومعاش آنی اداره ایتمز . بومعاش ایله اداره ایده‌من § مدار تعیش. اداره‌سزلکندن شکایت ایدییور § قاعدهٔ تصرفه رعایت . عدم اسراف : وارداتی اداره ایله قوللانیور § ضبط وربط ؛ حسن تنسیق : ادارهٔ ملك . ادارهٔ مملکت . ادارهٔ دولت .

اِدارَه‌خانَه [ف] غزته و سائره‌نك اداره‌سنه مخصوص بنا ،

اِدالَه [ع] متداول ایتمك ، ایدلمك ، تداوله چیقارمق ، چیقارلمق : ادالهٔ مسکوکات جدیده . قوائم نقدیه‌نك اداله‌سی .

اِدامْ [ع] اتمك قاتیغی : فلان، بلاادام اکل خبز ایله محافظهٔ حیات ایدردی . نعم الادام الخل = سرکه نه کوزل قاتیقدر !

اَدامَ اللّٰه [ع] الله دائم ایتسون معناسنده مستعمل دعادر: ادام اه عمره: « دوام عمری مدار حیات عالمدر — جهانیان بر آغیزدن دییور: ادام الله ! »

اِدامَتْ ، اِدامَه [ع] دواملی ایتمك ، ایدلمك ؛ دائم قیلمق ، قیلنمق : ادامهٔ شرف خاندان، شان خاندانك ادامه‌سی. (ابقا) ایله بینلرنده فرق واردر. مثلا (ابقای نام) دینیلیر. (ادامهٔ نام) دینلمز . (ادامت) نظمده قوللانیله‌بیلیر.

اِدانَه [ع] اودنج ویرمك ، ویرلمك : شو قدر غروش ادانه ایتدی . بر مبلغك ادانه‌سی . ادانةً = اودونج اوله‌رق .

اَدانی [ع] (ادنی)نك جمعی. بایاغی آدملر.

آدَبْ [ع] عقللیلق ، اوصلولق، خلق ایله حسن معامله . بعض ادبا « متصفی حقنده موجب شین اوله‌جق حاللردن محافظه ایدن ملکه» دیه تعریف ایتمشلر: انسانی محبوب القلوب ایدن ادبدر. § شعر و انشایه متعلق علوم . جمعی بو معناده قوللانلماز ادب البحث = اصول مناظره .

اُدَباء [ع] شعر وانشایه متعلق علومه منتسب دیمك اولان (ادیب) ك جمعی: ادبای عرب . ادبای غرب. ایران ادباسی. عثمانلی ادباسی .

اِدبارْ [ع] دنیانك انساندن یوز چویرشی ، طالعك مساعده‌سزلکی، بختسزلق. بیچاره دوچار ادبار اولمشیدی.

اَدَبی [ع ف] شعر ، انشایه متعلق : اقتدار ادبی . آثار ادبیه.

اَدَبِیّاتْ [ع] شعر وانشادن معدود آثار: ادبیات عربیه. § بلیغ سوزلر : آنك یازدیغی مخطره کبی ایراد ایتدیکی مقاله‌ده ادبیاتدندر. § بلیغ سوزلر تألیفی ایچون طوتیلان اصول : (بلاغت عثمانیه) بر ادبیات کتابیدر.

اَدَبِیُّونْ [ع] ادبیات ایله توغل ایدنلر. ادبا. منتسبین ادب.

اِذخار { [ع] اذلال، تحقیر .

اِدِّخار { [ع] بیریکدرمك، بریکدیرلمك؛ طوپلایوب صاقلامق طوپلانیلوب صاقلانلمق: خیلی نقود ادخار ایتمش ایدی. اموالك ادخاری . کلمه‌نك (ذخیره) دن مأخوذ اولاسی (ادخار ذخائر) تعبیرینك استعمالنه قطعامانع اوله‌ماز. تخفیف ایله غلطدر.

اِدخال { [ع] صوقمق، کیردرمك، کیر-دیرلمك؛ داخل قیلمق، قیلنمق: خارجدن کتیردیکی امتعه‌یی شهره ادخال ایلدی . امتعه‌نك شهره ادخالی . اوغلنی سلك عسکری‌یه ادخال ایلدی . فلانك کتابت مسلکنه ادخالی § اوزرینه، اولنه کتیرمك، کتیرلمك: (انموذج) لفظنی بعض علما ـ همزه ادخالیله ـ (نموذج) صورتنده قوللاندیلر.

اِدخالات { [ع] ادخاللر، برمملکته خار-جدن کتیریلن اموال وامتعه، (اخراجات) ك ضدی : ازمیرك ادخالات و اخراجاتی .

اِدِّخال { [ع] کیرمك. (دخول) زیاده قوللانیلیر .

اِدخان، اِدِّخان { [ع] توتمك : ادخان آتش. ادخان نار. ادخان بقیهٔ حریق. ادخان جحیم. ادخان ارض.

اَدخِنه { [ع] (دخان) ك جمعی. «لاملایی پر ایدر ادخنهٔ فحم امل ـ مطبخ جودی اکر آجسه سپهره باجنك = کاظم پاشا » .

اِدراء { [ع] بیلدرمك، بیلدیرلمك. آز قوللانیلیر . « وما ادراك ما الذوق السلیم؟ = ذوق سلیمك نه‌دن عبارت اولدیغنی سکا هانکی شی بیلدردی؟

اِدراج { [ع] ایچریسنه قویمق، قونلمق: فلان مسئله‌یی یازدیغی رساله‌یه اولدن ادراج ایتمش ایسه‌ده صکره‌دن اخراج ایلمشدر. مسئله‌نك رساله‌یه ادراجی. (درج) دها زیاده قوللانیلیر. (تدریج)ك صورت استعمالی باشقه‌در.

اِدرار { [ع] آقتمق . ادرار ویریجی معناسنده قوللانیلان (مدر) بوندن مشتقدر § بول § وظیفه ، تعیین معناسنده استعمالی مهجوردر .

اِدراك { [ع] آکلامق، آکلاشلمق: مخلوق حقیقت خالقی ادراك ایده‌من . حقیقت الٰهیه‌نك ادراکی مستحیلدر § یتشمك ، ایرشمك : ادراك ایتدیکمز عصر جلیلك ملکمزده میدانه کتیردیکی بدایعك هر بری پادشاهمزك معالی پرورلکنی اثبات ایدر بر کواه عادلدر . ادرا کیله مفتخر اولدیغمز = یتشمکله مفتخر اولدیغمز . بو معناده مفعول به ایله قوللانلمامق، مثلا (بوعصر معرفته ادراك ایدنلر بختیاردر دینیلوب (بوعصر معرفتی ادراك ایدنلر بختیاردر) دینلمه‌مك اولادر § وقتی کلوب کمالی بولمق: محصولات ادراك ایتدی . مزروعاتك ادرا کی زراعی ممنون ایدر § آکلایش، وارش : اصحاب ادراك بورالرینی اعتراف ایلر . نقصان ادراك . بی ادراك . ادرا کسز. ادرا کسزلك . «بخش ایلدی اهل عجزه ادراك ـ فحوای شریف ما عرفناك ـ غالب »

اِدراکات { [ع] آکلایشلر : ادرا کات بشر ، بشریه . انسان جزئیات قبیلندن اولان ادرا کاتنه مغرور اولمامل .

اَدرَد { [ع] دیشسز .

اِدِّعاء { [ع] حقلی حقسز بر حکمده آیاق دیره‌مك : منشی اولدیغنی ادعا ایدیور. شاعرلك ادعاسنده بولنیور:
« نه‌دیده‌ سنه بن معاندینه ینه ادعایه کیتدی بن او ادعایه قیزمام امکم هبایه کیتدی — اسماعیل صفا » § عناد : بویله ادعاجی آدم کورمدم .

اِدِّعائی { [ع ف] ادعایه منسوب ، دلیلسز، حکم عندی ایله. نفعینك « عقل کل دیوانهٔ حسن بیاءدر بنم » سوزی ادعائیدر .

اِدِّعائیات { [ع] ادعائی شیلر ، دلیلسز دعوالر : اکثر فخریات ادعائیات مقوله‌سندندر .

اَدعَج { [ع] قاره وبیوجك کوزلو : ادعج العینین .

اَدعِیَه { [ع] (دعاء) نك جمعی : ادعیهٔ دوام دولت . تشدید ایله غلطدر .

اِدغام { [ع] کلمات عربیه‌ده متجانس ویا متقارب اولان ایکی حرفدن برنجیسنك ایکنجیسنه ادراجی. برنجیسنه (مدغم) ، ایکنجیسنه (مدغم فیه) دینیلیر .

اَدَقّ { [ع] دها ، اك ، پك دقیق: ادق مسائل

اِدلال { [ع] نازلانمق ، شوخلق ، عشوه‌بازلق ایتمك : ادلال صاحبهٔ جماله یاقیشیر § ناز ایتمکده ایلری کیتمك . ادلّ قامل = نازی حددن آشیر-دی ، اوصاندردی . (چوق ناز عاشق اوصاندیرر) معادلیدر .

اَدِلَّه { (دلیل) ك جمعی : ادلهٔ قاطعه .

اِدماج { [ع] درج . ادخال : کتابدن مکرراتك اخراجیله آنلرك یرینه مسائل مفیده ادماجی لازم کلیر .

اِدمان { [ع] مداومت : ادمان شراب برخاغانی خراب ایده‌بیلیر § مداومتله ملکه حاصل ایتمکه چالشمق . اکثریا مادیاتده قوللانیلیر : کونده ایکی ساعت یول یوریمکه ادمان ایدیور § مداومتله حاصل ایدیلن ملکه : ادمانلی

اِدهاش { [ع] دهشته دوشورمك ، دوشورلمك ؛ دهشت ویر-مك ، ویرلمك : سحائب صاعقه پاش سکنهٔ شهری ادهاش ایلدی . اطفالك ادهاشی موافق حکمت دکلدر . بومعناده (تدهیش) دخی قوللانیلیر .

اَدهان { [ع] (دهن) ك جمعی .

اِدِّهان { [ع] کوزل قوقولو یاغ سو-رنمك : حاجیٔ خوش نهاد ادهانی اعتیاد ایتمش ایدی .

اَدهَم { [ع] یاغیزآت : « ادهم خامه‌منك برآیاغی اقصردر — ثابت » . § (ابراهیم بن ادهم ، ابراهیم ادهم ، ابن ادهم) مقامنده ایراد اولنور. «هرشخصی حریم حقه محرم می صانیرسك ـ هرتاج کیین چولسزی ادهم می صانیرسك — ضیا پاشا »

اَدِمَه { [ع] درینك ایکنجی یعنی بشره‌نك آلتنده‌کی طبقه‌سی .

اَدنیٰ { [ع] آشاغی § دها ، اك ، پك آشاغی . « شعرنی عرض ایلسه تصحیح ایدر عاشق عمر- چونکه آثاری آنکندن‌ده ادنادر هنوز » § جزئی ، پك جزئی: ادنی ملاحظه ایله آکلاشیلیر .

اَدناس { [ع] (دنس) ك جمعی .

اَدَوات { [ع] (ادات) ك جمعی. افعال و اسما سایه‌سنده معنیدار اولان کلمه‌لر § برایش ایشله‌مکه واسطه اولان شیلر: آلات، آوادانلق : ادوات کتابت ، ادوات تجاریه . مفردی بو معناده قوللانلماز .

اَدْوار { [ع] (دور) كـ جمعى : ادوار ترقى .

اَدْوِيَه { [ع] (دواء) نك جمعى : ادويهٔ مؤثره. تشديد ايله غلطدر .

اَدْيان { [ع] (دين)كـ جمعى. اديان باطله.

اَدب { [ع] ايكى معناسنه كوره (ادب)ه انتسابى اولان آدم : اديب بر ذات. اديب مشهور.

اَديبانه { [ف] ايكى معناسنه كوره (اديب)ه ياقيشه‌جق صورتده : حركات اديبانه. تأليفات اديبانه .

اَديم { [ع] دباغت اولنمش درى، سختيان § يوز، سطح: اديم ارض .

اِذابه { [ع] اريتمك، اريدلك : معدنيانى اذابه ايده‌رك برطاقم اوانى وجوده كتيرورلردى. معدنياتك اذابه‌سى § اريدر- جه‌سنه اضطراب ويرمك، ويرلك: كان وفا ظن اولنان او كوزلك آتش حسرتى يجه قلبى اذابه ايتمشدر. قلب عاشقانك اذابه‌سى.

اِذاعَت ، اِذاعه { [ع] فاش ايتمك ، ايدلك: اذاعهٔ اسرار، مكتو- ماتك اذاعه‌سى § صوت بلند ايله اشاعه ، اعلان: اذاعهٔ وقت صلات (اذاعت)نظمده قوللانيله‌بيلير.

اِذاقه { [ع] طاتدرمق، طاتديرلمق: «بر جوش قيلدى كوكلمى بر ذوق معنوى - كوثر اذاقه ايلدى كويا على بكا» كوثرك اذاقه‌سى.

اَذان { [ع] نمازه دعوت ايچون صوت بلند ايله اوقونان معروف كلمات مباركه: «كلبن اوزره دكل نداى هزار- عرشده جبرئيل اذان اوقويور- فيضى».

اُذانى { [ع] بيوك قولاقلى.

اِذعان { [ع] آكلايش ، حس ايدش ، مؤدبلك، حركات اديبانه التزامى: اذعانلى بر آدم. نقصان اذعان . «واهب الادراكـ من دادايلسون اذعانكى» بى اذعان == اذعانسز. (ايتمك)ماده‌سيله استعمالى نادردر .

اَذكار { [ع] اسم اولان (ذكر)كـ جمعى: اذكار جميله. اوراد واذكار .

اِذكار { [ع] ياد ايتدرمك ، ايتديرلمك ، آكدرمق. آكديرلمق: براقديغى آثار نامنى اذكار ايتمكده‌در. نامك اذكارى. بو معناده (تذكير) دخى قوللانيلير.

اَذكى { [ع] دها، اكـ، پك ذكى.

اَذكياء { [ع] (ذكى) نك جمعى: اذكياى شبان.

اَذَلّ { [ع] دها ، اكـ ، پك ذليل : اذل ناس، اذل اقوام .

اِذلال { [ع] ذليل قيلمق ، قيلنمق : رب ذوالجلال متكبرينى اذلال ايدر. متكبرينك اذلالى .

اَذِلَّه { [ع] (ذليل)نك جمعى.

اُذن { [ع] قولاق. ضمتين ايله ده لغتدر

اِذن { [ع] دستور : اذن ايستدى. اذن ويردى . اذن آلدى . اذنكز وارمى؟ اذنكز اولورمى؟ اذنى وار. اذنى يوق. اذنسز. بلا اذن == اذنسز اوله‌رق: بلا اذن مكتبدن كيتمش . باذن الله == اللهك اذنيله : باذن الله شفاياب اولدى . با اذن شرعى == طرف شرعدن ويريلن اذن ايله: با اذن شرعى حلول رمضان اعلان اولندى . اذنامه == عقد نكاح ايچون طرف شرعدن ويريلن كاغد. (اذنامه) مقامنده (رخصتنامه) ويا (اجازتنامه) دينلمز .

اِذناب { [ع] كناهكار اولمق ، كناه ايشله‌مك . كناهكار معناسنده قوللانيلان (مذنب) بوندن مشتقدر.

اَذناب { [ع] (ذنب)كـ جمعى . قويروقلر

اَذود { [ع] پك كسكين: سيف اذود.

اِذهاب { [ع] كيدرمك، كيدرلمك. ازاله: اذهاب اوساخ . ان الحسنات يذهبن السيئات == حسنات سيئاتى ازاله ايدر § آلتون سورمك، سورلمك، يالديزلا- مق، يالديزلانلمق : اذهاب كتاب . بو معناده (تذهيب) زياده قوللانيلير.

اَذهان { [ع] (ذهن) كـ جمعى. تخديش اذهان .

اَذواق { [ع] (ذوق) كـ جمعى: اذواق واشواق .

اَذى { [ع] اينجتمك، اينجتمه: كيمسه‌يه اذى ايتماملى. اذاسى چكلمز.

اَذيال { [ع] (ذيل)كـ جمعى. اتكلر.

اَذِيَّت { [ع] اينجتمه : اذيت ايديور . اذيتى چكلميور § اينجنه‌جك حال، كوجلك : اذيتلى ايش . اذيتسز منفعت قازانلماز. تخفيف ايله غلطدر.

اَرائك { [ع] (اريكه)نك جمعى . تختلر

اِراءه { [ع] كوسترمك ، كوسترلمك : خطاسنى كنديسنه اراءه ايتديلر. خطانك اراءه‌سى (ارنى == بكا ذاتكى كوستر. حضرت موسانك طور سيناده جناب حقه عرض ايتديكى نيازرؤيت، قرآن كريمده بو جملهٔ شريفه ايله كوسترلمشدر.) ينه قرآن كريمده حكايه بيورلديغى اوزره آكا (لن ترانى == سن دنياده كوره‌مزسين) مآلنده اولان (لن ترانى) جملهٔ جليله‌سيله جواب ويرلمشدر.

اَراجز { [ع] (ارجوزه) نك جمعى: اراجز شعرا.

اَراجيح { [ع] (ارجوحه)نك جمعى.

اَراجيف { [ع] (ارجوفه)نك جمعى .

اِراحه { [ع] آسوده قيلمق قيلنمق ؛ راحتلندرمك . راحتلنديرلمك : مشكلنى حل ايده‌رك فكرينى اراحه ايلديلر. فكرك اراحه‌سى. اراحهٔ روح .

اِراده { [ع] ديله‌مك: جناب حق كائناتك عدمدن وجوده كلمسنى اراده بيوردى (شعر) لفظندن (كلام موزون) اراده‌سى اطلاقات عرفيه‌دندر . ارادهٔ كليه == اللهك اراده‌سى . ارادهٔ جزئيه == انسانك اراده‌سى : ارادهٔ جزئيه‌مزى دائما خيره صرف ايتمليز ارادهٔ سنيه == امير المؤمنين پادشاهمزك امرى. با ارادهٔ سنيه == ارادهٔ سنيه ايله، ذات علويت صفات حضرت خلافتپناهينك امر جليلى ايله. ارادهٔ عليه == صدراعظمك امرى . باارادهٔ عليه == صدر اعظمك امريله بعضاً (ارادت) صورتنده دخى قوللانيلير «ارباب عشقك . الده دكلدر ارادتى - نائلىٔ قديم »

اِرادات { [ع] اراده‌لر: ارادات الٰهيه. ارادات سنيه. ارادات شاهانه ارادات عليه، صرف ارادات .

اِرادى { [ع] اراده‌يه منسوب: ارتعاش ارادى . بكاى ارادى . كريهٔ ارادى . حركت اراديه حركات اراديه. بومقامده (اختيارى) دخى قوللانيله‌بيلير. (ارادى) (قسرى) نك، (اختيارى) (اضطرارى) نك ضدى عد اولنور .

اِراديّات { [ع] ارادى اوله‌رق : انسان بعض ارادياتى اوزرينه مسئول اوله‌بيلير. كرك دنيايه كلمك، كرك دنيادن كيتمك ارادياب مقوله‌سندن دكلدر.

اَراذل { [ع] (ارذل) كـ جمعى. اراذل ناس .

اَراضى { [ع] (ارض)كـ جمعى: اراضىٔ مقدسه . اراضىٔ اميريه . اراضىٔ وقفيه .

إِرَاقه { [ع] دوكمك ، دوكلمك : « ايدر اراقهٔ دم حسرتكله چشمانم — ترحم ايت نيجه دمدر اسير هجرانم » خون قربانك اراقه‌سی .

آرامِلْ ، آرامِلَه { [ع] (ارمله)نك جمعی: طول قادينلر : ارامل عسكريه مفردی قوللانلماز .

آرانِبْ { [ع] (ارنب) ك جمعی . طاوشانلر

إِرْباء { [ع] نماالنديروب آرتيرمق ، نماالنديريلوب آرتيرلق : اربای مال يتيم . برمبلغك ارباسی . آز قوللانيلير :

آرْبابْ { [ع] (رب) ك جمعی . صاحب ، مالك ، متصف اولانلر : ارباب هنر . ارباب قلم . ارباب مطالعه § وقوقلی مقتدر ، بجره بيلير . بومعناده اكثريا مفرد مقامنده قوللانيلير : بوايشك اربابی دكلدر .

آرْبَعونْ { [ع] قرق . ضرورتسز قوللانلماملی .

آرْبَعَهْ { [ع] درت . اسلوب فارسی اوزره صفت اوله‌رق قوللانيلير : اخلاط اربعه . اركان اربعه . اطراف اربعه . موصوفك مفردی مؤنث اولسه‌ده قاعدهٔ عربه اتباع ايله (اربع) قوللانلماز . مثلا (صحائف اربعه) دينيلير . (صحائف اربع) دينلمز .

آرْبَعينْ { [ع] قرق § كانون اولك طقوزندن كانون ثانينك اون يديسنه قدر اولان قرق كون ، قاره قيش .

إِرْبَه { [ع] زيركلك ، ذكا § حاجت § حيله . اولوالاربه — اصحاب ذكا ، حيله اربابی .

إِرْتاعْ { [ع] اوتلاتمق ، اوتلادلق : ارتاع حيوانات ، اغنامك ارتاعی : (رعی) زياده قوللانيلير .

إِرْتِباطْ { [ع] باغلانش ، مناسبت ، تعلق : ارتباط قلب . هركمك طبعاً وطننه ارتباطی واردر . § عباره‌لرك بربرينی طوتمه‌سی : بو جمله‌نك اوته‌كنه ارتباطی يوق .

إِرْتِباعْ { [ع] بهار موسمنده بر يرده اقامت : « ارباب ارتباع ايله شنلندی چامليجه » .

إِرْتِتاحْ { [ع] سوز سويلركن ديل طوتلمق : سعيد بن جبيرك طلاقت لسانی باعث ارتتاح حجاج اولمش ايدی .

إِرْتِجاءْ { [ع] اومه ، اميد ايدش : ارتجی خلاص ايله اوراية التجا ايتمش ايدی . (رجا ايتمك) مقامنده (ارتجا ايتمك) استعمالی صوغق دوشر .

إِرْتِجاجْ { [ع] چالقانمق : ارتجاج دريا . ارتجاج عمان .

إِرْتِجاعْ { [ع] كری دونمك ديمك ايسه‌ده اعادهٔ استبداد طرفداری اولمق معناسنده قوللانلمغه باشلانلمشدر .

إِرْتِجاعی { [ع ف] ارتجاعه منسوب : فكر ارتجاعی ، ميل ارتجاعی ، حادثهٔ ارتجاعيه .

إِرْتِجالْ { [ع] سوزی دوشونمه‌دن ، حاضرجوابلق يولنده سويليش ؛ بالبداهه سويليش . اكثريا نظم حقنده قوللانيلير : هر شاعر رجال ارتجالدن معدود اوله‌ماز .

إِرْتِجالاً { [ع] ارتجال صورتيله ، طريقيله : ارتجالاً بربيت اوقودی .

إِرْتِجالِيّات { [ع] ارتجال صورتيله ، طريقيله سويلنيلن سوزلر ، شعرلر : ارتجاليات عرب .

إِرْتِحاضْ { [ع] رسوای اولمق : ارتحاض اصحاب اغراض .

إِرْتِحالْ { [ع] دنيادن آخرته كوچمك ، وفات : مولانا جامی (ومن دخله كان آمنا) حروف شريفه‌سنك كوستردیكی (٨٩٨) تاريخنده ارتحال ايتمشدر . (ارتحال داربقا ، ارتحال دار نعيم) كبی صورتلرده دخی قوللانيلير . مطلقا كوچمك معناسنده قوللانلماز اولمشدر . مثلا (استانبولدن چامليجه‌يه ارتحال ايتدی) دنيلمز .

إِرْتِخاصْ { [ع] اوجوز ايتمك ، عد ايدلك : ارتخاص متاع . متاعك ارتخاصی .

إِرْتِداء { [ع] ردالانمق ، چاروشال كبی برشيئه بورنمك : ارتدای نسوان .

إِرْتِدادْ { [ع] دين اسلامدن دونمك ، مرتد اولمق : عهد خلافت صديقده ارتداد ايدنلر تأديب ايدلدی .

إِرْتِداعْ { [ع] ممنوع اولان شيدن كری طورمق : « نوش صهبادن ارتداع ايدرز — بز بوصورتله انتفاع ايدرز »

إِرْتِدافْ { [ع] آردينه دوشمك ، آردی صيره كيتمك : يولی شاشيرمامق ايچون ، كچمكده اولان قافله‌يه ارتداف ايتدی .

إِرْتِزاقْ { [ع] رزقلانمق ، رزق آلمق : ارتزاق ايچون تجمع ايدن فقرايه كوللر يوز كوستردی .

إِرْتِساسْ { [ع] شايع ، فاش اولمق : ارتساس اخبار . ارتساس اسرار .

إِرْتِسامْ { [ع] رسمی چيقمق ، نقش اولمق : « صورتك آنده ارتسام ايده‌لی — لوح دل اولدی قبلة الاشواق »

إِرْتِشاء { [ع] رشوت آلمق ، قبول رشوت .

إِرْتِشافْ { [ع] امه‌رك آزار آزار ايچمك ، ايچلمك : ارتشاف سلاف . ارتشاف آب صاف .

إِرْتِضاء { [ع] تقدير وانتخاب : ابن النجار شيخ رضا سائر بعض شعرای مشايخه نسبتله شايان ارتضا . در . (مرتضی) بوندن مشتقدر .

إِرْتِضاعْ { [ع] سود اممك : ارتضاع صبی . ارتضاع طفل نوزاد .

إِرْتِعاء { [ع] اوتلامق : ارتعای انعام . ارتعای مواشی .

إِرْتِعابْ { [ع] قورقمق : اصحاب ارتكاب عدالتك ظهوريله دوچار ارتعاب اولمش ايدی .

إِرْتِعادْ { [ع] و

إِرْتِعاشْ { [ع] تترمك . (ارتعاش) زياده قوللانيلير : ارتعاش دست پير .

إِرْتِغابْ { [ع] رغبت . آز قوللانيلير .

إِرْتِفادْ { [ع] اكتساب . آز قوللانيلير .

إِرْتِفاعْ { [ع] يوكسكه چيقمق ، يوكسلمك : شان كلامك ارتفاعی مقتضای حاله مطابقتيله حاصل اولور — خطيب دمشق § يوكسكلك : اون مترو ارتفاعنده . شوقدر ارتفاعی وار § كونشك يوكسكلكی : ارتفاع آلمق § اورته‌دن قالقمق : ارتفاع نقيضين ، ارتفاع ضدين محالدر .

إِرْتِفاعاً { [ع] ارتفاع جهتيله ، يوكسكلكجه : بو ايكی ديوار بيننده ارتفاعاً فرق واردر .

إِرْتِقاء { [ع] يوقاری چيقمق ، يوكسلمك : مراتب عاليه‌يه ارتقا ايتدی . بو مقامده (ترقی) آز قوللانيلير §

ایلریله‌مك ، ایلری كیتمك ، حسن صورته كیرمك: « معرفت ، صنعت ارتقا ایدییور» بومقامده (ترقی) زیاده قوللانیلیر .

اِرْتِقابْ { [ع] بكله‌مك ، كوزتمك . (ترقب) زیاده قوللانیلیر . بونلر (انتظار) دن قوتلی عد اولنور .

اِرْتِقاشْ { [ع] اثنای حربده عسكر بربرینه كیرمك ، قارمه قاریشیق اولمق : ارتقاش افواج اعدا مرمیاتمزك درجهٔ تأثیرینی انبا ایلدی .

اِرْتِكابْ { [ع] نامزا ، كوتو ایش ایشله‌مك ، ایشله‌نلمك : ارتكاب رذائل . رذائلك ارتكابی § بر مأمورك مأموریتنی سوء استعمال ایتمسی . مرتكبلك : ارتكابی تحقق ایتدیكندن حقنده مجازات قانونیه اجرا اولندی . عربیده اولدیغی كبی (ركوب) معناسنده قوللانلماز .

اَرْتَنْكْ { [ف] نقاش مشهور (مانی) نك یاپدیغی رسملری حاوی مجموعه‌سی نقش ارتنكی . «اشكوفه دكل اگرچه آونك ـ یوقی بوی لطیفی ، حسنی بی رنك اما ینه رشك نقش ارتنك ـ مانیٔ مصور بیانه = طاهرالمولوی » .

اِرْتِهانْ { [ع] رهن اوله‌رق آلمق ، آلنمق : ارتهان ایتمش اولدیغی آلتون ساعتی اعاده ایلدی . ساعتك ارتهانی

اِرْتِیابْ { [ع] شبهه‌لنمك ، شبهه (ایتمك) ماده سیله قوللانیلیر . بلا ارتیاب ، بی ارتیاب = شبهه‌سز .

اِرْثْ { [ع] وارثك شرعاً آلدیغی تركه میراث .

اِرْثاً { [ع] میراث اوله‌رق : بو خانه فلانه ارثا انتقال ایتمشدر § آنادن بابادن انتقال ایتمك صورتیله : ارثاً متورم ایدی .

اِرْثی { [ع ف] ارثه منسوب : ملك ارثی املاك ارثیه . اموال ارثیه امراض ارثیه ، علل ارثیه .

اِرْجاعْ { [ع] كری دوندرمك ، دوندیرلمك : ارجاع نظر ایده‌رك عقبكیرلرك مقدارینی كشف ایلدی . نظرك ارجاعی . ایشك مرجعنه ارجاعی ارجاع ضمیر . (اعاده) ایله بینلرنده فرق واردر . مثلا (اعادهٔ عافیت) دینیلیر . (ارجاع زیارت ، ارجاع عافیت) دینلمز . (ارجاع) (استرجاع) مقامنده قوللانلماز .

اَرْجَحْ { [ع] دها ، اك ، پك راجح : ارجح اقوال .

اَرْجُمَنْد { [ف] معزز ، محترم ، شرفلی ، حیثیتلی : استاد ارجمند . ارجمندانه = ارجمند اولانه یاقیشه‌جق صورتده . ارجمندی = ارجمندلك .

اُرْجُوانْ { [ع] ارغوان .

اُرْجُوحَه { [ع] صالینجاق : « چوجوق آرتق اویاغنی ایستمه‌ده اویودور ارتجاج ارجوحه » همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اُرْجُوزَه { [ع] بحر رجزدن اولان شعر ، قیصه وزنلی شعر . همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اُرْجُوفَه { [ع] اویدرمه سوز ، خبر كاذب . اكثریا جمی اولان (اراجیف) — حوادث كاذبه مقامنده — قوللانیلیر . همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اَرْجی { [ع] دها ، اك ، پك مأمول .

اَرْحامْ { [ع] (رحم) ك جمعی : ارحام امهات .

اَرْحَمْ { [ع] دها ، اك ، پك رحیم : «رسلك اكرمیسین ارحمیسین ـ خاقانی» ارحم الراحمین = مرحمتلیلرك اك مرحمتلیسی ، الله .

اِرْخاءْ { [ع] كوشتمك ، كوشه‌دلمك : ارخای عنان ایلدی . عنانك ارخاسی . ارخای عمامه = اندیشه‌سز ، امنیت ایچنده اولمق .

اِرْخاصْ { [ع] اوجوزلاتمق ، اوجوز لادلمق : ارخاص اسعار . اسعارك ارخاصی . حوائج ضروریه‌دن اولان مأكولی ارخاص ایله خلقك دعاسنی آلدی .

اَرْخَصْ { [ع] دها ، اك ، پك اوجوز .

اِرْدافْ { [ع] آردی صیره یورتمك ، یوریدلك ، آردی صیره ایراد ایتمك ، ایدلك : لافی لافه ارداف ایدر برباوه‌كو ایدی . بر مصراعك دیكرینه اردافی . (ترديف) دها زیاده قوللانیلیر .

اِرْدافاً { [ع] ارداف صورتیله : عساكر نظامیه‌یه اردافاً كوكللولر دخی یوله چیقارلمش ایدی .

اَرْدَبْ { [ع] مصر دیارینه مخصوص طقوز استانبول كیله‌سنه معادل بیوك اولچك . عربیده فصیحی همزه‌نك كسریله‌در .

اَرْدِیَه { [ع] (رداء) نك جمعی . تشدید ایله غلطدر .

اَرْذالْ { (رذیل) ك جمعی .

اَرْذَلْ { [ع] آلچاق ، صویسز : شخص ارذل § دها ، اك ، پك رذیل : ارذل العمر = اختیارلغك صوكلری .

اَرْزْ { [ع] حبوباتدن پرنج : ارز رشید .

اَرْزاقْ { [ع] (رزق) ك جمعی . ییه‌جك شیلر : ارزاق عسكریه § ییه‌جك ، ایچه‌جك شیلر : ارزاق مقدره .

اَرْزانْ { [ف] اوجوز : « كیمسه ارزان ویره‌مز جان كران قیمتی » § لایق : ارزان بیوریلان مساعده .

اَرْزانِشْ { [ف] الله یولنده بذل نقد ومال .

اَرْزانی { [ف] اوجوزلق § لایق : «فلكده برسلحدارك‌ده مریخ اولسه ارزانی — صبری » .

اَرْزَنْ { [ف] حبوباتدن طاری . « عالم قالیر اورته‌سنده ارزن ـ جولانكمی بویله ایسترم بن »

اَرْزَنینْ { [ف] طاری اتمكی .

اَرْزَه { [ف] صیوا .

اَرْزَه‌گَرْ { [ف] صیواجی .

اَرْزیدَه { [ف] بهاسی بچلمش ، كسلمش شی .

اَرْزیزْ { [ف] قالای .

اَرْزَنْك { [ف] (ارتنك) ه باق .

اِرْساءْ { [ع] ثابت ، پایدار قیلمق ، قیلنمق . آز قوللانیلیر . ارسای لنكر = دمیر آتمق . ارسای سفینه = كمی‌یی دمیر اوزرنده طوردرمق .

اِرْسالْ { [ع] كوندرمك ، كوندرلمك . اشخاص واشیاده قوللانیلیر : آدم ، مكتوب ارسال ایتدی . آدمك ، مكتوبك ارسالی . ارسال مثل = بر فكری عامه‌نك معلوم ومسلمی اولان بر فقره‌نك ایرادیله تنویر ایتمك : ارسال لحیه = صاقال قویویرمك .

ارسالات { [ع] ارسالر ، كوندرشلر : ارسالات مأموری

ارش { [ع] سقطلنان بر عضو ايچون جارحدن آلنان ديت شرعيه § صاتلدقدن صكره عيبی ظاهر اولان مالك قيمتندن بونك ايچون تنزيل اولنان مقدار

ارشد { [ع] دها ، اك ، پك رشيد . ارشد اولاد .

ارشاد { [ع] طوغری يول كوسترمك ، كوسترلمك : اصحاب ضلالی ارشاد ايلدی . طريق حقه ارشاد ايلدی . اصحاب ضلالك ارشادی . حق آلهيده دخی قوللانيلير : اللهك ارشاد ايتديكنی كيمسه ارشاد ايده‌من .

ارصان { [ع] محكم قيلمق ، قيلنمق . (ترصين) زياده قوللانيلير .

ارض { [ع] ير : ارض و سما § طوپراق : ارض منبت . تأنيثی معتبر دكلدر . § كرهٔ زمين : « ارض برذره دكل نسبت ايله اكوانه » بومعناده اكثريا (كرهٔ ارض) صورتنده قوللانيلير § مملكت ، طوپراق ، ايل : ارض كنعان . ارض فلسطين . ارض مقدس = قدس . ارض الله واسعة = اللهك يری ككيش .

ارضاء { [ع] راضی ايتمك ، ايدلمك : اوقدر چالشدی ، ارضا ايده‌مدی . ارباب حقوقك ارضاسی . ارضای طرفين (ترضيه) باشقه يولده قوللانيلير .

ارضاع { [ع] امزرمك ، امزيرلمك : زواللی مادرهم سرعتله كيدييور ، هم قوجاغنده‌كی معصومی ارضاع ايدييوردی . معصومك ارضاعی .

ارضه { [ع] آغاج قوردی .

ارضين { [ع] طبقاتی اعتباريله (ارض) ك سماوات وارضين . (ارضين)

ضرورتسز قوللانلماملی .

ارضيه { [ع] طوپراغه منسوب : محصولات ارضيه .

ارعن { [ع] احمق ، چولپه ، سونه‌په .

ارغاب { [ع] رغبت ايتدرمك ، ايتديرلمك . (ترغيب) زياده قوللانيلير .

ارغام { [ع] يره سورتمك ، سور - تلمك . اكثريا (انف ، انوف) لفظلريله (بورتنی يره سورتمك) تعبيرينه معادل اوله‌رق كمال تحقير مقامنده ايراد اولنور : ارغام انف دشمن . ارغام انوف اعدا . (ترغيم) ده بومعناده قوللانيلير .

ارغنون { [رومجه‌دن مفرس] معروف چالغی : « بيلمكسه غرض نه ارغنوندر - الحانه دقت ايتمك ايستر »

ارغوان { [ف] معروف قرمزی چيچك . ليلاق‌دكل : « زينت باغ و بهار اولمش نهال ارغوان - باقی »

ارغوانی { [ف] ارغوان رنكنده : شراب ارغوانی .

ارفاه { [ع] رفاه و راحته نائل قيلمق ، قيلنمق : ارفاه اهالی . تبعه‌نك ارفاهی . (ترفيه) زياده قوللانيلير .

ارفع { [ع] دها ، اك ، پك رفيع : ارفع درجات .

ارق { [ع] دها ، اك ، پك رقيق : ارق انخره .

ارق { [ع] اويقوسزلق .

ارقاق { [ع] صاتين آلمق ويا اسير ايتمك صورتيله قول ايدنمك ، ايدينلمك ارقاق مماليك . ارقاق جواری .

ارقام { [رقم] ك جمعی : ارقام هنديه .

اركاب { [ع] بندرمك ، بنديرلمك . آرابه‌يه ، حيوانه ، واپوره اركاب ايلدی . بالاركاب = بنديره‌رك بنديريله‌رك .

اركاباً { [ع] اركاب صورتيله : واپوره اركاباً كوندرلدی . شمندوفره اركاباً كوندرلدی . بوكا بدل (بالاركاب) دخی دينيله‌بيلير .

اركان { [ع] (ركن) ك جمعی . باشليجه طرفلر § بر هيئتك باشليجه اعضاسی : اركان دولت . اركان ولايت . اركان مجلس . اركان حرب ، اركان حربيه § آداب ، رسوم .

ارم { [ع] (شدّاد) ك جنت تقليدی اولاق اوزره تنظيم ايتديرديكی مشهور باغ . اكثريا (باغ ارم) صورتنده قوللانيلير : « ايردی ينه ارد بهشت اولدی هوا عنبر سرشت — عالم بهشت اندر بهشت هر كوشه بر باغ ارم — نفعی » بو باغك (عدن) جهتنده اولديغی مرويدر . ترتيباتی اكمال ايدلنجه شداد تماشا ايتمك اوزره احتشام تام ايله قالقوب كيتمش . باغه دها برخيلی مسافه وارايكن ظهور ايدن برصيحهٔ آسمانی شدادی يانده كيلرله برابر هلاك ايتمش . همزه‌نك فتحيله غلطدر .

ارماح { [ع] (رمح) ك جمعی .

ارمغان { [ف] هديه : « روز كاره عالم غيب ارمغانيدر سوزم - نفعی »

ارمود { [ف] آرمود .

ارنب { [ع] طاوشان .

ارواء { [ع] قاندرمق ، قانديرلمق ، سيراب ايتمك ، ايدلمك : بو چشمهٔ نوپيدا نيجه تشنه‌لری اروا ايده‌جكدر . ارباب عطشك ارواسی . سقی وارِوا .

ارواح { [ع] (روح) ك جمعی : « ارواح كه تحفهٔ خدادر - خاك ره شاه انبيادر - غالب »

اره { [ف] تخته بيچه‌جك بيچقی . « دندانهٔ سينی منكرسنه — برارهٔ جانستان حيرت = طاهر المولوی » .

اره كش { [ف] بيچقيجی .

ارهاب { [ع] قورقوتمق ، قورقودلق : ارهاب عدوالله . ارهاب خونه . (ترهيب) زياده قوللانيلير .

ارهاص { [ع] (ارهاصات) ك مفردی .

ارهاصات { [ع] بر پيغمبرك بعثتندن مقدم — بعث اولنه‌جغنه اشارت اولاق اوزره — ظهور ايدن خارق العاده احوال . طاق كسرانك ييقلمسی ، نار مجوسك سونمسی ، ساوه كولنك يره بچمسی ، بعثت محمديه‌يه دائر اولان ارهاصات جليله جمله‌سندندر . بو خارقه‌لردن برنجيسنی امام بوصيری شو بيت ايله كوستر : « وبات ايوان كسری وهو منصدع — كشمل اصحاب كسری غير ملتئم »

ارهان { [ع] رهن قويمق ، قونلمق . (ترهين) زياده قوللانيلير .

اريب { [ع] عاقل ، ذكی .

اريكه { [ع] تخت .

اريكه پيرا { [ف] تختی تزيين ايديجی ، ايدن ، پادشاه .

اَزْ [ف] تركجه‌ده (دن) اداتنه معادلدر . تعبيرات معدوده‌ده قوللانيلير : غير ازمصرف. خارج ازوظيفه . ازدل‌وجان. از هر جهت . ازجمله . (از آن جمله) تعبيری خوش دكلدر .

اِزاء [ع] برشيئك مقابلى، قارشيسى : (حيوان ناطق) مفهومى ازاسنه (انسان) لفظى وضع ايدلمشدر

اِزار [ع] بلدن آشاغى‌يه مخصوص اورتو ؛ فوطه ، پشتمال كبى شيلر. (ردا) بالعكس بلدن يوقارى‌يه مخصوص اورتودر .

اِزالَه [ع] كيدرمك ، كيدرلمك، يوق ايتمك ، ايدلمك : ازالهٔ غم . غمك ازاله‌سى . ازالهٔ وجود . ازالهٔ اختلاف .

اِزبار [ع] يازمق ، يازلمق ؛ يازمق صورتيله بيلدرمك، بيلديرلمك : كيفيتى ازبار ايلدى . كيفيتك ازبارى . (ازبارات) قوللانلماز . لازم كلنجه (اشعارات) دينيلير.

اِيزبانديت [ايتاليانجه‌دن] حيدود ، اِك‌ايرى، وجودلو، قورقونج: ايزبانديت كبى برحريف.

اَزبَر [ف] ذهنده طوتمه، حفظ: ازبر له‌دى . ازبر ايتدى. ازبرنده‌در. ازبر اوقويور . «يدى يوز كره يا كيلمق، نه‌ديمك برجزده‌ــ بويله اولمازآنم حافظم! ازبر ديديكك » (ازبردن) قوللانلماملى.

اَزَج [ع] اينجه واوزون قاشلى ، قلم قاشلى : ازج الحاجبين .

اِزدِجار [ع].ايدلمن منعى قبول ايله موجبنجه حركت : ازدجار اطفال .

اِزدِحام [ع] غلبه‌لك : چوق ازدحام وار ايدى . كمال ازدحامدن اوطوره‌جق بر بوله‌مديلر § غلبه‌لكدن صيقشمق . (ايتمك) ماده‌سيله آز قوللانيلير .

اِزدِراء [ع] استحقار . نظر ازدرا . عين ازدرا . چشم ازدرا.

اِزدِواج [ع] شرعاً بربرينه اش، جفت اولمق ، جفتلشمك § نكاح ايله بربرينه قارى قوجه اولمق : « ازدواج امرينى فكر ايلر ايكن — ايتمشز بزه‌بزى اغفال‌مكر — سن‌صانيردك بنى صاحب ثروت — بن صانيردم سنى عفت پرور — بو آلو »

اِزدِياد [ع] آرتمق ، چوغالمق : « ايلدكجه نور چشم راز بنم ازدياد — ايتدى بى آرامئ قلب حزنم ازدياد » بعضاً (بولمق) ماده‌سيله‌ده قوللانيلير: « مظهر اسرار كرارم كه‌اولسه منكشف — پردهٔ وحدت بنه بولمازيقينم ازدياد — جلال» (ازدياد) ايله مترادف اولان (تزايد) (ايتمك) ماده‌سيله زياده ترك ايدر .

اَزرار [ع] (زرّ) ك جمعى . اثواب تكمه‌لرى مفردى . قوللانلماز.

اَزرَق [ع] كوك ، ماوى : ازرق پوش .

اِزعاج [ع] تعجيز : انسانى ازعاج ايتمه‌ملى . (تعجيز) دن قوتلى عد اولنور .

اِزعاجات [ع] ازعاجلر : ازعاجات متواليه .

اِزفاف [ع] كلينى كويكينك خانه‌سنه كوندرمك ، كلين كوندرلمك : رسم ازفافى تماشا ايچون بر چوق قادين بيريكمش ايدى .

اَزِقَّه [ع] (زقاق) ك جمعى: تنظيف ازقه .

اِزكام [ع] زكامه اوغراتمق ، اوغرا-دلمق .

اَزكىٰ [ع] دها، اك ، پك صالح پاك: زاهد ازكى . طعام ازكى.

اَزكِياء [ع] (زكى) نك جمعى : ازكياى اهل طريقت .

اَزَل [ع] كچمشده معتبر ابتداسى يوق ازمنه : « سنده واركن بو پردهٔ صمدى - ايكله‌در نغمهٔ ازل ابدى » « فيض استعداد ذاتن كوركيم ايتمش تاازل — جذبه‌سى خورشيد وماه‌وآسمانى مولوى — نفى » بيتنده اولديق كبى (ازلده) ياخود (ازلدن) مقامنده (تاازل) قوللانلمالى .

اِزلاق [ع] سورچدرمك ، سورچد-يرلمك ؛ قايدرمق ، قايديرلمق: ازلاق اقدام . اقدامك ازلاقى .

اِزلال [ع] (ازلاق)ه باق .

اَزَلى [عف] ازله منسوب ، ابتداسز : «اى‌مهرجهانتاب‌حريم‌ازلى-وى‌ماه منير فلك لم‌يزلى - پروانه كبى شمعكه جمع اولدى سنك-بوبكر وعمر، حضرت عثمان و على = نظيم » وجود حق ازليدر ، ابديدر . حكم ازلى ارادهٔ ازليه .

اَزَلِيَّت [ع] ازليلك .

اِزماريد [روجه‌دن] كوچك باليق § يره آتيلان سيغاره اوجى، سونمش سيغاره .

اَزمان، اَزمِنَه [ع] (زمان) ك جمعى: (ازمنه)دها زياده قوللانيلير : ازمنهٔ قديمه . ازمنهٔ ماضيه . ازمنهٔ ثلثه .

اَزِمَّه (زمام) ك جمعى . يولارلر .

اِزمِهرار [ع] بارلدامق : ازمهرار كواكب . ازمهرار انجم . ازمهرار پروين § صوغق شديد اولمق ، شدتلنمك : ازمهرار موسم § صورت اكشيمك : ازمهرار چهره .

اَزواج [ع] (زوج) و(زوجه)نك جمعى : مخدراتك ازواجى . ازواج مطهره .

اَزوَر [ع] بوينى اكرى .

اَزهار [ع] (زهره)نك جمعى: چيچكلر ازهار نوبهار .

اِزهاق [ع] ابطال و محو . ازهاق روح = جان چيقارمق ، اولدرمك .

اَزهَر [ع] هم كوزل هم آق ، براق پارلاق: آفاق « ايتدى بومعناده امم — ازهر اللون ايدى فخر عالم — خاقانى » .

اَزهَران، اَزهَرَين [ع] آى ايله كونش.

اَژدَر ، اَژدَرها، اَژدَها [ف] بيوك ييلان(ها)لر ادات جمع دكلدر . (اژ دها) نظمده قوللانيلير . « اژدهارا چوكلوتنك بكيرند عصاست-صائب » = اژدرهانك بوغازينى صيقدقلرنده عصا اولور . دست موساى سخنده ازدهادر كلك تر=طاهرالمولوى اژدر دم بريده = قويروغى كسلمش اژدر ، پك متهور قهرمان .

اُس [ع] اساس . عربيده همزه‌نك فتح وكسريله دخى لغت ايسه‌ده

لسانمزده یالکز بو صورتده قوللانیلیر .

اِسائَتْ { [ع] کوتولکده بولنمق : اساءت ایدییور . همزهٔ اولانك فتحیله غلطدر . (افساد) معناسنده قوللانلماز .

اَسابیعْ { [ع] (اُسبوع) ك جمعی .

اَساتِذَه، اَساتیذْ { [ع] (استاذ)ك جمعی .

اِسارْ { [ع] باغ ، بند : اساراسارت .

اُساری { (اسیر) ك جمعی . استعمالی نظمه مخصوصدر : « لیلهٔ ویله فزادر شب یلدی فراق — نه قیامت قوپارر آنده اسارای فراق ! — اشرف»

اَساریرْ { [ع] (اسرار)ك جمع الجمعی . ال آیه‌سنده‌وآلننده‌کی چیزگیلر § چهره‌ده‌کی محاسن . (اسرار) بومعنالرده قوللانلماز .

اَساسْ { [ع] تمل : وضع اساس مکتب § اصل ، مبنی : اساس ماده . اساس مسئله § اصل ، حقیقت : اساسسزدر . اساسی یوقدر .

اَساساً { [ع] اصله ، مبنایه ، حقیقته متعلق اوله‌رق .

اَساسی { [ع ف] اصله ، مبنایه ، حقیقته متعلق : اساسی اصلاحات . اصلاحات اساسیه .

اَساطیرْ { [ع] (اُسطوره) نك جمعی . اویدرمه روایات عجیبه ، ماصال مقوله‌سی شیلر : اساطیرالاولین . «باقسین‌ده عذارکه اساطیر ـ اینسین فلورایی رد و تحقیر قیلسین سنی ایله‌دکجه توقیر ـ معبودهٔ حسنی سینه سوزان = طاهر الملوی »

اَساطینْ { [ع] (اسطوانه) نك جمعی . بر طاقك ، بر هیئتك الری کلنلری : اساطین علما . مفردی بومعناده قوللانلماز .

اِساغَه { [ع] بوغازدن قولایلقله کچیرمك ، کچیرلمك : اساغهٔ طعام . اساغهٔ زلال .

اَسافِلْ { [ع] (اسفل) ك جمعی . خلقك عوام طاقمی . « اسافل پایه احراز ایلمکله اعتلا بولماز ـ لا »

اِسالَه { [ع] آقتمق ، آقیدلمق : اساله‌ٔ ماء لذیذ . ماء راکدك اساله‌سی .

اَسالیبْ { [ع] (اسلوب)ك جمعی : اسالیب افاده .

اَسامی { [ع] (اسم) ك جمع الجمعی .

اَسانیدْ { [ع] (اسناد)ك جمعی . برسوزك آندن آکا نقل اولنمسی . اکثریا احادیث مباحثنده قوللانیلیر : بو حدیث اسانید معتبره ایله ثابتدر .

اَساوِرْ { [ع] (سوار)ك جمع الجمعی . بیله‌زیکلر .

اَسْبْ { [ف] آت . اسب تازی = عرب آتی .

اَسْب اَفْکَنْ { [ف] جنکجی ، بهادر .

اَسْب اَنْگیزْ { [ف] مهمیز .

اَسْبابْ { [ع] (سبب) ك جمعی . لوازم ، وسائط : اسباب سفر ، سفریه . اسباب مدافعه . «مراد ایدینجه مسبب بر آدمك کارینـ یه تشبثنی جستجو ایدر اسباب ـ نابی » مفردی باشقه یولده قوللانیلیر .

اَسْباطْ { [ع] (سِبط)ك جمعی : یهود قبیله‌لری : اسباط بنی اسرائیل . مفردی باشقه یولده قوللانیلیر .

اِشْباعْ { [ع] تام قیلمق ، قیلنمق : اشباع نعم . اشباع عطایا . اسباغ وضو = آبدستی هرعضوی حقیله تطهیر ایده‌رك مکمل صورتده آلمق .

اِسْبالْ { [ع] بوللاندرمق ، بوللاندیرلمق ، کوندرمك ، کوندرلمك . ذی روح حقنده استعمالی انسبدر : اسبال اهل قریه . اسبال حیوانات .

اَسْبرانْ { [ف] آت سورن ، آت قوشدیران .

اَسْب سُوارْ { [ف] آته بینمش : اسب سوار اوله‌رق حرکت .

اِسْفَنْقَسْ { [یونانجه‌دن] اسکی یونانیلرده موهوم برجانور که گویا یانندن کچنلره معما کبی برطاقم سؤاللر ایدرك جواب ویره‌مینلری یوتارمش . اسکی مصریلر عندنده قادین باشلی آرسلان شکلنده بر صنم . الیوم موجود اولان برجسیمنه عربلر (ابوالهول) دیرلر .

اُسْبوعْ { [ع] هفته . اسبوعی = هفته‌لك ، هفته‌ده بر چیقان : اسبوعی غزته . جریدهٔ اسبوعیه . همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اِسْپانَخ { [روجه‌دن] اسقامبیل کاغدلرینك یونجه یاپراغی شکلنده بنکلری حاوی اولانی ، سینکلی .

اِسْپازْمُوزْ { [روجه‌دن] اعصاب وعضلاتك غیراختیاری اوله‌رق اهتزاز وحرکتی .

اِسْپاناقْ { [روجه‌دن] معروف سبزه .

اِسْپَرْمَچَتْ { [لاتینجه‌دن]بالینه بالیغی مومی .

اِسْپَنْچِیارْ { [ایتالیانجه‌دن] اجزاجی ، اجزای طبیه صاتان § اجزاخانه . (فن اسپنچیاری ، اجزای اسپنچیاریه) تعبیرلرینك استعمالنه احتیاج یوقدر . (فن صیدله ، فن صیدلانی ، اجزای صیدلیه ، اجزای صیدلانیه) تعبیرلری قوللانلملی .

اِسپیتالیا { [ایتالیانجه‌دن] خسته‌خانه . اکثریا ملل غیر مسلمه طرفندن یاپدیریلان غربا خسته خانه‌لرینه اطلاق اولنور .

اِسپیرْ { [ایتالیانجه‌دن] حیوانه ، حیوانلره باقان اوشاق ، سایس . آرابه‌جینك یاننده طوران قیافت مخصوصه‌لی آدم .

اِسپیرتو { [ایتالیانجه‌دن] روح ، مسکرات روحی .

اِسْپینوز { [روجه‌دن] کوچك برجنس قوش .

اُسْتا { [ف] (استاد) مخففی . نظمده قوللانیله بیلیر .

اِسْتاتیسْتیق { [فرانسزجه‌دن] بر دولت ویاملکتك محصولات ومصنوعاتنی واحوال سائره‌سنی تعداد وتعیین ایتمك فنی § بو یولده یاپلمش دفتر ، جدول .

اُسْتادْ { [ف] اوکره‌دیجی ، معلم : حق استاد . «چرخدن آلدم ضیا تیغ زبانله انتقام ـ رحمت اولسون فن نظمك پیرینه استادینه = ضیا پاشا » § ماهر ، وقوف تام صاحبی : «اشعاری بویله سویلراستاد سویلینجه — نائلی قدیم » استادانه = استادجه‌سنه : نظم استادانه . ارشاد استادانه § استاده منسوب : دست استادانه . استادی = استادلق : برهان استادی § استاده منسوب : التفات استادی .

اُستاد { [ع] استاد . استاذيت == استاذلق .

اَستار { [ع] (ستر)ك جمعى : استار كعبه § آستر، آستار .

اِستاسيون { شمن دوفر موقعى .

اِستاقوز { [رومجه‌دن] معروف دكز مخلوقى .

اِستاليا { [ايتاليانجه‌دن] بر كمينك — حموله‌سنى آلق ويا چيقارمق اوزره — ليمانده بكلديكى اجرتسز مدت‌معينه .

اِستامه { [ايتاليانجه‌دن] مركبله‌وياقورى اوله‌رق برشيئك اوزرينه‌باصيلان بيوك تمغا .

اِستاوروز { [رومجه‌دن] خاچ، چارميخ . استاوروز چيقارمق == ال اشارتيله صورت مخصوصه‌ده خاچ رسمى ياپمق § خرستيان آيننجه اظهار كمال تعظيم .

اِستاوريت { [رومجه‌دن] معروف بر نوع باليق .

اِستِباحه { [ع] مباح‌عد ايتمك، ايدلمك .

اِستِباق { [ع] يارشمق ، يارش ايتمك : استباق فرسان . استباق فارسان . استباق سوازان . استباق سلاح اندازان . استباق تير اندازان .

اِستِبانه { [ع] واضح ، عيان اولمق : استبانهٔ صبح صادق . استبانهٔ آثار نوبهار . (مستبان) بوندن‌مأخوذدر .

اِستِبحاث { [ع] (ابحاث)ه باق .

اِستِبحار { [ع] دريا كبى واسع اولمق : فقهده استبحارى وار . (تبحر) زياده قوللانيلير .

اِستِبداع { [ع] بديع ، ناديده عد ايتمك، ايدلمك : هر كورديكى شيئه نظر استبداع ايله باقار . برمنظومه‌نك استبداعى .

اِستِبدال { [ع] دكشدرمك، دكشديرلمك عسكر حقنده قوللانيلير : استبدال نفرات . نفراتك استبدالى . استبدال نفراتى . استبدال تذكره‌سى . (مستبدل) معناسنده‌ده قوللانيلير : بو غيرتلى نفر استبدال اولمق ايستميور، عسكرلكك بيوك برشرف اولديغنى بيليور .

اِستِبراء { [ع] ادراردن صوكره آلت تناسلك تطهيرى § نكاحله آلنان بر ثيبه‌نك حامل اولمديغنه مطمئن اولمق ايچون برحيض كورنجه‌يه قدر تقربدن اجتناب .

اِستَبرَق { [ع] قالين ديبا ، ديباج غليظ § صيرمه‌ايله طوقونمش ديباء زربفت . (سندس) لفظيله برابر قرآن كريمده وارد اولمشدر .

اِستِبشار { [ع] مژده آلمق ، آلنمق ، برخبر مژده طرزنده آلنمق : قدومكزى دون صباح استبشار ايتدم . قدومكزك استبشارى § سوينمك، فرحناك اولمق : رؤيت ديدار موجب استبشار اولدى . مژده‌لك معناسنده قوللانلماز .

اِستِبطان { [ع] ايچ‌يوزينه، لدنياتنه‌واقف اولمق : استبطان امور ايله مشهور ايدى .

اِستِبعاد { [ع] بعيد عد ايتمك، ايدلمك . معنوياتده قوللانيلير . مثلا (شوقدرجق مسافه‌يى استبعاد ايديور) دينلمز . (تباعد) مقامنده قوللانلماز .

اِستِبقاء { [ع] باقى اولمسنى ايستمك، باقى اولمسى ايستنلمك : استبقاى توجهات . توجهاتكزك استبقاسنه وسيله عداولندى . باقى قيلمق معناسنده قوللانلماز .

اِستِتابه { [ع] طلب توبه : مرتد حقنده مجازاتدن اول استتابه اجرا اولنور .

اِستِتار { [ع] بزلنمك : « بن ديدكجه استتار ايت اختيارم سلب ايدوب — عشق كندى كنديني ناله‌مله اعلان ايتمه‌ده » « امكانى يوق استتار عشقك — درمانى كبى نزار عشقك » « اختفا » ايله بيلرنده فرق واردر . (اختفا) اكثريا اجسامده قوللانيلير . (تستر) ك ده استعمالى باشقه يولده‌در .

اِستِتمام { [ع] اتمامنى ايستمك ، اتمامى ايستنلمك : جناب حقدن دائما استتمام نعم ايدردى . الطاف الهيه‌نك استتمامى . تمام ايتمك معناسنده استعماله احتياج يوقدر .

اِستِثقال { [ع] ثقيل عد ايتمك ، ايدلمك : فلانك وجودينى استثقال ايدرلردى . وجودينك استثقالى § قوغارجه‌سنه معامله : فلانى استثقال ايتديلر . فلانك استثقالى . ضمناً استثقال . بوندن استثقال چيقارديمش .

اِستِثناء { [ع] آييرمق ، آييرلمق § قاعده‌دن خارج طوتمق ، طوتلمق § مستثنى ، شاذ : بو قاعده‌نك استثناسى يوقدر . بلا استثنا == استثناسز اوله‌رق .

اِستِثناآت { [ع] استثنالر : استثناآت قواعد صرفيه .

اِستِثنائى { [ع ف] استثنايه منسوب : قياس استثنائى . مواد استثنائيه .

اِستِجابَت { [ع] ياخود

اِستِجابه { [ع] قبول : استجابت دعا . (اجابت) زياده قوللانيلير .

اِستِجاده { [ع] طلب جود : اودركاهدن استجاده ايدن فقرا محروم براقلمازدى .

اِستِجاره { [ع] طلب امان وحمايت .

اِستِجازه { [ع] طلب اذن : حجازه كيتمك ايچون آمرندن استجازه ايلدى .

اِستِجلاب { [ع] چكمك ، چكلمك : طرف اشرف حضرت پادشاهى يه استجلاب دعوات خيريه ايتمكده‌در . دعواتك استجلابى . (جلب) ايله بينلرنده فرق واردر . (استجلاب) اكثريا معنوياتده ، خصوصيله دعاده قوللانيلير . مثلا (مديون جلب اولندى) دينيلير . (مديون استجلاب اولندى) دينلمز .

اِستِجواب { [ع] افاده‌سنى آلمق ، افاده‌سى آلنمق : شاهدلرى استجواب ايتديلر . مخبرلرك استجوابى . استجوابنامه == شاهد ، مخبر كبى اشخاصك آلنان افاده‌لرينى حاوى ورقه § طلب جواب .

اِستِجهال { [ع] جاهل عد ايتمك ، ايدلمك . (تجهيل) باشقه يولده قوللانيلير .

اِستِحاثه { [ع ، مولد] پك اسكى زمانلردن قالمه موادعضويه‌نك شكللرينى محافظه ايله برابر طاش حالنه كچمسى ، تحجر .

اِستِحاله { [ع] محال اولمش ، ممكن اولمامش ، امكانسزلق : بو

مقصدك حصولی درجهٔ استحالەدەدر § بر حالدن دیکر حاله کیرمك ، دونمك .

اِستِحباب [ع] مستحب اولمق: صوبی قاعدتاً ایچمەنك استحبابی .

اِستِحباباً [ع] مستحب اولەرق : استحباباً تجدید وضوایدیلیر.

اِستِحسان [ع] کوزل عد ایتمك ، ایدلمك ؛ بکنمك، بکنلمك: او کوزل اثری هرکس استحسان ایدییور. اثرك استحسانی . شایان استحسان . جالب نظراستحسان . (تحسین) دخی بومعناده قوللانیلیر .

اِستِحساناً [ع] استحسان صورتیله : اثری کورنجه، استحساناً بیان ممنونیت ایلدی .

اِستِحصال [ع] حاصل قیلمق ، قیلنمق ؛ الده ایتمك ، ایدلمك : استحصال رخصت . استحصال موفقیت . سند استحصالی . تذکره استحصالی . (تحصیل) ایله بینلرنده فرق واردر . مثلا (تحصیل علوم ایله مشغولدر) دینیلیر . (استحصال علوم ایله مشغولدر) دینلمز .

اِستِحضار [ع] حاضرلامق ، حاضر ایتمك ، ایدلمك § درخاطر ایتمك ، ایدلمك ؛ حافظەیە کتیرمك ، کتیرلمك : سوردیغکز مسئلەیی بردن برە استحضار ایدەمدی ، برآز دوشونسون . مسئلەنك استحضاری . مطالعەسی چوق ایسەدە اوقدر استحضاری یوقدر . مشهور خواجه منیب افندی کمال استحضار ایله اشتهار ایتمش ایدی .

اِستِحضارات [ع] استحضارلر : استحضارات مکرمانه. استحضارات شاعرانه .

اِستِحقار [ع] (احتقاره) باق : نظر استحقار ایله باقمه . (احتقار)دن زیاده قوللانیلیر. (تحقیر) ایکیسندن‌ده اقوی عد اولنور .

اِستِحقاق [ع] حق اولمق حالی ، لیاقت : بو التفات استحقاقمك فوقندەدر . اصحاب استحقاقدندر . کسب استحقاق ایتمشدر . استحقاقم اولمدیغی حالده مظهر مکافات اولدم .

اِستِحکام [ع] متانت ، قوت : فلان یره استحکام ویرلدی § سپر : استحکام اوزرینه بی پروا هجوم ایدن دلاورلر اوغراشه اوغراشه مظفر اولدیلر.

اِستِحکامات [ع] ایکنجی معناسنه کوره (استحکام) لر.

اِستِحلاب [ع] صاغمق ، صاغلمق : استحلاب لبن . استحلاب شیر .

اِستِحلال [ع] حلال ایدلسنی ایستمك ، حلال ایدلسی ایستنمك : استحلال حقوق . حقوقك استحلالی § حلاللاشمق : حین مفارقتده کندیسیله استحلال ایتدم . استحلال ایچون نزدینه کیتدم .

اِستِحمال [ع] یوکلتمك ، یوکلدلك ، حواله ایتمك ، ایدلمك : استحمال امور . استحمال ادارهٔ بیتیه .

اِستِحمام [ع] صیجاق صو ایله ییقانمق : استحمام ایچون کیتدی استحمام ایتدی.

اِستِحواذ [ع] غلبه واستیلا : حسنیاتده قوللانلماملی . مثلا (استحواذ مجاهدین) دینلمه‌ملی .

اِستِحیاء [ع] اوتانمق (استحیا ایتمك) مادەسی (حیا ایتمك)مادەسندن اقوی عد اولنور . عربیده اولدیغی کبی دیری براقمق معناسنده دخی قوللانیله‌بیلیر: (ذبح ابنا واستحیای نسا) تعبیرات قرآنیه‌دندر.

اِستِخارە [ع] صورت مخصوصەده رؤیایه یاتمق: استخاره ایتدی. استخارەسی اویغون کلدی .

اِستِخبار [ع] خبر آلمق ، آلنمق ،

اِستِخبارات [ع] استخبارلر .

اِستِخدام [ع] خدمتده قوللانمق ، قوللانلمق. «ایدەرم قوهٔ قدسیهٔ افکارمله جند ارواح رجال سخنی استخدام — نفی » فلانك بر مأمور. یتده استخدامی . اشیاده بو قوللانلماز . (استعمال) قوللانیلیر . مثلا (استخدام اولنان کاغد) دینلمز . (استعمال اولنان کاغد) دینیلیر . (استخدام ضمیر) بر تعبیر فنیدر. عربیده اولدیغی کبی خدمتکار ایستمك معناسنده مستعمل دکلدر .

اِستِخراج [ع] چیقارمق ، چیقارلمق . اکثریا معقولاتده قوللانیلیر: استخراج معنی. استخراج مفهوم. استخراج مآل § عبارەدن مآل چیقارمق اقتداری: بوذاتك عربیده استخراجی واردر .

اِستِخراجات [ع] استخراجلر: استخراجات فضلانه .

اِستِخفاء [ع] صاقلانمق، کیزلنمك: اثنای حربده استخفا موجب استحیا اولور . (اختفا) زیاده قوللانیلیر .

اِستِخفاف [ع] خفیف، بایاغی عد ایتمك، ایدلمك ؛ برشی عد ایتمەمك، ایدلمەمك : (استحقار) بوندن اقوی عد اولنور .

اِستِخلاب [ع] طیرمالامق .

اِستِخلاص [ع] قورتارمق، قورتارلمق: استخلاص اسرا . سندك استخلاصی. (تخلیص) دها زیاده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی نفسنه مخصوص قیلمق معناسنده قوللانلماز .

اُستُخوان [ف] کمیك ، استخوانپاره = کمیك پارچەسی .

اِستِداء [ع] ال اوزاتمق : استداءید. استدای دست .

اِستِداد [ع] طوغرلمق، مستقیم اولمق : استداد نهال نورسیده، استداد قامت. استدادید = ال آلشمق. استداد ساعد = بیلك آلشمق .

اِستِدارە [ع] دکیرمی اولمق ، دکرمیلنمك: استدارهٔ قمر، استدارهٔ شکل .

اِستِدامە [ع] طلب دوام : استدامهٔ حیات . استدامهٔ عمر . استدامهٔ صحت . استدامهٔ توجهات . (استبقا) ایله بینلرنده‌کی فرق، ذوق سمعه عائددر§ یوکسلمك ایچون دونەرك اوچمق: استدامهٔ طائر . استدامهٔ طیور . استدامهٔ شاهین .

اِستِدانە [ع] اودونج آلمق ، آلنمق : استدانهٔ مبالغ . بر مبلغك استدانەسی .

اِستِدبار [ع] آرقه چویرمك ، یوز دوندرمك : استدبار دشمن مدبر. استدبار صفوف اعدا .

اِستِدراك [ع] طلب ادراك . طلب تفهم ، آکلامق ایستمك .

استدعاء { [ع] متواضعانه طلب . تشریفکزی استدعا ایدرز § حکومته مراجعتله، عرض حال ایله طلب: فلان خصوصی آستدعا ایلدی § عرض حال : ویردیکی استدعا مجلسه حواله اولندی . بو مقامده (استدعا نامه) دخی قوللانیلیر .

استدلال { [ع] دلیل کتیرمك: بو حدیث ایله ، بو حدیثی استدلال ایتدیلر. دلیل واسطه‌سیله آکلامق: «اهل دل طبعکی شعرکدن ایدر استدلال — نفعی»

استدلالاً { [ع] استدلال صورتیله : استدلالاً بو حدیثی ایراد ایلدی .

استدلالات { [ع] استدلاللر : استدلالات اهل سنت . استدلالات معتزله . استدلالات محققانه . استدلالات مقلدانه .

استذکار { [ع] درخاطر ایتمك ، ایدلك : استذکار ماضی (تذکر) زیاده قوللانیلیر § ازبرله‌مك ، ازبرلنمك : استذکار دروس .

استذلال { [ع] ذلیل کورمك ، کورلمك : ذلیل عد ایتمك . ایدلك : استذلال دنیا . استذلال اموال.

استر { [ف] قاطر .

استراحت {[ع]راحت بولق، راحتلامك.

استراق { [ع] چالمق، چالنمق : استراق مضامین . اشیانك استراقی

استرالیه { (ایتالیانجه‌دن) یلکن سرنلرینك اوجلرینه باغلی اولوب بونلری کروب قاصمغه ویر یاندن بر یانه چویرمکه یارایان اورغانلر .

استرجاء { [ع — مولد] (ایتمك) ماده‌سیله (رجا) مقامنده قوللانیله‌بیلیر : رجا ایتمه‌کمزی استرجا ایدرز .

استرجاع { [ع] بر مصیبت حلولنده (انا لله وانا الیه راجعون) دیمك : استرجاع ایده ایده رجوع ایدییورلردی .

استرحام { [ع] یالوارش ، نیاز: مسئولنك اسعافنی استرحام ایدییور§ طلب مرحمت .

استرحامات { [ع] استرحاملر: استرحامات داد خواهانه . استرحامات مستانه . استرحامنامه = استرحامی حاوی کاغد .

استرخاء { [ع] کوشك ، سولپوك اولمق ، کوشه‌مك : استرخای عضلات .

استرخاص { [ع] اوجوز عد ایتمك ، ایدلك : استرخاص امتعهٔ غربیه .

استرداد { [ع] کری آلمق ، آلنمق : هدیه نامیله ویریلن بر شیئك استردادی انسانیته صیغارمی ؟

استرذال { [ع] ناخوش ، بایاغی ، رذیل عد ایتمك ، ایدلك : استرذال ارباب فسق .

استرزاق { [ع] رزق ونفقه تحصیلنه چالشمه .

استرشاء { [ع] طلب رشوت .

استرفاه { [ع] طلب رفاهیت : استرفاه کناه دکلدر .

استرقاب { [ع] چکه‌مه‌مه ، بربرینه قارشی رقابتده بولنمه .

استرقاق { [ع] قول ایدیمك ، ایدینلمك: بیچاره‌یی استرقاق ایتمش ایدی. زواللینك استرقاقی .

استرواح { [ع] استراحت .

استروماچه { [ایتالیانجه‌دن] بربرینه طاقلمش قات قات خلاط ویا زنجیر .

استرویلیه { [یونانجه‌دن] ازماریددن بیوك سیوری برونلو یووارلاقجه بر جنس بالیق § خط سریانینك بر نوعی که نسطوریلرجه مستعمل ایدی .

استره { [ف] اوستوره ،

استرهاب { [ع] ارهاب ، ترهیب .

استرهان { [ع] رهن آلمق ، آلنمق : بر آلتون قوردون استرهان ایتدی . ساعتك استرهانی .

استریدیه { [رومجه‌دن] معروف دکز مخلوقی .

استرینغه { [آرناوودجه‌دن] جفتدن معمول ماندره قپوسی .

استزاده { [ع] زیاده اولمسنی ایستمك ، زیاده اولمسی ایستنلمك : استزادهٔ عمر واقبال . استزادهٔ عطا .

استزاره { [ع] زیارته کلمسنی ایستمك ، زیارته کلمسی ایستنلمك : استزارهٔ احبا .

استسخار { [ع] استهزا .

استسعاد { [ع] اوغورلو، میمنتلی طوغمق طوغلمق ، عد ایتمك، ایدلك: استسعاد قدوم . استسعاد ولادت .

استسقاء { [ع] بدنك بر طرفنده ویاخود قارنده صو بیریکمك، مستسقی اولمق : علت استسقا . استسقای زقی = قارین استسقاسی § ایچه‌جك ایستمك § قوراقلغك دوامنده یاغمور دعاسنه چیقمق § تکلفله ، صنعی اوله‌رق قوصمق. بو معناده (استقا) دها زیاده قوللانیلیر .

استسلام { [ع] انقیاد§ قبول دین اسلام.

استسنان { [ع] قوجالمق .

استسهال { [ع] قولای عد ایتمك ، ایدلك : استسهال امور مشکله . استسهال معضلات امور .

استشارات { [ع]استشاره‌لر: استشارات اصحاب کرام پك ادیبانه جریان ایدردی .

استشاره { [ع]دانشمق، مشورت ایتمك: استشاره سنت سنیه‌در .

استشعار { [ع] طلب اشعار .

استشعارات { [ع]استشعارلر: استشعارات لاحقه‌یه جواباً وقوع بولان اشعارات . استشعارات دور اندیشانه .

استشفاء { [ع] طلب شفا : خاك پاك مرقدندن استشفا اولنور .

استشفاهاً { [ع] استشفا صورتیله : استشفاءً بر آز زمزم شریف ایچدی .

استشفاع { [ع] طلب شفاعت: «بونی ای جلهٔ مخلوقه مطاع — ایلرم واسطهٔ استشفاع — خاقانی » .

استشمام { [ع] قوقلامق ، قوقو آلمق: « حوضدن کوثر پاکیزه‌یی نوش ایلیه‌یم — قصردن بوی جنانی ایده‌یم استشمام - ندیم » § آکلامق ، حس ایتمك : سوزلرندن طارغینلق استشمام اولنیور .

اِسْتِشْهادْ { [ع] شاهد طوتمق، طوتلمق، آثار فصحا حقنده قوللانیلیر: بوقاعده‌یی اثبات ایچون شو بیتی استشهاد ایلدی . (ایله)و (دن) ایله‌مستعملدر: آثاریله استشهاد اولنور . اشعارندن استشهاد اولنماز§ شهید اولمق: امام حسینك (رضی الله عنه) استشهادی . بومقامده (شهادت) زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِشْهاداً { [ع] شاهد طوتمق صورتیله: استشهاداً شو بیتی اوقودی.

اِسْتِشْهاداتْ { [ع] شاهد طوتشلر : بو استشهادات، مدعالرکزی اثبات ایچون کافی دکل .

اِسْتِصْحابْ { [ع] یانـه آلمق، یانه آلنمق، برابر بولندرمق، بولندرلمق. اکثریا اشیاده قوللانیلیر: استصحاب سندات . استصحاب سیف . کتابك استصحابی. بالاستصحاب = یانـه آله‌رق.

اِسْتِصْعابْ { [ع] کوج عد ایتمك، ایدلمك: استصعاب استکتاب .

اِسْتِصْغارْ { [ع] کوچك کورمك، کورلمك ، عد ایتمك، ایدلمك : « اوزاقدن سیر ایدوب‌ده اهل سعیی ایتمه استصغار » بی چاره‌نك استصغاری لایق کورله‌ملی .

اِسْتِصْفاءْ { [ع] خالصنی آلمق ، خالصی آلنمق . استصفای شیره . لبنك د.دن استصفاسی .

اِسْتِصْوابْ { [ع] صواب ، معقول کورمك، کورلمك: رأیکزی استصواب ایدرم . رأیك استصوابی ، (استصابه) صورتنده دخی قوللانیله‌بیلیر.

اِسْتِصْواباً { [ع] استصواب صورتیله : استصوابا بورأیی اختیار ایلدی .

اِسْتِصْوابْ کَرْدَه { [ف] استصواب ایدلمش : بورأی، سزك استصواب کرده‌کز ایدی .

اِسْتِضائَه { [ع] ضیا آلمق، ضیالانمق: استضائه مقصدیله پنجره‌نك پرده‌سی قالدردی. رأی روشنندن استضائه ایدییور .

اِسْتِضْعافْ { [ع]ضعیف کورمك، کورلمك، عد ایتمك ، ایدلمك : علو همت صاحبی فقیر اولسه‌ده استضعاف ایتمه‌ملی.

اِسْتِطابَه { [ع] خوش بولمق ، بولنمق: لطائف مشروعه‌یی استطابه ایدردی . بولطیفه‌نك استطابه‌سی پك او قدر لطف طبعه دلالت ایتمز .

اِسْتِطاعَتْ { [ع] طاقت، قدرت، کوج یتمه : حج، ارباب استطاعت ایچون برفریضه‌در . استطاعت مالیه . استطاعت بدنیه. استطاعت علمیه. استطاعت رفاقت. استطاعت تأهل. علی قدر الاستطاعه = کوج یتدیکی ، الدن کلدیکی قدر .

اِسْتِطالَه { [ع] اوزامق، زیاده اوزامق: استطالهٔ مدت فرقت. استطالهٔ طریق طلب . استطالهٔ طیلسان .

اِسْتِطْبابْ { [ع] دوا آرامق، ایسته‌مك: طبیب حاذقسکز ، سزدن ایتمیه‌لم‌ده کیمدن استطباب ایده‌لم ؟

اِسْتِطْرابْ { [ع] سرور ایسته‌مك، آرامق: شرب شراب ایله استطراب نصل صواب اوله بیلیر ؟ نغمهٔ ربابدن استطراب ...

اِسْتِطْرادْ { [ع] بر فقره ویا بر مقاله‌نك آره‌سنده مناسبتله دیکر فقره ویامقاله ایرادی § بو یولده ایراد اولنان فقره ویامقاله : بوبر استطراددر ، اصل بحثدن خارج صاییلیر .

اِسْتِطْراداً { [ع] استطراد صورتیله ، طریقیله : استطراداً برفقره ایراد ایلدی .

اِسْتِطْرادی { [ع ف] استطراده منسوب : بحث استطرادی . فقرهٔ استطرادیه . مقالهٔ استطرادیه .

اِسْتِطْرافْ { [ع] طرفه ، نادیده عد ایتمك ، ایدلمك : استطراف امتعهٔ غریبه . برمتاعك استطرافی .

اِسْتِطْعامْ { [ع] طلب طعام : کچرکن اهل قریه‌دن استطعام ایتدیلر، کمال اکرام ایله اطعام اولندیلر .

اِسْتِطْلاعْ { [ع] طلب اطلاع ، اطلاعه سعی : استطلاع حقایق . استطلاع لدنیات ، استطلاع احوال ایچون اذکیادن بری ارسال اولندی .

اِسْتِطْلاعاتْ { [ع] استطلاعلر§ اطلاع کسب اولنان احوال : استطلاعاتی مفصلاً یازمسی لازم کلیردی .

اِسْتِظْلالْ { [ع] کولکه‌ده اوطورمق ، کولکه‌لنمك : مشجره‌یه کیرمکدن مقصد مجرد استظلال ایدی § حمایه آلتنده بولنمق : زیر جناح سلطنت سنیه‌ده استظلال ایدن بونجه اقوام . (مستظل اولان) تعبیری زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِظْهارْ { [ع] طایانمق، آرقه‌ویرمك. معنویاتده قوللانیلیر .

اِسْتِعادَه { [ع] طلب اعاده : کتابی استعاده ایتدم ، اعاده ایتمدی. عادت ایدینمك معناسنده استعمالنه احتیاج یوقدر .

اِسْتِعاذَه { [ع] صیغنمق : « شیطاندن آدم الله الیهه استعاذه » بو معناده (تعوذ) دخی قوللانیلیر § اعوذ چکمك ، اعوذ بالله من الشیطان الرجیم دیمك: قرآن کریم تلاوت اولنه‌جنی زمان استعاذه ایدلملیدر .

اِسْتِعاراتْ { [ع] معنای فنیسنه کوره استعاره‌لر: اسکی ادبا لزوملو لزومسز برطاقم استعارات ایله تزیین عبارات ایدرلردی .

اِسْتِعارَه { [ع] عاریت، اوله‌رق آلمق ، آلنمق : کندیسندن بر کتاب استعاره ایتمش ایدم . کتابك استعاره‌سی § معنای حقیقیسنك اراده‌سنی منع ایدر بر قرینه ایله لفظ مشبه‌بهك مشبهده استعمالی. مثلا (یا ناق) (کل)ه بکنزه‌دیلیر. (یا ناق) مشبه ، (کل) مشبه‌به اولور. برقرینه ایله (کل) دینیلیر ، (یا ناق) اراده اولنور : نورسیه اولسه پاره پاره — ایتمم بن اوزلفه استعاره — غالب » § او یولده استعمال اولنان لفظ .

اِسْتِعاضَه { [ع] طلب عوض: برسالکه یاقیشه‌جق حال، مرشدندن استعاضه دکل ، استفاضه ایتمکدر .

اِسْتِعانَتْ، اِسْتِعانَه { [ع] طلب عون ، طلب معاونت ، طلب اعانه : « اللهدن استعانه ایتدم — (ایاك) دیدم بوراهه کیتدم » ایاك نستعین = آنجق سندن استعانه ایدرز . (استعانت) بالنسبه آز قوللانیلیر .

اِسْتِعْبادْ { [ع] قول ایدینمك، ایدینلمك. بالبر یستعبد الحر = حر، احسان ایله قول اتخاذ اولنه‌بیلیر .

اِسْتِعْبارْ { [ع] رؤیا تعبیر ایتدیرمك، ایتدیرلمك: رؤیانك استعباری. اضغاث احلام شایان استعبار دکلدر .

اِسْتِعْجابْ { [ع] شاشمق ، تعجب : [illegible] کلن برقاچ بی حساب

امام‌حسینه (رضی‌الله عنه) خطاباً شایان استحباب برصورتده سوزلر سویلمکده ایدیلر. (استغراب) دها زیاده قوللانیلیر.

اِسْتِعْجال [ع] عجله ایله، تیزاولمسنی ایستمك . تیز اولمسی ایستنلمك : مسوده‌لرك تبییضنی استعجال ایدیور . تبییضك استعجالی . عجله ، عجله‌ایتمك‌معناسنده‌استعماله احتیاج یوقدر.

اِسْتِعْداد [ع] قبول واتصافه طبیعی آماده بولنش ، قابلیت : استعداد خداداد . استعداد مادر زاد . « رتبه‌کی آ کلامغه کیمسه‌ده یوق استعداد — نعت شریف — نابی ».

اِسْتِعْراق [ع] ترله‌مك ایچون یاتمق ، تره یاتمق : صوغوق آلانلره استعراق توصیه اولنه‌بیلیر .

اِسْتِعْطاف [ع] طلب شفقت : « اولورسین کامه نائل هانکیسندن ایتسه‌ك استعطاف - اقالیم بقاده هر بری بر شاه اکرمدر - اهل بیت حقنده »

اِسْتِعْظام [ع] بیوك کورمك ، اکورلمك : بیوك طوتمق ، طوتلمق : استعظام علما . استعظام تام مولانا . استعظام امور § تکبر : فلان استعظام تام ایله ادارهٔ کلام ایدردی .

اِسْتِعْفاء [ع] بر خدمتدن، برمأموریتدن معزور و معفو اولمنی ایستمك: استعفا ایتدی. استعفاسی قبول اولندی. «پك اوصانمش ایدم شوغائله‌دن — بن‌ده عشقندن ایتدم استعفا » § طلب عفو : استغفای قصور . استعفا نامه = استعفایی حاوی کاغد .

اِسْتِعْفاف [ع] عفیف اولمق ، محرمات و قبایحدن چکنمك : ارباب استعفاف بالطبع اخلاق حمیده ایله اتصاف ایدرلر .

اِسْتِعْلاء [ع] یوکسلمك : استعلای درجهٔ ذکا . (اعتلا) دها زیاده قوللانیلیر § اوسته چیقمق، اوستون غالب کلمك : استعلای عصای موسی (علیه السلام) . و قد افلح الیوم من استعلی .

اِسْتِعْلام [ع] طلب معلومات. اکثریا دوائر و شعبات حکومتدن برینك دیکرندن بر ماده‌یه دائر تحریراً معلومات ایستمسنده قوللانیلیر : فلان ماده استعلام ایدلدی . بوجهتك استعلامی لازم کلیر .

اِسْتِعْمار [ع] معمور ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : استعمار بلاد . استعمار اراضی . مهاجرینك اسکانیله اورالرك استعماری .

اِسْتِعْمال [ع] قوللانمق ، قوللانلمق : بو کلمه‌یی شویله استعمال ایتملی ، کلمه‌نك استعمالی. استعمال سلاح. استعمال سیف . استعمال قوت . یمك، ایچمك صورتیله قوللانمق ، قوللانلمقده‌ده استعمال اولنور : استعمال ادویه . سولفاتو استعمالی .

اِسْتِعْمالات [ع] استعماللر : لسانك قواعدی اهل لسانك استعمالاتندن استخراج اولنور . سوء استعمالات .

اِسْتِعْمام [ع] صارق صارنمق : استعمام ائمه . استعمام طلبهٔ علوم .

اِسْتِغاثه [ع] مدد ، یاردیم ایستمك ، استمداد : مشکلات اموردە جناب حقدن استغاثه ایتملی .

اِسْتِغْراب [ع]غریب، عجیب عدایتمك، کورمك ، بولمق : استغراب اولنور. شایان استغرابدر . جای استغرابدر .

اِسْتِغْراق [ع] کندینی بیلمیه‌جك درجه‌ده طالغینلق ، مدهوشلق حالی : برطاشك اوستنده استغراقه دوشمك ایسته‌دی ذوق و حدت آشنا قیلدی جلالی طاغلره - محمد جلال بك § بو حالك درویشانه‌سی ، عارفانه‌سی : بعض کبار صوفیه استغراق عالمنده فوق العاده سوزلر سویلمشلردر.

اِسْتِغْفار [ع] اللهدن مغفرت ایستمك: « سالکك هرکریهٔ پنهان بر استغفاریدر . » § (استغفرالله) دیمك

اَسْتَغْفِرُ الله [ع] اللهدن مغفرت طلب ایدرم § سهو ایتدم § الله ایتمسون ! § نازکانه ادارهٔ کلام ایدیلدیکی صیره‌ده متکلم - ولو و همی اولسون مخاطبه کوچکلك، کندینه بیوکلك اسنادینه دلالت ایده‌بیله‌جك سوزلری بوجمله ایله قارشیلار . سوء استعماله اوغرادلمشدر .

اِسْتِغْلال [ع] خانه دکان کبی اموال غیر منقوله وارداتنك بورجه بدل ترکی .

اِسْتِغْناء [ع] احتیاجسزلق ، عدم تنزل : استغنای طبع استغنای مشرب . « مبتلای عشقکك درماندن استغناسی وار — فضولی » «صوص ای مطرب که دنیایی کتیرسین سوبسوجده‌کوکلدن جوش ایدن آواز اوج آرای استغنا = طاهرالمولوی » § چکنمه، تنزل ایتمیش : « عاشقه معشوقدن هردم بواستغنا نه‌در ؟ — وله » « کاه اولور عاشق شیدایه دوشر استغنا — شیخ الاسلام یحیی» « دوای نفسدن سرمایهٔ عزتدر — استغنا عزیز اولمازدی یوسف چکمه‌سه‌دامن زلیخادن — راغب پاشا» عربیده اولدیغی کبی زنکین‌اولمق زنکینلك ایستمك معنالرنده قوللانلماز.

اِسْتِفادات [ع] استفاده‌لر : استفادات متعلمانه. استفادات‌متنوعه.

اِسْتِفاده [ع] فائده‌لنمك ، فائده بولمق: شو کتابك‌مطالعه‌سندن‌استفاده ایتدم. صحبتندن استفاده اولنه‌جق ذوات ایله کورشملی . موجب استفاده‌در . استفاده‌یی موجبدر .

اِسْتِفاضَه [ع] فیضلنمك، فیض آلمق، بولمق:قرآن کریمدن‌استفاضه ایتمیه‌جك عاقل تصور اولنه‌ماز. (استفاده) دن اقوی واخصدر . یالکز معنویاتده قوللانیلیر . عربیده صورت استعمالی بوس بتون باشقه‌در .

اِسْتَفان [رومجه‌دن] چیچك وسائره‌دن یاپیلوب اکثریا خرستیان کلینلرینك باشلرینه قونیلان دائره، اکلیل ازدواج .

اِسْتِفْتاء [ع] فتوی ایستمك ، محاکم شرعیه‌ده مخاصمیندن برینك تبلیغ اولنان قراره، حکمه راضی‌اولمیوب فتوایه مراجعتی § برمشکلك حل وبیانتی ایستمك . بومعناده آز قوللانیلیر .

اِسْتِفْتاح [ع] آچمق ، آچلمق باشلامق، باشلانلمق استفتاح کلام . استفتاح مباحثه . بین الاصناف ایلك آلیش ویرش‌معناسنده قوللانیلان (سفتاح) بوندن غلط عد اولنور .

(افتتاح) زياده قوللانيلير .

اِسْتِفْراغ { [ع] قوصمق .

اِسْتِفْسار { [ع] صورمق ، صورلمق . « ديدى اودم دل ديوانه هرجه باد اباد — بوحالتك ايدرم اصلن آندن استفسار — نديم » استفسار خاطر برخصوصك استفسارى .

اِسْتِفْهام { [ع] آكلامق ايستمك ، صورمق : « پاسبان ويردى قدوميله جواب ايلينه — رمضانك كلديكى آياديه‌رك استفهام — نديم » علامت استفهام = ؟ تركجه‌ده (مى) ادات استفهامدر .

اِسْتِفْهامات { [ع] استفهاملر : استفهامات طفلانه . استفهامات كودك منشانه .

اِسْتِفْهامى { [ع] استفهامه منسوب : خطاب استفهامى . جملهٔ استفهاميه .

اِسْتِقاء { [ع] تكلفله ، صنعى اوله‌رق قوصمق .

اِسْتِقامَت { [ع] طوغرى‌روش ، طوغريلق : ذكايه مقارن استقامت پك بيوك برمزيتدر . التزام استقامت . ابراز استقامت . خطك استقامتى § اعتدال : « علاج ايت دوشه‌دن ساقى مزاجم استقامتدن - فضولى »

اِسْتِقْباح { [ع] قبيح عد ايتمك ، ايدلك كورمك ، كورلمك : استقباح رذائل .

اِسْتِقْبال { [ع] كله‌جك ، كله‌جك زمان معيشت آتيه : حال واستقبال . تأمين استقبال . « برق اورر قارشيمده انوار كمالات جهان - نظرهٔ امعان ايله باقدقجه استقباله . وصفى » § كله‌جك زمانه دلالت ايدن فعل § قارشى‌چيقمق ، چيقلمق ، قارشيلامق ، قارشيلانمق ، (تشييع) ك ضدى : ايفاى رسم استقبال . يارم ساعتلك يردن استقبال اولندى . مسافرلرك استقبالى « سنسين اول داور صاحب‌دل وديندرور كيم - ايدر انديشهٔ اوصافكى وحى استقبال - نفعى » « چيق استقبالنه تعظيم واكرام ايله بركوستر - شيخ الاسلام يحيى » .

اِسْتِقْبالاً { [ع] كله‌جك ، استقبال جهتيله ، استقباله كوره : حالاً واستقبالاً .

اِسْتِقْبالى { [ع ف] ايكى معناسنه كوره استقباله متعلق : امن استقبالى . تشريفات استقباليه .

اِسْتِقْتال { [ع] اولومدن قورقيوب بى باكانه ، مهلكه‌يه آتلمق ، اولمك ايستر جه‌سنه حركت شجيعانه : حضرت حمزه (رضى الله عنه) احد جنكنده بر مثال استقتال كوسترمشدر .

اِسْتِقْدام { [ع] تقدم § جرى وكثير الاقدام اولمق .

اِسْتِقْراء { [ع] تتبع § برجنسك اكثر افرادنده بولنان كيفيتى عمومنه اسناد : (هرحيوان برشى چيكنركن آلت چكه‌سنى اويناتير) حكمى براستقراى ناقصدر ، چونكه (تمساح) اوحالده اوست چكه‌سنى اويناتير .

اِسْتِقْرار { [ع] ساكن وثابت اولمق : برچوق سياحت ايتدكدن صكره كلوب وطننده استقرار ايلدى .

اِسْتِقْراض { [ع] اودنج پاره آلمق ، آلنمق : فلاندن شوقدر غروش استقراض ايتدى . برمبلغك استقراضى . (اقتراض) دخى بومعناده قوللانيلير .

TÜRK TARİH KURUMU

اِسْتِقْراضات { [ع] استقراضلر : استقراضات داخليه وخارجيه . استقراضات دوليه .

اِسْتِقْسام { [ع] بولشمك ، بوليشلمك : استقسام ميراث . استقسام غنائم § يمين ايستمك ، طلب قسم .

اِسْتِقْصاء { [ع] دقتله آراشدرمق ، آراشديرلمق : استقصاى اخبار . استقصاى مسائل .

اِسْتِقْصاص { [ع] طلب قصاص : استقصاص ورثهٔ مقتول .

اِسْتِقْطاب { [ع مولد] قطبدن مأخوذدر . استقطاب ضيا = اشعهٔ شمسك انكسار طريقيله قوس قزحده‌كى الوان سبعه‌يه بعد الانقسام برنقطه‌يه جمعى .

اِسْتِقْطار { [ع] طاملاتمق ، طاملادلمق . (تقطير) زياده قوللانيلير .

اِسْتِقْلال { [ع] باشلى باشنه ، مستقل اولمه . عدم مربوطيت : حضرت عثمان خان غازى (٦٩٩) سنه‌سنده اعلان استقلال ايتمشدر . (استقلاليت) استعمالنه احتياج يوقدر .

اُسْتِقْلال { [ع] آز عد ايتمك ، ايدلك . آز قوللانيلير .

اِسْتِكانَت { [ع] ياخود .

اِسْتِكانه { [ع] خضوع ، تواضع .

اِسْتِكْبار { [ع] بيوكلنمك ، نفسنى بيوك كورمك ، تكبر .

اِسْتِكْتاب { [ع] يازدرمق ، يازديرلمق § سويليوب يازدرمق ، يازديرلمق ، (ديكته) : بر بند مخصوص استكتاب ايديوردى . برفقره‌نك استكتابى . چوق يازى يازمغه مجبور اولانلر استكتاب تدبيرينه مراجعت ايتمليدرلر . بومعناده (املا) (استملا) دخى قوللانيلير .

اِسْتِكْثار { [ع] چوق كورمك ، كورلمك ، چوق عد ايتمك ، ايدلك : « دمبدم ايله خلقى منتدار — بويله بيك جلد پرمعانى ياز — بوتمنى‌يى ايتمه استكثار — برتقريضدن » استكثار مصرف . استكثار مقدار .

اِسْتِكْراء { [ع] كرا ايله طوتمق ، طوتلمق : بو اوى استكرا ايتدك . خانه‌نك استكراسى . بومعناده (اكتراء) دخى قوللانيله‌بيلير .

اِسْتِكْراه { [ع] كريه كورمك ، تيكسينمك : خسته يمكدن استكراه ايدر . بو مقامده (اكراه) قوللانلماملى .

اِسْتِكْشاف { [ع] كشف ايتمكه چالشمق ، چاليشلمق . اكثريا (احوال ومواقع دشمنى تحرى وتفتيش) معناسنده قوللانيلير : استكشاف قولى . استكشاف تعرضى .

اِسْتِكْشافات { [ع] استكشافلر : استكشافات عسكريه . استكشافات متواليه .

اِسْتِكْمال { [ع] تام ، كامل قيلمق ، قيلنمق : استكمال فضائل . استكمال اسباب اقبال .

اِسْتِكْنان { [ع] كيزلنمك ، صاقلانمق . بو معناده (اكتنان) دخى قوللانيله‌بيلير .

اِسْتِكْناه { [ع - مولد] كنهنى ، حقيقتنى آراشدرمق ، كنهى حقيقتى آراشديرلمق : استكناه ماده . بومعناده (اكتناه) دخى قوللانيله‌بيلير .

اِسْتِلاب { [ع] قاپمق صورتيله آلمق ، آلنمق : استلاب اموال .

اِسْتِلاٰلْ { [ع] صيبروب چيقارمق : صيبريلوب چيقارلمق: استلال سيف . (سل) زياده قوللانيلير .

اِسْتِلاٰمْ { [ع] اوپمك ويا ال سورمك صورتيله كعبهٔ معظمه‌ده واقع حجر اسودی زيارت .

اِسْتِلْذاٰذْ { [ع] لذت بولمق، آلمق، شير-ينكام اولمق. (ايله) و (دن) ايله قوللانيلير . « اوقويان كودك نوساله ايدر استلذاذ — تحفهٔ وهبيدن» بومعناده (التذاذ) دخی قوللانيله‌بيلير .

اِسْتِلْزاٰمْ { [ع]لازم كتيرمك، ايجاب ايتمك : كونشك بزم افقمزدن غائب اولمسی هر يرده غروب وقوعنی استلزام ايتمز . (مادام كه بوراده كونش طلوع ايتدی، هر يرده‌ده ايتمشدر)قياسنك استلزامی يولنده دكلدر .

اِسْتِلْقاٰء { [ع] آرقه اوزرينه ياتمق، بو وجه ايله ياتوب اويومق : استلقا كابوسی دعوت ايده بيلير .

اِسْتِماٰعْ { [ع] ديكله‌مك ، ديكله‌نلك : ايشتمك ، ايشيدلمك : استماع قرآن . استماع حديث . استماع نصيحت . استماع صوت مصادمه . بوخبری فلاندن استماع ايتمش .

اِسْتِماٰلَتْ { [ع] باخود :

اِسْتِماٰلَه { [ع] جذب قلب : استمالهٔ قلبی قابل دكل§ تسليت، آوودش. بومعناده اكثريا (ويرمك) ماده‌سيله قوللانيلير .

اِسْتِمْتاٰعْ { [ع] تمتع ، انتفاع : حطام دنيادن استمتاع ايده‌مه‌دين كن دنيايه وداع ايتدی .

اِسْتِمْداٰدْ { [ع] مدد، ياردیم ايستمك . « نكاه يأسمه برآن تسلی بخش اميد اول كه صوك دمده اولان انظار استمداده دونمشدر — طاهرالمولوی »

اِسْتِمْراٰرْ { [ع] بردوزی‌يه اوزايوب كيتمك . اوزون اوزادی‌يه دوام : (ازل) جانب ماضيده‌كی غير متناهی ازمنهٔ مقدره‌ده استمرار وجوددن عبارتدر — سيد شريف .

اِسْتِمْراٰرِي { [ع ف] استمراره منسوب : فعل استمراری . صيغهٔ استمراديه.

اِسْتِمْزاٰجْ { [ع] رأی ، فكر يوقلامق، يوقلانلمق : بوبابده كنديسنی استمزاج ايتملی . استمزاجی مناسبدر .

اِسْتِمْلاٰء { [ع] (استكتاب)ه باق .

اِسْتِمْلاٰكْ { [ع] ملك ايدينمك، ايدينلمك: استملاك اراضی .

اِسْتِمْهاٰلْ { [ع] مهلت ، ميدان ايستمك: مديون استمهال ايدييوردی.

اِسْتِناٰدْ { [ع] طايانمق. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: نطق ايراد ايدركن عصاسنه استناد ايتمك معتادی ايدی . هرخصوصده جناب حقه استناد ايدردی. استنادم سكا در ياسندی !

اِسْتِناٰداً { [ع]استنادصورتيله، طريقيله: عفوكزه استناداً سويليورم .

اِسْتِناٰدْگاٰهْ ، اِسْتِناٰدْگَهْ { [ع ف] استناد ايده‌جك ير: « خداسی وار اولانك استنادكاهيمی يوق؟ »

اِسْتِناٰرَه { [ع]نورلاندیرمه، ضيالاندیرمه، پارلاتمه .

اِسْتِناٰمَه { [ع] يالاندن اويومق ، اويور كبی كورنمك : استنامهٔ خر-

كوش . استنامهٔ ارباب حال .

اِسْتِنْباٰء { [ع] (استخبار)ه باق .

اِسْتِنْباٰطْ { [ع]استخراج معنی، استخراج حكم : بوآيت كريمه‌دن شو مآل منيف استنباط اولنيور. استنباط مجتهدين . استنباط فقها. «ديده‌دن قطرهٔ اشكم دوكيلور دل مجروح — اسمی خون دلدن ايده‌سين استنباط — محمد نامنه معمی — تحفهٔ وهبيدن »

اِسْتِنْتاٰجْ { [ع]نتيجه چيقارمق، چيقارلمق: سرد ايتديككز مقدماتدن برشی استنتاج ايده‌مدم . سوزلركزدن بوصورت استنتاج اولنيور . (انتاج) مقامنده قوللانلماملی .

اِسْتِنْساٰخْ { [ع] نسخه‌سنی، عينی آلمق، نسخه‌سی، عينی آلنمق، قوپيه ايتمك، ايدلمك: بررساله استنساخ ايدييورم. استنساخی لازمدر .

اِسْتِنْشاٰدْ { [ع] بريسنك شعر اوقومسنی ايستمك : بز استنشاد ايتمه‌دن يازمش اولديغی قصيده‌يی انشاده باشلادی.

اِسْتِنْشاٰقْ { [ع] تطهير ايچون بورونه صوچكمك . اكثريا اغتسال وتوضؤده قوللانيلير . (مضمضه) نك رفيقيدر .

اِسْتِنْصاٰرْ { [ع] ياردیم ايستمك : ناصر حقيقيدن استنصار ايدرز . « قالسه‌ده بی‌معين وبی‌انصار - ايله‌مزدل، فلكدن استنصار »

اِسْتِنْطاٰقْ { [ع] صورمق ، سويلتمك ايستمك ، ايستنلمك . فلانك استنطاقی . تحت استنطاقه آلندی . اكثريا معاملات عدليه‌ده قوللانيلير .

استنطاقنامه = مظنون عليهك افاداتی حاوی كاغد .

اِسْتِنْطاٰقاٰتْ { [ع] استنطاقلر: استنطاقات جاريه . استنطاقات عميقه .

اِسْتِنْطاٰقِيَّه { [ع] استنطاقه متعلق: اوراق استنطاقيه .

اِسْتِنْغَه { [ايتاليانجه‌دن] كمی بلكنلر-ينك قالديريلوب طوپلانمسی . بوحركتك اجراسی ايچون ويريلن قومانده. استنغه يلكن = يلكنی طوپلا .

اِسْتِنْفاٰرْ { [ع] اوركمك، اوركوب قاچمق: استنفار شكار . استنفار حمار.

اِسْتِنْقاٰصْ { [ع] بهاسنی تنزيل ايتمك ايستمك ، تنزيل ايتمكه چالشمق : استنقاص بهای متاع .

اِسْتِنْكاٰفْ { [ع] يوز چويرمك ، چكنمك : بوتكليفی قبولدن عاليجنابانه برصورتده استنكاف ايلمش .

اِسْتِنُوغْراٰفْيا { [يونانجه‌دن] پك آز پك قيصه اشارات وخطوط ايله پك چابق يازيلير بر خطكه مجلسلرده ايراد اولنان نطقلری وسائر بويله افاداتی قيد ايتمكده مستعملدر .

اِسْتِواٰء { [ع] مساوی ، مماثل اولمق : استوای خطين . استوای مقدارين . استوای سن = تام ييكيت اولمق ، فرق ياشنه كلمك . خط استوا = كرهٔ ارضی قطبلردن مساوی بعده اولمق اوزره ايكی‌يه بولن مفروض دائرهٔ عظيمه. (اُستوا) تلفظی غلطدر .

اُسْتُواٰرْ { [ف] محكم ، متين ، قوی . استواری = استوارلق . «چرخه دايا نماهرنه قدر استوار ايسه خاكك افندی! آلتی ده وار اوستی وارسه = لا»

اِسْتُوْفاتُو [ایتالیانجه‌دن] صالچه‌لی بر نوع ات یمکی .

اِسْتِهانَه [ع] (استحقار) ه باق .

اِسْتِهجانْ [ع] (استقباح) ه باق . اکثریا (ذکر) لفظیله قوللانیلیر : ذکری استهجان اولنور . (مستهجندر) تعبیری دها زیاده مستعملدر .

اِسْتِهداء [ع] طلب هدایت : استهدا اهتدایه منجر اولور .

اِسْتِهدافْ [ع] هدف کبی دیکیلوب طورمق : بر مهمینك اوکندن صاووشمق ممکن ایکن اختیار استهداف، عاقلانه بر حرکت دکلدر . من صنف فقد استهدف = براثر تصنیف ایده‌ن کندینی تیر اعتراضه هدف ایتمش اولور .

اِسْتِهزاء [ع] ذوقلنمك ، مسخره‌لغه آلمق : « کیمسه‌یی ایتمه صاقن استهزا — سنبلزاده »

اِسْتِهلاكْ [ع] صرف ایتمك صورتیله توکتمك ، توکدلمك : بر آیده شوقدر اودون استهلاك ایتدك . محروقاتك استهلاکی .

اِسْتِهلالْ [ع] ظهور هلال ، یکی آی کورنمك : انتظار استهلال . تماشای لطافت استهلال § هلالی کورمك : بوکسکه چیقمقدن مقصد استهلال ایدی § چوجق آناسندن طوغارطوغماز آغلایوب فریاد ایتمك : استهلال صبی . استهلال طفل نوزاد . براعت استهلال = بر کتابك، بر مقاله‌نك، بر منظومه‌نك ابتداسنده آنك نه‌دن باحث اوله‌جغنه دلالت ایده‌جك الفاظ انتخابیله سوز سویلیش . بو یولده ایراد اولنان عبارات . مثلا (فیروز آبادی) (قاموس)ك دیباجه‌سنه شو یولده باشلار : بادیه نشین اولان بلغایی بونجه لغتلرله تکلمه اقدار وآنلرك لسانته لغات فائقه‌نك اك فصیحنی ایداع بیوران جناب حقه حمد ایدرم § حسن دلالت : حضرت عثمان خان غازی‌یه سلطان علاءالدین طرفندن طبل وعلم ارسالی استقلال دولت عثمانیه‌نك استهلالی ایدی .

اِسْتِهواء [ع] عقلنی آلمق ، حیران ایتمك ، هوا و هوسنی خوش کوسترمك : استهوای شیطان .

اِسْتِیثارْ [ع] نفسنه تخصیص ایتمك ، نفسنه تخصیص ایدلمك .

اِسْتِیج [ع] ماصوره . (استاج) دخی دینیلیر .

اِسْتِیجارْ [ع] اجرتله طوتمق، طوتلمق: بو خانه‌یی استیجار ایتدك . بورانك استیجاری لازم کلدی .

اِسْتِیخارْ [ع] تأخر . (استقدام) ه مقابل قوللانیلیر .

اِسْتِیذانْ [ع] اذن ایستمك، ایستنلمك، آلمق ، آلنمق : استیذان کیفیت ، بالاستیذان = استیذان ایله : اذن آله‌رق ، آلنه‌رق. بلا استیذان = استیذانسز ، اذن آلمیه‌رق ، آلنمیه‌رق.

اِسْتِیصالْ [ع] بالکلیه محو ، کوکنی قیرمق ؛ کوکی قیرلمق : مشهور قویوجی مراد پاشا اناطولیده ظهور ایدن جلالیلری ١٠١٦ تاریخلرنده استیصال ایتمشدر . اشقیانك استیصالی .

اِسْتِیضاحْ [ع] ایضاحات ایستمك ، ایستنلمك ؛ آکلایه‌مدیغك سوزی قبول ایتمه . لازم ایسه استیضاح ایت. استیضاح ماده، کیفیتك استیضاحی.

اِسْتِیضاحاً [ع] استیضاح صورتیله، طریقیله : استیضاحاً بر کاغد یازلدی .

اِسْتِیضاحاتْ [ع] استیضاحلر : بو استیضاحاته ایضاحات ویرمکدن باشقه بر صورتله جواب ویریله‌من.

اِسْتِیطانْ [ع] بر یرده اوطورمق ، وطن طوتمق. (توطن) زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِیعابْ [ع] ایچنه آلمق : بو قاب یوز درهم صو استیعاب ایدر § طوتمق ، قاپلامق : بو فدانلر دیکیلیرسه بر دونم یر استیعاب ایدر.

اِسْتِیفْ [ایتالیانجه‌دن] صیق وصره‌سیله دیزمه ، یرلشدرمه ، ییغمه : کتابلری دولابه استیف ایتمش § طور، طورش: هیچ استیفنی بوزمدی.

اِسْتِیفاء [ع] آلمق ، آلنمق ، تماماً آلمق، آلنمق. استیفای مطلوب ویرکونك استیفاسی . استیفای لذت

اِسْتِیقاظْ [ع] اویقودن اویانمق : استیقاظ نائم .

اِسْتِیقاعْ [ع] وقوعنه منتظر اولمق. استیقاع نزول باران § وقوع بوله‌جق دیه اندیشه‌یه دوشمك : استیقاع نزول صاعقه .

اِسْتِیقانْ [ع] یقیناً بیلمك ، بیلنمك : استیقان آخرت . استیقان نشأهٔ اخری . (تیقن) و (ایقان) دها زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِیلاء [ع] بریری ، برمملکتی قوهٔ غالبه ایله ضبط ایتمك .

اِسْتِیمْ [انکلیزجه‌دن] بخارایله ایشلین ماکنه‌لری ایشلدن بخار، بوغو. (اسلیم) غلطدر .

اِسْتِیماتُور [ایتالیانجه‌دن estimateur] کمرکده امتعه ومواد تجاریه‌یه بها بیچیجی مأمور ، مخمن .

اِسْتِیمارَه [ایتالیانجه‌دن] تقدیر قیمت . تخمین بها . استیماره‌جی = مخمن ، کمرك مخمنی ، امتعهٔ تجاریه‌یه قیمت بیچن مأمور .

اِسْتِیمانْ [ع] امان دیله‌مك .

اِسْتِیمبُوطْ [انکلیزجه‌دن] بخار ایله حرکت ایدر ، صندال قدر ویا برقاچ درجه بیوك مراکب بحریه ، مینی مینی واپور .

اِسْتِیناسْ [ع] توحشی کیدوب آلشمق ، الفت ایتمك ، انس طوتمق . اکثریا انسان حقنده قوللانیلیر : ناس ایله استیناس .

اِسْتِینافْ [ع] یکیدن باشلامق § بدایت محکمه‌سندن ویریلن حکمك — مافوقنده‌کی محکمه‌یه مراجعتله — طلب فسخی . استیناف دعوی . دعواسنی استیناف ایتدی. محکمهٔ استیناف. دعاویٔ استینافیه § سوزباشی : جملهٔ استینافیه .

اِسْتِینافاً [ع] استیناف صورتیله ، بدایت محکمه‌سنك مافوقنده‌کی محکمه معرفتیله : استینافاً رؤیت دعوا .

اِسْتِیهالْ [ع] استحقاق ، لیاقت ، اهلیت : بو مأموریت سزك عهدهٔ استیهالکزه توجیه بیورلدی .

اَسْجاعْ [ع] (سجع) ك جمعی. اسجاع حریریانه .

اَسْحارْ [ع] (سحر) ك جمعی .

اَسخی [ع] دها ، اك ، پك جومرد.

اَسْخِیاء [ع] (سخی) نك جمعی : احنف اسخیای عربدن ایدی .

اسخاط { [ع] غضلاندرمق ، غضبلا. ندیرلمق . (اغضاب) زیاده قوللانیلیر .

اسخان { [ع] ایصتمق ، ایصیدلمق ، قیزدیرمق، قیزدیرلمق، (تسخین) زیاده قوللانیلیر. اسخان عین = آغلاتمق.

اسد { [ع] ارسلان .

اسد الله { [ع] حضرت علی . کرم الله وجهه ورضی الله عنه .

اسر { [ع] اسیرلك : قیداسره کرفتار اولدی . اسیر ایتمك معناسنده قوللانلماز .

اسراء { [ع] (اسیر) ك جمعی : اسرای زنجیه .

اسراء { [ع] یورتمك ، یوریدلك . کوندرمك، کوندرلك. یالکز انسان وحیوان حقنده قوللانلمی ، مثلا (برکتاب اسرا اولندی) دینلمه‌ملی .

اسرار { [ع]کتم : اسرار آسرار .

اسرار { [ع] (سر) ك جمعی: «اسرار خفیه وار بیلنمز — اطوار تصرف خداده » § مکیفاتدن معروف حشیش: « اسرار ایله اسرار خدا بریره کلمز . » بومعاده مفرد حکمنده اولوب ایچمك ، چکمك ماده‌لریله قوللانیلیر .

اسرارکش { [ف]اسرارقوللانمغه آلشمش اولان، اسرار تریاکیسی: «اسرار کائناتی اسرارکش نه بیلسون!».

اسرائیل { [عبرانیجه‌دن] حضرت یعقوب علیه السلامك اسمیدر . نبی مشارالیهك اون ایکی اولادندن منشعب اولان عبرانیلره‌ده بومناسبتله (بنی اسرائیل) دینیلیر . فی الاصل (عبدالله) دیمکدر .

اسرائیلیات = بنی اسرائیل کتابلرنده خرافات قبیلندن اوله‌رق منقول بولنان حکایات .

اسراع { [ع] سرعت ایتمك : اسراع رهروان . (تسریع) معناسنده قوللانلمامل .

اسراف { [ع] حددن متجاوز، لزومسز اوله‌رق صرف ایتمك، ایدلك: اسراف مال . اسراف کلام . اسراف آب رو . اسراف حرامدر .

اسرافیل { [اربعهٔ مدبره]تعبیراولنان درت ملك مقربك قیام قیامت ایچون نفخ صوره مأمور اولانی : صور اسرافیل . « آتشکا. اولقده احیا ایتمه‌سندن دللری - عودکك هر بر تلنده کیزلی اسرافیل عشق = طاهرالمولوی». نظمده مخففاً (سرافیل) صورتنده دخی قوللانیله‌بیلیر. «قدر سخن شاعری شاعر بیلیر آنجاق - روح القدسك سری سرافیله عیاندر = عونی بك » .

اسرب { [ف] قورشون: معدن اسرب، دانهٔ اسرب .

اسرع { [ع] دها ، اك ، پك سریع : اسرع وسائط نقلیه ، اسرع الحاسبین = الله .

اسره [ع] (سریر) ك جمعی .

اسطار { [ع] (سطر) ك جمعی ، دیکر جمعی اولان (سطور) زیاده قوللانیلیر .

اسطار { [ع] یازمق ، یازلمق : اسطارنامه . اسطار مقاله .

اسطرلاب { [روجه‌دن معرب] کونشك ارتفاعنی تعیین ایتمکه مخصوص آلت .

اسطقس { [رومجه‌دن معرب] اصل ، جوهر، ماده ، عنصر، جمعی: اسطقسات .

اسطوانه { [فارسی (استون) دن معرب] دیرك § سیلندیر. اسطوانی = اسطوانه شکلنده اولان .

اسعاد { [ع] مسعود قیلمق، قیلنمق ، بختیارایتمك، ایدلك: پادشاهمزك الطاف شامله‌سی دنیایی اسعاد ایلدی . اراده‌ٔ الهیه‌ذات همایونلریله عثمانلیلرك اسعادینه تعلق ایتمش . (تسعید) باشقه یولده قوللانیلیر .

اسعار { [ع] نرخ ویرمك ، ویرلمك : اسعار حوایج ضروریه .

اسعار { [ع] (سعر)ك جمعی. صاتیلق شیلرك خلق بیننده جاری اولان بهالری ، نرخلر : غلای اسعار. هرشیئك بهایه چیقماسی. مفردی قوللانلماز.

اسعاف { [ع] ایش بتیرمك ، بتیرلمك ، حسن اجرای مقتضی : اسعاف مسئول . اسعاف استرحام .

اسعد { [ع] دها ، اك ، پك سعید ، اسعد ارباب سعادت. اسعد ایام .

اسف { [ع] حزن،غم:اسفلندی.اکثریا (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر . اسف ایتدی= محزون ، غمناك اولدی .

اسفار { [ع] (سفر) ك جمعی : اسفار بعیده . اسفار مشکله .

اسفار { [ع] (سفر) ك جمعی . حامل الاسفار=جاهل، اشك « مغزی مخزن ، سینه‌سی دار الکتبکن وصفنه -حامل اسفار عرفان دیرایسه‌م بجامیدر=طاهرالمولوی».

اسفل { [ع] دها ، اك ، پك آشاغی ، بیاغی : اسفل ناس § آشاغی : طرف اسفل . اسفل سافلین = جهنم .

اسفنج { [ع] سونکر .

اسفیداج { [ع] اسنوبچ .

اسقاء { [ع] صولامق ، صولاتلمق ، صوویرمك ، ویرلمك : اسقای اراضی . اسقای تشنکان . بر ابر مطیر بیك تارلایی اسقا ایده‌بیلیر .

اسقارپین { [فرانسزجه‌دن] خفیف بر نوع قوندوره .

اسقارچه { [ایتالیانجه‌دن] کمی حموله‌سنك پك صیق استیف اولمسی .

اسقارموز { [ایتالیانجه] کورك طاقلمق اوزره قایش وصندلك یان کنارینه دیکنه صوقولمش تخته جیوی § بر جنس کوچك بالیق .

اسقاط { [ع] دوشورمك ، دوشورلمك : (افلاطون) ك همزه‌سنی اسقاط ایده‌بیلیرز . بو همزه‌نك جواز اسقاطی نظمه مخصوص دکلدر . اسقاط جنین = چوجغی دوشورمك .

اسقام { [ع] (سقم) ك جمعی : آلام واسقام .

اسقاندیل { [ایتالیانجه‌دن] صوبك درینلکنی اولچمکده قوللانیلان آلت § یوقلامه ، برینك فکرینی آکلامغه چالشمه : اوذاتك نه درجه‌لرده متبحر اولدیغنی اویله برایکی کره اسقاندیل ایتمکله آکلاشلماز .

اسقاله { [ایتالیانجه‌دن] آلات موسیقه پرده‌لرینه پارمق آلشدیرمق تعلیمی

اسقریم { [فرانسزجه‌دن escrime] قلیبج ، سلاح استعمالی صنعتی؛ سلاحبازلق .

اِسقوزپیت { [روجه‌دن] بر نوع بالیق .

اِسقومری { [روجه‌دن] معروف برنوع بالیق .

اِسقونطو ، اِسقونطه { [ایتالیانجه‌دن] برمبلغك وعده‌سندن اول تأدیه‌سنده تنزیل اولنان مقداری § قیرمه ، تنزیل .

اِسقونه { [انکلیزجه‌دن] ایکی دیرکلی بر نوع خفیف کمی ، بریقك کوچکی .

اِسکات { [ع] صوصدرمق ، صوصدیرلمق : « برآیتك ای کتاب معجز — بیکارجه بلیغی ایتدی اسکات » « بوکتاب اتمسه ممکنمی ایدی — بلغای عربك اسکاتی ؟ »

اِسکار { [ع] مست ایتمك ، ایدلك : « کورمزدی مجلسنده حاجت شرابه یاران — ایلردی سوزلریله اسکار هوشیاران » « آکا مخصوص ایدی بلاغتله‌ هوشیاران دهرك اسکاری » (مسکرات) بوندن مأخوذدر .

اِسکان { [ع] ساکن قیلمق ، قیلنمق : اسکان مهاجرین . ساکن اولمق معناسنده قوللانلمامَلی . مثلا (فلان آدم فلان یرده اسکان ایدییور) دینلمه‌ملی ، (ساکن اولیور) دینلملی § سلب حرکه : (جولان)ك واونی اسکان جائزدر .

اِسکته { [روجه‌دن] معروف کوچك قوش .

اَسکف { [ع] آیاق قابی یاپوب صاتان اهل صنعت ، خفاف .

اِسکلت { [فرانسزجه‌دن] انسان ویا حیوانك اتلری دوکلمش کمیکلرندن عبارت هیئتی ، قدید § پك نحیف ، قوری آدم .

اِسکله { [ایتالیانجه‌دن] دکز و نهر کنارنده کمی وسائره ایله یاناشه‌جق یر § دکز ونهر کنارنده واقع بندر § کمینك صول یانی § بنا اطرافنه قوریلان ایکرتی کرسته .

اَسلاف { [ع] (سلف) ك جمعی . بر قوم ویا ملتك کچمشلری : اخلاف هر شیده مقلد اسلاف اولاماز § یرلرینه کچیلن آدملر ، مأمورلر .

اِسلاك { [ع] مسلك طوتدرمق ، طوتدیرلمق . مسلکه صوقمق ، صوقلمق : چوجقلرمزی مسلك اهل سنته اسلاك ایده‌لم . بوذاتك طریقت علیهٔ مولویه‌یه اسلاکی (تسلیك) دخی بومعناده قوللانیلیر .

اِسلام { [ع] خاتم الانبیا حضرت محمدك (علیه السلام) وحی ایله تبلیغ بیوردیغی دین مبین . مسلمانلق ، دین اسلام : فتح مکه کونی پك چوق ذوات اسلامه کلدی . نسواندن ابتدا اظهار اسلام ایدن حضرت خدیجه‌در (رضی الله عنها) . فلان شرف اسلام ایله مشرف اولدی § دین اسلام اوزره بولنانلر ، مسلمانلر . بومعناده (اهل اسلام) یرینی طوتار : پادشاه اسلام . اعاظم اسلام . علمای اسلام . مشاهیر اسلام . « سیف اسلامه دکل صاعقه تعبیری سزا — اویله برصاعقه ایندرمدی تقدیر هنوز » شیخ الاسلام = دولت اسلامیه‌ده ریاست علمیه مقام رسمیسنده بولنان ذات شریف : « هادئ وادئ دین بدرقهٔ راه یقین — پیرو مجتهدین حضرت شیخ الاسلام — نفعی »

اِسلامیت { [ع — مولد] مسلمانلق ، مسلمانلرك صفت عمومیه‌سی اولان کیفیت مقدسه : حضرت عمر الفاروق [رضی الله عنه] اسلامیتك سرعت انتشارینه بیوك خدمت ایتمشدر . پادشاهمز اسلامیتك حامئ مقدسیدر . (اسلام) دخی بومعنایی مفید ایسه‌ده یوقاریده کوستردیکی اوزره (اهل اسلام) معناسنده‌ده قوللانلمقده اولدیغندن یرینه کوره دفع التباس ایچون (اسلامیت)ك استعمالنه احتیاج مس ایتمشدر .

اِسلامیه { [ع] اسلامه . اهل اسلامه منسوب : اقوام اسلامیه . احکام اسلامیه . ممالك اسلامیه .

اَسلحه { [ع] (سلاح) ك جمعی : اسلحهٔ ناریه = آتشلی سلاحلر .

اَسلم { [ع] دها ، اك ، پك سالم ، امین : سمتنه اوغرامامق اسلمدر . طریق اسلم بودر .

اُسلوب { [ع] طور ، طرز ، نسق ، یول : اسلوب جدید . اسلوب نوین ، اسلوب فرنکانه ، (طور افاده ، طرز بیان) کبی تعبیرلرله ترجمه ایدلمکده اولان style مقامنده‌ده قوللانیلیر : اسلوب عالی . اسلوب حکیم = مخاطبك سوزینی مرامنك خلافی اوزره بالتلقی بکلمدیکی برصورتده اعطای جواب .

اِسم { [ع] آد § زمانه تعلق ایتمز معنای مستقلی اولان کلمه . اسم جلال = الله (جل شانه) اسم شریفی . اسم اعظم = جناب حقك اك بیوك اسمی ، الله .

اَسماء { [ع] (اسم) ك جمعی . اسمای حسنی = اللهك اسملری .

اَسماع { [ع] (سمع) ك جمعی .

اِسماع { [ع] ایشتدرمك ، ایشتدیرلمك : اسماع ندا .

اَسمح { [ع] دها ، اك ، پك سماحتلی : اسمح اغنیا .

اَسمر { [ع] قره یاغیز . « تیرکی طالع معکوسمك کیفیتی — چهرهٔ مغبر شوخ اسمرمدن بلّلیدر = طاهر المولوی » .

اِسمرار { [ع] قاره یاغیز اولمق ، اسمرلشمك : تأثیر حرارت شمس ایله اسمرار وجوه .

اِسمیه { [ع] ایکی معناسنه کوره (اسم) ه منسوب : مشابهت اسمیه . جملهٔ اسمیه .

اَسن { [ع] دها . اك پك یاشلی .

اِسناد { [ع] نسبت ایتمك ، ایدلمك : شیخ سعدی‌یه بعض هزلیات اسناد ایدرلر . بونلرك آکا اسنادی پك‌ده معقول دکلدر § فعل ایله فاعل ، مبتدا ایله خبر بیننده‌کی نسبت .

اِسنادات { [ع] اسنادلر . اسنادات غرضکارانه . اسنادات بعیده اسنادات مجازیه .

اِسنادی { [ع ف] اسناده منسوب : قول اسنادی . ترکیب اسنادی . اقوال اسنادیه . تراکیب اسنادیه .

اِسنادیات { [ع] اسناده متعلق ملاحظات ومباحث ، اصلی اولمدیغی حالده برآدمه نسبت اولنان شیلره دائر سوزلر : ابن سینانك علم سیمیا ایله بر طاقم خارق العاده حاللر کوستردیکنی حاکی اولان کتاب اسنادیات ایله مالیدر .

اِسنان { [ع] دیش بتمك ، چیقمق ، دیشلنمك : موسم اسنان صبیان § یاشلانمق ، قوجالمق . (مسن) بوندن ماخوذدر .

اَسنان { [ع] (سِن)ك جمعی . دیشلر : قیمتی بیلنمه‌مکده اولان اسنان مدار حیات انساندر § یاشلر . اسنان عسکریه .

اَسْوارْ [ع] حصار معناسنه اولان (سوز) كِ جمعى .

اَسْواقْ [ع] (سُوق) كِ جمعى . چارشيلر، بازارلر.

اَسْوَدْ [ع] سياه .

اِسْوِدادْ [ع] قاره اولمق ، قارارمق : اسوداد وجوه مجرمين. اسوداد ريش سفيد .

اُسْوَه [ع] طريقه ، مسلك : اسوهٔ حسنه § مقتدىٰ‌به ، پيشوا : اسوة المحققين§ غمكسار ، درد اورتاغى: اسوة العشاق .

اَسُوفْ [ع] پك چابك اسفلنن، يوركى يوفقه .

اِسْهالْ [ع] بورك سورمه ، لينت : اسهاله اوغرامق .

اَسْهامْ [ع] (سهم) كِ جمعى . اسهام عموميه .

اَسْهَلْ [ع] دها ، اك ، پك قولاى: اسهل امور .

اَسيرْ [ع] قول ، كوله § حربده دشمن النه دوشن ، دشمن‌النده بولنان آدم . § تحكم آلتنده بولنان ، دوشكون ، مبتلى « بيلسه‌كِ نه اولدى آزاده كوكلم — سودا اسيرى سودا اسيرى !.

اَسيرُ الْهِنْد [ع] وقتيله برمدت وطننده آيرى دوشن بر شخص عودتنده هند محبوسيلرى يدينه اسير دوشديكنى بيان ايله اوراده كورديكنى ادعا ايتديكى برچوق غرائبى نقل ايده‌رك اول امرده خلقك نظردقتنى جلب ايتمش فقط اصكره‌دن بونك هندى رؤياسنده بيله كورمديكى آكلاشلديغندن سوزى ديكلنلمز اولمش . بومناسبتله اويله شارلاتانلره (اسيرالهند) دينلمكه باشلامش .

اَسيلْ [ع] جزئيجه اوزون يوز : اسيل الخد .

اِشابَه [ع] صاچى صاقالى آغارتمق ، قوجالتمق: تعاقب ليل ونهار، بحه ارباب شبابى اشابه ايتمشدر .

اِشاراتْ [ع] اشارتلر: اشارات جبريه. نوطه اشاراتى .

اِشارَتْ [ع] علامت : سعى وثبات، ايكى اشارت موفقيتدر . شو، استفهام اشارتى دكلى ؟ يانغين اوننجه قله اشارت چكر § كوسترمك : اليله اشارت ايتدى § اعطاى رأى ، ارشاد. اشارت آلهيه = اولياء اللهه واقع اولان الهام . اشارت عليه = امر مشيختپناهى. العارف تكفيه الاشارة = عارف اولانه اشارت يتر .

اَشاعِرَه [ع] اصول دينده امام (ابوالحسن الاشعرى) يه تابع اولانلر ، اهل سنت .

اِشاعَه [ع] شايع قيلمق ، قيلنمق: اشاعهٔ اخبار. نظمده (شاعت) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

اَشْأَمْ [ع] دها ، اك ، پك اوغورسز.

اَشْباحْ [ع] (شَبَح) كِ جمعى. جسدلر، جثه‌لر.

اِشْباعْ [ع] قارنى طويورمق ، قارنى طويورلمق : اشباع كرسنكان § جوغالمق ، جوغالدلمق . الف اشباع = عربى وفارسيده بعض كلماتك آخرينه علاوه ايديلن الف بى معنى.

اَشْباهْ [ع] (شِبه) و (شبيه) كِ جمعى: «وارايسه قالمش عدم كنجنده اشباهم نهان »

اَشْبَهْ [ع] دها ، اك ، پك شبيه : اشبه اولاد .

اِشْپُورْطَه [ايتاليانجه‌دن] معروف قولبلو يايوان سپد .

اِشْتاتْ [ع] طاغتمق ، طاغيدلمق : اشتات فرقهٔ اعدا. (تشتيت) زياده قوللانيلير .

اَشْتاتْ [ع] (شَتيت) كِ جمعى . فرقه‌لر، طاقلر، صنفلر، نوعلر: اشتات خلق . اشتات علوم .

اِشْتِباهْ [ع] شبهه‌لنمك ، شبهه: واجب الوجودك برلكنده كيم اشتباه ايدر؟ بلااشتباه ، بى‌اشتباه = شبهه‌سز: « دوراولان كوزدن، كوكلدن دوراولور بى اشتباه — طالب »

اِشْتِدادْ [ع] شدتلنمك : اشتداد شتا. اشتداد سرما. اشتداد حرارت. اشتداد غضب. اشتداد مرض (شدت) كبى (كسب) ايله قوللانلمالى ، (كسب اشتداد ايتدى) دينلمه‌ملى . ذاتاً (اشتداد)ده (كسب) معناسى مندرجدر .

اُشْتُرْ [ف] دوه «عشاقى قطارايلدى عشق ايچره محمد اى اشتر دل سن اوله كور پيش قطارى = شاهدى دده » اشتربان = دوه‌جى اشتر خو — ى = دوه‌خويلو، كينجى. بوكا بدل(اشتردل) دخى قوللانيلير. اشتركاو=زرافه‌دينيلن حيوان. اشتر مرغ = دوه‌قوشى. (شتر)ده باق.

اِشْتِراءْ [ع] صاتين آلمق ، آلنمق : اشتراى جامهٔ عيد . « دفع انديشهٔ كرا ايتدم — يكى برخانه اشترا ايتدم.

اِشْتِراطْ [ع] شرط قيلمق ، قيلنمق : اشتراط احتياطى . بو خصوصك شو خصوصه اشتراطى مناسب راشدر .
٦

اِشْتِراكْ [ع] اورتاق اولمق . بر حالده بولنمق : « بن بو كون اودن انفكاك ايده‌مم — سزه كزمكده اشتراك ايده‌مم » بالاشتراك = اشتراك صورتيله.

اِشْتِعالْ [ع] شعله‌لنمك ، يالينلانمق : اشتعال نار . اشتعال آتش . « بن بورندم بر عبايه زمهريرك رغمنه — سن‌ده اى عشق آتشى سينه‌مده ايله اشتعال » قابل اشتعال = اشتعال ايده‌بيلير .

اِشْتِغالْ [ع] مشغول اولمق ، ايش ايله اوغراشمق : « نه‌صايارسين بكا مشاغلكى — اويله شيلرله اشتغال ايتمم — برمتشاعره خطاب »

اِشْتِغالاتْ [ع] اشتغاللر : اشتغالات نافعه . « ايكى آى اولدى يازمدك برسوز — اوقدر چوقمى اشتغالاتك ؟ »

اِشْتِقاقْ [ع] بينلرنده معنى وتركيب جهتيله مناسبت ، صيغه جهتيله مغايرت اولمق اوزره بركلمه‌دن ديكر كلمه اخراجى : تبسم ، متبسم .

اِشْتِكاءْ [ع] شكايت : « تسليمدر امر حقه چاره — اللهدن اشتكا ايدلمز »

اُشْتُلُمْ [ف] غوغا ، كورلتى، اشتلمكار = غوغاجى . كورلتيجى .

اِشْتِمالْ [ع] احاطه : كلستان سعدى برچوق حكمياتى اشتمالى جهتيله بركتاب عالى عد اولنمشدر . (حال مسرت اشتمال) كبى تعبيرلر رسمياتدن باشقه برده قوللانلمامللى .

اِشْتِمامْ [ع] (استشمام) يرنده قوللانيله بيلير .

اِشْتِهاءْ [ع] ايستك . اكثريا طعام حقنده قوللانيلير : اشتهاى

وار . اشتهاسی یوق. اشتهالی .اشتهاسز. اشتهاانکیز= اشتها پیدا ایدیجی ویریجی.

اِشتِهار [ع] شهرت بولمق ، مشهور اولمق : عثمانلیلر مهماننوازلقله اشتهار ایتمشدر. (شهرت) کبی (کسب) ایله قوللانلماملی ، (کسب اشتهار ایتدی) دینلمه‌ملی . ذاتاً (اشتهار) ده (کسب) معناسی مندرجدر . (شهرت) مقامنده (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر: « کل کبی وصف کمالاتکده بولدم اشتهار —نظیم »

اِشتِیاق [ع] میل قلبی ، آرزوی درونی:شدت اشتیاق . کمال اشتیاق. یوز کزی کورمکه اشتیاقم‌وار.

اِشجار [ع] آغاج یتشدرمك : فن اشجار .

اَشجار [ع] (شَجَر) ك جمعی ، اغاجلر: اشجار مثمره .

اَشجان [ع] (شَجَن) جمعی: داللر، بوداقلر، فرعلر، شعبه‌لر.

اَشجَع [ع] دها ، اك، پك شجاعتلی.

اِشحاذ [ع]بیله‌مك، بیلنمك، کسکینلك ویرمك . ویرلمك : اشحاذ خنجر . (تشحیذ) زیاده قوللانیلیر .

اَشخاص [ع] (شخص)ك جمعی .

اَشَدّ [ع] دها ، اك ، پك شدتلی . (اشد احتیاج ایله محتاج) کبی تعبیرلر قوللانلماملی .

اَشِدّاء [ع] (شدید)ك جمعی .شدتلی طاورانان بهادرلر : اشدای مجاهدین . مفردی بومعناده قوللانلماز .

اَشَر [ع] دها ، اك ، پك شرلی : اشر اشرا .

اَشِر [ع] پك سونجیلی .

اَشِرّاء، اَشرار [ع] شریرك جمعی.

اِشراب [ع] ایچیرمك ، ایچیرلمك : اشراب رحیق.اشراب کوثر. § ایما : جمعه کونی برقاچ آرقداش ایله صولره کیده‌جکنی اشراب ایلدی .

اَشراط [ع] علامت معناسنه اولان (شَرَط) ك جمعی . اشراط الساعه. اشراط ساعت=قیامت علامتلری. مفردی قوللانلماز .

اَشراف [ع] (شریف) ك جمعی.شرف صاحبی اولان آدملر: اشراف بلده .

اِشراق [ع] طوغمق . کونش حقنده قوللانیلیر : اشراق آفتاب § ضیالاندیروب پارلاتمق ، ضیالاندیریلوب پاردلادلمق: « ایلدك نور کمالاتکله اشراق عرب— نعمت شریف— اکرم »عالمك نور الٰهی ایله اشراقی ارادهٔ ازلیه‌سی او خورشید رسالتك طلوعیله ظهوره کلدی§ ضیالانوب پارلامق : شهر آیین کیجه‌سی هرطرف اشراق ایدییوردی .

اِشراك [ع] جناب حقه شریك قوشمق، مشرك اولمق : حضرت واحد قهار، فضیحهٔ اشراکی عفوایتمیه‌جکنی قرآن کریمده اخبار بیوریبور .

اَشرِبه [ع] (شراب) ك جمعی . ایچه‌جك شیلر : اشربهٔ حاره. رانك ضمیله غلطدر .

اَشرِعه [ع] (شراع)ك جمعی. یلکنلر.

اَشرَف [ع] دها ، اك ، پك شرفلی : اشرف مخلوقات، اشرف‌ساعت.

اَشرَم [ع] بورونسز.اَبرَهَةُ الاَشرَم - اصحاب فیلك قوماندانی ویمن والیسی اولان حریف .

اَشعار [ع] (شِعر) و (شَعَر) ك جمعی . ایکنجی صورتده آز قوللانیلیر .

اِشعار [ع] تحریراً بیلدیرمك، بیلدیرلمك : اشعار کیفیت . اشعار حقیقت حال . نظمده علی‌الاطلاق دخی قوللانیله‌بیلیر .

اِشعارات [ع] اشعارلر:اشعارات سابقه.

اِشعال [ع] شعله‌لندرمك ، شعله‌لندیرلمك ، یالینلاندیرمق ، یالینلاندیرلمق : « اشعال مشاعل مسرت » .

اَشعَر [ع] دها ، اك ، پك ایی شعر سویلین : اشعر زمان .

اَشِعَّه [ع] (شعاع) ك جمعی: اشعه پاش .

اَشغال [ع] (شُغل) ك جمعی : کثرت اشغال . تعطیل اشغال .

اِشغال [ع] مشغول قیلمق ، قیلنمق : ایشکز وار ، سزی اشغال ایتمیه‌لم . مشغولك اشغالی مناسب دکلدر. occupation militaire ترجمه‌سی اوله‌رق بعض ارباب قلم طرفندن قوللانلقده‌اولان (اشغال عسکری) یه بدل (استیلا) قوللانلملی .

اُشغُر [ف] کیرپی ، اوقلو کیرپی .

اَشغَل [ع] دها ، اك ، پك مشغول .

اَشفاق [ع]شفقت معناسنه اولان(شفق)ك جمعی : اشفاق شامله . مفردی قوللانلماز .

اَشفَق [ع] دها ، اك ، پك شفقتلی : ولی نعمت اشفق .

اَشقَر [ع] آل آت :«اشقرسوزیلوب مثال عنقا - اول آتشه کیردی بی محابا - شیخ غالب » .

اَشقی [ع] دها، اك ، پك شقی.

اَشقِیا [ع] (شقی) نك جمعی .

اَشك [ف] کوز یاشی : « اشکم صحیفهٔ رخ جانانه دوشمسون-خون شهید مصحف عثمانه دوشمسون=ثابت ».

اَشك اَفشان ، اَشك فشان [ف] چوق آغلایجی، آغلایان : اشك افشان اولدی .

اَشك اَفشانی، اَشك فشانی [ف] اشك افشانلق : باعث اشك افشانی .

اَشکال [ع](شکل)ك جمعی: اشکال هندسیه.

اِشکال [ع] مشکللك ، کوجلك ، وضوحسزلق ، مغلقلق : بوبابده دوچار اشکال اولدم . بو مسئله‌ده اشکال وار . کوجلشدرمك معناسنده قوللانلماز. اومعنی (تصعیب) ایله افاده اولنور . (حل اِشکال) تعبیرینی همزه‌نك فتحیله استعمال غلط فاحشدر .

اَشکبار [ف] زیاده آغلایجی، آغلایان : عاشق اشکبار. چشم اشکبار.

اَشکباری [ف] اشکبارلق .

اَشکریز [ف] کوزیاشی دوکیجی ، دوکن .

اَشکریزی [ف] اشکریزلك .

اَشكِ شادی ، اَشكِ شیرین ، اَشكِ طَرَب [ف] سوینج ایله دوکیلن کوز یاشی .

اَشکَل [ع] کوزلرینك آقی حمرتلی آدم: اشکل العینین.

اِشکُنج [ف] چیمدیك .

اِشْكَنْجَه { [ف] عذاب ، اذيت.

اشْكُوفَه { [ف] نظمده (شكوفه) يه بدل قوللانيلير .

اُشْكُوه { [ف] نظمده (شكوه) ه بدل قوللانيلير .

اِشْمام { [ع] قوقلاتمق ، قوقلادلمق: اشمام طيب. اشمام كلاب § اثناى قرا- ئتده دوداقلرله ضم وكسره‌دن برينه اشارت.

اَشْمَط { [ع] صاچى صاقالى قير.

اَشْمَل { [ع] دها، اك، پك شامل، شموللو.

اِشْمِئْزاز { [ع] صيقلمق، جان صيقلمق § اسنكراه .

اُشْنَه { [ع] يوصون.

اَشْواق { [ع] (شوق) ك جمعى : « وار دلده بر آرزوى جاويد — اشواقى ايلمكده تزييد »

اَشْهاد { [ع] (شاهد)ك جمع الجمعى: على رؤس الاشهاد. آز قوللانيلير .

اِشْهاد { [ع] شاهد كتيرمك ، كتيرلمك: اثبات دعوى ايچون فلانى اشهاد ايتديلر. فلانك اشهادى اولى ايدى.

اَشْهَب { [ع] قير آت. اشهب قرطاسى = سود قير.

اَشْهَر { [ع] دها ، اك ، پك مشهور : اشهر سخنوران .

اَشْهَل { [ع] الا كوزلو : اشهل العينين مؤنثى اولان (شهلا) زياده قوللانيلير .

اَشْهى { [ع] دها، اك، پك زياده سويلوب رغبت اولنان .

اَشْياء { [ع] (شئ) ك جمعى . دوشه‌مه وسائره كبى او لوازمى: نقل اشيا § ياغمورلق و سائره كبى يول لوازمى : اشياسنى باغلادى § مفردى بو معناده قوللانلماز § موجودات: خالق اشيا. اشيا مظاهر اسمادر.

اَشْيَب { [ع] صاچى صاقالى آغارمش .

اَشْيَم { [ع] بكلى: خالدار.

اِصابَت { [ع] طوغريجه كيدوب ايرشمك، راست كلمك : قورشونك نشانه اصابتى. اصابت صاعقه . اصابت قرعه § فعل و قولده صوابه تصادف : رأينده اصابت ايتدى . بوراده بولنديغى اصابت اولدى. اصابت قرين = صوابه تصادف ايله برلكده بولنان، اصابتلى: رأى اصابت قرين. اصابت معتاد = صوابه تصادف معتادى اولان .

اَصابِع { [ع] (اصبع)ك جمعى پارماقلر .

اَصاغِر { [ع] (اصغر) ك جمعى . شرف جهتيله كوچك صاييلان آدملر: اكابر و اصاغر.

اِصاغَه { [ع] قالبه دوكمك ، دوكلمك : اصاغهٔ سيم و زر. اصاغهٔ نحاس مذاب .

اَصالَت { [ع] جودت ، متانت : اصالت رأى. اصالت فكر § زاده‌لك، نجابت، نسبى تميزلك § بر ايشى، بر مأموريتى بالذات ايفا حالى، (وكالت)ك ضدى. اصالتلو = تعبيرى رسميا تده سفرايه وسائر اجنبى كبارينه ويريلير بر عنواندر.

اَصالةً { [ع] ايشك ايچنده وكالت اولميه‌رق، بالذات: اصالةً مأمور ايدلدى .

اِصْباح { [ع] صباح وقتى، فجر صادق ، سحر فالق الاصباح = طاك بريني آغاردن، جناب حق: «فالق الاصباحى ياد ايت هر سحر — كوكلكى شوقيله شاد ايت هر سحر»

اِصْبَع { [ع] پارماق. عربيده همزه وبانك حركات ثلثه‌سيله لغتدر . مغلّ الاصبع = الك خائن آدم .

اَصَحّ { [ع] دها، اك، پك صحيح: اصح روايات .

اَصِحّاء { [ع] (صحيح)ك جمعى. وجودى صحتده بولنانلر .

اَصْحاب { [ع] (صاحب)ك جمعى. مالك، متصف اولانلر: اصحاب املاك. اصحاب شجاعت § حضرت فخر كائنات عليه افضل التحيات افندمزى كوروب صحبت سنيه‌لريله تشرف ايتمش اولان مؤمنلر: اصحاب كرام حضراتى § بر بيوك ذات ايله صحبت ومسلكنه متابعت ايدنلر: اصحاب ابو حنيفه . اصحاب كهف = مشهور مغاره‌يه قاپانوب مدت مديده اويويان اسملرى معروف ذوات. اصحاب بدر = اولّ غزوات سنيهٔ محمديه اولان بدر غزوه‌سنده بولنان اصحاب كرام. اصحاب صفه = فقراى اصحاب كرامدن بر طاقم صلحا. اصحاب سبت = يهود طائفه‌سى.

اِصْداء { [ع] يانقيلانمق ، عكس آواز، (اقو écho) پيدا ايتمك: اصداى جبل. اصداى كوهسار .

اِصْدار { [ع] صدور ايتدرمك، ايتديرلمك. چيقارمق ، چيقارلمق : اصدار فرمان .

اَصْداف { [ع] (صدف)ك جمعى .

اَصْدِقاء { [ع] (صديق)ك جمعى اصدقاى دولت .

اِصْرار { [ع] عزم ، دونمه‌مك اوزره التزام، قصدتوى: حقسز شيده اصرار بالآخره صاحبنى شرمسار ايدر .

اِصْطِبار { [ع] صبر ايتمك : « كل كل ديكنزده كلمه‌يم يانكزه — دشواردر اصطبار هجرانكزه » .

اِصْطَبْل { [ع] آخور: اصطبل عامره .

اِصْطِفاء { [ع] بر شيئك خالص وپاكنى سچوب آلمق: اسماى نبويه‌دن اولان (مصطفى) بوندن مأخوذدر .

اِصْطِفاف { [ع] صف باغلامق . صف صف ديزلمك : اصطفاف ارباب تماشا .

اِصْطِلاح { [ع] بر علمده ، بر فنده ، بر صنعتده معناى مخصوص ايله استعمال اولنان كلمه ، تركيب : «اصطلاح اولمش دينير فكر وتلاشه پيچ وتاب - تحفهٔ وهبيدن» § برقومك اولكى موضعندن نقل ولنان بر اسم ايله ديكر بر شيئى تسميه‌ده اتفاقى § ساده‌لكدن عارى ، تكلفلى افاده: اصطلاح پاره‌ليور. (مصالحه) معناسنده قوللانلماز « اصطلاح اوزره تكلم ايلر - باقوب اطرافه تبسم ايلر - سنبلزاده »

اِصْطِلاحات { [ع] اصطلاحلر : اصطلاحات رياضيه. اصطلاحات طبيه . اصطلاحات ادبيه « كرانهٔ صوف پر مباهات — موج آور بحر اصطلاحات — غالب» «جوش ايدر صانكه يم عرفانى — اصطلاحاته بوغار يارانى - سنبلزاده »

اِصْطِلاحْپَرْداز { [ف] اصطلاح پاره‌لكه . تكلفلى افاده‌يه مائل آدم .

اِصْطِلاحْپَرْدازانَه { [ف] اصطلاحپرداز اولانه ياقيشه‌جق صورتده: مقالهٔ اصطلاحپردازانه .

اِصْطِلاحْپَرْدازى { [ف] اصطلاحپردازلق .

اِصطِناع { [ع] انتخاب ، اختيار . اصطناع صديق = دوست انتخابی .

اِصطِياد { [ع] آولانمق ، آوه چيقمق . (صيد) ی ويا (شكار) ی زائد اولان (برای صيد وشكار) تعبيرينه بدل (اصطياد ايچون) ياخـود (برای اصطياد) تعبيری قوللانلسه خوش اولور.

اِصعاد { [ع] يوقاری چيقـارمق ، يوكسلتمك .

اَصعَب { [ع] دها ، اك ، پك كوچ: اصعب امور .

اِصغاء { [ع] قولاق ويرمك ، ديكله‌مك : « سن قوت فهمی ايله پيدا - بن سويله‌يه‌يم سن ايله اصغا - غالب».

اَصغَر { [ع] دها ، اك ، پك كوچك : اصغر اولان .

اَصغَران، اَصغَرَين { [ع] قلب ايله لسان.

اَصفار { [ع] (صفر) ك جمعی .

اَصفَر { [ع] صاری. بنی اصفر = وقتيله آوروپاليلردن مجهول قالان بر قومك لقبی .

اِصفِرار { [ع] صاری اولمق صارارمق: اصفرار شمس .

اَصفی { [ع] دها، اك، پك صافی .

اَصفِياء { [ع] (صفی) نك جمعی . قلبی پاك، مسلكی درست ذوات كرام.

اَصل { [ع] كوك ، ديب ، صحت ، حقيقت : ايشك اصلنی آكلايه‌لم. اصلی واری ؟ اصلی چيقمدی . اصلی يوق . بو معناده بعضاً تأكيد ايچون مقام نفيده (فصل) ايله برلكده ايراد اولنور : اصلی فصلی يوق . اصلسز = اساساً : اصل بو جهت شايان دقتدر § صوی : بد اصل = صوپی كوتو § ابتدا وجوده كتيريلن ، ابتدا كی صورت بو ترجه اصلنه مطابقدر . كيفيتدن سؤال اداتی اولان (نصل) (نه اصل) مخففيدر: بونه اصل ايشدر ؟ - نعيما. بو يولده استعمالی مهجوردر . (اصل)ك صادينی تحريك مغاير فصاحت اولديغی حالده بالعكس الفاظ تركيه‌صيره‌سنه كچمش اولان (نصل) ك صادينی اسكان جائزدر دكلدر .

اَصلا { [ع] هيچ ، هيچ بر وقت . تاكيد نفيه مخصوص اداتدر : اصلا فائده‌سی كورلمدی

اَصلاب { [ع] (صلب) ك جمعی .

اِصلاح { [ع] ايی حاله كتيرمك ، كتيرلك ، ايی حاللی قيلمق . قيلنمق. اصلاح ذات البين = ايكی كيشی‌يی بارشدرمق .

اِصلاحات { [ع] اصلاحلر : اصلاحات عهد شهرياری .

اَصلَح { [ع] دها ، اك ، پك ايی .

اَصلَحَكَ الله { [ع] الله سنی اصلاح ايتسون .

اَصلَع { [ع] باشنك اوك طرفنده قيل اولميان آدم ، طازلاق .

اَصلی { [ع ف] اصله منسوب : لون اصلی. هيئت اصليه § صكره‌دن قائمه حرفی مشتمل اولميان كلمه .

اَصَمّ { [ع] صاغير : خاتم اصم: اولياء اللهدن بر ذات .

اَصناف { [ع] (صنف) ك جمعی. نوعلر : اصناف خلق § خلقك صنعت

و دكانجيلق ايله مشغول طاقمی : مفرد مقامنده‌ده قوللانيلير: اصناف آدم. مفردی بومعناده قوللانلماز .

اَصنام { [ع] (صنم) ك جمعی: مشركلرك طاپدقلری مجسم بتلر: عبدهٔ اصنام.

اَصوات { [ع] (صوت) ك جمعی : اصوات رقيقه. اصوات حيوانات.

اَصواف { [ع] (صوف) ك جمعی .

اَصوَب { [ع] دها، اك ، پك طوغری : اصوب اقوال . قول اصوب .

اُصول { [ع] (اصل) ك جمعی : اصول وفروع § صـورت ، منوال ، طريق ، بربرينه مربوط شيلرك نظامی ، قاعده‌سی . بومعناده مفرد حكمنده‌در . هرحالده صفتی مؤنث اوله‌رق كتيريلير : اصول معلومه. اصول ايله = آهسته‌جه، ياواشجه. اصول اصول = آهسته آهسته ياواش ياواش . اصـول فقه = علم فقهه وسيلهٔ توصل اولان علم . اصوليون = اصول فقه مؤلفلری . اصول فقهه منتسب علمای امت .

اَصهار { [ع] (صِهر) ك جمعی . قيز ويروب آلمقله اقربا اولانلر .

اَصيل { [ع] نسب صاحبی، معتبر فاميليادن § تربيه‌لی ، مؤدب : اصيل آدمدر § برايشده بالذات بولنان، (وكيل)ك ضدی .

اَصيلانه { [ف] اصيل اولانه ياقيشه‌جق صورتده اكثرياسفرای اجنبيه‌يه خطاباً يازيلان تقريرلرده قوللانيلير .

اَصيلزادگان { [ف](اصيلزاده)نك جمعی.

اَصيلزاده { [ف] معتبر فاميليادن، زادكاندن. (اصلزاده) قوللانلمامـلی .

اِضائه { [ع] ضيادار قيلمق ، قيلنمق . § ضيادار اولمق. نظمده (اضائت) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

اَضاحی { [ع] (اُضحيه)ك جمعی. قربانلر.

اِضاعه [ع] ضايع، محو ايتمك، ايدلمك: اضاعهٔ اوقات .

نظمده (اضاعت) صورتنده‌ده قوللانيلير. (تضييع) دخی بو معناده مستعملدر .

اِضافات { [ع] اضافتلر : اضافات لاميه . اضـافات بيـانيه § علائق ، ماسوی . اسقاط اضافات = ترك علائق، ترك ماسوی . التوحيد اسقاط الاضافات.

اِضافت { [ع] قاعدهٔ مخصوصه‌سی اوزره بربرينه ضم ايديلن ايكی كلمه بيننده‌كی حالت نسبيه ، ارتباط§ بر كلمه‌نك بو يولده ديكر كلمه‌يه مرتبط اولمسی . بومعنالرده (اضافه) صورتنده قوللانلمامـلی ، مثلا (اضافهٔ بيانيه) دينلمه‌ملی ، (اضافت بيانيه) دينلملی .

اِضافه { [ع] ضم ايتمك، ايدلمك§ قاعدهٔ مخصوصه‌سی اوزره بر كلمه‌يی ديكر كلمه‌يه ربط ايتمك ، بر كلمه ديكرينه ربط ايدلمك . بومعنالرده (اضافت)صورتنده قوللانلمامـلی، مثلا (بوكلمه شو كلمه‌يه اضافت ايدلمش) دينلمه‌ملی. اضافه ايدلمش دينلملی.

اِضحاك { [ع] كولدرمك، كولديرلمك: ارباب تماشانك اضحاك وابكاسی اوماهر آقتورك النده ايدی .

اُضحوكه { [ع] كولمكه سبب اولان شی، كولنه‌جك شی. همزه‌نك فتحيله غلطدر .

اُضحومه { [ع]نسوانك بيوك كوسترمك ايچون قيجلرينه باغلادقلری بوغچه، ياصديق. همزه‌نك فتحيله غلطدر .

اَضْحى { [ع] (اضحاة) لـك جمعى . قربانلر : عيد اضحى == قربان بايرامى . مفردى قوللانلماز .

اُضْحِيه { [ع] قربان . قربان بايرامنه (عيداضحى) ديلديكى كبى (عيداضحيه) دخى دينيلير .

اَضْداد { [ع] (ضد) لـك جمعى : جمع اضداد ممتنعدر .

اَضَرّ { [ع] دها ، الـك ، پك ضررلى : اضر مسكرات .

اِضْرار { [ع] ضرره صوقمق ، صوقلمق .

اَضْراس { [ع] (ضرس) لـك جمعى .

اِضْطِجاع { [ع] يان اوستنه ياتمق .

اِضْطِراب { [ع] چالقانش ، تحرك ، هيجان § مادى ، معنوى راحتسزلق ، تلاش : اضطرابم وار . اضطراب آور == اضطراب كتيريجى ، ويريجى : « اضطراب آور انوار رخكدر نكهم - نائلئ قديم »

اِضْطِرابات { [ع] اضطرابلر : اضطرابات قلبيه . « چله‌قيرمق عيبدر زنهار اى سالك سنى - اضطرابات درونى پرده بيرون ايتمسون ؟ »

اِضْطِرار { [ع] چاره‌سزلك . ناچارلق ، مجبوريت .

اِضْطِرارى { [ع ف] مجبوريت سائقه سيله اولان . اختيارى اوليان : سكون اضطرارى . حركت اضطراريه .

اِضْطِرارِيّات { [ع] اضطرار صورتيله ياپيلان شيلر ، (اختيار- يات) لـك ضدى .

اِضْطِرام { [ع] آلولنمك : اضطرام آتش غرام .

اِضْعاف { [ع] ضعيف قيلمق ، قيلنمق ، ضعيفلتمك ، ضعيفلنمك . (تضعيف) معناسنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

اَضْعاف { [ع] (ضعف) لـك جمعى : اضعاف كثير .

اَضْعَف { [ع] دها ، الـك ، پك ضعيف : اضعف العباد .

اَضْغاث { [ع] (ضغث) لـك جمعى . قاريشيق شيلر : اضغاث واحلام == قاريشيق رؤيالر . مفردى قوللانلماز .

اَضَلّ { [ع] دها ، الـك ، پك زياده يولنى شاشيرمش : اضل گمراهان .

اَضْلاع { [ع] (ضلع) لـك جمعى : اضلاع متوازيه .

اِضْلال { [ع] ضلالته دوشورمك ، دوشورلمك ، يولدن چيقارمق ، چيقارلمق .

اِضْلالِيّات { [ع] اضلاله متعلق ملاحظات ومباحث .

اِضْمار { [ع] يوركده كيزله‌مك ، كيزله‌نمك : اضمار غيظ § عباره آره‌سنده ضمير ايرادى .

اِضْمِحْلال { [ع] زائل ، نابود اولمق : « كلمسون بر كون فتور انديشۀ فعالمه - باعث اولسون سعى روز افزونم اضمحلاله - وصفى » .

اَضْياف { [ع] (ضيف) لـك جمعى ، مسافرلر .

اَضْيَق { [ع] دها ، الـك ، پك طار : اضيق امكنه .

اِطاره { [ع] اوچورمق ، اوچورلمق : اطارۀ كبوتر § سرعتله

كوندرمك ، كوندرلمك : « ينه نه‌خوشدى دون كيجه جواريكه عزيمتم — اطارۀ رقيمه‌يه تردد اوزره حرأتم — اكرم » يورقيمه‌نك اطاره‌سى اخلاص اماره‌سى عد اولنور .

اِطاعَت { [ع] انقياد ، بر امرك موجبنجه حركت : اديب اولان چوجق ابوينه اطاعت ايدر .

اِطالَه { [ع] اوزاتمق ، اوزادلمق : اطالۀ لسان . اطالۀ دست . (تطويل) بويولده قوللانلماز .

اِطْلام { [ع] بول وفضلاتك طوتلمسى .

اَطِبّاء { [ع] (طبيب) لـك جمعى .

اَطْباق { [ع] (طبقه) نك جمعى . قاتلر .

اِطْراء { [ع] حسن ثنا ، مدحده مبالغه . استعمالنده (مدح) لفظنك تركى اولادر : ذكاسنى اطرا ايديورلر . « اول نظمك ايدوب براهل معنا — مدحنده مبالغه يله اطرا — غالب » بيتنده كى (مدحنده) خوش كورلمكله برابر (مبالغه يله) زائد كورينور .

اِطْراب { [ع] طربه ، شوقه ، كتيرمك ، كتيرلمك : « مطرب ! بزى اطراب ايت — نغمه كله صفاياب ايت » اهل بزمك اطرابى مطربك لطفنه‌وابسته‌در .

اِطِّراد { [ع] بربرينه اويمق ، بر اسلوبده ، يكنسق اولمق : هواده اطراد يوق . چوجق مشربى اطرادسز اولور . اطراداً للباب == قاعده‌بوزلمامق قاعده‌يه اويغون كلمك ايچون .

اَطْراس { [ع] (طرس) لـك جمعى .

اَطْراف { [ع] (طَرَف) لـك جمعى . شهرك اطرافى . اطرافلى == تفصيللى ، ايضاحلى . اطرافيله == تفصيل وايضاح ارزره . اطراف البدن == باش ، اللر ، آياقلر . اطراف الارض == علما ، اشراف .

اِطْعام { [ع] طعام ويرمك . ويرلمك ؛ يمك يدرمك ، يديرلمك : مسافرلرى كمال اكرام ايله اطعام ايلدى . يولجيلرك اطعامى كنديسنه حواله ايدلمش ايدى . (اطعام طعام) تعبيرينك استعماله احتياج يوق كبيدر .

اَطْعِمَه { [ع] (طعام) لـك جمعى : اطعمۀ نفيسه . عينك ضمى ويا فتحى ايله غلطدر .

اِطْغاء { [ع] طاغى قيلمق ، قيلنمق ؛ آزدرمق ، آزديرلمق : قوم عادى شيطان اطغا ايتدى . قوم ثمودك اطغاسى‌ده آنك ايشيدر .

اِطْفاء { [ع] سوندرمك ، سونديرلمك : اطفاى نار . اطفاى حريق . « سونرمى سوندى دينلمكله نورنامتناهى ؟ — نفسله قابل اطفاميدر چراغ الٰهى ؟ » اطفائيه == يانغين آلايى ، يانغين سوندرمكه مأمور عساكر عثمانيه .

اَطْفال { [ع] (طفل) لـك جمعى : اطفال مكاتب . تربيۀ اطفال . اطفال باغ == نورسيده فدانلر . اطفال بهار == تازه چمنلر ، چيچكلر : « اوقشا اطفال بهارى اى نسيم دلنواز - بحرى تنظير ايلسون اولمقده صحرا موج ، ج » .

اِطِّلاع { [ع] وقوف ، خبردارلق ، بيلمه : « ديه‌مم كسب اطلاع ايتدم —

اطلاع اهلنه وداع ایتدم » یالکز اولدیغی حالده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز .

اِطلاعات { [ع] اطلاعلر : ارباب فنونك اطلاعاتی ایلریله‌دکجه عظمت الهیه بتون بتون عقللره حیرت ویرمکده‌در .

اِطلاق { [ع] بوشامق ، بوشانلق : اطلاق زوجه ، بومعناده (تطلیق) دها زیاده قوللانیلیر § صالیویرمك ، صالیورلمك § دیمك . دینلمك ؛ تعبیر : عجم قورشـونه (اسرب) اطلاق ایدر . عالمه جاهل اطلاقی برهان جهالتدر .

اطلاق ید = خیر ایشلمه‌مك . احسان ایتمك ، اطلاق لسان = آغزینه کلنی سویلمك . علی الاطلاق = برقید ایله مقید اولمامق اوزره .

اِطلاقات { [ع] استعمالات ، تعبیرات : اطلاقات فنیه .

اَطلال { [ع] (طَلَل) ك جمعی : « دوشدی اطلاله قارشی گریه بکا ـ نه‌سیه‌روز روزکار اولدم ! » .

اَطلس { [ع] معروف قماش .

اِطماع { [ع] طمعه دوشـورمك ، دوشورلمك ، طمعلاندرمق ، طمعلاندیرلمق : اطماع حریص برامر عسیر دکلدر .

اِطماعات { [ع] اطماعلر : اطماعات کاذبه .

اِطماعیات { [ع] اطماعه متعلق ملاحظات ومباحث : فلانك درمیان ایتدیکی اطماعیات کاذبه‌یه (اشعب) بیله اعتماد ایتمز .

اِطمینان { [ع] ربط قلب ایله حاصل اولان سکون ، امنیت ، مطمئنلك : اطمینان قلب . کمال اطمینان . قلبمه اطمینان کلدی . اطمینانم واردر .

اِطناب { [ع] تطویل کلام . مدحنده نه‌قدر اطناب ایدلسه آزدر § برفکرك اوفکره نسبتله زائد ، فقط مفید الفاظ ایله افاده‌سی ، (ایجاز) ایله (مساوات) ك آره‌سی .

اَطناب { [ع] (طناب) ك جمعی چادر ایپلری .

اِطنابه { [ع] کولکه‌لك ، سـایبان .

اِطنان { [ع] طنین چیقارمق ، چیقارلمق ؛ چینلاتمق ، چینلادلمق : اطنان ساعت . اطنان جرس .

اَطوار { [ع] (طور) ك جمعی : مستقیم الاطوار . اطوار مستقیمانه .

اَطواق { [ع] (طوق) ك جمعی . کردنلکلر .

اَطواق { [ع] هندستان جوزینك سودی .

اَطوَل { [ع] دها ، اك ، پك اوزون : اطول ایام .

اَطهار { [ع] (طاهر) ك جمعی § قادینلرك حیض ونفاسـدن پاك اولدقلری کونلر . مفردی بومعناده قوللانلماز .

اَطهَر { [ع] دها ، اك ، پك پاك .

اَطایِب { [ع] (اطیب) ك جمعی . منتخب شیلر : اطایب اثمار . اطایب لطائف .

اَطیَب { [ع] دها ، اك ، پك پاك ، خوش ، کوزل : اطیب ملبوسات .

اِظراف { [ع] ظرفه ، قابه قویمق ، قونلمق ، ظرفلامق ، ظرفلانلمق : اظراف متاع . اظراف ساعت . اظراف مکتوب .

اَظرَف { [ع] دها ، اك ، پك ظریف : اظرف ظرفا .

اَظفار { [ع] (ظُفر) ك جمعی طیرناقلر .

اَظلاف { [ع] (ظلف) ك جمعی .

اَظلال { [ع] (ظل) ك جمعی .

اَظلَم { [ع] دها ، اك ، پك ظالم : اظلم ارباب تغلب . البادی اظلم = ابتدا یاپان اظلمدر .

اِظهار { [ع] آشکار ایتمك ، ابداك ، میدانه قویمق ، قونلمق ، کوسترمك ، کوسترلمك : « صبا ! اغیاردن پنهان غمم دلداره اظهار ایت — فضولی » « غمسزلره اسرار غم اظهار اولنور می ؟ » اظهار آرزو . اظهار خواهش . اظهار شـجاعت . اظهار مافی الضمیر . اظهار مافی البال . اظهار مافی السویدا = کوکلنده‌کنی میدانه قویمق .

اَظهَر { [ع] دها ، اك ، پك ظـاهر : اظهر من الشمس .

اَعاجِم { [ع] (اعجم) ك جمعی . قوم عربدن اولمیان کیمسه‌لر . مفردی مبالغه‌یی مفید اولان یاء نسبتسز قوللانلماز .

اَعاجیب { [ع] (اُعجوبه) نك جمعی ، باعث تعجب اولان شیلر : اعاجیب حادثات .

اِعادَه { [ع] کری کوندرمك ، کوندرلمك . اشیا واشخاص حقنده قوللانیلیر : آدمکزی اعاده ایتـدم . کتابکزك اعاده‌سـنی امر ایتمشسکز § اولکی حاله کتیرمك ، کتیرلمك : اعادۀ حیات . اعادۀ مصافات . اعادۀ عافیت . اعادۀ زیارت = زیارته کلن ذاتك زیارتنه کیتمك . (اعادۀ ویزیتـه) تعبیرینك استعمالنه احتیاج یوقدر .

اَعادی { [ع] (عَدُو) ك جمع الجمعی ، دشمنلر «خیلی دمدر ایلدك محروم شادی کوکلی ـ دوستم ! شاد ایت علی رغم الاعادی کوکلی »

اِعاذه { [ع] صیغندرمق ، اسیرکه‌مك : استعاذه ایده‌لم ، جنـاب حق شیطان شرندن جمله‌مزی اعاذه بیورسون !

اِعاره { [ع] عاریت اوله‌رق ویرمك ویرلمك : اعارۀ کتـاب . اعارۀ لباس .

اَعاریض { [ع] (عروض) ك جمعی .

اِعاشَه { [ع] کچندرمك ، کچندیرلمك : اعاشـۀ اولاد وعیـال . عائله‌سنك حسن اعاشه‌سی ایچون چالشـمیان آدم صایلماز . نظمده بومعناده (اعاله) دخی قوللانیله‌بیلیر : « ایتدك سنزی سعی ایله اعاله — تنبللکه ایتمدك احاله »

اَعاظِم { [ع] (اعظم) ك جمعی . بیوك آدملر : اعاظم حکما . اعاظم رجال . اشیاده قوللانلمامالی . مثلا (اعاظم امور) دینلمه‌ملی .

اَعالی { [ع] (اعلی) نك جمعی . عالیقدر آدملر : « علویلر ایچنده مشهور در ـ مفتون خصالیدر اعالی » « صید بی قیدك اولور عالی کوکلر فوج فوج ـ انعطـاف ایتدکجه صیاد الاعالی کوزلرك » اشـیاده قوللانلمامالی . مثلا (اعالی جبال) دینلمه‌ملی .

اِعانات { [ع] اعانه‌لر : اعانات ربانیه ، اعانات نقدیه .

اِعانَه { [ع] یاردیم . اکثریا محتاجینه پاره وسائره ایله ایدیلن معاونتده قوللانیلیر . (اعانت) صـورتنده (معاونت) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

اِعْتاق [ع] آزاد ایتمك ، ایدلمك : اعتاق عبد . اعتاق جاریه .

اِعْتِبار [ع] شرف ، حیثیت ، معتبرلك : تجار بیننده اعتباری واردر § حرمت، احترام، حسن نظر: یالانجی یه کیمسه اعتبار ایتمز . « یاپمه کیسویه اعتبارم یوق » § فرض : شوقدر سنه اعتبارله § عبرت آلمق : اولو الابصار هرشیدن اعتبار ایدر .

اِعْتِباراً [ع] صایمق ، صایلمق صورتیله : شباطك سکزندن اعتباراً .

اِعْتِبارات [ع] فرض ایدشلر : اعتبارات هیئیون

اِعْتِباری [ع ف] حقیق اولمیوب فرضیات قبیلندن اولان: امر اعتباری. امور اعتباریه.

اِعْتِباریّات [ع] اعتباری اولان شیلر، فرضیات .

اِعْتِدال [ع] ایکی حال بیننده متوسط اولش ، اورته حالده بولنش: کسب اعتدال . اعتدال هوا اعتدال حرارت . اعتدال هر شیده ممدوحدر § تناسب ، اویغونلق ، یحملیلك : اعتدال اقامت . (sang froid) ترجمه سی اولان (صوغق قان) ه بدل (اعتدال دم ویا اعتدال مزاج) قوللانلملی .

اِعْتِذار [ع] عذر دیلهمك ؛ بر عذر درمیان ایده رك قصورینك عفوینی ایستمك : ایشم وارایدی ، کله مدم ، اعتذار ایدرم .

اِعْتِراض [ع] برشی حقنده (نیچون بویله اولمش ؟ شویله اولمسی لازم کلیردی) یوللو بیان فکر ایتمك : انسان آکلامدیغی شیئه اعتراض ایتمه ملی .

اِعْتِراضات [ع] اعتراضلر : اعتراضات محقه ، اعتراضات عالمانه .

اِعْتِراف [ع] اقرار: اعتراف قصور. « نقصانمه واردر اعترافم — بیهوده دکل ولیك لافم — غالب » .

اِعْتِرافات [ع] اعترافلر : اعترافات منصفانه .

اِعْتِزاز [ع] عزیزلنمك ، عزتفروش اولمق : ناز واعتزاز .

اِعْتِزال [ع] آیرلق، چکلمك، عزلت ایتمك § (معتزله) دینیلن فرقه نك حالی ، مذهبی : اهل اعتزال .

اِعْتِزام [ع] توجه، عزیمت: « ناسوته ایدی برزمان مقامك ـ لاهوته می شیمدی اعتزامك ؟ — روحه خطاب » .

اِعْتِساف [ع] طوغری یولدن صاپمق، یولسزلق ایتمك .

اِعْتِصام [ع] ال ایله طوتمق، تمسك ایتمك: عروهٔ وثقای شریعته اعتصام ایدنلر نجات بولورلر § معاصیدن چکنمك، تورونمق : اعتصام تام .

اِعْتِضاد [ع] قوله : قولی اوزرینه آلمق . یکدیکره معاونت مقامنده قوللانیلیر. اعتضاد ارباب دانش.

اِعْتِقاد [ع] کوکل باغلامق ، قلباً صحتنه قرار ویرمك ، حکم ایتمك : دنیایه اعتمادم یوق ، آخرته اعتقادم وار. بویله اعتقاد ایدرم .

اِعْتِقادی [ع ف] اعتقاده متعلق: امر اعتقادی . امور اعتقادیه .

اِعْتِقادیّات [ع] اعتقاده متعلق خصوصات .

اِعْتِکاف [ع] بر یرده حبس نفس ایدوب قالمق § رمضان شریفده جامعده وجه شرعی اوزره حبس نفس ایله اجرای عبادت : اعتکاف ایتدی . اعتکافه کیردی . اعتکافدن چیقدی . اعتکاف سنت سنیه در .

اِعْتِلا [ع] یوکسکه چیقمق ، یوکسلمك: اعتلای شان . « اعتلا ایتسه م سمای ممکناتك فوقنه ـ ارتقا ایتمك دیلر طورماز دل عالیجناب ـ طاهر المولوی » .

اِعْتِماد [ع] قلباً استناد ، امنیت : « اللهه در توکلز اعتمادمز — باقی ، اعتماد نامه = برسفیرك نزدنده مأمور اولدیغی دولته سفارتنی مشعر تقدیم ایتدیکی کاغد .

اِعْتِماداً [ع] اعتماد ایده رك ، ایدیله رك: ویردیککز سوزه اعتماداً کلدم ویردیکی سوزه اعتماداً کیدلدی .

اِعْتِناء [ع] دقت ، اهتمام : احکام شرعیه نك حسن اجراسنه اعتنا ایدییور . کمال اعتنا ایله اجرا اولنور .

اِعْتِیاد [ع] عادت ایدنمك ، ایدینلمك: توتون استعمالنی اعتیاد ایتدك. بونك اعتیادی مضردر . بومعناده (تعود) دخی قوللانیله بیلیر .

اِعْجاب [ع] تعجب ویرمك ویرلمك ؛ تعجبه دوشورمك ، دوشورلمك: یازدیغی کتاب مستطاب مؤلفینی اعجاب ایتدی . مؤلفینك اعجابی .

اِعْجاز [ع] عاجز قیلمق ، قیلنمق ؛ عجزه دوشورمك. دوشورلمك: قرآن کریم بتون بلغای عربی اعجاز ایتدی. « بلغای عربك اعجازی » کلامك بلاغتجه طوق بشردن خارج برمرتبه ده بولنمسی ، مراتب بلاغتك منتهامی : اعجاز قرآن . درجهٔ اعجاز § خلقی تنظیرندن عاجز براقان هنر، کیفیت. (اعجاز کار، اعجاز کارانه، اعجاز کاری ، اعجاز نما) کبی تعبیرلرده بومعنی ملاحظه اولنور .

اِعْجال [ع] عجله ایتدیرمه . چابق یاپدیرمه (تعجیل زیاده قوللانیلیر.

اِعْجام [ع] یازی یی نقطه لامق، یازی نقطه لانلمق : (طاهر) اعجام ایدیلنجه (ظاهر) اولور . اعجام خط، اعجام کلمه .

اَعْجام [ع] (عجم) ك جمعی : بلغای اعجام .

اَعْجَب [ع] دها ، اك ، پك عجیب ، غریب : اعجب العجائب .

اَعْجَز [ع] دها ، اك ، پك عاجز : اعجز العجزه .

اَعْجَمی [ع ف] قوم عربدن اولمیان کیمسه : رجل اعجمی § لسان عربدن اولمیان کلمه: اسم اعجمی .

اَعْداء [ع] (عدو) ك جمعی : اعدای ترقی. اعداء بعضاً احبادن طوغری سویلر . «صمصامه یی ایلدکجه تسلیل ـ تسلیم سیوف ایدردی اعدا ـ تاریخ دیبورکه بی محابا ـ بر اردویی بر ار ایتدی تشکیل = عمرو بن معدی کرب وصفنده » .

اُعْجوبه [ع] باعث تعجب اولان شیٔ، شاشیله جق شی، همزه نك فتحیله غلطدر .

اِعْداد [ع] حاضرلامق ، حاضرلانلمق: اعداد لوازم . اعداد طعام .

اِعْدادی [ع ف] اعداده منسوب : مکتب اعدادی . مکاتب اعدادیه شاکردانی مافوقنده کی مکتبه دخوله مهیا

قیلدیغی ایچون اطلاق اولنمشدر .

اِعْدام { [ع] قانوناً یوق ایتمك ، ایدلمك ، اولدرمك ، اولدیرلمك : اعدام قاتل . جزای اعدام .

اَعْدی { [ع] دها، اك ، پك تجاوزجی ، ظالم : اعدی الاعادی .

اَعْداد { [ع] (عدد) جمعی : « بولماز اوتجلیات غایت — اعداد نصل بولور نهایت ؟ » .

اَعْدَل { [ع] دها ، اك ، پك عدالتلی : اندلس ملوك اسلامیه سنك اعدلی عبدالرحمن ثالث ایدی § دها، اك، پك مستقیم : مزاج لطیف محمدی اعدل امزجه‌در .

اَعْذار { [ع] (عذر) ك جمعی : اعذار واهیه . اعذار بارده .

اِعْذار { [ع] معذور طوتمق ، طوتلمق : اعذار ارباب اعتذار .

اَعْذَب { [ع] دها ، اك ، طاتلی ، لذتلی : شعرك اعذبی اكذبیدر .

اَعْراب { [ع] (عرب) ك جمعی، یاخود جمع صورتنده مفرد. بدوی عربلر.

اَعْرابی { [عف] بدوی عربلردن هربری .

اَعْراض { [ع] (عَرَض) ك جمعی : جوهر ایله قائم اولان شیلر . جواهر واعراض .

اِعْراب { [ع] كلمات عربیه‌نك آخرنده دكیشن حركه و یا حرف . اعراب لفظی . اعراب تقدیری .

اِعْراض { [ع] یوز چویرمك : قبایحدن اعراض ایتملی .

اَعْراف { [ع] (عرف) ك جمعی . جنت ایله جهنم بیننده واقع حائل : اصحاب اعراف . رجال اعراف . مفردی بومعناده قوللانلماز .

اَعْرَج { [ع] طوپال .

اَعْرَف { [ع] دها، اك، پك معروف : الله اعرف المعارف‌در .

اَعَزّ { [ع] دها ، اك ، پك عزیز : اعز احبا .

اِعْزاز { [ع] عزتلەمك ، عزتلەنلمك : اعزاز مدعوین . اعزاز اهل دانش . اعزاز عزیزان طریقت .

اِعْزازاً { [ع] اعزاز صورتیله ، طریقیله .

اِعْزام { [ع مولد] یوللامه ، كوندرمه : بش كشینك اعزامی .

اَعْزَل { [ع] سلاحسز آدم : سوار اعزل .

اَعِزَّه { [ع] (عزیز) ك جمعی . اسلاف اولیاء الله حقنده قوللانیلیر : اعزهٔ كرامدن حضرت احمد رفاعی .

اَعْشار { [ع] (عشر) ك جمعی : اعشار شرعیه .

اَعْشاری { [عف] اعشاره منسوب : كسر اعشاری . اصول اعشاریه .

اَعْشی { [ع] كوزی دومانلی ، ضعیف البصر § جاهلیه شعراسندن دور پیغمبری‌یی ادراك ایتمش بر سخنورك عنوانی : بوذات ، رسول اكرم حقنده بر قصیده تنظیم ایده‌رك حضور محمدی‌یه تقدیم ایلەمك فكریله كیده‌ركن ابوسفیان اوكنه چیقوب شرف اسلامه نائلیتدن منع ایتمشدر . شعرینك لطافتندن كندیسنه (صناجة العرب) ده‌نیلیردی .

اَعْصاب { [ع] (عصب) ك جمعی : سیكیرلر . صدانك اعصابه تأثیری واردر .

اَعْصار { [ع] (عصر) ك جمعی : اعصار سالفه . عصرمز غبطه‌بخش اعصاردر .

اَعْضاء { [ع] (عضو) ك جمعی : اعضای بدن . بومقامده مفردی ده قوللانیلیر . بر رئیسك تحت ریاستنده بولنان بر مجلسی ، بر هیئتی تشكیل ایدن ذوات. § بر مجلسی ، بر هیئتی تشكیل ایدن ذواتدن هربری : بوایكی معناده مفردی قوللانلماز. معنای اخیرده مفرد حكمنده‌در . (اعضای جمعیت طبیه) كبی فارسی تركیبلر (عن) ایله قوللانلمالی . (از) ایله قوللانیله‌بیلیر . اك ایسی ایكیسنك‌ده تركیله (جمعیت طبیه اعضاسندن) یوللو (دن) قوللانمقدر .

اِعْطاء { [ع] ویرمك، ویرلك : اعطای معلومات . بر مبلغك اعطاسی .

اَعْطاف { [ع] (عطف) ك جمعی : شفقتلر. اعطاف والطاف شاهانه. مفردی بومعناده قوللانلماز .

اِعْظام { [ع] بیوتمك ، بیودلمك؛ بیوك كورمك ، كورلمك . لطیفه‌یی اعظام ایتمك روا دكلدر لطیفه‌نك اعظامی اقتضا ایتمز .

اَعْظَم { [ع] دها ، اك ، پك بیوك : شكسپیر انكلیز ادیب اعظمیدر . ظرف مظروفندن اعظمدر . حضرت امام اعظم = ائمهٔ اربعه‌دن ابوحنیفه نعمان بن ثابت كوفی. اعظمیت = اعظملق، جرده بروقتك دیكرندن بیوك اولمسی كه اشارتی « > » در .

اَعْقاب { [ع] (عقب) ك جمعی . اولادواحفاد : اعقاب ابوتراب. مفردی بومعناده قوللانلماز .

اَعْقَل { [ع] دها ، اك ، پك عقللی : اعقل عقلا .

اِعْلاء { [ع] یوكسلتمك ، یوكسلدلك ؛ عالی قیلمق : قیلنمق : اعلای كلمة الله .

اَعْلاف { [ع] (عَلَف) ك جمعی، حیوان یملری.

اَعْلام { [ع] (عَلَم) ك جمعی : اعلام فقها. رفع اعلام جهاد. قاموس الاعلام .

اِعْلال { [ع] كلمات عربیه‌ده حروف علتك تخفیفا تغییری .

اِعْلام { [ع] بیلدرمك ، بیلدیرلمك § محكمه جانبندن ویریلن حكمی حاوی كاغد .

اِعْلامات { [ع] ایكنجی معناسنه كوره (اعلام) لر. اعلامات شرعیه.

اِعْلان { [ع] آشكار ایتمك ، ایدلمك : عالم الغیب والشهاده اولان جناب حقه نسبتله اعلان واسرار مساویدر § عمومه بیلدیرمك ، بیلدیرلمك : غزته‌لرله اعلان كیفیت. اعلان افلاس. اعلاننامه = اعلانی حاوی ورقه § میدانه قویمق ، قونلمق : اعلان محبت .

اَعْلَم { [ع] دها ، اك ، پك عالم : اعلم علما. الله اعلم = الله دها ایی بیلیر.

اُغْلوطه { [ع] مخاطبی یاكلتمق ایچون ترتیب اولنان كلام ، یا كلتماج، همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اَعْلی { [ع] دها ، اك ، پك ، عالی : عرش اعلی. مطلب اعلی. رتبة العلم اعلی الرتب = علم رتبه‌سی رتبه‌لرك اعلاسیدر . صوت اعلی = آواز بلند، یوكسك سس. ملأ اعلی = عالم ملكوت § ایی ، كوزل ، طبعه موافق : اعلی بر

كتاب . اعلى برلوحه. نادراً شيوۀ عجمه اتباع ايله (اعلى) صورتنده‌ده قوللانيلير.

اَعَمّ { [ع] دها ، الك ، عمومى ، شمولو: (حيوان) (انسان)دن اعمدر .

اِعْماء { [ع] كور ايتمك، ايدلك: اعماى ابصار اعدا .

اَعْمار { [ع] (عُمْر)ك جمعى: اعمارامم.

اِعْمار { [ع] معمور ايتمك ، ايدلك : اعمار بلاد .

اِعْمارات { [ع] اعمارلر اعمارات شاهانه.

اَعْماق { [ع] (عُمْق)ك جمعى، ديبلر: اعماق بحار.

اَعْمال { [ع] (عَمَل) ك جمعى : اعمال صالحه . اعمال اربعه = جمع، طرح ، ضرب ، تقسيم .

اِعْمال { [ع] ايشليوب يابمق، ايشلنيلوب يابلمق : فلان فابريقه كوزل اوانى اعمال ايدر. چوخه اعمالى § ايشلتمك، ايشلمك ، قوللانمق ، قوللانلمق : اعمال فكر . اعمال ذهن .

اِعْمالات { [ع] ايشلر، ايشله‌يشلر § ايشلنيلوب يابلمش شيلر .

اَعْمام { [ع] (عَمّ)ك جمعى، عمجه‌لر: جناب حمزه حضرت محمد عليه السلام افندمزك اعمامندندر .

اَعْمِدَه { [ع](عَمود)ك جمعى، ديره‌كار.

اَعْمى { [ع] كور . الغريب كالا عمى ولوكان بصيراً = غريب - بينا اولسه‌ده - كور كبيدر . نادراً شيوۀ عجمه اتباع ايله (اعمى) صورتنده‌ده قوللانيلير .

اِغْنات { [ع] مشقته اوغراتمق ، اوغرادلمق § سجع مقيد وياقافيۀ مقيده استعمالندن عبارت برصنعت بديعيه: «سوزلركدن سوز آكلار اولدى جهان - سنى عالى طانير كهان و مهان» بيتنده‌كى (جهان) ، (مهان) ى تقفيه ايتمك كبى . (لزوم مالايلزم) دخى دينيلير .

اَعْناق { [ع] (عنق)ك جمعى، بويونلر .

اَعِنَّه { [ع] (عِنان) ك جمعى، ديزكينلر .

اَعْواض { [ع] (عوَض) ك جمعى.

اَعْوام { [ع] (عام) جمعى. ييللر: شهور واعوام.

اَعْوان { [ع] (عوْن)ك جمعى. ياردمجيلر، آرقه چيقانلر : اعوان يزيد . مفردى بومعناده قوللانلماز.

اَعْوَج { [ع] اكرى.

اِعْوجاج { [ع] اكريلك: اعوجاج قوس.

اَعْوَر { [ع] تك كوزلو: ابليس اعور .

اَعْياد { [ع] (عيد) ك جمعى ، بايراملر : اعياد مباركه.

اَعْيان { [ع] (عين) ك جمعى. كوزلر : «قرۀ اعيان امتدر حسين كربلا۔كاظم» بومعناده آز قوللانيلير § بر قومك ، بر بلده‌نك اولولرى: اعيان عرب . اعيان مكه.

اِغارَه { [ع] شبخون ، چاپول ايتمك : اغارۀ فرسان باديه .

اَغاليط { [ع] (اغلوطه) نك جمعى .

اَغانى { [ع] (اغنيه)نك جمعى تغنيلر، نغمه‌لر «باشقه اغنيه‌سى وارهرقومك۔ بزه خوش كلمز اغانى مغان»

اِغْبِرار { [ع] توزلانمق : اغبرار اوراق اشجار § قيرلمه ، كوجنمه ، قيرغينلق ، دلكيرلك : اغبرار خاطر . كيمسه‌يه اغبرارم يوقدر .

اَغْبِياء { [ع] (غبى)نك جمعى، عقلسزلر. آكلايشى اولمايانلر.

اِغْتِذاء ، اِغْتِداء { [ع] غدالنمق : اغتداى جنين . (تغدى) ويا (تغذى) زياده قوللانيلير.

اِغْتِراب { [ع] غربته چيقمق. § غروب ايتمك «اغتراب ايترشك ايلسندن كوزلدر افسرى - كورمه‌دكمى اى كونش ! قار- شيكده‌كى جنكاورى = محمد جلال بك .

اِغْتِرار { [ع] غرورلانمق ، مغرور اولمق : بعض طبايعه كوره يسار، موجب اغترار اولور .

اِغْتِراق { [ع] صوده بوغلمق، صويه باتمق . غرق اولمق : اسعد مخلص پاشا واپور ايله سياحتدن (هم احتراق هم اغتراق قورقوسى وار) يوللو شكايت ايتمش ايدى .

اِغْتِسال { [ع] ييقانمق .

اِغْتِشاش { [ع] قاريشيقلق ، عدم خالصيت .

اِغْتِصاب { [ع] غصب ، جبراً اخذ .

اِغْتِصابات { [ع] اغتصابلر : اغتصابات اشقيا .

اِغْتِضاب { [ع] غضبلانمق : «اغتضاب شيرنروبهلرى لرزان ايدر »

اِغْتِمام { [ع] غمناك اولمق ، غصه‌لانمق: « اغتمام دل‌مسروره سبب اولدى غمام » .

اِغْتِنام { [ع] غنيمت اوله‌رق آلمق ، آلنمق : اغتنام انعام . اغتنام اسلحه § غنيمت بيلمك ، بيلنمك : اغتنام فرصت .

اِغْتِياب { [ع] غيبت ايتمك ، ايدلك : اغتياب شرعاً ممنوعدر .

اِغْتِياظ { [ع] غضبه كلمك .

اِغْتِيال { [ع] هلال ايتمك ، ايدلك .

اَغْدِيَه { [ع] (غداء) نك جمعى. تشديد ايله غلطدر .

اَغْذِيَه { [ع] (غذاء) نك جمعى : اغذيۀ نفيسه. اغذيۀ حامضه. بونلرده تشديد ايله غلطدر . عربيده فصيحى ذال ايلادر .

اَغَرّ { [ع] آلننده غره‌سى اولان آت § آق . اغر الايام = پك صيجاق كون .

اِغْراء { [ع] ترغيب ، تحريص: اوكلمات غرا اصحاب كرامى غزايه اغرا ايدييوردى .

اِغْراس { [ع] يره ديكمك ، ديكلمك : اغراس اشجار . (غرس) زياده قوللانيلير.

اَغْراس { [ع] (غرس) ك جمعى . ديكلمش فدانلر. مفردى بومعناده قوللانلماز .

اَغْراض { [ع] (غرض) ك جمعى : اغراض نفسانيه .

اِغْراق { [ع] غرق ايتمك ، ايدلمك : اغراق سفائن اعدا § عقلاً ممكن، عادةً محال اولان مبالغه . (تبليغ) ايله (غلو) آره‌سى : بوسوزده اغراق

وار . اغراق مقبولدر . « اغراقده مرغ پست پرواز — غالب »

إغراقات { [ع] ایکنجی معناسنه کوره (اغراق) لر : اغراقات نفعیانه .

إغراقیات { [ع] اغراق صورتیله سویلنیلن سوزلر : بعض اغراقیات هیچ چکلمز .

أغرب { [ع] دها ، اك ، پك غریب ، غرابتلی : « کیتدکجه غریب مشرب اولدم — عالم نظرنده اغرب اولدم »

أغزل { [ع] دها ، اك ، پك عاشقانه : اغزل ابیات § طوتدیغنك یاقه‌سنی براقمیان صیتمه : حمای اغزل .

أغشیه { [ع] (غشاء) نك جمعی ، اورتولر ، پرده‌لر . تشدید ایله غلطدر .

أغصان { [ع] (غصن)ك جمعی ، آغاج داللری .

إغضاب { [ع] غضبلاندرمق ، غضبلاندیرلق .

إغطاء { [ع] اورتمك ، اورتلمك .

إغفال { [ع] غفلته دوشورمك ، دوشورلك ؛ آلداتمق آلدادلمق : « سنی اغفال ایله صویمش کولنور حاله قومش — اوتان ای عاشق مفلس بومی دلبر دیدیکك ؟ » صاقدرونلرك اغفالی قولایدر .

إغفالات { [ع] اغفاللر : اغفالاته قاپیلماملی :

إغفالیات { [ع] اغفال ایچون سویلنیلن سوزلر .

إغلاء { [ع] بهایه چیقارمق ، چیقارلمق ، بهالاندرمق ، بهالاندیرلمق : اغلای اسعار . اغلای مسکرات § قاینامق . قایناتلمق : اغلای ماء بارد . بو معناده (تغلیه) دخی قوللانیلیر .

إغلاظ { [ع] قابا ، درشت سویلمك : اغلاظ کلام .

إغلاظات { [ع] اغلاظلر : اغلاظات حالانه .

إغلاق { [ع] قاپامق ، قاپانلمق : اغلاق باب شقاق § مغلق سویلمك ، سویلنلمك : اغلاق سخن . اغلاق افاده .

إغلاقات { [ع] ایکنجی معناسنه کوره (اغلاق)لر : نرکسی اغلاقاتی .

إغماء { [ع] بایلمه .

أغلال { [ع] (غل) جمعی : بویون لاله‌لری : سلاسل واغلال .

أغلب { [ع] دها ، اك ، پك غالب ، قوتلی : احتمال اغلب . اغلب احتمالات § اکثر : حافظ شیرازینك اغلب اشعاری رندانه‌در . اشخاصده قوللانلماز .

أغلظ { [ع] دها ، اك ، پك غلیظ : اغلظ شتوم .

إغماض { [ع] کوز یومق ، کورمیور کبی کوروتمك ، مسامحه (عین) ایله ویالکز قوللانیلیر : قصوردن اغماض عین ایتدم . چوجقلرك هریارامازلغنی کورمکه کلمز ، بعضلرندن‌ده اغماض ایتملی .

إغمام { [ع] غمناك ایتمك ، ایدلمك : اغمام قلب .

إغناء { [ع] زنکین ایتمك ، ایدلمك : الله شو عالیجناب فقیری اغنا بیورسون ! جناب حقه کوره برفقیرك اغناسی کوچ بر شیمیدر ؟ § مستغنی قیلمق ، قیلنمق : بوکتاب سزی اوته‌کندن اغنا ایدر . بر چوجغك بو کتاب ایله اوته‌کندن اغناسی ممکندر .

أغنام { [ع] (غنم)ك جمعی ، قویونلر : اغنام رسمی .

أغنی { [ع] دها ، اك ، پك زنکین : اغنی الاغنیا .

أغنیاء { [ع] غنینك جمعی : اغنیای اهالی .

أغنیه { [ع] خواننده‌نك تغنی ایلدیکی نغمه ، آهنك .

إغواء { [ع] آزدیرمق ، آزدیرلمق : آیارتمق ، آیاردلمق : شیطان آدمی اغوا ایدر . هر آدمك اغواسی ممکن دکلدر .

أغوال { [ع] (غول)ك جمعی ، (غول بیابانی) دەنیلن موهومات .

أغیار { [ع] (غیر) ك جمعی . باشقه‌لری : بوتعریف افرادینی جامع ، اغیارینی مانع دکل § یابانجیلر ، بیلدك اولمیانلر § عاشقك رقیبلری § رقیبلر . « کورسه جانا سنی اغیار ایله همبزم شراب عاشقك باغری کبابه‌تب غیرتله دونر — راغب پاشا » (یار واغیار) تعبیرنده یا (اغیار) مفرد ، یاخود (یار) جمع حکمنده‌در .

أغیر { [ع] دها ، اك ، پك غیرتلی ، پك قیصقانچ .

أف { [ع] تکره ، تضجر اداتی . اوف .

إفاته { [ع] فوت ، ضایع ایتمك ، ایدلمك : افاتهٔ فرصت . افاتهٔ وقت .

أفاخم { [ع] (افخم)ك جمعی : افاخم وکلا .

إفادات { [ع] افاده‌لر : افادات شفاهیه . افادات ساده دلانه .

إفاده { [ع] بیان ایتمك ، ایدلمك : حالنی افاده ایتدی . حالك افاده‌سی لازم کلدی . قوبروغنه برده (بیان) طاقمق مناسبتسزدر § فائده‌لندرمك : افاده واستفاده ایله مشغولدر § بیان : طرز افاده‌سی پك کوزلدر .

إفازه { [ع] مظهر فوز ایتمك ، ایدلمك : جناب حق افازه بیورسون . ارباب سعیك افازه‌سی لطف الهیه‌دن مسئولدر .

أفاضل { [ع] (أفضل)ك جمعی : افاضل علما .

إفاضه { [ع] فیض اوله‌رق ویرمك ، ویرلمك : افاضهٔ علوم . افاضهٔ معلومات . « کونش جمالك ایدر چشمه افاضهٔ نور — او نوردن کسیلیر سینه بر جهان سرور » .

أفاعی { [ع] (افعی) نك جمعی ، انکرك ییلانلری : ضحك الافاعی = ارباب غمك خنده‌سی .

إفاقت { [ع] خسته ایلکه دونمك ، ایلشمك : افاقت بولدی . « کیم کورسه بیلوب نحافتمدن — نومید اولیور افاقتمدن » افاقتیاب = افاقت بولیجی : لله الحمد افاقتیاب اولدی .

أفانین { [ع] (افنون) ك جمعی . بربرینه صارلمش . صیق آغاج داللری . مفردی قوللانلماز .

أفئده [ع] (فؤاد)ك جمعی ، قلبلر .

أفتادگی [ف] افتاده‌لك .

أفتاده { [ف] دوشمش : افتادهٔ الم . « هاروت نکاهی ایتسه ایما — افتادهٔ چاه اولور زلیخا — غالب » § دوشکون

عاشق: « اولدم ای شوخ جفا پیشه سکا افتاده ـ وصفی » « افتاده بر پیاده‌یم ای شهسوارطور!» مصراعنده توریه طریقیله واقع اولمشدر .

اَفْتانُ وخیزان { [ع]دوشه‌رك‌قالقه‌رق . دوشه قالقه . آز قوللا- نلمغه باشلامشدر .

اِفْتِتاح { [ق] (استفتاح)ه باق . تكبیرة الافتتاح ، تكبیرهٔ افتتاح = نمازك ابتداسنده ایدیلن تكبیر .

اِفْتِخار { [ع] اوكنمك كوكلنمك : «افتخار ایلرز بونكله كه بز ـ مستفیض مأثر عربز » (افتخار الامائل) كبی تعبیرلرده (مدار افتخار) = دیمك اولور . مابه الافتخار ، مع الافتخار = افتخار ایله ، افتخار ایده‌رك .

اِفْتِخارِیّات { [ع] افتخار یولنده سویلنیلن سوزلر . نظم حقنده (فخریات) زیاده قوللانیلیر .

اِفْتِراء { [ع] یالان اوله‌رق اسناد قبایح: افتراء الك چیركین رذائلدن بریدر .

اِفْتِراس { [ع] آولامق حیوان حقنده قوللانیلیر : افتراس ارسلانك معتادیدر .

اِفْتِراق { [ع] آیرلق . (ایتمك) ماده‌سیله آز قوللانیلیر § طاغلمق : افتراق اجزای جسم : آیریلق : افتراق یار . درد افتراق .

اِقْتِصاد { [ع] قان آلمق : موسم افتصاد . بومعناده (فصد) دخی قوللانیلیر .

اِفْتِصال { [ع] سوددن كسمك : كسلمك : افتصال اطفال .

اِفْتِضاح { [ع] رسوای اولمق : افتضاح كاذبین .

اِفْتِقاد { [ع] (تفقد) ه بدل قوللا- نیله‌بیلیر .

اِفْتِقار { [ع] احتیاج : « یوق شركه اگرچه اعتباری — توحیده‌ده بوقدر افتقاری » § خضوع : كمال افتقار . عرض افتقار .

اِفْحام { [ع] مباحثه‌ده اسكات : مباحثلردن بری دیكرینی افحام ایتدی . برمباحثك افحامی .

اَفْخَم { [ع] دها ، الك ، پك فخامتلی : آصف افخم .

اَفْراخ { [ع] (فرخ) ك جمعی .

اَفْراخْتَه { [ف] یوقاری قالدیرلمش ، یوكسلدلمش .

اَفْراد { [ع](فرد)ك جمعی: افرادعسكریه .

اِفْراد { [ع] مفرد اوله‌رق ایراد : (ماشیاً) كبی حاللرك لسانمزده دائما افرادی واجبدر .

اِفْراز { [ع] آییرمق ، آییرلمق : مزه‌ده حصه افراز ایتدیلر . حصه‌كزك افرازی لازم كلدی .

اِفْرازات { [ع] بدندن آییریلان اخلاط § اخلاطك بدندن آییریلوب چیقارلسی حصوصاتی .

اَفْراس { [ع] (فرس)ك جمعی ، آتلر .

اَفْراشْتَه { [ف] (افراخته) یه باق .

اِفْراط { [ع] حدی تجاوز ، (تفریط)ك ضدی : درجهٔ افراط . بو افندی چالشمقده افراط ایدییور . هیچ بر شیده افراط ایی دكلدر § شدت ،

فوق العاده‌لك : « باقدی افراط محبتله آكا — اریییوب اولدی اوكوهردریا — خاقانی » بو معناده (فرط) دها زیاده قوللانیلیر .

اِفْراغ { [ع] دوكمك ، دوكلمك : « ایشی بر قالبه افراغ ایتدم — كه دل حاسدی بر داغ ایتدم » شومسوده‌نك كوزل بر صورته افراغی تمنی اولنور .

اَفْرَنْج { [ع] اوروپا خلقی : طائفه افرنج . داءالافرنج = فرنكی علتی .

اَفْرَنْجی { [ع‌ف] افرنجه منسوب : افرنجی آ...ستوس . السنهٔ افرنجیه .

اَفْروخْتَه { [ف] شعله‌لندیرلمش ، شعله‌لندیریلن : شمع افروخته . دل افروخته .

اَفْروز { [ف] شعله‌لندیرمك ، تنویر ایتمك معناسنه اولان (افروختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركیبی حالنده قوللانیلیر : مهر عالم افروز . الفك حذفیله‌ده مستعملدر : حسن جها نفروز .

اَفْروشَه { [ف] (آفروشه) یه باق ،

اَفْزا { [ف] آرتمق معناسنه اولان (افزودن) یاخود (افزاییدن) مصدرندن مشتقدر . دائماوصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر: فرح افزا . الفك حذفیله‌ده مستعملدر: فرحفزا .

اَفْزود { [ف](افزودن)مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر : محنت افزود .

اَفْزایش { [ف] آرتش ، آرتمه : (كاسهٔ لبریز ففغور اولسه‌ده ویرمز صدا ـ ثروت افزایش بولنجه اغنیا خستلنیر ـ راغب »

اَفْزون { [ف] زیاده ، چوق . (فزون)ده مستعملدر .

اَفْزونی { [ف] زیاده‌لك ، چوقلق .

اِفْساد { [ع] بوزمق ، فساده اوغراتمق ، اوغرادلق : افساد معده .

اَفْسار { [ف] یولار .

اَفْسانَه { [ف] حكایه ، ماصال : بوش لاقیردی ، صاچمه صاپان: افسانه سویلیور . «سنك افسانه‌كی دیكرلری حقیقت جویان؟ » .

اَفْسانَه پَرْداز { [ف] ایكی معناسنه كوره (افسانه) اویدرمقله اشتغال ایدن § عادی رومانجی § مداح .

اَفْسانَه پَرْدازی { [ف] افسانه پردازلق : « حقیقت اهلی اولماز مائل افسانه پردازی » .

اَفْسانَه جوی { [ف] افسانه آراییجی آرایان ؛ بوش وقت كچیرمك ایستییجی ، ایستین «كیمسه‌لر هم قصهٔ افسانه جویان اولسون! » .

اَفْسانَه جوپی { [ف]افسانه‌جولق:افسانه- جوپی دلیل حرماندر .

اَفْسانَه گوی { [ف] ایكی معناسنه كوره (افسانه) سویلمكله اشتغال ایدن: پیره‌زن افسانه كو . افسانه كویان قهوه‌خانه .

اَفْسانَه گوپی { [ف] افسانه كولق .

اَفْسَد { [ع] دها ، الك ، پك بوزوق ، فنا .

اَفْسَر { [ف] تاج : « بللیدر زیور افسر اوله‌جق كوهرصاف ـ عزت ملا »

اَفْسُرْدَگان { [ف] (افسرده) نك جمعی . غیرتسز ، حسسز ، قانسز

آدملر : « اولمك، همراهم ای ظلمت پسند افسردگان ـ رخش فكرم شعله پوسكور مكده راهم آتشين »

افسردگی { [ف] افسرده لك .

افسرده { [ف] طوكمش ، طوكوق : جسم افسرده § غيرتسز ، حسسز ، قانسز : زاهد افسرده . دل افسرده .

افسرده دل { [ع] قلبی افسرده، يوركی طوكوق : صوفیٔ افسرده دل .

افسرده دلی { [ف] افسرده دللك : « عشقدر چارهٔ افسرده دلی »

افسرده دماغ { [ف] دماغی افسرده ، بينی طوكوق : رياضتكش افسرده دماغ .

افسرده دماغی { [ف] افسرده دماغلق .

افسرده مزاج { [ف] مزاجی صوغق : افسرده مزاجان ايله كرم الفت اولمق ممكنمی ؟

افسرده مغز { [ف] (افسرده دماغی) يه

افسرده مغزی { [ف] (افسرده دماغی) يه ایاق .

افسق { [ف] دها ، اك ، پك فاسق : افسق الفسقه .

افسوس { [ف] تألم وتحسراتی . يازيق ! ; « افسوس كه شويله بويله اولدی ! » « افسوس او مهله بر كيجه هم مجلس اولدق ! » § تحسر . « ذوق ماضی بزه سرمايهٔ افسوس اولدی » بعضاً مكرر اولەرق ايراد اولنور .

افسون { [ف] اهل خواصك اوقودقلری عزيمت : « رقيبه ايتمدی تأثير افندی ! افسونك » § سحر ، كوز باغجياق : « افسون نكاهندن صحرالره دوشمشسين ـ ديوانه ميسين ای دل بندن خبرك يوقمی ؟ ـ غالب »

افسونگر { [ف] ساحر، كوز باغيجی : غمزهٔ افسونكر § عزيمت خوان ، اوفوروكجی : « دم افسونكران نه باردر ! » « اولمازمی كوكلده جذبه افزون ـ آلمازمی زواللی طور مجنون ـ بی نطق اوقوپور هزار افسون ـ افسونكر غمزهٔ سخنكو = طاهر المولوی »

افسونگری { [ف] افسونكرلك .

افشاء { [ع] فاش ايتمك ، ايدلمك : افشای راز .

افشان { [ف] صاچيق، سيلكمك معناسنه اولان (افشاندن) مصدرندن مشتقدر، دائما وصف تركيبی صورتنده قوللانيلير: زرافشان. دامن افشان. الفك حذفيله ده قوللانيلير. دامنفشان .

افشره { [ف] عصاره: افشرهٔ انكور .

افصاح { [ع] فصاحتله تكلم : افصاح سحبان ، افصاح البته اغلاقه ترجيح اولنور .

افصح { [ع] دها ، اك ، پك فصيح : افصح الفصحاء. بو سوز آندن افصحدر . افصح العرب = حضرت محمد عليه السلام .

افضال { [ع] احسان معناسنه اولان (فضل)ك جمعی .

افضال { [ع] احسان.

افضل { [ع] دها ، اك ، پك فضيلتلی ، عالی درجه لی : حضرت ابوبكر رضی الله عنه افندمز افضل اصحابدر . مناسبتلی سكوت، مناسبتسز تكلمدن افضلدر.

افضليت { [ع] افضللك .

افطار { [ع] اوروج آچمق ، بوزمق ، وقت افطار § رمضان شريفده آقشاملری ترتيب اولنان ضيافت: «افطاره كلن آدمی يرلومی صانيرسين ؟ — لا »

افعال { [ع] (فعل) ك جمعی : افعال ناسزا . افعال ناقصه .

افعی ، افعی { [ف] انكره ك ييلانی § اشخاص خبيثه . (افعی) زياده قوللانيلير.

افغان { [ع] ادات شكايت: «بخت سيهك الندن افغان !» « عكس ايتدی بيك و احسرتا ـ طاغلرله چيقدم آشنا ـ هر طاغده كی قلبی صدا ـ انغانمك افغانيدر» بو مقامده (فغان) زياده قوللانيلير § اضطراب ايله هايقيرمه، باغيروب چاغيرمه: «باغه كيردم بر كويك آكوب افغان ايتدم ـ فضولی » .

افق { [ع] كوك كنارى، كوكك كوزه كورينن كنارى : افق حقيقی . افق مرئی . فانك سكونيله ده لغتدر . افقی = (عمودی) نك ضدی .

افقار { [ع] فقره دوچار ايتمك، ايدلمك: افقار اغنيا .

افقر { [ع] دها ، اك ، پك فقير : افقر فقرا .

افك { [ع] يالان ، افترا : افك عظيم .

افكار { [ع] اسم اولان (فكر)ك جمعی : افكار سنيمه . مهاجات افكار. افكارم وار. (افكار ايتمك) ماده سی عاميانه صاييلير .

افكار { [ف] يارەلی . دل افكار = قلب مجروح .

افكانه { [ف] جنين ساقط، دوشوك .

افكن { [ف] دوشورمك ، صالمق معناسنه اولان (افكندن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبی حالنده قوللانيلير: شير افكن. سايه افكن. الفك حذفيله ده مستعملدر : سايه فكن .

افكنده { [ف] ييقلمش ، ييقيق : دوشورلمش ، دوشكون . «جور كردون ييقماده ذاتاً دل افكنده می ـ آه ای خاطر نوازم ! شيمدی آرتيق سن ده می ؟ = طاهر المولوی »

افلاح { [ع] فلاح بولمق ، قورتولمق ، امين اولمق ، صلاح وسعادت كسب ايتمك : انظم اسباب افلاح، علمدر. (مفلح) معناسنده ده قوللانيلير : زواللی افلاح اولمدی كيتدی. بو يولده قوللانلمقده اولان مصادری قبول ايتمه مك مشكل پسندلكدر .

افلاس { [ع] مفلس اولمق : اعلان افلاس .

افلاطون { [ع] اعاظم حكماء يونانيه دن سقراطك شاكردی و ارسطونك استاديدر § حكيم، فيلسوف. همزه نك حذفيله (فلاطون) دخی دەنيلير.

افلاق { [ع] مضامين بديعه اختراعی . شاعر حقنده قوللانيلير: واصل درجهٔ افلاق اولان شعرا معدوددر .

افلاك { [ع] (فلك) ك جمعی : « ای ملائك خاكه نازل اولسه كز افلاكدن ـ بردها آيرلمكز قابل دكلدر خاكدن » .

افلاكيان { [ف] (افلاكی) نك جمعی . ارواح علويه ، ملائكه :

« موج آوازك كه پرجوش ايلر افلاكيلرى ـ طائفه لاند. مازمى ديداركـ كورن خاكيلرى؟»
بومقامده (آسمانيان) ياخود (آسمانيلر) دخى قوللانيلير . (فلكيان) ياخود (فلكيلر) قوللانلماز .

اَفْلَجْ { [ع] سيرك ديشلى: افلج الاسنان.

اَفْلَسْ { [ع] دها ، الك ، پك مفلس : افلس ارباب افلاس .

اِفْناء { [ع] يوق ايتمك ، ايدلمك: فناى عمر . « افنا ايله روح قورقوـ دلماز — طوفان ايله نوح قورقودلماز».

اِفْهام { [ع] آكلاتمق، آكلادلق: افهام مرام . (تفهيم) اقوى عد اولنور .

اَفْنانْ { [ع] (فن) ك جمعى . نوعلر ، چشيدلر : افنن الوان. مفردى بومقامده قوللانلماز .

اَفْواجْ { [ع] (فوج)ك جمعى : افواج كتائب . « بازيچهٔ باصره‌مدر امواج ـ مغلوب متانتمدر افواج » .

اَفْواه { [ع] (فوه) و (فم) ك جمعى: افواه ناس. افواه نازيه. « افواهه سوزم اولايدى سارى ! ـ غالب » خذوا العلم من افواه الرجال = علمى علمانك آغيزلرندن اخذايدكز. (فوه) قوللانلماز.

اُفُولْ { [ع] غائب اولمق . اكثريا كواكب حقنده قوللانيلير. « برشب فرقتده ايتمشكن افول اول رشك ماه ـ يار ظلام ليلى، آچ عرشه قدر برشاهراه ـ شعله‌ك اولسون خيرگى بخش عيون انتباه ـ تا سپهره ياز خط زرين ايله اى برق آه ـ پرده، كوكده عشقمى برطوغادق جان قالماسين = طاهر المولوى »

اَفْهامْ { [ع] ذهن معناسنه اولان (فهم) ك جمعى: « هامه‌دن افهامه نقل ايتدكجه حسياتمى ـ خلقى ناجى آشناى فيض خلاق ايلرم »

اَفِيكَه { [ع] يالان ، مادهٔ افترا : ترتيب افيكه .

اَفْيُونْ { [ع ف] معروف خشخاش لبن منجمدى : « افيونى يوتديغن اونودوب مجلسه صورار ـ سرورى » مثلا (افسون) ه قافيه اولور . همزه‌نك مدى ، ضمه‌نك تفخيمى ايله تلفظى عاميانه صاييلير .

اَفْيونكَشْ ، اَفْيُونى { [ع ف] افيون قوللا- نغه آلشمش اولان.

اَقاحِى { [ع] (اقحوان) ك جمعى. پاپاتيه‌لر.

اَقارِبْ { [ع] (اقرب) ك جمعى. ياقين خصملر : اقارب وعقارب . مفردى بومعناده قوللانلماز .

اَقاصِى { [ع] (اقصى) نك جمعى : اقاصىٔ بلاد = اوزاق مملكتلر.

اَقالِيمْ { [ع] (اقليم) ك جمعى : اقاليم بارده .

اِقامَتْ { [ع] مقيم ، ساكن اولمق ، اوطورمق : اسكدارده اقامت ايدييورز . معناسنده دوام معتبردر . مثلا (فلان يرده بر ساعت اقامت ايتدك) دينلمز . (اقامه) بو معناده قوللانلماز .

اِقامَتْگاه ، اِقامَتْگَه { [ف] اقامت اولنان، اولنه‌جق ير .

اِقامَه { [ع] ايراد ايتمك ، ايدلمك ، ميدانه قويمق ، قونلمق : اقامهٔ حجت . اقامهٔ دليل . اقامهٔ صلات = نماز قيلمق. اقامهٔ دعوى = رسماً دعوى آچمق.

اَقانِيمْ { [ع] (اُقنوم) ك جمعى. اقانيم ثلثه = اب، ابن، روح القدس.

اَقاوِيلْ { [ع] (قول) ك جمع الجمعى : اقاويل حكمى ملل . اقاويل باطله .

اِقْبارْ { [ع] قبره قويمق، قونلمق : اقبار ميت .

اِقْبالْ { [ع] توجه ، آرزو . اكثريا مأكولات ومشروبات حقنده قوللانيلير : اقبال بيوريلورمى ؛ § مساعده طالع، بختيلق . اقبالمند = اقباللى.

اَقْبَحْ { [ع] دها ، الك ، پك چركين: اقبح القبائح. العذر اقبح من الذنب = عذرى قباحتندن چركين (بيوك).

اِقْتامْ { [ع] يايلاشمه ، بولشمه .

اِقْتِباسْ { [ع] استفاده صورتيله آلمق، آلنمق : اقتباس نور. اقتباس علم § سوز آره‌سنده قرآن كريمدن ياخود احاديث شريفه‌دن و يا آثار اكابردن بر جمله‌نك كاملاً ياخود قسماً ايرادى: «تازه‌له شام وسحر ايمانكى ـ قل هو الرحمن آمنا به » كبى .

اِقْتِباساً { [ع] اقتباس ايله ، اقتباس طريقيله : آى كونشدن اقتباساً كرهٔ ارضه نور ياغدير . بو آيت كريمه‌يى اقتباساً ايراد ايتمش .

اِقْتِباساتْ { [ع] اقتباسلر : اقتباسات علميه. اقتباسات قرآنيه: (مقتبسات) مقامنده‌ده قوللانيلير: اقتباساتم بوندن عبارت دكلدر .

اِقْتِحامْ { [ع] كوكس كرمك: مهاجمات دشمنه اقتحام. اقتحام بلايا § هجوم : اقتحام عسكر مظفر .

اِقْتِحاماتْ { [ع] اقتحاملر : اقتحامات زره‌پوشان . اقتحامات شجعان .

اِقْتِداء { [ع] اويمق ، تابع اولمق : جماعت امامه اقتدا ايدر . هر خصوصده پيغمبرمزه اقتدا ايدرز .

اِقْتِداءً { [ع] اقتدا ايله. اقتدا صورتيله: بر كوزل سسلى حافظ افندى‌يه اقتداءً صباح نمازينى ادا ايتدك .

اِقْتِدارْ { [ع] كوچ يتمه ، يا په‌بيلمه : « عدم ديارينه چوقدن كيدردم اى (باقى) — شراب عشق ايله رفتاره اقتدارم يوق » (قدرت) ايله بينلرنده فرق واردر. مثلا (قدرت الٰهيه) دينيلير، (اقتدار الٰهى) دينلمز.

اِقْتِرابْ { [ع] ياقلاشمق . (تقرب) زياده قوللانيلير . (اقتراب ساعت) ـ كه (تقرب قيامت) ديمكدرـ قرآن كريمدن مقتبس برتعبيردر .

اِقْتِراحْ { [ع] بالبداهه سويلمك ، سويلنلمك : اقتراح بيت . اقتراح قطعه . اقتراح مقاله § يكيدن پيدا ايتمك ، ايدلمك ؛ قريحه‌دن چيقارمق ، چيقارلمق. حسنياتده قوللانيلير: برمنظومهٔ بديعه اقتراح ايتمش . بويله برمنظومه‌نك اقتراحى آز اقتدار ايله اولماز .

اِقْتِراحاتْ { [ع] اقتراحلر : (قس بن ساعده) نك اقتراحاتى حيرت‌بخش عقول اوله‌جق درجه‌لرده ايدى. ادبياتمزده اقتراحات مجددانه‌يه پك نادر تصادف اولنيرر. (مقترحات) معناسنده‌ده قوللانيلير .

اِقْتِراضْ { [ع] (استقراض) ه باق .

اِقتِران [ع] یاقلاشمق ، یانـنه کلمك ، مقارن اولمق : « اقتران ایتمش رقیب نحس اوناز‌ك مشربه — واصف» § ایکی سیاره‌نك ظاهراً بربرینه قاووشه‌جق برموضعه کلمسی .

اِقتِصاد [ع] اعتدال اوزره حرکت§ اداره، تصرف، (اقونومی). ماعال من اقتصد — حدیث شریف == اقتصاد ایدن فقیر اولماز .

اِقتِصار [ع] قیصه کسمك : دهازیاده ایضاحات ویرمك لازم کلمیور، بوقدرله اقتصاری مناسب کوریبورم . بوقدرله اقتصار ایتدم .

اِقتِضاء [ع] لزوم : اقتضاسی یوق § لازم کلمك: موسم بهارکلدی، آغاجلرك یشیللنمسی اقتضا ایدر § لازم‌کتیرمك : بوایش سزك اورایه کیتمکزی اقتضا ایدییور . (ایجاب) ه ده باق .

اِقتِطاف [ع] ده‌وشیرمك، ده‌وشیرلمك . حقیقی ومجازی اوله‌رق (ثَمَرَه) حقنده قوللانیلیر : اقتطاف ثمرات باغ . ثمرهٔ سعیك اقتطافی .

اِقتِفاء [ع] آردینه دوشمك . آردی صیره کیتمك ، پیرو اولمق . اکثریا (اِثر) ایله قوللانیلیر : جمله‌مز اثرنبوی‌یه اقتفا ایدرز. جناب سلطان‌ولد حضرت مولانانك اثرینه اقتفا ایتمش‌ایدی.

اِقتِفاء [ع] اقتفا صورتیله ، اقتفا ایده‌رك : پیغمبرمزك اثرینه اقتفاءً طالب رضای الٓهی اولیورز .

اُقحُوان [ع] پاپاتیه دینیلن نبات . همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اَقداح [ع] (قدح) ك جمعی : ادارهٔ اقداح مسرات .

اِقدار [ع] قدرتلندرمك ، قدرتلندیرلمك : مقتدر قیلمق ، قیـنمق .

اَقدام [ع] (قدم) ك جمعی .

اِقدام [ع] غیرت وثبات ایله چالیشش: تحصیل فنونه اقدام ایدییور . انسان اقدام ایله نائل مرام اولور .

اِقدامات [ع] اقداملر : علمای شریعت بو کتابلری نیجه اقدامات خردفرسا ایله وجوده کتیرمشلردر.

اَقدَس دها ، اك ، پك پاك ، مبارك : ذات اقدس پیغمبری .

اَقدَم [ع] دها ، اك ، پك قدملی ، اسکی ، اول .

اَقرَأ [ع] قرآن کریمی دها، اك، پك کوزل تلاوت ایدن .

اِقرار [ع] واردردیمك ، (انکار)ك ضدی : جرمنی اقرار ایتدی . ایمان ، اقرار باللسان تصدیق بالجنانندن عبارتدر .

اِقراض [ع] اودونج ویرمك ، ویرلمك : فلانه شو قدر غروش اقراض ایتدم . بومبلغك اقراضی لازم کلمش ایدی.

اِقراضات [ع] اقراضلر : اقراضات معاونتکارانه .

اَقران [ع] (قرین) ك جمعی . بر یاشده‌اولانلر، یاشداشلر: غیرت اقران. بین‌الاقران. مفرد مقامنده‌ده قوللانیلیر : اوسنك اقرانك دکل . مفردی بو معناده قوللانلماز .

اَقرَب [ع] دها ، اك ، پك یاقین : اقرب مسافات .

اَقرِباء [ع] (قریب) ك جمعی . یاقن خصملر : اقربا وتعلقات. رانك فتحیله غلطدر. مفردی بومعناده قوللانلماز.

اَقرَع [ع] کل باشلی .

اَقرَن [ع] چاتیق قاشلی .

اِقساء [ع] قسوت ، قساوت ویرمك ، ویرلمك : اقسای قلب . اقسای دل .

اِقساط [ع] اجرای عدالت : التزام اقساط لازمهٔ احتیاطدر .

اِقسام [ع] یمین ایتمك ، آند ایچمك : مرد مستقیم‌، مائل اقسام اولماز.

اَقسام [ع] (قِسم)ك جمعی: اقسام کلمه .

اَقسَط [ع] دها ، اك ، پك عادل ، عدالتلی ، طوغری : اقسط حکمداران . اقسط موازین .

اِقشِعرار [ع] اورپرمك : اقشعرار جلد . اقشعراراشعار، قرآن کریمك استماعندن حاصل اولان اقشعرار جلود، عباداتدن معدوددر .

اِقصار [ع] بر شیئی یاپمغه مقتدر ایکن امتناع ایله ترك ایلمك : بوبابده وقوع بولان اقصار وتقصیرمك عفوینی تمنی ایدرم .

اَقصی [ع] صوك درجه‌ده ، نهایت درجه‌ده اولان : مقصد اقصی § نهایت ، اوج ، اوبر اوج : اقصای مراتب . اقصای شرق . « طوتدیغم راه طلب امید صحراسنده‌در - چشم استعجالم اول صحرانك اقصاسنده‌در »

اَقصَر [ع] دها ، اك ، پك قیصه : اقصر ایام .

اَقضی [ع] دها ، اك ، پك زیاده مهارتله طوغری حکم ویرمکه چالیشان: اقضی القضاة. حضرت علینك اقضی الاصحاب اولدیغی برحدیث شریف ایله بیان بیورلمشدر.

اَقطاب [ع] (قطب) ك جمعی .

اَقطار [ع] طرف معناسنه اولان (قُطر) ك جمعی : اقطار عالم . اقطار بعیده. اقطارالسما == اطراف آسمان، کوکك کنارلری . ینه طرف معناسنه کلن (قتر) ك جمعی اولان (اقتار) دخی بومقامده قوللانیله‌بیلیر . (اقطار) بر دائره‌نك مرکزندن کچه‌رك محیط دائره‌نك برنقطه‌سندن دیکر نقطه‌سنه قدر اوزانان خط مستقیم دیمك اولان (قطر) ك جمعی اوله‌رق دخی قوللانیله‌بیله‌جکندن یرینه‌کوره (اقتار) استعمالی دفع التباس ایشنه یارار .

اِقطاع [ع] برمقدار اراضی خراجیه‌یی مقاطعه صورتیله ویرمك ، برقطعهٔ ارضیه بووجه ایله ویرلمك : اقطاع اراضی . شوقدر دونم یرترلانك اقطاعی.

اَقطَع [ع] الی کسلمش آدم ، مقطوع الید .

اِقعاد [ع] اوطورتمق ، اوطوردلمق ، « یاری صحن صفهٔ کلزاره اقعاد ایلدم» بو موسیونك شو قولتوغه اقعادی مناسبدر .

اِقمار [ع] درین قیلمق ، قیلنمق ، درینلشدرمك، درینلشدیرلمك : اقمار بئر. اقطار چاه. اقعار جویبار .

اَقفاص [ع] (قفص)ك جمعی ، قفسلر .

اَقفال [ع] (قفل)ك جمعی، کلیدلر .

اِقفال [ع] کلیدلمك، کلیدلنمك: اقفال باب. اقفال صندوق.

اَقَلّ [ع] دها ، اك ، پك آز : اقل مقادیر .

اِقلال [ع] آزالتمق، آزالدلق. (تقليل) زياده قوللانيلير .

اَقلام [ع] (قلم)ك جمعى: تعاون اقلام. مصادمهٔ اقلام . كتبهٔ اقلام . مخرج اقلام .

اَقليد [ع] آناختار. فارسى (كليد)دن معربدر.

اِقليم [ع] مملكت ، ديار : اقليم روم . اقليم ايمن. «فارس اقليمنه دوشمش شيراز ـ آكا منسوب اوزبان ممتاز ـ تحفهٔ وهبيدن » .

اَقمِشَه [ع] (قماش)ك جمعى: اقمشهٔ نفيسه. اقمشهٔ حلب. ميمك فتحيله غلطدر.

اَقمِصَه [ع] (قميص)ك جمعى، كوملكلر.

اِقناع [ع] قانع قيلمق، قيلنمق، قاندرمق ، قانديرلق : كنديسنى بو طوغرى سوزلرله اقناع ايلدم . اولدن اقناعى مشكل كورينيوردى.

اِقناعِيّات [ع] اقناع ايچون سويلنيلن سوزلر .

اُقنوم [ع] اصل، اقانيم ثلثه. يعنى اصول ثلثه‌دن هر برى. همزه‌نك فتحيله غلطدر. (اقانيم)ه‌ده باق .

اَقوات [ع] (قُوت)ك جمعى، رزقلر: اقوات يوميه .

اَقواس [ع] (قَوس)ك جمعى، يايلر.

اَقوال [ع] (قَول)ك جمعى، سوزلر: اقوال فلاسفه. اقوال مردوده. اقوال وافعال .

اِقوال [ع] بر كيمسه‌نك سويلمديكى سوزى سويلديكنى ادعا ايتمك ، اسناد قول.

اِقواليّات [ع] اقوال يولنده سويلنيلن سوزلر .

اَقوام [ع] (قَوم) ك جمعى : اقوام وحشيه. اقوام متمدنه . عادات اقوام .

اَقوَم [ع] دها ، اك، پك طوغرى.

اَقوى [ع] دها، اك، پك قوتلى: اقواى دلائل .

اَقوِياء [ع] (قوى) نك جمعى : قوتلى آدملر: اقوياى رجال حرب.

اَكابِر [ع] (اكبر) ك جمعى : بيوك آدملر : اكابر امت . اكابر صوفيه .

اَكاذيب [ع] (اُكذوبه) نك جمعى ، يالانلر: اكاذيب فتنه جويانه.

اَكارِم [ع] (اكرم)ك جمعى : اكارم عرب .

اَكاسِرَه [ع] (كِسرى) نك جمعى: اكاسرهٔ عجم == عجم حكمدارلرى.

اَكّاف [ع] پالانجى .

اُكاف [ع] پالان: اكاف حمار . كسر ايله‌ده لغتدر .

اَكّال [ع] چوق يييجى، چوق يين. اكال السحت == چوق حرام يين .

اِكباب [ع] يوز اوستنه دوشمك § بر ايشك اوستنه دوشمك ، مكب اولمق: ارباب اكباب اكثريا موفق اولورلر .

اِكبار [ع] بيوك كورمك ، كورلمك : اكبار كبائر. اكبار كلام كبار.

اَكبَر [ع] دها، اك، پك بيوك: اكبر اولاد. اكبر كبائر. عدو اكبر. ضد اكبر. حج اكبر. غزاى اكبر. ابجد

حسابنجه (١٢٤١) عددينى كوسترمكده اولان تركيب اخيرى اسعد مخلص پاشا يكى چرى اوجاغنك لغوينه تاريخ دوشورمشدر .

اِكتاب [ع] تعليم خط ، تعليم كتابت . (استكتاب) كبى سويليوب يازدرمق معناسنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

اَكتاف [ع] (كتِف) و (كِتف)ك جمعى .

اِكتات [ع] قولاغه فيصيلدامق .

اِكتِحال [ع] سرمه چكنمك ، كوزينه سورمه چكمك : اكحل اولان مستغنىٔ اكتحال اولور .

اِكتِراء [ع] (استكرا) يه بدل قوللانيله بيلير .

اِكتِراب [ع] غمناك اولمق .

اِكتِراز [ع] بوزيلوب بورشمق .

اِكتِساء [ع] كينمك : اكتساى لباس .

اِكتِساب [ع] (كسب) ه باق .

اِكتِفاء [ع] كافى عد ايدوب قانع اولمق : بو قدرله اكتفا ايتدم .

اَكتَم [ع] دها ، اك ، پك سر صاقلايجى ، صاقلايان § قارنى بيوك آدم .

اَكثَر [ع] دها ، اك ، پك چوق : اكثر ناس. « دريوزه كراندن شعرا اكثر اولوردى ـ دزدان معانيده اكر قطع يد اولسه ـ نابى » (اكثر) مقامنده (اكثرى) قوللانلماملى ، مثلا (خلقك اكثرى) يرنده (خلقك اكثريسى) دينلمه‌ملى . اكثريت == چوقلق .

اِكتِنان [ع] صاقلانمق ، كيزلنمك : اكتنان زنان .

اِكتِناه [ع] استكناه) ه بدل قوللانيله بيلير .

اِكتِيال [ع] اولچك ايله اولچمك ، اولچلمك : اكتيال حنطه . اكتيال ذخائر .

اِكتِهال [ع] قير صاچلى ، قيرصقاللى اولمق : حال اكتهال. حلول موسم اكتهال .

اِكتِياد [ع] حيله ، خدعه ايتمك .

اِكثار [ع] چوغالتمق ، چوغالدلمق . اكثار كلام (تكثير)ه‌ده باق.

اَكثَرى [ع‌ف] اكثره متعلق ، جمله‌يه تعلقى يوق ، مستثنياتى وار.

اَكثَرِيا [ع] اكثر اوقاتده ، چوق دفعه : اكثريا التزام ريا ايدنلر كولنج اولورلر. بومقامده (اكثرى) دخى قوللانيله بيلير: كوندوزلرى اكثرى باغچه‌ده كزينيردى .

اَكشَم [ع] قارنى بيوك آدم .

اَكدار [ع] (كدر) ك جمعى : « اكدار دهرى چكمز ايمش مبتلاى عشق ـ فطنت »

اُكذوبَه [ع] يالان سوز . همزه‌نك فتحيله غلطدر .

اَگر [ع] فارسيده ادات شرط اولديغى حالده تركجه‌ده ايذان شرط اداتيدر : اكر او كيتمزسه سن كيت . فارسيده اولديغى كبى نظمه مخصوص اولمق اوزره (گر) صورتنده تخفيف اولنور: « كر بوعهدنده وفا ايلرسه جانان ايشته بن ـ شيخ الاسلام زكريا » (اكر) ك

استعمالی کندیسنی هر حالده تعقیب ایدن (ایسه ، ایسه‌لر ، ایسه‌ڭز ایسه‌کز ، ایسه‌م، ایسه‌ك) تعبیرلرندن ویا بونلرك مخففلرندن مقدم ایراد اولنمسیله مشروطدر. اصل معنای شرط بوتعبیرلرده‌در. بونلردن مقدم ایراد اولنان (اکر) کله‌جك معنای شرطك مخبری حکمنده بولنه‌رق سوزه قوت ویرر . تأخیر ایدیله‌جك اولورسه معناً لزومی قالمدقدن باشقه صکره ایراد ایدلمش اوله‌جغندن حشو اولور .

اِکْراء { [ع] کرایه ویرمك ، ویرلمك : اکرای خانه . اکرای دکان.

اَکْرادْ { [ع] (کُرد) ك جمعی :

اِکْرام { [ع] اظهار آثار حرمت : مسافره اکرام ایتملی. « ایلرسین آنك جبه و دستارینه اکرام — روحیٔ بغدادی» (ذوالجلال والاکرام) ده‌کی (اکرام) (فضل عام) ایله تفسیر اولنمشدر . بوآیت کریمه‌دن اقتباساً حق الٓهیده (ذوالاکرام) تعبیری قوللانیله بیلیر . « عمرك ای حامیٔ کریم انام — ایتسون افزون خدای ذوالاکرام »

اِکْرامات { [ع] اکراملر : اکرامات لایقه. اکرامات فائقه .

اِکْرامِیّه { [ع] امارۀ حرمت اولمق اوزره صورت مخصوصه‌ده ویریلن مبالغ : حرمین شریفین اکرامیه‌سی § پرومس نومروسنك اصابتنده صاحبنه قومپانیه طرفندن ویریلن مبالغ : شمن دوفر اکرامیه‌سی .

اِکْراه { [ع] اجرای جبر : اکراه ایله بوزدیریلان اوروجك صاحبی کناهکار اولماز . (استکراه) مقامنده قوللانلماملی .

اِکْراهاً { [ع] اکراه صورتیله : بر مؤمنه اکراهاً کلمۀ کفر تفوه ایتدیررلرسه ایمانته خلل کلمز .

اَگَرْچه { [ف] یرینه کوره (هرنه‌قدر) تعبیرینه معادل طوتیلور ایذان استدارك اداتیدر: اگرچه کیتدك ایسه‌ده ایسه‌ده بوله‌مدق . فارسیده اولدیغی کبی. اکثریا نظمده (گرچه) صورتنده تخفیف اولنور: « گرچه جاناندن دل شیدا ایچون کام ایسترم ـ فضولی » (اگرچه) نك داخل اولدیغی عباره‌یی (ایسه‌ده، ایسه‌لرده، ایسه‌ڭزده، ایسه کزده، ایسه‌مده، ایسه‌كده) تعبیرلرندن ویابونلرك مخففلرندن بری تعقیب ایدر . بعضاً بونلره بدل (اما ، فقط ، لکن، آنجق) اداتلرندن بری کلیر. اصل معنای استدراك اوتعبیرلرده ویابواداتلرده اولدیغی حالده (اگرچه) کله‌جك معنای استدراکك مخبری حکمنده بولنه‌رق سوزه قوت ویرر: « اگرچه چکمدك اماعذابدر دیرلر ـ راشد » (اگرچه) دن صکره ایراد اولنان بواداتلر نظمده حذف اولنه بیلیر : « اگرچه کهنه متاعز رواجمز یوقدر ـ رواجه‌ده اوقدر احتیاجمز یوقدر ـ نابی» نثرده اوائل کلامده بولنمق حقی اولان (اگرچه) نك نظمده تأخیری جائزدر. (اگرچه)دن صکره (که ، کیم)ایرادی ممنوعدر . (اگر) مقامنده (اگرچه) قوللانیله‌میه‌جغی کبی(اگرچه) مقامنده‌ده (اگر) قوللانیله‌ماز . مثلا (اگرچه کلمش ایسه) دینیله‌میه‌جکی کبی (اگر کلمش ایسه‌ده) دخی دینیله‌من .

اَکْرَم { [ع] دها ، اك ، پك کریم : رسول اکرم . استاد اکرم.

اکرم‌الاکرمین = الله . ان اکرمکم عندالله اتقاکم = عندالله اکرمکز اتقاکزدر. عنوان امتیاز قبیلندن اوله‌رق دخی قوللانیلیر : یاور اکرم .

اَکْرَمانَه { [ف] اکرمجه، اکرمجه‌سنه: تعطفات اکرمانه. اطوار اکرمانه .

اَکْرَمی { [ع ف] اکرمه منسوب : التفاتنامۀ اکرمی .

اَکْرَمِیَّت { [ع] اکرملك : نشانۀ اکرمیت .

اُکْرُومَه { [ع] کرمدن عبارت اولان فعل . همزه‌نك فتحیله غلطدر .

اَکْرَه { [ع] دها ، اك ، پك کریه: اکره مخلوقات .

اِکْساء { [ع] کیدرمك ، کیدیرلمك ، الباس: اکسای جامه. اکسای خلعت .

اَکْسی { [ع] دها ، اك ، پك زیاده الباس کیین آدم . واکسی من البصل = صوغاندن زیاده لباس کییر : « آلودۀ کسلدر — اکسی من البصلدر».

اِکْسیر { [ع] اسیرتوایچنده حل اولنمش مواددن عبارت مایع علاج § کویا معادن سائره‌یی آلتونه تحویل ایدن شی : « خولیادر هوس صنعت اکسیر عبث » تأثیر فوق‌العاده‌یی حائز اولان شیلره مجازاً اطلاق اولنور: حسن نظریبر، اکسیردر . تأثیر فوق‌العاده‌یی حائز اولان شیلر بوکا تشبیه ایدیلیر : اکسیر کبی .

اَکْشَم { [ع] بورنی، قولاغی کسلمش اولان § خلقتنده ویانسبتنده نقصان اولان آدم : اکشی صورتلی اکشم .

اِکْفاء { [ع] نظمده عین جنسدن اولمایان حروفدن مثلا (ب) و(پ) حرفیله منتهی کلماتدن قافیه یاپمق. اسکیدن معایب شعریه‌دن ایدی. حتی ضیا پاشا « لایقمی‌که شاعرم دیین ذات ـ فرق ایتمه‌یه مخرج حروفات » دیر. صکراده « ابکار معانیٔ مرتب ـ صف صف دیزیلیر حضورینه هپ » بیتنده مسامحه‌کار داورانیر .

اَکْفاء { [ع] (کُفو)ك جمعی .

اِکْفار { [ع] کافردر دییه کفره نسبت ایتمك ، ایدلمك : معتزله‌یی اکفار ایتمه‌ملی . اکثر اکابر صوفیه حضرت محیی الدین عربینك اکفارینی خطای عظیم عد ایتمشلردر . بومعناده (تکفیر) دخی قوللانیلیر .

اَکْل { [ع] یمك ، یئلمك : المایی اکل ایتدی. المانك اکلی.

اُکْل { [ع] میوه § رزق ، نصیب § ذکا . ذواکل : صاحب ذکا ، ذکی .

اَکْلَفْ { [ع] یوزی چیللی آدم.

اَکَلَه { [ع] (آکل) ك جمعی . مقام ذمده ایراد اولنور: اکله کروهی، اکله‌دندر.

اُکْلَه { [ع] لقمه .

اِکْلیل { [ع] تاج .

اِکْمال { [ع] تمام ایتمك، ایدلمك: اکمال تحصیل. اکمال انشاآت. (اتمام) ایله بینلرنده‌کی فرق (اکمال)ك تلفظجه آندن عذوبتلی اولمسندن عبارت دکلدر.

مثلا (ایشنی بتیرمك) معناسنده قوللانیلان (اتمام کار) ه بدل (اکمال کار) دینلمز.

اَکْام { [ع] (اَکَمَه) لك جمعی. آغاج چیچکلرینك اوزرنده‌کی قابلر، قاپجقلر. نخل ذات الاکمام. مفردی قوللانلماز.

اَکْام { [ع] (کُمّ) لك جمعی. لباس یکلری.

اَکْمَل { [ع] دها، الك، پك کامل، نقصانسز: حضرت محمد اکمل انبیادر. (قاموس) (صحاح) دن اکملدر.

اَکْمَلانَه { [ف] اکمل اولان ذاته یاقیشه‌جق صورتده: تألیف اکملانه.

اَکْمَلِیَّت { [ع] اکمللك: اثبات اکملیت.

اَکْمَه { [ع] آنادن طوغمه کور. ابراء اکمه = آنادن طوغمه کورك کوزینی آچمق.

اَکْمَهِیَّت { [ع] اکمهلك.

اَکْناف { [ع] طرف معناسنه اولان (کَنَف) لك جمعی: اطراف و اکناف.

اِکْنان { [ع] کیزله‌مك، اورتمك.

اَکْنان، اَکِنَّه { [ع] (کِنّ) لك جمعی. محفظه‌لر، پرده‌لر. مفردی قوللانلماز.

اَکْواب { [ع] (کوب) لك جمعی. اکواب شراب تهی قالدی اما قلوب اصحاب پرصفا اولدی.

اَکْواز { [ع] (کوز) لك جمعی کاسه‌لر، بارداقلر.

اَکْوان { [ع] (کَوْن) لك جمعی: خالق اکوان.

اَکُول { [ع] چوق ییجی، چوق ییین، اوبور.

اَکُولانَه { [ف] اکولجه. اکولجه‌سنه.

اَکُولی { [ف] اکوللك.

اَکْیاس { [ع] (کیس) لك جمعی. پاره کیسه‌لری: اکیاس خالیه. مفردی قوللانلماز.

اَکْیال { [ع] (کَیْل) لك جمعی، کیله‌لر.

آکید { [ع] قوتلی، تأکیدلی: امر اکید. اوامر اکیده. تنبیهات اکیده.

آکیداً { [ع] قوتلی، تأکیدلی اوله‌رق: اکیداً تنبیه اولندی.

اَکْیَس { [ع] کیاست صاحبی، ذکی، درایتلی.

اَلْ { [ع] حرف تعریف. اسمك مدلولنی تعیین و تحدیده یارار. لسانمزده یالکز: الحاج، الفقیر، الداعی کبی بعض اسملرله بعض ترکیبات عربیه‌ده و اسماء خاصه‌ده و اکثریا مضاف ایله مضاف‌الیه آره‌سنده قوللانیلیر: المفلس فی امان الله.

اَلا { [ع] استفتاح وتنبیه اداتی. کلام آتی اوزرینه مخاطبك نظر دقتنی جلب ایچون اکثریا سوز باشنده ایراد اولنور. بونی (ای) ادات نداسی تعقیب ایدر. (باق! باقکز!) مالنی متضمن بولنور. نثرده قوللانلماز.

اِلّا { [ع] ایکی نوعدر: بری بسیطدر. دیکری (ان) شرطیه ایله (لا) ی نافیه‌دن مرکبدر. بسیطی ادات استثنادر. آز قوللانیلیر: «اویله مستثنی کوزلسین کیم سکا یوقدر بدل — سندن ای جان منقطع قیلماز بنی الا اجل — فضولی»

مرکبی شرط منفی اداتیدر. دائما واو ایله (والا) صورتنده قوللانیلیر: ادب اول والا تکدیر ایشیدیرسین.

اَلْآن { [ع] حالا، هنوز: الآن کلمدی. الآن اوراده‌در. الآن کما کان = حالا، شمدی‌ده اویله.

اَلاَسْتِپْق { [فرانسزجه‌دن] طوپلانوب چکیلیر، اسنر. (الاستیقیت) قوللانلاملی.

اَلْاَمان { [ع] استمداد، شکایت، تحذیر، تحذر اداتی. یرینه کوره معانیء سائره‌یه دلالت ایده‌ر. «الامان اول آلمان دلبرینك شعبده‌سی = نورس افندی».

اَلْاَمانْخوان { [ف] الامان چاغیریجی، چاغیران. «بر آجیقلی لوحه کوسته‌رمکمی فکرك عالمه — پیش بیداد کده حال الاما نخوانم کبی = طاهر المولوی».

اَلْاَمْرُ اَمْرُکُمْ { [ع] امر وار ایسه سزك امرکزدر، امر سزك: «بن قائلم نه دیرسه‌کز الامر امرکم.»

اَلْاِنْصاف { [ع] انصاف ایدلسون، انصاف ایده‌لم. الانصاف نصف الدین = انصاف دینك نصفیدر.

اَلِبّا { [ع] (لبیب) لك جمعی. عقلاء.

اَلْباب { [ع] (لُبّ) لك جمعی. عقول سلیمه: ارباب الباب. مفردی بومعناده قوللانلماز.

اِلْباس { [ع] کیدرمك، کیدیرمك: الباس لباس. کورك الباسی.

اَلْبَتّ، اَلْبَتَّه { [ع] ادات تأکید. قطعی ویاقطعی‌یه قریب حکملرده قوللانیلیر. محرراتده (البته)، محاوراتده (البت) زیاده قوللانیلیر. «البته اولوراویقانك خانه‌سی ویران» «البت دیدیکك ایدرزمانه»

اَلْبِسَه { [ع] (لباس) لك جمعی: البسهٔ رسمیه. (البیسه) غلطدر.

اِلْتِباس { [ع] ایکی ویا دها زیاده شیئك یکدیکره بری دیکری ظن اولنه‌جق صورتده بکزه‌مسی: غبار معناسنه‌اولان (توز) ملح معناسنه‌اولان (طوز) ه التباس لازم کلمه‌مك ایچون طا ایله یازلماز.

اِلْتِثام { [ع] یاشماقلانمق: التثام نسوان اسلام.

اِلْتِجاء { [ع] صیغنمق: زیر جناح سلطنت سنیه‌یه التجا ایدنلر فلاح بولورلر.

اِلْتِجاگاه، اِلْتِجاگَه { [ف] صیغینه‌جق یر.

اِلْتِحاء { [ع] صاقاللانمق.

اِلْتِحاف { [ع] یورغان اورتونمك.

اِلْتِحاق { [ع] قاتلمق: بو شاکرد کله‌جك سنه ایکنجی صنف شاکردانه التحاق ایده‌جك.

اِلْتِحام { [ع] یاره اوکولوب آغزی بیتشمك: التحام جریحه § محاربه‌ده مخاصمین بربرینی کسوب طوغرامق.

اِلْتِذاذ { [ع] (استلذاذ) ه باق.

اِلْتِزاق { [ع] یاپشمق: التزاق اصابع.

اِلْتِزام { [ع] کندی اوزرینه لازم قیلمق، اقدام ایله اجرا ایتمك: التزام استقامت، التزام سکوت § انتخاب، اختیار: نحوعربیده ابن حاجبی التزام ایدرم. بالالتزام = التزام ایله، التزام ایده‌رك § واردات دولتدن بعضلرینك کندی حسابنه اوله‌رق تحصیلنی کفیل ارائه‌سیله

اوزرینه آلمق : فلان قریه‌نك واردات عشریه‌سنی التزام ایتمش ایدی .

اِلْتِصاق { [ع] بیتشمك ، قاووشمق : شمندوفر خطلرینك التصاقی .

اِلْتِطام { [ع] طالغه‌لانمق (تلاطم)ه باق .

اِلْتِفات { [ع] آشنالق ، معاملهٔ تلطیفکارانه ، اظهار حسن توجه : « هم آجیرسین غریب حاله هم — چوق کوررسین بر التفاتی بکا — اکرم » § دونوب باقمق : التفات غزالانه . « التفات ایلر آلهیونه کاهی کوزلرك — بن دخی آنلردنم کورسون الٓهی کوزلرك » § سوز آره‌سنده غیبت ، خطاب ، تکلم اسلوبلرینك برندن دیکرینه انتقالدن عبارت برصنعت بدیعیه .

اِلْتِقاء { [ع] راست کلمك ، قارشیلاشمق ، بولشمق : التقای بحرین . التقای نهرین . التقای ساکنین . التقای افواج .

اِلْتِقاط { [ع] ده‌وشیروب آلمق ، ده‌و شیریلوب آلنمق : بو مسائلی کتب فقهیه‌دن التقاط ایتمشدر . بونجه مسائلك التقاطی قولای دکلدر .

اِلْتِقام { [ع] یوتمق . یوتلمق : « یونسی حوت اجل ایلدی آه التقام — تاریخ وفات — سروری » برلقمه‌نك التقامی . « مانندیو نجه‌لرین التقام ایدر = ضیا پاشا »

اِلْتِماس { [ع] طلب ، (استدعا) ایله (رجا) آره‌سی § توصیه یوللو طلب . جمعی : التماسات .

اِلْتِماس کَرْده { [ف] التماس ایدیلن : التماس کرده‌من اولان خصوص اسعاف بیورلدی .

اِلْتِماع { [ع] پارلدامق : « نوره غرق ایلر طورردی دلاری — التماع جبههٔ پیغمبری »

اِلْتِواء { [ع] صارلمه ، بوکلمه : لوای نصرت التواء § بعض موادبدنیه‌نك بوکلمسی : التواء شرایین .

اِلْتِهاب { [ع] آلولنمك : « بیم دوزخدن سلامت ویردی هجرانك بکا — دوزخی دنیاده کوردم التهاب سینه‌دن » § بدنك برطرفنك شیشوب قیزارمسی . جمعی : التهابات .

اِلْتِیام { [ع] اوکولمق : مجروحك یاره‌سی التیام بولدی . (التیام ایتدی) دینلمز . التیام پذیر = التیام قبول ایدیجی . اوکولیجی : جریحه‌سی التیام پذیر ایدی .

اِلْجاء { [ع] مضطر ، مجبور ایتمك ، ایدلك . (الجای ضرورت) تعبیری پاکلش دکلدر . مثلا (الجای ضرورتله بزه التجا ایتدی) دینیله‌بیلیر .

اِلْجام { [ع] کملامك ، کمله‌مك : الجام فرس . الجام اسب .

اَلْجِمَه { [ع] (لجام) ك جمعی . حیوان آغزینه اوریلان کملر .

اِلْحاح { [ع] (ابرام)ه باق . (الحاح) آندن اقوی عد اولنه‌بیلیر . (الحاح وابرام) استعمالی تطویل قبیلندندر . جمعی اولان (الحاحات) تنافر حروفی حاوی اولدیغندن اکابدل (ابرامات) قوللانلی .

اِلْحاد { [ع] مذهب حقدن عدول ایله مذهب باطله سلوك : مشهور (حسن صبّاح) اصحاب الحاددن ایدی.

اَلْحاصِل { [ع] قیصه سویلیه‌لم ، اوزاتمیه‌لم : الحاصل برایش کوریله‌مدی . بعضاً (والحاصل) صورتنده قوللانیلیر . (حاصلی) تعبیر ترکیسی‌ده بونلرك برینی طوتار : حاصلی مراممزی آکلاده‌مدق .

اَلْحاجّ { [ع] حاجی .

اَلْحاظ { [ع] (لحظ) ك جمعی . کوز اوجیله باقشلر : الحاظ دلفریبانه . مفردی قوللانلماز .

اِلْحاق { [ع] قاتمق ، قاتلمق : « مطلقا غصه‌دن اطلاق بیور ـ صلحا سلکنه الحاق بیور — خاقانی » نم‌ده سلك صلحابه الحاقم لطف الٓهیدن مسئولدر § آخرینه کتیرمك ، کتیرلمك : (دلجو)یه لازم کلنجه (ی) الحاق ایدرز . بوحرفك الحاق جائزدر . جمعی : الحاقات .

اَلْحالَة هٰذِهِ { [ع] شمدی ، شمدیکی زمانده ، حالا ، هنوز : الحالة هذه اویولده معامله اولنمقده‌در .

اَلْحان { [ع] (لحن) ك جمعی . نغمات ، مؤثر اصوات : هزار خوش الحان . الحان کمان . الحان رقص آور .

اَلْحَذَرْ { [ع] تحذیر ، تحذر اداتی . صاقن ! صاقنکز ! صاقینه‌لم ! صاقینلسون ! : « میزانه اورکورشدیکك اخوانی الحذر — رهبر تصور ایلدیکك رهزن اولمسون ! — نورس قدیم » .

اَلْحَمْد { [ع] حمد اولنور ، حمد ایدرم . « الحمد ای بادزن ! اولمش مقامك دست یار ـ انوپرسه بوینه الویرسین کیشی‌یه روز کار = مدحی »

اَلْحَق { [ع] طوغریسی : « بر بویله وزیر لایق الحق — براویله خبیر پادشاهه »

اَلْحُکْمُ لِلّٰه { [ع] حکم ، اللهك ، ایستدیکی اولور ، قولك النده نه‌وار ؟ : « اولدرمك ایستر عشاقی اول‌ماه — عاشق ! نه‌دیرسین ؟ الحکم لله » .

اَلْحَمْدُ لِلّٰه { [ع] حمد اولسون اللهه : « صاودق قضایی الحمدلله . »

اِلَخ { [ع] الی آخره تعبیرندن مقطوعدر . سائرلری‌ده بویله‌در دیمکدر .

اَلَدّ { [ع] حق قبول ایتمز ، عنادجی آدم . الدالخصام = شدید المخاصمه .

اَلدّاعی { [ع] دعاجیکز . علما ، مشایخ طرفندن اکثریا امضا محلنه قونیلور عنواندر .

اَلَذّ { [ع] دها . اك ، لذتلی : الذ لذائذ .

اِلْزاق { [ع] یاپشدرمق ، یاپشدیرلمق .

اِلْزام { [ع] سکوته مجبور ایتمك ، ایدلك ، صوصدرمق ، صوصدیرلمق : الزام خصم § واردات دولتدن بعضلرینك کندی حسابنه اوله‌رق تحصیلنی کفیل اخذیله برینك عهده‌سنه ویرمك ، بوتحصیل اوصورتله برینك عهده‌سنه ویرلمك : الزام اعشار . قنطار رسومنك الزامی . الزامی . جمعی : الزامات .

اِلْزامِیّات { [ع] برنجی معناسنه کوره (الزام) ایچون سویلنیلن سوزلر : درمیان ایتدیکی الزامیات درجهٔ وقوفنی اثبات ایلدی .

اَلْزَم { [ع] دها . اك ، پك لازم : الزم لوازم .

اَلْزَمِیتْ [ع] الزملك : الزمیت مطلقه .

اَلَسْتْ [ع] جناب حقك انسانلری یارادوب «الست بربکم» بیوردیغی زمان. ابتدای خلقت بشر: روزالست. بزم الست . « صاغماك بزی کیم شیرهٔ انکور ایله مستز ـ بز اهل خراباتدنز مست الستز = روحیٔ بغدادی »

اَلَسَّلامْ [ع] سلام ، تحیات اولسون : «السلام ای حفید پیغمبر ـ ناجی». والسلام = آرتق سلامدن بشقه دیه‌جك قالمدی، اشته او قدر.

اَلْسَنْ [ع] فصاحتله تکلم ایدن ، فصیح .

اَلْسُنْ ، اَلْسِنَه [ع] (لِسان)ك جمعی: السنهٔ صغار و کبار پادشاهه دعاخوان اولدی . السنهٔ شرقیه مکتبی. (اَلْسُنْ) آز قوللانیلیر . « سوز یوق گهرالسنهٔ عالمه اما ـ ای خواجه لسان شعرا باشقه لساندر = عونی بك »

اِلْصاقْ [ع] بیتشدیرمك، بیتشدیرلمك، قاووشدرمق ، قاووشدیرلمق : الصاق خطوط. تلغراف خطلرینك الصاقی.

اَلَصَّلا [ع] میدان اوقومه تعبیری . کندینه کووه‌نن میدانه چیقسون. « اصلاهنکام ظلمست الصلا = حضرت مولانا »

اَلْطافْ [ع] (لطف)ك جمعی : الطاف الهیه. الطاف خفیه . الطاف شامله .

اَلْطَفْ [ع] دهاء اك، لطیف: الطف اهویه. الطف لطائف ،

اَلْعِیاذُ بِاللهْ [ع] الله‌ه صیغنیرم، صیغنیرز، الله‌ه صیغندق، الله اسیرکه‌سون . «برغمزه‌که العیاذ بالله ـ عزرائیل اوکننده الامانخواه = شیخ غالب »

اِلْغاء [ع] فسخ، ابطال: الغای قوائم.

اَلْغازْ [ع](لُغَزْ) ك جمعی ، بیلمه‌جه‌لر : الغاز مشکله .

اَلْغِبْطَه [ع] غبطه اولنور ، غبطه ایدرم: «الغبطه صبا! شانه‌زن زلف بتانسین».«الغبطه اوحالته، اوذوقه»

اَلْغَرَضْ [ع] کله‌لم مقصده .

اَلْفْ [ع] بیك. الف اول = هجرت نبویه‌دن صکره کچن برنجی بیك سنه: جنتمکان سلیم اول حضرتلرینك سلطنتی اواخر الف اوله مصادفدر . الف ثانی = هجرتك ایکنجی بیك سنه‌سی: مجدد الف ثانی امام ربانی .

اَلِفْ [ع] معروف حرف : « طفل دل قدك کوروب عشقه الفدن باشلادی ـ لا » « استقامت اولور البت سبب سرداری ـ اولدی اول یوزدن الف قافله سالار حروف ـ اشرف » همزه‌یه الف دینلمه‌ملی . همزه حرکه‌لی ، الف حرکه‌سز اولور . (کامل) ده‌کی الف ، (اکمل)ده‌کی همزه‌در. الف کوفیان = اکری شی .

اَلْفاظْ [ع] (لفظ) ك جمعی : الفاظ مترادفه . الفاظ مهمله . الفاظ رقیقه . تناسب الفاظ : « الفاظ، معانی ایچون آینهٔ شاندر ـ الفاظه باقلمازمی دییورلر ؟ هذیاندر ! »

اَلْفافْ [ع] (لَفّ) ك جمعی . دالاری بربرینه کیروب صارلمش صیق آغاجلر: قصری محیط اولان الفاف حدائق، اعتقادنجه جنت مشجره‌لرینه فائق ایدی . مفردی قوللانلماز .

اُلْفَتْ [ع] آلشمه : اوته‌دن بری سعی ایله الفت پیدا ایتمشمدر § کوریشوب قونشمه ، حسن صورتله کوریشوب قونشمه : « کوندن کونه تازه‌لندی الفت ـ غالب » « میان اصدقاده شرط الفت ترك کافندر ـ شیخ الاسلام عارف» گرم الفت = صیقی فیقی کوریشوب قونیشان : سزکله گرم الفت اوله‌لی باشقه‌لرندن صوغودم. الفتکر = الفت ایدیجی، ایدن الفتکری = الفتکرلك .

اَلْفِراقْ [ع] فراق. آیریلق . الوداع: « کفته اند اهل وفا بالاتفاق ـ اصعب الایام ایام الفراق ـ لا »

اَلْفِیَّه [ع] بیك بیتدن مرکب قصیده، شعر .

اَلِیفْ [ع] مونس و مؤتلف اولان کیمسه : حریف الیف .

اِلْقاء [ع] براقمق ، براقلمق ، آتمق ، آتلمق : خاچی صویه القا . ترلایه تخم القاسی. سوز یتشدرمك معناسنده‌ده قوللانیلیر. بومقامده اکثریا جمعی اولان (القاآت) ایراد اولنور: برطاقم القاآتده بولنمش.

اَلْقابْ [ع] بر آدمك اسم اصلیسندن باشقه اوله‌رق مسمی اولدیغی اسم دیمك اولان (لَقَبْ)ك جمعی :القاب تشریف. القاب تعریف . القاب تسخیف § اوصاف مخصوصه : جنتمکان سلطان سلیم اول حضرتلری (خادم الحرمین) عنوانتی ضمیمهٔ القاب عالیهٔ دولت ایلدی § اصحاب رتبه‌یه ویریلن عنوانلر. مفرد مقامنده‌ده قوللانیلیر : (رفعتلو) رتبهٔ ثالثه القابیدر. بومعناده مفردی قوللانلماز .

اِلْقاحْ [ع] (تلقیح)ه باق .

اَلْقِصَّه [ع] خلاصه ، حاصلی: «قصه‌دن حصه درالقصه غرض ـ خاقانی».

اَلَکْتْرِیقْ [فرانسزجه‌دن] بعض احوالده یانلرنده‌کی اجسامی جذب ایتمك اوزره کافهٔ اجسامده بولنان قوت .

اَلْکَنْ [ع] پلتك . شوبیتده (لال)دن صکره ایرادی مناسبتسز دوشمشدر : « ایلدی طبع کهر پرور اسعد پاشا ـ بنِ دریای هنرده بی لال والکن ـ عزت ملا » .

اَللّهْ [ع] سید شریف شویله تعریف ایدر : « برعلمدرکه کافهٔ اسمای حسنانك معانیسنی جامع اولمق صورتیله آله حقه دلالت ایلر » بزده کمال عجز ایله دیرز که : « تعریفنه کیتمه‌مکدر اولی ـ تعریفه کلیرمی هیچ مولی ؟ الله نه‌در ؟ دینجه غافل ـ الله دیوب خموش اولور دل » مستثنی اوله‌رق لامی تفخیم اولنور . ایران شعراسی (ماه،مه) قاعده‌سنی بونده دخی اجرا ایله لامك قصرینی تجویز ایتمشلردر : « زد بجهان نوبت شاهنشهی ـ کوکبهٔ فقر عبیداللهی ـ جامی » حق تجویز ، سلیقهٔ شاعرانه‌نك اولمق اوزره بو صورت بزده دخی قبول اولنمشدر : « مومو دفتلر ایتدم قبل قدر فرق ایتمدم ـ قاشلرك بالله بکم دوشکده‌کی سموردن ـ ندیم » لفظهٔ جلاله بعضا تعجب وتحیر موقعنده ایراد اولنور : « صباغنه صد هزار تحسین ـ الله ، نه‌در بونور رنکین ! » بو مقامده اکثریا تکرار ایدیلیر : « طورماز نه‌یانارسین الله الله !ـ یاندم سنی شعله‌بار ایدندن ! »

اَللّهی [عۀ] الله آدمی ، عارف بالله ، ولی الله: «ایتدیکك بالله للهیلره حیرت ویرر».

اللهيان { [ف] (اللهى) نك جمعى. «صوت جانبخشكله اى قدسى دهان ـ چوقى بيهوش اولسەلر اللهيان ـ لبلركده قرةالعين سنك ـ (رتل القران ترتيلاً) عيان ـ طاهر المولوى »

الم { [ع] آغرى، صيزى ، مادى، معنوى ناخوشلق : الم موته مبشر استراحت نظريله باقانلردن ايدى ـ « سن الم چكمه كوكل حضرت الله يار ـ كانى » .

الماس { [رومجه‌دن] معربى (مأس)در. ياخود (ال) تعريفيه‌در. معروف طاش. پك مقبول اولسندن (الماس كبى، الماسم) يوللو تعبيرلر ظهور ايتمشدر: «ياقوت كبى شراب انكور ـ الماس كبى پيالهٔ نور ـ غالب » روايته كوره (قاشيقجى الماسى) عنوانيله معروف ٨٤ قيراط وزننده الماسپاره‌يى بر چوبان (اكرى قاپو) خارجنده‌كى مزبله‌ده بولديغى زمان بر دسته قاشيغه صاتمشدر.

الماسپاره { [ف] الماس پارچه‌سى .

الماستراش { [ف] جامك اك مقبولى كه الماس ايله ويا الماس كبى يونتولمش ظن اولنور .

الماس ريزه { [ف] الماس قيرنتيسى، دوكنتيسى ، ريزهٔ الماس : « ريزهٔ الماس اكر هر آچديغى زخمه او شوخ ـ لطفى واراولسون ايدر احسان احسان اوستنه راسخ »

المح ، المحى { [ع] هر كورديكى شيئى نظردقتدن كچيرن آدم.

المزدكان { [ف] (المزده) نك جمعى : المزدكان هجران . المزدكان غربت.

المزده { [ف] المه اوغرامش ، الملى ، زياده كدرلى : عاشق المزده ، دل المزده .

المع ، المعى { [ع] ذهن وقادصاحبى، پك ذكى آدم .

الواح { [ع] (لوح) و (لوحه) نك جمعى : « حيران نفاستكدر الواح ـ قربان لطافتكدر ارواح »

الوان { [ع] (لون) ك جمعى، رنكلر: اعمايه الوان تعريفى قدر مشكل .

الوداع { [ع] اللهه اصمارلادق . اللهه امانت اولك . « شرمسارم يارسول الله وداعكدن سنك ـ بويله ايمش نه‌يله‌يم تقدير يزدان الوداع — لا »

الوف { [ع] الفتى چوق ، هر كسله كوريشوب قونشمغه آليشيق آدم .

الوف { [ع] بيك، معناسنه اولان (الف) ك جمعى . اكثريا حسابده قوللانلير .

الوهيت { [ع] اللهلق ، معبودلك ، تكريلق : « دينسه مرآت الوهيت سزادر عالمه » (الاهت ، الوهت) دخى لغتدر .

الويه { [ع] (لواء) نك جمعى، سنجاقلر: الويهٔ متموجه . الويهٔ ولايت تشديد ايله غلطدر .

اله { [ع] معبود ، الله : كائناتده ايكى اله متصرف اولسه نظام كائنات مختل اولوردى .

الهاء { [ع] بيهوده شيلرله مشغول قيلمق ، قيلنمق .

الهاب { [ع] (تلهيب) مقامنده قوللانيله‌بيلير .

الهام { [ع] قلبه فيض طريقيله اولان القاى الٓهى : جناب حق الهام

بيوردى . « نه‌خوش الهام اولندى كوكله تاريخك اى معصوم ! — اكرم » § طرف حقدن فيض طريقيله قلبه القا اولنان خصوص . جمعى : الهامات .

الٓهه { [ع] بين الادبا (آله)ك مؤنثى اعتبار اولنه‌رق (Déesse) مقامنده قوللانيلير .

الٓهى { [ع ف] الٓهه منسوب : مرد الٓهى . امر الٓهى . لطف الٓهى . اوامر الٓهيه . الطاف الٓهيه § بر نوع مناجات : درويش يونس الٓهيسى.

الٓهى { [ع] اى الٓهم ! (يا الٓهى) تقديرنده‌در : « الٓهى پادشاهلر پادشاهى ! — نه‌حير بخشدر صنعك الٓهى ! — اكرم »

الٓهيات { [ع] فلسفه‌نك الوهيتدن باحث قسمى : الٓهيات ابن سينا .

الٓهيت { [ع] الٓهلق § كافهٔ حقايق وجوديه‌يى جامع اولان احديت.

الٓهيون { [ع] الٓهيات ايله اشتغال ايدن ذوات § اللهه ربط قلب ايدنلر، الله آدملرى . « التفات ايلر الٓهيونه كاهى كوزلرك — بن دخى آنلردنم كورسون الٓهى كوزلرك » .

الى { [ع] ادات انتها . قدر ، دك دكين . الى ماشاء الله = جناب حقك ايستديكى زمانه قدر . الى الابد = ابده‌دك ، نهايتسز اوله‌رق . من اوله الى آخره = اولندن آخرينه قدر. من الباب الى المحراب = قپودن محرابه قدر ، باشدن باشه ، تماميله . الى الآن = شيمدى‌يه قدر .

الياف { [ع] (ليف) ك جمعى: الياف حجريه .

اليق { [ع] دها ، اك ، پك لايق ، لياقتلى: شوم أموريته او اليقدر. «حد ذاتنده عبوديته اليق سنسك = عزت ملا »

اليم { [ع] آجيدوب آغريدان : ضرب اليم . ضربهٔ اليمه . عذاب اليم = صوك درجه‌ده الم ويرن عذاب . « روح را صحبت ناجنس عذابيست اليم ـ حافظ » = ناجنس ايله صحبت روحه عذاب اليمدر .

اليوم { [ع] بو كون . شيمديكى زمانده ، حالا ، هنوز : فضولينك اشعار عاشقانه‌سى اليوم تأثربخش قلوب اولمقده‌در.

اليه { [ع] قابا ات، بوط.

اليتان { [ع] قابا اتلر، بوطلر . همزه‌نك فتحيله‌ده لغتدر.

اليوى { [ع] صاغرى بوتلرينه منسوب: عروق اليويه .

اليه ، اليهما ، اليهم ، اليها ، اليهن { [ع] اكا وآنلره مألنده ضمير غائب اداتلرى اولوب برنجيسى مفرد مذكرده، دردنجيسى مفرد مؤنثده، ايكنجيسى مذكر و مؤنث تثنيه‌ده ، اوچنجيسى جمع مذكرده ، بشنجيسى جمع مؤنثده قوللانيلير : مومااليه ، مومااليها ، مومااليهما، مومااليهم، موىاليهن.

ام { [ع] آنا : ام ولد . ام خارجه § اصل ، منشأ : ام الخبائث ، ام خبائث = شراب ، مسكرات: «اى اوغل ام خبائثدرمى — فسق توليده سببى دربى — سنبلزاده » ام الدنيا ، ام دنيا = مصر . ام الرأس ، ام رأس = دماغ . ام الرذائل ، ام رذائل = جهل. ام الفضائل ، ام فضائل = علم . ام القرآن ، ام قرآن = سورهٔ شريفهٔ فاتحه . . ام القرى ، ام قرى = مكهٔ

مكرمه . ام الكتاب ، ام كتاب == لوح محفوظ : « يوق قيد ماسوى دل قدسى جنابده - اولمازخطا صحيفهٔ ام الكتابده - عارف حكمت » ام النجوم ، ام نجوم == صامان اوغريسى ، حاجيلر يولى ، كهكشان .

لاُمِّ - باباسى آيرى ، آناسى براولان قارده‌ش ، اُمّى - اوقويوب يازمامش اولان .

اَمّا { [ع] ادات تفصيل : نيچون چالشميه‌لم ؟ ترقى ايتمك ايستميورميىز ؟ اما زحمت چكه‌جك ايمشز . نه بأس وار ! زحمتسز هانكى مقصده وصول ممكن اوليور ؟ § ادات استدراك : «نفاق ايتمشلر اما معنوى همت بيورمشلر — وحي » § ادات استغراب واستحسان : اما يازييور ! بوصورتده اكثريا (ها) ياخود (نه) اداتيله مؤكد اوله‌رق كلير : اما يابدك ها ! اما نه‌كيدش !

اَمّا بَعْدُ { [ع] بوندن صوكرا ديمك اولوب ادعاوثنادن صوكرا ايراد اولونور فصل الخطاب .

اِماتَه { [ع] اولدرمك ، اولديرلمك : اماتهٔ ذهن . فرانسزلرك tuer (le temps) تعبيرندن منقول اولان اماتهٔ زمان) تعبيرى (اكلنه‌رك ، اكلنجه ايله وقت كچيرمك) معناسنده قوللانيلير .

اَماثِلْ { [ع] (امثل)ك جمعى . اقران ، امثال : فخر الاماثل . عربيده اولديغى كبى (افاضل) معناسنده قوللانلماز . مفردى غير مستعملدر .

اَماجِدْ { [ع] (امجد)ك جمعى ، اعاظم : اماجد اشراف .

اَماراتْ { [ع] (اماره) نك جمعى ، علامتلر : نشانه‌لر امارات حسنه .

تشديد ايله غلطدر .

اَمارَتْ { [ع] اميرلك ، برقومك ، بر مملكتك رياستى : امارت مكهٔ مكرمه § پرنسلك ، بكلك . عربيده فصيحى همزه‌نك كسريله‌در . مصدر اولان (امارت) تركجه‌ده قوللانلماز . آكا بدل (امر) قوللانيلير . ياخود بومصدر امثالى كبى لسانمزده اسم اوله‌رق قوللانلمشدر . شو حالده كسره‌يى فتحه‌يه تحويل ايتمش اولمايز .

اَمارَه { [ع] علامت : امارهٔ حسن استعداد . هواده ياغمور اماره‌سى وار . (امارت) صورتنده قوللانلماز . تشديد ايله غلطدر .

اَمّارَه { [ع] جبر صورتنده اعمال سيئه اجراسنى امر ايديجى ، ايدن . « بكا هيچ نفس امارهٔم كبى سوء قرين اولماز - بو دزد خانكينك كيمسه شرندن امين اولماز == حامىٔ آمدى » مؤنث سماعى اولان (نفس) ه صفت اوله‌رق قوللانيلير : نفس امّاره . بو تعبير (ان النفس لامّارة بالسوء) آيت كريمه سندن مقتبسدر . امارهٔلك نفسك اك زياده تربيه‌سز بولنديغى درجه‌در . بروجه آتى ترقى ايدر : نفس لوّامه . نفس مطمئنه نفس ملهمه . نفس راضيه ، نفس مرضيه . بوتعبيرات مخصوصه‌دن ماعداده (نفس)ك تذكيرى اولادر : نفس نفيس . نفس خبيث . نفس ظالم .

اَماكِنْ { [ع] (مكان)ك جمع الجمعى : اماكن مقدسه . اماكن مباركه . اماكن الصحه .

اِمالَه { [ع] ميل ايتدرمك ، ايتديرلمك : « اماله ايتمدى اول سروى سر

فرولرمز — راغب » او نونهالك طرفنزه اماله‌سى ممكن اولمدى § حركه‌نك غير طبيعى صورتده‌مدى . «آه‌اى ظالم دلكده حس شفقت يوقميدر ؟ مصراعنده‌كى (آه) كبى موقعنده براماله نه‌قدر خوشه كيده‌رسه : بن نه‌لر چكمكده‌يم بيلسه‌ك الكدن آه‌سنك ! مصراعنده‌كى (آه) كبى نابمحل بر (زحاف) اوقدر جان صيقار == طاهر المولوى » جمعى امالات .

اَمامْ { [ع] اوك .

اِمامْ { [ع] كنديسنه اقتدا اولنان ذات . امام مبين == لوح محفوظ . تعبير قرآنيدر . امام المسلمين == پادشاه اسلام .

اِمامَتْ { [ع] امامق . (امامتلك) غلط فاحشدر .

اِمامَه { [ع] تسبيحك باشنه كچيريلن اوزونجه مثقوب باشلق ايله توتون چبوغنك اوست اوجنه كچيريلن كهربا وسائره‌دن معمول آغيزلغه اطلاق اولنور . (امامهٔ سبحهٔ اقران) كبى تعبيرلر بكنلمز اولمشدر .

اَمانْ { [ع] قورقوسزلق ، امينلك ، مساعده : امان ديله‌ديلر . امان ويردى . امان ويرمدى . امان زمان ويرمدى . (امن وامان) قوللانيله‌بيلير عطف تفسيريلردندر § استمداد . شكايت ، تحذير ، تحذر اداتى : «الدن كيديور خستهٔ هجرانك امان كل ! — عونى » «كنار حوضده طورمه چكل دوشرسين امان !» . بودخى (الامان) كبى يرينه كوره سائر معانى‌يه‌ده دلالت ايده‌بيلير . (امانى بيلمه‌ميسين ؟) بويله موقعلرده قوللانيلير بر تعبيردر : « ايتمه افندم ايتمه امانى بيلمه‌ميسين ؟ — راسخ » .

اَمانْخواهْ { [ف] امان ديلييجى ، ديلين : خصم امانخواه . «خواه ناخواه دشمنى امانخواه ايلديلر» .

اَماناتْ { [ع] (امانت) ك جمعى : پوسته اماناتى ، بالخاصه طرف جليل خلافت اسلاميه وسلطنت عثمانيه‌دن حفظ ايدلمكده اولان متروكات جليلهٔ نبويه‌يه اطلاق اولنور . امانات مقدسه .

اَمانَتْ { [ع] حفظ اولنوب صكره‌رد اولنمق اوزره برآدمه توديع قيلنان شى ، « وجود عاريتيدر ، حيات امانتدر == نابى » امانته خيانت باشليجه رذائلدندر . بونى سزه امانت ايدييورم . اللهه امانت ! اللهه امانت اولكز ! اهل امانت == خيانتى اولميان آدم ، آدملر . دوائر دولتدن بعضلرينك عنوانى : شهر امانتى . رسومات امانتى . ويركو امانتى .

اَمانَةً { [ع] امانت اوله‌رق : امانةً براقيلان اشيا § حكومت طرفندن ياپيلان ، احاله طريقيله اولمايان : بوسنه اعشار امانةً اداره ايديلدى .

اَمانَتْدارْ { [ف] كنديسنه امانت ويريلن آدم ، امانتجى .

اَمانَتْدارى { [ف] امانتدارلق ، امانتجيلك .

اَمانى { [ع] (اُمْنِيَّه)نك جمعى ، آرزولر : امانىٔ مخصوصه .

اَمْبَرْبارِسْ { [روميه‌دن] معروف ميوه . (انبر بارس) دخى دينيلير .

اُمَّتْ { [ع] جماعت ، قوم ، طائفه § كنديلرينه طرف الهيدن پيغمبر كوندريلن طائفه : امت محمد (عليه السلام)

امتِ اجابت == امتك پیغمبرینه ایمان ایدن قسمی . امت دعوت == امتك پیغمبرینه ایمان ایتمین طاقمی. امة الله == مخلوق حق امت آخر زمان — اهل اسلام « اولالی پیغمبر آخرزمانه نعت گو — آب روی امت آخر زمانیدر سوزم == نفعی»

اِمْتِثال { [ع] کمال انقیاد ، اجرای مقتضی : امر الٓهی یه امتثال ایدرز . « سن ایشکده مقتضای عصره ایله امتثال == ضیاپاشا» امتثالاً == امتثال ایچون، امتثال طریقیله.

اِمْتِحان { [ع]دەنەمك، دەنمك: امتحان طالع § بر شخصك علمی ، فنی ، صناعی معلومات مکتسبەسنك در. جەسی آکلاشلمق اوزره ایدیلن آزمایش: « ادیب حکمت اوصانمازمی امتحانمدن ؟» عندالامتحان یکرم الرجل اویهان == انسان امتحان ایدیلنجه کندیسنه یا اکرام ویا اهانت اولنور . جمعی : امتحانات .

اِمْتِداد { [ع] اوزامق ، اوزانمق : امتداد ایام هجران . امتداد حیات . امتداد حیه .

اِمْتِراء { [ع] تردد ، اشتباه .

اِمْتِزاج { [ع] بربرینه اویمق. اویوشمق: امتزاج الوان § اویوشوب کچنمك : حسن امتزاج . « طبعمده بم کبی جواندر — پیران ایله یوقدر امتزاجی » « بن ده حیرانم نه کیفیتله ایتمش امتزاج — شاهباز غمزهٔ شوخکله آهو کوزلرك == عونی بك» جمعی امتزاجات .

اِمْتِصاص { [ع] امدك ، املمك: امتصاص لبن . بومعناده (مص) دخی قوللانیلیر .

اَمْتِعَه { [ع] (متاع)ك جمعی : امتعهٔ غریبه .

اِمْتِلاء { [ع] طولغونلق : امتلای معده.

اِمْتِناع { [ع] کری طورمق، چکنمك: ارباب نفاق ایله کورشمکدن امتناع ایدرم . « درد ایله جان ویردم استمداد درمان ایتمدم — دردناك امتنا عمدر دل درمان هنوز » امکانسزلق ، غیر ممکن اولش: اجتماع ضدینك امتناعی .

اِمْتِنان { [ع] ایلیکی باشه قاقمق : احسان بی امتنان . بارگران امتنان. « چکمه فلکده سفله‌لرك امتنانی — راغب » .

اِمْتِهان { [ع] ذلیل وحقیر اولمق «کلدك ده بودار امتحانه — دوشدك بوبلای امتهانه == لا »

اِمْتِیاز { [ع] مزیت صوریه ومعنویه — جه سائرلرندن آیرلمق : آنك ریاضیاتده امتیازی واردر § مساعدهٔ مخصوصه ، رخصت مخصوصه : غزته امتیازی، صاحب امتیاز . حقوق امتیازیه جمعی: امتیازات.

اَمْثال { [ع] (مِثْل) ك جمعی : الله امثال کثیره‌سیله مشرف ایلسون! «امثالی کورلمه‌مش اثردر == لا» (امثالی یوق، امثالسز) کبی تعبیرلر عامیانه‌صاییلیر

اَمْثال { [ع] (مثل) ك جمعی: ضروب امثال . امثال عرب .

اَمْثِلَه { [ع] (مثال) ك جمعی .

اَمْجاد { [ع] (مجید) ك جمعی : امجاد اسلاف . « ای خسرو تختگاه ارشاد ! — ای سید اصفیای امجاد! — وصاف » .

اَمْجَد { [ع] دها، اك، پك مجید، مجد و شرف صاحبی: امجد امجاد. امجد اماجد.

اِمْحاء { [ـ مـ یلد] محو ایتمك، ایدلمك: امحای جهالت. استعماله احتیاج واردر .

اِمْحاض { [ع] طوغریلقله ، خلوص ایله اجرا : امحاض نصح .

اِمْداد { [ع] مدد رس اولمق، یاردیم ایتمك : امداد ایتدی . امداده کلدی . امداده یتشدی . « مرك ایرر ارباب دردك عاقبت امدادینه — مکی » . امدادرس — امداده یه‌تیشن، یاردیمه کلن « اولمادك امداد رس فریاد امدادخواهمه — باقمادك ای مرحمتسز ! امتداد آهمه == طاهرالمولوی »

اِمْحاق { [ع] برکتی قاچمق ، فیضی زائل اولمق ، قارارمق .

اَمَدْ { [ع] صوك، نهایت: ابد بی امد.

اَمَدّ { [ع] دها، اك، پك مدید: امداعمار.

اَمْر { [ع] شونی شویله یاپ ، یاپسون یاخود یاپمه، یاپمسون دیه بیورمق، بیورمه : امر ایتدی . امر بیورلدی § بیوروق ، بیوریلان شی : اللهك امری بودر . اکثریا (نهی) ده (امر) دیپورز : یازدیه امر ایتدی . کیتمه دیه امر ویردی . بونك جمعی (اوامر)در: محررات رسمیه‌ده، خصوصیله خاقانلرنده (اراده) ویا (فرمان) ایله برلکده ایراد اولنور: امر واراده . امر و فرمان من له الامر == امر کندیسنك اولان ذات. (. . . حضرت من له الامر کدر.) ترکیبی یاکلش دکلدر . امر عالی == صدراعظم طرفندن ویریلن امر § شی ، ایش ، خصوص ، حادثه : امر جلی. امر مشکل. امر مهم . امر عجیب . اول امرده .

احالهٔ اعشار امرنده غیرتی کورلدی . بونك جمعی (امور) در . (اوامر) (امور) ، (امور) (اوامر) یرنده قوللانلماز .

اَمَرّ { [ع] دها ، اك ، پك آجی : امر ادویه .

اُمَراء { [ع] رئیس معناسنه اولان (امیر)ك جمعی: امرای عسکریه.
(امیر) ك جمعی : امرای عسکریه .
(امیره) ه ده باق .

اِمْرار { [ع] کچیرمك ، کچیرلمك : امر عمر . امرار . وقت . امرار ایام § آجی قیلمق، قیلنمق. هومایمر ولایحلی == نه آجی، نه ده طاتلی ایده بیلیر ؛ نه ضرری ، نه ده فائده‌سی واردر .

اَمْراض { [ع] (مرض)ك جمعی، خسته لقلر: امراض جلدیه. امراض مهلکه.

اَمْرَد { [ع] هنوز بییقلری ترله‌مکه باشلادیغی حالده چهره‌سنده توی اولمیان جوان : شاب امرد .

اَمْرنامه { [ف] امری حاوی کاغد ، بر بیوك ذات طرفندن کلن کاغد. امرنامهٔ سامی == صدر اعظمك امرینی حاوی کاغد .

اَمْرُود { [ف] آرمود. یوقاریده کوستر- لدیکی اوزره بو میوه‌یه فارسیده (اَرمود) دخی دینیلیر. بناءً علیه (آرمود شکلنده) معناسنه اوله‌رق (اَمرودی) دینلدیکی کبی (اَرمودی) دخی قوللا- نیلیر. (ارمودی الشکل)استعماله لزوم یوقدر . لازم کلیرسه (ارمودی شکل) دینیله‌بیلیر .

اَمْزِجَه { [ع] (مزاج) ك جمعی خویلر، طبیعتلر، مشربلر: امزجهٔ مختلفه. امزجهٔ اقوام .

اِمْساكْ [ع] طوتْجيلق، بخل § پرهيز ايتمك § اوروج طوتمق نيتيله وقت معينده اكل وشربدن منع نفس ايتمك. امساكيه = رمضانده وقت امساكى بيلديرمك اوزره ياپيلان جدول .

اَمْصارْ [ع] (مصر)ك جمعى: بلده‌لر، شهرلر ، قصبه‌لر : اهل امصار.

اِمْصاص [ع] امدرمك ، امديرلمك : امصاص لبن .

اِمْضاء [ع] مكاتيب و اوراقه اسمنى يازمق : « يازديغم كاغدى امضا ايدرم » § مكاتيب واوراقه يازيلان اسم : وضع امضا . امضا قويمق . امضا آتمق. امضالامق . واضع الامضا .

اِمْطارْ [ع] ياغدرمق ، ياغديرلمق : امطار مطر . امطار باران . ازمنهٔ قديمه‌ده من طرف الله حجارهٔ عذابك امطارى، اوزرينه اصحاب عصيان ترسان وكريزان اولمشلر ايدى .

اَمْطارْ [ع] (مَطَر)ك جمعى، ياغمورلر: نزول امطار. امطار فيض آثار .

اَمْعاء [ع] (مِعى) نك جمعى ، باغير-صاقلر . مفردى قوللانلماز .

اِمْعانْ [ع] كمال دقت : امعان نظر . نظر امعان . « باقديغم هريرده بروجه حقيقت سير ايدر - ديدهٔ حيدر نكاهم اول قدر امعان ايدر- فاتح لسانندن» .

اِمْكانْ [ع] قدرت داخلنده اولش ، ممكنلك : « امكان مساعد اولمدى تعديل حسرته - هپ كوزلرك كورنمه‌دهدر چشم حيرته » (امكانسز ، امكانى يوق) مقامنده (ممكنسز، ممكنى يوق) دينلمه‌ملى.

اَمْكِنَه [ع] (مكان) ك جمعى: اشرف امكنه .

اَمَلْ [ع] انتظار حصول، اوممه: زنكين اولمق املنده بولنيور . طول امل = اوزون اوزون قوروتيلرده بولنش: انسان اختيار اولدقجه كنديسنده ايكى خصلت كنجه‌لير: حرص، طول امل - حديث . § حصولى انتظار اولنان، اومولان شى ، مأمول : املى حصوله كلمدى .

اِمْلاء [ع] نسخه‌يه باقمقسزين ذهندن يازمق ، يازيق : « ايكى تاريخ ايلدم املا - خواجه نائلى » § سويليوب يازدرمق ، سويلنيلوب يازديرلمق : كتاب مبسوط، املا طريقيله تأليف اولنمشدر§ بر لسانك كلمه‌لرينى طوغرى يازمق فنى : املا بيلميور . «پارلاديردم شمدى تحريرات بى معناسنى - اولمسه مضحك اويا كاشلركه املاسنده‌در» املايه كلمك = صلاحپذير اولمق: « يازدم هزار موعظه املايه كلدى»§ طولدرمق ، طولديرلمق : املاى صحائف بوقابك شوقدر صو ايله املاسى ممكندر.

اَمْلاحْ [ع] (مِلح)ك جمعى، طوزلر .

اِمْلاقْ [ع] فقره دوچار اولمق : خشيت املاق .

اَمْلاكْ [ع] (مِلك) جمعى، انسانك تملك وتصرفنده بولونان شيلر: اموال و املاك .

اِمْلالْ [ع] اوصاندرمق، اوصانديرلمق: املال مستمعين . ارباب مطالعه نك املالى .

اَمْلَحْ [ع] دها ، اك ، پك مليح، ملاحتلى : املح الملاح . املح العرب = حضرت محمد عليه الصلاة والسلام. «وارسه‌ده چوق مليح او املحدر- وارسه‌ده چوق فصيح او افصحدر »

اَمْلَسْ [ع] خشونتسز، دوز، پروزسز: حجر املس .

اَمْنْ [ع] قورقوسزلق ، امينلك : امن و آسايش . « ملك نظمك خطبهٔ امن و امانيدر سوزم - نفعى »

اَمْنِيَّتْ [ع - مولد] قورقوسزلق ، امينلك : امنيت مملكت، عدم امنيت § اعتماد، كوروئمه : امنيت تامه . امنيتى سوءاستعمال ايتدى . امنيت ايده‌مم. امنيتم يوق.

اَمْواتْ [ع] (ميت)ك جمعى، اولولر : احيا واموات. اموات مسلمين.

اَمْواجْ [ع] ، مَوج) ك جمعى ، طالغه‌لر: « ساحلده ترانه ساز اولوردى- امواج پياپيك ورودى » .

اَمْوالْ [ع] (مال) ك جمعى : اولاد واموال .

اَمْواه [ع] (ما - ء) نك جمعى . نظمده(مِياه) ه بدل قوللانيله بيلير.

اُمَمْ [ع] (اُمّت) ك جمعى : امم سالفه ، خير الامم ، خير امم = پيغمبرمزك امتى. «اتفاق ايتدى بو معناده امم- ازهر اللون ايدى فخر عالم = خاقانى».

اُمَناء [ع] (امين)ك جمعى : آلاى امناسى ، صندوق امناسى .

اُمْنِيَّه [ع] اومولان شى ، مقصود، مأمول « امنيه‌ده مركوز ايكن لفظ منيه - كيم راحت ايدر اوله‌دن اوّل املنده - لا » § اوممه ، اميد .

اُمُورْ [ع] شى ، ايش ، خصوص، حادثه معناسنه اولان (امر) ك جمعى: امور عظيمه. امور مهمه. معضلات امور . تسهيل امور . امور آشنا = ايش بيلير آدم . امور ديده = برچوق شيلر كورمش صاحب تجربه آدم. موفق الامور ، مسهل الامور = جناب حق . (اوامر) ده باق .

اُمُومَتْ [ع] آنالق صفتى: امومت و ابوت . حقوق امومت.

اَمَوِيَّه [ع] (امية بن عبد شمس) ه منسوب اولانلر ، دولت امويه = معاوية بن ابى سفيان طرفندن اسلامده ايلك تشكيل ايديلن حكومت .

اَمْهالْ [ع] (مَهَل) ك جمعى، مهلتلر .

اَمْهارْ [ع] (مَهر) ك جمعى، نكاحلر ، ديكر جمعى اولان (مهور) زياده قوللانيلير .

اُمَّهاتْ [ع] (ام) ك جمعى: اقدام امهات . امهات لغت .

اِمْهالْ [ع] مهلت ويرمك ، ويرلمك: داين شو قدر كون مديونى امهال ايتدى. مديونك امهالى لازم كليوردى.

اُمُّ هانى [ع] حضرت علينك همشيره‌سى اولان (فاطمه بنت ابى طالب)كه ذات اقدس پيغمبرى بو مخدرهٔ معززه‌نك سعادتخانه‌سنده ايكن معراجى تشريف بويورمشدر . « بر شب كه سراى ام هانى - اولمشدى اوماهك آسمانى = شيخ غالب » (امهانى) شكلنده يازلماملیدر .

اُمّى [ع ف] اوقويوب يازمق بيلمين: شخص امى . امى سنان . پيغمبرمزك اوصاف شريفه‌سندندر . افندمزك بتون عوالمى شعشعه‌سنه غرق ايتمش اولان انوار علم وعرفاندن حصه‌ياب تنور اولان حقبين كوزلره بو عنوان جليلك پك پارلاق كورينه‌جكى شبهه‌سزدر . « اوقومازكن

اوخلیلك خلقی — ایتدی ملزم علمای سلفی — نیچه امی که کتبخانهٔ حق ـ اولدی تألیفی ایله مستغرق — خاقانی» امیٔ صادق = پیغمبرمز .

آمیالْ { [ع] (میل) ك جمعی .

اُمید { [ف] اومه، اوموش: « امیدرد ایله‌در ویردیکی سلام دخی — مانی ـ » میمك تشدیدیله‌ده قوللانیلیر . « بیـكلر یاشـا ای نهـال امید » امید بخش = امید ویریجی : امیـد بخش موفقیت . امیدبخشانه = امیدبخش اولانه یاقیشه‌جق صورتده : التفات امید بخشانه. امید بخشی = امید بخشلق. امید وار = امیدلی : ایستدیکم کبی بر نعت شریف یازمغه موفق اوله‌جغمه امید وارم. امید ـ وارانه = امید واراولانه یاقیشه‌جق صورتده . امید واری = امید وارلق . امیدگاه ، امیدگه = امید یری: « کلدم آچیل ای امیدگاهم ؟ » .

اَمیر { [ع] بر تومك، بر مملکتك رئیسی: امیرالمؤمنین = خلیفهٔ رسول‌الله، پادشاه اسلام، امیر مکهٔ مکرمه § سلالهٔ محمدیه‌دن اولان ذات. (اُمَرا) بومعناده قوللانیلماز . امیر الحاجّ = حجه کیدن ذواته عائد اموره نظارت ایتمـك اوزره طرف خلافت اسلامیه‌دن تعیین اولنان مأمور مخصـوص (حاجّ) بوراده (حجاج) معناسنه اسم جمعدر. (امیرالحج) قوللانلماملی. غیر رسمی صورتده (مُلك الحاجّ) قوللانیله‌بیلیر. امیرالامرا = رتبهٔ معلومه‌یی حائز اولان عزتلو پاشا. امیر آخور = سرای همایون آخورینه نظارت ایدن مأمور.

اَمیرانَه { [ف] امیر اولانه یاقیشه‌جق صورتده : کسوهٔ امیرانه ، وقار امیرانه. « اوجهانکیر کیتدی ایرانه — هم امیرانه هم خبیرانه » .

اَمین { [ع] یورکنده قورقو اولمیان ، اندیشه‌سز ، متردد دکل ، امنیت ایچنده: امینم . امین اولکز . امین یر. « یوزم فرش ایلدم خاك درجانانه‌یه ممدوح ـ کوزم یوق عرش اعلاسنده جبرائیل ، امین اولسون = ممدوح » « ده کیشمز سینهٔ سوزان سنك زهرابهٔ تیغك — فیوض نفخ احیاسیله روح الله، امین اولسون = طاهرالمولوی» . اعتماد اولنور ذات، معتمد : امین آدم. جبریل امین § (امانت) تعبیر اولنان دوائر دولتك رئیسلری: شهر امینی . رسومات امینی . ویرکو امینی.

اِناء { [ع] ظرف، قاب قاجاق. جمعی اوانی.

اِنابَتْ ، اِنابَه { [ع] ترك معاصی ایله حقه رجوع . اخذ دست انابت = برمرشده مراجعتله طرق علیه‌دن برینه انتساب . بعض مواضعده (انابت) قوللانلماز : حضرت شیخه اِنابه ایتدم. کندیسندن انابه آلدم . انابه ویردی .

اَنابیب { [ع] (انبوبه) نك جمعی اینجه بورولر .

اِناثْ { [ع] (اُنثی) نك جمعی ، قادینلر: وظائف الاناث . اناث مکتبی . ضم ایله غلطدر .

اَناجیل { [ع] (انجیل) ك جمعی : اناجیل اربعه .

اَنار { [ف] نار دینیلن میوه : انار خوشکوار .

اِنارَه { [ع] (تنویر) ه باق .

اُناس { [ع] نظمده (ناس) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

اَنافِسْ { [ع] (اَنفَس) ك جمعی، پك نفیس شیلر : انافس آثار.

اَنامْ { [ع] جمله مخلوقات § خلق: رب الانام. شهریار انام. سیدالانام = حضرت محمد .

اَنامِلْ { [ع] (انمله) نك جمعی. مفردنده همزه ومیمك اوچ درلو حرکه‌سی جائزدر . پارماق اوجلری . الدن کنایه اولور : امرنامه‌کز انامل آرای تعظیم اولدی، انامل زیب اجلال اولان لطفنامهٔ والالری .

اِنامَه { [ع] اویوتمق ، اویودلق : انامهٔ طفل شیر خوار . معصومك انامه‌سی .

اَنانیّتْ، اَنائیّتْ ، اَنانیّتْ { [ع ـ مولد] بنلك. اوچنجیسی زیاده مستعملدر . « لاف دعوای انانیت نه لازم عاقله ـ هر کسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار = اسعد مخلص پاشا»

اَنانی { [ف] کندینی برشی ظن ایدن جاهل، احمق. اعوام اصطلاحاتی صیراسنه کچمشدر .

اِنباء { [ع] (اخبار) ه باق .

اِنباتْ { [ع] یردن بتیرمك ، بتیرلمك : انبات نباتات .

اَنبارْ { [ع] (نبر) ك جمعی. ایچنده ذخائر و اشیا حفظ اولنان بنا، بولوك ، مفرد حکمنده‌در . مفردی قوللانلماز .

اَنبازْ { [ف] اورتاق، یارداق. بی انباز = شریکسز شریکی اولمیان: خدای بی انباز .

اَنباغْ { [ف] برزوجك تحت نکاحنده بولنان قادینلردن هر بری ، اورتاق .

اَنبانْ . اَنبانَه { [ف] طاغارجق ، چانطه . « اولما ای طبع حریص ! انبان کشـای اضطراب = نابی »

اَنبانچه { [ف] کوچك طاغارجق، چانطه.

اِنبِساطْ { [ع] یایلمق : انبساط قطره § وسعتلنمك ، توسع : انبساط قابلیت § کوکل آچیقلغی ، فرحلیلق : کسب انبساط. « ایام انبساط ایله‌در لذت حیات ـ طوفان غمده آدمه لازمی عمر نوح = اسعد».

اِنبعاثْ { [ع] ایلری کلمك. نشأت ایتمك: او مسرت خبر عافیتکزك ورودندن انبعاث ایتمش ایدی .

اُنبوبَه { [ع] اینجه بوری.

اَنبوه { [ف] چوق. غلبه‌لك: کروه انبوه.

اَنبیاء { [ع] (نبی) نك جمعی : انبیای بنی اسرائیل ، خاتم الانبیاء = حضرت محمدمصطفی (صلعم).

اَنبیق { [ع] کئول و عطریات و سائره تقطیرینه مخصوص آلت. محاوراتده کسر ایله قوللانیلیر .

اِنتاج { [ع] نتیجه ویرمك ، حصوله کتیرمك، حاصل ایتمك: عطالت فقری انتاج ایدر .

اِنتِباه { [ع] اویانیقلق، آ کاهلق، عدم غفلت.

اِنتِشارْ { [ع] صاچلمق : انتشار دموع . انتشار کواکب.

اِنتِحارْ { [ع] کندینی اولدرمك : فعل قبیح انتحار .

اِنتِحالْ { [ع] باشقه‌سنك شیئی حقنده بندردیه ادعا ایتمك، بنمسه‌مك.

اکثریا شعر حقنده قوللانیلیر.

اِنْتِخابْ [ع] سچمك، سچلمك: انتخاب مأمورین. «بویله‌یی مأمور ایده‌لم انتخاب = سعیدبك» بن شو کتابی انتخاب ایتدم. بونك انتخابی اقتضا ایتدی. بیت انتخاب = منتخب بیت: «بو موزون قد ایله حقاکه بیت انتخابمسین — ندیم» «عجب نشانلایه‌جق بیت انتخاب اولمش — فطنت» جمعی: انتخابات.

اَنْتَرَه‌صُو [ایتالیانجه‌دن] منفعت، استفاده. انتره‌صوجی = منفعت جو.

اَنْتْرِیقَه [فرانسزجه‌دن] ایش قارشدرمه، حیله، اویون. انتریقه‌جی.

اِنْتِزاعْ [ع] (نزع)ه باق.

اِنْتِسابْ [ع] نسبت، تعلق پیدا ایتمك، منتسب اولمق: «شکر کیم بر بارگاه لطفه قیلدم انتساب — نفعی» «نه بر اهل دنیایه ایتدم تعبد — نه بر اهل تقوایه وار انتسابم»

اِنْتِساجْ [ع] طوقونمق، نسج اولونمق. منسوجات کبی ایکی طرفدن جزکیلی وسطر نجلی اولمق.

اِنْتِساخْ [ع] قوپیه‌سی چیقارلمق، استنساخ ایدیلمك.

اِنْتِساقْ [ع] نظام اوزره دیزلمك، دوزکون اولمق: اتساق اشیا.

اِنْتِشارْ [ع] یایلمق: انتشار بوی گل. انتشار خبر § طاغلمق، نشر اولنمق: انتشار آثار قدیمه.

اِنْتِصابْ [ع] دیکیلوب طورمق: انتصاب عمود § کلمه، قاعدهٔ نحویه اوزره منصوب اولمق.

اِنْتِصاحْ [ع] قبول نصیحت، ویریلن نصیحته تطبیق حرکت.

اِنْتِصافْ [ع] یاری اولمق: انتصاف رمضان.

اِنْتِطاقْ [ع] نطاق، کمر قوشانمق، قوشاق باغلامق «کهکشاندن انتطاق ایتمشده اولمشدر فلك — خدمت علیای پیغمبرده دامن درمیان = طاهر المولوی»

اِنْتِظارْ [ع] بکله‌مك، بکله‌نلمك، گوزله‌مك، گوزله‌نلمك: انتظار بهار. «بکا عائد دکل ذوق انتظاری — خزاندن غم چکن بکار بهاری» مثلا (وروده‌ی انتظار اولنیور) دینلمه‌ملی، (ورودینه انتظار اولنیور) دینلملی.

اِنْتِظامْ [ع] دوزکونلك، نظام تحتنده بولنمش: انتظام امور. «غازهٔ عطار ایله گلمز عجوزه انتظام = ضیا پاشا»

اِنْتِعاشْ [ع] خسته‌لقدن، یاخود دوشمشکن قالقمق.

اِنْتِعاظْ [ع] قیام وقوامه گلمك، صلابت وقوت پیدا ایتمك.

اِنْتِفاءْ [ع] یوق اولمق، آره‌دن چیقمق، اورته‌دن قالقمق: بر اقلیمده ضیای شمسك انتفاسندن نهارکده منتفی اولماسی لازم گلیر.

اِنْتِفاخْ [ع] قابارمق، شیشمك: انتفاخ بطن.

اِنْتِفادْ [ع] تماماً اخذ: انتفاد حق. انتفاد مطلوب.

اِنْتِفاعْ منفعتلنمك: بوسنه موزه‌لکدن خیلی انتفاع ایتدی.

اِنْتِفالْ [ع] نافله نماز قیلمق: انتفال سحر خیزان.

اِنْتِقاءْ [ع] سچمك، آییرد ایتمك.

اِنْتِقادْ [ع] (تنقید)ه باق.

اِنْتِقاضْ [ع] بوزلمق: انتقاض سلسلهٔ روایات.

اِنْتِقالْ [ع] بر یردن دیکر یره کوچمك § دنیادن آخرته کوچمك § بر شیدن دیکر شیئه کچمك § بر شیدن دیکر شیئی آکلامق، قرینه ایله آکلامق: «عقلك ایلر نقل اسرار معانی غیبدن — عاقلان حیران حسن انتقالکدر سنك» جمعی: انتقالات.

اِنْتِقامْ [ع] اوج آلمق، اخذثار. (آلمق) ماده‌سیله استعمالی (ایتمك) ماده‌سیله استعمالندن اولادر. «هله بن تائب اولدم هجو ایله هم انتقام آلدم — نفعی» «مظفر وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز — راغب» عزیز ذوانتقام = جناب حق. «انتقام ذوالجلاله گلدی ملعون الرجیم ۱۳۲۶ = مقتول فهیمك تاریخ هلاکی = طاهرالمولوی» جمعی: انتقامات.

اِنْتِکاسْ [ع] باش آشاغی دوشمك، سرنکون اولمق: انتکاس علم خوارج.

اِنْتِماءْ [ع] انتساب.

اِنْتِهاءْ [ع] نهایت بولمق، غایته ایرمك. (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز. انتها پذیر = نهایت بولمق شانندن اولان، نهایت بولیجی § نهایت، غایت: «باق ملکنه وارمی انتهاسی! — باق ذهنه صیغارمی کبریاسی!» § ایدیلن نهیی قبول ایله گری طورمق. بو معناده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیله‌بیلیر: «بزی نهی ایتدی انتها ایتدك».

اِنْتِهابْ [ع] (نهب) یرنده قوللانیله‌بیلیر. جمعی: انتهابات.

اِنْتِهاجْ [ع] یول بولمق: انتهاج قافله.

اِنْتِهازْ [ع] فرصتی غنیمت بیلمك، فرصت دوشورمك: انتهاز فرصت.

اِنْثِقابْ [ع] دلنمك: انثقاب لؤلؤ.

اُنْثی [ع] دیشی، قادین، قیز. جمعی اناث.

اِنْجاءْ [ع] قورتارمق، قورتارلمق: انجای اهل سفینه.

اِنْجازْ [ع] وعدی یرینه کتیرمك، وعد یرینه کتیرلمك: «وعد لطف ایلرایسه‌ك آز ایله — لیك موعودیکی انجاز ایله — سنبلزاده» ایدیلن وعدك انجازی لازم گلیر. انجاز وعد. جمعی: انجازات.

اَنْجامْ [ف] نهایت: «انجامه ایرر موسم گل خاره‌ده قالماز — نیلی» نظمده ادات تأکید اوله‌رق قوللانیلان (آخر) مقامنده‌ده ایراد اولنه‌بیلیر. نظم ونثرده بو مقامده (آخرالامر) دیمك اولان (انجام کار) دها زیاده قوللانیلیر: انجام کار بو درده گرفتار اولدی. (انجام کار) (ایشك صوکی) دیمك‌ده اولور: انجام کاری دوشونملی. (آخرالامر) بو معناده قوللانلماز.

اِنْجِذابْ [ع] چکیجی برشیئه طوغری چکلمك، جاذبه سببیله میللنمك: کهپاره‌نك کهربایه انجذابی. قلبك حسنه انجذابی. «شدتلیدر انجذاب طبعم» جمعی: انجذابات.

انجر [ع] ایصیرغان اوتی . فصیله‌ٔ انجریه .

انجرار [ع] چکلمك ، منجر اولمق : انجرار کلام § کلمه، قاعدهٔ عربیه اوزره مجرور اولمق .

انجزام [ع] کلمه، قاعدهٔ عربیه‌اوزره مجزوم اولمق .

انجلاء [ع] آچیلوب روشن اولمق : انجلای سحر . انجلای تیغ ژنکدار . § آچیقلق : « باقدم‌که هواده انجلاوار — اولدم‌بالکزجه خانه بیرون »

انجم [ع](نجم)لك جمعی، ییلدیزلر: «نظم قرآن کبی ای انجم رخشان‌هدی‌سزی استاد فلك اتمدی تنظیر هنوز » .

انجماد [ع] طوکمق : انجمادما. انجماد نهر. انجماد طبیعت .

انجمن [ف] مجلس ، جمعیت : انجمن دانش. انجمن تفتیش ومعاینه. « کچن‌کون انجمنده یوق ایمش (حیرت) بوتون هیئت ــ عربجه برعباره ظن‌ایدوب قرآنی چیزمشلر = اشرف » § مجتمع ، طاقم : اوبك : انجمن اولمشلر . صحراده انجمن انجمن اوطوریورلردی .

انجیر [ف] معروف میوه. محاوراتده همزه‌نك کسریله تلفظ اولنیر . «لقمهٔ هرمرغکی انجیر نیست = حضرت مولانا » انجیر هر اوفاق قوشك لقمه‌سی اولاماز .

انجیل [ع] حضرت‌عیسایه (علیه‌السلام) نازل اولان‌کتاب‌سماوی «انجلای رخی باقدقده فتیل ـ سوندی قندیل زبور وانجیل = خاقانی» انجیل محرف . احکام انجیلیه .

انحاء [ع] (نحو) لك جمعی. جهتلر ، طرفلر : انحای صحرا . مفردی

بومعناده قوللانلماز .

انحاف [ع] نحیف قیلمق ، فیلنمق : انحاف وجود .

انحداد [ع] قانبورلاشمش: انحدادظهر.

انحدار [ع] اینشه طوغری اینمك : انحدار قطار . انحدار سیل .

انحراف [ع] اکیلوب بوکیلوب‌میللنمك: « ایدرمی‌یم صانیرسکز طریق حقدن انحراف؟ » انحراف مرمی. انحراف مزاج = کیفسزجه اولمق . قیریقلق ، قیرغیلمق . جمعی : انحرافات .

انحصار [ع] برحد داخلنده قالوب خارجه تجاوز اتمه‌مك : هیچ برعاقل، ادراکك نفسنه انحصارینی ادعا ایده‌مز § بعض محصولات فروختنك بر شخصه یاخودبرشرکته‌ویا براداره‌یه‌منحصر اولمسی امتیازی ، (مونوپول) : انحصار دخان .

انحطاط [ع] آشاغی اینمك، آشاغیلامق : انحطاط یسار. انحطاط ذکا . سن انحطاط .

انحطام [ع] قیریلمق اوفالانمق .

انحلال [ع] آچلمق، چوزلمك، حل‌اولمق انحلال عقده . انحلالپذیر = انحلال قبول ایدیجی : قابل انحلال .

انحناء [ع] اکلمك ، اکرلمك : انحنای راکع . انحنای خط .

انخساف [ع] یره کچمك: انخساف‌دار قارون§ کوراولمق: انخساف عین . جمعی : انخسافات .

انخشاش [ع] بربرینه طوقنه‌رق خیشیردامق ، چاتیردامق : انخشاش اوراق اشجار . انخشاش اسلحه. جمعی : انخشاشات .

انخفاض [ع] آلچاقلانمق : انخفاض قدر .

انخناق [ع] نفس کسیلوب بوغلمق .

انحس [ع] زیاده نحوستلی ، چوق اوغورسز ، پك مشئوم : ایام نحس .

انداب [ع] یاره اوکولدقدن صکره یری پکشمك : التیام واندماب جریحه .

انداخت [ع] آتمه ، آتلمه : طوپلری انداخت ایتدیلر . طوپلرك انداختی. نعره انداخت ایتدی کبی تعبیرلر عامیانه اولمقله برابر طوغرو دکلدر .

انداخته [ف] آتلمش : انداختهٔ کوشهٔ نسیان ایدلدی . انداختهٔ حفرهٔ هلاك اولدی .

انداد [ع] (ندّ) لك جمعی : مثللر، نظیرلر، اشلر: اندادواضداد. « کیم که وارمثل وشبیهی بولنور عالمده ـ منحصر ساکه فقط رتبهٔ نفی انداد = نابی »

انداز [ف] آتمق معناسنه اولان(انداختن) مصدرندن‌مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : لنکر انداز = دمیرآتان. تیرانداز = اوق‌آتان . پای انداز = یول یکه‌سی کبی آیاق آلتنه سه‌ریلن شی. «خرقهٔ حضرت فخر رسله اطلس چرخ‌اولاماز پای‌انداز = خواجه نشأت». سلاح انداز = کیلرده‌تفنکله‌مسلح وکمی خدماتنده غیرمستخدم بحریه نفراتی.

اندازه [ف] معروف اولچو § حد : خیاط بی احتیاط اندازه‌دن‌خارج سوزلر سویلمکه باشلادی «حلب انده ایسه بونده بولنور اندازه ـ ایشته میدان سخن کیتمیه‌لم شیرازه = لا » .

اندام [ف] انسانك بدنی ، بوی بوص : کل اندام . نازك اندام . آیینهٔ اندام = اندام آیینه‌سی، انسانك‌بدننی تماميله کوسترن‌بیوك آیینه§ آیینه اندام = اندامی آیینه کبی پارلاق ، کوزل . بدن انسانك یجیمی: اندامل، اندامسز .

انداوه [ف] صیوا صیوایه‌جق آلت ، ماله .

اندر [ع] دها ، اك ، پك نادر .

اندر [ف] ادات‌ظرفیت : ده ، ایچنده . عربی ویا فارسی ایکی کلمه بیننده بولنور : بلا اندر بلا . « ابتلا خانهٔ حزین‌کوکلم حزن اندر حزن » (قات اندرقات) ترکیبی — (قات) ترکجه اولدیغندن — یاکلشدر .

اندراج [ع] داخل، مندرج اولمق :شو مسائلك بو کتابه اندراجی . (درج) زیاده قوللانیلیر .

اندراس [ع] آثری قالمامق اوزره بوزیلوب محو اولمق : اندراس ابنیه . اندراس بنا .

اندرون [ف] برشیئك ایچی ، داخل § (درون) زیاده قوللانیلیر . وقتیله حرم همایون دائره‌سنه (اندرون همایون) دینیلیردی . «اندرون سینه‌دن چیقسون چراغم اولسون آه= علی رضا»

اندرز ، اندرز [ف] نصیحت، تنبیه، توصیه .

اندفاع [ع] صاوولمق : اندفاع موانع .

اندك [ف] آز : طفل اندك سال .

اندماج [ع] دورولوب صارلمق، ایچنه یرلشمك . اکثریا (حسن اندماج) مقامنده قوللانیلیر .

اِنْدِمالْ { [ع] چیبان ایی اولمق .

اَنْدوخْتَه { [ف] قازانلمش .

اَنْدود { [ف] سورمك ، طلا ایتمك معناسنه اولان (اندودن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: زراندود = مطلی ، یالدیزلی.

اَنْدوز { [ف] قازانمق ، اکتساب ایتمك معناسنه اولان (اندوختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : زر اندوز، حکمت اندوز .

اَنْدوه ، اَنْدُه { [ف] غم ، اچ صیقینتیسی .

اَنْدوهگین ، اَنْدُهگین ، اَنْدوهناك ،

اَنْدُهناك { [ف] غملی ، ایچی صیقیلان .

اَنْدیش { [ع] دوشونمك معناسنه اولان (اندیشیدن) مصدرندن مشتق اولوب ترکیب حالنده قوللانیلیر : دور اندیش = دەرین دوشونن، عاقبت اندیش = صوکنی حساب ایدن «کار اولده کیشی عاقبت اندیش کرك = لا»

اَنْدیشَه { [ف] فکر ، خیال : « اندیشەم اولور بوی لطفیله معطر — نفی » بومعناده آز قوللانلمغه باشلامشدر§ دوشونجه ، محترزانه دوشونمه ، قورقو : « نەبر اندیشەسی نه برغمی وار — اکرم».

اَنْدیشْناك { [ف] دوشونجەلی ، مکدر ، محترز .

اِنْذارْ { [ع] برخصوصك تبلیغیله تحذیر وتخویف ، (تبشیر) ك ضدی : هرپیغمبر ، مبعوث اولدیغی قومی انذار ایتمشدر . جمعی : انذارات .

اِنْزالْ { [ع] ایندرمك ، ایندیرلمك : انزال کتاب . جمعی انزالات .

اِنْزِواء { [ع] چکیلوب بربوجاقده اوطورمق ، زاویه نشین اولمق : « خانه بردوش سینه چاك بم — انزواخواه زیر خاك بم » .

اِنْس { [ع] بشر ، ذریت آدم : انس وجن . انس وملك . مفردی (انسی) در .

اُنْس { [ع] آلیشیقلق ، آنیشقینلق . (طوتمق) مادەسیله استعمالی ترك ایدلمەملی : مجنون آهولر ایله انس طوتمش ایدی . (ایتمك) مادەسیله قوللانلماز. انسا انس = انسی چوق، پرانس: مجلس انسا انس. « بزم انسا اندەبرهم نفس بولدم ینه - ایلدم برنالەده ارباب‌حالی آه‌کو = نی لسانندن » .

اِنْساء { [ع] اونوتدرمق، اونوتدیرلمق : انسای ماضی .

اَنْساب { [ع] (نَسَب) ك جمعی : علم‌الانساب .

اِنْساق { [ع] ایراد کلام مسجع: انساق کلام . انساق سخن . جمعی : انساقات .

اِنْسالْ { [ع] دول پیدا ایتمك،ایدلك. جمعی انسالات .

اَنْسالْ { [ع] (نسل)ك جمعی .

اِنْسانْ { حیوان ناطق : انسان انسانك شیطانیدر§ ابی آدم، وجدانلی آدم: سزی انسان اولدیغکز ایچون سودم. انسان اولمق قولای دکل. «سوزی انسان اولور اما اوزری انسان اولماز — فضولی» «کیمسەیی دلتنك آزار ایتمه انسانلق بودر = نظیم » انسان‌العین = کوز ببکی. انسانی،

انسانیه = انسانه منسوب: شکل انسانی. احوال نسانیه .

اِنْسانِیَّت { [ع] انسانلق ، وجدانلیلق، ایپللك: انسانیت صاتین آلنماز. « پریسك، بی بدلسك، طرز وطوللك هپ مسلمدر — نەچاره بی‌وفاسك آه انسانیتك یوقدر = حالت افندی» انسانیتکار = انسانیتلی . انسانیتکارانه = انسانیتلی اولانه یاقیشەجق صورتده. انسانیتکاری = انسانیتکارلق .

اَنْسَبْ { [ع] دها ، الك، پك مناسب.

اِنْسِجامْ { [ع] آب روان کبی بر دوزی‌یه کیتمك ؛ دوز کون . ارتباطلی اولمق : انسجام کلام .

اَنْسِجَه { [ع] (نسیج)ك جمعی اولمق اوزره تشکلات عضویەیه دینلمش ایسەده لغت کتابلرنده یوقدر . بومعناده (نسیجه ونسائج) قوللانلسه دها طوغری اولور .

اِنْسِدادْ { [ع] قاپانمق، طیقانمق: انسداد سوراخ . انسداد شکاف .

اِنْسِلابْ { [ع] محو اولمق ، انسلاب شعور . انسلاب آرام .

اِنْسِلاخْ { [ع] صیریلوب چیقمق، صویلمق: « شوق دیدار کله جسممدن ایدر جان انسلاخ - ایلدی پیراهنندن ماه کنعان انسلاخ - فائق روح »

اِنْسِلاكْ { [ع] یوله کیرمك ، سالك اولمق : شاهراه شریعته انسلاك مدار یگانهٔ نجاتدر .

اِنْسِلالْ { [ع] صیریلمق، مسلول اولمق: « کوکلر ایندی حذر نظرهٔ اجلالندن — صاقندی پارەلیلر سیفك انسلالندن » .

اِنْسِیاقْ { [ع] برسائقه ایله چکیلوب کیتمك ، آردی صیره کیتمك: انسیاق مباحث. جمعی: انسیاقات: انسیاقات کلام .

اُنْسِیَّتْ { [ع - مولد] آلشمه ، الفت ایتمه : « شکله شوخی مردمله عجب انسیت ایتمشدر - شیخ‌الاسلام عارف» استعمالنه احتیاج واردر .

اِنْشاء { [ع] یاپمق ، یاپلمق ؛ وجوده کتیرمك : کتیرلمك : انشای مکاتب. جمعی : انشاآت§ حسن کتابت§ اصول حسن کتابت § نسبت خارجیەسی اولمیان کلام ، بوبولده کلام ایرادی . انشائی ، انشائیه = انشایه منسوب : کلام انشائی، مصارف انشائیه . انشائیات = نسبت خارجیەسی اولمیان جملەلر .

اِنْ شاءَ الله { [ع] الله ایسترسه معناسنده دعا تعبیریدر . (انشاالله) یازلماملی .

اِنْشادْ { [ع] شعر اوقومق : انشاد شعر. انشاد قصیده. معناسنده اوقونان شعر، اوقویانك زادهٔ طبعی اولمق خصوصی معتبر دکلدر. جمعی: انشادات.

اِنْشاطْ { [ع] نشئەلندیرمك . نظمده (تنشیط) ه بدل قوللانیلیر .

اِنْشِتاتْ { [ع] طاغلمق، پرا کنده اولمق. (تشتت)ه بدل قوللانیلەبیلیر.

اِنْشِراحْ { [ع] آچلمق ، کوکل آچلمق: انشراح قلب . « کوستررر بر باشقه عالم شمدی هرصحرا بکا - انشراحم شرح اولنماز غیری دنیالر بم » ،

اِنْشِعابْ { [ع] شعبەلنمك ، انشعاب قبائل .

اِنْشِقاقْ { [ع] یارلمق : انشقاق قمر . انشقاق خامه .

اِنْشِلالْ { [ع] پوطلر ، شرلو ، بلالر . آتیلەرق آقمق: انشلال سیل. نهرك انشلالی.

اَنْصابْ { [ع] (نصب) ك جمعی .

اِنْصاتْ { [ع] صوصمق ، صوصوب دیكلەمك: « قرآن اوقونورکن ایلە انصات » .

اَنْصارْ { [ع] (ناصر)ك جمعی : وقتیلە مدینهٔ منورەدە ساكن اولان (اَوس) و(خزرج) قبیلەلرندن اعلای كلمةالله خصوصندە حضرت محمدە یاردیم ایدن ذوات كرام . سیّدالانصار = معاذ بن جبل. مفردی بومعنادە قوللانلماز. بوایكی قبیلە بیننده اوتەدن بری شقاق اولدیغی حالدە بركت صحبت نبویە ایلە قارداش اولمشلردر .

اَنْصاری { [عۀ] انصار كرامدن اولان ذات : ابو ایوب انصاری.

اَنْصافْ { [ع] (نِصف) ك جمعی .

اِنْصافْ { [ع] عدالت ، معاملهٔ عادلانە: « اهل دل بر برینی بیلمەمك انصاف دكل = نفعی » بعضاً(الانصاف) مقامندەدە ایراد اولنور . « چكیلیرمی بو مظالم ، انصاف!»

اِنْصِبابْ { [ع] دوكلمك : انصاب آب .

اِنْصِباغْ { [ع] بویانمق § انواع تجلیات آلهیەیەمظهریت: «نقشبنددركە عشقمكە سرانصباغ ــ رونمونددر اهل حالە پیكرمدن رنك رنك ــ فائق ممدوح ».

اِنْصِرافْ { [ع] كری دونمك: انصراف زوار § اسم قاعدهٔ عربیە اوزرە منصرف اولمق .

اِنْصِرامْ { [ع] انقطاع .

اَنْصَفْ { [ع] دها ، اك ، پك انصافلی: انصف اهل سوق .

اِنْضاجْ { [ع] پخته قیلمق ، قیلنمق ، كماله ایردرمك ، ایردیرلمك: انضاج طعام . انضاج میوە .

اِنْضِباطْ { [ع] انتظام . یولندە اولمق § ضبط وربطك یولندە اولمسی آسایشك تأمینیلە امور ضابطەنك یولندە جریانی .

اِنْضِمامْ { [ع] قاتلمق : برمبلغك دیكر مبلغە انضمامی . (التحاق) بومقامدە قوللانلماز .

اِنْطاقْ { [ع] سویلتمك ، سویلەتمك: انطاق آلی . برسا كتك انطاقی . انطقَ اللهُ الحق = جناب حق طوغری‌یی سویلتدی .

اِنْطِباخْ { [ع] پیشمك : انطباخ طعام .

اِنْطِباعْ { [ع] باصلمق،مطبوع،منقوش اولمق : انطباع كتاب. صورتك آینەیە انطباعی .

اِنْطِباقْ { [ع] اویمق ، مطابق اولمق : انطباق ظرفین . قاپاغك كاسەیە انطباقی . جمعی : انطباقات .

اِنْطِفاء { [ع] سونمك : انطفای حریق.

اِنْطِلاقْ { [ع] كیتمك: انطلاق ابنای سبیل .

اِنْطِماسْ { [ع] زائل اولمق ، بلیرسز اولمق .

اِنْطِواء { [ع] دورولوب بوكلمك، مطوی اولمق: انطوای ورقه. انطوای ثوب .

اَنْظارْ { [ع] (نظر) ك جمعی : جلب انظار دقت .

اِنْظارْ { [ع] تأخیر ، امهال : انظار ابلیس .

اِنْظِلامْ { [ع] طوعاً ویا كرها ظالمك ظلمنە بویون اكمك .

اِنْعامْ { [ع] احسان نعمت : « احتیاجی وارایسەانعام ایت ــ سنبلزادە» یالكز انسان حقندە قوللانیلیر . مثلا (كوپكە اتمك انعام ایتدم) دینلمز . جمعی : انعامات .

اَنْعامْ { [ع] (نعم) ك جمعی . دەوە ، صیغیر ، قویوندن عبارت حیوانات § حیوان كبی آدملر § سورهٔ انعامی حاوی سور مشهورهٔ قرآنیە مجموعەسی .

اِنْعِدالْ { [ع] (عدول) . بدل قوللانیلەبیلیر .

اِنْعِدامْ { [ع] یوق اولمق .

اِنْعِزالْ { [ع] معزول اولمق: پیغمبرلرك مسند جلیل نبوتدن انعزالی متصور دكلدر .

اِنْعِطافْ { [ع] میللنمك، تمایل، توجه: « صید بی قیدك اولور عالی كوكلر فوج فوج ــ انعطاف ایتدكجە صیاد الاعالی كوزلرك » جمعی: انعطافات.

اِنْعِقادْ { [ع] قورلمق، مرتب اولمق: انعقاد مجلس. جمعی: انعقادات.

اِنْعِكاسْ { [ع]مقلوب اولمق،مقابلنەدونمك، عكس ایتمك : انعكاس ضیا . انعكاس آواز . « فیض حسنكدن كوكلر نورە غرق اولمقدەدر ــ انعكاسندن اولور ماهك سرایا غرق نور» جمعی: انعكاسات.

اَنْعُمْ { [ع] (نعمت)ك جمعی. نظمدە قوللانیلەبیلیر . نثردە (نِعَم) قوللانیلیر .

اَنْفْ { [ع]بورون. ابوالانف = بویوك بورونلی.انفیە = بورونەچكیلن توز .

اِنْفادْ { [ع]بتیرمك،بتیرلمك؛توكتمك، توكدلمك : انفاد نقود ، انفاد اموال .

اِنْفاذْ { [ع] اوتەطرفە كچیرمك ، كچیرلمك: انفاذ تیر . انفاذ مرمی § حكمنی ویرمك ، حكمی ویرلمك ، اجرا : نفاذ ارادە. بومعنادە (تنفیذ) دخی قوللانیلیر. جمعی : انفاذات .

اَنْفارْ { [ع] (نفیر)ك جمعی : جماعتلر .

اِنْفارْ { [ع] اوركوتمك، اوركودلمك: انفار حمار . انفار صید.(تنفیر) باشقە یولدە قوللانیلیر .

اَنْفاسْ { [ع] (نَفَس) ك جمعی.صولوقلر: انفاس معدودە§سوزلر: انفاس شیخ مكرم . نفائس الانفاس .

اِنْفاقْ { [ع] خرج ایدوب توكتمك، خرج ایدیلوب توكدلمك : فی سبیل الله انفاق اموال . جمعی انفاقات .

اِنْفِتاحْ { [ع] آچلمق : انفتاح باب .

اِنْفِجارْ { [ع] طاڭ یری آچلمق ، شفق سوكمك : انفجار صبح بهار § آقمق، صو یردن قاینایوب آقمق: انفجار عیون .

اِنْفِراجْ { [ع] آچلمق: انفراج زاویە§ كوكل آچلمق .

اِنْفِرادْ { [ع] یالكز اولمق ، یالڭزدە كیمسە بولنمامق : « وجودی هر برینك باشقە عالمدر حقیقتدە ــ اولور آنكچون اهل دل جهاندە انفراد اوزرە ــ نفعی» حال انفراد. علی الانفراد = بربر . (تفرد) باشقە یولدە قوللانیلیر .

اِنْفِراقْ { [ع] آیرلمق : انفراق خطین.

أنفس [ع] دها ، اك ، پك نفيس : انفس آثار . طعام انفس .

أنفس [ع] (نفس) ك جمعى . (آفاق) ه مقابل ايراد اولنور : « اى مهر نبوت سنى قابلميدرانكار؟ — پرشعشعه‌در فيضك ايله انفس وآفاق » (نفوس) مقامنده قوللانلماز .

انفساح [ع] بوللاشمق ، ككيشلنمك : انفساح مكان . بو معناده (تفسح) دخى قوللانيلير .

انفساخ [ع] بوزلمق : انفساخ احكام انجيليه . انفساخ نكاح .

انفساد [ع] بوزولمه ، فساده اوغرامه : انفساد معده .

انفصال [ع] آيرلمق ، يرندن آيرلمق § معزول اولمق . جمعى : انفصالات .

انفصام [ع] قيرلمق ، اوزلمك . كسلمك : انفصام حبل . انفصام مجادله .

انفطار [ع] يارلمق : انفطار سما .

انفطام [ع] سوددن كسلمك : انفطام صبى .

أنفع [ع] دها ، اك ، پك فائده‌لى .

انفعال [ع] متأثر اولمق : انفعال نفس § كوجنمك : انفعال صديق . جمعى : انفعالات .

انفكاك [ع] آيرلمق : سايه صاحب سايه‌دن انفكاك ايتمز . « ايتمه‌سين برلحظه اى طاهر كوزمدن انفكاك — رؤيت جانان بنمچون نعمت رؤيت كبى = طاهر المولوى » .

انفلاق [ع] يارلمق ، آچلمق : انفلاق صباح . « كلدى صباح روز جوانى‌يه انفلاق — لا » .

أنفلوئنزا [فرانسزجه‌دن] نزلهٔ مستوليه . نوبتلى وشدتلى نزله صورتنده صالغين بر خسته‌لك .

انفهام [ع] آكلاشلمق : انفهام مأل .

انقاء [ع] پاك ، تميز ، طاهر قيلمق : انقاى دل .

انقاذ [ع] قورتارمق ، قورتارلمق : ناردن انقاذ . ضلالدن انقاذ .

انقاص [ع] اكسيلتمك . اكسيلدبلمك ، نظمده (تنقيص) ه بدل قوللانيله بيلير .

أنقاض [ع] (نقض) ك جمعى . بنا يقينتيلرى : « شمدى انقاض ايچنده پنهاندر — نظرمدن صاقنديغم جانان » مفردى قوللانلماز .

انقاع [ع] منقوع ياپمق ، صوده ايصلاتمق .

انقباض [ع] چكيلوب طوپلانمه ، بوزلمه § صيقنتى ، قسوت . انقباض درون § طوتوقلق ، پكلك ، قبضلق .

انقراض [ع] بر فاميليا ، بر قوم ايچلرندن كيمسه قالمامق اوزره بيتوب كيتمك (بولمق) ماده‌سيله قوللانيلير .

انقسام [ع] بولنمك ، قسم قسم اولمق : انقسام كلمه . جمعى : انقسامات .

انقشار [ع] قابوغى صويلمق : انقشار بادام .

أنقص [ع] دها ، اك ، پك ناقص .

انقضاء [ع] بيتمك ، تمام اولمق : انقضاى مدت .

انقضاض [ع] چاتلامق : انقضاض ديوار § قوش هوادن يره قونمق ايچون سوزيلوب اينمك : انقضاض طائر .

انقطاع [ع] كسلمك : انقطاع نفس . انقطاع جريان .

انقلاب [ع] دونكيشمك . باشقه شكله قالبه كيرمك « عارف احوال اولان بر حالته دل باغلاماز — انقلاب ايلر زمان ادبار اولور ، اقبال اولور = طاهر المولوى » انقلاب اخير ؛ جمعى : انقلابات .

انقلاع [ع] كوكندن قوپارلمق : انقلاع شجر . بو معناده (تقلع) دخى قوللانيله‌بيلير .

انقهال [ع] بسبتون ضعيف ومجالسز دوشمك : مرض انقهال .

انقياد [ع] رام اولمق ، اطاعت : امره انقياد . انقيادا = انقياد صورتيله ، طريقيله : مركزه انقيادا كلدم .

انكاح [ع] انكاح ايتمك ، ايديلمك (تنكيح) زياده قوللانيلير .

انكار [ع] اويله دكلدر ديمك ، دينلمك ، (اقرار) ك ضدى : « چوق ترقى ايتدى فن ديرلرسه انكار ايلمه » بديهياتك انكارى نصل ممكن اولور؟ « لذتى انكار اولونماز بذل واسراف ايتمه‌نك — آه ضمننده اكر انديشهٔ وام اولماسه = نابى » .

انكباب [ع] يوزى اوستنه دوشمك ، قاپانمق : انكباب فرس .

انكتام [ع] مكتوم اولمق : انكتام اسرار .

أنكر [ع] دها ، اك ، پك وحشى ، بد ، چيركين : ان انكر الاصوات لصوت الحمير = « انكر اصوات اشك صوتيدر » .

انكسار [ع] قيرلمق : انكسار كوزه . انكسار خاطر . « آب حيوان اولسه‌ده وصلك كتيرمم يادمه — خيلى دمدر شيشهٔ خاطرده واردر انكسار — شيخ الاسلام يحيى » § بد دعا ايتمك : « پك ديزكين ايتمه خلق ايديور انكسار طور ! »

انكساف [ع] كونش طوتلمق : انكساف شمس .

انكشاف [ع] آچلمق : انكشاف ازهار § آچيغه چيقمق ، آشكار اولمق : انكشاف اسرار . الاشياء تنكشف باضدادها = هرشى ضديله منكشف اولور . « ضيانك انكشافى شمسدن شمسك صيادندر = نورس » .

انكلپس [ع] ييلان بالغى .

أنگبين [ف] بال . كافك ضميله شهرت بولمشدر .

أنكشت [ف] كومور .

أنگشت [ف] پارماق . « انكشت خطا اوزاتمه اويله — بش بيتنه برنظيره سويله — غالب » انكشت بردهان = حيران . بو تركيبده (حيرت) معناسى ذاتاً موجود اولديغندن (انكشت بردهان حيرت) ديمكده معنى اولمامق لازم كلير . فقط (انكشت حيرت بر دهان) بويله دكلدر . انكشت بدندان = متعجب ، متحير ، متندم . انكشت شك = شهادت پارماغى .

أنگشتر ، أنگشترى [ف] يوزوك . عالمى تسخير ايچون خاتم نه‌لازم طبعمه — بن سليمان خيالم نه‌يلايم انكشترى » = نفعى »

أنگشت نما [ف] پارماقله كوستريلير ، مشهور وممتاز : « علويت وضـ .ده انكشت نماسين ـ نكزر روشك

حیدره برشانلی فتاسین » .

آنگشتنه { [ع] یوکسوك .

آنگشته { [ف] خرمن صاوورمقده قوللانیلان پنجه شکلنده اوزون صاپلی آلت ، یابا .

آنگلیون { [ف] انجیل § نقاش مشهور (مانی)نك یاپدیغی رسملری حاوی مجموعه‌سی : « کلك مانیٔ قدرله صفحات عالم ـ اولدی همکونهٔ نقش‌ورق انکلیون ـ منیف » .

آنگور { [ف] اوزوم . آب انکور = شراب § اوزوم صویی ، شیره : « عشق سینه‌کده نهان ایله مجازی ایسه‌ده ـ آب انکور خم ایچره کیده‌رك باده اولور ـ لا »

آنگورك { [ف] کوز بیکی .

آنگیز { [ف] قوپارمق ، قارشدیرمق ، ایرات ایتمك معناسنه اولان (انکیختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : فتنه انکیز = فتنه قوپاران .

أنمله { [ع] پارماق اوجی ، الدن کنایه اولور : أنمله پیرای تکریم اولان التفاتنامه‌کز . (انامل) دها زیاده قوللانیلیر .

أنموذج { [ع] اورنك ، موستره . (نموده) ویا (نمونه) نك معربیدر . بعض علمانك قولنه کوره عربیده فصیحی (نموذج) در .

أنوار { [ع] (نور) ك جمعی : نشر انوار .

أنواع { [ع] (نوع) ك جمعی ، چشیدلر : انواع ازهار .

أنور { [ع] دها ، اك ، پك نورلو § کوزل : روی انور .

أنوف { [ع] (انف)ك جمعی ، بورونلر : ترغیم انوف .

إنهاء { [ع] تبلیغ ، رسماً تبلیغ : انهای کیفیت § بر مأمورك مافوقنده‌کی مأموره بر ماده‌یی حاوی اولمق اوزره یازدیغی کاغد .

أنهار ، أنهر { [ع] (نهر)ك جمعی : « جوشه لاابالی روشلی انهاری » (انهر) نظمده قوللانیله‌بیلیر .

إنهباط { [ع] (هبوط) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

إنهداش { [ع] دالاشمق : انهداش کلاب .

إنهدام { [ع] ییقلمق : انهدام بنا ، انهدام حائط . ذی روح حقنده قوللانلماز .

إنهزام { [ع] بوزلمق : انهزام دشمن ، « انهزام جند اعدا کلدی پیش چشمه — حمدی » جمعی : انهزامات

إنهماك { [ع] شدت میل بردوام : تحصیل علمه انهما کی واردر . مذموماتده دهازیاده قوللانیلیر . معناسنده ذاتا (کمال) مندرج اولدیغندن (کمال انهماك) دینلمه‌مك لازم کلیر .

أنیس { [ع] انس والفت ایدن ، مؤانس § انس والفت اولنان ، مأنوس .

أنیسه { [ع] آتش : « انیسه موسم سرما کلنجه پك سویلیر »

أنین { [ع] اوف دیمه ، ایکله‌مه ، ایکلتی : آه وانین . « افتراقك فصلنی یاز دقجه ایلر دل انین ـ کلك حزن انکیز ، کوکلم سازینك مضرابیدر »

أوائل { [ع] (اوّل)ك جمعی ، ابتدالر : ایلول اوائلی . اوائل کلمات . اوائلده = اولکی زمانلرده .

أوابد { [ع] (آبده) نك جمعی : اوابد سلاطین . اوابد اعاظم . اوابد بلغا . اوابد قهرمانان .

أواخر { [ع] (آخر)ك جمعی . صوکلر : اوائل واواخر . شباط اواخری ، اواخر کلمات .

أواسط { [ع] (اوسط) ك جمعی . اورته‌لر : نیسان اواسطی . اواسط کلمات .

أواضح { هر شهر قمرینك ۱۳ ، ۱٤ ، ۱٥ نجی کیجه‌لری .

أوامر { [ع] بیوروق ، بیوریلان شی معناسنه اولان (امر)ك جمعی : اوامر وارده . اوامر علیه .

أوان { [ع] زمان : برلکده بولندیغمز اوانده . (آوان) غلطدر .

أوانی { [ع] (إناء)نك جمعی : اوانئ سیم وزر (آوانی) غلطدر .

أوّاه { [ع] چوق آه ایدن « عطف کوش رقت ایله آهمه — مرحمت قیل سینهٔ اوّاهمه = لا » § چوق دعا ایدن § یورکی مرحمتلی ، رقتلی § ایمانی قوی § علم دینده متبحر . قرآن کریمده بو کلمه ایله حضرت ابراهیم توصیف بیورلمشدر .

أوب { [ع] طرف : صوب مکارم اوب .

أوّاب { [ع] رجوع ایدن کری دونن .

أوباش { [ع] (وبش) جمعی : لاابالی ، تربیه‌سز ، چاپقین طاقمی : اوباش علمه . « میل مسجدی ایدر میکده‌لر اوباشی ؟ ـ فضولی » مفردی قوللانلماز .

أوبوس { [فرانسزجه‌دن] کوچك خمبره .

أوپه‌را { [ایتالیانجه‌دن] تیاتروده موسیقی ایله اجرا اولنان منظوم فاجعه § بودرلو اویونلرك اجراسنه مخصوص تیاترو . اوپرا قومیق = نثر ایله قاریشیق مضحك اوپرا اویونی § بودرلو اویونلرك اجراسنه مخصوص تیاترو .

أوتاد { [ع] (وتد)ك جمعی ، قازیقلر : اوتاد الارض = طاغلر ، اوتاد البلاد = رؤسا ، سرکارده بولنانلر . اوتادالفم = دیشلر .

أوتار { [ع] (وتر) ك جمعی ، تللر ، کیریشلر : اهتزاز اوتار .

أوثان { [ع] (وثن)ك جمعی ، پوتلر : کسر اوثان .

أوثق { [ع] اك زیاده محکم ، پك چوق شایان اعتماد .

أوج { [ع] کواکبك زمینه نهایت بعدی اولان درجه ، بعدابعد § یوکسك .

أوجاع { [ع] (وجع) ك جمعی آغریلر : اوجاع شدیده .

أوجب { [ع] دها ، اك ، پك واجب : اوجب وجائب .

أوجکیر { [ف] یوکسکه چیقیجی ، چیقان ، یوکسلن : « طوته‌لی یازقوش دیلنده‌مقام — اوجکیراولدی نالهٔ عشاق »

أوجه { [ع] دها ، اك ، پك موجه ، وجهلی ، مناسبتلی : اوجه اقوال .

أوحش { [ع] دها ، اك ، پك وحشی ، وحشتلی .

أوداء { [ع] (ودید) ك جمعی . محبلر ، دوستلر : اودای قدیمه . مفردی قوللانلماز .

اَوْدِیَه { [ع] (وادی) نك جمعی. دره‌لر: سیول‌اودیه تخریب ابنیه ایتمکده ایدی. تشدید ایله غلطدر.

اَوْرادْ { [ع] (وِرْد) ك جمعی : اوراد شریفه. «نه تسخیرایتدی کلزاری، نه اوردی آتشه خاری — بنه طورماز اوقور- سین روز وشب اورادك ای‌بلبل-بهایی »

اَوْراقْ { [ع] (وَرَق)ك جمعی، یاپراقلر: سقوط‌اوراق. اوراق‌حوادث. «ای‌عاشق‌اولدیغم‌نهالان — اوراقکزی کیم ایتدی تالان ؟ » « کوکلده نه وار ایسه سیلندی - اوراق اوزرنده قالدی سودا »

اَوْرامْ { [ع] اورم) ك جمعی. بدنده حاصل اولان شیشلر : اورام منخریه .

اَوْرِدَه { [ع] (ورید)ك جمعی، بویون دامارلری.

اُورْدینو { [ایتالیانجه‌دن] داینك بعده امر ایده‌جکی‌یره تادیه اولنمق اوزره یازیلان تحویل ، امر وحواله § برحموله قونشمنتوسنك قومپانیا طرفندن دکشدیرلسیله کمرکدن اشیانی چیقارمق ایچون ویریلن حواله .

اورْسا { [ایتالیانجه‌دن] کمینك صول طرفی. اسکله§ کمینك‌روزکا- رك کلدیکی‌طرفه‌یاقین‌برجهته دوندیرلسی. اورسابوجه = کاه‌صوله‌کاه صاغه دونه‌رك یوریمك .

اَوْرَنْكْ { [ف]تخت: زیوراورنك عثمانی حضرت‌سلطان محمد خان ثانی (آوَرَنْك) تلفظی غلطدر .

اَوْزارْ { [ع] (وِزْر)ك جمعی، یوکلر ، کناهلر : حامل اوزار .

اَوْزانْ { [ع] اسم اولان (وَزْن)ك جمعی . اوزان شعریه. اوزان جدیده .

اَوْساخْ { [ع] (وَسَخ) ك جمعی، کیرلر: ازالهٔ اوساخ .

اَوْساطْ { [ع](وَسَط)ك جمعی. اوساط امور = افراط وتفریطدن عاری امور . خیرالامور اوساطها .

اُوسْتا، اُوسْتادْ { [ف]نظمده(استاد)ه بدل قوللانیله‌بیلیر.

اَوْسَطْ { [ع] برشیئك‌اورته‌سی، اورته یر . بومعناده (وَسَط) زیاده قوللانیلیر. جمعی لازم کلنجه (اوساط)ه بدل (اواسط) دینیلیر§ اورته، اورته حاللی ، اعلی ایله ادنی آره‌سی .

اَوْسَعْ { [ع] دها، اك ، پك کنکیش.

اُوسْکُوفی، اُسْکُوفْ، اُسْکُفْ اروبجه دن] اصلی (اوسقوفیا) سرپوش، تقیه.

اَوْشَنْ { [ع] طالقاووق .

اَوْصافْ { [ع] اسم اولان (وصف)ك جمعی : اوصاف جلیله .

اَوْضاعْ { [ع] اسم اولان (وضع)ك جمعی ، طورلر ، طوروشلر : اوضاع غریبه . « فلك هپ ایتدیکی اوضاعه شیمدی پك پشیماندر» — ریاضی

اَوْضَحْ { [ع] دها ، اك ، واضح ، وضوحلو .

اَوْطانْ { [ع] (وطن)ك جمعی: اوطان مهاجرین . ترك اوطان .

اَوْعِیَه { [ع] (وعاء) نك جمعی . قابلر ، دامارلر تشدید ایله غلطدر .

اَوْفَرْ { [ع] دها ، اك ، پك چوق ، زیاده .

اَوْفَقْ { [ع] دها، اك ، پك اویغون.

اَوْفی { [ع] دها، اك، پك‌وفالی§دها، اك ، پك کلی : تام .

اَوْقاتْ { [ع] (وقت)ك جمعی: اوقات معینه . اوقات صلات. اوقات خمسه .

اَوْقافْ { [ع] اسم اولان (وقف) ك جمعی: اوقاف همایون . اوقاف نظارتی .

اُوقیانوس { [یونانجه‌دن معرب] بحر محیط.

اَوْکارْ { [ع] (وَکْر) و (وَکْرَه) نك جمعی، قوش یووالری: اوکار عنادل.

اَوْکَدْ { [ع] دها ، اك ، پك تأکیدلی، قوتلی: اوکد اوامر. امراوکد.

اَوَّلْ { [ع] برنجی، ایلك : اول‌مخلوقات. اول ماسمعت = برنجی دفعه اوله‌رق ایشتدیکم شی . اوّل‌الاوّلین = برنجیلرك برنجیسی، الله . (صوکده‌کیلرك صوکنجیسی) دیمك‌اولان (آخرالاخرین) دخی اوصاف الٰهیه‌دندر. صبیاندن اظهار اسلام ایدنلرك اولی حضرت علیدر § باشلانغیج ، ابتدا : کتابك اولی: کلمه‌نك اولی . اول امرده § مقدم ، مقدمکی ، مقدما : سز آندن اول کلدیکز. برآن اول . اول زمان . (اول وآخر) (ابتدا وصوك) دیمك اوله‌بیلیرسه‌ده اکثریا (مقدماً ومؤخراً) مقامنده قوللانیلیر : اول وآخر اشعار اولندیغی اوزره . . .

اوَّلاً ، اَوَّلاً { [ع] برنجی درجه‌ده ، برنجی اوله‌رق : اولاشو- راسنی بیلملی‌که . . .. (ثانیا ، ثالثاً) کبی امثالیله‌برلکده بولندیغی وقت حسن تقابل حصولی‌ایچون تنوین ایله ایرادی ترجیح اولنور : اولاً اوکرنملی. ثانیاً اوکرتملی.

اَوْلادْ { [ع] (وَلَد) ك جمعی . اوغللر : اولادعلی. اولاد مملکت. مفرد مقامنده‌ده قوللانیلیر . مثلا بر پدر برقاچ اوغلنه خطاباً (بنی دیکلیکز اولادم!)، « بنی دیکلیکز اولادلرم ! » دیه‌بیله‌جکی کبی آنلردن یالکز برینه خطاباً (بنی دیکله اولادم !) دخی دیه‌بیلیر . اما (ولدم !) دیه‌مز . بومسئله خطابه مخصوص دکلدر .« بنی تصدیق ایدك اولاد! دیبورسك اما — باقالم طوغریمی ای سوز ابه‌سی ! هر دیدیکك » .

اَوْلادِیَّتْ { [مولد] اولادلق ، اولاده مخصوص دیمك اولوب بابادن اوغله‌انتقال‌ایده‌جك اولان اوقاف‌جهتلرینه تعبیر ایدیلیر : خصایت ، مشیخت کبی علم و عرفانی مقتضی اولان وظائفك اولادیت اولماسی پك نابجادر .

اُولو، اُولی { [ع] صاحب معناسنه اولان(ذو) نك‌جمعی. ترکیبسز قوللانلماز . اولوالعزم = اوامر وارادهٔ الٰهیه‌نك اجراسنه اك زیاده‌اهتمام بیوران پیغمبران ذی شان . جناب ابن عباسدن مروی اولدیغی اوزره اولوالعزم شوبیتده کوسترلدیکی وجه ایله بشدر : « اولوالعزم نوح‌والخلیل الممجد ، وموسی وعیسی والحبیب محمد»(علیهم‌السلام). اولو الامر = پادشاه‌اسلام، اسلام‌پادشاهلری:

اولوالامره اطاعت واجبدر . اولوالابصار = بصر صاحبلری : نظر دقت اربابی: فاعتبروا يااولی الابصار. اولوالالباب = عقول سليمه اصحابی : « كمال عقلنه حيران اولور اولوالالباب. (اولی) آز قوللا- نيلير: اولی‌النهی = اصحاب عقول. نقلتنه مبنی (اولوالنهی) قوللانلماز . (اولو) لو تعبيرلر اسلوب فارسی اوزره مضاف‌اليه اولنجه قاعدهٔ عربيه‌يه توفيقاً (اولی) صورتنه قونلمق لازم كلمز . مثلا (مسلم اولو الالباب) دينيلير، (مسلم اولی الالباب) دينلمك اقتضا ايتمز .

اَوْلَوِيَّتْ [ع] اَوْلالق، اَوْلَى، مرجح، ترجيحه‌لايق اولش: اولويت نه‌طرفده ؟ § بالطبع ، ديه‌جك قالمامق صورتيله: برمكتوب يازه‌ماز ايسه بركتاب يازه‌ميه‌جغی اولويتله ثابت اولور .

اَوْلَىٰ [ع] مرجح ، ترجيحه لايق ، دها ايی : بوراده قالمق اورايه كيتمكدن اولادر . شيوهٔ ايرانه اتباع ايله (اَوْلیٰ) صورتنده استعمالی سليقه‌سزه مخالفدر . هله (اَوْلَيتَر) هيچ اويماز .

اُولىٰ [ع] (اول) ك مؤنثی ، برنجی: دفعهٔ اولی . طبعهٔ اولی . رتبهٔ اولی . جُمادَیِ الاولی . ادواتدن برينه بتيشنجه آخرنده الف كبی اوقونور(ی) بولنان سائر كلمات كبی الف ايله يازيلير: فلان سنه‌نك جمادی الاولاسی .

اَوْلِياء [ع] (وَلِی) نك جمعی: اولياء الله، اوليای امور. اوليای اطفال.

اَوَّلِيّاتْ [ع]مقدمات، ابتدا كی جهتلر: ايشك اولياتی بيلنملی § هر عاقلك بلا تردد تصديق ايده‌جكی خصو- صات:(آتش ياقار)قضيه‌سی اولياتندر.

اَوَّلِينْ [ع] اولكيلر، اول كلن انسانلر، اسكی زمان آدملری .

اَوَّلِينْ [ف] اولكی ، الك ابتدا كی : « آخرين علم جوهر اول — اولين رتبهٔ كامدر — رياضی »

اُومْنِيبُوسْ [لاتينجه‌دن] شهرلرده ايشلين عمومی آرابه .

اُونِيفُورْمَه [ايتاليانجه‌دن] ملكيه وعسكريه البسهٔ رسميه‌سی. «بد اصله نجابتی ويرهميچ اونيفورمه — زردوز پالان اورسه‌ك اشك ينه اشكدر = ضيا پاشا » « اونيفورمه يله نمايشلر ايدن نو جاهان — لوحه‌لرده كورولن رسم وقيافت كبيدر . = لا »

اَوْهامْ [ع] اسم اولان (وَهْم) ك جمعی : اوهام و خيالات . « اوهام وعقول اوغرايه‌جق راه دكلدر- نائلی قديم »

اَوْهَنْ [ع] دها ، الك ، پك ضعيف، كوشك. طايانيقسز. وان اوهن البيوت لبيت العنكبوت = اوهن بيوت بيت عنكبوتدر .

اَهالی [ع] (اهل)ك جمعی. بر مملكتده، برقصبه‌ده ، بر كويده ساكن اولانلر : اهالیٔ بلده . اهالیٔ قديمه : اسكدار اهاليسی. « اهالیٔ دنيا، اهالیٔ آخرت ، اهالیٔ جنت ، اهالیٔ جهنم » دينلمز .

اِهانَتْ [ع] بغير حق تحقير : يزيد آل رسوله اهانت ايتدی .

اِهْتِداء [ع] هدايت بولمق ، دين‌حقه كيرمك ، مسلمان اولمق .

اِهْتِزاز [ع] تتره‌مك : اهتزاز اوتار- ساز § فرحدن ، نشاطدن حركته كلمك : « لرزه‌ويرسه‌ك جوقيدر اجسامه ای كويای راز — تا ابد ارواحه سازكدرمدا اهتزاز » جمعی: اهتزازات.

اِهْتِمام [ع] ايشه دقتله باقمق : « تحصيل علمه سعی ايده‌لم اهتمام ايله » جمعی : اهتمامات .

اُهْجُوَّه [ع] (هجويه) يه بدل قوللانيله‌بيلير . (اُهْجِيّه)دخی دينيلير . همزه‌نك فتحيله غلطدر .

اِهْداء [ع] هديه ايتمك ، ايدلمك ، هديه كوندرمك . كوندرلمك : اهدای سلام . « سنسين ايدن اهدا نيچه كمكشتهٔ راهی » مصراعنده اولديغی كبی هدايت ايتمك معناسنده قوللانلماملی .

اَهْداب [ع] (هُدْب) ك جمعی : كير- پيكار . مفردی قوللانلماز .

اِهْدار [ع] ابطال ، الغا : اهدار دم . اهدار اصل ترجه .

اَهْدَب [ع] كيرپيكی جوق آدم § اوزون كيرپيكلی آدم : اهدب الاشفار .

اِهْراب [ع] قاچيرمق: هراب عدد.

اِهْراق [ع] دوكمك،دوكلمك، آقتمق آقيدلمق : اهراق دموع .

اِهْلاك [ع] هلاك ايتمك ، ايدلمك : اهلاك عصات .

اِهْلال [ع] (لَبَّيْكَ) چاغيرمق: اهلال حجاج.

اَهْرام [ع] (هَرَم) ك جمعی . مصر- ده‌كی معروف قديم ابنيهٔ عظيمه. (عجائب سبعه) دن معدوددر .

اَهْل [ع] صاحب ، مالك ، متصف اولان ، اولانلر : اهل عرضدر . اهل اخلاصدندر . اهل هنردر . اهل وقوفدندر§ بريرده‌ساكن‌اولان،اولانلر: اهل قريه . اهل جنت. اهل جهنم §زوج وزوجه‌دن‌هربری: اهليله خوش‌كچينيور§ مقتدر ، بجره‌بيلير . ارباب : بو ايشك اهلی دكلدر . « اهل اولان قدرين بيلير بن جوهرم مدح ايلمم — نفعی » اهل‌بيت = برذاتك، برپيغمبرذيشانك، خصوصيله حضرت محمد صلی‌الله عليه وسلم افندمزك متعلقات سنيه‌لری: محب اهل‌بيت. اهل‌الله = آنجق اللهه ربط قلب ايدن ، ايدنلر. ولی ، اوليا : كبار اهل‌الله . اهل طريق = طريق عليه‌دن برينه منتسب اولان . اولانلر : اهل طريقدر. اهل طريقدندر . اهل دل = عارف، عرفا، صاحب عرفان اصحاب عرفان : اهل دلدر ديه‌مم سينه‌سی صاف اولميانه= اهل‌دل بربرينی بيلمه‌مك انصاف‌دكل - نفعی » «اهل خبره — بر خصوصه دائر اطرافلی معلوماتی اولان ، اولانلر : اهل خبره‌در . اهل خبره‌دندر. اهل‌قبله — مسلمانم‌دين، دينلر: اهل‌قبله اكفار اولنماز. اهل‌سوق — اصناف‌طاقمی. اهل‌دنيا = دنيايی آخرته ترجيح ايدن، ايدنلر ، اهل آخرت ، عقبا = آخرتی دنيايه ترجيح ايدن ، ايدنلر « اهل دنيا دنياده — اهل عقبا عقباده — هربری برسوداده — بكا اللهم كرك = عزيز محمود هدايی »

اَهِلَّه [ع] (هِلال)ك جمعى : يكى آيلر . حضرت محمد صلى الله عليه وسلمه اهله‌يه دائر سؤال ايراد اولندى . اسلوب حكيم اوزره جواب اعطا بيورديلر .

اَهْلى [ع ف] آلشمش ، آليشقين ، وحشى دكل : اهلى حيوانات . حيوان اهليه .

اَهْلِيَّت [ع] اقتدار ، برايشك عهده‌سندن كله‌بيله‌جك حالده بولنمش : اهليتى مسلمدر . اصحاب اهليتدندر .

اِهْليلَج [ع] معروف دارو ، هليله : قاره هليله . صارى هليله . اهليلَجى = بيضى الشكل .

اَهَمّ [ع] دها ، اك ، پك مهم : اهم امور . تقديم الاهم على المهم = اهمى مهمه تقديم ، ايكى ايشدن دكرى زياده اولانى ابتدا نظر دقته آلش .

اِهْمال [ع] بوشلامق ، بوشلانلق ، حالى اوزره براقلمق ، ترك ايتمك ، ايدلمك : اهمال امور . اهمال نقطه . « چون دوشندى مجالك ايتمه اهمال = فضولى »

اَهَمِّيَّت [ع] مهملك ، دكرليلك ، نظر دقتى جالب اولش : اهميتى يوق اهميتسز . « كيم اهميت ويرر ناجى ملامت سنكنه ؟ »

اَهْواء [ع] (هَوى)نك جمعى . نفسك آرزولرى ، شهوات . اهل اهوا .

اَهْوال [ع] (هَوْل)ك جمعى قورقولر : اهوال قيامت .

اَهْوَل [ع] پك قورقونج اهول احوال .

اَهْوَن [ع] ضررسز ، خفيف § دها ، اك ، پك ضررسز ، خفيف : اهون شرين § اوجوز § دها ، اك ، پك اوجوز . اهونيت = اهونلك ، اوجوزلق .

اَهْوِيَه [ع] هوانك جمعى ، الحان موسيقيه ، موزيقهٔ اهويهٔ لطيفه ترنمساز اوليوردى .

اَهْيَب [ع] دها ، اك ، پك مهيب : اهيب هيا كل .

اَهْيَف [ع] اينجه بللى ، ياقيشيقلى كنج .

اَىْ [ف] ادات ندا . عربى ، فارسى ، تركى كلمات وتركيباته داخل اولور : اى عزيز ! اى دوست ! اى كوكلم ! بعضاً حذف اولنور : « خالق ، نه غريب خلقتم وار ! » تكرارى لازم كلنجه بنه (اى) دينيلير . شيوهٔ فارسى‌يه اتباع ايله (وى) دينلمك مهجوردر : « اى عدالتلى شهريار انام ! — اى جلالتلى تاجدار بنام ! »

اَيا [ع ف] ادات ندا . ياالكز عربى ، فارسى كلمات وتركيباته داخل اولور . اكثريا تركيبات فارسيه‌ده قوللانيلير : ايا حبيب خدا ! ايا سلطان زمان ! ايا پادشاه جهان ! « ايا حبيب خدا سن كوردميسك لايق — كه امتك دم حشر اولمايه سلامتده — شفاعت ايتسه‌ك اكر عاصيان كفارى — يرنده يللر اسر دوزخك قيامتده = لا » (ايا خدانك حبيبى ، ايا زمانك سلطانى ، ايا جهانك پادشاهى) دينلمز .

اِياب [ع] كرى دونمك : اياب ارباب سفر . ذهاب واياب = كيدوب كلمك .

اَيادى [ع] (يَد) ك جمع الجمعى : هر كتابدن زياده زبور ايادئ استفاده اولدى .

اَياغ [ف] قدح : اياغ باده . اسكى شاعرلرمز (آياق) لفظ تركيسنده‌كى قافك غينه تحولندن بالاستفاده « ساقينك الن اوپدم اولوب شيخ خرابات — ايللر اياغن اوپديكى آدمدن ال آلدم = وجدى » بيتنده كورلديكى اوزره بو كلمه‌يى اكثريا توريه طريقيله ايراد ايدرلر . حال بوكه (ا) باشقه ، (آ)ينه باشقه اولديغندن بو توريه‌لر بوزوقدر .

اَيالات [ع] (اَيالَت)ك جمعى : ايالات ممتازه .

اَيالَت [ع] بروالينك اداره‌سى آلتنده بولنان مملكت . اسكى تعبيردر . شمدى بوكا بدل (ولايت) قوللانيليور . عربيده اولديغى كبى همزه‌نك كسريله (والى اولمق ، اجراى حكومت ايتمك) معناسنده قوللانلماز .

اَيّام [ع] (يَوْم) ك جمعى . كونلر : ايام معدوده . ايام باحور § دور ، زمان : ايام خلافت فاروق . ايام معلومات = ذى الحجه‌نك ايلك اون كونى . ايام المعدودات ، ايام التشريق = قربان بايرامنك ١ ، ٢ ، ٣ نجى كونلرى . ايام البيض = هر عربى آيك اون ايكنجى ، اون اوچنجى ، اون دردنجى ، اون بشنجى كونلرى . (ايام الليالى البيض) ديمكدر . (هوالر ايام كيديبور) يوللو سوزلر عاميانه‌در .

اَيامِن [ع] (اَيْمَن)ك جمعى . يمنلو ، قوتلو اولانلر : ايامن ايام .

اِباء [ع] ابا ايتديرمك ، ايتديرلمك ، تيكسندرمك ، تيكسندرلمك (ابا) يه‌ده باق .

اِيتاء [ع] اعطا : ايتاى زكات .

اِيتاد [ع] قازيق چاقمق .

اَيْتام [ع] (يتيم) ك جمعى . باباسى وفات ايتمش نابالغ صبيلر : بكاى ايتام سالب آرامدر . همزه‌نك كسريله غلطدر .

اِئتِلاف [ع] الفت ايتمك ، آلشمق : اصحاب فضل ايله ايتلاف ايتملى . تصورات شاعرانه ايله ايتلافى واردر . (ائتلاف) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير . جمعى ايتلافات . « ايسه تميور ملت كه ايتسين ايتلاف — آرتيور كيتدكجه حيفا اختلاف = طاهر المولوى » .

اِيثار [ع] بذل سخاوتكارانه : ايثار اموال . ايثار جان . « تيغ غمزه‌كه سه جزاى جرم سر بازان عشق — بن اوكا جان و تنى منتله ايثار ايلرم = طاهر المولوى » § انتخاب ، اختيار : ايثار آخرت . تالله لقد آثرك الله علينا = جناب حق سنى — حسن صورت وكمال سيرت جهتيله — بزه ترجيح واختيار ايلدى . ظالملره بر كون ديديرر قدرت مولى تالله لقد آثرك الله علينا = ضيا پاشا »

اِيثام [ع] كناهه صوقمق ، صوقولمق .

اِيجاب [ع] لازم كتيرمك ، واجب قيلمق : قابك قيرلمسى ايچنده‌كى صويك دوكلمسنى ايجاب ايدر § لازم كلمك ،

واجب اولمق : قاب قپریلنجه ایچنده‌کی صویك دوکلمسی ایجاب ایدر . عربیده بالکز متعدی اوله‌رق مستعمل اولدیغی حالده لسانمزده هم لازم هم متعدی اوله‌رق قوللانیلیر . (اقتضا)ده بویله‌در. جمعی: ایجابات . بالایجاب ، حسب الایجاب = اقتضاسنه بناءً . .

ایجادْ { [ع] وار ایتمك، ایدلمك، وجوده کتیرمك ، کتیرلمك : ایجاد «ذات پاککدر سبب بو عالمك ایجادینه اولماسه تشریفك اولمازدی جهان کاشانه‌سی = لا» کائنات § یکی برشی چیقارمق، چیقارلمق، ایجاد فن طباعت. ایجاد کرده = ایجاد ایدلمش : غوتنبرغك ایجادکرده‌سی اولان بو صنعت الك بیوك بر ناشر معرفتدر . ایجاد کرده موقعنده‌ده قوللانیلیر. «اثر حکمتیدر یرله کوکك ایجادی — طولو ، بوش جمله قدرتنك ایجادی = شناسی » .

ایجارْ { [ع] کرایه ویرمك ، ویرلمك: ایجارخانه § کرا : خانه ایجاری.

ایجازْ { [ع] اختصار : ایجاز واعجاز. ایجاز کلام § (اِطناب) ایله (مساوات) ك آره‌سی . ایجاز مُخِلّ = افاده‌سی مقصود اولان فکره خلل ویرن ایجاز. اوصاندیریجی اطناب دیمك اولان (اطناب مُمِلّ) مقابلیدر .

ایجاعْ { [ع] وجع ویرمك ، ویرلمك ، آغریتمق ، آغریدلمق : ایجاع کشف .

ایجاشْ { [توحیش] ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

اَبَدَ { [ع] تأیید مصدرندن ماضینك مفرد مذکر غائبیدر. دعا مقامنده مستعمل بعض ترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر: ایده الله = الله مؤید ایتسین .

اَیِّدْ { [ع] قوی، مقتدر : سید اید .

ایداعْ { [ع] امانت اوله‌رق ویرمك ، ویرلمك : ایداع روح. (تودیع) زیاده قوللانیلور .

اَیدی { [ع] (ید) ك جمعی، (آیادی) زیاده قوللانیلیر .

ایذاء { [ع] اینجتمك ، اینجیدلمك: ایذای مؤمن حرامدر .

ایذانْ { [ع] بیلدرمك ، بیلدیرلمك : ایذان کیفیت، حلول وقت صلاتك اذان ایله ایذانی .

ایراثْ { [ع] ویرمك، ویرلمك، حصوله کتیرمك ، کتیرلمك . اکثریا محذوراتده قوللانیلیر ایراث مضرت. ایراث خسار. ایراث فتور. «چند روزه کل اقبال چمنزار فنا — ایدر البته دماغ دله ایراث زکام = نابی »

ایرادْ { [ع] کتیرمك ، کتیرلمك ، وارد قیلمق، قیلنمق: ایراد ادله. ایراد شواهد . « دست بردست طوروب پیشکه جاهنده — بحردن قطرهٔ اوصافنی ایتدم ایراد — نعت شریف — نابی» § کلیر، عقار: « حوض صد رخنهٔ مصرف براولورمی (نابی) ـ کسب دستك ایکی فوارهٔ ایرادندن ؟ » .

ایراطْ { [ع] ورطه‌یه دوشورمك، دوشورلمك : ایراط عدو .

ایساخْ { [کیرله‌تمك .

ایسارْ { کسب یسار ایتمك، زنکین اولمق.

ایزِدْ { [ف] جناب حق: ایزد متعال . فتح زای ایله‌ده قوللانیلیر .

ایستاده { [ف] آیاقده طورمش: ایستادهٔ موقع احترام اولدیلر .

اَیْسَرْ { [ع] صول طرفده‌کی: ضلع ایسر.

ایصاء { [ع] وصی نصب ایتمك، ایدلمك: فلانی ایصا ایتدم. فلانك ایصاسی انسب ایدی § وصیت ایتمك ، ایدلمك : ایصای تصدق .

ایصالْ { [ع] واصل قیلمق ، قیلنمق، واردرمق، واردیرلمق: ایصال قافله . ایصال پیام. « متصرفلغه بر قطعه سبب اولمش ایدی — بو قصیده‌م نی‌والیلکه ایلر ایصال = ضیا پاشا»

ایضاً { [ع] ینه اویله ، کذا .

ایضاحْ { [ع] واضح قیلمق، قیلنمق؛ عیان ایتمك ، ایدلمك: ایضاح مرام . ایضاح مسئله . جمعی: ایضاحات: اعطای ایضاحات .

ایغریبْ { [رومجه‌دن] بیوك بالق آغی. ایغریب چویرمك = اوسته لقله بردن چوق استفاده .

ایفاء { [ع] اوده‌مك ، اوده‌نمك، یرینه کتیرمك، کتیرلمك : ایفای دین. ایفای وظیفه . ایفای رسم تبریك .

ایقادْ { [ع] یاقمق ، یاقلمق: ایقاد نار. ایقاد قنادیل . « نوری آرایش قندیل سرا پردهٔ حق — پرتوی نائرهٔ حبه مدار ایقاد ـ نعت شریف ـ نابی» «وطنمی، قلب ملتمی طوتوشدون یانسین ای جانی؟ — سنك کیفك ایچین بر آتشی ایقاد لازمسه! ذکی بك مرحومك قاتلنه خطاب = طاهر المولوی»

ایقاظْ { [ع] اویاندرمق ، اویاندیرلمق: ایقاظ نائم. ایقاظ غافل. ابنای زمان مائل ایقاظ فتندر — کهواره‌ده‌کی کودکنك شرینه نیغنی = لا»

ایقاعْ { [ع] وقوعه ، ظهوره کتیرمك، کتیرلمك : ایقاع مشکلات. ایقاع موانع .

ایقافْ { [ف] وقف ایتمك ، ایدیلمك : ایقاف اراضی، املاکك ایقافی.

ایقانْ { [ع] یقین حاصل ایتمك ، ایدلمك ؛ شبهه‌سز بیلمك ، بیلنمك : ایقان آخرت نه‌بیوك سعادتدر ! « باشقه برعالم ایدروجدانی — اوبقاعالمنك ایقانی »

ایلاء { [ع] زوجه‌یه بر مدت تقرب ایتمامك اوزره یمین ایتمك .

ایلاجْ { [ع] ادخال .

ایلادْ { [ع] طوغورمق، طوغورلمق : ایلاد فرزند . ایلاد بنات . (تولید) ده باق .

ایلافْ { [ع] الفت ایتدرمك ، ایتدیرلمك ؛ آلشدرمق ، آلشدیرلمق : ایلاف خریداران . ایلاف ارباب تجارت . (تألیف) باشقه یولده قوللانیلیر.

اِیلخانْ { (جغتایجه) مغول حکمدارلرینك عنوان مخصوصی.

اَیلولْ { [سریانیدن] معروف آی .

ایماء { [ع] قولاً ویا فعلاً اشارت ایتمك ، ایدلمك : کله‌میه‌جکنی ایما ایتدی. بوخصوصك ایماسی لازم کلیردی. «هارون نکاهی ایتسه ایماء افتادهٔ چاه اولور زلیخا = شیخ غالب »

ایمانْ { [ع] اینانمق ، قلب ایله تصدیق. معنای شرعیسی (قلب ایله تصدیق ودیل ایله اقرار) در : ایمان

مقلد مقبولدر. ایمان بأس مقبول دکلدر. (ایتمك ، کلمك ، کتیرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : ایمان ایتدی . ایمانه کلدی. ایمان کتیردی. « دیبوب الله اکبر ایلرم سجده، دیسه‌ك حتی- آله معبد حسنم بوکا ای طاهر ایمان ایت = طاهر المولوی »

اَیْمانْ { [ع] (آند) معناسنه اولان (یمین)ك جمعی : ایمان صادقه . ایمان کاذبه. ایمان واهیه . ایمان غلیظه = بیوك یمینلر.

اَیْمانْ ، اَیْمُنْ { [ع] صاغ ال ، صاغ طرف معناسنه اولان (یمین) ك جمعی .

ایمپَراطُورْ { [لاتینجه‌دن imperator] حکمدار: آلمانیا ایمپراطوری

ایمپَراطوریچه‌ { [لاتینجه‌دن] ایمپراطور زوجه‌سی : آوستریا ایمپراطوریچه‌سی .

اَیْمَنْ { [ع] صاغ طرفده‌کی : ضلع ایمن.

اَیْمَنْ { [ع] یمنلو، قوتلو. ایمن الیمین = پك یمنلو، پك قوتلو. وادیٔ ایمن = حضرت موسایه تجلیٔ الٰهی واقع اولان وادی: « زیروبالاسی نوره غرق اولمش — وادیٔ ایمن اولسون کورینن ! » آکا « وادیٔ مقدس » ده دینیلیر .

اینْ { [ف] قریبه موضوع اسم اشارت. بو . یالکز قوللانلماز : این وآن، آن واین = شو، بو. « بردربو بزمکاه حماقتده آن واین — دستی قیران دلیله فلاطون خم نشین = عزت ملا » بنابرین = بوکا بناءً قوللانلمامغه باشلامشدر . بعد ازین = بوندن صکره ، بوندن بویله . بو ایکی تعبیرده (این) ك همزه‌سی محذوفدر .

ایناسْ { [ع] آلشدرمق ، آلشدیرلمق : ایناس حیوانات وحشیه. بو معنده (تأنیس) دخی قوللانیلیر .

اِیواء { [ع] بر یره قوندیروب آرام ایتدرمك ، بو صورتله آرام ایتدیرلمك : ایوای مسافرین ، ایوای مهاجرین .

اَیْوانْ { [ف‌ع] بیوك صفه ، دیوانخانه § کمر ، کمرلی یوکسك بنا. عربیده فصیحی همزه‌نك کسریله‌در. اصل (چارطاق) وسایبان معناسنه‌در.

اَیْواهْ { (مشترك) کلمهٔ تظلم و تأسف، واه ، یازیق : « اتباع ایلیه‌رك نفسمه اولدم کمراه — کندیمه ظلم صریح ایله‌دم . ایواه ایواه — شیمدی نادم اوله‌رق ایتمه‌دیم . ناله وآه ایدیٔ فقری آجدم سکا شیئاً لله — مددای قافله سالار رسل خذبیدی = طاهر المولوی»

ایهامْ { [ع] واهمه‌یه کتیرمك ، کتیرلمك «میان کفتکوده بدمنش ایهام ایدر قبحن — شجاعت عرض ایدرکن مرد قبطی سرقتن سویلر = راغب پاشا » . § ایکی معناسی اولان بر کلمه‌یی ایراد ایله معنای بعیدینی اراده ایتمکدن عبارت بر صنعت بدیعیه . بوکا (توریه) دخی دینیلیر . جمعی : ایهامات. (توهیم) باشقه یولده قوللانیلیر .

اَیُّها { [ع] ادات ندا، ای ، هی ، یاهو بعض کلمات عربیه‌نك اوله کتیریلیر: ایها الاخوان = ای قارده‌شلر: «ایها العشاق اقبال جدید = حضرت مولانا »

ایپه‌رُوغلیف { [یونانی Hiéroglyphe] مصر قدیمك اشکال واشاراتدن مرکب بر نوع یازیسی .

ب

بَ { [ف] ادات الصاق . ترکجه‌ده معادلی اواخر کلماته کلن (ه) حرف املاسیدر : تابصباح — صباحه قدر. تابقیامت — قیامته قدر . دست بدست = الدن اله . ماه بماه = آیدن آیه ، هرآی § ادات مطابقت : بقول فلان = فلانك قولنجه . « طوافه کعبهٔ کویك بقول باقیٔ مرحوم — درون دلده‌نیت آب زمزمدن مصفادر = نفعی » § ادات قسم: بحق خدا! = خدا حقیچون. بحق نور نبوت. « بحق سورهٔ انافتحنا = لا » .

بِ { [ع] ادات الصاق. ترکجه‌ده . معادلی اواخر کلماته کلن (ه) حرف املاسیدر: یداً بید — الدن اله § ادات قسم : بالله. برب الکعبه ، برب البیت § ادات مقارنت: بالدفعات — دفعات ایله . بالواسطه — واسطه ایله . سببیت ، ظرفیت کبی معنالری‌ده واردر .

با { [ع] ادات مقارنت : ایله ، له . با مضبطه = مضبطه ایله ، باسند — سندله . باکمال = کماله مقارن، کماللی : جمال باکمال . باخبر — خبره مقارن، خبردار ، صاحب وقوف : « کوش ایت بوسوزی کیم خبر باخبراندر — روحیٔ بغدادی » باخصوص = خصوصیله ، خصوصا ، هله .

باء { [ع] (ب) حرفنك اسمی : حرف الباء باء موحده: ب، باء مثلثه : پ .

بابْ { [ع] قاپو : باب مفتوح . باب مسدود § کتابك ، قسم مخصوصی، (فصل) ك بیوکی : مجله‌ده (کتاب الهبه) نك عقدهبه‌یه دائر اولان برنجی بابی ایکی فصلی حاویدر § بند ، ماده : بنا رساله‌سی اوتوز بش بابه منقسمدر . بو اوچ معناده جمعی اولان (ابواب) دخی قوللانیلیر § دائرهٔ رسمیه : باب مشیخت. باب سرعسکری § خصوص : بوبابده حقکزوار. بوایکی معناده جمعی قوللانلماز.

بابْ، بابا { [ف] پدر § وقارلی ، تمکینلی ، پیشکین . شایان حرمت: بابا آدم § بکتاشی شیخی = محمد علی بابا. بابایانه = باباجه‌سنه : بابایانه اطوار .

بابونَج { [ع] پاپادیه . فارسی (بابونه) دن معربدر .

باتْ { [ع] قطعی معناسنه اولوب بات بازاری = بیت بازاری، بیع بات = قطعی صاتیش کبی یرلرده قوللانیلیر .

باتاریَه { [ایتالیانجه‌دن] بر طاقم طوب، آلتی طوب طاقمی § الکتریق استحصالی ایچون تهیئه اولنمش شیشه‌لر مجموعی .

باجْ { [ف] ویرکو. «باشنه کیدی لعمرك تاجن — آلدی معمورهٔ علمن باجن = شیخ غالب »

باجَنكْ { [ف] باجه . « لاملایی پر ایدر ادخنهٔ فحم امل مطبخ جودی اکرآچسه سپهره باجنك = کاظم پاشا ».

باحور { [ع] تموزده حکم سورن شدت حرارت . ایام باحور = تموزك اون طقوزندن یکرمی آلتیسنه قدر اولان یدی کون .

باختر { [ف] غرب ، مغرب ، خاور وباختر = شرق وغرب . «پرتو اشراق شرقیدن قاماشسین کوزلری — و الهانه باختر قیلیسین تماشا خاوری = طاهر المولوی »

باخره { [ع] مولد . مصرلیلرك اصطلاحنده واپور .

باد { [ف] هوای متحرك ، یل ، روزکار : بادبهار . بادبهاری . «بادنوروزی ایله اولسونده دریاموج موج - اولسونمی دلده کی عمان سودا موج موج ؟ » باد آور ، باد آورد = چالقسزین مساعدهٔ طالعله اله کچن شی : کنج باد آور .

باد ، بادا { [ف] اولسون ، اوله : یکسر دیدیلر صد آفرین باد - نابی» « مألن هر کیم استخراج ایدرسه آفرین بادا - وله » قوللانلمامغه باشلامشدر .

بادام { [ع] معروف ، میوه . بادام دومغز = ایکی ایچلی بادام . بادامی = بادامه منسوب ، مشابه : چشم بادامی .

بادبان { [ع] یلکن . « صال کشتیٔ اموركی بحر توكله آق — آچ بادبان همتی یان کلده ذوقه باق = لا » بادبانکشا - ی = یلکن آچیجی . (بادبانکشای عزیمت) تعبیرندن اوصانلمشدر .

بادبدست { [ف] مفلس ، صفر الید . باد بروت = مغرورلق ، خودبینلك ، بنلك ، بادپا - ی = سرعتلی ، سریع الحرکه : رخش بادپا . بادپیما = بوش کزن ، عبثله اشتغال ایدن . بادگرد = قاصیرغه . بادهوا = مصرفسز ، بلش .

بادره { [ع] حاضرجوابلق یولنده بالبداهه سویلنیلن سوز : بادرهٔ نادره § بردن بره ظهوره کلن حال ، کیفیت .

بادزن ، بادزنه { [ف] یلپازه : « زنه شایان کوریلور بادزنه » .

بادنج { [ف] هندستان جوزی .

بادنگان { [ف] بادنجان .

باده { [ف] شراب . باده خوار ، باده نوش ، باده خوار — باده ایچن باده فروش — باده صاتان .

بادی { [ع] سبب اولیجی ، موجب : « بزه ای باد بادیٔ پریشانی اولورسه کده طوقون کاهی . اوزلف تارماره هرچه بادا باد - سنبلزاده » مثلا (پریشانلغی بادی اولدی) دینلمه ملی . (پریشانلغه بادی اولدی) دینلملی . (باعث) ده بویله در . (موجب) ه ده باق § اول ، ابتدا : بادیٔ امرده حقیقتی آکلایامامش ایدم . بادیٔ نظرده اویله کورینیور .

بادیه { [ع] اووه ، چول : « بولمدم بادیهٔ غمده رفیق مشفق — کل سنکله اوله لم بز ینه همراه کوکل !» بادیه پیما = بادیه ده کزوب دولاشان : خیلی زمان بادیه پیمای تجربه اولدم . بادیه نشین = بادیه ده اوطوران ، بدوی . بادیهٔ غول = دنیا . جمعی : بوادی .

بار { [ف] یوك : « چکیلیر شیمیدر باق ایمدی شو بار ! — بونی بن یوکلنیرمی یم تکرار؟ — اودونجی لساندن» بارخانه = یولجی احمال واثقالی . باردار = یوکلو ، حامل : زنان باردار . بارگران = آغیر یوك . بارکش = یوك چکیجی ، طاشییجی § دفعه ، کره : بار اول . هر بار = هردفعه ، هرزمان § اذن ، رخصت بارخدا = اذن صاحبی ، جناب حق . میوه ، ثمره . بارآور = میوه ویریجی ، مثمر : درخت بارآور . بارور = میوه لی : نهال بارور § بارنده یاغدیریجی . بو معناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : کوهربار . مشکبار .

باراته { [ایتالیانجه دن] چوخه دن معمول بر نوع سرپوش ، قلنسوه : بوستانجی باراته سی .

باراقه { [فرانسزجه دن] کلبه ، قولوبه : کمرك باراقه سی .

باران { [ف] یاغمور : « بیلنیر قدر عبا موسم باران اولسون — فاضل» « مجربدرکه باران مبتلای عید قرباندر — واصف» «بی بخت اولانك باغنه برقطره سی دوشمز — باران یرینه درو کهر یاغسه سمادن = ضیا پاشا» کرك باراندیده — کورمش کچیرمش ، فلکك چنبرندن کچمش ، تجربه کار آدم «ایتمه غیرت نافله آلدانمایز — کرك باراندیده یز بز هی قوزوم = طاهر المولوی» .

بارانی { [ف] یاغمورلق .

باربانه { [ایتالیانجه دن] قله قورقولنی .

باربار { [فرانسزجه دن Barbare] وحشی ، ظالم ، غیر متمدن معناسنه درکه فرنك دوستلرمز بزی اکثریا بونکله توصیف ایدرلر « بو باربارلق شعار ملت افرنج ایکن حقا — تحفدر نامی اتراکك ینه باربار دونمشدر = طاهر المولوی »

باربونیه { [ایتالیانجه دن] قرمزی یه مائل برجنس بالیق § بر نوع فاصولیه .

بارنج { [ف] ایت اوزومی .

بارد { [ع] صوغق : ماء بارد . طور بارد . اوضاع بارده . «اولسه ده مأمول کورمك فائده — صبر ایدیلمز یا بو وضع بارده = لا » .

باردان { [ف] هکبه ، خرج ، جوال کبی ایچنه اشیا قونیله جق شی .

بارع { [ع] اوصاف حمیده یی جمع ایله اترانه فائق اولان : فاضل بارع .

بارقه { [ع] شیمشك پارلتیسی ، پارلتی : بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار = کمال بك . بارقهٔ شمشیر جلادت .

بارقه { [ایتالیانجه دن] بیوك صندال ، فلوقه .

بارك الله { [ع] ترکیب استحسانی . کمال تحسین موقعنده ایراد اولنور : «بارك الله زهی عاطفت ربانی — کهشه عالمه اولمش ازلی ارزانی — نفعی» « تن کارنك کلشن ارغوانی تیمن کلشن — هزاران بارك الله کلشن اندر کلشن اولدك سن ! »

بارگاه ، بارگه { [ف] مساعدهٔ مخصوصه ایله کیریله بیله جك یر ، موقع رفیع ، مقام عالی : «شکر کیم بربارگاه لطفه ایتدم انتساب = نفعی» «ای بارگه لطفی پناه عالم — بابکده جهان دستکشادر هردم — برکیمسه یی محروم بیراقماز کرمك — قد جئت اثیماً بك یارب ارحم = طاهر المولوی »

بارکیر { [ف] بیکیر. (یوك طاشیان) معنا. سنده اولماسی اعتباریله‌ده بر حماره بارکیر ده‌نیله‌مز .

بارو { [ف] دیوار ، قلعه دیواری ، حصار برجی . «قلعهٔ همتده نابی برج وبارو قالمامش = نابی».

بارود { [ف] باروت . شیوعیله افواه ناریه‌ده استعمالی (٨٠٠) سنهٔ هجریه‌سنه مصادف عد اولنه بیلیر . کاتب چلبینك تقویم التواریخنده باروت وخمبره‌یی ایجاد ایدن اسکندریه‌لی حکیم سالیوسك (٤٠) سال هجریسنده استانبوله کله‌رك اهالیسنه بونلرك صورت استعمالنی تعلیم ایتدیکنه دائر مندرج اولان روایت محتاج تدقیقدر . « بارود رو سیاه یاقوب یقدی خانه‌می — دوندردی چرخ خاطرمه آشیانه‌می = نابی».

باروم‌ترو { [روم‌جه‌دن] میزان الهوا ، مقیاس الهوا .

باری { [ع] خالق ، جناب حق : فیض باری . « یا قطره قطره شبنم ، یا قطعه‌قطعه الماس — یاعکس مهر تابان، یانور فیض باری = کمال بك »

باری { [ع] آغاج یونجی ، یونان . باریٔ قوس . اعط القوس باریها = یایی یونجیسنه ویر ، ایشی اهلنه تفویض ایت . یا باری القوس بریاً لست تحسنها — لاتفسدنها واعط القوس باریها».

باری { [ف] (هیچ اولمازسه) مألنی مفید ادات اکتفا : « باری برقاچ کون حضور قلب ایله دنیایه باق — باقی » « باری بزده کمری سیر ایده‌لم صحراده — ندیم »

باریك { [ف] اینجه : رشتهٔ باریك . فکر باریك . خیال باریك . «سنده کوروش اوتاب تاریك — حلی کوچ اولان نکات باریك = طاهر المولوی » باریك بین = اینجه شیلری کوریجی، کورن. باریکتر = دها، اك، پك اینجه. «سویله‌سین باریك بینان هانکیسی باریکتر؟ رشتهٔ جانم‌می، یوقسه مومیانك‌می سنك؟ = طاهر المولوی »

بازیوم { [ایتالیانجه‌دن] اجسام بسیطه‌دن برجسم .

باز { [ف] طوغان دینیلن شکاری قوش: باز سفید ، باز بالا پرواز . « باز شکار کیر چراکاه همم — کام دوکون جنبش بال وپرمده‌در — نابی» § آچیق: «دهنك ایله شاشقین کبی باز — سنبلزاده‌وهبی » § بازنده = اوینایجی. بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : شطرنج باز . قمار باز . « قمارباز انك انجامی سفالت » (جانباز) جانیله اوینایان دیمکدر .

بازار { [ف] چارسو، چارشی § امتعه وسائره صاتانلرك محل اجتماعی : « بازارده کالای معارف صاتیلیرمی ؟ — واصف » § یوم الاحد، یکشنبه § بایع ایله مشتری بیننده‌کی معامله . محاوراتده (پ) ایله تلفظ اولنور . شاهد بازار = مبتذل کوزل « نکارا کدامن شاهد بازاره بکنزه‌رمی = ندیم »

بازارکان ، بازرکان { [ف] آلیش ویریش ایله مشتغل آدم، تاجر. بازرکانی = بازرکانلق.

باز کشا { [ف] قوهٔ ممیزه .

بازکون بازکونه { [ف] مقلوب ، « بر باق شو سپهر بازکونه — کور طورینی فعلنه نمونه = طاهر المولوی» معکوس، ترس § منحوس، اوغورسز. (واژ کون) زیاده قوللانیلیر.

بازمانده { [ف] کری قالمش اولان : سوار بازمانده . بازمانده اولما اقرانکدن ای طفل ادیب !

بازن { [فرانسزجه‌دن Basin] شالی طوقومه‌سی طرزنده طوقنمش تویلی ویا تویسز یومشاقجه بز ویا باصمه.

بازنده { [ف] اوینایجی ، اوینایان. بازنده زبان — چال جکه، کوه‌زه: عجوز بازنده زبان .

بازو { [ف] قول: بازوی زورآور. ضعف بازو . قازوی سیمین . « تقدیر خدا قوت بازو ایله دوتمز — لا » «آفرین ارباب عشقك قوت بازوسنه = فطنت خانم » بونك جمعی خلاف قیاس اولارق (بازوان) کلیر: بازوبند = قوله باغلانیلان تعویذ ، نسخه . عوامجه‌سی (پازواند) «زنبقك غنچه‌سیدر باغه‌کوموش بازوبند = باقی »

بازی { [ع] طوغان دینیلن شکاری قوش. فارسیده اولدیغی کبی عربیده (باز) دخی دینیلیر .

بازی { [ف] اویون ، اکلنجه ، لهو . « بازیٔ طالعمك زاری دیرم = کمال پاشا زاده سعید بك »

بازیچه { [ف] اویونجاق: بازیچهٔ اطفال § اویون : « بجه بازیچه‌سی وار دنیانك — لا» «بازیچهٔ باصره‌مدر امواج — مغلوب متانتمدر افواج» «دایواه بو بازیچه‌ده بزلرینه یاندق — زیرا که زیان اورته‌ده بیلمه‌م نه قازاندق = ضیا پاشا »

بازیچه‌خانه ، بازیکده { [ف] اویون، اکلنجه محلی ، دار اللهو .

بازیگر { [ف] کوچك ، رقاص، رقاصه . بازیگری = کوچکلك .

بازی‌کوش { [ف] شوخ مشرب ، لطیفه‌جی ، مجلس آرا . راغبك « اوینادر عشاقنی اطفال بازی کوشلر » مصراعنده (لر) زائددر . (خایلاز) معناسنده‌ده استعمال اولنور.

بأس { [ع] ضرر، محذور، فنالق : بأس یوق . نه‌بأس وار ؟ لابأس به = آنده بأس یوق § عذاب : بأس شدید . اعمان بأس .

بأساء { [ع] آفت ، داهیه .

باستارده { [ایتالیانجه‌دن] بر جنس کوچك کمی ، قادرغه‌نك کوجکی § کمینك باشنده‌کی افقی دیرك .

باستون { [ایتالیانجه‌دن] دکنك، صوپا.

باسط { [ع] یایجی، یایان § دیلدیکنك رزقنی توسیع ایدن. جناب حق. « زهی باسط که چکمش کاشانه سفرهٔ یغما = نابی »

باسور { [ع] مایه‌سیل ، قالین باغیر- صاغك التهابی سببیله جراحت وقان کلمسی .

باشه { [ف] آتماجه دینیلن شکاری قوش. « کنجشك زاری باشهٔ پران هلاك ایدر — ایلر تذروی پنجهٔ غدرنده باز خوار = ضیا پاشا »

باصره { [ع] کوزده‌کی کورمه قوتی : قوهٔ باصره . مجازاً کوز معناسنده‌ده قوللانیلیر. « قوت باصرهٔ مصطفوی-

کیجه کوندوز کبی اولوردی قوی = خاقانی »

باطِل [ع] ذاتنده ثبات وحقیقت اولمیان شی ، بوش شی : حق وباطل . نابینك « باطل همیشه باطل وبیهوده‌در ولی ـ مشکل بودرکه صورت حقدن ظهور ایده » بیت مشهورنده (بیهوده) زائددر: جاءالحق وزهق الباطل = حق کلدی، باطل کیتدی (محواولدی) « وقت اولورکم حق چیقار وقتیله باطل صاندیغك = طالعی »

باطِن [ع] ایچ، ا. یوز: « یکدیکره یوق شرع وحقیقتده مباین ـ آینه ایمش بربرینه ظاهر وباطن ـ کاظم» § ادراك ابصاردن منزه اولان ، جناب حق : « نورالظاهر اینسه دلده بروز ـ اولور الباطن اسمی فیض افروز ـ شاکر احمد » § ایچده‌کی، ایچ یوزده‌کی: حواس باطنه. باطنی ، باطنیه = باطنه منسوب، متعلق : حس باطنی . طائفهٔ باطنیه = «حسن صباح» لعینك توابع ملعونه‌سی .

باع [ع] قولاج.

باعِث [ع] سبب اولیجی ، اولان : « دیللرده اوزلف داستاندر ـ (راغب) می بو قیل و قاله باعث ؟ = راغب پاشا » (بادی) یه‌ده باق.

باغ [ف] یشیللك ، چیچکلی ، آغاجلی یر: « باقمایك باغده فواره‌یه دلداره باقك ـ طالمایك کوثره فردوسده دیداره باقك » § اوزوملك. باغ قدس = جنت.

باغبان [ف] باغجی، باغچه‌وان: «باغبان برکل ایچون بیك خاره خدمتکار اولور ـ لا» باغبانی = باغبانلق.

باغچه [ف] (باغ) هم طبیعی هم صنعی اولدیغی حالده (باغچه) یالکز صنعی اولور . بناءً علیه (صنعی باغ) دیه تفسیر اولنور . مع مافیه طبیعی باغه دخی مجازاً (باغچه) دینیله بیلیر (بغچه) صورتنده یازلماملی . باغچه خدمتکاری، محافظی دیمك اولان (باغچه‌وان) ی‌ده بوشکلده یازمق طوغرو، (بغچوان) رسمنده تحریر ایتمك خطادر .

باغِض [ع] بغض ایدیجی ، ایدن : عدوی باغض .

باغوث [ع] خرستیانلرك بایرامی، پاسقالیه .

باغی [ع] حقدن عدول ایله سرکشلك ایدیجی ، ایدن: « تجمع ایلدی میدان لحمه ـ ایدوب کفران نعمت بونجه باغی ـ یکی چری عصاتی حقنده ـ عزت ملا » باغیانه = باغیجه‌سنه : حرکات باغیانه .

باف [ف] طوقومق دیمك اولان (بافتن) مصدرندن مشتق اولوب ترکیب ایله قوللانیلیر. بوریا باف = حصیر طوقویان .

باقِر [ع] واسع. ائمه اثنی عشردن محمد بن علی بن الحسین ابن المرتضی (رضی الله عنهم) حضرتلرینك لقب شریفلریدر. علم وفضیلتده توسعلری باعث تلقب اولمشدر. «سلاح اللئام قبیح الکلام» حکمتی انفاس قدسیه سندندر (١١٥) ده ارتحال دارنعیم ایتمشدر.

باقِل [ع] عجزهٔ عربدن برشخص کمشعورك اسمیدر . برکون اون برآقچه‌یه برآهو بچه اشترا ایدوب قوجاغنه آلمش ایدی . یولده کوتوررکن تصادف ایدنلردن بری « بونی قاچه آلدك ؟ » دیدکده نسانیله داون برآقچه‌یه » دیدیکی بجرمه‌مه‌رك اون رعددنی کوسترمك ایچون

اللرینی رفع ایله پارماقلرینی آجوب دیلنی چیقاردیغی صیره‌ده حیوان قوجاغندن فیرلایوب قاچدی . باقلدن دها عاجز ، دها بجریکسز دیمك اولان « اعیی من باقل » مثلی اکثریا افادهٔ مرامدن عاجز اولانلر حقنده ضرب اولنور . « بزم جهالده حسان ایله باقل بردر ـ لا » .

باقِلاء [ع] باقلا . (بقله) صورتنده یازلماسی اولادر . (باقلی) ده دینیر. باقلیٔ قبطی = یبانی باقلا .

باقه [ع] چیچك وسائره دسته‌سی ، دمت ، طوتام. باقةالنرجس = بد منظر قوجه قاری . استیناس حاصل اولسه‌ده بوکلمه، فرانسزجه Bouquet لفظنه مقابل قوللانیلسه مثلا Bouquet da moure (باقهٔ محبت) دیه ترجمه ایدیلسه پكده فنا اولماز صانیلیر .

باقی [ع] حالت اولاسی اوزره مستمر اولان ، فانی اولمیان : « باقی قالان بوقبه‌ده برخوش صدا ایمش ـ باقی » آثار باقیه . معجزات باقیه § آرتان ، کری قالان، بقیه. بوده (قالمق) ماده‌سیله قوللانیلیر .

باقی [شاعر مشهور] اصلی (عبد ـ الباقی) در . (٩٣٣) سال هجریسنده استانبولده طوغمشدر . استعداد وسعی جامع بروجود اولدیغندن سراج چراغی ایکن رئیس الشعرا اولمشدر. طرز قدیم نظمی زمان مساعد اولدیغی مرتبه تجدیده چالشمشدر. اوچ دفعه روم ایلی صدری اولدقدن صکره (١٠٠٨) ده ارتحال ایتمشدر. « باقی افندی کتدی عقبایه بیك سکزده ـ هادیٔ بغدادی » خاتمنده شو بیت منقوش ایمش :«فانیست جهان درو وفانیست ـ باقی همه اوست جمله فانیست» (مواهب لدنیه) ، (فضائل الجهاد)،(الاعلام فی احوال بلدالله الحرام) نامنده‌کی کتابلری یازمش وحضرت ابوایوب انصارینك روایتکرده‌سی اولان احادیث شریفه‌یی ترجمه ایتمشدر . مرتب دیوانی اشهر آثاریدر .

باقیاتِ صالِحات [ع] عندالله اجری باقی اولان اعمال صالحه . تعبیر قرآنیدر.

باك [ف] صاقنمه ، احتراز : « سنی تبریده بندن اولسه اغیار اتفاق اوزره ـ نه باکم وارخلوص البته غالبدر، نفاق اوزره ـ نابی » (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلملی . بی باك = باکسز: مرد بی باك . «رنك گلگون عذارك گرچه آتشنا کدر سودیکم ! کوکلم دخی پروانهٔ بی باکدر = طاهرالمولوی »

بی باکانه = بی باکجه‌سنه . بی باکی = باکسزلك .

باکُورَه [ع] اول یتیشن ، ترفنده میوه . باکورةالحیاة = کنجلك ، شباب .

باکی [ع] آغلایجی ، آغلایان. آز قوللانیلیر. اوخضرا قبه‌که گنج دفینن اوجه جاکیدر ـ اونك شوقیله کور ابری ناصیل سوزشله باکیدر ـ قبهٔ خضرا وصفنده = طاهر المولوی » باکیاً = آغلایه‌رق .

بال [ع] خاطر ، قلب ، کوکل : بخلوص البال = خلوص قلب ایله سلیم البال = قلب سلیم صاحبی . مافی البال = کوکلده‌کی شی .

بال { [ف] قاناد : « یازه طوقنور خدانکرده — بالك نه‌سوروسین اویله یرده — کبوتره‌خطاب » بالکشا = قاناد آچیجی : اوچیجی . شکسته بال = قانادی قیریق : « دل مجروحه رحم ایله قالسون دام زلفکده ـ شکسته بال اولان مرغی ایدوب آزاد نیلرسین ـ بهائی » § قول . قوی بال = قوللی قوتلی . اکثریا (بویون . بویون کوکی) دیمك اولان (یال) ایله برلکده (تناسب اندام) مقامنده قوللانیلیر : « اویال‌وبال اوتمایل اوشیوهٔ رفتار ـ ندیم » .

بالا { [ف] یوکسك ، عالی: رتبهٔ‌بالا . قد بالا . قامت بالا = اوزون بوی « هرکورن الله! دیر ای‌قامت بالا! سنی ـ لفظة‌اللهك بلنداف جلالی‌سنمیسك؟ = طاهرالمولوی » بالاتر = دهاالك‌ یك، عالی . بالا پرواز = یوکسکدن اوچان § یوقاری ، اوست : بالای کهسار . بالاپوش = پارده سوکبی اوسته گییلن لباس . بالاخانه = أوك‌اوست‌قاتی . بالا دست = الی‌اوستون ، غالب . بالادستی = بالا دستلك . دست بربالای‌دست = ال الدن اوستوندر ، بالا خوان — بر شیئی حدندن آشیری کوسترن ، اوچوران . بالاخوانی — بالاخوانلق § بوی : بالای بلند = اوزون بوی . بالابلند = اوزون‌بویلو . عالم‌بالا = سماوات‌واوراده‌کی‌عالم‌معنوی « عالم‌بالای‌عشقه پرکشا اولمق ایچین ـ داخل میدان اولوب تنوره آچ ، پروازه کل ـ هستیٔ موهومکی یاقتی دیلرسه‌ك عشق ایله ـ مطبخ ملایه کیر ، کانون آتشبازه کل = طاهرالمولوی »

بالآخره { [ع] صوکنده : جهلا ایله الفت بالاخره موجب ندامت اولور .

بالجمله { [ع] بتون ، هپ : بالجمله اهالی مسرور اولدیلر . (فی الجمله) بومقامده قطعاً قوللانیله‌ماز .

بالذات { [ع] کندی ، کندك ، کندم : بالذات کلدی . بالذات یازدك . بالذات وقودم . جمعنده بالذوات دینیلیر .

بالش { [ف] یاصدیق : « مادر ویره‌رك سکا نواله ـ پهلوسنی ایتمیوری بالش ؟ ـ قوزی‌یه‌خطاب » « کرك سنك سیاه اولسون ، کرکسه اطلس ودیبا ـ غرض بربالش راحت بولمقدر سرآلتنده = قنالی زاده حسن »

بالضروره { [ع] ضرورت سببیله ، مجبوریت جهتیله ، ناچار . (بالضرور) یاکلشدر .

بالطبع { [ع] سوق طبیعتله ، طبیعی اوله‌رق .

بالغ { [ع] یتیشیجی ، ایریشیجی : سنی هنوزاون درده بالغ اولمش § سن رشده ، مرتبهٔ ادراکه واصل اولان : غلام بالغ . (جاریهٔ بالغ) دخی دینیلیر بالغاً مابلغ = درجهٔ کفایه‌نك فوقنده ، زیاده‌سیله . (حکمت بالغه ، قدرت بالغه) کبی تعبیرلرده قوللانیلان (بالغه) ایلکده صوك درجه‌یه واصل دیمکدر .

بالفعل { [ع] تصوری دکل ، حقیق ، (بالقوه) نك ضدی .

بالقون { [فرانسزجه‌دن] پنجره‌لرك اوکنده‌کی آچیق وپارماقلقلی شهنشین § تیاتروده‌صحنه جهتنده‌کی لوجه‌لر .

بالکلیه { [ع] بتون بتون .

بالنه { [فرانسزجه‌دن] معروف جسیم بالق .

بالو { [ایتالیانجه‌دن] رقص جمعیتی ، رقص محلی .

بالون { [فرانسزجه‌دن] هوا طولو دریدن ویا لاستیقدن طوب § هوایه قالقان معروف بالون .

باله { [فرانسزجه‌دن] بر وقعه تصویر ایدن رقص § رقصلر وپاندومیما ایله قاریشیق تیاترو اویونی .

بالی { [ع] اسکی . کهنه : لباس بالی . البسهٔ بالیه . « جبال عالیه‌سی ، اجدادمزك عظام بالیه‌سیله یوکسه‌لن ، بیکلرجه مسلمان قهرمانك قانی بهاسنه عثمانلی ممالکنه ضمیمه قیلنان بو دلنشین ، فقط اسلام قانیله‌خونین جزیره .. — کرید حقنده = طاهرالمولوی »

بالیده { [ف] بیومش ، نشو ونما بولمش : نهال بالیده .

بالین { [ف] یاصدیق : « درایله سایه‌کده تزیین ایلدم بالینکی ـ کوزلرمدن ایتدی تقطیرلاٰلی کوزلرك » بالین‌پرست = تنبل ، تن پرور . سربالین = یاصدیق اوجی ، باش اوجی : « سربالینه کلسه‌ك ای‌حور ـ ایندی دیرلردی شهید اوستنه نور ـ ثابت »

بالیوس { [فرانسزجه‌دن] اوروپا دولتلرینك سفرا وبیوك قونسلوسلریله جنرال وآمیرال کبی کبراسنه وقتیله ویریلن نام .

بالیه { [ایتالیانجه‌دن] اشیای تجاریه دنکی .

بالیه‌مز { [ایتالیانجه‌دن] برنوع طوب ، منزل طوپی . بو کلمه‌یی اوللری (بال یمز) یازوب (عسل نمی‌خورد) دیه ترجمه ایدرلرمش !

بام { [ف] سقفك اوستی ، طام : « غرهٔ روزه‌یی کوردم فلکك بامنده ـ ندیم » بام چشم = کوز قاپاغی § قالین تل ، بم .

بامداد ، بامدادان ، بامگاه ، بامگه [ف] صباح ، سحروقتی . « دوشون طاش دلنده کچن بامدادی = اسماعیل صفانك »

بامه { [ف] اوزون ، صیق ، کورصقال . قبا صقال معناسنه‌ده کلیر .

بان { [ع] صورغون آغاجی ، موزون اولدیغندن شعرای عرب قامت محبوبه‌یی بانه تشبیه ایدرلر . عجمك (سرو) ینه معادلدر . « کورسون نهال‌سروصنوبر خرامکی ـ آرتق چمنده بسلمه‌سون باغبان بان = باقی » « نخل نازم ! بیلمم طوغریسنی‌هانکیسی‌راست ـ سروه‌بکزه‌تدی عجم قدیکی عربان بانه ـ سروری »

بان { [ف] فاعلیت ، تقید اداتی . لسانمزده اکثریا (جی) ایله تعبیراولنور : دربان = قاپیجی . شتربان = دوه‌جی . باغبان = باغجی ، پاسبان = بکجی ، پیلبان = فیلجی .

باندرول { [فرانسزجه‌دن] توتون پاکتلرینه یاپشدیریلان اوزون ، اکسز ، تمغالی کاغد .

باندو { [فرانسزجه‌دن] طاقم ، موزیقه طاقمی .

باندیره { [ایتالیانجه‌دن] بایراق .

۲۰ **بانق** { [فرانسزجه‌دن] بانقه .

بانقروت { [فرانسزجه‌دن] افلاس.

بانق‌نوت { [فرانسزجه‌دن] بانقه طرفندن چیقاریلان رسمی ورقهٔ نقدیه .

بانقه { [ایتالیانجه‌دن] معاملات صرافیه صندوقی § معاملات صرافیه اجراسنه مخصوص بنا .

بانك { [ف] هایقیرمه ، شدتلی سس ، صیحه. «ای‌ماه اویو اویوکه‌بوشب — کوشکده یر ایده بانك یارب = شیخ غالب » بانك روارو = صور اسرا فیلك امواتی حشر ایده‌جك نفخهٔ ثانیه‌سی. بو ترکیب لسانمزده مأنوس دکلسه‌ده‌اطرافی چینلاتوب کیده‌جك سس مقامنده قوللانیلیر « سن ایله نجه جانا عرض لقای انور — بانك روا رویله خلقك فلکلر ایکلر = طاهرالمولوی » گلبانك = بر چوق کشینك بر آغزدن هایقیرمه‌سی ، آلقیش « ایشیدوب کلبانك اسلامی عدو ایتدی انین = سروری » بانك نماز = اذان .

بانکر { [فرانسزجه‌دن] بانقه صاحبی ، بیوك صراف .

بانو { [ف]قادین، خانم. «طوغوردی صبحدم بانوی دوران — بر آلتون باشلی ،صیرما صاچلی اوغلان = آهی »

بانی { [ع] بنا ایدن. اکثریا (بانیان) مقامنده قوللانیلیر : بو مکتبك بانیسی فلان ذاتدر . « بانیلری یارب نه بویوکمش ، بونه همت — شاکردلری البته اولور شاکر نعمت — دارالشفقه حقنده = اسماعیل صفا بك» مؤنثی : بانیه.

بانیو { [ایتالیانجه‌دن] صویه کیرمه ، استحمام § بانیو ایتمکه مخصوص صو ویا دیکر مایع § بانیو ایتمکه‌مخصوص محل § ایلیجه .

باور { [ف] اینانمه اعتماد .

باهر { [ع] آچیق ، روشن ، پارلاق : دلیل باهر ، دلائل باهره .

بای‌حال [ع] هرحالده ، البته . اصلی (بای‌حال کان) در .

بای { [ف] بك ، زنکین . بای وکدا = زنکین وزوکورت «عندکده سنك بای وکدا جمله‌سی برکن — قالمناز ابداً کیمسه‌ده بر کیمسه‌نك آهی = ضیاپاشا »

بایسته { [ف] لازم، واجب .

بایض { [ع] یومورطلایجی : ماکیان بایض .

بایع { [ع] مال صاتیجی، صاتان .

بئر { [ع] قویو : بئر زمزم . عربیده اولدیغی کبی تأنیثی معتبر دکلدر : بئر معطل = کور قویو .

بئس { [ع] فعل ذم . نه چرکیندر ! نادراً تراکیب عربیه‌ده قوللانیلیر: بئس‌المصیر = جهنم

ببر { [ع] هندستانه مخصوص ییرتیجی برحیوان ایمش . ارسلان بوندن قورقارمش : « اژدرکش وادی تخیل — بیرافکن کوهسار معنی — نفی وصفنده = انسی » « دل حاصلی قالدی شوقه مجلوب — شبل الاسد اولدی ببره مغلوب »

ببغا { [ف] پاپاغان: بلبللری طوطئ نغمساز — ببغالری سوز وسازه همراز = شیخ غالب »

بت { [ف]پوت.§جانان، دلبر. بت‌پرست = پوته‌طاپیجی ، عابدالصنم . « دل‌تقوا شعارم بربتك عشقیله مست اولمش — کورك بر مؤمن صاحب‌یقینی بت پرست اولمش = طاهر المولوی » بت پرستی = بت پرستلك . بت تراش = پوت یاپان ، عامل الصنم . بت تراشی = بت تراشلق. تخانه، بتکده = بت‌پرستلرك عباد‌تخانه‌سی، دارالصنم. بت‌شکن = پوت قیریجی، کاسرالصنم: خلیل بت شکن. بت‌شکنی = بت شکنلك .

بتات { [ع] قطعی: بیع بتات — قطعی صورتده صاتمق . (بیع‌بات) زیاده قوللانیلیر .

بتات { [ع] شالجی ، شال صاتان .

بتر { [ف] (بدتر) مخفق . «مشکل بودرکه هرکیمه‌که حالم آغلاسه‌م ـ عشقك یولنده اول دخی بندن بتر چیقار = احمدپاشا» .

بتراء { [ع] (ابتر) ك مؤنثی. خطبهٔ بترا = حمدله و تصلیه‌سز خطبه عین بترا = قویروقسز عین ، همزه .

بتول { [ع] ارککلردن بالکلیه منقطع پاکدل خاتون : مریم بتول . فضل وحسب جهتلریله نسوان امت‌ایچنده متمیز اولدیغی ایچون حضرت فاطمه‌یه‌ده اطلاق اولنور . محتشم کاشانی مرثیهٔ مشهوره‌سنده امام حسین افندمزك خواهر وفا پروری اولوب کربلا وقعه‌سنده برلکده بولنان جناب زینبی (بضعة‌البتول) تعبیریله یاد ایلمشدر (رضی‌الله عنهم).

بث { [ع] اظهار مافی الضمیر : بث و شکوی .

بثره { [ع] برنوع کوچك سیویلجه .

بج { [مجارجه‌دن] وقتیله ویانه شهرینه ویریلن اسم .

بجا { [ف] یرنده ، مناسب : « هر بیتنه برکنج کهر دینسه بجادر » نابجا = یرنده دکل ، مناسب دکل : « حقم دکلمی یالواریشم نابجامیدر ؟ » بوکا بدل (نابمحل) قوللانیلیر، فقط (بجا)مقامنده (بمحل) قوللانلماز .

بجایش { [ف] ایکی مأمورك بر بری یرینه کچمسی ، مبادلهٔ مأموریت : وقوع بجایش § ایکی مأمورك بر بری یرینه کچمه‌سی ، متقابلا تبدیل مأموریت : اجرای بجایش .

بچگان { [ف](بچه) نك جمعی، یاورولر. اکثریا مرکب اوله‌رق قوللانیلیر: مغبچکان. بط بچکان .

بچه { [ف] انسان وحیوان یاوروسی . نظمده تشدید ایله‌ده قوللانیلیر : « نه‌زیبا الفت ایتمش دخترز بچهٔ مغله! ـ ندیم » .

بحاث { [ع] بحث ایتمکی سون ، چوق بحث ایدن: نجم‌الدین کبری اوائل حالنده بحاث ایدی .

بحار { [ع] (بحر) ك جمعی .

بحار { [ع] کمیجی .

بحبوحه { [ع] اورته یر . بحبوحهٔ جنان.

بحت { [ع] خالص ، اوز ، محض ، صرف : ذات بحت الهیدن بحث اولنماز . صهبای بحت = خالص شراب. عربئ بحت = خالص عرب .

بَحث { [ع] سوز آچمق : نەدن بحث اولندی؟ § برماده حقنده تفتیش وتحقیق طریقیله سوز سویلمك : امام فخرالدین رازی تفسیرنده حقیقت انساندن اطرافیله بحث ایتمشدر § معارضه طریقیله مکالمه : بینمزده بربحث جریان ایتدی . § اوکدول تعیین ایتمك صورتیله سوز ویرشمك § تفتیش وتحقیق داعی اولان خصوص : « بوبحثی بیلمز ایدم بن مکر نه مشکل ایمش ! — سید وهبی » § بر مادەنك تفتیش وتحقیقنه دائر سوزلری حاوی مقاله : منطقده برهان بحثی .

بَحر { [ع] دکیز : بحر سفید . بحر سیاه . بحری ، بحریه = بحره منسوب : طائر بحری . عساکر بحریه . « نظارت بحریه » « نظارت امور بحریه » دیمکدر . بحریون = فنون بحریەیه منتسب اولانلر . نثرده (بحریین) صورتندەقوللانلماز . § نظمده اوزانك آیرلدیغی شعبات: بحر رمل، بحر هزج .

بُحران { [ع] بر خستەلکك بردن برە کسب شدت ایتمسی ، شدت مرضك صوك درجەسی : لیلهٔ بحران . لیالیٔ بحران § برایشك مشوش ، تهلکەلی حالی .

بُحور { [ع] (بحر)ك جمعی . دیکر جمعلری اولان (بِحار) ایله (اَبحُر) یالکز (دکیزلر) معناسنده قوللانلدیغی حالده (بحور) همم بومعناده هم ده (بحر شعر)ك جمعی اولمق اوزره قوللانیلیر .

بُحَیرَه { [ع] دکیزجك ، کول .

بُخار { [ع] بوغو . کشتیٔ بخاری = واپور . عربیده واپوره (باخره) دینیلیور . جمعی (بَواخِر) در .

بَخّال { [ع] پك بخیل .

بَخت { [ف] تصادف : بخت ایشی § حسن تصادف : بختم وار ایمش . بی بخت § = بختسز . بی بختی = بختسزلق . بخت بیدار = اویانیق ، آچیق بخت . بخت خوابیده ، بخت خواب آلود = کوتو بخت

بَختَری { [ع] صالنه صالنه یورین ، خرامان ، خوش رفتار .

بَختِیار { [ف] بختلی ، خوشحال : کندمی بختیار عد ایدرم . « بن یولجی اوشیوەکار یولجی ـ دینسون بکا بختیار یولجی » بختیارانه = بختیارجەسنه : « اوتیشورلردی بختیارانه ـ ویرمسونلرمی نشوه انسانه ؟ » ـ بختیاری = بختیارلق : « اولدك ای سرور ستوده شیم ـ باعث بختیاریٔ عالم »

بَخش { [ع] باغشلامه ، بلابدل ویرمه ، هبه ایتمه ، احسان ایتمه : « لازم دکل عنایتی اهل تکبرك — بخش ایلدم عطاسنی وجه عبوسنه ـ نجیبی » « غناکلمز حریصه عالم امکانی بخش ایتسەك » § بخشنده ، باغشلایجی ، ویریجی ، عفو ایدیجی . بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : صفا بخش دل . حیر بخش عقول . « روحبخش اولدی مسیحا صفت انفاس بهار — آچدیلر دیدەلرین خواب عدمدن ازهار — باقی » (بخشا) دخی بومقامده مستعملدر : ای لوحهٔ یار نوحه بخشا — بیك کرەده ایلسەم تماشا —

— طویمازسکا چشم کریه معتاد ـ باقدقجه اولور ودادی مزداد »

بَخشایِش { [ف] مرحمت، شفقت، احسان: بخشایش الٓهی . « تقدیسه احقدر بو ـ بخشایش حقدر بو » .

بَخشایِشگَر { [ف] رحیم، شفیق، محسن . بخشایشکری = بخشایشکرلك .

بَخشِش { [ف] عطیه ، اکثریا جزئیاتده قوللانیلیر : « بخشش نابمحل جوددن اولماز معدود — صفر معکوس ایله آرتارمی حسابی رقمك ! — بلیغ » .

بَخشَندَه { [ف] باغیشلایجی، ویریجی ، عفو ایدیجی .

بُخل { [ع] خسیسلك ، جمریلك « بخل ایجا بهمت خاتم برابرست » = یرنده بخل خاتم طائیلك جودیله بردر . «فیض حقده بخل یوق هرکس ولی طالب دکل ـ بی سبب اصلاح عالم تکری یه واجب دکل = یحیی »

بُخَلا { [ع] (بخیل)ك جمعی .

بُخور { [ع] توتسو § یاقیلەجق کوزل قوقولو شی ، محاوراتده بانك ضمیله تلفظ اولنور . بخور مریم = مریم آناالی .

بُخوردان { [ف] ایچنده بخور یاقیلان ظرف مخصوص (بخوردانلق) غلط فاحشدر .

بَخیل { [ع] خسیس ، جمری، بخیلانه = بخیلجەسنه: بخشش بخیلانه بخیلی = بخیللك « کرم اربابنه ویرمزدی عطایه نوبت ـ ذوقنی بیلسه بخیلان دخی بذل درمك = سنبلزاده وهبی »

بَخیَه { [ف] دیکش، چاتی . بخیەزن = دیکشجی، ترزی (درزی) .

بَد { [ف] فنا، کوتو، چرکین: نیك وبد = ایی، کوتو . بدتر = دها ، اك، فنا، بونکله برچوق وصف ترکیبی تشکیل اولنور: بدآیین = عادتی ، معتادی فنا : مجوس بدآیین . بد اخلاق = کوتو اخلاقلی : فساق بداخلاق . بداندیش = سوءفکرده بولنان : کشیش بد اندیش . تنك ریش بداندیش . بداندیشانه = بداندیشجەسنه . بداندیشی = بداندیشلك . بدپسند = کوتویی بکەنن: نادان بدپسند . بدپسندانه = بدپسندجەسنه . « بدپسندی جان من برهان نادانی بود — حافظ » = عزیزم ! بدپسندلك برهان جهالتدر . بدبوی = فنا قوقولو . بدبین = هرشیئی فنا کورن، هیچ برشیئی بکنمەین : حسود بدبین . بد بینانه = بد بینجەسنه . بدبینی = بد بینلك . بدچهره = چرکین چهرەلی : رقیب بدچهره . بدحال = حالی فنا . بد خصال = خصلتلری کوتو . بدخوی = کوتو خویلو ، خویسز . بد خویانه = بدخویجەسنه . بدخویی = بدخویلق . بدخواه = فنالق ایستین : همراه بدخواه . بدخواهانه = بدخواهجەسنه . بدخواهی = بدخواهلق . بدزبان = آغزی بوزوق . بد زبانی = بدزبانلق . بد زهره = یورەکسز ، قورقاق . بدسرشت = بدطینت . بد عهد = عهدنده طورمیان . بدعهدی = بدعهدلك . بدفرجام = عاقبتی فنا: ستمکار بدفرجام . بدفعال = ایشلری ، حرکاتی کوتو . بد کار = بدفعال . بدکاری = بدکارلق . بدگوی = فناسویلین، برینك علیهنده سوز سویلین . بدگویی = بدگولق . بدگوهر = صویسز . بدگوهری

= بدكوهرلك . بدلقا = بدچهره . بدمنش = بدخوى . بدمهر = مروتسز . بد مهرى = مروتسزلك . بد نام = كوتولكله آدى چيقان . بدنامى = بدناملق . بدنهاد = بدسرشت . بدنهادى = بد نهادلق .

بُدّ { [ع] فراق . يالكز قوللانلماز . (لابد) مخففاً البته معناسنده مستعملدر .

بَدْء { [ع] باشلامق ، باشلانلمق ؛ تعميراته بدء ايدلدى . (بدأ) يازمغه ، هله (بدأ و مباشرت) ديمكه لزوم يوقدر .

بَداعَتْ { [ع] بديعلك ، بديع اولش .

بَداوَتْ { [ع] بدويلك ، باديه نشينلك ، (حضارت) ك ضدى . «وفى البداوة حسن غير مجلوب — متنبى» = بداوتده برحسن طبيعى واردر .

بَداهَتْ { [ع] بديهيلك ، بديهى اولش كوز اوكنده بولونوش : عاقل بداهتــه قارشى ســوزســويلمز § بردن بره سويلش ، حاضر جوابلق . بداهةً كونشك منور اولديغى بداهةً ثابتدر . بالبداهه = بداهت صورتيله : بالبــداهه بر قطعه سويلدى .

بِدايَتْ { [ع] اول ، ابتــدا : بدايت ونهايت § باشــلامه : محكمــهٔ بدايت . اصلى (بداءت) در .

بِدايَةً { [ع] بدايت صورتيله : بدايةً اقامهٔ دعوى .

بَدايِعْ { [ع] (بديعه) نك جمعى نظر حيرتى جلب ايدن كوزل شيلر : بدايع طبيعت . عربيــده اولديغى كبى (بدائع) صورتنده تحريرينه لزوم يوقدر .

بَدْر { [ع] اون درت كيجه لك آى . صفت كاشــفه استعمالى قبيلندن اوله رق (بدر تام ، بدر كامل) دينيــله بيلير . ليلة البدر . ليلهٔ بدر = آيك بدر اولديغى كيجه § مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره بيننده برموقع . غزوهٔ مشهوره اوراده وقوع بولمشدر . بدرى = بدر غزاسنده بولنان اصحـاب كرامدن هر برى . بدريون = بوغزاده بولنان اصحاب كرام . بونلر (٣١٣) ذات شريفدر . غلبه ايتــدكلرى مشركين (٩٥٠) قدر وار ايدى .

بَدْرَقَه { [ف] قلاووز . «هاىٔ وادىٔ دين ، بدرقهٔ راه يقين = نفعى »

بَدْرَه { [ع] آقچه ، ايله مالى كيسه ، صره .

بِدَعْ { [ع] (بدعت)ك جمعى : اهل بدع .

بِدْعَتْ { [ع] صكره دن حادث اولان شى § زمان ســعادتدن صكره دينده حادث اولان شى . بدعت حســنه = بدعت مقبوله . بدعت سيئه = بدعت مردوده .

بَدَلْ { [ع] قارشيلق ، برشيئك يرينى طوتان ، يرينه ويريلن شى . بدل عســكرى . بدل شــخصى . بدل نقدى . « بردر چيچكم فقط كوزلدر - بيك كلبنه بركلم بدلدر » (بدل اوله رق) مقامنده ده قوللانيلير : « خون دل نوش ايدرم بادهٔ گلگونه بدل - نفعى » بدلاً = بدلنى ، قيمتنى ويرمك صورتيله ، (عيناً) تعبيرينك ضــدى . بدل مايتحلل = اعضاى بدندن يومى وقوع بولان صرفياته مقابل يتيــلوب ايچيلن اطــعمه واشربه . جمعى : بدلات : بدلات عسكريه .

بُدَلاء { [ع] (بديل)ك جمعى . عقلسز ، صافدون آدملر . مفرد مقامنده قوللانيلير . مفردى قوللانلماز .

بَدَنْ { [ع] كووده : ضعف بدن . بدناً = شخصيله ، وجوديله : مالاً وبدناً خدمت ايتدى . «كلمز كيشينك رتبه سنه شمهٔ نقصان - مالاً بدناً ايتمه ده احبابنه خدمت = واصف اندرونى »

بُدُّوحْ { [ع] اسماء الهيه دندر ياخود مراسلاتى محللرينه ايصاله معاونت مأموريت معنويه سنده بولنان ملكك اسميدر . بناءً عليه مكتوب ظرفلرى اوزرينه يازيلير : « يازلسه م عرض حال دلبران اوزره بدوح اولسه م - عفت » .

بَدَوى { [ع] باديه نشين ، (مدنى) نك ضدى . « نه خوف اميران بيليرز نه بدولى يز - راضى شدهٔ حكم قضام تضوى يز = شيخ غالب » (سيد احمد البدوى) حضرتلرينك طريقنه منسوب اولان : بدوى شيخى ، بدوى درويشى . بدويت = بدويلك .

بَديدْ ، بَديدار { [ف] ظاهر ، آشكار . فارسى ده ايكيســى ده (پ) ايله مستعمل ايســه ده لسانمزده بو صورتده قوللانيلير . نابديد = بليرسز . (نابديدار) قوللانلماز .

بَديعْ { [ع] برشيئى نمونه سى اولمديغى حالده ايجاد ايدن ، جناب حق : بديع السماوات § نظر دقت واستحسانى جالب اولان ، ناديده : شعر بديع . منظومهٔ بديعه § فن ادبك (مقتضاى حاله مطابقتى ، وضوحى بولنده اولان كلامك صنايع معنويه ولفظيه ايله تزيينه عائد مسائلى حاوى اولان) قسمى . « ميدانده بديع ايله معانى - بزده اوقودق ، بر ازسانه = ضيا پاشا »

بَديعَه { [ع] نظر دقت واســتحسانى جالب ماده ، خصوص .

بَديهَه { [ع] حاضر جوابلق بولنده بردن بره سويلنيلن كوزل سوز . بديهه گو = بديهه سويلييجى ، سويلين . بو مقامده (ذو بديهه) دخى قوللانيله بيلير . على البديهه = بالبداهه .

بَديهى { [ع] محتاج اثبات اولميان ، عقل ايچون تصــديقى طبيعى اولان خصوص : برشيئك هم وار هم يوق اولهميه جغى بديهيدر . امر بديهى . امور بديهيه جمعى : بديهيات : « حق بديهيدر بديهياته ايمانكمى يوق ؟ » .

بَذْر { [ع] تخم ، حبه : « وحسن نبات الارض من كرم البذر — سعدى» = نبات ارضك كوزللكى تخمك ايلكندندر .

بَذْل { [ع] حسن رضا ايله صرف ايتمك ايدلمك : بذل مال . بذل ماملك . بذل جان . (ابذال) دخى بو معناده قوللانيلير .

بِذْلَه { [ف] لطيفه . بذله گو = ظريف ، خوش صحبت ، لطيفه جى . بانك فتحيله ده لغتدر .

بُذُورْ { [ع] (بذر) ك جمعى .

بَرْ { [ف] ادات استعلا . اوزره : بروجه بالا . بر موجب اراده بر معتاد . دست برسينه § ميوه ، ثمره : برك وبر . درخت بى بر . « فرياد كه بروبرمدى . پيدا ددن اوز كه - كوزياشى ايله بسلديكم تازه نهالم - فضولى» = كوكس : برودوش ، سمر . ســمين بر § برنده ، كونودجى .

بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللا-
نیلیر : کبوترنامه بر، خربار بر .

بَرّ [ع] قاره .(بحر)ك ضدی : بحر
وبر. بری، بریه = بره منسوب:
مهندسخانهٔ بری . جنود بریه § ارض ،
طوپراق : برالشام .

بِرّ [ع] خیر ، حسنه : بروتقوی. بر
الوالدین، بروالدین = پدر ومادره
اطاعت وخدمت .

بُرّ [ع] بوغدای .

بُرْء [ع] خسته افاقت بولمه. ایلشمه
صاغالمه .

بَرَاءَتْ [ع] بریلك ، وارسته اولمه ،
برایشده ذی مدخل اولمامه §
معافیت ، استثنا § بردعوانك نتیجه‌سنده
ایلیشیکسز چیقمه .

بَرَابَرْ [ف] برلکده : برابر یازدق،
برابر بولندق ، (برابرنجه)
تعبیری (یانجه » کبی قوللانلماز اولمشدر§
مساوی ، یکسان : مرتد اولمق ایستمك
شرعاً مرتد اولمقله برابردر . برابری =
مساویلك : دعوای برابری § قارشی ،
مقابل: « صبح وشام اول قبلهٔ ابروبرابر
دربکا — ای(فضولی) تکری‌کوزدن
صاقلاسون اقبالمی » .

بَرَاتْ [ع] نشان، رتبه، امتیاز وسائره
فرمانی . جمی : بروات . لیلة
البرات ، لیلهٔ برات = شعبانك اون
بشنجی کیجه‌سی .

بَرَّاتْ [ع] تورپو .

بَرَاجِمْ [ع] پارماق بوموغی دیمك اولان
(بُرْجُمَه) نك جمعی ، مفاصل .

بِرَادَرْ [ف] ارکك قارداش . برادرانه
= قارداشجه‌سنه . برادری
= قارداشلق . قارداشه منسوب .

بَرَارِی [ع] بریه‌لر ، چوللر .

بَرَّادَه [ع] صو ومشروبات سائره صو
غوده‌جق قاب ، قارلق .

بَرَاطِیلْ [ع] رشوت معناسنه اولان
(برطیل)ك جمعی . مفردی
قوللانلماز .

بَرَاعَتْ [ع] اوصاف جمیله ایله اتصافده
اقرانه تفوق .(براعت استهلال)
(استهلال) ده کوسترلمشدر .

بُرَاقْ [ع] لیلهٔ معراجده رکوب
نبوی یه تخصیص بیوریلان دابهٔ
مقدسه : « لازممی براقی مدح وتوصیف؛
— کیم ایتدی اکا بوکاری تکلیف ! -
نابی حقنده — غالب » .

بَرّاقْ [ع] پارلاق : « وجه براقنك
اصحاب صفا - حمرتی غالب ایدی
دیر حتی - حلیهٔ نبویه - خاقانی » § بو
لائیق دکل ، کدورتسز ، پاك : براق
صو .

بُرّانْ [ف] کسکین: شمشیربران. تیغ
بران.« ای فلك بریاره آچدك
سینه‌مه هیچ چاره یوق . زهر ایله آلوده
اولمش تیغ برانك سنك - سید سیف‌الله
افندی » .

بَرَانْدَازْ [ف] یوقاری یه آتمق ، رفع ایتمك
معناسنه اولان(برانداختن)
مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی
حالنده قوللانیلیر: موانع برانداز . خانه
برانداز .

بَرّانی [ع] خارجی ، ظاهری، یبانجی
(جوانی) ضدی .

بِراوُو [ایتالیانجه‌دن] آفرین!عشق
اولسون! اکثریا مقام استهزاده
قوللانیلیر .

بَراهِمَه [ع] (برهمن)ك جمعی . هند-
ولرك علما وحکماسی .

بَراهِینْ [ع] (برهان)ك جمعی: براهین
قاطعه . ایراد براهین .

بَرای [ف] ادات تعلیل . ایچون .
آزقوللانیلیر . لازم الاضافه‌در.
برای خاطر = خاطر ایچون . « برای
خاطر ایکی کره قامت اولناز ایمش —
شیخ رضا » .

بَرایا [ع] (بریه) نك جمعی . مخلو-
قات : « هر لحظه کورر بیلن
جهانی- برمکتب حکمت آسمانی - شاکرد
فنونیدر برایا- برشعبه‌سیدر آنك بودنیا»
« اوزاق اولمق ایچون بلایادن- اتقا ایلیك
برایادن » .

بُرایَه [ع] یونیلان آغاجك دوکنتیسی،
یونغه‌سی : برایهٔ قلم.

بُرْثُنْ [ع] ییرتیجی حیوان پنجه‌سی :
برثن الاسد .

بَرْبادْ [ف] بوزوق، پریشان، خراب،
محوایدلمش، یله‌ویرلمش .(اولمق)
و (ایتمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : برباد
اولدی . برباد ایتدی . نابینك « اولمه
بادی کل کبی برخانه‌نك بربادینه» مصراعی
یولنده استعمالی عامیانه‌در .

بَرْبَطْ [ف] لاغوته ، لاووطه ده‌نیلن
ساز .

بَرْپا-ی [ف] آیاق اوزرنده، آیاقده،
قائم . رشته برپا-ی =
آیاغنده ایپلك باغلی اولان: « سبك پروازیٔ
دل فکر زلفکله مفید اولماز - قالیر بر-
نخلزار غمده مرغ رشته برپادر- صبری».

بَرْتَرْ [ف] دها، اك ، پك یوکسك،
عالی« ای برترعقل ووهم وادراك-
معروف فرخطاب ماعر فناك = لا » .

بُرْج [ع] حصار چیقنتیسی، قله‌سی،
قله§ مدار ارضك منقسم اولدیغی
اون ایکی قسمدن هربری .

بَرْجا [ف] یرنده ، مناسب . « بختکی
برجا ایدرسه جایکی برباد ایدر-
سا که‌ده اولمازهوادار ای‌سلیمان!روزکار
= نورس قدیم » (بجا) زیاده قوللا-
نیلیر . نابرجا = یرنده دکل . مناسب
دکل ، مناسبتسز. پابرجا = ثابت (پابر
جای ثبات) تعبیری (انکشت بر دهان
حیرت) کبی تکرار معنوی‌یی مشتملدر.

بَرْجَسْتَه [ف] غایت لطیف ، متین :
مصرع برجسته.«مصراعیسك که
صنعك برجسته تاازلدن - فردیتکله قالدك
دیوان کن فکانده — فرید بك » .

بُرْجُمَه [ع] پارمق بوغومی .

بَرْجِیس [ع ف]مشتری دینیلن کوکب:
« تدبیر معظمات امورجهان
ایچون - یاقشدی شمع فکرتی برجیس
نکته‌دان - باقی» اصلی بانك کسریله‌در .

بَرْچيدَه { [ف] طوپلانلمش . برچيده دامن = كنديني چكمش، آلايشدن برى : زاهد برچيده دامن . (برچيده دامن اسـتغنا) تعبيرى امثالى كبي تكرار معنوى‌يى مشتملدر .

بَرْخُورْدارْ { [ف] حسن حال وخدمتندن متمتع ، بهره‌مند، فيضياب، مسعود. يالكز انسان حقنده قوللانيلير. برخوردار اول اوغلم ! حافظك « خرم آن كز نازنينان بخت برخوردار داشت» مصراعنده‌اولديغى كبي (بخت برخوردار)ى (طالع مسعود) مقامنده استعمال ايتميز.

بَرْد { [ع] صوغوق. بردشديد = شدتلى صوغوق. بردالعجوز ، بردعجوز = قوجه‌قارى صوغوغى. « كوردم رقيت اوطورمش اوّل كلعذاره قارشى - برد العجوزه دونمش اول بهاره قارشى = لا ».

بَرَدْ { [ع] ياغان طولو ، حب الغمام .

بُرْدْ { [ع] برنوع چبوقلو قماش : برد يمانى .

بَرْدارْ { [ع] آصـلمش ، مصلوب . « تك بنى زلف دلاويزكه بردار ايله - چكه‌يم ياد شهم كندى الله دسنم = شمى » .

بُرْدْبارْ { [ف] حليم ، حمول. بردبارى = حليملك ، حمولك .

بَرْدَوامْ { [ف] دواملى ، دائم ، دائمى: ذوق بردوام .

بَرْدُوشْ { [ف] اوموزاوزرنده، اوموزده ، صيرتده . (ايتمك) ماده‌سله قوللانيلير : « دنديش ايسه‌ك ايشته برعبا بردوش ايت » خانه بردوش = نره‌ده آقشام اوراده صباح طرزنده ياشايان آدم ، بى‌خانمان. « خانه بردوش جهانز أوى صـاتدق‌ده يدك - شيمدلك هركيجه بريرده مسافر اولورز = لا » .

بُرْدَه { [ع] عربلرك احرام كبي بورونـدكلرى برنوع عبـا ، خرقه : پيغمبرمز، شاعر مشهور «كعب بن زهيره» — حضور مقدسنده انشاد ايلديكى (بانت سعاد)قصيده‌سنى تقديراً — بردهٔ سعادتى احسان بيورمشدر .

بَرَرَه { [ع] (بَرّ) ك جمعى ، خير وحسنات صاحبلرى: بررهٔ كرام.

بَرْز { [ف] زراعت. برز كار ، برزكر = اكينجى ، زارع .

بَرْزَخ { [ع] حاجز، حائل§ موتدن قيامته قدر اولان زمان ، دنيا ايله آخرت بيننده‌كى عالم § برشبه جزيره‌يى قاره‌يه ربط ايدن ير§ جان صيقه‌جق ير.

بَرْزَدَه { [ف] طوپلانلمش، قالديرلمش، اكثريا تركيب ايله قوللانيلير « پوشيده قبا ، بسته‌ميان ، برزده دامن = لا » .

بَرْش { [ف] افيون شروبى كه كستان ياپراغيله ياپيلير ومسكر اولورمش « نه بلادر هله برش و افيون - كه ايدر آدمى مست ومجنون = سنبلزاده وهبى »

بَرَصْ { [ع] وجودده بريرلكه‌لر پيدا اولمقدن عبارت برعلت ، ابرشلك (آبراشلق) .

بَرطَرَفْ { [ف] اهميتدن ساقط . زائل : « تك اولمسون قواعد اخلاص برطرف — مانع دكل مراسمه دائر قصورمز — نابى » « بر طرف اولسه الم روز كار — نفعى » § شويله طرزنده‌كى، لازم دكل : تكلف برطرف . لطيفه برطرف .

بَرْعَكْسْ { [ف] عكسنه ، ترسنه .

بُرْغُو { [ف] بورو. برغوزن = بوروزن.

بُرْغُوثْ { [ع] پيره .

بَرْفْ { [ف] قار : « غرفه‌دن خوش كورينور منظرهٔ برف يتكرك — فيضى » برفاب = قار صويى، قارلى صو ، صـوغق صو . برفين = برفه منسوب: شير برفين = قاردن ارسلان. « شـير فلك اولدى شير برفين - دندانى برنده ايدى پروين = شيخ غالب » .

بَرْقْ { [ع] شيمشك : برق بهار . برق اورمق = پارلدامق . « فيض حق برق اورور، آيينهٔ انديشه‌مدن — چشم جان روشن اولور مشرق ادرا كمدن = نفعى » .

بَرْقَرارْ { [ف] برحالده، برقرار اوزره «سقوط ايتديسـه بركوكب سپهرى برقرار اولسـون = لا » .

بُرْقَعْ { [ع] يوز اورتوسى: پچه، نقاب: اتخاذ اولنان برقع. رفع برقع. « اولمشمى ديسه‌م ابرشفق برقيزه برقع؟» برقع فكن = نقابى برطرف ايديجى ، نقاب آچيجى : «برقع فكن اول شعشعهٔ طور كورنسون — عالم دل موسى كبي پرنور كورنسون » .

بَرْگْ { [ف] ياپراق : برك كل . برك خزان = خزان ياپراغى . برك وساز، برك وبار = لوازم ، مالزم، برك ونوا = مدار تعيش ، نعمت .

بُرْكانْ { [ع] وولقان ، يانار طاغ : اندفاعات بركانيه .

بَرَكَتْ { [ع] زياده‌لك ، بوللق : فيض وبركت § سـعادت : بركت صحبت نبويه . جمعى : بركات .

بَرْگُذارْ { [ف] سـويلن ذاته « بى خاطردن چيقارمه » ديـ ويريلن شى ، هديهٔ مخطره. « بوى عشق صافى طويسـون مشام عفتك - قوقلا اى كلبن ! منكشه‌م يادكار اولسـون سكا — ايله‌مه پامال نخوت سوديكم! طاق كوكسكه — عشقمك تمثالى فرض ايت بركذار اولـسون سكا = طاهرالولوى».

بَرْگُزيدَه { [ف] منتخب، سچمه: آثار بركزيده « حقاكه تحقيق هنركار — يازدى نچه بركزيده آثار ضيا پاشا».

بَرْگَشْتَه { [ف] ترسنه دونمش، معكوس: بخت بركشته . بركشته بخت = طالعى معكوس ، خولياى قامتك بركشته ايتـدى هربرين — باغ فكرمده نهال آرزولر وار ايدى = عزت ملا » .

بَرْكَشيدَه { [ف] چكلمش، صييرلمش: شمشير بركشيده. § يتشديرلمش ، ايلرله‌تيلمش اولان « سـلطان سـليم ثانيك احسان ديده‌سى وبركشيده‌سى اولديغنه مبنى ... تاريخ عاصم » .

بُرْكَه { [ع] مارتى قوشى .

بِرْكَه { [ع] حوض ، كولجك ، عربيده بو معناده بانك كسريله مستعملدر.

بُرْنا { [ع] كنج ، جوان : پير وبرنا. ضم ايله‌ده لغتدر . « مدحتنده پير وبرنا بى‌عنان اختيار = نظيم ».

بِرِنْج { [ع] حبوباتدن پرنج .

بُرْنُسْ { [ع] مولوى كلاهى كبي اوزون برنوع سرپوش . اوللرى علما

کییرلرمش § باشلقلی اوست لباسی ، یاغمورلق .

بروت { [ف] بییق : ریش وبروت . « سنده مادام که‌واردر اوترا شیده بروت — بییق آلتندن‌ایدر خنده قلندر دیدیکك » .

بروج { [ع] (برج) ك جمعی . ذات البروج = سما : « طرهٔ طاق ورواقی همسر ذات‌البروج — سایهٔ‌سقف بلندی خوابکاه اختران — سرای‌وصفنده — نفعی » .

برودت { [ع] مادی ، معنوی صوغقلق : برودت هوات. قبائل عربك بینلرنده‌کی برودت‌فیض نبوی ایله مبدل محبت اولدی .

بروز { [ع] ظهور، کیزلندکدن صکره ظهور : بروز آفتاب .

بروش { [فرانسزجه‌دن] مجوهراتدن اوزونجه برایکنه ایله طاقیلیر صالقملی برنوع قادین زینتی .

برومند { [ف] حصه‌دار، مستفید. برومندی = حصه‌دارلق . مستفیدلك .

برون { [ف] (بیرون) مخففی. نظمده قوللانیلیر .

برهان { [ع] دلیل ، حجت . بونلردن اقوی عد اولنور . منطقجه (یقینیاتدن مؤلف قیاس)دن عبارتدر .

برهم‌زده { [ف] قارمه قاریشیق ایدلمش، آلتی اوستنه کتیرلمش .

برهم‌زن { [ف] قارمه قاریشیق ایدیجی، آلتنی اوستنه کتیریجی .

برهمن { [ف] باپاس ، مجوسی پاپاسی. نظمده (برهمن) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

برهنگی { [ف] چیپلاقلق. بانك فتحیله‌ده لغتدر .

برهنه { [ف] چیپلاق . برهنه پای، پابرهنه = یالین آیاق : کدای برهنه‌پا . فقیرپا برهنه . « برهنه‌پا مرو آنجا که خارست — سعدی» = دیکنلی یره یالین‌آیاق‌کیتمه . برهنه‌پایی = برهنه پالق . برهنه‌سر، سربرهنه = باشی آچیق بی‌سرپوش . برهنه‌سری = برهنه‌سرلك. بانك فتحیله‌ده لغتدر .

بره { [ف] قوزی « اولسه کرمعدلتی تقویه‌بخش عجزه — بره ، آهویه کزندایردیره‌من صولت‌شیر = اسکدارلی حقی بك » بعضاً مشدد ایراد اولنور .

برهوا { [ف] هوایه قالقان : قایا باروت ایله برهوا ایدلدی. برهوااولدی.

برهه { [ع] مدت ، مدت مدیده . بعد برهة = برمدت صکره ، مدت مدیده‌دن صکره . بانك فتحیله‌ده لغتدر .

بری { [ع] سالم ، آزاده : بریٔ‌الذمه. « صاقین اولما رندجریٔ‌اللسان — بریٔ اللسان اول بریٔ اللسان »

بریان {[ف] کباب. (پریان) یا کلشدر .

برید { [ع] بر یره کوندریلن خبرجی ، تاتار ، اولاق . « خوش کلدك ایابریدجانان — بخش‌ایت بکا برنوید جانان = شیخ غالب »

بریده { [ف] کسلمش ، بریده سر ، سر بریده = باشی کسلمش، مقطوع الرأس « باغ خاص‌الخاص قربك بو العجب فواره‌سی — سربریده کردنکدر یاحسین ابن علی = طاهرالمولوی »

بریعه { [ع] حسن وذکاده اقرانه فائق اولان محبوبه .

بریق { [انکلیزجه‌دن] ایکی دیرکلی برنوع کمی .

بریق {[ع] پارلتی .

برین { [ف] پك یوکسك ، پك رفیع ، اعلی : خلد برین . بهشت‌برین . عرش برین. « ایدر وجودك ایله دعویٔ مباهاتی — زمین سپهر برینه، زمینه‌چرخ کبود = سامی »

بریه { [ع] (برایا) کبی مخلوقات معنا . سنده قوللانیلیر . خیرالبریه = پیغمبرمز .

بز { [ف] کچی : بز اخفش = اخفشك کچیسی . « هم ایدر طعنه تحمل هم اولور سرجنبان — زاهده‌خرمی دیسه‌م، یا بز اخفشمی دیسه‌م = منیف » مشار الیه ، برکچینك بوینه ایپ طاقوب اوکا خطاباً درس تقریر ایدر وآرا صیرا اپچی چکه‌رك کچی‌یی تصدیقه مجبور ایلرمش . بوندن طولایی آ کلادیغی آ کلامادیغی هرسوزه باش صاللایانلره (بزاخفش) دەنیلیر .

بز {[ع] بز . مادهٔ ثیاب، مانیفاتوره.

بزاز {[ع] بزجی . مانیفاتوره‌جی .

بزازت {[ع] بزجیلك، مانیفاتوره‌جیلق.

بزازستان {[ف] بدستان .

بزاق { [ع] توکروك ، صالیه : دهان بزاق افشان .

بزر {[ع] (بذر) ایله مترادفدر .

بزرگ { [ف] بیوك ، اولو . اشخاص واشیاده قوللانیلیر : برادر بزرك . درخت بزرك . « درمحفلی که خورشید اندر شمار ذرست — خودرا بزرك دیدن شرط ادب نباشد — حافظ = کونشك ذره صایلدیغی بریرده کندینی بیوك کورمك موافق ادب اولماز . § موسیقیده برمقام اسمی . بزرکی = بیوکلك ، اولولق .

بزرگان { [ف] (بزرك) ك جمعی . انسانه‌مخصوصدر. (اکابر)ك یرینی طوتار: بزرکان طریقت . سخن بزرکان = قول اکابر .

بزرگوار { [ف] بیوك ، اولو ، واجب التعظیم . انسانه مخصوصدر: استاد بزرکوار . بزرکواری = بزرکوارلق .

بزغاله {[ف] کچی یاوروسی، اوغلاق .

بزم { [ف] صحبت ، محبت مجلسی : « کلیر هم بزمه تنهاهم پشیمان کوستررکندبن - ندیم » بزم نوشانوش ، بزم‌جم = عشرت مجلسی « خیال لعل نابك جام چشم‌ترده قالمشدر — خمار بزم‌نوشانوش وصلك سرده قالمشدر = رامی پاشا » « بزم جم اجرا ایدر رندان هر ویرانه‌ده = لا »

بزمگاه ، بزمگه { [ف] بزم یری : بزمکاه جهان. (بزم) مقامنده‌ده قوللانیلیر . « بزمکاه نشوه‌نك هپ سرکرانلقدر صوکی »

بزه { [ف] کناه . بزه‌کار = کناهکار. بزه‌کاری = کناهکارلق .

بزیك { [فرانسزجه‌دن besique] برنوع کاغد اویونی .

بس { [ف] ادات اکتفا، کافی، یه‌تیشیر موقعنده قوللانیلیر : الله بس باقی هوس « عالمده‌بکا حب نبی قرشی‌بس —

المنة لله تعالی وتقدس = ناظم پاشا »

بَسا [آرناوودجه‌دن] آرناوود عهد وپیمانی .

بَسائِط [ع] بسیط اولان شیلر ، (مركبات) ك ضدی .

بَساتین [ع] (بستان) ك جمعی .

بِساط [ع] كلیم ، كچه ، دوشه‌مه ، دوشك كبی دوشه‌نن شی . «دلسیر بساط نعمك مرغ هوایی - سیراب زلال كرمكدر صوده ماهی = ضیا پاشا »

بَساطَت [ع] بسیطلك : بساطت زمین § سلاست افاده ، طلاقت لسان .

بَسالَت [ع] دلاورلك ، بهادرلق .

بَسّام [ع] اكثریا تبسم ایدن ، كولر یوزلو ذات .

بُستان [ع] فارسی (بوستان) دن معربدر . (بوستان) ه‌ده باق .

بِستَر [ف] دوشك : « یاتارم بستر محنتده آچیلماز دهنم - نا امیدم سربالینمه قویدم كفنم - رفعت» « مسافر راحت ایستر بالش وبستر خصوصنده - ندیم» (ب) ایله غلطدر .

بَستگی [ف] باغلیلق ، مربوطیت § قاپالیلق ، قاپالی اولش . دلبستگی = ارتباط قلب ، عاشقلق . « سنده وار مادام كه دلبستگی خاطر كدن كچمه‌سین وارستگی = لا »

بَسته [ف] باغلی ، باغلانمش § قاپالی ، قاپانمش § موسیقی اربابی طرفندن شرقی وسائره‌یه ویریلن آهنك . دلبسته = مربوط القلب ، «كاكل زرینكه دلبسته‌یم - قید دیكردن كلم ! وارسته‌یم = طاهر المولوی» بسته‌لب ، بسته‌دهان = خاموش ، ساكت « قالدی كیتدی غنچهٔ مقصود بویله بسته‌لب = عاكف پاشا» پابسته - ایاغی باغلی ، مقید « ساقی كرم ایله بی دماغم - پابستهٔ رشتهٔ فراغم = شیخ غالب» بسته رحم = طوغورمایان ، عقیم اولان «ام دوران بسته رحم اولمش ده قالمشدر ، سنك مثلكی كهوارهٔ امكانه آتیان ایتمه‌ده = لا » شكسته بسته = قیریق دوكوك ، بوزوق دوزن ، شویله بویله «یازدم نه ایسه شكسته بسته - معلوم دكلمی حال خسته = لا» بعضا اوله‌بر (وا) كتیریلیر « نا امید عافیت اولمش حیاتم خسته‌در - مهربانم ! سیفكه درمان جان وابسته‌در = طاهر المولوی» بسته‌كار = بسته یاپان ، بر كفته‌یی اصول ومقامات موسیقیه‌یه موافق صورتده آهنكه ربط ایدن .

بَسط [ع] یایمق ، یایلمق ، آچمق ، آچلمق ، اطرافلاندرمق ، اطرافلاندیرلق : بسط مقال . بسط مقدمات . قبض وبسط = قاپانوب آچیلمه « زاردر قبض ایله بسطك دوسرانكشتنده = نابی»

بِسمِل [ف] بوغازلانمش ، مذبوح ، داویله‌خونیدر نكاه قاتلی - بسمل ایلر غمزه‌سی عزرائلی = طاهر المولوی» هنوز بقیهٔ حیاتی بولونان مذبوحه‌ده‌دنیلیر : « جان طاهر بسمل ضربه‌ك اولوب جیرپینماده - برداهای تیر غمزه لطفك استرحام ایده‌ر = طاهر المولوی» نیم بسمل = یاری كسیلمش ، تمامیله ذبح اولونامش « نیم بسملكن یدغدرنده ، قربان ایتمیور - ایتمش اولسه حق واریا ادعای مرحمت = طاهر المولوی » بسملگاه ، بسملكه = سلخخانه ، حیوان بوغازلانه‌جق یر .

بَسمَلَه [ع] بسم الله دیمك : بعد البسمله اوقومغه باشلادم = (بسم الله) ویا (بسم الله الرحمن الرحیم) كلام شریفی : « بسمله یله ایدملم فتح كلام - فتح اوله تا بو معمای بنام - خاقانی » بسمله كش = بسمله چكیجی ، چكن .

بِسیار [ف] چوق « هر بر سوزی مختلف وعدك كواهیدر - ایمانی حین وعده ده بسیار اولانلرك = باقی » بسیار كوی = چوق ، سویله‌ین « دیكله چوق ، اولما صاقین بسیار كو »

بَسیج [ف] حاضرلق ، سفر حاضرلغی § لوازم ، لوازم سفر .

بَسیط [ع] دوز ، عارضه‌سز : زمین بسیط § آلچاق ، یوكسك دكل : بسیط بر یر § ساده ، مجرد ، تركیبسز ، (مركب) ك ضدی : صو بسیط دكلدر . ادوات بسیطه § بحور شعردن هر بیتی درت كره (مستفعلن فاعلن) دن متشكل بر بحر . بحر بسیط عربه مخصوص كبیدر . (امن تذكر جیران) قصیدهٔ مشهوره‌سی بو بحردندر ، بووزنده فارسی شعر آز بولنور . تركجه‌یه دها بیكانه‌در § انبساطلی ، منبسط . بسیط الوجه = كولج یوزلو ، بشوش . بسیط الید = سخی ، كریم .

بَسیم [ع] كولر یوزلو : شاعر بسیم § تبسملی ، متبسم : وجه بسیم . «عالمی كل كبی آچدی نفسك ایلدك چهرهٔ ایامی بسیم = نفعی »

بَشارَت [ع] مژده . قادینلر طرفندن سوء استعماله اوغرادلمشدر . اصلی یانك كسریله‌در . « نه امندر قصورندن حجاب ایلرسه بر آدم - صلاح نفسه استعدادینه عائد بشارتدر = اسماعیل صفا بك »

بَشاشَت [ع] كولر یوزلولك ، فرحلیلق : « ماحی اضطراب وحشتدر - بو نه روح آشنا بشاشتدر ! » « موج اورمه‌ده بر بشوش وحشت - بر وحشت ایچنده بیك بشاشت» بشاشت نما = بشاشت كوستریجی : «ویرلدكجه یوز اولدی وحشت نما - نصل اولسون آدم بشاشت نما ؟»

بَشاعَت [ع] مأكولات و مشروباتده آجیلق ، اییلك : بشاعت دوا .

بَشَر [ع] انسان جنسی ، انسان : « هر صاحب خمسه یله نه وار پنجه - لشیرسه‌م - آنلر دخی ای (حالقی) زار بشردر » بشریت = بشرلك ، انسانلق حالی . بشری ، بشریه = بشره منسوب : حال بشری . احوال بشریه . سید البشر = پیغمبرمز . ابو البشر = حضرت آدم « دوشدی جدا نعیم صفادن ابو البشر اولدی خلیله تجربه‌گه كردن پسر = ضیا پاشا »

بَشَرَه [ع] انسانك ظاهر جلدی ، یوزدریسنك خارجی : بشره‌سنده آثار مسرت رونما اولدی ، بادی البشره = دریسی ظاهر ، توی ایله مستوردكل .

بُشری [ع] مژده . یا بشری : = مژده ! مژده !

بَشَرِیَّت [ع] بشرلك ، انسانلق حالی . حسب البشریه = بشریت حسبیله ، انسانلق حالنك سوقیله .

بَشوش [ع مولد] كولر یوزلو : بشوش بر ذات .

بَشیرْ [ع] مژده‌جی ، مژده ویریجی . اوصاف نبویه‌دندر: نبی بشیر § کولر یوزلو، خوبرو .

بَشیعْ [ع] بشاعتلی، آجی، ایتی: مطبوخ بشیع .

بَصائِرْ [ع] موجب انتباه اوله‌جق عبرتنما حالات § دلائل، براهین. « چشم ذوی البصائره هر سنك مقبره ـ مرأت صاف چهرهٔ عبرت دكلیدر = عارف حكمت بك » (بصیرت) باشقه یولده قوللانیلیر.

بَصارَتْ [ع] كوز آچیقلغی، دقت نظر «وابستهٔ بصارتیدر شاه عادلك — ملكك عمارتی ، فقرانك سلامتی = ضیا پاشا »

بَصْبَصَه [ع] كوپكك قویروغنی صالالامق صورتیله یالتاقلانماسی دیمك اولوب مداهنه، تبصبص، دالقاووقلق ایلمك معناسنده مستعملدر . بصبصكار = مداهن، متبصبص، دالقاووق .

بَصَرْ [ع] كوزده‌كی كورمه حاسه‌سی، كوز . حدت بصر = كوز كسكینلكی. حدیدالبصر = كوزی كسكین.

كَلَمحٍ بِالبَصَر = چالوب آلمه باقق كبی كمال سرعتدن كنایه‌در : « كورمه چوق دیرسه‌م بودم آن قیامتدر بكا — نور چشمم كچدی یانمدن كلمح بالبصر » .

بَصَلْ [ع] صوغان. «یدیرور خستهٔ حمایه عسل ـ دردچشمه آقیدیر آب بصل = نابی».

بَصیرْ [ع] كوریجی ، صاحب بصر § بیلیجی ، صاحب بصیرت § هر شیئی كوروب بیلمكده اولان، جناب حق.

بَصیرَتْ [ع] قلب كوزی آچیقلغی : — «فقط انسان ـ كه حیوانانه فائق خلق اولونمشدر ـ اوت ، انسان ـ كه اكملدر ، شرفمند فضیلتدر = اسماعیل صفا بك » بصیرتی باغلاندی . بصیرتكار = بصیرتلی. بصیرتكارانه = بصیرتكارجه‌سنه . بصیرتكاری = بصیرتكارلق .

بِضاعَتْ، بِضاعَه [ع] سرمایه : بضاعهٔ مزجات = آز سرمایه § سرمایهٔ علمی ، معلومات: كم‌بضاعه = معلوماتی آز . (بضاعت) نظمده قوللانیلیر .

بَطْ [ع] قاز § قاز شكلنده قاب ، صراحی : بط صهبا. مخففاً استعمال اولنور. بطبطه = قاز هایقیرمق، صویه دالمق .

بَطائَتْ [ع] آغیرلیق ، آغیر طاورانش، (سرعت)ك ضدی. «زیرا حكم طبیعت اوزره ـ افكار یورور بطائت اوزره = ضیا پاشا ».

بِطاقَه [ع] پوصله ، مصرلیلرجه قارت دوویزیت. بزجه‌ده استعمالی آرزو اولنور .

بَطّالْ [ع] ایشسز كوجسز § متروك، حكمسز § ایری ، قوجامان . بطالیه = بطاله عائد « جایكاه اولدی اوكاغدلره بطالیه ـ هر قوناقده بولنور بر ایكی طورباى سخن = سنبلزاده وهبی » .

بَطالَتْ [ع] ایشسزلك ، آوارەلك.

بَطانَتْ [ع] بیوك قارنلیق § اكوللك.

بِطانَه [ع] كیزلینلن خصوص ، سر § آستار : بطانهٔ ثوب .

بَطْشْ [ع] عنف وشدتله طوتش ، یاقالایش § قوت غالبانه . « كف احسان لقبی مظهر اسم اعظم ـ دستبرد غضبی خنجر ذوالبطش شدید = كاظم پاشا ».

بُطْلانْ [ع] باطللق ، باطل اولمه : بطلان دعوی. خط بطلان = یازلمش یازینك اوزرینه ابطال ایچون چكیلن چیزكی . « چكمه‌ده سطر امیده خط بطلان قلمم = عاكف پاشا » .

بَطْنْ [ع] قارین: بطن كبیر. «طاش باغلادی مجاعه ایله بطن پاكنه ـ دنیایه رغبت ایلمدی سیدالبشر — ضیاپاشا». عبدالبطن — شكمپرور ، تن پرور § سلاله . بطناً بعد بطنٍ — انتقال صورتیله بطین — بویوك قارینلی .

بِطْنَه [ع] معده طولغونلغی ، امتلا . البطنة تمیت الفطنة — امتلاذ كایی محو ایدر . » امتلا بار بدندر بی حضور ایلرسنی ـ فضولی ».

بَطیءْ [ع] آغیر ، بوآدم بطیدر . بوطعام بطیدر . بطیء الهضم — هضمی بطی. بطیء الحركه — حركتی بطی.

بِطّیخْ [ع] قاوونه وقارپوزه اطلاق اولنور. عربیده خاصة قارپوزه (فج) دینلدیكی كبی (بطیخ شامی) دخی دینیلیر . بانك فتحیله لغت ردیه‌در.

بَطیرْ [ع] نعلبند .

بَطیشْ [ع] بطشی شدتلی ، شدید البطش .

بُطونْ [ع] (بطن) ك جمعی . اكثریا (خفایا) مقامنده قوللانیلیر : « حسننده نهاندر اول مهك آن — مانند بطون نص قرآن — نعت شریف — علی روحی »

بَعْثْ [ع] كوندرمك ، كوندرلمك : بعث رسل . بعث رسائل § اولوبی دیرلتمك . اولو دیرلدلمك : بعث موتی . بعث اموات. بعث اهل قبور. یوم البعث = قیامت كونی .

بَعْثَتْ [ع] طرف الٰهیدن بر پیغمبرك كوندرلمسی ، پیغمبرمزك كوندرلمسی: بعثت نبویه. قبل البعثه = پیغمبرمزك بعثتندن اوّل .

بَعْدَ [ع] صكره . تراكیب عربیه‌ده اضافتله قوللانیلیر . بعد زمان = برزمان صكره . بعد بعدٍ = بر خیلی مدت صكره . بعدما ، من بعدٍ = بوندن صكره ، بوندن بویله . بعده = آندن صكره . بعد خراب البصره = ایش ایشدن كچدكدن صكره ، بعد اللتیا والتی = نیجه بلالار چكدكدن صكره. مابعد = صكره‌سی. (بعد ازین) تعبیرنده دال ساكندر . فارسیده (بعد سال) كبی تعبیرلرده فتح دال ایله دخی مستعمل ایسه‌ده لسانمزده بویله تعبیرات قوللانلماز .

بُعْدْ [ع] اوزاقلق : قرب وبعد . بعد مجرد ، بعد مطلق = مقدار معین قیدیله مقید اولمیان بعد .

بَعْضْ [ع] جزء، پارچه، كیمی : بعض اشیا . بعض اشخاص. لسانمزده صور استعمالی محتاج تدقیقدر. بعضاً = بعض كره ، آره صیره .

بَعْلْ [ع] زوج ایله زوجه‌دن هر بری . بعلة = زوجه .

بَعوضَه [ع] سیوری سینك . مخ البعوض = سیوری سینك ایلیكی ، بولنمیه‌جق شی . كالفنی مخ البعوض

= بکا ممکن الحصول اولمیان شیئی تکلیف المدی .

بعولت { [ع] زوجلك وزوجه لك .

بعید { [ع] اوزاق . مادیات و معنویاتده مستعملدر منزل بعید . مسافهٔ بعیده . « درخت یأسدن اظهار برك وبار امید — تصرفات الٓهیه دن بعیدمیدر؟ = نابی » .

بعیر { [ع] دوه : فضولی « بوغملر کیم بنم واردر بعیرك ناشنه قویسه‌ك — چیقار کافر جهنمدن کولر اهل عذاب اوینار » بیتنده (حتی یلج الجمل فی سم الخیاط) آیت کریمه‌سنه تلمیح ایتمشدر .

بغات { [ع] (باغی)نك جمعی. تشدید ایله غلطدر .

بغال { [ع] قاطر معناسنه اولان (بغل)ك جمعی: حمیر و بغال. اخلاق البغال، اخلاق بغال = کوتو خویلر.

بغال { [ع] قاطرجی.

بغایا { [ع] چرخه‌جی طاقمی ، عسکر چرخه‌جیلری .

بغتة { [ع] بردن بره ، آکسزین : «بغتةً ثابت اولوب غره، فراشنده امام — خواب ایچون یاتمش ایکن ایتدی تراویحه قیام ـ ندیم » « اولدك ینه بغتةً پریده — بوندن نه چیقار آنور دیده؟ »

بغض { [ع] سومه‌مه، (حب) ك ضدی.

بغضاء { [ع] شدت بغض : عداوت و بغضا . « فرق کویا بو ایکی صورتك عقلمجه بنم — بریسی حب فنادر، بری بغضای عدم = عاکف پاشا »

بغل { [ع] قاطر. بغله = دیشی قاطر، بغلهٔ ابودلامه = کثیر العیوب ، جامع العیوب، پرعیب. خلفای عباسیه دن منصور و مهدی یه ندیملك ایدن شاعر لطائف پرداز ابودلامه، مالك اولدیغی استر بی هنره دائر بر قصیدهٔ مخصوصه یازه‌رق بونده بی چاره‌نك عیوبنی تعداد و تشهیر ایلدیکندن ظرفای عرب پك معیوب اولان حیوان وانسان حقنده (ماهو الا بغلة ابی دلامه) دیمکه باشلامشلردر .

بغل { [ف] قولتوق. زیر بغل = قولتوق آلتی. «امید وفا ایامه هرشخص دغلده ـ چرق حاجیلرك چیقدی خاچی زیر بغلده = ضیا پاشا » بغلکیر = قولتوغه کیریجی: «دوشنجه برك کله‌مهر اولور بغلکیری — چمنده قطرهٔ شبنمدن آل فتاده لکی — زغبت»

بغی { [ع] تجاوز، ظلم § حقدن عدول ایتمك صورتیله سرکشلك . فئهٔ باغیه = امام عادلك اطاعتندن خروج ایدن طائفه. خوارج کبی § فاحشه لك.

بغی { [ع] فاحشه.

بغیض { [ع] خلقه بغض ایدن، کیمسه‌یی سومین (مردم کریز) کبی (Misanthrope) معناسنده قوللانیله بیلیر.

بقاء { [ع] باقیلك ، فانی اولمایش : عالم بقا . دار بقا . بقای روح § دوام: بقای توجه. بقای عافیت «وارسه اوچ بش کون بقاسی عمرمك — اولسون مختل صفاسی عمرمك — سنده اولسون انتهاسی عمرمك — کچمه عمرم کچمه‌دن ای نوبهار ! »

بقال { [ع] ارزاق و سائره صاتان دکانجی . « جامه آلوده لکی زینتیدر بقالك — نابی » اذا اصطلح الفارة والسنور خرب دکان البقال = فاره ایله کدی باریشنجه بقالك دکانی خراب اولور .

بقایا { [ع] (بقیه) نك جمعی . کری قالانلر : اموال امیریه بقایاسی . بقایای عسکریه « ایشیدوب شهرتمی ملك بقاده باقی ـ آکلامش قالمادیغن اکا بقایای سخن = سنبلزاده وهبی »

بقر، بقره { [ع] صیغیر. ارککنه دیشیسنه شاملدر. سورة البقره، قرآن کریمده فاتحه‌یی تعقیب ایدن سورهٔ شریفه. « فما علی اذالم تفهم البقره » = صیغیر آکلامازسه بکا نه !

بقعه { [ع] قطعهٔ ارض، بر پارچه یر. جمعی اولان (بقاع) ضم ایله غلطدر.

بقل، بقله { [ع] اوزرندن دوکیلن تخمدن موسمنده بیتن نبات، بقلة الحمقاء ، بقلهٔ حمقا = سمیز اوت .

بقم { [ع] بو نام ایله معروف بویا آغاجی.

بقول { [ع] (بقل) ك جمعی .

بقه { [ع] تخته کهله‌سی § سیوری سینك .

بقیه { [ع] آرتان ، کری قالان شی : بقیهٔ مال . بقیهٔ مبلغ ، بقیهٔ عمر. بقیة السیوف ، بقیة السیف = قیلیجدن قورتیلانلر ، قتل اولنمیانلر : « اشعاری آلوب کوتوردیلر حیف ! — قالدق هله بز بقیة السیف — شیخ غالب »

بکاء { [ع] آغلامق : بکای شدید . بکای سرور. « امید ایله دربکای اطفال — سود ویرمه‌ده بی املمی مادر؟»

بکات { [ع] (باکی) نك جمعی آغلایانلر. تشدید ایله غلطدر .

بکارت { [ع] قیزلق ، قیز اوغلان قیز اولمق حالی . « ای تودهٔ خاك ذی مهابت ـ پارلار اوزه‌رکده نورعفت — یوقسنده‌او وحشت مقابر — دینسین سکا حجلهٔ بکارت — طاهر المولوی».

بکام { [ف] مطلوبنه واصل اولان، مرامنه ایران . « شفاعتکله بکام ایت بوعبد عاصی‌یی — نورس » .

بکامت { [ع] ابکملك ، دیلسزلك .

بکر { [ع] قیزلق § قیز ، قیز اوغلان قیز . استعمال ایدلکده اولان (باکره) غلطدر . مضمون بکر — برنجی دفعه اوله‌رق سویلنلمش مضمون، معنای نوظهور . بومقامده (بکر مضمون)دخی قوللانیلیر: « بکر مضموندنده دم ورمش باقك دیوانه‌یه ! ـ حیرت » ضربهٔ بکر — برده ایکی‌یه بولن ضربه. امام علی افندمزك ضربه‌سی دائما بکر ظهور ایدردی .

بکره { [ع] قویو وسائره‌ده قوللانیلان چرخ ، چیقریق ، ماقاره .

بکره { [ع] صباح ، سحر .

بکسماد { [ف] قورو وقاتی برنوع اکمك قالیه‌ته .

بکم { [ع] (ابکم)ك جمعی .

بلا { [ع] ادات سلب . عربی کلماته داخل اولور. (بلا آرام، بلا پروا) کبی تعبیرلر یاکلشدر . حال موقعنده ایراد اولنور. مثلا: بلاسبب — سببسز اوله‌رق دیمکدر . فی الاصل تاء کرد ایله اولدیغی حالده صکره‌دن تاء طویله ایله قوللانیلان

(اجرت ، رخصت ، مدت) كبی كلمه‌لره (بلا) ادخال ایدیلنجه تالرك اصله ارجاعیله بلا اجرةٍ ، بلارخصةٍ ، بلامدةٍ) دینلمك اولادر .

بَلاء { [ع] مغمومیت واضطرابی داعی اولان حادثه ، خصوص ، شی: « ادراك دكل باشه بلادر ـ شیخ غالب» «بیان مقصد ایچون یاره ترجمانم وار ـ بلایه باق كه آنی ترجمانه آكلادهمم! » بلازده = بلایه اوغرامش ، كرفتار بلا : « ای عشق بیله‌یكك كبی یاق، ییق دروغمی ـ بركیمسه‌سز بلازده‌نك خانمانیدر » بلاكش = بلا چكیجی: عاشق بلاكش. بلا اندر بلا = قاتمرلی بلا .

بِلادْ { [ع] بلده‌نك جمعی : بلاد مشهوره.

بَلادَتْ { [ع] اذعانسزلق، قلب كورلكی.

بَلاغ { [ع] ابرشدرمه، تبلیغ. بلاغ مبین = تبلیغ بلیغ .

بَلاغَتْ { [ع] كلامك ـ فصیح اولمقله برابر ـ مقتضای حاله مطابق اولمسی § متكلمك كلام بلیغ ایله افادهٔ مرام ایتمك ملكه‌سنی حائز بولنمسی . بلاغت فروش = بلیغلك طاسلایان . بلاغت فروشانه = بلاغت فروشجه‌سنه . بلاغت فروشی = بلاغت فروشلق .

بُلالَتْ ، بُلالَه { [ع] یاشلق، نملیلك، نم.

بَلاهَتْ { [ع] ابلهلك .

بَلایاء { [ع] بلیه‌نك جمعی .

بَلْبالْ { [ع] خدشه ، تاسه ، وسوسه: بلبال بال .

بُلْبُلْ { [ع] فخر الشعراسیدر طیورك . « نام بلبل زهوا داریٔ عشقست بلند ـ ورنه پیداست چه از مشت پری برخیزد ـ صائب » = بلبلك نامی عشقه انتسابی جهتیله بلند اولمشدر. یوقسه بر آووج توبك نه‌قدر اهمیتی اوله‌بیله‌جكی معلومدر.

بُلْبُلَة { [ع] امزیكلی صو وسائره قابی .

بَلَدْ ، بَلْدَه { [ع] شهر ، مملكت . « بربلده‌ده حجاب زنان عیب اولوب ینه ـ برشهرده بو حالت اولور باعث جمال = ضیا پاشا » بلد الله = مكهٔ مكرمه . قرآن كریمده واقع (بلدة طیبة) ابجد حسابنجه تاریخ فتح قسطنطینیه اولان (۸۵۷) رقمنی كوستررر.

بُلْدانْ { [ع] (بلد) و (بلده) نك جمعی .

بَلَدی { [ع] (بلد) ویا (بلده) یه منسوب شهرلی ، مملكتلی ، (بدوی) مقابلی .

بَلَدیّه { [ع] برشهرك ، بر قصبه‌نك نظافتنه ، معموریتنه ، انتظامنه خدمت ایدن دائره .

بَلَسانْ { [ع] پلسنك آغاجی یاغی .

بَلْعْ { [ع] یوتمق، یوتلق : بلع لقمه.

بَلْعَمْ { [ع] آج كوزلو اكول . بلعم بن باعورا = بنی اسرائیل‌دن غضب الٰهی‌یه اوغرامش برعابد .

بُلْعُومْ { [ع] بوغازده اطعمه واشربه كچه‌جك یر ، غیرتلاق . بانك فتحیله غلطدر .

بُلَغاء { [ع] حائز ملكهٔ بلاغت دیمك اولان (بلیغ) ك جمعی: بلغای عرب.

بَلْغَمْ { [ع] اخلاط اربعه‌دن بری. بلغمی = بلغمی غالب اولان : بلغمی المزاج .

بُلْغَه { [ع] كفایت ایده‌بیله‌جك قدر مدار تعیش .

بِلْقیس { [عبرانی] یمنده اجرای حكومت ایدن حمیریلردن اولوب (سباء) ملكه‌سی ایدی. سلیمان علیه السلام ایله جریان ایله‌ین قصه‌سی مشهوردر .

بَلْكِه { [ف] (بل) ایله (كه) دن مركبدر. ادات احتمال: « عفو ایلیه‌لم كه بلكه بیلمز ـ برسور چن آتك باشی كسیلمز ـ نابی حقنده ـ شیخ غالب » § ادات انتقال: « دیدیكم یار غمكسار دكل ـ بلكه شدتفزای حسرتدر » (بلكیم) صورتنده استعمالی عامیانه‌در.

بُلَل { [ع] یاشلق، ایصلاقلق.

بُلَنْد { [ف] یوكسك ، عالی . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: دیوار بلند. رأی بلند . « پست ایدر جمعیت اعدایی خاكستر كبی ـ فرقه‌مزدن دمبدم اولدقجه آتشلر بلند ـ برعسكر لسانندن » بلند نظر = عالی همت. سربلند = سرفراز، ممتاز: «سایه‌سنده اولمسونمی عسكریلر سر بلند ـ شانلی شاهنشاهمزده سربلند افسر بلند ـ كذا » بلندی = بلندلك. بانك فتحیله‌ده اغلتدر.

بِلَّوْر { [ع] معروف جوهر ، پك بیاض وپارلاق جام. بلورین = بلوردن. بلور كبی . بو صورتده مخففاً دخی قوللانیلیر : « اول قدر روشندر آنده اول بلورین جاملر ـ حق » ایكی لام ایله (بللور) شكلنده یازلمامالیدر .

بُلُوغ { [ع] مرتبهٔ ادراكه وصول : سن بلوغ .

بَلْوی { [ع] بلیه. « یارب بونه ابتلا ، نه بلوی بـ انسانده بوعجز ایله بودعوی ـ ضیا پاشا » .

بَلی { [ع] أوت. عربیده اكثریا صورت نفیده اولان استفهامه جواباً استعمال اولنور. جناب حق بیوردی كه: «الست بربكم» = ربكز دكلمییم؟ «قالوا بلی» = اوت ، ربمزسین دیدیلر . لسانمزده آنجق بو جلوهٔ ازلیه مناسبتیله قوللانیلیر. (الست) لفظ شریفی ده بویله‌در. مثلا (اسرارالست، روزالست، بزم الست، دم الست) دینلیر : « هر نعره‌ده تجدید ایدرم عهد الستی ـ كاظم» .

بَلی { [ف] اوت . عربیدن بوزمه‌در. قوللانلمامغه باشلامشدر .

بَلِیّات { [ع] بلیه‌نك جمعی. طبعه‌خوش كلمه‌ین، انسانی بی‌حضور ایدن حالات . « ای عالم سر والخفیات ـ یتمزمی بو چكدیكم بلیات = طاهر المولوی».

بَلید { [ع] اذعانسز، قلبی كور « كفتار معلق لبیدك ـ مقبولیدر اعقل و بلیدك = ضیا پاشا» .

بَلیغ { [ع] بلاغتله متصف ، بلاغتلی : شاعر بلیغ . شاعرهٔ بلیغه. شعر بلیغ . نشیدهٔ بلیغه . بلیغانه = بلیغجه‌سنه : توصیف بلیغانه . تأثیر بلیغ = حسن تأثیر، سمی بلیغ = شدت مساعی.

بَلِیّه { [ع] طبعه خوش كلمین حالت ، حادثه . جمعی : بلایا ، بلیات .

بَمّ { [ع] طنبور كبی چالغیلرك قالین تلی: مخففاً قوللانیلیر . زیر وبم . «حافظ اولور لب بسته‌دم . خامه‌م ایدنجه زیروبم = نفی » .

بُنْ { [ف] دیب ، كوك ، بن دیوار = دیوار دیبی. بن مژكان = كیرپیك كوكی . بن موی = قیل دیبی « هربن

مودن چیقار آه ایلدکجه شعله‌لر - دل‌دکل سینه‌مده بردریای آتش‌وار کبی == عاکف پاشا » (سروبن) تعبیری لسانمزده (اوج اورته) تعبیرینه معادلدر . بی‌سروبن == اوجی اورته‌سی یوق ، پریشان ، صاچمه : سخن بی سروبن . کلبن == کل آغاجی . کل‌اوجاغی ، کل دیبی‌معناسنده قوللانیلاماز . اومعنی (پای کل ، بن کل) تعبیرلریله افاده اولنه بیلیر .

بِناء { [ع] یاپلمش یاپی : « بیقمق بوبنایی نار وادر- کیم بریوزی یاردن یکادر == شیخ غالب § یاپی یاپمق : برمکتب بنا ایتدی . بناءً == مبنی اوله‌رق ، طولایی : بوکا بناءً ، بناءً علیه ، بناءً علی ذلك ، بناءً علی هذا == بوکا مبنی اوله‌رق ، بوندن طولایی .

بَنّاء { [ع] بنا انشا ایدن ، یاپی یاپان ، قالفه ، معمار .

بَنات { [ع] (بنت)ك جمعی : «طورمش ایکی یانه قطارك — نورسته بناتی نوبهارك » بنات حوا == طائفهٔ نسا بنات‌الدهر — حادثات ، مصائب ، دواهی . بنات الفکر . بنات فکر — سانحات‌شاعرانه . بومقامده (بنات‌الصدر ، بنات صدر) دخی قوللانیلیر . بنات‌نعش == قطب شمالی جهتنده یدی کوکبدر . پریشانلقله ضرب مثل اولمشدر .

بَنادِر { [ع] (بندر)ك جمعی اسکله‌لر .

بِناگوش { [ف] قولاق‌توزی : «ژاله‌لر طاملامق ایستر کل تردن کویا — کوریننن دربنا کوشی دکلدریارك — باقی » .

بَنام { [ف] نامل ، مشهور ، متمیز : « نفیٔ تیغ زبانم که زمانمده بنم‌صفشکاف شعرای سخن آرای بنام » .

بَنان { [ع] پارماق ویا اوجی ، پارماقلر ویا اوجلری : « تابع جنبش بنانمسین — سن بنم عبد ناتوانمسین — قلمه خطاب » الدن کنایه دخی اولور . مشار بالبنان == پارماقله کوستریلن ، مشهور وممتاز .

بِنْت { [ع] قیز . بنت العنب ، بنت‌عنب == شراب انکور : « دکمدی نشئه‌سی آلامنه بنت العنبك — رمزی » بنت الشفه ، بنت شفه == سوز .

بَنْج { [ع] بنك . اسرار ، حشیش .

بَنْد { [ف] باغ : « بندن بنده انتقال نه‌دن؟ — باری بر زلفه باغلانوب قالسه‌ك ! » § بوقاغی : بند آهنین § مفصل ، بوغماق ، بوغوم : بندنی § ربط ایدیجی ، باغلاییجی . بومعناده وصف ترکیبی اوله‌رق قوللانیلیر : رشته‌بند . طهمورث دیوبند § فقره ، ماده ، مقاله § قوشاق : بند میان § صورت مخصوصه‌ده یاپیلان صومجراسی § (ایتمك) ماده‌سیله ربط ، جلب ، معنالرینی مفید اولور § مختلف القوافی برقاچ قسمدن مرکب برمنظومه‌نك هرقسمی نهایتنده تکرار ویا آیریجه ایراد ایدیلن بیت (ترجیع) ه ده باق .

بَنْدَر { [ع ف] تجارتگاه اولان اسکله . بوکا بدل (بندرگاه ، بندرکه) دخی قوللانیلیر : « هرمتاعك بر رواجی وار بوبندرکاهده — راغب »

بَنْدَرَك { [ف] منددرك ، صناعی وکوچك لیمان

بُنْدُق ، بُنْدُقه { [ع] خرده یووارلاق ، دانه ، تفنك دانه‌سی .

پُنْدُق { [ف] فندق .

بَنْدَگان { [ف] قول ، کوله § طرفدار

بَنْدَگی { [ف] بنده‌لك ، بنده‌یه منسوب .

بَنْدَه { [ف] بنده‌لك ، بنده‌یه منسوب . منتسب ، مخلص . بنده‌پرور == بنده بسلییجی ، بنده‌یه مساعد بولنیجی . بنده‌پرورانه == بنده پرورجه‌سنه . بنده‌پروری == بنده‌پرورلك ، بنده پروره منسوب . بنده‌نواز == بنده‌یه تلطیف ایدیجی . بنده نوازانه == بنده نوازجه‌سنه . بنده‌نوازی == بنده‌نوازلق ، بنده نوازه منسوب .

بِنْصِر { [ع] سرچه پارماق ایله اورته پارماق بیننده‌کی پارماق ، آدسز پارماق .

بَنَفْسَج ، بَنَفْشَه { [ع] منکشه . (بنفسج) بوندن معربدر : « سنبلله بنفشه‌یی کورر دون — اول‌کاکلی ایلین تماشا — اواسه‌مده تخیلیله مجنون — زنجیر دیه‌م او زلفه حاشا »

بَنْگ { [ف] اسرار ، حشیش .

بُنْگاه { [ف] ایچنه یوك و لوازم سفریه قونیلان بر وشی . استعمالی (بار وبنگاه) تعبیرینه منحصر کیبدر .

بَنْگی { [ف] بنك ایچمکه آلشمش اولان ، بنك تریاکیسی . شاعر مشهور خیالی بنکی ایمش . برکون زیاده‌جه ایچدیکندن باشی آغریغه باشلا . ینجه شویله فریاد ایتمش : « یتراولدق غبار غمله بنکی — کتیر ساقی شراب لاله رنکی ؟ »

بُنُوَّت { [ع] اوغللق : بنوت وابوت == اولادلق وبابالق .

بَنُون { [ع] (ابن)ك جمعی : اوغللر : مال وبنون .

بَنی { [ع] (بنین) لفظنك قاعدهٔ عربیه اوزره اضافتله نونی دوشمشیدر . اضافتسز قوللانلماز . بنی آدم == آدم‌اوغللری ، بنی نوع == نوع اوغللری ، انسانلر . بنی امیه == امیه اوغللری ، امویلر . بومقامده (بنو) استعماله احتیاج یوقدر .

بَنین { [ع] (ابن) ك جمعی : بنین وبنات .

بو-ی { [ف] قوقو : بوی کل . خوشبوی == کوزل قوقولو . بوی‌برست ، بوپرست == آوکوپکی § امید .

بَوّاب { [ع] قاپوجی .

بَوابَت { [ع] قاپوجیلق .

بَوادی { [ع] (بادیه) نك جمعی : «او صفاسز صوسز بوادیدن — کرچه‌کچمش ایدك مثال صبا — کچه‌کمه تشنه اولسه‌ده رفقا — کچه‌مم بن قولای بووادیدن »

بَوار { [ع] هلاك اولمه . دار البوار == محل هلاك ، جهنم .

بَوارِق { [ع] (بارقه) نك جمعی ، پاریلدایان شیلر : بوارق سیوف .

بَواقی { [ع] (باقی) و (باقیه) نك جمعی . وقس علیه‌البواقی == قالانلری ده بوکا قیاس ایت .

بَوّال { [ع] چوق ایشه‌ین . بوال زمزم == تاریخده نامنی ابقا ایتمك آرزوسیله زمزم قویوسنه تبول کستاخلنده بولونان حریف « بوال جه زمزمی لعنتله آکار خلق سن کعبه کبی کندیکی حرمتله بنام ایت == ضیا پاشا »

بُنْياد [ف] تمل: بى بنياد = اساسسز. سست بنياد = تملى كوشك، اعتماده شايان دكل: جهان سست بنياد § بنا: بنياد متين. «عرشه نسبتله حبابه دينيليرمى بنياد؟ = نابى» (بنياد ايتمك) تعبيرى (بنا ايتمك) يرنده قوللانيلير.

بُنْيان [ع] ياپى: بنيان رفيع. (ايتمك) ماده‌سيله قوللانلماز.

بُنْيَه [ع] بناى وجود. انسان وحيوان حقنده قوللانيلير: قوى البنيه = بنيه‌سى قوى. ضعيف البنيه = بنيه‌سى ضعيف.

بُوالعَجَب [ف] زياده عجيب: «بوالعجب مجموعهٔ كثرنمادر كائنات — جمله‌نك شيرازهٔ جمعيت اجزاسى بر — حكمت» بوالعجبتر = دها زياده، اك زياده عجيب. بوالعجبى = بوالعجبلك. اصلى اوزره (ابوالعجب) صورتنده قوللانلماز.

بُوالفُضُول [ف] بوش بوغاز، نابمحل سوز سويلين، دانغالاق. بوالفضولانه = بوالفضولجه‌سنه. بوالفضولى = بوالفضوللك. اصلى اوزره (ابو الفضول صورتنده قوللانلماز.

بُوالهَوَس [ف] هوساتنه تابع. جاننك ايسته‌ديكنى ياپمق آرزوسنده بولنان، ثباتسز. «اى نفس بوالهوس حذرك يوقيدرسنك؟ — بوقسه نتيجه‌دن خبرك يوقميدرسنك؟ = رامز مميز» بوالهوسانه = بوالهوسجه‌سنه. بوالهوسى = بوالهوسلك. اصل اوزره (ابوالهوس) صورتنده قوللانلماز. بعضاً (بلهوس) شكلنده ده تخفيف اولونور.

بُودْجَه [فرانسزجه‌دن] بر دولتك ويا بر اداره‌نك سنوى واردات ومصارفى موازنه‌سى § بر عائله ويا بر آدمك واردات ومصارفى موازنه‌سى: اون بوچوق ميليون آچيقله بودجه‌مز، توزين ايچين — سايهٔ ناظرده استقراض بى ايرادى وار = طاهر المولوى»

بُودُونَبُود، بُودُونابُود [ف] وجود وعدم، وار يوق: «ايلمشدر عالمك بودونبودندن فراغ — دل نه عقباسن خيال ايلر نه دنياسن بيلير — حكمت» «ادراك ايدن نتايج احوال عالمى — وارستهٔ علائق بودونبود اولور — وله». «بودونابود جهاندن اولا انديشه برى = طاهر لمولوى»

بُور [ع] دنيا وآخرته متعلق خيرى اولميان آدم؛ آدملر: قوم بور.

بُورا [روميجه‌دن] پك شدتلى روزكار. «بر بورا چيقدى بووا ديركن آغاجدن — دوشدى باشنه ياورو جغك كوبلى چوجقلر اوشدى = شناسى»

بُورْدا [ايتاليانجه‌دن] كميك باش يانى.

بُورْسَه [ايتاليانجه‌دن] اسهام عموميه وامور صرافيه معاملاتنك اجرا اولنديغى محل مخصوص.

بُورَك [ف] بورك.

بُوريا [ف] حصير. بوريا باف = حصير طوقيجى، حصيرجى. اسكى شاعرلر بونى تركى (بو) وعربى (ريا) دن مركب (بوريا) ايله جمع ايده‌رك جناس ياپارلرمش. نابينك «نكته‌ور كار و بار جهانه مانع قرب يزدانه — حصيرى آلت قرب ايتمه زاهد بوريادن كچ» بيتيله واصفك «بوريايى

قوده صوفى شو كوچك منذره كچ» مصراعى بونلرك اهونلرندر.

بوزه [ف] بوزه: بوزه فروش = بوزه‌جى.

بُوس [ف] اوپمه. دامن بوس — اتك اوپمه. دست بوس = ال اوپمه. پوس، پابوس = آياق اوپمه § بوسنده = اوپيجى. بو معناده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير.

بُوسْتان [ف] قوقو محلى ديمك اوله‌رق آغاجى، چيچكى، يشيللكى چوق اولان يره اطلاق اولنمشدر. «قامتك اى بوستان لامكان پيرايه‌سى — نوردن بر سرودر دوشمز زمينه سايه‌سى = ذاتى» نظمده ضمه‌سنك مدينه وزن مساعد اولمديغى صورتده معربى اولان (بستان) ايراد اولنور. «ايكى ساحل سراپا باغ وبستان وكلستاندر» مصراعى بويله‌در. «ايتدى قيام قامتكه سرو بوستان» مصراعنده ايسه بالطبع (بستان) دينيله‌من. بوستان سراى، بستان سراى = باغچه ايچنده كائن كوشك § سبزه وسائره باغچه‌سى.

بُوسِش [ف] اوپش.

بُوسَنْدَه [ف] اوپيجى.

بُوسَه [ف] اوپمه، بر كره اوپمه. بوسه زن = اوپيجى، بوسه‌كاه، بوسه‌كه، بوجاى = اوپه‌جك ير: «خاكك آستانى بوسه‌جاى انس و جان — نفعى» بوسه ربا، بوسه چين = بوسه آليجى. بوسه‌نك = موسيقيده بر مقام اسمى «ايسته‌دكجه بوسه‌لك كردانيه — اوجه طوغرى يوكسه‌لير شهناز ايندر = لا» (بوسه) شكلنده يازيلماليدر.

بُوغْجَه [ف] باصمه وسائره‌دن ياپيلوب ايچنه اشيا صاريلان درت كوشه‌لى بيوجك پارچه.

بُوقَلَمُون [ف] رنك رنك كورينور بر نوع حيوان ويا بردرلو قماش ايمش § رنكدن رنكه كيرن، متلون آدم. عربيده اولديغى كبى (ابوقلمون) صورتنده استعمالى پك خوش كورنمز.

بُولْدُوغ [انكليزجه‌دن] آلت چكه‌سى ايلرى‌يه اوزانمش چارپيق ديشلى آچيق قيصه باجاقلى بر جنس كوپك.

بُوم [ف] ير، زمين؛ طوپراق: بوم شوره = چوراق ير.

بُوم، بُومَه [ع ف] بايقوش: بوم شوم.

بُومْبارْدَه [ايتاليانجه‌دن] ايكى ديركلى بر نوع سفينه.

بُومْباردْمان [فرانسزجه‌دن] طوپه طوتمق. (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلير.

بُون [ع] مسافه، ايكى شى آره‌سنده‌كى آچيقلق. بون بعيد = مسافهٔ بعيده چوق آچيقلق.

بُونْ ژُورْ [فرانسزجه‌دن] صباحلر خير اولسون. «مرحبا اى زوپپه‌لر سردفترى — كيمدن اوكرندك بو، (بوژور مونشه‌ر)ى = طاهر المولوى»

بُونْسُووارْ [فرانسزجه‌دن] اقشاملر خير اولسون.

بُونْمارْشَه [فرانسزجه‌دن] چارشى پازار.

بونو [ايتاليانجه‌دن] آچيق حواله، پوليچه.

بُويا [ف] كوزل قوقوجى، كوزل قوقولو: «كلبن باغ مصور كل بويا ويرمز — راغب».

بونیچه { [ف] صارماشیق اوتی .

بویدان { [ف] عطریات محفظه‌سی .

به { [ف] أیی § آیوا : « سیب زنخدان ترابه زبه ـ یافت دلم متعه الله به — جامی »

بها { [ف] قیمت ، دکر ، بدل ، بهادار = قیمتلی ، دکری زیاده . بهاداری = بهادارلق . بی بها = بهاسی تقدیر اولنه‌میه‌جق درجه‌ده .

بهاء { [ع] حسن وجمال ، ظرافت .

بهائم { [ع] (بهیمه) نك جمعی حیوانات.

بهادر { [ف] ییکیت ، شجیع . بهادر = بهادرجه‌سنه .

بهار { [ع] بابادیه ، صاری بابادیه .

بهار { [ف] کونشك حمل ، ثور ، جوزا برجلرنده بولندیغی مدت ؛ مارت نیسان ، مایس آیلرینه مصادف اولان موسم لطیف : « بهار کلسه کلیر مطلقا اوغنجه دهانم — بهار کلیه‌جکمی بهار کلیه‌جکمی ؟ — صفا » « سرور ایچنده دخی برملال حس ایدرم — بهارکلسه‌ده کیتمز خزان خیالمدن » نوبهار = ایلك بهار : « برقاچ پیاله‌نوش ایده‌لم نوبهاردر — باقی » « امان برکون مقدم آه فصل نوبهار اولسه ! — ندیم » کهنه‌بهار = صوك بهار : « پامال شتا اولمادن اقلیم چمن کل — ویرحکمنی ای‌سروروان‌کهنه بهارك — وله » ابربهار ، ابربهاری = بهار بولودی : « ظن ایدرلو برکلستاندن کچر ابر بهار — اوغرادقجه کوی یاره اشك خوشانه بن » « کلدی خروشان حرم کویکه — ابر بهاری کبی کریانلرك »

(بهار) ه بدل (بهاران) دخی قوللانیلیر : « کل ای فصل بهاران مایهٔ آرام وخوا- بمسین — ندیم » بهار حقنده سویلنیلن منظومه‌یه (بهاریه) دیمکدن (ربیعیه) دیمك اولادر .

بهارات { [ع] دارچین ، قرانفل کبی کوزل قوقولو مواد . بابادیه دیمك اولان (بهار) ك جمعی اولمق‌اوزره بومعناده قوللانلمشدر .

بهانه { [ف] وسیله : « قصدم همان شکایت بخت سیاهدر — ای دود آه سن آره‌ده بربهانه‌سین — نابی » § قصور ، نقصان . بی‌بهانه = قصورسز ، نقصانسز .

بهائی { [شاعر مشهور] سلطان محمد خان ثالث ایله (اکری) ملحمهٔ مشهوره‌سنده بولنه‌رق محاربه‌نك پك‌شانلی برصورتده قازانلمسنه سبب اول اولان فاضل شهیر خواجه سعدالدین افندینك دردنجی مخدومی اولوب مکرراً صدرنشوم اولدقدن صکره (۱۰۲۷) ده ارتحال ایدن عبدالعزیزافندینك اوغلیدر . (۱۰۱۰) ده تولد ایتمشدر . والده‌سی ابوالسعودزاده مصطفی افندینك کریمه‌سیدر . بهائی ، پك اوقدر عالم اولمامقله برابر استعداد فوق العاده اصحابندن معدوددر . هله قوهٔ حافظه‌جه نادرة الزمان اطلاقنه شایان ایدی . برقاچ مدرسه مدرسلکنده بولندقدن صکره سلانیك ، حلب ، شام ، ادرنه مولویتلرینی شرفیاب ایلدی . حلب مولویتندن ، اوراده والی بولنان احمد پاشانك استانبوله « شرب دخانه مبتلی اولدیغندن ایفای وظیفه ایده‌میور » کبی برصورت غریبه‌ده عرض شکایت ایتمسی اوزرینه

عزل اولندقده یرینه مشهور منطقی احمد افندی نصب ایدلمشدر . (٥٦) ده آناطولی صدارتندن منفصل اولان مشهور جنجی خواجه‌نك یرینه کچدی . سلفك غلظتیله خلفك ظرافتی معکوساً متناسب اولدیغندن السنهٔ ظرفا « دیو چو بیرون رود فرشته‌در آید » مصراعنی کویا اولدی . (٥٩) ده مسند مشیخته رونق ویردی . برآز صکره معزول اولدی . (٦٢) ده ثانیاً مقام مشیخته کلدی . (٦٤) صفرینك اون ایکنجی جمعه‌کیجه‌سی وفات ایتدی . آثاری بعض تقریضات عربیه یله دیوانچهٔ اشعارندن عبارتدر . غزلسرالنده متمیز ایدی . (نیلرسین) غزل عاشقانه‌سی حافظه پیرای شعرادر .

بهبود { [ف] ایلك ، صاغلق ، صحت : « مرهم بهبود وصلکله طبیبم قیل دوا — مبتلای درد هجران اولدیغم بیلمزمیسین ؟ — حلیمکرای » .

بهت { [ع] مدهوشلق ، متحیرلك . فتحتین ایله‌ده لغتدر . « هوا سکونده ، زمین اویقوده ، زمان خاموش — بوحاله بهت ایله ناظر فلکده هراختر = اکرم بك »

بهتان { [ع] افترا : « بنی سومزدی دیمشسین بکا بهتاندر بو » .

بهتر { [ف] دها ، اك ، پك ایی : سانحات العرب عنوانی سانحات ادبیه‌نك بهترلرندندر .

بهترین { [ف] اك ایی : رسم بهترین .

بهجت { [ع] کوزللك : « بهجت — افزای بهاران اولدی کل » § مسرت ، بشاشت .

بهرام { [ف] مریخ ییلدیزی . « ماه نوصاعقه‌فلکده کوریجك پیکارکی- تیتره‌دی بهرام ألندن وشدی زرین خنجری = نفعی » بهرام گور = ایرانك ساسانیان طبقه‌سندن (گور) دهنیلن یبانی اشکی آو- لامقله اشتهار ایتمش برحکمدار . بهرام‌چوبین = (نوشروان) ك اوغلی (هرمز) ك سر- عسکری بولونان برجنکاورکه جوب کبی ضعیف اولدیغندن بولقبی آلمش وآسیاده پایدینی برقتل عام نتیجه‌سنده کسیلن قفا- لردن برقله وجوده کتیرمشدی . بوقله (بهرام تل) نامیله چوق زمان پیشکاه عبرتده پایدار اولمشدی .

بهره { [ف] نصیب ، حصه ، بضاعه : بهرهٔ علمی . بهرهٔ ادبی . « اکریدر دهردن آلان بهره = لا » بهره‌دار ، بهره‌مند = بهره‌لی . بهره‌داری ، بهره‌مندی = بهره‌دارلق ، بهره‌مندلك . بی‌بهره = بهره‌سز . بی‌بهرکی = بهره‌سزلك . بهره‌بر = اورتاق ، شریك .

بهزاد { [ف] مشهور بر رسام قدیم : « کوزل تصویر ایدرسین خال وخط دلبری اما — فسون وفتنه‌یه کلدکده ای بهزاد نیلرسین ؟ — بهائی »

بهشت { [ف] جنت . بهشتی = جنتلك ، بهشته منسوب : زاهد بهشتی . « هر آشیانه قونمه ای طائر بهشتی — جاندرسنك مقامك کوکلدر آشیانك — نورس قندی ، بهشتی روی = کوزل یوزلو ، حوری کبی . بادهٔ بهشتی = شراب کوثر . بانك کسریله‌ده لغتدر .

بهلول { [ع] چوق کولن آدم § جامع المحاسن ، ذی شان آدم .

هارون رشیدك برادری مشهور عاقل مجنون نما، بهلول دانا .

بَهْلَه { [ف] الدیون .

بَهْنانَه { [ع] اطواری لطیف ، خندان، سبکروح قادین .

بَهِیّ { [ع] کوزل : « اولدی شرح نخبهٔ وهبی بهی — تاریخ — شیخزاده اسعد » هدیهٔ بهیه .

بَهِیج { [ع] کوزل آدم § شن آدم .

بَهِیمَه { [ع] درت آیاقلی حیوان ، حیوانات .

بَهِیمِیَّت { [ع] حیوانلق حالی: « بهمیت چراکاه صفادر — غم عالم بنی آدم ایچوندر — شیخ الاسلام عارف »

بِهِین { [ف] پك ایی : آیین بهین .

بی { [ف] ادات سلب . سز . عربی وفارسی کلماته داخل اولوب آنلری صفت یاپار : بی خبر = خبرسز . بی آرام « قالمشلره باقمیورمی راعی — بی همره و بی نوامی قالدك ؟ »

بَیّاب { [ع] سقا § صوجی .

بَیابان { [ف] صحرا ، چول .

بَیاض { [ع] آقلق : بیاض کردن § آق : بیاض دیده . « وجودی خام کوموشدن بیاض کلدن نرم — بویی هنوز یتشمش نهالدن هموار — ندیم » .

بَیّاع { [ع] صاتیجی .

بِیاعَت { [ع] صاتیلق مال . جمعی : بیاعات .

بَیان { [ع] حسن صورتله بیلدرمك، بیلدیرلك § فن ادبك (برفکرك یکدیکردن اوضح برقاچ صورتله افادهسی) خصوصندن بحث ایدن قسمی .

بَیت { [ع] او ، اوطه ، اوبه ، مسکن: « کایشم دلکشا دکلمی نصل؟ — آچل ای شاعرانه بیتم آچل! » بیت الله، بیت الحرام ، بیت حرام = کعبهٔ معظمه. بیت المقدس ، بیت مقدس = قدس شریفدهکی معبد مبارك § ایکی مصراعدن مرکب نظم : « بربیتم ایدرسه حزنی دعوت — بردیکری بخش ایدر مسرت» بیت الغزل = غزلك اك ایی بیتی . بیت القصید = قصیدهنك اك ایی بیتی . ان الشاعر یرضی بهدم بیته لا باخلال بیته = شاعر بیتنك هدمنه راضی اولورده بیتنك اخلالنه راضی اولماز .

بَیتُوتَت { [ع] کیجهلمك .

بیچون { [ف] کیفیتی عقل ایله ادراك اولنهمیان ، جناب حق : خدای بیچون . « ای صنع صفا فزای بیچون — دل اولدی تنزلکله ممنون — کبوتره خطاب » .

بیخ { [ف] کوك ، اصل .

بیخود { [ف] کندینی غائب ایتمش ، کندندن کچمش، مدهوش: « بیخود ایلردی تماشای جمالك عالمی — دیدهلردن اولماسهك ای جان آکا همم نهان» بیخودی = بیخودلق . بیخودانه = بیخودجهسنه: « بیخودانه موافقت ایدیور — (اوبی) امرینه هنوز جبال » .

بید { [ف] سوکود آغاجی . بیدکریان = صالقم سوکود، (Saule pleureur) ترجمهسیدر . بیدمشك = چیچکی کوزل قوقان سوکود .

بَیدا { [ع] صحرا ، چول .

بیداد { [ف] غدر ، جور . « ایلرنکی ایدرسه بیداد — عیسایی عروس مرکه داماد = شیخ غالب» مشارالیهك «قیلدی آنیده سپهر بیداد — برجنبش واژ کونه معتاد» بیتنده یاکلش اولارق (ظالم) معناسنده قوللانلمشدر بیدادکر = ظالم. بیدادکری = ظالملك.

بیدار { [ف] اویانیق ، اویقوسز : « کوکلم لیال فرقتك بیدار یاربخوانیدر — فکرایتدیکم برآفتك دیدار نور افشانیدر » § متیقظ ، بصیرت اوزره بولنان: دل بیدار، بیداری = اویانیقلق، تیقظ .

بَیدَق { [ع] شطرنج اویوننده‌کی پیاده (پایتاق)

بیدَستَر { [ف] قوندوز دینیلن کوپکه شبیه حیوان اکثریا دکیزده یاشادیغندن (سك آبی) دخی دینیلیر .

بیر { [ف] یاتاق .

بیرا { [ایتالیانجهدن] معروف آرپه صویی .

بیرون { [ف] طیش ، طیشاری : « هر زاویه فیض حقله مشحون — پرنور خدا درون وبیرون — هاشم » « نه ناجیدر نه اسرار دل ناجی یه محرمدر — قالان دلار حریم خواجهٔ لولا کدن بیرون » پرده بیرون = حد معروفدن خارجه چیقان ، حدی تجاوز ایدن . "پرده بیرون ایتمه اللهیلری دیوانه وار — ایلمه ای کریهٔ نالش قرینم ازدیاد» پرده بیرونانه = پرده بیرونجهسنه. « براز سازسیاسیمزدوزهلسه بزده دیکلهنسهك — بوآهنکك دوامی پرده بیرونانه اولمازمی؟ = طاهر المولوی» پرده بیرونی = پرده بیرونلق .

بیزار { [ف] بیتمش، اوصانمش. "جور ایله کیمسهیی بیزار ایتمهسکاجور ایتسهده آزار ایتمه = نابی، بیزاری = بیزارلق .

بیزر { [ف] خسیس، جری.

بیزموت { [فرانسزجهدن] قابض بیاض متراق برتوز .

بیژن { [ف] رستم زالك حسن وحماستله مشتهر اولان همشیره زادهسیدر. تفصیلی شهنامهده مذکور اولدیغی اوزره بیژن برکون آرزوی صید ایله قیره چیقمقله تفرجده بولنان دختر افراسیاب (منیژه) آنی کوروب عاشق اولمش وبرخیلی عشرت ومخادنتدن صکره بیژنی برصندوق درونده سراینه کوتوروب کیزلهمشدر. افراسیاب حالدن خبیر اولنجه بیژنك اعدامنی امر ایتمش ایسهده (پیران ویسه)نك شفاعتیله جزاسی تخفیف ایدیلهرك بر قویونك ایچنه حبس اولنمشدر. صکره وقعهیی رستم طویار، تاجر صورتنده کیدوب کمند ایله بیژنی قویودن چیقارهرق منیژه ایله آلیر کوتورور. اساطیرشاعرانهندر. حافظ «شاه ترکان چو پسندید و بچاهم انداخت — دستکیر ارنشو داطف تهمتن چه کنم ؟ » بیتنده بوکا اشارت ایتمشدر. خاقانی شروانینك شو بیتنده بو اشارت داها واضحدر «چو بیژن داری از رچه محسب افراسیاب آسا — که رستم درکمینست و کمندی زیر خفتانش » « ایدر آویخته بیك جان ایله (عزت) کندین — کورسه چاه ذقن یاری روح بیژن = عزت ملا» .

پدست { [ع] یکرمی .

پستون { [ف] عاشق مشهور فرهادك معشوقه‌سی شیرین عشقنه دلدیکی طاغ : « اولسیدی بنده کی غم فرهاد مبتلاده — بر آه ایله ویردی بیك بیستونی باده — فضولی » « هر کسك حالنجه واردر بر تجلیکاه عشق — بیستون فرهاده کوه طور شکن کوسترر - اسعد مخلص » « داغ غمدن یاندی کینه‌دی جوهر جانم (جلال) - بن اوفرهادم که معدن بیستو- ندر بنم » .

پش { [ف] زیاده . بیشتر = دها زیاده . « هرکیمده عشق غالب ایسه قرب حضرته — اول دکلو آنده‌در الم و درد بیشتر = ضیا پاشا » .

پشه { [ف] اورمان ، سازلق : « شرزه شیرانك کنام راحتی بیشه‌مده‌در — راغب » .

بیضاء { [ع] (ابیض)ك مؤنثی : عمامهٔ بیضا . حلهٔ بیضا . منارهٔ بیضا . ید بیضا = حضرت موسانك بر معجزهٔ باهره اولنق اوزره پارلاق کورینن مبارك الی : « قیلماز دل فرعونی منور ید بیضا — فضولی » بیضاوی = انوار التنزیل فی اسرار التأویل نامنده‌کی تفسیر شریفك مؤلفی ، قاضی مشهور .

بیضه { [ع] یومورطه : « جیقه‌دك ییویوب فضای فیضه - خاطرده‌می تنکنای بیضه؟ - کبوتره خطاب » « مانندهٔ ماکیان غرا - بك بیضه وصد هزار دعوی = شیخ غالب » . بیضة الدیك = خروس یومورطه‌سی ، نادر الوقوع ، اندر .

بیضی { [ع] یومورطه شکلنده .

بیطار ، بیطر { [ع] احوال وامراض فرس فننه واقف آدم .

بیطره { [ع] بیطرلق : فن بیطره .

بیع { [ع] صاتمق ، صاتلق : بیع مال . مالك بیعی . بیع منعقد = انعقاد بولان بیع . بیع غیرمنعقد = بیع باطل . بیع صحیح = بیع جائز ، ذاتاً ووصفاً مشروع اولان بیع . بیع فاسد = اصلاً صحیح اولوب‌ده وصفاً صحیح اولمیان یعنی ذاتاً منعقد اولوب‌ده بعض اوصاف خارجیه‌سی اعتباریله مشروع اولمیان بیع . بیع باطل = اصلا صحیح اولمیان بیع . بیع موقوف = بیع فضولی ، غیرك حقی تعلق ایدن بیع . بیع نافذ = غیرك حقی تعلق ایتمین بیع . بیع لازم = مخیرلکدن عاری اولان بیع نافذ . بیع غیر لازم = کندیسنده مخیرلك بولنان بیع نافذ . بیع بات = بیع قطعی . بیع بالوفا = برکیمسه بر مالی آخره ثمنی رد ایندکده کری ویرمك اوزره شوقدر غروشه صاتمقدرکه مشترینك مبیع ایله انتفاع ایلمسنه نظراً بیع جائز حکمنده و طرفین بونی فسخه مقتدر اولدقلری جهتله بیع فاسد حکمنده ومشتری مبیعی آخره صاتمه‌مدیغی جهتله رهن حکمنده‌در . بیع بالاستغلال = بایع بر مالی استیجار ایتمك اوزره وفاءً بیع ایتمك . بیع صرف = نقدی نقده بیع ایتمکدرکه ترکجه‌ده آقچه بوزمق تعبیر اولنور . بیع مقایضه = مالی ماله مبادله ایتمکدرکه ترکجه‌ده (ترامپه) تعبیر اولنور . بیع سلم = مؤجلی معجله صاتمق یعنی پیشین

پاره ایله ویره‌سیه مال آلمقدر . بیع و شرا = آلیم صاتیم . جمعی : بیوع .

بیعت { [ع] قبول وتصدیق معامله‌سی . بیعة الرضوان ، بیعت رضوان = سورهٔ فتحده واقع (لقد رضی الله عن المؤ- منین اذ یبایعونك تحت الشجرة) آیت کریمه‌سنده مذکور اولان وظهور اسلام تاریخنك الك پارلاق وقایعندن معدود بولنان بیعت جلیله‌در . رسول اکرم افندیمز هجرتك ٦ نجی سنه‌سی ذی القعده‌- سنده اجرای عمره نیتیله (حدیبیه) یی تشریف بیوردی . آلنان خبرلر قریش طرفندن مکه‌یه دخولنه ممانعت ایدیله‌جکنی کوستردیکندن مقصد بر زیارتدن عبارت اولدیغنی تبلیغ مأموریتیله (خراش بن امیة الخزاعی) یی مکه‌یه کونده‌ردی . قریش ، خراشی طوتوب اولدرمك ایسته‌دیلر قبیله‌سنك حمایتیله قورتولوب عودت ایتدی . افندیمز ، بو دفعه (عثمان بن عفان) ی یوللادی . اونی‌ده مکه‌ده حبس ایتدیلر . او اثناده (عثمانی اولدردیلر) خبر کاذبی واصل سمع نبوی اولدی . نزد مقدسنده ۱۳۰۰ یاخود ۱٤۰۰ ویا ۱۵۰۰ صحابی موجود ایدی . مدینه‌دن حرب ایچون چیقیلمادیغی جهتله یانلرنده برر قیلیچدن باشقه سلاح یرق ایدی . افندیمز (سمره) ویا (سدره) دینیلن شجرهٔ مبارکه‌نك آلتنده قاعد اولدیغی حالده اصحاب کرامی دعوت ایتدی . قریش ایله جنك ایدیلمك لازم کلدیکی تقدیرده قطعاً بوزچویرلمیوب اولنجه‌یه قدر ثبات کوسترلمك اوزره ال ویره‌رك تجدیداً بیعتلشدی . او بیوك ذاتلردن هربری دیکرینه تقدم شرفنی قازانمق ایچون افندیمزدن بیعت آلمغه قوشاردی . قریش ، کیفیت بیعتدن خبردار اولنجه خوفه دوشوب درحال عقد مصالحه مأموریتیله (سهیل بن عمرو) ی حضور پیغمبری‌یه کونده‌ردیلر . انك اوزرینه مشهور حدیبیه صلحی عقد ایدیلدی . مدینه‌یه عودت بیورولورکن سورهٔ فتح نازل اولدی . ایکی سنه صوکرا مکه فتح اولوندی .

بیگانگی { [ف] بیکانه‌لك .

بیگانه { [ف] یابانجی : « آشنایه آشنا بیکانه‌یه بیکانه‌یز — جوری » « بیکانه ایله‌مش بنی صبر وشکیبدن — سن بیوفایه ایدن آشنا بنی = فصیح دده » .

پیلاردو { [ایتالیانجه‌دن] معروف اویون .

پیلت { [فرانسزجه‌دن] واپور وسائره اجرتی ویرلدیکنی مشعر آلنان ورقه .

بیلم { [ع] پاموق قوزه‌سی .

بیم { [ف] قورقو . بیم جان . بیم وامید = خوف ورجا . « اولدی سرمایهٔ حیرت بکا بیم وامید — بیلمم ایله‌یه جك خنده‌میدر کریه‌میدر = نابی » .

بیمار { [ف] خسته : « صحت کبی بیمار غمه کچ کلیورلر - اولدردی بزی ناز اطبا نه بلادر ! - ثابت » بیمار خانه ، بیمارستان = دارالشفا . بیماری = خسته‌لك .

بین { [ع] آره ، اورته : « قالدی بیچاره کوکل خوف ورجا بیننده - عونی » بین بین = نه ایی نه کوتو ،

ایکیسی اورته‌سی . شیوهٔ عربی اوزره مضاف اولنجه نونی دائما فتح ایله اوقونور: بینَ الغزاة . بینَ الادبا بینَ الاخوان. بینهم داء الضرائر = بیلرنده اورتاق دردی. یعنی حسد وار§ آیریلق . غراب البین = آیریلق قارغه‌سی ، شخص منفور .

بَیِّن { [ع] واضح ، آشکار : جهل بین . جهالت بینه .

بَیْنُونَت { [ع] آیریلق ، آره آچیقلغی ، اختلاف .

بین { [ف] کورمک معناسنه اولان (دیدن) مصدرندن مشتق اولوب لسانمزده دائما ترکیب حالنده قوللانیلیر : دوربین = اوزاغی کورن . خرده بین = اوفاق شیلری کورن ، میقروسقوب . « سکا بر قاعده ، اغیاره عکسیله باقاردم بن — المده خامهٔ معجز نما بردوربین اولسه = نابی »

بینا { [ف] کوریجی ، بصیر : « ایلر او مرایاده بوکون دیدهٔ بینا - اوچ بیك سنه اول کچن اقوامی تماشا - تاریخ حقنده » بصیرتلی معناسنده‌ده قوللانیلیر . بینایی = کوریجیلك ، بصارت . نابینا = اعمی . نابینایی = اعمالق .

بینش { [ف] کورش ، رؤیت : « ظن ایتمه روادر اهل بینش - انوار قمر تکاثف ایتمش - بولوط حقنده » نقطهٔ بینش = کوزببکی § تیقظ ، بصیرت : دانش وبینش .

بیننده { [ف] کوریجی ، بصیر . آز قوللانیلیر .

بَیِّنَه { [ع] حجت قویه ، برهان قوی . جمعی : بینات . (بینات) (بین) ك مؤنثی اولان (بینه) نك جمعی اولمق اوزره دخی قوللانیلیر : آیات بینات .

بینی { [ف] بورون .

بیو { [ف] کووه دینیلن حیوانجغز .

بُیُوت { [ع] او ، مسکن ، اوبه ، اوطه معناسنه اولان (بیت) ك جمعی . ایکی مصراعدن مرکب نظم معناسنه اولان (بیت) ك جمعی اولمق اوزره قوللانیلماز . (ابیات) ه‌ده باق .

بیوَر { [ف] اون بیك .

بُیُوع { [ع] (بیع) ك جمعی: کتاب البیوع

بیوَه { [ف] طول قادین : بکروبیوه = قیز وطول .

بیهُدَه { [ف] (بیهوده) مخففی : « سخن بیهده‌نك ثابت ومحذوفنه یوف ! — عینی» بیهده گو = بیهوده سویلییجی . بیهده کویانه = بیهده کوجه‌سنه . بیهده کویی = بیهده کولق . بانك فتحیله غلطدر .

بیهُودَه { [ف] بوش ، فائده‌سز ، باطل : «دوشمه بو آرزویه بیهوده - اولامازسك جهانده آسوده = طاهر المولوی» « بیهوده سخن بدین درازی نبود — علاء الدین سمنانی » بانك فتحیله غلطدر .

بیهوش { [ف] عقلسز ، کندنده اولمایان ، بایغین : «واراایکن عقلی کوروتمك بیهوش — دانهٔ مهلکه آچمق آغوش = حامد بك »

بَیُوض { [ع] یومورطلایان حیوان .

پ

پای { [ف] آیاق : « یوق اوی که پایکی مجالم — اویسون قطرات اشك آلم § دیب: پای درخت. پای خم . پابسته ، پای بسته = آیاغی باغلی . پارکاب ، پادر رکاب = آیاغی اوزنکیده ، پای تخت = حکمدار مقری اولان شهر . (پایتخت) صورتنده یازلاملی . پای کوب = تپینه‌رك رقص ایدن: سرمستان پای کوب . پای کوبان = رقص ایده ایده: «باش راهبه کیندی پای کوبان — لا» پای بند، پابند = آیاق باغی، کوستك. مانع ، مانعه : پابند تعلق. فضولینك «پای بند اولدم سر زلف پریشانك کوروب» مصراعنده اولدیغی کبی پابسته) مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر. پایدار = مقاوم، ثابت . همپا = رفیق، آرقه‌داش. پابرهنه = یالین ایاق، دال طابان. پازده = آیاق آلتنده قالمش، چیکننمش .

پاپا { [ایتالیانجه‌دن] قاتولیکلرك وکیل حضرت عیسی اولمق اوزره طانیدقلری رئیس روحانینك عنوانی. ابن خلدونك بیانه کوره (ابوالآبا) دیمکدر .

ریم پاپا { [ایتالیانجه‌دن] روما پاپاسی تعبیرندن غلطدر . « او شوخ مغبچه‌دن اشتکایه‌دك کیده‌رز — دکل که پیر مغان، ریم پاپایه‌دك کیده‌رز = طاهر المولوی» .

پاپاس { [فرانسزجه‌دن محرف] آیاقلری سیلمك ایچون قپو اوکنه قونیلان تویلی حصیر .

پاپاغان { [ایتالیانجه‌دن] طوطی قوشی ببغا.

پاپافنغو { [ایتالیانجه‌دن] کمی دیرکنك اوچنجی یلکنی.

پاپاق { [ف] عجم کلاهی، قوزی ده‌ریسندن معمول بر نوع سرپوش .

پاپوش { [ف] آیاق قابی ، پابوج : «خلق جامعه‌ده ال اوزره کوتورر پاپوشن — نابی » « پاپوشی بیوك یوقمی اوقوت کندینی باری ! »

پاتنت ، پاتنته { [فرانسزجه‌دن] اصناف تذکره‌سی .

پاجامه { [ف] طون ، شلوار ، چاقشیر کبی آیاغه کیلن ثوب .

پاچه { [ف] قویون ، کچی ، صیغیر آیاغی § بونلردن یاپیلان طعام § آیاغه کیلن ثوبك منتهای سفلیسی.

پاداش { [ف] مکافات .

پادام { [ف] آیاقدن طوتان طوزاق § خارجدن قوش جلبی ایچون طوزاق کنارینه بند ایدیلن قوش. قوشی قوش ایله آولارلر . اصلی اوزره (پای دام) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

پادزهر { [ف] پان زهر دینیلن تأثیر سمی دافع دارو . (پاد) حافظ معناسنه کلدیکندن (حافظ السم) دیمك اولور. مخففا (پازهر) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

پادشاه { [ف] بیوك حکمدار. (پاد) حافظ ، (شاه) ایسه اعظم معناسنه کلدیکندن (حافظ اعظم) دیمك

اولور . پادشاهانه = پادشاهه یاقیشه‌جق صورتده ، پادشاهه منسوب. پادشاهی = پادشاهلق ، پادشاهه منسوب .

پادِشَه { [ف] (پادشاه) مخففی. نظمده قوللانیلیر . فارسیده (پادشا) صورتنده‌دخی تخفیف اولنیورسه‌ده بونك استعمالی بزم سلیقه‌مزه موافق دوشمیور.

پاراتونَر { [فرانسزجه‌دن] ابنیه‌یی ییلدیرمدن محافظه ایچون یوکسك بر دیرکك اوزرینه قونیلوب جذب ایتدیکی قوتی بر تل واسطه‌سیله یره ویرن آلت ، سپر صاعقه ، دافع الصاعقه .

پاراغراف { [فرانسزجه‌دن] بر کتاب فصلنك سطر باشندن باشلار فقره‌لردن هر بری § تفریق فقراتده قوللانیلان § اشارتی .

پاراکَت { [ایتالیانجه‌دن] کمینك سرعت حرکتی درجه‌سنی آکلامغه مخصوص ایپ مقاره‌سی .

پارانتَز { [فرانسزجه‌دن] معترضه دینیلان () اشارتی .

پاراوان { [فرانسزجه‌دن] قپونك خارجنه ویا داخلنه وضع اولنان قاتلانیر ، منقول تخته پرده‌که رنکلی کاغد یاخود قماش قاپلی ایچ‌چیوه‌لردن مرکبدر .

پارتی { [فرانسزجه‌دن] قسم ، فرقه . پارتیزان = طرفدار ، طرفکیر .

پارده‌سو { [فرانسزجه‌دن] اثواب البسه‌نك اوستنه کییلن لباس مخصوص .

پاردُم { [ف] پالدم ، قوسقون .

پاردون { [فرانسزجه‌دن] عفو . اکثریا لطیفه یولنده (عفو ایدرسکز) مقامنده ایراد اولنور : « پاردون ! آز قالدی بلا اذن ایچه‌جکدم توتونی ـ وارسه رخصت ایچه‌یم برسیغارت مادموازل ! ـ علی علوی » « چکیلیرمی بو قباحت چلبی ! پاردونله ؟ ـ وله »

پارس { [ف] فارس اقلیمی ، ایران . پارسی = لسان فارسی § بو نام ایله معروف حیوان مفترس .

پارسا { [ف] متقی . عفیف ، صالح ، صوفی . پارسایی = پارسالق .

پارسال { [ف] کچن سنه ، بیلدیر . فارسیده یالکز (پار) دخی بو معنایی افاده ایدرسه‌ده لسانمزده قوللانلماز .

پارسَنگ { [ف] ترازونك خفیف اولان کفه‌سنه تعدیل ایچون آصیلان شی . لسانمزده (پرسنك) صورتنده تخفیف اولنه‌رق (تتمهٔ کلام) مقامنده قوللانیلیر : « حدت ایتمه سودیکم هر بر سوزك پرسنکی وار — شیخ وصفی »

پارسه { [ف] حقه‌باز مقوله‌سنك ارباب تماشادن طوپلادقلری آقچه .

پارکه { [فرانسزجه‌دن] اوفاق ومختلف صورتله موضوع تخته پارچه‌لرندن مرکب مزین دوشمه .

پارلامنتو { [ایتالیانجه‌دن] بعض حکومتلرده بولنان معروف مجلس . مجلس مبعوثان .

پارنج { [ف] آیاق تری ، اجرت قدمیه .

پارولَه { [ایتالیانجه‌دن] بر فرقه بیننده اشارت مخصوصه اولمق اوزره اتخاذ ایدیلن لفظ مخصوص .

پارَه { [ف] پارچه . پاره پاره = پارچه پارچه . دوپاره = ایکی پارچه . یکپاره = بر پارچه‌دن عبارت ، برقاچ پارچه‌دن مرکب دکل : اولمازمی کوروب کوکل صفایاب — یکپاره کوموشدن آسمانی ؟ — مهتابه دائر « سراپا ، بوس بتون مقامنده‌ده قوللانیلیر : « یکپاره نزاکت ولطافت — غالب » پاره دوز = یاماجی ، اسکیجی . پاره دوزی = اسکیجیلك . شمدی باقینك « طورسون اللهی سورسه‌ك هله بر پاره مدد ! » وثابتك « حصه یوقمی او سوکوشدن بزه بر پاره مدد ! » مصراعلرنده اولدیغی کبی (برپارچه) مقامنده (برپاره) قوللانیلمز § آقچه ، مسکوکات : « جیبمده پاره وار کوررم البت التفات . — هر التفات مبلغ مزبوره مستند — لوئید واپورلرندن برنده » § غروشك قرقده بر جزئی . قرق پاره = بر غروش .

پارین ، پارینه { [ف] کچن سنه‌کی ، بیلدیرکی : ملاقات پارینه « کل کوکس ویر شتای پرکینه ـ یتش ای پوستین پارینه ! »

پازاج { [ف] ابه قادین § دایه ، مرضعه .

پازَنك { [ف] دلال فحش ، پزه‌ونك . فحشیاته مستند اثرلر یازمق صورتیله پاره قازانان خبیثلره بحش ایدله‌سی پك مناسب اولان برعنوان .

پازیر { [ف] مائل انهدام اولان دیوار وبنایه طایادقلری دیرك ، دیرسك .

پاساپورت { [فرانسزجه‌دن] مرور تذکره‌سی ، یول تذکره‌سی .

پاساز { [ف] تیمه ، تکمه .

پاشار { [فرانسزجه‌دن] اوستی اورتولی اورته‌سی کچیدلی برچوق دکانی ومغازه‌یی حاوی چارشی .

پاسبان { [ف] کیجه بکجیسی ، حارس اللیل ، پاسبانی = پاسبانلق .

پاستَه { [ایتالیانجه‌دن] برنوع شکرله .

پاسدار { [ف] حفظ ایدیجی ، کوزه‌دیجی .

پاسُخ { [ف] جواب .

پاسقالیا { [رومجه‌دن] خرستیان بایرامی .

پاسوار { [ف] یایا ، پیاده : « پاسواران عودت ایتمش سیر کاغدخانه‌دن » (پای سوار) صورتنده‌ده قوللانیله بیلیر .

پاش { [ف] صاچمق ، سرپمك ، نثار ایتمك معنالرینه اولان (پاشیدن) مصدرندن مشتق اولوب ترکیب حالنده قوللانیلیر : کهرباش = جواهر صاچان ، خون پاش = قان صاچان « فلك سد اولسه‌ویرمز دیدهٔ خون باشه تمکینی ـ نابی » .

پاشنا { [ف] آیاقده‌کی اوکچه . (پاشنه) دخی دینیلیر .

پاشَنده { [ف] صاچیجی .

پاشیب { [ف] نردبان .

پاشیده { صاچلمش . « ره حکمنده پاشیده کهر خاصیت اشیا = نابی » .

پاغوریه { [رومجه‌دن] ینکیج انواعندن برجنس چغانوز .

پاك { [ف] تمیز ، صاف ، خالص ، حیله‌سز : آب پاك . دل پاك . نظر پاك . « آفرین ای عشق کیم سیلدك کوکل آیینه‌سن ـ خاطر پاکمده دنیانك ملالی قالمدی ـ فضولی » پاکی = پاکلك :

« اول حيا كلبركنك پاكئ دامانن كورك — نائلئ قديم » آنرا كه حساب پاكست ازمحاسبه‌چه باكست؟ـ سعدى = حسابى پاك اولانك محاسبه‌دن نه پرواسى اولور؟

پاكار { [ف] جانى. پاكارى = جانيلك.

پاكان { [ف] (پاك) ك جمعى. اوليا، اصفيا ، قلوب صافيه اصحابى . « كار پاكانرا قياس ازخود مگير ـ حضرت مولانا » = « كارپاكانى قياس ايله كندى ايشكه » .

پاكباز { [ف] عاشق صادق، جمال عاشقى. پاكبازانه = پاكباز اولانه ياقيشه‌جق صورتده . پاكبازى = پاكبازلق .

پاكت { [فرانسزجه‌دن] برلكده باغلانمش شيلر ، دسته ، دمت . بوغچه ، قوطى كبى شيلر .

پاكدامن { [ف] برئ الذمه، عفيف . (آلوده دامن) ك ضدى. پاكدامنى = پاكدامنلك. نظمده (پاكدامان ، پاكدامانى) دخى قوللانيله‌بيلير .

پاكى { [ف] اوستوره .

پاكيزه { [ف] پاك، لطيف: «صفا كلدك جهانه اى مبارك طفل پاكيزه! — اكرم »

پالاسقه { [مجارجه‌دن] فشنكلك .

پالامار { [ايتاليانجه‌دن] كميلرى قره‌يه باغلامقده ويا زنجير يرينه لنكره ربط ايتمكده مستعمل قالين خلاط .

پالان { [ف] اكره‌بدل يوك حيوانلرينه اوريلان معروف شى .

پالانقه { [مجارجه‌دن] آغاج وطوپراقله ياپلمش وخندق چويرلمش حصارجق . § بويله برحصار ايله محاط واروش.

پالاوان ، پالاون { [ف]سوز كو، سوز كچ .

پالاهنك { [ف] ديزكين ، ديز كينه مربوط كمند : « سبه انداز وصف آرا كه روادر اولسه — آفتاب اشهب چالا كنه زرپالاهنك — نفعى » « بلنه باغلادى عشقك فلكك پالاهنك — كاظم » (پالهنك) صورتنده مخففاً دخى قوللانيلير .

پالتو { [فرانسزجه‌دن] معروف اوست لباسى .

پالنك { [ف] چاريق ، پوستال : پالنك فرسوده .

پالو { [ف] سيبيل ديئيلن دانه‌كه بدن انسانده حادث اولور .

پالوده { [ف] پالوده ديئيلن طعام، پلته . « بخت چون بركردد از پالوده دندان بشكند — لا » = طالع يوز چويرنجه پالوده‌دن ديش قيريلير .

پانتالون ، پانتولون { [فرانسزجه‌دن] معروف طار شالوار.

پالياچو { [ايتاليانجه‌دن] مقلد، مسخره، مضحك ، صويتارى .

پانجور { [فرانسزجه دن]طرزمعروف اوزره ياپيلان پنجره قفسى .

پاندومیمه { [يونانجه‌دن] برنوع لاقيردیسز و يالكز اشارتلرله اوينانيلان مضحكه .

پاياب { [ف] صويك آياغه طوقنه‌جق ديبى ، قعر قريب : نهر بى

پاياب = كچيد ويرمز نهر . بحربى پاياب = اتكين دكيز .

پايان { [ف] آخر ، نهايت : «محنت هجرانكك بيلمم نيچون پايانى يوق! — اكرم » بى پايان = نهايتسز .

پاى انداز { [ف]حكمدارلرك كچه‌جكلرى يول اوزرينه تعظيماً فرش اولنان چوخه و سائره « چشم خونينم خيالك شاهنى اعزاز ايدر ـ هركايشده برقماش سرخ پاى انداز ايدر ـ شيخ الاسلام يحيى افندى . « طور پاى انداز ايدر نور كليم آشوبنى — اولسه اى جانان كذركه وادئ ايمن سكا ».

پايدار { [ف] دائم ، برقرار: « الله آل بى قرار كوكلمزى — كيمسه دنياده پايدار اولماز» پايدارى = پايدارلق: « الدن كلن كرمله شاد ايتملى قلوبى — كيمدر ايدن جهانده اميد پايدارى ؟ » مخففاً (پادار) صورتنده قوللانلماز .

پايگاه ، پايگه { [ف]مرتبه، منزلت.

پايمال { [ف] آياق آلتنده قالمش ، چيكننمش ، محقر : « اى بى پرورده ايدن نونهال — سوكيلى غنچه‌ك اوليور پايمال » مخففاً (پامال) صورتنده‌ده قوللانيلير .

پاى مزد { [ف] آياق ترى ، اجرت قدميه .

پاينده { [ف] دائم، باقى: (پاينده‌ميدر؟ بهار هيهات !) پايندكى = پاينده‌لك § ده‌ستك، پايانده.

پايوند { [ف] پاى بند .

پايه { [ف] قدر ، منزلت ، مرتبه ، رتبه : (شاعره همت ايله اقبالى ـ ايلدى.پايهٔ شعرى عالى ـ شيخ الاسلام يحيى وصفنده ـ نوعى زاده) پايه‌دار = پايه‌لى . پايه‌دارى = پايه‌دارلق § باصاماق ، نردبان باصاماغى : (عرشى براقوب مثال سايه ـ ذوالعرش ديدى اوعرش پايه ـ نعمت شريف ـ شيخ غالب) .

پاييز { [ف] فصل خريف ، كوزموسمى. بهار پاييزى = كهنه بهار . (صيف وشتاده هيچ كيريوله رهنورد اول ـ عاشق نكاه ايدرمى پايير ونوبهاره = شيخ الاسلام اسماعيل عاصم افندى).

پتكير { [ف] الك. (پرويزن)زياده قوللانيلير .

پچته { [ايتاليانجه‌دن] درت كوشه‌لى كوچك بشكير .

پچل { [ف] اوستى باشى ملوث مردار حريف .

پختگان { [ف] (پخته)نك جمعى: پيشكين، صاحب تجربه آدملر: پختگان طريقت . ناپختگان = تجربه‌سز ، خام آداملر .

پختگى { [ف] پخته‌لك . ناپختگى = چيكلك ، خاملق .

پخته { [ف] پيشمش ، پيشكين : نان پخته . ناپخته = پيشمه‌مش ، پيشكين دكل ، چيك : رغيف ناپخته § پيشكين ، صاحب تجربه آدم . ناپخته = پيشكين دكل ، خام ، تجربه‌سز : صوفئ ناپخته .

پداوره { [روميجه‌دن] كره‌ميدلرك آلتنه دوشه‌نن وياكره‌ميد يرينه چاتى‌يى اورتن تخته ، قوطيجيلرك قوللا.

ندقلری اینجه چام تخته‌سی .

پدر { [ف] آتا ، بابا : (افتادهٔ راه سربلندی - یعنی پدرم رشیدافندی - شیخ غالب) پدرانه = پدرجه‌سنه . پدری = پدرلك ، پدره منسوب .

پدرود { [ف] وداع : (ایتمز میسین ای روان مسعود - محنتکدهٔ ... پدرود ؟) .

پدندر { [ف] اوکی بابا ، بابالق . (پدر اندر) مخففیدر .

پده { [ف] قاواق آغاجی .

پذیرا { [ف] قبول ایدیجی : پذیرای ختام اولدی . (ختام پذیر) دها زیاده قوللانیلیر . ناپذیرا = قبول ایتمیجی . (بونجه اولر ییقدك ای سیل جنون کوردکمی هیچ - ناپذیرای عمارت قلب ویرانم کبی = عارف حکمت بك) .

پذیرش { [ف] قبول ایدش : پذیرش دل .

پذیره { [ف] قبول ، استقبال .

پر { [ف] قاناد یلکی ، قانادك بیوك تویلری : (ارباب نظر سووب اوپرلر - یرلرده سوروخسون اوپرلر - کبوتره خطاب) (بال) ایله برلکده ایراد ایدیلنجه دخی بومعنی قصد اولنور . بوحالده بعضاً تشدید ایله قوللانیلیر : (شوق اولمیدر سبب بوحاله - توزلاندی یازیق اوپرّ وباله - کذا) یالکز اولدیغی وقت مشدداً استعمالی نادردر اکثریا علی اطلاق قانادمعناسنی مفیداولور . پرکشا = قاناد آچیجی : اوچیجی : پر کشا اولدی درعدنه حسین معصوم - تاریخ - اشرف) .

پر { [ف] طولو : (جهان حکمتله پردر ساده امعان نظر لازم) (چالندی بام فلکده نقارهٔ دولت - پر ایتدی دبدبهٔ مژده کوش ایامی - نفعی) معنویاته عائد اولان (پرشتاب) کبی ترکیبلرده (چوق ، زیاده) معناسنی مفید اولور : (پرحدت ، پرغضب = حدتلی ، غضبی زیاده : « پرغضب یوق جواب موسی'ده - الی تیغ حیات فرساده » بویولده‌کی ترکیبلرك مادیاته عائد اولانلرنده اکثریا (طولو) معناسنی افاده ایدر : پرآب = صو ایله طولو .

پراگنده { [ف] طاغینیق ، متفرق : پراکنده اشیا . پراکنده اوله‌رق صاتیور . پراکنده‌کو = صاچمه صاپان سویلین .

پرامه { [رومجه‌دن] ایکی کورکلی یعنی برجفته‌لی آغیر قایق .

پران { [ف] اوچیجی : مرغ پران . فی الاصل مخفف ایسه‌ده تشدید ایله قوللانیلیر : « اشك باقی اولدی پران ای کبه تر ! سن‌ده پران اول » - « مرغ پرنارسته چون پران شود — لقمهٔ هر کربهٔ دران شود — حضرت مولانا » = قانادی هنوز اوچه‌جق درجه‌یه کلمه‌مش اولان قوشجغز اوچمغه قالقیشیرسه راست کلن ییرتیجی کدینك طعمهٔ دندانی اولور .

پرانداخ { [ف] سختیان .

پرانقه { [ایتالیانجه‌دن] وقتیله زندانلرده مجرمك آیاغنه اوریلان کوتوك توموروق .

پرآور { [ف] سرعتله اوچان ، سریع الطیران : شاهین پرآور .

پرپایه { [ف] حشراتدن قرق آیاق .

پرتاب { [ف] صیچرامه ، کندینی آتمه ، آتلمه ، پرتاو . « پرتاب بلند ایتدیکی دم اژدر پران — آهسته‌خرام ایله‌سه طاوس جناندر = نفعی »

پرتو { [ف] ضیا ، عکس ضیا : « خاکدن پرتوخورشید جهانتابه نه‌شین — باقی » « پرتو انوار خورشید حقیقتدر مجاز — فضولی » پرتوافشان ، پرتوفشان ، پرتوانداز ، پرتوپاش = پرتو صاچیجی . پرتوافشانی ، پرتوفشانی ، پرتو اندازی ، پرتوپاشی = پرتوصاچیجیلق . پرتوریز = پرتودوکیجی ، یوقاریدن آشاغی‌یه پرتو ویریجی : فانوس پرتوریز . پرتو ریزی = پرتوریزلك § پارلاقلق ، رونق . (پرتو آلمق) ماده‌سنده بومعناده اوله‌رق استعمال اولنور .

پرتوسوز { [ف] کونشك شعاعاتنی بر نقطه‌یه جمع ایله اوراده بولنان موادی مشتعل ایدن برنوع دائروی آینه ، محدب الطرفین برعدسه .

پرچم { [ف] کاکل : « سن دخی برکردن بلوره‌می اولدك اسیر ؟ — سویله ای پرچم نیچون حالك پریشاندر سنك — عونی » § تپه‌ده براقیلان صاچ دمتی § مزراق ، بایراق کبی شیلرك تپه‌لرینه قونیلان زلفه .

پرچین { [ف] قاقیلان میخك اوته یاندن چیقان اوجنی قیویروب قاقمق صورتیله تقویه § مادهٔ تقربه . (پرچین ایتمك ، پرچینله‌مك) صورتلرنده قوللانیلیر .

پرخاش { [ف] جنك : « جولان ایدر اول داهیة الحرب شرر پاش — یربر طوتیشور اوروپاده آتش پرخاش = ناپولیون بوناپارت حقنده » منازعه معناسنده‌ده قوللانیلیر : پرخاشجو — ی = پرخاش آرایجی ، غوغاجی .

پرداخت { [ف] پارلاقلق ، جلا .

پرداخته { [ف] ترتیب ایدلمش ، نظامنه قونلمش § پارلادلمش ، جلا ویرلمش .

پرداز { [ف] دوزلتمك ، ترتیب ، تنظیم ایتمك معناسنه اولان (پرداختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر . مصلحت پرداز = ایش کورن . اصطلاحپرداز = اصطلاح پاره‌لایان « اول نادره پرداز بیانم که کلامم - ضرب المثل نکته شناسان جهاندر - نفعی »

پردگی { [ف] مستوره قادین ، مخدره § صاحب حیا ، اهل حجاب .

پردل { [ف] یورکلی ، جسور : « بر اویله زمانده مرد پردل — ظن ایتمه اولور فتوره مائل » پردلی = یورکلیلك ، جسورلق .

پرده { [ف] اورتو ، آصلمش اورتو ، آلت ستر . پرده‌دار = پرده‌جی ، پرده آرقه‌سنده بکلین ، پرده بردار = پرده آچیجی : « سوزمدر پرده بر دار رخ معنی دیسه‌م ناجی — سراسر همزبان نغمهٔ اقرار اولور عالم » پرده برانداز = پرده‌یی قالدیروب آتان . اکثریا مذموماتده قوللانیلیر « اولمه صاقن پرده برانداز راز ! » پرده‌در = پرده ییرتیجی ، هتك ناموس ایدن . پرده‌کش = پرده چکیجی . پرده نشین = اهل عصمت ، منزوی . پردهٔ

نیلکون = آسمان . پرده شناس = خوانده، سازنده.

پرسان { [ف] سؤال ایدیجی: « دور کل کلدیمی آیا دیه پرسان اوله‌رق — بلبلی کوچه‌ده کوردم که کلستانه کلیر — ندیم »

پرست { [ف] طاپیق ، اطاعت و انقیاد کوسته‌رمك معناسنه اولان (پرستیدن) مصدرندن مشتق اولوب ترکیب حالنده قوللانیلیر : حقپرست = حق وحقیقت عاشقی، دنیا پرست = دنیایه‌مائل « پرده عقبایی تأمل ایله ای دنیا پرست ! — خاك ایله طولمازدن اول دیدهٔ آلاپرست = طاهرالمولوی »

پرستار { [ف] خدمتکار ، خدمتجی : « جم اندیشه‌مك خورشید بر جام زر اندودی — عروس طبعمك ناهید بر جنكی پرستاری — نفعی» پرستارانه = پرستارجه‌سنه. پرستاری = پرستارلق پرستار خیال = شاعر. پرستاران خیال = شعرا .

پرستش { [ف] طاپینش § میل کلی ، محبت شدیده . پرستشکار = پرستش ایدیجی : « پرستشکاریدر هب دلده‌کی تمثال یکتانك — تمایل سوی کیم قالدی قلب پاکدن بیرون » پرستشکارانه = پرستشکارجه‌سنه . پرستشکاری = پرستشكارلق .

پرستنده { [ف] پرستشکار .

پرستو { [ف] قیرلانغیج قوشی : « بویله جابك کلدك ای خط سیه رخسارینه ـ وارایسه پروازه مشق ایتدك پرستولرله سن ـ ندیم » « کیفنجه اوچارسین ای پرستو — هر پرده نه بختیارلق بو ! »

پرشته { [ف] معبود .

پرسش { [ف] صورش، سؤال : پرسش خاطر. «پرسش احواله خیالك کلیر . — خسته‌کی یوقسه کیم آرار کیم صورار »

پرکار، پرکال { [ف] پرکل دینیلن معروف آلت: «پرکارکبی طولاشمه هردائره‌ده » .

پرکاله { [ف] پاره ، پارجه : « کوزم کیم باغرمك قانی دوکر پرکاله‌پرکاله ـ دمادم آرزوی لعل جانان ایتدیکمدندر — فضولی » .

پرن { [ف] اولکر دینیلن طوب کواکب. (پروین) زیاده قوللانیلیر. «چرخه اولسه نظرهیبتی کر تفرقه‌ساز — کوره‌من بربرینی حشره قدر چشم پرن = عزت ملا »

پرند { [ف] نقشسز، ساده قماش، اطلس.

پرندوش { [ف] اولکی کیجه ، بارحهٔ اولی .

پرنده { [ف] اوچیجی . نظمده رانك تشدیدیله‌ده قوللانیلیر . « ملك رکاب سمندنده پیك پرّنده ـ فلك سراچهٔ قدرنده‌فرشروب حرم = نفعی » پرنده‌باز = صیبچرایان ، طاقلاق آتان .

پرنس { [فرانسزجه‌دن] بر خاندان حکمداری‌یه منسوب آدم . عنوان دخی اولور .

پرنسس { [فرانسزجه‌دن] بر حکمدار ویا حکمدار زاده‌نك زوجه ویا کریمه‌سی . عنوان دخی اولور .

پرنیان { [ف] نقشلی قماش ، اطلس منقش، (پرند) مقابلی: «فرش ایله‌یوب زمینه بر پرنیان اخضر — اعزاز ایدر طبیعت سلطان نوبهاری = ضیاپاشا» پرنیان خو — ی = کوزل خویلو ، ملایم مشرب . ناز کمزاج .

پروا { [ف] قورقو ، احتراز ، قید « نه پروا تیر طعن ناسدن ای خاطر ناشاد ـ قو سویلنسون بزم افسانه‌مزده هرجه بادا باد = حلمی » (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز، (چکمك) ماده‌سیله قوللانیلیر: « استقامت مسلمکن طوت چکمه پروا کیمسه‌دن » بی پروا = پرواسز : «دوست بی پروا ، فلك بی رحم ، دوران بی سکون — فضولی» (پرواسزاوله‌رق) مقامنده‌ده قوللانیلیر: «شعرا ایتمك ایچون استهزا ـ کیتدیلر خانه‌سنه بی پروا ـ بر کیمیاجی حقنده ـ سنبلزاده » (بلاپروا) طوغرو دکلدر.

پرواز، پرواره، پرواری { [ف] بسلنمش، بسیلی حیوان: گاو پرواری = بسیلی اوکوز.

پرواز { [ف] اوچمه : « بالالره طوغری ایتمه پرواز ـ تا اولیه‌سین دوچار شهباز» پروازگاه، پروازگه = اوچه‌جق یر، محل طیران § روبه و سائره کناری «جویلرمی دور ایدن طرف چمنزارین باخود ـ م انی پرواز ایله قطع اولمش بشیل خارامیدر = نفعی».

پروانه { [ف] شمع ایله اوغراشان معروف کوچك کله‌بك « یانغه مجبور ایدن بیلمم نه‌در پروانه‌یی — وار ایسه نار اهل عشقه نور شکلن کوسترر = اسعد مخلص پاشا» رهبر ، قاصد، مخبر § برات، خط جواز § چرخ.

پروتستان { [فرانسزجه‌دن] پاپانك ریاست روحانیه‌سنی طانیمایان بر خرستیان مذهبنه منسوب آدم .

پرو اسنتو { [ایتالیانجه‌دن] بر حکم ویا حرکتی قبول ایتمینك ایلریده آنی طانیمامق حقنی قازانمق ایچون تحریراً ویا شفاهاً ایتدیکی اعتراض.

پروتوقول { [فرانسزجه‌دن] دول مختلفه مرخصلرندن مرکب مجلس مختلطك مذاکراتی ضبطنامه‌سی .

پرور { [ف] بسله‌مك معناسنه اولان (پروردن) مصدرندن مشتقدر. دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: فقراپرور = فقرایی بسلین. معارف پرور = محب معارف. مراحم‌پرور = مرحمتلی.

پروردگار { [ف] مربی ، رب ، جناب حق . «ای حریم خاص بزم رؤیت پروردکار ـ وجه‌حقه ذاتی هم آینه هم آینه‌دار = نظیم »

پرورده { [ف] بسلنمش ، بیودلمش ، تربیه ایدلمش . « پروردهٔ شیر ایدوب مقدم ـ ویرمش اوکله عرقله شبنم « شیخ غالب » .

پرورش { [ف] تربیه . پرورشیاب = پروش بولیجی :« پرورشاب اولدیغیچون دودمان عشقده ـ آه (نابی) پرده قالاز زینت افلاك اولور » .

پرورنده { [ف] بسلییجی ، بیودیجی ، تربیه ایدیجی .

پروژه { [فرانسزجه‌دن] برشیئك یا- پیله‌جغی شکلی مصور رسم § بعده تعدیل واکمال اولنمق اوزره ایلك دوشونیلن ترتیب ، لایحه .

پروغرام { [فرانسزجه‌دن] برهیئتك اتخاذ ایده‌جکی مسلك وخط حرکتی مبین بیاننامه ، ورقه .

پروقه { [فرانسزجه‌دن] اکرتی صاچ.

پرویز { [ف] ساسانیان عجمدن خسرو بن هرمز بن نوشروانك لقبیدر . « خاقان عثمانی نسب ، کیم مندرج ذاتنده هب — اسلام فاروق عرب ، اقبال پرویز عجم = نفعی » .

پرویزن { [ف] (پشکیر)ه باق .

پروین { [ف] (پرن) ه باق: عقد پروین. خوشهٔ پروین .

پروین { [ف] اولکر دینیلن یدی نجمك هیئت مجموعه‌سی ، ثریا .

پره { [ف] کنار ، اوج . اکثریا تشدید ایله قوللانیلیر : پرهٔ بینی = بورون اوجی، کناری.

پرهیز { [ف] بعض مأکولات ومشروباتدن احتراز: « زاهدا سویله بوترشی نه بوپرهیز نه‌در؟ — فیضی » § احتراز، اتقا . پرهیزکار = متقی . صوفی . پرهیزکاری = پرهیزکارلق . « بولماز یمزدر اکثری ارباب عفتك — کوردك زمانه‌نك نیجه پرهیزکارینی = کاظم پاشا».

پری { [ف] جن طائفه‌سنك غایت کوزل عد اولنان صنف مخصوصی . اکثریا بازاء انسان کوزللرینه اطلاق اولنور : « برپری کوردم آلایده یشه کیتدی عقلم — او کیدیشدر که کیدر کلمدی حالا یرینه — عزت » پرپیکر ، پری رخسار، پری روی = پری صورتلی ، پری یوزلو. پری‌وش = پری کبی کوزل. پری‌زاد = پری‌زاده ایمش کبی کوزل .

پری افسای { [ف] افسونجی ، جن دیریجی، خدام صاحبی دینن شعبده‌کار. (پری‌خوان) ایله (پری سای) دخی بومعنایه کلیر .

پری دار { [ف] پریلی، کندینی جن طوتمش اولان شخص، دیوانه (پری کرفته) دخی بومعنایه کلیر .

پریده { [ف] اوچمش، اوزاقلاشمش اولان « آشیان سینه‌دن اولدك پریده ای پری »

پریشان { [ف] طاغینیق ، قاریشیق : زلف پریشان . کیسوی پریشان . « عقل مانعدر صفای عشقه مست شوق اولوب — سن طاغتمه‌ده زلفی بن عقلی پریشان ایلمه‌م! — روحی بغدادی » جمعیت خاطرمی قور افکار پریشان؟ — نیلی». بن پریشانلقده بولدم رفعتی کاکل کبی — بوله جمعیت کوکل شاندر پریشانلق بکا — لا» خواب پریشان = قاریشیق رؤیا: « رشك چین اولقده فکرم کلمدی تعبیره لیك — وصفی اول کیسولرك خواب پریشانم کبی = ندیم» § بوزوق انتظامسز، مکدر: حال پریشان. «حالنی بیلمز پریشانك پریشانك اولمیان = ولی‌الدین اوغلی احمد پاشا» پریشانحال = حالی پریشان: «سیرایدن حال پریشانم پریشانحال اولور » بو مقامده (پریشانروزکار) ده قوللانیلیر « ... و فرق بوقدر

یینمزده زلف دلبرله سیه‌بختز، پریشان روزکارز، خانه بردوشز — لا» پریشانی = پریشانلق « پریشانی احوال دلی فهم ایتمك ایسترسه‌ك — دم باد صبایه عرض ایدوب زلفك پریشان ایت = طاهر المولوی »

پریمادونا { [ایتالیانجه‌دن] اوپراده برنجی آقتریس.

پژمرده { [ف] صولمش، صولوق: غنچهٔ پژمرده § رونقسز پریشان، محقر: «اول عاشق پژمرده قیافت بودر ایشته! »

پس { [ف] آرد : پس و پیش . پیش وپس. پس دیوار. پس پرده . « جمله تدبیر پس پرده‌ده استادکدر — اختیاریمی صانیرسك حرکاتك صورك = نابی » فارسیده اولدیغی کبی وقتیله بزده‌ده (ایدی، اویله ایسه) مقامنده قوللانیلان (پس) لسانمزدن طرد ایدلمشدر.

پساده‌ست { [ف] ویره‌سی‌یه آلش ویرش.

پساوند { [ف] قافیهٔ نظم.

پست { [ف] آلچاق ، (بلند) ك ضدی. پستی = آلچقلق : « فکر پستی خاطرمدن کچسون سوزان اولور — همت آتش، سینهٔ همت پناهم آتشین» «یکدیکرك افتاده‌سیدر پستی ومستی» . پست فطرت = یارادیلیشی آلچاق « پست فطرتلره زینت ایله رفعت کلمز — راغب » پست پایه، پستپایه = رتبه‌سز ، ده‌کرسز ایاق طاقمندن «اختلاط ایتمه فرومایه ایله مبتذل زمره‌سی پستپایه ایله = سنبلزاده وهبی»

پستان { [ف] ممه: پستان مادر . « سینه‌سنده صانما پستاندر او مهر عصمتك — شق ایدوب قومش ید اعجاز ماهی قوینه = کمال بك » « یتیمور میدی شکل پستانك ؟ — کل‌ده آچمش چیچکلی فستانك» «زانولرین ایلمش نهاده — تسهیل رضاع ایچون زمینه — پستانده‌کی شیر شکرینه — فطرت آنی ایلمش فتاده — قوزی وصفنده »

پسته { [ف] فستق . فضولینك « برپسته کوردم آنده دوکر ریزه ریزه قند» مصراعی کبی آثارده کورلدیکی اوزره اوللری دهن دلبران ، پسته‌یه تشبیه ایدیلیرمش. زمانمزده بوتشبیه دخی سائر بعض تشبیهات عجمانه کبی بکنلمز اولمشدر.

پسر { [ف] اوغل ، ارکك چوجق . پسراندر ، پسندر = اوکی اوغول.

پسقوپوس { [رومجه‌دن] بر ایالت اهالئ عیسویه‌سنك امور مذهبیه‌سنه ریاست ایدن باش پاپاس .

پسمانده { [ف] کری قالان ، کری قالمش . (قالمق) ماده‌سیله دکل ، (اولمق) ماده‌سیله قوللانلملی . پسمانده خور — آرتیق ییجی : « شاعر دیمك اهل دل دیمكدر — خوش مشرب ومعتدل دیمكدر — یوقسه برآلای اراذل ناس — پسمانده خور نوال وسواس — پیمانه کش ادا اولورمی ؟ — وحی دله آشنا اولورمی — شیخ غالب » .

پسند { [ف] بکنمه ، سچمه . بکنیجی ، سچیجی . بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : « ایتدم کوزلر ایچره علاقه افندمه —

صد آفرین طبیعت دلبر پسندمه ! — شیخ‌الاسلام شریف » « کل اوقدر اوله تغافل پسند ـ صورمه که دائم نیچون آه ایلرم ، دلپسند = طبعه ، آرزی قلبه موافق : « دون سایه صالدی باشمه بر سرو سربلند ـ کیم قدی دلربا ایدی رفتاری دلپسند ـ فضولی » .

پسندیده { [ف] بکنلمش ، منتخب ، مرغوب ، مقبول . ناپسندیده = پسندیده دکل .

پشت { [ف] آرقه . پشت بردیوار = متحیر ، حیرتده (پشت بردیوار حیرت) تعبیری امثالی کبی تکرار معنوی‌یی مشتملدر .

پشتواره { [ف] بر آرقه‌لق یوك .

پشته { [ف] ییغین . تپه .

پشتیبان ، پشتیوان { [ف] طایاق ، دستك § معین ، ظهیر .

پشم { [ف] یوك ، یاپاغی : « بونجه دم پوشیده اولدك بن کبی بر آتشه ـ ای عبا پشم سمندرسین که سوزان اولمدك » پشم دوات = لیقه . پشمین ، پشمینه = یوکدن ، یاپاغیدن معمول : کلاه پشمین ، خرقهٔ پشمینه .

پشه { [ف] سیوری سینك . « التفاتی پشهٔ ناچیزه ویرسه تقویت — روزکاره حکمنی ایلر سلیمان وش روان = کاظم پاشا » اکثریا تشدید ایله قوللانیلیر . پشه‌کیر = سینك آولایان ، ایشسز آدم .

پشیز ، پشیزه { [ف] پول ، مانغیر .

پشیمان { [ف] یاپدیغی ایشدن ندامت حس ایدن . « کردنندن ، سینه‌سندن بوسه‌لر ایتمشدی وعد ـ جمله سندن نیله‌یم کافر پشیمان اولدی هپ = ندیم » پشیمانی = پشیمانلق . « عاقلا مکن کاری کاورد پشیمانی — حافظ » = عاقل ! پشیمانلق کتیره‌جك هیچ بر ایشده بولنمه .

پفکرده { [ف] سوندیرلمش : شمع پفکرده . « اولماسین پفکردهٔ ادبار شمع دولتك = لا »

پل { [ف] کوپری .

پلاس { [ف] عبا ، چول مقوله‌سی شیلر ، خصوصیله بونلرك اسکیسی پلاسپاره = پلاس پارچه‌سی « پلاسپارهٔ رندی بدوش وکاسه بکف ـ زکاتمی ویریلیر بر دیاره‌دك کیده‌رز = نائلی قدیم » پلاسپوش = پلاس کیین ، پلاسه بورینن .

پلاقه { [ایتالیانجه‌دن] معدن صفحه‌سی ، معدنی لوحه .

پلانچته { [فرانسزجه‌دن] مساحه تخته‌سی .

پلنك { [ف] قاپلان : « سینه‌مك داغنی تشبیه ایده‌مم لاله‌لره ـ ایله‌دی زخم خدنکك بنی همرنك پلنك — کاظم » پلنگانه = پلنکجه‌سنه : هجوم پلنکانه .

پله { [ف] ترازو کفه‌سی . اکثریا تشدید ایله قوللانیلیر .

پلیته { [ف] یاقه‌جق فتیل .

پلید { [ف] مردار : پرید پلید ، « التفات ایله‌سه ارباب شقایه کرمی ـ سعدادن صاییلیردی قوجه نمرود پلید = کاظم پاشا »

پناگاه ، پناگه { [ف] صیغنه‌جق یر ، (پناهگاه)دن مخففدر .

پناه { [ف] حفظ وحمایه : جمله‌منز حضرت رسول اللهك پناهنده‌یز .

(ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز . « ولی نعمتمسین کهف احسانك پناهمدر » مصراعنده اولدیغی کبی (پناه‌گاه) مقامنده استعمالی مقبول دکلدر ، پناه آورده ، پناه‌برده ، پناهیده = صیغنمش ، التجا ایتمش . پناهنده = صیغنیجی ، ملتجی § حافظ وحامی . بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : رسالتپناه = حافظ وحامیٔ رسالت . عالمپناه = حافظ وحامیٔ عالم .

پنبه { [ف] پاموق : آتش وپنبه . « پنبهٔ داغ چون ایچره نهاندر بدنم ـ دیری اولدقجه لباسم بودر اولسه‌م کفنم = فضولی » پنبه‌درکوش = غافل ، جاهل ، طوغری سوزی دیکله‌مز ، آکلاماز آدم .

پنتافیل { [رومجه‌دن] بش یاپراقلی بر جنس چیچك ، بش پارمق ، .

پنج { [ف] بش . « ایتدی اندازهٔ حکمتله قیام ـ پنج ارکان بنای اسلام = نابی » پنج روزه = بش کونلك ، قلیل الدوام ، پك آز :

پنجاه { [ف] اللی . « احسانی یا پنجاه ویاچلدر وفقرایه = روحی بغدادی » پنجاه ساله = اللی یاشنده : عاشق پنجاه ساله .

پنج پای { [ف] ینکیج .

پنجره { [ف]معروف مدخل ضیا وهوا . فارسی جیم ایله غلطدر . حاجت پنجره‌سی = ذوات مقدسه تربه‌لرنده اوکنده طورولوب دعا ایدیلن پنجره .

پنجشنبه { [ف] یوم الخمیس .

پنجگانه { [ف] بشدن عبارت : نماز پنجکانه = بش وقت نماز .

پنجم { [ف] بشنجی . « فخر ایتمه بکا سپهر پنجم ـ کل بن ویره‌یم سکا بیك انجم = حیرت افندی » .

پنجه { [ف] انسانده الك ، حیوانده بش پارماقلی اوك آیاغك هیئت مجموعه‌سی . الده پارماق بش اولدیغی کبی آل عبا حضراتی‌ده بش اولدیغندن (پنجهٔ آل عبا) تعبیر تشبیهیسی قوللانلمشدر . «پنجهٔ آل عبا حقیچون ای شیر خدا — قیل نوازش دست الطافك ایله بوچا کری = طاهر المولوی » پنجه‌زن = پنجه اوریجی ، مخاصم . فارسی جیم ایله غلطدر .

پند { [ف] نصیحت : پند پدر . پندنامه = نصیحتی حاوی رساله ، منظومه . «طوت بونصح وپندی بندن یادکار اولسون سکا = ضیا پاشا » مصراعنده نصح ، یاخود پندن بری زائددر .

پندار { [ف] عجب ، غرور ، زعم .

پنگان { [ف] بر نوع طاس . بعض بلدانده آی طوتیلنجه طاس چالغه باشلامق عادتی بولندیغنی حضرت مولانا « مه کرفت وخلق پنگانی زنند » مصراعیله بیان بیورمشدر . § فنجان .

پنهان { [ف] کیزلی . ضم ایله مشهور ایسه‌ده طوغری دکلدر . «ایکله ای دل که انین عشق پنهان قالماسین — ناله‌می کوش ایتمه‌دك ارباب وجدان قالماسین = طاهر المولوی » .

پنیر { [ف] پینیر : نان وپنیر .

پنیال { [ایتالیانجه‌دن] میچ ، شیش ، اینجه قیلیج « پنیالی پیاله ظن ایدرلر — پرکاله‌یی کاله ظن ایدرلر = شیخ غالب » .

پوپه { [ایتالیانجه‌دن] کمینك آرقه‌سی، قیچی § کمی‌یه آرقه‌دن کلن . روزکار .

پوته { [ف] ایچنده معدنیات اریتمکه مخصوص آلت . عربی با ایله‌ده لغتدر . « پوته‌دن اینشته چیقاردك ذهبی = سنبلزاده وهبی ».

پوچ { [ف] بوش شی، هیچدن عبارت: وعدهٔ پوچ. « پیغام پوچ وصل ایله دلشاد اولورمی‌یز ! — کوه غمز نسیم ایله برباد اولورمی‌یز ؟ — راغب » .

پود { [ف] منسوجاتده عرض جهتنه آتیلان تل ، آرغاج . بالعکس طول جهتنه آتیلان تل یعنی آرش دینك اولان (تار) ایله برلکده استعمال اولنور . « تار وپودی ترك تار وپود هستیدرانك — شال دریشی طرقو نماز. کشور کشمیرده = ندیم » .

پور { [ف] اوغل. پور آزر = حضرت ابراهیم ، خلیل‌الله . پور مریم = حضرت عیسی . پور اعرابی = حضرت شیخ اکبر .

پورسلن { [فرانسزجه‌دن] چینی، فغفوری، تلغراف دیرکلرینك اوجنده‌کی فنجان شکلنده چینی .

پوزش { [ف] معذرت ، اعتذار، عذر دیله‌یش . پوزش پذیر — معذرت قبول ایدیجی« کریم خطا بخش وپوزش پذیر = سعدی ».

پوزنه { [ف] مایمون. عربی با ایله‌ده لغتدر. .

پوژنه { [ف] قنطار .

پوست { [ف] دری § قویون وسائره‌نك یوزیلوب چیقارلمش تویلو دریسی. « پوستی صیرتنده کزر حیوانك ـ علمی صدرنده اولور انسانك = سنبلزاده وهبی » پوست نشین = پوستده اوطوران. مشایخ حقنده قوللانیلیر: اوزبکیلر درکاه شریفی پوست نشینی. پوست پیرا = دباغ .

پوسته { [ایتالیانجه‌دن] طرق ووسائط مختلفه ایله صورت مقننه‌ده کوندریلن اوراق و مکاتیب § مخابره ، مواردە، مناسبت: پوسته‌یی کسمك.

پوستین { [ف] کورك. پوستین‌پوش = کورك کیین : « الن اویك دیلردم پورشیخ پوستین پوشك — فقط اولمشدی پنهان آستین پوستیننده» پوستین باز کونه، باز کونه پوستین = ترس کورك عیب فاحش، آچیق مناسبتسزلك .

پوسیده { [ف] چوریش ، چوروك : میوهٔ پوسیده = چوروك میوه. استخوان پوسیده = چوروك کمیك .

پوشش { [ف] اورتو ، اورتنه‌جك شی: « فراشم سنك خارا پو ششم شوك قتاد اولسون ! — نائلی قدیم » § کیینش، تلبس « چیقاران عالمی باشدن سنك ای جامهٔ جاه ـ وقت پوشیده اولان بوس کریبانکدر = وله »

پوشنده { [ف] اورتیجی.

پوشیده { [ف] اورتلمش، مستور: اووه‌لر قار ایله پوشیده ایدی . راز پوشیده = سرّ مکتوم. پوشیده راز = سری مکتوم اولان § اورتو: پوشیدهٔ کعبهٔ معظمه . پوشیدهٔ حضرت مولانا.

پول { [ف] آقچه.

پولاد { [ف] معروف بر نوع سردلشدیرلمش دمیر. قوی ، قاتی شیلر ایچون مشبه‌به اولور : پولاد کبی. « نه جهالت بوکه اندن اومارم دادهنوز — اریدم بن دل جانان ایسه پولاد هنوز » پولادرك = قوی ، طایانیقلی آت ، پولاد سنج = استعمال اسلحه‌ده ماهر دلاور .

پولتیقه { [یونانجه‌دن] امور ومناسبات سیاسیه § یوزه کوله، تحمیق: پولتیقه‌جی بر آدم .

پولیچه { [ایتالیانجه‌دن] بر یرده بر طرفه ویا تاجره ویریلن آقچه‌نك اونك اورتاغی ویا مخابری طرفندن تأدیه‌سی ضمننده ویریلن سند .

پوماطه { [فرانسزجه‌دن] یاره‌لره وصاچه سوریلن یاغلی مرهم ومعجون .

پونج { [انکلیزجه‌دن] روم و یاقونیاق ایله لیمون وصیجاق صودن مرکب مشروب .

پونطو { [ایتالیانجه‌دن] طباعت حروفنك حجمنی اولچمکه مخصوص مقیاس، نقطه .

پویا { [ف] سکیردیجی . اکثریا آت حقنده قوللانیلیرکه یوکروك دیمك اولور: سمند پویا .

پویان { [ف] سکیردیجی. اکثریا انسان حقنده قوللانیلیر.

پویه { [ف] سکیرتمه. پویه‌گر = سکیردیجی .

په‌په { [ف] ادات استحسان . اکثریا مستهزیانه برصورتده ایراد اولنور: « کزیوردك اشبه اشبه — دیدی کیم که کوردی په‌په — واصف»

پهلو { [ف] بدنك ایکی یاندن هر بری ، یان. « ای سود قوزیسی نه در بو نالش ـ کیم اولدی سبب بو انفعاله ـ مادر ویره‌رك سکانواله ـ پهلوسنی ایتمیورمی بالش » .

پهلوان { [ف] ایری، قوی‌البنیه، شجیع آدم § کولشجی ، مصارع . « طبعمله کیمسه بحث ایده‌مز قهرمان کبی ـ اندیشه عالمنده جهان پهلوان اولور = نفعی » پهلوانی = پهلوانلق .

پهن { [ف] اکلی، یاصصی.

پهنا، پهناور { [ف] کنکیش، وسعتلی : عرصهٔ پهنا . « بو حملهٔ شیرانه‌که وار سنده عدویه ـ تنك اولسه نوله عرصهٔ پهناور عالم = نشاطی » پهنایی ، پهناوری = کنکیشلك، واسعلك.

پی { [ف] ایز، آرد، عقب.

پیاپی، پی‌درپی { [ف] بربری آردنجه، بربرینك آردی صیره، متوالیاً. نظمده بونلره بدل (پی‌اندرپی) قوللانیله‌بیلیر . « بیقیلماز دل پی اندرپی چکرکن جام آزارك ـ بو بزمك باده نوشی مست اولور اما خراب اولماز = بهائی » .

پیاته { [ایتالیانجه‌دن] طبق.

پیاده { [ف] یایا، آیاغیله یوریه‌رك کیدن § اقتداری پك آز، اقتدارسز، فلان سیاحت خصوصنده پیاده‌در . بو مقامده (راجل) دها زیاده قوللانیلیر § معروف خفیف قایق : « ایکیمز بینوب آچیلسه‌ق نه اولور شو خوش هواده ـ یانمرده ایشته حاضر ایکی چفته برپیاده » § شطرنجده طرفیندن اوك صره‌یه دیزیلن طاشلردن هر بری . شطرنج اصولنجه بر

پیاده بر خانه‌دن زیاده کیده‌من .

پیاز [ف] صوغان ، طوغرانمش صوغان «دامن کوه قناعتده‌می بیتمش بیلمم — بر پیـاز ایله کچیندی نجه بیللر سـنبل = باقی » § تلطیف عامیانه : « باقوب‌ده کریه‌سنه ویرمیك رقیبه‌پیاز »

پیاسه [ایتالیانجه‌دن] عمومك کزنمسنه مخصوص محل ، میدان§ کزنمه§ معاملات صرافیه‌وتجاریه‌محلی § فی جاری .

پیاله [ف] قدح : « آل دسته اکر لاله بولنمازسه پیاله — ندیم » پیاله‌کش ، پیاله‌نوش = شراب ایچن . پیاله‌کشی = پیاله‌کشلك. پیاله‌نوشی = پیاله‌نوشلق .

پیام [ف](پیغام) مخففی ، خبر. پیام آور = خبر کتیریجی ، مخبر . پیامبر، پیمبر = پیغمبر . نظمده قوللانیلیر .

پیانقو [ایتالیانجه‌دن] برشیئك نامنه متعدد کیمسه‌لردن آقچه آلوب نومرولرله قرعه چکه‌رك اوشیئی بونلردن بر ویا برقاچنه حصر واعطا معامله‌سی .

پیانو [ایتالیانجه‌دن] معروف چالغی .

پیچ [ف] بوکلم ، قیوریم، طولاشیق. پیچاپیچ = بربرینه طولاشمش. قارمه‌قاریشیق ، اکری‌بوکری: « درونن یوقلادم کوردم اوناهموار پیچاپیچ — سنبلزاده »

پیچان [ف] بوکیلیجی ، قیوریلیجی، قیوریم اویلیجی : مارپیچان . ثعبان پیچان .

پیچ پا [ف] ینکیچ .

پیچ وتاب [ف] اضطراب ، تلاش، اندیشه : « قانم سوزه شاعرانه اوهام — بوقدر اوجهتجه پیچ وتابم »

پیچیده [ف] بوکلمش ، طولانمش ، صارلمش ، طولاشمش .

پیدا [ف] آشکار : « نورحق خورشید رخسارکده پیدادر سـنك — فضولی » § وار، موجود : خیلی بضاعه پیدا ایتمش . بوکلمه‌ده معنای مصدری اولمدیغندن مثلا (برخیلی بضاعه پیداسندن صکره کتاب یازمغه باشلادی) دینیله‌من. (پیدا ایتدکدن صکره) دینلملی .

پیر [ف] یاشلی، اختیار: «هپ بومعنایی بیلیر پیروجوان — یاصدی یاغرینلی اینی فخر جهـان — خاقانی » § طرق علیه‌دن هر برینك پیشـوای اکبری : « مثنویده‌نه‌بیورمش باقکز حضرت پیر! » § بر صنعت اربابنـك رئیس اکبری : «حق معجزبیاندر پیرمز استادمز — اسماعیل پاشا زاده حقی بك حقنده — عونی» پیرانه = اختیاره یاقیشه‌جق صورتده : اطوار پیرانه. پیرانه‌سر = اختیارلق حالنده. وقت شیخوختده : پیرانه‌سر، طالب تحصیل هنر اولدی. پیری = اختیارلق : ضعف پیری.

پیرا [ف] تزیین ایتمك معناسنه اولان (پیراستن) مصدرندن مشتقدر: دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: نظر پیرا = کوزه زینت ویرن، بلاغت پیرا .

پیراستگی [ف] پیراسته‌لك .

پیراسته [ف] ترتیب ، تنظیم ایدلمش: مجلس پیراسته .

پیرامن [ف] جوره، اطراف: پیرامن کرداب « آتشین برقلعه‌تشکیل ایلیور پیرامنم » پیرامن گرد = جوره‌سنده ، اطرافنده طولاشان: پیرامن کرد خاطر اولدی. پروانه، پیرامن کرد شمع اولور .

پیرامون [ف] نظمده (پیرامن)ه بدل قوللانیله بیلیر : « بهارآباد پیرامون خیمه — دروننده‌ن کوزل بیرون خیمه » .

پیراهن [ف] کوملك: «آتشین پیراهن اولدی کرمی خجلت بکا — سامی »« ظن ایدرلر پردهٔ مهتابه کیرمش آفتاب — یوسفك نور رخندن اولسه پیراهن سکا » .

پیرایش [ف] ترتیب، تنظیم. پیرایشده = پیرایش ویریجی، ترتیب وتنظیم ایدیجی .

پیراینده [ف] ترتیب وتنظیم ایدیجی.

پیرایه [ف] زینت ، رونق : « قامتك ای‌بوستان لامکان پیرایه‌سی — نوردن برسرودر دوشمز زمینه سایه‌سی — نعت شریف — ذاتی » پیرایه بخش = زینت ویریجی .

پیرزن، پیره‌زن [ف] قوجه قاری : « واعظ ! سـنك فضیلتکی پیره‌زن بیلیر — لا » .

پیرو [ف] برینك آردی صیره کیدن، مقتفی. اکثریا معنویاتده قوللانیلیر: فضولی‌یه پیرو اوله‌بیلیرمی‌یم؟ خسرو خمسه نویسلکده نظامی‌یه پیرو اولمشدر . «بن اولمدم اول کروهه پیرو — شیخ غالب» پیروی = پیرولك .

پیروزه [ف]فیروزه دینیلن ماوی وقیمتلی طاش « ایلمش دربسته دکانن طبیب روزکار ـ حقهٔ فیروزهٔ کردونده دارو قالمامش = نابی» .

پیرهن [ف] (پیراهن) مخففی: « کلکون اوقدرکه فرق اولنماز — برك کل تری، پیرهنمی » .

پیه‌س [فرانسزجه‌دن] تیاترو کتابی، تیاترو اویونی .

پی‌سپر [ف] آیاق آلتنده قالمش ، چیکننمش : « تشخیص ره‌خیر وشر اولسونمی اودلده — کیم لشکرغم بربرینی پی‌سپر ایلر ؟ — نفعی » .

پیش [ف] اوك، اوك طرف ، حضور: پیش نظر، پیش خیمه . پیش استاد .

پیشادست [ف]پشین، نقدایله آیش ویریش.

پیش آهنك [ف] اوکه دوشن، اوکده کیدن، مقدمه: « کریه‌نك آه دل پرسوز پیش آهنکیدر » .

پیشانی [ف] آلین. فرسوده پیشانی = آلنی آشنمش : «جهانبان معلا پایه کیم کردون کردنکش — زمین بوس جنابندن اولورفرسوده پیشانی = نفعی» کشاده پیشانی = آلنی آچیق. پیشانی دار = یوزسزلکله ایش بجرن. پیشرو = اوکده کیدن، قلاووز، شرقیلردن اول چالینان موزون و مرتب نغمات پیشقدم = تکیه‌لرده شیخك معاونی دینك اولان ذات.

پیشگاه [ف] حضور . « ای سماء ای جلوه‌کاه انجم بی انتها پیشکاهکده کورون مستغرق نور وضیا = اسماعیل صفا بك»

پیشکش [ف] پشکش.

پیشگه [ف] (پیشکاه) مخففی. نظمده قوللانیلیر: « آغوش نکاهکده

کوروڭك هوسیله ـ ابکار نکت جلوه ایدر پیشکهده » .

پیشگیر { [ف] پشکیر .

پیش مزد { [ف] اجرتدن مقدم ویریلن برمقدار آقچه، پی.

پیشوا { [ف] بر طائفه‌نك اولوسی ، مقتدی به . « پیشوای عارفاندر حضرت ملای روم = لا » .

پیشواز { [ف] استقبال « پیشوازه جیقك ای خلوتیان ملکوت ـ سزه مهمان کلیور اهل مکارم ناجی = معلم فیضی افندی »

پیشه { [ف] صنعت ، حرفت § عادت ، معتاد : کرم پیشه = معتادی کرم اولان .

پیشگاه، پیشه گه { [ف] دارالصناعه ، فابریقه .

پیشه ور { [ف] اهل صنعت، صنعتکار. پیشه‌وری = صنعتکارلق.

پیشین { [ف] اوّل ، اولکی : زمان پیشین روزکار پیشین § پیشین.

پیشینه { [ف] نظمده (پیشین) ه بدل قوللانیله بیلیر .

پیشینیان { [ف] اول زمان آدملری ، متقدمین .

پیغام { [ف] خبر .

پیغمبر { [ف] کتاب مخصوصی اولسون اولمسون جناب حقك اوامر ونواهیسنی قوللرینه تبلیغ مأموریت معنویه سیله طرف الٰهیدن کوندریلن ذات شریف. پیغمبری = پیغمبرلك، پیغمبره منسوب. بز (پیغمبر) ویا (حضرت پیغمبر) تعبیریله کمال نبوتنه مبنی ـ کندی پیغمبرمزی اراده ایدرز . بوکلمه‌نك (پیغامبر) صورتنده دخی استعمالنه قاعدةً بر مانع یوق ایسه‌ده ذوقه کیتمز « آرقه‌داشلر ! سعی ایدك هرکون جهاده نام آلك ـ ایله‌یك خشنود برالٰهی، برپیغمبری = سلطان عثمان لساننده ـ محمد جلال بك »

پیغوله { [ف] کوشه ، بوجاق ، پیغوله نشین = پیغوله‌ده اوطوران، « اولدی ارباب معرف نایاب ـ دوشدی پیغولهٔ نسیانه کتاب = نابی » پیغوله نشینی ـ پیغوله نشینلك .

پیك { [ف] خبر کوتوروب کتیرن : «کیتدی حوادث آلمق ایچون کوی دلبره ـ پیك صبای همته الله یول ویره = بهجت» § سیاره اطرافنده طولاشان جرم: قمر کرهٔ ارضك پیکیدر.

پیکار { [ف] جنك. «ماه نوصانما فلکده کوریجك پیکارکی ـ تیتره‌دی بهرام الندن دوشدی زرین خنجری = نفعی »

پیکان { [ف] اوق تمرنی. «سوزمه‌چشمك کلسون مژکان مژکان اوستنه ـ اورما زخم سینه‌مه پیکان پیکان اوستنه = راسخ »

پیکر { [ف] صورت، چهره: « برنکه ایتسه‌ك کورینور حال دل ـ کوکلك آیینه‌سیدر پیکرم» زن پیکر = قادین چهره‌لی .

پیل { [ف] فیل . پیل تن = فیل وجودلو جسیم وقوی: پهلوان پیل تن.

پیلبان { [ف] فیلجی . « بالای چرخ هفتده کیوان کهنه سال ـ اوطورمش ایدی نیته که هندوی پیلبان = باقی »

پیله { [ف] ایپك قوزه‌سی . کرم پیله = ایپك بوجکی .

پیله ور { [ف] ایکنه، بونجق کبی اوفاق تفك شیلر صاتان ، چرچی . پیله‌وری = چرچیلك .

پیما { [ف] اولچمك، ایچمك کبی معنالره کلن (پیمودن) مصدرندن مشتق اولوب ترکیب حالنده قوللانیلیر: باد پیما = هوا اولچن یعنی بوشده کزن. باده پیما = شراب ایچن .

پیمان { [ف] عهد . معاهده . پیمان ـ شکن = عهدینی بوزان، عهدنده طورمیان . پیمان شکنی = پیمان شکنلك .

پیمانه { [ف] قدح. «ساقیا عشاقی دلشاد ایله‌ین پیمانه‌در = لا » پیمانه‌پیما = شراب ایچن. پیمانه‌شکن = قدح قیران. « پیمانه شکن اولما صاقین رند ادیب اول = لا »

پیمبر { [ف] پیغمبر مخففی «سنده آیا غیرت دین و پیمبر یوقمیدر؟ = سلطان مراد رابع »

پیموده { [ف] ایچیلمش، اولچلمش: بادهٔ پیموده. مسافهٔ پیموده .

پینه { [ف] یامه . پینه دوز = یامه‌جی، اسکیجی. پینه‌دوزی = اسکیجیلك.

پیوست { [ف] اتصال .

پیوسته { [ف] متصل § دائما : « ای کمان ابروسنه پیوسته قربان اولدیغم ـ زلف شوریده‌ك غمندندر پریشان اولدیغم ـ ولی‌الدین اوغلی » (متصل) دخی بومعناده قوللانیلیر .

پیه { [ف] ایچ یاغی . « بزراغم جانست وقصا براغم پیه = لا» کچی‌یه جان قورقوسی، قصابه یاغ قیغوسی .

پیوند { [ف] اتصال ، تعلق ، ارتباط ، رابطه ، باغ . « دیکله عقلك وار ایسه اهل قلوبك پندینی ـ اتحادك آنما بوینکدن صاقین پیوندینی = طاهر المولوی»

ت

تَ { [ع] ادات قسم. تالله = الله حقیچون ـ ظالمره برکون دیدیرر قدرت مولی ـ تالله لقد آثرك الله علینا = ضیا پاشا » .

تا { [ع] ادات انتها . دك، قدر، دکین: تابسحر = سحر وقتنه قدر . تا ـ بکردن ـ بوغازه قدر . بوبولده‌کی تعبیرلردن بعضاً (ب) طی اولنور . مثلا (تابابد) مقامنده (تا ابد) دینیلیر. (سرتاپا) دخی بوقبیلدندر. بوادات بعضاً معنای انتهایی (دك ، قدر ، دکین) ایله تعبیر اولنه‌میه‌جق برصورتده افاده ایدر: «صهبای خروشان کبی مینای فلکدن ـ تاخارج خمخانهٔ امکانه دوکلسه‌ك ! ـ عونی » بعضاً دخی تأکید ایچون کتیریلیر :

جاده‌نك تا اوبر اوجنه قدر § ادات تعليل: « مهتابه اولوردى سايه كستر — تااولمه نورى بارداير — غالب ». بومعناده بعضاً (كه) ايله برلكده ايراد اولنور . بوتا بعض كره دخى (كه) يرينى طوتار: «بر آه بيله چكمديلر موتى ايچون آه — تا تسليتيچون اوله اول روح ايله همراه » § ادات توقيت : « منصور ايده هر برده خدا رايت بختن — تاخسرو وسياره فلكده سفر ايلر — نفعى » نظمه مخصوص اولان بو صورتده دخى بعضاً (كه) ايله برابر كلير اوچنجى معنى برنجى يه ارجاع ايديله بيلير .

تا { [ف] قات ، بوكلم: يكتا — برقات، بى مثال «يكتا كهرم مجلس رندان صدفدر — لا » دوتا — ايكى قات ، ايكى بوكلم . قد دوتا . يالكز قوللانيلماز .

تاء { [ع] (ت) حرفنك اسمى : تاء خطاب. مصدر تائى . قصيدهٔ تائيه، فتح تا ايله . تاى طويل — ت ، تاى كرد — ة .

تائب { [ع] توبه ايديجى ، توبه‌كار: تائب ومستغفر اولدم . « هله بن تائب اولدم هجو ايله هم انتقام آلدم — نفعى » .

تاب { [ف] طاقت: «قالمادى صبر ايلمكه دلده تاب» تاب آور — طاقت كتيريجى . تاب آور مقاومت — مقاومته مقتدر ، بى تاب — طاقتسز : دل بى تاب . بى تابانه — بى تابجه‌سنه : رفتار بى تابانه . بى تابى — بى تابلق : فرط بى تابى § حرارت ، ضيا : تاب مى. تاب خورشيد «ساقى وير اول پياله الماسه فروتاب — الماس ايچنده موج اوره اماكه لعل ناب — شيخ غالب» § بوكلم، قيوريم: تاب زلف «باغلانوب زلف هزاران تابنه — عبرت اولدم آه عشق اربابنه »

§ حرارت وضيا ويريجى . بومعناده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير : خورشيد جهانتاب . « خورشيد جهانتابى قاپار ابر كثافت — عرض ايلر ايسه‌ك وجهكى اى مهر لطافت — طاهرالمولوى » .

تابان { [ف] ضيالى ، پارلاق . ماه تابان، وجه تابان . « لمعهٔ نور ملاحت وجه تابانكده‌در - تابش خورشيد عصمت روى رخشانكده‌در — طاهرالمولوى » .

تابخانه { [ف] فقراء وغربانك طعام وآرام ايتمه‌سنه مخصوص خيرانخانه . (تاوخانه) شكلنده تحريف ايديلمشدر .

تابدار { [ف] ضيالى ، پارلاق : رخسار تابدار « رخسار تابدارك آيينه ازلدر - نشر ايتديكى اشعه انوار لم يزلدر — طاهر المولوى » § بوكلو ، قيوريملى ، كيسوى تابدار ، تابدارى — تابدارلق .

تابستان { [ف] ياز : موسم تابستان .

تابش { [ف] پارلايش ، ضيا پاش اولش: « تابش مهر جمالكله جهان غرقهٔ نور »

تابع { [ع] برينك تحت اطاعتنده ويا مسلكنده بولنيجى، اويجى، آردى صيره كيديجى: بوبابده سزه تابعز . «معرفت التفاته تابعدر — مشتريسز متاع ضايعدر» § چيراق ، شاكرد : قهوه‌جى تابى .

تابعيت { [ع] تابعلك § بر دولتك تبعه‌سندن اولمق حالى : تابعيت نظامنامه‌سى .

تابعين { [ع] (تابع) ك جمعى . اصحاب كرام زمانه يتيشوب مجلسلرينه داخل وآنلرك اقوال شريفه‌سنى ناقل اولان ذوات محترمه : اويس القرنى كبار تابعيندن

اولوب (صفين) جنكنده طرف مرتضوده بولنديغى حالده احراز رتبهٔ شهادت ايتمشدر . تبع تابعين — تابعينه ملاقى واونلردن راوى اولانلر .

تابناك ، تابنده { [ف] ضيالى، پارلاق: « ظلمته اصحاب عمى بنده‌در — نور ايسه بينالره تابنده‌در » .

تابوت { [ع] ميت نقلنه مخصوص آلت معروفه. «دشمن جان اولسه‌ده بن عاشق مژكانكم — جسمى ايسترسه‌هم آغوش تابوت ايله‌سين — طاهر المولوى» « سايه‌سن درويش بى برك ونوادن دور ايدن — صاقلاسون آرايش تابوته نخل قامتن — منطقى » .

تابه { [ف] تاوه ديدكمز مطبخ آلتى § اوزرنده يوفقه قيزارديلان ساج . تابهٔ زر — كونش .

تاج { [ع] حكمدارلرك كيدكلرى باش كسوهٔ مخصوصه‌سى § مشايخدن اولان ذواتك كيدكلرى باش كسوهٔ مخصوصه‌سى. جمعى (تيجان) كلير. «خاك اول كه خدا مرتبه‌كى ايليه عالى — تاج سر عالمدر اوكيم خاك قدمدر — روحئ بغدادى »

تاجدار { [ف] حكمدار ، تاجدارانه — تاجدار اولانه ياقيشه‌جق صورتده. تاجدارى — تاجدارلق، تاجداره منسوب .

تاجر { [ع] تجارتله مشغول آدم .

تار { [ف] قارا كاتى : شب تار § تل : تار زلف . تارتار — تل تل § آرش ، آرغاج مقابلى : تار وپود .

تاراج { [ف] يغما ، يغما ايتمه . تاراجكر — يغمالايجى ، يغماجى . تاراجكرده — يغما ايديلمش (تارات) دخى ده‌نيلير .

تارك { [ف] تپه، باش تپه‌سى .

تارك { [ع] ترك ايديجى ، براقيجى: تارك صلات . « تارك اين وآن دهر اوله‌يم » .

تارمار { [ف] طاغينيق، پريشان، ماديانده قوللانيلير: زلف تارمار مثلا (حال پريشان) دينلديكى كبى (حال تارمار) دينلمز. (مار) اتباع قبيلندر. «ديده مخمور وكريبان چاك وكاكل تارمار - حيرت افزادر قيامك جامه خوابكدن سنك — نديم »

تاره { [ع] كره دفعه . تارةً بعد اخرى — چوق كره، بالدفعات .

تاريخ { [ف] بر شيئك زمان وقوعى § مكتوبلره وساير اوراقه قونيلان زمان معين اشارتى § دور، زمان § دنيا وانسانك احوال سابقه‌سندن بحث ايدن فن: « تاريخ تماشا كه ارباب نظردر — هر صفحه‌سى آيينهٔ اطوار بشردر» § ابجد حسابنجه بر زمان معينى كوسترن منظوم ويا منثور عباره ، او يولده سويلنمش بر مصراع ويا بيتى حاوى منظومه .

تاريك { [ف] قارا كاتى : شب تاريك . « بر شب تاريكدر كويا سواد كائنات — تاب نور كوكب اقبال و بختك ماهتاب — نفعى» تاريك بخت — قاره بختلى. تاريكى — ظلمت .

تاز { [ف] قوشمه، قوشش. (تك) ايله برلكده قوللانيلير . (تك) ه ده باق .

تازكى { [ف] تازه‌لك .

تازَنْدَه } [ف] قوشیجی: اسب تازنده .

تازَه { [ف] یکی ، نوظهور: ادای تازه. اسلوب تازه§ کنج، کورپه§بابات اولمیان .

تازِی { [ف] عربی : لغت تازی. اسب تازی § معروف اینجه یاپیلی آو کوپکی .

تازِیانْ { [ف] (تازی) نك جمعی. عربان، عربلر .

تازِیانَه { [ف] قامچی، قیرباج . تازیانۀ تشویق) جدیاتده قوللانیلاجق برتعبیر دکلدر. چونکه تراموای قامچیسنی خاطرلاتیر .

تاسِعْ { [ع] طقوزنجی : جزء تاسع . مقالۀ تاسعه .

تاسِعاً } [ع] طقوزنجی درجه‌ده: طقوزنجی درجه‌ده اوله‌رق .

تاسَه { [ف] غم . کدر .

تاشْ { [ف] ادات شرکت . مثلا افندیلری بر اولان ایکی کوله‌دن هربرینه (خواجه تاش) دینیلیر . سلیقۀ ترکیه اوزره تاسی داله تبدیل اولنور . (دینداش) (وطنداش) کبی . فقط بو صورتده ادوات ترکیه‌دن عد اولنور .

تاكْ { [ف] اوزوم آغاجی ، آصمه . « جان ویرر رایحۀ تربت پاکك ای تاك = فضولی»

تاكَى { [ف] (تابکی) مخففی. نه وقته‌قدر؟ «می کبی نی کبی هی هی کبی شیلر تا کی؟ — هی کیدی صنعت تکرارمکرر دیدیکك! — صفا » آزقوللانلمغه باشلامشدر .

تالْ { [ف] زیل ، چارپاره، اینجه تبسی.

تالارْ { [ف]بیوك اوطه،صالون، دیوانخانه

تالانْ { [ف] یغما : یغما ایتمه . تالانکر = یغمالایجی ، یغماجی .

تالِدْ } [ع] انسانك یتشدیکی خانه‌ده بولنان،کوله،جاریه،دواب ومواشی کبی‌مال‌خانکی، مال‌قدیم، (طارف) مقابلی.

تالِي { [ع] آردی صیره کیدیجی : پیرو§عسا کرردیفه‌نك ایکنجی‌قسمی (مقدم) مقابلی§اوقشاییجی، تلاوت‌ایدیجی.

تامّ { [ع] بتون، نقصانسز،۱۰ کسیکسز: وقوف تام . معلومات تامه . تام الاعضا = اعضای تام . تام‌الشعور = عقلی تمام . مبم حرکه‌لنمدکجه تخفیف ایله اوقونور : « طبعمده کی ذوق و شوقی تام ایت — مفتون خرامکم خرام ایت » .

تَأَبُّه { [ع] تکبر § علو جناب سببیله برشیدن متعظمانه اعراض .

تَأَبّی { [ع] برآدمی بابا ایدینمك، بابالق اتخاذ ایتمك .

تَأَبُّدْ { [ع] باقی، مؤبدقیلمق، قیلنمق. تأبید وتأبید .

تَأَثُّرْ { [ع] محزونیت وانفعال‌صورتنده حسلنمك ، ایجلنمك، بر مؤثرك تأثیری آلتنده بولنمق: شدت تأثر. کمال تأثر . تأثربخش = تأثر ویریجی ، متأثر ایدیجی : « تأثر بخش دلدر صورت بلبل» تأثر افزا ، تأثر فزا = تأثر آرتیریجی : « بو عالمده هرنغمۀ نوحه‌زا— اولور اهل درده تأثرفزا » ، سریع التأثر = تأثری سرعتلی ، چابك‌متأثر اولان. جمعی : تأثرات.

تَأَثُّمْ [ع] کناهدن صاقنمق .

تَأْثِیرْ { [ع] اثر ایتمك ، ایشلمه‌مك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: قورشون نشانه تأثیر ایتمدی. بو سوز بکا تأثیر ایتدی. تأثیر بلیغ =مبالغه‌لی، زیاده

تأثیر : قرآن کریمك تأثیر بلیغی . صاعقه تأثیر =ییلدیریم تأثیرلی ، ییلدیریم کبی تأثیری تیز : « نظرۀ صاعقه تأثیر سلیم اول — نیجه آهندل بدخواهی مذاب ایتمشدر » پرتأثیر =چوق تأثیرلی : نکاه پر تأثیر . بی تأثیر = بر تأثیر . سریع التأثیر = تأثیری چابك ، تیز تأثیر ایدن : دوای سریع‌التأثیر. جمعی تأثیرات: تأثیرات حسنه .

تَأْثِیمْ { [ع] بریسنی کناهه‌نسبت‌ایتمك، کناهکار اولدك دیمك .

تَأَجُّجْ { [ع] طوتیشوب آلولنمك .

تَأَجُّلْ { [ع] وقت معینه قدر مهلت ایستمك .

تَأَجُّمْ { [ع] اوفکه‌لنمق ، حدتلنمك ، غضبه کلمك .

تَأْجِیجْ { [ع] طوتشدیروب آلولندیرمك ، طوتشدیریلوب آلولندیرلمك : تأجیج نار .

تَأْجِیلْ { [ع] تعیین مهلت ، تأخیر : تعجیل وتأجیل. جمعی:تأجیلات

تَآخّی { [ع] بریسیله قارداش اولمق ، بریسنی قارداش ایدینمك ،

تَأَخُّرْ { [ع] صکره‌یه، کری‌یه قالمق ، ککمك : تأخر عزیمت. تأخر اجابت دعا . جمعی : تأخرات .

تَأْخِیرْ { [ع] صکره‌یه ، کیری‌یه براقمق براقلمق، ککدرمك ،ککدیرلمك : « سیر کاغد خانه‌یی بایرامه تأخیر ایلدك » « بو یولده‌شیلرك بایرامه تأخیرنده در لذت » جمعی : تاخیرات .

تَأَدُّبْ { [ع] ادبلنمك ، ادبنی طاقنمق، تأدباً = تأدب صورتیله : تأدباً سوزینی رد ایتمدم. « صانعمایك قابل تأدبدر — تربیت ناپذیر بردبدر = لا »

تَأْدِیبْ { [ع] ادبلندرمك، ادبلندیرلمك : پدر اوغلنی تأدیب ایدر . بو چوجغك تأدیبی لازمدر . تأدیباً = تأدیب صورتیله . تأدیب ایچون . من لم یؤدبه‌الابوان ادّبه الملوان = والدینی طرفندن تأدیب اولنمیانی زمان تأدیب ایدر . جمعی : تأدیبات .

تَأْدِیَه { [ع] ادا ایتمك ، ایدلمك ؛ اوده‌مك اوده‌نلك ، دینمی تأدیه ایتدم . هر بورجك تأدیه‌سی واجبدر . تشدید یا ایله غلطدر . جمعی : تأدیات.

تَأَذّی { [ع] اینجنمك ، رنجیده اولمق.

تَأَذُّنْ { [ع] اذان اوقومق .

تَأَرُّبْ { [ع] تکلفله کندینی ذکی کوسترمك ، ذکا فروشلق ایتمك : ارباب تأرب .

تَأْرِیقْ { [ع] کیجه اویقوسز براقمق، اویقوسز براقلمق : عاشقی معشوقه‌سنك خیالی تأریق ایدر . بر صبینك تأریقی حفظ‌الصحه‌یه مغایردر .

تَأَزُّرْ { بورونمك،جارلانمق.

تَأَسُّسْ { [ع] اساسلانمق ، یرطوتوب قوتلنمك ، یرلشمك : دولت عثمانیه‌نك تأسسی اهل اسلام ایچون بر بیوك لطف الٰهی اولدی .

تَأَسُّفْ { [ع] اسفلنمك ، کدرلنمك ، یانوب یاقلمق. جمعی: تأسفات.

تَأْسِیسْ { [ع] وضع اساس : تأسیس مکاتب ، تاسیس قوانین ، جمعی : تأسیسات .

تَأَفُّفْ ، تَأْفِیفْ { [ع] اوف دیه‌اظهار اضطراب ایتمك .

تَأْفِيكْ [ع] يالان سويلمك . جمعی : تأفيكات .

تَأَكُّدْ [ع] محكم اولمق، قوت بولمق. معنوياتده قوللانيلير : اول كلن امر صكره كلن امر ايله تأكد ايتدی.

تَأَكُّلْ [ع] يه‌نيلمك ، يارە آچيلوب اويوامق. ارباب تأكل = صورتا متوكل كورونن بطالين متأكلين .

تَأْكِيدْ [ع] محكم قيلمق ، قيلنمق ؛ قوتلنديرمك ، قوتلنديرلمك . معنوياتده قوللانيلير : اول كلن امری صكره كلن امر تأكيد ايتدی . او امرك بو امر ايله تأكيدی موافق مصلحت كورينور . تأكيداً = تأكيد صورتيله، تأكيد ايچون . جمعی : تأكيدات .

تَأْكِيلْ [ع] يدرمك ، يدرلمك .

تَأَلُّفْ [ع] نظمده (ائتلاف)ه بدل قوللانيلير .

تَأَلُّمْ [ع] الملنمك : بنی نوعنك تألمی انسانی متألم ايدر .

تَأْلِيفْ [ع] امتزاج ايتديرمك ، ايتديرلمك : برادرلرمك بينلرينی تأليف ايتدم. بينلرينك تأليفی مطلوب ايدی. (تأليف بين) تعبيری اكثريا بارشدرمق معناسنده قوللانيلير § كتاب وجوده كتيرمك ، كتيرلمك: كشف الظنونی كاتب چلبی تأليف ايتدی . بو كتابك تأليفندن جمله‌مز مستفيد اولدق § تأليف ولنمش كتاب ، مؤلف : شرح مواقف ، سيد شريفك تأليفيدر. بو مقامده (تأليفكرده) تعبيری ده قوللانيلير. جمعی اولان (تأليفات) اكثريت اوزره (مؤلفات) معناسنده مستعملدر .

تَأَمُّرْ [ع] آمرلنمك ، تغلب ، تسلط.

تَأَمُّلْ [ع] دقتله تفكر : « سزن بی تأمل بكفتاردم — سعدی » = تأملسز سوز سويلمه. جمعی: تأملات.

تَأَمُّمْ [ع] آنا ايديغك ، بر قادينی كنديسنه آنالق ايتمك .

تَأَمِّی [ع] جاريه ايديغك .

تَأْمِيتْ [ع] ذهناً تقدير مقدار ، تخمين ذهنی .

تَأْمِينْ [ع] امين ايتمك ، ايدلمك ؛ امنيت ويرمك، ويرلمك: كنديسنی تأمين ايتدم. نجه تأمينی ملتزم ايدی. بو كلمه (ويرمك ، آلمق) ماده‌سيله مستعمل اولمديغی حالده جمعی اولان (تأمينات) بونلرله قوللانيلير : كنديسنه تأمينات ويردم. كنديسندن تأمينات آلدم. تأمينات نقديه = آقچه ايله تأمين .

تَأَنُّثْ [ع] قادين كبی حركت ايتمك ، قادينلاشمق .

تَأَنِّی [ع] بر ايشده عجله‌يی، خفتی ترك ايله تمكينلی طاورانمق : تأنی ممدوحدر. جمعی اولان (تأنيات)ك تشديد يا ايله استعمالی غلطدر .

تَأْنِيثْ [ع] مؤنث قيلمق ، قيلنمق: (خصوص) كلمه‌سنك صفتی تأنيث جائز دكلدر . صفات عربيه‌نك برينه كوره تأنيثی لازمدر .

تَأْنِيسْ [ع] مونس قيلمق، قيلنمق؛ آلشديرمق ، آلشدرلمق : شو حيوانی صاحبی تأنيس ايتمش . حيوانك تأنيسی ممكن دكلدر .

تَأَوُّدْ [ع] اكرلمك ، دوتا اولمق .

تَأَوُّلْ [ع] تأويله كلمك، مؤول اولمق.

تَأَوُّهْ [ع] آه ايتمك ، آه وانين ايتمك. جمعی : تأوهات .

تَأَوِّی [ع] كنديسنه مسكن پيدا ايتمك، يوردلانمق .

تَأْوِيدْ [ع] اكريلتمك، اكريلدلمك ؛ دوتا قيلمق ، قيلنمق : دوچار اولديغی الم شديد، قدمستقيمنی تأويدايلدی. بر شاخ ميوه‌دارك تأويدی انكسارينی موجب اوله بيلير .

تَأْوِيلْ [ع] معنای ظاهريدن عدول ايله باشقه معنايه حمل ايتمك ؛ ايدلمك : متأخرين بعض آيات كريمه‌يی تأويل ايتديلر . بو آيتلرك تأويلی قيل وقالی برطرف ايلدی . §رؤيا تعبير ايتمك، ايدلمك . بومعناده (تعبير) زياده قوللانيلير جمعی تأويلات .

تَأَهُّلْ [ع] اولنمك .

تَأْهِيلْ [ع] مسافری (صفا كلديكز) يوللو سوزلرله تلطيف: ايفای رسم تأهيل§ اهليتلی قيلمق: برآدمی مجرد صاحب ثروت اولمسی علما ايله همپايه بولنمغه تأهيل ايده‌مز . برچوجغك تأهيلی تعليمه وابسته‌در§ لايق كورمك، كورلمك: سزشو افندی‌يی تأهيل ايديور سكز فقط آندن اعلم اولان بوافندينك تأهيلی الزمدر.

تَأَيُّدْ [ع] قوتلنمك، قوت بولمق. اكثريا معنوياتده قوللانيلير : دون آلنان خبر بوكون كلن تلغراف ايله تأيد ايتدی.

تَأْيِيدْ [ع] قوتلندرمك . قوتلنديرلمك. اكثريا معنوياتده قوللانيلير دون آلنان خبری بوكون كلن تلغراف تأييد ايتدی. طوغری برمدعانك اقامهٔ دليل ايله تأييدی لازمكلير. جمعی تأييدات: تأييدات الهيه .

تَأْيِيسْ [ع] مأيوس ايتمك، ايدلمك.

تَبْ [ع] صيتمه. حمی. تب‌زده = صيتمه‌يه حمايه طوتلمش. تب لرزه = صيتمه تتره‌مسی: «قانون ونقاره صوت شيون — تب لرزهٔ جانكداز دفزن — غالب»

تَبَابْ [ع] زيان، خسار .

تَبَابِعَه [ع] (تُبَّع) ك جمعی. اسكی يمن ملوكنه اطلاق اولنور .

تَبَادُرْ [ع] بردن بره ذهنه كلمك : بهار دينيلنجه ذهنه ايلك بهار تبادر ايدر .

تَبَادُلْ [ع] بربرينه بدل اولمق، بربرينك يرينه كچمك: فارسيده (ف، ب) حرفلرينك تبادلی شايعدر.

تَبَارْ [ع] هلاك .

تَبَارْ [ف] اصل ، صوی : عالی تبار ، والاتبار = كريم الاصل ، صوبی ايی. «بيك ياشا عالمده ای علامهٔ عالی تبار = شيخ وصفی »

تَبَارُزْ [ع] ايكی خصم جنك ايتمك اوزره بربرينه قارشی ميدانه چيقمق . عرب قهرمانلری حين تبارزده رجزلر اوقورلردی .

تَبَارَكَ اللّٰه [ع] (بارك‌الله) كبی استحسان بليغ مقامنده ايراد اولنور : «ای طائر غيب صانك الله! — پروازيكه بيك تبارك الله!»

تَبَاشِيرْ [ع] مژده، تباشيرصبح، تباشير فجر = صباحك قدومنی تبشير ايدن اوائل صباح. صباحك ايلك آيدينلغی.

تَبَاشِيرْ [ف] تبشير دينيلن معروف بياض معدن . « تبييضه تباشير ايله

اولسون چالیشیردم - مسعودا! بنم بخت سیاهم سن اولایدك »

تباعد { [ع] اوزاقلاشمق : «کوزلرك بر لحظه کوکلمدن تباعد ایلمز — کوزکوز ایتمشدر دل سوداپناهی کوزلرك»

تباغض { [ع] بغض ایدشمك ، سوشمه - مك: تباغض رقبا.

تباکی { [ع] آغلار کبی کورنمك، صنعی آغلامق : تباکیٔ ریا کاران.

تباه { [ف] بوزوق ، برباد ، خراب ، محو اولمش «کرچه بن کندیمی تباه ایدردم — باری ابقای نام ایدر کیدرم — موسی بن ابی الغازان لساندن» تباهکار = تباه ایدیجی . تباهکاری = تباهکارلق : «تباهکاریٔ عشقه خرد دکل حائل — سید وهبی .

تباهی { [ع] تفاخر .

تباین { [ع] ضدیت ، ایکی شیئك بربرینه ضد اولمسی: تباین قولین .

تبت { چین حدودنده بر مملکت . مسکك اعلاسی اوراده اولورمش : «کویا ایدوب طبیعت کوی زمینی تسطیح - تبت آشاغی دوشمش چین وختن یوقاری - ندیم»

تبتل { [ع] کسلمك ، ماسوادن انقطاع ایله مخلصانه حقه توجه ایلمك.

تبثر { [ع] انسانك جلدی سیویلجه لنمك، سیویلجه لر چیقارمق. تبثر چهره.

تبجیل { [ع] تعظیم. (اجلال) دن اقوادر: «آیت نور رخك اول دم که ترتیل ایلرم — روح داودی مناقبخوان تبجیل ایلرم — علی روحی » جمعی : تبجیلات .

تبحر { [ع] دریالاشمق ، علمده دریا کبی توسع وتعمق ایتمك. علامه اولمق.

تبخال ، تبخاله { [ف] حرارتدن دودا - قلرده، آغیزك اطرا - فنده پیدا اولان قابارجق، اوچوق.

تبختر { [ع] صالنه رق متکبرانه یورمك: تبختر قهرمانانه .

تبخر { [ع] بخاره منقلب اولمق ، بوغو حالنه کلمك : صو قاینایه قاینایه تبخر ایدر § توتسولنمك. جمعی تبخرات .

تبخیر { [ع] بخاره قلب ایتمك ، ایدلمك ؛ بخار حالنه کتیرمك . کتیرمك ، کتیرلمك § توتسولەمك، توتسولنمك. جمعی: تبخیرات.

تبخیل { [ع] بخله نسبت ایتمك ، ایدلمك؛ بخیلسین دیمك، دینلمك .

تبدع { [ع] اهل سنت ایکن اهل بدعت اولمق.

تبدل { [ع] دکشمك، باشقه برحاله کلمك: تبدل هوا. جمعی : تبدلات،

تبدیع { [ع] بدعته نسبت ایتمك، ایدلمك؛ اهل بدعتسین دیمك، دینلمك.

تبدیل { [ع] دکشدیرمك ، دکشدیرلمك، باشقه بر حاله کتیرلمك : تبدیل مسلك ایتمدم . بر مسلکك تبدیلی آندن دها ایسنك وجودینه متوقفدر. «تبدیل مسلك ایتدیره مز ابتلا بکا - کوکلم ثبات عرصه سنك قهرمانیدر » تبدیل هوا = هوا دکشدیرمك ، ایی هوا بولمق مقصدیله نقل مکان ایتمك . تبدیل الشکل لاجل الاکل = خلق اغفال ایچون صلحا کسوه سنی طاقینمق. تبدیلاً = دکشدیرمك صورتیله. تبدیل = خفیه، سیویل مأمور. تبدیلاً = تبدیل صورتنده، طانیلمایه جق طرزده. یاقینلرده قوللانلمغه باشلامش اولان (متنکراً) تعبیری یرینه (تبدیلاً) استعمال ایدیلسه داها مونس اولور ظن ایدیلیر . جمعی: تبدیلات.

تبذیر { [ع] اسراف صورتیله طاغتمق، طاغیدلمق : تبذیر اموال. تبذیر نقود . قرآن کریم بزی تبذیردن تحذیر ایدییور . جمعی : تبذیرات .

تبر { [ف] بالطه § سیاح درویشانك یانلرنده بولندردقلری بالطه یه مشابه آلت .

تبرئه { [ع] بری قیلمق ، قیلنمق : تبرئهٔ ذمت «کورسه بوهرزه لری تبرئهٔ ذمت ایله - یاقاسن سیلکر ایدی اهل تبرای سخن = وهبی».

تبرا { [ف] بری اولمق ، سومیوب یوز چویرمك ، (تولا)نك ضدی: «تبرا ایلمشدر الفت ارباب غفلتدن - انیس سافلین اولماز دل بیدار عالیدر » « سن صبر ایده جك صانیرسین اما — صبر ایلم ایلرم تبرا » اصلی (تبری) در .

تبرد { [ع] صوغومق: تبرد ماء مسخن.

تبردار { [ف] تبرلی: ابومسلم تبردار § بالطه جی ، بالطه لی عسکر . تبرداران = سرای بالطه جیلری ، حرم همایون خدمه سی .

تبرر { [ع] جناب حقه انقیاد وطاعت اوزره بولنمق، ابراردن اولمق.

تبرز { [ع] میدانه چیقمق: تبرز پهلوان کسوت پوش .

تبرزد { [ف] نبات شکری، بیاض، اعلی شکر.

تبرع { [ع] اوزرینه واجب اولمیان عطیه یی ویرمك . تبرعاً = تبرع صورتیله . جمعی : تبرعات .

تبرقع { [ع] پیچه لنمك ، نقابلانمق .

تبرك { [ع] مبارك عد ایتمك . تبركاً = تبرك صورتیله. بونك جمعی اولان (تبركات) هدایا واشیای مقدسه مقامنده ده مستعملدر .

تبرؤ ، تبری { [ع] بری اولمق، سومیوب یوز چویرمك. (تبری) نك اصلی (تبرؤ) در .

تبرید { [ع] صوغوتمق ، صوغودلمق : بنی سندن تبرید ایده مزلر . بر محب قدیمك تبریدی قولای دکلدر. «عدو بندن سنی تبریده اولسه اتفاق اوزره — نه باك کم وار خلوص البته غالبدر نفاق اوزره = نابی » .

تبریك { [ع] مبارکله مك، مبارکله نمك، مبارك اولسون دیمك ، دیسلمك ، موفقیتکزی تبریك ایدرم . بویله موفقیتلرك تبریکی لازمه دندر . جمعی : تبریکات .

تبسل { [ع] غضب ویاشجاعتدن چهره اکشیمك

تبسم { [ع] کولمسه مك : « کوکلمجه تبسم اولدی معتاد — چشممده جهان تبسم آباد » (ابتسام) ده باق.

تبشبش { [ع] کولریوزکوستروب التفات ایتمك. جدیاتده قوللانلمالی .

تبشیر { [ع] مژده له مك. مژده لنمك ؛ مژده صورتنده خبر ویرمك ، ویرلمك : تشریفکزی تبشیر ایتدیلر . کیفیتك تبشیری موجب مسرت اولدی. جمعی: تبشیرات .

تبصبص { [ع] یالطاقلانمق : تبصبص کلبی . تبصبص کلبانه. جمعی: تبصبصات .

تبصر { [ع] کوز آچیقلغی ، دقت نظر، ایلریسنی کوروش: ارباب تبصر.

تبصره { [ع] نظر دقتی جالب عبرت آمیز خصوص ، انسانك کوزینی آچه.

جق كيفيت . عاكف پاشانك مشهور بر رساله‌سى .

تبصير [ع] تعريف وايضاح .

تبصيل [ع] صوبوب صوغانه چويرمك، صويلوب صوغانه چويرلك.

تبعاً [ع] اتّباع ايله : اويه‌رق .

تبعّض [ع] جزء جزء اولمق .

تبعه [ع] (تابع) ك جمعى . بردولتك تحت تابعيتنده بولنانلر . لازم كلنجه مفرد مقامنده‌ده قوللانيليرى مفردى بومعناده قوللانلماز .

تبعيت [ع] اويمه ، اتباع ، تبعيةٌ = تبعيت صورتيله .

تبعيد [ع] اوزاقلاشدرمق ، اوزاقلاشديرلمق .

تبعيض [ع] جزء جزء ايتمك، ايدلمك.

تبغّض [ع] بغض كوسترمك .

تبكّم [ع] سوز سويلركن طوتيلوب قالمق .

تبكيت [ع] توبيخ ، تكدير § اقامهٔ برهان ايله غلبه واسكات .

تبكيه [ع] آغلاتمق، آغلاتلمق .

تبلبل [ع] لسانلر قاريشمق، كيمسه كيمسه‌نك ديديكنى آكلامامق.

تبلّد [ع] آغير ، تنبل اولمق .

تبلّور [ع] بلورلاشمق ، اجسامك بلور كبى انجمادى .

تبلّل [ع] ايصلانمق .

تبلّه [ع] ابله اولمق § ظاهرا ابلهلك كوسترمك ، ابله كبى كورنمك.

تبليغ [ع] يتشدرمك ، يتشديرلمك ، واصل ايتمك ، ايدلمك. اكثريا معنوياتده قوللانيلير: امركزى كنديسنه تبليغ ايتدم. تبليغى وظيفه‌م ايدى. جمعى: تبليغات .

تبليل [ع] ايصلاتمق ، ايصلادلمق .

تبليه [ع] اسكيتمك ، اسكيدلمك .

تبن [ع] صامان . تبنى = صامان رنكنده‌اولان، فتح ايله‌ده لغتدر.

تبنّى [ع] برينى اوغل ايدينمك ، اوغللق اتخاذ ايتمك .

تبوّل [ع] ايشه‌مه ، صودوكمه .

تبويب [ع] بابلره تقسيم ايتمه .

تبه [ف] (تباه) مخففى : (تباهكار) ايله (تباهكارى) دخى (تبهكار) و(تبهكارى) صورتلرنده تخفيف اولنور .

تبهيج [ع] كوزللشدرمك ، كوزللشديرلمك .

تبيان [ع] بيان ، آچيق افاده (ايتمك) ماده‌سيله قوللانلماز . فتح ايله‌ده لغتدر .

تبيع [ع] تابع ، يارديمجى، يارداق.

تبيّن [ع] آچيغه چيقمق، عيان اولمق، وضوح بولمق . معنوياتده قوللانيلير : « بلايه قارشى ثباتم تبين‌ايتمه‌ديمى؟ »

تبييض [ع] آغارتمق ، آغاردلمق § بياضه چكمك ، چكلمك : مسوده‌نك تبييضى .

تبيين [ع] آچيغه چيقارمق ، چيقارلمق ، عيان ايتمك ، ايدلمك . معنوياتده قوللانيلير .

تتابع، تتالى [ع] بربرى آردنجه كيتمك پى‌درپى اولمق : تتابع اضافات . تتالىٔ تبشيرات .

تتبّع [ع] آردينه دوشوب آراشدرمق . معنوياتده قوللانيلير . جمعى : تتبعات .

تتمّه [ع] برشيئك نقصانى كنديسيله تمام اولان شى ، ناقص اولان شيئه اتمام ايچون علاوه ايديلن‌شى. جمعى: تتمات . ايكنجى تانك ضميله غلطدر.

تتميم [ع] تمام ايتمك ، ايدلمك. (اتمام) دن اقوادر .

تتوّج [ع] تاج كيمك . « ايله‌مش مظلم بولوطلرله تتوج ذروه‌سى‌باق ناصيل هيبتفروش اولمش شو عالى طاغلره = محمد جلال بك »

تتويج [ع] تاج كيديرمك، كيديرلمك.

تثاؤب [ع] اسنه‌مك .

تثابر [ع] ملازمت ومثابرت ايتمك، دوام اوزره بولونمق .

تثاقل [ع] اوشنوب آغيرلاشمق § محاربه‌يه كيتمكه تشويق ايدلمش ايكن اويالانوب قالمق .

تثبّت [ع] ثابت ، برقرار اولمق، ثبات كوسترمك. تثبت غزات‌موحدين

تثبيت [ع] ثابت ، برقرار قيلمق ، قيلنمق : جناب حق بزى دين اسلام اوزره تثبيت بيوردى . جمله‌نك دين حق اوزره تثبيتى لطف آلهيدن مستدعادر .

تثريب [ع] تعييب ، توبيخ .

تثقّب [ع] دليكلنمك ، دلنمك : تثقب عقيق .

تثقيب [ع] دلمك ، دلنمك : تثقيب لؤلؤ ، برانجونك تثقيبى .

تثقيل [ع] آغيرلاشدرمق ، آغيرلاشديرلمق : بر درهم وضعيله ترازونك كفه‌سنى تثقيل ايتدى . كفه‌نك تثقيلنه حاجت يوق ايدى .

تثليث [ع] اوچه ابلاغ § اوچه‌تقسيم § اقانيم‌ثلثه‌يه‌ايمان: ارباب تثليث.

تثمير [ع] آغاجلرك چيچكلرينى دوشوروب يمش‌باغلامسى: موسم تثمير.

تثمين [ع] سكزه ابلاغ § سكزه‌تقسيم.

تثنيه [ع] عربيده قاعدهٔ مخصوصه‌سى اوزره ايكى‌يه دلالت ايدن كلمه . (مثنّى) دخى دينيلير.

تثوّب [ع] فرضدن صكره نافله نماز قيلمق § ثواب قازانمق .

تثويب [ع] اعطاى مكافات، اعطاى عوض .

تثيّب [ع] قادين ثيب اولمق ، طول قالمق .

تجادل [ع] (مجادله) يه بدل قوللانيله‌بيلير .

تجاذب [ع] (مجاذبه) يه بدل قوللانيله‌بيلير .

تجارِب [ع] (تجربه)نك جمعى . رانك ضميله غلطدر. (تجاريب) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير . « ان الرجال صناديق مقفلة — وما مفاتيحها الا التجاريب — لا » = انسانلر كليدلى صندوقلردر . بونلرك مفاتيحى تجاريبدر .

تجارت [ع] بازركانلق ، آلم‌صاتم. تجارى ، تجاريه = تجارته متعلق : متاع تجارى. امتعهٔ تجاريه

تجارتگاه، تجارتکه = تجارت محلی: ازمیر بیوك بر تجارتكاهدر . (تجارت) آلم صاتمدن حاصل اولان استفاده معناسنده‌ده قوللانیلیر: شوقدر تجارت ایتمش (تجار) ه ده باق .

تجاسر [ع] جسارتلنمك ، جسارت ایتمك .

تجانب [ع] نظمده (اجتناب) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

تجانس [ع] برجنسدن اولمق : تجانس حرفین .

تجاوب [ع] نظمده (مجاوبه) یه بدل قوللانیله‌بیلیر .

تجاور [ع] (اجتواره) باق .

تجاوز [ع] كچمك ؛ سنی یتمشی تجاوز ایتمش § حد معروفی كچمك، ظلم ایتمك. تجاوزكار = تجاوز ایدیجی. ظالم. تجاوزكارانه = تجاوزكارجه‌سنه. تجاوزكاری = تجاوزكارلق . تجاوزی ، تجاوزیه = تجاوزه منسوب . تجاوزلو، هجوملو: حرب تجاوزی. حركات تجاوزیه جمعی : تجاوزات .

تجاول [ع] جولان ایدشمك : تجاول فرسان . تجاول سواران . جمعی : تجاولات .

تجاهل [ع] جاهل كبی كورنمك : بیلمزلنمك : تجاهل عارف . « كل عارف اول كه معرفت اولسون تجاهلك — غالب» تجاهلكار = تجاهل ایدیجی . تجاهلكارانه = تجاهلكارجه‌سنه . تجاهلكاری = تجاهلكارلق . «ولما رأیت الجهل فی الناس فاشیا — تجاهلت حتی ظنّ انی جاهل — ابو العلا » = خلق آره‌سنده جهلك شیوعنی كورنجه تجاهل ایتدم، حتی بنی ده جاهل صاندیلر جمعی : تجاهلات .

تجبر [ع] كبرلنمك ، جبابره طوری طاقنمق . جمعی : تجبرات .

تجبیر [ع] قیریق كمیكی صاروب اصلاح ایتمك ، قیریق كمیك صاریلوب اصلاح ایدلمك : تجبیر عظم . تجبیر عظام.

تجبین [ع] قورقاقلغه نسبت ایتمك. ایدلمك؛ قورقاقسن دیمك ، دینلمك .

تجدد [ع] یكیلنمك: « اسكیوب كرچه خانه كیتمه‌ده‌در — فكرم اما تجدد ایتمه‌ده‌در » (Renaissance) مقامنده‌ده قوللانیورز. جمعی: تجددات: بو عالم دنیایه نظر اولنسه تجددات یومیه‌دن عبارت برهنكامهٔ عبرت اولدیغی رونما اولور — جودت .

تجدید [ع] یكیله‌مك، یكیلنمك : «شان وجاندن ایسته‌م دنیایی تجرید ایلرم — فیض تجدیدمله ملت جانلی، دولت شانلیدر — فاتح لسانندن » بایرام كلنجه هركس البسه‌سنی تجدیده چالیشیر. بایرامده البسه تجدیدی اسكی عادتدر. جمعی: تجدیدات .

تجدیر [ع] جوجق چیچك چیقارمق .

تجذیر [ع] برعددك جذرینی آلمق ، جذری آلنمق .

تجربه [ع] دنه‌مه، دینه‌مه: تجربهٔ طالع. تجربهٔ قلم. «مرآته باقمه برایكی كون ایله تجربه — صبر ایلمك فراقكه مشكل دكلیدر — نجیب » « وار ایسه شبهه‌ك اگر اورمك تجربه‌یه — ایشته لوح ، ایشته قلم ، ایشته كتاب ، ایشته فحول = لا ، بوصورتكده تجربه‌سی لازم كلیر . رانك ضمیله غلطدر .

تجرد [ع] صویونمق، چیپلاق اولمق § متأهل اولمامق ، اولنمه‌مك حالی § ماسوادن انقطاع ایله جناب حقه متوجه اولمق حالی .

تجرع [ع] تكلفله ایچمك ، ایچلمك. تجرع غصه = غم یمك .

تجرید [ع] صویمق، صویلمق ؛ عریان ایتمك . ایدلمك § نفسی ماسوادن قطع ایله جناب حقه متوجه اولمق حالی : « جان ودلدن كس تعلق رشته‌سن (كاظم) یوری — عالم تجریده اسبابك مهیادرسنك »

تجریع [ع] تكلفله ایچیرمك، ایچیرلمك: تجریع دوا .

تجریم [ع] بردن جریمه آلمق ، آلنمق . مصادره . جمعی : تجریمات .

تجزئه [ع] جزء جزء ایتمك ، ایدلمك : تجزئهٔ مركبات . برمركبك تجزئه‌سی. (تجزی) دخی بومعناده قوللانیله‌بیلیر . جزالاندیرمق ، مجازات ایتمك معناسنده‌ده استعماله باشلانیلمشدر .

تجزی [ع] جزء جزء اولمق . اصلی (تجزؤ) در. جزء لایتجزّی = قابل انقسام اولمیان جزء ، جوهر فرد . « بانده جزء لایتجزی جهان قدر » مبالغه‌سی مشهوردر .

تجسد [ع] جسدلنمك ، جسد صاحبی اولمق : تجسد جنین . تجسد حشرات .

تجسس [ع] دقتله آراشدرمق ، آراشدرلمق : تجسس احوال . احوال خصوصیه‌نك تجسسی جائز دكلدر قرآن كریمده (ولا تجسسوا) بویورولمشدر. جمعی : تجسسات .

تجسم [ع] جسملنمك، مجسم اولمق ، مجسم كورنمك .

تجسیم [ع] مجسم ایتمك ، ایدلمك، مجسم كوسترمك ، كوسترلمك .

تجشؤ [ع] كگیرمك .

تجعد [ع] صاچ قیوریجق اولمق .

تجعید [ع] صاچی قیوریجق ایتمك. صاچ قیوریجق ایدلمك.

تجفف [ع] یاش شی قوریمق : تجفف البسهٔ مبتله .

تجفیف [ع] قوروتمق، قوریدلمق .

تجلا [ف] تجلی: « نه‌طوطیدر نه‌آیینه اوبر سر آلهیدر — كه هم نور تجلا هم كلیم طورمعنادر — صبری» «كلامم سرتسر شرح مزایای تجلادر — نفعی »

تجلد [ع] تكلفله جلادت كوسترمك .

تجلی [ع] عیان اولمق ، كورنمك: «بر تجلی ایله كیم زیر نقاب طره‌دن — جلوهٔ حسنك كلیم الهی مبهوت ایلسون — حكمت» § جناب حقك قابلیات مختلفه‌یه كوره اشیاده ظهور آثار قدرتی : « خلاق جهان عالمه ایتدكده تجلی — هر آدمی بر حال ایله قیلمش متسلی — لا » تجلیگاه، تجلیكه = تجلی یری. تجلی زار = بر تجلی اولان یر: « تجلیدن نه‌در مقصودی یارك بن‌ده حیرانم — تجلی دیده سرگردان، تجلی زار حیرتده» § مظهریت : « نه‌چاره بویله‌ایمش كوكلك تجلیسی » § طورسینا‌ده حضرت موسایه ظاهر اولان حال § قلب مؤمنده آثار فیض الهینك ظهوری . جمعی اولان (تجلیات)ك تشدیدیا ایله استعمالی غلطدر. شویله ایراد اولنملی : « كیمسین بیلنمدك

شوقدر وارکه ایلدك — شمع تجلیاتکه پروانه عالمی »

تجلید [ع] جلدلەمك، جلدلتمك : کتابی تجلید . کتابك تجلیدی . ایتمك وایتدیرمك مادەلریله قوللانیلیر: مجلد کتابی تجلید ایتدی . کتابی تجلید ایتدیردم .

تجلیل [ع] چول اورتمك، اورتلمك: تجلیل فرس .

تجلیه [ع] جلا ویرمك ، ویرلك : تجلیهٔ مرآت . تجلیهٔ سیف . مرآت قلبك تجلیەسی کدورت ماسوادن تخلیەسنه متوقفدر . تشدید ایله غلطدر .

تجمع [ع] طوپلانمق ، بریره کلمك . جمعی : تجمعات .

تجمل [ع] زینتلنمك ، سوسلنمك : «ایلمش مولی تجملدن جمالن بی نیاز »

تجملات [ع] (تجمل) لك جمعی. اشیا، لوازم ، تمات .

تجمید [ع] طوکدرمق ، طوکدرلق: تجمید ما.

تجمیل [ع] (تزیین) مقامنده قوللانیله بیلیر . جمعی : تجمیلات .

تجنب [ع] صاقنمق ، چکنمك ، اوزاقلاشمق . (اجتناب) زیاده قوللانیلیر .

تجنن [ع] دەلیرمك ، دەلی اولمق ، چیلدرمق .

تجنی [ع]میوەدەوشیرمك، دەوشرلمك. بومعناده (اجتنا) زیاده قوللانیلیر § بریسنك اوزرینه صوچ آتمق ، اسناد جنایت .

تجنیس [ع] ایکی شیئی بربرینه مشاکل قیلمق . جمعی: تجنیسات. (جناس) ه ده باق .

تجوز [ع] جائز اولیان شیئی جائز کورمك § سوزی مجاز طریقیله سویلمك. تجوزاً = مجاز طریقیله. جمعی: تجوزات .

تجوف [ع] ایچی بوشالمق ، قوووق اولمق § ایچنه نفوذ ایتمك .

تجوید [ع] حسن تلاوت قرآن علمی .

تجویر [ع] جوره نسبت ایتمك ، ایدلمك ، ظالمسین دیمك ، دینلمك: تجویز خوبان .

تجویز [ع] جائز کورمك ، کورلمك : تجویز تراخی ایدیلمەمەسی ... جمعی: تجویزات .

تجویع [ع] آجیقدرمق ، آجیقدیرلمق (اجاعه) دخی بو معناده قوللانیلیر : اجاعهٔ کلب .

تجویف [ع] اویوق . قوووق ایتمك ، ایدلمك : آغاجی تجویف . آغاجك تجویفی .

تجهز [ع] لوازمی مرتب ، منتظم اولمق : تجهز ارباب سفر .

تجهیز [ع] لوازمی ترتیب وتنظیم ایدلمك : عساکری تجهیز. عساکرك تجهیزی . جمعی : تجهیزات .

تجهیل [ع] جهالته نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ بریسنه جاهل دیمك ، دینلمك : برآدمی تجهیل . برآدمك تجهیلی « اویله جاهلدرکه جاهللر اونی تجهیل ایدر = لا » جمعی : تجهیلات .

تحاسد [ع] نظمده (محاسده) یه بدل قوللانیله بیلیر .

تحاشا [ف] احتراز ایتمك ، چکنمك : « دریا! نی ایله برتماشا — سندنه ایدەجکمی‌یم تحاش ؟ » «نی ایلرمی صاندك سن تحاشا ـ فحاشا ثم حاشا ثم حاشا = لا » اصلی (تحاشی) در.

تحاشی [ع] احتراز ایتمك ، چکنمك : مهالکدن تحاشی ایتملی. بی تحاشی = احترازسز ، احترازسز اولەرق .

تحالف [ع] حاکمك خصمیندن ایکیسنەده یمین ویرمسی .

تحامی [ع] نفسنی حمایه ایتمك، صاقنمق: « قبایحدن تحامی باعث نیل فضائلدر »

تحاور [ع] نظمده (محاوره) یه بدل قوللانیله بیلیر .

تحایا [ع] (تحیه)نك جمعی : « اهدای تحایا ایدەلم روح رسوله »

تحبس [ع] حبس نفس ایتمك، بریرده قاپانمق . « کوسترمه یاصورت تعبس — یاناقله ایلمه تحبس » .

تحبیذ [ع] (حبذا) دیمك . جمعی: تحبیذات: تحبیذات قصیده کویان.

تحت [ع] آلت . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : تحت قدم . تحت تصدیق . قاعدهٔ عربیه اوزره اضافتله استعمالی حالنده نصب ایله اوقونوب ظرفیت معناسنی مفید اولور: تحت الارض = یرك آلتنده ، یر آلتنده . تحت الجلد = دەرینك آلتنده، دەری آلتنده. بوقبیلدن اولان تعبیراتك حال موقعنده استعمال ایدیلنلریده واردر. تحت الحفظ = محافظه آلتنده اولەرق . (تحت الثری) تعبیری (یرك آلتی . یرآلتی) معناسنده قوللانیلیر . بونده معنای ظرفیت کوزەدلمز . (تحت الزمین) تعبیری بالطبع یا کلشدر. (زیر)ەده باق.

تحتانی [ع] تحته منسوب ، آلتده بولنان، آلتدەکی: بیت تحتانی. دائرهٔ تحتانیه .

تحتم [ع] واجب اولمق، درجهٔ وجوبده بولنمق .

تحثر [ع] پختیلانمق : تحثردم .

تحجر [ع]طاش کبی پکشمك. طاش اولمق ، طاش کسلمك : هرنه دینلسه متأثر اولمیوردی ، کویا که قلبی تحجر ایتمشیدی .

تحجم [ع] حجملنمك ، جثەلنمك .

تحجیل [ع] کلین ویا کویکیی زفافخانه‌یه قویمق، بونلردن بری زفافخانه‌یه قونلمق : تحجیل عروس. تحجیل داماد .

تحدب [ع]قانبوراولمق،قانبورلاشمق.

تحدث [ع] حادث اولمق، یوق ایکن پیدا اولمق . معنویاتده قوللانیلیر : تحدث دعوی . تحدث نزاع .

تحدر [ع] اینشه طوغری ایتمك . (انحدار) زیاده قوللانیلیر .

تحدی [ع] مغالبه طریقیله معارضه ایتمك : ابلغ الانبیا افندمز فصحای عربه قارشی قرآن حکیم ایله تحدی بیوردی . « عثمانلیلرك ملکیدر آزاد تعدی ـ کیمدر اوزاتان خاکمزه پای تصدی ـ عثمانلیلرز بز ایدەرز بویله تحدی ـ عثمانلیلرك کشوری عثمانلیلرکدر ـ ترکیه وطن ارلری عثمانلیلرکدر = طاهر المولوی». جمعی : تخفیف یا ایله (تحدیات) در.

تحدیب [ع]محدب ایتمك، ایدلمك،قانبورلاشدرمق، قانبورلاشدرلق.

تحدیث [ع] خبر ویرمك ، ویرلمك، لسان شکران ایله بیان ایتمك، ایدلمك : تحدیث نعمت . بعض نعم آلهیه

تك تحدیثی واجبدر § نقل وروایت. جمعی: تحدیثات .

تحدید [ع] حد تعیین ایتمك، ایدلمك. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر: تحدید اراضی، تحدید حركت. جمعی: تحدیدات .

تحدیق [ع] كوزینی دیكوب باقمق ، دقتله باقمق .

تحذر حذر اوزره اولمق ، صاقنمق ، اكثریا معنویاتده قوللانیلیر .

تحذیر [ع] حذر ایتمك ، ایتدیرمك، صاقندرمق، صاقندرلمق : چوجقلری یالان سویلمكدن تحذیر. چوجقلرك تحذیری . جمعی : تحذیرات .

تحرز [ع] صاقنمق ، قوروقمق . اكثریا مادیاتده قوللانیلیر .

تحرس [ع] صاقینمق ، قورونمق ، مادیاتده قوللانیلیر .

تحرك [ع] حركت ایتمك ، قیملدانمق: تحرك اوراق اشجار § حركه لنمك : تحرك حرف ساكن .

تحرم [ع] ناسزا شیلردن عزت نفس سائقه‌سیله قورونمق: اهل تحرم حرامه میل ایتمز .

تحری [ع] آراشدرمق ، آراشدرلمق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : تحری فراری. تحری مسئله. جمعی تخفیف یا ایله (تحریات) در .

تحریر [ع] یازمق ، یازلمق ، برفقره‌یی تحریر . برفقره‌نك تحریری . تحریراً = یازمق صورتیله ، یازی ایله: تحریراً افادۀ مرام . تحریری = تحریره منسوب ، یازمق ایله. یازی ایله: امتحان تحریری § حر ایتمك، آزاد ایتمك، ایدلمك. بومعناده استعمالی نادردر . تحریر رقبه = كوله ، جاریه آزاد ایتمك .

تحریرات [ع] (تحریر) ك جمعی ، رسمی وغیررسمی مكتوب. «پارلاتیردم شیمدی‌یه تحریرات بی‌معناسنی — اولماسه مضحك اویا كلشلركه املاسنده‌در» مفرد حكمنده‌در . توصیفنده تأنیثه رعایت اولنور : تحریرات وارده . (تحریرات كاتبی) تعبیرنده محررات رسمیه معناسنی مفید اولور. (تحریرات یازمق) تعبیری تحریرات دینیلن شیئی یازمق دیمك اولدیغی ایچون طوغریدر .

تحریص [ع] حریص ایتمك، ایدلمك، حرصلاندرمق ، حرصلاندیرلمق ، اكثریا مذموماتده قوللانیلیر : بر محتكری تحریص. برمرابحه‌جینك تحریصی . جمعی : تحریصات .

تحریض [ع] تشویق ایتمك، ایدلمك؛ اكثریا ممدوحاتده قوللانیلیر: عسكری غزایه تحریض . ارباب اقتدارك معاونته تحریضی . (تشویق) دن اقوی عد اولنور جمعی : تحریضات .

تحریف [ع] یازلمش شیئی افساد صورتیله تغییر. یازلمش شیئك بوبولده تغییری : توراتی تحریف. انجیلك تحریفی . جمعی : تحریفات .

تحریق [ع] زیاده‌سیله یاقمق، یاقلمق § پك صوصاتمق ، صوصادلمق.

تحریك [ع] حركت ایتدرمك، ایتدیرلمك؛ قیملداتمق، قیملدادلمق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : كهواره‌یی تحریك . حدت مكتومه‌نك تحریكی § حركه‌لی قیلمق ، قیلنمق : تحریك حرف

تحریم [ع] حرام قیلمق : قیلنمق : شریعت قماری تحریم ایتدی :

خمرك حكمت تحریمی ظاهردر . كراهت تحریمیه = مكروهیت شدیده. تحریمه = نمازده افتتاح تكبیری .

تحزب [ع] كروه كروه جمع اولمق : تحزب حجاج .

تحزن [ع] محزون اولمق: «نه‌ده‌جعلی ایمش تحزن یار ! — صوصه‌یم باری كولمسون اغیار» .

تحزیب [ع] كروه كروه جمع ایتمك ؛ ایدلمك : تحزیب غزات ،

تحزین [ع] محزون ایتمك، ایدلمك :«دل فرقتده ذاتاً محزون — سن ده برقات دها محزون ایتمه» برقلب معصومك تحزینی لایقمیدر ؟ § حزین حزین اوقومق : قرآن كریم تلاوتنده اختیار طرز تحزین ایدییور .

تحسر [ع] حسرت چكمه ، الدن كیدن ویا الده ایدلمی آرزو اولنان شی ایچون اضطراب چكمه، (ایتمك)و(چكمك) ماده‌لریله قوللانلمالی : «كوكلم قاله‌جق تحسركله - بنم طوله‌حق تفكركله — نكار خانم» جمعی : تحسرات .

تحسس [ع] طلب خبر، طلب حوادث. (احتساس) مقامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر جمعی : تحسسات .

تحسیر [ع] دوچار حسرت ایتمك ، ایدلمك .

تحسین [ع] كوزل قیلمق، قیلنمق: تحسین لفظ § بكنمك، بكنلمك؛ كوزل شیئی هركس تحسین ایدر . كوزل شیئك تحسینی طبیعیدر . تحسین خوان = بكنیجی . آفرین دیجی : «حسن خط (عزت) ی كیم كورسه تحسین خوان ولور» تحسین خوانی = تحسین خوانلق .

§ تقدیر ، بكنمه ، آلقیش «كلزار نوا هزاری سنسك. — تحسین! سكاهزار تحسین = طاهر المولوی» جمعی ! تحسینات .

تحشد [ع] بیریكمك . طوپلانمق . انسانه مخصوصدر. اكثریا عسكر حقنده قوللانیلیر . جمعی : تحشدات .

تحشید [ع] حاشیه یازمق ، یازلمق ؛ دركنار ایتمك ، ایدلمك: بر فقره‌یی تحشیه . برفقره‌نك تحشیه‌سی . تشدید یا ایله غلطدر .

تحصل [ع] حاصل اولمق ، حصوله كلمك. معنویاتده قوللانیلیر: تحصل ایدن ممنونیت .

تحصن [ع] حاصل ایتمك ، ایدلمك ؛ اله كتیرمك، كتیرلمك: تحصیل علم . ویركو تحصیلی . تحصیلدار = میری آقجه‌سی طوپلامغه مأمور آدم .

تحصین [ع] (احصان) ایله مترادفدر، آندن اقوی عد اولنملی .

تحضر [ع] حاضر، حضورده اولمق: تحضر خادم . تحضر طعام .

تحف [ع] (تحفه) نك جمعی . تحفجی = تحفه‌لك، هدیه‌لك شیلر صاتان تاجر .

تحفظ [ع] كندینی حفظ ایتمك، قورونمق : صوغوقدن تحفظ .

تحفه [ع] هدیه، آرمغان، پیشكش § هدیه‌لك غریب ومقبول شی ، نادیده مال ،

تحقد [ع] كینلنمك ، كین طوتمق : تحقد مذمومدر .

تحقق [ع] حقیقت اولمق اوزره میدانه چیقمق : شاعر مشهور ثابتك

نظمده برطور مخصوص صاحبی اولدیغی ارباب دقت نظرنده تحقق ایتمشدر .

تحقیر [ع] خوارلامق، خوارلانلق ، بغیرحق کیمسه‌یی تحقیر ایتمه‌ملی. بربی کناهك تحقیری روا دکلدر . جمعی ، تحقیرات. تحقیر آمیز = تحقیر ایله‌قاریشیق، تحقیرلی . (استحقاره) ده باق .

تحقیق [ع] حقیقتنی آرایوب میدانه چیقارمق ، حقیقتی آرانیلوب میدانه چیقارلمق : «حقلی‌یی، حقسزی‌امعان ایله تفریق ایده‌لم — طورتلاش ایتمه‌افندی ایشی تحقیق ایده‌لم » کیفیتك تحقیق لازم کلدی ، جمعی : تحقیقات .

تحکم [ع] حاکملك طاقنمق، بریسنی بغیر حق حکمی آلتنه آلمق جمعی: تحکمات.

تحکیم [ع] محکم قیلمق ، قیلنمق ، (احکام) هده باق§ حکم نصب ایتمك، ایدلمك. جمعی: تحکیمات .

تحلل [ع] اجزاسی آیرلمق ، جزء جزء اولمق: تحلل اجسام. جمعی: تحللات .

تحله [ع] کفارتله یمینك حکمندن چیقمق § کفارت یمین .

تحلی [ع] زینتلنمك، طوناعق : تحلیٔ نسوان. فضائل عالیه ایله تحلی . جمعی اولان (تحلیات) تخفیف یا ایله‌در.

تحلیف [ع] یمین‌ایتدیرمك، ایتدیرلمك: شاهدلری تحلیف . شهودك تحلیفی. جمعی: تحلیفات .

تحلیق [ع] تراش ایتمك، ایدلمك : تحلیق رأس. تحلیق شارب .

تحلیل [ع] اجزاسنی آییرمق، اجزاسی آییرلمق ، جزء جزء ایتمك ، ایدلمك: تحلیل مرکبات. برمرکبك تحلیلی. جمعی: تحلیلات .

تحلیم [ع] حلیم ایتمك، ایدلمك : بر غضوبی تحلیم . بر غضبناکك تحلیمی .

تحلیه [ع] تزیین ایتمك، ایدلمك؛ طوناعق، طونادلمق : اخلاق حمیده ایله تحلیهٔ ذات ایتمشدر . ظاهرك دکل باطنك تحلیه‌سی مقتضیدر .

تحمض [ع] اکشیمك ، اکشیلك پیدا ایتمك: تحمض شیره .

تحمل [ع] قاتلانمق. مادی ومعنوی یوك آلتنده سس چیقارمامق: او حیوان بو قدر یوکه تحمل ایده‌من . « او قدر نازه تحمل ایده‌مم — وصفی » تحمل سوز، تحمل کداز = تحمل محو ایدیجی. « یتر اولدی جورك تحمل کداز ـ بیراق جوری آرتیق‌ده لطف ایت براز=لا» تحمل‌فرسا= تحمل آزالدیجی. تحمل بیراقدیجی. جمعی: تحملات .

تحمی [ع] کندینی حمایه ایتمك، قوروعق: کثرت اکلدن تحمی.

تحمید [ع] حمد ایتمك، الحمدلله دیمك. جمعی تحمیدات .

تحمیر [ع] اشککه نسبت ایتمك ، ایدلمك، بریسنه اشك دیمك ، دینلمك « سنی بن ایله‌مس اولسه‌م تحمیر ـ بلکه دعواجی اولور جنس حمیر = طاهر المولوی » جمعی: تحمیرات .

تحمیس [ع] بر شیئی آتش اوزرنده قیزدیروب طاولامق ، قاموس مترجمی لسانمزده دوکولمش قهوه‌صاتیلان محله (تحمیس) اطلاق بو مناسبته مبنی اولدیغنی بیان ایله برابر قاوورمق دیمك اولان (تحمیص) لفظنك دخی بومقامده استعمالی یاقیشیق آله‌جغنی درمیان‌ایلمشدر. ایکنجیسی انسب کورینور . هر حالده «جانا برقهوهٔ تحسین آکا بندن (واصف) ـ کیم اویوب کیفه بو بش بیتم ایدرسه تخمیس» بیتنده‌کی (تخمیس) ك قهوه ایله مناسبتی اولمامق لازم کلیر .

تحمیق [ع] حمقه نسبت ایتمك، ایدلمك؛ بریسنه احمق دیمك، دینلمك . جمعی: تحمیقات .

تحمیل [ع] یوکلتمك ، یوکلدلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . یوکی حماله تحمیل . بر خدمتك بریسنه تحمیلی. تحمیل‌منت=منت آلتنده براقمق، منتدار ایتمك ایستمك . جمعی: تحمیلات.

تحنن [ع] شدتله آرزومند ، مشتاق اولمق. انسان و حیوان حقنده قوللانیلیر: چوجغندن آیرلمش والده‌نك تحننی . قوزوسنی قورد قاپمش قویونك تحننی. « آیریلدی قوزی اولوب مکدر ـ اظهار تحنن ایتدی مادر »

تحنی [ع] نظمده (انحنا)یه بدل قوللانیله بیلیر .

تحنیط [ع] حنوط دینیلن طیب ایله تعطیر کفن میت .

تحول [ع] ده‌کیشمك ، باشقه درلو اولمق : تحول حال . جمعی : تحولات .

تحویط [ع] دیوار چکمك، چکلمك: تحویط حائط .

تحویل [ع]ده‌کشدرمك ،ده‌کشدیرلمك، باشقه درلو ایتمك ، ایدلمك : اندازه‌یی متروبه تحویل . پاره‌نك غروشه تحویلی § بورج سندی: شیمن‌دوفر تحویلی جمعی : تحویلات .

تحیات [ع] (تحیه) نك جمعی: « اتحاف تحیات ایت ـ پیغمبر ذی شانه » « نماز شام نمك قعدهٔ اخیره‌سیدر ـ کوکل قاپوکده تحیات یأسه ایتدی قعود ـ ثابت»

تحیر [ع] حیران اولمق ، حیرانه دوشمك: «دلخسته ایدم تأثرمدن ـ دمبسته ایدم تحیرمدن » جمعی : تحیرات .

تحیز [ع] یر طوتمق ، یر ضبط ایتمك : بر جسمك تحیزی § موقع مخصوص طوتمق ، اعتبار و اهمیت پیدا ایتمك : متحیزاندن اولمق . اصحاب تحیز .

تحیه [ع] سلام § سلام ویرمك § خیر دعا ایتمك ، (حیاك الله) دیه دعا ایتمك § بقا ، ملك ، مالکیت : التحیة‌لله. تحیة‌المسجد=مسجده کیرنجه اوطورمه‌دن قیلنان ایکی رکعت نافله نماز . (تحیت) صورتنده‌ده قوللانیلیر. (تحایا) صورتنده جمعله‌نیر .

تخادع [ع] آلدانمامش ایکن آلدانمش کبی کورنمك .

تخارش [ع] خیرلداشوب طالاشمق : تخارش کلاب .

تخاصم [ع] (مخاصمه) یه بدل قوللانیلیر .

تخاطب [ع](مخاطبه)یه‌بدل قوللانیلیر.

تخالف [ع] بربرینه اویمامه ، بربرینه ضد اولمه .

تخبر [ف] ایی بیلمك ، کنهنه واقف اولمق . بومعناده (اختبار) دها زیاده قوللانیلیر .

تخبیر [ع] نظمده (اخبار) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

تخت [ف] مقام مخصوص حکمداری . تختگاه ، تختگه = تخت محلی ، پای تخت. (تخت) مقامنده‌ده قوللانیله - بیلیر . تخت نشین = تختده اوطوران ، حکمدار . تخت روان = برنوع محفه .

تخته [ف] یونیلوب بیچلمش آغاج § لوح، لوحه . تخته‌بند = مقید. تخته‌پوش = تخته دوشه‌مه‌لی اوستی آچیق محل. تختهٔ‌مشق = تجربه‌تخته‌سی «بزده‌ایلر امتحان چشمانی هپ سحرین ندیم ـ تختهٔ مشق فسونز شیمدی بز جادولره = ندیم » لطائف نویس ایرانی مشهور عبیدز اکانی (بیمار) کلمه‌سنی (تختهٔ‌مشق حکیمان) دیه تعریف ایتمشدر.

تختّم [ع] خاتم طاقنمق .

تختیم [ع] (تمهیر) ه بدل‌قوللانیلیر. مهرله‌مك .

تخجیل [ع]اوتاندرمق، اوتاندیرلق : بر آدمی تخجیل. بریسنك تخجیلی

جمعی : تخجیلات

تخدّر [ع] اورتولمك، اورتو طوتمق: تخدر ابكار .

تخدّع [ع] بیلەرك آلدانمق .

تخدیر [ع] اورتو طوتندرمق ، طو - تندیرلق : دوشیزه کانی تخدیر والده‌لرك وظائفندندر . نسوانك تخدیری وظائف رجالندندر .

تخدّش [ع] طیرمالانمق ، مضطرب اولمق : تخدش اذهان .

تخدیش [ع] طیرمالایوب مضطرب ایتمك ، طیرمالانوب مضطرب ایدلمك : اذهانی تخدیش. اذهانك تخدیشی

جمعی . تخدیشات .

تخذیل [ع] ذلت ایچنده براقمق ، براقلمق : برملحدی تخذیل ، بروجدانسزك تخذیلی .

تخرّش [ع] طیرمالانمق . طیرمیق یمك .

تخرّق [ع] ییرتلمق : تخرق لباس . (احتراق) معناسنه‌ده کلیر .

تخریب [ع] خراب ایتمك ، ایدلمك: بر بنایی تخریب. بربنانك تخریبی.

جمعی: تخریبات .

تخریش [ع] طیرمیقلامق،طیرمیقلانلمق: بریسنك یوزینی تخریش. چهره‌سنك تخریشی .

تخریق [ع] ییرتمق ، ییرتلمق : جامه‌یی تخریق . جامه‌نك تخریقی.

تخریف [ع] بوناقلغه نسبت ایتمك ، ایدلمك؛ بریسنه بوناق دیمك، دینلمك: بر اختیاری تخریف. برکنجك تخریفی .

تخسیر [ع] خساره دوچار ایتمك ، ایدلمك : بر تاجری تخسیر . بر تاجرك تخسیری. (اضرار)دن اقوادر.

تخشّع [ع] خشوع کوسترمك، خشو- علانمق .

تخشّن [ع] خشونتلنمك، درشت‌اولمق. اشخاص و اشیاده قوللانیلیر .

تخشّی [ع] خشیتلنمك ، تعظیم‌آمیز بر صورتده قورقمق.

تخشیه [ع] خشیته دوشورمك، دوشو- رلمك : تخشیهٔ قلوب.

تخصّص [ع] (اختصاص)ه بدل قوللا- نیلیر .

تخصیص [ع] خاص قیلمق ، قیلنمق ، (تعمیم) ك ضدی . بتخصیص = علی الخصوص، خصوصا. بالتخصیص = تخصیص ایله ، تخصیص ایده‌رك ، ایدیله‌رك. تخصیصاً = تخصیص صورتیله.

تخصیصات [ع] (تخصیص) ك جمعی (مخصصات) معناسنده مستعملدر . مفرد مقامنده‌ده قوللانیلیر.

تخضّر [ع] یشیللنمك ، یشیل رنك باغلامق . (اخضرار) زیاده قو- للانیلیر: اخضرار اشجار .

تخضّع [ع] خضوع کوسترمك، خضو- علانمق.

تخضیب [ع] بویامق، بویانمق. تخضیب لحیه. صاچلرك حنا ایله تخضیبی.

تخضیر [ع] یشیل رنك ویرمك ، ویرلمك. یشیللندرمك، یشیللند- یرلمك .

تخطئه [ع] خطایه‌نسبت ایتمك. ایدلمك، بریسی حقنده خطا ایتدی دیمك ، دینلمك : بر محرری تخطئه . بر مؤلفك تخطئه‌سی «بنی تخطئه‌یه‌شتاب ایتمه. احتمال‌که دایبکك همشیره زاده‌سیدر = زنجی زاده »

تخطّر [ع] درخاطر ایتمك ، ایدلمك : ماضی‌یی تخطر. ماضینك تخطری .

جمعی : تخطرات .

تخطّی [ع] آتلایوب کچمك، آتلانوب کچلمك : حدودی تخطی. حدودك تخطیسی. جمعی‌اولان (تخطیات) تخفیف‌یا ایله‌در .

تخطیط [ع] چیزمك ، چیزلمك : بر خطی تخطیط . بر چیز کینك تخطیطی § ترسیم .

تخفّف [ع] خفیفلنمك ، خفیف اولمق § آیاغه مست ، چیزمه کبی قونجلو برشی کیمك .

تخفیف [ع] خفیفلتمك ، خفیفلدلمك : جزایی‌تخفیف. جزانك تخفیفی.

جمعی: تخفیفات.

تخلّد [ع] بر یرده دائمی صورتده قالمق: جهنمده تخلد جزای اشرا کدر .

تخلّص [ع] قورتلمق ، خلاص اولمق : غمدن تخلص§ مخلص ایدینمك ، مخلصلانمق : سلطان سلیم ثالث (الهامی) تخلص ایدردی .

تخلّط [ع] قارشمق، قاریشیق اولمق . (اختلاط) اکثریا اشخاص حقنده قوللانلدیغی حالده (تخلط) دائما اشیا حقنده استعمال اولنور: شکرك‌سود ایله تخلطی.

تخلّف [ع] خلاف‌اوزره‌بولنمق، اویغون کلمه‌مك،اویمامق. اکثریااشیاده قوللانیلیر : ساعتلر تخلف ایدییور . بو طبیبك ویردیکی علاج تخلف ایتمز .

تخلّق [ع] اخلاق پیدا ایتمك ، اخلاقلانمق : اخلاق نبویه ایله تخلق ایتملی‌یز که « تخلقوا باخلاق الله » سرینه مظهر اولابیله‌لم .

تخلّل [ع] خلل بولمق ، خلل پذیر اولمق §آرالغه صوقولمق، آره‌سنه کیرمك .

تخلّی [ع] بوشالمق ، بوش قالمق : تخلیٔ صراحی .

تخلید [ع] دائمی صورتده مقیم قیلمق ، قیلنمق : ارباب اشرا کی جهنمده تخلید . مشرکلرك دوزخده تخلیدی .

تخلیص [ع] قورتارمق ، قورتارلمق : دکزه دوشنی تخلیص . طوتیشان اوده بولنانلرك تخلیصی . تخلیص کریبان = یاقه‌یی قورتارمق .

تخلیط [ع] قارشدرمق ، قارشدیرلمق : شرابی صو ایله تخلیط . سودك صو ایله تخلیطی ، افاده قاریشیقلغی حقنده‌ده قوللانیلیر : مقاله‌یی تخلیط ایتمش ، مأل استخراجی ممکن اولمیور . جمعی : تخلیطات .

تخلیف [ع] یرینی خلف براقه .

تخلیل [ع] خلاللامق ، خلاللانمق : لحیه‌یی تخلیل . اصابعك تخلیلی .

تخلیه [ع] بوشالتمق ، بوشالدلمق : خانه‌یی تخلیه . اوطه‌نك تخلیه‌سی . تخلیهٔ سبیل = محبوسی ، موقوفی صالیویرمك . تشدید ایله غلطدر .

تخم [ف] اکلدکده کندی جنسندن بر نبات حصوله کتیرن دانه § مادهٔ وجود انسانی ، نطفه . مادهٔ وجود حیوانی‌یه‌ده اطلاق اولنور . مجازاً اصل ، منشأ معناسنده قوللانیلیر . تخم مرغ = یومورطه . تخمدان = دوشلك دینیلن یرکه ابتدا فدان آکا دیکیلیر . وقتی کلنجه باشقه یره نقل اولنور .

تخمر [ع] (اختمار) ه بدل قوللانیلیر .

تخمه [ع] معده طولغونلغی .

تخمیر [ع] یوغورمق ، یوغورلمق § مایه‌لندرمك ، مایه‌لندیرلمك

تخمیس [ع] بشه ابلاغ § بشه تقسیم § برمنظومه‌نك ابیاتنه اوچ مصراع ضمیله هر بیتنك بش مصراعه ابلاغی § تخمیس ایدلمش منظومه‌نك هیئت مجموعه‌سی . جمعی : تخمیسات .

تخمین [ع] ظن ایله بیان رأی ، ظن . «چیقمادی برتمش قد بلند همته ـ اطلس کردونی بر قاچ کره تخمین ایتدیلر = نورس قدیم» مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : تخمین طول مسافه . تخمینمه کوره حال بو مرکزده‌در . تخمیناً = تخمین اولمق اوزره ، حکم ظنی اوله‌رق : تخمیناً شو قدردر . تخمینی = تخمینه منسوب . تخمین ایله . تخمین کرده = تخمین ایدلمش . جمعی : تخمینات .

تخنیق [ع] بوغمق . (اخناق) زیاده مستعملدر .

تخوف [ع] قورقو پیدا ایتمك ، خوفه دوشمك .

تخویف [ع] قورقوتمق ، قورقودلمق : بر خائنی تخویف . بر ملحدك تخویفی . «زاهد بزی تخویف ایله تشویشه دوشورمه — سن محکمهٔ روز جزادمی کلیرسك ؟ = نابی » تخویفاً = تخویف صورتیله ، تخویف ایچون . جمعی : تخویفات .

تخوین [ع] خیانته نسبت ایتمك ، ایدلمك ، برینه خائن دیمك ، دینلمك . جمعی تخوینات .

تخییل [ع] خیاله آلمق ، آلنمق : « وار ایله او کلشنی تخیل —

پروانه‌سی کل ، چراغی بلبل — شیخ غالب » برکیفیتك تخیلی . جمعی : تخیلات .

تخییب [ع] محروم ومأیوس قیلمق ، قیلنمق : برامید واری تخییب . بر امید وارك تخییبی .

تخییر [ع] ایکی شی بیننده مخیر قیلمق ، قیلنمق : بریسنی کیدوب کیتمه‌مکده تخییر . بر چوجغك اوینایوب اویناماممقده تخییری .

تخییل [ع] ذهنده خیاله صورت ویرمك ، ویرلمك : کچن بهاری تخییل ، کله‌جك خزانك تخییلی . (تخیل) دن اقوادر : « جوش حیرتدن تجلی خانهٔ تخمیلده — لال اولور دل بینات حسنکی ترتیلده » جمعی : تخییلات . حضرت مولانا فخر رازی حقنده « عقل و تخییلات او حیرت فزود » بیورمشدر .

تدابیر [ع] (تدبیر) لك جمعی : تدابیر حکیمانه .

تداخل [ع] بربرینه کیرشمك ، ایکی شیدن هربری دیکرینه داخل اولمق . اکثریا معاشات واوراق کبی شیلر حقنده (تأخر) معناسنی مفید اولور .

تدارك [ع] تهیئه ، احضار . جمعی : تدارکات . فی الاصل لحوق ووصول معناسنه‌در . غلط اولارق رانك کسریله تلفظی شایعدر .

تدافع [ع] ایتشمك ، قاقشمق ، متقابل ایکی قوه‌نك بربرنده اجرای تأثیر ایتمسی § دفع دشمن . تدافعی = دفع دشمنه متعلق ، یرنده طوروب کلن دشمنی دفع ایتمك صورتنده : حرب تدافعی . مقابلی (تعرضی) ویا (تجاوزی) در .

تداول [ع] الدن اله کزمك ، بین الناس مستعمل اولمق . فی الاصل متعدی اولدیغی حالده لسانمزده لازم اوله‌رق قوللانیلیر . مثلا (تداول ایدن آقچه) دینیلیر ، (تداول ایدیلن) دینلمز . (متداول) ه ده باق . جمعی : تداولات .

تداوی [ع] دوا ایتمك ، ایدلمك : برخسته‌یی تداوی . بر علتك تداویسی . «کیمدر وبرن علیله تداوی‌یه احتیاج ـ کیمدر قویان مزیت اصلاحی مرهمه = ضیاپاشا» جمعی اولان (تداویات) تخفیف یا ایله‌در .

تدبر [ع] تفکر عاقبت ، تفکر حقیقت : امور مهمه‌ده تدبر . تدبر قرآن . جمعی : تدبرات .

تدبیر [ع] برشیئك انجامنی تفکرله تهیئهٔ لوازم و ترتیب اسباب : اتخاذ تدبیر . حسن تدبیر . سوء تدبیر .

تدثر [ع] جامه‌یه بورنمك : تدثر نبوی .

تدخن [ع] توتسوله‌نمك .

تدخین [ع] توتسوله‌مك .

تدرس [ع] درس آلمق ، درس اوله‌رق اوقومق : فلان مدرسدن تدرس ایدییورز . شافیه تدرس ایدییورلر . جمعی : تدرسات .

تدرع [ع] زره کیمك ، جوشن پوش اولمق .

تدریج [ع] درجه درجه حرکت ، تأنی . بالتدریج ، تدریجاً = تدریج ایله . علی التدریج = تدریج اوزره . تدریجی ، تدریجیه = تدریجه منسوب ، تدریجلی : تعلیم تدریجی . تجاوزات تدریجیه . جمعی : تدریجات .

تدریس { [ع] درس ویرمك ، ویرلمك ؛ درس اولەرق اوقوتمق ، اوقودلمق : برکتابی تدریس . ادبیات تدریسی .

تَدْرِیع { [ع] زرهلندرمك ، زرهلندیرلمك ؛ زره کیدرلمك .

تَدْسِیم { [ع] دفع نظر ایچون کوچك چوجغك چکەسی چوقورنی سیاه ایله بنکلەمك . جناب ذی النورین برکون نظر ربا برصبی‌یه تصادف ایدنجه بیوردی‌که : دسموا نونته = بونك چکەسی چوقورنی تدسیم ایدکز .

تَدْسِیَه { [ع] اغوا ، اضلال .

تَدَفُّن { [ع] دفن اولنمق ، مدفون اولمق .

تَدْفِین { [ع] (دفن) معناسنده قوللانیلیر .

تَدْقِیق { [ع] دقتله آراشدرمق ، آراشدیرلمق ؛ اینجه الکدن کچیرمك ، کچیرلمك : مسئلەیی تدقیق . مسئلەنك تدقیقی . جمعی : تدقیقات .

تَدَلِّی { [ع] نازلانمق . جمعی اولان (تدلیات) تخفیف یا ایلەدر : تجلیات وتدلیات .

تدمیر { [ع] هلاك ، محو ایتمك ، ایدلمك : اعدایی تدمیر ، اشقیانك تدمیری . جمعی : تدمیرات .

تَدَنُّس { [ع] کیرپیدا ایتمك ، کیرلنمك : تدنس جامه .

تَدَنِّی { [ع] آشاغیلامق ، کریلەمك ، (ترقی) نك ضدی . جمعی اولان (تدنیات) تخفیف یا ایلەدر .

تَدْنِیس { [ع] کیرلتمك ، کیرلدلمك : کاغدی تدنیس . ورقەنك تدنیسی . جمعی : تدنیسات .

تدویر { [ع] دوندرمك ، دوندیرلمك : چرخی تدویر . دولابك تدویری بومعناده (اداره) دخی قوللانیلەبیلیر § دکرمی ، مدور قیلمق ، قیلنمق : تدویر شکل مستطیل .

تَدْوِین { [ع] برعلمی ، برفنی تشکیل ایدن مسائلی جمع وتوضیح ایله کتاب حالنه افراغ . تعبیردیکرله : برعلمی ، برفنی مجلداته ادراج : علم منطق تدوین ، علم فقهك تدوینی . جمعی : تدوینات .

تَدَهُّن { [ع] (ادهان)ه بدل قوللانیلیر .

تَدَهِّی { [ع] داهیلشمك ، اصحاب دها کبی حرکتده بولنمق .

تَدْهِیش { [ع] (ادهاش)ه بدل قوللانیلیر ، بواقوی عد اولنور ، جمعی : تدهیشات .

تَدْهِین { [ع] کوزل قوقولو یاغ سورمك ، سورلمك : جامهٔ عیدی تدهین . صاچلرك تدهینی .

تَدَیُّن { [ع] بورج ایدنمك ، ایدینلمك : برمبلغی تدین . برخدمت تدینی § بردینك احکامنه تطبیق حرکت ایتمك ، دیندار اولمق .

تَذاکِر { [ع] (تذکره) نك جمعی : تذاکر وارده .

تَذَبْذُب { [ع] تردد ، قرارسزلق ، نظامسزلق ، قاریشیقلق : حال تذبذب . تذبذب امور . جمعی : تذبذبات .

تَذَرْو { [ف] سوکلون دینیلن لطیف قوش : « کیمدر دوشورن هوایه

تَذْکار { [ع] آکمق ، آکلمق ، یاد ایتمك ، ایدلمك : برخصوصی تذکار . برخصوصك تذکاری . کسرایله غلطدر .

تَذَکُّر { [ع] درخاطر ایتمك ، ایدلمك ، ماضی‌یی تذکر . ماضینك تذکری § برایشه دائر سویلشمك ، سویلشلمك . اکثریا رسمیاتده قوللانیلیر : برمادەیی تذکر . برمادەنك تذکری . جمعی : تذکرات .

تَذْکِرَه { [ع] وسیلهٔ تذکر . یاده وسیله اولان شی : تذکرة الاولیا . تذکرة الشعرا § صورت معروفەده یازیلان ورقه : « یاد ایت بنی کاهی دیه بر تذکره یازدم — وضع ایلر ایکن ظرفه دوشوندم کوله یازدم » § اصناف وسائره‌یه ویریلن ورقهٔ رسمیه . محاوراتده کافك فتحیله تلفظ اولنور .

تَذْکِیر { [ع] آکدرمق ، آکدیرلمق ، یاد ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : بروقعه‌یی تذکیر . بروقعەنك تذکیری § مذکر قیلمق ، قیلنمق : تذکیر کلمه § وعظ ایتمك : تذکیر پرتأثیر . جمعی : تذکیرات .

تَذَلُّل { [ع] کندینی ذلیل کوسترمك ، اظهار ذلت . (اظهار تذلل) دینیلەمز . جمعی : تذللات .

تَذْلِیل { [ع] ذلیل ایتمك ، ایدلمك : بریسنی تذلیل . بریسنك تذلیلی . (اذلال) دن اقوادر . جمعی : تذلیلات .

تَذْنِیب { [ع] علاوه اولەرق ایراد ایتمك ، ایدلمك : برمسئلەیی تذنیب . برمسئلەنك تذنیبی § علاوه ، ذیل . جمعی : تذنیبات .

تَذَوُّق { [ع] طاتمق ، طادلمق : تذوق ، تذوقات .

تَذْوِیب { [ع] (اذابه) یه بدل قوللانیله بیلیر . جمعی : تذویبات .

تَذْهِیب { [ع] آلتون سورمك ، سورلمك ؛ یالدیزلامق ، یالدیزلانمق : برکتابی تذهیب . برکتابك تذهیبی . جمعی : تذهیبات .

تَذْیِیل { [ع] ذیل اولەرق ایراد ایتمك ، ایدلمك : بربحثی تذییل . بربحثك تذییلی .

تَر { [ف] تفضیل ، مبالغه اداتی . عربی ، فارسی صفاته لاحق اولور : مشکلتر = پك مشکل نازکتر = چوق نازك . بوکا بعضاً (ین) علاوه اولنور . بوصورت اکثریا اضافت حالندە قوللانیلیر : مشکلترین امور . نازکترین جواری . ابلهترین عوام § یاش ، یاشلی ، رطوبتلی : چشم تر — آغلایان کوز § تازه ، طراوتلی ، مطرّی : میوهٔ تر . کل تر . رخسار تر . ترمزاج = جزئی شیدن منفعل اولان ، بولوتدن نم قاپان : ادیب ترمزاج .

تَرائِب { [ع] (تریبه) نك جمعی . کوکس کمیکاری ، کوکس تختەسی . مفردی قوللانلماز .

تُراب ، تُرب { [ع] طوپراق : « ایدرسه وجهی وارنی ایکی جهانده سرفراز — خدا بیلیر حبیبنك آیاغنك ترابی‌یم — نعت شریف » « نیچون آخر دمده منزلم زیر تراب ایتدم ؟ — کناهم چوقلغندن یرلر کیردم حجاب ایتدم — جنابی » .

تَراتُر { [ع] تراطور .

تَراجِمْ { [ع] (تَرْجَمه) نك جمعى : تراجم احوال . جيمك ضميله غلطدر . (ترجمه) يه ده باق .

تَراخى { [ع] كرى چكلمك ، كرى طورمق . كجكمك ، آغير طاورانمق .

تَرادُفْ { [ع] يكديكره تابع اولمق ، بربرينك آردى صيره كيتمك : ترادف سفائن § ايكى ويا دها زياده لفظ برمعنايه دال اولمق : (اسد) ايله (غضنفر) بيننده ترادف واردر .

تَرازُو { [ع] معروف آلت وزن : « محشرده نه‌لر چكر ترازو !- والى » « چارسوى قابليتده ترازو قالمامش = نابى » (صو ترازوسى) بر تعبير مجازيدر .

تَراسُلْ { [ع] نظمده (مراسله) يه بدل قوللانيله بيلير .

تِراشْ { [ع] يونتمه ، يونغه ، قازيمه : برطاشى تراش ايتمك . صاقالنى تراش ايتمك . « خط رخن تازه تراش ايتدى يار — كچدى قبليجدن فتن روز كار — صبرى » « حسكه ويرمش تراشك باشقه تاب — صانكه قورتولمش بولوطدن آفتاب = ضيا پاشا » يوزده قازينه‌حق توى : تراشى آغارمش . وصف تركيبى صورتنده استعمال ايديلنجه (تراشنده) معناسنى مفيد اولور : بت تراش . = صنم يونيجى . سرتراش = باش تراش ايديجى ، بربر : سرتراش ماهر . سنك تراش = طاش يونيجى . قلم تراش = قلم يونيجى ، معروف آلت تقليم . هيكل تراش = هيكل يونيجى . اصل تانك فتحيله‌در . بونى (طراش) صورتنده يازمقدن تراشلى آدمه (مطروش) ديمك دها مناسبتسزدر .

تِراشَنْدَه { [ف] تراش ايديجى . آز قوللانيلير .

تِراشَه { [ف] يونغه ، طالاش . يونتى ، قازينتى .

تِراشيدَه { [ف] تراش ايدلمش : ريش تراشيده . سنك تراشيده ، « سنده مادام كه واردر او تراشيده بروت — بيق آلتندن ايدر خنده قلندر ديديكك » (آلله) (چالله) معناسنده‌ده قوللانيلير . بو حالده اكثريا سوز حقنده صرف اولنور : بو فقره شو فقره‌دن تراشيده‌در : « مجلسلره كيج كلير اكابر » مصراعى « عادت بودر آخرده كلير بزمه اكابر » مصراعندن تراشيده‌در . ناتراشيده = يونلمامش ، قابا آدم : « باقمه تل قيرمسنه مير خط آور ! (سبمون) ك ناتراشيده اولور چاره نه بر بر ديديكك » ناتراشيدكى = ناتراشيده‌لك .

تَراضى { [ع] بربرندن راضى اولمق . بالتراضى = رضاى طرفين ايله .

تَرافُعْ { [ع] (مرافعه) يه بدل قوللانيلير . بالترافع = مرافعه ايله .

تَراقُصْ { [ع] اويناشمق ، برلكده رقص ايتمك .

تَراكُمْ { [ع] بيريكمك . ذى روح حقنده قوللانلماز . جمعى : تراكمات .

تَراكيبْ { [ع] (تركيب) ك جمعى . تراكيب مسجعه .

تِرامْپِتَه { [فرانسزجه‌دن] عسكرده چالنان معروف كوچك داوول اصلى بورو معناسنه اولان (ترومپت) (Trompette) در .

تِرامْپَه { [ايتاليانجه‌دن] ده كشمه . مبادله .

تِرامْواىْ { [انكليزجه‌دن] شهرلردن عمومى آرابه ايشلمه‌ك اوزره ياپيلان معروف دمير يول .

تِرانْسْپورْ { [فرانسزجه‌دن] ليطوغرافياده يازى ويا رسمك اجزالى كاغد واسطه‌سيله برطاشدن ديكرينه نقلى .

تِرانْسيتْ { [فرانسزجه‌دن] امتعۀ تجاريه‌نك برشهرك . براولكه‌نك ايچندن حق مرور ويرلمكسزين كچيرلمسى صلاحيتى .

تَرانَه { [ف] نغمه ، آهنك : ترانۀ دلكش . ترانه پرداز ، ترانه‌پرور = تغنى ايديجى ، ترانه پردازى = ترانه پردازلق § اقسام نظمدن رباعى : « ساحر مبين اى ترانه پرداز شهير — برنغمه ايله بيك كوكل ايتدك تسخير — تهييج طبيعت ايتدى آهنك نوك — يكدن سكا برترانه ايتدم تحرير » .

تِراوِرْسْ { [فرانسزجه‌دن] دمير يول چيوقلرينك آلتنه قونيلان اودون ويا دمير .

تَراويحْ { [ع] (ترويحه) نك جمعى . رمضان شريف كيجه‌لرنده قيلنان يكرمى ركعت نماز : تراويح سنت مؤكده‌در .

تُرْبْ { [ف] طوروب .

تُرْبَه { [ع] برذاتك مدفون اولديغى طوپراق ، مرقد ، مدفون اوزرينه ياپيلان بنا معناسنده استعمالى شايعدر . اسلوب فارسى اوزرينه (تربت) صورتنده قوللانيلير : « عرفا كعبۀ عشاق ديبور — تربت حضرت مولانايه » « بعد از وفات تربت مادر زمين مجوى — در سينهاى مردم عارف مزار ماست — مشاراليه » = وفاتمزدن صكره تربه‌مزى يرده آرامه . بزم تربه‌مز صدور عرفاده‌در . حضرت فاطمه (رضى الله عنها) نك ماذا على من شم تربة احمد — ان لا يشم مدى الزمان غواليا — صبت على مصائب لوانها — صبت على الايام صرن لياليا » مرثيۀ شريفه‌سنده (تربۀ احمد) تعبير معتبرى كوريليورسه‌ده حجرۀ سعادته تبجيلاً (تربه) اطلاق اولنميور . تربه‌دار = تربه محافظه‌سنه مأمور اولان . « تربه‌دار اولسون بكا برپيرميخور غريب - تدر سرخوشان ايله اول پيره امداد ايله‌يك = رفعت » .

تَرْبيعْ { [ع] درده ابلاغ § درده تقسيم . تربيعاً = مربع اوله‌رق درت كوشه‌لى اوله‌رق § بربيت ويا مصراعك ايكى ياخود اوچ مصراع ضميله درده ابلاغى ، بو يولده ترتيب ايدلمش بر منظومه‌نك هيئت مجموعه‌سى . جمعى : تربيعات .

تَرْبِيَه { [ع] بسليوب بيوتك ، بسلنوب بيودنك : بر فدانى تربيه . بر چيچكك تربيه‌سى § روحانى وجسمانى احوالى اصلاح ، تعليم اخلاق واطوار : استاد شاكردينى تربيه ايدر . شاكردك تربيه‌سى استاده عائددر . تربيۀ اطفال ، (ويرمك) و (آلمق) ماده‌لريله‌ده قوللانيلير : والده‌سى قيزينه تربيه ويرر . تربيه آلميان چوجق بدبخت اولور § تعليم اخلاق واطوارك ثمره‌سى اولان صفت حسنه ، حسن حال : شو افندى پك تربيه‌ليدر . بو چوجق تربيه‌سزدر . تربيه‌لى مايمون كبى . طعام حقنده قوللانيلان (تربيه) بو معنادن

مجازدر . بوكلمه (تربيت) صورتنده‌ده قوللانيلير : تربيت بنات . « عفورا جحدر براى تربيت تكديردن = چلبى زاده عاصم افندى » تربيت نا اهل‌را چون كردكان بر كنبدست — سعدى » = قابليتسزى تربيه‌يه چالشمق قبه‌اوزرنده جوز طوردرمغه قالقشمق قبيلندندر . تربيه ايدلمش ديمك اولان (تربيه‌كرده) و (تربيت كرده) تعبيرلرى انسان حقنده مستعملدر : بو چوجق شوذاتك تربيت كرده‌سيدر . دائما (تربيه) يه بدل (تربيت) قوللانيله‌ماز . آنلك مقام استعمالنى سليقه تعيين ايدر . ايكيسى‌ده بانك تشديديله غلطدر .

تَرَتُّب { [ع] برسببله متعلق ، عائد اولمق : عهده‌مزه ترتب ايدن وظيفه‌يى ايفا ايدييورز § برشيئك نتيجه‌سى اوله‌رق ايفا ايدييورز § برشيئك نتيجه‌سى اوله‌رق حاصل اولمق : مأموره سوء استعمالدن مسئوليت ترتب ايدر .

تَرْتيب { [ع] ديزمك ، دوزلمك ؛ يرلى يرينه قويمق ، قونلمق ، تنظيم : صفلرى ترتيب . اشيانك ترتيبى § مرتب طاقم : ترتيب اول . ترتيب ثانى § پلان ، پروژه ، حاضرلق . ترتيب كرده = ترتيب ايدلمش . ترتيب ساز = ترتيب ايدیجى . ترتيب سازى = ترتيب سازلق . جمعى : ترتيبات .

تَرْتيل { [ع] تأنى وتدبر ايله حسن قرائت : ترتيل قرآن . « باقدم اولمش بر كواكب آسمان — خالق اجراى تبجيل ايلدم — طولدى كوكلم نور ايله بى اختيار — سورۀ (والنجم) ى ترتيل ايلدم » « چشم و حدت بين ايله بر شب باقينجه عالمه — كنديمى ذرات ايله دمساز تهليل ايله‌دم — ايردى كوش جانمه تسبيح اشيا بن دخى — (سبح اسم ربك الاعلى) يى ترتيل ايله‌دم = طاهر المولوى » .

تَرْجُمان { [ع] بر لسانى ديكر لسان ايله بيان ايدن : تركجه‌سى (ديلماج) ايمش . « بيان مقصد ايچون پاره ترجمان وار — بلايه باق كه آنى ترجمانه آ ... » « لسان عشق بيلير ترجمان بولنمدى هيچ — ابن الجبار » ترجمان الاسرار = حافظ شيرازى . جيمك ضميله‌ده لغتدر .

تَرْجَمه { [ع] بر لسانى ديكر لسان ايله بيان : عربجه‌دن تركجه‌يه ترجمه ايتدم . لسان دل ترجمه‌يه كلمز . مترجم ، يعنى ترجمه اولنمش مقامنده‌ده قوللانيلير : بو منظومه فرانسزجه‌دن ترجمه‌در . ترجمۀ حال = بر آدمك حالنى مبين مقاله ، رساله . جيمك ضميله غلطدر .

تَرَجّى { [ع] اوممه ، اميد ايدش .

تَرْجيب { [ع] هيبتى حس اولنان شيئه تعظيم : ترجيب عسكر منصور . ترجيب آتش طور . جمعى : ترجيبات .

تَرْجيح { [ع] زياده شايان اعتبار عد ايتمك ، اوستون طوتمق ، طوتلمق : علمى ماله ترجيح ايدرم . مالك علمه ترجيحى اثر غفلتدر . ترجيح بلا مرجح = وجهسز ، سببسز ترجيح . جمعى : ترجيحات .

تَرْجيع { [ع] سسى بوغازده اوينادوب نغمه پيدا ايتمك : ترجيع صوت § شهادتيندن هر برينى آهسته‌جه اوقودقدن صكره تكرار رفع صوت ايله اوقومق : ترجيع مؤذن . ترجيع بند = مختلف القوافى برقاچ قسمدن مركب اوله‌رق هر قسمنك نهايتنده يالكز بر بيت تكرار ايديلن منظومه . قسملرك نهايتلرنده باشقه‌جه بر بيت ايراد اولنورسه آكا (تركيب بند) ديليلير . جمعى : ترجيعات .

تَرَح { [ع] غم ، غصه ، (فرح) ك ضدى . ما الدنيا الا فرح و ترح = دنيا فرح و ترحدن عبارتدر . « ثباتى يوق بو عالمك اكا كيم اعتماد ايدر — فرح كلير ترح كيدر ، ترح كلير فرح كيدر » .

تَرَحُّل { [ع] بر يردن بر يره كوچمك : ترحل قافله . (ارتحال) معناسنده قوللانيلماملى . جمعى : ترحلات .

تَرَحُّم { [ع] مرحمت ايتمك ، مرحمته كلمك ، آجيمق : « شيرين ترحم ايلدى فرهاده نرده‌سين ؟ » ترحماً = ترحم صورتيله ، ترحمدن ناشى . جمعى : ترحمات .

تَرْحيب { [ع] مرحبا ديمك ، سلام ويرمك . آشنالق ايتمك . جمعى : ترحيبات .

تَرْحيل { [ع] بر يردن بر يره كوچورمك . كوچورلمك : عائله‌يى ترحيل . قافله‌نك ترحيلى .

تَرْحيم { [ع] مولى رحمت ايليه‌سون ديمك ، رحمتله ياد ايتمك : دعاده عربى‌نى التزام ايدن غزته‌لرك ايفاى رسم ترحيمده « رحمة الله عليه رحمةً واسعةً » ديملرى طوغرى دكلدر . « رحمه الله رحمةً واسعةً » ديلمليدر . جمعى : ترحيمات .

تَرْخيص { [ع] رخصت ويرمك ، ويرلمك ، مساعده ايتمك . ايدلمك : مباحى ترخيص . مباحك ترخيصى . جمعى : ترخيصات .

تَرْخيم { [ع] قاعدۀ عربيه اوزره حالت ندا‌ده اسمك حرف اخيرينى اسقاط : ترخيم منادى .

تَرْدامَن { [ف] (آلوده دامن) مقامنده قوللانيلير . « تردامن اولانلر بزى آلوده صانير ليك — بز مائل بوس لب جام وكف دستز = روحى بغدادى » تردامنى = تردامنلك .

تَرَدُّد { [ع] ايكى جهتدن برينه قرار ويره‌ميوب شويله‌مى يوقسه بويله‌مى ياپسه‌م يوللو دوشونه حالنده بولنمق : اجراى خيرده تردد جائز دكل . بلا تردد = ترددسز اوله‌رق : « ميدانه كيروب بلا تردد — ديرمش او دلير مرتضى شان » — « اولمكدن اولوردى يم هراسان — اولمك ايچون ايلدم تولد — عمرو بن معدى كرب وصفنده » بى تردد = ترددسز ، ترددسز اوله‌رق : صاتيلق ايدوب اوجوزدر ديديكك متاع فكرى — مترددين آليرلر دل بى تردد آلماز » « او دخى امتحانه كيرمش ايدى — بى تردد جواب ويرمش ايدى » .

تَرْدَسْت { [ف] الى ايشه ياقيشان ، ماهر ، استاد . تردستى = تردستلك . « قطره‌لر فيض اهلنك چشمنده عماندر بتون — نظره‌لر تردستى فياضه حيراندر بتون » .

تَرْديد { [ع] يا شويله يا بويله ديه احتماللى صورتده ادارۀ كلام .

تَرْديف { [ع] (ارداف) ه باق . ترديفاً = ترديف ايده‌رك ، ايديله‌رك ، ترديف صورتيله .

تَرْذيل { [ع] رذيل ايتمك ، ايدلمك : بر ادبسزى ترذيل . بر خائنك ترذيلى .

ترذیلیات [ع] ترذیل ایچون سویلنیلن سوزلر .

ترزبان [ف] حاضر جواب : شاعر ترزبان. خامهٔ ترزبان «طبعمك بر ترجمان ترزبانیدر قلم — نفعی » ترزبانی = ترزبانلق: « ادعای ترزبانی باقلی رسوا ایدر »

ترزن [ع] اظهار وقار.

ترس [ع] اسکی ادوات حربیه‌دن قالقان .

ترس [ف] قورقو. ترسناك = قورقویه دوچار اولان .

ترسا [ف] خرستیان: « بو حسن ایله اکر نازه کره اول بت ترسا دوزخده اولان اهل هوا بی کدر اولسون وجدی » ترسابچه = ترسا یاوروسی ترسا چوجوغی .

ترسان [ف] قورقوجی. خوف ایدیجی (هراسان ، زیاده قوللانیلیر . ترسان ترسان=قورقه قورقه: «کوردی کیم طورماغه بوقدر امکان — عزم راه ایلدی ترسان ترسان .

ترسانه امور و اعمالات بحریه‌نك محل اجراسی. (دارالصناعه) دن ویا ایتالیانجه (دارسانه)دن محرفدر دیرلر. بعض ارباب تدقیقك بیانه کوره (ترساخانه) دن مخفف ایمش . اثنای فتح قسطنطینیه‌ده نصاری اسراسی عسکر اسلام ایله اختلاطدن منع ایچون بیلدیکمز (ترسانه) موقعنده (ترساخانه) نامی ویریلن بر محله حبس اولنورمش. بو تعبیر مؤخراً کثرت استعمال ایله اوصورتده تخفیف اولنه‌رق شمدیکی معناده قوللانلغه باشلامش .

ترسب [ع] مایعك طورطوسی دیبنه چوکمك .

ترسم [ع] (ارتسام) ه بدل قوللانیلیر: « پیکر روح پروردلدار لوح دلده ترسم ایتمشدر »

ترسیل [ع] (ترتیل) ایله مترادفدر، (مرسل) ه‌ده باق .

ترسیم [ع] رسم ایتمك . ایدلك ، رسمنی یاپمق . رسمی یاپلمق : بر سفینه‌یی ترسیم . بر منظره‌نك ترسیمی.

ترش [ف] اکشی : دوغ ترش . « کس نکوید که دوغ من ترشست — لا» = کیمسه آیرانم اکشیدر . دیمز ترش روی = اکشی یوزلو، عبوس الوجه. «عسل تلخ باشد ترش روی را — سعدی» = اکشی یوزلونك بالی آجی اولور. ترش رویی = ترش رولق. ترشی = اکشیلك. بو کلمه سکون را ایله (طورشو) معناسنده‌ده قوللانیلیر .

ترشح [ع] مایع صیزمق ، ترکیبی خارجه چیقمق کل اناء یترشح بمافیه = هر قاب ایچنده بولنان شیدن صیزنتی ویرر ، هرکس درونده اولانی اظهار ایدر. جمعی: ترشحات .

ترشف [ع] (ارتشاف) ایله مترادفدر .

ترشه [ع] قوزی قولاغی دینیلن نبات .

ترشیح [ع] تربیه . بو معناده آز قوللانیلیر § عباره‌ده مشبه‌به ملایم برشی ایرادی. جمعی: ترشیحات.

ترصد [ع] دقتله کوزتمك . کوزه‌دلك : دشمن پیشدارلری ترصد . دمدارلرك ترصدی . جمعی : ترصدات .

ترصیص [ع] قورشونلامه، قورشونه تحویل .

ترصیع [ع] اوزرینه جواهر اوطورتمق، اوطورتمه‌لی یاپمق صورتیله تزیین : برنشانی ترصیع . بر ساعتك ترصیعی § ایکی فقره‌دن هربرینی تشکیل ایدن الفاظك وزن و قافیه‌جه بربرینه توافقندن عبارت بر صنعت ادبیه : «منحصردر سوزلرم اوصافکه ـ منتظردر کوزلرم الطافکه ـ لا » جمعی: ترصیعات.

ترصین [ع] رصانت ویرمك، ویرلمك: برموقعی ترصین . بر حصارك ترصینی. جمعی : ترصینات .

ترضیه [ع] (رضی‌الله عنه) دیه دعا ایتمك : اصحاب کرمك اسملرینی یاد اولندقجه ترضیه ایدرز § کوجندیریلن آدمه عفو ورضاسنی جلب ایچون ایدیلن معاملهٔ نادمانه. بومعناده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز، (ویرمك) ماده‌سیله قوللانیلیر. فلان فلانه ترضیه ویردی .

ترطیب [ع] رطوبت ویرمك، ویرلمك اوراقی ترطیب . اوراقك ترطیبی § طراوت ویرمك ، ویرلمك : ترطیب لسان ترطیب دماغ.

ترعد (ارتعاد) ایله مترادفدر.

ترعیب [ع] (تخویف) ه بدل قوللانیله بیلیر .

ترعیش [ع] رعشه‌دار ایتمك، ایدلك. بو معناده (ارعاش) دخی قوللانیله‌بیلیر .

ترغیب [ع] (ارغاب) ه باق، جمعی: ترغیبات .

ترغیم [ع] (ارغام) ه باق .

ترفع [ع] یوقاری قالقمق، یوکسلمك. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : ترفع بنیان . ترفع منزلت .

ترفق [ع] حلم ایله، ملایمتله معامله.

ترفنده [ف] موسمندن اول یتیشن میوه وسبزه موسمی کچدیکی حالده بولنان میوه وسبزه‌یه‌ده اطلاق اولنور . فی‌الاصل تانك فتحیله‌در .

ترفه [ع] رفاه بولمق ، وسعت حاله نائل اولمق .

ترفیع [ع] یوقاری قالدرمق، قالدیرلمق، یوکسلتمك . یوکسلدلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : ترفیع بناء ترفیع رتبه. ترفیعاً = ترفیع صورتیله. جمعی : ترفیعات .

ترفیق [ع] آرقداش ایتمك ، ایدلك، یانه قاتمق ، قاتلمق . اکثریا انسان حقنده قوللانیلیر: فلانی فلانه ترفیق، علینك ولی‌یه ترفیق . ترفیقاً = ترفیق ایده‌رك . ایدیله‌رك .

ترفیه [ع] (ارفاه) ه باق : ترفیه عباد . ترفیه رعایا .

ترقب [ف] (ارتقاب) ه باق .

ترقص [ع] بردوزی‌یه یوقاری چیقوب آشاغی اینمك . ماکنه‌لرك بو یولده ایشلین آلتلری حقنده استعمالی‌یله یاقیشیق آلیر .

ترقوه [ع] کوپریجك کمیکی .

ترقی [ع] ایلریله‌مك ، ایلری کیتمك، اولکی حالدن دها ایی بر حاله کلمك : « هرهانکی شیئه اینسه توجه جهانیان — یوماً فیوماً آنده ترقی فزون اولور — بی ارتیاب هر نه‌دن اعراض

ایدرسه خلق — بالطبع رفته رفته تدنی عون اولور » ترقی جو ـ ی == ترقی آرایجی ، ایستییجی ، ترقی طرفداری . ترقی جویانه == ترقی جو اولانه یاقیشه‌جق صورتده . ترقی جویی == ترقی جولق . ترقی شکن == ترقی‌یه مانع اولیجی . ترقی شکنانه == ترقی شکنجه‌سنه . ترقی شکنی == ترقی شکنلك . جمعی اولان (ترقیات) تخفیف یا ایله‌در : « ترقیات صنایع رفاهه باعثدر — بزم ایچون بو جهت اقدم مباحثدر »

تَرْقیش [ع] تزیین کلام . جمعی ترقیشات .

تَرْقیص [ع] رقص ایتدرمك ایتدیرلمك: بر رقاصی ترقیص، بر رقاصه‌نك ترقیصی .

تَرْقیع [ع] یامامق ، یاماتمق ؛ یامه اورمق ، اورلمق : لباس کهنه‌یی ترقیع . ییرتیق جبه‌نك ترقیعی .

تَرْقیق [ع] صورت نازکانه‌ده اداره‌ٔ کلام : « نظم ایتدیکی هر غزل کوزلدر ـ ترقیق سخنده بی‌بدلدر »

تَرْقیم [ع] رقم آتمق . آتلمق : بر عددی ترقیم . بر بکونك ترقیمی § یازمق ، یازلمق : بر ورقه‌یی ترقیم . بر جوابنامه‌نك ترقیمی .

تَرْقین [ع] بوزمق . بوزلمق ؛ آره‌دن چیقارمق ، چیقارلمق . بر اسمی ترقین . بر قیدك ترقینی .

تَرْك [ع] براقمق . براقلمق ؛ واز کچمك ، واز کچلمك: بر مسلکی ترك . بر عادتك ترکی . « خیلی مشکلدر کیشی ترك ایلمك معتادینی ـ خیالی »

« ترك ایلدم قبالری کیدم عبالری ـ فصیح »

تُرْك (ترك بن یافث بن نوح) سلاله‌سندن منشعب معروف صنف انسانی § بو صنفك افرادندن هر بری . ترکی ، ترکیه == ترکه منسوب : لسان ترکی . ادبیات ترکیه . عادی شرقی‌یه‌ده (ترکی) دینیلیر . ترکیات == ترکجه یازلمش آثار .

تَرَکُّب [ع] بر شی دیکر شی ایله برلشوب امتزاج ایتمك، مرکب اولمق . جمعی: ترکبات .

تُرْكِ تاز [ف] قوشمه ، سکیرتمه : « بیهوده‌می بویله ترك تازك ؟ ـ فوزی‌یه خطاب » (ترك تازی) صورتنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

تُرْكْ جوش [ف] یاری پیشمش ، نیم پخته ، تاتاری . حضرت مولانانك « ترك جوشی کرده ام من نیم خام ـ از حکیم غزنوی بشنو تمام » بیتی بین العرفا مشهوردر .

تَرْکَش [ف] تیرکش) مخففی : « ینه بو تیر بکا کندی ترکشمدندر ـ نابی »

تُرْکْمان [ف] ترك طائفه‌سندن قوم معروف ترکمن .

تَرَکُّن [ع] ارکاندن اولمق ، معنا قوت بولمق: « بر بلده‌ده وار تمکن ایله ـ کسب شرف ایت ترکن ایله » .

تَرِکه [ع] میتك میراثی ، مخلفاتی . محاوراتده رانك فتحیله مستعملدر .

تَرْکیب [ع] مرکب قیلمق ، قیلنمق : اجزایی ترکیب . بسائطك ترکیبی § بر برینه مرتبط ایکی ویا دها زیاده

لفظ ، عباره § بر قاچ شیئك برلشدیرلمسندن وجوده کلمش دوا وسائره . بو معناده (مرکب) دیمك اوله‌رق قوللانیلیر . جمعی : ترکیبات . (ترکیب بند) (ترجیع)ده کوسترلمشدر .

تَرْکیز [ع] (رکز) ه بدل قوللانیلیر .

تَرْکیك [ع] رکاکت ویرمك ، ویرلمك ؛ رکیك ایتمك ، ایدلمك: عباره‌یی ترکیك . بیتك ترکیکی .

تَرَمْرُم [ع] سوز سویلیه‌جك کبی طاورانمقله برابر سویلیه‌میوب قالمق : ترمرم خائف . ترمرم الکن .

تَرْمومَتْرَه [یونانجه‌دن] هوا ویا صویك درجه‌ٔ حرارتنی تعیینه مخصوص ایچی جیوه ایله مالی جامدن آلت ، میزان الحراره .

تَرْمیم [ع] تعمیر : « خانهٔ قلبم ایلسون ترمیم — کعبه یاپمق دیلرسه ابراهیم — باقی » جمعی: ترمیمات . (تعمیر)ه ده باق .

تِرَن [فرانسزجه‌دن] بر لوقوموتیف طرفندن تسییر اولنان دمیر یول آرابه‌لری ، شمن دوفر قطاری : « دل رهرو عشق اولوب کچنده — دلبرله بولندی بر ترنده »

تُرُنْج [ع ف] معروف پورتقاله شبیه میوه : « ترنجی باغ حسنك ای دل اعلادر کراسندن — ندیم » ترنجی == ترنج رنکنده اولان .

تَرَنُّح [ع] سرخوشلق ویا باشقه بر عارضه‌دن طولایی ایکی طرفه تمایل ایده‌رك یورومك . نباتاتك روزکار ایله تمایلی ده بونکله افاده اولنه‌بیلیر .

جمعی : ترنحات : ترنحات اغصان .

تَرَنُّم [ع] دلکش بر صورتده اجرای آهنك : ترنم خوانندکان . ترنم نی . « آجل ای فصل دی سن کلستانلردن آجلسون کل — ترنم ایله بلبل ! مطربم چنکم ، ربابمسین — ندیم » « اثنای ترنمده تکلم اولنورمی؟ » ترنم ساز == ترنم ایدیجی . ترنم سازی == ترنم سازلق . ترنم سنج == نغمه سنج : « موسم کل کلدی بلبللر ! ترنم سنج اولك — دیکلیك ای عاشقان سالخورده کنج اولك » ترنم سنجی == ترنم سنجلك . جمعی : ترنمات .

تَرَوُّح [ع] بر شیدن رایحه آلمق ، رایحه‌لنمق : تروح ثیاب .

تُرُوس [ع] (ترس) ك جمعی . قالقانلر .

تَرْویج [ع] رواج ویرمك ، ویرلمك ؛ رواجلاندرمق ، رواجلاندیرلمق: بر لفظی ترویج . بر فکرك ترویجی . « ترویجه سعی ایدر کیشی البت متاعنی » جمعی : ترویجات .

تَرْویح [ع] رایحه ویرمك ، ویرلمك ؛ رایحه‌لاندرمق ، رایحه‌لاندیرلمق ، بر جامه‌یی ترویح . بر لباسك ترویحی . (اراحه) مقامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر . جمعی : ترویحات .

تَرْویحَه [ع] تراویح نمازینك هر درت رکعتی .

تَرْویق [ع] سوزوب طورولتمق ، سوزیلوب طورولمق : صویی ترویق . شربتك ترویقی .

تَرْوِیَه [ع] دقتله تفکر § اروا . یوم الترویه ، یوم ترویه == ثامن ذی الحجه ، یوم عرفه‌دن مقدم اولان کون .

حضرت خلیل اللهك كیجه كورمش اولدیغی رؤیای ذبحی تأمل بیوردیغی ویا حجاجك نفسلریله دابه‌لرینی سیراب ایدوب صوینی اولمیان منایه كیتدكلری كون اولدیغی ایچون اطلاق اولنمشدر.

تُرَّهات [ع] (ترهه)نك جمعی . عبث، بیهوده، صاچمه صاپان سوزلر. مفردی قوللانلماز .

تَرَهُّبْ [ع] راهب اولمق ، طرز راهبانه اوزره عبادتله مشتغل اولمق .

تَرْهیبْ [ع] (ارهاب) ه باق . اكثریا (تحذیر) مقامنده قوللانیلیر : شاكردانی عطالتدن ترهیب ایله چالشمغه ترغیب ایدردی . ترهیباً = ترهیب صورتیله، ترهیب ایچون. جمعی : ترهیبات. «بو ترغیبات و ترهیباتدن مقصود ربانی - بتون ابنای آدمده حصول استقامتدر»

تِرْیاقْ ، تِرْیاكْ [عف] سمیاتی دافع بر دوای مركب . تا تریاق ازعراق آورده شود مارگزیده مرده باشد — سعدی = عراقدن تریاق كتیریلنجه‌یه قدر ییلان صوقمش اولان آدم اولور . عربیده قاف ایله مستعمل اولان بو كلمه فی الاصل یونانیدر . چوجقلره یدیریلن تركیب معروفه‌ده اطلاق اولنور. تریاق فاروق = اعلی تریاق .

تِرْیاكی [ف] مكیفات استعماله آلشقین اولان: «بركیجه طالدی اجل اویقوسنه تریاكی — تاریخ — سروری» «تریاكی هرزه خواب منحوس — آتشلر ایچنده پیر ققنوس — غالب» (تریاك) افیون معناسنه‌ده كلدیكندن (تریاكی) فی‌الاصل افیونكش دیمك ایدی. مؤخراً افیون معناسندن تجرید اولنه‌رق استعمالی تعمیم ایدلدی. بناءً علیه (افیون تریاكیسی) تعبیری یاكلش عد اولنماز .

تِرِیدْ [ف] معروف طعام . اصلی تانك فتحیله‌در . یا بو عربیسی اولان (ثرید) دن مفرس ویا (ثرید) بوندن معربدر. مجازاً (پك اختیار) معناسنده‌ده مستعملدر: آرتق ترید اولمش .

تَرِیكَه [ع] كیمسه طرفندن تزوجنه رغبت اولنمیوب قالمش اولان قادیجغز .

تَزاحُفْ [ع] محاربه‌ده طرفین عسكری بربرینه یوریوب چاتمق : تزاحف كتائب . تزاحف افواج .

تَزاحُمْ [ع] غلبه‌لكدن صیقشمق : تزاحم ناس . تزاحم امور . تزاحم افكار . (ازدحام) اكثریا انسان حقنده قوللانیلیر . جمعی : تزاحمات .

تَزاوُرْ [ع] زیارت ایدشمك ، بربرینی زیارت ایتمك : رسم تزاور . ایام تزاور . جمعی : تزاورات .

تَزاوُلْ [ع] (مزاوله)یه بدل قوللانیله‌بیلیر .

تَزایُدْ [ع] (ازدیاد) ه باق . جمعی: تزایدات .

تَزَبُّدْ [ع] كوپوكلنمك ، كوپورمك : تزبد ماء . تزبد فم § قایماقلانمق: تزبد لبن .

تَزْبیرْ [ع] یازمق، یازلق . اكثریا (تحریراً اشعار) موقعنده ایراد اولنور : برخصوصی تزبیر. كیفیتك تزبیری . جمعی اولان (تزبیرات) جدیانده قوللانلماز .

تَزْبیلْ [ع] طوپراغه كوبره آتمق ، كوبره‌له‌مك تارلایی تزبیل، تارلانك تزبیلی .

تَزْفیتْ [ع] زفتله‌مك ، زفتلنمك : سفینه‌یی تزفیت . كمینك تزفیتی. مصارف تزفیت .

تَزَقُّمْ [ع] تكلفله یوتمق . یوتلمق . لقمه‌یی تزقم . برمبلغك تزقمی . ذمیانده قوللانیلیر .

تَزَكّی [ع] اهل صلاح اولمق، صلحادن اولمق : تزكی ایدن فلاح بولور.

تَزْكِیَه [ع] حال صلاحه كتیرمك ، كتیرلمك : تزكیهٔ نفس § بو آدم اهل صلاحدنمیدر دكلمیدر ؟ دیه اربابنه صورمق معاملهٔ شرعیه‌سی : تزكیهٔ شهود . تزكیهٔ میت . تشدید ایله غلطدر. بریسی (تزكیه) یی (تسكیه) صورتنده یازمش . كورنلر « سنك تزكیه‌ك بوزوق » دیمشلر .

تَزَلْزُلْ [ع] تپرمك ، ایرغالانمق ، صارصلمق، صاللانمق : تزلزل زمین . تزلزل اقدام . تزلزل دماغ. «سمت ناحقه تمایل ایتمم — اویناسه دنیا تزلزل ایله‌مم = لا »

تَزَلُّقْ [ع] قایمق، سورچمك: تزلق اقدام.

تَزْلیقْ [ع] (ازلاق) ه باق .

تَزَمُّلْ [ع] جامه‌یه بورنمك: تزمل نبوی.

تَزْمیلْ [ع] ثوب ایچنه صارمق، صارلق: چوجغی تزمیل. صبینك تزمیلی .

تَزَنْبُرْ [ع] كبرلنمك ، قورلمق، روحه ثقلت ویره‌جك برطورطاقنمق.

تَزَنْدُقْ [ع] زندیق اولمق .

تَزَوُّجْ [ع] نكاح ایله آلمق، آلنمق، زوجه ایدینمك ، ایدینلمك : برقیزی تزوج . بردوشیزه‌نك تزوجی .

تَزَوُّدْ [ع] یانینه آزیق آلمق، زادراه تدارك ایتمك. « تزود ایدیكز. اك خیرلی زاد ، تقوادر — بر آیتك مألی » .

تَزْویجْ [ع] قوجه‌یه ویرمك ، ویرلمك ، برقیزی بردلی قانلی‌یه تزویج، برمخدره‌نك برافندی‌یه تزویجی . جمعی : تزویجات .

تَزْویدْ [ع] زادراه ویرمك، ویرلمك، آزیقلاندرمق، آزیقلاندیرلمق: تزوید رهروان .

تَزْویرْ [ع] یالانی ترویج ایچون تلله‌یوب پوللامق . تزیین دروغ. تزویراً = تزویر صورتیله . جمعی : تزویرات . « یارب دلی سهو وخطادن صاقلا- اندیشه‌می تزویر و ریادن صاقلا- باصدم رهوادی رباعی‌یه قدم - طعن خرناداد دوپادن صاقلا = نفعی » .

تَزَهُّدْ [ع] اختیار زهد ایتمك، زاهد اولمق: « پك كنج ایكن ایلمش تزهد — اولمق دیله‌مش ولیّ معصوم»

تَزَهُّرْ [ع مولد] چیچكلنمه . بوكا بدل طوغریسی اولان «استزهار» ده قوللانیله بیلیر .

تَزَیُّنْ [ع] بزنمك، سوسلنمك، زینتلنمك: « زینتمی بولور چیچكله دستك- دستكله چیچك تزین ایلر» « تنظیم ایده‌یم ده‌مت ده‌مت بن — ازهار سخن ریاض دلدن — طاق زلفكه اونلری آكلبن — كاكلرك ایله سن تزین = طاهر المولوی».

جمعی : تزیینات : تزیینات زن مزاجانه .

تَزْیِید [ع] آرتیرمق ، آرتیرلمق ، چوغالتمق، چوغالدلمق ، زیاده لشدرمك، زیاده لشدیرلمك : نقود موجوده‌یی تزیید . نقد موجودك تزییدی . تزیید مشقت . تزیید مسرت . جمعی : تزییدات .

تَزْیِیف [ع] قلبه چیقارمق، چقارلمق: قلب اولمق اوزره کوسترمك، کوسترلمك : بر آدمی تزییف . برکتابك تزییفی . آقچه حقنده قوللانلماز . جمعی: تزییفات .

تَزْیِین [ع] سوسله‌مك، سوسلنمك، زینتلندرمك ، زینتلنمك ماديات ومعنویاتده مستعملدر : براوطه‌یی تزیین . برصالونك تزیینی . تزیین ذات . تزیین کلام . جمعی : تزیینات .

تَسَأُّل [ع] دیلنجیلك ایتمك، دیلنمك.

تَسَابُق [ع] (مسابقه) یه بدل قوللانیله‌بیلیر .

تَسَاقُط [ع] بربرینی متعاقب دوشمك، دوششمك : ایکی قوتك تساقطی. ایکی دلیلك، ایکی برهانك تساقطی.

تَسَالُف [ع] ایکی آدم بربریله باجاناق اولمق .

تَسَامُح [ع] (مسامحه) یه بدل قوللانیلیر . جمعی تسامحات .

تَسَاوِی [ع] بردرجه‌ده، بر مقدارده اولمق: تساوئ لیل ونهار . ایکی قوتك تساویسی، (مساوات) ه‌ده باق .

تَسَاهُل [ع] (مساهله) یه بدل قوللانیلیر. جمعی: تساهلات .

تَسَایُف [ع] (مسابقه) یه بدل قوللانیلیر .

تَسَبُّب [ع] سبب اولمق ، تسبباً = سبب اولمق صورتیله .

تَسْبِیح [ع] تنزیه وتقدیس ایتمك ، سبحان الله دیمك . جمعی : تسبیحات: «ای موحدلر یك آهنك حریم شوق اولك ـ عرشی طوتسون نغمهٔ علیای تسبیحاتکز» § ایپلکه دیزلمش دانه‌لردن متشکل معروف تعداد اذکار آلتی : «کیرمش کمر وحدته آلمش اله تسبیح — روحی بغدادی» «بنی ترك ایله مانند نشان تسبیح — یسری» .

تَسْبِیع [ع] یدی‌یه ابلاغ § یدی‌یه تقسیم .

تَسْبِیك [ع] اریدوب قالبه دوکمك ، اریدیلوب قالبه دوکلمك : برآلتون کولچه‌سنی تسبیك . برپارچه کموشك تسبیکی . جمعی : تسبیکات .

تَسْبِیل [ع] (اسبال) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

تَسَتُّر [ع] کیزلنمك ، اورتنمك . اکثریا قادینلرك نامحرمه کورونمه‌مك ایچون التزام ایتدکاری تقیدات مشروعه‌یه اطلاق اولنور : تستر مخدرات . تستر نسوان .

تَسَجُّد [ع] سجده ایتمك ، سجده‌یه قاپانمق: «اس ای صبا لطیف اولور چمنلرك تسجدی — جناب حقه آنلرك عجب بومی تعبدی»

تَسْجِیر [ع] (تفجیر) ایله مترادفدر.

تَسْجِیع [ع] کلامده سجع کتیرمك ، کتیرلمك ؛ کلامی ـ جعلی قیلمق، قیلنمق: بر عباره‌یی تسجیع . بر فقره‌نك تسجیعی . جمعی : تسجیعات .

تَسْجِیل [ع] سجله قید ایتمك ، ایدلمك : بروقعه‌یی تسجیل . بردعوانك تسجیلی . جمعی : تسجیلات .

تَسْجِین [ع] زندانه قویمق، قونلمق: بر جانی‌یی تسجین. برقاتلك تسجینی.

تَسْحِیر [ع] آلداتمق ؛ مسحور ایتمك ، ایدلمك : «تسحیر عیون ایدر نکاهك — تسخیر درون ایدر نکاهك» دقت نظر اصحابنك تسحیری کوجه‌در . جمعی : تسحیرات .

تَسَخُّن [ع] ایصنمق ، قیزمق : تسخن طاس .

تَسْخِیر [ع] اطاعته کتیرمك ، کتیرلمك ، الده ایتمك ، ایدلمك : بر کشوری تسخیر . برقلبك تسخیری . «فتح خیبر اوله‌لی ایله‌مشدر کیمسه — زور بازو ایله بر بویله حصاری تسخیر — نفعی» «سنی تسخیر ایچون ای مغبچهٔ عیسی‌دم — یاقارم دیر محبتده بخور مریم = لا» جمعی : تسخیرات .

تَسْخِین [ع] ایصتمق ، ایصیدلمق ؛ قیزدرمق ، قیزدیرلمق : قابی تسخین . صویك تسخینی .

تَسْدِید [ع] اوزونلغنه طوغرلتمق ، طوغرلدلمق : سنانی تسدید . بازونك تسدیدی .

تَسْدِیس [ع] آلتی‌یه ابلاغ § آلتی‌یه تقسیم § برمنظومه‌نك ابیاتنه دردر مصراع ضمیله هر بر بیتك آلتی مصراعه ابلاغی ، تسدیس ایدلمش برمنظومه‌نك هیئت مجموعه‌سی. جمعی: تسدیسات.

تَسَرُّع [ع] شتاب ایتمك ، قوشمق . شرور حقنده قوللانیلیر .

تَسَرِّه [ع] (تسریر) ایله مترادفدر .

تَسَرِّی [ع] (استسرار) ه باق: «عقلا آنده تحری ایلر — اکثری میل تسری ایلر — سنبلزاده — ازدواج حقنده»

تَسْرِیب [ع] کوندرمك. کوندرلمك . عادی شیلر حقنده قوللانیلیر . چوبانلری تسریب . کیه‌لرك تسریبی .

تَسْرِیج [ع] اکراورمق ، اورلمق ؛ اکرله‌مك، اکرلنمك: حیوانی تسریج . طایك تسریجی .

تَسْرِیح [ع] (تطلیق) معناسنده قوللانیلیر : تسریح زوجه .

تَسْرِیر [ع] سویندرمك ، سویندیرلمك : بر محزونی تسریر . بر بیچاره‌نك تسریری . عربیده مستعمل اولمیان بوکلمه‌نك لسانمزده استعمالنه احتیاج واردر . جمعی : تسریرات .

تَسْرِیع [ع] سرعت ویرمك، ویرلمك؛ سرعتلندرمك ، سرعتلندیرلمك : چرخك حرکتنی تسریع . جریان امورك تسریعی . تسریعاً = تسریع صورتیله، تسریع ایچون. جمعی: تسریعات.

تَسْرِیق [ع] خرسزلغه نسبت ایتمك ، ایدلمك؛ بریسنه خرسز دیمك، دینلمك: بر شخصی تسریق . بر مجهول الاحوالك تسریقی. جمعی: تسریقات.

تَسْرِیَه [ع] غمی بر طرف ایتمك . غمی بر طرف ایدلمك : تسریهٔ اکدار. تسریهٔ اندوه :

تَسْطِیح [ع] یاصی ، دوز ایتمك ، ایدلمك؛ مسطح قیلمق قیلنمق: بر طوپراق ییغینی تسطیح ، کره‌نك تسطیحی .

تَسْطِیر [ع] یازمق ، یازلمق . اکثریا شایان احترام اولان شیلر حقنده

قوللانیلیر : تسطیر امرنامه . امر عالینك تسطیری .

تُسْع { [ع] طقوزده بر.

تِسْعَه { [ع] طقوز. اسلوب فارسی اوزره صفت اوله‌رق قوللانیلیر . افلاك تسعه . آباء تسعه . موصوفك مفردی مؤنث اولسه‌ده قاعدهٔ عربه اتباع ایله (تسع) قوللانلماز .

تِسْعین { [ع] طقسان . (تسعون) دخی دینیلیر .

تَسَفُّل { [ع] سفیل ، آشاغی ، بایاغی اولمق، آشاغیلاشمق، بایاغیلاشمق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: تسفل سثلا . تسفل اعتبار .

تَسَفُّه { [ع] سفیه اولمق.

تَسْفیر { [ع] سفره کوندرمك ، کوندرمك : بریسنی تسفیر . بر ذاتك تسفیری .

تَسْفیف { [ع] توز حالنه کتیرمك، کتیرلمك ، سفوف یاپمق ، یاپیلمق ، اکثریا علاج حقنده قوللانیلیر: اجزایی تسفیف. اجزانك تسفیفی.

تَسْفیل { [ع] سفیل ، آشاغی ، بایاغی ایتمك، ایدلمك. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : بر آدمی تسفیل . بر شخصك تسفیلی .

تَسْفیه { [ع] سفیهلکه نسبت ایتمك ، ایدلمك . بریسنه سفیه دیمك ، دینلمك: برمیراث یدی‌یی تسفیه. برشیقك تسفیهی .

تَسَقُّف { [ع] بر خرستیان پاپاسلغی طاقنمق ، پاپاس اولمق § بنا طاوانلانمق .

تَسْقیف { [ع] برخرستیانی پاپاس ایتمك ، برخرستیان پاپاس ایدلمك : فلانی تسقیف . فلانك تسقیفی § بنایی طاوانلامق . بنا طاوانلانمق: خانه‌یی تسقیف . اوطه‌نك تسقیفی

تَسْقیم { [ع] خسته ایتمك ، ایدلمك § سقامته نسبت ایتمك ، ایدلمك ، سقامتلیدر دیمك، دینلمك : برقولی تسقیم. بررأیك تسقیمی .

تَسْقِیَه { [ع] (اسقا) یه بدل قوللانیلیر . یانك تشدیدیله غلطدر .

تَسَكُّر { [ع] سرخوش اولمق ، مست اولمق .

تَسَكُّن { [ع] کسب سکون ایتمك، یاتشمق: تسکن دریا . تسکن غوغا .

تَسْكیر { [ع] (اسکار) ه بدل قوللانیلیر . آندن اقوادر .

تَسْكین { [ع] سکون حالنه کتیرمك ، کتیرلمك، یاتشدرمق، یاتشدیرلمق : « تسکین جوشش دل ایدن آب دیده‌در — باران اولنجه اولماز ایمش پایدار موج — سامی » حدتك تسکینی .

تَسَلُّب { [ع] زوجه زوجی وفات ایتمك جهتیله ترك زینت ایده‌رك ماتم لباسی کیوب یاس طوتمق .

تَسَلُّح { [ع] سلاح قوشانمق ، سلاحلانمق .

تَسَلْسُل { [ع] زنجیر واری بربرینه اولاشوب کیتمك : تسلسل اسباب . تسلسل جبال . تسلسل روایات « بلبلار ایدنجه فصله آغاز — وادیده ایدر تسلسل آواز » جمعی : تسلسلات .

تَسَلُّط { [ع] صاتاشمق، مسلط اولمق، حاکمانه معامله‌ده بولنمق : قانون

وار ایکن کیمسه‌یه تسلط ایده‌مز . جمعی : تسلطات .

تَسَلُّم { [ع] تسلیم اولنان شیئی اخذ و قبض: تسلیم و تسلم معامله‌سی اجرا اولندی .

تَسَلّی { [ع] غمناك اولان کیمسه‌نك کوکلی نصیحت ، تلطیف ، تبشیر کبی بعض اسباب ایله آچلمق ، متسلی اولمق . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلماز ، (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر : سوزلر کزدن تسلی بولیورم . کوکلم سزی بولمادقچه تسلی بولماز . (ویرمك) ماده‌سیله‌ده مستعملدر: « کوکلمی آلدك تسلی ویردك ای دلبر بکا » . تسلی بخش = تسلی ویریجی : « یازیق ام الکتاب عشق ایچون تفسیر یوقدر یوق — تسلی بخش اهل حال اولور تعبیر یوقدر یوق — حکمت » تسلی پذیر = تسلی قبول ایدیجی : « نه‌در دردك ای روح علوی مسیر؟ — نیچون اولمیورسین تسلی پذیر؟ » تسلی یاب = تسلی بولیجی : « آکوب عصیانی پایانمی دیرکن هزار افسوس — تسلی یاب اولور (لا تقنطوا) دن خاطر مأیوس » جمعی اولان (تسلیات) تخفیف یا ایله‌در . اسلوب فارسی اوزره (تسلا) صورتنده‌ده استعمال ولنور : « ارسطود انشا حکمت شناسا نشوهٔ اطفك — مزاج کاشانه کیف ترکیب تسلادر — صبری »

تَسْلِیَت { [ع] تسلی ویرمك ، ویرلمك ، متسلی قیلمق ، قلنمق : « بر دل محنت زده‌یی تسلیت » « برمصیبت زده‌نك تسلیتی » (ویرمك) و (ایتمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : یانیه کیردم کندیسنه تسلیت ویردم . کیتدم، کندیسنی تسلیت ایتدم . تسلیت بخش = تسلیت ویریجی . « تسلیت بخش آراردی قلب حزین — بولدی بر عاشق خرابه کزین » تشدید یا ایله غلطدر . ینه تخفیف یا ایله (تسلیه) صورتنده دخی استعمال اولنور .

تَسْلیح { [ع] سلاحلاندرمق ، سلاحلندیرلمق : عسکری تسلیح . نفراتك تسلیحی . جمعی : تسلیحات .

تَسْلیخ { [ع] دریسنی یوزوب چیقارمق: دریسی یوزیلوب چیقارلمق . حیوان مذبوحی تسلیخ . قربانك تسلیخی .

تَسْلیط { [ع] صاتاشدرمق ، صاتاشدیرلمق؛ مسلط ایتمك . ایدلمك : کلبی خنزیره تسلیط . تازینك طاوشانه تسلیطی .

تَسْلیف { [ع] قهوه آلتی ایتمك : بعد التسلیف یوله چیقدی .

تَسْلیل { [ع] (سلّ) مقامنده قوللانیلیر صییروب چکمك، صییریلوب چکیلمك : « صمصامه‌یی ایلدکجه تسلیل — تسلیم سیوف ایدردی اعدا — تاریخ دیبور که بی محابا — براردویی برارایتدی تنکیل — عمرو بن معدی کرب وصفنده »

تَسْلیم { [ع] طاپشیرمق ، طاپشیرلمق ؛ ویرمك ، ویرلمك : برمبلغی بر آدمه تسلیم. تسلیم روح = جان ویرمك § بر مدعانك طوغری اولدیغنی اعتراف : قرآن عظیمك معجز اولدیغنی ذوق سلیم اصحابی تسلیم ایدر § امره بلا اعتراض انقیاد، بویون اکمه، رضا: مقام تسلیم . تسلیم تام § آفتدن مصون ایتمك: سلمه الله § سلام ویرمك ، سلامتله دعا ایتمك : تصلیه و تسلیم . جمعی اولان (تسلیمات) اکثریا « اعطا اولنان مبالغ و سائره » مقامنده قوللانیلیر .

تسليميت [ع] امره بلااعتراض انقياد، بويون اكمه، رضا: عرض تسليميت ايتدى . تسليميت كوستردى . (تسليم) دخى بومعنايى مفيد ايسه‌ده يرينه كوره دفع التباس ايچون (تسليميت)ك استعمالنه احتياج كورنمشدر. « عربجه‌ده تسليميت يوقدر » ديمك بو احتياجى بر طرف ايده‌مز .

تسمّم [ع] زهرلنمك ، زهردن متأثر اولمق .

تسمّن [ع] سمن كتيرمك، سميرمك: تسمن شكم پروران . تسمن انعام .

تسمّى [ع] برآد ايله آدلانمق، مسمى اولمق : حضرت ابوبكر قبل الاسلام (عبدالكعبه) اسميله تسمى ايتمش ايدى. صكره (عبدالله) تسميه بيورلدى.

تسميت [ع] آقصيران آدمه « يرحمك الله » ديه دعا ايتمك : تسميت عاطس .

تسمير [ع] چيويله‌مك ، چيويلنمك ، ميخلامق، ميخلانمق : برتخته‌يى تسمير . اوراقك تسميرى .

تسميع [ع] ايشتديرمك، ايشيديرلمك، (اسماع)دن اقوادر § خلقه طويورمق، طويورلمق: برقوماندانك غلبات واقعه‌سنى تسميع جانبنك دوچار ايدلديكى مجازاتك تسميعى . جمعى: تسميعات .

تسميم [ع] زهرله‌مك، زهرلنمك: مالك بن اشترى عسل ايله تسميم ايتديلر . مشار اليهك تسميمى منسوب اولديغى فرقه‌يه ضعف ويردى . تسميما = تسميم صورتيله: تسميماً اعدام .

تسمين [ع] سميرتمك ، سميردلمك : بر هندى‌يى تسمين. برقازك تسمينى. تسمين بط .

تسميه [ع] اسم ويرمك ، ويرلمك ؛ آد قويمق، قونولمق: برنوزادى تسميه . چوجغه محمد تسميه‌سى § بسم‌الله ديمك: بعدالتسميه ذبح قربان. تشديد ياايله غلطدر .

تسنّه [ع] كوفلنمك .

تسنيم [ع] جنت ايرماقلرندن برى : « سيرايت هله باق نصل بياندر — تسنيم جنان كبى رواندر — حيرت » « جبرئيل آسمان چوقدن برى‌سير ايدر — قاعادى تسنيم وحيه جبرئيل‌جان‌هنوز » § دوه هوركوجى شكلنه قويمق ، قونولمق: تسنيم قبر .

تسوّى [ع] دوزله‌نمك ، دوزاولمق : تسوى طريق .

تسويد [ع] قارارتمق ، قارارلمق : ديوارسفيدى تسويد. برچهره‌نك تسويدى . تسويد وجوه § مسوده اوله‌رق‌يازمق ، يازلمق : برماده‌يى‌تسويد، برجوابنامه‌نك تسويدى§ مسوده . جمعى: تسويدات. « دفترنه فلكه صيغديراماز — فهرستن — ايتسه منشئ قضا نسخهٔ وصفن تسويد = كاظم پاشا »

تسويف [ع] صورت غير معقوله‌ده تأخير، يولسزتأخير: تسويف امور. تسويف‌عبادات . جمعى: تسويفات.

تسويل [ع] حقيقتده چيركين اولان شيئى كوزل كوسترمك . جمعى : تسويلات : تسويلات شيطانيه . تسويلات نفس .

تسويه [ع دوزلتمك ، دوزلدلمك :بر جاده‌يى تسويه . يوللرك‌تسويه‌سى . تسويهٔ طريق . تسويهٔ تراب§ براير ايتمك ، ايدلمك ؛ يكسان قيلمق ، قيلنمق: بومعامله ايكيكزى تسويه ايديبور. سحبان ايله باقللك تسويه‌سى لايق دكلدر § پاپمق، پاپلمق، بجرمك، بجرلمك. بيترمك، بيترلمك : برايشى تسويه ، ايشلرك تسويه‌سى. تسويهٔ كار. تسويهٔ امور. تسويهٔ دين = بورجى اوده‌مك . تشديد ياايله غلطدر .

تسهّر [ع] كيجه اويويه‌ميوب اويانيق طورمق : تسهر بيمار . تسهر عاشق .

تسهيل [ع] قوللايلاشدرمق ، قوللايلاشديرلمق ، آسان ايتمك ، ايدلمك : تحصيلى تسهيل. مرور وعبورك تسهيلى . جمعى : تسهيلات .

تسيار [ع] كونده‌رمك ، كونده‌رلمك، اشيا حقنده قوللانيلير: برمكتوبى تسيار . بركتابك تسيارى . تانك كسريله غلطدر .

تسيّب [ع] قيدسزلق ، اهمالجيلك ، جمعى : تسيبات .

تسيير [ع] يورتمك ، يوريدلمك : سفينه‌يى تسيير. حوانك تسييرى. « قويمشى نه درقيامت ايواه — تسيير ايديبور جبالى الله! — امواج عظيمه‌يه دائره » § كونده‌رمك.كونده‌رلمك: نامه‌يى تسيير . هديه‌نك تسييرى .

تسييل [ع] (اساله) يه بدل قوللانيلير. آندن اقوادر: تسييل دماء .

تشابه [ع] بربرينه بكزه‌مك : تشابه برادران . (مشابهت) ايله بينلرنده فرق واردر . مثلا « بويازينك‌او يازى‌يه مشابهتى وار » ديتيلير ، « تشابهى وار » دينيله‌مز . جمعى : تشابهات .

تشاتم [ع] (مشاتمه) يه بدل قوللانيله‌بيلير ، سوكوشمك : تشاتم بى ادبان .

تشاجر [ع] (مشاجره) يه بدل قوللانيله‌بيلير ، بربرينه‌كيرمك، غوغا ، دوكوش ايتمك : تشاجر اشرا .

تشارك [ع] (مشاركت) ده بدل قوللانيله‌بيلير. اورتاق اولمق.

تشاعر [ع] شاعر طورى طاقنمق ، متشاعر اولمق: « ارباب تشاعر چوغالوب شاعر آزالدى — يوق اويله دكل ، شاعرك آنجق آدى قالدى »

تشاكل [ع] (مشاكله) يه بدل قوللانيله‌بيلير: بربرينه اويمق ، بر شكلده اولمق .

تشاكى [ع] بربرينه حاللرندن شكايت ايتمك ، دردلشمك .

تشاؤم [ع] اوغورسز عد ايتمك، اوزرينه اوغورسزلق كليور كبى حسلنمك : بعض جهله حالا خسوف ايله تشأم ايتمكدن واز كچمديلر. نه‌خسوفدن، نه‌ده كسوفدن تشأم ايدرز . بوبابده‌كى تنبيه نبوى خاطرمزده‌در .

تشاور [ع] (مشاوره) يه بدل قوللانيله‌بيلير : دانيشمق .

تشبّث [ع] ايشه ياپشمق، ايش‌طوتمق. جمعى : تشبثات : « او شامل الكرمك خيره‌در تشبثى هپ — موفق ايليه مولى تشبثاتنده ! » « انكشت كرهٔ بستهٔ يأس اولماسى يكدر ـ ايتمكدن ايسه ذيل لئيمانه تشبث = نابى» .

تشبّك [ع] اجزاسى بالق آغى كبى بربرينه كچوب صوقشمق .

شبکه شکلی باغلامق : تشبك اغصان اشجار .

تَشَبُّه { [ع] بکزه‌مك ، آ بکدرمق : عالم قیافتنه کیرن جاهل علمایه تشبه ایتمش اولور .

تَشْبیب { [ع] شاعرك نظم ایده‌جکی نشیده‌یه محبوبه‌سی وصفنده‌بر غزل یاخود حسب حال و توصیف آثار طبیعت یوللو بعض ابیات ایله باشلامسندن عبارت بر صنعت ادبیه .

تَشْبیر { [ع] اندازه وسائره ایله اولچمك ، اولچلمك § قاریشلامق ، قار . یشلانمق .

تَشْبیع { [ع] قارنی طویورمق ، قارنی طویورلمق : فقرایی تشبیع . بعض کرسنه چشمانك تشبیعی ممکن اولماز .

تَشْبیك { [ع] اجزاسنی بالق آغی کبی بر برینه کچیروب صوقشدرمق ، شبکه شکلنه قویمق ، قوتلمق : یاسمن داللرینی تشبیك . ایکی الده‌کی پارماقلرك تشبیکی .

تَشْبیه { [ع] بکزتمك ، بکزه‌دلمك : انسانی ملکه تشبیه . بر کوزلك پری‌یه تشبیهی . « سکا ای نور مجسم نجه تشبیه ایده‌یم — یوق ایکن وجه شبه ، تازه نهال چمنی — اوبولور جامهٔ سبزین ورقله رونق — سن ایسه احسن اولورسك چیقا . روب پیرهنی » = لا « لاتشبیه » = بکزه‌مز ، مشابهتی یوق . جمعی : تشبیهات .

تَشَتُّت { [ع] طاغلمق ، متفرق ، پریشان اولمق . معنویاتده استعمالی اکثردر : تشتت افکار .

تَشَتّی { [ع] بر یرده قیشلامق .

تَشْتیت { [ع] طاغتمق ، طاغیدلمق ، متفرق ، پریشان ایتمك ، ایدلمك . معنویاتده استعمالی اکثردر : تشتیت افکار .

تَشَجُّع { [ع] شجیع کورنمك ، ساخته شجاعت کوسترمك .

تَشْجیع { [ع] شجاعتلندرمك ، شجاعتلند . یرلمك ؛ شجاعت ویرمك ، ویرلمك : عسکری تشجیع . مهاجملرك تشجیعی . جمعی : تشجیعات .

تَشْحیذ { [ع] (اشحاذ) ه باق : ذهنی تشحیذ . قیلیجك تشحیذی . جمعی : تشحیذات .

تَشَخُّص { [ع] شخص حالنه کلمك ، تجسم ایتمك : زیارت ایتمکده اولدیغم قبرك صاحبی پیش نظرمده تشخص ایلمکده ایدی . تشخص خیال § شخصی درخاطر ایتمك ، شخصی درخاطر ایدلمك : کندیسنی چوقدن بری کورمدیکم جهتله تشخص ایده‌مدم . تشخصی ممکن اولمدی . جمعی : تشخصات .

تَشْخیص { [ع] طانیمق ، طانمق . بو معناده امراض حقنده قوللانیلیر : علتی تشخیص . خسته‌لکك تشخیصی . طبیب حاذق قبل التشخیص دوا ویرمز § « دوقتور نه ایچون نبضمی آلدك اه سویله — تشخیص اولنوری کوکلك یاره‌سی بویله » = لا « شخص حالنه کتیرمك ، کتیرلمك ؛ تجسم ایتدرمك ایتدیرلمك : شاعر بریسنی تشخیص ایله آ کا خطاب ایدر . خیال یارك تشخیصی . جمعی : تشخیصات .

تَشَدُّد { [ع] (اشتداد) ایله مترادفدر .

تَشَدُّق { [ع] آوورد جاتلاتیق دینیلن یولده تکلم ، فصاحت فروشلق .

تَشْدید { [ع] شدتلندرمك ، شدتلند . یرلمك ؛ شدت ویرمك ، ویرلمك : علتی تشدید . معامله‌نك تشدیدی . تشدیدسی § شده‌له‌مك ، شده‌لنمك : بر حرفی تشدید . بر کلمه‌نك تشدیدی § شدّه (ّ) اشارتی . « اویله بر اشتك که بالاسنده‌کی تشدیدینك – آلت تیماره بکزه‌ر لایعد دندانی وار = خارجیه نظارتی ترجمه ممیزی فرید بك »

تَشَرُّع { [ع] شرع شریفه موافق عمل وحرکتده بولنمق .

تَشَرُّف { [ع] شرفلنمك ، کسب شرف ایتمك . قدومکزله تشرف ایتدك . جمعی : تشرفات .

تَشْریح { [ع] دیلم دیلم کسمك ، کسلمك : برجسمی تشریح . بر جسمك تشریحی . فن تشریح § اطرافیله شرح ایتمك ، ایدلمك ، ایضاحات کامله ویرمك ، ویرلمك : برمسئله‌یی تشریح . بر ماده‌نك تشریحی . جمعی : تشریحات .

تَشْرید { [ع] اورکودوب قاچیرمق . اورکودیلوب قاچیرلمق : بر حیوانی تشرید . حیواناتك تشریدی § طرد وتبعید : تشرید اشرا . تشرید آل یزید .

تَشْریع { [ع] وضع قانون .

تَشْریف { [ع] شرفلندرمك ، شرفلند . یرلمك ؛ شرف ویرمك ، ویرلمك . کعبهٔ معظمه و مکهٔ مکرمه حقنده صرف اولنان « شرّفها الله تعالی » دعاسی بو معناده‌ندر . اکثریا « قدوم » مقامنده قوللانیلیر : حضرت پیغمبر خانهٔ ام هانی‌یی تشریف بیوردیلر . جناب سید الشهدانك کوفه‌یی تشریفی « پك اومار تشریفکی عیدك ایکنجی کون ندیم — کوندوزین اولمازسه آقشام اولسه‌ده مانع دکل = ندیم » § لباس فاخره ، خلعت : « بی تعب شایستهٔ تشریف اولوری دوشلر ؟ — راغب » . خواجه حافظ اوزونه بویلو ایمش . حاجی قوام ، برکون کندیسنه برخلعت کیدرمش . قیصه کالدیکنی کوره . نجه اویغونسزلنی خلعته اسنادایله « تشریف ما کوتاهی کرد » دیمش . خواجه بالبداهه شو بیت ایله مقابله ایتمش : « هرچه هست ازقامت ناساز بی اندام ماست — ورنه تشریف توبر بالای کس کوتاه نیست »

تَشْریفات { [ع] (تشریف) ك جمعی . دولت آدملرنجه حائز اولدقلری مقام و رتبه‌یه کوره اجراسی مرعی اولان تقدم و تأخر اصولی . تشریفاتی = تشریفاتجی .

تَشْریق { [ع] ضیالندیروب پارلاتمق ، ضیالندیریلوب پارلادلمق . تکبیر تشریق = الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد . ایام تشریق = ذی الحجه‌نك اون برنجی ، اون ایکنجی ، اون اوچنجی کونلری .

تَشْریك { [ع] شریك ایتمك ، ایدلمك : بریسنی تجارته تشریك . بریسنك تجارته تشریکی . § جناب حقه شرك قوشمق : « تنزیه ایکن اقتضای عرفان — تشریکه صاپاری اهل اذعان = آلای بکی زاده ناجی بك »

تِشْرین { [سریانیدن] معروف ایکی آی . برنجیسنه (تشرین اول) ، ایکنجیسنه (تشرین ثانی) دینیلیر . فتح

ايله غلط عد اولنور .

تشعب [ع] شعبه پيدا ايتمك، شعبه‌لنمك: تشعب سلاله . تشعب قبيله . تشعب نهر. جمعى تشعبات .

تشعر [ع] قيللانمق ، قيل پيدا ايتمك: تشعر وجه .

تشعشع [ع] شعشعه پيدا ايتمك ، شعشعه‌لانمق .

تشعل [ع] پارلامه ، طوتيشمه ، آلاولنمه .

تشعيب [ع] شعبه‌لدرمك ، شعبه‌لندیرلك : مسئله‌يى تشعيب . بحثك تشعيبى . جمعى : تشعيبات .

تشعيل [ع] (اشعال) ه بدل قوللانيله بيلير .

تشفى [ع] حقنده غيظى اولان كيمسه‌دن انتقام آلمقله يوره‌كى صوغومق. تشفئ صدر = بعدالانتقام يوره‌كك صوغومق. بو تعبيرك « تشفئ صدرايتدم» يوللو استعمالى مناسبتسزدر . ساده‌جه « تشفى ايتدم» ديمليدر . اما « تشفئ صدر ايچون بويله ياپدم» ديمك طوغريدر .

تشقيق [ع] پارچه پارچه يارمق ، ياردق : صخره‌يى تشقيق . جبلك تشقيقى .

تشكر [ع] شكر ايتمك ، نعمته ، احسانه ، ايلكه مقابل مدحده، ستاده بولنمق: « بيلمم نصل ايليم تشكر!- حيرت » جمعى : تشكرات .

تشكك [ع] شكه دوشمك ، شبهه‌ده قالمق .

تشكل [ع] شكله هيئته كيرمك ، شكل باغلامق . شكللنمك : بومجلس شوقدر اعضادن تشكل ايتمشدر. تشكل وجود انسان . تشكل ابدان . جمعى : تشكلات .

تشمس [ع] كونشه چيقمق ، كونشلنمك : تشمس سرماديده § كونشك تأثيرندن مضطرب ومتأثر اولمق.

تشمل [ع] احرامه بورونمك: تشمل عريان .

تشمم [ع] (استشمام)ه بدل قوللانيله بيلير: قوقلامق .

تشميت [ع] (تسميت) ايله مترادفدر.

تشمير [ع] صيغامق . صيغانمق : پاچه‌لرى تشمير. بيلكلرك تشميرى. (تشمير ساق)و(تشمير ساعد) تعبيرلرى اكثريا (پاچه‌لرى صيغامق) تعبيرينك معناى مجازيسنى افاده ايچون ايراد اولنور.

تشميس [ع] كونشه سرمك، سرلمك، كونشه قويمق ، قونلمق ، كونشه طوتمق، طوتلمق: حنطه‌يى تشميس، چاماشيرك تشميسى ، تشميس بادبان .

تشميع [ع] اريمش بالمومنه باتيرمق، باتيرلمق ، مشمع ايتمك ، ايدلمك: بر بزى تشميع. بر كرباسپاره‌نك تشميعى.

تشميم [ع] قوقلاتمق ، قوقلادلمق : برشكوفه‌يى تشميم . برچيچكك تشميمى . (اشمام)ك ايكنجى معناسنده قوللانلماز .

تشنج [ع] بوروشمق ، بوروشوق اولمق § تشنش دينيلن حالى كسب ايتمك : جلدك تشنجى . ياره‌نك تشنجى .

تشنف [ع] كوپه طاقنمق: « پرلانته كوپه تشنف ايتمش — سو-

سلنمه‌ده پك تكلف ايتمش » .

تشنكان [ف] (تشنه) نك جمعى : تشنكان كربلا . تشنكان زلال معرفت .

تشنكى [ف] تشنه‌لك : دفع تشنكى.

تشنه [ف] صوسز ، صوصامش : « آدمك حالنى هم حالى بيلير- تشنه‌نك حالنى بيلمز سيراب » « جان لعلن ايلر آرزو، يار ايچمك ايستر قانمى - يارب نه‌واديدر بوكيم جان تشنه، جانان تشنه‌در!- باقى ». لب تشنه، تشنه‌لب = دوداغى قوريمش، صوسز، پك صوصامش : باديه پيمايان تشنه‌لب . لب تشنكان باديه . لب تشنكى ، تشنه لبى = لب تشنه‌لك. دل تشنه ، تشنه دل = يوره‌كى حرارتلى: عاشق دل تشنه = يوركى حرارتلى عاشق . دل تشنكى ، تشنه دلى = تشنه‌دللك .

تشكى [ع] (اشتكا)يه بدل قوللانيلير . « كيمدن كيمه ايله‌يم تشكى!»

تشكيك [ع] شكه دوشورمك ، دوشورلمك: برآدمى تشكيك. بريسنك تشكيكى . جمعى تشكيكات .

تشكيل [ع] شكله، هيئته قويمق . قونلمق ، شكل ويرمك : مجلس تشكيلى . جمعى : تشكيلات .

تشلشل [ع] (انشلال) ه بدل قوللانيلير . جمعى : تشلشلات .

تشمر [ع] ايشه حاضرلانمق، صيغانمق: تشمر عمله .

تشنيع [ع] زياده‌سيله ذم وتقبيح. جمعى : تشنيعات .

تشنيف [ع] كوپه طاقمق ، طاقدمق، كوپه‌ايله تزيين : كوش كريه‌يى تشنيف . كوش جاريه‌نك تشنيفى . § تزيين: خبرعافيتكز كوش تحمرى تشنيف ايتدى. « بودر اميد اولنه كوش منيف — خبر عافيتكله تشنيف = منيف پاشا».

تشوش [ع] مشوش اولمق، قارمه قاريشيق اولق : تشوش امور . تشوش اذهان .

تشوق [ع] اضهار شوق ، اظهار آرزو : تشنه‌نك صو ايچمكه تشوقى . كمال تشوق .

تشوير [ع] استيعاب، احتواء، اخفا: « عشق بر فيض حقيقيدركه آندندر مدام - ميده تشوير حرارت، نيده تأثير صدا — فضولى » .

تشويش [ع] قارمه‌قاريشيق ايتمك، ايدلمك : امورى تشويش . اذهانك تشويشى « زوار ! بوكفتكو روامى — تشويش ايديورسكز صفامى» جمعى : تشويشات .

تشويق [ع] شوقه كتيرمك، كتيرلمك ، شوقلندرمك ، شوقلنديرلك : خلقى تحصيل معارفه تشويق. چوجقلرك مكتبه دوامه تشويقى . جمعى : تشويقات .

تشهد [ع] قعده‌ده شهادتينى مشتمل اولان تحياتى اوقومق ، تشهد مقدارى = آز وقت ، مدت قليله : تشهد مقدارى كوروشه بيلدك .

تشهى [ع] اشتهالانمق .

تشهير [ع] شهرتلنديرلك: «حسنكى اشعار مشهوره‌مله تشهير ايلدم»

غير معروف بر آدمك غزته‌لر واسطه‌سيله تشهيرى§ميدانه قويمق، قونلمق: چكمك، چكلمك : بر سلاحى تشهير . بر سلاحك تشهيرى . تشهير سلاح . جمعى : تشهيرات.

تَشَيُّخْ { [ع] اختيارلامق، قوجالمق§ اختيار كبى كورنمك، اختيار طورى طاقنمق « شيئان عجيبان هما ابرد منزغ — شيخ يتصبى وصبى يتشيخ = ايكى شى واردركه بوزدن دها صوغوقدر. برى: اختيار بر آدمك تصبيسى، ديكرى بر صبينك تشيخيدر . » § مشايخدن ايمش كبى كورونمك : شيخ طورى طاقنمق .

تَشَيُّدْ { [ع] مرتفع و محكم اولمق : تشيد بنا .

تَشَيْطُنْ { [ع] شيطانلق ايتمك، شيطنت كارانه حركتده بولنمق .

تَشَيُّعْ { [ع] شيعه‌لق ادعاسنده بولنمق، شيعه‌دن اولمق .

تَشْيِيدْ { [ع] رفيع و محكم قيلمق ، قيلنمق : اركان‌قصرى تشييد، بنياد قصرك تشييدى . جمعى : تشييدات.

تَشْيِيعْ { [ع] بر يردن آيريلوب كيدن آدمى كچيرمك، بر يردن آيريلوب كيدن آدم كچيرلمك: فلان ذاتى تشييع، فلانك تشييعى . ايفاى رسم تشييع . (استقبال)ه‌ده باق .

تَصَابِي { [ع] نسوانك كوكلنى جلب ايده‌جك صورتده معامله‌ٔ عشقبازانه‌ده بولنمق، اظهار عشق .

تَصَاحُبْ { [ع] صاحب چيقمق، صحابت ايتمك ، ايدلك : بر شخصى تصاحب. بريسنك تصاحبى. اكثريا مقام ذمده قوللانيلير . جمعى : تصاحبات . بو معناده (تصحب) دخى مستعملدر.

تَصَادُفْ { [ع] راست كلمك: «بكا قوقلا توب كل رخ اوروجم او ماه بوزدى — بوسنه زهى تصادف رمضان بهاره دوشدى! = ضيا» جمعى: تصادفات. تصادفاً، بالتصادف = تصادف صورتيله، تصادف ايله. تصادفى = راست كله.

تَصَادُمْ { [ع] (مصادمه) يه بدل قوللا- نيله‌بيلير .

تَصَارِيفْ { [ع] (تصريف)ك جمعى.

تَصَاعُدْ { [ع] يوقارى چيقمق، آغمق: اوچورتمه‌نك تصاعدى . بالونك تصاعدى . تصاعد بخار . جمعى : تصاعدات .

تَصَاغُرْ { [ع] كوچك كورنمك ، كوچلمك .

تَصَافُحْ { [ع] (مصافحه)يه بدل قوللا- نيله‌بيلير: بربرينك اللرينى صيقمق.

تَصَالُحْ { [ع] (مصالحه)يه بدل قوللانيله- بيلير.

تَصَالُخْ { [ع] صاغير كبى كورنمك ، صاغيرلق كوسترمك .

تَصَانِيفْ { [ع] (تصنيف)ك جمعى.

تَصَاوِيرْ { [ع] (تصوير)ك جمعى.

تَصَبُّرْ { [ع] (اصطبار)ه بدل قوللانيله- بيلير .

تَصَبِّي { [ع] چوجق طورى طاقنمق ، چوجقلاشمق . (تصابى) معناسنده ده قوللانيله‌بيلير .

تَصْحِيحْ { [ع] صحيح قيلمق، قيلنمق، درجهٔ صحته ايردرمك ، ايرديرلمك : تصحيح روايت . تصحيح نسب§ ياكلشنى طوغرلتمق، ياكلشنى طوغرلتمق: بر كتابى تصحيح . بر غزته‌نك تصحيحى. تصحيح افكار. تصحيح ذهاب. (تصحيح مزاج) تعبيرى‌ده بو معناده‌در. جمعى: تصحيحات .

تَصْحِيفْ { [ع] خطاءً تغيير ايتمك ، خطاءً تغيير ايدلمك. استعمالى يازى‌به مخصوصدر: كلمه‌يى تصحيف . كلمه‌نك تصحيفى. (كوز)ى (كور) ايتمك كبى. جمعى تصحيفات .

تَصَدُّرْ { [ع] صدر مجلسه كچمك ، الك باشه اوطورمق .

تَصَدُّعْ { [ع] طاغلمق، پراكنده اولمق§ ياريلوب چاتلامق: تصدع جبل. (انصداع) دخى بو معناده مستعملدر.

تَصَدُّقْ { [ع] صدقه اوله‌رق ويرمك ، ويرلمك: بر مبلغى تصدق . بر شيئك تصدقى. «متكبرلره كبر ايتمه تصدق صاييلير — ظالمه ظلم و اذا قيلمه عبادت كبيدر = لاء» جمعى: تصدقات .

تَصَدِّي { [ع] شروع ، تشبث : « بيل علتى قبل صكره مداواته تصدى — ضيا » « جوابه ايتمه تصدى سؤالى آكلامه‌دن » .

تَصْدِيرْ { [ع] ديباجه‌لمك، ديباجه‌لنمك: جناب (كعب بن زهير) قصيدهٔ مشهوره‌سنى «بانت سعاد فقلبى اليوم متبول» مصراعيله تصدير ايتمشدر . قصيده‌نك بو يولده تصديرى تشبيب قيلنندر. «يريدر ايلر ايسه‌ك غيرى دعايى تصدير — حقى» جمعى: تصديرات.

تَصْدِيعْ { [ع] باشنى آغريتمق ، باشى آغريدلق : بريسنى تصديع . بر ذاتك تصديعى . (تصديع سر) تعبيرى باش آغريدان تعبيراتندر . جمعى : تصديعات .

تَصْدِيقْ { [ع] كرچكدر ديمك، دينلمك؛ كرچكله‌مك ، كرچكلنمك : بر آدمى تصديق . بر سوزك تصديقى . «بنى تصديق ايدك اولاد! ديورسك اما — باقالم طوغريمى اى سوز ابه‌سى! هر ديديكك» تصديقاً = تصديق صورتيله ، تصديق ايچون. بالتصديق = تصديق ايله.

تَصَرُّفْ { [ع]ديله‌ديكنى ياپمق صورتيله، بالاقتدار اداره : موجوداتده تصرف آلهى . «اسرار خفيه وار بيلنمز — اطوار تصرف خداده»§ فاعل مختار اولمق اوزره ضبط ايتمك ؛ ايدلمك : بر ملك منزلى تصرف . املاكك تصرفى § اسرافسز اداره، اقتصاد : تصرفه رعايت ايدر§ اقتصاده رعايتله آرتيرمق، آرتيرلمق : بر آيده شو قدر غروش تصرف ايتدى. دها زياده‌سنك تصرفى ممكندر. بالتصرف = تصرف ايله. جمعى: تصرفات.

تَصَرُّمْ { [ع] كسب صرامت ايتمك ، جلادتلنمك: تصرم جنكاوران.

تَشْرِيحْ { [ع] آچيق سويلك ، سو- يلنلمك ؛ آچيقدن آچيغه بيان ايتمك، ايدلك : مقصدى تصريح . كيفيتك تصريحى . « دل ويرديكمز ياره نكاه غضبندن — تصريحه مجال اولمدى ايما ايله كچدك — نائلىٔ قديم» « ايما ايله ممكنمى اولور مقصدى افهام — بيلمزميسين اول طائفه تصريحى كرچ آكلار » تصريحاً = تصريح صورتيله . بالتصريح = تصريح ايله . جمعى : تصريحات .

تَصْرِيفْ [ع] تقليب ، كيف مايشا تحويل. حق آتهيده مستعملدر. جمعى اولان (تصاريف) بو معناده قوللانيلير: تصاريف صانع حكيم. تصريف رياح = روزكارلرى برجهتدن ديكر جهته تحويل § صيغه‌لامق، صيغه‌لانمق؛ چكمك، چكلمك: فعلى تصريف. كلمه‌نك تصريفى § صرف: علم تصريف. جمع ديكرى : تصريفات.

تَصَعُّبْ [ع] كوج اولمق ، كوجلشمك: تصعب تعيش.

تَصَعُّدْ [ع] (تصاعد) ه بدل قوللانيلير. جمعى : تصعدات.

تَصْعِيبْ [ع] كوجلشدرمك، كوجلشدرلمك : برايشى تصعيب . بر ايشك تصعيبى . جمعى : تصعيبات .

تَصْعِيدْ [ع] يوقارى چيقارمق ، چيقارلمق ؛ آغدرمق، آغدرلمق. (اصعاد) زياده قوللانيلير .

تَصْعِيرْ [ع] تكبردن ناشى قارشيسنده‌كى آدمه باقيوب يوزينى بر طرفه اكمك : حضرت لقمان اوغلنى تصعيردن تحذير ايتمشدر .

تَصْغِيرْ [ع] كوجلتمك ، كوچلدلمك : صحيفه‌يى تصغير . حرفلرك تصغيرى . جمعى : تصغيرات . اسم تصغير = تصغيره دلالت ايدن اسم : شُوَيْعِر = شاعرجك .

تَصَفِّى [ع] صافيلنمك ، صافيلك پيدا ايتمك ، كسب صفوت ايلمك : تصفئ ماء . تصفئ قلب .

تَصْفِيحْ [ع] ال ايچلرينى بربرينه اورمق، ال چيرپمق ، آلقيشلامق. جمعى : تصفيحات : تصفيحات بدمستانه . تصفيحات قبطيانه .

تَصْفِيرْ [ع] ايصلق چالمق ، سسلنمك جمعى : تصفيرات : تصفيرات پاسبان .

تَصْفِيقْ [ع] قوش قسمى قانادلرينى چيرپمق . (تصفيح) معناسنده ده قوللانيلير. جمعى: تصفيقات .

تَصْفِيفْ [ع] ديزمك ، ديزلمك ، صف حالنه قويمق، قونلمق: عساكرى تصفيف. مكتب شاكردانك تصفيفى. تصفيف جنود. جمعى: تصفيفات.

تَصْفِيَه [ع] طورى ، صافى قلمق ، قيلنمق، صفوت ويرمك، ويرلمك: صويى تصفيه. مشروباتك تصفيه‌سى. تصفيهٔ قلب . تصفيهٔ ديون . يانك تشديديله غلطدر .

تَصْقِيلْ [ع] صيقل اورمق ، اورلمق ؛ جلا ويرمك ، ويرلمك : آيينه‌يى تصقيل . دميرك تصقيلى. جمعى : تصقيلات .

تَصَلُّبْ [ع] كسب صلابت ايتمك ، قاتيلاشمق : تصلب مايع. جمعى: تصلبات .

تَصَلُّفْ [ع] حدندن، اقتدارندن خارج فضل وظرافت ادعاسنده بولنمق: تصلف شهرت پرستان . جمعى: تصلفات . غلظت‌مزاج اصحابنك تصلفاتى هيچ چكلمز. شاعرك نفعى كبى شعرنده كنديسنى اوكمه‌سنه يعنى فخريه سويلمسنه‌ده تصلف اطلاق اولنور .

تَصْلِيبْ [ع] صلابت ويرمك ، ويرلمك ؛ قاتيلاشديرمق، قاتيلاشديرلمق : مايعى تصليب . لبنك تصليبى . جمعى : تصليبات .

تَصْلِيَه [ع] صلوات شريفه كتيرمك . (صلى الله عليه) عباره‌سى وامثالى ايله دعا ايتمك : پيغمبرمزك اسم شريفى ياد اولندقجه تصليه ايدرز. تصليه خوان = تصليه ايديجى: « نام نبوى منتقش لوحهٔ جاندر — دل پيش جليلنده آنك تصليه خواندر» § احراق ايچون آتشه القا : جحيمه تصليه. تشديد ايله غلطدر .

تَصْمِيتْ [ع] (اسكات) ايله مترادفدر .

تَصْمِيمْ [ع] صورت قطعيه‌ده نيت ايتمك، ايدلمك ؛ اجراسنه قطعياً قرار ويرمك ، ويرلمك : بر ايشى تصميم . بر خصوصك تصميمى. جمعى: تصميمات .

تَصَنُّعْ [ع] تكلفله كندى اطوارينى كوزل، ظاهرينى مزين كوسترمك : « نه تصنع بوكه يوق اهل كرامت ديه‌رك — كنديني اهل كرامت طانيدرمش خلقه! — رئيس وهابيان حقنده »

تَصْنِيعْ [ع] برصورت صنعتكارانه‌ده ياپمق ، ياپلمق : بر ماكنه‌يى تصنيع. بر آلتك تصنيعى § ساخته اوله‌رق ياپمق، ياپلمق : بر وقعه‌يى تصنيع. بر يالانك تصنيعى . اكثريا بومعناده قوللانيلير . جمعى : تصنيعات .

تَصْنِيفْ [ع] صنف صنف ايتمك ، ايدلمك؛ طاقم طاقم آييرمق، آييرلمق : مسكوكات مخلوطه‌يى تصنيف . ذخائر مخلوطه‌نك تصنيفى § كتاب ياپمق، ياپلمق : بركتاب تصنيف . بركتابك تصنيفى. (تأليف)دن دون عد اولنور§ تصنيف اولنمش كتاب ، مصنف : بو كتاب فلان ذاتك تصنيفيدر . جمعى اولان (تصنيفات) اكثريا (مصنفات) مقامنده قوللانيلير .

تَصَوُّرْ [ع] ذهنده صورت ويرمك، ويرلمك ؛ ذهنده صورتلندرمك، صورتلنديريلمك. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : برچمنزارى تصور. الم فراقك تصورى . « هر تصور قابل اجراميدر ؟» « تم نزار كوروب قاچه اى رميده غزال — تصور ايت كه هيولاى روح مجنونم نائلئ قديم » تصورى ، تصوريه = تصوردن عبارت ، وجودخارجيسى يوق: امر تصورى . امور تصوريه . جمعى : تصورات .

تَصَوُّفْ [ع] ظاهراً وباطناً آداب شريعتله تحلى ثمره‌سى اوله‌رق انسانده حصوله كلن كمال فيض نبويدن عبارت حال.

تَصْوِيبْ [ع] صوابه نسبت ايتمك ، ايدلمك ، صوابدر ديمك ، دينلمك، (تخطئه) نك ضدى : بررأيى تصويب . برقولك تصويبى . « بوسوزى تخطئه تصويبدن اولى كوردينوز » جمعى: تصويبات .

تَصْوِيتْ [ع] سسلنمك ، سس چيقارمق ، اظهار صوت: تصويت مزمار . تصويت ببغا .

تَصْوِيرْ [ع] صورت ويرمك، ويرلمك، برصورته قويمق ، قونلمق: بر فكرى تصوير . بر وقعه‌نك تصويرى . جمعى : تصويرات : تصويرات شاعرانه§ ترسيم : برچهره‌يى تصوير . برچهره‌نك تصويرى. « نه زيباسك كه صورت باغلاماز تصوير رخسارك ! — تحير صورت ايلر صورنك چكدكجه نقاشى — فضولى» « اهل بهشت جنته كيرمزدى اول پرى‌

تصویر اولنسه طاق درجنت اوستنه — عونی » § ترسیم اولنمش صورت : تصویر جانان. « لوحهٔ تصویرك اولوب بكزه‌دی — بتكده‌یه بیت دل انورم = طاهر المولوی » بو معناده جمعی (تصاویر) كلیر .

تصویغ [ع] صیغه پیدا ایتمك، ایدلمك؛ صیغه صورتنه قویمق، قونلمق: بر كلمه‌یی تصویغ . بر كلمه‌نك تصویغی . (اصاغه) مقامنده‌ده قوللانیلیر . جمعی: تصویغات .

تصحیف [ع] بریرده یازلامق، یازی كچیرمك .

تضاحك [ع] قارشیلقلی كولوشمك : تضاحك اطفال .

تضادّ [ع] بربرینه ضد اولمق § بر عباره‌ده متقابل ایكی معنایی جمع ایتمكدن عبارت برصنعت ادبیه : ای مالك الملك ! دیله‌دیككی اذلال ایدرسین — مأل آیت كریمه . « دائم نظرمده سورومام — همدم بكا هم سرور هم غم » .

تضارب [ع] (مضاربه)یه بدل قوللانیله‌بیلیر . دوكوشمك .

تضاعف [ع] ایكی ویا دها زیاده قات اوله‌رق زیاده‌لشمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : تضاعف سیل . تضاعف غم . جمعی : تضاعفات .

تضجّر [ع] ایچ صیقلمق ، دروننده اضطراب پیدا اولمق .

تضرّر [ع] ضرره ، زیانه اوغرامق .

تضرّع [ع] تذلل ایله یالوارمق . جمعی : تضرعات .

تضریر [ع] ضرره اوغراتمق . (اضرار) زیاده قوللانیلیر .

تضعیف [ع] براوقدر زیاده‌لشدرمك زیاده‌لشدیرلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : برمبلغی تضعیف . اضطرابك تضعیفی . جمعی : تضعیفات .

تضلیل [ع] (اضلال)ه بدل قوللانیلیر . آندن اقوادر .

تضمّن [ع] حاوی ، مشتمل اولمق : بر كتابك تضمن ایتدیكی مسائل . برسوزك تضمن ایتدیكی كنایه .

تضمین [ع] سبب اولدیغی ضرری ، زیانی اوده‌مك ، ضرر، زیان اوده‌تمك: مبالغی تضمین، اشیانك تضمینی § باشقه‌سنك منتخب بر سوزینی كندی سوزی آره‌سنده ایراد ایتمكدن عبارت بر صنعت ادبیه : « بحمدالله زمانكده بقول صبری شاكر — كریبان فلك مهجور دست آه‌شكوادر — نفعی » جمعی: تضمینات.

تضوّع [ع] برشیئك كوزل قوقوسی اطرافه یایلمق : تضوع مسك .

تضیّق [ع] طارالمق ، صیقشمق : مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : تضیق مكان . تضیق زوار. تضیق معیشت.

تضییع [ع] (اضاعه) یه باق . جمعی: تضییعات .

تضییق [ع] طارالتمق ، طارادلمق ، صیقشدرمق ، صیقشدیرلمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : بر قابی تضییق . هوایی تضییق . فكرك تضییقی . جمعی : تضییقات .

تطابق [ع] بربرینه اویمق ، اویغون كلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : تطابق ظرفین . ایكی رأیك تطابقی . جمعی : تطابقات .

تطاول [ع] اوزون اولمق ، اوزامق : تطاول شب هجران . بومعناده

(استطاله) دن زیاده قوللانیلیر § ظلم ، تعدی . جمعی : تطاولات .

تطایر [ع] اوچوشمه ، اوچوشوب طاغلمه § بعض اجسام مایعه وصلبه‌نك حرارتله ویا دیكر صورتله غاز حالنه كچیرلمسی .

تطبّب [ع] كندینه طبیب سوسی ویرمك ، طبیب كبی كورنمك .

تطبّع [ع] طبیعتلنمك : بریسنك طبیعتیله تطبع . جمعی : تطبعات.

تطبیق [ع] اویدرمق ، اویدیرلمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : قابی ظرفه تطبیق . اقوال وافعالك شرعه تطبیقی § قارشیلاشدیرمق ، قارشیلاشدیرلمق. بومعناده (ایله) اداتیله‌استعمال اولنور : مكتوبی مسوده ایله تطبیق . كتابك اصلی‌ایله تطبیقی. جمعی : تطبیقات.

تطبیل [ع] ضرب طبل ، طاوول چالمق .

تطحین [ع] اوكودمك ، اوكودلمك : حنطه‌یی تطحین . شعیرك تطحینی. جمعی : تطحینات .

تطرّب [ع] طوپلانمق، شوقه كلمك : تطرب مولویان .

تطرّف [ع] برطرفه‌چكلمك : تطرف خجل .

تطرّق [ع] یول بولمق، حلول ایتمك: تطرق خلل .

تطریب [ع] (اطراب) ه بدل‌قوللانیلیر . آندن اقوادر .

تطریز [ع] روبه و سائره‌یه كنار ایشله‌مك ، ایشلنمك ؛ كنار كچیرمك ، كچیرلمك : ماشهٔ یسنی اویا ایله تطریز . ماصه اورتوسنك دانتله ایله تطریزی .

تطفّل [ع] طفیلی اولمق § تبعیت ، اتباع .

تطعّم [ع] طاتمق ، طادلمق ، طادینه باقمق ، باقلمق : تطعم طعام.

تطلیق [ع] (اطلاق) ایله معنای اولده مترادفدر .

تطلیه [ع] طلا ایتمك ، ایدلمك ؛ سوروب صیوامق ، سورولوب صیوانمق . تشدید ایله غلطدر .

تطمین [ع] اطمینان ویرمك، ویرلمك، مطمئن ایتمك ، ایدلمك : قلبی تطمین. نفسك تطمینی. جمعی: تطمینات.

تطوّع [ع] نافله نماز قیلمق . تطوعاً = تطوع صورتیله ، نافله اوله‌رق .

تطوّق [ع] بوینه كردنلك و سائره طاقنمق، طاقینلمق: بر كردنلكی تطوق . بردیزی اینجونك تطوقی .

تطویق [ع] بوینه كردنلك و سائره طاقمق ، طاقلمق : بر كردنلكی تطویق . بردیزی اینجونك تطویقی.

تطویل [ع] اوزاتمق ، اوزادلمق . اكثریا سوز حقنده قوللانیلیر: بحثی تطویل . مقاله‌نك تطویلی . تطویل كلام . جمعی : تطویلات .

تطهّر [ع] مادی ومعنوی تمیزلنمك، پاكلنمك : تطهر بدن . تطهر قلب . اوساخدن تطهر. مناهیدن تطهر جمعی : تطهرات .

تطهیر [ع] مادی ومعنوی تمیزله‌مك ، تمیزلنمك. پاكله‌مك ، پاكلنمك: جامه‌یی تطهیر . قابك تطهیری . تطهیر قلب . ادناسدن تطهیر. ذنوبدن تطهیر. جمعی : تطهیرات .

تطيّب [ع] قوقولوشى ايله قوقولانمق، قوقو سورنمك : تطيب سنت سنيه‌در .

تطيّر [ع] (تشأم) ايله مترادفدر.

تطييب [ع] خوش ايتمك ، ايدلك : خاطرى تطييب. خاطرك تطييبى « ممنونى‌يز صبانك كلدكجه كوى ياره — تطييب خاطر ايلر اوغرار بوخاكساره — فصيح » § كوكلنى خوش ايتمك، كوكلى خوش ايدلك : بر ذاتى تطييب. بر فقيرك تطييبى . جمعى : تطييبات .

تظاهر [ع] بربرينه كورنمك، طرفيندن ظهور ايتمك : دكيزده ايكى فيلونك تظاهرى. جمعى: تظاهرات § بربرينه ياردیم ايتمه، تعاون .

تظرّف [ع] ظرافت طاسلامق ، ظرافت صاتمق .

تظلّل [ع] (استظلال) ايله مترادفدر.

تظلّم [ع] ظالمك ظلمندن تشكى، اظهار مظلوميت. (اظهار تظلم) دنيله‌من. جمعى: تظلمات .

تظليل [ع] كولكه‌لندرمك ، كولكه‌لنديرلك ، كولكه آلتنه آلمق آلنمق : بر آغاج، آلتنده بولنانلرى تظليل ايدر . قويون سوريسنك تظليلى . تظليل ارباب تفرج .

تظنّن ، تظنّى [ع] ظن ايله ايش كورمك، اعمال ظن : تظنى مانع توفيق اوله‌بيلير. ايكنجيسنك جمع اولان (تظنيات) تخفيف يا ايله‌در.

تظهير [ع] آرقه‌يه آتمق ، آتلمق ، اهمال: تظهير امر عسير. جمعى: تظهيرات .

تعادل [ع] بربرينه عديل اولمق ، بربرينه دنك كلمك . اشخاص واشياده قوللانيلير: ايكى مبارزك تعادلى. ايكى يوكك تعادلى. جمعى تعادلات.

تعادى [ع] (معادات) ه بدل قوللانيلير . جمعى اولان (تعاديات) تخفيف ايله‌در.

تعارض [ع] حكمجه بربرينه ضد ، مخالف اولمق : تعارض دليلين. ايكى ادعانك تعارضى . جمعى : تعارضات .

تعارف [ق] بر شيئى هر كس بيلمك ، بر شى جمله‌جه معروف اولمق : حافظ شيرازينك تعارفى. بر وقعه‌نك تعارفى. (معارفه) يه بدل دخى قوللانيله‌بيلير. بربرينى طانيمق: تعارف مسلمين .

تعاسر [ع] (تعسر)ه بدل قوللانيله‌بيلير .

تعاشر [ع] (معاشرت) ه بدل قوللانيله‌بيلير .

تعاضد [ع] قول قوله طوتمق ، بربرينه قول ويرمك ، قول ويرشمك . اكثريا (تعاون) مقامنده قوللانيلير .

تعاطف [ع] بربرينه محبت ، شفقت كوسترمك: تعاطف پدر وفرزند، تعاطف مادر ودختر § معطوف ومعطوف عليه اولمق ، عطفلاشمق : تعاطف كلمتين. جمعى: تعاطفات .

تعاطى [ع] بربرينه ويرمك، ويرشمك : تعاطئ افكار . تعاطئ اوراق، تعاطئ اقداح .

تعاظم [ع] نظرده بيومك ، بيوك كورنمك: ايفل قله‌سنك تعاظمى، تعاظم جبال. تعاظم امواج . « كوكلم بيودوب

تعاظم ايدن — پرجوش اوليور تلاطمكدن — دريايه خطاب »

تعاقب [ع] بربرينك آردى صيره يورومك . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: تعاقب امواج. تعاقب ليل ونهار. تعاقب تبشيرات . تعاقب غم وشادى .

تعاقد [ع] (معاقده) يه بدل قوللانيلير .

تعالم [ع] بر شيئى هر كس بيلمك ، بر شى جمله‌جه معلوم اولمق . (تعارف) دن اقوادر: تعالم اختلاف مواسم. تعالم شمس .

تعالى [ع] يوكسك اولمق ، يوكسلمك ، اكثريا معنوياتده قوللانيلير : « اعداسنك آلچاقلغى ايتدكجه توالى — ايلر اوضيا كستر آفاق تعالى — شان پيغمبريده » « تعالى ايلرم وحدتسراى يار عاليدر — وصفى » تعالى پرور = تعالى‌يى التزام وترويج ايديجى: « تعالى پرورم، نشر ايتديكم افكار عاليدر » (تعلى) دن اقوادر .

تعامل [ع] تعشير وسائره كبى خصوصاتده‌كى معامله ، صورت اجرا: تعامل قديم . جمعى : تعاملات .

تعامى [ع] كورمز كبى كورنمك ، كورمزلنمك ، كورلك طاقنمق : خذلهٔ قريش معجزات نبويه‌دن تعامى ايدرلردى .

تعانق [ع] (معانقه) يه بدل قوللانيله‌بيلير : قوجاقلاشمق. بربرينك بوينه صارلمق .

تعاون [ع] بربرينه معاونت ايتمك ، ياردیملاشمق : سعادت عموميه‌نك يكانه مدار حصولى تعاوندر . « بشره شان ويرن تعاوندر» جمعى: تعاونات . (تناصر) ه‌ده باق .

تعاويذ [ع] (تعويذ) ك جمعى: تعاويذ صبيان . نسخه‌لر

تعاهد [ع] (معاهده) يه بدل قوللانيله‌بيلير . جمعى : تعاهدات .

تعب [ع] زحمت ، مشقت : تعب راه . تعب تحصيل . استحقار تعب . « جورى كوكلمدر چكن كوزدر كورن رخسارينى — الله الله كام آلان كيمدر چكن كيمدر تعب ! — فضولى »

تعبّد [ع] عبادت ايتمك، قوللق ايتمك: « جناب حقه تعبدله روح اولور متعالى - اولور آنكله ميسر اولورسه نيل معالى» جمعى : تعبدات .

تعبّس [ع] صورتى اكشتمك، اكشى يوز كوسترمك. جمعى : تعبسات

تعبير [ع] لفظ ايله ، عباره ايله بيان : حسن تعبير . سوء تعبير. «دهن تنكنه بر سوزى بولنماز اما - هنر اول نكتهٔ سربسته‌يى تعبيرده‌در = سرى اسكدارى « تعبير ايده‌مم دها نه‌لر وار ! - غالب » § لفظ ، عباره : « حسنى بالاتر ايدر جامه دوشنجه جسبان - نوعروس سخنه رونق تعبير ويرر - راغب » § دوش يورمق، يورلمق: بر رؤيايى تعبير. بر رؤيانك تعبيرى. تعبير رؤيا. جمعى: تعبيرات .

تعبيه [ع] مواقعنده عسكرى يرلى يرينه قويوب آماده ايتمك. عسكر يرلى يرينه قونيلوب آماده ايدلك : بر بلوك تعبيه. بر طابورك تعبيه‌سى. تعبية الجيش = تعبيهٔ عسكر فنى . تشديد ايله غلطدر . (طابيه) بوندن محرفدر .

تعجّب [ع] (استعجاب) ايله مترادفدر.

تعجّل { [ع] عجله ايتمك ، عجله‌جيلك ايتمك . جمعى تعجلات .

تعجّن { [ع] خميرلشمك، خمير حالنه كلمك: تعجن دقيق .

تعجيب { [ع] (اعجاب) ايله مترادفدر. آندن اقوادر .

تعجيز { [ع] صيقنتى ويرمك ، ويرلك ، جانني صيقمق ، جانى صيقلمق، واحتمز ايتمك ، ايدلك: برآدمى تعجيز. برذاتك تعجيزى . جمعى: تعجيزات.

تعجيل { [ع] عجله ايتمك : نچون تعجيل ايديبيورسكز ؟ بويله شيلرده تأنى اولادر § عجله ايتدرمك ، ايتدير-لمك ، عجله ايله ياپديرلمسنى ايستمك ، عجله ايله ياپلمسى ايستنلمك: ايشلرى تعجيل، امور مهمه‌نك تعجيلى. جمعى : تعجيلات.

تعجيم { [ع] (اعجام) ايله مترادفدر.

تعجين { [ع] خميرلشديرمك ، خميرلشد-يرلمك ، خمير حالنه كتيرمك ، كتيرلمك : دقيق تعجين . دقيقك تعجينى.

تعداد { [ع] صايمق ، صايلمق : آنو-نلرى تعداد. قنديللرك تعدادى. « اولور اوصاف كمالى رقه كنجيده — كونشك ذره‌سنى ممكن اولورسه تعداد — نعت شريف — نابى » « خلعك اوستنده اولان حق اولماز تعداد — وله »

تعدّد { [ع] بردن زياده اولمق، برقاچ دانه اولمق: تعدد آله . تعدد زوجه .

تعدّى { [ع] ظلم ايتمك : جنكيزك اهل اسلامه تعديسى § تجاوز ايتمك ، كچمك: بو فعل ايكى مفعوله تعدى ايدر . جمعى اولان (تعديات) تخفيف يا ايله‌در.

تعديد { [ع] (اعداد) ه بدل قوللا-نيله‌بيلير : تعديد آلات . تعديد اسلحه .

تعديل { [ع] معتدل قيلمق ، قلنمق ، ايكى طرفنى برابر ايتمك، ايكى طرف برابر ايدلمك: ترازوبى تعديل. ميزانك تعديلى§ اعتدال حالنه كتيرمك، كتيرلمك : تعديل مزاج. تعديل دم . تعديل حدت . جمعى: تعديلات .

تعديه { [ع] متعدى قيلمق ، قيلنمق : بر فعلى تعديه . فعلك تعديه‌سى. تركجه‌ده (در) ادات تعديه اولور . تشديد ايله غلطدر .

تعذّر { [ع] ممكن اولمامق ، محال اولمق : تعذر جمع اضداد . تعذر ارتفاع نقيضين .

تعذيب { [ع] عذابه كرفتار ايتمك ، اشكنجه ايتمك، ايدلمك : روحى تعذيب. روحك تعذيبى. تعذيب حيوان. جمعى: تعذيبات .

تعذير { [ع] عذر كاذب ايراد ايلمك ، ساخته عذر درميان ايتمك . جمعى: تعذيرات .

تعذيل { [ع] لوم ، تعييب . جمعى : تعذيلات .

تعرّس { [ع] زوج زوجه‌سنه اظهار محبت ايلمك . جمعى : تعرسات.

تعرّض { [ع] ايلشمك، طاقلمق . تعرضى =(تدافعى) نك ضدى : جنك تعرضى . جمعى: تعرضات .

تعرّف { [ع] تتبع ثمره‌سى اوله‌رق وقوف، تتبعله كسب وقوف: تعرف اسرار قرآن .

تعرفه { [ع] تعريفنامه ، تعريفى مشتمل ورقه .

تعرّق { [ع] ترله‌مك .

تعرّى { [ع] صويمق ، چيپلاق اولمق . ماديات و معنوياتده قوللانيلير : البسه‌دن تعرى . رذائلدن تعرى . فضائلدن تعرى .

تعريب { [ع] عربجه‌لشدرمق ، عربجه-لشديرلمق : بركله‌يى تعريب . براسمك تعريبى . جمعى : تعريبات .

تعريض { [ع] كنايه طريقيله اداره كلام ، كنايه طريقيله انهام مرام : « تعريضدر رقيبه كركل ! سوز سكا دكل — نابى » « بزه تعريض ايدنه بز دخى تعريض ايدرز » جمعى: تعريضات .

تعريف { [ع] اطرافيله آكلاتمق ، آكلادلق ، اطرافيله‌بيلدرمك، بيلديرلمك : برمسئله‌يى تعريف. برموتعك تعريفى § برشيئك ماهيتنى بيلديرن عباره: ادبياتك تعريفى § معرفه قيلمق ، قيلنمق: كله‌يى تعريف . كله‌نك تعريفى . جمعى : تعريفات .

تعريق { ترلتمك ، ترله‌دلمك .

تعريه { [ع] صويمق، صويلمق، چيپلاق ايتمك ، ايدلمك . ماديات‌ومعنو-ياتده قوللانيلير : صبى‌يى اثوابدن تعريه . بريسنك تهمتدن تعريه‌سى . تشديد ايله غلطدر .

تعزّب { [ع] اولنميوب اركن طورمق .

تعزّز { [ع] عزت ، شرف كسب ايتمك، عزتمند اولمق § عزتلنمك، عز-تفروشلق ايتمك .

تعزّل { [ع] (انعزال) ايله مترادفدر .

تعزير { [ع] لوم ، توبيخ ، تأديب . جمعى : تعزيرات .

تعزيز { [ع] (اعزاز) ايله مترادفدر . آندن اقوادر . جمعى : تعزيزات

تعزيل { [ع] (عزل)ه بدل قوللانيله‌بيلير.

تعزيه { [ع] برمصيبت وقوعنده صبر وتحمله ترغيب: برمصيبت زده‌يى تعزيه. پدرى وفات ايدن برذاتك تعزيه‌سى. اسلوب فارسى اوزره (تعزيت) صورتنده قوللانيلير . ايكيسى‌ده تشديد ايله غلطدر.

تعسّر { [ع] كوچ اولمق ، كوجلشمك : تعسر مرور . تعسر تحرير .

تعسير { [ع] كوجلشدرمك ، كوجلشد-يرلمك : امورى تعسير، امورك تعسيرى . (تصعيب) زياده قوللانيلير .

تعسيل { [ع] بال قاتمق ، باللامق ، باللاندرمق : تعسيل كلام .

تعشّق { [ع] عاشق اولمق .

تعشير { [ع] اونده برينى آلمق ، اونده برى آلنمق : مزروعاتى تعشير. محصولاتك تعشيرى § اونه ابلاغ § اونه تقسيم . جمعى تعشيرات .

تعصّب { [ع] عادات و سائره‌ده ثبا- تكارانه طرفدارلق، غيرتكشلك يولنى طوتمق : تعصب ايكى درلو اولور. برى ممدوح ، ديكرى مذمومدر . « معناسزه معنالى دير اصحاب تعصب » مصراعيله « اولمش انسانه تعصب براوكو-للاز علت = شناسى » مصراعى تعصب مذموم حقنده‌در . تعصبكار = تعصبجى، تعصب ايدیجى. تعصبكارانه = تعصبكار-جه‌سنه . تعصبكارى = تعصبكارلق .

تَعْصِير [ع] ايچنده‌كی شیئی چیقارمق ایچون صیقمق ، ایچنده‌كی شی چیقارلمق ایچون صیقلمق : زیتونی تعصیر . اوزومك تعصیری . جمعی : تعصیرات .

تَعَطُّر [ع] كوزل قوقو ایله قوقولانمق : تعطرثیاب § كوزل قوقو ، عطرسوریمك : تعطر نسوان .

تَعَطُّس [ع] آقصیرمق .

تَعَطُّف [ع] اسیركه‌مك ، شفقت ایتمك ، احسان ایتمك . جمعی تعطفات .

تَعَطُّل [ع] ایشسزقالمق: تعطل عمله § معطل اولمق ، ایشله‌مز اولمق : تعطل آسیاب .

تَعْطِير [ع] معطر قیلمق ، قیلنمق ، كوزل قوقولو ایتمك ، ایدلك : جامه‌یی تعطیر . صاچلرك تعطیری . تعطیر مشام .

تَعْطِيس [ع] آقصیرتمق ، آقصیردلمق .

تَعْطِيش [ع] صوصاتمق، صوصادلمق . (اعطاش)دن اقوادر .

تَعْطِيل [ع] بوشلامق، بوشلاتمق: ایشی تعطیل . ایشلرك تعطیلی . تعطیل اشغال § ایشدن كوچدن فارغ قیلمق ، قیلنمق، ایشلتمه‌مك، ایشله‌دلمه‌مك: عمله‌یی تعطیل . فابریقه‌نك تعطیلی . تعطیل مكتب . ایام تعطیل . مدت تعطیل§ طوردرمق . طوردیرلمق: تعطیل حركت . تعطیل چرخ جمعی: تعطیلات .

تَعَظُّم [ع] بیوكلك صاتمق ، عظمت فروشلق ایتمك ، قورلمق. جمعی : تعظمات .

تَعْظِيم [ع] بیوكله‌مك ، اولولامق ، بر شیئی بیوك عد ایتدیكنه دلالت ایده‌جك صورتده طاورانمق: اهل قرآنه تعظیم . قرآن عظیمه تعظیم . « تعظیم ادبن بیلیر سرشكم ـ دامانكه سر- پیلیر سرشكم. تعظیماً = تعظیم صورتیله، تعظیم ایچون: تعظیماً قیام . جمعی: تعظیمات .

تَعَفُّف [ع] عفتلی اولمق ، التزام عفت ایتمك .

تَعَفُّن [ع] فنا قوقمق . جمعی: تعفنات .

تَعَقُّد [ع] دوكلنمك ، معقد ،مغلق اولمق : تعقدر شته . تعقدكلام .

تَعَقُّل [ع] (تفهم)ه باق .

تَعَقُّب [ع] آردی صره كیتمك ،آردی صیره كلمك: (منثور، نظر برقدم سكوت ادیبانه ایله تله ماقی تعقیب ایدر ایدی) یوسف كامل پاشا § آردینه دوشمك ، دوشلمك : اشقیایی تعقیب . فراریلرك تعقیبی . جمعی تعقیبات .

تَعْقِيد [ع] دوكوملمه‌مك، دوكوملنمك§ عباره‌یی مغلق ایتمك ، عباره مغلق ایدلمك: كلامی تعقید. سوزك تعقیدی =«تعقید وركیكه اوغراماز هیچ ـ ایلر اوقودقجه طبعی تهییج = ضیا پاشا » § عباره‌ده مغلقلق ، عدم وضوح: تعقید لفظی . تعقیدمعنوی . جمعی : تعقیدات .

تَعْقِيم [ع] عقیم وثمره‌سز براقمق .

تَعَكُّس [ع] معكوس اولمق ، ترسنه دونمك : روز كارك شدتندن شمسیه‌نك تعكسی .

تَعَلُّق [ع] ایلیشكی ، مناسبتی اولمق: اوایشك بزه تعلقی یوق. بوآدمك سزه تعلقی وارمیدر؟ بو خدمت بزه تعلق ایدر وظائفدندر § سومك، محبت ایتمك :

قلبك برشیئه تعلقی . تعلق‌دل . فی‌الاصل (آصلمق) معناسنه‌در . جمعی اولان (تعلقات) (متعلقات) ه بدل قوللانیلیر .

تَعَلُّل [ع] برخصوصك اجراسنی تأخیر ایچون بهانه درمیان ایتمك . بهانه درمیان ایدرك برخصوصك اجراسنی تأخیر. جمعی : تعللات .

تَعَلُّم [ع] علم حاصل ایتمك ، ایدلك ، اوكره‌نمك ،اوكره‌نلمك: برفنی تعلم. برعلمك تعلمی . تعلم علم كتابت .

تَعَلُّن [ع] علانیه چیقمق ، علنی اولمق، آشكاراولمق : برخصوصك تعلنی ، تعلن محاسده . تعلن خصومت .

تَعَلِّی [ع] (اعتلا) ایله مترادفدر . جمعی اولان (تعلیات) تخفیف یا ایله‌در .

تَعْلِيق [ع] آصمق ، آصلمق . اشیا حقنده قوللانیلیر: لوحه‌یی دیواره تعلیق . قیلیجك مسماره تعلیقی § آصنتیده براقمق ، براقلمق : مذاكره‌یی فلان‌ذاتك ورودینه تعلیق . ایشك فردایه تعلیقی " بز دیوردق‌كه بو ایشلر كورولور بر كونده‌ـ ایندی فردالره تعلیق برآویختنی» خط معروف . جمعی‌اولان (تعلیقات) بر كتابك مندرجاتنی ایضاح واصلاح یوللو جابجا یازیلان‌ملاحظات‌معناسنده مستعملدر.

تَعْلِيل [ع] علت اولمق اوزره كوسترمك ، كوسترلمك ، بیان علت،بیان‌سبب : ارتكاب اولنان‌برحركت نابجایی مجبوریتله تعلیل . عدم ورودك كیفسزلكله تعلیلی . حسن‌تعلیل=براعتبار لطیفه مستند اوله‌رق بر خصوص ایچون غیر حقیقی علت مناسبه درمیان ایتمكدن عبارت برصنعت ادبیه : « كللر قیزارر ـ شرم ایله اول غنچه كولنجه — فطنت » جمعی : تعلیلات .

تَعْلِيم [ع] اوكره‌تمك، اوكره‌دلك : بر فنی تعلم ، بعض مسائلك تعلیمی. « كاشانه بوذوقی تعلیم ایت — رحمت‌حق خلقه تعمیم ایت » § حركات عسكریه‌نك اوكره‌تیلمه‌سی ، اوكره‌نیلمه‌سی : پیاده تعلیمی . جمعی اولان (تعلیمات) اكثریا بر مأموره صورت حركتنی مبین اولمق اوزره تحریراً ویا شفاهاً ویریلن اوامر وبواوامری حاوی ورقه معناسنده قوللانیلیر .

تَعْلِين [ع] علانیته چیقارمق، چیقارلمق ، آشكار ایتمك ، ایدلك : معاشقه‌یی تعلین . منافرتك تعلینی . تعلین رذالت . تعلین‌كرامت .

تَعْلِيَه [ع] (اعلا) یه بدل قوللانیله بیلیر . آندن اقوادر . مكتوب حقنده(تحریرعنوان) معناسنده مستعملدر. تعلیهٔ نامه= تحریرعنوان‌مكتوب. تشدید ایله غلطدر .

تَعَمُّد [ع] بیله‌رك ، عزم ذهنی ایله شروع. تعمداً= تعمد صورتیله : تعمداً قتل . تعمدی = تعمد ایله اولان: قتل تعمدی . جمعی : تعمدات .

تَعَمُّق [ع] ده‌رینلشمك : تعمق چاه . تعمق بحث § ده‌رینه كیتمك، ده‌رینه طالمق. بومعناده اكثریا معنویاتده قوللانیلیر: بحثده تعمق. برمسئله‌یی تحقیقده تعمق . جمعی : تعمقات .

تَعَمُّم [ع] عمومی‌اولمق ، جمله‌یه شامل اولمق : تعمم احسان الهی . معارفك تعمی .

تَعَمِّی [ع] كوراولمق ، اعمی اولمق .

تعمید [ع] واقیزایتمك : رسم تعمید .

تعمیر [ع] بوزوق شیئی دوزه‌لتمك ، بوزوق شی دوزه‌لدلمك : بربنایی تعمیر . برخطانك تعمیری . «ایله خاطرلری تعمیره شتاب – ایله‌مه عرش الهی‌یی خراب = نابی » « هر کسی راروی درتعمیر دیوار خودست — صائب » = هرکس کندی دیوارینی تعمیرایتمکه باقار . عربیده اولدیغی کبی معمر ایتمك معناسنده قوللانلماز . جمعی : تعمیرات .

تعمیق [ع] ده‌رینلشدرمك . ده‌رینلشدیر-لك : صیغلغی تعمیق . نهرك تعمیقی . تعمیق فکر . تعمیق بحث . جمعی : تعمیقات .

تعمیم [ع] عمومی قیلمق ، قیلنمق ؛ جمله‌یه شامل ایتمك ، ایدلمك : برامری تعمیم . معارفك تعمیمی . تعمیماً = تعمیم صورتیله : تعمیماً بیلدیریلدی . جمعی : تعمیمات .

تعمیه [ع] ستر ، اخفا . ابجد حسابنجه ارائه‌سی مقصود اولان عدددن اکسیك یاخود زیاده کلن تاریخ منظومده ضمی ویا تنزیلی اقتضا ایدن عددی ایما معناسنده استعمالی شایعدر . مثلا سرورینك (۱۲۰۶) عددینی کوسترمسی مطلوب اولان « روح عیسی ایتدی افلاکه عروج » مصراعی (۱۲۰۵) عددینی کوسترمکده اولدیغندن « آسمان تاریخه قیلدی سرفرو » تعمیه‌سیله یعنی (آ) نك دلالت ایتدیکی (۱) عددینك ضمیله تاریخ اکمال ایدلمشدر . تشدید ایله غلطدر .

تعنت [ع] خطاجولق ایتمك ، اوته‌کینك بریکینك خطاسنی طوتمق ، یا کلشنی بولمق سوداسنده بولنمق .

تعند [ع] عناد ایتمك ، دیدیکندن دونمه‌مك . جمعی : تعندات .

تعنی [ع] زحمت چکمك ، زحمتلی بر ایشی اوزرینه آلمق : « چکمه بیهوده زحمت ای مطرب — بوتغنی دکل تعنیدر »

تعنیف [ع] شدتله تکدیر ، شدتله توبیخ . جمعی : تعنیفات .

تعوج [ع] اکری اولمق ، اکرلك : تعوج نهال . (اعوجاج) (ایتمك) ماده‌سیله قوللانلدیغی حالده بو قوللانیلیر .

تعود [ع] (اعتیاد) ایله مترادفدر .

تعوذ [ع] (استعاذه) ایله مترادفدر .

تعوض [ع] عوض ، بدل آلمق ، عوض ، بدل اوله‌رق آلمق ، آلنمق : بر شیئی تعوض . برشیئك تعوضی .

تعوق [ع] اویالانوب اکلنمك . کجکمك : برایش ایچون کونده‌ریلن آدمك تعوقی . برایشك تعوقی

تعویج [ع] اکمك ، اکلمك ، اکرلتمك ، اکرلدلك : بر فدانی تعویج . بردالك تعویجی .

تعوید [ع] معتاد ایتدرمك ، ایتدیرلمك : اطفالی تأدبه تعوید . کبوترك عودته تعویدی .

تعویذ [ع] نظر ده‌کمك کبی مضراتدن مصون اولمق ایچون استصحاب اولنان نسخه ، حمائل : تعلیق تعویذ . تعویذ چشم بد . تعویذ عین کمال .

تعویض [ع] عوض ، بدل ویرمك ، عوض ، بدل اوله‌رق ویرمك ، ویرلمك : برمبلغی تعویض . برمبلغك تعویضی . تعویضاً = تعویض صورتیله . جمعی : تعویضات .

تعویق [ع] اویالاندیروب اکلندرمك ، کجکدرمك ، کجکدیرلمك : برآدمی تعویق . برایشك تعویقی . جمعی : تعویقات .

تعهد [ع] اوزرینه آلمق ، اجراسی ایچون سوز ویرمك ، ویرلمك : برخصوصی تعهد . بر ایشك تعهدی ، جمعی : تعهدات .

تعیش [ع] یاشامق ، کچنمك : مدار تعیش . طرز تعیش . تعیش مسعودانه . تعیش سفیلانه .

تعین [ع] عیان اولمق ، آشکار اولمق ، میدانه چیقمق : « ابتدا حق تبین ایتمه‌لیدر – حقلی حقسز تعین ایتمه‌لیدر » . تعین مقصد . تعین مسلك § قدرت الهیه‌نك مظاهرده عیان اولمسی § میدان چیقمق ، بللی باشلی آدم اولمق : « بولماسون یارب تعین ناکسان دن بری = راغب » جمعی : تعینات .

تعییب [ع] عیبلامق ، عیبلانمق : بر شخصی تعییب . بر حرکتك تعییبی . جمعی : تعییبات .

تعییر [ع] قباحتی یوزینه اوره‌رق اوتاندرمق ، قباحتی یوزینه اوریله‌رق اوتاندیرلمق : برمستکبی تعییر . برمختلسك تعییری . جمعی تعییرات .

تعییش [ع] (اعاشه) یه بدل قوللانیله بیلیر .

تعیین [ع] معین ، بللی ایتمك ، ایدلمك : برذاتی برمأموریته تعیین . وقت ملاقاتك تعیینی § عسکره ویریلن مأکولات . جمعی اولان (تعیینات) بومعناده مستعملدر .

تغابن [ع] بربرینی آلداتمق ، آلدا-دشمق : یوم التغابن ، یوم تغابن = قیامت کونی .

تغافل [ع] غافل کورنمك ، غافل کبی طاورانمق : تغافل خبیر . تغافل مغفلانه . « کوزلرم ناجی نصل بیکانهٔ خواب اولسون — کوزلرندن کوردیکم یارك تغافل خوابیدر » جمعی : تغافلات .

تغالب [ع] (مغالبه) یه بدل قوللانیله بیلیر .

تغامز [ع] بربرینه کوز اوجیله اشارت ایتمك ، کوز اوجیله اشارت ایدشمك . جمعی : تغامزات .

تغایر [ع] (مغایرت)ه بدل قوللانیلیر . جمعی : تغایرات .

تغایظ [ع] (مغایظه) یه بدل قوللانیلیر . جمعی : تغایظات .

تغبیر [ع] توزه بولامق ، بولانمق : سیرحیلری تغبیر . پیاده‌لرك تغبیری . تغبیر البدن . تغبیر چهره § کوجندرمك ، مغبر ایتمك ، ایدلمك : تغبیر خاطر . تغبیر احبا . جمعی : تغبیرات .

تغدی [ع] غدالانمق ، بسلنمك : صبی والده‌سنك سودیله تغدی ایدر . اصلی (تغذی) در . جمعلری اولان (تغدیات) و (تغذیات) تخفیف یا ایلهدر .

تغدیه [ع] غدالاندرمق ، غدالاندیرلمق ، بسلامك ، بسلنلمك : برصبی یی تغدیه . بر صبینك تغدیه‌سی . اصلی (تغذیه) در . تشدید ایله غلطدر .

تغرب [ع] (اغتراب) ه بدل قوللانیله بیلیر .

تغرد [ع] لطیف بر صورتده نغمه پرداز اولمق ، اکثریا قوش حقنده قوللانیلیر : تغرد عندلیب . تغرد قمری تغرد مرغان . جمعی تغردات .

تغرّز [ع] (اغترار) ه بدل قوللانیله بیلیر .

تغریب [ع] غربته کوندرمك ، کوندرلك ، وطنندن جدا ایتمك ، ایدلك . نفی و تغریب .

تغرید [ع] (تغرد) ایله مترادفدر .

تغریس [ع] (اغراس) ه بدل قوللانیله بیلیر .

تغریق [ع] برنجی معناسنده (اغراق) ایله مترادفدر .

تغریم [ع] اداسی لازم اولان شیئی اودەتمك ، اداسی لازم اولان شی اودەدلك : دینی تغریم . داینك تغریمی .

تغزّل [ع] شاعر غزل سویلمك ، غزل یازمق : تغزل تغزل دکلدر — اکرم . نفی قصیدەلرنده تغزل ایدر . جمعی : تغزلات : تغزلات فضولیه .

تغزیه [ع] غزا ایتدیرمك ، ایتدیرلك (اغزا) مترادفیدر . تشدید ایله غلطدر .

تغسّل [ع] (اغتسال) ه بدل قوللانیله بیلیر .

تغشّی [ع] بورنمك ، اورتنمك § غشی اولمق ، غشی حالنه کلمك : تغشی مستمعین .

تغشیه [ع] اورتمك ، اورتلك . بو معناده (اغتشا) ایله مترادفدر § غشی ایتمك ، ایدلمك ؛ غشی حالنه کتیرمك ، کتیرلك . تشدید ایله غلطدر .

تغشیش [ع] قاریشدیرمق ، بر شیئك صافیت و خالصیتنی ازاله ایتمك .

تغصّب [ع] (اغتصاب) ه بدل قوللانیله بیلیر : تغصب اصحاب تعصب .

تغفّل [ع] (تغافل) ایله مترادفدر .

تغفیل [ع] غافل آولامق ، آولانمق : دشمنی تغفیل ، اشقیانك تغفیلی . جمعی : تغفیلات .

تغطیه [ع] (اغطا) ایله مترادفدر . آندن اقوادر . تشدید ایله غلطدر .

تغلّب [ع] بغیر حق استیلا . تحکم : وقتیله درەبکلرینك تغلبی . جمعی تغلبات .

تغلّط [ع] غلطه دوشمك ، یاکلمق : تغلط لغویون . جمعی : تغلطات .

تغلّی [ع] غالیه سورنمك ، تطیب .

تغلیه [ع] ایکنجی معناسنده (اغلا) ایله مترادفدر . آندن اقوادر . تشدید ایله غلطدر .

تغلیط [ع] غلطه نسبت ایتمك ، ایدلمك ، غلط ایتدی دیمك ، دینلمك : حضرت شیخ اکبر جناب ابو حامدی تغلیط ایتمشدر . بویله بیوك ذاتلرك تغلیطی کوچکلرك حدی دکلدر § غلطه دوشورمك ، دوشورلمك ؛ یاکلتمق ، یاکلدلق : اذهانی تغلیط . ساده دلانك تغلیطی . جمعی : تغلیطات .

تغلیظ [ع] (اغلاظ) ه بدل قوللانیلیر . آندن اقوادر . جمعی : تغلیظات .

تغلیف [ع] غلافه قویمق ، قونلمق : برسیفی تغلیف . بر خنجرك تغلیفی . اسلحەیه مخصوص دکلدر .

تغلیق [ع] (اغلاق) ایله مترادفدر . آندن اقوادر . جمعی : تغلیقات .

تغمید [ع] قینه قویمق ، قونلمق : تغمید سیف ، تغمید خنجر . اسلحەیه منحصردر .

تغمیس [ع] (غمس) ه بدل قوللانیله بیلیر . دالدیرمق ، باطیرمق . آندن اقوادر .

تغنّج [ع] نازلانمق ، ناز کوسترمك . اطائفده استعمالی یاقیشیق آلیر . جمعی : تغنجات .

تغنّی [ع] نغمه ایتمك ، تعبیر قدیم اوزره : ایرلامق . جمعی اولان (تغنیات) تخفیف یا ایلەدر .

تغنیه [ع] (اغنا) یه بدل قوللانیله بیلیر . آندن اقوادر . تشدید ایله غلطدر .

تغوّل [ع] غوللشمك ، رنکدن رنکه کیرمك : تلون .

تغویه [ع] (اغوا) یه بدل قوللانیله بیلیر . آندن اقوادر . تشدید ایله غلطدر .

تغیّب [ع] غائب اولمق ، کوزدن نهان اولمق .

تغیّر [ع] باشقەلاشمق ، باشقه درلو اولمق : تغیر حال . تغیرلون . تغیرسیما . جمعی : تغیرات .

تغیّظ [ع] (اغتیاظ) ایله مترادفدر . جمعی : تغیظات .

تغیّم [ع] بولوتلانمق : تغیم هوا . جمعی : تغیمات .

تغییر [ع] باشقه لاشدرمق ، باشقەلاشدیرلمق ؛ باشقه درلو ایتمك ، ایدلمك : شیوۀ لسانی تغییر . صورت افادەنك تغییری . جمعی : تغییرات .

تغییظ [ع] (اغضاب) مقامنده قوللانیلیر . آندن اقوادر .

تف [ف] حرارت .

تفّاح [ع] الما . تفاحه = بر الما : تفاحۀ حمرا . تفاح الارض = یرالماسی .

تفاخر [ع] برینه کوره (افتخار) ایله مترادف عد اولنور . افتخار متکبرانه ، نابجا افتخار ، قامندەده مستعملدر . (مفاخره) یه بدل دخی قوللانیلیر . جمعی : تفاخرات .

تفاریج [ع] (تفرجه) نك جمعی . پیرتماجلر ، آرەلقلر : تفاریج البسه . تفاریج اصابع . مفردی قوللانلماز .

تفاریق [ع] (تفریق) ویا (تفرقه) نك جمعی . بربرندن آیری اولان شیلر ، متفرق اشیا . اکثریا خوشه کیدەجك اوفاق تفك شیلر معناسنده قوللانیلیر . مفردلری بو معناده قوللانلماز .

تفاسیر [ع] (تفسیر) ك جمعی : تفاسیر شریفه .

تفاصیل [ع] (تفصیل) ك جمعی .

تفاضل [ع] فضل و مزیت یاریشنه چیقمق ، طرفین فضل و مزیته مالکیت ادعاسنده بولنمق § فضله مقدار .

تفاوت [ع] ایکی شی بربرندن فرقلی اولمق . (ایتمك) مادەسیله آز قوللانیلیر . اکثریا (فرق) مقامنده ایراد اولنور . بینلرنده تفاوت یوق . « رونمادر نشئەسنده هپ تفاوت عالمك = حکیمرای » بلا تفاوت ، بی تفاوت = تفاوتسز ، تفاوتسز اولرق .

تفاید [ع] فائده اشمك ، بربرندن استفاده ایتمك : تفاید معلمین .

تفأّل [ع] فال آچمق ، فال طوتمق . بو معناده (دن) اداتیله قوللانیلیر : حافظ دیوانندن تفأل § خیره یورمق ، مقدمۀ خیر عد ایتمك . بو معناده

(ايله) اداتيله قوللانيلير : قدومكزله تفأل ايتدم . جمعى : تفألات .

تفئيل [ع] فال آچدرمق، فاله باقدرمق . جمعى: تفئيلات، تفئيلات نسوان.

تفتت [ع] ريزه ريزه اولمق، اوفاق اوفاق پارچه لانمق .

تفته [ف] قيزمش، قيزغين. حرارتلى: آهن تفته . دل تفته .

تفتيت [ع] ريزه ريزه ايتمك، ايدلمك: تفتيت حجر .

تفتيح [ع] (فتح) ه بدل قوللانيله بيلير. آندن اقوادر. معده يى آچمق، كگيرمك معناسنده استعمالى اكثردر.

تفتير [ع] فتور ويرمك ، ويرلمك: طبى تفتير ، قوهٔ شاعره نك تفتيرى . جمعى : تفتيرات .

تفتيش [ع] كركى كبى صوروب آرا شدرمق ، صوريلوب آراشديرلمق : احوالى تفتيش . بعض خصوصاتك تفتيشى . جمعى : تفتيشات .

تفتيق [ع] يارمق، يارلمق؛ شق ايتمك : ايدلمك : تخته يى تفتيق . ورقه نك تفتيقى .

تفتيك [ع] ديتمك ، ديدلمك : يوكى تفتيك. يوكك تفتيكى. (تيفتيك) بوندن محرف اولملى . برهانده (تيفتيك) لفظى تفتيك ايله تفسير ايدلمشدر . بو صورتده فارسى اولمش اولور .

تفتيل [ع] بوكمك ، بوكلمك : تفتيل حبل ، تفتيل رسن .

تفتين [ع] فتنه يه دوشورمك ، دوشورلمك § مفتون ايتمك ، ايدلمك : تفتين قلوب . تفتين اهل نظر .

تفجر [ع] (انفجار) ايله مترادفدر .

تفجع [ع] بر مصيبت وقوعنده آجيمق ، دردناك اولمق . جمعى تفجعات .

تفجير [ع] يردن قايناديوب آقتمق ؛ يردن قايناديلوب آقيدلمق : صوبى تفجير . صويك تفجيرى .

تفجيع [ع] آجتمق، آجيدلمق، دردناك ايتمك، ايدلمك : بر عضوى تفجيع . برقلبك تفجيعى، جمعى: تفجيعات.

تفحص [ع] ايچ يوزينى دقتله آراشدرمق ، ايچ يوزى دقتله آراشديرلمق: كيفيتى تفحص. كيفيتك تفحصى ؛ جمعى : تفحصات .

تفحم [ع مولد] كومورلشمه، كومور كسيلمه .

تفخر [ع] (افتخار) ايله مترادفدر . جمعى : تفخرات .

تفخيم [ع] تعظيم § قابا ، قالين تلفظ ايتمك ، ايدلمك : برحرفى تفخيم. برحرفك تفخيمى. لفظهٔ جلاله نك لامى تفخيم اولنور .

تفديه [ع] بريسنه: «سكا نفسم فدا اولسون ، جانم قربان اولسون» ديمك : تفديهٔ عاشق. تشديد ايله غلطدر.

تفرج [ع] ازالهٔ غم ، كسب فرح ايچون قيره چيقمق § گزمكله ازالهٔ غم ايتمك ؛ فرحلانمق، كسب فرح ايتمك. جمعى: تفرجات: تفرجگاه، تفرجگه = تفرج ، سير يرى .

تفرح [ع] فرحلانمق، كسب فرح ايتمك.

تفرد [ع] تك اولمق، عديلى، اقرانى اولمامق: ابن سينا زماننده تفرد ايتمش ايدى . انسان هر شيده تفرد ايده ن .

تفرز [ع] مفرز اولمق ، آيرلمق: بر آلايدن بر طابورك تفرزى .

تفرس [ع] وجه مصيب اوزره ادراك: بركيفيتى تفرس. بر خصوصك تفرسى. اكثريا (سزمك) مقامنده قوللانيلير. جمعى: تفرسات.

تفرش [ع] مفروش اولمق، دوشنمك: تفرش بساط. تفرش برف .

تفرع [ع] اصل مسئله دن بر ويا بر قاچ حكم منشعب اولمق ، فرعلنمك، داللانمق: بر مسئله نك ديكر مسئله دن تفرعى ، جمعى اولان (تفرعات) (متفرعات) مقامنده قوللانيلير : مجله وتفرعاتى .

تفرعن [ع] فرعونلشمك ، فرعون طورى طاقنمق، فرعون كسلمك، تكبر ، تجبر .

تفرغ [ع] فارغ اولمق ، واز كچمك: مشاغلدن تفرغ .

تفرق [ع] ايكنجى معناسنده (افتراق) ايله مترادفدر .

تفرقه [ع] فكر باشته لغى، فكر آيرلغى. اختلاف افكار .

تفريج [ع] ازالهٔ غم، القاى سرور: تفريج هموم . تفريج قلوب .

تفريح [ع] فرحلاندرمق ، فرحلاندرلمق: برغم زده يى تفريح. بر دل غمناكك تفريحى .

تفريد [ع] علم دينده تجرد ايله امر ونهى الهى يى بروجه كمال يرينه كتيرمك ايچون اختيار عزلت : (١٢٥٢) ده ارتحال ايدن مشهور خواجه عبدالرحيم افندى اهل تفريد ايدى .

تفريش [ع] دوشه مك ، دوشنمك : براوطه يى تفريش. بردائره نك تفريشى. جمعى: تفريشات.

تفريط [ع] تقصير ، (افراط) ك ضدى : تفريطده افراط كبى مقبول دكلدر. انسان اعتدالدن آيرلماملى. «اولور اهل كمال افراطدن تفريطدن خالى»

تفريع [ع] اصل مسئله دن فرع پيدا ايتمك ، ايدلمك؛ فرعلندرمك، فرعلنديرلمك: برمسئله دن برحكمى تفريع. برحكمك تفريعى . جمعى: تفريعات .

تفريغ [ع] طولو قابى بوشالتمق ، طولو قاب بوشالدلمق: تفريغ صراحى § يكى قورتارمق، يمك قورتارلمق: تفريغ طعام. جمعى: تفريغات .

تفريق [ع] آييرمق، آييرلمق: نيك وبدى تفريق . عالمك جاهلدن تفريقى .

تفزيع [ع] بلكلنمك ، بلكله دلمك : شاشيرتوب آليق آليق باقديرمق: برنائمى تفزيع ، برنائمك تفزيعى.

تفسح [ع] (انفساح) ايله مترادفدر .

تفسخ [ع] (انفساخ) ايله مترادفدر.

تفسره [ع] طبيب خسته نك بولنه باقمق § خسته نك طبيب طرفندن معاينه اولنان بولى .

تفسيح [ع] (توسيع)ه باق .

تفسيده [ف] حرارتلى، قيزغين. تفسيده لب = پك صوصامش.

تفسير [ع] معناسنى بيان، ايضاح ايتمك، معناسى بيان ، ايضاح ايدلمك : برآيتى تفسير. برعباره يى تفسير. برلفظك

تفسیری. جمعی: تفسیرات § قرآن کریمك معانیٔ منیفه‌سنی ایضاح ایچون تألیف اولنان کتاب: تفسیر کبیر. بو معناده جمعی (تفاسیر) در.

تَفْسیق { [ع] فسقه نسبت ایتمك، ایدلمك، برینه فاسق دیمك، دینلمك: برآدمی تفسیق. برشخصك تفسیقی. جمعی: تفسیقات.

تَفَصُّم { [ع] (انفصام) ایله مترادفدر.

تَفْصیل { [ع] اطرافیله. اطرافلی اوله‌رق بیان: کیفیتی تفصیل. وقعه‌نك تفصیلی. جمعی تفصیلات.

تَفَضُّل { [ع] ادعای فضل، مزیت فروشلق ایتمك، جمعی: تفضیلات.

تَفْضیح { [ع] رسوای ایتمك، ایدلمك. بو معناده (افضاح) دخی قوللانیله‌بیلیر. جمعی: تفضیحات.

تَفْضیض { [ع] کوموشله‌مك، کوموشلنمك، کوموش قاپلامق: نیام تیغی تفضیض. قبضهٔ سیفك تفضیضی.

تَفْضیل { [ع] سائرلرندن زیاده مزیت اثباتیله ترجیح: انبیانی اولیایه تفضیل. حضرت ابوبکرك حضرت عمره تفضیلی. جمعی: تفضیلات.

تَفَطُّر { [ع] (انفطار) ایله مترادفدر.

تَفَطُّن { [ع] (تفهم)ه باق.

تَفْطین { [ع] (تفهیم) ه باق.

تَفَقُّد { [ع] آرایوب صورمق. آرانوب صورلق: برینك حالنی تفقد. خاطر احبابك تفقدی. جمعی: تفقدات.

تَفَقُّه { [ع] فقه تحصیل ایتمك، فقیه اولمق. (تفهم) مقامنده قوللانیله‌بیلیر.

تَفْقیه { [ع] تعلیم، تفهیم § تعلیم فقه.

تُفَك { [ف] معروف آلت رمی. (تفنك) صورتنده‌ده قوللانیلیر: «چیقار جانی عدونك چیقمه‌دن قورشون تفنکمدن».

تَفَكُّر { [ع] دوشونمك، دوشونلمك: برماده‌یی تفکر. برخصوصك تفکری. جمعی: تفکرات.

تَفْكیر { [ع] (تفکر) ایله‌مترادفدر، دوشوندرمك معناسنده‌ده قوللانیله بیلیر.

تَفَلُّق { [ع] (انفلاق) ایله مترادفدر.

تَفْلیس { [ع] مفلس اولدیغنه حکم ایتمك، ایدلمك، برینه مفلس دیمك، دینلمك.

تَفَنُّن { [ع] فنون آشنا اولمق، فنوندن بهره‌دار اولمق § سوزی درلو درلو سویلمك، برمعنانك تکرار ایرادی لازم کلنجه عبارهٔ اخری ایله افاده ایتمك.

تُفُو { [ف] تحقیر ویا تأسفی مفید اولان (تو !) مقامنده ایراد اولنور. «تفوباد برچرخ کردان تفو = فردوسی» تو! شو فلکه تو!. تفوزن = برینك یوزینه توکورن، تودبین.

تَفَوُّض { [ع] عهده‌یه آلمق، آلنمق: برمأموریتی تفوض. برخدمتك تفوضی.

تَفَوُّق { [ع] اوسته چیقمق، اوستون اولمق، فائق اولمق: دعوای تفوق. اقرانه تفوق.

تَفَوُّه { [ع] آغیزه، لسانه آلمق، آلنمق. سوء تکلمده مستعملدر: فنا بر سوزی تفوه. برلاطخه‌نك تفوهی. جمعی: تفوهات.

تَفْویض { [ع] احاله، سپارش ایتمك، ایدلمك: اموری جناب حقه تفویض. برمأموریتك برذاته تفویضی. «حقه تفویض امور ایت نه الم چکمك نه کدر = واصف اندرونی».

تَفَهُّم { [ع] آکلافله آکلامق، ادراك ایتمك. ایدلمك: برسوزی تفهم. برمسئله‌نك تفهمی. (تعقل) ایله (تفطن)ده تکلف معتبر دکلدر. (تفطن)ده سرعت، (تعقل) ده جزئیت ملاحظه اولنور.

تَفْهیم { [ع] (افهام) ایله مترادفدر. آکدن‌اقوادر. (تفطین)ده‌سرعت ملاحظه اولنور. جمعی: تفهیمات.

تَفَيُّض { [ع] فیض بولمه، ایلریلمه، ترقی ایتمه.

تَقابُل { [ع] قارشی قارشی‌یه اولمق، قارشی قارشی‌یه کلمك، قارشیلاشمق: ایکی آیینه‌نك تقابلی. ایکی فرقه‌نك تقابلی. تقابل صفین. تقابل نفع وضرر. «اظهار ایچون امتیاز حسنی — جرکینله کوزل تقابل ایتمش». (مقابله) باشقه یولده قوللانیلیر. جمعی: تقابلات.

تَقاتُل { [ع] (مقاتله)یه بدل قوللانیله‌بیلیر.

تَقادُم { [ع] کچمش بولنمق: تقادم زمان.

تَقادیر { [ع] (تقدیر) ك جمعی.

تَقادیم { [ع] (تقدمه) نك جمعی.

تَقارُب { [ع] بربرینه یقین کلمك، یکدیکره یاقلاشمق: تقارب خصمین دوئللویه چیقانلرك تقاربی. (تقرب) مقامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر.

تَقارُن { [ع] بربرینه قرین اولمق، یکدیکرینك یانه کلمك: تقارن خیال وحقیقت. تقارن محبین. (مقارنت) مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر.

تَقاریر { [ع] (تقریر) ك جمعی.

تَقاسُم { [ع] بینلشمك، آندلاشمق: تقاسم ارباب جهاد § بولشمك، بولیشلمك: تقاسم شنائم. میراثك تقاسمی. بومعناده (مقاسمه) زیاده قوللانیلیر.

تَقاسیط { [ع] (تقسیط)ك جمعی.

تَقاص { [ع] اوده‌شمك، آله‌جغنی وره‌جکنه طوتمق، محسوب ایتمك.

تَقاصُر { [ع] برشیئی یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمامق: ایفای وظیفه خصوصنده تقاصر تجویز ایدلمه‌ملی.

تَقاضی { [ع] صیقشدرمق. اکثریا طلب دین یعنی مدیونی صیقشدرمق معناسنده قوللانیلیر. اسلوب فارسی اوزره (تقاضا) صورتنده استعمالی اکثردر. «بتمنای کوشت مردن به — که تقاضای زشت قصابان — سعدی» = قصابلرك چرکین تقاضاسنی چکمکدن ات آرزوسیله اولمك اولادر.

تَقاطُر { [ع] قطره قطره دوکلمك، طاملامق: تقاطر باران. تقاطر سرشك حسرت.

تَقاطُعْ [ع] بربرینی کسمك، کسشمك: ایکی خطك تقاطعی .

تَقاعُدْ [ع] مأموریتدن چکیلوب چراغ اولمق . تقاعدیه = تقاعد معاشی .

تَقالِیبْ [ع] (تقلیب) ك جمعی .

تَقامُرْ [ع] (مقامره)یه بدل قوللانیله بیلیر : قمار اوینامق .

تَقاوِیمْ [ع] (تقویم)ك جمعی .

تَقَبُّضْ [ع] طوپلانوب چکلمه، بوزلمه § قبض اولمه .

تَقَبُّلْ [ع] قبول ایتمك، ایدلمك: تقبل دعا . صدقه‌نك تقبلی .

تَقْبِیلْ [ع] قبه‌لمك، قبه‌لنمك: تقبیل معبد . بربنانك تقبیی .

تَقْبِیحْ [ع] قبحه نسبت ایتمك، ایدلمك؛ قبیحدر دیمك ، دینلمك : بر حرکتی تقبیح . بر سوزك تقبیحی . تقبیح محاسنك اك بیوك قباحتدر. جمعی : تقبیحات .

تَقْبِیلْ [ع] اوپمك، اوپلمك: مصحف شریفی تقبیل . دست استادك تقبیلی .

تَقْتِیلْ [ع] چوق اولدرمك ، اولدیرلمك : تقتیل اشقیا. خوارجك تقتیلی .

تَقَدُّسْ [ع] زیاده‌سیله پاك اولمق ، مقدس اولمق : تقدس کعبه. تقدس قرآن .

تَقَدُّمْ [ع] اوکه کچمك، ایلری کچمك، مقدم اولمق : برذاتك دیکرینه تقدمی. حضرت فاتحك زماناً یاووزسلطان سلیمه تقدمی .

تَقْدِمَه [ع] بربیوك ذاته تقدیم اولنان برکذار ، هدیه. « شوریم که سکا برتقدمه‌در — اوکا باقده بنی یاد ایت دیه‌در = طاهرالمولوی » .

تَقْدِیرْ [ع] جناب حقك قبل الایجاد هرشیئك نصل اوله‌جغنی لوح محفوظه ثبت ایلمسی ، تعبیر دیکرله: علم الٰهینك قبل الایجاد هرشیئك نصل اوله‌جغنه تعلق ایتمسی : « اولورمی عارف حکم ازل دابسته تدبیره — بدیهیدرکه اویماز هر زمان تدبیر تقدیره » § قیمت بیچمك ، بیچلمك : « برمتاعك بهاسنی تقدیر » « قیمت معرفتك تقدیری » « ایده‌مز قیمت عقد درنظمم تقدیر — نفعی » « تقدیر بها ایلیه‌مز صیرفی دهر — بر جوهره کیم خاك سیاه ایچره نهاندر = عونی » § بکنمك، بکنلمك. قدرینی بیلمك، قدری بیلنمك : برخدمتی تقدیر . برمنظومه‌نك تقدیری. « تقدیر اولنمیان هنرك اقتضاسی یوق ». تقدیراً = تقدیر صورتیله : تقدیراً برچوق آفرین ویریلدی § عباره‌یه ذهناً برلفظ ویاترکیب علاوه ایتمك. ایدلمك، برلفظی تقدیر . برترکیبك تقدیری § احتمال، صورت ، حال : اویله اولدیغی تقدیرده، علی کلاالتقدیرین = بوایکی تقدیره کوره جمعی . تقدیرات .

تَقْدِیسْ [ع] مقدس طوتمق، طوتلمق، مقدسدر دیمك ، دینلمك : جناب حقی تقدیس . حضرت پیغمبرك تقدیسی. قرآن کریمك تقدیسی. « شایسته تقدیسسك ای مرد قدر زور — ایتدکاو قضا اردولرینی رجعته مجبور — صلاح الدین ایوبی ، خطابی » « کیم کوره‌یدی صفاکی

تقدیس — دینسون سکا اقدس الفرادیس — برحدیقه‌یه خطاب» جمعی. تقدیسات .

تَقْدِیمْ [ع] اوکه کچیرمك ، ایلری کچیرمك، کچیرلمك، مقدم طوتمق، طوتلمق: برذاتی دیکرینه تقدیم. بر کلمه‌نك دیکرینه تقدیمی. برایشك دیکرینه تقدیمی § عرض ایتمك ، ایدلمك : بر تألیفی حضور نظارتپناهی‌یه تقدیم . بر مؤلفك معارف ناظرینه تقدیمی. جمعی: تقدیمات .

تَقَرُّبْ [ع] اقتراب) ایله مترادفدر .

تَقَرُّحْ [ع] یاره اولمه ، یاره ایچنده قالمه: تقرح جلد .

تَقَرُّرْ [ع] قرار بولمق ، قرارلاشمق ، مقرر اولمق : تقرر عزیمت.

تَقْرِیبْ [ع] یقلاشدیرمق ، یاقلاشدیرلمق : برشیئی دیکر شیئه تقریب . بر کمیك دیکر کمی‌یه تقریبی § تخمین. بو معناده اکثریا مادیاتده قوللانیلیر. تقریباً = تخمیناً. تقریبی = تخمینی § یولنی بولمق: اورادن بر تقریب ایله تباعد ایتدم. بو مقامده (ایله) سز (برتقریب) دخی قوللانیلیر . (بولمق) ماده‌سیله‌ده مستعملدر : تقریبنی بولدم .

تَقْرِیرْ [ع] یرلشدیرمك، یرلشدیرلمك، ثابت قیلمق، قیلنمق: برمسئله‌یی برینك ذهننده تقریر . برصورتك لوحهٔ مخیله‌ده تقریری § افاده ، بیان : تقریر دعوی. برمسئله‌نك تقریری . « امتحانا ایتمز ایسه‌ك ایلدیکم دعوایه — اقتدرم ایده‌بیم فن سخنده تقریر — نفعی » بومعناده اکثریا افادهٔ شفاهیه ، بیان شفاهی مقامنده ایراد اولنور : تقریر وتحریر § بعض مواد حقنده قلمه آلنان مقالهٔ مخصوصه: برسفیرك تقریری . بو معناده جمعی (تقاریر) در . دیکر جمعی : تقریرات : تقریرات بلیغانه. شفاهی‌یه‌ده باق .

تَقْرِیضْ [ع] مدح ایتمك ، ایدلمك . مؤلفات حقنده قوللانیلیر : برکتابی تقریض . برتالیفك تقریضی . « ایتدی تقریضنه صرف مکنت — کچه‌جی زاده محمد عزت ». تقریضاً = تقریض صورتیله § برتألیفی مدح یوللو یازیلان منثور ویا منظوم مقاله : تقریضی اصلندن اوزون کتابمی اولور ؟ (تقاریض) صورتنده‌کی جمعی بومعنایه مخصوصدر . دیکر جمعی : تقریضات : اکثرتقریضات متعلق اولدیغی کتاب کورلمکسزین یازیلیر !

تَقْرِیظْ [ع] (تقریض) ایله مترادفدر.

تَقْرِیعْ [ع] توبیخ ، تعنیف. جمعی: تقریعات .

تَقْرِینْ [ع] قرین ایتمك ، ایدلمك ، برلکده بولندرمق، بولندیرلمق: دفی قانونه تقرین . کریه‌نك آهه تقرینی .

تَقَزُّحْ [ع مولد] الکم صاغمه شکلنی کوسترمه ، شمسك ضیاسنی حل ایدوب رنکلری آیری آیری والکم صاغمه صره‌سنده ابراز ایتمه .

تَقْسِیطْ [ع] پارچه پارچه ادا ایدیلن بورجك هربرقسمی .

تَقْسِیمْ [ع] قسم قسم ایتمك ، ایدلمك ؛ بولمك ، بولنمك : سکزی درده تقسیم . میراثك ورثه‌یه تقسیمی. جمعی اولاد (تقسیمات) اکثریا ابنیه بوله‌لری حقنده ایراد اولنور : برخانه‌نك تقسیماتی .

تَقَشُّعْ [ع] توکورمه ، بلغم چیقارمه.

تَقْشِیر [ع] قابوغنی صویمق، قابوغنی صویلمق: کستانه‌یی تقشیر. بادامك تقشیری.

تَقَصّی [ع] (استقصا) ایله مترادفدر.

تَقْصِیر [ع] برشیئی یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمامق، بومعناده (تقاصر) ایله مترادفدر § بر شیئی یاپمغه قدرتی اولمدیغندن ترك ایلمك. مثلا خسته اولان بر بنده‌یه کوره افندیسنك خدمتنده بولنه‌مامق بومعناجه برتقصیر اولور § قصور ایتمك: اکمال وظیفه‌ده تقصیر. جمعی: تقصیرات.

تَقَطُّر [ع] (تقاطر)ه بدل قوللانیله‌بیلیر. ایندکجه اودملری تخطر ــ کوز یاشلرم ایلیور تقطر = لا»

تَقْطِیر [ع] قطره قطره دوکمك، دوکلمك، طاملاتمق، طاملادلمق: مایعی تقطیر. کوزه کلاب تقطیری. «در ایله سایه‌کده تزیین ایلدم بالیننی ــ کوزلرمدن ایندی تقطیر لآلی کوزلرك» § انبیقدن چکمك، چکلمك: صویی تقطیر. صویك تقطیری. جمعی: تقطیرات.

تَقْطِیع [ع] پارچه پارچه کسمك، کسلمك § کلام منظومك هر جزئی واقع اولدیغی بحرك افاعیل و تفاعیلندن برینه موازن کله‌جك صورتده پارچه‌لانمسی: تقطیع شعر. جمعی: تقطیعات.

تَقْفِیل [ع] کلیدله‌مك، کلیدلنمك: تقفیل باب. در امیدك تقفیلی.

تَقْفِیه [ع] قافیه‌له‌مك، قافیه‌لنمك: بر کله‌یی دیکر کله ایله تقفیه. بر لفظك لفظ آخر ایله تقفیه‌سی § قافیه‌لی، مقفی قیلمق، قیلنمق: تقفیهٔ شعر. بیتك تقفیه‌سی. تشدید ایله غلطدر.

تَقَلُّب [ع] دونمك، دکشمك، طرز آخره دوکلمك. «ایتمکده ایکن جهان تقلب ــ اولمازمی بنم برانقلابم = طاهرالمولوی» «مستان خراباته صلا دینه طورورلر ــ زهاده تقلب ایده‌جك دم بو زماندر = نفعی» مادیات و معنویاتده قوللانیلیر: یاتاغك ایچنده نائمك تقلبی. تقلب مریض. تقلب حال. تقلب اصول. جمعی: تقلبات.

تَقَلُّد [ع] طاقنمق، طاقینلمق. قوشانمق قوشانلمق: تقلد سیف. سیفك تقلدی § بوینه آلمق، اوزرینه آلمق، درعهده ایتمك، ایدیلمك: تقلدامور حکومت، امور حکومتك تقلدی.

تَقَلُّص [ع] چکیلوب طریلانوب بوزشمق: تقلص عضلات. تقلص اعصاب.

تَقْلِیب [ع] ترسنه چویرمك، چویریلمك، بر یاندن بر یانه دوندرمك، دوندیریلمك: بربیوك طشی تقلیب. یاتاقده خسته‌نك تقلیبی. تقلیب افکار. تقلیب قلوب «دائم ایلر ظاهر وباطنده تقلیب امور ــ صانکه احکام شئونك صانع ثانیسیدر ــ معرفت حقنده ــ کمال بك» جمعی: تقلیبات.

تَقْلِید [ع] طاقمق، طاقلمق. قوشاتمق، قوشادلمق: تقلید سیف، سیفك تقلیدی § اصله بکزتمه یولنده اجرای عمل: «تقلید زاغ کبك خرامانی کولدیرر ــ شیخ الاسلام یحیی» ایکی درلو مفعول آلیر: فضولی‌یی تقلید. نفعی‌یه تقلید. «بنم اول شاعر حق‌کوی وحی کیم

ایده‌مز ــ طبعمه نادره سنجان مزور تقلید ــ نفعی» § تقلید یولنده یاپلمش شی: اثکابرچاقیسنك تقلیدی. جمعی: تقلیدات.

تَقَلُّل [ع] آز اولمق، آزالمق: تقلل میاه انهار.

تَقْلِیع [ع] (قلع)ه بدل قوللانیله‌بیلیر. آندن اقوادر. یرندن چیقارمق. قوپارمق.

تَقْلِیف [ع] قالافاتلامق، قالافاتلانمق: تقلیف سفینه. سفینه‌نك تقلیفی.

تَقْلِیل [ع] آزالتمق، آزالدلمق: تقلیل مقدار. برمقدارك تقلیلی.

تَقْلِیم [ع] کسمك، کسلمك، طیرناق، قامش کبی شیلر حقنده قوللانیلیر: تقلیم اظفار. خامه‌نك تقلیمی.

تَقَمُّص [ع] کوملك کیمك: تقمص فرنکانه

تَقْمِیص [ع] کوملك کیدرمك، کیدیرلمك: تقمیص طفل عریان.

تَقَوُّت [ع] (تغذی)یه بدل قوللانیله‌بیلیر.

تَقَوُّس [ع] قوسلنمك، یای شکلنه کیرمك، یای کبی اکلمك: تقوس قامت پیر. تقوس خط.

تَقَوُّل [ع] قریحه‌دن یالان سویلمك: جمعی: تقولات: تقولات مسیلمة الکذاب.

تَقَوُّم [ع] اکری شی طوغری اولمق، طوغرلمق: تقوم نهال تر.

تَقْوَی [ع] جناب حقدن صاقنمه، مخافة الله ایله مناهیدن توقی: اهل تقوی. «نه براهل دنیایه ایتدم تعبد ــ نه بر اهل تقوایه وار انتسابم» تقوی الله = مخافة الله. اسلوب فارسی اوزره (تقوی) صورتنده‌ده قوللانیلیر.

تَقَوِّی [ع] قوت بولمق، قوتلنمك: تقوی مریض. حرب اوزرنده بولنان بر فرقه‌نك یتیشن امداد ایله تقوی ایتمسی.

تَقْوِید [ع] یدمك، یدلك: تقوید اعمی. دابه‌نك تقویدی. بومعناده (اقتیاد) دخی قوللانیله‌بیلیر.

تَقْوِیس [ع] مقوس ایتمك، ایدیلمك، یای شکلنه قویمق، قونلمق: تقویس ابرو. بر آغاج دالنك تقویسی.

تَقْوِیل [ع] (اقوال) ایله مترادفدر. جمعی: تقویلات. تقویلیات = اقوالیات.

تَقْوِیم [ع] اکری‌یی طوغرلتمق، اکری طوغرلمق: تقویم غصون. بر دالك تقویمی § صورت معروفه‌ده شهور، مواسم وسائره‌یی کوسترمك اوزره بر سنه و یاخود بر چوق سنه‌لر ایچون ترتیب اولنان رساله: «چیقاررلر سنه‌ده بر تقویم ــ اوله سن طالب علم تنجیم ــ سنبلزاده» «آته یابانه صانوب‌ده بونی کهنه تقویم ــ نخبه حقنده ــ وله» جمعی اولان (تقاویم) بو معناده مستعملدر. تقویمچه = کرچك تقویم.

تَقْوِیَه [ع] قوت ویرمك، ویرلمك، قوتلندرمك، قوتلندیرلمك: تقویهٔ بنا. بر حکمك تقویه‌سی. (ویرمك) و (ایتمك) ماده‌لریله مستعملدر. «اولسه‌کر معدانی تقویه بخش عجزه ــ بره آهویه کزند ایردیره‌مز صولت شیر = حقی بك»

اسلوب فارسی اوزره (تقویت) صورتنده‌ده قوللانیلیر. تشدید ایله غلطدر.

تقهیر [ع] قهر ایتمك، ایدلمك: اعدایی تقهیر. خذله‌نك تقهیری. جمعی: تقهیرات.

تقی [ع] تقوی صاحبی، تقوی ایله. متصف آدم.

تقیح [ع] ایرینلنمك: تقیح جریحه.

تقید [ع] قیدلی بولنمق، دقتلی طاورانمق: اجرای تقید ایدر. § قیدلانمق، مقید اولمق: اویله شیلرله تقید ایتمز. جمعی: تقیدات.

تقیه [ع] صاقنمه، احتراز. بر مذهبه منتسب اولان آدمك او مذهبه انتسابی اولدیغنی کیمسه‌یه سزدرمه‌مك ایچون اختیار ایلدیکی مواضعه‌یه اطلاق اولنور. (تقیه) صورتنده تلفظی غلط فاحشدر.

تقیید [ع] مطلق برقیوب قیدلامق، مطلق براقلمیوب قیدلانمق § باغلامق، باغلانمق، بوقاغی‌یه اورمق، اورلمق: بر شیئی اخذ وتقیید. بریسنك اخذ وتقییدی. جمعی: تقییدات.

تك [ف] قوشمه، سکیرتمه. (پو - ی) یاخود (تاز) و یا (دو) ایله برلکده قوللانیلیر: تك و پو - ی. تك وتاز. تك و دو. « ایره‌مز غایتنه ساحهٔ اوصافنده — نه‌قدر ایلسه یکران خیالم تك وتاز » (تك وپو) (تکاپو) قامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر.

تکاپو [ف] تلاش ایله تحری، آردندن سکیرتمه. «چوق تکاپو ایله‌دم پست وبلندین عالمك — بولمادم تسلیمدن غیری طریق اسلمن = نابی» § دالقاووقلق طرزنده تصدیق فعل و قول. «تکاپویه ده‌کمز او سفلی مطالب — او سفلی مطالب تکاپویه ده‌کمز».

تکاثر [ع] (تکثر) ایله مترادفدر.

تکاثف [ع] صیقلاشوب بربرینه کیره‌رك قالینلاشمق، کثافت پیدا ایتمك، کثیف اولمق: بخارك تکاثفی. سماده‌کی بولوت پارچه‌لرینه باقلدقجه مهتاب بر بر تکاثف ایتمش ظن اولنوردی.

تکاسل [ع] اوشنمك، تنبلجه‌سنه طاورانمق: ترك تکاسل. یازی یازمقده تکاسل. «چوقمی بونالیرسه روح مجروح — پیك اجلك تکاسلندن = طاهر المولوی» جمعی: تکاسلات.

تکافؤ [ع] برابرلشمك، بربرینه کفو اولمق: تکافؤ شوهر وزن.

تکالب [ع] کلب کبی بربرینك اوزه‌رینه آتیلمق: تکالب خذله.

تکالیف [ع] (تکلیف)ك جمعی.

تکامل [ع] (تکمل) ایله مترادفدر.

تکاور [ف] قوشیجی، سکیردیجی، سریع الحرکه. اکثریا آته وصف اولمق اوزره قوللانیلیر.

تکاید [ع] بربرینه حیله ایتمك، حیله ایدشمك: تکاید حیله کاران. بو معناده (مکایده) دخی قوللانیلیر. جمعی: تکایدات.

تکبر [ع] کبرلنمك، بیوکلنمك، نفسنی بیوك کورمك: انسانك تکبری نسبتنده کوچکلکنی بی خبرانه اعتراف ایتمش اولور. « لازم دکل عنایتی اهل تکبرك — بخش ایله‌دم عطاسنی وجه عبوسنه = نحیفی ».

تکبیب [ع] کباب یاپمق، کباب ایتمك، ایدلمك: تکبیب صید. شکارك تکبیبی.

تکبیر [ع] الله اکبر دیمك: آوازهٔ تکبیر. افتتاح تکبیری. «پیش چشممده‌در اول جند جهانگیر هنوز — گوش جانمده‌در اول غلغل تکبیر هنوز - اصحاب بدر حقنده» « اول زمان کیم پیش محرابکده تکبیر ایلرم - یاد ایدوب ابرولرك تکبیری تکریر ایلرم - ذات شریف » جمعی: تکبیرات.

تکثر [ع] چوق اولمق، چوغالمق: تکثر ولاد. تکثر اموال.

تکثیر [ع] چوغالتمق، چوغالدلمق: تکثیر واردات. تکثیر سواد. محصولاتك تکثیری.

تکثیف [ع] کثافت ویرمك، ویرلمك؛ کثیف قیلمق، قیلنمق: تکثیف هوا. وجودی تکثیف.

تکحل [ع] (اکتحال) ایله مترادفدر. «لیس التکحل فی العینین کالکحل - متنبی» = کوزلره سرمه چکمك قدرتدن سرمه‌لی اولمق کبی دکلدر.

تکحیل [ع] سرمه‌لمك، سرمه‌لنمك: تکحیل عین. کوزلرك تکحیلی. بریسنك چشمانی تکحیل. چشمان صبیانك تکحیلی.

تکدر [ع] کدرلنمك: تکدر خاطر § بولانمق: تکدرماء.

تکدیر [ع] آزارلامق، آزارلانمق: چوجغی تکدیر. اوشاغك تکدیری. « نصح ایله یوله کلمه‌ینی ایتمه‌لی تکدیر — تکدیر ایله اوصلانمایانك حقی کوتکدر = ضیا پاشا » § بولاندرمق، بولاندیرلمق: آب صافی تکدیر. ماءنهرك تکدیری. « اما ینه بعض کهنه تعبیر — (باقی) ده ایدر درونی تکدیر — ضیا پاشا » جمعی: تکدیرات.

تکذیب [ع] کذبه نسبت ایتمك. ایدلمك؛ یالاندردیمك، دینلمك: برروایتی تکذیب. بر روایتك تکذیبی. تصدیق وتکذیب تحقیقه مستند اولملیدر. جمعی: تکذیبات.

تکرار [ع] ایکی ویا دها زیاده‌کره اجرا: بر سوزی تکرار. بر رجانك تکراری. کثرت تکرار = ایکیدن زیاده تکرار: هرکثرت تکرار فصاحتی اخلال ایتمز. تکرار علی التکرار = بر چوق دفعه. بوکا بدل تکرار بتکرار دخی قوللانیلیر. § مکرراً، مکرراوله‌رق، ینه: « تکرارنی نیچون سوزرسین ؟ - حیرت » « قرندی سربامه بارك الله ! - تکرار هوالانیرسه ایواه ! — کبوتر حقنده »

تکرر [ع] مکرر اولمق، بردن زیاده وقوع بولمق: جنحه‌نك تکرری. تکرر الفاظ. تجلیٔ الٓهی تکرر ایتمز. « ایکی دفعه تکرر ایتدی خطاب - ویرمه-

مشدی هنوز کیمسه جواب » جمعی ؛ تکررات .

تگرگ [ف] یاغان طولو : باران وتگرگ «باران فرح تگرگ آفات ـ غالب»

تکره [ع] (استکراه) ه بدل قوللا. نیله‌بیلیر .

تکریر [ع] تکرار اولنمق ، تکرار ـ لانمق : تکریر التماس . بر لفظك تکریری § عباره‌ده حسن تکرار ، تکرارمقبول . جمعی : تکریرات .

تکریم [ع] تعظیم. اکثریا مفعول به آلیر. « حق بنی آدمی تکریم ایتمش» (بنی آدمه تکریم) دخی دینیله‌بیلیر. تکریماً = تعظیماً. جمعی: تکریمات.

تکریه [ع] کریه کوستروب سودرمه. مك، کریه کوستریلوب سودیر. لمك : مذهبی تکریه . قبایحك تکریهی. تکریه دروغ. جمعی: تکریهات. تکریهات حکیمانه .

تکسّر [ع] برنجی معناسنده (انکسار) ایله مترادفدر : تکسر سبو . تکسر صراحی .

تکسیب [ع] کسب ایتدیرمك ، ایتدیرمك ، قازاندرمق ، قازاندیریلق : تکسیب رزق حلال . برینه برمالك تکسیبی .

تکسیر [ع] زیاده‌سیله قیرمق ، قیریلمق: تکسیر اوانی. اقداحك تکسیری . تکسیر خاطر .

تکشّف [ع] (انکشاف) ایله مترادفدر . تکشف سرا. پرده .

تکشیف [ع] زیاده‌سیله آچمق ، آچلمق : تکشیف سرائر . بعض اسرارك تکشیفی .

تکفّل [ع] کفالت ایتمك ، کفیل اولمق .

تکفیر [ع] ازالهٔ گناه . صفت الٰهیه‌در : تکفیر سیئات — سیئاتی کأن لم یکن ایتمك § اعطای کفارت : تکفیر یمین = یمینك کفارتنی ویرمك . (اکفار) معناسنده‌ده قوللا. نیلیر . جمعی . تکفیرات .

تکفیل [ع] کفیل ایتمك ، ایدلك : بر آدمی تکفیل . برینك تکفیلی .

تکفین [ع] کفنه صارمق، صاریلمق ؛ کفنلامك، کفنلنیلمك: تکفین میت. میتك تکفینی . بعض شهدا تکفین اولنماز. «برك کاله عندلیب زاری تکفین ایتدیلر ـ بر کلستان بیتنی قبرنده تلقین ایتدیلر = لا» .

تکِل [ف] شاب امرد، چار ابرو.

تکلّس [ع ـ مولد] کیرجه تحول ایتمه ، کیرج حالنه کلمه.

تکلّف [ع] کلفتلی ایش طوتمق ، اختیار زحمت : «ویرانه تکلف ایتمش الحق — ویرمش هله کاردزده رونق — نابی حقنده — غالب» بلا ـ تکلف ، بی تکلف = تکلفسز، تکلفسز اوله‌رق . «اضطراب نابهنگام ایستمن تحصیل کام — موقعده بی تکلف کار کندین کوستر — راغب» جمعی . تکلفات . تکلفات منشیانه. تکلفات عادت پروانه .

تکلّم [ع] (سویله‌مك) و (سوز سویله‌مك) دیه تفسیر اولنور . برنجی تفسیره کوره مجهول یعنی (سویله‌نمك) معناسنه اوله‌رق دخی قوللانیلیر : برلسانی تکلم . برلسانك تکلمی . عربجه‌نك تکلمی تحصیلی قدر کوچ دکلدر . ایکنجی تفسیره کوره یالکز معلوم اوله‌رق قوللانیلیر : « اوکرن لسان عصر ورسوم زمانه‌یی — باق طبع نامه حاله مناسب تکلم ایت — نورس قدیم » « محروم اوله‌لی تکلمکدن ـ قان آغلایورم تبسمکدن ـ تصویر جانانه خطاب » (اوچ لسان ایله تکلم ایدردی) کبی تراکیبده دخی ایکنجی تفسیره کوره قوللانلمش اولور . جمعی : تکلمات . (تلفظ) ه ده باق .

تکلیس [ع] کیرجه چویرمك ، کیرج حالنه قویمق .

تکلیف [ع] برینك بر ایشی ایشلمسنی ایستمك ، بر ایشی ایشلمسی ایستنلمك : بر ایشی برینه تکلیف . برخصوصك برینه تکلیفی . « ما کلف الله نفساً فوق طاقتها — لا » = جناب حق هیچ برنفسه طاقتی فوقنده خدمت تکلیف بیورمامشدر . « آتشین اکمله ایلرسك بکا تکلیف باغ — باغبان! کلبرك خندانك کرکمزمی سکا = فضولی» تکلیف مالایطاق = طاقت کتیریله‌میه‌جك شیئی تکلیف § شریعتك امری. حکومتك امری . تکالیف صورتنده‌کی جمعی اکثریا بومعناده قوللانیلیر : تکالیف شرعیه . تکالیف امیریه . دیکر جمعی : تکلیفات § اشخاص بیننده بربرینی زحمته صوقه‌جق صورتده جریان ایدن معامله. تکلیف بومعناده اکثریا سلب ونفی صورتنده قوللانیلیر : تکلیفمز یوق. تکلیفمی وار؟ تکلیفسز احباب.

تکلیل [ع] (تتویج) ه بدل قوللانیلیر.

تکمّل [ع] کمالنمك ، کمال بولمق ، کامل اولمق : تکملی چله . تکمل درویش . جمعی : تکملات .

تکمّن [ع] کیزلنمك ، پوصویه کیرمك ، درکمین اولمق : تکمن دمداران . تکمن عسکر . تکمن صیاد .

تکمه [ف] اثوابه دیکیلن دوکمه : تکمهٔ زرین . تکمهٔ لعلین . «جوز تکمه‌لرك عارضك اولدقجه عرقریز»

تکمیل [ع] بتیرمك ، بتیرلك ؛ تمام ایتمك ، ایدلك : تکمیل ثلاثین = اوتوز کونی تکمیل . تکمیل انفاس . درسك تکمیلی . « ذوقی برالله کلبانکیله تکمیل ایلرم » « کوکل تکمیل فن عشق ایدن استاد کاملدر — باقی » § تمش ، تام : انشاآت تکمیل اولدی. بومعناده (تکمیل) اسم مفعول دیمك ایسه‌ده « تکمیل اولدی » مقامنده «مکمل اولدی » دینیله‌من ، چونکه (مکمّل) باشقه بولده قوللانیلیر . (تبدیل) دخی اسم مفعول یعنی (مبدّل) معناسنده قوللا. نیلیر : « کیتدی باشکدن کوکل اول سروقدك سایه‌سی — آنلاکیم ادباره تبدیل اولدی اقبالك سنك — فضولی » لسانمزده بویله مصدرلر معدوددر .

تکنیه [ع] کنیه وضع ایتمك، ایدلك ، کنیه‌لمك . کنیه‌لنمك : پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینی

قريش (ابوالقاسم) ايله تكنيه ايتديلر. افندمزك بوصورتله تكنيه‌سی جناب (قاسم) اكبر اولاد ذكوری اولديغی ايچوندر . تشديد ايله غلطدر .

تَكَوُّنْ [ع] پيدا اولمق ، وار اولمق ، موجود اولمق . معنويانده قوللانيلير: تكون اختلاف، تكون محاسده.

تَكْوِينْ [ع] اولدرمق ، اولديرمق ؛ احداث ، ايجاد . صفت الهيه‌در : جناب حق اشيايی تكوين بيوردی . اشيانك تكوينده نيجه حكمتلر واردر . « ويردی فرعالم تكوينه سرايای حدوث — حكمت » جمعی : تكوينات.

تَكَه [ف] اركك كچی: چوبانك كوكلی اولنجه تكه‌دن سود چيقارر .

تَكَهُّنْ [ع] كاهنلك، فالجيلق ، باقيجيلق ايتمك : كهنه برقبطيه‌نك تكهنی.

تَكَيُّسْ [ع] كياستلی كورنمك ، ذكا. فروشلق ايتمك : تكيس مدار تميز اولەماز .

تَكَيُّفْ [ع] بركيفيتله متصف اولمق، كيفيتلنمك : شرابك قيرمزيلقله تكيفی .

تَكْيَه [و] درويشلره مخصوص اقامتگاه ، عبادتگاه : « تكيه مانند ارمدردده سلطان ياهو! — تاريخ انشا — سروری » (تكيه‌گاه) تكيه يری و تكيه‌مقامنده قوللانلديغی كبی طايانه‌جق ، استناد ايده‌جك برمعناسنده‌ده قوللانيلير. تكيه‌زن = طايانيجی ، استنادايديجی. تكيه نشين = تكيه‌ده اوطوران .

تَلّ [ع] تپه ، كومه ، بيغين : تل رفيع. جمعی: تلال.

تَلَاحُظ [ع] كوز اوجيله بربرينه باقمق ، كوز اوجيله باقشمق: نيرنلرك تلاحظی .

تَلَاحُقْ [ع] بربرينه ملحق اولمق ، بربرينه قاتلمق ، قاتشمق : هرفن تلاحق افكار ايله ترقی ايتمشدر .

تَلَاشْ [ع] اضطراب ايله قاريشيق عجله : ايشتدكده تلاشمدن درو ديواره چارپلدم — سنبلزاده » «تلاش ايتدك، بتون كتم ايتديكك اسراری فاش ايتدك » اصلی (تلاشی) در .

تَلَاصُقْ [ع] ملاصقه)يه بدل قوللانيلير : تلاصق خطين .

تَلَاطُفْ [ع] (تلطف)ه بدل قوللانيلير . جمعی: تلاطفات .

تَلَاطُمْ [ع] طالغه‌لر اورشمق ، چارپشمق : تلاطم امواج § زياده اوينايوب طالغه‌لانمق، تلاطم دريا، «اولكی وقار نرده قالدی؟ — كيتدكجه تلاطمك چوغالدی — دريايه خطاب » .

تَلَاعُبْ [ع] (تلعب) و (ملاعبه)يه بدل قوللانيله بيلير .

تَلَاعُنْ [ع] (ملاعنه)يه بدل قوللانيله بيلير.

تَلَافِی [ع] الدن كيدن شيئی صكره‌دن تدارك ايتمك ، الدن كيدن شی صكره‌دن تدارك ايدلمك : تلافیٔ مافات = فوت اولان شيئی تلافی . فوت اولان شيئك تلافيسی . ناقابل تلافی .

تَلَافِيفْ [ع] (تلفيف) ك جمعی. طاقم طاقم بربرينه صارماشمش نباتات كثيره : تلافيف صحرا . مفردی بومعناده قوللانلماز .

تَلَاقِی [ع] بربرينه قارشی كلوب بولشمق، بربريله بولشمق. اكثريا

اشخاص حقنده قوللانيلير: موعد تلاقی، تلاقیٔ محبين. ايكی حسرتزده‌نك تلاقيسی. « اولدم متشرف تلاقی » « بركون اوامید پرستك يری — صدر طربگاه تلاقی اولور — برحسرتزده حقنده» يوم التلاق، يوم التلاقی = قيامت كونی .

تَلَاكُمْ [ع] بربرينه يومروق اورمق: يومروق اورشمق ، يومروقله مضاربه : انكليزلرك تلاكمی . اسكی يونانيلرك تلاكمی. (بوقس) لفظ افرنجيسنه مقابل اولا بيلير.

تِلَالْ [ع] (تل)ك جمعی: جبال و تلال

تَلَامِذَه، تَلَامِيذْ [ع] (تلميذ)ك جمعی: ايكيسی ده تانك فتحيله غلطدر .

تِلَاوَتْ [ع] قرآن اوقومق، اوقومق: برآيتی تلاوت . برعشرك تلاوتی . مطلقا حسن قرائت معناسنده‌ده قوللانيله بيلير : تلاوت نعت شريف .

تَلَأْلُؤْ [ع] پارلدامق ، لمعان ايتمك: برقك تلألؤی .

تَلَبُّسْ [ع] كيمك ، كيلمك : لباسی تلبس . جامه‌نك تلبسی. جمعی: تلبسات : تلبسات خودنمايانه .

تَلْبِيسْ [ع] برشيئك عيننی ستر ايتمك، حقی ستر ايتمك، صورت حقدن حيله ايدوب آلداتمق : ابليس پرتلبيس. جمعی : تلبيسات .

تَلْبِيَه [ع] لبيك ديمك، لبيك چاغيرمق. تلبيهٔ حجاج مسلمين . عرفاتده تلبيه ، تشديد ايله غلطدر .

تَلَثُّمْ [ع] باشماق طوتنمق، باشماقلانمق: « چهره‌كده نه‌در بوحسن تابش؟ — صاندم كه قمر تلثم ايتمش » « برقيز چوجغی تلثم ايتمش — هر كورديكنه تبسم ايتمش — انسان باقوب اولسونمی حيران ؟ — باشماقلی ملك تجسم ايتمش» .

تَلْثِيمْ [ع] بريسنك آغزينی اوپمك ، آغزی اوپمك : يكی سوز سويلمكه باشلايان طفلك دهانی تلثيم . دهان صبينك تلثيمی. مطلقا اوپمك معناسنده‌ده قوللانيلير . جمعی : تلثيمات .

تَلَجْلُجْ [ع] سوزی ديلنی چيكنه‌يه‌رك سويلمك ، آكلاشيلير آكلاشلماز برصورتده سويلمك : تلجلج متهم .

تَلْجِيمْ [ع] (الجام) ايله مترادفدر.

تَلَحُّنْ [ع] بريسی اكشی برشی يرايكن ديكرينك آغزی صولانمق.

تَلَحُّمْ [ع] ات پيدا ايتمه ، ات حاصل ايتمه ، اتلی اولمه، شيشمانلامه.

تَلْحِيدْ [ع] قبری لحدلەمك ، قبر لحدلنمك: تلحيد قبر. قبرك تلحيدی. (تدفين) معناسنده‌ده قوللانيلير: تلحيد شهيد .

تَلْحِينْ [ع] قرائتده تغيير كلمه § نغمه ايله، ازكی ايله قرائت. (تخطئه) معناسنده‌ده كلير . جمعی : تلحينات .

تَلْخ [ف] آجی ، ايتی : تلخ وشيرين. تلخ وترش. « تلخ ايتدی عيشمی ابكی نوشخند ايدن — قيلمش سنی طبيب بنی دردمند ايدن = آزری » تلخاب ، تلخابه = آجی ، طعمی ناخوش اولان مشروب . (تلخابه) زياده قوللانيلير : نوش تلخابهٔ هجران. نوش تلخابهٔ ممات. «بنی مرالمذاق ايتدی سنك تلخاب هجرانك = لا »

آجی صو دیمك اولان (آب تلخ) شرابدن کنایه دخی اولور . کفتار تلخ == آجی سوز . تلخ کفتار == آجی سوزلو . تلخکام == دماغی تلخ اولان ، مذاقنده لذت قالمیان ، مکدر : « تلخکام ایتمزسنك شیرین کلامك (نورس) ی — سن همان ایله تکلم راضی‌یم دشنامه بن == نورس افندی » تلخکامی == تلخکاملق . « تلخکامیدر نصیبی نوش صهبادن بیله — جوری » تلخی == آجیلق : « ناقص اولماز فیض ذاتی تلخیٔ ایامدن — باده تلخ اولدقجه آرتارنشئه‌سی قوتلنیر — راغب » هندبا دینیلن نباته‌ده (تلخی) اطلاق اولنور . تلخی چشیده == آجی‌یی طاتمش ، مشقت چکمش اولان : غریب تلخی چشیده .

تَلْخِیص [ع] خلاصه‌سنی آلمق . خلاصه‌سی آلنمق ، خلاصه ایتمك ، ایدلك : برکتابی تلخیص . برمقاله‌نك تلخیصی . تلخیصاً == تلخیص صورتیله ، ملخص اوله‌رق . برماده‌نك صدر اعظم طرفندن حضور معالی نشور همایونه عرض اولنمسنه وبویولده یازیلان کاغده دخی (تلخیص) دینیلیر . جمعی : تلخیصات .

تَلَذُّذ [ع] (استلذاذ) و (التذاذ) ایله مترادفدر . الك زیاده بو قوللانیلیر . جمعی : تلذذات .

تَلْذِیذ [ع] لذتلندرمك ، لذتلندیرلمك ، لذت ویرمك ، ویرلمك . تلذیذ دماغ . تلذیذ طعام . ذائقه‌نك تلذیذی .

تَلَزُّج [ع] لزوجتلی اولمق ، تلزج مایع .

تَلِسْقُوب [روجه‌دن] دور آزما ، رصد دوربینی .

تَلَطُّخ [ع] بولاشمق ، بولاشیق اولمق : لباسك چامور ایله تلطخی .

تَلَطُّف [ع] نازکانه معامله ایتمك ، لطف ایله معامله ایتمك : افندینك بنده‌سنه تلطفی . جمعی : تلطفات .

تَلْطِیخ [ع] بولاشدرمق ، بولاشدیرلمق ، بولاشیق ایتمك ، ایدلك : لباسی چامور ایله تلطیخ . جامه‌نك یاغ ایله تلطیخی .

تَلْطِیف [ع] مظهر لطف ایتمك . ایدلك : برآدمی تلطیف . برمأمورك تلطیفی . تلطیفاً == تلطیف صورتیله . تلطیف ایچون . جمعی : تلطیفات .

تَلَظِّی [ع] آلوجیقارمق ، آلولنمك : تلظیٔ نار ، تلظیٔ حریق . (التظا) دخی بومعناده مستعملدر .

تَلْظِیَه [ع] آلولندرمك ، آلولندیرلمك : تلظیهٔ نیران . حریقك تلظیه‌سی . تشدید ایله غلطدر .

تَلَعُّب [ع] اوینامق ، اویون ایله مشغول اولمق : تلعب اطفال .

تَلَعْثُم [ع] جواب ویرمسی لازم کلیرکن ویره‌میوب ایرکلمك § کم کوم ایتمك .

تَلْعِین [ع] زیاده‌سیله لعنت ایتمك ، لعنده مبالغه ایتمك . جمعی : تلعینات .

تَلْغْرَاف [روجه‌دن] دورنویس ، صورت معروفه‌ده اشارت مخصوصه ایله اوزاقدن مخابره ایتمك اصولی : تلغراف خطی . تلغرافخانه . تلغراف مأموری . (تلغرافنامه) معناسنده‌ده قوللانیلیر : تلغراف یازدی . تلغراف کلدی . تلغراف صورتنده تلفظی شایعدر . تلغرافنامه معناسنه اولان (تلغرام) ك لسانمزده استعمالی نصلسه شیوع بولمامشدر . تلغراف چکمك : تلغراف کشیده ایتمك ==

تلغراف واسطه‌سیله اشعار . ینه بومآلده اولان (تلغراف اورمق) (تل اورمق) (تل چکمك) تعبیرلری عامیانه عد اولنور .

تَلَف [ع] تباه ، هلاك . (اولمق) و (ایتمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : « یازیق یازیق تلف ایتدم متاع جان ودلی — بوچارسوی محبتده کار اولور صاندم — چلبی زاده عاصم » (ایتمك) ماده‌سیله استعمال حالنده (اتلاف) مقامنه قائم اولمش اولور . بوماده‌دن مجرد اولدیغی وقت (اتلاف) ك یرینی طوتاماز . مثلا « مضر برحیوانی اتلاف جائزدر » دینیلیر . « مضر برحیوانی تلف جائزدر » دینیله‌مز . (تلف نفس) (تلف عمر) کبی تعبیرلرده دخی (اتلاف نفس) (اتلاف عمر) معنالری قصد اولنمیوب (نفسك تلف اولمسی) (عمرك تلف اولمسی) معنالری قصد اولنملیدر . جمعی اولان (تلفات) اکثریا تلف اولانلر معناسنده قوللانیلیر .

تَلَفُّظ [ع] اصواتی آغیزدن لفظ حالنده اخراج : برحرفی تلفظ . برکلمه‌نك تلفظی . قاموسده (تلفظ) ك (تکلم) معناسنه اولدیغی کوستریله‌رك « یقال تلفظ الرجل اذا تکلم » دینیلیورسه‌ده ترکجه‌ده (تلفظ) (تکلم) بیننده خیلی فرق اولدیغی کوریلیور . مثلا « شو چوجق کوزل تکلم ایدیور » دیمك باشقه « شو چوجق کوزل تلفظ ایدیور » دیمك ینه باشقه‌در . هر تکلمده تلفظ تحقق ایدر . فقط هر تلفظده تکلم تحقق ایتمز . جمعی : تلفظات .

تَلْفُون [روجه‌دن] سسی اوزاغه نقل ایدن آلت مخصوصه ، ناقل الصوت : « تلفونسین نه‌لر دییورسه ازل — ابد ایلر سنکله آنلری حل — قلمه خطاب » بوآلته (دورشنو) دیمك ده مناسبتدن خالی دکلدر .

تَلْفِیف [ع] (لف) ه بدل قوللانیله‌بیلیر . آندن اقوادر .

تَلْفِیق [ع] بربرینه ضم ایتمك ، ایدلك : برجامه‌یی تشکیل ایده‌جك پارچه‌لری جمع وتلفیق . برفنی تشکیل ایده‌جك مسائلك جمع وتلفیقی . تلفیق اجزای لباس . تلفیق اجزای نردبان . جمعی : تلفیقات .

تِلْقَاء [ع] طرف ، جهت ، حذا : تلقاء طورسینا . تلقاء کاظمه .

تَلَقُّب [ع] کندی ایچون لقب اتخاذ ایتمك ، لقب طاقنمق ، لقبلنمك : فلان شاعر فلان نامی تلقب ایتمش ایدی . شاعر مشهور احمد پاشا هیچ بر نام ایله تلقب ایتمه‌مشدر .

تَلَقُّم [ع] (التقام) ایله مترادفدر .

تَلَقِّی [ع] ... نظریله باقمق ، باقلمق ؛ ادراکه ، اعتقاده کوره قبول ایتمك ، ایدلك . (تلقی بالقبول) تعبیر قدیمنك استعمالنه دکل ، اهمالنه لزوم واردر . جمعی اولان (تلقیات) تخفیف یا ایله‌در . برشیئی هرقوم باشقه درلو تلقی ایده‌بیلیر . بو تلقیات متنوعه اختلاف طبع وتربیه‌دن ایلری کلیر .

تَلْقِیب [ع] لقب وضع ایتمك ، ایدلك : لقبلامك ، لقبلنمك : حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری جناب طلحة ابن عبید اللهی ذات العشیره غزوه‌سنده (فیاض) ایله تعقیب بیوردی . حضرت حیدرك (کرار) ایله تلقیبی

جنكده دونه دونه حمله ايتديكنه مبنيدر. جمعى : تلقيبات .

تلقيح [ع] آشى اورمق ، اوراق ؛ آشيلامق . آشيلاتمق : تلقيح صبيان. تلقيح اشجار. چيچك علتنك اوكى آلنمق ايچون اوللرى (تلقيح جدرى)(تلقيح بقرى) ناملريله ايكى درلو تلقيح اجرا اولنوردى . تلقيح جدرى ابتدا عثمانلى ملكنده ظهور ايتدى. شمدى هرطرفده مرعى الاجرا اولان تلقيح بقرى اصولنى مؤخراً انكلتره اطباسندن (جنر) بولمشدر. چيچك علتنه دائر ابتدا رساله يازان (٣٢٠) سال هجريسنده وفات ايدن حكيم شهير (محمد بن زكريا ابوبكر رازى) در. جمعى: تلقيحات .

تلقيم [ع] لقمه ويرمك ، ويرلك ، لقمه لقمه اولەرق يدرمك ، يديرلك : چوجغه تلقيم طعام. طعامك چوجغه تلقيمى.

تلقين [ع] ايجه آكلاتمق ، آكلادلق: تلقين دين مبين. مهم بر خصوصك برآدمه تلقينى § بعدالدفن ميته خطاباً قبرينك باشى اوجنده ايراد ايديلن اخطارات دينيه: تلقين ميت مشروعدر. جمعى: تلقينات .

تلمذ [ع] شاكردلك ايتمك صورتيله تعلم: تلمذ علم حقوق. براستاددن علم فقه تلمذى .

تلمس [ع] (لمس) ه بدل قوللانيله بيلير . طوقونمق، ال ايله يوقلامق.

تلمع [ع] (التماع) ايله مترادفدر . جمعى : تلمعات : تلمعات سيوف .

تلميح [ع] قولاً ايما : بر وقعه‌يى تلميح، بر سركذشتك تلميحى § سوز آره‌سنده بر قصه‌يه ، برمثاله، بر شعره اشارت ايتمكدن عبارت بر صنعت ادبيه . تلميحاً = تلميح صورتيله ، تلميح اولەرق ، تلميح ايچون : فلان ماده‌يى تلميحاً شويله ديدى. جمعى: تلميحات.

تلميذ [ع] شاكرد : تلميذ رشيد . تلميذيت = تلميذلك . تلميذانه = تلميذه ياقيشه‌جق صورتده : تعظيم تلميذانه. فتح ايله غلطدر.

تلميع [ع] لمعان ايتديرمك ، ايتديرلك : سيفى تسليل و تلميع. كونشه قارشى اسلحه‌نك تحريك وتلميعى § رنكا رنك ايتمك ، ايدلك : تلميع البسه. بوغچه‌نك تلميعى § شعرى ايكى ويا اوچ لسانى مزج ايده‌رك سويلمكدن عبارت بر صنعت ادبيه : « بر كهنه كوپريدر بوجهان كيم كلن كچر — بالامن والسلامة فاجعل عبور نا — ابن كمال » جمعى : تلميعات: تلميعات شيخ سعدى »

تلوث [ع] بولاشوب مردار اولمق، ملوث اولمق .

تلون [ع] رنكدن رنكه كيرمك : تلون بوقلمون § برحالده طورميوب حالدن حاله انتقال ايتمك ، ثباتسز اولمق : تلون مزاج . جمعى : تلونات . « ترقى ايله‌دى اول رتبه‌كه هرجايى مشربلك ـ تلونخانهٔ عالم بنفشه زاره دونمشدر = طاهرالمولوى »

تلويث [ع] بولاشديرلوب مردار ايتمك ، بولاشديرلوب مردار ايدلك ؛ ملوث ايتمك ، ايدلك . جمعى : تلويثات .

تلويح [ع] برنجى معناسنده (تلميح) ايله مترادفدر . اشارت ايتمك معناسنه‌ده كلير . جمعى : تلويحات .

تلويع [ع] ياقوب دردناك ايتمك ، ايدلك . محبت حقنده قوللانيلير : تلويع قلب . قلب عاشقك تلويعى. جمعى : تلويعات .

تلويم [ع] (لوم) ه بدل قوللانيله بيلير، آندن اقوادر . جمعى تلويمات.

تلوين [ع] رنك ويرمك ، ويرلك ؛ ملون ايتمك ، ايدلك : بر قماشى تلوين. چيچكلرك تلوينى. جمعى : تلوينات.

تلهب [ع] برنجى معناسنده (التهاب) ايله مترادفدر .

تلهف [ع] متحسر ومحزون اولمق، تحسر ومحزونيت حالنده بولنمق، ياتوب ياقلمق: چوجغى وفات ايدن والده‌نك تلهفى . جمعى : تلهفات .

تلهى [ع] (تلاهى) ايله مترادفدر .

تلهيب [ع] آلولاندرمك، آلولانديرلك : تلهيب نار . آتشك تلهيبى . (الهاب) دن اقوادر . جمعى: تلهيبات.

تلهيف [ع] مقتضاى تلهف اولمق اوزره (والهفاه) چاغيرمق : متحسرانه ومحزونانه ندا ايتمك . جمعى : تلهيفات : تلهيفات عشاق .

تليث [ع] ارسلان روشلى ، ارسلان يوره‌كلى اولمق .

تليد [ع] (تالد) ايله مترادفدر .

تلين [ع] يوموشاق اولمق ، يوموشامق . (تخشن) لك ضدى .

تليين [ع] يوموشاتمق ، يوموشادلق.

تماثل [ع] (مماثله) يه بدل قوللانيله بيلير .

تماثيل [ع] (تمثال)لك جمعى: «شخوص ناس تماثيل شاهنامهٔ صنع ـ نابى »

تماجد [ع] مجدنى ، شرفنى ياد ايله افتخار ايتمك § ايكى ويا دها زياده آدم مجد ، شرف خصوصنده مفاخره ايتمك : تماجد ناكسان .

تمادى [ع] زياده اوزامق ، زياده اوزون اولمق ، بيتوب توكنمه‌مك : تمادىٔ عمر . تمادىٔ ابتلا .

تمارض [ع] خسته كبى كورنمك ، يالاندن خسته اولمق : اجرتسز خسته معاينه‌سنه چاغيريلان طبيبك تمارضى. جمعى : تمارضات

تماس [ع] ده‌كمك، طوقنمق : حين مصافحه‌ده اللرك بربرينه تماسى. قلمك كاغده تماسى .

تماشا [ف] نظر ايله سير ؛ اكلنمك ، عبرت آلمق كبى مقصدلر ايله نظر . معناى مصدرى‌يى متضمندر. معلوم ومجهول اولەرق قوللانيلير : بر سفينه‌يى اوزاقدن تماشا . بر رسمك ياقيندن تماشاسى. « آيينه صفت سير اوله‌مازسين بوصوردق ـ ايتسه‌ك نه‌قدر عالم دنيايى تماشا ـ طالب» (شايان تماشا) (جالب تماشا) موقعلرنده‌ده قوللانيلير: « اوزكه حال اوزكه جمال اوزكه تماشادر بو ـ روحى بغدادى » « الله الله نه تماشادر بو ! ـ لا » تماشاخانه = اطرافى سير ايده‌جك خانه، تياترو: «كوكلك سيرايتنه عاليدر تماشاخانه‌سى ! » (تماشاگاه) و(تماشاگه) هم اطرافى تماشا ايده‌جك ير، هم‌ده سير يرى معناسنده مستعملدر. تماشاگر = تماشا ايدىجى، سيرجى. تماشا-

کری = تماشا کرلك ، سیره چیقمه : « اوزاقدن کوروب برخرامان پری — کوکل ایتدی میل تماشا کری ».

تمالُك { [ع] نفسنه مغلوب اولمامق ؛ نفسنی ضبطه مقتدر اولمق، کندینه مالك اولمق: مشتهیاته تمالك ایله فضیلت تمالك برلشمز .

تَمام { [ع] تام، نقصانسز : «اولەدن بیك یدی تاریخی تمام - بورسالەمدە تمام اولدی کلام - حلیەیە دائر - خاقانی » § تام اولمق، بتمك: تمام تحصیل. تمام کتاب . تمام عمر . تماماً = تام اولەرق ، نقصانسز اولەرق : بورجنی تماماً اودەدی . بالتمام . تمامه = تمامیله بلا نقصان. ماه تمام = تام ، نقصانسز آی ، بدر . (ماه تام) قوللانلماز . نا تمام = تام دکل، ناقص، تمام ایدلەمش: تألیف ناتمام . (ناتام) قوللانلماز .

تَمامِیَّت { [ع] تماملق ، تاملق ، نقصانسزلق ، بتونلك : تمامیت عقل تمامیت ملك. قاعدهٔ عربیەیەموافق کورنمین بو کلمەنك لسانمزدە استعمالنە احتیاج واردر .

تمایُل { [ع] میل ایتمك ، میللنمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : هبوب نسیم ایله تازه نهاللرك تمایلی. قلبك برشیئه تمایلی . جمعی : تمایلات : تمایلات صلح جویانه .

تَمَتُّع { [ع] فائدەلنمك ، کار ایتمك : کاغدجیلقدن شوقدر تمتع ایتمش. § فائده ، کار : سرمایه چیقدقدن صکره کندیسنه شوقدر تمتع قالمش . معنویاتده قوللانلماز. مثلا «خواجه افندینك تقریرندن تمتع ایتدم » دینیلمز . (استفاده) ایله (انتفاع) مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. (انتفاع) ك مادیاتده استعمالی اکثر در . جمعی : تمتعات .

تَمْتیع { [ع] فائدەلندرمك ، فائدەلندیرلمك ؛ کار ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : برتاجری تمتیع . برشریکك تمتیعی معنویاتده قوللانلماز. جمعی: تمتیعات.

تَمَثُّل { [ع] برشیئك صورتنه کیرمك : حضرت جبریلك انسان صورتنه تمثلی § برسوزی مثل اولەرق ایراد ایتمك ، برسوز مثل اولەرق ایراد ایدلمك: قول شاعر ایله تمثل . قول شاعرك تمثلی. جمعی : تمثلات .

تِمْثال { [ع] مجسم اولسون اولمسون مصنوع صورت: تمثال بی مثال. « ای مصور رهکذاری اوزره چك تمثالمی — فضولی » فتح ایله غلطدر .

تَمْثیل { [ع] مثال کتیرمك ، کتیرلمك؛ مثال اولەرق ایراد ایتمك ، ایدلمك : برکلمەنك صورت استعمالنی بر عبارە ایله تمثیل. برعبارەنك تمثیلی. « ابلمش اهل حکم موج ایله بحری تمثیل — تا که معلوم اولە کیفیت معنای حدوث — حکمت» § برشیئك صورتنی نقش ایتمك ، صورتی نقش ایدلمك . بومعناده اکثریا (طبع) ه بدل قوللانیلیر: برکتابی تمثیل . بررسالەنك تمثیلی . تمثیل اول . حسن تمثیل. جمعی : تمثیلات .

تَمَجُّد { [ع] مجد صاحبی اولمق، کسب مجد ایتمك .

تَمَجُّس { [ع] مجوسی اولمق .

تَمْجید { [ع] ثنا ایله تعظیم : تمجید رسول اکرم . تمجید آل عبا.

§ ثنا ایله تعظیم یولنده اوقونان دعا : حضرت بلال طرفندن اوقونان تمجید . جمعی : تمجیدات .

تَمْجیس { [ع] بریسنی مجوسی ایتمك ، بریسی مجوسی ایدلمك .

تَمْحیص { [ع] تجربه، امتحان: تمحیص الٰهی . جمعی : تمحیصات .

تَمْحیق { [ع] ابطال ، امحا: تمحیق اباطیل .

تَمَخُّط { [ع] سومکورمك.

تَمَدُّح { [ع] کندینی اوکمك، اوکنمك: تمدح ممدوح دکلدر . جمعی : تمدحات : تمدحات حسان العجم .

تَمَدُّن { [ع] کسب مدنیت ایتمك ، مدنی اولمق : بدویلرك تمدنی آرزو اولنور .

تَمْدیح { [ع] (مدح)ه بدل قوللانیلیر. آندن اقوادر .

تَمْدید { [ع] اوزاتمق ، اوزاتلمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : حبلی تمدید . حیاتك تمدیدی . تمدید عشرت . تمدید مصاحبت .

تَمْر { [ع] خرما. اسم جنسدر. واحدی (تمره) در . تمار = خرماجی، خرما صاتان . تمری = خرمایی ، پك سون . (دمیر هندی) نك طوغریسی (تمر هندی) در .

تَمَرُّد { [ع] عناد واستکبار ایتمك ، (دیك کلمك) تعبیریلەده تفسیر اولنه بیلیر : جهل مرکب اصحابنك تمردی.

تَمَرْمُر { [ع] دوداقلرك بلا اختیار تترەمسندن عبارت مرض که اکثریا هذیانله مرافق اولور .

تَمَرُّن { [ع] ادمان ایتمك؛ ملازمت ایتمك، آلشمق ایچون دوام اوزره چالشمق : برفنی تحصیلده تمرن .

تَمْریر { [ع] مرارت ویرمك ، ویرلمك؛ آجی ایتمك ، ایدلمك: تمریرمایع. آجی برشی خلطیله مایعك تمریری. تمریر کام. تمریر مذاق. عمری تمریر ایتمکسزین امرار ایتملی .

تَمْریض { [ع] ضعفه نسبت ایتمك، ایدلمك، ضعیفدر دیمك، دینلمك. اکثریا اقوال حقنده قوللانیلیر : مؤلف بوقولی تمریض ایتمشدر . برقولك تمریضی دلیله مستند اولملی .

تَمْرین { [ع] ادمان ایتدرمك ، ایتدیرلمك ؛ آلشدیرمق ایچون دوام اوزره چالشدرمق ، چالشدیرلمق: طلبەیی تمرین. شاکردانك تمرینی. کرك (تمرین) کرك (تمرن) (exercise) مقامندەده قوللانیلیر . جمعی : تمرینات .

تَمَزُّق { [ع] ییرتلمق ، پارەلنمك، پارە پارە اولمق : تمزق اوراق .

تَمْزیق { [ع] ییرتمق، ییرتلمق ؛ پارەلەمك ، پارەلنمك ؛ پارە پارە ایتمك : ایدلمك : برکتابی تمزیق . بر مکتوبك تمزیقی .

تِمْساح { [ع] بلاد حارەده واقع بیوك نهرلرده بولونور بر نوع جسیم جاناوار. برشی چیکنرکن یالکز اوست چکەسنی اویناتمقله معروفدر .

تَمَسُّح { [ع] برشیئه ال سورمك، مسح ایتمك § برشیئه سورنمك .

تَمَسْخُر { [ع] مسخرەلانمق ، مسخرەلق ایتمك § مسخرەلق اجراسیله استهزا . جمعی : تمسخرات .

تَمَسُّك [ع] اهتمام ايله طوتمق . اكثريا معنوياتده قوللانيلير : شريعت غرايه تمسك . دليل قوي‌يه تمسك . بوكا بدل (استمساك) دخی قوللانيله بيلير § سند .

تَمَسْكُن [ع] مسكين اولمق، مسكينلشمك . مسكينلك كوسترمك .

تَمْسِيح [ع] (مسح) ه بدل قوللانيله بيلير .

تَمْسِيَه [ع] بريسنه « الله آقشامكی خير ايتسون » ديه دعا ايتمك ، « آقشامك خير اولسون » ديمك . تشديد ايله غلطدر .

تَمَشُّط [ع] صاچنی، صاقالنی طارامق ، طارانمق . (امتشاط) مترادفيدر .

تَمَشُّق [ع] مشق آلمق ، مشق اتخاذ ايتمك § ورزش ، تعلم .

تَمَشّي [ع] يورومك . مادياتده قوللانلماز : تمشئ مصالح . اودليل بودعواده تمشی ايتمز . (مشيت عسكريه) مقامنده (تمشئ عسكری) دها طوغرودر .

تَمْشِيَت [ع] يوروتمك، يورودلمك . مادياتده قوللانلماز . تمشيت مصالح ايشلرك تمشيتی . (تمشيه) صورتنده‌ده قوللانيلير . (تمشيت) ك (ويرمك) ، (تمشيه) نك (ايتمك) ماده‌سيله استعمالی ياقيشيق آلير : ايشلره تمشيت ويرلدی . ايشلر تمشيه ايدلدی . تشديد ايله غلطدر .

تَمْشِيط [ع] طارامق، طارانمق: تمشيط كاكل . كيسولرك تمشيطی .

تَمْصِير [ع] برموقعی شهر ياپمق ، بر موقع شهر ياپلمق : منتهای صحرايی تمصير . دامن جبلك تمصيری .

تَمَطُّر [ع] سرينله‌مك كبی برمقصدله ياغموره چيقمق : نيسانده تمطر .

تَمَعْدُن [ع ـ مولد] معدن اولمه، معدن حالنه كچمه .

تَمَكُّن [ع] مكانلانمق . مكان طوتمق، يرلشمك : فلان ذات فلان يرده تمكن ايتدی . محبتكز قلبمده تمكن ايتمشدر .

تَمْكِين [ع] عدم خفت مزاج ، آغيرلق ، وقار : « تمكينی ويروب جنونی آلمش — دريا ينه اضطرابه طالمش — تلاطمه دائر » « اهل تمكينم، بنی بكنز ته ای كل بلبله — درده يوق صبری آنك هرلحظه بيك فريادی وار — فضولی » بر تمكين = چوق تمكينلی : رئيس بر تمكين .

تَمَلُّق [ع] ياطاقلانمق . (تبصبص) فی الاصل كوپك قويروغنی صاللايوب ياطاقلانمق معناسنه اولديغندن (تملق) ايله بينلرنی تفريق ايچون دينيله بيليركه : (تبصبص) يالكز اوضاع ايله‌ده اوله‌بيلير . (تملق) ايسه اوضاعه مقارن تكلم ايله اولور . هر حالده بوايكی كلمه‌نك بربرينه بدل استعمالی تجويز اولنور . شوقدركه (تبصبص) كلبه اولان نسبتی جهتيله (تملق) دن اقوی عد اولنمليدر : تملق بر فعل مذمومدر . « دل كيمسه‌يه ايلمز تملق — اول خلق ايله ايتمه‌مش تخلق » جمعی : تملقات .

تَمَلُّك [ع] ملك ايدينمك ، ايدينلمك ، تحت تصرفه آلمق ، آلنمق : بر عرصه‌يی تملك . برخانه‌نك تملكی . (مال ايدينمك) تعبيريله‌ده تفسير اولنه‌بيلير . بر عاريتك تملكی . جمعی : تملكات .

تَمْلِيح [ع] طوزلامق . طوزلانمق : تمليح طعام . جله مسلوخك تمليحی § سوز آره‌سنده خوش آينده بر مضمون ويا دلنشين بر تعبير ايراد ايتمكدن عبارت بر صنعت ادبيه : شاعر مشهورنديم تمليح ايله تميز ايتمشدر . جمعی : تمليحات .

تَمْلِيك [ع] ملك ايتمك ، ايدلمك : بر باغچه‌يی بر آدمه تمليك . بر دكانك بريسنه تمليكی . (مال ايتمك) تعبيريله‌ده تفسير اولنه‌بيلير . جمعی : تمليكات .

تَمَنّي [ع] ديله‌مك ، آرزو ايتمك ، ايدلمك : تمنئ ترقی . تمنئ تلاقی . تمنئ موفقيت . تمنئ محال . « محالك تمنيسی جائزميدر ؟ » اسلوب فارسی اوزره (تمنا) صورتنده‌ده قوللانيلير : « قديكه ايرمك اومار دل نه تمنادر بو ! — روحئ بغدادی » « مضمر دل دمبسته‌ده بركام كرامی — كيم بيلمز آنی عقده كشايان تمنا — جوری » كرك (تمنی) ، كرك (تمنا) تمنی اولنان شی مقامنده ايراد اولنور : تمنيسی حصوله كلدی . « عجب عاشق عجب دلبر عجب اولماز تمنادر — نفعی » اللی باشنه طوغری قالدير مقدن عبارت اولان آشنالق ، سلام اشارتنه دخی (تمنا) دينيلير . « نعمت قربك تمنی ايلمك حدم دكل — پيش دكاندن كچركن بر تمنا اولسون ايت ! » بو تمنانكده انواعی واردر : باشدن صاومه تمنا . قنديللی تمنا . (تمنی) نك . جمعی اولان (تمنيات) تخفيف يا ايله در .

تَمَوُّت [ع مولد] بر عضوك ويا بدنك بر پارچه‌سنك چوروييوب اولو حالنه كچمسی .

تَمَوُّج [ع] طالغه‌لانمق ، طالغه طالغه اولمق : تموج دريا . تموج دريا تموج نباتات . تموج آواز . « دريا تموج ايتمه‌ده خاشاك بی خبر — روحئ بغدادی » « تموج ايتمه‌ده بر بر چمن لطيف لطيف » جمعی تموجات .

تَمُّوز [سريانيدن] معروف آی . حرارت شديده معناسنه اولديغی برهان قاطعده مقيددر : تاب تموز . آفتاب تموز . « نيچون آتشلره دوشمش كبی پيچيده‌در زلفك ؟ — (رضا) آسا مكر تموزده بغداده كلمش‌در . — اسبق والئ بغداد . » نظمده تخفيف ايله ده قوللانيلير .

تَمَوُّل [ع] چوق مال صاحبی اولمق . مالدار اولمق : فلان آدم تجارتله تمول ايتمشدر .

تَمْوِيل [ع] مالدار ايتمك ، ايدلمك . بر آدمی تمويل . برتاجرك تمويلی .

تَمْوِيه [ع] سوزی يالديزلامق صورتيله سوسلمك ، باطل سوزه حق سوسی ويرمك . (تَموِيَه) صورتنده تلفظی غلط فاحشدر . جمعی اولان (تمويهات) زياده قوللانيلير : تمويهات ارباب الحاد . تمويهات ابله فريبانه .

تَمَهُّد [ع] ياييلوب دوشنمك : تمهد بساط . تمهد مقدمه .

تَمَهْدِي [ع] مهديلك دعواسنه قالقشمق ، مهديلك دعواسنده بولنمق .

تَمَهُّر [ع] ماهر اولمق، كسب مهارت ايتمك : كتابتده تمهر .

تَمْهِيد [ع] يايوب دوشه‌مك ، ياييلوب دوشنمك : بساطی تمهيد . مقدمه‌نك تمهيدی . تمهيد مقدمات . جمعی : تمهيدات .

تَمْهِيل [ع] (امهال) ايله مترادفدر . حق الهيده اكثريا (امهال) قوللانيلير : امهال الهی . جناب حق اهمال ايتمز ، امهال ايدر . جمعی : تمهيلات .

تَمْيِيز [ع] معنی امثالندن آيرلمق ، امثالی آره‌سندن آيريلوب آيريجه برموقع طوتمق ، متميز اولمق ، سچلمك : فلان بين الاقران تميز ايتمشدر . مابه التميز =

كنديسيله تميزايديلن شى . جمعى : تميزات .

تمتّع [ع] صيويق اولمق ، صيوتقلاشمق ، مايع حالنه كلمك : طوكدرمه‌نك تميعى . يوغوردك تميعى .

تميمه [ع] ديل‌كوز ، كوز بونجغى ، نظر بونجغى .

تمیمه [ع] صولاغه : تميه‌دم = قانك صولاغه‌سى .

تمييز [ع] آييرمق ، آييرلق ، سچمك ، سچامك ، فرق ايتمك ، ايدمك . معنوياتده قوللانيلير : تمييزخير وشر . نيك وبدك تمييزى . (محكمهٔ تمييز) مانحتنده‌كى محكمه‌لر طرفندن ويريلن حكملرك صحيح اولوب اولمديغنى تمييزه مأمور اولديغى ايچون بوعنوانى آلمشدر § محكمهٔ تمييزه عرض : تمييزدعوى . دعواسنى تمييزايتدى . تمييزاً = تمييزصورتيله ، محكمهٔ تمييز معرفتيله : تمييزاً رؤيت دعوى § قوهٔ مميزه ، انسانده نيك وبدى ، نفع وضررى تمييز ايدن قوت : اهل تمييز . اصحاب تمييز . شخص بى تمييز . نه تمييزسز آدم ! § ذاتده ياخود نسبتده اولان ابهامى رفع ايدن اسم . (تمييز) كلمه‌سنك نظمه مخصوص اوله‌رق فارسيده اولديغى كبى لسانمزده دخى (تميز) صورتنده مخففاً استعمالى بعض شعرا طرفندن تجويز اولنمشدر . از جمله سناى « تميز نيك وبد عين ضرردر خرده‌بينانه . بودقت جسمنى سوراخ سوراخ ايتدى غربالك » ديمشدر . بوصورت مقبول طبع سليم اوله‌ماز صانيرز .

تن [ف] وجود ، كووده . باش داخل ويا خارج اعتبار اولنه‌بيلير : « تنده اى روح روان جان بر اولور . فصيح » « كثرت بكانك ايتمشدر دميردن تن بكا — فضولى » . « درد چكمش سرم اول خال سيه قربانى - تاب كورمش تنم اول طرهٔ طراره فدا - وله » (بدن) بواستعمالده (تن) ايله مشتركدر . معمافيه (تن) (قلعه بدنى) كبى يرلرده قوللانيله‌ماز . تناسان = استراحت وجودينى كوزه‌دن ، كندى راحتنه باقان آدم : توانكران تناسان . اصلى اولان (تن آسان) صورتنده‌ده يازيله‌بيلير . تناسانى = تناسانلق . تناور = طولغون وجودلو ، اتلى جانلى : تناور بر نو جوان ايدى - نعيما . اصلى اولان (تن آور) صورتنده يازيله‌بيلير . تناورى = تناورلك . تن پرور = وجودينى بسله‌مكله مشغول اولان ، وجودينى بسله‌مكده اعتنا ايدن آدم : توانكرتن پرور . تن پرورانه = تن پرورجه‌سنه : تنعم تن پرورانه . تن پرورى = تن پرورلك . التزام تن پرورى . تن درست = صحيح الوجود ، صحتى يرنده وجودى صاغلام اولان آدم : سائل تن درست . تن درستى = تن درستلك ، صحت وجود : موجب تن درستى . تن زده = ساكت ، صوصمش : خطيب تن زده . آهن تن = پك قوى وجودلو : شمشير زن آهن تن . (آهن تن) ه بدل مشهور پهلوان ايران (اسفنديار) ك وصفى اولان (روئين تن) دخى ايراد اولنه‌بيلير . نرم تن = يموشان تنلى : طفل نرم تن .

تناثر [ع] (انتثار) ه بدل قوللانيلير .

تناجى [ع] فيصيلداشمق ، فيصلتى ايله اسرار سويله‌مك .

تناد [ع] بر برندن اوركمك . يوم التناد = قيامت كونى . (تنادى) يه ده باق .

تنادر [ع] نادرلشمك ، كسب ندرت ايتمك .

تنادم [ع] (منادمه) يه بدل قوللانيله‌بيلير .

تنادى [ع] بربرينه ندا ايتمك ، نداايدشمك . قرآن كريمده (يوم القيامه) مقامنده وارد اولان (يوم التناد) تعبير شريفنده‌كى (تناد) حضرت ابن عباس و اتباعنك قرائتنه كوره دالك تشديديله ايسه‌ده سائرلرينك قرائتنه كوره (تنادى)دن مخفف اولمق اوزره دالك تخفيفيله در . بناءعليه قيامت كوننه (يوم التنادى) دخى دينيله بيلير .

تنازع [ع] (منازعه) يه بدل قوللانيله‌بيلير : (تنازع فعلين) بر تعبير نحويدر .

تناسب [ع] بربرينه مناسب اولمق . وجود انسانى تشكيل ايدن اعضانك بربرينه‌مناسب اولمسى كبى : تناسب اندام . تناسب الفاظ . (مراعات نظير) دينيلن صنعت ادبيه‌يه (تناسب) دخى دينيلير .

تناسخ [ع] برطائفهٔ ضاله‌نك قولى اوزره روحك برجسمدن آيريلير آيريلماز ديكر برجسمه تعلق ايتمسى : تناسخ ارواح . مذهب تناسخه سالك اولان آدم بركون اولوب‌ده روحك برقوردك جسدينه تعلق ايده بيله‌جكنى البته دوشونور ! تناسخى = تناسخ مذهبنده بولنان آدم . جمعى : تناسخيون .

تناسل [ع] بربرندن طوغوب اوره‌مك : بنى آدمك تناسلى . تناسل حيوانات .

تناشد [ع] (مناشده) يه بدل قوللانيله بيلير .

تناشير [ع] چوجق يازيسى ، عجمى يازيسى : تناشير صبيان . جمع بى مفرددر .

تناصر [ع] بربرينه نصرت ايتمك ، ياردملاشمق . (تعاون) ماديات ومعنوياتده قوللانيليور . (تناصر) ك ماديانه تعلق ايدن شيلرده قوللانلمسى يعنى صرف معنوياتده قوللانلمسى مناسب اولور صانيرز . بوحالده مثلا (تناظر افكار) دينلمز .

تناطح [ع] بوينوزلو حيوانلر بربرينه بوينوزلريله اورمق ، سوسمك : تناطح كباش . ايكى قوچك تناطحى .

تناظر [ع] بربرينه باقمق ، باقشمق ، بربرينه ناظر اولمق : تناظر خصمين . ايكى خانه‌نك تناظرى § ايكى زاويه وسائره‌نك قارشى قارشى‌يه بولنمسى .

تنافر [ع] بربرندن اوركمك ، بربرندن نفرت ايتمك : تنافر عالم وجاهل . تنافر عندليب وغراب . تنافر حروف = حرفلرك اثناى تلفظده لسانه ثقلت ويره‌جك برحالده بولنمسى . تنافر كلمات = كلمه‌لرك عدم امتزاج سببيله اثناى تلفظده لسانه ثقلت ويره‌جك برحالده بولنمسى . هرتنافر مخل فصاحت دكلدر .

تنافس [ع] (منافسه) يه بدل قوللانيله بيلير .

تناقص [ع] آزالمق ، اكسلمك : سن تزايد ايتدكجه عمر تناقص ايدر .

تناقض [ع] انسانك ايكى سوزى بربرينه مخالف اولمق : تناقض قولين § ايكنجى سوزى برنجى سوزينه مخالف

اولمق : فلان بو سوزنده تناقض ایتدی . جمعی : تناقضات .

تَناكُحْ [ع] نكاحلاشمق ، بر بریله زوج وزوجه اولمق .

تَناكُرْ [ع] (تجاهل) ایله مترادفدر .

تَناوَرْ [ف] وجودلو ، ایری : تناوربر آدم .

تَنانیرْ [ع] (تنور) ك جمعی .

تَناوُلْ [ع] آلوب یمك ، آلوب ییمك : برطعامی تناول . برمیوه نك تناولی .

تَناوُمْ [ع] اویورکبی كورینمك ، یالا ـ ندن اویومق : تناوم كربه .

تَناهی [ع] نهایت بولمق : بی تناهی = تناهیسی اولمیان ، تناهیسز . (انتها) ایله بینلرنده فرق واردر ، (تنا ـ هی) ده دائما معنای مصدری ملاحظه اولنور . (انتها) ایسه (نهایت) مقامنده ده قوللانیلیر . (غیرمتناهی) موقعنده قوللانیلان (لایتناهی) تعبیرینی یاسنه آلدا ـ نه رق ــ (لایتناهی) اوقومق عجمیلكدر .

تَنْباكو [ف] نازكیله ایله ایچیلن معروف نبات ، تومبكی : تنباكو كشان سركران .

تَنْبالْ [ع] قیصه جق بویلو ، بو دور آدم : تنبال پراحتیال .

تُنْبانْ [ف] طون ، ایچ طونی . (طومان) بوندن محرف ایمش .

تَنَبُّتْ [ع] نابت اولمق ، یردن بیتمك : تنبت سنبل . تنبت نباتات .

تُنْبَكْ [ف] دنبه لك . تنبك زن = دنبلك چالان .

تَنْبَلْ [ف] اوشه نیجی ، اوشنكن .

تَنْبَلیتْ [ف] حیوان یوكی ، كوچك یوك : « مركب اوزره یوكله ـ درلر تنبلیت ــ سروری »

تَنَبُّؤْ [ع] نبوت كاذبه ادعا ایلمك ، یالان اوله رق . پیغمبرلك دعواسنده بولنمق : مسیلمة الكذابك تنبؤی .

تَنْبُولْ [ذ] هندلیلرك دیش ودوداقلری قارارتمق ایچون چیكنه دكلری برجنس یاپراق .

تَنَبُّهْ [ع] (انتباه) ایله مترادفدر .

تَنْبیهْ [ع] اهتمام ایله امر یاخود نهی ایتمك ، ایدلك : بر خصوصی برآدمه تنبیه . برخصوصك بریسنه تنبیهی . فی الاصل اویاندرمق معناسنه در ، جمعی : تنبیهات .

تَنْتَه [ایتالیانجه دن] كونشه ، یاغموره قارشی سفائن وسائره نك اوزرینه چكیلن بز . بوكلمه فارسیده اورمجك آغی معناسنه كلیور . معروف اولان معناسی بوندن مأخوذده اوله بیلیر .

تُنْتَه [ف] اشك آریسی .

تَنْشیفْ [ع] علاج واسطه سیله قیللری دوشورمك .

تَنَثُّرْ [ع] (انتثار) ایله مترادفدر .

تَنْثیرْ [ع] صاچمق ، صاچلمق : تنثیر دنانیر . دراهمك تنثیری § نظمی نثره تحویل . برمصراعی تنثیر . بربیتك تنثیری .

تَنْجِیَه [ع] (انجا) یه بدل قوللانیله ـ بیلیر . تشدید ایله غلطدر .

تَنَحْنُحْ [ع] بوغازینی مكرراً خیرلدا ـ دوب سسلندرمك : نمازایچنده بلاعذر تنحنح مفسد صلاتدر . ثریا كبی ك

تنحنحی . جمعی : تنحنحات . تنحنحات جماعت .

تَنَجّی [ع] آلارغه طورمق ، برطرفه چكلمك .

تَنْجیتْ [ع] (نحت) ه بدل قوللانیلیر .

تَنْخیلْ [ع] الك ایله اله مك ، الیمك : تنخیل دقیق . كپكنی اخراج ایچون دقیقك تنخیلی .

تُنْدْ [ف] سرد ، حدید ، شدید : بادتند . طبع تند . تند خوی ، تند مشرب = سرد خویلو ، سرد مشربلی . تند روی = عبوس الوجه ، چاتیق چهره لی . تندلجام ، تنداكام = باشی سرد آت . تندی = سردلك ، حدت ، شدت .

تَنَدُّمْ [ع] ندامت كتیرمك . پشیمان اولمق : تندم آثم .

تَنْدِیَه [ع] نمناك ایتمك ، ایدلك : تندیهٔ جفون . ماكنه یه وریله جك اوراقك تندیه سی . تشدید ایله غلطدر .

تَنْذیرْ [ع] (انذار) ایله مترادفدر . آندن اقوادر .

تَنَزُّلْ [ع] آشاغی اینمك ، آشاغیلامق : تنزل قیمت . تنزل اسعار . بالونك تنزلی . بومعناده تدریج ملاحظه اولنور . مثلا (تنزل صاعقه) دینلمز § كوكل آچا ـ قلغی ایتمك ، لطف كوسترمك انسانك قدر حقیقیسندن آشاغی عداولنه جق صورتده معامله سی : « خانهٔ اغیار وعشاقه تنزل ایلمز ــ نفعی » « دل تنزل ایلمز هرخوبه نام ونشكی وار ــ وصفی » تنزلاً = تنزل صورتیله : تنزلاً تشریف . جمعی : تنزلات .

تَنَزُّهْ [ع] كسب انشراح ، كسب انشراح ایچون فرحلی یرلرده كزنمك : تنزه ایچون چیقمش ایدك . تنزه ایتدك . (تفرج) ایله بینلرنده فرق واردر . (تنزه) (تفرج) دن نازك عداولنمقله برابر معناسنده آنك كبی دائما (تباعد) ملاحظه اولنماز . خانه سنك باغچه سنده كزینن برآدم « تنزه ایتدم » دیه بیلیر ، فقط « تفرج ایتدم » دیه مز . (تنزه) فی الاصل (تباعد) معناسنه در . (بری اولمق) مقامندده قوللانیلیر ، « تنزهت ذاته عن النقصان » كبی عباره لرده بومعنی قصد اولنور .

تَنْزیلْ [ع] قرآن كریم : تنزیل مبین . تنزیل جلیل (انزال) بومعناده قوللانلماز § آشاغی ایندیرمك ، ایندیر ـ لمك : تنزیل بها . قیمتك تنزیلی (انزال كتاب) (تنزیل كتاب) دینیلیر . (انزال بها) (انزال قیمت دینلمز § طرح : برمقداری یكوندن تنزیل برمقدارك تنزیلی . (انزال) بومعناده قوللانلماز . جمعی : تنزیلات .

تَنْزیه [ع] قبایحدن بری قیلمق ، قیلنمق : تنزیه نفس ، برذاتك تنزیهی . حق الهیده قوللانیلان (تنزیه) واجب الوجودك كافهٔ نقائصدن بری اولد ـ یغنه دائر سوزسویلمكدن ، تعبیر دیكرله : كافهٔ نقائصدن بری اولدیغنی اعتراف ایلمكدن عبارتدر . جمعی : تنزیهات .

تَنْسُخْ [ف] نفیس ، نادر ، بی نظیر : « ای كل دیمم سكا قمر رخ ـ مهده اوله ماز بورنك تنسخ » .

تَنَسُّقْ [ع] (انتساق) ایله مترادفدر .

تَنَسُّمْ [ع] روز كار استشمام ایتمك ، ایدلك : تنسم نسیم خوشبو . « حلول نوبهار ایله كوكل هوا پرست

اولور — نسيم كوى دلبرك تنسيمله‌مست اولور » (نفس) كبى صولوق آلمق معناسنه‌ده كلير . جمعى : تنسيمات .

تنسيد [ع مولد] مناسب كومك، تصويب ايتمك .

تنسيق [ع] نظام اوزره ديزمك ، ديزلمك ، نظامنه قويمق . قونلمق : تنسيق امور ، اشيانك تنسيقى . تنسيق الصفات، تنسيق صفات = اوصاف متعدده‌يى، بر برينى متعاقب ايراد ايتمكدن عبارت برصنعت ادبيه : « آفتاب بحر و بر صاحب قران شرق و غرب — شهسوار نامور رايت كشاى صفدرى — جنتمكان سلطان عثمان حضرتلرينك وصفنده — نفعى » « اديب ، ظريف ، محبوب القلوب برذاتدر » كبى سوزلر هپ تنسيق الصفات قبيلندندر. جمعى تنسيقات : تنسيقات عدليه

تنسيه [ع] (انسا) ايله مترادفدر. تشديد ايله غلطدر.

تنشب [ع] بر شيئه ايليشوب طوتلمق صيدك دامه تنشبى . قوشك اوكسه‌يه تنشبى (انتشاب) مترادفيدر .

تنشر [ع] (انتشار) ايله‌مترادفدر.

تنشط [ع] نشاطلانمق : تنشط ارباب شباب .

تنشف [ع] صويى، رطوبتى كنديسنه چكوب ايچمك، امك: تنشف ديوار. تنشف تراب . سونكرك تنشفى .

تن شوسى [ق] تنشير .

تنشير [ع] (نشر) ايله‌مترادفدر. آندن اقوادر .

تنشيط [ع] نشاطلاندرمق ، نشاطلاندیرلمق : تنشيط مجلس. اهل بزمك تنشيطى. مكتوب ايله ويرديكك حوادث — تنشيط قلوبه اولدى باعث »

تنشيف [ع] صويى، رطوبتى ايچيرمك ، صو ، رطوبت ايچيرلك ؛ امدرمك . امديرلك : صويى طوپراغه تنشيف . رطوبتك سونكره تنشيفى .

تنصب [ع] برنجى معناسنده (انتصاب) ايله مترادفدر.

تنصح [ع] (انتصاح) ايله مترادفدر.

تنصر [ع] خرستيان اولمق .

تنصير [ع] بريسنى خرستيان ايتمك ، بريسى خرستيان ايدلمك .

تنصيص [ع] بعدالتدقيق قرار ويرمك، ويرلمك: برمسئله‌يى تنصيص . برخصوصك تنصيصى . جمعى: تنصيصات.

تنصيف [ع] ايكى‌يه بولمك ،ايكى‌يه بولنمك: سكز عددينى تنصيف. برمبلغك تنصيفى .

تنضير [ع] نضارت ويرمك، نضارتلى قيلمق، قيلنمق: تنضير حديقه . بهارك كوه وصحرايى تنضيرى .

تنظر [ع] دوشونه‌رك دقتله باقمق ، دقتله باقه‌رق دوشونمك : بو منظره شايان تنظردر . تنظر عارف . تنظر حكيم .

تنظف [ع] مادةً تميزلنمك، پاكلنمك : تنظف تن . تنظف مسكن .

تنظم [ع] (انتظام) ايله مترادفدر .

تنظير [ع] نظيرينى ياپمق ، نظيرى ياپلمق . اكثريا شعر حقنده قوللانيلير كه نظيره سويلمك تعبير اولنور: برمنظومه‌يى تنظير . برنشيده‌نك تنظيرى.

« آكدى ميدانى بو واديده نديم يكه‌تاز — اوله چوق رفتاره (راغب) ساحهٔ تنظيرده » « غزلن ايتدى (سرورى) بنه كندى تنظير — آدنه بلده‌سنك حيف سخندانلرينه!» تنظيراً = تنظير صورتيله تنظير ايچون: فضولينك غزلنى تنظيراً بوبله برشى يازمش . جمعى: تنظيرات.

تنظيف [ع] مادةً تميزله‌مك، تميزلنمك، پاكله‌مك ، پاكلنمك : تنظيف لباس . تنظيف اسواق . تنظيف ازقه . جاده‌لرك تنظيفى . جمعى: تنظيفات .

تنظيم [ع] ديزمك ، ديزلمك : تنظيم لآلى . سبحهٔ صددانه‌نك تنظيمى § ياپوب ياقيشدرمق ، ياپيلوب ياقشديرلمق : تنظيم لايحه . استدعا تنظيم وتقديمى § بولنه قويمق، قونلمق: باغچه‌يى تنظيم . امور بيتيه‌نك تنظيمى . جمعى : تنظيمات = تنظيمات خيريه .

تنعم [ع] نعمت ايچنده بولنه‌رق راحت ايتمك : « ارباب تنعم نه بيلير محنت فقرى — ممكنمى اولور تجربه‌سز فهم حقيقت؟ » جمعى: تنعمات .

تنعيل [ع] نعلله‌مك ، نعللنمك : تنعيل فرس . حيوانك تنعيلى.

تنعيم [ع] نعمتلندرمك ، نعمتلنديرلمك ، نائل رفاه ايتمك ، ايدلمك : برفقيرى تنعيم . بريسنك تنعيمى. «انسان اودركه ايستر همم نوعنك رفاهن — انسانلغه ياقشماز تنعيمسز تنعم » § أوت ديمك . أوت ديه جواب ويرمك . جمعى: تنعيمات: تنعيمات بنده پرورانه .

تنغم [ع] نغمه پردازلق ايتمك . جدياتده مدحياتده، قوللانلملى. جمعى : تنغمات : تنغمات بد آوازان . تنغمات خوانندهٔ مستقل .

تنغيص [ع] زندكانيسنى مكدر ايتمك، زندكانيسى مكدر ايدلمك . ياشايشنده صفا براقمامق ، براقلمامق : تنغيص زندكانى . تعيشك تنغيصى .

تنفر [ع] نفرت ايتمك : قبايحدن تنفر .

تنفس [ع] صولوق آلمق: ذى‌روح تنفس ايدر § يورغونلق آلمق: برآز تنفس بيوركز. وقت تنفس§ طاڭ يرى آچيلوب بياضى اطرافه ياىلمق: تنفس صبح بهار . صباحك تنفسى § دكز صويى تموج ايله ساحله سرپلمك : تنفس دريا . جمعى: تنفسات .

تنفل [ع] نافله نماز قيلمق : تنفل شبخيزان .

تنفيخ [ع] زياده‌سيله اوفله‌مك ، اوفلنمك : بو معناده (نفخ) ايله مترادف صاييلير § اوفله‌يوب شيشيرمك اوفله‌نوب شيشيرلمك : تنفيخ جلد مذبوح . طولومك تنفيخى . جمعى : تنفيخات .

تنفيذ [ع] (انفاذ) ايله مترادفدر. جمعى : تنفيذات .

تنفير [ع] نفرت استديرمك ، ايستديرلك : بر آدمى بر شيدن تنفير . بريسنك بر شيدن تنفيرى. جمعى: تنفيرات .

تنفيس [ع] نفسلندرمك ، نفسلنديرلك ، فرحلاندرمق ، فرحلا-

تدیرلق : شاکردانی مکتبك باغچه‌سنه چیقاره‌رق تنفیس . طلبه‌نك تنفیسی . زمان تنفیس . جمعی : تنفیسات .

تنفیش { [ع] پاموق آتمق ، آتلمق ، یوك دیتمك ، دیدلمك : تنفیش پنبه . بر مقدار پشمك تنفیشی . پاموق آتار کبی آتمق ، یوك دیدر کبی دیتمك موقعنده‌ده ایراد اولنور : قدرت قاهرهٔ الٓهیه ایسترسه طاغلری ، طاشلری تنفیش ایدر . او قدرته کوره تنفیش جبال برشی دکلدر . جمعی : تنفیشات .

تنقد { [ع] (تنقید)ه باق .

تنقل { [ع] بریردن دیکر یره کوچمك : استانبولدن چاملیجه‌یه تنقل . جمعی : تنقلات .

تنقیح { [ع] طرح زوائد ، طرح زوائد ایله دوزلتمك ، دوزلدلمك : تنقیح کلام . جمعی : تنقیحات .

تنقید { [ع] ادبی ، فنی ، صناعی آثاری تدقیق ایله ایی و فنا جهتلرینی بالمحاکمه کوسترمك ، بو درلو آثار تدقیق اولنه‌رق ایی و فنا جهتلری بالمحاکمه کوسترلمك . آثار ادبیه حقنده استعمالی غالبدر : بر منظومه‌یی تنقید ، بر رومانك تنقیدی . (تنقید)ك معنا سنده تدقیق اولنان اثرك « ایی جهتلرینی کوسترمك » بالتبع ملاحظه اولنور . بر اثرك یالکز فنا جهتلرینی کوسترمك‌ده (تنقید)در ، فقط یالکز ایی جهتلرینی کوسترمك (تنقید) دکلدر . دیمك که تنقید بر اثرك همه ایی همه فنا ، یاخود یالکز فنا جهتلرینی کوسترمکدن عبارت اولمق اوزره ایکی درلو اولور . (تنقید) (انتقاد) ایله مترادفدر . بونلره بدل (تنقد) دخی قوللانیلیر . (تنقید) لفظنك عربیده مستعمل اولماسی بزم استعمالمزه مانع اولمامز . حتی (تنقید) ی (انتقاد)ه ترجیحاً استعمال ایدرز . یرلرنده بعضلری کوستردیکی اوزره لسانمزده بویله برخیلی کلمه موجوددر . جمعی : تنقیدات .

تنقیذ { [ع] (انقاذ) ایله مترادفدر .

تنقیش { [ع] نقش ایتمك ، ایدلمك : بر صورتی لوحه‌یه تنقیش . برمنظومه‌نك ذهنه تنقیشی § نقشلامق ، نقشلانمق : دیواری تنقیش . سقفك تنقیشی . جمعی : تنقیشات .

تنقیص { [ع] اکسلتمك ، اکسلدلمك : تزیید وتنقیص . بر مقداری تنقیص . علمك تزییدیله جهلك تنقیصی . جمعی : تنقیصات .

تنقیط { [ع] نقطه‌لامق ، نقطه‌لانمق : بر حرفی تنقیط . برکلمه‌نك تنقیطی . بو معناده (اعجام) ایله مترادفدر § یازی سهولتله و طبیعی بر صورتده اوقونمق ایچون اواخر جمل ایله بعض کلمات آره‌لرینه نقطه و اشارات سائره وضعی . بو تعبیرده (نقطه) اصل اولدیغی ایچون تغلیب ایدلمشدر : تنقیط عباره . لسانمزده اصول تنقیط تقرر ایتدی .

تنقیه { [ع] تطهیر . عملیات طبیه‌ده مستعملدر شیرینغه . تشدید ایله غلطدر .

تنك { [ع] طار ، صیقنتیلی : خانهٔ تنك ، قافیهٔ تنك . دل تنك « بریدر اولسه منشرح دل تنك — چاپلق صو- تکمزله پر آهنك — قوشلره خطاب» «شو- یله‌در قحط تحمل سینهٔ تنکده کیم — یتمز اولمشدر نفس برآتشین فریاده‌دك — ندیم » « تهی پای رفتن به از کفش تنك — سعدی » = طار آیاق قابی کیینمکدن یالین آیاق یوریمك اولادر . تنکدست = الی طار ، زوکورت . تنکدستی = زوکورتلك بلای تنکدستی . تنك چشم = آچ کوزلو : تاجر تنك چشم . تنك چشمی = آچ کوز- لولك . تنکدل ، دلتنك = یوره‌کی طار ، مضطرب القلب . تنکدلی ، دلتنکی = طار یوره‌کلیلك ، اضطراب قلب . دهان تنك ، دهن تنك = کوچك آغیز . تنکنا = طار یر ، صیقنتیلی یر . تنکی = طارلق : تنکیٔ دل . تنکیٔ معیشت . تنکیٔ حوصله .

تنگ { [ف] دنك ، یوك دنکی : « دوشسه بیك تنك شکر بحره حلاوت کلمز — سید وهبی »

تنك { [ف] یوفقه ، اینجه ، نارین ، تحملسز . تنك روی = یوزی طوتمیان ، ایدیلن تکلیفی رد ایده‌مین ، یوزی یوموشاق آدم . تنك حوصله = حوصله‌سی تحملسز ، حوصله‌سز آدم . بو تعبیر (تنك حوصله) صورتنده دخی قوللانیله‌بیلیر . اینجه اله‌ین قالبور والکه اطلاق اولنان (تنك بیز) تعبیری‌ده بویله‌در . تنك مزاج = رقیق المزاج .

تنکر { [ع] بیلنمیه‌جك ، طانلمیه‌جق قیافته کیرمك : تنکر فراری .

تنکس { [ع] باش آشاغی اولمق ، سرنکون اولمق : جانبازك تنکسی . تنکس اناء .

تنکیح { [ع] نکاح ایتمك ، ایدلمك : بر مخدره‌یی برذاته تنکیح . بر دخترك بر آدمه تنکیحی . جمعی : تنکیحات .

تنکیر { [ع] نکره قیلمق ، قیلنمق : بر اسمی تنکیر . براسمك تنکیری . جمعی : تنکیرات .

تنکیس { [ع] باش آشاغی ایتمك ، ایدلمك : سرنکون ایتمك ، ایدلمك : تنکیس عدو . کاسه‌نك تنکیسی .

تنکیل { [ع] بریسنه ، سائرلره مدار خوف وعبرت اوله‌جق صورتده معامله ایتمك ، بوبولده معامله ایدلمك : تنکیل اشقیا . ملاعینك تنکیلی . « دائما اغیار بی اذعانی تنکیل ایلرم — وصفی » جمعی : تنکیلات .

تنمر { [ع] قاپلانلاشمق . قاپلان خویلو اولمق § بریسنی لسان ایله تهدید ایدرکن کوموردنك صورتنده سسی اوزاتمق § اکشی چهره ولسان شدید ایله تهدید ایتمك . جمعی : تنمرات . (تنمیر) مترادفیدر .

تنمل { [ع] قارینجه کبی قاینامق : تنمل ناس . تنمل خریداران .

تنمیق { [ع] یازمق ، یازلمق : تنمیق نامه . بر مکتوبك تنمیقی . فی الاصل کوزل یازمق معناسنه‌در .

تنمیه { [ع] نمالاندرمق ، نمالاندیرلمق ؛ برکتلندیروب آرتیرمق ، برکتلندیریلوب آرتیرلمق : تنمیهٔ نقود . مزروعاتك تنمیه‌سی . تشدید ایله غلطدر .

تنوب { [ع] چام آغاجی ، جیره آغاجی ، قطران آغاجی .

تنوّح [ع] نوحه ایتمك : تنوح مرغ شب آویز . جمعی : تنوحات .

تنوّر [ع] نورلانمق ، روشن اولمق ، آیدینلق اولمق : تنور حجره ، تنوردیده . تنور قلب .

تنّور [ع] اکمك پیشیره جك اوجاق ، فرون ، صوبا ، طاندیر . نظمده تخفیف ایله ده قوللانیلیر . « تنوردله اود یاقوب آه شررمدن — براوزکه کباب ماحضر ایتدم جکرمدن = شیخ سزایی » .

تنّوره [ف] طریقت علیهٔ مولویه سالکلرینك آیین شریف اجراسی ایچون کیدکلری لباس واسع الذیل . « کوچك خوش جنبشك سیرایت سماع نازنی - موج موج اولمقده در . تنورهٔ بیضای نو = شیخ وصفی » . تنوره پوش = تنوره کیین : درویش تنوره پوش . «ماهه باق تنوره پوش اولمش فروغ هاله دن - شمس ایسه بر کوچك زرین کلاه مولوی - طاهر المولوی» .

تنوّع [ع] نوعلنمك . نوع نوع اولمق ، کونا کون اولمق : تنوع حیوانات . تنوع نباتات . تنوع مسائل . جمعی : تنوعات .

تنومند [ف] (تناور) ایله مترادفدر . جوان تنومند . تنومندی = تنومندلك .

تنویر [ع] نورلاندرمق ، نورلاندرلمق ، روشن ایتمك ، ایدلك : برشهری الکتریق ضیاسیله تنویر . قلبك نور ایمان ایله تنویری . « بی بصیرتلر ایدرلر سزه اسناد افول — ایدییور شعشعه کز عالمی تنویر هنوز — اصحاب بدره خطاب » جمعی : تنویرات .

تنویع [ع] نوعلندرمك ، نوعلندیرلمك . نوع نوع ایتمك ، ایدلك ، کونا کون قیلمق ، قیلنمق : تنویع اثمار . افکارك تنویعی . جمعی : تنویعات .

تنویم [ع] اویوتمق ، اویودلق : بر صبی‌یی تنویم . چوجغك تنویمی . جمعی : تنویمات .

تنوین [ع] ایکی اوستون ، ایکی اسره ایکی اوتره . جمعی : تنوینات .

تنها [ف] یالکز : اوده تنها ایدم . تنهالقدن بیزار اولدم § خالی ، انساندن خالی : تنها یر . خانهٔ تنها . « تنها ابدی خوابکهی دلبرك ایشته — کیز لندیکی مأوی اوکوزللکلرك ایشته — مرثیه — ماینار » تنهاور = یالکز کیدن ، یالکز باشنه کیدن : سیاح تنهاور . تکاور تنهاور . تهمتن تنهاور . تنهاوری = تنهاورلك . تنهانشین = یالکز اوطوران : درویش تنهانشین . تنهانشینی = تنهانشینلك ، تنهایی = یالکزلق : وحشت تنهایی . تنهایی غربت . (تنهایی) خالیلك معناسنده ده قوللانیلیر . تنهایی خانه . تنهایی مکان .

تنیده [ف] طوقنمش ، منسوج .

تنّین [ع] بیوك ییلان ، اژدرها . تنین فلك = کهکشان .

تو ی [ف] قات ، قتمر . توبر تو ، توی برتوی = قات قات ، قتمرلی : « که ظلمت اولوردی توی بر توی — که نور یاغاردی سوی برسوی — شیخ غالب» صد تو ی = یوزقاتلی ، چوق قتمرلی : پردهٔ صدتو . ظلام صدتو .

توّاب [ع] قوللرینك توبه سنی قبول ایدن ، جناب حق ، تواب رحیم . تواب کریم . « ذنب ایله مغلوب یأس اولمام خدا توابدر » .

توابع [ع] (تابع)ك جمعی . برذاتك خدمتنده بولنانلر . معناً (اتباع) ك فوقنده عد اولنور § برذاتك قولنه اویانلر ، مسلکنی طوتانلر . بومعنادن (اتباع)ك فرقی یوقدر . (توابعات) قوللانلماملی .

تواثب [ع] بربری اوزرینه صیچرامق ، بربری اوزرینه آتلمق : تواثب هرتین . کدی یاوریلرینك تواثبی .

تواثق [ع] بربرینه اعتماد ایتمك صورتیله عهدلشمك .

تواجه [ع] (مواجهه) یه بدل قوللانیله بیلیر .

توارث [ع] بربرندن دیکرینه میراث قالمق ، برندن دیکرینه ارثاً انتقال ایتمك : علم توارث ایتمز . بعض امراض توارث ایدر . جمعی : توارثات .

توارد [ع] کلمك . اکثریا اوراق حقنده قوللانیلیر : توارد مکاتب . بوکلمه اوراق متعدده حقنده قوللانلمالی . مثلا « مکتوبلر توارد ایتدی» دینلملی . (ورود) ه باق § ایکی شاعرك تصادفاً وبربرندن خبرلری اولمقسزین عین مآلده ویا عین الفاظ ایله بربیت ویا مصراع سویلملری . جمعی : تواردات .

تواری [ع] کیزلنمك : کونشك طاغ آردنده تواریسی . قمرك بولوط آرقه سنده تواریسی . « عرض انوار کمال ایله تواری تابکی ؟ — فیضی » .

تواریخ [ع] (تاریخ) ك جمعی : تواریخ مختلفه . تواریخ سالف . تواریخ منظومه .

توازن [ع] ایکی طرفك وزنی مساوی اولمق ، ایکی طرف وزناً بر اولمق : توازن کفتین . ایکی یوکك توازنی . جمعی : توازنات .

توازی [ع] ایکی خطك الی غیرالنهایه بربرینه تماس ایتمه مك شرطیله یان یانه اوزانمه‌سی .

تواصل [ع] بربرینه واصل اولمق ، قاووشمق : تواصل خطین . ایکی مرمینك تواصلی . جمعی : تواصلات . (مواصلت) باشقه یولده قوللانیلیر .

تواصی [ع] بربرینه توصیه ایتمك : صبر ایله تواصی . ثبات ایله تواصی .

تواضع [ع] آلچاق کوکللولك ایتمك ، کوسترمك : اهل تواضع . « حق تواضع ایدنك قدرینی ترفیع ایلر » تواضعکار = تواضع ایدیجی : کبار تواضعکار . تواضعکارانه = تواضعکارجه سنه : معاملهٔ تواضعکارانه . تواضعکاری = تواضعکارلق : فائدهٔ تواضعکاری . جمعی : تواضعات .

تواعد [ع] وعدلشمك ، بربرینه سوز ویرمك : تواعد محبین . جمعی : تواعدات .

توافر [ع] چوق اولمق ، چوغالمق : توافر نمل . توافر حشرات . توافر ماءنیل . توافر عقل تجربی . جمعی : توافرات .

توافق [ع] اویمق ، اویغون کلمك : برسوزك دیکر سوزه توافقی . رأیکز رأیمه توافق ایتمیور جمعی : توافقات . (موافقت) باشقه یولده قوللانیلیر .

تَوَاقِيع [ع] (توقيع)ك جمعى.

تَوَاكُل [ع] بربرينى وكيل ايتمك : ائمهٔ جوامعك تواكلى.

تُوَالَتْ [فرانسزجه‌دن] يوز ييقامه ، باش طارامه ، كينمه ايشى ، سوسلنش، تزين § آينه، طاراق، لكن، ابريق كبى آلاتك مجموعى .

تَوَالُد [ع] (تناسل) ه بدل قوللانيله‌بيلير.

تَوَالِى [ع] (تتالى) ايله مرادفدر . بو زياده قوللانيلير. على التوالى = توالى اوزره : على التوالى ياغمـور ياغدى.

تَوَانْ [ف] كوج ، قوت ، طاقت . ناتوان = ضعيف ، زبون ، طاقتسز : دل ناتوان. (بى‌توان) قوللا - نلماز . ناتوانى = ناتوانلق .

تُوَانَا [ف] كوجلو قوتلى ، مقتدر: توانا آدم . توانا آت . « توانا بود هركه دانا بود - فردوسى » = دانا اولان توانا اولور. توانايى = توانالق .

تُوَانْگَر [ف] زنكين: تاجر توانكر. توانكرى = زنكينلك ، توانكرى نه بمالست پيش اهل كمال - سعدى = ارباب كمال عندنده زنكينلك هنرله‌در، مال ايله دكل .

تَوَانِى [ع] كوشكلك ، كوشك طاو - رانمه. ضعف و توانى .

تَوْأَم [ع] ايكيز : توأمان = ايكيز اولان ايكى ولد ، ايكى ايكيز : «اول خداوند خداوندان فضل وجاه كيم — علم وعرفانيله اولمش عزودولت توأمان — نفى » « توأمان كلدى وجوده مهر ايله سلطان سليم — تاريخ — حشمت» توأمى ، توأميت = توأملك . مـؤنثى (توأمه)در .

تَوْبَه [ع] كناهدن، قباحتدن رجوع، « ايشلدم ، فى الحقيقه يولسزلق ايتدم، فقط بر دها ايشلمه‌مكه عزم ايلدم» ديمـك : « نه ديدم ، توبه‌لر اولسون ، بوده فعل شردر — شناسى » (دن) اداتيله قوللانلماز اولمشدر . مثلا « قهوه ايچمكدن توبه ايتمش » دينلمز. « ايچمكه توبه ايتمش » دينيلير. توبهٔ نصوح = توبهٔ صادقه ، توبهٔ قويه ، توبه‌لر توبه‌سى . (توبهٔ نصوح) مثنوى شريفده بيان بيورلديغى اوزره (نصوح) نامنده‌كى ذاتك توبه‌سى ديمك‌ده اوله‌بيلير . بونك‌ده مآلى ينه توبهٔ صادقه اولور. توبه‌كار = توبه ايديجى: باده‌خوار توبه‌كار. توبه‌كارى = توبه‌كارلق: فضيلت توبه‌كارى. توبهٔ شكسته = بوزولمش توبه . توبه شكن = توبه بوزيجى، توبه بوزديريجى.

تَوْبِيخ [ع] معايبنى تعداد ايله تكدير: ياراماز بر چوجغى توبيخ . بر - يسنك توبيخى. توبيخاً = توبيخ صورتيله، توبيخ ايچون: فلانى توبيخاً بويله سويلدى: جمعى: توبيخات. توبيخات شديده.

تُوتْ [ف] دوت ديديكمز معروف ميوه .

تَوَتُّر [ع] كرلمك ، كركين اولمق : توتر اعصاب. توتر حبال .

تُوتِيَا [ف] بو اسم ايله معروف طاشك كوزه چكيلن مسحوقى.

تَوَثُّب [ع] (وثوب) ايله مترادفدر .

تَوَثُّق [ع] وثوق ايله طوتنمق ، اعتماد ايله استناد ايتمك . معنوياتده قوللانيلير . بر بى وفانك وعدينه توثق اولنماز .

تَوْثِيق [ع] محكم قيلمق ، قيلنمق . معنوياتده قوللانيلير : عهدى توثيق . پيمانك توثيقى. جمعى: توثيقات.

تَوَجُّد [ع] وجده كلمك، حاللنمك : توجد صوفيان . توجد قلب . (تواجد) يايه اوله‌رق توجد معناسنده قوللانيلير .

تَوَجُّع [ع] آغريمق ، وجعلانمق : بر عضوك توجعى . معنا دردناك اولمق معناسنده‌ده قوللانيلير: توجع قلب. توجع روح. جمعى: توجعات .

تَوَجُّه [ع] يوزينى برجهته دوندرمك، يونلمك: قبله‌يه توجه. قلباً جناب حقه توجه. «فكر حسنكله‌در تنزه دل — سنكا‌در دائما توجه دل » § بر آدمك ديكرى حقنده پيدا ايتديكى حس قلبى : حسن توجه . سوء توجه . اكثريا بيوك عد اولنان ذواته اسناد اولنور. حسنياتده استعمالى غالبدر: توجه عالى. ولى نعمتك بنده‌سى حقنده توجهى. جمعى: توجهات. (توجهات فيض آيات) (توجهات مكارم غايات) كبى تعبيرلر رسمياتدن باشقه يرلرده قوللانلمامه‌لى.

تَوْجِيب [ع] واجب قيلمق، قيلنمق : عزيمتى توجيب . عـودتك توجيبى. (ايجاب) كبى لازم اوله‌رق دخى قوللانلماز .

تَوْجِيه [ع] برشيئك يوزينى برجهته دوندرمك ، يوزينى برجهتـه دوندرلمك : نظر دقتى سيمايه توجيه. نكاه شـوقك برذات الجماله توجيهى . توجيه حدقه ، توجيه خطاب § سويلنمش بر سوزى ، اجرا ايدلمش برحركتى بروجه ايله بيان ايتمك ، اويله برسوز، برحركت بروجه ايله بيان ايدلمك : بربيوك ذاتك قولنى توجيـه . برقولك ، بر معامله‌نك توجيهى § اعطا، احاله . رتبه، مأموريت مقام حقنده قوللانيلير : بر رتبه‌يى برذاته توجيه . بر مأموريتك بر آدمه توجيهى . برخطابت جهتنك ارباب استحقاقدن برينه توجيهى § سـوزى مختلف ايكى وجهه محتمل اوله‌رق ايراد ايتمكدن عبارت بر صنعت ادبيه . مشاهير شـعراى عربدن (بشار) (عمرو) نامنده برخياط يكچشمه برلباس ديكدرمش» خياطك ايشنى تحسين يولنده « كاشكى بو آدمك كوزلرى يكد - يكره مساوى اولسه ! » ديمش . ايشته سوز خياطك كورمين كوزينك‌ده بينا ويا كورن كوزينك‌ده اعمى اولمسنى تمنى احتماللرينى مشتمل اولديغندن (توجيه) ايچون برمثال عد اولنور . بوصـنعته (محتمل الضدين) دخى دينيلير . جمعى : توجيهات .

تَوَحُّد [ع] (تفرد) ايله مترادفدر. (تفرد) زياده قوللانيلير ، ايكيسى‌ده حق الهيده دخى مستعملدر .

تَوَحُّش [ع] وحشيلنمك . اوركمك. انسان وحيوان حقنده مستعملدر: انسان ارسلاندن توحش ايدر . اكثر حيوانات انساندن توحش ايدر .

تَوْحِيد [ع] بر قيلمق ، قيلنمق ؛ براشدرمك ، برلشديرلك :

توحید افکار. دیونك توحیدی. « همتله دیونی ایتدی توحید — حیرت» § جناب حق برله‌مك ، جناب حق برلیمك : رب الاربانی توحید. الله ذوالجلالك توحیدی. توحید باری . لسان تصوفده توحیداوچ درلو اعتبار اولنور: توحید مؤمن. توحید عالم . توحید عارف . « توحیدی سور اوخالق الروح — بردر براوبی نیاز سبوح » § توحید الٰهی‌یی مشتمل ذکر § توحید الٰهی‌یی مشتمل مقاله، منظومه: نابینك توحیدی شایان مطالعه‌در . جمعی: توحیدات .

توحیش { [ع] وحشتلندرمك، وحشتلندیرلمك، اورکوتمك ، اورکودلك : برانسانی توحیش . بر حیوانك توحیشی . توحیش قلوب . « بندن اول آهوی انس آموزی توحیش ایتدیلر » جمعی : توحیشات .

توده { [ف] ییغین ، کومه : تودهٔ خاك . تودهٔ ریك . تودهٔ کیاه. (توده بتوده) دخی (توده توده) مقامنده ایراد اولنور .

تودد { [ع] محبت ، دوستلق: التزام تودد . اظهار تودد .

تودیع { [ع] ودیعه اوله‌رق تسلیم : بر شیئی برآدمه تودیع. برمبلغك پوسته‌یه تودیعی . تودیعاً کوندرلدی . (تشییع) معناسنده‌ده قوللانیله بیلیر . جمعی : تودیعات .

تورات { [ع] حضرت موسایه نازل اولان کتاب سماوی : تورات شریف .

توران { [ف] اسکی ایرانیلر طرفندن ترکستان وتاتارستان جهتلرینه ویریلن اسم ، تورانی = تورانلی: السنهٔ تورانیه .

تورپیل { [فرانسزجه‌دن] حرب سفائنی پاره‌لامق اوزره الکتریق واسطه‌سیله تحت البحره آتیلان بیوك مرمی.

تورث { [ع] وارث اولمق : اولادك ابوینه تورثی .

تورط { [ع] ورطه‌یه دوشمك ، بر مشکل ایشه تصادف ایتمك : آنیبالك تورطی .

تورع { [ع] ورع صاحبی اولمق ، پرهیزکار اولمق . تورع زهاد. تورع مشایخ کرام .

تورق { [ع] یاپراقلانمق: تورق اشجار. جمعی : تورقات .

تورم { [ع] ورم علتنه کرفتار اولمق .

توریث { [ع] (ایراث) ایله مترادفدر.

توریه { [ع] (ایهام)ه باق . تشدید ایله غلطدر .

توریخ { [ع] تاریخله‌مك ، تاریخلنمك؛ تاریخ قویمق ، قونلمق : بر مکتوبی توریخ. برسندك توریخی § تاریخ سویلمك: توریخ شاعر. جمعی : توریخات: توریخات شعرا .

توریق { [ع] یاپراقلاندرمق، یاپراقلاندیرلمق ، حرارت صنعیه ایله اشجاری توریق. ضیای شمسك مشجره‌لری توریقی جمعی : توریقات .

توریم { [ع] ورم علتنه کرفتار ایتمك، ایدلمك : بربیچاره‌یی توریم . بر زواللینك توریمی .

توزع { [ع] طاغلمق : توزع اوراق حوادث . توزع حصص .

توزیع { [ع] طاغتمق ، طاغیدلمق : توزیع مکاتیب . توزیع مکافات. غزته‌لرك توزیعی : توزیعات .

توسخ { [ع] (تدنس) ایله مترادفدر.

توسد { [ع] یاصدیغه طایانمق : اوطه‌سنده باغچه‌یه قارشی توسد ایتمش ایدی. یوزیاصدیغنه توسد. (استناد) مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر .

توسط { [ع] آره‌یه کیرمك ، وساطت ایتمك ، واسطه اولمق : جناب حق ایله عبادی بیننده انبیای کرامك توسطی . کتابك افندی‌یه ایصالی ایچون توسط ایتدم . جمعی : توسطات .

توسع { [ع] وسعتلنمك ، ککیشلنمك. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : توسع امعا . توسع طریق . توسع ذهن . توسع معلومات . (اتساع) (وسعت) معناسنده‌ده قوللانلدیغی حالده بوقوللانلماز توسعاً = اتساعاً، مجازاً . جمعی: توسعات.

توسل { [ع] وسیله اتخاذیله معناً طوتنمق ، صارلمق : حضرت پیغمبرك روحانیتنه توسل . توسلاً = توسل صورتیله ، توسل ایله .

توسن { [ف] سرکش، سردآت : « کرد پای توسنی کور ایتدی چشم دشمنی »

توسیخ { [ع] (تدنیس) ایله مترادفدر.

توسید { [ع] یاصدیغه طایاندرمق ، طایاندیرلمق : برنازنینی وساده‌یه توسید . برخسته‌نك بالینه توسیدی .

توسیط { [ع] واسطه ایتمك ، ایدلمك؛ وساطت ایتدرمك ، ایتدیرلمك : برایشده برآدمی توسیط. برینك توسیطی . جمعی : توسیطات .

توسیع { [ع] واسع قیلمق ، قیلنمق ؛ ککیشلتمك ، ککیشله‌دلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : توسیع دائره . توسیع خانه . خیالك توسیعی . معلوماتك توسیعی . جمعی : توسیعات .

توسیم { [ع] علامتله‌مك، علامتلنمك، نشانلامق، نشانلانمق :برکوله‌یی توسیم . برحیوانك توسیمی . اکثریا اسم ویرمك مقامنده قوللانیلیر : بوکتابی شو اسم ایله توسیم ایتدم § حاجیلرك موسم حجده اجتماعی: موسم توسیم. جمعی: توسیمات.

توشح { [ع] (تزین) مقامنده قوللانیلیر . بوند، طاقوب طاقشدرمق ملاحظه اولنور .

توشه { [ف] سدرمق ایده‌جك، اولمیه‌جك قدر ییه‌جك ، کفاف نفس : « قناعت اهلنه (یحیی) یتر بر کوشه بر توشه »

توشیح { [ع] (تزیین) مقامنده قوللانیلیر . (توشح) کبی بونده‌ده طاقوب طاقشدرمق ملاحظه اولنور . جمعی ، توشیحات .

توشیم { [ع] بدنه ایکنه ایله شکل یاپمق ، یاپلمق : بر شکلی توشیم . ارسلان صورتنك توشیمی . جمعی توشیمات : زنجیلرك توشیماتی .

توصل { [ع] اولاشمق ، قاووشمق ، واصل اولمق: برغربت زده‌نك وطننه توصلی . ایکی خطك بر برینه توصلی .

توصیف { [ع] وصف ایتمك ، ایدلمك؛ اوصافنی بر بر کوستره‌رك

اطرافیله تعریف ایتمك ، بو یولده تعریف ایدلك: توصیف غروب. نوبهارك توصیفی. جمعی : توصیفات: توصیفات شاعرانه.

تَوْصِیلْ { [ع] (ایصال) ایله مترادفدر.

تَوْصِیه { [ع] بر ایشی بریسنه سپارش ایتمك، بر ایش بریسنه سپارش ایدلك : بر خصوصی بر ذاته توصیه . برماده‌نك بریسنه توصیه‌سی. توصیه‌نامه == توصیه‌یی حاوی ورقه. تشدید ایله غلطدر. نظمده (توصیت) صورتنده‌ده قوللانیله بیلیر .

تَوَضُّحْ { [ع] وضوح پیدا ایتمك . واضح اولمق : توضح مقصد. توضح افاده .

تَوَضُّؤْ { [ع] آبدست آلمق : توضؤ جماعت مسلمین .

تَوْضِیحْ { [ع] (ایضاح)ه بدل قوللانیلیر. آندن اقوادر .

تَوْطِئَه { [ع] ایلریده بیان اولنه‌جق مقصدی بسلر بعض کلماتك اول امرده ایرادی، ایلریده‌بیان اولنه‌جق مقصدی ضمناً کوستره‌جك صورتده بسط مقدمه .

تَوْظِیفْ { [ع] وظیفه تعیین ایتمك ، ایدلك ؛ ارزاق اعطاسیله وظیفه‌لندرمك، وظیفه‌لندیرلك: توظیف ائمهٔ جوامع. مؤذنلرك توظیفی .

تَوَغُّلْ { [ع] زیاده‌سیله مشغول اولمق ، مشغول اولمقده ایلری کیتمك : ادبیات ایله توغل. ترجمه ایله توغل . (دن) اداتیله استعمالی ضعیفدر : طبده توغلی یوقدر . جمعی : توغلات .

تُوفْ { [ف] عکس ایدن سس ، یانقی ، echo ، (توفیدن) مصدرندن اسمدر . فردوسی « بتوفید کوه وبلر زید دشت — خروش سپاه از فلك درکذشت» دیمشدرکه «طاغ‌سس ویردی، صحرا ایکله‌دی. عسکرك جوش وخروشی فلکی تجاوز ایتدی» مألنده‌در .

تَوَفُّقْ { [ع] موفق اولمق ، توفیقه مظهر اولمق : توفق ارباب مساعی . جمعی : توفقات .

تَوَقِّی { [ع] قبض روح .

تَوْفِیرْ { [ع] (تکثیر) ه بدل‌قوللانیلیر.

تَوْفِیقْ { [ع] اویدرمق ، اویدیرلمق : معنویاتده قوللانیلیر : بر امره توفیق حرکت . امورك شرعه توفیقی . توفیقاً == توفیق‌صورتیله : آلنان امره توفیقاً شویله یاپلدی § جناب حقك قولنك ایشنی راست کتیرمسی ، تعبیر دیکرله : جناب حقك کندی اراده‌سنی قولنك مقصدینه اویدرمسی : توفیق الٓهی « حق یول آرامق واجبه‌در . عقل‌سلیمه — توفیقنی ایسترسه خدا راهبر ایلر — شناسی» جمعی :توفیقات: توفیقات‌صمدانیه.

تَوَقَانْ { [ع] آرزومند اولمق ، ایستکلی اولمق . واوك‌سکونیله غلطدر .

تَوَقُّدْ { [ع] طوتیشوب یانمق: توقدنار. توقدآتش غیرت .

تَوَقُّرْ { [ع] وقارپیدا ایتمك ، وقارلانمق: توقر کد خدایان .

تَوَقُّعْ { [ع] امید ایتمك، ایدلك؛ اومق، اومولمق : توقع کرم . حصول املك توقعی . جمعی : توقعات .

تَوَقُّفْ { [ع] اکلنمك ، طورمق : شوراده بر آز توقف ایده‌لم § تعلق ایتمك ، آنسز اوله‌مامق : نهارك وجودی شمسك طلوعنه توقف ایدر . جمعی : توقفات .

تَوَقِّی { [ع] صاقنمق ، چکنمك: «طعنهٔ اغیاردن (وصفی) توقی ایلم » « ایتمك بی‌جا تعرضدن توقی سویلك »

تَوْقِیتْ { [ع] تعیین وقت .

تَوْقِیدْ { [ع] طوتشدیروب یاقمق ، طوتشدیرلوب یاقلمق : توقید آتش. توقیدنارحسرت. جمعی: توقیدات.

تَوْقِیرْ { [ع] آغیرلامق ، آغیرلانمق: توقیر مهمان . مسافرینك توقیری . مطلقا (تعظیم) مقامنده‌ده قوللانیلیر : « شان رخشانکی تقدیر ایدرز — سکا حلیه‌ك کبی توقیر ایدرز — خاقانی‌یه خطاب » جمعی : توقیرات .

تَوْقِیعْ { [ع] اوامر سنیهٔ ملوکانه‌یه کشیده قیلنان نشانهٔ حضرت پادشاهی : « قاشلرك توقیع طغرای شهنشاهیمیدر؟ — یاسپهر وجهك اوزره غرهٔ غرامیدر ؟ — باقی » . توقیعی == توقیعجی .

تَوْقِیفْ { [ع]طوردرمق،طوردیرلمق؛ آلیقویمق ، آلیقونلمق: بر شخصی توقیف. برجانینك توقیفی کاغدلرك ضبط ایدلمك توقیفی . جمعی : توقیفات .

تَوَکُّلْ { [ع] جناب حقه تسلیم امورایله انقیاد : توکلده« اسبابه تشبثی ترك » ماده‌سی بزه کوره قطعا ملاحظه اولنه‌ماز . توکل اسبابه تشبثدن صکره اولور . « الله قسمتمی کوندرسون ! » دیه اوطورمق توکل دکل ، تنبللکدر .

« کفت پیغمبر باآواز بلند — با توکل زانوی اشتر ببند — حضرت مولانا » == حضرت پیغمبر صوت اعلی ایله اعرابی‌یه بیوردی‌که : « اللهه توکل ایله برابر دوه‌نك آیاغنی باغلا! » « بی‌کاری وتوکل دورست از مروت — باردوش خلق مفکن زنهار بارخودرا — صائب» == اختیار عطالتله اظهار توکل انسانیتدن خارجدر . صاقن خلقك بوینه بار اوله!

تَوْکِیدْ { [ع] (تأکید) ایله‌مترادفدر. آندن افصح عد اولنور .

تَوْکِیلْ { [ع] وکیل تعیین ایتمه،بریسنی وکیل ایتمه ، وکیل طانیمه .

تَوَلُّدْ { [ع] حقیقی ومجازی طوغمق : برچوجغك آناسندن تولدی . برسوزدن نزاع تولدی . جمعی: تولدات.

تَوَلْوُلْ { [ع] ولوله ایتمك: تولول نسوان. جمعی : تولولات .

تَوَلُّه { [ع] وله کتیرمك ، حیران‌سراسیمه‌اولمق: توله عاشقان. قدرت الٓهیه‌یی تفکر ایدنك تولهی. جمعی: تولهات.

تَوَلِّی { [ع] بریسنی دوست ایدینمك ، سومك . اسلوب فارسی اوزره (تولا) صورتنده‌زیاده قوللانیلیر: تولا، تبرا .

تَوْلِیَتْ { [ع] متوللیلك : جهت تولیت. متولی ایتمك معناسنه‌ده کلیر . (تولیه) صورتنده‌ده وارد اولور. تشدید ایله غلطدر .

تَوْلِیدْ { [ع] حقیقی ومجازی طوغورمق، طوغورلمق : تولید فرزند، بر چوجغك تولیدی . تولید اختلاف . منازعه‌نك تولیدی . (طوغورتمق) معنا-

سنده‌ده قوللانیلیر: قابله‌نك چوجغی تولیدی. جمعی : تولیدات .

تونَل [انكلیزجه‌دن] بر آلتندن آچلمش یول : غلطه تونلی . ضمهٔ مبسوطه ایله تلفظی ثقیلدر .

تونی [ف] رذیل . كلخن بكی .

توهّم [ع] وهمه دوشمك، وهم ایتمك، فاسد اوله‌رق ظن ایتمك جمعی : توهمات .

توهیم [ع] وهمه‌دوشورمك، دوشورملك : بر آدمی توهیم . بریسنك توهیمی . جمعی : توهیمات .

توهین [ع] ضعیف قیلمق ، قیلنمق§ ضعفه نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ ضعیفدر دیمك ، دینلمك: بر روایتی توهین. بر قولك توهینی . جمعی : توهینات .

توَیّل [ع] واویلا چاغیرمق : تویل مصیبت زده . جمعی: تویلات .

تویِیل [ع] بریسی حقنده ویل ایله دعا ایتمك ، الله بلاسنی ویر- سون دیمك . معناسنده كثرت ملاحظه اولنور . جمعی : توییلات .

تَه [ف] دیب ، قعر ، جانب اسفل : ته دریا . ته‌جام . كسر ایله غلطدر .

تهاجُم [ع] بربرینه هجوم ایتمك . (مهاجمه) كبی سادەجه هجوم ایتمك معناسنده‌ده قوللانیلیر . جمعی تها- جمات .

تهاجی [ع] بر برینی هجو ایتمك.(مها- جات) كبی سادەجه هجو ایتمك معناسنده‌ده قوللانیلیر .

تهارُم [ع]اختیار كبی كورنمك،یالاندن اختیارلق كوسترمك .

تهافُت [ع] برشیئك بی‌دربی اوزرینه دوشمك، كندینی بی‌دربی برشیئه چارپمق ، عاشقك آتش عشقنه تهافتی . پروانه‌نك شمعه تهافتی . اكثریا شر حقنده قوللانیلیر .

تهالُك [ع] میل عجولانه ، میل بی صبرانه . جمعی : تهالكات .

تِهامه [ع] مكهٔ مكرمه : اول نور تهامه‌ده آچیلدی — دنیایه شراره‌ سی صاچلدی — نعمت شریف».

تهاوُن [ع] بر ایشی مهمسه‌میوب آغیر طاورانمق .

تهتُّك [ع] بیرتلمق : تهتك پردهٔ ناموس § صیریق اولمق، رسوا یلقدن متأثر اولمیه‌جق برحالده بولنمق .

تهتیك [ع] (هتك) ه بدل قوللا- نیله‌بیلیر .

تهجُّد [ع] كیجه اویانوب نمازقیلمق، كیجه نمازی .

تهجّی [ع] حروف هجاینی صیره ایله تلفظ § هجالەمك . بو معناده تخفیف ایله (تهجیه) دخی قوللانیلیر .

تهدُّم [ع] (انهدام) ه بدل قوللا- نیله بیلیر .

تهدّی [ع] هدایتلنمك ، هدایت بولمق . (اهدا) كبی (مسلمان اولمق) دیه تفسیر اولنه‌ماز .

تهدید [ع] قورقوتمق ، قورقودلمق؛ قورقو ویرمك ، ویرلمك : بر شخصی تهدید . (تخویف) دن اقوادر. تهدیداً = تهدید صورتیله، تهدید ایچون جمعی : تهدیدات .

تهدیم [ع] (هدم)ه بدل قوللانیلیر . آندن اقوادر . (خاك ایله یكسان ایتمك) دیه تفسیر اولنه‌بیلیر .

تهدِیَه [ع] (اهدا) ایله مترادفدر. تشدید ایله غلطدر .

تهذیب [ع] طرح زوائد ایله اصلاح، خالص ومنقح ایتمك ، ایدلمك، اكثریا اخلاق حقنده قوللانیلیر: تهذیب اخلاق . جمعی : تهذیبات .

تهریم [ع] قوجالتمق ، قوجالدلمق : دوران انسانی تهریم ایدر . كنجلرك تهریمی .

تهزُّج [ع] ترانه‌پردازلق ایتمك .

تهزُّز [ع] (اهتزاز) ایله مترادفدر.

تهزیج [ع] (تهزج) ایله مترادفدر. جمعی: تهزیجات .

تهزیز [ع] حركت ایتدرمك ، ایتدیر- لمك، تتره‌تمك، تتره‌دلمك: تهزیز نهال میوه‌دار . اوتار سازك تهزیزی. «بر شبهك اندیشهٔ قهریله لرزاندركه دل — تتره‌دربیك قلبی برتهزیز مژكان ایتمه‌ده» «بن اولمسه‌م ای نهال نوخیز — كهواره‌كی كیم ایدردی تهزیز ؟ » جمعی : تهزیزات.

تهزیل [ع] ضعیف ایتمك ، ایدلمك : تهزیل وجود . حیواناتك تهزیلی § هزل صورتنه قویمق، قونلمق: جدیاتی تهزیل . جدی برسوزك تهزیلی. جمعی تهزیلات .

تهكُّم [ع] استهزا ، علم بیان تعبیرا- تندندر. تهكماً = تهكم طریقیله استهزا ایچون . جمعی : تهكمات .

تهلُكَه [ع] سبب هلاك اوله‌بیله‌جك حال : قرآن حكیم تهلكه‌دن احترازی آمردر . لامك كسریله غلطدر.

تهلُّل [ع] مسرتدن یوز كولمك : تهلل وجوه مستمعین .

تهلیك [ع] (اهلاك) ایله مترادفدر. بونده شدت ملاحظه اولنور .

تهلیل [ع] لا اله الا الله دیمك : تسبیح وتهلیل . «هلالی هر نه زمان كورسه‌م ایلرم تهلیل — دكلمی وحدتنه صانعك دلیل جلیل ؟ » جمعی : تهلیلات .

تُهَم [ع] (تهمت) ك جمعی : اصحاب تهم .

تُهمَت [ع] سبب اتهام اوله‌بیله‌جك شی ، صوچ .

تَهَمتَن [ف] زال اوغلی رستمك لقبیدر. شجیع پهلوانه‌ده اطلاق اولنور . بر حكاك وارایمش . بر كون بونك دكاننه بریسی كلمش . بر مهر حك ایتدیرمك ایستدیكنی سویلدكدن صكره شووجه ایله تعریف‌نفس ایلمش : « اسمم جعفر بكدر . مولدم (لار) در . كمرم ، خنجرم مرصعدر . اكرم آلتون یالدیزلیدر. لطف الهی اولمق‌اوزره تهمتنم ، صف شكنم ، اعدا فكنم » حكاك‌ده شو بیتی حك ایتمش: « تهمتن صف شكن اعدا فكن از لطف جباری ـ كمر خنجر مرصع زین طلا جعفر بك لاری »

تهنُّج [ع] ولد آناسنك قارننده یكیجه جانلانوب حركته باشلا- مق : جنینك تهنجی .

تهنیت [ع] تبریك ، استسعاد . (تهنیه) صورتنده‌ده استعمال اولنور . اصلی (تهنئه) در . تشدید ایله غلطدر.

تهوُّد [ع] یهودی اولمق .

تهوُّر [ع] شدت حدت ، صوكنی دوشونمیه‌رك بردن‌بره حدتلنمش: غضبك اعتدالی (شجاعت) ، افراطی (تهور) در جمعی : تهورات .

تهويد { [ع] بريسنى يهودى ايتمك . بريسى يهودى ايدلمك .

تهويع { [ع] قوصدرمق ، قوصديرلق لازمى (تهوّع) در .

تهويل { [ع] قورقويه كرفتار ايتمك ، ايدلمك : نزول صاعقه خلق تهويل ايدر . ارسال صاعقه ايله خلقك تهويلى قدرت الهيه يه وابسته‌در . جمعى: تهويلات .

تهوين { [ع] اهونلشدرمك ، اهونلشديرلمك جمعى : تهوينات .

تهى { [ف] بوش، خالى ، كوزهٔ تهى : پيمانهٔ تهى . « بو كليش تهى دكل » كبى يرلرده (سببسز) (حكمتسز) مقامنده ايراد اولنور . (بوش) لفظى ده بعضاً بو موقعده قوللانيلير : « بوش دكل كليشك خوش كوردم : تهى دست = الى بوش ، صفر اليد : سرمست تهى دست . تهى دستى = تهى دستلك تهى ميان . ميان ، تهى = ايچى بوش: انبان تهى ميان ، طبل ميان تهى تهى ميانى = تهى ميانلق، تهى مغز = بوش قفالى . بينسز . تهى مغزى = تهى مغزلك . تهيكاه ، تهيگه = بوش بوكور . تانك كسريله‌ده لغتدر .

تهيئه { [ع] حاضرلامق ، حاضرلانمق : تهيئه لوازم . اسباب موفيتك تهيئه‌سى . (تهيه) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير . (تهيى) دخى بومعنايه كلير .

تهيب { [ع] اظهار هيبت § هيبت آلوب قورقمق .

تهيج { [ع] هيجانه كلمك، هيجانلانمق: تهيج قلب . « بر مايع ايكن تهيج ايتمش» جمعى : تهيجات .

تهيم { [ع] (تحير) ه بدل قوللانيله‌بيلير .

تهيم { [ع] تهمتلى ، متهم : غريم تهيم .

تهيؤ { [ع] حاضرلانمق : عزيمته تهيؤ . جمعى : تهيوأت .

تهييب { [ع] مهابتلى كوسترمك ، كوسترلمك : برذاتى بر آدم نظرنده تهييب . رستم زالك فردوسى طرفندن تهييبى . جمعى : تهييبات .

تهييج { هنجانه كتيرمك ، كتيرلمك ؛ هيجان ويرمك ، ويرلمك : تهييج طبيعت . غضبك تهييجى . جمعى : تهييجات .

تياترو { [يونانجه‌دن] صورت معروفه‌ده ترتيب اولنان اويون § بودرلو اويونلرك اجرا اولنديغى محل .

تيبس { [ع] قورومق ، كسب يبوست ايتمك : تيبس دماغ . تيبس ميوه‌تر . جمعى : تيبسات .

تيبيس { [ع] قوروتمق ، قورودلمق .

تيجان { [ع] (تاج)ك جمعى :

تير { [ف] اوق : تير وكمان . « سن‌ده اورادن آتله اى تير — حيرت » تير انداز = اوق آتيجى : تيراندازى = تيراندازلق . صنعت تيراندازى . تيرزن = اوق آتوب اوران . تيركش = اوق‌قابى ، اوقلق ، تركش . بومعناده (تيردان) دخى قوللانيله بيلير . (تير) عطارد دينيلن كوكبه‌ده اطلاق اولنور .

تيرازه { [ع] علامة السما ، قوس قزح .

تيراموﻻ { [ايتاليانجه‌دن] خلاط چكمه .

تيرخوس { [روميجه‌دن] آتش باليغى .

تيره { [ف] بولانيق : آب تيره . هواى تيره . تيره دل = قلبى قاره . قاسى القلب . شب تيره = قاراكلق كيجه : تيره شب هجران . تيره كون = رنكى بولانيق . آسمان تيره كون . تيركى = تيره لك : تيركئ شب .

تيز { [ف] كسكين : تيغ تيز . تيزذهن ، تيزچشم = كورى كسكين ، حديد البصر § چابك ، چابوق . تيزپاى = آياغى چابوق . تيزپر . تيزپرواز = سريع الطيران ، سرعتله اوچيجى . تيزره ، تيزرفتار = سريع السير ، چابوق كيديجى ، يوريجى : « تيز رفتار اولانك پاينه دامن طولاشير — لا » تيز مشرب = تتيز . تيزى = كسكينلك ، چابوقلق : تيزئ شمشير . تيزئ ذهن . تيزئ حركت .

تيزاب { [ف] غلطى اوله‌رق (كيزاب) دينيلن مايع ، حامض آزوت .

تيس { [ع] اركك كچى ، تكه : تيس طويل اللحيه .

تيسر { [ع] قولايلقله حصوله كلمك ، ميسر اولمق : تيسر آمال . جمعى : تيسرات .

تيسير { [ع] قولايلقله حصوله كتيرمك ، كتيرلمك : تيسير امور . جناب حقك برخصوصى تيسيرى . جمعى : تيسيرت .

تيشه { [ف] كسر ، كولنك .

تيغ { [ف] قليج وقليجه مشابه آلات قاطعه : « زخم تيغ وتبره كرمسه كوكسن مغفر — باشى اوزره برى شجعان آكا بى جا ويرمز — راغب » تيغ زبان = ديل قليجى ، قيليج كبى مؤثر اولان ديل . تيغ زبان = ديلى قليج كبى مؤثر اولان قليج ديللى : نفئ تيغ زبان . تيغ زن = قيليج چاليجى ، قيليج استعمالنده ماهر اولان : زينت خاك شهادت اولمسون برتيغ زن — شان عثمانى‌يى دلخواه اوزره اعلا ايتمه‌دن » تيغ كوشتين = اتدن قيليج ، لسان . تيغ كوه = طاغك تپه‌سى ، سيوريسى .

تيقظ { [ع] (انتباه) ايله مترادفدر .

تيقن { [ع] يقيناً بيلمك ، بيلنمك : برحقيقتى تيقن . موتك تيقنى . جمعى : تيقنات .

تيقيظ { [ع] (ايقاظ) ه بدل قوللانيله‌بيلير .

تيقين { [ع] يقيناً بيلدرمك، بيلديرلمك: بر منكره آخرتى تيقين . بر ملحده بعثك تيقينى . جمعى : تيقينات .

تيمار { [ف] خسته‌يه ، حيوانه ، طوپراغه ، نباته ، يارە‌يه باقمق ، تقيدده بولنمق § وقتيله سپاهه ويريلن اراضئ اميريه حصه‌سى . تيمارخانه = دارالشفا .

تيمم { [ع] آبدسته بدل وجه شرعى اوزره اجراى طهارت ، يوز ايله ديرسكه‌وارنجه‌يه‌قدر اللره طوپراق مسحى . « صو بولنمازسه ضرورتده تيمم جائز — غبارى » جمعى : تيممات .

تيمن { [ع] برشيئى يمنلو عد ايده‌رك آندن ميمنت اومق : بر مرقدك زيارتيله تيمن . خاك كربلا ايله تيمن . (تبرك) دخى (ايله) اداتيله قوللانيلير . تيمناً =

تمین صورتیله . جمعی : تمینات .

تمیم { [ع] تمم . ایتدرمك ، ایتدیرلمك : خسته‌یی تمیم . مریضك تمیمی .

تمین { [ع] (تسعید) مقامنده قوللانیله بیلیر .

تین { [ع] انجیر .

تیه { [ع] بیابان ، چول .

تیهو { [ف] چیل قوشی : آهوی دام جسته . تیهوی قفس شکسته — کانی . فتح ایله غلطدر .

ث

ثاء { [ع] (ث) حرفنك اسمی .

ثائب { [ع] یاغمور مقدمه‌سی اولان شدتلی روزکار ، یاغمور بوراسی . ثائب البحر = دکیزك بعدالجزر مد وقوعنده ساحلی باصوب طولدیران صویی .

ثابت { [ع] یرندن قیملدانمیان بر قراو اولوب طوران ، ثبات ایدن . §. «مانندشجر ثابت اولور ثابت اولانلر — هرهانکی ایشك اهلی ایسه‌ك آنده دوام ایت = ضیا پاشا » ثبوت بولان ، تحقق ایدن : بو دعوا شو برهان ایله ثابت اولور . ثابت قدم = یرنده وسوزنده طوران . «ثابتقدم اول مرکز مأمون رضاده — وارسته اولوب دائرهٔ خوف ورجادن = ولـه» « بن هرنه قدر کوردم ایسه بعض مضرات — ثابتقدمم ینه بورأیك اوزه‌رنده — انسانه صداقت یاقیشیر کورسه‌ده اکراه — یاردیمجیسیدر طوغرولرك حضرت الله = ولـه»

ثابت { [شاعر مشهور] بوسنه‌ده (اوزیجه) قصبه‌سنده طوغمشدر . اسمی (علاء الدین) در . شعرده برطرز خاص طوتمشدر . ابیاتنده ضروب امثال ویا تعبیرات مشهوره ایراد ایتمك برنجی مراقیدر . هر کسك بیلدیکی برسوزی اویله ظریفانه بر صورتده نظم ایدرکه اوقوندقجه صفایاب ومتبسم اولمامق قابل اولماز . وادیٔ مخصوصنده یکتا اولمقله برابر مضمون فروشلق دردیله بر خیلی بی‌معنی سوزسویلمشدر . اشعارینك پك‌ده چوق بولنمیان کوزللری فوق العاده شیرینـدر . عادیلری ایسه صوك درجه‌ده طاتسزدر . کوزللری نظیره قبول ایتمز . عادیلرینی تنظیره تنزل ایدلمز . طبعی تحفلغه میال اولدیغندن سوزشلی سوز سویلیه‌مه‌مشدر . مشهور (نابی) ایله معاصر ایدی . استانبولده تدریجاً قطع مراتب علمیه ایده‌رك بوسنه ، قونیه ، دیاربکر مولویتلرینه نائل اولدقدن صکره (۱۱۲٤) ده ارتحال ایتمشدر . اساتنده رکاکت اولدیغندن پك‌ده درست سوز سویلیه‌مزمش . مناسبت دوشدکجه « بن سوز سویلیه‌میورم . برکت ویرسون قلمم برآز سویلیور . اوده سویلیه‌مسه چاتلاردم ! » دیر ایمش . مرتب دیوانی ومنظومات سائره‌سی واردر . بعض ابیات ومصارعی امثال عثمانیه صیره‌سنه کچمشدر . « نسخه‌ك مرض عشقه علاج ایلمدی هیچ — ای شیخ کرامات فروش ازده صوین ایچ » بیتیله « افندی کنج بکه خدمت ایلمك کوچ ایمش ! » مصراعی کبی .

ثابتات { [ع] (ثابته) نك جمعی . سیار اولمیان ، ثابت اولان کواکب ؛ (سیارات) مقابلی : « کرسی‌یه باصنجه پای رفتار — شوق ایلدی ثابتاتی سیار — معراج نبوی‌یه دائر — شیخ غالب» .

ثابته { [ع] (ثابت)ك مؤنثی : مدعیات ثابته . (کوکب ثابت) معناسنده ده قوللانیلیر ، بوحالده تأنیثی موصوف محذوفی (کره) اولمق اعتباریله اولور .

ثار { [ع] انتقام ، اوچ . اخذ ثار = اوچ آلمق . (انتقام آلمق) دینلدیکی کبی (ثار آلمق) دینلمز . اصلی (ثأر)در .

ثاقب { [ع] بریاندن بریانه ده‌لوب کچن : سهم ثاقب . سهام ثاقبه . نجم ثاقب = کوکب تابان . پارلاق کوکب . زحله‌ده (نجم ثاقب) اطلاق اولنور .

ثالث { [ع] اوچنجی : فصل ثالث . رتبهٔ ثالثه . ثالثاً = اوچنجی درجه‌ده ، اوچنجی اوله‌رق .

ثامر { [ع] میوه طوتمش ، میوه‌لی : درخت ثامر . (مثمر)ه‌ده باق .

ثامن { [ع] سکزنجی : جلد ثامن . مرتبهٔ ثامنه . ثامناً = سکزنجی درجه‌ده ، سکزنجی اوله‌رق .

ثانی { [ع] ایکنجی : فصل ثانی . درجهٔ ثانیه . ثانیاً ایکنجی درجه‌ده ، ایکنجی اوله‌رق .

ثانیه { [ع] دقیقه‌نك آلتمش جزءده بر جزئی . کرك بو معناده ، کرك (ایکنجی) معناسنده تشدید ایله غلطدر .

ثبات { [ع] ثابت ، برقرار اولمه ، بریرده ، بر حالده طورمه : موقع حربده ثبات . بر فکرده ثبات . « ثبات عزمه حائل بر دنی دنیامی قالمشدر = کمال بك» ثباتکار = ثبات ایدیجی . ثباتکارانه = ثباتکارجه‌سنه . ثباتکاری = ثباتکارلق . بی‌ثبات = ثباتسز : دهر بی‌ثبات . بی‌ثباتی = ثباتسزلق : «بی ثباتی موجب حرمان اولور » .

ثبت { [ع] یازمق ، قید ایتمك ، کچیرمك : نامی دفتره ثبت ایدلدی .

ثبوت { [ع] ثابت اولمق ، تحقق ایتمك ، دیه‌جك قالمامق اوزره میدانه چیقمق : بردعوانك ثبوتی . ثبوت مدعی . (اولمق) ماده‌سیله قوللانلماز . (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . «دعوی ثبوت بولماز اولنجه کواه مست = شیخ غالب» .

ثبور { [ع] عذاب ، هلاك .

ثبیت { [ع] ثابت ، پایدار .

ثجاج { [ع] شارلدایه شارلدایه آقان : ماه ثجاج . سیل ثجاج .

ثجیر { [ع] جبره ، پوصه : ثجیر عنب . ثجیر زیتون .

ثخانت { [ع] قالینلق ، پکلك ، صیقیلق : ثخانت سجاده . ثخانت کلیم .

ثخن { [ع] (ثخانت) ایله مترادفدر : برسفینه‌یه قونیلان زرهك ثخنی . درت پوص ثخننده ، ثانك فتحیله غلطدر .

ثخونت { [ع] (ثخانت) ایله مترادفدر.

ثخین { [ع] قالین، پك ، صیق: حصیر ثخین . منسوجات ثخینه .

ثدی { [ع] قادینك وارککك مەسی : ثدی کثیراللبن ، ثدی سمین .

ثدایا { [ع] (ثدی) ك جمعی ، مەلر . ذات الثدایا = مەلی حیوانات .

ثرائد { [ع] (ثرید) ك جمعی. تریدلر.

ثرب { [ع] باغرصاقلری احاطه ایدن ایچ یاغی .

ثرثار { [ع] شخص یاوەکو ، هرزه وکیل.

ثروت { [ع] زنکینلك ، کثرت نقود واموال : اکتساب ثروت . تنزل ثروت . « کاسهٔ لبریز فغفور اولسەده ویرمز صدا — ثروت افزایش بولنجه اغنیا خستەنیر = راغب پاشا »

ثری { [ع] طوپراق ، ارض : تحت الثری . این الثریا والثری ؟ = ثریا نرەده ؟ ثری نرەده ؟ « این الثری والثریا ؟ » صورتندەده ایراد اولنور .

ثریا { [ع]اولکر دینیلن طوب کواکب. عقد ثریا = کردنلکه مشابه اولان اولکر . « نظمکه ایلرسه روادر نثار عقد ثریاسنی پیرفلك = لا »

ثعابیب { [ع] آغیزدن آقان صالیه .

ثعالب { [ع] (ثعلب)ك جمعی. تیلکیلر.

ثعبان { [ع] بیوك ییلان ، اژدرها : « که عصا ثعبان اولور، اما ید بیضا ایله »

ثعلب { [ع] تیلکی. داء الثعلب = صاچ صاقال دوکلمه علتی. (سحلب)ەده باق .

ثغور { [ع] (ثغر) ك جمعی. سرحدلر، دشمن آغزی اولان یرلر . مفردی قوللانلماز .

ثفل { [ع] چوکنتی ، طورطو: ثفل شراب .

ثقال { [ع] (ثقیل)ك جمعی. اشیا واشخاص حقنده قوللانیلیر : سحاب ثقال .

ثقب { [ع] دەلك ، دەلمك .§ اوتەسی آچیق اولان دەلیك .

ثقبه { [ع] دەلیك. جمعی : ثقبات .

ثقل ، ثقلت { [ع] آغیر اولمق حالی، آغیرلق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: ثقل جسم، ثقل حرکه، ثقلت کلام .

ثقلاء { [ع] (ثقیل) ك جمعی . صحبتی چکلمز، مستثقل اشخاص ، کرانجانان . حقلرنده « اللهم یادافع الثقلاء » دعاسی ایدیلن کرانجانلر .

ثقلین { [ع] انس و جن : رسول الثقلین = حضرت پیغمبر : « قربانییم الله ورسول الثقلینك — لا » (ثقلان) دخی دینیلیر .

ثقوب { [ع] (ثقب) ك جمعی .

ثقه { [ع] سوزینه اعتماد اولنور آدم ، سوزلرینه اعتماد اولنور آدملر ، اکثریا جمع مقامنده قوللانیلیر: بو کیفیت ثقەدن منقولدر . اوآدم ثقەدن دکلدر . تشدید ایله غلطدر .

ثقیل { [ع] آغیر : حمل ثقیل = بارکران § صحبتی مستثقل اولان شخص . ثقیل الروح = کرانجان .

ثلاثه { [ع] اوچ . اسلوب فارسی اوزره صفت اولەرق قوللانیلیر: ازمنهٔ ثلاثه . اقالیم ثلاثه . بلاد ثلاثه . موصوفك مفردی مؤنث اولسەده قاعدهٔ عربیه اتباع ایله (ثلاث) قوللانلماز. (ثلثه) صورتندەده یازیلیر .

ثلاثون { [ع] اوتوز . (ثلاثین) دخی دینیلیر : شهر شعبانك تکمیل ثلاثین اعتباریله...

ثلاثی { [ع] اوچلو § اوچ حرفلی . مجرد.

ثلث { [ع] اوچ بولوکده بر بولوك ، اوچده بر: طقوزك ثلثی اوچدر.

ثلثان { [ع] (ثلث) ك تثنیەسی . اوچ بولوکده ایکی بولوك ، اوچده ایکی : اوچك ثلثانی ایکیدر . (ثلثین) صورتنده قوللانیلەبیلیر .

ثلج { [ع] قار .

ثلمه { [ع] رخنه ، کدیك، چاتلاق.

ثله { [ع] جماعت انسانیه ، انسان کروهی، برطاقم انسان. ثانك فتحیله قویون وکچی سوروسنه اطلاق اولنور. « قویون سوروسیله انسان کروهنی فرق ایتمز » مألنده اولان « لایفرق بین الثلة والثلة » سوزی امثال قبیلندندر .

ثم { [ع] صکره. بعض ترکیبات عربیەده قوللانیلیر: ثم التدارك = تدارکدن صکره. ایشك وقوعندن صکره دوشونمش.

ثمار { [ع] (ثمر)ك جمعی: ثمار باغ. معنای مجازیده نه مفردی قوللانیلیر، نەده جمعی. (ثمره) ایله (ثمرات) ایسه هم معنای حقیقیده همده معنای مجازیده استعمال اولنور. مثلا (ثمرهٔ سعی) (ثمرات خدمات) دینلدیکی حالده (ثمر سعی ، ثمار خدمات) دینلمز . (اثمار) دخی (ثمار) کبیدر .

ثمار { [ع] (ثمره) یه بدل قوللانیلەبیلیر .

ثمان { [ع] سکز: صحن ثمان .

ثمانین { [ع] سکسان . (ثمانون) دخی دینیلیر .

ثمانیه { [ع] سکز : عجائب سبعهٔ عالمه (ایفل) قلەسیله عجائب ثمانیه اولدی. تشدید ایله غلطدر .

ثمر { [ع] میوه. بی ثمر = میوەسز؛ درخت بی ثمر = میوەسز آغاج.

ثمره { [ع] میوه § محصول : ثمرهٔ سعی. ثمرهٔ اجتهاد. ثمرهٔ فؤاد = اولاد . جمعی: ثمرات .

ثمن { [ع] سکز بولوکده بر بولوك ، سکزده بر: سکزك ثمنی بردر . میمك سکونیلەده لغتدر .

ثمن { [ع] قیمت، بها .

ثمین { [ع] بهالی، قیمتدار: در ثمین ، کوهر ثمین .

ثناء { [ع] (مدح) ایله مترادف عد اولنور . ثنا خوان ، ثنا کار، ثنا گو — ی = ثنا ایدیجی. ثنا کارانه ثنا کویانه = ثنا کار ، ثنا کر اولانه یاقیشەجق صورتده. ثنا خوانی. ثنا کاری ثنا کویی = ثنا خوانلق ، ثنا کارلق، ثنا کولق. ثناخوانه ، ثنا کاره، ثنا کویه منسوب. (شقهٔ ثناوری) تعبیرنده اولان (ثناور) کلمەسی بونلردن قوتسز صاییلیر.

ثنائی { [ع] ایکیلی § ایکی حرفلی.

ثنایا { [ع] (ثنیه) نك جمعی.

ثَنِیَّه { [ع] اوکده‌کی درت دیش.

ثَنَوِی { [ع] بری خیرك، دیکری شرك خالقی اولمق اوزره ایکی خالق تصور ایدن طائفهٔ ضاله افرادندن هر بری ثنویّه = بو طائفه‌یه منسوب.

ثَوَابْ { [ع] اجر: مجتهد اجتهادنده اصابت ایدرسه اون، ایتمزسه بر ثواب آلیر. (کناه) مقابلی اوله‌رق دخی قوللانیلیر که موجب اجر اولان فعل دیمك اولور: قلب قیرمق کناهدر. کوکل یاپمق ثوابدر.

ثَوّابْ { [ع] اثواب صاتان، اثوابجی.

ثَوَابِتْ { [ع] (ثابته)نك جمعی. مرکزلرندن آیریلیان کوکبلر: ثوابت وسیارات. (ثوابت) و (ثابتات) دائما موصوفسز قوللانیلیر. (ثابته) ایسه یالکز (کرهٔ سیاره) دیمك اولان (سیاره) یه مقابل ذکر اولندیغی وقت موصوفسز استعمال اولنور. «شو ایکی کوکبدن بری سیاره، دیکری ثابته‌در» دینیلیر. بونك دخی تأنیثی محذوف (کُرَه) یه صفت اولمق اعتباریله‌در.

ثَوْبْ { [ع] روبه. مطلقا بزه‌ده اطلاق اولنور. مثلا بر انتاری‌یه (ثوب) دیه‌بیله‌جکمز کبی بر باش اورتوسنه‌ده دیه‌بیلیرز.

ثَوَبَانْ { [ع] خسته‌نك وجودی صحت کسب ایتمك. صاغالمق: ثوبان مریض. ثوبان جسم خسته.

ثَوْرْ { [ع] اوکوز: برج ثور. عربیده رئیس معناسنده‌ده قوللانیلیر. مکهٔ مکرمه‌ده شرفیاب قدوم رسالتپناهی اولان غارك واقع اولدیغی طاغه (جبل ثور) اطلاقی وقتیله (ثور بن عبدمنات)ك اورایه نزول ایتمسندن ایلری کلمشدر.

ثُومْ { [ع] صارمیصاق. (فوم) دخی دینیلیر.

ثِیَابْ { [ع] (اثواب) کبی (ثوب)ك جمعی: ثیاب درویشانه.

ثِیِّبْ { [ع] طول قادین. مطلقا ارکورمش قادینه‌ده اطلاق اولنور. بو صورتده (بکر) مقابلی اولور. (ثیبه) استعماله احتیاج یوقدر. جمعی: ثیبات.

ج

جَا ـ ی { [ف] یر، محل: دنیا جای بقا دکلدر. بوراسی جای ملاحظه‌در. «الله الله چه جای این سخنست ـ سعدی» = الله الله بو سوزك یری میدر؟ جابجا = یریر: سماده جابجا بولوتلر پیدا اولدی. بی جا = مناسبتسز، یرنده دکل. بوسه‌جای = اوپه‌جك یر: «خاك پاك آستانی بوسه‌جای انس وجان

ـ نفعی» جایکیر ـ بر طوتیجی، یر طوتان «جایکیر اولدی درونمده خیال چشمك = لا»

جَائِرْ { [ع] جور ایدیجی.

جَائِزْ { [ع] ایشله‌نلمسنده بأس اولمیان، اجراسنه رخصت ویرلمش اولان (جائز)ی (جایز) یازمق جائز دکلدر. «صو بولونمازسه ضرورتده تیمم جائز = لا»

جَائِزَه { [ع] تقدیم اولنان بر شیئه مقابل ویریلن بخشیش، عطیه. اکثریا شعر مقابلنده ویریلن بخششه اطلاق اولنور: «سروری جائزه استر شفاعت یارسول‌الله ـ تاریخ جوهرین» «قیمت شعری ایدن همت شاعر کبی دون ـ شاعرك مسکنت جائزه جویانه‌سیدر»

جَائِلْ { [ع] جولان ایدیجی: شهسوار جائل. صیاد جائل. «ناکاه اوله‌رق زمینه نازل ـ برلکده اولور سنکله جائل ـ کوکل حقنده قیرلانغیجه خطاب»

جَائِلَه { [ع] درونده حولان ایدن خاطره: «بر جائله‌درکه فکر چشمك ـ دلدن ابدا تباعد ایتمز»

جَابِرْ { [ع] قیریق بتونله‌یجی، قیریق اصلاح ایدیجی: جابر عظم شکسته، جابر خاطر § جبر ایدیجی، مجبر: آمر جابر.

جَابْلُوسْ { [ف] یالطاقلانمه. «طوردی حضورنده ایدوب جابلوس = نابی»

جَابِی { [ع] اوقاف اجاره‌لرینی طوپلامغه مأمور آدم: ویرکو طوپلامغه مأمور اولان آدمه‌ده دینیلیر. «قونی دفترلی اوجابی نه بلا = سنبلزاده وهبی»

جَاثَلِیق { [ع] باش پاپاس، بیوك پاپاس. (قاتولیك) دن معربدر.

جَاحِدْ { [ع] بیلیرکن انکار ایدن: خصم جاحد. جاحد نور آفتاب.

جَادُو { [ف] ساحر: «جادولر النده ایتمه بسته ـ اولدر بنی قویمه بویله خسته ـ شیخ غالب» جادوفن = ساحر صنعتلی، فن سحره واقف: خامهٔ جادوفن. «صاقن او نرکس جادو فن اولمسون ناجی ـ سنی بو مرتبه مسحور ایدن نه‌در بیلمم» جادو سخن = ادیب بلیغ. جادوانه = ساحرانه. جادویی = ساحرلك.

جَادَّه { [ع] ایشلك اولو یول، شاهراه. نظمده تخفیف ایله استعمالی ذوقه وابسته‌در. «جاده‌سی کلزار مقصودك طریق صبردر ـ سمت سعد آبادطوغرودر ره ایوبدن = شریف».

جَاذِبْ { [ع] جذب ایدیجی: نکاه جاذب.

جَاذِبَه { [ع] (جاذب)ك مؤنثی. لمحات جاذبه § جذب ایدیجی قوت. بو معناده (قوهٔ جاذبه) تقدیرنده‌در: «کونشده وارسه جاذبه سنك یوزکده یوقمیدر؟ ـ جالکه کوکل کبی جهانك انجذابی وار = صفا» یرینه کوره موصوفی (قوی) دخی اوله‌بیلیر: جاذبه قانونی. جاذبه‌دار = جاذبه‌لی: دیدار جاذبه‌دار. جاذبه سوز = جاذبه محو ایدیجی: «ای جاذبه سوز دلفریبان ـ سودم سنی دلستانم اولدك» جمعی: جاذبات. «بر جاذبه آلدی که قرارم ـ الك جذبه فزاسی جاذباتك = طاهر المولوی».

جارْ [ع] قومشو. جار الجَنْب = جار ملاصق ، بتيشيك قومشو . جار الجُنُب = انسانك اقرباسندن اولمیان قومشوسی، یابانجی قومشو.

جارّ [ع] جر ایدیجی. مجرور قیلیجی : جار ومجرور، حروف جاره .

جارِحْ [ع] جرح ایدیجی ، مجروح قیلیجی : جارح طوتلدی ، مجروح خسته‌خانه‌یه کوتورلدی.

جارِحَه [ع] (جارح) ك مؤنثی: آلات جارحه. دلائل جارحه § انسانك آلت کسب اولان اعضاسندن هر بری. اکثریا ال ایله آیاغه اطلاق اولنور § ییرتیجی حیوانلر و قوشلردن هر بری . اکثریا قوش حقنده قوللانیلیر .

جارِی [ع] جریان ایدیجی : جوی جاری. امرجاری. شهرجاری. « ماء جاری طرف طرف چاغلر — باد خوشبو اسر خفیف خفیف» «زلال نعتن ایتدی ناودان خامه‌دن جاری — خیری».

جارِیَه [ع] (جاری) نك مؤنثی : میاه جاریه. انهار جاریه. امورجاریه مصالح جاریه § خلایق. «وارمی برجاریه‌ده یوله بها ـ بوكا تقدیر ایده‌مز کیمسه بها» تشدید ایله قوللانلماز .

جازِمْ [ع] جزم ایدیجی : عقل جازم. رأی جازم. حرف جازم.

جاحِظْ [ع] کوزینك یومورطه‌سی چیقیق ، لقمه کوز آدم. مشاهیر فحول معتزله‌دن (عمرو بن بحر) بو صفتده اولدیغندن (جاحظ) ایله تلقیب اولنمشدر. پك چرکین ایمش، آنك ایچون برشخصك چرکینلکنی مبالغهٔ افاده مقامنده «اقبح من الجاحظ» دیرلر.

جاعِلْ [ع] قیلیجی ، یاپیجی ، یارادیجی. جاعل الظلمات والنور = نور وظلمتی یارادان، جناب حق .

جافِی [ع] جفا ایدیجی : جهان‌جافی. « ظلم وستمك دکلمی کافی — الویرمه‌دیمی آشوخ جافی = طاهرالمولوی»

جالِبْ [ع] جلب ایدیجی ، ایدن: جالب نظردقت . جالب مرحمت .

جالِسْ [ع] جلوس ایدیجی ، ایدن .

جامْ [ع ف] قدح : جام‌می . « نشاط خاطر عالم الکده‌در ساقی — بو غملری ینه برجامدر سرور ایده‌جك = نائلی قدیم » § پنجره وسائره‌یه طاقیلان معروف شیء شفاف : ورای جام .

جامِحْ [ع] باشی سرد حیوان .

جامِدْ [ع] طوكمش ، طوكوق: ماء جامد . اسم جامد = مشتق اولمیان اسم .

جامِعْ [ع] جمع ایدیجی ، ایدن : بو تعریف افرادینی جامعدر . جامع الفضائل بر ذات . کلام جامع = لفظی قلیل، معناسی جزیل اولان کلام. جامعیت = جامعلك ، جمع ایدیجیلك § اسلام عبادتخانهٔ عمومیسی . مسجد الجامع ، مسجد جامع = جمعه مسجدی ، جمعه نمازی قیلنان مسجد .

جامَگی [ف] خدمه ومتعلقاته ویریلن وظیفه، معاش. جامکی‌خوار = وظیفه‌لی ، موظف آدم .

جامُوسْ [ع] صوصیغیری ، مانده .

جامَه [ف] لباس، خفتان : «برآتشین مشرب کوزل — کل یوزلو کلکون جامه‌لی » جامهٔ فنا = کفن : « لابس جامهٔ فنا اولدی — لا » جامهٔ مویی = کورك . جامهٔ غوك = یوصون. جامه خواب = یاتاق : « دیده مخمور وکریبان چاك ، کاکل تارمار — حیرت افزادر قیامك جامه خوابکدن سنك = ندیم » جامه خانه = دولاب کبی البسه قونیله‌جق محل . جامه‌دان = صندوق کبی البسه قونیله‌جق ظرف . جامه‌شوی = اثواب ییقاییجی. (چاماشیر) بوندن دکل ، (جامه‌شور) دن محرفدر.

جانْ [ف] روح . جان جان = روح الروح ، حقیقت محمدیه : « من زجان جان شکایت می‌کنم — حضرت مولانا » = بن جان جاندن شکایتمی ایدرم ؟ جان بلب ، جان برلب = جانی دوداغنده ، تسلیم روح ایتمك اوزره بولنان «جان بلب برعاشقم برلحظه مهلت، ای خدا — بر وداع یاره اولسون عمر جاویدم‌فدا = حافظ شرف الدین افندی» جاندار = جانلی ، ذی روح . سلاحلی آدمه‌ده اطلاق اولنور. (ژاندارمه) یه «جاندار» دینیله‌بیلیر. (جانوَر) (حیوان) یعنی ذی‌روح دیمکدر. جانباز = جان‌فدا ایدیجی . ایپ جانبازی ، آت جانبازی جانی تهلکه‌یه قویمقده اولدیغی ایچون بو نامی آلمشدر. آت آلوب صاتمقله اشتغال ایدن آدمه (جانباز) اطلاقنك مناسبتی ظاهردر . جانبازانه = جانبازجه‌سنه . جانبازی = جانبازلق . جانسپار = جان تسلیم ایدیجی ، جانی فدا ایدیجی . جانسپارانه = جانسپارجه‌سنه. جانسپاری = جانسپارلق .

جانّ [ع] جن‌طائفه‌سی: انس وجان.

جانانْ ، جانانَه [ف] معشوقه: «جانی جانان دیله‌مش ویرمه‌مك اولماز ای دل — نه نزاع ایلیه‌لم اول نه سنکدر نه بنم — فضولی» «سوز دلدن بی‌خبر ظن ایتمیك جانانه‌یی — شیخ الاسلام یحیی » (جانان) زیاده استعمال اولنور .

جانِبْ [ع] طرف: جانب‌یمین. جانب یسار. « سنی سیر ایتمك ایچون رهکذر کاشنده — ایکی جانبده طورر سروخرامان صف‌صف ـ باقی» جانبدار = طرفدار . جانبداری = طرفدارلق لیّن الجانب = قولای اقناع اولنور ، اویصال آدم .

جانَوَرْ [ف] جانلی، ذی‌روح. ییرتیجی حیوان وطوموز معناسنده قوللاندیغمز (جاناوار) لفظی باشقه‌در. اونك یرینه (جانور) یازمامالی.

جانی ، جانِیَه [ع] جنایت ارتکاب ایدیجی، ایدن. مرتکب جنایت . صاحب جنایت . « وانیٔ جانی نچنجه مسنده ـ ایلدی آیین مولانایی‌رد ـ حضرت ملاآنی برآندی‌کیم ـ ازحد ایبها شکایت میکنند = مستقیم زاده »

جانی [ف] عزیز ، جاندن سویلن : صدیق جانی = جاندن‌دوست. «از دوستان جانی مشکل توان بریدن — حافظ » = جاندن دوستلردن آیرلق کوچ اولور .

جاوِدانْ ، جاوِدانَه ، جاوِدانی ، جاوِیدْ، جاوِیدانْ ، جاوِیدانَه [ف] دائمی، باقی، ابدی : «صحتم، عمرم، حیات جاودانمسین بنم — ذاتی» «بر قاعده‌در بوجاودانه — البته کیدرکلن جهانه — فضولی» «لطف ایله‌که سنده شیمدی امید — آرتق کورون ای جهان جاوید» استعمالی نظمه مخصوص اولان (جاویدان) ایله (جاویدانه) آز قوللانیلیر. «بر طوپوزله سر زبانی ایتدی تاریخن بیان — جاویدانی حبسه کیردی اسکی قانلی غاردیان — ضبطیه ناظری شفیق پاشانك تاریخ ارتحالی = طاهر المولوی» خواب جاوید = موت.

جاه، جاهَه { [ع] منصب : «نه جاه ایله‌در نه مال ایله‌در — بکم اولولق کمال ایله در — شاهدی» (قدر ومنزلت) مقامنده ایراد اولنور. (جاهه) نظمده قوللانیله‌بیلیر.

جاهِدْ { [ع] جهد ایدیجی، ایدن : تحصیل علومه جاهد اولمش — معراج کماله صاعد اولمش» «رموز عشقده حیرتکزین جاهدلر — جدال دانش ایله‌دم اوزور معاندلر = بهجت».

جاهِلْ { [ع] جهل ایله متصف اولان: «عاقل نه‌شاد اولور بو جهانده نه غم چکر — جاهل همیشه شاد اوله‌یم دیر الم چکر — لا» جاهلانه = جاهلجه‌سنه: عناد جاهلانه. جاهلیت، جاهلی = جاهللك. زمان جاهلیت ، وقت جاهلیت = بعثت پیغمبریدن اولکی زمان.

جائِعْ { [ع] آچ اولان، قارنی آجیقان: کدای جائع. کلب جائع.

جُبّ { [ع] قویو. جبّ یوسف = برادرلرینك حضرت یوسفی ایچنه القا ایلدکلری قویو. غیابة الجبّ = قویونك دیبی.

جَبّارْ { [ع] علو وعظمت، قهر و عزت صاحبی، جناب حق § النده ایش کلیر، اتمکنی طاشدن چیقارر، بجریکلی، جربزه‌لی آدم. جبارانه = جبارجه‌سنه. جمعی بولونان (جبابره) ظالم، خونخوار، غدار اولانلر دیمکدر.

جِبالْ { [ع] (جبل) ك جمعی : جبال متسلسله. «دوشمشدی شواهق جبالك — تا نصف فضایه‌دك ظلالی — حالا او جبالك اول ظلالك — پیش نظرمده‌در خیالی» همة الرجال تقلع الجبال = رجالك همتی طاغلری یرندن قوپارر.

جَبانْ { [ع] قورقاق : شخص جبان. تشدید ایله‌ده لغتدر.

جَبانَتْ { [ع] قورقاقلق.

جِباهْ { [ع] (جبهه) نك جمعی : جباه ساجدین. جباه منیرهٔ مؤمنین.

جِبایَتْ { [ع] اجاره کبی شیلری طوپلامق، بویله شیلر طوپلانلمق: اجارات وقفیه‌یی جبایت. وارداتك جبایتی § جابیلك. (جباوت) صورتنده‌ده لغتدر.

جِبْتْ { [ع] صنم، پوت، معبود باطل: جبت وطاغوت.

جَبْرْ { [ع] قیریغی بتونله‌مك، قیریق بتونلنمك، اصلاح : جبر عظم مکسور. اناء شکسته‌نك جبری. جبر

مافات = فوت اولان شیئك یرینی طولدرمق. الدن کیدن شیئك یرینی طوته‌بیله‌جك دیکر شی تدارك ایتمك. جبر خاطر = قیرلمش قلبی یاپمق. کوکل یاپمق § زورلامق، زور. انسان حقنده مستعملدر. جبراً، جبری = زور ایله، قهر طریقیله. جبریه = انساندن اراده‌یی سلب ایله افعال بشریه‌یی رعشهٔ اضطراریه قبیلندن عد ایدن طائفه. مقابلی اولان (قدریه) ایله مشاکله حصولی ایچون بعضاً فتح با ایله تلفظ اولنور : مذهب جبریه. مذهب جبر. منتسبنه (جبری) دینیلیر § ریاضیاتدن اصول و عملیات معروفه : جبرجی اشرف بك. جبریات = مسائل جبریه. مبحث جبر و قدردن او قدر بیزارم — شوقدر فهم ایدرم بن که معاصی کارم = عزت منلا»

جَبْرائِیلْ { [ع] (اربعهٔ مدبّر) تعبیر اولنان درت ملك مقربدن انبیای عظامه وحی انزالنه مأمور اولانی. (جبرائل) (جبرئیل) (جبریل) صورتلرنده‌ده قوللانیلیر.

جَبَرُوتْ { [ع] کبر، عظمت، جلالت. حقیقتده صفت الهیه‌در. انسان حقنده استعمالی ذم افاده ایدر.

جِبْسْ { [ع] قانسز، حسسز، خیرسز، آلچاق شخص § آلچی.

جَبَلْ { [ع] طاغ. جبل عرفات.

جِبِلَّتْ { [ع] اصل، مایه، یارادیلش. اکثریا مقام ذمده ایراد اولنور : جبلت ردیئه جبلت خبیثه. (جبلیت) صورتنده استعمالی غلطدر.

جِبِلّی { [ع] طبیعی یارادیلش اقتضاسی. مدح وذم مقامنده ایراد اولنور: «یکانه سوکیلمزدر لسان عثمانی — لسان محبتی هر قوم ایچون جبلیدر». خبث جبلی. خباثت جبلیه.

جُبْنْ { [ع] (جبانت) ایله مترادفدر.

جُبَّه { [ع] زره. جبه پوش = زره کیین. جبه خانه = باروت، قورشون، کله‌کبی لوازم حربیه، بودرلو لوازمی محافظه‌یه مخصوص بنایه‌ده اطلاق اولنور. (جبخانه) مخففیدر.

جُبَّه { [ف] معروف اوست لباسی.

جَبْهَه { [ع] آلین : «قهرمان بی محابانك کورك جولانی — جبهٔ پاکنده نور غالبیت منجلی — سلیم اول حقنده» جبهه‌سا — ی = آلننی سوریجی، سورتیجی : خاك پای ولی نعمته جبهه‌سای اولدی. عفیف الجبهه = بی نماز. جنکه آماده اولان فرقهٔ عسکریه‌نك اورته‌ده و ایلریده اولان طاقمنك بولندیغی جهتده (جبهه) اطلاق اولنور که فرقه‌نك آلنی مثابه‌سنده‌در: جبهه اوزرینه هجوم.

جَبِیرَه { [ع] قیریق ویا چیقیق اولان عضوه صاریلان تخته، تخته‌لر.

جَبِینْ { [ع] آلین : واسع الجبین = آلنی ککیش : حضرت فخر المرسلین واسع الجبین ایدی. چین جبین = آلین بوروشوغی، اثر غضب : اظهار چین جبین. ارائهٔ چین جبین. «بلبلی عاشق سرمست غزلخوان کبی شوخ — کللری دلبر رعنا کبی پرچین جبین — نفعی»

« چه پروا آتش ازچین جبین بوریادارد ـ صائب » = حصیرك چین جبیننندن آتشك نه پرواسی اولور ؟ ماه جبین ، مه جبین = آلنی آی کبی ، پارلاق آلینلی . زهره جبین = آلنی زهره کبی پارلاق . جبین سا — ی = جبهه سا — ی . وضع جبین = آلنی یره قومق ، یوزسورمك « خاورستاندن کلوب هرکون آیدر وضع جبین — آستانکده نه‌در بیلمه‌م رجای آفتاب = سنبلزاده وهبی »

جَبَانْ { [ع] قورقاق . (جبان) کبی .

جُثَامْ { [ع] اویقوده عارض اولان آغیرلق ، آغیرباصمه . (کابوس) زیاده قوللانیلیر .

جُثَّه { [ع] کووده ، جسد ، قالب .

جَحْد { [ع] بیله‌رك انکار .

جَحُودْ { [ع] بیله‌رك انکار ایدیجی ، ایدن : حسود جحود .

جُحُودْ { [ع] (جحد) ایله مترادفدر .

جَحِیمْ { [ع] جهنم : نارجحیم . « تیغ منتله دل اولنجه دونیم — کوریئور جنتك ایچنده جحیم »

جِدّ { [ع] برایشی کرچکدن ایشله‌مه ، (هزل) مقابلی . اسم بجد اودع = یا جد ایله چالش یاخود برق . جداً = جد صورتیله ، کرچکدن : جداً ممنون اولدم . جدی = کرچکدن طوتیلان ایش ، ایشی کرچکدن طوتان آدم : جدیات = جدی اولان خصوصات : متمایاً جدیات ایله اشتغال طبعه کلال ویرر . (جد) (جهد) مقامنده‌ده ایراد اولنه‌بیلیر .

جَدّ { [ع] بابانك ویا آنانك باباسی ، بیوك بابا ، دده : « قیل شفاعت (عارف) ه جدك محمد عشقنه — عرصهٔ محشرده مقبول الرجاسین یا حسین — کدخدا زاده » جدبجد = جددن جده انتقال صورتیله ، سلسله طریقیله .

جُدا { [ف] آیری : « سکا نصیحتم اولسون نه عاشق اول نه جدا دوش ! » « ایلمز خلوتسرای سر وحدت محرمی — عاشقی معشوقدن معشوقی عاشقدن جدا = فضولی » جدایی = آیریلق ، فرقت : درد جدایی .

جِدَارْ { [ع] دیوار : جدار مائل ورای جدار .

جِدَالْ { [ع] شدتله مخاصمه ایتمك ، غوغا ایتمك : « اظهار کین شعار دل زارمز دکل ـ اغیار ایله جدال بزم کارمز دکل = نابی »

جَدَاوِلْ { [ع] (جدول) ك جمعی .

جُدُرْ ، جُدْرَانْ { [ع] (جدار) ك جمعی جدرمنهدمه . جدران اربعه .

جَدَرِی { [ع] چوجقلرك چیقاردقلری چیچك . جیمك ضمیله‌ده لغتدر .

جَدْع { [ع] بورون وقولاق کبی بر عضوك قطعی .

جَدَفَه { [ع] قوشه‌رق کیدرکن ظهور ایدن سس . جمعی : جدفات . جدفات فرسان غزات .

جَدَلْ { [ع] نزاع . شدتی متضمندر : « کسمش آنمشدر آنی ایتمه جدل — تیغ « لایسئل عما یفعل » = خاقانی » جدل منطق « مشهورات ویا

مسلماتدن مؤلف قیاس » دن عبارتدر .

جَدْوَلْ { [ع] صورت مخصوصه‌ده خانه خانه بولنه‌رك چیزلمش ورقه § دکیزدن ویا بیوك بر نهردن منشعب کوچك نهر ، دره : « جدول سیم ایچره آدم بنسه بر زورقچه‌یه — ایسته‌سه ممکن وارلمق جنتك تا یانه — کاغدخانه دره‌سنه داثر ـ ندیم » « دورانیله آب خوش جریان ـ ایکی اوچ جدول ایلمش پیدا » .

جَدَّه { [ع] (جد) ك مؤنثی . بابانك ویا آنانك آناسی ، بیوك والده : (وهب بن عبد مناف) ك والده‌سی اولان (عاتکه بنت اوقص) حضرت پیغمبر افندمز حضرتلرینك من جهة الام جده‌سیدر . جمعی : جدات . مکهٔ مکرمه‌نك اسکله‌سی اولان بلده‌یه‌ده ، بوتون انسانلرك بیوك والده‌سی بولونان حضرت حوانك تربه‌سنی احتوا ایتمه‌سی طولاییسیله (جده) تسمیه ایدیلمشدر .

جَدْی { [ع] ارکك اوغلاق § بو نام ایله معروف برج .

جَدِیدْ { [ع] یکی : لباس جدید . البسهٔ جدیده . « طبعمه کلدی عجب شوق جدید — سنبلزاده » « سخن آرای جهان مخترع طرز جدید — نفعی » جدیدان = کیجه ایله کوندوز . (جدیدین) دخی دینیلیر .

جَدِیرْ { [ع] لایق : « فرش خاك حرمی اطلس چرخ اولسه جدیر — حقی »

جَذَّابْ { [ع] زیاده جذب ایدیجی ، ایدن : « چشم روحانی نکاهك جانلرك جذابیدر »

جُذَاذَه { [ع] کسینتی . جمعی : جذاذات : جذاذات ذهب . جذاذات فضه .

جُذَامْ { [ع] مسکینلك دینیلن علتکه وجودده چیبانلر ، یاره‌لر پیدا اولور .

جَذْبْ { [ع] کندینه طوغری چکمك ، چکلمك : کهربانك صامان چوپنی جذبی . کهربا ایله صامان چوپنك جذبی . « نرده برق انداز اولورسه پرتو فیض خدا — جذب ایدر اول سویه نور دیدهٔ عرفانمی — وصفی »

جَذْبَه { [ع] جناب حقك قولنی طرف معنویسنه جذب ایتمسندن حصوله کلن حالت معنویه : جذبهٔ رحمانیه § جوشش طبیعت ، هیجان روح : « برجذبه ویردی طبعمه بحرك خروشی کیم — صاندم محیط فیض الٰهی خیالمی » جذبه افکن ، جذبه فکن = جذبه القاایدیجی ، جذبه ویریجی : « ای جذبه افکن دل ناشاد نرده‌سین ؟ — ایتمزمیسین خرابکی آباد نرده‌سین ؟ » جذبه‌دار = جذبه‌لی : سالك جذبه‌دار . جذبه‌دارانه = جذبه‌دار اولانه یاقیشه‌جق صورتده صیحهٔ جذبه‌دارانه . جذبه‌داری = جذبه‌دارلق : آثار جذبه‌داری . جمعی : جذبات .

جَذْر { [ع] اصل ، کوك § بر عددی تشکیل ایدن مساوی مضروبلردن بری . مثلا اون عددی نفسنه ضرب ایدلدکده یوز اولور . ایشته بو اون عددی جذردر .

جَذْع { [ع] اشجارك ساقی .

جِذْع [ع] خرما آغاجنك بدنی ، ساقی : جذع نخل . جذع نخله

جَذُوبْ (جذّاب) ايله مترادفدر .

جُذُورْ [ع] (جذر) ك جمی .

جُذَيرْ [ع] اینجه کوك . کوك دالی.

جَرّ [ع] چکمك ، اوته‌دن بری‌یه چکمك : جر اثقـال . الکلام یجرالکلام = سوزسوزی چکر § پاره وسائره چکمك ، جلب منفعت : « جر ایچون آب رخ واعظ نادان دوکیلور — سروری » نحو عربیده برعاملك معمولنی مجرور ایتمسندن عبارتدر . « اوزادی بحث جرای شارح پرکو ! یه‌تیشـیر — موجهٔ بحر الم قاپلادی حق رأسی = طاهر المولوی »

جَرَائِدْ [ع] (جریده) نك جمی . (جرايد) صورتنده یازلاملی : جرائد یومیه .

جَرَائِم [ع] (جریمه) نك جمی . (جرایم) صورتنده یازلاملی.

جُرْأَتْ [ع] جسارت : « باری سن ای نکه حسرت ایدوب‌ده جرأت — شـونی برسویلسه‌ك اولمازمی قدحکاره عجب ؟ — ندیم » جرأتکار = جرأت ایدیجی ، جرأتلی ، جرأتکارانه = جرأتکارجه‌سنه : حرکات جرأتکارانه . جرأتکاری = جرأتکارلق . (جرائت) دخی بومعنایه‌در .

جَرّاحْ [ع] یاره تیمار ایتمك ، وجود انسانده عملیـات اجرا ایتمك فنی بیلن . جراحی = جراحلق : فن جراحی .

جَراحَتْ [ع] یاره § یاره‌ده پیـدا اولان ، یاره‌دن آقان مایع. جمی : جراحات . « جراحات السنان لها التیام — ولا یلتام ماجرح اللسـان — امام علی » = مزراق یاره‌لری اوکولورده دیل یاره‌سی اوکولماز . اصلی جیمك کسریله‌در.

جَرادْ [ع] چکرکه . اسم جنسدر . مفردی (جراده) در : جراد منتشر کبی . رِجل جراد = پای ملخ . « علة جاءت برجل من جراد — توسلیمانی کن ای عالی نژاد — جامی » = برقارنجه برچکیرکه آیاغنی کتیردی . ای عالی نژاد ، سن سلیمانلق ایت .

جَرّارْ [ع] جر ایدیجی ، مقـابلسنی کندینه منفعت مادیه جلب ایدیجی ، ایدن : « جرار دیه ویرمن اولور تکری سلامن — روحی بغدادی » § کلیتلی عسکره وصف اولور : لشکر جرار . « کارها راست کند مردم دانا بسخن — که بصد لشکر جرار میسر نشود — لا » = مرد عارف سوز ایله اویله ایشلر تسویه ایدرکه نیچه لشکر جرار ایله تسـویه‌سی میسر اولماز . بومعناده موصـوف ایله ویا بلا موصوف (جراره) دخی مستعملدر : فرقهٔ جراره .

جَرَبْ [ع] اویوز علتی : « رقیب کلب نهاد اولدی مبتلای جرب »

جَرِبْ ، جَرْبانْ [ع] اویوز علتنه مبتلی اولان ، اویوز : کلب جرب . شخص جربان .

جَرْبَزَه [ع] عیارلق ، بجیبکلیلك ، اکثریا لسـانه عائد اولور ، قوهٔ مدرکه‌نك اعتدالی (حکمت) . افراطی

(جربزه) ، تفریطی (غبـاوت) در . مقبول اولان (حکمت) در . جربزه‌دار ، جربزه‌کار = جربزه‌لی ، جربزه‌جی ، جربزه صاحبی .

جُرْثُومَه [ع] کوك : جرثومهٔ درخت. جرثومة الشجره .

جَرْح [ع] یاره .

جَرْحْ [ع] یاره‌لامق ، یاره‌لانمق : بر شخصك دیکرینی جرحی § مقبول طوتمامق ، طوتلمامق ، رد ایتمك ، ایدلمك: بر سوزی جرح . بر ادعانك جرحی .

جُرْزْ [ع] فارسی (گرز) دن معربدر .

جُرُزْ [ع] منبت اولمیان یر ، چوراق یر : ارض جرز .

جَرَسْ [ع] چاك ، چینغیراق : صوت جرس . بانك جرس . « کردن ناقهٔ لیلایه صارلسه مجنون — صالالانیردی یورکی عشق ایله مانند جرس — ثابت »

جُرْعَه [ع] یودوم ، ایچیم ، اکثریا ایچلدکدن صکره قابك دیبنده قالان جزئی مایعه دینیلیر : « شربنا واهرقنا علی الارض جرعـةً — وللارض من کأس الکرام نصیب — بدیع همدانی » = ایچدکدن صکره زمینه جرعه پاش اولدق . اصحاب کرمك قدحندن یرده حصـه‌دار اولور . « تشنهٔ ماء الحیات التفاتم یاعلی — جرعهٔ فیضکله شاداب ایت بو عبد احقری = طاهر المولوی »

جُرْغَنْدْ [ف] مومبار دینیلن طعام .

جُرُفْ [ع] یالچین طاغك یاليمی ، یار ، اوچوروم .

جُرْمْ [ع] صوچ ، کناه : « مورمدح ایتدی سلیمانی بنم — شرم جرممدن آجلماز دهنم — خاقانی » « جرم ایسه مجبور حسنك اولماسی ای مه جبین — بی کناهم بن اوجرمی ایشله‌ین قلب حزین = طاهر المولوی » بی جرم = جرمسز .

جِرْمْ [ع] وجود ، جثه . اکثریا جماداتده قوللانیلیر : حوضك جرمی ، جرم شمس . جرم قمر . اللسان صغیر الجرم و کبیر الجرم = دیلك جرمی کوچك ، جرمی بیوکدر .

جَرْوْ [ع] حیوان یاوروسی ، انیك. « لقدر بیت جرواً طول عمر — فلما صار ذئباً عضّ رجلی — امام ابو حنیفه» = مدت مدیده برقورد یاوروسی بسلدم . بیویوب قورد اولنجه آیاغمی ایصیردی .

جُرُوحْ [ع] (جرح) ك جمی .

جَرُوفْ [ع] معدن پوصه‌سی .

جَرْی ، جَرَیانْ [ع] آقمق : صویك جریانی . جریان دم . بطیءُ الجریان = آقیشی آغیر : نهر بطیءُ الجریان . سریع الجریان = آقیشی سرعتلی : سیل سریع الجریان . خوش جریان = آقیشی خوش : جوی خوش جریان § یوریمك ، کچمك : جریان امور . جریان مباحثه . جریان هوا . مثلا بر پرکارك دائره اوزرنده دونوب طولاشمسنه‌ده (جریان) دینیله‌بیلیر . قرآن حکیمدن مقتبس اولان (جریان شمس) تعبیری بو قبیلدندر . (جِرْیَه) دخی جریان معناسنه اولدیغندن کامل پاشانك تلهماق ترجمه‌سنده (گلوگیریٔ گریهٔ کثیر الجریه‌دن ادارهٔ کلامه قادر اوله‌مدیغم حالده) دینلمش ایسه‌ده بو لفظك سمعه خوش کلمکده اولسنه

مبنی — استعمالی ترویج اولنه‌ماز. (جری) نظمده قوللانیله‌بیلیر .

جَرِیءْ [ع] جرأتلی ، یوره‌کلی ، بهادر: مرد جری . جریءُ اللسان = سوزینی صاقلامایان سویلرکن صاقینمایان «صاقین اولمارند جریءُ اللسان — بریءُ اللسان اول بریءُ اللسان »

جَرِیبْ [ع] بر نوع بیوك اولچك § دونم ، تارلا وسائره دونمی .

جِرِّیثْ [ع] ییلان یاخود سازان بالغی .

جَرِیحْ [ع] یاره‌لانمش ، یاره‌لی . جریح القلب ، جریح الفؤاد = یوره‌کی یاره‌لی .

جَرِیحَه [ع] یاره : جریحهٔ مرهم ناپذیر = مرهم قبول ایتمز جریحه . جریحه‌دار = یاره‌لی .

جَرِیدَه [ع] کتاب ، دفتر ، روزنامه ، غزته § مجرد ، مجرد اوله‌رق : « جریده روکه گذرگاه عافیت تنکست — حافظ » = مجرد اوله‌رق کیت که عافیت کذرکاهی طاردر . جریده‌رو = مجرد اوله‌رق ، یالکز باشنه کیدن : سیاح جریده‌رو. جریده‌روی = جریده‌رولك.

جَرِیمْ [ع] جرم صاحبی ، مجرم ، صوچلو .

جَرِیمَه [ع] جرم ، صوچ § جرم صاحبندن آلنان آقچه .

جَزاء [ع] صوچ صاحبنه چکدیریلن اذیت ، ویریلن تربیه : جزای سزا = لایق اولان جزا . جزای شرط شرطك حصولنه تابع اولان کیفیت ، بو کیفیتی حاوی اولان قضیه . (جزا) لفظی عربیده (مکافات)ده اطلاق اولنور: لانرید منکم جزاءً ولاشکوراً . حال بوکه لسانمزده قطعا بو معنا قوللانیله‌ماز. جزای نقدی = جزاءً آلنان آقچه ، باقلسه بو یولده آلنان آقچه‌یه (جزای نقدی) دکل ، (نقد جزائی) دینلملی ایدی . چونکه بحسب اللفظ (جزای نقدی) دن (اخذ نقد ایله ایدیلن جزا) معناسی مستفاد اولیور. جزاءً = جزا اوله‌رق .

جَزائِرْ [ع] (جزیره) نك جمعی ، (جزائر) ایله (جزایر) فرقی ایدلملی . (جزائر) آطه‌لر معناسنه ، (جزایر) قطعهٔ معلومه‌یه تخصیص اولنملی: جزائر بحر سفید . جزائر سبعه. جزایر دایره‌سی .

جَزّارْ [ع] دوه قصابی . وقتیله عکا اوزرندن فرانسز اردوسنی فنا حالده پوسکورتن جزار احمد پاشا مشاهیر غزاتدندر .

جَزالَتْ [ع] رکیك اولمیوب راست ، درست اولمه ، رکاکتسزلك ، اکثریا لفظ ومعنی حقنده قوللانیلیر : جزالت لفظ ومعنی .

جُزْء [ع] پارچه ، قسم . جزئی = آز ، اهمیتسز : وقوف جزئی ، امورجزئیه . جزئیات = اهمیتسزشیلر: جزئیات امور . جزء لایتجزی = قابل انقسام اولمیان جزء ، جزء فرد . « یاننده جزء لایتجزی جهان قدر » مبالغه‌سی مشهوردر . نظمده همزه‌سی اسقاط اولنه‌بیلیر : « یدی یوز کره یا کلمق نه دیمك برجزده — بویله اولماز آنم حافظم اذبر دیدیکك ! »

جَزْرْ [ع] بحر ونهرده صویك ساحله کلدکدن صکره ارتفاعی تناقص ایده‌جك صورتده چکلمسی. (مد) مقابلی.

جُزُرْ [ع] هاووج. (فارسی) (گزر) دن معربدر .

جَزَعْ [ع] صبرسزلق سائقه‌سیله تأثر وتلاش اظهاری : ترك جزع خصائص مردان خدادندر .

جَزْلْ [ع] رکیك اولمیوب راست ، درست اولان لفظه وصف اولور: لفظ جزل . کلمهٔ جزله .

جَزْمْ [ع] حکم قطعی ویرمك ، ویرملك ، کسدیروب آتمق ، کسدیریلوب آتلمق : بوخصوصك شویله اولدیغنی جزم ایتدم . بو صورتك جزمی عقلاً ضروری ایدی . جزماً = جزم صورتیله . جزماً حکم ایتدی § نحو عربیده بعض عواملك آخر کلمه‌ده‌کی حرکه ویا حرفی اسقاط ایتمسی § (ه) اشارتی .

جُزُوعْ [ع] جزع ایدیجی ، ایدن . (جزع) و (جازع) دخی دینیلیر . (جزوع) مبالغه‌یی متضمندر .

جَزِیرَه [ع] آطه : جزیرة العرب . شبه جزیره . یم جزیره .

جَزِیلْ [ع] جزالتلی : لفظ جزیل . معنای جزیل. «روح شهدای غم ایچون اجر جزیل ایت — کاظم »

جِزْیَه [ع] ذمیلردن آلنان ویرکو.

جَسارَتْ [ع] جسورلق ، یوره‌کلیلك ، قورقمامه ، صاقنمامه .

جَسامَتْ [ع] معناً و مادةً بیوکلك : جسامت سفینه . ایشك جسامتی .

جَسْتَه [ف] صیچرامش ، فیرلامش : برجسته = ایی ، لطیف ، اعلی . اکثر اشعار و افکار حقنده قوللانیلیر : شعر برجسته . مصراع برجسته . فکر برجسته . « اکرمقصود اثرسه مصراع برجسته کافیدر — عجب حیرتده‌یم بن‌سد اسکندر خصوصنده — راغب » «مصراعیدك که صنعك برجسته تا ازلدن . — فردیتکله قالدك دیوان کن فکانده — نعت‌شریف = خارجیه ترجمه ممیزی فرید بك » انسان بعضاً کمال سهولتله برشعرسویلرکه باشقه وقت‌نه‌قدر چالیشسه آنك کبی سویلیه‌مز . کذلك بعضاً کندی کندینه ذهنه اویله بر فکر کلیرکه‌معتاده نظراً فوق‌العاده عد اولنور. ایشته اصل (برجسته) او درلو شعرلره ، اودرلو فکرلره دینیلیر . جسته‌جسته = قسم قسم ، پارچه پارچه .

جَسَدْ [ع] وجود، کوودە: جسد بی روح . صورت شاعرانه‌ده استعمال اولنماز . مثلا لطیف بر وجوده (جسم لطیف) مقامنده (جسد لطیف) دینلسه کولنج اولور . جمعی اجساد .

جِسْرْ [ع] کوپری : « کچرز جسر صراطی رەخلده صاپارز — عینی » جسر جدید = کهنه غلطه کوپریسی جسرین = ایکی کوپری . (قنطره) یه‌ده باق .

جِسْمْ [ع] کووده : جسم نزار . جسم و جان . « کل ای روح روانم جسممه کلسون ینه جانم — سنبلزاده » § طولی ، عرضی ، عمقی اولان شی : جسم لطیف . جسم کثیف . جسم نامی . جسم جامد . جسماً = جسم جهتیله : جسماً بیوك. معلوم الاسم، معدوم الجسم = اسمی وار ، جسمی یوق .

جسمانی { [ع] جسمه متعلق، (روحانی) مقابلی : مرض جسمانی . عوارض جسمانیه . بوكا بدل (جسمی) قوللانلماز .

جسور { [ع] جسارت صاحبی . جسارتلی. جسورانه == جسورجه‌سنه : هجوم جسورانه . بو كلمه‌نك مقامنه كوره تلقیسنده احتیاط اولنملیدر . مثلا « جسورسكز » خطابنك مخاطبی اولان ذات كندیسنك جسارتله مدح اولندیغنه پك‌ده ذاهب اولمامليدر. احتمال كه متكلمك مرامی « جاهلسكز » دیمكدر.

جسیم { [ع] معنیً و مادةً بیوك : جسیم بیلان . ابنیهٔ جسیمه . امر جسیم . امور جسیمه .

جصّ { [ع] كیرج، كسر ایله‌ده لغتدر.

جصّاص { [ع] كیرج ایشلین ، كیرججی .

جعادت { [ع] قیوریجقلق : جعادت شعر . جعادت كیسو . جعادت لحیه .

جعد { [ع] قیوریجیق : كیسوی جعد . ریش جعد. موصوفی محذوف اوله‌رق (قیوریجیق صاچ) مقامنده‌ده قوللانیلیر : جعد مشكین . جعد معنبر . جعد قطط == قیصه قیوریجیق صاچ .

جعلی { [ع] یاپمه ، دوزمه ، ساخته ، صمیمی دكل : جعلی اطوار . اوضاع جعلیه . جعلیات == جعلی خصوصات . جیمك ضمیله‌ده لغتدر .

جغد { [ع] بایقوش ، بوغو قوشی : «جغده ویرانه خوش كلیر دیرلر»

جغرافیا { [یونانجه‌دن] تحریر الارض، كرهٔ ارضك احوال سطحیه و طبیعیه و ریاضیه و مدنیه‌سندن بحث ایدن علم .

جفا { [ع] اینجتمه ، اذیت . اكثریا دلبرلره اسناد اولنور : « جفالرك بزه ای بی وفا صفا كلیور. — فصیح» جفا پرور == جفایی التزام ایدیجی، ایدن: دلبر جفا پرور . جفا پیشه == عادتی ، معتادی جفا اولان . جفا كار == جفا ایدیجی ، جفاجی . جفا كارانه == جفا كارجه‌سنه . جفا كاری == جفا كارلق . (جفاجو) دخی (جفا كار) مقامنده استعمال اولنور . « ای جفا جوره مائل دلربا كوسدم سكا == خواجه نشأت» جفا كش == جفا چكیجی، چكن، جفایه متحمل: عاشق جفا كش. بعض احوالده جفا كشلك كشلك اولور .

جفاء { [ع] كوپوك § صو اوزرنده‌كی چورچوب .

جفاف { [ع] (جفوف) ایله مترادفدر.

جفت { [ف] چفت .

جفته { [ف] چفته . جفته انداز == چفته آتیجی : خر جفته انداز.

جفر { [ع] كویا انسانی غیبه مطلع ایدن بر علم . فی الاصل فتح ایله‌در . (جفر) یتشمش قوزی معناسنه‌در. كویا بو علمك موجدی آكا متعلق مسائلی جفر دریسنه یازدیغندن اونام ایله شهرت بولمش . « جفر ایسه اهل كرامت ایشیدر — كیم كورر اهلن آنك كیم ایشیدر ؟ — سنبلزاده » جفری == جفر ایله مشتغل آدم ، جفرجی ، جفریات == جفره متعلق خصوصات .

جفن { [ع] كوز قاپاغی. جمعی :جفون، اجفان .

جفیف { [ع] قورومش ، قورو : كیاه جفیف . نباتات جفیفه .

جفوه { [ع] جفا ، آزار .

جگر { [ع] معروف آلت داخلیه . تركجه‌سی (باغر) در. بر زماندن بری آثار ادبیه‌ده (جكر) ایرادی ، حتی اولاده (جكرپاره) اطلاقی بكنلمز اولدی. سببی خیاله (جكرجی) (جكر كبابی) كبی شیلر كتیرمكده اولمسیدر . اما (باغر) بویله دكلدر . « اوغلنی باغرینه باصمش آغلار » كبی سوزدن استكراه ایدلمز . جكرفروش == جكر صاتان ، جكرجی .

جلّ { [ع] چول . تخفیفی جائزدر .

جلاء { [ع] صیقل زده‌لك ، پارلاقلق : « هر فكر شعله داردن اوراق آلیر جلا » جلا بخش == جلا ویریجی: جلا بخش عیون . جلا بخش قلوب . جلادار == جلالی : تیغ جلادار . جلاداری == جلادارلق .

جلاء { [ع] مملكتندن آیرلمق ، غربته دوشمك .

جلائل { [ع] جلیله‌نك جمعی . بیوك اولان شیلر : جلائل امور .

جلاب { [ع] فارسی (كلاب) دن معربدر. تشدید ایله‌ده مستعملدر.

جلابیب { [ع] (جلباب) ك جمعی ، كوملكلر: جلابیب نسوان .

جلاد { [ع] اولدیریله‌جك اشخاصی اولدرمكه مأمور اولان شخص. « سكا واجبمی اولق عالمه جلاد لازمسه == عونی بك »

جلادت { [ع] شدت و متانته مقارن بهادرلق : حضرت فاروق جلادت و عدالتی جمع ایتمش ایدی . « برق خاطف صاعقه ، اولمشدر سلیم اولك — دست پرزورنده شمشیر جلادت منجلی » « معنیٔ لفظ جلادت سنسین ای كشور كشا — قولمی اثبات ایچون دنیایی اشهاد ایلرم »

جلّاس { [ع] جالسك جمعی . نظمده (جلسا)یه بدل قوللانیله‌بیلیر.

جلافت { [ع] قابا طاسلاقلق ، قابالق، نا تراشیده‌لك: جلافت اندام. جلافت طبیعت .

جلال ، جلالت { [ع] نهایت درجه‌ده عظمت ، بونلرله جناب حق دخی موصوف اولنور . بو بابده اكثریت استعمال (جلال)ده‌در . اسم جلال ، لفظهٔ جلاله == الله اسم شریفی . ذوالجلال == جلال صاحبی ، جناب حق . شان الهیده (جلال) بعضاً (جمال) ه مقابل استعمال اولنور. (جمال) جناب حقك لطف ایله ، (جلال) ایسه قهر ایله تجلیسندن عبارتدر . (جلال) انسانده ظهور ایدن غضب حالنه‌ده دینیلیر . جلالی == جلاللی .

جلب { [ع] كندی طرفنه چكمك ، چكلمك ، كتیرتمك ، كتیردلمك: جلب منفعت . جلب دنیا . بر آدمی جلب. اوراقك جلبی ، جلبنامه == محكمه طرفندن مدعی و یا مدعی علیه یازیلان دعوت ورقه‌سی .

جلب { [ع] مواشی آلوب صاتمقله مشتغل آدم . فی الاصل (مواشی) معناسنه‌در .

جِلْباب { [ع] كوملك § جار ، فراجه .

جُلْجُل { [ع] كوچك چاك . اوشاق چاغيرمق ايچون قوللانيلان چينغيراغه (جلجله) اطلاقى مناسبدر § دف پولى . بومعناده جمعى اولان (جلاجل) زياده قوللانيلير : « باشلادى جنبشه جلاجل دف — جوقمى شوقندن اوينا سه دل دف ؟ »

جِلْد { [ع] دەرى : جلد انسان . جلد كلب . جلدى ، جلديه = جلده متعلق : جلدى اولان امراض . امراض جلديه § كتابك اوزرينه كچيريلن قاب § بر كتابك هيئت مجموعه‌سى § بيوك بر كتابك آيرى آيرى قابلر ايچنه آلنمش اقسامندن هر برى .

جُلَساء { [ع] (جليس) ك جمعى : لطيفه كويان جلسا .

جَلْسَه { [ع] اوطورمه : جلسۀ خفيفه . جمعى : جلسات .

جُلِّنار { [ع] فارسى (گلنار) دن معربدر . لامك تخفيف واسكانيله‌ده قوللانيله بيلير .

جُلُوس { [ع] پادشاهمزك تخت عالى بخت عثمانى يه شرفبخش اجلال اولمسى : جلوسيه = جلوس همايونه دائر سويلنيلن منظومه ، يازيلان مقاله § اوطورمق .

جِلْوَه { [ع] عموميت اوزره اوضاع دلبرانه « شيرين كلماتى شعره زيور — موزون حركاتى شاعر آشوب — هر نظره‌سى قلبه لرزه آور — هر جلوه‌سى عقله دائر آشوب » § صورت لطيفه‌ده كورنمه ، حسن ظهور . بومعنى اكثريا دلبرلره اسناد اولنور : « عرض ديدار ايله اولدم انتظار جلوه‌دن ! » « جلوۀ حسنك فريب غمزۀ جادوفنك — بايزيدى برهمن جبريلى هاروت ايلسون — نائلى قديم » § تجلى : « بوده بر جلوۀ الهيه » جلوه گاه ، جلوه گه = جلوه ايده‌جك ير ، جلوه يرى . جلوه گر ، جلوه‌ساز = جلوه ايديجى : جلوه گرى ، جلوه سازى = جلوه گرلك ، جلوه‌سازلق . جلوه نما = جلوه گوستريجى ، جلوه نمايى = جلوه نمالق . جلوه كنان = جلوه ايده‌رك : جلوه كنان كچدى .

جَلِّى { [ع] روشن ، عيان ، ميدانده ، بللى : امر جلى . برهان جلى . امارۀ جليه . « لمة للهدر اونور جلى — امام على حقنده » جليات = ميدانده اولان شيلر ، (خفيات) مقابلى .

جَلِيد ١ { [ع] جلادت صاحبى ، جلادتلى : مرد جليد .

جَلِيد ٢ { [ع] قيراغى ، چى .

جَلِيس { [ع] برابر ، برلكده اوطوران ، همنشين . « وحدت ايدى كوكلمك انيسى — پر گولرك اولمادم جليسى »

جَلِيل { [ع] جلالتلى ، بيوك : رب جليل . امر جليل . ارادۀ جليله .

جَم { [ف] سليمان نبى § سلاطين پيشداديانك دردنجيسى اولان جمشيد . آثار تركيه‌ده همان دائما (جمشيد) مقامنده ايراد اولنمشدر . باده‌يى بو ايجاد ايتمش ديرلر . « كورسه‌يدى جم بزم ارازلده باده‌يى — بى شك تأسف ايلر ايدى اختراعنه = لا » اشعار قدماده (جام جم) چكيلميه‌جك درجه‌ده چوقدر . « أسدى نسيم نوبهار آچيلدى كللر صبحدم — آچسين بزمده كوكلمز ساقى مدد صون جام جم = نفعى » جم جاه = جم مسندلى جم كبى حشمتلى . بعض مشاهير شعرا طرفندن استعمال اولنان (جم جناب) تعبيرى ايى دكلدر .

جَمّ { [ع] چوقلق ، غلبه‌لك ، كروه جماعت . (غفير) ستر و احاطه ايديجى معناسنه اولديغندن (جم غفير) جمع كثير يعنى چوق اوله‌رق طوپلانمش اولان انسانلر معناسنده قوللانيلير .

جَماح { [ع] (جموح) ايله مترادفدر .

جَماد { [ع] طاش كبى حياتسز اولان جسم . جمعى : جمادات : حيوانات ، نباتات ، جمادات .

جُمادَى الآخِرَه ، جُمادَى الاُولى [ع] معروف ايكى آى . (جماذى الاخر) (جماذى الاول) صورتلرنده استعماللرى غلطدر . بونلره (جمادى) اطلاقنه سبب هنكام تسميه‌ده عربستانده انجماد وقوعى يعنى ياغمورسزلقدن قايناقلرك قوريمسيدر .

جَمّاز { [ع] سريع السير اولان اركك دەوه مؤنثى (جمازه) در . « آزرده پا اولورسه جمازه‌ك ايله‌يم فرش — ديباچۀ جبينم شوق ايله رهگذاره = شيخ الاسلام اسماعيل عاصم افندى » جمازه سوار = جمازه‌يه راكب اولان . حليۀ خاقانيده پيغمبر افندمز حضرتلرى (داور جمازه سوار) ديه توصيف ايدلمشدر . « طاقدى اول داور جمازه سوار — باشنه اشتر چرخك افسار » .

جَمّاش { [ع] زندوست § نظر تجسس صاحبى ، متجسس : شخص جماش . چشم جماش .

جُمّاع { [ع] برآرايه كلەرك طورطوپه اولمش شى . جماع الثريا = اولكر كواكب مجتمعه‌سى ، اولكر طوپى . جماع الكف = يومروق .

جَماعَت { [ع] انسان كروهى ، بر طاقم انسان : جماعت فقها . جماعت نسا . جماعت مسلمين . جمعى جماعات .

جِمال { [ع] (جَمَل) ك جمعى ، دەوه‌لر .

جَمال { [ع] ظاهرى وباطنى كوزللك : ان الله جميل يحب الجمال = جناب حق جميلدر ، جمالى سور . لسانمزده اكثريا چهره‌ده ظاهر اولان كوزللك معناسنده قوللانيلير . بو مناسبتله كوزله يوزه‌ده اطلاق اولنوركه استعمال مجازيدر : عرض جمال . (حسن) ه‌ده باق .

جَمّال { [ع] دوه‌جى .

جَماهِير { [ع] جمهورك جمعى : آمريقا جماهير متفقه‌سى :

جُمْجُمَه { [ع] باش طاسى ، كاسۀ سر : جمجمة الرأس .

جَمَد { [ع] ماء منجمد ، بوز . (ثلج) كبى قاره‌ده اطلاق اولنور .

جَمْرَه { [ع] آتش قورى § شباطده هوايه ، صويه ، طوپراغه عارض اولان حرارتلردن هر برى : جمرۀ اولى ، جمرۀ ثانيه . جمرۀ ثالثه § اوفاق چاقل طاشى . جمعى : جمرات .

جَمْع { [ع] طوپلامق ، طوپلانمق ، بيريكديرمك ، بيريكديرلمك : جمع

حال . متفرق اشیانك جمعی . اسم مفعول معناسنه اوله‌رق دخی قوللانیلان مصدرلردندر . مثلا « جمع اولدی » دینیلیر . « مجموع اولدی » دیمك اولور . بوصورت یالکز (اولمق) ماده‌سیله استعمال اولنور. مثلا (خاطر مجموع) مقامنده (خاطر جمع) دینیله‌مز ، فضولی « جمع کوکلك دور جورندن پریشان اولمسون » مصراعنده (جمع) کلمه‌سنی شیمدیکی شیوه‌یه مخالف اوله‌رق (مجموع) موقعنده ایراد ایتمشدر. (جمع) جماعت ، جمعیت معناسنده‌ده قوللانیلیر . بو استعمال دخی (مجموع) دیمك اولمسنه نظرآدر : « او ماهه کیم دیدی کیم شمع جمع رندان اول » § کلمه‌نك بردن ویا ایکیدن زیاده شیئه دلالت ایده‌جك هیئتی (مفرد) و(تثنیه) مقابلی § بر قاچ عددی بر یره طوپلایوب بر عدد معلوم قیلمقدن عبارت اولان قاره جمله . جمعاً = جمع ایتمك صورتیله، مجموع اوله‌رق: جمعاً شو قدر ایدر .

جُمْعَه { [ع] معروف کون . عیدالمؤمنین عد اولنور . سبب اطلاق او کونده مؤمنلرك جامعلرده اجتماعیدر. میمك ضمیله‌ده لغتدر. جمعات، جمعات، جمعات.

جَمْعِیَّت { [ع] هیئت ، متعدد اشخاصك بر یره طوپلانمسندن حاصل اولان هیئت : جمعیت بشریه، جمعیت علمیه، جمعیت طبیه، جمعیت تدریسهٔ اسلامیه. دوناغا جمعیتی «بیت ناجیدن پریشان ایت شو غم جمعیتی — فرد ایسه‌ك ای عشق جمعیت پریشان ایتمه‌ده » § طوپلولق ، عدم پریشانی: جمعیت خاطر . «سکا ای بی‌وفا سرمایهٔ جمعیت اولدم بن — لا » (جمعیت) سوزك معنی جهتیله بر قاچ وجهی ویا الفاظ مناسبه‌یی حاوی اولمسنه‌ده دینیلیر : جمعیتلی بیت . جمعی : جمعیات : جمعیات فنیه . « زمان زمان ترقی ، جهان جهان، علوم — اولورمی جهل ایله قائم بقای جمعیات = لا »

جَمَلْ { [ع] ارکك دوه.

جُمَلْ { [ع] (جُمْلَه) نك جمعی : جمل حکمیه .

جُمْلَه { [ع] مجموع ، هپ : « جمله‌مز بر پادشاهك زیر دستانندنز » § بتون خلق : « جمله‌نك مقصودی بر اما روایت مختلف ـ سلیمان قانونی » § فعل ایله فاعلدن ویا مبتدا ایله خبردن مترکب سوز : جملهٔ فعلیه . جملهٔ اسمیه . جملةً = جمیعاً . ازجمله ، من الجمله = بر خیلی امثالندن بری اوله‌رق . (ازجمله) زیاده قوللانیلیر . فی الجمله = آز، آز اوله‌رق .

جُمُوحْ { [ع] آتده سرکشلك ، راکبنی دیکله‌میه‌جك صورتده باش سردلکی .

جُمُوعْ { [ع] (جمع) ك جمعی : جموع شاذه .

جُمْهُورْ { [ع] جماعت کثیره ، کروه عظیم : جمهوره مخالفت قوهٔ خطادندر .

جُمُودْ { [ع] طوکوق اوله ، طوکوقلق: جمود عین . جمود قریحه .

جَمِیعْ { [ع] بتون، هپ : جمیع ناس. جمیع ملل . جمیعا = بتون بتون ، هپسی .

جَمِیلْ { [ع] کوزل . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : روی جمیل . صبر جمیل . وسیلهٔ جمیله ، « مصحف حسن ایدی اول وجه جمیل — خط رخساره‌سی نص تنزیل — نعت شریف — خاقانی»

جِنّ { [ع] روحانیوندن بر صنف . روحانیون اوچ صنفدر: اخیار= ملائکه . اشرار=شیاطین . اوساط= جن طائفه‌سی . بوطائفه‌یه (جنه) دخی دینیلیر . هربرینه (جنی) اطلاق اولنور.

جَنابْ { [ع] فی‌الاصل سرای وخانه‌نك حوالیسی ، چوره‌سی ، بنادن خالی اولان یرلری معناسنه‌در. بومناسبتله کلمهٔ تعظیم اوله‌رق قوللانلمشدر: جناب رب الارباب . جناب عمر بن الخطاب § امور خسیسه‌یه تنزل ایتمیوب بیوکلکه یاقیشه‌جق صورتده طاورانمق آرزوسنده بولنمق حالی ، حیثیت ، شرف : علوجناب . بو معامله کندیسنك جنابنه طوقنمش. «صورارلرسه دردك نه بر درجوابم ـ علوجنابم، علوجنابم» (عالی جناب) (والاجناب) کبی تعبیرلرده بومعنی ویا معنای اصلی قصد اولنه‌بیلیر . بوکلمه‌یه حافظ شیرازی طرفندن « پیداست نکارا که بلندست جنابت » صورتنده فارسی تاء خطاب الحاق اولنمسی پك چرکین دوشمشدر . (جناب) ك (حضرت) ایله جمعی ممنوعدر . قدمای ادبامزك آثارنده تصادف اولنان (جناب حضرت مولی) (جناب مولانا حضرتلری) کبی تعبیرلرده (جناب) لر یاخود (حضرت) لر حشو قبیح قبیلندندر . (حضرت)ده باق .

جَنّاتْ { [ع] (جنت) ك جمعی . « ای نشوهٔ درونم ، همشیرهٔ عفیفه‌م — سن آیریلوب کیدنجه شفقتلی دادرکدن — بر آه ایله شو مصرع تاریخ فوتك اولدی — جنات عالیاته اوچدکمی قارده‌شم سن ۱۳۲۷ = طاهرالمولوی »

جَناحْ { [ع] قاناد : جناح طائر . جناح ماهی . جناح باب . اردونك ایکی جهتندن هربرینه‌ده (جناح) اطلاق اولنور . قانادلری مثابه‌سنده‌در : صاغ جناح . صول جناح . جناحین = ایکی جناح . ایکی جناحلی دیمك اولان (ذوالجناحین) حضرت جعفر بن ابی طالبك لقبیدر . سبب تلقیب مشهور (مؤته) جنکنده ایکی قولی مقطوع اولدیغی حالده احرازدولت شهادت ایتمسی اوزرینه «جنابحق آکا قوللرینه بدل ایکی قاناد احسان بیوردی . آنلرله جنتده ایستدیکی یرده طیران ایدر » مألنده‌کی حدیث شریفك صدوریدر . مشارالیهك (طیار) ایله تلقیبی‌ده بوحدیثه مبتنیدر . ظاهر وباطنی معمور اولان ذاته دخی (ذوالجناحین) دینیلیر: مولانا جامی ، ذوالجناحین ایدی . جناح بعوضه = سیوری سینك قانادی ، جزئی، اهمیتسزشی. باجناح = قانادداش ، باجاناق .

جُناحْ { [ع] کناه .

جَنازَه { [ع] انسان میتی . کسرایله (تابوت) معناسنه‌در .

جِناسْ { [ع] ایکی لفظك بربرینه بکزه‌مسندن عبارت بر صنعت ادبیه . انواعی واردر . (تجنیس) (جناس) مقامنده قوللانلدیغی کبی

(جناس یاپمق) معناسنده‌ده قوللانیلیر .

جِنان { [ع] (جنت) ك جمعی: « اوچدی صحن جنانه طوطی شیخ — تاریخ = سروری » (باغ جنان) (كلزار جنان) كبی تعبیرلره (حدائق جنان) (ریاض جنان) كبی تعبیرلر ترجیح اولنور . مضافك دخی جمع اولمسی البته اولادر. بومعناده فتح ایله غلطدر.

جَنان { [ع] یورەك ، كوكل: خالص الجنان . صدق جنان . بومعناده كسر ایله غلطدر .

جنایت { [ع] بریسنه طوقنور صوچ ایشله‌مك § مجازات ترهیبیه‌یی مستلزم اولان صوچ . جنایتكار = جنایت ایدیجی . جنایتكارانه = جنا . یتكارجه‌سنه . جنایتكاری جنایتكارلق.

جَنْب { [ع] یان طرف ، یان ، نزد : «نزده آصفلانیرز جنب سلیمانیده — صادق »

جُنبان { [ف] قیملدایجی ، حركت ایدیجی ، اوته‌یه بری‌یه صاللا. یجی : « ایلر ممه‌یی باشیله تهزیز — دنباله‌ایسه همیشه جنبان — سودقوزیسی وصفنده » § قیملدادیجی ، حركت ایتدیریجی ، صاللایجی . بومعناده وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر : دنباله جنبان = قویروق صاللایجی . سر جنبان = باش صاللایجی . « هم ایدر طعنه تحمل هم اولور سرجنبان — زاهده خرمی دیسه‌م ، یا بزاخفشی دیسه‌م — منیف»

جُنبُده ، جُنبُذ { [ع] قبه ، فارسی (گنبد) دن معرب اولمالی . (جنبذ بن سبع) بركیمسه‌دركه بر كونك صباحنده كافر اولدیغی حالده حضرت پیغمبره ، اقشامنده ایسه مؤمن اولدیغی حالده اعداسنه قارشی جنك ایتمشدر.

جُنبِش { [ف] قیملدانمه ، حركت : جنبش ابرو . جنبش مژكان « لب لعكده دل مرده ایچین آب حیات — جنبش غمزه‌كه وابسته سر راه نجات = طاهرالمولوی » جنبش كهواره § ذوق ، اكلنجه ، بانك ضمیله غلطدر .

جُنبیده { [ف] قیملدانمش ، حركت ایتمش .

جَنبیه { [ع] یان طرفه آصیلان بر نوع اكری قما و خنجر .

جِنَّت { دەلیلك، چیلغینلق .

جَنَّت { [ع] جناب حقك بعدالحشر مؤمنلره احسان ایده‌جكی نزهتكاه دائمی : جنةالدنیا = شام . جنت مكان = مكانی جنت اولان . بوكا بدل (جنت مقام) (جنت مقر) كبی تعبیرلر دخی قوللانیلیر .

جُند { [ع] عسكر ، عسكر كروهی . « انهزام جند اعدا كلدی پیش چشمه‌ — حمدی » جیمك كسریله ماهر بینیجی معناسنده قوللانیلان (جندی) نك فی الاصل ضم جیم ایله (عسكری) معناسنه اولمسی ظن غالبدر : جندیانه = جند . یجه‌سنه : جولان جندیانه .

جَندَره { [عف] منكنه: جندرهٔ اضطراب.

جَنرال { [فرانسزجه‌دن] اجنبی عسكر. ینك مشیر وفریق ومیرلوا رتبه‌سنده بولنان اركانه ویریلن عنواندر § عمومی ، باش . جنرال قونسلوس = باش شهبندر . بونی (ژەنەرال) شكلنده یازمق داعما موافقدر .

جِنس { [ع] صنف ، نوع : جنس فرس. جنس واحد . فی الاصل (نوع) دن اعمدر . مثلا انسان قسمی حیواناتدن بر جنسدر . عرب آنك بر نوعیدر . استعمالمزده بو اعمیته اهمیت ویرلمز . جنسیت = برجنسدن اولمه حالی: مقتضای جنسیت . سائقهٔ جنسیت . الجنس الی الجنس یمیل = جنس جنسه میل ایدر. « آقسه نونه دل عارضك آ بن كوروب ای جان = الجنس الی الجنس كما قیل یمیل = حبی قادین »

جَنك { [ع] دوكش، صاواش، حرب: « بلای سفربه كه‌در خانه جنك — سعدی» = اوده دوكوش ایتمكدن سفر بلاسنی اختیار ایلمك اولادر. « سو. دیكم ، امداده كل كوكلمه عشقك جنكی وار » « حاضر اول جنكه اكر ایستر ایسه‌ك صلح وصلاح = لا » حضرت (عمار بن یاسر) صفین جنكنده شهید اولدی. جنكاور = جنك اهلی، جنكجی: مردان جنكاور = جنكاوران اسلام . نظمده بوكا بدل (جنكی) دخی قوللانیله‌بیلیر. جنكاورانه = جنكاورجه‌سنه، جنكاوری = جنكاورلق. جنك جوی = جنك آرایجی ، غوغاجی . جنك جویانه = جنك جو اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جنك جویی = جنك جولق . جنك آزموده = تجارب حربیه صاحبی . جنك آزمودگی = جنك آزمودەلك . جنك زرگری = ساخته جنك : « ایلرم هرلحظه اندیشه مله جنك زرگری — نفعی » درجنك اول = ایشك ابتداسنده ، ایشه كیریشیركیر. شمز: ایرانلیلردر جنك اول منهزم اولدیلر — تاریخ جودت .

جَنوب { [ع] (شمال) مقابلی : جنوب جهتی . جنوبی ، جنوبیه = جنوبه منسوب : باد جنوبی، جهت جنوبیه ممالك جنوبیه . جیمك ضمیله غلط فاحشدر.

جُنود { [ع] (جند) ك جمعی: جنود موحدین. جنوداسلام . «صف شكاف جنود اعدایز »

جُنون { [ع] دەلیرمه ، چیلدرمه ، دەلیلك. لسان شعر وتصوفده (غلبهٔ عشق) (غلبهٔ جذبه) مقاملرنده ایراد اولنور . الجنون فنون = دەلیلك نوع نوعدر .

جُنَّه { [ع] اسكی ادوات حربیه‌دن قالقان § قادینلرك اوموز و باش اورتوسی .

جَنْب ، جَنبه { [ع] بدك حیوانی . جنیبه كش = یدك حیوانی چكوب كوتورن ، یدكجی ، (جنیبت) صورتنده‌ده قوللانیلیرسه‌ده سمعه خوش كلمز .

جَنین { [ع] رحمده اولان ولد ، آناسنك قارنده‌كی چوجق : جنین ساقط = دوشن چوجق، دوشوك. اسقاط جنین = چوجق دوشورمك « حكومت سد ایدنجه باق طنینی — صیقیشدی قورروغی چیقدی جنینی = لا»

جَو { [ف] آرپه . جوین = آرپه‌دن عبارت : نان جوین = آرپه اتمكی . جوجو ، جو بجو = آزار آزار . جوءانده = هیچ بر شیئی قالمامش ، مفلس . جو فروش گندم نما = آرپه صاتوب بغدای كو. سترن ، حیله كار ، مفقل .

جوینده { [ف] (جویا) ایله مترادفدر : « عاقبت جوینده یا بنده بود — حضرت مولانا » == آرایان عاقبت بولور . جویندگی == جوینده‌لك .

جو { [ع] سما بوشلغی ، هوادن عبارت بوشلق : « شاعر اوهمادرکه ایکی عالمه پنهان — بر جو مقدسده خفی الطیراندر — عونی » جوی ، جویه == جوه متعلق : حادثات جویه . (جوهوا) تعبیرنده (جو) یالکز بوشلق معناسی مفیددر . مأل تعبیر (هوا بوشلغی) در .

جوائز { [ع] (جائزه) نك جمعی .

جواب { [ع] برسوزه مقابل سویلنیلن دیکر سوز . بعضاً سکوت جواب مقامنه قائم اولور : « نصل سکوت ایله قطعی جواب ویرمیه‌یم ؟ — لاقیردی آکلامیور آکلادم سؤالندن » (ویرمك) (آلمق) ماده‌لریله قوللانیلیر : « بن اولمك ایسترم بکا قطعی جواب ویر — لا » « مریض بستر حسرت بوکون قطعی جواب آلمش — راغب » آثار قدماده کورلدیکی وجه ایله (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلماز . مثلا (شویله جواب ایتدی) دینیلمز . جواباً == جواب اوله‌رق : « نصلمش حال دنیا دیرسه مولی خلقه محشرده — عمومندن جواباً بر حزین فریاد اولور پیدا » جوابنامه == جوابی حاوی ورقه . جمعی : جوابات .

جواد { [ع] سخاوتلی ، کریم : مرد جواد . زن جواد .

جواد { [ع] (جاده) نك جمعی .

جوار { [ع] یاقین ، یاقین یر : جوار حضرت خالد . « نه‌در اونوحه شو ویرانه‌نك جوارنده ؟ — طوقندی خاطرمه حال انکسارنده » . فضولینك « بر طوتشمش آتشم قرب و جوارمدن صاقن » مصراعنده (قرب) ایله (جوار) دن بری لزومسزدر . (جواریت) استعمالنه احتیاج یوقدر .

جوارح { [ع] (جارحه) نك جمعی : جوارحدن صدور ایدن حرکات . جوارح طیور .

جواری { [ع] (جاریه) نك جمعی .

جواز { [ع] جائز اولمه ، جائزلك : « مذهب عشاقده باق بوکا یوقدر جواز » (ویرمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : « ویریلیر عشق مجازی‌یه بو صورتله جواز — اشرف »

جواسیس { [ع] (جاسوس) ك جمعی : جواسیس القلوب == انسانك افکارینه واقف اولان عرفا .

جوال { [ف] جوال . جوالدوز == معروف بیوك ایکنه .

جوال { [ع] زیاده جولان ایدیجی ، ایدن : فکر جوال . آتش جوال . « بن بو آتشلرله دوندم شعله جواله‌یه »

جوامد { [ع] (جامد) ك جمعی .

جوامع { [ع] (جامع) و (جامعه) نك جمعی : جوامع شریفه . جوامع الکلم == الفاظی قلیل ، معناسی جزیل اولان سوزلر .

جوامیس { [ع] (جاموس) ك جمعی .

جوان { [ف] کنج ، تازه : « جوان مهربانسین شوخسین نازنده دلبرسین — ندیم » مطلق اوله‌رق ذکر اولندقده اکثریا ارککه معروف اولور — زن جوان == کنج قادین . جوانی == جوانلق : ایام جوانی == موسم جوانی . نوجوان == پك کنج ، پك تازه ، نوجوانی == نوجوانلق . جوانمرد == سخی ، کریم ، مروتلی . جوانمردانه == جوانمرد اولان یاقیشه‌جق صورتده . جوانمردی == جوانمردلك . جوان بخت == طالعی مساعد . فتح ایله‌ده لغتدر . کسر ایله غلطدر .

جوانب { [ع] (جانب) ك جمعی : جوانب اربعه . معمور الجوانب == هر جهتدن معمور اولان ذات .

جواهر { [ع] جوهرك جمعی .

جود { [ع] کریملك ، جومردلك ، مروتلیلك : ای صاحب جود ، حامدکم . ای یکانه معبود ، ساجدکم — امام علی .

جودت { [ع] فنا اولمیوب ایی اولمه ، اییلك ، بوزوقلغك عدمی : جودت ذهن جودت قریحه . جودت کلام . « فکریمك علویتی افکاره جودتبخش اولور »

جودی { [ع] طوفانده موصل قربنده سفینهٔ نوحك اوطوردیغی طاغ .

جور { [ع] اذی ، جفا . اکثریا دلبرلره اسناد اولنور : « اغیاری جور ایله نه‌وار ای شوخ اولدیروب — ارباب عشق لطف ایله شرمنده ایلسه‌ك ! — نائلی قدیم »

جورب { [ع] چوراب .

جوز { [ع] معروف میوه ، قوز : « شیطان ایله جوز اوینامه ، لازمی جوجقلق ؟ »

جوزاء { [ع] معروف برج .

جوش { [ف] قاینامه ، جوشمه : « جوشه باشلار کورنجه سیل دلم — لاابالی روشلی انهاری » « دریا کبی بردن ایلیوب جوش — ای عشق دیدی واولدی خاموش — شیخ غالب » جوش بهار == بهارك جوشقونلغی ، کمال فیضی : « باق نه خوش جوش بهار اولمش محیط قصر یار — بر تموج وارکه صحراسنده دریاسنده یوق » پرجوش == جوشی زیاده ، زیاده جوشقون : سرتا بقدم بهارکاپوش — صهبا کبی لعل رنك و پرجوش — آت وصفنده — شیخ غالب »

جوشان { [ف] جوش ایدیجی ، ایدن : سرشك جوشان . « کلیور بانك آب جوشانی — کوش تحسینه دقت ایتدکجه — بردره حقنده » جوشانی == جوشانلق .

جوشش { [ف] قاینایش ، جوشش : جوشش دریا . جوشش طبیعت . « جوششی واردر ینه عمانلرك »

جوشن { [ع ف] زره : « تیغ تیز الده ، آرقه‌ده جوشن — پیش دشمنده قلعهٔ آهن — موسی بن ابی الغازان حقنده » جوشن پوش == زره کیین ، زرهلی آدم . جوشن شکاف == زره پاره‌لییجی : « ضربهٔ جوشن شکاف مرتضی — جسم اعدایی یجردی دائما »

جوشیده { [ف] قاینامش ، جوشمش .

جوع } [ع] آجلق : دفع جوع .

جوعان { [ع] (جایع) ایله مترادفدر .

جوف { [ع] ایچ ، ایچ بوشلغی ، ایچده‌کی بوشلق : جوف خم . جوف انسان .

جولان ، جولان { [ع] طولاشق ، طولاشمق ، دونوب طولاشمق : صحراده جولان . جولان فرسان . « جولانك هیجان ویردی دله - هیجان ویردی دله جولانك » خاقانینك « اوخدیوانه خرام اول جولان » مصراعی کبی وزن مساعد اولان یرلرده ایکی صورتله تلفظ اولنه‌بیلیر . (سریع الجولان) کبی عربی ترکیبلرده واوك فتحیله اوقونور . (جولانکر) کبی فارسی ترکیبلرده ایسه واوك اسکانی انسب کوریلور . جولانگاه ، جولانگه = جولان یری . جولان ایده‌جك یر : « حزم ایله تهزیز مهمیز ایت بوجولانگاهده — ایلمشدر صد هزاران شهسواری سرنکون » « عالم قالیر اورته‌سنده ارزن — جولانکری بویله ایسترم بن » جولانکر = جولان ایدیجی : صفدر جولانکر . جولانکری = جولانکرلك : « ایلدکجه تیغ خون افشان ایله جولانکری — نفعی »

جوهر { [ع] فارسی (کوهر) دن معربدر . بنفسه قائم اولان شی ، متحیز بالذات ، (عرض) مقابلی § اصل ، مایه ، جبلت : « کیمیای قابلیت جوهرندن بللیدر — نائلی قدیم » جوهردار = جوهرلی ، مایه‌سی ایی . جوهرداری = جوهردارلق § ذی قیمت طاش : « دیکله جوهر کبی بیل قدرینی ایتمه ضایع — کوشواراولسه سزا بوبله‌در ناسفته - سنبلزاده » جوهر فروش = جوهر صاتان ، جوهرجی . بوکا بدل (جوهری) دخی دینیلیر : « جوهری دنیایه عرض ایلر درنادیده‌یی » § قیلیج دمیرنده‌کی طالغه‌لی خطوط : « قیلیجك جوهری یوزی صویدر . — لا » « تیغ خون آشام نقش جوهرندن بللیدر — وجدی » § نقطه‌لی حرف . تاریخ جوهرین ، تاریخ جوهردار = یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب ایدیله‌رك سویلنیلن تاریخ . جوهرفرد = جسمی ترکیب ایدن غیر قابل انقسام جزءلردن هربری . جمعنده (جواهر فردیه) دینیلیر . جوهره = جوهر منفرد ، تك جوهر .

جوی { [ف] ایرماق : جوی جاری . « نه ر ای جوی خوش زوش بوشتاب ؟ — عجبا بصره کورفزنده نه وار ! — دجله‌یه خطاب » « واریوری ایستره‌مك ای اشك روان جولره‌سن — ندیم » لب جوی = ایرماق کناری . « بنشین برلب جوی وکذر عمر ببین — حافظ » = ایرماق کنارینه اوطور ، عمرك مروری سیرایت . § جوینده ، آرایجی ، آرایان . بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : عربده‌جو = عربده‌آرایجی ، آرایان : زن پرستان عربده‌جو — کانی .

جویا { [ف] آرایجی ، آرایان ، جویای کمال .

جویبار { [ف] ایرماق ، بیوك ایرماق : داکش جویبار ! طالعجه

سنکله بیتمزده مشابهت وار — مادام ده‌زوایر . « بن اولسه‌م برده مطرب ، برده طرف جویبار اولسه = ندیم »

جهابذه { [ع] (جهبذ) ك جمعی : خبیر نقاد ، حقایق بین عارف آدملر : جهابذهٔ متکلمین ، جهابذهٔ امم . مفردی قوللانلماز .

جهاد { [ع] اعدا ایله محاربه . لسان . تصوفده اعدا ایله محاربه‌یه (جهاد اصغر) ، نفس ایله محاربه‌یه (جهاد اکبر) دینیلیر . بوتعبیرلر بر حدیث شریفدن مقتبسدر . مصرك حربیه نظارتی (جهادیه) نامیله یاد اولنیور .

جهار { [ع] (جهر) ایله مترادفدر . جهارا = جهراً ، جهرةً .

جهارت { [ع] سس یوکسك اوله ، سس یوکسکلکی : جهارت صوت .

جهاز { [ع] برکلین ایچون لازم اولان اشیا . (تزیینات) مقامنده‌ده قوللانیلیر . اسلوب فارسی اوزره (جهیز) صورتنده دخی ایراد اولنه‌بیلیر . کسر ایله‌ده لغتدر .

جهال ، جهلاء { [ع] (جاهل) ك جمعی : « فهم ایدر آنلری ارباب کمال — طعن وتشنیع ایده طورسون جهال — سنبلزاده »

جهالت { [ع] جهل ایله اتصاف ، جاهللك : هر فنالق جهالتدن چیقار . (جهل) ه‌ده باق .

جهان { [ف] دنیا : « جهانه کلمه‌ده کیتمکده اختیارم یوق — نابی » § علی الاطلاق عالم : « هم مجلسك اولدیغم زمانلر — کوزدن چیقه‌رق بتون جهانلر — بر باشقه جهان اولوردی منظور — تعریف اولنورمی عالم نور ؟ » جهان آرا = جهانی تزیین ایدیجی ، ایدن : خورشید جهان آرا . جناب حقه‌ده اطلاق اولنور . جهان آفرین = جهانی یارادان ، جناب حق . جهانبان = صاحب جهان ، جهانی کوزه‌دیجی ، کوزه‌دن ، پادشاه . جهانبانی = جهانبانلق ، جهانبانه منسوب . جهان بین = جهانی کوریجی ، کورن ، متبصر : جهان پناه = حافظ ، و حامیٔ جهان ، پادشاه . جهان پناهی = جهان پناهلق ، جهان پناهه منسوب . جهانتاب = جهانه حرارت ویا ضیا ویریجی ، ویرن : مهر جهانتاب . جهانتابی = جهانتابلق . جهاندار = مالك جهان ، پادشاه . جهاندارانه = جهاندار اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جهانداری = جهاندارلق ، جهانداره منسوب . جهاندیده = جهانی کورمش ، کچیرمش ، جهانستان = جهانی ضبط ایدیجی ، ایدن ، قوی الشوکه پادشاه . جهانستانی = جهانستانلق ، جهانستانه منسوب . (جهانکیر) آیدن اقوادر . جهانکیرانه = جهانکیر اولانه یاقیشه‌جق صورتده جهانکیری = جهانکیرلك ، جهانکیره منسوب جهانکرد = جهانی دولاشیجی ، طولاشان : « نصل طورر شو جهانکرد قهرمانه باقك ! — نه قهرمانلره ویرمش سکون زمانه باقك — سلیم اول حقنده » جهانکردی = جهانکردلك . جهانیان = اهل جهان ، جهان خلقی . جهان جان = عالم

ارواح. جهان جهان = كاينلى پك چوق اولق اوزره، طاقم طاقم: « قدم قدم كيجه تشربنى (نائلى) او مهك — جهان جهان الم انتظاره دهكزمى؟ » « طبعمده جهان جهان معانى — خامه‌مده نواى آسمانى» فتح ايله‌ده لفتدر .

جَهانْ { [ف] صيچرايجى ، فيرلايجى ، سريع الحركه : اسب جهان مار جهان . « شوق رؤيتدن نصل برق جهان اولماز كليم — سينه پر آتش ، نظركاهنده سيل اغرق نور! » «دوشونلسون نه‌در او برق جهان — فكرى اعلا ايدر غلوّ على »

جِهَتْ { [ع] طرف: آنا طولى جهتى: « اول قدر كاكل دلداره صارلدى دل كيم — شش جهتدن كوزينه زلف مسلسل كورينور — ابن‌النجار» § سبب : شويله اولديغى جهتله ـ ياخود ـ شويله اولمق جهتيله بويله اولامادى. من جهةٍ = بر جهتدن : من جهة حقلى كورينور . جمعى : جهات: جهات ستّه.

جَهدْ { [ع] چالشمق: جهد مقدمانه . (سعى) دن اقوادر. ضم ايله ده لغتدر .

جَهرْ { [ع] سسى يوكسلتمه ، رفع صوت : جهر واخفا . جهراً = جهر صورتيله ، جهر ايله: جهراً قرائت. جهرى ، جهريه = جهرلى ، جهر ايله اولان : تهليل جهرى . نماز جهرى . صلات جهريه .

جَهرَةً { [ع] آشكار اوله‌رق ، آچيقدن آچيغه جهرةً ارائه .

جهلْ { [ع] بيلمه‌مك، (علم)ك ضدى. بعضا جهل صورتنده‌ده قوللانيلير : هرشيئك علمى جهلندن اولادر § بيلمزلك ، جاهللك . جهل بسيط = بيلمديكنى بيلمك صورتيله اولان جاهللك . جهل مركب = بيلمديكنى ده بيلمه‌مك صورتيله اولان جاهللك . « آنكس كه نداند و نداندكه نداند — درجهل مركب ابدالدهر بماند — لاء » = بيلمه‌مكله برابر بيلمديكنى ده بيلمين الى الابد جهل مركب ايچنده قالير . (جهل) هم مصدر هم ده اسم اوله‌رق قوللانيلديغى حالده (جهالت) يالكز اسم اوله‌رق قوللانيلير .

جَهَلَه { [ع] (جاهل) ك جمعى : جهلهٔ عوام . جهلهٔ اقوام .

جَهَنْدَه { [ف] (جهان) ايله مترادفدر. اسب جهنده . برق جهنده. جهندگى = جهنده‌لك .

جَهَنَّمْ { [ع] جناب حقك رضاسنه مخالف حركتده بولنان بعض عبادينى بعد الحشر ادخال ايده‌جكى دار العذاب. فى الاصل دره‌ين قويو معناسنه‌در. « جهنم اول ! » طرد غضوبانه‌سى « داخل جهنم اول » ديمك اوله‌جق . جهنمى = جهنملك .

جَهُودْ { [ع] طائفهٔ يهود افرادندن هربرى .

جَهُولْ { [ع] پك جاهل : « جهوله شانمى ويرير جهلنى ايلمك اظهار ؟ — نچون معارض اولورسين مآلى آ كلامه‌دن ؟ » جهولانه = جهول جه‌سنه : طور جهولانه « اولسه جهولانه جهان دشمنم ـ منقلب اولماز ينه فكرم .م. »

جيادَتْ { [ع] ايلك ، صاغلاملق ؛ بوزوقلغك عدمى؟ جيادت ه.ز.ا.

جَيبْ { [ع] ياقه: جيب تفكر. سر بجيب تفكر § البسه‌نك مناسب محللرينه ديكيلن كيسه طرزنده‌كى ظرف. درجيب = جيبده . درجيب ايتمك = صورت حيله‌كارانه‌ده آلوب جيبنه قويمق، مال ايديغمك.

جِيدْ { [ع] بويون .

جَيِّدْ { [ع] ايى ، بوزوقلقدن عارى: قول جيد . شعر جيد . آثار جيده . اشعار جيده.

جِيرانْ { [ع] قومشو معناسنه اولان (جار) ك جمعى .

جيرُو { [ايتاليانجه‌دن] بر سند ويا حواله‌نك آله‌جقلى طرفندن ديكرى نامنه چويرلمش ظهرينه بوكادائر شرح ويرلمسى .

جَيشْ { [ع] عسكر كروهى. (مقدمة الجيش) (قلب الجيش) كبى تعبيراتده قوللانيلير . باشقه يولده استعمالى جديانه كوره مقبول دكلدر . آكا بدل (جند) ديلمه‌بيلير .

جِيَفْ { [ع] (جيفه) ك جمعى .

جيفَه { [ع] لاشه

جيواطَه { [ايتاليانجه‌دن] آرقه‌سى ايرى باشلى ، اوجى صومون كچمك اوزره ويده‌لى آزچوق قالين اكسركه باشليجه پوتره‌لرى ودمير تخته‌لرى بربرينه ربط ايتمكه يارار .

جُيوبْ { [ع] (جيب) ك جمعى .

جُيودْ { [ع] (جيد) ك جمعى .

جُيوشْ { [ع] (جيش) جمعى : جيوش مسلمين .

چ

چابُكْ { [ف] چابوق . چابك دست = الى چابوق . چابك رو ، چابك پاى = چابوق كيديجى ، كيدن .

چادُرْ { [ف] چادر : « بر عجب دريادر اردوى همايونك سنك — كيم حباب برقرار اولمش آكا هر چادرى — نفعى » § قادينلرك بوروندكلرى چار .

چارْ { [ف] (چهار) مخففى : چار جهت . چار چشم : « اى نور ديده صاعقه عبث كوزلكم كوروب — تشريف يارى بكليورم چار چشم ايله » چار بالش = جاه والا ، بيوك مسند ، مقام . چارپا = درت آياقلى حيوان . چارچوبه = چارچيوه. چارده = اون درت: «چارده معصوم پاكه مقتداسين ياعلى — اشرف» چارسو = چارشى . (درت طرف) معناسنده‌ده قوللانيله بيلير . چارشب = چارشاف. چارطاق = چارداق. چاركوشه = درت كوشه‌لى ، مربع (درت كوشه) معناسنده‌ده قوللانيلير. چارم = دردنجى:

چرخ چارم . چارم کتاب = قرآن کریم . (چارمین) دخی (چارم) معناسنده مستعملدر . چار ناچار = ایستر ایستمز. **چاریك** = درتده بر ، چیرك . چارگاه = موسقیده بر مقام .

چار { [روسجه‌دن] روسیه ایمپراطوری. «چار ناچار اولدی دوچار فلاکت چار روس ـ شعلهٔ امیدینی بردمده سوندوردی ژاپون ـ طور مذبوحانه‌سندن آشکار اولمقده‌در ـ موسقوفی قورشون یه‌مش خنزیره دوندوردی ژاپون = طاهر المولوی »

چارمیخ { [ف] مجرمی خاچه کرمك ایچون قورولمش صلیب شکلنده دار آغاجی ، صلیب ، چارمیق .

چاروب { [ف] سوپورگه «بنه فراش صفت دستنه چاروب آلمش — که ایده خدمت خاکدر داور سنبل = باقی »

چاره { [ف] علاج ، تدبیر: چاره‌جوی = چاره آرایجی ، آرایان . چاره‌جویانه = چاره جو اولانه یاقیشه‌جق صورتده . چاره جویی = چاره جواق. چاره ساز = چاره بولیجی ، بولان . چاره سازی = چاره سازلق .

چارپچه { [روسجه‌دن] روسیه ایمپراطوریچه‌سی .

چاشت { [ف] قوشلق وقتی § قوشلق طعامی . (چاشتدان) مخففی اولان (چاشدان) اتمك و سائر ییه‌جك قونیلان سبده اطلاق اولنور .

چاشنی { [ف] لذت ، چشنی .

چاك { [ف] یاریق ، ییرتیق ، ییرتماج . چاك کریبان = یاقه ییرتماجی : « کوردولرسه کوکلر چاك اولور چاك کریبانك ـ آلنماز اللرندن اهل عشقك صکره دامانك ـ فصیح » (چاك کریبان ایتمك) تعبیر مشهورنده (چاك) (ییرتمه) معنای مصدریسنی متضمن عد اولنمشدر : « کل کوروب یادك ایله چاك کریبان ایتدم ـ فضولی » چاك چاك = زیاده ییرتیق ، پارچه پارچه : « خاك کوی یاری قیلمش اشك جوشان چاك چاك ـ فائق ممدوح » چاك چاکی = چاك چاکلك.

چاکر { [ف] قول . چاکرانه = چاکرجه‌سنه . چاکری = چاکرلك ، چاکره منسوب . چاکر پرور = چاکر قاییریجی . چاکر پرورانه = چاکر پرورجه‌سنه . چاکر پروری = چاکر پرورلك ، چاکر پروره منسوب . چاکرنواز = چاکر تلطیف ایدیجی . چاکرنوازانه = چاکرنوازجه‌سنه . چاکرنوازی = چاکرنوازلق ، چاکرنوازه منسوب .

چالاك { [ف] حرکتی سرعتلی ، روشی عیارانه اولان : طبع چالاك ، « ای خرده‌شناس معنیٔ پاك ـ کوش ایت که نه‌دیر بو کلك چالاك ـ شیخ غالب » چالاکی ـ چالاکلك .

چالش ، چالیش { [ف] رفتار متکبرانه § مقابله ، منازعه ، خصومت . حضرت مولانا بو کسکدن برده‌کی دامك دانه‌سنی کورن بر قوشجغزك بر سماخه براوغدایه باقه باقه نهایت مغلوب سوق طبیعت اوله‌رق دانه جهتنه کیتدیکنی حکایه ایتدیکی صیره‌ده « این نظر با آن نظر چالیش کرد ـ ناکهانی از خرد خالیش کرد » بیورمشدر .

چامارپوا { [ایتالیانجه‌دن] آرمه‌یه چیقمق قومانده‌سی .

چاه { [ف] قویو ، چوقور . مخففی: چه . چاه ذقن ، چاه زنخدان = چکه‌ده‌کی چوقور : « ایده‌ر آویخته بیك جان ایله (عزت) کندین ـ کورسه چاه ذقن یارمی روح بیژن » «چه دکل سیب زنخدانده بر قالمش (ندیم) ـ زخم انکشت نکاه انتخابکدن سنك »

چای { [ف] قاینادلوب ایچیلن معروف یاپراق . چایفروش — چای پیشیروب صاتان .

چپ { [ف] صول: چپ و راست . چشم چپ ، دست چپ . چپ انداز = غدار ، حیله‌کار . چپ اندازی = چپ اندازلق . چپ نویس = صولاق یازان .

چتر { [ف] کولکه‌لك ، چادر ، شمسیه . چتر عنبرین = قارا کالق کیجه . « چتر اقبالك اوله کون و مکانه سایبان = نفعی »

چته { [آرناوودجه‌دن] بولوك ، کروه ، طاقم § چاپولجی و آتیجی طاقم .

چرا { [ف] اوتلامه . چراگاه ، چراگه = حیوان اوتلایه‌جق یر ، اوتلاق ، چاییر . کسر ایله غلطدر .

چرا { [ف] (چون) ه باق .

چراغ { [ف] فتیل ، موم ، قندیل « اندرون سینه‌دن چیقسین چراغم اولسون آه = لا » § چراق . چراغان = قنادیل و سائره ایله ترتیب ایدیلن دونما . چراغ چشم = روشنی دیده ، نور عین . فتح ایله‌ده لغتدر .

چرب { [ف] سمیز ، یاغلی : چرب و شیرین . چرب و خشك = غث و سمین .

چرخ { [ف] سما ، فلك : چرخ پیر « چرخ پیرك آند ویردم دینه ایمانه = ندیم» § تکرلك کبی حرکت دوریه‌سی اولان شی ، چارق : چرخ دوار . چرخ کردان . چرخ شکسته . چرخ اورمق = دائره تشکیل ایده‌رك دونمك . چرخ زن = چرخ اوریجی ، اوران . چرخ زنان = چرخ اوره‌رق. (چرخ زنان) (چرخ زن) ك جمعی‌ده اوله بیلیر . (چرخ فلك) تعبیر کهنه‌سندن ادبا یوز دوندرمشدر .

چرخه { [ف] المیه ، چیقریق کبی دور ایدن شی § بر فرقهٔ عسکریه نك ایلریسنده بر طاقمك دشمن ایله محاربه‌یه باشلامق اوزره ایتدیکی حرکت : چرخه‌جی . چرخه طوپی .

چرغند { [ف] (چرغند) ایله مترادفدر .

چرك { [ف] کیر ، پاس : « چیقماز اول چرك که پیراهن بقالده‌در — نابی » چرکاب = کیرلی صو ، چرکف .

چرکین { [ف] حسنسز ، (کوزل) مقابلی . فی الاصل کیرلی باصلی معناسنه‌در .

چرنده { [ف] اوتلایجی ، اوتلایان .

چسپان { [ف] یاقیشیجی ، لایقلی ، مناسب.

چست { [ف] سریع الحرکه ، چویك . چستی = چستلك . عربی جیم ایله غلطدر .

چشم { [ف] کوز : چشم سیاه ، چشم کریان . « اوچار اوچشم کبودك

خیالی چشممده — نائلی قدیم» چشم آشنا = کوز آشناسی. چشم آشنایی = کوز آشنالغی. چشم آویز = نقاب، بچه. چشم چراغ = روشنیٔ دیده، نور دیده = نور عین، چشم زخم = اصابت عین، نظرده که. چشم دریده، دریده چشم = بی ادب، حیاسز.

چشمه { [ف] پیکار، صو قاینـاغی، صورت مخصوصه‌ده یاپیلان صو مقسمی. چشمه‌سار = چشمه‌سی چوق اولان یر. اکثریا (چشمه) و (چشمه باشی) موقعنده ایراد اولنور. چشمهٔ حیوان، چشمهٔ خضر = آب حیات چشمه‌سی: « بن سنك آب حیات لبکك تشنه‌سی‌یم — طالب چشمهٔ حیوان ایسه‌م انسان دکلم — عونی »

چشن { [ف] دوکون، ضیافت: چشن عظیم. ناجی (چ) ایله قید ایتمش ایسه‌ده طوغریسی (ج) ایله (جشن) در.

چشنده { [ف] طادیجی، طادان.

چغانه { [ف] بر نوع ساز. اکثریا (چنك) ایله برلکده ایراد اولنور: « چنك وچغانه ذوقی برآزطور. سون الامان — ندیم » « ویرر باشقه حالت دل عاشقانه — بودلکش هواده بو چنك وچغانه »

چغز { [ف] قورباغه.

چك { [ف] پولیچه. فی الاصل (برات) معناسنه‌در. (صك) بوندن معربدر.

چکاچاك { [ف] اجسام صلبه‌نك، خصوصیله اسلحه‌نك تصادمندن حاصل اولان سس: چکاچاك رماح. چکاچاك سیوف. فردوسینك « چکاچاك خنجر بکر دون رسید — زهندوستان خون بجیحون چکید » بیتی بین الادبا مشهوردر.

چکل { [ف] ترکستانده کوزلی چوق برشهر ایمش.

چکیده { [ف] طاملامش.

چل { [ف] (چهل) مخففی.

چله { [ف] ایپلك دسته‌سی § درویشلرك خلوته قاپاندقلری، خدمت مخصوصه‌ده بولندقلری مدت. اکثریا قرق کون اولور. تشدید ایله استعمالی غالبدر. « ای چلهٔ عشق طولدمی؟ — فیضی » حسن طبیعت اصحابندن بعض خوانندکان بومصراعی « ای چلهٔ عشق دها طولدمی!» صورتنده تصحیح ایدرلر. چله‌شکن = چله قیریجی، چله قیران درویش. چله‌کش = چله چکیجی، چکن. (چله) مطلقا بلا، مشقت موقعنده‌ده ایراد اولنور. یای کیریشی معناسنه دخی کلدیکندن اشعار قدماده اکثریا (ابرو، تیر، کمان) کلمه‌لریله جمع اولنوردی. فطنت بیله « چلهٔ سختی چکر هردم کمان ابرولرك — آفرین ارباب عشقك قوت بازوسنه » دیمشدر.

چلیپا { [ف] خاچ: « کردننده کافرك اولمش چلیپا غرق نور — جلال»

چم { [ف] کسلمش چنلی طوپراق قطعه‌لرینه اطلاق اولنور. فی الاصل یوصون معناسنه‌در.

چمان { [ف] صالنیجی، صالنه‌رق یورین: میل چمن ایتزمیسین ای نخل چمانم؟ »

چمچمه { [ف] چامچاق دینیلن قاب.

چمن { [ف] آغاجلی، چیچکلی، یشیللك اولان یر: « خیمه‌لر قوردی‌ینه صحن چمنده ازهار — باقی » « ایتدی تشریف چمن ملکنی سلطان بهار — وله» § تازه یشیل اوت: « لب جوده کمال صنعی هر برك چمن سویلر — نابی » چمنزار، چمنستان = ایکی معناسنه کوره چمنلك. چمن صفه = چمن قاپلی صفه، سد. جیمك کسریله غلطدر.

چمنتو { [ایتالیانجه‌دن] قومله قاریشیق اوله‌رق خرج و صیوه کبی قوللانیلوب یك چابق طوتار ورطوبته قارشی طیانیر بر طوپراق.

چنار { [ف] معروف آغاج. مرور زمان ایله کندی کندینه طوتشور یانار دیرلر: « چنار آسا دروننده طوتشمش نخل زیبادر — صبری » شاعرك بری مقام تمدحده « سالخورده چناردر قلم » دیمش! کسر ایله غلطدر.

چنبر { [ف] بر دائره‌یی احاطه ایدن شی: دف چنبری. چنبری = چنبر پیچیمنده، چنبریمسی. درچنبر = چنبر ایچنده، ضبط آلتنده. ندیمك « ییکیتمی اولدك آجانم نه‌در بو قرمزی شال؟ — باشکده دون دها باغلیدی قرمزی چنبر» لطیفه‌سنده اولدیغی کبی باش یمنیسنه‌ده (چنبر) دینیلیر.

چنبك { [ف] صیچرامه، آتلامه. پرنده آتمه. چنبك زن = پرنده آتیجی، آتان.

چند { [ف] بر قاچ. قوللانلمغه باشلامشدر. یکی یولده یازی یازانلر « چند روز اقدم » کبی عباره‌لری کولنج عد ایدییورلر. نظمده استعمال اولنه بیلیر.

چندان { [ف] او قدر. استعمال جهتیله (چند) ك اشیددر.

چنگ { [ف] پنجه « کوکلم الدن کیتدی سودانك نه غالب چنکی وار!» § بر نوع ساز. چنکی = چنك چالان سازنده. ذاتینك « بر چنکی کوزل سودم سرمایه‌یی چالدردم » مصراعنده اولدیغی کبی چالوب چاغیران محتاله‌یه اطلاق اولنور.

چنگال { [ف] چنکل: چنکال اعمال. (پنجه) معناسنده‌ده قوللانیله بیلیر. چنکال شاهین.

چنگل { [ف] (چنکال) ایله مترادفدر. چنکل شهباز.

چوب { [ف] آغاج پارچه‌سی، اودون، صوپا: چوب خشك. چوب تأدیب. چوبین = آغاجدن: پای چوبین. کاسهٔ چوبین. بوکا بدل (چوبینه) دخی قوللانیلیر. چوبخوار = آغاج قوردی.

چوبان { [ف] معروف. «چونکه چوبان خفت کرك ایمن شود — حضرت مولانا » = چوبان اویوینجه قورد امین اولور.

چوبك { [ف] دکنك، صوپا، چوماق. چوبك‌زن = بکجی، پاسبان، طاوولجی: چوبك زن محله.

چوبه { [ف] اوقلاوا.

چوخه { [ف] جوقه.

چوکان { [ف] اوجی اکری بر نوع جرید: کوی و چوکان.

چُونْ { [ف] نون وزننده . نصل . دائما (نچون) معناسنه اولان (چرا) ایله برلکده استعمال اولنور . بری کیفیتدن ، دیکری علتدن سؤال ایچوندر . (چونوچرا) نصل؟ ونچون؟ دیمك اولور : « بحر افکاره طالوب چکمه امك — نکتهٔ چون و چرادن الچك — خاقانی » یالکز اولهرق هیچ بری قوللانلماز . فارسیده تشبیه وتوقیت اداتی اولهرق (گون) وزننده (چون) و مخففی اولان (چو) ایله یالکز ادات تشبیه اولهرق قوللانیلان (همچون) و مخففی اولان (همچو) لسانمزده قوللانلاملیدر .

چُونْکِه { [ف] ادات تعلیل : هپ قارداشز . چونکه بروطن اولادی یز . § ادات توقیت . (مادام که) یرینی طوتار : « چونکه بلبلسین کوکل برکلستان لازم سکا — ندیم » (چونکیم) صورتنده قوللانلاملی .

چِه { [ف] نه . (چهسود) (چهفائده) کبی بعض تعبیراتده قوللانیلیردی . (نه وار ایکن چهیه نه لزوم وار !) سؤالنه جواب ویرمك مشکلجهدر . نظمده (نه فائده) یرنده (چه سود) دینیله بیلیر : «طعن اعدادن نه غم مدح احبادن چه سود ؟ — اشرف » (کیفیت) کلهسی موجود ایکن نثرده (چه گونکی) تعبیری غریب کورینور .

چَهار { [ف] درت . چهار بالش = چاربالش . چهارپا = چارپا . چهار پاره = چارپاره : « النده مطرب یزمك چهار پاره کوره — ندیم » چهارشنبه، چارشنبه = معروف کون . چهارم ، چهارمین، چارم ، چارمین = دردنجی، رابع. کسر ایله غلطدر .

چَهْرَه { [ف] یوز ، انسان یوزی ، صورت . چهره پرداز = مصور ، رسام . چهره کشا = چهره آچیجی ، چهرهسنی آچیجی . (چهره پرداز) مقامندهده قوللانیله بیلیر : « آکا ویرمشدی کمال زینت — کاتب چهره کشای نظرت — خاقانی » فی الاصل جیمك کسریلهدر .

چِهِلْ { [ف] قرق : چهل سال .

چِیدَه { [ف] طوپلانلمش ، دوشیرلمش : میوهٔ چیده . (بر چیده) میوه حقنده قوللانلماز. مثلا چکیلوب طوپلانلمش اتکه (دامن برچیده) دینیلیر: (برچیده دامن) تعبیری اکثریا (مستغنی) موقعنده ایراد اولنور . بو حالده قوبروغنه برده (استغنا) طاقهرق (برچیده دامن استغنا) دیمك یولسز اولور .

چِیرَه { [ف] غالب ، مستولی . چیره دست = طوتدیغی ایشی مکملا یاپان ، ماهر ، استاد . چیره دستی = چیره دستلك .

چِیزْ { [ف] شی . ناچیز = برشی دکل ، پك اهمیتسز . اشیا واشخاصه وصف اولور : هدیهٔ ناچیز . بندهٔ ناچیز . ناچیزی = ناچیزلك . ناچیزانه = ناچیز اولان آدمه یاقیشهجق صورتده : تألیف ناچیزانه . بو تعبیرلر اکثریا مقام تواضعده ایراد اولنور .

چِیسْتَانْ { [ف] بیلمهجه (چیست آن) دن مخففدر .

چِینْ { [ف] قیوریم ، بوکلم ، بوروشوق : چین زلف . چین کیسو . چین ابرو. چین جبین§ چیننده = طوپلایجی . دوشیریجی . بو معناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : میوه چین .

چِینَه { [ف] قوش یمی : مرغ آنجا زودکه چینه بود — سعدی » = قوش یم اولان یرهکیدر . چینهریز = یم دوکیجی ، دوکن : صیاد چینهریز .

ح

حاء { [ع] (ح) حرفنك اسمی .

حائِرْ { [ع] حیرتده قالان ، متحیر .

حائِزْ { [ع] مالك : فلان رتبهیی حائز . فلان نشانی حائز . حائز اهمیت. حائز فضیلت . « دیرسهك اولهیم کمالی حائز — تضییع زمانی کورمه جائز »

حائِطْ { [ع] دیوار : حائط مائل .

حائِفْ { [ع] ظالم . الحائف خائف = حائف خائف اولور .

حائِكْ { [ع] جولاه ، جولهه .

حائِلْ { [ع] ایکی شی آرهسنه کیرن شی : آغاجلق حائل اولدیغندن دکیز کوریلهمیور .

حاتِمْ { [ع] سخاوتله مثل اولان ابن عبد الله بن سعد . منسوب اولدیغی قبیلهنك اسمی عد اولنان (طیّ) حقیقتده — اعظم قبائل عرب اولان — اوقبیلهنك پدرینك نامیدر. نسبتنده(طائی) دینیلیر. (طیّ) لفظنی (طیَ) صورتنده تخفیف ایتدیکمزدن (حاتم طائی) دیدیکمز کبی (حاتم طی) دخی دیرز. نفعینك « جم بزم وحاتم مکرمت ممدوح اصناف امم » مصراعندهکی (حاتم مکرمت) کبی برخیلی وصف ترکیبلرك مدار تشکلیدر . بونلر یاء نسبتله (حاتمی کرم) صورتندهده تشکیل اولنهبیلیر. حاتمانه = حاتمجهسنه: کرم حاتمانه . فی الاصل تانك کسریلهدر.

حاجّ { [ع] حاجی . (الحاج) صورتنده قوللانیلیر . حرمین شریفینی موسم مخصوصنده زیارت ایدن ذاته (حاج الحرمین) دینیلیر .

حاجِبْ { [ع] قاپوجی ، پردهجی : « ملکك حاجبی ابوالقاسم — دیدی : رعنا بیلیرکه هرمسلم » § قاشه حاجبین = قاشلر ، ایکی قاش : « وار ایدی برخالی بین الحاجبین »

حاجَتْ { [ع] انسانك محتاج اولدیغی شی، لزوملو خصوص : عرض حاجت . طلب حاجت . اسعاف حاجت . جمعی: حاجات . قاضی الحاجات = حاجتلری اسعاف ایدن ، جناب حق ، (حاجت »

احتیاج ، لزوم مقامنده‌ده قوللانیلیر: آکا حاجتمی‌وار ؟ آکاحاجت‌یوق . « آکلادك حال دلی تعریفه حاجت قالدی » (نه حاجت ؟) یاخود (حاجت نه ؟) تعبیری (نه احتیاج وار؟) (نه‌لزوم‌وار؟)مقامنده ایراد اولنور: «حال دلی سؤاله نه‌حاجت که دمبدم — سویلر زبان حال ایله هر بر شکاعمز — فصیح » « بر واقعه‌کیم خیر اوله تعبیره نه‌حاجت ؟ ـ عارف » « ضمیر صادقه حال دلی اعلامه حاجت نه ؟ — اولور مرآته صورت مرتسم رسامه حاجت نه ؟ — سید وهبی »

حاجِز [ع] آییران ، بولن ، تفریق ایدن حجاب حاجز = کوکسی قارندن داخلاً آییران بیوك زار .

حاجی [ع] حج ایدن‌ذات : « حاجی‌ده صبحه‌دك طورر اول آستانه‌ده — ثابت » «امید وفا ایله‌هرشخص دغلده — چوق حاجیلرك جیقدی خاچی زیر یغلده = ضیا پاشا » اصلی‌مدغمی (حاج) اولان (حاجج) در . مؤنثی حاجه : حاجه خانم . جمعی : حجاج : حجاج ذوی الابتهاج .

حادّ [ع] سیوری ، اینجه اوجلو § کسکین، قاطع§ سرت ، پك مؤثر § شدتلی ، التهابلی (مرض) یاره ، چیبان .

حادِث [ع] حدوث ایله متصف ، حدوث ایدیجی ، ایدن : عالم حادثدر . متکلمین بیننده اختلاف حادث اولدی . اختلافات حادثه .

حادِثه [ع] حدوث ایدن حال : خسوف برحادثه‌در . انسانك وجودنده چیبان پیدا اولمسی برحادثه‌در § کوچك وقعه . جمعی اولان (حادثات) اکثریا (یکیدن یکی‌یه وقوع‌بولان‌احوال) مقامنده ایراد اولنور .

حادّه [ع] تل وصیرمه چکمکه مخصوص برآلت . «حاده‌دن‌چکمش نزاکت یال وبال‌اولمش‌سکا‌می‌سوزولمش شیشه‌دن رخسارآل‌اولمش‌سکا = ندیم» (حادهٔ تدقیق) تدقیق حاده‌سی یعنی حاده کبی اولان تدقیق معناسنه برتعبیر تشبیهیدر: مسئله‌یی حادهٔ تدقیقدن کچیردی . (حده) استعمالی غلطدر . ذاتاً (حاده) کسکین دیمك اولان (حاد)ك مؤنثیدر: سیوف حاده . رایحهٔ حاده ، زاویهٔ قائمه‌دن کوچك اولان سیوری کوشه‌یه (زاویهٔ حاده) اطلاقی بو مناسبتله‌در .

حادی [ع] برنجی : بادیٔ حادی ، حادی عشر = اون برنجی . § حیواناتی، خصوصیله دوه‌لری نغمه ایله سوریجی ، سورن : حادیٔ بوادی .

حاذِر [ع] حذرایدیجی، ایدن: رهرو حاذر .

حاذِق [ع] حذاقت صاحبی ، حذاقتلی : طبیب حاذق . حکیم حاذق . ادیب حاذق . صنعتکارحاذق . حاذقانه = حاذق اولانه یاقیشه‌جق صورتده : مداوات حاذقانه . حاذقیت = حاذقلق .

حارّ [ع] حرارتلی : علاج حار . اقلیم حار . اشربهٔ حاره . بلاد حاره .

حارِث [ع] حراثت ایدیجی، ایدن . اکینجی ، چفتجی .

حارِس [ع] حراست ایدیجی، ایدن محافظ، بکجی. حارس ممالك . حارس دار .

حارِق [ع] نظمده (محرق) ه بدل قوللانیله‌بیلیر ؛ یاقیجی، یاقان : خیال حارق . اندیشهٔ حارق . افکار حارقه . تصورات حارقه .

حارِقه [ع] آتش : حارقهٔ‌سودا . حارقهٔ عشق . حارقهٔ‌ندامت .

حازِم [ع] حزم‌ایدیجی ، ایدن: مرد حازم. امیرحازم . حازمانه = حازمجه‌سنه: حرکت‌حازمانه. تحمل‌حازمانه.

حاسّ [ع] حس‌ایدن، طویان، مؤنثی حاسه .

حاسِد [ع] حسد ایدیجی. ایدن: خصم حاسد . « لطف ایله حاسد بد خواهه ندامت کلمز — نابی » « آز بلا صانمه افندی حسدی — محوایدرحاسدی کندی حسدی » حاسدانه = حاسدجه‌سنه : اضطراب حاسدانه. تلاش‌حاسدانه. مؤاخذهٔ حاسدانه .

حاسِر [ع] حسرت چکن ، مرامنه نائل اوله‌میان . حاسرخاسر.

حاسِم [ع] حسم ایدیجی ، ایدن، فصل وقطع ایدیجی ، ایدن : حاکم حاسم . حکم‌حاسم .

حاسّه [ع] حس ایدیجی ، ایدن . (حاس) ك مؤنثیدر . قوای حاسه . اکثریا موصوفی حذف ولنه‌رق (قوهٔ حاسه) مقامنده قوللانیلیر : حاسهٔ ذوق . حاسهٔ رؤیت . حاسهٔ سمع. حاسهٔ شم . حاسهٔ لمس ، جمعی : حواس .

حاشا [ع] ادات تنزیه . ایراد ایدن « آنی بویله اوصافدن تنزیه ایده‌رم» دیمش قدر اولور: حاشا! جناب حق ظلم ایتمز . حاشا ! حضرت پیغمبر شاعر دکلدر. استفهام انکاری‌یی‌متضمن اولان جمله‌لرده اکثریا تأخیر اولنور : قرآن کریمه‌شعر دینیلیرمی؟ حاشا! «آیینه‌یه باقنه‌قیل تماشا — مثلك نه‌کزرجهانده حاشا = لا » ابتداده بعضاً (که) ویا (کیم) ایله ایراد اولنور . بوحالده جمله بر فعل التزامی ویا آنك یرینی طوتان بر امر غائب صیغه‌سی ایله بیتر : حاشا که او ذات بویله بر سوز سویلمش اوله — یاخود — اولسون ! نظمده فعلك تقدیمی جائزدر. حاشا ثم حاشا = تکرارتکرار تنزیه « نبی ایلرمی صاندك سن تحاشا — فحاشا ثم حاشا ثم حاشا»

حاشِر [ع] حشر ایدیجی، ایدن: ندای حاشر . نفخهٔ حاشره .

حاشَ لِلّه [ع] قرآن کریمدن مقتبس تعبیراتدندر. (حاشا)مقامنده ایراد اولنور : «حاش‌لله که اهدایه‌سزادر دیه‌یم — شانه عرض ایلدم آنجق او کریم‌الشانه — ثابت »

حاشِیه [ع] کنار ، پرواز § کتاب ویا مکتوب کنارینه یازیلان یازی . درکنار § بر کتابك مندرجاتنه دائر جابجا ایضاحات وملاحظات یازمق صورتیله وجوده کتیریلن تألیف .

حاصِب [ع] اورتالغی توز طوپراقه ایچنده براقان شدید روزکار.

حاصِد [ع] اکین بیچن آدم. اوراقجی.

حاصِر [ع] حصر ایدیجی ، ایدن .

حاصِل [ع] حصوله کلیجی ، کلن = حصول بولیجی ، بولان : « نامه‌ك دل زاره واصل اولدی — اوقه دکدی ویاره حاصل اولدی — شیخ غالب »

« حاصل ایتدك آرزوسن كوكلك لطف ایلدك » جمعی اولان (حاصلات) بر ایشدن بر یردن حصوله كلن شیلره اطلاق اولنور: غزته جیلك حاصلاتی . پوسته حاصلاتی . الحاصل == خلاصهٔ كلام، نتیجه . حاصلی تحصیلی == بیهوده اوغراشیش، عبثله اشتغال .

حاصِنْ ، حاصِنَه [ع] عرض اهلی ، عفتلی قادین . جمعی : حاصنات .

حاضِرْ [ع] حضورده ، كوز اوكنده اولان شخص : «مادام كه دلبر آنده حاضر — موقعده در احسن المناظر» جمعی : حاضرون ، حاضرین ، حضّار § اجرا ایتمك وایدلك ایچون لازم كلن حال وكیفیت اوزره بولنان شخص وشی : « آیت سجده كلدی حاضر اولك — وحید » طعام حاضردر . حاضر بالمجلس == مجلسده حاضر اولان شخص . حاضر جواب — == برسوزه درحال جواب ویرن ، بر سوزك چار چابوق قارشیلغنی بولان : « بر سؤاله برقوماز اول غمزهٔ حاضر جواب — نفعی » « هر بر سؤاله غمزهٔك حاضر جواب كوستر — وجدی » حاضر جوابی == حاضر جوابلق ،

حاضِنَه [ع] چوجقلری تربیه ایدن قادین ، دایه : حاضنهٔ شفیقه .

حاطِبْ [ع] اودون دوشیریجی ، دوشیرن . كیجه وقتی اودون دوشیرن دیمك اولان (حاطب اللیل) تعبیریله صاچمه صاپان سویلیین آدم اراده اولنور . (حاطب لیلی) صورتنده ده قوللانیلیر .

حافِرْ [ع] قازیجی ، قازان : حافر بئر § دابه قسمنك طیرناغی . بو معناده جمعی : حوافر .

حافِظْ [ع] صاقلایجی ، صاقلایان : حافظ اموال . حافظ نقود جناب حقده اطلاق اولنور : حافظ حقیقی . حافظ مطلق § ازبرله‌یجی ، ازبرله‌ین : « حافظ اشعار حافظ رند اولور » « حافظ الفاظ بی معنی جناب ازبری » مطلق ذكر اولندقده (حافظ قرآن) دیمك اولور : « كتابك راز مكتومندن اولماز محفظه آكاه — ینه اخلاصی بیلمز اولسه ده اهل ریا حافظ — سنبلزاده » حافظ سورهٔ یوسف == علمی آز اولان ذات . حافظ كتب == كتبخانه‌لرده كتابلری محافظه ایله مكلف اولان .

حافِظَه [ع] حس اولنان شیئك اثرینی ذهننده حفظ ایدن قوت ، ازبرله‌یوب اونوتمامق قوتی : قوهٔ حافظه . موصوفسز اوله‌رق دخی قوللانیلیر : «صورمه‌یم سویلدیكك سوزلری اصحابكدن — آنلرك حفظنه وقف ایلیه‌یم حافظه‌می » حافظه تزیین ایدیجی دیمك اولان (حافظه پیرا) كبی تركیبلرده موصوف دائما محذوردر .

حافَه [ع] قیی ، كنار : حافة الوادی . حافهٔ طریق . جمعی : حافات .

حافی [ع] یك اكراجی بشوش آدم § یالین آیاق یورین . حافیا == یالین آیاق اوله‌رق .

حاقَّه [ع] بلیهٔ ثابته § قیامت ، قیامت كونی .

حاكِمْ [ع] حكم ایدیجی ، ایدن : « آره‌دن بیك بو قدر سال مرور ایتمش ایكن — دل حساسده حاكمدر او تأثیر هنوز — غزوهٔ بدر حقنده » § بین الناس وقوع بولان دعوالره باقان مأمور شرعی . جمعی : حكام . جناب حقده

اطلاق اولنور : حاكم حقیقی . حاكم مطلق . حاكمانه == حاكمجه‌سنه : طور حاكمانه . حاكمیت == حاكملك .

حاكی [ع] حكایه ایدیجی ، ایدن : بو ذات فلان حكایه‌نك حاكیسیدر . بو تحریرات فلان ماده‌یی حاكیدر . « او خضراقبه كه كنج دفین اوجه حاكیدر — اونك شرقیله كور ابری ناصیل سوزشله باكیدر == طاهر المولوی »

حالْ [ع] هر شیده‌كی وصف متغیر صفت متغیره ، هرشیئك ایچنده بولندیغی كیفیت : « عجبدر حال عام كل كولر ابر بهار آغلار — نوعی » « حال دلی اول آفته تقریره نه حاجت؟ — عارف » درویشلره عارض اولان كیفیته (حال) اطلاقی دوامسز اولدیغی ایچوندر دواملی اولنجه (مقام) تعبیر اولنور . « هست بسیار اهل حال از صوفیان — نادرست اهل مقام اندرمیان — حضرت مولانا » == صوفیلر ایچنده اهل حال چوقدر ، فقط اهل مقام نادر بولنور § الآن ایچنده بولندیغمز زمان ، ماضی ایله مستقبل آره‌سی : زمان حال . حالاً == حال جهتیله ، حاله كوره § حاله دلالت ایدن صیغه ، تعبیر . درحال ، فی الحال == همان ، چارچابوق : « بو اثر صفحهٔ تبییضه چكلدی فی الحال — جودت » بهمه حال == هرحالده ، البته ، علی كل حال == اولدیغی قدر ، اولوریله . بای حال — هر حالده مطلقا . عربیده بعضاً مؤنث اعتبار اولنان (حال) ك تأنیثی لسانمزده معتبر دكلدر . حالبوكه دیمك اولان (حال آنكه) تعبیر كهنه‌سی مهدوددر .

هنوز معناسنده قوللانلقده اولان (حالا) (حالاً) مخففیدر . تخفیف ایله موقع استعمالی دكشمشدر . وقتیله هنوز و شیمدیلك معناسنده مستعمل اولان (حالیا) متروكدر. تشدید ایله (حالّ) (حلول) دن اسم فاعلدر . حلول ایدن سنه وآی دیمك اولان (سال حال) (شهر حال) تعبیرلرنده مخففدر . مؤنثی (حاله) اولدیغنه كوره (سنهٔ حاله) دینلمك لازم كلیرسه‌ده تسهیل تلفظ ایچون (سنهٔ حالیه) تعبیرینه انتقال ایدلمشدر . بونده‌كی (حال) (حلول)دن اوله‌ماز . (حالیه) بیلدیكمز حاله منسوب یعنی شمدیكی دیمكدر .

حالَتْ [ع] (حال) ایله مترادف ، حتی آنك مؤنثی عد اولنورسه‌ده اكثریا (شایان دقت اولان حال) مقامنده قوللانیلیر : « قلبمه ای (حالتی) بیلمم نه حالتدر كلن ! » « دوری دونمش ساغرك صهباده حالت قالمامش — نیلی » « دواسازین براقش حالت بیمار حیرتده » حالت نزع == حال احتضار . الحالة هذه == شیمدیكی حالده .

حامِدْ [ع] حمد ایدیجی ، ایدن : عبد حامد . جمعی : حامدون ، حامدین .

حامِضْ [ع] اكشی : حامض كبریت . حامضیت == اكشیلك .

حامِلْ [ع] طاشییجی ، طاشییان كوتوریجی ، كوتورن : حامل نشان . حامل ورقه . حامل باركران . حاملاً == حامل اوله‌رق ، اولدیغی حالده .

حامِلْ ، حامِلَه { [ع] كبه اولان قادين. «مريم فكرم اولوب حاملهٔ فيض خدا۔ طوغدى كهوارهٔ طبعمده مسيح معنا = باقى »

حامى { [ع] حمايه ايديجى ، ايدن: حامىٔ دين مبين . حامىٔ ضعفا .

حانِثْ { [ع] ايتديكى يمينى يرينه كتير۔ ميبجى . كتيرمين .

حانوتْ { [ع] دكان : حانوت كبير . حانوت پرعنكبوت. ميخانه‌يه۔ ده دينيلير .

حانَه { [ع] ميخانه ، جمع: حانات .

حانِيَه { [ع] شراب .

حاوِى { [ع] شامل ، جامع : مسائل نافعه‌يى حاوى بركتاب. « اثرك آتشين فحاويدر ــ چوق دل افروز . نظمى حاويدر .

حُبّ { [ع] سوكى : حب على . حب وطن . حب نفس. حب الوطن من الايمان = وطن محبتى ايماندن كلير.

حَبّ { [ع] دانه . حب الغمام = ياغان طولو § دانه حالنده يوتيلان دوا ، حاب . حب الرشاد = اوزرلك تخمى. حبة السوداء = چورهك اوتى. جمعى ، حبوب .

حَبائِلْ { [ع] (حباله) نك جمعى. ايپدن طوزاقلر: حبائل الشيطان ، حبائل شيطان = نسوان. حبائل الموت، حبائل موت = اسباب موت .

حبابْ { [ع] صو اوزرنده پيدا اولان قابارجق : « حباب باده آسا كوزلرم قالدى ثمل اوستنده ــ بليغ » «رخت وبخت صويه صالمش، باده‌ويرمش وارينى ـ بى دل و بى خانمان، بى‌چاره بر بن برحباب ـ فانى » (شبنم) معناسنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

حَباحِبْ { [ع] آتش بوجكى ، آتك نعلندن چيقان شراره.

حِبالْ { [ع] (حَبل) لـك جمعى : ايپلر حبال سحرهٔ فرعون .

حَبّالْ { [ع] ايپ ، اورغان صاتان ؛ ايپجى . اورغانجى .

حِبالَه { [ع] طوزاق ، آغ .

حُبُبْ { [ع] (حَباب) لـك جمعى.

حَبَّذا { [ع] نه كوزل ! نه سويملى ! مأنى مفيد اداب تحسين: «حبذا باغچهٔ پادشه‌روى زمين ـ كورسه رضوان ايدر استادينه يوز بيك تحسين ـ نفى » قوللانلماغه باشلامشدر .

حِبرْ { [ع] مازى يازاجق مركب § عالم، دانا. كعب الحبر. بومعناده فتح ايله‌ده لغتدر. جمعى اولان (احبار) ك على الاطلاق (علما) مقامنده استعمالى نادردر .

حَبرْ { [ع] بنى اسرائيل عالمى وعلى الاطلاق برقومك عالم وفقيهى ، جمعى : احبار .

حَبْسْ { [ع] بريره قاپامق ، قاپاتق : بر جانى‌يى حبس . بر متهمك حبسى . (محبس) معناسنده قوللانلديغى كبى آليقويمق مقامنده‌ده قوللانيلير. حبس القا . حبس دموع .

حَبطْ { [ع] مباحثه‌ده اسكات. فى الاصل بشقه معناده‌در .

حَبلْ { [ع] ايپ ، اورغان : حبل متين، حبل الله = قرآن كريم ، شرع قويم ، دين اسلام . حبل الوريد ، حبل وريد = بويون طامارى ، شاه طامار .

حَبَلْ { [ع] كبه قالمق .

حبلى { [ع] كبه . صيحة الحبلى = مخاطره‌يه دال اولان فرياد . الليلة حبلى = كيجه كبه‌در. « كونده بيك شى طوغوردر ليلهٔ حبلاى عدم ـ عاكف » « زالك كيجه‌سندن باشقه كون طوغه بركون ــ تحقيق ايسه كر نكتهٔ الليلة حبلى = على انور افندى »

حُبُوبْ { [ع] (حَبّ) لـك جمعى. جمع الجمعى اولان (حبوبات) آرپه . بوغداى كبى دانه‌دن عبارت اولان ذخائره اطلاق اولنور .

حُبُورْ { [ع] (سرور) ايله مترادفدر .

حَبَّه { [ع] دانه. حبهٔ سودا = چورهك اوتى. حبهٔ خضرا = چيتلنبك . « حبه‌يى قبه ايدر بستانى = عطايى »

حَبيبْ { [ع] سوكيلى ، محبوب : « صانمه كيم احباب حالندن اولور غافل حبيب ــ فضولى » « سودى اول نورى حبيبم ديدى حق ــ خاقانى » حبيب الله = حضرت پيغمبر .

حَتفْ { [ع] موت. قدمانك قوللانديقلرى (حتف انفه وفات) اورته‌ده ضرب ، جرح كبى برسبب اولقسزين اجل موعوديله اولمكدن عبارتدر .

حَتّى { [ع] عطف تنبيهى اداتى . معطوفى باشقه‌جه نظر دقته عرض ايدر : چوق ياغمور ياغمش ، حتى اولرى صوباصمش. كورمه‌مش، حتى ايشتمه‌مش. « زمرهٔ ارباب دلدن زمرهٔ زهاده‌دك . هپ اسير كدريكم ! حتى دل ناشاده‌دك = نديم » (حتى) دن صكره دوقالزوم كورلدكجه (بيله) اداتى ايراد ايدلمه‌مليدر .

حَثّ { [ع] ترغيب ، تشويق .

حَثيثْ ، حَثْحاثْ { [ع] سريع ، عجول ، چالاك .

حَجّ { [ع] مبناى اسلام اولان اركان خمسه‌دن برى بولنان فريضه‌يى ادا ايچون مكهٔ مكرمه‌يه كيتمك . قصد وتوجه معناسندن مأخوذدر .

حِجابْ { [ع] صيقلمه . اوتانمه: « مهمانى كاير خانهٔ ناپاكه ؟ حجاب ايت ! نابى » § پرده ، حائل : « حجاب چهرهٔ مقصود اولور حيا كاهى » .

حُجّابْ { [ع] قاپوجى معناسنه اولان (حاجب) لـك جمعى .

حَجّاجْ { [ع] مشهور ظالم . دليل ايله غلبه ايتمك معناسنه اولان (حج) دن مأخوذدر . « طاق والا تربى حافظ شيرازينك ــ غم دكل يقدى ايسه تيشهٔ ارباب لجاج ـ دأب ديرينى بودر زمرهٔ كستاخانك ــ كعبه‌يى يقمش ايدى سنك عناد حجاج . = طاهر المولوى » حجاجانه = حجاجه ياقيشه‌جق صورتده .

حُجّاجْ { [ع] (حاجّ) لـك جمعى: قافلهٔ حجاج .

حِجارَه { [ع] (حجر) لـك جمعى : رامى الحجاره . رمى حجاره . (احجار) زياده قوللانيلير .

حِجازْ { [ع] مكه ، مدينه ، طائف وحوالى‌سندن عبارت اولان اقليم معروف. « انوار اسلاميت خطهٔ حجازيه‌ده پارلادى. چونكه ايكى جهان كونشى او قطعه‌ده طوغدى = طاهر المولوى» § موسيقيده معروف مقام .

حِجالْ { [ع] (حجله) نك جمعى . ربات الحجال = حجال صاحبه‌لرى ،

كلينار : « زهی مشاطهٔ زينت فزای طبع نظم آرا — عروس بكر فكرم رشك ربات الحجال ايلر — نيلی »

حَجّام { [ع] حجامت ايديجی ، حجامتجی .

حِجامَت { [ع] صورت معروفه‌ده قان آلمه . فی الاصل حانك كسريله‌در .

حُجُب { [ع] پرده معناسنه اولان (حجاب)ك جمعی .

حَجَبَه { [ع] (حاجب) ك جمعی .

حُجَّت { [ع] دليل ، برهان : « هر مصرعی موج لجة الله — هر بيت متينی حجة الله » § حكمنامهٔ شرعی : « غيبه ايمان كتير ای ملحد فاجركه سكا — آخرتدن خط تعليق ايله حجت كلمز ! — ثابت »

حُجَج { [ع] (حجت) ك جمعی .

حَجْر { [ع] مالنده تصرفدن منع . حجراً = حجر صورتيله . بو معناده (حجز) دخی قوللانيله بيلير . (حجر) آغوش معناسنه‌ده كلير : فلانك حجر تربيتنده بيودی . كسر و ضم ايله‌ده لغتدر .

حَجَر { [ع] طاش : حجر وشجر . حجرالاسود = كعبهٔ معظمه ديوارنده‌كی معروف سياه طاش . (حجر اسعد) دخی دينيلير . « حجرالاسوداءش كعبه يوزنده قاره بن — حاجی‌يم سمی ايدرم اول حجری اوپمكه بن = لا »

حَجْز { [ع] برنده اولان آلاجغنك استيفاسنی تأمين ايچون بر مال ويا ملكنی محكمه معرفتيله رهن حكمنه قويوب ضبط ويا فروختنی طلب ايتمك معامله‌سی .

حُجْرَه { [ع] كوچك اوطه § كوچك دولاب . جمعی : حجرات ، حجرات ، حجرات .

حَجَلَه { [ع] كلين اوطه‌سی ، كردك بعضاً (حجله كاه) صورتنده قوللانيلير . « حجله كاه خسروی اول شب كه تزيين ايتديلر — خون فرهادی حنای پای شيرين ايتديلر = نورس قديم » فی الاصل فتحات ايله (حجله) در . جيمك ضميله غلطدر . استعمالمز شيوهٔ ايرانه اتباع صورتيله‌در .

حَجْم { [ع] ال ايله يوقلانه‌جق شیء ، مقدار . اشيا حقنده قوللانيلير : كتابك حجمی . جكمجه‌نك حجمی . حجماً = حجم جهتيله : حجماً بيوك .

حِجَّه { [ع] بر كره حج ايتمه . حجة الوداع = هجرتك اوننجی سنه‌سی حضرت پيغمبرك ايفا بيورديغی حج . بو حج شريف يوز بيكدن زياده اهل ايمان ايله برلكدهٔ ايفا بيورلمشدر . ايرتسی سنه ارتحال نبوی وقوع بولدی . اكثرياحانك فتحيله تلفظ اولنور . ذی الحجه = معروف آی .

حُجَيْرَه { [ع] پك كوچك حجره . جمعی : حجيرات ، عضوياتی تشكيل ايدن اجزای صغيره‌نك بهری .

حَجِيف { [ع] قارن غورولديسی .

حَدّ { [ع] صينير . ايكی دولت طپراغك بربرينه بيتشديكی يره (سر حد) تعبير اولنور § درجه مرتبه : « بيل حدیكی اول شان حقيقی ايله خرسند — نفسه خطاب » « آلچالير البته حدندن زياده يوكسه‌لن » § برشيئك كسكن اولان يری ، آغزی : حدسيف § مجرمك كنديسنی وباشقه‌لرينی ارتكاب جرمدن منع ايده‌جك يولده تعزير وتأديبی : حد شرعی .

حَدائِق { [ع] (حديقه) نك جمعی . (حدايق) صورتنده يازلماملی .

حَداثَت { [ع] اول ، ابتدا . تازه‌لك . اكنجلك مقامنده قوللانيلان (حداثت سن) تعبيرينه بدل سادہجه (حداثت) دخی دينيله بيلير .

حَدّاد { [ع] دەميرجی ، چلنكير .

حَدَب { [ع] قانبور اولمه ، قانبورلق . حدبه = وجودده ، علی الخصوص كميكلرده اولان يومرو ، چيقينتی .

حَدَث { [ع] يكی ظهور § اقسام كلمه‌دن فعلك بيان ايتديكی حال كه ، اولمه ويا يايمه كبی برمعنادن عبارتدر . § آبدست و غسلك تجديدينی ايجاب ايتدير ن حال و وقعه . حدث اصغر = آبدستی اولمامق ، حدث اكبر = جنبلك .

حِدَّت { [ع] انسانه عارض اولان طارغينلق ، تيزلك ، اوفكه : شدت حدت § كسكينلك : حدت سيف .

حَدْس { [ع] ظن و تخمين . حدسيات = ظنيات ، تخمينات .

حَدَق { [ع] بادنجان .

حَدَقَه { [ع] كوزك قاره‌سی ، كوز بيكی . جمعی : احداق .

حُدُوث { [ع] صكره‌دن پيدا اولمه : « قدم اللهمك حدوث نم »

حُدُود { [ع] (حدّ) ك جمعی : حدود شرعيه . حدودالله .

حَدِيث { [ع] حضرت پيغمبرك كلام شريفی . حديث قدسی = مأل شريفی لسان الٓهيدن اولوب اوزره فم پيغمبريدن صدور ايدن كلام مقدس . § حديثدن بحث ايدن علم . § خبر ، قصه ، سوز : حديث هول قيامت . حديث درد فرقت § يكی ، تازه . حديث السنّ = كنج ، نوجوان . (حَدِيثُ السِّنّ) دخی قوللانيلير .

حَدِيد { [ع] حدتلی ، تيتيز . حديد المزاج = تيتيز مشربلی § كسكين : سيف حديد . بصر حديد . حديدالبصر = كوزی كسكين § دمير . حديديه = دميره متعلق ، دميردن : ادوات حديديه .

حَدِيقَه { [ع] اطرافنه ديوار چكيلمش باغچه و بوستان .

حِذاء { [ع] (ازاء) ايله مترادفدر . ايكيسی‌ده ماديات و معنوياتده قوللانيلير . بونك استعمالی اكثردر .

حَذاقَت { [ع] مهارت ، استادلق . اكثريا طبيبلره اسناد اولنور .

حَذَر { [ع] صاقنمه ، قورونمه : « اول صفدر دشمن كش نظمم كه خصوصا — شمشير زبانمدن احبا حذر ايلر — نفعی » بعضاً لام تعريف ايله (الحذر) شكلنده قوللانيلير : « ميزانه اور كوروشديكك احباب الحذر — رهبر تصور ايلديكك رهزن اولسون = نورس قديم »

حَذْف { [ع] آره‌دن چيقارمق ، چيقارلمق : بر كلمه‌يی حذف . بر حرفك حذفی .

حَذُور { [ع] زياده حذر ايديجی ، ايدن . متبصر مقامنده‌ده ايراد اولنور .

حَرّ { [ع] حرارت : حرّ شديد . حر نار جهنم .

حُرّ { [ع] كوله اولميان § كندی فكرنجه حركت ايده بيلن . « حر ايكن

دوشدم بلا گرداښه — عبرت اولدم آه عشق اربابنه » مؤنثی (حره) در .

حِراء { [ع] مكه جوارنده برطاغ. حضرت پیغمبر قبل البعثه آنده واقع غار شرینده تنهاجه عبادت ایدردی .

حَرّاث { [ع] اكینجی ، چفتجی .

حِراثَت { [ع] اكین اكمك . اكلك : تارلایی حراثت . مزارعك حراثتی .

حَرارَت { [ع] صیجاقلق : حرارت شدیده .

حُرّاس { [ع] (حارس)ك جمعی: بكجیلر ، محافظلر .

حِراسَت { [ع] قورومق ، قوروئق : بر موقعی حراست . برخانه‌نك حراستی .

حَراضَت { [ع] دردك ، علتك اوزا. یوب كیتمسی ، مزمن اولمسی .

حَرّاقه { [ع] ادوات محرقه ایله مجهز حرب گمیسی .

حَرام { [ع] ممنوع ، شرعاً ممنوع اولان شی . (حلال) مقابلی . (حرام اولسون!) تعبیری ایچنه سینمسون! حقنده مضر اولسون ! مقامنده ایراد اولنور : « چنده نامزالرله او شوخك — حرام اولسون خرام نازی بنسز ! — نیلی »

حَرْب { [ع] جنك : فن حرب . میدان حرب . حرباً = حرب ایله ، حرب ایتمك صورتیله: حرباً ضبط اولندی. حربگاه ، حربگه = حرب یری ، جنك میدانی. دارالحرب = اهل اسلام ایله بینلرنده صلح اولمیان مشركین بلادی . داهیهٔ حرب = ناپولیون بوناپارت كبی قوماندانلقده ماهر اولان .

حِرباء { [ع] قایاكلری دینیلن حیوان ، كرتنكله‌دن بیوك اولورمش ، دائما گونشه توجه ایدرمش . فارسیده آكا (آفتاب پرست) تسمیه‌سنك وجهی بودر . « اغیار توجه ایندی یاره — حربا دونر البت آفتابه »

حَرْبَه { [ع] قیصه مزراق طرزنده برنوع سلاح § یانغین قله‌سی مستخدمینك ، یعنی گوشكلی دینیلن حریق مخبرلرینك اللرنده‌كی اوجی دمیرلی دكنك . تفنك حربه‌سی = تفنك طولدورمایه مخصوص دمیر .

حِرْز { [ع] محافظهٔ نفسه وسیله اوله‌جق شی : « فارغ ایتدی مهرك اوزكه مهلكه‌لردن بنی — حرز ایمش عشقك سنك صاقلار بلالردن بنی — فضولی » محافظهٔ نفسه وسیله اولور اعتقادیله نسخه ، طلسم كبی شیلرده اطلاق اولنور : حرز جان .

حِرْص { [ع] برشیئی لزومندن زیاده طلب ، برشیئه زیاده‌سیله رغبت . اكثریا مذمومانده قوللانیلیر : حرص جاه . حرص مال . حرص پیری .

حِرَف { [ع] (حِرفَت)ك جمعی: اصحاب حرف : صنعتكاران .

حَرْف { [ع] كلمه‌لری تشكیل ایدن اثنا رانڭ هر بری : الف حرفی حرف الباء ، § سوز : « حرف رجا زبانم ایله آشنا دكل — نابی » حرف انداز = سوز آتیجی ، آتان . حرف اندازی = حرف اندازلق . حرفگیر = سوزده عیب آرایجی ، آرایان : « حرفگیر اوله ظرافت صانعه سنبلزاده »

حرفگیری = حرفگیرلك . جمعی: حروف .

حِرْفَت { [ع] مدار جلب رزق اولان صنعت : اهل حرفت . (صنعت) ده باق .

حَرْق { [ع] (اِحراق) ایله مترادفدر

حُرْقَت { [ع] احتراق اثری ، یانیق . (احتراق) مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر : « نفخهٔ زارك ایله كلدكجه باد — حرقت قلبم ایدییور ازدیاد »

حُرْقُفَه { [ع] قالچه كمیكی . حرقفی = قالچه كمیكنه متعلق .

حَرَكَت { [ع] تپره‌نمه ، قیملدانمه ، قالقوب یورومه : حركت وسكون . حركت حشرات ، واپورك حركتی § ایش ، ایشلنیلن ایش : حركت ناپسندیده . جمعی: حركات. تراكیب عربیه‌ده (حركه) صورتنده قوللانیلیر : سریع الحركه . بطیءُ الحركه .

حَرَكَه { [ع] اوستون ، اسره اوتره دینیلن اشارات خطیه‌دن هر بری: وضع حركه § حرفك ساكن اولما. مسی حالی. بومعنالرده (حركت) صورتنده قوللانیلماز .

حَرَم { [ع] مكهٔ مكرمه‌ده معروف مواضع شریفهٔ محدوده . حرمین = مكهٔ مكرمه ایله مدینهٔ منوره : « دیرلر ایكی عالمده بزه خازن اسرار — ارباب دلز محرم راز حرمینز » § بیوت اسلامیه‌نك قادینلره مخصوص دائره‌سی § برذاتك زوجه‌سیله محرمی اولان سائر نسوان طاقمی § زوجه . حرم سرای = قادینلره مخصوص دائرهٔ فاخره .

حِرْمان { [ع] محروملق : حرص نابجا موجب حرمان اولور . عربیده اولدیغی كبی (محروم ایتمك) معناسنده قوللانلماز .

حُرْمَت { [ع] حیثیت ، شرف : هتك حرمت . « مرتضی عشقنه ! شاه شهدا حرمتنه ! » § احترام: «حرمت ایتزمیسین شو مهمانه ؟ » § حرام اولمه ، حراملق : حرمت خمر . بوكلمه شعرایه سرمایهٔ ایهام اولمشدر : « حرمتك انكار ایدن عالمده حرمت بولمسون ! — بادهیه خطاب — نفعی »

حُروب { [ع] (حرب) ك جمعی : حروب جسیمه .

حَرُور { [ع] كیجه‌لری صیجاق روزگار . گوندوز اسنه‌ده دینیله‌بیلیر § حرارت شمس § حرارت مدیده .

حُروف { [ع] (حرف)ك جمعی . بعضاً جمع الجمعی اولان (حروفات) دخی قوللانیلیر .

حَرْوَق { [ع] قاو .

حَرُون { [ع] ایلری سورلدكده گری گری كیتمك كبی مناسبتسز حاللری اولان حیوان : اسب حرون . استر حرون . « ایله‌یوب تجربه‌سز اللره تودیع زمام — اشهب اقبال سیاسی‌یی حرون ایتدی فلك = طاهر الملوی » حرونی = حرونلق .

حَرِی { [ع] لایق .

حُرِّیَّت { [ع] حرلك : « براویله ملیكه ای اسیران — حریتم اولمسونمی قربان ؟ » « نه افسونكار ایمشسك آه ای دیدار حریت — اسیرعشقك اولدق گرچه قورتولدق اسارتدن = كمال بك »

حرير { [ع] ايپك : لبس حرير. لباس حرير § حرارتلی ، پرحرارت : قلب حرير . عاشق حرير .

حريص { [ع] حرصلی : حريص مال . حريص شهرت . حريص تحصيل . « حريص رانكند نعمت دوعالم سير — صائب» == حريصی ايكی عالمك نعمتی طويورماز، حريصانه == حريصجه سنه .

حريف { [ع] هم صنعت، همكار. بر صنعتده ، بر ايشده بولنان آدملردن هربری . بر اصنافك افرادندن هر بری ديكرينك حريفيدر . « سوزده حريف اولماز بكا كر اولسه عالم بر يكا == نفعی » اكثريا اصناف طرفندن ياپيلان اورتاقلاشه ضيافت وتفرجه (حريفانه) تعبير اولنور . (عارفانه) غلطدر § تكلفسز آرقداش : « حريف باده رسيد ای رفيق توبه وداع ! — حافظ» « بزم دهرايچره حريف لاابالی قالمدی — فضولی»§شخص عادی ، باياغی آدم : «نادان اولان حريف سخندانی بيلسون ؟ — سامی» «غيری واز كچ نه‌زمان اوصلاناجقسك آ حريف == واصف اندرونی » .

حريق { [ع] يانغين . حريق خانمانسوز §يانمش، آتشناك :«بن‌اوآتشدم نظم كه‌اولورحسادك — خرمن ناطقه‌سی برق خيالله حريق==نظيم »

حريم { [ع] خانه حوليسی كی غيرك تعرضندن مصون اولان بر، مكان محفوظ،حرم: «سريردولتنه آسمان سراپرده — سرای حشمتنه لامكان فضای حريم — نفعی » « كچر صبا كبی عاشق هزار جنتدن — حريم كويكه چيقمازسه رهكذار اميد — جوری »

حزامت ، حزم { [ع] رشد وبصيرتله صورت مضبوطه‌ده ادارهٔ امور: انسانك عزمی حزمه مقارن اولملی. الحزم سوءالظن .

حزب { [ع] طائفه ، انسان كروهی : حزب قليل. حزب جديد. حزب مجاهدين . كل حزب بمالديهم فرحون == هرطائفه كندی مسلكيله مسرور ومفتخر اولور§بولوك قسم: حزب قرآن§ مداومت اوزره قرائت اولنان شی ، ورد.

حزن { [ع]محزونلق عارضه‌سی: حزن وسرور . حزن آور == حزن كتيريجی، كتيرن، نغمهٔ حزن آور. «حزنمی تزييدايدن همدردلرك افغانيدر ـ نالهٔ سنج اولدقجه نی ايلرانينم ازدياد»

حزن { [ع] غم ، غصه ، «ايلرنی طوره ميوب زيارت ـ بيت الحزنمده بيلك مسرت» «اشعاردلفريبی اولور دافع حزن »

حزيران { [سريانيدن] معروف آی

حزين { [ع] حزن ايله متصف، حزنلو: عاشق حزين . قلب حزين . آوازحزين . انين حزين . « عكس ايلدكجه كوكلره ناله‌ك حزين حزين — اولمقده‌در مشارك حزنك مقربين » « باق نه مدهش لوحه تشكيل ايله‌مشدر. انتقام ـ غرق خون مقتول ، قاتل مضطرب ، خنجر حزين » (محزون) ده باق .

حس { [ع] روحده‌كی طويغو قوتی، طويغو : حس داخلی . حس خارجی. حس رقيق : حس آنی§ روحك طويغسی، طويغو. بومعناده اكثريا (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلير : النك آلتنده‌بر كتاب بولنديغنی حس ايدييوردی . بوسوزدن

مخاطبك منفعل اولديغنی حس ايتدی . حسی ، حسيه == حسه متعلق .

حساب { [ع] صايمق : سرعت حساب . حساب سريع § صايی : ابجد حسابی . بی‌حساب § قواعد مخصوصه‌سی واسطه‌سيله معلومات عدديه‌دن مجهولات عدديه‌يی استخراج ايدن علم. جمعی: حسابات: حسابات صحيحه. ماليه‌حساباتی علی‌الحساب == عدد كلينك برقسمی اولق اوزره ، برمقدار . عند الحساب، لدی الحساب == حساب ايدلدكده . يوم الحساب ، روز حساب == قيامت كونی . حسابی == حسابه منسوب ، حسابجی ، خسيس آدم . حسابيه == حسابه متعلق: مسائل حسابيه. حسابيات == حسابه متعلق خصوصات . حانك فتحيله غلطدر.

حسادت { [ع] حسودلك ، حسدجيلك.

حساس { [ع] حس ايديجی . ايدن ، حس صاحبی ، حسلی : چشم حساس. دل حساس. « كرچه مهلك برتأثر وار دل حساسده == اشتكا ايتمز عجم طرزنده كوكلم پاره‌دن» حساسانه==حساس اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

حسام { [ع] كسكين قليج . حسام الليالی == پك اوزون كيجه.

حسب { [ع] فی الاصل سينك فتحيله (مقدار) معناسنه‌در . لسانمزده تراكيب عربيه‌ده (جهت) مقامنده‌ده قوللانيلير. (ب) آلديغی وقت سين مفتوح، آلديغی وقت ساكن اوقونور : (بحسب الاستطاعه ، حسب الاستطاعه == اقتدار مقدارنجه . (جهت) مقامنده استعمالی اكثردر : بحسب الاقتضا ، حسب الاقتضا == اقتضاجهتيله. اكثريا (ب) سز ايراد اولنور: حسب الحميه . حسب اللزوم، حسب الحال . حسب البشريه . (صورت حال ، موافق حال ، مصور حال) موقعلرنده قوللانيلان (حسب حال) تعبيرنده سين دائما ساكندر : حسب حالنی سويليور . شو بيت بنم حسب حالمدر. بومنظومه آنك حسب حاليدر. (حسبحال) صورتنده يازلمالی . (الله رضاسی ايچون) مقامنده قوللانيلان (حسبةً لله) تعبيرنده فی‌الاصل كسرحا ايله اولان (حسبه) اجر ، ثواب معناسنه‌در . « حسبةً الله اولور ظن ايتمه شيخك همتی ـ قصدی استخلافدر ابليسی ارشاد ايتسه‌ده == لا »

حسب { [ع] آبا و اجداد جهتندن اولان شرف، حيثيت، اصالت ذو الحسب == حسيب. اصيل اولان . « حقه منت اوشه ذوالحسبك ـ يعنی پيغمبر عالی نسبك == خاقانی »

حسد { [ع] برينك ملك اولديغی نعمتك زوالنی ايستمه : « حسد بر معنوی تعريضدر الطاف مولايه — عزت ملا » (غبطه) يه‌ده باق .

حسده { [ع] (حاسد)ك جمعی .

حسرت { [ع] الدن كيدن ويا اله كلمسی مطلوب اولان شی ايچون كمال آرزودن حصوله كلن تأسف، اضطراب:

حسرت دیدار ، حسرت یاران. «حسرت بکا یادکار قالدی — فیضی » « اولدیردی حسرتك بنی اولدردی حسرتك == لا » (متحسر) مقامنده‌ده مستعملدر: «حسرت اولدم ذوقه دائر صحبته — واصف » حسرتزده == حسرته کرفتار اولمش ، حسرته اوغرامش: عاشق حسرتزده . « یتمزمی تماشای جمال الده صونارسك‌ای عاشق حسرتزده‌بولدقجه بونارسك==لا » حسرتزده‌گی == حسرتزده‌لك . حسرتزدگان == حسرتزده‌لر حسرتکش == حسرت چکیجی ، چکن : حسرتکشانه == حسرتکش اولانه یاقیشه‌جق صورتده حسرتکشی == حسرتکشلك .

حَسْم { [ع] کسمك، کسلمك. (اعطای حکم قطعی) مقامنده مستعملدر: حسم دعوی . برمسئله‌نك حسمی . حسماً == حسم صورتیله: حسماً اعطای جواب

حَسَن { [ع] حسنلو ، کوزل : قول حسن . صورت حسنه . بیت حسنه. « حلیهٔ پاکمی کیم کورسه بنم — اوله کورمش کبی وجه حسن — خاقانی » ابوالحسن == امام علی . حسنین == حسن ، حسین افندیلرمز . جد الحسنین ، جد حسنین == حضرت پیغمبر . حسن‌الوجه == کوزل یوزلو . حسن‌الصوت == کوزل سسلی .

حُسْن { [ع] کوزللك : حسن و قبح . حسن صوری . حسن معنوی . بعض تراکیبده مآله نظراً (کوزل) معناسنی‌ده مفید اولور . مثلا (حسن اداره) مآلی‌ده آ کلاشیله بیلیر . حسنیات == کوزل اولان خصوصات . (سوء) ه‌ده باق .

حَسْناء { [ع] کوزل قیز ، قادین : جاریهٔ حسناء .

حَسَنَه { [ع] ایيلك ، ایی حال ، ایی عمل . « یازیلیر دفتر اعماله یوز بیك حسنه == لا » جمعی : حسنات : حسناتی سیئاتنه غالب اولان آدم. ایی آدم صایلیر . ان‌الحسنات یذهبن‌السیئات == حسنات سیئاتی ازاله ایدر .

حُسْنی { [ع] عمل صالح ، خصلت ممدوحه. اسماء حسنی == جناب حقك اسملری .

حَسُود { [ع] حسد جبلی صاحبی ، حلقهٔ حسد ایدیجی اولان : الحسود لا یسود == حسود برخوردار اولماز . حسودانه == حسودجه‌سنه == حسودلك.

حُسُوم { [ع] اوغورسزلق .

حِسِّیّات { [ع] حواس واسطه‌سیله روحده حصوله کلن طویغولر ، ادراکات روح . حسیات عاشقانه . حسیات شدیده .

حَسِیب { [ع] حسب صاحبی § محاسب .

حَسِیر { [ع] فری کیتمش ، طونوقلا. نمش : بصر حسیر . چشم حسیر § متحسر : حسرتکش : محروم حسیر. مفلس حسیر

حُشاشَه { [ع] خسته و یا مجروحك وجودنده قالان بقیهٔ روح . (رمق) ه‌ده باق .

حَشْر { [ع] برمیتی و یا بالجمله امواتی دیرلدوب محشره چیقارمق ، بر میت و یا بالجمله اموات دیرلدیلوب محشره چیقارلمق . صفت مخصوصهٔ الهیه‌در : حشر اموات . اجسادك حشری ، یوم‌الحشر . روز حشر . «زعم‌المنجم والطبیب کلاهما — لن تحشرالاجساد قلت الیکما — ان

صح قولکما فلست بخاسر — ان صح قولی فالخسار علیکما — امام علی » == منجم ایله طبیب « اجساد حشر اولنماز » زعمنده بولندیلر . دیدم‌که : بندن ایراق اولك ! سزك سوزکز صحیح چیقارسه بنا ضررلی چیقمام. بم سوزم صحیح چیقارسه سز ضررلی چیقارسکز . (زمان حشر) موقعنده‌ده ایراد اولنور (حشره‌دك) حشر زمانه قدر دیمك اولور . بو استعمالده (زمان) ك حذفی واجبدر . نابینك « زمان‌حشره‌دك کرداب برکرداب اولورپیدا » مصراعنده اولدیغی کبی اثباتی بلاغت ترکیه‌یه‌منافیدر . حشو صاییلیر § حشر اولنمش ، محشور : شهید اولان شهدا ایله حشر اولور . غلبه‌لكدن کنایه اولان (حشردرحشر) و (حشراندرحشر) تعبیرلرنده (لحذ) ی (لحد) اوقومق قبیلندن اوله‌رق شینلر مفتوح قیلنمشدر. بونلرده‌کی (حشر) کوچك بوجك معناسنه اولان (حشره) نك جمع جنسی اولمق احتمالی بعید کورینور : « خورشید کواکب‌حشم‌روی زمین کیم — عسکرله جهانی حشراندر حشر ایلر — نفعی »

حَشَرات { [ع] (حشره) نك جمعی . حرکت حشرات ، قاریجه ، اوروجك کبی بوجکلر . (هوام) ایله بینلرنده‌فرق واردر. مفردی قوللانلماز .

حَشْرَجَه { [ع] حال احتضارده بولنان خسته‌ده‌کی غرغرهٔ نفس .

حَشَم { [ع] برآدمك دشمنلرینه قارشی غضبناك اوله‌جق درجه‌ده غیرتی کودن متعلقات و اتباعی : خدم وحشم . حشم نشین == کوچبه .

حِشْمَت { [ع] حشمدن حاصل اولان هیبت ، عظمت .

حَشْو { [ع] یاصدیق ، مندر کبی شیلرك ایچنه طولدیریلان پاموق ، قیتیق و سائره § سوزده زائد ، سوزك زائدی . انواعی واردر : حشوملیح . حشومتوسط . حشومفسد . حشو قبیح. حشویات == سوزده زائد اولان شیلر ، سوز زوائدی .

حَشِیش { [ع] قوری اوت . بعضاً مکیفاتدن (اسرار) ه‌ده اطلاق اولنور .

حَشِیم { [ع] حشمتلی ، محتشم .

حَصات { [ع] اوفاجق طاش، چاقل طاشی § مثانه . قره جکر وبوبرکلرك وسائراعضاء داخلیه‌ده حاصل اولان‌طاش . حصاة‌المثانه . حصاة‌البول. جمعی : حَصَیات .

حَصاد { [ع] اکین چایر بچلمك : حصاد مزروعات . تارلالرك حصادی . بچیم زمانی یعنی (وقت‌حصاد) موقعنده‌ده ایراد اولنه بیلیر .

حَصّاد { [ع] اکین بچیجی، اوراقجی.

حِصار { [ع] قلعه .

حَصافَت { [ع] متانت‌عقل ، قوت‌رأی، درایت کامله .

حِصان { [ع] آیغیر .

حَصانَت { [ع] برینا ویا سائر مکانك ضبط ارلنه‌میه‌جق درجه‌ده متانتی : حصانت موقع .

حَصَبْ [ع] اودون .

حَصْبَه [ع] قیزامق .

حَصْحَصَه [ع] عیان اولمق . الآن حصحص الحق = شمدی حق میدانه چیقدی § بر شیئی دیکر شیئك ایچنده — برلشمسی ایچون — صاللامق .

حَصْرْ [ع] اطرافنی قوشادوب صیقیشدیرلمق : حصر قلعه . بر موقعك ، بر فرقه‌نك حصری § مخصوص قیلمق ، قیلنمق ، باشقه یره تجاوز ایتدیرمه‌مك ، ایتدیرلمه‌مك : بر جهته حصر نظر . فصاحت عربیه‌نك بدویلره حصری § سویلیوب ، اوقویوب طوررکن طوتلمق . بو معناده صفت مقامنده قوللانیلیر : خطیب حصر اولدی .

حِصَصْ [ع] حصه‌نك جمعی : تقسیم حصص .

حُصُورْ [ع] غصه‌دن دلتنك اولان § کتم اسرار ایدن § مجاهده طریقیله تأهله ، تقرب نسوانه رغبت ایتمین . قرآن کریمده بو کلمه ایله حضرت یحیی توصیف بیورلمشدر .

حُصُولْ [ع] حاصل اولمه ، وجوده کلمه : « اول نشئه کیم طلبده‌در اولماز حصولده — راغب » (بولمق) و (کلمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : حصول بولدی . حصوله کلدی .

حُصُونْ [ع] (حصن) ك جمعی ، قلعه‌لر .

حِصَّه [ع] پای : « ابریشیر هر نه‌ایسه حصهٔ استحقاقك — نابی » « قصه‌دن حصه‌در القصه غرض » حصه‌دار = حصه‌سی اولان ، حصه‌لی ، حصه‌داری = حصه‌دارلق . حصه‌یاب = حصه بولیجی ، بولان . حصه‌یابی = حصه‌یابلق .

حَصِیرْ [ع] معروف دوشه‌مه : « یانسه جهان ایچنده حصیری بولنمیه — نائلیٔ قدیم » «ساقی! در میخانه‌ده بز کهنه حصیرز = سنبلزاده» § سویلیوب ، اوقویوب طوررکن طوتیلان : خطیب حصیر . امام حصیر .

حَصِیفْ [ع] حصافتله متصف ، حصافتلی آدم : وزیر حصیف ، حکیم حصیف .

حَصِینْ [ع] حصانتلی یر : مکان حصین . موقع حصین . بنای حصین . قلعهٔ حصینه .

حُضّارْ [ع] (حاضر) ك جمعی . اشخاصه مخصوصدر : حضار مجلس ، حضار کرام .

حَضارَتْ [ع] (غیبت) مقابلی اولان (حضور) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

حِضانَتْ [ع] دایه‌لك .

حَضَرْ [ع] مقیم اولمق حالی ، (سفر) مقابلی § شهر ، قریه ، (بادیه) مقابلی . حضری = مقیم ، شهرلی ، کویلو .

حَضْرَتْ [ع] فی الاصل قرب ، پیشگاه معناسنه‌در . بو مناسبتله کلهٔ تعظیم اوله‌رق قوللانلشدر : حضرت پیغمبر . حضرت علی . « سن الم چکمه کوکل ! حضرت الله یاپار — کانی » مثلا

(حضرت عمر) اصله نظراً (عمرك حضوری) دیمکدر . (حضور) (ذات) دن کنایه‌در . (جناب) ده بوکا قیاس اولنور . (حضرت) یالکز اشخاصه مخصوص دکلدر . (حضرت قرآن ، حضرت مثنوی) دینله‌بیلیر . « نصل منقاد قیلدی ابن خطابی مخالفکن — نصل شهرتما ایتدی بلالی حضرت قرآن = اسکدارلی صافی » (جناب) ك بو صورتده استعمالی نادردر . ساده‌جه (حضرت) بر بیوك ذاتدن کنایه اوله‌رق دخی قوللانیلیر : « بشقه برقوت ویرر جنکاورانك قلبنه — قلب لشکرکاهده اولدقجه حضرت منجلی — سلیم اول حقنده » (جناب) بو یولده قوللانلماز . یرینه کوره (حضرت) (جناب) دن اقوی عد اولنور . جمعی اولان (حضرات) هم جمع ، هم ده تثنیه مقامنده مستعملدر : آل عبا حضراتی . حسنین حضراتی .

حُضُورْ [ع] حاضر اولمه ، غائبده اولمه‌مه : شاهدلرك محکمه‌ده حضوری § اوك ، پیشگاه : حضور پیغمبری ، حضور وزیر § راحت ، اضطرابسزلق : اکتساب حضور . انسلاب حضور . بی حضور = راحتسز ، اضطرابلی . (حضور قلب) برایشك دوامی هنکامنده فکرك اشتغالی متمادیاً آکا منحصر اولمه‌دن عبارتدر . اکثریا نماز حقنده صرف اولنور .

حَضِیضْ [ع] (اوج) مقابلی .

حَطّابْ [ع] اودونجی .

حُطامْ [ع] آز فائده ، نفع قلیل : حطام دنیا .

حَطَبْ [ع] اودون . « دم روح القدس اولسه اوشهك لایقدر — مطبخ عزتنك شعله‌فروز حطبی = نظیم »

حُطَمَه [ع] شدتلی آتش § جهنم .

حَطِیبَه [ع] اودونی چوق ، اودونلق یر : جبال حطیبه . ادویهٔ حطیبه .

حَطِیمْ [ع] کعبهٔ معظمه‌نك جانب شمالیسنده‌کی محل مخصوص .

حَظّ [ع] خیر جهتندن اولان نصیب ، بهره : حظ وافر ، حظ جزیل § خوشه کیتمه ، خوشلانمه : « کیشی غربت دیارنده ایدرمش آشنادن حظ — باقی »

حَظائِرْ [ع] قبرستان معناسنده قوللانیلان (حظیره) نك جمعی . (حظایر) صورتنده یازلمالی .

حُظُوظْ [ع] (حظ) ك جمعی . اکثریا جمع الجمعی اولان (حظوظات) قوللانیلیر .

حَظِیرَه [ع] آغیل § اطرافی محفوظ محل دفن ، قبرستان . حظیرة القدس ، حظیرهٔ قدس = جنت . (حظیره) صورتنده استعمالی غلط فاحشدر .

حَظِیظْ [ع] بهره‌دار ، برخوردار ، سعادتمند .

حَفائِرْ [ع] چوقور ، قبر ، معنالرنده اولان (حفیره) نك جمعی . (حفایر) صورتنده یازلملی .

حُفّاظْ [ع] (حافظ) ك جمعی : حفاظ حدیث .

حِفاظ [ع] محافظهٔ حقوق ، وفاداراق .

حَفر [ع] قازمق ، قازلق : بر یری حفر . قویونك حفری . « کنار جوی فراوانده حفر چاه عبث ـ سامی » حفریات ـ حفر ایتمه‌لر . قازشلر .

حُفَر [ع] (حفره) نك جمعی : حفر جهنم . حفر نیران .

محفره [ع] قازلمش چوقور .

حِفظ [ع] صاقلامق ، صاقلانمق : بر شیئی حفظ . بر مبلغك حفظی § ازبرله‌مك ، ازبرلنمك : حفظ قرآن . برمنظومه‌نك حفظی .

حَفَظه [ع] (حافظ) ك جمعی . انسانك اعمالنی یازمغه مأمور اولان ملكلر : حفظهٔ کرام .

حَفَد [ع] طورون : مؤنثنده (حفیده) دینیلیر . (حفید)ك جمعی اولان (احفاد) ارككه ، قیزه شاملدر . لازم كلنجه (حفیده) نك جمعی مقامنده (حَفَدَه) دیه بیلیرز .

حَفیر ، حَفیره [ع] درینجه قازلمش یر ، چوقور . قبرده اطلاق اولنور .

حُفَیره [ع] قازلمش کوچك چوقور ، چوقورجق .

حَفیظ [ع] اسماء حسنادن . حافظ : « خامهٔ قدرت رضا » نك جبههٔ آمالنه — ایلمش تحریر « اللهم سهل یا حافظ ! »

حَفیف [ع] آت قوشارکن ، قوش اوچارکن ، روزکار اسرکن حاصل اولان سس ، خیشلامه ، خیشیرتی : حفیف اسب تازی . حفیف کبوتر . حفیف اوراق اشجار .

حَقّ [ع] الله « عدم بنم صنعتمدر وجود حقکدر — نابی » § نفس‌الامره مطابق ، طوغری ، ثابت ، متحقق ، باطل دکل : اعتقاد حق . قول حق . « حقدر بوکه دنك ولال ایدم بن ـ شیخ غالب » بو معناده (حقه) صورتنده مؤنث قیلینیر : اعتقادات حقه ، مذاهب حقه § انسان اوزرینه لازم ، کندیسنه عائد اولان شی ، خصوصی : حق صریح . کیمسه حقنك ضایع اولدیغنی ایستمز . « فلان شی حقنده نه دیرسین؟ » کبی یرلرده (فلان شیئه دائر ، متعلق) معناسی قصد اولنور . بو تعبیر دائما (ده) ایله قوللانیلیر . حقنده « حقنه بویله دیورلر » دینیلمز . حق بین = حق کوریجی ، حق کوریجی ، [?] کورن : چشم حق بین حاکم حق . « طبعت روشن اولماز اولمدقجه دیدهٔ حق بین — آلیرمی بیت بی‌روزن ضیا خورشید انوردن ؟ - فطنت » حق بینانه = حق بینجه‌سنه . حق بینی = حق بینلك . حق پرست = حقه طاپیجی ، طاپان « حق پرستم عرض اخلاص ایتدیکم درکاه بر ـ بر نفس آیرلمادم توحیددن الله بر » حق پرستانه = حق پرست اولانه یاقیشه‌جق صورتده حق شناس = حق طانییجی ، طانیان ، حقه رعایت ایدیجی ، ایدن . حق شناسانه = حق شناسجه‌سنه . حق

شناسی = حق شناسلق . حقگوی = حق سویلییجی ، سویلین . حقگویانه = حقگوجه‌سنه . حقگویی = حقگولق . بحق = حقلی اوله‌رق ، حقیله ، کرچکدن . ناحق = حق دکل ، حقسز : حکم ناحق . « کیشی ناحق یره عالمده بردار اولمسون یارب ! ـ عونی » الحق مر = حق‌سوز آجیدر . الحق احق ان یتبع = حق اتباع اولنمغه الیقدر . الحق یعلو ولا یعلی علیه = حق غلبه ایدر . آکا غلبه ایدلمز .

حَقّا [ع] طوغریسی : « نزول ایتدی زمینه آیت رحمت ابدی حقا ـ نعت شریف ـ ثابت » بعضاً (که) ایله قوللانیلیر او حالده (طوغریسی بوکه) مقامنه قائم اولور : « حقا که قصیده‌ده ظهیره — نظم ایتمدی کیمسه‌لر نظیره — ضیا پاشا » بوکا بدل (الحق) دخی دینیلیر § حق اوله‌رق کرچکدن : حقا مؤمنم . (حقاً)دن مخففدر .

حَقارت [ع] تحقیر : « ایتمه درویش عبا پوشه حقارتله نظر ـ لا » « فلانی تحقیر ایتمش » دینلدیکی حالده « فلانی حقارت ایتمش » دینلمز . « فلانه حقارت ایتمش » دینیلیر . حقیرلك معناسنده‌ده قوللانیلیر : حقارت ایچنده یاشامش .

حَقّانی [ع] حق التزام ایدیجی ، ایدن ، عادل : مرد حقانی § حقه مقرون ، موافق حق : حکم حقانی .

حَقّانیت [ع] حقانیلك ، عدالت .

حَقایِق [ع] (حقیقت)ك جمعی . واقف حقایق . « بندن صورك حقایق اسرار عالمی — تألیف رازنامهٔ دهر ازبرمده‌در = نابی » اصلی (حقائق)در . تراکیب عربیه‌ده بویله یازلاملی : حقیقة الحقائق . خلاصة الحقائق .

حِقد [ع] کین : حقد وحسد .

حَقود [ع] پك کیندار ، کینجی : شخص حقود . لئیم حقود . حقودانه — حقودجه‌سنه : تصورات حقودانه .

حُقوق [ع] (حق) ك جمعی : حقوق دیرینه . حقوق شخصیه .

حُقنه [ع] احتقان آلتی ، شرینغه § احتقان ایدیلن علاج .

حُقّه [ع] معروف قاب : مرکب حقه‌سی ، وقتیله شعرا دهان دلبرانی حقه‌یه بکزه‌درلرمش . مثلا « آج حقهٔ دهانك در خوشاب کوستر » و « حقهٔ کلبشکردر دهنك = احمد مدحت افندی » دیرلرمش . شمدیکی شاعرلر بکزتمیورلر . فی الواقع (حقه کبی آغیز !) تشبیه عامیانه‌سی ادبیاتده یاقیشیق آلماز .

حَقیر [ع] حقارتله متصف ، خوار ، اعتبارسز ، بایاغی : عبد حقیر . شی حقیر . حقیرانه = حقیر اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

حَقیق [ع] لایق .

حَقیقت [ع] طوغری اولان اصل : حقیقت حال . « بر حقیقت

قالسون عالمده اللهم نهـان ! » « حقیقت اهلنه توفیق رهنما یتیشیر — راغب» § وفادارلق، حقوقشناسلق : حقیقتدر همان لازم اولان عالمده آدمده — شیخ الاسلام یحیی » « حقیقتسزلك ایتـدك سودیکم رنجیده‌یز سندن ـ لا» § اصل وضع اوزره استعمال اولنان کلمه. بعضاً (طوغریسی) مقامنده ایراد اولنور: حقیقت، انسان نه غریب مخلوقدر! حقیقةً = حقیقت اوله‌رق، کرچکدن . فی الحقیقه = حقیقتده، کر-چکدن. حقیقت‌شناس = حقیقتی طانیان ، بیلن. حقیقت شناسانه = حقیقت شناس اولانه یاقیشه‌جق صورتده. حقیقت‌شناسی = حقیقت شناسلق. المجاز قنطرة الحقیقه = مجـاز حقیقت کوپریسیدر . حقیقی = حقیقته منسوب، کرچکدن : معبود حقیقی .

حَكّ { [ع] قازیمق، قازیمق: حك مهر. برغاطك حکی .

حَكّاكْ { [ع] حك ایله مشتغل صنعتکار. «درون پر هوس مجموعهٔ حکا. که دونمشدر — نابی» «داغ خوبان ایله سینه‌م طولدی — صانکه مجموعهٔ حکاك اولدی = فاضل اندرونی» حکاکی = حکاکلك: صنعت حکاکی .

حُكّامْ { (حاکم)ك جمعی : مفتش حکام.

حِكايَه { [ع] نقل ، بیان : بر وقعه‌یی حکایه . بر خصوصك حکایه‌سی § بعض وقوعاتك هیئت مجموعه‌سی : «ذوق آ کلامم حکایهٔ کیو وپشنده بن-واصف» حکایه نویس = حکایه یازان، رومانجی. حکایه‌نویسی = حکایه‌نویسلك. بریته کوره (حکایت) صورتنده‌ده قو-للانیلیر: حکایات. «شکایت ایتمیورم مقصدم حکایتدر=لا» .

حُكْم { [ع] بو بویله‌در ویا دکلدردیمك: شویله اولدیغنه ویا اولمدیغنه حکم ایتدم . بو حکم طوغری دکلدر § امر، اراده : حکم الٰهی § تأثیر ، اهمیت : حرارت حکمنی اجرا ایدییـور . حکمی یوق. حکمسز § قیمت ، منزله، مثابه : عمجه پدر حکمنده‌در . حکماً = حکم جهتیله، حقیقةً دکل: تیزه حکماً والده‌در.

حَكَمْ { [ع] ایکی خصمك بینلرنده‌کی دعوایی فصل ایچـون حاکم اتخاذ ایتدکلری کیمسه: صفین وقعه‌سنك نتیجه‌سنده (ابو موسی الاشعری) ایله (عمرو بن العاص) حکم تعیین قیلنمشلر ایدی آنلره (حکمین) دینیلیر .

حِكَمْ { [ع] (حکمت)ك جمعی : حکم الٰهیه. حکم خفیه.

حِكْمَتْ { [ع] علم و عدلك اجتماعنـدن متحصل صفت شریفه: «حکمت آموز ایدی اوضاع رسول — خاقانی» § معرفت حقـایق موجودات ، معرفت حقایق اشیا: «فن حکمتده منافات اسالیب اولمازـ نابی» (حکمت طبیعیه) کبی تعبیراتده بومعنی ملاحظه اولنور § آداب واخلاقه متعلق مختصر سوز ، نصیحت صحیحه‌دن عبارت کلام مختصر § کیزلی سبب، منشأ خفی. نسبتنده قاعدهٔ عربیه اوزره (حکمی) دیمك لازم کلدیکی حالده سلیقهٔ ترکیه (حکمی) دیمکی ایجاب ایدییور . بز بو نسبتی برینه کوره (حکمت)ك جمعی اولان (حکم)ده ده ارجاع ایده‌بیلیرز . جعلره یاء نسبت الحاقنده تردد ایتمیز. ذاتاً بوخصوص عرب قاعده‌سنه‌ده بوس بتـون مخالف دکلدر: حکمی سوزلر. مواد حکمیه . مسائل حکمیه. حکمیات = حکمته دائر سوزلر: حکمیات سعدی.

حُكْمدارْ ، حُكْمرانْ { [ف] حکم صاحبی، حکم سورن . ملك، پادشاه .

حُكُومَتْ { [ع] اهالی اوزرنده آمرلك: اجرای حکومت . حقـوق حکومت § اجرای حکومته مخصوص دائره . حکومت مطلقـه ، حکـومت مشروطه .

حَكيمْ { [ع] حکمت ایله متصف، واقف حکمت : حکیم ذوفون ابن خلدون. « وار ایمش روز قیامت قیلمه انکار ای حکیم — فضولی» «مال وفر-زنده باغلانیرمی حکیم ؟ — یاشـاسون سینه‌سنده قلب سلیم! » § طبیب: «نافع اولمـاز مرض عشقه مداوای حکیم — نوعی » حکیمانه = واقف حکمت اولانه یاقیشه‌جق صورتده : فکر حکیمانه، قول حکیمانه .

حَلّ { [ع] چوزمك ، چوزلك : حل عقده . عقده‌نك حلی . § دیه‌جك قالمیه‌جق صورتده ایضاح ایتمك ایدلك : حل مسئله . مسئله‌نك حلی . « عاقل کتاب عقـلی حل ایلمکـده غافل — نابی » (تحلیل) مقامنده‌ده قوللانیلیر .

حِلّ { [ع] حلال § حلال اولمه : فلان شیئك حلنـه فتوی ویرلدی . علما حلنه قائل اولدی . § ارض مکه‌ده حرم شریف حـدودی خارجنـده اولان محل : حل و حرم .

حَلائِلْ { [ع] (حلیله) نك جمعی . زوجه‌لر (حلایل) صورتنده یازلماملی .

حَلّاجْ { [ع] پاموق آتان صنعتکار .

حَلّافْ { [ع] چوق یمین ایدن : کذاب حلاف .

حَلّاقْ { [ع] بربر .

حَلالْ { [ع] حرام اولمیـان شی : حلال‌زاده = ولد زنا اولمیان .

حَلّالْ { [ع] حل ایدیجی ، ایدن : حلال المشکلات . حلال مشکلات .

حَلاوَتْ { [ع] طاتلیلق ، شیرینلك: حـلاوت میوه . حـلاوت کلام . « حلاوت اولماز او نعمتـده کیم لسانه دوشر — راغب » حلاوتبخش = حلاوت ویریجی : حلاوتبخش مـذاق . حلاوتیاب = حلاوت بولیجی .

حَلَزُونْ { [ع] قابوقلو بوجـك . بو مناسـبتله شـکل معروفـه (حلزونی) دینیلیر .

حِلْفْ { [ع] یمین ایتمك .

حَلْقْ { [ع] بوغاز ، حلقـوم . (تحلیق) معناسنه‌ده کلیر .

حُلْقُومْ { [ع] ذی روح بوغازی .

حَلْقَه { [ع] دائره شکلنده اولان شی: حلقهٔ انکشتر . حلقه‌در . حلقهٔ زلف § انساندن دائره : حلقهٔ درویشان . حلقهٔ رندان . بو معناده لامك فتحیله‌ده قوللانیلیر . حلقوی = حلقه شکلنده .

حلم [ع] انسانده طبیعت یاواشلغی : حلم حکیمانه انسانی خیره سوق ایدر بر صدیق شفیقدر — امام علی .

حلل [ع] (حله) نك جمعی .

حلو [ع] طاتلی ، (مر) مقابلی . حلویات = طاتلی یه متعلق ییه جکلر .

حلوا [ع] معروف طعام : « حلواجی دکانده پیازك ایشی یوقدر — نابی » حلوا فروش = حلوا صاتان ، حلواجی . بوکا بدل (حلوایی) دخی قوللانیله بیلیر : حلوایی ترشرو .

حلول [ع] کلوب چاتمق : حلول بهار . حلول عید § اعتقاد باطله کوره جناب حقك بر جسمه ویا بر روحك دیکر جسمه کیرمسی . حلولی = حلول اعتقادنده بولنان .

حله [ع] بری بلدن آشاغی ، دیکری بلدن یوقاری تلبس اولنان ایکی پارچه دن عبارت لباس : حلهٔ بهشت .

حلی [ع] (حلی) ك جمعی . آلتون . کوموش ، الماس ، یاقوت کبی زینتلره اطلاق اولنور : حلی نسا . مفردی قوللانلماز . (حلیات) استعمالنه احتیاج یوقدر .

حلیب [ع] صاغلمش سود .

حلیف [ع] آند ایچه رك بریسیله عهدلشن آدم . بو یولده یمین ایدنلردن هر بری دیکرینك حلیفی اولور .

حلیق [ع] تراش ایدلمش : ریش حلیق . عذار حلیق . تذکیر و تأنیثی مساویدر : لحیهٔ حلیق .

حلیل [ع] زوج .

حلیله [ع] زوجه .

حلیم [ع] حلم صاحبی ، حلملی : حکیم حلیم . اتقوا غضب الحلیم = حلیمك غضبندن صاقنکز . حلیمانه = حلیم اولانه یاقیشه جق صورتده : مقابلهٔ حلیمانه .

حلیه [ع] زینت § خلقت حسنه ، صورت حسنه ، صفت حسنه § حضرت پیغمبرك صفات شریفه سی ، بو صفاتی حاوی کتاب ، لوحه : « دل که آیینهٔ سبحانیدر . لوحهٔ حلیهٔ خاقانیدر » « حلیهٔ پاکك تماشا ایله ین — عاشق دیدارکی حیرت آلیر — ای کل کلزار حق نسبتسکا — حسن یوسف ، حسن یوسف وش قالیر . = طاهرالمولوی »

حمائد [ع] (حمیده) نك جمعی ، افعال محموده ، بر ذاتك مدحه شایان اولان افعالی . (حماید) صورتنده یازلمالی .

حمائل [ع] (حماله) و (حمیله) نك جمعی . قیلیج باغی § بویونه آصیلان نسخه . مفرد حکمنده در ، مفردلری قوللانلماز .

حمائم [ع] (حمامه) نك جمعی ، کوکوه رجینلر : حمائم بیوت ، (حمایم) صورتنده یازلمالی .

حمات [ع] (حامی) نك جمعی : حمات معارف . تشدید ایله غلطدر .

حمار [ع] ارکك اشك : مؤنثی (حماره) در « چیقدی بر باغك ایچندن بوله بر یاشلی حمار — نقل ایچون بلده یه یوکله مش ایدی روی نکار = شناسی »

حماست [ع] (جبلی) اولان شجاعت : سلیم اوللك حماستی .

حماض [ع] قوزی قولاغی .

حماقت [ع] احمقلق : « حکمتی انکار ایدر واعظ حماقت بونده در — نفعی » « لکل داء دواء یستطب به — الا الحماقة اعیت من یداویها — لا » = هر درد ایچون آرانه جق دوا واردر . فقط علت حماقت تداوی ایدنی عاجز براقیر .

حمال [ع] یوك طاشیمق صنعتی اولان آدم : « یوك دکلدر کندیسنه صیرتنده حمالك سمر — سروری » حمالانه = حمالجه سنه .

حمام [ع] معروف : « هزار ضعف ایله حمامه طوغری عزم ایتدم — ندیم » « حسنی سیر ایله یم ده کوردیکم بر اول کلی — کلستان اولمازسه حمام اولسه ده مانع دکل = وله » حمامی = حمامجی .

حمامه [ع] کوکوه رجین : حمامهٔ دلکش ترانه — ترکی . (حمام) دخی دینیله بیلیر . قمری معناسنده ده مستعملدر .

حمایه [ع] موذی شیلردن قورومق ، قوروتمق . اکثریا انسان حقنده قوللانیلیر : برشخصی حمایه . بر بیچاره نك حمایه سی . (حمایت) صورتنده ده مستعملدر .

حمد [ع] فضیلت ایله ثنا . جناب حقه مخصوصدر . (مدح) ده باق . « حمد آگه که قیلدی خلق رحمت — تحمیده عجزده ویردی رخصت = شیخ غالب »

حمدله [ع] الحمدلله دیمك : « خطبه ابتر صاییلیر حمدله سز »

حمراء [ع] (احمر) ك مؤنثی : سحابهٔ حمرا . فارسی اسملره (احمر) صفت اولدیغی کبی (حمرا) ده اولور : کل حمرا . لالهٔ حمرا . موزهٔ حمرا = قرمزی چیزمه .

حمرت [ع] قرمزیلق ، قزللق : حمرت حجاب . حمرت رخسار . حمرت شفق . حمرت شدیده . « مست عشق اولمغین اول چشم خمار — حمرته مائل ایدی برمقدار = خاقانی »

حمص [ع] نخود . اسم جنسدر . واحدی (حمصه) در .

حمق [ع] (حماقت) ایله مترادفدر .

حمقاء [ع] احمق معناسنه اولان (حمیق) ك جمعی . مفردی قوللانلماز .

حمقاء [ع] (احمق) ك مؤنثی : جاریهٔ حمقا .

حمل [ع] طاشینان یوك : حمل ثقیل .

حمل [ع] آناسنك قارننده اولان ولد : وضع حمل § کبه اوله ،

کبه‌لك : مدت حمل . ظهور آثار حمل § اسناد : سکونی جهلنه حمل اولندی . ثابتك « حمل‌دن سایه‌سنی عاجز اولور کاو زمین » مصراعنده اولدیغی کبی یوکلنمك معناسنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

حَمَل { [ع] قوزی § معروف برج : « جلوه‌کاهن ایده خورشید فلك برج حمل - نفعی »

حَمْله { [ع] صالدرمه ، صالدیرش : حملهٔ حیدرانه . حملهٔ اولی . جمعی : حَمَلات : حملات متوالیه . « ایتدی هر حمله‌ده دشمنلرنی روبقفا = نظیم »

حَمَلَة { [ع] (حامل) ك جمعی : حملهٔ عرش . حملهٔ قرآن = قرآن کریمی مأل آشنا اوله‌رق حفظ ایله مقتضاسنجه عامل اولمغه چالیشانلر . حقلرنده « اشراف امتی حملة القرآن » بیورلمشدر . مأل آشنا اولمیان حافظلره‌ده تبرکاً (حملهٔ قرآن) دینیلیر .

حُمُوضَت { [ع] اکشیلك .

حَمُول { [ع] تحمللو ، حوصله‌سی کنکیش آدم : حمول ملول . حمولانه = حمولجه‌سنه . حمولی = حمولك .

حَمُولَه { [ع] یوك . اکثریا مراکب بحریه یوکلرینه اطلاق اولنور : اخراج حموله . اخذ حموله .

حُمّی { [ع] خسته‌لك اثری اوله‌رق وجوده عارض اولان شدتلی حرارت § صیتمه . حمی الروح ، حمای روح = کرانجان آدم ، ثقیل حریف .

حُمَیّا { [ع] شدت . حمیا الشباب = جوانلق چاغنك الك نشاطلی زمانی . حمیا الکأس = شرابك الك نشئه‌لی دمی .

حَمِیَّت { [ع] انسانیته خصوصیله ملیته عائد فضائلك خلاصهٔ معانیسنی جامع برکلمهٔ مقدسه‌در ، متصفی مشار بالبنان اولور . حمیت‌مند = حمیتلی . حمیت‌مندانه = حمیت‌مند اولانه یاقیشه‌جق صورتده . حمیت مندی = حمیت مندلك .

حَمِید { [ع] اسماء حسنادن : رب حمید ، حمید مجید § جالب حمد اولان خصائل ایله متصف بولنان .

حِمْیَر { [ع] جاهلیتده یمن جهاتنده ساکن بولنان وتبابعه دینیلن دولتی تشکیل ایدن عرب متعربه‌دن بر قوم که لسانلری عربینك برشعبه‌سی اولوب (مسند) دینیلن حروف مقطعه‌دن مرکب خط مخصوص ایله آثاری باقیدر . حمیری = حمیره منسوب . خطوط حمیریه .

حَمِیم { [ع] یقین خصم § صیجاق صو .

حِمْیَه { [ع] ییوب ایچمکده احتیاط ، پرهیز . الحمیة رأس کل دواء = حمیه دوالرك باشیدر . حِمْیَوی = پرهیزه متعلق : تدابیر حمیویه .

حِنّاء { [ع] قنا . حنائی = قناجی . فی الاصل تشدید ایله‌در . حنا آلوده = قنا قویمش . « سن نه‌دن خون آود اولدك بویله ای بیچاره دل - عید وصله برحنا آلوده قربانم میسك ؟ = طاهر المولوی »

حَناجِر { [ع] (حنجره) نك جمعی ،

حَنان { [ع] مرحمت ، رأفت ، رقت قلب .

حَنّان { [ع] اسماء حسنادن . رحیم .

حِنْث { [ع] یمینك عهده‌سندن کله‌میوب حکمی آلتنده قالمه ، خلف یمین .

حَنْجَرَه { [ع] بوغاز ، حلقوم . حنجری = حنجره‌یه متعلق .

حِنْطَه { [ع] بوغدای .

حَنْظَل { [ع] ابوجهل قارپوزی .

حُنَفاء { [ع] (حنیف) ك جمعی .

حَنَفی { [ع] امام اعظم ابو حنیفه‌نك مذهبنه تابع اولان : فلان حنفی المذهبدر . رجالی حنفیه . فقهای حنفیه . جمعی : حنفیون .

حَنَك { [ع] آغیز تاوانی ، داماق . آغیزك آلت جهتنده دینیلیر : حنك اعلی ، حنك اسفل .

حَنیف { [ع] دین اسلامه میلی درست اوله‌رق آنده ثابت اولان ذات .

حَنین { [ع] شوق ، آرزو ، اشتیاق § شدت اشتیاقدن آغلایوب فریاد ایتمه : حنین حزین .

حَوّاء { [ع] حضرت آدمك زوجهٔ محترمه‌سی ، ام البشر .

حَواجّ { [ع] (حاج) ك مؤنثی اولان (حاجّه) نك جمعی . حج ایدن قادینلر .

حَواجِب { [ع] قاش معناسنه اولان (حاجب) ك جمعی . تحریك حواجب . « حواجبنا تقضی الحوائج بیننا - ونحن سکوت والهوی یتکلم — لا » = قاشلرمز بیزمزده تفهیم مقاصد ایدییور . بز خاموش طوربیورز . عشق سویلیور . = ترجمان حال دلدر یار ایله چشمامز - بز خموشز احتساس قلب سودا سویلیور - ایلمه‌سه‌کده احتراز طعنه‌دن میل سکوت - دیده‌لر هر بر نظرده بی محابا سویلیور = طاهر المولوی »

حَوادِث { [ع] (حادثه) نك جمعی . ایی کوتو یکیدن یکی‌یه وقوعه کلن حاللر : حوادث ساره . حوادث مؤلمه § کدر ویریجی وقوعات : «دوران حوادثندن یوق باکمز فضولی!» بو معناده (حادثات) زیاده قوللانیلیر . (حوادث) مفرد مقامنده‌ده مستعملدر . (بر حوادث) دینیلیر . (بر حادثه) دینلسه باشقه معنی آکلاشیلیر . (حوادثات) استعمالنه احتیاج یوقدر .

حَوارِیُّون { [ع] حضرت عیسانك انصار و اصحابی . مفردی فی الاصل ناصر ، مددکار معناسنه اولان (حواری) در .

حَواسّ { [ع] (حاسه) نك جمعی . حواس خمسه . « قوی ودیعهٔ قدرت ، حواس وضع حکیم — نابی »

حَواشی { [ع] (حاشیه) نك جمعی .

حَواصِب { [ع] (حاصب) ك جمعی ، شدتلی روزکارلر : هبوب حواصب .

حَواصِن { [ع] (حاصن) و (حاصنه) نك جمعی .

حوافر [ع] دابه طيرناغى معناسنه اولان (حافر) جمعى .

حواله [ع] سپارش . حوالهٔ == حواله اولەرق . حواله نامه == حوالەيى حاوى كاغد .

حوالى [ع] (حول) ك جمعى . اطراف ، اقطار : حوالىٔ حجاز .

حوانيت [ع] (حانوت) ك جمعى .

حوائج [ع] (حاجت) ك جمعى : ماديانده قوللانيلير : حوائج ضروريه . حوائج سفريه . حوائج شتائيه . (حاجات) بو يولده قوللانلماز .

حوت [ع] بالق : « يونسى حوت اجل ايلدى آه التقام ! — تاريخ — سرورى » § معروف برج .

حور [ع] جنت قيزى ، جنت قيزلرى . تشبيه طريقيله حسنالرده اطلاق اولنور . فى الاصل آهو كوزلو معناسنه كلن (آحور) ايله آنك مؤنثى اولان (حوراء) نك جمعيدر . لسانمزده مفرد مقامنده استعمالى جمع اولەرق استعمالندن اكثردر : « سر بالينته كلسەڭ اى حور - ايندى ديرلردى شهيد اوستنه نور - ثابت » ياء نسبتله (حورى) ينه بو معناده يالكز مفرد اولەرق قوللانيلير . اسلوب فارسى اوزره (حور) اڭ جمعنده (حوران) ، (حورى) نك جمعنده (حوريان) دينيلير .

حوزه [ع] برحكمدارك حكم ايتديكى ممالكك مجموعى . حوزةالاسلام == ممالك اسلاميه § دائره : فلان يرى حوزهٔ تصرفنه كچيردى .

حوصله [ع] قوش قورصاغى § انسانك اقتدار و تحمل درونيسى : « دعوىٔ حوصله تنها بقدح نوشى نيست — صائب » == حوصله دعواسى يالكز قدح نوشلق ايله اولماز . تنك حوصله == حوصلەسى طار . تنك حوصله == حوصلەسى يوقده .

حوض [ع] معروف صو مجمعى : كنار حوض . حوض كبير . حوض ساع « بلبل خموش ، حوض تهى ، كلستان خراب — عزت ملا »

حوقله [ع] سرعتله يوريمك : حوقله عجول .

حول [ع] ييل : حول كامل . حولين كاملين § اطراف ، چوره : حول بيت . حول كعبه . (حولى) تعبيرى بوندن مأخوذدر (لاحول) دەكى (حول) قوت ديمكدر .

حول [ع] (زوال) ه بدل قوللانيله بيلير .

حوقله [ع] لاحول ولا قوة الا بالله ديمك ، لاحول چكمك .

حوينات [ع] خردەبينى حيوانجقلره اطلاق اولنور . حوينات منويه == نطفەدەكى حيوانجقلر ، ميقروبلر .

حى [ع] اسماء حسنادن : حى لايموت § حيات ايله متصف اولان ، ديرى : حى وميت . يخرج الحى من الميت ويخرج الميت من الحى ، == جناب حق اولودن ديرى ديريدن اولو چيقارر . حياً == ديرى اولەرق ، اولديكى حالده .

حيا [ع] اوتانمه : اطفالده ظهور آثار حيا مبشر حسن خلقتدر . — امام غزالى »

حيات [ع] ديريلك : حال حيات . مدت حيات . حيات افزا == حيات آرتيريجى ، آرتيران . حيا تبخش == حيات ويريجى ، ويرن . حيات جاودان == دائمى حيات : « ويرمين جانى سكا بولماز حيات جاودان — فضولى »

حياض [ع] (حوض) ك جمعى .

حياك [ع] (حائك) ايله مترادفدر .

حياك الله [ع] الله عمريكى اوزون ايتسون ! كمال تحسين موقعنده ايراد اولنور . « لرزه صالدى فلكه نعرهٔ حياك الله == ضيا پاشا »

حيث [ع] اعتبار . يالكز (من) حرف جريله برابر عربى تركيبلرده بولنور : من حيث المجموع == مجموعى اعتباريله .

حيثيت [ع] شرف ، اعتبار : اصحاب حيثيت . حيثيت ذاتيه . حيثيت عرضيه .

حيدر [ع] ارسلان § امام على : « بز محب خاندان حيدرز يا سن نه سين ؟ — لا » حيدرانه == حيدرجەسنه . حيدرى == حيدرلك ، حيدره منسوب § « بندهٔ خنكار صديق نسبدر قلب زار رجان طاهر عبد محض خاندان حيدى == طاهر المولوى » قيصه وقولسز بر نوع لباس درويشانه .

حيدره [ع] ارسلان .

حيران [ع] (حائر) ايله مترادفدر : « بن آنك حيرانى يم يا اول كيمك حيرانيدر ؟ — لا »

حيرت [ع] شاشيرمه ، شاشيروب قالمه ، نه ياپەجغنى بيلمەمه : « بزده يوقدر بيان حاله مجال — مست صهباى حيرتز شمدى == عزت بك » (ايتمك) مادەسيله قوللانلماز . مثلا « حيران اولدم » مقامنده « حيرت ايتدم » دينلمز . حيرت افزا == حيرت آرتيريجى ، آرتيران . حيرتبخش == حيرت ويريجى ، ويرن . حيرتزده == حيرته كرفتار اولان .

حيز [ع] مكان ، موقع : حيز اعتبار .

حيض [ع] قادينلره هر آى عارض اولان حال عادت ، آى باشى .

حيطان [ع] (حائط)ك جمعى . للحيطان آذان == ديوارلرك قولاغى وار .

حيف [ع] ادات تأسف . يازيق ! : «حيف سلطان سليمه يوز بيك حيف ! — هم قلم آغلاسون آكا هم سيف ! — ابن كمال» (حيفا) دخى دينيلير . بعضاً ايكيسندن صكرەده (كه) ويا (كيم) كتيريلير .

حيل [ع] (حيله)نك جمعى .

حيلولت [ع] آرەيه كيرمك : حيلولت موانع .

حيله [ع] دك ، دوباره . حيله باز ، حيله ساز ، حيلەكار == حيله ايديجى ، حيلەجى . حيلەكارانه == حيلەكارجەسنه . حيلەكارى == حيلەكارلق .

حيوان [ع] جانلى مخلوق § انساندن ماعدا جانلى مخلوق . جمعى :

حیوانات § ادراکسز، احمق § حیات : آب حیوان. حیوانیت = حیوانلق. حیوانا‌تدن اولمق صفتیله اولان حال. فی الاصل یانك فتحیله‌در.

حِین [ع] وقت : حین عزیمت. حین عودت. حین حاجت.

حَیَنُونَت [ع] یاقلاشمق : حینونته موسمه.

حَیَّه [ع] ییلان. جمعی: حیات. حیات وعقارب.

خ

خاء [ع] (خ) حرفنك اسمی : خاء معجمه. خای مفتوحه.

خائِب [ع] بی‌بهره، محروم، مأیوس قالیجی، قالان § ضرره، زیانه اوغراییجی، اوغرایان § سعی هبا اولیجی، اولان ؛ مطلوبنه نائل اوله‌مییجی، اوله‌میان. خائباً = خائب اوله‌رق، اولدیغی حالده : خائباً عودت ایلدی، جمعی خائبون، خائبین.

خائِف [ع] قورقیجی، قورقان، قورقاق. الخائن خائف = خائن خائف اولور. خائفاً = خائف اوله‌رق اولدیغی حالده یوله چیقدی. خائفانه = خائفجه‌سنه: مقابلهٔ خائفانه. خایف صورتنده یازلاملی. جمعی: خائفون، خائفین.

خائِن [ع] خیانت ایدیجی، ایدن، خیانتله متصف اولان : خادم خائن. خائنانه = خائنجه‌سنه : حرکت خائنانه. (خاین) صورتنده یازلاملی. جمعی: خائنون، خائنین.

خاتَم [ع] مهر؛ نقش خاتم، وضع خاتم. طوتاماز مهر سلیمان یرین آخر خاتم - باقی « § یوزوك : خاتم الماس § صوك، اك صوك : خاتم الانبیاء، خاتم النبیین = پیغمبرلرك اك صکره کلنی حضرت پیغمبر. تانك کسریله‌ده لغتدر. لسانمزده دائما فتح تا ایله قوللانیلیر. (خاتمه) یه‌ده باق.

خاتِم [ع] مهرلییجی، مهرلین : خاتم اوراق § ختم ایدیجی، ایدن : خاتم قرآن.

خاتِمَه [ع] صوك : خاتمهٔ کلام. خاتمهٔ حیات. حسن خاتمه. « سعیك خوش اولور خاتمه‌سی فاتحه‌سندن ». خاتمه کش = خاتمه چکیجی، چکن ؛ نهایت ویریجی، ویرن: نطقنه مشوش بر صورتده خاتمه‌کش اولدی. (خاتم) یالگز انسان حقنده قوللانلدیغی، مثلا (خاتمهٔ کتاب) یرنده (خاتم کتاب) دینلمدیکی حالده (خاتمه) ایکی صورتله‌ده قوللانیلیر. مثلا (خاتم المفسرین) مقامنده (خاتمة المفسرین) دینیلیر.

خاتُون [ع - ف] قادین. فی الاصل مفهومنده شرف معتبردر. محرفی اولان (قادین) دخی اکثریا بو یولده ایراد اولنور (قادین) ایله (قاری) بیننده‌کی فرق معلومدر. خاتون قیامت = حضرت فاطمة الزهرا : « کربلا دشتنده خاتون قیامت آه اکر — عرق خون کورسیدی شاه کربلانك حالنی — هیچ شك یوق کیم قیلاردی کربلا طوپراغنی — غرق خون کوزدن دوکوب سیلاب اشك آلنی — « فضولی »

خاذ [ع] چابلاق.

خادِع [ع] خدعه ایدیجی، ایدن، خدعه‌جی، بایع خادع. خادعانه = خادعجه‌سنه : معامله خادعانه.

خادِم [ع] خدمت ایدیجی، ایدن، خدمتجی. سید القوم خادمهم = بر قومك اولوسی خدمتلرنده بولنانلدر. خادم الفقرا = مشایخه ویریلن عنوان. § حرم خدمتنده بولنان شخص بی‌رجولیت.

خار [ف] دیکن. « جای کل کل باش جای خار خار — سعدی » = کل اوله‌جق یرده کل، دیکن اوله‌جق یرده دیکن اول. « باغبان بر کل ایچون بیك خاره خدمتکار اولور = لا » خار اشتر = دوه دیکنی. خار پشت = کیرپی. خارخار = یوره‌کده راحتسزلق، بی‌حضوری قلب. قاشینمه معناسنه‌ده کلدیکی ایچون جدیاتده معنای اولده استعمالی مقبول دکلدر.

خارا [ف] قاتی طاش، مرمر. (سنك خارا) صورتنده‌ده قوللانیلیر. « خدا قادردر ایلر سنك خارادن کهرپیدا = لا » خارا شکاف = خارا یاریجی، یاران : ضربهٔ خارا شکاف § بر نوع موجلی قماش : « نور مواج معانیمی سوزمده برق اوران — یا لباسی نظممك بر آتشی خارامیدر ؟ — نفعی »

خارِج [ع] طیشاری چیقیجی، چیقان § طیشده، طیشاریده: وظیفه‌مدن خارجدر § طیش، طیشاری. خارج قسمت = بر عدده بر عددك قاچ دفعه بولندیغنی کوسترن عدد. خارجاً = طیشدن، طیشاریدن : خارجاً احاطه. خارجاً تزیین. خارجی = خارجه منسوب، طیش طرفه متعلق : آرایش خارجی. تزیینات خارجیه. امور خارجیه. وقتیله امام علی‌یه قارشی اعلان عصیان ایدن بر فرقهٔ باغیه افرادندن هر برینه‌ده (خارجی) دینیلیر و جمعی (خوارج) کلیر.

خارِش [ف] قاشینیش، قاشیمه: قاشینش، قاشنمه : خارش سر.

خارِق [ع] ییرتیجی، ییرتان. خارق العاده، خارق عاده = عادتك خارجنده. بو تعبیر (فوق العاده) تعبیرندن اقوادر.

خارِقَه [ع] عادتك خارجنده اوله‌رق یتشمش، غایتله ممتاز انسان : خارقهٔ ادب. بسمارك برخارقهٔ سیاسیدر. « سائره بکزرمی سخندانلرك ؟ — هر بری برخارقه‌در آنلرك » . بو معناده آخرنده‌کی (ه) مبالغه افاده ایدر. (خارقه)(خارق)ك مؤنثی اوله‌رق قوللانلدیغی وقت (ه) بالطبع علامت تأنیث اولور. فقط بو صورتده انسانه وصف اولماز. مثلا (امور خارقه) (کیفیت خارقه) دینیلیر. (رجال خارقه)

دیئلمز . « اوبر خارقه‌در » کبی جمله‌لرده ایکی احتمال واردر : اشارت بر انسانه ایسه (ه) مبالغه ایچون ، بر کیفیته ایسه تأنیث علامتی اولمش اولور . (خوارق)ه ده باق .

خاره [ف] (خارا) ایله ایکی معنا سنده‌ده مترادفدر : « مالك اولسه‌م کاشکی برقلبه سنك خاره‌دن ! » « کل یا کاقلی کلکلی کرا که‌لی مورخاره‌لی — ندیم »

خازَن [ف] زوجه قیز قارداشی ، بالدیز . (خواهرزن)دن مخففدر . (خازنه) دخی دینیلیر .

خازِن [ع] خزینه محافظی ، خزینه‌دار : خازن کنج دانش . خازن اسرار .

خاسته [ف] قالقمش ، آیاغه قالقمش ، قیام ایتمش . اکثریا (برخاسته) صورتنده قوللانیلیر . نوخاسته = تازه یتشمش دلی قانلی . بو ترکیب اکثریا مقام ذمده ایراد اولنور : نوخاستهٔ نادان .

خاسِر [ع] ضررده ، زیانه اوغرایبجی ، اوغرایان : قوم خاسر . تاجر خاسر . خاسراً = خاسر اوله‌رق ، اولدیغی حالده : خاسراً ترك تجارت ایلدی . جمعی : خاسرون . خاسرین .

خاشاك [ف] چورچوب ، سوپورنتی . نابینك « دلده بر سوز محبت وارکه تقریر ایلسه‌م — شوقدن اجزای عالم سربسر خاشاك اولور » بیتی برمضمون عجیبی حاویدر . « دل جوش عشقده تن صد چاك بی خبر — دریا تموج ایتمه‌ده خاشاك بی خبر = روحی » .

خاشِع [ع] خشوع ایدیجی ، ایدن ، خشوع ایله متصف اولان : عبد خاشع . قلب خاشع . قلوب خاشعه . خاشعاً کعبهٔ معظمه‌یه توجه ایتدی . خاشعانه = خاشع اولانه یاقیشه‌جق صورتده : ذکر خاشعانه . نماز خاشعانه جمعی : خاشعون ، خاشعین .

خاص [ع] بر قاچ شیئه شمولی اولمیوب بر شیئه مخصوص اولان : اسم خاص . طرز خاص . شیوهٔ خاص . بو ادا کندیسنه خاصدر . مؤنثنده (خاصه) دینیلیر : خزینهٔ خاصه . عساکر خاصه § متمیز ، ممتاز انسان : خاص وعام . خاصان حق . خاصان حرم . خاص الخاص = اك خاص ، خاصدن خاص .

خاصّه [ع] بر شیده بولنوب سائرنده بولنمیان قوت ، کیفیت ، حالت مخصوصه : مقناطیسده جذب حدید خاصه‌سی واردر . خاصّةً ، بالخاصّه = مخصوص اوله‌رق . (خاصکی) عنوانی اصله نظراً فارسی کاف ایله اوقونمق لازم کلیر . چونکه بو کاف (خاصه) ده‌کی هانك مقلوبیدر .

خاصیّت [ع] فائدهٔ مخصوصه ، تأثیر مخصوص : « بو خاصیتله سن زخم درونه مرهم اولمازسین — ثابت »

خاضِع [ع] خضوع ایدیجی ، ایدن ، خضوع ایله متصف اولان : بندهٔ خاضع . خاضعاً = خاضع اوله‌رق ، اولدیغی حالده : خاضعاً عرض تحیت . جمعی : خضعون ، خضعین .

خاطِر [ع] کوکل : « نامه و قاصد پیامیله خوش اولماز خاطرم — فضولی » خاطری قالمش دیمك اولان

(خاطرمانده) تعبیری جدیاتده قوللانیلملی . درخاطر ایتمك = کندی خاطرینه کتیرمك ، خاطرلامق . خاطرنشان = خاطرده قالمش ، کوکلده یر ایتمش اولان شی . خاطرشناس = خاطر اله آلیجی ، کوکل یاپان . خاطرشناسانه = خاطرشناس اولانه یاقیشه‌جق صورتده : معاملهٔ خاطرشناسانه . خاطرشناسی = خاطرشناسلق : فضیلت خاطرشناسی . خاطرنواز = کوکل اوقشایان ، تلطیف ایدن « جور کردون ایتمادده ذاتاً دل افکنده‌می — آه ای خاطرنوازم ! شیمدی آرتیق سن ده‌می = طاهر المولوی » (دل) ه ده باق .

خاطِره [ع] خاطره کلن خصوص وفکر : بوراسنی بر خاطره اولمق اوزره عرض ایدییورم § خاطرده قالمش اولان خصوص ، کیفیت : خاطرهٔ عهدشباب . جمعی خاطرات : بونلره دائر یازیلان اثرلره‌ده (خاطرات) ده‌نیلیور : خاطرات کامل پاشا ، خاطرات سعید پاشا . خاطرات نیازی . (خواطر) ه‌ده باق .

خاطِف [ع] کوز قاماشدیریجی ، قاماشدیران . (برق)ه وصف اولور : برق خاطف .

خافِض [ع] اسماء حسنادن . آلچالدیجی ، آلچالدان ، آلچاق ایدیجی ، ایدن ، مذال ، مذل : « ای حافظ صباران ! ای خافض جباران ! » § عربیده حرف جر . نزع خافض = حذف حرف جر . خافض الجناح = متواضع . خافض الطیر = وقور .

خافِقان [ع] مغرب ایله مشرق . (خافقین) دخی دینیلیر : « نصرة الدنیا معز الدوله کهف الخافقین — جامی » نمیا تاریخنك عنوانی (روضة الحسین فی خلاصة اخبار الخافقین) در .

خاقان [ع] پادشاه عظیم الشان . فی الاصل ترکستان حکمدارلرینه مخصوص علمدر . (تخقین) مصدری بوندن یاپیمه‌درکه بر آدمی خاقان ایلمك دیمکدر . خاقانی = خاقانلق ، خاقانه منسوب .

خاقانی [شاعر مشهور] منظوم حلیهٔ شریفه صاحبیدر . هم شاعرانه هم عاشقانه اولان بواثر لطیف ایله ابقای نام ایتمشدر . (محمد بك) عنوانیله یاد اولنوردی . صدر اعظم ایاس پاشانك اقرباسندندر . حلیه‌نك مقطعی اولان « اولمادن بیك یدی تاریخی تمام — بو رساله‌مده تمام اولدی کلام » بیتندن آ کلاشلدیغی اوزره اوفرخنده اثری (١٠٠٧) سالی ایچنده اکمال ایلمشدر . ارتحالی (التفات بقا) ترکیبنك ابجد حسابنجه کوستردیکی (١٠١٥) تاریخنه مصادفدر . کندیسنك آثار سائره‌سی دخی اولدیغی مروی ایسه‌ده آنلر رسیدهٔ نظر استفاده‌مز اولمامشدر . حلیه (واحد کالف) قبیلندن اوله‌رق علو طبعنه شهادت ایتمکده‌در . ادرنه قاپیسی جامع شریفی قبرستاننده مدفوندر . سنك مرقدینه — طوغری اولق شرطیله — ایکی سوز یازیله‌مامش اولمسنه تأسف اولنور . برده (خاقانیٔ شروانی) واردرکه (حسان العجم) عنوانیله یاد اولنور . شعرای فرس میاننده طمطراق الفاظیله شهرت آلمش و٥٨٢ ده وفات ایتمشدر .

خاك [ف] طوپراق : خاك پاك : خاك انداز = فراشکه آنکله سوپوروتی دوکرلر . خاکدان = کرهٔ ارض ،

عالم سفلی . خاکروب == سوپورکه . (جاروب) دخی دینیلیر خاکسار == توز طوپراق ایچنده قالمش ، پریشانحال ، دوشکون ، حقیر ، محقر . خاکساری == خاکسارلق . خاك نشین == فقیر ، حقیر . خاك نشینی == خاك نشینلك . خاکی == طوپراغه منسوب طوپراقدن : وجود خاکی . بونك جمعی اولان (خاکیان) — که تخفیف ایلدر — عالم سفلی سکنه‌سی یعنی انسانلر موقعنده ایراد اولنور . آکا بدل (خاکیلر) دخی دینیلیر . خاکی نهاد == متواضع . (خاك پای) تعبیری (خاکپای) صورتنده یازیلاملی .

خاکستر [ف] کول ، آتش کولی . «شیمدی خاکستر‌له‌اور نولمش بر آتشپاره‌یم» خاکستری == خاکستره منسوب ، خاکسترکی : رنك خاکستری .

خال [ع] والده‌نك ارکك قارداشی ، دایی : خال و عم . «خال خالیمی اولور شفقتدن ؟» § بدنده اولان نقطه ، بنك ، بن : خال سیاه . خال مشکین . «اولورمی باصره خالی خیال خالندن ؟» . خالدار == بنلی : رخسار خالدار .

خالد [ع] باقی ، دائم . خالداً == خالد اوله‌رق ، اولدیغی حالده : جنتده خالداً متیم اولمق . جمعی : خالدون ، خالدین . علم شخص اولان (خالد) کیج قوجامق ، چوق یاشامق معناسنه کلن (خلود) دن مأخوذدر .

خالص [ع] صافی ، قاریشیق دکل . مغشوش دکل : قلب خالص . زر خالص . نیت خالصه . خالصاً == خالص اوله‌رق ، اولدیغی حالده . خالصاً جناب حقه عبادت ایدردی . خالصاً لوجه الله . خالصانه == خالص اولانه یاقیشه‌جق صورتده : محبت خالصانه . اخطارخالصانه . خالصیت == خالصلك .

خالع [ع] قوجه‌سندن بوشانمش زوجه‌یه وزوجه‌سنی بوشامش زوجه اطلاق اولنور . زوجه حقنده استعمالی غالبدر .

خالق [ع] اسماء حسنادن . یارادیجی ، یارادان : خالق زمین و آسمان . «خالق ! نه‌غریب خلقتم وار- سینه‌مده‌نه‌در بوبحر زخار ؟» . خالقیت == خالقلق .

خاله [ع] پدرك قیز قارداشی . عربیده والده‌نك قیز قارداشنه یعنی تیزه‌یه اطلاق اولنور .

خالی [ع] بوش ، تنها : اناء خالی . مکان خالی . ایکیدن خالی دکل . مؤنثی اولان (خالیه) نك تشدید ایله استعمالی غلطدر : ایام خالیه . بیوت خالیه . خالیاً == خالی اوله‌رق ، اولدیغی حالده : خانه‌یی خالیاً ترك ایلمش . خالی الذهن == ذهنی بوش : خالی الذهن عوام مقوله‌سندن .

خام [ف] چیك ، پیشمه‌مش ، اولمامش : میوهٔ خام § ایشلنمه‌مش ، صنعت کورمه‌مش ، حال طبیعیده : خام اشیا § بوش ، بیهوده : خیال خام . خام طمع == طمع خام صاحبی : عاشق خام طمع § تربیه کورمه‌مش ، پیشلمین دکل : خام آدم . خامی == خاملق ، چیکلك .

خامد [ع] قوری سوندیکی حالده آلوی ساکن اولان آتش :

آتش خامد . نیران خامده . شعلهٔ خامده .

خامس [ع] بشنجی : جلد خامس . دفعهٔ خامسه . خامساً == بشنجی ، بشنجی درجه‌ده اوله‌رق : خامساً شویله یاپلملیدر .

خامش [ف] (خاموش) مخففی .

خامل [ع] بین الناس شهرت وشانی اولمیان ، گمنام اولان آدم . خاملاً == خامل اوله‌رق ، اولدیغی حالده : خاملا یاشامغی ترجیح ایلدی .

خاموش [ف] صوصیجی ، صوصان ، ساکت . «جویلر چون وردیلر دریایه خاموش اولدیلر == لا» (خامش) و (خموش) و (خمش) بوندن مخففدر . بونلرفارسیده (صوص!) مقامنده‌ده ایراد اولنور : «یا سخن دانسته‌کو ای مرد عاقل یا خموش ! — حافظ» . فضولینك «ایلی سوزی سویله یوقسه خاموش !» مصراعنده اولدیغی کبی بو ادا وقتیله بزده تقلید اولنوردی . زمانمزده‌مهجوردر . (خامش) ایله (خمش) نادراً قوللانیلیر : «خامشکن شاعر هجاکو — شیخ غالب» خاموشی == خاموشلق ، سکوت : فضیلت خاموشی . «جدلکارانه خاموشی قدر رنکین جواب اولماز == راشد» وادیٔ خاموشان ، محلهٔ خاموشان == قبرستان .

خامه [ف] قلم . «خستهٔ ناطقه‌یه روحفزادر خامه‌م == رشیدپاشا» خامه‌ران == قلم یوریدیجی ، یوریدن ، یازان : شو یولده خامه‌ران اولدی . خامه‌زن == اوزرنده قلم کسه‌جك آلت ، مقطع ، مقط . خامهٔ موی ، خامه‌مویین ، خامهٔ مویین == قیل قلم .

خان [ف] ترك حکمدارلرینه وآسیا رجال حکومتنه مخصوص القابدندر .

خان [ف] شهرلرده وخارجده صورت معروفه‌ده یاپیلان بنا : «صاندك ای خواجه مکر کعبه‌یی سن خان خلیل ! — راغب» . برده بو کلمه فی الاصل خطا وترکستان حکمدارلرینه مخصوص عنوان اولدیغی حالده مؤخراً مطلقا حکمدار مقامنده قوللانلمشدر .

خاندان [ف] اصیل برذاتك اهل بیتیله اقرباسی طاقمی : خاندان نبوت ، خاندان عثمانی § صوی ، اوجاق . اصیل ومعتبر ذواته‌ده اطلاق اولنور . مفردی ، جمعی مساویدر «بوذات شهرمزك خاندانندندر» دینلدیکی کبی «بوآغا شوکویك خاندانیدر» دخی دینیلیر .

خانق [ع] بوغیجی ، بوغان : سارق خانق .

خانقاه [ع] تکیه : خانقاه مولوی . «کعبة العشاق اولو بدر خانقاه مولوی == شاهدی‌دده» (خانگاه) دن معربدر . اسلوب فارسی اوزره (خانقه) صورتنده تخفیف اولنور .

خانگی [ف] خانه‌یه منسوب ، اوده بولنان ، اوده‌کی : کبوتر خانگی . دشمن خانگی «درون سینه‌ده دل آدلی بردشمن قرار ایتمش — اوخصم خانگیدن بر دقیقه دادمز یوقدر == طاهرالمولوی»

خانمان [ف] او بارق ، خانه وخلق ، اهل و عیال : مال ملك . «ای عشق یاقارسه‌ك ایشته جانم ! —

چاق دیردم اولادی خانمانم » خانمان برانداز‌انه = خانمان براندزجه‌سنه خانمان براندازی = خانمان براندازلق . خانمانسوز = خانمان یاقیجی ، یاقان : حریق خانمانسوز .

خانه { [ف] او : خانهٔ واسع . « البته اولوراو ییقانك خانه‌سی ویران = لا » خانهٔ خدا = بیت الله . کعبه . رب البیت = خانه صاحبی . خانه برانداز = خانه بربادایدیجی ، او ییقیجی . خانه براندازانه = خانه براندازجه‌سنه . خانه براندازی = خانه براندازلق . خانه خراب = جاهل ، مفلس ، بی مایه . پریشانحال : « بیت دلنی دانش ایله ایتمه‌ین آباد — معمور صانیر صدرینی هر خانه خرابك » خانه خرابی = خانه‌خرابلق . خانه پرورد = اوده‌بیومش ، دنیایی کورمه‌مش : مخدوم خانه‌پرورد . « بیك قصهٔ بی‌کسان یازلسه — بیلمز بونی شخص خانه پرورد . » خانه پروردی = خانه پروردلك . خانه زاد = افندیسنك اونده طوغمش کوله ویا جاریه چوجغی : غلام خانه زاد . پرستار خانه زاد . خانه باز = باته‌سی‌یه اویناپان قمارباز . خانه بازی = خانه بازلق . خانهٔ فردا = دار عقبی . خانه‌کن = نا خلف ، سفیه میراث یدی . بعض اسما و مصادره الحاق اولنان (خانه) لفظی فی‌الاصل مضاف اولمق اوزره تصور اولنور . مثلا (اجزا خانه) خانهٔ اجزا دیمکدر .

خاوَر { [ف] شرق ، مشرق ، « صبحدم طوغمش کورونجه آفتاب انوری — نوردن یکپاره بر آیینه صاندم خاوری = محمد جلال بك » خاوری = شرقی ، مشرقی : « ایلدی دریایه غوطه آفتاب خاوری — نفعی » خاورو باختر = شرق و غرب.

خاوِیَه { [ع] شنلکسز یر : ارض خاویه . اراضیٔ خاویه . تشدید ایله غلطدر . (خاوی) دخی قوللانیله بیلیر : زمین خاوی .

خایَنده { [ف] آغیز ایله چیکنه‌یجی ، چیکنه‌ین . نظمده قوللانیله بیلیر .

خایَه { [ف] یومورطه § خصیه .

خایِده { [ف] آغیز ایله چیکنمش ، اکثریا آغیزدن آغیزه طولاشمش ، مبتذل اولمش سوز حقنده صرف اولنور : « خایده سخن مرد سخندانه یاقشماز — ابن النجار » . خایده گو = خایده سوز سویلین ، بایاغی شاعر .

خَبائِث { [ع] (رذائل) ك مفردی اولان (رذیله) معناسنه کلن (خبیثه) نك جمعی . شرابه (ام الخبائث) اطلاقی منشأ رذائل اولدیغنه مبنیدر . مفردی قوللانلماز . (خبیث) مؤنثی اولان (خبیثه) — که مستعملدر . — باشقه‌در .

خَباثَت { [ع] خبیثلك .

خُبّاز ، خُبّازه { [ع] ابه کومه‌جی : قبطیهٔ خبازه فروش .

خَبّاز { [ع] اکمك صاتان ، اکمکجی : اخباز حیله باز . خبازان = اکمکجیلر .

خِبازَت { [ع] اکمکجیلك ، اکمکجیلك صنعتی .

خَبایا { [ع] (خبیئه) نك جمعی . کیزلی شیلر ، کیزلی ایشلر ، مخفی خصوصات : واقف خبایا . خبایای مسئله . خبایای امور . مفردی قوللانلماز (خفایا) یه ده باق .

خُبث { [ع] (خباثت) ایله مترادفدر : خبث ظاهری . خبث باطنی . خبث نفس .

خُبَثاء { [ع] (خبیث) ك جمعی : خبثای قوم ، خبثای عوام .

خَبَر { [ع] نقل اولنان سوز : خبر صادق . خبر کاذب . خبر واحد . « خبر خیرویرز نشئه یالان اولسه دخی — رئیس واصف » § علم ، وقوف معلومات : خبری وار . خبری یوق . خبری اولمامش . (آلمق) (ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر . « صبا لطف ایتدك اهل درده درماندن خبر ویردك — فضولی » . صبرینك « اول سنکدله سوز دلمدن خبر ایله » مصراعنده اولدیغی کبی ادبیاتده (ایلمك) ومعناجه آنك عینی اولان (ایتمك) ماده‌لریله قوللانلماز اولمشدر . نفعینك « هر واقعه‌نك عاقبتندن خبر ایلر » مصراعی‌ده استعمال قدیم شواهدندندر . خبردار = خبری ، معلوماتی اولان خبردارانه = خبردارجه‌سنه : استفسار خبردارانه . خبرداری = خبردارلق . (خبردار) ه بدل بعضاً (با خبر) تعبیری ایراد اولنور . « وجه شبهی اولماسه‌ده بونلری رؤیت — بر فارس ذیشانه دلی باخبر ایلر = طاهر المولوی » بی‌خبر = معلوماتسز ، طویوسز . بی خبرانه = بی خبرجه‌سنه . بی خبری = بی خبرلك . خبری = خبره منسوب ، خبردن عبارت : کلام خبری . جملهٔ خبریه .

خِبرَه { [ع] بر شیئی کنهیله بیلمه . (خبرت) دخی دینیلیر : اصحاب خبرت . اهل خبره = بر شیئه دائر معلومات کامله‌سی اولان و اولانلر . بوکا بدله (اهل قبله) دیمك طوغری دکلدر .

خُبز { [ع] اکمك : خبز حنطه . خبز شعیر . کل اداة الخبز عندی غیره = اکمك یاپه‌جق ادواتك کافه‌سی یانمده اما اکمك یوق .

خُبزَه { [ع] بر اکمك ، برپارچه اکمك § کولده پیشیریلن اکمك ، کوله چوره‌کی .

خَبط { [ع] کورجه‌سنه راست کله باصه‌رق یورمك . (خطا) مقامنده مستعملدر : خبط و خللدن عاری . (عَشْوا) اوکنده‌کی شیئی کوره‌میوب کورلمه‌دن یورین ناقه دیمك اولدیغندن (خبط عشوا) تعبیری (خطای فاحش) موقعنده ایراد اولنور .

خَبیث { [ع] نا خوش ، نا پاك ، مردار شیٔ خبیث . افکار خبیثه § انسانیتسز ، صویسز ، فرومایه § شخص خبیث . خبیثهٔ حسنا . بو معناده (خبیث) ك جمعی (خبیثون) و (خبیثین) ، (خبیثه) نك (خبیثات) کلیر « الخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات » آیت کریمه‌سی مثل حکمنده‌در . خبیثانه = خبیثجه‌سنه : آمال خبیثانه .

خِبّیث { [ع] پك خبیث حریف ، کثیر الخبث .

خَبیر { [ع] خبردار . « اغیار ایله می ایچدیکنی کیزلیور اما — کیفیتی رعنا بیلیرز رندخبیرز = لا » جناب حقه‌ده اطلاق اولنور : خدا وند خبیر . « بوکا

راضیمی اولور رب خبیر ؟ — سنبلزاده» خبیرانه = خبردارانه .

خَتّار [ع] غدار، خدعه‌کار : ختار فخور .

خِتام [ع] صوك : ختام کلام § بتمه ، نهایت بولمه : ختام انشاآت . (بولمق) و (ایرمك) ماده‌لریله استعمالنده بو ایکی معنادن هر بری قصد اولنه‌بیلیر : ختام بولدی . ختامه ایردی . ختام‌پذیر = ختام بولیجی ، بولان : ختام پذیر اولدی . (ختام) فی الاصل (ختم) معناسنه مصدر وبرشیئی مهرلیه‌جك (مهر مومی کبی) شی معناسنه اسمدر . (مسکیّ الختام) و (ختامه المسك) ترکیبلری حسن ختام موقعلرنده ایراد اولنور . ترکیب ثانی شیخ غالبك (حسن وعشق) منظومه‌سنی اتمامنه تاریخدرکه ابجد حسابنجه (١١٩٧) رقمنی کوستر .

خِتان [ع] سنت ایتمه : اجرای ختان . ختان جمعیتی .

خَتّان [ع] سنت ایدیجی ، سنتجی : ختان حاذق . (خاتن) دخی دینیلیر .

خِتانَت [ع] سنتجیلك ، سنتجیلك صنعتی .

خَتْم [ع] مهرله‌مك ، مهرلنمك : ختم مکتوب . سندك ختمی . بو معناده (تختیم) زیاده قوللانیلیر . ختم القلب ، ختم قلب = جناب حقك قلوب اهل کفری سد ایله ایمانه متعلق هیچ برشی حس ایتمیه‌جك برحاله قویمسی § اتمام ، اکمال : ختم قرآن . ختم کتاب . ختم حیات . حضرت پیغمبر حقنده توصیف اوله‌رق ایراد ایدیلن (ختمیت پناه) تعبیرینه بدل (خاتمیت پناه) قوللانملیدر .

خَتْمَه [ع] برکره ختم ایتمه ، ختم . جمعی : ختمات : ختمات قرآن . ختمات شریفه .

خَتْن [ع] اجرای ختان : ختن صبی . ختن ماهرانه .

خَتَنَه [ع] زوجه‌نك والده‌سی ، قاین آنا : ختنهٔ شفیقه . ختنهٔ خائنه . جمعی : ختنات : ختنات بی حسنات .

خَتُوز [ع] (ختار) ایله مترادفدر : ختور کفور . بونلره بدل (ختیر) دخی قوللانیلیر .

خُتُون ، خُتُونَت [ع] داماد اولمه ، دامادلق ، دامادە (ختن) دینیلیر § اولنمك ، تأهل .

خَثارَت [ع] صیویق شی قویولانوب قاتیلاشمق : خثارت مایع . خثارت لبن .

خَثْلَه [ع] قارنك کوبك ایله قاصیق آره‌سنده‌کی قسم اسفلی . خثلی = خثله منسوب .

خَجالَت ، خَجَل ، خَجْلَت [ع] اوتانمه ، شاشیرمه : « ایلدی رنك رخك کللره ایراث خجل » « نه‌قدر یوزله‌سه‌لر یوزسزه خجلت کلمز »

خُجَسْتَه [ف] قوتلو ، اوغورلو ، مبارك : دم خجسته . وقت خجسته . نام خجسته . « کحل مازاغ البصرله اول خجسته منظرك — نرکس مکحولی حیران ایتدی چشم عبهری = نظیم »

خُدا [ف] الله ، آله . خداپرست = جناب حقه عبادت ایدیجی ، ایدن . خداپرستانه = خدا پرست اولانه یاقیشه‌جق صورتده : مدافعهٔ خداپرستانه . خداپرستی = خداپرستلك : وظیفهٔ

خداپرستی . خداداد = الله ویرکیسی ، موهبهٔ الهیه اولان : استعداد خداداد . ذکای خداداد . عقل خداداد . حسن طبیعت خداداد برسرمایه‌درکه حسن تحصیل ایله نما بولور . خدافروش = مرائی صوفی : « خودفروش اول خدا فروش اولمه ! » . خدا فروشی = خدا فروشلق . خدارا = الله ایچون . الله عشقنه . خدایی = خدالق ، الوهیت ، خدایه منسوب : دعوی خدایی . سیلیٔ خدایی . خدایی سله . خدایی نابت = اکمه‌دن کندی کندینه بتمش ، تربیه ایتمه‌دن کندی کندینه یتشمش : خدایی نابت ازهار . خدایی نابت ارباب قلم . خدایی فروش = فرعون کبی الوهیت دعواسنده بولنان : نمرود خدایی فروش . خدایی فروشانه = خدایی فروشجه‌سنه : تعظم خدایی فروشانه . خدایی فروشی = خدایی فروشلق . خداشناس = جناب حقی طانیان ، اهل توحید ، موحد . خداشناسی = خدا شناسلق . خدایا = ای خدا ، یا الله : « براخلاص وجدانمز وار خدایا — کچرمی بو اخلاص مقبوله آیا ؟ » § صاحب ، مالك : خدای خانه . خانه خدا . خانه خدایی = خانه‌خدالق ، صاحب خانه‌لك .

خَدّ [ع] یاکاق : خد اسیل . لاله خد = لاله‌رخ = لاله یاکاقلی . جمعی = خدود . وقتیله (کوفه) شهرینه پك کوزل کورندیکی ایچون ـ قیزیا کاغی دیمك اولان (خدعذرا) عنوانی ویرلمش ایدی .

خِداع [ع] حیله . (مخادعه) معناسنده کلیر .

خَدّاع [ع] خدعه‌جی ، خدعه‌کار . (خادع) دن اقوادر . خداعانه = خداعجه‌سنه .

خُدّام [ع] خدمت ایدیجی ، خدمتکار معناسنه اولان (خادم) ك جمعی : خواص خدام . اوفوروکجی خواجه‌لرك کویا جن طائفه‌سندن اوله‌رق جلب ایتدکلری خدمتجیلره‌ده (خدام) دینیلیر .

خُداوَنْد [ف] افندی ، صاحب ، مالك ، حاکم مطلق ، پادشاه ، الله : خداوندخانه . خداوندجهان . خداوندیکانه . « ای عالمی وار ایدن خداوند لا » خداوندانه = خداوندجه‌سنه : « بونه اطوار خداوندانه ! » . خداوندی = خداوندلك ، خداونده منسوب : منصب خداوندی . التفات خداوندی .

خُداوَنْدگار [ف] یرینه کوره (خداوند) ه بدل قوللانیلیر . اعاظم سلاطین عثمانیه‌دن مراد اول حضرتلرینه عنوان اولمشدر . بو مناسبتله بروسه ولایتی اونامی آلمشدر .

خَدائِع [ع] (خدیعه) نك جمعی . (خدائع) صورتنده یازلمالی .

خُدایْگان [ف] حکمدار بی نظیر ، اعظم السلاطین ، ملك الملوك ، شهنشاه . (خدایکانه) دخی دینیلیر . « خدا یکان معظم شهنشه عالم — محیط جود وکرم آسمان عقل وشعور = نفعی »

خَدَر [ع] برعضوك اویوشمه‌سی . خدرالبنان = پارماق اوجلرینك اویوشمه‌سی .

خَدْشَه [ع] راحتسزلك ، وسوسه ، مراق : موجب خدشهٔ درون .

خدشه بخش اذهان . فی الاصل (تخدیش) کبی طیرمالامق دیمك اولان (خدش) دن بناء مره‌در . لسانمزده (ذهن طیرمالامق) تعبیری معروفدر . کاتبلر مثلا « ذهنمی طیرمالایور » دیه‌جك یرده « ذهنمی تخدیش ایدییور » یاخود « ذهنمه خدشه وریبور » دیرلر . طیرمالامه مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر . جمعی : خَدَشات .

خُدْعَه [ع] حیله . خدعه‌کار = حیله‌کار . خدعه کاری = خدعه‌کارلق . « الحرب خدعة » جمله‌ٔ مشهوره‌سنده اوچ درلو اوقونمشدر : خُدعه ، خُدَعَةٌ ، خَدْعَةٌ ، برنجیسنه کوره « حرب حیله‌دن عبارتدر » ، ایکنجیسنه کوره « حرب پك آلدادیجیدر » ، اوچنجیسنه کوره « حرب برکره آلداتمه‌دن عبارتدر » دیمك اولور .

خِدَم [ع] (خدمت) ك جمعی : (خدمات) زیاده قوللانیلیر .

خَدَم خَدَمَه [ع] خدمت ایدیجی ، خدمتکار معناسنه اولان (خادم) ك جمعی : (خدمه) مفرد مقامنده‌ده مستعملدر . مثلا « بو آدم جامع خدمه‌سندندر » دینلدیکی کبی « بو آدم جامع خدمه‌سیدر » دخی دینیلیر .

خِدْمَت [ع] ایش ، وظیفه : خدمت معینه . خدمت کتابت § ایش کورمه ، برینك ایشنی کورمه : « فکر ایت قلماً نه خدمت ایتمش — هر نامه‌یی درس حکمت ایتمش » . « کلز کیشینك رتبه‌سنه شمهٔ نقصان — مالاً ، بدناً ایتمه‌ده احبابنه خدمت = واصف اندرونی » خانك فتحیله‌ده لغت اولدیغندن جمعنده (خِدَمات) دینلدیکی کبی (خدمات) دخی دینیلیر . خدمتکار = خدمتجی ، خدمتکذار = شونك بونك ایشنی کوریورن .

خَدَنْك [ف] اوق . فی الاصل قاین آغاجی معناسنه‌درکه آندن اوق یاپیلیر . « نه‌روادرکه خدنکك آتانك خاکه دوشه — دیلرم که کله بوسینهٔ صد چاکه دوشه = فضولی »

خَدُوش [ع] سینك § پیره : خدشات خدوش بی پروا — چشم عاشقدن اولدی خواب ربا »

خَدِیج [ع] مدت حمل تمام اولمه‌دن طوغان ولد . (خدیجه) بونك مؤنثیدر .

خَدِیش [ف] خانه‌ده‌کی بیوك قادین ، بیوك خانم . ضم ایله‌ده لغتدر .

خَدِیعَه [ع] (خدعه) ایله مترادفدر . آندن اقوی عد اولنملی . (خدیعت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

خَدِین [ع] دوست ، همدم ، غمکسار ، خدین امین . خدین حزین . کسر خا ایله (خِدِین) دخی ده‌نیلیر .

خِدِیو [ف] اعاظم وزرایه ، علی‌الخصوص مصر والیسنه اطلاق اولنور . خدیوی = خدیوه منسوب . خدیولك ، (خدیویت) غلطات ضروریه‌دن معدوددر .

خِذْلان [ع] مددسز ، معاونتسز ، یالکز باشنه قالوب ذلیل اولمه : دوچار خذلان اولدی . وادیٔ خذلانه دوشدی . (مخذوله) ه‌ده باق .

خَذَلَه [ع] (خاذل) ك جمعی . اراذل ناس ، آلچاق اشخاص مفردی ضرورتسز قوللانلماز .

خَذُول [ع] خذلانه مبتلی اولان ، اهل خذلان : ابلیس خذول . خذول مسئول . خذولانه = خذولجه‌سنه : انصراف خذولانه .

خُذَیم [ع] سرخوش مؤنثی (خذیمه) در . خذیمانه = سرخوشانه : رفتار خذیمانه .

خَر [ف] اشك : بی چاره‌یی برده (لایفهم) صفت کاشفه‌سیله توصیف ایدرلر : « براهل کمال الیله هیهات - بر خر اوله داخل خرابات = کمال بك » خر لایفهم . خربان = اشکجی . خر دشتی = یابان اشکی . خر کُرَه = اشك یاوروسی صیپا . خرمنش = خر طبیعتلی : خری = اشکاك . (خر) لفظی دیکر برکلمه ایله مرکب صورتنده اولدیغی حالده اکثریا تغلیظه دلالت ایدر یعنی قرینی اولان کلمه‌نك معناسنده بیوکلك ، ایریلك اولدیغنی کوستر . (خرچنك = ینکیج خرگله = اشك ، حیوان سوروسی » کلمه‌لری بو قبیلدندر .

خَرائِد [ع] (خریده) نك جمعی : جدیدانده (ابکار افکار) و (لآلئ افکار) مقامنده (خرائد افکار) دینلمه‌ملی . (خرائد) صورتنده یازلمالی .

خَرائِط [ع] (خریطه) نك جمعی : خرائط منتظمه . خرائط سقیمه . (خرایط) صورتنده یازلمالی .

خَراب [ع] ویران ، معمور دکل : دار خراب . شهر خراب . جمعی فتحات ایله (خَرَبَه) کلیر . مؤنثنده (خرابه) دینلمز . خرابی ، خرابیت = خرابلق ، خرابیٔ خانه . قریه‌نك خرابیتی . (خراب) لفظی ییقلمق ، ویران اولمق معناسنه مصدرده اولور . « شو وقف خرابندن صاتیلیور » کبی یرلرده بو معنایه‌در . ابجد حسابنجه (٨٠٣) عددینی کوسترمکده اولان بوکلمه تیمور طرفندن سیواسك تخریب ایدلدیکنه تاریخ دوشمش . کچکین سرخوشه (خراب) اطلاقی مجازیدر . اکثریا (مست خراب) دینیلیر : « میمیدر ساقیمیدر مست خرابی ایکله‌دن ؟ - یحیی » (مست و خراب) صورتنده استعمالی یاکلشدر .

خَرابات [ع] میخانه ، جسیم میخانه ، میخانه‌لر مجموعی : « خراباتك میان میکشانده نامی قالمشدرلا » . راغبك « خراباتی کورنلر هر بری برحالتن سویلر » مصراع مشهوری ضعف تألیفی مشتملدر . خرابات مفهومنده غازینو ، قافه شانتان کبی یرلرده داخلدر . خراباتی = خرابات مداومی : « اولدك آواره بر خراباتی — یازیق ای خانمان خراب سکا ! » . بونك جمعی اولان (خراباتیان) تخفیف ایله‌در . « توپنداری که رندی در خرابات ؟ — خراباتی شدن هیهات هیهات ! - شیخ بهاالدین آملی » (خرابات) لفظی (خرابه) نك جمعی اولمق اوزره قوللانلمامالی . مثلا (تدمر خرابه‌لری) مقامنده (تدمر خراباتی) دیمك مناسبتسز اولور .

خَرابَه [ع] ویرانه : « ای خرابه ! مطاف آهمسین — مرکز حیرت نکاهمسین » . خرابه‌زار = ویرانه‌لك ، خرابه‌سی چوق یر . خرابه‌نشین = خرابه‌ده

اوطوران ، ساكن اولان : فقير خرابه نشين .

خَراج [ع] رعايانك طرف سلطانی يه ادا طريقيله تقديم ايتدكاری مبالغ . خراجگذار = خراج ويريجی ، ويرن ، خراجه كسلمش .

خُراج [ع] چيبان .

خَراخِر [ع] (خرخره) نك جمعی .

خَراش [ف] حيوان ايله دونديريلن دكرمن .

خَراسْتَر [ف] موذيانه ، حشراته اطلاق اولونور .

خِراش [ف] طيرمالامق ، قاشيمق معناسنه اولان (خراشيدن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبی صورتنده قوللانيلير : خاطر خراش = خاطری طيرمالان . دلخراش . سينه خراش .

خَراطين [ع] صوغلجان . فارسی (خراتين) دن معربدر .

خُرافه [ع] عربك (عذره) قبيله سنه منسوب بر شخصدر كه كويا بر آره لق كنديسنی جن طائفه سی قاپوب كوتورمش اولديغندن عودتنده نقل غرائب ايتمكه باشلامش ايسه ده مبالغه ده التزام اعتدال ايتمديكندن كنديسنه كيمسه اينانمامشدر . (خرافات) بونك جمعيدر كه صاچمه صاپان روايات واقواله اطلاق اولونور . (خرافه) بو معناده قوللانيلماز .

خِرام [ف] صالنمه ، صالنه رق يورومه ، ادا ايله يوريمه ، حسن مشی . «حسن خرام ايتسه كليرجوشه ملكار شوقدن»

خِرامان [ف] خرام ايديجی ، ايدن : طاوس خرامان . (صالنه رق ، صالنه صالنه) مقامنده ده ايراد اولنه بيليرر : «والتفات ايتمز كذرايلر خرامان شيرز – باقی»

خِرامَنْدَه [ف] نظمده (خرامان) بدل قوللانيله بيلير .

خَرْبُزَه [ف] قاوونه وقارپوزه اطلاق اولونور . تخفيف ايله (خربز) دخی دينيلير . (قارپوز) بوندن محرفدر . بالخاصه قارپوزه (خربزهٔ هندی) ديرلر (خربزهٔ روباه) ابوجهل قارپوزيدر . خربزه زار = قاوون قارپوز بوستانی . خربزه فروش = قاوونجی وقارپوزجی .

خَرْبَط [ف] ايری قاز . اكثريا احمق معناسنده قوللانيلير . (خربطه) دخی دينلير .

خَرْبَق [ع] چوپلمه . خربق ابيض = آق چوپلمه .

خَرْبَله [ف] صو دولابی ، بوستان دولابی : خركلهٔ خربله كردان .

خَرْتُوت [ف] ايری لذتسز قاره دوت : فرتوت خرتوت خور .

خَرْتُوج [فرانسزجه دن] طوب فشنكی .

خَرْج [ع] مصرف : خرج يكروزه . وكيل خرج § صرف : شوقدر پاره خرج ايتمش § بر مخلوط تشكيل ايده جك اجزا : طعام خرجی . ديوار خرجی § البسه اوزرينه ايشلنيلن قايطان وسائره . (خرج عالم) تعبيری . هر كسك ايشنه كلير . مقامنده قوللانيلير . خرج راه = يول مصرفی . رسماً ويريلن يول خرجلغی .

خُرْج [ع] هكبه نك بيوكی اولان قاب . خورج .

خُرْجين [ف] (خرج) معادليدر .

خَرْچَنك [ف] ينكچ « بولسه كرتربيت معدلتك آتش و آب – بر اولور طبع سمندرله مزاج خرچنك = نفعی »

خَرْخَشَه [ع] غوغا ، كورلتی ، پاتيردی . (قارغاشه) بونك محرفيدر .

خُرْد [ف] كوچوك ، اوفاق . خردوسرد = اوفاق تفك . خردی = خردلق . اشيا واشخاص حقنده مستعملدر : خرد ساله = كوچك ياشلی . دانهٔ خرد .

خِرَد [ف] عقل . خردمند = عقللی . خردمندانه = عاقلانه . خردمندی = عاقللك . بی خرد = عقلسز . بی خردانه = عقلسزجه سنه . خردفرسا = عقل پيپرديجی ، عقلی زياده يوران : مشاغل خرد فرسا .

خَرْدَل [ع] معروف دانه ، خاردال . مجازاً معجون حالنه كتيرلمسنه دخی اطلاق اولنور . خردله = خردل دانه سی .

خُرْدَه [ف] بر شيئك اوفاقلشی ، پارچه پارچه ايديلمش اوفاغی : خردهٔ زر . خردهٔ مينا § نكته ، دقيقه . خرده دان = صاحب دقت ، نكته شناس ، اينجه شيلری بيلن ، خرده دانی = خرده دانلق . خرده گير = سوزده عيب طوتيجی ، سوزك عيبنی آرايوب بولان : ميرخرده كير . خرده كيرانه = خرده كيرجه سنه : اعتراض خرده كيرانه . خرده كيری = خرده كيرلك : نقيصهٔ خرده كيری . خرده بين = اينجه شيلری ، كوريجی . كورن : حكيم خرده بين . خرده بينانه = خرده بينجه سنه : ملاحظات خرده بينانه . خرده بينی = خرده بينلك . كوچك شيلری بيوك كوسترن آلت معروفه يه ده (خرده بين ميقروسقوب) اطلاق اولنور . خرده فروش = اوفاق تفك شيلر صاتان ، چرچی .

خِرْس [ف] آيی : خرس وقبطی . خرسك = آيی ياوروسی .

خَرَس [ع] ديلسز اولمه ، ديلسزلك . مبتلای خرس .

خُرْسَنْد [ف] قناعت ايديجی ، قناعتكار ، قانع : « بيل حديكی اول شان حقيقی ايله خرسند » . خرسندانه = قانعانه . خرسندی = قانعلك ، قناعت .

خَرْط [ع] ال ايله آغاجك داللرندن ياپراق صييرمق . اصعب من خرط القتاد = خرط قتاددن دها كوچ . (پك كوچ) ديه جك يرده ايراد اولنور . (قتاد) برنوع آغاجدر كه متين وديكنلی اولور .

خُرْطُم ، **خُرْطُوم** [ع] فيل بورنی § انسان وسائر حيوان بورنی : اطالهٔ خرطوم § طولومبه يه طاقيلان معروف آلت .

خَرَق [ع] ياروب ييرتمق ، ياريلوب ييرتلمق : خرق اثواب . خرق عادت . البسه نك خرقی § ياريق ، ييرتيق : دكرمن خرقی ، آرق . اتسع الخرق علی الراقع = دلیك بيوك ، يامه كوچك .

خِرْقَه [ع] معروف لباس . درويشانه سی ده اولور . فی الاصل بز پارچه سی معناسنه در . خرقه پوش = خرقه كيين ، درويش : « خرقه پوش خانقاه بی نيازيدر كوكل — راغب » . خرقه پوشانه = خرقه پوش اولانه ياقيشه جق صورتده . خرقه پوشی = خرقه پوشلق .

خَرْگاه [ف] بيوك چادر ، اوتاق § كنكيش محل : (خرگه) دخی دينيلير . خرگاه ماه = آی آغيلی .

هاله . بوكلمه‌یی بعض ارباب نزاهت كسر ایله اوقورلر .

خَرْگَلَه [ف] بینلمكه ، قوشلمغه آلشمامش جنس فرس . § صویسز ، خویسز بینك حیوانی . فی الاصل بیوك سوری دیمكدر .

خَرْگُوشْ [ف]طاوشان : « خداقادردر ایلر كریه‌دن خركوشلر پیدا — لا » . فی الاصل بیوك قولاقلی دیمكدر . خرگوشك = طاوشان یاوروسی خواب خرگوش = طاوشان اویقوسی ، درحال اویاناجق درجه‌ده خفیف اویقو .

خُرَّمْ [ف] سوینجلی ، مسرور : دل خرم § طراوتلی ، مسرت ویریجی ، دلكشا : زمان خرم . مكان خرم . خرمی = خرملك . خرمگاه ، خرمكه = مسرتلی محل ، جای دلكشا .

خُرْمَا [فه] معروف میوه .

خِرْمَنْ [ف] خارمان . خرمن ماه = آی آغیلی ، هاله . خرمن سوخته = سرمایه‌سی تلف اولمش : زراع خرمن سوخته . « سنسك اول كنز كرم كیم عالم هژده‌هزار — دانه‌چین خرمنكدر یا حسین ابن علی = طاهرالمولوی »

خَرمُهْرَه [ف] قاطیر بونجغی : « لیك خرمهره قدر قیمتنی بیلمزلر — نفعی »

خَرْنُوبْ [ف] كچی بوینوزی دینیلن میوه .

خَرْوَازْ [ف] اشك یوكی .

خَرُّوبْ [ع] (خرنوب) ایله مترادفدر .

خُرُوجْ [ع] چیقمق ، طیشاری چیقمق : قاپودن خروج . اطاعتدن خروج .

خُرُوسْ [ف] طاووغك زوجی : خروس خوش آواز . « ایلری خروسلر طاووقلق ؟ » . خروس صحرائی = سوكلون .

خُرُوشْ [ف] شماته ، كوروالتی ، چاغلتی : خروش جماعت . خروش دریا .

خُرُوشَانْ [ف] خروش ایدیجی ، ایدن : باده نوشان خروشان . سیل خروشان .

خِرِیدَارْ [ف] مشتری : خریدار متاع . خریدار خواهشكر = ایستكلی مشتری . « نقد جان بر كف جهان اولمش خریدارك سنك — علی روحی » . خریداری = خریدارلق . خریدار گیر = مشتری جلب ایدیجی ، ایدن ، رواجلی : متاع خریدار گیر .

خِرِیدَه [ف] صاتین آلنمش ، آلنان : گوهر خریده .

خَرِیدَه [ع] دلنمه‌مش اینجو ، درنا سفته § اركك الی طوقنمامش قیز اوغلان قیز .

خَرِیطَه [ع] معروف خریطهٔ عالم ، آسیا خریطه‌سی . فی الاصل قولپلو كیسه وطاغارجق كبی شیلره اطلاق اولنور . « خریطه‌ده بو یوق ایدی » بوللو تعبیراتده بو معنی دخی یاقیشیق آلیر .

خَرِیفْ [ع] فصول اربعه‌نك یازدن صكره كلنی ، كوز : فصل خریف ، موسم خریف .

خَرِیمْ [ع] لا ابالی مشرب ، قیدسز آدم : خر سوار خریم .

خَزّ [ع] تفتیكدن و یا تفتیك ایله قاریشیق ایپكدن معمول برنوع قماش : خز دمیاطی .

خَزَائِنْ [ع] (خزینه) نك جمعی : كتبخانه‌لر خزائن علومدر . (خزاین) صورتنده یازلمامالی .

خَزَافْ [ع] چاناق ، چوملك كبی شیلری یاپوب صاتان .

خَزَانْ [ع] یاپراق دوكومی موسمی كوز : خزان یاپراغی . اكثریا (بهار) ه مقابل اوله‌رق ایراد اولنور : « او یكانه عالم عشرتك طویبلوری ذوق بهارینه ؟ — نظرمده كلشن كویكك بوقدر صفالی خزانی وار » . « سرتاقدم مجسم فیض بهار او شوخ — لكن جفاسی كوكلمه خزن خزان ویریر — طاهرالمولوی » خزانی = خزانه منسوب : رنك خزانی . « بن اوله‌ده‌یم هزاره ثانی — دینسون بكا بلبل خزانی » . خزاندیده = خزان كورمش ، صارارمش : صولمش برك خزاندیده .

خُزَّانْ [ع] نظمده (خازن) ه بدل قوللانیله‌بیلیر .

خُزَّانْ [ع] (خازن) ك جمعی . (خزنه) زیاده قوللانیلیر .

خِزَانَتْ [ع] خزینه دارلق : خدمت خزانت .

خِزَانَه [ع] خزینه : « لبریز كوهر اولمسه كوكلم خزانه‌سی — دوكمزدی بویله چشم ترم اینجو دانه‌سی » خالك فتحیله غلطدر . (خزانت) صورتنده قوللانلماز .

خَزْعْ [ع] كسمه ، یارمه .

خَزَفْ [ع] چاناق ، چوملك كبی چاموردن ایشلنوب آتشده پیشیریلن شیلره اطلاق اولنور . خزفپاره = خزف پارچه‌سی ، قیریغی .

خِزْی ، خِزْیَه [ع] رسوایلغه دوچار اوله‌رق ذلیل اولمه ، رسوایلقدن ایلری كلن ذلت : خزی عظیم . خزیهٔ عظیمه .

خَزِینَه [ع] نقد ومال وضع وحفظ اولنان محل . مجازاً هر شیئك زیاده بیریكدیكی یره‌ده دینیلیر : صو خزینه‌سی § كلیتلی نقد ومال . خزینه‌دار = خزینه محافظه‌سنه مأموراولان . خزینه‌داری = خزینه‌دارلق ، خزینه‌داره منسوب .

خَسْ [ف] فائده‌سز اوت § چوب . خس وخار = چورچوب . خسپوش = مرائی ، مزور ، حیله‌كار . خسپوشی = خسیوشلق § صویسز ، آلچاق ، ناكس ، بایاغی آدم .

خَسَائِسْ [ع] (خسیسه) نك جمعی . (خسایس) صورتنده یازلمامالی .

خَسَارْ ، خَسَارَتْ [ع] ضرر ، زیان . اكثریا مادیاتده قوللانیلیر : خسار عظیم . خسارت جسیمه . جمعی : خسارات .

خَسَاسَتْ [ع] ناكسلك ، فرومایه‌لك ، آلچاقلق ، بایاغیلق : برشخصك خساستی . برفكرك خساستی . برمشغله‌نك خساستی . (خست) ه ده باق .

خِسَّتْ [ع] بخیللك ، جمریلك : خست طبع . خست جبلیه . بوكلمه بومعنایه مخصوصدر . (خساست)

بوکا، بو (خساست) ه بدل قوللانیله‌ماز.

خسته [ع] کیفسز ، مزاجی یرنده اولمیان . ترکجه‌سی (صایرو) درکه مهجوردر : « اولور میل دل افزون آستانک طاشنه هردم — اگرچه رسمدر یاصدیقدن اکراه ایلمك صایرو — فضولی » . (خسته) فی‌الاصل (خستن) مصدرندن اسم مفعول اولمق اوزره مجروح دیمکدر. (دلخسته ، خسته دل ، خسته خاطر) کبی ترکیبلرده بو معنی قصد اولنه بیلیر . جمعی : خستگان . خستگی = خسته‌لك . خسته‌بند = قیریق ، چیقیق اعضا باغی ، جبیره .

خسر ، خسران [ع] (خسار) ایله مترادفدر . اکثریا ضلالت معناسنده قوللانیلیر : خسران مبین .

خسرو [ف] پادشاه . خسروانه = پادشاهانه . خسروی = خسرولك ، خسروه منسوب . خسروانی = نفیس ، فاخر ، عظیم : لباس خسروانی . خم خسروانی . خسروانجم ، خسرو خاور . خسرو سیارگان = کونش .

خسنده [ف] سینك ، آری کبی ایصیریجی اوفاق حیوانانه اطلاق اولنور .

خسوف { آی طوتلسی .

خسیر [ع] (خاسر) ایله مترادفدر : اسیر خاسر .

خسیس [ع] بخیل ، جمری : توانکر خسیس . خسیس نفسنك خدمتکاری ، ورثه‌سنك خزینه داریدر — محی‌الدین عربی § بایاغی التفاته شایان دکل : شغل خسیس . مشاغل خسیسه . بو معناده اشخاصه‌ده وصف اوله‌بیلیر . مثلا (شخص خسیس) صویسز ، آلچاقه شخص دیمك اولور . بو کلمه برنجی معناده (خست) دن ، ایکنجیسنده (خساست) دن مشتق عد اولنور .

خسیسه [ع] خصلت ردیئه ، کوتو خوی ، فنا کیفیت : خسیسهٔ تنك چشمی . خسیسهٔ خودستایی . خسیسهٔ شهرتپرستی .

خشب [ع] قالین قوری آغاج که آندن کرسته یاپیلیر . کغمد من ذهب علی سیف من خشب — تفتازانی = آغاج قلیج اوزرنده آلتون قین کبی . مشارالیه بو تشبیهی لفظی پارلاق ، معناسی بایاغی اولان سوز حقنده صرف ایتمشدر ، کندی سوزی ایکی جهتله‌ده پارلاقدر .

خشبه [ع] آغاج پارچه ، جمعی : خشبات : خشبات سابحه .

خشت [ف] کرپیج ، طوغله : خشت خام ، خشت پخته . خشتك = کرپیججك ، طوغله‌جق . خشت تابه = کرپیج اوجاغی . خشت زن = کرپیج ایشلین ، طوغله‌جی . (سرخشت) تعبیری سوز آکلاماز کیمسه‌یه توبیخ مقامنده ایراد اولنور . (باشی طاشه!) مآلنده‌در : « مدعی کر نکند فهم سخن گو سر و خشت — حافظ » . کوچك مزراق شکلنده بر نوع سلاحه‌ده (خشت) دینیلیر : « شب اولنجه اوشیر شرزهٔ مست — دور اطرافی ایدردی خشت بدست » . خشت خشت طیقیرتی ، خیشیرتی : خشت خشت موش ، خشت خشت لباس ، «خش خشت» و «خش خش» صورتلرنده تخفیف اولنور: خش خش دامن .

خشخاش [ع] معروف نبات . «خرد خشخاش» تعبیری مهجوردر.

خشعه [ع] وقت تولدینك حلوانده وفات ایدن والده‌سنك قارنی یاریله‌رق چیقاریلان چوجق .

خشك [ف] قوری ، یبوستلی : خشك و تر . کیاه خشك § قابا ، صوغوق : مزاج خشك . خشك‌پی = اوغورسز ، دوز طابان . خشك‌جان = علمی ، عرفانی ، اذعانی اولمیان . خشك سر = دماغی یبوستلی ، قاچیق ، دیوانه . زهد خشك = قابا صوفیلك . زاهد خشك = قابا صوفی خشکی = خشکلك .

خشم [ف] غضب . خشم آلود ، خشمناك ، خشمکین ، خشمین = غضبناك .

خشن [ف] ساز نوعندن برنبات که بعض فقرا آندن لباس یاپارلر . خشن‌پوش = مرائی ، منافق . خشن پوشی = خشن‌پوشلق . محلنده کوستردیکی اوزره بونلره بدل (خسپوش ، خسپوشی) دخی قوللانیله بیلیر .

خشن [ع] خشونتلی ، خشونتله متصف اولان : شخص خشن . شیٔ خشن . (خشین) دخی دینیلیر: بساط خشین . مفروشات خشینه .

خشنود [ف] راضی ، قانع ، ممنون : «برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری — نفعی». خشنودی = خشنودلق. (خشنودیت) غلطدر .

خشوع [ع] تواضع کوسترمه ، آشاغیدن آلمه، سکون و تذلل .

خشونت [ع] سردلك ، قابالق ، درشتلك : خشونت بساط . خشونت طبع .

خشیت [ع] تعظیم ایله قاریشیق قورقو ، خوف تعظیم آمیز : استیلای خشیت . خشیت کلیم‌الله «قلبنده طورردی خشیة‌الله» § اوصورتده قورقمه : مخلوقك خالقدن خشیتی . قولك افندیسندن خشیتی . خشیةً = خشیت صورتیله ، جهتیله : خشیةً قیام . خشیةً غشی اولدی.

خصاء [ع] انسانی خادم ایتمك ، حیوانی ایکدیش ایتمك : خصاء حیوانات .

خصائص [ع] (خصیصه) نك جمعی: خصائص انسانیه . خصائص جلیله . (خصایص) صورتنده یازلمامل. (خواصّ) ه ده باق .

خصائل [ع] (خصلت) ك جمعی : خصائل ممدوحه . خصائل عالیه . (خصایل) صورتنده یازلمامل .

خصاص ، خصاصت [ع] فقر ، احتیاج ، زوکردلك : سائقهٔ خصاصت ایله ارتکاب سرقت . (خصاصه) صورتنده‌دخی قوللانیلیر. خصاصهٔ شدیده. حسب الخصاصه = زوکردلك حسبیله .

خصال [ع] (خصلت) ك جمعی : خصال حمیده . ممدوح‌الخصال. ممدوحة‌الخصال .

خصام [ع] (مخاصمه) یه بدل قوللانیله بیلیر . خصام بردوام.

خصب [ع] اوجوزلق ، بوللق : خصب و رفاهیت .

خصلت [ع] انسانك یاراداییشنده اولان صفت ، خوی . حسنیات و قبحیاتده قوللانیلیر : خصلت

حسنه . خصلت قبیحه . حسنیاتده استعمالی اکثردر : خصلت سخا . ملك خصلت .

خَصْمْ [ع] دشمن : « خصمك ستمن آكلامامق خصمه ستمدر = لا » خصم جان = جانه قصد ایدن خصم § بریسنه غلبه ایتمكه چالیشان ، مخالف ، مخاصم : « خصمکز بر قوهٔ فکریه‌در فکر ایسترم ! » هرکز دو خصم بحق راضی پیش قاضی نروند — سعدی = هیچ بر وقت حقنده راضی ایکی دعواجی حاکم حضورینه چیقماز . خصمانه = خصمجه‌سنه : نظر خصمانه . تنقید خصمانه : « بزه خصمانه نکاه ایله خصمك دکلز » . خصمی = خصملق ، خصومت : موجب خصمی . خصمیٔ زبونکشانه .

خُصَماء [ع] (خصیم) ك جمعی .

خُصُوصْ [ع] ایش ، کیفیت ، جهت : « عجب حیرتده‌یم بن سد اسکندر خصوصنده — راغب » § مخصوص اوله ، مخصوصلق . خصوصا ، بالخصوص ، علی‌الخصوص = آیریجه ، باشقه‌جه اوله‌رق ، هله : « اول صفدر دشمن کش نظمم که خصوصا — نفعی » . خصوصی = بریسنه ، بر صنفه ، بر شیئه ، بر زمانه ، بر صورته مخصوص : مکتوب خصوصی . مکتب خصوصی . مکاتیب خصوصیه . مکاتب خصوصیه . خصوصیت = خصوصیلك ، خصوصی اوله ، اختصاص ، انتساب : خصوصیت حال نسوان . خصوصیت قدیمه . جمعی اولان (خصوصات) امور ، کیفیات ، جهات مقامنده قوللانیلیر .

خُصُومْ [ع] (خصم) جمعی .

خُصُومَتْ [ع] خصم اوله . خصملق : خصومت شدیده . ازالهٔ خصومت .

خَصِیّ [ع] خادم ایدلمش ا کك § بوردیرلمش حیوان ، ا کیج ، ایعلیق .

خَصِیبْ [ع] اوجوزلق ، بوللق‌یر : بلد خصیب . شهر خصیب . بلدهٔ خصیبه .

خَصِیصَه [ع] برشیئه مخصوص اولوب باشقه‌سنده بولنمیان کیفیت ، حالت مخصوصه . (خاصه) اکثریت اوزره اشیا حقنده قوللانلدیغی حالده (خصیصه) اکثریا اشخاص حقنده قوللانیلیر : شو قلمده خاصه ایله خصیصه بیننده‌کی فرقی بیلمه‌مك بوافندی ایچون برخصیصه عد اولنه‌بیلیر .

خَصِیمْ [ع] مخاصم ، ایکی خصمدن هربری : خصیم مبین . خصیم لئیم . خصیمانه = خصمانه .

خُصْیَه [ع] خایه ، محفظهٔ منویه (خصیتین) خایه‌لر . (خُصْوَه) و (خِصْیان) دخی ده‌نیلیر .

خِضابْ [ع] بویا : خضاب آسمانی . خضاب لعلین ، خضاب خوشنما . خضاب لحیه .

خُضارَه [ع] سبزه ، سبزوات .

خِضْر ، خِضِر [ع] بو نام ایله معروف پیغمبرذی‌شان . رومی نیسانك ٢٣ نجی کوننه (روزخضر) اطلاقی

بین‌الناس مشهور اولدیغنه کوره (جناب خضر) ك کندیسی کبی حیات جاودانه مظهر اولان (حضرت‌الیاس) ایله اوکونده برلشوب کوروشملرینه دکل ، اوموسمده اخضرار ارضك کماله کلمسنه مستند اولمق معقولدر . عوام بیننده زبانزد اولان (خضرالیز) (خضرالیاس) دن غلطدر .

خَضْراء [ع] (اخضر) ك مؤنثی : عمامهٔ خضراء . حدیقهٔ خضراء « هوا عرائس کلزاره اولدی چهره کشا — بهار کاشنه کیدیردی خلهٔ خضرا = فضولی » . فارسی اسملره (اخضر) صفت اولدیغی کبی (خضرا) ده اولور : دشت خضرا . درخت خضرا § سبزه ، اکل اولنان یشیللك . جمعی : خضراوات = سبزوات . خضراء دمن = سوپورنتیلکده بیتن فیلیز ، سوپورنتیلك فیلیزی . « خضراء دمندن صاقنکز » مآلنده اولان « ایا کم و خضراء الدمن » حدیث شریفنده‌کی (خضراءدمن) فرومایه اولان کوزل قیز وقادیندن کنایه‌در . « طراوت بین صورت اوله خضراء دمندن کچ — علی روحی » (دمن) سوپورنتیلك دیمك اولان (دمنه) نك جمعیدر . قبهٔ خضراء = حجرهٔ مقدسهٔ نبویه فوقنده‌کی قبه ایله تربهٔ مکرمهٔ مولانا اوزه‌رنده‌کی قبه « بارکاه آسمانی قبهٔ خضرامیدر — یا فضای لامکانده چتر او ادنامیدر = عونی بك »

خُضْرَتْ [ع] یشیل رنکلی اوله ، یشیللك ، یشیل رنکلیلك .

خُضُوعْ [ع] (خشوع) ایله مترادف صاییلیرسه‌ده بینلرنده فرق بولنور .

خَضِیبْ [ع] بویانمش ، بویالی ، ملون § قنالانمش ، قنالی . مذکری مؤنثی مساویدر : ریش خضیب . لحیهٔ خضیب = قنا قونمش صقال . بنان خضیب = قنالی پارمق اوجلری ، کف خضیب = قنالی ال . برده (کف خضیب) بر کوکبه دینیلیرکه هرکیم انی بیلوب بریسنه کوسترسه من بعد بینلرنده ائتلاف محال اولورمش ! بوکلمه‌یی (خضیبه) صورتنده مؤنث یاپمق الزده‌در : اصابع خضیبه .

خَطّ [ع] چیزکی : خط مستقیم . خط منحنی . خط وصل . خط فاصل . مجازاً صیره ، صف ، طریق معنالرنده‌ده قوللانیلیر : آتش خطی . خط رجعت § یازی : حسن خط ، خط جلی . خط تعلیق . خط دست = ال یازیسی § تازه یتشمش صاقال : خال وخط . « ویریر رونق عذار یاره خط مشکبار البت — طراوت‌بخش اولور کلزاره ابر نوبهار البت — فطنت » خط نو ، خط نوخیز = هنوز کورنمکه باشلامش اولان صاقال . نوخط = صاقالی هنوز کورونمکه باشلامش اولان : « آفرین ای شوخ نوخط! سنده‌می اولدك ادیب؟» . خط آور = صاقالی بلیرمش اولان : میر خط آور . « خط آور اولدی حسنی بنه بیك جوان ده کر — کچمش زمان اولورکه خیالی جهان ده‌کر = لا » بوکا بدل (خط آورده ، خط بر آورده)

دخی قوللانیلیر : « خط بر آورده‌یه میل ایتمدم اصلا واصف ! »

خَطاء { [ع] یاکلش ، یاکلشلق : بو سوز خطادر . بونده خطا وار . خطایی تصحیح ایتملی § یاکله . خطا بخش = خطا باغشلایجی ، باغشلایان . خط بخشانه = خطا بخش اولانه یاقیشه‌جق صورتده . خطا بخشی = خطا بخشلق . خطاپوش = خطا سترایدیجی ، ایدن : کریم خطاپوش . خطا پوشانه = خطا پوش اولانه یاقیشه‌جق صورتده : مروت خطا پوشانه . خطا پوشی = خطاپوشلق : خطا کار = خطا ایدیجی ، ایدن : محاسب خطا کار . خطا کارانه = خطا کارجه‌سنه . خطا کاری = خطا کارلق . (خَطَأْ) دخی یا کلیه معناسنه‌در . یالکنز (خطأً) شکلنده قوللانیلیرکه یا کیله‌رق ، یا کله صورتیله دیمکدر : خطأً جرح . بوکا بدل (خطاءً) دینلدیکی یوقدر . مترجم قاموسك بیانه کوره خطا اوچ درلو اولور : برنجیسی اراده‌سی قبیح اولان بر شیئی اراده ایله قوه‌دن فعله کتیرمکدر . ایکنجیسی فعلی مستحسن اولان بر شیئی اراده ایتمکله برابر بلا قصد خلافنی ایشله‌مکدر . اوچنجیسی فعلی مستحسن اولمیان بر شیئی اراده ایتدیکی حالده تصلسه خلافنی یاپمقدر (سهوه) ده باق .

خِطاب { [ع] توجیه کلام ، شخصه ، شیئه توجهله سوز سویله : نامه خطاب . جباله خطاب . « ایتمه‌مکله بو رأیی استصواب — ایلدی هیئته شو بولده خطاب » . خطاباً = خطاب صورتیله : فلانه خطاباً شویله دیدی § خطاب صورتنده سویلنیلن سوز : خطاب « لن ترانی » . « الست بربکم » خطابی . خطابیات = خطابدن عبارت اولان خطاب اوله‌رق سویلنیلن سوزلر . فصل الخطاب = خطاب فاصل ، حکم قطعی ، خطاب معقول ، دیه‌جك بولنمیه‌جق خطاب ، خطاب معتدل : « هر خیالك صیقل آیینه حسن ادا — هر کلامك کوهر گنجینه فصل الخطاب — نفعی » جمعی : خطابات . خطابات حکیمانه .

خَطّاب { [ع] دونورلك خصوصنده ماهرانه کار کذار اولان آدم .

خِطابَت { [ع] خطیبلك ایتمه ، خطیبلك ؛ جهت خطابت . حسب الخطابه . نطوقلق ، ناطقه پردازلق : خطابت عسکریه .

خَطّاط { [ع] مشق و سائره یازمقله اشتغال ایدن آدم (کل خطاط جاهل) کلامی ضرب مثل حکمنده‌در .

خُطّاف { [ع] قیرلانغیج : خطاف و هما .

خَطایا { [ع] (خطیئه) نك جمعی : عفو خطایا . خطایای سابقه .

خُطَب { [ع] (خطبه) نك جمعی .

خُطَباء { [ع] (خطیب) ك جمعی .

خُطبَه { [ع] خطیبك منبرده اوقودیغی کلمات § بر جماعته قارشی ایراد اولنان مقاله ، نطق : خطبهٔ بلیغه . حضرت عمرك خطبهٔ تشویقیه‌سی .

خِطبَه { [ع] تزوج ایچون طلب اولنان قیز ، قادین : خطبهٔ حسنا .

خَطَر { [ع] هلاکه تقرب ، تهلکه : راه پر خطر . خطرناك = خطرلی : طریق خطرناك . (خطر) ك جمعی اعتبار اولنان (خَطَرات) فی الاصل (مسّجن) معناسنه اولان (خطره) نك جمعیدر .

خَطف { [ع] شیمشکك پارلدامسی کوزی آلمنی ، قاماشدرمق : خطف ابصار . خطف بصر .

خَطَل { [ع] چوق و فاسد سوز : خطل شاعر . خطل حکایه نویس . مبتلای خطل . « اصالة الرأی صانتنی عن الخطل — طغرائی » = اصالت رأی بنی خطلدن صیانت ایدر .

خَطمی { [ع] معروف چیچك .

خُطُوب { [ع] ایش ، مصلحت معناسنه اولان (خطب) ك جمعی : خطوب عظیمه . مفردی قوللانلماز . آکا بدل (امر) قوللانیلیر .

خُطُور { [ع] خاطره کلمك . (خاطر) لفظیله مستعملدر : خاطرمه خطور ایتدی . نظمده (قلب) و (درون) لفظلریله‌ده قوللانیله بیلیر .

خُطُوط { [ع] (خطّ) ك جمعی .

خَطوَه { [ع] آدیم : خطوهٔ اولی . خطوهٔ واحده . فسیح الخطوه = آدیمی کنکیش ، کنکیش آدیم آتان . خطوه انداز = آدیم آتیجی ، آتان : خطوه انداز جرأت اولدی . خطوه اندازی = خطوه اندازلق : مانع خطوه اندازی . خطوه شمار = خطوه صاییجی ، صایان ؛ احتیاط ایله ، محترزانه یورین . خانك ضمیله‌ده لغتدر : جمعی خَطَوات و خُطُوات : خطوات الشیطان ، خطوات شیطان = شیطانك مسلکی ، طریق ضلالت . ولا تتبعوا خطرات الشیطان .

خِطَّه { [ع] مملکت ، دیار ، اولکه : خطهٔ مصریه . یمن خطه‌سی . خطهٔ جسیمه .

خَطیئَه { [ع] کناه . (خطیئت) صورتنده‌ده قوللانیلیر . جمعی : خطیئات .

خَطیب { [ع] خطبه اوقویان : خطیب خوش آواز . « کتاب وسنته اوی ای خطیب خوش نغمه ! — هوای نفسکه اویمایزم امام کبی = ثابت » § بر مستمعین جماعتی اوکنده نطق ایراد ایدن آدم ، نطوق ، ناطقه پرداز . (orateur) خطیبانه = خطیبجه‌سنه ، ناطقه پردازانه .

خَطیر { [ع] شرف و شان صاحبی مرد خطیر . کامل خطیر . تألیف خطیر . § مخاطره‌لی ، خطرناك : طریق خطیر . تشبث خطیر .

خُفّ { [ع] آبدست آلنیرکن اوزرینه مسح ممکن اولان آیاق قابی . چیزمه ، مست ، چدیك کبی . ترکجه‌سی (ادیك) لفظیدر .

خَفاء { [ع] کیزلی اولمه ، کیزلیلك : ظهور وخفا . بوشعرك معناسنده خفا وار .

خفّاش [ع] یاراصه : خانك فتحیله غلطدر «ارباب کمالی چکه‌مز ناقص اولانلر — رنجیده اولور دیدهٔ خفاش ضیادن = ضیا پاشا»

خفّاف [ع] چیزمه، مست، پابوج کبی شیلر صاتان اصناف، قواف .

خفایا [ع] (خفیّه)نك جمعی: کیزلی اولان جهتلر : خفایای امور . خفایای وجدان . آثارادبیه‌یه زادهٔ طبیعت دینلر خفایای قلبه نه‌بیوك وقوف کوسترمشلر ! — کمال بك. مفردی بومعناده قوللانلماز.

خِفّت [ع] خفیفلك ، ییڭیللك : خفت احمال . خفت بار § وقارسزلق ، تمکینسزلك : خفت عقل . خفت مزاج. خفت مشرب . « اولماز ایسه‌ده خلاف عفت ــ البته اولور دلیل خفت ــ ایاس »

خَفتان [ع] اوزون لباس مخصوص، قفتان : خفتان ییلکون . فی‌الاصل جنکده زره اوزرینه تلبس اولنان برنوع پاموقلو لباسه دینیلیر .

خُفته [ع] یاتمش ، اویومش: مارخفته = اویوریلان. « ای‌خفته چشم اویان‌که عبادت زمانیدر — نابی » . جمعی : خفتکان . خفتکی = خفته‌لك.

خَفَقان [ع] یوره‌ك اوینامسی. فی‌الاصل مطلقا تحرك واضطراب معناسنه اولدیغی حالده صکره‌دن یوره‌که تخصیص ایدلشدر . بناءً علیه (خفقان قلب) دینلمه‌مك لازم کلیر .

خَفِی [ع] کیزلی : خفی وجلی . سر خفی . اسرار خفیه . الطاف خفیه. مخفیات = کیزلی اولان شیلر . عالم الخفیات ، عالم خفیات = جناب حق .

خفیاً = کیزلی اوله‌رق، کیزلیجه : خفیا فرار .

خَفیف [ع] ییڭی ، آغیردکل ، ثقیل دکل : حمل خفیف . اشیای خفیفه . تکدیرات خفیفه . خفیف المزاج = مزاجی خفیف، تمکینسز، ده‌لیشمن: بر خفیف المزاج بر ثقیل الروحه ترجیح اولنور .

خُفیه [ع] کیزلنمه، صاقلانمه. خفیةً = اختفا صورتیله ، کیزلیجه : خفیةً تضرع .

خَفیّه [ع] حکومته تعلق ایده‌جك کیزلی ایشلرك تحقیق واخبارینه مأمور آدم . (اور خفیه مأموری) دینیله‌جك یرده یالکز (خفیه) ویا (خفیه مأموری) دینلمکله اکتفا ایدیلیور .

خَلّ [ع] سرکه : خمرك خله تحویلی .

خَلاء [ع] بوشلق § بوش یر، برشیئی حاوی اولمایان فضا ، بوشلق § هواسی آلنمش یر § آبدستخانه .

خَلائِق [ع] (خلیقه)نك جمعی. مخلوقات، خصوصیله انسانلر. کافهٔ خلائق بومعناده (خلایق) صورتنده یازلملی . مفردی قوللانلماز خدمتجی، جاریه معناسنده قوللانیلان (خلایق) ترکجه‌لشمش بر کلمه‌در . مفرد حکمنده‌در .

خَلاخِل [ع] (خلخال) ك جمعی .

خَلاص [ع] قورتارمه : خلاص ایتمك § قورتلمه : امکان خلاص. چارهٔ خلاص « دوشمم بردامه کیم بوقدر خلاصك چاره‌سی=لا » § قورتلمش، قورتیلان.

بومعناده یالکز (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . خلاص اولمق = قورتلمق .

خُلاصه [ع] برشیئك صافیسی ، کزیده‌سی ، روحی : نباتات خلاصه‌سی. خلاصهٔ قوم عرب. خلاصةً = خلاصه اوله‌رق ، زوائدسز اوله‌رق : خلاصةً تحریر مرام . خلاصة الخلاصه= خلاصه‌نك خلاصه‌سی . (خلاصه) لفظی (حاصل کلام) مقامنده‌ده قوللانیلیر: «عالمده قصورسز خلاصه ـ انسانه کمال ایدر رفاقت»

خَلاعت [ع] کستاخلق ، حیاسزلق، یوزسزلك . اکثریا (خلاعت عذار) صورتنده قوللانیلیر .

خِلاف [ع] یالان : « رقیبه سویلیکز اویله لاف سویلمسون — ره صداقته کیتسون خلاف سویلمسون » § عکس ، مخالف : « خلاف طینتمدر طبع احبابه کدرویرمك — راغب » (خلاف مأمول) کبی بعض تعبیرات حال موقعنده قوللانیلیر . مثلا « خلاف مأمول یاغمور یاغمدی » عباره‌سی خلاف مأمول اوله‌رق ... دیمکدر § مخالفت ، اختلاف: بینلرنده خلاف یوقدر . خلافاً = مخالف اوله‌رق : شاعر کاتبه خلافاً شو ادعاده بولندی . خلافکیر = مخالفت ایدیجی ، مخالفت التزام ایدیجی ، ایدن ، علیهنده بولنیجی، بولنان : عاکف پاشا پرتوپاشانك خلافکیری ایدی . خلافکیرانه = خلافکیرجه‌سنه . خلافکیری = خلافکیرلك.

خَلاّف [ف] وعدنده خلف ایدیجی ، ایدن، وعدینی یرینه کتیرمه‌مك معتادی اولان : شخص خلاف .

خِلافت [ع] بر بیوك ذاته خلیفه اولمق ، خلیفه‌لك : حضرت پیغمبردن صکره خلافت جناب صدیقده تقرر ایتدی . خلافت کبری = اللهك ، رسول اللهك خلافتی ، اسلام پادشاهنك حائز اولدیغی صفت مقدسه . خلافتپناه = حافظ وحامیٔ خلافت ، پادشاه اسلام . خلافتپناهی = خلافتپناهلق ، خلافتپناهه منسوب . دارالخلافه = ممالك اسلامیه پای تختی، مرکز پادشاه اسلام : دارالخلافهٔ قسطنطینیه .

خَلاّق [ع] اسماء حسنادن ، خالق: خلاق عالم . خلاق علیم . شاعر مشهور (کمال اصفهانی)یه(خلاق المعانی)عنوانی ویرلشدر: « دفع زخم چشم خلاق معانیدر سوزم — نفعی »

خَلاقت [ع] کوزل خویلولق ، خلوقلق : خلاقت اولاد § مهره تخته‌سی کبی دوم دوز اولمه ، دوزلك : خلاقت سطوح .

خِلال [ع] دیش قارشدرمق کبی ایشلرده قوللانیلان معروف آلت : استعمال خلال . « برخلالی یوق ایکن کوشهٔ دستارنده — لا » § آره ، آره‌لر ، آره‌لق ، آره‌لقلر: خلال خطوط. خلال اشجار . خلال سطور . ییل وآی کبی زمانه دلالت ایدن کلمه‌لرله‌ده برلکده کلدیکی واردر . مثلا (خلال رمضانده) (بوسال خلالنده) رمضان ایچنده، بوساله ایچنده دیمك اولور .

خَلالت [ع] (خلت) ایله مترادفدر .

خُلَّت [ع] صميمى دوستلق ، محبت صميميه .

خَلَجان [ع] اضطراب ، رعشه‌لنمه ، تتره‌مه . اكثريا قلبه اسناد اولنور « ساقى بزه‌مى صون‌كه دل تجربت آموز — انديشهٔ انجام‌ايله وقف‌خلجاندر — ضيا پاشا »

خَلخال [ع] عربستان قادينلرينك آياقلرينه طاقدقلرى زينت ، آياق بيله‌زيكى : اهتزاز خلخال . « پاى زيبـاى زنان اوزره نه لازم خلخال ! » « خيال بوس‌پايه دست‌اميدم صاريلمقدن‌ـ كوكلده حلقه حلقه آهلر خلخاله‌دونمشدر = نهاد » .

خُلد [ع] جنت . (خلود) معناسنه‌ده كلير . ينـه جنت ديمك اولان (دارالخلد) تركيبنده بو معنى ملاحظه اولنور .

خَلَّدَ [ع] تفعيل بابندن ماضى مفرد مذكر غائبدر . بعض تعبيرات عربيه‌ده بولنور : دائم ايتسين . خلدالله ملكه — الله ملكنى باقى ايتسون .

خَلط [ع] قاتوب قارشدرمق ، قاتيلوب قارشديرلمق : خلط اجزاء . اجزا - نك يكديكره خلطى § فنا ، غليظ ، مضر سوز سويلمه : «منطقه ايله ولكن اقدام - خلط ايدر ديكله‌مه كيم ديرسه حرام - سنبلزاده» (مزج)ه‌ده باق .

خِلط [ع] بر شيئه قارشمش اولان شى : خلط صفرا . اجزاى ثلا - ثه‌دن مركب اولان برمعجونك ايكى خلطى . (جزء) قارشه‌ن وقارشمامش اولان قسمه ديلديكى حالده (خلط) يالكز قارشمشنه دينيلير .

خَلع [ع] صويوب چيقارمق ، صويلوب چيقارلمق . خلع ثوب . لباسنك خلعى § حكمدارى تختندن اينديرمك ، سلطنتدن انفصال ايتديرمك : خونخوار بر پادشاه اولان حميد ثانى النهايه خلع اولو - نارق مقام خلافتدن تبعيد ايديلمشدر .

خِلَع [ع] (خلعت) ك جمعى : الباس خلع . خلع كونا كون . خلع فاخره .

خِلعت [ع] بيوكلر طرفندن شايان التفات كوريلن ذاته كيديريلن مكلف اوست لباسى : خلعت فاخره ، « شاهنشه آسمان جباله — كيدردى بر سفيد خلعت .

خُلف [ع] ويرديكى سوزى يرينه كتيرمه‌مك : خلف وعد . وعدنده خلف ايتدى .

خَلف [ع] آرد ، آرقه ، آرقه طرف : خلف امام .

خَلَف [ع] پدرندن صكره قالان ولد : « اوقومازكن او خليلك خلفى — ايتدى ملزم علماى سلفى = خاقانى » خيرالخلف ، خيرخلف = صالح ، ايى خلف § برينك يرينه كچن ويا كچه‌جك اولان : «جانان ايله جان خلف سلفدر ـ شيخ غالب» خلفاً عن سلف = سلفدن خلفه انتقال صورتيله . ذكور حقنده استعمالى غالبدر .

خُلَفاء [ع] (خليفه) نك جمعى . خلفاى راشدين = ابوبكر ، عمر ، عثمان ، على وامام حسن حضراتى . بعضلر مشار - اليهمه (عمر بن عبدالعزيز) ى‌ده الحاق ايتمشلردر . رضى الله عنهم .

خُلق [ع] خوى ، طبيعت : خلق حسن ، خلق سيئ . خلق عظيم . خلقا = خلق جهتيله : هر اوغل خلقاً پدرينه بكزه‌من . ضمتين ايله‌ده لغتدر .

خَلق [ع] ياراتمق ، يارادلمق : كائناتى خلق ايدن . كائناتك خلقى § بر يرك اهاليسى ، انسانلر . خلقاً = خلقت ظاهريه ، صورت ظاهره جهتيله : « خلقاً وخُلقاً مشابهين رسول اللهه سن - امام حسينه خطاب — عارف »

خِلقَت [ع] يارادلمه ، يارادلش : خلقت عالم . خلقت آدم . مقتضاى خلقت . خلقت بشريه . خلقت حيوانيه . خلقةً = خلقتجه ، يارادلش جهتيله : خلقةً بيوك آدم . خلقةً خبيث .

خِلقى [ع] خلقته منسوب ، يارادلشده اولان : كرم خلقى . مزيات خلقيه . خلقيات = خلقته متعلق ، يارا - دلشده اولان اوصاف : خلقيات فاضله . خلقيات ذميمه . بوكا بدل (جبليات) دخى دينيله بيلير .

خِلقيَّت [ع] خلقى اوله ، خلقيلك : بر آدمده بعض اوضاعك خلقيتى . صولاقلغك خلقيتى . بو كلمه (خلقت) مقا - منده ايراد ايديليرسه غلط عد اولنور بوكا قياساً (جبليت) قوللانلملى .

خَلَل [ع] ضعف ، بوزوقلق ، اكسيكلك عباره‌ده خلل . ترتيبده خلل . عقلده خلل . اكثريا (كلمك ، كتيرمك ، ويرمك) ماده‌لريله قوللانيلير : بعضاً بر حركه ايله وزنه خلل كلير . كاهى بر سوز محبته خلل كتيرر . « ويره‌من باد خزان رونق كلزاره خلل — نفعى » . خلل پذير = خلل قبول ايديجى ، خلل بوليجى : محبت صميميه قولايلقله خلل پذير اولماز .

خُلُوّ [ع] بوش اوله ، خاليلك : خلو ذهن . خلومكان .

خَلوَت [ع] يالكزقالمه ، تنهايه چكلمه ، تنهالق : فوائد خلوت . اختيار خلوت § خالى محل ، تنها اوطه و سائره : خلوته كيردى . خلوته قاپاندى . «چكه‌رك خلوت توحيده پريرولرى شيخ — عاقبت اوبله ضعيف اولدى كه برهوچكه‌من = لا» خلوتسراى = مكلف خلوت محلى : خلوتسراى خاص . خلوتكاه ، خلوتكه = خلوت محلى : « اوكونه ظاهر اول كيم شاهد خلوتكه لاهوت — جمالن صورت انسانده اظهار ايتدى صانسونلر — عونى » خلوت گزيده = خلوت اختيار ايتمش اولان : عابد خلوت گزيده . خلوت گزين = خلوت اختيار ايديجى . ايدن : زاهد خلوت گزين . خلوت نشين = خلوتده اوطوريجى ، اوطوران : صوفىٔ خلوت نشين . خلوت نشينى = خلوت نشينلك .

خُلُود [ع] دائمى صورتده ، الى الابد قالمق : جنتده خلود .

خُلُوص [ع] خالصلك ، صافيلك ، مغشوش اولمامه : خلوص قلب . « باغ عالمده اولور ميوه دكل بار خلوص — حشمت » خلوصكار = ساخته اوله‌رق عرض خلوص ايديجى ، ايدن : مكار خلوصكار .

خَلوق [ع] اخلاق حميده صاحبى حكيم خلوق .

خَلِىّ [ع] فارغ ، غائله‌سز ، قيدسز . خلى البال = يوره‌كى انديشه‌سز § اولنمه‌مش ، زوجه‌سز ، اركن آدم .

خَليج [ع] دڭيزڭ نهر شكلنده قاره ايچنه طوغرى اوزامش كيتمش قسمى، اوزون كورفز : خليج قسطنطينيه. مدللى آطه‌سنده يره خليج لطيفى .

خَليدَه [ف] كنديسى دورتيلوب باتيرلمش، صانجيلمش : خار . خليده ، خنجر خليده . « تابقبضه خليده برخنجر » § كنديسنه دورتيلوب باتير - لمش ، صانجيلمش : پاى خليده . كباب خليده.

خَليطَه [ع] برقاچ شيئڭ ، خصوصيله معدنياتڭ يكديكرله امتزا - جندن حاصل اولان مركب : باقيروكوموش خليطه‌سى . صو وسود خليطه‌سى .

خَليفَه [ع] پادشاه اسلام . (خليفهٔ رسول الله) ديمكدر . اسلام پادشاهلرينه (خليفة الله) اطلاقى ده تجويز ايدلمشدر.

خَليل [ع] صادق دوست . لقاء الخليل شفاء العليل = خليلڭ لقاسى خسته‌يه شفادر . مؤنثنده (خليله) دينيلير. خليل الله = حضرت ابراهيم (عليه السلام): « اولوردى وادئ ايمن كلستان خليل الله —نفعى » « شمدى كلزار خليل الله مسكندر بكا — جلال » . مشاراليه ساده‌جه (خليل) دخى اطلاق اولنور : بركات خليل . (خليل آزر) خليل بن آزر ديمكدر : « كعبه بنياد خليل آزرست — دل نظركاه. جليل اكبرست = كعبه ابراهيم بن آزرڭ بناسى اولديغى حالده قلب ، خداى متعالڭ نظركاهيدر = حضرت مولانا »

خَم [ف] اكرى ، بوكلمش : قدخم . ابروى خم . « خم ايتدى قامتم اول چين ابرو كوسترشجكار — عارف» «سنبل خم اولور رشك ايله كاكل بوكيلنجه — فطنت» § بوكلم، قيوريم: خم زلف، خم گيسو. خم بخم ، خم درخم ، خم اندرخم = بوكلم بوكلم. قيوريم قيوريم : «برالده جام لاله‌فام برالده زلف خم بخم — نفعى». خم شده ، خم گشته = اكرلمش ويا بوكولمش : قامت خم شده . كاكل خم كشته. « پاى خم ميدر يرمز باده پرستڭ = روحئ بغدادى »

خُم [ف] كوپ : خم باده. «آب آنكور خم ايچره كيده‌رك باده اولور=لا» خمخانه = ميخانه، شراب كوپلرى محلى. « دونسون ينه پيمانه‌لر اولسون تهى خمخانه‌لر — رقص ايلسون مستانه‌لر مطربلر ايتدكجه نغم = نفعى »

خُمار [ع] ايچكينڭ نشئه‌سى بچدكدن صكره عارض اولان باش آغريسى. راحتسزلك ؛ سرسملك : « شب شراب نيرزد بامداد خمار — سعدى » = شراب كيجه‌سى خمار صباحنه دكمز .

خَمّار [ع] خمر صاتيجى ، ميخانه‌جى، باده فروش : خمار مخمورنواز . « مخمورى مست ايدرمش خمارڭ التفاتى». دارالخمار، خانهٔ خمار = ميخانه ، خرابات:

« طارڭليرسرخوشه دارالخمار » « اورادن آيريله‌ماز خانهٔ خماره باقڭ »

خُماسى [ع] بش حرفلى : مصدر خماسى، كلمات خماسيه .

خُمْبَرَه [ف] قومباره . (خنبره) دخى دينيلير .

خَمْخَمَه [ع] سوزى ككيزدن سويله، خمخم طرزنده تكلم : خمخمهٔ عجوزانه .

خَمْر [ع] سرخوش ايديجى اوزوم شيره‌سى ، شراب . مطلقا سرخوش ايديجى مشروبه‌ده اطلاق اولنور . ارباب تحقيقڭ بيانه كوره اصحى بودر. ديورلركه: تحريم خمر آيتى نازل اولديغى وقت مدينهٔ منوره‌ده اوزوم شيره‌سى يوق ايدى . موجود اولان آنجق (نبيذ تمر) ايدى. خمر منحصراً مسكر اوزوم شيره‌سى ديمك اولسه نبيذ تمرڭ حرام اولماسى لازم كليردى » . بوحالده خمر (مشروب مسكر) ديمك اوله‌رق عرق وسائره‌يه شامل اولمش اولور: « عياشنه يوف خمرينه خمارينه هم يوف !— روحئ بغدادى » « بوعشرتخانهٔ فانيده خمر بى خمار اولماز »

خُمْس [ع] بش بولوكده بربولوك ، بشده‌بر .

خَمْسَه [ع] بش : اسلوب فارسى اوزره صفت اوله‌رق قوللانيلير: اصابع خمسه . موصوفڭ مفردى مؤنث اولسه‌ده قاعدهٔ عربيه اتباع ايله (خمس) قوللانلماز. مثلا (بدايع خمسه) دينيلير. (بدايع خمس) دينلمز . (عشره) يه‌ده باق .

خَمْسين [ع] اللى . (خمسون) دخى دينيلير . قيدش اربعينى تعقيب ايدن اللى كونه‌ده (خمسين) تعبير اولنور .

خُمُش ، خَمُوش [ف] (خاموش) مخففى .

خُمود [ع] آتشڭ قورى سونميه‌رك آلوى ساكن اولمق : خمود نار.

خُمول [ع] آدى صانى باتمه ، گمنام اولمه . گمناملق .

خَمْيازَه [ف] اسنه‌مه : خميازهٔ بى اختيار. خميازهٔ كمان . خميازهٔ رسن . خميازه‌كش = اسنه‌يجى ، اسنه‌ين : خميازه‌كش خمار. (خميازه) اطوار ثقيله، اوضاع منفوره مقامنده‌ده ايراد اولنور: « چكلمز مقبلڭ خميازه‌سى اقبال ضمننده »

خَميدَه [ف] اكرلمش ، بوكلمش: نهال خميده . قد خميده . پير خميده قامت . خميدگى = خميده‌لك .

خَمير ، خَميرَه [ع] خمور : « قمر خميره‌سى ياخود كونش مرباسى — نديم» خميركار = يوغوريجى، خمورجى. خميرمايه = مايه خمورى. بوتعبير اكثريا اصل طينت، اجزاى طينت مقامنده قوللانيلير .

خِناث [ع] (خنثى) نڭ جمعى.

خَنازير [ع] (خنزير) ڭ جمعى . داء الخنازير = صيراجه علتى.

خَنّاس [ع] شيطان .

خَنّاق [ع] بوغيجى، بوغان § بوغمق صورتيله اعدام ايدن جلاد .

خُنّاق [ع] معروف علتكه بوغازه عارض اولور. فى الاصل تخفيف ايله‌در .

خُنْثیٰ [ع] كنديسنده هم ارككلك هم ديشيلك علامتى موجود اولان شخص.

خَنْجَرْ [ع] معروف آلت جارحه. فارسى جيم ايله يازلمالى. «عدوى جاهنك قطع حيا ايچون چكر هر آى — غلاف لاجورديدن هلال آسمان خنجر = فضولى» خنجرى اللحيه = اينجه اوزون صاقاللى: عسكرى خنجرى اللحيه.

خَنْداخَنْد [ف] عموميتله سوره‌كلى كوله‌يى تصوير ايدر. مثلا (مجلس خداخند) تعبيرى اربابنك بر دوزى‌يه كولمكده اولدقلرى بر مجلسى كوسترر. كذلك « خداخند دينيله‌جك بر صورتده وقت كچيردك » دينلسه « هيمز همان بر دوزى‌يه كولمكله امرار زمان ايتدك» مألى آكلاشيلير. «اولملا خواهشكر بو دهرك بزم خنداخنديه».

خَنْدانْ [ف] كوليجى، كولن، كوله‌كن: روى خندان. لب خندان. دلبر خندان. خندان روى = كولج يوزلو، بشوش. خندان خندان = كوله كوله، كوله‌رك: « التفات ايلدى خندان خندان »

خَنْدَقْ [ع] قلعه، تارلا كبى يرلرك اطرافنه قازيلان اوزون چوقور، هندك.

خَنْدَه [ف] كوله: خندهٔ مستهزيانه. « صداى خندهٔ بى اختيارى بز بيليرز — نابى» «اولمدى سوزسويلمك ممكن هجوم خنده‌دن! ». خندهٔ جام = قدحده ايچنه شراب قونيلنجه حاصل اولان رونق. خواجه‌نك «خندهٔ جامى وزلف كرهكيرنكار — اى بسا توبه‌كه چون توبهٔ حافظ بشكست » بيتى مشهوردر. خندهٔ زمين = يرك يشرمسى، ظهور آثار بهار: آسمانك كريه‌سى زمينك خنده‌سنى موجب اولور. خنده‌فرما = كولديريجى، مضحك: اطوار خنده فرما.

خِنْزِيرْ [ع] طوموز: لحم خنزير. مؤنثى اولان (خنزيره) اكثريا (خنزيرهٔ فتانه) يوللو ايراد اولنور. بونك جمعى (خنزيرات) كلمك طبيعيدر.

خُنَّسْ [ع] (خانس) ك جمعى. سبعهٔ سياره‌يه ياخود (خمسهٔ متحيره) دينيلن زحل، مشترى، مريخ، زهره، عطارد ييلديزلرينه ويا مطلقا كواكبه اطلاق اولنور. مفردى قوللانلماز.

خِنْسِيرْ [ع] فرومايه، لئيم، صويسز: خنسير خنزير منش.

خِنْصِرْ [ع] كوچك پارماق، سرچه پارماق. صادك فتحيله‌ده لغتدر.

خَنْقْ [ع] بوغازينى صيقوب بوغمق، بوغازى صيقيلوب بوغلمق. خنقاً = بوغمق صورتيله: خنقاً اعدام. نونك كسريله‌ده لغتدر. (اختاق) زيانه قوللانيلير.

خِنْكْ [ع] قيرآت. خنك شب آهنك = قمر.

خُنُكْ [ف] سعادت، بختيارلق. § سعادتلى، بختيار. نونك ضميله‌ده لغتدر.

خُنْكارْ [ف] سلطان، پادشاه. فى الاصل سعادت معناسنه اولان (خنك) ايله (آر) دن مركب وصف تركيبيدر. حضرت مولانايه (ملا خنكار) دينيلير. پدرى (سلطان العلما) لقبيله معروفدر.

خوابْ [ف] اويقو. خواب كران = آغيراويقو: خواب نوشين = طاتلى اويقو. خواب نوشين سحر. خواب آلود، خواب آلوده = اويقوسى كلمش، اويقو باصمش: مست خواب آلود. چشم خواب آلوده. خواب آلودكى = خواب آلوده‌لك. خواب خركوش = حيله، اغفال، يالان وعده، وعد كاذب. خوابكاه، خوابكه، خوابستان = اويقو اويويه‌جق محل، ياتاق اوطه‌سى. خوابناك. خوابناكى = خوابنا كلك. § رؤيا، دوش: تعبير خواب. « كورمك ميسر اولمدى جانانى خوابده — لا ». خواب ديده = بلوغه ايرمش، بالغ. خواب ناديده = بلوغه ايرمه‌مش، نا بالغ: طفل خواب نا ديده.

خَوابِيدَه [ف] اويومش، اويقويه طالمش: طفل خوابيده. فتنهٔ خوابيده: « خوابدن بانك اينمله او شوخى قالديروب — فتنهٔ خوابيده‌يى ناله‌مله بيدار ايله‌رم = طاهرالمولوى » جمعى: خوابيدكان.

خَواتِمْ ، خَواتِيمْ [ع] (خاتم) ك جمعى: خواتم رسميه. خواتيم خلفا. (خاتمه‌لر) مقامنده‌ده مستعملدر: خواتيم امور. خواتيم اعمار.

خَواتِينْ [ع] (خاتون) ك جمعى: خواتين حرمسراى عصمت.

خُواجَه [ف] افندى، آغا، معتبر ذات، خانه صاحبى، رئيس: « اى خواجه لسان شعرا باشقه لساندر — عونى ». خواجه تاش = بر افنديك بندكانندن هر برى، برافنديك بنده‌سى. خواجهٔ دو سرا: خواجهٔ عالم، خواجهٔ كائنات = حضرت پيغمبر. خواجه سرا = خادم آغا § استاد، معلم: « خواجه‌كه ايله بغايت حرمت — سنبلزاده» جمعى اولان (خواجكان) بو معنالرده قوللانلماز اولمشدر. يالكز رتبهٔ معلومه صاحبنه و اصحابنه اطلاق اولنور. خواجكى = خواجه‌لك.

خوارْ [ف] حقير، ذليل، خور. خواركار = تحقير ايديجى، حقارت ايديجى، محقر. (خواركاره) دخى دينيلير. خواركارى = خواركارلق. خوارى = خوارلق، خورلق، ذلت.

خُوارْ [ع] حيوانسسى، سسلنمه‌سى بوكورمه، ملەمه: خوار عجل سامرى « عجل جسد له خوار = شيخ سعدى »

خَوارِجْ [ع] حضرت امام على‌يه قارشى اعلان عصيان ايدن فرقهٔ معلومه: خوارج بصره.

خَوارِقْ [ع] (خارقه) نك جمعى: انبيادن برطاقم خوارق ظهور ايتمشدر. فلان ذات عصرينك خوارقندندر.

خوارَه [ف] ييه‌جك، يينتى: خوار بى خواره.

خواستكارْ [ف] ايستيبجى، ايستين، طالب: خواستكار اشتهار. خواستكارى = خواستكارلق.

خواسْتَه [ف] ايستنلمش، ايستنيلن، مطلوب: خواستهٔ خدا.

خَواصّ { [ع] (خاص) و (خاصه)نك جمعی : خواص بندكان . خواص اخوان . خواص ادویه . خواص قرآن . بعض تأثیرات معنویه اجراسی ایچون اوقونان عزیمتلرده اطلاق اولنور .

خَواطِرْ { [ع] (خاطره) نك جمعی . (خاطره) ممدوحات و مذموماتده قوللانلدیغی حالده (خواطر) یالكز مذموماتده قوللانیلیر . مثلا اثنای عبادتده ذهنه كلن مناسبتسز بعض افكاره (خواطر) دینیلیر . (خواطر دور اقبال) دینلمز .

خَوافیِ { [ع] (خافیه) نك جمعی : خوافیٔ دهات . خوافیٔ وقوعات .

خَواقینْ { [ع] (خاقان) ك جمعی .

خوانْ { [ف] یمك سفره‌سی ، اوزرینه قونیلان تپسی ، سینی : « ای بنی محروم ایدن بزم وصالندن مدام — غیری خوان التفاتی اوزره مهمان ایلین — فضولی » . خوانچه = كوچك خوان § طعام ، مائده : پروردهٔ خوان احسان . خوان یغما = اصحاب احتیاج كروهنه ویریلن اطعمه ، عمومه كشیده قیلنان مائده . خوانسالار = سفره‌جی باشی . اوقومق ، چاغیرمق ، دعوت ایتمك معناسنه كلن (خواندن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر : صلاخوان = صلا چاغیریجی ، چاغیران .

خَوّانْ { [ع] پك خائن ، معتادی خائنلك اولان : خوان كفور .

خُوّانْ { (خائن) ك جمعی .

خوانَنْدَه { [ف] شرقی ، غزل كبی شیلری موسیقی اصولی اوزره اوقومق اعتیادنده بولنان: «خوانندهٔ كلستان ایدك سن — وجد آور عاشقان ایدك سن » . جمعی : خوانندگان .

خواهْ { [ف] «میوهٔ مقصود ایستر اولسون ایستر اولمسون» بولنده (ایستر) مقامنده مكرر اوله‌رق قوللانیلیردی : « خواه صونسون باده ساقی خواه امدرسون ابن — نورس افندی » شمدی نظمنده ینه قوللانیلیرسه‌ده نثرده قوللانلماز اولمشدر. (طوعاً وكرهاً) معادلی اوله‌رق ایستر ایستمز دیمك اولان (خواه ناخواه) نثرده‌ده مستعملدر . (خواه) ایستمك معناسنه اولان (خواستن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر: خیرخواه . برخواه ، خاطر خواه ، دلخواه = مطلوب قلب ، كوكل آرزوسی .

خواهَرْ { [ف] قیز قرداش ، همشیره : « خواهر ! اویو ارتق ایله آرام - ال ایشلری چوجقه‌در بو اقشام - ننی » . خواهر زاده = همشیره زاده . مهر خواهری .

خواهِشْ { [ف] ایستیش ، ایستك : خواهش طعام « امر ایت اوله‌یم كر سكا بار ایسه حیاتم - محشرده دخی خواهشك اولمازسه دیرلم - نورس افندی » . بوكلمه‌نك مادیات حقنده استعمالی انسبدر . خواهشكار ، خواهشگر = ایستیجی ، ایستكلی . (خواهشكار) آز قوللانیلیر . خواهشكر سیاحت خواهشكر ترقی .

خُوبْ { [ف] كوزل : روی خوب . زن خوب . آواز خوب . خوبی = كوزللك .

خُوجْ { [ف] قوش تاجی ، ایبیك : خوج خروس . خوج هدهد .

خُودْ { [ف] جنكده كییلن معدنی اسرپوش ، توغلغه .

خُودْ { [ف] (واو معدوله ایله) كندی خود بخود = كندی كندینه ، كندیلكندن . خود بین = متكبر ، مغرور . خودپرست = كندینی پك بكنن . خودپسند = كندینی بكنن . خودرای = مستقیم و سقیم كندی رأییله عامل اولان ، كیمسه‌نك رأینی قبول ایتمین ، دیك باشلی . خودروی = كندی كندینه بیتن ، خدایی نابت : كل خودرو . سبزهٔ خودرو . خودستای = كندینی مدح ایدن ، متمدح . خودسر = كندی باشنه كیدن ، كیمسه‌یه تابع اولمیان . خودفروش = كندی مداءحنی اورته‌یه قویان . خود كام = كندی مقصدندن باشقه بر شی دوشونمین . خودنما = كندینی اورته‌یه سوره‌رك عرض آلایش ایدن . خودی = نفس وارلغی ، بنلك .

خُورْ { [ف] (واو معدوله ایله) كونش : پرتو خور § یه‌جك . یینتی : خواب وخور . یمك و ایچمك معناسنه اولان (خوردن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر : كوفته خور . میخور . (خوار) و (خواره) لفظلری‌ده بعضاً بونك یرینی طوتار : میخوار . میخواره .

خُوراطَه { [روبجه‌دن] شاقه ، اكلنجه ، لطیفه ، مزاح .

خُورا { [روبجه‌دن] رقص : خورا تپمه .

خُورْدْ ، خُورْدَنی { [ف] (واو معدوله ایله) ییه‌جك ، یینتی : خورد وخواب . شراب و خوردنی .

خُورْدَه { [ف] (واومعدوله ایله) یمش ، ایچلمش : طعام خورده . شراب خورده . تركیب ایله یمش ، ایچمش معناسنده‌ده قوللانیله‌بیلیر : رندباده خورده .

خُورْشیدْ { [ف] كونش . « خورشیده باقسه دیده‌سی خلقك طولا كلیر = باقی » . خورشید اشتهار = آفتاب اشتهار .

خَوَرْنَقْ { [ع] (نعمان بن منذر) ك بنا كرده‌سی اولان قصر عجیبك اسمی . قصر خورنق . (سنمار)ه ده باق . « دیكله‌مه‌م بن قصر شیرین وخورنق قصه‌سن - اونلری كوش ایله‌سین جاندن اولان افسانه خواه = طاهر المولوی » .

خوشْ { [ف] (واو معدوله ایله) معروف . خوش آمدی = خوش كلدك : ایفای رسم خوش آمدی . خوش آمدگو — ی = طالقاووق . خوش نما = خوش كورینیجی ، كورینن : مشجرهٔ خوش نما . بو تركیب خوش كوستریجی معناسنده‌ده قوللانیله بیلیر : مرآت خوش نما . خوشا = نه خوش ! خوشخیالنما : مستطیلی اوچ جام پارچه‌سندن بر منشور مثلثی وجوده كتیریلوب درونته رنكا رنك جام قیریقلری

قوبولدقدن صوكرا طرفيني برر دائروى جامله قاپدیلقله یاپیلان براویونجاقدرکه بر طرفندن باقیلنجه اوغیر منتظم جام پارچه‌لری تأثیر انعکاس ایله بر چوق رنكلرله ملون منتظم و لطیف بر شكلده منظور اولورلر .

خُوشابْ { [ف] (واو معدوله ایله) معروف یولده پیشیریلن شربت . خوشاف : « چوربه نوش ایلیه‌جك یرده خوشاب ایسترلر — هوایی »

خُوشَه { [ع] باشاق ، صالقیم : بوغدای خوشه‌سی . خوشهٔ انكور . خوشه چین = خوشه طوپلایجی ، طوپلایان . خرمن صوكی مستفیدی . خوشه چینی = خوشه چینلك . شونك بونك آثارندن اقتباس ایله اثر میدانه كتیرن محرر و شاعره‌ده (خوشه چین) دینیلیر .

خَوضْ { [ع] صویه كیرمك : دریایه خوض § صاقینیله‌جق ایشه صوقلمق ، كیرشمك : قتاله خوض . تهلكه‌یه خوض . دنیاته خوض .

خَوفْ { [ع] قورقو : خوف هلاك . خوف جان . خوف حرمان § قورقه : خوفاً = قورقه جهتیله ، قورقودن : جناب حقدن خوفاً تعبد .

خُوكْ { [ف] طوموز : خوك سترك . خوك‌زخم‌خورده . خوكبان = طوموز چوبانی .

خُولیا { [ف] قورونتی ، تخیل مالیخولیا : «نیل وصال یاراوله‌جق خولیادكل» (خلیا) صورتنده یازلاملی .

خُونْ { [ف] قان : خون‌شهدا . خوناب ، خونابه = قانلی صو . خون آلود ، خون آلوده = قانه بولاشمش . خونبار = قان یاغدیریجی : چشم خونبار . خون بها = قان بهاسی . خون چكان = قان طاملادیجی ، كندیسندن قان طاملایان : خامهٔ خون چكان . خونریز = قان دوكیجی : ظالم خونریز . خون افشان ، خون فشان = قان صاچیجی : تیغ خون افشان . خونی = قانلی ، قاتل : خونین = قانلی ، خون آلود : دیدهٔ خونین .

خَوَنَه { [ع] (خائن) ك جمعی : خونهٔ منافقین . « حق نعمت كوزه‌درمی خونه ؟ »

خُوی { [ف] طبیعتده تقرر ایدن صفت : خوی بد . (خو) صورتنده تخفیفی تركیباته مخصوص كیبدر : خوشخو . بد خو . خوكرده = آلشمش ، الفت ایتمش : خوكردهٔ ناز . آلیشمش ، مألوف معناسنده‌ده قوللانیله بیلیر : عادت خو كرده .

خُوی { [ف] (واو معدوله ایله) تر : « می ایچ كه روی آلك اولسون بنه خوی افشان — وجدی » . خوی كرده = ترله‌مش ، ترلی : عارض خوی كرده .

خویش { [ف] اقربادن ، متعلقاتدن هر بری ، خصم : خویش وبیكانه . خویشی = خصملق ، قرابت § كندی . (خویشتن) ده بومعنایه‌در .

خویشاوَنْد { [ف] برنجی معناسنده «خویش» ایله مترادفدر . شوقدر واركه بوجمع مقامنده‌ده قوللانیلیر . مفرد اعتبار اولندیغه كوره جمعی (خویشاوندان) اولور . بوكا بدل (خویشان) دخی دینیلیر . اسكی كاتبلرجه (اقرباسندن) یاخود (خویشانندن» دیمكله اكتفا ایتمیه‌رك (اقرباوخویشانندن)دیمك هنر صاییلیرمش . خویشاوندی = خصملق قرابت .

خویشتن‌دار ، خویشدار { [ف] وجو دینی نظر دقت آلتنده طوتان ، حفظالصحه قواعدینه رعایت ایدن : طبیب خویشتن‌دار § هیچ برشیئه اهمیت ویرمیه‌رك وجودینه باقان ، نفسندن بشقه كیمسه‌یی دوشونمین : شخص خویشدار .

خیابان { [ف] ایكی طرفی آغاجلی منتظم یول ، باغچه‌ده‌كی یول ، باغچه یولی : خیابان جنت نشان ؛ بوكلمه فرنسزجه (Boulevard) كلمه‌سنك تماماً مقابلیدر .

خیار { [ع] معروف سبزه . خیارچنبر = خیارشنبه دینیلن دارو § مخیرلك . (خیر) ك جمعی‌ده اولور : خیار مال . خیارمامالك .

خیاط { [ع] برشی دیكیله‌جك ایپلك ، ابریشم وسائره § ایكنه : سم الخیاط ، سم خیاط = ایكنه دەلیكی .

خَیّاط { [ع] ترزی : خیاط ماهر . خیاط چیره‌دست . (خائط) دخی دینیلیر .

خیاطت { [ع] ترزیلك ، ترزیلك صنعتی .

خَیالْ { [ع] (متخیله) دینیلن حاسهٔ باطنه‌ده مرتسم اولان صورت : خیال وطن . «ای خیال یار طورمه دلده قبل چشمم مقام - كاظم» § متخیله‌نك بالترسیم كوز اوكنه كتیردیكی صورت : « دیده‌دن بر لحظه آیرلماز خیال چشم یار » « كیتمز كوزمدن بردم خیالی — شوقی » «خیالك كلمز اولدی دیدهٔ فرسوده مژكانه — ندیم » « جهان افسانه‌در آلدانمه (باقی) — غم وشادی خیال وخوابه بكزر» § قورنتی : خیال جاه . قوهٔ متخیله : « اویله وحشی او پری چهره‌كه امكان اولسه — عاشق زاره كورنمزدی خیالنده بیله — عونی» «طبیعتم باقه‌لم هانكیكزله اكلنه‌جك — برر برر كچك ای كلرخان خیالمدن » § تخیل ، تصور . بومعناده (ایتمك ، ایلمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : « دل ایدر میكده‌ده عالم لاهوتی خیال » « صورت حالم كورن صورت خیال ایلربنی — فضولی» § تخیل ، صورت تصور : خیال شاعرانه § عكس ، صورت موهومه : آینه‌ده كورینن خیال . آب صافه دوشن خیال . خیالی = خیاله متعلق ، خیال ایله ، تخیل ایله اولان : امر خیالی . امور خیالیه . خیالیات = خیاله متعلق شیلر : شاعرك خیالیاتی . خیالاً = خیال جهتیله ، خیالدن اوله‌رق : خیالاً خزینه‌لره مالك اولمق . خیالاً اجرای سیاحت ، جمعی : خیالات : ادراك حقایقدن ذهنه كلن قورقی خیالات تعدیل ایدر .

خَیالَتْ { [ع] كوزه كورینن خیال : « كوردیكك جن دكل خیالتدر » . جمعی : خیالات : خیالات مخوفه .

خِیامْ { [ع] (خیمه) نك جمعی : خیام عساكر اسلام . ضرب خیام . ركز خیام . نصب خیام . رفع خیام . فلك خیام .

خَیّامْ { [ع] خیمه‌جی ، چادرجی .

خِیانَتْ { [ع] بریسی نزدنده حاصل ایتدیکی امنیته مغایر قصداً حرکت، خائنلك ایتمه ، خائنلك : مبالغهٌ (خائن) معناسنده‌ده قوللانیلیر. بونکله برابر (خیانتلك) دیمك جائز دکلدر . خیانةً == خیانت طریقیله ، صورتیله : خیانةً اضاعهٔ امانت . جمعی : خیانات : خیانات واقعه .

خَیْبَتْ { [ع] محروم ، مأیوس اولمه ، محروملق ، مأیوسلق: « پامال خیبت ایله امیدواریکی » . خیبت‌زده== محروملغه ، مأیوسلغه دوچار اولمش : عاشق خیبت‌زده .

خَیْرْ { [ع] (شرّ) مقابلی . « خلقك محبت ورغبت ایلدیکی شی » دیه تعریف اولنمشدر . ایکی نوعدر: برنجیسی (مطلق) ایله توصیف اولناندرکه هرکسه کوره خیراولور ، جنت کبی . ایکنجیسی (مقید) ایله توصیف اولناندرکه بریسنه کوره خیر اولدیغی حالده دیکرینه کوره شر اولور ، مال کثیر کبی ، بوکلمه‌ترکجه‌ده اکثریا اسم اوله‌رق قوللانیلیر . صفت مقامنده ایرادی لازم کلنجه (خیرلی) دینیلیر ، مثلا « هذا خیر منه » جمله‌سی « بوآندن خیرلیدر » دیه ترجمه اولنور. « بوآندن خیردر » دینیله‌من . (خیرالامور ، خیرالناس) کبی عربی ترکیبلرده صفتدر . (خیر خبر) و (خبر خیر) خیرلی خبر دیمکدر . خیراندیش==خیرلی ==ایش دوشونیجی، دوشونن : درویش خیراندیش. خیراندیشانه == خیراندیشجه‌سنه : تشبثات‌خیراندیشانه . خیراندیشی== خیراندیشلك : مزیت خیراندیشی . خیر خواه == بریسی حقنده خیر ایستیجی ، ایستین . خیرخواهانه == خیرخواهجه‌سنه. خیرخواهی == خیرخواهلق .

خَیِّرْ { [ع] خیری چوق آدم ، کثیر الخیر .

خَیْراتْ { [ع] خیرلی ایش ، خیرلی عمل معناسنه اولان (خیره) نك جمعی . اکثریا چشمه وسائره کبی فی‌سبیل‌الله یاپیلان شیلره اطلاق اولنور . مفرد حکمنده‌ده طوتیله‌بیلیر . مفردی قوللانلماز .

خِیرَه { [ع] تفضیل ، ترجیح ، اختیار، انتخاب : حق خیره . اسم مفعول معناسنده‌ده قوللانیلیر: خیرة الله == کزیدهٔ الٓهی . خیرهٔ ناس == منتخب خلق .

خیرَه { [ف] قاماشمش، طونوق، فرسز : چشم خیره . خیره چشم == خیره کوزلو : راصد خیره چشم ، خیرگی == خیره‌لك قاماشیقلق ویریجی، قاماشدیریجی معناسنده قوللانیلان (خیرکی بخش) تعبیرینه بدل (خیره‌بخش) دینیله‌من . (خیره) حیران ، مبهوت ، شاشقین ، جسور، کستاخ، معاند ، بی‌معنی ، بیهوده معنالرینه‌ده کلیر : خیره‌دست == الی‌اوز دکل . خیره‌سر == سرسم ، آلیق : خرخیره‌سر . خیره‌سرانه == خیره‌سرجه‌سنه . خیره‌سری==خیره‌سرلك، خیره‌رای == رأیی‌مضر، فنا رأیلی :نادان‌خیره‌رای. خیره‌رایی == خیره‌رایلق .

خیزاب { [ف] طالغه . خیزاب انکیز == طالغه قالدیریجی ، طالغه پیدا ایدن : باد خیزاب انکیز .

خَیْزُرانْ { [ف] هزارن دینیلن معروف آغاج .

خیزان { [ف] اکثریا (افتان) ایله برلکده ایرادااولنور. (افتان وخیزان) .

باق. (خیزنده) مقامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

خیزَنْدَه { [ف] قالقیجی ، صیچرایجی ، آتیلیجی ، فیرلاییجی : اسب خیزنده . مارخیزنده . امواج خیزنده .

خَیْشُومْ { [ع] کیکیز . خیشومی == خیشومه منسوب ، کیکیزدن کلن : صوت خیشومی . اصوات‌خیشومیه.

خَیْطْ { [ع] ایپلك ، ایپلك تلی . خیط‌الشعاع ، خیط شعاع == ایپلك ، ایپلك کورینن شعاع شمس . خط ابیض == فجر ظهورنده افقده کورینن بیاض . خیط اسود == غروب شمسی متعاقب افقده کورینن سواد . خیط باطل == احمق طویل‌القامه ، اوزون احمق .

خَیْطَه { [ع] ایپ ، اورغان § قازیق : خیطهٔ خیمه .

خیفَه { [ع] (خوف) ایله مترادفدر : خیفهٔ‌موسی، خیفهٔ خفیه .

خیكْ { [ف] طولوم : خیك شراب .

خَیْلْ { [ع] آت سوریسی § آتلی عسکر، سواری کروهی § کروه، فرقه ، زمره . طاقم . ذی روح حقنده اوله‌رق اکثریا بو معناده قوللانیلیر : خیل‌عاشقان . خیل حجاج . خیل مرغان. «کوکده افغان ایده‌رك صانمه کچر خیل کلنك — باقی » سر خیل == سرکرده ، فرقه باشی : سر خیل غزات . سرخیل فضلا . خیلتاش == فرقه آرقداشی ، بر فرقه‌یی تشکیل ایدنلردن هر بری . ایجه ، چوقجه‌معناسنه قوللانیلان (خیلی) (خیل) ك فارسی یاءتنکیر الحاق ایدلمشدر. فی‌الاصل بر (طاقم) دیمکدر .

خَیْلَتْ { [ع] کبر ، غرور : رذیلهٔ خیلت . (خیله) دخی دینیلیر.

خَیْمَه { [ع] چادر. «زمین بساط قدر، چرخ خیمهٔ عظمت — نجوم ثابت وسیاره‌مشعل‌قدرت==نابی » خیمه نشین == چادرده اوطوریجی ، اوطوران ، کوچبه . خیمه نشینی == خیمه نشینلك. خیمه‌گاه ، خیمه‌گه == چادرلر قوریلان محل . خیمهٔ‌ازرق ، خیمهٔ کبود == کوك آسمان . جمعی: خِیام ، خِیَمْ .

خِنْیا { [ف] تغنی ، ترنم . خنیاگر== خواننده ، سازنده .

خَیُو { [ف] توکروك، سالیا . (خیو) دخی دینیلیر .

خیُوط { [ع] (خیط) ك جمعی : خیوط رقیقه .

خیُول { [ع] (خیل)ك جمعی : خیول مهاجمه .

د

داء { [ع] مرض ، درد . داءالكلب == قودوز علتی .

دائر { [ع] دور ایدیجی ، ایدن : دولاب دائر . دواليب دائره . « فكرم كبی آه طائر اولسهم — دائم حرمكده دائر اولسهم » دائراً مادار == چب چوره § متعلق : فن هیئته دائر بر تأليف . « ایندكجه فغانی قلب نائر — هر ناله‌سی اولدی عشقه دائر == طاهرالمولوی »

دائره { [ع] معروف شكل هندسی : بر دائره‌نك مركزندن محيطنه وصل ایدیلن خطوط مستقيمه‌نك كافه‌سی بربرينه مساوی اولور § برطاقم اوطه‌لری و تقسیماتی مشتمل رسمی و غير رسمی بنا «دائره‌لر دائرهٔ ارتكاب — بوغدی بزی توصيهٔ انتساب == سعيد بك » § دف .

دائم { [ع] دوام اوزره ، بر قرار اولان : دوردائم . عافيت دائمه . بوكا بدل برينه كوره (دائمی) دخی دينيلير ؛ تجسس دائمی . دائما == دائم اوله‌رق ، هرزمان : « دائما بويله مفرحمی بو جای دلكشا ؟ — نفی » . اصل اوزره (دائماً) صورتنده‌ده قوللانلديغی واردر . (دائما) مقامنده (دائم) دخی دينيله بيلير . « هر دائم » ديمه‌ملی .

دابه { [ع] اوزرينه بينيلن هر حيوانه اطلاق اولنور .

داخس { [ع] طيرناق ديبلرنده چيقان طولامه و ات ياران .

داخل { [ع] ایچری كيريجی ، كيرن : شهره‌داخل اولدی . § ایچری كيرمش ، ایچريده : اوده‌حسابده داخلدر § ایچ ، ایچری : داخل بلده . داخل خانه . داخلاً == ایچدن ، ایچريدن : داخلاً تعمير . داخلی == ایچه ، ایچ طرفه‌متعلق ، ایچريده‌كی : آسايش داخلی . امتعهٔ داخليه ، امور داخليه .

داخنه { [ع] باجه .

داد { [ف] عدالت داد گر == عادل : شهريار دادگر . داد خواه == شكايتجی ، مشتكی ، عدالت ايستين § تظلم يوانده‌فرياد ، فغان . دادوستد == آلش ويرش .

داد { [ف] ويرمك معناسنه اولان « دادن » مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبی صورتنده قوللانيلير : خدا داد == الله ويركيسی : استعداد خدا داد . قدرت خدا داد . دادوستاد ، دادوستد == اخذ و اعطا ، آليش ويريش .

دادا { [ف] دادی : دادای درشت ادا .

دادار { [ف] جناب حق : « دادار جهان ايلسون عالمی سنسز ! — باقی » . عادل پادشاهه‌ده اطلاق اولنور .

دادر { [ف] برادر « صورميورسـك كه دادرم نرده — پدرم نرده ، مادرم نرده »

داده { [ف] ويرلمش ، ويركی : دادهٔ خدا .

دار { [ع] بنا وعرصه‌يی جامع محل . برقاچ اوطه وسائره ايله حولی‌بی حاوی ير : دار التعليم . مجازاً توسيع اولنور : دار فنا . دار بقا . دارين == دنيا وآخرت . « باقسه‌ك كورونور بودار عبرت — صياد ايله صيددن عبارت »

دار { [ف] (گير) ايله براكده‌قوللانيلير : داروگير . گيرودار == جنك ، غوغا ، كورلتی .

دارا { [ف] (كيانيان) دينيلن ملوكك طقوزنجيسی . مجازاً ديكر پادشاهلره‌ده اطلاق اولنور .

دارات { [ف] شان ، شكوه ، حشمت ، دبدبه : دارات اسكندر . «هانی فر فريدون ، نرده يا داراتی دارانك — شكوه‌وحشمت‌ايران بوكون قاچاره‌دونمشدر — مظفراولسه‌ده افظاآشه‌يران‌حقيقتده — قره قوش پنجه‌سی آلتنده ناچار چاره دونمشدر == طاهرالمولوی »

دارچين { [ف] معروف . تارچين. «يار شيرين دهنك عاشقنه دشنامی — دارچين ايچره خنی طاتلی حرارت كيبدر == حاجی راتب بك »

دارو { [ف] علاج : داروی شفابخش . داروی‌هوشبر — عقلی ازاله‌ايدن ، مخدر علاج .

دارين { [ع] دنيا وآخرت .

داس { [ف] اكين بيچمك ايچون‌قوللانيلان آلت ، اوراق .

داساز ، داستار { [ف] دلال ، سمسار .

داستان { [ف] قصه ، حكايه ، ماصال : « بن آغلادم‌ينه‌تأثيرداستانمدن »

« داستان ايتسون بتون دنيايه ديوانم سنی — يحيی بك »

داسه { [ف] (داس) ايله مترادفدر .

داشته { [ف] اسكيمش ، آشنمش ، ييپرانمش : جامهٔ داشته .

داعی { [ع] دعوت ايديجی ، ايدن : داعی الله § سبب اوليجی ، اولان : « فرقتمی بواضطرابی داعی ؟ » « ميسيونر » كلمه‌سنه مقابل قوللانيله‌بيلير . § دعا ايديجی ، ايدن : داعیٔ ديرينه .

داعيه { [ع] درونده انسانی بر خصوصه تشويق ايديجی‌حالت : داعيهٔ تفوق . تشديد ايله غلطدر .

داغ { [ف] انسان و حيوانك جسدنده قيزغين دمير و سائره ايله پيدا ايديلن نشان ، ياقی . « داغ درون ، داغ‌دل » كبی تعبيرلرده‌اونوديلمه‌جك تأثردن كنايه اوله‌رق ايراد اولنور . « داغ‌خون افشان قلبم‌كه نشان‌عشقدر — باغ پرفيض محبتده يه‌تيشمش لاله‌در == طاهرالمولوی » داغدار == يك‌متأثر ، تأثر دائم‌صاحبی . داغزن == داغ اوران ، « بيلمه‌م شو قوزی نه‌دن غم آلمش — هر ناله‌سی قلبه داغزندر »

دافع { [ع] دفع ايديجی ، ايدن : دافع غم . جناب حقده‌ده اطلاق اولنور .

دافق { [ع] آتيله‌رق دوكيلن : ماء دافق == منی .

دال { [ع] « د » حرفنك اسمی .

دال { [ع] دلالت ايديجی ، ايدن : شو حال ذكايه دالدر . بو كلمه سائر برچوق اسم‌فاعللر كبی اسلوب فارسی

اوزره مضاف اولەرق قوللانلماز .

دام [ف] طوزاق ، آغ : دام طائر . دام ماهی . « خالكی كوردم اسير اولدم كمندزلفكه — دانه ايچون كنديمی صالدم دوشوردم دامه بن = نورس افندی » دامگاه . دامكه = طوزاق قوريلان ير .

داماد [ف] كويكی . « ايله يوب دامادينه شتم شديد — كيم قيلارپيغمبر اولادين شهيد = كاظم پاشا » داماد خانكی = زواللی ايچ كويكيسی .

داماستو [ايتاليانجەدن] ايكی يوزلی ايپك ويا يوك وكتن قاريشيق بر نوع دوشەمەلك : داماستو پردەلر .

دامان ، دامن [ف] اتك . دامن كوه . « دامانه سرپيلير سرشكم » دامن درميان = خدمته حاضرلانمش . دامن گير = خصم ، مدعی ، دعواجی .

دان [ف] ظرف مكان اداتی ، سرمه دان . قلمدان . بيلمك معناسنه اولان « دانستن » مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف تركيبی صورتنده قوللانيلير : سخندان . دقيقه دان . « كفاری گزيده ، طبعی نادر — كيمدر قلم دقيقه دانم » نادان = جاهل .

دانا [ف] عالم ، عليم : دانا . مرد دانا . دانايی = عالملك ، بيلكيجلك .

دانش [ف] بيلش ، علم . دانشور = صاحب علم . دانشمند = علمادن معدود اولان ذات . قوجه قاووقلی دينيلان ذوات . انجمن دانش = ئەقادەمی .

دانده [ف] بيليجی : داندهٔ سرائر .

دانه [ف] آرپه ، بغدای كبی محصولاتی تشكيل ايدن اوفاجق ميوه : دانهٔ خردل « كل دانه‌يه قاچه ای كبوتر » § چكيردك : دانهٔ سيب . هر اوفاق يووارلاغه‌ده دينيلير : قورشون دانه‌سی . (عدد) مقامنده‌ده قوللانيلير : اقرانی ايچنده بر دانه‌در . دانه‌چين = دانه دوشيرنجی : « دانه‌چين اولمق ايدی مقصدمز غربتدن — دانهٔ خالنی كوردكده طوتلدق قالدق — لا »

داو [ف] شطرنج ، طاوله كبی اويونلرده تداول ايدن نوبت : دال اوّل .

داور [ف] حكم النده اولان ، حاكم ، جناب حقه‌ده اطلاق اولنور .

داهی [ع] غايت ذكی ، ذكاوت خارق العاده صاحبی . (داهيه) زياده قوللانيلير . « بر داهيهٔ ملك قيافت — شيطانی‌ده آلداتير اوآفت » .

داهيه [ع] بيوك آفت ، بلای عظيم . (داهی) معناسنده‌ده قوللانيلير . تشديد ايله غلطدر .

داين [ع] آلاجقلی .

دايه [ف] چوجغه باقان جاريه ، قادين « همشيره‌كی سوكه اولدی دايه‌ك » « صانكه دريا دايه‌سی ، كهسار ايسه لالاسيدر = نديم » دايكی = دايه‌لك .

دأب [ع] عادت ، اصول : دأب ديرين . دأب معايده .

ذب [د] آيی . مونثی (ذبه) در مجازاً قابا صابا آدم . « صانمايك قابل تأديبدر — تربيت ناپذير بردبدر = لا »

دبابيج [ع] (ديباج) ك جمعی . (ديابيج) دخی دينيلير .

دبابيس [ع] (دبوس) ك جمعی

دبّاغ [ع] طاباق دنيلن اهل صنعت .

دباغت [ع] ده‌ری‌يی سپيله‌مك ، ده‌ری سپيلنمك : ده‌ری‌يی دباغت . ده‌رينك دباغتی § دباغلق صنعتی : صنعت دباغت .

دبدبه [ع] كورولتی ، پاتيردی . دبدبهٔ كوس § حشمت ، عظمت .

دبر [ع] قيچ ، مقعد ، سفره .

دبستان [ف] مكتب : دبستان ايرانيان دبستانی = مكتبلی : طفل دبستانی .

دبق [ع] اوكسه .

دبور [ع] باطی روز كاری .

دبوس [ع] طوپوز : دبوس آهين .

دبيب [ع] يك آهسته يورييش . اكثريا حيوانات حقنده قوللانيلير : دبيب نمل .

دبيرستان [ف] قلم . قلم اوطه‌سی . (دبستان) معناسنه‌ده كلير : « دبيرستانه آلمق ايستيور اول طفلی روز وشب — ثابت »

دپوزيتو [ايتاليانجه‌دن] رهن ، وديعه § تأمينات ، ضمان .

دثار [ع] اوست لباسی . اكثريا تركيب ايله استيعاب وكثرتدن كنايه اوله‌رق قوللانيلير . مثلا (مرحمت دثار) پرمرحمت ديمك اولور .

دثور [ع] محو اولمق ، اثری قالمامق : دثورنشانه در . دثورالقلب = اذكار الهيه‌نك دروندن محو اولمسی ، اذكار الهيه‌نسيان كايسی . **دثورالنفس** =

هرشيئی چابق اونوتمق حالی .

دجاجه [ع] طاووق : بيضهٔ دجاجه . دجاجهٔ هنديه . دالك فتح وكسريله‌ده لغتدر .

دجّال [ع] آخر زمانده ظهور ايده‌جك كذاب مشهور : خروج دجال .

دجج [ع] (دجاجه) نك جمعی ، طاووقلر .

دحر [ع] بوكرلجه

دجّه [ع] زياده قارا كاق ، شدت ظلمت : دجهٔ لجه .

دجی [ع] (ظلمت) معناسنه اولان (دجيه) نك جمعی . ظلمت و ظلمات مقاملرنده مستعملدر . مفردی قوللانلماز .

دحور [ع] طرد وتبعيد ، دفع .

دخان [ع] دومان ، توتون : دخان آتش . شرب دخان .

دخت ، دختر [ف] قيز . بريسنك قيزی . دخت رز = دختررز = شراب . دختری = بريسنك قيزی اولمه § بكارت ، قيزلق .

دختره [ف] قيزلق ، بكارت .

دخترندز [ف] اوكی قيز .

دخل [ع] قاريشمه ، تأثير : آنك بونده دخلی يوق § ايراد : دخل و خرج § طوقنمه . ايلشمه . تعييب ، تعريض : « دخل ايدن‌ده سوزمه باری بر استاد اولسه — نفعی » .

دخمه [ف] ميت وضعنه مخصوص سرداب ، تربه ، قبر .

دُخُور { [ع] حقير ، ذليل اولمه ، ذلت ، خوارى .

دُخُول { [ع] ايچرى كيرمك ، ايچنه كيرمك ، داخل اولمق : قاپىدن دخول . خانه‌يه دخول . برمبلغك حسابه دخولى .

دَخِيل { [ع] خارجدن كلوب برينك سايه‌سنه صوقيلان : دخيل دوشمك . « باغيشلا حضرت زهرا ايله سبطينه (مختار) ى ـ در آل عبايه بن دخيلم يارسول‌الله = سوديلجه دركاهى شيخى مختار افندى مرحوم » .

دَر { [ف] قاپى : در مسجد « در دولتسرايندن سحرجانانمز چيقدى — اشيكن بكله‌دك تا صبح اولونجه جانمز چيقدى = لا » درسعادت = استانبول . (درعليه) (در دولت عليه) ديمكدر . § ادات ظرفيت ، (اندر) مخففى : در جنك اول . بوكله پيرتمق معناسنه اولان (دريدن) مصدرندن امرحاضرده اولور . بو حالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير : جكردر . صفدر . « سنك او سخنور جكردر — بى واهمه صفشكاف معنى — انسى » .

دَرّ { [ع] فعل مستحسن ، كوزل اثر . (لله دَرُّه) جملهٔ دعائيه‌سى مدح بليغ مقامنده واكثريا سوز حقنده ايراد اولنور . « بوكا مقابل اجراى مكافاته بشر مقتدر دكلدر . جناب حقه حواله قيليير» مألنده‌در. «هر نكته كه كفتم در وصف آن شمائل — هر كس شنيد وكفتا لله‌در قائل = حافظ شيرازى » .

دُرّ { [ع] اينجى . تخفيف ايله‌ده مستعملدر : در گرانمايه . درناسفته . « بر در صدفنشين ايدم بن — بر موجه ايله كناره دوشدم = اكرم بك » دريكدانه ، دريتيم = صدفده يالكز متكون اولان شهدانه اينجى . بو تعبير حضرت پيغمبردن كنايه‌ده اولور . جمعى : دُرَر .

دَرا { [ف] چان ، چينغيراق : آواز درا . دراى قافله .

دَراى { [ف] ديرلامق ، چان چان ايتمك معناسنه اولان (درايدن) مصدرندن امرحاضر اوله‌رق وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير : هرزه‌درا . ياوه دراى .

دُرّاج { [ع] بو نام ايله معروف كككله مشابه لطيف قوش . (دراجه) دخى دينيلير .

دَرّاجه { [ع] (ولوسيپه‌د) دنيلن ايكى تكرلكلى آرابه معناسنده قوللانيلمغه باشلانيلمشدر . دراجه سوار = ولوسيپه‌ده بينن .

دَرارى { [ع] (درّى) نك جمعى .

دِراز { [ف] اوزون : مژكان دراز ، عمر دراز ، درازى = اوزونلق . فى‌الاصل دالك فتحيله‌در .

دُرّاعه { [ع] فراجه، بنش : « صوفى! ينه دراعه ودستار بولنده!! » تخفيف ايله‌ده مستعملدر .

دِراغون { [فرانسزجه‌دن] بر صنف سوارى عسكرى دراغون آلايى .

دَرّاك { [ع] سريع‌الادراك ، كثيرالادراك : شخص دراك . قوهٔ دراكه . « فكرم چالاكنه اسرار قضا نامستور — عقل دراكنه آثار قدر نامبهم = نابى » .

دَراهِم { [ع] (درهم) ك جمعى .

دِرايَت { [ع] تمكين و تجربه‌يه مقارن ذكا . درايتكار = درايتلى .

دَرايَنده { [ف] چان‌چان ايديجى ، ايدن ، لقلقه‌جى .

دَرْبار { [ف] قاپى محلى ، دركاه ، مرجع .

دَرْبان { [ف] قاپيجى . « مطبخلرينه آچ واران آدم ده‌كنك ير — دربانلرى وار كوز قاپيده ، ال دكنكده = روحىٔ بغدادى » .

دَرْبَدَر { [ف] قاپى‌قاپى كزن سرسرى .

دَرْبَنْد { [ف] سرحدده بولنان كوچك قلعه § قاره‌ده طار بوغاز .

دَرْج { [ع] داخل ايتمك ، ايداك . اشخاص حقنده قوللانلماز . بر مسئله‌يى كتابه درج . برفقره‌نك مكتوبه درجى . بر مقاله‌نك غزته‌يه درجى . § برپره جمع : درج دراهم .

دُرْج { [ع] قوطو ، قوطوجق ، حقه : درج درر ، درج كهر . « كوهر دادن ايله شبه دهان نازكى — ورد برشبنمى، درج لؤلؤ لالاميدر = طاهرالمولوى » (دُرْجَه) دخى دينيلير .

دُرَجَه { [ع] نردبان .

دَرَجَه { [ع] بوقارى چيقاجق باصامق ، قدمهٔ صعود . درجهٔ مرقات § بولوك بردائره‌نك متساوياً اوچ يوز آلتمش درجه‌يه تقسيمى § مرتبه : درجهٔ عليا . جمعى : درجات .

دِرَخْت { [ف] آغاج : درخت سيب . « بر مكوكب آسمان آلتنده نصف‌الليلده — كولكه‌لر صالمش ايكن اطرافه بر عالى درخت — پايكه رومال سودااولماىى ايسته‌ردم آه — نرده‌اول مسعود طالع ، نرده اول ميمون بخت = طاهرالمولوى » .

دِرَخْش { [ف] نور ، ضيا ، پرتو ، پارلتى : درخش برق . فى‌الاصل دالك ضميله‌در .

دِرَخْشان ، دِرَخْشَنْدَه { [ف] پارلداييجى ، لمعان ايديجى : مهر درخشان . كوهر درخشان . درخشانى = درخشانلق . فى الاصل دالك ضميله‌در .

دَرْخواست { [ف] طلب .

دَرْخُور { [ف] (واو معدوله ايله) لايق .

دَرْد { [ف] آغرى ، صيزى ، مادى ، معنوى ناخوشلق ، انسانى متأذى ايدن هردرلو احوال : درد چشم . درد دندان . درد فراق . دردمند ، دردناك = دردلى .

دُرْد { [ف] طورطو : « غالبا براهل‌دله طوپرافيدر درد شراب — فضولى » . (دُرده) دخى دينيلير .

دَرْدَسْت { [ف] الده ، ياپلمق اوزره : دردست اوراق . دردست تسويه بولنان مصالح § طوتمه ، ياقالامه : اشقيايى دردست ايتمك .

دُرْدُور [ع] کرداب : لطائفده قوللانیله‌بیلیر .

دُرَرْ [ع] (دُرّه)نك جمعی .(دُرّات) جمع دیکریدر .

دَرْزْ [ف] بز ، آغاج وسائره‌ده اولان بیو .

دَرْزی [ف] ترزی . (درز) ه منسوبدر.

دَرْسْ [ع] اوکره‌نیلك اوزره اوقونان پارچه : « کیشی بر درسی اوکرنسون‌ده تك دشمندن اوکرنسون‌لا »

دُرُسْتْ [ف] صاغ ، صحیح ، سالم ، طوغری : جسم‌درست . رأی درست . درست اوتومق . درستی = درستلك : درستیٔ عهد .

دُرُشْتْ [ف] سرد ، قالین ، قابا : قماش درشت . کلام درشت . درشتی = درشتلك .

دِرْع [ع] زره‌که جنك لباسیدر .

دِرَفْشْ [ف] بایراق، سنجاق . درفش کاویانی = دمیرجی کاوه‌نك ضحاك علیهنه آچدیغی بایراق‌که اوکنه طوتدیغی سختیان پارچه‌سندن عبارت‌ایدی. شاهان عجم ، بونی مقدس عد ایده‌رك ترصیع وتزیین ایله‌مشلر وهر محاربه‌ده بولندورمایی‌اعتیاد ایتمشلردی . (قادسیه) ملحمهٔ کبراسنده طرف مسلمیندن اغتنام اولوندی .

دَرْكْ [ع] تفهم : درك حقایق § آشاغی طبقه : جهنمك دركِ اسفلی . بومعناده رانك فتحیله‌ده لغتدر.

دَرْکارْ [ف] بللی ، بدیهی . زمانمزده (آشکار) ایله برلشمز اولمشدر § ایشده ، ایش‌اوزرنده . بومعناده‌استعمالی اندردر .

دَرْکنارْ [ف] مکتوبك کنارینه یازیلان یازی § قوجاقلامه ، قوجاغه آلمه : « مادری معصومی ایتمش درکنار »

دَرَکَهْ [ع] آشاغی اینه‌جك باصاماق ، قدمهٔ نزول : درکهٔ مرقات § آشاغی‌طبقه : درکهٔ جحیم. جمی: درکات.

دَرْگاهْ [ف] فی‌الاصل قاپی‌یری دینك اوله‌رق بیوك ذواتك آستانه‌لرینه ، تکیه‌لره اطلاق اولنور : درکاه الٰهی. درکاه مولانا . (درگه) صورتنده تخفیف ایدیلیر .

دُرْگَرْ [ف] دولکر . (دروگر) مخففی .

دِرَمْ [ف] آقچه ، پاره . درمسرای = ضربخانه . درمگزین = صراف § درهم دینیلن مقدار .

دَرْمانْ [ف] علاج ، چاره : « شاد ایلدی دردمندی درمان » § قوت ، طاقت : « باقدك برکره اولسون دردمند عشقکه — یوقسه ای‌چشم‌تغافل پیشه درمانکمی یوق ؟ »

دَرْمانْدَه [ف] عاجز . درماندکی = عاجزلك .

دَرَنْدَه [ف] ییرتیجی ، ییرتان . رانك تشدیدیله استعمالی غالبدر : کرك درنده .

دِرَنْكْ [ف] اکلنمه ، آرام ، قرار : « اولورم حق اداده بنده بی‌تاب ودرنك — نفی » . بوکلمه چان ، چینغیراق کبی شیلرك صداسندن کنایه اوله‌رق دخی قوللانیلیر : درنك ناقوس. برشیئك متصل چالنمسندن حاصل اولان

اصوات متسلسله (درنکادرنك) تعبیریله حکایه اولنور .

دِرَوْ [ف] اکین بیچمه ، بیچم ، حصاد: موسم‌درو. هنکام درو . دِرَوْگر = اکین بیچیجی، اوراقجی .

دَرْوازَه [ف] بیوك قاپی ، بر بیوك دائره‌نك بیوك صوقاق قاپیسی . قلعه قاپیسی .

دُرُودْ [ف] دعا .

دُرُوسْ [ع] (درس)ك جمعی. نظمده مصدر اولمق اوزره(اندراس) مقامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

دُروگَرْ [ف] دولکر . (درودگر) مخففی. بوراده (درود) آغاج یونتق معناسنه اولان (درودن) دن اسم مصدردر.

دُرُوعْ [ع] (دِرع)ك جمعی .

دُرُوغْ [ف]یالان.دروغزن=یالانجی: زن دروغزن. دروغزنی = یالانجیلق . دروغی = دروغه منسوب. دروغ مصلحت آمیز = ادارهٔ مصلحت ایچون سویله‌نیلن یالان .

دُرُونْ [ف] بر شیئك ایچی، داخل : درون‌خانه § ایچ یوز، جوف صدر ، قلب : درد درون . اضطراب درون . درونی = داخلی ، ایچدن ، صدردن، قلبدن: آه درونی.

دَرْوِیشْ [ف] فقیر: درویش وتوانگر § طرق علیه‌دن برینه‌انتساب ایتمش اولان ذات.

دَرَه [ف] معروف . رانك تشدیدیله‌ده قوللانیله‌بیلیر . درهٔ آسمان = کهکشان .

دُرَّه [ع] اینجی، اینجی دانه‌سی، بیوك اینجی دانه‌سی : « هر زمان دره چیقارماز غواص »

دِرَّه [ع] طوره ، قیرباج.

دِرْهَمْ [ع] آقچه ، پاره § وزن معروف .

دَرْهَمْ [ف] قارمه قاریشیق، مضطرب: « صوفی‌که صفاده کچینیر مالك دینار — بردرهمنی آلسه‌ك اولورخاطری درهم — روحیٔ بغدادی»

دَرِی [ف] لسان فارسینك فصیحی . اسلوب عربی اوزره (دریّه) دخی دینیلیر: لغت دریه. (دری) برده دره‌یه منسوب دیمکدر. بونکله کبك یعنی ککلك توصیف اولنور: کبك دری.

دُرِّیْ [ع] پارلاق . ییلدیزه وصف اولور: « کوکب دریٔ حکمت بر زمان ایتمز غروب — وصفی»

دَرْیا [ف] ده‌کیز . دریا دل = واسع الهمه، قلبی واسع . حوصله‌سی کنیش: «بیك یاشا ای وزیر دریادل ـ شناسی». دریا کش ، دریانوش = چوق ایچکی ایچن . « برزمان رومده دریا کس ایدك ای ساقی — شیمدی ایرانده قناعت ایده‌رز چای ایله بز= راشد»

دَرِیچَه [ف] پنجره .

دَرِیدَه [ف] ییرتلمش، ییرتیق : کریبان دریده .

دِرِیغْ [ف] اسیرکه‌مه : « ساقیٔ بزم دریغ ایتمز النـدن کانی — ریاضی». بی دریغ = دریغسز . مبذول § یازیق ، ایواه ! : « باقدم دیدم دریغ بنی اولدرر بو درد ! » . دریغا= حیفا:

«دریغا صورمدك بركره حالم!»

دَرْیُوزْ، دَرْیُوزه { [ف] دیلنجیلك . دریوزه‌گر = دیلنجی.

دُزْد { [ف] خرسز: دزد زن بمزد . دزدی = خرسزلق . سرقت ایتمك معناسنه اولان (دزدیدن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: دلدزد = کوکل چالیجی.

دِزْدار { [ف] قلعه محافظی. (دز) حصار دیمكدر .

دُزْدیده { [ف] چالنمش ، مسروق : کوهر دزدیده . نکاه دزدیده = چالوب آلمه باقش.

دَسائِسْ { [ع] (دسیسه)نك جمعی .

دَساتیرْ { [ع] (دُستور)ك جمعی.

دَسّاسْ { [ع] دسیسه‌کار.

دَسْپُوتْ { [یونانجه‌دن] روم پسقپوسی، متره‌پولیدی.

دَسْتْ { [ف] ال. دستکش = ال‌چکیجی، فارغ اولان . دستگیر = ال طوتیجی ، معین ، ظهیر . دست‌آموز = یاورودن بسلنوب اله آلشدیرلمش اولان حیوان.

دَسْتارْ { [ف] صاریق . دستار بند = صاریق صاران ، صاریقلی . دستارچه = مندیل، یاغلق.

دَسْتانْ { [ف] حیله، تزویر .

دَسْتاوِیزْ { [ف] هدیهٔ جزئیه، کوچکدن بیوکه تقدیم اولنان هدیه .

دَسْتْبُرْدْ { [ف] قدرت غالبانه، غلبه.

دَسْتْرَسْ { [ق] نائل، موفق، ظفریاب. فی‌الاصل اقتدار معناسنه‌در. لسانمزده بو معناده استعمالی اندردر.

دَسْتَرَه { [ف] ال بیچقیسی، (دستر) دخی دینیلیر .

دَسْتْگاه { [ف] تزگاه . اصلی اوزره قدرت. اقتدار معناسنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

دَسْتْمالْ { [ف] ال سیله‌جك یاغلق .

دَسْتْمایَه { [ف] سرمایه.

دَسْتُورْ { [ف] اذن، رخصت .

دُسْتُورْ { [ع] قوانین مجموعه‌سی. دستور العمل = مقتضاسیله عمل اولنه‌جق قانون، قاعده § قاعدهٔ اساسیه: دستور ریاضی § وزیر: دستور مکرم .

دَسْتَه { [ف] دسته.

دَسْتی { [ف] معروف قاب.

دَسْتْیارْ { [ف] معین، ظهیر. دستیاری = معاونت.

دَسْتینَه { [ف] ال بیله‌زیکی.

دَسَمْ { [ع] چرویش یاغی.

دَسیسَه { [ع] حیله، کیزلی حیله. دسیسه‌کار = دسیسه‌جی.

دَشْتْ { [ف] اووه، صحرا .

دُشْمَنْ { [ف] صاحب عداوت . دشمن کام = دشمن مرامل، مرامی دشمنك مرامنه موافق : مرادِ دشمن = کام .

دُشْنامْ { [ف] سوکمه، سوکوب صایمه .

دُشْنَه { [ف] خنجر.

دُشْوارْ { [ف] کوچ : کار دشوار . دشواری = کوچلك.

دُعاء { [ع] درکاه الٓهیدن خیر و رحمت رجاسی : «یارب دعالرم نه زمان مستجاب اولور ؟» § بو یولده ترتیب وقرائت اولنان عبارات. دعاگو = دعاجی . دعاخوان — دعا اوقویجی جمعی : ادعیه.

دَعائِمْ { [ع] (دِعامه) نك جمعی. (دعایم) صورتنده یازلاملی .

دُعاتْ { [ع] (داعی) نك جمعی. تشدید ایله غلطدر .

دِعامَه { [ع] بنایه اوریلان دیره‌ك، دستك ، پاینده .

دَعاوی { [ع] (دعوی) نك جمعی .

دَعْوَتْ { [ع] چاغیرمه . (مستجاب الدعوه) تعبیرنده دعا معناسنه‌در § ضیافت .

دَعْوی { [ع] بو بویله‌در. یاخود دکلدر. ویا شو شی بنم حقمدر دیه ادعا § بو یولده ایکی کیشی بیننده پیدا اولان ادعا. اکثریا مؤنث اعتبار اولنور. نظمده اسلوب فارسی اوزره (دعوی) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

دَغا { [ف] حیله . خباثت § حیله‌کار، خبیث .

دَغْدَغَه { [ع] اضطراب، راحتسزلك: دغدغهٔ حیات .

دَغَلْ { [ف] (دغا) ایله مترادفدر. کچمز آقچه معناسنده‌ده قوللانیلیر . دغلباز = حیله‌کار، اویونده حیله ایدن: «غالب اولماز نه‌قدر اولسه دغلباز بکا — راغب»

دَفّ { [ع] معروف آلت لهو ، تف . دفزن = دف چالان .

دَفائِنْ { [ع] (دفینه) نك جمعی. (دفاین) صورتنده یازلاملی .

دَفاتِرْ { [ع] (دفتر) ك جمعی .

دَفْتَرْ { [ع] صورت مخصوصه‌ده بربرینه ربط اولنمش اوراق ، مجموعه . «باقما یارب سواد دفترمه — آنی یاق آتشه بنم یرمه = لا»

دَفْعْ { [ع] صاومق ، صاولمق : دفع دشمن . غوائلك دفعی. اسم مفعول معناسنده‌ده قوللانیلیر : دفع اولدی .

دَفْعَه { [ع] کره : دفعهٔ اولی . جمعی: دَفَعات. بالدفعات = دفعات ایله. دفعةً = بردن، بردن بره ، آکسزین .

دَفْنْ { [ع] یره کومك، کوملمك: دفن میت . امواتك دفنی .

دَفْنَه { [یونانجه‌دن] یاپراقلری کوزل قوقار شنلکلرده تزیناته یارار طفلان جنسندن معروف کوچك آغاج .

دَفَّه { [ع] یان ، یوز . کتاب جلدینك ایکی جهتندن هر بری حقنده قوللانیلیر . دفتین = جلدك ایکی جهتی : بین الدفتین .

دَفینْ { [ع] (مدفون) ایله مترادفدر.

دَفینَه { [ع] یره کوملمش مال .

دَقّ { [ع] اورمق ، چالمق ، اورلمق ، چالنمق : دق باب . قاپونك دقی.

دِقّ { [ع] اینجه آغری : مرض دق .

دَقائِقْ { [ع] اکثریا آکلاشلامسی کوج ، محتاج دقت اولان کیفیت معناسنه کلن (دقیقه) نك جمعی

اولمق اوزره قوللانیلیر : دقایق ادبیه .

دَقیق [ع] اینجه اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : فکر دقیق . افکار دقیقه § اون : دقیق حنطه .

دِقت [ع] اینجه‌لك : دقت نظر § اهتمام ایله صرف ذهن ، اهتمام ایله امالهٔ نظر : « شمعك یانده کردنه دقت ایلدم — ثابت »

دَقیقه [ع] آکلاشلمسی کوج ، محتاج دقت اولان کیفیت : بر دقیقهٔ فنیه § ساعتك آلتمش جزءده بر جزئی ، آلتمشده بری .

دَکاکین [ع] (دُکّان) ن جمعی .

دُکّان [ع] معروف . دکانجه — دکانجق . تخفیف ایلده قوللانیلیر .

دِل [ف] یورك ، کوکل . (خاطر) ایله بینلرنده فرق واردر . (خاطر) مادی اولان یورك مقامنده قوللانیلماز . دلارا = کوکل تزیین ایدیجی ، کوکل زینتی اولان . محبوب قلب . وجه دلارا . موقع دلارا . نظم دلارا . دلارام = کوکل اکلندیریجی ، قلبه آرام و صفا ویریجی . اکثریا کوزلره وصف اولور . دل آزار = کوکل اینجیدیجی . دل آشوب = قلبه اضطراب ویریجی . دل آگاه قلبی اویانیق ، بصیرتکار . دلاور = یورکلی . دلاویز = کوکل آصیجی . کوکل جذب ایدیجی . کوکل تملق ایتدیریجی . دلبر = کوکل کوتوریجی ، کوزل . دلبسته = کوکلی باغلی ، عاشق . دلپذیر = مقبول قلب . دلپسند = قلبك بکندیکی ، کوکل مستحسنی ، مطبوع . دلجو — ی = کوکل آرایجی ، کوکله جذب ایدیجی . دلخون = پك متأثر . دلداده = کوکل ویرمش ، عاشق . دلدار = برینك کوکلنه مالك اولان ، معشوقه . دلربا = کوکل قاپیجی ، محبوبه . دلریش = کوکلی یاره‌لی ، مجروح القلب . دلساز = کوکل یاپیجی ، تطییب خاطر ایدیجی . دلستان = کوکل آلیجی . دلسوخته = کوکلی یانمش . دلسوز = کوکل یاقیجی . دلشاد = کوکلی مسرتلی ، مسرورالفؤاد . دلشده = کوکلی کیتمش ، عاشق . دلشکار = کوکل آولایجی ، کوکل الده ایدیجی . دلشکاف = کوکل یاریجی . دلشکسته = کوکلی قیریق . دلفروز = قلبه شوق وفرح ویریجی . (دل افروز) دخی دینیلیر . دلفریب = کوکل آلدادیجی . دلفکار = مجروح القلب ، عاشق . (دل افکار) دخی دینیلیر . دلکش = کوکل جذب ایدیجی . دلکشا = کوکل آچیجی . دلکداز = کوکل اریدیجی ، قلبه زیاده احتراق ویریجی . دلگیر = خاطری قالمش ، کوجنمش . دلمرده = قلبی اولو ، حسسز . دلنشین = کوکلده یر طوتان . انسانه حقنده قوللانلماز . دلنواز = کوکله تلطیف ایدیجی . (دل) کلمه‌سی اورته ، یاری مقامنده‌ده مستعملدر . دل شب = کیجه یاریسی .

دَلائِل [ع] (دلیل) ك جمعی . (دلایل) صورتنده یازلماملی .

دَلّاك [ع] حمامده آدم اوغشدیروب یقامق خدمتنده بولنان .

دَلال [ع] ناز ، عشوه ، جلوه .

دَلّال [ع] صاتیجی ایله آلیجی بیننده واسطه اولان . برینك مالنی ندا ایده‌رك صاتان : دلال محتال . « غنا ویرمز متاع مستعاری دوش دلالك — سامی »

دَلالَت [ع] یول کوسترمك ، قلاووزلق ایتمك . کوسترمك . شوکلمه بومعنایه دلالت ایدر . (دلیل) مقامنده‌ده ایراد اولنه بیلیر : « انسانلغه انسانده بودر ایشته دلالت — لا » .

دُلدُل [ع] اسکندریه ملکی (مقوقس) ك طرف رسالتپناهی‌یه اهدا ایله‌دیکی قیر استرکه حضرت علی‌یه احسان بیورلمشدر .

دَلق [ف] اسکی اباس ، جامهٔ کهنهٔ درویش : دلق پوش = دلق کیین .

دَلك [ف] ال سورتمك ، اوغمق ، اوغوشدرمق ، اوغشدیرلمق : برشیئی دلك . بر شیئك دلکی . تماس ودلك .

دَلو [ع] قوغه

دُلوك [ع] کونش یاتمسی : دلوك شمس .

دِلیر [ف] جسارتلی ، جسور : امیر دلیر . دلیری = دلیرلك .

دَلیل [ع] قلاووز : دلیل راه صواب . بو معناده جمعی (ادِلّاء) کلیر § مجهول کشفه ومعلومك صحتنی اثباته مدار اولان خصوص ، دلیل قوی . « اوله‌ماز محض مباهات بودعوایه دلیل — راغب » . بومعناده جمعی (اَدِلّه) و (دلائل) کلیر .

دَم [ع] قان : سفك دم . « دم کلیر حسرت ایله چشم ترم یرینه — ابن النعار »

دَم [ف] صولق : دم واپسین = صوك نفس § آن ، وقت ، زمان : « او نه خوش دم نه‌قدر نشوه‌لی بر آدم ایدی ! »

دُم [ف] قویروق : دم گلو . دمچه = کوچوك قیصه قویروق .

دِماء [ع] قان معناسنه اولان (دم) ك جمعی سفك دما .

دَمادَم صیق صیق ، متصل ، دائما ، دائمی : گریهٔ دمادم . « کوکل ایدر او کچن دملری دمادم یاد »

دَمار [ف] هلاك : مدار دمار § انتقام . دمار آور = منتقم .

دِماغ [ع] بین : « پرتمایلدر دماغم نعمهٔ دوشینه‌دن »

دَمان [ف] هیجانلی ، غضبلی . کوکرمش : پیل دمان .

دَمبَدَم (دمادم) ه بدل قوللانیلیر .

دَمبَسته [ف] نفسی طوتلمش ، صولوغی کسلمش . اکثریا سویلیه‌جك سوز بوله‌میوب قالانه وصف اولور : خطیب دمبسته دمبستکی = دمبسته‌لك .

دُمدار [ف] اردونك آرقه‌سندن کیدن ، آرقه طرفی محافظه صنف (پیشدار) مقابلی .

دَمدَمه [ع] برینه حدتله سوز سویله ، آلاباندە ویرمه § خلقی استیصال صورتیله قیروب کچیرمه : دمدمهٔ الهیه .

دَمساز [ف] محبت ، مونس ، سرداش ، رفیق موافق : « دمساز خوش آوازدر اربابی ایچون نی » . دمسازی = دمسازلق .

دَمع [ع] کوز یاشی : « سن طور ، یوریسون دمع دمادم جریانم » .

دمعان { [ع] پك طولو، لبريز، لبالب: قدح دمعان .

دمعه { [ع] بر طامله كوز ياشى، كوز ياشى طامله‌سى : دمعهٔ عاشق ،

دمگذار { [ف] وقت كچيريجى، كچيرن: « يار زمان وصلك ايله دمكذاردر» . دمكذارى = دمكذارلق .

دمل ، دمّل { [ع] چيبان .

دمن { [ع] (دمنه) نك جمعى .

دمنه { [ع] سوپورنتيلك .

دموع { [ع] (دمع) ك جمعى : اسالهٔ دموع .

دموى { [ع] قانى چوق ، قانلى. شخص ومزاجه وصف اولور: دموى آدم، مزاج دموى. دموى المزاج

دمنده { [ف] اوفله‌يجى ، اوفلايين : « اوراقه‌نى دمنده يازار ايتسه اقتضا — لا» . (دمان) مقامنده‌ده قوللانيله‌بيلير.

دمه { [ف] آتش ياقه‌جق كوروك .

دميده { [ف] بتمش ، تنبت ايتمش سبزهٔ دميده .

دن { [ع] كوپ، بيوك كوپ : دن صهبا .

دنائت { [ع] دنيلك ، آلچاق : بر شخصك دنائتى . دنائت خلقت

دناست { [ع] كيرليلك ، ملوثلك : دناست لباس. دناست اخلاق .

دنانير { [ع] (دينار) ك جمعى : دنانير مسروقه .

دنبال ، دنباله { [ف] قويروق. دنباله‌رو = بريسنك آردى صيره كيدن . تابع .

دندان ، دندانه { [ف] ديش : دندان پير . دندان سين .

(دندانه) نك غيرذى روحده استعمالى غالبدر . دندان مزد = ديش كراسى .

دندنه { [ع] آ كلاشلميه‌جق صورتده تكلم ، خومورداغه : دندنهٔ نام § ويزلامه ، ويزيرتى : دندنهٔ ذباب .

دنس { [ع] كير ، پاس . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير .

دنس { [ع] كيرلى ، پاسلى . ماديات ومعنوياتده قوللانيله‌بيلير .

دنك { [ف] حيران ، متحير : « روح قدسى نكه مستكه آشفته ودنك — كاظم »

دنگل { [ف] ديوث.

دنى { [ع] آلچاق ، صويسز : شخص دنى .

دنيا { [ع] بو عالم : « دنيا نه‌در آ كمسه‌ق اونوتسه‌ق ! »

دنيئه { [ع] عيب ، نقيصه : دنيئهٔ دنيا پرستى .

دنيوى { [ع] دنيايه‌متعلق: كام دنيوى، آمال دنيويه .

دو { [ف] (واو رسميه) ايله ايكى : دو جهان . دوپا ـ ى = ايكى آياقلى . دورو ـ ى = ايكى يوزلو .

دو { [ف] قوشمه ، سكيرتمه . (تك) ايله برلكده قوللانيلير : تك و دو .

دواء { [ع] علاج : داء بى دوا .

دوائر { [ع] (دائره) نك جمعى ، (دواير) صورتنده يازلمالى .

دوابّ { [ع] (دابّه) جمعى .

دوات { [ع] ديويت .

دواج { [ف] اوسته اورتنه‌جك شى ، يورغان .

دوار { [ع] باش دونمه‌سى خسته‌لكى . دالك ضميله‌ده لغتدر .

دوّار { [ع] دورايديجى، دونيجى، چوق دونن ، دائما دونن : مهردوار. چرخ دوار .

دوّاره { [ع] پركل دينيلن آلت ، پركار .

دواعى { [ع] (داعيه) نك جمعى .

دواليب { [ع] (دولاب) ك جمعى.

دوام { [ع] دائم اولمه ، دائملك : دوام اقبال . « ذوقم كدرم دوامسزدر » § ملازمت ايتمه ، ترك ايتمه‌مه : « هرهانكى ايشك اهلى ايسه‌ك آنده دوام ايت — لا » (بردوام) ايله (على الدوام) بيننده استعمالجه فرق واردر . (على الدوام) اكثريا حال موقعنده ايراد اولنور . مثلا « اوچ كون على الدوام ياغمور ياغدى » عباره‌سنده (على الدوام) ، بدل (بردوام) كتيريله‌مز .

دوان { [ف] قوشيجى ، سكيرديجى : شخص دوان . اسب دوان .

دواوين { [ع] (ديوان) ك جمعى. دواوين اشعار .

دواهى { [ع] (داهيه) نك جمعى .

دوتا { [ف] (واو رسميه ايله) ايكى قات ، بوكلمش ، اكرلمش: قامت دوتا .

دوچار { [ف] (واو رسميه ايله) چاتيجى ، چاتان . معنويات ومحذوراتده قوللانيلير : « اودخى اولدى بربلايه دوچار » . واواصليه‌ايله استعمالى خطادر .

دوحه { [ع] اولو آغاج .

دوخته { [ف] ديكلمش : جامهٔ دوخته § صانجيلوب ، قاقيلوب برلشديرلمش: نيزهٔ دوخته . مسماردوخته § صاغلمش : لبن دوخته .

دود { [ع] قوردجغزكه اوفاق بوجكدر.

دود { [ف] دومان ، توتون : دود ممدود . مبتلاى دود .

دودمان { [ف] صوى صوپ ، خاندان ، قبيله .

دوده { [ع] قوردجغز ، اوفاق بوجك: دودة القز = ايپك بوجكى .

دوده { [ف] (دودمان) ايله مترادفدر .

دور { [ف] اوزاق : دور و دراز . راه‌دور . دورا دور = اوزون اوزدى‌يه : فكر دورا دور . دورانديش = ايلريسنى دوشونن . دورى = اوزاقلق .

دور { [ع] دونمك ، چرخ كبى دونمك : « دور ايتمه‌ده دست قدرتنده — يوزبيك كره ملك حكمتنده — » § دونوب طولاشلق : دور ولايت . دورابواب . بر قضانك دورى § برينك عهده‌سندن ديكرينك عهده‌سنه كچيرمك ، كچيرلمك ، نقل دور اوراق . اشيانك دورى § برمدت ، زمان، وقت، موسم : دور سليمى دور گل .

دوران { [ع] دونمك ، چرخ كبى دونمك : دوران راس . واوك سكونيله اكثريا دهر، فلك، زمان،

دور مقاملرنده ایراد اولنور . « دوران طربناك جه خندهلر ایلر — نفعی » .

دوزباش { [ف] دکنك ، عصا .

دوز { [ف] دیکمك معناسنه اولان (دوختن) مصدرندن مشتقدر. دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : پالاندوز — پالان دیکن . زر دوز = آلتونله دیکلمش .

دوزخ { [ف] جهنم دوزخی = جهنمی .

دوزنده { [ف] دیکیجی ، دیکن : دوزندهٔ موزه .

دوزینه { [ایتالیانجهدن] اون ایکی پارچهدن عبارت طاقم ، دسته : بر دوزینه مندیل .

دوست { [ف] محب حقیقی ، دوست بولمق مشکلدر — وحید» § سوکیلی. دوستی = دوستلق . دوستدار = محب . دوستکام = دوست مراملی ، مرامی دوستك مرامنه موافق : اقبال دوستکام .

دوش { [ف] اوموز : خانه بر دوش § دون کیجه .

دوش { [فرانسزجهدن douche] تداوی بالماء انواعندن اولهرق یوقاریدن آشاغی به سرپنتی صورتنده صنغوق صو دوکمه § بوکا مخصوص سوزکجلی آلت .

دوشاب [ف] پکمز .

دوشنبه { [ف] (واو رسمیه ایله) پازار ایرتسی کونی: روز دوشنبه .

دوشیزه { [ف] قیز ، قیز اوغلان قیز .

دوشین ، دوشینه { [ف] دون کیجهیه متعلق، دون کیجه کی: صحبت دوشینه .

دوغ { [ف] آیران .

دوقتور { [فرانسزجهدن] طبیب، حکیم.

دوقه { [ایتالیانجهدن] اوروپاده بر نوع عنوان اصالتدر . بو عنوانی حائز اولانلر وقتیله بیوجك یرلرده حکم سوردکلرندن حاکم معناسنیده متضمندر .

دوك { [ف] ایپلك اکیرمکده قوللانیلان ایك .

دوگانه { [ف] (واو رسمیه ایله) اکثریا ایکی رکعت نماز معناسنده قوللانیلیر : ادای دوگانه .

دول { [ع] (دولت) ك جمعی : دول معظمه .

دولاب { [ع] معروف : صو دولابی یك دولابی : « آبلر غالب کلنجه دوندیلر دولابلر — شیخ الاسلام یحیی » § حیله ، دك .

دولت { [ع] بیوك سعادت : دولت شهادت . « اولیه دولت جهانده برنفس صحت کبی — سلیمان قانونی » § ممالك مستقله وسکنهسی مجموعی .

دوم ، دومین { [ف] ایکنجی .

دوموی { [ف] (برنجی واو رسمیدر) صاچنه صاقالنه قیر سرپمش اولان آدم .

دون { [ع] آشاغی : دون بها . بو آندن دوندر § آلچاق ، صو- یسز ، دنی : دشمن .

دونده { [ف] (دوان) ه بدل قوللانیله بیلیر .

دوئللو { [ایتالیانجهدن] بر معاملهٔ تحقیریهیه دوچار اولان آدمك خصمنه تکلیفیله آرهلرنده واقع اولان مبارزه .

دونیم { [ف] (واو رسمیه ایله) ایکی پارچه ، ایکی‌یه بولنمش : « سیف غیرتله مقرردر دونیم اولمق بکا — عونی »

دویت { [ف] دیویت .

دویست { [ف] ایکی یوز .

ده { [ف] کوی : ده خدا = کوی رئیسی . بو معناده (دیه)‌نك مخففیدر . ویرمك معناسنه اولان (دادن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : « آرامده عقل ملامتزدکاندر — لا »

ده { [ف] اون : دهساله = اون سنهلك ، اون یاشنده .

دهاء { [ع] خارق العاده ذکا .

دعات { [ع] (داعی) نك جمعی : دعات اسلام . تشدید ایله غلطدر .

دهاقین { [ع] (دهقان) ك جمعی .

دهالیز { [ع] (دهلیز) ك جمعی . ابناء الدهالیز = صوقاغه ، جامع قاپوسنه آتیلمش چوجقلر .

دهان { [ف] آغیز : دهان تنك . (دهانه) غیر ذی روحه مخصوصدر : دهانهٔ تنور .

دهان { [ع] قرمزی سختیان .

دهر { [ع] زمان ، زمان مدید . جهان ، دنیا مقامندهده قوللانیلیر.

دهری = دهرك بقاسنه قائل اولان، ملحد .

دهری { [ع] پك اختیار ، پیرفانی .

دهش { [ف] ویرش ، اعطا ، احسان.

دهش ، دهشت { [ع] زیاده قورقونج اولمه ، زیاده قورقونجلق : دهشتلی بر قهرمان . دهشتلی بر اورمان § زیاده قورقمه ، زیاده قورقو : دهشت ویرمك .

دهقان { [ع] چفتجی § کوی آغاسی.

دهلیز { [ع] قاپی ایله خانه آرهسی، قاپی آرهلغی . دالك فنجیلهده مستعملدر .

دهم { [ف] اوتجی .

دهن { [ف] (دهان) مخففی .

دهن { [ع] سورینهجك یاغ .

دهناء { [ع] واسع و صوسز اووه ، صحرا ، چول .

دهور { [ع] (دهر) ك جمعی : مرور دهور .

دهیاء { [ع] تأکید ایچون (داهیه) لفظنه صفت یاپیلیر : داهیهٔ دهیا . (دهوا) دخی دینیلیر .

دی { [ف] قیش : « آچل ای فصل دی سن کلستانلردن آچلسون کل — ندیم »

دی { [ف] دون ، دی و فردا . دی روز : دونکی کون .

دیار { [ع] مملکت ، اولکه : « غریبه بر بولنورمش عدم دیارنده » . فی الاصل (دار) ك جمعیدر . بناءً علیه (خانهلر) معناسندهده قوللانیله بیلیر .

دَیّار [ع] صاحب دیر ، مناستر صاحبی § کیمسه ، فرد : « لیس فی‌الدار غیره دیار — لا »

دَیّان [ع] اسماء حسنادن . قهار ، محاسب ، مجازی .

دِیانَت [ع] احکام دینیه‌یه رعایت ، مقتضای دین اوزره حرکت ، دینـدارلق . دیانتکار = دیانتلی ، دیندار .

دیبا ، دیباج [ف ع] معروف حریر قماش : دیبای زیبا .

دیباجه [ع] مقدمه ، کتاب مقدمه‌سی .

دیپلومات [یونانجه‌دن] امورسیاسیه ومناسبات دولیه ایله مشغول آدم § عقللی ، ذکی ، ایش بیلیر .

دیپلوما [یونانجه‌دن] بر فنده بالا . متحان اثبات لیاقت ایدنلره ویریلن مأذونیت کاغدی .

دِیَت [ع] نفس ویا عضو بدلی اوله‌رق جانی طرفندن تأدیه‌سی لازم کلن مال : « ایتمزدی وفا آلدیغی نقد دل عشاق — ابرولرینك کشته‌لرنده دیت اولسه — نابی » تشدید ایله غلطدر . جمعی : دیات .

دَیجور [ف] قارا کلق : شب دیجور . عربی اولمق اوزره ظلمت معناسنده‌ده قوللانیلیر : دیجور لیل .

دیدار [ف] رؤیت جمال : آرزوی دیدار § حسن ایله کورنمه ، ظهور جمال : دیداردیده فروز § کوزل یوز ، چهرهٔ خوب : عرض دیدار § جناب حقك جنتده مؤمنلره موعود اولان معنوی کورینشی : « طالمیك کوثره فردوسده دیداره باقك ! »

دیدان [ع] قوردجغز معناسنه اولان (دوده) نك جمعی .

دَیدَن ، دَیدَنه [ع] عادت : دیدنهٔ دیرینه .

دیده [ف] کوز : « دیده اك شـودا فزا بر صورتك حیرانیدر » . دیده‌بان = کوزجی . (دیدبان) دخی دینیلیر . بو افصحدر . (دیده) کلمه‌سی کورمش معناسنه‌ده کلیر . بوحالده ترکیب ایله قوللانیلیر : بندهٔ احساندیده .

دیر [ف] کج : دیروزود.

دَیر [ع] مناستر . دیرانی = صاحب دیر . « جای ایدینسه ایتمه‌ك استبعاد دیر محنتی — عاشقم بر کافر حسنه محمد امتی ! = فصیح دده »

دیرین ، دیرینه [ف] اسکی ، قدیمی : عادت دیرین . بندهٔ دیرینه .

دیك [ع] خروس : آواز دیك .

دیگ [ف] چوملك ، طوپراق تجرهٔ : دیك جوشان .

دیگر [ف] باشـقه : طرز دیکر . (دکر) صـورتنده تخفیف اولنور . دیکر کون ، دکر کون = متغیر ، بوزلمش ، بوزوق : « باقی بی چاره‌نك احوالی دیکر کون اولود — باقی »

دِیَکه [ع] خروس معناسنه اولان (دیك) ك جمعی .

دَیمومَت [ع] دائم اوله ، دائملك ، بر قرارلق : دیمومت عافیت.

دَین [ع] بورج .

دین [ع] بر ملتك عموماً طوتدیغی طریقت : دین حق . دین باطل .

دینار [ع] سکه‌لی آلتون ، لیرا : « فقرجاویده دوشر دینی دیناره ویرن ! »

دیو [ف] شیطان § انسانه مضرتی اولان جنی خبیث ، مخلوق عجیب اساطیری ، دو . دیوچه = آغاج قوردی ، کووه . دیوباد = قاصیرغه .

دیوار [ف] دووار . دیوار گر = دیوارجی .

دیوان [ع] دعاوی دیکله‌نوب احکام لازمه اجرا قیلنان مجلس ، حضورعالی : دیوان‌الٰهی . دیوان حرب. خط دیوانی . (دیوان طورمق) تعبیری بو معنادندر § اسکی یولده مرتب مجموعهٔ اشعار : « بن کیدرسـه‌م مجلس دورانه دیوانم کلیر — لا » جمعی اولان (دواوین) اکثریا بومعناده قوللانیلیر . دیوانچه = او یولده کوچك مجموعهٔ اشعار .

دیوانه [ف] ده‌لی . دیوانه رو = مجنونانه حرکت ایدن . چیلغین: « عاقل دیوانه رودر، عاشق بی‌باکدر » . دیوانکی = دیوانه‌لك .

دَیّوث [ع] عیالنه پزه‌ونکلك ایدن آلچاق .

دُیون [ع] (دَین) ك جمعی .

دیه [ف] (ده) ، باق .

دیهیم [ف] تاج : « رونق سلطنت آرایش تاج و دیهیم — نفی »

ذ

ذا [ع] شو ، بو ، او : بعدذا = بوندن ، آندن صکره . کذا = بویله ، اویله . ترکیبسز قوللانلماز . عربیده مفردمذکره مخصوص اسم اشارتدر . لسانمزده مذکره اختصاصی یوقدر . عربیده بر (ذا) دها واردرکه صاحب معناسنه اولان (ذو) نك حالت نصبیدر . بو لسانمزده مستعمل دکلدر . (ذو) یه‌ده باق .

ذائب [ع] اریجی ، ارین : معدن ذائب . (ذایب) صورتنده یازلمامل .

ذائق [ع] طادیجی ، طادان : ذائق تلخ وشیرین . ذائق موت . « کل نفس ذائقة الموت » ده تأنیثی مؤنث سماعی اولان (نفس) ه اسنادینه مبنیدر . (ذایق) صورتنده یازلماملی .

ذائق (شیخ محمد) ١٢٠٩ ده بروسه‌ده طوغمشدر . مصری زوایاسندن برینك مشیختنده بولونوردی . ١٢٦٩

ده اوراده وفات ایتمشدر. خوشکو برشاعر ایدی. هجویاتی زیاده شهرت بولمشدر. شاعر صفوت افندی‌یه اولان شوخطابی بك تحفدر: مرحبا ای سمت عرفانك بعید ابتری!

ذائقه { [ع] انسانده مادی ومعنوی طادیجی قوت: بوشربت آنك ذائقه‌سنه خوش کلدی. بوشعر آنك ذائقه‌سنه اویمدی. (قوة ذائقه) دخی دینیلیر. (ذایقه) صورتنده یازلاملی.

ذابح { [ع] ذبح ایدیجی، ایدن: ذابح ذبیحه.

ذات { [ع] صاحبه معناسنه‌درکه صاحب معناسنه‌اولان (ذو)نك مؤنثیدر. امرأة ذات الزوج = قوجه‌لی قادین. (ذات) عین وحقیقت معناسنه‌ده کلیر: ذات باری. ذات‌مسئله. اشخاصدن کنایه اوله‌رق استعمالنده تذکیر وتأنیثی اشخاصك نوعنه تابعدر. بر ارککك حقنده (ذات‌عالی)، برقادین حقنده (ذات عالیه) یاخود (ذات‌علیا) دینیلیر. ذات الصدور = مضمرات قلبیه. ذاتاً = اصلنده، اصل اوله‌رق. ذاتی = ذاته منسوب: فضل ذاتی. مزیت ذاتیه. ذاتیات = ذاته متعلق خصوصات.

ذاتی { [شاعر مشهور] بالیکسرلیدر. اسمی (عوض) درکه تاریخ تولدی اولان (٨٧٦) سنه‌سنی کوسترر. اوائل حالنده دیکیجیلك ایدردی. مؤخراً بو صنعتی ترك ایله بایزید ثانی دورنده استانبوله کلدی. سلیم اول، سلیمان قانونی زمانلرینه‌ده یتشدی. بواوچ پادشاهی قصائد ایله مدح ایده‌رك احسانلرینه نائل اولمشدر. اول امرده قاضیلك طریقنه سلوك ایتمك ایستدی ایسه‌ده مبتلی اولدیغی صمم جهتیله بویولده موفق اوله‌میه‌جغنی آکلادی. باشقه برایش ایله اشتغاله لزوم کوردی. بایزید جامع شریفی حوالیسنه کیرنلر ذاتی‌یی اوراده ایچه پژمرده برقیافتله بر دکانچه‌ده قاعد بولورلردی. دیکیجی بودفعه رمال اولمش ایدی. وقتده یاپه‌بیله‌جکنی سویلیوردی. دکانچه‌سنی زیارت ایدنلر آز دکل ایدی. رمل دوکدرمك، وفق یاپدرمق ایستینلر بوکاهن مشهوره مراجعت ایدرلردی. دکانچه نوهوسان شعر ایچون دخی بر مرجع اولمش ایدی. آره صیره اورایه کیده‌رك شعر نامیله یازمش اولدقلری سطرلری تصحیح اولنمق اوزره رماله کوستررلردی. اوده هربرینه دائر بر درلو ملاحظه بیان ایدردی. نه فائده‌که زوارك کثرتی شاعرك ضرورتدن بری برحالده یاشایه‌بیلمسنی تأمین ایتمزدی. خلقك دکانچه‌یه کوستردیکی توجه برآزده ذاتینك طبعاً بشوش، خوشکو اولمسندن نشأت ایدییوردی. ارباب مراجعته شاعرانه سوزلر سویلر، اکلندیرردی، بعضاً مؤثرجه لطیفه‌لر ایتدیکی‌ده اولوردی. ازجمله چیرکین یوزلولردن علی نامنده بر ذاتك دعوتیله حضورینه برنجی دفعه اوله‌رق داخل اولنجه موی الیه بونك یوزینه باقدقده بعض حضاره « ذاتی کوزل برذات دکل ایمش! » دیمکله شاعر « ییکیت ییکیدك آینه‌سیدر! » جوابی ویرمشدر. وفاتی (٩٥٤) سنه‌سنه مصادفدر. کندندن مروی اولدیغی اوزره

(١٦٠٠) غزل، (٤٠٠) دن زیاده قصیده سویلمشدر. مشهور (شمع وپروانه) منظومه‌سی (٥٠٠٠) بیتی حاویدر. (احمد ومحمود) نامنده‌کی دیکر منظومه‌سی (٢٠٠٠) بیتدن متشکلدر. آثارنده کرك لفظاً، کرك معنیً قابل عد اولنه‌جق برخیلی شیلره تصادف اولنورسه‌ده کندیسنك دقایق شعریه‌یه واقف برمرد قوی طبیعت اولدیغنی اثبات ایده‌جك برچوق ابیات‌ده بولنور. کندیسندن یاریم عصر قدر صکره کلمش اولان (باقی) کبی سن کمالده اولسون ضرورتدن وارسته بولنه‌بیلمش اولیدی بزه دها قیمتدار اثرلر براقه‌بیلیردی.

ذاکر { [ع] ذکر ایدیجی، ایدن: ذاکر اسم حق. تکیه‌لرده اثنای ذکرده درویشانی تشویق ایچون الهیات اوقویان ذاته‌ده اطلاق اولنور. جمعی ذاکرون، ذاکرین.

ذاکی { [ع] کسکین قوقولی. مسك وعنبر کبی شیلره وصف اولور: مشك ذاکی.

ذال { [ع] (ذ) حرفنك اسمی: ذال معجمه.

ذاهب { [ع] کیدیجی، کیدن. اکثریا ذهنیاتده قوللانیلیر: او مذهبه ذاهب اولدی. اوراده بولنمدیغمزه ذاهب اولمش ایدم. « بن‌ده بو طریقه ذاهب اولدم — لا »

ذاهل { [ع] ذهول ایدیجی، ایدن. ذهن ذاهل. کاتب ذاهل.

ذئاب { [ع] (ذئب)ك جمعی: قوردلر، ذئاب کرسنه.

ذئب { [ع] قورد دینیلن ییرتیجی حیوان. ذئب یوسف = صوچی اولمدیغی حالده اتهام ایدیلن، متهم بی‌کناه. داء الذئب = آجلق.

ذباب، ذبابه { [ع] سینك: طنین ذباب. = سینك وزیلتیسی.

ذباله { [ع] موم فتیلی. لانکن کالذبالة تضیء للناس وهی تحترق = ذباله کبی خلقه آیدینلق ویروب‌ده کندیکی یاقمه!

ذبایح { [ع] (ذبیحه) نك جمعی.

ذبح { [ع] بوغازلامق، بوغازلانمق: ذبح قربان. برقوزینك ذبحی.

ذبحه { [ع] اکثریا چوجقلرك بوغازینه عارض اولان قوش پالازی علتی.

ذبول { [ع] پژمرده اولمق، صاراروب صولمق: ذبول شکوفه. ذبول چهره.

ذبیح { [ع] بوغازلانمش حیوان. فی سبیل الله قربان ایدلمکه صالح اولان حیوان. اسماعیل پیغمبر ایله پدر مکرم نبوی حضرت عبدالله (ذبیح) ایله تلقیب ایدلمشلردر. « انا ابن الذبیحین » حدیث شریفی بونی معلندر. جناب اسماعیلك بو لقب ایله مناسبتی محتاج ایضاح دکلدر. کلهلم حضرت عبدالله‌ه: مشار الیهك پدری اولان عبدالمطلب — ارککك اولادی اولمدیغی صره‌لرده — اولاد ذکوری اون نفره بالغ اولدقده برینی قربان ایتمك اوزره عهد ایتمش ایدی. عبدالله اونجی اوله‌رق تولد ایدنجه ذبح ایتمك ایستدی. بعض چاره‌جویانك دلالتیله اونر دوه اوزرینه قرعه آتلدی. اونجی دفعه‌ده قرعه دوه اولمق اوزره ظهور

ایتدی. عبد المطلب یوز دوه قربان ایدرك ایفای نذر ایلمش اولدی.

ذَبِیحَه { [ع] ارکك اولسون دیشی اولسون فی سبیل الله قربان ایدلکه صالح اولان حیوان § ذبح ایدلمش حیوان .

ذَخائِر { [ع] (ذخیره)نك جمعی. (ذخایر) صورتنده یازلمالی .

ذُخْر { [ع] وقت حاجت ایچون اتخاذ وحفظ اولنان شی. اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : اعمال صالحه انسانك ذخریدر.

ذَخیرَه { [ع] حین اقتضاده صرف اولنمق اوزره حفظ اولنان حبوبات ومأکولات سائره .

ذُرارَه { [ع] صاچیلان شی ، صاچنتی : ذرارهٔ عنبر .

ذِراع { [ع] آرشین § انسانك دیرسکی اوجندن اورته پارماغی اوجنه قدر اولان مقدار. جمعی: ذراعات واذرع.

ذِرْوَه { [ع] برشیئك یوقاریسی ، تپه‌سی : ذروهٔ جبل . ذروهٔ علم .

ذَرَّه { [ع] برآرپه‌نك یوزده برجزئی، پك اوفاق پارچه ، شی : «کیمسه انجمدی وضعندن آنك ذره قدر — عاکف پاشا» . جمعی: ذرات : ذرات کائنات .

ذُرِّیَّت { [ع] انسانك ولدی ، نسلی ، جمعی ذریات :

ذَریعَه { [ع] وسیله : ذریعهٔ بدیعه .

ذَقَن { [ع] چکه کمیکلرینك آشاغی طرفده قاووشدیغی یر ، «ای شاه حسن! بو نه ذقندر ، دیدم دیدی — آرامگاه روح روانکدر رسنك = نظیم»

ذَکاء ، ذَکاوَت { [ع] آکلایشی تیزاولمه ، آکلایشده تیزلك : اصحاب ذکا .

ذَکائی { (شیخ مصطفی) اسکدار محافظی اولان ابراهیم بکك اوغلیدر . برمدت دیوان همایون قلمنه مداومت ایتدکدن صوکرا ترك مأموریتله طریقت شعبانیه‌دن اخذ دست انابت ایلمشدر .

(ذکائی اهل کشف درکه امی سنان اولدی) تاریخ منطوقنجه ۱۲۲۰ ده ، امی سنان) درگاهی مشیختنه کچمش و ۱۲۲۷ ده کوچمشدر. مطبوع اولان دیوانی عرفای شعرادن اولدیغنه دلالت ایدر . شو قطعهٔ نعتیه‌سی مشهوردر : « یارسول الله جمالك قل هوالله احد — کتب اولنمش لوح رخسار کده الله الصمد — لم یلد ذاتك ولم یولد صفاتك وصفیدر — نوله شانکده دینلسه لم یکن کفواً احد »

ذِکْر { [ع] آکمق ، آکلمق ، یاد ایتمك ، ایدلك : ذکر اسماء احبا . برشیئك عباره آره‌سنده ذکری § یاد اسم آلهی : ذکر درویشان، حلقهٔ ذکر § موعظه .

ذُکْران ، ذُکُور { [ع] ارکك معناسنه اولان (ذَکَر) ك جمعی . مفردی بومعناده قوللانلماز .

ذَکَر { [ع]عضو تناسل رجل.

ذِکْری { [ع] آکمه ، یاد ایتمه § عبرت § موعظه .

ذُکورَت { [ع] ارککلك. ذکورت وانوثت .

ذَکی { [ع] ذکالی ، ذکا صاحبی : ذکی وغبی .

ذُلّ { [ع] (ذلت) ایله مترادفدر .

ذَلالَت { [ع] (ذِلّت)ایله مترادفدر.

ذِلَّت { [ع] ذلیللك ، حقیرلك ، خوارلق .

ذٰلِكَ { [ع] شو،او : کذلك = شونك کبی ، آنك کبی . مع ذلك = شونکله برابر ، بونکله برابر . کافك سکونیله قوللانیلیر. ترکیبسز قوللانلماز. عربیده مفرد مذکره مخصوص اشارتدر. لسانمزده مذکوره اختصاصی یوقدر .

ذَلُول { [ع] سرکش اولمیان ، مطیع، یاواش اولان حیوان وانسان.

ذَلیل { [ع] خوار ، حقیر . اکثریا انسانه وصف اولور. ذلیلی = ذلیللك .

ذَمّ { [ع] ماده تعیینی صورتیله یرمك، یرلك: برآدمی ذم، بریسنك ذمی. مدح وذم. «فارغ وآزاده‌یم عندمده بردن مدح وذم = لا »

ذَمائِم { [ع] (ذمیمه)نك جمعی. (ذمایم) صورتنده یازلمالی.

ذَمّام { [ع] ذم ایدیجی، ذم ایله اشتغال ایدن: عام ذمام .

ذِمَّت { [ع] عهده : مترتب ذمت اولان وظیفه § عهده‌ده بولنان شی ، بورج: اهل ذمت. جمعی: ذمم .

ذِمّی { [ع] اهل ذمت ، رعیه ، خراجکذار.

ذَمیم { [ع] (مذموم) ایله مترادفدر : خلق ذمیم. اخلاق ذمیمه.

ذَنْب { [ع] کناه: ذنب عظیم .

ذَنَب { [ع] قویروق: قطع ذنب .

ذَنَن { [ع] انسان سوموکلو اولمه ، سوموکلولك : عیب ذنن.

ذُنُوب { [ع] (ذَنْب) ك جمعی.

ذَنین { [ع] سوموك .

ذُو { [ع] صاحب. قاعدهٔ عربیه اوزره حالت رفعده بوصورتده بولنور. حالت نصبی (ذا)، حالت جری (ذی)در. لسانمزده یالکز (ذو) ایله (ذی) قوللانیلیر . بو استعمالده حکم سلیقه‌یه تابعز . (نره‌ده (ذو) ، نره‌ده (ذی) قوللانیلهجغنه دائر قاعده‌مز یوقدر . مثلا (نجهٔ ذی شان ، حکیم ذوفنون) دیرز. (نجهٔ ذوشان ، حکیم ذی فنون) دیمیز . دیله هانکیسی طاتلی کلیرسه او ترجیح اولنور. بونلر (لی، لو) اداتلریله ترجمه اولنه‌بیلیر: ذو الوجهین = ایکی وجهلی. ذی حیات = جانلی .

ذَوائِب { [ع] (ذُؤابه) نك جمعی . (ذوایب) صورتنده یازلمالی.

ذُؤابَه { [ع] پرچم ، زلف ، گیسو . جمعی: ذوائب .

ذَوات { [ع] (ذات) ك جمعی : ذوات کرام . « الا ای ذوات لطائف مرام — لا »

ذَوْب ، ذَوَبان { [ع] اریمك : ذوبان رصاص. ذوبان برف.

ذَوْق { [ع] بر شيئك لذتى طويق خصوصى : ذوق شراب . ذوق بلاغت . « ذوقه كيتمشدى كلش كلشنه — كوج كايور شمدى كيدش مدفنه » § اكلنجه ، اكلنتى ، جنبش . ذوقاً = ذوق جهتيله ، ذوقجه : بلاغتده ذوقاً اقرانه تفوق . ذوقى = ذوقه متعلق : بو براص ذوقيدر ، حقيله تعريف اولنه‌ماز . ذوقيات = ذوقه ، اكلنجه‌يه متعلق خصوصات .

ذَوِى { [ع] (ذو) نك اضافت سببيله نونى دوشمش جمعيدر . اضافتسز قوللانلماز . ذوى العقول = اصحاب عقول .

ذِهِ { [ع] شو ، بو . مؤنثه مخصوص اسم اشارتدر . تنبيه افاده ايدن (ها) ايله قوللانيليركه كتابتده الفى اسقاط اولنور : هذه = ايشته شو : الحالة هذه = شيمديكى حالده الآن .

ذَهاب { [ع] كيتمك : ذهاب واياب § ذهاباً بريوله كيتمكه ذاهب اولمق تعبير اولنور : ذهاب صواب . كسر ذال ايله غلطدر .

ذَهَب { [ع] آلتون دينيلن معدن . ابو الذهب = آلتون باباسى ، زنكين آدم .

ذِهْن { [ع] قوهٔ مدركه ، قوهٔ حافظه : ذهناً = ذهن جهتيله ، ذهن ايله : ذهناً يورغون . بر حسابى ذهناً بولمق . ذهنى = ذهنلى ، ذهنه منسوب : مرد ذهنى . حساب ذهنى . ذهنيات = ذهنه متعلق خصوصات .

ذُهُول { [ع] اونودور كبى قصداً ترك ايتمك § مشغوليت سببيله غفلت ايدوب اونوتمق . (دن) اداتيله مستعملدر : مؤلف بوكلمه‌دن ذهول ايلمش .

ذَهَب { [ع] (مذهب) ايله مترادفدر .

ذى { [ع] (ذو) يه باق .

ذَيْل { [ع] اتك : ذيل ازار « مرد كامل ايله‌مز تقبيل ذيل اهل جاه — آب رويى جونكه انسانيتك پامال اولور — اى ترقى ايسته‌ين دنياده سن ظن ايتمه كيم — ال ، اتك اوپمكله انسان نائل آمال اولور = طاهر المولوى » § آخر ، صوك ، علاوه : ذيل كتاب . ذيل قانوننامه . ذيلاً = ذيل اوله‌رق : ذيلاً شويله يازلدى . ذيليات = ذيله متعلق محررات .

ذُيُول { [ع] (ذيل) ك جمعى .

ر

راء { [ع] (ر) حرفنك اسمى : راء مهمله . رأى متصله . فتح را ايله .

رائِف { [ع] رأفتلى ، صاحب رأفت . (رايف) صورتنده يازلمالى .

رائِق { [ع] خالص ، صافى : لبن رائق . تحيات رائقه . (رايق) صورتنده يازلمالى .

رائى { [ع] كوريجى ، كورن ، رؤيت ايديجى ، ايدن . را حرفنه منسوب ديمك‌ده اولور . بو حالده ياسى مشدد اعتبار اولنور : قصيدهٔ رائيّه . (رايى) صورتنده يازلمالى .

رابِح { [ع] آلش ويرشده فائده قازانان : تاجر رابح .

رابِحَه { [ع] فائده‌لى تجارته وصف اولور : تجارت رابحه .

رابِط { [ع] ربط ايديجى ، ايدن : حبل رابط . حرف رابط .

رابِطَه { [ع] باغ ، بند . اكثريا معنوياتده قوللانيليركه (مناسبت) يرينى طوتار : رابطهٔ محبت . فك رابطه § نظام ، انتظام ، ترتيب ، دوزكونلك ، حسن حركت : رابطه‌لى ايش . رابطه‌سز آدم § درويشك شيخنه صورت مخصوصه‌ده توجهى § ربط ايديجى ادات : (كه) رابطه‌سى .

رابِع { [ع] دردنجى : فصل رابع . دفعهٔ رابعه . رابعاً = دردنجى اوله‌رق ، دردنجى درجه‌ده .

رابِعَه { [رابعهٔ عدويه] (ام الخير بنت اسماعيل) بصره‌لى عارفهٔ بنامدر . مناقب جميله‌سى زيور السنهٔ انامدر . كمالات انسانيه‌ده ساده نسايه دكل ، پك چوق رجاله‌ده تفوق ايتمشدر . بو جهتله كنديسنه (تاج الرجال) ديرلر . (حسن بصرى) (سفيان ثورى) كبى بيوكلر ، كلمات عارفانه‌سندن استفاضه ايدرلردى . ١٣٥ ياخود ١٨٥ ده قدس جوارنده ارتحال ايله‌مشدر .

رابَّه { [ع] اوكى آنا .

راپورت { [فرانسزجه‌دن] تحقيق ومعاينه اولنان برشى حقنده تحقيقات ومشهوداتى حاوى ويريلن تقرير ، لايحه ، مذكره § تداوى‌يه محتاج بر مأمورك دائرهٔ عائده‌سنه تقديم ايتمك اوزره طبيبدن آلديغى تذكره .

راتِبَه { [ع] معاش ، تعيين ، وظيفه . راتبه خوار = معاش ، وظيفه صاحبى .

راتِق { [ع] بر شيئك ياريغنى قاووشديروب بيتشديرن : راتق وفاق .

راتِنج } [ع] رچنه ، چام ساقزی . فصیلهٔ راتنجیه .

راجِح } [ع] رجحانلی ، معنیً ویا مادةً اوستون : قول راجح . متاع راجح . مروّیات راجحه .

راجِع } [ع] رجوع ویا رجعت ایدیجی ، ایدن : بو ضمیر شو کلمه‌یه راجعدر . بونك فائده‌سی سزه راجعدر . بومقامده (عائد) زیاده قوللانیلیر . فرقهٔ راجعه .

راجِفْ } [ع] تتره‌دیجی ، صیتمه .

راجِفَه } [ع] صور قیامتك برنجی نفخه‌سی که آنكله کافهٔ ذی‌روح اماته اولنور .

راجِل } [ع] یایا : فارس و راجل . بو فنده راجلدر . راجلاً یایا اوله‌رق : راجلاً سیاحت .

راجی } [ع] رجا ایدیجی ، ایدن : متوسط راجی § امیدلی امیدوار : عبد راجی .

راحْ } [ع] شراب : « لطف ایله کتیر راحی روحم ساقی! »

راحَت } [ع] اضطرابسز ، کدرسز اوله : راحت جسم راحت جان : « کل مهد صفاده راحت ایله = شیخ غالب » § مستریح : « جهانده عاشق مهجور صانمه راحت اولور = شیخ الاسلام یحیی » .

راحِل } [ع] رحلت ایدیجی ، ایدن : رجل راحل . نفوس راحله .

راحِلَه } [ع] یوك‌دوه‌سی ، یوك حیوانی : راحله‌ران طریق حجاز اولدی .

راحِم } [ع] رحم ایدیجی ، ایدن : حاکم راحم . جمعی : راحمون ، راحمین . ارحم الراحمین = جناب حق .

راحَه } [ع] آووج ایچی ، ال آیه‌سی : « الکأس فی راحة والقلب فی تعب — لا » = قدح الده اما کوکل المده .

رادْ } [ف] سخی ، کریم ، فاضل ، حکیم : « ای ضیاء الحق حسام الدین راد — حضرت مولانا » .

رادّ } [ع] رد ایدیجی ، ایدن : راد السلام .

رادِفَه } [ع] صور قیامتك ایکنجی نفخه‌سی که کافهٔ امواتی دیریلتیر .

رادّه } [ع] صیره ، درجه ، کرته : ساعت ایکی راده‌لرنده . سنی اوتوز راده‌لرنده § خط ، چیزکی : راده چکمك .

رازْ } [ف] سر ، کیزله‌نیلن خصوص : راز درون . راز نهان . « سویله‌تدی دلی غمزه‌سی رازم ایشیدیلدی - اولدی ایکی مستانه سبب گفت وشنیده = لا »

رازِقی } [ف] اوزومك معروف نوعی ، رزاقی

رازی } [ع] ری شهرینه منسوب ، ریلی : حکیم رازی ، فخر رازی .

رازِیانَج [ع] **رازِیانه** } [ف] رزنه دینیلن معروف نبات .

رَأْس } [ع] باش قفا ، سر : علی الرأس والعین = باش ، کوز اوستنه § تپه ، اوج : رأس جبل § باشلانغیج ، ابتدا ، باش : رأس سنه = ییل باشی § جانلی شی عددی : بیك رأس قیون § اك بیوك مقام . صدر . باش : رأس کار ، مسقط رأس = برآدمك طوغدیغی یر .

رأساً = باشلی باشنه ، کیمسه‌یه تابع اولیه‌رق . برأسه = کندی باشنه آیریجه .

راسِتْ } [ف] طوغری : نهال راست . سخن راست . راستی = طوغریلق . راستکار = اهل استقامت ، مستقیم الاطوار . راستکو = طوغری سویلین ، صادق القول .

راسِخ } [ع] ثابت ، پایدار ، متین ، محکم : جبل راسخ . اعتقاد راسخ . عقائد راسخه . جمعی اولان (راسخون) و (راسخین) علوم نافعه‌ده ملکهٔ کامله‌سی اولان علمای امته اطلاق اولنور .

راسِم } [ع] رسم ایدیجی ، ایدن .

راسِمَه } [ع] رسم عادت ، دأب : راسمه تبریك . راسمهٔ سلام .

راسی } [ع] ثابت ، پایدار . متین محکم : جبل راسی . جبال راسیه § دمیراوزرنده طوران . کمی‌یه ده وصف اولور . فلك راسی . سفینهٔ راسیه .

راشِدْ } [ع] عاقل : سالك راشد . جمعی : راشدون ، راشدین .

راشی } [ع] رشوت ویرن : راشی مرتشی .

راصِدْ } [ع] رصد ایدیجی ، ایدن : راصد قمر .

راضَّه } [ع] ازیجی : آلات راضه .

راضی } [ع] رضا کوستریجی ، رضا ویرن .

راطِبْ } [ع مولد] یاش ، نملی ، طوغریسی (رطیب) در .

راعِبْ } [ع] کوزباغیجی ، افسونکار : هنرمند راعب .

راعِد } [ع] رعد اظهار ایدیجی ، کورلده‌ین : آسمان راعد . سحاب راعد . سحائب راعده .

راعِدَه } [ع] رعد اظهار ایدیجی ، کورلده‌ین بولوت : راعدهٔ مظلمه .

راعی } [ع] حیوانات اوتلادیجی ، چوبان : « قالمشلره باقمیورمی راعی ؟ »

راغْ } [ف] طاغ اتکی ، چاییرلق ، چمنلك ، اکثریا (باغ) ایله برلکده ایراد اولنور .

راغِب } [ع] رغبت ایدیجی ، ایدن : راغب حسنات .

راغِب } [شاعر مشهور] قوجه راغب پاشا عنوان ملیسنی حائزدر . کندی زادهٔ طبعی اولان « بمحمد یرجو الامان محمد — مما یخاف وفی نوالك راغب » بیتی خاتمنده منقوش ایدی . دفترخانه کتبه‌سندن محمد شوقی افندینك اوغلیدر . (١١١٠) تاریخنده تولد ایتمشدر . اوائل شبابنده بریاندن تحصیل معارفه اهتمام ، بریاندن ده دفترخانه‌یه دوام ایدردی . ثمرهٔ تمیز اوله‌رق اولاً روان والیسی عارفی احمد پاشانك مکتوبجیلنی خدمتنده ، ثانیاً تبریزجی سرعسکری علی پاشانك معیتنده دفترامینی وکالتنده بولندقدن صکره روان دفترداری اولدی . استانبوله عودتنده رئیس الکتاب وکالتیله وتیمار وزعامت توزیعی خدمتیله همدانه اعزام ایدلدی . بعده کندیسنه بغداد دفتردارلغی ویرلدی . ینه استانبوله عودتنده مالیه تذکره‌جیلکنه رونق ویردی . برآز صکره عهده‌سنه ارضروم سرعسکرلکی تفویض اولنان سابقا بغداد والیسی احمد پاشا معیتنده

يتـه رياست وكالتيله اردو دفتردارلغنه نصب اولندى . تكرار درسعادته كله‌رك برقاچ مهم مأموريتده دها بولندقدن صكره صدارت مكتوبجيلغنه كچدى . برمدت‌ده رئيس الكتابلقده بولندى . نهايت رتبهٔ وزارتله مصر واليلكنه تعيين قيلندى . اوراده بش سنه قدر غايت مدبرانه بر صورتده ايفاى وظيفه ايلديكندن نشانجيلق ايله عتبهٔ عليايه دعوت بيورلدى . صكره‌لرى آيدينده ، صيداده ، رقه‌ده ، حلبده واليلك ايتدى . برآره‌لق شام ايالتى وامير الحاجلق ايله مبشر اولديغى حالده مسند صدارته چاغيرلدى . (٦٨) سنه‌سى جمادى الاخره‌سنك سكزنجى كونى دار الخلافه‌يه مواصلته اوته‌دن برى اثبات لياقت ايده‌كلديكى مقام سامى‌يه شرفبخش اولدى . مؤخراً سلطان مصطفاى ثالث دورى حلول ايتمكله راغبك تيراقبالى برقاتدها ضياپاش اولمغه باشلامش ، حتى پادشاه مشار اليهك خواهرى صالحه سلطانه اقتران ايله شرف صهريت سنيه‌يه دخى نائل اولمشدر . تاريخك شهادتيله ثابت اولديغى اوزره بش آلتى سنه دوام ايدن مدت صدارتنده دولته‌پك بيوك خدمتلر ايتمشدر . (٧٦) رمضاننك يكرمى درتنجى كونى ارتحال ايتدى . مدت عمرنده جمع ايتمش اولديغى كتب نفيسه ايچون قوسقه‌ده انشا ايتديرديكى كتبخانه ايله چشمه وسبيلك يانته آماده ايلديكى تربه‌يه دفن ايدلدى . انتقالى ختام انشا آتى تعقيب ايتمشدر . مرتب ديوانى ومنشآتيله (سفينة الراغب) نامنده مباحث فنونشناسى مشتمل عالم جليله‌سى متداولدر . (راغب

پاشا مجموعه‌سى) عنوانيله ياد اولنان يازمه مجموعهٔ نفيسه‌سى حميديه كتبخانه‌سنده محفوظدر . پاشا سياسياتجه (وزير حكيم) نامنى آلمش اولديغى كبى ادبياتجه دخى (شاعر حكيم) عنواننى قازانمشدر . اسكى صدراعظملر ايچنده كنديته مخصوص بر موقع طوتمش اولان راغب ادبامز ، شعرامز آره‌سنده‌ده برمقام عالى احراز ايتمشدر . منشآتى انقلاب زمان ايله اهميتنى محافظه ايده‌مه‌مش ايسه‌ده اشعار حكيمانه‌سى قيمتدن دوشمك مخاطره‌سندن مصون بولنمقده‌در . بر خيلى سانحاتى امثال عثمانيه صيره‌سنه كچمشدر . مثلا محض حكمت اولديغى مسلم اسافل و اعالى اولان « شجاعت عرض ايدركن مرد قبطى سرقتن سويلر » مصراعنى صيره‌سى كلدكجه هركس يادايدر . پاشانك اكثر اشعار منتخبه‌سى حفظه‌شايان حكيمانه سوزلردر . هيچ بر شاعرمز بو يولده كنديسى قدر اثر موفقيت كوستره‌مه‌مشدر دينيله بيلير . طبعى مألوف حكمت اولديغندن عاشقانه ، رندانه ابياتى بالنسبه آزدر . شعرى تكلفله سويلر ، فقط (سامى) كبى لطافتدن خالى براقماز . (نابى) كبى ارسال‌مثله مائلدر . بوده آثار ايران ايله اشتغالندن ، خصوصيله (صائب) مثالندن ايلرى كلير . صائبى تقدير وتقليد ايتمسنه بر شى دينيله‌مه بيله (شوكت) كبى صرف خيالات ايله اوغراشانلره كوستردكى تمايل جالب تكلمدر . ديوانندە سويمز بعض تصوراته تصادف اولنمسى بو تمايلك نتايجندندر . راغب معانيده تقليدن ، الفاظده مسامحه‌دن براز دها

متحاشى بولنيدى تركى اشعارينك قسم اعظمى انتخابه‌شايان كوريلوردى . شمديكى حالده دخى منتخباته ديوانه معادل طوتيله‌جق بر ديوان عمان بولنه‌ماز .

رَأْفَتْ [ع] آجيمه ، اسيركه‌مه ، لطف و مرحمت .

رافِضْ [ع] ترك ايدېجى ، ايدن : رافض راه صواب .

رافِضَه [ع] شيعه‌دن بر فرقه‌دركه اولدن حضرت (زيد بن على) رضى الله عنه مطاوعت ايتدكارى حالده صكره‌دن بعض اسباب غير مشروعه‌يه مبنى كنديسنى ترك ايلمشلردر .

رافِضِى [ع] (رافضه) فرقه‌سنه منسوب : شخص رافضى . جمعى : رافضيون . تخفيف يا ايله اسلوب فارسى اوزره (رافضيان) صورتنده‌ده جمعلنير .

رافِعْ [ع] رفع ايدېجى ، ايدن . جناب حقده اطلاق اولنور : يا رافع ! .

رافِهْ [ع] رفاه ايله ياشايان : مؤمن رافه . (مرفها) مقامنده (رافه) دينيله بيلير .

راقِمْ [ع] يازيجى ، يازان : راقم الحروف .

راكِبْ [بينيجى ، بينن : راكب جمازه . راكب البحر . راكباً = بنمش اوله‌رق : سفينه‌يه راكباً عزيمت .

راكِدْ [ع] جريان ايتميوب طوران : ماء راكد . مياه راكده . هواى راكد .

راكِعْ [ع] ركوع ايدېجى ، ايدن : مصلى راكع . راكعاً = ركوع حالنده اوله‌رق : راكعاً سلام ويرمك .

رامْ [ف] مطيع ، منقاد . انسان و حيوان حقنده قوللانيلير .

رامْپه [ايتاليانجه‌دن] ايكى كمينك ياخود بر كمى ايله ديكر برشيئك تماس ايده‌جك صورتده يان يانه يناشمه‌سى وضعيتى ، قارن قارنه كلمه‌سى : رامپه ايتمك .

رامِشْكَرْ ، رامِشى [ف] مطرب ، سازنده ، خواننده : « ميكشان مدهوش نى خاموش رامشكر حزين »

رامى [ع] آتيجى ، آتان : رامئ تير . رامى الحجاره .

رامى [ف] رامه منسوب ، پك مطيع . (رام) آرام قرار معناسنه‌ده كلديكندن (آرامى ، قرارى) ديمكده اوله بيلير .

رانْ [ف] اويلق : « زير رانده‌رخش اژدر سر » . سورمك ، سوق ايتمك معناسنه اولان (راندان) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير : اسبران . خامه‌ران .

راوَنْد [ع] معروف دارو : راوند چينى . فى الاصل (روند) در .

راوى [ع] روايت ايديجى ، ايدن : « راستكو اولمليدر بر راوى » العهدة على الراوى = بو روايتك صحت و عدم صحتى راويسنه عائد .

راهْ [ف] يول : راه مكه . راه محبت . (ره) صورتنده تخفيف اولنوره

راهبر ، رهبر = یوله کوتوریجی ، قلاووز ، قاطع طریق . راهنما ، رهنما = یول کوستریجی ، قلاووز ، دلیل . راهوار . رهوار = صورت معروفه‌ده کوزل یورین حیوان ، راهوان .

راهِبْ { [ع] مناسترده ، صومعه‌ده اوطوران خرستیان ، اخروی آدم ، کشیش ، تارك دنیا . مؤنثی راهبه .

راهِیَه { [ع] بال آریسی .

رایْ { [ف] (رأی) تیره رای . نظمنده (را) صورتنده تخفیف اولنور: خودرا .

رایَتْ { [ع] سنجاق . نظمده (رایه) صورتنده‌ده قوللانیله بیلیر . جمعی : رایات .

رایِجْ { [ع] خلق آره‌سنده سوریلور . کچر : رایج آقچه . فی‌الاصل (رائج) در .

رایِحَه { [ع] قوقو : رایحهٔ طیبه . فی‌الاصل (رائحه) در .

رایِشْ { [ع] رشوت ویرن ایله رشوت آلان بیننده واسطه اولان شخص .

رایْگانْ { [ف] باد هوا ، عوضسز ، زحمتسز اله کچن شی .

رَأْسْ { [ع] باش : رأس و قدم رأس‌الحکه . اوچ رأس قوزی . رأس‌المال = سرمایه .

رَأْفَتْ { [ع] اسیرکه‌مه ، پك اسیرکه‌مه ، مرحمت ، شدت مرحمت .

رَأْیْ { [ع] نتیجهٔ تفکر اولان حکم ، حکم فکری . حکم نظاری : رأی سدید . رای العین = کوزیله کورمك . رأی‌العین کورمش = کوزیله کورمك صورتیله کورمش .

رِئَه { [ع] آق جکر . جمعی: رئات .

رَئِیسْ { [ع] باشده بولنان ، بر جماعتك باشی : رئیس مجلس ، رئیس روحانی .

رَبّ { [ع] جمله مخلوقاتی بسله‌ین . تربیه ایدن جناب حق ، پروردکار : رب‌العالمین . رب‌الارباب . § صاحب ، مالك : رب الدار = اوصاحبی . جناب حقه اطلاق اولنان (رب عزت) عزت حقیقیه صاحبی دیمکدر . (یارَبّ) (یارِب)دن ، (یاربِ) دخی (یاربیِ) دنه مخففدر . عرب (یاربی)دن یاء متکلمی اسقاط ایله (یاربّ) دیر . عجم بونی بر قات دها تخفیف ایله (یاربْ)صورتنده قوللانیر. بز صورثلاثه‌یی استعمال ایدرز. فقط نظمده اکثریا قوللاندیغمز (یارب) در : مبارك ملکدر اول ملك ویران اولمسون یارب ! — فضولی »

رِبا { [ع] معامله‌ده اولان مقدار مشروعی متجاوز، زیاده. آقچه ربحی کبی . رباخور ، = رمابین .

رُبا { [ع]قاپمق معناسنه‌اولان (ربودن) مصدریدن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده‌قوللانیلیر. دلربا=کوکل قاپان . نظر ربا = کوز آلان .

رَبابْ ، رَبابَه { [ع] کمانچه: «مستغنی نغمهٔ ربابم » « اربابنه خوش کلیر ربابه » ربابی = رباب‌چالانه فی‌الاصل رانك ضمیله‌در .

رِباطْ { [ع] کندیسیله برشی باغلانه‌حقه شی ، باغ: رباط محبتله‌بکدیکره مربوط اولان قلوب § تکیه، منزل، خانه، قوناق : رباط خراب .

رِباطَتْ { [ع] قوی‌القلب اولمه ، قوی‌اقبلك . § قلب قویلکی ، قوت قلب: اصحاب رباطت . رباطت قلب.

رُباعی { [ع] درت حرفلی مصدر § مصدری درت حرفلی اولان فعل§ درت مصراعدن متشکل بر نوع شعر

رَبّانی { [ع] متأله ، متعبد ، عارف بالله اولان ذات : امام ربانی . عالم ربانی . محمد (بن‌الحنفیه) (عبدالله بن عباس) ك ارتحالنده « الیوم مات ربانی هذه الامة » بیورمشدر . (رضی‌الله عنهما) . جمعی : ربانیون ، ربانیین . فی‌اصل رب‌حقیق اولان جناب‌حقه منسوب دیمکدر . (امر ربانی ، الطاف‌ربانیه)کبی تعبیرلرده بومعنی ملاحظه اولنور .

رِبْحْ { [ع] تجارتدن قازانیلان فائده ، تجارتله اولان‌قازانج : ربح‌مشروع. ربح عظیم .

رَبْطْ { [ع] باغلامق، باغلانمق : ربط قلب . رشته‌نك ربطی . « کچ هردوسرادن دلکی خالقه ربط ایت »

رَبْعْ { [ع] حوللی‌یی مشتمل خانه ، دار .

رُبْعْ { [ع] درت جزءده بر جزء ، درتده بر . ربع مسکون = کرهٔ ارضك قاره‌قسمی : « ربع مسکونده‌اولان دودهٔ شمع عصیان — بزیره کاسه رخ رحمة بر خال اولماز — راشد »

رِبْقَه { [ع] ایلمك : ربقهٔ اسارت .

رَبُوبْ { [ع] اوکی اوغل .

رَبُوبی { [ع] ربه منسوب ، خدایی : علم ربوبی = الهام طریقیله ویریلن علم ، علم لدنی .

رُبُوبِیَّتْ { [ع] افندیلك ، مالکیت § تکریلق ، الوهیت .

رُبُودَه { [ف] قاپلمش، قاپیلان : « بیلمز میین ربودهٔ چوکانك اولدیغم ؟ — ندیم »

رَبُونْ { [ع] آلش ویرشده ویریلن اپی .

رِبّی { [ع] بیکلرجه آدم ، جماعت کثیره . جمعی : ربیون .

رَبِیبْ { [ع] اوکی اوغل (راب) کبی اوکی بابایه‌ده اطلاق اولنور .

رَبِیبَه { [ع] اوکی قیز . دایه‌یه دخی اطلاق اولنور .

رَبِیطْ { [ع] (مربوط) ایله مترادفدر .

رَبِیعْ { [ع] بهار، موسم بهار: « بشدی نهال (کلبن خانان) ربیعده — تاریخ — سروری » . ربیع الاول = ایلك بهار . ربیع‌ثانی = صوك بهار . ربیعی = ربیعه منسوب : « یوق کرچه کشایش ربیعی — سویلتمه‌ده جوشش طبیعی » . (ربیع الاول) و (ربیع‌الآخر) معروف آیلردر.

رَتائِمْ { [ع] (رتیمه) نك جمعی . (رتایم) صورتنده یازلمالی .

رُتَبْ { [ع] (رتبه) نك جمعی : رتب علمیه .

رُتْبَه { [ع] پایه ، منزلت ، درجه ، قدر : رتبهٔ عسکریه . « قلبی اول رتبه بولش استحکام » . (رتبت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

رُتْبی { [ع] رتبه‌یه متعلق : تقدم رتبی . تشریفات رتبیه .

رَثْرَتْ [فرانسزجه‌دن] بر پولیچه‌نك اعاده حسابی‌ده حاوی حامل طرفندن کشیده اولنمش یکی پولیچه .

رَتْقْ [ع] برشیئك یاریغنی قاوشدیروب بیتشدیرمك ، یاریق قاوشدیریلوب بیتشدیرلك : رتق چاك روزنه ، بر یاریغك رتقی . اکثریا (فتق) ایله برلکده ایراد اولنور .

رَتْقاء [ع] آلت تناسلی ناقص اولمغله تولیده غیر صالح قادین .

رَتْل ، رَتِل [ع] منتظم ، خوش ، دلکش ، روشن کلام : رتل شاعر .

رَتَمَه ، رَتیمَه [ع] بر شیئی اونوتمامق ایچون انسانك کندی و یا باشقه‌سنك پارماغنه باغلادیغی ایپلك .

رُتَیلا [ع] زهرلی و ایری بر جنس قیر اوروموجکی .

رِثاء ، رِثایَت [ع] (رثی) ایله مترادفدر .

رِثاثَت [ع] اسکیمش ، ییرانمش اولمه ، اسکیلك ، کهنه‌لك : رثاثت البسه . رثاثت مفروشات .

رَثْی [ع] میتك محاسننی تعداد ایده‌رك آجییوب آغلامق ، مرثیه خوان اولمق : رثی میت .

رَثیث [ع] اسکیمش ، ییرانمش : لباس رثیث . اثواب رثیثه .

رَثْیَه [ع] مفاصلده وسائر جهات بدنده حاصل اولان وجع و التهاب . روماتیزمه .

رَجّ [ع] صاللایوب صارصمق ، صاللایوب صارصلمق : رج اجسام . رج شدید . کرهٔ ارضك رجی . (ارتجاج) معناسنه‌ده کلیر .

رَجاء [ع] اومه ، امید ایتمه . منقطع الرجا = مأیوس ، نومید کسه‌ر ایله غلطدر .

رِجال [ع] (رجل) ك جمعی : « هر حصه‌دن رجال نسادن فزون دوشر — نابی » . (رجل) مرد کامل ، مروتی تام معناسنه‌ده کلدیکندن (رجال) ده بو معنی کوزه‌دیلیر : رجال دولت . باب عالی رجالی ، (راجل) ك جمعی‌ده اولور .

رَجَبْ [ع] معروف آی .

رُجْحان [ع] اوستون اولمه ، اوستون کلمه : برشیئك دیکر شیئه رجحانی (رجحانیت) غلطدر .

رِجْز [ع] عذاب § عبادت اصنام ، بت پرستلك § جناب حقه شریك اسنادی ، شرك مادی و معنوی مردارلق .

رَجَز [ع] عروضده بحر مخصوصدرکه فی الاصل هر مصراعی درت کره (مستفعلن) دن تشکل ایدر . (ارجوزه) معناسنده‌ده مستعملدر .

رِجْس ، رَجْسَه [ع] شدتلی کوك کورلتیسی .

رَجْس [ع] عذابی مؤدی اولان عمل ، فعل مکروه ، کوتو ایش § عذاب § مادی ومعنوی مردارلق .

رَجْع [ع] (ارجاع) . بدل قوللا نیله‌بیلیر .

رِجْعَت [ع] کری دونمك . اکثریا محاربه‌ده عسکرك کری دونمسنده قوللانیلیر : خط رجعت ، منتظماً رجعت . رانك فتحیله‌ده لغتدر .

رِجْعَه [ع] بریاخود ایکی دفعه تطلیق ایدن کیمسه‌نك مطلقه‌سنه رجوعی . رانك فتحیله‌ده لغتدر . رجعی = رجعه‌یه منسوب : طلاق رجعی .

رَجْعَه [ع] بعد الموت دنیایه رجوع : فلان ملحد رجعه‌یه قائلدر .

رَجْف ، رَجَفان [ع] شدتله صاللا نوب صارصلمه : رجفان ارض . بومعناده متعدی‌ده اولور § شدتله کورلده‌مه : رجفان رعد .

رِجْل [ع] آیاق : رجل طاوس . غسل رجلین .

رَجُل [ع] بالغ اولان ارکك انسان : رجل صالح .

رَجْم [ع] طاشه طوتمق ، طاشه طوتلمق ، طاشلامق ، طاشلانمق : رجم شیطان . برملعونك رجمی § بریسنه آتیلان طاش .

رُجُوع [ع] دونمك ، کری دونمك : جناب حقه رجوع . برسوزدن رجوع . ضمیرك رجوعی § برنکته‌یه مبنی کلام سابقی نقض ایتمکدن عبارت بر صنعت ادبیه .

رُجُولِیَّت [ع] ارکك اولمه . ارککلك ، ارلك .

رُجُوم [ع] بریسنه آتیلان طاش معناسنه اولان (رجم) ك جمعی .

رَجیل [ع] چوق یوریین ، یوریجی آدم .

رَجیم [ع] قوغلمش ، طرد اولنمش ، مطرود : شیطان رجیم .

رَچِتَه [ایتالیانجه‌دن] طبیبك خسته‌یه تنسیب ایتدیکی علاجلرك ترکیباتنی وصورت استعمالنی مبین اوله‌رق ویردیکی پوصله .

رَچینَه [ایتالیانجه‌دن] چام کبی بعض اشجارك ویردیکی ساقز .

رِحال [ع] (رحل) ك جمعی : تنظیم رحال .

رِحالَه [ع] اکر ، سمر .

رَحْل [ع] سمر ، پالان . شد رحل = سفره چیقمق ، یولجی اولمق § انسانك یاننه آلدیغی یاغمورلق وسائره کبی یول لوازمی : القای رحل .

رِحْلَت [ع] دنیادن آخرته کوچمه : دم رحلت . فی الاصل مطلقا کوچمه معناسنه ایسه‌ده لسانمزده بویله خصوصی اوله‌رق قوللانیلیر .

رَحْلَه [ع] اوزرینه کتاب وسائره قونلمق اوزره صورت معروفه‌ده یاپیلان صیره : رحلهٔ تدریس .

رَحْم [ع] مرحمت : « احواله رحم ایلر ایدك دشمنم اولسه‌ك — عونی » . فی الاصل ضم ایله افصحدر .

رَحِم [ع] نسوانده ودیشی حیوانده اولان دول یاتاغی : رحم مادر § خصملق ، قرابت ، اخوت کبی وسائل قرابت : صلهٔ رحم . لسانمزده اکثریا حانك سکونیله قوللانیلیر .

رَحْمان [ع] صاحب رحمت اولان جناب حق . مخلوقه اطلاق اولنماز . رحمانی = رحمانه منسوب ، شیطانی دکل : رحمانی رؤیا : « طوندی آفاقی او

دمده نفس رحمانی — حق ». (رحمن) صورتنده‌ده یازیلیر .

رَحْمَتْ [ع] جناب حقك قولنه بعدالموت اولان احسانی، حسن معامله‌سی: « الله رحمت ایلیه بیمار حسرته ! — عونی». قبل الموت اولان احسان الٰهی‌یه‌ده اطلاق اولنه‌بیلیر § یاغمور .

رَحَمُوتْ [ع] بیوك مرحمت ، مرحمت عظیمه : رحموت حق .

رَحیٰ [ع] دكیرمن . فرس الرحی = دكیرمن بارکیری .

رَحیبْ [ع] ككیش ، بول . رحیب الراحه = الی آچیق .

رَحیقْ [ع] ای شراب ، شراب ناب : « باقیکز رحیق بیانمك نه صفا فزا جریانی وار ! »

رَحیلْ [ع] کوچمه ، کوچ ایتمه، کوچ: یوم رحیل. «جانخراش اولقده‌در آوازهٔ کوس رحیل - برتهی دست یولجی‌یم عزم ایتدیکم راه طویل »

رَحیمْ [ع] صاحب رحمت اولان جناب حق : رب رحیم (رحمان) یوندن ابلغدر . بو مخلوقه‌ده اطلاق اولنور : « شو نکته قلب رحیمکدن ایتمیورمی کذر ؟ »

رُخ [ع] شطرنج ادواتندن بری . رخ الشطرنج = معتبر ، والاقدر .

رُخ [ف] یاناق : « اول رخلری ایتدی دل تخیل — کللر آره‌سنده قالدی بلبل » . مجازاً یوز معناسنده‌ده قوللانیلیر .

رَخاء [ع] وسعت معیشت ، بوللقله کچینمه : نعمت رخاء .

رَخاصَتْ [ع] نازه‌لك ، ملایمت ، نازكلك : رخاصت بدن . رخاصت اصابع .

رُخامْ [ع] مرمر: « بیتمك هر بری برتبکده‌در کیم یاراشیر — اولسه سنك دل خوباندن آکا فرش رخام - نفعی » . رخامی = مرمره متعلق ، مرمردن یاپلمش : هیکل رخامی .

رَخامَتْ [ع] سسك ویا سوزك اینجه وباواش، نرم و لطیف اولمسی: رخامت صوت . رخامت کلام .

رَخاوَتْ [ع] کوشکلك ، صولبوکلك : رخاوت بدن . ایفای وظیفه‌ده رخاوت .

رَخْتْ [ف] آت طاقمی ، یول ، سفر طاقمی ، تجملات .

رُخسارْ ، رُخسارَه [ف] یاناق معناسنه اولان (رخ) مقامنده قوللانیلیر : « رخسارهٔ عشق وعشق رخسار — شیخ غالب »

رُخسودَه [ف] یوز سورمش : « اك شانلی اکابری جهانك — رخسودهٔ خاك آستانك » . رخسودگی — رخسوده‌لك .

رَخشْ [ف] کوستریشلی، سریع الجولان آت : «رخشی ایتدکجه ضبح ایله جولان — سره والعادیات » اولوردی عیان » § زال اوغلی رستمك آتی : « رخش می باید که رستم را بمیدان آورد — رستمی میدانه کتیرمك ایچون رخش لازمدر = صائب »

رَخشا ، رَخشانْ [ف] (درخشان) ایله مترادفدر : کوکب رخشان . شان رخشان .

رَخشَندَه [ف] (رخشان) ه بدل قوللانیلیر .

رُخصَتْ [ع] اذن : « تحمیدده عجزه ویردی رخصت — شیخ غالب »

رَخنَه [ف] کدیك ، یاریق ، بیرتیق ، آره‌لق : رخنهٔ دیوار § ضرر ، زیان . رخنه‌دار = رخنه‌لی ، متضرر ، ضرردیده .

رَخْو [ع] رخاوتلی، کوشك ، صولپوك: جسم رخو. اجسام رخوه .

رَخیصْ [ع] اوجوز: متاع رخیص . امتعهٔ رخیصه . § نازك، ملایم ثوب : لباس رخیص . § آ کسیزین اولان اولوم : موت رخیص .

رَخیمْ ، رَخیمَه [ع] سسی اینجه وباواش ، سوزی نرم و لطیف اولان قیز : جاریهٔ رخیمه .

رَدّ [ع] کری دوندرمك ، دوندرلمك ، قبول ایتمه‌مك ، ایدلمه‌مك : بر هدیه‌یی رد . برسوزك ردی . « زعمنجه اولور هر کیشنك رد و قبولی — لا » ردسلام = سلام ویرنه سلام ایله مقابله ، سلام آلمق .

رِداء [ع] بلدن یوقاری‌یه مخصوص اورتو ، جار ، شال کبی شیلر .

رَداءَتْ [ع] باباغیلق ، کوتولك ، فاسدلك : رداءت خلقت . رداءت لباس .

رَدّاتْ [ع] چرکینلك ، مدار مردودیت : ردت منظره . ردت قیافت .

رِدَّتْ [ع] دین اسلامدن دونمه ، مرتد اولمه ، مرتدلك : اهل ردت .

رَدْعْ [ع] کری طوردیرمق ، طوردیرلمق : ردع اطفال . اطفالك مهالکدن ردعی . ردع الجیب ، ردع جیب = درونی کدردن تخلیه .

رِدْفْ [ع] قافیه‌ده آره‌لرنده برحرف متحرك بولنمامق ارزره (روی) دن اول واقع اولان الف یاخود ماقبلی مضموم واو ساکنه ویا ماقبلی مکسور یاء ساکنه .

رَدَمْ [ع] قاپو و کدك کبی شیلری اهتمام ایله قاپامق ، بویله شیلری اهتمام ایله قاپانمق: ردمدر، رخنه‌نك ردمی (سدّ) دن ابلغدر .

رَدْمْ [ع] سد ، بند : هدم ردم . رفع ردم .

رَدیء [ع] باباغی ، کوتو . فاسد : متاع ردیء . اخلاق ردیئه . بو معناده (ردیّ) و (ردیّه) غلطدر .

رَدیغْ [ع] یره اورلمش : پهلوان ردیغ § احمق : شخص ردیغ .

رَدیفْ [ع] حیوانده برینك آردینه بینن ، برینك آردی صیره کیدن § عسکرك صنف معروفی : عساکر ردیفه § کافهٔ ابیات اواخرنده مستقل اوله‌رق تکرر ایدن بر ویا دها زیاده لفظ .

رَذائِلْ [ع] (رذیله) نك جمعی : فضائل و رذائل . (رذایل) صورتنده یازلماملی .

رَذالَتْ [ع] رذیللك ، پك زیاده چرکین اولان حالت .

رُذَلاء [ع] (رذیل) ك جمعی .

رَذيل [ع] آلچاق، صويسز، فرومايه، رسواى .

رذيله [ع] فناخصلت ، شيمهٔ رديئه: يالانجيلق بر رذيله‌در. (رذيل)ك مؤنثى‌ده اوله بيلير .

رَز [ف] اوزوم آغاجى ، آصمه ، چوبوق. دخت‌رز، دخترِرز = شراب.

رَزّاق [ع] جمله‌نك رزقنى ويرن جناب حق : رزاق عالم .

رَزانَت [ع] آغيرلق ، وقارليلق ، تمكينليلك : رزانت اطوار ، رزانت رأى .

رَزايا [ع] (رزيئه) نك جمعى .

رِزق [ع] ييه‌جك ، ايچه‌جك شى : « زياده قبض ايده‌مم رزقمى مقدردن — نابى » « رزق مقسومه قناعتدر مالى حكمتك — لا » مطلقا كنديسندن انتفاع اولنان شيئه‌ده اطلاق اولنور .

رَزم [ف] جنك : رزم رستمانه . « عزم رزم ايلدك ارباب غزايز شيمدى — عزت بك » . رزمگاه ، رزمكه = جنك يرى محاربه ، ميدانى .

رَزّه [ع] قاپويه كليد كچيرمك ايچون ياپيلان دمير . لسانمزده تخفيف ايله‌ده مستعملدر .

رَزيئه [ع] مصيبت ، بليه .

رَزين [ع] رزانت ايله متصف ، رزانتلى : رئيس رزين . رأى رزين .

رَس [ف] يتيشمك ، ايرشمك ، معناسنه اولان (رسيدن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير . فريادرس - فريادە يتيشن « اى بم فرياد رس رحم يتيش امدادمه = لا »

رَسّ [ع] ايچريسى طاش ايله اورلمش قويو § قوم ثمود بقيه‌سنك استعمال ايتدكلرى بر قويو . كنديلرينه مبعوث اولان پيغمبرى آنك ايچنه القا ايدرك آغزينى طاش ايله اورمشلردر .

رَسا [ف] ايريشيجى ، يتيشيجى : « دست كوتاهمزى ايتمه‌مش الله رسا — منبع جودينى يوقسه المزله قاپارز = عزت ملا » . نا رسا = رسا دكل، يتيشمز ، الويرمز .

رَسائِل [ع] (رساله) نك جمعى . (رسايل) صورتنده يازلماملى .

رِسالَت [ع] رسوللك . پيغمبرلك . رسالتپناه = حضرت پيغمبر. جمعى : رسالات . رانك فتحيله‌ده اغتدر.

رِساله [ع] مختصر ، كوچك كتاب: رسالهٔ مرغوبه . § نامه ، مكتوب : ارسال رساله .

رَسّام [ع] رسم ياپان صنعتكار .

رَسان [ف] يتيشديرمك ، ايرشديرمك معناسنه اولان (رسانيدن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير : مژده رسان = مژده ايريشديرن . فرح رسان . شرف رسان .

رُستاخيز [ف] قيامت ، محشر : روز رستاخيز . « مست بى پروا كچر ميدان رستاخيزدن — شوقى »

رُسْتاق [ع] كوى ، كويلر ، ايل . فارسى (روستا) دن معربدر . رستاقى = كويلو .

رُسْتَخيز [ف] (رستاخيز) مخففى .

رُستگار [ع] قورتيليجى ، قورتيلان . رستكارى = رستكارلق . نجات .

رُسْتَه [ف] قورتلمش، خلاص‌اولمش. نورسته = يكى يتشمش : نهال نورسته . جوان نورسته . جمعى: رستكان.

رُسْتَه [ف] بتمش ، تنبت ايتمش : سبزهٔ‌رسته . نورسته = يكى بتمش : نبات نورسته .

رُسْغ [ع] انسان وحيوانك بيلكى .

رُسُل ، رُسَلاء [ع] (رسول) ك جمعى : « سلطان رسل نبى اكمل »

رَسْم [ع] اثر ، نشان ، بقيه : رسم خانهٔ‌خراب § صورت معروفه‌ده ياپيلان شكل، هيئت : انسان رسمى. آت رسمى. § يازمه ، چيزمه : بوكلمه شويله رسم اولنور. چهره‌يى كوزل رسم‌ايتمش § عادت ، اصول دولت . رسماً = اصول اوزره ، اصوله ، عادته موافق اوله‌رق. ظاهراً كوسترشدن عبارت اوله‌رق مقامنده‌ده قوللانيلير . رسمى = رسمه منسوب : امر رسمى . اوامر رسميه .

رَسَن [ف] ايپ ، اورغان . زلف ايچون مشبه‌به اوله‌ماز .

رُسْواى [ف] ناس بيننده حيثيتى قالمياز، رذيل اولان: مرتشى رسوا . رسواى عالم. «فضولى رندوشيدا درهيشه خلقه رسوادر » مصرعنده اولديغى كبى وقتيله شاعرلر كنديلرينه عشق يولنده رسوايلق اسنادندن چكنمزلرمش شمدى بوفداكارلقدن‌وازكچلدى. رسوايى = رسوايلق .

رُسوب [ع] مايعك ديبنه چوكمك : صويه آتيلان دميرك رسوبى.

رُسوخ [ع] محكم ، ثابت ، پايدار اولمق . اكثريا معنويانده قوللانيلير : رسوخ اعتقاد . برفنده كسب رسوخ .

رَسول [ع] ايلچى § جانب حقدن كتاب ايله كونديريلان پيغمبر § حضرت پيغمبر .

رُسوم [ع] (رسم) ك جمعى: تحصيل رسوم . علماى رسوم. (رسومات) جمع‌الجمعدر .

رَسيّ [ع] خيرده ياخود شرده ثابتقدم، صاحب مسلك آدم .

رَسيد [ف] دفترده برمبلغك آلنديغى ياخود حكمدن ساقط اولديغنى كوسترر بردرلو اشارت . (ايتمك) ماده سيله‌ده قوللانيلير : « بز ويرميه‌لم پاره‌يى سن بورجى رسيدايت. — لا» . فى‌الاصل ايرشدى ، واصل اولدى معناسنه‌در .

رَسيده [ف] ايرشمش، واصل اولمش، يتشمش ، اولمش : پيام رسيده . ميوهٔ رسيده. نورسيده = يكى يتشمش: نهال نورسيده. جمعى: نورسيدكان.

رَسيل [ع] ايلچى ، مخبر معتبر .

رَشّ { [ع] مایی سرپمك ، مایع سرپلمك : رش كلاب . رش دموع . صویك رشی § چیسنتی ، سرپنتی یاغمور .

رَشاش ، رَشاشَه { [ع] سرپنتی: رشاشهٔ ماء .

رِشْتَه { [ف] تل ، ایپك .

رَشْح { [ع] تره‌مه ، صیزمه : رشح بدن . رشح انا .

رَشْحَه { [ع]صیزنتی ، طامله ، رشحهٔ خامه . جمعی : رشحات .

رُشْد { [ع] طوغری یول بولوب سلوك ایتمه : اهل رشد § عاقل ، بالغ اولمه : اثبات رشد.

رَشْف { [ع] مایی امه‌رك ایچمك . مایع امیله‌رك ایچلمك : رشف زلال . شربك رشفی . سونكر صوبی رشف ایدر . الرشف انفع = صوبی آزار آزار ایچمك تسكین حرارت خصوصنده پك مؤثردر .

رَشْك { [ع] حسد . رشك آور = حسد ایدیریجی ، حسده دوشوریجی : « رنك رخساره‌سی رشك آوركل » . رشكین = حاسد ، حسود . (رشك) محسود معناسنده مستعملدر : رشك ارم .

رِشْوَت { [ع] معروف : « كیرمك اولماز بهشته رشوت ایله — فضولی » رانك فتح وضمیله ده لغتدر .

رَشیح { [ع] تر : رشیح وجه ملیح ، رشیح سبو .

رَشید { [ع] طوغری یوله سلوك ایدن: سالك رشید § عاقل ، بالغ : ولد رشید . (مرشد) معناسنه اوله‌رق جناب حقه‌ده اطلاق اولنور: رب رشید . (رشیدیه) دینیلن حلوا هارون رشیده منسوبدر .

رَشیق { [ع] بویی موزون و لطیف اولان: جوان رشیق . رشیق القد .

رُشَیْم { [ع] تخمك اصل مایهٔ انباتیه‌سی اولان و اكثریا ایكی مصراعك اوزته‌سنده بولنان دانه‌جك .

رَصّاد { [ع] (راصد)ك بدلنه قوللانیلیر ، آندن ابلغدر. : « كیمی صیاد ماهیدر كیمی رصاد ماه اولمش — صفا »

رَصاص { [ع] قالای: رصاص مذاب ، رصاصی = قالایجی .

رَصافَت ، رَصانَت { [ع]متینلك ، محكملك رصانت بنا .

رَصایِع { (رصیعه) نك جمعی : رصایع نیام ، رصایع لجام . (رصائع) صورتنده یازلمالی .

رَصَد { [ع] كوز دیكوب كوزه‌تمك ؛ كوز دیكیلوب كوزه‌دلمك : رصد كواكب . سیاراتك رصدی ، رصد خانه . رصدگاه « بویله رمز ایتمش آنی اهل رصد — سنبلزاده »

رَصْف { [ع] قالدیریم دوشه‌مك ، دوشنمك . قالدیریملامق . قالدیریملانمق . (ترصیف) زیاده قوللانیلیر: ترصیف طرق . اسواقك ترصیفی .

رَصَف ، رَصَفَه { [ع] قالدیریم طاشلری . جمعی رصفات . تنظیم رصفات .

رَصیعَه { [ع] قاباره § قاباره كبی بر یره وضع اولنان زینت .

رَصیف ، رَصین { [ع] متین ، محكم: بنای رصین . قلعهٔ رصینه .

رِضا { [ع] راضی اولمه ، راضیلك : تحصیل رضا . رضای طرفین .

رَضاع ، رَضاعَت { [ع] ممه‌دن سود امه: رضاع صبی . مدت رضاعت . «زانولرین ایلمش نهاده — تسهیل رضاع ایچون زمینه » رانك كسریله ده لغتدر .

رِضْوان { [ع] (رضا) ایله مترادفدر : رضوان الله . خازن جنته دخی اطلاق اولنور .

رَضیع { [ع] سود قارداش ، صاغدیچ .

رَطابَت { [ع] (رطوبت) ایله مترادفدر .

رَطانَت { [ع] لسان عربیدن باشقه لسان ایله تكلم . مثلا فارسی سویلمك رطانتدر . رانك كسریله ده لغتدر .

رَطْب { [ع] یاش ، نملی . میوهٔ رطب . رطب و یابس = مناسبتلی مناسبتسز ، صاچمه صاپان سوز § تازه ، ملایم : جسم رطب . رطب اللسان = لسانی تازه‌لك بولمش ، لذیاب اولمش .

رَطَب { [ع] خطا ، صواب دیله نه كلیرسه سویلمك حالی : مبتلای رطب .

رَطْبَه { [ع] یونجه اوتی . (رَطْب) ك مؤنثیده اوله‌بیلیر: ثمرات رطبه.

رِطْل { [ع] بر نوع اولچك . بیوك قدح معناسنده قوللانیلیر : « رطل پیاپی صون بزه كیتسون كوكللردن الم — نفعی » . اكثریا (گران) ایله توصیف اولنور : « نشوه‌ی دستمده‌كی رطل كرانم سویلیور — وصفی ». فتح ایله‌ده لغتدر .

رُطوبَت { [ع] نملیلك ، نمناكلك ، یاشلق: رطوبت هوا .

رَطیب { [ع] ایكی معناسنده‌ده (رطب) ایله مترادفدر : چشم رطیب . جسم رطیب.

رُعاف { [ع] بورون قانامسی : منع رعاف .

رَعایا { [ع] (رعیه)نك جمعی: ترفیه رعایا.

رِعایَت { [ع] كوزتمك ، حرمت ایتمك: برعادته رعایت. برآدمه رعایت. رعایةً = رعایت صورتیله .

رُعْب { [ع] قورقو ، انسانی حركت واندامدن آلیقویه‌جق قورقو : رعب مشركین . استیلای رعب.

رَعْد { [ع] كوك كورلتیسی ، صوت سحائب: رعد وبرق .

رَعْدَه ، رَعْشَه { [ع] تتره‌مه : رعشه‌دار = رعشه‌لی : « بر رعشه‌دار اله طولو پیمانه ویردیلر — لا » .

رَعْنا { [ع] كوزل ، لطیف ، خوش نمایشلی : محبوبهٔ رعنا . سرو

رعنا. فى الاصل (ارعن)ك مؤنثى اولمق اوزره احمق، چولپه، سونه‌په قادين معناسنه‌در. «رعنا معلومكزدر» بوللو تعبيرلر كوزل كورنمه‌مكه باشلادى. كل رعنا = نصفى قرمزى، نصفى صارى اولان كل «ايكيسندن بر كل رعنا كورينوردى كوزه — لاله‌رخسار كله‌جم اولسه رخ زردم بنم — ابن‌كمال». مطلقا كوزل كله‌ده وصف اولور.

رُعُونَتْ { [ع] بونلك، چولپه‌لق، سونه‌په‌لك § انسانه آغير كله‌جك اوضاعده بولنمه: «اى دلبر رعناچكيليرمى بو رعونت؟»

رَعْىْ { [ع] اوتلاتمق: رعى مواشى. حيواناتك رعيى. اوتلامق معناسنه‌ده كلير.

رَعِيبْ { (مرعوب) ايله مترادفدر.

رَعِيَّه { [ع] بر حكومتك الى آلتنده اولان عامهٔ ناس. «كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته» حديث شريفى مشهوردر. (رعيت) صورتنده‌ده قوللانيلير.

رَغائِبْ { [ع] (رغيبه) نك جمعى. ليلهٔ رغائب = خاتم الانبيا افنديمزه والدهٔ مكرمه‌لرى حضرت (آمنه)نك حامل قالدقلرى شب مقدس كه رجب شريفك ايلك جمعه كيجه‌سيدر. عطايای جزيله كيجه‌سى ديمكدر. (رغايب) صورتنده يازلاملى.

رَغْبَتْ { [ع] ديله‌مك، ايستمك، ايستك ايتمك، ميل قوى: «اولدى عصرنده علم وصنعت وفن — مترقى كمال رغبتدن». راغبك «فهم ايلمدك معنىٔ رغبت نه‌يه ديرلر» مصراعى بى (معنى) اولسه دها مرغوب اولوردى. رغبةً = رغبت صورتيله: رغبةً عبادت. جمعى: رغبات.

رَغَدْ { [ع] سهولت، وسعت، رفاهيت اوزره اولان ديرلك: عيشهٔ رغد § ديرلكده سهولت ووسعت: رغد معيشت.

رَغْمْ { [ع] بريسنك خوشنه كيتميه‌جكى معلوم اولان حركتك بالالتزام اجراسى، كورلك «ثابت اول عزمكده دهر بى ثباتك رغمنه — لا» رغماً على انفه = كوستردیكى عظمتى تحقير ايچون، تحقير مقصديله. على رغم العدو = دشمنك كورلكنه. رغميات = رغم صورتيله اولان خصوصات.

رَغِيبه { [ع] رغبت اولنان شى § چوق ويركى، عطيهٔ كثيره (رغيبت) صورتنده‌ده قوللانيله بيلير.

رَغِيفْ { [ع] كرده ديثيلن اكمك، يوفقه، پيده.

رَفّ { [ع] راف: رف رفيع.

رُفاتْ { [ع] چوريوب ريزه ريزه اولمش شى: عظم رفات.

رِفادَه { [ع] ياره‌لرك اوزرينه قونيلان قاتلانمش بز، باصغى.

رَفاقَتْ { [ع] رفيق اولمه، يولداشلق، آرقداشلق: حسن رفاقت. حسب الرفاقه.

رَفاه، رَفاهَتْ، رَفاهِيَتْ { [ع] وسعتلى، سهولتلى ديرلك، وسعتله، سهولتله خوش كچينمش وسعت حال، وسعت معيشت. (رفاه) عربيده مستعمل اولمديغى حالده اسانمزده قوللانيلير. (رفاهيت) يانك تشديديله غلطدر.

رَفْتْ { [ف] كيتمه. (آمد) ايله برلكده قوللانيلير. آمد ورفت = كيدوب كلمه. كلوب كيتمه.

رُفْتْ { [ف] سوپورمه. (روب) ايله برلكده قوللانيلير: رفت وروب خانه.

رَفْتارْ { [ف] صالنه‌رق يوريمه، كوزل يوريش، حسن مشى «رفتارينه دقت ايت نه‌موزون!»

رَفْتَه { [ف] كيتمش، كچمش، ماضى: عيش رفته. ايام رفته. عمر رفته. رفته رفته = كيده كيده، تدريج ايله: «رفته رفته عدو زوال بولور.»

رَفَثْ { [ع] بى ادبانه تعبيرات ايله تكلم § چاپقينجه‌سنه سويلنيلن سوز.

رِفْدْ { [ع] عطيه، بخشش، جائزه: رفد وفير.

رُفَدانْ { [ع] رافدان: يورطه.

رَفْرَفْ، رَفْرَفَه { [ع] پرده ودوشه‌مه قماش § اينجه، نازك قماش، ديبا § پرده، اورتو كبى شيلرك صاچاق يرلرينه كلن فضله‌سى، صاچاق § دوشك، مندر، ياصدق، دوشه‌مه. § صالقم سوكود كبى داللرى صارقيق اولان نازك، لطيف آغاج § قوشك قانادلرينى اويناتماسى.

رَفْشْ { [ع] چاپا. «من الرفش الى العرش» مثلى بى اقتدار ايكن مساعدهٔ روزكار ايله پك مقتدر اولان آدم حقنده ضرب اولنور.

رَفَشْ { [ع] قولاغى بيوك اولمه، بيوك قولاقليلق: عيب رفش.

رَفْضْ { [ع] رافضى اولمه، رافضيلك. فتحتين ايله‌ده لغتدر.

رَفْعْ { [ع] يوقارى قالدرمق، قالديرلمق: رفع درجه. حضرت مسيحك رفعى § اورته‌دن قالدرمق، قالديرلمق: رفع نزاع. مناسبتسزلكك رفعى.

رِفْعَتْ { [ع] رفيعلك. اكثريا معنويتده قوللانيلير: رفعت مرتبه. رفعت مقام. «نه ديسه‌م رفعتك اولمرتبه‌دن برتردر — نابى»

رِفْقْ { [ع] ملايمت، شدتسزلك: رفق ايله معامله.

رُفَقاء { [ع] (رفيق) ك جمعى.

رَفو { [ف] يامه، اوركو: «رفوى عافيت چاك كريبا نعله دشمندر — نابى». رفوكر = اوركوجى.

رَفُوشَه { [ف] شاقه. لطيفه § صوچ كناه.

رَفْهانْ { [ع] (رافه) ايله مترادفدر.

رَفِيضْ { [ع] (متروك) ه بدل قوللانيله‌بيلير.

رَفِيعْ { [ع] يوكسك: بناى رفيع. رتبهٔ رفيعه.

رَفِيقْ { [ع] يولداش، آرقداش: رفيق شفيق § اوصلو، اذعانلى، تربيه‌لى آدم.

رَفِيقه { [ع] رافِقه ايله مترادفدر .

رَقّ { [ع] كاغده بدل اوزرينه يازى يازيلان دەرى . جيلان دەريسى § صحيفه ، بياض صحيفه .

رِقّ { [ع] مملوكيت ، قوللق ، كولەلك ، جاريەلك . عبدالشهوة اذل من عبدالرق § مملوك ، قول كوله ، جاريه .

رِقاب { [ع] (رَقَبه) نك جمعى : «اول درچاكر نوازوبنده پرور كيم ايدر — حلقه سن بى اختيار آزادەلر طوق رقاب — نفعى»

رَقابَت { [ع] قيبلك ، رقيبلك ايتمه ، ديكرينى منع ايله كنديسى اورتەيه چيقارمغه چاليشش : « اومهى يانمدەطوتدم قمره رقابتندن — كمال » . حسب الرقابه .

رُقاد { [ع] اويومه ، اويقو : ترك رقاد .

رَقّاص { [ع] رقص ايديجى ، ايدن ، كوچك § ساعتك ايچنده صاغه صوله حركت ايدن آلت مخصوصه : « رقاصى تماشا ايدرز ساعتمزده — سيد وهبى » .

رِقاع { [ع] (رُقعه) نك جمعى .

رَقامبيو { [ايتاليانجەدن] قبول ايدليەرك پروتستو ايدلمش پوليچەنك عكسنه كشيده ايدلمسى .

رَقائِق { [ع] (رقيقه) نك جمعى : رقايق شعريه .

رُقَباء { [ع] (رقيب) ك جمعى : دفع رقبا .

رَقَبَه { [ع] بويون : ضرب رقبه § قول ، كوله ، جاريه : اعتاق رقبه ، فك رقبه = قول آزاد ايتمك . جمعى : رقبات .

رِقَّت { [ع] يوفقەلق ، اينجەلك : رقت قلب . رقت شعر .

رَقَدان { [ع] شوق و نشاط ايله صيچرايوب اويناەمه : رقدان صبيان .

رَقش { [ع] (نقش) ايله مترادفدر .

رَقص { [ع] قالغيبوب ، صيچرايوب اويناەمق : رقص نسوان . رقص مديد . رقص كنان = رقص ايديجى ، رقص ايدەرك ، رقص ايده ايده .

رَقصان { [ف] رقص ايديجى ، ايدن : « برمرقص نغمه ايجاد ايتكه ناجى وجد ايله = عالم امكانده رقصان اولمدق جان قالمسون » .

رَقطاء { [ع] قارەلى بياضلى آلاجه حيوان ديمك اولان (ارقط)ك مؤنثى : هرة رقطا . دجاجهٔ رقطا § عبارەنك بر حرفى نقطەلى . ديكر حرفى نقطەسز اولمقدن عبارت بر صنعت ادبيه . (اصطلاحات ادبيه) ده ايضاح اولنديغى اوزره اهميتى يوقدر .

رُقعه { [ع] يازى يازيلەجق كاغد ودەرى پارچەسى § يازلمش كاغد : رفع رقعه . رقعهٔ منشآت سعدى .

رَقَم { [ع] حسابده عدد اشارتى : (١) رقمى . صربنك « بن شبنم اشكم دوكەيم سن رقم ايله » مصراعى كبى بعض آثارده رقم قوريه معناسندەده قوللانلمش ايسەشايان تقليد دكلدر . رقمزن = يازيجى . رقمزده = يازلمش .

رُقوم { [ع] (رقم)ك جمعى .

رَقيب { [ع] ديكرينى منع ايله كندى ايشنى ترويج ايتمكه چاليشان ، انكل : « انصاف اولنسه بزده رقيبك رقيبى يز — نابى » . حافظ ، نكهبان ، كوزەديجى معناسنه اولەرق جناب حقه اطلاق اولنور .

رِقّيَّت { [ع] برنجى معناسنده (رِق)ك يرينى طوتار .

رَقيق { [ع] رقتلى ، اينجه : رشتهٔ رقيق . قلب رقيق . نظم رقيق .

رَقيم { [ع] يازى يازەجق لوحه : رقيم طفل مكتب .

رَقيمه { [ع] يازيلمش كاغد ، مكتوب ، تذكره .

رُقيه { [ع] اوقونان افسون . رقيەخوان = افسونجى ، اوفورو كجى .

رَگ { [ف] طامار . بدرك = طامارسز . ركزن = قان آليجى ، فصاد .

رِكاب { [ع] اوزنكى : « دارا طوتار ركابنى خسرو عنان ويرر — نفعى »

رَكاكَت { [ع] ضعيفلك ، كوشكلك ، قصورلولق : ركاكت لسان . ركاكت طبع . ركاكت عباره .

رَكانَت { [ع] وقار ، تمكين صاحبى اولمه ، وقارليلق ، تمكينليلك : ركانت مشرب . ركانت اطوار .

رَكب { [ع] سواران كروهى ، سوارى طاقمى : ركب غزات .

رُكَب { [ع] (ركبه) نك جمعى .

رُكبان { [ع] (راكب) ك جمعى : كروه ركبان .

رُكبَه { [ع] ديز .

رَكز { [ع] يره صاپلايوب ديكمك ، صاپلانوب ديكلمك : ركز علم . سنجاغك ركزى .

رَكض { [ع] هارل هارل تپمك ، تپلمك : ركض ارض . زمينك ركضى . حيوانى يورتمك ، قوشدرمق ايچون تپمك معناسندەده مستعملدر : ركض دابه .

رَكعَت { [ع] نمازده بر ركوعى حاوى اولان اعمال مخصوصەنك مجموعى : ركعت اولى « قيلدى اقصاده ايكى ركعت نماز — سليمان افندى » جمعى : ركعات .

رُكن { [ع] محكم اولان طرف ، كوشه ، ضلع : ركن كعبه § موقعاً قوى ، ثابت ، متين اولان آدم : ركن دولت . ركن مجلس .

رُكوب { [ع] بنمك : كمى يه ركوب . آته ركوب .

رُكود { [ع] راكدلك : ركود ماء . ركود هوا .

رُكوع { [ع] اوكه طوغرى اكلمك . § نمازده بوصورتله اجرا اولنان ركن مخصوص .

رُكون { [ع] جان ودلدن ميل ، ميل صميمى : امل هوايه ركون موجب اضطراب درون اولور .

رُكونَت { [ع] (ركانت) ايله مترادفدر .

رَكيك { [ع] ركاكتلى : لسان ركيك . نظم ركيك . افادهٔ ركيكه . « الفاظى ركيك وپرتنافر — لا »

رَكين { [ع] ركانتلى : ركن ركين . وضع ركين . مسند ركين .

رَمْ { [ف] اورکه. رمکرده = اورکمش وحش رمکرده .

رِماحْ { [ع] (رُمح) ك جمعی : رماح لامعه .

رَمادْ { [ع] آتش کولی : « یازسه‌لر روضه‌سنك نامنی آتش‌دانه — زیر آتشده اولور برچمن سبز رماد — نابی » . رمادی = کولی رنکنده : لباس رمادی .

رِمالْ { [ع] قوم معناسنه اولان (رَمْل) ك جمعی : « عاقلك کاریمیدر عد رمال ؟ »

رَمّالْ { [ع] رمل دوکن ، رملجی : « بن نکته شناسم بنی رمالی صاندك ؟ — خیالی »

رَمانْ { [ع] اورکیجی ، اورکك : اسب رمان .

رُمّانْ { [ع] نار . رمانی = نار رنکنده : یاقوت رمانی .

رِمایَتْ { [ع] اوق ، قورشون کبی شیلری آتمه‌ده ماهر اوله ، آتیجیلق : فن رمایت .

رُمْحْ { [ع] مزراق ، قارغی ، سونکی ، نیزه . جمعی رماح .

رَمَدْ { [ع] کوز آغریسی ، کوز آغریسی : « دیدۀ کلکوز بیاضن صاعه سرخ ایتمش رمد — ندیم »

رَمْزْ { [ع] کیزلیجه اشارت : « صراحتله دو صاعه رمز ایلدی — عزت ملا »

رَمَضانْ { [ع] معروف آی ، اوروج آیی .

رَمَقْ { [ع] وجودده قالان بقیۀ حیات . پك جزئی ، پك آز مقامنده‌ده مستعملدر : شویله اولمسنه رمق قالدی . سدّ رمق = اولمیه‌جك قدر چکنمه .

رَمْلْ { [ع] قوم : رمل وادی . § معهود علم غریب .

رَمَلْ { [ع] عروضده بحر مخصوص .

رَمَنْدَه { [ف] (رمان) ایله مترادفدر .

رُمُوزْ { [ع] (رمز) ك جمعی ، بعضاً (رموزات) صورتنده مع الجمع یاپیلیر .

رَمَه { [ف] سوری : رمۀ آهو ، رمۀ فیل .

رَمیدَه { [ف] اورکمش ، دل رمیده . آهوی رمیده .

رَمیمْ { [ع] چوریمش . اکثریا کمیکه وصف اولور ، عظیم رمیم . عظام رمیمه .

رَنانْ { [ع] چوق سس چیقاران ، ایکله‌ین ، چینلایان ، طنین انداز .

رَنجْ { [ف] آغری ، درد ، علت ، محنت : رنج شدید . رنج فراق .

رَنجْبَرْ { [ف] جفت سورمك . اکینه اکمك ، باغ چاپالامق کبی آغیر ایشلرله مشغول اولان آدم .

رَنجِشْ { [ف] انجینمش : « نه یورنجش سکا کستاخ نکاه ایلدك — نابی »

رَنجُورْ { [ف] رنجلی ، خسته : عاشق رنجور . دل رنجور . رنجورلك = رنجورلق .

رَنجَه { [ف] اذیت § رنجلی ، المی ، متألم .

رَنجیدَه { [ف] انجمش ، انجیدلمش ، شخص رنجیده . قلب رنجیده . رنجیده‌گی = رنجیده‌لك .

رِندْ { [ع] عارف لاابالی نما . روش لاابالیانه صاحبی فیلسوف ، باطنی عرفان ایله مزین اولدیغی حالده ظاهری ساده کورینن حکیم : « حیاته خنده ایدن رند ، کاشانه کوللر »

رِندَكْ { [ف] رند جکز ، رند مقلدی ، ساخته رند .

رَندَه { [ف] بو اسم ایله معروف آلت .

رَندیدَه { [ف] رنده‌لنمش : تختۀ رندیده .

رَنكْ { [ف] معروف ، بویانك کورینشده‌کی کیفیت : « رنك رخسارك کبی هر رنکنك حیرانی‌یم — وجه باقینك بو حیرتکهده یوز بیك رنکی وار » § طرز ، صورت : وقوعاتك رنکی . § حیله : « بلبل شوریده‌یه کللر عجب رنك ایتدیلر — باقی » . رنکارنك = درلو درلو رنکلی : « ابره شرمندن کیرر خوشید رنکارنك اولور — غالب بك »

رَنکینْ { [ف] رنکلی ، بویالی : قرطاس رنکین § کوزل ، لطیف ، نظر ربا : « بیك چرخده کر او بیت رنکین — غالب »

رَوْ { [ف] کیتمك معناسنه اولان (رفتن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : راهرو = یوله کیدن . تیزرو = چابق کیدن .

رُوی { [ف] یوز روی خوب روی التفات . روی بروی ، روبرو = یوزیوزه ، یوزینه قارشی

رَوا { [ف] جائز ، لایق : « قربانی اولدیغم ؟ بوترده روامیدر ؟ »

رَوابِطْ { [ع] (رابطه) نك جمعی : روابط قویه . روابط معنویه .

رُواتْ { [ع] (راوی) نك جمعی . تشدید ایله غلطدر .

رَواتِبْ { [ع] (راتبه) نك جمعی : « رواتب نعم مطبخ قضادندر — نابی »

رَواجْ { [ع] کچم . سورم : رواج متاع « برکون بزم دخی اولور البت رواجمز — نوس قدیم » . رواجدر = رواجلی : « هرشی رواجدار اولمامز بی رواج ایکن »

رَواحْ { [ع] مجهول اولان شیئه وقوف تحصیلندن حاصل اولان سوینج : ذوق رواح . صباح ورواح . صباحاً ورواحاً . زوالدن کیجه‌یه قدر اولان وقته‌ده اطلاق اولنور .

رَواعِدْ { [ع] (راعده) نك جمعی : رواعد آتشبار .

رَوافِضْ { [ع] (رافضه) نك جمعی . رافضیلره اطلاق اولنور .

رِواقْ { [ع] او اوکنده‌کی صنف ، صاچاق ، شهنشین قبه ، کمر . رانك ضمیله‌ده لغتدر .

رَوانْ { [ف] یوریجی ، کیدیجی ، آقیجی : « زلی ماوراء النهره دریادن روان اولدی — تاریخ — سنبلزاده » « کویا چمن عالمه بر آب رواندر — نفعی » § روح انسانی : « قوت رواندر قدس صریری » . « دون فضولی عارضك کورکج روان طاپشیردی جان — لاف ایدوب دیردی که جانم وار امانتدار ایتمش » بیننده اولدیغی کبی (سرعتله ، فی الحال) معناسنده قوللانلمغه باشلامشدر .

رَوانه { [ف] برنجی معناسنده (روان) یرینی طوتار . اکثریا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر : « کزمك هوسیله خانه خانه — اول پیر ایله اولدیلر روانه — فضولی »

رواهی { [ع] (راهیه) نك جمعی : « رواهی دکلش دواهی ایمش ! »

رِوایَت { [ع] خبر نقل ایتمك . ایلتمك : برحدیثی روایت . بروقعه‌نك روایتی . روایت کاذبه . روایت اخری .

رَوایِح { [ع] (رایحه) نك جمعی : روایح ازهار . فی الاصل (روائح) در .

روب { [ف] سوپورمه . (رفت) ایله برلکده قوللانیلیر .

روبا ، روبَه { [ف] تیلکی : « روباه ایله شیر اولورمی یسان ؟ »

روبَه { [ایتالیانجه‌دن roba] کییله‌جك شی ، اثواب ، البسه .

روپوش { [ف] یوز اورتوسی § یوز اورتیجی .

رُوح { [ع] مادهٔ حیات اولان ودیعهٔ الهیه . روح القدس = جبرائیل روح الله = حضرت عیسی .

رَوح { [ع] راحت ، آسایش ، صفا : روح روح § سرین وملایم روزکارك وجوده وردیکی خوشلق : روح نسیم . روح صبا . روح الله = رحمت الهیه . لاتیأسوا من روح الله = رحمت الهیه‌دن امیدیکزی کسمه‌یکز .

روحانی { [ع] روحه متعلق ، جسمانی دکل : ذوق روحانی . ملك وجنده اطلاق اولنور . جمعی : روحانیون . روحانیین . اسلوب فارسی اوزره جمعی اولانه (روحانیان) تخفیف ایله‌در . روحانیت = روحانیلك حالی .

رَوحانی { [ع] خوش ، دلکش ، دلکشا مقامه واصف اولور : مکان روحانی . سرای روحانی . روحانیت = روحانیلك : روحانیت کاشانه .

رود { [ف] ایرماق § برباغ ساز ، چنك کمانچه § ساز کیریشی سازتلی .

روده { [ف] باغیرصاق .

روز { [ف] کون . روزافروز = کوندن کونه آرتان . روزمره = هرکونکی .

روزگار { [ف] زمان ، وقت ، عهد ، هنکام .

رَوزَن ، رَوزَنه { [ع-ف] پنجره : « صانکه روزن پنجره ناظر ایدی » « کلستانه آچیلیر روزنه‌سی »

روزه { [ف] اوروج : « شویله بی تاب اولمش اول مهپاره تاب روزه‌دن — ندیم » . روزه‌دار = اوروجلو .

روزی { [ف] رزق ، نصیب : « اکر اولمازسه پریشانی زلفك روزیه — حشره‌دك بارکراندر برآووج خاك بکا — نائلی قدیم » روزی رسان = جناب حق ، رزاق .

روزینه { [ف] کونده‌لك ، یومیه . (یومی) مقامنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

رؤس { [ع] (رأس) ك جمعی § معروفه بابهٔ علمی .

رؤساء { [ع] (رئیس) ك جمعی .

روستا { [ف] کوی . روستایی = کویلو .

رَوِش { [ف] کیدش ، طرز ، طور ، اسلوب : « غریبدر روشم مهربان آرار کزرم — سالم » « رتبه شناس روش ساده‌یم » . نفعینك « نه طریق روش تازه نه وادی قدیم » مصراعنده (طریق) یاخود (روش) حشو عد اولنه‌بیلیر .

روشن { [ف] آیدین ، ضیادار ، رونقلی § آچیق ، بللی . روشنی = روشنلك .

روشنا { [ف] (روشن) بدل قوللانیلیر . روشنایی = روشنالق .

رَوض { [ع] (ریاض) بدل قوللانیله بیلیر .

رَوضه { [ع] چاییرلق ، چمنلك ، آغاجلق و صولو یر ، مرغزار ، باغچه . روضهٔ رضوان = جنت : « نائل روضهٔ رضوان اولسون — خاقانی » . روضهٔ مطهره = حضرت پیغمبرك مرقد مقدسی .

رَوع ، رَوعه { [ع] خوف ، خلجان .

رَوغَن { [ف] یاغ : روغن زیت . روغن گل .

رَؤوف { [ع] (رائف) ایله مترادف صایلیر بوجناب حقه‌ده اطلاق اولنور : رب رؤف .

رَوق { [ع] پرده : رفع روق . القای روق § او اوکی : روق الدار . روق البیت § خالص ، صافی : ماء روق . روق الشباب = کنجلکك اولی § بوینوز ذات روقین = داهیه ، بلای عظیم .

روکت { [فرانسزجه‌دن] تخلیصیه هیئتلرنده ایپ سوق ایتمك ایچون قوللانیلان برنوع فشنك ، بیوك هوائی فشنکی .

روگردان { [ف] یوز دوندیریجی ، یوز چویریجی . روگردانی = روگردانلق ، (روی گردان) دخی دینیلیر .

روم { [فرانسزجه‌دن] چاودار دان وشکر قامشیله سائر بعض مواددن تقطیر واستحصال اولنان سرت برمسکر .

رومال { [ف] یوزسوریجی . رومالی = رومالك . (رویمال) دخی دینیلیر .

رومورکور { [فرانسزجه‌دن remorquer] چکمی چکن واپور .

رَونده { [ف] کیدیجی ، کیدن § یوریجی ، چوق یورین : اسب رونده . رونده آت .

رَونَق { [ع] لطافت ، پارلاقلق ، آب وتاب : رونق جمال . رونق بهار . رونق سیف .

رونما { [ف] یوز کوستریجی ، ظهور ایدیجی § یوزکورملکی . (روی نما) دخی دینیلیر .

رونمون { [ف] برنجی معناسنده (رونما) یه بدل قوللانیلیر .

روی { [ف] توتیا . رویین = توتیادن .

رَوی { [ع] قافیه‌نك حرف اصلیٔ اخیری اولان ویا حرف اصلیٔ اخیری منزله‌سنده بولنان حرف .

رویا { [ف] بیتیجی ، نبت ایدیجی : کیاه رویا .

رؤیا { [ع] اویقو ایچنده کوریلن کیفیت دوش . لسانمزده تذکیر وتأنیثی مساویدر : رؤیای صادق . رؤیای کاذبه .

رَوِیَّتْ { [ع] فکر ، تفکر . بلارویة = دوشونمکسزین . § فکر صدید ، تفکر اصابتکارانه : اصحاب رویتدندر .

رُؤْیَتْ { [ع] کورمك . کورلك : بر ایشی رؤیت . هلالك رؤیتی .

رَهْ { [ف] (راه) مخففی . رهآورد = یول ارمغانی ، سفردن کلنك کتیردیکی هدیه .

رَها { [ف] قورتلمه . خلاص . رهایاب = قورتیلیجی . رها یافته = قورتلمش . (رها) یه بدل (رهایی) دخی قوللانیلیر .

رَهائِنْ { [ع] (رهینه) نك جمعی . (رهاین) صورتنده یازلاملی .

رَهابِنَه ، رَهابِینْ { [ع] (راهب) ك جمعی : رهابنهٔ نصاری . قدمای رهابین .

رِهانْ { [ع] (مراهنه) یه بدل قوللانیله بیلیر .

رُهْبانْ { [ع] (راهب) ك جمعی .

رَهْبانِیَّتْ { [ع] راهبلك . « لارهبانیة فی الاسلام » حدیث شریفنده رهبانیتدن مراد رجولیتنی ازاله ایتمك . بوینه زنجیر کچرمك ، اصلا ات یهمك کبی اوصاف غیر معقوله ایله متصف اولقدرکه نهی بیورلمشدر .

رَهْبْ [ع] قورقو ، خوف .

رَهْبَتْ { [ع] قورقه ، احتراز . اکثریا (رغبت) مقابلنده ایراد اولنور ، جنته رغبت ، جهنمدن رهبت . رهبةً = رهبت صورتیله : رهبةً عبادت . جمعی : رَهَبات .

رَهْبَرْ { [ف] قلاووز . رهبری = رهبرلك .

رَهْرَوْ { [ف] یوله کیدن ، یولجی ، سالك : « ای رهرو حقجوی محب حسنین اول — تحصیل رضای شه کوینه بودر یول » . رهروی = رهورلك (راهرو) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

رَهْطْ { [ع] بریسنك قوم وقبیله‌سی § جماعت ، کروه .

رَهْگُذارْ ، رَهْگُذَرْ { [ف] کچه‌جك یول ، کچید : « بو رهکذرده هزاران سلام آلیر بولنود — نابی » . (رهکذار) و (راهکذر) صورتلرنده قوللانیلیر .

رَهَلْ { [ع] تولدی متعاقب ظهور ایدن صوك .

رَهْنْ { [ع] اودونج ویا رعایت اوله‌رق آلنان شیئك یرینه ویریلن شی ، طوتو : « جوهر عقلمی ویردم رهنه — فاضل »

رُهُنْ ، رُهُونْ { [ع] (رهن) جمعی .

رَهْنُمُونْ { [ف] (رهبر) ه بدل قوللانیلیر : « آه بیلمم نیلیم یوق برموافق رهنمون — فضولی » رهنمونی = رهنمونلق . (راهنمون) صورتنده‌ده مستعملدر .

رَهِینْ { [ع] رهن ایدلمش ، مرهون : (قرین) مقامنده‌ده قوللانیلیر : بوصورت رهین جواز اوله‌ماز .

رَهِینَه { [ع] رهن ایدلمش شی .

رَیّا { [ع] کوزل قوقو ، رائحهٔ طیبه ، بوی خوش : ریای صبا . ریای قرنفل .

رِیاءْ { [ع] کندینی متصف اولمدیغی حاللرده کوسترمه ، ساخته صورتلرده کورنمه : « زاهدلرك اطوارینه آلدانمه ریادر » . عربیده (رئاء) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

رِیاحْ { [ع] (ریح) ك جمعی ، روزکارلر : ریاح شدیده . مرسل الریاح = جناب حق : « ای مظهری مرسل الریاحك آقشامکه اویمیور صباحك — دریایه خطاب »

رَیاحِینْ { [ع] (ریحان) ك جمعی : شم ریاحین .

رِیاسَتْ { [ع] رئیسلك : مقام ریاست . عربیده (رئاسه) صورتنده قوللانیلیر .

رِیاضْ { [ع] (روضه) نك جمعی : ریاض خلد .

رِیاضَتْ { [ع] ییوب ایچمکی آزالتمق صورتیله تربیهٔ نفس .

رِیاضی { [ع] ریاضه منسوب § ریاضته منسوب . بومناسبتله فن معروفه وآنك اهلنه اطلاق اولنمشدر : علم ریاضی . ریاضی بر آدم . ریاضیوندن بری . ریاضیات ایله مشتغل برذات .

ریالْ { [اسپانیولجه‌دن] یکرمی بش غروشلق اسپانیا و آوستریا کومش سکه‌سی .

رَیّانْ { [ع] صویه قانمش : « برمی عطشان ایله ریان آبکم ! »

رَیْبْ { [ع] شبهه : « مرآت جمال شاهد غیب — اول حوض جلی ایدی بلاریب — غالب » . حوادث دهر ، حادثات زمان معناسنده قوللانیلان (ریب المنون) تعبیرنده (ریب) حادثه ، (منون) دهر دیمکدر .

رِیبَتْ { [ع] شبهه‌یه دوشمه ، شبهه‌لیلك ، بدکمانلق . (ریبه) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

ریحْ { [ع] یل ، روزکار : ریح طیار . ریح شدید . لسانمزده تأثیری معتبر دکلدر .

رَیحانْ { [ع] فسلکن . ریحانه = برطوتام ، بردسته فسلکن § رزق ، مدار معیشت : روح ریحان .

ریختَه { [ع] دوکلمش ، آقیدلمش : خون ریخته .

ریزْ { [ف] دوکمك ، آقتمق معناسنه اولان (ریختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : اشکریز = کوزیاشی دوکن . خونریز = قان دوکن .

ریزانْ { [ف] دوکیلیجی ، دوکیلن : « جانان کیده ، رندان طاغیله ، می اوله ریزان — بویله کیجه‌نك خیر اومولورمی سحرنده = ضیا پاشا »

ریزِشْ { [ف] دوکیلش : ریزش خون شهدا .

ریزه { [ف] دوکنتی ، قیرنتی : ریزهٔ الماس ، ریزهٔ نان . « ریزهٔ الماس دوکر هرآچدیغی زخمه اوشوخ — لطفی وار اولسون ایدر احسان احسان اوستنه = راسخ » ریزه‌چین = قیرنتی طوپلایان .

ریسمانْ { [ف] ایپ ، اورغان : « مهری اسطرلاب ایدوب قیلمش شعاعن ریسمان — نفعی » .

ریشْ { [ف] یاره . مجروح معناسنده‌ده قوللانیلیر . (دلریش) کبی

تعبیرلرده بومعنایه‌در . § صاقال : ریش سفید . ریش دراز . « آغاردی ریش سیاهم جوان آرار کزرم — آچیلدی طاك یری بن شمعدان آرار کزرم = سنبح » ریشدار = صاقاللی .

ریشخند { [ف] استهزا ایله کولمه، صاقاله کولمه .

ریشه { [ف] صاچاق ، پوسکول : ریشهٔ پرده . آغاجك کوکنده اولان لیف کبی صاچاغه‌ده دینیلیر : ریشهٔ درخت .

ریعان { [ع] آرتمق ، برکتلنمك : ریعان مزروعات § کنجلکك اولی : موسم ریعان . ریعان شباب .

یانك سکونیله‌ده لغتدر .

ریق { [ع] آغیز یاری . صالیه . علی الریق = آج قارنه .

ریگ { [ف] قوم : ریك بیابان . ریك روان = آقار قوم . ریکدان = ریك قابی . غلط اولارق ریخدانلق دەنیلن ظرف .

ریم { [ف] ایرین : ریم جریحه .

ریمه { [ف] چاپاق: ریمهٔ چشم رمدیده .

رین { [ع] برشیئی قاپلایان کیر، پاس § کناه ایشلمکدن حاصل اولان قسوت قلب .

ریو { [ف] حیله : ریو دیو .

ز

زائد { [ع] آرتیق ، صکره‌دن قاتیلان : حرف زائد . حروف زائده . § لزوم خارجنده ، لزومسز : « غیری برهان قوی وار ایسه‌ده زائددر — شناسی » . (زاید) صورتنده یازلاملی .

زائر { [ع] زیارت ایدیجی ، ایدن : زائر کعبه . «ای زائر اعتبار پرور — سیر ایت نه کوزل طورر شو مقبر — اکرم » . (زایر) صورتنده یازلاملی .

زائل { [ع] زوال بولیجی ، بولان : ظل زائل . حادثهٔ زائله .

(زایل) صورتنده یازلاملی .

زاجر { [ع] زجر ایدیجی ، ایدن : آمر زاجر .

زاحف { [ع] زحف صورتیله، ایاقلرینی سورویه‌رك یوریین : حیوان زاحف . حیوانات زاحفه . بو درلو حیواناته سادەجه (زاحفه) دخی دینیلیر .

زاخر { [ع] طاشقین ده‌کیزه وصف اولور : بحر زاخر . بحار زاخره .

زادالله { [ع] الله زیاده ایتسون معناسنه اولوب دعا موقعنده ایراد اولنور : زادالله فیضه .

زاد { [ع] آزیق، نواله: زاد راه « مرد راه اولمیانه زاد سفر ویرمزلر — نائلیٔ قدیم » .

زاد { [ف] (زاده) یه بدل ترکیب ایله قوللانیلیر : پری زاد . ملکزاد . نوزاد. «ای پری زادم ! سنك هیچ یوقمی انسانیتك ؟ = لا»

زادگی { [ف] زاده‌لك ، اصالت : ادعای زادکی .

زاده { [ف] ولد ، اولاد ، ذریت . اکثریا ترکیب ایله قوللانیلیر : «جنت حسنکده اولدم خالکك افتاده‌سی — دانه‌یه میل ایتمه‌مك قابلمی آدم زاده‌یم = لا » . جمعی اولان (زادگان) اصحاب اصالته اطلاق اولنور . زادهٔ خاطر = شعر ، شعر بلیغ ، سانحه .

زار { [ف] اسم مکان اداتی . کثرت افاده ایدر : کلزار = کللك . لاله زار = لاله‌لك § ضعیف . نحیف: « جسم زارم خاکده پنهان اولنجه ایسترم — برزمان اولسون ضیا! عالمده نامم پایدار = ضیاپاشا» . بومعناده (نزار)ك مخففیدر . § ایکله‌یجی ، کریان ونالان : عاشق زار . عندلیب زار § سوزشله آغلامه : « حکمت ! جهانده اکلنه‌مم آه و زارسز » . زار زار = یانیق یانیق ، حزین حزین : « ایتدم تباعد ایلیه‌رك کریه زار زار » .

زارع { [ع] زرع ایدیجی ، زراعتله مشغول اولان ، چفتچی .

زاری { [ف] آغلایوب صیزلامه : زاریٔ دل . زاریٔ عاشقانه . « عاشقی پیداست از زاریٔ دل — نیست بیماری چو بیماریٔ دل — عاشقلق قلبك ایکیلتیسندن بللی اولور. کوکل خسته‌لنی کبی دنیاده مرض یوقدر = حضرت مولانا »

زاغ { [ع ـ ف] قارغه : زاغ سیاه . « زاغ رفتارین اونوتدی کبکه تقلید ایتمه‌دن — لا » .

زاکی { [ع] صالح ، صافی ، خالص ، پاك : صوفیٔ زاکی . صلوات زاکیه .

زال { [ف] اختیار ، آق صاقاللی . § رستمك پدری . (رستم زال) رستم بن زال دیمکدر : « دیسه عقباده سزا غبطه ایله رستم زال — لا » .

زامر { [ع] دودوك چالان ، نیزن : زامر ماهر .

زامله { [ع] یوك ، یوك طاشییان حیوان .

زانو { [ف] دیز : « قان اوطوردی سیلیٔ افسوسدن زانولره — ندیم » . زانو بزانو = دیز دیزه : « یار ایله زانو بزانو، جام ایله لب برلب — لا » . زانوزن = دیز چوکن : زانوزن پیش استاد ، دیزینی دوکن : «دست افسوس ایله زانوزن مشت ندم — طاهر المولوی» زانوزده = دیزچوکمش : زانوزدهٔ تعظیم .

زانی { [ع] زنا ایدن ارکك . مؤنثی تخفیف ایله (زانیه) در .

زاویه { [ع] کوشه § تکیه ، حجره .

زاهد { [ع] زهد ایله متصف اولان . زاهد خشك ، زاهد بارد = قاباصوفی .

زاهر { [ع] پارلاق : كوكب زاهر . طرف زاهر الشرف . نجوم زاهره .

زاهق { [ع] مضمحل اولیجی ، محو اولیجی : باطل زاهق اولور .

زاهل { [ع] اضطرابی سکونه مبدل اولمش اولان : شخص زاهل . قلب زاهل .

زبان { [ف] دیل : زبان شیرین بیان . زبان فارسی . زباندان = لسان بیلن ، زباندراز = دیلی اوزون ، اطالهٔ لسان ایدن . زبانزد = لاقیردی آره‌سنده مستعمل اولان : « اول کونه زبانزد سوزی کیم بولنه‌قادر؟ — نابی » .

زبانه { [ف] ترازو وسائره دیلی . § آتش یالینی ، آلو ، « سوز کیم زبانمه کله کویا زبانه‌در — شیخ الاسلام یحیی »

زبانی { [ع] اهل جهنمی آتشه آتمغه مأموراولان عذاب ملائکه‌سندن هر بری . « نه زبان ایله زبانیلر ایله سویله‌شه‌یم — سن اگر ویرمز ایسه‌ك روزقیامتده جواب = فاضل اندرونی »

زبانیه { [ع] زبانیلر ، ملائکهٔ عذاب . تشدید ایله غلطدر .

زبد { [ع] کوپوك .

زبده { [ع] خلاصه ، اك منتخب : زبدهٔ افکار . زبدهٔ اشعار .

زبر { [ع] مکتوب § کتاب .

زبر { [ف] اوست . زبرین = اوستنده‌کی : لب زبرین = اوست دوداق . زبردست = الی اوستون ، غالب . زیر وزبر = آلت اوست .

زبر { [ع] کتاب ومکتوب معناسنه اولان (زبور) ك جمعی .

زبرجد { [ع] زمرد نوعندن معروف جوهر .

زبور { [ع] کتاب ، مکتوب § حضرت داوده (علیه السلام) نازل اولان کتاب سماوی : زبور شریف .

زبون { [ع — ف] ضعیف ، قوتسز . زبونکش = مدافعه‌یه اقتداری اولمیانی ازن : لئیم زبونکش .

زبیب { [ع] قوری اوزوم § قوری انجیر . ضرب الحبیب زبیب .

زجاج ، زجاجه { [ع] صیرچه ، جام ، شیشه ، قدح . زجاجی = صیرچه‌جی ، صیرچه‌دن .

زجاج { [ع] صیرچه ایشلین ، شیشه‌جی ، جامجی . § مشاهیر نحاتدن (ابو اسحق ابراهیم) نامنده‌کی ذاتکه اوائل حالنده شیشه‌جیلك ایدردی . مؤخراً (مبرد) و علمای عصردن تدرس ایله شیشه‌گرلکی دانشورلکه تحویل ایلمشدر . بر خیلی تألیفاتی واردر (کتاب النوادر) (کتاب الانوار) (کتاب الاشتقاق) (کتاب خلق الانسان) آنلردندر . وزیر عبدالله بن سلیمانه انتساب ایده‌رك فقیرایکن غنی اولمشدر . (٣١٠) ده سنی سکسانی متجاوز ایکن وفات ایتمشدر .

زجر { [ع] کرك سس ایله ، کرك سسسز اوله‌رق منع ونهی ایتمك ، ایداك : زجر اهل تجاوز . برمتجاوزك زجری .

زحاف { [ع] شعرده اثبات وجود ایتمسی لازم کلن حرفك سقوطی .

عیوب شعردندر : « اولدر اغیاری وبالی وارسه صار (یار) بوینه — واصف » جمعی : زحافات : « اسلافده گرچه وار زحافات — لا »

زحام { [ع] غلبه‌لك ، صیقیشیقلق : زحام ناس . « کوك صو برنا ـ خوش محل ، شمدی ، چبوقلو یك زحام — سودیکم ! تنهاجه چکدیرسه کمی سعدآباده دك = ندیم »

زحف { [ع] آیاقلرینی سوریه‌رك یورومك § امکله‌مك : زحف صبی .

زحل { [ع] معروف یلدیز .

زحمت { [ع] صیقشمه ، صیقلمه ، صیقنتی : « رحم قیلدك خلقه افغانکله زحمت ویرمدك — فضولی »

زحیر { [ع] ایچ اغریسی .

زخار { [ع] پك طاشقین دکیزه وصف اولور : بحرزخار .

زخارف { [ع] (زخرف) ك جمعی . آرایش وآلایشه اطلاق اولنور : زخارف دنیویه .

زخرف { [ع] یالدیز ، سطحی نمایش ، ساخته زینت .

زخم { [ف] یاره : زخم تیغ . « زخم نو آچمقسه قصدك سینهٔ صد پاره‌دن — قلب مجروحم صاقینماز ای ستمکر ! یاره‌دن = طاهرالمولوی » . زخمین ، زخمناك = یاره‌لی .

زخمه { [ف] ساز چاله‌جق آلت ، تازنه . « زخمهٔ سودانشارك اورکه ای فیاض عشق ! — قلب حسامم کبی دستکده عودك ایکله‌سین — شوق مضرابك ایله اولدقجه هر تل نوحه‌گر — ناله پرسوزینی روحرقیقم دیکله‌سین = طاهرالمولوی » « نغمهٔ دلسوزینی دویدقده صاندم عودکی — معکس اولمش نالهٔ قلب غرام آبادمه — زخمهٔ سودا مقالك ترجمان ایتسه‌م روا — سینه‌ده روحم کبی پنهان اولان فریادمه = کذا » زخمه زن = مضراب اوران ، ساز چالان « نوك مضرابکده وارکه قوت انطاق روح — ایله‌مکده سینهٔ عودك سنك جان ناله‌سی — هر تلندن زخمه زن اولدقجه فیضان ایلیور — منبع صاف غرامك گریهٔ شلاله‌سی = کذا » .

زد ، زده { [ف] اورمق ، دوکمك معنالرینه اولان (زدن) مصدرندن مشتق اولوب لسانمزده دائما وصف ترکیبی حالنده قوللانیلیر : زبانزد = لاقیردی آره‌سنده قوللانیلان ، گوشزد = ایشیدیلن . حریق زده = یانغیندن چیقان ، فلکزده = فلکك قهرینه اوغرایان ، برزده = قارماقاریشیق اولان ، آلتی اوستنه کلن : « ینه برآفتك عشقیله کوکل برزده اولدی ـ نار سودا ایله دل خانه‌سی آتشکده اولدی = طاهر المولوی »

زر { [ف] سکه‌لی ، سکه‌سز آلتون . مطلقا آقچه معناسنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

زرابی { [ع] (زربی) نك جمعی . بساط فاخر ، مفروشات نفیسه . تعبیر قرآنی اولان (زرابی مبثوثه) ده (مبثوثه) یایلمش دیمکدر .

زراع { [ع] (زارع) ك جمعی .

زراعت { [ع] اکینجیلك ، چفتجیلك ، مصدر اولان (زرع) معنا ـ سنده‌ده قوللانیلیر .

زَرافه { [ع] معروف بوینی اوزون ، اوك آیاقلری آرد آیاقلرندن یوکسك حیوان . تشدید ایله‌ده لغتدر : « زرافه‌یه‌بکزردی ککنز کرکدن اولسون! — نفعی »

زَرّاق { [ع] مرائی ، ریا کار ، ریا معتاد : زاهد زراق .

زَرد { [ف] صاری : روی زرد . «وجهی و'ر خاموش ایسه اجمال تعریفات عشق ـ عاشقك سیمای زرد رقت افزاسنده‌در» زردی = صاریلق، صفرت.

زَرْدالو { [ف] معروف میوه .

زَرْع { [ع] تارلایه، یره تخم صاچق ، صاچلمق، اکمك ، اکلك : زرع حبوبات . تخمك زرعی § اکلمش اکین : زرع سرنما .

زَرْق { [ع] ریا، نمایش عابدانه ، حیلهٔ صوفیانه .

زَرْقاء { [ع] (ازرق) ك مؤنثی . § کوك کوزلو قادین . (زرقاء الیمامه) حدت باصره ایله مشهور یمه‌لی بر قادیندر . « ابصر من زرقاء الیمامه » مثلدر.

زَرْگَر { [ف] قویومجی: «قدر زر زرکر شناسد قدر کوهر کوهری - آلتونك قدرینی قویومجی ، جواهرك قیمتنی جوهرجی بیلیر = لا» زرکری = زرکرلك .

زِرْنیخ، زِرْنیق { [ع] معروف مخلوط .

زُروع { [ع] اکلمش اکین معناسنه اولان (زرع) ك جمعی: زروع مصفره .

زِره { [ف] اکثریا دمیردن یاپیلان معروف جنك لباسی : فاتح محارباتده زره کییر ایدی . زره پوش = زره کیین ، زرهلی . « سن مکر زره‌پوش ایمشسك ای غازی ـ بودکل لایق سرانداز ی»

زَرّین { [ف] آلتوندن، آلتوندن یاپیلمش: خاتم زرین § آلتون کبی صاری وپارلاق: تار زرین. ضیای زرین.

زِشت { [ف] چرکین: روی زشت کار زشت . زشتی = زشتلك : زشتیٔ چهره. زشتیٔ اعمال.

زُعاف { [ع] درحال اولدیرن § جزایرده یرلیدن متشکل بر صنف عسکر § جزایرده‌کی زعاف عسکرینك کیدکلری بیچمده یعنی آلتی اوستی بر کنیشلکده فس: زعاف بیچمی فس .

زَعْم { [ع] ظن مرجوح ، ظن فاسد : «سن‌ده زعمکجه شاعراولمشسین!» زعمیات = زعمه متعلق خصوصات . فتح ایله‌ده لغتدر .

زَعْفَران { [ع] معروف : « زعفران نوع نباتك خواجه نصر الدینیدر — نابی» . زعفران الحدید = دمیر پاصی . زعفرانی = زعفران کبی . زعفران رنکنده: رنك زعفرانی .

زُعَما { [ع] (زَعیم) ك جمعی . بیوك تیمار صاحبلری.

زَغَن { [ف] چایلاق: زاغ وزغن.

زِفاف { [ع] کلینی یاخود کویکی‌یی کردکه قویمه ، کلینك یاخود کویکینك کردکه کیرمسی : اجرای رسم زفاف . لیلهٔ زفاف .

زِفْت { [ع] معروف قاره ساقیز.

زَفیر { [ع] کوکس کچیرمه. زفیروشهیق.

زُقاق { [ع] صوقاق. مضاف اولدیغی وقت قافنك غینه تبدیلی ایجاب ایتمه‌دیکندن (... زقاغی) دیمك ویازمق غلطدر .

زَقُّوم { [ع] معروف آغاج § جهنمده بر آغاج § اهل جهنمك طعامی.

زَکاء { [ع] اهل صلاح اولمه، صلاح حال: ذکا ایله زکانی جمع ایدنلردارینده مسعود اولورلر .

زَکات { [ع] انسانك مالندن وجه شرعی اوزره اخراج و انفاق ایلدیکی مقدار معین : « هپ کندینه چکدی زر اصحاب زکاتی — ثابت»

زُکام { [ع] نازله ، نزله . تشدید ایله غلطدر .

زَکیّ { [ع] اهل صلاح، صالح، دیندار: ذکیٔ زکی.

زَلازِل { [ع] (زلزله)نك جمعی: زلازل مشهوره.

زُلال { [ع] صافی. خفیف، صوغوق، کوزل صو. «چشمهٔ خورشیددن هر دم زلال فیض ایتر — لازم اولسه قدحه تجدید ایدن معماره صو—نعت شریف = فضولی».

زِلْزال { [ع] (زلزله) ایله مترادفدر: زلزال شدید . فتح ایله‌ده لغتدر .

زَلْزَله { [ع] ایرغالانمه ، صاللانوب صارصلمه : زلزلهٔ شدیده . اکثریا حرکت ارض معناسنده قوللانیلیر : « بر ولوله سقف آسمانده — بر زلزله سطح خاکدانده — شیخ غالب » زلزلة الساعه = قیامت زلزله‌سی . فی الاصل ایرغالامق معناسنه‌در .

زُلْف { [ع] یوزك ایکی جهتندن صارقان صاچ. «زلفنك جان ویره‌یم بر تلنه = محمد جلال بك »

زُلْفَه { [ع] اوفاق صاچاق : زلفهٔ الف . زلفهٔ علم .

زُلْفی [ع] تقرب، قربت، درجه، منزلت.

زَلَق، زَلَقه { [ع] سورچه، آیاق قایمه : دوچار زلقه .

زَلّه { [ع] سورچوب قایمه : زلة القدم § خطیئه ، جنحه، بادره، جزئی کناه: بعض انبیادن زله صادر اولمشدر. جمعی : زلات .

زُلَیْخا { [ف] حضرت یوسفك (علیه السلام) زوجه‌سی . عربیده (زَلیخا) دینیلیر. «محبت مصحفن بن ختم ایتدم — زلیخا سورهٔ یوسفده قالدی = لا »

زِمام { [یولار: تسلیم زمام. زمامدار = یولار النده اولان : زمامداران امور. « ایله‌یوب تجربه‌سز اللره تسلیم زمام — اشهب لنك سیاسی‌یی حرون ایتدی فلك = طاهر المولوی »

زَمان { [ع] آز چوق وقت ، چاغ: مرور زمان .

زَمانه { [ف] وقت، دور. اکثریا زمان فساد آمیز مقامنده ایراد اولنور: ابنای زمانه. « لال ایتدی بنی شیوهٔ بی جای زمانه — نفعی »

زُمَر { [ع] (زمره) نك جمعی : زمر اهل نار .

زُمُرُّد { [ع] معروف یشیل طاش . زمردی ، زمرّدین = زمرد کبی، زمرد رنکنده : نباتات زمردین. محاوراتده (زمرّت) صورتنده تلفظ اولنور.

زُمْرَه { [ع] جماعت § صنف § جنس، نوع.

زَمْزَم { [ع] کعبهٔ معظمه قربنده‌کی معروف قویونك صویی : «درون دلده نیت آب! زمزمدن مصفادر — باقی » فی الاصل چوق صو معناسنه‌در. بئر زمزم ، چاه زمزم ، چه زمزم = زمزم قویوسی. بو آل چاه زمزم = قیامته قدر یاد اولنمق فکریله زمزم قویوسنه تبول کستاخلغنده بولونان ادبسز برحریف « بو آل چه زمزمی لعنتله آکار خلق — سن کعبه کبی کندیکی حرمتله بنام ایت = ضیا پاشا »

زَمْزَمَه { [ع] ازکیلی آواز ، متموج نغمه. ترانهٔ منعکس: زمزمهٔ کهسار . زمزمهٔ طرب. « بلبللره کیم ایلدی تعلیم زمزمه ؟ — ضیا پاشا »

زَمِسْتان { [ف] قیش. قیش موسمی: «زمستان کلدی حکم زمهریر ایردی جهان اوزره — لا » . (زم) برودت معناسنه‌در .

زَمَن { [ع] (زمان) ایله مترادفدر. آز قوللانیلیر .

زَمْهَرِیر { [ع] پك صوغوق ، شدت برد ، برد شدید § قیش موسمنك الك صوغوق قسمی : « دیناده کندینه شایسته زمهریر محجم ! »

زَمین { [ف] یر ، ارض، کرهٔ ارض : روی زمین . زمین جهاز . زمین خانه . کرهٔ زمین . § اوزرینه دیکر رنکار نقش اولنان رنك اصلی : زمینی آسمانی بر لوحه § طرز بیان ، اسلوب افاده: « ششیر طبع ایله آچدم بو زمینی راغب ! » « زمان مساعد اولنجه زمین قولای بولنور » . نو زمین = یکی زمینلی : «سویلیه‌لم بز دخی بر غزل نوزمین» (تحت الزمین) تعبیری طوغرو دکلدر.

زَن { [ف] قاری ، قادین ، زوجه : زن خوشخوی . زن مرد افکن § اورمق معناسنه اولان (زدن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بوحالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : ششیر زن = قلیج اورجی .

زِنا { [ع] غیر مشروع مجامعت .

زَنابیر { [ع] (زُنبور) ك جمعی : مهاجمهٔ زنابیر .

زَنابیل { [ع] (زنبیل) ك جمعی .

زَنادِقه ، زَنادیق { [ع] (زندیق) ك جمعی : تفوهات زنادقه . تضییق زنادیق .

زُنّار { [ع] معهود باپاس قوشاغی : قطع زنار .

زَنانیر { [ع] (زُنّار) جمعی : قطع زنانیر .

زَنْبَق { [ع] معروف چیچك : « بوکا زنبق صیغارمی قبل انصاف ! — لا» « زنبق چیچکی بر بکا طورسون بکا سن باق — کول سن بکا ، کلشن بوتون ای کل! سنك اولسون = طاهر المولوی »

زَنْبیل { [ع] معروف : زنبیللی علی افندی . فی الاصل کسر زا ایلەدر .

زَنْج { [ع] قاره‌لر دینیلن اسودالّلون طائفه § بونلرك مملکتی ، سودان.

زَنْجَبیل { [ع] زنجفیل § شراب .

زَنْجی { [ع] زنج طائفه‌سندن هربری: غلام زنجی . جاریهٔ زنجیه .

زَنْجیر { [ف] زنجیر. زنجیری = زنجیر ایله باغلانمغه لایق دەلی. «اویله واسعدر فضای دهشت افزای جنون — بولمادم عالمده بر آزادهٔ زنجیرینی = کمال‌الدین بری بك »

زَنَخ ، زَنَخْدان { [ف] چکه ، اکاك : « لب تشنهٔ حیرته زنخدان پیمانه‌سیم آب حیوان ـ شیخ غالب »

زَنْد { [ع] چاقماق .

زَنْد { [ف] دین مجوسك واضعی اولان زردشتك براقدیغی کتابکه مجوسیلرك کتاب مقدسی حکمنده‌در . (زنداوستا) نامیله‌ده معروفدر .

زِنْدان { [ف] حبسخانه، جانیلر حبسخانه‌سی . (زندانی) زندانجی وزندانده محبوس اولان معنالرنده قوللانیلیر.

زَنْدَقَه { [ع] حشری ، آخرتی ، واجب الوجودی انکار ایتمه ، دینسزلك ، زندیقلق .

زِنْدَگانی { [ف] حیات، تعیش، معیشت : مدار زندکانی .

زِنْدَگی { [ع] زنده‌لك ، دیریلك ، حیات . «زندکی ذلتدر آرتق بنجه عزت سنده‌در = محمد عاکف بك »

زِنْده { [ف] دیری ، حیاتده، تندرست، چویك. پیرزنده اندام.

زِنْدیق { [ع] آخرته، ربوبیته اینانمیان .

زَنْگ { [ف] پاس : « صیقل اور او مرآته‌کەبر زنك المدر — روحی بغدادی » . § قاره‌لر مملکتی، سودان. (زنج) بوندن معربدر . بو معناده (زنگبار) زیاده قوللانیلیر .

زَنْگار { [ف] برنجی معناسنده (زنك) ایله مترادفدر : « آیینهٔ درونکی زنکار قاپلامش »

زَنْگُل ، زَنْگُله ، زَنْگول { [ع] چاك، چینغراق، دف پولی . حکیم شفایی مشهور مؤمن خان هجونده « بابای کله زنکله جنبان بکجارفت ؟ » دیمشدر .

زَنْگی { [ف] زنجی : « موی زنکی کبی قارما قاریشیق »

زِنْهار { [ف] (زینهار) ك مخففی: « زنهار غافل اوله سنی امتحان ایدر !. — باقی »

زَنیم { [ع] بر قومه صکره‌دن قاتیلان ، فی الاصل آنلردن اولمیان : زنیم ذمیم § دنائتله مشهور اولان فرومایه ، لئیم معروف .

زَوائِد { [ع] (زائده) نك جمعی: زیاده، فضله‌شیلر. «نابی دخی سویله‌مش قصائد — اماکه مقولهٔ زوائد = ضیا پاشا» (زواید) صورتنده یازلمامل‌ی .

زَوائِل { [ع] (زائله) نك جمعی: زوال بولیجی شیلر . (زوایل) صورتنده یازلمامل‌ی.

زُوّار { [ع] (زائر) ك جمعی: زوار بیت المقدس . زوار مریض. «زوار! بوکفتکوروامی؟ — تشویش ایدییورسکز صفامی»

زَوال { [ع] يرندن آیریلوب کیتمه ، بیتوب کیتمه § کونشك وسط فلکدن ، نصف نهاردن غروب سمتنه میلی: وقت زوال.

زَواهِر { [ع] (زهره) نك جمعی.

زَوایا { [ع] (زاویه)نك جمعی: زوایای صوامع .

زَوج { [ع] جفت ، تك دکل: زوج و فرد § دیشی و ارکك اش ، بر جفتدن هر بری . فی الاصل قاری قوجه‌دن هر برینه اطلاق اولنور. تصریح تأنیث ایچون قاری‌یه (زوجه) دخی دینیلیر. لسانمزده (زوج) علی الاطلاق ذکر اولندقده ارکك مقصود اولور. جمعی اولان (ازواج) لسانمزده (زوجلر) معناسنده‌ده قوللانیله‌بیله جکندن (زوجه) نك جمعنده اکثریت اوزره (زوجات) دینیلیر . قرینه بولندیغی حالده (زوجات) ه بدل (ازواج) دیمکده بأس یوقدر. زوجین = قادین ایله ارکك، برجفت.

زَوجَه { [ع] (زوج)ه یاق .

زَوجیت { [ع] زوجلك و یا زوجه‌لك ، اشلك .

زُود { [ف] تیز، چابوق . زودی = زودلك . دیروزود = ایر گیج.

زُور { [ع] یالان ، یالان سوز : قول زور. شاهد زور. «کندی شاهد. اوده واحد ، اوده زور — لا »

زُور { [ف] قوت : زور بازو § جبر: زور ایله.

زَورَق { [ع] قایق . اوفاراق صندال. زورقچه = کوچك زورق .

«جدول سیم ایچره انسان بیلسه بر زورقچه‌یه = ایسته‌سه ممکن واریلمق جنتك تا یانه = ندیم»

زِه { [ع] کیریش ، یای کیریشی § شریت ، قایطان § بر شیئك کنارینه چکیلن خط .

زُهّاد { [ع] (زاهد) ك جمعی .

زَهادَت { [ع] زاهدلك ، زهد ایله اتصاف .

زُهد { [ع] دنیایه رغبت ایتمه‌مه ، پرهیزکارلق .

زَهدان { [ف] دول یاتاغی ، رحم . (زه) دول معناسنه‌در .

زَهر { [ف] معروف . ترکجه‌سی (آغو) در. مشهور نسیمی « سندن آیری دوشدیکم آغولر ایچیردی بکا » دیمشدر. زهراب ، زهرابه = زهرلی صو ، زهرلی مایع . زهر خند = آجی آجی کولمه ، خندهٔ منفعلانه . زهر دارو = پان زهر .

زَهراء { [ازهر) ك مؤنثی . چهره‌سی هم کوزل، هم آق ، براق ، پارلاق اولان خاتون . حضرت فاطمه‌یه (رضی‌الله تعالی عنها) بو جهتله وصف اولنمشدر .

زَهرَه { [ع] چیچك . زهرةالدنیا = دنیانك رونق ولطافتی . قرآن کریمده « زهرة الحیوة الدنیا » واقع اولمشدر .

زَهرَه { [ف] جکره ملاصق اولان اود: « نعره‌سندن چاتلادی ولوردی زهره‌لر » § جسارت ، جرأت : « اقتحام ایلمکه زهره‌سی یوق »

زُهرَه { [ع] معروف کوکب . «صحن مطربخانهٔ بالاده انشاد ایلیور — زهره. آیین مقام چارکاه مولوی = طاهر المولوی»

زُهور { [پارلدامه : زهور زهره .

زُهوق { [مضمحل اولمق ، محو اولمق ، حکمی قالمامق : زهوق باطل . « حق تظاهر ایله نجه باطل ایلرکن زهوق — بوقیدر قانون مهرویانده هیچ فرق غروق = طاهر المولوی »

زَهوق { [ع] (زاهق) ایله مترادفدر . ان الباطل کان زهوقاً .

زِهی { [ع] نه خوش ! نه کوزل ! : « تعالی الله زهی رخش همایون هماسایه ! — نفعی » § نه غریب ! نه عجیب ! : «زهی تصور باطل! زهی خیال محال — احمد پاشا»

زِیّ { [ع] هیئت، قیافت، قیلیق: زی علما . (زیٔ) صورتنده استعمالی غلطدر .

زِیادَه { [ع] چوق ، آرتیق .

زِیارَت { [ع] کورمکه کیتمك ، کورشمکه کیتمك ، کیدلك : زیارت احبا . اخوانك زیارتی § تبرك قصدیله بر شیئه تقرب : « زیارت ایلدم بر تاربالك خرقهٔ پیری — بو کون سررشته کیردی دستمه دامان ملادن = اسرار دده»

زِیان { [ف] ضرر § حیاتده ، یاشامقده اولان : پیر زیان .

زیب { [ف] زینت .

زیبا { [ف] یاقیشیقلی ، رونقلی : روی زیبا . جامهٔ زیبا . زیبایی = زیبالق .

زیبق { [ع] جیوه .

زیبنده { [ف] (زیبا) مقامنده قوللانیلیر.

زَیت { [ع] زیتون یاغی .

زَیتون { [ع] معروف میوه : شجرهٔ زیتون . آغاجنه‌ده اطلاق اولنور . زیتونی = زیتون رنکنده .

زیج { [ع] علم سیر کواکب کتابی . (زایجه) بوندن مأخوذدر .

زیر { [ع] طنبور کبی چالغیلرك اینجه تلی . نفعینك « حافظ اولور لب بسته‌دم خامه‌م ایدنجه زیر و بم » مصراعنده یا (لب) یاخود (دم) حشودر .

زیر { [ف] آلت ، آشاغی : زیر پای ، زیراداره . زیرین = آلتده‌کی ، آشاغیکی : لب زیرین .

زیرا { [ف] تعلیل اداتی : « اوقو زیرا اوقومق نافعدر» . (که زیرا) و (زیراکه) صورتلرنده قوللانیلمیلی .

زیردست { [ف] الی آلتنده، حکمنده، تبعه‌دن . بومعناده اضافتله طوغری دکلدر .

زیرك { [ف] عاقل ، ذکی ، قورناز . زیرکی = زیرکلك .

زیره { [ف] کمون ، کیمیون .

زَیغ ، زَیَغان { [ع] میل ایتمه. اکثریا سوء میل مقامنده ایراد اولنور : زیغ نکاه . زیغان قلب § قامشمه : زیغ نظر . زیغان بصر. § حق واستقامتدن عدول ایتمه : زیغان حاکم .

زَیف { [ع] مغشوش . قلب آقچه : نقد زیف .

زیفوس { [رومجه‌دن] اثواب وسائره اوستنه صیچرایوب قونان

پس چاموره لکه‌سی : زواللی آدم اویله برزیفوس ییدی‌که § بوش شی ، نافله ، فائده‌سز : او ایش زیفوس چیقدی .

زَیْن { [ع] زینت ، باقینك : « هنکام شب‌که کنکرهٔ قصر آسمان — زین اولمش‌ایدی شعله‌لنوب شمع اختران » بیتنده اولدیغی کبی (مزین) معناسنده قوللانلماز اولمشدر .

زَیْنَبْ { عثمانلی شاعره‌لرندندر . منشأی قسطمونی یاخود آماسیه‌در . فاتح سلطان محمد خان دورنده شهرت بولمشدر . شاعره (مهری) ایله معاصر ایدی . « کشف ایت نقابکی یری کوکی منور ایت — بوعالم عناصری فردوس انور ایت » مطلعلی غزلی مشهوردر ، قوت طبعی ، راغب پاشا عهدینك شاعرهٔ یکانه‌سی اولان (فطنت) دن باشقه بر عثمانلی شاعره‌سنده کوریله‌مز دینیله‌بیلیر .

زِنْهارْ { [ف] صاقین ! امان ! (زنهار) زیاده قوللانیلیر .

زُیُوتْ { [ع] (زیت) ك جمعی .

زیورْ { [ف] (زیب) ایله مترادفدر .

زُیُوفْ { [ع] آقچه ، قلب ، مغشوش اوله . (زیف) ك جمعی ده اولوب بو صورتده قلب ، مغشوش آقچه‌لر معناسنه کلیر .

ژ

ژاژ ، ژاژ { [ف] باطل ، بی ادبانه سوز ، هذیان . ژاژ خا — ی = اویله سوزلر سویلین ، هذیانجی .

ژاله { [ف] چی : « ژاله‌ی دوشدی ورق آله ؛ — آغلادیمی یوقسه فلك حاله ! »

ژاندارمه { [فرانسزجه‌دن] محافظهٔ آسایشه مأمور معاشلی برصنف عسکر ، ضبطیه .

ژرف ، ژَرْفا { [ف] درین : دریای ژرف . نهر ژرفا . (ژرفا) صویك درین یری معناسنده ده قوللانیلیر : ژرفای دریا . ژرفی = ژرفلك

ژَنْدَه { [ف] یامه‌لی ، اسکی . اسکی پوسکو : ژنده پوش = ژنده کیین : درویش ژنده پوش .

ژَنْگْ { [ف] (آژنك) مخففی .

ژَنْگارْ { [ف] باقیرپاصی ، کوزطاشی ، زنجار .

ژَنْگَلَه { [ف] حوانده چاتال طیرناق § چاتال طیرناقلی حیوان .

ژُوری { [فرانسزجه‌دن] جنایتله متهم اولانلرك اوجرمی کرچکدن ایشلیوب ایشله‌مدکارینه واسباب مخففه بولنوب بولنمدیغنه وجداناً قرار ویرمك اوزره موثوق ومعتمد افراددن تشکیل اولنان هیئت مخصوصه ، هیئت عدول .

ژوژقومپیتر { [فرانسزجه‌دن] افلاس ایشلرینه باقمق اوزره محکمه طرفندن تعیین اولنان مأمور .

ژولیده { [ف] بربرینه کیرمش ، طاغینیق قارمه قاریشیق . اکثریا صاچه وصف اولور : موی ژولیده . « موی ژولیده‌م اولوبدر پرده عنقالانه‌سی = لا »

ژِیانْ { [ف] خشملی ، قیزغین کوکره‌مش ، اکثریا ارسلانه وصف اولور : « ای سباع مفازهٔ کنعان — کرك وبر وپلنك وشیر ژیان — حمدالله »

ژیوه { [ف] جیوه .

س

سائبه { [ع] دابهٔ مهمله ، باشی بوش براقلمش حیوان .

سائره { [ع] باقی ، باشقه ، غیری : سائر مواد . مواد سائره § یورویجی ، یوروین : ابرسائر . سحابهٔ سائره (مثل سائر) تعبیرنده مشهوردیمکدر : « بیستونی زورفرهاد ایلدی سائر مثل — راغب »

سائره { [ع] اشخاص ، اشیا ، موادکی محذوف جمعلره صفت اوله‌رق قوللانیلیر . دائما معطوف اوله‌جغندن (و) سز ایرادی جائز اولماز : احمد ، محمد وسائره . صراحی ، بارداق وسائره . ادبیات ، حکمیات وسائره .

سائغ { [ع] بوغازدن قولایلقله کچن ییه‌جك وایچه‌جك : طعام سائغ . شراب سائغ . اطعمهٔ سائغه ، اشربهٔ سائغه

سائق { [ع] سوق ایدیجی ، ایدن : « سوبسو سوق ایلین هپ سائق تقدیردر — راغب »

سائقه { [ع] سوق ایدن حالت ، کیفیت . موصوفی دائما محذوف اولور : سائقهٔ حدتله ایلری کیتمش . (سائقهٔ شوق) کبی تعبیرلری طوغری عدایتمیوب ده (سائق شوق) دیمك صرف وهمدن ایلری کلیر . (حدت)ده‌کی تأنیثك ، (شوق)ده‌کی تذکیرك (سائقه)یه تعلقی یوقدر . بونکله برابر (سائق شوق) دخی دینیله‌بیلیر .

سائِل { [ع] دیلنجی § صوریجی ، صوران : سائل ایله مجیب § آقیجی ، آقان : دم سائل .

سائِمه { [ع] کندی باشنه او تلاغه ، چاییره صالیویرلمش حیوان وحیوانات .

سابح { [ع] صوده یوزیجی ، یوزن : شخص سابح . حوض سابح .

سابحه { [ع] کمی . جمعی : سابحات .

سابع { [ع] یدنجی : جلد سابع . دفعهٔ سابعه .

سابق { [ع] کچیجی ، کچن ، ایلریله‌یجی ، ایلریله‌ین : سال سابق . سنهٔ سابقه . مأمورسابق . سابقا = اولدن .

سابقه { [ع] کچمش شی ، کچمش حال و وقعه ، برینك عمرنده وقوع

بولان احوال و وقوعاتك هر بری § بر آدمك اولجه بر محکمه‌یه دوشوب محکوم اولمسنی منتج اولمش جرم و قباحت، کچمش جرم : سابقه‌سی واردر. جمعی: سوابق: سوابق احوال .

سابِقُون، سابِقین { [ع] سابقك جمعی . ایلریده بولنان ذوات کرام ، اکابر دین ، اعاظم امت : «سرعت سیرندن اظهر درکه رخش عمم — همعنان سابقون اولمق نامسنده‌در» .

ساتِر { [ع] اورتیجی ، اورتن : ساتر مکشوف . ساتر عیب . لحاف ساتر . البسهٔ ساتره .

ساجِد { [ع] سجده ایدیجی، ایدن : عابد ساجد . جماعت ساجده .

ساحِر { [ع] سحر ایدیجی ، ایدن : ساحرهٔ ساحر . شاعر ساحر. جمعی : ساحرون ، ساحرین .

ساحِره { [ع] (ساحر) ك مؤنثی : فاجرهٔ ساحره . جمعی : ساحرات : ساحرات النساء .

ساحِل { [ع] صو کناری ، یالی : ساحل دریا . ساحل نهر .

ساحه { [ع] عرصه، میدان ، حولی، دوز و کنیش یر . (ساحت) صورتنده‌ده قوللانیله بیلیر .

ساختگی { [ف] ساخته‌لك : ساختگی اطوار . التزام ساختگی .

ساخته { [ف] یاپمه ، قلب ، کوسترشدن عبارت .

ساخِط { [ع] پك کوجنوب غضبناك اولان: آمر ساخط.

سادّ { [ع] سد ایدن ، قپایان، مانع اولان § آق صو دینیلن کور پرده‌سی .

سادات { [ع] (سید) ك جمعی : (سادات) جمع الجمعیدر : سادات کرام .

سادِس { [ع] آلتنجی : قسم سادس، ایلهٔ سادسه . سادساً = آلتنجی درجه‌ده اوله‌رق .

سادگی { [ف] ساده‌لك : سادگی لباس . سادگی افاده .

ساده { [ف] نقشسز ، زینتسز ، کلفتسز : البسهٔ ساده . افادهٔ ساده § مخلوط دکل : ساده قهوه § یالکز : «ساده سنسین نقش لوح خاطرم» . ساده‌دل = یورکی تمیز، قورنازدکل ، بون . (ساده لوح) ده دینیلیر : سودای ساده لوحانه، بومقامده ساده‌جه (ساده) دخی قوللانیله‌بیلیر : «سن هنوز ای ساده اول مضمونی ادراك ایتمدك — فضولی» .

ساذَج { [ع] (ساده) دن معربدر: سوز برنفس ساذج بی رنکدر اما برهمزن صورتکدهٔ کون و مکاندر — عونی» .

سارّ { [ع] سرور ویریجی ، ویرن : پیام سار . اخبار ساره .

سارا { [ف] خالص : عنبر سارا .

ساربان { [ف] دوه‌جی. «ای ساربان! زمامی چك سمت کوی یاره = ویرانه دلده زیر یی قالمادی قراره» شیخ الاسلام اسماعیل عاصم افندی .

ساردالیه { [ایتالیانجه‌دن] فوچی ویا قوطو ایچنده استیف ایدیله‌رك حفظ اولنمش کوچك بالیقلر .

سارِق { [ع] خرسز .

ساری { [ع] سرایت ایدیجی ، ایدن : فیض ساری . ساری خسته‌لك، علت ساریه .

ساز { [ف] چالغی آلتی ، چاله‌جق چالغی § معروف چالغی : «آلوب دستکه سازیکی چال برآز — عزت ملا» . یاپمق، ایتمك معناسنه اولان (ساختن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بو حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : خاطرساز = کوکل یاپیجی. ناساز = اویغونسز، مناسبتسز : همراه ناساز . طالع ناساز. ناسازی = ناسازلق .

سازکار { [ف] اویغون ، موافق : بخت سازکار. سازکاری = سازکارلق : سازکاری طالع .

سازنده { [ف] اینجه چالغی چالان ، اینجه چالغیجی : سازنده جمعیتی . «فصل منفور اولورمی عائده — ایکی سازنده‌نك نزاعی کبی ؟» § یاپیجی ، تطبیب ایدیجی : «مطرب ! ینه همدم رباب اول — سازندهٔ خاطرخراب اول» .

ساطِع { [ع] ظاهر و مرتفع اولان ، میدانه چیقوب یوکسلن : برق ساطع . علم ساطع . انوار ساطعه. رایات ساطعه .

ساطُور { [ع] بیوك قصاب بچاغی § ات قیمقده قوللانیلان معروف آلت قاطعه. نائلیٔ قدیمك «وقف قربانکه عشق ایدی کوکل ، بیلمز ایکن — دست قصاب اجل قبضهٔ ساطور هنوز» بیتنه نقلت ویرمشدر .

ساعَت { [ع] معروف وقت بیلدیرن آلت: جیب ساعتی § معروف جزء وقت ، آلتمش دقیقه‌دن عبارت زمان § وقت حاضر، وقت، آن: «سنك دشمنله پیکار ایتدیکك ساعت قیامتدر — نفعی». جمعی: ساعات § قیامت : اشراط ساعت، قیام ساعت .

ساعِد { [ع] بیلك: ساعد سیمین.

ساعی { [ع] چالیشیجی ، چالیشان : «تحصیل علومه اولدی ساعی» § یورویجی، سرعتله یورویجی، یوروین: «ساعیٔ راه راست الداعی — ساعی» . بوایکی معناده (سعی) دن مشتقدر § قوغیجیلق ایدیجی ، ایدن: ساعیٔ پرمساعی . بومعناده (سعایت) دن مشتقدر. غلط اوله‌رق (سایی) دینیلان شخصه‌ده (ساعی) دینیلیر: «ساعی دکاز، آغیر آغیر کیت» .

ساغَر { [ف] قدح : ساغر زرین. ساغر کلفام . «کنار ساغره یازمش بو بیتی پیرمغان — لا» .

سافِر { [ع] سفر ایدیجی ، ایدن، سفر حالنده بولنان، سفر بر: مرد سافر . قافلهٔ سافره . عساکر سافره .

سافِل { [آشاغی ، آلچاق : طرف سافل . فکر سافل . شخص سافل . «انیس سافلین اولماز دل بیدار عالیدر» .

ساق { [ع] اینجیك، بالدیر: ساق انسان. ساق حیوان . ساق سیمین . سائر شیلرك بالدیر مقامنده بولنان طرف اسفلنه‌ده اطلاق اولنور: ساق شجر. ساق نبات . ساق عرش .

ساقِط { [ع] دوشیجی ، دوشن : حکم ساقط . احجار ساقطه . اعتباردن ساقط .

ساقه [ع] (سائق) ك جمی . عسكرك كريدن كلن . دمدار طاقمی : ساقة الجيش .

ساقی [ع] قدح صونان : «توبهٔ ميده ثبات قدمدن صورما اوراسن ساقیٔ كلچهره‌نك ابرامی بيلير — نابی »

ساقيه [ع] (ساقی) نك مؤنثی . جمی : ساقيات . باغچه . تارلا صولامق ايچون آچيلان جدول و صو دولابی معناسنه اولان (ساقيه) نك جمی (سواقی) در .

ساكب [ع] دوكيليجی ، دوكلن : دمع ساكب . ماء ساكب . مياه ساكبه .

ساكت [ع] سكوت ايديجی ، ايدن : شخص ساكت ربان ساكت . « ساكت اولمق ايسته‌رم اما زبانم طورمايور — آتش دلسوز هجر ياردن شكواسی وار = طاهر المولوی »

ساكن [ع] حركتسز اولان ، حالی اوزره طوران : هوای ساكن § كندی حالنده اولان : ساكن آدم § اوطوريجی ، اوطوران : فلان محله‌ده ساكن § حركه‌سز ، جزملی : حرف ساكن . حروف ساكنه .

سال [ف] ييل : سال سابق . سال جديد . سالخورده = پك اختيار . چوق ياشلی .

سالار [ف] باش ، سركرده : سالار قوم . سالار سپاه .

سالامورا [ايتاليانجه‌دن] پينير وباليق كبی شيلری بوزلامق ايچون ياتيردقلری طوزلو صو § سالامورايه ياتيرلمش ، طوزلی شی .

سالب [ع] سلب ايديجی ، ايدن : سالب آرام .

سالف [ع] كچن ، كچمش : ذكری سالف . سالف الذكر . اعصار سالفه .

سالك [ع] سلوك ايديجی ، ايدن : « سالك مسلك صواب اوله‌م » § بر طريقت عليه‌يه منتسب اولان : طريقت مولويه سالكی .

سالم [ع] سلامت ايله متصف اولان : خطادن سالم . عيبدن سالم . سالماً = سلامت ايچنده اوله‌رق : « سالماً واصل اولديلرمی ؟ ديدم — ديدی : كيمدر او سالماً بيلمن ! » .

سالوس [ف] ريا : ترك سالوس § رياكار ، مرائی .

سالينومتره [فرانسزجه‌دن] بخار قازانلرنده‌كی صويك طوزنی اولچمكه مخصوص آلت .

سام [ع] زهرلين ، آغولی : نباتات سامه § چولدن اسن غايت صيجاق و قورو بر روزكاركه انسان وحيوانی صرسم وبعضاً تلف ايدر .

سامان [ع] طاقم ، اسباب ، ترتيب ، انتظام ، انتظام حال .

سامح [ع] سماحتلی ، سماحت ايله متصف اولان : صالح سامح .

سامع [ع] ايشيديجی ، ايشيدن : كوش سامع . شخص سامع § ديكله‌يجی . ديكله‌ين . جمی : سامعون ، سامعين .

سامعه [ع] ايشتمه قوتی ، ايشيديجی قوت . (قوهٔ سامعه) دخی دينيلير .

سامّه [ع] زهرلی حيوانه اطلاق اولنور .

سامی [ع] (عالی) ايله مترادفدر . استعمالجه بينلرنده فرق بولنور : امرسامی ، رتبهٔ ساميهٔ وزارت .

سامی (مصطفی) آرپه امينی عثمان افنديك اوغليدر . (آرپه امينی زاده) عنوانيله معروف ايدی . شعری كلفتله سويلر . لسانی اوقوركن صيقلير . معمافيه استاددر . معظم ديوانی مطبوعدر . سلطان محمود اول دورنده وقعه نويسلك ايتمشدر ١١٤٦ ده ارتحال ايله‌مشدر .

سانتيم [فرانسزجه‌دن] يوزده بر ، فرانقك يوزده بری اولان فرانسز آقچه‌سی كه ايكی پاره‌دن اكسيكجه‌در .

سانتيمتره [فرانسزجه‌دن] متره دينيلن ايكی آرشينك يوزده بر قسمی .

سانح [ع] سنوح ايديجی ، ايدن : فكر سانح . افكار سانحه .

سانحه [ع] سنوح ايدن فكر . سوز : « بر سانحه‌نك اولمسی حقيله مبجل — اولمقله اولور سبك و مؤداسی مكمل » . جمی : سانحات : « سويله خامه‌م ! سانحات عشق پنهان قالمسون » .

ساهر [ع] كيجه‌لری دائما اويانيق طوران . مبتلای سهر : پاسبان ساهر .

ساهره [ع] ير ، ير يوزی ، § قيامتده تجديد بيوريله‌جق ارض § بيابان : ساهرهٔ خاليه .

ساهور [ع] كيجه وقتی اويانيق اولمه ، كيجه اويانيقلغی § آی آغيلی ، هاله .

ساهی [ع] سهو ايديجی : ايدن : حافظ ساهی . محرر ساهی .

سايبان [ف] كولكه‌لك § بيوك چادر . (مستظل) مقامنده استعمالی غلطدر . (سايه‌بان) صورتنده‌ده يازيله بيلير .

سايس [ع] آتك تيمار و سائره‌سيله مشتغل آدم ، سه‌يس .

سايه [ف] كولكه : « قامتك ای بوستان لامكان پيرايه‌سی — نوردن برسرودر دوشمز زمينه سايه‌سی = ذاتی » § حمايه ، صيانت .

سب [ع] سوكمك ، سوكوب صايمق . سبك من بلغك = سكا سوكن تبليغ ايدندر .

سبا [ع] بلقيسك يمنده وقتيله پك معمور اولان شهری : «ای هدهد اميد سبادنمی كليرسين — ؟ نابی » . (سبأ) دخی دينيلير .

سبائك [ع] (سبيكه) نك جمی . (سبايك) صورتنده يازلملی .

سباب [فرانسزجه‌دن] طلومبه وسائره‌ده آچيلوب قپانير منفذ . امنيت سبابی = بعض ماكينه‌لرده استيمك تضييقيله كنديلكندن آچيلان ده‌لك .

سبابه [ع] شهادت پارماغی .

سبات [ع] اويقو ، خفيف اويقو .

سباح [ع] يوز كيج .

سباحت [ع] صوده يوزمك . فی الاصل كسر ايله‌در .

سباع [ع] (سبع) ك جمی : سباع جبال . سباع بيابان .

سُباعی { [ع] یدی حرفلی ، یدی مصراعلی .

سِباق { [ع] عباره‌نك اوست طرفی : سباق کلام .

سَباك { [ع] اریدوب قالبه دوکن .

سَبایا { [ع] (سبی) نك جمعی .

سَبَب { [ع] واسطهٔ توصل ، واسطهٔ ظهور : سبب تفیض . سبب عزل . سببیت = سبب اولمه ، سببلك .

سَبت { [ع] جمعه ایرتسی : یوم السبت .

سَبح { [ع] (سباحت) ایله مترادفدر .

سُبحان { [ع] جناب حق . سبحان‌الله = جناب حقه تسبیح ایدرم . استغراب واستعظام موقعنده‌ده ایراد اولنور .

سَبحَله { [ع] سبحان‌الله دیمك .

سُبحه { [ع] چکیلن تسبیح .

سَبز { [ف] یشیل ، رنکی یشیل : برك سبز ، بومقامده (سبزین) دخی دینیلیر : «او بولور جامهٔ سبزین ورقله رونق — سن ایسه احسن اولورسك چیقاروب پیرهنی = ابن کمال » .

سَبزه { [ف] یشیللك . ییه‌جك یشیللك .

سِبط { [ع] طورون : « سبط ذی شان سیدالثقلین — نورعین علی امام حسین » . سبطین = حضرت پیغمبرك ایکی طورونی ، حسن وحسین حضراتی : سبطین مکرمین .

سَبُع { [ع] ییرتیجی جانور ، حیوان مفترس . سبعیت = ییرتیجیلق

بانك سکونیله‌ده لغتدر .

سُبُع { [ع] یدی . جزءده بر جزء یدیده بر . بانك سکونیله‌ده لغتدر .

سَبعَه { [ع] یدی ، عجائب سبعه ، سبعهٔ سیاره .

سَبعین { [ع] یتمش . (سبعون) دخی دینیلیر .

سَبق { [ع] ایلری کچمك : سبق ایدن اشعار .

سَبَق { [ع] درس . سبق آموز = معلم . معلمه . سبقخوان = شاکرده

سَبك { [ع] اریدوب قالبه دوکمك ، اریدیلوب قالبه دوکلمك : سبك ذهب . کوموشك سبکی § عباره‌نك طرز ترتیبی .

سَبُك { [ف] خفیف . سبکبار = یوکی خفیف ، عائله‌سز . سبکمغز = بینی خفیف ، بینسز . سبکروح = روحی خفیف ، آغیر جانلی دکل .

سَبَل { [ع] کوزه عارض اولان اوروبجك آغی کبی پرده علتی § کوز قاپاقلرینك ایچ یوزنده قیل بتمکدن عبارت اولان علت .

سُبُل { [ع] یول معناسنه اولان (سبیل) ك جمعی .

سَبلا { [ع] اوزون کیرپیکلی کوزه وصف اولور : عین سبلا ، چشم سبلا .

سَبَلَه { [ع] بییق . اکثریا (سبلت) صورتنده وسکون باایله قوللانیلیر : سبلت دراز ، ریش وسبلت .

سَبو { [ف] دستی : سبوی شکسته ، سبوی تهی . « شیشه‌یرن دامن پرفیضی سبوی میدر — شیخ، کهف

ایچمسه‌ده سر عبابی بیلیرز — ثابت »

سَبُوح { [ع] یوزکیج : ملاح سبوح .

سُبُّوح { [ع] جناب حق : « روح اعظم‌دن مددخواه اول ، صیغین سبوحکه »

سَبُّوره { [ع] مشق یازوب بوزمق ایچون چوجقلره مخصوص تعلیم تخته‌سی ، یاز بوز تخته‌سی .

سَبی { [ع] اسیر ایتمك ، ایدلمك : سبی عدو . اعدانك سبیی . سبی واسترقاق .

سَبیّ { [ع] اسیرایدلمش اولان ، اسیراولان : محارب سبی .

سَبیکه { [ع] اریدیلوب قالبه دوکلمش پارچه : سبیکهٔ زر .

سَبیل { [ع] یول ، آچیق یول ، اولو جاده : فی سبیل الله = الله یولنده . بومعناده (سبیله) دخی قوللانیله‌بیلیر § خیراتدن اولمق اوزره صو اولاشدیریلن محال معروفه . سبب تسمیه بونلرك جاده‌لراوزرنده اولمسی ویافی سبیل الله باغلش بولنمسیدر § فی سبیل الله طاغیدیلان صو . (سبیل ایتمك) ماده‌سی (صو برینه ویرمك) مقامنده قوللانیلیر : « صهبای صفا کستری لله سبیل ایت ! — لا »

سَپا { [ف] اوچ آیاقلی معروف یوکسك اسکمله‌که اکثریا کزدیریجی صاتیجیلر قوللانیر . اصل اوزره (سه‌پا) صورتنده‌ده یازیله‌بیلیر .

سِپارِش { [ف] ایصمارلامه ، ایصمارلایش .

سِپاس { [ف] حمد ، شکر ، ثنا : سپاس بی‌قیاس .

سِپاه { [ف] عسکر : سپاه ظفرپناه .

سَپَد { [ف] معروف قاب . سپدك یوزنده ، یعنی اك اوستنده بولنان گل دیمك اولان (گل روی سپد) ترکیبی لطائفده (منتخب ، مقبول ، یوزده) مقامنده ایراد اولنور .

سِپَر { [ف] قالقان : « شمشیری قور اندیشهٔ زره وسپر ایلر — نفعی » § آردینه کیزلنه‌جك ، آردینه صیغینه‌جق شی .

سِپَرغَم { [ف] فسلکن . « بوکلستانده سپرغم نه چیچکدر بیلیرز = سنبلزاده » .

سِپَنج { [ف] مسافر ، قونوق .

سِپَند { [ف] اوزه‌رلك تخمی‌که آتشه آتیلنجه چیتردی احداث ایدر . اشعار قدماده چوق ایراد اولنمشدر .

سِپَه { [ف] (سپاه) مخففی . سپهسالار = سرعسکر . (سپهدار) دخی دینیلیر .

سِپِهر { [ف] کوك : سپهر نیلکون . نابینك « نه قدر عالی دور ایتسه سپهر — بولمازاستانبوله بکزر برشهر » بیتنده اولدیغی کبی فتح ایله قوللانلملی .

سَپید { [ف] (سفید) . بدل قوللانیلیر .

سَپیده‌دم { [ف] صباح وقتی ، وقت صبح صادق ، صباحلین : « سپیده دم که اولوب دیده خوابدن بیدار — خروشه باشلادی ناکاه سرده درد خمار — ندیم » . (سفیده‌دم) صورتنده قوللانلماز .

سَتَا { [ف] اوچ تللی ساز . اصل اوزره (سه تا) صورتنده‌ده یازیله بیلیر. اکثریا طنبور مقامنده قوللانیلیر .

سَتّارْ { [ع] قوللرینك عیوب و ذنوبنی ستر و عفو ایدن جناب حق : « خدا ستاردر طعن ایتمه رنده عیب بین اولمه — شیخ الاسلام یحیی » « ندیم مجلس اسرار حضرت ستار — لا » .

سِتارَه { [ف] ییلدیز . ستارهٔ رخشان.

سِتانْ { [ف] آلمق معناسنه اولان (ستاندن) مصدرندن مشتقدر. دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : دلستان = کوکل آلیجی ، آلان ، محبوب . « دلستانم نام عشقی پارلادیر بر دلستان » .

سِتانْ { [ف] ادات ظرفدر . الحاق ایتدیکی اسمك صوڭ حرفی ساکن ایسه مکسور اولور : کلستان = کللك . سنکستان = طاشلق .

سِتایِشْ { [ف] مدح ایدش ، اوکش : ستایش حضرت پادشاهی .

سِتَبرْ { [ف] قالین ، غلیظ : قماش ستبر.

سِترْ { [ع] پرده .

سَترْ { [ع] اورتمه ، قپامه ، کیزله‌مه : ستر عورت، ستر حقیقت.

سُتُرْدَه { [ف] یولنمش ، تراش ایدلمش : روی سترده . موی سترده .

سُتُرْكْ { [ف] بیوك ، ایری : کرك سترك.

سُتْرَه { [ع] پرده ، اورتو: سترهٔ خضرا.

سِتَمْ { [ف] ظلم § کوجه کیده‌جك معامله. « خصمك ستمن آ کلامامق خصمه ستمدر = نفعی » .

سُتُودَه { [ف] مدح اولنمش ، ممدوح: سیرت ستوده .

سُتُورْ { [ف] بینك حیوانی : تربیت ستور .

سُتُونْ { [ف] دیرك : ستون سنکین § برصحیفه‌نك منقسم اولدیغی ایکی ویا دها زیاده بولوکلردن هربری : غزته ستونی .

سِتَّه { [ع] آلتی : جهات سته . سنهٔ نور . (عشره) یه‌ده باق .

سَتیرْ { [ع] (مستور) ایله مترادفدر : امر ستیر. امور ستیره « کنجینه‌لرز خرقهٔ پشمینده ستیرز » .

سَتیرَه { [ف] (ستیر) ك مؤنثی . مستوره خاتون : « ای ستیره هیچ تو برخاستی — خویشتن را بهر کور آراستی ؟ — حضرت مولانا = ای مستوره ، سن هیچ قالقدكده کندینی اعمی ایچون تزیین ایتدکمی؟ »

سِتیزْ ، سِتیزَه { [ف] غوغا ، جدال . ستیزه‌کار . = غوغاجی

سِتّینْ { [ع] آلتمش : ستین سنه ! (ستون) دخی دینیلیر .

سَجّادَه { [ع] معروف.

سِجالْ { [ع] طولو قوغه معناسنه اولان (سجل) ك جمعی . « الحرب سجال » مثلی غلبه‌کاه برطرفده کاه دیکر طرفده کورینور دیه‌جك یرده ایراد اولنور. « دکمه‌مش عارضنه لطمهٔ الحرب سجال = ضیا پاشا »

سَجّانْ { [ع] حبسخانه مأموری ، غاردیان .

سَجاوَنْدْ { [ف] قرآن کریمك وقف ووصل کبی قواعد قرائتی

بعض علامات واشارات مخصوصه ایله قید واشارت ایتمك اصولی .

سَجایا { [ع] (سجیه) نك جمعی: « مرضیة السجایا محمودة الخصائل — حافظ »

سَجْدَه { [ع] عبادت ویا تعظیم طریقیله آلننی یره قومه : « آدم سکا ایتمسونمی سجده ؟ » § اویولده آلننی یره قومه‌دن عبارت وضع مخصوص .

سَجْعْ { [ع] قمری ، کوکرجین کبی قوشلرك متموج آواز ایله اوتمسی : سجع بلبل § نثرده فواصل وفقرات اواخرینك قافیه طرزنده توافقی § فواصل وفقراتك بووجه ایله توافق ایدن کلمات اخیره‌سی .

سِجِلّ { [ع] محکمه دفتری . جمعی : سجلات .

سِجْنْ { [ع] حبسخانه .

سَجَنْجَلْ ، سَجَنْجَلَه { [ع] آینه. فی الاصل یونانیدر.

سُجُودْ { [ع] سجده ایتمه ، سجده: « سر بسجود شرف مرد بجود ست وکرامت بسجود — انسانك شرفی عطا وجود ، کرامتی ایسه ایفای سجود ایله‌در. = شیخ سعدی »

سَجِیَّه { [ع] خوی، طبیعت ، ملکه : سجیهٔ مرضیه . سجیهٔ شعریه .

سَخاء { [ع] بین زاری. جمعی: اسخیه . (سخایا) یا کلشدر .

سَحائِبْ { [ع] (سحابه) نك جمعی: (سحایب) صورتنده یازلمالی.

سَحابْ { [ع] بولوت : سحاب مطیر. فی الاصل (سحابه) نك جمعی : اولدیغندن (سحائب) موقعنده‌ده قوللانیله بیلیر .

سَحابَه { [ع] بولوت ، بر بولوت : سحابهٔ رفیعه .

سَحّارْ { [ع] پك ساحر: طبع سحار. محتالهٔ سحاره .

سَحّاقَه { [ع] صورت مخصوصه‌ده ارلك طاسلایان عورت، سویجی.

سِحْرْ { [ع] جادولق ، کوز باغجیلق: سحر مبین .

سَحَرْ { [ع] طاڭ یری آچلمازدن اولجه اولان وقت : « سحرده سیره کلدی باغه جانان — اسرار » . سحری = سحره منسوب، سحرده اولان: دعای سحری بلبل سحری. (سحروقتنده) مقامنده‌ده قوللانیلیر : « کیتدم سحری طاعت ایچون مسجده ناکاه — روحی بغدادی »

سَحْقْ { [ع] دوکوب ازمك ، دوکیلوب ازلمك : سحق اجزا . اجزانك سحقی .

سَحْلَبْ { [ع] سالب ، سحلبی = سحلبجی ، سحلب فروش .

سَحُورْ { [ع] تمجید یمکی . واصفك: « جانم ندنه! بوشب نی ساحوره اوباندر » مصراعنده اولدیغی وجه ایله استعمالی غلطدر . (وقت سحور) مقامنده‌ده قوللانیلیر . سحور طاووجیسی ایله سحورده‌کی طاوول ولوله‌سنه (سحوری) دینیلیر: « محله بکجیسی اولمش سحوری » .

سَحیقْ { [ع] (بعید) ایله مترادفدر: مکان سحیق. (مسحوق) معناسنده‌ده قوللانیله بیلیر .

سَخاء { [ف] جومردلك ایتمه، جومردلك: فضیلت سخا. اهل سخا. همزه‌سز دخی لغتدر.

سَخافَتْ { [ع] ضعیفلك، خفیفلك، یوفقه‌لق. بوزوقلق. معنویاتده قوللانیلیر.

سَخانَتْ { [ع] صیجاقلق، قیزغینلق: سخانت ماء. سخانت معدن.

سَخاوَتْ { [ع] (سخا) ایله مترادفدر.

سَخْتْ { [ف] قاتی، پك، قوتلی، شدتلی: دل سخت. روی سخت. بازوی سخت. سختی = سختلك.

سَخْتِیانْ { [ف] معروف. سختیانی = سختیانجی. اعلام علمادن ایوب سختیانی، سختیان فروش ایدی.

سَخَنْ { [ع] صیجاقلق، حرارت.

سُخُنْ { [ف] سوز. (سَخُنْ) و (سُخُنْ) صورتلرنده‌ده لغتدر.

سُخُونَتْ { [ع] صیجاقلق، قیزغینلق: سخونت اناء. سخونت بیت.

سَخِیّ { [ع] سخا ایله متصف اولان: مرد سخی. اصیلهٔ سخیه.

سَخِیفْ { [ع] سخافت ایله متصف اولان. اشخاصه وصف اولماز.

سَخِینْ { [ع] سخانت ایله متصف اولان. ماء سخین. مایعات سخینه.

سَدّ { [ع] قاپامق، طیقامق، قاپانمق، طیقانمق: سد باب. سد رخنه. قاپونك سدی. کدیکك سدی «سکندر سیر ایسه‌ك‌ده سد نطق ایت پیش کاملده — ارسطوی حقیقت بینه نقل ماجرا اولماز — فنی» § حائل، حاجز، مانع: سد اسکندر.

سَداجَتْ { [ع] ساده‌لك. سداجت قلب. سداجت افاده. (ساده) دن معرّب اولان (ساذَج) دن مأخوذدر. ذالك نقطه‌سی کثرت استعمال ایله دوشمشدر.

سَدادْ { [ع] صوابلق، طوغریلق، خطاسزلق: رشد و سداد. طریق سداد. سداد قول. «کوهر بحر خرد پادشه ملك سداد — نابی»

سُداسِیّ { [ع] آلتی حرفلی.

سِدْرَه { [ع] طربزون خرماسی نوعندن بر آغاج، عربستان کراسی. کولکه‌سی خفیف ولطیف اولور. سدرة المنتهی = کوکده بر مقام، آکا ساده‌جه (سدره) دخی دینیلیر: «سدره‌دن قدینه ایتدکجه نکاه — روح قدسی دیر ایدی طال بقاه — خاقانی».

سُدُسْ { [ع] آلتی جزءده بر جزء، آلتیده بر. دالك سکونیله‌ده لغتدر.

سُدَّه { [ع] قاپی، قاپی اشیکی § بعض اعضایه عارض اولان طوتقونلق. علتی.

سَدِیدْ { [ع] سداد ایله متصف اولان: رأی سدید. شدید اولمیان قول سدید، سدید اولمیان قول شدیددن مؤثردر. آرای سدیده.

سَدِیرْ { [ع] قاریوله و یوکسك مندر کبی زمین مکاندن مرتفعجه اولان یرلره اطلاق اولنور. فی الاصل کوشك معناسنه‌در.

سَدْیَه { [ایتالیانجه‌دن] خسته‌لرك، کبار ناسك نقلنه مخصوص اطرافی قاپالی بر قولتوق صاندالیه که ایکی صیریقله ایکی کشی طرفندن قالدیریلیر.

سَرْ { [ف] باش: «پایمال اولسون یولنده دشمن دینك سری — نفعی» § اوج: سرزلف، سرتیغ.

سِرّ { [ع] کیزلی خصوص: افشای سر. سراً = کیزلیجه. کیزلیجه اوله‌رق. سرداں = واقف سر.

سَرا-ی { [ف] کاشانهٔ عظیم. تغنی ایتمك معناسنه اولان (سراییدن) مصدرندن امر حاضرده اولور. بو حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر. سخنسرا = شاعر، نغمه‌سرا = خوانده.

سَرّاء { [ع] وسعت، سهولت، یسرحالی: سرّا و ضرّا.

سَرائِرْ { [ع] (سریره) نك جمعی. (سرایر) صورتنده یازلاملی.

سَرابْ { [ع] چولده صو کبی کورینن اشعهٔ شمس: «سیراب اولوردم صانمه قودی برکورینشدر — چوق تشنه یورلدی هوسیله بوسرابك» «اورتبه زنك سوزش وار ضیای آفتابنده — سراب ایلر تموج التماع ماهتابنده — طاهرالمولوی»

سَرابِیلْ { [ع] (سربال) ك جمعی: اکسای سرابیل.

سَراپا { [ف] باشدن آیاغه قدر، تماماً کاملاً: سراپا کوزلدر. سراپا مطالعه ایتمش.

سَراپَرْدَه { [ف] اوتاغ. § اوك اورته‌سنه چکیلن پرده، حرم پرده‌سی § چادر پرده‌سی، توزلق.

سِراجْ { [ع] قندیل، موم، یانار فتیل: سراج وهاج.

سَرّاجْ { [ع] اکر وسائره یاپان اهل صنعت. سراجخانه = سراجلر چارشیسی.

سِراجَه { [ف] معروف علت.

سَراچَه { [ف] اوجکز: سراچهٔ دماغ.

سَراحْ { [ع] تطلیق، طلاق: سراح جمیل.

سُرادِقْ { [ع] (سراپرده) معربی. جمعی سرادقات.

سَراسَرْ { [ف] باشدن باشه. § بواسم ایله معروف قماش: سراسره قاپلانمش کورك.

سَراسِیمَه { [ف] شاشیرمش، حیرتزده. (آسیمه‌سر) صورتنده استعمالی نظمه تخصیص ایدلملی.

سُرّاقْ { [ع] (سارق) ك جمعی.

سَرْآمَدْ { [ف] باشده، ایلریده بولنان، ایلریده اولان، ایلری کلن: سرآمدان بلدان. نفعی، سرآمدان شعرای عثمانیه‌دندر.

سَرْاَنْجامْ { [ف] باشه کلن وقعهٔ عبرتبخش. (انجام) مقامنده‌قوللانلاملی.

سَرْاَنْدازْ { [ف] فداکار سراندازی — سراندازلق.

سَراوِیلْ { [ع] ایچ طونی. جمعی: سراویلات.

سَرْآهَنْكْ { [ع] باش چالغیجی، چالغیجی باشی، خوانندکان وسازندکان طاقمی رئیسی.

سَرایا { [ع] (سریه) نك جمعی: سرایای غالبه.

سرايت [ع] كچمك ، بولاشمق : بر علتك سرايتى .

سراينده [ف] تغنى ايدیجى ، ايدن . «سراينده نغمۀ دلكشا » .

سرباز [ف] جسارتلى ، قورقوسز .

سربال [ع] كوملك .

سربست [ف] آزاده ، مقيد دكل ، مانعسز . سربستى == سربستلك : سربستئ تجارت .

سربسته [ف] باشى باغلى § اورتولو ، كيزلى .

سربسر [ف] (سراسر)ه بدل قوللانيلير . (باش‌باشه) مقامنده‌ده ايراد اولنه‌بيلير .

سربلند [ف] مادةً ويا معنىً عالى اولان شيلره وصف اولور : درخت سربلند . مرصاد سربلند . خطيب سربلند . دانشورسربلند . سربلندى == سربلندلك .

سرپاش [ف] چوماق ، كرز : سرپاش رستم .

سرپنجه [ف] قوت بازو صاحبى ، زورلو ، كربز . سرپنجكى == سرپنجه‌لك : لاف سرپنجكى .

سرپوش [ف] باشه كيلن هر درلو شى .

سرج [ع] اكر : سرج فرس .

سرحان [ع] يرتيجى حيوانلردن قورد .

سرخ [ف] قرمزى : روى سرخ . سرخسر == قزلباش .

سرد [ع] سوزى حسن ادا وانسجام ايله سوق ايتمك ، سوز بو صورتله سوق ايدلك : سرد براهين . دلائلك سردى . « سرد ايلديكم سوزلرى اس‌الحركات ايت »

سرد [ف] صوغق : هواى سرد ، « سرد اولدى‌هوا چيقما قوبوندن قوزوجانم == نديم» == اداى سرد§ قانى ، ملايمتسز ، سركش ، سرت . سردى == سردلك .

سرداب ، سردابه [ف] بر آلتنده اولان سرين اوطه ، بودروم : « اولمش اوده سردابه نشين . عربستان »

سردار [ف] فرقه باشى ، قوماندان ، اك بيوك قوماندان : سردار حيدرى كرار . سردار اكرم . «باقدقجه اوكنج اردوقوماندانه‌بيران — ديرلردى ، ديسونلر سكا سردار دليران» . سردارى == سردارلق .

سرر [ع] (سرير) ك جمعى .

سررشته [ف] ايپ اوجى ، معنوى طوتاماق : « سر رشتۀ عشق الده‌در . المنةلله — شيخ الاسلام يحيى» . اصل‌اوزره‌اضافتله استعمالى نادردر .

سرزده [ف] اوج ويرمش ، باش كوسترمش ، ظهور ايتمش : سرسرزده (سرزدۀ ظهور) تعبيرى بكنتلر « سرزده اولان » و « سرزدۀ ظهور اولان » تعبيرلرى بيننده برفرق بوله‌رق (ظهور) ك حشو اولديغنى اثبات ايتمليدرلر .

سرزنش [ف] (توبيخ) معادليدر .

سرسام [ع . ف] انسانى سرسم ايدن برنوع بين‌علتى : علت‌سرسام

بومعناده(سرسم) صورتنده قوللانيلماز§ يينى يرنده دكل ، آليقلاشمش ، آليق . بومعناده ايكى صورتله‌ده قوللانيلير . (سرسم) عربى عد اولنه‌ماز .

سرسرى [ف] اوته‌ده بريده بوش كزن ، اولدم اولاسى‌يه طولاشان : سرسريانه == سرسريجه‌سنه: باشدن چيقمش ، سرسريانه كزيبور .§ ناپخته ، بوش ، بيهوده سوز : «عارفم دوشمز بكالاف وكذاف سرسرى — نفعى » . بومعناده آزقوللانيلير .

سرشار [ف] دوكيله‌جك درجه‌ده طولو : ساغر سرشار «ساغر سرشاره دونمش نشوه‌دار اولمش كوكل — وار ايسه اميد وار لطف يار اولمش كوكل== طاهرالمولوى» § زياده ، حددن زياده ، طاشقين:مستئ سرشار « بى محابا نشوۀ سرشاركنديں كوستررـــ راغب» §حدى آشيرمش طولغون: مست‌سرشار. «سرشارلق خراب ايدر انجام‌آدمى ــ لا» سرشارى == سرشارلق .

سرشت [ف] طبيعت ، خلقت ، طينت: سرشت خوب .

سرشته [ف] يوغورلمش ، مخمر : « نهاد آب و خاكنده سرشته عدل فاروق — نفعى »

سرشك [ف] كوز ياشى . « دامانه سرپيلير سرشكم » .

سرطان [ع] ينكيج § معروف برج § معروف علت .

سرعت [ع] چابوقلق : سرعت‌حركت.

سرف [ع] اسراف : لاخير فى السرف ولا سرف فى الخير . (ايتمك ، ايلمك ، قيلمق) ماده‌لريله قوللانيلماز .

سرفراز [ف] (سر افراز) مخففى . مادةً ويا معنىً عالى : شاخ سر فراز . غالب سرفراز . « سر فراز ايتدك لواءالحمد دين احمدى — نفعى » . سر فرازى == سرفرازلق .

سرفرو [ف] باش اكمه . (ايتمك ، ايلمك ، قيلمق) ماده‌لريله قوللانيلير . « ايله‌مم چرخه‌سر فرو اما— خاك پاى ابو تراب اولورم » مثلا « سكا سر فرودن مقصدى نه‌در ؟ » دينيله‌مز . سر فرو بردۀ شكر اولدى نهال عرجون — لا » .

سرفه [ف] اوكسوروك .

سرقت [ع] چالمق ، چالنمق ، اوغرلامق ، اوغرلانمق : سرقت كتاب . اشيانك سرقتى § خرسزلق .

سرقه [ع] (سارق) ك جمعى : مشاهير سرقه .

سركرده [ع] كروه باشى ، باش ، رئيس . اعالى‌يه اطلاق اولنماز .

سركش [ف] اطاعتسز ، عنادجى : سركش آدم . اسب سركش . « سركشلك ايتدى توسن بخت ستيزه كار — باقى » . سركشى == سركشلك .

سركه [ف] معروف . سركه‌فروش == اكشى‌يوزلو . سركه‌فروشى == سركه فروشلق .

سركذشت [ف] باشه كلن ، باشدن كچن وقعه . وقايع .

سركران [ف] كچكنجه سرخوش : « سر كران همسر بزم جام

آنشنا کدن — کیم چراغ مجلس جشیددر هر قطره‌سی — حکمت » § مخمور سرکرانی = سرکرانلق .

سَرْگَرْدانْ { [ف] باشی دونك ، متحیر ، نه یاپه‌جغنی بیلمز : سرکردانی = سرکردانلق .

سَرْگَرْم { [ف] دماغی حرارتلی : سرکرم غرام اولمش . § نشئه‌لی ، سرخوش : سرکرم بارد نوا . سرکرمی = سرکرملك .

سَرْگَشْتَه { [ف] (سرکردان) ه بدل قوللانیلیر : سیاح سرکشته . سرکشتکی = سرکشته‌لك .

سَرْگِینْ { [ف] فیشقی .

سَرْما { [ف] قیش ، قیش موسمی ، صوغق : شدت سرما .

سَرْمایَه { [ف] اصل مال که آنکله قازانیلیر : سرمایهٔ تاجر . «سرمایهٔ شاعران توکنمز — غالب »

سَرْمَدْ ، سَرْمَدِی { [ع] دائم ، دائمی : عیش سرمد . عمر سرمدی . حیات سرمدیّه . سعادت سرمدیه .

سُرْمَه { [ع] کوزه چکیلن معروف دارو .

سُرْنا { [ع] زورنا . سرنازن = زورنا چالان .

سَرْنِوِشْت { [ف] باش یازیسی ، تقدیر ازلی قابل تغییر دکلدر — جای »

سَرْو { [ع] معروف آغاج : سرو آزاد . سرو سهی . سروناز . «سروه بکزه‌تدی عجم ، قدیکی عرباز بانه = سروری » .

سُرُوج { [ع] (سَرج) جمعی .

سُرُود { [ع] تغنی ، ترنم سرود حزین .

سَرْوَر { [ف] رئیس ، سید ، اولو : حضرت سرور انبیا علیهم التحایا . سروری = سرورلك : «دستکیر دین ودولت کامبخش سروری — نفعی »

سُرُوزْ { [ع] سوینج .

سُرُورِی { (مصلح‌الدین مصطفی) سلطان سلیمان قانونی شهزاده‌لرندن مصطفی سلطانه بر زمان معلملك ایتدکدن صوکرا چکیله‌رك ارتحالنه قدر تدریس ایله مشغول اولمشدر . اوتوزقدر مؤلفاتی واردر . مثنویٔ شریفه ، کلستانه ، بوستانه ، دیوان حافظه شرحلر یازمشدر . (می‌رود بهشت) عباره‌سنك کوستردیکی (٩٦٩) ده وفات ایدیجه قاسم پاشاده بنا کرده‌سی اولان سروری مسجدینك محرابی اوکنده دفن ایدلشدر .

سُرُورِی { (سید عثمان) ابجد حسابی وادیسنده مورخ بی‌نظیردر . (١١٠٥) ده آطنه‌ده طوغمشدر . اوائل حالنده (حزنی) تخلص ایدردی . کندیسنك (حزنی رقله ایتدی مورخلکه هوس) مصراعندن آکلاشیلدیغی اوزره جداً مورخلکه باشلامسی (١١٧٨) ه تصادف ایتمشدر . (١١٩٣) ده استانبوله کلنجه شیخ‌الاسلام توفیق افندی طرفندن مخلصی سروری‌یه تحویل ایدیلدی . عزت ملانك (سرورینك وفاتی باعث حزن اولدی احبابه) مصراعنده کوستردیکی (١٢٢٩) ده ارتحال ایلدی . دیوانی مطبوع ، هزلیاتی مشهوردر .

سُرُوشْ { [ف] ملك : نزول سروش .

سَرُومْ { [لاتینجه‌دن serum] اساساً قانك قسم مایی اولان ماده ، مصل .

سُرَّه { [ع] کوبك ، ناف § بزورك اورته‌سنده کوبکه مشابه برکه اصل تخم مایه‌سنی حاویدر . جمعی سرات .

سَرْهَنْگ { [ف] چاوش ، قواس ، یاساقجی ، قاپو بکجیسی : سرهنك بحرفرهنك .

سَرِیرْ { [ع] تخت : سریر شوکتمصیر عثمانی . § اوطوره‌جق یوکسك ، مکلف یر .

سَرِیرَه { [ع] درونده اخفا ایدیلن سر ، سر مکتوم : عارف سریره‌دان .

سَرِیرِیّات { [ع] خسته‌خانه‌ده وخسته‌لرك یاتاقلری یاننده ویریلن طب درسلری : سریریات معلمی . یاتاق معناسنه اولان (سریر) ه منسوبدر .

سَرِیعْ { [ع] سرعتلی ، چابوق : سیر سریع . حرکت سریعه . سریعاً = سرعتله ، چابوق اوله‌رق : سریعاً ارسال .

سَرْیُومْ { [لاتینجه‌دن] نادراً بعض معادنك ترکیباتنده بولنان برجسم بسیط معدنی .

سَرِیَّه { [ع] دشمن اوزرینه کونده‌ریلن فرقهٔ قلیله ، آزجه عسکر ، بلوك . علم سیرده : رسول الله افندیمزك بالذات بولونمادیغی واصحابدن برذاتك قوماندانده سوق ایله‌دیکی عسکر : سریهٔ حمزه ، سرایای اسلامك ایلکی ایدی .

سَزا ، سَزاوار { [ف] لایق : هردرلو ستایشه سزاوار ، (سزاوار) حسنیاتده قوللانیلیر .

سَزائِی { (شیخ حسن) موره‌دن نشأتله ادرنه‌یه هجرت ایده‌رك اوراده کلشنی مشایخندن محمد علی افندی‌یه انتساب ایله‌مشدی . شیخك وفاتندن صوکرا بر مدت مقام‌مشیختده‌بولونمش و (١١٥١) ده ارتحال ایتمشدر . شعرای مشایخك اك ممتازلرندندر .

سُسْت { [ف] کوشك . سستی = کوشکلك .

سَطْح { [ع] بر شیئك دوز اوستی : سطح زمین . سطح دریا . سطح مائل .

سَطْحِی { [ع] سطحه منسوب : امتداد سطحی . مساحهٔ سطحیه § ایچ یوزه متعلق دکل ، بالکز طیشدن شویله‌جه ، نظر سطحی . تحقیقات سطحیه . سطحی نظر = نظری سطحی ، مدققانه دکل : « اولمسون سطحی نظر معنی‌شناس ایت چشمکی » سطحیات = سطحی شیلر .

سَطْر { [ع] یازی صیره‌سی : سطر مکتوب .

سَطْوَت { [ع] قوهٔ قاهره ، اقتدار قاهرانه ، اخذ وقهر مقتدرانه : سطوت عسکریه . « سیر ایدك عثمانیانك حملهٔ شیرانه‌سن — بردن اولمشدر هزاران سیف سطوت منجلی »

سُطُوح { [ع] (سطح) ك جمعی : سطوح مستویه . سطوح بحار .

سُطُور { [ع] (سطر) ك جمعی : سطور صحیفه . سطور منحنیه .

سعادت { [ع] بختلیلق ، نیکبختی : سعادت ازلیه . « هر خانه کورلسه پرمسرت — یارب نه قدر بیوك سعادت ! »

سعال { [ع] اوکسوروك : مبتلای سعال . دافع سعال .

سعایت { [ف] قوغیجیلق ایتمك ، ایدلمك ، قوغیلامق . قوغیلامق : برآدمی سعایت . بریسنك سعایتی « اقبال ایچون احبابی سعایت یکی چیقدی = ضیا پاشا »

سعد { [ع] قوتلولق ، مبارکلك : سعد طالع § قوتلو ، مبارك : طالع سعد ، سال سعد . « اویله بر کوکب سعد اولمش آکا تاب افکن — عزت ملا »

سعداء { [ع] سعادتله متصف آدم معناسنه اولان (سعید)ك جمعی : سعدای قوم .

سعه { [ع] (وسعت) ه بدل قوللانیلیر : سعهٔ حال . کسر ایله‌ده لغتدر .

سعی { [ع] چالشمق : سعی بلیغ . محصول سعی . « انسان کامل اولمغه سعی ایله آدم اول — باقی » § یوریمك ، سرعتله یوریمك : صفا ایله مروه بیننده سعی .

سعید { [ع] سعادت ایله متصف اولان : شهید سعید § قوتلو ، مبارك : عید سعید .

سعید بك { (خضراغا زاده) مصاحب شهریاری خضراغازاده عارف اغانك اوغلیدر . شعر ایله شهرت بولمش ایدی (١٢٥٢)ده وفات ایتمشدر .

سعیر { [ع] آتش ، آلولنمش آتش ، یاناز آتش § جهنم : عذاب سعیر .

سفائن { [ع] (سفینه)نك جمعی : سفائن تجاریه . سفائن حربیه . (سفاین) صورتنده یازلاملی .

سفاد { [ع] حیوانلرك چفتلشمه‌سی : سفاد موسمی .

سفارت { [ع] ایلچیلك ، ایلچیلك مقامی .

سفال ، سفاله { [ف] چاناق چوملك پارچه‌سی .

سفالت { [ع] دوشکونلك ، حقیرلك .

سفالین { [ف] چاموردن یاپلمش شی ؛ چاناق چوملك : کوزهٔ سفالین .

سفاهت { [ع] عقل خفیفلکی . خفت عقل ، عقلسزلق § ذوق عالمنده یاشایش ، بیهوده پاره صرف ایدش : سفاهت انسانی کرفتار سفالت ایدر .

سفته { [ف] ده‌لنمش : درسفته .

سفر { [ع] کتاب ، جزء : تورانك برنجی سفری .

سفر { [ع] قطع مسافه ، یولجیلق § عسکرك دشمن قارشیسنه کیتمك اوزره حرکتی : سفر بر = سفر حالنده بولنان عسکر : سفر بر عسکر . سفر بری = سفر برلك : حال سفر بری § دفعه ، کره . سفری = سفر حالنده بولنان آدم .

سفراء { [ع] (سفیر) ك جمعی : سفرای اجنبیه .

سفرجل { [ع] آیوا .

سفره { [ع] اوزرنده یمك ییلن یایغی وسائره : آداب سفره .

سفسطه { [ع] صادق کبی کورندیکی حالده حقیقتده کاذب اولان

قیاس ، طوغری کبی کورینن سقیم النتیجه اقوال : « بیك سفسطه برمصرع برجسته یه دکمز — عونی » . سفسطه پرداز = سفسطه‌جی .

سفك { [ع] قان دوکمه .

سفلاء { [سفیل] ك جمعی .

سفله { [ع] فرومایه ، آلچاق .

سفله { [ع] (سافل) ك جمعی .

سفلی { [ع] آلچاق ، بایاغی ، دوشکون ولا ابالی : فکر سفلی . شخص سفلی . افکار سفلیه . اشخاص سفلیه . سفلیات = سفلی اولان خصوصات . سفلیت = سفلیلك .

سفن { [ع] (سفینه)نك جمعی . (سفائن) دها زیاده قوللانیلیر : سفن حربیه .

سفه { [ع] برنجی معناسنده (سفاهت) ایله مترادفدر .

سفهاء { [ع] (سفیه)ك جمعی : « حقمده نه دیرلرسه او کونه سفهانك — آثار طبیعتلرینه کیم نظر ایلر = نفعی » .

سفید { [ف] (سپید) ایله مترادفدر . بوزیاده قوللانیلیر : ریش سفید . باز سفید . سفیدی = سفیدلك .

سفیداج { [ف] اوستوبج .

سفیر { [ع] ایلچی : سفیر کبیر .

سفینه { [ع] کمی : سفینهٔ مجهزه .

سفیه { [ع] سفاهت ایله متصف اولان : مالدار سفیه . غنیهٔ سفیهه .

سقاء { [ع] صو طاشییجی ، صو اولاشدیریجی . « جامع ایچره کوزه تاکیملره همزانوسك — شکل سقاده کزردیدهٔ کریان صف صف = باقی »

سقاطه { [ع] قیرتی ، دوکنتی : سقاطهٔ سفره . سقاطه چین .

سقام { [ع] خسته‌لك : اندفاع سقام .

سقامت { [ع] بوزوقلق : تکلمده سقامت . عباره‌ده سقامت . سقامت کلام .

سقایه { [ع] صو ایچه‌جك قاب .

سقر { [ع] جهنم . سقر مقر = مکانی سقر اولان ، جهنمه کیدن .

سقط { [ع] دوشن ولد ، دوشوك . سقط الزند = چاقماق چاقیلیرکن صیچرایان قیویجیملر .

سقط { [ع] بر عارضهٔ جسمانیه‌یه اوغرامش ، حال اصلیسنده دکل : سقط آدم § کلامده خطا ، بوزوقلق : عباره‌ده سقط وار § خطالی ، بوزوق .

سقطات { [ع] کلامده خطا ، بوزوقلق معناسنه اولان (سقطه) نك جمعی : اصلاح سقطات .

سقطی { [ع] عادی ، کوتو متاع صاتان ، صاتیجی § سقطاتی چوق اولان محرر وشاعر . جمعی : سقطیون . سقطی ، جنید بغدادی حضرتلرینك شیخی بولنان (سری) اسمنده‌کی ذات شریفك‌ده لقبیدر .

سقف { [ع] طاوان : سقف بیت . سقف منقش . « سایهٔ سقف بلندی خوابکاه اختران = نفعی »

سَقَمْ [ع] (سقام) ايله مترادفدر . بو زياده قوللانيلير .

سَقَمُونِيا [ع] مسهل كبی قوللانيلان بر نبات ، بيك كوز اوتی .

سَقَنْقُورْ [ع] بواسم ايله معروف جانور § تول ، صارغی .

سُقُوطْ [ع] مادةً ويا معنیً دوشمك مرديوندن سقوط ، وكلانك سقوطی . « كاه برحرف سقوطيله قيلارناصری نار ـ كاه بر نقطه قصوريله كوزی كور ايله = فضولی » .

سُقُوفْ [ع] (سقف)ك جمعی: سقوف منقشه .

سَقْیْ [ع] (اسقا) ايله مترادفدر : سقی نباتات . تشنه‌لرك سقيی سقی ماء = صو طاغيتمق ، صو اولاشدرمق .

سَقِيمْ [ع] سقامت ايله متصف اولاز ، بوزوق : « سوزميدر اول كه چپ وراست دوشه مضمونی ـ نيجه معنای درستی بوزه برلفظ سقيم = نفعی » § سقم ايله متصف اولان ، مريض: طبيب سقيم .

سَگْ [ف] كوبك: سك شكاری . سك بازاری . سك بچه = كوبك ياوروسی ، ايت اينكی . سك جان = ايت جانلی: صياد سك جان .

سَگْابِی [ف] (سك آبی) مخففی . قوندوز دينيلن صو جانوری .

سُكَارَی [ع] (سكران) ك جمعی: سرخوشلر . مدارای سكاری .

سِكَالْ [ف] فكر ، انديشه ، قوروتی . بدسكال = فكری كوتو .

سِكَالِشْ [ف] فكر انديش . دوشونش ، قورش: سكالش بدخواهانه .

سُكَّانْ [ع] شخصه وصف اولان (ساكن)ك جمعی: سكان قريه . « وارستهٔ ارشاد اولور ارباب حقيقت ـ سكان حرم نيلر اءش قبله‌نمايی = وهبی » دومن معناسنده‌ده قوللانيلير: سكان سفينه . ادارهٔ سكان . بو معناده مفرددر .

سَكْبْ [ع] مايعی دوكمك ، مايع دوكلمك : سكب ماء . شرابك سبكی .

سَكَبَه [ع] باشه كيلن اورمه ، طاقيه .

سَكَبَه [ع] باشده حاصل اولان كپك كبی شی . جمعی : سكبات .

سَكْتْ [ع] سسی صولوق آلقه‌سزين فصل ايتمه : « من صرقدنا هذا » = سكت ايله اوقونور § كلام موزونده بر حركه‌نك سقوطندن حاصل اولان آهنك قيريقلغی : سكت مليح . « دريا دوكردی ياشن ـ فضولی » .

سَكْتَه [ع] كسلمه ، طورمه ، طورغونلق : ايشه سكته كلمك . سكتهٔ قلبيه . (سكت) مقامنده‌ده قوللانيلير . سكته دار = دوزنی بوزلمش ، دوزنی بوزوق : كار سكته دار .

سَكْرْ [ع] سرخوشلق : حد سكر ، حال سكر . سكر جزئی .

سُكَّرْ [ع] شكر .

سَكْرَانْ [ع] سرخوش .

سَكْرَه [ع] سرخوشلق ، صاحبنه غلبه ايدن سرخوشلق : سكرهٔ سودا . سكرهٔ § حيرت ، شدت : سكرة الموت

موت . (سكرت) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير . جمعی : سكرات : سكرات موت .

سَكْسَانْتْ [فرانسزجه‌دن] افقی وعمودی زاويه‌لری مساحه‌يه مخصوص و ١٢٠ درجه‌لك قوس درجاتی محتوی آلت .

سَكَنَاتْ [ع] ساكنلك ، سكون معناسنه اولان (سكنه) نك جمعی: حركات و سكنات . مفردی قوللانلماز .

سَكَنَه [ع] (ساكن) ك جمعی . ساكن اولانلر ، اوطورانلر : سكنهٔ محله . سكنهٔ شهر .

سُكْنَی [ع] ساكن اوله‌جق ير ، مسكن: بر عائله‌نك سكناسی § ساكن اولمه . بو خانه قابل سكنی دكل .

سُكُوتْ [ع] صوصمه : سكوت دائم سكوتی = صوصمه‌يی التزام ايدن .

سُكُونْ [ع] اضطرابسزلق ، حركتسزلك : حال سكون . سكون دريا . « ابذال مساعيده قصور ايتمه كه اولمش ـ وابسته بو عالمده سكونك حركاته ـ مونی ياراشير وار ايسه راحت دوشكنده ـ اقدام و تحمل كرك ارباب حياته = كمال بك » بو معناده (سكونت) دخی قوللانيلير § حركه‌سزلك : واوك سكونيله بو معناده (سكونت) قوللانلماز .

سِكَّه [ع] آقچه اوزرينه ضرب اولنان نقش § مولوی كلاهی . سكه‌پوش = سكه كيين ـ سكه‌گن = آقچه قالبی حك ايدن . § صوقاق . سكة الحديد = دمير يول .

سِكِّينْ [ع] بيچاق .

سَكِينَه [ع] وقار ، تمكين ، قوت قلب ، آرام درون . (سكينت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

سَلّ [ع] صييرمق ، صييرلمق : سل سيف سيفك سلی .

سِلّ [ع] بين العوام ورم دينيلن علت: سل الرئه = آق جكرده ظهور ايدن ورم .

سِلَاحْ [ع] قيليج ، تفنك كبی حرب آلتی : استعمال سلاح . (سلحدار ، سلحشدور) كبی كلمه‌لرده مخففدر .

سَلَاسَتْ [ع] كلامده روانلق ، سهولت و آهنك ايله تلفظ اولنمق خاصه‌سی: سلاست الفاظ . سلاست كلام .

سَلَاسِلْ [ع] (سلسله) نك جمعی . وقتيله كوزل صاچلره (مشكين سلاسل) ديرلردی .

سَلَاطِينْ [ع] (سلطان)ك جمعی: سلاطين عثمانيه حضراتی .

سُلَافْ ، سُلَافَه [ع] شراب: سلاف صاف ، سلافهٔ محبت .

سُلَالَه [ع] ذريت: سلالهٔ طاهره .

سَلَامْ [ع] عيوب و آفاتدن سالم اولمه ، ويريلوب آلنان سلام بو معناده عرض دعادن عبارتدر . دارالسلام = جنت . مدينة السلام = بغداد .

سَلَامَتْ [ع] بلايا وا كداردن بری اولمه ، سالملك: نعمت سلامت « كيت سلامتله ، كل سلامتله ! » . (سالم) معناسنده‌ده قوللانيلير: « برسلامن آلان

سلامت اولور — باقی » « سن، صاغ کوزم کوکل سلامت ! — ایاس »

سَلْب { [ع] نفی ، محوایتمك، ایدلمك: امکانك سلبی . « ماسوی اللهی دلکدن سلب ایت — خاقانی ». (استلاب) معناسنده‌ده قوللانیلیر .

سَلَب { [ع] بریسندن قاپیلوب آلنان شی : سلب قتیل .

سَلْجَم { [ع] شلغم .

سَلْخ { [ع] دریسنی یوزمك ، دریسی یوزلمك : قربانك سلخی § هرشهر عربینك صوك کونی : سلخ رمضان :

سَلْسال { [ع] طاتلی ، کوزل صو . « روضة ماء نهرها سلسال — سعدی »

سَلْسَبیل { [ع] طاتلی، خفیف، لطیف صو. سلساله‌فائق عداولنور . § جنتده برچشمه .

سِلْسِلَه { [ع] زنجیر§ بربرینه‌اولاشوب کیدن شیلرك هیئت مجموعه‌سی : سلسلهٔ جبال . سلسلهٔ خواجکان .

سُلْطان { [ع] حضرت پادشاه : سلطان البرّین . § پادشاه شوکت اکتناهك والده ویا کریمهٔ محترمه‌سی § سطوت شاهانه، قدرت عالیه : سلطان مبین.

سَلْطَنَت { [ع] پادشاهلق، حکمدارلق§ دولت ، حکومت : سلطنت سنیهٔ عثمانیه § دبدبه ، طنطنه ، دارات.

سِلْعَه { [ع] متاع ، تجارت متاعی .

سَلَف { [ع] برینه کچیلن آدم ، مأمور. (اسلاف) مقامنده‌ده قوللانیلیر.

اخبار حقنده استعمالی غالبدر : سلف صالحین .

سِلْك { [ع] ایپلك : سلك سبحه . § صیره ، دیزی : سلك جلیل عسکری .

سِلْم { [ع] صلح : سلم وسلامت . فتح ایله‌ده لغتدر .

سَلَم { [ع] مؤجلی معجله صاتمه ، پشین پاره ایله ویره‌سی‌یه مال آلمه .

سُلَّم { [ع] مردیون ، نردبان .

سَلْوَت { [ع] آرام دل ، فراغ بال ، استراحت قلب .

سُلُوك { [ع] یوله کیرمك ، یول طوتمق: طریق حقه سلوك . برطریقته سلوك .

سَلْوی { [ع] بال § بیلدرجینه شبیه برقوش که بنی اسرائیله ترزیق بیورلمش ایدی . « یاغمالی ابر کرمدن منّ ایله سلوی بزه — وادئ تیه‌اولدی زیرا وادئ سینا بزه = طاهرالمولوی »

سَلَّه { [ع] تخفیف ایله (سله) دینیلن سپد . سله باف = سپدجی ، کوفه‌جی .

سَلیب { [ع] عقلی سلب ایدلمش آدم ، (مسلوب) . بدل دخی قوللانیلیر .

سَلِیس { [ع] سلاستلی : « اولمسه نظم سلیسمده عجبمی تعقید ؟ — نفعی » . افصحی عد اولنان (سلس) (سلس البول) تعبیرینی اخطارایده‌جکی جهتله بومقامده قوللانلاملیدر .

سِلِیسیوم { [لاتینجه‌دن] اجسام بسیطه دن بر جنس طاش که قوم وچاقماق طاشی باشلیجه بوندن مرکبدر.

سَلیط { [ع] کوتو سوزلرله خلق اینجیدن ، بدزبان ، زباندراز : محرر سلیط .

سَلیطَه { [ع] صالاطه . مترجم قاموسك بیانه کوره زیتون یاغیله یاپلدیغی ایچون اطلاق اولنمشدر . (سلیط) زیتون یاغی معناسنه‌ده کلیر . فصیحی بو ایمش دیه (صالاطه) یرنده (سلیطه) یازمق کولنج اولور .

سَلیقَه { [ع] طبیعتده حاصل اولان انشای کلام ملکه‌سی .

سَلیقی { [ع] سلیقه‌یه منسوب : ادای سلیقی . لطافت سلیقیه .

سَلیم { [ع] عیب وآفتدن ، غل وغشدن بری اولان . اکثریا معنویاته وصف اولور : عقل سلیم . فکرسلیم . « یوم لاینفع‌ده قلب سلیم ایسترلر = روحئ بغدادی »

سُم { [ف] حیوان طیرناغی: سم سمند . تشدید ایله‌ده قوللانیلیر .

سَمّ { [ع] زهر : سمّ قاتل . سم الفار — صیچان اوتی .

سَما { [ع] کوك : « ایلدی نورایچنده عزم سما » . جمعی : سماوات : « آغوشمه صیغسه‌ده سماوات — یاننده وجود اولنماز اثبات» . سماوی = سمایه منسوب : کتاب سماوی . کتب سماویه « آجدقجه سنی سپهرماوی — کوکلم نصل اولمسون سماوی ؟ » . سماویات = سماوی شیلر .

سِمات { [ع] نشان ، علامت معناسنه اولان (سمه)نك جمعی . اکثریا وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر . مثلا (فضائل‌سمات) علائمی فضائلدن عبارت اولان دیمك اولور . مفردی قوللانلماز .

سَماجَت { [ع] چرکینلك ، بدمنظرلق . اکثریا کلام حقنده قوللانیلیر . مثلا سوزك باشلانغیجنده اولان چرکینلکه (سماجت ابتدا) دینیلیر .

سَماحَت { [ع] جومردلك ایتمه ، جومردلك . (سخاوت) ایله بینلرنده فرق واردر : (سخاوت) ده طبیعیلك تصوراولنور . (سماحت) غیر طبیعی ده‌اوله‌بیلیر. سماحتلو = قاضیعسکرلره مخصوص القاب .

سَماسِرَه { [ع] (سمسار) ك جمعی : سماسرهٔ سائره .

سِماط { [ع] سفره‌یه دیزلمش اطعمه ، سفره : سماط خسروانه . ترتیب سمات .

سَماع { [ع] ایشتمه . سماعاً = ایشتمه صورتیله : سماعاً محبت ایتمك § ارباب طریقتك صور مخصوصه‌ده ذکرایتمسی، خصوصیله مولویلرك دونمه‌سی. « سماع مولوی کوستردی بنده ثم وجه‌الله — بن اول محرابه دوندکجه بوعالم دونسه چوریلمه‌م — لا » سماعزن = سماع ایدن درویش . سماعخانه = سماع ایدیلن محل .

سُمّاق { [ع] کبابه قونیلان معروف قرمزی دانه .

سَمانَت { [ع] سمیرمه ، سمیزلك : سمانت غنم . سمانت لحم .

سُمْپارَه { [ف] زیمپاره دینیلن معدن .

سَمْتْ [ع] طرف : « جست وجو ایلر سنی ای سرو بالا سمت سمت — باقی » « ای نونهال عشوه بهاریه سمتنه — بر سنبلی هواده خرامان اولورمیسین ؟ — شناسی » § سیرت : حسن سمت .

سُمْتِراشْ [ف] حیوانلرك طیرناغنی کسمکه مخصوص نعلبند آلتی .

سِمْحاقْ [ع] باش کمیکنی وعلی العموم کمیکلری اورتن اینجه دری ویا زار : التهاب سمحاق .

سُمْرَتْ [ع] اسمرلك : سمرت لون . سمرت وجه .

سِمْسارْ [ع] صاتیجی ایله آلیجی بیننده توسط ایدن شخص ، متاع میانجیسی : « دلال باشقه سمسار باشقه »

سِمْطْ [ع] دیزی ، دیزلمش دیزی : سمط لؤلؤ .

سَمْعْ [ع] ایشتمه § قولاق : « ایتدی تکرار او لفظ ممتازی — ایردی سمع زبیره آوازی »

سُمْعَه [ع] ایشیدلسون دیه ریاکارانه ایشله نیلن ایش : فلانك ایتدیکی فداکارلق سمعه‌در § بو ایشی بویولده ایشلمه : سمعه طریقیله شویله یاپدی .

سَمَكْ ، سَمَكَه [ع] بالیق : سمك نهری . سمکهٔ بحریه . « یمك یمك نه‌دیمك بی نمك اولنجه سمك ! — سرودی »

سَمَنْ [ع] تره یاغی .

سِمَنْ [ع] سمیزلك : سمن کاذب . «رجائی‌یه سمن کلدی بومخزنده اوطورمقدن — رجائی» . فی الاصل سینك کسریله‌در .

سَمَنْ [ف] یاسمین : برك سمن .

سَمَنْدْ [ف] آت ، قوله آت : سوق سمند . « اندامنی سودیکم کینمش — برجلوه نماسمنده بنمش » « سمند طبع باقی برکوموشدن سینه بندایستر = باقی »

سَمَنْدَرْ [ع . ف] اساطیری برحیوان که آتشده متکون اولور ، آتشدن چیقنجه اولور ایمش . « اوطیر آتشین پرك تنزلیله کوکله — درونم اولدی شعله‌دن سمندر آشیانه‌سی = طاهرالمولوی »

سُمُوّ [ع] یوکسکلك : سمو پایه . (علوّ) دها زیاده قوللانیلیر .

سَمُوحْ [ع] سماحتی چوق ، کثیر السماحه : نصوح سموح .

سَمُّورْ [ع . ف] بو اسم ایله معروف حیوان که دریسندن کورك یاپیلیر . دریسنه ، تویسنه ده اطلاق اولنور . « سموریکی قاپلات بوسنه قرمزی شاله — ندیم » « ذوق زلفکی سمور کبی عارضك اوزره — وله »

سَمُومْ [ع] سام‌یلی : سموم بادیه .

سُمُومْ [ع] (سَمّ)ك جمعی : سموم غیر مهلکه .

سَمِیّ [ع] آداش ، همنام : سمی نبی ، سمیهٔ بتول . « و کم من سمی لیس مثل سمیه — وان کان یدعی باسمه فیجیب — لا »

سَمِیرْ [ع] کیجه‌لری بربرلریله صحبت ایدن آدملردن هربری ، مصاحب شب . (فضائل سمیر) کبی تعبیرلرده (همدم)

مقامنده بولنور . مثلا (درایت سمیر) همدمی درایت اولان دیمك اولور .

سَمِیعْ [ع] قوهٔ سامعه‌سی قوتلی اولان ، زیاده ایشیدیجی : شب زنده‌دار سمیع . جناب حقه‌ده اطلاق اولنور : سمیع الدعا .

سَمِینْ [ع] سمیز : سمین محمد کرای . بازوی سمین . لحم سمین .

سِنّ [ع] دیش : سن سفید § یاش . همسن = برسنده بولونان ، یاشداش .

سَنا [ع] شیمشك پارلتیسی : « برق ربانی سنایم ، اولمسونمی تا ابد — اهل وحدت رخشش وجد آورمدن مستنیر ؟ — شیخ اکبر لسانندن » § سنامکی دینیلن نبات مسهل . بومعناده همزه ایله‌ده لغتدر . بو اعتباره کوره (سنامکی) فی الاصل (سناءمکی) در .

سَنائی (حکیم ابوالمجد مجدود غزنوی) عرفای صوفیه ارا‌سنده یتیشن الٓهی شاعرلردندر . اشتهاری سلطان محمود سبکتکینك دور سلطنته تصادف ایتمشدر . طبعی فوق العاده معالی پسند ایدی . (کلخنیٔ لایخوار) دینیلن ذاتك ارشادیله تزیید عرفان ایله‌مشدر . حضرت مولانا جلال الدین رومی ، کندیسنی (حکیم غیب) (فخرالعارفین) کبی تعبیرات ایله ثنا بویورمشدر . اشعاری غایت متین وعالیدر . (حدیقة الحقیقه و شریعة الطریقه) عنوانلی منظوم اثر جلیلی بیجه کتب صوفیه ایچون مأخذ اولمشدر . حال احتضارنده (باز گشتم زانچه گفتم زانکه نیست — در سخن معنی و در معنی سخن) بیتنی اوقودیغی اثناده یاننده بولونانلردن برینك « سوزدن واز کچدیکی صیراده سوز ایله مشغول اولماسی شایان استغراب دکلمی ؟ » دیدیکی مشهوردر (٥٥٢) ارتحال ایله‌مشدر .

سَنابِكْ [ع] حیوان طیرناغی اوجی معناسنه اولان (سُنْبُك) ك جمعی : سنابك خیول . سنابك عادیات . سنابك افراس . مفردی قوللانیلماز .

سَنابِلْ [ع] (سنبله)نك جمعی ، باشاقلر : سنابل پردانه .

سِنانْ [ع] مزراق : « تن اعدایی ایتدی خیلی زمان — غازیانه ضربه‌کاه سیف وسنان »

سِنانْ پاشا فاتح سلطان محمد وزراسندن واوزمانك علما وادباسندندر . بیجه مؤثر سوزلری حاوی اولان (تضرعنامه) سی مشهوردر . اواخر عمرنده تارك مشاغل وزارت اولمش (٧٩١) ده ارتحال ایتمشدر . شو بیتی کوزلدر « قلب مؤمن که عرش رحماندر — آنی ییقمق زیاده طغیاندر »

سُنْبُكْ [ع] آت طیرناغی . جمعی : سنابك .

سُنْبُلْ [ف] معروف چیچك : « آب تابه ایچره طورر تازه و خوشتر سنبل — باقی » . « قوقلات بکا کاکللری سنبل سنك اولسون — کوستر زخ زیبایی قرنفل سنك اولسون = طاهرالمولوی » زلف دلبران ایچون مشبه به اولور . سنبلی = سنبل رنکنده . اکثریا قاپانیقجه ویاغمورسز هوایه وصف اولور : سنبلی هوا . « هم حزین هم حزنی دافعدر هوای سنبلی »

سُنْبُلَه [ع] باشاق : سنبلهٔ صددانه جمعی سنبلات § معروف برجه

سنت [ع] سیرت حسنه ، خصوصیله حضرت پیغمبرك سیرت حسنه‌سی . سنت مؤکده . « طفل ایکن اول دیلر ایدی امتی — سن قوجالدك ترك ایدرسك سنتی = ناظم مولد سلیمان افندی » سنة الله = حکم الٰهی ، عادات الٰهیه § ختان .

سنج [ع] طارتمق ، وزن ایتمك معناسنه اولان (سنجیدن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : نکته سنج ، سخن سنج .

سنجاب [ع] معروف حیوان که دریسندن کورك یاپیلیر . سنجاب رنکنده .

سنجیده [ع] طارتلمش ، موازنه‌لی ، منتظم : سخن سنجیده . فکر سنجیده .

سنخ [ع] دیش کوکنك کومولی بولندیغی یر ، دیش یوه‌سی . جمعی اسناخ .

سند [ع] بورج و سائره ایچون صورت مخصوصه‌ده یازیلان کاغد : « سنی بونلر نه‌یه شق ایلدیلر یاسندی ! » § دلیل ، برهان . § ملجأ ، استنادکاه : « ای بم شانلی سیدم ، سندم ! »

سندان [ع] اورس دنیلن معروف دمیرجی آلتی .

سندس [ع] اینجه دیبا ، نازك اطلس . سندسی = سندسدن : بالین سندسی .

سندیق [فرانسزجه‌دن] افلاس ایشلرینك تسویه‌سی ایچون محکمهٔ تجارت طرفندن تعیین اولنان وکیللر .

سندیقه [فرانسزجه‌دن] معاملات تجاریه و صرافیه‌دن برینك محافظهٔ منفعت ضمننده متحداً ایفاسی ایچون تشکیل اولنان هیئت : فس سندیقه‌سی .

سنگ [ف] طاش : « طارتیلیر جوهر ماهیت انسان ایله سنك — نفعی » سنکدل = طاش یوركلی ، مرحمتسز . سنکستان = طاشلق یر . سنکین = طاشدن : دل سنکین .

سنمار (نعمان بن منذر) ایچون (خورنق) کوشکنی یاپان معمار مشهور .

سنن [ع] سیرت حسنه معناسنه اولان (سنت) ك جمعی : سنن سنیه . الفرار ممالا یطاق من سنن المرسلین .

سنوح [ع] حسن صورتله خاطره کلمه : قلبمه اویله سنوح ایتدی . جمعی اولان (سنوحات) سانحات معناسنده‌ده قوللانیلیر .

سنوخ [ع] مطمئن اولمه ، معلومات قویه‌یه دسترس اولمه .

سنور [ع] کدی .

سنوی [ع] سنه‌یه منسوب ، ییللق ، بر ییللق : ربح سنوی . واردات سنویه .

سنه [ع] اویوقلامه ، اویقو ابتداسی .

سنه [ع] ییل : سنهٔ سابقه . سنهٔ حاضره . سنهٔ آتیه .

سنی [ع] رفیع ، عالی : امر سنی . بیت سنی . سنت سنیه . ارادهٔ سنیه .

سنی [ع] اهل سنتدن اولان ذات : مرد سنی . جاریهٔ سنیه .

سنین [ع] (سنه) نك جمعی : سنین سالفه .

سنیور [ایتالیانجه‌دن] افندی ، آغا ، موسیو .

سوی [ف] طرف : سوی سما . هر سوی . هر سو . سوبسو = طرف طرف ، هریانه ، هریانده . « برطاشك یاننده پای یاری بوس ایتمش مکر — سوبسو هر سنکی تقبیل ایلیور آواره صو = طاهرالمولوی »

سوء [ع] کوتولك . معنویاتده قوللانیلیر . اضافتسز قوللانلماز . بعض ترا کیبده مآله نظراً (کوتو) معناسنی‌ده مفید اولور . مثلا (سوء اداره) تعبیرنده (اداره‌نك کوتولکی) معناسی آکلاشیله بیله‌جکی کبی (کوتو اداره) مآلی‌ده آکلاشیله بیلیر . (حسن) لفظی‌ده ایکی معنایه دلالتده بویله ایسه‌ده او اضافتسز دخی قوللانیلیر .

سواء [ع] بر ، مساوی .

سواء [ع] غیری ، باشقه . ماسوا = مخلوقات « ماسوا شائبه‌سندن دلی تطهیره چالیش »

سوابق [ع] (سابقه) نك جمعی . حسنیات وقبحیاتده قوللانیلیر : سوابق احوال . بر آدمك سوابقی .

سواحل [ع] (ساحل) ك جمعی .

سواد [ع] سیاهلق ، قارالتی . تکثیر سواد = فائده‌سز اوله‌رق یازی‌یی چوغالتمق ، تحریر بی فائده . سواد اعظم = بیوك شهر : « موی ژولیده مده‌در جمعیت اصناف غم — ملك سودانك بودر کویا سواد اعظمی — فضولی » . سوادخوان = یازی اوقویه بیلن ، چیقاره بیلن سوادالعین ، سواد عین = کوز قاره‌سی ، کوز ببکی .

سوار [ع] بیله‌زیك : سوار زرین . جمعی : اسوره .

سوار [ف] بنمش : سوار مسلح . اشتر سوار = دوه‌یه بنمش .

سؤال [ع] صورمق ، صورلق : بر کیفتی سؤال . بر مسئله‌نك سؤالی § دیلنمك : ذل سؤال . جمعی : سؤالات .

سوام [ع] (سامّه) نك جمعی : دفع مضرت سوام .

سوانح [ع] (سانحه) نك جمعی : سوانح صوفیانه .

سوپیه [فرانسزجه‌دن Sous-pied] پانطالونك کرکین طورماسی ایچین پوتینك آلتندن کچمك اوزره پاچه‌لره طاقیلان قماش ، یاخود قایش پارچه‌سی .

سوخته [ف] یانمش ، یانیق : نان سوخته . § بین العوام طلبهٔ علومدن هربری دیمك اولمق اوزره صوفته . بو معناده (سوختوات) صورتنده جمع یاپیلیرمش !

سود [ف] فائده : « ایتمز حساب سود وزیانی غریب حال ! — سالم » سودمند = متمتع ، مستفید .

سوداء [ع] هوس ، آرزو . § شدت میل ، عشق § اخلاط اربعه‌دن بری . § (اسود) ك مؤنثی : صحیفهٔ سودا . حبهٔ سودا .

سوده { [فرانسزجه‌دن] طوز كبی بر مادهٔ كیمویه . چاشبرده قوللانیلیر .

سوده { [ف] سوردولمش، سورتولمش: رخسوده ، سوده جبین § ازیلمش ، دوكولمش: عنبر سوده .

سودی { بوسنه‌دن نشأت ایتمش علمادندر. ابراهیم پاشا سراینده اولان غلمان خاصه‌یه معلملك ایده‌ردی . (١٠٠٠) ده وفات ایتدی . مثنوی شریفه، دیوان حافظه، كلستانه ، بوستانه شرحلر یازمش وكافیه ایله شافیه‌یی ترجمه ایتمشدر .

سور { [ف] دوكون : سور همایون . سور پر سرور . § ضیافت : ترتیب سور . بوكلمه فارسی اولدیغی حالده خندق غزوه‌سنده « قوموا فقد صنع جابر سورا » صورتیله لسان پیغمبریدن صدور ایتمشدر .

سور { [ع] حصار ، بویوك دیوار : استانبول سورلری .

سور { [ع] (سوره‌نك) جمعی : اوائل سور . سور شریفه .

سوراخ { [ف] دلیك « نی كبی سوراخ سوراخ اولدی سینه‌م ایكی ورهردمنده ناله وفریاد اوج آرای وار = طاهرالمولوی »

سوره { [ع] قرآن كریمك منقسم اولدیغی یوز اون درت باشدن هر بری : سورهٔ فاتحه. نظمده (سورت) صورتنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

سوز { [ف] حرارت، احتراق، یانمه : سوز دل . شعر پرسوز . یاقمق معناسنه اولان (سوختن) مصدرندن امر حاضرده اولور . بوحالده وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر: خانمانسوز = خانمان یاقیجی .

سوزان { [ف] یاقیجی ، یاقان : آتش سوزان « بوتون دنیایی یاقدك آتش سوزانیمسك كافر = ندیم » § یانیجی ، یانان : دل سوزان .

سوزش { [ف] محرقلق ، مؤثرلك : « یارب او نه سوزش اول نه سوزدر ـ لا » « مآل محرق اولور سوزش بیانمدن » . (سوز) مقامنده‌ده قوللانیلیر: سوزش درون .

سوزناك { [ف] محرق ، مؤثر § موسقیده برمقام : « كفتهٔ سوزناك عشقم ایسه — بستهٔ بی‌قرار حسنكدر = حیرت »

سوزن { [ف] ایكنه . چشم سوزن = ایكنه دلیكی. سوزندان = ایكنه‌لك . سوزنی = ترزی . سوزنگر = ایكنه‌جی .

سوزنده { [ف] (سوزان) ه بدل قوللانیلیر .

سوس { [ف] كووه : سوس منحوس.

سوسمار { [ف] كلر.

سوسن { [ف] صوصام دینیلن چیچك .

سوط { [ع] قامچی ، قیرباج .

سوفار { [ف] ایكنه دلیكی § اوق كزی .

سوق { [ع] چارشی ، پازار : سوق عكاظ . سوق صحافین . سوقی = چارشی‌یه منسوب شی، چارشی آدمی.

سوق { [ع] ایلری سورمك ، سورلك: سوق عسكر . كلامك سوقی .

سوگند { [ف] یمین: سوكند منافق.

سومنات { هندده بر بتخانه ایمش «كوكل كه كعبهٔ تحقیقه واصل اولمشدر — جهان مهاجه ایتدكجه سومناته كولر»

سوی { [ع] دوز ، طوغری : صراط سوی . طرق سویه .

سویداء { [ع] یوره‌كده اولان سیاه نقطه ، حبة القلب ، دانهٔ دل اكثریا قلبدن كنایه اوله‌رق قوللانیلیر : « سوداك ایله زنده‌در سویدا — روح دل ناتوانم اولدك »

سویه { [ع] برابرلك ، مساویلك . علی السویه = مساوات اوزره .

سه { [ف] اوچ : سه‌زبان . سه‌خوان = اقانیم ثلاثه‌یه قائل اولان ، مثلث .

سها { [ع] بنات النعش صغری ایچنده غایت كوچك كورینور بر كوكب .

سهام { [ع] اوق معناسنه اولان (سهم) ك جمعی : سهام قضا = نفعینك مشهور مجموعهٔ هجویاتی .

سهر { [ع] كیجه‌لری اویویه‌میوب اویانیق طورمه : علت سهر . مبتلای سهر .

سه‌شنبه { [ف] صالی كونی .

سهل { [ع] قولای . سهل ممتنع = قولای كوروندیكی حالده تنظیری زیاده‌سیله مشكل اولان سوز: شیخ سعدینك اكثر آثاری سهل ممتنع قبیلندندر. « باشدن باشه سهل ممتنعدر — لا »

سهم { [ع] اوق § حصه .

سهم { [ف] قورقو. سهمگین، سهمناك = قورقونج .

سهو { [ع] یاكلیش : سهو مرتب ، سهو قلم § یاكیلمه: سجدهٔ سهو. سهواً = یاكیله‌رق. سهویات = یاكلشلقله یاپیلان شیلر .

سهولت { [ع] قولایلق: «هر كارده عاقل كوزه‌در سمت سهولت = سامی»

سهی { [ف] طوغری . مادیاتده قوللانیلیر : سروسهی . قدسهی .

سهیل { [ع] بر پارلاق ییلدیز . یمندن پك پارلاق كوروندیكی ایچون (سهیل یمنی) و (سهیل یمانی) دیه توصیف ایدرلر .

سی { [ف] اوتوز : « سی ودو حرفدر اول دندانلر — نابی »

سیا { [ایتالیانجه‌دن] كوره‌كی ترسنه قوللانه‌رق كری‌یه وقیچه طوغری یورومه : سیا : سیا كوره‌ك .

سیئات { [ع] (سیئه)نك جمعی « سیئات انسانه نفس كمترندن كلیر = دیاربكرلی سعید پاشا »

سیاح { [ع] چوق سیاحت ایدن . سیاحت ایتمك معتادی اولان . « سیاح پی‌قرارك اولور آشناسی چوق = یحیی» جمعی: سیاحین .

سیاحت { [ع] بلده‌دن بلده‌یه طولاشوب كزمك: سیاحت بریه. سیاحت بحریه. فی الاصل سینك كسریله‌در.

سیادت { [ع] سیدلك .

سَیَّارْ { [ع] یورویجی، کزیجی : کشتیٔ سیار . سفینهٔ سیاره « اوده اولمش وطن جدا سیار — نه حزین آغلایور شو ابر بهاری »

سَیَّارَه { [ع] یوروین ، ثابت اولمیان کوکب § کاروان. قافله: سیارهٔ حجاج . جمعی : سیارات .

سِیاسَتْ { [ع] امور تبعه‌یی ، مصالح دولتی محور لایقنده جریان ایتدرمك صورتیله اولان حاکملك § مجرمین اوزرینه ترتب ایدن مجازاتك اجراسی . سیاستگاه == سیاست محلی « سیاستگاه عشقه سودیکم ! سوق ایله عشاقك — دل مشتاق اوصفدن غبطه بخش سابقین اولسون == طاهر المولوی»

سِیاسی { [ع] سیاسته، امور دولیه‌یه متعلق : امر سیاسی . امور سیاسیه . سیاسات == امور دولیه‌یه متعلق خصوصات .

سَیَّافْ { [ع] قیلیججی § جلاد.

سِیاقْ { [ع] سوق کلام، سوزك کلیشی: سیاق وسباق .

سِیاقَتْ { [ع] معروف بر نوع یازی : خط سیاقت .

سَیّالْ { [ع] آقیجی ، آقان: نورسیال. انوار سیاله . « جان دکل تنده نور مهر جلال — قان دکل رکده، آتش سیال »

سَیّالَه { [ع] آقیجی ماده: سیالهٔ برقیه. جمعی: سیالات . «اشك خونینم که هردم دیده‌دن سیاله‌در — ینبع دلدن خروشان بر عجب شلاله‌در == طاهر المولوی »

سِیّانْ { [ع] ایکی مساوی . مساوی ایکی شی . تثنیه‌در . مفردی (سی) درکه قوللانلماز .

سِیاهْ { [ف] قاره : خاك سیاه . روی سیاه . سیاهی == سیاهلق .

سَیِّءْ { [ع] کوتو ، فنا : خلق سیٔ . اخلاق سیئه .

سَیِّئَه { [ع] کوتو فنا، ایش. جمعی: سیئات.

سدبْ ۲ { [ف] الما .

سیخْ ۲ { [ف] ده‌میر شیش، سیخ کباب.

سَیِّدْ { [ع] اولو : برقومك اولوسی: « بر کلیر اویله سید صابر » « دنیایه رغبت ایلمدی سید البشر — ضیا پاشا» § حضرت پیغمبرك سلالهٔ طاهره‌سندن اولان ذات .

سَیِّد وهبی { [حسین] یکی شهر قضاسندن معمولا انتقال ایدن امام زاده افندینك کدخداسی حاجی احمدك اوغلیدر. پدری طرفندن نسبی سیادت ورهادت اصحابندن جناب حسام الدینه منتهی اولماسیله اوائل حالنده (حسامی) تخلص ایده‌ردی. مؤخراً شاعر (احمدنیلی) افندی کندیسنه (وهبی) مخلصنی ویرمشدر. وهبی مسلکنده ترقی ایده‌رك حلب مولویتنه نائل اولدقدن صوکرا حجاره کیتمش ایدی . (١١٤٩) ده استانبوله عودتنده صوبوججی زاده محمد نجیب افندینك «آه وهبی» هنرپیشه جهاندن کیتدی » قولنجه وفات ایتمشدر. کندیسنك مرتب دیوانندن باشقه برده اوزمان پك طنطنه‌لی صورتده اجرا اولونان سورهمایونك آلایشنی تصویر ایدر (سورنامه) سی واردر . روایت مشهوره‌یه کوره سلطان

احمد ثالث باب همایون خارجنده‌کی چشمهٔ نفیس ایچون تاریخ اولمق اوزره (بسمله‌یله ایچ صوینی خان احمده ایله دعا) مصراعنی تنظیم بویورمش اولدیغی حالده درت اکسیك کلمش . وهبی بونی (آچ بسمله‌یله ایچ صوینی خان احمده ایله دعا) صورتنه افراغ ایله حسابی اکمال ایتدکدن صوکرا بووزن وقافیه‌ده صاحب مصراعك اوصاف شاهانه‌سنی حاوی برده قصیده یازمشدر . شاعرك انفس قصائدی عد اولنان بواثر ، تاریخ ایله برابر چشمه‌نك اطرافنده منقوشدر . اتاریخی سلطان احمدك جاری زبان لوله‌دن) مصراعیله کیفیت اکمالی ظریفانه ایما ایلمشدر . سید وهبی ، شاعرلکجه سنبلزاده وهبی‌یه ترجیح اولنور .

سَیرْ { [ع] یوریمه : سیر سریع، سریع السیر . سیر متوسط § کزمه . کشت وکذار . § تماشا : «یاری هرکوشه‌ده برصورت ایله سیر ایله — بیدادی»

سیرْ ۲ { [ف] طوق : سیر و کرسنه . « نه بیلیر کرسنه‌نك حالنی سیر ! » § صارمصاق : سیروپیاز .

سِیَرْ { [ع] (سیرت)ك جمعی: سیر نبویه. سیر اصحاب ، کتب سیر .

سیرابْ ۲ { [ف] صویه قانمش . § تازه ، طراوتلی. لطافتلی : کل سیراب لاله سیراب « اونمایان مایهٔ فیض ازلیدن سیراب — آب خضری ینه خضر اولسه‌ده رهبر بولاماز == راغب پاشا »

سیرَتْ ۲ { [ع] انسانك معناً طوتدیغی یول، مسلك ، کیدش : سیرت حسنه .

سیغورْطَه ۲ { [ایتالیانجه‌دن] اموال منقوله و غیر منقوله‌نك حریق وغرق وسائر قضالره قارشی سنوی براجرت معینه مقابلنده تأمینی، یعنی قضا وقوعنده شرکتی طرفندن تضمینی § بووجه ایله اموالك تضمینی درعهده ایدن وبو مقصدله تشکل ایتمش اولان شرکت واداره: عثمانلی سیغورطه‌سی .

سَیفْ { [ع] قیلنج: سیف صارم. «سیف اسلامه دکل صاعقه تعبیری سزا — اویله بر صاعقه‌ایندیرمدی تقدیر هنوز»

سیفونْ ۲ { [یونانجه‌دن] بر قابی چویرمکسزین ایچنده‌کی مایعی دیکر بر قابه نقل ایتمکده، مستعمل مقوس بوری .

سَیلْ سَیْلابْ ، سَیلابَه { [ف] کثرتله آقان صو ، خصوصیله یاغموردن بیریکه‌رك کثرتله آقان صو: سیل منحدر. « خاك درکاهن نظردن سورمه ای سیلاب اشك — فضولی » . سیلابهٔ خروشان .

سَیَلانْ { [ع] آقمق : سیلان ماء . سیلان دم .

سیلی ۲ { [ف] شامار : سیلیٔ خدایی .

سیمْ ۲ { [ف] کوموش . سیمین == کوموشدن ، کوموش کبی : پیالهٔ سیمین . سروسیمین . سینهٔ سیمین . سیمکش == صیرمه‌کش .

سیما ۲ { [ع] چهره ، چهره‌نك طرز مخصوصی : « هرکسك حالن اولوا الابصاره سیما سویلیور» «بکزیبوردی دامنکدن فیض اومان سیمالره — چهرهٔ ناجی‌یه عطف ایت نظرهٔ امعانکی »

سِيَّما [ع] باخصوص ، على الخصوص . خصوصا ، خصوصيله . (لاسيما) (ولاسيما) صورتلرندهده مستعملدر . آز قوللانلمغه باشلامشدر .

سيماب [ع] جيوه . « آيينهٔ سينه بحر سيماب — عقد كهر اولمش آنده كرداب = شيخ غالب »

سيمرغ [ف] عنقا : « تا كه پروازايده آفاقده سيمرغ وهما - لا »

سيمياء [ع] معروف علم موهوم. «سيميا. سيمه جاذير ماز بيلنى — سنبلزاده»

سين [ع] (س) حرفنك اسمى : « ايلرك مجروح اولور دندان سين بوسه‌دن — لعلن اوپدورمك بوحالتله محال اولمش سكا = نديم »

سيناء [ع] حضرت موسايه تجلى الهى واقع اولان طاغ : طورسيناء سيننك فتحيله‌ده اننددر .

سينه [ف] كوكس . درون مقامنده‌ده ايراد اولنور :

سينى [ف] بو اسم ايله معروف تپسى نوعى ، بيوك تپسى .

سينين [ع] (سينا) يه بدل قوللانيله بيلير . (طور سينين) صورتنده ايرادى ترجيح ايدلملى .

سيوف [ع] (سيف) ك جمعى : سيوف صارمه .

سيول [ع] (سيل) ك جمعى : سيول منحدره .

سيويل [فرانسزجه‌دن] عسكرينك غيرى قيافت ، باشى بوزوق قيافتى .

سيه [ف] (سياه) مخففى .

سيه روز [ف] بختسز ، بدبخت .

سيهكار [ف] فاسق ، حركاتى كوتو : مكار سيهكار .

ش

شائبه [ع] اثر ، اماره ، شبهه : شائبهٔ امتناع . شائبهٔ نفاق . اعتقاد بى شائبه (شايبه) صورتنده يازلماملى .

شائق [ع] شوقلى ، آرزولى ، آرزومند : قلب شائق . « قانونك ايدر صماخ عشقه — آهنك نواى عشق تفسير — اى نجم منير ! قلب شائق — ايلر سكا عرض منت وتقدير = طاهرالمولوى » قلوب شائقه . (شايق) صورتنده يازلماملى .

شاب [ع] معروف بوروشديريجى ماده كه نشادره مشابهدر .

شابّ [ع] كنج آدم ، جوان . شاب امرد = تويسز ، صاقالى چيقمامش كنج .

شاباش [ف] آفرين ، تحسين : « ... وار شاباش .

شاتم [ع] شتم ايديجى ، ايدن : نادان شاتم .

شاخ [ف] دال : شاخ ميوه دار . « شاخ كلده ژاله دوشمش

غنچهٔ زيبا ميدر ؟ باقى » « قوپمادى شاخ كل اميددن بر دانه كل = شيخ الاسلام يحيى » . شاخ شاخ = پارچه پارچه : « شاخ شاخ ايلدى بر صدمه حصارك بابن » § بوينوز : شاخ آهو .

شاخسار [ف] داللق ، آغاجلق ، قورولق : « بر نغمه كلدى كوشمزه شاخساردن »

شاخه [ف] بيوندوروق كبى آغاجدن ياپيلان ضبط و تضييق آلتى .

شاد [ف] سوينجلى . « هر كلن غملى كيدر شاد كلوب ياغزه = فضولى » شادى = شادلق : بادهٔ شادى . « بو شادى‌يه بادى نه‌در اى كوكل — سكا بر تبسم مى ايتدى او كل »

شاداب [ف] طراوتلى ، تر ، تازه : مرغزار شاداب . « آب نظمله كلستان تخيل شاداب — نفعى » . شادابى = شادابلق .

شادان [ف] (شاد) ه بدل قوللانيلير : « بر لطف ايله شهريار دوران — قيلدى بنه اصدقايى شادان »

شادكام [ف] زياده سوينجلى . آنجق شخصه وصف اولور . مثلا (دل شادكام) دينلمز . « شوقى او رند ايلر تمام كيم طرته‌مست وشادكام — برالده جام لاله فام برالده زلف خم بخم = نفعى »

شادمان [ف] (شاد) ه بدل قوللانيلير : « شادمان اول كه سن آنلردنسين » . شادمانى = شادمانلق .

شاذّ [ع] قاعده‌دن خارج ، قاعده خارجنده : بو كلمه شاذدر . كلمات شاذه .

شارب [ع] ايچيجى ، ايچن : شارب شراب . شارب الليل والنهار = كيجه كوندوز ايچن سرخوش ، بكرى § بييق : شارب دراز .

شارح [ع] شرح ايديجى ، ايدن : شارح قول حكيم . شارح مثنوى . « شارح ديسه‌لر فهم اولنور انقروى — شيخ غالب »

شارع [ع] شروع ايديجى ، ايدن : شارع تحرير § واضع شريعت، جناب حق ياخود حضرت پيغمبر : اذن شارع . § صوقاق ، جاده .

شارق [ع] پارلاييجى ، پارلايان : نجم شارق . نجوم شارقه .

شارلاتان [فرانسزجه‌دن] حائز اولمديغى فضل وهنره مالك اولمق ادعاسيله خلقى اغفال ايدن، شقلبان، شعبده‌باز § متطبب .

شاطر [ع] شطارتلى، چويك آدم : بريد شاطر .

شاعر [ع] شعر سويلين : شاعره‌يى شاعرسوه‌بيلير‌ه‌قدرسخن شاعرى شاعر بيلير آنجق — روح القدسك سرى سرافيله عياندر = عونى بك »

شافع [ع] شفاعت ايديجى ، ايدن : نبى شافع . شافع روز جزا .

شافعى (امام ابو عبد الله محمد) ائمهٔ اربعه‌دندر . نسبى (عبد مناف) ده پيغمبرمز افنديمزه كسب اتصال ايدر . اوچنجى جدى اولان (شافع) چوجقلغنده رسول اللهى كورمشدر . حضرت شافعى ، امام اعظمك سال انتقالى اولان (١٥٠) ده (غزه) ده طوغمش (٢٠٤) ده مصرده ارتحال ايلمشدر .

حال صباوتنده غایت فقیر ایدی . حتی حق ضرورتی مناسبتیله خواجه‌یه اجرت ویره‌مه‌مکه باشلادی . بو جهتله خواجه مشارالیهی اوقوتمازدی . امام ، سائر اطفاله تعلیم ایدیلن درسلری دیکله‌مك صورتیله تعلم ایده‌ردی . بویولده دوام ایله برآز صوکرا چوجقلره نافع برقافه‌اولارق خواجه‌نك مکتبده بولنمادیغی زمانلرده اونلره درسلرینی اوکره‌تمکه باشلامشدر . امامك مؤخراً دخی فقر ایچنده بولندیغنه کنديسنك ازجمله :

لئن کان ثوبی فوق قیمته الفلس
فلی فیه نفس دون قیمتها الانس
وثوبك شمس تحت انواره الدجی
وثوبی لیل تحت ظلمته الشمس

نظم بلیغی دلالت ایده‌ر . خارجده برمقدار تحصیل ایتدکدن صوکرا حضرت امام مالکدن استفاضه مقصدیله مدینهٔ منوره‌یه کیتدی . مشارالیهك حضورینه دخول ایله استماع حدیث طلبنده بولندیغنی سویله‌دی . مالك « یارین بریسنه (موطأ) کتابنی اوقودیرم . سن‌ده دیکله » بویوردی . شافعی اولجه مکهٔ مکرمه‌ده بولندیغی صره‌ده بوکتابی ازبرله‌مش اولدیغندن « اوکتاب بنم ازبرمده‌در » دیدی . درس وقتی کلنجه شافعی کتابی حفظندن اوقومغه باشلادی . برخیلی اوقودقدن صوکرا ملال ویره‌مه‌مك فکریله سکوت ایتدی . مالك « زدیافتی » بویوردی . بومعامله تکرر ایتدی . شافعی کتابی ختم ایله‌دی . مشار الیه هرجهتله اعاظم امتدن اولدیغی برابر شعرای عربك سرآمدان بلغاسندن معدوددر .

نیچه اشعار عالیه‌سی واردر . شوقطعه‌سی مشهوردر :

ولولا الشعر بالعلماء یزری
لکنت الیوم اشعر من لبید
ولولا خشیة الرحمن عندی
جعلت الناس کلهم عبیدی

شافی [ع] شفا ویریجی ، ویرن : داروی شافی . ادویهٔ شافیه § قناعت ویریجی ، ویرن : جواب شافی . اجوبهٔ شافیه . « مریض بستر حسرت بوکون شافی جواب آلمش == راغب » « سویلدك کرات ایله مرّات ایله — اولمادی تقریرمز شافی سکا — آکلاشیلدی باشقه تورلو چاره یوق — حب یاپوب یوتدورمالی لافی سکا == طاهرالمولوی »

شاقّ [ع] زحمتلی ، مشقتلی . اکثریا مؤنثی اولان (شاقّه) قوللانیلیر : اعمال شاقه . عملیات شاقه .

شاکِر [ع] شکر ایدیجی ، ایدن : « شاکر لطف مستعان اوله‌لم »

شاگِرد [ف] چراق تحصیلده بولنان : شاکرد اولمیان استاد اوله‌ماز . « علم وحدتده سبقداشی امام اولیا — حکمت معنیده شاکردی حکیم غزنوی == نفعی »

شاکِله [ع] مذهب ، مسلك ، خلقت ، طبیعت : شاکلهٔ مرضیه .

شاکی [ع] شکایت ایدیجی ، ایدن : شاعر شاکی . (مشتکی) دها زیاده قوللانیلیر . شاکی السلاح == آلات حربیه‌سی مکمل اولان آدم .

شالُوبَه [فرانسزجه‌دن] اعصار سالفه‌ده عثمانلیلر طرفندن

قوللانیلان ایکی دیرکلی سفائن صغیرهٔ خفیفه .

شام [ف] آقشام : شام هجران . « کون یوزك کورمك ایچون کوندوزمز شام اولدی — آی افندم ! دها چیقمازمیدك اقشام اولدی == لا »

شامّ [ع] قوقو طویجی ، طویان . اکثریا مؤنثی اولان (شامّه) قوللانیلیر . قوهٔ شامه .

شامِخ [ع] یوکسك : جبل شامخ . جبال شامخه .

شامِل [ع] شمولو ، احاطه ایدیجی ، ایدن : شو عباره بو معنالری شاملدر . لطف شامل . عنایت شامله . بی‌نهایه کرمی عالمه شاملمی دکل == شناسی »

شامَه [ع] بك دینیلن لکه : شامهٔ سودا . جمعی : شامات .

شان [ع] خلق نظرنده بیوك کورینن وصاحبی ایچون مدار افتخار اولان حالت : « شانی هیچ اولمدی مقارن شین » § حال .

شانَه [ف] طراق : « باری اولسون سودیکم پیوسته شانه‌م زلفکه » . « شانهٔ زلف سخندراعتراض == جودت پاشا » شانه‌زن == طارایجی : شانه‌زن زلف دلبران .

شانی زاده (محمد عطاءالله) استانبولده یه‌تیشمش اصحاب معارفدندر . قاموس مترجمی عاصم افندینك ارتحالی اوزه‌رینه وقعه‌نویس اولمشدر . مؤخراً تیره‌یه نفی ایدیلدیکندن ۱۲٤۲ ده اوراده وفات ایتمشدر . اکثر فنونه انتسابی واردی . نامنه منسوب اولان تاریخ ، مشهوردر تألیفات سائره‌سی‌ده واردر .

شاه [ف] بیوك ، آمر ، حکمدار : شاه جهان . شاه ولایت == حضرت علی .

شاهْباز [ف] ایری طوغان . تشبیهاً انسانه‌ده اطلاق اولنور : « شاهبازم ، غیری مرغ دل شکارکدر سنك — عاصم »

شاهْبال [ف] قانادك اك اوزون تویلری : ظل شاهبال جبریل .

شاهْبَنْدَر [ف] نظیمده (شهبندر) ه بدل قوللانیلیر .

شاه بَیْت [ف] بر منظومه‌نك اك کوزل بیتی : شاه بیت دیوان فطرت .

شاهْپَر [ف] (شاهبال) ه بدل قوللانیلیر .

شاهِد [ع] شهادت ایدیجی ، ایدن : شاهد عادل . شاهد زور == یالانجی شاهدی § محبوب ، محبوبه ، شاهد بازار == مبتذل کوزل .

شاهْدانَه [ف] ایری دانه ، ایری دانه‌لی . اکثریا ینجی حقنده قوللانیلیر .

شاهِدی (ابرهیم دده) مغله‌دن نشأت ایتمشدر . منظوم لغت کتابی معروفدر (کلشن توحید) نامنده بر منظومه‌سی واشعار سائره‌سی واردر . (۹۲۷) ده وفات ایتمشدر . قره‌حصار صاحبده شیخی (سلطان دیوانی) حضرتلرینك تربه‌سنده مدفوندر .

شاهْراه [ف] ایشلك ، بیوك یول ، جاده : شاهراه شریعت .

شاهْزاده [ف] شاه ، پادشاه اولادی ، شهزاده .

شاهْسُوار [ف] آته پك کوزل بینن ، پك ایی بینیجی : « ای رسول

قرشی شاهوار مدنی — جامی »

شاهِقْ [ع] (شامخ) ایله مترادفدر : جبل شاهق . جبال شاهقه .
جمعی : شواهق .

شاهَنْشاهْ [ف] اك بیوك پادشاه ، پادشاهلرك پادشاهی . ملك الملوك : «انبیانك یارسول الله شاهنشاهیسین »

شاهَنْشَه [ف] (شاهنشاه) مخففی : شاهنشه دوران .

شاهنِشینْ [ف] صوقاغه ناظر اوطه چیقمه‌سی .

شاهوارْ [ف] شاهه ، پادشاهه لایق . اكثریا اینجی حقنده قوللانیلیر : «شهلر خزینه‌سنده كرك درّ شاهوار — نوعی »

شاهینْ [ف] معروف آوجی قوش : شاهین چابكپرواز .

شاهینگرایْ قریم ملكنك روسیه مما- لكنه التحاقنی روا كورن خاندركه اول امرده روسیه ایچنه فرار ایتدیكی حالده استقبال كوردیكندن سرو- رینك «تیز پرواز ایدی شاهین الهكلدی تاكاه» مصراعنده كوستردیكی (١٢٠١)ده دولت عثمانیه‌یه التجا ایلدكده ردوسه نفی اولنه‌رق متعاقباً اعدام ایدلمشدر . ارباب معارفدن معدود اولدیغی حالده غیرت وطنیه‌دن بی‌نصیب ایدی «یار كاوب عاشقك منزلنی قیلمه‌جای — ایته‌یه‌می كون یوزی دیده‌لری روشنای» مطلعلی غزل مصنفی مشهوردر .

شایانْ [ف] لایق : شایان مطالعه . « خصوصیله بهاری مطلع مخصو- صه شایاندر — ضیا پاشا »

شایدْ [ف] ادات احتمال . اكثریا احتمال یمینه دلالت ایدر . فی الاصل (لایق اولور . مناسبت آلیر ، یاقیشیر ، اوله‌بیلیر) كبی معنالری مفید مضارعدر . یینه ادات احتمال اولان (بلكه)جمل شرطیه ایله بك ده اویوشه‌مدیغی حالده (شاید) اكثریت اوزره جمل شرطیه‌ده بولنور : « سیرایت بونی كورمدكسه شاید — محزونلق ایچنده شاد بر بر — اكرم »

شایَسْتَه [ف] لایق . حسنیاتده استعمالی غالبدر : « شایسته یزاوسااق ایكی عالمده سرافراز »

شایِعْ [ع] شیوع بولمش ، بولان : قول شایع . اقوال شایعه .

شایِعَه [ع] شیوع بولمش ماده ، كیفیت : تكذیب شایعه . جمعی : شایعات .

شایگانْ [ف] چوق ، بول : قافیهٔ شایكان .

شَئامَتْ [ع] اوغورسزلق : شئامت مقدم .

شَأْنْ [ع] ایش ، فعل § یكی ایش ، یكی ظهور ایدن ، حادثه ، وقوعات جمعی : شئون . جمع الجمعی : شئونات .

شُؤُونْ [ع] (شأن) ك جمعی . احوال : شئون یومیه . « حیثیت حوادث و كیفیت شئون — لا » (شئونات) صورتنده‌ده قوللانیلیر: «شئونات طبیعتده بدایت یوق نهایت یوق — حكمت »

شَبْ [ف] كیجه : شب قدر ، شب تاریك .

شَبابْ [ع] كنجلك ، جوانلق : « عمرك بهار موسمی عهد شبابدر — شیخ الاسلام حكمت » . بعض شعرا قیاساً (سكون) ایله (سكونت) « طلوعنده (شبابت) استعمال ایدرلر .

صباوت خندهٔ مواجی ظاهردر — غروبنده شبابت حسی انظاره هویدادر = طاهرالمولوی »

شُباطْ [سریانیدن] معروف آی : « دم شباطده‌كی نوبهاره آلدانمه — لا »

شُبانْ [ف] چوبان : « ازهار ایچنده اویقویه طالمش اولان شبان »

شُبّانْ [ع] (شابّ) ك جمعی . اكثریا كنجلر مقامنده قوللانیلیر : شبان اهل جنت . « سید شبان جنتدر حسین كربلا = كاظم پاشا »

شَبانگاهْ [ف] كیجه وقتی: آه شبانكاه . (شبكاه) دینلمز .

شَبانَه [ف] كیجه‌لك. كیجه‌وقتی اولان : ضیافت شبانه .

شَبْبُوی [ف] معروف چیچك : « بكزه‌در كندیسی كاكل یاره شببو — سنبح » « شببوبی كوركه برك سمندن قباسی وار — ندیم »

شَبْپَرَه [ف] یاراسه : « شب‌پره خصم طبیعیسی ایمش خورشیدك »

شَبْتابْ [ف] آتش بوجكی « شب‌تابی بر كورورمی كیشی آفتاب ایله = نوعی »

شَبْچَراغْ [ف] بر كوهر ایمش كه كیجه وقتی چراغ كبی شعله فشان اولورمش : « اول فهیم‌مه ضمیرم كیم نقاط خط‌نظمم — شبچراغ ایتدم شعاع مهرتاب روشنمدن — فهیم قدیم »

شَبَحْ [ع] جسد، جثه، جسم، شخص : شبح مرئی. جمعی: اشباح .

شَبْخُونْ [ع] كیجه باصقینی : اجرای شبخون .

شَبْخیزْ [ف] كیجه وقتی اویانوب قالقان: زاهد شبخیز .

شَبْدیزْ [ف] یاغیز آت § خسروپرویزك آتی .

شِبْرْ [ع] قاریش .

شَبْرَوْ [ف] كیجه وقتی یورین ، كزن ، سائراللیل : درد شبرو . «سز سویله‌یك ای شبرو سوداسی اولانلر — آیا نره‌ده یثرب وبطحای محمد = طاهر المولوی »

شَبْ زِنْده‌دارْ [ف] كیجه اویومیان : « آرزوی وصل ایله شب زنده‌دار اولدقلرم — كریهٔ حسرتله چشم انتظارم سویلسون — نابی» § كیجه اویومیوب عبادت ایدن ، محیی اللیل: عابد شب زنده‌دار .

شَبِسْتانْ [ف] حرم دائره‌سی § خلوتخانه § یاتاق اوطه‌سی « انوریٔ روزكاردرم كیم شبستان سخن — شمع فكرمله ضیای نیر رخشان بولور = نفعی »

شِبْعْ [ع] طویمه. طوقلق: حصول شبع .

شَبْعانْ [ع] طوق ، طویمش : بطن شبعان . شخص شبعان .

شَبَكَه [ع] آوجی آغی ، بالق آغی§ قفس كبی دلیك دلیك اولان پارماقلق وسائره .

شَبْگیرْ [ف] كیجه وقتی ایشلنیلن ایشه وصف اولور : نالهٔ شبكیر . آه شبكیر .

شَبْنَمْ [ف] كیجه یاغان رطوبت ، چی: « كوكلنه كیر ای كوكل اول غنچه‌نك شبنم كبی — شیخ الاسلام یحیی»

شبه [ع] بر شيئك بكزه‌دى : شبه جزيره .

شبه [ع] (شبهه) نك جمعى . نظمده قوللانيله بيلير .

شبهه [ع] اويله‌مى يوقسه دكلمى ديه بر خصوصى كسديره‌مه‌مك حالى : « شبهه يوق مظهر لطف حقسين — خاقانى » . جمعى : شبهات .

شبيخون [ف] (شبخون) ه بدل قوللانيلير « دشمن آكاهسه تدبير شبيخون ايستمز — سامى »

شبيكه [ع] (شبكه) يه بدل قوللانيلير .

شبيه [ع] بكزه‌يجى ، بكزه‌ين : فلان فلانه شبيهدر .

شتاء [ع] قيش : موسم شتا . « صيفى قيلار شتا و خزانى بهار ايدر — لا »

شتاب [ف] عجله : « بزمه بر داخى دونوب كلمك دكلدى نيتك — كيتديككده وقت آكلادم عمرم شتابكدن سنك — نديم »

شتابان [ف] عجله ايله كيدن : « كچمه اى روح روان عمر شتابانم كبى — نديم »

شتر [ف] (اشتر) مخففى . شتر كربه = اطرادسز ، ايپلى قنالى .

شتم [ع] سوكمك ، سوكوب صايمق ، سوكوش .

شتوم { [ع] (شتم) ك جمعى : شتوم غليظه .

شتى [ع] (شتيت) ك جمعى : آيرى آيرى ، باشقه باشقه : مواد شتى . مسائل شتى .

شتيت [ع] طاغينيق : شئ شتيت . اشياى شتيته .

شجاع { [ع] شجاعتلى : رجل شجاع .

شج { [ع] باش يارمق ، شجيه ـ باش ياريغى .

شجاعت [ع] انسانده تورقه‌جق احوالده قورقماق خاصه‌سى ، يوره‌كليلك : شجاعتك افراطى تهوردر . « شجاعت عرض ايدركن مرد قبطى سرقتن سويلر = راغب پاشا »

شجر [ع] آغاج : شجر زيتون . « شجر طور هميشه يدبيضاورمز = راغب پاشا »

شجره [ع] جدول سلاله ، سلسلهٔ شلاله : شجرهٔ آل عثمان . (شجر) مقامنده‌ده قوللانيلير .

شجعان [ع] (شجيع) ك جمعى : شجعان عرب . « لرأى قبل شجاعة الشجعان — متنبى »

شجن { [ع] دال ، بوداق ، فرع شعبه .

شجون [ع] (شجن) ك جمعى . ذوشجون = داللى بوداقلى ، متفرع .

شجيع [ع] شجاعتلى . شخصه وصف اولور : محارب شجيع . مثلا (قلب شجيع) دينلمز .

شحم { [ع] ايچ ياغى : لحم وشحم .

شحمه [ع] برپارچه ايچ ياغى . ايچ ياغى پارچه‌سى : شحمة العين :

شحنه [ع] صوباشى ، شهر ضابطى ، ضابطه مأمورى : « درميخانه‌يى شحنه قاپامق ايستريمش — سنبلزاده » . شحنة النجف = حضرت امام على . فى الاصل سينك كسريله‌در .

شخص [ع] انسانك هيئت جسمانيه‌سى . شخصيات = بريسنك شخصنه متعلق اويغونسز سوزلر .

شخوص [ع] (شخص) ك جمعى . (اشخاص) زياده قوللانيلير .

شد [ع] صيق باغلامق ، صيقى باغلامق : شد رحل .

شدائد [ع] (شديده) نك جمعى : شدائد روزكار . (شدايد) صورتنده يازلماملى .

شدت [ع] سردلك ، قاتيلق ، زياده‌لك : كمال شدت . شدت كامله . شدت ضرب . شدت شتا . شدت ذكا .

شديد [ع] شدتلى : عذاب شديد . ضربهٔ شديده .

شديده [ع] بلا ، مصيبت ، شدتلى حالت مكدره .

شذوذ [ع] شاذ اولمه ، شاذلق : بو كلمه شذوذاً بويله قوللانيلير .

شر [ع] خير دكل ، خير اولميان ، خيرلى اولميان شى ، خصوص .

شراء [ع] صاتين آلمه ، صاتين آلنمه . (ايتمك) ماده‌سيله قوللانلماز . بيع وشرا = آلوب صاتمه . آلنوب صاتلمه . « ضروريدر بتون بيع وشراسى سوق ايجادك — عونى »

شرائط [ع] (شريطه) نك جمعى : شرائط اشترا . (شرايط) صورتنده يازلمالى .

شراب [ع] ايچيله‌جك شى ، ايچه‌جك : طعام و شراب § سرخوشلق ويرن معهود مايع .

شراپنل [فرانسزجه‌دن] محاربه‌ده استعمال اولنور . برنوع مرمى .

شرار ، شراره [ع] (شرر) ايله مترادفدر . (شراره) تك قيويلجيم مقامنده قوللانيله‌بيلير .

شرارت [ع] شريرلك ، شرايشلمه ، فنالق .

شراع { [ع] يلكن : فتح شراع .

شرافت [ع] شرف صاحبى اولمه ، شرفليلك : شرافت علما .

شرايع [ع] (شريعت) ك جمعى . (احكام شريعت) معناسنده قوللانيلير : علم شرايع .

شرب [ع] ايچمك ، ايچلمك : شرب شراب . ماء باردك تدريج ايله شربى .

شربت [ع] ايچه‌جك طاتلى : « شربته رغبت ايلمز مستان »

شررت [ع] شرير اولمه ، شريرلك ، شرليلك . مبالغهٔ صفت مقامنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

شرح [ع] آچمق ، آچلمق : بركتابى شرح . كتابك شرحى . شرح صدر § ايضاح ايچون سويلنيلن سوزلر وبويولده يازيلان كتاب : شرح عقائد علامهٔ تفتازانينك اثريدر .

شرحه [ع] يازيق : شرحهٔ سينه . شرحهٔ خونين .

شرذمه [ع] آز اولان انسان كروهى ، جماعت قليله . ايجاب حالنده (قليله) ايله توصيف اونور كه بوصورتده سادهجه كروه انسانى ديمك اولور .

شرر { [ع] قيويلجيم .

شرسوف [ع] قبورغه كميكلرينك اوك طرفده‌كى اوجلرنده بولنان قيقرداق . جمعى : شراسيف .

شرط [ع] برشى كه ديكر شيئك وجودى آنك وجودينه توقف

ایدر ، آنسز اولماز : شرط بولنمینجه مشروط بولنماز .

شرع { [ع] طرف الهیدن وضع اولنان امر ونهی کبی احکامی مشتمل اصول مقدسه ، پیغمبرمزك تبلیغ بیوردیغی اصول مقدسه : شرع شریف . « آجیماز کسدیکی پارماق شرعك — شناسی »

شرف { [ع] معنوی یوکسکلك، اولولق: شرف ذاتی . شرف عارضی . شرف المکان بالمکین .

شرف خانم { شیخ الاسلام عاشر افندی سلاله‌سندن نبیل بکك ١٢٢٤ ده طوغمش کریمه‌سیدرکه صاحبهٔ دیوان بر شاعره‌در. خیلی کوزل سوزی واردر. بر مناجاتندن اولان شو بیتك سلاستنه دیه‌جك یوقدر :

یاالٰهی دکلم مستحق احسان ایله
کرم ولطفکی حقمده فراوان ایله

شرفا { [ع] نسل حضرت پیغمبریدن اولان ذات معناسنه کلن (شریف)ك جمعی : کبار شرفا .

شرفه { [ع] یوکسك محلك چیقینتیسی ، مناره‌نك اذان اوقونان محلی . جمعی : شرفات .

شرق { [ع] کونشك طوغدیغی جهت: « آفتاب بحر وبر صاحبقران شرق وغرب — نفعی »

شرك { [ع] جناب حقه شرك قوشمه، الٰهه شریك اثبات ایتمه : خدای بی انباز شرکی عفو ایتمز .

شرکا { [ع] (شریك) ك جمعی : فلان و شرکاسی .

شرکت { [ع] اورتاقلق: عقدشرکت. فسخ شرکت . شرکت مفسوخه.

§ بربریله اورتاق اولان بر هیئتك اداره‌سی ، اداره خانه‌سی . عربیده اولدیغی کبی (شرك) ه بدل قوللانلمامقلی .

شرم { [ف] اوتانمه : شرم جبلی . شرم جعلی. « مور مدح ایتدی سلیمانی بنم — شرم جرممدن آچیلماز دهنم = خاقانی » .

شرمسار { [ف] اوتانان ، اوتانمش : شرمسار احسان . شرمسار اولدی .

شرمگین { [ف] اوتانغاج : دختر شرمگین .

شرمنده { [ف] (شرمسار) کبی قوللانیلیر . « ارباب عشقی لطف ایله شرمنده ایله‌سه‌ك = نائلیٔ قدیم »

شروح { [ع] براثری ایضاح ایچون یازیلان دیکر اثر معناسنه اولان (شرح) ك جمعی : شروح شافیه .

شرور { [ع] (شر) ك جمعی : اهون شرور . شرور نفس .

شروط { [ع] (شرط) ك جمعی : شروط مقاوله . شروط صعبه.

شروع { [ع] باشلامق : مقصده شروع . بسمله ایله شروع .

شره { [ع] زیاده حرص ، پك دوشکون اولمه ، زیاده دوشکونلك: اصحاب شر و شره .

شرهان { [ع] زیاده حریص ، پك دوشکون : شریر شرهان .

شریان { [ع] بدنده متحرك طامارلردن هر بری ، آتار طامار ، عرق نابض . فتح ایله‌ده لغتدر .

شریر { [ع] شرلی ، شری سون : لئیم شریر .

شریر { [ع] شری چوق ، پك شریر اولان ، کثیرالشر .

شریطه { [ع] شرط ، شرط مخصوص .

شریعت { [ع] (شرع) ایله مترادف صاییلیر : شریعت غرا .

شریف { [ع] شرفلی : ذات شریف . نعت شریف . § سلالهٔ پیغمبریدن اولان ذات .

شریك { [ع] اورتاق ، همکار : شریك تجارت . درس شریکی .

شست { [ف] تیراندازلرك باش پارمقلرینه کچیردکلری یوکسوك ، زهکیر § باliق اولطه‌سی .

شست { [ف] ییقامه . (شو - ی) ایله برلکده قوللانیلیر : شست و شوی جامه .

شسته { [ف] ییقانمش : جامهٔ شسته . روی نا شسته .

شش { [ف] آق جکر .

شش { [ف] آلتی : دوشش، شش جهت

ششپر { [ف] آلتی باشلی معروف آلت.

ششخانه { [ف] آلتی یولی تفك وطوب. (ششخانه تفك) کبی تعبیرلرده (ششخانه‌لی) استعمالی طوغری اولمامق لازم کلیر .

شصت { [ف] آلتمش . (شست) مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر .

شط { [ع] بیوك نهر § فرات ایله دجله‌نك اجتماعندن متشکل بیوك نهر. شط العرب، «ای فرات،ای نیمهٔ شط العرب — سنده موج اورمقده هم غم، هم طرب »

شطارت { [ع] شنلك ، شوخلق : شطارت موقته .

شطحیات { [ع] هزلیات .

شطرنج { [ع - ف] معروف اویون : « نرده کوردك ایسه نرد و شطرنج — مبتلاسنده هویداصدرنج — سنبلزاده »

شعائر { [ع] علامت معناسنه اولان (شعیره) نك جمعی : شعائر اسلام . مفردی بو معناده قوللانلماز . (شعایر) صورتنده یازلماملی .

شعار { [ع] علامت ، مدار تمیز اولان علامت : شعار عفت § عادت ، مدار تمیز اولان عادت : « اظهار کین شعار دل زارمز دکل — نابی » . (ظفر شعار) کبی وصف ترکیبلرده بو ایکی معنادن هر بری ملاحظه اولنه بیلیر: تیغ ظفر شعار . سردار ظفر شعار .

شعاع { [ع] ضیا ، تل تل کورینن ضیا : شعاع شمس . جمعی : شعاعات .

شعب { [ع] جماعت ، طائفه ، قبیله . جمعی شعوب .

شعب { [ع] طار یول ، طاغ یولی . جمعی شعاب .

شعبان { [ع] معروف آی : « شعبانده کلدی عالمه شهزاده مصطفی — تاریخ — سروری » .

شعبه { [ع] بولنتی ، بولوك ، طاقم : نهرك شعبه‌سی . شعبهٔ مسئله . شعبهٔ قوم . جمعی : شعبات .

شعبده { [ف] ال چابوقلغی کبی وسائط ایله کوستریلن هنر ، حقه‌بازلق:

« الامان اول آلامان دلبرينك شعبده‌سى — نورس افندى »

شَعْر { [ع] قيل : شعر شارب .

شِعْر { [ع] موزون ومقفى سوز : شعر بليغ § اك بليغ ، پك بليغ سوز : هر موزون سوزه شعر دينيلمز .

شُعَرا { [ع] (شاعر) ك جمعى : شعراى عرب .

شَعْشَعه { [ع] پارلاقلق : كونشك شعشعه‌سى . شعشعه‌لى سوز .

شُعْلَه { [ف] آلو : شعلۀ آتش . شعلۀ جوّاله « نار سودادن يانار آتش كسيلمشدر كوكل ــ دل دكل ، سينه‌مده‌كى برشعلۀ جواله‌در = طاهر المولوى »

شُعُوبْ { [ع] (شعب) ك جمعى .

شُعُورْ { [ع] طويمه ، حس ايتمه ، آكلامه ، بيلمه : شعورى يوق . مختل الشعور . بى شعور . (ايتك) ماده‌سيله قوللانيلماز .

شَعيرْ { [ع] آرپه : خبز شعير .

شَعيره { [ع] آرپه دانه‌سى . بر دانه آرپه .

شَغالْ { [ف] چقال دينيلن حيوان .

شَغَفْ { [ع] جيكره‌سى‌يه سومه ، محبت مجنونانه : مبتلاى شغف .

شُغْلْ { [ع] مشغول اوله‌جق شى ايش : شغل بى فائده .

شِفاء { [ع] خسته‌لكدن قورتلمه ، صاغالمه : شفا بولدى .

شَفاعَتْ { [ع] صوچلو ويا محتاج اولان ايچون عفو ويا احسان رجاسى . فى الاصل اعانه معناسنه‌در .

شَغافْ { [ع] يوره‌كى احاطه ايدن زار : التهاب شغاف .

شَفّافْ { [ع] باقلدقده اوته طرفى كورينن براق اجسامه وصف اولور : جسم شفاف . اجسام شفافه . بلور شفافدر .

شِفاه { [ع] (شفه) نك جمعى . شفاهاً = آغيز ايله ، ديل ايله : شفاهاً افاده ايتدى . شفاهى = آغيز ايله ، ديل ايله اولان : شفاهى افاده . افادۀ شفاهيه . شفاهيات = شفاهى اولان افادات .

شَفْتالُو { [ف] معروف ميوه .

شِفْرَه { [فرانسزجه‌دن] كيمسه اكلا- ميه‌جق صورتده محرمانه تلغراف چكمكده مستعمل رقمدن عبارت رموز اصولى .

شُفَعاء { [ع] (شفيع) ك جمعى . : شفعاى امت . « اوله‌لر وهبىٔ زاره شفعا — سنبلزاده »

شُفْعَه { [ع] صاتيلق بر مال وملكه مشترك وحصه‌دار وقومشو اولانلرك عين ثمنله صاتين آلمق اوزره اغياره ترجيح اولنملرى حقى : حق شفعه .

شَفَقْ { [ع] كونش باتدقدن صكره افقده قالان قيزل آيدينلق . كونش طوغمازدن اول افقده ظاهر اولان آيدينلغه‌ده اطلاق اولنور : ظهور شفق . شفق سوكدى .

شَفَقَتْ { [ع] آجيبوب اسيركه‌مه : شفقت مادرانه . فانك سكو- نيله‌ده مستعملدر .

شَفَوى { [ع] شفه‌يه منسوب : حرف شفوى . حروف شفويه .

شَفَه { [ع] دوداق : « زير شفه‌دن اكلر ايدر خنده بوحاله » . آغيز

آچمق ديمك اولان (شق شفه) تعبيرى اكثريا منفياتده قوللانيلير : شق شفه ايتمدى .

شَفيع { [ع] شفاعت ايديجى ، ايدن : شفاعتجى : شفيع روزجزا .

شَفيق { [ع] شفقتلى : رفيق شفيق . مادر شفيق .

شَقّ { [ع] يارمق ، يارلمق : شق سند . كاغدك شقى § ياريق ، چاتلاق : شق ديوار .

شِقّ { [ع] مسئله‌نك ايكى جهتندن هر برى : ايكى شقدن برينى ترجيح . شق اول . فى الاصل ايكى‌يه بولنمش شيئك بر پارچه‌سى ديمكدر . لسانمزده ماديانده استعمالى اندردر .

شَقاء { [ع] شقيلك ، بدبختلق ، بدطينتلك : اصحاب شقا .

شِقاقْ { [ع] اتفاقسزلق ، جدال آميز اختلاف : نفاق وشقاق .

شَقاوَتْ { [ع] فى الاصل (شقاء) ايله مترادف ايسه‌ده حيدودلق معناسنده‌ده قوللانيلير : شقاوت مستمرّه .

شَقايِقْ { [ع] كلينجك چيچكى . (شقائق النعمان) و (شقايق نعمانيه) دخى دينيلير .

شُقُوقْ { [ع] ياريق معناسنه اولان (شق) ك جمعى : شقوق جدار .

شُقَّه { [ع] پارچه . اكثريا كاغد پارچه‌سى ومكتوب معناسنده قوللانيلير .

شَقى { [ع] شقاوتلى ، شقاوت صاحبى : شقىٔ مشهور چاقرجه‌لى .

شَقيق { [ع] اورته‌سندن يارلمش برشيئك هر بر پارچه‌سى § اوز اركك قارداش .

شَقيقَه { [ع] ياريم باش آغريسى § اوز قيز قارداش .

شَكّ { [ع] شبهه : شك ويقين .

شُكاتْ { [ع] (شاكى) نك جمعى : شكات اهل درد .

شِكارْ { [ف] آو : شكارشير . شكارى = آوه متعلق ، آوجى : كلب شكارى § آولامه : « كه برسنك كبى سركش پرى‌يى قيلدى شكار — نديم » § ده‌كرلى ، جالب طمع : شكار بر شى دكل ، آولامق معناسنه اولان (شكردن) مصدرندن امر حاضر عد اولنديغى وقت وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير . مثلا (دلشكار) كوكل صيد ايديجى ديمك اولور .

شِكافْ { [ف] ياريق ، ييرتيق ، ييريق ، چاتلاق : شكاف ديوار ، شكاف جامه . يارمق ، ييرتمق ، معناسنه اولان (شكافتن) مصدرندن امر حاضر دخى اولور . بوحالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير . مثلا (زرهشكاف) زره ييرتيجى ديمك اولور .

شِكايَتْ { [ع] عدم خشنودى صورتنده‌كى افاده ، خشنود اولمديغنى سو- يلمك : بر آدمدن شكايت . « ال ده‌كمدى شكايته شكر وصالدن — حالتى » . جمعى : شكايات : شكايات محقه .

شَكَرْ { [ف] معروف . نظمده كافك تشديديله‌ده قوللانيله‌بيلير . « كويا كه قارشدى شير وشكر ـ لا »

شُكْرْ ، شُكْرانْ { [ع] كوريلن نعمته مقابل اظهار اولنان قدرشناسلق : « سكا اى لطفكار بيك

شكران » . (شكران) (ايتمك) ماده‌سيله قوللانلماز .

شِكَسْتْ [ف] قيرلمش ، قيريق . بومعناده (اولمق) ماده‌سيله قوللانيليرِ § قيرمه : « برخليل اول كلوب اصنامى ايتمشدى شكست — سن‌خليلم! شيمدى كلدك‌خلقى ايتدك‌بتپرست = حقى، § قيرله: شكست جام . شكست توبه .

شِكَسْتَه [ف] قيرلمش ، قيريق : ساغر شكسته . توبهٔ شكسته . خاطر شكسته .

شُكُفْتَه [ف] آچلمش : كل‌شكفته . لالهٔ شكفته .

شَكْل [ع] بچم ، قيلق: شكل‌مستطيل . شكل قبيح § منطقده قياسك هيئت ترتيبى .

شِكَمْ [ف] قارين : شكم مادر .

شِكَنْ [ف] قيوريم ، قيرمه ، بوكلم: شكن كاكل . قيرمه معناسنه اولان (شكستن) مصدرندن امر حاضر دخى اولور . بو حالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير . مثلا (خاطرشكن) كوكل قيريجى ديمك اولور .

شَكَنْج [ف] برنجى معناسنده (شكن) ايله مترادفدر: شكنج زلف .

شَكُورْ [ع] شكر ايتمك معتادى اولان؛ عبد شكور .

شُكُوفَه [ف] چيچك : « يكى چيچمش شكوفه‌لر ير ير »

شَكْوَه ، شَكْوى [ع]شكايت. «ضبطى قابل اولمايور آرتيق دهان شكوه‌نك — هر نفسده آه سرو آسمان پيماسى وار = طاهر المولوى» .

شُكُوه [ف] شان و شرف ، دبدبه وسلطنت: «شكوه‌وشانى‌نرام‌يش

ايديلدى شدّادك » .

شِكِيبْ [ف] صبر . (ايتمك) ماده‌سيله قوللانلماز . (ناتوان) قبيلندن اوله‌رق صبرسزه (ناشكيب) دينيلير .

شِكِيبا ، شِكِيبَنْدَه [ف] صابر .

شَكِيمَه [ع] انسانده بى‌پروا مقاومت ايتمك حالى : شديدالشكيمه .

شَلّ [ع] چولاقلق.

شَلّالَه [ع] بيوك چاغلايان، برنهرك يوكسكدن دوشمه‌سيله حاصل اولان چاغلايان : نياغاره شلاله‌سى .

شَلْوارْ [ف] معروف .

شَمّ [ع] قوقلامق ، قوقلانمق : شم رياحين . كلك شمى .

شَمائِلْ [ع] خوى معناسنه اولان (شِمال) ك جمعى . اخلاق : شمائل كريمه . اشكال وصفات معناسنده‌ده قوللانيلير. مفردى بو معنالرده قوللانلماز . (شمايل) صورتنده يازلماملى .

شَماتَتْ [ع] دشمنك‌دشمنه اصابت ايدن بلادن طولايى اظهار سرور ايتمسى : شماتت اعدا .

شَمامَه [ع] كوراتى ، باغريشوب چاغرشمه .

شُمارْ [ف] صايى حساب : بى‌شمار § صايمه ، حساب ايتمه . عد ايتمه . شمار اعداد . « دل‌جور بى‌حسابكى احسان شمار ايدر » صايمق معناسنه اولان (شمردن) مصدرندن امر حاضر دخى اولور . بو حالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير . مثلا (خطوه شمار) آديم صايجى ديمك اولور .

شُمارَنْدَه [ف] صايجى، صايان: شمارندهٔ امواج .

شِمالْ [ع] صول § كونشك طوغديغى طرفه توجه اولندقده صولده قالان طرف : شمال وجنوب .

شِمْشادْ [ف] چمشير آغاجى . اولارى قامت خوبان شمشاده بكزه‌ديليردى .

شُمُرْدَه [ف] صايلمش، حساب ايدلمش : نقود شمرده . « عمردن اولماز شمرده بزجه ايام فراق »

شَمْسْ [ع] كونش . تأنيثى معتبر دكلدر : شمس منير .

شَمْسَه [ع] خرجله ايشله‌مه‌لى ويا اويمه‌لى وسائر درلو اوله‌رق كونش رسمنده يافته § بو رسمده يازمه كتابلرك باشنه نقش اولنمش تزيينات .

شَمْشِيرْ [ف] قيليج : شمشير تيز . كسر ايله‌ده لغت صاييلير .

شَمْعْ [ع] ياقه‌حق موم § بال مومى .

شَمْعى تدريس ايله تعيش ايده‌رمتصوف بر ذات ايدى. علمادن معدوددر . مثنوىٔ شريفه ، ديوان حافظه ، كلستانه ، بوستانه شرحلر يازمش (١٠٠٠) ده وفات ايتمشدر . «بنى اولدرمكه عار ايلر ايمش سبم تم — وارايم بالوارايم بويمه‌طاقوب كفنم» . مطلعلى غزلى مشهوردر .

شُمُوسْ [ع] (شمس) ك جمعى : فضاده‌كى شموس .

شُمُوعْ [ع] (شمع) ك جمعى : شموع موقده. شموع بفكرده .

شُمُولْ [ع] معنىً ايچنه آلمه: بوسوزك آكا شمولى يوقدر .

شَمَّه [ع] بك جزئى مقدار: شمهٔ وفا. فى‌الاصل بركره قوقلامه‌معناسنه‌در.

شَمِيمْ [ع] كوزل قوقو ، رايحهٔ طيبه . شميم صبا . شميم زلف .

شِنا [ف] (شناه) ه بدل قوللانيله‌بيلير .

شِناسْ [ف] آكلامق، طانيمق، بيلمك معناسنه اولان (شناختن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير : حقوق شناس، مزيت شناس .

شَناعَتْ [ع] زياده چركينلك. اكثريا افعال حقنده قوللانيلير: شناعت فعل . شناعت‌كار .

شِناوَرْ [ف] صوده يوزيجى، يوزمه بيلن ، يوزكيج .

شِناه [ف] صوده يوزمه : « محيط عرقده ايدردم شناه- عزت‌ملا»

شَنايِعْ [ع] كوتو ايش معناسنه اولان (شنيعه) نك جمعى : ارتكاب شنايع .

شَنْبِه [ف] جمعه ايرتسى كونى .

شِنِيدَه [ف] ايشيدلمش . ناشنيده = ايشيدلمه‌مش .

شَنِيعْ [ع] شناعتلى: كارشنيع. افعال شنيعه .

شُوى [ف] ييقامه (شست) ايله برلكده قوللانيلير : شست وشو . ييقامق معناسنه اولان (شستن) مصدرندن امر حاضر دخى اولور . بو حالده وصف تركيبى اوله‌رق قوللانيلير . مثلا (دست شوى) ال ييقايجى ديمك اولور .

شَوائِبْ [ع] (شائبه) نك جمعى : شوائب تردد .

شَوارِبْ [ع] (شارب)ك جمعى .

شوّال [ع] معروف آی: شوال مكرم.

شوامخ [ع] (شامخه)نك جمعی .

شواهد [ع] (شاهد)و(شاهده)نك جمعی . برمسئلهٔ لسانیه‌یی اثبات ایچون آثار بلغادن كتیریلن مثاللر.

شواهق [ع] (شاهق) و(شاهقه)نك جمعی ، یوكسكلر، یوكسك جهتلر : تپه‌لر. اكثریا طاغ حقنده ایراد اولنور (شواهق جبال) یوكسك طاغلر مقامنده قوللانیله‌بیلیر .

شوخ [ف] حركاتنده سربست نازلی . شیوه‌لی ، شن اویناق. كوزلره وصف اولور. شوخی = شوخلق.

شور [ف] ككره‌مسی، طوزلو : آب شور§ شماته،چیغلق، قاریشقلق : شور دریا .

شورش [ف] قاریشیقلق ، بربرینه كیرش .

شوره [ف] منبت اولمیان، چوراق یر: زمین شوره.

شوری [ع] مشاوره : اهل شوری .

شوریده [ف] حالی‌پریشان، دل شوریده عاشق شوریده .

شوسه [فرانسزجه‌دن] بالیق صیرتی بیچمنده اوله‌رق قیرمه طاشلرله قومدن یاپلمش ایكی طرفی خندقلی یول . شهرلری ، قصبه‌لری ، كویلری بربرینه ربط ایده‌ن یوللر : آناطولینك او واسع ساحهٔ فیضنا كنده مكمل بر شوسه‌یوقدر.

شوق [ع] كوكل میلی ، آرزو : شوق شدید .

شوكت [ع] پادشاه علویت‌پناه اسلامه مخصوص اولان قدرت وهیبت.

شوم [ف] اوغورسز : طالع شوم ؛ شوم آغزلی .

شوهر [ف] قوجه، زوج: شوهروزن.

شوی [ف] قوجه : زن وشوی . شوی بی وفا . « شوی زن‌زشت‌روی نابینابه — سعدی»

شه [ف] (شاه) مخففی .

شهاب [ع] كوك یوزنده بعضاً آقوب كیتدیكی كوریلن آتش پارچه‌سی: شهاب ثاقب § جرأتلی ، كاركذار ، آتشپاره‌آدم .

شهادت [ع] شاهدلك ایتمه ، شاهدلك : شهادت صادقه . « اثری فضلنه شهادت ایدر » § شهید اولمه ، شهیدلك: « طالب‌دولت شهادتدر » § كوزه‌كورینن اشیا ، جهان : عالم شهادت . جناب حق عالم الغیب والشهاده‌در .

شهامت [ع] شجاعت وحشمته مقارن شدت ذكا § نفوذ اواسره مقارن ریاست وحاكمیت : « اورنك شهامتمدن ایندم — آت صیرتنه نقل‌مركز شان — لا »

شهباء [ع] (اشهب) لك مؤنثی : بغلهٔ شهبا . حلب شهرینه‌ده اطلاق اولنور. (حلب الشهبا) صورتنده‌استعمالی غالبدر .

شهباز [ف] (شاهباز) مخففی .

شهبال [ف] (شاهبال) مخففی .

شه‌بیت [ف] (شاه بیت) مخففی .

شهپر [ف] (شاهپر) مخففی .

شهد [ع] بال ، كوجج بالی .

شهداء [ع] (شهید) لك جمعی : شهدای بدر . شهدای كربلا .

شهداب ، شهدابه [ف] شربت، بال شربتی .

شهدانه [ف] (شاهدانه) مخففی .

شهر [ع] یكی آیدن یكی آیه قدر اولان مدت:شهر شوّال . رومی آیلره شهر اطلاقی مدت جهتیله بونلرك شهور عربیه‌یه مشابه اولمسنه مبنیدر .

شهر [ف] بیوك قصبه : حلب شهری. شهر غرا .

شهراه [ف] (شاهراه) مخففی .

شهرت [ف] خلق آره‌سنده سویلنمه ، اوننلمه، اون : شهرت كامله . شهرت بولدی .

شهره [ع] شهرتلی، مشهور: شهرهٔ دوران .

شهریار [ف] بیوك حكمدار ، قدرتلی پادشاه .

شهسوار [ف] (شاهسوار) مخففی .

شهلاء [ع] (اشهل) لك مؤنثی : چشم شهلا. (شاشی) معناسنده‌ده مستعمل اولدیغندن جدیاتده استعمالی روا كورلمز .

شهنشاه ، شهنشه [ف] (شاهنشاه) مخففی .

شهنشین [ف] (شاهنشین) مخففی .

شهوات [ع] (شهوت) لك جمعی .

شهوار [ف] (شاهوار) مخففی .

شهوانی [ع] شهوته متعلق : فكر شهوانی . هوسات شهوانیه.

شهوت [ع] اركك و دیشی ذوی‌الارواحك بربرینه اولان میل و آرزوی طبیعیلری .

شهود [ع] شهادت ایدن معناسنه اولان (شاهد) لك جمعی : شهود عادله . اقامهٔ شهود .

شهود [ع] وجود بولمه ، موجود اولمه ، میدانه كلمه ، كوزه كورنمه : عالم شهود . مهد شهود § كورمه ، مشاهده‌ایتمه : اصحاب شهود .

شهور [ع] (شهر) لك جمعی : شهور عربیه . شهورثلاثه .

شهید [ع] دین حق اوغرنده قتل اولنان وبو یولده سائر بعض اسباب شدیده ایله اولن آدم: شهید سعید. شهیدهٔ سعیده .

شهیر [ع] (مشهور) ایله مترادفدر : شاعرشهیر . شهرشهیر .

شهیق [ع] صولوغی ایچری آله‌رق سسلنمه : شهیق حمار . شهیق جهنم § نفس آلمه . مقابلی (زفیر) .

شهیم [ع] شهامتلی : شاه شهیم .

شیء [ع] نسنه . قاعدهٔ فارسیه اوزره مضاف اولدیغی وقت دائما همزه‌سی اثبات اولنور : شیء واحد . همزه‌حركه‌لنمیه‌جك ایسه دائما حذف ایدیلیر . مثلا (شیلر) دینیلیر ، (شیئلر) دینلمز.حركه‌له‌جك ایسه اثباتی مرجح اولمقله برابر حذفی دخی جائز اولور . مثلا (شیئه) دینلدیكی (كی شیه) دخی دینیله‌بیلیر.

شیاطین { [ع] (شیطان)ك جمعی: شیاطین انس . شیاطین بدآیین .

شیب { [ع] صاچ صاقال آغارمه، قوجه‌مه ، اختیارلق : شیب وشباب . موسم شیب .

شیخ { [ع] اختیار : شیخ الوزرا § قبیله رئیسی § برطاقم درویشلرك مقتداسی .

شیخوخت { [ع] اختیارلق : کمال شیخوخت .

شیدا { [ف] دەلی.

شیر { [ف] ارسلان § سود : شیرمادر. شیرجوشان .

شیرازه { [ف] کتابك یاپراقلرینی صورت منتظمەدە ضبط ایدن باغ ، اورکو : « معتدل اولسون کتابك چیقمسون شیرازەدن » . مجازاً دخی قوللانیلیر .

شیره { [ف] اوزوم صویی . سائر میوەلرك صیقیلەرق چیقاریلان صولرینەدە اطلاق اولنەبیلیر .

شیرین { [ف] طاتلی : آب شیرین . خواب شیرین § . سوگیلی ، محبوب القلب : شیرین چهرەلی .

شیشه { [ف] صیرچه قاب : « دوکیلن‌می قیریلان شیشهٔ رندان اولسون - ندیم »

شیطانی { [ع] شیطانە متعلق: خواب شیطانی . وسوسهٔ شیطانیه .

شیطنت { [ع] شیطانلق، قورنازلق.

شیعه { [ف] برذاتك متفق وناصری اولان طاقم . § حضرت امام علی ایله خاندان کریمی سووب التزام ایدن فرقهٔ مسلمین .

شیفته { [ف] نه یاپدیغنی بیلمیەجك درجەیە کلمش اولان . اکثریا وصف ترکیبی صورتندە قوللانیلیر . شیفته دل . شیفته حال .

شیق { [فرانسزجەدن] کوزل، ظریف خوش ادالی، مودایە. موافق، سوسلو .

شیم { [ع] (شیمه)نك جمعی : حضرت شهریار ممدوح‌الشیم.

شیمه { [ع] خوی ، خصلت . معناسندە همان دائما کوزللك ملاحظه اولنور: شیمهٔ کریمه . شیمهٔ مهماننوازی .

شین { [ع] (ش) حرفنك اسمی : شین مکسوره .

شین { [ع] عیب معنوی ، لکه : «خاکدن پرتو خورشید جهانتابه نەشین — باقی »

شیوخ { [ع] (شیخ)ك جمعی : شیوخ قبائل . طریقته متعلق اولان شیخك جمعندە اکثریا (مشایخ) دینلیر .

شیوع { [ع] خلق آراسندە بیلنمە ، هرکسجه طویلمه . اشخاص حقندە قوللانلماز : شیوع کیفیت . شیوع بولدی .

شیون { [ف] ماتم : روز شیون . شیونکاه = ماتمخانه ، ماتم یری .

شیوه { [ف] کوزللرك طبیعته خوش کلن، قلبی جذب ایدن طوری § طرز ، طور ، اسلوب. شیوهٔ لسان = برلسانك طرز تکلم وتحریری .

ص

صائب { [ع] صواب ایله ، خطاسزلق ایله متصف ، خطا ایتمین . طوغریجه نشانه واران : رأی صائب . سهم صائب . افکار صائبه . (صایب) صورتندە یازلاملی .

صائب تبریزی { (محمدعلی) سرآمدان شعرای عجمدندر . (١٠٧٨) دە اصفهاندە وفات ایتمشدر . دیوانی رومدە اك زیادە شهرت بولان دواوین فارسیەدندر . حتی اوللری حافظ کبی تدریس اولنوردی . مشارالیهك برخیلی سوزی ضروب امثال صیراسنه کچمشدر . شونلر ، اونلردندر :
(هرکسی داروی در تعمیر خوردست)
(عیسی نتوان گشت بیقدیق خری چند)
(هرکه زخمی خورد البتە فنانی دارد) .

صائل { [ع] صالدیریجی ، صالدیران: دفع صائل . جاهل صائل . فرقهٔ صائله . (صایل) صورتندە یازلاملی .

صائم { [ع] اوروجلو : رجل صائم . صالحهٔ صائمه . (صایم) صورتندە یازلاملی .

صابر { [ع] صبر ایدیجی . ایدن ، صبرلی : ایوب صابر . آسیهٔ صابره . « برکلیر اویله سید صابر » .

صابون { [مشترك] معروف .

صاحب { [ع] برشی حقندە « بندر » دیمکدە صادق ، مالك ، متصرف ، قاعدهٔ فارسیه اوزره مضاف اولدیغی وقت اضافتدن منقطع اولەرق استعمالی غالبدر : صاحب خانه . صاحب ورقه § صحبت ایدیجی ، ایدن . بو معنادە استعمالی اندردر .

صاد { [ع] (ص) حرفنك اسمی : صاد مفتوحه .

صادر { [ع] صدور ایدیجی ، ایدن : کلام صادر . کلمات صادره .

صادق { [ع] طوغری ، کرچك : مرد صادق . قول صادق . قضایای صادقه .

صارف { [ع] صرف ایدیجی ، ایدن § دەکیشدیریجی ، تحلیل ایدیجی.

صارم { [ع] کسیجی ، کسکین ، اکثریا قیلیجه وصف اولور : سیف صارم . سیوف صارمه .

صاع { [ع] کیله کبی اولچك . شینك ، بیك درهملك قوطی .

صاعد { [ع] صعود ایدیجی ، ایدن : دود صاعد . ادخنهٔ صاعده .

صاعقه { [ع] ییلدیریم : نزول صاعقه . سبر صاعقه .

صاف ، صافی { [ع] صفوت ایله متصف ، خالص ، تمیز ، طورو : قلب صاف . آب صاف . قلوب صافیه . (صاف) صافی مخففیدر .

صافنات [ع] صافنك جمعی . صوی آتلر . صافنات الجیاد .

صالح [ع] صلاح ایله متصف ، صلاح صاحبی : رجل صالح . صالحه بر قادین § یارار ، الویریشلی : کرسته اعمالنه صالح آغاج .

صامت [ع] (ساکت) ایله مترادفدر .

صانع [ع] یاپیجی ، پیدا ایدیجی ، میدانه کتیرن . جناب حقده اطلاق اولنور : صانع لم یزل .

صب [ع] دوکمك ، دوکلمك ، بوشالتلق .

صبا [ع] لطیف روزکار : هبوب صبا . « صبا کوبنده دلدارك نه‌در افتاده‌لر حالی ؟ — فضولی »

صبابت [ع] عاشق اولمه ، عاشقلق : صبابت بر نوع صباوتدر .

صباح [ع] کون ابتداسی : « اویان ای دیدهٔ جان خواب غفلتدن صباح اولدی — رضایی »

صباحت [ع] کوزللك ، دلبرلك . اکثریا چهره حقنده صرف اولنور : صباحت سیما .

صبار [ع] صبری چوق ، چوق صبرلی : مبتلای صبار .

صباغ ، صبغ ، صبغه [ع] بویا : صبغهٔ حسنه . صبغة‌الله = فطرة الله فطرت اسلام . صبغـة الله ومن احسن من الله صبغـة . « آبیار خنجرك آچسین بوتون جسمده ورد - تنده اولسون صبغة الله آشکار اولدیغی = طاهر المولوی »

صباغ [ع] بویایان ، بویاجی : « صباغه صد هزار تحسین ! »

صباوت [ع] صبیلك ، چوجقلق : حال صباوت « ممکن اولیدی عودت ایدردم صباوته »

صبح [ع] صباح : صبح کاذب ، صبح صادق . عمود صبح .

صبر [ع] شدائد ولذائذده ضبط نفس : « هپ صبر ایله بولدیلر اکابر »

صبری شاکر نفعی معاصرلرندن بر شاعردرکه مشارالیه کبی سلطان مراد رابعك ندماسندن معدود ایدی . دیوانی مطبوعدر بر قصیده‌سنده « خداوند ستم فرسای عالم کیم زمانده - کریبان فلك مهجور دست شکوادر » دیدیکی نفعی اوقصیده‌یه یازدیغی نظیره‌ده بو بیتك مصراع ثانیسنی شویله تضمین ایتمشدر « زمانده بحمد الله بقول صبری شاکر - کریبان فلك مهجور دست آه شکوادر » صبری اوندن صوکرا (صبری شاکر) عنوانیله یاد اولنمغه باشلامشدر .

صبغ [ع] بویامق ، بویاتمق : صبغ البسه . کرباسك صبغی .

صبوح [ع] صباحلین ایچیلان شراب ، صباح شرابی : « صبح اولدی مهیامی صبوحم ساقی ؟ »

صبور [ع] (صبار) ایله مترادفدر . جناب حقده اطلاق اولنور .

صبی [ع] کوچك ارکك چوجق : صبی ذکی ، صبیهٔ بالیه .

صبیان [ع] (صبی) نك جمعی : صبیان محله .

صیت [ع] شهرت ، اون : صیت بی‌صیت سخن . صیت جمیل .

صبیح [ع] صباحت صاحبی ، صبا حتلی : طفل صبیح . صبیحه . وجه صبیح .

صح [ع] تصدیق علامتی ، بعض اوراق رسمیه‌یه ، خصوصا رؤس وبروات ظهرینه وضع اولنان کرفت یازیلی امضا . صح‌الباقی .

صحائف [ع] (صحیفه) نك جمعی : صحائف مطبوعه . (صحایف) صورتنده یازلمه‌لی .

صحابت [ع] صاحب چیقمه ، بتمه‌یوب یاردیم ایتمه : صحابت صحیحه . صحابت اهل حق . بربی چاره‌یه صحابت .

صحابی [ع] اصحاب کرامدن اولان ذات : ابن مسعود صحابیدر . ام ایمن صحابیه‌در .

صحاری ، صحاری [ع] (صحرا) نك جمعی : صحارای خالیه . صحاری بی آب . صورت ثانیه‌دها زیاده قوللانیلیر .

صحاف [ع] کتاب آلوب صاتان ، کتابجی « فلکك کردش بی انصافی - (هاتف) ی ایتدی ایاق صحافی »

صحبت [ع] کوریشوب قونشمه : صحبت مدیده . آداب صحبت . برکت صحبت نبی . الصحبة مؤثرة .

صحت [ع] صحیحلك ، صاغلق : صحت املا . صحت وجود . حفظ‌الصحه . صحت تامه .

صحراء [ع] اووه : صحرای کربلا . صحرای واسع . نابیئ ملتزم دکلدر . « کوردم آثارین بهارك اولدی صحرالر نیم » . جمعی : صحراوات .

صحف [ع] (صحیفه) نك جمعی : بعض پیغمبران عظامه نزول ایدن رسائل جلیلهٔ الهیه‌یه اطلاق اولنور : صحف ابراهیم . صحیفه‌لر معناسنده اکثریا (صحائف) قوللانیلیر .

صحن [ع] مکانك اورته‌سی ، اورته‌یر : صحن صفه § زیل . صحنین = چفته زیل : ضرب صحنین . بیوك کاسه معناسنه‌ده کلیر . بو مناسبتله لسانمزده فنجانین ایله معروف یمك قابنه اطلاق اولنور .

صحنه [ع] تیاتروده اویونجیلرك اویون اویناد قلری محل مخصوص : هیچ براویونجی حقیقتده صحنه‌اوزرنده کوروندیکی کبی دکلدر .

صحو [ع] آیلمه ، آییقلق : سرخوش صحوه کلدی . حال استغراق صحوه متحول اولدی : سکر صحوه منقلب اولدی .

صحیح [ع] صحت ایله متصف ، صحتلی : فکر صحیح . وجود صحیح . افکار صحیحه . ادبیات صحیحه .

صحیفه [ع] کاغد یوزی : صحیفهٔ ثانیه . صحیفهٔ خالیه .

صخره [ع] پك وبیوك طاش ، قایا : صخرة الله . صخرهٔ مندکه .

صخور [ع] قایا معناسنه اولان (صخره) نك جمعی .

صد [ف] یوز : صد کلمهٔ علی .

صدا [ع] مطلقا سس : صدای مؤثر . صدای مؤذن § سلنلدکده طاغ وقبه کبی شیلره منعکس اولان سس ، یانقی : « باقی قالان بوقبه‌ده بر خوش صدا ایمش — باقی » « هرطاغده‌کی قلبی صدا افغانمك افغانیدر » « ایکی یاندن صدا ویرر طاغلر »

صدارت { [ع] صدر اعظملق : مقام صدارت . مسند صدارت . صدارت عظمی § الك باشده بولنمه : جمله‌ده بر كلمه‌نك صدارتی § روم ایلی یاخود آناطولی قاضی عسكرلكی .

صداع { [ع] باش آغریسی : دعوت صداع . دفع صداع .

صداق { [ع] زوجه‌نك مهری ، نكاح آقچه‌سی : تأدیهٔ صداق .

صداقت { [ع] طوغریلق ، یورمك طوغریلغی : صداقت مجربه . « واردر آنلرده صداقت الحق — سنبلزاده » .

صدد { [ع] لافیردی صیره‌سی : صدد بحث . تحویل صدد . صدددن چیقدی .

صدر { [ع] كوكس : صدر واسع . علل صدریه § الك باش ، الك یوقاری . اوست‌باش : صدر جمله . صدر كلام . صدر مجلس § وزیر اعظم : صدر عالی . صدر كزین § روم ایلی یاخود اناطولی قاضی عسكری : صدرین .

صدغ { [ع] كوز ایله قولاق آره‌سی : صاقاق § زلف .

صدف { [ع] اینجی قابوغی : « هر صدفده دریكدانه بولنماز الحق — ندیم » .

صدق { [ع] طوغریلق : صدق افاده . صدق نیت . صدق تام .

صدقه { [ع] فی سبیل الله كوكل خوشلغی ایله فقرایه ویریلن شی : صدقهٔ نقدیه . صدقهٔ جزئیه . جمعی صدقات .

صدمه { [ع] چارپمه : صدمهٔ شدیده . جمعی : صدمات .

صدور { [ع] (صدر) ك جمعی : صدور ناس . روم ایلی و آناطولی صدوری .

صدور { [ع] چیقمق ، صادر اولمق : صدور كلام .

صدیق { [ع] صدق تام صاحبی : یوسف صدیق . ابوبكر صدیق . عائشهٔ صدیقه .

صراحت { [ع] سوز آچیق اولمه ، سوزده آچیقلق : صراحت كامله . افاده‌ده التزام صراحت .

صراحی { [ع] صورت معروفه‌ده یاپیلان صو قابی : صراحیٔ شفافه .

صراط { [ع] یول : صراط مستقیم § جهنمك اوزرینه قوریلان كوپری : قنطرهٔ صراط . جسر صراط .

صراف { [ع] پاره بوزمق ، فائضله پاره‌ویرمك كبی ایشلرله مشغول اولان اهل تجارت : « صافدل واد ابله صراف اوله‌ماز » .

صردان { [ع] دیلی آلتنده بولنان ایكی سیاه طامار .

صرصر { [ع] پك شدتلی ، پك كورلتیلی روزكار : بادصرصر . صرصر سرعتیله .

صرف { [ع] خرج ایتمك ، ایدلك : صرف نقود . صرف ذهن . صرف نفس . برمبلغك صرفی § چویرمك ، دوندرمك ، چویرلك ، دوندیرلك : صرف نظر . نظر دقتك او جهتدن صرفی § كلماتك تبدلاتندن بحث ایدن علم .

صرف { [ع] ساده ، صافی ، اجنده باشقه شی یوق : كذب صرف ، مداهنهٔ صرفه .

صره { [ع] آقچه كیسه‌سی ، پاره چیقینی : صره امینی « لایألف الدرهم المضروب صرتنا — لا » .

صریح { [ع] صراحتلی : قول صریح . تعریضات صریحه . « قلبه قوت ویرر مقال صریح » .

صعب { [ع] كوچ ، چتین : كار صعب . امور صعبه . صعب الحصول .

صعقه { [ع] بایلمه ، بایغینلق : صعقهٔ شدیده .

صعوبت { [ع] كوچلك : صعوبت تحصیل . صعوبت مندفعه .

صعود { [ع] یوكسكه چیقمق : صعود بخار ، بالونك صعودی .

صعوه { [ع] قویروق صالان قوشی : « هوالانده پترای صعوهٔ دل دیده باز اول كم — ثابت » .

صعید { [ع] یوكسك طرف ، مملكت علیا : صعید مصر .

صغائر { [ع] كوچك كناه معناسنه اولان (صغیره) نك جمعی : ارتكاب صغائر . (صغایر) صورتنده یازلمالی .

صغار { [ع] (صغیر) ك جمعی : صغار وكبار . اولاد صغار .

صغر { [ع] كوچكلك : صغر جرم . صغر سن .

صغری { [ع] (اصغر) ك مؤنثی : زنت صغری § قیاس منطقینك كوچك مقدمه‌سی .

صغیر { [ع] كوچك : اناء صغیر . « بزه حرمت ایلر صغیر و كبیر شیخ الاسلام یحیی » .

صغیره { [ع] كوچك كناه : عندالله توبه‌سز صغیره‌نك عفوی مأمول قویدر .

صف { [ع] بر چیزیده دیزلمش شیلرك هیئت مجموعه‌سی ، دیزی ، صیره : صف عسكر صف اطفال . اكثریا تخفیف ایله قوللانیلیر : « قورلدقجه صف هیجای معنی روحی بیباك — دیوب « هل من مبارز؟ » هرچه باداباد اولور . پیدا — علی روحی » . صف نعال = قاپیده پاپوشلرك طوردیغی یر ، پاپوشلق .

صفاء { [ع] صافیلك ، كدرسزلك ، كوكل شنلكی : صفای ساعت . صفای خاطر . موسم صفا . صفای تام .

صفائح { [ع] (صفیحه) نك جمعی .

صفت { [ع] حال ، كیفیت ، صورت موجودیت : صفت ممدوحه § بر شیئی توصیف ایدن كلمه و تركیب : صفت كاشفه . ادات تشبیه مقامنده دخی قوللانیلیر . بوحالده وصف تركیبی صورتنه كیرر . مثلا (حیدرصفت) دینیلیركه حیدر صفتلی .

صفح { [ع] یوزچویرمه ، یوز دوندرمه ، عفو وصفح . صفح جمیل . عفو معناسنده كلیر .

صفحه { [ع] برشیئك یاصی یوزی : صفحهٔ قرطاس . صفحهٔ سینه . صفحهٔ واسعه . « باقی بو شعری صفحهٔ چرخ برینه یاز — باقی » جمعی صفحات .

صفدر { [ف] صف ییرتیجی معناسنه وصف ترکیبیدر : دلاور صفدر .

صَفَر { [ع] معروف آی : صفرالخیر . خروج صفر

صِفر { [ع] بوش . صفرالید — الی بوش § رقم نقطه‌سی : صولده صفر . صفر معکوس .

صُفرت { [ع] صاریلق : صفرت وجوه . کسب صفرت .

صَفصاف { [ع] سوگود ، آقجه سوگود .

صَفوت { [ع] صافیلك : صفوت قلب . صفوت سما . صفوت کامله .

صُفوف { [ع] (صف) ك جمعی : ترتیب صفوف . صفوف مرتبه .

صُفّه { [ع] اوطوره‌جق سدلی محل : صفهٔ باغ . چمن صفه § خانه‌لرده صوفه دینیلن محل .

صَفی { [ع] تمیز ، پاك ، پاکیزه : قلب صفی . صفی القلب . صفی الله = حضرت آدم علیه‌السلام .

صَفیحه { [ع] معادن تخته‌سی § صفحه .

صَفیر { [ع] ایصلیق . اکثریا اینجه و کوزل سس مقامنده قوللانیلیر : صفیر بلبل .

صَكّ { [ع] قاضی حجتی : علم صك . اصول صك .

صُكوك { [ع] (صك) ك جمعی : صکوك مقبوله .

صَلا { [ع] میدان اوقومه : « غمده دشمن بلای تیغندن — الامان خوان صلای تیغندن » . (الصلا) صورتنده‌ده قوللانیلیر : « الصلا هرکیم یانارسه نارعشقه الصلا — شیخ نیازی » .

صَلابت { [ع] پکلك . قاتیلق : صلابت اجسام § معنوی متانت ، قوت قلبدن ایلری کلن متینلك : صلابت دینیه .

صَلات { [ع] نماز : ادای صلات . صلات جمعه § پیغمبرمز افندمز حضرتلرینه دعا : صلات وسلام . جمعی : صلوات : صلوات مفروضه . صلوات شریفه .

صَلاح { [ع] فاسد اولمیوب ایی اوله ، اییلك : صلاح حال . حال صلاح . صلاح نفس . صلاح تام .

صَلاحَ الدّینِ اَیوّبی { (ملك ناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب) اهل صلیب اوردولرینه قاهرانه مقاومتله عالم اسلامیتی الی الابد کندیسنه منتدار ایدن قهرمان ذی شاندر که مصرده حکومت سورن دولت ایوبیه ملوکنك اوّلیدر ، یکرمی ایکی ییل پادشاهلق ایتدکدن صوکرا (٥٨٦) صفرینك ١٧ نجی کونی دمشقده ارتحال ایله‌مشدر . تربه‌سی اوراده‌در . قدس شریف ایله کاملاً بلادشامی فتح ایتمش ایدی . خیرات کثیره بیراقمشدر .

صَلاحِیّت { [ع] وظیفه‌سنك خارجنده اولمیوب حقلی اوله ، وظیفه داخلنده حقلی حرکت : بر پدرك لزومی حالنده اوغلنی تکدیره صلاحیتی واردر .

صَلب { [ع] آصمق ، بردار ایتمك ، آصلمق ، بردار ایدلمك : بر جانی‌یی صلب . صلباً اعدام .

صُلب { [ع] آرقه کمیکی ، اوکورغه : صلب پدر . صلبی اوغل .

صُلب { [ع] پك ، قاتی : زمین صلب . جسم صلب . اجسام صلبه .

صُلح { [ع] بارشمه ، باریشیقلق : صلح نافع . « حاضر اول جنکه اگر ایستر ایسه‌ك صلح وصلاح — لا » . الصلح خیر . الصلح سید الاحکام .

صُلَحاء { [ع] صلاح صاحبی معناسنه اولان (صالح) ك جمعی : صلحای امت . صلحای سالفه .

صِلَه { [ع] مملکتنه کیتمه ، اقرباسنه اولاشمه : صلهٔ رحم § بخشش ، جائزه : صلهٔ قصیده . صلهٔ وفیره . جمعی : صلات .

صَلیب { [ع] خاچ : اهل صلیب . تعلیق صلیب . القاء الصلیب فی الماء .

صَمّاء { [ع] صاغیر معناسنه اولان (اصمّ) ك مؤنثی . قاتی طاش ، صوم قایا : صخرهٔ صما § مسدیه قریب باغیر صاقلر .

صِماخ { [ع] قولاق ، قولاغك دلیکی : « کذار باشتاب عمری اشرابه کلیر دائم — لب‌جوده صماخ جانه جوش آیدن فریاد — راغب »

صَمت { [ع] سکوت . (صمت و سکوت) تعبیرنده بری حشودر : « یاسوبله سوزی کهر نثار ایت — یا صمت و سکوتی اختیار ایت — لا »

صَمَد { [ع] صوك درجه‌ده عالی اولمقله برابر دائم اولان . اسماء حسنادندر : « ایتمه درد اهلنی ای فرد صمد — هیبت « ثم رددنا » ایله رد — خاقانی » . الله الصمد .

صَمَدانی { [ع] صمده منسوب ، الهی : عون صمدانی . عنایت صمدانیه

صَمصام ، صَمصامه { [ع] یوزی دونمز کسکین قیلیج : « هرمنکره صمصام بلند ایلدك ابراز » . قهرمان عربدن عمرو بن معدی کربك معروف قیلیجنه دخی (صمصامه) دینیلیر . « صمصامه‌یی ایله‌دکجه تسلیل — تسلیم سیوف ایده‌ردی اعدا — تاریخ دیبورکه بی محابا — براوردوبی برارایتدی تنکیل »

صَمغ { [ع] بو اسم ایله معروف آغاج صیزینتیسیدرکه صوکره قوبولاشوب اوزانیر : صمغ عربی .

صَمَم { [ع] صاغیرلق .

صَموت { [ع] سکوته ملازمت ایدن ، اکثریا چهره‌سنی اکشیده‌رك صوصوب طوران معناسنده قوللانیلیر . جاهل صموت .

صُموت { [ع] سکوت ایتمه ، صومورتمه .

صَمیم { [ع] یورەك ایچی ، باطن قلب ، درون دل . عن صمیم . عن صمیم القلب . میل صمیمی . محبت صمیمیه .

صَنادید { [ع] بهادر و عالیشان ، اولو و نافذ الحکم معناسنه اولان (صندید) ك جمعی : صنادید قریش . صنادید عجم . « آثار پدیدست صنادید عجم را = عرفی »

صَنادیق { [ع] (صندوق) ك جمعی : صنادیق مقفله = کلیدلی صندوقلر .

صِناعت { [ع] صنعتکارلق حال و کیفیتی ، صنعتکارلق ، صنعت : صناعت انشا . جمعی : صناعات .

صِناعی { [ع] صناعته منسوب ، طبیعی اولمیوب صنعت سایه‌سنده

حصوله كلن : شكوفهٔ صناعى . اشياى صناعيه . جمعى : صناعيات .

صَنايع { [ع] (صنيعه) نك جمعى اولديغى حالده (صنعت) ك جمعى عد اولنور : صنايع نفيسه . صنايع شعريه .

صَنْدَل { [ع] معروف قوقولو آغاج : صندل صداعى دافعدر .

صَنْدَلى { [ع] صنداليه : صندلى نشين تعظم . «صندلى زيب داستان خيال — وحيد»

صَنْدوق { [ع] صندق: صندوق آهنين . مال صندوقى . « ايلدى تقدير صندوق تحذرده نهان — نابى »

صَنْدوقه { [ع] تربه‌لرده مزار اوزرينه قونيلان صندوق سرنكون : صندوقهٔ مزينه .

صُنْع { [ع] ياپش ، عمل ، اثر قدرت : صنع بارى . « لب جوده كمال صنعى هر برك چمن سويلر — نابى » . صنعى = ياپمه : صنعى چيچك .

صَنْعَت { [ع] برآدمك معتاد اوزره ايشلديكى ايش كه آنكله كچينير : صنعت صيدله . صنعت مقبوله § دوام ايله حاصل ايديلن ملكه : صنعت كتابت § كلامده اعتبار مقبول : مراعات نظير صنعتى . « ايتمز غزلنده فكر صنعت — صنعت اولور آنده بى صناعت — ضيا پاشا»

صِنْف { [ع] بولوك ، طاقم : مكتبك برنجى صنفى . صنف ثانى .

صَنَم { [ع] بت ، پوت § محبوبه . «رسمكه اى دلشكن مغبرم — وقف نكاه ايتدى عيون ترم — اولدى پرستا صنم بالضرور — هجرك ايله خاطر آگهترم = طاهرالمولوى »

صَنَوْبَر { [ع] چام آغاجى . قوزالاغنه‌ده اطلاق اولنور : شكل صنوبرى . صنوبرى الشكل .

صُنُوف { [ع] (صنف) ك جمعى : صنوف عاليه .

صَنيع { [ع] ايشلنيلن ، عمل .

صَنيعَه { [ع] دوزمه ايش ، حيله طريقيله ايشلنيلن ايش . حيله .

صَواب { [ع] طوغرى ، ياكلش دكل : قول صواب . طريق صواب . جواب صواب .

صَوارِم { [ع] (صارم) ك جمعى : صوارم لامعه . التماع صوارم .

صَواعِق { [ع] (صاعقه) نك جمعى : صواعق مخربه . نزول صواعق .

صَوامِع { [ع] (صومعه) نك جمعى : صوامع معموره . اعمار صوامع .

صَوْب { [ع] طرف : صوب والا . صوب عالى . ضم ايله غلطدر .

صَوْت { [ع] سس : صوت بلبل . صوت اعلى . صوت شديد .

صُور { [ع] دودوك كبى چالنان بوينوز ، نفير : صور اسرافيل . نفخ صور .

صُوَر { [ع] (صورت) ك جمعى: صور مختلفه . صور جميله : « آيينه صفت سيراوله‌مارسين بو صوردن - طالب »

صُورَت { [ع] شكل ظاهرى ، قيلق : صورت حسنه § حال ظاهرى § رسم : صورت مرتسمه § طرز ، كيفيت : حسن صورتله تسويهٔ امور § برشيئك عينى : صورت مكتوب .

صُورى { [ع] صورته متعلق ، معنا به تعلقى يوق : وعدى صورى . [illegible] صوريه .

صُوف { [ع] يوك § يوك طوقومه‌سى : شرابى صوف . « شرابى صوفى انكوريدن آلمش جامه اويدورمش = لا »

صُوفى { [ع] اهل تصوفدن اولان ويا آنلردن كچينن ذات : صوفىٔ صافى . صوفىٔ تيره دل .

صُوفِيَّه { [ع] اهل تصوف طائفه‌سى : كلمات صوفيه .

صَوْلَت { [ف] صالدرمه ، اوزرينه يوريوب صالدرمه : صولات شديده .

صَوْلَجان { [ع] چوكان ، اوجى اكرى جريد .

صَوْم { [ع] اوروج : صوم داود . صوم وصال .

صَوْمَعَه { [ع] خصوصى عبادتخانه . وحدتخانه : صومعهٔ زاهد . صومعهٔ خاليه . صومعهٔ راهب « درصومعه رفته‌دل ببازار چه‌سود — لا »

صَوْن { [ع] (صيانت) ايله مترادفدر : صون صمدانى .

صَهْبا { [ع] شراب . فى الاصل عربيده مؤنث اعتبار اولنان (خمر) ك صفتيدر كه صهوبتلى ، يعنى آل ديمكدر . فضوالينك « بن كيمم ساقى اولان كيمدر مى صهبا نه‌در » مصراعنده (صهبا) او اعتباره كوره (حمرا) موقعنده ايراد اولنمشدر .

صِهْر { [ع] قاين آتا ، قاين آغا ، بالديز ، داماد ، انشته كبى قيز ويروب آلمقله اقربادن معدود اولان ذواته اطلاق اولنور . صهريت = صهر اولمق صورتيله اولان قرابت .

صَهيل { [ع] آت كيشنه‌مسى : طنين صهيل . صهيل دمادم . «آواز صهيلى نفخهٔ صور — غالب »

صَيّاد { [ع] آوجى : صياد حيله معتاد . «كل اى آهو باقيشلم كل بنم صيادم اولدك سن = محمد جلال بك »

صَيّاغ { [ع] قويومجى (صوّاغ) دخى دينيلير .

صِياغَت { [ع] قويومجيلق : صنعت صياغت .

صِيام { [ع] اوروج طوتمه ، اوروجلو- لق : شهر صيام .

صِيانَت { [ع] قورومق ، قورونمق : صيانت صبيان . بر صبينك تهلكه‌دن صيانتى . صيانت جعليه .

صَيْحَه { [ع] صوك درجه‌ده بلند آواز ايله هايقيرمه ، هايقيرش ، پك شدتلى سس: صيحهٔ جبريل. صيحهٔ حبلى. صيحهٔ واحده .

صَيْد { [ع] آو : صيد مقيد . العلم صيد والكتابة قيد . § آولامق ، آولانمق : صيد ماهى . بر قوشك صيدى .

صَيْدَلانى { [ع] اسپنجيار .

صَيْدَلَه { [ع] اسپنجيارلق : فن صيدله .

صَيْرَف ، صَيْرَفى { [ع] قورناز ، متبصر ، كاركذار § صراف .

صَيْرُورَت { [ع] اولمق ، اوليويرمك ، وجود ، كون .

صِيَغ { [ع] (صيغه) نك جمعى : صيغ ناقصه .

صیغه [۲] [ع] فعلك آلدیغی هیئات مختلفه‌دن هر بری : صیغهٔ مجهوله .

صَیْوان [ع] سایبان ، صایوان صاچاق . قیرمه پرواز کبی شیلر . صیوان اذن = قولاغك کنار قیوریمی .

صَیْف [ع] یاز : موسم صیف . الصیف ضیعت اللبن .

صَیْقَل [ع] پرداخت ، جلا . صیقلزن = پرداخت ایدیجی ، ایدن جلا ویریجی ، ویرن آدم و آلت : « صیقل اور مرآته‌که پر ژنك المدر — روحی بغدادی » صیقلرده = پرداختلی ، جلالی « اولدی کوکلم عشق ایله آیینهٔ صیقلزده »

ض

ضابِط [ع] (ظ) [*] ضبطه مأمور . اکثریا عسکر حقنده صرف اولنور . اسلوب فارسی اوزره جمعنده (ضابطان عسکری) دینیلیر . (ضابطان عسکریه) دینلمز . دیکر جمعی اولان (ضُبّاط) غیر مأنوسدر .

ضابِطه [ع] (ظ) ضبطه مأمور اداره : انتظام ضابطه § قاعده .

ضاحِك [ع] کولیجی ، کولن : رجل ضاحك . عجوز ضاحکه .

ضاحِکَه [ع] آزی دیشلردن هر بری . جمعی : ضواحك .

ضاد [ع] (ض) حرفنك اسمی : ضاد مفتوحه .

ضارِب [ع] ضرب ایدیجی ، ایدن : شخص ضارب . اشخاص ضاربه .

[*] ظ کبی تلفظ اولوندیغنه اشارتدر .

ضالّ [ع] ضلالتده قالان : فرق ضاله .

ضامِن [ع] (ظ) کفیل : ضامن امین . صدیق ضامن . اصدقای ضامنه .

ضایِع [ع] (ظ) الدن چیقان ، تلف اولان : متاع ضایع . اشیای ضایعه . جمعی ضایعات . « معرفت التفاته تابعدر — مشتریسز متاع ضایعدر = لا »

ضَبْط [ع] (ظ) حسن تدبیر وبصیرت ایله حفظ : ضبط افاده . سرکش حیوانك ضبطی § حسن تدبیر وبصیرت ویاقوت ایله کندی دائرهٔ تصرفنه ادخال .

ضَبْع [ع] صیرتلان .

ضُجْرَت [ع] اچ صیقنتیسی ، تنکدل .

ضِحْك [ع] کولمك ، تبسم ایله قهقهه آراسی : ضحك ضروری . ضحك مدید .

ضُحی [ع] قوشلق وقتی : سورهٔ ضحی . نور ضحی . صلات ضحی .

ضَخامَت [ع] ایریلك : ضخامت عظام .

ضَخْم [ع] ایری : ضخم العظام = ایری کمیکلی .

ضِدّ [ع] (ظ) برشیئك عکسی ، مخالفی ، خلافی : ضد اکبر .

ضَرّ [ع] (ضرر) ایله مترادفدر : نفع وضرر . ضم ایله‌ده لغتدر . « ضر ونفع وکفر ودین آخر اولور عائد سکا — صانع عالم غنیدر کفرو دینکدن سنك »

ضَرّاء [ع] محنت ، شدت ، بلا : اصابت ضرا . مس ضرا .

ضَرائِر [ع] (ضره) نك جمعی . اورتاق قادینلر . (ضرایر) صورتنده یازلمالی .

ضَراعَت [ع] تواضع ، تذلل ، مسکنت : ضراعتنامه ، عرض ضراعت .

ضَرْب [ع] اورمق ، اورولمق : ضرب تیغ . بر عددك بر عدده ضربی § دوکمه . دوکلك : بریینی ضرب . بریسنك ضربی § قوت قدرت : ضرب دست . ضرب نطق . ضرب طبل = طاوول چالمه . ضرب مثل = ایراد مثل . بو تعبیر ، مثل مقامنده‌ده قوللانیلیر .

ضَرَبات [ع] (ضربه) نك جمعی .

ضَرَبان [ع] اورمق ، اورش : نبضك ضربانی . شدت ضربان . ضربان شدید .

ضَرْبَه [ع] اورش ، اورمه : ضربهٔ شدیده . جمعی ضَرَبات .

ضَرَر [ع] (ظ) نقصان ، بدحاللك . (ضرر ایتمك) مصدر مرکبی ضرر ایرشدرمك معناسندن زیاده ضرره دوچار اولمق معناسنده قوللانیلیر .

ضُرُوب [ع] (ضرب)ك جمعی : ضروب امثال .

ضَرُورَت [ع] (ظ) محتاجلق ، چاره‌سزلك : ضرورت شدیده . بالضروره . جمعی : ضرورات . الضرورات تبیح المحظورات = ضرورات محرماتی مباح قیلار . « بلای شاعر بی‌وایه‌در ضرورت وزن — دها بلاسی انك اضطراب قافیه‌در = لا »

ضَرُوری [ع] (ظ) ضرورته منسوب . ناچار ، چاره‌سز : قبول ضروری . تمایلات ضروریه . جمعی : ضروریات .

ضَرَّه [ع] بر آدمك ایکی یاخود دها زیاده زوجه‌سندن هر بری ، اورتاق .

ضَریح [۲] [ع] قبر ، مزار : نورالله ضریحه .

ضَریر [۲] [ع] آنادن طوغمه کور ، اعمای مادر زاد ، کور مادر زاد .

ضِعْف [ع] (ظ) بر شیئك مقدارجه مثلی ، بر او قدری : ضعف عذاب . ضعفین .

ضَعْف [ع] (ظ) ضعیفلك ، قوتسزلك : ضعف بازو . ضعف ادراك . (ضعفیت) غلطدر .

ضَعیف [۲] [ع] (ظ) ضعف ایله متصف قوتسز ، زبون : جسم ضعیف . قول ضعیف .

ضَفادِعْ { [ع] (ضفدع) لك جمعى .

ضُعَفاء { [ع] (ظ) شخص ضعيف معنا. سنه اولان (ضعيف) لك جمعى : ضعفاى امت . حمايت ضعفا .

ضِفْدَعْ { [ع] قورباغه : صوت ضفدع .

ضَلالْ، ضَلالَتْ { [ع] طوغرى يولدن چيقمه، صاپمه، صاپيقلق ضلال بعيد = ضـلال كامل ، طوغرى يولدن بتون بتون اوزاقلاشمه . « باقكده عبرت آلك مرشدك ضلالندن »

ضِلعْ { [ع] قابورغه كميكى ، يان : ضلع ايسر § شكلك بر جانبى .

ضَمّ { [ع] (ظ) قاتمق ، قاتلمق : ضم معاش . بر مقدارك ضمى § اوتره ايله اوقومق ، اوقونمق : ضم ضـاد . ضادك ضمى .

ضَمائِرْ { [ع] (ظ) (ضمير) لك جمعى : ضمائر شخصيه . واقف ضمائر. (ضماير) صورتنده يازلمابلى .

ضَمائِمْ { [ع] (ظ) (ضميمه)نك جمعى : ضمائم شريه. (ضمايم) صورتنده يازلمالى .

ضَمانْ { [ع] (ظ) كفالت : ضمان قوى. ١

ضِمنْ { [ع] (ظ) قول و فعلك اچ يوزى : « لذت انكار اولنمـار بذل واسراف ايتمه‌نك — آه‌ضمننده اكر انديشهٔ وام اولمـه ! — نابى » § مقصد، حقيقت مقصد : « سويله اى شوخ جفا پيچه‌نه‌نك ضمننده ؟ — لا »

ضُمورْ { [ع] علتدن اعضـا قورومه § حيوان آريقلايوب قارنى ايچرى چوكمك .

ضَمَّه { [ع] (ظ) اوتره : ضمهٔ خفيفه .

ضَميرْ { [ع] (ظ) قلب ، درون . مافى الضـمير § كوكلده كيزلى اولان سر: كشف ضمير § اسمك يرينى طوتان كلمه‌كه متكلم ياخود مخاطب ويا غائبه دلالت ايدر .

ضَميمَه { [ع] (ظ) قاتيلان شى: ضميمهٔ جديده .

ضَوابِطْ { [ع] (ظ) قاعده معناسنه اولان (ضابطه) نك جمعى : ضوابط نحويه .

ضَوءْ { [ع] (ظ) ضيا : ضوء شمس . جمعى : اَضْواء .

ضِياء { [ع] (ظ) پارلاقلق ، آيدينلق : ضياى شـمس . « طوله‌دردى ضياسى كاشـانى ـ لا» «ضيا ويركلبهٔ احزانه اى ماه كنعانم — ابن‌النجار »

ضِيا پاشا { اصـلاً ارضروملو اولوب استانبولده يه‌تيشمش ، ادبيات شرقيه و غربيه‌يى تحصيل ايده‌رك عثمانلى اساتذهٔ ادبى صيراسنه كچمشدر . عبدالعزيز خانك مابين باش كاتبلكنده و عبدالحميدك ايللك زمانلرنده آطنه واليلكنده بولونمش ١٢٩٥ تاريخنـده وفات ايتمشـدر . (ظفرنامه) سيله (ترجيع و تركيب بند)ى الك مشهور اثريدر . آثار سـائره‌سى ده واردر . مقتدر براديب ، حكيم برشاعر ايدى .

ضِياعْ { [ع] (ظ) ضايع اوله : ضياع كار . ضياع سرمايه . ضياع شعور . فتح ضاد ايله‌ده لغتدر .

ضِيافَتْ { [ع] (ظ برقاچ ذاتى دوستانه و اكرام ايله اطعام : ضيافت چكمك . ضيافت مكمله .

ضَيفْ { [ع] مسافر ، قونوق : ضيف مكرم .

ضيفانْ { [ع] (ضيف)لك جمعى : ضيفان محترمه. ضيفان حضرت ابراهيم .

ضِيقْ { [ع] (ظ) طار اوله ، طارلق : ضيق نفس § طار .

ضَيِّقْ { [ع] پك طار : مكان ضيق .

ضُيُوفْ { [ع] (ضيف)لك جمعى : اكرام ضيوف .

ط

طاء { [ع] (ط) حرفنك اسمى ، طاء مفتوحه .

طائِرْ { [ع] اوچيجى ، اوچان : خيال طائر . خيالات طائره § قوش: طائر فرخنده . طائرخيال . طائرجنت . (طاير) صورتنده يازلمالى .

طائِفْ { [ع] طواف ايديجى، ايدن . طائف كعبه. (طايف)صورتنده يازلمالى .

طائِفَه { [ع] بولوك ، كروه ، طاقم : طائفهٔ صوفيه § كمى ايشجيلرينك جمله‌سى ويا هر برى: برسفينه‌نك طائفه‌سى. برقاچ طـائفه . (طـايفه) صـورتنده يازلمالى .

طائِلْ { [ع] فائده . سـلب مقامنده قوللانيلير : سـعى بى طائل . (طايل) صورتنده يازلمالى .

طابِخْ { [ع] پيشيريجى ، آشچى.

طابِعْ { [ع] طبع ايديجى ، ايدن .

طاجِنَه { [ع] اكريده بولنوب آلتلى اوستلو اون ايكى دانه‌دن عبارت اولان اوكوديجى ديشـلردن هر برى . جمعى : طواحن .

طاحُونْ طاحُونَه { [ع]اصودكرمنى، آسياب « ايشمى ايلامشم بن آلتون — قوسنك بائكه دونسون طـاحون = فاضل اندرونى » بيوك آزى ديشى .

طارِدْ { [ع] طرد ايديجى ، ايدن .

طارِقْ { [ع] صباح كوكبى : لمعان طارق .

طارِقْ بِنْ زِيادْ { اندلس فاتحيـدركه آفريقا سر عسكرى اولان (موسى بن‌نصير) لك زيرادارهسنده بولنان فرقه‌لردن برينك امير دليرى ايدى. (٩٢) ده يدى‌يوز قدر مجاهدله اندلس، يعنى اسپانيا قطعه‌سنه كچه‌رك پك چوق يرلر فتح ايتمشـدر . ابتـداى مروروننده حالا كندى نامنه نسبتله (جبل الطارق)

دينيلن طاغه تحصن ايتدكده همان ساحلده‌كی سفينه‌لری ياقه‌رق عسكرينی « ايشته آرقه‌كز ده‌كيز ، اوكڭز دشمن . صبر و ثبات ايدرسه‌كز مظفر اولورز ، ايتمزسه‌كز دشمن هپمزی دريايه دوكر » ديه جهاده تشويق ايتديكی مشهوردر . بربرينی متعاقب مظفريته نائل و حتی اسپانيانك كرسئ حكومتی اولان (طليطله) شهرينه داخل اولمشكن مؤخراً كلوب اورادە كنديسيله بولوشنجه موفقياتنه حسد ايدن موسی طرفندن حبس ايدلمشدر . شو معامله شامده شيوع بولونجه خليفه‌نك امريله سبيلی تخليه ايدلمش و هر ايكيسی فتوحاته دوام ايلمكده ايكن ينه آرالری آچيلمقله ٩٦ تاريخنده شامه جلب ايدلديلرك نتيجهٔ محاكمه‌ده طارق حقلی چيقمش و موسی بن نصير تكدير و تجزئه اولونمشدر .

طارَمْ { [ف] قبه . طارم فيروزه ، طارم نيلكون = كوك ، فلك : « هوای جنبشندن چاك اولور بو نيلكون طارم — نفعی »

طارِی { [ع] طريان ايدیجی ، ايدن .

طاسْ { [ع] معروف قاب .

طاعَتْ { [ع] جناب حقك امر و نهيينی يرينه كتيرمه ، رضای الهيی طلبده بولنمه : طاعت دائمه . انسانه اولان انقياده نادر قوللانيليدر . لاطاعة للمخلوق عند معصية الخالق . جمعی : طاعات : طاعات شب .

طاعُونْ { [ع] علل مستوليه‌دن يومورجاق

طاغی { [ع] طغيان ايله متصف ، آزغين : شخص طاغی . طائفهٔ طاغيه .

طاقْ { [ع] بنا كمری ، كمرلی بنا ، كمر : طاق عالی . طاق ظفر . چار طاق . « انهدامی او برترين طاقك « طاق ايدر طاقتمی ذره‌جه بار منت — راغب » § تك : طاق نعل . طاق نعلين . جمعی : طاقات .

طاقَتْ { [ع] قدرت حيوانيه ، قدرت بشريه . اكثريا نفی مقامنده قوللانيليدر : طاقتی قالمدی . طاقت كتيرمه‌مدی . جمعی : طاقات .

طاقِيّه { [ع] صورت معروفه‌ده باپيلان سرپوش . (طاق) باشه اورتيلن شی معناسنه‌ده كلير .

طالْ { [ع] اوزون اولسون معناسنه دعادر . طال بقاه = بقاسی اوزون اولسون . « سدره‌دن قدينه ايتدكده نكاه — روح قدسی ديرايدی طال بقاه = خاقانی »

طالِبْ { [ع] طلب ايدیجی ، ايدن : طالب علم . طالب مساعی‌پرور . جمعی : طالبون . طالبين . مؤنثی اولان و اكثريا مكتبلی قيز معناسنده قوللانيلان (طالبه) نك جمعی (طالبات) كلير .

طالِحْ { [ع] ايی دكل ، صلاح ايله متصف دكل ، ياراماز : صالح و طالح .

طالِعْ { [ع] طلوع ايدیجی ، ايدن : نجم طالع ، نجوم طالعه § بخت : طالع مسعود .

طاماتْ { [ع] مناسبتسز لاقيردیلر ، صاچمه صاپان سوزلر .

طامِعْ { [ع] طمع ايدیجی . ايدن ، طمعكار : شخص طامع . اشخاص طامعه .

طاوُسْ { [ع] معروف قوش : پرطاوس . « طاوس كشاده باله دوندی — شيخ الاسلام يحيی »

طاهِرْ { [ع] تميز ، پاك : مكان طاهر . قلب طاهر . قلوب طاهره .

طائِعْ { [ع] بر ايشی كندی ايستكيله ياپان : مقر طايع . طايعاً اقرار .

طِبّ { [ع] حكيملك : فن طب . امر طبی . كتب طبيه .

طِبابَتْ { [ع] طبيبلك ايتمه ، طبيبلك : اجرای طبابت . طبابت دائمه .

طَبّاخْ { [ع] آشجی : طباخ ماهر .

طِباخَتْ { [ع] آشجيلق : صنعت طباخت .

طِباعْ { [ع] طبيعت معناسنه اولان (طبع) ك جمعی : طباع سليمه . اختلاف طباع . « وارسون اولسون شيوهٔ ايران طباع ناسده »

طَبائِعْ { [ع] (طبيعت) ك جمعی : اختلاف طبائع . طبائع مختلفه .

طَبّالْ { [ع] طاوول چالان ، طاوولجی : طبال بطال .

طَبْخْ { [ع] پيشيرمك ، پيشيرلك : طبخ طعام . لحمك طبخی .

طَبْطَبَه { [ع] طيپردی ، چاغلتی § خروش .

طَبْعْ { [ع] طبيعت : لطف طبع . طبع نازك § باصمق ، باصلمق : طبع كتاب . بر رساله‌نك طبعی . طبع ثانی .

طَبْعَه { [ع] باصمه ، باصيش : طبعهٔ اولی .

طِبْقْ { [ع] موافق ، مطابق ، فرقسز : بو آنك طبقيدر .

طَبَقْ { [ع] معروف قاب . طبقچه = كوچك طبق . طبق الارض = وجه ارض ، روی زمين .

طَبَقَه { [ع] قات : طبقهٔ ثانيه . برطبقه كاغد . جمعی : طبقات : طبقات الارض .

طَبْلْ { [ع] طاوول : ضرب طبل . طبل بلند آواز . طبل درون تهی .

طَبْلَه { [ع] معروف قاب .

طُبُولْ { [ع] (طبل) ك جمعی : ضرب طبول .

طَبيبْ { [ع] طب عالمی ، طب علمنی بيلن ، خسته‌لره باقان حكيم : طبيب حاذق . طبيب خسته‌كش . « طبيبك اولسه‌ده كذبی مريضك طحتن سويلر = راغب پاشا »

طَبيعَتْ { [ع] ياراديلشده‌كی كيفيت ، مشرب ، مزاج : طبيعت اشيا . طبيعت شعريه .

طَبيعی { [ع] طبيعته منسوب ، صنعی دكل . مقتضای طبيعت اوله‌رق : ميل طبيعی . تمايلات طبيعيه . جمعی : طبيعيات .

طِحالْ { [ع] طالاق .

طَحّانْ { [ع] دكرمنجی : طحان كرانجان .

طَحْنْ { [ع] اوكودمك ، اوكودلمك : طحن حنطه . آرپه‌نك طحنی (تطحين) دها زياده قوللانيلير . « الناس فی غفلاتهم — ورحی المنية تطحن — ابوالعتاهيه »

طرائق [ع] (طريقت)ك جمعى. مسالك معناسنده قوللانيلير: طرائق مختلفه. (طرايق) صورتنده يازلماملى.

طراد [ع] قيصه مزارق حربه.

طرّاده [ع] قديماً صيغ صولرده قوللانيلان ديبى دوز قايق.

طرّاز [ع] يان كسيجى، كيسه‌بر: طرارعيار. (طرهٔ طرار) تعبيرى جدياتده بكنلمز اولمشدر.

طراز [ع ـ ف] اثوابه ديكيلن علامت طرازعسكرى. طرازشاكردان. طرز معناسنده‌ده قوللانيله‌بيلير: طراز انساق. طراز اصطفاف جنود. بوندن وصف تركيبى دخى ياپيلير: بليغ حريرى طراز. فارسى اولديغى تقديرده زينت ويرمك، دوزوب قوشمق معناسنه اولان (طرازيدن) مصدرندن امر حاضر اولور. بوحالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير: بديعه طراز. ياوه طراز. بونده طانك فتحيله دخى لغتدر.

طراوت [ع] تازه اوله، تازه‌لك: طراوت نباتات. طراوت رخسار طراوت جعليه.

طرب [ع] شنلك، سوينجليلك: طرب تام. موجب طرب. طربناك = طربلى.

طرح [ع] آتمق، آتلمق: طرح اساس. برعددك برعدددن طرحى «فرزى طرح ايتمكه قادر كچينير ـ سنبلزاده» § ترتيب ايتمك، ياپمق: «برغزل طرح ايده‌يم لعل لبك وصفنده ـ لا» باپلمش، قورلمش بنا: طرح لطيف. طرح دلجو.

طرد [ع] خارجه ـ قووب ايراق ايتمك، بوصورتله ايراق ايدلمك، قوغمق، قوغلمق: برخدمتكارك طردى.

طرز [ع] شكل، هيئت، اصول، اسلوب، يول: طرزمعمارى. طرز افاده.

طرف [ع] (طرف) مخففى: طرف نخ § كوز. نظر: اماله‌ٔ طرف ارسال طرف. طرف يخبر عن ضميره = كيشينك كوزى كوكلندن خبر ويرر.

طرف [ع] صاغ، صول، اوك، آرد. اوست، آلت جهتلرندن هر برى، يان: شرق طرفى.

طرفه [ع] كوز قاپاقلرينى بر كره ايندرمه ياخود اويناتمه: طرفة العين. طرفهٔ عين.

طرفه [ع] غريب، ناديده، تحف، كولنج. اكثريا ذمياتده قوللانيلير: جحود طرفه اذعان «طرفه شاكردى كه درسى ميدهد استادرا = لا»

طرق [ع] (طريق) ك جمعى: تسويهٔ طرق. طرق عليه.

طرّه [ع] آلين صاچى، جبهه‌ده‌كى صاچ: طرهٔ لطيفه.

طرى [ع] طراوتلى، تازه: ورد طرى. لحم طرى.

طريان [ع] عارض اولمق، سكليوبرملك: طريان مرض.

طريد [ع] مطرود ايله مترادفدر: يزيد طريد.

طريف [ع] غريب، ناديده: شى طريف، هداياى طريفه.

طريق [ع] مادى و معنوى يول: طريق مستقيم. طريق واسع. طريق حق. اهل طريق. طريق تعلم. الرفيق ثم الطريق.

طريقت [ع] اعزهٔ كرام طرفندن طوتيلوب كوستريلن معنوى يول: پيرطريقت. طريقت عليهٔ مولويه. بعضا (طريقه) صورتنده دخى قوللانيلير.

طشت [ف] لكن: طشت زرين.

طعام [ع] يمك: اكل طعام. طعام نفيس.

طعّان [ع] طعن ايتمك معتادى اولان: حسود طعان. حاسدهٔ طعانه.

طعم [ع] طاد: تغير طعم.

طعمه [ع] يينلى: طعمهٔ ناراولدى.

طعن [ع] زباندرازلق صورتيله بريسنى ذم وتعييب: طعن حسود. «عاشقه طعن ايتمك اولاز مبتلادر نيلسون ـ نفعى»

طعنه [ع] طعن ايتمه، طعن. (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلير. طعنه زن = طعن ايدن.

طغات [ع] (طاغى) نك جمعى: تشديد ايله غلطدر.

طغرا [ع] نام عالئ پادشاهى‌يى مشتمل اوله‌رق شكل مخصوص اوزره ترسيم اولنان خط معروف: طغراى همايون. طغراى غرا.

طغيان [ع] حدى تجاوز، آزمه، آزغينلق: طغيان مياه.

طفره [ع] بى‌وجه متعالى كورنمه. كنديسنى عالى كوسترمه: طفره فروش § ارتفاع رتبهٔ علميه. جمعى: طفرات: طفرات متواليه.

طفل [ع] چوجق: طفل نائم. مذكر ومؤنثه شامدر. مؤنثنده (طفله) دخى دينيلير.

طفولت، طفوليت [ع] چوجقلق: هنگام طفوليت. مقتضاى طفوليت. (طفولت) نوظهورلق وتازه‌لك معناسنده‌ده قوللانيلير: طفولت نباتات، طفولت ازهار.

طفيلى [ع] طالقاووق. (طفيل الا عراس) ياخود (طفيل العرائس) عنوانيله ياد اولنان وطالقاووق زمره‌سنك پيرى اولان (طفيل بن زلال الكوفى) يه منسوبدر. دعوت اولنمقسزين بريسيله طعامه كيدن شخصه دخى طفيلى دينيلير.

طلاء [ع] سوريله‌جك وسورينه‌جك مايع. زرطلا = يالديز آلتونى. طلا ايتمك = سورمك. طلا فارسيده آلتون معناسنده دخى قوللانيلير: طلاكار = يالديزجى.

طلّاب [ع] (طالب) ك جمعى: زمرهٔ طلاب. طلاب حطام دنيا.

طلاق [ع] زوجه زوجندن بوشانمه، بوش اولمه. طلاق ثلاثه. طلاق ويرمك = بوشامق.

طلاقت [ع] دوز كونولك، وزلولك، فصيحلك: طلاقت لسان. طلاقت نادره § كولر يوزلولك: طلاقت سيما.

طلاوت [ع] كوزللك حسيله مقبوليت، محبوب اللوبلق: حلاوت وطلاوت. طلاوت ادا. طلاوت كلام.

طلب [ع] ايستمك، ايستنلمك. رغبت ايتمك، ايدلمك: طلب حق آله.

جنك طالبي . « ايدن ارباب شوقی نائل مطالب طالبدر هپ »

طَلَبَه { [ع] (طالب)ك جمعی : طلبهٔ علوم . برمکتبك بعض طلبه‌سی . یرینه کوره مفرد مقامنده‌دخی قوللانیلان جمعلردندر .

طَلْح { [ع] ضمغ آغاجی ، آقاچیا : « دامانی مقام طلح منضود »

طِلِسْم { [ع] سحر نوعندن بر امر موهوم که او بوزلمدقجه مثلا بر دفینه ضبط اولنه‌ماز ایمش . جمعی : طلسمات .

طَلْع { [ع] چیچکلرك صاری تخم توزی .

طَلْعَت { [ع] چهره ، دیدار : اشتیاق طلعت یار .

طُلُوع { [ع] طوغمق : طلوع شمس . طلوع قمر . طلوع کوکب . بر فکرك قلبه طلوعی . برمولودك طلوعی . جمعی : طلوعات .

طَلِیعَه { [ع] مقدمة الجیشك اوکنده یوریوك قره‌غول ، چرخه‌جی طابوری .

طُمَأنینَت { [ع] سکونت قلب ، اطمینان .

طَمَع { [ع] حریصانه ایستك .

طِناب { [ع] چادرایپی که قازیغه باغلانیر : « عرصهٔ عالمده برپابی ستون وبی طناب — نفی »

طَنّاز { [ع] قول وفعلی استهزا آمیز اولان : دلبر طناز . نازطنازانه .

طُنُب { [ع] (طناب)ك جمعی : اطناب .

طَنْبُور { [ع] معروف چالغی : « مرمو بی طربده تار طنبور — غالب » .

فی‌الاصل ضم طا ایله‌در .

طَنْز { [ع] قول وفعلده استهزا آمیزلك : طنز بی‌جا ، طنز منافقانه .

طَنْطَنه { [ع] طان طان یاخود طین طین دیه سسلنمه : طنطنهٔ طبل . طنطنهٔ طنبور § کورلتی ، هارائی ، کالئات ، آلایش : طنطنهٔ سور .

طَنین { [ع] طینلامه ، چینلامه : طنین طاس . طنین کاسه § ویزلامه ، ویزلتی : طنین ذباب .

طَوائِف { [ع] کروه معناسنه اولان (طائفه) نك جمعی : طوائف ناس . (طوایف) صورتنده یازلاملی .

طَواف { [ع] اطرافنی طولاشمق . اطرافی طولاشلمق : طواف کعبه . بیت اللهك طوافی .

طَوّاف { [ع] اك ، پك . دها طوافه ایدیجی ، ایدن .

طَوالِع { [ع] (طالع) ك جمعی .

طَوامیر { [ع] (طومار) ك جمعی : طی طوامیر . طوامیر مطویه .

طُوبیٰ { [ع] کوزللك ، ایللك ، خوشلق ، سعادت ، دولت : طوبی‌لك = نه‌موتلو سکا ! « حورلر دیرلر ایدی ایدی طوبی‌له — خاقانی » § جنتده بر آغاج : بومعناده اسلوب فارسی اوزره کسر با ایله دخی قوللانیلیر .

طُور { [ع] طاغ § حضرت موسایه تجلی الٰهی واقع اولان طاغ . (طورسینا) و (طورسینین) دخی دینیلیر .

طَور { [ع] ادا ، صورت حرکت : طورعالمانه . « کولر انسان بو طور بی سببه »

طُوطی { [ع] معروف قوش : طوطی کویا . « نه طوطیدر نه آیینه اوبرسر الٰهیدر — صبری »

طَوع { [ع] ارادهٔ ذاتیه ، ایستك : طوعاً اقرار .

طَوف { [ع] (طواف) ایله مترادفدر . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیله‌بیلیر : « کل طوف ایده‌لم کعبهٔ اصحاب دهادر »

طَوَفان { [ع] (طواف) ایله مترادفدر .

طُوفان { [ع] هریری قاپلایان چوق طاشقین ، پك زیاده یاغان یاغمور : طوفان نوح .

طَوق { [ع] کردنلك ، کردن حلقه‌سی : طوق زرین . قمرینك طوقی § طاقت : قرآن کریمده طوق بشردن خارج بر اعجاز واردر .

طُول { [ع] اوزونلق : طول مسافه . طول عمر . ایکی مترو طول .

طُولاً = اوزونلق جهتیله ، اوزونلغنه

طُولیٰ { [ع] (اطول)ك مؤنثی : یدطولی .

طُومار { [ع] دفتر ، اوزون دفتر . فضولینك « آچیلدی غنچه طوماری ومعلوم اولدی مضمونی » مصراعنده‌کی تشبیه شمدی غریب کورینیور .

طَوِیَّت { [ع] کوکلده کیزلی اولان قصد ، نیت : حسن طویت .

طَوِیل { [ع] اوزون : حسن طویل . ذیل طویل . طویل الذیل . مقالهٔ طویله .

طَویله { [ع] حیوان طاوله‌سی : طویلهٔ خر .

طَهارَت { [ع] تمیزلك ، پاکلك : طهارت ذیل .

طَهُور { [ع] کندیسی پاك اولدیغی حالده پاك ایدن : ماء طهور § زیاده‌سیله پاك : شراب طهور .

طَیّ { [ع] دوروب بوکمك ، دوریلوب بوکلمك : (طی مسافه) تعبیری بو معناده‌در . کویا که یول دوریلوب بوکیلور § آره‌دن چیقارمق ، چیقارلمق : طی فقره . برعباره‌نك طیی .

طَیّار { [ع] اوچیجی ، اوچان ، چوق اوچان ؛ ریح طیار . برك طیار .

طَیِّب { [ع] ایی ، کوزل ، خوش : فوك طیب . کلمات طیبه .

طِیب { [ع] سورینه‌جك کوزل قوقولو شی ؛ استعمال طیب .

طَیْبَه { [ع] مدینهٔ منوره : اهل طیبه « خاك طیبه توتیای دیدهٔ عشاقدر — اشرف »

طَیر { [ع] قوش : طیرالدوله = ها

طَیَران { [ع] اوچمق : طیران طیور . « طیران ایتدی سماوانه همای والا »

طِیرَه { [ف] انفعال : طیرهٔ عقل . § منفعل : طبع طیره .

طِیَرَه { [ع] کندیسیله تشأم اولنان شی فال بد : تصادف طیره .

طَیف { [ع] اویقوده عارض اولان خیال : طیف یار . طیف هائل . بر منشوردن کچه‌رك انکسار ایده‌ك ضیانك تحلل ایتدیکی الوان سبعه‌نك هیئت مجموعه‌سی .

طَیْلَسان { [ع] باشه صاریلان صارینك اوموزلر اوزرینه صالیویریلن اوجی : طیلسان دراز . طی طیلسان § باشه وبیونه اورتیلن شال وسائره .

طِین { [ع] چامور ، بالچیق : ماء وطین .

طِینَت { [ع] مایه ، خمیرمایه ، اصل خلقت .

طُیُور { [ع] (طیر)ك جمعی : مهاجرت طیور . طیور اهلیه .

ظ

ظاء [ع] (ظ) حرفنك اسمی : ظای مفتوحه .

ظالِم [ع] ظلم ايدیجی ، ايدن : شخص ظالم . حاكمهٔ ظالمه . جمعی : ظالمون ، ظالمين .

ظاهِر [ع] كورينيجی ، ميدانده : نور ظاهر . صورت ظاهره . ظاهر اولدی .

ظَبی [ع] كييك : ظبیِ صحراء جمعی: ظبيات .

ظَرافَت [ع] ذكايه مقارن خوش آينده قول وفعل ايله اتصاف: ظرافت نادره § ياقيشيقليلق ، خوشنمالق : ظرافت قيافت . ظرافت البسه .

ظَرف [ع] قاب : ظرف ظريف § زمانه ياخود مكانه دلالت ايدن كلمه : ظرف زمان . ظرف مكان . (ايكی آیظرفنده) كبی تعبيرلرده‌كی (ظرفنده) ايچنده ديمكدر .

ظُرَفا [ع] ظرافتلی شخص معناسنه اولان (ظريف) ك جمعی : ظرفای روزكار .

ظُروف [ع] (ظرف) ك جمعی : ظروف خاليه . ظروف‌زمان ظروف مكان .

ظَريف [ع] ظرافت ايله متصف ، ظرافتلی : ظريف بر آدم . ظريف برساعت . جاريهٔ ظريفه .

ظَفَر [ع] مقصوده وصول : قيده ظفرياب اولق (ياخود) ظفر بولق § غلبه : دشمنه (ياخود) دشمن اوزرينه ظفر بولق .

ظُفر [ع] طيرناق: قطع ظفر. ضمتين ايله‌ده اقتدر .

ظِلّ [ع] كولكه : ظل ممدود . ظل‌الله = حضرت پادشاه اسلام .

ظِلال [ع] (ظل) ك جمعی : ظلال سيوف . ظلال اشجار .

ظَلام [ع] (ظلمت) ايله مترادفدر : ظلام ليل . ظلام شديد . ضم ايله غلطدر .

ظَلّام [ع] ظالم ، زياده ظالم : ظلام بدفرجام .

ظُلم [ع] بر شيئك محل حقيقيسندن باشقه بر يره وضعی . عدالته مغاير حركت .

ظُلمانی [ع] ظلمته منسوب ، ظلمتلی: چاه ظلمانی . مواقع ظلمانيه .

ظُلمَت [ع] قاراكلق ، ضياسزلق : ظلمت ليل . ظلمت شديده . جمعی : ظلمات ، ظلمات .

ظَلوم [ع] پك ظالم : انسان ظلوم و جهولدر .

ظَليل [ع] كولكه‌لی : مكان ظليل . (ظل ظليل) تعبيری دوبدو كولكه ياخود دائمی كولكه موقعنده قوللانيلير .

ظَنّ [ع] اماره‌دن حاصل اولان علم غير قطعی ، صانمه . سزمه : ظن غالب . سوء ظن . حسن ظن .

ظُنون [ع] (ظن) ك جمعی : ظنون باطله. «باقيليرمی ظنون كاذبه‌يه؟»

ظَواهِر [ع] (ظاهر) و (ظاهره) نك جمعی: كوزه كورينن ، كوريله بيلن جهتلر : ظواهر احوال . ظواهر حركات .

ظَهر [ع] آرقه : ظهر انسان . ظهر كتاب . « باغلايوب ظهرينه دو بازوسن »

ظُهر [ع] اوكله : وقت ظهر . قبل‌الظهر . بعدالظهر . صلات‌ظهر .

ظُهور [ع] ظاهر اولق ، ميدانه چيقمق ، بللی اولق : ظهور دخان. ظهور لطف الهی. جمعی:ظهورات

ظَهير [ع] آرقه چيقان ، معين : ظهير مقتدر .

ع

عابِد [ع] عبادتله اشتغال ايدن ، عبادت ايتمك معتادی اولان : مرد عابد . عفيفهٔ عابده .

عابِر [ع] عبور ايدیجی ، ايدن : شخص عابر . اشخاص عابره . جمعی : عابرون عابرين .

عاج [ع] فيل ديشی : شانهٔ عاج .

عاجِز [ع] عجز ايله متصف : عبد عاجز . عباد عاجزه . برعاجزه

عاجِل [ع] سرعتلی : دوای عاجل . تداركات عاجله .

عادَت [ع] كورەنك : عادت حسنه . عادت قبيحه . جمعی : عادات .

عادِل [ع] عدالت ايله متصف ، عدالتلی: پادشاه عادل . سلاطين عادله .

عادیّ [ع] عادت اوزره كورلديكی صورتده ، بياغی : شعرعادی . آثار عاديه .

عائِد [ع] دونوب كلن، دونوب كيدن ؛ ضمير عائد . فائده‌سی آكا عائددر . اشخاص حقنده آز قوللانيلير: قاصد عائد . (عايد) صورتنده يازلمالی .

عائِدَه [ع] بريسنه عائد اولان حصه : اعطای عائده . قطع عائده . عائدهٔ جزئيه (عايده) صورتنده يازلمالی. جمعی عائدات .

عائِق [ع] آليقويجی ، منع ايدیجی ، ايدن : امر عائق . وقعهٔ عائقه. (عايق) صورتنده يازلمالی .

عائِقَه [ع] آليقويجی ، منع ايدیجی خصوص ، كيفيت : بر عائقه ظهوريله وقت معينده كيديله‌مدی . (عايقه) صورتنده يازلماملی.

عائِلَه [ع] خانه خلقی . فاميليا : عائلهٔ بی عائله . (عايله) صورتنده يازلماملی .

عار { [ع] خلقك تعييبنه سبب اوله‌جق برشيئك ارتكابندن حاصل اولان انفعال نفس : موجب عار اولور، « عار ايتدى شهيد غم كفندن — فضولى »

عارض { [ع] برشيئه صكره‌دن تعلق ايدن ، صكره‌دن كلن : اويقو عارض اولمش ، خلجان عارض اولدى § ياكاق: عارض آل «آقسه نوله‌دل عارضك آبن كوروب اى جان — الجنس الى الجنس كما قيل يميل == حى قادين» بو معناده اسلوب فارسى اوزره فتح را ايله دخى اوقونور .

عارضه { [ع] عارض اولان حالت : باش آغريسى بر عارضه‌در . جمعى : عارضات .

عارف { [ع] عرفان ايله متصف ، عرفانلى : مرد عارف . عابدهٔ عارفه. «حيرانم اولور نكاه عارف» عارفانه == عارفجه‌سنه، عارفلره ياقيشير صورتده «تلاش وعد وصاله سبب نه‌در بيلمم — يالانمى يوق كوزمله عذر عارفانه‌مى يوق == خواجه نشأت»

عارف { [كدخدازاده محمد] پدرى رئيس العلما صادق افندى كتخدازاده عنوانيله معروف ايدى . مؤخراً بوعنوان كنديسنه انتقال ايتمشدر . برخيلى علومه ، خصوصيله رياضيات وحكمياته انتسابى وارايدى . اناطولى صدارتنه قدر ارتقا ايله‌مشدر . (١٢٦٥) ده وفات ايتدى . سكسان سنه‌لك عمرينى سايهٔ حكمتده صفاى خاطرله كچيرمشدر . كنديسنه برچوق فقرات لطيفه اسناد اولنور . بونلرك اكثرى شاكردانندن امين افندى طرفندن جمع وطبع ايديلمشدر . ديوانچه‌سى مطبوع و : قيل شفاعت عارفه جدك محمد عشقنه
عرصهٔ محشرده مقبول الرجاسك ياحسين
استغاثه‌سى مشهوردر .

عارف حكمت بك { (احمد) سلطان سليم ثالث دورنده صدوردن بولنان ابراهيم عصمت بكك مخدوميدر. (١٢٠١) محرمنده طوغمشدر آثار خامه‌سندن اولان :
«شيخ الاسلام ايلدى يزدان بنى»
مصراعنده كوستردیكى (١٢٦٢) ده مسند آراى مشيخت اولدى. (١٢٧٥) ده ارتحال ايلدى اسكدارده نوح قيوسى جوارنده جاده اوزرنده مدفوندر. مشايخ اسلاميه ايچنده نادر الوجود عد اولنان ذواتدندر. السنهٔ ثلاثه‌ده اشعارى واردر. ديوانى طبع اولنمش ايسه‌ده تأسف اولنوركه اون اوچنجى عصرك ابتداسندن اعتباراً تراجم احوال فضلايى حاوى اوله‌رق وجوده كتيرديكى مجله كيمك النده قالديغى بيلنه‌مامشدر . تركجه اشعارى درجهٔ وسطاده بولنان عثمانلى شاعرلرى اراسنده كنديسنه برموقع تعيين ايتمشدر . تاريخ سويله‌مكده دخى خيلى مهارت كوسترمش، حتى :
« اوچدى صحن جنانه طوطى شيخ »
تاريخنده مشهور سرورى ايله بينلرنده توارد واقع اولمشدر .

عارف حكمت بك { عارف حكمت بك: هرسك واليسى استولچه‌لى على پاشانك اوغلى ذوالفقار پاشانك نجل نجيليدر. ١٢٥٥ رمضانك ١٦ نجى چارشنبه كونى (موستار) ده دوغمش ؛ ١٢٧٠ ده استانبوله كله‌رك تحصيل علومه باشلامش و (برجهان عرفان) اولارق يه‌تيشمشدر . استاد ادب شناسى افندى ، حكمت بك حقنده حسن حرمت پرورده ايده‌ر ، داهئ اعظم كمال بك ايسه مشاراليهى مقام استاديده طوتار، تعظيمات لازمه‌ده بولونورمش. (١٣٢١) صفرينك ٢٢ نجى چارشنبه كيجه‌سى ارتحال دار بقا ايله‌مش وصوك دفعه اولمق اوزره :
«بيمارئ هجران ايله بيزار حياتز. المنة لله منتهئ مماتز»
بيتنى سويله‌مشدر . عارفانه وحكيمانه بعض آثارى واردر . ابن الامين محمود كمال بكك (كمال الحكمة) عنوانلى اثرى ، حضرت حكمتك ترجمهٔ حال مختصريدر .

عارى { [ع] چيپلاق ، خالى : عيبدن عارى . شبهه‌دن عارى .

عاريت { [ع] حاجت بيترمك ايچون موقتاً آلنان ياخود ويريلن شى: عاريت كتاب. تشديد ايله‌ده لغتدر .

عازم { [ع] عزم ايديجى، عزيمت ايدن: يازمغه عازم اولدى . اوطرفه عازم اولدى .

عاشر { [ع] اوننجى : سطر عاشر . صحيفهٔ عاشره .

عاشق { [ع] عشق ايله متصف، صاحب عشق : عاشق بر ذات .

عاشق پاشا { قيرشهرده توطن ايتمش ايدى (٧٣٣) ده اوراده ارتحال ايله‌مشدر . مرقدى زيارتكاهدر . متشرع ومتورع برعاشق ايدى . (ديوان عاشق پاشا) نامیله مشهور اولان اثرينك اسم اصليسى (معارفنامه) در .

عاشق چلبى { تذكرة الشعرا صاحبيدركه (٩٢٤) ده پرزرنده دنيايه كلمشدر . تحصيل علوم ايتدكدن صوكرا بروسه‌ده تمكن ايله حضرت امير اوقافى توليتنى اختيار ايله‌مشدى . بعده استانبوله كله‌رك قاضيلك مسلكنه سالك اولمشدر . (٩٧٩) ده اسكوبده وفات ايتدى . امام غزالينك (التبر المسبوك) عنوانلى كتابنى ترجمه ايتمشدر . سائر آثارى‌ده واردر . ايجه شعر دخى سويليه‌بيليردى . برقطعه‌سندن اولان:
بنى اغياره نسبت ايلرسك
عاشق اولدمسه كافر اولمادم آ
بيتى خوش آينده‌در .

عاشوراء { [ع] شهر محرمك اوننجى كونى : يوم عاشورا § محرمده پيشيريلن معروف طعام : طبخ عاشورا . (عشورا) و (عاشور) دخى ديئيلير .

عاصف ، عاصفه { [ع] شدتله اسن روزكار: ريح عاصف ظهور عاصفه. جمعى : عاصفات، عواصف

عاصم { [ع] عصمت ايله متصف ، عصمتلى : زاهد عاصم . عابدهٔ عاصمه .

عاصم { (احمد عينتابى) قاموس ايله برهان قاطعى ترجمه ايده‌رك عثمانلى اصحاب تحصيلنه ايكى بيوك خدمت ابراز ايله‌ين ذات عاليدركه (مترجم عاصم) عنوانيله ياد اولنور . (مرح المعالى فى شرح الامالى) دخى جملهٔ آثارندندر . استادانه اشعارى‌ده واردر . وقعه‌نويس اولمش ايدى. يازديغى تاريخ مطبوعدر . (١٢٣٥) ده وفات ايتمشدر. اسكدارده نوح قپوسى جوارنده‌كى قبرستانده مدفوندر . كمال فقر ايله عمر

كچيرمشدر . بوزاسى اخلافه داغ درون اولدى .

عاصم { (چلبى زاده اسماعيل) رئيس الكتاب (چلبى محمد افندينك مخدوميدر . (جاه فتوى اولسون اسماعيل افندى‌يه سعيد) مصراعنك كوستر ديكى (١١٧٢) ده شيخ الاسلام اولمش و (عاصم اسماعيل افندى قيلدى فردوسى مكان) مصراعندن آكلاشيلديغى اوزره ينه اوسنه ايچنده ارتحال ايتمشدر . طاش قصاب جوارنده ملا كورانى محله‌سنده حكيم باشى عمر افندى مدرسه‌سنك خطيره‌سنده مدفوندر . متبحرين علما وظرفاى شعرادن ايدى . ديوانى مطبوع و «اى ساربان زمامى چك سمت كوى يارە — ويرانه دلده زيرا يرقالمادى قرارە» مطلعيله باشلايان قصيده‌سى مشهوردر .

عاصمه { [ع] قلعه ايله محفوظ اولان شهر ، مدينه .

عاصى { [ع] عصيان ايله متصف ، عصيانلى : عبد عاصى . جاريهٔ عاصيه ، قبائل عاصيه .

عاطر { [ع] عطرلى ، كوزل قوقولو ، خوشبو : نسيم عاطر . (معطر) زياده قوللانيلير . (عاطر) عطرى سون ، محب عطر معناسنه‌ده كلير (خاطر عاطر) تعبيرى مشهوردر . حافظ شيرازى «من كه باشم كه بران خاطر عاطر كذرم» ديمشدر .

عاطس { [ع] آقصيران : تشميت عاطس .

عاطف { [ع] شفقتلى ، مهربان : عارف عاطف § عطف ايديجى : حرف عاطف . واو عاطفه .

عاطفت { [ع] اسيركمه ، شفقت ، مرحمت ، احسان : عاطفت عظيمه .

عاطل { [ع] عطالت ايله متصف ، عطالتلى : جاهل عاطل .

عافيت { [ع] وجود صاغلغى : عافيت كامله ، كسب عافيت .

عاق { [ع] سركش ، معند . ولد عاق = حقوق والدينه رعايتى اولميان اولاد .

عاقبت { [ع] صوك ، نتيجه : عاقبت كار . عاقبت حسنه . حسن عاقبت . (اك صكره ، اك صوكنده) مقامنده دخى ايراد اولنور : عاقبت نائل موفقيت اولدى . عاقبت انديش = صوكنى دوشونن «كار اولده كيشى عاقبت انديش كرك = لا »

عاقر { [ع] قيصير : زوجهٔ عاقره .

عاقل { [ع] عقللى ، عقل صاحبى : زوج عاقل ، زوجهٔ عاقله .

عاكف { [ع] اعتكاف ايدن : زاهد عاكف § اصلاح ايديجى ، ايدن : عارف عاكف .

عاكف پاشا { برمنشى شاعردركه لسان عثمانينك زمانمزده پيدا ايتديكى لطافتك مقدماتى آثارنده كوسترمشدر . رئيس الكتاب ايكن بونامك (خارجيه نظارتى) نه تحويلنده عهده‌سنه رتبهٔ مشيرى توجيه اولنمشدى . مؤخراً حجازه كيتمش وعودتنده (١٢٦٤) ده اسكندريه‌ده وفات ايتمشدر . (تبصره) ايله (قصيدهٔ عدم) اك مشهوراثرلرندندر . دارالفنون عثمانى معلمين مقتدره‌سندن بولونان

(صفحات) ناظمى عاكف بك افندى‌ده عصرمزك اساتذهٔ سخنورانندندر .

عالم { [ع] مجموع مخلوقات : خالق عالم § احوال خصوصيه‌يى حاوى موجوديت : عالم آب . « بر عالم مهتاب ايدملم بزده فلكده — واصف » (عالمين) صورتنده جمعلنمسى ذوى العقولك تغليبنه مبنيدر : رب العالمين . « جان چيقمه‌دە رب عالمينه »

عالِم { [ع] علم ايله متصف ، علم صاحبى ! عالم بر آدم . اديبهٔ عالمه § بيليجى ، بيلن ، عالم الغيب ، عالم الخفيات .

عالميان { [ف] عالمه منسوب . مخلوق (ديمك اولان (عالمى) نك جمعى « بو مسئله معلوم دل عالمياندر = نفعى » .

عالى { [ع] يوكسك : قدر عالى . عالى بنا . افكار عاليه . ابنيهٔ عاليه .

عام { [ع] ييل : عام فيل ، عام الحزن .

عام { [ع] عموم افاده ايدن اسم عام . اسماء عامه .

عامر { [ع] معمور ايديجى ، ايدن : عامر مساجد . معمور معناسنه‌ده كلير . دوائر اميريه‌دن بعضلرينه وصف اولان (عامره) بومعناده‌در : مطبعهٔ عامره .

عامل { [ع] عمل ايديجى ، ايشله‌ييجى : علميله عامل . عالم عامل § نحوده رفع ، نصب ، جر ، جزم حالاتندن برينى وقوعه كتيرن شى : عامل قياسى .

عامّه { [ع] جمله ، هركس ، عموم خلق .

عباء { [ع] معروف ثوب : « خيلى دم پوشيده اولدك بن كبى برآتشه — اى عبا پشم سمندرسك كه سوزان اولمادك » تلبس عباء ، آل عبا . حضرت پيغمبرك عبا كيديكى اولوردى .

عباد { (عبد) ك جمعى . الله‌ه نسبتله قوللر : عباد الله . اضعف العباد . « اى مصدر ماسوى اولان رب عباد — كيم سنسك ايدن موت وحياتى ايجاد »

عبادت { [ع] قوللق ايتمك ، طاپمق ، طاپنمق : الله‌ه عبادت . عبادت اصنام . عبادت خالصه . جمعى : عبادات .

عبارت { [ع] مجموع موجوديت : بوايش شوندن عبارتدر . نظمده (عباره) معناسنده قوللانيله‌بيلير . « دير عقله عقل عبارتنده — ضيا پاشا »

عباره { [ع] كلام ياخود ايكى ويا دها زياده كلمه‌دن متركب جزء كلام : عبارهٔ واضحه . نظمده (عبارت) صورتنده دخى قوللانيله‌بيلير . « بو بوندن عبارتدر » مقامنده « بو بوندن عباره‌در » دينيله‌مز . جمعى : عبارات .

عبث { [ع] بوش ، بيهوده ، مناسبتسز : عبثله اشتغال . : حكيم كامله كار عبث نقيصه ويرر — نحيفى »

عبد { [ع] كوله ، قول : عبد آبق « عبد عاجز نه ياپار قادر مطلق سنسك — عزت ملا »

عبده { [ع] (عابد) ك جمعى : عبدهٔ اصنام .

عبر { [ع] (عبرت) ك جمعى : عبر مؤثره . مرآة العبر .

عبرانى { [ع] اسكى يهود لسانى : لسان عبرانى . كلمات عبرانيه .

عبرت { [ع] موجب انتباه اوله‌جق وقعه ، خصوص : عبرت مؤثره . «بو بر عبرتدر اما اولمايه‌يدق بويله بر عبرت

= عاكف بك » عبرت آلمق = عبرت اولان شیئی ملاحظه ایله تربیهٔ نفس ایلمك .

عِبری [ع] (عبرانی) یه بدل قوللانیلیر : لسان عبری .

عبودیت [ع] قوللق ، بنده‌لك : عبودیت کامله . عرض عبودیت .

عبور [ع] بر طرفدن اوبر طرفه کچمك ، کچلمك : نهردن عبور ایتدیلر . نهرك عبوری .

عبوس ، عبوست [ع] یوزا کشیلکی : عبوست جهره . اظهار عبوست .

عبوس [ع] ناخوش ، کریه ، اکشی چاتلمش : یوم عبوس . وجه عبوس . چهرهٔ عبوس . « بخش ایله‌دم عطاسنی وجه عبوسنه = نحیفی »

عَبهَر [ع] نرکس : عبهر اصفر .

عَبیر [ع] (عنبر) مقامنده قوللانیلیر : « دامنی باد صبا ایلسه پر مشك و عبیر — نفعی »

عِتاب [ع] آزارلامه ، تکدیر : عتاب عنیف . « ایلمه عاشق بی تابه عتاب »

عَتَبه [ع] قاپو اشیکی : عتبهٔ علیا . عتبهٔ فلکمرتبه . جمعی اولان (عتبات) بعضاً امام حسین افندمزك مشهد مقدسندن کنایه اولور : عتبات علیه .

عِترَت [ع] نسل ، ذریت ، اقربا ، عشیرت : عترت رسول . « عترت طاهرهٔ پیغمبر »

عِتق [ع] قول آزاد اوله ، آزادلق : عتقنامه .

عُتَقاء [ع] آزادلی معناسنه اولان (عتیق) ك جمعی : عتقای بنی هاشم .

عُتُوّ [ع] سرکشلکه مقارن تکبر : عتو کبیر .

عَتَه [ع] بونامه ، بوناقلق . آکثریا (کلمك) و (کتیرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. آرتق آکاعته کلمش. عته کتیرمش بر اختیاره « سن عته کتیرمشسك » دیمشلر . « بن کتیرمدم ، کندی کلدی . » دیمش .

عَتیق [ع] اسکی : طرز عتیق . ادبیات عتیقه § آزاد ایدلمش کوله . حضرت بلال ، ابوبکر صدیقك عتیقیدر . عبد عتیق . جناب صدیق (عتیق) ایله توصیف اولنور : « ظل حق حضرت صدیق عتیق — خاقانی » بیت عتیق = کعبهٔ معظمه .

عَثرَه [ع] سورچمه : عثرهٔ واحده . جمعی : عثرات . عثرات متتالیه .

عَجائِب [ع] (عجیبه) نك جمعی : عجائب سبعه . مقام تعجبده دخی ایراد اولنور .

عَجائِز [ع] (عجوز) ك جمعی : عجائز . (عجایز) صورتنده یازیلاملی .

عَجَب [ع] تعجب اولنه‌جق شی ، تعجب : « قالسه باطل عجبمی بی رونق ؟ » (عجبا) مقامنده‌ده ایراد اولنور : « کلزارده هزار نه عالمده‌در عجب ! — عزت علی »

عُجب [ع] کندینی بر شی صانمق صفتی : عجب عجیب .

عَجَبا [ع] فارسی (آیا) معادلیدرکه مراقی متضمن تردد اداتیدر . استفهام ایله قوللانیلیر .

عَجز [ع] عاجزلك . اقتدارسزلق : عجز تام « عجزم سکا قارشیدر الٓهی »

عَجَزه [ع] (عاجزك) جمعی : اقدار عجزه . حمایهٔ عجزه . دارالعجزه .

عِجل [ع] ارکك بوزاغی : عجل سامری . مؤنثی (عجله) در .

عَجَله [ع] ترکجه‌ده (ایو‌مك) دینیلن حالدرکه صبرسزلق ایله حرکت ایتمکدر : « عجله اکثر احوالده ممدوح اولماز» . (علی العجله) مقامنده‌ده ایراد اولنور : عجله کلسون .

عُجمه [ع] کلامی فصاحت اوزره ادا ایده‌میوب تعقید و ابهام ایله سویلمك ، دیل طوتغونلغی .

عَجوز ، عَجوزه [ع ف] قوجه قاری : افسانهٔ عجوز . « مجو درستیٔ عهد از جهان سست نهاد — که این عجوزه عروس هزار دامادست — حافظ » . بردالعجوز = قوجه قاری صوغوغی : « کوردم رقیب اوطورمش اول کلعذاره قارشی — بردالعجوزه دونمش اوّل بهاره قارشی = لا»

عَجول [ع] عجله‌جی: همراه عجول .

عَجیب [ع] موجب تعجب اولان : طور عجیب . احوال عجیبه .

عَجیبه [ع] تعجب اولنه‌جق شی . کیفیت : عجیبهٔ طبیعت . عجیبهٔ رؤیت . ردوس هیکلی برعجیبه ایدی .

عَجین [ع] ادویه خمیری .

عَدّ [ع] صایمق ، صایلمق ، اعتبار ایتمك ، ایدلمك : نا موزونی موزون عد ایتمك . اصحاب قلمك علمادن عدی . (تعداد) مقامنده آز استعمال اولنور. «عدوشمار » تعبیرنده (عد) یاخود (شمار)دن بری حشودر.

عدّاد [ع] حساب ، صایی . مثلا : « اهل خیردن معدوددر » دەنیله‌جك یرده : « اهل خیر عدادندندر » دینیلیر .

عَدالت [ع] طوغریدن آیرلمامه ، حقه رعایت ایتمه . کافهٔ فضائلی جامع بر خصلتدرکه سعادت دارین آنکله حصوله کلیر : عدالت دائمه .

عَداوَت [ع] دشمنلك : عداوت شدیده . عداوت ایدنه عداوت ایدرلر.

عِدّت [ع]زوجه‌نك زوجندن بوشاندیغی صورتده یوز کون ، زوجی وفات ایتدیکی تقدیرده یوز اوتوز کون اوله‌رق بکلەدیکی مدت‌که آنك انقضاسندن اول شرعاً قوجه‌یه واراماز : ختام عدت.

عَدَد [ع] صایی : عدد معلوم . ارن عددی .

عَدل [ع] (عدالت) ایله مترادفدر : عدل شامل . عدل الٓهی .

عَدَم [ع] یوقلق ، اولمامه : وجودیله عدمی مساوی . عدم التفات . عدم رغبت . «وجهی وار دینسه بنی آدمه ابنای عدم — عاکف »

عَدن [ع] جنت : « محفل عدنی مقر ایتسون بلال — تاریخ ـ سرو‌ری » . فی الاصل اقامت وتمکن معناسنه اولدیغندن (جنت عدن) (جنات عدن)

(بهشت عدن) تعبیرلری دخی قوللانیلیر .

عَدُوّ { [ع] دشمن : عدوّ اکبر . اکثریا تشدیدی اسقاط اولنان واو حرف مد حکمنده بولندیریلور : عدوی جان . فلان فلانك عدوسیدر . « ای دوح روان ! عدوی جانسك »

عُدْوان { [ع] تجاوز، ظلم: عدوان عظیم .

عُدُولْ { [ع] صاپمق: طریق مستقیمدن عدول . قول اولدن عدول § (عادل)ك جمعی : شهود عدول . شهادت عدول ایله ثابت اولدی . هیأت عدول .

عَدید { [ع] (متعدد) ایله مترادفدر . اکثریا مؤنثی قوللانیلیر : دلائل عدیده .

عَدیل { [ع] مساوی، دەنك : « جهانده عدیلی عدیم الوجود — عزت ملا »

عَدیم { [ع] عدم ایله متصف ، یوق : « بم قهریله وجود ستم وفتنه عدیم — نفعی »

عَذاب { [ع] اذیت : عذاب الیم . عذاب عظیم . عذاب مهین .

عِذار { [ع] ناکاق: عذاریار، کلعذار « عذارنده عرق کویا که شبنمدر کل اوستنده — بلیغ »

عَذْب { [ع] طاتلی، خوش ، خوشکوار: لسان عذب البیان . ماء عذب . « هرشربت عذبم که دمی عین عذابست — حافظ »

عُذْر { [ع] برایشك ایشلنلمسنه یاخود ایشلنلمەمسنه سبب اولان خصوص: عذر شرعی . عذر مقبول . بیان عذر . « العذر عند کرام الناس مقبول — لا » . عذرلنك == مناسبتسز ، ناملایم عذر .

عَذْراء { [ع] قیز اوغلان قیز : مریم عذراء .

عُذُوبت { [ع] طاتلیلق ، شیرینلك : عذوبت لسان . عذوبت افاده

عَرائِس { [ع] (عروس) ك جمعی : تزیین عرائس . عرائس معانی . (عرایس) صورتنده یازلالی .

عَرائِض { [ع] (عریضه) نك جمعی : تقدیم عرائض . (عرایض) صورتنده یازلاملی .

عَرّادَه { [ع] متحرك تکرلك اوزرنده منجنیق که قدیم آلات حربیه‌دندر . بوکله . شیمدی آسیاده طوب آرابه‌سی معناسنه مستعملدر .

عُراضه { [ع] هدیه ، مسافره اکراماً اوکنه کتیریلوب قونیلان یه‌جك .

عُرْبان { [ع] (عرب)ك جمعی : عشائر عربان . عربان بادیه .

عَرْبَدَه { [ع] غوغا ، سرخوش غوغاسی : عربدهٔ مضحکه . عربده جو ــ ی == عربده ، غوغا چیقاران: بدخوی عربده جو .

عَرَج { [ع] طوپاللق ، اعرجلك .

عَرْش { [ع] طاوان : « سجدهٔ شکر ایتدی عرشی فرشی اوزره خانه‌نك — لا » § فلك اعظم : عرش اعلی . عرش الهی « سکا هر مجلسکده سویله‌رم سن مازم اولمازسك — دکل کرسی‌یه واعظ عرشه چیقسه‌ك آدم اولمازسك == ثابت »

عَرْصَه { [ع] بنادن خالی یر، میدان: عرصهٔ واسعه . عرصهٔ قیامت . جمعی : عرصات .

عَرْض { [ع] کوسترمك . کوسترلك : حقیقت حالك عرضی . « نوبت عرض هنر سنده‌می شاهینکرای ؟ — شاهینکرای »

عَرُوض { [ع] بیتك برنجی مصراعنك جزء اخیری § ٨١ تاریخنده بصره‌ده ولادت و ١٥٥ ده ینه اوراده رحلت ایله‌ین (امام خلیل بن احمد) طرفندن تدوین اولونان علم اوزان شعر .

عُرُوض { [ع] عارض اولمق : عروض امراض .

عُرْیان { [ع] چیپلاق : طفل عریان . صبیهٔ عریانه . « خاطرکدن چیقماسین دنیایه عریان کلدیکك == لا »

عَریض { [ع] اکلی ، یاصصی، کنیش: کف عریض . اظفار عریضه .

عَریضه { [ع] کوچکدن بیوکه کوندریلن مکتوب : عریضهٔ ملفوفه .

عَریف { [ع] شخص حقنده (معروف)ه بدل قوللانیلیر .

عِزّ ، عِزَّت { [ع] عزیز اولمه . عزیزلك ، عالیقدرلك : عزشهادت . عزت نفس . (عزت) قدرت وغلبه معناسنده‌ده قوللانیلیر . (رب عزت) قدرت وغلبه صاحبی دیمکدر .

عِزَّت بك { [بکلکجی] استانبولده یه‌تیشمش شعرادندر . (١٢٢٤) ده مقتول اولمشدر . دیوانچه‌سی واردر .

عِزَّت مُلّا { [کچه‌جی زاده] صدوردن صالح افندینك مخدومیدر . نادرالوجود برشاعرایدی . غلطه‌مولویتنه نائل اولدقدن صوکرا (کشان) ه نفی ایدیلدی . عودتنده خیلی مقبل اولمش ایدی (١٢٤٥) ده میدانه چیقان روسیه سفرینك دوامی ایسته‌ینلره قارشی آشتی جویانه ادارهٔ لسان ایلدیکندن بو دفعه سیواسه اجلا قیلیندی . شیخ الاسلام عارف حکمت بکك :

« عزت شاعرده قیدی جهان »

مصراعندن آکلاشیلدیغی اوزره او سنه ایچنده سیواسده وفات ایتمشدر . (بهار افکار) و (خزان آثار)ناملرنده ایکی مجموعهٔ اشعارندن باشقه (کلشن عشق) و (محنت کشان) اسملرنده ایکی منظوم اثری واردر . محنت کشان ، کشان سیاحتی حاکی اولوب پك تحفدر .

عَزاء { [ع] بلا وقوعنده صبر ایتمه : عزا وماتم .

عَزائِم { [ع] دعا ، افسون معناسنه اولان (عزیمت) ك جمعی: عزائم عظیمه . (عزایم) صورتنده یازلمامالی .

عَزَب { [ع] بکار . مؤنثی (عزبه) در . اوائلده بحریه سلاح انداز نفراتنه دینیلیردی .

عَزْرائیل ، عَزْ رائِل { [ع] قبض ارواحه مامور اولان ملك : وکیل عزرائیل == خسته اولدیریجی دوقتور ، طبیب خسته کش . « یأس ایله اول رتبه اولدم که مماتك مائلی — کورسه‌م آغوشه آلیردم شوق ایله عزرائلی == طاهر لمولوی »

عَزْل { [ع] منصبدن چیقارمق ، چیقارلمق : عزل مدیر . بر مأمورك عزلی .

عُزْلَت { [ع] ناس ایله اختلاط ایتمیوب چکلمك : اختیار عزلت . عزلت دائمه .

عَزْم [ع] برایشی ایشلەمکە ربط قلب ایلە قصد و توجه . ماديّاتدە کیتمك معناسنی متضمن اولور : تحصیل علومە عزم ایتدی . عزم راه ایلدی . «عزم رزم ایلەدك ارباب غزا بزشیمدی ـ رزمیدر پیش ایدەلم بزم مهیا یرینە = لا » اولوالعزم = نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی ، محمد علیهم الصلوة والسلام حضراتی .

عَزْو [ع] نسبت ایتمك ، ایدلك ، اسناد : عزو نقصان . برقباحتك برینە عزوی . جمعی : عزویات

عُزُوبَتْ [ع] عزبلك ، بكارلق ، ارکنلك : ترجیح عزوبت . عزوبت موقته .

عَزِیزْ [ع] صاحب عزت . عزت ایلە متصف : رب عزیز . محب عزیز . عم عزیز . عزیزالوجود . محبهٔ عزیزه . § شیخ کامل . مرشد مکمل : عزیز حضرتلری . اعزهٔ کرام .

عَزِیمَتْ [ع] کیتمك : بریرە عزیمت ایتمك § دعا ، افسون : عزیمتخوان

عَساکِرْ [ع] (عسکر) ك جمعی : عساکر شاهانە . عساکر منصوره .

عَسْجَدْ [ع] خالص آلتون . عسجدی = سلطان محمود غزنوینك مادحلرندن و فرس شاعرلرندن بر ذات کە (٤٣٢) دە وفات ایتمشدر .

عُسْر ، عُسْرَتْ [ع] کوجلك : حال عسر . عسرت تحصیل .

عَسَسْ [ع] برمحلك محافظەسی ایچون کیجە کزوب طولاشان ، ضابط لیلی : «مست باتمکینە رهزنمی اولور یم عسس ؟ — راغب »

عَسْکَرْ [ع] چری ، بلدە محافظەسی ایچون مسلح و مرتب طوتیلان آدملر : سوق عسکر . ادارهٔ عسکریە . مفرد مقامندە دخی قوللانیلیر : بن عسکرم ، بر عسکر .

عَسَلْ [ع] بال : عسل مصفی . شمع عسل .

عَسِیرْ [ع] کوج : امر عسیر . امور عسیره .

عَشاء [ع] اقشام یمکی .

عِشاء [ع] یاتسی : وقت عشاء . صلات عشاء .

عَشائِرْ [ع] (عشیرت) ك جمعی : عشائر سیاره .

عُشّاقْ [ع] (عاشق) ك جمعی : عشاق عرب . « عشاق ملامتزده رسوا اولە کلمش — لا » § موسقیدە بر مقام : عشاق پیشروی .

عُشْرْ [ع] اون جزءدە بر جزء ، اوندە بر : عشر شرعی . عشر مزروعات .

عِشْرَتْ [ع] استعمال مسکرات : اهل عشرت . عشرت دائمە .

عِشْرُونْ ، عِشْرِینْ [ع] یکرمی .

عَشَرَه [ع] اون : عقول عشره . عشرهٔ مبشره = جنتلە تبشیر بویورولان : ابوبکر ، عمر ، عثمان ، علی ، زبیر بن العوام ، عبدالرحمن بن عوف ، سعد بن ابی وقاص ، سعد بن زید ، ابو عبیدة بن الجراح ، طلحة بن عبید الله رضی الله عنهم حضراتی . (اربعە) وامثالندە اولدیغی کبی اسلوب فارسی اوزره صفت اولەرق قوللانلدیغی وقت موصوفك مفردی

مؤنث اولسەدە قاعدهٔ عربیە اتباع ایلە (عشر) دینلمز . بوقبیلدن اولان ملاحظەمز نثره عائددر . اما نظمدە مثلا (معلقات سبعە) دینلدیکی کبی (معلقات سبع) دخی دینیلەبیلیر . جمعی : عشرات .

عِشْقْ [ع] پك زیادە سومە ، افراط محبت . حس ایدیلوبدە تعریف اولونامایان برحال : «عشق برمعنای لایعرف کە جملە عالمی — ذوقی مقدارنجە سکران وخروشان ایلیور = طاهر المولوی » « عشق اولسون » تعبیری فی الاصل مثلا بر قدح شراب ایچن بر ذاتە قارشی « بو ایچدیکك کوکلکدە عشقە منقلب اولسون ، محبت کسیلسین » دیمك اولدیغی حالدە تحسین مقامندە دخی قوللانلمشدر : « عشق اولسون اوپیرمی پروردهٔ عشقەکیم بادەسی صد سالە وساقیسی جواندر = ضیا پاشا » فی الاصل عینك کسریلەدر . لسانمزدە اکثریا فتح ایلە قوللانیلیر .

عِشْوَه [ع] (ع ـ ف) دلبرلردەکی دلفریب اطوار وادا . « چشمکدە اولان شراب نشوه — ایتدی دلمی خراب عشوه = طاهر المولوی » عشوەگر = عشوەجی .

عَشِیّ [ع] کونك صوکی ، آخر نهار ، آقشام .

عَشِیرْ [ع] اوندە بر : عشیر ذراع .

عَشِیرَتْ [ع] براصلدن منشعب اولان کروه انسانی ، قبیلە : عشیرت اصیلە . « بز اول قوم نجیب دودهٔ عثمانیانز کیم — جهانکیرانە بر دولت چیقاردق برعشیرتدن = کمال بك »

عَصا [ع] دکنك ، صوپا ، اوزون باستون : « مستم طورەمم دیرسە عصاسیلە طایاق باص — ثابت » . العصا لمن عصی .

عِصابَه [ع] جماعت ناس ، خیول طیور § صاریق ، دابند ، قاش باصدی کبی باشە و آلینە اکلیلکنە صاریلان صارغیلر § فسك . سرپوشك جبهەدن کنارینە قدر اولان عرضی . بو معنادە محاوراتدە عینك فتحیلە قوللانیلیر .

عُصاتْ [ع] (عاصی) نك جمعی : عصات امت . شفاعت عصات . تشدید ایلە غلطدر .

عُصارَه [ع] صیقیلان شیئك صو و یاغ وسائرەسی : عصارهٔ عنب .

عَصافِیرْ [ع] (عصفور) ك جمعی : عصافیر مجتمعە .

عَصَبْ [ع] سیکیر : مرض عصبی . امراض عصبیە .

عَصَبَه [ع] خصم ، اقربا .

عَصَبِیَّتْ [ع] اقربا و قومنە نصرت ایتمك قیدندە بولنمە ، غیرت کودمە : عصبیت شدیده § سیکیرلیلك .

عَصْرْ [ع] یوز سنەدن عبارت زمان : اون دردنجی عصر . اوزونجە مدت معناسندەدە قوللانیلیر : عصر سعادت § ایکندی : صلات عصر . بعدالعصر . (تعصیر) مقامندەدە قوللانیلەبیلیر .

عُصْفُورْ [ع] سرچە قوشی .

عِصْمَتْ [ع] معصوملق : عصمت انبیا § عرض و ناموسە مغایر اولان ایشلردن اجتناب : اهل عصمت . عصمت مجسمە .

عِصْيانْ [ع] امره انقياد ايتمه‌مه ، اطاعتسزلك ، عاصيلك : عصيان جزئى . « لطف حقدن زاهدا رندانى نوميد ايله‌مه — مظهر غفران اولور البتده عصيان آشنا = فطنت »

عَصِيدَه [ع] معروف طعام . آسيده .

عَصِيرْ ، عَصِيرَه [ع] عصاره ايله مترادفدر .

عُضالْ [ع] اطبانى عاجز براقان مرض : داء عضال . « اول درد عضالك بولاماز كيمسه علاجن — كاظم »

عَضَلَه [ع] بدنده اولان سيكيرلى قابا ات . بالق اتى : جمعى : عضلات .

عُضْو [ع] ال ، آياق كبى بدنك بر جزئى : عضو بصر .

عَطاء [ع] (عطيّه) ايله مترادفدر : عطاى جزيل . بخشش اوله‌رق ويرمه معناسنده‌ده قوللانيليلر : « حق تعالادن ايرشدى بر ندا — يا محمد بن سكا قيلدم عطا — ناظم مولد سليمان افندى »

عَطائى شاعر مشهور نوعى يحيى افندينك مخدومى اولديغى ايچون : زمانه‌ده هم اول شاعر اوغلى شاعر كيم باش اكدى نظممه دنيانك اهل عرفانى ديه افتخار ايتمشدر . (٩٩١) ده طوغمشدى . اسمى عطاءالله اولديغى حالده اشعارنده (عطائى) تخلص ايتديكندن او وجهله شهرت بولمشدر . قاضيلك مسالكنه سلوك ايله لوفچه ، سلستره ، روسجق ، طرنوه ، مناستر ، ترحاله كبى بر چوق يرلرى دولاشدقدن صوكرا (١٠٤٤) ده اسكوب قضاسندن معزولاً استانبوله كلدكده وفات ايتدى . كنديسى اخلافه قدماى ارباب قلمك اك چاليشقانلرندن اولمق اوزره طانيتمشدر . اشهر آثارى (حدائق الحقائق فى تكملة الشقائق) ناميله يازديغى (شقايق نعمانيه) ذيليدر . اشعارى آراسنده اك زياده شهرت بولان و (خمسهٔ عطائى) عنوانيله ياد اولنان بش قطعه منظومهٔ طويله‌دن متشكل مجموعه‌در . مندرجاتى اولدقجه عبرت آميز حكاياتدن عبارت اولان بو اثرى (نظامىٔ كنجوى) (خسرو دهلوى) (مولانا جامى) كبى اكابر ايرانه تقليداً وجوده كتيرديكنى مقدمه‌سنده سويلر ، بوندن باشقه مرتب ديوانيله بعض منظوماتى واردر . نثرى نظمندن اقوى كورونور نظمنده نظر دقتى جلب ايده‌جك درجه‌لرده طبيعيلك كوروله‌مديكى كبى اويله پارلاق فكرلرده يك تصادف اولنه‌ماز .

عَطّارْ [ع] عطريات و سائره صاتان اهل صنعت : عطار حيله كار .

عَطارَتْ [ع] عطارلق : صنعت عطارت .

عُطارِدْ [ع] معروف كوكب . كتابته منسوبدر . فلكك كاتبى و ارباب كتابتك پيرى عد اولنور : « زحلده ستاره‌ك عطارد دكلدر — عطارد دكلدر زحلده ستاره‌ك »

عَطالَتْ [ع] ايشدن قالمه ، طورغونلق .

عَطايا [ع] (عطيه) نك جمعى : عطاياى سنيه .

عِطْر [ع] كوزل قوقولو ياغ و تركيب . او قبيلدن اولان شيلره (عطريات) ديرلر : استعمال عطريات .

عَطْسَه [ع] آقصيرمه ، آقصيريق : عطسهٔ اولى .

عَطَشْ [ع] صوصامه ، صوسزلق : دفع عطش . « العطش كويان دشت كربلايى ياد ايدن — دينى آيرى كافر اولسه ديده‌سى كريان اولور — كاظم پاشا » « دفع حاجت بلكه ممكندى عطشدن ، ضابطه — تخته پرده چكمه‌سه الماليا شادروانه = طاهر الملوى »

عَطْشانْ [ع] صوصامش ، صوسز : ارواى عطشان . اشتر عطشان .

عَطْفْ [ع] ميل ايتدرمك ، ايتديرلمك : عطف نظر . بر نظر مرحمت عطفيله . كلمه‌لر ، تركيبلر ، جمله‌لر بيننده جريان ايدن عطف بو معنادندر § اسناد : كندى قباحتنى باشقه‌سنه عطف ايديور .

عَطُوفْ [ع] زياده اسيركه‌يجى ، مرحمتلى . شفقتلى : اب عطوف .

عَطِيَّه [ع] بخشش : عطيهٔ عظيمه .

عَظائِمْ [ع] (عظيمه) نك جمعى : عظائم امور . (عظايم) صورتنده يازلمامليدر .

عِظامْ [ع] (عظيم)ك و (عظم)ك جمعى : سلاطين عظام . عظام رميمه

عِظَمْ [ع] بيوكلك ، اولولق : عظم قدر .

عَظْمْ [ع] كميك : عظم مكسور .

عُظَماء [ع] ظاهراً بيوك آدم معناسنه اولان (عظيم)ك جمعى : عظماى قوم .

عَظَمَتْ [ع] بيوكلك ، اولولق : عظمت الهيه . عظمت جبال . عظمت فكر .

عُظْمى [ع] (اعظم) ك مؤنثى : صدارت عظمى . معرفت عظمى

عَظِيمْ [ع] بيوك ، اولو : امر عظيم . فوز عظيم . جبال عظيمه .

عَظِيمَه [ع] بيوك ايش ، مصلحت جسيمه : قوم عربه هر صورتله انقلاب ويرمك عظيمه‌سى بر معجزهٔ محمديه‌در .

عَفارِيتْ [ع] (عفريت) ك جمعى : عفاريت انس .

عَفافْ ، عَفاوَتْ [ع] (عفت) ايله مترادفدر .

عِفَّتْ [ع] عفيفلك ، پرهيزكارلق ، منهياتدن اجتناب ، اهل عرضلق : عفت متوارثه . « بولماز يمزدر اكثرى ارباب عفتك — كوردك زمانه‌نك نيجه پرهيز كارينى = ثابت »

عِفْرِيتْ [ع] جن طائفه‌سندن مقتدر ، شرير ، مهيب بر نوع .

عَفْو [ع] صوچندن كچمك ، كچلمك : عفو كناه . بر جرمك عفوى . عفو الٰهى . عفو عالى .

عُفُونَتْ [ع] چورويوب فنا قوقمه : عفونت سبزه . كسب عفونت .

عَفِيفْ [ع] عفو ايله متصف ، عفتلى : زوج عفيف . زوجهٔ عفيفه .

عَقائِدْ [ع] (عقيده)نك جمعى : عقائد صحيحه . (عقايد) صورتنده يازلماملى .

عِقابْ [ع] (عذاب) ايله مترادف صاييلير : عقاب شديد .

عُقابْ [ع] طاوشانجيل قوشى : پرعقاب . تشديد ايله غلطدر .

عقار [ع] خانه، خان، دکان، تارلا، باغ ، بوستان کبی ملك . جمعی : عقارات .

عقارب [ع] (عقرب) ك جمعی : عقارب مهلکه .

عقارت [ع] قیصیر اولمه ، قیصیرلق : عقارت نسوان، عقارت حیوان.

عقاقیر [ع] معالجاتده قوللانیلان اوت کوکی معناسنه اولان (عقار)ك جمعی .

عقال [ع] باغ ، بند ، پابند : عقال عقل . « نهایة اقدام العقول عقال — فخری رازی »

عقب [ع] اوکجه : عقبکیر = تعقیبجی § برزمانی تعقیب ایدن زمان : عقبنده یتشمك . درعقب = همان : « بر خصوصك باقان بدایتنه — باقلی در عقب نهایتنه » . محاوراتده قافك فتحیله تلفظ اولنور .

عقبه [ع] تهلکه‌لی کچید : عقبه آتلاتمق. جمعی: عقبات .

عقبی [ع] آخرت. فی‌الاصل مجازات ومکافات معناسنه‌در. (دارعقبی) تعبیرنده بومعنی ملاحظه اولنور. نظمده اسلوب فارسی اوزره (عقبی) صورتنده دخی اوقونه بیلیر. « بقا یوقسه دنیاده، عقباده واردر . — بنم واری یوقدر دیمك احتمالم »

عقد [ع] باغلامق ، باغلانمق: عقد نکاح . رشته‌نك عقدی : قورمق ، قورلمق : عقد انجمن . مجلسك عقدی .

عقد [ع] کردنلك : عقد زرین . عقد ثریا .

عقد (عقده) نك جمعی : حلال العقد .

عقده [ع] دوگوم: عقدهٔ دشوارکشاد. حل عقده .

عقر [ع] قیصیر اولمه ، قیصیرلق ، ترکجه‌سی (قویروغی اوری) ایمش .

عقرب [ع] معروف مضر حیوان : نیش عقرب . § فلکده بر برج : برج عقرب .

عقل [ع] انسانده مادهٔ ادراك اولان ودیعهٔ الهیه. ترکجه‌سی (اوص) : عقل کامل. عقل ایتمك = عقلنه کتیرمك، درخاطر ایتمك . عقلی = عقله منسوب ، عقلیات = عقلی اولان خصوصات ، (نقلیات) مقابلی .

عقلاء [ع] (عاقل) ك جمعی : عقلای محله . مقام تهکمده مفرده بدل اوله‌رق دخی قوللانیلیر : عقلا دنبلکی ، عقلالق . «صانما بزی صورتده کوروب‌ده عقلایز — بز برسوروعاقل صفتنده بدلایز = ضیا پاشا »

عقم [ع] عقیملك ، حاصلسزلق ، ثمره‌سزلك . قیصیرلق .

عقوبت [ع] عذاب ، عذاب ایتمه : اجرای عقوبت . عقوبت الهیه .

عقود [ع] عقدك وعقده‌نك جمعی .

عقور [ع] قودورمش ، قودوز : کلب عقور .

عقوق [ع] آنابه ، بابایه عاصی اولمه : عقوق والد . عقوق والده . عقوق والدین .

عقول [ع] (عقل) ك جمعی : عقول ضعیفه .

عقیده [ع] دروندکی مادهٔ اعتقاد : عقیدهٔ صحیحه . « انسان دکل عقیده‌سنی قدسیان بوزار — کاظم » § معروف برنوع شکر .

عقیق [ع] معروف قرمزی طاش : عقیق یمانی .

عقیقه [ع] چوجغك ولادتنك یدنجی کونی یاخود صاچنك قیرقلدیغی کون ذبح اولنان قربان .

عقیم [ع] قیصیر: جاریهٔ عقیم. زوجهٔ عقیم . حیوانات عقیمه .

عکام [ع] چادر مهتری ، ابنای عربدن یوك قالدیران خدمتکار.

عکس [ع] خلاف ، مخالف ، ضد: ایش عکسنه کیتمك § سس، آیدینلق ، کولکه کبی شیلرك بر برده اثر پیدا ایتمسی : کولکه ، دیواره عکس ایتدی «عکس رخکله ایله آیینه‌یی منور — آغوش مهده رخشان بر آفتاب کوستر = وحدی » § بوکبی شیلردن حاصل اولان اثر: قبه‌ده‌کی صدا بوسسك عکسیدر § ترسنه چویرمك : (باب) عکس ایدیلنجه ینه (باب) اولور .

عکوس [ع] (عکس) ك جمعی : عکوس سرایا. نهرده عکوس.

علاء [ع] یوکسکلك . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : « سومن اهل علایی آلچاقلر »

علائق [ع] (علاقه) نك جمعی : ایلیشیکلر ، تعلق اولنان شیلر معناسنده قوللانیلیر: علائق دنیویه. ترك علائق. « کس علائق رشته سن، آزاده اول »

علائم [ع] (علامت)ك جمعی: علائم خیر. علائم ظاهره . علائم السما

علاج [ع] دفع مرض ایچون استعمال اولنان شی : علاج مؤثر . (معالجه) مقامنده قوللانیلیر : علاج ایتمك. « علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد — بر حادثه‌نك قبل الوقوع علاجی بولونمالیدر = لا»

علاقه [ع] ایلیشیك ، تعلق، مناسبت: علاقهٔ قلب . علاقهٔ کلیه . قطع علاقه . «علاقه ایله‌مك وجه خدادن غیره زائددر — جمال لایزاله عاشقم الله شاهددر = لا » جمعی علاقات .

علام [ع] هر شیئی بیلن جناب‌حق : حکیم علام . علام الغیوب .

علامت [ع] برشیئك بیلنمسنه وسیله اولان شی . نشان : علامت فتحه . علامت فارقه .

علامه [ع] چوق بیلن ، هر فنی بیلن : علامهٔ شیرازی. علامهٔ تفتازانی . « علامه وحده ابدا لاشریك له — کانی »

علانیت [ع] ظاهر اولمه ، ظاهرلك، آشکارلق : میدان علانیته چیقدی . سراً وعلانیةً . تشدید ایله غلطدر .

علاوه [ع] بر شیئه قاتیلان شی : علاوهٔ فائقه . غزته علاوه‌سی § قاتمه. علاوه ایتمك.

علت [ع] مرض ، علت مزمنه . § سبب ، علت خلقت .

علف [ع] حیوان ییه‌جکی ، حیوان یمی. خوش علف = بولدیغنی ین . عبدالبطن .

عَلَقَه { [ع] قان پختیسی .

عِلَلْ { [ع] (علت)ك جمعی : علل ساریه علل امود .

عَلَمْ { [ع] سنجاق ، بایراق : علمدار . « الفوز للعلم لیس الفوز للعلم — لا » § طاغ § اسم خاص .

عِلْمْ { [ع] بیلمه ، بیلنمه : علم الٰهی . هر شیئك علمی جهلندن اولادر § بر طاقم مسائل مخصوصه‌نك هیئت مجموعه‌سندن عبارت معلومات : علم حقوق .

عُلَمَاء { [ع] (عالم) ك جمعی : علمای امت . علمای عاملین . علمای عامله .

عَلَنْ { [ع] (علانیت) ایله مترادفدر . علنا = آشکار ، میدانده اوله‌رق : علناً عرض شکران . علنی = آشکار ، میدانده : شکر علنی . شکایت علنیه . « علنیدر بوانجلا علنی »

عُلُوّ { [ع] یوکسکلك : علوّ افکار . علو همت . علوجناب . « علمك علو قدرینی بروحه بهترین — اثبات ایده‌ر شهادت هل یستوی الذین »

عُلُوفَه { [ع] عسکر وسائره‌یه اوقات معینه‌ده ویریلن معاش : علوفهٔ سپاهیان .

عُلُومْ { [ع] (علم)ك جمعی : علوم دینیه تحصیل علوم .

عُلْوِیّ { [ع] (علو)ه منسوب ، یوکسك فکر علوی . جان علوی . « دیدیکم روح روح علویدر » . علویت = علویلك : علویت افکار .

عَلٰی { [ع] (حرف جر) اوزره ، اوزر . ینه ، اوزرنده . علی الحساب ، علی العمیا ، علی ملاء الناس علی العاده کبی ترکیباتده قوللانیلیر .

عَلِیّ { [ع] اسدالله بن ابی طالبك اسم عالیسی § یوکسك : اکثریا مؤنث صورتنده قوللانیلیر : اوامر علیه .

عُلْیَا { [ع] (اعلی)نك مؤنثی : کعبهٔ علیا .

عَلِیلْ { [ع] علتلی : شخص علیل . چشم علیل . اشخاص علیله .

عَلِیمْ { [ع] جوق بیلن ، علمی جوق وفوق کل ذی‌علم علیم . اکثریا (علام)ه بدل قوللانیلیر : رب علیم .

عِلِّیُّونْ ، عِلِّیِّینْ { [ع] فوق السماوات یاخود اشرف مقامات جنات اولان بر مقام‌که ارواح عرفای مؤمنین اورایه صعود ایدر : « فخر ایله سیر ایلیور اعلای علیین سنی »

عَمّ { [ع] عمجه : عم نبی . عم اکرم . عمه = خاله . بونك تورکجه‌سی (عموجه) یازمقده معنی یوقدر .

عَمَائِمْ { [ع] (عِمامه) نك جمعی : عمائم علما . اصحاب عمائم .

عِمَادْ { [ع] دیره‌ك : نماز دینك عمادیدر § استناد ایده‌جك شی : عمادالملك .

عِمَارَتْ { [ع] معمورلق : عمارت بلدان § طلبهٔ علوم و سائره‌یه طعام توزیع ایدیلن محل مخصوص .

عِمَامَه { [ع] صاریق : عمامهٔ خضرا . محاورانده فتح ایله قوللانیلیر .

عُمَّانْ { [ع] بیوك دکیز : عمان عدم . « باد نوروزی ایله اولوبده صحرا موج موج — اولماسونمی دلده‌کی عمان سودا موج موج »

عَمْدْ { [ع] برایشه ملاحظه ایله ، بیله‌رك باشلامه . عمدا = عمد صورتیله : عمداً جرح .

عَنْدَلِیبْ { [ع] بلبل : فریاد عندلیب .

عُمْدَه { [ع] محل اعتماد ، معتمد علیه : عمدة الاکابر .

عُمْرْ { [ع] مدت حیات : عمر عزیز . شتاب عمر . « بر نفس آلمقله ویرمکدن عبارتدر حیات — دقت ایت بر دم دکلمی مدت عمر بشر = طاهر المولوی »

عُمْرَانْ { [ع] معمورلق : آثار عمران . عمران ممالك .

عُمْرَه { [ع] افعال حجدن فعل معروف : ایفای عمره .

عَمَشْ { [ع] کوز ضعیف وپاشلی اوله : مبتلای عمش .

عُمْقْ { [ع] ده‌رینلك : عمق بحر .

عَمَلْ { [ع] ایش : عمل صالح § ایش ایشله‌مه : « ایله علمکله عمل تا اولمایه‌سعیك هبا — سنبلزاده »

عَمَلَه { [ع] (عامل) ك جمعی : ایشجیلر . مفرد مقامنده دخی قوللانیلان جملردندر . مفردی بو معناده قوللانلماز .

عَمَلِی { [ع] عمله منسوب ، فعلاً اجرا . حکمت عملیه = تجربه اجراسیله بولنان قواعد طبیعیه .

عَمَلِیَّاتْ { [ع] بر عملك قواعدینی فعلاً اجرایه متعلق خصوصات : عملیات جراحیه § اعمالات : عملیات ترابیه .

عَمُودْ { [ع] دیرك : عمود قائم ؛ خط عمود : متلاقی اولدیغی خط ایله برزاویهٔ قائمه تشکیل ایده‌ن خط .

عُمُومْ { [ع] هپ ، جمله : عموم حضار . عمومنه بردن § شامل اوله : عموم وخصوص . عموماً = جملةً ، هپ بردن : عموماً سعی ایدش . عمومی = عمومه منسوب ، جمله‌یه متعلق : عفو عمومی . منافع عمومیه . عمومیت = عمومیلك : براسك عمومیتی .

عَمٰی { [ع] کوزسزلك ، کورلك : عمای صوری . عمای قلب .

عَمِیقْ { [ع] ده‌رین : بحر عمیق . فکر عمیق . ملاحظات عمیقه .

عَمِیمْ { [ع] جمله‌یه شامل ، عمومی : احسان عمیم . عمیم الاحسان . الطاف عمیمه .

عَنْ { [ع] (حرف جر) دن : عن قصد ، عن الغیاب ، عن قریب کبی ترکیباتده قوللانیلیر .

عُنَّابْ { [ع] معروف میوه : دانهٔ عناب . « کاه لعلن‌کاه انکشت مخناسن اموب — دانهٔ عناب ایله نوش شراب ایتمزمیسك = ندیم »

عِنَادْ { [ع] مخالفتده ثبات : « اوله‌ماز حقلینك ثباتی عناد »

عَنَادِلْ { [ع] (عندلیب) ك جمعی : نغمات عنادل . « وقت فریاد عنادل ، اولماسینمی همنوا — بلبل طبعم ندیم آسا سخن پردازایله = طاهر المولوی »

عَنَاصِرْ { [ع] (عنصر) ك جمعی : عناصر کثیره کشف اولندی . عناصر اربعه آتش وهوا ایله آب وترابدن عبارتدر . « آیا نیچه بر دور ایده بوچارعناصر = روحی بغدادی »

عِنَاقْ { [ع] بوینه صارلمه : عناق اشتیاق .

عِنَانْ { [ع] دیزکین : عطف عنان = دیزکین چویرمه . توجه . همعنان ، عنان برعنان = آت باشی برابر « جلك

عنان رخش كلكی كچمه‌سين اعجازی‌ده — عرصهٔ معناده نيلی همعنان لازم سكا = نيلی »

عِنايَتْ [ع] ايلك ايتمك خصوصنده التزام‌اهتمام ، بالاهتمام احسان : عنايت جليله .

عِنَبْ [ع] اوزوم : بنت العنب = شراب . « ده‌كمه‌دی نشوه‌سی آلامنه بنت العنبك = رمزی بابا »

عَنْبَر [ع] معروف كوزل قوقولو ماده : « بيلنمز اصلی چوق سوز سويلنير عنبر خصوصنده — نيلی »

عِنْدْ [ع] يان ، حضورمعنوی: عندالله = نزد الٓهيده . من عند الله = طرف الٓهيدن . عندی = بر اساسه مستند اوليوب قائلنك كيفنه تابع اولان ، عندی سوز . عنديات = اومقوله‌سوزلر.

عُنْصُرْ [ع] اصل ، اساس ، ماده ، مادهٔ خلقت : عنصر اسلام . عنصر خاك . « جهان وحدتك برنكه قونمش عنصر چادی — كل آتش ، بلبل آتش ، نوبهار آتش ، خزان آتش = نائلی قديم »

عَنْعَنَه [ع] بر خصوصك آدمدن آدمه حكايه اولنه‌رق خيلی كيمسه‌لردن منقول اولمسی: عنعنه ايله مرويدر.

عُنْفْ [ع] سردلك ، ملايمتسزلك : عنف ايله خطاب ايتدی .

عُنْفُوانْ [ع] كوزللك هنكامنك ابتداسی : عنفوان شباب . عنفوان جوانی .

عُنُقْ [ع] بويون : ضرب عنق .

عَنْقاء [ع] معلوم‌الاسم ومعدودالجسم بر بيوك قوش: «عنقانك اصلی اولسه‌ده كورسه‌ك نصل اوچار ! »

عُنْقُودْ [ع] صالقيم .

عَنْكَبُوتْ [ع] اوروبجك : پردهٔ عنكبوت . بيت عنكبوت . پادشاهم ! پرده‌دار اولسون قاپيكده عنكبوت = اشرف ، جمعی : عناكب .

عُنْوانْ [ع] اسم ، وصف ، لقب : عثمانلی عنوانی § سرنامه ، ديباجه : عنوان كتاب .

عَنُودْ [ع] عنادجی : نمرود عنود .

عَنيدْ [ع] (عنود)ه بدل قوللانيلير: وليد عنيد .

عَنيفْ [ع] عنف ايله متصف ، خشونتلی ، سرت : خطاب عنيف . كلمات عنيفه .

عَوائِدْ [ع] (عائده)نك جمعی : عوائد منقطعه .

عَوائِقْ [ع] (عائقه)نك جمعی: عوائق متواليه .

عَوارِضْ [ع] (عارضه) نك جمعی : ازالهٔ عوارض . عوارض جديده .

عَوارِفْ [ع] كرم ، احسان معناسنه اولان (عارفه) نك جمعی : عوارف جليله . مفردی بومعناده قوللانلماز .

عَواصِفْ [ع](عاصف)و(عاصفه)نك جمعی : هبوب عواصف .

عَواصِمْ [ع] (عاصمه)نك جمعی .

عَواطِفْ [ع] (عاطف)ك جمعی : عواطف سنيه .

عَواقِبْ [ع] (عاقبت)ك جمعی : عواقب امور . عواقب حسنه .

عَوالِمْ [ع] (عالم) ك جمعی : عوالم علويه . « شهود ربو بيشكدر عوالم »

عَوامّ [ع] (عام) ك جمعی : آحاد ناس ، آياق طاقمی ، عوام ناس .

عَوامِلْ [ع] (عامل) نحوينك جمعی: عوامل قياسيه § اسباب ، مؤثرات .

عِوَجّ [ع] اكريلك : خط بی عوج صحرای بی عوج .

عُودْ [ع] معروف كوزل قوقولو آغاج: رايحهٔ عود. عودپردود§ معروف آلت موسيقی . « سلسبيل نشوه اولمش كه بوشب عودك سنك — داملبور هر برندن قطرهٔ اشواق عشق — نغمهٔ وجد آوركدن قلب حساسم كبی — ايكليور شوق طربله سوبسو آفاق عشق = طاهر المولوی »

عَوْدْ ، عَوْدَتْ [ع] كری دونمك : حجازدن عودت .

عَوْرَتْ [ع] ستری واجب اولان اعضای‌بدن § قادين ، زوجه .

عِوَضْ [ع] بدل ، قارشيلق : عوض خدمت .

عَوْعَوَه [ع] هاولامق : عوعوهٔ كلاب .

عَوْقْ [ع] آليقويمق . آليقونمق عوق وتأخير .

عَوْلْ [ع] تجاوز .

عَوْنْ [ع] ياردم ايتمه . ياردم : عون الٓهی .

عَوْنی بَكْ (بكرپاشا زاده) يكی‌شهرلی مشهور شيخ نظيف افنديك دامادیدر . عصرمزك بقية‌السلف اولان اك بيوك شاعرلرندن و عرفای مولويه‌دن ايدی . (١٣٠١) ده استانبولده ارتحال ايله‌دی . بهاريه مولويخانه‌سنده مدفوندر . ادبيات عثمانيه‌ده اولديغی كبی ادبيات ايرانيه‌ده دخی ممتاز ايدی . برچوق آثار فارسيه‌سی واردر . بونلر فصحای عجمی دخی مجبور استحسان ايده‌جك اثرلردر . اشعارينك قسم تركيسی ـ فقط خطا آلود بر صورتده ـ طبع اولنمشدر .

عَهْدْ [ع] سوز ويرمه ، اجراسنی اوزه‌رينه آلمه : عهد ايتدی § برخصوصك اجراسی ايچون ويريلان سوز: عهدينی بوزدی. نقض عهد ايتدی§زمان، دور : عهد شباب . عهد خلافت فاروق.

عُهْدَه [ع] دائرهٔ حق ومالكيت : بريسنك عهده‌سنه بر مأمورينك توجيهی . برايشك عهده‌سندن كلمك = حقنی ادا ايتمك ، حقيله يابمق § اوزه‌رينه ، بوينه آلمه ، كفالت : العهدة على الراوی = صدق وكذبی راويسنه عائددر .

عُهُودْ [ع] ويريلن سوز معناسنه اولان (عهد) ك جمعی : عهود مرعيه . عهود قديمه .

عِيادَتْ [ع] خسته‌نك حال وخاطرينی صورمق : عيادته كيتمك ايفای وظيفهٔ عيادت .

عِياذْ [ع] صيغنمق . عياذاًبالله ، العياذ بالله = الله‌ه صيغنيرز .

عِيارْ [ع] آلتون وكوموش كبی شيلرك درجهٔ صفوتی : خالص العيار . كمعيار . محاوراتده فتح ايله اوقونور.

عَيّارْ [ع] اوته‌يی بری‌يه چوق طولاشير ، چويك ، ذكی ، قورناز آدم: عمرو عيار.

عَيّاشْ [ع] عشرته مبتلی ، چوق عشرت ايدن : عياش بدمعاش

عِیافَه { [ع] قوش قسمیله تفأل .

عِیالْ { [ع] (عیل) ك جمعی : برآدمك كچینه‌جكاربنی وبردیكی اشخاص، ازواج وانساب واتباع : اولاد وعیال .

عَیانْ { [ع] آچیق ، آشكار : عیاز اولدی . عیان ایتدی . عینك كسریله‌ده قوللانیلیر .

عَیبْ { [ع] چیركین كورینن حال: «یارسز قالمش جهانده عیبسز یار ایستین — احمد پاشا »

عیدْ { [ع] بایرام : عید فطر . عید اضحی . عید سعید . « بك اومار تشریفكی عیدك ایكنجی كون ندیم — كوندوزین اولمازسه اقشام اولسه‌ده مانع دكل == ندیم »

عَیشْ { [ع] ییوب ایچوب ذوق وصفا ایتمه : التزام عیش § یاشامه: عیش‌خوش. محاورانده كسرایله‌قوللانیلیر.

عینْ { [ع] ایری و كوزل كوزلو معنا. سنه‌اولان (عَیْنـاء) نك جمعی : حور عین .

عَینْ { [ع] كوز : نور عین § كندیسی : عین حقیقت § طبقی : بو آنك عینیدر § قایناق : عین خلیل الرحمن § (ع) حرفنك اسمی .

عَینی { علمای شعرادن معدوددر . (١١٧٠)ده عنتابده طوغمشدر. باب‌عالی خواجه‌سی اولمش ایدی . «عینی‌یه عمری كلدی لمح بصر قدر » مصراعنك كوستردیكی (١٢٥٤) ده وفات ایتمشدر . مولوی ایدی . غلطه مولویخانه‌سی حظیره‌سنده مدفوندر . دیوانی مطبوعدر .

عُیوبْ { [ع] (عیب) ك جمعی : افشای عیوب . عیوب جسمانیه . «غیرت قومیور دیرده ایدەر غیبته آغاز — افشای عیوب ایتمه‌میدر غیرت احباب؟ == واصف»

عَیُّوقْ { [ع] سمانك كوزه مرتفع كورینن یرنده و قطبه قریب بر كوكب.

عُیونْ { [ع] كوز وقایناق معناسنه اولان (عین) ك جمعی : عیون ناظره . عیون جاریه .

غ

غائِبْ { [ع] كورنمین ، حاضر دكل : « غائبده‌كی جفر ایله بولونماز == ضیا پاشا » غائب ایتمك . شیء غائب . اشیای غائبه . غائب ارنلری == رجال الغیب .

غائِلَه { [ع] صیقنتی ویریجی كیفیت . بلا : دفع غائله . غائلهٔ زائله .

غابِنْ { [ع] معاملاتده حیله ایدیجی ، ایدن : بایع غابن .

غابَه { [ع] ارسلان یاتاغی اولان صیق اورمان: شیرشرزهٔ غابه. اسدالغابه.

غادِرْ { [ع]غدرایدیجی،ایدن: غادرنفس.

غارْ { [ع] مغاره : غار شریف « زبر طاق سرده اولمش عقل وحی آود نهان — صانكه ایتمش كندنی غارایچره پیغمبرنهان » یار غار == حضرت صدیق، رفیق صدیق .

غارَتْ { [ع] یغما : غارت‌ایتمك . غارتكر == یغماجی .

غازَه { [ف] دوز كون : « پاره ایتمز یوزنده‌كی غازه » « غازهٔ عطار ایله كلمزعجوزه انتظام == ضیا پاشا »

غازی { [ع] غزا ایدیجی ، ایدن ، اهل غزا : « سن زره پوش ایمشسین ای غازی »

غاشِیَه { [ع] قیامت : حدیث غاشیه § آت طاقمندن معدود اولان معروف اورتو ، خاشه . غاشیه‌دار، غاشیه بردوش == سایس، آت اوشاغی « برك رز پرنقش ایله كلشنده وزاندر — كویا كه صبا غاشیه بردوش خزاندر == یحیی »

غاصِبْ { [ع] غصب ایدیجی ، ایدن : « غاصب حق بر آزاو تانسه ایدی»

غافِرْ { [ع] مغفرت ایدیجی ، ایدن ، جناب حق : غافرالذنب . غافر ذنوب عباد .

غافِلْ { [ع] غفلت ایدیجی، ایدن، غفلت ایله متصف ، غفلتلی : شخص غافل . قلوب غافله .

غالِبْ { [ع] غلبه ایدیجی ، ایدن ، غلبه ایله متصف : مرد غالب . فرقهٔ غالبه . « غوغای سخنده غالبم بن — شیخ غالب» غالبا == ظن ایتدیكم وجه ایله، ظنمه كوره : غالبا كلدی .

غالِبْ { (شیخ محمد اسعدده) عثمانلی شاعرلرینك مدار افتخاریدر . (اثرعشق)تركیبنك كوستردیكی (١١٧١) ده یكی قاپی مولویخانه‌سی جوارنده ساكن رشید افندینك صلبندن دنیایه كلمشدر . والده‌سی امینه خاتوندر . دیوانی مطبوعدر . ضروب امثال صیراسنه كچمش اولان «كامله خطا ایدركه آنی جاهل ایله‌مز » مصراعی مشارالیهكدر . اشهر آثاری اولان (حسن وعشق) منظومه‌سنی (ختامه المسك) تركیبنك كوستردیكی (١١٩٧) تاریخنده یكرمی آلتی یاشنده ایكن یازمشدر. بومنظومه غلطدن ، حشودن سالم اولمقله برابر پك پارلاق پارچه‌لری حاویدر. اساتذه‌مثنوی طرزنده یازیلمش اشعار اسلافك اك كوزللرندن عد اولنور. برشاعرنادرالوجود اولان مشارالیه ، سرورینك « كچدی غالب دده جاندن یاهو » مصراعندن آكلاشیلان (١٢١٣) ده ارتحال ایله‌مشدر . مشیختنده بولندیغی غلطه مولویخانه‌سنده (شارح انقروی) تربه‌سنده مدفوندر . صبیح الالقاب ذات ایمش .

غالی { [ع] بهالی : متاع غالی . اشیای غالیه .

غالِیَه { [ع] كوزل قوقولو بر تركیب ، قاله‌میس یاغی : غالیه‌سا .

غامِرْ { [ع] معمور اولمیان ، خراب ، ایه‌سز یر . (عامر) ك ضدیده ارض غامر . اراضیٔ غامره .

غامِضْ { [ع] آكلاشلمسی كوج ، مبهم ، مغلق : سؤال غامض.

غامِضَه { [ع] غامض كیفیت . غامضهٔ تشكل ارض .

غانِمْ { [ع] غنیمته نائل اولان . غانماً == غانم اوله‌رق .

غاوی { [ع] غوایتله متصف . آزغین : غافل غاوی . غافلهٔ غاویه .

غايت [ع] صوك ، صوك درجه : « غاء نعمت بی غایتی بیلمز . مكیال — لا » غایت تشنكی . بومعناده (غایه) صورتنده دخی قوللانیلیر : حمدبی‌غایه § ادات مبالغه : غایت كوزل . بوكا بعضاً (ب) ادخال اولنه‌رق (بغایت) دینیلیر كه صوك درجه‌ده دیمك اولور .

غبار [ع] توز : غبار پای . غبار طریق . غبار منتشر .

غباوت [ع] عقلسزلق ، آكلایشمزلق : غباوت مجسمه .

غبراء [ع] یر ، یر یوزی : « تن شهیداً دوشنجه غبرایه »

غبطه [ع] بریسنك نائل اولدیغی نعمته آنك زوالنی ایستمكسزین نائل اولمنی آرزو ایدش : غبطه ممنوع دكلدر . « غبطه ایتدم شرف طالعنه ملانك — عزت ملا » بعضاً‌ده حرف تعریف ایله قوللانیلیر . « الغبطه او حالته ، او شوقه »

غبغب [ع] جكه آلتی : غبغب سمین . « كردنك براقدر اول رتبه‌كیم ایجدكجه می — زیرطوق غبغبك بلور شكلن كوسترر = نورس افندی »

غبن [ع] معامله‌ده آلداتمق : غبن فاحش .

غبی [ع] غباوت ایله متصف . غباوتلی : شاكرد غبی . صبی غبی .

غثیان [ع] قوصمق : غثیان صنعی .

غداء [ع] قوشلق طعامی .

غداء ، غذاء [ع] ییه‌جك ، ایچه‌جكدن وجودك قوام و نماسنه مدار اولان شی : غدای كافی .

غدار [ع] غدر ایتمك معتادی اولان ، غدرجی : روزكار غدار . « صورسه‌لر مغدوریی غدار كندین كوسترر »

غدر [ع] وفاسزلق ، خیانت ، ظلم : غدر كلی .

غدو [ع] صباح وقتی : بالغدو والاصال .

غده [ع] كووده‌ده دری ایله ات آره‌سنده حاصل اولان یومروجه‌بز .

غدیر [ع] كول : القطرة تدل علی الغدیر .

غراء [ع] پارلاق ، كوزل ، كوسترشلی : غرهٔ غرا . شهر غرا . ماكیان غرا .

غرائب [ع] (غریبه) نك جمعی : غرائب وقوعات . و من الغرائب .

غراب [ع] قارغه : نعیب غراب . « دیدیلر ای غراب طرفه نعیب — اك زیاده بو اعتذار غریب » . غراب البین = شخص مشئوم .

غرابت [ع] غریبلك ، خلاف عاده‌لك ، تحفلق : غرابت قیافت . « بغتةً اولمش ایكن طوطی غرابه همنشین — یینه دعوایی غراب ایلر غرابت بونده‌در = طوطی قادین »

غرار ، غراره [ع] قیل چوال ، خرار .

غرام [ع] عشق شدید . محبت شدیده : « حرم‌ده اسیریم غرامك »

غرامت [ع] اداسی لازم اولان شی . دین و دیت كبی .

غران [ف] خومورداننجی ، كومورده‌ننجی ، خشم ایله هایقیریجی : شیر غران .

غرب [ع] كونشك باتدیغی جهت ، كون باتیسی : غرب شمالی .

غرباء [ع] دیار یابانجیسی معناسنه اولان (غریب) ك جمعی : غربا خسته خانه‌سی .

غربال [ع] قالبور : « بو دقت جسمنی سوراخ سوراخ ایتدی غربالك — سامی »

غربت [ع] وطندن باشقه یرده بولونمه ، غریبلك : دیار غربت . كربت غربت . مجازاً (دیار غربت) مقامنده‌ده قوللانیلیر .

غرر [ع] (غره) نك جمعی : غرر زاهره .

غرس [ع] آغاج دیكمك ، دیكلمك : غرس اشجار . برفدانك غرسی .

غرض [ع] مقصد § مقصد بدخواهانه : اجرای غرض .

غرغره [ع] صویی بوغازده اوینا‌تمق : غرغرهٔ شدیده .

غرف [ع] (غرفه) نك جمعی : غرف جنان . غرف عالیه .

غرفه [ع] چارطاق ، كوشك : غرفهٔ منهدمه . جمعی : غرفات : غرفات .

غرق [ع] صویه باتمق : بر كمینك غرقی § باتمش ، مستغرق : « هرشب مهتابده اولدقجه دریا غرق نور » . غرق ایتمك = باتیرمق ، مستغرق ایلمك .

غرقاب [ع] صویه باتان ، باتمش اولان : « ایتسه فرعونی خدا بویله هواده غرقاب — نفعی »

غرقه [ف] صویه باتمش ، مستغرق : غرقهٔ دریای رحمت .

غرم [ع] غرامت .

غرماء [ع] (غریم) ك جمعی : تقسیم غرما . بین الغرما تقسیم .

غرنده [ف] (غران) ه بدل قوللانیلیر . پلنك غرنده .

غروب [ع] باتمق : غروب شمس . غروب كوكب . « غروبه قارشی طلوعی لقای بهجتكك — قاماشدیرر كوزنی عاشق صباحتكك = طاهرالمولوی »

غرور [ع] قورولمه ، مغرورلق : غرور منفور § بیهوده شیئه اعتماد ایله آلدانمه : دارالغرور = دنیا .

غره [ع] یوزده‌كی نورانیلك : « غرهٔ جبهه‌كه مغرور اولما » . § آتك آلننده‌كی (صباح الخیر) تعبیر اولنان بیاض : غرهٔ لطیفه § عربی آیك برنجی كیجه‌سی و كونی : غرهٔ شوال § ابتدا كورینن آی پارچه‌سی : غرهٔ غرا . رومی آیلرده غره اولماز .

غره [ع] مغرور : « غره اولمه حسنكه جانا دیدم — حلیمكرای » فتح ایله‌ده مستعملدر .

غریب [ع] یابانجی : بو آدم بو شهرك غریبیدر « غریبه‌یز بولونورمش عدم دیارنده » § غرابتلی ، موجب تعجب : حال غریب : كیفیت غریبه .

غریبه [ع] غریب كیفیت : كوكدن حنطه یاغمق غریبه‌سی .

غریزه [ع] انسانك مجبول اولدیغی طبیعت . غریزی = غریزه‌یه منسوب : غریزی برقوت . قوهٔ غریزیه .

غریق [ع] صویه باتمش، بوغلمش، مستغرق . « غریق بحر عصیانم حریق نار طغیانم — وجوهیله پریشانم ذلیل ومجرم ورسوا = حاجی عزت پاشا »

غریم [ع] آلاجقلی، صاحب غرامت : غریم لئیم .

غریو [ف] فریاد ، شماته ، چیغرشمه ، چیغلق : غریو صبیان .

غزاء [ع] دشمن دین ایله جنك : غزا ایتمك . غزایه کیتمك « بر غزا ایتدك که خشنود ایله دك پیغمبری = نفعی »

غزات [ع] (غازی) نك جمعی : غزات کرام . بین الغزاة . تشدید ایله غلطدر .

غزال ، غزاله [ع] آهو، کنج آهو، آهو یاوروسی . (غزاله) دیشیسنه ده اطلاق اولنور . « هر غزالی صانما کیم دشت ختن آهوسیدر = راغب پاشا »

غزالی [حجة الاسلام ابو حامد امام محمد طوسی] ائمهٔ اعاظم امتدندر . (٤٥٠) ده طوغمشدر . اوائل حالنده طوسده ، نیشاپورده تحصیل علوم ایله دی . مناظراتده جمله یه غالب کلیردی . (٤٨٤) ده بغداده کیدنجه (مدرسهٔ نظامیه) مدرسلکی کندیسنه تفویض اولونمشدر . فوق العاده بر صورتده مظهر قبول عامه اولمش ایدی . اوچ درت یوز طلبه یه درس ویریردی . برزمان صوکرا بالالتزام ترك مشغله ایله (٤٨٨) ده حجه کیتمش وبعد العوده شامده ، قدسده ، مصرده ، اسکندریه ده اقامت ایتمشدر . بر آرالق تکرار نیشاپوره کیده رك تدریسه باشلادی . نهایت وطننه عودت ایله دی . یورولماز برمجاهده کار عالیهمت ایدی . (٥٠٥) ده ارتحال ایله مشدر . (احیاء علوم) (جواهر القرآن) (کیمیای سعادت) جملهٔ تألیفاتندندر . برچوق افکار حکمیهٔ اسلامیه یی حاوی اولان (المنقذ من الضلال) عنوانلی رساله سی حاجی ذهنی وموصللی سعید افندیلر طرفندن لساننمزه ترجمه ایدیلمشدر .

غزل [ع] بر نوع شعر عاشقانه که اقلی درت ویا بش بیت اولور : « عاشق عمر غزللری هپ ازبرمده در — لا » « غزال غزل صیدی آسان دکل = فضولی »

غزوه [ع] جنك : غزوهٔ بدر . غزوهٔ کبری . جمعی : غزوات .

غسال [ع] اولو ییقایجی ، مرده شوی : غسال کهنسال . مؤنثی (غساله) در . « المنة لله که عجب خشنودند — غسال وکفن فروش و حفار از تو — حقه شکر که اولو ییقایجی ، کفن صاتیجی ، مزار قازیجی سندن پك ممنوندرلر — بر متطبب حقنده = ملاجامی »

غسل [ع] ییقانمق ، صورت مشروعه ده ییقانمق : غسل مفروض .

غش [ع] حیله ، قاریشیقلق ، صفوتسزلك ، خیانت . سلیقهٔ مجمانه اوزره فتح ایله اوقوندقده اصله نظراً مصدر اولور : دل بی غش . بادهٔ بی غش . زر بی غش .

غشاء ، غشاوه ، غطاء [ع] اورتو ، پرده : غشاوهٔ

قلب . غشاوهٔ غلیظه . غطای بصر . غطای رقیق .

غشی [ع] کندندن کچمش ، بی خود : غشی اولدم . غشی ایتمك = بی خود ایلمك § کندندن کچمه ، بی خودلق : غشی کلدی .

غصب [ع] ظلم وزور ایله آلمق ، آلنمق : غصب اشیا . برشیئك غصبی .

غصص [ع] (غصه) نك جمعی : غصص متوالیه .

غصن [ع] دال : غصن شجر . غصن مکسور .

غصه [ع] قلبه طاری اولان صیقنتی ، قایغو ، تاسه : غصهٔ دائمه . « قصهٔ غصهٔ زلفن نه درازایلیه لم — لا »

غصون [ع] (غصن) ك جمعی : غصون اشجار . غصون مائله .

غضب [ع] طارغینلق ، طارلمه ، قیزغینلق ، قیزمه : نکاه غضب . « لطف ایله دیسه م روحی زاره غضب ایلر — روحی بغدادی »

غضبان [ع] طارغین ، قیزغین : قهرمان غضبان .

غضروف [ع] قیقیرداق کمیك . غضروف انف . جمعی : غضارف .

غضنفر [ع] ارسلان : غضنفر غضوب . « کرچه عین عدویه خارجده — بر آلای دین غضنفری کورونور = طاهر المولوی »

غضوب [ع] غضبی چوق ، غضبلی مربی غضوب .

غطس [ع] صویه طالدرمق ، طالدیرلمق : غطس بد . اناث ماء بارده غطسی .

غفار [ع] مغفرتی چوق اولان جناب حق : غفار الذنوب . رب غفار .

غفران [ع] یارلیغامه : غفران حق . غفران بی پایان . « قوالیکی نائل غفران ایله »

غفلت [ع] بی خبرلك ، سهو وترك . غفلت جملیه .

غفور [ع] (غفار) ایله مترادفدر .

غفیر [ع] چوق ، کثیر : جم غفیر .

غل [ع] کوکل صفوتسزلکی ، خیانت قلب : دل بی غل . غل کلی .

غل [ع] متهمك بوینه وبیلکلرینه کچیریلن دمیر طوقه ، تعله : غل آتشین .

غلاء [ع] بهالیلق ، قیمت یوکسکلکی : قحط وغلا . غلای اسعار .

غلات [ع] غلیان ایدیجی معناسنه اولان (غالی) نك جمعی . بعض مذاهبك آزغین طاقمنه اطلاق اولنور : غلات شیعه . تشدید ایله غلطدر .

غلات [ع] (غله) نك جمعی .

غلاظ [ع] قابا ، قالین : ایمان غلاظ = بیوك یمینلر .

غلاف [ع] قیلیف ، قین : غلاف مذهب . غلاف شمشیر .

غلام [ع] تازه دلی قانلی ، جوان § کوله : « غلام مشرب عرفانی یم اول رند عشقك کیم — نه صوغنی دستی تسبیحه ، نه زناره باغلانمش — شونی »

غلبه [ع] اوستون کلمك : غلبهٔ کامله . غلبه ایتمك . غلبه چالمق .

غلصمه [ع] غیرتلاق آغزی ، حنجره

غَلَطْ { [ع] یاكلش : غلط فاحش . غلط مشهور . جمعی غلطات . «وار ایمش بزده مكر چوق غلطات — سنبلزاده »

غَلْطانْ { [ف] یووارلانیجی، یووارلانان: سر غلطان . كوی غلطان .

غَلْطیده { [ف] تكرلنمش، یووارلانمش : غلطیدهٔ خاك دمار .

غِلْظَتْ { [ع] قالینلق، قابالق : غلظت طبیعت . غلظت مزاج . غلظت كلیه .

غُلْغُلْ ، غُلْغُلَه { [ف] كوروالتی ، شماته . چیغرشمه : غلغل اطفال . غلغلهٔ تكبیر .

غُلْفَه { [ع] سنت دەریسی .

غِلْمانْ { [ع] (غلام)ك جمعی: غلمان جنان.

غَلَّه { [ع]ذخیره، محصول : انبار بی غله.

غُلُوّ { [ع] سوزده مبالغه § هجوم ، اوشوتی .

غَلَیانْ { [ع] قاینامق : غلیان ماء . «ایلدی عشق انتهی غلیان - خاقانی»

غَلیظْ { [ع] قالین ، قابا : قماش غلیظ . بساط غلیظ . طباع غلیظه .

غَمْ { [ع] قایغو ، تاسه : «چكمه غم دستكیردر الله — غالب » « غم عالم بنی آدم ایچوندر — عارف »

غَمّازْ { [ع] غمز ایتمك معتادی اولان : شخص غماز . جاریهٔ غمازه . غمازیّت = غمازلق . جكشدرمه

غَمامْ ، غَمامَه { [ع] بولوط : غمام غم. غمام نازل . غمامهٔ بیضا. (غمامه)نك بولوط مقامندەده قوللانیلیر .

غِمْدْ { [ع] قین: غمد سیف . غمد مذهب

غَمْرْ { [ع] صویك دەرینلكی ، دەرینلك.

غَمْزَ { [ف] قوغولامق ، غمازلق ایتمك: برشخصی دیكرینه غمز ایتمك . بربری حقنده اجرای غمز . چكشدرمه

غَمْزَه { [ع] كوزل كوزده ، خصوصیله قویروغنده كوریلان دلفریب حركات : غمزهٔ فتان . غمزهٔ فتانه . «جذبه‌سی تاجانه تأثیر ایلیور — غمزه‌سی دنیایی تسخیر ایلیور = طاهرالمولوی »

غَمْزِدای { [ف]غم دفع ایدیجی، ایدن.

غَمْگُسارْ { [ف] تسلیت ویرن، دافع كدر.

غَمْگینْ، غَمْناكْ ، غَمینْ { [ف]غملی، كدرلی.

غُمُومْ { [ع] (غم)ك جمعی: غموم زائله .

غِنا { [ع] زنكینلك : استحصال غنا : غنای تام . غنای طبع § اوصانج : محرره بعضاً یازمقدن غنا كلیر § نغمه ، ازكی : مجلس غنا .

غَنائِمْ { [ع] (غنیمت) ك جمعی : غنائم مأخوذه .

غَنّاجْ { [ع] شیوه‌كار : « روامی اكرم اونوتمق او مهر غناجی ؟ — اكرم »

غَنَجْ { [ع] ناز ، شیوه، عشوه .

غُنْچَه { [ف] یاپراقلری هنوز آچلمامش ویا آز آچلمش چیچك ملوموروجغی . اكثریا كل طوموروجغنه اطلاق اولنور : « غنجه آچماز سرو شاد ایتمز قاپانمش كوكلی - فضولی » . فارسی جیم ایله غلطدر .

غَنَمْ { [ع] قویون : لحم غنم .

غُنَّه { [ع] ككیزدن كلن سس : ادغام مع الغنه .

غُنُودَه { [ف] ایصزغانمش ، اویومش : مادر غنوده .

غَنی { [ع] زنكین : شخص غنی . صالحهٔ غنیه .

غَنیمَتْ { [ع] حربده دشمندن آلنان مال : غنیمت مصیبه . مجازاً دخی قوللانیلیر : فرصت غنیمتدر .

غَوائِلْ { [ع] (غائله) نك جمعی : غوائل مندفعه .

غَواشی { [ع] (غاشیه) نك جمعی : حامل الغواشی .

غَوّاصْ { [ع] طالغیچ: «عمری اولدقجه عدم بحرینه طالسه غواص — عاكف پاشا »

غَوامِضْ { [ع] (غامض) و (غامضه)ك نك جمعی : غوامض فقهیه.

غَوایَتْ { [ع] آزغینلق ، كمراهلق غوایت نفس . غوایت كلیه .

غَوْثْ { [ع] فی الاصل مدد ، نصرت معناسنەدر ، مددكار ، ناصر معناسنده وكبار اولیاءالله حقنده قوللانیلیر : غوث اعظم . غوث الواصلین .

غَوثی دَدَه { (احمد) (محمدیه) صاحبی یازیجی اوغلی محمد افندینك برادری احمد بیجانك احفادندن بر شاعر مولویدر . برقاچ سنه بروسەده صالح دەنك خدمتنده بولوندقدنصكره آستانهٔ حضرت پیره یوز سورمك اوزره قونیه‌یه كیتمش ایدی . بر زمان صكره استانبوله كله‌رك غلطه مولوی‌خانه‌سنده مثنوی‌خوان اولمشدر . نهایت غلطه دركاهی مشیختنه نائل اولەرق ۲۱ سنه علی التوالی اومقامده بولونمشدر. علم وعرفان ایله متصف ایدی. (۱۱۰۹) ده ارتحال ایله‌دی. دركاهده مدفوندر .

غَوْرْ { [ع] دیب ، اساس ، كنه : غور عمیق، بئر عمیق الغور. غور مسئله‌یه واصل اولمق .

غُورَه { [ع] قوروق : « نه‌لر كوررسر غوره شراب اولنجه‌یه دك — غالب »

غَوْصْ { [ع]صویه طالمق: غوص ماهرانه.

غُوطَه { [ف] صویه طالمه . غوطه‌خور، غوطه‌خوار = صویه طالان .

غَوْغا { [ف] جنك ، نزاع ، دوكشمه ، وورلتی: غوغاده احرازشهادت.

غوك { [ف] قورباغه : آواز غوك ، غلغلهٔ غوكان .

غُولْ { [ع] تنها یرلرده اشكال مختلفه ایله انسانه كورینور عد اولنان مخلوق : غول بیابانی .

غَوِیّ { [ع] اغاوی ایله مترادفدر .

غَیّا { [ع] جهنمده بر دره : غیا قربوسی.

غِیابْ { [ع] غائب اوله ، غائبلك : غیاباً فلانزاتك ثناسنده بولندیلر. غیابنده بویله سویلدیلر . عن الغیاب اظهار محبت .

غَیابَه { [ع] دیب، قعر . غیابة الجب.

غِیاثْ {[ع]یاردیمجی ،مددكار، ناصر: یاغیاث المستغیثین .

غَیْبْ { [ع] كورنمین ، بیلنمین حال واحوال : عالم الغیب ، عالم غیب ، ایمان بالغیب ، (غائب ایتمك) مقامنده (غیب ایتمك) دینلەملی .

غیبت { [ع] غائبلك : فعل مضارعك غیبت حالی . § ایشیدنجه منفعل اوله جنی صورتده برینك غیابنده واقعه مطابق اوله‌رق سوز سویلمك : غیبت ایتمك

غیبت { [ع] ایشیدنجه منفعل اوله جنی صورتده برینك غیابنده واقعه مطابق اوله‌رق سویلنیلن سوز : بوسوزلرك آره‌سنده غیبت یوقدر .

غیبوبت { [ع] كوزه كورنمه‌مك ، كورنمز اولق : غیبوبت ایتمك . غیبوبت موقته .

غیث { [ع] یاغمور : غیث نافع .

غیر { [ع] باشقه : سندن غیری . سنك غیرك «فقر ایمش فقر فضولی اشرف اهل وجود — اوزكه ایله‌مه همدم فقرادن غیری = فضولی » § دكل : غیر منتظم .

غیرت { [ع] نام وناموسه خلل ویره‌جك شیلره قارشی اولان حس انسانی كه پك ممدوحدر : بوحال آنك غیرتنه طوقندی . § اهتمام ایله سعی : یازمغه غیرت ایدییور .

غیظ { [ع] غضب ، مقدمهٔ غضب ، فوران غضب : كظم غیظ . كاظم غیظ .

غیلان { [ع] (غول) ك جمعی .

غیم { [ع] بولوت : غیم شباط . غیم زائل .

غین { [ع] (غ) حرفنك اسمی : غین مفتوحه .

غیوب { [ع] (غیب) ك جمعی : علام الغیوب . استطلاع غیوب .

غیور { [ع] غیرت ایله متصف ، غیرتلی : طابع غیور . غیور بغدادی .

غیوم { [ع] (غیم) ك جمعی : غیوم سیره

ف

فائده { [ع] منفعت : « چونكه یوق اوصافحبندن فائده — ربنا انزل علینا مائده = لا » فائده‌مند = منفعتلی . بی فائده = فائده‌سز .

فائز { [ع] فوز بولیجی ، بولان : سالك فائز . سالكهٔ فائزه .

فائض { [ع] فیضان ایدیجی ، ایدن : حضور فائض النور § اودونج آلان آقچه ایچون ویریلن اجرت ، كذشته : فائض مركب .

فائق { [ع] معنوی اوله‌رق فوقنده بولنان . اوستون اولان : بوافندیلردن بری ذكاجه دیكرینه فائقدر . تعظیمات فائقه « هنر اقران ایچنده هر جهتدن فائق اولقده‌در = نوعی »

فاتح { [ع] فتح ایدیجی . ایدن : فاتح اندلس § سلطان محمد خان ثانی فاتح قسطنطینیه مخففیدر .

فاتحه { [ع] باشلانغیج : فاتحهٔ كلام § قرآن كریمك برنجی سوره‌سی : سورهٔ فاتحه . فاتحهٔ شریفه . فاتحة الكتاب .

فاتر { [ع] فتور ایله متصف ، فتورلو : نظر فاتر . نظرهٔ فاتره . « ای اولان معنای مدلولی بطون وظاهرك — نشوه‌یاب جام وحدت قیل بو دیده فاترك = طاهر المولوی »

فاجر { [ع] فجور ایله متصف ، معاصی ایله مشتغل : شخص فاجر . محتالهٔ فاجره « غبه ایمان كتیر ای فاجر ملحد كه سكا آخرتدن خط تعلیق ایله حجت كلمز = ثابت »

فاجع { [ع] خلقی دردناك ایدیجی ، ایدن : فاجع بر وقعه . وقعهٔ فاجعه .

فاجعه { [ع] خلقی دردناك ایدن حادثه § اویولده مؤثر اوله‌رق ترتیب اولنان اویون ، تیاترو .

فاحش { [ع] پك چركین ومنكر : فعل فاحش . خطای فاحش . خطیئات فاحشه .

فاخته { [و] اوكیك : آواز فاخته . « صبحدم ای فاخته بیهوده افغان ایله — باقی »

فاخر { [ع] فخر ایدیجی . ایدن . بوكا بدل اكثریا (مفتخر) قوللانیلیر . § كوزل ، شعشعه‌لی ، احتشاملی : لباس فاخر . خلعت فاخره . دائرهٔ فاخره .

فار { [ع] فاره ، صیچان .

فارس { [ع] آتلی : فارس تیزرو .

فارغ { [ع] آزاده ، مشتغل دكل : نمازدن فارغ اولدی . «فارغ اول بزدن سنكله یوق نزاعی كیمسه‌نك — قائلی »

فتاده { [ف] (افتاده) مخففی .

فتان { [ع] فتنه قوپاریجی ، فتنه انكیز : چشم فتان . غمزهٔ فتان .

فتاوی ، فتاوی { [ع] (فتوی) نك جمعی : فتاوای شریفه .

فتح { [ع] آچمق ، آچلمق : فتح باب . دریچه‌نك فتحی ، (فتح بلاد) تعبیری بومعنادندر § اوستون اوقومق ، اوقودلق : فتح فا ایله . فانك فتحیله .

فتحه { [ع] اوستون : فتحهٔ خفیفه .

فتراك { [ف] ترك ، آت اكرینك آردنده‌كی تاصمه .

فترت { [ع] ایكی پیغمبر بیننده‌كی زمان : زمان فترت . ایكی وقعه آره‌سنده‌كی زمانه‌ده اطلاق اولنور .

فتق { [ع] یارمق ، یارلق : فتق ورتق امور . امورك فتق ورتقی .

فتن { [ع] (فتنه) نك جمعی . تحریك دریای فتن . « ابنای زمان مائل ایقاظ فتندر — كهواره‌ده‌كی كودكنك شرینه بیننی = لا »

فتنه { [ع] اختلاف آراء . شورش . شقاق وغوغا : اسكیدن هاله‌ده هلال ، آفاقده فتنه ظهورینه دال عداولنوردی . القای فتنه . فتنه‌جوی = فتنه آرایجی ، آرایان . دروغ مصلحت آمیز به‌ازراست فتنه انكیز - سعدی = موافق مصلحت اولان یالان موجب فساد اولان طوغریدن ایبدر . فتنه انكیز = فتنه قوپاریجی ، قوپاران . « عشوه ماوتش دامنندن فتنه كیرمش آره‌یه — كلنس ابرولرینه مستانه خنجرخنجره — ندیم » § محنت ، بلیه : هربارکه کفار ، اهل اسلام اوزرینه

نار فتنه ایقاد ایلیه، حق تعالی کندی لطفندن اول آتشی سوندیرر — نعیما . فتنه‌کار = مضل § حسن وجاذبهٔ دلبران : « کوزل تصویر ایدرسین خال وخط دلبری اما — فسون وفتنه‌یه کلدکده ای بهزاد نیلرسین — بهایی » برکوزل چهره ، برکوزل کوز . برقامت موزون بعضاً قلب وفکره مورث شور وجنون اولدیغی ایچون بومعناده استعاره طریقیله مستعملدر .

فتوت { [ع] سخا ، کرم ، احسان : « سخن از من آفرید چو فتوت از مروت — هنر از من آشکارا چو طراوت ازجوانی — نظامی » . فتوتلو = رتبهٔ رابعه اصحابنه یازیلیر القاب رسمیه‌دندر .

فتوح { [ع] آچمق، آچلمق § فرحلنمق، کشایش خاطر : « صبح اولدی مهیامی صبوحم ساقی — آچ شیشه‌یی محتاج فتوحم ساقی » § ظفر و نصرت « بو موکب فتوح که همم تابش نجوم — صف صف جنود صف شکن آمادهٔ هجوم» § قلب ایله علم لدنی‌یی کشف و اظهار . جمعی : فتوحات .

فتور { [ع] کوشکلك ، قوتسزلك ، ضعف وسکون: بدنه عارض اولان فتور. § یأس ونومیدی: فکره عارض اولان فتور. « اکرچه برنیجه دم اقتضای حکمت ایله — مزاج عالمی چرخ ایتدی پایمال فتور — نابی » « ساغر امیدمی سنك فتورایتدی شکست » . امارهٔ فتور = علامت فتور. بلافتور = فتورسز . بوکلمه لسانمزده مادیاتدن زیاده معنویاتده قوللانیلیر .

فتوی { [ع] سؤال مشروعه ویریلن جواب رسمیٔ شرعی : فتوای شریف . نظمده اسلوب فارسی اوزره (فتوی) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

فتی { [ع] دلی قانلی ، ییکیت «لافتی الاعلی لاسیف الا ذوالفقار » « بکزه‌ر روشك حیدره برشانلی فتاسین»§ سخی، جومرد .

فتیان { [ع] (فتی) نك جمعی .

فتیل ، فتیله { [ع] فتیل ، موم فتیلی : « نور آلدی فتیلهٔ سحردن — شیخ غالب » « انجلای رخی ایقدقده فتیل — سوندی قندیل زبور وانجیل = خاقانی » § بورکلمش : فتیلهٔ کیسو = صاچ اورکوسی .

فجاءة { [ع] آنسزین ، بردنبره : فجاءةً وفات ایتمك = بردنبره اولمك . (فجئةً) یازملی .

فجار { [ع] (فاجر) ك جمعی .

فجر { [ع] کونش طوغمه‌دن اول افق شرقیده پیدا اولان قزیللق . طاڭ یرینك آغارمسی : « برصباح روشن ومسعودك ایتمش انعطاف . فجر نورانیسی دهرك افق استقبالنه » . فجر صادق . فجر کاذب . فجرده وجه تسمیه کیجه‌یی کوندوزدن آییرمسیدر .

فجره { [ع] (فاجر) ك جمعی : کفرهٔ فجره . هلاکو بغدادده قتل عامه باشلادیغی اثناده مشهور نجم‌الدین کبری « ایهاالکفره اقتلواالفجره » دییه خطاب ایتمشدر .

فجور { [ع] طریق حقدن رجوع، ارتکاب معصیت : فسق وفجور .

فجیع { [ع] فاجع ، آجینلی : کربلاحقنده : « براثی وارایسه جهانده صلاـ هر بلادن فجیعدر بو بلا » .

فجیعه { [ع] مصیبت ، بلا . (drame ـ مؤثر اویون) کلمه‌سنه مقابل قوللانیلان (فاجعه) کلمه‌سیله ایکیسی بر اصلدن مشتقدر .

فحاش { [ع] کثیرالفحش آدم: عیاش فحاش .

فحاوی { [ع] (فحوا)نك جمعی : « اثرك آتشین فحاویدر ـ چوق دل افروز نظمی حاویدر »

فحش { [ع] حدی تجاوز § کوتولك ، خلاف عفت وناموس حرکت : ارتکاب فحش ورذالت .

فحشاء { [ع] طبع سلیم وعقل مستقیمك تنفر ایتدیکی شی . فحش ؛ رخصت شرعیه خارجنده اولان لذائذ شهوانیه « شیاطین دیده‌بان فرصت ینهی عن‌الفحشا ـ نابی » « ولی اذن عن‌الفحشاء صماـ لا » = بنده بر قولاق واردرکه فحشایه قارشی صاغیردر . § ادای زکاتده بخل .

فحص { [ع] بر شیئك ایچ یوزینی آراـ شدرمق ، تفحص : فلاسفهٔ طبیعیون یالکز بحث وفحصی عالم شهود موجوداتنه حصرایدوب ... ـ رموزالحکم .

فحم { [ع] کومور .

فحول { [ع] فصل وکمال جهتیله امثالنه فائق اولانلر . متحیزان، سرآمدان : فحول علما . فحول محدثین . فحول مفسرین . « وار ایسه شبهه‌ك اکر اور محك تجربه‌یه ـ ایشته لوح ، ایشته قلم ، ایشته کتب، ایشته فحول ـ حامی » . ابوالسعود مرحوم فحول علمادن ایدی . فحول شعرا = اثنای مشاعره‌ده معاـ رضلرینه غلبه ایدن، تفضیل اولنان شاعرلر. بوکلمه‌نك مفردی اولان (فحل) لسانمزده مستعمل دکلدر .

فحوی ، فحواء { [ع] معنی . کلامك سیاق و سباقندن ذهنك انتقال ایده‌جکی مدلول . (فهوا) یازمق طوغرو دکلدر .

فخ { [ع] آلت صید ، قاپان ، طوزاق. فخ‌الفار = فاره قاپانی . (فاقه باصدی) کی تعبیرلرده محرفاً مستعملدر .

فخار { [ع] بالچیقدن معمول چاناق ، دستی ، بارداق .

فخار { [ع] زیاده اوکونجی ، اوکونن ، تعداد فضائل ایله فخر ایدیجی ، ایدن : نفمیٔ فخار .

فخاری { [ع] چاناق، چوملك یاپان.

فخام { [ع] (فخیم) ك جمعی . وکلای فخام .

فخامت { [ع] قدر و شانی عظیم ، رفیع اولمق ، اولولق . § فخامتلو : القاب رسمیه‌دندر . صدر اعظملره ، خدیوه ، پرنسلره یازیلیر . « آفخامتلو افندم! دەنیلیرسه چوقمی، — اسکی طاس، اسکی صابون ، اسکی حمام.ر قایدن = طاهر المولوی »

فارق { [ع] فرق ایدیجی ، ایدن: فارق نیك وبد . علامت فارقه « چون دکلسك فارق عدل وستم — ... . ییوب حکمتدن اورما باری دم = لا »

فاروق { [ع] حق وباطلی فرق ایتمکده مشاربالبنان اولان: عمرا فاروق.

فاسخ [ع] فسخ ایدیجی ، ایدن: فاسخ شرکت .

فاسد [ع] بوزوق ، صحیح دکل : فکر فاسد . اقوال فاسده .

فاسق [ع] فسق ایله متصف ، فسق ایله مشتغل : فاسق محروم . مؤمن فاسق . جمعی = فسقه ، فساق .

فاش [ع] میدانه چیقان ، ظاهر اولان . اکثریا سر حقنده قوللانیلیر: فاش ایتمك = میدانه چیقارمق : « چشمم یاشی فاش ایلدی اسرار نهانم » « کوز یاشی فاش ایلدیسه ماجرای عشقمی — سویله الله عشقنه اولسون قباحت بندهمی ؟ = طاهرالمولوی » اصلی : فاشی .

فاصل [ع] بولیجی ، بولن : ایکی خانه بینی فاصل . خطوط فاصله .

فاصله [ع] ایکی شی آرهسنی آییران شی : فاصلهٔ بیت .

فاضل [ع] فضل ایله متصف ، فضیلتلی : مرد فاضل . زوجهٔ فاضله .

فاضل اندرونی (حسین) عبدالحمید اول وسلیم ثالث دورلری شعراسندندر . عکایه مضاف (صفد) دینیلن قصبهده طوغمشدر . متغلبهٔ مصریهدن جدی اولان (طاهر عمر) ك اعدامنده چوجق بولنان فاضل ، قاپودان غازی حسین پاشا طرفندن استانبوله کتیریلهرك اندرون همایونه چراغ ایدیلمشدی. دور سلیمیده حلب دفترداری ومعدن امینی اولمشدر. (١٢١٤) ده ردوسه نفی ایدیلمشدی. علت عمایه مبتلا اولدقدن صکره استانبوله کلمش و « کوچدی فاضل بك کیجه احبابی نالان ایلدی » مصراعنك کوستردیکی (١٢٢٥) ده وفات ایتمشدر.

ابو ایوب انصاری جوارنده قیزیل مسجد قبرستاننده مدفوندر . هزله مائل قوی طبیعت برشاعر ایدی. دیوانی مطبوعدر. (خوبانامه) و (زنانامه) نامهلرندهکی منظومهلری پردهبیرونلق نمونهلرندن صاییلیر .

فاطر [ع] یارادیجی ، یارادان ، خالق: فاطرالسماوات . قدرت فاطره .

فاعل [ایشلهیجی ، ایشلهین : فاعل خیر . فاعل مختار .

فاقه [ع] فقیرلك : فاقهٔ شدیده . شدت فاقه .

فاکهه [ع] میوه : فاکههٔ لذیذه ، فاکههالشتاء .

فال [ع] منتظر اولان خصوصی استخراج مقصدیله کتاب آچمه کبی تشبث وبویله برتشبثك کوستردیکی نتیجه : فال آچمق . فاله باقمق ، فال خیر ، فال بد .

فالج [ع] نقوه ، نصف نزول .

فام [ف] رنك. ترکیب ایله قوللانیلیر: کلفام = کل رنکلی .

فاملیا [فرانسزجهدن] عائله . زوجه معناسنهده قوللانیلیور .

فانوس [ع] چراغ اوزرینه شعلهسی خارجه عکس ایتدیرهجك بر حالده قونیلان شی : فانوس خیال.

فانی [ع] بقاسی اولمیان، زوال بولیجی ، بولان : عالم فانی . حظوظات فانیه . پك اختیاره (پیر فانی) دینیلیر. «برك وبارندن بزال چکدك بوفانی کلشنك میوهٔ مقصود ایسترِ اولسون ایستر اولماسون = فصیحدده »

فایحه [ع] ازهار و فواکه قوقوسی . کوزل قوقولو : رایحهٔ فایحه .

فئه [ع] طائفه ، کروه ، جماعت : فئهٔ قلیله .

فتاح [ع] قوللرینك قاپالی ایشلرینی آچان ، جناب حق: فتاح کریم.

فخذ [ع] اویلوق .

فخر [ع] تعداد مناقب صورتیله اظهار فضل ، اوکونمك : «فخرایتملیسین ای شرف نامتناهی — زیرا سکا مظهردر او محبوب الٰهی » § مدار افتخار : فخر کائنات ، فخر الوزرا ، فخرالادبا . «اولدی اخلاصکله فخر دودمان — اوغلك ارطغرل کبی بر قهرمان »

فخرالدین رازی (امام ابو عبدالله محمد) مشهور تفسیر کبیر صاحبی دانشور ذیشاندرکه (ابن الخطیب) عنوانیله معروفدر . عصرینك فریدی عد اولنوردی . تفسیر کبیرك اسم اصلیسی (مفاتیح الغیب) در . مشارالیهك تألیفاتی پك چوقدر . (المطالب العالیه) (نهایة العقول) (تهذیب الدلائل) (ارشاد النظار) (شرح الاشارات) آنلردندر. عربی ، فارسی اشعار بلیغهسیده واردر .

نهایة اقدام العقول عقال
و اکثر سعی العالمین ضلال

بیتیله باشلایان نشیدهٔ حکیمانهسی مشهوردر. حضرت شیخ نجم الدین کبری ایله کورشمك شرفنه نائل اولمشدر. حتی نجم الدین ، کندیسنه « حق نه ایله بیلیرسکز ؟ » دیدکده امام « یوز بو قدر برهان ایله » دیمش ایدی . شیخ « برهان ، ازالهٔ شبهه ایچون اولور. الله بنم قلبمه اویله بر نور ویرمشدرکه آنك بانته قطعا شك اوغرایاماز » بویورنجه امام متأثر اولهرق شیخه انتساب ایتمشدر . (٥٤٤) رمضاننده (رَی) ده طوغمش (٦٠٦) عید فطرنده هراتده ارتحال ایلهمشدر .

فخریات [ع] (فخریه) نك جمعی.

فخری [ع] پارهسز ، شرف ایچون ایفا ایدیلن خدمت ومأموریت: فخری شهبندرلك . فخری مأموریت . § اویله بر خدمت و مأموریتی ایفا ایدن : فخری کاتب . فخری معلم .

فخریه [ع] تمدح یولنده سویلنن شعر : زمانمزده تمدح ممدوح کورلمهمکدهدر . نفعینك فخریهلری مشهوردر .

فخور [ع] دها پك فخر ایدیجی ، ایدن: فرح وفخور. همان بوندن بشقه یرده استعمال اولندیغی ده یوقدر.

فخیم [ع] فخامتله متصف ، عظیم: دول فخیمه . فخیمانه = فخیم اولانه یاقیشیر صورتده .

فداء [ع] بر شیئه مقابلة دیکر بر شیدن واز کچمك . اختیاری محرومیت . بو معناده (ایتمك ، ایلمك) مصدرلریله ترکب ایدر : فدا ایتمك ، فدا ایلمك § فدا اولنمش : « عندمده خدا بیلیر فدادر ـ بر لحظه صفایه ماسوی الله » § قربان : « حاصلی ای شه اقلیم وفا ـ سکا جانمده فدا بنده فدا ـ خاقانی». « دیدم که ای کل نوخیز ناز وعشوه سکا ـ فدا ندیم کبی بندهلر هزار هزار = ندیم» § اسیر کهممك ، ایثار ایتمك : « جانی راه حقده فیلدی فدا » فی الاصل

فانك كسريله‌در . « روحى فداك عرفت امل تعرف = ابن فارض» لسانمزده فتحاله قوللانيلير .

فَدائى { [ع] بر چوق كيمسه‌نك باعث حياتى اوله‌جق بر امرخطير ايچون فداى نفس ايدن مرد دلير : لسانمزده (فدايى) صورتنده قوللانيلير: حرب فدا- ييلرى : « اوفدايى غضنفر شرزه - دشمن اردوسين ايتدى پرلرزه »

فَداكار { [ف] كنديني ، ياخود ده‌كرلى بر شيئى اسيركه‌مين: فداكار آدم. فداكارى = فداكارلق . فداكارانه = فداكارجه‌سنه . فداكارى خصائل عاليه- دندر .

فَدّان { [ع] مصر دونميدركه تقريباً ايكى بيك بشيوز آرشوندر .

فَذْلَكَه { [ع] نتيجه ، خلاصه ، اجمال : «بر فذلكهٔ حيات شاعر - كوز ياشلرى ، برده عشق وسودا - لا» § حسا- بات ، استجوابات خلاصه‌سى § اجمال مقررات .

فَرّ { [ع] نور، ضيا «فر ويردى جهانه مهر حسنك» § زيب وزينت: «شاهد صيفه زيب وفرسندن - خسرو صبحهٔ تاج زرسندن - سنان پاشا تضرعاتندن» . «نور وحدتدن اولوب شعله پذيراى حدوث - ويردى فرعالم تكوينه سراياى حدوث - هرسكلى حكمت بك » § شان وشوكت : فرودولت. بويله بركلمه‌يه مضاف ويامعطوف عليه اولديغى صورتده تشديد ايله قوللانيلير: « هانى فرفريدون، نرده ياداراتى دارانك - شكوه وحشمت ايران بوكون قاچاره دونمشدر = طاهر المولوى » « ساقى

وير اول پياله‌ٔ الماسه فروتاب- شيخ غالب»

فَرّ { [ع] فرار . كرّ وفرّ .

فَرائِد { [ع] (فريد وفريده) نك جمعى .

فَرائِض { [ع] (فريضه) نك جمعى § مستحقلرينه تركه‌نك كيفيت تقسيمنى بيلديرن علم .

فُرات { [ع] طاتلى صو. بومناسبتله كوفه شهرينه علم اولمشدر .

فَراخ { [ف] واسع ، بول . كنيش: ماديات و معنوياتده قوللانيلير : آسمان فراخ. « طاق اياوينى قوس فلكدن فراخ ورنكين . . . - تحفة الحرمين ، نابى » . « بهيچ يارمده خاطر و بهيچ ديار - كه برو بحر فراخست وآدمى بسيار - سعدى » = هيچ بر يار و دياره كوكل ويرمه . زيرا قره ايله دكز واسع وبنى آدم چوقدر. غالب ده‌نك «اولوردى آدمه خوليا كبى حساب فرح» مصراعنده‌كى «حساب فرح» ياكلشدر . طوغريسى « حساب فراخ » در . فراخ دست = كريم ، جوانمرد. فرخ كام = دولتمند، مسعود . فراخى = بوللق، اوجوزلق.

فَرادِيس { [ع] (فردوس) ك جمعى : « كيم كورسه ايدر صفا كى تقديس- دينسون سكا اقدس الفراديس»

فِرار { [ع] قاچمق . صاوشمق، بلااذن غيبوبت : ارتكاب عار فرار ، فراره قدم باصمق. «لشكر نصرت شعارى دست برتيغ ثبات - دشمن ناپايدارى باى درراه فرار - تنظيم » فرارى = قاچاق، عسكر فراريسى .

فَراز { [ف] يوقوش . فراز ونشيب = يوقوش اينيش § موقع بالا ، نقطهٔ رفيعه : « نادان فراز عزوسعادتده سرفراز — دانا حضيض عجز ومذلتده سرنكون — ضيا پاشا » فراز عرش . فراز آسمان .

فِراسَت { [ع] آكلامق، ادراك. فتحفا ايله غلطدر .

فِراش { [ع] ياتاق ، دوشك : فراش عطالت . فراش استراحت . فراش نوميدى . فراش بيمارى ، اسير فراش = خسته ، بى‌تاب . « خسبيدهٔ فراش اماندر نفوس هپ — بر طوب شعله ناكده بى‌قيد وهم وباك - .. » . « دوا نه‌در عجبا درد بى‌دواكه سنك - فراش هجرده بيمار اولان كوكلجكزم - سنيح افندى »

فَرّاش { [ع] ياتيجى، دوشه‌يجى § كعبهٔ معظمه جاروبكشى § خادم: «هر رخام فرشى بر آيينهٔ عالم‌نما- هركزن فراشى بر اسكندر كيتى‌ستان - نفعى »

فَرّاشَت { [ع] كعبهٔ معظمه فراشلغى : فراشت براتى . (فراشيت) غلطدر .

فَراشَه { [ع] پروانه .

فَراعِنَه { [ع] (فرعون) ك جمعى: فراعنهٔ مصريه .

فَراغ { [ع] ترك اشتغال § راحت . استراحت: « كنج فراغ اهل دله قهوه‌خانه‌در - نابى» . « شوتنكناده همان كوشهٔ فراغ آرارز - راغب پاشا » § آسوده‌لك ، آزاده‌لك: فراغ بال . فراغ خاطر: « شعراولمق ايچون جديد وفاخر- شاعرده كرك فراغ خاطر.» § واز كچمه. قطع تعلق:« خاطر اغيار ايچون بن ياردن قيلدم فراغ- غالب» . «روح محضم خاكدان شوردن قيلدم فراغ- مهر بالايم شب ديجوردن قيلدم فراغ - اسرار دده» § بر ملكك حق تصرفنى آخره ترك ايتمك .

فَراغَت { [ع] فراغ، راحت : «جهانده جاى فرح كوشهٔ فراغت ايمش - فطنت خانم» § واز كچمه، ال چكمه: « فراغت كوزل سومه‌دن، توبه ميدن - باقى » § بعدالدعوى بر حقدن فراغت § استغنا : اظهار فراغت. (دستكش فراغ) ياخود (دستكش فراغت اولدى) تعبيرلرينى استعمالدن فراغت ايتمه‌ليدر .

فِراق { [ع] آيريلق . هجران : سوزش فراق . محن فراق. ليل فراق « كوكلم شب يلداى فراقكدن اوصاندى- هركورديكى مهپاره‌يه باقدى‌سنى صاندى- صفا » .

فَراموش { [ف] اونوتمه، نسيان : «شو- قندن اورتبه اولدى مدهوش - عرش ايلدى صاحبن فراموش- معراج وصفنده- غالب» فراموش كلمه‌سى (فرمش) (فرامش) (فرموش) صورتلرنده تخفيف ايديليرسه‌ده بو استعمال ، نظم عجمه مخصوصدر .

فِرانْق { [فرانسزجه‌دن] تقريباً درت بچق غروش قيمتنده بر فرانسز سكه‌سى .

فَراهَم { [ف] طوپلانمق، تحشد: «فراهم شدازشام چندين سپاه- كزين خيره شد ديدهٔ مهر وماه - هاتفى » = شامدن اوقدر عسكر تجمع ايتدى‌كه ديدهٔ مهرو ماه قاماشدى § طوپلو ، ده‌وشيريلى:

« پیش حکمنده اوشاه رسلك — دامن انبیا ذراهمدر — نظیم »

فربه [ف] سمیز ، اتلی ، بسیلی : ابله فربه . فربهی = فربهلك .

فرتوت [ف] بوناق . پیرفرتوت § کهنه : سپهر فرتوت .

فرج [ع] طارلقدن ، صیقیلتیدن قورتلمق . ظفر . (شدت) مقابلی : الصبر مفتاح الفرج .

فرجام [ف] صوك ، عاقبت ، انجام : بسیط اوله‌رق قوللانلماز . بد فرجام = منحوس ، سیئ‌العقبه : طالع بد فرجام . بخت نا فرجام . فرجامگاه = مزار .

فرجه [ع] یاریق . ایکی شی بیننده آچیقلق : فرجهٔ باب . فرجهٔ دیوار . § وقت فرصت : خرسزك خانه‌دن فرجه‌یاب فرار اولمسی . بو عباره‌ده‌کی (فرجه) کلمه‌سی ایکی معنایه‌ده توجیه اولنه بیلیر . فرجه یاب فرار اولدی . مقامنده دائما فراره موفق اولدی . جمله‌سنی یازان بزم غزته‌جیلره امتثالاً (موفقیت) کلمه‌سنی سوء استعماله اوغراتمامليدر .

فرح [ع] سوینجه ، بر امله نائلیتدن ویا تماشای طبیعتدن حصوله کلن لذت روحانیه : فرح و ترح . « ثباتی یوق بوعالمك اوکا کیم اعتماد ایدر — فرح کلیر ترح کیدر ترح کلیر فرح کیدر » «نصل فرح بوله‌یم بن که بی‌صفا بولورم — کلن زمانمی ناجی کیدن زمانمدن » بو کلمه یالکز (بولمق) مصدریله ترکب ایدر . فرح بخش = فرح باغشلایجی ، فرح افشان یاخود فرح فشان = فرح صاچیجی . فرح آور = فرح کتیریجی ، فرح‌افزا ، فرحفزا = فرح آرتیریجی ، صفالی : « عالم شکفته . باغ مفرح ، هوا لطیف — جوری »

فرح . فرحان [ع] شاد ، مسرور : كل حزب بما لدیهم فرحون = هر طائفه کندی مسلکیله مسرور و مفتخردر . (فرح) یالکز (فخور) ایله برلکده و آز قوللانیلیر . فرح و فخور = ممنوناً و مفتخراً .

فرحت [ع] مسرت ، سوینج ، زمان فرحت نشان .

فرحناك [ف] فرحلی ، مسرور : « عشق اولدی بو مژده‌دن فرحناك - غالب » § مقامات موسیقیه‌دن برینك اسمی : فرحناك فصلی .

فرخ [ف] مبارك ، اوغورلو : « ایلدی مقدم فرخفالی — پایهٔ آل قریشی عالی — خاقانی » . فرخزاد = ولد مسعود . فرخی = میمنت .

فرخ افندی (اسماعیل) قریمیدر . استانبولده رتبهٔ خواجگانی‌یه نائل اولارق تمیز ایتمش ایدی . (١٢٥٦) ده وفات ایتمشدر . یازدیغی ترکجه تفسیر شریف مشهور درکه (حسین واعظ) مرحومك (مواهب العلیه) عنوانلی تفسیر شریفنك مختصر ترجمه‌سیدر .

فرخال [ف] قیوریجق و طولاشیق اولیان صاچ : « آز کوردکن نور اسود نامنی فرخالنه »

فرخنده [ف] مبارك ، متیمن ، مسعود : « سایهٔ فرخندهٔ رب رحیم — جانشین صاحب خلق عظیم » فرخنده طالع = مسعود طالعلی : « همین جاهل شود فرخنده طالع — فلك بردولتش رایست مانع — میر نظمی » . فرخنده پای : آیاغی اوغورلو . فرخنده فال = فالی متیمن .

فرد [ف] نظیری اولمیان ، تك « قبله درد اهلنی ای فرد صمد — هیبت (ثم رددنا) ایله رد — خاقانی » § جنسنده نظیری اولمیان ، فرید ، بیهمتا : « بر کلبه‌یی وارمی هپسی پرورد — آنجق آراده بن قالان فرد » § بنی آدمدن هر بری ، بر آدم : فرد آفریده . « اوغراشمغه هر فرد ایله — ده‌کمز بو دنیای اخس — سامی پاشا » « صائما خوفدن یوزم اولدیسه ای کلچهره زرد — بیم استغنا و نازکدندر ای دلدار فرد — آبیارك خنجرك آچسین بوتون جسمده ورد — تنده اولسون صبغة‌الله آشکار ، اولدر بنی = طاهر المولوی » بو معناده جمعی (افراد) کلیر . افراد بشر ، افراد امت . § مصرع اولمیان تك بیت . § تك ، ایکی‌یه تقسیم ایدیلمه‌ین عددلر .

فردا [ف] یارین ، کونك ایرته‌سی : « هر شبی کویم که فردا ترك این سودا کنم — بازچون فردا شود امروز را فردا کنم — » = هرکیجه دیرم که یارین بوسودادن واز کچه‌یم ، فردا حلول ایدر ، بوکونی ینه فردایه تعلیق ایدرم . « نیست یك وعده‌که شرمندهٔ صد فردا نیست — لا » = بر وعده یوقدرکه یوز فردانك شرمنده‌سی اولمسون . اندیشهٔ فردا = یارینی دوشونمه . اندیشهٔ فردا شعار ارباب ذکادر . § قیامت : « فردا الن چکمه کوکل باق رخ خوبه — عاشقلره فردادە دخی وعد لقا وار — علی روحی » « عاقله لایقمی فردایی فراموش ایله‌مك — فکر شنبه طفلك ایلرکن تباه آذینه‌سن = سنبلزاده وهبی » تابفردا = قیامته قدر موقعنده استعمال اولنور .

فردانیت [ع] برلك . صفات الهیه‌ندندر : «واحدسین ، سرداقات لم یزلیده فردانیتله موصوف - سنان پاشا» .

فردوس [ع] جنت ، بهشت : فردوس آشیان = مقامی جنت اولان . § بوستان . باغچه .

فردوسی [ابوالقاسم حسن] (شاهنامه) نك ناظم مشهوریدر . اومعظم اثری (سلطان محمود غزنوی) نامنه یازمشدر . التمش بیك بیتدن عبارت اولان کتاب منظومنك ختامنده التمش بیك درهم ویریلك صورتیله‌مغدور ایدیلمش و (٤١١) ده طوسده وفات ایله‌مشدر .

فردیت [ع] وحدانیت ، تکلك : «کنج پنهان کبی تا اولدن - ذاتی فردیت ایله قائم ایکن — خاقانی »

فرز [ف] شطرنج اویونی طاشلرندن شاهك وزیری مقامنده بر آلت : « فرزی طرح ایتکه قادر کچینیر — سنبلزاده » . اصلنده فانك کسریله‌در .

فرزانه [ف] حکیم ، فیلسوف ، عارف ، ذوفنون : « برحیت شناس فرزانه — پایه‌ماز جنبش فرنکانه » . « اقبال و بخت جاهلی فرزانه کوستر - ادبار سخت عاقلی دیوانه کوستر - عزت ملا » §

قیودات نفسانیه‌دن عاری اولان ذات .

فَرْزَنْد [ف] اوغل ، ولد : فرزند ارجمند. «مال وفرزنده باغلانیرمی حکیم ؟ »

فَرَسْ [ع] آت ، بارکیر. جمعی: افراس.

فَرْسا [ف] (فرسودن) دن فعل امر. ترکیب حالنده قوللانیلیر . جان فرسا. طاقت‌فرسا. خردفرسا. « بزم جمدر بونده حکم جام غم فرسا یورر ـ راغب پاشا »

فِرِسْتادَه [ف] رسول ، پیغمبر: فرستادکان ـ پیغمبران § کوندرلمش: بومعناده (افاده) کلمه‌سیله تسجیع ایدیله‌رك پك نادر قوللانیلیر .

فَرْسَخْ [ع] **فَرْسَنْك** [ف] اوچ میللك مسافه : مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. اورادن بورایه بش فرسخدر. معنویاتده اکثریا تکرار ایله (بول بول) معناسنده قوللانیلیر : شیخ غالب شاعرلکده خواجه‌سی (نشأت) ی فرسخ فرسخ کچمشدر .

فَرْسُودَه [ف] اسکیمش ، آشنمش ، ییرانمش : جامهٔ فرسوده . ندیمك : « خیالك کلمز اولدی دیدهٔ فرسوده مژکانه » مصراعنده مجازاً (دوکلمش) معناسنده استعمال ایدلمشدر . بومعناده اولان (فرسود) مرکب اوله‌رق استعمال اولنور . فرسودکی == فرسوده‌لك .

فَرْش [ع] دوشه‌مك ، دوشه‌مك ، یایمق ، یایلمق : سجاده‌نك فرشی . « یوزینی ایتمش ایدی پاینه فرش ـ بوقدر عزت واجلال ایله عرش ـ خاقانی » § دوشك ، خالی ، سجاده کبی یره سریله‌جك شی: « رخشنده چراغی نورتنزیل ـ فرش چمن آنده بال جبریل ـ غالب » § زمین: عرش وفرش . « شاه ملکوت عرشپایه ـ ماه جبروت فرش سایه ـ غالب» «سجدهٔ شکرایتدی عرشی فرشی اوزره خانه‌نك ـ لا » .

فِرِشْتَه [ف] ملك . فرشته خصات — ملك خویلو. فرشتکان — ملکلر . فرهنك شعوری وجهانکیری بولغتی (فا) نك فتحیله قید ایتمشلردر .

فُرْصَت [ع] نوبت § بر خصوصك اجراسنه مساعد وقت ، حال : « فرصت دیدیکك دم سحردر. ـ کویا که صبای خوش اثردر ـ افسوس اولور اول نسیم نافع — برغفلت یکدم ایله ضایع — نرکسی » . « فرصت کفتار یارب ! دوشمنون بدکولره — ندیم » فرصت‌جو == فرصت آرایجی ، آرایان . فرصتیاب == فرصت بولیجی ، بولان .

فَرْض [ع] دلیل قطعی ایله ثابت اوله‌رق شبهه ایدیله‌مین واجراسی واجب ، ترکی معصیت اولان اوامر الهیه : صوم وصلات کبی . فرض عین == اداسی هرفرده لازم اولوب بعض افرادك اداسیله دیکرلرندن ساقط اولمیان اوامر . فرض کفایه == اداسی بالجمله مسلمینه لازم اولمیوب بعض افرادك اداسیله باقیسندن ساقط اولان اوامر. § لازم، واجب « فرضدر تحصیل علمه اعتنا » . بومعناده (اولمق) مصدریله ترکب ایدر : آرتق سلاح مدافعه‌یه صارلمق فرض اولدی . § تقدیر، تخمین. بومعناده (ایتمك ، ایلمك) مصدرلریله ترکب ایدر « فرض ایلیه‌لم که همت ایتمش » . فرضا بالفرض == طوته‌لم که : « غفلت مدار

معذرت جرم اولورمی هیچ — معفو اولورمی ایلسه فرضا کناه مست — راشد مورخ » . « ایتسه بالفرض کائنات انکار — سنی اقرار ایدر بو قلب سلیم == لا» رانك فتحیله (فَرَضا) صورتنده استعمالی غلطدر . فرضی == امر اعتباری .

فَرْضِیَّه [ع] تصویر مدعا ایچون ایراد اولنوب حکمی قطعی اولمیان مسئلهٔ فنیه . جمعی فرضیات .

فَرْط [ع] زیاده‌لك ، شدت ، فوق ـ العاده. افراط. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : فرط ذکا . فرط سوزش ، فرط سمن . « عاشقه باقمدیغی فرط محبتدندر ـ صاقینیر کندی کوزندن دخی دلداده‌سنی ـ ثابت » . « فرط تحسرمله بو شب پك چوق آغلادم — آکدم ینه وطنده‌کی حال آشنالری — لا (افراط) کبی بسیط اوله‌رق قوللانلماز .

فَرْع [ع] بر اصله ابتنا ایدن هر شی ، شعبه، قول: فرع اصله تابعدر. جمعی فروع . فروع مسئله .

فِرْعَوْن [ع] متکبر. § موسی علیه‌السلامه ایمان ایتمین ولید بن معصب . ولکل فرعون موسی == هر فرعونك بر موساسی واردر . § اسکی مصر حکمدارلرینك علم مخصوصی: فراعنهٔ مصریه.

فَرْق [ع] باشقه‌لق ، باشقه‌لق علامتی، تفاوت : « بحکم فن هیأت شمسی کوردم زیر پایمده ـ کناه اولماز دیسه‌م ارضك سمادن فرقی وار بوقدر...» مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : شو ایکی قماش آره‌سنده نفاستجه فرق بوقدر ، شوایکی فکر بیننده فرق یوقدر . بو معناده جمعی فروق کلیر . § آییرمق ، آییرلمق، تمیز: «حق وباطل نور عدل ایله نمایاندر سعید ـ فرق اولنماز نیك وبد کیتسه نظردن آفتاب ـ دیار بکرلی سعید پاشا »

فَرْق [ع] باش ، تپه « الحاصل فرق اقتدارمی افسر قناعت وقالب اعتباری خلعت عزلت ایله مزین قیلوب . . . فضولی »

فِرَق [ع] (فرقه) نك جمعی: فرق مخالفه.

فُرْقان [ع] قرآن کریم. حق باطل بیننی تفریق ایتدیکی ایچون بو اسم شریف ایله تسمیه ایدلمشدر . یوم بدره (یوم الفرقان) دینیلیر .

فَرْقَد [ع] قطب شمالی‌یه یاقین بولندیغی یردن طلوع وغروب ایدن ایکی پارلاق کوکبدن هر بری . صیغهٔ مثنی ایله (فَرْقَدان) صورتنده قوللانیلیر. « اول ظل خدا که خاك پایی ـ پیرایهٔ فرق فرقداندر ـ عونی »

فُرْقَت [ع] آیریلق . فراق: «فرقتیله بر مهك رشك آور سیاره‌یم ـ هیچ بر منزلده اکله‌نمه‌م غریب آواره‌یم». « جانا ، نه قاراندم الفتکدن ـ قهر اولدم عذاب فرقتکدن ـ معلم فیضی» فرقتزده == سودیکندن آیرلمش اولان . فی الاصل (فا) نك ضمیله‌در .

فِرْقَتَین (انکلیزجه‌دن) قوروه‌تدن بیوك برنوع سفینهٔ حربیه .

فِرْقَه [ع] بولوك: فرقهٔ ناجیه. «دیرلر سکا بر فرقه ادیبان سبکسر ـ اعجاز نه‌در باق نه‌دیمش شاعر اکبر» §

فريق رتبه‌سنى حائز برقوماندانك معيتى افرادى : فرقهٔ عسكريه. فرقه مركزى

فرمان { [ف] امر ، اراده : فرمان الهى « ا الهى پادشاهلر پادشاهى ـ نه حيرت بخشدر صنعك الهى ـ ازلده جلوهٔ فرمانك اولمش ـ وجودك مصدرعزتپناهى ـ اكرم بك » § يرليغ ، حكم پادشاهى : واليلك فرمانى ، قرعه فرمانى . كلمه فارسى اولديغندن جمعى اولمق اوزره استعمال ايديلن (فرامين) بالطبع طوغرى عد اولنه‌ماز .

فرمانبر ، فرمانبردار { [ف] تابع فرمان ، مطيع . « يارب بونه قدرت كه سراپاى ممالك ـ فرمانبر شمشير جهانگير زباندر ـ عونى بك »

فرمانده ، فرمانروا ، فرمان فرما [ف] حكمى نافذ پادشاه ، مطاع : فرمان فرماى اقليم روم وعرب . « فرمانده عوامدر افكار باطله ـ وولتر »

فرمايش { [ف] امر ، سپارش . بعض اسكى محررانده واليوم عجم منشآتنده كوريلن (بحسب الفرمايش) و(فرمايشات) تركيبلرنده‌كى سقامت محتاج بيان دكلدر .

فرموده { [ف] امر : فرمودهٔ عاليلرينه امتثالاً . آز قوللانيلان كلماتندندر .

فروردين { [ف] سنهٔ جلاليه‌نك يعنى فصل ربيعك ايلك آيى : « باغه رشك ايتسه روا روضهٔ فردوس برين ـ اول قدر زينت وفر ويردى بنه فروردين ـ باقى » .

فروز { [ع] (افروز) مخففى ، تركيبسز قوللانلماز . جهان فروز = جهانى تنوير ايديجى ، ايدن . آفتاب جهان‌فروز . انجمن فروز = انجمى رونقلنديريجى ، رونقلنديرن . شمع انجمن فروز . دلفروز = قلبه شوق وفرح ويريجى ، ويرن . « ارض مسرته بوزمين منورك ـ هرطاق دلفروزى بركهكشان اولور ـ جلال بك »

فروزان { [ف] پارلايجى ، پارلايان ، ضيادار . نجم فروزان . « آفتاب آفلسه‌ده مغرب فروزاندر هنوز ـ كيتدى جانان ، رهكذر چشممده حالا غرق نور = هاشم بك »

فروغ { [ف] ضيا ، شعله ، آب وتاب : فروغ آفتاب ، فروغ ماه . فروغ حسن . فروغ باده . « كسه بندن التفاتى ساقيا بيلمزميسك ـ روح عصمتدر فروغ عشرتك پروانه‌سى = مستجابى زاده عصمت بك »

فروق { [ع] (فرق) ك جمعى .

فرومايه { [ف] صويسز ، بدطينت ، ناكس : « بافرومايه روزكار مبر — كزنى بوريا شكر نخورى — سعدى » = فرومايه ايله دمكذار اولمه ، زيرا حصير قامشندن شكر ييه‌مزسك .

فروه { [ف] كورك : فروهٔ سمور ، فروهٔ بيضا .

فرهنك { [ف] ادب ، معرفت « سجده‌كاه عرفا كعبهٔ اهل فرهنك — كاظم پاشا » § هنر « قيلدى مغلوب اسارت طبعمك حريتى ـ باق نگاه شوخنك معجز نما فرهنكنه » فرهنك شعوريده (فرهنك) كلمه‌سنك لغات فارسيه‌يى جامع كتاب معناسنه‌ده دلالت ايتديكى بيان اولنيور ـ

سه‌ده بو قول عنداللغويين ضعيف عد اولنمقده‌در .

فرياد { [ف] استمداد ايچون چيقاريلان آواز بلند : فرياد عاشقانه « فرياد بسى كردم وفرياد رسى نيست ـ كويا كه درين قبهٔ فيروزه كسى نيست لا » = چوق فريادايتدمسه‌ده برفريادرس بوله‌مدم . صانكه بوكوك قبه‌ده بركيمسه يوقدر . § الحان : فرياد عندليب . § سس ، شاراتى « كذار باشتاب عمرى اشرابه كلير دائم ـ اب جوده . صماخ جانه جوش آيدن فرياد ـ راغب پاشا » § ياپغره : « بروبكار خود اى واعظ اين چه فريادست ـ حافظ » = واعظ ايشكه كيت بونه ياپغره‌در . فريادرس = امدادجى : « فرياد ايدرم بيهده فريادرسم يوق ـ فريادكه فريادده دخى غيرى سسم يوق ـ . . . . » فرياد خوان = متظلم ، داد خواه .

فريب { [ف] آلداتمق معناسنه اولان (فريفتن)دن فعل امر . تركيبسز قوللانيلماز . دلفريب = كوكل آلداتيجى ، آلداتان . نكهفريب ، نظرفريب = كوز آلداتيجى ، آلداتان . بقال مشترى فريب .

فريد { [ع] امثالسز ، بى نظير . فريد الزمان . فريد العصر . § ديزلمش اينجى . عقد منظوم . جمعى (فرائد) كلير .

فريدون بك { (احمد) (٩٨١) ده سلطان سليمان قانونيه طغرانويس اولمش ايدى . (٩٩١) ده وفات ايتدى . حضرت ابوايوب انصارى جوارنده مدفوندر . سرآمدان ارباب معارفدن ايدى . نامنه منسوب اولان (منشآت) مشهوردر .

فريضه { [ع] فرمودهٔ الهى § لازم ، واجب « فريضه‌دربشره اكتساب علم وهنر ـ انكله حاصل اولور دلده ذوق روحانى » § بورج ، وظيفه : دعاى پادشاه اسلام فريضهٔ ذمت خاص وعامدر .

فريفته { [ف] آلدادلمش . فريفته دل .

فريق { [ع] بولوك ، فرقه : « چاره‌سز شهرى ايلدم تضييق — التجا ايتديلر فريق فريق » § فرقهٔ عسكريه قومانداني . فريقين = ايكى فرقه ، ايكى طرف . تقابل فريقين .

فزود { [ف] (افزود) مخففى : محنت فزود = محنت آرتيريجى ، آرتيران .

فزون { [ف] افزون مخففى : فضله ، زياده : « كريه‌مى قيلدى فزون اشكمى خون ايتدى فلك = لا »

فساد { [ع] چوروملك ، بوزولمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . فسادمعده ، فساد اخلاق . § شورش § بطلان : قضيه‌نك فسادى بديهيدر . § فنالق (صلاح) مقابلى : « مى مبدأ فتن ايسه خم منبع الفساد ـ لا » . « عيبدر عاقله شيطان بنى آلداتدى ديمك ـ كندى نفسمدر ايدن كندمه القاى فساد ـ نابى » عالم كون وفساد = وجود وفنا عالمى يعنى دنيا .

فسان { [ف] بيلكى طاشى : سنك فسان « پارهٔ الماسدر سنك فسانى نيلر اول ـ چرخه چكمه بر دخى شمشير والا كوهرى ـ نفعى » . « اول داور اعجازكه

شمشیر زبانه ـ خاصیت الماسده سنك فساندر ـ عونی بك » .

فسانه { [ف] (افسانه) مخففی . « بورتبه دیللره دوشدك عجب فسانه میسك ـ علی روحی »

فستان { [یونانجه‌دن] قادینلره مخصوص برنوع لباس ، انتاك .

فستق { [ع] فستق ، (پسته) کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر .

فسحت { [ع] کنیشلك . وسعت : فسحت‌سرای — سرای عظیم . فسحت‌سرای آسمان . فسحتکده — محل واسع « فسحتکدهٔ سپهر ایچنده ـ دریای ضیای مهر ایچنده ـ ماهی کبی خوش سباحتك وار ـ طور طور نه‌ده چوق سیاحتك وار »

فسخ { [ع] عقد وعهدی بوزمق : عهد وعقد بوزلمق : فسخ مقاوله ، فسخ شرکت . فسخ نکاح . فسخ بیع § اولجه مقرر اولان اوامر رسمیه ده‌کیشدیرملك : مواد قانونیه‌نك فسخی . § استیناف محکمه‌سنك براعلام ابتدائی حکمنی بوزمسی .

فسده { [ع] (فاسد)ك جمعی . لسانمزده (مفسد)ك جمعی کبی قوللانیلیر .

فسرده { [ف] (افسرده) مخففی . فسرده‌دل . فسرده مغز . فسرده بیان .

فسق { [ع] طریق حقدن چیقمق ، جناب حقه قارشی عصیان ایتمك .

فسقه { [ع] (فاسق) ك جمعی .

فسوس { [ف] (افسوس) مخففی .

فسون { [ف] (افسون) مخففی . سحر : فسونکر — مخیل ، ساحر ، نکاه فسون پناه ، طبع فسونساز ، کلك فسونساز . « سن حسن وفسون بن سکا کوندن کونه مفتون ـ فکرت بك » . § عزیمت ، اوفوروك : فسونکر — عزیمت خوان .

فسیح { [ع] فسحتلی ، کنیش ، آچیق : صحرای فسیح . ساحهٔ فسیحه .

فشافش { [ف] آتیلان اوقك سسی : فشافش اتیر . § غیشیلتی : فشافش لباس . « پرایتدی کوجه‌یی صیت فشافش دامان ـ ایرشدی ذروهٔ ناهیده چن چن خلخال — ندیم »

فشان { [ف] (افشان) مخففی : صاچیجی ، صاچان . ترکیبمز قوللانیلاز : کوه آتش‌فشان . « مشرق اودم تلاطم امواج نوردن — دریای رنك جوش جواهرفشان اولور » . « نه‌عشق‌سوزش تأثیر حالتندندر ـ شررفشان نغمات نی وترانهٔ عود ـ سامی »

فص { [ع] یوزوك طاشی : فص نکین « بن‌ده فؤاد عصرایدم — فص نکین صدر ایدم — سامی پاشا » جمعی (فصوص) .

فصاحت { [ع] روشنائی § کلمه‌ده تنافر حروفدن ، غرابتدن ، قیاسه مخالفتدن ، کلامده کلماتك فصاحتیله برابر ضعف تألیفدن ، تنافر کلماتدن سلامت : کلمهٔ فصیحه ، کلام فصیح . متکلمده : الفاظ فصیحه ایله افادهٔ مرام اقتداری : فصاحت متکلم § کلامده ، متکلمده بالفعل تجلی ایدن حال : بلاغتمز فصاحت جاری اولسه‌ده فصاحتمز بلاغت‌کیده‌مز ـ اکرم بك . فصاحت پرداز =

فصاحتله سوز سویلین . اکثریا مقام تهکمده استعمال ایدیلیر .

فصاد { [ع] قان آلمق .

فصاد { [ع] قان آلیجی ، آلان . حجامتجی : « درد منده کنهه خارزهك نافعدر — نه‌قدر انفع ایسه‌خسته‌یه نیش فصاد — نابی »

فصال { [ع] فصل ایدیجی ، ایدن ؛ پك زیاده آدم ذم ایدن .

فصحاء { [ع] (فصیح) ك جمعی . فصحای عرب . فصحای ترك .

فصد { [ع] قان آلمه .

فصل { [ع] آییرمق . آییرلمق (وصل) مقابلی . § حق و باطل بیننی تمییزایله اولان حکم : فصل دعوی . دعوانك فصلی § ذم ، آدم چکشدرمه ، چکشدیرمه : بوایکی معناده (ایتمك . ایلمك) مصدرلریله ترکب ایدر . § کتابك دیکرلرندن مستقل و منفصل اولان قسمی : « افتراقك فصلنی یازدقجه دل ایلر انین ـ کلك حزن انکیز کوکلم سازینك مضرابیدر » § سنه‌نك اقسام اربعه‌سندن هر بری . موسم : فصول اربعه . فصول زندکانی . « تا کی کوکل چکرسین اندوه روزکاری ـ فصل بهار کلدی سیر ایله لاله زاری . . . . » § مقامات موسیقیه‌دن هر بری . حجاز کار فصلی . « کلسون بهار ، فصلنی سیر ایله بلبلك ـ احمد نیلی » بو معنالرده جمعی (فصول) کلیر § ترك عطف ، کلمه‌لر ، ترکیبلر ، جمله‌لر آره‌سنده عطف وتشریك ادواتی بولنمه‌مه . فصل الخطاب = خطاب فاصلی . ایکی کلام بیننی فصل ایدن « اما بعد ، بعد ذا » کبی سوزلر : « هرخیالك صیقل آیینهٔ حسن ادا ـ هر کلامك کوهر کنجینهٔ فصل الخطاب ـ نفعی » . فصل الجسد = بدنك اویناق یرلری .

فصوص { [ع] (فص) ك جمعی .

فصول { [ع] (فصل) ك جمعی . فصول کتاب . فصول اربعه = بهار ، صیف ، خزان ، شتا فصللری .

فصیح { [ع] فصاحتله متصف اولان : کلمهٔ فصیحه ، کلام فصیح ، متکلم فصیح .

فصیح دده { [احمد] استانبوللودر . مشاهیر شعرای مولویه‌دندر . اوائل حالنده کوپریلی زاده احمد پاشانك خدمت کتابتنده بولنمش ، صکره « غونی » دده‌یه انتساب ایله غلطه مولوی‌خانه‌سنده حجره نشین اولمشدر . حسن خطی اولدیغندن کتابتله تعیش ایدردی . « جلوه‌کاه اوله فصیحه کلشن دار النعیم » و « مسکنی جنت عدن ایده فصیحك مولا » مصراعلرندن آکلاشیلدیغنه کوره (١١١١) ده ارتحال ایتمشدر . « کیجه‌لرعزم ایتدیکم اول ماهه سایه‌م خوفیدر = بر طریق ایله قبول ایتمز محبت شرکتی » بیتی مشهور و شعری کبی انشاسی‌ده کوزلدر . مرتب دیوانیله « مناظرهٔ کل ومل » ، « مناظرهٔ شب و روز » ، « خسرو شیرین » ، « محمودوایاز » ، « تنباکو نامه »ناملرنده اثرلری واردر . بونلردن یالکز « مناظرهٔ کل ومل » عنوانلی اثری مطبوعدر . دده ، جذبه‌داران عرفای مولویه‌دن معدوددر .

فصیله [ع] خواص ممیزه‌سنده مشابهت تامه بولنان نباتاتك هیأت مجموعه‌سی .

فضاء [ع] بعد مجرد ، اوجی بوجاغی اولمیان بوشلق ، ساحهٔ بیکران کائنات : « نه عالی کتاب بدیع المتوندر — شوبی حد فضا کیم کواکب عیندر » § مکان واسع : « چیقدك بیوبوب فضای فیضه - خاطرده‌می تنکنای بیضه » § کنیش ، آچیق صحرا ، اووا : « کیمی کنار چمنده کناره کیر حبیب — کیمی فضای مخنده کزر غریب غریب — سامی » . فضانَوَرد = فضاده کیدیجی ، کیدن : « شوقکله فضا نورد عشقم — هر لیل مثال نجم سیار — عندلیب » . اذا جاء القضا ضاق الفضاء = قضا کلنجه فضا طارالیر .

فضائل [ع] (فضیلت) ك جمعی . خصائل عالیهٔ ذاتیه : « سنسك اول فارس میدان دنائت کیم اولور — اشهب قهریکه ارباب فضائل پامال = حمدی بك »

فضاحت [ع] رسوایلق ، کشف مساوی : فضاحت لسانیه .

فضائح [ع] (فضیحه) نك جمعی : عربیده اولدیغی کبی ترکجه‌ده (فضائع) صورتنده تحریرینه لزوم یوقدر .

فضل [ع] (نقص) مقابلی ، زیاده‌لك ، مزیت ذاتیه § کرم و عاطفت ، احسان : « اکر ازلده بنی قوللغه قبول ایتدکسه فضل سنك نعمت بکا — سنان پاشا » § کمال ، علم ، معرفت : « در فضلنده مستعمل سخن ماهیت عالم — ره‌جودنده پاشیده کهر خاصیت اشیا — نابی »

فضلاء [ع] (فاضل) ك جمعی ، فضلای ارباب قلم .

فضلات [ع] (قاذورات) معناسنه اولان (فضله) نك جمعی .

فضله [ع] زائد ، زیاده § آرتیق ، بقیه § قاذورات .

فضولی [ع] بوش بوغاز ، مالایعنی ایله مشتغل ، حدندن ، وظیفه‌سندن خارج سوز سویلین ، ایشه قاریشان آدم . § بغیر اذن شرعی آخرك حقنده تصرف ایدن : فضولی ضبط اموال . (فضول) فضلك جمعی اولدیغی حالده مفرد مقامنده استعمال ایدیله‌رك لفظنه نسبتله (فضولی) اولمشدر .

فضولی [ملا محمد بن سلیمان] اسلاف ایچنده یکانه شاعر حماسه‌در . بغداد مضافاتندن (حله) قصبه‌سنده طوغمشدر . بو سببله (فضولی بغدادی) دیه یاد اوله کلمشدر . تاریخ ولادتی معلوم دکلدر . سلطان سلیمان قانونی بغدادی فتح ایتدیکی زمان فضولی تقدیم ایتدیکی قصائدله التفات شاهانه‌یه مظهر اولمشدر . بغدادده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره کربلاده اختیار انزوا ایدرك (٩٧١) تاریخنده وفات ایتمشدر . مشار الیه کربلاده مرقد مقدس حضرت سیدالشهداء جوارنده مطموره کزین خاك فنادر . دیوان ترکی ، دیوان فارسی ، حدیقة السعداء نامنده‌کی اثرلریله دها بعض آثاری واردر . نظم و نثری کندیسنه مخصوص بر وادیده‌در . بوعراقی عندلیب غریبك نای الٰهی نوای طبعندن جوشان اولان او محرق زمزمه‌لر شمدی‌یه قدر هیچ برشاعر طرفندن حقیله تقلید اولنه‌مامشدر . صنعتله ساده‌لکی تکلفسز بر صورتده امتزاج ایتدرمشدر . اسلاف ایچنده آثاری حالا اك زیاده لذتله اوقونان فضولیدن عبارتدر . مشارالیه (فضولی) تخلص ایتمسنك سببنی بیان ایدرکن شویله دیور : « بیلیرم‌که بو مخلص کیمسه‌نك خوشنه کیتمز . بوسببله بکاشریك ظهور ایتمیه‌جکندن امینم » .

فضه [ع] کوموش . فضهٔ خالصه .

فضیح [ع] رذیل ، رسوای .

فضیحه [ع] فضاحت ، رسوایلق .

فضیلت [ع] خصلت ممدوحهٔ ذاتیه ، یارادیلشده‌کی ایپلك : ای روح مقدس ! برلطف دائمی و برانبساط درونینك تجلیکاهی اولان بوسیما اوزرنده لمعانی کوردیکم بونجه فضیلت سنك ایچون برخیال کاذبدعمی عبارت قاله‌جقدر — لامارتین § فضل جهتیله اولان درجهٔ رفیعه « بر فضیلت یاراتمامش مولی - حسن ختم حیاتدن اعلی » § علم ومعرفت : صاحب علم وفضیلت . فضیلت پروز = صاحب فضیلت . فضیلتمند = فضیلتلی . جمعی فضائل . فضیلتله (مزیت) بیننده فرق واردر .

فطام [ع] چوجغك سوددن کسلمه‌سی .

فطانت [ع] (غباوت) مقابلی . ادراك جبلی ، ذهنك تعلق ایتدیکی شیئی ادراك خصوصنده‌کی جودت استعداد .

فطر [ع] اوروج آچمق § عید فطر = رمضان بایرامی . صدقهٔ فطر .

فطرت [ع] یارادیلیش آفرینش ، طینت : « علو فطرتمك برنشانیدر ناجی - جهانده هرکسی عالیجناب ظن ایتدم — آلای بکی زاده ناجی » § قوهٔ فاطره : « طورمه سامح نغمه پرداز اول‌که دائم ، فطرتمك - اك بیوك احسانی فیض ارتجال اولمش سکا - سامح » . « دیده‌دن چیقماز خیالك برزمان ای مه جمال - سینه‌ده فطرت خیالدن خیال عالی = مستجابی زاده عصمت بك »

فطنت [ع] ذهنك تعلق ایتدیکی شیئی ادراك خصوصنده‌کی جودت استعدادی . (غباوت) مقابلیدر .

فطنت (زبیده) قدیم شاعره‌لر ایچنده نظیری اولمیان شاعرهٔ مشهوره‌در . شیخ الاسلام شاعر محمد اسعد افندینك کریمه‌سیدر . غرائبدن عد اولنه‌جق واقعاتدندرکه بر خاندان معرفت ایچنده پرورش بولمش اولان مشارالیها مؤخراً درویش افندی نامنده علم وادبدن بی بهره برآدمه زوجه اولمش ایدی . دیوانی مطبوع واشعاری مردانه‌در . (١١٩٤) ده وفات ایتمشدر .

فطور [ع] اوروج آچه‌جق شی . « دخی غدا وعشاسی هنوز باقیدر - تنهاك تیغنه بوقدر کیمه فطور - نابی »

فطین [ع] فطانتله متصف اولان .

فظ [ع] غلیظ ، کوتو سوزلو ، خویلو آدم ، ناتراشیده .

فظاظت [ع] غلظت ، ناتراشیده‌لك ، کوتو سوزلولك : فظاظت لسانیه .

فِعالَ { [ع] (فعل)ك جمعى : بد فعال == افعالى كوتو اولان . پسنديده فعال افعالى مستحسن .

فَعّال { [ع] چالشقان، غيور : «كلسون بركون فتور انديشهٔ فعالله - شيخ وصفى افندى » مرد فعال == چالشقان آدم . فعالانه == فعالجه‌سنه. فعال لما يريد == هر ايستديكنى ايشله‌ين جناب حق .

فِغانْ { [ف] آوازهٔ استمهان . فرياد: «تسلى بوله بلك مشكل رضادن - فغان يارب فغان حكم قضادن - اكرم بك» . « مؤثر برفغان اشتكادن دم اوروب كيتمش - كورنلر هپ بوسقف بى ستون كهنه بنيادى »

فَغْفُور { [ف] چين ايمپراطورلرينك علم مخصوصيدر. ايران حكمدارلرينه (شاه) . حبش حكمدارلرينه انجاشى) دينلديكى كبى وقتيله هندستان حكمدارلرينه‌ده (راى) نامى ويريليردى . لسانمزده « همايونامه » ناميله بر ترجمه‌سى موجود اولان مشهور (كليله ودمنه) يى حكيم (بيدپاى) (راى دابشليم) نامنه تأليف ايتمشدر . « زمستى مى تلخ حمايتت درچين - بسى پياله شكنند بر سرفغفور - عرفى »

فَغْفُورى { [ف] فغفوره منسوب § اوانئ چين : « كاسهٔ لبريز ، فغفور اولسه‌ده ويرمز صدا - ثروت افزايش بولونجه اغنيا خسته‌لنير == راغب پاشا» . « نشئه اميد ايتديكك ساغرده‌سندن غمليدر - بر طوقون بيك آه ديكله كاسهٔ فغفوردن - عالى »

فَقار { [ع] (فقارة) نك جمعى . آرقه‌ده ياغريدن قويروق صوقنه قدر امتداد ايدن ديزيلى اولان قابورغه كميكلرى . ذوالفقار == عاص بن منبهك قيلجيدر . بدر ملحمه‌سنده اغتنام ايدلمكله طرف اشرف رسالتپناهيدن امام على « رضى الله عنه » حضرتلرينه احسان بيورلمشدر . (فقاره) لرى حاوى اولمقله بو اسم ايله تسميه ايدلمشدر . « هر على حيدر دكل هر سيفه ديمز ذوالفقار - لا » فانك كسريله غلطدر .

فُقّاع { [ع] شربت .

فَقاهَتْ { [ع] فقيهلك . علم فقهده رسوخ. فقاهتلو == مفتيلره مخصوص عنوان رسمى .

فَقْدْ { [ع] فقدان . فقد نقد .

فِقْدانْ { [ع] يوق اولمق. يوقلق: فقدان نقود .

فَقْرْ { [ع] يوقسوللق ، احتياج : الفقر قميص من النار == فقر آتشدن كوملكدر . « دوزخ نشين آتش فقر اولديغك قالير - اى آخرت خراب تهيدر توكلك - غالب دده » . « ثوب فقرى زيب دوش افتخار ايتدم بوعيد - قدر نعمه بنده تحصيل مسار ايتدم بو عيد - رشاد بك » اشخاص واشياده قوللانيلير : فقرحال ، فقردم == قانسزلق .

فُقَراء { [ع] (فقير)ك جمعى . فقراء صابرين

فِقَراتْ { [ع] (فقره) نك جمعى .

فِقْرَه { [ع] جملهٔ كلاميه § حكايه، قصه.

فَقَطْ { [ع] (فا) ايله (قط) لفظلرندن مركب ادات استدراك: « بيچاره (...) بلك ضروب امثال نشرينه قانقيشوب فقط درجنك اول آثاردن قالمه ضروب امثال تركيبى

هيچ مناسبتى يوق ايكن موقع اعتراضه وضع ايتديكندن.. » بعضاً عربيده اولديغى كبى معناى حصرى يعنى (يالكز) مفهومنى متضمن اولور . « صاليه اهل سمعه فريادم فقط رقت ويرر - الك حليم انسانلرك افكارينه حدت ويرر »

فِقْهْ { [ع] بيلمك § حضرت امام اعظمه كوره نفس انسانيه‌نك له وعليهنده‌كى شيئى بالتفكر بيلمسيدر . امام مشاراليه فقهك وجدانيات واعتقادياته شمولنى تجويز وحتى علم كلامه فقه اكبر تسميه ايتمش وبناء عليه تعريفنده (عمل) قيدينى زياده‌يه لزوم كورمه‌مشدر . § علم شريعت .

فُقَهاء { [ع] (فقيه) ك جمعى . فقهاء حنفيه : فقهاء شافعيه .

فُكاهَةْ { [ع] لطيفه ، مزاح .

فَقيرْ { [ع] يوقسول ، محتاج § سائل، ديلنجى § زواللى ، بى چاره . عاجز : « طوپراقدى هر مزار فقيرانه‌بى رخام فقرمله بن‌ده زائر ذى ابتصار ايدم — اكرم » فقير ناموسپرور . فقيرانه — فقيرجه‌سنه .

فَقيهْ { [ع] فقاهتله متصف اولان .

فَكّْ { [ع] آييرمق، كسمك: فك رابطه § تخليص : فك رهن == رهنك تخليصى § اعتاق: فك رقبه § چكه، زنخ: فك اعلى . فك اسفل .

فِكارْ { [ف] آزرده، مجروح: دلفكار == مجروح الفؤاد. «نه دلفكارم اولسون نه دلفكار اولهلم - سالم بك . »

فِكْرْ { [ع] دوشونمك ، اعمال نظر . « فكر ايله اولورمى برسمن تن - تاب آور حملهٔ مهمتن » § قوهٔ مفكره، ذهن، خاطر § دوشونيلن شى. مطالعه § انديشه . محترزانه دوشونمه . جمعى == افكار : افكار عاليه .

فُكاهاتْ { [ع] (فكاهه)نك جمعى .

فَكاهَتْ { [ع] خوشخوللق ، لطيفه - كوللق .

فِكْرَتْ { [ع] فكر .

فِكَنْ { [ف] (افكن) مخففى .

فَلاةْ { [ع] چول ، بيابان .

فَلاحْ { [ع] فوز وظفر ، نجات : « بومثل ايله بولور جمله‌دول فوز وفلاح - حاضر اول جنكه اكر ايسترايسه‌ك صلح وصلاح - عبدالحق ملا » نصيحت ديكله‌مين چوجق فلاح بولماز . فلاح كلمه‌سى يالكز بولمق مصدريله تركب ايدر .

فَلّاحْ { [ع] اكينجى ، حراث .

فَلاحَتْ { [ع] اكينجيلك ، حراثت . فصيحى (فا) نك كسريله‌در:

فَلاخَنْ { [ف] طاش آتمغه مخصوص آلت، سپان : بيت آتيده (فاضل) بانك ضميله اوقونان (كابن) كلمه‌سيله ياكلش تقضيه ايتمشدر « بر غنچهٔ تردى كابن ايچره — چرخ آنى قودى فلاخن ايچره »

فَلاسِفَه { [ع] (فيلسوف)ك جمعى. فلاسفهٔ اسلاميه .

فَلاطُونْ { [ع] (پلاطون) مشهور حكيم يونانى : « سكندرسير ايسه‌ده سد نطق ايت پيش كاملده — فلاطون حقيقت بينه نقل ماجرا اولماز-

فنی» . « بیك سفسطه بر مصرع برجسته یه دکمز ـ عندمده اساطیر فلاطون هذیاندر ـ عونی بك »

فلاکت { [ع] مصیبت ، داهیه ، اقبالك ادباره تحولی ، بدبختی: «فلاکت کورمه‌مشسین دردمی ایلرسك استخفاف ـ فلاکت اولسه لایقدر بوخلقه سنده‌کی اوصاف ـ حامد بك» . «هر فلاکت شعله بخش انتباهمدر بنم ـ ضیا بك » . فلاکتزده ، فلاکتدیده = کرفتار مصیبت اولان . جمعی فلاکتزدکان ، فلاکتدیدکان . بوکلمه عربجه‌ده مستعمل دکلدر . فقط لسانمزده استعماله محتاج اولدیغمز کلماتدندر .

فلاما { [ایتالیانجه‌دن] اینجه ، اوزون باندره بیراق .

فلان { [ع] اسم بنی آدمدن ، اسمای اعلامدن کنایه‌در . «ابنای زمانك طلبی نام ونشاندر ـ هر بیری تصورده فلان ابن فلاندر ـ روحی بغدادی »

فلاوطه { [ایتالیانجه‌دن] معروف دودوك .

فلج { [ع] اینمه ، نزول ، بدنده‌کی اعصاب محرکه‌نك وظیفه‌سنی اجرا ایده‌مه‌مسندن متولد آفت . عضوك حرکتندن محرومیتی .

فلس { [ع] پول . منقور [مانقر] . وقتیله تداول ایتمش برنوع آقچه : فلس احمر = قزل منقور . جمعی (فلوس) .

فلسفه { [ع] حکمت § اعاظم حکمادن هر برینك اصول حکیمانه‌سی : (محی الدین عربی) نك فلسفه‌سی . (بوخنه‌ر) ك فلسفه‌سی § هرکسك فکر مخصوصی ، مسلکی : بنم فلسفه‌م بودر ، بویله‌در . § بر علمك حکم وحقایقندن بحث ایدن علم : فلسفهٔ دینیه ، فلسفهٔ اخلاقیه ، فلسفهٔ تاریخیه § منطق ، آداب اخلاق وطبیعیات والهیات قسملرینه منقسم برعلم مخصوص .

فلفل { [ع] بوبر : (فلفل خال) تشبیهی زمانمزده بکنلمه‌ین تشبیهات مهجوره‌دندر .

فلق { [ع] صبح ، فجر « قل اعوذ برب الفلق » آیت کریمه‌سنده‌کی (فلق) کلمه‌سنی بعض محققین مجموع مخلوق ایله تفسیر ایتمشلردر § طوصوق ، فلقه .

فلك { [ع] کوك ، سما : ماهتاب فلك آرا . هیأت عتیقه‌یه کوره فلك دوار اعتبار ایدلدیکندن اسکی شعرلرده هپ اویولده مضمونلر صرف اولنمشدر «مدت دور فلك بردمدر آدم برنفس ـ باقی » بومعناده جمعی افلاکیان = ملکار ، ساکنان سما . § زمان ، دهر ، اجل : « فلك دیدکاری اول نابکار چرخ دوندن ـ نه‌در بواهل دلك چکدیکی عذاب والم ـ نفعی » . « ینه‌دیرم که فلك قیامق کرکدی آکا ـ حیاتنك بوزمانده کیم براری ایدی ـ اکرم بك» بواعتباره کوره کافهٔ احکام حادثات وشئون فلکه یعنی زمانه اسناد اولنمشدر . § عالم ، دنیا « فلکده برکون اوایسه کورمك ای کوکل قصدك ـ لا ماهپاره‌یی کور آفتابی نیلیرسین ـ »

فلك { [ع] کمی ، سفینه ، فلك مشحون . «توکل بادبانی قیل کشاده فلك اخلاصه ـ اسیر بحرامله برموافق روزکار البتـ=فطنت خانم »

فلوات { [ع] (فلاة) ك جمعی . «سل المصانع رکباً تهیم فی الفلوات ـ

توقدر آب چه دانی که‌در کنار فراتی ـ سعدی » = مصانعك قدرینی فلواتده متحیر اولان سواراندن صور . سن صویك قدرینی نه‌بیلیرسین که کنار فراتده بولنیورسین ؟

فم { [ع] آغز ، دهان : فم لطیف ، فم نازك . کلفم = آغزی کل کبی اولان . غنچه فم = آغزی غنچه کبی اولان . « هر نورسیده شاخ کل آلدی الینه جام مل ـ لطف ایت چیل سن داخی کل ای سروقد و غنچه فم ـ نفعی » اصلی (فوه) در .

فن { [ع] جشید ، درلو ، نوع : بومعناده یالکز جمعی اولان (فنون) قوللانیلیر . § معارف بشریه‌نك عملیات ایله ثابت اولان قسمی ، هنر وصنعت : فن زراعت . فن کیمیا . فناً ، بالفن = فن واسطه‌سیله . فنی = فنه منسوب . مسائل فنیه . حقایق فنیه . ارباب فن . « برکشف ایدن حقایق اکوانی وارمیدر ـ ظنم بودرکه ظنده‌در ارباب فن دخی ـ علی روحی بك » § علومدن بر شعبه : فن تشریح . فن صیدلی . فن طبقات الارض . فنون ریاضیه ، فنون طبیعیه § حیله کارق ، معامله‌ده آلداتش : آنك فننه آلدانمامليدر . هزار فن = هرشیئه آشنا اولان ، هر تلدن چالان . پرفن = مکار ، حیله‌کار : « کیدرمه‌ده روزکار پرفن ـ هر طالعیه بر قبا کوپوکدن »

فنی { (محمد) استانبولده یه‌تیشمش شعرادندر . تقدیم ایتدیکی برقصیده‌یه جائزه اولمق اوزره کوپریلی احمد پاشا طرفندن بروجه تأبید جزیه کتابتی احسان ایدلمش ایدی . صوکرالری سلطان محمد رابعه انتساب ایله برچوق الطاف شاهانه‌یه نائل اولمشدر . روم ایلی حصارنده واقع ساحلخانه‌سنده اوطوروردی . (١١٢٧) ده وفات ایتدی « سکندر سیر ایسه‌ك ده سد نطق ایت پیش کامله ـ فلاطون حقیقت بدنه نقل ماجرا اولماز بیت مشهوری کندیسنکدر .

فناء { [ع] یوق اولمق ، زوال بولمق: « فنا بقایه مقابل عدم وجوده ردیف ـ جهان یوق اوله‌ده مانند شمع وار اوله‌لی ـ حامی » یالکز (بولمق) مصدریله ترکب ایدر . فنایاب ، فناپذیر = فنابولیجی ، بولان . فنا قبول ایدیجی ، ایدن ، قابل فنا . دارفنا = دنیا . آغوش فنا = مزار . «هیچ کیمسه کلوب دوکمیه‌جك اشك تأثر ـ آهسته روان اولدیغم آغوش فنایه ـ ژیلبر» فنافی الله = تجرد ، ماسوادن کلیاً قطع رشتهٔ تعلقله دریای احدیته استغراق . § ابینك ضدی . کوتو : فنا سوز ، فنا آدم . فنا سوزکم آقچه صاحبنکدر . « بوکون بنم صاتیرم کوردیکم فنالقدر ـ دیمم که بویله فنالق خدایه لایقدر ـ حامد بك »

فند { [ف] دك ، حیله ، دسیسه .

فندق { [ع] فندق : (پندق) معربیدر .

فنون { [ع] (فن) ك جمعی : ذوفنون = صاحب فنون . « فنونه منتسبم آشنا دکلسه‌مده ـ رضا توفیق »

فواد { [ع] قلب ، کوکل : مسرورالفواد = قلبی مسروراولان . مجروح الفواد = قلبی یاره‌لنمش اولان . روشن فواد = منور القلب .

فَواحِش [ع] (فاحشه) نك جمعی . دارالفواحش — عمومخانه .

فَواخِر [ع] (فاخره) نك جمعی .

فَوارِس [ع] (فارس) ك جمعی .

فَوّارَه [ع] فسقیه ، درونندن صو فوران ایدن شی : « آب روی فیض جویان اولسه عنوانم نه‌وار — خاك پاك معرفتدن فشقیرر فواره‌یم »

فَواکِه [ع] (فاکهه) نك جمعی .

فَوت [ع] وصول وادراکی برده‌ها ممکن اولمیه‌جق صورتده بر شیئك الدن چیقوب کیتمه‌سی: انسان فرصتی فوت ایتمه‌ملیدر.

فوتَه [ف] پشتمال .

فَوج [ع] بولوك ، جماعت : فوج فوج = بولوك بولوك .

فَور [ع] همان ، فی الحال : علی الفور ، فوراً = درحال ، چارچابوق ، بردنبره .

فَوَران [ع] قاینایوب فشقیرمق: مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : فوران آب خوشجریان . وزوو ولقانك فورانی . فوران دم حمیت . فوران حدت . فوران غضب .

فورطِنَه [ایتالیانجه‌دن] کورولتیلی اسن روز کار .

فورمَه [فرانسزجه دن] مطبوع کتابك هر جزئی که اون التی صحیفه‌دن عبارتدر § شکل ، صورت ، هیئت .

فَوز [ع] نجات وظفر : حسنیاتده قوللانیلیر . فوز ونصرت .

فوسفور [روجه‌دن] اجسام بسیطه‌دن یانغنه غایت مستعد وظلمتده پارلایان صاری‌براق برعنصر .

فوطوغراف [روجه‌دن] معروف . پرتونویس § رسم صورت .

فوطَه [ع] فوته ، پشتمال .

فَوق [ع] اوست : (تحت) مقابلی . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . سنّاً او بونك فوقنده‌در . افقك فوقنده کورونن نجم پرتوزا . ما کلف الله نفساً فوق طاقتها = جناب حق کیمسه‌یه اقتدارینك فوقنده برشی تکلیف بیورمامشدر . « عذاب چکمه‌ده‌یم اصطبار فوقنده — اکرم بك » § اکثریا قهر وغلبه اعتباریله قوللانیلیر : « بیك مهاجم قارشی چیقمشکن لوای خامه‌می — دیکدی طبعم عالم سحر البیانك فوقنه » . فوقانی = یوکسك ، اوست طرفده بولنان : خانه‌نك جهت فوقانیه‌سی .

فَوقَ العادَه [ع] عادتك فوقنده ، کورلمه‌مش : « سن نه‌سین سن آه فوق العاده بر دلبر ملك - صفا »

فول [ع] حبوباتك نخوده شبیه بر نوعی ، باقلایه‌ده دینور .

فولاد [ع] [پولاد] معربی . « فراقك اودنی کوردکجه موم تك اریدی - ثبات وصبرده فولاد کوردیکك کوکلم — فضولی »

فولپسپید [انکلیزجه‌دن] واپور قپودانك جرخجی‌یه ویردیکی سرعت امری .

فوندو [ایتالیانجه‌دن] حصه سندی اسهام عمومیه . بورسه اصطلاحاتندندر .

فونوغراف [روجه‌دن] هرنوع اصواتی حفظ ایدوب آرزو اولندیغی زمان عیننی تکرار ایدن ماکنه ، صدا نویس .

فَهارِس [ع] (فهرس) ك جمعی .

فَهّام [ع] پك ، اك زیاده آکلایان . غایت ذکی .

فِهرِس [ع] بر کتابك مشتمل اولدیغی فصول وابوابی کوسترن ، مفردات جدولی § اسامی کتبی حاوی دفتر . قاتالوغ . (فهرست) کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر .

فَهم [ع] آکلامق . (ایتمك)(اولنمق) مصدرلریله ترکب ایدر : « اونمه نازوتمنا ترجمان حسن وعشق - فهم اولنماز نکتهٔ شرح وبیان حسن عشق - جوری »

فی [ع] ادات ظرف وحرف وجردر . (ده) لفظیله ترجمه اولنور . فی الاصل = اصلنده . فی الحقیقه = حقیقتده فی الحال = بو آنده . فی سبیل الله = الله یولنده . فیه = آنك حقنده . اکا دائر . منازع فیه = اکا دائر منازعه واقع اولان . مانحن فیه = اکا دائر مباحثه ایدیلن خصوص . (فیها) مفرد مؤنثه مخصوصدر . § بدل . بها : بوکلمه بومعناده مولداتدن معدوددر . ظن اولنورکه مثلا (باع الکتاب بخمسة قرش) عباره‌سنده عوض ایچون کلن (با) حرفنه بدل (فی) اداتی قوللنلمش وبو صورت عربلردن بزه انتقال ایدوب (بخمسة) مقامنده مجروری محذوف اوله‌رق (فی) یازلمغه باشلانمشدر . وفقط یالکز بونکله قالمامش ، بوکلمه‌یه برده جمع ایدرمك لازم کلمش ، اورته‌یه غلط فاحش اوله‌رق (فیئات) کلمه‌سی چیقمشدر .

فَیّاض [ع] زیاده فیض ویریجی ، ویرن : فیاض مطلق ، فیاض ازل . حکیم فیاض . شاعر فیاض . « اویله فیاض ای زمین معرفت مایه‌ك سنك — سایه کاهکدن چیقارکن روح اولور هر تن سنك = محمد عاکف بك » فیاضانه = فیاضه لایق . « کاه فیاضانه بر طغیان ایده‌ر — کچدیکی وادیلری ریان ایده‌ر »

فَیافی [ع] (فیفا) نك جمعی . « تهور کنان ایتدی آغاز جنك - فیافی‌یی ایکلتدی آوازجنك — ع . نادر »

فیروز [ع] سعید ، خرم § منصور ومظفر : فیروز بخت = مسعود ، نیك بخت . فیروزمندی = غلبه ، ظفر . (پیروز) کلمهٔ فارسیه‌سنك معربیدر .

فیروز آبادی (مجد الدین محمد) اعلام علمادندر . (٧٢٩) ده (کازرون)ده تولد ایتدی . یدی یاشنده قرآن کریمی حفظ ایتمشدی . پك چوق سیاحت ایتمشدر . اثنای سیاحتنده هر کیجه ایکی یوز سطر ازبرله‌مه‌دکجه باشنی یاصدیغه قویمادیغی مشهوردر . سلاطین زمان کندیسنه پك زیاده اقدام ایدرلردی . بروسه‌یه کلدیکی صیراده ییلدیریم بایزید خان طرفندن فوق العاده اکرام کوردی . اشهر آثاری ، کندی اثری اولان التمش جلددن متشکل (اللامع) دن خلاصه ایتدیکی قاموسدر . بلادیمندن (زبید) قصبه‌سنده قاضی ایکن ٨١٧ ده ارتحال ایله‌دی .

فیروزه [ع] کوك رنكلی قیمتدار بر یوزك طاشی : (پیروزه) کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر . فیروزه رنك . فیروزه فام = فیروزه رنكلی . قبهٔ فیروزه فام .

فيروزه رواق = آسمان . « بوقدر سپر بوقبهٔ فيروزه‌فامده »

فَيْصَلْ { [ع] حق وباطل بيننى تمييز ايله حكم § ايكى شى بيننى آييران شى § ايكى شى بيننى تفريق .

فَيْضْ { [ع] نفس انسانيه‌يه وقوع بولان القاآت الهيه ، واردات : فيض الهى . فيض ربانى . فيض ازل . « فيض حق برق اورر آيينهٔ انديشه‌مدن ـ چشم جان روشن اولور مشرق ادرا كمدن — نفعى » § تأثير : فيض غرام . فيض محبت . فيض انفاس . فيض باران . « بويله كويا ابكى اى بوزى كل ملمى ايدر ـ فيض كيفيت مل غنجه‌يى بلبلمى ايدر — اكرم بك » § يمن وبركت ، بوللق : باران فيض رسان . فيض محصولات « اطف اطواركله احسان وعدالت كامكار — فيض آثاركله‌در بودين وامت پايدار — اكرم بك » § احاطه ، عموميت : « فيض استعداد ذاتن كوركيم ايتمش تاازل ـ جذبه‌سى خورشيد وماه وآسمانى مولوى ـ نفعى » § ظهور وتجلى : « فيض حسنكدن كوكلر نوره غرق اولمقده‌در ـ انعكاسندن اولور ماهـك سرايا غرق نور » § جوش وخروش : فيض مياه . فيض جويبار . § كمال نمو وتجدد : فيض بهار . فيض چمن . § علم ومعرفت : فيض عرفان . ازدياد فيض وكمال § ترقى ، معاً ايلريلامك . فيضياب = فيض بوليجى ، بولان § كيفيت روحانيه ، صفاى روحانى : فيض عبادت . فيض سحر « نه‌در بو فيض مكمل نه‌در بو حال سحر ـ اكرم » § فضل وكرم : فيض واحسان § فيضناك = فيضلى . خاك فيضناك = منبت طوپراق . « اى خوشه‌لر يتشديريجى خاك فيضناك — اى انجيلر نثار ايديجى بحر سينه‌چاك » فيض بخش = فيض باغشلايجى ، باغشلايان . « فيض بخش جان ايكن عالمه شيرين سوزلرك — بر باقيشله اولدورر انسانى بايغين كوزلرك = لا » فيض‌رسان = فيض ايرشديريجى ، ايرشديرن . فيض‌افزا = فيض آرتيريجى . آرتيران . فيض آور = فيض كتيريجى ، كتيرن . فيضا فيض = فيض ايله مالامال اولان . جمعى = فيوض (فيض اقدس ، فيض مقدس) اصطلاحات اهل تصوفدندر .

فَيَضَانْ { [ع] صويك طاشمه‌سى ، جوشمه‌سى : فيضان مياه . نهر نيلك فيضانى مصرك ثروت وعمرانيدر .

فَيْفاء { [ع] دوز ، بيوك صحرا § چول ، بيابان : فيفاى واسع الانحا .

فيلْ { [ع] معروف خرطوملى بيوك حيوان . ديشلرى مقبولدر .

فَيْلَسُوفْ { [ع] حكيم . محب حكمت § كفت وكوى عالمدن اوزاق اوله‌رق لاقيدانه دمكذار اولان حكمت سمات . § اديانه معتقد اولميان ، دهرى : « فيلسوفك كنديسى ناقابل اصلاح ايكن ـ قالقار اصلاح اتمكه زعمنجه حال عالمى ـ شيخ وصفى »

فيلُوْ { (فرانسزجه‌دن) دونغما § قوهٔ بحريه .

فْلُورِنْ { [فرانسزجه‌دن] سكهٔ خاصه اعتباريله طقوز غروش قيمتنده آوستريا سكه‌سى .

فيلُوقسه‌را { [فرانسزجه‌دن] كوتوكلرك كوكنه عارض اوله‌رق باغلرى خراب ايدن عيب كوچك بوجك .

فيلَه‌تُو { [فرانسزجه‌دن] محرف صيغيرك آرقه كميكنك ايكى يانندن چيقاريلان اوزون ات پارچه‌سى .

فيليغران { [فرانسزجه‌دن] كاغدك ايچنده كورونن خطوط ونقوش .

فَيّالْ { [ع] فيليجى . پيلبان .

فُيُوضْ { [ع] (فيض)ك جمعى : « مقيم راغ اول اى كوكل فيوض نو بهارى كور — شكوفه‌لرده موج اوران صفاى حسن يارى كور — اكرم بك »

فُيُوضَاتْ { [ع] (فيوض) جمعى : فيوضات الهيه .

فُيُولْ { [ع] (فيل)ك جمعى .

ق

قائِدْ { [ع] يديجى : قائد ترس § سرعسكر ، عسكر قوماندانى : « قائد الجيشكدر امداد رسل — فيض تأييد سماوى ياورك ـ حمدى بك » قائد الجبل = طاغك چيقنتيسى ، برونى .

قائِلْ { [ع] سويلييجى ، سويلين § « غمم وشادىٔ فلك بويله كابر ، بويله كيدر » مصراعنك قائلى واصفدر . § راضى : جريان ايدن مذاكره نتيجه‌سنده افندى‌ده بو صورته قائل اولدى « نك كسمه‌ده التفاتى كاهى — ايتدير بكا محتشكله آهى — اى غمزه‌سى جانك پناهى — هرجوركه قائل اولدى كوكلم — اكرم بك »

قائِمْ { [ع] آياقده طوريجى ، طوران § موجود ، باقى § بر ايشده ثبات ايدن . قائممقام = تقسيمات ملكيه‌جه لوانك مادوننده بولنان قضانك اك بيوك امرى . جهت عسكريه‌جه بيكباشيدن بردرجه بيوك رتبه‌يى حائز اولان ذات .

قائِمَه { [ع] نقد مقامنده متداول اولوب ناطق اولديغى مبلغ عائد بولنديغى محلده موجود ومحفوظ اولان سند . كاغدپاره : بانقه قائمه‌سى .

قاآنْ { [ف] قديماً آسيا حكمدارلرندن بعضلرينه ويريلن عنوان : قاآن چين .

قابِضْ { [ع] قبض ايديجى ، ايدن : قابض ارواح = عزرائيل عليه السلام . قابض مال = تحصيلدار . § طبيعته پكلك كتيريجى . كتيرن . انقباض ويريجى ، ويرن .

قابِلْ { [ع] قبول ايديجى ، ايدن § مستعد ، سخن‌شناس : ناقابل = ادراكسز ، لايفهم ، بداصل . ناقابلان = بد اصلان . تهى مغزان § ممكن : « كرم مبذول اولورسه عرض استعداد قابلدر — وجدى » . ناقابل = غير ممكن . § ابوالبشرك بيوك اوغلى كه برادرى هابلى قتل ايتمشدر : « قابل درين زمانه زآدم نشان مخواه — چندين هزار سائد

زآدم گذشته‌است » == قابل! زمانه‌ده آدمدن نشان آرا‌مه ؛ آدم کچه‌لی بوقدر بیك سنه اولمشدر .

قابلو [فرانسزجه‌دن] ده‌کیز ویا زمین التنده تلغراف خطی .

قابله [ع] ابه قادین .

قابلیات [ع] (قابلیت)ك جمعی ، قابلیات متخالفه .

قابلیت [ع] قابللك § استعداد فطری : « قابلیت اثرین محو ایده‌لم قابل ایسه — سنبلزاده وهبی » . « شخصك استعدادی لطف پیکرندن بللیدر — کیمیای قابلیت جوهرندن بللیدر — نائلی قدیم » . قابلیت الڭ بیوك بخشایش فطرتدر .

قابینه [فرانسزجه‌دن] خلوت اوطه‌سی § یازی یازمغه ، حساب کورمکه و سائر ایشلره مخصوص حجره ، قلم § مجلس وکلا § دولت ، حکومت § بر حکمدارك معیتنده بولونان مجلس .

قاپوت [فرانسزجه‌دن] یاغمورلق ، عبا .

قاپیتولاسیون [فرانسزجه‌دن] بر دولتك ملکنده دیکر بر دولت تبعه‌سنه بعض حقوق وامتیازات ویرن معاهده § تسلیم شرائطی مقاوله‌سی .

قاتل [ع] جسددن روحی ازاله ایدن بر فعل مؤثرك مرتکبی . بو ، تعریف شرعیسیدر . کرك سلاح وتسمیم ایله ، کرك صور سائره ایله اولدیرن . بو ، تعریف قانونیسیدر . « اموال خلقی سارق آلوب سارقم دیمز — قاتل وبال قتله دخی ویرمز احتمال — ضیا پاشا »

قادح [ع] قدح ایدیجی ، ایدن ، طعنه زن .

قادر [ع] ثروت و یسار ، قدرت و قوت صاحبی § جناب حقك اسماء شریفه‌سندندر : قادر مطلق ، خداوند قادر .

قادمه [ع] ایلری قره غول ، مقدمة الجیش .

قاذوره [ع] پیسلك § مردار یر ، مزبله . جمعی : قاذورات .

قارابینا [ایتالیانجه‌دن] قیصه‌شیشخانه تفنکی .

قارت دوویزیت [فرانسزجه‌دن] زیارت کاغدی . مختصراً (قارت) ده دینیلیر . عربجه بونك مقابلی اولمق اوزره قوللانیلان (بطاقة الزیاره) بزه قارت دوویزیتدن دها غریب کلیر .

قارتوچ [فرانسزجه‌دن Cartouche] فشنك ، خرطوچ .

قارعه [ع] اشد شدائد روزکار ، بلا : قارعهٔ زمان § بلادن خلاص اولمق ایچون حالت نزعده اوقونان آیت کریمه ، آیت الکرسی .

قارناوال [لاتینجه‌دن] فرنکلرك بیوك پرهیزدن اول اجرا ایتدکلری مسخره‌لقلر § ات کسیمی ، آپوقوریا .

قاروره [ع] صرچه‌دن معمول شیشه ، تبول ایچین قوللانیلان شیشه .

قارون [ع] حضرت موسی علیه السلامك اقرباسندن مشهور بر متمردك نامیدر . ابتدا پك فقیرایکن نبی مشارالیهك فیض دعاسیله ثروت بی پایانه مالك اولمشیدی . صکره‌دن طغیان ایتمکله ینه مشارالیهك دعاسیله کندیسی ومال واشیاسی منخسف اولمشدر . نامی السنه‌ده ضرب مثل اولارق یاداولنور . قارون کبی زنکین . قارون قدر مالی وار دیرلر « ویرمدی کندیسنه فائده کنج مخزون - آتدی قارونی عدم چاهنه چرخ وارون »

قاری [ع] قرئت ایدیجی ، ایدن : قاری مثنوی .

قاری [ع] قریه‌ده ساکن اولان ، کویلو .

قاسر [ع] زوراکی ایشلدیجی ، ایشلدن .

قاسم [ع] تقسیم ایدیجی ، ایدن .

قاسی [ع] طاش کبی پك قاتی : قلب قاسی .

قاصد [ع] ییك . نامه بر ، پوسته‌جی § مترجه ، عازم § قصد ایدیجی . ایدن . قاصد چرخ == شمس وقمر .

قاصر [ع] عاجز .

قاصرة الطرف [ع] زوجندن بشقه سنه نظر ایتمین قادین . جمعی : قاصرات الطرف . « بکر فکرم قاصرات الطرف ربات الحجال - حق بك »

قاصف [ع] پك کورلیجی ، پك کورلین ، شدید الصوت : رعد قاصف ، ریح قاصف .

قاصه [ایتالیانجه‌دن] درونده آقچه واوراق نقدیه حفظنه مخصوص دمیر صندوق .

قاضی [ع] حاکم ، دعاویده حکم وقضا ایدیجی ، ایدن : قاضی الحاجات == حاجات عبادی ویرن جناب حق . قاضی عسکر == شیخ الاسلاملق رتبه‌سنك مادونندہ‌کی رتبهٔ علمیه‌یی حائز اولان ذات .

قاطبه [ع] جمیع ، جمله ، کافه : قاطبةً == جمیعاً ، عموماً . (قطب) کلمه‌سندن مأخوذ اولان بو کلمه عربجه‌ده آنجق حال اوله‌رق قوللانیلور . ذوالحالك دائما ارباب عقولدن اولمسی شرطدر . مثلا (جاء القوم قاطبةً) دینیلیر . بزایسه قاعدهٔ مبحوثه‌یه رعایت ایتمیه‌رك بومقامده (قاطبه) کلمه‌سنه بدل (جمله ، کافه) کلمه‌لرینی قوللانیرز . (قوم قاطبةً کلدی) دکل ، (قوم عموما کلدی - یاخود - قومك جمله‌سی کلدی) دیرز . (قاطبه) کلمه‌سنی (عاقبه) وزننده مصدر بمعنی مفعول اوله‌رق (مجموع) معناسنه اکثریا بشقه‌موقعده ، بشقه صورتله استعمال ایدرز . مثلا : قاطبهٔ احوالده دیرزکه جمیع احوالده ، احوالك جمله‌سنده دیمك اولور .

قاطع [ع] کسیجی ، کسن : سیف قاطع .

قاعد [ع] اوطوریجی ، اوطوران . قاعداً == اوطوردیغی حالده : قاعداً ادای صلات .

قاعده [ع] تمل ، اساس ، § دستور ، بر شیئك وقوعنه شرط اولان خصوص ، بوخصوصك تعریفی : قاعدهٔ صرفیه . قاعدهٔ نحویه . قاعدهٔ ریاضیه . قاعدهٔ اساسیه . « الفاظنه باقمه‌م بوسوزك قاعده‌سزدر — معناسنه باقمه‌م اودخی فائده‌سزدر » . قاعده شکن == قاعده‌یه رعایت ایتمین ، قاعده‌یی بوزان . قاعده شکنانه == قاعده شکنه لایق . برلسانك

قاعده‌لری مضبوط اولمدقجه خطاسز یازی یازیلامز. § ضلع اسفل: برمثلثك قاعده‌سی، قاعده‌سندن ارتفاعنه قدر.

قاف { [ع] اعتبار قدمایه کوره کرهٔ ارضی محیط اولان طاغ. « لانه کیر قاف استغنا اولان عنقای عشق — لا » § ق حرفنك اسمی.

قافله { [ع] قطار، کاربان: قافلهٔ حجاج. قافلهٔ غم. قافلهٔ یمن، قافلهٔ امواج. « ینه فراش صبا صحن رباط چمنه — کلدی برقافله قوندردی یوکی جمله بهار — باقی » شمار قافلهٔ انفاس حجاجدن بیرون شکر ومنت اول حضرت منعم بی‌علته که — نابی « ایکلندی بتون کوه بلند عرفاتی — هر قافله‌دن عکس ایدن آوازهٔ لبیك » § زمره، فرقه: قافلهٔ ادبا. قافلهٔ شعرا. قافلهٔ عشاق. قافلهٔ رندان. قافله‌سالار = رئیس قافله. قافله‌سالار انبیا = فخر کائنات افندیمز « قافله‌سالار خیل انبیا — مفخر عالم محمد مصطفی »

قافیه { [ع] هم لفظ هم معنی یاخود یالکز لفظ ویا یالکز معنی حسبیله مختلف اولدقلری حالده مصراعلرك یاخود بیتلرك اواخرنده ویا بونلرك اواخری منزله‌سنده بولنان یرلرده — تلفظده استقلالی مشروط اولمامق وزوی، تأسیس، دخیل، ردف، قید، وصل، خروج، مزید، نائره دینیلن حروف وحرکاتدن عبارت اولمق اوزره تکرار ایدن شیئك مجموعیدر. (قافیه) مسئله‌سی کتب ادبیه‌ده مفصل بر بحث تشکیل ایتمکده اولدیغندن هوسکاران ادبه آنلره مراجعت توصیه اولنور. (نظم واشکال نظم) عنوانلی اثرده بوکا دائر معلومات کافیه واردر. « بلای شاعر بی‌وایه‌در ضرورت وزن — دها بلای آنك اضطراب قافیه‌در — لا »

قافیه سنج { [ف] شاعر. قافیه‌سنجان = شعرا، قافیه سنجان عرب: شعرای عرب.

قاقله { بو اسمله معروف اولان علاج قاقوله.

قاقم { [ع] کدیدن کوچوك واکا مشابه بر حیوان که ده‌ریسندن کورك اعمال اولونور: قاقم کورك.

قال { [ع] سوز: قال وحال. اکثریا (قیل) ایله برلکده قوللانیلیر، قیل وقال = بیهوده سؤال وجواب مالایعنی.

قالب { [ع] قیومجیلرك اریتمش جواهر آقتدقلری ظرف، قالب § نمونه، قوندره قالبی. شکر قالبی § بدن: قالب انسان، قالب بی‌روح « قالب هر سخن دلکشه جاندر معنی — بلیغ » « روحدر قالب انسانه فهیما عرفان — هیکل بی‌هنران عد اولونور سنك مزار = نهیم » فتح لام ایله ده لغتدر.

قالع { [ع] کوکندن چکوب قوپاریجی، قوپاران.

قالیچه { [ف] کوچوك خالی: قالیچهٔ زمردین.

قالیون { [اسپانیولجه‌دن] سفائن قدیمه‌دن بر نوعی.

قاماره { [ایتالیانجه‌دن] اوطه، واپور اوطه‌سی.

قامبیال { [فرانسزجه‌دن] پولیچه.

قامت { [ع] بوی. قد: قامت موزون = دوز، لطیف قامت. « قامتك ای بوستان لامکان پیرایه‌سی — نوردن بر سرودردوشمز زمینه سایه‌سی — ذاتی »

قامع { [ع] قمع ایدیجی، ایدن.

قاموس { [ف] انکین‌ده کزك اورته‌سی. وسط البحر § مفصلات کتب لغات: قاموس عربی. قاموس فرانسوی.

قامه‌لیا { [فرانسزجه‌دن] لطیف وقوقوسز بر چیچك آچان آغاج واونك چیچکی.

قانال { [فرانسزجه‌دن canal] صو یولی، جدول. مجری: سویش قانالی.

قانچه‌لاریه { [لاتینجه‌دن] سفارت اجنبیه معیتلرنده‌کی هیئت حاکمه.

قانط { [ع] نومید، مأیوس.

قانع { [ع] حالندن خشنود اولان، رزقنه راضی اولوب زیاده‌سنی ایسته‌مین: قانعین = قانعلر. فخر القانعین = قانعینك مدار افتخاری.

قانغرن { [فرانسزجه‌دن] برعضوك دیکر اعضایه سرایت ایده‌جك صورتده چورومسی، تشنج.

قانون { [ع] قاعده، قضیهٔ کلیه: قانون ریاضی. قانون ادبی. § عادت، رسم: قانون قدیم = اسکی عادت § فارابینك اختراعکرده‌سی اولان بر نوع ساز. « قانون محبت چالنیر مجلسمزده — نابی » « قانونك ایدر صماخ عشقه — قانون غرامی شرح وتفسیر — ای نجم منیر! قلب شائق — ایلر سکا عرض منت تقدیر = طاهر المولوی » نغمهٔ قانون شفا بخش خسته‌دلان محبت اولوب. نابی § بر حکومتك صلاحیتدار اولان هیئتلری طرفندن اصول ادارهٔ داخلیه ومصالح عامه‌یه دائر تنظیم اولنه‌رق جمیعتجه مجبوری الاجرا قواعد، وضع وتعیین ایدن اعلان رسمیسی. بو اعلان رسمی‌یی حاوی اولان کتاب، قانون جزا، قانون تجارت، اصول محاکمات حقوقیه قانونی. (قانوننامه) دیمکه حاجت یوقدر « یالکزمی بورایه منحصر اولمش قانون — یوقمی قانون الهی اوته‌کی دنیاده — رشاد بك ». « اکمال حقوق ایله بر آدم اشعارده مقتدر اولورمی — قانون جزا آنکته دائم! — قانون ادبله بر اولورمی؟ = طاهر المولوی » قانونی = موافق قانون. قانون شناس = دقایق قانونیه‌یه مواقف. قانون شناسان = قانون شناسلر. حکم قانون. تفسیر قانون. لایحهٔ قانونیه، احکام قانونیه، دلائل قانونیه.

قاهره { [ع] قهر ایدیجی، ایدن. غالب: قوهٔ قاهره. سطوت قاهرهٔ عثمانیه. قاهر الاشرار = اشراری قهر ایدیجی، ایدن.

قاهره { [ع] مصرك مقر حکومتی: « کلال کلدی تصرفدن ام دنیایی — یتر شو قاهره‌نك قهری عزم روم ایده‌لم — راغب پاشا »

قباء { [ع] روبه، قفتان: « الندە کل — باشندە تول — قبای آل زیب دوش — ریاض خلدی کیم آزارکلیرمی خاطره سروش — جمنده ناز ایله کزن بنات مه عذاری کور — اکرم بك ». قبای آهنین = زره — جمعی (اقبیه). اقبیهٔ مزینه = زینتلی قفتانلر.

قَبائِل [ع] (قبیله) نك جمعی. قبائل عرب. رؤسای قبائل.

قِباب [ع] (قبه) نك جمعی: قباب آسمان. ضم قاف ایله غلطدر.

قَباحَت [ع] صوچ. فنا عمل، فعل ناسزا: § قانوناً معامله‌ٔ تکدیریه‌یی استلزام ایدن افعالدرکه یکرمی درت ساعتدن برهفته‌یه قدر حبس ونهایت یوز غروشه قدر مجازات نقدیه‌یی موجبدر.

قَباله [ع] التزام عمکی § حجت قاضی.

قِبالَة [ع] ابه‌لك: فن قباله.

قَبّان [ع] بیوك ترازو. (کپان) کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر. (اون قپانی)، (یاغ قپانی) تعبیرلرنده‌کی (قپان) لفظی بوندن محرفدر.

قَبائِح [ع] (قبیحه) نك جمعی. ارتکاب قبائح.

قُبْح [ع] چرکینلك: تمیز حسن وقبح الك کوچ شیدر. قبحیات = چرکین اولان خصوصات.

قَبْر [ع] مزار، قرارکاه اخیر بشر، مغرب حیات: انسان دنیایه کلدیکی دقیقه‌ده قبره طوغری بر آدیم آتمش اولور. «قبره‌دوغری برآدیمدر دوغدیغك آن‌حیات» «کل‌سرقبرمده طوربرلحظه ای سیمین بدن— نوردن بر سرو دیکمشلر قیاس ایتسین کورن = عونی بك». قبرستان = مزارلق. اسکی ترکجه‌ده قبرستانه (صاووری) دیرلرمش (صاوو) آغلامه‌معناسنه اولدیغی ایچون «محل بکا» دیمك اولور. «باقسا قبرستانك آنجاق ساحهٔ مدهوشنه — طورده بر مدت قولاق ویر نالهٔ خاموشنه = عاکف بك». «مرحبا ای غریب قبرستان - مرحبا ای جهان تنهایی - ایلیورسك فنای دنیایی — برسکوت بلیغ ایله‌اعلان — لا».

قَبْض [ع] پنجه ایله‌طوتمق، طوتوب آلمق: قبض روح. روحك قبضی § ضبطایتمك § دورمك. دەوشیرمك: قبض وبسط. § تحصیل: سندك حاوی اولدیغی‌مبلغی قبض‌ایتمك. § بکلك، عملسزلك.

قَبْضَه [ع] بر طوتام، برآووج شی: «یارب بو نه عزت و علادر — یارب نه کمال و کبریادر — بر قبضه ترابه جان ویررسك — طوپراغه طاشه لسان ویررسك —. ضیاپاشا» § پنجه: «محیط دائرهٔ عشقدن خروج محال — نه چاره قبضهٔ تقدیر کردکارده‌یز — عونی‌بك» § قلیجك الده طوتیله‌جق یری: قبضهٔ سیف:

قِبْطی [ع] مصرك اهالیٔ اصلیه‌سی اولان (قبط) قومنه منسوب. § جنکانه‌طائفه‌سنه منسوب: «شجاعت عرض ایدرکن مرد قبطی. سرقتی سوبلر — راغب پاشا». قبطیان = قبطیلر.

قَبْقَبَه [ع] کوکرەمه. هایقیرمه: قبقبهٔ شیر. قبقبهٔ ابل.

قَبْل [ع] اوّل معناسنه‌ظرف زماندر، (بعد) مقابلیدر. قبل‌المیلاد = میلاددن‌اول، قبل‌الهجره = هجرتدن‌اول. قبل‌الظهر = اوکله وقتندن اول. «صبحه قارشی زهره‌لر ای ماه! قبل‌الانکشاف - بر تبسم لمعه‌سی بکلر تکلمکدن سنك».

قِبَل [ع] عند، جانب: من‌قبل‌الرحمن = طرف الهیدن.

قِبْلَه [ع] توجهکاه اسلامیان اولان بیت الهی، کعبهٔ معظمه. قبله‌یه توجهله ادای صلات. § طرف جنوبی: قبله‌دن اسن روزکاره (لودوس) دینیلیر. § توجه ایدیلن طرف، یر: قبلهٔ حاجتمندان = حاجتمندانك توجهکاهی. قبلتین = بیت معظم ایله بیت مقدس. مسجد قبلتین = درونده جناب پیغمبر ادای صلات ایدرکن تحویل قبله ایله‌مأمور بیورلدیغی مسجد شریف‌که مدینهٔ منوره جوارنده‌در. قبله‌کاه = کعبهٔ مکرمه‌نك بولندیغی خاك مقدس. قبله نما = قبله طرفنی کوسترن بر آلت: «مستغنیٔ ارشاد اولور ارباب‌حقیقت — سکان‌حرم‌نیسلر ایمش قبله نمایی — سید وهبی» (قبله نامه) غلط فاحشدر.

قُبُور [ع] (قبر) ك جمعی.

قَبُول [ع] آلمق، تلقی: مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. کوندریلن هدیه‌یی اخذ و قبول ایتدی. نصیحت قبول ایدر طاقدن اولمدیغی ایچون کندیسنی پریشان ایتدی. «او کازارك که آتشدر. کلی شبنم قبول ایتمز — رامی پاشا» § رضا: اول‌رد ایتمشیکن صکره‌دن ینه قبول ایتدی. درمیان اولنان تکلیفی انلرده قبول ایتدیلر. § انشای تصرف ایچون ایجابدن صکره سویلنیلن‌سوزدرکه عقد بونکله تمام اولور. ایجاب وقبول. (قبول) کلمه‌سی‌منحصراً (ایتمك) مصدریله ترکب ایدر.

قُبَّه [ع] تپه‌سی یووارلاق بنا، نصف کره شکلده طاوان، کنبد: «باقی قالان بوقبه‌ده برخوش صدا ایمش- باقی» قبهٔ فیروزه فام، قبهٔ مینا = سما. قبهٔ زربفت = سمای مکوکب.

قَبیح، قَبیحَه [ع] چرکین، فناشی، ناسزاحال: انسان صباحلین قالقنجه آینه‌یه باقملی. چیرکین ایسه برفعل قبیح ارتکابیله ایکی چیرکینلکی برلشدرمه‌ملیدر-لا. اویله برقبیحه‌یی ارتکاب ایتدی. افعال قبیحه = قبیح اولان فعللر.

قَبیلَه [ع] برپدرك ذریتندن منشعب جماعت.

قَپُودان [فرانسزجه‌دن محرف -capi tame] کمی رئیسی.

قِتال [ع] بربرینی اولدورمك. (مقاتله) ایله مترادفدر.

قَتّال [ع] زیاده قتل ایدیجی، ایدز.

قُتّال [ع] (قاتل) ك جمعی.

قَتْل [ع] اولدرمك. نفس انسانی‌یه تعلق ایدن‌جنایت. شرعاً جسددن روحی ازاله ایدن بر فعل مؤثردن، قانوناً کرك سلاح وتسمیم ایله کرك صور اخری‌ایله‌برینی اولدرمکدن عبارتدر. من قَتَل قُتِل = قتل ایدن قتل‌اولور. وقتیله زواللی نفی حقنده: «آن شاعر هجا کوکه نام اوست نفعی - قتلش بچار مذهب واجب چوقتل افعی» دینمشدر.

قَتْلاء [ع] (قتیل)‌ك جمعی.

قَحْبَه { [ع] زانیه ، فاحشه ، روسپی .

قَحْطْ { [ع] قیتلق ، قوراقلق :

قِحف { [ع] بینك ظرفی اولان كمیك . كاسهٔ سر .

قَحِیطْ { [ع] شدتلی قیتلق اولان سنه . سال قحیط .

قَدّ { [ف] بوی . قامت : قد موزون . « جیقمدی بر نیمتن قد بلند همته — اطلس گردونی برقاچ كره تخمین ایتدیلر — نورس قدیم »

قَدَاحَة { [ع] قدحجیلك صنعتی .

قَدّاح { [ع] قدح یاپان ، یاپیجی .

قُدّام { [ع] اوك ، پیش .

قَدْح { [ع] عرضه ، نسبه دخل وطعن ، سوكوب صایمق . آتوب طوتمق .

قَدَح { [ع] آغاجدن . طوپراقدن ، بلوردن ، معمول كاسه ، بارداق ، درونده مسكرات قونیلان كوچك بارداق ، پیمانه : « قدح میله ، دلم شوق ایله مالی — دكل كوكلم كبی برلا ابالی — رفعت بك » قدح پیما = شراب ایچن . قدح شكن = قدح قیران . « قدح قیرارسه‌ده ارباب دل كوكل قیرماز — طوقنمه خاطره آداب عشرت اویله دكل » . قدح لاجوردی = آسمان . قدح سیم = ساقینی كوزه‌لی دینیلن چیچك . زرین قدح = برنوع چیچك .

قَدْر { [ع] ده‌كر ، مقدار : رحم الله امرءاً عرف قدره ولم یتعدد طوره = جناب حق كندی مقدارینی بیلن وحدینی تجاوزایتمین آدمه رحمت ایتسون . « فكر هركس بقدر همت اوست — حافظ » = هركسك فكری مقدار همتنه كوره اولور . § اعتبار ، حیثیت ، شرف ومزیت : « قدر وشرف شاعری شاعر بیلیر آنجق — روح القدسك سری سرافیله عیاندر — عونی بك » . « تعیشی متناسبدی قدر وشانی ایله — حقیقةً شودمك اعظم كباری ایدی — اكرم بك » . قدردان = قدر بیلیجی ، بیلن . قدردانی = قدردانلق ، قدر شناسی = قدر شناسلق . قدرشناسان = قدر شناسلر . قدر بخش = قدر باغشلاییجی ، باغشلایان .

قَدَر { [ع] ازلدن ابده قدر جاری اولان احوال و شئونك لوح محفوظده صورت ثبوتی وجه ایله اعیان موجوداتده وقوعه كلن حكم كلیء آلهیدر . دیكر برتعریفه كوره (قضاء) صور جمیع اشیانك علم اعلاده وجه كلی اوزره ثبوتندن عبارتدر . حكمای متقدمین بوكا (عقل اول) دیرلر . بعضلرنجه‌ده (قدر) لوح محفوظده صور جمیع موجوداتك حصولیدر . بوكاده حكمای مشارالیهم (نفس كلیه) دیرلر . بعضلری قضایی من الازل الی الابد اعیان موجودات اوزرینه آنلرك احوالیله حكم كلیء اجمالیدن ، قدر اعیان موجوداتك ایجادینی اوقات وازمانه تخصیص واحوال اعیاندن هرحالی بر زمان معین وسببه مخصوصه تعلیق و تعیین اسباب ایله بو حكمك تفصیلندن عبارت اولمق اوزره تعریف ایتمشلردر . بعض محققین برحدیث نبویدن استدلالاً قضا ایله قدر آراسنی بالتفریق (قدر) جناب حقك ازلدن ابده قدر ذاتی قبل الایقاع لوح محفوظه اوله‌جغی

وجهله تحریرندن ، (قضاء) ایسه مقدراتی عدمدن ساحهٔ فعل وظهوره اخراج ایلمسندن عبارتدر دیمشلردر . هر حالده حكم قدر تزاید سن و سال و تجارب احوال ایله بیلینیر بر امر لایتغیردر . « كیم اولور زور ایله مقصودینه رهیاب ظفر — كلیر البته ظهوره نه ایسه حكم قدر » قدرت ، طاقت : قرنجه قدرنجه . § مقدار ، دكلو . « گهی خاطرمدن چیقاردی قدر — آتاردم سپهره صباحه قدر = عزت ملا » بو معناده قدر كلمه‌سنی تركجه ظنیله (قادار) شكلنده یازمامليدر چونكه تركجه‌سی (دكلو) لفظ متروكیدر .

قُدْرَت { [ع] ثروت ، غنا : ذی قدرت = صاحب یسار . قدرت علمیه ، قدرت ادبیه . § قوت : سوز نه قدر مؤثر بر قدرتدر كه جهانك اك بیوك علامه‌لرندن بری .. = كمال بك « یارب بو نه قدرت بو نه تأثیر كه برسوز — رونق شكن معركهٔ سیف وسناندر — عونی بك » § تاب ، طاقت ، اقتدار : « قدرتم یوق حالمی عرض ایتمكه جانانمه — اصولی » . بی قدرت = بی اقتدار . ید قدرت = ید الله . « عبارتدر ید قدرتده بر بازیچه‌دن عالم » . « اید قدرتمی اولسون عالمه جلاد لازمسه = كمال بك »

قَدَرِیَّه { [ع] معتزله‌دن قدری انكار ایدن ، قول افعالنك خالقیدر دیین طائفه . (جبریه) مقابلیدر .

قَدِّسْ { [ع] (مقدس اولسون) معناسنه دعادر . قدس سره = سری مقدس اولسون . اولیاءالله حقنده استعمال اولنور . محی الدین عربی قدس سره . بو مقامده قُدِّسَ اللهُ سِرَّهُ = عباره‌سی‌ده قوللانیلیر كه (جناب حق سرینی تقدیس ایلسون) دیمكدر .

قُدْس { [ع] پاكلك ، تمیزلك ، طهارت . روح القدس = جبریل علیه السلام « روح القدسك مریمه نفخ ایتدیكی روحز — روحی » . حظیرة القدس = جنت . قاف ودالك ضمیله‌ده تلفظی جائزدر .

قُدْسِی { [ع] (الٰهی) معناسنه قوللانیلیر : قدسی بر آهنك . قدسی بر عشق .

قُدْسِیانْ { [ف] ملكلر .

قَدَم { [ع] آیاق . « خاك اول كه خدا مرتبه‌كی ایلیه عالی — تاج سر عالمدر اوكیم خاك قدمدر — روحی بغدادی . » قدم بوس = آیاق اوپیجی اوپن . قدم نهاده = آیاق باصمش اولان . ثابت قدم = فكرندن ، نیتندن جایمیان : ثبات ایدن : « ثابت قدمز توبه‌مز اوستنده نصوحز — روحی » § اون ایكی پارمق طولنده ، یاریم آرشون : بورادن اورایه قدر یكرمی بش قدمدر . § قدملی = اوغورلو ، یمنلو ، قدمسز = یمنسز . جمعی اقدام . خاك اقدام . صدای اقدام

قِدَم { [ع] اسكیلك ، قدیملك . § بر خصوصده سائرلرینه تقدم .

قُدَمَاء { [ع] (قدیم) ك جمعی : قدمای ادبا . قدمای محررین . « قدمانك كوروب آثارینی بز ذوق ایتدك — قدما كورمدی حیفا بزم آثارمزی — نابی »

قَدَمَه { [ع] صره‌دیون باصامغی . برنجی قدمه . بشنجی قدمه .

قدميه [ع] آیاق تری . پای مزد : اجرت قدمیه .

قدوس [ع] پاك . معایبدن بری : اسماء الهیه‌دندر .

قدوم [ع] کلمك ، وصول : «مجربدر رقیبك میمنت یوقدر قدومنده = نابی » .

قدوه [ع] کندیسنه اویوله‌جق ، اقتدا ایدیله‌جك کیمسه : قدوة العلما . قدوة الحکما . قافك حرکات ثلاثه‌سیله اوقونمسی جائز اولان کلمه‌تدندر .

قدیم [ع] زمان جهتیله اسکی شی . دیرین . (حادث) متقابلیدر : «نه‌طریق روش تازه ، نه وادئ قدیم — نفعی » . آشنای قدیم = اسکی آشنا . عبد قدیم = اسکی قول . بنای قدیم . جامع قدیم . ادبیات قدیمه . § اولنی بیلیر کیمسه بولنمیان . اولی بیلنمین شی : قدیم قدمی اوزره ترك اولنور — مجله .

قدید [ع] قوریدلمش ات ، پاصدیرمه حیوانك قورومشی . قورومش شی § اسکات .

قدیر [ع] قادر . اسماء الهیه‌دندر . « قدیر و مقتدر و قادر و مقدر وحی — علیم و عالم و علام واعلم واعلی . فضولی » .

قذافه [ع] صپان ، فلاخن .

قذر [ع] پیسلنمك ، مردارلنمق .

قذف [ع] آتمق § عفیفه قادینه تهمت زنا ایله بهتان . حد قذف .

قر [ع] قرار . یوم القر = قربان بایرامنك حاجك مناده آرام ایتدیکی ایکنجی کونی . افضل الایام یوم النحر ثم یوم القر . حدیث = کونلرك افضلی یوم نحردن صکره یوم القردر .

قراء [ع] کوزل اوقویجی . اوقویان ، حافظ قراء . جمعی قرائون .

قرائت [ع] اوقومق . قرائت کتابی = چوجقلری اوقومغه آلیشدیره‌جق رسائله دینیلیر .

قراب [ع] قیلیچ قینی : «یاد ایلسون هنرلرکی قانلر آغلاسون - تیغك بونجه قازه‌یه باتسون قرابدن — باقی » .

قرابت [ع] رحم جهتیله یاقینلق ، خصملق : بینلرنده قرابت موجود اولدیغی حالده — فکرلرنده اختلاف جهتیله پك بیوك بر غرابت کوروله‌کده‌در .

قرابه [ع] بیوك دستی ، قربه § بیوك شیشه : « ساقی نه دم قرابه‌سنی نثار ایدر - بزی عکوس نشئه‌سی نقش و نکار ایدر - ابرار دده » .

قرابین [ع] (قربان) ك جمعی .

قرار [ع] طورمق ، سکون و آرام : صحراده قرار . شاهقهٔ جبلده قرار . ساحل دریاده قرار . « کوکل بریرده ای آرام جان سنسز قرار ایتمز - ... » لانه قرار = لانهٔ حضور . قراریاب = قرار بولیجی ، بولان . قرار = قرارسز ، « قراریاب اوله‌مم کرچه مست سرشارم — حسد اورنده که آسوده‌در مزارنده » . « تن اوندن رخشنی جهد ایله ای جان طشره‌جك - آفت سیل سرشك بی قرارمدن صاقین - فضولی » . قرارکاه = محل قرار . آرامکاه . قرارداده = قرار ویرلمش ، مقرر . قرارکیر = قرارطوتیجی ، طوتان ، مقرر . § حد لایق : بر شیئك قرارینی بولمسی . § طرفینك ادعالرینه نهایت ویرمك اوزره اثنای محاکمه‌ده محکمه جانبندن سویلنیلن سوز . قرار اعدادی = دعوانك تحقیق ورؤیتنی تسهیل ونتیجهٔ حکمنی حاضرلیان بر تدبیری مبین قرار . قرار قرینه = دعوانك رؤیتنی تسهیل ونتیجه حکمنی اعداد ایله برابر بو حکمك نه اوله‌جغنی احساس ایدن بر تدبیری مبین قرار . قرارقطعی = دعوایه نهایت ویرن قرار . قرارموقت = دعوی صورت قطعیه‌ده فصل اولنمه‌دن اول موقتاً اتخاذ اولنمسی لازم کلن بر تدبیری متضمن قرار . قرارنامه = مظنون علیهك بعدالاستنطاق کندیسنه اسناد اولنان جرمده علاقه‌دار ویا برئ الذمه اولدیغنه دائر مستنطق طرفندن تنظیم ایدیلن مهرلو ورقه .

قراضه [ع] آلتون ، کوموش قرینتیسی قماش وسائره قرینتیسنه‌ده دینیلیر .

قراطیس [ع] (قرطاس) ك جمعی .

قران [ع] ایکی شیئك برلشمسی ، مقارنت . سیاراتدن ایکیسنك بر برجده اجتماعی : قران نیرین ، قران کوکب . صاحبقران = سعدین دینیلن زهره ومشتری یلدیزلرینك قراننده تخت سلطنته جلوس ایدن حکمدار فرخنده بخت « آفتاب بحر وبر ، صاحبقران شرق وغرب - شهریار نامور ، رایت کشای صفدری - نفعی » جمعی قرانات : منجم اولیدم احکام قرانات علویه‌دن استخراج ایدردم ... .

قرآن [ع] روح الکائنات افندمزه نازل اولان کتاب جلیل سماویدر که دینی دنیوی هر درلو سعادتمزك اسباب حصولنی بزه تعلیم ایدن اودر . اویله برقدسیدر که شعشعهٔ بی زوالیله کرهٔ زمین اوزرندن ظلام جهل وضلالتی قالدیرمش ، عالم انسانیته نورانی بر طریق سلامت وهدایت آچمشدر .

قراول [ف] قراغول ، زبانزدی : قاراقول .

قرائن [ع] (قرینه) نك جمعی . قرائن حالیه .

قرب [ع] یاقین ، جوار : آیاصوفیه جامعنك قربنده . قرب مولاناده مدفوندر § یاقینلق : « قرب معنی چو بود بعد مکانی سهلست - لامعی = قرب معنی اولورسه مکانجه اوزاقلغك اهمیتی یوقدر . (قرب) کلمه‌سی لسانمزده زمانده ، مکانده ، نسبتده استعمال اولنور .

قربان [ع] جناب حقه وسیلهٔ تقرب اولان شی . § ذبیحه .

قربت [ع] رحم جهتیله یاقینلق ، خصملق § جناب حقه یاقینلق .

قربه [ع] صو قابی .

قرة العین [ع] کوزك کندیسیله آیدینلانه‌جغی ، روشن اوله‌جغی شی : قرة العینم مقابلنده لسانمزده (کوزمك نوری) دینیلیر . « قرة العینی مجاهد امتك - روح جسمی غازیان صفدرك - حمدی بك » .

قرح [ع] یاره‌لق ، یاره‌لنمق . § بدنده آزیتان چیبان .

قرحه [ع] یاره ، چیبان : قرحهٔ افرنجیه = فرنکی علتنك چیبانی . فتح قاف ایله استعمالی غلطدر .

قرد [ع] مایمون . جمعی قردة .

قرزام [ع] قالدیرم شاعری ، هرزه‌کو . ثابتك : « قالدیرم طاشلری

آلتنده بوز شاعر وار » ديديكى كروه افرادينه ديئيليركه غريب ايسه‌ده زمانمزده استعمالنه احتياج حس ايديلن كلماتدندر. شاعر قرزام .

قُرَشِى { [ع] (قريش) قبيله‌سنه منسوب. (قريشى) ده دينيلير . «لى حبيب عربى مدنى قرشى = مولاناجامى»

قُرْص { [ع] جرم، دائره، كره: قرص آفتاب = كرهٔ شمس. قرص قمر = كرهٔ قمر . § چوره‌ك . كولچه : قرص نان § ياقيلاجق يووارلاق بخور .

قَرْض { [ع] اودونج ويرمك ، آلمق § اودونج ويريلن . آلنان شى . قرضاً = قرض اوله‌رق « قرض خدا وقرض خلايق بكردنم ـ آيا اداى قرض كنم يا اداى قرض ـ عبد زا كانى »

قِرْطاس { [ع] كاغد . قرطاسيه = كاغد بدلى .

قُرْطَه { [ع] كوپه : قرطهٔ كوش .

قُرْعَه { [ع] نومرو كشيده‌سى صورتيله افراز وتقسيم ايديله‌جك شيئه ـ تجربهٔ طالع مقصديله اشتراك: قرعه‌چكمك §پيانقونك هروقت چكيليشى . § نومرو كشيده‌سى صورتيله اجرا اولنان اخذعسكر معامله‌سى .

قِرْمِز { [ع] قزل بويا .

قَرْن { [ع] بوينوز ، قرن كوسفند = قيونك بوينوزى . قرن الجراد = چكركه‌نك باشنده‌كى اوزون توى . باشك ايكى طرفلى تپه‌سى § اصح اقواله كوره يوز سنه‌دن عبارت زمان : قرناً بعد قرن = عصراً بعد عصر . دولت عثمانيه آلتنجى قرن هجرى اواخرنده ظهور ايتمشدر . ﺑﺱ طبع سكزنجى قرن هجرى اواسطنده اختراع اولنمشدر § تاريخ عمومينك منقسم اولديغى دورلردن هر برى § بر امتدن صكره كلن ديكر امت : قرناً بعد قرن § بر زمان ، بر وقت : كچن قرن رجالنك تمايلات فكريه‌سى .

قُرَناء { [ع] (قرن) ك جمعى: قرناى پادشاهى.

قَرَنْفُل { [ع] معروف چيچك . « اذا قامتا تضوّع المسك منهما ـ نسيم الصباجاءت بريا القرنفل ـ امرؤالقيس ـ» = او ايكى دلبر قيام ايتدكارى زمان نسيم صبا قرنفل رايحه‌سى كتيرديكى كبى كنديلرندن مسك قوقوسى منتشر اولور . «قوقلات بكا كاكلرى سنبل سنك اولسون ـ كوستررخ زيبايى قرنفل سنك اولسون = طاهر المولوى» (قرنفل) ده دينيلير: لسانمزده بوكلمه (قرنفل) صورتنده تلفظ اولنور.

قُرُوح { [ع] (قُرْحه)نك جمعى.

قُرُون { [ع](قَرْن) ك جمعى شئون قرون. «سربهم دادهٔ دست احديتدر هپ ـ يك بيك سلسلهٔ نسبت انشاى قرون منيف».

قُرَوِى { [ع] كويلو .

قُرى { [ع] (قريه) نك جمعى .

قَرِيب { [ع] ياقين . (بعيد)ك ضدى: مكان قريب . مسافهٔ قريبه. عن قريب = ياقينده § نسب جهتيله ياقين خصم .

قَرِيح { [ع] مجروح. چيبانلى: صدرقريح .

قَرِيحَه { [ع] طبيعت ، فكر : جودت قريحه = قريحه‌نك ايليكى . وسعت قريحه = قريحه‌نك وسعتى . تنكئ قريحه = قريحه‌نك طارلنى. قريحهٔ صبيحه = كوزل قريحه .

قُرَّةُ العَيْن { [ع] مسرور، روشن چشم. (قرة العين ابتهاج ، (قرة العين انشراح) كبى تركيبلرى استعماله حاجت يوقدر ظن اولنور .

قُرَيْش { [ع] حجازده عرب مستعربه‌دن حضرت اسماعيل ابن ابراهيم (عليهما السلام) نسلندن بر قومدركه بر چوق اقسامه منقسم اولوب كندى رئيسلرى معرفتيله اداره اولنوردى . رؤساى قريشدن برى كعبة اللهه نظارت وظيفه‌سنى ايفا ايتمكله ديكر قبائلدن زياده شهرت بولمش ، فخر كائنات افندمزك قبيلهٔ قريشده ظهورى ده قريشك شهرتنى برقات دها آرتيرمغه سبب اولمشدر . « آفتاب قريش اولنجه عيان ـ ظلمات اوزره اولدى نور افشان» صناديد قريش = قريشك اولولرى .

قَرِين { [ع] ياقين § آرقداش ، رفيق . § حكمدارانك ياقينلرنده بولنان سراى مأمورلرندن هر برى ، ما بينجى : قرين اول ، قرين ثانى (شوكت قرين) كبى تركيبلرده صاحب شوكت معناسنى افاده ايدر .

قَرِينَه { [ع] سوزك معناى مقصوده دلالت ايدن سياق و سباق : قرينه ايله كشف مرام § برشيئك حقيقتنه دليل اولان شى . قرينهٔ قاطعه = حد يقينه بالغ اولان اماره .

قَرْيَه { [ع] كوى. تشديد ايله (قَرِّيه) صورتنده استعمال ايتمك غلطدر.

قَزّ { [ع] خام ايپك . (كز) كلمهٔ فارسيه‌سندن معربدر.

قَزّاز { [ع] ايپك صاتان، قزاز.

قُزَح { [ع] (قوس) ماده‌سنه مراجعت.

قَسّام { [ع] تركه‌يى تقسيم ايدن مأمور شرعى.

قَسامَه { [ع] قاتلى معلوم اولان وكنديسندن قتلى ياضرب ويابوغلمق اثرى بولنان و ياخود كوزندن قولاغندن قان آقه‌رق اثر قتل ظاهر اولان برمحله وياقريه‌ياخود بر كيمسه‌نك ملك ويامسكننده وياخود برقريه‌وياقصبه‌يه صوت استماع اولنه‌بيله‌جك مرتبه‌ده ياقين اولوب كيمسه‌نك ملكى اولميان خالى يرده جسدينك نصفندن زياده‌سى وياجسدينك نصفيله برابر باشنك تمامى بولنان قتيلك بولنديغى يرلر اهاليسندن اللى كشينك وبو مقداردن دون اولديغى حالده ـ اللى‌يه بالغ اولمق اوزره ـ جمله‌سنك مكرراً يمين ايتمسندن عبارت برمعاملهٔ شرعيه‌دركه ـ قاتل ميدانه چيقمازسه ـ بعد التحليف مشتركاً قتيلك ديتنى ادايه مجبور اولورلر . قسامه بنى آدمه مخصوص اولديغى كبى ولى قتيلك دعواسى‌ده شرطدر .

قَساوَت { [ع] غم، غصه: قساوت قلب. قساوت كلمه‌سى يالكز اولديغى حالده (چكمك) مصدريله استعمال اولنور. قساوت چكمك .

قَسْر { [ع] زوراكى ايشلتمك ، جبراً ايش كورمك : قسرى = جبرى . حركات قسريه = قسرى حركتلر . «يتمزمى بو قسرى روش اغرب عالم ـ برمنزله ايرمزمى عجب كوكب عالم =ضيا پاشا»

قِسْطْ [ع] حصه، نصیب: قسطالیوم = كوندەلكه دوشن حصه . معاشك قسطالیوم قطعی . § جسته .

قِسْطاسْ [ع] ترازو .

قُسْطَنْطِینیّه [رومجه‌دن معرب] مقر سلطنت سنیه اولان استانبول شهری ، Constantinople خلیج قسطنطینیه .

قَسَمْ [ع] آند، یمین .

قِسْمْ [ع] پارچه ، بولوك : جمعی اقسام .

قِسْمَتْ [ع] بولك § نصیب ، مقدار: «ایتمسه‌م حقی نوله عالمده آرام و سكون — سهم آلام اولدی چون روز ازلده قسمتم — حقی بك »

قَسْوَتْ [ع] صیقینتی ، غصه ، كدر : قسوت‌افزا = قسوت آرتیریجی آرتیران. قسوت‌انكیز=قسوت‌قوپاریجی، قوپاران : بوكون هوا پك قسوت‌افزادر. بوراسی پك قسوت انكیزدر .

قِسّیسْ [ع] كشیش، پاپاس: (كشیش) دن معربدر .

قِشْرْ [ع] قابوق : قشرشجر ، قشر ارض .

قُشُورْ [ع] (قشر) ك جمعی: قشور اشجار .

قَصائِدْ [ع] (قصیده)نك جمعی: « نابی دخی سویلمش قصائد ـ اما كه مقولهٔ زوائد — ضیا پاشا »

قَصّابْ [ع] معروف : « قصاب فلك عدوی جاندر — ایلر سنی‌عن قریب معدوم » « در زیرفلك نشاط ما چیست— رقص بره‌در دكان‌قصاب=لا»

قِصارْ [ع] (قصیر) ك جمعی .

قِصاصْ [ع] قاتلی مقتول مقابلنده قتل ایتمك ، یاخود مجروحك تلف ایدیلن‌عضوی‌مقابلنده جارحك آكا مماثل عضونی تلف ایتمكدن عبارت بر جزای شرعیدر . قصاصده حیات واردر .

قَصَبْ [ع] قامش ، ساقی بوغوملو نباتات § نفس بوریلری . §

قَصَبُ السَّبق = اسكیدن عربلر قوشی میدانك نهایتنه بعض قیمتدار اشیا ایله مزین بر قارغی نصب ایدر و سواران آكا طوغری‌هپ‌بردن فرسران‌اولوردی. میدان مسابقه‌ده امثالنه تقدم ایدن جندی بوقارغی‌یی یردن سوكه‌رك اوزرنده‌كی اشیابی اخذ ایدردی . اشته بوكا (قصب السبق) دینمشدر . صكره بو تركیب بر خصوصده امثالنه تفوق ایدن ارباب فضل وكمال حقنده استعمال اولنمغه باشلامشدر. مثلا (حائز قصب السبق‌اعجاز) ویا (حائز قصب السبق كمال) دینیلیركه بوندن‌مقصد موصوفك اعجاز ویا فضل وكمال‌خصوصنده امثالنه متفوق اولدیغنی بیاندر .

قَصَبَه [ع] (قصب)ك مفردی. بوغوملو نبات § نفس‌بوریلرندن هربری. قصاب رئه = آق جكر داخلنه ممتد اولان نفس بوریلری § قریه‌دن بیوك ، شهردن كوچك یر : باندیرمه قصبه‌سی ، قره‌سی سنجاغنك یكانه اسكله‌سیدر . جمعی قصبات .

قَصْدْ [ع] نیت ، تصور : اكثریا سیئاتده قوللانیلیر : قتل قصدیله تشهیر سلاح . § نیت ایدیلن شیئك اجراسنه تشبث : اورادن فراره قصد ایتدی ایسه‌ده طیشاری چیقار چیقماز بقابی اله ویردی .§ صالدرمق . « یاقدی یجه‌جانلر او نزاكتله تبسم — شیرك‌دخی قصد ایتمه‌سی جانه كوله‌ركدر — ضیا پاشا » قصداً = نیت ایده‌رك ، التزاماً: عن قصدٍ = نیت ایله ، بالالتزام. شرعاً (قصد) ایله (عمد) بیننده فرق یوقدر۔ لسان قانونده ایسه قصد (تهور) ، عمد (تصمیم وتصور) معناسنه قوللانیلمشدر. مثلا قصداً قتل، بالتصمیم برینی اولدرمك دیمكدركه اولكیسی نهایت اون بش سنه حبس ، ایكنجیسی اعدام جزاسنی استلزام ایدر .

قَصَرْ [ع] قیصه كسمك ، قیصالتمق : لحیه‌نك لزومندن زیاده قصری وجاهت سیمایی اخلال ایدر . افاده‌نك او درجه قصری‌فهمی اشكال ایده‌جكی جهتله خوش كورلمز . قصرید = ال چكمك . فراغت .

قَصْرْ [ع] كوشك ، كاشانه : كاغدخانه قصر عالیسی . قصر بهرام كور تاریخده عظمت و آرایشیله مشهوردر. « قصر روح افزا دكل حسن و بها ئه آ ـ واسیدر — ندیم » قصر جنت = جنت كوشكی .

قِصَصْ [ع] (قصه) نك جمعی: قصص انبیا .

قَصْعَه [ع] چناق ، طبق . قصعه‌لیس = دال قاووق ، مداهن : قصعه‌لیس رذالت انیس .

قُصُورْ [ع] بر شیئی یاپمغه مقتدركن یاپماماق ، یاپمقدن امتناع ایتمك : زیارتده قصور § صوچ ، قباحت : ارتكاب قصور . « سنی سومكمیدر بیلمم قصورم » § تدبیرسزلك : اوروپا جزا-ئیوندن بعضلری آرابه‌جینك قصورندن نشأت ایدن بر فلاكتدن افندیسنك‌ده مسئول طوتولمسی لازم كله‌جكی رأینده‌در .. § عجز ، نقصان : اعتراف‌قصور . قصورینی اعتراف ایله ایشدن چكیلدی ، § فضله، بقیه : پاره‌نك قصورینی فقرایه توزیع ایتدی .

قُصُورْ [ع] (قصر) ك جمعی : قصور بهشت ، قصور جنان .

قُصْوی [ع] صوك درجه‌ده بولنان § نهایت ، آخر .

قِصَّه [ع] فقره ، حكایه . قصه‌پرداز = قصه‌ترتیب ایدیجی ، ایدن . مصالجی . قصه خوان = حكایه سویله‌ین ، حكمداران قدیمه‌نك معیتلرنده بر قصه‌خوان بولونور ؛ وامور دولت وملتله مشغول اولمادقلری آزاده و آسوده زمانلرده اطیف ومعنیدار فقره‌لر سویله‌یه‌رك محظوظیت شاهانه‌یی موجب اولوردی . فقط الیوم بو عادت متروكدر .

قَصیدْ [ع] قصیده. بیت‌قصید — یاخود بیت‌القصید = بر قصیده‌نك كوزل بیتی : « قصیده‌ده بر اولور بیت نادرالمضمون — باقی »

قَصیدَه [ع] مطلعی مصرع اوله‌رق بر قافیه اوزره سویله‌نمش اون بشدن‌زیاده‌بیتدن متشكل اولان نظم. اللی بیتی‌حاوی قصیده . قصیده اكثریا مدایح

اكابری متضمن اولور . اڭ ایی قصیده سویلین شاعر نفیدر . قصیده كو = قصیده سویلیجی ، سویلین . قصیده كویی = قصیده كواق . قصیده سرا = قصیده كر . قصیده سرایان = قصیده سویله ینلر قصیده سرایان عجم قصیده پرداز = قصیده تنظیم ایدیجی ، ایدن . قصیده پردازان = قصیده پردازلر . قصیده پرداری = قصیده پردازلق . زمانمزده قصیده پردازلق موده سی كچمشدر .

قصیر { [ع] قیصه ، بویسز . قصیر القامه = قیصه بویلی . قصیر النسب = تعیین نسبده . پدری نامدار اولمغله اجدادینی تعدادن مستغنی اولان آدم .

قصیره { [ع] اوندن طیشاری چیقارلمیان قادین .

قصیل { [ع] وقتندن اول بیچیلن كوك اكین . آكا لسانمزده تحریف ایله (حاصل) دینیلیر .

قضاء { [ع] مقدراتك ساحهٔ ظهوره كلمسی : « وفا ایدر بزی مأمور كریهٔ حسرت — اكرچه چاره سی یوق امردر قضا و قدر — اكرم بك » . شامده طاعون اولدیغنی حضرت عمر (رضی الله عنه) ایشیدنجه داخل شهره كیرمیه رك بشقه طرفه توجه بیورمشیدی . ابوعبیده : « یاامیرالمؤمنین قضادن فرارمی ایدیورسك » دیدی . مشار الیه « قدر مادام كه قضا صورتی بولمامشدر . دفعی جناب حقدن مستدعادر » جوابنی ویردی . « قضا شخصیست پنج انكشت دارد — چو خواهداز كسی كای بر آرد — دوبر چشمش نهدونیز در كوش — یكی بر لب نهد كویدكه خاموش »

— مألی —

قضا عادتا بش پارمقلی بر شخصدر كه بر كیمسه دن كام آلمق ایستدیكی زمان پارمغنك ایكیسیله كوزینی قاپار ، ایكیسیله ده قولاقلرینی طیقار . برینی ده دوداغی اوزرینه قویه رق (صوص !) دیر .

بعضاً قضا قدر مقامنده قوللانیلیر : « احكام قضا موقع تحقیقه كلنجه — هیچ كیمسه حقیقتده كنهكار بولنماز — عونی بك » § قاضیلك ، حاكملك : « توجه ایلسه دانشوران دهره قضا — ویرد افندی ضروری همان قضایه رضا — ثابت » امضای قضا = حكم واقی تنفیذ و اجرا . قصاصده امضای قضا تتمهٔ قضا دندر . § امر ایله ثابت اولان شیئك مثلنی تسلیم : نماز وقتنده قیلنیرسه ادا ، وقتندن صكره قیلنیرسه قضا ایدلمش اولور . دیون امثالیله قضا اولنور ، اعیانیله اولنماز . بر شیئی مستحقنه تسلیم و واجبی اسقاط خصوصلرنده مشترك اولدقلرندن مجاز شرعی اوله رق ادایه قضا ، قضایه ادا دینلدیكی واقعدر . § تقسیمات ملكیه جه ملحقاتیله برابر قائممامك یدادارەسنه تودیع ایدلمش اولان محل : قائممقام قضا . مجلس ادارهٔ قضا . مأمورین قضا . مرزیفون اهمیت موقعیه یی حائز بر قضادر . § خرابیت ، مصیبت ، بلا § قصداً وقوع بولمیان ، خطادن ایلری كلن حال : برینه اورمق ، قالدیریلان باستونك بر دیكرینك باشنه اصابتی اثر قضادر . قضاءً = قضا اوله رق . قضاءً مردیوندن سقوط . از قضا = قضا اوله رق موقعنده قوللانیلیر .

قضارا = قصداً اولمیوب خطا اوله رق : « قضارا بر صبیان طاشی بر آلتون كاسه یی قیرسه — نه آرتار قیمتی طاشك نه قیمتدن دوشر كاسه — لا » قضای حاجت = دفع حاجت § تهلكه . قضازده = قضایه اوغرامش § حادثه : كچنده بر قهوه خانه تاوانلنك بغتةً سقوطیله آلتنده بش كیشی تلف اولماسی شایان تأسف بر قضا ایدی .

قضاة { [ع] (قاضی) نك جمعی : قضات مسلمین .

قضایا { [ع] (قضیه) نك جمعی . قضایای منطقیه .

قضیب { [ع] انجه دال ، چوبوق . آلت تناسل ذكور .

قضیه { [ع] صدقه ، كذبه احتمالی اولان اولان سوز : قضیهٔ منطقیه . قضیهٔ كلیه = حكمی موضوعنك جمیع افرادینی شامل قضیه . انسانلرك جمله سی ناطقدر . جمله سی بر قضیهٔ كلیه در . قضیهٔ محكمه = مواد جزائیه ده اساس ماده حقنده صلاحیتی اولان بر محكمه دن ویریلوب استیناف و تمییز مدتلرینك مروریله لا یتغیر حالنه كلمش اولان حكم . (امر مقضی) ده دینیله بیلیر .

قطار { [ع] بر صره یه دیزلمش اولان حیوان سوروسی : دوه قطاری ، مركب قطاری . مطلقا دیزی : بر قطار آلتون . بر قطار انجی ، شمن دوفر قطاری . « دیزلمش نهالان كل سوبسو — قطارله كلمش مكر رنك وبو — ندیم » اصلنده قافك كسریله در .

قطاع { [ع] پك ، اڭ زیاده قطع ایدیجی ، ایدن .

قطاع { [ع] (قاطع) ك جمعی . قطاع طریق = یول كسیجیلر ، رهزنان .

قطائف { [ع] معروف طاتلی . زبانزدی : قادایف .

قطب { [ع] ده كیرمنك آلت طاشنده بولنان اوزون ده میردر كه اوست طاشنك ده لیكی آكا كچیریله رك دور ایدر ، ایك ، میخ آسیا . § فخركائنات افندمز حضرتلرینك یریوزنده خلیفهٔ ذیشانی اولان ذات عالی صفات . § قومك اولوسی ، رئیسی ، سید القوم . § بر شیئك مدار قوامی اولان شی . § مرشد . مقتدا : « مركز پركار دانش قطب كردون هنر — مالك ملك فضائل مفتیٔ دور زمان — نفعی » . قطب العارفین = پیشوای عرفا § ده میر قازیق كوكبی § محور ارضك نهایت نقطه لری : قطب شمالی = شرقه باقان كیمسه نك صول طرفنده قالان ، خط استوانك هر جزئندن طقسان درجه بعدنده بولنان نقطهٔ ارضیه ، قطب جنوبی = شرقه باقان كیمسه نك صاغ طرفنده قالان ، خط استوانك هر جزئندن طقسان درجه بعدنده بولنان نقطهٔ ارضیه . جمعی اقطاب . قطبین = ایكی قطب .

قطر { [ع] طرف ، جانب ، ناحیه . § بر دائره نك مركزندن كچه رك محیطك بر نقطه سندن دیكر نقطه سنه قدر اوزانان خط مستقیم : قطر دائره .

قطرات { [ع] (قطره) نك جمعى . قطرات باران = ياغمور قطره‌لرى . قطرات‌عيون = كوزياشلرى : « درو ياقوت ايله برنخل مرصع صاندم — ارغوان اوزره دوكلمش قطرات امطار — باقى » . « جمعيات بشريه‌ده مصائبديدكان افرادك زخم اضطرابنه الك مؤثر دواى تسكين ، عيون مرحمت عامه‌دن ريزان اولان قطرات صافيه‌در ؛ فى الحقيقه كوزلر آغلانجه‌الده جومرد اولور . — اكرم بك » .

قطران { [ع] آردج ، چام آغاچلرندن چيقاريلان فنا قوقولى ياغ . لسانمزده‌ده بونام ايله معروفدر . قطران طباً نافع بردوادر .

قطره { [ع] طامله . قطرهٔ باران . قطرهٔ تأثر . « سركران همنز برجام آشنا كدن — كيم چراغ مجلس جمشيددر هر قطره‌سى — هرسكلى حكمت بك » . قطر = قطره‌لر : القطرة تصير غديراً = طامله طامله كول اولور . « اهل دقت قطره‌دن عمانه ايلر ، انتقال — لا » .

قطع { [ع] كسمك ، كسلمك : ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . آغاجك قطعى . قطع مناسبت . قطع علاقه . « سرقت شعر ايدنه قطع زبان لازمدر — بويله‌در شرع بلاغتده فتاواى سخن — سنبلزاده وهبى » . ديكر : « چاره‌سازم ! كيتمه كيم روز فراقك درديله — قطع اميد ايتديكم كوندر حصول چاره‌دن » § قراروپرمك ، فصل ايتمك : قطع دعوى . § كچمك ، ايلريله‌مك : قطع مسافه . قطع ايتديكم ديار برحوض بهشتيدن نشانه نما ايدى . واپور ده‌كيزده تقريباً برساعتلك مسافه قطع ايتمشدر . قطع طريق = يول كسمك ، رهزنلك . قطع نظر = باقماق ، نظر اعتباره آلمامق . قطعى = كسوب آتيجى ، آتان ، تردده محل براقميان : دليل قطعى . قطعياً = قطعى اوله‌رق ، اك صوك دفعه ، اصلاشبهه وترده محل براقميه‌رق ، قطعياً بيان اولنور . قطعى الافاد . قطعى المفاد امرنامه .

قطعاً { [ع] اصلا ، هيچ بروقت . كنديسنك بوبابده قطعاً خبرى يوقدر . (قطعاً) مقامنده (قطعياً) كلمه‌سنى استعمال ايتمه‌مليدر .

قطعه { [ع] بولوك ، پارچه ، جزء : السفر قطعة من السقر = سفر سقردن برقطعه‌در . برقطعه نشان تعبيرى معناسز عد ولنور . § مطلعى مصرّع اولمادينى حالده يكقافيه اولان نظم . اقلى ايكى بيت اولور .

قطن { [ع] پاموق ، پنبه . قطنى = پاموق ايله ايپكدن ياپيلان برنوع قماش .

قطيفه { [ع] معروف قماش . § برنوع چيچك .

قعاره { [ع] ده‌رينلك : قعارهٔ دريا .

قعده { [ع] بركره اوطورمق . ذوالقعده = شوال آيندن صكره كلن آى .

قعر { [ع] ديب ، نهايت ، ده‌رينلك : قعردريا . قعرچاه . قعر ناياب = بولنميه‌جق ، بولنميان قعر « غريق لجهٔ حيرت بوهفت كردابك — نه قعرينه نظرايلر ، نه‌دستيار ايستر = نائلى قديم »

قعقعه { [ع] سلاح سسى ، جكاجاك ، ايكى شيئك تماسندن حاصل اولان صدا : « طوپولور قمر بيانده صداى آهن : — ضرب ششيرله چيقان قعقعه مغفرلردن — فكرت » .

قعود { [ع] اوطورمق : نمازده قعود . § اجنبى حكمدارانك تخت حكمرانى‌يه اوطورمسى : انكلتره قراليچه‌سنك تخت حكمرانى‌يه آلتمش برنجى سنهٔ دوريهٔ قعودى .

قعور ، قعير { [ع] پك ، الك ده‌رين : بحرقعور . درياى قعير . بئرقعير .

قفا { [ع] اكسه ، بويونك آرقه جهتى : قفادار = آرقه‌داش ، همدم .

قفال { [ع] چلنكير .

قفر { [ع] ارض خالى ، چول ، بيابان .

قفس { [ف] معروف محبس طيور : « بلبله دام بلااولدى لسانيله قفس — راغب » .

قفص { [ع] (نفس) معربيدر .

قفل { [ع] كليد : قفل كنجينهٔ حكمت .

قفول { [ع] (قفل) ك جمعى .

قفول { [ع] كرى دونمك ، سفردن عودت .

ققنس ، ققنوس { [ف] پروبالى منقش بربيوك قوش ايمش كه هندستان جزيره‌لرنده اولورمش . غاغه‌سى اوزرنده كويا اوچ يوز آلتمش دليك وارمش ، شاهقهٔ جبلده روز كاره قارشى طورنجه بودليكلرك هربرندن بلندو يت الحان لطيفه چيقارمش . بومرغ هزاران آهنكك ترنماتنى ايشيدن طيور باشنه طوپلانير واوده بوصره‌ده آنلردن ياقالادينى قوشلرله چينيرمش . حكماى متقدمين كويا موسيقى‌يى بونك الحانندن آلمشلر ! ققنوسك ارككى ، ديشيسى اولمازمش ! ختام عمرنده خاروخس جمع ايده‌رك اوستنه چيقار ، كمال وجد ايله ترنمه باشلارمش . قانادلرينى شدتله چارپه‌رق چيقارديغى شراره ايله چورچوپى طوتوشديرر و بوصورتله مترنمانه آتشك ايچنده يانار كيدرمش ! صكره رمادندن بريمورطه حاصل اوله‌رق ايچندن كندى كبى برقوش ياوريسى چيقارمش ! حقنده‌كى روايت اساطير شرقيه‌دندر . « زعمنجه سخنور زمانه — سجاده‌نشين قهوه‌خانه — ترياكى هرزه‌خواب منحوس — آتشلر ايچنده پيرققنوس — شيخ غالب » . « همچو ققنس بناله وافغان — سوختم خويش را بر آتش عشق — لطيفى » = ققنس كبى ناله و افغان ايله كنديمى آتش عشق اوزرنده ياقدم .

قلائد { [ع] (قلاده) نك جمعى . قلائد الشعر = ناظمنك ارتحالندن صكره روزكاره يادكار قالان شعر . آكا (مقلدات الشعر) ده دينيلير .

قلائل { [ع] (قليل) ك جمعى .

قلاب { [ع] اوجى اكرى اولان شى ، چنكال : « طرهٔ سوداپناهك دللرك قلابيدر — چشم روحانى نكاهك جانلرك جذابيدر » .

قلاده { [ع] كردانلق .

قلاش { [ع] دوباره‌جى ، خراباتى ، مفلس ، بالديرى چيپلاق : قلاش بدمعاش .

قلاع { [ع] (قلعه) نك جمعى .

قَلْب { [ع] يورك ، كوكل : بو كلمه لسانمزده مادى ومعنوى (يورك) معناسنه قوللانيلير. قلبنده‌كى خلجانى تسكين ايده‌مدى . قلبك برثانيه انقطاع ضرباتى روحك بدندن سبب طيرانيدر. قلب داخل بدنده اك مهم بروظيفهٔ حياتيه‌يى ايفا ايتمكده‌در . قلب مؤمن نظرگاه الهيدر . فقرانك قلبنه اصلا طوقونمه‌مليدر . « وقتاكه طوروب شو قلب غمناك — طوپراقده نهان اولوروجودم — وقتاكه طولوب دهانمه خاك — شوقكله تمام اولور سرودم — اكرم بك» «فكرنده‌ميدركه اشكريزان — برديده سكا نگاه ايدردى — يادكده‌ميدركه زاروگريان — برقلب سنكچون آه ايدردى — فكرت » . قلب خراب : قيريلمش ، ايجينمش قلب : « تعمير كعبه ، هدم صنمخانه ايش دكل — آچ ديدهٔ بصيرتى : قلب خرابه باق ! ـلا» قلب، عندالحكما نفس ناطقه ده‌نيلن حقيقت انسانيه‌يه ، عندالعرفا (يورك) دنيلن لحم جسمانى‌يه متعلق لطيفهٔ ربانيه‌يه ديمشلير . بناءً عليه (قلب) سكون وحركت وميل واستكراه كبى حالاتك مدارى اولان (كوكل) مقابلى اولمش اولور . قلب سليم = غل وغشدن برى اولان قلب . « يوم لاينفع ده قلب سليم ايسترلر = روحى بغدادى » § جناحينك اورته‌سنده بولنان صف عسكرى : قلب دشمن . قلبگاه دشمن. « قلب لشكركابعده اولدقجه حضرت منجلى » § قاريشيق ، مغشوش : نقد قلب = قلب اقچه . § بر شيئى كرى‌يه چويرمك ، دوندرمك : بومعناده ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . ع بازيچه نوعندن برصنعت ادبيه‌دركه كلمه‌نك آلتنى اوستنه چويرمكدن عبارتدر . داماد ، (ربك فكبر) كبى . لفظين متجانسين. ترتيب جهتيله مختلف اولورسه (جناس قلب) دنيلير . بوده ايكيدر . (كاف) (فلك) كلمه‌لرنده اولديغى كبى تام اولورسه (قلب تام) ؛ (اعمال) (امهال) كلمه‌لرنده اولديغى كبى ناقص اولورسه (قلب بعض) نامنى آلير . قلبزن = قلب آقچه ياپان § قلباً = قلب ايله ، قلبدن اوله‌رق . قلبـاً محبت . قلبى = قلبه منسوب . محبت قلبيه .

قِلَّت { [ع] آزلق . (كثرت) مقابليدر . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : قلت بضاعه . قلت نقود . « اولانلر جوهر ايمان ايله كنجور روحانى — يا علتدن ، يا قلتدن، يا ذلتدن دكل خالى = طاهر المولوى »

قُلْزُم { [ع] دكز . § بحر احمر . انج قاف ايله غلطدر .

قَلْتَبان { [ع] ديوث .

قَلْع { [ع] قوپارمق ، قوپارلق ، يرندن آييرمق ، آييرلمق . باغچه‌ده‌كى آغاجلرك قلعى . قلع اسنان : ديشلرى سوكمك ، چيقارتمق .

قَلْعه { [ع] مملكتى تسلط اعدادن محافظه ايچون اطرافنه ياپيلان محكم ديوار ، بنا : قلعه بندلك = مجازات ترهيبيه‌دن اوله‌رق دولتجه تعيين اولنان قلعه‌لرك برنده محبوسيت جزاسى . قلعه‌بند = بوجزايى چكن آدم . موقت قلعه بند ، مؤبد قلعه‌بند .

قَلَق { [ع] كوكل طاراليغى. اضطراب قلب. « ادعوك ربى حزيناً هائماً قلقاً ـ فارحم بكائى بحق البيت والحرم — امام زين ـ العابدين = ياربى محزون ، متحير ، مضطرب اوله‌رق سكا يالوارييورم . بيت مكرم وحرم محترم حقى ايچون كوز ياشلرمه مرحمت ايت .

قَلْقَلَه { [ع] سسلنمك .

قَلَم { [ع] قامش ، معروف آلت تحرير : « توصيف اولندى نص ومايسطرون ايله ـ شايان ترين رتبهٔ اعزاز درقلم ـ هرسكلى حكمت بك». «ارباب قلم تربيت آموز امم در ـ آداب امم ماحاصل فيض قلمدر ـ عونى بك» ارباب قلم دينيلديكى زمان يازديغنى بيلير ، بيلديكنى يازار مزيتلى ذوات خاطره كلير. بوقسه اوكره‌نديكى برقاچ جمله‌يى بربرينه ربط ايده‌رك محدود برواديده يازى يازانلره « يازيجى» نامى ويريلير . § دوائر دولتده كتبه‌نك اوطورديغى اوطه‌لردن هربرى : محاسبه قلمى، مكتوبى قلمى. ايستاتستيق قلمى § مفردات دفترينك هر برقسم مخصوصى. بر قلم اشيا . جمعى : اقلام دولت. اقلام ادبا

قَلَمْتِراش { [ف] معروف قلم آچمغه مخصوص آلت .

قَلَمْدان { [ف] قلم قويمغه مخصوص ظرف

قَلَمْرَو { [ف] برحكمدارك تحت حكومتنده بولنان . فرمانى جارى اولان بلاد: « عزم ايتمش ايدم قلمرومده ـ ترك ايتمه‌مكه خراب بريرـ عبدالحق حامد »

قَلَمْزَن { [ف] كاتب .

قَلَمْكار { [ف] قلمله ايش ايشله‌يجى ، ايشله‌ين . هنرور ، نقاش : قلمكارئ استاد طبيعت . قلمكارى = قلمكارلق .

قَلَمْكَش { [ف] قلم چكيجى ، چكن ، كاتب .

قَلَنْدَر { [ف] ايليشيكسز ، لاقيد، لاابالى، علائقدن مجرد آدم : « كيروب بيـك عالمه هر عالى بر عالم ذوق ايت ـ قلندر اول ، حكم اول عالمك هر عالمندن كيچ ـ جلال پاشا » . تبيان نافعده قلندر شويله تعريف اولنمشدر : « . . . لكن اصل قلندر اول ذاتدركه نقوش واشكال ورخوت واشغال واماني وآمال قيوداتندن مبرا و روحانيت درجه‌سنه ارتقا ايلمكله شعاع آفتاب آسا مصفا اولوب الحاصل تكلفات رسميه وتعرفات اسميه‌دن منزه وماسوادن منقطع وطالب جمال وجلال حق و واصل فيوضات سنيهٔ احد مطلق اوله. اگر مقدار ذره كونين واهل كونين طرفنه ركون واماله‌ٔ درون ايدرسه عدد اصحاب غروردن معدود وسلسلهٔ قلندراندن خارج ومطرود اولور. بونلرك خلاصه‌سى تجريد وتفريدده كمال وتخريب عادات وعباداتده قصدوقصر اعمالدر. وملامى طائفه‌سى اغياردن كتم اعمال حسنه ايدوب صورت سيئه‌ده جلوه‌نما افعالاريني اخفا صددنده اولمازلر وصوفى زمره‌سى قطعاً قلوبنى خلقله مشتغل وآنلرك ردوقبولى جهتلرينه ملتفت ومائل اولمازلر وبونلرك خلاصه‌سى تفريد وتجريدك وجوديله مطيع پيغمبر ويير وآنلر ايله قدم بر قدم رهرو منزل اثير اولورلر . پس بونلرك مرتبه‌سى فرقتين مزبورتين مرتبه‌لرندن ممتازدر « قلندرى نه بريشست و موى و يا ابرو ـ حساب راه قلندر بداز كه موى بموست ـ حافظ .»

قلندرانه = قلندرجه‌سنه. قلندرانه برذوق.

قُلُوب { [ع] (قلب)ك جمعی. محبوب القلوب = قلبلرڭ سودیکی. معشوق عمومی.

قِلُوب { [انكليزجه‌دن club] مصالح عمومیه مذاکره‌سی ایچون ایدیلن اجتماع. § قونوشمق، اوینامق ایچون واقع اولان مقنن وخصوصی اجتماع. § بو اجتماعاتڭ واقع اولدیغی محل. انجمن الفت: سیاسی قلوبلر.

قُلَّه { [ع] طاغ تپه‌سی، شاهقهٔ جبل. § هرشیئڭ اوست طرفی تپه‌سی، جمعی: قلل.

قَلْیانْ { [ف] نارکیله.

قَلیلْ { [ع] آزشی. (کثیر)ڭ ضدیدر.

قِمارْ { [ع] ایکی طرفدن آقچه ویا باشقه‌شی اوزرینه کاغد وسائره ایله اوینانان اویون: قمار اوینامق شرعاً حرام اولدیغی کبی قانوناً ده افعال ممنوعه‌دندر. قمارڭ صوڭی خرابیتدر. قمارباز = قمار اوینایجی، اوینایان: قمارباز لق. زیانی سود شکلنده کورمکدن عبارت غریب برابتلادرکه قمارده قازانیلان پاره دائما سفاهت عالملرنده مصروف، الده‌کی سرمایه ایسه ینه اویولده الدن کیده‌رك قمارباز ـ سائقهٔ اعتیاد وضرورتله هردرلو فضاحت وجنایتی ارتکابه مألوف اولور. قمارخانه = قمار اوینانیلان أو. محل. (قمار) کلمه‌سی اصلنده قافڭ کسریله‌در. (قومار) غلط فاحشدر.

قَمارِی { [ع] (قمریه)نك جمعی.

قَمَرْ { [ع] آی. اوچنجی کیجه‌یه قدر (هلال)، صکره نهایتنه قدر (قمر) دینیلیر. قمر کونشدن اقتباس انوار ایله کرهٔ ارضڭ حولنده دور ایدر. قمر، لقای نورانی وجمال دوحاییسیله مدلكة اللیال اطلاقنه سزادر. لیلهٔ قمراء = شب مهتاب. قَمَری = قمره منسوب. جمعی (اقمار) اقمار کائنات.

قَمَرِیّه { [ع] مهتاب کیجه‌لرنده اوطورمق ایچون باغچه درونده تلدن و سائره‌دن یاپیلوب اطرافی صارماشیق وسائر ازهار لطیفه ایله اورتولن تپه‌سی قبه شکلنده چادر. § قمره منسوب. حروف قمریه = (القمر) ده اولدیغی کبی برکلمه‌نڭ اولنه الف لام کلدیکی زمان قمرڭ قافی مقامنده اولان کلمه‌نڭ اول حرفی تشدیدسز اوقنوب لام حرفنڭ ده تلفظ اولنمسی. بونڭ نقیضی حروف شمسیه‌در.

قُمْری { [ع] معروف قوش: قمریٔ سوخته بال. «دکل چشم کبود اول ابروانڭ زیر طاقنده ـ ایکی آواره قمریدرکه کلمش آشیان طوتمش ـ ندیم».

قَمْطَرِیرْ { [ع] شدتلی، سخت.

قَمْعْ { [ع] قهر وتذلیل.

قَمِیصْ { [ع] کوملك، پیراهن.

قَناة { [ع] یر آلتنده بولنان کونك، مجرای ماء. جمعی: قنوات.

قَنّادْ { [ع] شکرجی. قناد سخن. قناد ادب دتلخ اولور ذائقهٔ نظم امود عالم اولماسه سرکه فروشه متقابل قناد = نابی».

قَنادِیلْ { [ع] (قندیل)ك جمعی.

قَناطِرْ { [ع] (قنطره)نك جمعی.

قِناعْ { [ع] باش اورتوسی. نقاب، پچه.

قَناعَتْ { [ع] قسمته راضی اولمق: قناعت فنا بولماز برخزینه‌در. § مطلقا رضا: «فهما شاعران بوالهوسده قالمامش انصاف ـ قناعت ایلمز مضمونه دیوانی چالار چارپار ـ فهیم». «ایله‌یوب شکر وقناعت قسمته ـ ترك جان ایت اولما محتاج لئیم — دلده پروای معیشت اولماسین رزقه کافلدر خداوند کریم = طاهر المولوی» قناعتکار = قناعت ایدیجی، ایدن. قناعتبخش = قناعت ویریجی، ویرن.

قِنَّبْ { [ع] اینجه سیجیم.

قَنْبَرْ { [ع] امام علی رضی الله عنه افندیمز حضرتلرینڭ کوله‌سی ایدی مشار الیهه اولان صداقت ومحبتیله مشهوردر. زمان خلافت عالیه‌لرنده حاجبلری ایدی. حجاج بن یوسف زماننده شهید ایدلمشدر. قدر کل بلبل شناسد قدر قنبررا علی = کلڭ قدرینی بلبل، قنبرڭ قدرینی ده حضرت علی بیلیر.

قَنْدْ { [ع] شکر، شکر قامشنڭ منجمد عصاره‌سی. (کند) کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر. قندمکرر = نبات شکری. مجازاً محبوبه‌نك ایکی دوداغی.

قُنْدُزْ { [ع] ده‌ریسندن اعلا کورك یاپیلان برحیوان: قوندوز.

قِنْدِیلْ { [ع] درونده فتیل ایله زیتون یاغی یاقیلان، معابده وسائر محللره تعلیق ایدیلن آلت تنویر. قندیل ترسا = خرستیان کلیسالرنده صورت دائمه‌ده یاقیلان قندیل. اصلی کسر قاف ایله‌در.

قَنْطارْ { [ع] ترازو ایله طارتیلامایان اشیا وزننه مخصوص برنوع میزان. اصلی کسر قاف ایله‌در.

قَنْطَرَه { [ع] طاشدن یاپیلان کمرلی بیوك کوپری: قنطرهٔ حقیقت. قنطرهٔ حیات.

قُنُوتْ { [ع] طاعت، عبادت. § صلوة وتر. § صلوة وتر دعاسی.

قُنُوطْ { [ع] مأیوسیت، نومیدی.

قَنُوعْ { [ع] پك قناعت ایدیجی، ایدن.

قَوائِمْ { [ع] (قائمه)نك جمعی: قوائم نقدیه.

قُوّادْ { [ع] (قائد)ڭ جمعی.

قَوارِعْ { [ع] (قارعه)نك جمعی. قوارع قرآن = اثنای قرعده اوقونان آیات کریمه.

قَوارِیرْ { [ع] (قاروره)نك جمعی.

قَواصِفْ { [ع] (قاصف)ك جمعی. شدتله اسن روزکارلر. قواصف طوفان انکیز.

قَواعِدْ { [ع] (قاعده)نك جمعی. قواعد لسانیه. قواعد اساسیه.

قَوافِلْ { [ع] (قافله)نك جمعی. «ای باد! ای قوافل امواج بیقرار ـ ای کائنات ایچنده‌کی الحان بی‌شمار». قوافل کذران = کچیجی، کچن قافله‌لر.

قَوافِی { [ع] (قافیه)نك جمعی. «شعری رنکین کوسترن فیض قوافیدر کوکل = شیخ وصفی»

قَوّالْ { [ع] فصاحتله چوق سوز سویلین آدم. § کوه‌زده، پرکو. قواله‌ده دینیلیر.

قَوالِب [ع] (قالب)ك جمعى . : الفاظ قواليب معانيدر .

قِوام [ع] ديرهك § برشيئك وجودى كنديسيله قائم اولان شى، نظام، مدار قيام : قوام دين .

قَوانين [ع] (قانون) ك جمعى : قوانين رياضيه ، قوانين جزائيه .
« وجدانيدر اسائت فعلنده آدمك — دعواجيسى، شهودى، قوانينى، حاكمى - اكرم بك »

قوپون [فرانسزجه‌دن] اسهام وتحويلاتك مرتقيطك تأديه‌سنده كسيلوب براقيلان پارچه‌سى .

قوپه [فرانسزجه‌دن ايالكز برطرفنده اوطوره‌جق يرى اولان قپالى آرابه . § coupe دن محرف اولديغنه كوره بارداق .

قوپيه [فرانسزجه‌دن copier] صورت چيقارمق، استنساخ § تبييض ايتمك § قوپيه‌جيلق ايتمك: امتحانده قوپيه‌ايده‌ركن طوتولدى .

قُواءِ خَمسهٔ ظاهِره [ع] بش حس ظاهرى .

قُوَّت [ع] قدرت، زور . (ضعف) مقابلى . قوة الظهر = آرقه ويرن قوت، ياردمجى، امدادجى، جمعى (قُوىٰ). قواى نفس اوچدر : برنجيسى (نطق) در . بونك اعتدالى (حكمت) ، افراطى (جربزه) ، تفريطى (غباوت) در . ايكنجيسى (غضب)در . بونك‌ده اعتدالى (شجاعت) ، افراطى (تهور) . تفريطى (جبن)در . اوچنجيسى (شهوت) در . بونك دخى اعتدالى (عفت) ، افراطى (فجور)، تفريطى (جمود) در . افراط ايله تفريط بيننده اولان ملكات (فضائل) افراطه ويا تفريطه مقارن بولنان ملكات (رذائل) ناميله ياد اولنور .

قُوَّهٔ باصِره [ع] كوزده‌كى كورىجيلك قوتى .

قُوَّهٔ ذائِقه [ع] آغزده‌كى دادىجيلق قوتى .

قُوَّهٔ سامِعه [ع] قولاقده‌كى ايشيديجيلك قوتى .

قُوَّهٔ شامّه [ع] برونده قوقويى حس ايدن قوت .

قُوَّهٔ لامِسه [ع] اشياء خارجيه‌نك قاتيلغنى، يوموشاقلغنى حس ايدن قوت اعضا .

قُوىٰ خَمسهٔ باطِنه [ع] بش حس باطنى .

قُوَّهٔ حافِظه [ع] برشيئى ذهنده حفظ ايدن قوت .

قُوَّهٔ مُتَخَيِّله [ع] حس اولنان شيئى غيابنده رسم وتصوير قوتى .

قُوَّهٔ مُتَصَرِّفه [ع] متخيله واسطه‌سيله ذهنده احضار ايديلان شيلرى ترتيب قوتى .

قُوَّهٔ مُدرِكه [ع] ظاهرده‌كى قوتلردن برينه مخصوص اولان شيئى ذهنآده حس ايدن قوت .

قُوَّهٔ مُمَيِّزه [ع] باطناً محسوس اولان شيلرى بربرندن تمييز قوتى .

قُوَّهٔ جاذِبه [ع] كرهٔ ارضك اجسامى جذب ايتمسى قوتى . قوهٔ جاذبهٔ عموميه = اجرام سماويه‌نك يكديكرينه اولان تأثير جذبيسى .

قُوَّهٔ دافِعه [ع] برشيئك ديكر شيئى بولنديغى نقطه‌دن تبعيد ايتمسى قوتى . (جاذبه) نك ضديدر .

قُوَّهٔ قُدسِيه [ع] اسرار ملكوت كنديسيله متجلى اولان قوت . انبيا واوليايه مختصدر .

قُوت [ع] غدا ، توشه : «غوك ضعيفى قوت ايدينورى وسيله‌مار - ضيا پاشا»

قورده‌له [فرانسزجه‌دن] ايپ ، شريت .

قوردون [فرانسزجه‌دن] اينجه ايپ ، سجيم . § غيطان قوردونى § شريت ، نشان شريتى . چيقينديلى طاشلر صره‌سى . ريختم § قره‌غول خطى .

قورسه [فرانسزجه‌دن corset] قادين كوكسنى صيقى، دوزكون طوتمغه مخصوص بالنه‌لى يلك .

قورصان [فرانسزجه‌دن محرفدر] اثناى حربده دشمن سفائننى اورمق ايچون چيقاريلان سفينه . (دڭيز خرسزى) باشته‌در .

قورنيش [فرانسزجه‌دن corniche] ساچاق . پنجره پرده‌لرينك مربوط اولديغى يالديزلى آغاجلر .

قوزموغرافيا [ع]يونانجه‌دن، علم هيئت .

قَوس [ع] ياى . § محيط دائره‌نك بر پارچه‌سى . § برج تاسع . قوس قزح = هواده‌كى ياغمور قطراتى آراسنده كچن شعاع آفتابك بالتحلل مركب بولنديغى يدى رنكدن هر برينك آيرى آيرى نصف ويا قوس دائره شكلنده كورنمسندن عبارت علامت سماويه ، تعرازه : « فرش باى نازيدر بيشنده ازهار مين - قوس رنكين قزح كويا سماوى افسرى »

قوستوم [فرانسزجه‌دن] قيافت، كسوه، § تبديل البسه‌سى . § برجنسد قماشدن تكميل اثواب طاقمى .

قَوصَره [ع] بو اسم ايله معروف اولان سپد .

قَول [ع] سوز . كلام . جمله: صاحب مسلك ، قولى فعلنه توافق ايدن آدمه دينيلير . قول مجرد = دليلسز ، برهانسز لاقيردى . جمعى اقوال . جمع الجمعى اقاويل . اقوال حكما = حكمانك سوزلرى .

قولنج [ع] باغرساقلرده حاصل اولوب بدنك هرطرفنى طولاشان برمرض . فارسيدن معروفدر .

قوله [فرانسزجه‌دن محرف colle] چريش . نشاسته . قوله‌لى كوملك .

قوله‌را [يونانجه‌دن] مهلك ، سارى برخسته‌لك : «نيجه جانلر ياقيور آه شو ملعون قوله‌را - - . . . »

قَوم [ع] جماعت ، ملت : قوم عاد. قوم يهود . «يكانه سوكيلمزدر لسان عثمانى - لسان محبتى هرقوم ايچون جبليدر.» قوم محصود = يوز نفردن آز اولان قريه اهاليسى . جمعى اقوام . اقوام فاضله . آفريقا اقوام وحشيه‌سى . (قوم) ايله (ملت) آراسنده فرق واردر .

قوماندا [فرانسزجه‌دن] امر ، حكم .

قوماندان [فرانسزجه‌دن] آمر ، حاكم ، رئيس . قائد ، بيكباشى .

قومپانيه [ايتاليانجه‌دن compagnie] هيئت رفقا . § زمره § جمعيت . جماعت . § شركت . هيئت شركا .

قومديا [ايتاليانجه‌دن comédie] اكوانج تياترو اويونى ، مضحكه § بو اويونى اجرايه مخصوص تياترو . § مضحكه اجرا ايدن تياتروجيلر . § مضحكه ترتيب وتحريرى، كولنج شى .

قوميسر [فرانسزجه‌دن commissaire] مأمور مخصوص . § فوق العاده مأمور ، مرخص .

قومیسیون [فرانسزجه‌دن commission] اصمارلامه . سپارش . § مجلس شعبه‌سی ، انجمن . § صورت مخصوصه‌ده تشکیل اولنمش مجلس § صورت مخصوصه‌ده تشکیل اولنمش محکمه . § تجارت توسطی ، دلاللق . § اجرت دلالیه .

قومیق [فرانسزجه‌دن] مضحکه‌یه متعلق . § مخف ، کولنج . § تیاترو اویونلرینك مضحك نوعی . § مضحکه محرری . § تیاترو اویوننك مضحك شخصنی تقلید ایدن اویونجی . § کولنج طور وحال . § مقلد ، صویتاری .

قونت [فرانسزجه‌دن conte] مارکی ایله بارون آراسنده بر اصالت عنوانی حائز آدم .

قونتس [فرانسزجه‌دن comtesse] قونتك زوجه‌سی .

قونترول [فرانسزجه‌دن controle] مقابله دفتری . § قید رسمی ، قیدیه § حکومت طرفندن بر مأمور ویا دائره‌نك احوال وحركاتی حقنده اجرا اولنان تفتیش مراقبه . § یوقلامه . § کومش وآلتون معمولاتی اوزرینه باصیلان تمغا § مواخذه ، اعتراض .

قوندوکتور [فرانسزجه‌دن Conducteur] یول کوستریجی ، قلاووز . § تراموای وعمومی آرابه مأموری . § مدیر § امور نافعه مهندس معاونی .

قونسر [فرانسزجه‌دن Concert] موسیقی جمعیتی ، چالغی طاقمی «طوپلانوب اهل هوا هر بری برساز چالار — چلبی ! بویله اولور بزده‌نه قونسر دیدیکك»

قونسلوس [فرانسزجه‌دن محرف consul] شهبندر . جنرال قونسلوس = consul général باش شهبندر . ویس قونسلوس = vice - consul شهبندر وکیلی .

قونسول [فرانسزجه‌دن console] اوزرینه آینه وسائره وضع اولنان چکمجه‌لی بر نوع ماصه .

قونسولتو [فرانسزجه‌دن consultation] استشاره . مشاوره بر خسته‌یه باقمق ایچون اطبانك واقع اولان اجتماع و استشاره‌لری . مشورت .

قونسولید [فرانسزجه‌دن Consolide] اسهام عمومیه .

قونشمنتو [ایتالیانجه‌دن] بر سفینه‌یه تحمیل اولنان اشیانك جنس و مقدارینی بیلدیرن جدول . مفردات جدولی .

قونطراتو [ایتالیانجه‌دن] مقاوله‌نامه .

قونغره [فرانسزجه‌دن congrès] مسائل سیاسیه تسویه‌سی ایچون منعقد دولتلر مرخصلرندن مرکب مجلس . § مصالح عمومیه‌یه ویا علوم ومعارف وصنایعه متعلق مذاکرات ایچون منعقد انجمن مخصوص . مؤتمر .

قونفه‌رانس [فرانسزجه‌دن conference] مشورت . مذاکره . § دیپلوماتلر بیننده مصالح دولیه‌نك قرارلشدیرلمسی ایچون منعقد مجلس : لاهی قونفه‌رانسی .

قوی [ع] (قوت) ك جمعی : قوای عسكریه ، قوای عقلیه .

قوی [ع] کوجلو ، قوتلی : مرد قوی .

قویم [ع] طوغری ، راست : راه قویم . مسلك قویم .

قهار [ع] پك . اك زیاده قهر ایدیجی ، ایدن : صفات الهیه‌دندر . خداوند قهار . قهارانه = قهارجه‌سنه .

قهر [ع] تذلیل صورتیله غلبه . قهراً = قهر ایله .

قهرمان [ف] کار فرما ، صاحب حکم ، ولی الامر : « شرق وغربی برق شمشیرکله تنویر ایلدك — قهرمانلر قهرمانی دهری تسخیر ایلدك — محمد جلال بك » یکیت ، شجیع ، بهادر : قهرمان بر آدم . قهرمان بر ضابط . قهرمانی = قهرمانلق . قهرمانانه = قهرمانجه‌سنه . قهرمانان = قهرمانلر : قهرمانان امت .

قهقره [ع] رجعت قهقری ایله دونمك .

قهقری [ع] بردنبره کری‌یه دونمك . ایز اوزرینه رجوع .

قهقهه [ع] زیاده کولمه : «بابیلیر قهقهه‌دن حالنه ارباب هوا» § بر نوع چیچك . § ایرانده بر قلعه اسمی : قهقهه قلعه‌سی . « در قهقهه ام ولیك خون میکریم — لا » = قهقهه‌ده‌یم اما قان آغلایورم .

قهوه [ع] معروف . قهوه‌خانه = اجتماعگاه تن‌پروران .

قی‌ء [ع] قوصمق .

قیاس [ع] بر شیئی دیكر شیله تقدیر ایتمك ، ایكی شیئی ذهناً بر برینه بکزه‌تمك ، ایكی شی ذهناً بر برینه بکزه‌دلمك : « کل سرو قبرمده طور بر لحظه ای سیمین بدن — نوردن بر سرو دیکمشلر قیاس ایتسون کورن — عونی بك » . هر خصوصده قیاس نفس جائزدکلدر . بوراسی عندالقیاس آکلاشیلیر . علی غیرالقیاس = قیاسه موافق اولمامق اوزره : علی غیرالقیاس ثابت اولان شی سائره مقیس علیه اولنماز — مجله .

قیاصره [ع] (قیصر) ك جمعی . قیاصرهٔ روم .

قیافت [ع] شکل ، هیئت ، صورت : قیافت فقیرانه علم قیافت = اعضای خارجیه‌دن اوصاف باطنیه‌یی استخراج علمی .

قیام [ع] آیاغه قالقمق ، آیاقده طورمق : « اولسون دعای شاه جهان آخرالکلام — ایفا ایچون شورسمی عموماً قیام ایدك — حمدی بك » § نظام . روز قیام = روز آخرت .

قیامت [ع] عموم اولولرك دیرلمسی : روز قیامت = قیامت کونی . (قیامت) کلمه‌سی بعضاً یالکز اوله‌رق (روز قیامت) مقامنده قوللانیلیر . قیام قیامت = حلول قیامت . « کوسترمك اوزره بن دخی بر کره قامتم — موقوف انتظار قیام قامتم — اکرم بك »

قید [ع] باغلامق ، باغلانمق . § باغ : قیدك چوزولمسی . § بوقاغی . § اوراقك صورتنی دفتر مخصوصنه تحریر ، تحریر اولنان شی : قیدده مراجعت . § اندیشه ، امل ، رابطهٔ قلبیه « اوله‌یم قیددن آزاده دین قیده دوشر — راغب پاشا » . § حصر و تخصیص : مؤلف عباره‌یی قید ایتمشدر . § شرط . لاقید ، بی‌قید = اندیشه‌سز . بی‌قیدانه = بی‌قیدجه‌سنه . بی‌قیدی = بی‌قیدلق .

قیر [ع] زفت ، قطران : « زکرد سواران واز کرز و تیر — سر کوه شد

همچو دریای قیر - فردوسی » == سوارانك غبارندن ، كرزدن ، تیردن طاغك تپه‌سی دریای قیر كبی اولدی .

قیراط { [ع] قیومجیلر بیننده مستعمل كوچك بر وزن . شرعیسی بش متوسط آرپه آغیرلغندن عبارتدر .

قیروان { [ف] اطراف عالم ، شرق و غرب : «سنسن اول خورشید اوج آرای شوكتكیم سنك - طوتدی دهری نور عدلك قیروان ، قیروان - حق بك » .

قیس { [ع] مشهور مجنون عامرینك عنوانی : « مژه‌سین هول قامت ایده‌مزدی تحریك - فكر لیلی ایله اول مرتبه حیران ایدی قیس - فصیح دده »

قیصر { [ع] اسكی روم حكمدارلرینك علمی . شیمدیكی آلمانیا ایمپراطورلرینه‌ده (قایزه‌ر) ده‌نیلیور . « پرده‌داری میكند درقصر قیصر عنكبوت - لاه »

قیل و قال { [ع] (قال) ماده‌سنه مراجعت .

قیم { [ع] (قیمت) ك جمعی .

قیم { [ع] بر وظیفه‌یه نظارت ایدن § جامع خدمه‌سندن هر بری .

قیمت { [ع] ده‌كر ، بر مالك حقیقی بهاسی . § شرف ، قدر ، اعتبار : انسانك قیمت حقیقیه‌سی حائز اولدیغی فكر ایله متناسب اولور . ذی قیمت == دكرلی ، بهالی . قیمت شناس == قیمت بیلیجی ، قیمت شناسی == قیمت شناسلق . قیمت ناشناس == قیمت بیلمییجی ، بیلمین . قیمت ناشناسان == قیمت ناشناسلر .

قیود { [ع] (قید) ك جمعی . « ناجی‌یم ابلش نی‌وارسته قیود - ربط ایلین عناصر امكانه عالی — » دام قیود .

قیودات { [ع] (قید) ك جمع الجمعی ؛ دفاتر و محررات رسمیه . قیودات عتیقه .

قیوم { [ع] اسماء حسنادندر ؛ (قائم ، باقی ابدی) معناسنه‌در .

ك

كائن { [ع] اولیجی ، وار ، موجود اولان دائما محسوساتده قوللانیلیر : محمود پاشا جامع شریفی جاده‌سنده كائن (مصر مطبعه‌سی) بروسه‌ده كائن امیر سلطان تربهٔ شریفه‌سی ، بو مقامده (واقع) كلمه‌سنی قوللانمالیدر .

كائنات { [ع] وار اولان شیلرك جمله‌سی ، موجودات ، عوالم . كتاب كائنات . اجزای كائنات بی‌نهایت مرایای تجلیاتدر . « سنی مزاره براقدم حیاتە كوسدم بن - دكل حیاته بتون كائناته كوسدم بن - وفا » . كائنات افروز == كائناتی تنویر ایدیجی ، ایدن . مهر كائنات افروز . فخر كائنات == كائناتك مدار افتخاری اولان پیغمبرمز علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری . مفردی اولان (كائنه) لسانمزده مستعمل دكلدر .

كالاول { [ع] اولكی كبی : كالاول خدمت نشریه‌ده دوام ایدیبیورز . (كالاول) كاف حرف تشبیهی و لام حرف تعریفیله (اول) لفظندن مركبدر .

كأن { [ع] ادات تشبیهدر . (صانكه - كبی) معناسنه‌در . اكثریا تشبیه تعریضیده قوللانیلیر . كأن بزی كورمیور . یالكز اولدیغی حالده لسانمزده دائما بویله مشدداً قوللانیلیر . كأن لم یكن == صانكه اولمدی معناسنه اهمیتسز ، حكمسز موقعنده ایراد اولنور . « هر سخنك نجه كأن لم یكن - بوتركیبده ایسه اصلنده اولدیغی كبی مخففاً قوللانیلیر .

كابر { [ع] بیوك ، اولو ، كبیر : فطرةً كابر اولان آدمه متكبر دیمك خطادر . كابراً عن كابر == بویوكدن بویوكه .

كابوس { [ع] اویقوده عارض اوله‌رق انسانده حركته مجال براقمیان آغیرلق ، آغیرلق باصمه : « سوز آكلامیور نه شخص منحوس ! - چوكدی باشمه مثال كبوس » .

كابین ، كاوین { [ف] كلینه ویریلن آغیرلق ، پاره ، اشیاء ، مهر مؤجل : « دخترانی كه بكر فكر منند - هر یكی را بشوهری دادم - آن كه كابین نداد عنین بود - ووكرفتم بدیكری دادم - رشیدالدین وطواط » == ابكار افكارمدن هر برینی بر قوجه‌یه تزویج ایتمشدم . مهرینی ویرمه‌ینلرك عنین اولدیغی آكلاشیلدیغی جهتله اوندن بوشاندم ، باشقه‌لرینه نكاح ایله‌دم .

كاتب { [ع] كتابت ایدیجی ، ایدن : افندی ایی كاتبدر . (منشی) باشقه موقعده قوللانیلیر . كاتب جان == جناب حق . كاتب فلك — عطارد یلدیزی .

كاتب وحی { [ف] حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه .

كاتب چلبی { عثمانلیلرك مدار افتخاری اولان مؤلف حكیمدركه بر چوق آثاریله ابقای نام ایتمشدر . (كشف الظنون) كتاب مهمی اك مشهور تألیفاتندر . عثمانلی اصحاب قلمی ایچنده مشارالیهك ثانیسی كورلمه‌مشدر دینیله‌بیلیر . (١٦٠٧) ده ارتحال ایله‌مشدر .

كاتم { [ع] كتم ایدیجی ، ایدن . كاتم اسرار هر درلو ستایشه سزاواردر .

كاثر { [ع] چوق ، كثیر .

كاج { [ف] چام آغاجنك كوچك نوعی .

كاخ { [ف] كوشك ، قصر : ساحل دریاده بر كاخ دلارا . § یوكسك خانه .

كاذب { [ع] یالانجی : شخص كاذب . § حقیقی اولمیان شی . اویدرمه : خبر كاذب . خیال كاذب . اخبار كاذبه . حوادث كاذبه . صبح كاذب == كونش طوغمدن اول بر مدت پیدا اولوب ده زائل اولان بیاضلق . « صباحك بر نفسده نصفی صادق ، نصفی كاذبدر - نابی »

كار { [ع] ایش ، شغل و صنعت : « حلواجی‌یه طبله كار لازم - اول كارده اقتدار لازم - خرابات » § قزانج ، تمتع ، سود : « بنم نه كارم اولور دهره النفاعدن — حامد » § جنك . كاروبار == ایش كوج .

كار { [ف] ادات فاعلیتدر . اواخر كلماته لاحق اولور . (ایدیجی) معناسنی افاده ایدر ستمكار == ستم ایدیجی ، ایدن .

کنهکار = کناه ایدیجی ایدن. خدمتکار = خدمت ایدیجی ، ایدن . § لایق : رستکار = قورتولمغه لایق . § سبب معناسنه دلالت ایدر : روزکار = روز وشبك سببی . یادکار = یاده کتیرمك ایچون سبب . سبب تخطر .

کارآزموده { [ف] ایش بیلجی . تجربه دیده آدم . مرد کارآزمود . کار آزمودکی = کار آزموده‌لك . کار آزمودکان = آزموده‌لر .

کارآکاه { [ف] ایش بیلجی صاحب وقوف وتجربه ، حقیقت آشنا : کار آکاهی = کارآکاهلق . جمعی کارآکاهان = کار آکاهلر .

کاربان { [ف] دوه، قاطر، اشك قطاری . § قافله، کاروان : کاربان غم . جمعی کاربانان . کاربانان عرب . « کاربان غم دل ناجی‌یی یکچمز بی طواف »

کاربانسرای { [ف] شهرلرده، قصبه‌لرده، یول اوزرنده یولجیلرك . مسافرلرك اقامت وبیتوتته مخصوص اولمق اوزره انشا ایدیلن خان .

کارپرداز { [ف] ایش دوزیجی، دوزن . ایش کوریجی ، کورن § عجم شهبندری : کارپرداز خداوکاندر ، جمعی کارپردازان .

کارپرورده { [ف] ایش ایشلیجی ، ایشلین . صحیح الفکر آدم .

کارخانه { [ف] ایش محلی . دستکاه ، دکان، فابریقه، کارخانهٔ دنیا . سوتجی کارخانه‌سی .

کارد { [ف] بچاق : کارد باستخوان رسید = بچاق کمیکه دایاندی .

کاردان { [ف] ایش بیلیجی ، بیلن ، کاردانی = کاردانلق . جمعی کاردانان = کاردانلر .

کاردیده { [ف] ایش کورمش ، صاحب تجربه آدم . کاردیدکی = کاردیده‌لك . جمعی کاردیدکان .

کارزار { [ف] جنك وجدال ، محاربه : فضای کار زار = میدان جنك .

کارساز { [ف] موافق ایش دوزیجی ، دوزن . فاعل .

کارشناس { [ف] صاحب وقوف وتجربه ، حکیم صاحب فراست : کار شناسی = کارشناسلق . جمعی کار شناسان . کار شناسان عالم . کار شناسان دولت .

کارفرما { [ف] ایش بیوریجی ، بیوران ، امری نافذ حکمدار . کار فرمایی = کار فرمالق . جمعی : کار فرمایان .

کارگاه { [ف] کارخانه . نظمده تخفیف ایله (کارگه) ده دینیلیر . کارگاه کن فکان = دنیا وما فیهادن کنایه‌در .

کارگذار { [ف] ایشکذار . کار کذاری = کار کذارلق ، جمعی کار کذاران .

کارگر { [ف] ایش ایشلیجی ، ایشلین § مؤثر ، نافذ : (کار گیر تأثیر) دیمه‌ملی . یا یالکز (کارکر) ، یاخود (مؤثر) دیملیدر . « کارگر دوشمن خدنك طعنهٔ دشمن بکا — کثرت پیکانی ایتمشدر ده‌میردن تن بکا = فضولی »

سنه ، معاملهٔ کریمانه § عفو ومسامحه‌سی غالب : مرد کریم = مرد صفوح . جمعی : کرماء ، کرام ، کرایم .

کریمه { [ع] قرآن عظیم الشانك هر آیت جلیله‌سی § قیز اولاد : کریمهٔ پیغمبری فاطمة الزهرا رضی الله عنها حضرتلری .

گرینده { [ف] کریان ، کرینده هجران .

کریوات { [ع] کره‌جکلر . کریوات بیضاء = قان درونده بولنان بیاض کره‌جکلر . کریوات حمراء = قان درونده بولنان قرمزی کره‌جکلر ، صحیحی (کریات) در

کریوه { [ع] کره‌جك . کره‌نك مصغری . واو ایله یا اجتماع ایدوب ده برنجیسی ساکن اولورسه واو یایه قلب اولنمق قاعدهٔ صرفیه اقتضاسندن اولدیغندن صحیحی (کریه) اولمق لازم کلیردی .

گریوه { [ف] چیقماز یول : کریوهٔ سودا . کریوهٔ امل . « چیقار کریوهٔ جهله نهایت عرفان = ناظم پاشا » § اوچوروم ، یار .

گریه { [ف] آغلامه ، بکا ، انین وناله : کریهٔ عاشقانه . کریهٔ بدبختانه . « کریه در نججلین رند غریبك کاری — که کلیر شاعر اولان ناله ایچون دنیایه — سامح بك » . کریه‌خیز = کریه‌قوپاریجی قوپاران : « ای چشم کریه‌خیز اثرك یوقمیدر سنك — آتش ایچنده‌یم خبرك یوقمیدر سنك — راغب پاشا » کریه‌بار . کریه‌ریز = آغلایان ، کوزیاشی دوکن کریه‌ناك = آغلاییجی آغلایان . چشم کریه‌ناك کریه فشان ، کریه پاش = کوز یاشی دوکیجی دوکن . چشم کریه‌فشان . دیدهٔ کریه‌پاش .

کریه‌فشانی = کریه‌فشانلق . کریه‌پاشی = کریه‌پاشلق . کریه‌پاشانه = کریه پاشجه‌سنه . کریه‌پاشان = کریه‌پاشلر . کریه‌خیزانه = کریه‌خیزجه‌سنه . کریه‌خیزی = کریه خیزلك . کریه‌خیزان = کریه‌خیزلر .

کریه { [ع] مکروه ، طبیعته ایکرنمه کتیرن : کریه المنظر ، کریه الصوت .

کریهه { [ع] شدت حرب § مصیبت § نفسه حالت اکراه ایراث ایدن جنحه ، بادره .

گز { [ف] ایپك ، (قز) بوندن معربدر .

گزا { [ف] (کزیدن) دن مشتق (کزاینده) مرخمی اوله‌رق ایصیریجی ، ایصیران معناسنه . ترکیبسز قوللانیلماز : جانکزاء لبکزا .

گزارش { [ف] دوش یورمه . رؤیا تعبیر ایتمه . کزار شکر = دوش یوریجی ، یوران ، معبر . کزار شنامه = تعبیرنامه .

گزاف { [ف] کذاف .

گزند { [ف] ضرر ، زیان ، الم ، آفت ، مصیبت : « وجود نازکت آزردهٔ کزندمباد – حافظ »

گزیده { [ف] ایصیرلمش ، مارکزیده = ییلانك صوقدیغی ، ملدوغ .

گزیده { [ف] سچیلمش . منتخب : کزیده اسلوب ، کزیده سخن .

گزیر { [ف] چاره ، علاج ، ناکزیر = ناچار ، لاعلاج ، ضروری .

گزین { [ف] سچلمش ، منتخب . مطبوع : شعر کزین . اسلوب کزین § (کزیننده) مرخمی اوله‌رق ترکیب حالنده قوللانیلیر : خلوت کزین = اختیار خلوت

ايدیجی ، ايدن . عزلت گزين = عزلت اختيار ايدیجی ، ايدن . وحدت گزين = وحدت اختيار ايدیجی ، ايدن .

گزيدن { [ف] سچمه ، سچیلش .

كژچشم { [ف] شاشی ، احول .

كژدم { [ف] عقرب ، قويروغی اكری اولديغی ايچون بونام ويرلشدر .

كس { [ف] كيمسه ، كشی . يالكز اولديغی حالده باشنه بر (هر) ويا (بی) كتيرلدكجه قوللانلماز : هركس . جمعی اولان (كسان) يالكز رسمياتده قوللانيلير . (فلان كس) كبی سوزلر لسان ادبه ياقيشه جق شيلردن دكلدر . هله (كسان) هيچ ياقشماز . بی كس = كيمسه سز .

كساد { [ع] آليش ويريشده طورغونلق . متاعك كچمه‌مسی ، اعتباردن سقوطی : « ايله بازار جهانه بر آلير كوزله نظر - كيمی همدست رواج وكيمی همكرد كساد - نابی »

كسار { [ف] ايچمك ، تناول ايتمك معناسنه اولان (كساردن) مصدرندن مشتقدر . تركيبسز قوللانيلماز : ميكسار = می ايچيجی ، ايچن مينوش . غمكسار = غم ييجی ، يين ، شريك الم . «كيمك همبزميدر ياران عيش وعشرتك كيمدر - نديمك غمكسارك همدمك هم صحبتك كيمدر — نبلی .

كسالت { [ف] تنبللك ، اوشنمك : كسالت موجب ندامتدر .

كسانه { [ف] كسه لايق ، كسجه‌سنه ، دائما (بی) ادات سلبيله برابر قوللانيلير : بی كسانه = بی كسجه‌سنه ، كيمسه سز كبی . بی كسانه آغلامق . بی كسانه حيات . « سنی ياد ايلدم صباحه قدر — آغلادم بی كسانه حسرتله »

كسب { [ع] چاليشوب قازانمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . كسب ثروت ، كسب قدرت . كسب كمال . كسب شرف ، كسب شهرت . « سرشار غمم فهم مآل ايلديكمدن - رامی پاشا » كافك كسريله ده لغتدر .

كسب { [ع] (كسب) ايله مترادفدر .

كسبه { [ع] ياغی چيقاريلان شيئك بعدالتعصير قالان پوصه‌سی ، اسانمزده ده بونام ايله معروفدر .

گستاخ { [ف] ادبسز ، حياسز . گستاخانه = گستاخجه‌سنه . گستاخی = گستاخلق . حركت گستاخانه .

گستر { [ف] ياييق ، دوشه‌مك معناسنه اولان (گستردن) مصدرندن مشتقدر . تركيبسز قوللانيلماز : ضيا گستر = ضيا ياييجی ، يايان . ناشر ضياء كمالات گستر = كمالات ياييجی ، ناشر كمالات . عدالت گستر .

گسترده { [ف] يايلمش ، دوشنمش ، مفروش .

گستهم { [ف] ابن نوزربن منوچهر ، ياخود (گژدهم) نامنده كی پهلوان ايرانيدنك اوغلی اولان مبارز : « اول دمكه قصد جنك ايدر صحرالری كلرنك ايدر — دنيايی خصمه تنك ايدر اولو . سه سام وگستهم — نفعی .

كسر { [ع] قيرمق . قيرلمق : اعضانك كسری . شيشه‌نك كسری § حسم تامه بالغ اولميان جزء . اجزاء واحددن

جزء غير تام : نصف . عشر ، خمس كبی . كسر عادی كسر اعشاری § پك آزشی ، § اسره .

كسره { [ع] اسره ، حرفی مجرور اوقوتديران حركه .

كسری { [ع] حكمداران ايرانك لقبيدر . بونام الك اول نوشيروان عادله ويرلمشدر . (خسرو) دن معرب اولديغی ظن اولنور . جمعی قياسه مخالف اوله‌رق (اكاسره) كلير : اكاسرهٔ عجم .

گسسته { [ف] قوپمش ، قيرلمش . گسسته مهار = كندی باشنه حركت ايدن لاقيد ، لا ابالی .

كسفت { [ع] جزء ، پاره .

كسل { [ع] كوشكلك ، برايشه آغير داورانمق ، اوشنمك .

كسلان { (مولد) كسل : كسلان روح . بو كلمه عربجه‌ده يوقدر (فلاكت) وسائره كبی بزم اختراع ايتديكمز مصادردندر . هم بوصورت قاعدهٔ عربيه‌يه توافق ايتمز . چونكه (فعلان) وزننده كی مصادر عربيه‌ده معنای حركت ملاحظه اولنور . دوران ، جريان ، خفقان ، جولان ، سيلان كبی . فقط بزجه استعمالنده بأس يوقدر .

كسلان { [ع] اوشه‌نيجی ، اوشه‌نن ، تنبل ، طفل كسلان .

كسوب { [ع] پك ، الك كسب ايدیجی ، ايدن .

كسوت ، كسوه { [ع] روبه ، لباس . (كسپت) بوندن محرفدر .

كسور { [ع] (كسر) ك جمعی . (كسورات) جمع الجمعی . كسورات اعشاريه .

كسوف { [ع] كونش طوتلمق : كسوف آفتاب . سبب كسوف ، قمرك كونشله ارض آره‌سنه كيره‌رك ضياسنك انتشارينه حيلولت ايتمسندن عبارتدر . بوكبی حادثات سماويه اسكی انسانلر طرفندن پك اهميتله تلقی اولنوردی .

كسپد { [ع] كچمز ، قيمتسز § هرشيئك آشاغيسی ، ادناسی .

كسپر { [ع] قيرلمش § وجودينه ضعف عارض اولمش ناقه .

كش { [ف] چكمك معناسنه اولان (كشيدن) مصدرندن امر حاضر . تركيبسز قوللانيلماز : محنتكش = محنت چكيجی ، چكن ، سودا كش = سودا چكيجی . جفا كش = جفا چكيجی ، چكن . جفا كش اميد . جفا كشان = جفا چكنلر . چله كش = چله چكن .

كش { [ف] (كشتن) مصدرندن مشتقدر . تركيبسز قوللانيلماز : دشمن كش = دشمن اولديريجی ، اولديرن . « عاشق كش = عاشق اولديريجی ، اولديرن . « بر بر وار ايمش دلبری عاشق كش اولورمش — اسحاق مكر وار ايسه اسكوب اوله‌جقدر — اسحاق » زبونكش = زبونلری ، عاجزلری أزن .

كش { [ف] شطرنج اويوننده شاهك خانه‌سنه نظر ايتمك اوزره آتدن ويا پيادكاندن بری سورولدكده بو كيفيتی خبرويرمك ايچون استعمال اولنان لفظ .

گشا { [ف] آچمق ، فتح ايتمك معناسنه اولان (گشادن) مصدرندن مشتق

فعـل امردر . تركيبسز قوللانلماز : دلكشـا = كوكل آچيجى ، آچان ، مفرح . ممالك كشا = ممالك آچيجى ، آچان . فاتح البلاد .

كُشادْ { [ع] اچلمه ، اچيليش : « كشاد غنچهٔ دل قالدى بربهاره دخى ـ لا » يكى باپيلان مكتبك رسم كشادى . § طاوله اويونلرندن برينك اسمى .

كُشادَه { [ف] آچيلمش ، آچيق : كشاده پيشانى = آلنى آچيق ، ضاح الجبين ، كشاده ابرو = كولر يوزلى ، صبيح الوجه . كشاده روى = آچيق يوزلى ، بشوش . خوبرويان كشاده روباشند — توكهر و بستهٔ مكر زشتى ـ لا » = كوزل يوزليلرك يوزلرى آچيق اولور . سن چركين اولمليسك كه يوزنى قپامشسك . كشادكى = كشاده لك .

كُشادَه دِلْ { [ف] كريم ، منعم ، جوانمرد § شن ، بشوش آدم كشاده دلى = كشاده دللك . كشاده دلانه = كشاده دلجه سنه .

كُشادَه زَبانْ { [ف] فصيح ، بليغ . كشاده زبانى = كشاده زبانلق .

كُشادَه دَستْ { [ف] جوانمرد ، كريم . كشاده دستى = كشاده دستلك . كشـاده دستانه = كشـاده دستجه سنه . جمعى : كشاده دستان .

كَشّافْ { [ع] پك ، اك كشـف ايدـيجى ، ايدن . كشاف حقايق . « كشاف دقايق معانى »

كَشاكَشْ { [ف] ايكى كشينك بر شيئى اوجندن طوتوب هر برى كندى طرفنه چكمسى § جنك ، غوغا : « كشا كش چوكار خرد منـد نيست — لا » § پهلوانلرك بربرله صواشمه لرى ، مصـارعه . § غم ، غصـه ، فلاكت متعاقباً عارض اولوب كوز آچديرمامسى .

كَشانْ { [ف] چكيجى ، چكن . § ادنه داخلنـده بر قضـانك اسـمى : « كشانك ده كورسون كوزى ميكشان — عزت منلا »

كَشانْ بَرْ كَشانْ { [ف] عنف ايله ، زور ايله كوتورمه . چكه چكه كوتورمه .

كُشايِشْ { [ف] آچيلمـه ، آچيليش : كشايش بخش خاطر . كشايش كشايش بخش دل . § آچيقلق § صافيت ، رونق : كشايش هوا . كشايش هوا . كشايش آسمان . « بر كشايش ، بر لطـافت وار بو كون افلاكـده — وارسه دنيادن چكلمش آشنالردن برى — لا »

كُشايَنْدَه { [ف] آچيجى ، آچان .

كِشتْ { [ف] اكين ، كشـتزار = اكينلك : كشتكار = اكينجى چفتجى .

كُشتارْ { [ف] قربان ، مذبوح .

كُشتَرَه { [ف] دولكرلرك اوزون رندهسى . كشتره .

كُشتَگانْ { [ف] (كشته) نك جمعى . كشـتكان راه عشـق كشتكان زنده = شهدا .

گَشتْ وگُذارْ { [ف] كزمه ، طولاشمه ، سـياحت : « حقيقت فرقى يوق عمرمـك مثلدن — سرخيال وخوابدر كشت وكذارم — حامد بك »

كُشتَه [ف اولديرلمش مقتول : كشتهٔ هجران .

كَشتى { [ف] كمى ، سـفينه : كشـتى نشين = كميده بولنان . كشتى نشـينان = كميـده بولنـانلر . شتىٔ نوح = نوح عليه السـلامك كميسى . « كوكل سيار بر كشتى ، جهان عمان بى پايان — كوزمـدن سـاحل اميـد پنهان اولدى كتدكجه — آصف » كاف فارسى ايله استعمال طوغرى دكلدر .

كُشتى { [ف] كوله ش ، مصارعه ، پهلوانلق .

كَشتيبانْ { [ف] كميجى ، ملاح ، قپودان .

كَشتيگاهْ { [ف] ليمان ، مرسى : كشتيكاه پهنا .

كَشتيگيرْ { [ف] كمى ياپان ، مرانغوز .

كُشتيگيرْ ، كُشتگير { [ف] كوله ش طوتيجى ، طوتان ، پهلوان : كشتكير بى نظير .

كُشتَنى { [ف] اولديرلمكه لايق ، سزاى قتل : كشتنى بر مخلوق .

كَشفْ { [ع] بر شيئك يوزنده كى پرده‌يى قالديرمق ، آچيغه چيقارمق : كشف نقـاب . كشف غطـاء ، كشـف سدول . « كشـف ايت نقابكى يرى ، كوكى منور ايت — بو عالم عناصرى فردوس انوز ايت — زينب خانم » § كيزلى بر شيئى ميدانه چيقارمق : « كشف اسرار ايلمه اغيارهٔالله عشـقنه — شيخ الاسلام اسحاق افندى » . « كشف ايلدك حقايقى ده ايشمى ايلدك ـ دنيايى جاهل ايلدك اى خردهبين اوتان — حيرت افندى » ماديات ومعنـوياتده قوللانيلير . كشف پردهٔ راز . كشف ، حقيقت ، كشف عيوب . كشف مسـاوى . § تخمين ايله بر شيئك انشاسنه لازم اولان مصرفى حساب ايتمك : اوبنانك انشاسى مصرفى يوزبيك غروش كشف اولنمشدر . كشف مضبطه سى . § اولياء اللهك مغيبـاتدن خبردار اولمسى : ارباب كشـف وكرامت . « ديرمش بكا كشف اولدى رموزات حقيقت — والله يالاندر سـوزى بالله يالاندر — روحىٔ بغدادى »

كَشَفْ { [ف] قبلومبغه . « عاجز ايكن عقابه كرفتار اولور كشف — غـوك ضعيفى قوت ايدينـور بى وسيله مار — ضياپاشا »

كَشكولْ { [ف] كچكول ، ديلنجى كاسه‌سى .

كَشمَكَشْ { [ف] نزاع ، مجادله ، جنك : « يارب نه در بو كشـمكش درد احتياج — انسـانك احتياجى كه بر لقمه نانه در — ضيا پاشا »

كَشَنْدَه { [ع] چكيجى ، چكن .

كُشَنْدَه { [ف] اولديريجى ، اولديرن ، قاتل .

كِشنيشْ ، كِشنيز { [ف] بونام ايله معروف اولان خوشبو تخم : كشنش شكرى .

گُشودَه { [ف] آچلمش .

كِشوَرْ { [ف] اقليم ، ولايت ، مملكت : كشـور عثمانى كشور دلوم ـ

«عثمانلیلرك کشوری عثمانلیلرکدر — ترکیه وطن ارلری عثمانلیلرکدر = طاهر المولوی » کشور بکشور = ولایت بولایت . کشور خدا ـ حکمدار. کشور کشا = کشور آچیجی، آچان، فاتح البلاد. کشور کشایی = کشور کشالق، کشور کیر = کشور طوتیجی، طوتان، پادشاه فرمانفرما . کشورکیری = کشور کیرلك . کشورکیرانه = کشور کیرجه. سنه. کشور کیران = کشورکیرلر .

کَشیده { [ف] چکلمش ، طارتلمش § یارلمش ، یازیلان . کشیده یبوریلان تلغرافنامه آلنمشدر .

کَشیده قامَت { [ف] اوزون بویلو .

کَشیده رُوی { [ف] سوبو یوزلو .

کَشیش { [ف] پاپاس ، راهب. جمعی : کشیشان . ترجه‌دن معجمدر.

کَظم { [ع] غیظ وحدتی اظهار ایتمه‌مك، اوفکه‌یی هضم ایلمك .

کَظیم { [ع] حدتی ، غضبنی حبس ایدیجی ، ایدن .

کَعب { [ع] اعضا کمیکارینك اویناق یرلری ، مفاصل ، پیوندکاه § طوپوق § آشیق § طاوله‌زاری § مجذوری بر دفعه دها جذره ضرب ایتمك § مجد ، شرف وشان : علو کعب § کج قیزك ممه‌سی یومرولنمق § کعب بن زهیر = مداح حضرت پیغمبر .

کَعبه { [ع] قبله اهل اسلام اولان بیت الحرام : « حاجی بره کعبه‌رود کین ره دین است — خوش می رود اماره مقصودنه این است لا » . کعبة الآمال ، کعبهٔ ارباب تحقیق« کعبهٔ حریت اولمشدی سلانیك بلده‌سی ـ احتمال که موقف لبیکی خورتاج طاغیدر = طاهرالمولوی»

کُعوب ، کُعوبَت { [ع] قز ممه‌سنك بیومسی، قبارمه‌سی .

کَف { [ع] منع ایتمك ، امتناع ایتمك: کف ید = ال چکمك ، بر کیمسه‌نك قبل الدعوی مطلوبندن واز کچمسی . کف یدآنجق حقوق شخصیه دعوالرنده جاریدر. حقوق عمومیه دعواسندن کف ید اولنه‌ماز. § ال ، بش پارمغی مشتمل اولان آوج، پنجه. جمعی: کفوف. ظاهر کف = الك اوستی ، صیرتی . باطن کف = الك ایچی ، آیه § اصطلاح عروضیونده یدنجی حرف ساکنی اسقاط .

کَف { [ف] کوپوك : امواج کف فشان، موجهٔ کف نثار . « پیش عزیمده کف نثار هجوم — موج طوفانخروشی دریانك »

کَفّارَه { [ع] کناهلری ستر ایدیجی ، ایدن شی ، بدل جنایت : مثلا کفارهٔ (قسم) بربنده آزاد ایتمکدر. «کفارهٔ شراب خوریهای بی حساب — هشیار درمیانهٔ مستان نشستن است — صائب »

کَفاف { [ع] بر شیئك مثلی، مقداری § احتیاج دفع ایلیه‌جك قدر رزق ، معاش . کسر کاف ایله غلطدر .

کَفالَت { [ع] بوینه آلمق ، برینه عائد اولان شیئك ایفاسنی تعهد ایتمك § بر شیئك مطالبه‌سی حقنده ذمتی ذمته ضم ایتمکدر . یعنی برکیمسه ذاتی دیکرك ذاتنه ضم ایدوب آنك حقنده لازم کلن مطالبه‌یی کندی دخی التزام ایلمکدر — مجله

کَفالَتِ بِالتَّسلیم { [ع] برمالك تسلیمنه کفیل اولمق .

کَفالَتِ بِالدَّرَك { [ع] مبیع بالاستحقاق ضبط اولندیغی تقدیرده آقچه‌سنی ادا وتسلیمه یاخود بایعك نفسنه کفیل اولمقدر .

کَفالَتِ بِالمال { [ع] بر مالك اداسنه کفیل اولمقدر .

کَفالَتِ بِالنَّفس { [ع] بر آدمك شخصنه کفیل اولمقدر. بو کفالت امام شافعی حضرتلرینك عنده باطلدر .

کَفالَتِ مُنَجَّزَه { [ع] شرطه معلق وزمان مستقبله مضاف اولمیان کفالتدر .

کَفالَتِ مُعَلَّقَه { [ع] شرطه معلق اولان کفالت: فلان آدم سنك آله‌جغنی ویرمز ایسه اداسنه کفیلم دیمك کبی .

کَفالَتِ مُوَقَّتَه { [ع] زمان موقت ایچون عقد ایدیلن کفالت . بوکوندن فلان وقته قدر کبی .

کَفالَتِ نَقدِیَّه { [ع] بر خصوصی تأمین ضمننده معین اولان بر آقچه، بر صندوق ویا بانقه‌یه دیپوزیتو ایداع یعنی اوخصوص مطلوب درجه‌ده جریان ایدرسه کری‌یه آلنمق اوزره آقچه‌دن آلنیر .

کِفایَت { [ع] یتیشیر اولمق الویرمك . استغنا بخش اولمق: کوندریلن پاره آلنه‌جق اشیایه کفایت ایتمدی .

گُفتار { [ف] سوز، کلام: کفتار دلپسند .

گُفت وشُنید { [ف] دیدی قودی .

گُفت وگو { [ف] سوز، دیدی قودی ، قیل وقال. کفت وکوی خلق: «هپ حسن وعشقه‌دائر ایمش کفت وکوی خلق — دیللرده داستان ایمش اسرار صاندیغم — نوعی » (کفتکو) یازمق‌ده جائزدر .

کَفج { [ف] آغزدن جریان ایدن صو وکوپوك .

کَفچه { [ف] کپچه .

کُفر { [ع] وحدانیت ویانبوتی انکار : ایمانك ضدیدر . کفر درت درلو اولور : کفر انکاری = قلب ولسان ایله کفر ایتمك ، وجود واجب الوجودی اصلا بیلمه‌مك . اقرار ایتمه‌مك . کفر جحودی = قلباً بیله‌رك لساناً اعتراف ایلمه‌مك . کفر عنادی = قلب ایله بیلوب ولسان ایله اقرار ایدوب متدین اولمامق . بوکا کفر عاری‌ده دینیلیر . کفر نفاقی = لسان ایله اقرار ایدوب قلب معتقد اولمامق. (کفر) کلمه‌سی آنجق انکار دین وشریعتده مستعملدر . عربجه‌ده کفر (ظلمت) معناسنه‌ده کلدیکندن برم اسکی شاعرلر بومناسبتله (زلف سیاه) اوزرینه اینجه‌مضمون صرف ایتمشلردر مثلا فضولینك شو بیتی : « کفر زلفك صالالی رخنه‌لر ایمانمز — کافر آغلار بزم احوال پریشانمزه» § سوکوب صایمق ، طعن ودشنام ایتمك : نه کفر ایدیورسك ایشدیکك کفر الویرمدیمی ؟

کُفران { [ع] نعمتی، احسانی انکار ایتمك. کوریلن لطفی اونوتمق: کفران نعمت، شعار ارباب دناءتدر. (کفر ایتدی) مقامنده ترکجه: « (کفران ایتدی) دینیله‌مز.

ذاتاً كفران كلمه‌سی عربجه‌ده بیله غالباً انكار نعمتده مستعمل‌در .

كَفَرَه [ع] (كافر) ك جمعی: كفرهٔ فجره .

كَفْش [ف] پاپوش ، آیاق قابی .

كَفْش دُوزْ [ف] پاپوش دیكیجی ، دیكن .

كَفْشگَرْ [ف] پاپوش دیكیجی ، دیكن ، پاپوشجی .

كَفْگیرْ [ف] كوپوك آلمغه مخصوص معروف ده‌لیكلی ظرف . كفچه .

كِفْل [ع] حصه ، نصیب § مثل و نظیر . ذوالكفل = بر پیغمبر اسمیدر كه بیضاوی علی الاختلاف تفسیر ایتمشدر .

كَفَنْ [ع] اولویه صاریلان بز ، انسانك دنیادن اك صكره كوتوره‌جكی شی ، جامهٔ عدم : « ازبیابان عدم تا سر كلزار وجود — بتلاش كفنی آمده عریانی چند . لا » . كفن بدوش = كفنی اوموزنده . كفن بدوش جنون . كفنپوش = كفن قوشانیجی قوشانان . « صویوندی ثوب فانی‌دن كفنپوش اولدی عریانی . لا » جمعی اكفان . اكفان موتا .

كُفُو [ع] اش ، مثل ، همتا . قدرجه مساوی : اوقز بو افندینك كفوی دكل . انسان اثنای تأهلده كفوینی آرامليدر . (كفؤ) ده لغتدر .

كُفَه [ف] قامشدن ، آغاج چوبوغندن اورولمش سبد ، كوفه .

كِفَّه [ع] ترازو كوزی . كفة الصاعد = دكرمی آوجی آغی . كفة الدف = دائره قصناغی ، دكرمی شی . كافك كسر وضمیله‌ده لغتدر .

كَفیلْ [ع] بورجنه آلیجی ، آلان ، درعهده ایدیجی ، ایدن : « امورینه قاریشان آخرك وكیل كبی — نتیجه‌سنده غرامت چكر كفیل كبی — ثابت § كندی ذمتنی آخرك ذمتنه ضم ایدن یعنی آخرك متعهد اولدیغی شیئه كندی دخی متعهد اولان كیمسه‌در . مجله .

كفیل بالتسلیم = بر مالك تسلیمنه كفیل اولان كیمسه‌در . كفیل بالمال = بر مالك اداسنه كفیل اولان كیمسه‌در : كفیل بالدرك = مبیع بالاستحقاق ضبط اولندقده آقچه‌سنی ادا و تسلیمه یاخود بایعك نفسنه كفیل اولان كیمسه‌در . كفیل بالنفس = بر آدمك شخصنه كفیل اولان كیمسه‌در . بو كفالت عندالشافعی باطلدر ،

كُفْیَه [ع] كچنه‌جك غدا .

كُلْ [ع] بر لفظ مفرددر كه شیئك جمیع اجزاسنك شمول واستغراق اوزره اسمیدر . تركجه‌ده مقابلی هر ، هپ ، بتون كلمه‌لریدر : كل نفس ذائقة الموت . هر نفس اولومی طاددجیدر . كل شیئ یرجع الی اصله = هرشی اصلنه رجوع ایدر . كلی = كله منسوب . قوهٔ كلیه = قوهٔ عمومیه . قدرت كلیه = قدرت الٰهیه . امور كلیه كلیاً = كلی اولارق ، بسبتون : سویلدیكی سوزلر كلیاً خلاف حقیقتدر . عقل كل = عقل اول . « عقل كل » برهانده شویله تعریف اولنمشدر : « ارباب عقول تقریرلری اوزره حضرت خالق بیچون جلت قدرته جمیع اشیادن مقدم لاعن سبب محض فیض وعنایتیله عقل كلی ایجاد ایلدی . بو كا عقل اول وجوهر اول دخی دیدیلر و بو عقله اوچ معرفت عنایت بیوردی . بری معرفت حق ، بری معرفت نفس و بری معرفت

احتیاجدر كه مولاسنه محتاج اولدیغنی بیلمكدر . الخ » كلیت = كلیلك ، جزئیت . كلیت .

گُلْ [ف] معروف خوش قوقولی شكوفهٔ رنكین ، ورد : كل و بلبل . « سركذشت عهد كل را از هزاران بشنوید — عندلیب آشفته ترمیكوید این افسانه را — لا » كل زمانك وقایعنی بلبللردن دیكله‌یكز . بلبل بو افسانه‌یی پك چیلغنجه‌سنه سویلر . « میان نالهٔ مانیست چندان فرق ای بلبل — تواز رخسار كل من از كل رخساری نالم — جمیل صدقیٔ زهاوی » = ای بلبل بزم ناله‌مز آراسنده پك اوقدر فرق یوقدر . سن رخسار كل ، بن بر كلرخسار ایچون نالانز » . لفظ پرخنده ، معنیٔ كریان ـ وارسه بونلر دیمك بدیع و بیان ـ هم كلی هم هزاری پك سورم ـ اكرم بك » « طورر كوكلمده مبهم برامل عمر نزارمدن ـ المده بر كل پژمرده قالدی نوبهارمدن ـ راسم بك » . « قاچه ای نوبهار باغ دلم ـ اورسه‌لنمز كلك خزان دكلم » كلباغ = كل باغچه‌سی : كلباغ كوی جانان . كل صدبرك = قتمرلی بر نوع ایری كل . كل تر = تازه ، طراوتلی كل . كل سرخ = قرمزی كل . كل نشاط = باده . كل رعنا = طیشی صاری ایچی قرمزی بر نوع كل . كل تصویر = كل مصور : « كل تصویر بهار اولسه‌ده خندان اولماز ـ راشد مورخ » كلبیز = كل سرپیجی سرپن ، كل دوكیجی ، دوشن . كلخیز = كل بتیریجی ، بتیرن . ارض كلخیز . كل زمین = محل عیش وعشرت . كل اندام = كل بویلی ، نازك ، لطیف اندامل : او كل اندام بر آل شاله بورونسون یوروسون — اوجی كوكلم كبی آردنجه سورونسون یوروسون — واصف » برك كل . كلبرك = كل یاپراغی . كلبرك حیا § چیچك . كل نسرین ، كل بادام . كل زنبق .

گِلْ [ف] بالچق ، صو ایله ایصلانمش طوپراق ، طین : كل آدم . « مانده سنكی كه ایجاد مكر دردل تو ـ كه همه جای تو نازك بودالا دل تو — لا »

كَلَأْ [ع] یشیل اوت .

كِلابْ [ع] (كلب) ك جمعی: خرخرهٔ كلاب .

گُلابْ [ف] كل صویی .

گُلابْدانْ [ف] ایچنه كل صویی قونیلان اوجی سیوری ظرف .

گُلاجْ [ف] نشاسته‌دن غایت اینجه صورتده یاپیلان طاتلی یوفقه‌سی .

كَلاغْ [ف] قوزغون : « طفل خوار مشو چون كلاغ بی پروبال ـ » .

كَلالْ [ع] یورغونلق ، بی تابلق : كلال آور = كلال كتیریجی . كتیرن كلال روح « بو كون زواللی كوكلمك غریب بر ملالی وار — تمادن توحشی ، حیاتدن كلالی وار ـ اكرم » . (كلالة) ده لغتدر .

كُلالَه [ف] قیوریق صاچ صاچ ، موی مجعد § چیچك دسته‌سی .

كَلامْ [ع] سوز ، قول ، سخن : كلام عارفانه . « كلامندن اولور ظاهر كشینك كندی مقداری ـ لا » . كلام الله كلام قدیم = قرآن عظیم الشان . علم كلام = علم عقائد .

كَلانْ [ف] هیبتلی ، جثه‌لی ، ایری كوده‌لی : خردو كلان .

كلاه { [ف] قالپاق § باش اورتوسی ، سرپوش : كلاه مولوی . مناره كلاهی . كاغد كلاهی . كلاهجی = = حیله‌كار . كلاه قاپمق = قپاروز ایتمك . كیجه، كلاه = رفع رتبه، علامت مأموریتی فاش ایله طرد ایتمك . كلاه ایتمك = برینه اویون اوینامق بعضاً نظمده (كله) صورتنده تخفیف اولیور : «چه غم زبی كلهی كآسمان كلاه منست - لا = كلاهسزلقدن نه غم . زیرا آسمان بنم كلاهمدر .

كلب { [ع] كوپك ، سك : كلب عقور § یبرتجی جانور ، انسانی، حیوانی طالایان آرسلان، قپلان ، قورد وامثالی. جمی كلاب . كلاب محله = محله‌نك كوپكلری . § كوپك بالغی . كلب الماء = قندز . § بر قبیله اسمی .

گلبانك { [ف] آوازهٔ بلند : برآغزدن چیقان سس : كلبانك توحید كلبانك تضرع . كلبانك ظفر «الله اكبر كلبانك جلیلی بتون طاغلری ، وادیلری ایكلتمشیدی . (كلبام)ده بومعنایه‌در .

كلبت { [ع] شدت ، مشقت : كلبت شتا.

كلبتان { [ع] نعلبند ودوالكر آلتلرندن دمیر قیصقاج : (كلبتین) ده دینیلیر .

گلبدن { [ف] كل بدنلی ، بدنی كل كبی لطیف ونازك . (كلتن)ده بو معنایه‌در .

گلبشكر { [ف] كل خمیره‌سی. كل رچلی: «حقهٔ كلبشكردر دهنك - طویام آغزكی اوپمكله‌سنك - احمد مدحت افندی، مشهور شرقیسندن» (كلشكر)ده دینیلیر .

گلبن { [ف] كل فدانی ، كل اوجاغی فتح با ایله استعمال یا كلشدر .

كلبه { [ف] قولوبه § طار، قرانلق حجره ودكان : كلبهٔ محنت . كلبهٔ تاریك هجران .

گلچهره { [ف] چهره‌سی كل كبی لطیف. جوان كلچهره دختر كلچهره.

گلچین { [ف] كل دوشیریجی، دوشیرن: كلچین باغ كامرانی .

كلخان ، كلخن { [ف] حماملرده صویی تسخین ایچون آتش یاقیلان محل . كلخانی = سرسری .

گلدان { [ف] كل محفظه‌سی ، چیچكلك .

گلدسته { [ف] كل دمتی، چیچك دسته‌سی: كلدستهٔ تحیات .

گلرخ ، گلرخسار { [ف] كل یناقلی .

گلرویی { كل یوزلو .

گلزار ، گلستان ، گلشن { [ف] كل تارلاسی كل باغچه‌سی : «كلزاره صالن موسمیدر كشت وكذارك - وبر حكمنی ای سروران كهنه بهارك - ندیم» . «سنك بوكلستانك سرمایهٔ صفاسی - الله ای بهارم كوسترمسون خزانك - نورس افندی» . «خندهٔ كار دكل كلشنده آه عندلیب - منتشردر كوشه كوشه داستان حسن وعشق - لا» (كلستان) كلمه‌سی سینك سكونیله ده اوقونور .

كلس { [ع] كیرج .

گلعذار { [ف] كل یناقلی : «كلعذارم سن همان صاغ اول فدا جانلر سكا - ...»

گلغنچه { [ف] كل غنجه‌سی ، وردنا شكفته .

گلفام { [ف] كل رنكلی : بادهٔ كلفام ابر كلفام . «ابر كلفام شفق ایلدی تشكیل صفوف — طرف دامان سما دوندی كلستانه ینه»

كلفت { [ع] رنج ، مشقت ، تعب : كلفتلی ایش . كلفتلی شی . § مشقتله ایش ایشله‌مك : «آنجق كورینوركه كلفت ایتمش - كویاجبر طبیعت ایتمش - ضیاپاشاه» § مراسم : «میان اصدقاده شرط الفت ترك كلفتدر — شیخ الاسلام عارف حكمت بك» بو معناده مجازاً مستعملدر .

گلفشان { [ف] كل صاچیجی ، صاچان كلفشانی = كلفشانلق .

كلك { [ف] خام ، اولمامش قاوون ، قارپوز .

كلك { [ف] قامش قلم ، یراعه : كلك هنر . «كلك مانبز زبانی وبیانی ندارد = حافظ» = بزم قلممزكده لسان و بیانی واردر .

گلگشت { [ف] تفرجكاه ، مسیره ، چمن .

گلگون { [ف] كل رنكلی : بادهٔ كلكون رخ كلكون . § معشوقهٔ فرهاد اولان شیرینك آل آتی .

گلگونه { [ف] بر نوع قادین دوزكونی § كل رنكلی .

كلم { [ع] (كلمه) نك جمعی . یاخود اسم جمعدر : الیه یصعد الكلم الطیب .

كلمات { [ع] (كلمه) نك جمعی . كلمات فصیحه .

كلمه { [ع] لفظهٔ واحده . كرك اسم كرك فعل و حرف اولسون : كلمهٔ فصیحه . § بعضاً بر جمله مخصوصه‌یه‌ده اطلاق اولنور : كلمهٔ شهادت . كلمهٔ توحید كلمهٔ باقیه = كلمهٔ توحید . اعلای كلمة الله.

گلمیخ { [ف] قپو قنادلرینه ، دولاب قپاقلرینه میخ آلتنه قونیلان پول ، قباره .

گلنار { [ف] نار چیچكی .

گلنخل { [ف] كل اغاجی .

گلنگبین { [ف] بال ایله یاپیلان كل مرباسی .

كلنك { [ف] قازمه ، طاش قیران دمیر آلت .

گلو { [ف] انسان ، حیوان بوغازی . حلقوم ، ضم كاف ایله‌ده لغتدر .

گلوبند { [ف] كردن بند .

گلوگیر { [ف] طاغ آرمودی ، خلط § بوغازدن كچمسی كوچ اولان شی : «لقمهٔ غمكه كلوكیر ملال اولدی بكا — شیر مادر كبی‌می شمدی حلال اولدی بكا — بكلكجی عزت بك»

كله { [ف] سوری ، قیون و سائره سوریسی .

گله { [ف] یاتوب یاقیلمه . شكایت : كله‌مند = شاكی ، شكایت ایدیجی ، ایدن: «ساقی كله‌مند، بزم خاموش - رقاصهٔ باده خوار مغبر - حامد بك» كله‌مندی = كله‌مندلك ، كله‌مندانه = كله‌مندجه‌سنه مراجعت كله‌مندانه . كله‌مندان = كله‌مندلر .

كله { [ف] (هاء ملفوظه ایله) (كلاه) مخففی ، نظمده قوللانیلیر : طرف

كله . كلهكوشه = فس كوشه‌سى . كلهكوشهٔ مباهات .

كُلَّه { [ف] باش ، باشك تپه‌سى .

كُلِّيّات { [ع] (كليت) ك جمعى : كليات امور § بر شاعرك باجمله آثارينى حاوى اولان مجموعه : كليات فضولى . كليات نابى .

كُليچه { [ف] كوچه . قرص : كليچهٔ آفتاب . كليچهٔ قمر . كليچهٔ سيم = بدر تام .

كليد { [ف] فى الاصل آناختار معناسنه ايسه‌ده لسانمزده آناختارله آچيلان معروف آلت معناسنه قوللانيلير : كليد كنج حكمت .

كَليسا { [ف] معبد نصارى . مناستر .

كَليل { [ع] كسمز قليج ، بچاق : سيف كليل § يورولمش : « و عين الرضا عن كل عيب كليلة ـ كما ان عين السخط تبدى المساويا ـ لا »

كَليم { [ع] مكالمه ايديلن كيمسه ، كليم الله = جبل طورده مظهر خطاب الٓهى اولان موسى عليه السلام . « خامهٔم اول معجز طراز صد هزاران پيشه‌در ـ كيم نظير اولماز آ كا الا كليمك اژدرى ـ نفعى »

كِليم { [ف] دوشه‌مه ، بساط § قالين صوف . خرقهٔ درويشان ، كليم پوش = كليم قوشانيجى ، قوشانان ، كليم پوشان .

كَم { [ف] ذاتاً اكسيك ، ناقص اولان شى . (بيش) مقابليدر : كمبضاعه = بضاعه‌سى آز ، ناقص . اديب كمبضاعه . كمبها = بهاسى آز . قيمتسز .

كمپايه = پايه‌سى دون . « تحصيل كمالات كم آلات ايله اولماز ـ لا »

گُم { [ف] ضايع . « كم اولدى راحتمز ليلمز نهار اوله‌لى ـ لا » ، « اللهدن ايلمش تجسم ـ اللهده كائنات اولور كم ـ » .

كَما { [ع] (ك) ايله (ما) دن مركب ادات تشبيهدر : كماكان = اولديغى كبى . كما فى السابق = سابقده‌كى كبى . كما فى الاول = اولكى كبى . كماينبغى = لايق اولديغى كبى . كماهى = اولديغى كبى .

كَمائِن { [ع] (كمين) ك جمعى .

كَمال { [ع] برشيئك جميع اجزاسنك تمامى § تمام اولمق . نقائصدن خالى اولمق ، صفات عاليه ايله متصف بولنمق . § علم ، عرفان ، فضلت : « تحصيل كماله خيلى مدت ـ محنت چكه‌رك چالشدم اما محرود افاضل اولدى فضلم ـ شاهد آرانيرسه اشته اعدا ـ » عين الكمال = اصابت عين . وقتيله هذيل قبيله‌سندن (كمال) نامنده مشئوم بر حريف وارمش . هرنه‌يه باقارسه اوشى درحال هلاك اولورمش ؟ بوملابسه ايله اصابت عينه (عين الكمال) دينلمش . « آفت عين الكمال . اعتبارمدن صاقين ـ نائلى قديم »

كَمال بَك { [ع] ١٢٥٠ تاريخنده استانبولده طوغمش ١٣٠٦ سنه‌سنده ساقيزده وفات ايده‌رك كليبولى جوارنده‌كى (بولاير)ده غازى سليمان پاشا تربه‌سى حظيره‌سنه دفن اولنمشدر . (كمال مجسم) تعبيرينه سزاوار اولان مشاراليه حقنده بيان مطالعه‌يه تأدب ايده‌رز . رجائى زاده اكرم بكك « جهان ادب ماتم ابدسه

سزاكه ايردى او مهر كماله زوال ـ تليفله تاريخ آراركن قلم ديدى صورت هاتف (دريغا كمال) ١٣٠٦ قطعه‌سى انتقال كمالك تاريخ مؤثريدر .

كَمالات { [ع] (كمال)ك جمعى . كمالاتپرور = صاحب كمالات .

كُمُوم { [ع] (كم)ك جمعى .

كَمان { [ف] ياى ، قوس : كمان ابرو = كمان قاشلى « اى كمان ابرو شهيد خنجر مژكانكم ـ بولمشم فيض نظرسندن سنك قربانكم ـ فضولى » § كماندار = ياى طوتيجى ، قواس . كمانكش = كمان چكيجى ، چكن . تيرانداز . « توكمان كشيد ودركمين كه زنى بتيرم ومن غمين ـ همهٔ غمم بوداز همين كه خدانكرده خطا كنى ـ لا » § برنوع چالغى . « روحمده هم آهنك اولەرق ناله كناندر ـ هر نغمهٔ كريان حزينيله كمانك » « انسلاخ جسم ايدوب اولسه‌م انين بركمان تارنده ايتسه‌م استتار زخمه‌زن اولدقچه بر دست حزين ـ ايله‌سه‌م ارباب عشقى ناله‌كار = طاهر المولوى » كمانچه = معروف كوچك كمان ؛ رباب .

گُمان ، گُمانه { [ف] ظن . (يقين) مقابليدر كمان ارباب غرور .

كَمْتَر { [ف] اكسيك ، ناقص § عاجز حقير ، بى اعتبار . عبدكمتر . كمترانه = كمترجه‌سنه . آثار كمترانه . كمترين = اك آز ، اك اكسك . اك دون : كمترين پايهٔ عرفان § پك عاجز ، حقير : بندهٔ كمترين . « عرض ايدر خاكسار بى مقدار ـ بندهٔ كمترين فضولى زار »

كَمْخا { [ف] ايپكدن طوقونمش قماش : « يابستر كمخاده يا ويرانه‌ده جان وير ـ چون باى وكدا خاكه برابر كيره‌جكدر ـ ضيا پاشا »

كَمَر { [ف] قوشاق ، كمر بسته . كمربند خدمت = خدمته آماده . § طاق ، قوس شكلنده بنا : بنانك كمرلرى بتون رهين انهدام اولدى .

گُمْراه { [ف] آزغين ، يولنى شاشيرمش ، ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . معنوياتده (ضال) معناسنى افاده ايدر : « نه‌دن كافى دكلدر خلق ايچون رهبرلكى عقلك ـ نيچون هامون خلقت قالمبور كمراهدن خالى ـ صفا » . نظمده (كمره) صورتنده تخفيف ايله‌ده استعمال اولنور . كمراهى ـ كمراهلق . كمراهانه = كمراهجه‌سنه . كمراهان = كمراهلر .

كَمْسال { [ف] كنج : كمسال خوش جمال .

كَمْعَقْل { [ف] عقلى آز ، احمق .

كَمْعِيار { [ف] ناقص العيار ، مغشوش .

كَمْقيمَت { [ف] ده‌كرسز .

گُمْكَرْده پى { [ف] ايزى غائب اولمش ، آدى صانى باتمش ، بى نام ونشان § مصنوعاتنى كيمسه‌نك تقليد وتنظيره مقتدر اوله‌مديغى صنعتكار .

گُمْگَشْتَه { [ف] ضايع اولمش « هلال عيد براوج فلك هويداشد ـ كليد ميكده كمكشته بود پيدا شد ـ لا » = بايرامك ورودينى اعلان ايده‌ن هلالك ظهورى اوزه‌رينه ميخانه‌نك غائب اولان آناختارى بولوندى يعنى بايرام كليركلمز برآيدنبرى قاپالى دوران عشرتكاهلر تكرار آچيلدى .

کمکو { [ف] آزسه بلیجی ، سوبلین ، کمکوبی = کمکواق . کمکو. یانه = کمکوجه‌سنه . کمکویان = کمکولر. (کمفتار) ده دینیلیر .

کم‌مایه { [ف] دنی ، فرومایه ، نا کس: کم مایه‌لرك جوری آچار جوهر ذاتی ـ اسریله تراشیده اولورجوهر الماس ـ شیخ غالب »

کمنام { [ف] نامی شهرتی اولمیان : بندهٔ کمنام . کمنامی = کمناملق. کمنامانه = کمنامجه‌سنه . کمنامان = کمناملر .

گمنام { [ف] نام ونشانی یوق اولمش . اونوتولمش. کمنای = کمناملق. کمنامانه = کمنامجه‌سنه . کمنامان = کمناملر .

کمند { [ف] ایلمك ، باغ : کمندمحبت ، «ندیم نامنه بر شاعر جهان وار ایمش — کمند زلفمه دوشسون الٰهی اول عیار »

کمون { [ع] کیزلنمك ، اختفا ایتمك .

کمّون { [ع] کیمیون .

کمی { [ع] شجیع بهادر . جمی کماة .

کمیاب { [ف] آز بولنان ، نادر .

کمیت { [ع] قرمزی شراب § یله‌سی قویروغی سیاه طوری آت : کمیت سبك رفتار . کمیت خامه . کمیت نشاط = باده .

کمیّت { [ع]مقدار.

کمین { [ف] جنك زماننده پوصویه کیرمش عسکر ، قوم کمین .

کمین { [ف] پوصو : درکمین احتیال ، § اکسیك ناقص .

کمینگاه { [ف] پوصو یری ، نظمده (کمینکه) صورتنده تخفیف اولنور .

کمینه { [ف] ناقص § عاجز ، حقیربندهٔ کمینه، « ویرمز بنای فقره‌خلل جوش حادثات ـ محو ایده‌مز کمینه خسی صد هزار موج ـ سامی »

کن { [ف] (کندن) مصدرندن امرحاضر = ترکیبمز قوللانلماز : کورکن = مزار قازیجی ، قازان . کوهکن = طاغده ویرن فرهاد.

کنائس { [ع] کنیسه‌نك جمی . معابدنصاری.

کنار { [ف] اوج ، نهایت صوك: کنار صحرا § قبی : کنار کتاب ، مکتوبك کناری § ساحل : کنار دریا ، § قوجاق، آغوش: زیب کنار. درکنار = محرراتك کنارینه یازیلان شی . کنار. کیر = فوچی وساٸره چنبری .

کناره { [ف] کنار ، اوج § قوجان § قیون آصیلان دمیر چنکال ، سلخخانه ، قناره .

کنّاس { [ع]سوپوریجی.

کنام { [ع] آرامکاه آدم. آشیانهٔطیور § میشه، بیشه § ارسلان یتاغی، « رایت افراز وغا زهره شکاف اعدا ـ سیف مسلول وغا ، شیر کنام دولت ـ منیف »

کنان { [ف] ایدرك. یالکز قوللانلماز. ناله تظلم کنان مراجعت ایتمك. ایدن کنان کیتمك. یرینه کوره ایدیجی، ایدن معنالرینی‌ده افاده ایدر .

گناه { [ف] اوامر الٰهیه‌یه موافق اولمیان عمل. اثم: «نه چاره‌یار بزی سومیور کناهی قدر ـ لاه‌کناهکار = کناه‌ایشله‌یجی ایشلین‌کناهکاری = کناهکارلق. کناهکارانه کناهکارجه‌سنه. کناهکاران = کناهکارلر. کناهپیشه = کناه ایشله‌مه‌یی عادت ایدینن ، آثم . نظمده (کنه) صورتنده تخفیف ایله‌ده استعمال اولنور. « اباشفیع کنه پیشکان دم موعود ـ سامی »

کنایه { [ع] سوزی قپالی سویلمك . یعنی بر شی سویلیوب دیکر بر شی قصد ایتمك § علم بیانجه حقیقت ومجاز طرفلری متجاذب اولان بر لفظی تکلم ایتمکدر . کرك حقیقتی ، کرك مجازی اراده ممکن اولور . سخی بر آدم حقنده (کثیرالرماد = کولی‌چوق دیمك) کبی. § مفهوم مخالفنی قصد ایدرك سوز سویلمك ، تلمیحاً سرزنش ایتمك . بومعناده لسانمزده تعریض وکنایه بردر : « طورر زمین پیاده‌ده عرض قدرت ایچون ـ صفوف جند کنایات ایله صنوف مجاز ـ حمدی بك »

گنبد { [ف] قبه ، جنبذ : «کیم اولمش واقف اسرار هستی هانکی دم قالمش ـ بوکنبد پرسش لاریب این‌اللهدن خالی ـ صفا » بو کلمه‌یی بعض فرهنکلر کاف عربی ایله‌ده قید ایتمشلردر . (کنبده) دخی بو معنایه ایسه‌ده ترکجه‌ده مستعمل دکلدر .

کنج { [ف] کوشه ، بوجاق ، زاویه: کنج هجران . « کنج غربت کلشن‌جنت قدر جانبخش اولور ـ درغربنده بولنسه آشنالردن بری ـ نابی »

گنج { [ف] خزینه : کنج قناعت ، کنج احسان . « سخن بر کنج لایفنای اسرار الٰهیدر ـ که طبع نکته دانٸدر او کنجك شمدی کنجوری ـ نفعی » کنجدار ، کنجور = خزینه‌دار. § مال مدفون . دفینه : « بونسه ویرانه‌لرده کنج نهان ـ یوقمی کنجینه‌لرده ده‌کرانسان »

گنجایش { [ف] صیغیش ، صیغیشمه، کنجایش‌پذیر = صیغیشیجی صیغیشان .

گنجشك { [ف] سرچه قوشی ، عصفور .

گنجیده { [ف] کنجیدن مصدرندن مشتق‌اسم‌مفعولدر ، صیغمش، صیغدیرلمش : « کنجیده طورر خرقه‌مز آلتنده‌رموزات ـ درویشلرز کرچه‌نظرده فقرایز ـ ضیاپاشا »

گنجینه { [ف] کنج، خزینه : کنجینهٔ لطف و احسان . دفینه : کنجینه‌لر اکثریا خرابه‌لرده بولنورمش.

گندم { [ف] بغدای .

گندم‌گون { [ف] بغدای رنکلی .

گندم‌نما { [ف] یوزه‌کولوب آدم آلداتان.

کنده { [ف] چوقور، خندق .

کنده‌خایه { [ف] خادم آغاسی ، عنین .

کنز { [ع] مال‌مدفون ، دفینه : کنز مدفون . کنزعرفان ، کنج کلمهٔ فارسیه‌سندن تعریب ایدلمشدر .

کنشت { [ف] مجوس آتشکده‌سی ، یهودی هاوراسی (کنش)صورتنده تخفیف ایله استعمال اولندیغی‌ده واردر.

کنعان { [ع] یعقوب علیه السلامك مملکتی. ماه کنعان = یوسف علیه السلام.

کنف { [ع] جانب ، طرف . بو معناده یالکز جمعی اولان (اکناف) قوللانیلیر. § صیغینه جق یر. ترکی استعمالندن اولادر .

کنگره { [ف] هر شیئك طبقه طبقه یوکسك یری ، تپه‌سی § قلعه بدنلری اوزرینه یاپیلان شرفه . (کنکر) ده لغتدر .

کننده { [ف] ایدیجی، ایدن یاپیجی. یاپان یالکز اولدیغی حالده قوللانیلماز. آغاز کننده = باشلاییجی ، باشلایان

کنود { [ع] کفران نعمت ایتمك .

کنود { [ع] کفران نعمت ایدیجی، ایدن، ناسپاس §اوغرادیغی مصائب و بلیات ایله نعم الٰهیه‌یی انکار ایدرك - حاشا - جناب حقه اعتراض ایدن تبهکار ، عاصی، گنهکار § بخیل، ناکس§ برشی بتیرمه‌ین طوپراق، شوره‌زار : ارض کنود .

کنوز { [ع] (کنز) ك جمعی : کنوز حکمت ، کنوز غیب .

کنون { [ع] برشیئی کیزله‌مك .

کنون { [ف] (اکنون) شیمدی مخففی :

کنه { [ف] حیوانك قانی امن معروف بوجك.

کنه { [ع] برشیئك جوهری، حقیقتی § برشیئك قعری، نهایتی: کنه مسئله.

گنه { [ف] (گناه) مخففی ، نظمده قوللانیلیر.

کنیز ، کنیزك { [ف] جاریه .

کنیسه { [ع] معبد نصاری. (کلیسا)دن تعریب ایدلمشدر .

کنین { [ع] اورتولی ، کیزلی ، مکنون .

کنیه { [ع] لقب بر آدمه اب ، ام، ابن، بنت کلمه‌لرینك برینی اضافه ایدرك تسمیه ایتمك .

گو { [ف] گفتن مصدرندن امر حاضردر، ترکیبسز قوللانیلماز : سخنگو = سوز سویلیجی ، نادره‌گو = نادره سویلیجی ، اعجازگو = اعجاز سویلیجی، اعجاز گویی = اعجاز گولق . اعجاز گونه = اعجاز وگجه‌سنه . اعجاز گویان = اعجاز گولر .

گوا { [ف] (گواه) مخففی ، شاهد ، بینه .

گواز ، گوارا { [ف] هضمی ، تناولی قولای مأکولات ، (گلوگیر) مقابلیدر . (گواران) ده لغتدر .

گوارش { [ف] هضمه یاردمی اولان ترکیب .

کواعب { [ع] (کاعب) ك جمعی .

کواعب انجم { [ف] بنات النعش .

کواکب { [ع] (کوکب) ك جمعی ، کواکب سما. کواکب رخشان

کواکب شناس { [ف] منجم، اخترشناس.

گواه { [ف] شاهد .

گواهی { [ف] شهادت . « هر زمنه قیلار وار لغنه حسن شهادت - هر ذره ایدر وحدتکه عرض گواهی ضیا پاشا »

کوب { [ف] (کوفتن) دن امر حاضر ترکیبسز قوللانلماز . پایکوب = آیاق اوریجی ، اوران . کوبان = اوره‌رق، پایکوبان — آیاق اوره‌رق .

کوپال { [ف] گرز ، دمیر طوپوز ؛ اسکی محاربده قوللانیلیر ایدی .

ززخم تبر زین و کوپال تیغ - زدریا بر آمد یکی تیره میغ - فردوسی »

کوتاه { [ف] قیصه ، بویسز . کوتاه نظر = غافل، عاقبت اندیش اولمیان . کوتاهتر = دها قیصه . کوته آستین = صورت صلاحده گورونن اهل فساد . کوتاهترین = اك زیاده قیصه. کوتاهترین ایام . کوته اندیش = صوکنی صایمیان دوشونمین . (کوته) صورتنده تخفیف ایله استعمال اولنور . کوتاهبال = قیصه بویلی .

کوثر { [ع] جنتده بر نهرك اسمیدر : آب کوثر. شراب کوثر. « دوزخ فرقتده قوما ، یاندم امام علی - کوثرك ساقیسیسك، قاندر بنی جام علی - خیری » لسانمزده باشقه معنالری قوللانیلماز .

کوچه { [ف] طار سوقاق، انجه یول § محله، کوچه گردان. (کوچه) ده‌نیلیر

کودك { [ف] چوجق ،طفل. کودکی = چوجقلق . کودك منش = چوجق طبیعتلی .

گودرز { [ف] اشکانیان سلاله‌سندن بر حکمدار غدارك اسمیدر که زماننده دنیایی قاسمش قاوورمش و حسابسز معابد خراب ایتمشدی. بوکله (کاوه)نك حفیدی، (کشواد) ك اوغلی اولاق اوزره ایکی ایرانی پهلوانلك ده اسمیدر .

کودن { [ف] احمق، ادراکسز، کج فهم : « بن سنی بیلمیه‌جك مرتبه کودن دکلم - لا » بولغتی بعض فرهنگلر کاف فارسی ایله قید ایتمشلردر .

کور { [ف] اعمی . کوری = کورلك . کورانه = کورجه‌سنه . کوران = کورلر .

گور { [ف] مزار ، قبر « هیز اگر توبه کند بازچنان تالب گور — حرکات وسکناتش همه هیزانه بود — لا » § ملوك ساسانیاندن یزدجردك لقبیدر . گور ، یبان اشکی معنا سنه‌ده کلدیکندن وبهرام بونی صید ایتدیکندن کندیسنه بونام ویرلمشدر .

کوره { [ع] ده‌میرجی اوجاغی ، معدن اوجاغی .

گوراب { [ف] سراب .

گورابه { [ف] قبه‌لی تربه .

کوردل { [ف] قلبی کور، جاهل، اذعانسز.

گورستان { [ف] مزارستان .

کورفز { [رومجه‌دن] قوی : سلانیك کورفزی .

گورکن { [ف] مزارقازیجی، قازان .

گورمیخ { [ف] قازیق .

کوز { [ع] بارداق .

گوزش { [ف] تظلم .

کوزه { [ف] صودستیسی. کوزه گر = چوملکجی . بارداقجی .

کوژ { [ف] آلیبج .

کوس { [ف] اسکیدن محاربه‌لرده، بیوك آلایلرده چالنان بیوك طاوول « دولشکر بهم برکشیدند کوس — چو شطرنجی ازعاج واز آبنوس = فردوسی » کوس رحیل = کوچ محلنده چالنان کوس: « آخر چالندی کوس رحیل ایتدك ارتحال-

اول قوناغك اولدى جنان بوستانلرى — باقى »

گوساله { [ف] برياشنده صغير ، طانه . اصلى (كاوساله) در . § كوندن تربيه اولنان قالين دەرى.

گوسفند { [ف] قويون ، غنم .

كوسه { [ف] چكەسنده برقاچ تل صقالى اولان آدم ، (كوسج) بوندن معربدر «اوزون بويلى ، كوسج ، جسيم الوجود — جهانده عديلى عديم الوجود — عزت ملا »

گوش { [ف] قولاق ، اذن : كوش پيچ ، كوشمال = قولاق بورمه . تأديب . كوش پيچيده ، كوش خرده = تأديب اولنمش . كوشدار = سوزى لايقيله دكله يجى ، حفظ ايديجى . كوشكذار = ايشيديلان سوز § ايشيديجى .

گوشاب { [ف] پكمز .

گوشت { [ف] ات ، لحم .

كوشش { [ف] چاليشمه ، چاليشيش .

كوشك { [ف] معروف ، قصر : « كشيده سرباوج آن كوشك عالى — وليكن چون دل عشاق خالى — مير نظمى » . بو كلمەنك تركجەدن آلنمش اولديغى ظن اولنور .

گوشمال { [ف] قولاق بورمه ، تأديب .

گوشواز { [ف] . (كوشواره) ده ديرلر : كوپه .

گوشه { [ف] بوجاق ، بيغوله : «اقتباس فيض بى پايان ايدوب پيمانەدن — بيك جهان ايتدم تماشا كوشۀ ميخانەدن — محى الدين افندى » § اوچ ، كنار : كوشۀ دهن = آغزك يان طرفى . كوشۀ چشم = كوز اوجى . كوشه كير و كوشه نشين = منزوى كوشه‌ەمقنيەسى = منزور .

كوكب { [ع] اختر ، نجم : ييلديز . كوكب درى = پارلاق كوكب ، ستارۀ رخشان . كوكب شان واقبال ، كوكب طالع . «هر تفنكدن فروزان نور جوال ظفر — هر طوپندن كوكب اقبال ملت منجلى» كوكب الحديد = جلالى چليكك پارلتيسى .

كوكبه { [ع] ييلديز § انسان جماعتى ، آلاى : كوكبۀ عظيمه .

كوكبه { [ف] طنطنه ، دارات واحتشام ، صيت وشهرت : كوكبۀ اقبال ، كوكبۀ شان واجلال . كوكبۀ خاقانى § ا-كى ايران حكمدارانك ركابنده چكيلير باشنه پولاددن مجلا بر طوپ مربوط چوكان شكلنده اوجى اكرى اوزون بر آغاج § غلبه ، كثرت .

گوگرد { [ف] كوكرت ، كبريت .

كوكنار { [ف] خشخاش ، خشخاش تخمى ، عصارەسى . آفيون بوندن حاصل اولور : « من ازشراب ميخوردم پيمانك كوس ميخوردم — بيباركاه تهمتن بيزم طوس ميخوردم — پيالهاى دەنى على الرؤس ميخوردم — شراب گبر ميچشم بى مجوس ميخوردم — نه جوكيم كه خوكم بيرك كوكنارها — قاآنى »

گولاب { [ف] كول ، غدير § بيوك طالغه ، بوكرك .

كومة { [ع] طوپراق ييغينى . بر يغين بر .

كون { [ع] اولمق ، حدوث ، بر شيئك حدوث ووقوعى § وارلق ، موجود اولمق ، وجود : عالم كون وفساد .

كون { [ف] مقعد .

گون { [ف] رنك ، لون : يالكز قوللانيلماز . كلكون = كل رنكلى . لاله كون = لاله رنكلى . شفق كون = شفق رنكلى . سبز كون = يشيل رنكلى . كوناكون = درلو درلو ، انواع مختلفەدە اولان . § طرز روش ، صفت .

گونه { كون . درلو . كونه كونه = رنكا رنك ، درلو درلو .

كونين { [ع] عالم جسمانى ايله روحانى : « كونينى كچركن ايدرز غرقۀ انوار »

گوه { [ع] نجاست .

كوه { [ف] طاغ ، جبل : كوه ودشت . كوه آتشفشان = ينار طاغ ، وولقان . كوه شكوفه شكوه . كوهى = طاغه منسوب . شكوفۀ كوهى ، مرد كوهى . (كه) صورتنده تخفيف اولنور سەدە تركجەدە يالكز اولەرق قوللانيلماز . كوهپاره = طاغ پارچەسى . كوهمون = تپەسى دوز طاغ . كاف فارسى ايله اوقونمالى .

گوهر { [ف] جوهر . (جوهر) بونك معربيدر . طينت وجبلتك اوزرينه خلق اولنديغى شى . اصل ، نژاد : پاك كوهر = اصلى نسلى پاك . بد كوهر = بد اصل . صويسز . § اينجى : «پاك طينت كوشۀ غربتده خوار اولسونمى هيچ — كوهر آغوش صدفدن دور اولور قيمتلەنير — راغب پاشا » § بذاته قائم اولان شى . بو معناده (عرض) مقابليدر .

گوهرتاب { [ف] آلتون تل ايله ايشلنمش نسوانه مخصوص اش اورتو . سى : « سير ايدوب كيسوى مشكيننده كوهر تابنى — ليلى تتويج ايلمش نوريله صاندم ماهتاب » § غايت اينجه دلبند .

گوهرريز { [ف] كوهر دوكيجى ، دوكن : كوهرريز ادب .

گوهرفشان { [ف] كوهر صاچيجى ، صاچان : كوهر فشان = كوهر فشانلق . كوهر نثارده بو معنايەدر .

گوهرى { [ف] جواهرجى ، جوهرفروش . « قدر زر زركر شناسد قدر كوهر كوهرى = لا »

گوهرين { [ف] جوهرلى ، مرصع : تاريخ كوهرين = يالكز نقطەلى حرفلر حساب اولنەرق سويلنيلن تاريخ .

كوهسار { [ف] طاغلق § طاغ ، طاغ تپەسى . جمعى كوهساران .

كوهستان { [ف] طاغلق . طاغى چوق ير . كسرسين ايلەدە اوقنور . بو ايكنجى صورت قرائت — اقتضاى وزن ايله — دائما نظمدە واقع اولور . (كلستان) وامثالى كلمەلردە بويلەدر .

كوهكن ، كوه كوب { [ف] طاغ قازيجى . طاغ دوكيجى : « بيستون فلكى آه ايله برباد ايدەيم — كوهكنلك يولن اوكرنمك ايچون فرهادە حمدى بك » § شيرينك عاشقى اولان فرهادك لقبى .

كوى { [ف] قريه § محله ، صوقاق : « شويله پنهان كيدەسين كوينه جانانك كيم — همدمك راه اوله اما اودە خوابيدە كرك — نديم » بو ايكنجى معناده يالكز نظمدە قوللانيلير .

کوی { [ف] مدور شی ، طوب ، مجملرك چوكان دیدكاری شیله اوینادقلری یووارلاق .

کویا { [ف] سویله‌یجی ، سویلاین : «بر نکهله قومدی دردمی تقریره مجال - چشم مستك نیجه كویالری خاموش ایلر — فطنت » § ادات تشبیه [(صانکه) معناسنه] « بر حمله اوررکه خصم دینه - کویا ایتر آسمان زمینه -...» بعضاً مقام تعریضده قوللانیلیر : کویا شعر سویلیور. بوصورتده کویانك (که) ایله استعمالی ممنوعدر . (کویا) نك بریاء زائده ایله (کوییا) صورتنده استعمالی جائز دکلدر.

کوینده { [ف] سویلیجی ، سویله‌ین ، قائل: « کوینده‌سی عمرو ایمش ویا زید . »

که { [ف] صمان معناسنه اولان (کاه) دن مخففدر .

که { (کاه) مخففیدر ، نظمده قوللانیلیر.

که { [ف] فارسیدن مأخوذدر . باشلیجه اوچ وجه ایله استعمال اولنور: ادات تبیین اولور : « ارواح که تحفهٔ خدادر - خاك رهشاه انبیادر- شیخ غالب» § ادات تفریع اولور . بوصورتله ماقبلنك بعض متفرعاتنی مابعدیله ارائه ایدر . § ادات تعلیل اولور : «آلدانمه که شاعر سوزی البته یالاندر — فضولی » . (اووقتده که) کبی تعبیرلرك یرینی طوته‌جق صورتده (که) استعمالی مهجوردر: ندیمك (صبا که دست اوره اول زلفه مشك ناب قوقار» مصراعی کبی .

که { [ف] کوچك ، صغیر .

که { [ف] (کوه)ك مخففی.

کهال { [ع] (کهل) ك جمعی : کهال کهنسال .

کهان { [ف] (که)ك جمعی : کوچکلر، دائما (بیوك) معناسنه (مه) ك جمعی اولان (مهان) ایله برابر قوللانیلیر: کهان ومهان=صغارو کبار . « سنی عالی طانیر کهان و مهان ، بلك اندر اولارق یالکز قوللانیلیر .

گهان { [ف] وقت ، زمان : سحر کهان = سحر وقتی ، اکثریا (نا) ادات نفی ایله برابر قوللانیلیر : نا کهان = وقتسز ، بردنبره ، آنسزین : قضای نا کهانی .

کهان [ع] (کاهن) ك جمعی .

کهانت { [ع] غیبدن خبر ویرمك ، فالجیلق ، باقیجیلق ایتمك .

کهانت { [ع] کاهنلك صنعتی .

کهتر { [ف] زیاده کوچك . کهتری = زیاده کوچکلك .

کهترین { [ف] دها ، اك زیاده کوچك: فرزند کهترین .

گهر { [ف] (کوهر)ك مخففی : «سوز کهردر، نه‌بیلیر قدرینی نادان کهرك — باقی». کهرپاش، کهرفشان= کهر صاچیجی، صاچان. کهربار= کهریاغدیریجی، یاغدیران. کهرپاره = کهر پارچه‌سی. کهرریز = کهر دوکیجی، دوکن . کهر فروش = کهر صاتیجی ، صاتان .

کهربا { [ف] (کاهربا) یه باقکز .

کهسار { [ف] (کوهسار)ك مخففی: کهسار انجم جوار . « چشم حق بینمه انوار تجلا کورینور — هانکی کهسارینه باقسه‌م بو تجلیزارك » «فیض ازهار ایله پرنور فضای

کلشن — صوت مرغان ایله پرزمزمه دشت وکهسار » جمعی : کهساران .

کهستان { [ف] (کوهستان)ك مخففی . کسر سین ایله‌ده اوقنور .

کهن { [ف] اسکی ، قدیم : دیر کهن . معبد کهن . کارارباب سخن . تجدید مضامین کهندر . « فخر اجداد وپدر ، تازه کل باغ کهن — عزت ملا » بعضاً مقام تزییفده قوللانیلیر : برمغز کهندن غرابت فرمای طلوع اولان بوفکر جدید ، مرکز اصابت وحقیقتدن بعد نامتناهی ایله بعیددر. — اکرم بك . کهن پیر = اسکی پیر ، فرتوت . ضم ها ایله‌ده لغتدر.

کهف { [ع] طاغلرده اویولمش یر، اویوق، مغاره ، بیوك غار § صیغینه‌جق یر، پناه : کهف امان . § صیغینه‌جق آدم . کهف القوم = قومك ملجائی ، پناهی .

کهکشان { [ف] (کاهکشان) ه باقکز.

کهل { [ع] صقالنه قیر دوشن، وجودنده اختیارلق اماره‌سی ظهور ایدن کیمسه . § برقوله کوره اوتوز یاخود اوتوز درت یاشندن اللی بر یاشنه قدر (کهل) دینیلیر ، جمعی کهول، کهال ، کهلان ؛ مؤنثی (کهله)؛ جمعی: کهلات ، کهلات .

کهنه { [ع] (کاهن) ك جمعی : کهنهٔ هند .

کهنه { [ف] اسکی : کهنه لباس . کهنه فکر . بزم کهنه . (کهن) ایله بیننده استعمالجه فرق واردر . «شراب کهنه وساقئ خنده‌رو تازه — وجدی ». کهنه بهار = صوك بهار ، فصل خریف.

کهنسال { [ف] اسکی . قدیم : معبد کهنسال . قصر کهنسال § یاشلی ، قوجه‌مش : شیر کهنسال . پیل کهنسال « جون شیر کهنسال بزنجیر شدم — لا » = یاشلی آرسلان کبی زنجیره باغلاندم .

کهواره { [ف] (کاهواره) یه باقکز : « عارف اول عارف که اصلا فرقی یوقدر عارفه — کوشهٔ لحدك کنار مادرو کهواره‌دن — . . . »

کهوارهٔ فنا { [ف] دنیا ، عالم فانی .

کهوف { [ع] (کهف) ك جمعی .

کهول { [ع] (کهل) ك جمعی .

کهولت { [ع] اوتوز یاشنی تجاوز ایتمك ، صاچه آقلق دوشمك .

کهین { [ف] کوچك .

کی { [ف] نه‌زمان، نه‌وقت معناسنه. ادات استفهامدر . اسکی ترکجه‌ده بومقامده (قچان) قوللانیلیردی . (نه‌زمانه‌قدر) معناسنه اولمق اوزره دائما (تا) اداتیله برابر قوللانیلیر: «تا کی کوکل چکرسك اندوه روز کاری - فصل بهار کلدی سیر ایله لاله‌زاری -...»

کی { [ع] قیزغین‌دمیر وسائره ایله بدنك بریرینی ویا بریاره‌یی داغلامق: کی ، عشائرك اك برنجی دواسیدر .

کیازار { [ف] چایر ، اوتلاق : کیازار سبزین .

کیاست { [ع] زیرکلك ، فطانت .

کیال { [ع] کیله ایله اولچیجی ، اولچن.

کیالیه { [ع] کیله‌جینك اجرتی ، اجرت کیال .

کَیانْ . کَیانِیانْ [ف] بو ، (کیانی) نك . (اولکی بیوك حکمدار) معناسنه اولان (کی) ك جمعیدرکه حکمداران ایراندن ایکنجی فرقه نك لقبیدر. دولت کیانیانی (کیقباد) تأسیس ایتمش ، مؤخراً کیکاوس ، کیخسرو ، وکیلهراسب نامنده اوچ حکمداردها کلمش اولمغله دیکرلرینه دخی بطریق التغلیب کیان وکیانیان دینلمشدر . (قباد) ك نامنه بوکلمه‌یی اضافه ایدن ، رستمك باباسی زالدر .

گِیاهْ [ف] تازه اوت . نبات . نظمده (گِیَه)صورتنده تخفیف اولنور: « مانند گیاهی که سراز راه برآرد ـ زیر قدم محنت ایام شکفتیم — لا » = یول اوزرنده سرعا اولان اوت کبی پای محنت ایام آلتنده آچیلدق . (گیاه) ده جائزدر . گیاه شتر = دوه تیکنی . گیاه عنائك = سمیزاوتی . بقلة الحمقا .

گیتی [ف] دنیا ، جهان : گیتی‌بان = جهانبان ، پادشاه . گیتی پژوه = طالب دنیا . گیتی نورد = جهان کرد ، سیاح . گیتی ستان = جهان آلیجی ، آلان . فاتح جهان . گیتی‌فروز = جهان تنویر ایدیجی ، ایدن: ا فتاب گیتی‌فروز . گیتی نما = جهانی کوستر- یجی ، کوسترن : کاخ گیتی نما .

کَیْخُسْرَوْ [ف] کیانیان ملوکنك اوچنجیسی اولان حکمدار مشهوردر ، کیکاوسك طورونی ، سیاو- شك اوغلیدر . یونان قدیم مورخلری کیخسروه (کیروس) نامنی ویرمشلردر. مشار الیه اسکیتلرله محاربه ایتدیکی اثناده (تومارس) اسمنده بر ملکه طرفندن قتل ایدلمشدر .

کَیْدْ [ع] مکر و حیله ایتمك § مکر و حیله ، خیانت .

کِیرْ [ف] ارکك انسان و حیوانك عضو تناسلی .

گِیرْ [ف] (کرفتن) مصدرندن مشتق امر حاضردر . ترکیبسز قوللا- نلماز : جهانکیر = جهانی طوتیجی ، طوتان . موجهٔ نورتجلیٔ جهانکیرکدر — شعلهٔ رنکی کلستانده آچان ازهارك » عالمکیر . کریبانکیر . کلوکیر .

گیرُودارْ [ف] جنك ، غوغا . آشوب: عرصهٔ کیرودار. « آلدیغك زخم الم ده‌کمز بو عمر یکدمه — قارشیدن سیر ایله دائم کیرودار عالمی » .

کَیْسْ [ع] ذکا ، فطنت . (حمق و بلاهت) مقابلیدر .

کَیِّسْ [ع] ظریف ، زیرك .

کیسْ [ع] پاره کیسه‌سی § رحمده چوجق یتاغی ، مشیمه . جمعی (اکیاس) . یونانجه‌دن تعریب اولنمشدر.

گیسُوْ [ف] اوموز اوستنه دوکیلن صاچ ، باش صاچی : گیسوی مشکین . « یاده کلدکجه خیال سنبل گیسوی یار — کوزلرمدن سرپیلیر اشك تحسردانه‌سی » گیسو دار = صاچلی : نجم گیسودار قویروقلی ییلدیز [فتح کاف ایله استعمالی غلطدر .]

گیسُوبَنْد [ف] صاچاورکوسی ، صاچ باغی .

کیسَه [ف] معروف . بر کیسه آقچه بشیوز غروش اعتبار اولنور . کیسه بر = یان کسیجی .

کیشْ [ف] دین ، مذهب ، ملت . یالکز قوللانلماز : کبرکیش = مجوس مذهبلی .

کَیْفْ [مولد] حال ، صحت ، عافیت: کیفسز ، خسته ، مزاجی متغیر . کیفکز اییدر انشاءالله . § سرور ، انشراح : کیفلنمك = دلشاد ، مسرور اولمق ، کیف‌قاچمق = تکدر . § نشئه ، مسکرات تأثیرندن حصوله کلن حال ، سرخوشلق : کیف اولق « نه نامه‌در بوکه کیف رحیق مضمونی — ویرر ملا- حظه‌یه بر نشاط رُوحانی — نفعی » . رأی ، اختیار : کیفنه کوره حرکت . « کیف‌کیعه‌اوچارسك‌ای‌پرستو — هرپرده نه‌بختیارلق بو! »

کَیْفَ مَا اتَّفَقْ [ع] نصل تصادف ایدرسه ، راست کله .

کَیْفَ مَا یَشاءْ [ع] نصل ایسترسه ، ایستدیکی کبی : انسان خصوصات مشروعه‌ده کیف مایشاء حرکت حقنه مالکدر .

کَیْفَرْ [ف] جزا ، مکافات .

کَیْفِیَّتْ [ع] نصل معناسنه اولان (کیف) اسم مبهم عربیسند- ندر . (نصللق ، نصل اولدیغی) دیه ترجمه اولنور : « بونك کیفیتی تعبیر اولنمازذوقه دائردر — نوعی » « بیلنمز قدری مخمور اولمدقجه نشوهٔ جامك — شباب ایامنك کیفین بیردوتادن صور — فطنت خانم » § نشوه ، مسکرلك خاصه‌سی : کیفیت مل ، کیفیت باده . § ایش ، امر ، خصوص : کیفیتك تدقیق ضمننده مجلسه حواله‌سی ، کیفیتدن خبردار اولمق . جمعی اولان (کیفیات) اکثریا (حالات) معناسنه قوللانیلیر : کیفیات روحانیه . کیفیات نفسانیه . کیفیات وجدانیه .

کَیْلْ [ع] اولچمك § اولچك .

کَیْلی [ع] کیل ایله اولچیلان شی .

کَیْلُوسْ [ع] معده‌ده هضم اولنان مواد امیله‌رك طمارلره کچدیکی صره‌ده اوعیهٔ لنفاویهٔ معائیه دنیلن باغیر- صاقلره مخصوص بیاض‌قان طمارلری ایچنده دوران ایدن سود رنکنده‌کی مایع .

کیلوغرام [فرانسزجه‌دن Kilogramme] اوزان جدیده اوقه‌سی ، قیهٔ اعشاریه . تخفیف ایدیله‌رك (کیلو) ده دینیلیر .

کیلومترو [فرانسزجه‌دن Kilomètre] طول مقیاس جدیدینك بیك مترودن عبارت مسافه‌سی .

کیمیاء [ع] اکسیر § باقیری آلتون و یا کوموش یاپمق علم باطلی . بو اوغورده نیچه حمقا اللرنده‌کی سرمایه‌یی افنا ایدرك آچلقدن اولمشلردر . کیمیاکر = کیمیا عملنی یاپان : « کیمیاکر بغصه مرده و رنج — ابله اندر خرابه یافته کنج — سعدی » = کیمیاکر غمله ، مشقتله اولدی ، ابله خرابه‌ده خزینه بولدی. § chimie مقابلی : اجسام عضویه وغیر عضویه‌نك خواص اصلیه‌لری تبدل ایتمك شرطیله یکدیکری اوزرینه اجرا ایتدکلری تأثیراتدن و بو تأثیراتك تابع اولدیغی قوانیندن بحث ایدن فن .

chimie minérale کیمیای معدنی .

chimie organique کیمیای عضوی.
کیمیاکر = بو علم ایله مشغول اولان ذات .

کَیْمُوس { [ع] معده‌ده‌مأکولاتك هضمه خدمت ایدن افرازات ایله اختلاط ایده‌رك خمیر قوامنده بولنمسی حالی .

کِینْ { [ع] بغض ، حقد ، عداوت .

گِینْ { [ع] صاحب معناسنه‌در . دائما مرکب استعمال اولنور . غمکین = غملی ، مکدر . شرمکین = صاحب شرم ، محجوب .

کِینَه { [ف] قلبده کیزله‌نن حقد ، بغض ، عداوت . کینه ور = کینلی ، کین طوتیجی . کینه کش = دشمندن انتقامنی آلان ، منتقم . کینه خواه = کینه ایسته‌ییجی ، ایسته‌ین ، بغض ایدیجی ، ایدن .

کِینَه گاه { [ف] جنك یری . معرکه . نظمده (کینه گه) صورتنده تخفیف اولنور .

کَیْنُونَتْ { [ع] واراولق ، موجودیت .

کَیْوانْ { [ف] زحل ییلدیزی : اوج کیوان .

کَیُومَرْثْ { [ف] وقتیله ایرانده ظهور ایتمش اولان پیشدادیان دولتنك مؤسسیدرکه اسمی (زند) لساننده (بویوك آدم) معناسنه ایمش . حیوان پوستی کیدیکی ودیولرله محاربه ایده‌رك اوغلی (سیامك) بومحاربادن برنده مقتول اولدیغی ، بالآخره طورونی (هوشنك) یرینه کچدیکی شهنامه‌ده مذکوردر .

ل

لِ { [ع] حرف جردر . لسانمزده یالکز ادات تعلیل اوله‌رق قوللانیلیر . لهذا = شونك ایچون ، لسببٍ = سببدن طولایی .

لاٰ { [ع] حرف نفیدر . لایتغیر = تغیر ایتمز : قانون لایتغیر .

لااُبالی { [ع] ایلیشکسز ، قیدسز ، مبالاتسز : رندلاابالی . لاابالیلك پرده بیرونلق دیمك دکلدر . لاابالیانه = لاابالیجه‌سنه : اوضاع لاابالیانه . غائب ایچون (لایبالی) یازمغه حاجت یوقدر . چونکه بوکلمه ترکجه‌مزده اوصاف مفرده‌صره‌سنه کچمشدر .

لاٰئِمْ { [ع] لوم ایدیجی ، ایدن : لوم لائم .

لاٰئِمَه { [ع] لوم وسرزنش .

لابُدّ { [ع] البته ، مطلقا ، لازم . فی الاصل آیریلق یوق دیمکدرکه لازمدر ، واجبدر کبی لزوم ووجوبی افاده موقعنده استعمال اولنور برجمله‌در . لسانمزده تخفیف دال ایله قوللانیلیر .

لاٰبَه { [ف] عجز ونیاز وتملق یوزندن سویله‌نیلن سوز .

لاٰتْ { [ع] زمان جاهلیتده حرم کعبهٔ معظمه‌ده موجود بر پوتك اسمیدر .

بو ، ثقیف قبیله‌سنك ، عزّی‌ده ، غطفان قبیله‌سنك پوتلری ایدی .

لاٰجَرَمَ { [ع] لابد معناسنه‌در . فی الاصل (انقطاع یوق) دیمکدر . لسانمزده سکون میم ایله قوللانیلیر .

لاٰجِوَرْدْ { [ع] ماوی رنکلی برطاش اسمی . لاژورد کلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر . (لاجوردی) = لاجورد رنکنده : قبهٔ لاجوردی = سما .

لاٰحِقْ { [ع] لحوق ایدیجی ، ایدن . اولاشیجی ، اولاشان : برحرف کلمه‌نك صوکنه علاوه اولنورسه اکا لاحق اولان ، اولنه علاوه اولنورسه اکا داخل اولان دینیلیر . § (سابق) مقابلی ، صکره‌دن تعیین ایدیلن ، حالا مقامنده اوطوران : ناظر لاحق . أمور لاحق .

لاٰحِمْ { [ع] دائما ات بین طوغان وامثالی طیور . جمعی (لواحم) § ات ییین .

لاٰحِنْ ، لاٰحَّانْ { [ع] قرائت وتکلمده بك خطا ایدیجی ، ایدن . قاریٔ لاحن ، متکلم لحان

لاٰحُوسْ { [ع] اوغورسز ، مشئوم آدم .

لاٰخْ { [ف] ادات محلدر . مرکب اوله‌رق قوللانیلیر . سنکلاخ = طاش یری . طاشلق . دیولاخ = اجنه یتاغی . رودلاخ = چای محلی ؛ چایی ، ایرماغی چوق یر ، جای مهیب ، محل خطر . اهرمن لاخ . آتش لاخ . بونلردن بشقه کلماته لاحق اولمامشدر . بناءً علیه راست کلن کلمه‌یه الحاق ایدیله‌مز .

لاٰخَه { [ف] پامه .

لاٰخِیزْ { [ف] سیل صویی ، سیلاب : لاخیز خروشان .

لاٰدْ { [ف] دیوار ، جدار : سرلاد = دیوارك باشی ، اوستی بن لاد = دیوارك دیبی . « دلاجوی سلامت ز آستان وجودکه برندامت وحسرت نهاده اندش لاد — همکر شیرازی »

لاٰدَه { [ف] احمق ، ابله ، بون .

لاٰحِقَه { [ع] علاوه ، ضمیمه ، ذیل : لاحقهٔ جمیله .

لاٰزاٰلَ { [ع] اکسیك اولمسون معناسنه . (لا) بوراده دعائیه‌در .

لاٰزِبْ { [ع] یاپیشیجی ، یاپیشان شی § ثابت ، پایدار .

لاٰزِقْ { [ع] یاپیشقان شی § بالچق : طین لازق .

لاٰزِمْ { [ع] برشیدن اصلا آیرلمیان ، آنکله برابر اولان § کرك ، مقتضی ، وجودینه احتیاج اولان شی : « لازم دکل عنایتی اهل تکبرك — بخش ایلدم عطاسنی وجه‌عبوسنه — نابی » (اولمق) . (کلمك) مصدرلریله ترکب ایدر : لازم . کلن سوزلری سویلدم . § متعدی اولمیان فعل ، فعل لازم .

لاٰزِمَه { [ع] لازم اولان شی واوشیئی مبین ورقهٔ رسمیه .

لاٰژِوَرْدْ { [ف] برنوع ماوی طاش ، لاجورد .

لاٰسِیَّماٰ { [ع] باخصوص ، خصوصیله .

لاٰشَكّْ { [ع] شبهه‌سز .

لاٰشَه { [ف] اولمش حیوان ، لش ، جیفه . § ضعیف ، زبون حیوان : لاشه خوار — لش ییین .

لاٰشَیْ { [ع] شی دکل ، هیچ ، جزئی .

لاطائل { [ع] فائده‌سز ، بیهوده ، عبث : « حاصلی شعره کیرشمك مشکل — چونکه ابحاثی بتون لاطائل — لا » .

لاطه { [ایتالیانجه‌دن محرف] قوقولانه‌نك باشلقه‌سزی .

لاغ { [ف] لطیفه ، مزاح ، هزل .

لاغر { [ف] آریق ، ضعیف ، (فربه) مقابلی : اسب لاغر . خر لاغر . لاغری = لاغرلق .

لاف { [ف] بوش لقردی ، معناسز دعوی وتفاخر : « لاف دعوای انانیت نه لازم عاقله — هرکسك عالمده بیك ما فوق بیك مادونی وار — اسعد مخلص پاشا » لافزن = کوه‌زه ، معناسز دعوی وتفاخر ایدن . لقردی قوافی . لسانمزده (آتمق) (ایتمك) مصدرلریله قوللانیلیر . لاف آتمق . لاف ایتمك = سویله‌مك ، میرلدانمق ، خشنودسزلق . اسکیدن (اورمق) مصدریله‌ده قوللانیلیردی .

لال { [ف] دیلسز ، ابکم : « وصف حسننده لال اولور قلمم » § قرمزی رنك : کل لال . شکوفهٔ لال . بر نوع جوهر قیمتدار ، (لعل) بوندن معربدر .

لالا { [ف] کوله ، قول ، چوجق صابیسی ، خادمی § اسکیدن (اتابك) معناسنه‌ده قوللانیلیردی : یار غارم ولالای اختیارم غازی بالی بك — سلطان سلیمان قانونی .

لاله { [ف] معروف چیچك : « بزم چمنده لاله ایله طولدی لاله‌لر — عشرت زمانی کلدی پر اولسون پیاله‌لر — دلی برادر » . « خون حسرتله طولار جام صفاسی لاله‌نك — اکرم بك » بونك بر چوق نوعی واردر . لالهٔ کوهی . لالهٔ بری . لالهٔ شقایق ، لالهٔ داغ‌سوخته . لالهٔ دلسوز . لالهٔ خطایی . لالهٔ سفید ، لالهٔ آل ، لالهٔ سرخ ، لالهٔ زرد ، لالهٔ دورویی . لالهٔ نعمان . لالهٔ دختری = یاپراغنك کنارلری غایت قرمزی ، وسطی سیاه بر نوع لاله . بوکا (آذرکون) ده دیرلر . عربیده مقابلی (شقایق النعمان) در . لالهٔ خودرو — کلینجك چیچکی . § اسکیدن اسرا و مجرمینك بیونلرینه طاقیلان بر نوع دمیر حلقه .

لاله‌رخ { (لاله رخسار) [ف] یناغی لاله کبی قرمزی اولان .

لاله‌زار { [ف] لاله‌لك ، لاله‌لرك بتدیکی محل .

لاله‌رنك { و (لاله‌فام) و (لاله‌کون) [ف] لاله رنکلی ، لاله رنکنده : « یتر اولدق غبار غمله بنکی — کتیر ساقی شراب لاله رنکی — خیالی » . شراب لاله فام . ابر لاله‌فام . اشك لاله کون .

لآلی { [ع] (لؤلؤ) ك جمعی : اینجیلر لآلی فشان = لآلی صاچیجی ، صاچان . ضم لام ایله غلطدر .

لامبه { [فرانسزجه‌دن محرف lambe] معروف .

لامت { [ع] آلچاقلق ، دنائت ، فرومایه‌لك .

لامح { [ع] پارلداییجی ، درخشنده .

لامحاله { [ع] محل حواله‌سی یوق دیمکدر . (بویله اولمق ضروریدر) مفهومنده اوله‌رق (لابد) معناسنه‌در .

لامس { [ع] لمس ایدیجی ، ایدن .

لامسه { [ع] حواس ظاهره‌دن ؛ برشیئك قاتیلغنی ، یومشاقلغنی حس ایدن قوت ، قوهٔ لامسه .

لامع { [ع] لمعان ایدیجی ، ایدن : برق لامع .

لامعه { [ع] پارلایان شی .

لامعی چلبی { بروسه علماوشعراسندر . برخیلی تألیفاتی واردر . ترجمهٔ نفحات الانس اك مشهور اثریدر . مولانا جامینك نفحاتدن باشقه برقاچ اثرینی داها ترجمه ایتمش اولدیغندن (جامی روم) عنوانی آلمشدر . پدری بایزید ثانی دورنده دفتردار اولمشدر .

لاندو { [فرانسزجه‌دن] اوستی اوکدن و آرقه‌دن آچیلوب قپانیر بر نوع بیوك آرابه .

لاو { [فرانسزجه‌دن Lave] یانارطاغلردن قاینار بر نهر کبی آقان مادهٔ سیاله ، اندفاعات برکانیه .

لانه { [ع] قوشلرك و سائر حیوانانك یوه‌سی ، مسکنی ، خانه‌سی : « لانهٔ مرغ غریبی حضرت الله یاپار — لا » « فرق اولنماز جسم پرادم بوزولمش لانه‌دن — فیضی افندی » « خود کلشن بخت است این یارب چه درخت است این — صد بلبل مست اینجا هر لحظه کند لانه — لا » لانهٔ پدر = خانهٔ پدر . لانهٔ نرمین = یومشاق لانه . لانهٔ خراب = بوزولمش یووا . لانه‌کیر = لانه طوتیجی ، طوتان . « لانه‌کیر قاف استغنا اولور عنقای عشق — لا » لانه‌کیران = لانه‌کیرلر . لانه جدا = یوواسندن ، یوردندن آیری دوشن .

لاهف { [ع] داد خواه ، متظلم ، مضطر § قلبی یانیق : لاهف‌القلب .

لاهوت { [ع] جناب حقك ذات کبریا پناهندن عبارت اولان عالم اعلی : « ناسوت ایدی بر زمان مقامك — لاهوته می شمدی اعتزامك » . عالم لاهوت = عالم علوی . لاهوتی = لاهوته منسوب . لاهوتیان = لاهوتیلر ، ملکلر .

لای { [ف] (سویلمك معناسنه) اولان (لاییدن) مصدرندن مشتقدر . ترکیبسز قوللانلماز . هرزه‌لای = هرزه کو .

لایتجزی { [ع] قابل تجزی وتقسیم اولمیان : جزء لایتجزی اسکی شاعرلر دهان دلبری جزء لایتجزایه تشبیه ایله موهوم بر حاله کتیرمشلردر . شو بیت مشهوردر : « بیك پاره اولسه‌ده اوله‌ماز اول دهان قدر — یانسه‌ده جزء لایتجزی جهان قدر — لا » .

لایح { [ف] ظاهر § پارلدیجی ، پارلدایان . عربجه‌ده اولدیغی کبی (لائح) صورتنده تحریرینه لزوم یوقدر . § سانح : بر فکر لایح اولدی .

لایحه { [ع] بر ماده حقنده تفصیلاتی حاوی قلمه آلنه‌رق مقامات رسمیه‌دن برینه تقدیم ایدیلن ورقه § جهت عدلیه‌ده : مدعی ویا مدعی علیهك صورت ادعا و مدافعه‌سنی و دلائلنی مبین محکمه‌یه ویردیکی ورقه .

لایحصی { [ع] صاییلماز ، قابل تعداد و حساب دکل .

لا يُخْطِئْ [ف] خطا ايتمز ، Impecable مقابلى . لا يخطيانه = لا يخطيجه‌سنه . يانك فتحى ، حانك سكونيله اوقونمق ياكلشدر .

لا يَزالْ [ع] قابل فنا وزوال اولميان . خداوند لا يزال . لا يزالى = لا يزاله منسوب : « جهات ستّه‌ده كشور بكشور - مرتب لا يزالى بر حكومت - آصف » . حسن لا يزالى .

لا يُعَدّ [ع] صايلمايان ، قابل تعداد اولميان : لا يعد آلتون .

لا يَعْقِلْ [ع] ادراك ايتمز ، دالغين ، بى هوش : مست لا يعقل = صيزمش . لا يعقلانه = لا يعقلجه‌سنه .

لايِقْ [ع] مناسب ، شايان ، ياقيشان : « عصرمزك شانته لايق بودر - كيم اوله شمشير وقادرنيام - لا » « سز بنى بوكرمه‌جك وفكر ايتمه‌مك لايقميدر - بن سزى سزدن زياده فكر ايله مشغول ايكن » (اولمق) ، (كورمك) مصدرلريله تركب ايدر : لايق اولمق . لايق اولان . لايق كورمك = تنسيب ايتمك .

لا يَموتْ [ع] اولمز ، فنابولماز ، جاودانى ، Immortel مقابلى . لا يموتانه = لا يموتجه‌سنه .

لِئامْ [ع] (لئيم)ك جمعى : آلچاقلر .

لَئيمْ [ع] آلچق ، دنى § جرى ، بخيل : بخيل ايله آره‌سنده فرق واردر . لئيم نه كندى بر نه باشقه‌سنه يديرر . بخيل كندى يرر بشقه‌سنه يديرمز . لئيمانه = لئيمجه‌سنه جمعى لئام . فارسى جمعى : لئيمان . سفرهٔ لئيمان . معاملهٔ لئيمانه .

لَبْ [ف] دوداق ، شفه : لب جانان § اوچ ، كنار : لب جويبار . « ترانهٔ لب هرجويبار فاعتبروا — زبان بلبلك اورادى يااولى الابصار — جودت پاشا » لب دريا : « نه‌سحر پارهٔ صنعت كه ازلدن مخمور — اب دريادة اوچان بر ابدى خندهٔ نور — يكى جامع حقنده = محمد عاكف بك » غنجه‌لب = دوداغى غنجه كبى ، غنجه دوداقلى . طفل غنجه‌لب . « مظهر اسم جميل ، انوار حسنك مظهرى — كل ياناقلى ، غنجه‌لب ، بايغين باقيشلى بر پرى = طاهر المولوى » اب بر اب - و - لب بلب = دوداق دوداغه : « عكس خود اندر پياله ديد وبوش كرديار — همچو تصويرى كه دروى دوكبوتر لب بلب = طاهر المولوى » لبالب = آغزينه قدر طولمش : « لبالب است زخون جكر پيالهٔ ما - لا » . لب آفتاب = كواكبه متصل شعاع آفتاب . لب خضرا = افق آسمان ، زمينه متصل كورينن دائره . لب كشتيكاه = نهرلرك كچيد يرى ، بوغاز وليمان آغزى كبى .

لُبّ [ع] هر شيئك ايسى ، خالصى § ايچلى شيئك ايچى . اوزى : لب الجوز = جويز ايچى . § عقل سليم ، هوش : بو معناده جمعى اولان (الباب) قوللانيلير : « آچيلدقچه اولوا الالباب اولورد دمبستهٔ حيرت — لب اعجاز كوبى لبه اسرار مثانيدر — » .

لَبابَتْ [ع] زيركلك ، عقلليلك ، فطانت .

لَباجَه [ف] اوكى آچيق البسه ، خرقه ، جبه .

لِباسْ [ع] كيه‌جك شى ، روبه ، جامه : « لباس نوبنوله‌اى اولان آرايشه مائل — كمالكدن خبر وير كيمسه سندن

احتشام آلماز — راغب پاشا » لباس فرسوده = اسكيمش لباس . لباس التقوى = حيا . جمعى (البسه) البسهٔ فاخره . (البيسه) ياكلشدر .

لِبانْ [ع] قادين سودى § رضاع .

لُبانْ [ع] كونلك لبان جاوى . بانك تشديديله‌ده جائزدر .

لَبّانْ [ع] سودجى .

لَبْ بَسْتَه [ف] آغزى باغلى ، ساكت ، خاموش : لب بسته واميد شكسته قالدق !

لَبْريزْ [ف] طاشقين ، طاشيجى : اكثريا معنوياتده قوللانيلير . پيمانهٔ لبريز . لبريز شوق وغرام . لبريز مسرت .

لَبْسْ [ع] كيه‌جك شى . لباس .

لُبْسْ [ع] كيمك .

لِبْسْ [ع] لباس

لَبْلابْ [ع] صارماشيق .

لَبَنْ [ع] سوت ، جمعى : البان . لبنى = لبنه منسوب . جمعى . لبنيات .

لُبْنانْ [ع] شامده بر طاغ اسميدر . جبل لبنان = مستقل متصرفلق .

لَبونْ [ع] سودلى حيوان : حيوانات لبونه .

لَبيقْ [ع] عاقل ، حاذق ، طاتلى سوزلو .

لَبيبْ [ع] عاقل ، ذكى : اديب لبيب .

لَبيدبن رَبيعَه شعراى عربك (مخضرمين) دن اولان طبقه . ده‌نيلن هم جاهليت ، هم اسلام زمانه يه‌تيشمش اولان طبقه .

سندندر كنديسنك « الا كل شى ماخلاالله باطل » قولى طرف رسالتپناهيدن خاصةً استحسان بويورلمشدر . (٤١) ده ارتحال ايتمشدر . رضى الله عنه

لَبَّيْكْ [ع] (لب) كلمه‌سى اقامت ، مواجهه ، محبت . خالص معنالرينه كلمكله بوتركيبه بروجه آتى درت معنى ويرلمشدر . (١) بن سنك امر وفرمانكه اطاعت و واجابت مركزنده مرةً بعد اخرى ثابتم . (٢) بنم قصد وتوجهم دائما سكادر . (٣) بنم دائما محبت وانجذابم سكادر . (٤) اخلاصم يعنى صدق وعبوديتم دائما سكادر . بوبابده تفصيلات آلمق ايستينلر قاموسده (لب) ماده‌سنه مراجعت ايتمليدرلر . (اولسه حاشا دامنك چوقدن ابدردم چاك چاك — يوقمى بر لبيك يارب صد هزاران ياربه » قلب امتدن خروش ايتمكده بربانك حزين — انعكاسى ويرمه‌ده آفاقه برعلوى طنين — ايكله‌ين دللر ديور : لبيك الله العالمين — آغلايان كوزلر ايديلمش شرم ايله عطف زمين — تيتره‌ين اللر ايسه : معطوف دركاه برين — وقت تبشير اجابت . طورما اى روح الامين وقفهٔ تحفهٔ عرفات منظومه‌سندن = طاهر المولوى »

لَتّْ [ع] قارشديرمق . خلط ايتمك § باغلامق § مقارن اولمق .

لَثّْ [ع] دائم وقائم اولمق .

لِثامْ [ع] ياشماق ، نقاب .

لِثَه [ع] ديش اتى . ثانك تشديديله‌ده لغتدر .

لَجّْ [ع] خصومتده عناد ايتمك .

لَجاجَتْ { [ع] خصومتده عنادجيلق .

لِجامْ { [ع] حيوان آغزينه اوريلان كم . (لكام) كلمهٔ فارسيه‌سندن معربدر جمعى (لجم) .

لَجْلَجَه، لَجْلَجَتْ { [ع] سوزده تردد .

لَجُوجْ { [ع] پك عنود ومخاصم .

لُجَّه { [ع] انكين صو ، وسط دريا : لجهٔ غرام .

لُجَيْنْ { [ع] كموش . فضه .

لِحاءْ { [ع] آغاج قابوغى ، قشر شجر .

لَحاظْ { [ع] كوز قويروغى . كوز اوجى .

لِحاظْ { [ع] دوشونمك ، ملاحظه ايتمك . رعايت ايلمك .

لِحافْ { [ع] اورتونه‌جك شى ، يورغان : زيرلحاف . جمعى (لُحُف) .

لِحامْ { [ع] (لحم) ك جمعى . ديكر جمعى (لحوم) . § لهيم ، پارەلنمش شيئى بربرينه ياپيشديره‌جق شى ، (لهيم) بوندن محرفدر . فتح لام ايله‌ده لغتدر .

لَحامَتْ { [ع] اتليلك ، سميزلك : لحامت وجود .

لَحْدْ { [ع] جوقور . مزار : اطلبوا العلم من المهد الى اللحد ـ حديث شريف . == علمى مهددن لحده قدر طلب ايديكز . حانك فتحيله‌ده لغتدر : « بو اضطرابنه پايان ويروب دل رنجور ـ اولنجه جسم نزارم لحد كزين حضور — عندليب » . « كز لحد باروى خون آلوده برخيزد دفين — سعدى »

لَحْسْ { [ع] يالامق .

لَحْظ ، لَحَظانْ { [ع] كوزاوجيله باقمق : لحظان آهو نكاهان .

لَحْظَه { [ع] آن ، دقيقه : بر لحظه استراحت . « آهم كه لحظه لحظه آسمان طوتار — فضولى » جمعى الحاظ . لُحُوظ . § كوزاوجيله باقمق .

لَحْمْ { [ع] ات ، كوشت . جمعى : لحوم ، لحام .

لَحْمَة { [ع] ات پارچه‌سى .

لَحْنْ { [ع] ازكى ، نغمه : لحن غرام . سوزشناك . جمعى : الحان . لحون § انت ، لسان § قرائتده خطا ايتمك .

لُحُودْ { [ع] (لحد) ك جمعى : لحود اكابر .

لُحُوقْ { [ع] اولاشمق ، ايرشمك ، تابع اولمق (ايتمك) مصدريله قوللانيلير : لحوق ايدن .

لُحُومْ { [ع] (لحم) ك جمعى .

لِحْيانى { [ع] اوزون صقاللى ، عظيم اللحيه .

لَحِيطْ { [ع] نظير ، شبيه .

لَحِيمْ { [ع] اتلى ، سميز : مرد لحيم . كوسفند لحيم .

لِحْيَه { [ع] صقال ، ريش : لحيه‌دار == صقاللى . لحيوى == لحيه‌يه منسوب . جمعى (لحى) .

لَخْتْ { [ف] برشيئك پارچه‌سى ، جزئى : لخت جكر .

لَدْغ { [ع] ييلان ، عقرب صوقمق .

لَدُنْ { [ع] علم غيب ، خفاياى منكشف برحالده كوسترن ، اسرارالهيه‌يه اطلاع كسب ايتديرن علم : علم لدن . لدنى == لدنه منسوب . لدنيات == ايچ يوزى ، اسباب خفيه : اكثريا مفرد مقامنده قوللانيلير : ايشك لدنياتى . لدنيات امور .

لَدى { [ع] عند معناسنه‌در : لدى التحقيق == عند التحقيق . لدى الحاجه . لدى الحواله == عند الحواله « اصلى يوق آكلادم لدى التحقيق » .

لَديغْ { [ع] عقرب ، ييلان صوقمش آدم .

لَذّاتْ { [ع] (لذة) ك جمعى .

لَذائِذْ { [ع] (لذيذه) نك جمعى . طاتلى شيلر ، لذائذ بهشت . لذائذ روحانيه .

لَذَّتْ { [ع] طات ، چاشنى ، مزه . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : لذت باده ، لذت علم . لذت نان . لذت آب . لسان عوامده تخصيص ايله شكر طادينه دينور .

لِذٰلِكَ { [ع] بوندن طولايى ، بوسببدن .

لَذيذْ { [ع] طاتلى ، خوشمزه . لذت‌عام . (حلاوت) خاصدر ـ فارسيده برنجينك مقابلى (مزه) ، ايكنجينك مقابلى (شيرينى) در .

لَرْزانْ { [ف] (لرزيدن) مصدرندن مشتقدر . تتره‌يجى ، تترەين . صارصلمش : دست لرزان . « سودالى ، كوزل برنظرك قلبه خطابى . . مژكانلرك اول غمزه‌سى ، شيرين حركاتى — جوشان ايديور سينه‌ده سوداى شبابى — لرزان ايديور پيش جلالنده حياتى » لرزان احتراص .

لَرْزِشْ { [ف] تتره‌مه ، تتره‌يش : لرزش اوراق . لرزش پرده . لرزش روح . لرزشنمون .

لَرْزَه { [ف] تتره‌مه ، تتره‌يش ، رعشه : لرزه‌ور == تتره‌يجى ، تترەين ، لرزه‌لى . لرزه‌ناك == لرزه‌لى ، تتره‌يجى ، تترەين : زمان اوليوركه شواهق جبال راسيه‌يى چاك چاك ، بتون ساحهٔ زمينى كمال دهشتله لرزه‌ناك ايدرك نا كهان ظهور ايدن بروولقان ، سكانى غنودهٔ آرام ويرچوق عصرلرده ساحه پيراى تكمل وانتظام اولان بر معمورهٔ مدنيتى آن واحدده خاك ايله يكسان ايدوب اومعموره‌دن مرور زمان ايله كرهٔ زمين اوزرنده بللى بليرسز برنشان براقيور .

لِزامْ { [ع] لازم اولمق ، لزوم .

لُزُوبْ { [ع] ياپيشمق ، كيرشمك .

لُزُوجَتْ { [ع] جكيلوب اوزامق ، طوتقال كبى برشيئه صيوانوب ياپيشمق ، ياپيشقانلق .

لُزُومْ { [ع] لازم اولمق : بورادن كيتمك لزومى حس اولنيور . اشتراسنه لزوم كوستريلن اشيا .

لِسانْ { [ع] ديل ، زبان . جمعى : السنه ، السن . « ولا يلتام ماجرح اللسان — حضرت امام على » == ديل ياره‌سى اونوتلماز § برقومك كنديسنه مخصوص لغتى ، لهجه‌سى : عثمانلى لسانى ، عربى لسانى ، فرانسز لسانى ، « ايستر ايسه‌ك آكلامق جهانى — اوكرنعلى اوروپا لسانى — خرابات » . « عموم السنهٔ شرق وغربى اوكرندم — تأثرات دلى شرح ايدر لسان يوقدر — فيضى افندى » . « لسان عشقى بيلير ترجمان بولنمدى هيچ ـ ابن النجار » . ديكر لسن عتيقه‌نك هپ ـ خرابات »

لسان الله = كلام الٓهى . لسان القوم = قومى طرفندن سوز سويلين . لسان النار = آتشك شعله‌سى ، زبانه . لسان الثور = صيغير ديلى ديديلن نبات . لسان العصافير = قوش ديلى ديديلن نبات . لسان حال = وضعيتك ، سيمانك لسانيدركه بونك تبيين ايتديكى معنالرى لسان قال تعريفدن عاجزدر ، بوندن طولايى : « لسان الحال ابلغ من لسان المقال » دنيلمشدر . « لسان حال حيا اعتذاردر كويا — راغب پاشا » لساناً = لسان ايله . لساناً عرض مرام .

لَسعْ { [ع] ييلان ، عقرب ، آرى صوقمق ، ايصيرمق .

لُسُنْ { [ع] (لسانك) جمعى : لسن عتيقه ، پك آز قوللانيلير .

لَشكَرْ { [ع] عسكر . تركجه‌سى (جرى) : لشكر عرمرم = جيش كثير . صفوف لشكر . لشكركش = عسكر چكيجى ، چكن . لشكرپژوه = جاسوس .

لَشكَرْشِكاف { [ف] لشكر شكن - لشكرشكوف = عسكر ياريجى ، ياران ، دلاور ، دشمن آلاينى ياران بهادر . لشكرگاه = اردو محلى . معسكر .

لِصّ { [ع] خيرسز ، سارق . دزد .

لَصاص { [ع] خرسزلق ايتمك .

لُصُوص { [ع] (لص) ك جمعى .

لُصُوصِيَّتْ { [ع] خرسزلق ايتمك .

لُصُوقْ { [ع] ياپيشمق ، اولاشمق .

لَصِيفْ { [ع] پارلاييجى ، پارلايان ، تابان .

لَطائِفْ { [ع] (لطيفه) نك جمعى : مجموعهٔ لطائف . لطائف‌گويان شعرا . § كوزل شيلر . محاسن ، بدايع : لطافتدن نه كورديسه بيلوب الطاف باريدن - درخت اوستنده بر ديكر قوشه تعدد ايدر بر قوش — عبدالحق حامد بك »

لِطافْ { [ع] (لطيف) ك جمعى .

لَطافَتْ { [ع] لطيفلك ، كوزللك ، تناسب ، نزاكت : لطافت سيما . لطافت اندام . لطافت افاده ، لطافت معنى § آچيلق ، كشايش . رونق (كثافت) ك ضدى : « قيل كوك يوزينك لطافتندن — صافيت عشقمى تخطر — اكرم بك »

لِطامْ { [ع] لطم . ال آيه‌سيله اورمق .

لُطفْ { [ع] كوزللك : لطف سيرت ، لطف اخلاق § رفق و نوازشله معامله ايتمك ، لطفپرور § توفيق الٓهى : بلطفه تعالى مقصود حاصل اولدى .

لَطمْ { [ع] ال آيه‌سيله اورمق ، شمار اورمق .

لَطْمَه { [ع] ضربه ، شمار : لطمه خوار = لطمه ييجى ، ييێن . « لطمه خواران جفا ويرانه‌دن ويرانه‌يه — بختياران صفا كاشانه‌دن كاشانه‌يه - آطنه‌لى ضيا بك »

لَطيفْ { [ع] صغير ، دقيق § كوزل ، نازك ، متناسب : روى لطيف § كشاده ، رونقلى (كثيف) ك ضدى : « اى ابر لطيف رنك سيار - پك شعشعه‌لى

عايشك وار » § اسماء حسنادندر : رب لطيف ، عبداللطيف .

لَطيفَه { [ع] شاقه ، حقيقى اوليه‌رق اكلنجه مقصديله بر نكته‌يى حاوى اولمق اوزره سويلنيلن سوز ياخود ياپيلان شى : « لطيف اولق كركدر هر لطيفه » « هرزه كويد لطيفه پندارد » درجه‌سنه واردير لمامق شرطيله بونك اديبانه‌سى خوشه كيدر . - لطيفه پرداز ولطيفه‌كو = لطيفه ترتيب ايديجى ، ايدن . لطيفه سويله‌ييجى . سويله‌ين : لطيفه‌پرداز بى انباز . لطيفه‌كوى خوشخو . لطيفه پردازى = لطيفه پردازلق لطيفه پردازانه = لطيفه پردازجه‌سنه . لطيفه پردازان = لطيفه‌پردازلر . لطيفه كويى = لطيفه‌كولق . لطيفه‌كويان = لطيفه كولر .

لَظىٰ { [ع] آتش ، آلاو § جهنم اسملرندن برى .

لَعلْ { [ع] قرمزى بر نوع قيمتدار جوهر . (لال) كلمهٔ فارسيه‌سندن معربدر . بونك مقبولى بدخشان طاغلرنده اولورمش . لسان شعرشرقده لب دلبران دائما لعله تشبيه اولنمشدر . حتى (لعل) ك لب مقامنده قوللانيلديغى پك چوقدر : « ناز اولور دمبسته چشم نيمخوابكدن سنك — شرم ايدر رنك تبسم لعل نابكدن سنك - نديم » لعل فام . لعل رنك . لعلكون = لعل رنكلى . لعل روان = باده . لعل مذاب = شراب ، قان .

لَعَلَّ { [ع] ادات ترجيدر . مأمولدركه . احتمالكه معناسنه : ليت ولعل ايله وقت كچيريورز ، ليت ولعل ايله بزى

آووتيور . تركجه‌مزده بوندن بشقه برده قوللانيلديغى يوقدر .

لَعنْ { [ع] سورمك ، ابعاد ايتمك ، خيردن اوزاقلشديرمق : جناب حق طرفندن اولورسه دنياده توفيقدن ، آخرتده لطف ورحمتدن ابعاد قصد اولنور . خلق طرفندن اولورسه سب ونفرين موقعنده ايراد ايدلمش اولور . لعنتلمه = آفوروز ايدلمش .

لُعابْ { [ع] آغزدن آقان صاليه .

لِعانْ { [ع] يكديكره لعن ايتمك .

لُعْبْ { [ع] اويون ، مقصد صحيحه دال اولميان ايش .

لُعْبَتْ { [ع] كنديسيله اويون اوينانان شى ، اويونجاق : لعبتگاه = لعبت محلى . لعبت باز — حقه باز . § كوزلرك مفتون ومجلوب اولديغى شى . لعبت العين = كوز بيبكى .

لَعْنَتْ { [ع] نفرين ، مطروديت . § سب ودشنام . لعنة الله .

لَعينْ { [ع] ملعون ، مطرود : شيطان لعين . § هركسك لعن ونفرين ايتديكى آدم . يزيد كبى .

لُغاتْ { [ع] (لغت) ك جمعى : لغات مأنوسه . لغات غريبه . (لغات عثمانيه) نامنده‌كى كتاب پك چوق لغات غريبه‌يى حاويدر .

لُغَتْ { [ع] هر قومك كنديسنه مخصوص ديلى ، افادهٔ مرام ايچون قوللانديغى اصوات . بز بو موقعده (لسان) كلمه‌سنى استعمال ايدرز . بر قومك جملهٔ كلاميه‌سنى تشكيل ايدن كلماتدن هر برى : « لغتك ترجمه‌سى يانندە يرايدر اهل دلك جاننده

ـ سنبلزاده» لغت نویس = لغت یازیجی، یازان . لغت شناس = لغت بیلیجی آكلاییجی . لغت نویسانه . لغت نویسلك بو قدر مشكل اولدیغنی بیلسیدم بو كتابی اتمامه باشلامازدم =مستجابی زاده عصمت بك . لغوی = لغت شناس، آشنای علم لغت . جمی لغویون .

لُغَز [ع] بیلمه‌جه ، جیستان : شو لغز خوش آینده‌در : « دودانه كبوتران ابلق — جفتندوز هم دكر جدایند —پرواز كنند سوی افلاك — وزخانهٔ خود برون نیایند — لا » = هم جفت هم بربرندن آیری ایكی آلاجه كوكرجین سماواته پروازایدرلر. اولرندن ده طیشاری‌یه چیقمازلر . بونك نه اولدیغنی عین ادرا كه خفی قالهماز . جمی (الغاز) . لغز ایله (معما) بیننده فرق واردر ، لغزا كثریا سؤال طریقیله اولور .

لَغْزان [ف] سورچیجی قاییجی .

لَغْزِش [ف]سورچش، قاییش،سورچه قایه : لغزش پای . «ذوقی‌ی بر نعمت عظمادر اهل درد ایچون ـ سر خوشك هر لغزشی برسجدهٔ شكرانیدر.»

لَغْزیده [ف] سورچمش. قایمش:لغزیده پای = آیاغی قایمش .

لَغْو [ع] فائده‌سز ، بیهوده ، باطل سوز§ اورته‌دن قالدیرلق ،قالدیرمق لَغْو ایدیلن قومیسیون . لَغْو = اثنای كلامده من غیر فكر ولا روایة لساندن صادر اولان یمین ، لایؤاخذكم الله باللغوفی ایمانكم لغوی =لغومنسوب.جمی لغویات: لغویات‌ایله اشتغال شعار اهل كمال دكلدر .

لَفّ [ع] دورمك، ظرف ایچنه قویمق (ایتمك) ، (اولنمق) مصدرلریله قوللانیلیر : لف ایدیلن ورقه . لف اولنان پوصله. لفاً = دورلمش.صارلمش اوله‌رق ، ملفوفاً . مصدر بمعنی مفعولدر. لف ونشر = عبارده‌ده اول امرده ایكی یاخود دها زیاده شیئی ذكر ایده‌رك بعده آنلردن هر برینه عائداولان شیلری ایراد ایلمكدر كه(لف ونشر مرتب)، (لف ونشر مشوش) صورتیله ایكی نورلودر .

لَفاء [ع] طوپراق§خسیس، حقیر شی .

لَفائِف [ع] (لفافه)نك جمی .

لِفافَه [ع] صارغی . جمی (لفائف) .

لَفْج [ف] لفجه ـ قالین دوداق : « خروشان ز كابل همیرفت زال ـ فروهشته لفج وبرآورده بال ـ فردوسی»

لَفْظ [ع] سوز . § صرفیونجه : لفظ معنیدار ایسه كلمه ، دكل ایسه حرفدر . جمی الفاظ . لفظاً = لفظ جهتندن : لفظاً دوز كون . لفظی و معنوی نقائص مجموعه‌سی اصلاقنه‌شایاندر. لفظه‌ده بو معنایه‌در . لفظهٔ جلاله. لفظة الله =(الله) اسم شریفی .

لَفْق [ف] ایكی شیئی بر برینه ضم ایتمك .

لَفیف [ع] دورولمش § ثلاثیسنده ایكی حرف علت واقع اولان فعل كه لفیف‌مقرون. لفیف‌مفروق. ناملریله ایكیدر .

لِقاء [ع] كورمك . راست كاوب قاووشمق، ملاقات § یوز،چهره: مهلقا = یوزی آی كبی ، قمر منظر ، خورشید لقا = یوزی كونش كبی، كونش یوزلو . لقای طبیعت . لقای

آفاق. « شهنشه منقبت، درویش خصلت ـ ملك سیرت ، مه قدسی لقادر ـ هرسكلی حكمت بك » لقاءالله = روز قیامت . ایكنجی معناده فارسی ایله تركجه‌ده قوللانیلیر .

اِلْقاط [ع] باشاق دیوشیرمك : لقاط ایله تعیش .

لُقاطَه [ع] یره آتیلمش‌ده كرسزشی: اما بولقاطه‌چین اقلام اكابر یعنی ویسیٔ پریشان مأثرك دیدنهٔ سلوكی . . ـ ویسی .

لَقانَت [ع] سریع‌الفهم اولمق .

لَقَب [ع] اسم اصلیدن باشقه اولنان اوزره‌صكره‌دن مناسبتله قونیلان آد . جمی القاب .

لَقْط [ع] یردن دیوشیریلن شی .

لُقَطَه [ع] یرده بولنوب آلنان‌شی . لقطه آدمك غیری‌یه مخصوصدر.

لَقْلَق [ع] لكلك دنیلن قوش : آمدن لقلق . (لكلك) كلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر. §طارآغزدن چیقان مایعاتك صوتی .

لَقْلَقَه [ع] لكلك آوازی . § صوت ، معناسز سوزلر ، قورو لقردی . لقلقیات = معناسز كورو لتودن عبارت لقردیلر .

لُقْمَه [ع] بر یوتوم طعام : لقمهٔ غم . § مطلقا طعام . بو معناده (ایتمك) مصدریله قوللانیلیر : برلكده لقمه ایتمك . لقمه كوز= پاتلاق كوزلی.

لُقْمَه شُمار [ع] لقمه صاییجی ، بخیل، خسیس .

لَقیط [ع] كوشه باشنه . جامعه ، كلیسایه و سائر محله براقیلوب بولنان چوجق ، طفل متروك. لقیطه = ینه بویله اولان قز چوجق . (لقیط) آدمده استعمال اولنور .

لَقیم [ع] یوتولمش شی ، ملقوم .

لَكّ [ع] یوزبیك عددی . § احمق ، ابله .

لِكاف [ع] پالان : لكاف زرین .

لِگام [ع] حیوان آغزینه اوریلان كم . (لغام) ده بو معنایه‌در . ضم لام ایله استعمالی یاكلشدر .

لَكَد [ف] تپمه : لكد زن = لكد اوروجی ، اوران . تخفیف ایله (لكزن) ده لفتدر . لكد خوار = لكد ییجی ، یبین .

لَكْلَك [ف] معروف بوینی اوزون قوش ، لقلق : لكلك عمری كچر انلمق ایله .

لَگَن [ف] ایچنده ال ییقانان معروف قاپ ، طشت § شمعه‌دان.

لٰكِنَّ [ع] ادات استدراكدر . لسانمزده مخففاً قوللانیلیر : « مهتاب دخی لطیف لكن — آنده نه كزر بونور ساكن — حق » « ایسه‌ده ایسه‌لرده . ایسه‌كده . ایسه‌كزده ، ایسه‌مده ، ایسه‌كده » تعبیرلرندن صكره هیچ بروقت ادات استدراك كتیریلمز .

لُكْنَت [ع] الكونت = لكونة= دیلده‌كی طوتوقلق ، كرفتكیٔ زبان .

لِلّٰهِ [ع] الله ایچون : « هیچ كیمسه‌نك اقبالنه اصلاحسد ایتمم — المنةالله تعالی و تقدس — رشاد بك »

لَمْح { [ع] كوز ، كوریلن شیئك كیهنی آ كلامه‌دن باقمق ، چالوب آلمه باقمق : « عینی‌یه عمری كلـدی لمح بصر قدر — سروری » § پارلدامق ، لمعان ایتمك .

لَمَحَاتْ { [ع] لمحه نك جمعی .

لَمْحَه { [ع] بر دفعه باقمق . § پارلتی ، لمعه . دیكر جمعی خلاف قیـاس اوله‌رق (ملامح) كلمشـدر . انسـانك یوزنده‌كی كوزللك ، چركینلك آثارینه‌ده (ملامح) دینیلیرسه‌ده لسانمزده مفردی قوللانلماز : ملامح وجهیه .

لَمْحَةُ الْبَصَرْ { [ع] كوزك بردفعه باقمسی . ممتد اولدیغی قـدر . پك آز : لمحة البصرده نهان اولدی .

لَمْسْ { [ع] ال ایله یوقلامق .

لَمْعْ { [ع] پارلامق .

لَمَعَاتْ { [ع] (لمعه) نك جمعی : لمعات خورشید .

لَمَعَانْ { [ع] پارلامق : لمعان برق .

لَمْعَه { [ع] پارلتی ، روشنی . فی الاصل بر كره پارلامق دیمكدر .

لِمُؤَلِّفِه { [ع] بر تركیب عربیـدر . بورادەكی لام حرف جری (تملك واختصاص) معناسنه‌در . (مؤلف كتابك كندی سـوزیدر) دیمكدر . لمحرره ، لمترجمه ، لقائله كبی تركیبلرده بوكا قیاس ایدلملیدر .

لَمْ يَزَلْ { [ع] زوال بولماز ، پاینده : خدای لم یزل .

لَنْكْ { [ف] آقسـاق ، طوپال ، اعرج : تیمورلنك = مشهور طوپال جهانگیر . لنكی = طوپاللق . لنكانه = طوپالجه‌سنه . لنكالنك = طوپاللایه طوپاللایه : « ایریشـه سیرانكالنكمز پایانه اولمازمی — نهایت ویرسه‌ك آرتق بویله برسیرانه اولمازمی = طاهر المولوی »

لَنْگَرْ { [ف] واپورلر ، كمیلر لیمانه كیردیكی وقت یرنده طوردیرمق ایچون دكزه آتیلان آغیر دمیر : لنكر انداز = لنكر آتیجی . آتان : ای كول ! لیالی ابدیت ایچنده بر دها عودت ایتمه‌مك اوزره دائما بویله یكی یكی ساحللره طوغری سوزیلوب كیده‌جكمی‌یز ؟ اوقیانوس ازمان اوزرنده بركون اولسـون لنكر انداز آرام اولمق بزه نصیب اولمیه‌جقمیدر ـ لامارتین .

لَنْگَرِی { [ف] باقردن یاپیلان بیوك صحن ، لنكر .

لَوْ { [ع] ادات شرطدر . لسانمزده‌اولنه (و) علاوه‌سیله قوللانیلیر . (اولسه بیله) معناسنی افاده ایدر : ولوسوبلش . نه‌اولق لازم كلیر .

لِوَاءْ { [ع] بایراق ، سنجاق : لواء عثمانی : لوای اتحاد اسلام . لوای ظفر ، زكنز لوای كشورستانی . « هلاله مقترن بر نجم نورافشان ظن ایتمه ـ فلكده اعتلا آور لوای آل عثمانی = طاهر المولوی » ایكی آلای یعنی التی‌بیك نفردن عبارت هیئت عسكریه : لوا قوماندانی . میرلوا = فرقك مادوننده بولنان قوماندان پاشا . § تشكیلات ملكیه‌جه ملحقاتیله برابر ارادهٔ سنیه ایله منصوب برمتصرفك ید اداره‌سـنه تودیع اولنان قطعهٔ ممالك ، سنجاق ، متصرفلق : مركز

لوا = متصرفك اوطوردیغی قضا . عموم قضالر ، لوالره ؛ لوالر — مستقل متصرفلقلر مستثنا اولمق اوزره — ولایتلره تابعدر .

لَوَاحِقْ { [ع] (لاحقه) نك جمعی .

لِوَاذْ { [ع] یكدیكره صیغنمق ، بری بری آرقه‌سنه كیزلنمك .

لَوَازِمْ { [ع] (لازمه) نك جمعی . (لوازمات) یاكلشدر .

لِوَاطَه { [ع] اولاشمق § كودكبازی .

لَوَّامْ { [ع] اك ، دها لوم ایدیجی ، ایدن . نفس لوامه .

لَوَامِعْ { [ع] (لامعه) نك جمعی .

لَوَايِحْ { [ع] (لایحه) نك جمعی .

لَوْثْ { [ع] نجاست ، پیسلك ، مردارلق : لوث فحش . لوث دنائت . « هپ لوث ریا ، لوث حسد ، لوث تنفع — یالكز بو ویالكز بودر امید ترفع — توفیق فكرت »

لَوْحْ ، لَوْحَه { [ع] تخته‌دن وسائره‌دن یاپیلان یاصی صحیفه : لوح الغرام . « آنم كه زحیرت نتوان كفت كه اینم — یك حرف نخوانی مكر از لوح جبینم — عونی بك » § مصور صحیفه . تابلو . بوایكنجی معناده دائما (لوحه) قوللانیلیر . جمعی (الواح) ؛ جمع الجمعی (الاویع) كلیر . لوح المحفوظ ، لوح محفوظ = اهل شریعت عندنده یدنجی كوكك فوقنده اولمشلر واوله‌جقلر اوزرنده محرر بولنان لوح .

لَوْحَشَ الله { [ع] الله ایراق ایلسون ، وحشت ویرمسون دیمكدر . اصلی (لا اوحش الله) در . تخفیفاً (لوحش الله) دنیلمشدر : « زركسنا باد ماصد لوحش الله — كه عمر خضرمی بخشد زلالش — حافظ » اكثریا تعظیم واستعجاب مرقعنده تحسین وآفرین معناسنه استعمال اولنور : « لوحش الله زهی قصر رفیع البنیان ـ ابوالمعانی » . بعضاً مقام تهكمده قوللانیلیر : « بارك الله زهی كوكبهٔ عالی المال — لوحش الله عجب نصرت وفیض واقبال — ظفرنامه » . بوتركیبی ایران وعثمانلی شاعرلری قوللانمشلردر . عرب اشعارنده كورلمز .

لُوجَه { [فرانسزجه‌دن محرف Loge] قولبه . § كوچك اوطه ، حجره . § قپوجی اوطه‌سی § تیاترو حجره‌سی .

لَوْذَعِي { [ع] ظریف ، زیرك آدم .

لَوْزْ { [ع] بادام .

لَوْزِينَه { [ف] بادامل حلوا ، معربی (لوزینج) در .

لُوسْتَارْيَا { [ایتالیانجه‌دن] كوچك لوقانطه .

لُوسْتِرَه { [ایتالیانجه‌دن] قوندره بویاسی . لوستره‌جی .

لُوطْ { [ع] انبیاء عظامدن بر پیغمبر ذیشان اسمیدر كه قومندن بعضیسی كودكبـاز اولدقلری ایچون قهر الٰهی‌یه اوغرامشلردر .

لُوطِي { [ع] قوم لوطه اقتدا ایدن ، كودكباز .

لَوْعْ { [ع] یاقمق ، یانمق : لوع غرام .

لَوْعَه ، لَوْعَتْ { [ع] عشقدن ویاحزن واندوه كبی حالاتدن یوركده حاصل اولان یانیقلق ، سوزش دل : لوعهٔ قلب §

يانوب ياقلمق. نظمده (لوعت) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير . جمعى لوعات .

لوفر { [روميجه‌دن] برنوع بالق .

لوقوموتيف { [فرانسزجه‌دن Locomoti-ve] ده‌مير يول آرابه‌لرينى ، چكن ماكنه‌لى آرابه .

لوقانطه { [ايتاليانجه‌دن]بيوك آشجى دكانى ، آشجى دكاننك آلافرانغه‌سى .

لول { [ف] بى‌شرم ، بى‌حيا . لولى = بى‌شرمى § لوله منسوب . جمعى لوليان .

لؤلؤ { [ع]انجى : لؤلؤلالا=پارلاق انجى. وجه‌تسميه‌لمعانيدر « كوهر دندانى كورسونده چاك اولسون صدف — نافله فخر ايتمه‌سين كه لؤلؤ لالاسى وار = طاهر المولوى» لؤلؤبار= انجى ياغديرجى، ياغديران .

لؤلؤپاش { [ف] لؤلؤ فشان= اينجى صاچيجى ، صاچان .

لوله { [ف] چشمه ، موصلق و امثالنه طاقيلان كوچك بورى ، صو اولچوسى . « تاريخى سلطان احمدك جارى زبان لوله‌دن — سيدوهبى » § چبوغك باشنه طاقيلان مدورجه توتون ظرفى : « زاهد بوبرودتله اكر دوزخه كيتمه‌ك برلوله دخان ياقمغه آتش بولامازسك — ثابت»

لوم { [ع] قينامق ، سرزنش ايتمك : مستحق لوم .

لومت { [ع] موجب لوم اولان ايش .

لون { [ع] رنك ، صفت : سواد و حمرت كبى § نوع ، صنف ، چشيد . جمعى الوان : الوان مختلفه ، الوان سبعه .

لونجه { [فرانسزجه‌دن] اصنافك ، تجارك مذاكره اوطه‌سى .

لوند { [ف] تنبل ، كاهل ، عياش ، زندوست § پيشكار ، شاكرد .

لوند { [ايتاليانجه‌دن] ونديكلينك وقتيله ممالك شرقيه‌دن آلديغى بحريه سلاح انداز نفرى § تشكيلات قديمهٔ عثمانيه‌دن بر نوع صنف عسكرى . بو معنايه دلالت ايدن (لوند) كلمه‌سنك ايتاليانجه‌دن آلنمش اولديغنى بيان ايدن اعاظم لسانيوندن وفيق‌پاشا مرحومدر. فرهنك شعورى . مجمع الفرس ، تحفةالا-حباب ، مؤيدالفضلا ، فرهنك جهانكيرى ايله ميرزا على قليخانك فرهنك ناصرى نامنده اك صكره تأليف ايتمش اولديغى لغت كتابنده فارسى اولان لوند كلمه‌سنك بالاده كوستريلن معنالردن باشقه معناسى اولديغى قيد و بيان ايدلمه‌مش و يالكز برهان قاطعده فضله اوله‌رق عبارات آتيه كورلمشدر : « و اصطلاحده اول سرهنك بى‌فرهنكه دينوركه درونده خوف خدادن وحيادن اثر اولميوب بى‌باك وبى پروا خلقه اطالهٔ دست تعدى و اموالارين عندنده مباح عدايله بكنديكى كبى آلوب قطعا انصاف ومبادلات ايلميه»

له { [ع] (آنك ايچون، آنك طرفنه) معناسنه لام حرفيله (ه) ضميرندن مركبدر. لهنده = آنك منفعتنه موافق، آنى ثنا ايدر يولده : لهنده اعطاى حكم

ايتمك . لهنده ادارهٔ لسان ايتمك . عليهنده = آنك مضرتنه ، آنى ذم ايدر يولده : عليهنده اعطاى حكم ايتمك . عليهنده ادارهٔ لسان ايتمك . فقط شايان دقتدركه بو يولده قوللانيلان (له و عليه) تركيبلرى بعضاً ضميرلرندن صرف نظرله مفرد كلمه كبى استعمال اولنور. مثلا لهكزده، عليهكزده، لهمده ياخود عليهمده قرار ويرلدى دينيلير . بونلرده ضمير بر يره ارجاع اولنه‌ماز : نى بشر على ماهو عليه وانف حقايق خير و شر اولمدقلرندن درجهٔ حظ و نفرتلرينه كوره بر شيئك عليهنده حكم ايدرلرسه‌ده . . . تلماق ترجمه‌سى — يوسف كامل پاشا . موصى‌له = كنديسنه بر مال وصيت اولنان . محكوم عليه = كنديسى اوزرينه حكم اولنان . مؤنث ايچون (لها) ضميرى استعمال اولنور .

لهب { [ع] آتش يالينى ، آلاوى ، شعله: لهب النار = زبانهٔ آتش.

لهبان { [ع] آتش يالينلانمق ، آلاولنمك . اشتعال النار : لهبان آتش غرام .

لهجه { [ع] ديل لسان : فصيح اللهجة = فصيح اللسان . § سوزك محل استعمالى ، جايكاه سخن § فارسيده وضع تكلم ، صوت لطيف ، لغت ، شكل و صورت معنالرنده قوللانيلير : حافظ خوش لهجه .

لهف { [ع] فوت اولان شى ايچون تحسر چكوب غمكين اولق .

لهفان { [ع] قلبى يانيق ، متحسر ، مضطر ، دادخواه .

لهو { [ع] اويون . انسان ، مهم‌شيدن كنديسنى آلا قويان شيله مشغول اولق ، غفلت . بوندن طولايى اويونه ، چنك و چغانه‌يه لهو دينلمشدر.

لهيب { [ع] آتشك آلاوى ، شعله‌سى زبانه : لهيب دلسوز غرام . § آتش آلاولنمك : لهيب آتش تحسر .

لهيف { [ع] لهفان ، ملهوف .

لياقت { [ع] لايق اولمق ، مناسب اولمق: التفاتكزه حالا كسب لياقت ايده‌مدم . اقتدار ، هنر ، فضيلت ، كار كذارى : لياقتلى بر ذات . لياقتسز بر آدم . لياقت موهومه . لياقتمند = لياقتلى ، لياقتمندانه = لياقتمندجه‌سنه . لياقتمندان = لياقتليلر .

ليال ، ليالى { [ع] (ليل) ك جمعى : ليال هجران . ليال محنت. ليال تنهائى ، ملكة الليال . ليالئ حسرت. ليالئ وحدت . « صبت علىّ مصائب لوانها — صبت على الايام صرن لياليا— حضرت فاطمه رضى الله عنها — حضرت فخر كائنات حقنده‌كى مرثيه‌سندن » = بم اوزريمه دوكولن مصيبتلر اكر كوندز-لرك اوزرينه دوكولسه‌يدى كيجه‌لره تحول ايدردى . « دكل هلال ، او بر حور آسمانيدر — تجلياتنه آيينه‌درظلام ليال» عربيده (ليل)ك جمع مستعملى (ليالى) در. (ليال) قوللانلماز ، بونى عجملر بز قوللانيورز. « برزماندر اولدى جاسوس الليالى كوزلرك ـ دشمن خواب ايتدى هر صاحب خيالى كوزلرك»

ليپارى { [روميجه‌دن] اوسقومرى با- لغنك قارنى بشكلى بر نوعى .

ليتره { [فرانسزجه‌دن]Litre بر دسيمتره مكعبندن عبارت يكى اولچك .

لَيْث { [ع] آرسلان ، شير .

لَيتَ { [ع] ادات تمنيدر . كاشكى معناسنه . غالباً مستعجلانده قو- للانيلير : ليت و لعل = كاشكى ، مأمو- لدركه معناسنه ان شاءالله ماشاءالله كبى ايشه تعلق اوليان بوش سوزلرله وقت كچيرمك موقعنده ايراد اولنور ، ليت و لعل ايله وقت كچيريورز ، لسانمزده كرك (ليت) نك كرك (لعل) نك بوندن بشقه قوللانلديغى ير يوقدر .

ليرا { [فرانسزجه‌دن] Livre هرشيئك مدار حصولى اولان معروف آلتوندن معمول واسطهٔ مبادله‌دركه عموم اهل جهان پيشنده شتاباندر . عثمانلى ليرا- سى . انكليز ليراسى . (ليراى عثمانى) يازمق خطادر .

ليس { [ف] يالامق معناسنه اولان (ليسيدن) مصدرندن مشتقدر . تركيبسز قوللانلماز : كاسه‌ليس = كاسه يالايجى ، دالقاووق . مداهن : « سن كاسه ليس بزمكه عمرو و زيدسين — من كچمشم معاشرت خاص‌وعامدن — رمزى بابا » . كاسه ليسانه = كاسه- ليسجه‌سنه . كاسه ليسان = كاسه‌ليسلر .

ليطوغرافيا { [روميجه‌دن]Lithographie طاش باصمه‌سى .

ليف { [ع] خرما اغاجنك چوبى . ليف § اجسام ناميه‌ده تل تل كورينن شى : ليف نباتى . ليف حيوانى . جمعى : الياف .

ليقه { [ع] مركب حقه‌سنه قونيلان ايپك و سائره ، ليقه .

ليك { [ف] لكن كبى ادات استدراكدر ، نثرده هيچ قوللانلماز ، نظمده مسامحات قبيلندن اوله‌رق استعمالى تجويز اولنور : « ليك بو سر مبهمك حلى عقله تيسير اولنمامش بللى — آدمه عجز و غفلت و جهلى — ايتديررلر خطا ايچنده خطا — ژان ژاق روسو مترجمى ادهم پرتو پاشا »

ليكيداسيون { [فرانسزجه‌دن] تسويهٔ حساب ، قطع محاسبه ، تصفيه § تعيين قيمت ، تنزيل فيئات ايله مال صاتيش .

لَيل { [ع] كيجه ، شب : كونشك غروبندن فجر صادقك ياخود بته كونشك طلوعنه قدر اولان مدت ، قانوناً ليل ۹۹ تاريخلى بر تذكرهٔ ساميه موجبنجه ساعت بردن صكره اعتبار اولنمشدر . ليل هجران . ليل محنت . ليل مظلم ، ظلمت ليل . ليل منخيل . ليل ابديت : رداى ظلمانى ليل سطح بحيره‌يى ستر ايتمش ، نجوم سما آيينهٔ آبه عكس ايده‌رك كائناتك سكون عميق كرهٔ زمينى پرده پوش خواب ايلمشيدى = لامارتين . « و ليل كموج البحر ارخى سدوله على بانواع الهموم ليبتلى — امرؤالقيس » = نيجه ليل ، انواع غموم و احزان ايله بنى امتحان ايچون موج دريا كبى پرده‌لرينى اوزه‌رمه صاليويردى . ليلا = كيجه وقتى ، كيجه‌لين : سرقت قصديله ايلا خانه‌يه دخول . ليلى = ليله منسوب .

لَيْلاء { [ع] پك قاراكلق كيجه ، شب تاريك . كيجه‌نك طولنى ، شدتى افاده ايچونده قوللانيلير . ليلهٔ ليلا .

لَيْلى { [العامريه] مشهور مجنون عامريك معشوقه‌سى : « تالله يا ظبيات القاع قلن لنا — ليلاى منكن ام ليلى من البشر - مجنون » = اى غزالان دشت ! الله ايچون بكا سويليك . ليلى سزدنميدر ؟ يوقسه ليلى بشردنميدر ؟ لبلاى ليال . عجملر ليلايى كسر يا ايله بعضاً (لِيلى) صورتنده‌ده قوللانمشلر وبو صورت آنلردن بزه‌ده انتقال ايتمشدر . «مهربا نيهاى ليلى كرد مجنون‌را خراب - ورنه آن بى‌چاره راميل كرفتارى نبودلا » « او ليلى اميدك جذبهٔ شيرين سوداسى - دوشورمش كوه و صحرايه هزاران قيس و فرهادى . »

لَيْلَة { [ع] كيجه ، ليل : « اوزاندى ليلهٔ حسرت مدد يا شمس تبريزى- پرتو پاشا » فى الاصل (بر كيجه) ديمكسه‌ده لسانمزده (ليل) كبى قوللانيلير : ليلهٔ محنت ، ليلهٔ ابديت . ليلة الاسرا = شب معراج . ليلة القدر = اصح‌روايانه كوره رمضان شريفك يكرمى يدنجى كيجه‌سى . ليلة البدر = نور ماهك رسيدهٔ كمال اولديغى اون دردنجى كيجه .

لَيِّن { [ع] لين = يومشاق شى . لين الجانب = ملايم مشرب ، شائبهٔ تعصب و تمرددن آزاده .

لَيْنَه { [ع] يومشاق قولنوق ياصديغى .

لِينَت { [ع] يومشاقلق ، نرمى ، ملايمت . ضدى (خشونت) در : لينت مزاج .

م

ماء { [ع] صو ، آب : ماء جارى = آقارصو . ماء راكد = طورغون صو . ماء معين = آب صاف وروان . ماء الحيوة = آب حيات . مائى ، ماوى = مايه منسوب . جمعى (مياه) : مياه دريا .

مِائَة { [ع] يوز ، صد . جمعى مأت .

مِائَتين { [ع] ايكى يوز ، دوصد .

مَآب { [ع] رجوع ايده‌جك ير ، مرجع . شوكتمآب ، فضائلمآب كبى تركيبلرده شوكتك ، فضائلك قرار ايتديكى وجود معناسنى افاده ايدر .

مائِل { [ع] ميل ايديجى ، خواهشكر ، شائق . « دكلدم بن سكا مائل سن ايتدك عقلمى زائل - بكا طعن ايله‌ين جاهل سنى كوركج اوتانمازمى = فضولى »

مائِده { [ع] سفره ، خوان : مائدهٔ مسيح . « چونكه يوق او صاحبندن فائده - ربنا انزل علينا مائده = لا »

مٰاباقی [ع] باقی قلان . (مابقی) ده بومعنایه‌در . « علم نبود غیر علم عاشق — مابقی تلبیس ابلیس شقی — بهاء الدین آملی »

مَآبِدَه [ع] (مؤبد)ك جمعی: مآبدهٔ مجوس .

مٰابَیْن [ع] ایکی شیئك آراسی § اولرده حرمله سلاملق بیننده‌کی اوطه : مابین اوطه‌سی . «زاهد پسره مائل وهم دختره عاشق ـ مابین اوطه‌سی کبی ایکی یوزلو منافق =لا» § سرای پادشاهینك سلاملق دائره‌سی : مابین همایون جناب ملوکانه .

مٰاتْ [ف] شطرنج اویونلرینك اصطلاحنده یکیلمکه دینور . مغلوبیت دیمکدر .

مٰاتَقَدَّمْ [ع] کچمش زمان ، ماضی ، سابق .

مٰاتَمْ [ع] حزن ومصیبت دمنده‌کی آغلایش ، نوحه . ناله ، فارسی مقابلی (شیون) « یادکده‌می طوغدیغك زمانلر — سن آغلارایدك کولردی عالم ـ براویله زمان کچیرکه اولسون ـ موتك سکا خنده خلقه ماتم — خاکی افندی ». § حزن وکدر ، مأیوسیت : روز ماتم . ماتمزده = مأیوس ، ناله‌زن . ماتم کشان = ماتم ایدرك . ماتمی = ماتمه‌منسوب، ماتملی : ندای ماتمی . ماتم انکیز = ماتم قوپاریجی ، قوپاران : خبرماتم انکیز. ماتم فزا = ماتم آرتیریجی، آرتیران . ماتمسرا ـ و ـ ماتمکده = محل ماتم ، بیت‌الحزن: « درین ماتمسرا ازغفلت ای جاهل ! چه میخندی ؟ ـ تراجون دل عزیزی مرده ای غافل چه‌میخندی ـ نهنك مرك پیشاپیش وموج عمر بی‌درپی — شکسته کشتی ودریاست بی‌ساحل چه‌میخندی — کامی همدانی » برنجی معناده الك زیاده (ایتمك، ایلمك) مصدریله قوللانیلیر : « ایل عید اکبرایلدی بن ماتم ایلدم — حلیمکرای» = «بایرام کونی کلوبده سرقبر پاککه‌اشك تری چنلرینه شبنم ایله‌دم — هر کس أونده‌بنسه مزارکده قارده‌شم ـ«ایل اکبر ایله‌دی بن ماتم ایله‌دم = طاهر المولوی »

مٰاتیپس [روسجه‌دن] صیزمش سرخوش .

مَآثِرْ [ع] کوزل اثرلر ، نشانه‌لر ، افعال حسنه ، یادکار ومفاخر اسلاف : مآثر برکزیدهٔ ظفر، مآثرعلمیه، مآثرعرفان . بونك مفردی اولان(مأثره) لسانمزده ق. للانیلماز .

مَآثِمْ [ع] کناهلر ، اثملر. مفردی‌اولان (مأثم) قوللانیلماز .

مَأثُورَه [ع] سلفدن روایت اولنان‌خبرلر. ادعیهٔ مأثوره = علیه الصلاة والسلام افندمزله صحابهٔ کرامدن منقول اولان ادعیه .

مَأثُومْ [ع] صوچلو، کناهلی عداولنمش اولان . معصوم مقابلی .

مٰاجِدْ [ع] صاحب مجد وشرف، عالی، بزرکوار ، کریم : والد ماجد نبوی عبدالله بن عبدالمطلب حضرتلریدر .

مٰاجَرٰی [ع] ماوقع ، کچمش ، واقع اولمش شی . سرکذشت : ماجرای عاشقانه، ماجرای غم افزا. «ماجرامز بزم ای دل دها چوق صوکوتورر =لا»

مٰاجِنْ [ع]خلقه حیله‌کارلق یولی اوکره‌دن: مفتیٔ ماجن .

مَأْجُورْ [ع] اجر وثوابی ویرلمش . § کرایه ویریلن شی .

مٰاچینْ [ف] چینك جنوبنده برملك .

مٰاحَصَلْ [ع] حاصل اولان شی .

مٰاحَضَرْ [ع] حاضر اولان شی ، عجملر بونی (قت حاجت ایچون موجود اولان طعام قلیل) معناسنه قوللانیلیر : خیرالطعام ماحضر = طعامك خیرلیسی حاضر اولانیدر . « کتیرك اكل ایده‌لم ماحضری ـ پخته اولماز ایسه اولسون تتری =لا »

مٰاحِی [ع]محوایدیجی ، ایدن؛ یوق ایدیجی، ایدن: مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: ماحیٔ آرام، ماحیٔ تحمل، ماحیٔ اوثان ضلال، ماحیٔ ظلام .

مَأْخَذْ [ع] برشیئك آلندیغی ، چیقارلدیغی یر.

مَآخِذْ [ع] (مأخذ) ك جمعی: مآخذ علوم .

مَأْخُوذْ [ع] اخذ اولنمش ، آلنمش، چیقارلمش . طوتولمش .

مٰادٰامَ [ع] اولنده‌کی ما مصدریهٔ زمانیه‌در . (مدتجه) دیه ترجمه اولنور . مادام الحیات . § چونکه : « مادام که بیتمیور حیاتم ـ ظن ایتمه بیتر تزعاتم »

مٰادٰامْ [فرانسزجه‌دن maqame] خانم. اولنمش قادینلر حقنده مستعملدر .

مٰادٰامْپُولْ [فرانسزجه‌دن] قالین پاتیسقه.

مَأْدُبَه [ع]ضیافت. ضم دال ایله‌ده لغتدر.

مَآدِبْ [ع] (مأدبه) نك جمعی .

مٰادِحْ [ع] مدح ایدیجی ، ایدن .

مٰادَرْ [ع]آنا ، والده : «آیری‌دوشمش بربرندن شرم ایله خورشید وماه ـ مادری اول کونده کیم آلمش اوماهی قوینه ـ کمال‌بك» مادری = مادرلك . (مادریت) یاکلشدر. مادرانه = مادرجه‌سنه. شفقت مادرانه . مادرزاد = آنادن طوغمه: اعمای مادرزاد . شاعرمادرزاد . مادراندر = اوکی آنا .

مٰادْمُوازَلْ [فرانسزجه‌دن] ـ Made Moiselle اولنمه‌مش قادینلره، قزلره‌ویریلن‌عنوان . خانم‌قز. کوچك خانم.

مٰادُونْ [ع]آلت، فروتر. مادون‌النفس. « لاف دعوای انانیت نه لازم عاقله — هرکسك عالمده بیك مافوقی ، بیك مدونی وار = اسعد مخلص پاشا »

مٰادَّه [ف] دیشی حیوان . شیرماده = دیشی ارسلان .

مٰادَّه [ع] مایه ، اصل ، جوهر § ایش ، امر ، خصوص : اساس ماده . § سوزك بربندی § جسم . مادی = ماده‌یه منسوب، جسمانی . (معنوی) مقابلی . جمعی مادیات .

مٰادِّی [ع] ماده‌یه منسوب . معنوی) اولمیان شی . جمعی‌مادیات = مادی اولان خصوصات § مادیاتدن بشقه برشیئه اینانمیان، دهری . جمعی: مادیون: مسلکه مادیون . مادیت = مادیلك . مادیاتدن باشقه‌سنه اینانمامق مسلك فلسفه‌سی .

مٰادِیٰانْ [ف] دیشی آت . (اسب مادیان) دیمك خطادر . چونکه آتدن

باشقه حیوانك دیشیسنه (مادیان) دینیر . خاصةً دیشی آته دینیر .

مَأذون { [ع] اذن ویرلمش ، رخصتلی : دارالفنون مأذونلرندن . مأذونیت = مأذونلق .

مار { [ف] ییلان ، حیه « مارسر مادیده‌یه مولی گونش گوسترمه‌سین ! ـ . . . ـ جمی ماران « ماران هپ بربرینی صوقماده یاران ـ برسمّ هلاهلدر ، آدی صحبت احباب = واصف اندرونی »

مارّ { [ع] مرور ایدیجی ، ایدن . کچن : مارالذکر = ذکری کچن ـ مارالبیان بیانی کچن جمی : مارین : مارین وعابرین .

مَآرب { [ع] حاجات ، مطالب ، مفردی اولان (مأربه) قوللانیلماز .

مارپیچ { [ف] پرچم علم § (ماربوج) بوندن محرفدر .

مارت { [رومجه‌دن] معروف سنهٔ رومیه‌نك برنجی آیی .

مارج { [ف] دومانسز آتش ، شعله ، زبانه .

مارش { [فرانسزجه‌دن] عسکرك یورورکن آیاقلرینی بردن آتملرینی تسهیل ایدن شرقی ، چالغی : « سورعسکری سورقوماندنسندن ـ بن شاعرم ایشته مارش بندن » § آرش ! ایلری !

مارض { [ع] خسته ، مریض .

مارق { [ع] دیندن چیقان . کمراه .

مارقه { [فرانسزجه‌دن] اشیا اوزرینه وضع اولنان تمغا ، نشانه .

مارکی { [فرانسزجه‌دن] marquis زادکان صنوفنك دوقه ایله قونت آراسنده بولنان بر صنف مخصوصی .

مارکیز { [فرانسزجه‌دن] زادکاندن مارکی عنوانتی حائز بر آدمك زوجه‌سی .

مارمهره { [ف] ییلانك باشنده بولنان مهره .

ماروت { [ع] برملك اسمیدرکه (هاروت) اسمنده بولنان دیکر ملك ایله برابر بابلده برقویویه نکونسار اوله‌رق صلب اولنمشلر ، کویا بر انسان اوقویوك کنارینه کیدوب ده سحر تعلمنی ایسته‌سه کندیسنه تعلیم فسون ایدرلرمش : ماروت نکاه .

مآزب { [ع] (میزاب)ك جمی .

مآزر { [ع] صیغینه‌جق یرلر ، ملجألر . (مأزر)ك جمی .

مازو { [ف] دمری دباغتنده قوللانیلان معروف دانه‌در که مازو آغاجنك یمیشیدر . (مازون)ده بو معنایه‌در .

ماسّ { [ع] مس ایدیجی ، ایدن .

ماسبق { [ع] کچن شی : کچمش : حکایهٔ ماسبق .

ماست { [ف] یوغورت .

مأسده { [ع] آرسلانلی یر ، آرسلان یتاغی .

ماسك { [ع] طوتیجی ، ضبط ایدیجی .

ماسکه { [فرانسزجه‌دن] نقاب . یوز اورتوسی .

ماسلف { [ع] کچمش ، کچن شی .

ماسواء { [ع] ماسوی = غیری اولان شی ، باشقه : ماسواالله = اللهك غیریسی ، علائق دنیویه ، موجودات . مخلوقات . بو موقعده بعضاً یالکز (ماسوا) ده قوللانیلیر .

مأسور { [ع] یولی کسیلمش ، اسیر ایدلمش .

ماسور { [ف] بربرینه قاتیلمش ، ممتزج شی .

ماسه { [ایتالیانجه‌دن] ترایزه‌نك ، کوچکی ، سفره § تاجر مفلسك مال موجودی . مال غرما .

ماشطه { [ع] قادینلرك صاچلرینی طرایان ، کلینك چهره و اندامنه زینت وآرایش ویرن قادین . بوکا (مشاطه)ده دینیر .

ماشوره { [ف] اوزرینه ایپلك صاریلن اینجه قامش ، ایکه صارلمش ایپلك یوماغی . ماصوره § لوله ، امزیك .

ماشی { [ع] یورویجی ، یوروین ، یایان کیدن . ماشیا = یایان اوله‌رق ماشیاً سیاحت . ماشیاً سفر .

ماشیه { [ع] دوه ، قویون ، کچی دینیلن حیوانات . جمی (مواشی) . اولادی کثیر اولان قادینله سائر حیوانه‌ده ماشیه دینیلیر .

ماصدق { [ع] اصلی (ماصدق علیه)در . (صادق اولان شی اوزرینه) دیمکدر . محاوره‌ده مضمون ، معنی موقعنده مستعملدر .

ماضغ { [ع] چیکنه‌ییجی ، چیکنه‌ین .

ماضی { [ع] کچن ، کچمش زمان : « آه ماضی دینیلن شعشعه‌لی صبح شباب ـ ایلدی ابرسحردن دعا سرعتلی کذر ـ محمد جلال بك » . الماضی لایذکر .

ماعدا { [ع] باشقه ، غیری .

ماعون { [ع] زکات مال § کندیسیله انتفاع اولنه‌جق شی § تاوه ، تنجره وسائره کبی اسباب خانه . لوازم بیتیه .

مافات { [ع] فوت اولان ، الدن کیدن شی : تلافیٔ مافات : جبر مافات .

مأفون { [ع] ادراکی کوشك . سبکمغز .

مافوق [ع] اوست ، بالا .

مافی الباب { [ع] باب ایچنده اولان شی . غایة مافی الباب .

مافی البال { [ع] مافی الضمیر = کوکلده اولان شی : عرض مافی البال . اظهار مافی الضمیر . « سکا عرض مافی الضمیر ایلدم بن ـ تلر سویله‌مشدك دوشون صوکره سن ـ نه انصافسزلق ، وفاسزلق ایتدك »

ماق { [ع] کوشهٔ چشم ، کوزك برون جهتی ، کوز .

ماقه { [ع] انسانه آغلارکن عارض اولان هیچقریق .

ماقبل { [ع] اوك ، پیش ، مقدم .

ماقه { [فرانسزجه‌دن] macao یکرمی بر اویونی .

ماکث { [ع] مکث ایدیجی ، ایدن .

ماکر { [ع] مکر ایدیجی ، ایدن ، حیله کار .

مأکل { [ع] یمك ، خوردن . مجازاً (مأکول) معناسنه قوللانیلیر . § خدمتسز ، منتسز معاش . قزانج . جمی مآکل .

مأکله { [ع] بریردن جلب اولنان ذخیره § ینه‌جك شی .

مأکول { [ع] اکل اولنمش ، ینلمش . جمی . ماکولات .

ماكيان [و] طاووق . خروسك زوجه‌سی اولان مرغ خانكی . « مانندۀ ماكيان غرا - يك بيضه وصد هزار دعوی = شيخ غالب »

ماكنه [فرانسزجه‌دن machine] آلت § چرخ ، دولاب .

مال [ع] قيمتدار شی ، انسانك تحت تصرفنده بولنان اشيا . فقهده : « طبع انسانی مائل اولوبده وقت حاجت ايچون ادخار اولنه‌بيلين شی » ديه تعريف اولنمشدر . جمعی (اموال) . مالدار = زنكين . مال ناطق = آت ، دوه ، قاطر كبی چارپا حيوان ، سكه‌لی آلتون . بيت المال = خزينۀ دولت : بيت المال مسلمين .

مال خاتون مؤسس بنيان سلطنت عثمان غازينك زوجه‌سی وعلاء الدين پاشا ايله اورخان غازينك والدۀ محترمه‌سی اولان مخدره‌دركه شيخ ادبالی حضرتلرينك كريمه‌سيدر . (٧٢٥) ده زوجندن برآی اول وپدرندن اوچ آی صوكرا وفات ايده‌رك بيله‌جكده والد مكرمی يانته دفن اولونمشدر .

مآل [ع] زبده ، حاصل اولان شی ، نهايت ، سوزك دلالت ايتديكی خصوص ، معنی ، مفهوم : مآل حزن اشتمال بی‌مآل = مآلسز .

مالاكلام [ع] سوز قبول ايتمز . اصلی (مالا كلام فيه) در .

مالامال [ف] زياده طولو ، پر . مالی فی الاصل كثير ، فراوان معناسنه‌در . مجازاً معنای اولده مستعملدر .

مالانهايه [ع] اوجسز ، نهايتسز .

مالايعنی [ع] معناسز ، فائده‌سز بوش : مالايعنيات .

مالشكر [ف] سورتيجی ، اوغوجی ، دلاك .

مالشگاه ، مالشگه [ف] سوروله‌جك ، سورونه‌جك ير : مالشكه‌روی = يوز سوره‌جك محل « بيلمه‌م كه نصيبم‌می ، بوبر جرمه اولورمی - مالشكه‌رو ، سدۀ والای محمد = طاهر المولوی »

مالك [ع] صاحب ملك ، پادشاه § متصرف ، قادر . مؤنثی (مالكه) در : مالكۀ دريا = ده‌كيز قيزی . مالكۀ حسن وآن .

مالك بن انس (امام) خواص اصحاب كرامدن انس بن مالكك فرزند مكرميدركه ائمه اربعه‌دن واعلام افاضل امتدندر ، كمال حسن سيرت ايله معروف ايدی . مدينۀ منوره‌ده ساكن اولوردی اوراده (٩٥) ده طوغمش (١٧٤) ده ارتحال ايلمشدر . (بقيع) ده مدفوندر . (موطأ) اشهر آثاريدر .

مالكانه [ف] اراضیٔ اميريه‌دن بعض شرائط ايله ملكيت اوزره متصرفه تمليك اولنان اراضی . تركيبك معنای اصليسی صاحب ملك ديمك اولان (مالك) كلمه‌سنه التحاق اولنان (آنه) اداتيله مالكجه‌سنه ديمكده‌ده معنای اولده استعمالی شايعدر .

مألوف [ع] الفت اولنمش ، آليشلمش ، خوی ايدلمش : مألوف غرام ، مألوف محنت .

مألوم [ع] الم گرفتار اولمش ، المزده ، مكدر .

ماله [ف] ديوار صيوامغه مخصوص آلت ، سوركو . لسانمزده بو نام ايله معروفدر . (ماليج) بوندن معربدر .

مالی [ع] طولديريجی ، طولديران .

مالی [ف] چوق . فراوان . مجازاً طولی ، پر ، تملو معناسنه قوللانيلير .

مالی [ع] ماله منسوب . (ماليه كبی تعبيرلرده موصوفی مقدر . (دائرۀ امور ماليه) ديمكدر .

ماليخوليا [يونانجه‌دن مفرس اقره‌سودا ، ا» ماليخوليايه دوشوب ديرلر ايكن روسيه‌ليلر — توكوبی ضبط ايده‌رك قانتونه كيتدی ماقاروف — بو حقيقی خبری آكلاديلركه طوپدن — بينديكی زره‌لی ايله طانتونه كيتدی ماقاروف = طاهر المولوی » . بوكا فرنكلر Méloncolie ديورلركه ماليخوليا ايله بر اصلدن مأخوذ اولديغنه شبهه يوقدر . ماليخ ، ماخوليا صورتنده‌كی مخففلری لسانمزده نه قوللانيلمشدر ، نه‌ده قوللانيلمسی آرزو اولنور . § ماليخوليا كلمه‌سی لسانمزده تصورده قوريلان زنكينلك ، خيال باطل ، خيال خام معناسنه‌ده قوللانيلير .

ماليده [ف] سورلمش . اوغولمش . « يوزم ماليدۀ خاك دركدر — كوزم مشتاق وجه انوركدر = طاهر المولوی »

ماليز [ف] سولوك .

ماضی [ع] كچمش شی ، كچمش زمان : مضی مامضی = كچن كچدی ، كچن شی كچمش اولسون .

ماملك [ع] مالك اولنان شی ، انسانك مالك اولديغی اشيا : « ماملك خاكستر اولدی كنديسی كول اوكسوزی = تأثيك قالدی ايشی الطاف سبحانيه‌يه »

مأمن [ع] محل امن : مأمن رضا = كعبۀ مكرمه‌يه .

مأمور [ع] امر اولونمش ، برخصوصك اجراسنه تعيين ايدلمش آدم . مأموريت = مأمورلق : اعشار مأموريتی . اغنام مأموريتی .

مأمول [ع] آرزو ايدلمش ، اومولمش ، اميد اولنمش شی : « يانغين ظهوری مأمولدر » . « واپورك باتمش اولمسی مأمولدر . » يولنده ، يعنی (محتملدر) مقامنده قوللانيلماسی اولادر . الطف مأموله نائليت .

مأمون [ع] امين قلنمش ، محفوظ ، قورقوسز ، تهلكه‌سز § خلفای عباسيه‌دن هارون الرشيدك اوغلينك اسميدركه ٢٠ سنه ٥ آی سورن زمان سلطنتی تاريخچه مدنيت اسلاميه‌نك دورۀ كمال عد اولنور . (٢١٨) رجبنده قرق سكز ياشنده ارتحال ايتمشدر .

مانتو [فرانسزجه‌دن Mant-au] اوسته كييلن كنيش لباس ، قاپوت ، ياغمورلق . ساقو ، خرمانی ، برنس .

مانجه [ايتاليانجه‌دن] يه‌جكك بياغيسی ، عاديسی : كمبجی مانجه‌سی .

مانده [ف] قالمش . عمل مانده = ايشدن قالمش . ايشه يارامز .

ماندارن [پورتكيزجه‌دن] چين وزراسنه اوروپاده ويريلن عنوان : چين ماندارنلری . زواللی ماندارنلر ظالمانه قتل ايديلدكجه - مأل لفظ (وای - های - وای) فغان وزاره دونمشدر = طاهر المولوی »

ماندالينه [فرانسزجه‌دن محرف Mandarine] پورتقال جنسندن كوچك لذتلی برميوه .

ماندولين [فرانسزجه‌دن Mandoline] برنوع ساز ، چالغی .

مانِعْ { [ع] منع ايدیجی ، ايدن . اسيركه‌ين ، كری طورديران . برشيئك عدم حصولنه سبب اولان : « مانع رزق اولانك رزقنی الله كسر — لا » .

مائاف { [ف] ابه قادين ، قابله .

مانغانز { [فرانسزجه‌دن Manganése] برنوع سرت معدن .

مانكن { [فرانسزجه‌دن Mannequine] اكثريا حاضر البسه مغازه‌لرينك قپولرنده ، جامكانلرنده بولنان آغاجدن معمول مجسم انسان تمثالی .

مانَنْد ، مانَنْده { [ف] ادات تشبيهدر . (كبی ، ابكزر ، نظير وشبيه) معناسنه مانند آباد = عالم برزخ .

مانورا { [فرانسزجه‌دن Manoeuvre] عسكر تعليمی § عسكرك آليشمق ايچون اجرا ايتدكلری حركات حربيه تقليدی § كميجيلك عمليانی ، تعليم بحری ، صنعت بحريه § دولاب ، اويون ، حيل ودسائس .

مأنوس { [ع] آليشلمش ، خوی ايدلمش ، § پسنديده ، مرغوب .

مانی { [ف] مشهور برنقاشك اسميدركه دين زردشت ايله خرستيانلغی مزج ايده‌رك دعوای نبوتله ميدانه آتيلمش وبر خيلی حقايی باشنه جمع ايتمشدی . مذهبنی ترويج ايچون اديان سابقه‌يی يكديكرينه مزج ايده‌رك برقاچ پارچه كتاب تأليف ايتمش واثنای سياحتنده ايراد ايتديكی نطقلرله خلقی مذهبنه دعوت ايلمشدر . نقاشلق صنعتنده زمانك فريدی اولديغندن محصول دست مهارتی اولان نقوش لطيفه‌يی خلقه

معجزه مقامنده كوستررديی ،

بيامديكی مرد كويازچين
كه‌چون اومصورنه‌بيندزمين
زچين نزد شاپورشدبار خواست
به‌پيغمبری شاه را يار خواست

بيتلريله شهنامه‌ده‌ده حكايه اولنديغی وجه ايله ملوك ساسانياندن شاپورك زمان حكمرانيسنده ايرانه كله‌رك برچوق صور واشكال عجيبه‌يی حاوی اولان كتابنی مشاراليهه تقسيم واصول وعقائد دينيه‌سنی عرض وتفهيم ايلدی . شاپور دانشپرور ، ذكی برآدم اولديغنـدن مانينك بطلان نبوتنی آكلامش وكنديسنی حضورينه جلب ايدرك بينلرنده محاورهٔ آتيه جريان ايتمشدر . مانی — ارواح پاك آسماندن نزول ايتمشدر . زمين سفلی ايله اتصالنه سبب قادينلردر . ازدواجك اوكی آلنملی . تا كه روحلر آسماندن نزول ايتمسون . شاپور — سنك بوسوزلرك كله دنيا خراب اولور . آباديمی اييدر؟ خرابيمی ؟ مانی — آبادی" روح ، خرابی" تنده‌در . شاپور — سنی اولدرسه‌لر اولومكده آباديمی اولور ، ويرانيمی ؟ مانی — ويرانی" تن ، آبادی روانددر . بونك اوزرينه كنديسنه توبه تكليف اولنمش ومانی قبول ايتميه‌رك دعوای باطلنده اصرار ايتمش اولديغندن امر شاه ايله اعدام ايديلوب جسدی دروازهٔ شهره صلب اولنمشدر . وفاتنده برچوق پيروانی قالمشدر . آنلره (مانويه) دينير . مانی‌ده زردشت كبی نوری فاعل خير ، ظلمتی فاعل شر اولق اوزره تلقی ايدردی . « وكم لظلام الليل عندی من يد تخبران المانوية تكذب - متنبی » (ارژنك)

مُتَرَسِّبْ { [ع] ترسب ايدن ، ديبه چوكن .

مُتَرَسِّمْ { [ع] ترسم ايدن ، ارتسام ايلين .

مُتَرَشِّحْ { [ع] ترشح ايدن ، صيزان ، تركبی خارجه چيقان : ماء مترشح .

مُتَرَشِّفْ { [ع] ترشف ايدن ، ارتشاف ايله‌ين . امه‌رك آزار آزار ايچن .

مُتَرَصِّدْ { [ع] ترصد ايدن ، دقتله كوزه‌دن . مترصدانه = مترصدجه‌سنه . مترصدين = مترصدلر .

مُتَرَعِّدْ { [ع] ترعد ايدن ، ارتعاد ايله‌ين ، تتره‌ين .

مُتَرَفِّعْ { [ع] ترفع ايدن ، يوقاری قالقان ، يوكسه‌لن .

مُتَرَفِّقْ { [ع] ترفق ايدن : حلم ايله ، ملايمتله معامله ايله‌ين : مترفقانه = مترفقجه‌سنه ، مترفقين = مترفقلر .

مُتَرَفِّهْ { [ع] ترفه ايدن ، رفاه بولان . وسعت حاله نائل اولان . مترفهانه = مترفهجه‌سنه . مترفهين = مترفهلر

مُتَرَقِّبْ { [ع] ترقب ايدن ، منتظر .

مُتَرَقِّصْ { [ع] ترقص ايدن ، بردوزی‌يه يوقاری چيقوب آشاغی اينن : ماكنه‌لرك آلات مترقصه‌سی .

مُتَرَقِّی { [ع] ترقی ايدن ، ايلرله‌ين ، ايلری كيدن ، اولكی حالندن دها ايی برحاله كلن . مترقيانه = مترقيجه‌سنه .

مُتَرَكِّبْ { [ع] تركب ايدن ، ديكرشيله امتزاج ايدن ، مركب اولان .

مُتَرَكِّنْ { [ع] تركن ايدن . اركاندن اولان . معناً قوت بولان .

مُتَرَمْرِمْ { [ع] ترمرم ايدن ، سوز سويليه‌جك كبی طاورانعقله برابرسويليه‌ميوب قالان : خائف مترمرم . مترمرمانه = مترمرمجه‌سنه . مترمرمين مترمرملر .

مُتَرَنِّحْ { [ع] ترنح ايدن ، سرخوشلق ويا باشقه برعارضه‌دن طولايی ايكی طرفه تمايل ايدرك يوروين ، متمايل : مست مترنح . نهال مترنح . مترنحانه = مترنحجه‌سنه .

مُتَرَنِّمْ { [ع] ترنم ايدن ، دلكش بر صورتده اجرای آهنك ايله‌ين ، سراينده : مترنمانه = مترنمجه‌سنه . مترنمين = مترنملر .

مُتَرَوِّحْ { [ع] تروح ايدن ، برشيدن رايحه آلان ، رايحه‌لانان .

مَتْرُوكْ { [ع] ترك اولنمش ، براقيلمش : طفل متروك ، آشيان متروك . مؤنثی . متروكه .

مَتْرُوكَاتْ { [ع] متروكك جمعی . اكثريا برآدمك مخلفاتی ، يعنی اولدكدن صكره قالان اشياسی حقنده قوللانيلير : افندينك متروكاتی شوندن عبارتدر . متروكات قلميه .

مُتَرَهِّبْ { [ع] ترهب ايدن ، راهب اولان ، طرز راهبانه اوزره عبادتله مشتغل بولنان . مترهبانه = مترهبجه‌سنه . مترهبين = مترهبلر .

مُتَزَاحِفْ { [ع] تزاحف ايدن ، اثنای حربده بربرينه يوربيوب چاتان : اشكر متزاحف . متزاحفانه = متزاحفجاسنه . متزاحفين = متزاحفلر .

مُتَزاحِم [ع] تزاحم ایدن ، غلبه‌لکدن صیقیشان : فرقهٔ متزاحمه ، افکار متزاحمه . متزاحمین = متزاحمر .

مُتَزاوِر [ع] تزاور ایدن ، بر برینی زیارت ایدن : قوم متزاور . متزاورین = متزاورلر .

مُتَزاوِل [ع] تزاول ایدن ، مزاوله ایله‌ین .

مُتَزایِد [ع] تزاید ایدن ، ازدیاد ایله‌ین ، آرتان .

مُتَزَبِّد [ع] تزبد ایدن ، کوپوکله‌نن ، کوپورن : ماء متزبد . دهان متزبد § قایماقلانان : لبن متزبد .

مُتَزَقِّم [ع] تزقم ایدن ، تکاغله‌یوتان . متزقمانه = متزقمجه‌سنه . متزقین = متزقملر . متام ذمده قوللانیلیر .

مُتَزَکِّی [ع] تزکی ایدن ، اهل صلاح اولان .

مُتَزَلْزِل [ع] تزلزل ایدن ، تیره‌نن ، ایرغالانان ، صارصیلان ، صاللانان : زمین متزلزل . پای متزلزل .

مُتَزَلِّق [ع] تزلق ایدن ، قایان ، سورچن : پای متزلق .

مُتَزَمِّل [ع] تزمل ایدن جامه‌یه بورونن .

مُتَزَنِّر [ع] تزنر ایدن ، کمرله‌نن ، قورولان ، روحه ثقلت ویره‌جك بر طور طقنان .

مُتَزَنْدِق [ع] تزندق ایدن ، زندیق اولان .

مُتَزَوِّج [ع] تزوج ایدن ، نکاح ایله آلان ، زوجه ایدیلن . متزوجین = متزوجلر .

مُتَزَوِّد [ع] تزود ایدن ، یانته آزیق آلان ، زادراه تدارك ایدن . متزودین = متزودلر .

مُتَزَهِّد [ع] تزهد ایدن ، اختیار زهد ایله‌ین ، زاهد اولان . متزهدانه = متزهدجه‌سنه . متزهدین = متزهدلر .

مُتَزَیِّن [ع] تزین ایدن ، بزه‌نن ، سوسله‌نن ، زینتله‌نن .

مُتَسائِل [ع] تسأل ایدن ، دیلنجیلك ایدن ، دیله‌نن . متسألانه = متسألجه‌سنه . متسألین = متسألر .

مُتَسابِق [ع] تسابق ایدن ، مسابقه ایدن .

مُتَساقِط [ع] تساقط ایدن ، بربرینی متعاقب دوشن : دایلین متساقطین .

مُتَسالِف [ع] تسالف ایدن ، بربریله باجاناق اولان .

مُتَسامِح [ع] تسامح ایدن ، مسامحه ایدن .

مُتَساوِی [ع] تساوی ایدن ، بردرجه‌ده ، بر مقدارده اولان ، یکسان اولان : کونش حمل برجنه تحویل سیر ایتدیکی کون لیل ونهار هربرده متساوی اولور .

مُتَساهِل [ع] تساهل ایدن ، مساهله ایدن . متساهلانه = متساهلجه‌سنه ، متساهلین = متساهللر .

مُتَسایِف [ع] تسایف ایدن ، مسایفه ایدن .

مُتَسَبِّب [ع] تسبب ایدن ، سبب اولان : متسبب متعمداولدقجه ضامن اولماز — مجله .

مُتَسَتِّر [ع] تستر ایدن کیزله‌نن اورتونن .

مُتَسَجِّد [ع] تسجد ایدن ، سجده ایدن ، سجده‌یه قاپانان . متسجدانه = متسجدجه‌سنه . متسجدین = متسجدلر .

مُتَسَخِّن [ع] تسخن ایدن ، ایصینان ، قیزان : طاس متسخن .

مُتَسَرِّع [ع] تسرع ایدن ، شتاب ایدن ، قوشان .

مُتَسَرِّی [ع] تسری ایدن ، اوطه‌لق ایدینن .

مُتَسَفِّل [ع] تسفل ایدن ، سفیل ، آشاغی ، بایاغی اولان . آشاغیلایان ، بایاغیلاشان . متسفلانه = متسفلجه‌سنه . متسفلین = متسفللر .

مُتَسَفِّه [ع] تسفه ایدن ، سفیه اولان .

مُتَسَقِّف [ع] تسقف ایدن ، خرستیان پاپاسلغی طاقنان ، پاپاس اولان § طاوانلانان .

مُتَسَکِّر [ع] تسکر ایدن ، سرخوش اولان .

مُتَسَکِّن [ع] تسکن ایدن ، کسب سکون ایدن : یاتیشان : بحر متسکن . شورش متسکن .

مُتَسَلِّب [ع] تسلب ایدن ، قوجه‌سنك وفاتی جهتیله ماتم لباسی کیوب یاس طوتان .

مُتَسَلِّح [ع] تسلح ایدن ، سلاح قوشانان ، سلاحلانان . متسلحین = متسلحلر .

مُتَسَلْسِل [ع] تسلسل ایدن ، زنجیر واری بربرینه اولاشوب کیدن : اسباب متسلسله . جبال متسلسله .

مُتَسَلِّط [ع] تسلط ایدن ، صاتاشان ، مسلط اولان ، حاکمانه معامله‌ده بولنان . متسلطانه = متسلطجه‌سنه . متسلطین = متسلطلر .

مُتَسَلِّم [ع] تسلم ایدن ، تسلیم اولنان شیئی اخذ وقبض ایدن § عثمانلی تشکیلات قدیمه‌ٔ اداره‌سنده متصرف لوا طرفندن برقضاده وکالهٔ اجرای حکومت ایدنلره دینیلیردی . (مسلم) باشقه‌در .

مُتَسَلِّی [ع] تسلی بولان ، قلب غمناکی نصیحت ، تلطیف ، تبشیر کبی بعض اسباب ایله آچیلان : «خلاق جهان عالمه ایتدکده تجلی — هرشخصی بر حال ایله قیلمش متسلی — مصاحب جلال بك» . متسلیانه = تسلی بولمشجه‌سنه .

مُتَسَمِّم [ع] تسمم ایدن . زهرله‌نن ، زهردن متأثر اولان .

مُتَسَمِّن [ع] تسمن ایدن ، سمن کتیرن ، سمیرن .

مُتَسَمِّی [ع] تسمی ایدن ، بر آد ایله آدلانان ، مسمی اولان .

مُتَسَنِّه [ع] تسنه ایدن ، کوفله‌نن .

مُتَسَوِّی [ع] تسوی ایدن ، دوزله‌نن ، دوز اولان .

مُتَسَهِّر [ع] تسهر ایدن ، کیجه اویومیوب اویانیق طوران : عاشق متسهر . متسهرانه = متسهرجه‌سنه . متسهرین = متسهرلر .

مُتَسَیِّب [ع] تسیب ایدن ، قیدسز اولان ، اهمالجی . متسیبانه = متسیبجه‌سنه . متسیبین = متسیبلر .

مُتَشابِه [ع] تشابه ایدن ، بربرینه بکزه‌ین : متشابه الحروف . متشابهات = مخفی المعنی آیات کریمه .

متشابهات قرآنیه. (محکمات) ظاهرالمعانی یعنی معانیسی صریح اولان آیاته دینیلیر .

متشاتم { [ع] تشاتم ایدن، مشاتمه ایدن، سوکوشن.

متشاجر { [ع] تشاجر ایدن، متشاجرانه =متشاجرجه‌سنه. متشاجرین = متشاجرلر .

متشارك { [ع] تشارك ایدن، شریك اولان.

متشاعر { [ع] تشاعر ایدن، شاعر طوری طاقنان، شاعر کچینن. متشاعرانه = متشاعرجه‌سنه . متشاعرین = متشاعرلر . متشاعریت = متشاعرلك.

متشاکل { [ع] تشاکل ایدن .

متشاکی { [ع] تشاکی ایدن ، بربرینه حاللرندن شکایت ایدن .

متشائم { [ع] تشائم ایدن ، اوغورسز عد ایدن ، اوزرینه اوغورسزلق کلیور کبی حسله‌نن .

متشاور { [ع] مشاوره ایدن.

متشبث { [ع] تشبث ایدن، ایشه یاپشان ایش طوتان ، متشبثین = متشبثلر .

متشبك { [ع] تشبك ایدن . اجزاسی بالق آغی کبی بربرینه کچوب طوتشان، شبکه شکلی باغلایان : اتصالات متشبکه .

متشبه { [ع] تشبه ایدن . بکزه‌ین اکدیران. متشبهانه = متشبهجه‌سنه . متشبهین = متشبهلر .

متشتت { [ع] تشتت ایدن . طاغیلان . پریشان اولان ، متفرق: آرای متشتته .

متشتی { [ع] تشتی ایدن ، بر یرده قیشلایان .

متشجع { [ع] تشجع ایدن ، شجیع کورونن . ساخته شجاعت کوسترن . متشجعانه = متشجعجه‌سنه. متشجعین = متشجعلر .

متشخص { [ع] تشخص ایدن ، شخص حالنه کلن . تجسم ایدن § شخصنی درخاطر ایدن .

متشدد { [ع] تشدد ایدن ، شدتله‌نن.

متشدق { [ع] تشدق ایدن ، آوورد چاتلاتمق دینیلن یولده تکلم ایدن ، فصاحت فروشلق ایله‌ین . متشدقانه = متشدقجه‌سنه . متشدقین = متشدقلر .

متشرع { [ع] تشرع ایدن ، شرع شریفه موافق عمل وحرکتده بولنان. متشرعانه = متشرعجه‌سنه .

متشرف { [ع] تشرف ایدن، شرفله‌نن، کسب شرف ایدن .

متشعب { [ع] تشعب ایدن ، شعبه‌پیدا ایدن ، شعبه‌له‌نن .

متشعشع { [ع] تشعشع ایدن ، شعشعه پیدا ایله‌ین . شعشعه‌لانان .

متشفی { [ع] حقنده غیظلی اولان کیمسه‌دن انتقام آلمقله یوره‌کی صوغویان .

متشکر { [ع] تشکر ایدن ، نعمته ، احسانه ، ایلکه مقابل مدحده ، ثناده بولنان . متشکرانه = متشکرجه‌سنه .

متشکل { [ع] تشکل ایدن ، شکله ، هیئته کیرن ، شکل باغلایان. شکلله‌نن .

متشکی { [ع] تشکی ایدن ، اشتکا ایله‌ین .

متشلشل { [ع] تشلشل ایدن، آتیله‌رق آقان .

متشمر { [ع] تشمر ایدن ، ایشه حاضرلانان ، صیغانان .

متشمس { [ع] تشمس ایدن ، کونشه چیقان ، کونشله‌نن .

متشمل { [ع] تشمل ایدن ، باشنه صاران ، احرامه بورو .

متشمم { [ع] تشمم ایدن ، قوقلایان .

متشنج { [ع] تشنج ایدن ، بوروشان. § تشنج دینیلن حالی کسب ایدن .

متشنف { [ع] تشنف ایدن ، کوپه طاقنان .

متشوش { [ع] تشوش ایدن ، قارمه قاریشیق اولان : امور متشوشه .

متشوق { [ع] تشوق ایدن ، اظهار شوق وآرزو ایله‌ین. متشوقانه = متشوق اولانه یاقیشه‌جق صورتده . متشوقین = متشوقلر .

متشهد { [ع] قعده‌ده شهادتینی مشتمل اولان تحیاتی اوقویان .

متشهی { [ع] تشهی ایدن ، اشتهالانان.

متشیخ { [ع] تشیخ ایدن ، اختیارلانان ، قوجالان § اختیار کبی کورونن : صبی متشیخ . اختیار طوری طاقنان § مشایخدن ایمش کبی کورونن ، شیخ طوری طاقنان .

متشید { [ع] تشید ایدن ، مرتفع ومحکم اولان .

متشیطن { [ع] تشیطن ایدن، شیطانلق ایدن، شیطنت کارانه حرکتده بولنان .

متشیع { [ع] تشیع ایدن ، شیعه‌لق ادعاسنده بولنان ، شیعه‌دن اولان . متشیعین = متشیعلر .

متصابی { [ع] تصابی ایدن ، نسوانك کوکلنی جلب ایده‌جك صورتده معاملهٔ عشقبازانه‌ده بولنان ، اظهار عشق ایدن . متصابیانه = متصابیجه‌سنه .

متصاحب [ع] تصاحب ایدن، صاحب چیقان ، صحابت ایدن . متصاحبین = متصاحبلر .

متصادف { [ع] تصادف ایدن ، راست کلن. متصادفین = متصادفلر.

متصادم { [ع] تصادم ایدن . چارپیشان.

متصاعد { [ع] تصاعد ایدن، یوقاری چیقان ، آغان : « اما نم اولقده‌در آهم متصاعد »

متصاغر { [ع] تصاغر ایدن ، کوچك کورونن . کوچولن.

متصافح { [ع] تصافح ایدن. مصافحه ایله‌ین.

متصالح { [ع] تصالح ایدن . متصالحین = متصالحلر .

متصالخ { [ع] تصالخ ایدن ، صاغیر کبی کورونن ، صاغیرلق کوسترن .

متصبر { [ع] تصبر ایدن . صبر ایدن .

متصبی { [ع] تصبی ایدن، چوجق طوری طاقنان ، چوجقلانان : شیخ متصبی . (متصابی) معناسنده‌ده

قوللانیله بیلیر . متصبیانه = متصبی اولانه یاقیشیر صورتده .

متصدر { [ع] تصدر ایدن ، صدرمجلسه کچن ، اك باشه اوطوران . متصدرانه = متصدرجه‌سنه . متصدرین = متصدرلر .

متصدع { [ع] تصدع ایدن ، طاغیلان ، پراکنده اولان § یاریلوب چاتلایان : جبل متصدع .

متصدق { [ع] تصدق ایدن ، صدقه اوله‌رق ویرن . متصدقین = متصدقلر .

متصدی { [ع] تصدی ایدن ، شروع ، تشبث ایدن .

متصرف { [ع] تصرف ایدن ، دیله‌دیکنی یاپمق صورتیله بالاقتدار اداره ایدن : موجوداتده متصرف حقیق جناب حقدر § فاعل مختار اولمق اوزره ضبط ایدن : برملکك متصرفی § ادارهٔ ملکیه‌جه بر سنجاغك ارادهٔ سنیه ایله منصوب حاکمی .

متصرم { [ع] تصرم ایدن ، کسب صرامت ایدن ، جلادتله‌نن . متصرمین = متصرملر .

متصعب { [ع] تصعب ایدن ، کوچ اولان ، کوجله‌شن .

متصعد { [ع] تصعد ایدن ، یوقاری چیقان .

متصفی { [ع] تصفی ایدن ، صافیله‌نن . صافیلك پیدا ایدن ، کسب صفوت ایله‌ین : ماء متصفی . قلب متصفی .

متصل { [ع] اتصال ایدن ، اولاشان قاووشان ، بتیشن § دائما ، لاینقطع ، هرزمان .

متصلب { [ع] تصلب ایدن ، کسب صلابت ایله‌ین ، قاتیلاشان : مایع متصلب .

متصلف { [ع] حدندن ، اقتدارندن خارج فضل وظرافت ادعاسنده بولنان ، شارلاتان . متصلفانه = متصلفجه‌سنه . متصلفین = متصلفلر .

متصنع { [ع] تصنع ایدن ، تکلفله کندی اطوارینی کوزل ، ظاهرینی مزین کوسترن . متصنعانه = متصنعجه‌سنه متصنعین = متصنعلر .

متصوت { [ع] تصوت ایدن ، سس چیقاران ، سس ویرن ، سسله‌نن . براسکی عرب شاعرینك «مافی الدیار مجاوب الاصدی المتصوت - نادیت ابن احبق فاجاب ابن احبق » شعرنده کورولن بو کلمه‌نك عربی خالص اولدیغی ادعاسی تسلیم اولنسه بیله لسانمزده استعماله احتیاج واردر .

متصور { [ع] تصور ایدن ، ذهنده صورت ویرن .

متصور { [ع] تصور اولنمش ، ذهنده صورت ویرلمش ، ذهنده صورتلندیرلمش : امر متصور .

متصوف { [ع] ظاهراً و باطناً آداب شریعتله تحلی تمرینی اوله‌رق انسانده حصوله کلن کمال فیض نبویدن عبارت حاله حائز اولان . متصوفانه = متصوفجه‌سنه . متصوفین = متصوفلر .

متصیف { [ع] تصیف ایدن ، بر یرده یازلایان ، یازی کچیرن .

متضاحك { [ع] تضاحك ایدن ، قارشیلقلی کولوشن : اطفال متضاحکه .

متضاد { [ع] بربرینه ضد اولان : امور متضاده . افکار متضاده .

متضارب { [ع] تضارب ایدن ، دوکوشن

متضاعف { [ع] تضاعف ایدن ، ایکی ویا دها زیاده قات اوله‌رق زیاده‌له‌شن : سیل متضاعف . حزن متضاعف .

متضجر { [ع] تضجر ایدن ، ایچی صیقیلان . درونده اضطراب پیدا اولان .

متضرر { [ع] تضرر ایدن ، ضرره ، زیانه اوغرایان .

متضرع { [ع] تضرع ایدن ، تذلل ایله یالواران . متضرعانه = متضرع اولانه یاقیشیر صورتده . متضرعین = متضرعلر .

متضمن { [ع] تضمن ایدن ، حاوی ، مشتمل اولان : کتابك متضمن اولدیغی مسائل . سوزك متضمن اولدیغی نکات .

متضوع { [ع] تضوع ایدن کوزل قوقوسی اطرافه یاییلان : مسك متضوع .

متضیق { [ع] تضیق ایدن ، طارالان ، صیقیشان : مکان متضیق .

متطابق { [ع] تطابق ایدن ، بربرینه اویان ، اویغون کلن .

متطاول { [ع] تطاول ایدن ، اوزون اولان ، اوزانان .

متطبب { [ع] تطبب ایدن ، کندیسنه طبیب سوسی ویرن ، طبیب کبی کورونن شارلاطان . مشهور بوالو ، بر متطبب حقنده دیمش که : دیرسك که چاره جو اوله‌رق عمر حاذقم — « احسان صحت ایتدی سکا سن مریض ایکن ؟ — عمرمده باقمدی بکا اول خسته قاتلی — برهان مدعا بوکه صاغم هنوز بن »

متطبع { [ع] تطبع ایدن ، طبیعتله‌نن .

متطرب { [ع] تطرب ایدن ، طربلانان ، شوقه کلن . متطربانه = متطربجه‌سنه . متطربین = متطربلر .

متطرف { [ع] تطرف ایدن ، برطرفه چکیلن .

متطرق { [ع] تطرق ایدن ، یول بولانه حلول ایدن .

متطفل { [ع] تطفل ایدن ، طفیلی اولان § تبعیت ، اتباع ایدن .

متطعم { [ع] تطعم ایدن ، طادان ، طادینه باقان .

متطوع { [ع] تطوع ایدن ، نافله نماز قیلان .

متطوق { [ع] تطوق ایدن ، بوینه کردنلك و سائره طاقنان .

متطهر { [ع] تطهر ایدن ، مادی و معنوی تمیزله‌نن ، پاکله‌نن : قلب متطهر ، جسد متطهر .

متطیب { [ع] تطیب ایدن ، کوزل قوقولو شی ایله قوقولانان ، قوقو سوروتن .

متطیر { [ع] تطیر ایدن ، اوغورسز عد ایدن ، اوزرینه اوغورسزلق کلیور کبی حسله‌نن . متطیرانه = متطیرجه‌سنه . متطیرین = متطیرلر .

متظاهر { [ع] تظاهر ایدن ، بربرینه کورونن ، طرفیندن ظهور ایدن .

مُتَظَرِّف [ع] تظرف ایدن ، ظرافت طاسلایان ، ظرافت صاتان : متظرفانه = متظرفجه‌سنه . متظرفین = متظرفلر .

مُتَظَلِّل [ع] تظلل ایدن ، کولکه‌ده اوطوران ، کولکه‌لنن § حمایه آلتنده بولنان .

مُتَظَلِّم [ع] تظلم ایدن ، ظلمدن شکایت ایدن ، اظهار مظلومیت ایله‌ین متظلمانه = متظلم اولانه یاقیشه‌جق صورتده : اوضاع متظلمانه . متظلمین = متظلملر .

مُتَظَنِّن ، مُتَظَنّی [ع] ظن ایله ایش کورن .

مُتَعادِل [ع] تعادل ایدن . بربرینه عدیل اولان ، بربرینه دنك کلن .

مُتَعادی [ع] تعادی ایدن ، معادات ایله‌ین .

مُتَعارِض [ع] تعارض ایدن ، حکمجه بربرینه ضد ، مخالف اولان .

مُتَعارَف [ع] هرکسك بیلدیکی ، معروف مشهور .

مُتَعاسِر [ع] تعاسر ایدن ، کوچلشن .

مُتَعاشِر [ع] معاشرت ایدن .

مُتَعاضِد [ع] تعاضد ایدن ، قول قوله طوتونان ، بربرینه قول ویرن .

مُتَعاطِف [ع] تعاطف ایدن ، بربرینه محبت ، شفقت ایدن § معطوف ومعطوف علیه اولان ، عطفلاشان .

مُتَعاطی [ع] تعاطی ایدن ، بربرینه ویرن . ویریشن .

مُتَعاظِم [ع] تعاظم ایدن ، نظرده بویوین ، بیوك کورونن : موج متعاظم .

مُتَعاقِب [ع] تعاقب ایدن ، بربری آردی صیره یورویـن .

مُتَعال [ع] عالی ، بلند ، بوتون اوصاف الٰهیه‌دندر : خدای متعال . اصلی (متعالی) در .

مُتَعالِم [ع] تعالم ایدن ، هرکسجه بیلینن ، (عالملك صاتان) معناسنه دلالت ایتمز . بناءً علیه (متفضل) موقعنده استعمالی خطادر .

مُتَعالی [ع] تعالی ایدن ، یوکسك اولان ، یوکسه‌لن : فکر متعالی . روح متعالی .

مُتَعامی [ع] تعامی ایدن ، کورمزکبی کورونن ، کورمزلنن ، کورلك طاقنان : بصیر متعامی . متعامیانه = متعامیجه‌سنه .

مُتَعاوِن [ع] بربرینه معاونت ایدن ، یاردیملاشان .

مُتَعاهِد [ع] تعاهد ایدن ، معاهده ایدن .

مُتْعِب [ع] اتعاب ایدن ، زحمت یورغونلق ویرن .

مُتَعَبِّد [ع] تعبد ایدن ، عبادت ایدن ، قوللق ایدن . متعبدانه = متعبدجه‌سنه . متعبدین = متعبدلر .

مُتَعَبِّس [ع] تعبس ایدن ، صورتی اکشیدن ، اکشی یوز کوسترن . متعبسانه = متعبس اولانه یاقیشه‌جق صورتده . متعبسین = متعبسلر .

مُتَعَجِّب [ع] تعجب ایدن . متعجبانه = متعجبجه‌سنه .

مُتَعَجِّل [ع] تعجیل ایدن ، عجله ایدن ، عجله‌جیلك ایله‌ین . متعجلانه =

متعجلجه‌سنه . متعجلین = متعجللر .

مُتَعَجِّن [ع] تعجن ایدن ، خمیرله‌شن . خمیر حالنه کلن : دقیق متعجن .

مُتَعَدِّد [ع] تعدد ایدن ، بردن زیاده اولان ، بر قاچ دانه اولان ، مختلف : اوراق متعدده .

مُتَعَدّی [ع] تعدی ایدن ، ظلم ایدن § فاعلندن مفعول بهه تجاوز ایدن ، کچن فعل : فعل متعدی .

مُتَعَذِّر [ع] تعذر ایدن ، ممکن اولمایان ، محال اولان : اضدادك جمعی متعذردر .

مُتَعَرِّس [ع] تعرس ایدن ، زوجه‌سنه اظهار محبت ایله‌ین .

مُتَعَرِّض [ع] تعرض ایدن ، ایلیشن ، طاتیلان .

مُتَعَرِّف [ع] تعرف ایدن ، تتبع نتیجه‌سی اوله‌رق واقف اولان .

مُتَعَرِّق [ع] تعرق ایدن ، ترله‌ین .

مُتَعَرّی [ع] تعری ایدن ، صویونان ، چیپلاق اولان : فضائلدن متعری . لباسدن متعری .

مُتَعَزِّب [ع] تعزب ایدن ، اولنمیوب ارکن طوران . متعزبانه = متعزبجه‌سنه . متعزبین = متعزبلر .

مُتَعَزِّز [ع] تعزز ایدن ، عزت ، شرف کسب ایدن ، عزتمند اولان § عزتلنن . عزتفروشلق ایدن .

مُتَعَزِّل [ع] تعزل ایدن ، معزول اولان .

مُتَعَسِّر [ع] تعسر ایدن ، کوچ اولان ، کوچلشن : امر متعسر .

مُتَعَسِّف [ع] تعسف ایدن ، طوغرو یولدن صاپان ، یولسزلق ایدن .

مُتَعَشِّق [ع] تعشق ایدن ، عاشق اولان .

مُتَعَصِّب [ع] تعصب ایدن ، عادات وسائره‌ده ثباتکارانه طرفدارلق ایدن ، غیرتکشلك یولنی طوتان . متعصبانه = متعصبجه‌سنه . متعصبین = متعصبلر . (تعصب) ه‌ده باق . بوکلمه : زاهد خشك ، قابا وجاهل صوفی موقعنده قوللانیلماسه ایی اولور .

مُتَعَطِّر [ع] تعطر ایدن ، کوزل قوقو ایله قوقولانان § کوزل قوقو ، عطر سورونن .

مُتَعَطِّش [ع] تعطش ایدن ، آنصیزان .

مُتَعَطِّف [ع] تعطف ایدن ، اسیرکه‌ین ، شفقت ایدن ، احسان ایدن . متعطفانه = متعطفجه‌سنه .

مُتَعَطِّل [ع] تعطل ایدن ، ایشسز قالان § معطل اولان ، ایشله‌مز اولان : آسیاب متعطل .

مُتَعَظِّم [ع] تعظم ایدن ، بیوکلك صاتان ، عظمت نزه‌شلق ایدن ، قورولان . متعظمانه = متعظمجه‌سنه .

مُتَعَفِّف [ع] تعفف ایدن ، عفیف اولان ، التزام عفت ایدن . متعففانه = متعففجه‌سنه . متعففین = متعففلر .

مُتَعَفِّن [ع] تعفن ایدن ، فنا قوقان .

مُتَعَقِّل [ع] تعقل ایدن . متعقلانه = متعقلجه‌سنه . متعقلین = متعقللر .

متعقد { [ع] تعقد ایدن ، دوكوملەنن ، معقد ، منلق اولان .

متعكس { [ع] تعكس ایدن ، معكوس اولان ، ترسنه دونن .

متعلق { [ع] تعلق ایدن ، ایلیشكی ، مناسبتی اولان ، متعلقات = اقربا ، خویشان . متعشق معناسنده كلیر .

متعلل { [ع] تعلل ایدن ، بر خصوصك اجراسنی تأخیر ایلەین .

متعلم { [ع] تعلم ایدن ، علم حاصل ایدن . اوكرەنن ، طالب . متعلمانه = متعلمجەسنه . متعلمین = متعلملر ، شاكردان .

متعلن { [ع] تعلن ایدن ، دلانیته چیقان .

متعلی { [ع] تعلی ایدن ، یوكسەلن .

متعمد { [ع] تعمد ایدن ، بیلەرك عزم ذهنی ایله شروع ایلەین . متعمدانه = متعمدجەسنه . متعمدین متعمدلر .

متعمق { [ع] تعمق ایدن ، دەرینلەشن . § دەرینەكیدن ، دەرینه طالان : بو معناده اكثریا معنویاتده قوللانیلیر : فلان متعمق بر ذاتدر .

متعمم { [ع] تعمم ایدن ، عمومی اولان ، جملەیه شامل اولان .

متعمی { [ع] تعمی ایدن ، كوراولان ، اعمی اولان .

متعنت { [ع] تعنت ایدن ، خطاجولق ایدن ، اوتەكینك بریكینك خطاسنی طوتان ، یاكلشنی بولمق سوداسنده بولنان . متعنتانه = متعنتجەسنه .

متعند { [ع] تعند ایدن ، عنادایدن ، دیدیكندن دونمەین . متعندانه = متعندجەسنه . متعندین = متعندلر .

متعنی { [ع] تعنی ایدن ، زحمت چكن ، زحمتلی بر ایشی اوزرینه آلان . متعنیانه = متعنیجەسنه .

متعوج { [ع] تعوج ایدن ، اكری اولان ، اكریلن : نهال متعوج .

متعود { [ع] تعود ایدن ، عادت ایدین .

متعوذ { [ع] تعوذ ایدن ، استعاذه ایدن ، (اعوذ بالله من الشیطان الرجیم) دیین ، صیغنان .

متعوض { [ع] تعوض ایدن ، عوض ، بدل آلان .

متعوق { [ع] تعوق ایدن ، اویالانوب اكلەشن ، كجیكن .

متعه { [ع] قاموسده شویله تعریف اولنمشدر : « بر نسنەیی ایتمك و تمتع معناسنه نفعلندرمكه دیلور . وعلم فقهده مذكور اولدیغی وجه اوزره فائده مقصدیله بر خاتونی تزوج ایدوب بر ایام آنكله تمتع وانتفاع ایلدكدن صكره سبیلنی تخلیه ایلمكدن عبارتدركه (نكاح متعه) تعبیر اولنور. واصل متعه بر خاتونی مدت معینەده مبلغ معدود ومعین مقابلی تمتع افطاندن مأخوذ بعض تعبیرات ایله درعهده ایلمكدن عبارتدركه نفسی ایجار واستیجار ایلمك كبی بر معنادر . حالا عجم دیارنده بین الروافض جاریدر . مثلا بركیمسه بر خاتونه نكاح و تزوجی مشعر تعبیرات ایراد ایلمیەرك قرق كون سندن منتفع اولمق ضمننده اون غروشه بكا كلورمیسك دیوب اول دخی راضی اولوب اشبو اشتراك جهتیله قرق كون ار وعورت كبی معاملەدن صكره اون غروشی تسلیم ایلمكله اطلاق وتنبیه دائر بر سوز سویلمكسزین عورت براقوب كیدر . بعینه ایجار واستیجار كبی بر حالتدر . وبویله نكاح حرامدر . خیبر ملحمەسنده اوچ كون رخصت اولدقدن صكره امام علی كرم الله وجهه بر موجب امر عالی تحریمی بابنده ندا ایلمشدر . اشبو متعه نكاح موقتدن باشقەدر . تفصیلی كتب فقهیەده مبسوطدر .

متعهد { [ع] تعهد ایدن ، اوزرینه آلان ، اجراسی ایچون سوز ویرن . متعهدانه = متعهدجەسنه . متعهدین = متعهدلر .

متعیش { [ع] تعیش ایدن ، یاشایان ، كچینن .

متعین { [ع] تعین ایدن ، عیان اولان ، آشكار اولان ، میدانه چیقان بللی باشلی آدم اولان ، متعینان = متعینلر : متعینان بلده . متعینان قضا .

متغابن { [ع] تغابن ایدن ، بر برینی آلدادان .

متغابی { [ع] تغابی ایدن ، احمق طوری طاقنان ، كندیسنی غبی كوسترن : « مقصوده ظفرياب اولان آنجق بو جهانده — یاشخص غبیدر یافطین متغابی — آطنەلی ضیا بك » . متغابیانه = متغابیجەسنه .

متغافل { [ع] تغافل ایدن ، غافل كورونن . غافل كبی طاورانان . متغافلانه = متغافلجەسنه . بصیر متغافل . متغافلین = متغافللر . « بك متغافل بكیووردی دلبرم » .

متغالب { [ع] تغالب ایدن .

متغامز { [ع] تغامز ایدن ، بربرینه كوز اوجیله اشارت ایدن ، كوز اوجیله اشارت ایدیشن . متغامزین = متغامزلر .

متغایر { [ع] تغایر ایدن ، مغایر اولان .

متغایظ { [ع] تغایظ ایدن ، مغایظه ایدن .

متغدی { [ع] تغدی ایدن ، غدالانان ، بسلەنن . اصلی (متغذی) در .

متغرب { [ع] تغرب ایدن ، غربته چیقان . متغربین = متغربلر .

متغرد { [ع] تغرد ایدن ، لطیف بر صورتده نغمه پرداز اولان . اكثریا قوش حقنده قوللانیلیر : مرغ متغرد . عندلیب متغرد .

متغرر { [ع] تغرر ایدن ، اغترار ایدن .

متغزل { [ع] تغزل ایدن ، غزل سویلەین ، غزل یازان . متغزلین = متغزللر . متغزلین قدما ایچنده فضولی یكانەدر .

متغسل { [ع] تغسل ایدن ، اغتسال ایدن . ییقانان .

متغشم { [ع] حدتلنن ، غضبلەنن .

متغشی { [ع] تغشی ایدن ، بورونن ، اورتونن § غشی اولان ، غشی حالنه كلن : مستمع متغشی .

متغضب { [ع] تغضب ایدن ، اغضاب ایدن : متعصب متغضب .

متغفل { [ع] تغفل ایدن ، متغافل .

متغلب { [ع] تغلب ایدن ، بغیر حق استیلا ، تحكم ایدن : فئهٔ متغلبه . بو قاعده بعضاً موصوفی محذوف اولەرق (بلاد متغلبەدندر) دینیلیركه

جماعت و یافئهٔ متغلبه دندر دیمك تقدیرنده در. متغلبانه = متغلبجه سنه . متغلبین = متغلبلر .

متغلط [ع] تغلط ایدن ، غلطه دوشن . یا کیلان : لغوی متغلط .

متغلی [ع] تغلی ایدن ، غالیه سورونن ، تطیب ایدن .

متغنج [ع] تغنج ایدن ، نازلانان ، نازکوسترن . اطفده استعمالی یاقیشیق آلیر .

متغنی [ع] تغنی ایدن ، نغمه ایدن ، تعبیر قدیم اوزره ، ایرلایان . متغنیانه = متغنیجه سنه .

متغول [ع] تغول ایدن ، غولله شن ، رنکدن رنکه کیرن ، متلون .

متغیب [ع] تغیب ایدن ، غائب اولان ، کوزدن نهان اولان .

متغیر [ع] تغیر ایدن ، باشقه لاشان ، باشقه درلو اولان . متغیرانه = متغیرجه سنه .

متغیظ [ع] تغیظ ایدن ، اغتیاظ ایدن . غضبه کلن .

متغیم [ع] تغیم ایدن ، بولوطلانان : سمای متغیم .

متفاخر [ع] تفاخر ایدن . (تفاخر) ه ده باق .

متفاضل [ع] تفاضل ایدن ، فضل ومزیت یاریشنه چیقان .

متفاوت [ع] بربرندن فرقلی اولان : درجات متفاوته .

متفاید [ع] تفاید ایدن ، فائده له شن ، بربرندن استفاده ایدن .

متفأل [ع] تفأل ایدن ، فال آچان ، طوتان . § خیره یوران ، مقدمهٔ خیر عد ایدن . متفألانه = متفألجه سنه . متفألین = متفأللر .

متفتت [ع] تفتت ایدن ، ریزه ریزه اولان ، اوفاق اوفاق پارچه لانان .

متفجر [ع] تفجر ایدن ، صبح متفجر .

متفجع [ع] تفجع ایدن ، برمصیبت وقوعنده آجیان ، دردناك اولان .

متفحص [ع] تفحص ایدن ، ایچ یوزینی دقتله آراشدیران .

متفخر [ع] تفخر ایدن ، افتخار ایدن . متفخرانه = متفخرجه سنه .

متفرج [ع] تفرج ایدن ، ازالهٔ غم ایدن . کسب فرح ایچون قیره چیقان ، کزمکه ، سیره چیقان . متفرجین = متفرجلر .

متفرح [ع] تفرح ایدن ، فرحلانان ، کسب فرح ایدن : متفرج متفرح .

متفرد [ع] تفرد ایدن ، تك اولان ، عدیلی ، اقرانی اولمایان . متفردانه = متفردجه سنه . متفردین = متفردلر .

متفرز [ع] تفرز ایدن ، مفرز اولان ، آیریلان .

متفرس [ع] تفرس ایدن ، وجه مصیب اوزره ادراك ایدن ، سزن .

متفرش [ع] تفرش ایدن ، مفروش اولان ، دوشه نن .

متفرع [ع] تفرع ایدن ، اصلدن منشعب اولان ، قرعله نن ، داللانان .

متفرعن [ع] تفرعن ایدن ، فرعونلاشن ، فرعون طوری طاقنان . فرعون کسیلن ، متکبر ، متجبر .

متفرغ [ع] تفرغ ایدن . فارغ اولان ، وازکچن . فراغ ایدن .

متفرق [ع] تفرق ایدن : طاغینق ، پریشان ، مسائل متفرقه . مصارف متفرقه . موصوفی محذوف اوله رق (حوادث متفرقه ویا مصارف متفرقه) مقامنده اکثریا یالکز (متفرقه) قوللانیلیر .

متفسح [ع] تفسح ایدن ، متوسع اولان .

متفسخ [ع] تفسخ ایدن ، منفسخ اولان . چورویوب داغیلان .

متفصم [ع] تفصم ایدن ، انفصام ایدن ، قوپان .

متفضل [ع] تفضل ایدن ، ادعای فضل ایدن ، مزیت فروشلق ایله ین . متفضلانه = متفضلجه سنه . متفضلین = متفضللر .

متفطر [ع] تفطر ایدن ، انفطار ایدن یاریلان .

متفطن [ع] تفطن ایدن ، فهم ایدن ، آکلایان .

متفق [ع] اتفاق ایدن ، بربرینه اویوب برله شن .

متفقد [ع] تفقد ایدن ، آرایوب صوران .

متفقه [ع] تفقه ایدن ، فقه تحصیل ایدن . فقیه اولان ، متفقهانه = متفقهجه سنه متفقهین = متفقهلر .

متفکر [ع] تفکر ایدن ، دوشونن . متفکرانه = متفکرجه سنه . متفکرین = متفکرلر .

متفلق [ع] تفلق ایدن ، انفلاق ایدن ، یاریلان ، آچیلان .

متفنن [ع] تفنن ایدن ، فنونه آشنا اولان . فنوندن بهره دار اولان : متفنن بر ذات . متفننانه = متفننجه سنه .

متفوض [ع] تفوض ایدن ، عهده یه آلان ، متفوضین = متفوضلر .

متفوق [ع] تفوق ایدن ، اوسته چیقان ، اوستون اولان ، فائق . متفوقانه = متفوقجه سنه . متفوقین = متفوقلر .

متفوه [ع] تفوه ایدن ، آغزه ، لسانه آلان . اکثریا سب ودشنام ایدنلر حقنده قوللانیلیر .

متفهم [ع] تفهم ایدن ، تکلفله آکلایان ، ادراك ایدن . (تفهم) ه ده باق .

متقابل [ع] تقابل ایدن ، قارشی قارشی یه اولان ، قارشی قارشی یه کلن قارشیلاشان : مرایای متقابله . لشکر متقابل .

متقاتل [ع] تقاتل ایدن .

متقادم [ع] تقادم ایدن ، کچمش بولنان .

متقارب [ع] تقارب ایدن . بربرینه یاقین کلن ، یکدیکرینه یاقلاشان .

متقارن [ع] تقارن ایدن ، بربرینه قرین اولان ، یکدیکرك یاننه کلن . (مقارن) مقامنده ده قوللانیله بیلیر .

متقاسم [ع] تقاسم ایدن ، بینلرینه شن ، آندلاشان § بولوشن ، تقسیم ایدیشن .

متقاصر [ع] تقاصر ایدن ، برشیئی یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمیان . متقاصرانه حرکت جالب مسئولیتدر .

متقاصرين = متقاصرلر .

متقاضی [ع] تقاضی ایدن . صیقشدیرن ، دینی طلب ایدن ، آلاجنی ایسته‌ین .

متقاطر [ع] تقاطر ایدن ، قطره قطره دوكولن ، طاملایان .

متقاطع [ع] تقاطع ایدن ، بربرینی كسن : خطین متقاطعین .

متقاعد [ع] مأموریتدن چكیلوب چراغ اولاز . متقاعدين = متقاعدلر .

متقاعس [ع] كوكسی چیقینتیلی ، آرقه‌سی كیرینیقیلی قانبور .

متقامر [ع] تقامر ایدن ، مقامره ایدن . قمار اویناشان .

متقبل [ع] تقبل ایدن . قبول ایدن .

متقدس [ع] تقدس ایدن ، زیاده‌سیله پاك اولان ، مقدس اولان .

متقدم [ع] تقدم ایدن ، اوكه كچن ، ایلری كچن ، مقدم اولان . (مقدم عریضه) مقامنده (متقدم عریضه) تعبیر سقیمنی قوللانمقدن جهلهٔ كتاب حالا واز كچه‌مدیلر . متقدمین = متقدملر : متقدمین ادبا . متقدمین فضلا . فضلای متقدمین .

متقرب [ع] تقرب ایدن ، اقتراب ایدن . متقربین = متقربلر .

متقرح [ع] تقرح ایدن ، آچیلوب بویوین یاره .

متقرر [ع] تقرر ایدن ، قرار بولان ، قرارلاشان ، مقرر اولان .

متقصی [ع] تقصی ایدن ، استقصا ایدن . دقتله آراشدیران .

متقطر [ع] تقطر ایدن ، طاملایان .

متقلب [ع] تقلب ایدن ، دونن ، دكیشن ، طرز آخره دوكولن (تقلب) ه‌ده باق .

متقلد [ع] تقلد ایدن ، طاقنان ، قوشانان : متقلد سیف § بوینه آلان ، اوزرینه آلان ، درعهده ایدن . متقلدين = متقلدلر .

متقلص [ع] تقلص ایدن ، چكیلوب طوپلانوب بوزوشن : عصب متقلص .

متقلل [ع] تقلل ایدن ، آز اولان ، آزالان : ماء متقلل .

متقمص [ع] تقمص ایدن ، كوملك كین .

متقوت [ع] تقوت ایدن . (مغذی) یا بدل قوللانیله بیلیر .

متقوس [ع] تقوس ایدن ، یای شكلنه كیرن ، یای كبی اگیلن : خط متقوس .

متقول [ع] تقول ایدن ، قریحه‌دن یالان سویلین . متقولانه = متقولجه‌سنه . متقولان = متقوللر .

متقوم [ع] تقوم ایدن ، اكری ایكن طوغرولان : سؤال متقوم .

متقوی [ع] تقوی ایدن ، قوت بولان ، قوتله‌نن : مریض متقوی .

متقی [ع] اتقا ایدن ، صاقنان ، چكینن § اللهدن قورقان ، عابد ، زاهد . « آرزومند دخول جنت علیا ایسه‌ك — سائل ولما ماسوی اللهدن صاقین ای متقی — فخر عالم اهل استغنا ایچین وعد ایلیور — جنت عدنی ، تماشای جمال مطلق » = طاهر المولوی .

متقیح [ع] تقیح ایدن ، ایرنله‌نن : جروح متقیحه .

متقید [ع] تقید ایدن ، قیدلی بولنان ، دقتلی طاورانان . متقیدانه = متقیدجه‌سنه . متقیدین = متقیدلر . § قیدلانان ، مقید اولان .

متكا [ع] اتكا ایدیله‌جك ، دایانیلاجق شی ، درویشلرك آلته ، یاخود قولتوق آلتنه دایانیلمق اوزره قوللاندقلری دمیر ویاخود اغاجدن معمول كوچك عصا .

متكاثر [ع] تكاثر ایدن ، چوغالان .

متكاثف [ع] تكاثف ایدن ، صیقلاشوب بربرینه كیره‌رك قالینلاشان . كثافت پیدا ایدن ، كثیف اولان : بخار متكاثف .

متكاسل [ع] تكاسل ایدن ، اوشه‌نن ، تنبلجه‌سنه طاورانان . متكاسلانه = متكاسلجه‌سنه . متكاسلین = متكاسللر .

متكافی [ع] تكافؤ ایدن ، برابرله‌شن . بربرینه كفو اولان . متكافیا = متكافی اوله‌رق .

متكالب [ع] تكالب ایدن ، كوپك كبی بربرلك اوزرینه صیچرایوب آتیلان . متكالبانه = متكالبجه‌سنه . متكالبین = متكالبلر .

متكامل [ع] تكامل ایدن ، تكمل ایدن . متكاملانه = متكاملجه‌سنه . متكاملین = متكامللر .

متكاید [ع] تكاید ایدن ، بربرینه حیله ایدن . متكایدانه = متكایدجه‌سنه . متكایدلر .

متكبر [ع] تكبر ایدن ، كبرله‌نن ، بیوكلنن ، نفسنی بیوك كورن : « متكبرلره كبر ایتمه تصدق صایلیر — ظالمه ظلم واذا قیلمه عبادت كبیدر ـلا » . متكبرانه = متكبرجه‌سنه . متكبرین = متكبرلر .

متكثر [ع] تكثر ایدن . چوق اولان چوغالان .

متكحل [ع] تكحل ایدن ، كوزینه سرمه چكن . متكحلین = متكحللر .

متكدر [ع] تكدر ایدن . كدرله‌نن : قلب متكدر . متكدرانه = مكدرجه‌سنه . متكدرین = متكدرلر § بولانان : ماء متكدر .

متكرر [ع] تكرر ایدن ، مكرر اولان ، بردن زیاده وقوع بولان .

متكره [ع] تكره ایدن ، كریه كورن ، تیكسینن . متكرهانه = متكرهجه‌سنه .

متكسر [ع] تكسر ایدن . قیریلان : پیمانه متكسر .

متكشف [ع] تكشف ایدن ، آچیلان .

متكفل [ع] تكفل ایدن كفالت ایدن ، كفیل اولان : دینك اداسنه متكفل ، متكفلانه = متكفلجه‌سنه . متكفلین = متكفللر .

متكلف [ع] تكلف ایدن . كلفتلی ایش طوتان ، اختیار زحمت ایدن . متكلفانه = متكلفجه‌سنه . متكلفین = متكلفلر : متكلفین شعرا .

متكلم [ع] تكلم ایدن ، سویله‌ین . (تكلم) ه ده باق . متكلمین

نامنده‌کی کتاب مشهور مانینك جملهٔ تصنیفاتندندر .

مانیپولاتور { [فرانسزجه‌دن] mani- pulateur تلغراف ویرمکه مخصوص آلت .

مانیفاطوره { [فرانسزجه‌دن محرف] manufacture فابریقه ایشی ، فابریقه‌مالی ، معمولات صناعیه .

مانیفستو { [فرانسزجه‌دن] manifeste حموله قائمه‌سی .

ماوراء { [ع] آرد ، کری طرف ، ماوراءالنهر = ملك توران . « زلالی مارای النهره دریان روان اولدی = سنبلزاده وهبی »

ماوقع { [ع] واقع اولمش شی ، سرکذشت .

مأوی { [ع] یورد ، وارەجق مکان ، صیغینه‌جق یر : درگاه سلطان ، مأوای مظلوماندر . « کیزله‌ندیکی مأوی اوکوزللکلرك ایشته » .

ماه { [ف] قمر : « بوکیجه بزمه کل ای عالم حسنك ماهی — بوقسه یردن کوکه‌دك انجینیرز واللهی — لا » § آی ، شهر ، سنه‌نك اون ایکی‌یه تقسیم اولنان اقسامندن هر بری : ماه تموز ، ماه اغستوس . ماه کنعان = یوسف علیه‌السلامدن کنایه‌در . ماه نو = یکی آی ، هلال . ماه سی روزه = اوچ کونلك آی ، پك اینجه هلال . ماه بماه = آیدن آیه ، شهریه . ماهیانه = آیلق ، آی باشنده ویریلن اجرت . ماه بطحائی = فخر کائنات افندمز . (مه) صورتنده تخفیف اولنور .

ماهپاره { [ف] آی پارچه‌سی ، صاحب حسن وآن . بعضاً (مهپاره) صورتنده تخفیف اولنور : « چرخده انجم قدر مهپاره‌وار اما که سن — مهر اوج حسن وآنسك بکزه‌من آنلر سکا — سنیح افندی » .

ماه‌پیکر { [ف] یوزی آی کبی ضیادار بعضاً (مه‌پیکر) صورتنده تخفیف اولنور .

ماهتاب { [ف] آی آیدینلغی ، روشنیٔ ماه : « سیه طبعان اولور روشنلانك دشمن جانی — که دزد تیره روزی دائما دلگیر ایدر ماهتاب — بلیغ » (آی ماهتابی) تعبیر عامیانه‌سی کولنجدر . § اون درت کیجه‌لك آی ، بدر : شب ماهتاب . لیلهٔ ماهتاب . ماهتاب شب‌آرا ، ماهتاب لیله پیرا . (مهتاب) صورتنده تخفیف اولنور : « کیوب برآل اتکلك هاله‌دن میدانه عزم ایتمش — سماده مولوی آیننی تصویر ایدر مهتاب — بلیغ » . § یوقاری چیقوب آی کبی پارلایان بر نوع فشك . ماهتاب ایتمك = اکلنمك ، صفا . « طاغلرکه وقار ایله صابرسین — رفع تتق سحاب ایدرلر — عمانه دونوب خطاب ایدرلر — امواج کنار ایله صابرسین — یکدیکره ماهتاب ایدرلر — عبدالحق حامد بك » « ماهتاب ومهتاب — بمعنی ماه و پرتو ماه هردو آمده معنی دوم مشهوراست — غیاث اللغات » ماهتاب — آی آیدینلیغیدر واون درت کیجه‌لك آیه دینور . عربیده بدر دیرلر — برهان قاطع » « حضور صحبت روشندلان غنیمت دان — پیاله گیر که شبگیر میکند مهتاب — صائب »

= اهل سنتك عقائد دینیه علماسی .

متکمل { [ع] تکمل ایدن ، کمالنی اکمال بولان ، کامل اولان . متکملانه = متکملجه‌سنه . متکملین = متکمللر .

متمکن { [ع] تمکن ایدن ، یرلشن ، یوصویه کیرن ، درکمین اولان لشکر متمکن .

متکون { [ع] تکون ایدن ، پیدا اولان ، وار اولان ، موجود اولان .

متکهن { [ع] تکهن ایدن ، کاهنلك ، فالجیلق ، بایجیلق ایدن ، قبطیٔ متکهن . متکهنانه = متکهنجه‌سنه = متکهنین = متکهنلر .

متکیس { [ع] تکیس ایدن ، کیاستلی کورونن ، ذکا فروشلق ایدن . متکیسانه = متکیسجه‌سنه متکیسین = متکیسلر .

متکیف { [ع] تکیف ایدن ، بر کیفیتله متصف اولان ، کیفلەنن .

متلاحظ { [ع] تلاحظ ایدن . کوز اوجیله باقیشان . متلاحظین = متلاحظلر .

متلاحق { [ع] تلاحق ایدن ، بربرینه ملاحق اولان ، بربرینه قاتیلان قاتیشان .

متلاشی { [ع ـ مولد] تلاش ایدن ، اضطراب ایله قاریشیق عجله ایدن : « نورجمالدن متلاشی اولنجه دل — دوشسەم زمینه جرقمی تجلی زمانیدر » . متلاشیانه — متلاشیجه‌سنه .

متلاصق { [ع] تلاصق ایدن ، بربرینه بیتیشن : خطوط متلاصقه .

متلاطف { [ع] تلاطف ایدن ، تلطف ایدن ، نازکانه لطف ایله معامله ایدن .

متلاطم { [ع] تلاطم ایدن ، بربرینه اوروشان ، چارپیشان : بحیرهٔ متلاطم‌الامواج § زیاده اوینایوب طالغه‌لنان . بحر متلاطم .

متلاعب { [ع] تلاعب ایدن ، تلعب وملاعبه ایدن . اویناشان . اویون ایله مشغول اولان .

متلاعن { [ع] تلاعن ایدن ، ملاعنه ایدن .

متلافی { [ع] تلافی ایدن ، الدن کیدن شیئی صکره‌دن تدارك ایدن .

متلاقی { [ع] تلاقی ایدن ، بربرینه قارشی کلوب بولوشان ، بربریله بولوشان .

متلاکم { [ع] تلاکم ایدن ، بربرینه یومروق اوران . (بوقس) ایله مشتغل اولانلره کوزل بر وصف اولور .

متلاهی { [ع] تلاهی ایدن ، آلات لهو ایله اوغراشوب ، اویناپان . متلاهیانه = متلاهیجه‌سنه .

متلالی { [ع] تلالؤ ایدن ، پارلدایان ، لمعان ایدن . (متلال) صورتنده‌ده قوللانیلیر : « او ، کاهکشان خیابانی روضهٔ ملکوت — پینده‌سانکه جوارپسی انجم متلال » .

متلبس { [ع] تلبس ایدن ، کین . متلبسین = متلبسلر .

متلثم { [ع] تلثم ایدن ، یاشماق طوتونان ، یاشمانلانان .

ماهِ تابان { [ف] پارلایجی، پارلایان آی : ماه‌تابان ـ‌ما . « دریغا دریغا دریغا دریغ ـ که شدماه تابان من‌زیرمیغ ـ فردوسی » « ـنی ای ماه تابانم کورنلر آی ! دیـین دوشـون = لا »

ماهچه { [ف] سنجاق اشنه، مناره. کنبد تپه‌لرینه آلتون ایله کوموش وساٸره‌دن آی شکلنده یاپیلان شی ، علم

ماهِد { [ع] یاپیجی ، دوشه‌ییجی .

ماهِر { [ع] مهارتله متصف اولان . صنعتنده استاد ، هنرور ، حاذق : شاعر ماهر ، ناخدای ماهر .

ماهرُوی { [ف] آی‌یوزلو ، یوزی آی کبی . ماهرویان = ماهرولر . (مهرو) صورتنده تخفیف اولنور . مهرویان = مهرولر .

ماهِ رُوزَه { [ف] شهر رمضان .

ماهشِپد { [ف] آی § آی آیدینلغی ، روشنیٔ ماه .

ماهانَه { [ف] ماهیانه، آی‌باشنده ویرلسی مقرر اولان احرت . آیلق .

ماهِ نَخْشَب { [ف] ابن مقنع نامیله یاد ایدیلن حکیم ابن عطانك ماوراءالنهرده نخشب شهری جوارنده‌کی سیام طاغی اتکنده بولنان برقویودن سیماب و ساٸر مواددن باالترکیب سحر وشعبده ایله طوغدیردیغی آیدرکه کویا بو آی ایکی ماه مدت هر کیجه قیودن طلوع ایدرك درت ساعتلك مسافه‌یی تنویر ایدرمش . نخشب ایله چاهك آراسی ایکی ساعتلك مسافه ایمش . بوكا ماه سیام ، ماه مقنع ، ماه کش‌ده دینیلیر . حقنده‌کی روایت اساطیر شرقیه‌دن کبی کورینور .

ماهوارَه { [ف] آیلق ، آی باشنده ویرلسی مقرر اولان اجرت .

ماهُودانَه { [ف] حب‌الملوك دنیلن‌دانه .

ماهَه { [ف] بورغو ، مثقب .

ماهی { [ف] بالق ، سمك : « اوماهیلرکه دریا ایچره‌در دریایی بیلمزلر ـ ... خیالی » « سیراب زلال کرمکدر صوده ماهی = ضیا پاشا » ماهیان = ماهیلر، ماهلر . بو کلمه هم ماهینك هم ماهك جمعیدر .

ماهی خوار ـ و ـ ماهی کیر = بالقجیل قوشی . ماهی دان = حوض .

ماهی‌فُروش { [ف] بالق صاتیجی ، بالقجی .

ماهی کیر { [ف] بالق طوتیجی ، صیاد سمك .

ماهِیَّت { [ع] بر شیئك کنهی ، حقیقتی . مصادر مجعوله‌دندر . « ماهیتی اثبات ایدن آثار عملدر ـ مقدارینه نسبتله کیشی خیر وشر ایلر ـ شناسی » . اظهار ماهیت . ماهیت ردیئه . ماهیت حقیقتدن اعمدر . زیرا حقیقت آنجق موجوداتده ، ماهیت ایسه موجودات و معدوماتده استعمال اولنور . جنبی اشعار ایتدیکی ایچون متکلمین جناب حقه ماهیت اطلاقدن امتناع ایتمشلردر .

مایِع { [ع] صیویق ، صو کبی آقان شی : جمعی مایعات : مایعات قانونی .

مایُعرَف { [ع] بیلنمز § مندر آلتنده صاقلانان مال .

ماٸینا { [ایتالیانجه‌دن] یلکنلری قیامه ، ایندیرمه ، براقمه . ضدی : ووره .

مَأیُوس { [ع] یأسه دوشمش ، نا امید . مأیوسیت = مایوسلق ، نومیدی . بز بو کلمه‌یی (یأٸس ـ و ـ آیس) کلمه‌لری موقعنده قوللانیورز . عربجه‌ده باشقه صورتله قوللانیلیر . مثلا (مأیوس منه) دینیلیر .

مایَه { [ف] اصل ، اساس ، بنیاد § بضاعه ، ثروت و سامان : سرمایه § دیشی دوه ، ناقه . مایهٔ شب = کیجه قرانلغی ، ظلمت لیل .

مُباح { [ع] ایشلنمسی نه حرام ، نه حلال اولان شی ، جاٸز . جمعی : مباحات .

مُباحِث { [ع] مباحثه ایدیجی ، ایدن . مباحثین = مباحثلر .

مَباحِث { [ع] (مبحث) ك جمعی : مباحث شتی . مباحث ادبیه .

مبادا ، مَبادا کِه { [ف] اولمایه ، اولمایه که معناسنده اسکی اثرلرده قوللانیلمشدر .

مُبادِر { [ع] مبادرت ایدیجی ، ایدن .

مُبادَرَت { [ع] عزم و سرعت ایتمك : کیفیتك عرضنه مبادرت قیلندی . (ابتدار) ده بو مقامده قوللانیلیر .

مُبادَلَه { [ع] بر شیئی دیکر بر شیله دکیشمك .

مُبادات { [ع] آشکار ایتمك ، میدانه چیقارمق .

مُبادی { [ع] آشکار ایدیجی ، میدانه چیقاریجی .

مَبادی { [ع] (مبدأ) ك جمعی : مبادیٔ شهور . مبادیٔ مساقات . مبادیٔ تحصیل . مبادیٔ کتابت . مبادیٔ فنون .

مَبار { [ف] بومبار طوله‌ی . ضم میم ایله‌ده لغتدر .

مُبارات { [ع] زوجین یکدیکرندن بیزار اولمق . محملر (مبارا) صورتنده‌ده قوللانیر .

مُبارِز { [ع] جنکده دشمنه مقابله ایدن ، ایلری کلن بهادر . مبارزانه = مبارزجه‌سنه . مبارزین = مبارزلر .

مُبارَزَه { [ع] قارشیلقلی جنك ایتمك . نظمده (مبارزت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مُبارَك { [ع] برکتلندیرلمش § اوغورلو ، خجسته ، متیمن : « سفر مبارك اوله ای خدیو فرخ دم ـ ندیم » . بعضاً کنایه صورتیله (منحوس) معناسنه قوللانیلیر : بهی مبارك ! § بیوك ، بزرکوار ، شایستهٔ تعظیم : مبارك بر ذات . مبارکی = اوغورلو . قدملی معناسنه ، اکثریا مقام تهکمده استعمال اولنور : « عاشقله طولدی خانه بلالر مبارکی ـ لا » . = « آلدق متاع عشقی بلالر مبارکی = لا »

مُباسَطَه { [ع] بریله تکلفسز کورشمك . نظمده (مباسطت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مُباسَلَه { [ع] جنکده حمله ایدوب شجاعت کوسترمك .

مُباشِر { [ع] بر ایشه بالذات باشلایان . فاعل : مباشر متعمد اولمسه‌ده ضامن اولور ـ مجله . § محضر ، دعواده

علاقـه دار اولانلره محکمـه طرفندن تبلیغاتده بولنان مأمور رسمی .

مُباشَرَت [ع] برِ ایشه بالذات باشلامق مباشرهٔ اتلاف = بر شیئی بالذات تلف ایتمك § جماع ایتمك .

مُباصَرَه [ع] ایکی کشی هانکیمز اول کوریرز دیه بر شیئه باقشمق : مباصرهٔ هلال .

مُباصَقَه [ع] توکورمك .

مُباطَشَه [ع] ایکی کشی بر برینی قاورامق ایچون اللرینی اوزادوب اوغراشمق .

مُباعَدَت [ع] بر برندن اوزاقلاشمق ، مفارقت .

مَبال [ع] موضـع بول ، فرج ، قضیب . § بول ایچین بعض میدانلره یاپیلان آبدستخانه .

مُبالات [ع] قاییرمق . § فکر واندیشه ایتمك . مبالاتسز = لاقید .

مَبالِغ [ع] (مبلغ) ك جمعی : مبالغ کلیه .

مُبالَغَه [ع] بر خصوصده زیاده چالشمق § برینك اوصاف محموده ومذمومه‌سنی مستبعد ویا محال کورونه‌جك صورتده بیان ایتمك . او یولده سـویله‌نن سوزا کرعقلاً وعادتاً محال اولورسه (تبلیغ)، عقلاً ممکن ، عادتاً محال اولورسه (اغراق)، عقلاً و عادتاً محال اولورسه (غلو) نامنی آلیرکه مردوددر . مبالغه‌نك مقبولی افاده‌یه روح و رونق ویرر . نفعینك شو بیتی مثاللرندندر : « ایردی بر غایته تأثیر هوا کیم بر مور — بر دم گرم ایله ایلر یدی دریانی سراب »

مَبانی [ع] (مبنی) نك جمعی . § سوزك بناء اولندیغی یرلر ، مضامین ، مبانی : مبانیٔ کلام ، مبانیٔ سخن . § بنانك جمعی : مبانیٔ عالیه .

مُباهات [ع] ناز ایتمك ، تفاخر ایتمك . اکثریا اسم اوله‌رق (فخر) معناسنه قوللانیلیر : اعلان مباهات .

مُباهَلَه [ع] یکدیکرینه نفرین ایتمك ، بد دعا ایتمك .

مُباهی [ع] فخر ایدیجی ، ایدن .

مُبایَعَه [ع] صاتوب آلمق § بیعت ومعاهده ایتمك .

مُبایَنَت [ع] یکدیکردن آیرلق ، جدا اولمق § آیریلق ، باشقه‌لق ، اختلاف : ایکی افاده بیننده‌کی مباینت . مباینت فکریه .

مُبتاع [ع] صاتین آلنمش شی : متاع مبتاع .

مُبتَدَاء [ع] باشلانلمش § لسانمزده کوره بر اسم یاخود اسم حکمنده بر کلمه‌درکه خبر آکا اسناد اولنور . اسلوب فارسی اوزره مضاف اولدقده (مبتدای مؤخر) صورتنده ایراد اولنور . مبتدأ به = کندیسیله باشلانیلان . « مقدم بر خبردر مقـدم عیسی قدومکله — ولی ذاتك مؤخر مبتدادر یارسول‌الله = لا »

مُبتَدِع [ع] یکیـدن بر شی پیـدا ایدیجی ، ایدن .

مُبتَدی [ع] بر شیئی اوکره‌نمکه یکی باشلایان ، عجمی ، شاگرد : بوچوجق علم حسابده مبتدیدر . بو افندی شهرمزك مبتدیسیدر . مبتدیانه = مبتدی‌یجه‌سنه . عربی جمعی : مبتدئین ، فارسی جمعی : مبتدیان = مبتدیلر .

مُبتَذَل [ع]ذلیل ، خور ، اعتبارسز . « شمشیر تیزغمزه‌ك قانمش‌ده قانه آرتیق — عنـدنده بذلی جانك غایتـله مبتذلدر = طاهرالمولوی »

مُبتَسِم [ع] ابتسام ایدیجی ، ایدن ، مطیف صـورتده کولومسه‌ین : دلبر مبتسم .

مُبتَغی [ع] مطلوب ، آرزو . جمعی (مبتغیات) .

مُبتَل [ع] ایصلانمش .

مُبتَلی [ع] برشیئه دوشکون اولمش ، دوشکون ، کرفتـار : مبتلای عشرت : « مبتلی تیـغك بکا بن مبتلی شمشیرکه — عصمت افندی مرحوم » . مبتلای درد هجران . « ای تحملسوز قلب مبتلا سودم سنی — درده دوشدم لکن ای طاتلی بلا سودم سنی = طاهرالمولوی »

مُبتَنی [ع] ابتنا ایدیجی ، ایدن : شو اساسه مبتنیدر .

مُبتَهِج [ع] شادان ، مسرور .

مَبثوث [ع] طـاغلمش پرا کنـده ، پریشان .

مُبَجَّل [ع] تعظیم اولنمش ، مکرم : شاعر مبجل .

مَبحَث [ع] برشیئك بحث اولندیغی یر ، مقاله .

مُبخَر [ع] بخـاره قلب اولنمش § توتسولنمش .

مُبخَل [ع] تبخیل اولنمش ، بخله نسبت ایدلمش ، بخیل .

مَبدَأ [ع] باشلایاجق زمان ، برشیئك باشلادیغی زمان ، زمان بدء : موسم بهـارك مبدأی . مبدأ ومنتهی ، مبدأ حیات § باشلایاجق یر ، برشیئك باشلادیغی یر ، مکان بدء : صحرانك مبدأی « بوقدر بیلن جهانه کلنلرده مبدأی — بیلمز معادی بزم فنادن کیدن دخی — علی روحی بك » § باشلانغیج ، اول ، ابتـدا : مبـدأ تعلم ، مبدأ تدرس . (مبدأ) ك ادواته اتصالی حالنده همزه‌سنك مرکزه ده کیشمز : ایشك مبدأی . مبدأینه ، مبدأینی ، مبدأینك .

مُبدِع [ع] ابداع ایدیجی ، نمونه‌سز بر شی وجوده کتیریجی : مبدع کائنـات . § نظیری کورلمه‌مش شعر سویله‌یجی ، سویله‌ین : شاعرمبدع .

مُبَدَّل [ع]تبدیل اولنمش . دکیشدیرلمش .

مُبدی [ع]ابدا ایدیجی ، ایدن ، خالق ، نمونه‌سز اوله‌رق یارادان : جنـاب حق مبدی ومعیددر . مبدیٔ الکائنات . مبدیٔ کائنات .

مُبَذِّر [ع] تبذیر ایدیجی ، ایدن ، نابمحل صرف واسراف ایلاین .

مَبذول [ع] بذل اولنمش . حسن رضا ایله صرف ایدلمش § چوق . کثرت اوزره موجود . مبذولیت ، مبذوله = مبذوللك .

مُبَرَّأ [ع] بری قیلنمش ، پاك ومنزه .

مَبَرّات [ع] (مبره)ك جمعی : خیرات ، حسنات .

مبرات { [ع] رنده، كوشتره، قلم تراشه‌ده دینور . جمعی : مباری كلير.

مبرد { [ع] ، اكه ، توربو .

مبرد { [ع] تبريد ايديجی ايدن ، صوغودان .

مبرد { (ابو العباس محمد) ائمهٔ نحاتندندر. زمانده بغدادك رئيس العلماسی ايدی . (كامل مبرد) عنوانيله معروف اولان كتابی اشهر تأليفاتيدر . (٢١٧) ده طوغمش (٢٨٦) ده بغدادده وفات ايتمشدر .

مبرد [ع] تبريد اولنمش ، صوغودلمش.

مبرز { [ع] آبدستخانه .

مبرر [ع] يمينی تصديق اولنمش .

مبرز { [ع] ابراز ايديجی ، ايدن . ظاهره چيقاران .

مبرز { [ع] ابراز اولنمش ، ظاهره چيقارلمش .

مبرقع ، مبرقعه { [ع] يوزينه نقاب طوتونان

مبرم { [ع] ابرام ايديجی ، ايدن . بر خصوصك اجراسی جان صيقه‌جق درجه اصرار ايله رجا ايدن . § ثقيل ، كرانجان ، معناسز سوزلر سويله‌ين آدم .

مبرم [ع] ابرام اولنمش : بلای مبرم .

مبرود { [ع] صغومش ، صغوق .

مبرور { [ع] خيرلی ، مقبول ، ايی اولان شی : عمل مبرور . خدمات مبروره .

مبروز { [ع] آچلمش مكتوب § ابراز اولنمش .

مبروص { [ع] (برص) علتنه كرفتار اولان.

مبرهن { [ع] برهان ايله ثابت قيلنمش، اثبات اولنمش .

مبزغ ، مبضع { [ع] نيشتر، قان آله‌جق آلت .

مبسوط { [ع] بسط اولنمش ، ياييلمش، آچيلمش : خوان مبسوط نعم .

مبشر { [ع] ابشار ايديجی ، ايدن . مژده‌له‌ين .

مبشر { [ع] ابشار اولنمش ، كنديسنه مژده ويرلمش .

مبشر { [ع] تبشير ايديجی ، ايدن مژده‌له‌ين. مبشرين = مبشرلر .

مبشر { [ع] تبشير اولنمش ، كنديسنه مژده ويرلمش : « عفو ايله مبشرميدر اصحاب مراتب — قانون جزا عاجزه‌می خاص ديمكدر؟ = ضيا پاشا » عشرهٔ مبشره .

مبشوره { [ع] يارانيلمش، يوبی يوصو، رنكی لطيف قادين .

مبشوش { [ع] سيلنمش .

مبصر { [ع] تبصير ايديجی ، ايدن ، مكتبلرده طلبه‌يه نظارت ايدن مأمور .

مبضع { [ع] كاری تماماً كنديسنه عائد اولاق اوزره برينه سرمايه ويرن.

مبطان { [ع] قارنی بيوك كيمسه .

مبطل { [ع] ابطال ايديجی ، ايدن ، بوشه چيقاران . مبطل حس.

مبطل [ع] ابطال اولنمش .

مبطن { [ع] قارنی ظهرينه ياپيشاجق درجه‌ده ضعيف اولان .

مبطون { [ع] عليل البطن .

مبطئ { [ع] ابطاء ايديجی ، آغير حركت ايدن ، كجيكن .

مبعد { [ع] ابعاد ايديجی ، ايدن . اوزاقلاشديران .

مبعد { [ع] تبعيد ايديجی ، ايدن . اوزاقلاشديران .

مبعوث { [ع] بعث اولنمش، كونده‌رلمش: طرف حقدن مبعوث پيغمبر . § ديريلدلمش ، احيا اولنمش § بر دولت ياخود بر آدم طرفندن برخصوص ايچون وكالةً كونده‌رلمش § اللی بيك كيشی طرفندن منتخب ملت وكيلی . شيخ المبعوثين = مبعوثلرك اك ياشليسی. مجلس مبعوثان = مبعوثلرك اجتماعكاهی .

مبغوض [ع] بغض اولنمش .

مبلغ { [ع] مقدار § آقچه ، آلتون ، جمعی : مبالغ : « جهان مشتاقك اما اولمانجه مبلغ معلوم — كاوبده خاك پايه يوزلرين قابلمی سورسونلر — اشرف » .

مبلوع { [ع] بلع اولنمش : يتلمش، يوتولمش .

مبلول { [ع] ايصلانمش .

مبنی { [ع] بنا محلی ، جای بنا . حاجی ابراهيم افندی مرحوم وقتيله « شو كورديكمز مبنای عظيم سلطنت . كه ... » جمله‌سنه اعتراض ايده‌رك « بو مقامده اولی اولان بنای عظيم سلطنت ديمكدی» ديمشدی . (مبنی) كلمه‌سی يالكز اسم مكان دكلدر، مصدر ميمی ده اولور. (بنا) كلمه‌سی ده اساساً ياپی ياپمق معناسنه مصدر اولديغی حالده صكره‌دن اسم اوله‌رق ياپی ، خانه معناسنه قوللانيلمشدر. او حالده بونكده اسم اوله‌رق استعمالنده بأس كورلمه‌مك لازم كلمزمی ؟ باخصوص كلمه آهنكدار اولديغی ايچون (ابنيهٔ عاليه) تركيبنه (مبانیٔ عاليه) تركيبی هر حالده ترجيح اولنور .

مبنی { [ع] بنا اولنمش. مبنی علی الحكايه = حكايه اوزرينه بنا اولنمش، حكايه‌يه مستند. مبنياً قيمت = بنانك قائماً يرنده طورديغی حالده قيمتی، متلوعاً قيمت بونك عكسيدر. § صرفيونجه حرف اخيری اولديغی وضع اوزره طوران ، اختلاف عوامل ايله تغير ايتمه‌ين كلمه . § طولايی ، ايچون : بوكا مبنی .

مبوب { [ع] بابلره تقسيم ايدلمش كتاب: ... كتابی اوچ بابه مبوب وهر بابی اوچ فصل اوچ اوزرينه مرتبدر .

مبوله { [ع] اوردهك ايچنه، بول ايديلن قاب .

مبهج { [ع] ابهاج ايديجی ، ايدن، سوينج ويرن ، فرح بخش .

مبهج { [ع] تبهيج ايديجی ، ايدن . كوزللشديرن .

مبهم { [ع] ابهام اولنمش، آكلاشيلمايه‌جق صورتده قونلمش ، قاپالی ، پوشيده : مألی مبهم يرنشيده. مبهمات = مبهم اولان شيلر .

مبهوت { [ع] حيران «معجزانه بر تكلم ايله‌ای آشوب جان — فيض نطقك ذات روح اللهی مبهوت ايله‌سين = طاهر المولوی »

مبهور { [ع] هارهار صولويان، صولوغان علتنه اوغرايان . شخص مبهور،

اسب مبهور .

مَبِيتْ { [ع] كيجه‌له‌مك ، شب كذرانى § كيجه‌له‌يه‌جك ير ، جاى شب كذرانى .

مَبِيضْ { [ع] قادينلرده رحمك ايكى يان طرفنده اولدقجه بيضى الشكل اولان يومورطه‌اق دينيلن عضودركه طاووق وامثالى حيواناتك يومورطلاماسى كى طائفهٔ انسانك دخى يومورطه‌سى بو عضو واسطه‌سيله حصول بولور . حيضلرينى كورمه‌لرى بو عضودن يومورطه حصوله كلد يكنه اشارتدر . حاصل اولان يومورطه‌لرده برطرفى رحمه مربوط . ديكر اوجى واسع وصاچاقلى اولديغى حالده يومورطه‌لغى قوشاتوب ونفير يعنى مجرا واسطه‌سيله رحمه كليركه بو يومورطه اكر حوينات منويه‌دن برينه تصادف ايتمش ايسه رحمده بيوييوب جنين اولور . ايتمه‌مش ايسه محو اولور كيدر . بو يومورطه يومورطه‌لغك برطرفى يانق قبارجغى كبى ايچى صو طولو اوله‌رق قاباروب يريلماسيله خروج ايدر . يومورطه‌لق هر قادينده ايكى دانه‌در . § برچيچكده ميوه اوله‌جق شاندن اولان قطعه‌نك القاح فعلندن اولكى حالى .

مُبَيِّضْ { [ع] تبييض ايديجى ، ايدن . آغاردان ، بياضه چكن .

مبيضين = مبيضلر : مبيضين اقلام .

مُبَيَّضْ { [ع] تبييض اولنمش .

مُبِينْ { [ع] عيان وآشكار ايديجى ايدن . § عيان اولنمش . آشكاره .

مُبَيِّنْ { [ع] تبيين ايديجى ، ايدن . آچيغه چيقاران ، عيان ايدن .

مُبَيَّنْ { [ع] تبيين اولنمش ، ميدانه چيقارلمش ، عيان ايدلمش .

مُتَأَبِّدْ { [ع] برقاريندن ايكيز اوله‌رق طوغمش .

مَتَابْ { [ع] رجوع ايله‌مك . توبه ايتمك .

مُتَابِعْ { [ع] متابعت ايديجى ، ايدن . اويان . متابعين = متابعلر . تابعين = « تعظيم بتون متابعينه »

مَبِيعْ { [ع] صاتيلمش فقهده صاتيلان شيئه دينوركه بيعده تعيين ايدلن عيندر وبيعدن مقصود اصلىده اودر .

مُتَابَعَتْ { [ع] اويمق ، تبعيت ايتمك .

مُتَأَثِّرْ { [ع] تأثر ايديجى ، ايدن . محزونيت وانفعال صورتنده حسله‌نيجى ، ايجله‌نيجى . متأثرانه = متأثرجه‌سنه : متأثرانه نقل ماجرا .

مُتَاجَرَه { [ع] يكديكريله تجارت ايتمك .

مُتَأَخِّرْ { [ع] تأخر ايدن ، صكره‌يه ، كرى‌يه قالان . كيجيكن . متأخرين = متأخرلر : متأخرين علما .

مُتَأَدِّبْ { [ع] تأدب ايدن . ادبله‌نن ، ادبنى طاقينان . متأدبين = متأدبلر . متأدبانه = متأدبجه‌سنه .

مُتَأَذِّى { [ع] تأذى ايديجى ، ايدن . اينجينن . متأذيانه = متأذيجه‌سنه .

مُتَأَدِّى { [ع] اوده‌ين .

مُتَارِكْ { [ع] متاركه ايديجى ، ايدن .

مُتَارَكَه { [ع] برشيئى حالى اوزره ترك ايتمك § ترك ايديشمك § موانع حربيه‌نك جمله‌سنده ويا بعضيسنده برمدت معينه‌ويا غير معينه ايچون حركات عسكريه‌نك

تعطيلى حقنده طرفين محاربين بيننده عقد اولنان مقاوله .

مُتَأَسِّفْ { [ع] تأسف ايديجى . ايدن . كدرله‌نن . متأسفانه = متأسفجه‌سنه . متأسفاً = متأسف اوله‌رق .

مَتَاعْ { [ع] قماش ، اثواب كبى مدار تمتع وانتفاع اولان اشيا : «بك اوجوز ويردك متاع ميلى اول غداره‌يه — بزده شمدى آه جانكاهك بيكى برپاره‌يه» متاع كم بها . جمعى = امتعه : امتعهٔ تجاريه . فى الاصل فائده ، منفعت معناسنه‌در .

مُتَاعِبْ { [ع] خلاف قياس اوله‌رق (تعب) ك جميدر . رنجلر . مشقتلر . متاعب سفريه .

مُتَأَكِّدْ { [ع] تأكد ايديجى ، ايدن .

مُتَأَلِّفْ { [ع] تألف ايديجى ، ايدن .

مُتَأَلِّمْ { [ع] تألم ايديجى . الملنيجى . متألمانه = متألم اولانه ياقيشه‌جق صورتده : متألمانه نظر .

مُتَأَلِّهْ { [ع] جناب حقه عبادت ايدن . متألهين = متألهلر ، حكماى اسلام .

مُتَأَمِّرْ { [ع] تأمر ايديجى . ايدن . آمرله‌نن . تغلب ايدن .

مُتَأَمِّلْ { [ع] تأمل ايديجى ، ايدن . دقتله تفكر ايدن . متأملانه = متأملجه‌سنه : متأملانه نظر .

مَتَانَتْ { [ع] صاغلامق ، محكملك . استوارى : متانت اخلاق . متانت بنا . متانت افكار .

مُتَأَنِّى { [ع] تأنى ايديجى ، ايدن . تمكينلى طوراتان . متأنيانه = متأنى اولانه ياقيشه‌جق صورتده : متأنيانه حركت .

مُتَأَهِّلْ { [ع] تأهل ايدن . اولنن . اولى .

مُتَأَيِّدْ { [ع] تأيد ايديجى ، ايدن . قوتله‌نن

مُتَبَادِرْ { [ع] تبادر ايديجى ، بردن بره ذهنه كليجى ، كلن .

مُتَبَادِلْ { [ع] تبادل ايديجى ، بربرينه بدل اولان . بربرينك برينه كچن .

مُتَبَارِزْ { [ع] تبارز ايديجى ، ايدن . متبارزين = متبارزلر .

مُتَبَاعِدْ { [ع] تباعد ايديجى ، ايدن . اوزاقلاشان : «اولسه‌م اولامام خوابكهكدن متباعد »

مُتَبَاغِضْ { [ع] تباغض ايديجى ، ايدن . متباغضين = متباغضلر .

مُتَبَاقِى { [ع — مولد] باقى قالان .

مُتَبَاكِى { [ع] تباكى ايدن آغلار كبى كورونن . صنعى آغلايان . متباكيانه = متباكى اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

مُتَبَاهِى { [ع] تباهى ايدن . تفاخر ايدن . متباهيانه = متباهى اولانه ياقيشير صورتده : روش متباهيانه .

مُتَبَايِنْ { [ع] ضد اولان : اقوال متباينه .

مُتَبَايِعَانْ { [ع] آلان صاتان . بايع ايله مشترى .

مُتَبَتِّلْ { [ع] تبتل ايدن ، ماسوادن انقطاع ايله مخلصاً حقه توجه ايدن متبتلاً = متبتل اوله‌رق .

مُتَبَتِّرْ { [ع] تبتر ايدن ، سيويلجه چيقاران

متبحّر { [ع] تبحر ايدن، دريالاشان. علمده دريا كبي توسع وتعمق ايدن . علامه. متبحرانه = متبحرجه‌سنه متبحرين = متبحرلر .

متبختر { [ع] تبختر ايدن . صالنه‌رق متكبرانه يوروين . متبخترانه = متبخترجه‌سنه .

متبخّر { [ف] تبخر ايدن ، بوغو حالنه كلن . § توتسوله‌نن .

متبدّع { [ع] تبدع ايدن . اهل سنت ايكن اهل بدعت اولان .

متبدّل { [ف] تبدل ايدن . ده‌كيشن باشقه حاله كلن .

متبرّد { [ف] تبرد ايدن، صوغويان: ماء متبرد.

متبرّر { [ع] تبرر ايدن ، جناب حقه انقياد وطاعت اوزره بولنان.

متبرّز { [ع] تبرز ايدن، ميدانه چيقان.

متبرّع { [ع] تبرع ايدن . اوزرينه واجب اولميان عطيه‌يی ويرن.

متبرقع { [ع] تبرقع ايدن . پچه‌له‌نن ، نقابلانان .

متبرّك { [ع] تبرك ايدن . مبارك عد ايدن. متبركاً = متبرك اوله‌رق.

متبرّی { [ع] تبری ايدن. بری اولان. يوز چويرن .

متبسّل { [ع] تبسل ايدن ، غضب و ياشجاعتدن يوزينی اكشيدن.

متبسّم { [ع] تبسم ايدن. كولومسه‌ين. متبسمانه = متبسم اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

متبشبش { [ع] تبشبش ايدن . كولر يوز كوستروب التفات ايدن . جديانده قوللانيلماملی .

متبصبص { [ع] تبصبص ايدن، يالطاقلانان متبصبصانه = متبصبص اولانه ياقيشير صورتده. متبصبصين = متبصبصلر. متبصبصين كروهی .

متبصّر { [ع] تبصر ايدن ، ايلريسنی كورن . كوری آچيق . دقت نظر صاحبی . متبصرانه = متبصرجه‌سنه. متبصرانه حركت .

متتبّع { [ع] اتباع ايدن . اويان .

متبغّض { [ع] تبغض ايدن، بغض كوسترن.

متبكّم { [ع] تبكم ايدن . سوز سويلركن طوتيلوب قالان . متبكمانه = متبكمجه‌سنه .

متبلّد { [ع] تبلد ايدن، آغير طاورانان، تنبل .

متبلّر { [ع] تبلر ايدن، بلورلانان .

متبلّل { [ع] تبلل ايدن ، ايصلانان .

متبنّی { [ع] تبنی ايدن ، بريسنی اوغل ايدينن ، اوغللق اتخاذ ايدن .

متبوع { [ع] تابع اولنمش ، كنديسنه اويولمش § حكمدار: متبوع مفخم.

متبوّل { [ع — مولد] تبول ايدن ، صودوكن . ايشه‌ين .

متبيّن { [ع] آچيغه چيقان، عيان اولان، وضوح بولان . معنويانده قوللانيلير .

متتابع ، متتالی { [ع] تتابع و تتالی ايدن، بربری آردنجه كيدن بی دربی اولان : متتابع الورود ، متتالی الظهور .

متتبّع { [ع] تتبع ايدن، آردينه دوشوب آراشديران، معنويانده قوللانيلير.

متتوّج { [ع] تتوج ايدن . باشنه تاج كين .

متثائب { [ع] تثائب ايدن ، اسنه‌ين .

متثاقل { تثاقل ايدن ، اوشه‌نوب آغيرلاشان § محاربه‌يه كيتمكه تشويق ايدلمش ايكن اويالانوب قالان .

متثبّت { [ع] تثبت ايدن. ثابت، برقرار اولان ، ثبات كوسترن .

متثقّب { [ع] تثقب ايدن. ده‌ليكله‌نن. ده‌لينه‌ن .

متثوّب { [ع] تثوب ايدن ، فرضدن صكره نافله نماز قيلان § ثواب قازانان .

متثيّب { [ع] تثيب ايدن ، طول قالان قادين .

متجادل { [ع] تجادل ايدن ، مجادله ايدن : قوم متجادل .

متجاذب { [ع] تجاذب ايدن چكيشن.

متجاسر { [ع] تجاسر ايدن، جسارتله‌نن، جسارت ايدن . متجاسرانه = متجاسرجه‌سنه . متجاسرين = متجاسرلر : متجاسرينك دردستی .

متجانب { [ع] تجانب ايدن ، چكينن .

متجانس { [ع] برجنسدن اولان : قوافیٔ متجانسه .

متجاوب { [ع] تجاوب ايدن .

متجاور { [ع] تجاور ايدن ، قومشو اولان . قرای متجاوره .

متجاوز { [ع] تجاوز ايدن ، كچن : سنی اوتوزی متجاوز § حد معروفی كچن ، ظلم ايدن . متجاوزانه = متجاوز اولانه ياقيشه‌جق صورتده : متجاوزانه ادارهٔ لسان . متجاوزين = متجاوزلر.

متجاول { [ع] جولان ايديشن .

متجاهل { [ع] تجاهل ايدن ، جاهل كبی كورونن، بيلمزله‌نن: عارف متجاهل. متجاهلانه = متجاهلجه‌سنه: متجاهلانه ايراد كلام .

متجبّر { [ع] تجبر ايدن ، كبرله‌نن ، جبابره طوری طاقنان. متجبرانه = متجبرجه‌سنه .

متجدّد { [ع] تجدد ايدن ، يكيله‌نن. متجددانه = متجدد اولانه ياقيشه‌جق صورتده . متجددين = متجددلر .

متجرّد { [ع] تجرد ايدن ، صويونان، چيپلاق اولان § متأهل اولمايان، اولی دكل ، بكار § ماسوادن انقطاع ايله جناب حقه متوجه اولان .

متجرّع { [ع] تجرع ايدن ، تكلفله ايچن : متجرع آلام .

متجزّی { [ع] تجزی ايدن ، جزء جزء اولان .

متجسّد { [ع] تجسد ايدن ، جسدله‌نن جسد صاحبی اولان : جنين متجسد . حشرات متجسده .

متجسّس { [ع] تجسس ايدن ، دقتله آراشديران . متجسسانه = متجسس اولانه ياقيشه‌جق صورتده : متجسسين = متجسسلر .

متجسّم { [ع] تجسم ايدن ، جسمله‌نن جسم كورونن: « متجسم مثال عبرتدر — لا »

متجعّد { [ع] تجعد ايدن . قيوريجق اولان : كاكل متجعدم

متجفف [ع] تجفف ایدن، قورویان: الیسه متجففه .

متجلد [ع] تجلد ایدن، تکلفله جلادت کوسترن. متجلدانه = متجلد اولانه یاقیشه‌جق صورتده متجلدانه اعطای جواب . متجلدین = متجلدلر .

متجلی [ع] تجلی ایدن. عیان اولان. کورونن « چوقدندر اولیور متجلی او ماهرو — یارب ! جهانده بن نه تجیمز آدمم — صافی » .

متجمع [ع] تجمع ایدن. طوپلانان، بر یره کلن. متجمعین = متجمعلر .

متجمل [ع] تجمل ایدن، زینتله‌نن، سوسلانن . متجملانه = متجملجه‌سنه . متجملین = متجملر .

متجنب [ع] تجنب ایدن، صاقنان، چکینن. اوزاقلاشان . (مجتنب) زیاده قوللانیلیر .

متجنن [ع] تجنن ایدن، دلیرن، چیلدیران، قاچیران . متجننانه = متجنن اولانه یاقیشیر صورتده : متجننانه حرکت .

متجنی [ع] تجنی ایدن ، میوه دوشیرن. § بریسنك اوزرینه صوچ آتان، اسناد جنایت ایدن .

متجوز [ع] تجوز ایدن ، جائز اولمایان شیئی جائز کورن § سوزی مجاز طریقیله سویلین. متجوزانه = متجوزجه‌سنه . متجوزین = متجوزلر .

متجوف [ع] تجوف ایدن ، ایچی بوشالان ، قووُوق اولان .

متجهز [ع] تجهز ایدن، لوازمی مرتب، منتظم اولان .

متحاب [ع] بر برینی دوست اتخاذ ایدن: دول متحابه = یکدیکرینی دوست اتخاذ ایدن دولتلر .

متحاسد [ع] تحاسد ایدن .

متحاشی [ع] تحاشی ایدن ، احتراز ایدن، چکینن . متحاشیانه = متحاشیجه‌سنه : مهالکه قارشی متحاشیانه طورانمالی .

متحالف [ع] تحالف ایدن، خصمیله ایکیسنده یمین ویرن .

متحامی [ع] تحامی ایدن ، نفسنی حمایه ایدن ، صاقنان . متحامیانه = متحامیجه‌سنه .

متحاور [ع] تحاور ایدن ، یکدیکریله قونوشان .

متحبس [ع] تحبس ایدن ، حبس نفس ایدن، بر یره قاپانان. متحبسانه = متحبسجه‌سنه .

متحتم [ع] واجب اولان، درجهٔ وجوبده بولنان : متحتم ذمت حمیت .

متحثر [ع] تحثر ایدن ، پختیلانان: دم متحثر .

متحجر [ع] تحجر ایدن ، طاش اولان، طاش کسیلن : طاش دکل، او بو متحجر مثال عبرتدر — لا .

متحجم [ع] تحجم ایدن، جملانن، جملانن .

متحدب [ع] تحدب ایدن . قانبور اولان ، قانبورلاشان .

متحدث [ع] تحدث ایدن، حادث اولان، یوق ایکن پیدا اولان .

متحدر [ع] تحدر ایدن ، اینشه طوغری اینن. (منحدر) زیاده قوللانیلیر.

متحدی [ع] تحدی ایدن، مغالبه طریقیله معارضه ایدن. میدان اوقویان.

متحذر [ع] تحذر ایدن ، حذر اوزره اولان ، صاقنان .

متحرز [ع] تحرز ایدن ، صاقنان ، قورونان .

متحرس [ع] تحرس ایدن ، صاقلانان ، قورونان .

متحرك [ع] تحرك ایدن ، قیملدانان ، حرکت ایدن : الکتریق ایله متحرك تراموای § حرکه‌لنن : حرف متحرك .

متحرم [ع] تحرم ایدن ، ناسزا شیلردن عزت نفس سائقه‌سیله قورونان . متحرمانه = متحرمجه‌سنه . متحرمین = متحرملر . « متحرم حرامه میل ایتمز » .

متحری [ع] تحری ایدن ، آراشدیران : معدن متحریسی . متحریانه = متحریجه‌سنه .

متحزب [ع] تحزب ایدن ، کروه کروه جمع اولان .

متحزن [ع] تحزن ایدن ، محزون اولان . متحزنانه = متحزنجه‌سنه .

متحسر [ع] تحسر ایدن ، الدن کیدن ویا الده ایدلمسی آرزو اولنان شی ایچون حسرت چکن : عاشق متحسر. متحسرانه = متحسر اولانه یاقیشیر صورتده : « ایلر سزی یاد ایدنجه هر آن — کوکلم متحسرانه فریاد » متحسرین = متحسرلر .

متحسس [ع] تحسس ایدن ، خبر، حوادث طلب ایدن § حس ایدن : شاعر متحسس . متحسسانه = متحسسجه‌سنه .

متحشد [ع] تحشد ایدن ، بیریکن ، طوپلانان : قوافل متحشده . لشکر متحشد . متحشدین = متحشدلر .

متحصل [ع] تحصل ایدن ، حاصل اولان ، حصوله کلن : « قلبم بو بشره‌دن متحصل ممنونیتله چارپمغه باشلادی » .

متحصن [ع] تحصن ایدن ، مستحکم بر موقعه قاپانان .

متحضر [ع] تحضر ایدن ، حضورده اولان ، حاضر بولنان.

متحفظ [ع] تحفظ ایدن ، کندینی حفظ ایدن ، قورونان . متحفظین = متحفظلر .

متحقد [ع] تحقد ایدن ، کین طوتان .

متحقق [ع] تحقق ایدن ، حقیقت اولمق اوزره میدانه چیقان .

متحکم [ع] تحکم ایدن ، حاکملك طاقنان. بریسنی بغیر حق حکمی آلتنه آلان . متحکمانه = متحکمجه‌سنه ، متحکمین = متحکملر .

متحلل [ع] تحلل ایدن . اجزاسی آیریلان ، جزء جزء اولان .

متحلی [ع] تحلی ایدن ، زینتله‌نن ، طوتانان : فضائل عالیه ایله متحلی بر وجود .

متحمض [ع] تحمض ایدن، اکشیین، اکشیلك پیدا ایدن .

متحمل [ع] تحمل ایدن ، قاتلانان مادی و معنوی یوك آلتنده سنی چیقارمیان : اوبو قدر یوکه متحمل

دكلـدر . او قدر عتـابه متحمل دكلم . متحملانه = متحملجهسنه . متحملين = متحمللر .

متحمى [ع] تحمى ايدن ، كنـديني حمايه ايدن ، قوروتان : كثرت اكلدن متحمى .

متحنن [ع] تحنن ايدن ، شدتله مشتاق اولان : مادر متحنن .

متحنى [ع] تحنى ايدن . منحنى ، اكرى اولان .

متحول [ع] تحول ايدن . دەكيشن ، باشقه درلو اولان .

متحير [ع] تحيرايدن ، حيران اولان . حيرته دوشن . متحيرانه = متحير اولانه باقيشير صـورتده : حمايه متحيرانه نظر . متحيرين = متحيرلر .

متحيز [ع] تحيز ايدن ، بر طوتان ، بر ضـبط ايدن : جسم متحيز § موقع مخصوص طوتان ، اعتبار واهميت پيـدا ايدن . عربى جمعى : متحيزين ، فارسى جمعى : متحيزان . متحيزين ارباب قلم . متحيزان مملكت . متحيزان وكلاى دعاوى .

متخادع [ع] تخادع ايدن ، آلداغامش ايكن آلدانمش كبى كورينن .

متخارش [ع] تخارش ايدن ، خيرلداشوب ، طالاشان .

متخاطب [ع] مخاطبه ايدن .

متخبر [ع] تخبر ايدن ، ايى بيلن ، كنهنه واقف اولان .

متخثم [ع] تخثم ايدن ، خام طاقنان .

متخدر [ع] تخدر ايدن ، اورتولەنن ، اورتو طوتونان : دخترمتخدر .

متخدع [ع] تخدع ايدن ، بيلەرك آلدانان .

متخدش [ع] تخدش ايدن ، طيرمالانان ، مضطرب اولان .

متخذلق [ع] اسـتادلق داعيەسـندە بولونان ، استادلق طاسلايان ، روحينكـ «كورصوفى كيم صاحب ارشاد اولايم دير — دون مكتبه واردى بوكون اسـتاد اولايم دير — » تعريفنه ماصدق اولان .

متخرش [ع] تخرش ايدن ، طيرمالانان ، طيرمق يين .

متخرق [ع] تخرق ايدن ، ييرتيلان .

متخشع [ع] تخشع ايدن ، خشوع كوسترن . خشوعلانان .

متخشن [ع] تخشن ايدن ، خشونتەلەنن ، درشـت اولان : اديب متخشن .

متخشى [ع] تخشى ايدن ، خشيتلەنن ، تعظيم آميز بر صورتده قورقان . متخشيانه = متخشى اولانه ياقيشەجق صورتده : وضع متخشيانه .

متخصص [ع] تخصص ايدن ، اختصاص كسب ايلەين : طبيب متخصص .

متخضر [ع] تخضر ايدن . يشيللەنن ، يشيل رنك باغلايان : صحراى متخضر .

متخضع [ع] تخضع ايدن ، خضوع كوسترن ، خضـوعلانان ، متخضعانه = متخضعجەسنه .

متخطر [ع] تخطر ايدن ، درخاطر ايدن : متخطر ايام ماضى .

متخطى [ع] تخطى ايدن . آتلايوب كچن .

متخفف [ع] تخفف ايدن ، خفيفلەنن ، خفيف اولان § آياغه مست ، چيزمه كبى قونجلو بر شى كين .

متخلد [ع] تخلدايدن ، بر يرده دائمى صورتدەقالان : متخلد فى النار .

متخلص [ع] تخلص ايدن ، قورتولان ، خلاص اولان § مخلص ايدين ، مخلصلانان .

متخلط [ع] تخلط ايدن ، قاريشان ، قاريشيق اولان .

متخلف [ع] تخلف ايدن ، خلاف اوزره بولنـان . اويغـون كلمەين ، اويمايان .

متخلق [ع] تخلق ايدن ، اخـلاق پيدا ايدن ، اخلاقلانان .

متخلل [ع] تخلل ايدن ، خلل پذير اولان § آرەلغه صوقولان . آرەسنه كيرن .

متخلى [ع] تخلى ايدن . بولاشان ، بوش قالان .

متخمر [ع] تخمر ايدن .

متخوف [ع] تخوف ايدن ، قورقو پيدا ايدن ، خوفه دوشن . متخوفانه = متخوف اولانه ياقشير بر صورتده : حركت متخوفانه .

متخيل [ع] تخيـل ايدن ، خيـاله آلان : شاعر متخيل ، متخيلانه = متخيلجەسنه : نكاه متخيلانه .

متداخل [ع] تداخل ايدن ، بربرينه داخـل اولان ، كيريش . اكثريا معاشات و ارزاق كبى شيلرحقنده (تأخر) ايدن معناسـنى مفيد اولور : معاشات متداخله .

متدارك [ع] تدارك ايدن ، تهيئه واحضار ايلەين .

متدافع [ع] تدافع ايدن ، ايتيشن ، قاقيشن ، بكديكرينه اجراى تأثيرايدن . § دشمنى دفع ايدن . متدافعانه = متدافعجەسنه متدافعاً = متدافع اولەرق .

متداول [ع] تداول ايدن ، الدن اله كزن . بين الناس مسـتعمل اولان . § الدن اله كزديريلن ، استعمال ايديلن : مسكوكات متداوله . مصـدرى فى الاصل متعدى اولديغى حالده لسـانمزده لازم اولەرق قوللانيلير .

متداوى [ع] تداوى ايدن ، دواايدن . (مداوى) زيادەقوللانيلير .

متدبر [ع] تدبرايدن ، عاقبتى ، حقيقتى تفكرايدن ، متدبرانه = متدبرجەسنه .

متدثر [ع] تدثرايدن ، جامەيه بورونن

متدرس [ع] تدرس ايدن ، درس آلان . درس اولەرق اوقويان .

متدرع [ع] تدرع ايدن ، زرهلانان ، زره كين جوشن پوش اولان .

متدفن [ع] تدفن ايدن ، دفن اولنان .

متدلى [ع] تدلى ايدن ، نازلانان : شوخ متدلى ، متدليانه = متدليجەسنه .

متدنس [ع] تدنس ايدن ، كيرپيدا ايدن ، كيرلەنن .

متدنى تدنى ايدن ، آشـاغيلايان ، كريلەين ، مترقى اولميان .

مُتَدَهِّنْ { [ع] تدهن ایدن. یاغ سورونن.

مُتَدَهِّی { [ع] داهیه‌لشن ، اصحاب دها کبی حرکتده بولنان. متدهیانه = متدهیجه‌سنه .

مُتَدَيِّنْ { [ع] تدین ایدن، بەرج ایدین § بر دینك احکامنه تطبیق حرکت ایدن، دیندار اولان .

مُتَذَبْذِبْ { [ع] تذبذب ایدن ، متردد ، قرارسز ، نظامسز اولان .

مُتَذَكِّرْ { [ع] تذکر ایدن ، درخاطر ایله‌ین § برایشه دائر سویله‌شن.

مُتَذَلِّلْ { [ع] تذلل ایدن، کندینی ذلیل کوسترن ، اظهار ذلت ایدن . متذللانه = متذللجه‌سنه .

مُتَذَوِّقْ { [ع] تذوق ایدن ، طادان § ذوقیاب اولان .

مُتَرَاخِی { [ع] تراخی ایدن ، کری چکیلن ، کری طوران ، کجیکن ، آغیر طاورانان .

مُتَرَادِفْ { [ع] ترادف ایدن ، یکدیکره تابع اولان ، بریبنك آردی صره کیدن § بر معنایه تابع اولان ایکی ویا دها زیاده لفظ : الفاظ مترادفه . بعض علما بونك وجودینی انکار ایتمشلردر.

مُتَرَاسِلْ { [ع] تراسل ایدن .

مُتَرَاضِی { [ع] تراضی ایدن ، بربرندن راضی اولان .

مُتَرَافِعْ { [ع] ترافع ایدن ، مرافعه ایدن .

مُتَرَاكِمْ { [ع] تراکم ایدن ، بیریکن : ماء متراکم . نقود متراکمه .

مُتَرَتِّبْ { [ع] ترتب ایدن ، بر سببله متعلق، عائد اولان: عهده‌منزه مترتب وظیفه‌نك ایفاسی . § بر شیئك نتیجه‌سی اوله‌رق حاصل اولان : سوء استعمالدن مترتب مسئولیت .

مُتَرْجِمْ { [ع] ترجمه ایدن، برلسانی دیکر لسان ایله بیان ایدن ، بواکثریا تحریراً ترجمه ایدن، (ترجمان) تقریراً ترجمه ایدن معناسنه قوللانیلیر . مترجمین = مترجملر . مترجمانه = مترجمجه‌سنه . جیمك تشدیدیله (مترجّم) صورتنده استعمالی غلط فاحشدر .

مُتَرْجَمْ { [ع] ترجمه اولنمش: فرانسزجه‌دن مترجم برنشیده .

مُتَرَجِّی { [ع] ترجی ایدن ، اومان ، امید ایدن .

مُتَرَحِّلْ { [ع] ترحل ایدن ، بریردن بریره کوچن : قواحل مترحله .

مُتَرَحِّمْ { [ع] ترحم ایدن ، مرحمت ایدن ، آجیان ، مترحمانه = ترحم اولانه باقیشه‌جق صورتده : نوازش مترحمانه .

مُتَرَدِّدْ { [ع] تردد ایدن ، ایکی جهتدن برینه قرار ویره‌میوب شویله‌می یوقسه‌می بویله یاپسه‌م بوللو تردد حالنده بولنان . مترددانه = مترددجه‌سنه . مترددین = مترددلر .

مُتَرَزِّنْ { [ع] ترزن ایدن . اظهار وقار ایله‌ین.

مُتَلَجْلِجْ { [ع] تلجلج ایدن، سوزی دیلنی چیکنه‌یه‌رك سویله‌ین ، آکلاشیلیر آکلاشیلماز برصورتده سویله‌ین : خائف متلجلج .

مُتَلَحِّزْ { [ع] تلحز ایدن . دیکری اکشی بر شی یرکن آغزی صولانان .

مُتَلَذِّذْ { [ع] تلذذ ایدن ، لذت بولان، لذت آلان، شیرینکام اولان . متلذذانه = متلذذجه‌سنه .

مُتَلَزِّجْ { [ع] تلزج ایدن ، لزوجتلی اولان .

مُتَلَطِّخْ { [ع] تلطخ ایدن ، بولاشان ، بولاشیق اولان .

مُتَلَطِّفْ { [ع] تلطف ایدن ، نازکانه معامله ایدن، لطف ایله معامله ایدن . متلطفانه = متلطفجه‌سنه .

مُتَلَظِّی { [ع] تلظی ایدن، آلوجیقاران. آلوله‌نن.

مُتَلَعِّبْ { [ع] تلعب ایدن ، اوینایان . اویونله مشغول اولان .

مُتَلَعْثِمْ { [ع] تلعثم ایدن، جواب ویره‌مه‌سی لازم کلیرکن ویره‌میوب ایرکیلن § صاچمه صاپان جواب ویرن ، کم کوم ایدن. متلعثمانه = متلعثمجه‌سنه متلعثمین = متلعثملر .

مُتَلَفِّظْ { [ع] تلفظ ایدن، (تلفظ)ه باق.

مُتَلَقِّبْ { [ع] تلقب ایدن ، کندی ایچون لقب اتخاذ ایدن ، لقب طاقنان، لقبلانان . متلقبین = متلقبلر .

مُتَلَقِّمْ { [ع] تلقم ایدن ، التقام ایدن . یوتان .

مُتَلَقِّی { [ع] تلقی ایدن ، نظریله باقان، ادراك ، اعتقاده کوره قبول ایدن .

مُتَلَمِّذْ { [ع] تلمذ ایدن ، شاکردلك ایتمك صورتیله تعلم ایدن . متلمذین = متلمذلر . متلمذانه = متلمذجه‌سنه .

مُتَلَمِّسْ { [ع] تلمس ایدن، لمس ایدن، دوقونان .

مُتَلَمِّعْ { [ع] تلمع ایدن ، التماع ایدن ، پارلدایان : سیف متلمع .

مُتَلَوِّثْ { [ع] تلوث ایدن ، بولاشوب مردار اولان ، ملوث اولان .

مُتَلَوِّنْ { [ع] تلون ایدن ، رنکدن رنکه کیرن § بر حالده طوره‌میوب حالدن حاله انتقال ایدن ، ثباتسز اولان : مزاجی متلون آدمدن وفا بکله‌نیلمز . متلونانه = متلونجه‌سنه .

مُتَلَهِّبْ { [ع] تلهب ایدن ، آلوله‌نن .

مُتَلَهِّفْ { [ع] تلهف ایدن ، متحسر ومحزون اولان، تحسر ومحزونیت حالنده بولنان ، یانوب یاقیلان ، متلهفانه = متلهفجه‌سنه . متلهفین = متلهفلر .

مُتَلَهِّی { [ع] تلهی ایدن ، آلات لهو ایله اوغراشوب اوینایان .

مُتَلَيِّثْ { [ع] تلیث ایدن ، آرسلان روشلی ، آرسلان یوره‌کلی اولان . متلیثانه = متلیثجه‌سنه : صولت متلیثانه .

مُتَلَيِّنْ { [ع] تلین ایدن ، یومشاق اولان، یومشایان ، (متخشن) ك ضدی .

مُتَماثِلْ { [ع] تماثل ایدن ، مماثله ایدن .

مُتَماجِدْ { [ع] تماجد ایدن ، مجدینی ، شرفنی یاد ایله افتخار ایدن .

مُتَمادِی { [ع] تمادی ایدن ، زیاده اوزایان ، زیاده اوزون اولان ، بیتوب توکنمه‌ین ، متمادیاً = متمادی اوله‌رق ، آرقه‌سی کسیلمه‌یه‌رك ، دائما .

مُتَمارِضْ { [ع] تمارض ایدن ، خسته کبی کورونن ، یالاندن خسته اولان : طبیب متمارض . متمارضانه = متمارضجه‌سنه . متمارضین = متمارضلر .

مُتَمالِكْ { [ع] تمالك ایدن ، نفسنه مغلوب اولمایان ، نفسنی ضبطه مقتدر اولان . کندینه مالك اولان .

مُتَمایِلْ { [ع] تمایل ایدن ، میل ایدن ، میلله‌نن . متمایلانه = متمایلجه‌سنه . (تمایل) ه‌ده باق .

مُتَمَتِّعْ { [ع] تمتع ایدن ، فائده‌له‌نن ، کارایدن . مادیانده قوللانیلیر § هم عمره ، هم حج نیتیله احرامه کیرن .

مُتَمَثِّلْ { [ع] تمثل ایدن ، بر شیئك صورتنه کیرن : انسان صورتنده متمثل بر ملك § بر سوزی مثل اوله‌رق ایراد ایدن .

مُتَمَجِّدْ { [ع] تمجد ایدن ، مجد صاحبی اولان ، کسب مجد ایدن .

مُتَمَجِّسْ { [ع] تمجس ایدن ، مجوسی اولان .

مُتَمَحِّطْ { [ع] تمحط ایدن ، سومکورن .

مُتَمَدِّحْ { [ع] تمدح ایدن ، کندینی اوکن ، اوکونن . متمدحانه = متمدحجه‌سنه . متمدحین = متمدحلر .

مُتَمَدِّنْ { [ع] تمدن ایدن ، کسب مدنیت ایدن ، مدنی اولان .

مُتَمَرِّدْ { [ع] تمرد ایدن ، عناد واستکبار ایدن ، دیك کلن . متمردانه = متمردجه‌سنه . متمردین = متمردلر .

مُتَمَرِّنْ { [ع] تمرن ایدن ، ادمان ایدن ، ملازمت ایدن ، آلیشمق ایچون دوام اوزره چالیشان .

مُتَمَزِّقْ { [ع] تمزق ایدن ، ییرتیلان پاره‌لانان ، پاره پاره اولان .

مُتَمَسِّحْ { [ع] تمسح ایدن ، برشیئه ال سورن ، مسح ایدن § برشیئه سورونن .

مُتَمَسْخِرْ { [ع] تمسخر ایدن ، مسخره‌لانان ، مسخره‌لق ایدن § مسخره‌لق اجراسیله استهزا ایدن . متمسخرانه = متمسخرجه‌سنه . متمسخرین = متمسخرلر .

مُتَمَسِّكْ { [ع] تمسك ایدن ، اهتمام ایله طوتونان : شریعت غرایه متمسك .

مُتَمَسْكِنْ { [ع] تمسکن ایدن ، مسکین اولان ، مسکینله‌شن ، مسکینلك کوسترن .

مُتَمَشِّطْ { [ع] تمشط ایدن ، صاچنی صاقالنی طارایان .

مُتَمَشِّقْ { [ع] تمشق ایدن ، مشق آلان ، مشق اتخاذ ایدن .

مُتَمَشِّی { [ع] تمشی ایدن ، یورون : مصالح متمشیه .

مُتَمَطِّرْ { [ع] تمطر ایدن ، سرپیله‌مك کبی برمقصدله یغموره چیقان .

مُتَمَكِّنْ { [ع] تمکن ایدن ، مکانلانان ، مکان طوتان ، یرله‌شن : ازیرده متمکن فلان .

مُتَمَلِّقْ { [ع] تملق ایدن ، یالطاقلانان . متملقانه = متملقجه‌سنه . (تملق) ه ده باق .

مُتَمَلِّكْ { [ع] تملك ایدن ، ملك ایدین ، تحت تصرفه آلان .

مُتَمَلِّلْ { [ع] تملل ایدن ، برملته داخل اولان ، برملتك افرادندن اولان ، برملت ایله ملتله‌نن : ملت اسلام ایله متملل .

مُتَمَنِّی { [ع] تمنی ایدن ، دیله‌ین ، آرزو ایدن ، متمنیانه = متمنیجه‌سنه .

مُتَمَنّی { [ع] تمنی اولنمش ، دیلنمش ، آرزو ایدلمش .

مُتَمَوِّجْ { [ع] تموج ایدن ، طالغه‌لانان ، طالغه طالغه اولان : بحر متموج . چمنزار متموج ، نغمهٔ متموجه .

مُتَمَوِّلْ { [ع] تمول ایدن ، چوق مال صاحبی اولان ، مالدار اولان ، زنکین . متمولانه = متمولجه‌سنه . متمولین = متمولر .

مُتَمَهِّدْ { [ع] تمهد ایدن ، یاییلوب دوشه‌نن .

مُتَمَهْدِی { [ع] تمهدی ایدن ، مهدیلك دعواسنه قالقیشان ، مهدیلك دعواسنده بولنان . متمهدیانه = متمهدیجه‌سنه .

مُتَمَهِّرْ { [ع] تمهر ایدن ، ماهر اولان ، کسب مهارت ایدن : کتابتده متمهر برذات . متمهرین = متمهرلر .

مُتَمَیِّزْ { [ع] تمیز ایدن ، معناً امثالندن آیریلان ، امثالی آراسندن آیریلوب آیریجه برموقع طوتان ، سچیلن ، فارسی جمعی : متمیزان . عربی جمعی : متمیزین . متمیزان ادبا . متمیزین ارباب قلم .

مُتَمَیِّعْ { [ع] تمیع ایدن ، صیویق اولان ، صیویقلاشان ، مایع حالنه کلن .

مُتَناثِرْ { [ع] تناثر ایدن ، انتشار ایدن ، صاچیلان . فیصیلداشان .

مُتَناجِی { [ع] تناجی ایدن ، فیصیلتی ایله اسرار سویله‌شن ، متناجیانه = متناجیجه‌سنه .

مُتَنادِرْ { [ع] تنادر ایدن ، نادرله‌شن ، کسب ندرت ایدن .

مُتَنادِمْ { [ع] تنادم ایدن ، منادمه مصاحبه ایدن .

مُتَنادِی { [ع] تنادی ایدن ، بربرینه ندا ایدن ، ندا ایدلمش .

مُتَنازِعْ { [ع] تنازع ایدن ، منازعه ایدن .

مُتَناسِبْ { [ع] تناسبله متصف ، بربرینه مناسب اولان . اعضای انسانك بربرینه مناسب اولسی کبی .

مُتَناسِقْ { [ع] متناسب اولان .

مُتَناسِلْ { [ع] تناسل ایدن ، بربرندن طوغوب اوره‌ین .

مُتَناشِدْ { [ع] تناشد ایدن ، مناشده ایدن . بربرینه شعر اوقویان .

مُتَناصِرْ { [ع] تناصر ایدن ، بربرینه نصرت ایدن ، یاردیملاشان . (تناصر) ه‌ده باق .

مُتَناطِحْ { [ع] تناطح ایدن ، بوینوزلریله بربرلرینه اوران . طوس اوروشان .

مُتَناظِرْ { [ع] تناظر ایدن ، بربرینه باقان ، بربرینه ناظر اولان : ایکی متناظر پنجره .

مُتَنافِرْ { [ع] تنافر ایدن ، بربرندن اورکن ، بربرندن نفرت ایدن .

متنافس [ع] تنافس ایدن ، منافسه ایدن .

متناقص [ع] تناقص ایدن، آزالان، اکسیلن .

متناقض [ع] تناقض ایدن، ایکی سوزی بربرینه مخالف اولان . § ایکنجی سوزی برنجی سوزینه مخالف اولان .

متناکح [ع] تناکح ایدن، نکاحلاشان بربریله زوج وزوجه اولان .

متناکر [ع] (متجاهل) ایله مترادفدر .

متناول [ع] تناول ایدن ، آلوب ییَن . متناولین = متناوللر .

متناوم [ع] تناوم ایدن ، اویور کبی کورونن ، یالاندن اویویان . متناومانه = متناومجه‌سنه . متناومین = متناوملر .

متناهی [ع] تناهی ایدن ، نهایت بولان ، پایانی اولان . نامتناهی ـ وغیر متناهی = نهایتی اولمیان ، اوجی بوجاغی بولنمیان ، بی پایان : فضای نا متناهی . عدد نا متناهی .

متنبت [ع] تنبت ایدن ، نابت اولان ، یردن بیتن .

متنبی [ع] تنبؤ ایدن ، نبوت کاذبه ادعا ایله‌ین ، یالان اوله‌رق پیغمبرلك دعواسنده بولنان . § شاعر مشهور (ابوالطیب احمد) . مشار الیه اشعار بلیغانه‌سنه کووه‌نه‌رك دعوای نبوت ایلدیکندن (متنبی) عنوانیله شهرت بولمش و مؤخراً بویله بر دعوای باطله قیامندن طولایی حبس ایدلدکله توبه ایتمشدر .

متنبه [ع] تنبه ایدن ، انتباه ایدن ، اویانیق ، آکاه .

متنتر [ع] تنتر ایدن ، صاچیلان .

متنحنح [ع] تنحنح ایدن ، بوغازینی مکرراً خیریلدادوب سسلنده‌ین : زیاکی متنحنح . متنحنحانه = متنحنحجه‌سنه . متنحنحین = متنحنحلر .

متنحی [ع] تنحی ایدن ، آلارغه طوران ، بر طرفه چکیلن .

متندم [ع] تندم ایدن ، ندامت کتیرن ، پشیمان اولان . متندمانه = متندمجه‌سنه . متندمین = متندملر .

متنزل [ع] تنزل ایدن ، آشاغی اینن ، آشاغیلایان . § کوکل آلچاقلغی ایدن ، لطف کوسترن ، قدر حقیقیسندن آشاغی عد اولنه‌جق صورتده معامله‌ده بولنان . متنزلاً = متنزل اوله‌رق . متنزلانه = متنزلجه‌سنه . متنزلین = متنزللر .

متنزه [ع] تنزه ایدن ، کسب انشراح ایدن ، کسب انشراح ایچون فرحلی یرده کزینن . متنزهانه = متنزهجه‌سنه . متنزهین = متنزهلر . (تنزه) ه ده باق .

متنسق [ع] تنسق ایدن ، یك نسق اولان .

متنسم [ع] تنسم ایدن ، روزکار استشمام ایدن : متنسم نسیم بهار . متنسمانه = متنسمجه‌سنه . (متنفس) معناسنه‌ده کلیر .

متنشب [ع] تنشب ایدن ، بر شیئه ایلیشوب طوتیلان .

متنشر [ع] تنشر ایدن ، انتشار ایدن ، طاغیلان ، یاییلان .

متنشط [ع] تنشط ایدن ، نشاطلانان .

متنشف [ع] تنشف ایدن ، صویی، رطوبتی کندینه چکوب ایچن ، امن .

متنصب [ع] تنصب ایدن ، انتصاب ایدن ، دیکیلوب طوران .

متنصح [ع] تنصح ایدن ، انتصاح ایدن ، نصیحت دیکله‌ین ، قبول ایدن = متنصحانه = متنصحجه‌سنه .

متنصر [ع] تنصر ایدن ، خرستیان اولان .

متنظر [ع] تنظر ایدن ، دوشونه‌رك دقتله باقان ، دقتله باقه‌رق دوشونن . متنظرانه = متنظرجه‌سنه .

متنظف [ع] تنظف ایدن ، مادهٔ تمیزله‌نن ، پاکله‌نن .

متنظم [ع] تنظم ایدن ، منتظم اولان .

متنعم [ع] تنعم ایدن ، نعمت ایچنده بولنه‌رق راحت ایدن .

متنفر [ع] تنفر ایدن، نفرت ایدن، متنفرانه = متنفرجه‌سنه .

متنفس [ع] تنفس ایدن ، صولوق آلان .

متنفل [ع] تنفل ایدن، نافله نماز قیلان .

متنقد [ع] منقد .

متنقل [ع] تنقل ایدن، بر یردن دیکر بر یره کوچن .

متنکر [ع] تنکر ایدن ، بیلنمیه‌جك، طانلمیه‌جق قیافته کیرن . متنکراً = متنکر اوله‌رق . متنکرانه = متنکرجه‌سنه .

متنکس [ع] تنکس ایدن، باش آشاغی اولان ، سرنکون اولان .

متنمر [ع] تنمر ایدن ، قاپلانلاشان، قاپلان خویلو اولان § بریسنی لسان ایله تهدید ایدرکن کوموردنمك صورتنده سسنی اوزاتان § اکشی چهره ولسان شدید ایله تهدید ایدن ، متنمرانه = متنمرجه‌سنه .

متنمل [ع] تنمل ایدن ، قارنجه کبی قاینایان .

متنوح [ع] تنوح ایدن ، نوحه ایدن : مرغ متنوح . متنوحانه = متنوحجه‌سنه .

متنور [ع] تنور ایدن ، نورلانان، روشن اولان، آیدینلق اولان : « کوردکجه اولوردی متنور نظرجان » .

متنوع [ع] تنوع ایدن، نوعله‌نن ، نوع نوع اولان ، کونا کون اولان : نباتات متنوعه . مسائل متنوعه .

متواتر [ع] تواتر صفتیله متصف اولان ، افواه ناسده دائر اولان . هرکسجه معلوم ومصدق . متواتراً = متواتر اوله‌رق .

متواثب [ع] تواثب ایدن ، بربری اوزرینه صیچرایان ، بربری اوزرینه آتیلان .

متواثق [ع] تواثق ایدن ، بربرینه اعتماداتك صورتیله عهدله‌شن .

متواجه [ع] تواجه ایدن ، مواجهه ایدن . یوزله‌شن .

متوارث [ع] توارث ایدن ، برندن دیکرینه میراث قالان، برندن دیکرینه ارثاً انتقال ایدن .

متوارد [ع] تواردایدن، کلن: مکاتیب متوارده .

متواری [ع] تواری ایدن ، کیزله‌نن: زیر ترابده متواری ، قمر ، زیر سحابده متواری اولدی .

متوازن [ع] توازن ایدن . ایکیسنك وزنی مساوی اولان ، وزناً بر اولان : متوازن ایکی یوك .

متواصل [ع] تواصل ایدن ، بربرینه واصل اولان ، قاووشان .

متواصی [ع] تواصی ایدن ، بربرینه توصیه ایدن .

متواضع [ع] تواضع ایدن ، آلچاق کوکللولك کوسترن : « قابل فیض اولاماز دوشمه یجك خاکه نبات — متواضع اولانی رحمت رحمان بویوتور = لا » متواضع باشقه ، متذلل بته باشقه‌در . متواضعانه = متواضع اولانه یاقیشه‌جق صورتده : معامله‌ٔ متواضعانه . متواضعین = متواضعلر .

متواعد [ع] تواعد ایدن ، وعدلشن ، بربرینه سوز ویرن . متواعدین = متواعدلر .

متوافر [ع] توافر ایدن ، چوق اولان ، چوغالان : شان متوافر ، ماء متوافر .

متوافق [ع] توافق ایدن ، اویان ، اویغون کلن .

متواکل [ع] تواکل ایدن ، بربرینی وکیل ایدن .

متوالد [ع] (متناسل) ه باق .

متوالی [ع] توالی ایدن ، بربری آردنجه کیدن ، پی‌درپی اولان ، متتالی . متوالیاً = متوالی اوله‌رق .

متوتر [ع] توترایدن ، کریلن ، کرکین اولان : حبل متوتر . اعصاب متوتره .

متوثق [ع] توثق ایدن ، وثوق ایله طوتونان ، اعتمادو استنادایدن . متوثقانه = متوثقجه‌سنه .

متوج [ع] تتویج ایدن ، تاج کیدیرن .

متوج [ع] تتویج اولنمش ، تاج کیدیرلمش .

متوجد [ع] توجد ایدن ، وجده کلن ، حالله‌نن . (متواجد) یاپمه‌اوله‌رق توجد ایدن معناسنده قوللانیلیر .

متوجع [ع] توجع ایدن ، آغریان ، وجعلانان . عضو متوجع . معنیً درناك اولان معناسنه‌ده قوللانیلیر : قلب متوجع . روح متوجع . متوجعانه = متوجعجه‌سنه .

متوجه [ع] توجه ایدن ، یوزینی بر جهته دوندیرن ، یونه‌لن : قبله‌یه متوجه . قلباً جناب حقه متوجه . متوجهاً = متوجه اوله‌رق . متوجهانه = متوجه اولانه یاقیشیر صورتده . متوجهین = متوجهلر .

متوحد [ع] توحد ایدن . (متفرد) ایله مترادفدر . (متفرد) زیاده قوللانیلیر .

متوحش [ع] توحش ایدن ، وحشیله‌نن ، اورکن : اکثر حیوانات انساندن متوحشدر . متوحشانه = متوحشجه‌سنه .

متودد [ع] تودد ایدن ، محبت ، دوستلق ایدن . متوددانه = متوددجه‌سنه .

متورث [ع] تورث ایدن . وارث اولان .

متورط [ع] تورط ایدن ، ورطه‌یه دوشن ، بر مشکل ایشه تصادف ایدن .

متورع [ع] تورع ایدن ، ورع صاحبی اولان ، پرهیزکار اولان . متورعانه = متورع اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

متورق [ع] تورق ایدن ، یاپراقلانان . شجر متورق .

متورم [ع] تورم ایدن ، ورم علتنه کرفتار اولان . متورماً = متورم اوله‌رق . متورمین = متورملر .

متوزع [ع] توزع ایدن ، طاغیلان .

متوسخ [ع] (متدنس) ایله مترادفدر .

متوسد [ع] توسد ایدن ، یاصدیغه طایانان : یوز یاصدیغنه متوسد بر آدم . (مستند) مقامنده‌ده قوللانیله بیلیر . متوسداً = متوسد اوله‌رق .

متوسط [ع] توسط ایدن ، آره‌یه کیرن ، وساطت ایدن ، واسطه اولان . متوسطین = متوسطلر .

متوسع [ع] توسع ایدن ، وسعتلنن ، کنیشله‌نن .

متوسل [ع] توسل ایدن . وسیله اتخاذیله معناطرتونان ، صاریلان : حضرت پیغمبرك روحانیتنه متوسل . متوسلاً = متوسل اوله‌رق .

متوشح [ع] توشح ایدن ، (متزین) مقامنده قوللانیلیر . بونده طاقوب طاقیشدیران معناسی ملاحظه اولنور .

متوصل [ع] توصل ایدن ، اولاشان ، قاووشان : واصل اولان . مملکتنه متوصل بر غریبتزده .

متوضح [ع] توضح ایدن ، وضوح پیدا ایدن ، واضح اولان .

متوضی [ع] توضؤ ایدن ، آبدست آلان .

متوطن [ع] توطن ایدن ، وطنلانان ، وطن طوتان : قونیه‌ده متوطن

متوغل [ع] توغل ایدن ، زیاده‌سیله مشغول اولان ، مشغول اولمقده ایلری کیدن : فن طب ایله متوغل . متوغلین = متوغللر .

متوفق [ع] توفق ایدن ، موفق اولان ، توفیقه مظهر اولان .

متوفی [ع] وفات ایتمش ، اولمش . بونك مؤنثی اولمق اوزره قوللانیلان (متوفیه) یاکلشدر . طوغریسی (متوفاة) در .

متوقد [ع] توقد ایدن ، طوتیشوب یانان : آتش متوقد .

متوقر [ع] توقر ایدن ، وقار پیدا ایدن ، وقارلانان . متوقرانه = متوقرجه‌سنه . متوقرین = متوقرلر .

متوقع [ع] توقع ایدن ، امید ایدن ، اومان . متوقعانه = متوقعجه‌سنه .

مُتَوَقِّفْ [ع] توقف ايدن . اكله‌نن، طوران § تعلق ايدن، آنمسز اولامایان : کیجه‌نك حلولی شمسك غروبنه متوقفدر . ایکنجی معناده استعمالی غالبدر .

مُتَوَقّی [ع] توقی ایدن ، صاقنان ، چکینن .

مُتَوَكِّلْ [ع] توکل ایدن ، جناب حقه تسلیم امورایله انقیاد ایدن . (توکل) ه باق . متوکلاً = متوکل اوله‌رق . متوکلاً علی‌الله . متوکلانه = متوکلجه‌سنه .

مُتَوَلِّدْ [ع] تولد ایدن ، حقیقی و مجازی طوغان : بو چوجق فلان قادیندن متولددر . بو نزاع ' اوسوزدن متولددر .

مُتَوَلْوِلْ [ع] تولول ایدن ' ولوله ایدن .

مُتَوَلِّه [ع] توله ایدن ، وله کتیرن ' حیران، سراسیمه اولان : عاشق متوله . متولهانه = متولهجه‌سنه .

مُتَوَلّی [ع] امور اوقافه نظارت ایدن: « چونکه وقف ایلیه‌سن دلك جهت عشقه سنك — متولی قزی سومك نه وظیفه‌كدی سنك — لا » ترکجه‌ده باشقه معناده قوللانیلماز .

مُتَوَهِّمْ [ع] توهم ایدن ، وهمه دوشن ، توهم ایدن ' فاسد اوله‌رق ظن ایدن . متوهمانه = متوهمجه‌سنه . متوهمین = متوهملر .

مُتَوَيِّلْ [ع] تویل ایدن ، واویلا چاغیران : مصیبت‌زدهٔ متویل .

مُتَهاجِمْ [ع] تهاجم ایدن ' بربرینه هجوم ایدن . (مهاجم) کبی ساده‌جه هجوم ایدن معناسنده‌ده قوللانیلیر . متهاجمانه = متهاجمجه‌سنه . متهاجمین = متهاجملر .

مُتَهاجی [ع] تهاجی ایدن ' بربرینی هجو ایدن . ساده‌جه هجو ایدن معناسنده‌ده قوللانیلیر . متهاجیانه = متهاجیجه‌سنه .

مُتَهارِمْ [ع] تهارم ایدن ، اختیار کبی کورونن . یالاندن اختیارلق کوسترن : جون متهارم . متهارمانه = متهارمجه‌سنه . متهارمین = متهارملر .

مُتَهافِتْ [ع] تهافت ایدن ، بر شیئه پی‌درپی اوزرینه دوشن . کندینی پی‌درپی برشیئه چارپان : شمعه متهافت پروانه . متهافتانه = متهافتجه‌سنه .

مُتَهالِكْ [ع] تهالك ایدن ، عجولانه، بی‌صبرانه میل ایدن . متهالکانه = متهالکجه‌سنه . متهالکاً = متهالك اوله‌رق .

مُتَهاوِنْ [ع] تهاون ایدن ، بر ایشی مهمسه‌میوب آغیر طاورانان .

مُتَهَتِّكْ [ع] تهتك ایدن ، ییرتیلان § صیریق اولان ' رسوایلقدن متأثر اولمیه‌جق برحالده بولنان .

مُتَهَجِّدْ [ع] تهجد ایدن کیجه اویانوب نماز قیلان .

مُتَهَدِّمْ [ع] تهدم ایدن، منهدم اولان، ییقیلان .

مُتَهَدّی [ع] تهدی ایدن ، هدایتلنن، هدایت بولان: فاسق متهدی (مهتدی) مقامنده قوللانیلاماز .

مُتَهَزِّجْ [ع] تهزج ایدن ، ترانه‌پرداز اولان . متهزجانه = متهزججه‌سنه . متهزجین = متهزجلر .

مُتَهَزِّزْ [ع] تهزز ایدن ' اهتزاز ایدن، تتره‌ین .

مُتَهَكِّمْ [ع] تهکم ایدن ، استهزا ایدن . متهکمانه = متهکمجه‌سنه .

مُتَهَلِّلْ [ع] تهلل ایدن ، مسرتدن یوزی کولن .

مُتَهَنِّجْ [ع] تهنج ایدن ، آناسنك قارنده یکیجه جانلانوب حرکته باشلایان : جنین متهنج .

مُتَهَوِّدْ [ع] تهود ایدن ' یهودی اولان .

مُتَهَوِّرْ [ع] تهور ایدن ، شدت کوسترن ، صوکنی دوشونمیه‌رك بردنبره سددلنن . متهوراً = متهور اوله‌رق : متهوراً قتل . متهورانه = متهورجه‌سنه .

مُتَهَيِّبْ [ع] تهیب ایدن ، اظهار هیبت ایدن § هیبت آلوب قورقان .

مُتَهَيِّجْ [ع] تهیج ایدن ، هیجانه کلن ، هیجانلانان : قلب متهیج . متهیجاً = متهیج اوله‌رق . متهیجانه = متهیج اولانه یاقیشیر صورتده .

مُتَهَيِّمْ [ع] تهیم ایدن . (متحیره) بدل قوللانیلابیلیر . متهیمانه = متهیمجه‌سنه . متهیمین = متهیملر .

مُتَهَيّی [ع] تهیؤ ایدن حاضرلانان . متهیء حرکت .

مُتَيَبِّسْ [ع] تیبس ایدن ، قورویان . کسب یبوست ایدن .

مُتَيَسِّرْ [ع] تیسر ایدن ، قولایلقله حصوله کلن ، میسر اولان .

مُتَيَقِّظْ [ع] تیقظ ایدن ، اویانیق بولنان . متیقظانه = متیقظجه‌سنه .

مُتَيَقِّنْ [ع] تیقن ایدن ، یقیناً بیلن .

مُتَيَمِّمْ [ع] تیمم ایدن ، آبدسته بدل وجه شرعی اوزره اجرای طهارت ایدن ، یوزایله دیرسکه وارنجه‌یه قدر اللره طپراق مسح ایدن . متیمماً = متیمم اوله‌رق . متیممانه = متیممجه‌سنه .

مُتَيَمِّنْ [ع] تیمن ایدن ، بر شیئی یمنلو عد ایدرك آندن میمنت اومان .

مَيْمُونْ [ع] تیمن اولنمش ، یمنلو عد اوله‌رق کندیسندن میمنت اومولمش . مبارك ، مسعود .

مَتِينْ [ع] صاغلام ، محکم ، استوار: مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : مرد متین ، فکر متین ، طبع متین . متین‌الاخلاق .

مُثابْ [ع] ثوابه نائل اولمش .

مَثابْ [ع] کری دونه‌جك یر ، § صویك ، انسانلرك طوپلاندیغی یر .

مُثابَرَتْ [ع] بر شیئه مداومت ایتمه .

مَثابَه [ع] درجه ، رتبه ، مرحله ، منزله . تشبیه ایچون قوللانیلیر . فی‌الاصل محل رجوع معناسنه‌در .

مِثالْ [ع] ، ماننـد : « مثال کعبه ایانور دیدهٔ عشاق — کورن جمالکی مشتاق کورمه‌ین مشتاق — هدایی مؤذن » « کیرن مشتاقدر اول دودمانه کیرمه‌ین مشتاق — مثال کعبه بر حیرتفزادر مطبخ ملا = شیخ غالب » اورنك ، شبیه ، نظیر ، بعض اعراضده مشارك : مثلا دیواره نقش اولنان انسان ، انسان طبیعینك مثالیدر . بومقامده (مثلیدر) دینمز . (مثل) حقیقتك تمامنده مشارك دیمکدرکه مقام نفیده مستعملدر . مثلا .

جناب حقك مثلی برشی یوقدر. عبارەسندە اولدیغی کبی. حاصلی (مثل) جمیع صفاتدە مساوی اولورسە دینیلیر. حالبوکە (مثال) ایچون صفاتدە مساوات شرط دکلدر. § برمسئلەیی ایضاح ومخاطبە تفهیم ایچون ایراد اولنان شی : مثال اولەرق برفقرە سویلەدی. (نموذج) ایلە بینلرندە فرق واردر. عالم مثال = عالم ارواحك درونندە، عالم وجودك فوقندە برعالم. صور عالم مثالی = رؤیا. (مثال) اسکیدن حکم وفرمان پادشاهی معناسندە قوللانیلیردی.

مَثالِبْ { [ع] عیوب ، نقائص .

مَثالِثْ { [ع] سەتالر ، ساتلر .

مَثانَه { [ع] سیدیك قاووغی .

مَثانی { [ع] ایکی رکعتدە ایکی دفعە اوقوندیغی ایچون «سورۀ فاتحە»یە دینلمشدر § آیت رحمت وآیت عذابە اقترانندن طولایی تمام قرآن مجیدەدە مثانی دنیلیر. محققیندن بعضلری مثنی یی (دوەدو) معناسنە اولان (مثنی)نك جمعی، بعضلری دە تثنیە ایدلمش معناسنە اولان (مثنی)نك جمعی اولاق اوزرە قید ایتمشلردر : اسرار مثانی .

مَثاوی { [ع] (مثوی)نك جمعی .

مُثْبِتْ { [ع] اثبات ایدیجی ، ایدن .

مُثْبَتْ [ع] اثبات اولنمش .

مُثَبِّتْ { [ع] تثبیت ایدیجی ، ایدن . ثابت قیلیجی ، قیلان .

مُثَبَّتْ { [ع] تثبیت اولنمش .

مِثْقالْ { [ع] وزن ، مقدار . § یکرمی قیراط. جمعی: مثاقیل .

مِثْقَبْ { [ع] برشیئی دەلەجك آلت ، بورغو (مانقاب) بوندن محرفدر.

مُثَقِّبْ { [ع] تثقیب ایدیجی ، ایدن، دەلن .

مُثَقَّبْ { [ع] تثقیب اولنمش . دەلنمش .

مُثَقِّلْ { [ع] تثقیل ایدیجی ، ایدن ، آغیرلاشدیران .

مُثَقَّلْ { [ع] تثقیل اولنمش . آغیرلاشدیرلمش .

مَثْقُوبْ { [ع] ثقب اولنمش ، دەلنمش.

مِثْلْ { [ع] کبی ، ماند ، شبیه ، طبق. مثلی = چارشو وبازاردە معتبر بەیعنی بهالك اختلافنی موجب بر تفاوتسز مثلی بولنان شی — مجازا .

مَثَلْ { [ع] شبیه ، ماند § داستان ، قصۀ مشهورە (ماصال) بوندن محرفدر § ایضاح مطلب ایچون ایراد اولنان حکایە ، قصە . مثلا = مثال اولەرق . ضرب مثل = مثل مضروب معناسنە بر ترکیبدرکە حکمة العوام اولان جمل وعباراتە دینیلیر . (ضرب المثل) ترکیبی آثار عربیەدە استعمال اولنمشدر .

مُثَلَّثْ { [ع] اوچلندیرلمش ، § اوچ کرە تصفیە اولنەرق چکلمش برنوع شراب § اوچ کوشەلی برنوع شکل هندسی .

مُثَلَّثاتْ { [ع] مثلثلرك خواص وکیفیاتندن بحث ایدن برعلم .

مُثْلَه { [ع] بورون وقولاق کسمك صورتیلە اشکنجە ایتمك .

مَثْلُوثْ { [ع] ثلثی اخذ اولنمش . § اوچ قات بوکلمش ایب .

مُثْمِرْ { [ع] میوەدار ، میوە ویریجی ، ویرن .

مُثَمَّنْ { [ع] سکزرکنلی § ثمن مقابلندە صاتلمش شی ، مبیع § سکز ضلعی حاوی شکل .

مَثْنَوی { [ع] مختلف القوافی ابیاتە ، تعریف دیکرلە هر بیتی باشلی باشەمقفی اولان نظمە دەنیلیر . § مولانا جلال الدین رومی حضرتلرینك حقایق ومعارفە دائر تنظیم بویوردیغی آلتی جلددن عبارت منظومۀ غرا ، مثنوی شریف . « مثنوی مولوی معنوی — هست قرآن درزبان پهلوی = مولانا جامی » . مثنویات = مثنوی اولارق یازیلان منظومات .

مُثَنّی { [ع] ایکی قات یاپلمش .

مَثُوبَة { [ع] ایلکك مکافاتی ، جزای نیکی § قیامتدە عبادتك اجری، مکافات اعمال . جمعی مثوبات . (اجر مثوبات) دینەملی .

مُثُولْ { [ع] برینە حرمة آیاقدە دیکیلوب طورمق . یالکز رسمیاتدە قوللانیلیر : فلان سفیر حضور همایوندە شرف مثولە نائل اولدی .

مَثْوی { [ع] مأوی ، مسکن ، خانە .

مَثِیلْ { [ع] شبیه ، نظیر ، ماند ، مثال . بی مثیل = بی نظیر ، امثالسز .

مُجابْ { [ع] کندیسنە جواب ویرلمش § قبول ایدلمش . مجاب الدعوة دعاسی قبول اولان .

مَجادِلْ { [ع] (مجدل) ك جمعی . کوشکلر ، قصرلر .

مُجادِلْ { [ع] مجادلە ایدیجی ، ایدن .

مُجادَلَه { [ع] منازعە ایتمك ، خصومت ایتمك . § الزام خصم ایچون بر مسئلۀ علمیەدە منازعە .

مُجاذَبَه { [ع] ایکی شی بربرینی چکمك : ایکی روحك مجاذبەسی .

مَجاذِیبْ { [ع] (مجذوب) ك جمعی .

مُجالِسْ { [ع] مجالست ایدیجی ، ایدن.

مُجالَسَتْ { [ع] مجلس تشکیل ایتمك ، برمجلسدە اوطورمق ، همنشین اولمق .

مُجاراتْ { [ع] یورومکدە یاریش ایتمك .

مُجارَزَه { [ع] پردە بیرونانە لطیفە ایتمك . جویرانجەسنە شاقەلاشمق .

مَجارِی { [ع] (مجرا) نك جمعی ، صویك آقدیغی یرلر ، صو یاتاقلری .

مَجازْ { [ع] یول ، یچەجك یر § حقیقتك ضدی . علمای بیانە کورە معنای موضوع لەنك غیریدە علاقۀ مشابهت ویا ظرفیت یاخود سببیت و غیریسیلە استعمال اولنان کلمەدر . مثلا (خر) کلمەسی حیوان ناطق دیمك اولدیغی حالدە علاقۀ مشابهت اولان حماقلە احمق آدمە دخی اطلاق اولنور . مجازاً = مجاز اولەرق . مجازی = مجازە منسوب . معنای مجازی . عشق مجازی . المجاز قنطرة الحقیقە = مجاز حقیقتك کوپروسیدر .

مُجازْ { [ع] اجازت ویرلمش ، کندیسنە اذن و رخصت ویرلمش . § استاددی طرفندن اکمال تحصیل ایتدیکی تصدیق

اولنمش ، کندیسنه اجازتنامه ویرلمش .

مُجازات { [ع] کرك ایلکه کرك کوتو- لکه مقابل جزا و مکافات ایتمك § مجرمه ارتکاب ایتدیکی جرمه مقابل ویریلن جزا .

مُجازَفه { [ع] کوتورو صاتمق .

مُجاسِر { [ع] مجاسرت ایدیجی ، ایدن .

مُجاسَرَت { [ع] جسارت ایتمك .

مَجاعَة { [ع] آجیقمق § آچلق ، ضد شبع .

مَجال { [ع] طاقت ، توان ، قدرت : بی مجال = مجالسز . « نیکخواه عالمم غمخواری‌یم هم نوعمك — بی مجالم یوقسه هپ بی‌چارکانه چاره‌یم » فی الاصل جولان و جولان ایده‌جك یر ، میدان دیمکدر . معنای اولده مجازاً مستعملدر .

مَجالِس { [ع] (مجلس) ك جمعی . مجالس ادبیه . اعضای مجالس ، مجالس طرب .

مَجالی { [ع] (مَجلی) نك جمعی : آیینه‌لر ، مرایا .

مَجامِر { [ع] (مِجمَر) ك جمعی .

مَجامِع { [ع] (مجمع) ك جمعی . جمع اولنه- جق ، طوپلانه‌جق یرلر . مجامع بلده .

مُجامَعه { [ع] جماع ایتمك .

مُجامَلَه { [ع] بریسیله صمیمانه دوستلق ایتمیه‌رك صورتا کوزلجه معامله ایدیشمك . نظمده (مجاملت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مَجامیع { [ع] (مجموعه) نك جمعی : مجامیع موقوته . صحائف مجامیع .

مَجّان { [ع] باد هوا ، مفت ، رایکان . مجاناً = مجان اوله‌رق ، بدلسز .

مُجانَبَت { [ع] برشیدن اوزاقلاشمق ، اوزاق اولمق .

مُجانِس { [ع] بکزه‌ین ، هم جنس اولان .

مُجانَسَت { [ع] بکزه‌مك ، هم‌جنس اولمق .

مَجانیق { [ع] (منجینق) ك جمعی .

مَجانین { [ع] (مجنون) ك جمعی . دیوانه‌لر .

مُجاوَبَه { [ع] برینه جواب ویرمك .

مُجاوَدَت { [ع] کرم و احسان .

مُجاوِر { [ع] قومشو ، قومشولق ایدن § حرمین شریفینده اعتکاف ایدن . « اولمق ایسه‌ر دل مجاور کعبة العشاقده = طاهر المولوی »

مُجاوَرَت { [ع] مجاورلك ، قومشولق ، همسایکی .

مُجاهِد { [ع] دشمن دین ایله جنك ایدن § جهد ایدن ، چالیشان . مجاهدانه = مجاهدجه‌سنه . مجاهدین = مجاهدلر .

مُجاهَدَه { [ع] رنج ومشقت ، کوشش § دشمن دین ایله جنك ایتمك .

مُجاهَرَه { [ع] ظاهره چیقارمق ، آشکاره ایتمك . مجاهرةً = مجاهره صورتیله .

مُجاهِر { [ع] اظهار وآشکاره ایدن : فاسق مجاهر = علنا اجرای فسق ایله‌ین .

مُجبَر { [ع] اجبار اولنمش ، کندیسنه زور ایدلمش .

مُجبِر { [ع] اجبار ایدن ، زورلایان . آمر مجبر = تهدیدنی ایقاعه قادر اولان آمر .

مُجبِّر { [ع] چیقیقجی ، قیریق صاریجی ، صاران .

مَجبُور { [ع] قیرلدقدن صکره بتو نله نمش : § زور ایله برایشه صالدیرلمش . مجبوریت = مجبورلق : مجبوریت معنویه .

مَجبُول { [ع] یارادیلمش ، طبیعت ، جبلت یاپلمش ، ایدلمش .

مَجد { [ع] شانلیلق ، شرفلیلك ، جلالت ، اولولق ، بیوکلك . مجد آنجق آبا واجداد ایله اولور . اصالتی اولمیان آدمه وصف اولماز . § بیوك اولمق ، شرفمند اولمق .

مَجبُوب { [ع] ذکری ، خصیه‌لری کسیلمش .

مُجتَبی { [ع] انتخاب اولنمش ، برکزیده . (اجتبا) به‌ده باق . امام حسن المجتبی .

مُجتَمِع { [ع] اجتماع ایدن ، بریکن ، طوپلانان ، بریره ، برآره‌یه کلن . اشخاص مجتمعه .

مُجتَنِب { [ع] اجتناب ایدن ، صاقنان ، چکینن ، اوزاقلاشان : قبایحدن مجتنب .

مُجتَنِح { [ع] اجتناح ایدن ، میله‌نن . § سجده‌ده وجه شروع اوزره اللرینی یره وضع ایله دیرسکلرینی آچه‌رق قوللرینی قناد شکلنده طوتان : ساجد مجتنح .

مُجتَنی { [ع] اجتنا اولنمش . ده‌وشیرلمش .

مُجتَوِر { [ع] اجتوار ایدن ، قومشو اولان .

مُجتَهِد { [ع] اجتهاد ایدن ، قدرتی یتدیکی قدر چالیشان § کتاب وسنتدن استخراج حکم شرعی خصوصنده بذل مقدور ایدن ، بو صورتله بر مذهب میدانه چیقاران : فقهده متبحر ذات . مجتهدین = مجتهدلر .

مُجِدّ { [ع] برایشده چالیشان ، سعی وغیرت ایدن . مجدانه = مجداولانه یاقیشیر برصورتده .

مِجداف { [ع] قایق کوره‌کی . ذال ایله‌ده لغتدر .

مَجدَبه { [ع] قیطلق اولان ، قحطه اوغرایان محل .

مُجَدِّد { [ع] تجدید ایدن ، یکیلندیرن . مجددانه = مجدد اولانه یاقیشیر صورتده مجددین = مجددلر .

مُجَدَّد { [ع] تجدید اولنمش ، یکیلندیرلمش . مجدداً = مجدد صورتیله : خانه‌نك مجدداً انشاسی .

مُجَدَّر { [ع] چیچك چیقاران .

مَجدُوع { [ع] بورنی ، قولاغی کسیلمش کیمسه .

مِجدَل { [ع] کوشك ، قصر ، جمعی : مَجادل .

مَجدُود { [ع] رزق بول ، نصیبلی ، بختیار .

مَجدُور { [ع] چیچك چیقارمش آدم .

مجدول [ع] صاغلام ، محكم شی § بوكولمش ، مفتول .

مجذام [ع] پك كسكين قيليج (مجذامه) ده لمندر .

مجذوب [ع] جذب اولنمش، چكلمش، جذبه‌دار، ربوده ، بی‌اراده، بی اختيار § دەلی ، ديوانه .

مجذور [ع] بر عددك مثلنه ضربندن حاصل اولان عدد .

مجذوم [ع] جذام علتنه كرفتار اولمش .

مجرب [ع] تجربه ايدن ، دەنه‌ين، جهانك امور واحوالنه واقف اولان . عربی جمعی : مجربين ، فارسی جمعی : مجربان : « مجربان اموركـ كلامی كرچك ايمش — يالان ديدكاری دنيايی بويله بيلمز ايدم — عونی بك »

مجرَّب [ع] تجربه اولنمش ، دەنەنمش : «من جرب المجرب حلت به‌الندامه — حافظ »

مجرد [ع] تجريد اولنمش، صويولمش، عريان ايدلمش § تارك دنيا ، نفسنی ماسوادن قطع ايله جناب حقه توجه ايدن § بكار اولان ، متأهل اولمايان ، مرد بی‌زن § فقط ، آنجق ، يالكز ، مجرد لطفكزه اغتراراً سويليورم. بوشيوه شيمدی متروك كبيدر. § عندالحكما عقول ونفوس كبی ماده‌دن منزه اولان شی. ارباب شريعت عندنده ملائكه وارواح. مجردات = مجرد اولان شيلر، جسمانی اولميانلر ، روحانی اولانلر .

مجرم [ع] ارتكاب جرم وكناه ايدن § قانونك اوامرينه مغاير حركتده بولنان ، مجرمين = مجرملر .

مجرور [ع] جر اولنمش . چكلمش § كسر ايله اوقونان كلمه .

مجری [ع] آقاجق ير، محل جريان : مجرای ماء «مجرای قلمدن دوكولن ماء معارف — باغ وطن ودولته باران كرمدر — عونی بك» مجرای بول = سيديك يولی .

مجره [ع] كهكشان ، صامان اوغريسی ، حاجيلر يولی ده‌نيلن وكوك يوزنده بيكلرجه كواكب صغيره‌نك اجتماعندن منور بر يول كبی كورونن بياضلق .

مجزوم [ع] جزم اولنمش. كسديريلوب آتيلمش. يقين حاصل ايدلمش § بلا حركه قرائت اولنان .

مجسطی [يونانجه‌دن معرب] بطليوسك فنون رياضيه‌دن هندسه اوزرينه تصنيف ايتديكی كتاب ، كتاب مجسطی .

مجسم [ع] تجسيم اولنمش ، جسملنديرلمش، جسملی ، كووده‌لی .

مجعد [ع] تجعيد اولنمش ، صاچی قيوريجق ايدلمش ، قيوريجق ، موی مجعول : زلف مجعد .

مجعول [ع] ياپيلمش، دوزولمش، محدث، مصنوع : مصادر مجعوله = عربی وفارسی بر كلمه‌نك آخرينه (يدن) علاوه‌سيله ياپيلان فارسی مصدرلر (طلبيدن) (لافيدن) وامثالی كبی .

مجفف [ع] تجفيف اولنمش، قورودلمش .

مجلجل [ع] چنغراقلی : استر مجلجل .

مجلد [ع] تجليد ايدن، كتاب جلدله‌ين، جلدجی ، مجلدين = مجلدلر .

مجلّد [ع] تجليد اولنمش. مجلدات = مجلد اولان شيلر .

مجلس [ع] اوطوره‌جق ير § بر خصوصك بين‌الاعضا مذاكره‌سی ايچون تخصيص اولنان مقام رسمی: مجلس وكلا. مجلس اعيان ، مجلس مبعوثان ، مجلس معارف . هيئت مجلس . مجلسك قراری § صحبت ومحاورات ايچون طوپلانيلان محل: مجلس عشرت. مجلس ادبا. مجلس ادب. مجلس افروز - و - مجلس فروز = مجلسی ضيالانديريجی، مجلسه رونق ويريجی : شمع مجلس افروز . مجلس بيع = بازارلق ايچون اولنان اجتماع . مجلس عقد = بر خصوصی تعهد والتزام ضمننده يعنی ايجاب وقبولك ارتباطی ايچون طرفينك اجتماع ايلديكی محله ياخود بو بابده اولنان اجتماعه دينور. مجلس محاكمه = طرفينك محاكمه اولنديغی محل ، ياخود محاكمه ضمننده اولنان اجتماع . مجلس هبه = بر شيئك باغشلانديغی محل . مجلس نويس = وقعه‌نويس. مجلس آرا = مجلسی تزيين ايديجی ، ايدن ، خوش صحبت .

مجله [ع] حكمتی حاوی صحيفه § كتاب، نامه § علم فقهك معاملات قسمندن مأخوذ موادی حاوی قانون مدنی . مجلهٔ جليله .

مجلوب [ع] جلب اولنمش، باشقه‌سی طرفنه چكلمش. افاده : مجلوب التفات مجلوب محبت . مجلوب غرام .

مجلی [ع] محل جلا، آينه ، مرآت : مجلای مجلا .

مجلّی [ع] اجلا اولنمش، سوركونه كونده‌رلمش .

مجلی [ع] جلا ويرلمش، روشن وآشكار ايدلمش ، جلالی . مرآت مجلی . «مرآت مجلامی دكل روی دلارا — كيم كورمه‌يه‌سك آنده بو كرن حق هويدا = شيخ غالب ده»

مجمجه [ع] قلمنده كی سطرلرك اينديوب ده ينه كيزلمه‌سی. § يازی مشوش اولمق .

مجمد [ع] طوندورولمش .

مجمده [ع] بوزلق .

مجمر [ع] ايچنده عود ياقيلان آلت ، بخوردان . بوكا اسم مكان صيغه‌سيله (مجمره) ديمكده جائزدر . مجمره‌كردان = مجمره طولاشديران . جمعی (مجامر)

مجمع [ع] جمع اولنه‌جق، طوپلانه‌جق ير. مجمع البحرين = ايكی دكيزك برلشديكی ير، موسی وخضر عليهما السلامك ملاقات ايتمش اولدقلری برمقام ، دريای روم ايله بحر فارسك برلشديكی محل . ميمك كسريله (مجمع) ده لغتدر .

مجمعه [ع] بر ويا بر قاچ فنه عائد طوپلانان شيلری يازمغه مخصوص كتاب ، دفتر منتخبات .

مجمل [ع] اجمال اولنمش ، قيصالدلمش § قيصه، خلاصه. مجملاً = مجمل اوله‌رق .

مجموع [ع] شورادن بورادن طوپلانمش شی . طوب . مجموعاً = مجموع اوله‌رق . هپسی ، يكونی : مجموعی شو قدر ايدر .

مجموعه [ع] بر ويا بر قاچ فنه متعلق انتخاب ايديلن شيلرك يازيلديغی

دفتر : مجموعهٔ اشعار . « مجموعه‌جق الده حقه بلده — شیخ غالب » « دغ خوبان ایله سینه‌م طرلدی — صانکه مجموعهٔ حکاك اولدی » == فاضل اندرونی » § فنون وادبیاتدن باحث هفته‌لق ، اون بش کونلك ، آیلق رساله . مجموعهٔ موقوته .

مِجَنّ { [ع] قالقان ، سپر (مجب) ده او معنایه‌در .

مَجَنَّه { [ع] جنی چوق محل ، دیولاخ § دهایلك ، دیوانه‌لك .

مُجَنَّح { [ع] قنادلی .

مَجْنُوب { [ع] جنوب روزکاری آلان آدم § ذات‌الجنب خسته‌لغنه طوتیلان .

مَجْنُون { [ع] دەلی : دیوانه : « اکر مجنون منم پس کیست درروی زمین عاقل — و کر عاقل توئی دیوانه‌در عالم نمی باشد — لا » == اکر بن مجنون ایسه‌م روی زمینده عاقل کیمدر ؟ یوق اکر سن عاقل ایسه‌ك عالمده دیوانه اولماز . § ربوده ، آشفته § لیلانك افتاده‌سی اولان مشهور قیس عامری : « مجنون ملامتزده اك عاقلمزدر — لا » مجنونانه == مجنونجه‌سنه ، چیلغینجه‌سنه : حرکت مجنونانه . مجنونیت == مجنونلق .

مَجْنِیٌّ عَلَیْه { [ع] کندی اوزرینه جنایت وقوع اولان .

مُجَوَّد { [ع] قرآن عظیم الشانی تجوید اوزره اوقویان . حسن تلاوت ایدن .

مُجَوَّز { [ع] تجویز اولنمش ، جوره نسبت اولنمش .

مُجَوَّز { [ع] تجویز اولنمش ، جائز کورلمش .

مُجَوَّزَه { [ع] اسکیدن کیلن بر نوع قاووق .

مَجُوس { [ع] برهانك تعریفنه کوره زردشتك توابعندن اولان آتش پرست بر قوم . منتخبك تعریفنه نظراً آیه ، کونشه طاپانلر ، عبدهٔ شمس وقمر . قاموسك تعریفنه کوره مجوس کلمه‌سی کوچك قولاقلی معناسنه اولان (منجکوش) دن معربدر . دین مجوسك واضعی صغیر الاذن اولدیغی ایچون بویله دینلمشدر . مجوسی == دین مجوسه منسوب .

مُجَوَّف { [ع] تجویف اولنمش ، اویوق ، ایچی بوش شی .

مُجَوْهَر { [ع] جواهر ایله تزیین اولنمش : مجوهرلی برساعت § یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب ایدیلن تاریخ : تاریخ مجوهر .

مِجْهَار { [ع] سوزی جهر ایله سویلین .

مُجَهَّز { [ع] تجهیز اولنمش ، لوازمی ترتیب وتنظیم اولنمش ، آرمه وتوپ طوپلریله مجهز برسفینهٔ حربیه .

مُجَهِّز { [ع] تجهیز وتنظیم ایدن .

مُجَهَّل { [ع] جهالته نسبت اولنمش ، § احوالی تمامیله بیلنه‌جك مدار بر شیئی قالمامش اولان . مجهلاً == مجهل اوله‌رق .

مَجْهَل { [ع] نشانسز ، بلیرسز § یولی ایزی اولمیان بیابان . جمعی : مجاهل .

مَجْهُود { [ع] جهد اولنمش ، چالیشلمش § قدرت ، استطاعت : بذل مجهود .

مَجْهُول { [ع] بیلنمه‌مش ، بیلنمه‌ین (معلوم) ك ضدی : « اویله جاهلسك که اجهللر سنی تجهیل ایدر — سنجه هپ مجهوللر دنیاده‌کی معلوملر — نهاد بك » . فعل مجهول == فاعلی معلوم اولمیان فعل . مجهولیت == مجهوللك .

مَجِیء { [ع] کلمك .

مُجِیب { [ع] اجابت ایدن ، قبول ایدن : جناب حق مجیب دعواتدر .

مَجِید { [ع] رفیع ، عالی [بیوك] عزیز ومحترم : قرآن مجید .

مُجِیز { [ع] اذن ورخصت ویرن ، اجازت ویرن : مجیز درسعاملردن .

مُحابا { [ع] محابات مصدرینك تاسنی اسقاط ایله یاپیلمش بر کلمه‌درکه دائما بی اداتیله (بی محابا) صورتنده ودوشونمه‌دن ، بلا قید و حذر معناسنده قوللانیلیر . « بی محابا ره نا رفته‌یه کیتمه‌مده نه وار — قهر خصم ایلمکه الده عصادر خامه‌م — رشید پاشا »

مَحابِس { [ع] (محبس) ك جمعی .

مَحابِیب { [ع] (محبوب) ك جمعی : اجتماعکاه محابیب .

مُحاجات { [ع] بیلمه‌جه سویلشمك صورتیله فطانتده مسابقه ایتمك .

مُحادَثَه { [ع] بربرینه سوز سویلمك .

مُحاذَرَه { [ع] بربرینی قورقوتمق .

مَحاذِیر { [ع] (محذور) ك جمعی . محاذیر عظیمه .

مُحارَبَه { [ع] جنك ایتمك § جنك . محاربات == محاربه‌لر : محاربات بحریه ، ناپولیونك محارباتی .

مَحارِم { [ع] (محرم) ك جمعی . جناب حقك منع بیوردیغی شیلر .

مَحارِیب { [ع] (محراب) ك جمعی .

مُحازات { [ع] یوز یوزه کلمك ، مقابله ایتمك ، ایکی شی بربریله قارشیلاشمق .

مُحاذِی { [ع] قارشی ، مقابل ، حذاده بولنان .

مُحارَسَه { [ع] حفظ وحراست ایتمك .

مُحاسِب { [ع] محاسبه ایدیجی ، ایدن ، امور حسابیه‌یه آشنا اولان : محاسب مسئول .

مُحاسَبَه { [ع] حسابلاشمق ، برینك حسابنه باقمق « آنرا که حساب پاکست ازمحاسبه چه‌باکست == شیخ سعدی » حسابی طوغرواولانلرك محاسبه‌دن نه قورقوسی اولور ؟

مَحاسِن { [ع] خلاف قیاس اوله‌رق (حسن) لفظنك جمعیدر . کوزللکلر : محاسن اشیا . محاسن کائنات . محاسن اخلاق § وجود انسانینك کوزل اولان یرلری : محاسن بدن . بعض لغویونه کوره بومعناده مفردی یوقدر .

مُحاصِر { [ع] محاصره ایدیجی ، ایدن . محاصرین == محاصرلر .

مُحاصَرَه { [ع] بر شیئك اطرافنی احاطه ایتمك ، چویرمك . قوشاتمق ، تضییق ایتمك بر قلعه‌نك محاصره‌سی .

مَحاضِر { [ع] (محضر) ك جمعی .

مُحاضَرَه { [ع] معلومات ، خاطرده طوتولان شی ، حاله موافق سوز ، مقامه مناسب حکایهٔ سلف ، یعنی علم

تاريخ . محاضرات == محاضره‌لر .

مُحاط { [ع] اطرافى احاطه اولنمش ، چويرلمش ، چوره‌سى آلنمش : عسكرله محاط برحصار « اولـمده محيطى كاشانك - البته محاطى‌يم خدانك == لا » (محاطِ علم) تعبيرمعروفى رسمياتدن شقه يرده‌قوللانيلمازسه‌ده‌بونى (محاطعلم) صورتنده متصل يازمق خطادر .

مُحافِظ { [ع] محافظه ايديجى ، ايدن .

مُحافَظه { [ع] حفظ ايتمك ، قورومق .

مَحافِل { [ع] (محفل)ك جمعى . اجتماعگاه رجال : محافل سياسيون . محافل ادبا . محافل علميه .

مَحاق { [ع] آيك اكسيلمسى § آيك آخرنده‌كى اوچ كون كه بوصره‌ده آى نابديد اولور حد محاق . ميمك حركات ثلاثه‌سيله اوقونمسى جائزدر .

مُحاق { [ع] آيك آخرنده‌كى اوچ كون كه‌اوصره‌ده آى نابديد اولور ميمك حركات ثلاثه‌سيله اوقونمسى جائزدر

مُحاكات { [ع] يكديكره حكايه سويلمك حكايه سويلشمك .

مُحاكَمه { [ع] دفع خصومت ايچون حضورحاكمه كيتمك § مرافعه ايتمك . محاكمات == محاكمه‌لر .

مَحالّ { [ع] (محل)ك جمعى : محل‌لتره .

مُحال { [ع] وقوعى ممكن اولميان شى : نفى محال . مثلا كونشه‌چيقمق محالدر . محالات == محال اولان شيلر .

مُحالٌ بِه { [ع] برينه حواله اولنان مال .

مُحالٌ عَلَيه { [ع] حواله‌يى قبول ايدن كيمسه .

مُحالٌ لَه { [ع] آله‌جقلى اولان كيمسه .

مُحامات { [ع] بريندن برشيئى دفع ايتمك ، نگهبانلق ايتمك ، دعوى وكالتى ايلمك .

مَحامِد { [ع] (محمدة) ك جمعى . مدحلر ، ستايشلر § ايى خصلتلر ، كوزل خويلر : « محامد توجه كريم كه ماوراى صفاتى — سعدى »

مَحاوى { [ع] (محوى)نك جمعى .

مُحاوَرَه { [ع] جواب ويرمك § ايكى كشى قارشيلقلى كوروشمك ، نظمده (محاورت) صورتنده‌ده قوللانيلير . جمعى محاورات : « محاورات محافل طبيعتنجه دكل » .

مُحاوَلَه { [ع] ايستمك ، طلب ايتمك .

مُخ { [ع] يومورطه‌نك صاريسى .

مُحِبّ { [ع] محبت ايديجى ، ايدن ، دوست . محبانه == محب ولانه ياقيشه‌جق صورتده : معاملۀ محبانه . الطيفۀ محبانه .

مَحَبَّت { [ع] سوكى ، سومك ، مادى ومعنوى تلذذ اولنان شيئه روحك ميلانى : محبت مادرانه . لسانمزده اكثريا عشق ، سودا مقامنده قوللانيلير : « مست صهباى محبت كوزلرندن بلليدر — عونى‌نك » « اى‌ آسى روزى ابن خود برستان ساز جنت را — كه دوزخ جنت است آتش برستان محبت را — مظهر هندى » § دوستلق ، تودد : بيلرنده‌كى

محبت غايت صميمى ايدى . محبت خالصانه . محبتنامه == محبت مكتوبى . ميمك ضميله استعمالى ياكلشدر .

مِحْبَرَه { [ع] مركب حقه‌سى .

مَحْبَس { [ع] محل حبس . حبس ايديله‌جك ير ، زندان : محبس بلا . « قيسه دكلدر خطراتم متيس — محبس شاهين بلادر مرم »

مَحْبُوب { [ع] سولمش ، محبت اولنمش ، كوزل . مؤنثى : محبوبه .

مَحْبُوس { [ع] حبس اولنمش ، بعدالمحاكمه بريره قپادلمش . آليقونلمش . محبوسيت == محبوسلك .

مُحْتال { [ع] حيله كار ، مكار . مؤنثى محتاله : محتالۀ كهنسال .

مُحْتَبِس { [ع] احتباس ايديجى ، ايدن ، قپانوب قالان .

مُحْتَجِب { [ع] احتجاب ايدن ، صاقلانان ، كيزله‌نن : « محتجب خورشيد ، مغرب ماتمى ، خاور حزين — سوبسو كريان سحاب ، آفاق سرتاسر حزين » محتجبات == پرده‌نشين قادينلر .

مُحْتَدّ { [ع] كسكينلشمش § غضبه كلمش ، غضبلنمش .

مُحْتَذِر { [ع] احتذار ايدن ، صاقنان ، (محترز) زياده قوللانيلير .

مُحْتَرِب { [ع] احتراب ايدن ، بربريله جنك ايدن . محتربين == محتربلر .

مُحْتَرِز { [ع] احتراز ايدن ، صاقنان . محترزانه == محترزجه‌سنه .

مُحْتَرِس { [ع] احتراس ايدن ، صاقنان . آز قوللانيلير .

مُحْتَرِف { [ع] صنعت و حرفتله اشتغال ايدن .

مُحْتَرِق { [ع] احتراق ايدن ، طوتشوب يانان ، يانيق : شاعر محترق . قلب محترق .

مُحْتَرَم { [ع] احترام اولنمش ، كنديسنه تعظيم ايدلمش : محترم برذات . ذوات محترمه .

مُحْتَسِب { [ع] اسكيدن شرعاً ممنوع اولان شيلرك اجراسنى نهى ايدن بر مأموردركه ضابطۀ بلديه وظيفه‌سنى ايفا ايدردى . شيخ سعدى كلستاننده مساكنك شرعاً تعرضدن مصونيتنه ايماءً : « محتسب را درون خانه چه كار ! » يعنى محتسبك أوك ايچنده ايشى نه ؟ ديمشدر .

مُحْتَشِد { [ع] احتشاد ايدن ، بريكن ، طوپلانان .

مُحْتَشِم { [ع] احتشاملى ، طنطنه‌لى ، دبدبه‌لى .

مُحْتَصِد { [ع] احتصاد ايدن ، بيچن .

مُحْتَضِر { [ع] احتضار ايدن ، موته پك زياده ياقلاشان : دختر محتضر ، محتضرانه == محتضر اولانه ياقيشير صورتده .

مُحْتَشِر { [ع] (محتضر) ايله مترادفدر . بو زياده قوللانيلير .

مُحْتَطِب { [ع] احتطاب ايدن ، اودون طوپلايان .

مُحْتَقِر { [ع] احتقار ايدن ، خوارلايان ، حقير كورن .

مُحْتَكِر { [ع] احتكار ايدن ، مالى ، ذخيره‌يى آغير بهايه چيقمسنه انتظاراً ، أعيوب صاقلايان . محتكرانه ==

محتكرجه‌سنه . محتكرين = محتكرلر .

مختلق { [ع] اختلاق ايدن ، تراش ايدن .

محتمل { [ع] ممكن اوله‌بيلير . جائز ، بلكه .

محتمى { [ع] احتماء ايدن ، مضر اولان مأكولات و مشروباتدن پرهيز ايدن .

محتوى { [ع] احتواء ايدن ، جامع وشامل اولان ، ايچنه آلان : بر كتابك محتوى اولديغى مباحث .

محجر { [ع] كوز چوقورى ، حفرة‌العين . § كوزك اطرافى ، چوره‌سى § نقاب آلتنده‌كى چهره‌نك كوزله اطرافندن كورونن يرى . جمعى : محاجر . محاجرالقريه = اطراف قريه .

محجل { [ع] زفاف خانه‌يه قونولمش .

محجمه { [ع] حجامت شيشه‌سى .

محجوب { [ع] اوتانان ، اوتانمش ، شرمنده ، صاحب حيا : محجوب بر آدم . محجوبانه = محجوبجه‌سنه . محجوبانه عودت § حجابلى ، پرده دار . محجوبيت = محجوبلق : اويولده حركت بالآخره بادئ محجوبيت اولور .

محجوبه { [ع] پرده نشين قادين § قپو آردينه قونيلان آغاج .

محجور { [ع] تصرفات قوليه‌دن يعنى مالندن تصرفدن منع اولنمش . محجور ايكى قسمدر : برنجيسى صبيان ، مجانين ، معتوهين كبى ذاتا محجور اولانلردر . ايكنجيسى : بر مقتضاى شرع حاكم طرفندن حجر ايديلنلردر . سفها كبى .

محجوز { [ع] دائنك آله‌جغنى تأمين ايچون مديونك بيع و فراغدن منع ايدلمش و دائرهٔ اجرا طرفندن مهر رسمى آلتنه آلنمش اموال و املاكى .

محدب { [ع] قانبورلاشديرلمش ، قانبور ، يومرو .

محدث { [ع] احداث ايدن ، يكيدن پيدا ايدن .

محدث { [ع] فخر كائنات افنديمزك احاديث نبويه‌لرينى نقل وروايت ايتمش اولان ذات . محدثين = محدثلر : محدثين كرام .

محدد { [ع] تحديد ايدن ، حد تعيين ايدن .

محدد { [ع] تحديد اولنمش .

محدود { [ع] صينيرلانمش ، حدلنمش . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . اطرافى شو و شونلرله محدود خانه ، باغ . خداوندكار ولايتى جنوباً آيدين ولايتيله محدوددر . « محدودميدر ديار افكار — خرابات » محدوديت = محدودلق ، طارلق ، عدم وسعت : محدوديت علميه . محدوديت فكريه . معلومات محدوده اصحابندن . نا محدود = حدسز ، نهايتسز : قضاى نامحدود . « اوچاربرشوق نا محدود ايله روحم سماوانه »

محذر { [ع] تحذير ايدن ، حذر ايتديرن ، صاقنديران .

محذور { [ع] صاقينلمش ، قورقولمش § حذر اولنه‌جق ، چكينله‌جك شى : بونك اجراسنده نه محذور وار . بلا محذور = محذورسز . جمعى

محذورات ، محاذير . (محذور) كلمه‌سى قرآن كريمده وارد اولمشدر .

محذوره { [ع] صاقنمق ، احتراز § قورقو ، حذر اولنه‌جق داهيه § جنك .

محذوف { [ع] حذف اولنمش ، آره‌دن چيقارلمش : حرف محذوف . § آخرنده ايكى حرفدن عبارت سبب خفيف اسقاط اولنمش اولان ركن . (مفاعيلن) دن (لن) آتيلنجه (مفاعى) قالير . آنك يرينه (فعولن) كلير .

محراب { [ع] مسجد و جامع درونده قبله طرفنده بولنان طاق ، امامك طورديغى ير : « مسجد بوله كيندى ايسه محراب يرنده — لا » محل مجاهده اولديغى ايچون بويله دينلمشدر .

محراف { [ع] جراحلرك قوللانديغى ميل .

محراق { [ع] حرارت وضيانك مقعر يعنى چوقور بر آينه‌دن عكس ايلدكلرى نقطه مقابلنده واقع اجتماع ايلدكلرى ديكر نقطه .

محراك { [ع] چوق حركت ايديجى . § آتش كوسكوسى § ديويت ، حقه قاريشديراجق چوب وسائره .

محرر { [ع] تحرير ايدن ، يازى يازان . بو كلمه‌نك عالم مطبوعاتده يازى يازانلر حقنده استعمالى شايعدر . محررين = محررلر .

محرر { [ع] تحرير اولنمش ، يازلمش . محررات = رسمى وغير رسمى مكتوبلر .

محرز { [ع] احراز ايدن ، آلان ، قازانان .

محرز { [ع] احراز اولنمش § دكزده‌كى بالق ويغمور صوبى كبى فى الاصل كيمسه‌نك مالى اولميوب هر كس ايچون انتفاعى مباح اولان برشيئك اله كچيرلمسى .

محرص { [ع] تحريص ايديجى ايدن ، حريص ايدن ، حرصلانديران . محرصانه = محرصجه‌سنه .

محرض { [ع] تحريض ايدن ، تشويق ايدن .

محرف { [ع] تحريف اولنمش ، افساد صورتيله تغيير ايدلمش . محرفات = محرف اولان شيلر .

محرق { [ع] احراق ايدن ، ياقان .

محرق { [ع] تحريق ايدن . زياده‌سيله ياقان § پاك صوصادان .

محرك { [ع] تحريك ايدن ، حركت ايتديرن ، قيميلداتان § فساده تشويق ايدن .

محرم { [ع] تحريم اولنمش ، حرام قلنمش . محرم الحرام = سنهٔ قمريه‌نك برنجى آيى . ايام جاهليتده بو آيده هر كسك قتالدن تحريم اولنمسى سبب تسميه‌در .

محرم { [ع] تزوجى حلال اولميان اقربا . ذكور واناثه شاملدر . جمعى : محارم . محرم الليل = قورقنج كيجه . نامحرم = محرم دكل ، بالنكاح آلنمسى جائز § جناب حقك حرام ايتديكى شى § واقف اسرار ، واقف كار ، آشنا : محرم وبيكانه . « سنسك اى آشيان تنهايى — آشناى مأل افغانم — محرم رازروح نالانم — كيمه عرض ايلديم بوسودايى — بوشميدر

كزديكم ديارحيات — بوقى بر آشناى حسيات ». محرمانه = محرمجه‌سنه . محرميت = محرملك . بومعناده مجازاً قوللانيلمشدر. جمعى اولان (محارم) بومعناده قوللانيلماز .

مَحْرُوبْ { [ع] رزقى ، مالى الندن آلنمش صفرالید براقلمش .

مَحْرُورْ { [ع] كرك غيظ وغضب كرك اسباب سائره‌دن طولايى درونى پرحرارت اولان: قلب محرور، دل محرور. « فيض حبكدن دل محرورى مهجور ايتمسون — يا حبيب الله محبوبم دیين سلطان سكا — فكرت »

مَحْرُوسْ { [ع] حفظ اولنمش . اسكى اثرلرده كوريلن « محروسهٔ ادرنه » كبى تركيبلرده موصوفى محذوفدر. (بلدهٔ محروسهٔ ادرنه) تقديرنده‌در . ممالك محروسه = حفظ وحراست اولنمش ممالك : ممالك محروسهٔ شاهانه .

مَحْرُوضْ { [ع] رذيل ، محقر .

مَحْرُوقْ { [ع] حرق اولنمش، ياقلمش.

مَحْرُوقَاتْ { [ع] (محروق) ك جمعى. اودون ، كومور كبى ياقيلان شيلر . محروقات بدلى . مفردى بومعناده قوللانيلماز .

مَحْرُومْ { [ع] خيردن منع ايدلمش، بدبخت بى نصيب ، بى فلاح : الحريص محروم . محروميت = محروملق محرومانه = محرومجه‌سنه. « اولدى بر صبح شوقه منقلب شامم بنم — كچدى محرومانه هپ دنياده ايامم بنم » .

مَحْزُونْ { [ع] حزنلى، غملى، اندوهكين: طامل محزون ، شاعر محزون . محزونيت = محزونلق : « سيرايت بونى كورمدكسه شايد — محزونلق ايچنده شاد برير — اكرم بك » محزونانه = محزونجه‌سنه . نوحات محزونانه . كريهٔ محزونانه . اوضاع محزونانه .

مُحِسْ { حس ايتديرن ، درونى اوله‌رق طويوران .

مُحَسَّرْ { [ع] تحسير اولنمش، دوچار حسرت ايدلمش .

مِحْسَرَه { [ع] مكنسه ، سوپوركه .

مُحْسِنْ { [ع] احسان ايدن . بخشش ، عطيه ويرن . § عمل صالحده بولنان . ضدى (مسىء) لفظيدر .

مُحَسِّنْ { [ع] تحسين ايدن ، كوزل قيلان .

مَحْسُوبْ { [ع] حساب اولنمش. محسوبيت = محسوبلق . محسوباً = محسوب اولمق اوزره : محسوبى اجرا قلنان . معاشه محسوباً شوقدر غروش .

مَحْسُودْ { [ع] حسد اولنمش : محسود جهانيان . محسود شعرا « محسود افاضل اولدى نظمم — شاهد آرازيرسه ايشته اعدا » .

مَحْسُورْ { [ع] نرى كيتمش ، يورلمش كوز . نظر محسور. بومقامده (حسير) ده قوللانيلير .

مَحْسُوسْ { [ع] حواس خمسه‌دن بريله حس اولنمش ، آكلاشلمش: « كوزله محسوس اوليان ارواحه دوندى صورتم — حق بك » § آشكار . جمعى محسوسات .

مِحَشّْ ، مِحَشَّه { [ع] اوراق ، طيرپان .

مُحَشِّدْ { [ع] تحشيد ايدن ، بريره جمع ايدن .

مَحْشَرْ { [ع] طوپلانه‌جق ير، جمع اولنه‌جق ير : محشر ارباب نثر . محشر النفائس . § بشرك روز قيامتده طوپلانه‌جغى ير: « امرايت اوله‌يم كرسكا بارايسه حياتم — محشرده دخى خواهشك اولمازسه ديرلم — نورس » . (محشر) كلمه‌سى تركجه‌ده زياده غلبه‌لكدن كنايه اوله‌رق ده قوللانيلير .

مَحْشُورْ { [ع] حشر اولنمش .

مَحْصُودْ { [ع] حصاد ايدلمش، بيچلمش اكين .

مَحْصُوبْ { [ع] قيزامق چيقارمش .

مَحْصُورْ { [ع] اطرافى قوشادلمش . آلنمش، منع وتضييق ايدلمش.

مَحْصُولْ { [ع] حصول بولان شى، حاصل: محصول قلم . محصول غيرت § اثمار، حبوبات وسائره. جمعى: محصولات. محصولات مملكت. محصولدار = محصولى چوق ومنبت ير .

مَحْضْ { [ع] صو قاتيلمامش سوت، لبن خالص . § هر خالص اولان شى. محضا = خالص اوله‌رق § آنجق ، مجرد: محضا لطفكزه استناداً كلدى .

مَحْضَرْ { [ع] پيشكاه ، محل حضور § متعدد امضايى حاوى اولمق اوزره بر ماده حقنده تحرير وعائد اولديغى مقام رسمى‌يه تقديم ايديلن ورقه ، عرضحال عمومى § سجل محكمه . نيك محضر = خائبى ايلككله ياد ايدن .

مَحَطّْ { [ع] قوناق يرى، منزل، موقف.

مَحَطَّه { [ع] ايستاسيون .

مَحْظُورْ { [ع] حرام ايدلمش ، منع ايدلمش . جمعى: محظورات . محاظير : الضرورات تبيح المحظورات = ضرورتلر ممنوع اولان شيلرى مباح قيلار — مجله . محظور تعبيرات شرعيه‌دندر . محذور مقامنده استعمال ايدله‌ملى .

مَحْظُوظْ { [ع] بهره‌مند ، بختيار § حظ ايتمش . خوشلانمش ، محظوظيت = محظوظلق: تقديم ايديلن قصيده موجب محظوظيت اولدى . تبليغ محظوظيت .

مَحْفَه { [ع] هودج كبى اكثريا دوه اوزرينه قوريلان اوستى قپالى وقارشيلقلى برنوع اوتوره‌جق شى، محفه. كرسيم ايله‌ده لغتدر .

مِحْفَرْ { [ع] قازمه . بل .

مُحَفَّظَه { [ع] ايچنده اوته‌برى حفظه مخصوص ظرف: يوزوك محفظه‌سى « عقل وادراكى كوشك ومحفظهٔ مغزى نمونه‌ءاى دنبه‌لك . . كانى »

مَحْفِلْ { [ع] طوپلانه‌جق ير، جمعيتگاه: محفل ادبا . محفل ظرفا § جامعلرده مؤذنلره مخصوص يوكسك ير جمعى: محافل: محافل علميه .

مَحْفُورْ { [ع] حفر اولنمش، قازلمش، مزار محفور .

مَحْفُوظْ { [ع] حفظ اولنمش، صاقلانمش: مبلغ محفوظ . § ازبرلنمش : محفوظى بولنان قصيده‌يى سراپا اوقودى .

مَحْفُوف [ع] اطرافی قوشادلمش ، چویرلمش : «محفوف غم اولدی شاد کوکلم — ابر آلتنه کیردی آفتابم — یاراتی ایتدی یاد کوکلم — اولدی متزاید اضطرابم »

مُحِقّ [ع] احقاق ایدن ، حق یرینه کتیرن § حقلی اولان § امر معقول . محقانه = محقجه‌سنه .

مُحَقِّر [ع] تحقیر ایدن ، خوارلایان . محقرانه = محقر اولانه یاقیشه‌جق صورتده : اطوار محقرانه .

مُحَقِّق [ع] تحقیق ایدن ، حقیقتنی آرایوب میدانه چیقاران § سوزینی دلیلی ایله اثبات ایدن § اصطلاح صوفیه‌ده کندیسنه حقیقت اشیا کماینبغی منکشف اولان ذاته دینیلیر . بومعنی اوکیمسه‌یه دیه‌ر اولورکه حجت وبرهان کبی شیلردن کچه‌رك مرتبهٔ کشف آلهی‌یه واصل اولمش وعین عیان ایله جمیع اشیانك حقیقتی حق ووجود واحد مطلقدن باشقه موجود مفقود اولدیغنی مشاهده ایلمشدر — غیاث اللغات . محققانه = محقق اولانه یاقیشیر صورتده ، محققین = محققلر .

مُحَقَّق [ع] تحقیق اولنمش ، حقیقتی آرانیلوب میدانه چیقارلمش ، بللی ، مثبت ،

مِحْقَنَه [ع] حقنه ، احتقان طلومبه‌سی بو آلتله خسته‌نك مقعدندن باغرساقلرینه علاج شرینغه ایدیلیر .

مَخْتُوق [ع] طوغرلمش ، درست یاپلمش .

مَحَكّ [ع] اوزرنده آلتون تجربه اولنان برنوع سیاه طاش ، آلتونك عیاری بونده بللی اولورمش : « بدمایه اولان آکلاشیلیر مجلس میده — عشرت کهرآدمی تمیزه محکدر — ضیا پاشا » میمك کسری ، حانك فتحیله (محك)ده لغتدر . ترکجه‌ده تخفیف کاف ایله قوللانیلیر . بوکا لسانمزده بالتحریف (مهنك طاشی) دینیلیر .

مُحْكِم [ع] احکام ایدن ، متین قیلان ، قوت ویرن .

مُحْكَم [ع] احکام اولنمش متین قیلنمش ، قوت ویرلمش . صاغلام ، استوار .

مُحَكَّم [ع] تحکیم اولنمش ، محکم قیلنمش § حکم نصب ایدلمش ، خصمینك دعوالرینی فصل ایچون رضالریله حکم اتخاذ اولنمش .

مُحْكَمَات [ع] معانیسی صریح اولان آیات جلیلهٔ قرآنیه .

مَحْكَمَه [ع] دعوالرك فصلنه مخصوص محل : «طورسون کف حکمکده ترازوی عدالت — خوفك وار ایسه محکمهٔ روز جزادن — ضیاپاشا» محکمه‌لر حقوق عبادی محافظه ، آسایش عمومی‌یی خللدن وقایه مقصد مقدسیله تأسیس اولنمشدر . « قاضی اوله دعواجی وبعضر دخی شاهد — اول محکمه‌نك حکمنه دیرلرمی عدالت — ضیا پاشا » جمعی محاکم . محاکم شرعیه = نکاح ، تحریر وتقسیم ترکه کبی قوانین موضوعه‌ایله قابل

فصل اولمیان خصوصاتی رؤیت ایدن محکمه‌لر . ملل غیرمسلمه رؤسای روحانیه‌سی معرفتیله رؤیت اولنان دعاوی مستثنادر . محاکم نظامیه = قوانین ونظامات موضوعه ایله قابل فصل وحکم اولان دعاوی‌یی رؤیت ایدن محکمه‌لر . محاکم نظامیه ، هربری درجهٔ اولی ودرجهٔ ثانیه‌یه تقسیم اولنمق اوزره جزا وحقوق نامیله ایکی نوعدر . درجهٔ اولی بدایت ، درجهٔ ثانیه استیناف محکمه‌لریدر . بونلرك فوقنده استانبولده تمیز محکمه‌سی واردر . مواد جزائیه‌دن جنحه وقباحتله قابل استیناف اولان حقوق دعوالری ایکی درجه‌ده یعنی بدایةً واستینافاً ؛ جنایت دعوالری حقنده‌کی حکملر قابل استیناف اولمیوب آنجق تمیزاً رؤیت اولنور .

مَحْكُوك [ع] حك اولنمش ، قازنمش : مهر محکوك ، غلطات محکوکه .

مَحْكُوم [ع] حکم اولنمش : محکوم فرمان .

مَحْكُومٌ بِهْ [ع] حاکمك محکوم علیهه الزام ایتدیکی شیدرکه قضاء الزامده مدعینك حقنی ایفا ایتمسی وقضاء ترکده منازعه‌دن وازکچمسیدر . محکوم علیه = علیهنه حکم اولنان یعنی دعوایی غائب ایدن . محکوم له = لهنه حکم اولنان یعنی دعوایی قازانان ،

مَحْكِي [ع] حکایه اولنمش .

مَحَلّ [ع] یر ، جای : بو محلده شونده انتظار ایدرم . § حلول ایده‌جك مکان : محل عشرت . محل نزه . جمعی : محال .

مَحَلُّ الْبَيْع [ع] مبیع ، یعنی صاتیلان شی — مجله .

مَحَلَّات [ع] (محله) نك جمعی : محلات بلده .

مِحْلَاج [ع] یوفقه اوقلاواسی ، حلاج یایی .

مِحْلَق [ع] استره ، تراش آلتی .

مُحَلِّل [ع] تحلیل ایدن ، اجزاسنی آییران ، جزء جزء ایدن .

مُحَلِّم [ع] تحلم ایدیجی ، ایدن ، محلمانه = محلمجه‌سنه .

مَحْلُوج [ع] دانه‌سی چیقارلمش ، آتیلمش پاموق .

مَحْلُوف [ع] آند ایتمك ، یمین ایتمك .

مَحْلُوق [ع] تراش اولنمش .

مَحْلُول [ع] صاحبی بلا وارث وفات ایدن ملك ، صاحبسز معاش ومنصب : « قالوب نفی معجز دمدن اوزرنك سخن محلول — سخن سنجان روم اولمشدی هر برعصرده طالب — ایدنجه شیمدی دعوی طبع اول جاه معلایی — دیدی حکام دیوان قضا « الحکم للغالب » — اسقونجه‌لی غالب بك » § برمادده‌نك مایعات ایچنده اریدکدن صکره‌کی حالی . محلولیت = محلوللك .

مَحَلَّه [ع] برشهر ویا قصبه‌نك مختلف نامله یاد ایدیلن اقسامندن هربری ، بزده برمسجده مربوط دائرهٔ مملکت § منزل ، مقام .

مُحَلّٰى [ع] تحلیه اولنمش ، تزیین ایدلمش ، طونادلمش .

مَحْمَدَةْ ، مَحْمِدَةْ [ع] اوكمك ، ستايش ، ثنای جميل . شكر وسپاس . § اوزرينه لازم كلن حق ، منت نعمتی ادا ايتمك : ايفای محمدت . § سبب ثناء جميل اولان خصلت: جمعی محامد.

مُحَمَّرْ [ع] تحمير اولنمش . اشكاله نسبت اولنمش . كنديسنه اشك دينلمش .

مُحَمَّسْ [ع] تحميس اولنمش ، آتش او زنده قورديريلوب طاولانمش. (محمص)ده بومعنايه‌در .

مَحْمِلْ [ع] محفه طرزنده ايكی طرفلی دوه اوستنه چاتيلوب هر برينه بر آدم اوتوره‌جق شی . جمعی محامل .

مَحْمُودْ [ع] حمد اولنمش ، ثنا ايدلمش : محمودالشيم . § ابرهه‌نك فيللرندن هدم كعبه ايچون كتيرديكی فيلك اسمی.

مَحْمُودَه [ع] بر علاج .

مَحْمُولْ [ع] يوكلنمش § حمل اولنمش ، اسناد اولنمش § منطقيونك اصطلاحنده خبر . مقابلی موضوعدر . « مثلا انسان حيواندر » جمله‌سنده انسان موضوع ، حيوان محمولدر . محمولاً = محمول اوله‌رق .

مَحْمُومْ [ع] حما علتنه كرفتار . محمومانه = محموم‌جه‌سنه. اشعار محمومانه هذيان محموم = حمالی بر خسته‌نك صايقلاماسی .

مَحْمِیْ [ع] حمايه اولنمش .

مَحْمِيَّه [ع] بر شيئی قورومق ، حفظ ايتمك § استكشاف ايتمك § بيوك شهر : محميهٔ قسطنطينيه .

مِحَنْ [ع] (محنت)ك جمعی: محن حيات .

مِحْنَتْ [ع] بلا ، غم ، كدر ، مصيبت: « خواب يوق غمدن شب تاريك محنت بی صباح — آغلامقدن كوزلرمده اولدی مژكانم ديكن» فی‌الاصل تجربه معناسنه‌در . اولكی معناده استعمالی مجاز طريقيله‌دركه انسانك كنديسنله امتحان اولنديغی بلا ديمكدر . محنتزده = محنته اورولمش ، محنت چكمش . محنتديده = محنت كورمش . مصيبته اوغرامش . محنتكش = محنت چكيجی ، چكن ، كرفتار بلا. محنت كشی = محنت كشلك. محنت كشانه = محنت كشجه‌سنه . محنت كشان = محنت كشلر : محنت كشان عالم . محنتگاه و محنتكده = محنت محلی: محنتكدهٔ روزكار .

مُحَنِّطْ [ع] تحنيط ايدن ، حنوط دينيلن طيب ايله ميتك كفنی تعطير ايدن .

مُحَنَّطْ [ع] تحنيط اولنمش . محنطاً = محنط اوله‌رق .

مُحْنِیْ [ع] حنالنمش قيناقولولمش: دست محنی . ريش محنی .

مَحْوْ [ع] يوق ايتمك ، ازاله ايلمك . § آينه‌كی سيلمق § صوفيونك اصطلاحنده اوصاف وعادات بشريه‌نك معدوم اولمسنه دينير § عجملر بونی شيفته عاشق ، افتاده معناسنه‌ده قوللانمشلر وبو صورت بزده‌ده قبول اولنمشدر : محو سودا . « محو خال رعنا هنشه كوييم نی نه تولای وجود ونه تبرای عدم — عاكف پاشا » . « محو و پريشان » تركيب

مشهورنده‌كی «پريشان» كلمه‌سی حشو قبيحدر. چونكه محو اولان بر شيئك پريشان اولماسی محالدر .

مِحْوَرْ [ع] چرخ كبی شيلرك اورته سندن كچن ودورانه سبب اولان اوق ، تير چرخ § براوجی قطب شمالی‌يه ، ديكر اوجی قطب جنوبی‌يه منتهی اولمق اوزره مركز ارضدن مروری فرض اولنان خط موهوم : محور ارض ، محور عالم .

مُحَوِّطْ [ع] تحويط ايدن ، ديوار چكن .

مُحَوَّطْ [ع] تحويط اولنمش . ديوار چكلمش .

مُحَوِّلْ [ع] تحويل ايدیجی ، ايدن ، دكشديرن ، باشقه درلو ايدن: يا محول‌الحول والاحوال

مُحَوَّلْ [ع] تحويل اولنمش ، دكشديرلمش . باشقه درلو ايدلمش. § اصمارلنمش : (فلانك عهدهٔ كفايتنه محول وظيفه) ديمك فلانك عهده‌سنه دكشديرلمش ، اصمارلانمش ، ديمكدر .

مَحْوِيَّتْ [ع] آلچاق كوكلليلك ، تواضع: محويت حالی ايچنده‌كی رفعت كمالی — اكرم بك « محويت ايلر آدمی آزاده قيددن — دوشمز هلال حلقهٔ آغوش هاله‌يه =لا» مولداتندر. فقط بومعنايه مناسبتله نقل اولنمشدر . « (محو) ماده‌سنه مراجعت .

مَحْيَا [ع] حيات : محيا وممات .

مُحَيِّرْ [ع] تحيير ايدن ، حيرت ويرن: محير عقول .

مَحِيصْ [ع] بر شيدن دونمك § خلاص بولمق .

مَحِيضْ [ع] حالت حيض .

مُحِيطْ [ع] احاطه ايدن ، اطرافنی چويرن ، قوشادان : محيط كائنات § كرهٔ زمينی احاطه ايدن دكز بحر محيط . « سور وكله‌نير طوروم بر محيط مائده — اسماعيل صفا » § شكلك درت جانبنی احاطه ايدن خط .

مُحِيلْ [ع] احاله ايدن ، عهده‌سنه ويرن § دينی آخرك ذمته نقل ايدن .

مُخّ [ع] كميكده‌كی ايليك . مخ شوكی = مردار ايليك § هر شيئك ابی ، جوهری ، خاصی .

مَخَايِلْ [ع] (مخيله) نك جمعی . محال خيال § آثار خيال .

مُخَابِرْ [ع] مخابره ايدیجی ، ايدن .

مُخَابَرَه [ع] خبرلشمك ، ايكی كشی بر برينه خبر، مكتوب كوندرمك. مخابرات = مخابره‌لر .

مَخَابِزْ [ع] (مخبز) ك جمعی ، اكمك فرونلری .

مَخَاتِمْ [ع] (مختوم) ك جمعی .

مُخَادِعْ [ع] خدعه ايدن . مكر ايدن. مخادعانه = مخادعه‌جه‌سنه .

مُخَادَعَه [ع] آلداتمق ، مكر ايتمك . نظمده (مخادعت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مُخَادَنَتْ [ع] دوستلق . محبلك .

مَخَادِيمْ [ع] (مخدوم)ك جمعی . مخاديم اكرام .

مُخاذَلَه { [ع] حقيرلك ، رسوايلق .

مَخاذِيل { [ع] (مخذول)ك جمعى .

مَخارِج { [ع] (مخرج) ك جمعى : مخارج حروف .

مَخازِن { [ع] (مخزن) ك جمعى : مخازن عرفان . مخازن علوم .

مُخاصِم { [ع] مخاصمه ايدن .

مُخاصَمَه { [ع] ايكى كشى بربرينه خصومت ايدشمك . مخاصمات = مخاصمه‌لر .

مُخاطَب { كنديسنه خطاب اولنان . سوز سويله‌نن « مخاطب اول بكا اى بدر آسمان پيرا = اسماعيل صفا »

مُخاطَبَه { [ع] خطاب ايديشمك . قارشى قارشى‌يه سوز سويلمك : ليال صيفده قمرله مخاطبه نه قدر خوشدر . مخاطبات = مخاطبه‌لر .

مَخافَة { [ع] قورقمق ، خوف ، ترسيدن : رأس الحكمة مخافة الله = حكمتك باشى اللّهدن قورقمقدر .

مُخافَتَه { [ع] ياواش اوقومق ، سويله‌مك .

مَخالِب { [ع] (مخلب) ك جمعى . طوغان وآرسلان كبى ييريجى حيوانلرك چنكللرى .

مُخالَصَت { [ع] بربرله خالصانه كچنمك ، دوستلق ايتمك .

مُخالَطَه { [ع] حسن امتزاج ايتمك ، اختلاط ايتمك .

مُخالَعَه { [ع] زوجين فسخ نكاح ايله بربرندن آيرلمق .

مُخالِف { [ع] مخالفت ايدن ، اويميان ، اويغون اولميان ، قانونه مخالف حركت . افندى بو خصوصده بزه مخالف بولنيور .

مُخالَفَت { [ع] مخالفلك ، اويغونسزلق ، اويمامقلق .

مَخاوِف { [ع] (مخوف) ك جمعى . قورقنج يرلر .

مُخْبِر { [ع] اخبار ايدن . خبرويرن : غزته مخبرى . مخبر صادق .

مَخْبُون { [ع] قيتلق وقتى ايچون صاقلانمش شى . § ايكى حرفى اسقاط اولنمش وزن (مستفعلن)دن سينك سقوطيله (مفاعلن) قالمسى كبى .

مُخْتار { [ع] اختيار ايديجى ، ايدن § اختيار اولنمش ، سچلمش § شهرلرده منسوب اولديغى محله ، طشره‌لرده كويك امام ويا پاپاس ايله برابر امورينه نظارت ايدن . بونك براول برده ثانيسى واردر . مختاران = مختارلر .

مُخْتال { [ع] متكبر .

مُخْتَبِر { [ع] اختبار ايديجى ، ايدن ، بوقلاياز ، دەنەين . مختبرانه = مختبرجه‌سنه . (اختبار) ه‌ده باق .

مُخْتَبِط { [ع] كيجه‌لرى ديلنجيلك ايدن ، سائل ليلى .

مُخْتَدِع { [ع] اختداع ايدن ، حيله‌كارلق ، دوباره‌جيلق ايدن . مختدعانه = مختدعجه‌سنه .

مُخْتَرِع { [ع] اختراع ايدن ، مثالى كورلمه‌مش بر شيئى وجوده كتيرن : فونوغرافك مخترعى اديسون نامنده بر آمريقاليدر . مخترعانه = مخترعجه‌سنه .

مُخْتَصَر { [ع] اختصار اولنمش ، قيصالدلمش ، قيصه : مختصر بر افاده . مختصراً = مختصر اوله‌رق : مختصراً عرض معلومات .

مُخْتَصّ { [ع] اختصاص ايتمش ، خاصةً منتسب اولمش . مختصين = مختصلر .

مُخْتَصِم { [ع] اختصام ايديجى ، ايدن ، خصومت ايديشن .

مُخْتَضِب { [ع] اختضاب ايدن ، بويانان ، صاچنى ، صاقالنى بويايان .

مُخْتَضِع { [ع] اختضاع ايدن ، تواضع ، سرفرو ايدن . مختضعانه = مختضعجه‌سنه .

مُخْتَطِب { [ع] اختطاب ايدن ، نكاح ايله ايسته‌ين .

مُخْتَطِف { [ع] اختطاف ايدن ، قاپان § قاماشديران .

مُخْتَفى { [ع] اختفا ايدن ، صاقلانان ، كيزلەنن .

مُخْتَلّ { [ع] بوزوق ، بوزولمش ، قاريشيق ، انتظامسز ، فتنه وفساده اوغرامش .

مُخْتَلِج { [ع] اختلاج ايدن ، سه‌كيرن .

مُخْتَلِس { [ع] اختلاس ايدن ، قاپان ، چالان ، مختلسانه = مختلسجه‌سنه .

مُخْتَلِط { [ع] اختلاط ايدن ، قاريشان ، قاريشوب كوروشن . صيق صيق كوروشن . دوشوب قالقان .

مُخْتَلِع { [ع] اختلاع ايدن ، قوجه‌سندن بوشانان .

مُخْتَلِف { [ع] اختلاف ايدن ، بربرينه اويميان ، اويوشمايان ، بر حالده طورمايان : مسائل مختلفه .

مُخْتَلِق { [ع] يالان پيدا ايدن ، اويديران .

مُخْتَمِر { [ع] اختمار ايدن ، مايه‌لانان ، اوزله‌نن ، خمير اولان . § قاينايوب كمالنى بولان ، شراب اولان § باشنه اورتو اورتونن ، چاره بورونن ، ياشماقلانان .

مُخْتَنِق { [ع] اختناق ايدن ، نفس آلامايان ، بوغولان .

مَخْتُوم { [ع] مهرلنمش § مقفل ، باغلانمش شى .

مَخْتُون { [ع] سنت اولنمش ، ختانى اجرا ايدلمش .

مُخْجِل { [ع] اخجال ايدن ، اوتانديران .

مُخَجِّل { [ع] تخجيل ايدن . (مخجل) ايله مترادفدر . بو زياده قوللانيلير .

مُخَدِّر { [ع] تخدير ايدن ، اورتو طوتنديران § اويوشدوران : مخدر علاج .

مُخَدَّرات { [ع] (مخدره) نك جمعى . اهل پرده نسوان ، زنان پرده نشين : مخدرات اسلاميه . پرده معناسنه اولان (خدر) دن مأخوذ اولديغنه كوره (مخدرات خرستيانيه) ديمك طبيعى طوغرى اولاماز .

مُخَدِّش { [ع] تخديش ايدن ، طيرمالايان ، مضطرب ايدن : مخدش اذهان .

مَخْدُوش { [ع] طيرمالانمش ، خراشيده ايدلمش § وسوسه‌لنديرلمش .

مَخْدُوم { [ع] اوغل ، اولاد . فى الاصل خدمت اولنمش دیمکدر . اولادك تربیهٔ مادیه وروحانیه‌سی كبی خدمت مهمه پدره عائد اولدیغی جهتله اوغل مقامنده استعمالی پك موافقدر . بو كلمه اوللری بیوك ، بزركوار مقامنده‌ده قوللانیلیردی . مثلا مخدوم سامی جناب جامی كبی عباره‌لر یازیلیردی . صكره‌لری لسانمزده منحصراً اوغل مقامنده قوللانلمغه باشلامشدر .

مِخَدَّه ، مِخَادْ { [ع] یوز یاصدیغی .

مِخْذَفَه { [ع] طاش آتیلاجق صاپان .

مَخْذُول { [ع] خوار ایدلمش ، حقیر ، پریشان ، رسوای : شخص مخذول . « نیجه بر خدمت مخلوق ایله مخذول اوله‌لم — قاموس مترجمی عاصم افندی » . مخذولاً = مخذول اوله‌رق .

مُخَذِّل { [ع] تخذیل ایدن ، ذات اچنده براقان . مخذلانه = مخذلجه‌سنه .

مُخْرِب { [ع] اخراب ایدن ، خراب ایدن : مخربین = مخربلر .

مُخَرِّب { [ع] تخریب ایدن ، خراب ایدن : « عالمده مخرب خرابات — شرمنده‌سیدر عتاب سعیك — رشاد پاشا » . مخربین = مخربلر .

مَخْرَج { [ع] طیشاری چیقاجق یر : مخرج خانه . مخرج خان § رتب علمیه‌دن استانبول طریق مولویتلرینك ابتدا پایه‌سی .

مُخْرَج { [ع] اخراج اولنمش ، طیشاری چیقارلمش .

مُخَرِّش { [ع] تخریش ایدن ، طیرمیقلایان .

مُخَرِّق { [ع] تخریق ایدن ، ییرتان .

مُخَرَّف { [ع] تخریف اولنمش ، بوناقلغه نسبت ایدلمش كندیسنه بوناق دینلمش .

مَخْرَم { [ع] ایكی طاغ آره‌سنده‌كی یول .

مَخْرُوب { [ع] خراب ایدلمش .

مَخْرُوط { [ع] مثلث قائم الزاویه‌نك زاویهٔ قائمه‌سنی محیط اولان ضلعلردن بری محور حكمنده اوله‌رق او مثلثك محور اطرافنده‌دور ایتمسندن حاصل اولان شكل . مخروطی = مخروطه منسوب ، مخروط قائم . مخروطیات = مخروطی اولان شیلر . قطوع مخروطیات .

مِخْرَز { [ع] ایكنه ، بیز .

مَخْزَن { [ع] ایچنده اشیا حفظ اولنان یر ، بودروم كبی یر آلتنده‌كی محل ، زیر زمین . جمعی : مخازن .

مَخْزُون { [ع] خزینه‌ده حفظ اولنان شی : در مخزون .

مُخَسِّر { [ع] تخسیر ایدن ، خساره دوچار ایدن . مخسرین = مخسرلر .

مُخَشِّی { [ع] تخشیه ایدن ، خشیت ویرن .

مُخَصِّص { [ع] تخصیص ایدن ، خاص قیلان .

مُخَصَّص { [ع] تخصیص اولنمش ، خاص قیلنمش : معاش مخصص . مخصصات = مخصص اولان شیلر .

مَخْصُوص { [ع] تفریق وتعیین ایدلمش ، عموی § محدود ومنحصر

دكل : « منت آكا شایسته وشكران آكا مخصوص — رشاد بك » مخصوصاً = مخصوص اولمق اوزره . مخصوصیت = مخصوصلق § بیله بیله عمداً ، بالالتزام : مخصوص سویلیور .

مَخَاض { [ع] اثنای ولادتده‌كی آغری . (ماخض) ده آغریسی طوتان قادین دیمكدر .

مُخَضَّب { [ع] تخضیب اولنمش ، بویامش .

مُخَضَّر { [ع] تخضیر اولنمش ، یشیل رنك ویرلمش .

مَخْضُوب { [ع] بویانمش .

مَخْضُوع { [ع] خضوع ایتمش ، سرفرو برده .

مِخَاط { [ع] جدول تخته‌سی .

مُخْطِر { [ع] اخطار ایدن ، خاطره كتیرن : مخطر ایام ماضی . مخطره = بر شیئی خاطره كتیرمك ایچون یازیلان ورقه .

مُخَطِّط { [ع] تخطیط ایدن ، چیزن . § ترسیم ایدن .

مُخَطَّط { [ع] تخطیط اولنمش ، چیزلمش § ترسیم ایدلمش .

مَخْطُوبَه { [ع] تزوج ایچون ایستنیلمش قز .

مَخْطُور { [ع] خطره ، هلاكه یاقلاشدیرلمش § فكر و اندیشه . جمعی مخطورات .

مَخْطُوط { [ع] خطلنمش ، چیزكیلنمش .

مُخْطِی { [ع] اخطاء ایدیجی ، یاكلیجی ، خطایه دوشوریجی ، دوشورن § یاكلیجی ، خطا ایدیجی . مخطیانه = مخطیجه‌سنه .

مُخَفِّف { [ع] تخفیف ایدن ، خفیفلدن : مخفف جزا . مخفف جزا اولان قانونك احكامی ماقبلنه شاملدر .

مُخَفَّف { [ع] تخفیف اولنمش ، خفیفلدلمش .

مَخْفُوض { [ع] آلچالدلمش .

مَخْفُوق { [ع] یورك اویناسنه مبتلی ، خفقانلی .

مُخِلّ { [ع] اخلال ایدیجی ، ایدن ، خلل ویرن ، سقطلایان : مخل فصاحت . مخل ناموس .

مِخْلَاة { [ع] طوربا ، یم طوربه‌سی .

مِخْلَب { [ع] ییرتیجی حیوان پنجه‌سی . جمعی (مخالب) .

مُخَلِّد { [ع] تخلید ایدن ، دائمی صورتده مقیم قیلان .

مُخَلَّد { [ع] تخلید اولنمش ، دائمی صورتده مقیم قیلنمش : مخلد فى النار .

مَخْلَص { [ع] اسم اصلیدن باشقه طاقیلان اسم : اسمی محمد اولان آدمه طارق علاوه‌سیله محمد طارق دینمسی كبی .

مُخْلِص { [ع] اخلاص ایله متصف ، طوغری ، ریاسز ، غرضسز دوست ، مخلصانه = مخلص اولانه یاقیشیر صورتده : تحیات مخلصانه .

مُخَلِّص { [ع] تخلیص ایدن ، قورتاران .

مُخَلَّص { [ع] تخلیص اولنمش ، قورتارلمش .

مُخَلِّط { [ع] تخلیط ایدن ، قارشدیران .

مُخَلَّفْ [ع] انسانك وفاتنده براقديغى شى ، تركه . مخلفات = مخلف اولان شيلر .

مَخْلُوطْ [ع] خلط اولنمش ، قاتيلمش ، قارشديرلمش .

مَخْلُوقْ [ع] خلق اولنمش ، يارادلمش . جمعى مخلوقات ، مخلوقات سماويه .

مَخْلُوقَه [ع] بشقه‌سنك قصيده ، سرقت ايديلن شعر .

مَخْلُولْ [ع] دلنمش ، او بر طرفنه ايشلنمش شى .

مُخَلّٰى [ع] تخليه اولنمش ، بوشالدلمش .

مُخَلِّى [ع] تخليه ايدن ، بوشالدان .

مُخْمِدْ [ع] اخماد ايدن ، آتشك آلوينى باصديران .

مُخَمَّرْ [ع] تخمير اولنمش ، يوغورلمش : « مخمردر سراپامايه‌مز خون شهادتدن — كمال بك » § مايه‌لنديرلمش .

مُخَمَّسْ [ع] تخميس ايدلمش ، بشه ابلاغ ايدلمش § بشه تقسيم ايدلمش § هر بندى بشر مصراعدن مركب اولان نظم ، بشنجى مصراع تكرر ايدرسه اكا (مخمس متكرر) اگرده قافيه‌جه يكديگره توافق ايدرسه اكا (مخمس مزدوج) ديرلر .

مَخْمَصَه [ع] آچلق § آچلق زبون ايتمك .

مُخَمَّنْ [ع] تخمين ايدلمش ، ظن ايله راى بيان ايدلمش ، تقدير ايدلمش قيمت مخمنه .

مُخَمِّنْ [ع] تخمين ايدن ، ظن ايله رأى بيان ايدن : وزنى مخمنى .

مَخْمُورْ [ع] سرخوش ، مست ، بيمار : مخمورانه = مخمورجه‌سنه . نگاه مخمورانه ، چشم مخمور . « او يرلرده گونش مخمور فكرت بر پريدر كيم — طوغار سودالى آقشاملر نگاه واپسيندن — رضا توفيق » . مخمورلق = سرخوشلقدن صكره كلن حال ، سرسملك ، گوشكلك .

مُخَنَّثْ [ع] قارى خويلو ، نامرد ، قاموس ديبوركه « بوكا اصطلاح ظرفاده مذكر سماعى تعبير اولنور . بوكلمه نفسنى تخنيث ايلديكى ايچون تخنيثدن مأخوذ اوله‌رق اسم فاعل عنوانيله لغتدر . ونامو سسز طاقمى لوطيلره بانى بوكديرديكى ايچون اسم مفعول عنوانيله‌ده جائزدر . »

مَخْنَقْ [ع] بوغازك بوغاجق يرى .

مَخْنُوقْ [ع] بوغولمش : مخنوقا = مخنوق اوله‌رق . مخنوقاً وفات ايتمك .

مَخُوفْ [ع] قورقونج ير : طارق مخوف « بكوش تابسلامت : أى برى — كه راه سخت ومخوفست ومنزلت بس دور — ظهير فاريانى » § قورقنج شى : مخوف الافعال .

مُخَوِّفْ تخويف ايدن ، قورقودان .

مُخَوَّنْ [ع] تخوين ايدلمش ، خيانته نسبت ايدلمش . كنديسنه خائن دينلمش .

مُخَيِّبْ [ع] تخييب ايدن ، محروم ومأيوس قيلان . مخيبانه = مخيبجه‌سنه .

مُخَيَّبْ [ع] تخييب ايدلمش ، محروم ومأيوس قيلنمش . مخيباً = مخيب اوله‌رق : مخيباً عودت .

مُخَيِّرْ [ع] تخيير ايدن ، ايكى شى بيننده مخير قيلان .

مُخَيَّرْ [ع] تخيير ايدلمش ، ايكيسندن برينك عهده‌سنه براقلمش . § بكنديكى صورتده آلمق ، بكنمديكى حالده رد اولنمق شرطيله مشترى‌يه امانة تسليم اولنمش § موسيقيده برمقام اسمى .

مِخْيَطْ [ع] ايگنه ، سوزن . بيوك جكنه (مخياط) دنير .

مُخِيفْ [ع] اخافه ايدن ، قورقودان .

مُخَيِّلْ [ع] تخييل ايدن ، ذهنده خياله صورت ويرن .

مُخَيَّلْ [ع] تخيل اولنمش ، ذهنده صورت ويرلمش . مخيلات = مخيل اولان شيلر : مخيلات عزيز افندى .

مَدّ [ع] چكمك ، اوزاتمق § دكزك ياخود نهرك صويى چوغالوب طاشمق : مدوجزر . § بر شيئه باقمق : مدنظر « اى مدنظر ! اولوب بريدم — دلدارمه عرض اشتياق ايت — محزون محزون باقوب او شوخه — ايضاح مرارت فراق ايت = طاهرالمولوى » § الف اوزرينه چكيلن (آ) اشارتى .

مُدّ [ع] اهل حجاز عندنده بر رطل وبر ثلثدن عبارت مقياس وزن .

مَدائِنْ [ع] (مدينه) نك جمعى § وقتيله بابل حواليسنده معمور . ويشله معروف يدى شهرك اسميدركه تقلبات روزگار بو كون آنلرى حزين بر خرابه زاره چويرمشدر . ديگر بر روايته نظراً عراق عربده نوشيروان عادلك تختگاه سلطنتى اولان بر شهر اسمى . مشهور (طاق كسرى) بو شهرده‌در . (مدائن) ده لغتدر .

مُدَابَرَه [ع] ايكى كشى بربرينه آرديني دونمك .

مَدّاحْ [ع] دها ، اك ، پك مدح ايديجى ، ايدن : مداح رسول § اشخاص مختلفه‌يه قولاً تقليد بولنده قصه نقل ايدن ، افسانه پرداز ، مقلد .

مُدَاخَلَه [ع] ايشه قارشمق ، ال صوقمق .

مِدَادْ [ع] مركب : « خامه دمبسته قاليز اولمسه امداد مداد — آلاى بك زاده ناجى بك » .

مَدَارْ [ع] بر شيئك دونه‌جكى بر ، جاى گردش : « دونمز بو كارخانهٔ حكمت مدارسز — حكمت بك » § ياردمجى ، معين ، وسيله ، سبب : « مدار اولور ديه تخفيفه حسرتكى » § دائره ، حلقه .

مُدَارا ، مُدَارَاتْ [ع] خلق ايله حسن معامله ايتمك ، صلح و آشتى اوزره بولنمق ، رعايت ايتمك : « مداراة الناس صدقة » بيورلمشدر . « آسايش دوگيتى تفسير اين دوحرفست — بادوستان تلطف بادشمنان مدارا — حافظ » (مدارا) يى عجملرله بز قوللا . نيرز .

مُدَارَسَه [ع] بربرينه اوقومق .

مَدَارِجْ [ع] (مدرجه) نك جمعى .

مَدَاخِلْ [ع] (مدخل) ك جمعى . § اماكن ، بيوت .

مَدَارِسْ [ع] (مدرسه) نك جمعى .

مَدّارَه [ع] أل دكيرمنى .

مِداس { [ع] پاپوش ، عربلرك كيديكي پاپوش .

مُداعَسَه { [ع] سونكو ومزراق ايله حرب ايديشمك .

مُداعَبَه { [ع] بربريله اطيفه‌لشمك ، مزاح ايتمك . نظمده (مداعبت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مَدافِع { [ع] (مدفع) لك جمعى . طوپلر : «اذا رعدت فيهامدافع بأسنا — سمعت هزيعاً يملاء الصعب والسهلا — جميل صدقى زهاوى» .

مُدافِع { [ع] مدافعه ايديجى ، ايدن . مدافعين = مدافعلر .

مُدافَعَه { [ع] دفع ايتمك ، دشمنك هجومنى منع ايتمك ، دشمنه مقابله ايتمك § مدعينك دعواسنى دفع ايده‌جك بردعوى درميان ايلمك . مدافعة = مدافعه صورتيله .

مُدام { [ع] شراب ، خمر : «مادر پياله عكس رخ يار ديده‌ايم — اى بى‌خبر زلذت شرب مدام‌ما — حافظ» § دائما ، هر زمان : «مدام آزار كزدم سو بسو نشانكزى» § دائم ، باقى .

مَدامِع { [ع] (مدمع) لك جمعى . كوز ياشلرى . مدامع مجراى . فيضان مدامع «تذكرت اوطانى ففاضت مدامعى — لا» .

مُدامَه { [ع] شراب .

مُدانى { [ع] يقين ، قريب ، اش ، نظير . دائما (بى) اداتيله قوللانيلير : بى مدانى = بى نظير . حكيم بى مدانى . غازىٔ بى مدانى . فتح ميم ايله يا كلشدر .

مُداوات { [ع] خسته‌يه باقمق . علاج ويرمك . دوا ايتمك . نظمده (مداوا) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مُداوَرَه { [ع] دوندورمك ، تدوير ايتمك .

مُداوَلَه { [ع] الدن اله كزديرمك ، دور ايتديرمك .

مُداوَمَت { [ع] دوام ايتمك ، اقدام و اهتمام ايتمك .

مُداهَرَه { [ع] بلا توقيت مقاوله ومعامله ايتمك .

مُداوى { [ع] تداوى ايديجى ، ايدن : طبيب مداوى .

مُداهِن { [ع] مداهنه ايديجى ، ايدن : «ديكايه‌مم اوبله مداهنجه لاف» . مداهنانه = مداهنجه‌سنه .

مُداهَنَه { [ع] قلبده‌كينك خلافنى اظهار ايتمك ، يالاندن محبت كوسترمك ، يوزه كولمك ، منافقلق ايتمك § قاووق صاللامق ، جرب زبانلق ايتمك . نظمده اصلى اوزره (مداهنت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مَدائِح { [ع] (مديحه) نك جمعى : مدائح سنيهٔ رسالتپناهى . مدائح اكابر . (مدائح) صورتنده تحريرينه لزوم يوقدر .

مُدايَنَه { [ع] اودونج آلوب ويرمك .

مَدْبُوغ { [ع] دباغت اولنمش ، دباغلانمش : جلد مدبوغ .

مُدْبِر { [ع] دنيا كنديسندن يوز چويرمش ، طالعسز ، بد بخت : «مدبره اقبال جنت كوسترر دنياسنى — اسماعيل صفا» .

مُدَبَّر { [ع] افنديسى كندى وفاتى آزادلغنه شرط قيلمش اولان قول .

مُدَبِّر { [ع] تدبير ايدن ، بر شيئك انجامنى تفكرله تهيئهٔ لوازم وترتيب اسباب ايدن . مدبرانه = مدبر اولانه ياقيشه‌جق صورتده . فارسى جمعى : مدبران . عربى جمعى : مدبرين : مدبران امور . مدبر امورالجمهور بالفكرالثاقب .

مُدَّت { [ع] زمان ، وقت : مدت حيات . مدت آرام . «مدت دور فلك بر دمدر آدم بر نفس — باقى» . § زمانك بر جزئى ، مقدارى . § بر شيئك باقى اولديغى زمان جزئى ، پارچه‌سى . جمعى مُدَد . مدت‌عدت — قادينك بعدالطلاق ازدواجدن شرعاً ممنوع اولديغى ايامدركه مطلقه ايچون اوچ حيض ياخود اوچ آى ، طول قادين ايچون درت آى ، اون كوندر . كبه قادينلر ايچون مدت عدت وضع حملدر . مدت استيناف = مواد جزائيه‌دن قباحت و جنحه‌ده اون ، مواد حقوقيه‌ده آلتمش بر كون . مدت اعتراض = حكم غيابيلر ايچون مواد جزائيه‌دن قباحتده اوچ ، جنحه‌ده بش ، مواد حقوقيه‌ده اوتوز بر كون . مدت تمييز = مواد جزائيه‌ده سكز ، مواد حقوقيه طقسان كون .

مُدَثِّر { [ع] دثاره ، قفتانه بورونن ، صارينان .

مَدْح { [ع] اوكمك ، ستايش ايتمك ، ثنا ايتمك : «سحرايدردم مدحكه كلدكجه اما نيليم — ايلمش حق وصفكى قيد تصوردن برى — نفعى» .

مِدْحَت { [ع] اوكمك ، ستايش : مدحتكر = اوكيجى ، اوكن . مدحتكرى = مدحتكرلك .

مُدْحِر { [ع] ادخار ايدن ، اذلال وتحقير ايدن .

مُدَّخِر { [ع] ادخار ايدن . بريكديرن طوپلايوب صاقلايان .

مُدَّخَر { [ع] ادخار اولنمش بريكديرلمش ، طوپلانيلوب صاقلانلمش : مدخر اولان نقودك مقدارى .

مُدْخِل { [ع] ادخال ايدن . صوقان ، كيرديرن .

مُدْخَل { [ع] ادخال اولنمش ، كيرديرلمش .

مَدْخَل { [ع] داخل اولمق ، ايچرى كيرمك § كيره‌جك ير ، جاى دخول : مدخل خانه § قارشمق . تأثير وتشويق : مدخلدار . اونك بو ايشده مدخلى يوقدر .

مُدْخِن ، مُدَّخِن { [ع] توتن .

مِدْخَنَه { [ع] توتو چاناغى .

مَدْخُول { [ع] دخل ايدلمش ، تعييبه وتعريض اولنمش ، ديللنمش : شخص مدخول § كنديسنه برشى كيرمش اولان شى : زوجهٔ مدخول بها = جماع اولنمش زوجه . زوجهٔ غيرمدخول بها بونك عكسيدر .

مَدَد { [ع] ياردم ، نصرت : «زر قيب ديوسيرت بخداى خود پناهم — مكر آن شهاب ثاقب مددى كند كدارا — حافظ» . مدد جو = مدد آرايجى ، آرايان . مددجويانه = مددجوجه‌سنه . مددجويى = مددجولق . مددخواه = مدد

ایسته‌یجی ، ایسته‌ین . مدد خواهی == مددخواهلق ، مدد خواهانه == مددخواهجه‌سنه . مدد درسان == مدد ایرشدیریجی ، ایریشدیرن . مدد درسانی == مدد رسانلق . مددکار == مدد ایدیجی ، ایدن . مددکاری == مددکارلق . مددکارانه == مددکارجه‌سنه . § الامان دریغ ، ایواه : « مدد ای طالع دونم بکا دنیایی تار ایتدك » مشهور نعیما تاریخنده اسکی عثمانلیجه‌ده مستعمل (بره مدد . های مدد) کبی بر خیلی تحف تعبیرات واردر . بمضاده اولنه (به) کتیریلوب (به‌مدد) دەنیلیرمش « به‌مدد قاچدی ضیا بکله سعاوی وکمال» تاریخ غریبی (ظفرنامه شرحی)نده مندرجدر .

مُدِرّ { [ع] آقیدان . ادرار ویرن . (مدرر) یاکلشدر . مع‌مافیه (مدر) دیمکده غریبدر .

مِدْرار { [ع] چوق صو دوکن . ابر مدرار == چوق یاغمور یاغدیران بولوط .

مِدْرَبه { [ع] اوجنه دمیر برینه بوینوز طاقیلمش مزراق .

مُدْرَج { [ع] ادراج اولنمش ، ایچریسنه قونلمش : رساله‌یه مدرج مسائل . (مندرج) زیاده قوللانیلیر .

مَدْرَجه { [ع] سلوك وصدور ایده‌جك یر ، مسلك . طریق .

مُدَرِّس { [ع] تدریس ایدن ، درس ویرن ، درس اوله‌رق اوقودان § بر نوع رتبهٔ علمیه : مدرسین == مدرسلر .

مَدْرَسه { [ع] معروف . مدرسه‌نشین == طالب علم . (بهاءالدین آملی) نك « ایها القوم الذی فی المدرسه — کلما حصلتموه وسوسه» بیتی تحفدر .

مُدْرِك { [ع] ادراك ایدن ، آکلایان یتیشن ، اولاشان ، قوهٔ مدرکه == انسانده حقایق اشیایی ادراك ایدن قوت ، عقل . مدرکات == عقول .

مَدْرُوس { [ع] اثری زائل اولمش ، اسکیمش ، فرسوده § اوقونمش .

مُدَرْهَم { [ع] پاره‌سی چوق ، زنکین .

مُدْرِی { [ع] ادراء ایدن ، بیلدیرن . آز قوللانیلیر .

مُدَسّی { [ع] اغوا ، اضلال ایدن .

مَدْعَره { [ع] طرفیندن بردن هجوم اولنه‌رق ایدیلن شدتلی جنك .

مَدْعوّ { [ع] دعوت اولنمش ، چاغیرلمش مدعوا == مدعو اوله‌رق ، مدعو صفتیله : ضیافتده مدعواً حاضر بولنمق . مدعوین == مدعولر .

مُدَّعی { [ع] ادعا ایدن ، دعواجی § حقلی حقسز بر محکمه‌ده آیاق دیره‌ین ، عنادجی § مدعیٔ عمومی == محاکم جزائیه‌ده حقوق عمومیه نامنه اقامهٔ دعوایه مأمور .

مُدَّعیٰ { [ع] ادعا اولنمش . ادعا اولنان شی . مدعی علیه == علیهنده اقامهٔ دعوا اولنان ، کندیسندن حضور حاکمده برحق دعوی ایدیلن . مدعی‌به == سبب دعوا اولان خصوص ، مدعینك دعوی ایتدیکی شی .

مُدْغَم { [ع] (ادغام) ، باق .

مِدْفَع { [ع] طوپ . جمعی (مدافع) .

مَدْفَن { [ع] دفن اولنه‌جق یر ، مزار : جوار مدفن . «قبلهٔ الآمال عالم ، کعبهٔ ارباب عشق — آستان مدفنکدر یاحسین ابن علی == طاهر المولوی»

مَدْفوع { [ع] دفع اولنمش ، چیقارلمش ، تأدیه اولنمش . جمعی مدفوعات : صندوقك بر کونلك مدفوعاتی ، مدفوعات دفتری .

مَدْفون { [ع] دفن اولنمش ، کومولمش : کنج مدفون . جسد مدفون .

مُدَقِّق { [ع] تدقیق ایدن ، دقتله آراشدیران . اینجه الکدن کچیرن . مدققانه == مدقق اولانه یاقیشیر صورتده مدققین == مدققلر .

مَدْقوق { [ع] دوکلمش ، اینجه‌لدیلمش .

مِدَقّه { [ع] هاوان الی .

مُدَلَّل { [ع] دلیل ایله ثابت . مدللاً == مدلل اوله‌رق .

مَدْلول { [ع] دلیل کتیرلمش شی § دلیلك حکمی . معنی ، مال : مدلول سخن .

مُدْمِج { [ع] ادماج ایدن ، درج وادخال ایدن .

مُدَمِّر { [ع] تدمیر ایدن ، هلاك ، محو ایدن .

مُدَمَّر { [ع] تدمیر اولنمش ، هلاك ایدلمش .

مَدْمَع { [ع] موضع دمع ، کوز § کوز یاشی . جمعی : مدامع : مدامع کلکون ، مدامع تأثر .

مُدْمِن { [ع] ادمان ایدن ، مداومت ایدن : مدمن خمر .

مُدُن { [ع] شهر معناسنده اولان (مدینه) نك جمعی : مدن قدیمه .

مُدَنِّس { [ع] تدنیس ایدن ، کیرله‌تن .

مُدَنَّس { [ع] تدنیس اولنمش ، کیرله‌دیلمش .

مَدَنْك { [ف] قاپی سورمه‌سی .

مَدَنی { [ع] شهری ، مدینه‌یه منسوب انسان . مدنی الطبع == طبیعتی اقتضاسندن اوله‌رق مجتمعاً یشامغه مجبور یعنی انسان . آرسطو (انسان حیوان مدنیدر) دیه تعریف ایتمشدر . § مدینهٔ منوره شهرینه منسوب « چونکه ناسی پیامبر مدنی - باشلادی دینه دعوته علی == اسکدارلی صافی بك »

مَدَنیت { [ع] مدنیلك ، شهریلك . بدویلکك ضدی . ترقیات حاضره‌یه موافق صورتده معیشت واجتماع : جهان مدنیت .

مُدَوَّر { [ع] تدویر اولنمش ، دوندرلمش ، چویرلمش § دەکیرمی ، یووارلاق : ارضك شکلی مدوردر .

مُدَوِّر { [ع] تدویر ایدن ، دوندورن ، چویرن .

مُدَوِّن { [ع] تدوین ایدن ، بر علمی ، بر فنی تشکیل ایدن مسائلی جمع وتوضیح ایله کتاب حالنه افراغ ایدن .

مُدَوَّن { [ع] جمع وتوضیح ایله کتاب حالنه افراغ اولنمش ، مجلداته ادراج ایدلمش . مدونات == مدون اولان شیلر : مدونات عتیقه .

مُدْهِش { [ع] ادهاش ایدن ، دهشته دوشورن . دهشت ویرن : مدهش بر حرب . مدهش بر فیرطنه .

مُدَهِّش [ع] تدهيش ايدن. (مدهش) ايله مترادفدر .

مُدَهِّن [ع] ادّهان ايدن، كوزل قوقولو ياغ سورونن .

مُدَهِّن تدهين ايدن ، كوزل قوقولو ياغ سورن .

مُدَهَّن [ع] تدهين ايدلمش . كوزل قوقولو ياغ سورولمش : جامهٔ مدهن .

مَدْهَنَه [ع] ياغخانه .

مَدْهُوش متحير ، سركشته § مست ، بى هوش . ايكنجى معناده عجملرله بز قوللانيرز .

مَدَى ٱلْاَيَّام [ع] ايامك نهايتنه قدر .

مَدَى ٱلْاَعْوَام [ع] سنه‌لرك نهايتنه قدر.

مِدْيَان [ع] دائما بورج ايدن .

مَدِيح [ع] مدحه سبب اولان شى ، وسيلهٔ مدح . جمى : مدائح.

مَدِيحَه [ع] مديح § مدحى حاوى اثر، مدحيه . مديحه سنج = مديحه انشاد ايدنجى ، ايدن ، مادح .

مَدِيد [ع] چكيلمش § اوزون ، طويل : مدت‌مديده . زمان‌مديد § عروضده بر بحرك اسمى : بحرمديد . مديد البصر = اوزاقدن كورن .

مَدِين [ع] مديون ، بورجلو .

مَدِينَه [ع] بيوك شهر، شهرعظيم.§ فخر كائنات افنديمزك روضهٔ مطهره‌لرينى حاوى اولان شهر مبارك : مدينهٔ منوره . مدينة السلام = بغداد شهرى . جمى : مدائن ، مُدُن . مدنى = شهره منسوب انسان . مدنى = شهره منسوب حيوان .

مَدْيُون [ع] بورجلو : « دفتر ميفروشه مديونم — خيرى » مديون شكران .

مُذَاب [ع] اذابه ايدلمش، اريدلمش، اريمش : لعل مذاب . « آلير قرارمى هردم اوخون غيرتكه — كزدر عروقمى سوزمذاب شكانده — لا »

مَذَابِح [ع] (مذبح) ك جمى .

مُذَارَعَه [ع] ذراع ايله صاتمق .

مَذَاق [ع] طاتمق ، ذوق § طاده‌جق ير. مرّ المذاق = اغزينك طادى قاچمش اولان « ايلدى هجران بنى مرّ المذاق»

مُذَاكَرَه [ع] برشيئك كيفيت ومقتضاسنى يكديكريله سويلشمك .

مَذَام [ع] ذم ايتمك ، تعييب ايتمك .

مَذَاهِب [ع] (مذهب) ك جمى : اختلاف مذاهب ، جمعيت بشريه‌نك حضورينى سالبدر .

مَذْبَح [ع] حيوان بوغازلاياجق ير . جمى مذابح .

مِذْبَح [ع] آلت ذبح . بچاق .

مُذَبْذَب [ع] متردد . برحالده برمحله قرار ايده‌مين .

مَذْبَلَه [ع] سوپرونتولك .

مَذْبُوب [ع] سينكلى .

مَذْبُوح [ع] ذبح اولنمش، بوغازلانمش.

مِذَبَّه [ع] سيكلك .

مَذْرُوع [ع] آرشون ايله اولچلمش. جمى مذروعات .

مِذْكَار [ع] دائما اركك طوغوران ديشى .

مُذَكِّر [ع] تذكير ايدن ، آكديران، ياد ايتديرن .

مُذَكَّر [ع] اركك ، نر . مذكر سماعى = زوجه‌سنه مطيع اولان اركك، قارى طبيعتلى مخنث.

مُذَكِّرَه [ع] دوائر رسميه‌ده برخصوصه دائر بلا القاب يازيلان ورقه. محاوراتده فتح كاف ايله قوللانيلير .

مَذْكُور [ع] ذكراولنمش، آكيلمش.

مُذِلّ [ع] اذلال ايدن ، ذليل قيلان . اسماء حسنادندر : معز ومذل .

مَذَلَّة [ع] خورلق ، حقيرلق ، ذليللك : مذلته تحمل . « باين نازه خواجهٔ شهرايلرادتكا — خاكمذلت اوزره ياتير آج برغريب — ضيا پاشا »

مَذْلَقَه [ع] اياق قاياجق ير . قايپنجق محل : مذلقهٔ فحش ورذالت . جمى : مذالق . « كزمه وادئ تعصبده مذالق چوقدر = طاهرالمولوى »

مُذَلِّل [ع] تذليل ايدن ، ذليل ايدن .

مَذَمَّه [ع] ذم ايتمك، يرمك ، (محمدت) ك ضديدر . كسر ذال ايله‌ده لغتدر .

مَذْمُوم [ع] ذم اولنمش ، يرلمش ، ممدوح دكل . اخلاق‌مذمومه.

مُذْنِب [ع] كناهكار، كناه ايشله‌ين . مذنبانه = مذنبجه‌سنه . مذنبين = مذنبلر . شفيع المذنبين = جناب سيد المرسلين افنديمز .

مُذِيب [ع] تذويب ايدن ، اريدن .

مُذَوَّب [ع] تذويب ايدلمش، اريدلمش.

مَذْهَب [ع] كيده‌جك يول § مسلك، طريقه : مذهب فلاسفه . مذهب ماديون . § دين § مجتهدين كرامدن مقتدا اتخاذ اولنانلرك مسلك مختارلرى : مذهب حنفى . مذهب شافعى . مذهب مالكى . مذهب حنبلى. جمى: مذاهب . مذاهب اربعه .

مُذَهَّب [ع] تذهيب اولنمش، آلتون سورلمش، يالديزلانمش. كتاب مذهب .

مَذْى مشاهده وملاعبه اثناسنده ذكردن چيقان بياضجه مايعدركه غسلى ايجاب ايتمز .

مُذَيَّل [ع] تذييل ايدلمش ، ذيل اوله‌رق ايراد ايدلمش . مذيلاً = مذيل اوله‌رق .

مُذِيع [ع] اذاعه ايدن . فاش ايدن : مذيع اسرار .

مُرّ [ع] آجى . الحق مر .

مَرْء [ع] آدم ، اركك انسان(امرء)ده بومعنايه‌در . بونك جمى رجالدر. لفظندن جمى يوقدر . مؤنثى مرأة ، مره ، امرأة كلمه‌لريدر .

مُرَائِى [ع] رياكار، خودنما . كوسترش ايچون ياپان .

مُرَائِيَانَه [ف] مرائى اولانه ياقيشه‌جق صورتده : عبادات مرائيانه.

مُرَابَحَه [ع] متاعى كارله صاتمق § فاحش فائض ايله پاره اقراض ايتمك . مرابحه‌جى = اوبولده پاره اقراض ايدن .

مُرابِطْ { [ع] بر نوع درویش. مرابطین = مرابطلر .

مُرابَطَه { [ع] باغلامق § دشمن هجوم ایده‌جك یرلرده بكله‌مك .

مَرابِعْ { [ع] (مربع) ك جمعی ، موسم ربیعده اوطوروله‌جق یرلر .

مُرابَعَه { [ع] ایام ربیعه مخصوص مقاوله عقدیله معامله .

مَرّاتْ { [ع] (مرة)نك جمعی . كره‌لر ، دفعه‌لر .

مِرْآتْ { [ع] آینه ، تركجه‌سی (كوزكو) لفظ مهجوریدر : « مرآته باقه‌بر ایكی كون ایله تجربه — صبرایله فراقكه متحمل دكلیدر — نجی » جمعی مرایا . مرایای محدبه .

مَراتِبْ { [ع] (مرتبه)نك جمعی : اقصای مراتب انسانیه .

مَراثی { [ع] (مرثیه)نك جمعی : مراثیٔ كریه فزود .

مُراجَعَتْ { [ع] كیری دونمك ، معاودت § جهت ویا دستور طوتیلان شیئه ویا كیمسه‌یه كیدوب آندن استفاده یاخود آنكله استشاره ایتمك : بو لغتك تحقیق ضمننده لسان‌العربه مراجعت ایتمك لازمدر . بو خصوصده معلومات آلمق ایچون فلان ذاته مراجعت ایدلیلدر .

مَراحْ { [ع] راحت ایده‌جك یر . § مطلقا مكان ، مأوی .

مَراحِلْ { [ع] (مرحله)نك جمعی : مراحل بعیده ، مراحل پیما .

مَراحِمْ { [ع] (مرحمت)ك جمعی .

مَرادَه { [ع] قوتلیلك ، صلابتلیلك .

مُرادِفْ { [ع] دیكر بر كلمه ایله معناسی بر اولان § رفیق ، یولداش.

مُرادَفَه { [ع] مرادفلك .

مِرارْ { [ع] (مرّة)نك جمعی .

مَرارَه { [ع] آجیلق ، تلخی . (حلاوت)ك ضدی : مرارت حیات . مرارت عشق .

مُراسَلَه { [ع] خبرلشمك ، ایكی كشی بربرینه مكتوب كوندرمك ، مكتوبلاشمق : المراسلة نصف المواصلة = مراسله مواصله‌نك نصفیدر .

مَراسِمْ { [ع] (مرسم)ك جمعی رسملر ، عادتلر . مفردی قوللانیلماز .

مَراصِدْ { [ع] (مرصاد)ك جمعی .

مُراصَدَه { [ع] كوزتلمك ، دقتله باقمق .

مُراضَعَه { [ع] امزیرمك .

مُراعاتْ { [ع] حفظ ایتمك ، كوز اوجیله باقمق . مجازاً سلوك و رعایت معناسنده قوللانیلیر . مراعات نظیر — یاخود — مراعات النظیر = تضاد صورتنده اولمایان ، معنا جهتیله متناسب اولان ایكی ویا دها زیاده شیئی عبارده جمع ایتمكدن عبارت بر صنعت ادبیه . تناسب ، توفیق ، ائتلاف ، تلفیق ، جمعیت ده بونك دیكر ناملریدر . سید وهبینك : « مثال بحر درونكده صاقلایوب كهرك — هنر نمالغه میل ایتمه وار ایسه هنرك » بیتی مراعات نظیر مثاللرندندر .

مُراعی { [ع] مراعات ایدیجی ، ایدن .

مَراعی { [ع] (مرعی) نك جمعی . اوتلاقلر .

مُرافِعْ { [ع] مرافعه ایدیجی ، ایدن .

مُرافَعَه { [ع] حضور حاكمده اقامهٔ دعوی ایتمك ، مدعی علیهی حضور حاكمه جلب ایتمك .

مَرافِقْ { [ع] (مِرْفَق)ك جمعی : دیرسكلر .

مُرافِقْ { [ع] مرافقت ایدیجی ، ایدن ، رفاقت ایدن ، همراه اولان .

مُرافَقَتْ { [ع] یولداشلق ، رفاقت ، همراهی .

مُراقَبَه { [ع] كوز آلتنده بولندیرمق ، باقمق ، حفظ ایتمك § بوینی آشاغی اكمك ، اكدیرمك § ماسوادن قطع تعلقله قلباً جناب حقه توجه .

مَراكِبْ { (مركب)ك جمعی . مراكب بحریه = واپور ، كمی قایق و امثالی .

مَراكِزْ { [ع] (مركز) ك جمعی . مراكز مدنیه . مراكز حكومات .

مَرامْ { [ع] آرزو ، خواهش ، مطلب : « اولمیور حاصل مرامی قلبمك »

مَراقِدْ { [ع] (مرقد) ك جمعی . مراقد اولیاء .

مَراقی { [ع] (مرقات) ك جمعی .

مُراماتْ { [ع] رمی ایدشمك ، آتشمق .

مُرانَه { [ع] سونكو . جمعی : مران.

مُرانَةْ { [ع] یومشاقلق § یومشاده‌جق ایر .

مَراوِحْ { [ع] (مروحه)نك جمعی .

مُراوَدَه { [ع] طلب ایتمك .

مُراوَغَه { [ع] كوله‌شمك . كوراش طوتمق ، مصارعه .

مَراوِیح { [ع] (مروحه)نك جمعی . اوه‌لر ، صحرالر ، مغاره‌لر .

مُراهِقْ { [ع] سن بلوغه یاقلاشمش اركك چوجق § شرعا سن بلوغه یعنی اون ایكی یاشنه كیروبده بالغ اولمیان اركك چوجغه دینیلر كه اون بش یاشنه قدر بالغ اولمدیغی حالده ینه بو نام ایله یاد اولنور . مؤنثی : مراهقه .

مُراهَقَه { [ع] چوجق سن بلوغه یاقلاشمق .

مَراهِمْ { [ع] (مرهم)ك جمعی .

مُراهَنَه { [ع] رهن قومق § ایكی كشی آتلرینی یارشدیروب هرهانكیسی كچرسه برشی ویرمك اوزره بحث ایلشمك.

مَرایا { [ع] (مرآت)ك جمعی : مرایای كوس . « انعكاسندن اولورماهك مرایا غرق نور »

مَرْبَطْ { [ع] طوار باغلایه‌جق یر .

مَرْبَعْ { [ع] بهاره مخصوص اقامتگاه ، لانهٔ ربیعی . مربع نشین = مربعده اوتوریجی ، اوتوران ،

مُرَبَّعْ { [ع] تربیع اولنمش ، دردە ابلاغ ایدلمش § درت ضلعی ودرت زاویهٔ قائمه‌یی حاوی شكل هندسی § اسكی امرا وسلاطینك باغداش قوره‌رق اوتوروشی . مربع نشین = باغداش قوره‌رق اوطوران . چارزانو نشین . § هربندی دردر مصراعدن مركب اولان نظم .

مَرْبُوبْ { [ع] قول ، مملوك .

مَرْبُوط { [ع] ربط اولنمش ، باغلانمش . مربوطاً = مربوط اوله‌رق ، مربوطاً تقدیم قلنان عریضه . § عائد ، راجع . متعلق : او فقره بالاده‌کی شو فقره‌یه مربوطدر . مربوطیت = مربوطلق .

مُرَبِّی { [ع] تربیه ایدیجی ، ایدن ، چوجقلرك تعلیم و تربیه‌سنی درعهده ایدن .

مُرَبّیٰ { [ع] تربیه اولنمش § شروب ویا شکر ایچنده حفظ اولنمش میوه طاتلیسی : قزلجق مرباسی .

مَرَّة { [ع] کره . دفعه . جمعی : مرار ، مرات . مرةً بعد مرةٍ = دفعات ایله ، بالتکرار .

مَرْ { [ف] اللی عددی .

مَرْتْ { [ف] زنده . (مرده) مقابلی .

مُرَتِّب { [ع] ترتیب ایدن ، دیزن ، یرلی یرینه قویان § مطبعه‌لرده حروفاتی دیزه‌رك کتاب ، غزته وامثالی شیلرك سطرر وصحائفنی باغلایان : سهو مرتب . مرتبین = مرتبلر .

مُرَتَّب { [ع] ترتیب ایدلمش ، دیزلمش ، یرلی یرینه قونلمش .

مُرْتَبِط { [ع] ارتباط ایدن . باغلانان ، منسوب ، متعلق : (تن رتبط اولسه‌ده زمینه — جان چیقمه‌ده رب عالمینه — » .

مَرْتَبَة { [ع] پایه ، منزلت . نظمده (مرتبت) صورتنده قوللانیلیر .

مُرْتَجِل { [ع] ارتجال ایدن ، سوزی دوشونمه‌دن حاضر جوابلق یولنده سویله‌ین ، بالبداهه سویله‌ین . مرتجلاً = مرتجل اوله‌رق . مرتجلانه = مرتجلجه‌سنه .

مُرْتَجَل { [ع] بالبداهه سویلنمش § بر معنادن دیکر معنایه بلامناسبت نقل اولنان لفظ .

مُرْتَجیٰ { [ع] ارتجاء اولنمش ، اوموامش ، امید ایدلمش .

مُرْتَجِی { [ع] ارتجاء ایدن ، اومان .

مُرْتَحِض { [ع] ارتحاض ایدن ، رسوای اولان .

مُرْتَحِل { [ع] ارتحال ایدن ، دنیادن آخرته کوچن ، وفات ایدن . = « مرتحل جالدز شیخ جلال مولوی طاهرالمولوی » .

مُرْتَخِص { [ع] ارتخاص ایدن ، اوجوز عد ایدن .

مُرْتَدّ { [ع] ارتداد ایدن ، دین اسلامدن دونن .

مُرْتَدِع { [ع] ارتداع ایدن ، ممنوع اولان شیدن کری طوران .

مُرْتَدِف { [ع] ارتداف ایدن ، آردینه دوشن ، آردی صره کیدن .

مُرْتَزِق { [ع] ارتزاق ایدن ، رزقلانان ، رزق آلان .

مُرْتَسِم { [ع] ارتسام ایتمش ، شایع اولمش .

مُرْتَسِم { [ع] ارتسام ایدن ، رسمی چیقان ، نقش اولان .

مُرْتَشِی { [ع] ارتشاء ایدن ، رشوت آلان ، رشوتی قبول ایدن : جناب حق راشی‌یه‌ده مرتشی‌یه‌ده و رائشه‌یه‌ده لعنت ایتسون — حدیث شریف مآلی .

مُرْتَضیٰ { [ع] ارتضاء ایدلمش ، تقدیر وانتخاب ایدلمش ، پسندیده .

§ امام علی کرم‌الله وجهه حضرتلرینك بر لقب عالیلری : علی‌المرتضی .

مُرْتَضَوِی { [ع] حضرت مرتضی‌یه منسوب . بونك قاعدهٔ طوغریسی (مرتضی) اولمقدر . (مصطفوی)ده بویله‌در . بونلر اغلاط مشهوره‌دندر . «راضی شدهٔ حکم قضا مرتضوی‌یز = شیخ غالب»

مُرْتَضِع { [ع] ارتضاع ایدن ، سود امن .

مُرْتَعِی { [ع] ارتعاء ایدن ، اوتلایان .

مُرْتَعِب { [ع] ارتعاب ایدن ، قورقان .

مُرْتَعِد ، مُرْتَعِش { [ع] ارتعاد وارتعاش ایدن ، تتره‌ین . ایکنجیسی زیاده قوللانیلیر .

مُرْتَغِب { [ع] ارتغاب ایدن ، رغبت ایدن . آز قوللانیلیر .

مُرْتَفِد { [ع] ارتفاد ایدن ، اکتساب ایدن . آز قوللانیلیر .

مُرْتَفِع { [ع] ارتفاع ایدن ، یوکسکه چیقان ، یوکسه‌لن . § یوکسك .

مُرْتَقِی { [ع] ارتقا ایدن ، یوقاری چیقان ، یوکسه‌لن § ایلریله‌ین ، ایلری کیدن ، حسن صورته کیرن . بو معناده (مترقی) زیاده قوللانیلیر .

مُرْتَقِب { [ع] ارتقاب ایدن ، بکله‌ین ، کوزه‌دن (مترقب) زیاده قوللانیلیر . بونلر (منتظر) دن قوتلی عد اولنور .

مُرْتَقِش { [ع] ارتقاش ایدن . اشنای حربده بربرینه کیرن ، قارمه قاریشیق اولان .

مُرْتَکِب { [ع] ارتکاب ایدن ، نامزا کوتو ایش ایشله‌ین . § مأموریتنی سوء‌استعمال ایدن . مرتکبین = مرتکبلر .

مُرَتِّل { [ع] ترتیل ایدن ، قرآن کریمی تجوید وتعظیم ایله اوقویان .

مَرْتُوم { [ع] قیرلمش ، خرده‌لنمش شی .

مُرْتَهِن { [ع] ارتهان ایدن ، رهن اوله‌رق آلان .

مَرْثِیَه { [ع] وفات ایدن برینك محاسنی تعداد ایدرك آجیوب آغلامق § بو صورتله یازیلان شعر حزن انگیز : اصمارلامه مرثیه یازیله‌ماز . محتشم کاشانینك « باز این چه شورش است که در خلق عالمست — باز این چه نوحه وچه عزا وچه ماتمست » مطلعیله واقعهٔ کربلایی مصور یازدیغی مرثیه آثار قدیمهٔ ادبیه میاننده نظیری کوستریله‌مین اثرلردندر . « بر ولاپرور انصافشعار اولسه دخی — نظم اشعارده هم کوکبهٔ خاقانی — یازدیغی مرثیه‌یی نشر ایده‌مز شرمندن — وارایکن مرثیهٔ محتشم کاشانی » یادکار ایتمش امام شافی - بیت آزیی جهان عبرته - شاعر اولسه‌یدم یازاردم مرثیه - ارتحال روح انسانیه = طاهرالمولوی » مرثیه خوان = مرثیه اوقویجی ، اوقویان . مرثیه خوانی = مرثیه خوانلق . تشدید یا ایله (مرثیّه) صورتندن استعمالی یاکلشدر .

مَرْجادَه { [ف] طولوم ، کلك .

مَرْج { [ع] صولو چایراق ، چراکاه مرغزار .

مَرَج { [ع] قاریشمق ، مضطرب وفاسد اولمق : هرج ومرج .

مُرْجِئَه { [ع] عملی رتبه‌ده نیتدن و اعتقاددن تاخیر ایدن وایمان

قول بلا عملدر دیین فرق ضالەدن بر فرقەنك لقبیدر . (بر انسان مؤمن اولنجه مصیبت کندیسنه ضرر ایتمز . کفریله طاعت مفید اولمدیغی کبی) سوزیده بونلره منسوب اقوال باطلەدندر .

مَرْجانْ { [ع] دکزدن چیقان معروف قرمزی بونجوق § بر نوع نبات دیبی

مُرَجَّبْ { [ع] ترجیب ایدلمش ، هیبتی حس اولنەرق تعظیم اولنمش .

مُرَجِّحْ { [ع] ترجیح ایدن ، زیاده شایان اعتبار عد ایدن ، اوستون طوتان .

مُرَجَّحْ { [ع] ترجیح ایدلمش ، زیاده شایان اعتبار عد ایدلمش ، اوستون طوتولمش . مرجحیت = مرجحلق .

مَرْجِعْ { [ع] رجعت اولنەجق یر ، مراجعت اولنەجق محل : مرجع کل . مرجع انام .

مِرْجَلْ { [ع] قازان . جمعی : مراجل .

مَرْجُمَكْ { [ع] معروف دانه .

مَرْجُوّ { [ع] رجا اولنمش ، مأمول .

مَرْجُوحْ { [ع] مفضول ، مغلوب ، بشقه شیئك کندیسنه کسب رجحان ایتدیکی شی § خصمندن اول اقامهٔ بینه به یعنی اثبات مدعایه صلاحیتی اولمیان .

مَرْجُومْ { [ع] رجم اولنمش ، طاشلانمش .

مَرَحانْ { [ع] فرح ، سرور § ضعیف اولمق .

مَرْحَبا { [ع] مسافره خطاباً استعمال اولنان بر کلمەدرکه (واسع و معمور مکانه کالدیکز . استیناس ایدیکز ، متوحش اولمیکز) معنانی افاده ایدر : « مرحبا مرحبا تعال تعال — حافظ شیرازی » § بعضاً تعظیم و استعجاب موقعنده تحسین و آفرین معناسنه قوللانیلیر :

« مرحبا ای جام مینای می یاقوت رنك — دوری کلسون سندن اوکرنسون سپهر بی درنك — نفعی » بعضاً مقام تهکمده استعمال اولنور : « مرحبا ای سمت عرفانك بعید ابتری — شیخ ذائق » تأسف اولنورکه بین المسلمین بر کلهٔ آشنایی اولان (مرحبا) مقامنده مقلدانه (بونژور) استعمالی تعمم ایتمکه باشلامشدر .

مُرَحِّلْ { [ع] ترحیل ایدن ، بریردن بر یره کوچورن .

مَرْحَلَه { [ع] برقوناق مسافه ، منزل . جمعی : مراحل . مرحله پیمای غربت .

مُرَحِّمْ { [ع] ترحم ایدن ، مولی رحمت ایتسون دەین ، رحمتله یاد ایدن .

مَرْحَمَه { [ع] اسیر کەمك ، شفقت ایتمك ، بری حقندە قلبا آجینمق :

« سیمرغ مرحمتدن بن کورمدم نشانه — ای خواجه سن کوررسەك بندن سلام سویله — عونی بك » مرحمت شعار = عادتی مرحمت اولان ، رحیم . مرحمت کستر = مرحمت یاییجی ، ناشر مرحمت . مرحمت پرور = مرحمتلی . مرحمت پرورانه = مرحمت پرورجەسنه . مرحمت پروری = مرحمت پرورلك . بی مرحمت = مرحمتسز .

مَرْحُومْ { [ع] رحمت خدایه نائل اولمش : امت مرحومه . « ذات خلافتپناه

دیدەدن اولمش نهان — بر سورو ایتدرکزن بندهٔ خاصز دیبه — وار کورونور بیك قضا ، برده کوروتمز قضا — تربەلر احضار ایدك امت مرحومەیه = محمد عاکف بك » (متوفی) مقامنده قوللانیلیر .

مَرْحُوضْ { [ع] ییقانمش ، مغسول : ثوب مرحوض .

مَرْحی { [ع] دکرمن یری . جمعی — : مراحی .

مُرَخَّصْ { [ع] ترخیص ایدلمش ، رخصت ویرلمش ، مساعده ایدلمش § برخصوصك افاده ومذا کرەسی حقندەکوندەریلن مأمور .

مُرَخَّمْ { [ع] ترخیم اولنمش ، حرف اخیری اسقاط اولنمش اسم .

مَرْدْ { [ف] ارکك آدم ، رجل : حد بلوغی کچمدکجه مرد دیمز § ییکیت ، بهادر . شجیع . مردی = مردلك . مردانه = مردجەسنه . « مردانه بورورسون یوری ای سرور مردان — مرد ایستدی میدان — برشانده بوصورتله قازان وارایکن امکان — عاشق سکابیك شان » نامرد = مرد دکل ، آدم دکل ، شعبه . « نامرد اولەیم چرخه اکر منت ایدرسەم — جورکله سنك بن کدر ایتسەم می صانیرسك = ضیا پاشا »

مُرْدْ { [ف] مردن مصدرندن . (مرد اولدی تعبیری لسانزدە (کبردی) مقامنده قوللانیلیر .

مُرْدْ { [ع] صاقالی چیقمامش کنج معناسنه اولان (امرد) ك جمعی .

مُرَداءْ { [ع] (مرید) ك جمعی .

مُرْداد { [ف] سنهٔ شمسیەنك بشنجی آیی . § هر آیك یدنجی یاخود سکزنجی کونی . اسکی ایرانیلرك یورطو کونلری .

مُرْدارْ { [ف] پیس ، ناپاك .

مُرْدارْخوارْ { [ف] چایلاق ، زغن .

مِرْداسْ { [ع] قویوده ، صو اولوب اولمادیغنی آکلامق ایچون آتیلان طاش .

مُرْداسَنْكْ [ف] مُرْداسَنْجْ { [ع] مردەسنك .

مَرْدانْ { [ف] (مرد) ك جمعی : مردان دلاور . مردان خدا .

مُرَدَّفْ { [ع] تردیف ایدیلمش ، آردی صره یوروتولمش ، آردی صره ایراد ایدیلمش § ردیفلی : غزل مردف .

مُرْدَگانْ { [ف] (مرده) نك جمعی . اولمشلر ، اولولر .

مَرْدُمْ { [ف] انسان . مردمی = مردملك . مردم آزار . آدم اینجیدیجی ، اینجیدن ، دلشکن . مردم خوار = آدم ییجی ، ییین ، یامیام . مردم کش = آدم اولدیریجی ، اولدیرن . مردم زاد = بنی آدم ، آدم اوغلی . مردم پیرا = مربی ، مرشد . مردمان = مردملر .

مَرْدُمَكْ { [ف] کوزببکی ، انسان العین . (مردمه) ده لغتدر .

مَرْدُمْ گیاه { [ف] عبدالسلام دنیلن نبات .

مَرْدُودْ { [ع] رد اولنمش . مردودیت = مردودلق .

مُرْدَه { [ف] اولمش ، کبرمش .

مُرْدەدِلْ { [ف] قلبی اولمش . حسسز .

مرده ریگ { [ف] ترکه ، میراث .

مرده سنگ { [ف] معروف .

مرده شوی { [ف] اولو ییقایان ، غسال .

مرذول { [ع] رذیل ، رسوای ایدلمش .

مرزاب { [ع] اولوق ، میزاب

مرزبان { [ف] حاکم ، طرفدار ، پادشاه ، حافظ زمین . ضم زا ایله (مرزبان) بونك معربیدر .

مرز و بوم { [ف] بلند و پست زمین مزروع ملك ، اقلیم مقامنده قوللانیلیر .

مرزبه { [ع] طوقماق . جمعی : مرازیب .

مرزنجوش [ع] مرزنگوش [ف] مرجان کوشك دینیلن چیچك .

مرزغه { [ع] بطاقلق ، متعفن صو بریکینتیسی : ابخرهٔ مرزغیه .

مرزوق { [ع] رزقلنمش ، بختیار ، اقبالی یاور .

مرساة { [ع] گمی دمیری ، لنگر .

مرسل { [ع] ارسال ایدن ، کوندرن : مرسل مکتوب .

مرسل { [ع] ارسال ایدلمش ، کوندرلمش § طرف حقدن کوندرلمش پیغمبر . مرسل الیه = کندیسنه برشی کوندرلمش اولان .

مرتل { [ع] ترسیل ایدن ، تأنی و تدبرله حسن قرائت ایدن .

مرسلین { [ع] مرسللر ، پیغمبران عظام . سید المرسلین = مرسلینك سیدی ، اولوسی اولان پیغمبرمز علیه السلام .

مرسم { [ع] ترسیم ایدن ، رسم ایدن ، رسمنی یاپان .

مرسم { [ع] ترسیم ایدلمش ، رسم ایدلمش ، رسمی یاپلمش .

مرسی { [ع] لیمان : مرسای استانبول .

مرسوم { [ع] رسم اولنمش .

مرسین { [ع] معروف آغاج .

مرشح { [ع] ترشیح ایدلمش . بو معناده آز قوللانیلیر § عبارده مشبه به ملایم ایراد ایدلمش .

مرشحه { [ع] سوزگج .

مرشد { [ع] منزل مقصوده اولاشدیران طوغری یول . جمعی : مراشد .

مرشد { [ع] ارشاد ایدن ، طوغری یول کوسترن : « سالکلرمز جیقمازه شهراه دییور — ارباب حقیقت ایشیدوب آه دییور — ناجیده مرید اولمغه یوق استعداد — مرشد دیسه‌لر ارشده الله دییور » . مرشدانه = مرشده یاقیشه‌جق صورتده : نصایح مرشدانه . کلمات مرشدانه . مرشدین = مرشدلر .

مرصاد { [ع] کوزجیلرك اوتوروب کوزتدکاری یول ، مکان . مکان رصد . اومکان آلات رصد اعتبار اولنمشدر : « اختلافاتیله اوغراشمقده دهرك ذوق یوق — ذوق آنلك مرصاد عبرتدن تماشاسنده‌در — » .

مرصد { [ع] مرصاد ، کوزه‌تجك آلت . جمعی (مراصد) .

مرصع { [ع] ترصیع ایدلمش ، اوزرینه جواهر اوطورتمق صورتیله تزیین ایدلمش : مرصع نشان امتیاز . مرصع سیف § ایکی فقره‌دن هربرینی تشکیل ایدن الفاظك وزن وقافیه‌جه بربرینه توافقندن عبارت برصنعت ادبیه « شاه ملکوت عرش پایه — ماه جبروت فرش سایه = شیخ غالب »

مرصود { [ع] رصد اولنمش کوزه‌تیلمش .

مرصوص { [ع] صاغلام ، متین ، محکم : بنیان مرصوص :

مرض { [ع] طبیعتك اعتدالنی غائب ایتمسی ، وجودك افعال طبیعیه خارجنده عارضی تغیراته اوغرامسی خسته‌لق ، مادی و معنوی خسته‌لقده قوللانیلیر : مرض جسمانی ، مرض نفسانی = شك ، نفاق ، فتور . ظلمت ، نفسان ، سوء عقیده ، حقد و حسد ، میل معاصی کبی شیلر . فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا . جمعی امراض : امراض جسمانیه . امراض روحانیه . مرض موت = اول خسته‌لقدرکه آنده اولوم قورقوسی اولدیغی حالده خسته ذکوردن ایسه خانه‌سی خارجنده اناثدن ایسه خانه‌سی داخلنده اولان مصالحنی کورمکدن عاجز اولوب بوحال اوزرینه بر سنه مرور ایتمدن وفات ایلیه . کرك صاحب فراش اولسون کرك اولمسون — مجله .

مرضاة { [ع] خشنودلق ، رضا . طلباً لمرضاة الله تعالی .

مرضع { [ع] ارضاع ایدن ، امزیرن .

مرضعه { [ع] چوجق امزیرن قادین ، دایه .

مرضی { [ع] (مریض)ك جمعی : العافیة تاج علی رؤس الاصحاء لایراه الا المرضی — لا = عافیت ، حال صحتده بولنانلرك باشلری اوزرنده تاجدرکه آنی آنجق مریضلر کورر .

مرضی { [ع] پسندیده ، مختار : افعال مرضیه . افعال غیر مرضیه .

مرطوب { [ع] رطوبتلی .

مرعی { [ع] اوتلاق ، چایرلق . چراگاه .

مرعبه { [ع] شنلکسز ، تنها یر ، انسانه قورقو کتیرن محل § یردنیره قورقوتمق .

مرعوب { [ع] قورقمش ، رعیب .

مرعی { [ع] رعایت اولنمش ، معتبر .

مرغ { [ف] قوش ، طیر : « پرشکسته مرغیم افتاده ام دردام تو — یابکش یادانه‌ده یاازقفس آزادکن — لا » . مرغ روز ، مرغ زر ، مرغ زرین بال ، مرغ زرین پر = کونش . مرغ باغ ، مرغ بام ، مرغ چمن ، مرغ خوشخوان ، مرغ سحر ، مرغ شب آهنك ، مرغ شبخوان ، مرغ شخیز ، مرغ صبح = بلبل : « درد هجرانکله وقت صبحه‌دك ای غنچه فم — مرغ شبخوانی بو شب ناله مله اسکات ایلدم » . « دوش زیاد رخت آه جگر سوزمن — شد بهوا بربسوخت مرغ شب آهنك را — خسرو » . « یکانه مرغ شباهنك باغ سودایم — لبمله بوس ایده‌لی غنچهٔ دهانکزی »

مرغاب { [ف] اوردك .

مرغ الهی { [ف] روح ، نفس ناطقه .

مرغان { [ف] (مرغ)ك جمعى . قوشلر، طيور : ترانۀ مرغان . مروحۀ لانۀ مرغان . مرغان سدره = ملائكۀ كرام .

مرغانه { [ف] قوش يمورطه‌سى .

مرغ دل { [ف] قورقاق .

مرغزار { [ع] چايرلق چمنزار، يشيللكى چوق ير . (مرغ) ايله (زار) مركبدر . (مرغ) سبزه معنا-سنه‌در : « نسيم خلدمى ورد مكر زجويبار ها — كه‌بوى مشك ميد هد هواى مرغزار ها — قا آنى » «مرغزارى قيلار بلند آهنك — اكرم بك» ، مرغزار رعنى = جنة مأوى .

مرغ زرين { [ف] سوكاون .

مرغ سليمان { [ف] هدهد قوشى .

مرغ شب آويز، مرغ حق گوى { [ف] كيجه‌لرى ايكى اياغيله آغاجدن باش آشاغى يه آصيله‌رق آواز بلند ايله حق حق ديه فرياد ايدن قوش، اسحق قوشى .

مرغ شب وروز { [ف] آى و كونش .

مرغ طرب { [ف] بلبل ، كوكرجين § خواننده .

مرغ عيسى { [ف] ياراسه قوشى

مرغك { [ف] قوشجغز .

مرغ نامه بر { [ف] كوكرجين، هدهد .

مرغوب { [ع] رغبت اولنمش بكنلمش .

مرغول ، مرغوله { [ف] بوكولمش صاچ موى پيچيده : زلف مرغول . § قوش آوازى . مطرب نغمه‌سى : « شراب درسر ومرغول شاهد اندر دست — كجاست مرغ سحر خوان كه بركشد مرغول — هدايت »

مرفد { [ع] بيوك كاسه .

مرفق { [ع] ديرسك § خانه‌نك مطبخ و كيلارى كبى مدار منافعى اولان ير . جمعى : مرافق . مرافق البيت .

مرفقه { [ع] ديرسك ياصديغى .

مرفوع { [ع] رفع اولنمش ، يوقارى قالديرلمش . دست مرفوع . § ضمه ايله حركه‌لنمش .

مرفه { [ع] ترفيه ايديجى ، ايدن ، راحته نائل قيلن .

مرفه { [ع] ترفيه اولنمش ، راحتلنديرلمش : مرفهاً = مرفه اوله‌رق : مرفهاً محل مقصوده مواصلت .

مرقاة { [ع] مرديون ، نردبان : مرقات علوم .

مرقاق { [ع] اوقلاوا .

مرقد { [ع] اويوديجى ، منوم .

مرقد { [ع] مضجع ، قبر . فى الاصل اويويه‌جق ير ديمكدر .

مرقد { [ف] طاطرله ده‌نيلن چيچك ، افيون .

مرقع { [ع] ترقيع ايدلمش، ياماڭمش ، يامه اورلمش : لباس مرقع . § كتاب تصاوير § خرقه و داق درويشان . مرقعات = مرقعلر . بر خطاطك پراكنده يازيلرى : مرقعات يسارى .

مرقم { [ع] قلم .

مرقم { [ع] ترقيم ايدلمش ، رقم آتلمش .

مرقن { [ع] ترقين ايدلمش ، بوزولمش ، آره‌دن چيقارلمش .

مرقوم { [ع] رقم اولنمش ، يازلمش : كتاب مرقوم § ذكرى كچمش : شخص مرقوم .

مرگ { [ف] سوموك .

مرگ { [ف] اولوم : مرك شادى . «دنيا كوربنور چشمه ظلمتكدۀ تنك - يومدردى كوزل كوزلركى مرك سپهرنك » مرك موش = صيچان اوتى .

مرگا مرگى { [ف] وبا ، طاعون كبى عمومى اولوم . بلاى عام .

مركب { [ع] بينيله‌جك شى : « آلمش يوكنى اويله كه سيرنده خللسز - بر ذره دخى قالديره‌ماز مركب عالم — ضيا پاشا » اسامزده دائماً شاك معناسنه قوللانيلير . جمعى اولان (مراكب) ايسه اكثريا واپور، كمى ، قايق كبى شيلر حقنده مستعملدر : مراكب بحريه .

مركب { [ع] تركيب ايدن .

مركب { [ع] تركيب اولنمش ، برلشد-يرلمش . مركبات = مركب اولان شيلر .

مركز { [ع] قرار ايده‌جك ير ، مقر : مركز مدنيت . فرقۀ عسكريه مركزى § دائره‌نك اورته‌سى : «مركزله آشنا اول ايتمه محيطه رغبت — مستغرق حقيقت ميل كنارى نيلر — نابى » § بر شيئك ميغلنديغى ير : مركز دماغ .

مركز { [ع] تركيز ايدلمش ، ركز اولنمش ، ديكيلمش .

مركوب { [ع] اوزرينه بينلمش .

مركوز { [ع] ركز اولنمش ديكلمش ، صاپلانمش . مركوزيت = مركوزلك .

مرمة { [ع] اوكارمق ، اصلاح ايتمك . تعمير و ترميم ايلمك .

مرمر { [ع] معروف متين طاش ، رخام .

مرموز { [ع] رمز اولنمش . كيزليجه اشارت ايدلمش .

مرمى { [ع] رمى اولنمش . آتيلمش § قورشون، كله : «سپر ايلركان مرمى‌يه عاشق بولسه جانانى — ره جا. نانده جان ايثارينه آماده‌در سوزده »

مرواريد { [ع] اينجى . فتح ميم ايله يا كلشدر . كوروب بوسلك مرواريد پرتابى حجابندن — عجبدر خاكه صالمازسه فلك عقد ثريايى = نفعى »

مروت { مردلك ، انسانيت § مقتضاى انسانيت اولان شيئى اجرا ايلمك . مروتمند = مروتلى، انسانيتلى «مروتمند اولان نا كاه دشمنله كام آلماز = راغب پاشا »

مروج { [ع] ترويج ايديجى . ايدن ، رواجلانديران : مروج افكار .

مروج { [ع] ترويج اولنمش . روا-جلانديرلمش .

مروح { [ع] ترويح ايديجى ، ايدن ، رايحه ويرن ، رايحه‌لانديران . § راحتلنديريجى ، راحتلنديران .

مروح { [ع] ترويح ايدلمش . رايحه-لانديرلمش § راحتلنديرلمش .

مَرْوَحَه { [ع] اووه ، صحرا ، مفازه § هر طرفندن روزکار اسن محل . باد خیز .

مِرْوَحَه { [ع] یلپازه : مروحه جنبان = یلپازه صالایجی ، صالّلا- یان . مروحه جنبانی = مروحه جنبا- نلق . « خیلی زمان مروحه جنبان ایدم — اویقویه طالمش ایدی اول شیوه کار — ملکدله بنده سایبان ایدم — قبضهٔ دستنده ایدی روزکار — لا » . . . نغمات طیور آشیانساز و مروحه جنبانیٔ باد صباح حیاتنواز ایله . . . - تلماق ترجمه سی - کامل پاشا . جمعی (مراوح) .

مُرُوْدَة { [ع] نهایت درجه ده عتو و طغیان ایتمك . عتو و طغیانك غایه سنه وارمق .

مُرُوْر { [ع] کچمك ، کیتمك . یولدن مرور . آرابه نك مروری اثنا- سنده وقوعه کلن قضا . مرورایدن شباط آینده . § نهایتپذیر اولمق .

مُرَوَّق { [ع] ترویق ایدلمش ، سوزولوب طورولمش : شراب مروق = خالص شراب ، شراب پالوده : « درین برف سرما دو چیزاست لایق — شراب مروق رفیق موافق - ادیب صابر ترمذی »

مَرْوَه { [ع] مکهٔ مکرمه ده بر طاغ اسمی : صفا ایله مروه بیننده سعی .

مَرْوِی { [ع] روایت اولنمش .

مُرَهِّب { [ع] ترهیب ایدیجی ، ایدن . مرهبانه = مرهب اولانه یا- قیشه جق صورتده .

مُرَهَّب { [ع] ترهیب ایدلمش ، قورقودلمش .

مَرْهَم { [ع] یاره اوزرینه قونیلان یومشاق دوا ، ملهم ، مرهمسای == مرهم سوریجی ، سورن . جمعی : مراهم .

مَرْهُوب { [ع] آرسلان .

مَرْهُون { [ع] رهن اولنمش ، اودونج ویا عاریت اوله رق آلنان شیئك یرینه ویرلمش شی : مال مرهون .

مَرِی { [ع] مجرای طعام ، بوغازدن آشاغی یه براوجی بلعومك آشاغی اوجنه ، دیکر اوجی معده یه مربوط بول .

مَرِّیخ { [ع] کونشك اطرافنده دور ایدن سیاراتدن برینك اسمی ، بهرام : « کر مرانیست ازفلك بهره — . . . مریخ ر . . . زهره — لا » « مریخك الی طوکوب شتادن دوشدی یره خنجری - بماندن = شیخ غالب »

مُرِید { [ع] اراده ایدیجی ، ایدن § بر شیخه انتساب ایدن درویش . « شیخ اوچماز مریدیدر اوچوران = لا »

مُرِیدَانَه { [ع] مرید اولانه یاقیشه جق صورتده .

مُرِیدَان { [ع] مریدلر : قافلهٔ مریدان .

مَرِیض { [ع] مرضلی ، خسته .

مَرْیَم { [ع] عیسی علیه السلامك والده- سنك اسمی : عفت مریمانه .

مَزَابِر { [ع] (مزبر) ك جمعی .

مَزَابِل { [ع] (مزبله) نك جمعی .

مِزَاج { [ع] آمیزش § طبیعت ، سرشت § وجودبشرده وظائف

عضویه دن برینك سائرلری اوزرینه غلبه- سندن حاصل اولان کیفیت . مزاجدان = مزاج بیلیجی ، بیلن . مزاجگیر = مزاج طوتیجی ، طوتان ، مزاجه کوره خدمت ایدن ، دالقاووق .

مِزَاح { [ع] یکدیکریله لطیفه ایتمك .

مَزَّاح { [ع] شاقه جی ، لطیفه جی .

مُزَاح { [ع] شاقه ، لطیفه . مزاحگوی = مزاح سویلین . مزاحگویانه = مزاحکوجه سنه .

مُزَاحَف { [ع] زحافلی ، کندیسنه عیب زحاف عارض اولمش ، رکن غیر سالم : شعر مزاحف .

مَزَاحِم { [ع] (زحمت) ك جمعی . صیقینتیلر ، محنتلر ، مشقتلر .

مُزَاحِم { [ع] مزاحمه ایدیجی ، ایدن .

مُزَاحَمَه { [ع] صیقینتی ، مشقت ویرمك ، صیقیشدیرمق § غلبه لك .

مَزَاد { [ع] صاتق اوزره بر مالی چارشی یه چیقارمقدن عبارت معامله : مزاد مالی .

مَزَار { [ع] انسانك اولدکدن صکره دفن اولندیغی یر ، قرارکاه اخیر : « زبان حال قاصردر بیان حال زارمدن — اوقونسون حال زارم لوحهٔ سنك مزارمدن — عندلیب » « رجای باده ایله دستبوس خمارم — شرابسز دورامام ، نشئه دن ده بیزارم — شو بزم کهنه ده برسودسز کنهکارم — قراریاب اولامام کرچه مست سرشارم — حسد اورنده که آسوده در مزارنده — اکرم بك » ناجی » فی الاصل زیارت اولنه جق محل دیمکدر .

مَزَارِسْتَان { [ع] مزارلرك بولندیغی یره مزارلق « ای مزارستانك بکا ایتدیرمه آه وشیونی = اکرم بك »

مَزَارَه { [ع] شدت قلب ، عظمت .

مَزَارِع { [ع] (مزرعه) نك جمعی : مزارع سبزین .

مُزَارَعَه { [ع] اکینجیلك صورتیله معامله § بر طرفدن اراضی ، دیکر طرفدن عملی اولمق وحاصلات آرادە تقسیم اولنمق اوزره عقد شرکت .

مَزَارِق { [ع] (مزراق) ك جمعی .

مَزَارِیع { [ع] (مزروع) ك جمعی .

مَزَالِق { [ع] (مزلقه) نك جمعی : مزالق اقدام .

مَزَامِیر { [ع] (مزمار) ك جمعی . § داود علیه السلامه انزال بیو- ریلان (زبور) نامنده کی کتاب سماوینك سوره لری . مزامیر داود .

مُزَاوَجَه { [ع] چفتلشمك .

مُزَاوَلَه { [ع] بر شیئی دیکر بر شیئه قرین ایتمك § بر شیئی میدانه کتیرمك ایچون چالشمق .

مَزَاهِر { [ع] (مزهره) نك جمعی .

مَزَایَا { [ع] (مزیت) ك جمعی . فضائل : مزایای سخن . دیکر جمعی اولان (مزیات) ایله استعمالجه بینلرنده فرق واردر . مثلا (فلان ذاتك مزیاتی تعریفه حاجت یوقدر) جمله سنده کی (مزیاتی) مقامنده (مزایاسی) استعمال اولنماز . (مزایا) کلمه سی اکثریا سوزده کی نکات ومحاسن حقنده قوللانیلیر . (مزیات) ایسه

هم انسانك متصف اولديغى كافهٔ فضائل يعنى ذكاء ، علم وهنر ، سخا ، شجاعت وسائره كبى نعمت غير متعديه حقنده هم (مزايا) يعنى محاسن كلام موقعنده قوللانيلير: مزيات افكار . مزيات كلاميه . اساتذهٔ ارباب قلم بو ايكى كلمه‌نك استعمالنده بو دقيقه‌يه دائما رعايت ايتمشلردر: ابكار افكار صانكه هر موسمده بر كونه قباى لطافت نمايه بورينور وهر جمعيتده بر نوع حلى نكت ومزايا ايله كورينور — جودت پاشا. پاشا مرحومك بو عباره‌ده‌كى (مزايا)دن (نكت) قيديله مقصدى محاسن ديمك اولديغى مستغنئ ايضاحدر . برده بيوك برادريمزك شو جمله‌لرينه باقه‌لم: ملتك ادبياته اولان قابليت كليه‌سنى طريق استعماله سوق ايچون لازم اولان اسبابك برى ده قواعد ادبك بزه مخصوص بر طرزده تدوينى ايدى. مزياتنى افهامه نامنى ذكر ايتمك كافى اولان اديب معرفت پرور اكرم بك تمام ادبياتدن بو احتياجى ايفا ايلدى. جودت پاشا (مزايا)، ديكرى (مزيات) ديبور (مزايا) ديميور، چونكه بوراده (مزيات) ديمك لازمدر. بو ايكى كلمه‌نك استعمالنده هر حالده بونلرينى كوزنمه‌لى يز. چونكه (مزيات) موقعنده (مزايا)، بالعكس (مزايا) موقعنده (مزيات) استعمالى لسانمزه وقوفسزلغى ايما ايدر . بر زماندنبرى غزته‌لرده «فلان ذاتك مزياتى چوقدر» مقامنده (مزاياسى چوقدر) كبى كوريلن عباره‌لر شايان تقليد عد اولنماملیدر. مزايا كلمه‌سى لسانمزده معنى كنه وحقيقت معناسنه‌ده قوللانيلير : سوزك مزاياسنى ادراك .

مزايده { [ع] مزاد ايتمك ، بر مالى كيم زياده ويررسه آكا ويرمك اوزره موقع فروخته قويمق .

مزايله { [ع] يكديكردن آيرلمق .

مزبر { [ع] قاميش قلم . جمعى : مزابر .

مزبله { [ع] سوپرونتولك . پيسلك دوكيلن ير .

مزبور { [ع] يازلمش : مبلغ مزبور .

مزج { [ع] ايكى شيئى بر برينه قارشديرمق .

مزجاة { [ع] آز ، قليل : بضاعهٔ مزجات .

مزجوج { [ع] سوركى ايله دورتولمش .

مزخرف { [ع] زينتلى ، يالديزلى § طوغرى شكله قونلمش ، تللنديرلمش پوللانديرلمش يالان . § قاريشيق . جمعى اولان (مزخرفات) لسانمزده اكثريا پيسلك ، سوپرونتو معناسنده قوللانيلير .

مزد { [ع] اجرت ، كرا . مزد دندان = ديش كراسى .

مزداد { [ع] آرتيرلمش ، زياده‌لنديرلمش .

مزدجر { [ع] ازدجار ايدن ، ايديلن منعى قبول ايله موجبنجه حركت ايدن .

مزدحم { [ع] غلبه‌لك ، ازدحاملى . مزدحمكاه = غلبه‌لك محل .

مزدور { [ف] اجرتله مستخدم ، اجير . فتح ميم ايله ياكلشدر .

مزدلفه { [ع] كعبهٔ معظمه‌ده عرفات ايله منى بيننده بر موضع مبارك .

مزراق { [ع] معروف .

مزرع ، مزرعه { [ع] اكيلوب بيچيله‌جك ير ، تارلا : دنيا مزرعهٔ عقبادر .

مزركش { [ف] آلتون صيرمه ايله ايشلمه‌لى . پردهٔ مزركش .

مزروع { [ع] زرع اولنمش ، اكلمش .

مزعج { [ع] ازعاج ايديجى ، ايدن ، راحتسز ايدن .

مزعفر { [ع] زعفرانى ، صارى رنكلى § پرنجى زعفران ايله تلوين ايدلمش بر نوع پلاو : پلاو مزعفر .

مزفت { [ع] تزفيت ايدلمش ، زفتلنمش .

مزق { [ع] ييرتمق ، شق ايتمك .

مزكوم { [ع] زكاملى ، زكامه طوتولمش .

مزكى { [ع] تزكيه ايدلمش ، حال صلاحه كتيرلمش . § پاك ايدلمش .

مزكى { [ع] تزكيه ايديجى ، ايدن .

مزلف { [مولد] نوخط ، صقالى يكى چيقمه‌يه باشلايان .

مزلق { [ع] تزليق ايدلمش ، ازلاق اولنمش ، آياغى قايديرلمش .

مزلقه { [ع] آياق قاياجق ير .

مزمار { [ع] ناى . جمعى : مزامير .

مزمل { [ع] تزميل ايدلمش ، ثوب ايچنه صارلمش : طفل مزمل .

مزمل { [ع] تزمل ايدن ، ثوبه ، البسه‌يه صارينان

مزمن { [ع] اوزرندن زمان كچمش ، اسكيمش كهنه ، ديرينه : مزمن برخسته‌لك .

مزمور { [ع] دودوك ، ناى ، مزمار .

مزواح { [ع] زوجى چوق قادين ، چوق قوجه دكشديرن .

مزوج { [ع] تزويج ايدلمش ، چفتلنديرلمش .

مزور { [ع] تزوير ايدن ، يالانى ترويج ايچون تلله‌يوب پوللايان ، مزورانه = مزور اولانه ياقيشه‌جق صورتده . مزورين = مزورلر : كروه مزورين .

مزور { [ع] تزوير ايدلمش ، تلله‌يوب پوللانديرلمش .

مزه { [ف] طات ، چاشنى : بى مزه = طاتسز . خوشمزه = طاتلى ، لذتلى § ايچكى ايله يديلن شى : يومروقه مزه‌سى .

مزوى { [ع] زاويه ، كوشه‌لى .

مزهر { [ع] عود ديديلن ساز .

مزهره { [ع] چيچكلى ير . جمعى : مزاهر .

مزيت { [ع] فضيلت . كمال ، باشقه‌سنه تحقيق ايدن مايهٔ رجحان علم ، سماحت شجاعت كبى نعمت غير متعديه : مزيتلى بر آدم . (مزيت سخن) كبى تركيبلر نكته ، حسن و لطافت معناسنى افاده ايدر .

مزيد { [ع] آرتمق ، آرتيرمق § آرتيرلمش .

مزيف { [ع] تزييف ايديجى . ايدن . قلبه‌جيقاران ، قلب اوراق اوزره كوسترن . مزيفانه = مزيف اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

مزيل { [ع] ازاله ايديجى ، ايدن ، كيده‌ريجى ، كيده‌رن .

مُزَيِّن { [ع] تزيين ايديجى ، ايدن . سوسله‌ين ، زينتله‌ين .

مُزَيَّن { [ع] تزيين ايدلمش ، سوسلنمش ، زينتلنديرلمش ، آراسته : الواح لطيفه ايله مزين بر صالون . مزين بر كتاب § زينتلى ، سوسلو : مزين تعبيرات . اسلوب مزين . مزينات = مزين اولان شيلر .

مَزْدَك { [ف] قباد زماننده ادعاى نبوتله ظهور ايتمش برينك آديدر . ضم ميم وزاى موحده ايله‌ده لغتدر .

مُژْدَگانى { [ف] مژده‌يه مقابل ويريلن بخشش ، هديه : « نويد لطفيدر ارباب شوقه مژدهٔ اكبر — او اكبر مژده‌يه ارواح كمتر مژدگانيدر »

مُژْدَه { [ف] سوينج خبرى ، بشارت .

مُژْدَه‌رَسان { [ف] مژده‌ا يرشديريجى ، ايرشديرن . مژده‌له‌ين : مژده‌رسان اقبال . مژده رسانى = مژده رسانلق .

مُژْگان { [ف] (مژه) نك جمعى . بو كلمه‌نك مفرد مقامنده‌ده قوللانيلديغى واردر . فى الاصل زاى فارسينك فتحيله (مژكان) در . صكره‌دن سكون را ايله استعمالى شايع اولمشدر آثار فارسيه‌ده (مژكانها) صورتنده جمعلنديرلمش اولمسنه نظراً بزده برينه كوره (مژكانلر) ديه‌بيليرز : « غمزه‌لر جلاد ، مژكانلر بلاپيكانيدر — بركمان ابروكه عالم چشمنك قربانيدر »

مَژَنْك { [ف] ناخوشى ، غم ، غصه : « همه آراسته جنك فزاينده كين — روزكارى بخوشى خورده وناخورده مژنك — فرخى »

مُژَه { [ف] كيرپيك .

مَسّ { [ع] ياپيشمق ، دوكمك ، ال ويرمك : حاجت مس ايتمك .

مَساء { [ع] آقشام : صبح ومسا .

مَساءَة { [ع] فنالق ايتمك ، برينك انفعالنى دعوت ايده‌جك ايش ايشله‌مك .

مُسابَقَت ، مُسابَقه { [ع] يارشمق . بربرندن ايلرى‌يه كچمك ، ايلرى بولنمق ، تفوق ايتمك : مسابقه امتحانى .

مُساتَرَه { [ع] اورتمك § اورتمك ، ستر ايتمك .

مَسائِل { [ع] (مسئله) نك جمعى . مسائل شتى = متفرق ، متعدد مسئله‌لر . مسائل متقدمه = محكمه‌ده دعوانك فصل ورؤيتندن اول تدقيقى لازم كلن مسائل . مسائل مستأخره = بر دعوانك فصل وحكمندن اول اقامه اولنديغى محكمه‌ده ياخود ديكر بر محكمه ويا دائره‌ده فصلى لازم كلن وبناءً عليه هنوز اقامه اولنمامش دعوانك اقامه‌سنى ودردست رؤيت بولنان دعوانك فصل وحكمنى تعليق ايدن اعتراضاتدر . بو اعتراضات ايكى صورتده اولور . برنجيسى اصل دعوانك اقامه اولنديغى محكمه ويا دائره‌ده اول باول فصلى لازم كلن بر طاقم احوال بيان اولنور مرور زمان واردرديمك كبى . ايكنجيسى اصل دعوانك رؤيت اولنديغى محكمه ويا دائره‌ده فصلى لازم كلن بر مسئله درميان ايديلير . تخريب اولنديغى ادعا اولنان باغ دعواسنده تصرف مسئله‌سى چيقارمق كبى .

مسائل مستأخره جهت جزائيه‌ده حقوق عموميه دعواسنك حكمنى تأخير ايدر .

مَسْئَلَه { [ع] صوريلان شى : مسئلهٔ علميه § خصوص ، كيفيت ، امر : مسئلهٔ معلومه . (مسأله) صورتنده‌ده يازيليرر .

مَساجِد { [ع] (مسجد) ك جمعى .

مَسّاح { [ع] پك ، الك ، دها مساحه ايديجى ، اولچوجى : مساح خيال .

مَساحَه { [ع] يرى اولچمك : مساحه زنجيرى § اولچو . فى الاصل ميمك كسريله‌در .

مُسامَحَه { [ع] حسن معاشرت .

مَسارّ { [ع] (مسرت) ك جمعى .

مَسارِح { [ع] (مسرح) ك جمعى . اوتلو يرلر ، چايرلقلر .

مُسارَعَت { [ع] عجله ايتمك ، سرعت ترجمه‌سى : ايوكمك .

مُسارَقَه { [ع] چالمق ، سرقت ايتمك .

مُساعِد { [ع] الويرشلى . اويغون ، موافق : بوكون هوا تنزهه پك مساعددر . « امكان مساعد اولمادى تعديل حسرته — هپ كوزلرك كورنده‌ده در چشم حسرته » .

مُساعَدَه { [ع] يارارلق ايتمك . الويرشليلك . رفق وملايمت كوسترمك § فرصت ايله رخصت ويرمك . نظمده (مساعدت) صورتنده‌ده قوللانيله‌بيلير .

مُساعِف { [ع] مساعفه ايديجى ، ايدن .

مُساعَفَه { [ع] مساعده ايله مترادفدر .

مَساعى { [ع] سعى معناسنه اولان (مسعى) نك جمعى : « تحصيل كماله اول كه ساعى — محو اولمسون ايتديكك مساعى » « ابذال مساعيده قصور ايتمه كه اولمش — وابسته بو عالمده سكونك حركاته — موتا ياقيشير وار ايسه راحت دوشكنده — اقدام وتحمل كرك ارباب حياته — كمال بك » مساعىٔ جميله . مفردى قوللانيلماز .

مَساغ { [ع] جواز ، رخصت ، اذن : مساغ قانونى . « برازده مذهب انصافده مساغ آرارز = راغب پاشا »

مُساغ { [ع] اساغه اولنمش ، بوغازدن قولايلقله كچيرلمش .

مَسافات { [ع] (مسافه) نك جمعى . مسافات بعيده . طى مسافات .

مَسافَه { [ع] ايكى منزل آراسى § اوزاقلق . بعد .

مُسافِر { [ع] مسافرت ايديجى ، ايدن ، باشقه بر محلدن كلوب ده موقةً بر محلده اوطوران ، قونوق § كوزه عارض اولان بياض بر نقطه .

مُسافَرَت { [ع] بر محلدن ديكر محله كوچمك .

مُسافِرخانه { [ف] مسافر اوى ، اوتل ، خان § دنيا .

مَساق { [ع] سوره‌جك بر ، موضع سوق .

مُسافَعَه { [ع] معانقه ، بربرينك بوينه صارلمق .

مُساقات { [ع] بر طرفدن اشجار ، ديكر طرفدن تربيه اولمق وحاصل اولان ميوه بينلرنده تقسيم ايدلمك اوزره بر نوع شركت .

مَساقِط { [ع] (مسقط) ك جمعى .

مُساقَطه { [ع] دوشورمك § بی دیگری دوشورمك .

مَساكِن { [ع] (مسكن) ك جمعی . بیوت ومساكن : مساكن تعرضدن مصوندر .

مَساكين { [ع] (مسكين) جمعی .

مَسالَه { [ع] سؤال اولنان شی .

مُسالِف { [ع] مسالفت ایدیجی . ایدن .

مُسالَفه { [ع] برابر سیرایدشمك § بر خصوصده برابراشمك ، سائره تقدم ایلمك ، برینه یول آرقداشی اولمق .

مَسالِك { [ع] (مسلك) ك جمعی : مسالك ادبیه ، مسالك قدما .

مُسالَمَت { [ع] بربریله صلح اتمك ، صلح اوزره بولنمق : مسالمت عمومیه‌نك محافظه‌سی .

مَسامّ ، مَسامّات { [ع] اولكیسی (مسمه) نك جمعیدركه كندیسنده دلیك اولان یرلر معناسنه‌در . مسامّ الجسد = دری اوزرنده‌كی كوچك منفذلر . مسامات = (مسمه) نك جمع الجمعیدر : مسامات بدن لسانمزده تخفیف میم ایله مستعملدر .

مُسامِح { [ع] مسامحه ایدیجی ، ایدن .

مُسامَحه { [ع] بر خصوصده كوجلكله دكل ، رفق وسهولتله معامله ایتمك § تكاسل ودقتسزلك ایتمك .

مُسامَرَه { [ع] كیجه صحبتی . مسامرات = مسامره‌لر . مسامرات قسطنطینیه .

مَسامِع { [ع] (مسمع) ك جمعی : مسامع شكران . مسامع سرور .

مَسامیر { [ع] (مسمار) ك جمعی : مسامیر نسیانه تعلیق .

مُسانات { [ع] ییللق ایله معامله ایتمك .

مُسانَحَه { [ع] سانح اولمق .

مَسانِد { [ع] (مسند) ك جمعی . مساند عالیه .

مُسانَهَه { [ع] ییللق ایله معامله ایلمك .

مُساوات { [ع] مساویلك ، بر شیئك دیگر شی ایله برابرلكی ، بر اولمسی ، برابرلك . مساوات حقوق ، مساوات سطور .

مُساوَرَه { [ع] صیچرامق ، قالقیمق .

مُساوَمَه { [ع] پازارلشمق .

مُساوی { [ع] صفت مساوات ایله متصف اولان . برابر : «عموماً بنی آدمی عادلانه — مساوی یاراتمش خداوند مطلق» § علم حسابده (=) اشارتی . میمك ضمیله (مساوات) مصدرندن اسم فاعل اولور : «برنسنه برابر ایسه‌دی غیره مساوی — عینیله محاسن دینك ضدی مساوی — سنبلزاده وهبی »

مَساوی { [ع] خلاف قیاس اوله‌رق كوتولك ، فنالق معناسنه اولان (سوء) كلمه‌سنك جمعیدر . مساوی اشخاص ، نقل مساوی . بعض تراكیبده مفردی كبی بوده ماكه نظراً صفت برینی طوتار . مثلا (مساویٔ احوال) تعبیرندن احوال كوتولكلری معناسی آكلاشیله‌بیله‌جكی كبی كوتو حاللر معناسی‌ده آكلاشیله‌بیلیر . (حسن) ك جمعی اولان

(محاسن) كلمه‌سیله تقابل ایدر : محاسنی مساویسنه غالب اولان ذاته ایی آدم دینیله‌بیلیر . § عیوب ، نقائص : « وعین الرضا عن كل عیب كلیلة — كما ان عین السخط تبدی المساویا — لا » = خشنودی ایله باقان كوز هیچ برعیبی كورمز . عدم خشنودی ایله باقان كوز ایسه هر عیبی كورر . كشف مساوی ، تشهیر مساوی .

مُساهَرَه { [ع] كیجه‌اویویامایوب اویانیق طورمق .

مُساهَلَه { [ع] رفق وسهولتله معامله ایتمك § امورده صیق طاورانمیوب وظیفه‌سنده دكل كبی معامله ایتمك § قولای ظن ایتمك . مساهله‌كارانه = مساهله‌كار اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُساهَمَه { [ع] قرعه‌لاشمق .

مُسایَفَه { [ع] یكدیگرینه سیف ایله اورمق . سیف ایله اوروشمق قیلیجله دوشمللو ایتمك معناسنده قوللانیله‌بیلیر .

مِسْبار { [ع] جراحت فتیلی ، جمعی : مسابر .

مُسَبِّب { [ع] سبب اولیجی ، اولان . سببی حصوله كتیرن . «مرام ایدرسه مسبب برآدمك كارین . یدنتیجه‌نی جستجو ایدر اسباب — نابی »

مُسَبِّح { [ع] تسبیح ایدیجی ، ایدن . مسبحانه = مسبح اولانه یاقیشه‌جق صورتده . مسبحان = مسبحلر مسبحان ملأ اعلی = ملائكهٔ كرام «تنزل ایلدیم انشایه ایلدیم ، بلكه — مسبحان فلك ورد ایدردی انشامی = نفعی »

مُسَبِّحَه { [ع] شهادت پارماغی .

مَسْبَعَه { [ع] آرسلانی چوق اولان یر ، آرسلان یاتاغی .

مُسَبَّع { [ع] یدیلی ، یدی مصرعدن عبارت نظم . یدی كوشه‌لی .

مُسْبِغ { [ع] اسباغ ایدیجی ، ایدن . تمام قیلان .

مَسْبُوق { [ع] سبق ایتمش ، كچمش . مسبوق الخدمة = خدمتی كچمش ، امكدار . مسبوق الذكر = ذكری كچمش . امثالی نامسبوق .

مَسْت { [ف] سرخوش . تأثیر مسكرات ایله باشی دونوب كوزی قاراران ، نه سویلدیكنی بیلمه‌ین . اكا سرمست سیه‌مست ده دینیر : «مست آنچنان خوش است كه كوید بروز حشر — من كیستم شماچه كسانید اینچه جاست - لا » = « سرمست اودركه محشره واردقده سویلیه — سز كیمسكز ؟ بو یر نه محلدر ؟ نه‌در بوحال ؟ — عونی بك » . مستانه = مستجه‌سنه . روش مستانه ، نعرهٔ مستانه ، نگاه مستانه .

مَسْت { [ع] اوزرینه مسح ویریلن آیاق قابی ، خف . (مسح) كلمه‌سندن تحریفاً مست دینیلمشدركه اصل تركجه‌سی (أدك) لفظیدر .

مُسْتَأجِر { [ع] استیجار ایدیجی ، ایدن ، كرا ایله طوتیجی ، طوتان : خان مستأجری . خانه مستأجری . مستأجرین = مستأجرلر .

مُسْتَأجَر { [ع] كرا ایله طوتیلان شی .

مُسْتَأجَرٌ فیه { [ع] اجیرك عقد اجاره ایله التزام ایلدیكی عملی ایفا ایچون مستأجر طرفندن كندیسنه تسلیم اولنان شی .

مُسْتَأْخِرْ { [ع] استيخار ايدن ، تأخر ايدن : مسائل متأخره .

مُسْتَأْذِنْ { [ع] استيذان ايديجى ، ايدن ، اذن ايستهين .

مُسْتَأْصِلْ { [ع] استيصال ايديجى ، ايدن ، كوكندن قوپاران .

مُسْتَأْصَلْ { [ع] استيصال اولنمش ، كوكندن قوپارلمش .

مُسْتَأْمِنْ { [ع] استيمان ايديجى ، ايدن ، امان ديلهين . دول متحابه تبعه‌سندن اولوب ده وقتيله ممالك شاهانه‌ده اقامت ايدنلره ديئيليردى .

مُسْتَأْنِسْ { [ع] استيناس ايديجى ، ايدن . وحشتى ترك ايدوب الفت ايدن ، انس طوتان : كبوتر مستأنس .

مُسْتَأْنِفْ { [ع] استيناف ايدن ، يكيدن باشلايان § بدايت محكمه‌سندن ويريلن حكمى مافوقنده‌كى محكمه‌يه مراجعتله فسخ ايتديرمك استدعاسنده بولنان .

مُسْتَأْنِفٌ عَلَيْهِ { [ع] استينافاً اقامهٔ دعوى ايدن كيمسه‌نك خصمى .

مُسْتَبَانْ { [ع] واضح ، آشكار .

مُسْتَبِدْ { [ع] استبداد ايدن ، كيمسه‌يى ديكله‌ميه‌رك باشلى باشنه حركت ايدن . مستبدانه = مستبد اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

مُسْتَبْحِرْ { [ع] استبحار ايدن . دريا كبى واسع اولان : فقهده مستبحر بر ذات . (متبحر) زياده قوللانيلير .

مُسْتَبْدِعْ { [ع] استبداع ايدن ، بديع ، ناديده عدايدن . مستبدعانه = مستبدع اولانه ياقيشه‌جق صورتده : نظر مستبدعانه .

مُسْتَبْدِلْ { [ع] استبدال ايدن ، ده‌كيشديرن .

مُسْتَبْدَلْ { [ع] استبدالى ايدلمش ، ده‌كيشديرلمش . عسكر حقنده قوللانيلير : افراد مستبدله .

مُسْتَبْشِرْ { [ع] استبشار ايدن ، مژده آلان . § سوينن ، فرحناك اولان .

مُسْتَبْضِعْ { [ع] كارندن منتفع اولمق اوزره برينه سرمايه ويرن .

مُسْتَبْطِنْ { [ع] استبطان ايدن ، ايچ يوزينه . لدنياتنه واقف اولان .

مُسْتَبْعِدْ { [ع] استبعاد ايدن ، بعيد عد ايدن .

مُسْتَبْعَدْ { [ع] استبعاد ايدلمش ، بعيد عداولنمش ، بعيد . دشوار : او شى مستبعد عد اولنماز .

مُسْتَبْقِى { [ع] استبقا ايدن ، باقى اولمسنى ايستهين .

مُسْتَبِينْ { [ع] واضح ، آشكار اولان .

مُسْتَتِرْ { [ع] استتار ايدن ، كيزله‌نن . (مختفى) ايله بينلرنده فرق واردر ، (مختفى) اكثريا اجسامده قوللانيلير .

مُسْتَتِمْ { [ع] استتمام ايدن ، اتمامى ايستهين .

مُسْتَثْقِلْ { [ع] استثقال ايدن ، ثقيل عدايدن § قوغارجه‌سنه معامله ايدن . مستثقلانه = مستثقل اولانه

ياقيشه‌جق صورتده : معاملهٔ مستثقلانه .

مُسْتَثْقَلْ { [ع] استثقال ايدلمش ، ثقيل عد ايدلمش § كنديسنه قوغارجه‌سنه معامله ايدلمش ، ثقيل ، منفور .

مُسْتَثْنَى { [ع] استثنا ايدلمش ، آييرلمش ، ممتاز : « بويله كوستردى بكا اول قد مستثنى سنى — نديم » § قاعده‌دن خارج طوتلمش : او قاعده‌نك مستثناسى شودر . مستثنيات = مستثنالر .

مُسْتَجَابْ { [ع] استجابه ايدلمش ، قبول اولنمش : مستجاب الدعوه . « عرشه‌دك چيقمقده مانند دعاى مستجاب — اوغرايان آب مصفى راه شادروانه — نديم »

مُسْتَجِدْ { [ع] تجديد ايدن ، يكيله‌ين .

مُسْتَجْلِبْ { [ع] استجلاب ايدن ، چكن . (استجلاب) ه‌ده باق .

مُسْتَجْمِعْ { [ع] استجماع ايدن ، طوپلايان . حاوى ، شامل : مستجمع الفضائل .

مُسْتَجْوِبْ { [ع] استجواب ايدن ، افاده‌سنى آلان § جواب طلب ايدن . مستنطق زياده قوللانيلير .

مُسْتَجْهِلْ { [ع] استجهال ايدن ، جاهل عد ايدن . مستجهلانه = مستجهله ياقيشه‌جق صورتده .

مُسْتَجِيرْ { [ع] استجاره ايدن ، طلب امان وحمايت ايدن . مستجيرانه = مستجير اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

مُسْتَحَاثَه { [ع] طوپراق آلتنده قالوب تحجر ايتمش اولان حيوان ونبات .

مُسْتَحَبْ { [ع] رسول الله افنديمزك ثوابنى بيان وياخود بعضاً ذات اقدس رسالتپناهيلرينك اجرا بيورمش اولدقلرى فعللركه عباداتدن معدوددر .

مُسْتَحْسَنْ { [ع] استحسان ايدلمش . كوزل عد ايدلمش ، بكنلمش ، پسنديده : طرز مستحسن . اصول مستحسنه .

مُسْتَحْصِلْ { [ع] استحصال ايدن ، حاصل قيلان ، الده ايدن .

مُسْتَحْصَلْ { [ع] استحصال ايديلن ، حاصل قيلينان .

مُسْتَحْضِرْ { [ع] استحضار ايدن ، حاضر ايدن .

مُسْتَحْضَرْ { [ع] حاضرلانمش ، استحضار ايديلمش : مستحضرات كيمويه .

مُسْتَحْفِظْ { [ع] رديفلكدن صوكرا كلن خدمت عسكريه ايله مكلف اولان .

مُسْتَحِقْ { [ع] استحقاقلى ، حق اولان ، لايق اولان : مستحق جزا . مستحق عقوبات .

مُسْتَحْقِرْ { [ع] استحقار ايدن ، حقير عد ايدن

مُسْتَحْقَرْ { [ع] استحقار ايدلمش ، حقير ، خوار عد ايدلمش .

مُسْتَحْكَمْ { [ع] استحكام ايدلمش ، كنديسنه قوت ، متانت ويرلمش : مستحكم برموقع .

مُسْتَحْلِبْ { [ع] استحلاب ايدن ، صاغان : مستحلب لبن .

مُسْتَحْلَبْ { [ع] سوت كبى بياض وسويه طرزنده ياپيلمش علاج .

مُسْتَحِلّ { [ع] استحلال ایدن ، حلال ایدلمسنی ایستهین § حلاللاشان .

مُسْتَحَمّ { [ع] موضع استحمام ، ییقاناجق یر .

مُسْتَحْمِل { [ع] استحمال ایدن ، بوكله‌نن .

مُسْتَحِیل { [ع] محال ، وقوعی ممكن دكل ، باطل .

مُسْتَحْیِی { [ع] استحیا ایدن ، اوتانان .

مُسْتَخْبِر { [ع] استخبار ایدن ، خبر آلان .

مُسْتَخْبَر { [ع] استخبار ایدلمش ، خبر آلنمش : فلان ذاتك وفاتی مستخبردر . مستخبرات = مستخبر اولان شیلر : فلان ذاتك استانبوله كلدیكی جمله‌ٔ مستخبر اتدندر .

مُسْتَخْدِم { [ع] استخدام ایدن ، خدمتده قوللانان .

مُسْتَخْدَم { [ع] استخدام ایدلمش ، خدمتده قوللانلمش : فلان دائره‌ده مستخدم فلان افندی . مستخدمین = مستخدم اولانلر : فلان دائره مستخدمینی .

مُسْتَخْرِج { [ع] استخراج ایدن ، چیقاران § عباره‌دن مآل چیقارمق اقتدارینی حائز اولان .

مُسْتَخْرَج { [ع] استخراج ایدلمش ، چیقارلمش .

مُسْتَخِفّ { [ع] استخفاف ایدن ، بایاغی عد ایدن ، برشی عد ایتمین . (مستحقر) بوندن قوتلیدر .

مُسْتَخْلِب { [ع] استخلاب ایدن ، طیرمالایان .

مُسْتَخْلِص { [ع] استخلاص ایدن ، قورتاران .

مُسْتَخْلَص { [ع] استخلاص ایدلمش ، قورتارلمش .

مُسْتَخْلَف { [ع] استخلاف ایدلمش ، كندی یرینه كچیرلمش ، قائممقام عد ایدلمش ، طریقهٔ خلافت آلوب شیخ اولمش : فلاندن مستخلف شیخ فلان افندی .

مُسْتَخْلِف { [ع] استخلاف ایدن ، كندی یرینه كچیرن ، قائممقام عد ایدن .

مُسْتَدام { [ع] دوامی طلب ایدلمش § دائم ، باقی .

مُسْتَدْبِر { [ع] استدبار ایدن ، آرقه چویرن ، یوز دوندرن .

مُسْتَدْرِك { [ع] استدراك ایدن ، ا كلامق ایسته‌ین .

مُسْتَدْعِی { [ع] استدعا ایدن ، حكومته مراجعتله ، عرض حال ایدن : مستدعی‌یه جواب رد اعطاسی .

مُسْتَدْعیٰ { [ع] استدعا ایدلمش ، استدعا ایدیلن خصوص .

مُسْتَدَلّ { [ع] استدلال اولنمش ، دلیله كتیرلمش § دلیل واسطه‌سیله آكلاشلمش . (مستدلل) یاكلشدر .

مُسْتَدِلّ { [ع] استدلال ایدن ، دلیله كتیرن .

مُسْتَدِیر { [ع] ده‌كیرمی اولان ، ده‌كیرمی‌لنن ، دائره شكلنه كیرن .

مُسْتَدِیم { [ع] استدامه ایدن ، دوامنی طلب ایدن .

مُسْتَدِین { [ع] استدانه ایدن ، اودونج الان .

مُسْتَذاق { [ع] معلوم و مجرب شی .

مُسْتَذْكِر { [ع] استذكار ایدن ، درخاطر ایدن .

مُسْتَذِلّ { [ع] استذلال ایدن ، ذلیل كورن ، برینی ذلیل عد ایدن .

مُسْتَراح { [ع] محل استراحت ، جای آسایش § آبدستخانه ، پایخانه

مُسْتَرْجیٰ { [ع مولد] استرجا ایدلمش . رجا ایدلمش .

مُسْتَرْجِع { [ع] استرجاع ایدن . (استرجاع) . باق .

مُسْتَرْحِم { [ع] استرحام ایدن ، یالواران ، نیاز ایدن § طلب مرحمت ایدن . مسترحمانه = مسترحم اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُسْتَرْحَم { [ع] استرحام ایدلمش ، یالوارلمش ، نیاز ایدلمش § طلب مرحمت ایدلمش .

مُسْتَرْخِی { [ع] استرخاء ایدن ، كوشك سولپوك اولان ، كوشه‌ین .

مُسْتَرْخِص { [ع] استرخاص ایدن ، اوجوز عد ایدن .

مُسْتَرَدّ { [ع] استرداد ایدلمش ، كری آلنمش .

مُسْتَرْذِل { [ع] استرذال ایدن ، ناخوش ، بایاغی ، رذیل عد ایدن .

مُسْتَرْشِی { [ع] استرشاء ایدن ، رشوت طلب ایدن . مسترشیانه = مسترشی اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُسْتَرْشِد { [ع] استرشاد ایدن ، طلب هدایت ایدن . مسترشدانه = مسترشد اولانه یاقیشه‌جق صورتده . مسترشدین = مسترشدلر .

مُسْتَرْفِه { [ع] استرفاه ایدن ، طلب رفاهیت ایدن .

مُسْتَرَق { [ع] استراق ایدلمش ، چالنمش ، اخمسهٔ مسترقه = سنهٔ جلالیه‌نك آخرینه علاوه ایدیلن بش كون .

مُسْتَرْوِح { استرواح ایدن ، استراحت ایدن .

مُسْتَرْهِب { [ع] استرهاب ایدن ، ترهیب ایدن ، قورقودان .

مُسْتَرْهِن { [ع] استرهان ایدن ، رهن آلان .

مُسْتَرِیح { [ع] استراحت ایدن ، راحت بولان ، راحتله‌نن . مستریحانه = مستریح اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُسْتَزاد { [ع] استزاده ایدلمش ، زیاده اولمسی ایستنلمش . § بحر هزج اوزانندن اولان « مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن » یاخود « مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل » وزننده بولنان مصراعلره « مفعول فعولن » ویا « مفعول مفاعیل » جزءلرینه مساوی برر پارچه ضم ایتمك صورتیله میدانه كتیریلن نظم ، او پارچه‌لره (زیاده) نامی ویریلیر .

مُسْتَسْخِر { [ع] استسخار ایدن ، استهزا ایدن .

مُسْتَسْعِد { [ع] استسعاد ایدن ، اوغورلو ، میمنتلی طوتان .

مُسْتَسْعَد { [ع] استسعاد ایدلمش ، اوغورلو ، میمنتلی طوتولمش .

مُسْتَسْقِی { [ع] استسقاء علتنه كرفتار اولان بدننك برطرفنده ویاخود قارننده صو بریكن § قورباغه‌لغك دوامنده یاغمور دعاسنه چیقان .

مُسْتَسْلِم { [ع] استسلام ایدن ، انقیاد ایدن § دین اسلامی قبول ایدن . مستسلمین = مستسلملر .

مُسْتَسْمِن { [ع] استسمان ایدن ، قوجالان ، پیر اولان .

مستسهل [ع] استسهال ایدن، قولای عد ایدن . مستسهلانه = مستسهل اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مستشار [ع] استشاره ایدلش ، کندیسنه‌دانشلمش، کندیسیله مشورت ایدلش .

مستشرف [ع] ناظر، مائل: مستشرف خراب اولان بعض مساجد .

مستشرق [ع مولد] استشراق ایدن، علوم وادبیات شرقیه ایله مشغول اولان غربلی . مستشرقین = مستشرقلر

مستشعر [ع] استشعار ایدن، یازی ایله بیلدیرلسنی ایسته‌ین .

مستشفی [ع] استشفاء ایدن ، شفا طلب ایدن .

مستشفع [ع] استشفاع ایدن، شفاعت طلب ایدن . مستشفعانه = مستشفع اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مستشهد [ع] استشهاد ایدن ، شاهد طوتان .

مستشهد [ع] استشهاد ایدلش، شاهد طوتلمش . آثار فصحا حقنده قوللانیلیر . مستشهدات = مستشهد اولان شیلر . مستشهدات ادبیه .

مستصحب [ع] استصحاب ایدن ، یانه آلان ، برابر بولندیران . مستصحباً = مستصحب اوله‌رق . سیفی مستصحباً حرکت .

مستصعب [ع] استصعاب ایدن ، کوج عد ایدن .

مستصغر [ع] استصغار ایدن ، کوجك کورن . مستصغرانه = مستصغر اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مستصفی [ع] استصفاء ایدن ، خالصنی آلان .

مستصوب [ع] استصواب ایدن ، صواب ، معقول کورن .

مستصوب [ع] استصواب ایدلش، صوا ، معقول کورلمش .

مستضعف [ع] استضعاف ایدن ، ضعیف کورن .

مستضئ [ع] استضائه ایدن ، ضیا آلان ، ضیالانان : قمر کونشدن مستضیدر .

مستطاب [ع] استطابه ایدلش، خوش بولنمش : کتاب مستطاب .

مستطب [ع] استطاب ایدن ، دوا آرایان .

مستطرب [ع] استطراب ایدن، سرور ایسته‌ین، آرایان، مستطربانه = مستطرب اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مستطرف [ع] استطراف ایدن ، طرفه ، نادیده عد ایدن .

مستطرف [ع] طرفه ، ظریف ، نادیده عد ایدلن .

مستطیل [ع] استطاله ایدن، اوزانان، § درت زاویهٔ قائمه‌ایله ایکی اوزون ایکی قیصه ضلع متقابلی حاوی شکل هندسی .

مستظل [ع] استظلال ایدن، کولکه‌ده اوطوران ، کولکه‌لنن § حمایه آلتنده بولنان .

مستظهر [ع] استظهار ایدن ، طایانان ، آرقه ویرن، معنویاتده قوللانیلیر . مستظهراً = مستظهر اوله‌رق «جعفرکبی جوقی ذوالجناح حین اولسه‌م — مستظهرم اللهمه ، پیغمبرمه»

مستعار [ع] استعاره ایدلش، عاریت اوله‌رق آلنمش . «ویردی دهر بی وفا آرتیق بکا حس ملال — سن دخی نومید آمال ایتمه ای نور جلال — اولدر الله عشقنه اولسون قائم، قتلم جلال — چکمه‌یم درد حیات مستعار اولدرنی = طاهرالمولوی» § علم بیان اصطلاحنده مشبه بهك یا لفظنه یاخود ملائمنی مفید اولان کلمه‌یه تعبیر ایدیلر . مثلا «بوی عشق صافی طویسون مشام عفتك — قوقلا ای گلبن منکشه‌م یادکار اولسون سکا = طاهرالمولوی» بیتنده‌کی (گلبن) لفظی مستعار اولوب (جانان) (مستعارله) کلبنده‌کی لطافتده (مستعار)در .

مستعار منه [ع] کندیسندن عاریت اوله‌رق برشی آلنمش اولان کیمسه .

مستعان [ع] کندیسندن یاردیم طلب اولنمش : خدای مستعان . یامستعان ! وقتیله فضائل اخلاقه مسکن اولان اوسقف کیاه‌بسته وکاشانهٔ ساده‌لر زه‌یه کیتدی = فضائل اخلاقیه .

مستعبد [ع] استعباد ایدن، قول ایدینن .

مستعبر [ع] استعبار ایدن ، رؤیا تعبیر ایتدیرن . مستعبرین = مستعبرلر .

مستعجب [ع] استعجاب ایدن، شاشان تعجب ایدن . مستعجباً = مستعجب اوله‌رق .

مستعجل [ع] استعجال ایدن، عجله ایله اولمسنی ایسته‌ین § عجله کیدن، عجله زائل اولان : «خوش درخشید ولی دولت مستعجل بود — حافظ» .

مستعجل [ع] عجله ، تیز ، یاپلمسی لازم کلن شی ، اهمیتلی . مستعجلاً = مستعجل اوله‌رق .

مستعد [ع] استعدادلی، قابلیتلی، قبول واتصافه طبعی آماده بولنان : «مستعد قبل یوق ایسه لطفکه استعدادم — سکا کوجلکمی وار ای شاه کرم معتادم — عزت ملا» . مستعدانه = مستعد اولانه یاقیشه‌جق صورتده . عربی جمعی: مستعدین . فارسی جمعی: مستعدان: مستعدان ارباب قلم . مستعدین طلاب .

مستعرب [ع] اصلاً عرب اولمدیغی حالده صکره‌دن عربلاشمش اولان .

مستعرق [ع] استعراق ایدن، تره‌ملك ایچون یاتان .

مستعطر [ع] عطر، کوزل قوقو سورونن .

مستعطف [ع] استعطاف ایدن ، شفقت طلب ایدن .

مستعظم [ع] استعظام ایدن، بیوك کورن ، بیوك طوتان § متکبر .

مستعفی [ع] استعفا ایدن، برخدمتدن، بر مأموریتدن معفو طوتلمسنی ایسته‌ین § طلب عفو ایدن .

مستعلم [ع] استعلام ایدن ، معلومات طلب ایدن .

مستعلی [ع] استعلا ایدن ، یوکسه‌لن، § اوسته چیقان ، اوستون ، غالب کلن .

مستعمر [ع] استعمار ایدن، معمور ایتدیرن .

مستعمر [ع] استعمار ایدلش، معمور ایتدیرلمش . شنلندیرلمش .

مستعمرات = مستعمر اولان يرلر (Co onies) : انكليز مستعمراتى .

مستعمل { [ع] استعمال ايدن، قوللانان. مستعملين = مستعمللر .

مستعمل { [ع] استعمال ايدلمش ، قوللانلمش: مستعمل البسه. مستعمل قاريوله .

مستعير { [ع] استعاره ايدن ، عاريت آلان .

مستعين { [ع] استعانه ايدن ، ياردیم طلب ايدن .

مستغاث { [ع] استغاثه ايدلمش ، كنديسندن مدد ، ياردیم ايستنلمش ، استمداد اولنمش : رب مستغاث . « بزراضى يز جهنمه اى رب مستغاث — اما آنك ايچنده يهودى بولنميه — دونى بك »

مستغرب { [ع] استغراب ايدن، غريب، عجيب كورن ، بولاز مستغربانه = مستغربجه سنه . مستغربين = مستغربلر .

مستغرب { [ع] غربته چيقمق ايستهين .

مستغرب { [ع] استغراب ايدلمش ، غريب عجيب كورلمش، بولنمش.

مستغرق { [ع] غرق اولان : مستغرق ديون . مستغرق دریای احزان § استغراقلى كنديسى بيلميه جك درجه ده طالمش ، مدهوش . محاورانده وقايه حصوصاتنده اكثريا فتح را ايله قوللانيلير . « نچه اى كه كشبخانهٔ حق — اولدى تأليق ايله مستغرق = خاقانى »

مستغفر { [ع] استغفار ايدن، اللهدن، مغفرت ايستهين .

مستغلات { [ع] (مستغل) ك جمعى . مستغلات يعنى اوستى اورتولو عقاراتدن ماعدا حاصلات وايراد كتيرن شيلردركه مؤسسات خيريه نك اداره سى ايچون اقضا ايدن غلات ووارداتى كتيرمك اوزره وقف ايدلمش اموال ديمكدر .

مستغنى { [ع] استغنا ايدن ، احتياجى اولميان § چكينن، تنزل ايتميهين مستغنيانه = مستغنى اولانه ياقيشه جق صورتده : نكا، مستغنيانه. «نه مستغنى از طاعتش پشت كست — نه بر حرف ارجاى انكشت كس = شيخ سعدى» جناب حقك طاعتندن كيمسه نك صيرتى مستغنى اولماديغى كبى امر الهيسندده هيچ برفردك محل اعتراضى يوقدر .

مستغيث { [ع] استغاثه ايدن ، مدد ، ياردیم ايستين، استمداد ايدن.

مستفاد { [ع] استفاده اولنمش ، فائده بولنمش فائده طريقيله حاصل اولمش .

مستفتى { [ع] استفتاء ايدن ، فتوى ايستهين § برمشكلك حل وبيانى ديلهين .

مستفتح { [ع] استفتاح ايدن، آچان، باشلايان .

مستفرغ { [ع] استفراغ ايدن ، قوصان.

مستفسر { [ع] استفسار ايدن، صوران. مستفسرين = مستفسرلر.

مستفهم { [ع] استفهام ايدن، آكلامق ايستهين صوران .

مستفيد { [ع] استفاده ايدن، فائده لنن، فائده بولان . مستفيدانه = مستفيدجه سنه .

مستفيض { [ع] استفاضه ايدن، فيضله نن فيض آلان ، بولان : معنويانده قوللانيلير . مستفيضانه = مستفيض اولانه ياقيشه جق صورتده .

مستقبل { [ع] استقبال ايدن، قارشيلايان «مستقبلي يم اشك خروشان ايله فجرك» مستقبلين = مستقبللر .

مستقبل { [ع] استقبال ايدلمش ، قارشيلانمش § كله جك زمان، زمان آتى : « مستقبل ابدله طولو بر مقبر مسدود — على اكرم بك » .

مستقتل { [ع] استقتال ايدن، اولومدن قورقميوب بى باكانه مهلكه يه آتيلان .

مستقدم { [ع] استقدام ايدن ، تقدم ايدن § جرى وكثير الاقدام اولان .

مستقر { [ع] استقرار ايدن ، ساكن وثابت اولان .

مستقرض { [ع] استقراض ايدن، اودونج پاره آلان. مستقرضين = مستقرضلر .

مستقسم { [ع] استقسام ايدن، بولوشن. § يمين ايستهين .

مستقص { [ع] استقصاص ايدن ، قصاص طلب ايدن .

مستقصى { [ع] استقصاء ايدن، دقتله آراشديران .

مستقطر { [ع] استقطار ايدن، طاملادان.

مستقل { [ع] باشلى باشنه اولان ، بر يره مربوط اولميان : مستقل مبعوثلر . مستقلاً = مستقل اوله رق : مستقلاً ادارهٔ حكومت .

مستقيم { [ع] استقامتله متصف ، طوغرى ، راست : طريق مستقيم، صراط مستقيم، مستقيم بر ذات . مستقيمانه = مستقيم اولانه ياقيشه جق صورتده : حركات مستقيمانه .

مستكبر { [ع] استكبار ايدن، بيوكلنن ، نفسنى بيوك كورن. مستكبرانه = مستكبر اولانه ياقيشه جق صورتده . مستكبرين = مستكبرلر .

مستكتب { [ع] استكتاب ايدن ، يازديران § سويليوب يازديران .

مستكثر { [ع] استكثار ايدن، چوق كورن ، چوق عد ايدن .

مستكره { [ع] استكراه ايدن ، كريه كورن ، تيكسينن .

مستكره { [ع] استكراه ايدلمش، كريه كورلمش ، تيكسينلمش .

مستكرى { [ع] استكرا ايدن ، كرا ايله طوتان .

مستكشف { [ع] استكشاف ايدن ، كشف ايتمكه چاليشان.

مستكمل { [ع] استكمال ايدن ، تام ، كامل قيلان .

مستكن { [ع] استكنان ايدن ، كيزله نن، صاقلانان .

مستكنه { [ع] مولد استكناه ايدن ، كنهنى، حقيقتنى آراشديران.

مستلذ { [ع] استلذاذ ايدن ، شيرينكام اولان .

مستلذات { [ع] كنديسندن لذت آلنان شيلر .

مستلزم { [ع] استلزام ايدن ، لازم كتيرن، ايجاب ايدن: مستلزم

جرا . مستلزم عقوبات : «اكر مستلزم احسان ايسه فريادقابلدر — كرم مبذول اولورسه عرض استعداد قابلدر — وجدى»

مُسْتَلْقِى [ع] استلقاء ايدن ، آرقه اوزرينه ياتان ، بووجه ايله ياتوب اويويان .

مُسْتَمْتِع [ع] استمتاع ايدن ، تمتع ، انتفاع أيلەين .

مُسْتَمِدّ [ع] استمداد ايدن ، مدد ، ياردیم ايستەين . مستمدانه = مستمد اولانه ياقيشەجق صورتده .

مُسْتَمِرّ [ع] استمرار ايدن ، بردوزی‌يه اوزايوب كيدن ، اوزون اوزادی‌يه‌دوام ايدن . مستمراً = مستمر اولەرق ، دائما .

مُسْتَمْزِج [ع] استمزاج ايدن ، رأی ، يوقلايان .

مُسْتَمِع [ع] استماع ايدن ، ديكلەين ، ايشيدن ، مستمعين = مستمعلر مستمع صفتيله = مستمع اولەرق .

مُسْتَمْلِى [ع] استملاء ايدن (مستكتب) ، باق .

مُسْتَمَنْد [ف] اندوهكين ، غمكين ، مجازاً ، حاجتمند) معناسنده قوللانيلير : مستمند وصال . بوكلمه غم واندوه معناسنده اولان (مست) ايله (مند) اداتندن مركبدر . مستمندانه = مستمند اولانه ياقيشەجق صورتده . فتح تا ايله ياكلشدر .

مُسْتَمْهِل [ع] استمهال ايدن ، مهلت ، ميدان ايستەين .

مُسْتَنْبِى [ع] استنباء ايدن ، (مستخبر) ، باق .

مُسْتَنِد [ع] استناد ايدن ، طايانان . مستنداً = مستند اولەرق .

مُسْتَنْبَط [ع] استنباط ايدلمش ، معناسی ، حكمی استخراج ايدلمش .

مُسْتَنْتِج [ع] استنتاج ايدن ، نتيجه چيقاران .

مُسْتَنْسِخ [ع] استنساخ ايدن ، نسخه‌سنی ، عينی آلان ، قوپيه ايدن § معروف آلت .

مُسْتَنْشِد [ع] استنشاد ايدن ، بريسنك شعر اوقوماسنی ايستەين .

مُسْتَنْشِق [ع] استنشاق ايدن . تطهير ايچون بورونه صو چكن .

مُسْتَنْصِر [ع] استنصار ايدن ، ياردیم ايستەين .

مُسْتَنْطِق [ع] استنطاق ايدن ، صوران ، سويلتمك ايستەين . § جرائمی ميدانه چيقارلمسی ايچون لازم كلن هردرلو معاملەيی ايفا ايدن مأمور .

مُسْتَنْفِر [ع] استنفار ايدن ، اوركن ، اوركوب قاچان .

مُسْتَنْقِص [ع] استنقاص ايدن ، براپی تنزيل ايتمك ايستين ، تنزيل ايتمكه چاليشن .

مُسْتَنْكِف [ع] استنكاف ايدن ، يوز چويرن .

مُسْتَنِير [ع] استنارە ايدن ، نورلانان .

مُسْتَنِيم [ع] استنامه ايدن ، بالاتدن اويويان ، اويوركبی كورونن .

مُسْتَوْجِب [ع] سزاوار ، لايق .

مُسْتَوْحِش [ع] استيحاش ، توحش ايدن ، قورقاق ، اوركن .

مُسْتَوْدَع [ع] محافظه ايتمك اوزره قبول ايديلن يرمل .

مَسْتُور [ع] ستر اولنمش ، اورتولی ، كيزلی : «حسن هرچندكه بی پرده بود مستور است — صائب» . محاسن مستورۀ خلقت . § عفيف ، پرهيزكار آدم ، ستير . مؤنثی : مستوره

مَسْتُورَه [ع] شاهدلری سراً تزكيه ايتمك ايچون حاكم طرفندن منسوب اولدقلری جانبه كوندريلن مهرلی ورقه .

مُسْتَوْضِح [ع] استيضاح ايدن ، ايضاحات ايستين .

مُسْتَوْطِن [ع] استيطان ايدن ، وطن طوتان . (متوطن) زياده قوللانيلير .

مُسْتَوْعِب [ع] استيعاب ايدن ، ايچنه آلان § طوتان ، قاپلايان .

مُسْتَوْفِى [ع] طولغون : مستوفی بر معاش .

مُسْتَوْقِع [ع] استيقاع ايدن ، وقوعنه منتظر اولان § وقوع بولەجق ديه انديشەيه دوشن .

مُسْتَوْلِى [ع] استيلاء ايدن ، بريری ، برمملكتی قوۀ غالبه ايله ضبط ايدن § سرايت ايدن ، طاغيلان ، يايیلان : مرض مستولی . امراض مستوليه .

مُسْتَوِى [ع] دوز ، طوغری : خط مستوی .

مُسْتَهَام [ع] سركشته ، حيران .

مُسْتَهَان [ع] مستحقر .

مُسْتَهْجِن [ع] استهجان ايدن ، قبيح عد ايدن .

مُسْتَهْجَن [ع] استهجان ايدلمش ، قبيح عد ايدلمش : ذكری مستهجن .

مُسْتَهْدِى [ع] استهداء ايدن ، هدايت طلب ايدن .

مُسْتَهْدِف [ع] استهداف ايدن ، هدف كبی ديكيلوب طوران .

مُسْتَهْزِى [ع] استهزا ايدن ، ذوقلەنن ، مسخره‌لغه آلان . مستهزيانه = مستهزی اولانه ياقيشەجق صورتده .

مُسْتَهْلِك [ع] استهلاك ايدن ، صرف ايتمك صورتيله توكەتن .

مُسْتَهْلَك [ع] استهلاك ايدلمش ، صرف ايتمك صورتيله توكەدلمش .

مُسْتَهْوِى [ع] استهواء ايدن ، عقلنی آلان ، حيران ، هواوهوسنی خوش كوسترن .

مَسْتِى [ع] مستلك ، سرخوشلق : سائقۀ مستی ويا دعوای خويشتن پرستی ايله سويلديكنی بيلمين طاقمدن .

مُسْتَيْثِر [ع] استيثار ايدن . نفسنه تخصيص ايدن .

مُسْتَيْقِظ [ع] استيقاظ ايدن ، اويقودن اويانان ، بيدار .

مُسْتَيْقِن [ع] استيقان ايدن ، يقيناً بيلن .

مَسْجِد [ع] نماز قيلەجق ير ، جامعك كوچكی ، سجده‌كاه . فارسيسی : مزكت .

مُسَجَّع [ع] تسجيع ايدلمش ، سجعلندرلمش .

مُسَجَّل [ع] تسجيل ايدلمش ، سجله قيد ايدلمش .

مَسْجُود [ع] سجده اولنمش ، كنديسنه طاپلمش : خالق مسجود .

مَسْجُور [ع] آلاولندرلمش آتش ، قيزغين فرون § طاشقين دەكيز .

مسجن [ع] حبس يرى : محبس .

مسجوم [ع] دوكولمش ، صاچلمش : دمع مسجوم . اشك مسجوم .

مسجون [ع] محبوس .

مسح [ع] سيلمك ، صيغامق . § بر شيئه ال سوروب صيغامق .

مسحاء [ع] دوز ير .

مسحاب [ع] بل ، كورهك صاپى .

مسحب [ع] ساچ اياق .

مسحات [ع] بل ، كورهك .

مسحور [ع] سحرلنمش ، سحره اوغرامش : مسحور غرام . مسحور نگاه .

مسحوق [ع] سحق اولنمش ، دوكولمش .

مسخ [ع] صورتك اولكندن دها فنا بر صورته تحويلى .

مسخر [ع] تسخير ايدن ، اطاعته كتيرن ، اله ايدن .

مسخر [ع] تسخير ايدلمش ، اطاعته كتيرلمش ، اله ايدلمش .

مسخره [ع] صويتارى ، كپازه ، خلقى كنديسنه كولديرن مقلد ، ماسقاره : عالم مسخرهسى ، قورت قوجانجه كوپكك مسخرهسى اولور .

مسخن [ع] تسخين ايدلمش ، ايصيدلمش ، قيزديرلمش .

مسخوط [ع] بكهنيلمهين ايش ، امر مكروه .

مسدد [ع] تسديد ايدلمش ، اوزونلغنه طوغرولدلمش .

مسدس [ع] تسديس ايدلمش ، آلتى يه ابلاغ ايدلمش § آلتى يه تقسيم ايدلمش § ابياتنه دردر مصراع ضميله هر بيتى آلتى مصراعه ابلاغ ايدلمش منظومه .

مسدود [ع] سد ايدلمش ، قپانمش : باب مسدود .

مسرت [ع] سوينج ، شادى ، سرور : مسرت آور = مسرت كتيريجى ، كتيرن . مسرت افزا = مسرت آرتيريجى ، آرتيران . مسرت بخشا = مسرت باغشلايجى ، باغشلايان .

مسرج [ع] تسريج ايدلمش ، اكر اورولمش ، اكرلنمش : اسب مسرج .

مسرح [ع] چايرلق ، مرغزار .

مسرح [ع] تسريح ايدلمش ، تطليق ايدلمش .

مسرع [ع] اسراع ايدن ، سرعت اعطا ايدن .

مسرع [ع] تسريع ايدن ، سرعت ويرن ، سرعتلنديرن .

مسرف [ع] اسراف ايدن ، حددن متجاوز ، لزومسز اولهرق صرف ايدن . مسرفانه = مسرفجهسنه .

مسرود [ع] سرد اولنمش ، بيان اولنمش : افادات مسروده . بر وجه مسرود .

مسرود [ف] افسون ، رقيه .

مسرور [ع] سرورلى ، ممنون ، محظوظ ، دلشاد .

مسروق [ع] سرقت اولنمش ، چالنمش : مال مسروق . شعر مسروق .

مسطح [ع] تسطيح ايدلمش ، ياصى دوز ايدلمش : هندسهٔ مسطحه .

مسطر [ع] تسطير ايدلمش ، يازلمش .

مسطر [ع] سطر رسم ايتمكه مخصوص آلت § سطرلرك دوز كيتمهسى ايچين كاغدك آلتنه قونان سياه و قالين چيزكيلى كاغد .

مسطور [ع] سطرلنمش ، يازلمش : بر وجه مسطور .

مسعار ، مسعر [ع] آتش كوسكوسى .

مسعد [ع] اسعاد ايدن ، مسعود قيلان ، بختيار عد ايدن .

مسعد [ع] اسعاد ايدلمش ، مسعود قيلنمش ، بختيار ايدلمش .

مسعده [ع] سعادت ، بختيارى ، نيك بختى : اميد مسعدت ، خولياى مسعدت .

مسعل [ع] بوغازده اوكسورهجك ير ، موضع سعال .

مسعود [ع] سعادتلى ، بختلى ، نيكبخت : دور مسعود انقلاب . مسعوديت = مسعودلك . استحصال اسباب مسعوديت . مسعودانه = مسعود جهسنه . حيات مسعودانه .

مسغبه [ع] آچلق .

مسفن [ع] توربو ، اكه .

مسفوح [ع] دوكولمش ، آقيدلمش § طاغ اتكى ، دامن جبل .

مسفوع [ع] نظر اصابت ايتمش اولان . مسفوع العين = كوزى چوقورلانوب ايچنه باتمش .

مسفوك [ع] دوكولمش شى : خون مسفوك . (سفيك) ده بو معنايهدر .

مسقات [ع] سقى ايدهجك آلت ، قوغه . جمعى : (مساقى) .

مسقام [ع] خستهلكلى ، ممراض .

مسقط ، مسقط [ع] دوشهجك ير ، موضع سقوط . مسقط الرأس - و - مسقط رأس = انسانك طوغديغى ير ، محل ولادت ، وطن أصلى : شاعر مشهور نفعينك مسقط رأسى حسن قلعهدر .

مسقف [ع] تسقيف ايدلمش ، طاوانلانمش ، اوستى طاوانله اورتولمش . مسقفات = مسقف اولان شيلر ، خان ، خانه ، دكان و امثالى .

مسك [ع] معروف كوزل قوقولى شى .

مسكت [ع] اسكات ايدن ، صوصديران : جواب مسكت . مسكتانه = مسكت اولانه ياقيشهجق صورتده .

مسكر [ع] اسكار ايدن ، مست ايدن . كل مسكر حرام = مسكر اولان شيلرك ، مشروبات كئوليهنك كافهسى حرامدر .

مسكن [ع] ساكن اولهجق ير ، خانه ، منزل : مسكن فقيرانه . جمعى : مساكن .

مسكن [ع] تسكين ايدن ، سكون حالنه كتيرن ، ياتشديران .

مسكنة [ع] مسكينلك ، فقروذات ، ضعف .

مسكوك [ع] سككلى ، اوزرينه سككه اورلمش . جمعى اولان

(مسكوكات) آقچه، پاره معناسنه قوللانیلیر : مسكوكات عثمانیه . مسكوكات خالصه .

مَسْكُونْ { [ع] ایچنده طورلمش ، اوطورلمش ، درونده وطن طوتلمش یر . محل سكون . اراضیٔ مسكونه . ربع مسكون = یر یوزینك انسان بولنان یرلری . مسكون محلك صفتی اولدیغندن (اهالیٔ ساكنه) یرنده (اهالیٔ مسكونه) دیمك خطادر .

مِسْكِینْ { [ع] هیچ بر شیئه مالك اولمیان ، افراط ضرورتدن حركته مجالی قالمیان . (فقیر) ایله بینلرنده فرق واردر . فقیر: كندیسنه اعطای زكات واجب اوله‌جق قدر شیئه مالك اولانه دینیلیر، مسكین‌ایسه : دنیاده مال نامنه هیچ بر شیئه مالك اولمایان كیمسه دیمكدر . § حركتسز ، زیاده قوتسز ، ذلیل ، عاجز ومقهور . جمعی: (مساكین) .

مِسْلاطْ { [ع] آناختار دیشی .

مُسَلَّحْ { [ع] تسلیح ایدلمش ، سلاحلاندیرلمش، سلاحلی . مسلحا = مسلح اوله‌رق .

مَسْلَخْ { [ع] حیوان بوغازلیه‌جق ، یوزه‌جك یر . قناره . سلخخانه جمعی : مسالخ .

مُسَلْسَلْ { [ع] اجزاسی زنجیر واری بربرینه متصل اولان، برسلسله‌یی تعقیب ایده‌رك كیدن . « اشبو رسم ایله مسلسل متصل - تااولنجه مصطفایه منتقل = ناظم مولد سلیمان افندی »

مُسَلِّطْ { [ع] تسلیط ایدن ، صاتاشدیران .

مُسَلَّطْ { [ع] تسلیط ایدلمش ، صاتاشدیرلمش .

مَسْلَكْ { [ع] معناً طوتیله‌جق یول : مسلك جدید . مسلك ادب .

« طریق باده پرستی خرابه زاره چیقار — براق شو مسلك عرفانه اویمایان روشی» .

اك فنا مسلك مسلكسزلكدر . جمعی: مسالك .

مُسْلِمْ { [ع] دین اسلام اوزره بولنان . مسلمین = مسلملر .

امام المسلمین = خلیفهٔ اسلام اولان پادشاهمز افندمز حضرتلری .

مُسْلِمْ { (ابوالحسن) أئمهٔ حدیثدن اولوب كتب ستهٔ‌نك ایكنجیسی عد اولنان (جامع صحیح)ك صاحبی بولنان ذات عالیدر . (٢٦١) ده ارتحال ایله‌مشدر .

مُسَلِّمْ { [ع] تسلیم ایدن طاپشیران، ویرن. § اسكیدن متصرفك مادونده بولنان مأمورین ملكیه‌یه دینیلیردی .

مُسَلَّمْ { [ع] تسلیم ایدلمش، طاپشیرلمش ، ویرلمش § طوغری اولدیغی اعتراف ایدلمش ، § بلا اعتراض انقیاد ایدلمش ، بویون اكلمش .

مُسَلْمانْ { [ف] مسلم . بو كلمه حقنده فارسی لغت كتابلرندن بری دیوردی كه : « مسلمان كلمه‌سنك اصلی (مانند مسلم) معناسنده اولان (مسلم مان) ایدی نصل كه آسمان لفظی ده (آس) ایله (مان) دن مركبدر . لسان فارسیده لفظ اولك حرف اخیریله ، لفظ اخیرك حرف اولی برجنسدن اولورسه بریسی حذف اولنور. (مسلم مان)دن میمك بری حذف ایدیله‌رك (مسلمان) قالمشدر . بو تقدیرده كلمه عربی وفارسی ایكی لفظدن مركبدر .

بعضیلری (مسلمان) كلمه‌سنی قاعدهٔ فارسیه اوزره مسلمك جمعی دیورلرسه‌ده مفرد اوله‌رق استعمالی مشهوردر . (مسلمان)ك جمعی (مسلمانان) در . بو ایكی توجیهك ایكیسی‌ده تمامیله طوغری دكلدر . زیرا هر ایكی وجهه كوره سكون سین ایله ثابت اولور . حال بوكه متقدمین ومتأخریندن هیچ برینك اشعارنده (مسلمان) كلمه‌سنك سینی سكون ایله واقع اولمامش ، بلكه هر یرده مفتوح اوله‌رق استعمال ایدلمشدر . طوغریسی ضم میم وفتح سین ایله اولان (مسلمان) لفظی (مسلم) كلمهٔ عربیه‌سیله ماده‌جه متحد واقع اولمشدر . بناءً علیه (مسلمان) كلمه‌سی (اسلام) كلمه‌سندن مأخوذ اولیوب فارسیدر . مركب دكل، مفرددر . جمع دكل ، واحددر » :

« ببری مال مسلمان وچومالت ببرند — بانك وفریاد برآری كه مسلمانی نیست — سعدی » . « مسلمانان بزمرم شویدو هندویان بسوزاند — عرفی » « امان كیتدم مسلمانلر مسلمان قورتاران یوقمی — عونی بك »

مَسْلُوبْ { [ع] سلب اولنمش، محو ونفی ایدلمش : مسلوب الشعور .

مَسْلُوحْ { [ع] بلع اولنمش. یوتولمش .

مَسْلُوخْ { [ع] درایسی یوزلمش .

مَسْلُوطْ { [ع] مغلوب ، مقهور . مسلوط اللحیة = صقالی خفیف آدم .

مَسْلُولْ { [ع] قیندن چیقارلمش قیلیچ: سیف مسلول آلهی. سیف مسلول شجاعت .

مِسْماجَنْكْ { [ف] خلع العذار قاریلرك زیبق تعبیر ایتدكلری شی .

مِسْمارْ { [ع] چیوی ، اكسر .

مُسَمَّطْ { [ع] بیتلری اكثریت اوزره قافیه‌لی درت جزءدن متشكل اولان نظم : « عكس ایتدی بیك واحسرتا — طاغلرله چیقدم آشنا — هر طاغده‌كی قلبی صدا — افغانمك افغانیدر»

مِسْمَعْ { [ع] قولاق ، اذن § خسته‌نك كوكسنده‌كی اصوات مرضیه‌یی دیكلمكه مخصوص برنوع آلت طبیه .

مَسْمُورْ { [ع] كوودەسی چلیمسز، عروقی، اعصاب وعظامی قوتلی آدم § صافی ، هموار اولمیان دیرلك : عیش مسمور . مؤنثی: مسموره: جاریهٔ مسموره .

مَسْمُوعْ { [ع] ایشیدلمش . جمعی: مسموعات . مسموعات موثوقه .

مَسْمُومْ { [ع] آغولی ، زهرلی شی § آغولانمش . زهرلنمش : مسموما = مسموم اوله‌رق . مسموماً ارتحال .

مُسَمّیٰ { [ع] تسمیه ایدلمش، اسم ویرلمش، آد قونلمش : « اندوه ایسه اسم بی مسمی »

مُسِنْ { [ع] یاشلی ، اختیار، قوجامش .

مَسْنَدْ { [ع] اوزرینه دایانیلان شی : مسند نقطه‌سی § درجه . رتبه، جاه ، منصب : مسند صدارت . « مسند اجلالك رفعت برادنا پایه‌سی — درگه اقبالنك دولت قدیمی چاكری — نفعی» جمعی: مساند . مسند آسودگان = قبر . مسند جم = روزكار .

مِسْواطْ { [ع] قازان كپچه‌سی .

مسواك { [ع] قوللانيلان معروف آغاج. جمعی: مساويك .

مسوده { [ع] برماده حقنده مؤخراً تبييض ايدلمك وايجابی حالنده بعض فقراتی طی وتصحيح اولنمق اوزره قلمه آلنان ورقه . بونك بومعناده استعمالی مجازآدر. معنای مدلولی « سياهلانمش » ديمكدر . (اسوداد) كلمه سندن مأخوذدر. جونكه كنديسنده معنای لون اولان هر لفظ اكثريا (افعلال) بابندن كلير : احمرار ، اخضرار ، اصفرار ، اسوداد كبی . قرآن كريمده ده (مسوده) لفظی (افعلال) بابندن وارد اولمشدر : [واذا بشر احدهم بالانثی ظل وجهه مسوداً وهو كظيم] . تشديد واو ايله (مسوّده) خطادر . جونكه (مسوده) لفظی كلام عربده (تفعيل) بابندن استعمال ايدلمه مشدر. بعض محققين بو توجيهه اعتراض ايدرك مسوده لفظنك كلام الٰهيده مطلق (سياه) معناسنده اولوب تسويد ايدلمش يعنی قارارتلمش ويازلمش معناسنده قوللانلمامش اولديغنی وطوغريسی تشديد واو ايله (مسوّده) اولوب هرنه قدر كلام عربده اسم مفعولی وارد اولمامش ايسه ده مصدری اولان (تسويد) كلمه سنك يازمق معناسنده كلام اكا بروتقانده چوق قوللانلمش بولنديغنی بيان ايديورلر. هرحالده تشديد دال ايله (مسودّه) ديمك ده طوغريدر. برنجی اعتباره كوره جمعی (مسوّدات) ايكنجی اعتباره كوره (مسودّات)در.

مسوغ { [ع] تجويز اولنمش . جمعی: مسوغات .

مسهل { [ع] اسهال ويرن، معده وباغرساقلری تطهير ايدن وقازوراتی سهولتله دفع ايلەين دوا.

مسهوف { [ع] اسهاف يعنی صوصه مق علتنه كرفتار اولان، پك چوق صو ايچديكی حالده قانميان . تشنه . § فوق العاده آرزوكش «ای ملت مسهوف سفاهت ، يتر آرتيق — زيرا بوسفاهتله سفالتلره طالدق = م . ذكی »

مسیء { [ع] اسائت ايدن ، كوتولكده بولنان .

مسيب { [ع] ايشه بقميان ، تنبل ، اوشنكن .

مسند { [ع] اسناد ايدلمش ، نسبت ايدلمش . § معانی ده (خبر)ه دەنيلير .

مسند آرای { [ف] مسندی بزه يجی ، بزه ين : مسند آرای وكالت كبری . مسند آرای اقبال .

مسند اليه { [ع] معانی ده مبتدايه دينيلير .

مسند نشين { [ف] مسندده اوتوريجی . اوتوران : مسند نشين صدارت عظمی . مسند نشين عزّ واقبال .

مسنون { [ع] بيلەنمش بيچاق § اوزرنده عمر كچمش ، بيللانمش شی § سنت قيلنمش ، سنت سنيه دن معدود شی : امر مسنون ختان .

مسنيات { [ع] (مسناة)ك جمعی : صدبنرلر ، صو بندلری ايله خرقلرينك كنارلری .

مسيح { [ع] عيسی عليه السلام . بونامك نبی مشارٌ اليهه چوق سياحت ايتديكندن ياخود خسته لری مسح ايدوب شفا ويرديكندن طولايی ويرلديكی

حقنده كی ذهابه كلمه نك عبرانيجه (مشيح) دن معرب اولمسی ظنّی ترجيح اولنور . مسيحی = حضرت مسيحه منسوب . خريستيان . مسيحيون = خريستيانلر . مسيحا نفس و — مسيحادم = مسيح نفسلی . نفسی مسيحا كبی : « بن نه مسيحی نه مسيحادم = ذوقی حقيقتده آرار آدمم »

مسئول { [ع] سؤال اولنمش § كنديسندن صورلمش ، دوچار توبيخ ومجازات اولمش : بو ايشده مسئول اولان فلاندر . « حق قزانمق دعوی تزوير ايله اولمك دكل — ار او دركيم كندی وجداننده مسئول اوليه — لا » § برخصوصك امر محافظه سی كنديسنه عائد اولان : مأمور مسئول ، مدير مسئول . § حاجت . طلب واستدعا ايدلمش شی : اسعاف مسئول . مسئوليت = مسئوللك : مسئوليت وجدانيه . مسئوليت معنويه مسئوليت جزائيه .

مسير ، مسيره { [ع] كزمك ، گشت وگذار ايتمك § كزيلاجك ير ، سير محلی ، قبر عالمی : « نيله يم سير مسيری دل اسير غم ايكن — ليلا خانم ». مسيره مصدر ميمی ده اولديغندن (مسيره كاه) تعبيری طوغری اولمق لازم كلير .

مسيف { [ع] قليج طاقينان . قليجلی .

مسيك { [ع] پك ممسك ، خسيس .

مسيل { [ع] صويك آقديغی ير ، رهگذار آب .

مسيلمة الكذاب { عامه اهاليسندن بر اشارلاتاندر كه مسلمان اولمشكن (رحمان اليمامه) عنوانيله پيغمبرلك دعواسنه قالقيشمش و باشنه طوپلاديغی جهله ايله ايچنه بر غائله چيقارمشدی . ١١ نجی سنهٔ هجريه ايچنده حضرت صديقك همتی و جناب خالد بن الوليدك غيرتيله صيقيشديريلوب قاتل حمزه اولان مشهور (وحشی) طرفندن مجروحاً دوشورولمش و انصار كرامدن (عبدالله بن زيد) طرفندن قفاسی كسيلمشدر .

مشائن { [ع] خلاف قياس اولەرق (شين) لفظنك جمعيدر : معايب ، مقابح .

مشئوم { [ع] اوغورسز ، منحوس ، (شوم)ده بو معنايه در .

مشائيم { [ع] (مشئوم)ك جمعی .

مشابه { [ع] بكزه ين ، بكزر ، برشيئك نظيری .

مشابهت { [ع] مشابهلك ، بكزه مه . نظير اولمه : ايكی سيمانك يكديكرينه مشابهتی .

مشاتمه { [ع] شتملشمك ، سوكشمك ، بربرينه سوكوب صايمق .

مشاجره { [ع] نزاع ايدشمك . منازعه ايتمك .

مشار اليه { [ع] كنديسنه اشارت اولنمش ، اولنان . يوقاريده اسمی كچن . بو تعبير رسمياتدندر رتبهٔ اولی رجاليله مافوقی حقلرنده ، غير رسمی شيلرده مزيتلی ذوات حقنده استعمال اولنور .

مشارب { [ع] (مشرب)ك جمعی . مشارب القوم شتّی — لا = طبايع قوم مختلفدر .

مشار بالبنان ، مشار بالانامل { [ع] كنديسنه پارمقله اشارت اولنان ، پارمقله كوستريلن ، مشهور ، ممتاز : مشار بالانامل بروجود كامل .

مشاربه { [ع] برابر ایچمك .

مشارزه { [ع] مشارزه ایدن .

مشارزه { [ع] منازعه ، بد خویلق ایتمك .

مشارطه { [ع] شرطلشمق . شرائط معینه اوزره عقد معامله ایتمك .

مشارع { [ع] (مشرع) نك جمعی .

مشارفه { [ع] یوكسك یره چیقمق . § شان و شرف خصوصنده بربله مفاخره ایتمك .

مشارق { [ع] (مشرق) ك جمعی : مشارق و مطالع « صحاری بهاده مبتسم مشارق جنان — نادر » .

مشارك { [ع] مشاركت ایدن ، اورتاق ، شریك اولان : « توزلق ایله نور مشارك اولمش — پوشیدهٔ پای نازت اولمش » .

مشاركت { [ع] اورتاقلق ، اورتاقلاشمق ، برینه شریك اولمق .

مشاطره { [ع] بربله برشیئی یاری یه بولاشمق .

مشاطه { [ع] (ماشطه) ماده سنه مراجعت . « دست مشاطهٔ نسیم بهار — ایتدی تزیین چهرهٔ گلزار — رشاد بك » « حاجت مشاطه نیست روی دلارام را = لا » .

مشاع { [ع] اشاعه اولنمش § حصص شایعه‌یی حاوی اولان شی .

مشاعبه { [ع] اوزاقلاشمق .

مشاعر { [ع] (مشعر)ك جمعی § حواس انسانیه : شاعرشهید مشاعر .

مشاعره { [ع] ایكی شاعر بربرینه شعر سویلمك . شعر سویلشمك .

مشاعل { [ع] (مشعل ومشعله) نك جمعی : مشاعل حكمت .

مشاغل { [ع] (مشغله) نك جمعی : مشاغل كثیره ، حیلولت مشاغل .

مشافهه { [ع] یوز یوزه سوز سویلمك .

مشاق { [ع] (مشقت) ك جمعی : مشاق عمر . مشاق حیات .

مشاكل { [ع] مشاكله ایدیجی ، ایدن .

مشاكله { [ع] اشكالجه بر اولمق ، بكزه‌مك ، نظمده (مشاكلت) صورتنده ده قوللانیلیر .

مشام { [ع] بورون : مشام جان . « زلفك قوقوسیله بادكابیز — تعطیر مشام مسرت ایتدی » « بوی صاف عشقمی طویسون مشام عفتك — قوقلا ای كلبن منكشم یادكار اولسون سكا — اطهر بامال نخوت سودیكم ! داق كوكسكه — عشقمك تمثالی فرض ایت بر گدا راولسون سكا = طاهر المولوی »

مشائمه { [ع] شآمت موقعنده قوللانیلیر : مشامت افعال .

مشاوب { [ع] شیشه قلبق .

مشاوب { [ع] (مشاوب) ك جمعی .

مشاور { [ع] مشاوره ایدیجی ، ایدن : مشاور خاص .

مشاوره { [ع] مشورت ایتمك . نظمده (مشاورت) صورتنده ده قوللانیلیر .

مشاهد { [ع] (مشهد) ك جمعی .

مشاهد { [ع] مشاهده اولنمش ، كورلمش : مشاهد اولان خدمتندن طولایی .

مشاهد { [ع] مشاهده ایدیجی ، ایدن . مشاهدین = مشاهدلر .

مشاهده { [ع] برشیئی كوزله كورمك .

مشاهر { [ع] (مشهر) ك جمعی .

مشاهره { [ع] آیلقله طوتمق . مشاهرةً = مشاهره صورتیله .

مشاهیر { [ع] (مشهور) ك جمعی : مشاهیر ادبا . مشاهیر سیاسیون مشاهیر ارباب قلم .

مشایخ { [ع] (شیخ) ك جمعی : مشایخ طریقت مولویه . مشایخ كرام . تركجه ده (مشائخ) صورتنده تحریرینه لزوم یوقدر .

مشایعه { [ع] بربله دوستلق ایتمك § برینه پیرو ، تابع اولمق .

مشبع { [ع] تشبیع ایدن ، قارنی طویوران .

مشبك { [ع] تشبیك ایدلمش ، اجزاسی بالق آغی كبی بربرینه كچیریلوب صوقوشدیرلمش . شبكه شكلنه قونلمش .

مشبه { [ع] تشبیه ایدلمش ، بكزه‌دلمش .

مشبوب { [ع] ایكی آیاغی آق آت § كوزل شی . جمعی مشایب .

مشت { [ف] یومروق ، طرقات : « هله اینسون بر ایكی مشت كران اكسه سنه — نه آغیرباشلی اولور باق او سبكسر دیدیكك — ناجی » . § مجازاً آووج معناسنده ده قوللانیلیر .

مشتاة { [ع] قیشین طوره‌جق یر .

مشتاسنگ { [ف] صاپان طاشی .

مشت افشار { [ف] عجم شاهلرندن خسرو وپرویزك النده بووارلایوب اویناديغی ایكی یوز مثقال آغیرلیغنده بر آلتون طوپ ایمش كه موم كبی یوموشادیلمش ایمش !

مشتاق { [ع] اشتیاقلی ، آرزومند ، قلبی میال : مشتاق دیدار . « بجان مشتاق زخم دیگرم ای عمر ! تأخیری — یغما » عربی جمعی : مشتاقین ، فارسی جمعی : مشتاقان : « دامن افق امیده كلفشان اولسون اوماه — بر تجلیسیله مشتاقانی اسعاد ایلسون » :

مشتاقانه { [ع] مشتاق اولانه یاقیشه‌جق صورتده : تحیات مشتاقانه .

مشتبه { [ع] اشتباه ایدن ، شبهه‌لنن .

مشتد { [ع] اشتداد ایدن ، شدتلنن : « نه‌در كوكلده بو سودا كه دائما مشتد — صفا »

مشترك { [ع] اشتراك ایدن ، اورتاق اولان ، برحالده بولنان . شریك . مشتركاً = مشترك اوله‌رق . مشتركین = شتركلر . محاوراتده یاكلش اوله‌رق دائما فتح را ایله قوللانیلیر .

مشتری { [ع] سیاراتدن بری ، برجیس ، اهل نجیم بوكا (سعد اكبر ، قاضیٔ فلك) دیرلر : « عمرت دراز بادكه تادور مشتری — ما از تو برخوریم وتو ازعمر برخوری — لا . » § اشترا ایدن ، صاتین آلان : « معرفت اتقانه تا مدر — مشتریسز متاع ضایعدر — ناجی . »

مشتری { [ع] اشترا ایدلمش ، صاتین آلنمش : عبد مشتری . مال مشتری .

مشتزن { [ف] طوقات اوریجی، اوران. طوقاتلایان .

مشتعل { [ع] اشتعال ایدن، شعله لنن، یا- ینلانان ، شعله زن .

مشتغل { [ع] اشتغال ایدن ، مشغول اولان ، ایش ایله اوغراشان. شو : « زسودای جانان بجان مشتغل — بذکر حبیب ازجهان مشتغل » بیتنده اولدیغی کبی ترکجه ده روکردان معناسنده قوللانلماز.

مشتق { [ع] اشتقاق ایتمش ، بینلرنده معنی وترکیب جهتیله مناسبت ، صیغه جهتیله مغایرت اولمق اوزره دیکر کلمه دن اخراج اولنمش کلمه .

مشتکی { [ع] اشتکاء ایدن ، شکایت ایدن . § وقوع بولان بر جرمدن کندیسنی متضرر عد ایدرك بر مستنطق ویا محکمه حضورنده دعوای شخصی اقامه ایدن . مشتکیانه = مشتکی اولانه یاقیشه جق صورتده .

مشتکی { [ع] اشتکاء ایدلمش ، شکایت ایدلمش: مادهٔ مشتکی. مشتکی منه = کندیسندن شکایت اولنان کیمسه.

مشتمل { [ع] اشتمال ایدن ، احاطه ایدن .

مشتوم { [ع] شتم اولنمش، سب ایدلمش.

مشته { [ف] خنجر ، بجاق قبضه سی کبی آوج ایله طوتیله جق شی § سراج وپاپوشجی اصنافنك قوللاندقلری پرنجدن معمول معروف طوقماق .

مشتهر { [ع] اشتهار ایدن شهرت بولان، مشهور اولان .

مشتهی { [ع] اشتهالی ، ایستکلی .

مشتهی { [ع] اشتهاء ایدلمش، ایستنلمش مشتهیات = اشیاء مرغوبه ، آرزو ایدیلن شیلر .

مشتی { [ع] قیش اوی ، لانهٔ سرما .

مشج { [ع] قارشدیرمق .

مشجر { [ع] آغاج بیتن یر . نما که اشجار .

مشجر { [ع] اوزرینه آغاج صورتی نقش اولنمش اوروبه .

مشجره { [ع] آغاجی چوق یر، آغاجلق، قورو، درختستان. (شجراء) ده بومعنایه در : « عکس تکبیر ایله طولمش دره لر — سجده ایلردی بوکا مشجره لر — حامد بك » مشجرهٔ سودا فزا .

مشجوج { [ع] باشی ویوزی یاره لنان کیمسه .

مشجوع { [ع] شجاعت جهتندن مغلوب اولان آدم .

مشحذ { [ع] بیله کی طاشی .

مشحون { [ع] طولدیرلمش ، طولو، : فلك مشحون . بزده مادیاتدن زیاده معنویاتده قوللانیلیر : قلب الم مشحون . مشحون غرام « دائما کارکه بندر اقبالی اوله - جنس کالای امانی ایله یارب مشحون — منیف »

مشخص { [ع] تشخیص ایدلمش ، طانمش § شخص حالنه کتیرلمش ، تجسم ایتدیرلمش .

مشدد { [ع] تشدید ایدن، شدتلندیرن، شدت ویرن : مشدد جزا .

مشدد { [ع] تشدید ایدلمش ، شدتلندیرلمش شدت ویرلمش . § شده لنمش . اوزرینه (ّ) اشارتی وضع اولنمش .

مشدود { [ع] شد اولنمش ، باغلانمش .

مشدوه { [ع] مدهوش .

مشذب { [ع] دیشلی اوراق، باغجی بچاغی .

مشذب { [ع] کسیلمش ، بوداتمش .

مشراط، مشرط { [ع] حجامتجی، جراح نیشتری، جمعی: مشارط .

مشراق { [ع] قیش موسمنده ایصنمق ایچون کونشه قارشی اوتوریله جق یر ، شمس آباد .

مشرب { [ع] ایچمك § ایچه جك یر § خوی، مزاج ، طبیعت، خلقت: مشرب رندانه . مشرب لا ابالیانه. « مشرب اولور شراب ایچر حرمتن بیلیر — مذهب اولور حقوق عبادی کورر حلال — ضیا پاشا » جمعی: مشارب : مشارب اقوام .

مشربه { [ع] صو ایچمك ایچون قوللانیلان قاب ، (ماشرابا) بونك محرفیدر .

مشرع { [ع] یول ، راه ، طریق § صو اولوغی ، میزاب .

مشرف { [ع] یوکسلن ، یوکسك یره چیقان § بر شیئه اوست طرفندن باقوب مطلع اولان § اولومه یقین اولان § قریب ، مستعد اولان : مشرف خراب . (مشارف) ده مشرف معناسنه در .

مشرف { [ع] تشریف ایدلمش، شرفلندیرلمش ، کندیسنه شرف ویرلمش .

مشرق { [ع] کونشك طوغدیغی یر ، خاور . جمعی مشارق : مشارق آسمان ، مشرق ومغرب کلمه لری مفرد صیغه سیله ذکر اولنورسه شرق وغرب جهتلری ، (مشرقین، مغربین) کبی تثنیه صیغه سیله ذکر اولنورسه صیف وشتا مطلع ومغربلری ، (مشارق ومغارب) کبی جمع صیغه سیله ذکر اولنورسه هر کونك یاخود هر فصلك درجهٔ مطلع ومغربی اراده اولنور . مشرقی = مشرقه منسوب .

مشرك { [ع] اشراك ایدن ، جناب حقه شریك قوشان . مشرکین = مشرکار : مشرکین قریش .

مشروب { [ع] ایچلمش ، ایچیله جك شی . جمعی : مشروبات . مشروبات کئولیه = اسپرتولی ایچکیلر. راقی و امثالی کبی .

مشروح { [ع] شرح اولنمش ، آچیلمش § بیان و ایضاح اولنمش : بر وجه مشروح .

مشروط { [ع] شرط قیلنمش . مشروطله = واقف طرفندن منافع وتفك شرط و وقف ایدلمش اولدیغی شخص ویا جهت .

مشروع { [ع] شرعاً جواز ویرلمش شی ، موافق شرع : امل مشروع . مشروعیت = مشروعلق . خلاف مشروعیت .

مشروم { [ع] یارلمش ، مشقوق .

مشط { [ع] طاراق. کسر میم ایله ده لغتدر. جمعی : امشاط .

مشعر { [ع] اشعار ایدن ، تحریراً بیلدیرن .

مشعشع { [ع] شعشعه لی ، پارلاق ، روشن . مشعشع ومطنطن صورتده .

مشعل ، مشعله { [ع] قنديل ، زياده آيدينلق ويرمك ايچون ايچنده جيره و سائره ياقيلان بيوك قنديل: مشعلكش = مشعل چكيجى ، چكن : « اى برق جهانفروز سنسك — مشعلكشى كاروان عشقك » . « حج يوللرنده مشعلهٔ كاربان كبى — ارباب عشق ايچنده نمايانسك اى كوكل — نديم » . جمعى : مشاعل . ميمك كسريله ده لغتدر .

مشعلهٔ خاورى ، مشعلهٔ روز ، مشعلهٔ صبح { [ف] كونش .

مشعلهٔ گيتى فروز { [ف] حضرت فخر كائنات (صلعم) افنديمز .

مشعون { [ع] طاغينق صاچ ، موى ژوليده .

مشغله { [ع] مشغوليته سبب اولان ايش ، كوچ . جمعى : مشاغل .

مشغوف { [ع] مفتون ، آشفته ، شوريده‌سر .

مشغول { [ع] بر شيله اوغراشان آدم : مشغول اشغال اولنماز § طولديرلمش ، اشغال اولنمش : خانهٔ مشغول .

مشفق { [ع] شفقت ايدن ، مهربانلق كوسترن ، شفقتلى : پدر مشفق .

مشفقانه { [ف] مشفق اولانه ياقيشه‌جق صورتده : كلمات مشفقانه . نوازش مشفقانه .

مشفوع { [ع] حق شفعه‌نك تعلق ايتديكى عقار . مشفوع به = شفيعك مابه‌الشفعه اولان ملكى .

مشق { [ع] يازمق ، كتابت § اوزاتق ايچون چكمك ، ييرتق § يازى اورنكى ، نمونهٔ تعليم : « هر سهى قد جلوه‌سى بر سيل طوفان بلا — هر هلال ابرو قاشى بر سرخط مشق جنون — فضولى » . مشق ايتمك = برشيئى اوكرنمك ايچون ادمانه دوام ايتمك .

مشقّة { [ع] زحمت ، محنت : « چالش مشقت اولدرد چالشمه درد احتياج — سامح » . مشقت تيسيرى جالبدر . (چكمك) مصدريله تركب ايدر : مشقت چكمك .

مشك { [ف] مسك ديديلن كوزل قوقولو شى . (مسك) بونك معربيدر كسر ايله‌ده لغتدر « چووا كرد آن نافهٔ مشك تاب — شب آمد بپا بوسى آفتاب — فردوسى » مشك آلود = مشكه بولاشمش . مشكلى .

مشك { [ف] قربه ، طولوم .

مشكاة { [ع] درونسه لامبه قونه‌جق حجره ، باجه . (قنديل) معناسنه استعمالى يا كلشدر . (مشكوة) صورتنده‌ده يازيلير .

مشك افشان { [ف] و مشك فشان = مشك صاچيجى ، صاچان .

مشكباز { [ف] مشك ياغديران ، تعطير ايدن .

مشك بيد { [ف] سلطانى سوكود آغاجى . عود آغاجيله‌ده مفسردر .

مشكفام { [ف] مشك رنكلى ، سياه .

مشكفروش { [ف] مشك صاتان ، عطار مشكفروشان .

مشكّك { [ع] تشكيك ايدلمش ، شكه دوشورلمش .

مشكل { [ع] اشكاللى ، كوچ ، مغلق ، چتين : مشكل برايش . مشكل بر سياحت . امور مشكله .

مشكّل { [ع] تشكيل ايدلمش ، شكله هيئته قونلمش ، شكل ويرلمش § ايرى ، قوجامان ، شكللى ، قيافتى غير مستحسن : بر مشكل حريف .

مشكلات { [ع] مشكل اولان خصوصات : « حلال مشكلاتى اولدم جهانيانك — مشكل بودركه قالدم بن مشكلات ايچنده — سعدى » . مشكلات امور .

مشكل پسند { [ع] مشكل بكنيجى ، كوچ ، چتين شيدن خوشلانان . مشكلپسندان = مشكلپسندلر : مشكلپسندان ادب .

مشكل پسندانه { [ف] مشكل پسند اولانه ياقيشه‌جق صورتده : مشكلپسندانه بر نظر .

مشكلتر { [ف] پك مشكل . مشكلترين = اك مشكل : مشكلترين امور .

مشكل كشاى { [ف] مشكل شيلرى حل ايدن . مشكل كشايان = مشكل كشالر .

مشكور { [ع] اوزرينه شكر اولنمش ، ممدوح ، مقبول : خدمات مشكوره . مشكورالخدمه .

مشكوك { [ع] شك اولنمش ، شبهه‌لى : مشكوك الاحوال .

مشكول { [ع] اوچ آياغى بيلكارينه قدر بياض آت .

مشكين { [ف] مشكلى ، مشك قوقولى ، معطرناك : زلف مشكين .

مشكين چاه { [ف] يوزلرك چكه‌سنده‌كى چوقور . چاه زنخدان .

مشكين سنان { [ف] چشم خوبانده‌كى كيرپيكلر .

مشمئز { [ع] اشمئزاز ايدن ، يوزينى بوروشديرارق صيقيلان § استكراه ايدن .

مشمّس { [ع] كونشه سرلمش ، كونشه قونلمش ، كونشه طوتلمش . (كيسوى مشمس) كبى معناسز تعبيرلرى استعمالدن توقى ايتمليدر .

مشمش { [ف] زردالى .

مشمّع { [ع] تشميع ايدلمش ، اريمش بال مومنه باتيرلمش . (موشامبا) بوندن محرفدر .

مشمول { [ع] اخلاق وشمائل حسنه صاحبى § احاطه اولنمش ، محاط : مشمول نگاه التفات . مشمول نظر مرحمت .

مشمولة { [ع] باده ، خمر .

مشموم { [ع] مشك ، عطر : رايحهٔ مشميم . § قوقلانمش :

مشنّف { [ع] تشنيف ايدلمش ، كوپه طاقلمش . كوپه ايله تزيين ايدلمش .

مشوار { [ع] روش ، طور وطرز .

مشورت { [ع] دانشمق ، برخصوصى برقاچ كشى مذاكره ايتمك : مجلس مشورت .

مشوّش { [ع] تشويش ايدلمش ، قارمه قاريشيق ايدلمش : امور مشوشه

مشهد { [ع] اشهاد ايدن، شاهد كتيرن .

مشهد { [ع] محل شهادت « مشهددن شوق كوبكله رواندرقان هنوز — كورمدى تيغك نم كعبمده بر قربان هنوز »

مشهود { [ع] كورلمش، كوريلن شى . جمعى : مشهودات . تصور مشهودات . نقل مشهودات .

مشهود به { [ع] شهادتله اثبات اولنه جق حق ، بو حقك تعلق ايتديكى مال .

مشهور { [ع] شهرتلى، اونلى، هركسك بيلديكى : محرر مشهور . ادبيهٔ مشهوره . بين العوام ايى . اعلى معناسنه قوللانيلان معهود (مذشور) لفظى بوندن محرفدر .

مشهوم { [ع] يوره كلى ، جرأتلى .

مشى { [ع] يورومك : تاب مشى . مشى عسكرى . بوكا مقابل (مشيت عسكريه) ديمك طوغرى دكلدر .

مشيب { [ع] اختيارلق ، حد شيبه دخول ايتمك ، صاچ صقال آغارمق .

مشيئة { [ع] ديلك ، ارادت : « آدم اسير دست مشيت دكلميدر — عالم زبون پنجهٔ قدرت دكلميدر — نابى » . مشيئة الله . مشيت ايله اراده بيننده فرق واردر . مشيت اكونده، اراده اكوان واحكامده اولور . فصيحى (مشيئة) در .

مشيخه { [ع] فى الاصل اسم جمع اولديغى حالده اسانمزده شيخلك، مرشدلك ، استاذيت معناسنده مصدر اوله رق قوللانيلير . مشيخت اسلاميه = شيخ الاسلاملق ، منتهاى مناصب علميه . مقام مشيخت . دائرهٔ مشيخت اسلاميه .

مشيد { [ع] كرچله ياپلمش بنا : قصر مشيد .

مشيد { [ع] تشييد ايدلمش، رفيع ومحكم قيلنمش .

مشير { [ع] اشارت ايدن § سلك جليل عسكريده اك صوك رتبه يى احراز ايدن ذات . ملكيه ده مقابلى وزير . مشيرانه = مشيره ياقيشه جق صورتده . مشيريت = مشيرلك . مشيران = مشيرلر .

مشيمه { [ع] صوك ، چوجنى آناسنك قارننده بسلهمك ايچون قان طورباسى كبى برجسمدركه چوجغك كوبكنه متصل اولديغندن وجودنده دوران ايدن قان بوكا داخل اوله رق والده سنك رحمى كنارنده كى طمارلرله ارتباطى اولديغى حالده انلرله مبادلات غذائيه ده بولنور ، جنينك تنفس وتغذيه سنه خدمت ايدر . چوجق طوغديغى زمان كريكى كسيلمز يعنى مشيمه ايله ارتباطى قطع ايدلمزسه بدننده طولاشان قان درحال مشيمه يه قاچه رق اولور : « كون طارغمدن مشيمهٔ شبدن نه لر طوغار — رحمى » جمعى : مشيم ، مشائم .

مشيوم { [ع] بكاى آدم .

مص { [ع] صورمق ، امك .

مصائب { [ع] (مصيبت) ك جمعى : مصائب دنيا . اعظم مصائب . مصائب خانمانسوز . مصائب قوم عند قوم فوائد — متنبى = برقومك دوچار اولديغى مصائب ديكر برقومك موجب منافعى اولور .

مصائد { [ع] (مصيد) ك جمعى .

مصائف { [ع] (مصيف) ك جمعى .

مصاب { [ع] اصابت ايتمش ، اورولمش، § مصيبته اوغرامش ، عليل .

مصابره { [ع] صبر ايتمك .

مصابيح { [ع] (مصباح) ك جمعى . چراغلر، سراجلر ، تنوير آلتلرى : مصابيح نجوم . وزيّنا السماء الدنيا بمصابيح .

مصاحب { [ع] مصاحبه ايديجى ، ايدن .

مصاحبه { [ع] ومصاحبت = بربريله صحبت ايتمك ، همدم اولمق .

مصاحف { [ع] (مصحف) ك جمعى : مصاحف شريفه .

مصادر { [ع] (مصدر) ك جمعى : مصادر كرم ، مصادر مجهوله .

مصادره { [ع] جريمه صورتيله برينك بالجمله اموالنى ضبط ايتمك . مصادره زمانمزده كلياً منع اولنمشدر .

مصادف { [ع] مصادفه ايديجى ، ايدن . « بارش باران مصادف دوشدى هجران شامنه »

مصادفه { [ع] راست كلمه ، تصادف ايتمك .

مصادقت { [ع] صداقت اوزره دوستلق .

مصادمه { [ع] ايكى شى بربرينه چارپمق ، چارپيشمق ، اوروشمق : ايكى واپورك مصادمه سى « بارقهٔ حقيقت مصادمهٔ افكاردن چيقار = كمال بك » مصادمات = مصادمه لر : مصادمات بحريه .

مصاده { [ع] صيد اولونان ، آولانان حيوان .

مصارع { [ع] (مصرع ومصراع) ك جمعى .

مصارعه { [ع] ايكى كشى بربريله كولشمك ، كولش طوتمق .

مصارف { [ع] (مصرف) ك جمعى : مصارف متفرقه . مصارف كثيره . (مصارفات) ياكلشدر .

مصاريف { [ع] (مصروف) ك جمعى .

مصارين { [ع] باغرساق .

مصاعد { [ع] (مصعد) ك جمعى .

مصافات { [ع] بربريله خالصانه دوستلق ايتمك § اخلاص ، مودت .

مصافحه { [ع] اثناى ملاقاتده يكديكرينك اللرينى طوتمق .

مصالح { [ع] (مصلحت) ك جمعى : مصالح دولت . آشناى مصالح . ارباب مصالح .

مصالح { [ع] مصالحه ايدن ، عقد صلح ايدن .

مصالحه { [ع] ايكى طرف مخاصمه يى ترك ايدرك بارشمق ، صلح ايدشمك ، اوزلاشمق .

مصام ، مصامة { [ع] طوره جق ير ، محل وقوف : مصام فرس .

مصانع { [ع] (مصنع ـ و ـ مصنعه) نك جمعى : ياغمور صوينى بيريكمك ايچون حوض طرزنده ياپلمش يرلر ، صهريجلر : « سل المصانع ركباً تهيم فى الفلوات — توقدر آب چه دانى كه دركنار فراتى

— سعدی » = مصانعك قیمتنی صوسز چوللرده سرکردان اولان سواران کروهنه صور . سن صو قدرینی نه بیلیرسین که فرات کنارندهسین .

مُصاهَرَه { [ع] بر قوم وقبیلهدن قیز آلهرق داماد اولمق § خصملق ، کوورهگیلك .

مُصایَحَه { [ع] بربرینه صیحه ایتمك ، حایقیرمق ، حایقیرشمق .

مُصایَقَه { [ع] یازلقنه پازارلق ایتمك .

مِصْباح { [ع] قندیل ، چراغ ، آلت تنویر . مصباح السحور = صباحلامش ، ضیاسی سونوك قندیل . مصباح السرور — و — مفتاح الشرور = باده .

مَصْبَح { [ع] طوغاجق یر ، موضع طلوع . § طوغاجق زمان .

مَصْبوره { [ع] کندیسنه یمین ترتب ایدن آدمك سبب حبسی اولان یمین .

مَصْبوغ { [ع] خودبین ، متکبر .

مَصْبوغ { [ع] بویانمش ، ملون .

مُصَحِّح { [ع] تصحیح ایدن ، صحیح قیلان ، درجهٔ صحته ایردیرن § یاکاشی طوغرولدان . لغت مصححلکی پك مشکل بر ایش ایمش . مصححین = مصححلر .

مُصَحَّح { [ع] تصحیح ایدلمش ، یاکاشی طوغرولدلمش : مصحح بر کتاب .

مُصْحَف { [ع] قرآن عظیم الشان : « محبت مصحفن ختم ایلدم بن — زلیخا سورهٔ یوسفده قالدی — لا » .

مُصَحَّف { [ع] تصحیف اولنمش ، خطاءً تغییر ایدلمش .

مَصْحوب { [ع] صحبت اولنمش . همدم ایدلمش ، ترفیق ایدلمش ، برابر قوجاقلانمش : مصحوباً = مصحوب اولهرق .

مِصْداق { [ع] آلت صدق ، مجازاً بر شیئه موافق اولان ودلیل صدق سخن معناسنه قوللانیلیر .

مَصْدَر { [ع] بر شیئك چیقدیغی یر ، محل صدور : مصدر محاسن اخلاق . § ذات ایله قائم بر معنایه دلالت ایدن وصفات وافعاله مأخذ اولان اسم . مصدری = مصدره منسوب : یاء مصدریه . مصدریت = مصدرلق .

مُصَدَّر { [ع] تصدیر ایدلمش ، دیباجه لنمش : نديمك « خوشا نزهت آباد جنت سرشت » مصراعیله مصدّر منظومهسی .

مُصَدِّع { [ع] تصدیع ایدن ، باش آغریدان .

مُصَدَّع { [ع] تصدیع ایدلمش ، باشی آغریدلمش .

مُصَدِّق { [ع] تصدیق ایدن ، کرچکلدر دیین ، کرچکلهین .

مُصَدَّق { [ع] تصدیق ایدلمش ، کرچکدر دینلمش ، کرچکلنمش .

مَصْدور { [ع] کوکسنده آغریسی اولان .

مَصْدوقه { [ع] طوغریسوز ، کرچك .

مَصْدوم { [ع] کندیسنه اورولمش ، چارپلمش .

مِصْر { [ع] شهر ، مملکت . جمعی : امصار § آفریقاده بولنان قطعهٔ معروفه ، ام الدنیا .

مِصْراع { [ع] قپو قنادی § موزون پارچهدر که کندیسیله بحراً متساوی دیکر موزون بر پارچهیه مقارنتندن بر بیت تشکیل ایدر . مصراع آزاده = تك مصراع : « مضحکات دهره بن اولسهمده تصورم کولر » مصراع بر جسته = تکلفسز سویلنیلن مصراع : « صنم ، عمرم ، حیات جاودانمسك بنم — ذاتی » . « ذوق آنکدر که پریشانلغی جمعیتدر — لا » (مصرع) صورتندهده یازیلیر .

مِصْران { [ع] کوفه ایله بصره شهرلرندن کنایهدر .

مُصَرَّح { [ع] تصریح ایدلمش ، آچیق سویلنلمش ، آچیقدن آچیغه بیان ایدلمش . مصرحاً = مصرح اولهرق .

مَصْرَع { [ع] کورهشهجك یر ، میدان مصارعه . جمعی : مصارع .

مُصَرَّع { [ع] تصریع ایدلمش ، مصراعلندیرلمش .

مَصْرَف { [ع] فی الاصل (صرف ایدهجك یر) دیمکدر . لسانمزده اکثریا خرج ، صرفیات معناسنه اولهرق (مصروف) موقعنده قوللانیلیر . مثلا : (استانبوله کلهلی مصرف چوغالدی) عبارهسنده صرف ایدهجك یر چوغالدی معناسنی ویرمك ممکن اولدیغی حالده (او قدر مصرفه مقابل یاپدیریلان شی بومیدر) جملهسندهاو معنایی ویرمك ممکن اولماز . چونکه بوراده مصرف (خرج ، مبلغ ، مصروف) مقامنده مستعملدر . جمعی : مصارف : مصارف زائده . بو اعتباره کوره بر شیئك اعمال وانشاسی ایچون وقوع بولان صرفیاتی مبین یاپیلان پوصله ویا دفتره (مصارف پوصلهسی) ویا (دفتر مصارف) دیمك طوغریسی ایسهده (مصاریف پوصلهسی) ویا (دفتر مصاریف) دینلسه دها ایی اولور .

مَصْروع { [ع] صرعه علتنه طوتلمش . مصروعاً = مصروع اولهرق .

مَصْروف { [ع] صرف وخرج اولنمش : مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . نقود مصروفه . همت مصروفه . مصروفیت = مصروفلق . مصروفیت عنایت . § چوریلمش ، دوندیرلمش .

مُصْطَبِر { [ع] اصطبار ایدن ، صبر ایدن .

مَصْطَبَه { [ع] پیکه ، سد ، سکی § میخانه پیکهسی ، اجتماعگاه عیاشین : مصطبهٔ رندان . فصیحی : کسر میم ایلهدر . جمعی : مصاطب .

مِصْطَبَه { [ع] پیکه .

مُصْطَفی { [ع] اصطفاء ایدلمش ، منتخب ، کزیده § سید المرسلین افندمز حضرتلرینك بر اسم شریفلری .

مُصْطَلَح { [ع] سادهلکدن عاری ، تکلفلی افاده .

مِصْعاد { [ع] آلت صعود ، مردیون ، سلم . (آسانسور) .

مَصْعَد { [ع] یوقاری چیقهجق یر ، محل صعود . جمعی : مصاعد .

مُصَغَّر { [ع] تصغیر ایدلمش ، کوچلدلمش .

مَصَف { [ع] صف ، طابور باغلایهجق یر . جمعی اولان (مصاف) لسانمزده مجازاً (جنك) معناسنه قوللانیلیر .

مُصَفِّر { [ع] تصفیر ایدن ، ایصلق چالان ، سلهین .

مصفف { [ع] تصفیف ایدلمش ، دیزلمش ، صف حالنه قونلمش .

مصفوف { [ع] صف باغلامش ، صف هیئتنه کیرمش .

مصفی { [ع] تصفیه ایدلمش ، طورو ، صافی قیلنمش ، صفوت ویرلمش : ماء مصفی ، شراب مصفی .

مصقله { [ع] قلیج وآینه کبی شیلرك پاسنی تمیزلیه جك ، آنلره جلا ویره جك آلت .

مصقول { [ع] صیقل اورولمش ، جلالنمش ، مجلا .

مصل { [ع] یوغورت صویی . مصل دم = یوغورت صویی کبی بر آز صارمتراق اولان قان صویی .

مصلب { [ع] تصلیب ایدلمش ، صلابت ویرلمش ، قاتیلاشدیرلمش .

مصلح { [ع] اصلاح ایدن ، ایی حاله کتیرن ، ایی حاللی قیلان .

مصلحه { [ع] بر ایشك خیرلی اولمسنه باعث اولان شی . (مفسدت) مقابلی : دروغ مصلحت آمیز . مصلحته موافق اولان بودر . § امر ، خصوص . مصلحت شناس = مصلحت آکلایجی ، آکلایان . مصلحت بین = آشنای مصلحت . مصلحت‌گذار = سفیر وکیلی ، کوچك ایلچینك آشاغیسی ، مبعوث اولدیغی دولتك خارجیه نظارتی نزدینه مأمور .

مصلوب { [ع] صلب اولنمش ، آصلمش : جانی مصلوب . مصلوباً = مصلوب اوله‌رق . مصلوبیت مصلوبلق .

مصلی { [ع] نماز قیلان .

مصلی { [ع] جنازه نمازی قیلمغه مخصوص آچیق محل : «قدر کی سنك مصلاده بیلوب ای باقی — طوروب ال باغلایه‌لر قارشیکه یاران صف صف — باقی »

مصمم { [ع] تصمیم ایدلمش ، صورت قطعیه‌ده نیت ایدلمش ، اجراسنه قطعیاً قرار ویرلمش : فلان کونی اجراسی مصمم اولان ولیمه جمعیتی .

مصنع ، مصنعه { [ع] یاغمور صویی بیرکدك ایچون یاپیلان یر ، صهریج .

مصنع { [ع] تصنیع ایدلمش ، بر صورت صنعتکارانه‌ده یاپلمش ویا سویلنمش § ساخته اوله‌رق یاپلمش .

مصنف { [ع] تصنیف ایدق ، کتاب یاپان . مصنفین = مصنفلر .

مصنف { [ع] تصنیف ایدلمش ، یاپلمش ، کتاب . مصنفات = کتابلر : مصنفات اسلاف .

مصنوع { [ع] یاپلمش شی : مصنوع خدا . جمعی : مصنوعات . مصنوعات الهیه . مصنوعات بشریه . تشهیرگاه مصنوعات . § دوزمه ، یاپمه شی ، ساخته : اوورقه‌نك مصنوع اولدیغی بالآخره آکلاشیلدی .

مصوات { [ع] پك هایقیریجی ، شدید الصوت .

مصوت { [ع] تصویت ایدن ، سسلنن ، سس چیقاران ، اظهار صوت ایدن : اوراق مصوته .

مصور { [ع] تصویر ایدن ، صورت ویرن . بر صورته قویان § ترسیم ایدن ، رسام : « ای مصور ! رهگذاری اوزره چك تمثالمی — فضولی » .

مصورانه = مصور اولانه یاقیشه‌جق صورتده : مصورانه بر منظومه . مصورین = مصورلر .

مصور { [ع] تصویر ایدلمش ، صورت ویرلمش ، بر صورته قونلمش § ترسیم ایدلمش . اشعار قدماده کوریلن (کل تصویر) تعبیری (کل مصور) معناسنه‌در : « کل تصویر بهار اولسه‌ده خندان اولماز — راشد » .

مصون { [ع] حفظ اولنمش ، محفوظ : حریت شخصیه قانوناً هر درلو تعرضدن مصوندر . مصون الساحه . مصون الزوال . «افکار مصون انتهادر» مصونیت = مصونلق ، محفوظلق : مصونیت مساکن = قانوناً خانه‌لرك تعرضدن وجبراً دخولدن مصون اولمه‌سی .

مصیب { [ع] اصابت ایدن ، طوغریجه کیدوب ایریشن ، راست کلن § فعل وقولده صوابه تصادف ایدن : قرار مصیب . رأی مصیب .

مصیبت { [ع] انسانك باشنه کلن قضا ، بلا . جمعی : مصائب .

مصید ، مصیده { [ع] آو آولامایه مخصوص آلات ، آلت اصطیاد . (مصیده) ده بو معنایه‌در .

مصیر { [ع] صویك آقدیغی ، منصب اولدیغی یر ، (سریر شوکت مصیر) کبی ترکیبلرده (مرجع . قرارگاه) معناسی افاده ایدر .

مصیف { [ع] یاز موسمنده اوتوره‌جق یر ، صیفیه . لانه کرما .

مصیقل { [ع] جلالی ، یالدیزلی .

مضاء { [ع] کچمك ، نفاذ .

مضائق { [ع] (مضیق) ك جمعی : مضائق غم .

مضاجر { [ع] (مضجر) ك جمعی : کوکل طارالاجق یرلر .

مضاجع { [ع] (مضجع) ك جمعی ، مقابر : مضاجع اولیاء .

مضاد { [ع] ضد اولان ، تأثیرینه قارشی قویان : مضاد تعفن .

مضار { [ع] (مضرت) ك جمعی : دفع مضار .

مضارب { [ع] (مضرب ومضراب) ك جمعی .

مضارب { [ع] مضاربه ایدن ، دوکوشن § شرکت مضاربه‌ده سرمایه‌یی قوللانوب تجارت ایتمك اوزره چالیشان .

مضاربه { [ع] دوکوشمك § بر طرفدن سرمایه ، دیکر طرفدن سعی و عمل اولمق اوزره عقد ایدیلن بر نوع شرکت .

مضارع { [ع] شریك ، شبیه § حال ویا استقباله دلالت ایدن صیغه .

مضاعف { [ع] ایکی ویا زیاده قات ایدلمش ، بر مثلی ویا امثالی اوزرینه زیاده‌لشدیرلمش . § عین الفعل ایله لام الفعل بر جنسدن وحروف صحیحه‌دن اولان فعل : « مدّ ، فرّ » کبی .

مضاف { [ع] اضافه اولنمش § دیکر بر اسمه علاوه واسناد اولنمش اسم . مضافات = مضافلر .

مضاق { [ع] طارلق .

مضامیر { [ع] (مضمور) ك جمعی .

مضامين [ع] (مضمون) ك جمعی. مضامين كلام.

مضاهات [ع] بر شيئه بكزه‌مك، شبيه اولمق.

مضاهی [ع] شبيه، مانند: «ديردم ای روزم سكا روز اخير عمرم اول — نور وجه ياره بر يوزدن مضاهی اولسه‌ك»

مضايقه [ع] طارلق، ضرورت، فقر.

مضبوط [ع] ضبط اولنمش، حسن تدبير ايله حفظ اولنمش § دائرهٔ تصرفه ادخال اولنمش: ممالك مضبوطه. § يازلمش، قيد ايدلمش: افادهٔ مضبوطه § طرپلو.

مضبطه [ع] مجلسلرك مذاكراتی ضبط ايچون يازيلان زيری مهرلو ورقه. § بش اون كشی طرفندن برماده حقنده يازيلوب عائد اولديغی دائرهٔ رسميه‌يه تقديم ايديلن مهرلی ورقه.

مضجر [ع] كوكل طارالاجق ير.

مضجع [ع] مزار، قبر، خوابكاه ابدی: نور الله مضجعه، فی الاصل (ياتاجق ير) ديمكدر.

مضحكات [ع] مضحكه‌نك جمعی: «مضحكات دهره بن اولسه‌م‌ده تصويرم كولر»

مضحك [ع] اضحاك ايدن، كولدورن.

مضحكه [ع] كولونه‌جك شی، تياترولرده اوينانيلان كولنج اويون، قومه‌دی: Comédie

مضر [ع] اضرار ايدن، ضرر ويرن، ضرره صوقان.

مضراب، مضرب [ع] (ض، ظ كبی اوقونور) اوراجق آلت، طنبور وساز چالمغه مخصوص آلت، زخمه: «ايدرمی سازسينه‌م دكمه برمضرابدن فرياد — راغب پاشا»

مضرب [ع] ضرب ايده‌جك ير: سرمنزل اختتام مضرب خيام كلام اولمق لازم كلدی — نركسی.

مضرت [ع] زيان، مشقت، (منفعت) ك ضدی.

مضروب [ع] ضرب اولنمش، اورولمش. § ضرب عمليانده مقدارينك چوغالدلمسی مطلوب اولان عدد. ٥×٦ حاصل ضربنده‌كی «٦» كبی.

مضرور [ع] ضرره دوچار اولمش، زيانديده.

مضروس [ع] ياپلمش، اورولمش شی: چاه مضروس = طاشله اورولمش قويو.

مضض [ع] آجيمق، المناك اولمق § مصيبت آجيسی، وجع مصيبت.

مضطجع [ع] اضطجاع ايدن، يان اوستی ياتان. مضطجعاً = مضطجع اوله‌رق.

مضطر [ع] چاره‌سز قالمش، ناچار، مجبور. «افنديلر! بكا سز مرحمت ايدك، زيرا — فقيره بخش سرور ايلين ثوابه كيره‌ر — نظاميله كچركن طوروب‌ده بن مضطر — شكايتنده طوياردم بكای واويلا — «سائل منظومه‌سندن — محمد ذكی»

مضطرب [ع] اضطراب ايدن، چالقانان، تحرك ايدن § مادی ومعنوی راحتسز اولان، تلاش ايچنده بولونان. مضطربانه = مضطرب اولانه ياقيشه‌جق صورتده.

مضطرم [ع] اضطرام ايدن آلوله‌نن.

مضعف [ع] تضعيف ايدلمش، بر اوقدر دها زياده‌لشديرلمش. ايكی قات ايديلمش.

مضغ [ع] طعامی آغزده چيكنه‌مك.

مضغه [ع] برچينم ات، برپارچه ات.

مضل [ع] اضلال ايدن، ضلالته دوشورن، يولدن چيقاران.

مضيف [ع] مسافر قبول ايدن، ميزبان.

مضلة، مضله [ع] يولك غائب اولديغی ير.

مضمار [ع] (ض حرفی ظ كبی اوقونور) قوشو ميدانی. (فارس مضمار بلاغت) كبی تركيبلر چوقدن ياپلماز اولمشدر. جمعی: مضامير.

مضمحل [ع] زائل، نابود اولان.

مضمر [ع] اضمار ايدن، درونده كيزله‌ين.

مضمر [ع] اضمار ايدلمش، درونده كيزلنمش، جمعی: مضمرات.

مضمر [ع] غزا وياريش ايچيله آت بسله‌ين.

مضمضه [ع] (ض حرفلری ظ كبی تلفظ اولنور) صويی آغزده چالقامق: مضمضه، استنشاق، سائر يدنی ييقامق.

مضموم [ع] (ظ كبی تلفظ اولنور) ضم اولنمش، علاوه ايدلمش § ضمه ايله اوقونان حرف.

مضمون [ع] ظ كبی تلفظ اولنور) ضمانی ويرلمش، اوده‌نمش، اوده‌نمسی لازم كلن § هنوز پدر صلبنده اولان ذريت § معنی، مآل، مفهوم. مضمون لطافت مشحون. مضمون شعر. مضمون كلام § نكته، صنعت، جناس: «سوزده مضمون كرك هی — نفعی» مضمونپرداز = مضمون ترتيب ايديجی، ايدن. مضموندار = مضمونلی سوز. جمعی: مضامين. مضامين اشعار. مضامين كلام.

مضنوك [ع] زكام اولمش، منكوم.

مضیٔ [ع] اضائه ايدن، ضيا ويرن، ضيالانديران.

مضير [ع] اكشی، حامض. (ماضر) ده بو معنايه‌در.

مضيض [ع] مصيبت آجيسنه اوغرامق.

مضيع [ع] اضاعه ايدن، ضايع ايدن.

مضيعه [ع] ضياع § محل ضياع.

مضيف [ع] (ظ كبی تلفظ اولنور) ضيافت خانه، دارالضيافه.

مضعوف [ع] (ظ كبی تلفظ اولنور) ضعيف قيلنمش.

مضوفه [ع] حاجت، مرام.

مضيفه [ع] غم، غصه، حزن واندوه. ميمك ضميله‌ده لغتدر.

مضيق [ع] طار ير، مكان تنك: «دوشمش مضيق غمده ايكار

زواللى بر فرد — ضيا بك » § زور ، صيق ايش : امر مضيق .

مَضيم { [ع] مظلوم .

مَطائب { [ع] سچلمش ، كزيده شى . مفردى يوقدر .

مَطائن { [ع] (مطين)ك جمعى .

مَطابخ { [ع] (مطبخ)ك جمعى .

مطابع { [ع] (مطبعه) نك جمعى : استانبول مطابعى .

مُطابق { [ع] مطابقت ايديجى ، ايدن .

مُطابقت { [ع] اويغونلق ، موافقلق .

مَطاره { [ع] قوشى چوق ير : زمين مطاره .

مُطارحه { [ع] بربرينه سوز سويلمك .

مَطارد { [ع] (مطرد)ك جمعى .

مُطارده { [ع] حربده جنكاوران بربربرينه حمله ايتمك .

مَطارق { [ع] (مطرقه)نك جمعى .

مُطاع { [ع] كنديسنه اطاعت، انقياد اولنمش .

مَطاعم { [ع](مطعم) ك جمعى .

مَطاعِن { [ع] (مطعن) ك جمعى .

مَطاعين { [ع] (مطعان) ك جمعى .

مَطاف { [ع] طواف ايده‌جك ير: «مطاف انبيا. مطاف قدسيان. «ميخانه‌يى سير ايتدم عشاقه مطاف اولمش — تكليف وتكلفدن سكانى معاف اولمش — شيخ غالب — ضم ميم ايله استعمالى طوغرى دكلدر .

مَطال { [ع] دائما وعدينى ياخود دينينى اوزادوب كجيكديرن : مطاله بطال .

مَطالب { [ع] (مطلب) ك جمعى : « جناب طالبى حق نائل مطالب ايده — مطالبى اوهنرمنده بلكه طالب ايده — عرفان پاشا »

مُطالبه { [ع] طلب ايتمك § برينك ذمتنده‌كى آلاجغنى ايستمك .

مُطالع { [ع] مطالعه ايدن، اوقويان ، مطالعين = مطالعلر .

مَطالع { [ع] (مطلع) ك جمعى : مطالع النجوم .

مُطالعه { [ع] بر شيئه وقوف حاصل ايتمك ايچون متصل نظر وتفكر ايتمك § اوقومق .

مَطامح { [ع] (مطمح) ك جمعى : مطامح انظار .

مَطامير { [ع] (مطموره) نك جمعى : مطاميرفنا .

مِطان { [ع] حيوانانك آرقه‌سندن دورتنه سوريجى .

مُطاوع { [ع] مطاوعت ايديجى ، ايدن .

مُطاوعت { [ع] برينه اويمق، موافقت ايتمك .

مَطاوى { [ع] (مطوى)نك جمعى .

مَطاهر { [ع] (مطهره)نك جمعى .

مَطايا { [ع] (مطيه) نك جمعى .

مُطايبه { [ع] لطيفه ايتمك ، مزاح ايتمك. مطايبات = مطايبه‌لر.

مَطبخ { [ع] يمك پيشيريله‌جك ير : « مطبخلرينده آج واران آدم ده‌كنك ير — دربانلرى وار كوز قپوده ال ده‌كنك‌ده — روحى بغدادى »

مَطبعه { [ع] كتاب ، غزته وامثالنك باصلديغى ير: عصر مطبعه‌سى. (مطبعه خانه) يا كلشدر .

مُطبِق { [ع] برشيئى اورتن، بوروين: جنون مطبق .

مُطبَّق { [ع] تطبيق اولنمش، اويديرلمش § قارشديرلمش .

مَطبوخ { [ع] طبخ اولنمش، پيشيرلمش : طعام مطبوخ .

مَطبوع { [ع] طبع اولنمش ، باصلمش: مطبوع بر كتاب . كتب مطبوعه ، كتب غيرمطبوعه قدر قيمتدار اوله‌ماز. § حسن طبعته موافق، لطيف، دلپسند ، مقبول : قد مطبوع . طرح مطبوع .

مِطحن { [ع] ده‌كيرمن ، آسيا .

مَطحون { [ع] طحن اولنمش، اوكودولمش.

مَطَر { [ع] ياغمور . جمعى: امطار .

مِطراب { [ع] كثير الطرب آدم ، طروب.

مُطرب { [ع] اطراب ايدن، طرب ويرن، سازنده « صوص اى مطربكه دنيايى كتيرسين سوبسوجده — كوكلدن جوش ايدن آواز اوج آراى استغنا = طاهر المولوى »

مَطرح { [ع] طرح ايده‌جك ير: «حاش لله كيم فراغت كنجنك سكانه — مطرح مكر اوله دركاه دستكاه — فضولى » جمعى : مطارح .

مُطرَّز { [ع] زينت ويرلمش ، طرازلانديرلمش ، كنار ايشلنمش .

مِطرقه { [ع] ده‌ميرجى چكيچى. جمعى: مطارق .

مُطرَّقه { [ع] اوستنه سختيان قاپلانمش قالقان .

مَطروح { [ع] طرح اولنمش ، ترتيب اولنمش ، ياپيلمش .

مَطرود { [ع] طرد اولنمش ، ابراق ايدلمش ، قوغلمش : مأموريتندن مطرود ، مكتبدن مطرود . مطروديت = مطرودلق .

مَطروش { [ع] فارسى (تراش) كلمه‌سندن اويدورلمش برابهم مفعولدركه تراشلى قارت آدملر حقنده استعمال اولنور . بوده‌ر غلط كلمه اولماز . عثمانلى لساننده تراش ايديله‌جك كلمه‌لردندر . حال بوكه (مطروش) صاغير معناسنه‌در .

مَطروق { [ع] كوشك، سواپوك آدم : مرد مطروق. § قورو يدقدن صكره ياغمور اصابتيله نوعاً طراوتلنمش: كلاء مطروق .

مَطره { [ع] قربه ، مطره ، ايچنه صو قويه‌جق قاب .

مُطرّى { [ع] طراوتلى ، تازه، رونقلى.

مِطعام { [ع] كثير الاطعام . مضياف .

مَطعم { [ع] طعام يه‌جك ير .

مُطعِم { [ع] اطعام ايدن .

مَطعن { [ع] محل طعن .

مَطْعُون { [ع] طعن اولنمش ، قدح وتعییب ایدلمش § مزراق وسائره ایله کندیسنه دورتلمش § وبایه طوتولمش : مطعوناً = مطعون اولەرق : مطعوناً ارتحال .

مطفحه { [ع] کفکیر .

مَطْفی { [ع] سوندیرلمش .

مُطْفی { [ع] اطفاء ایدن ، سوندیرن .

مَطْل { [ع] کچیرمك . دفع ایتمك § جکمك .

مِطْلاق { [ع] چوق قاری بوشایان ، کثیرالطلاق .

مَطْلَب { [ع] ایستنیلن شی ، مقصد § بحث . مسئله .

مُطَلْسَم { [ع] طلسملی ، سحرلی ، افسونلی : کنج مطلسم .

مَطْلَع { [ع] طلوع ایدەجك یر . طوغاجق محل : مطلع خورشید . «دیجوردهجری مطلع نور سرورایدر — آه درونی مشعلهٔ صبحگاه ایدن — ابن النجار» § برمنظومەنك ایلك بیت مصرعی . حسن مطلع = غزلده مطلعی تعقیب ایدن بیت رنکین : «فلك حسن ترا ازحسن یوسف کرده کلکون تر — که رنکین ترکنند شاعرز مطلع حسن مطلع را — شوکت فراهی » .

مُطَّلِع { [ع] اطلاع ایدن ، وقوف کسب ایدن ، آکلایان .

مُطْلَق { [ع] اطلاق اولنمش ، صالیویرلمش . باشی بوش براقلمش .

مُطْلَقُ العِنان { [ع] عنانی صالیویرلمش . آزاده .

مُطْلَقا { [ع] مطلق اولەرق ، هرحالده ، هرنه وجهله اولورسه اولسون .

مَطْلُوب { [ع] طلب اولنان ، ایستنیلن شی § آلاجق . جمعی : مطلوبات .

مَطْلُول { [ع] یاش ، ایصلانمش شی ، مبلول : زمین مطلول .

مُطَلّی { [ع] طلالنمش ، اوزرینه یالدیز وسائره سورلمش .

مُطْمَئِن { [ع] ربط قلب ایله سکون حاصل ایدن ، آرمیده .

مَطْمَح { [ع] کوزی قالدیروب باقەجق یر ، کوز دیکیلن شی : مطمح نظر .

مَطْمُور { [ع] طوپراق آلتنه دفن ایدلمش .

مَطْمُورَه { [ع] سرداب و مخزن کبی یر آلتنده حبوبات و سائره حفظه مخصوص محل ، زیرزمین § مزار ، قبر : مطمورهٔ فنا . مطمورهٔ نسیان .

مَطْمُوس { [ع] کوزی صکرەدن کور اولمش آدم : مرد مطموس . (طمیس) ده بو معنایەدر .

مَطْمُوع { [ع] طمع اولنمش .

مِطْواع { [ع] پك مطیع .

مُطَوَّق { [ع] تطویق ایدلمش ، بوینه کردنلك و سائره طاقلمش .

مُطَوَّل { [ع] تطویل ایدلمش ، اوزادلمش . مقالهٔ مطوله . سخن مطول .

مُطَهَّر { [ع] تطهیر ایدلمش ، مادی ومعنوی تمیزلنمش ، پاکلنمش : لباس مطهر . قلب مطهر .

مَطْوِی { [ع] دورولمش ، بوکلمش . مطویاً = مطوی اولەرق . مطویاً تقدیم اولنان ورقه .

مَطْهَرَه { [ع] ایچنه صو قونیلان قاب ، مطره . کسر میم ایلەده لغتدر .

مِطْهَرَه { [ع] صو قابی ، مَطَرَه .

مُطَیَّب { [ع] تطییب ایدلمش ، خوش ایدلمش ، کوکلی خوش ایدلمش .

مَطیر ، مَطیره { [ع] یاغمورلو : یوم مطیر ، لیلهٔ مطیره .

مُطیع { [ع] اطاعت ایدن ، انقیاد ایدن .

مَطِیَّه { [ع] بینمکه صالح حیوان ، دابه : « یارب نه مطیه ایله کزر قالب عالم — ضیا پاشا » مطیەران = مطیەیی سوریجی ، سورن . مطیه ران جلادت . جمعی : مطایا .

مَظائِن { [ع] (مظنه) نك جمعی .

مَظالِم { [ع] (مظلمه) نك جمعی .

مَظاهِر { [ع] (مظهر) ك جمعی : مظاهر چوقەده ظاهر اولان یر .

مُظاهِر { [ع] مظاهرت ایدیجی ، ایدن . (ناظر کمالاتمظاهر) کبی ترکیبلری رسمیاتدن باشقه یرده قوللانیلمامالی .

مُظاهَرَت { [ع] یاردیم ایتمك ، حمایه ایتمك .

مَظْرُوف { [ع] ظرفلنمش ، ظرف ایچنه قونلمش . مظروفاً = مظروف اولەرق : مظروفاً تقدیم .

مِظْفار { [ع] عزم ایلدیکی شیئه ظفریاب اولان بختیار .

مُظَفَّر { [ع] مطلوبنه ظفریاب اولان ، نائل فیروز مندی اولان § حربده مقصدینه نائل اولان ، دشمنه غلبه ایدن : « مظفروقت فرصتده عدودن انتقام آلماز — مروتمند اولان ناکامیٔ دشمنله کام آلماز — راشد » . مظفرانه = مظفر اولانه یاقیشەجق صورتده : مظفرانه برهوا . مظفراً = مظفر اولەرق ، مظفراولمق صورتیله . مظفریت = مظفرلك .

مُظْلِم { [ع] قرانلق ، تاریك : « مهر اولسه اکر بیننده سایه — کیسوی کبی قالیردی مظلم — کمال بك »

مَظْلَمَه { [ع] ظلم ، تعدی .

مَظَلَّه { [ع] کولکەلك ، سایەکاه : مظلهٔ آرام . مظله نشین .

مِظَلَّه { [ع] قیلدن یاپیلان چادر .

مَظْلُوم { [ع] ظلمدیده § حلیم ، سالم ، ساکن ، آغزی وار دیلی یوق . مظلومانه = مظلومجەسنه . نوحهٔ مظلومانه . اوضاع مظلومانه . مظلومیت = مظلوملق .

مَظِنَّه { [ع] بر شیئك وجودینك ظن اولندیغی یر ، فتح ظا ایله یاکلشدر . (مظنةالکرامة) مقامنده (مظنهٔ کرام) دیمك غلطدر . مظنهٔ ولایت . مظنهٔ کرامت .

مَظْنُون { [ع] ظن اولنمش ، قویاً مظنون اولان بودر § کندیسنه برجرم اسناد اولنمش ، وقوع بولان جرمك فاعلی ظن اولنمش : « کیمی مظنون

کوررسه‌ك هپ قباحت سنده‌در دیرسك — اشرف » . مظنون علیه .

مَظْهَر { [ع] بر شیئك ظاهر اولدیغی یر : التفاتکزه مظهر اولدم دیمك التفاتکزك محل ظهوری اولدم، یعنی التفاتکز بنده ظاهر اولدی دیمکدر . مظهریت = مظهرلق : « مظهریت التفاتکزله جهانی زیرپای استغنایه آلمق ایستین کوکلم — اکرم بك » .

مَعَ { [ع] مصاحبته دلالت ایدن بر کلمه‌درکه (ایله) (برابر) لفظلریله ترجمه اولنور . مع الجماعة = جماعت ایله . مع هذا = شونکله برابر .

مِعاء { [ع] باغیرصاق . جمعی : امعاء . معاء رقیق = بر اوجی معده‌یه دیکر اوجی قالین باغیرصاقلرك باش طرفنده بولنوب (معاء اعور) دنیلن باغیرصاغه مربوط اینجه و دوز باغیرصاق . معاء غلیظ . = اینجه باغیرصاقلرك آشاغی اوجنه مربوط معاء اعوردن مقعده قدر ممتد قالین و بوغوملو باغیرصاق .

مَعاب { [ع] موضع عیب § عیب .

مَعابِد { [ع] (معبد) ك جمعی : معابد مقدسهٔ اسلامیه .

مَعابِر { [ع] (معبر) ك جمعی: طرق ومعابر.

مُعاتَب { [ع] عتاب اولنمش .

مُعاتَبه { [ع] عتاب ایتمك ، آزارلامق، لوم وتوبیخ .

مَعاجِل { [ع] (معجل) ك جمعی .

مَعاجِین { [ع] (معجون) ك جمعی .

مَعاد { [ع] رجوع ایده‌جك یر ، عالم آخرت ، مبداء ومعاد . « بیلمز معادی بزم فنادن کیدن دخی = علی روحی بك » § کیری دونمك ، انصراف ایدیلن شیئه تکرار رجوع ایتمك . یوم معاد = آخرت ، یوم قیامت . بومعناده میمك ضمیله اوقومق طوغری دکلدر . چونکه اوصورتده اعاده‌دن اسم مفعول اوله‌رق (اعاده اولنمش) معناسنی افاده ایدر .

مُعاد { [ع] اعاده ایدلمش ، کری چویرلمش .

مُعادات { [ع] برینه عداوت ایتمك ، دشمنلك ایتمك : « ابنای بشرده قاله‌جقمی بو معادات — بیلمم نه زمان طوغریله‌جق مذهب عالم = ضیاپاشا » عجملر بونی (معادا) صورتنده‌ده قوللانیرلر .

مُعادِل { [ع] عدیل ، شبیه ، نظیر . بی‌معادل = نظیری ، شبیهی اولمایان .

مُعادَله { [ع] برشیئه مساوی: نظیراولمق .

مَعادِن { [ع] (معدن) ك جمعی .

مَعاذ { [ع] صیغنمق . التجا ایتمك . معاذالله = اللهه صیغنمق . ایجابنه کور متکلمه، مخاطبه ، غائبه صرف اولنور § التجاکاه ، ملاذ .

مُعاذَره { [ع] بهانه ایتمك ، یالاندن عذر درمیان ایتمك .

مَعاذیر { [ع] (معذار) ك جمعی .

مُعار { [ع] اعاره اولنمش، اعاره اولنان شی .

مَعارِج { [ع] (معراج) ك جمعی : معارج کمال .

مُعارِض { [ع] معارضه ایدن ، مخالفت ایدن : « نااهل اولور معارض اهل — هر احمده بولنور ابوجهل — ابن کمال »

مُعارَضه { [ع] انصراف ایتمك § قولاً ، وفعلاً برینه مخالفت ایتمك .

مَعارِف { [ع] (معرفت) ك جمعی . معارف جزئیه . معارف شتی . معارف نظارتی = معارفه عائد خصوصاته باقیلان دائرهٔ رسمیه: مجلس معارف . معارفپرور = معارفك ترقیسنه خدمت ایدن ، محب معارف . معارفپروری = معارفپرورلك . معارفپرورانه = معارفپرورجه‌سنه: همت معارفپرورانه .

مُعارَفه { [ع] بیلشمك ، طانیشمق، آشنا چیقمق ، آشنالق .

مَعارِك { [ع] (معرکه) نك جمعی .

مُعارَکه { [ع] بربریله جنك ایتمك .

مُعاسَره { [ع] کوجلك ، فقیرلك .

مَعاش { [ع] دیرلك ، کچنمك § دیرلك ، مدار تعیش اولان شی . آیلق

مَعاشِر { [ع] (معشر) ك جمعی . معاشر مسلمین .

مُعاشِر { [ع] معاشرت ایدیجی ، ایدن . معاشران = معاشرلر .

مُعاشَرت { [ع] بربریله کچنمك ، همدم اولمق : طرز معاشرت، آداب معاشرت .

مُعاشَقه { [ع] سومك ، اظهار عشق ایتمك .

مُعاصِر { [ع] همعصر ، همزمانه . معاصرین = معاصرلر . معاصرین ادبا .

مُعاصَره { [ع] بربله برابر برعصرده بولنمق ، همعهد اولمق .

مَعاصی { [ع] (معصیت) ك جمعی . ارتکاب معاصی .

مُعاضَدت { [ع] یاردیم ایتمك ، ظهیر اولمق .

مَعاطِف { [ع] (معطف) جمعی .

مُعاف { [ع] عفو اولنمش ، بونك اصلی (معافی) در . مفاعله بابندن اسم مفعولدرکه مصدری (مناجات) وزننده معافاتدر . عجملر آخرنده یادن مقلوب اولان الفی اسقاط ایتمشلردر . صاف کلمه‌سی کبی که اصلی (صافی) در . فتح میم ایله معاف غلطدر .

مُعافِیَّت { [ع] معافلق ، امتیازلیلق ، مستثنالق : معافیت فرمانی § مرضی دعوت ایدن برسببك تأثیر شدیدی آلتنده بولندیغی حالده اومرضدن عفو اولنمش کبی بعض کیمسه‌لرك متأثر اولمامالری حالی .

مُعاقَبه { [ع] عذاب ایتمك ، عقوبت ایتمك .

مُعاقِد { [ع] بربریله عقد اتفاق ایدن § برعقدك حصولنه بادی اولان طرفیندن هربری .

مُعاوَمه { [ع] آغاج برسنه یمش ویروب برسنه ویرمه‌مك § اجیری بیللقله طوتمق § بوسنه‌لك اکینی برینك سنهٔ آتیه‌ده حاصل اوله‌جق اکیننه مقابل بیع ایتمك .

مُعاوِن { [ع] معاونت ايديجى . ايدن § بعض مأمورين عاقلرندن هر برى: مدير معاونى، شوراى دولت معاونلرندن.

مُعاوَنَت { [ع] ياردم ايتمك .

مُعاهِد { [ع] معاهده ايديجى، ايدن . « دبلرسه متحد اولسون بتون معاهدلر — مكونات موحددر اى مجاهدلر == حامد بك »

مَعاهِد { [ع] (معهد) ك جمعى . موضع عهد .

مُعاهَده { [ع] بربريله عهد وپيمان ايتمك § يا حقوق طبيعيه‌يه ويا عاداته مستنداً بين الدول جارى اولان حقوق ووظائف متقابله‌يى حاليله تصديق ويا بعض مرتبه توسيع وياخود تحديد ايلمكله برابر اوحقوق ووظائفه واجب الاجرا حكمنى ويرمك مقصديله بر ويا زياده دولتلر آره‌سنده تعاطى اولنان سندات. معاهدات == معاهده‌لر .

مُعاهَدهٔ اِتّفاقيه { [ع] ايكديكرينى محافظه ايتمك ياخود ايكيسى بردن برعدوى مشترك اوزرينه هجوم ايلمك مقصديله ايكى ويا زياده دولت آره‌سنده عقد اولنان معاهده .

مُعاهَدهٔ تأمينيه { [ع] بر دولتك استقلالنه ويا حقوق حكمرانيسنه خارجدن بر تسلط وقوعنده ديگر بر دولت طرفندن معاونت ايديله جكنه دائر طرفين بيننده عقد اولنان معاهده .

مُعاهَدهٔ حمايت { [ف] بر دولت ديكر بر حكومتى حمايه ايله دشمنلرينك كافه‌سنه قارشى محافظه ايليه جكنه دائر عقد اولنان معاهده .

مُعاهَدهٔ صلحيه { [ع] ايكى ويا زياده محارب دولتلر بيننده حال حربك رفع وازاله‌سيله مناسبات دوستانه ومصافاتكارانه‌نك اعاده‌سى ضمننده عقد اولنان معاهده .

مُعاهَدهٔ مُظاهَرَت { [ف] بر دولتك ايكى دولت آره‌سنده وقوعه كلن محاربه‌يه طوغريدن طوغرى‌يه مشاركت ايتمكسزين طرفين محاربيندن برينه اعانهٔ نقديه‌ده بولنه‌جغنه وياخود آقچه مقابلنده محدود برمقدار عسكر ويا سفن حربيه اعطاسيله ياردم ايليه‌جكنه دائر عقد اولنان معاهده .

مَعايِب { [ع] (معيب) ك جمعى .

مُعايَده { [ع] بيراملاشمق ، بيرامده بربرينى تبريك ايتمك .

مَعاقِد { [ع] (معقد) ك جمعى .

مُعاقَده { [ع] عقد اتفاق ايتمك ، مقاوله ايتمك .

مُعالَجه { [ع] خسته‌يه باقمق ، علاج ويرمك .

مَعالِم { [ع] (مَعْلَم) ك جمعى : مظنه § علم موضعلرى ، كنديسيله برشى استدلال اولنان اثرلر ، نشانه‌لر . يول نشانى كبى : معالم اليقين . « لقد طفت فى تلك المعاهد كلها — و سرحت طرفى بين تلك المعالم — فلم ارالا واضعاً كف حائر — على ذقن او قارعاً سن نادم — » ، مفردى قوللانيلماز .

مَعالى { [ع] كسب شرف ودرجهٔ رفيعه معناسنه اولان (معلاة) ك جمعيدركه مفردى لسانمزده قوللانيلماز . اكثريا اسم اوله‌رق يوجه‌لكلر ، درجات عاليهٔ عرفان معناسنه قوللانيلير : كسب معالى . ميل معالى : « مقدار مشاقه كوره‌در كسب معالى — ترك ايتمليدر خوابى هوسكار تعالى » . اسم مكان اولديغى حالده معالئ امور كبى تركيبلرده مكسب الشرف معناسنى افاده ايدر .

مَعامِع { [ع] (معمعه) نك جمعى . آتش چاتيرتيسى ، صوت النار § حربده جنكاورانك حايقيرمه‌لرى ، صوت الابطال .

مُعامِل { [ع] معامله ايديجى ، ايدن .

مُعامَله { [ع] بربريله ايش ياپمق ، [illegible] ايتمك . معاملات == معامله‌لر : [illegible] تجاريه .

مَعان { [ع] مكان ، منزل .

مُعانِد { [ع] معانده ايديجى ، ايدن .

مُعانَده { [ع] عناد ايتمك .

مُعانِق { [ع] معانقه ايديجى ، ايدن .

مُعانَقه { [ع] بربرينك بوينه صاراق: معانقهٔ عاشق و معشوق .

مَعانى { [ع] (معنى) نك جمعى : معانئ بلند . « الفاظ معانى ايچون آيينهٔ شاندر — الفاظه باقلمازمى ديورلر هذياندر » .

مُعاوَدَت { [ع] كرى دونمك ، عودت ايتمك .

مُعاوَضه { [ع] بر شيئى ديكر بر شيئه بدل اوله‌رق ويرمك § اصلى اولمديغى حالده جلب منفعت ضمننده صورت مخصوصه‌ده مشاوره ايله ياپيلان دوباره‌لى شى .

مَعاوِل { [ع] (معول) ك جمعى : كولنكلر ، بالطه‌لر .

مَعايِش { [ع] (معيشت) ك جمعى (معائش) يازلمالى .

مُعايَنه { [ع] برشيئك حقيقتنه وقوف ايچون كوزدن كچيرمك، تفتيش ايتمك ، يوقلامق .

مَعْبَد { [ع] عبادت ايده‌جك بر . جامع مسجد ، كليسا ، حاورا وامثالى: معبد اسلام. « اويله تعذيب نكاه ايله‌مه بدبين اولارق — بيراقى اطرافى‌ده قارشبكده طوران معبده باق == محمد عاكف بك » كهنسال برمعبدك مشرف انهدام بر پنجره‌سى آلتنده قورولوب آنا وباباليرنى چاغيره‌رق اونلره طوغرى پركشاى جنبش واشتياق اولدقلرى آشيانه پرستو — رافائل ترجمه‌سى — حسين دانش .

مَعْبَر { [ع] نهرى كچمك ايچون ياپيلمش بر ، كچيد . جمعى: معابر .

مِعْبَر { [ع] قايق ، كلك ، كوپرى كبى صويى كچمكه آلت ، واسطه اولان شى : « منهل شمشيردر جان عدونك معبرى — نظم » .

مُعَبِّر { [ع] تعبير ايدن، دوش يوران، معبرين == معبرلر .

مَعْبود { [ع] كنديسنه عبادت اولنمش ، طاپيلمش : « الهدر آنجق معبود بالحق — معبود بالحق اللهدر آنجق == مثنويخوان محمد اسعد دده افندى مرحوم » « بيلمم كه يارا تقدمه‌نه‌در شيوهٔ معبود — فرياد ازين نوع وجود عدم آلود == على اكرم — ياوز سلطان سليم » .

مُعْتاد { [ع] اعتیاد اولنمش ، عادت ایدینلمش . اعتیاد ایدن .

مُعْتَبَر { [ع] اعتبارلی ، شرفلی ، حیثیتلی .

مُعْتَدّ { [ع] تعداد اولنمش . معتدبه = بهانك اختلافنی موجب برتفاوتسز مثلی بولنان شی .

مُعْتَدِل { [ع] اعتدال ایله متصف ، ایکی حال بیننده متوسط اولان . اورته حالده بولنان § متناسب ، اویغون ، بچملی .

مُعْتَذِر { [ع] اعتذار ایدن ، عذر دیله‌ین ، برعذر درمیان ایدرك قصورینك عفوینی ایسته‌ین .

مُعْتَرِض { [ع] اعتراض ایدن ، بر شی حقنده (نیچون بویله اولمش؟ شویله اولمسی لازم کلیردی) یوللی بیان فکر ایدن ، معترضین = معترضلر .

مُعْتَرِف { [ع] اعتراف ایدن . اقرار ایدن .

مُعْتَرَف { [ع] اعتراف اولنمش ، اقرار ایدلمش .

مُعْتَزِل { [ع] اعتزال ایدن ، آیریلان ، چکیلن ، عزلت ایدن .

مُعْتَزِلَه { [ع] قدری انکار ایدن برفرقه درکه فرق ضاله‌دن معدوددر . مذهب حقدن اعتزال ایتدکلری ایچون کندیلرینه بونام ویرلشدر .

مُعْتَزِم { [ع] اعتزام ایدن ، توجه ، عزیمت ایدن .

مُعْتَسِف { [ع] اعتساف ایدن ، طوغرو یولدن صاپان ، یولسزلق ایدن .

مُعْتَصِم { [ع] اعتصام ایدن . ال ایله طوتان ، تمسك ایدن : « هرجوریکه راضیلرزای شاه ملاحت — بزلرکه قولی معتصم باب رضابز - ضیا » § معاصیدن چکینن ، قورونان .

مُعْتَق { [ع] اعتاق اولنمش ، کوله‌لکدن آزاد ایدلمش .

مُعْتَقِد { [ع] اعتقاد ایدن کوکل باغلایان ، قلباً صحتنه قرار ویرن ، حکم ایدن § معنویاته ایمان ایدن .

مُعْتَقَدات { [ع] اعتقاد اولنان خصوصات .

مُعْتَکِف { [ع] اعتکاف ایدن ، بر یرده حبس نفس ایدوب قالان . § رمضان شریفده جامعده وجه شرعی اوزره حبس نفس ایله اجرای عبادت ایدن .

مُعْتَل { [ع] علتلی ، کندیسنده حروف علتدن بریسی بولنان برکلمه .

مُعْتَمَد { [ع] اعتماد ایدلمش ، قلباً استناده امنیت ایدلمش .

مُعْتَنیٰ { [ع] اعتنا ایدلمش ، دقت ، اهتمام ایدلمش ، اهمیتلی .

مَعْتُوه { [ع] عته کتیرمش ، بونامش ، فرتوت : معتوه بر اختیار ، معتوه بر کنج . معتوه مجله‌ده شویله تعریف اولنمشدر : او مختل الشعور کیمسه‌درکه فهمی قلیل ، سوزی مشوش ، تدبیری فاسد اوله . معتوهانه = معتوهجه‌سنه . معتوهانه سویلنمك .

مُعْجِب { [ع] اعجاب ایدن ، تعجب ویرن ، تعجبه دوشورن .

مُعْجِب { [ع] معجب ایله مترادفدر .

مِعْجَر { [ع] نسوانه مخصوص بر نوع باش اورتوسی ، سربند : « موی کیسوی ملکدر تارو پود جامه‌سی

— پارهٔ پیراهن حور جنتدر معجری — نفعی » .

مُعْجِز { [ع] اعجاز ایدن ، عاجز قیلان ، عجزه دوشورن § بلاغتجه طوق بشردن خارج بر مرتبه‌ده بولنان کلام : قرآن معجز بیان .

مُعْجِزَه { [ع] پیغمبران عظامدن صادر اولان خارق العاده افعال واقوال . جمعی : معجزات « کورمدکجه حسننکی ایمانه کلمز عاشقلك — یوز پیمبر جمع اولوب کوستره‌لر بیك معجزات — فضولی » .

مُعْجِزنما { [ع] خارق العاده شیلر کوسترن .

مَعْجَل { [ع] منزله اولاشدیران یول : طریق معجل .

مُعَجَّل { [ع] تعجیل ایدلمش ، عجله ایدلمش . § وعده‌سز ، مدتسز ، فی الحال ایفاسی لابد اولان . معجلاً = معجل اوله‌رق .

مُعْجَم { [ع] اعجام ایدلمش ، نقطه‌لنمش ، نقطه‌لی : حروف معجمه . تاریخ معجم = تاریخ جوهرین .

مَعْجُون { [ع] معروف .

مُعِدّ { [ع] اعداد ایدن ، حاضرلایان .

مُعَدّ { [ع] اعداد اولنمش ، حاضرلانمش . معد للاشتغال = کرایه ویرلمك ایچون حاضرلنمش .

مُعَدِّل { [ع] تعدیل ایدن ، معتدل قیلان ، ایکی طرفنی بر ایدن § اعتدال حالنه کتیرن .

مُعَدَّل { [ع] تعدیل ایدلمش ، معتدل قلنمش ، ایکی طرفی بر ایدلمش § اعتدال حالنه کتیرلمش .

مُعَدِّلُ النَّهار { [ع] شرقدن غربه فلکی ایکی‌یه بولن بر دائره‌درکه قطب شمالیدن محسوس اولدیغی حالده قطب جنوبیدن کورلمز . کونش دائرهٔ معدل النهار اوزرنده سیر ایتدیکی زمان کرهٔ ارضك هرطرفده لیل ونهار متساوی اولور . کونش سنه‌ده ایکی دفعه بو دائره اوزرنده سیرایدرکه بریسی حمل برجنك اولنده ، دیکری‌ده سنبله‌نك آخرنده‌در . دائرهٔ معدل النهار کرهٔ ارضده مفروض اولان خط استوایه محاذیدر .

مَعْدَلَه ، مَعْدِلَه { [ع] عدالت ایتمك ، حق وانصافی التزام ایلمك ، نفوس وعقولده استقامتی درکار اولان امر وحالتی اجرا ایتمك . § عدل ، داد . (جور) ك ضدی : اهل معدلت . صاحب معدلت . معدلتکستر = معدلت باغیجی ، یایان . معدلت پرور = صاحب معدلت . معدلت پرورانه = معدلت پرورجه‌سنه . معدلت پروری = معدلت پرورلك .

مُعْدِم { [ع] اعدام ایدن ، یوق ایدن ، اولدیرن .

مَعْدِن { [ع] یرآلتنده آلتون ، کوموش ، بورآسیت وسائر جواهر ارضیه‌نك بولندیغی یر ، کان . اویردن چیقاریلان جواهر ، فلزات : معدن فضل وادب . « رخنده باده‌دن یارك که آب وتاب اولور پیدا — درونده نم بر معدن سیماب اولور پیدا — شیخ غالب » بونك فصیحی کسر دال ایله (معدِن) در . ذاتاً محبس ، مصرف ، مدفن ، مفصل ، کلمه‌لری‌ده مکسور الوسط

اولان مضارعدن متولد اولمغله قاعدةً (مفعل) وزننده اوقونمق لازم كلير. فقط بز لسانمزده بو كلمه‌لری دائما (مَعْدَن) وزننده استعمال ایدرز. چونكه بزه كوره اولكی صورت پك غريب دوشر. معدنی = معدنه منسوب. جمعی: معدنيات.

مَعْدُود [ع] صاییلمش، صاییلان شی، عدّ و اعتبار اولنمش. ایام معدودات = قربان بایرامنك برنجی كوننden صكره كلن اوچ كون. برنجی كوننه [يوم النحر] دينيلير.

مَعْدِل [ع] عدول ایدیله‌جك یر، صاپیله‌جق محل.

مَعْدُوم [ع] يوق، نابود. (موجود) مقابلی. النادر كالمعدوم = نادر اولان شی معدوم كبيدر. جمعی: معدومات. معدوميت = معدوملق.

مِعْدَه [ع] يدیلن شيلرك باغرصاقلره اینمدن اول كیتدیكی غايده‌شكلنده‌كی كيسه. قورساق. جمعی (امعده) معده انبار = اكول، پيس بوغاز.

مِعْذار [ع] پرده، حجاب. جمعی: معاذير.

مُعْذِب [ع] اعذاب ایدن، ایتدیكی لطیفه‌لرله انسانه عذاب ویرن.

مُعَذِّب [ع] تعذیب ایدن، عذابه كرفتار ایدن، اشكنجه‌ایدن: معذب بر حريف.

مُعَذَّب [ع] تعذيب ایدلمش، عذابه كرفتار ایدلمش، اشكنجه ایدلمش.

مُعَذِّر [ع] تعذير ایدن، عذر كاذب ايراد ايلين، ساخته عذردرميان ایدن.

مَعْذَرَه [ع] عذر وبهانه‌يی قبول ايلك، معذور طوتمق § عذر، بهانه: بيان معذرت. معذرتمند = عذرلی. معذرتمندانه = معذرتمندجه‌سنه. معذرتمندی = معذرتمندلك. معذرتخواه = معذرت ايسته‌ين، عذر ديله‌ين. معذرتخواهانه = معذرتخواهجه‌سنه. معذرتخواهی = معذرتخواهلق. كسر ذال ایله‌ده لغتدر. جمعی: معاذير.

مَعْذُور [ع] عذر كتيرمش: كورمك، طوتمق ماده‌سيله تركب ايدر. معذور طوتمق. معذور كورمك. «معذور طوتار كرم نهادان — لا»

مُعَذَّل [ع] تعذيل ايدلمش، لوم، تعييب ايدلمش.

مِعْرَاج [ع] مردبون، سلم. § چيقه‌جق ير، مصعد. § عروج: معراج النبی. شب معراج. «ای غبار قدمك عرش برين باشنه تاج — شرف ذاتكه ادنای مراتب معراج = فضولی» جمعی: معارج.

مُعْرَب [ع] اعراب ايدلش.

مُعَرَّب [ع] تعريب ايدلش، عربجه‌لشديرلش.

مُعْرِض [ع] اعراض ايدن، يوز چويرن.

مُعَرِّض [ع] تعريض ايدن، كنايه طريقيله ادارهٔ كلام ايدن.

مَعْرَض [ع] محل عرض § سركی، بازار: بيك طقوز يوز معرضی. بو مقامده (مشهر) كلمه‌سی قوللانيلماملیدر.

ذاتاً سركی طوررکن نه مشهره، نه‌ده معرضه حاجت واردر.

مُعَرِّف [ع] تعريف ايدن، اطرافيله آكلادان، اطرافيله بيلديرن.

مُعَرَّف [ع] تعريف ايدلمش، اطرافيله بيلديرلمش: تعريف معرفك افرادينی جامع، اغيارينی مانع اولمليدر.

مَعْرِفَه [ع] بيلمك: معرفت حق، معرفت حقايق. معرفت نفس. (علم) ایله معرفت بیننده فرق واردر. معرفت برشيئی تفكر واثرينی تدبر ايله بيلمكدن عبارتدركه علمك مفهومندن اخصدر. بونك مقابلی انكار، علمك مقابلی جهلدر. علم وجه كلی ايله، معرفت وجه جزئی ايله بيلمكدر. بوندن طولايی جناب حقه معرفت اسناد اولنماز. § بيلكی، دانش، علم وفن، هنر وصنعت: «معرفت التفاته تابعدر — مشتريسز متاع ضايعدر» انسانك مدت عمری ايچنده ياد وتسليه لايق برموسم سعادت وار ايسه اوده مجرد تحصيل معرفتله كچن زماندر — اكرم بك. معرفت پرور = صاحب معرفت. معرفت پرورانه = معرفت پرورجه‌سنه. معرفت پروری = معرفت پرورلك. جمعی: معارف.

مَعْرَكَه، مَعْرُكَه [ع] جنك ايديله‌جك ير، ميدان حرب. جمعی: معارك. (معركه‌زار) اولماز.

مَعْرُوض [ع] عرض اولنمش: معروض بازار انتشار. بروجه معروض. جمعی اولان (معروضات) لسانمزده دائما بيوكلره قارشی وقوعبولان افادات شفاهيه وتحريريه مقامنده قوللانيلير.

مَعْرُوف [ع] بيلنمش، مشهور، معلوم شی. كتاب معروف. ذوات معروفه § (مُنْكَر) مقابلی، عقلك ادراك، شرعك تحسين ايتديكی فعل وعمل، منكر بونك ضدی يعنی عقل وشرعك قبول ايتمديكی عمل. امر بالمعروف = معروف ايله امر. نهی عن المنكر = منكردن نهی: «باركاهك مركز اجراسيدر — امر بالمعروف ونهی منكرك — حمدی بك» § احسان وانعام: اهل معروف.

مَعْرُوف كَرْخی كبار اولياء اللهدندر. (۲۰۰) ده ارتحال ايلمشدر. بغدادده مدفوندر.

مُعَرّی [ع] صويولمش، چيپلاق ايدلمش، عاری، بری، خالی.

مَعَرّی (احمد ابوالعلاء) فساد عقيده ایله متهم برشاعر بليغدر. سوريه‌ده كائن (معرة النعمان)ه منسوبدر. (۳۶۳) ده دوغمش (۴۴۹) ده وطننده وفات ايتمشدر. (اديب معری) عنوانيله‌ده ياد اولنور. اوچ ياشنده چيچك چيقاروب اعمی اولمش ايدی. ديوانی وسائر تأليفات ادبيه‌سی واردر. ات يمزدی. دنيايه ذريت كتيرمكی جنايت عد ايتديكی ايچون هيچ اولنمه‌مشدر. وفاتنه قريب سنك مزارينه «بو بنم بابامك جنايتيدر. بن بو جنايتی كيمسه حقنده ارتكاب ايتمه‌دم» مآلنده اولان شو بيتك يازلمسنی وصيت ايتمشدر: هذا ماجناه ابی علیّ وما جنيت علی احد.

مُعِزّ [ع] اعزاز ايدن، عزتلندیرن.

مُعَزَّز [ع] تعزيز ايدلمش، عزتلنمش.

معزول { [ع] عزل ایدلمش، مأموریتندن چیقارلمش، منصبسز: «خواجکان درزمان معزولی — همه شبلی وبایزید شوند — لا». معزولی ـو ـ معزولیت = معزوللك. «معزولیت معاشی». معزولاً خانه‌ده اقامت. فارسی جمعی: معزولان، عربی جمعی: معزولین.

معسر { [ع] فقیر، ضرورتده.

معسره { [ع] کوجلك چیارزلك.

معسکر { [ع] اردو یری. لشکرکاه.

معشار { [ع] اونده بر.

معشر { [ع] متحد الشان جماعت، کروه: معشر مسلمین، معشر انبیا، معشر فقها. معشر انس. یامعشر المسلمین! آرقه‌کز دریا، اوککز محصور جند اعدادر. اللهه قسم ایدرم که سزك ایچون صبر وثبات ایتمکدن بشقه چاره یوقدر — طارق بن زیاد.

معشر { [ع] تعشیر ایدن، اونده برینی آلان.

معشر { [ع] تعشیر ایدلمش، اونده بری آلنمش.

معشوش { [ع] آریق، ضعیف آدم.

معشوق { [ع] سولمش. عشقك کوکلده سبب حصولی اولان وجود: معشوق اسم مفعولدر — عالی بك مرحوم، لهجة الحقایقندن. مؤنثی: معشوقه. معشوقیت = معشوقلق.

معصره { [ع] اوزوم وصوصام کبی شیلری صیقاجق یر. کسر میم ایله (معصره) منکنه معناسنه اسم آلت اولور: معصرهٔ اضطراب.

معصار، معصر { [ع] منکنه، شرابخانه. بوکا اسم مکان صیغه‌سیله (معصره) دیمك ده جائز اولدیغنه صکره‌دن اطلاع ایدلمشدر.

معصم { [ع] بیلك، بیلکده بیله‌زیك طاقیلان یر.

معصور { [ع] صیقلمش شی، عصیر.

معصوم { [ع] عصمتله متصف، عرض وناموسه مغایر اولان ایشلردن مجتنب، صوچسز، بی‌کناه: § کوچك چوجق، صبی: خواب معصوم. «معصوملق قدر سویلیر حال کورمدم — صبیانه انجذاب دلم برکمالدر — ممکن اولایدی عودت ایدردم صباوته — تعریف لطفی بنجه اوحالك محالدر». بعضاً صفت اوله‌رق قوللانیلیر: طفل معصوم. «معصوم چوجق «معصوم چوجق بی‌خبر احکام قدردن — صفا بك». بوصورتده عصمت ایله متصف دیمك اولور. معصومانه = معصومجه‌سنه: بکای معصومانه. رقت معصومانه. معصومیت = معصوملق.

معصیه { [ع] عاصیلك، اطاعتسزلك، امره عدم انقیاد، طاعتدن خروج. § کناه، عصیان. جمعی: معاصی.

معضل { [ع] کوج، مشکل. جمعی معضلات: معضلات امور.

معضوب { [ع] کوتوروم.

معطار، معطیر { [ع] دائما کوزل قوقوسورون، کثیر التعطر.

معطر { [ع] تعطیر ایدلمش، کوزل قوقولی ایدلمش: «هر لحظه سمن‌پوش طراوت کسلیردی — برباد معطرله کلستان غرامم»

معطس { [ع] بورون.

معطس { [ع] تعطیس ایدن، آقصیردان.

معطش { [ع] تعطیش ایدن، صوصادان.

معطل { [ع] تعطیل ایدلمش، بوش براقلمش § طوردیرلمش.

معطوف { [ع] عطف اولنمش، میل ایتدیرلمش: کوزلری آسمانه معطوف اولدیغی حالده دوشونیوردی. § اسناد اولنمش: اوقباحت فلانه معطوفدر.

معطی { [ع] اعطا اولنمش، ویرلمش.

معظم { [ع] اعظام ایدلمش، بیودلمش، بیوك کوزعش. معظمات = معظم اولان خصوصات: «تدبیر معظمات امور جهان ایچون — یاقمشدی شمع فکرتی بر جیس نکته‌دان — باقی».

معظم { [ع] تعظیم ایدلمش، بیولتلمش، اولولنمش، بیوك عد اولنمش. «برمعظم پادشاهسك که قوللکدر جمله شاه — شیخ سلامی»

معفو { [ع] عفو اولنمش، صوچندن کچلمش: «مرآت دلده صورت اخلاصه قیل نظر — معفودر مراسمه‌ده‌گر قصورمز — نابی».

معفون { [ع] قوقمش ات، بوزلمش، چوریمش شی.

معقب { [ع] تعقیب ایدن، آردی صره کلن: خیال معقب § آردینه دوشن. معقبین = معقبلر.

معقب { [ع] تعقیب اولنمش، آردی صره کلنمش § آردینه دوشولمش.

معقد { [ع] عقد ایدیله‌جك یر. جمعی: معاقد.

معقد { [ع] تعقید ایدلمش، دوکوملنلمش § مغلق ایدلمش. مغلق، غیر واضح، کلام معقد.

معقر { [ع] ایراد وعقاری چوق اولان.

معقود { [ع] عقد اولنمش، باغلانمش. معقود علیه = بر عقدك اجراسندن مقصد اصلی اولان خصوص.

معقول { [ع] عقل ایله بیلنمش، عقله موافق، عقلك بکندیکی: امر معقول. معقول بر افاده. سوزلری معقول دکل. معقول اولان حرکت بودر. معقولات = عقلك ادراك ایتدیکی خصوصات، معقولیت = معقوللك.

معقوم { [ع] قاپالی، مسدود.

معکوس { [ع] عکس اولنمش، ترسنه چویرلمش: لوای معکوس. (طالع معکوس) کبی ترکیبلرده یاور اولمیان طالع معناسنی افاده ایدر: «تیرکی طالع معکوسمك کیفیتی — چهرهٔ مغبر شوخ اسمرمدن بللیدر = طاهر المولوی»

معلاق { [ع] اوزنکی قایشی.

معلف { [ع] علف قونیلان یر، اوتلق. جمعی: معالیف.

معلق { [ع] تعلیق ایدلمش، آصیلمش: دیواره معلق برلوحه § آصینتیده براقلمش. معلقات = صنادید شعرای عربدن امرأالقیس بن حجر بن عمرو الکندی،

طرفة بن عبدالبكری ، زهیر بن ابی‌سلمی‌المزنی ، لبید بن ربیعة‌العامری ، عمرو بن كلثوم ، عنتره بن شدادالعبسی ، حارث بن حلزّة‌الیشكری‌نك قبل‌الاسلام جدار كعبه‌یه تعلیق اولنان قصائدی .

مُعَلَّلْ { [ع] تعلیل ایدن ، علت اولق اوزره كوسترن ، علت ، سبب بیان ایدن .

مُعَلَّلْ { [ع] تعلیل ایدلمش ، علت‌اولق اوزره‌كوسترلمش ، علت ، سبب بیان‌ایدلمش . افعال آلهیه معلل بالحكمدر .

مَعْلُولْ { [ع] علتلی ، مرضلی ، خسته‌لقلی . معلولاً = معلول اوله‌رق . معلولیت = معلوللك .

مَعْلُومْ { [ع] بللی ، هركسك بیلدیكی شی : «معلومدر بنم سخنم مخلص ایسته‌من - فرق ایلر آنی شهرمزك نكته دانلری — ندیم» فعل معلوم = فاعلی معلوم اولان فعل . جمعی اولان (معلومات) همم بیلینن شیلر ، همم علم وهنر معناسنه قوللانیلیر . مثلا‌قابچی فلانك بوخصوصده ویردیكی معلومات شوندن‌عبارتدر . فقره‌سنده (بیلدیكی شیلر) معناسنه‌در . بو معناده قوللانیلان معلومات اكثریا ویرمك ، مصدریله تركب ایدركه بوراده ویرمك عرض وبیان معناسنه‌در . دیكر معناسنه كوره مثلا فلان ذات اصحاب معلوماتدندر . دینیلیركه واقف ، هنرلی كماللی آدملردندر دیمكدر . معلوماتفروش = معلومات صاتیجی‌صاتان ، مقام استهزاده قوللانیلیر .

مَعْلُومِیَّه { [ع] معلوملق .

مُعَلِّمْ { [ع] تعلیم ایدن ، اوكره‌دن . معلمین = معلملر .

مُعَلَّمْ { [ع] تعلیم ایدلمش ، اوكره‌دلمش : معلم بر نفر .

مُعْلِنْ { [ع] اعلان ایدن ، آشكار ایدن § عمومه بیلدیرن .

مُعْلَنْ { [ع] اعلان‌اولناز ، عمومه‌بیلدیریلن .

مُعَلّی { [ع] یوكسك ، عالی ، بلند : «قدر كاك عرش معلادن معلی پایه‌سی ذاتی» .

مِعْمارْ { [ع] بنا اوسته‌سی ، فن انشا مهندسی : «كوكله ساقی بی معمار ایلدم میخانه‌ده» معماران = معمارلر .

مِعْمار سِنانْ { [ع] سلیمانیه و شهزاده جامعلریله‌مبانی‌سائره انشا ایدن استاددركه فی‌الاصل آوستریالی اولدیغی حالده اسیراً استانبوله‌ومتعاقباً اسلامه كلمش ایدی . (٩٩٦) ده یوزیاشنده اولدیغی حالده وفات ایتمشدر . سلیمانیه جامعی جوارنده و باب مشیختك قارشیسنده كائن تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفوندر .

مِعْماری { [ع] معمارلق : فن معماری .

مُعَمَّرْ { [ع] چوق یشامش ، چوق عمر سورمش : نابیٔ معمر .

مَعْمُورْ { [ع] شرفلی ، آبادان ، خراب دكل : بیت معمور . بلدهٔ معموره .

مَعْمُورَه { [ع] معمور اولان یر ، بلده ، معمور مملكت ، آبادان محل : پارس بر معمورهٔ مدنیت و عرفاندر . «هرشكاف خرابهٔ دهیست - كه بمعمورهٔ

جهان خندد — لا » = بر خرابه‌نك هر رخنه‌سی بر آغزدر كه معمورهٔ جهانه كولر .

مَعْمُولْ { [ع] یاپیلمش : طوپراقدن معمول دستی . صرچه‌دن‌معمول‌شیشه . معمول‌به = كندیسیله عمل اولنان ، دستور العمل طوتیلان شی . قوانین و امثالی . جمعی : معمولات . معمولات صناعیه .

مُعَمّی { [ع] بیلمه‌جه . معمی اكثریامنظوم اولور . بونك قواعد مخصوصه‌سی واردر . اسلاف شعرا معمایه پك‌چوق اهمیت ویرمشلردر : «بنده یوق صبر سكون ، سنده وفادن‌ذره — ایكی‌یوقدن نه چیقار فكر ایدهلم بركره - نابی» .

مُعَنْبَرْ { [ع] عنبر سورلمش ، عنبرلی : باد معنبر ، كیسوی معنبر .

مُعَنِّدْ { [ع — مولد] عناد ایدن .

مُعَنِّفْ { [ع] تعنف ایدن ، شدتله تكدیر وتوبیخ ایدن .

مُعَنْوَنْ { [ع] عنوانلامش ، بر عنوازایله طانلمش . (معنون) یاكلشدر .

مَعْنی { [ع] كلمه‌نك ، كلامك دلالت ایتدیكی شی ، مقابلنده الفاظ وضع اولنان صورت ذهنیه . (مفهوم) بوندن اعمدر . بو تعریفه كوره معنی افاده ایده‌بیلدیكمز صور ذهنیه‌دن عبارتدر . حال بوكه لسانمزده معنی همم قارشیسنه الفاظ وضع اولنه‌بیلن صور ذهنیه ، همم الفاظ ایله تبیین و تبلغنه قدرتیاب اوله‌مدیغمز افكار وحسیات رقیقهٔ روحانیه مقامنده قوللانیلیر . بالكه ادراكمزك تعلق ایتمدیكی هرشی برمعنادر : معنای بیت . «كیمسه ادراك ایتمدی معناسنی دعوامزك — بز دخی حیرانی‌یز دعوای بی معنامزك — عونی‌بك» نظمده بعضاً عجملر كبی (معنی) صورتنده قوللانیرز : «لفظ پرخنده‌معنی كریان — اكرم » § رؤیا : معنی . جمعی : معانی : « مقدس قبهٔ خضرا كه فائقدر سماواته — زمینه سایه صالمش عرش اعلای معانیدر » معنا = ظاهراً دكل ، معنی‌جهتندن . معنیدار = معنالی . معنیدار بر نظر . معنیدار بر تبسم . بوطوردركن (معنادار) یازمغه حاجت یوقدر .

مَعْنَوی { [ع] روحانی ، مجرد . صوری وجسمانی دكل . مادیات ایله بیلنمین : امر معنوی . فیض معنوی . احوال معنویه . معنویات = معنوی‌اولان خصوصات : معنویانه ایناغق ‌ایچون اثر حماقت عد اولنمسون . معنویون = الهیون .

مُعَوَّجْ ، مُعْوَجّ { [ع] تعویج ایدلمش ، اكیلمش . اكریلمش .

مُعَوِّقْ { [ع] تعویق ایدن ، اوپالاندیروب اكلندیرن ، كجكدیرن .

مُعَوَّقْ { [ع] تعویق‌ایدلمش ، كجكدیرلمش غلبه اولنمش . مغلوب .

مِعْوَلْ { [ع] كولنك .

مَعُونَه { [ع] یاردم ، امداد § بر لیمان داخلنده اشیا نقلنده‌قوللانیلوب (ماونه) دینیلن شی بوندن محرف اولسه كرك .

مِعْیارْ { [ع] برشیئك درجهٔ خالصیتنی آكلامق ایچون قوللانیلان آلت .

مَعْهَدْ { [ع] عهد يرى ، موضع عهد .

مَعْهُود { [ع] عهد اولنمش . اكثريا ذكرى كچن . معلوم اولان بر شى حقنده تهكماً استعمال اولنور : معهود حريف . معهود بيت .

مَعِيبْ { [ع] عيب ، نقيصه § عيبلنمش .

مُعَيَّبْ { [ع] تعييب ايدلمش ، عيبلانمش . جمعى : معيبات = معيب اولان خصوصات : بيوكلرك يانندە آياق اوزاتمق معيباتدندر .

مَعِيَّة { [ع] برابرلك . رفاقت ايديلن آدمك دوننده ، امرى تحتنده بولنمش : متصرفلر ولاتك معيتندە بولنور . معيت مأمورى . معيت دولتلرنده بولنان فلان افندى .

مُعِيرْ { [ع] اعاره ايدن . عاريت اولەرق ويرن : « فجاوبنى من فوق غصن اراكة — الا كلنا يا مستعير معير — مجنون »

مَعِيشَة { [ع] ديرلك ، كچنمك : درد معيشت . استحصال اسباب معيشت . « كيمسه تعريفه مقتدر اولەماز — چكيلن محنتى معيشت ايچون » § ديرلك ، كنديسيله كچينيلەجك شى ، مطعومات ، واردات كبى مدار زندكى وتعيش اولان شى . مابه الحيات : معيشت واسعه . تأمين معيشت . « انى كل يوم رحلة وتنرب — وسعى لادراك المعيشة متعب — جميل زهاوى » = هر كون بوياه بر سفر ، بر غربت واسباب معيشته اولاشمق ايچون متعب بر سعيى اختيار ايدبله جكدر . جمعى : معايش .

مَعِين { [ع] صاف وروان صو . ماء معين . شكل معين = ايكى زاويه سى حاده ، ديكر ايكى زاويه سى منفرجه اولان درت مساوى ضلعى حاوى — باقلاوا رسمندەكى شكل هندسى .

مُغْ { [ع] آتش پرشت ، مجوس . اصلى (موغ) در .

مُغَابَنَه { [ع] ايكى كشى بربرينى آلداتمق ، آلدادشمق .

مُغَادَرَتْ { [ع] صاليويرمك ، ترك ايتمك .

مُغَالَبَه { [ع] غلبه ايتمك § غلبه ايتمك ايچون اوغراشمق .

مُغَالَطَه { [ع] بربرينى يا كلتمق § حقه شبيه مقدماتدن مركب اولان قياس .

مُعِين { [ع] اعانه ايدن ، ياردیم ايدن : معين فقرا . جناب حق معينمز اولسون .

مُعَيَّن { [ع] تعيين ايدلمش ، بللى ايدلمش : اوقات معينه . جمعى اولارق معينات ، اكثريا عسكره ويريلن مأكولات معناسنده قوللانيلير .

مُعَيِّنْ { [ع] تعيين ايدیجى ، بللى ايدن .

مَعْيُوبْ { [ع] عيبلنمش ، عيبلى شى : امر معيوب . عادت معيوبه . معيوباً = معيوب اولەرق .

مَغَارَه { [ع] طاغلرده ، قيالرده حجره طرزندەكى اويوق و ياريق ير ، غار ، اين . جمعى : مغارات . مغارات جبال . ديكر جمعى : مغاير .

مَغَارِبْ { [ع] (مغرب) ك جمعى : « مغارب اولدى دريغا مطالع عرفان — نه قالدى شهرت روم وعرب نه مصر وهرات — سعدالله پاشا » .

مَغَازِلْ { [ع] (مغزل) ك جمعى .

مَغَازِى { [ع] غزاتك مناقبى ، داستانى ، سير و شهنامه كبى : كتاب المغازى = مناقب غزاتى حاوى كتاب . غازى ابوالمغازى = مناقب صاحبى غازى .

مَغَاسِلْ { [ع] (مغسل) جمعى .

مَغَافِرْ { [ع] (مغفر) ك جمعى : مغافر جنكاوان .

مَغَاكْ { [ف] چوقور ، حفره ، مزار : مغاك هلاك : « اى دريغا كزين منو جارى — زير تارى مغاك بايدشد — عنصرى » « طوردق تازه اجر ايله پر شوق وانهماك — فانيلرك يانندە مهيا طوردان مغاك — تابوتى يوندى ، اوستنه دراك يبقيلدى خاك — بيلمم ناصيل بو حالى كوروب اولمادم هلاك = اكرم بك »

مَغَالِيقْ { [ع] (مغلاق) ك جمعى : مغاليق ابواب .

مَغَامِضْ { [ع] (مغمض) ك جمعى : پك چوقور يرلر .

مُغَانْ { [ف] (مغ) ك جمعى : پير مغان تعبيرى ، مغان اسكيدن ميخانه جيلكله مشغول اولدقلرى ايچون لسان شعرده ميخانه جيلرك پيرى ، ميخانه جيلر اسكيسى معناسنده قوللانيلير : « خمر آلودكالك نقلتن پير مغان چكمز — سنبلزاده وهبى » . « سايۀ پير مغانده منت ايتمم جامه بن — على رضا پاشا » .

مَغَانِمْ { [ع] (مغنم) ك جمعى .

مُغَانَه { [ف] آتش پرستلرك آداب و آيينى .

مُغَايَبَه { [ع] غائب اولمق .

مُغَايِرْ { [ع] مغايرت ايديجى ، ايدن .

مُغَايَرَتْ { [ع] اختلاف ، بشقه لق : مغايرت افكار .

مُغْبَچَه { [ع] مجوس چوجغى § ساقى ، ميخانه ميچوسى . نظمده بعضاً مشدد اولەرق قوللانيلير : « خراباتى مكو بز كورمەيەلدن چوق زمان اولمش — يتشمش تازەلر ، مغبچەلر پير مغان اولمش — نطقى » جمعى : مغبچكان .

مُغْبَرّ { [ع] توزلانمش § مكدر ، قيرلمش ، كوجنمش : « بيك كره طوتوب آنك اللرندن — كچدمدى بو رهكذاردن بن — موقع بنسه بلكه اويله درشن — اما كه اويادكار مغبر — عبدالحق حامد »

مَغْبَطْ { [ع] غبطه ايديله جك ير .

مَغْبِنْ { [ع] اويلوق ديبى ، قاصيق . جمعى : مغابن .

مَغْبُوطْ { [ع] غبطه اولنمش . مغبوط امثال . « كوزم اندامنه معطوفدر بن خواب حيرتده — او مغبوط ملك خوابيدەدر بيدار شكلنده — نوزاد »

مَغْبُونْ { [ع] معامله ده آلداتيلمش .

مُغْتَابْ { [ع] غيبت ايدن .

مُغْتَبِطْ { [ع] مغبوط .

مُغْتَدِى ، مُغْتَذِى { [ع] غدالانان .

مُغْتَرِبْ { [ع] اغتراب ايدن ، غربته چيقان § غروب ايدن : « مغترب خورشيد ، مغرب ماتمى ، خاور حزين — سوبسو كريان سحاب ، آفاق سرتاسر حزين »

مُغْتَرِقْ { [ع] اغتراق ايدن ، صوده بوغولان ، صويه باتان .

مغتسل [ع] اغتسال ایدن ، ییقانان .

مغتسل [ع] محل اغتسال . غسلخانه .

مغتصب [ع] اغتصاب ایدن . غصب ایدن ، ظلماً آلان .

مغتلم [ع] حرص شهوانیسی زیاده اولان .

مغدور [ع] غدر اولنمش ، خیانت کورمش ، ستمدیده : « صورده‌لر مغدورینی غدار کندین کوستر — راغب پاشا » . مغدوریت = مغدورلق . مؤنثی : مغدوره .

مغدانوس [یونانجه‌دن] معروف نبات . بونك وقتیله (معده‌نواز) صورتنده یازلمسی تصلفه محمول اولسه بیله مغدانوسك خاصیتی اعتباریله حقیقةً معده‌نواز وصفنه لایق بر نبات اولدیغی‌ده انکار اولنه‌ماز . مع مافیه تلفظی وجهله (مایدانوس) یازمق ایکیسندن‌ده اولادر .

مغرب [ع] کونشك غروب ایتدیکی یر ، باتی . § آفریقانك سواحل شمالیهٔ غربیه‌سی : مغرب ادنا = طرابلس ، مغرب اوسط = تونس ، جزایر . مغرب اقصا = فاس ، مراکش . جمعی : مغارب . مغربی = مغربه منسوب .

مغربی (محمد شیرین) عرفای صوفیه‌دن برشاعر وحدتمرادرکه دیوانی توحیده متعلق حقایق ایله مشحوندر . ۸۰۹ ده التمش یاشنده ارتحال ایلمشدر .

مغرد [ع] تغرید ایدن ، لطیف بر صورتده نغمه پرداز اولان .

مغرق [ع] اغراق ایدلمش ، غرق ایدلمش .

مغرود [ع] مانطار دینیلن نبات . جمعی : مغارید .

مغرور [ع] غرورلنمش ، کبرلی ، عظمتلی : نه مغرور آدم . § بیهوده شیئه اعتماد ایله آلدانمش . مغروریت = مغرورلق . مغرورانه = مغروره یاقیشه‌جق صورتده : روش مغرورانه . نکاه مغرورانه .

مغروس [ع] غرس اولنمش ، دیکیلمش : شجر مغروس ، نهال مغروس .

مغروض [ع] تازه ، طری : لحم مغروض .

مغروق [ع] صویه باتمش معناسنه اولان (غرق) کلمه‌سندن یاپیلمش یاکلش بر اسم مفعولدر . بونك یرینه (غرق) کلمه‌سنی استعمال اجملی . مثلا مغروقاً وفات ایتدی دکل ، غریقاً وفات ایتدی دیملیدر .

مغز ، مغزینه [ف] بین ، دماغ : تهی مغز = بوش بینلی ، احمق ، بدلا . افسرده مغز = بینی طوکمش ، ادراکسز . § ایچ ، لب : مغز بادام ، مغز فستق . بادم دومغز — ایکی ایچلی بادم .

مغزل [ع] ایپلك اکیره‌جك آلت ، ایك . جمعی : مغازل .

مغزی [ع] مقصد و مرام . اسکیدن قوللانیلیردی . شمدی قوللانیلماز اولمشدر .

مغسل [ع] کندیسیله بر شی غسل اولنه‌جق آلت ، طاس ، ابریق .

مغسل [ع] غسل ایدیله‌جك یر : مغسل صویی . جمعی مغاسل .

مغسول [ع] غسل اولنمش ، ییقانمش : ثوب مغسول .

مغشوش [ع] باقر وسائره ایله قاریشیق آلتون ، کومش : مسکوکات مغشوشه . § بشقه شیله قارشمش ، خالص اولمیان شی : لبن مغشوش . جمعی اولان (مغشوشات) اك زیاده قاریشیق مسکوکات حقنده قوللانیلیر .

مغشی [ع] غشی اولمش ، عقلی کیتمش ، حیران . مغشی علیه = باییلمش ، بایغین .

مغصوب [ع] غصب اولنمش ، صاحبنك اذنی اولمقسزین اخذ وضبط ایدلمش : مال مغصوب عیناً موجود ایسه صاحبنه تسلیمی ، استهلاك ایدلمش ایسه تضمینی لازم کلیر .

مغصوب منه [ع] اذنی اولمقسزین مالی اخذ وضبط اولنان کیمسه .

مغضب [ع] اغضاب ایدن ، غضبلاندیران .

مغضبة [ع] غضب ایتمك . § باعث غضب اوله‌جق شی .

مغضوب علیه [ع] اوزرینه غضب اولنمش ، خشمدیده .

مغطوس [ع] غطس اولنمش ، باتیرلمش : صویه مغطوس طاش .

مغفر [ع] اسکی زمان دلاورانك اثنای جنکده باشلرینه کیدکاری دمیر کلاه . بونك ترکجه‌سی (توغلغه) ایمش : « صفدر کشورکشا یم جنکه چیقدقجه اولور — جبرئیل انا فتحنا خوان تیغ ومغفری — نفعی » .

مغفرة [ع] اسکی ترکجه‌ده مقابلی (یارلغامق) کلمه‌سیدر . جناب حق قوللرك کناهنی ستر وعفو ایتمك : مغفرت الٰهیه .

مغفل [ع] اغفال ایدن ، غفلته دوشورن ، آلدادان .

مغفل [ع] اغفال ایدلمش ، غفلته دوشورلمش آلدادلمش : حال بو که احوال اعتقاداته توافق ایتمدیکندن زواللی قادین نهایت کندی اعتقادیله مغفل قالدی — رافائل » .

مغفور [ع] جناب حق طرفندن کناهی عفو اولنمش . (مغفورله) ده دینیلیر .

مغکده [ف] آتش پرستلرك عبادتخانه‌سی § میخانه .

مغلاق [ع] کلید ، ماندال . جمعی : مغالیق .

مغلطه [ع] یا کیاتماج ، اغلوطه ، یکدیکری تغلیط ایده‌جك مسائل § صاچمه صاپان ، معناسز سوز : مغلطه‌پرداز = مغلطه ترتیب ایدیجی ، ایدن . مغلطه‌پردازانه = مغلطه‌پردازاجاسنه . مغلطه‌پردازی = مغلطه‌پردازلق .

مغلق [ع] کلیدلیه‌جك یر .

مغلوب [ع] غلبه اولنمش ، کندیسنه اوستون کلنمش : مغلوب هوس ، جند مغلوب ، مغلوب سودا . « عورت کبی مغلوب هوا اولمه ار اول ار — نفسك سنی رام ایتمیه‌سن نفسکی رام ایت — ضیا پاشا » . مغلوبانه = مغلوبجه‌سنه . مغلوبیت = مغلوبلق : یونانیلرك هر محاربه‌ده مغلوبیتی عثمانلیلرك برهان شجاعتیدر .

مغلوق [ع] قپانمش ، مسدود .

مغلول [ع] اله یاخود بوینه دمیر لاله کچیرلمش .

مغمور { [ع] شهرت و شانی اولمیان ، کمنام ، بی‌وجود : مرد مغمور. مغموریت = مغمورلق .

مغموز { [ع] متهم .

مغموم { [ع] بلوطلو ، صیقینتیلی : بو کون هوا پك مغموم . § غملنمش ، مکدر : قلب مغموم . مغمومیت = مغموملق .

مغنده { [ع] اور ، غدّه ، بدن انسانده چیقان یومرو .

مغنم { [ع] دشمندن آلنان غنیمت مالی . جمعی : مغانم .

مغنی { [ع] اغنا ایدن ، زنکین ایدن § مستغنی قیلان : بو کتاب دیکر کتابلره مراجعتدن مغنیدر .

مغنّی { [ع] مطرب ، خواننده : « مغنی کجایی سه تاری بزن — حافظ » مؤنثی : مغنیه .

مغول { [ع] اینجه قیلیچ ، خنجر . جمعی : مغاول .

مغیب { [ع] غائب اولمق .

مغیّب { [ع] تغییب ایدلمش ، غائب . حواس ظاهره‌دن مستور . جمعی : مغیبات .

مغیّر { [ع] تغییر ایدلمش ، بشقه‌لاشدیرلمش ، بشقه درلو ایدلمش .

مغیلان { [ع] دیکنلی بر نوع آغاج : اصلی : ام غیلاندر . مغیلانزار - و - مغیلانستان = مغیلان بیتدیکی یر . دنیاده کنایه اولور .

مفاتح ، مفاتیح { [ع] (مفتاح) ك جمعی : مفاتیح الغیب .

مفاجات { [ع] آکسزین اولمق ، ایرشمك .

مفاحص { [ع] (مفحص) ك جمعی .

مفاخر { [ع] (مفخر) ك جمعی : مفاخر اسلاف . مفاخر ظفر . مفاخر ملیه . استانبولك فتحی مفاخر عظمای ملیه‌دندر .

مفاخره { [ع] بربرینه قارشی فخر ایتمك ، اولولنمق ، اوکونمك . نظمده (مفاخرت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مفاد { [ع] سوزك افاده ایتدیکی معنی ، مآل ، مضمون . میمك فتحیله استعمالی یاکلشدر .

مفاد { [ع] کباب دمیری .

مفارق { [ع] (مفرق) ك جمعی . باش تپه‌سنك اورته‌سی ، وسط رأس : مفارق انام . مفارق رجال .

مفارقت { [ع] بر برندن آیرلمق ، اوزاقلاشمق .

مفازه { [ع] چول ، بیابان ، صحراء. جمعی مفاوز . (مفاز) ده بو معنایه‌در .

مفاصل { [ع] (مفصل) ك جمعی .

مفاطیر { [ع] (مفطر) ك جمعی .

مفاغمه { [ع] اوپمك .

مفالیس { [ع] (مفلس) ك جمعی .

مفاوضه { [ع] مساوات § ایکی کشی مالارینك جمله‌سنده شریك اولمق . شرکت مفاوضه = ایکی کشی اموالده ، تصرفده مساوات اوزره و احدهما اخره وکیل وکفیل اوله‌رق شریك اولمق .

مفت { [ع] بادهوا ، بلش . سرکهٔ مفت ازعسل شیرین ترست = بادهوا سرکه بالدن طاتلیدر .

مفتاح { [ع] آناختار . جمعی : مفاتیح .

مفتّت { [ع] تفتیت ایدن اوفالدان ، پارچه پارچه ایدن .

مفتح { [ع] خزینه ، کنجینه .

مفتّح { [ع] تفتیح ایدن ، فتح ایدن : یا مفتح الابواب افتح لنا خیرالباب .

مفتخر { [ع] افتخار ایدن ، فخرلنن ، اوکونن ، کوکاللونن . مفتخرانه = مفتخر اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مفترس { [ع] افتراس ایدن ، آولایان . حیوان حقنده قوللانیلیر : آرسلان مفترس بر حیواندر .

مفترق { [ع] افتراق ایدن ، آیریلان § طاغیلان .

مفتری { [ع] افتراء ایدن ، یالان اوله‌رق اسناد قبایح ایدن .

مفتّش { [ع] تفتیش ایدن ، کرکی کبی صوروب آراشدیران § ملحقات مأمورلریلك ، بعض اصنافك احوال ومعاملاتنی تفتیش وظیفه‌سیله مکلف اوله‌رق دوائر دولتدن بعضلرندن مستخدم اولان مأمور مخصوص : مالیه مفتشی ، معارف مفتشی .

مفتصد { [ع] افتصاد ایدن ، قان آلدیران .

مفتضح { [ع] افتضاح ایدن ، رسوای اولان .

مفتقر { [ع] افتقار ایدن ، محتاج : مفتقر عنایت § خضوع ایدن .

مفتّل { [ع] تفتیل ایدن ، بوکن .

مفتّل { [ع] تفتیل ایدلمش ، بوکلمش : کیسوی مفتل .

مفتله { [ع] اورمه که دنیلن آغاج .

مفتّن { [ع] تفتین ایدن ، فتنه‌یه دوشورن : مفتن بر حریف § مفتون ایدن .

مفتوت { [ع] اوفالانمش ، پارچه‌لنمش .

مفتوح { [ع] فتح اولنمش ، آچیلمش : ممالك مفتوحه § فتحه ایله اوقونان کلمه .

مفتول { [ع] بوکلمش ، اورلمش : کیسوی مفتول . کاکل مفتول .

مفتون { [ع] فتنه‌یه دوشمش ، سحر اولنمش ، دوشکون ، عاشق ، شوریده : مفتونانه = مفتونجه‌سنه . مفتونیت = مفتونلق . اعلان مفتونیت .

مفتی { [ع] افتاء ایدن ، فتوی ویرن ، مسائل فقهیه‌نك جواب شرعیسنی بیان ایدن مأمور رسمی .

مفتی الانام { [ع] انامك مفتیسی . تشدید ایله (مفتیّ الانام) یاکلشدر : « اولدی دری زادهٔ والاکهر مفتی الانام — سروری »

مفجّر { [ع] تفجیر ایدن ، یردن قاینادوب آقیدان .

مفجّع { [ع] تفجیع ایدن ، آجیدان ، دردناك ایدن : مفجع قلوب .

مفحص { [ع] قوش یوواسی . آشیانه .

مفحم { [ع] افحام ایدن ، مباحثه‌ده اسکات ایدن .

مفخر { [ع] فخرلنمك § فخرلنه‌جك بر شی ، جمعی : مفاخر .

مفخرة { [ع] کندیسیله افتخار اولنان ، باعث فخر اولان شی . مابه الفخر : فطنت ، مخدرات قوم ایچون مدار مفخرت عد اولنه‌جق بر نادرهٔ بلاغتدر .

مفخّم { [ع] تفخيم ايدلمش، تعظيم اولنمش: وزير مفخم § قبا قالين تلفظ ايدلمش .

مِغفر { قاچاجق يرْ: اين المفر كويان اولەرق دشمنه صولت . فالك فتحيله يا كلشدر .

مفرّج { [ع] تفريج ايدن ، ازالهٔ غم والقاى سرور ايدن .

مفرّح { [ع] تفريح ايدن، فرحلنديران: مفرح برموقع « برنو خبر آلدم ينه امانه مفرح — سنبلزاده وهبى »

مفرَد { [ع] تك، يالكز، برشيئه دلالت ايدن كلمه § مصرّع اولميان تك بيت . آكا (فرد) ده دينيلير . جمعى : مفردات : مفردات امور .

مفرِّد { [ع] تفريد ايدن ، علم دينده تبحر ايله امر ونهى الٰهىيى بروجه كمال يرينه كتيرمك ايچون اختيار عزلت ايدن .

مفرز { [ع] افراز ايدلمش، آيرلمش .

مفرّش { [ع] تفريش ايدلمش، دوشه‌نلمش .

مفرِط { [ع] افراط ايدن، حدى تجاوز ايدن : جاهل مفرط § شديد، فوق العاده: ذكاى مفرط. عشق مفرط.

مفرِّط { [ع] تفريط ايدن ، تقصير ايدن. (مفرط)ك ضدى: جاهل مفرط ويا مفرّط.

مفرِّع { [ع] تفريع ايدن، فرعلنديرن.

مفرِغ { [ع] افراغ ايدن ، دوكن . (افراغ)ه ده باق .

مفرَغ { [ع] افراغ اولنمش ، دوكولمش .

مفرِّغ { [ع] تفريغ ايدن ، طولو قابى بوشالدان § يڭى قورناران .

مفرّق { [ع] تفريق ايدلمش . آيرلمش.

مَفرَق { [ع] باش تپه‌سنك اورته‌سى ، وسط رأس . اك زياده جمعى اولان مفارق قوللانيلير .

مفروز { [ع] افراز اولنمش .

مفروش { [ع] فرش اولنمش، دوشنمش. جمعى اولان مفروشات سجاده، كليم وسائر اوطه دوشه‌مه‌سى معناسنه قوللانيلير : مفروشات بيتيه .

مفروض { [ع] فرض قيلنمش : دعاء مفروض . صلاة مفروضه § فرض اولنان شى ، حقيقةً موجود دكل : مسئلهٔ مفروضه .

مفروغ به { [ع] فراغ اولنان اراضى اميريه ومسقفات ومستغلات موقوفه .

مفروغ له { [ع] كنديسنه بر شيئك حق تصرف وتملكى فراغ اولنمش كيمسه .

مفروق { [ع] آيرلمش .

مفروك { [ع] اوغولمش § زغفرانله بويانمش شى .

مفزِّع { [ع] تفزيع ايدن .

مفسَخ { [ع] بوزمق § بوزه‌جق يرْ، موضع فسخ .

مفسِد { [ع] افساد ايدن ، بوزان ، فساده اوغرادان . مفسدانه = مفسدجه‌سنه . مفسدين = مفسدلر.

مفسدة { [ع] (مصلحة)ك ضدى: فساد ايتمك . اكثريا فساد معناسنه

اسم اولەرق قوللانيلير : ايقاع شورش مفسدت، جمعى (مفاسد).

مفسِّر { [ع] تفسير ايدن، معناسنى بيان، ايضاح ايدن: مفسر قانون § قرآن كريمك معانئ منيفه‌سنى ايضاح ايچون كتاب تأليف ايدن . مفسرانه = مفسرجه‌سنه مفسرين = مفسرلر : مفسرين كرام .

مفسَّر { [ع] تفسير ايدلمش. معناسى بيان، ايضاح ايضاح ايدلمش .

مَفسَقه { [ع] فسق ايده‌جك يرْ ، محل فسق .

مفسوخ { [ع] فسخ اولنمش ، حكمى ابطال ايدلمش : قانون مفسوخ. مادهٔ مفسوخه. مفسوخيت = مفسوخلق . مفسوخيت احكام .

مفصِح { [ع] افصاح ايدن ، فصاحتله تكلم ايدن .

مفصَّل { [ع] تفصيل ايدلمش ، اطراف فيله ، اطرافلى اولەرق بيان ايدلمش : مكتوب مفصل . مقالهٔ مفصله. مفصلاً = مفصل اولەرق .

مِفضال { [ع] فضل وشرف صاحبى .

مفضِّح { [ع] تفضيح ايدن، رسواى ايدن.

مفضَّح { [ع] تفضيح اولنان، رسواى ايديلن.

مفضَّل { [ع] تفضيل ايدلمش. سائرلرندن زياده مزيت اثباتيله ترجيح ايدلمش .

مفطِر { [ع] افطار ايدن ، اوروج آچان .

مِفصَد { [ع] آلت فصد ، نيشتر .

مَفصِل { [ع] اعضاى بدنك اويناق يرى . جمعى : مفاصل .

مفصود { [ع] فصد اولنمش، كنديسندن قان آلنمش كيمسه

مفضّاة { [ع] سبيلينى برلشمش قادين .

مِفضال { [ع] فضل وشرف صاحبى .

مفضّض { [ع] كوموشلى ، كوموشله يالديزلانمش شى ،

مفضول { [ع] اوزرينه باشقه برشيئك فضيلتجه تقدم ايتمش اولديغى شى .

مِفضّه { [ع] طوقماق .

مفطور { [ع] فطرتلنديرلمش ، جبلتلنديرلمش .

مفطوم { [ع] ممه‌دن كسيلمش چوجق. (فطيم) ده بو معنايه‌در .

مفعول { [ع] ايشله‌نمش ، ياپيلمش ، بر فاعلك اثر فعلى اوزرنده ظاهر اولمش شى .

مَفقَد { [ع] غائب اولاجق يرْ .

مفقِر { [ع] افقار ايدن ، فقره دوچار ايدن .

مفقود { [ع] غائب اولمش ، يوق : بوراده طريق تجارت مفقوددر. § حيات و مماتى معلوم اولميان شخص غائب . مفقوديت = مفقودلق . مفقوديت نقود .

مفقور { [ع] اوكورغه كميكلرى قيرلمش انسان و حيوان .

مفكِّر { [ع] تفكر ايدن ، دوشونن § دوشونديرن . هم لازم هم متعديدر . قوهٔ مفكره = حواس باطنه‌دن دوشونمك قوتى .

مفكوك { [ع] فك اولنمش ، آييرلمش.

مفلح { [ع] افلاح ايدن ، فلاح بولان ، قورتولان امين اولان . صلاح و سعادت كسب ايدن ، مفلحانه = مفلحجه‌سنه . مفلحين = مفلحلر .

مفلس { [ع] افلاس ايدن ، برپاره‌سى پولى اولميان : مفلس عريان . « بوندن اوته اولسونمى عجب مسخره‌لق كيم — هم مفلس اوله‌سك هم دلبره عاشق — لا » مفلسانه = مفلسجه‌سنه : مفلسانه كشت كذار . عربى جمعى : مفلسين فارسى جمعى : مفلسان . § تجارتدن متولد بورجنى ويره‌مين تاجر . قانون تجارت حكمنجه مفلس اوچ قسمدر : برنجيسى حقيقى ، ايكنجيسى تقصيراتلى ، اوچنجيسى حيله‌كار . مفلساً = مفلس اوله‌رق : مفلساً وفات .

مفلوج { [ع] فلج علتنه كرفتار . وجودينك بر قسمى حركت اراديه‌دن ساقط .

مفلول { [ع] آغزى كدلش قليج : سيف مفلول .

مفنى { [ع] افناء ايدن ، يوق ايدن .

مفوّض { [ع] تفويض ايدن ، احاله ايدن ، سپارش ايدن .

مفوَّض { [ع] تفويض ايدلمش ، احاله ، سپارش ايدلمش : فلانك عهدهٔ درايتنه مفوض اولان مأموريت .

مفهوم { [ع] فهم اولنمش ، آكلاشلمش § مآل ، معنى : مفهوم سخن . مفهوم بيت . (معنى) ايله بينلرنده فرق واردر . (معنى) ماده‌سنه مراجعت .

مفهِّم { [ع] تفهيم ايدن ، آكلاتان .

مفيد { [ع] افاده ايدن ، بيان ايدن § فائده‌لنديرن : مفيد بر كتاب .

مفيض { [ع] افاضه ايدن ، فيض اوله‌رق ويرن .

مفيق { [ع] افاقت بولان ، ايلمش .

مقابر { [ع] (مقبره ـ و ـ مقبر) ك جمعى : « بكلر بو خاكدان فناده صباح شام — حزن وسكون جوارنى تنها مقابرك — لامارتين »

مقابل { [ع] مقابله ايدن .

مقابله { [ع] ايكى كشى بربرينه قارشى كلمك ، يوز يوزه اولمق ، قارشيلاشمق § اوراقى بربرينه تطبيق ايتمك ، قارشيلاشديرمق .

مقاتِل { [ع] مقاتله ايديجى ، ايدن .

مقاتَل { [ع] (مقتل)ك جمعى .

مقاتله { [ع] (قتال) ايله مترادفدر .

مقادير { [ع] (مقدار)ك جمعى .

مقارب { [ع] مقاربه ايديجى ، ايدن .

مقاربه { [ع] ياقينلاشديرمق ، بربرينه قريب ايتمك .

مقارن { [ع] مقارنت ايديجى ، ايدن .

مقارنت { [ع] قرينلك ، يقينلك ، مصاحبت § ايكى كوكبك بر برجده اجتماعى .

مقارنه { [ع] (ايتاليجه‌دن) معروف خموردن دودوك شكلنده ياپيلان طعام .

مقاريض { [ع] (مقراض)ك جمعى .

مقاسات { [ع] زحمت چكمك .

مقاصد { [ع] (مقصد)ك جمعى : مقاصد خيريه .

مقاصير { [ع] (مقصوره)نك جمعى .

مقاطعه { [ع] بربرندن كسلمك ، قطع علاقه ايتمك § مالكانه ، اراضينك تأجيل ايله التزام اولنمسى § اعشارى جانب سلطاندن برينه تخصيص اولنوب آخره بيعى جائز اولميان اراضى .

مقاعد { [ع] (مقعد) ك جمعى .

مقال { [ع] سوز ، كلام : مقال بديع . كزيده مقال . هر مقامك بر مقالى واردر .

مقاله { [ع] علمى ، ادبى ، سياسى بر مسئله‌يه دائر قلمه آلنان شى : مقالهٔ فنيه . مقالهٔ مفصله . مقالهٔ سياسيه . جمعى : مقالات ، مقالات فنيه .

مقالم { [ع] (مقلم) ك جمعى .

مقاليد { [ع] (آناختار) معناسنه اولان (مقلاد) ك جمعيدر . مفردى قوللانيلماز : مقاليد عشق .

مقام { [ع] طوريله‌جق ير ، قرارگاه ، موضع قيام : « طوته‌لى يار قوش ديلنده مقام — اوجكيراولدى نالهٔ عشاق » § جاه ، مسند ، منصب ، جايگاه : مقام اقدس خلافت اسلاميه . مقام جليل صدارت . مقام ولايت . مقام مأموريت § بر بيوك ذاتك مزارى : كبار اولياء اللهدن فلان ذاتك مقامى § حجاز ، عشاق ، حسينى ، راست ، رهاوى ، اصفهان كبى موسيقى هوالرندن هر برى . جمعى : مقامات . مقامات موسيقيه . مقامات اشواق . مقامات عاليه . مقامات مباركه . مقامى طوتديرمق = يايغره ايتمك ، سب وهذيان .

مقامر { [ع] مقامره ايديجى ، ايدن .

مقامره { [ع] قمار اويناملق ، اويناشمق .

مقامه { [ع] مجلس . جمعى : مقامات . مقامات حريرى . مقامات همدانى .

مقامع { [ع] (مقمع) ك جمعى .

مقانع { [ع] (مقنع) ك جمعى .

مقاوله { [ع] سويلشمك ، بر شيئك نصل ياپيله‌جغنى قرار آلتنه آلمق . مقاوله‌نامه = پازارلق ويا قرار آلتنه آلنان برخصوص اوزرينه تنظيم قيلنان سند . مقاولات = مقاوله‌لر .

مقاوم { [ع] مقاومت ايديجى ، ايدن .

مقاومت { [ع] قارشى طورمق ، قارشى كلمك : استحكام آرديده بولنان عسكر دشمنك قوهٔ كليه ايله هجومنه مقاومت ايده‌مديكلرندن موقعلرينى تركه مجبور اولديلر .

مقاويل { [ع] (مقول) ك جمعى .

مقايسه { [ع] ايكى شيئى بربرينه قياس ايتمك .

مقايضه { [ع] ترامپه ايتمك .

مقبب { [ع] تقبيب ايدلمش ، قبه‌لنديريلمش : بناى مقبب . معبد مقبب .

مقبر { [ع] مزار ، مدفن : مقبر جانان . « باشنده سنك مقبر ايكى ويران مناره — حامد بك » . « جمله چون علامت مقبر سكون نما ـ فكرمله ليك مضطرب

وبی‌قرار ایدم ـ اکرم بك » § مزارلق .

مَقْبَرَه [ع] مزار ، مدفن » یاعمر ! بوتوده‌ٔ خاك مقبره‌ٔ مادرمدر — نرکسی » § مزارلق ، قبرستان . (مقبر) کلمه‌سی (مزار) معناسنه یکی قوللانیلان کلمه‌لردندر . یاکلش عد اولنه‌ماز . چونکه (مقبره) کلمه‌سنك بعضاً آخرنده‌کی (ها) حرفی حذف اولنه‌رق استعمال اولندیغی کتب لغتده مصرحدر . (مزار) معناسنده استعماله کلنجه نرکسی مرحومك بالاده‌کی عباره‌سنده بولنان (مقبر) ك اصلی اولان (مقبره) کلمه‌سنك دخی وقتیله مزار معناسنه قوللانیلدیغنی آ کلاشیلیر . دیمك ایسترم‌که اسلاف بلغاء عثمانیه (مقبره) یی هم مزار ، هم مزارلق معناسنه قوللانمشلردر . اوحالده بزده (مقبر) ی مزار معناسنه قوللانه‌بیلیرز .

مُقْبِل [ع] قبول ایدیجی § اقباللی ، بختلی ، طالعلی . (مدبر) ك ضدی : مقبلانه = مقبلجه‌سنه . فارسی جمعی : مقبلان . عربی جمعی : مقبلین : مقبلان روزکار . مقبلان زمانه .

مُقَبِّل [ف] تقبیل ایدن ، اوپن .

مُقَبَّل [ف] تقبیل ایدلمش ، اوپولمش .

مَقْبُور [ع] کومولمش ، دفن اولنمش .

مَقْبُوض [ع] قبض اولنمش . مقبوض سندی = آلنان پاره‌یی ناطق اولمق اوزره پاره‌یی ویرن آدمه اعطا اولنان مهرلی سند . بعضاً تخفیف ایله (مقبوض آلدم . ویردم) دینیلیرکه (مقبوض سندی آلدم) تقدیرنده‌در .

مَقْبُول [ع] قبول اولنمش ، تلقی ایدلمش ، بکنلمش : روش مقبول . مسلك مقبول . تحفهٔ مقبوله . نصایح مقبوله . مقبولیت = مقبوللك .

مُقْتَبِس [ف] اقتباس ایدن ، استفاده صورتیله آلان .

مُقْتَبَس [ع] اقتباس ایدلمش ، استفاده صورتیله آلنمش : فرانسوا قوپه‌نك بر منظومه‌سندن مقتبس . مقتبسات = مقتبس اولان شیلر .

مُقْتَحِم [ع] اقتحام ایدن ، کوکس کرن ، هجوم ایدن .

مُقْتَدِر [ع] اقتدارلی ، کوجی یتن ، یاپه بیلن . مقتدرین = مقتدرلر : مقتدرین ارباب قلم .

مُقْتَدِی [ع] اقتدا ایدن ، اویان ، تابع اولان .

مُقْتَدَا [ع] اقتدا ایدلمش ، کندیسنه اویولمش ، تابع اولنمش ، پیشوا : مقتدای ارباب ادب .

مُقْتَرِب [ع] اقتراب ایدن ، یاقلاشان . (متقرب) زیاده قوللانیلیر .

مُقْتَرِح [ع] اقتراح ایدن ، بالبداهه سویله‌ین . یکیدن پیدا ایدن ، قریحه‌دن چیقاران .

مُقْتَرِض [ع] اقتراض ایدن . (مستقرض) ایله مترادفدر .

مُقْتَرِن [ع] اقتران ایدن ، یاقلاشان ، یانته کلن .

مُقْتَصِد [ع] اقتصاد ایدن . اعتدال اوزره حرکت ایدن § اداره و تصرفله کچینن . (اقونومیست) .

مُقْتَصِر [ع] اقتصار ایدن ، قیصه کسن .

مُقْتَضِی [ع] اقتضا ایدن ، لازم کلن § لازم کتیرن : بوایش سزك اورایه کیتمکزی مقتضیدر .

مُقْتَضَا [ع] لازم کتیریلمش ، کتیریلن : مقتضاسیله عمل .

مُقْتَطِف [ع] اقتطاف ایدن ، دوشیرن .

مُقْتَطَف [ع] اقتطاف ایدلمش ، دوشیرلمش ، طوپلانمش : مقتطفات = مقتطف اولان شیلر .

مُقْتَفِی [ع] اقتفاء ایدن ، آردینه دوشن ، آردی صیره کیدن ، پیرو اولان : « جانازده مهاجر اولدی شمدی — اثر نبوی‌یه مقتفی‌یز » .

مُقْتَفَا [ع] اقتفا ایدلمش ، آردینه دوشولمش ، آردی صیره کیدلمش ، کندیسنه پیرو اولنمش .

مَقْتَل [ع] قتل ایدیله‌جك یر ، محل قتل .

مَقْتُول [ع] قتل اولنمش ، اولدیرلمش : شخص مقتول . « باق نه مدهش لوحه تشکیل ایله‌مشدر انتقام — غرق خون مقتول ، قاتل مضطرب ، خنجر حزین » .

مِقْدَار [ع] بر شیئك اندازه‌سی ، قدری § غنا ، قوت وقدرت : « مقدارکی بیل ، بر ایشه یا باشلامه اول — یا باشلادیغك کاری پذیرای ختام ایت — ضیا پاشا » . § پارچه : بر مقدار شی . جمعی : مقادیر .

مِقْدَام ، **مِقْدَامَه** [ع] پك مقدم ، دلیر . کثیر الاقدام .

مِقْدَحَه [ع] چاقماق طاشنك چاقماغی .

مُقَدِّر [ع] تقدیر ایدن ، قبل الایجاد هر شیئك نصل اوله‌جغنی لوح محفوظه ثبت ایدن جناب حق § قیمت بیچن § بکنن ، قدرینی بیلن : مقدرانه = مقدرجه‌سنه : کوندریلن منظومه‌یی مقدرانه نظردن کچیردی . مقدرین = مقدرلر .

مُقَدَّر [ع] جناب حق طرفندن قبل الایجاد نصل اوله‌جغی لوح محفوظه ثبت ایدیلن شی : المقدر لایتغیر . « مقدرمش بوماتملر ازلدن — فراق امر ایله‌مش پروردکارم — که کلچین اولمادن نخل املدن — پذیرای خزان اولدی بهارم — عبدالحق حامد » § قیمت بیچلمش § بکنلمش ، قدری بیلنمش § عباره‌یه ذهناً علاوه ایدلمش : لفظ مقدر . مقدرات = مقدر اولان احوال : مقدرات انسانیه . مقدرات بشریه . احکام مقدرات . مقدرات کلمه‌سی لسان فقهده کیل ویا وزن وصایی ایله یاخود ذراع ایله مقداری تعیین اولنان شیلره دینیلیرکه مکیلات ، موزونات ، عددیات و مزروعاته شاملدر .

مَقْدِرَة ، **مَقْدَرَة** [ع] غنا ، یسار ، قدرت § کوج ، قوت ، زور : بذل مقدرت .

مُقَدَّس [ع] تقدیس ایدلمش ، پاك ایدلمش ، بری قیلنمش ، مطهر : امر مقدس . فکر مقدس . خاك مقدس . حقوق مقدسه . « مقدس قبهٔ خضرا که فائقدر سماواته — زمینه سایه صالمش عرش اعلای معانیدر » . کتب مقدسه = کتب سماویه .

مَقْدَم [ع] کلمك ، قدوم : مقدملدار .

مقدم { [ع] اقدام ایدن ، غیرت وثبات ایله چالیشان : مقدم بر آدم . مقدمانه = مقدمجه‌سنه .

مقدم { [ع] تقدیم ایدن ، اوکه کچیرن . ایلری کچیرن . مقدم طوتان § عرض ایدن . بومقامده (متقدم) تعبیرینی استعمال خطادر .

مقدم { [ع] تقدیم ایدلمش ، اوکه کچیرلمش ، ایلری کچیرلمش ، مقدم طوتلمش : بوایش دیکرینه مقدمدر § عرض ایدلمش § اولجه ، اسکیدن . مقدما = مقدم اوله‌رق ، اولدن . مقدم العین = کوزپیه‌کاری ، کوشهٔ چشم .

مقدمات { [ع] (مقدمه) نك جمعی : مقدمات علوم .

مقدمه { [ع] اوکه کچیجی ، کچن ، پیشرو § مطالب سائره‌نك تسهیل تفهمی ایچون کتابك اولنه یازیلان مقالهٔ مخصوصه ، باشلانغیج . مقدمة الجیش = ایلری‌یه سوق اولنان عسکر ، پیشدار . مقدمة العلم = شروعك صحتی کندیسنه توقف ایدن شی .

مقدوح { [ع] قدح اولنمش ، طعن ایدلمش .

مقدور { [ع] کوج ، قدرت ، استطاعت : بذل مقدور . مقدورالاستیفا = استیفاسی ممکن . مقدورالتسلیم = تسلیمی ممکن .

مقذوف { [ع] قذف اولنمش . آتیلمش .

مقر { [ع] قرارایده‌جك یر ، قرارکاه : مقرسلطنت . مقرحکومت . مقرنسوان = مطبخ ، قیوباشی ، خانه حوالیسی کبی محللر . باغچه داخل دکلدر .

مقر { [ع] اقرار ایدن ، واردر دین . مقرانه = مقرجه‌سنه .

مقراض { [ع] کسه‌جك آلت ، مقص : مقراض اجل . مقراض تشریحی « قرض مقراض محبت ایدوکن قطعی بیل — ایته احبابکه برحبه قدرشی اقراض . سنبلزاده وهبی »

مقراع { [ع] طاش پاره‌لامق ایچون قوللانیلان قازمه ، کولنك ، کوسکو .

مقرب { [ع] تقریب ایدن ، یاقلاشدیران .

مقرب { [ع] تقریب ایدلمش ، یاقلاشدیرلمش § خدمات خاصهٔ پادشاهیده مستخدم اولان . مقربین = مقربلر .

مقربه { [ع] قرابت ، اقرباق .

مقربه { [ع] مقرك اقرار ایتدیکی شی .

مقرر { [ع] تقریرایدن ، یرلشدیرن ، ثابت قیلان § افاده ، بیان ایدن § رمضان شریفده دینه دائرحضور پادشاهیده درس ویرمك وظیفه‌سیله‌مکلف اولان . مقررین = مقررلر .

مقرر { [ع] تقریرایدلمش ، یرلشدیرلمش ، ثابت قیلنمش § افاده ، بیان ایدلمش . مقررات = مقرر اولان خصوصات .

مقرض { [ع] اقراض ایدن ، اودونج ویرن .

مقرض { [ع] تقریض ایدن ، مدح ایدن . برتألیفی مدح یوللویازی یازانلر حقنده قوللانیلیر . مقرضین = مقرضلر .

مقرظ { [ع] (مقرض) ایله مترادفدر .

مقرع { [ع] تقریع ایدن ، توبیخ ، تعنیف ایدن .

مقرعه { [ع] داوول چوماغی .

مقرله { [ع] مقرك ذمتنده حق اولدیغنی خبر ویرن ، کندیسنه بورج اقرار اولان .

مقرمه { [ع] پرده ، زار ، دوشك چارشفی § مندیل ، دستمال . مشهوری میمك فتحیله‌در .

مقرن { [ع] بویوندوروق .

مقرن { [ع] تقرین ایدن ، برلکده بولندیران .

مقرنس { [ع] منقش خانهٔ بالا ، اوزرنده قدمه ایله کزیلن بنای رفیع ومدور § اوزری نردبان هیئتنده اولان چاتمه قبه بنا . بوکلمه ضم قاف ایله طاغ چیقندیسی ودوه اورکوجی دیمك اولان «قرناس» کلمه‌سندن مأخوذدر . صکره‌دن تشبیه طریقیله (طاق وقبه) معناسنده استعمال اولنمشدر § برنوع سرپوش § درلودرلو ، رنك رنك § عربیده (منقش ومزین) معناسنده قوللانیلیر : طاق مقرنس .

مقروح { [ع] قرح اولنمش ، یاره‌لنمش .

مقروض { [ع] قرض اولنمش .

مقرون { [ع] قوشلمش ، یاقینلاشدیرلمش ، مقارن قیلنمش : مقرون مساعده § عروضده بر سبب ثقیل ایله برسبب خفیفه مقارن اولان جزء : وتد مقرون . مقرونیت = مقرونلق .

مقسط { [ع] اقساط ایدن ، اجرای عدالت ایدن .

مقسط { [ع] تقسیط ایدلمش . پارچه پارچه ادا ایدلمش . مقسطا = مقسط اوله‌رق : مقسطاً تأدیهٔ دیون .

مقسم { [ع] تقسیم ایده‌جك یر ، محل قسمت .

مقسم { [ع] اقسام ایدن ، یمین ایدن . آند ایچن .

مقسم { [ع] تقسیم ایدن ، قسم قسم ایدن ، بولن .

مقسم { [ع] تقسیم ایدلمش ، قسم قسم ایدلمش ، بولنمش .

مقسوم { [ع] قسم قسم بولنمش ، تقسیم اولنمش : مال مقسوم . اشیاء مقسومه . § تقسیم اولنه‌جق عدد . مقسوم علیه = تقسیم اولنه‌جق عددك قاچه تقسیم اولنه‌جغنی بیلدیرن .

مقشر { [ع] تقشیر ایدلمش ، قابوغی صویولمش : مقشر بادام .

مقشعر { [ع] اقشعرار ایدن ، اورپرن .

مقشور { [ع] قابوغی چیقارلمش ، صویلمش .

مقص { [ع] معروف البسه کسه‌جك آلت ، مقراض . جمعی : مقاص . فصیحی میمك کسریله‌در .

مقصد { [ع] قصد ، مطلب ، مرام : بومقاله‌یی یازمقدن مقصدکز نه‌در ؟ مقصدانسانیتکارانه . «مقصدك تحصیل اطمینان ایسه — ذکر حقدن اولسون قلبك تهی» جمعی : مقاصد . «مقصد» کلمه‌سی کسر صاد ایله اوقنورسه محل قصد ویازمان قصد معناسنی افاده ایدر . اولکی معناده اسم اوله‌رق مستعملدر .

مُقَصِّر { [ع] تقصير ايدن ، برشيئي يابمغه قدرتي وارايكن چكينوب ياپمايان بومعناده (متقاصر) ايله مترادفدر . § برشيئي ياپمغه قدرتي اولماديغندن ترك ايدن § قصور ايدن .

مُقْصِر { [ع] اقصار ايدن ، برشيئي ياپمغه مقتدر ايكن امتناع ايله ترك ايدن .

مَقْصُود { [ع] قصد اولنمش ، ايستنلمش ، مطلوب « جمله‌نك مقصودى براماروايت مختلف == قانونى سلطان سليمان »

مَقْصُور { [ع] قصر اولنمش ، قيصالدلمش § قصلمش ، آليقونلمش ، حصر وتخصيص ايدلمش .

مَقْصُوره { [ع] جامعلرده اطرافى پارمقلقلى يوكسك محل كه سلاطينه مخصوص اولمق اوزره معاويه طرفندن اختراع ايدلمشدر .

مَقْضِىّ { [ع] قضا اولنمش ، اوده‌نمش .

مِقَطّه { اوزرنده قلم كسيلن كميك ، مقط .

مُقَطَّر { [ع] تقطير ايدلمش ، قطره قطره دوكلمش ، طامله‌دلمش . § انبيقدن چكيلمش : ماء مقطر .

مَقْطَع { [ع] قطع ايده‌جك ير § برجسمك كسيلش محلى : اسطوانه‌نك مقطعى § برغزلك نهايتنده اولان بيت ، حسن مقطع == مقطعك اوست طرفنده حسن تنظيم ايديلن بيت . جمعى : مقاطع . مقاطع الاوديه == دره‌لرك آشاغى اوجى ، صولرك طاغيلديغى يرلر . مقاطع الانهار == انهارك چيدلرى .

مُقَطَّع { [ع] تقطيع ايدلمش ، پارچه پارچه كسيلمش .

مُقَطَّعات { [ع] مقطعك جمعى § قطعات : مقطعات ابن يمين .

مَقْطُوع { [ع] قطع اولنمش ، كسيلمش : سر مقطوع ، شجر مقطوع . § prix fixe مقابلى ، معين ، مقرر : فئ مقطوع .

مَقْطُور { [ع] قطران سورلمش ، قطرانلى .

مَقْعَد { [ع] اوتورمق § اوطوره‌جق ير ، مندر اوزرينه اورتيلان چوخه وسائره ، مقاط § قيچ .

مُقْعَد { [ع] كوتوروم .

مُقْعَده { [ع] قورباغه .

مُقَعَّر { [ع] چوقور ، اويوق ، چوكوك .

مُقَفَّل { [ع] تقفيل ايدلمش ، كليدلنمش ، كليدلى : باب مقفل .

مُقَفّى { [ع] تقفيه ايدلمش ، قافيه‌لنمش § قافيه‌لى قيلنمش : شعر مقفى . « ياقيشير آغزينه موزون و مقفى سوزلر — شناسى » .

مِقْلاة ، مِقْلى { [ع] تابه ، طاوه . جمعى : مقالى .

مِقْلاد { [ع] كليد ديلى ، آناختار . § خزينه . جمعى : مقاليد . (مقليد) ده بو معنايه‌در .

مَقْلَب { [ع] قلب ايتمك ، برشيئك آلتنى اوستنه چويرمك § قلب ايده‌جك ير .

مِقْلَب { [ع] آلت قلب ، مصحف شريف آراسنه كيرمك اوزره جلدلرينه علاوه ايديلن ميشين .

مُقَلِّد { [ع] تقليد ايدن ، طاقان ، قوشادان § اصله بكزتمه يولنده اجراى عمل ايدن § تقليد ياپان ، مضحك ، مسخره . مقلدانه == مقلدجه‌سنه . استدلالات مقلدانه ، مقلدين == مقلدلر .

مُقَلَّد { [ع] تقليد ايدلمش ، طاقيلمش ، قوشادلمش § عمل كنديسنه بكزه‌دلمش : « اولمشدى مقلدم جهانده — عدل عمرى ، عطاى جعفر — كمال بك »

مُقَلَّف { [ع] تقليف ايدلمش ، قالافاتلانمش : كشتئ مقلف .

مَقْلُوب { [ع] قلب اولنمش ، آلتى اوستنه كتيرلمش . شكل اصليسندن دونديرلمش § ايلك حرفى صوكه ، صوك حرفى اوله كتيرلمش كلمه . (سدّ ـ دسّ) كبى .

مَقْلُوع { [ع] قلع اولنمش ، كوكندن قوپارلمش ، سوكلمش . مقلوعاً قيمت == بعدالقلع ابنيه وانقاضك واشجار مقلوعه‌نك قيمتى . قائماً قيمت بونك عكسيدر .

مَقْلُوم { [ع] كسيلمش : اظفار مقلومه .

مُقْلَه { [ع] آق و قاره‌سيله برابر كاسهٔ چشمك تمامى § كوز ببكى : و امقلة عينى == آه كوزمك ببكى .

مُقْمِر ، مُقْمِرَه { [ع] مهتابلى كيجه : شب مقمر . ليلهٔ مقمره . « كيجه مقمر ، سما سحاب آلود — آتك آلتنده نوردن دريا — هپ مناظر خفى خفى مشهود — هپ سكون اوزره نور و آب وهوا — اكرم بك » يونى (مقتمر) صورتنده استعمال غلط فاحشدر .

مِقْناطِيس { [يونانيجه‌دن معرب] قواى طبيعيه‌دندر . نظريات جديده‌يه كوره قدرت الكتريقيه‌نك برصورت ديكرده تجليسندن عبارتدر . دلك ايله رچنه و جامده مثبت ومنفى اولمق اوزره ايكى صورتده متجلى اولور . عوام اصطلاحنجه (ميخلاديز) حجر مقناطيسى ديئيلن حديدى بر ماده‌دركه دمير اكتيلريى جذب ايتمك خاصه‌سنى حائزدر . قوهٔ مقناطيسيه . (مغناطيس) ده لغتدر .

مُقَنْطَر { [ع] ييغيلمش ، طوپلانلمش چوق شى : قناطير المقنطرة .

مُقْنِع { [ع] اقناع ايدن ، قناعت كتيرن .

مُقَنَّع { [ع] برآدمك اسميدركه اوغلى عطا (ابن مقنع) كنيه‌سيله اشتهار ايده‌رك ماه نخشبى اختراع ايتمشدر . ماه نخشب ماده‌سنده مراجعت . بوكا عربيده « قمرالمقنع » ديئيلير .

مِقْنَع ، مِقْنَعه { [ع] باش اورتوسى .

مُقَنِّن { [ع] قانون ياپان ، قانون ترتيب وتنظيم ايدن ، قانونشناس (تقنين) مصدر جعليسندن مشتقدر .

مُقَنَّن { [ع] قانون اتخاذ ايدلمش ، قاعده حكمنه قونلمش ، واجب ، مقرر .

مُقَوَّس { [ع] تقويس ايدلمش ، قوس ، ياى شكلنده : « مقوس قاشلرك كم وسمه ايله زنك طوتمشلر — فضولى »

مَقُول { [ع] سويله‌نيلمش سوز .

مِقْوَل { [ع] ديل ، لسان . جمعى : مقاويل .

مُقَوِّم { [ع] تقويم ايدن ، اكرى يى طوغرولدان .

مُقَوِّى { [ع] تقويه ايدن ، قوت ويرن ، قوتلنديرن : مقوى علاج .

مُقَهِّر { [ع] تقهير ايدن ، قهر ايدن .

مَقْهُور { [ع] قهر ايديلمش « الٰهى ايله‌يوب اسلامى منصور — بداندیشان دينى ايله مقهور »

مُقَيَّد { [ع] تقييد ايدن ، مطلق براقيوب قيدلايان § باغلايان . بوقاغی‌یه اوران § اوراقك صورتلرینی دفتره قید ایدن، دفتره یازان ، كاتب . مقيدين == مقيدلر .

مُقَيَّد { [ع] تقييد ايدلمش ، مطلق براقيلميوب قيدلنمش § باغلانمش ، بوقاغی‌یه اورلمش : « مقيد اولدی اوّل آزاد كوردیكك كوكلم — فضولی » § دفتره قید ایدلمش .

مِقْياس { [ع] قیاس ایده‌جك ، ایكی شیئك یكدیگرینی تقدیر ایله‌یه‌جك واسطه ، آلت § مقدار ، میزان . مقياسات == مقياسلر : مقياسات عتيقه .

مَقيس { [ع] باشقه شیئه قیاس اولونمش : باطل مقيس عليه اولاماز .

مُكاء { [ع] ايصلق چالق .

مُكابَرَه { [ع] كندی كلامنك فساد وكلام خصمك صحتنی بیله‌رك نزاع .

مُكاتِب { [ع] مكاتبه ايدیجی ، ايدن .

مُكاتَب { [ع] مولاسنك رضاسیله كندی قیمتنی متكفل اولان كوله‌در كه بهاسنی نه‌زمان ادا ایدرسه آزاد اولور .

مَكاتِب { [ع] (مكتب)ك جمعی . مكاتب عاليه .

مُكاتَبَه { [ع] مكتوبلاشمق ، یازی ایله مخاطبه ایتمك § قول كندیسنی كتابته كسدرمك ، یعنی بهاسنی نه‌زمان ادا ایدرسه آزاد اولق اوزره افندیسنه نفسنك بهاسنی یازدرمق .

مُكاتَمَه { [ع] كتم ایتمك ، كیزله‌مك .

مَكاتيب { [ع] (مكتوب) ك جمعی : مكاتيب وارده . مكاتيب عاشقانه . مكاتبله مكاتيبی فرق ایتملی .

مُكاذَبَه { [ع] یالان سویلك § یالانه سویلشمك .

مَكّار { [ع] پك ، الك ، دهامكر ایدیجی ، ایدن . مؤنثی : مكاره .

مَكارِب { [ع] (مكرب) ك جمعی .

مَكارِم { [ع] خلاف قیاس اوله‌رق (كرم)ك جمعی : اخلاق حمیده ، افعال پسندیده : == ملجاء مكارم . مكارم‌پرور == صاحب مكارم .

مَكارِه { [ع] (مكروه)ك جمعی . محن وشدائد : مكاره روزكار .

مَكاسِب { [ع] (مكسب)ك جمعی ، اسم اوله‌رق «نزاع» معناسنه اولان (كسب)ك جمعی كبی قوللانیلیر .

مُكاری { [ع] مالنی كرایه ویرن .

مُكاشِف { [ع] مكاشفه ایدیجی ، ایدن .

مُكاشَفَه { [ع] آشكار ایتمك ، میدانه چیقارمق § ولی اللهك قلبنده امور غیبیه‌نك ظاهر اولمسی . ارباب مكاشفه == اولیاءالله حضراتی : افندی ! سن ارباب مكاشفه‌دنمیسك ؟ == شیخ الاسلام صاحب ملا بك مرحوم .

مُكافات { [ع] برابرلك ، مساوات § برینك خدمتنی ، سعی وغیرتنی تقدیراً كندیسنه ویریلن شی : « هیچ یوقمی سنده باشقه مكافات افندم — صاودك بنی دیلكده‌كی بر آفرین ایله — خیری بك »

مُكافی { [ع] مساوی ، برابر .

مُكالَبَه { [ع] خصومت ایتمك ، كوپك كبی خیرلاشمق ودالاشمق .

مُكالَمَه { [ع] قونوشمق .

مَكامِن { [ع] (مكمن) ك جمعی .

مَكان { [ع] یر ، جا ، محل كون وحصول ، خانه ، مسكن : مكان روحانی . جنت مكان == جنت مكانلی ، مكانی جنت . جمعی : امكنه - و - اماكن : اماكن مقدسه . اماكن اميريه .

مَكانَت { [ع] پایه ، منزلت § وقار ، رزانت (خفت)ك ضدی : اصحاب مكانت .

مكاناً مُهایَأَه { [ع] ایكی كشی بیننده مشترك اولان برقوناغك برطرفنده بری ، دیكر طرفنده دیكری یاخود اوست قاتنده بری وآلت قاتنده دیكری ومشترك ایكی خانه‌نك بریسنده بری ودیكرنده دیكری اوطورمق اوزره مهایئه‌لری .

مُكايَسَه { [ع] ذكاوت دعواسنده بولونمق .

مُكايَلَه { [ع] كیله ایله اولچولك .

مُكِبّ { [ع] اكباب ایدن ، اوزرینه دوشن ، مقدم .

مُكْبِر { [ع] قوجالمق ، اختیارلامق .

مَكْبول { [ع] ایاغی باغلی ، مقیدالرجلین .

مَكْتَب { [ع] فی الاصل (یازی یازاجق یر) دیمكدر . (مدرسه معنا سنه اوله‌رق علی الدرجات تحصیل علوم وفنون ایچون كشاد ایدیلن محال مقدسه‌یه دینیر . مكتب حقوق . مكتب ملكیه . مكتب حربیه [*] « مكتب كه فیض بخشیدر ابنای امتك — مكتب كه رحله كاهیدر آیات نصرتك — سرمایهٔ سعادتیدر دین ودولتك — بومدعا مسلمیدر شرح وحكمتك — منیف پاشا » . زماننزده مكتبلر او قدر اهمیت كسب ایتمشدر كه دهاندن بریسی : « كلیاً بیكانه‌سی بولندیغكز برملكك حالنه مطلع اولمق ایسترسه‌كز مكتبلرینك درجهٔ مكملیت وانتظامنی نظر دقته آلكز كافیدر » دیمشدر . جمعی : مكاتب . (مكتبخانه) یاكلشدر . تذكر اولنور كه یزده : « تامباد آكاه از ذوق كرفتاری شوند — میكنم آزاد طفلان از مكتبخانها — صائب » بولنده استعمال ایدن اولمامشدر . عربیده (مكتبه) كتابخانه معناسنه مستعملدر .

مَكْتوب { [ع] یازلمش § باشقه باشقه محلده بولنان ایكی كشینك یكدیكرینه كونده‌ردكلری كاغد ، نامه ، تحریرات . برشهر داخلنده تعاطی ایدیلن اوراقه (تذكره) نامی ویریلیر . اسكیدن (امرنامه) مقابلنده دخی قوللانیلیردی . « برصودن مكتوب یازاسون چاغلایان اعیانه — علی پاشا » مكتوبجی == ناظرلرك ، والیلرك معیتلرنده بولنان باش كاتب ، اسكی دیوان افندیلری .

[*] بوكبی تركیبلرده جهت مطابقت آرایه‌رق مثلا (مكتب فنون ملكیه) بولنده بر موصوف تقدیرینه حاجت یوقدر . چونكه بورالرده‌كی ملكیه ، حربیه تعبیرلری وصفیتدن اسمیته نقل اولنمشدر . وصفت قالمینجه بالطبع موصوف بولنمیه‌جقندن مطابقت آرانماز . اوبولده‌كی تركیبلر تراكیب اضافیه قبیلندندر .

مكتحل [ع] اكتحال ايدن ، سرمه چكين .

مكترب [ع] اكتراب ايدن ، غمناك اولان .

مكتري [ع] اكترا ايدن ، كرا ايله طوتان .

مكتسب [ع] اكتساب ايدن ، قازانان .

مكتفي [ع] اكتفا ايدن ، كافی عد ايدوب قانع اولان .

مكتنز [ع] اكتناز ايدن ، صاقلانان ، اكيزلەنن .

مكتوم [ع] كتم اولنمش ، كيزلەنمش : دل مكتوم .

مكث [ع] طورمق ، بكلەمك ، اكلەنمك : برمقدار مكث بويوريكز .

مكثار ، **مكثير** [ع] چوق سويلەين ، كوەزە ، كثير الكلام .

مكثر [ع] اكثار ايدن ، چوغالدان .

مكحال ، **مكحل** [ع] كوزە سرمه چكەجك ميل .

مكحل [ع] تكحيل ايدلمش ، سرمەلنمش : « اوقدرتدن مكحل كوزلرە دايسنه آهولر — واصف » .

مكحله [ع] سرمەدان .

مكدر [ع] تكدير ايدلمش ، آزارلانمش § بولانديرلمش : ماء مكدر . § غملی ، كدرلی : دكل بيهودە بو فرياد و آهم — مكدردر دل سودا ابناهم » . مكدرانه = مكدر اولانه ياقيشەجق صورتده .

مكدر [ع] تكدير ايدن ، آزارلايان § بولانديران § غمناك ايدن .

مكذب [ع] تكذيب ايدن ، كذبه نسبت ايدن .

مكذوبه [ع] يالان سوز ، قول دروغ آميز ، اكذوبه .

مكر [ع] دوبارە ، حيله ، خدعه ، سحر § حيله ايله آلداتمق ، برينی مقصدندن انصراف ايتديرمك . مكر محمود = مقصدندن صرف نظر ايتديريلن حقنده فعل جميل تحريسی صورتيله اولان مكر (والله خير الماكرين) . مكر مذموم = مقصدندن صرف ايديلن حقنده فعل قبيح تحريسی صورتيله اولان مكر .

مگر [ف] اداتدر . اوچ صورتده قوللانيلير : ادات استثنا اولور . بو صورتده داخل اولديغی جمله مثبت ويا منفی بر فعل التزامی ايله نهايت بولور : خواجه افندی «مكر كه بويله جواب ويريله» دييوب عودت ايلمش اولديغی سويلەيدر — جودت پاشا . بعضاً فعل التزامی حكمنده اولان بر امر غائب ويا نهی غائب صيغەسی قائم اوله بيلير : «... طبيبی اولەرق ايراد اولنەماز . مكر كه صورت مخصوصەده آرانوب بولنمش اولسون — اكرم بك» . ادات استثنا اولان (مكر) نثرده دائما (كه) ايله استعمال اولنورسەده نظمده (كه) سز دخی ايراد اولنه بيلير : « آلديلر عقلم پريرولر پريشان ايتديلر — بر پريوە كلمز مكر جمعيت خوبان اوله — بيانی » ۲ — استغراب و مفاجاة اداتی اولور . بو صورتده داخل اولديغی جمله بر روايت صيغەسيله نهايت بولور : بن آنی عالم صانيردم مكر جاهل ايمش . بو (مكر) ك دخی نظمده تأخيری جائزدر : « قدرله مكر پنچەلشمك ايمش — دمير پهلوانله كولەشمك اعش = عزت ملا » فقط « مكر كيم او بر جوهره كان ايمش — لا » مصراعنده اولديغی كبی (كه) ويا (كيم) ايله ايرادی ممنوعدر . ۳ — ظن و تخمين اداتی اولور . بو صورتده « غالبا - بس بللی » تعبيرلرينك يرينی طوتار : « مكر خلق جهان هپ آشنای وحدت اولمشدر — ...» بونكده تأخيری جائزدر . « دل يشه سرگشته دز تير هوايی وش نديم — بر كمان ابرونك اولمشدر مكر افتادەسی — نديم» بودخی (كه) (كيم) ايله ايراد اولنەماز : «مكر كيم پنجۀ سيمينه اول مهپارە ياصلانمش» مصراع مشهورنده كی (كيم) زائددر . بو اوچنجی وجه نظمه مخصوصدر . « قالمشمی مكر دينلمدك سوز — شيخ غالب » مصراعنده اولديغی كبی (مكر) ك مقام استفهامده ايرادی شمديكی شيوەيه مخالفدر . (مكرسه) تعبيری عاميانەدر .

مكرام [ع] پك چوق كرم ايدن .

مكرب [ع] تارلا سوردكاری صاپان . جمعی : مكارب .

مكرر [ع] تكرير ايدن ، ايكی ويا دها زياده تكرار ايدن § قانوناً جرمدن معدود اولان بر فعلی بردن زياده ارتكاب ايدن .

مكرر [ع] تكرير ايدلمش ، ايكی ويا دها زياده كره اجرا ايدلمش .

مكرم [ع] اكرام ايدن اظهار آثار حرمت ايدن . مكرمانه = مكرمجەسنه .

مكرم [ع] اكرام ايدلمش ، حقنده اظهار آثار حرمت ايدلمش .

مكرم [ع] تكريم ايدلمش ، تعظيم ايدلمش . مكرماً = مكرم اولەرق .

مكرمة [ع] كرم ، عزت و شرف : « مكرمت جلەبنی آدمەويرمش مولا — كه بيورمشدر ازلده و لقد كرمنا — انطاكيه مفتيسی صادق افندی » . مكرمتلو = مدرس پايەسنك عنوان رسميسی « مكرمتلو يازيليرمی بزه ای كلك دبير = وله » .

مكروب [ع] كربتلنمش ، كدرلنمش ، غملی ، اندوهكين . مكروبيت = مكروبلق .

مكروه [ع] طبعاً و شرعاً خوشلانلمامش ، كريه . جمعی : مكاره .

مكروهه [ع] محنت ، شدت .

مكره [ع] اكراه ايدن ، اجرای جبر ايدن .

مكره [ع] كنديسنه اجرای جبر ايدلمش . مكرهاً = مكره اولەرق .

مگس [ف] سينك ، ذباب . مگس گير = اوروموجك ، اوروموجك آغی . مگسران = سينك سوريجی ، يلپازە ، سينكلك .

مكسب ، **مكسب** [ع] كسب ايتمك ، قزانمق § محل كسب .

مكسب [ع] تكسيب ايدن ، قازاندیران .

مكسر [ع] تكسير ايدن ، زيادەسيله قيران .

مُکَسَّرْ { [ع] تکسیر ایدلمش. زیاده‌سیله قیرلمش .

مَکْسُوبْ { [ع] کسب اولنمش، قزانلمش .

مَکْسُورْ { [ع] کسر اولنمش ، قیرلمش. § اسره ایله اوقونان حرف.

مَکْشُوفْ { [ع] کشف اولنمش ، میدانه چیقارلمش ، بولنمش: اراضیٔ مکشوفه .

مَکْظُومْ { [ع] غملی، اندوهناك، مکروب (کظیم) ده بومعنایه‌در .

مُکَعَّبْ { [ع] تکعیب ایدلمش ، درت کوشه‌لی یاپلمش . § بربرینه مساوی آلتی عدد مربع ایله محدود شکل هندسی § برعددك کندی مربعنه ضربندن حاصل اولان عدد .

مَکْفَرَه { [ع] ستر ایده‌جك یر: مکفرهٔ سیئآت ،

مُکَفَّنْ { [ع] تکفین ایدلمش ، کفنه صارلمش .

مَکْفُوفْ { [ع] کف اولنمش ، ممنوع. مکفوف‌العین = کور .

مَکْفُولٌ بِهْ { [ع] کفیل اولان کیمسه‌نك تسلیمنه یاخود اداسنه متعهد اولدیغی شیدرکه کفالت بالنفسده مکفول عنه ایله مکفول‌به برشیدر .

مَکْفُولٌ عَنْهُ { [ع] کندیسنه کفالت اولنان کیمسه .

مَکْفُولٌ لَهْ { [ع] کفالت خصوصنده طالب ودائن اولان کیمسه .

مُکَلَّفْ { [ع] تکلیف ایدلمش، بر شیئك اجراسی کندیسندن ایستنلمش § شرعاً وقانوناً کندیسنه امر واقع اولان کیمسه § کلفتله تزیین ایدلمش ، زینتلی ، طنطنه‌لی: مکلف برخانه. مکلف برضیافت.

مُکَلَّفِیَّتْ { [ع] مکلفلك .

مُکَلَّلْ { [ع] تکلیل ایدلمش ، باشنه تاج کیدیرلمش § مزین .

مَکْلُومْ { [ع] یاره‌لنمش ، مجروح .

مُکَمِّلْ { [ع] تکمیل ایدن ، بتیرن ، تمام ایدن .

مُکَمَّلْ { [ع] تکمیل ایدلمش، بیترلمش، تمام ایدلمش § تام، نقصانسز ، کوزل ، اعلی .

مَکْمَنْ { [ع] کیزلنه‌جك یر ، پوصو .

مَکْمُورَه { [ع] جماع اولنمش قادین .

مُکَنَاءْ { [ع] (مکین) ك جمعی .

مِکْنَسَه { [ع] سوپورکه، جاروب .

مَکْنُونْ { [ع] دیزلمش ، منظوم: درّ مکنون . « در مکنون کبیدر دیشلری اول غنجه فمك » § کیزلی ، صاقلی ، مستور .

مَکْنُونْ { [ع] کیزلنمش ، صاقلانمش ، مخفی .

مَکْنُوزْ { [ع] یره کومولمش ، مدفون § کنزه قونلمش ، صاقلانمش .

مَکْنُوسْ { [ع] سوپورلمش .

مُکَنّٰی { [ع] کنیه‌لنمش ، کنیه‌لی .

مُکُورْ { [ع] (مکر) ك جمعی .

مَکُّوكْ ، مَکّیكْ { [ع] چولهه آلتلرندن معروف شی .

مُکَوِّنْ { [ع] تکوین ایدن اولدوران احداث ، ایجاد ایدن .

مُکَوَّنْ { [ع] تکوین ایدلمش ، اولدورولمش ، احداث، ایجاد ایدلمش.

مُکَوَّنَاتْ { [ع] (مکون) ك جمعی . مخلوقات ، موجودات . خالق مکونات .

مِکْیَالْ { [ع] اولچك .

مَکِیثْ { [ع] وقار و تمکین صاحبی .

مَکِیدَه { [ع] مکر و حیله ایتمك § حیله .

مَکِیلْ { [ع] اولچمك § کیل ایله اولچیلن شی .

مَکِیلَاتْ { [ع] (مکیل) ك جمعی . حبوبات و امثالی .

مَکِینْ { [ع] ساکن ، وقارلی ، تمکینلی، صاحب رزانت . جمعی: مکناء.

مَکِینَتْ { [ع] وقار ، تمکین ، مکانت، خفیفلکك ضدی .

مَکْیُولْ { [ع] کیله ایله اولچلمش .

مَلَا { [ع] صحرا .

مُلَّا { [ع] مدرسلکك فوقنده برنوع رتبهٔ علمیه. (منلا) یازمقده معنی بوقدر. ملای روم، ملای رومی = حضرت مولانا محمد جلال‌الدین رومی قدس سره «بنده‌سنی کیمسه‌یه ایتمز زبون — بویله‌جه‌در عادت ملای روم = شیخ غالب ».

مَلَاءْ { [ع] طولدیرمق § طولمق .

مَلَأْ { [ع] مشورت § اجله و اعیان قوم § جماعت § خوی ، خلق جمعی، املاء. ملاء اعلی = اشراف ملائکه و ارواح رسل .

مَلَائِكْ ، مَلَائِکَه { [ع] (ملك) ك جمعی . « ای ملائك خاکه نازل اولسه‌کز افلاکدن — بر دها آیرلمکز قابل دکلدر خاکدن » . ملائك پی = قدومی میمنتلی ، آیاغی اوغورلی .

مَلَابِسْ { [ع] (ملبس) ك جمعی .

مُلَابِسْ { [ع] ملابسه ایدیجی ، ایدن.

مُلَابَسَه { [ع] قارشمق ، مخالطه § مناسبت .

مَلَّاحْ { [ع] کمیجی ، قپودان . ملاحان = ملاحلر .

مَلَاحَتْ { [ع] کوزل یوزلیلك ، کوزللك . (آن) مقامنده مستعملدر ، لساننمزده (طوزلیلق) معناسنه قوللانیلماز .

مِلَاحَتْ { [ع] کمیجیلك .

مُلَاحَظَه { [ع] کوز اوجیله باقمق ، باقشمق § عین بصیرتله بر امرك حقیقتنه نظر ؛ تفکر ، اندیشه . ملاحظه‌سز = دوشونجه‌سز ، صایغسز . ملاحظات = ملاحظه‌لر . ملاحظات خانه‌سی = بعض ملاحظات یازیلمق اوزره دفترلرده آچیلان خانه .

مُلْ { [ف] شراب : کل ومل .

مَلَاحِفْ { [ع] (ملحفه) نك جمعی.

مَلَاحِمْ { [ع] (ملحمه) نك جمعی . ملاحم عظمی .

مَلَّاحَه { [ع] طوزله ، مملحه .

مَلَاذْ { [ع] صیغینه‌جق یر ، ملجاء .

مُلازِم { [ع] ملازمت ایدیجی ، ایدن § رؤسلو رتبه‌یه قریب اولان پایه‌ده منصبدار : شورای دولت ملازمی § مراتب عسکریه‌ده یوز باشی نائبی .

مُلازَمَت { [ع] برشی دیکر شیدن آیرلمامق § مداومت § برینك معیتنده اولمق § زیارت رسمیه ایچون هرطریقك کوچکلرینك بیوکلرینه معین کونلرده‌دوامی

جمعی: ملازمان «بملازمان سلطان که‌رساند این دعارا — حافظ »

مَلازَه { [ف] کوچك دیل .

مَلاسَة { [ع] یومشاقلق . (خشونت) ك ضدی .

مَلاّسَه { [ع] یردوزلته‌جك سورکو .

مُلاصِق { [ع] بتیشیك ، یاپیشمق : جار ملاصق — بتیشیك قومشو .

مُلاصَقه { [ع] بتیشمك . یاپیشمق ، اولاشمق .

مُلاطِف { [ع] ملاطفه ایدیجی ، ایدن .

مُلاطَفه { [ع] لطیفه ایتمك § لطیفه ایدشمك . عربیده اولدیغی کبی ترکجه‌ده‌کی احسان ایتمك معناسنده‌قوللانلماز .

مُلاطَمَه { [ع] شماراورمق ، اوروشمق .

مُلاعِب { [ع] ملاعبه ایدیجی ، ایدن .

مُلاعَبَه { [ع] اویناشمق .

مَلاعِن { [ع] (ملعنه) نك جمعی .

مَلاعِق { [ع] (ملعقه) نك جمعی .

مَلاعِین { [ع] (ملعون) ك جمعی . ملاعین ملحدین .

مَلاغِم { [ع] آغز چوره‌سی .

مُلاقات { [ع] قاووشمق ، بولشمق ، کورشمك : ایکی حکمدارك ملاقاتی .

مُلاقی { [ع] ملاقات ایدیجی ، ایدن : « دوران بنی یاران قدیممدن آییردی — اولدقلری کون خضر ایله الیاس ملاقی — امداد طلب ایلدم کندیلرندن — وصلنده اولانلر نه بیلیر حال فراقی — صافی »

مُلاّك { [ع] (مالك) ك جمعی .

مَلال ، مَلالَة { [ع] اوصانمق § برشیئك کثرتندن نفسه عارض اولان ضعف ، فتور : ملال قلب . ملال خاطر . « — کل ای همای امل کوی یاره پرواز ایت — بودام ودانه‌دن آرتق ملال کلدیمی؟ — هرسکلی عارف حکمت بك »

مَلامَة { [ع] قینامق ، عتاب ایتمك ، سرزنش ایلمك . ملامتزده = لوم اولنمش .

مُلامَسه { [ع] لمس ایتمك ، ال ایله یاپیشمق ، طوتمق .

مَلاهی { [ع] (ملهی) نك جمعی . آلت لهو ، چالغی وامثالی .

مُلایِم { [ع] موافق § اویغون ، یومشاق ، نرم .

مُلایَمَت { [ع] موافقت ، اویغونلق § یومشاقلق . قبض حالنك ضدی .

مَلبَس { [ع] کیه‌جك شی ، لباس .

مَلبوس { [ع] کیلمش ، روبه ، لباس . جمعی : ملبوسات . ملبوسات مغازه‌سی .

مِلّة { [ع] دین وشریعت : ترجمه دین وملت بردر . § بردینده بولنان کروه: ملت اسلامیه. (برمملکتده طوغان یاخودتوطن ایدن وعین حکومتك اداره‌سی تحتنده‌یشایان افرادك هیئت مجموعه‌سی) دیمك اولان nation مقابلنده استعمال ایتمه‌مك اولادر . اوکا مقابل) (قوم،امت) کلمه‌لری قوللانیلملیدر .

مُلتَبِس { [ع] التباس ایدن ، بکزه‌ین .

مُلتَجی { [ع] صیغینه‌جق یر ، پناکاه : ملتجای فقرا .

مُلتَجی { [ع] التجا ایدن ، صیغینان § ممالك اجنبیه‌دن التجا ایدن ، زیرحمایه‌یه کلن: مجار ملتجیلری، ملتجیانه = ملتجی اولانه یاقیشه‌جق صورتده . ملتجیان = ملتجیلر .

مُلتَحِق { [ع] التحاق ایدن ، قاتیلان .

مُلتَحی { [ع] صاقاللی .

مُلتَزِم { [ع] التزام ایدن ، کندی اوزرینه لازم قیلان § انتخاب ، اختیار ایدن § واردات دولتدن بعضلرینك کندی حسابنه اوله‌رق تحصیلنی کفیل ارائه‌سیله اوزرینه آلان : فلان قریه‌نك ملتزمی . ملتزمانه = ملتزمجه‌سنه : ملتزمانه بر توصیه . ملتزمین = ملتزملر .

مُلتَزَم { [ع] التزام ایدلمش ، انتخاب ، اختیار ایدلمش ، مطلوب .

مُلتَصِق { [ع] التصاق ایدن ، بتیشن ، قاووشان .

مُلتَفِت { [ع] التفات ایدن ، آشنالق کوسترن . لطیفکارانه معامله ، اظهار حسن توجه ایدن : ملتفت برذات § دونوب باقان . ملتفتانه = ملتفتجه‌سنه : معاملهٔ ملتفتانه .

مُلتَفَت { [ع] التفات ایدلمش ، کندیسنه آشنالق کوسترلمش ، حقنده لطیفکارانه معامله ، اظهار حسن توجه ایدلمش .

مُلتَفّ { [ع] بربرینه صارلمش ، قارشمش: ملتفة الساق بالساق .

مُلتَقِط { [ع] التقاط ایدن ، دوشیروب آلان .

مُلتَقِم { [ع] التقام ایدن ، یوتان . ملتقمانه = ملتقمجه‌سنه .

مُلتَقی { [ع] ایکی شیئك التقاء ایتدیکی ، راست کلدیکی ، قارشیلاشدیغی ، بولشدیغی محل: ملتقی الابحر . « ملتقی الابحر ایدر بریی ثباتی کشینك — سری پاشا »

مُلتَقی { [ع] التقاء ایدن ، راست کلن ، قارشیلاشان ، بولوشان .

مُلتَمِس { [ع] التماس ایدن ، طلب ایدن توصیه یوللو طلب ایدن . ملتمسانه = ملتمسجه‌سنه . ملتمسین = ملتمسلر .

مُلتَمَس { [ع] التماس ایدلمش ، طلب ایدلمش توصیه یوللو طلب ایدلمش .

مُلتَمِع { [ع] التماع ایدن ، پارلدایان .

مُلتَهِب { [ع] التهاب ایدن ، آلوله نن § شیشوب قیزاران .

مُلتَئِم { [ع] التیام بولان ، اوکولان ، ایی اولان .

مَلجَاء { [ع] صیغینه‌جق یر ، پناکاه : ملجاء بیچارکان .

مُلجِی { [ع] الجاء ایدن ، مضطر ، مجبورایدن : اکراه . ملجی .

مِلح { [ع] طوز ، نمك . جمعی : املاح .

مَلْحَدْ { [ع] محل لحد .

مُلْحِدْ { [ع] مذهب حقدن عدول ايله مذهب باطله سلوك ايدن . « غيبه ايماى كتيرای فاجر ملحدكه سكا . آخرتدن خط تملق ايله جحت كلمز = لا » ملحدانه = ملحدجه‌سنه . ملحدين = ملحدلر .

مِلْحَفَه { [ع] بورينه‌جك شى ، يورغان .

مُلْحِقْ { [ع] الحاق ايدن ، قاتان .

مُلْحَقْ { [ع] الحاق ايدلمش ، قاتلمش : فلان يره ملحق فلان قصبه § آخرينه كتيرلمش . جمعى اولان ملحقات الك زياده ولايته تابع الويه ، قصبات ، قرا حقنده قوللانيلير : چكمجه قضاسى استانبول ولايتى ملحقاتندندر .

مُلَحَّمْ { [ع] شيشمان .

مَلْحَمَه { [ع] جنك عظيم : اكبر ، ملحمهٔ كبرای تاريخ عثمانى صحيفه‌لرينى تزيين ايدن وقايع مهمه‌دندر .

مَلْحُودْ { [ع] لحده ايچه قونلمش ، مدفون .

مَلْحُوظْ { [ع] كورلمش ، فكر وملاحظه ايدلمش . خاطره كلمش : بونك اجراسنده هيچ برفنالق ملحوظ دكلدر . جمعى : ملحوظات .

مَلَخْ { [ف] چكركه ديديلن مضر بوجك ، جراد : « ازسردى دى فسرده مانندبخم — زانوپس كوش برده همچون ملخم — لا ، صوغوغك شدتندن بوز كبى طوندم ، چكيركه مثللى ديزمى قولاغمك آرقه‌سنه كوتوردم .

مَلَخْ آبى { [ف] ده‌كيرتنكه‌سى .

مُلَخَّصْ { [ع] تلخيص ايدلمش ، خلاصه‌سى آلنمش ، خلاصه ايدلمش .

مِلْزَابْ { [ع] بك جمرى ، بخيل آدم . جمعى : ملازيب .

مُلْزِمْ { [ع] الزام ايدن ، سكوته مجبور ايدن ، صوصديران § لازم قيلان . ملزمانه = ملزمجه‌سنه .

مُلْزَمْ { [ع] الزام ايدلمش ، سكوته مجبور ايدلمش ، صوصديرلمش : فلان بحثده ملزم اولدى § لازم قيلنمش . « سكا هرمجلسكده سويلرم سن ملزم اولمازسك — دكل كرسى‌يه واعظ ! عرشه چيقسه‌ك آدم اولمازسك = ثابت »

مَلْزُومْ { [ع] بشقه شى كنديسنه لازم قيلنمش . ملزوميت = ملزوملق . لازم و ملزوم .

مَلْسَاءْ { [ع] اياق قياجق دوز ، هموارشى : صخرهٔ ملساء ساحهٔ ملساء .

مَلْصُوقْ { [ع] ياپيشديرلمش ، الصاق اولنمش .

مُلَطِّفْ { [ع] تلطيف ايدن ، مظهر لطف ايدن .

مَلْعَبْ { [ع] اوينون اويناياجق ير . جمعى : ملاعب .

مَلْعَبَه { [ع] اويونجاق : ملعبهٔ صبيان .

مِلْعَقَه { [ع] قشيق .

مَلْعَنَه { [ع] لعن و نفرينه باعث اولان شى § دفع طبيعى ايده‌جك ير . جمعى : ملاعن .

مَلْعَنَةْ { [ع] ملعونلق .

مَلْعُوبْ { [ع] ساليالى آغز .

مَلْعُونْ { [ع] مطرود § هركسك لعن ونفرين ايتديكى كيمسه ، لعين : ابليس ملعون . « مظالم زهرى صاچق

اوزره ملعون ! سنمى قالديدك ؟ — شو قربانكاه دهره مار مردم زاد لازمسه = طاهر المولوى »

مَلْسُونْ { [ع] يالانجى ، كذاب .

مُلْصَقْ { [ع] الصاق ايدلمش ، يتشديرلمش ، قاووشديرلمش .

مِلْصَّه { [ع] خرسز يتاغى .

مُلْغَى { [ع] الغاء ايدلمش ، فسخ و ابطال ايدلمش : ملغى قانون حكمى . ملغى ملان ولايتى .

مُلَفَّفْ { [ع] تلفيف ايدلمش ، لف ايدلمش ، ايچنه دوورلمش ، قونلمش .

مَلْفُوظْ { [ع] تلفظ اولنمش ، سويلنمش ، اوقونمش .

مَلْفُوفْ { [ع] لف اولنمش ، بروورقه ايچنه صارلمش ، دوورلمش . جمعى : ملفوفات . ملفوفاتيله برلكده مجلسه حواله . ملفوفاً = ملفوف اوله‌رق .

مَلْفُوحَه { [ع] آناسى قارننده‌كى اوغلان چوجق . جمعى : ملافيح .

مُلَقَّبْ { [ع] تلقيب ايدلمش ، لقب وضع ايدلمش ، لقبلانمش .

مِلْقَطْ { [ع] يردن برشى آله‌جق آلت ، ماشه . جمعى : ملاقط .

مَلْقُوطْ { [ع] يردن قالديروب آلنمش § كوشه باشنه . جامعه ، كليسايه براغلمش چوجق ، طفل متروك ، لقيط .

مَلَكْ { [ع] فرشته . جمعى : ملائك ، ملائكه .

مِلْكْ { [ع] برشيئى بروجه استقلال ضبطه قادر اوله‌رق زير استيلايه آلمق ، برشيئه مالك اولمق § تحت تصرف واقتدارنده بولنان شى . (مال)دن اعمدر : « صورتده دكل فقط جهانكير — ملك هنرى‌ده ايتدى تسخير — ... » ملك يمين = جاريه ، كوله . (يمين) بوراده غلبه معناسنه‌در . جاريه وكوله‌يه غلبهٔ اسلام ايله ضبط اولنديغى ايچون دينلمشدر . مجازاً صاتون آلنمش كوله ، جاريه معناسنه قوللانيلير . بعض لغويون (مِلك)ى ذوى العقولك غيريده ، (مُلك) ى هم ذوى العقولده هم غيريسنده تصرف ديه تعريف ايتمشلردر . نظمده (ملكت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مُلْكْ { [ع] زير تصرفده اولان شى § بروجه استقلال دست استيلايه آلنان شى ، ولايات . برينك تحت اقتدارنده اولان شى . اعيان و منافعدن انسانك مالك اولديغى شى . عالم شهادت . دارالملك = پاى تخت .

مَلِكْ { [ع] ملك صاحبى ، پادشاه ، مليك . جمعى : ملوك . ملكانه = ملكجه‌سنه . مؤنثى : مَلِكَه .

مُلْكدارْ { [ف] پادشاه . حكمدار . ملكدارى = ملكدارلق . ملكدارانه = ملكدارجه‌سنه .

مَلَكَه { [ع] نفس انسانيه‌ده‌كى صفت راسخه . كيفيات نفسانيه ديديلن وبعض افعال سببيله نفسده حاصل هيئت مخصوصه‌دن عبارت اولان شى . سريع الزوال ايسه (حالت) وباتكرار ممارسه حاصل اوله‌رق ارتسام عديم الزوال و بطئ الزوال ايسه (ملكه) دينيلير كه كويا صاحبنك مملوكى اولمش اولور . جمعى :

(ملكات) . ملكات فاضله درتدر : سخاوت ، شجاعت ، عفت ، عدالت . ملكات رديه سكزدر : حسد ، بغض ، بخل ، حرص ، كذب ، غضب ، كبر ، حياسزلق .

مَلَكُوتْ { [ع] عز و سلطنت ، عظمت § ارباب تحقيق ملكى عالم ظاهرده ، ملكوتى عالم باطنده استعمال ايتمشلردر . نهايتنده‌كى تاء زائده مبالغه ايچوندر . ملك عظيم معناسنه‌در . ملكوتيان = ملكوتيلر ، عالم ملكوته منسوب اولانلر . « سزاى ملكوتيلر اولوب نائل پايه — حامد بك »

مَلَلْ { [ع] اوصانمق ، ملال .

مِلَلْ { [ع] (ملت)ك جمعى . ملل اجنبيه . ملل ونحل .

مُلِمّ { [ع] بلوغه ياقلاشمش چوجوق .

مُلِمَّه { [ع] بلا ، مصيبت .

مُلَمَّعْ { [ع] تلميع ايدلمش ، پارلاق . مرغ ملمع بدن = كونش § ايكى ويا اوچ لسان مزج ايديله‌رك سويلنمش شعر . ململعات = ملمع اولان اشعار : شيخ سعدينك ملمعاتى .

مَلْمُوسْ { [ع] لمس اولنمش ، ال ايله طوقنلمش . جمعى : ملموسات .

مَلَنْك { [ع] باشى آچيق ، آياغى چيپلاق ، برهنه سروپا § سرخوش ، مست .

مِلْواظ { [ع] دواكر ، صبوانجى مالەسى .

مَلَوانْ { [ع] كيجه و كوندوز . ماتعاقب الملوان = كيجه و كوندوز تعاقب ايتدكجه : « يشاسون ماتعاقب الملوان »

مُلَوَّثْ { [ع] تلويث ايدلمش ، بولاشدريلوب مردار ايدلمش . « اويانك ملوثى نه بيلير — (كل جمع مؤنث) ى نه بيلير ؟ = طاهر المولوى »

مُلُوخْيا { [يونانجه‌دن معرب] ابه كومه‌جى § ملخيه .

مُلُوكْ { [ع] ملكك جمعى : فخر الملوك . كلام الملوك ملوك الكلام = پادشاهلرك كلامى كلامك پادشاهلريدر . ملوكانه = ملوكجه‌سنه . ملك الملوك = شهنشاه ، پادشاهلر پادشاهى .

مَلُولْ { [ع] ملال ايله متصف . ملالى ، اوصانمش . مكدر . ملولانه = ملولجه‌سنه .

مَلُومْ { [ع] لوم اولنمش ، عتاب ايدلمش .

مُلْهِمْ { [ع] الهام ايدن ، قلبه فيض طريقيله القا ايدن .

مُلْهَمْ { [ع] الهام ايدلمش ، قلبه فيض طريقيله القا ايدلمش : « سن شعر مجسم — بن شاعر ملهم — فكرت »

مَلْهُوبْ { [ع] آلاولنمش .

مَلْهُوفْ { [ع] محزون ، قلبى يانيق ، دادخواه : « نه‌دن بيامم بى ملهوف و بى آرام ايدر بلبل — اكرم بك »

مَلْهى { [ع] اكلنتى يرى ، اويون محلى .

مِلّى { [ع] بر ملته منسوب ويامخصوص : ملى بر هوا . شعر ملى .

مِلِّيَّتْ { [ع] بر ملتى ديكر ملتدن تفريق ايدن احوال وخصوصاتك هيئت مجموعه‌سى : عثمانلى مليتى . ژاپونيا مليتى . مليت آثار صنايعدن آكلاشيلير .

مَلِيحْ { [ع] ملاحتله متصف . كوزل . جاذبه‌دار . تركجه‌ده (طوزلو) معناسنده قوللانيلماز « تعالى بخش روحم بر مليح لا مكانيدر — كوكل سلطان طيفيله سراى امهانيدر » .

مَلِيكْ { [ع] صاحب ملك ، پادشاه : « بر اوپله مليكه اى اسيران — حرمنم اولمسونمى قربان » جمعى : ملكاء .

مُلَيِّنْ { [ع] تليين ايديجى ، يوموشاديجى . يوموشاقلق ويريجى . (قابض)ك ضدى .

مُلَيَّنْ { [ع] تليين ايدلمش . يوموشادلمش .

مَماتْ { [ع] اولوم ، موت : حيات و ممات .

مُماثِلْ { [ع] مشابه ، مانند .

مُماثَلَه { [ع] بكزه‌مك ، مشابهت .

مُماجَدَه { [ع] مباهات ايتمك . فخر ايتمك .

مُمارَتَه { [ع] مجادله ايتمك .

مُمارَسَه { [ع] چاليشمق § چاليشه‌رق مهارت كسب ايتمك .

مُماسْ { [ع] طوقنان .

مُماشاتْ { [ع] برله برابر كيتمك ، يولداشلق ايتمك § فكره خدمت ايدر يوللو حركت ، خوش كچينمك يولنده معامله : « خلق ايله لازمدر اولدقجه مماشات ايلمك — كربكا اوعازسه ايام اويارم ايامه بن — رضا پاشا »

مُماطَلَه { [ع] وعده‌ىى ، بورجى اوزادوب كجيكديرمك .

مَمالِكْ { [ع] (مملكت) ك جمعى : ممالك عثمانيه .

مَمالِيكْ { [ع] (مملوك) ك جمعى .

مُمانَعَتْ { [ع] منع ايتمك ، اسركه‌مك ، رخصت ويرمه‌مك .

مُمْتازْ { [ع] امتياز كسب ايتمش ، امتيازلى : اديب ممتاز . ممتاز الاقران ، ممتاز الامائل .

مُمْتَثِلْ { [ع] امتثال ايدن ، كماليله انقياد ايدن .

مُمْتَحِنْ { [ع] امتحان ايدن ، دەنەين برشخصك علمى ، فنى ، صناعى ، معلومات مكتسبه‌سنك درجه‌سى آكلاشلمق اوزره تجربه ايدن .

مُمْتَدّ { [ع] امتداد ايدن ، اوزانان : « نه‌در كوكلده بو سودا كه دائما مشتد — بنم كيجه‌م شب يلدادر نيچون ممتد — صفا »

مُمْتَزِجْ { [ع] امتزاج ايدن ، بربرينه اويان . اويوشان : الوان ممتزجه § اويوشوب كچينن : ممتزج بر آدم .

مُمْتَلى { [ع] امتلاء ايدن ، معده طولغونلغنه كرفتار اولان .

مُمْتَنِعْ { [ع] امتناع ايدن ، كرى طوران ، چكينن § امكانسز . غير ممكن : اجتماع ضدين ممتنعدر .

مُمَثِّلْ { [ع] تمثيل ايدن ، مثال كتيرن ، مثال اوله‌رق ايراد ايدن § بر شيئك صورتنى نقش ايدن . بو معناده اكثريا (طابع) ، بدل قوللانيلير : بر كتابك ممثلى . بر رساله‌نك ممثلى .

مُمَثَّلْ { [ع] تمثيل ايدلمش ، مثاله كتيرلمش . مثال اوله‌رق ايراد ايدلمش . § صورتى نقش ايدلمش ، طبع ايدلمش .

مَمْثُونْ { [ع] مثانه علتنه مبتلى آدم .

ممجد { [ع] تمجيد ايدلمش ، ثنا ايله تعظيم ايدلمش .

ممحص { [ع] تمحيص ايدلمش ، تجربه ، امتحان ايدلمش .

ممحو { [ع] محو اولمش .

ممخوص { [ع] پاسی چيقارلمش ، جلاويرلمش دمرن § اعضاسی ، اندامی طوپلو ، صيق انسان وحيوان .

ممد { [ع] امداد ايدن ، ياردم ايدن : «هر نفسی كه فرومیرود ممد حيا تست وچون برمی آيد مفرح ذات . پس در هر نفسی دو نعمت موجود است وبر هر نعمتی شكری واجب — شيخ سعدی» == آشاغی كيدن هر بر نفس ممد حيات ، يوقاری چيقان هر بر نفس ده مفرح ذاتدر . بناءً عليه هر بر نفسده ايكی نعمت موجود وهر بر نعمت اوزرينه ده بر شكر واجبدر . ممدانه == ممد اولانه ياقيشه جق صورتده .

ممدوح { [ع] مدح اولنمش . اوكلمش ، ثنا ايدلمش : فعل ممدوح . مسلك ممدوح . افعال ممدوحه . ممدوحيت == ممدوحلق . عند الناس ممدوح اولان عند الله ده ممدوح اولور .

ممدود { [ع] مد اولنمش ، چكلمش ، اوزادلمش ، اوزون : ظل ممدود ، آه ممدود .

ممر { [ع] مرور ايديله جك ، كچيله جك ير ، كچيد ، جاده ، صوقاق : ممر ناس .

ممراض { [ع] خسته اكلی ، مسقام .

ممزق { [ع] تمزيق ايدلمش ، ييرتلمش ، پاره پاره ايدلمش : نامهٔ ممزق .

ممزوج { [ع] مزج اولنمش ، قارشديرلمش .

ممسك { [ع] امساك ايدن ، بخيل ، جمری ، خسيس .

ممسوح { [ع] مسح اولنمش ، ال ايله صيغانمش .

ممسوخ { [ع] مسخ اولنمش ، صورتی اولكندن دها چركين بر صورته چويرلمش . بو ، من طرف الله اولور . فيل ، آيی ، طاوشان ، عقرب ، كار ، طوموز ، تيلكی ، قبلوبغه ، قارغه ، اوكيك ، سرچه ، فاره ، بايقوش ديلن حيوانات افعال سيئه لرندن طولايی ممسوخ ايمش . «اول آيت منسوخ كبی ممنوع العمل بن امت ممسوخ كبی مقطوع الامل — فضولی» .

ممسوس { [ع] مس اولنمش ، طوقنلمش .

ممشوق { [ع] مشق اولنمش ، يازلمش .

ممشی { [ع] آبدستخانه . آبدستخانه نك كزينتی محلی .

ممصوص { [ع] مص اولنمش ، صورلمش ، املمش .

ممضی { [ع] امضاء ايدن . مكاتيب واوراقه اسمنی يازان .

ممضی { [ع] امضا ايدلمش ، امضالانمش : ممضی ورقه .

ممطر { [ع] امطار ايدن ، ياغديران .

ممطور { [ع] اوزرينه ياغمور ياغمش : ارض ممطور .

ممطول { [ع] چكيبچ ايله دوكلمش ، ايشلنمش .

ممكن { [ع] قدرت داخلنده اولان ، ياپيله بيلن : ممكن دكل . « ياخی

ترك ايله ياخود كچ دگر عشاقدن — ممكن اولماز كوكلنی آلمق هزار افتاده نك » . ممكن الوجود == وجود وعدمی ضروری اولميان مخلوقات . ممكنات == ممكن اولان شيلر : « كتاب ممكنات اسرار حقی بی دهن سويلر — نابی » (ممكنسز ، ممكنی يوق) ديه ملی .

ممل { [ع] املال ايدن ، اوصانديران . املنساب ممل == ملال ويره جك درجه ده سوزی اوزاتمق .

مملحه { [ع] طوزله .

مملكت { [ع] قصبه دن بيوك شهر ، بلده .

مملو ، مملوء { [ع] طولديرلمش ، طولو . پر .

مملوح { [ع] طوزلنمش .

مملوك { [ع] مالكك ملكی . تحت تصرفده بولنان شی : عبد مملوك . مملوكيت == مملوكلك .

مملول { [ع] كنددن اوصانلمش .

ممنوع { [ع] منع اولنمش ، يساق ايدلمش ، اجراسی تجويز ايدلمه مش : شراب ايچمك شرعاً ممنوعدر . ممنوعيت == ممنوعلق : ممنوعيت شرعيه . ممنوعيت قانونيه . ممنوعيت قانونيه خلافنده حركت بالآخره بادئ مسئوليت اولور . جمی : ممنوعات .

ممنون { [ع] كنديسنه ايديلن ايلكله قلبی سويندرلمش . دلشاد قيلنمش ، مسرور . ممنونيت == ممنونلق ، محظوظيت : بيان ممنونيت . § محسوب ، مقطوع : (فلهم اجر غير ممنون) .

ممهد { [ع] تمهيد ايدن ، ياپوب دوشه ين .

ممهد { [ع] تمهيد ايدلمش ، ياپوب دوشه نلمش ، مبسوط .

ممهل { [ع] امهال ايدن ، مهلت ويرن .

ممهل { [ع] تمهيل ايدن ، (ممهل) ايله مترادفدر .

ممهور { [مولد] مهرلنمش معناسنه اولوق اوزره خاتم معناسنه اولان فارسی (مهر) كلمه سندن مولد بر اسم مفعولدر . بوده سالف الذكر (مطروش) قبيلندندر . (ممهور) يرينه (مختوم) كلمه سنی قوللانملی .

ممهوره { [ع] مهری يعنی بدل نكاحی ويرلمش قادين : (كالممهورة من مال بيها) مثلی نا بمحل امتنان اولنان يرده ضرب اولنور .

ممورآندوم { (فرانسزجه دن) . mé morandum بر مسئله نك حالنی مجملاً مبين سياسی لايحه ، تقرير ، مخطره ، مذكره ، بياننامه .

مميت { [ع] اماته ايدن ، اولدورن . محيی ومميت .

مميز { [ع] تمييز ايدن ، آييران ، سچن ، فرق ايدن : مميز نيك وبد . «تمييز نيك وبد ايده نك خصم جانيدر — حيرانی بم مميز تمييز دشمنك » § بعض اقلامك قلفه سی : مكتوبی قلمی مميزی § بعض شيلرك امتحان مأموری .

مميز { [ع] تمييز ايدلمش . آييرلمش ، سچلمش ، فرق ايدلمش .

مميل { [ع] ميل ايتمك ، اكيلمك ، ميلان .

من { [ع] كيم ، كيم كه ، او كيمسه كه معنالرينه برادادركه استفهاميه ،

شرطیه ، موصوله اوله‌رق قوللانیلیر : من‌علیه‌القصاص = کندی اوزرینه قصاص واجب اولان قاتل . من علیه‌الدیه = کندی اوزرینه دیت واجب اولان قاتل . من‌له‌القصاص = قاتلك قصاصنه مالك اولان کیمسه .

مَنْ { [ف] ضمیر متکلم ، بن ، اسکی انشالرده (من بیچاره) کبی ترکیبلرده مستعملدر .

مَنّ { [ع] نعمت ویرمك ، ایلك ایتمك § ایدیلن ایلکی تعداد ایله باشه قاقق . تحمیل منت ایتمك ، امتنان : «بری وار آدمه من ایلسه سلوای عدم — عاکف‌پاشا » § قدرت حلواسی § بطمان .

مِن { [ع] (دن) مفهومنی افاده ایدر برحرف جردر . من‌الاول = اولدنبری . من بعد = بوندن صکره . من‌الازل = ازلدنبری . من‌طرف‌الله = الله‌طرفندن . من‌الباب الی‌المحراب = بابدن محرابه قدر ، قپو قپامه‌جه‌سنه : «من‌الازل سزك آزاده‌سراسیرکزم — الی نهایه‌ده مملوك آستانکزم — آصف » . (من) حرفنك صورت استعمالی حقنده تفصیلات آلمق ایسته‌ینلر کتب نحویه‌یه مراجعت ایتملیدر . بوراده یالکز شوقدر سویلیه‌لم‌که بوحرفك لسانمزده هریرده (دن) اداتیله ترجمه‌سی مناسب دکلدر : «الفت الهوی طفلاً فشابت عوارضی — لعشرین من عمری فاین شبابیا — حسن‌ابزاز » = طفل ایکن سودا ایله الفت ایتدم ، یکرمنجی سال حیاتمده صفحات رخسارمده‌کی تویلر آغاردی . بنم شبابم نره‌ده‌در ؟

مِنًا { [ع] مکهٔ مکرمه‌ده بر محل اسمی . طوغروسی ضم میم والف مقصوره ایله (منی)در .

مَناب { [ع] بریننك یرینه قائم اولمق § محل نیابت : نائب‌مناب حکومت .

مَنابِر { [ع] (منبر)ك جمعی : منابر جوامع . منابر اشجار .

مَنابِع { [ع] (منبع)ك جمعی : منابع انهار . منابع واردات . منابع موثوقه‌دن ترشح ایدن روایات .

مَنات { [ع] قبل‌الاسلام هذیل وخزاعه قبیله‌سنك طاپدقلری برطاش . لات ومنات .

مُناجات { [ع] بارگاه الوهیتده یالوارمق ، نیاز ایتمك . بارگاه الوهیتده ایدلن نیاز : لامارتینك مناجاتی مناجات عارفانه .

مَناجِم { [ع] (منجم)ك جمعی . ترازو قوللری .

مَناحَه { [ع] محل نوحه ، ماتمگاه .

مَناحِس { [ع] خلاف قیاس اوله‌رق (نحس)ك جمعی . اوغورسزلقلر .

مَناحِر { [ع] (منحر) ك جمعی . حیوان بوغازلیه‌جق یرلر .

مَناخَه { [ع] دوه چوکه‌جك یر ، اکثر بلاد عربده دوه‌لرك چوکوب اوطوردیغی میدان .

مُنادِم { [ع] منادمه ایدیجی ، ایدن : « اسانی یغنی وفکری منادی — وکنی یسقینی وسمی یطرب — لاء »

مُنادَمَه { [ع] برینه بزم شرابده همدم اولمق ، ندیملك ایتمك . (منادمت) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مُنادی { [ع] ندا ایدیجی ، چاغیریجی ، § دلال . بدستان منادیسی .

مُنادَی { [ع] ندا ایدلمش .

مَنادِیل { [ع] (منديل)ك جمعی .

مَنار { [ع] موضع نور . بومناسبتله مناره‌یه دینلمشدر : «فرازسرو بوستان نشسته‌اندقمریان — چومقریان لغزخوان بزمردین منارها — قاآنی » § یوللرده اولان میللر ، نشانه‌لر .

مَنارَه { [ع] موضع نور . اذان موقعی . مأذنه . جمعی منائر ، منارات . لسانمزده مفردی کسرمیم ایله مستعملدر .

مُنازَعٌ فیه { [ع] سبب نزاع اولان خصوص .

مُنازَعَه { [ع] غوغا ، خصومت .

مَنازِل { [ع] (منزل)ك جمعی : منازل غربت . منازل عرفان . «بسا که کفته ام ازشوق با دو دیدهٔ خود — ایا منازل سلمی فاین سلماك — حافظ »

مُناسات { [ع] اونوتمق ، نسیان ایتمك .

مُناسِب { [ع] یاقیشیق آلان ، یاراشان ، لایق ، اویغون .

مُناسَبَت { [ع] مناسبلك ، یکدیکره شباهت § یاقیشمق یاقیشیق آلمق : « مناسبتله اولان افترانه مشکل ایتمز — لا » § قرابت ، ارتباط ، تعلق .

مَناسِك { [ع] عبادتگاه معناسنه اولان (منسك) کلمه‌سنك جمعیدر . (مناسك حج) تعبیری ذکر محل ارادهٔ حال قبیلندن مجاز اوله‌رق طواف کعبه ، رمی حجار ، صفا ایله مروه بیننده سعی ، عرفاتده وقوف ، قربان کسمك ، احرام کیمك کبی اعمال حج معناسنه قوللانیلیر . یاخود (منسك) عبادت معناسنه‌ده کلدیکنه کوره ترکیب ، عبادات حج معناسنی افاده ایدر .

مَناسِم { [ع] (منسم)ك جمعی . اثرلر ، علامتلر § یوللر ، توجه ایده‌جك جهتلر .

مَناشِر { [ع] (منشار) ك جمعی . دستره‌لر .

مَناشیر { [ع] (منشور)ك جمعی .

مَناص { [ع] قاچوب صیغینه‌جق یر ، مفر ، ملجاء § قوت .

مَناصِب { [ع] (منصب)ك جمعی : مناصب دولت .

مُناصَفَه { [ع] یاری یاری‌یه بولشمك ، مساوات اوزره ایکی‌یه تقسیم . مناصفةً = مناصفه صورتیله .

مَناط { [ع] تعلیق ایدیله‌جك یر ، محل تعلیق .

مُناطَحَه { [ع] بوینوزلو حیوانلر بربرینه اوروشمق ، سوسمك .

مَناطِق { [ع] (منطقه)نك جمعی : مناطق معتدله ، مناطق مجهوله . مناطق بعیده .

مَناظِر { [ع] (منظره)نك جمعی مناظر لطیفهٔ طبیعت . مناظر عالیه . مناظر غروب . « کاسه‌م نه زمان یولده آنکله متناظر — هر روزنی چشم شفقتدر بکا ناظر — تبریك ایدییور صانکه بنی جمله مناظر — برشی دییورم صوت حزینیله جنانك — بن سایهٔ سقفنده یتشدم بویتانك — اسماعیل صفا بك » فن مناظر = اجسامك ابعاد ومقادرینی

كوزله كورندكلرى هيئت وتناسب اوزره رسم ايتمك اصولندن بحث ايدن فن .

مُناظِر { [ع] مناظره ايدن . مناظرين == مناظرلر .

مُناظَرَه { [ع] اظهار صواب مقصديله بحثده ايكى طرفدن بصيرت اوزره نظر . فن مناظره == قوانين مباحثه دن باحث اولان فن .

مَناظِم { [ع] متعدد شيلرى بربره ديزمك . معناسنه اولان (منظم) ك جمعى .

مَنّاع { [ع] پك ، الك ، دها منع ايدجى ، ايدن : مناع الخير .

مَناعَه { [ع] منيعلك . صارپلق ، ال ايرشمه مكانه : مناعت موقع .

مَناعِف { [ع] طاغلرك سيورى تپه لرى : مناعف جبال .

مَناعِى { [ع] اولوم خبرى معناسنه اولان (منعا) نك جمعى .

مَنافِذ { [ع] (منفذ) ك جمعى .

مُنافات { [ع] بربرندن آيرلمق § نفى ايتمك § هر ايكى شى بربريني يوق ايتمك . § مغايرت ، مخالفت .

مُنافَرَت { [ع] حسب ونسبك بيوكلكنى اثبات ايچون بربرله نزد حاكمه كيتمك § بر برندن نفرت ايتمك ، نفرت ايدشمك .

مُنافَسَه { [ع] معارضه ، محاسده .

مَنافِع { [ع] (منفعت) ك جمعى : منافع وقف . « بدريادر منافع بى شمار است — اكر خواهى سلامت دركنار است — سعدى » == دكزده منافع بى حسابدر اما سلامت ايسترسه ك كناردهدر .

مُنافِق { [ع] ظاهراً معتقد ، باطناً كافر اولان § ايكى يوزلو . منافقانه == منافقجه سنه : منافقين == منافقلر .

مُنافَقَه { [ع] ستر كفر ايله صورتا اظهار اسلام ايتمك § ايكى يوزليلك .

مُنافِى { [ع] مبطل § مغاير ، مخالف .

مَناقِب { [ع] (منقبه) نك جمعى : مناقب غزات . جليل المناقب .

مُناقَشَه { [ع] برينك محاسبه سنده كركى كبى تدقيق واستقصا ايتمك . § مباحثه . بو معناده يكى قوللانيلان كلمه لردندر . فقط معناسنده برشيئى ايكى طرفدن اوزون اوزادى يه چكشدرمك ملاحظه اولنور . جمعى : مناقشات .

مُناقِض { [ع] مخالف .

مُناقَضَه { [ع] برسوزى اولكى سوزك مفهومنه مخالف اوله رق سويلمك § ايكى سوزك معناسى بربرينه مخالف اولمق .

مَناكِب { [ع] (منكب) ك جمعى .

مُناكَحَه { [ع] نكاح ايتمك . مناكحات == مناكحه لر .

مَنال { [ع] يتشمك ، نائل اولمق § نائل اولنان شى ، ملك ، مال .

مَنام { [ع] اويقو ، رؤيا : عالم منام § ياتاق اوطه سى ، خوابكاه .

مَنامَه { [ع] دوشك ، اوستونده ياته جق شى .

مَنّان { [ع] عبادينه انعام ايدن جناب حقك اسماء حسناسندن بر اسم شريف . جناب منان .

مَنّانَه { [ع] مالى ايچون تزوج اولنمش قادين . دائما قوجه سنك باشنه قاقديغى ايچون بويله ده نيلمشدر . آكا (منون) ده ده نيلير .

مُناوَبَه { [ع] نوبتلشمك ، نوبتله واقع اولمق . مناوبةً == مناوبه طريقيله .

مُناوَحَه { [ع] فرياد ايله آغلامق .

مُناوَلَه { [ع] صونمق ، برشيئى ال اوزادوب ويرمك : مناولهٔ اقداح .

مَناهِج { [ع] (منهاج) ك جمعى .

مَناهِى { [ع] (منهى) نك جمعى : ارتكاب مناهى .

مَنايا { [ع] (منيّه) نك جمعى .

مَنْبِت { [ع] اوتلو ير ، اوتلاق ، چاير .

مُنْبِت { [ع] انبات ايدن ، بتيرن : ارض منبت ، خاك منبت .

مِنْبَر { [ع] جامعده خطيبك خطبه اوقوديغى مرتفع ير . رفعت معناسنه اولان (نبر) دن اسم آلتدر . جمعى : منابر .

مُنْبَسِط { [ع] انبساط ايدن ، يايلان § وسعتلانن ، توسع ايدن : استعداد منبسط § كوكلى آچيق ، فرحلى .

مِنْبَض { [ع] يوك وياموق آتاجق حلاج طوقاغى .

مَنْبَع { [ع] صويك چيقديغى ير ، پيكار § برشيئك محل ظهور وخروجى : منبع حوادث . منبع فضيلت . بو صورتله استعمالى تشبيه طريقيلادر . جمعى : منابع .

مُنْبَعِث { [ع] انبعاث ايدن ، ايلرى كلن ، نشأت ايدن : اومسرت خبر عافيتكزك ورودندن منبعث ايدى .

مَنْبَل { [ف] تنبل ، كاهل ، بى كار .

مَنْبوذ { [ف] پيچ ، ولد زنا § يوله براقيلان چوجق ، لقيط § آريقلغندن اتى اكله صالح اولميان طوار .

مَنْبوش { [ع] صويولمش ، آچلمش : ميت منبوش .

مُنَبِّه { [ع] تنبيه ايدن ، اهتمام ايله امر ، ياخود نهى ايدن § افعال حياتيه يى موقتاً تزييد وتشديد ايدن ادويه دن هر برى . فى الاصل اويانديريجى معناسنه در .

مِنَّت { [ع] برينه ايلك ايتمك ، احسان ايلمك § ايديلن لطف و احسانى بر بر تعداد ايله باشه قاقمق ، امتنان : « حق تعالى كيمسه يى بر فرده محتاج ايتمسون — يوقسه خلقك ايتديكى احسانه ده كمزمنتى — شناسى » . منت چكيلير بلا دكلدر . § نعمت ، احسان ، منتديده == منت كورمش ، احسانديده . منت كش == منت چكيجى ، چكن : « هيچ اولمدى اول نبى صابر — منتكش نعمت اكابر — . . . . . » منت شناس ايلك طانيان ، شاكر نعمت . منت شناسى == منت شناسلق . منت شناسانه == منت شناسجه سنه . منت شناسان == منت شناسلر .

مُنْتَبِه { [ع] انتباه ايدن ، اويانيق ، آكاه .

مُنْتَشِر { [ع] انتشار ايدن ، صاچيلان .

مُنْتِج { [ع] انتاج ايدن . نتيجه ويرن ، حصوله كتيرن ، حاصل ايدن : جهالت منتج ندامتدر .

مُنْتَحِر { [ع] انتحار ايدن ، كنديى اولديرن . منتحرانه == منتحرجه سنه . منتحرين == منتحرلر .

مُنْتَحِل [ع] انتحال ایدن ، باشقه‌سنك شیئی حقنده بندر دیه ادعا ایدن : بنمه‌ین . اکثریا باشقه‌سنك شعرینی بنمه‌ینلر حقنده قوللانیلیر . منتحلانه = منتحلجه‌سنه . منتحلین = منتحللر .

مُنْتَخِب [ع] انتخاب ایدن ، سچن .

مُنْتَخَب [ع] انتخاب ایدلمش ، سچلمش ، کزیده : «بالخاصه نخبه منتخبدر — کشاف بلاغت عربدر» . جمعی : منتخبات : منتخبات میر نظیف .

مُنْتَزِع [ع] انتزاع ایدن . (نزع)ه باق .

مُنْتَسِب [ع] انتساب ایدن . نسبت زمك پیدا ایدن : «فنونه منتسبم آشنا دکلمده — رضا»

مُنْتَسِق [ع] انتساق ایدن . نظام اوزره دیزیلن ، دوزکون اولان .

مُنْتَشِر [ع] انتشار ایدن ، یاییلان : بوی منتشر . «خندهٔ کلبه دکل کلشنده آه عندلیب — منتشردر کوشه کوشه داستان حسن وعشق — لا» § طاغیلان : آثار منتشره . «وقتا که مقدما اقلیم عربدن ظهور ایله آز مدت ایچنده نور سحر کبی آفاقه منتشر اولان فرق اسلامیه‌نك پرتو اقبالی .»

مُنْتَصِب [ع] انتصاب ایدن ، دیکیلوب طوران : عمود منتصب ، ستون منتصب .

مُنْتَصِح [ع] انتصاح ایدن ، نصیحت قبول ایدن ، ویریلن نصیحته تطبیق حرکت ایدن . منتصحانه = منتصحجه‌سنه .

مُنْتَظِر [ع] انتظار ایدن ، بکله‌ین ، کوزله‌ین : منتظر عاطفت . منتظرانه = منتظرجه‌سنه . منتظرین = منتظرلر .

مُنْتَظَم [ع] انتظاملی ، دوزکون ، نظام تحتنده : منتظم براردو . قائده‌ً «منتظِم» اولمق لازم کلیردی .

مُنْتَفِخ [ع] انتفاخ ایدن ، قاباران شیشن : بطن منتفخ .

مُنْتَفِع [ع] انتفاع ایدن ، مفعتله‌نن .

مُنْتَقِل [ع] انتقال ایدن ، ناقله نماز قیلان .

مُنْتَفِی [ع] انتفاء ایدن ، یوق اولان ، آرادن چیقان ، اورته‌دن قالقان .

مُنْتَقِد [ع] انتقاد ایدن «منقد» ایله مترادفدر .

مُنْتَقِش [ع] انتقاش ایدن ، نقش اولنان .

مُنْتَقِض [ع] انتقاض ایدن ، بوزیلان : روایات منتقضه .

مُنْتَقِل [ع] انتقال ایدن ، بر یردن دیکر یره کوچن § دنیادن آخرته کوچن § برشیدن دیکر شیئه کچن § برشیدن دیکر شیئی آکلایان ، قرینه ایله آکلایان : منتقل بر ذات .

مُنْتَقِم [ع] انتقام آلان ، اوچ آلان ، اخذثار ایدن § اسماء حسناددندر ، منتقم حقیق . منتقمانه = منتقمجه‌سنه .

مُنْتَکِس [ع] انتکاس ایدن باشی آشاغی دوشن ، سرنکون اولان : لوای منتکس .

مُنْتَمِی [ع] انتماء ایدن ، نسبت ، تعلق پیدا ایدن ، منتسب : سلاله‌ی

خاندان نبوته منتمی .

مُنْتِن [ع] انتان ایدن ، قوقاز ، متعفن ، بدبو .

مُنْتَهِب [ع] انتهاب ایدن ، نهب ایدن ، غارت ایدن ، یغما ایدن .

مُنْتَهِز [ع] انتهاز ایدن ، فرصتی غنیمت بیلن ، فرصت دوشورن .

مُنْتَهِی [ع] نهایت بولان ، غایته ایرن : صنف منتهی ، منتهی صنف طلبه‌سندن .

مُنْتَهَی [ع] نهایت بولمش ، غایته ایرمش ، نهایت ، غایت : «برشاعره منتهای مقصد — بز شیشه شراب ، برسمن خد — ضیاپاشا» . منتهای تعلم § زمان انتهاء : منتهای شهر صیام منتهای حیات . «سنده اولسون منتهاسی عمرمك — کچمه عمرم کچمدن ای نوبهار» .

مُنْتَقِب [ع] انتقاب ایدن ، ده‌لین .

مَنْثُور [ع] صاچلمش ، طاغلمش ، پراکنده : درمنثور § منظوم دکل ، وزنسز ، قافیه‌سز سوز .

مَنْجَا [ع] نجات بولمق § محل نجات .

مُنْجَذِب [ع] انجذاب ایدن ، برشیئه طوغری چکیلن : کاهپارهٔ منجذب . روح منجذب . قلب منجذب .

مُنْجَر [ع] انجرار ایدن ، چکیلن : «منجر اولور امور جهان بر نهایته — صیفك شتایه میلی بهارك خزانه‌در — ضیا پاشا»

مُنْجِز [ع] انجاز ایدن ، وعدی یرینه کتیرن .

مِنْجَل [ع] اکین اوراغی . جمعی : مناجل .

مُنْجَلِی [ع] انجلا ایدن ، آچیلان ، آچیلوب روشن اولان ، روشن : «منجلی وجهنده نور حسن جانان صبحمك — ظاهر آفاقنده سرمستی سوداشامك» § آچیق .

مُنَجِّم [ع] ترازو قولی . جمعی : مناجم .

مُنَجِّم [ع] علم نجومه آشنا اولان § کوکبك سیر وحرکتندن بر طاقم احکام خفیه استخراج ایدن : کل منجم کذّاب . «کوکب بخت مرا هیچ منجم نشناخت — یارب ازمادر کیتی بچه طالع زادم — حافظ» = بنم کوکب طالعمی هیچ بر منجم آکلایه‌مدی . الهی ! مادر جهاندن نصل طالع ایله طوغدم . منجمانه = منجم اولانه یاقیشه‌جق صورتده . منجمین = منجملر .

مَنْجَلاب [ع] الم ، بولاشیق چوقوری ، مردار ومتعفن صو .

مُنْجَمِد [ع] انجماد ایدن ، طوڭان ، طوڭمش : ماء منجمد . طبیعت منجمده «دیشلری نور بیاض منجمد — عبد الحق حامد» .

مَنْجَنِیك ، مَنْجَنِیق [ع] اسکی محاربات‌ده غایت بیوك طاشلر آتمق ایچون قوللانیلان بر نوع بیوك صپان ، آلت حرب . بوك زمانده دشمن قلعه‌لرینك هدمنده قوللانیلیردی : «زمنجنیق فلك سنك فتنه می‌بارد — من ابلهانه کریزم درآبکینه حصار — عرفی» . عربیسنك جمعی : منجنیقات ـ و ـ مجانیق . کسر جیم ایله‌ده لغتدر . عربیسی فارسیدن ویا

(مقانيق) دن مأخوذدر . (منجليق) ده لغتدر .

منجود [ع] غملى ، كدرلى ، مكروب .

منجوق [ف] سنجاق باشنه طاقيلان ده كيرمى شى ، ماهچه ، علم : زرمنجوق § چتر ، شمسيه § سنجاق .

منجى [ع] انجا ايدن ، قورتاران .

منحات [ع] دولكر رنده‌سى . جمعى : مناحت .

منحدر [ع] انحدار ايدن ، اينيشه طوغرى اينن : سيل منحدر .

منحر [ع] حيوان بوغازليه‌جق يرى ، محل نحر .

منحرف [ع] انحراف ايدن . اكيلوب ميلله‌نن : طريق حقدن منحرف شاشقين حريف . منحرف المزاج == مزاجى قيرغين ، كيفسزجه .

منحصر [ع] انحصار ايدن ، برحدد داخلنده قالوب خارجه تجاوز ايتمه‌ين . منحصراً == منحصر اوله‌رق باشقه شيئه شمولى اولمايه‌رق . يالكز : فلان مجلسده منحصراً ادبياتدن بحث اولندى .

منحط [ع] انحطاط ايدن ، آشاغى اينن ، آشاغيلايان .

منحل [ع] انحلال ايدن ، آچيلان ، چوزولن : منحل اولان فلان مأموريت .

منحوت [ع] نحت اولنمش ، يونلمش ، تراش اولنمش . يونمق معناسنه اولان (نحت) ايكى كلمه‌دن بر كلمه تصوير ايتمك معناسنه صرفيون اصطلاحاتندن اولديغندن او يولده ياپيلان شيلره (الفاظ منحوته) ديليلير . مثلا ايرى بوينوزلى قوچ معناسنه اولان شقحطب كلمه‌سى اودون يارمه‌سى معناسنه كلن (شق حطب) تركيبنى نحت ايله وجوده كلمشدر . لسانمزده‌ده بويله كلمه‌لر واردر . عثمانليجه بعض لغت كتابلرنده بو معنايه دلالت ايتمك اوزره كوريلن (منحوط) ! كلمه‌سنه نره‌دن آلمش اولدقلرينى محررلرينه صورملى .

منحوس [ع] نحس ايله متصف ، اوغورسز ، يمنسز : منحوسه حريف ! طالع منحوس .

منخوس [ع] قويروغنك يانلرى اويوز دوه : بعير منخوس .

منحنى [ع] انحناء ايدن . اكيلن : خط منحنى .

منخر [ع] بورون دليكى ، بورون ايچى . جمعى : مناخر .

منخسف [ع] انخساف ايدن ، يره‌كچن § كور اولان : عين منخسف ، ماء منخسف .

منخفض [ع] انخفاض ايدن ، آلچالان : قدر منخفض .

منخل [ع] الك ، پرويزن . جمعى : مناخل .

منخنق [ع] انخناق ايدن ، نفسى كسياوب بوغيلان .

مند [ف] اادات نسبتدر . كلماته لاحق اولور : خرد مند == عقللى ، عاقل . ارجمند == عزيز . دردمند == دردلى ، خسته . دردمندانه == دردمندجه‌سنه . دردمندى == دردمندلك . حركت خردمندانه .

مندبور [ع] مفلس ، پريشان حال ، بد بخت .

مندرج [ع] اندراج ايدن ، داخل اولان : مجله‌ده مندرج مسائل فقهيه .

مندرس [ع] اندراس ايدن ، اثرى قالمامق اوزره بوزيلوب محو اولان : بناى مندرس . ابنيهٔ مندرسه . (محو ومندرس) دن بريسى زائددر .

مندف [ع] حلاج يايى . جمعى : منادف .

مندفع [ع] اندفاع ايدن . صاوولان : موانع مندفعه .

مندمة [ع] پشيمان اولمق § پشيمان اوله‌جق ير .

مندمج [ع] اندماج ايدن ، دورولوب صاريلان ، ايچنه يرله‌شن .

منذر [ع] انذار ايدن ، برخصوصك تبليغيله تحذير وتخويف ايدن . (مبشر)ك ضدى .

مندوب [ع] ايى ، مستحسن ، مستحب : عمل مندوب == عمل مستحب . فى الاصل مندوب اليه‌دركه ايشلمسنه اغرا ايله دعوت اولنان امر ديمكدر . صكره‌دن صله حذف اولنه‌رق مندوب قالمشدر . § محاسنى تعداد اولنه‌رق كنديسنه آغلانيلان ميت .

مندوف [ع] ديديلمش ، آتيلمش : قطن مندوف .

منديل [ع] معروف . فى الاصل ميمك كسريله‌در . جمعى : منادل .

منذور [ع] نذر اولنمش ، شرط ووعد ايدلمش .

منروا [يونانجه‌دن] اساطير يونانيه‌ده عقل معبودهٔ موهومه‌سى .

منزل [ع] يولرده‌كى قوناق يرى : منزل لطيف § خانه ، دار : منزل دلدار § بنات النعش ديديلن يدى يلديز . § آنيم ، مسافه : قورشون منزلى ، طوپ منزلى .

منزل [ع] انزال ايدن ، ايندرين : منزل قرآن .

منزل [ع] انزال ايدلمش ايندريلمش : كتب منزله . == كتب سماويه « اولدى دردنجيسى حيدر خلفاى دينك - كتب منزله نك حضرت قرآنى كبى == اشرف »

منزل [ع] تنزيل ايدن . آشاغى ايندرن .

منزل [ع] تنزيل ايدلمش ، آشاغى ايندريلمش .

منزلة [ع] قوناق يرى ، موضع نزول § درجه ، پايه : عليين منزلت . بلندمنزلت . . . . سنك منزلت عرفانكه يتيشمك ايچون مصروف اولان بو سعى مديد بى بيابان تنهائى ايچنده مقصودى طاغينق منزلى مجهول ، آرامى مفقود بر كمكشتهٔ فتوره‌مى دوندرملى ايدى == راسم بك . بو معناده جمعى يوقدر § خانه ، سراى : منزلهٔ عاليه . (منزله) صورتنده‌ده قوللانيليلير .

منزوع [ع] نزع اولنمش ، قوپارلمش .

منزوف [ع] قانى پك آقه‌رق درمانسز قالمش كيمسه ، نزيف صوسزلقدن ديلى ، طمارلرى قورومش آدم : مرد منزوف .

منزول [مولد] كنديسنه نزول اصابت ايتمش معناسنه مفلوج مقامنده قوللانيلير .

منزوى [ع] انزواء ايدن ، چكيلوب بر بوجاقده اوطوران ، زاويه

نشین اولان . منزویانه = منزویجه‌سنه .

منزّه [ع] تنزیه ایدلمش ، قبایحدن بری قیلنمش § کافهٔ نقایصدن بری قیلنمش . (تنزیه) ده باق .

منسج ، منسج [ع] بز و آلاجه طوقایان جولاهه‌لرك ، اوروجیلرك کار خانه‌سی .

منسجر [ع] اوزانوب صارقان : شعر منسجر .

منسجم [ع] انسجاملی ، آب روان کبی بر دوزی‌یه کیدن ، دوزکون ، ارتباطلی اولان : کلام منسجم . شعر منسجم .

منسدّ [ع] انسداد ایدن ، قاپانان ، طیقانان ، قاپالی : باب منسد .

منسر [ع] ییرتیجی قوش قاغه‌سی . جمعی : مناسر .

منسك ، منسك [ع] عبادتك طریقه‌سی ، امور شرعیه‌نی ، طریقهٔ اعمالی § عبادتگاه § نسك وعبادت . § قربان کسه‌جك یر ، بسملگاه .

منسلب [ع] انسلاب ایدن ، محو اولان : کثرت ازدحامدن حضورم منسلب اولدی .

منسلخ [ع] انسلاخ ایدن ، صیریلوب چیقان ، صویونان .

منسلك [ع] انسلاك ایدن ، یوله کیرن ، سالك اولان .

منسم [ع] دوه طرناغی ، اثر ، علامت § یول .

منسوب [ع] نسبت اولنمش ، معاً مربوط . منسوبیت = منسوبلق : افندینك فلان ذاته منسوبیتی واردر . منسوبین = منسوبلر . § نسبتی مشتمل شعر : شعر منسوب . منسوب کلمه‌سی عربیده اولدیغی کبی لسانمزده صاحب نسب معناسنه‌ده قوللانیلماز .

منسوج [ع] نسج اولنمش ، طوقونمش ، اورولمش : ایپکدن منسوج کوملك .

منسوخ [ع] نسخ اولنمش ، ابطال ایدلمش ، حکمی قالدیرمش : کتب منسوخهٔ سماویه . آیات منسوخه .

منسوق [ع] نسق اولنمش ، کلماتی یکدیکرینه ربط ایدیلوب اسلوب ونظام واحد اوزره ترتیب ایدلمش .

منسی [ع] اونوتولمش ، متروك ، جمعی : منسیات . « نامنه ویردی بقا منسیات — فکرت » .

منش [ف] خوی ، طبیعت ، لسانمزده یالکز قوللانیلماز : بدمنش = کوتو خویلو « ستر ایچون زاهد آلوده منش باده‌سنی — پرده ایلردر میخانه‌یه سجاده‌سنی = ثابت »

منشأ [ع] برشیئك نشأت ایتدیکی ، ظهوره کلدیکی ، باشلادیغی یر : حادثه‌نك منشأی . برحادثه‌نك منشأینه ، منشأینی ، منشأنك .

منشار [ع] دستره ، بیچقی : « منشاره ایلدی زکریا فدای سر — ضیا پاشا » جمعی : مناشر .

منشتّ [ع] انشتات ایدن ، طاغینق ، پریشان اولان .

منشد [ع] انشاد ایدن ، شعر اوقویان .

منشد [ع] ایستمك ، طلب ایتمك .

منشر [ع] یایوب طاغیده‌جق یر ، محل نشر ،

منشرح [ع] انشراحلی ، کوکلی آچیق : منشرح البال .

منشعب [ع] انشعاب ایدن ، شعبه‌لنن .

منشعه [ع] جولهه مکیکی .

منشفه [ع] صویی سیله‌جك ، ازاله ایده‌جك آلت ، بز ، سونکر .

منشقّ [ع] انشقاق ایدن ، یاریلان .

منشل ، منشال [ع] یمك چاتالی .

منشلّ [ع] انشلال ایدن ، آتیلارق آقان .

منشله [ع] کوچك پارمغك یوزك طاقیلان یری .

منشور [ع] نشر اولنمش ، طاغیدلمش ، یاییلمش . § طغرایی حاوی برات سلطانی ، فرمان همایون . وزارت منشوری . § هم قاعده‌لری هم یان وجهلرینك ضلع مجسملری موازی و مساوی اولان شکل هندسی .

منشی [ع] انشاء ایدن ، یاپان ، وجوده کتیرن § حسن کتابته ، علوم ادبیه‌یه آشنا . (کاتب) بشقه یولده قوللانیلیر . منشیانه = منشیجه‌سنه : تصورات منشیانه .

منصب [ع] اصل ، بنیاد ، مرجع § مأموریت ، جاه ، معین رتبه‌لی خدمت مخصوصهٔ دولت : جمعی : مناصب . مناصب قلمیه اصحابی . (جاه معناسنه اولان منصب شارحك بیاننه کوره مولددر — قاموس ترجمه‌سی اوقیانوس .)

منصبّ [ع] انصباب ایدن ، دوکیلن : آب منصب .

منصبغ [ع] انصباغ ایدن ، بویانان .

منصرف [ع] انصراف ایدن ، کری دونن : « قبرك جهتندن اولیور منصرف ابصار — کندك کبی عاشقلرکی صانعه وفادار — یارنی — مترجم ناجی » § نحوده کسره‌یی ، تنوینی قبول ایدن اسم . غیر منصرف بونك خلافیدر .

منصرم [ع] انصرام ایدن ، کسیلن ، انقطاع ایدن .

منصف [ع] انصاف ایدن ، معاملهٔ عادلانه‌ده بولنان . منصفانه = منصفجه‌سنه : معاملهٔ منصفانه .

منصوب [ع] نصب اولنمش : منصوب ومعزول جمعی : منصوبین § آخرنده‌کی حرفی مفتوح کلمه .

منصوبه [ف] شطرنج اویونی ، نردك منقسم اولدیغی اویونلردن یدنجیسی . (منسوبه) ده او معنایه‌در .

منصور [ع] نصرت اولنمش ، کندیسنه اجناب حق طرفندن یاردم اولنمش ، تأییدات آلهیه‌یه مظهر اولمش . مظفر : عساکر منصورهٔ شاهانه .

منصوص [ع] اظهار وبیان ایدلمش § برشی اوزرینه تعیین ایدلمش § نص ایله ثابت قیلنمش : احکام منصوصه .

منصّه [ع] کلین صندالیه‌سی : منصه برای نازه جلوه کر منصهٔ اقبال .

منصّه [ع] جهاز اوطه‌سی ، حجله . (منصه) ایله (منصه) بی فرق ایتملی .

منضج [ع] انضاج ایدن ، بیشیره قیلان ، کماله ایردیرن .

منضم [ع] انضمام ایدن ، قاتیلان .

مَنْضُود { [ع] صيق يتشمش آغاج : « داماني مقام طلح منضود » § بربری ارزرينه نظام اوزره ييغيلوب استف ايدلمش ، نضيد : متاع منضود .

مُنْطَبِخ { [ع] انطباخ ايدن ، پيشن .

مُنْطَبِع { [ع] انطباع ايدن ، باصيلان ، مطبوع ومنقوش اولان .

مُنْطَبِق { [ع] انطباق ايدن ، اويان ، مطابق اولان .

مُنْطَفِی { [ع] انطفا ايدن ، سونن .

مَنْطِق { [ع] نطق ، كلام § فكرك صحيح وفاسدينی تمييز ومعلوماتدن مجهولاته توصله خدمت ايدن علم ، تعبير آخرله حقيقته تعلق ايتمسی اعتباريله صورت تفكردن بحث ايدن علم . منطقی = منطقه منسوب ـ و ـ آشنای علم منطق . منطقيات = منطقه عائد مسائل . منطقيون = علم منطق علماسی .

مِنْطَق ، مِنْطَقَه { [ع] قوشاق ، كمر ، ميان بند . § خط استوادن اعتباراً ارضك شمالی جنوبی درجات معينه‌يه تقسيم اولنان اقسامندن بری : منطقهٔ حاره : منطقهٔ بارده .

مِنْطَقَةُ الْبُرُوج { [ع] حمل ، ثور ، جوزا ، سرطان ، اسد ، سنبله ، ميزان ، عقرب ، قوس ، جدی ، دلو ، حوت ديديلن اون ايكی برجك كنديسی اوزرنده واقع اولدينی دائرهٔ فلكيه . كونش دائرهٔ منطقةالبروج ايله دائرهٔ معدل النهارك نقطتين متقاطعتينه كلديكی زمان ارضك هر طرفنده ليل ونهار متساوی اولور . بو ايكی محل تقاطعه اعتدالين نقطه‌لری ديديلير . كونش حمل برجندن كچديكی زمان اعتدال ربيعی وآنك مقابلی اولان ميزان برجندن كچديكی زمان اعتدال خريفی نقطه‌لرنده بولنور . بونی ميمك ضميله اوقومق غلط فاحشدر .

مَنْطِقی { (احمد) عثمانلی شاعرلرندندر . (١٠٠٣) ده دمشق الشامده طوغمشدر . تحصيل علوم ايله‌دكدن صوكرا صالحيه‌ده مدرسهٔ سليميه مدرس معزولی عبدالرحمن عمادی‌يه خلف اولمشدر . بعد مدة بر يد اقتدار ايله مدرسه‌لكك عمادی‌يه اعاده اولنمسی منطقينك كوجنه كيتديكندن ترك ديار ايده‌رك حلب الشهبايه ، تعبير اصح ايله اوراده بولونان سردار اكرم اوكوز محمد پاشايه التجا ايلمشدر . بو حالی قطعهٔ آتيه ايله تعريف ايده‌ر :

شامده بيلمديلر قيمتمی
هجرت ايتدم حلب الشهبايه
خرلرك جيفهٔ ازعاجندن
التجا ايتدم اوكوز پاشايه

منطقينك طلاقتنه قاپيلمش اولان پاشا قطعه‌يی طويوبده خويلاعامش اولمالی كه براز صوكرا شاعری كمال اكرام ايله صالحيه‌يه اعزام وعمادينك ظهيرلرينه رغماً ينه اسكی مدرسه‌لكه بكام ايتمشدر . منطقی استانبولده كلارك برچوق مدرسه‌لرده مدرسه‌لك ايتدكدن صوكرا ١٠٤٤ ده حلب قاضيسی اولمشدی . ١٠٤٥ ده شام قاضيسی بولنديغی حالده متسلم جفته‌لرلی عثمان اغانك نتيجهٔ ملعنتی اولارق مصر واليسی بولونان صاری حسين پاشا معرفتيله اعدام وماملكی بيت المال ايچون ضبط ايدلمشدر . او وقت مصر قاضيسی اولان خواجه زاده عبدالله افندی

(ازالبلاء موكل بالمنطق) مصراعنی انشاد ايله مرحومك لسان شهيدی اولديغنه ايما ايتمشدر . روايته كوره بعدالاعدام اوزری آرانيلدقده جيبندن ظهور ايدن برورقه‌ده شو بيتلر كورلمشدر :

عنانی چشم كريان آلدی دست اختيارمدن
صاوولسون با كاسدراه اولانلر رهگذارمدن
يا دستاويز محنتله كلير ، يا تحفهٔ غمله
اوصاندم حاصلی آمد شد ليل ونهارمدن

مشاراليه خوش صحبت ، لطائف پرور ، شاعرانه تعريضاتی سوه‌ر برذات دانشور ايدی . ديوانچه‌سی مطبوعدر . شو بيت دخی اشعار مشهوره‌سندندر :

سايه‌سن درويش بی برك ونوادن دور ايدن
صاقلاسين آرايش تابوته نخل قامتن

نفعی ، معاصری اولان شعرادن هر برينی برتورلو هجو ايتديكی كبی برقصيده‌سنده منطقی ايچونده شو بيتلری سويله‌مشدر :

مقلد ، مسخره ، مضحك طوتالم منطقی اولمش
بچه ملا اولور اول خر عجب بيهوده دعوادر
او كونه مضحكك اشعارينه سوزديرمی اهل دل
نهايت اول قدر واركه موزون ومقفادر
نظيره ديه قرأنه ايچون قتل اولمازاول بی دين
اوكونه كافرك قتلی ايچون محتاج فتوادر

حال بوكه كنديسی منطقيدن اول ، يعنی ١٠٤٤ ده مقتول اولمشدر .

مِنْطِيق { [ع] بليغ ، سخنور .

مُنْطَلِق { [ع] انطلاق ايدن ، كيدن .

مُنْطَمِس { [ع] انطماس ايدن ، زائل ، بليرسز اولان .

مَنْطُوق { [ع] سويلنمش ، مآل ، معنی .

مُنْطَوِی { [ع] انطواء ايدن ، دوروولوب بوكولن ، مطوی اولان : ثوب منطوی .

مِنْظَار { [ع] آينه .

مَنْظَر { [ع] نظر ايتمك ، باقمق § نظر ايده‌جك ير ، جای نظر : منظر لطيف . منظر آفاق § كوز ، چشم : « اولدكسه‌ده دور منظرمدن — ای مه ! ينه سن بكا عيانسين — اكرم بك » § چهره ، ديدار : خوش منظر = كوزل يوزلو . منظر لطيف . منظری ـ و ـ منظرانی = كوسترشلی ، منظر حسن صاحبی آدم . منظر چشم = كوز ببكی : « رواق منظر چشم آشيانهٔ تست — كرمنما وفرود آكه خانه خانهٔ تست — حافظ »

مَنْظَرَه { [ع] نظر ايتمك ، باقمق § نظرك تعلق ايتديكی ير ، كورونش : بوغاز ايچنك منظره‌سی نه قدر لطيفدر . منظرهٔ سما ، منظرهٔ حسنه . منظرهٔ شاعرانه « منظرهٔ عاليه خالية خاليه — لا » § غجره ، دريچه .

مُنْتَظَر { [ع] انظار ايدلمش ، تأخير ، امهال ايدلمش .

مُنَظَّف { [ع] تنظيف ايدلمش ، مادةً تميزلنمش ، پاكلنمش .

مُنْظَلِم { [ع] انظلام ايدن ، طوعاً ويا كرهاً ظالمك ظلمنه بويون اكن .

مَنْظُور { [ع] نظر اولنمش ، باقلمش ، كورلمش : آفاق منظوره . اجرام منظورهٔ سماويه .

مَنْظُورَه { [ع] نظره‌لی ، عيبلی ، نقيصه‌لی قادين . § آفت داهيه .

مَنْظُوم { [ع] نظم اولنمش ، ديزلمش : درمنظوم . § وزنلی ، قافيه‌لی

سوز: هر منظوم اولان سوز شعر اولدیغی كبی هر شعرك ده منظوم اولمسی لازم كلمز . منظوم كلمه سندن اكثریا: «نهایت اول قدر واردركه موزون ومقفادر — نفعی» مآلنه ماصدق اولان سوزلر خاطره كلیر .

منظومه { [ع] منظوم اولان سوز. حائز اولدیغی مزایایه كوره شعر عنوانی یرینه ده قائم اولهبیلیر . زمانمزده منظومه‌یی اسكیدن معروف اولان اشكال نظمدن بشقه بر طرزده مثلا ابیاتی بر فكری تعقیباً مرتب وقوافیسی ایجابنه كوره ایكی ، اوچ ، درت مصراعده متوافق شكل نظم حقنده قوللانورز: منظومه خوان سودا . منظومات = منظومه‌لر: اكرم بكك منظوماتی .

منع { [ع] ویرمه‌مك ، اسیرگمك § برینی بر شیدن كری طوردیرمق، صاومق، یساق ایتمك : المرء حریص لما منع = «حریص اولور كشی بك منع اولندیغی فعله — رواج بادهیه فرط یساغدر باعث = عزت ملا » .

منعاء { [ع] اولوم خبری .

منعام { [ع] چوق انعام واحسان ایدن ،

منعدل { [ع] انعدال ایدن ، عدول ایدن .

منعدم { [ع] انعدام ایدن ، یوق اولان .

منعزل { [ع] انعزال ایدن ، معزول اولان . منعزلین = منعزللر . منعزلاً = منعزل اوله‌رق .

منعطف { [ع] انعطاف ایدن ، میلان ، تمایل توجه ایدن .

منعقد { [ع] انعقاد ایدن ، قوریلان ، مرتب اولان .

منعكس { [ع] انعكاس ایدن ، مقلوب اولان ، مقابلنه دونن ، عكس ایدن : ضیای منعكس .

منعم { [ع] انعام ایدن ، نعمت احسان ایدن . منعمانه = منعمجه‌سنه .

منعم { [ع] تنعیم ایدلمش ، نعمتلندیرلمش ، نائل رفاه ایدلمش .

منعه { [ع] (مانع) ك جمعی .

منعوت { [ع] كوزللكله ، ایلیكله وصف اولنمش ، ممدوح .

منعوش { [ع] یوقاری قالدیرلمش § بعد الفقر خوشحال ایدلمش § خیر ایله یاد ایدلمش میت § تابوته قونلمش .

منغر { [ف] مانغیر دەنیلن باقر پاره .

منغص { [ع] زندكانیسی مكدر ایدلمش، یاشایشنده صفا براقلمامش. منغصا = منغص اوله‌رق: منغصاً امرار حیات .

منفاخ { [ع] كوروك . جمعی : منافخ .

منفتح { [ع] انفتاح ایدن ، آچیلان.

منفجر { [ع] انفجار ایدن ، آچیلان ، سوكن ، صبح منفجر § یردن قاینایوب آقان : عین منفجر .

منفذ { [ع] نفوذ ایده‌جك ، ایشلیه‌جك یر ، دەلیك : منفذ ریاح . جمعی: منافذ .

منفر { [ع] نفرت ایده‌جك یر .

منفرج { [ع] انفراج ایدن ، آچیلان : زاویهٔ منفرجه = زاویهٔ قائمه‌دن بیوك اولان زاویه § كوكلی آچیلان .

منفرد { [ع] انفراد ایدن ، یالكز اولان ، یاننده كیمسه بولنمیان ، یالكز : «منفرد واسطهٔ رؤیت ایكن — كوره‌مز كندیسنی دیده بیله — كمال بك». منفرداً = منفرد اوله‌رق .

منفرق { [ع] انفراق ایدن ، آیریلان : خط منفرق .

منفس { [ع] نفس ویره‌جك یر .

منفسح { [ع] انفساح ایدن ، بوللاشان ، كنیشله‌ین : مكان منفسح . بو معناده « متفسح » زیاده قوللانیلیر .

منفسخ { [ع] انفساخ ایدن ، بوزیلان: قانون منفسخ . نكاح منفسخ .

منفصل { [ع] انفصال ایدن ، آیریلان، یردن آیریلان § معزول اولان. منفصلاً = منفصل اوله‌رق ، معزولاً . منفصلین = منفصللر .

منفصم { [ع] انفصام ایدن، قیریلان ، اوزولن ، اكسیلن . « عروهٔ وثقی ارارکن لطف ربانی ایله - دامن ارشاد مولانایه اولدم معتصم — چكمه‌م اول ذیل كرمدن دستمی بن ، اولسه‌ده — رشتهٔ جان منقطع ، حبل الوریدم منفصم = طاهر المولوی » .

منفطر { [ع] انفطار ایدن ، یاریلان .

منفعه { [ع] فائده ، سود : اختطاف كلاه منفعت . جمعی: منافع .

منفعل { [ع] انفعال ایدن ، متأثر اولان § كوجه‌نن ، كوسه‌ن ، كوجنمش ، كوسمش : « منفعل كاشانه قلب حزین » . « هم طبیعت منفعل هجركله هم كوكلم خراب — كلدی اما نیله‌یم سنمز بهارك شوقی یوق — اكرم بك » .

منفعلانه = منفعلجه‌سنه : نگاه منفعلانه .

منفق { [ع] انفاق ایدن ، خرج ایدوب توكه‌تن .

منفك { [ع] انفكاك ایدن ، آیریلان .

منفلق { [ع] انفلاق ایدن ، یاریلان ، آچیلان .

منفوخ { [ع] نفخ اولنمش ، اوفورلمش : روح منفوخ . § بیوك قارینلی ، شیشمان .

منفور { [ع] كندیسندن اوركلمش ، قاچلمش، نفرت اولنمش: شخص منفور .

منفوش { [ع] آتیلمش ، دیدلمش . عهن منفوش .

منفهم { [ع] انفهام ایدن ، آكلاشیلان.

منفی { [ع] نفی جزاسنه دوچار ایدلمش، وجودی اورتادن قالدیرلمش ، سوركونه كونده‌رلمش : منفیاً = منفی اوله‌رق . § نفی ادواتندن بریله تركیب اولنمش . (مثبت)ك ضدی : جملهٔ منفیه .

منفی { [ع] برینك نفی اولندیغی ، سورلدیكی یر، محل نفی . منفای مجرمین .

منقاد { [ع] انقیاد ایدن ، رام اولان، اطاعت ایدن . § انقیاد ایتمش، رام اولمش .

منقار { [ع] قوش غاغاسی . § طاشجی قلمی . جمعی: مناقر . منقاری = غاغه بورونلو . منقاری زاده (یحیی افندی) موالیدن علائیه‌لی منقاری زاده عمر افندینك اوغلی اولوب علی الاصول دور مدارسله مكه

مصر ، استانبول قاضیلقلرنده بولونمش و (۱۰۷۲) ده شیخ الاسلام اولارق اون برسنه صوکرا فلج علتنه اوغرامش و(۱۰۸۸)ده وفات ایتمشدر . اسکدارده بنا ایله‌دیکی مدرسه حظیره‌سنده مدفوندر .

مِنْقاش { [ع] جنبیز دینیلن آلت ، موچینه .

مَنْقَبَه { [ع] مفخرت ، باعث افتخار اوله‌جق وصف ، فضل ومزیت ، فعل حسن . (مثلبه)نك ضدی : منقبت خوان = منقبت اوقویجی ، اوقویان . بعضا (منقبه) صورتنده‌ده قوللانیلیر . منقبهٔ ولادت رسالتپناهی . جمعی : مناقب .

مُنَقَّح { [ع] تنقیح ایدلمش ، زوائدی طرح ایدیله‌رك دوزه‌لدلمش : منقح برافاده . منقح برنظم .

مُنْقَرِض { [ع] انقراض بولان ، ایچلرندن کیمسه قالمامق اوزره بتوب کیدن .

مُنْقَسِم { [ع] انقسام ایدن ، بولونن . قسم قسم اولان .

مُنَقَّش { [ع] تنقیش ایدلمش ، نقش ایدلمش : ذهنه منقش بر بیت § نقشلانمش ، نقشلی ، زینتلی : منقش بر طاوان .

مُنْقَشِر { [ع] انقشار ایدن ، قبوغی صویلان .

مُنْقَص { [ع] تنقیص ایدن اکسیلدن .

مُنَقَّص { [ع] تنقیص ایدلمش ، اکسیلدلمش .

مَنْقَصَه { [ع] نقص ، اکسکلك .

مُنْقَضِی { [ع] انقضا ایدن ، بیتن ، تمام اولان : مدت منقضیه .

مُنَقَّط { [ع] تنقیط ایدلمش ، نقطه‌لانمش .

مُنْقَطِع { [ع] انقطاع ایدن ، کسیلن : « بردم اولماز منقطع ای مهر استغنانه‌دن ؟ — آشنادن محنتك ، لطفك بتون بیکانه‌دن »

مِنْقَل { [ع] زنجیرلرك قوللاندیغی چامورتکنه سی .

مُنْقَلِب { [ع] انقلاب ایدن ، دونن ، دکیشن ، طرز آخره دوکولن : « اولسه جهولانه جهان دشمنم — منقلب اولماز بنه فکرم بنم » .

مُنْقَلِع { [ع] انقلاع ایدن ، کوکندن قوپاریلان .

مِنْقَلَه { [ع] کاغد اوزرینه زاویه ترسیم ومساحه‌سنده قوللانیلان نصف دائره شکلنده بر آلت .

مَنْقُوب { [ع] ده‌لنمش .

مَنْقُور { [ع] ده‌لنمش ، اویولمش .

مَنْقُوش { [ع] نقش اولنمش ، ایشلنمش ، زینتلندیرلمش .

مَنْقُوض { [ع] نقض اولنمش ، بوزولمش ، حکمی ابطال اولنمش .

مَنْقُوط { [ع] نقطه‌لنمش ، اوزرینه نقطه قونلمش ، نقطه‌لی . تاریخ منقوط = یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب ایدیلن تاریخ .

مَنْقُوع { [ع] صوده قاینادلمش § قاینار صویه خاشلانان نباتك صویی .

مَنْقُول { [ع] نقل وبیان اولنمش ، آغزدن آغزه روایت اولنمش : منقولات تاریخیه . § بولندیغی یردن بر بشقه یره

قالدیرلمش ، کوتورلمش : اشیاء منقوله . فقهده : بر محلدن محل آخره نقلی ممکن اولان شی دیه تعریف اولنمشدرکه وقف بر واراضیٔ امیریه اوزرنده بولنان اشجار وابنیه‌ده منقول حکمنده‌در .

مَنْکِب { [ع] کتف ایله قول کمیکنك برلشدیکی یر . جمعی : مناکب .

مُنْکَب { [ع] انکباب ایدن ، یوزاوستی دوشن ، قاپانان .

مُنْکِر { [ع] انکار ایدن ، اویله‌دکلدر دین . (مقر)ك ضدی : منکر حقیقت . § (مؤمن)ك ضدی : « بیله‌یم مؤمنی منکرینی — حق بیدرمز بشره بربرینی — حامد » منکرانه = منکره یاقیشه‌جق صورتده . منکرین = منکرلر .

مُنْکَر { [ع] انکار ایدلمش ، اویله‌دکلدر دینلمش § بد ، قبیح § طانیلمامش ، بیلنمه‌مش ، ناشناخته : « سنکچون منکر اولمق نور حکمت پك طبیعیدر — نه کورمشدر دماغك ظلمت اوهامدن بشقه » § عقلك تقبیح ، شرعك تحریم ایتدیکی شی . نامشروع « معروف » مقابلی . نهی عن المنکر = منکردن نهی : امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ایله هرکس مکلفدر § قبرده سؤال ایدن ملکلردن هر بری : منکر نکیر .

مُنَکَّر { [ع] تنکیر ایدلمش ، نکره قلنمش .

مُنَکَّس { [ع] باش آشاغی‌یه ایدلمش . سرنکون قیلنمش : کاسهٔ منکس .

مُنْکَسِر { [ع] انکسار ایدن ، قیریلان : شیشهٔ منکسر . قلبا منکسر . منکسراً = منکسر اوله‌رق .

مُنْکَسِف { [ع] انکساف ایدن ، طوتیلان ، کونشك طوتلمسی حقنده

قوللانیلیر : مهر منکسف .

مُنْکَشِف { [ع] انکشاف ایدن ، آچیلان : شکوفهٔ منکشف . « نوبهار املم منکشف اولمازمی بنم — » § آچیغه چیقان ، آشکار اولان : هرشی ضدی ایله منکشف اولور .

مَنْکُوب { [ع] فرط ومشقه اوغرانلمش ، مصیبته دوچار ایدلمش : منکوب روزکار . منکوب زمان .

مَنْکُوحَه { [ع] نکاحلی قادین . زوجه .

مَنْکُوس { [ع] باش آشاغی چویرلمش ، زیر وزبر ایدلمش : لوای منکوس « صدر اولده تأسیس وتدریس اولنان مدارس ودروس همان کلیاً مندرس ومنکوس اوله‌رق — عارف حکمت بك » § علتی نکس وعودت ایلمش .

مَنْگُوش { [ف] کوپه ، کوشواره ، قرطه .

مَنْمُول { [ع] اوزه‌رینه قرنجه اوشمش شی .

مِنَن { [ع] (منت)ك جمعی : ذوالمنن = صاحب العطا یاوالاحسان اولان جناب حق .

مِنْوال { [ع] جولهه‌لرك (جولاه) اوزرینه بز صاردقلری بر آلت § مجازاً طور ، طرز ، دستور ، وجه وصورت معناسنه قوللانیلیر : برمنوال مشروح .

مِنُوچِهر { ایرانك پیشدادیان طبقه‌سندن (فریدون) ك طورونی اولوب عمجه‌لری (سلم) ایله (تور) طرفندن غدارانه قتل ایدیلن پدری (ایرج)ك انتقامنی آلمش اولدیغی شهنامهٔ فردوسی‌ده مفصلاً ذکر ایدیلمشدر .

مُنَوِّر { [ع] تنویر ایدن ، نورلاندیران ، روشن ایدن : منور اذهان .

مُنَوَّر { [ع] تنویر ایدلمش، نورلاندیرلمش ، روشن‌ایدلمش ، روشن: روح منور . فکر منور. آفاق منوره . الکتریك ضیاسیله منور برشهر . قلب منور . منورالافکار «برتوفیضکله‌اولمشکن منورمشربم.بونجه‌ییلدرواصل‌روزاولمیور مظلم شبم . » منوریّت == منورلك: منوریت وجدان .

مَنُوط { [ع] تعلیق اولنمش ، ربطایدلمش ، محول ، متوقف : بو خصوصك اجراسی رأیکزه منوطدر . اوایشك حصولی فداکارلق‌اختیاربنه منوطدر § صکره‌دن برقوم وقبیله‌یه داخل

مَنُون { [ع] دهر ، زمان : « نعره‌لر مشته‌زن طبل صماخ کردون ــ صدمه‌لر ، زلزله‌لر خدشه‌رس‌قلب‌منون ــ فکرت » (منون) (منانه) کبی مالی ایچون تزوج اولندیغندن زوجنه امتناندن خالی قالمیان قادینه‌ده دینیلیر . ریب‌المنون == حادثهٔ دهر ، حادثهٔ ایام . (ریب) شبهه‌معناسنه کلدیکی کبی (حادثه) معناسنده‌ده کلیر: «دهشت ریب المنون صالسین عدویه هیبتم »

مَنْوِی { [ع] قصد اولنان‌شی . مقصود، مرام ، نیت: منوی ضمیر .

مَنَوِیّ { [ع] منی‌یه منسوب : حوینات منویه .

مُنَوِّم { [ع] تنویم ایدن ، اویودیجی ، اویودان : منوم برافسانه .

مِنْهاج { [ع] آچیق ، کنیش یول، شاهراه : منهاج سلامت . جمعی : مناهج . « قد انار العشق للعشاق منهاج الهدی == فضولی »

مَنْهَب { [ع] یغما وغارت ایتمك ، یغما وغارت ایدیله‌جك یر .

مُنْهَبِط { [ع] انهباطایدن، هبوطایدن، آشاغی ایتن .

مَنْهَج { [ع] آچیق، واسع یول، طریق روشن. منهاج. منهج سداد. منهج صواب .

مُنْهَدِم { [ع] انهدام ایدن ، ییقیلان : منهدم اولدی بنای املم »

مُنْهَزِم { [ع] انهزام ایدن ، بوزولان . منهزماً == منهزم اوله‌رق: دشمن عسکرینك منهزماً فراری. منهزمین == منهزملر .

مُنْهَمِك { [ع] انهماك ایدن، دوام اوزره شدتله میل ایدن : تحصیل کماله منهمك بر کنج . مذمومانده دها زیاده قوللانیلیر : عشرته منهمك . جان یاقمغه منهمك .

مَنْهَل { [ع] مرعالرده حیوانات صولانان محل، قویو،پیکار، نهرکنارنده‌کی صولاق § بریه‌ده قوناجق صولاق یر ، منزل . جمعی : مناهل .

مَنْهُوب { [ع] نهب اولنمش ، چاپول‌ایدلمش، غارت‌اولنمش: مال‌منهوب اشیای منهوبه .

مَنْهُوش { [ع] ییلان ، عقرب و امثالی طرفندن صوقلمش .

مَنْهِیّ { [ع]نهی‌اولنمش،منع‌ایدلمش،حرام: شراب‌ایچمك منهی‌در. منهیات == منهی اولان خصوصات: منهیاتدن اجتناب شعار اولو الالبابدر .

مُنْهِی { [ع] انهاء ایدن ، تبلیغ ایدن .

مُنیٰ { [ع] (مُنْیَه)نك جمعی : امللر ، آرزولر : « منی انتکن حقاتکن

احسن‌المنی- والافقد عشنابها زمناً رغداً ـ لاء == اکر بوآرزولرحقیقت حاله‌موافق ایسه املرك اك کوزلیدر . دکلسه آنلرله برمدت مسعودانه یشادق‌آ، اوده‌کافیدر.

مَنِیّ { [ع] مادهٔ تولیداولان‌بیاض صو . بالجمله حیوانات بوندن‌تکون‌ایدر.

مُنِیب { [ع] انابه ایدن ، ترك معاصی‌ایله حقه رجوع ایدن§ کوزل‌یاغشلی، نافع یاغمور § فیض‌وطراوتی چوق بهار لطیف

مُنِیب افندی { (خواجه) علمای‌بنامدندر. (١١٨٢)ده مسقط رأسی‌اولان عینتابدن استانبوله کلمشدی . اناطولی‌ده صدارته قدر ارتقا ایلدی (١٢٣٨) ده منفاسی اولان آیدین کوزل حصارنده وفات ایتدی . (سیرکبیر ترجمه‌سی) ایله (دوحة‌المشایخ‌ذیلی) جملهٔ آثارندندر . اشعاری‌ده واردر .

مُنِیر { [ع] اناره ایدن ، نورلاندیران، روشن ایدن ، روشن ، پارلاق: شمس‌منیر . وجه منیر . اخترمنیر .

مُنِیف { [ع] بیوك ، عالی ، بلند: قانون منیف .

مُنِیف افندی { (مصطفی) انطاکیه ایدی. عثمانلی شاعرلرینك مقتدرلرندن عداولنور. (١١٣٠)ده استانبوله کله‌رك مورخ مشهور راشد افندی‌یه انتساب ایتمشدی. (١١٥٦) ده مالیه تذکره‌جیسی ایکن وفات ایلدی . اسکدار قبرستاننده حیدر پاشایه کیدن ده‌کیز جهتنده‌کی جاده اوزرنده مدفوندر. حلیم ، صابر ، سبکروح، درویش مشرب برظریف ایدی. زادهٔ طبعی اولان:

یارب بدلم پرتو بینش بنما
هم شمهٔ دانشی کرامت فرما
بابینش ودانش بیقینم برسان
رب ارنی الحق وزدنی علما

رباعیسنك صوك مصراعنی نقش خاتم اتخاذ ایتمشدی . دیوانی مطبوعدر . شو بیت اشعار مشهوره‌سندندر :

دیمم سررشتهٔ‌مقصودی اهل‌جاهدن‌بولسون
کوکل اسبابه ایتمز التجا اللهدن‌بولسون.

مَنِیَّه { [ع] اولوم ، موت . § مقدار. « امنیه‌ده مرکز ایکن لفظ منیه ــ کیم‌راحت ایدر اوله‌دن اول‌املنده == لاء»

مَنِیع { [ع] صارب، الایرشمز، دشوار: ارض منیع . موقع منیع .

مَنِین { [ع] توز ، غبار .

مُوی { [ف] قیل ، شعر : « آغاردی موی سر سودای زلف یارتمزمی ــ فضولی » . «آغاردی‌موی سرم بن جوان آرارکزدرم ــ آچیلدی طالع پری بن شمعه‌دان آرار کزه‌رم == سنبح افندی » موچینه == قیل قوپارمغه مخصوص آلت معروفه ، جیمبز .

مَوائِد { [ع] (مائده) نك جمعی .

مَوات { [ع] جانسز ، بی روح § مالکی بولنمیان واوزرنده کیمسه منتفع اولمیان ارض . غیرمزروع طوپراق .

مُواثَبه { [ع] بربرینك اوزرینه آتلمق ، صیچرامق .

مَوافِق { [ع] (موثق) ك جمعی .

مَواثِیق { [ع] (میثاق)ك جمعی : عرض مواثیق .

مَوّاج { [ع] پك، اك، دهاطالغه‌لنیجی، طالغه‌لنان : بحرمواج . ضیای

مواج . چمنزار مواج . « نور مواج معانیی سوزمده برق اوران — یاالباسی نظممك بر آتشین خارامیدر — نفی »

مَواجِبْ [ع] (موجب)ك جمعی . معاش ، علوفه . یاخود بوكلمه (ماوجب) دن مقلوبدر : یكیچریلرك مواجبی زمانیله اعطا اولنمدیغندن . . . — نعیما .

مَوادّ [ع] (ماده) نك جمعی . مواد قانونیه . مواد حقوقیه . اكثریا (مسائل) موقعنده قوللانیلیر .

مُوادَعَه [ع] وداع ایدشمك ، وداعلاشمق .

مُوارَثَه [ع] بربرندن میراث یمك .

مَوارِدْ [ع] (مورد)ك جمعی .

مُوارَدَه [ع] بربله برابر صویه كلمك § كلمك . مواردات = كلن شیلر .

مَوارِیثْ [ع] (میراث)ك جمعی .

مُوازاتْ [ع] مقابللك ، محاذات .

مُوازِنْ [ع] وزنجه مساوی .

مُوازَنَه [ع] ایكی شی وزنده بربرینه مساوی اولمق : موازنهٔ مالیه .

مُوازی [ع] مقابل ، برابر .

مَوازِینْ [ع] (میزان) ك جمعی .

مُواساتْ [ع] برینه یاردم ایتمك ، § برینه مالاً وبدناً غمخوارلق ایتمك ، معاونتده بولنمق § مأمورین دولتدن وفات ایدنلرك ایتام وارامله‌سنه معاش باغلامق . نظمده اسلوب فارسی اوزره (مواسا) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مَواسِمْ [ع] (موسم) ك جمعی . مواسم حیات . مواسم اربعه = بهار ، یاز ، كوز ، قیش موسملری .

مَواشی [ع] قیون ، كچی ، صیغیر وامثالی حیوانات . طوار .

مُواصَلَتْ [ع] واصل اولمق ، اولاشمق ، قاووشمق : استانبوله تاریخ مواصلتم .

مَواضِعْ [ع] (موضع) ك جمعی .

مُواضَعَه [ع] برخصوصده بحث ایدوب اوكدل قویمق § متاركهٔ بیع § برخصوصده برینك رأینه موافقت § بربرله بالاتفاق عالمه قارشی خلافنی كوسترمك یعنی برینی ضرره صوقمق قصدیله خلاف حقیقت معامله‌ده بولنمق . آله‌جقلیدن مال قاچیرمق ایچون مدیونك اثنای تحصیلده آیریله‌جق مال ثمانی كندیسنه عائد اولمق اوزره آخره بورج اقراری وبو مقصده مبنی دین سندی تنظیمی كبی . مواضعهً = مواضعه صورتیله .

مُواطاتْ [ع] موافقت .

مَواطِنْ [ع] (موطن) ك جمعی .

مُواظِبْ [ع] مواظبت ایدیجی ، ایدن .

مُواظَبَتْ [ع] آیرلامق اوزره برشیئك اوزرینه دوشمك ، برایشی تعهد ایده‌رك دائما آكا ملازمت ایتمك .

مَواعِدْ [ع] (موعد) ك جمعی .

مُواعَدَه [ع] وعده‌لشمك ، سوزلشمك .

مَواعِظْ [ع] (موعظه) نك جمعی . مواعظ حكیمانه . مواعظ ابلهفریبانه .

مُواعَظَه [ع] وعظ ایتمك ، نصیحت ایتمك .

مَواعِیدْ [ع] (میعاد) ك جمعی .

مُوافِقْ [ع] اویغون ، مناسب : « موافقدر اینه البت مزاجه شیوهٔ حكمت — طبیبك اولسه‌ده كذبی مریضك صحتن سویلر — راغب پاشا »

مُوافَقَتْ [ع] اویغونلق . مساعدلك . مناسبلك : طرفینك موافقتی .

مَواقِعْ [ع] (موقع)ك جمعی : مواقع حربیه ، مواقع بعیده .

مَواقِفْ [ع] (موقف)ك جمعی : شمندوفر مواقفی .

مَواقِیتْ [ع] (میقات) ك جمعی . الیواقیت تشتری بالمواقیت والمواقیت لا تشتری بالیواقیت = یاقوتلر وقتلرله اشترا اولنور اما وقتلر یاقوتلرله اشترا اولنه‌ماز .

مَواكِبْ [ع] (موكب) ك جمعی . سواران كروهی .

مَواكِنْ [ع] (موكن) ك جمعی : مواكن طیور .

مُوالاتْ [ع] دوستلق ، محبت .

مَوالِدْ [ع] (مولد) ك جمعی .

مَوالی [ع] (مولی) نك جمعی : موالئ كرام .

مَوالِیدْ [ع] (مولود) ك جمعی . موالید ثلثه = موالید ثلاثه = حیوانات ، نباتات ، معدنیات .

مُوانِسْ [ع] موانست ایدیجی ، ایدن : « شرم ایلیور موانس دیدار كوزلرم — بر قاتل ایتمه اسیتیور احضار كوزلرم »

مُوانَسَتْ [ع] آلیشقانق ، الفت وانسیت .

مَوانِعْ [ع] (مانعه) نك جمعی : موانع مشكله . « رفع ایلیك شو ابر كثیف موانعی — طوغسون بزمده افقمزه آفتابمز »

مَواهِبْ [ع] (موهبه) نك جمعی : مواهب الهیه . مواهب قدرت .

مُوایَسَه [ع] مأیوس ایتمك .

مَوْئِلْ [ع] صیغینه‌جق یر ، ملجأ : موئل قدم . دل محبت موئل . § سیل صوینی قرار ایدن یر : موئل سیل .

مُوبِدْ [ع] مجوسیلرك بیوك ، عالمی ، دانشمندی § حكیم ، فیلسوف . موبدان = موبدلر . موبد موبدان = موبدلرك رئیسی ، مجوسیلرك قاضی القضاتی (موبذ) بوندن معربدر . فتح باایله‌ده لغتدر .

مُؤَبَّدْ [ع] تأبید ایدلمش ، باقی قیلنمش . مؤبداً = مؤبد اوله‌رق : مؤبداً كورك .

مُوبَمُو [ف] قیل ، اینجه‌دن اینجه‌یه : « ای نامه پای زلفنه دوش بندن اول مهك — عرض ایت سیاهنامهٔ هجرانی موبمو — لا »

مَوْتْ [ع] اولوم ، مرگ ، حیوان ونباتدن قوهٔ نامیه‌نك زوالی : آه من الموت . « ومن لم یمت بالسیف مات بغیره — تنوعت الاسباب والموت واحد — ابن نباته » = قلیج ایله اولمه‌ین بشقه شیله اولور . اسباب تنوع ایدرسه‌ده اولوم بردر . موت احمر = مشقتلی ، قانلی اولوم . قرون سابقه‌دن برنده غایت دهشتلی بر طاعون ظهور ایدرك كرهٔ ارض

اوزرنده اوتوز ملیونی متجاوز نفوس انسانیه‌یی آلوب کتورمشیدی . ایشته بو اولومه‌ده (موت اسود ، مرك سیه) نك mort noir) دینلمشدر .

مؤتفك { [ع] ترسنه دونن ، دونمش .

مؤتلف { [ع] ائتلاف ایدن ، الفت ایدن ، آلیشان .

موته { شامده بلقا کویلرندن برقریه‌درکه زید بن حارثه حضرتلرینك قوماندەسنده سوق اولنان برسریه بوراده دوملرك کلیتلی عسکرینه مقابله ایتمش وزید ایله جعفر بن طالب وعبدالله بن رواحه‌نك شهادتندن صوکرا خالد بن الولیدك ادارەسنده اولارق عودت ایلەمشدر .

موتی { [ع] (میت) ك جمعی : « موتی یافیشیرو ارایسه راحت دوشکنده — اقدام وتحمل کرك ارباب حیاته — کمال بك » انبانن بر قسمی بو کلمه‌نك جمع اولدیغنی تغزلاً اوکره‌نیویرمەلیدرلر .

مؤثر { [ع] تأثیر ایدن ، اثر ایدن ، ایشلەین : مؤثر بردوا . مؤثر برسوز . مؤثر برسنیه انشادیله حضاری آغلاتدی . § اثر براقان ، عامل : « الٰهی حکمت ایجادی کیم کیمدن سؤال ایتسون — مؤثر پرده پوش کبریا آثار حیرتده » .

موثق { [ع] اینانمق ، اعتماد ایتمك § عهدو پیمان ، میثاق .

موثوق { [ع] اینانلمش ، امنیت اولنمش ، معتمد . کرچك : خبر موثوق ، اخبار موثوقه . موثوق الکلام . موثوقاً = موثوق اولەرق . موثوقاً استخبار ایدیلن حوادث .

موج { [ع] طالغه : موج دریا . موج ازهار . موج انوار . « کلمز تغیر اصلنه بردر حقیقتی — دریاده کرچه ظاهر اولور صد هزار موج — راتب بك » § دەکیز خروش ایدوب طالغەلنمق : موج دریا ، موجا موج = پرموج . جمعی : امواج . امواج دریا . موج خیز — طالغه قالدیریجی ، قالدیران : بادموج خیز . (موج) کلمه‌سی فی الاصل اضطراب معناسنه موضوعدر معنیٔ سائره آندن متفرعدر .

موجب { [ع] ایجاب ایدن . لازم کتیرن ، واجب قیلان : قابك قیرلمسی . ایچندەکی صویك دوکولمسی موجبدر .

موجب { [ع] ایجاب ایدیلمش ، لازم کتیریلمش : موجبنجه عمل اولنه .

موجد { [ع] ایجاد ایدن ، وجوده کتیرن : جناب حق موجد کائناتدر § یکی برشی چیقاران : فن طباعتك موجدی غوتنبرغدر .

موجد { [ع] ایجاد ایدیلن ، میدانه کتیریلن .

موجر { [ع] ایجار ایدن ، کرایه ویرن .

موجر { [ع] کرایه ویریلن شی .

موجز { [ع] مختصر ، قیصه .

موجزن { [ف] طالغه‌لی ، مواج : بحر موجزن ، ازهار موجزن .

مؤجل { [ع] تأجیل ایدلمش ، تأخیر ایدلمش ، مهلت تعیین ایدلمش : دین مؤجل ، مهر مؤجل ، دیون مؤجله مؤجلاً = مؤجل اولەرق .

مؤجل { [ع] تأجیل ایدن ، تأخیر ایدن .

موجوب { [ع] کندیسنه برشی واجب قلنمش .

موجود { [ع] یوق ایکن وار ایدیلن شی : موجودیت = موجودلق ، وارلق : اثبات موجودیت . موجودین = موجودلر . جمعی : موجودات وار اولان شیلرك جمله‌سی : موجوداتك مبدأ ومنتهاسی یوقدر .

موجه { [ع] طالغه : دەکیزك موجه‌سی فی الاصل (موج واحد) معناسنه‌در . جمعی (موجات) موجة الشباب = عنفوان شباب . موجه‌دار = طالغه‌لی : بحر موجه‌دار .

موجه { [ع] توجیه ایدلمش ، یوزی بر جهته دوندیرلمش § مناسب ، اویغون .

موحد { [ع] توحید ایدن ، جناب حقی برلەین . موحدانه = موحدجه‌سنه . موحدین = موحدلر : « موحدین ایله برلکده‌در کوکلرمز — تفرق ایتسه‌ده اجزاسی خاکدانمزك » .

موحدین { ۵۳۵ دن ٦٦۸ تاریخنه‌قدر مغرب واندلسده حکومت ایتمش و ۱۳ و حکمداری کلوب کچمش بردولت اسلامیه‌در .

موحش ، **موحش** { [ع] ایحاش ، توحیش ایدن ، حشیلندیرن ، اورکودن : موحش بر اورمان .

موحل { [ع] چامورلی یر .

مؤخر { [ع] تأخیر ایدلمش ، صکره‌یه ، کری‌یه براقلمش . کجکدیرلمش . مؤخراً = مؤخر اولەرق ، صکره‌دن : مؤخراً قالقوب کیتدی . « مقدم برخبردر مقدم عیسی قدومکله — ولی ذاتك مؤخر مبتدادر یارسول‌الله = احمد صبوحی دده »

مود { [ع] طوشنجل قوشی ، عقاب .

مؤدب { [ع] تأدیب ایدن ، ادبلندیرن . مؤدبین = مؤدبلر .

مؤدب { [ع] تأدیب ایدلمش ، ادبلندیرلمش .

مودع { [ع] ایداع ایدن ، امانت اولەرق ویرن .

مودع { [ع] ایداع ایدلمش ، کندیسنه امانت اولەرق ویرلمش .

مؤدی { [ع] تأدیه ایدن ، ادا ایدن ، اوده‌ین § سبب ، باعث : مؤدی نزاع .

مؤدی { [ع] تأدیه ایدلمش ادا ایدلمش ، اودەنمش § معنی ، مفهوم : مؤدای کلام .

مؤذن { [ع] تأذین ایدن ، اذان اوقویان : « دیدی مؤذن اذان پردەسیله تاریخن — سروری »

موذیات { [ع] انسانه اذا ایدن شیلر . « موذیات اوغرامادی قهرینه کر اوغراسه‌لر — نه تاوانلرده کزر فاره ، نه طاغلرده چاقال = ضیاپاشا »

مؤذی { [ع] ایذاء ایدن ، اینجیدن .

موده { [ع] سومك ، محبت : اظهار مودت . بیان مودت .

مودود { [ع] ود اولنمش ، سولمش ، کندیسنه محبت اولنمش .

دوست ایدینلمش : « خطیب منبرطه مخاطب یسن — ادیب مکتب اوجی مقرب مودود — ثابت » « نه عشق عصمت دامان یوسف مودود — سامی ».

مَوْدُوعْ { [ع] امانت قیلنمش ، احاله اولنمش : فلانك عهدهٔ کفایتنه مودوع ایش . وظائف مودوعه .

مَوْرِدْ { [ع] وارد اوله‌جق ، واره‌جق یر : مورد نصده اجتهاده مساغ یوقدر — مجله . جمعی : موارد .

مَوْرُوثْ { [ع] میراث ایدلمش ، مال موروث . اشیاء موروثه .

« کیمدر بزی منع ایله‌یه‌جك باغ جناندن — میراث پدردر کیره‌رز خانه بزمدر == نابی »

مَوْرُودْ { [ع] واریلان یر : منهل مورود . حوض مورود . واران معناسنه اولان (وارد) ك یرنده ورود ایتمش معناسنه استعمال ایدرك (اوراق وارده) یه بدل (اوراق مورده) دیمك بالطبع طوغری عد اولنه‌ماز .

مُورْ { [ف] قارنجه : « میازار موری که دانه کشست — که جان دارد وجان شیرین خوشست — فردوسی » . « مور درخانهٔ خود حکم سلیمان دارد — سعدی » . مورچه == کوچك قارنجه . مورانه == موره یاقیشه‌جق صورتده : هدیهٔ مورانه . موران == مورلر .

مُورامُونْ { [ع] بیان خاروجی .

مُورِثْ { [ع] ایراث ایدن ، ویرن ، حصوله کتیرن : مورث خسار . مورث فتور . مورث مضرت . § میراث براقان .

مُورْچالْ { [ف] متریس .

مُوَرِّخْ { [ع] تاریخ یازان ، وقایع ماضیه‌یی ضبط و قید ایدن : مورخ شهیر ابن خلدون . مورخین == مورخلر : مورخین عرب ، مورخین افرنج .

مُوَرَّخْ { [ع] تاریخلنمش ، زمان وقوعی تعیین ایدلمش . مورخاً == مورخ اوله‌رق .

مُورْدْ { [ف] مرسین آغاجی .

مُوزْیانَه { [ف] ژنکار ، ده‌میرپاسی .

مُوزْ { [ع] عربستانده حاصل اولان بر نوع میوه .

مُوَزِّعْ { [ع] توزیع ایدن ، طاغیدان : پوسته موزعی . غزته موزعی . موزعین == موزعلر .

مُوزْ { [فرانسزجه‌دن] muse اساطیر یونانیه‌ده علوم و فنون و صنایع نفیسه مربیه‌لری اعتقاد اولنان طقوز پریدن هربری : « شاعرلری موزلره طاپارلر — صنعتلی تیاترولر یاپارلر — ضیا » § شعر ، موسیقی ، ادبیات § سنوحات شاعرانه .

مُوزَه { [فرانسزجه‌دن] musée آثار عتیقه و مواد علمیه و فنیه‌نك حفظ وتشهیرینه مخصوص دائره : کتبخانه‌لر ، افکار موزه‌سیدر — بوفون . (موزه‌خانه) تعبیرنده‌کی (خانه) کلمه‌سی زائددر .

مُوزَه { [ف] چیزمه . موزه دوز == چیزمه‌جی ، چیزمه‌د یکیجی : اك دکرلی شاعرلرمزدن معدود اولان ذاتك اوائل حالنده موزه دوز ایدی . موزه دوزی == چیزمه‌جیلك ، موزه دوزان == چیزمه‌جیلر .

مَوْزُونْ { [ع] وزن ایله طارتیلمش ، طارتیلان شی : جمعی موزونات § وزنلی ، وزنه موافق : موزون سوز . اقوال موزونه . « ناسخنور مصرع موزونی ناموزون اوقور — ندیم » § دوز ، کوزل ، بلند ، معتدل : قامت موزون . « بن شاعرم او قامت موزونی طوغریسی — سویم دیسه‌مده بلکه یالان سویلرم سکا — ندیم »

مُوزَه { [ف] غم ، بلا ، مصیبت .

مُوَبِّخْ { [ع] توبیخ ایدن ، کیرله‌تن .

مُوَبَّخْ { [ع] توبیخ ایدلمش ، کیرله‌تیلمش .

مُوسِرْ { [ع] صاحب یسار ، زنکین .

مُؤَسِّسْ { [ع] تأسیس ایدن ، وضع اساس ایدن : مؤسس دولت . مؤسس بنیان سلطنت . مؤسسین == مؤسسلر : مؤسسین فنون .

مُؤَسَّسْ { [ع] تأسیس ایدلمش ، اساسی وضع ایدلمش ، جمعی اولان مؤسسات ، آثار ومبانی معناسنده قوللانیلیر : مؤسسات خیریه . مؤسسات تجاریه .

مُوَسِّعْ { [ع] توسیع ایدن ، واسع قیلان ، کنیشله‌تن .

مَوْسِمْ { [ع] وقت ، علامت § سنه‌نك درت قسمندن هربری : موسم بهار . موسم صیف . موسم خریف . موسم شتا . § برشیئك وقتی ، هنکامی : کل موسمی . « کل موسمیدر دفتر ودیوانه باقلماز — شیخ الاسلام یحیی افندی » § زمان حج : موسم حج ، جمعی : مواسم . مواسم اربعه .

مُوَسْوِسْ { [ع] وسوسه‌لی ، وسوسه ایدن .

مَوْسُومْ { [ع] وسملنمش ، تمغالانمش ، نشانلی ، علامتلی § اسم قونلمش تسمیه ایدلمش .

مَوْسُومَه { [ع] اول بهار یاغموری یاغمش ارض § سراپا مزین زره .

مُوسیٰ { [سریانیدن مربدر] استره § « ادصالادن عارضنه موسایه — لن ترانی دیرایدی موسایه == لا » طورسینا‌ده کندیسنه تجلیٔ الٰهی واقع اولان پیغمبر ذیشانك اسمی ، بوکلمه سریانیجه‌ده تابوت معناسنه اولان (مو) ایله صو معناسنه اولان (سا) کلمه‌سندن مرکب ایمش . نبی مشار الیه نیل اوزرنده فرعون طرفندن بر تابوت ایچنده بولندیغی ایچون بو اسم ایله مسمی اولمشدر . دیکر بر تعریفه نظراً لسان قبطی‌ده (مو) صو و شین معجمه ایله (شا) شجر معناسنده ایمش . مشار الیه صوده اشجاره یقین بر محلده بولندیغی ایچون (موشا) تسمیه ایدلمش ، صکره بالتعریب (موسی) دینلمشدر . نظمده اسلوب فارسی اوزره (موسی) صورتنده‌ده قوللانیلیر . « موسی بی لن ترانیسك که دشت کربلا — عین وادالا یمنکدر یاحسین ابن علی == طاهر المولوی »

مُوسیقارْ { [ف] کوچك بیوك بر طاقم نیباره‌لر مثلث شکلنده یکدیکره وصل ایدیله‌رك یاپیلان و آغزله چالنان بر نوع ساز . بوکا ترکجه‌ده تحریف ایله

(مثقال) دينيلير : « نی زارمـده پهلو استخوانی صایيلير بر بر — بنی سیر ایتمین احباب موسیقاری كورسونلر — باقی » § غاغاسنده بر چوق دەلیكلر بولنان واو دلیكلردن درلو درلو سسلر چیقاران بر طائر موهومك اسمیدركه كويا حكما ، موسیقی‌یی بوندن استخراج ایتمشلردر . (موسیقال) ده بو معنایه‌در .

موسیقی { [سریانیدن] علم الحان: مقامات موسیقیه. موسیقی شناسان قدما مقاماتی ترنم ایچون برطاقم وقتلر تعین ایتمشلردر . مثلا رهاوی ایچون صبح صادقدن طلوعه‌قدر صكره حسینی . اوكله وقتنده عراق . بعضاً (یا) نك حذفیله (موسقی) صورتنده‌ده قوللانیلیر. فرانسزجه Musique كلمه‌سی بوندن آلنمش اولملیدر.

موسیجه { قوقری، یاخود یوسفجق قوشی.

موش { [ف] صیچان، فاره: موش دریده كوش . موش بریده هوش .

موش خرما { [ف] برنوع جانور .

موشخوار ، موشگیر { [ف] چایلاق قوشی : « بی جنحه ما كیان بچه‌یی چاك ایدر زغن — بی سابقه دوپاره ایدر موشی موشخوار — ضیاپاشا »

موشح { [ع] توشیح ایدلمش ، تزيين ایدلمش .

موشكاف { [ف] قیل یاران. دقت نظر صاحبندن كنایه اوله‌رق قوللانیلیر : موشكاف برآدم. موشكافانه = موشكافجه‌سنه : مقاله‌یی موشكافانه نظردن كچيرمك . موشكافی = موشكافلق . موشكافان = موشكافلر .

موش كوز { [ف] كوستبك .

موصل { [ع] ایصال ایدن، واصل قیلان. وارد بران: موصل پیام عافیت.

موصل { [ع] ایصال ایدلمش ، وارد بر- لمش

موصل { [ع] اك، ربط یری: موصل حبلین.

موصوف { [ع] وصف اولنمش .

موصول { [ع] وصل اولنمش ، بتشدیر- لمش، اولاشدیرلمش، اكلنمش § كندیسنه باشقه شی واصل اولمش .

موصی { [ع] ایصاء ایدن . وصی نصب ایدن § وصیت ایدن .

موصی { [ع] توصیه ایدن ، برایشی برینه سپارش ایدن .

موصی { [ع] ایصاء ایدلمش ، وصی نصب ایدلمش § وصیت ایدلمش .

موصی به { [ع] وصیت اولنان شی .

موصی له { [ع] كندیسنه برشی وصیت اولنان كیمسه .

موضح { [ع] ایضاح ایدن ، واضح قیلان ، عیان ایدن .

موضح { [ع] توضیح ایدن ، واضح قیلان ، عیان ایدن .

موضح { [ع] توضیح ایدلمش ، عیان ایدلمش ، موضحاً = موضح اوله‌رق : كیفیتك موضحاً اشعاری .

موضع { [ع] بر شی وضع اولنه‌جق بر § مطلقا بر ، جای : موضع خفا . جمعی : مواضع .

موضوع { [ع] وضع اولنمش، قونلمش، نهاده : كلمه‌نك معنای موضوعی . صندوق درونه موضوع اشیا . § ترتیب وتنظیم اولنمش ، قرار- لشدیرلمش ، یاپلمش : قوانین موضوعه . موضوع اولان اون كون قرانتنه مدتنك لغوی . § برعلمده كندیسندن بحث ایدیلن شی ، مقصود : علم صرفك موضوعی : § منطقده مبتدایه اطلاق اولنور ، موضوع ومحمول .

موطن { [ع] وطن طوتیله‌جق بر، قرار ایدیله‌جك محل : « عازم موطن بقایم بن » جمعی : مواطن .

موطونه { [ع] وطنی اولنمش قادین : زوجهٔ موطونه .

موظف { [ع] توظیف ایدلمش، كندیسنه وظیفه تعیین ایدلمش، ارزاق اعطاسیله وظیفه‌لندیرلمش : عساكر موظفه § معاشلی . موظفاً = موظف اوله‌رق : موظفاً دوام . موظفین = موظفلر .

موظف { [ع] توظیف ایدن . وظیفه تعیین ایدن .

موعد { [ع] موضع وعده ، سوز ویریلن بر . موعد ملاقات . « اولماغه مغرورزندكی كه اجل — شیخه‌ده شابه‌ده ملاقی‌در — برلشیر قبرده ابدله ازل — نه حزین موعد تلاقیدر — سلیمان نظیف »

موعظه { [ع] بریناك قلبنی یومشاده‌جق صورتده ثواب وعقابه دائر سوز سویلمك، نصیحت ایتمك، اوكوت ویرمك وبو صورتده سویلنیلن سوز : موعظهٔ بلیغانه . نظمده (موعظت) صورتنده‌ده قوللانیلیر جمعی : مواعظ .

موعود { [ع] وعد اولنمش ، سوز ویرلمش : لطف موعود . الطاف موعوده § وعده‌سی معین ، مقررة احل موعود .

موفر { [ع] توفیر ایدلمش، چوغالدلمش .

موفق { [ع] توفیق احسان ایدن جنابه حق : جناب موفق الامور . (توفیق) كلمه‌سنه‌ده باق .

موفق { [ع] توفیق الهی‌یه مظهر اولمش ، ارادهٔ ازلیه كندی مقصدینه توافق ایتمش . موفقیت = موفقلق : موفقیتكزی تبریك ایدرم . موفقیات = موفقیتلر : موفقیات معارفپرورانه . حسن استعماله اعتنا اولنه‌جق كلمه‌لردندر .

موفور { [ع] شی تام § وفر اولنمش ، چوغالدلمش، چوق مال: موفور .

موفی { [ع] ایفا ایدن ، اوده‌ین، یرینه كتیرن .

موق { [ع] كوز پیكاری.

موقت { [ع] توقیت ایدلمش ، وقت تعیین ایدلمش ، معین بر زمان ایچون یاپلمش . موقتاً = موقت اوله‌رق، ایكرتی : موقتاً باراقه انشاسی .

موقت { [ع] توقیت ایدن ، كونشی رصد ایدوب بر كونك ساعت و دقیقه‌لرینی تعیین ایدن . موقتخانه = موقته مخصوص حجره . « شب یلدایی موقتله منجم نه بیلیر ؟ — داغدارغمه صور كم كیجه‌لر قاچ ساعت = لا » .

موقد { [ع] ایقاد ایدن ، آتش یاقان .

موقد { [ع] آتش اوجاغی. « آدمك

غمم برله طوپراغى مخمر قيلديلر — آنده درد ومحنته منزل مقرر قيلديلر — موقد اندوه ونيران ايله‌يوب تركيبنى — صفحهٔ جانشده نقش غمم مصور قيلديلر = فضولى »

مُوَقَّر { [ع] توقير ايدلمش ، آغيرلانمش ، تعظيم ايدلمش . موقراً = موقر اولەرق .

مُوَقِّر { [ع] توقير ايدن ، تعظيم ايدن .

مُوقِظ { [ع] ايقاظ ايدن ، اويانديران .

مَوْقِع { [ع] دوشه‌جك ير : موقع مطر . § بر شيئك واقع اولديغى ير ، محل وقوع : موقع حرب . § مطلقا ير ، محل : « موقع حالم خيال اربابنه دهشت ويرر » موقع لطيف . موقع دلارا . جمعى : مواقع .

مَوْقِف { [ع] طوره‌جق ير ، جاى وقوف : شمندوفر موقفى . جمعى مواقف .

مُوَقِّف { [ع] توقيف ايدن ، طورديران . آليقويان .

مُوقِن { [ع] ايقان ايدن ، يقين حاصل ايدن ، شبهه‌سز بيلن .

مَوْقُوت { [ع] تعيين وتحديد اولنمش وقت : وقت موقوت . محدود الوقت اولان شيئه وصف اولور : رسالهٔ موقوته . جريدهٔ موقوته .

مَوْقُود { [ع] ايقاد اولنمش ، ياقلمش .

مَوْقُوف { [ع] وقف اولنمش : مسقفات موقوفه . مستغلات موقوفه . § آليقونلمش ، طورديرلمش : قانوناً موقوف ايله محبوس بيننده فرق واردر موقوفيت قبل الحكم اولور . § ديكر برشيئه عائد ، متوقف ، وابسته . موقوفاً = موقوف اولەرق .

مَوْكِب { [ع] آلاى ، كروه ، آتلى وپياده جماعت : موكب حج § چوق عسكر : موكب ظفر . موكب اجلال . جمعى : مواكب .

مُؤَكِّد { [ع] تأكيد ايدن ، قوتلنديرن .

مُؤَكَّد { [ع] تأكيد ايدلمش ، قوتلنديرلمش . مؤكداً = مؤكد اولەرق .

مُوَكِّل { [ع] توكيل ايدن . ايشنى باشقه‌سنه تفويض ايدوب او ايشده او كيمسه‌يى يرينه اقامه ايدن .

مُوَكَّلٌ بِه { [ع] موكل طرفندن وكيله تفويض اولنان شى .

مُوَكَّل { [ع] وكيل تعيين ايدلمش ، وكيل .

مَوْكِن { [ع] قوش يواسى .

مَوْكُول { [ع] برشيئك عهده‌سنه براقيلان ، سپارش ايديلن شى : امر موكول . موكول اليه = عهده‌سنه براقيلان آدم .

مَوْلِد { [ع] انسانك طوغديغى ير ، زمان : نابينك مولدى اورفه قصبه‌سيدر . (مولد) كلمه‌سى اسم زمان اولەرق لسانمزده يالكز زمان ولادت حضرت پيغمبريده قوللانيلير . ذاتاً بو كلمه عرف اسلامده ولادت سنيهٔ رسالتپناهى زمان مسعودينه ديئور . (ميلاد) كلمه‌سى ايسه حضرت مسيحك زمان ولادتنه تخصيص اولنمشدر .

مُوَلِّد { [ع] توليد ايدن ، طوغوران § طوغردان .

مُوَلَّد { [ع] توليد ايدلمش ، طوغورلمش § فى الاصل موجود اوليوب صكره‌دن پيدا ايدلمش : مثلا (فلاكت) كلمه‌سى لسانمزده مولد بر كلمه‌در . مولدات = مولد اولان شيلر .

مُوَلِّدُ الْحُمُوضَه { [ع] اجسام بسيطه‌دندر . صويك اوننده طقوز ، هوانك بشده برجزئى كنديسندن عبارت رنكسز ، رايحه‌سز ، طعمسز بر نوع غازدر . قابل تغير اولان شيلرك يوزلمسى يوغازك آنلرله امتزاجندن نشأت ايدر . هم يانار هم ياقار . تنفس واسطه‌سيله قانه داخل اولەرق رنكنى قرمزيلاشديران بودر . ذوى الحيات بونكله ياشار .

مُوَلِّدُ الْمَاء { [ع] اجسام بسيطه‌دندر . صويك اونده برجزئى تشكيل ايدن رنكسز ، رايحه‌سز بر نوع غازدر . قابل اشتعالدر . تنفسه غير صالحدر . مولد الحموضه ايله بالامتزاج صو حاصل ايدر .

مُؤَلِّف { [ع] تأليف ايدن ، امتزاج ايتديرن § كتاب وجوده كتيرن . مؤلفانه = مؤلفجه‌سنه ، مؤلفين = مؤلفلر : مؤلفين عثمانيه .

مُؤَلَّف { [ع] تأليف ايدلمش . كتاب اولەرق وجوده كتيرلمش ، تأليف اولنمش كتاب ، جمعى : مؤلفات : مؤلفات ادبيه . مؤلفات فقهه .

مُؤْلِم { [ع] ايلام ايدن ، الم ويرن ، اينجيدن ، آغريدان .

مُؤَلِّم { [ع مولد] تألم ايدن . (مؤلم) ايله مترادفدر : مؤلم برخبر . مصدرى قوللانيلماز .

مُؤَلَّم { [ع مولد] تألم ايدلمش ، المندريلمش . الملى ، كدرلى : « مرك ايستر ابكندل مؤلم — كمال » .

مَوْلُود { [ع] يكى طوغمش چوجق . مطلقا چوجوق ، صبى ، وليد .

مَوْلَوِيَّة { [ع] مولاق ، مولانمق ، مولويت پايه‌سى = مدرسلك فوقنده بر رتبهٔ علميه .

مَوْلَوِى { [ع] حضرت مولانايه منسوب طريق مولوى ، آيين مولوى . حضرت مولانانك طريقى منتسبلرندن : « اى مولوى اى مولوى كوش ايت صداى بشنوى — اسرارده » .

مَوْلَى { [ع] مالك ، افندى § قول آزاد ايدن ، معتق § ولى ، ديكرك امورنده ولايتى اولان . ولى نكاح . ولى يتيم § مربى ، معين § خداوند ، منعم § شانلى ، شرفلى آدم ، سيد . لسانمزده (خداى متعال) معناسنه‌ده قوللانيلير : « مولى كورمه‌نيلر نيلرسه كوزل ايلر = شيخ ابراهيم حقى » . مولانا = افندمز ، اكثريا لطيفه مقامنده اقرانه خطاباً : « مولانا ! اويله اولماز — ياخود مولانا ! يارين ينه كلير سكز . » طرزنده قوللانيلير . بزده لسانمزده يالكز اولەرق (مولانا) دينيليرسه اكثريا صاحب مثنوى شريف حضرت جلال الدين رومى خاطره كلير : حضرت مولانا ، « بلاى عشق ايله سوراخ سوراخ اولمش ايكن سن اى قلب حزينم ناى مولانه‌يه بكزرسك — لا » جمعى : (موالى) . موالى پايه‌سى = بر نوع رتبهٔ علميه .

مُوم { [ع] معروف . « آلدق فتيلى موم كبى بز شيمدى يانارز = لا »

مؤمن { [ع] ايمان ايدن، اينانان، قلب ايله تصديق ، دل ايله اقرار ايدن . جمعی : مؤمنين. مؤنثی : مؤمنه. بونك جمعی : مؤمنات .

مومااليه { [ع] ايما ايدلمش ، يوقاريده كنديسنه اشارت ايدلمش ، شوراجقده اسمی كچمش، اولان . بو تعبير رسمياتده اولی رتبه‌سنی حائز اولانلره قدر قوللانيلير .

مومااليها { [ع] اسمی ذكر اولنمش قادين.

موميا { [ف] حريجه‌يی فی‌الحال ابی ايدن برنوع صو ايمش . بونك عملی ومعدنيسی اولورمش. موميا حقنده برهان قاطعده فريدونه عطفاً يورودیلن روايت تاريخيه افسانه‌دن عبارتدر . § اسكی مصريلرك انواع دهن وبهارات ايله تحنيط ايتدكلری انسان وحيوان قوريسی .

موميان { [ف] قيل بللی ، بلی قيل كبی اينجه. محبوبه‌لره وصف اولور. شمدی بوكبی خيالات باريك عجمانه لسان شعر عثمانيدن طرد اولنمشدر .

مومسه { [ع] زانيه، فاحشه. جمعی: مومسات.

مؤنه { [ع] سدرمق ايده‌جك قوت ، زاد § زحمت ، مشقت ، رنج ، محنت .

مؤنث { [ع] ديشی .

مونس { [ع] ايناس ايدن. آليشديران. انسيت ايتديرن § آليشق. الـيتلی، انيس : مونس روح . مونس جان . « كاروان دل و جان اولدی روان سـن كيده‌لی — نه غريب اولدم ای مونس جان سن كيده‌لی — احمد پاشا » . « از من جدا مشوكه توام نور ديدهٔ — آرام جان و مونس قلب رميدهٔ — حافظ » = بندن آيرلمه كه سن كوزمك نوری ، آرام جانم ، قلب رميده‌مك مونسی سنسك » .

مؤول { [ع] تأويل ايدن ، معنای ظاهريدن عدول ايله باشقه معنايه حمل ايدن § رؤيا تعبير ايدن .

مؤول { [ع] تأويل ايدلمش ، معنای ظاهريدن عدول ايله بشقه معنايه حمل ايدلمش « عقل اول، نقلك حكمی آنكله مؤول اولديغندن ـ كمال § تعبير ايدلمش .

موهبه { [ع] بخشش ، عطا ، احسان : موهبهٔ السهيه . موهبهٔ ازليه .

موهوب { [ع] هبه اولنمش ، باغشلامش : مال موهوب .

موهوب‌له { [ع] هبه‌يی قبول ايدن .

موهوم { [ع] وهم اولنمش ، شك و تردد اولنان شيئك طرف مرجوحنه صاپلمش § خارجده وجودی اولميان ، تخيل ايديلن شی : لياقت موهومه . اقتدار موهوم .

موهن [ع] نصف الليله يقين زمان .

موهن { [ع] ضعيف دوشورن ، وهن ايراث ايدن .

موهون { [ع] آريق ، ضعيف آدم .

موييتاب { [ف] قيل طوقوبان . موطاف .

مؤيد { [ع] تأييد ايدن ، قوتلنديرن .

مؤيد { [ع] تأييد ايدلمش ، قوتلنديرلمش : « حقدن بزه سـلطان مؤيدسين افندم — سن احمد و محمود و محمدسين افندم — غالب دده » .

مويه { [ف] سوزشله آغلامه : « دوندی جسم ضعيف وپرناله — مويه‌دن مويه ناله‌دن ناله — لا » . مويه‌گر = مويه ايدن ، سوزشله آغلايان .

موپينه { [ف] كورك ، فروه . موپينه دوز = كوركجی .

مه { [ع] (ماه) مخففی : آی . بو صورت اكثريا نظمده قوللانيلير : « يتر ای فلك بوجفا يتور من زاره سرو زوانمی — مه طلعتيله منور ايت دل و ديدهٔ نكرانمی — فضولی » .

مه { [ف] بويوك، عظيم. جمعی : مهان. كهان و مهان .

مه آباد { [ع] ايرانيلرك اعتقادنجه كنديلرينه بعث اولونان ايلك پيغمبرك اسمی .

مهاب { [ع] كنديسندن قورقولان، اوركولان .

مهابه { [ع] هيبت ، جلال وعظمت ، قورقونجلق : فلان مهابتيله حضاری تترتدی . مقام حكمدارينك مهابتی. عسكرك مهابتی . « تمثال رجوليت ايكن ذات مكينی — بيلمه‌م بو مهابتله كسن كيمدی ... — ... » عجملره اقتفاءً (شكوه وشان) معناسنه قوللانيلديغی ده واردر .

مهابل { [ع] (مهبل) ك جمعی .

مهاجات { [ع] شاعرلر بر برينی هجو ايتمك ، هجو ايدشمك .

مهاجر { [ع] مهاجرت ايديجی ، ايدن ، خانه وعيال ايله ديكر اقليمه كوچن . ديكر ملتدن اولان مهاجره (ملتجی) دينيلير : مكهٔ مكرمه‌دن مدينهٔ منوره‌يه كوچن اصحاب كرامدن هر بری. جمعی: مهاجرين ، مهاجرين وانصار. مهاجرين چرا كسه . سيد المهاجرين = رسول الله (صلعم) افنديمز .

مهاجرت { [ع] بر يردن ديكر يره كوچمك، خانه‌دن ، اقربادن آيرلق صورتيله كوچمك .

مهاجزه { [ع] فيصلدامق .

مهاجمه { [ع] هجوم ايتمك ، صالدرمق ، بر يری باصديرمق اوزره يورويش اجرا ايتمك . جمعی : مهاجمات : عسكرك مهاجماتی . مهاجمات آلام .

مهاد { [ع] دوشك، بساط ، فراش.

مهادنه { [ع] بارشمق ، مصالحه .

مهار { [ف] دوه‌نك بورنـه كچيريلن حلقه‌شكلنده آغاج كه يولار بوكا طاقيلير . تركجه‌سی (بوروندوروق) ايمش : كسته مهار .

مهارات { [ع] برينك صقالنه كوله‌رك تمسخر ايتمك .

مهارت { [ع] ماهرلك ، زيركلك . استادلق . حذاقت : مهارت قلميه ، ابراز مهارت .

مهارشه { [ع] خلقی بربرينه دوشورمك، قيشقيرتمق ، افساد .

مهاكات { [ع] برينك عقلنی استصغار ايتمك، برينی احمق يرينه قويمق.

مهالك { [ع] (مهلكه) نك جمعی : « نيجه كاشانه‌لر سكانی قورتلدی مهالكدن — اشرف » .

مهام { [ع] (مهم) ك جمعی : مهام امور دولت .

مهامسه { [ع] فیصلداشمق .

مهان { [ف] اهانت اولنمش ، ذلیل ، حقیر .

مهانه { [ع] حقارت ، خواراق .

مهایئه { [ع] تراضئ طرفین ایله مقاسمهٔ منافع . مهایئه ایکی نوعدر : بری زماناً ، دیکری مکاناً .

مهبط { [ع] اینه‌جك یر . محل هبوط : مهبط الهام . مهبط انوار .

مهبل { [ع] دهازفرج زن § فرجك آغزندن رحمه کیدن یول ، طریق ذکر .

مهپاره { [ف] (ماهپاره) مخففی : آی پارچه‌سی . کوزل .

مه پرست { [ف] (ماهپرست) مخففی : طاپیجی ، طاپان § عاشق .

مهتاب { [ف] (ماهتاب) کلمه‌سنه مراجعت . شب مهتاب . مهتاب ، دنیایی غرق آب وتاب ایتـدی . «الندہ خامهٔ زرینی مولانای رومی وش — کیجه آثار شمسی شوق ایله تنظیر ایدرمهتاب — بلیغ» . مهتابی = تماشای ماهتاب ایچون حوض کنارینه یاپیلان کوچك کوشك ، چادر ، قریه . (مهتابیه) یاکلشدر .

مهتدی { [ع] اهتدا ایدن ، هدایت بولان ، دین حقه کیرن ، مسلمان اولان .

مهتر { [ف] زیاده بیوك ، اعظم . مهتری = مهترلك . مهتران = مهترلر .

مهتز { [ع] اهتزاز ایدن ، تتره‌ین § فرحدن ، نشاطدن حرکته کلن ، کسر تا ایله یاکلشدر .

مهتوك { [ع] هتك اولنمش ، یرتلمش : پردهٔ مهتوك .

مهجو { [ع] هجو اولنمش .

مهجه { [ع] روح ، جان . جمعی : مهج .

مهجور { [ع] هجراولنمش ، کندیسندن قطع الفت ایدلمش . ترك اولنمش : مهجورالتفات . لفظ مهجور .

مهچه { [ف] (ماهچه) مخففی : سنجاق باشنه ، مناره تپه‌سنه آی شکلنده قونیلان شئ . علم : « قیلدی رونقدار عید ایامکی — مهچهٔ رایات پرتو کسترك احمد حمدی بك » .

مهد { [ع] چوجق بشیکی . کهواره : مهد صفا . مهدمدیت . مهد آرام . جمعی : (مهود) . § یاتق ، دوشه‌مك ، بسط ایتمك .

مهدر { [ع] اهدار ایدن ، دوکن ، آقیدان .

مهدوم { [ع] هدم اولنمش ، ییقلمش : بنای مهدوم .

مهدی { [ع] اهدا ایدن ، هدیه ایدن ، هدیه کوندەرن .

مهذار { [ع] بیهوده‌کو .

مهذب { [ع] تهذیب ایدن ، زوائدی طرح ایله اصلاح ایدن ، خالص ومنقح قیلان ، اکثریا اخلاق حقنده قوللانیلیر : مهذب اخلاق .

مهر { [ع] اثنای تزوجده ویریلن بدل نکاح ، کابین : جمعی : مهور — و — امهار . مهر معجل = اثنای عقدده آغراق نامیله ویریلن شی . مهر مؤجل = عقد نکاحك فسخنده ویاخود زوجینك وفاتی وقوعنده ویرلمك اوزره اثنای عقدده تعیین اولنان مبلغ ، نکاح آقچه‌سی .

مهر { [ع] کونش ، آفتاب : « مهر دولت بخت ارباب دله آینه‌دار — پرده‌کش صبح وطن شام غریبان وستنه — ندیم » § عشق ومحبت ، شفقت : «مهرم که اولدی عالمه روشن کونش کبی — برذره کلمز ای مه‌نامهربان سکا — جامی » .

مهر { [ع] طای ، آت یاوروسی . دیشیسی : مهره .

مهر { [ف] معروف . خاتم ، سکونها ایله‌ده اغلدر .

مهراس { [ف] دیبك ، هاوان .

مهربان { [ف] شفقتلی ، مرحمتلی ، محب : « بنی سندن آییردی جور فلك — آه صد آه مهربان پدرم — فیضی » مهربانی = شفقتلیلك . مرحمتلیلك .

مهرکان { [ف] صوك بهار § اسکی ایرانیلرك ایکی عید عظیمندن بری . دیکرینك اسمی (نوروز) در . عجملرك زعمنجه جناب حق کویا شهور شمسیه‌نك یدنجیسنده کونش میزان برجنه تحویل سیر ایتدیکی زمان ارضی خلق وابداع واجسامی مقر ارواح ایتمش وینه اوکون معاونت فرشتکانزایله کاوهٔ آهنکر خروج ایدرك وفریدون ضحا که ظفریاب اوله‌رق کندیسنی کوه‌دماونده حبس ایتمشدر . هر سنه اوکونك حلولنده عظمای ایرانك خلقه لطف وشفقت وبسط موائد عاطفت ایتدلری وجه تسمیه ایمش . دیکربرروایته نظراً (مهر) نامنده‌برغدار اوکون وفات ایتمش اولمغله کندیسنك پنجهٔ اعتسافندن رهایاب اولان خلق او کونی استسعاد ایله هرسنه عیدملی اتخاذ ایتمشلردر . (اردشیربابکان) کونش رسمنی حاوی بر بیوك تاجی اوکون باشنه‌کیمش وکندیسندن صکره‌کلن‌حکمداران ایرانده بونی دستور اتخاذ ایدوب اولادلرینی او کون تتویج وبدنلرینه دهن بان طلا ایلمشلردر . اوکون حضور حکمدارانه جمله‌دن اول موبدان ودانشمندان دخول وترنج ، الما ، ایوا ، نار ، عناب ، بیاض اوزوم ، نبق تقدیم ایدرلردی . اعتمادلرنجه اوکون بومیوه‌لردن تناول ودهن بان طلا وکلاب استعمال ایتمك ختام سنه‌یه قدر هر درلو آلام واسقامدن باعث مصونیتدر . (مهرجان) بوندن معربدر .

مهروی { [ف] (ماهرو) مخففی : آی یوزلو ، یوزی آی کبی کوزل ، صبیح : مهروی بدخو . جمعی : مهرویان .

مهره { [ع] (ماهر) ك جمعی . مهارتله متصف اولانلر : مهرهٔ ارباب قلم . مهرهٔ ادبا .

مهره { [ف] اژدرها باشنده اولان طاش § جکیچ § بل کمیکی . بویون دوکمی . مهرهٔ عاج = بر نوع بوری : « نفیر ومهرهٔ عاج ودم‌نای ..لاه »

مهری { فاتح سلطان محمد دوری ادیبه‌لرندندر . شاعرهٔ مشهوره (زینب) ایله معاصر ایدی . بینلرنده بر چوق مطایبات کچمشدر . « ایردی چون آب حیاته مهری اولمزحشره‌دك — کوردی

چون شب ظلمتنده اول عیان اسکندری» بیتی برغزلك مقتطعیدر .

مهزوم { [ع] هزم اولنمش، بوزولمش، مغلوب : لشکرمهزوم .

مهشید { [ف] (ماهشید) کلمه‌سنه مرادجت .

مهل { [ع] رفق وتأنی ایله ویریلن زمان ، مهلت : مهل معین § تأخیر ایتمك ، زمان ویرمك .

مهلت { [ع] بر شیئك اجراسی ایچون وعده‌دن صکره ویریلن زمان، میدان. (ویرمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : ادای دین ایچون شو قدر کون مهلت ویردی .

مهلقا { [ف] (ماه لقاء) مخففی . یوزی آی کبی کوزل ، جاذبه‌دار : « اسیرعشقی‌یم برمهلقانك »

مهلك { [ع] اهلاك ایدن ، هلاك ایدن: مهلك برعلت . « کرچه مهلك برتأثر واردل حساسده — اشتکا ایتمز عجم طرزنده سینه‌م یاره‌دن »

مهلك { [ع] تهلیك ایدن . (مهلك) ایله مترادفدر .

مهلکه { [ع] هلاك اوله‌جق یر، تهلکه‌لی محل § اولمك ، هلاك اولق .

مهلل { [ع] تهلیل ایدن ، (لااله الاالله) دین .

مهلهل { [ع] نازك ، اطیف روبه § کوزل شعر ، سوز .

مهم { [ع] همم ، غمم ویریجی، ویرز § امرعظیم ، کاردشوار ، اهمیتلی ، تأخیری جائز اولمیان شی : امور مهمه . مسائل مهمه. جمعی اولان (مهمات) الك زیاده عسکره لازم اولان اسلحه وجبخانه حقنده قوللانیلیر : مهمات حربیه .

مهما امکن { [ع] هرنه که ممکن اولورسه، ممکن اولدیغی قدر : مهما امکن چالشمق .

مهماز [ع] ، مهمیز { [ف] سوارای چیزمه لرینك اوکچه‌لرینه حیوانی یورتمك ایچون قونیلان دمیرپارچه‌سی، میخ آهنی. (ماهمیز) بوندن مخرفدر . عربجه‌سنك جمعی: مهامز — و — مهامیز .

مهمان { [ف] مسافر. ترکجه‌سی (قونوق) . ضیف . ابن کمال مرحوم بولغتی بیوك معناسنه اولان (مه) ایله بکزه‌یجی معناسنه اولان (مان) لفظندن مرکبدر. دیمشدرکه تسمیه‌ده مناسبت آشکاردر . بعضا نظمده (میهمان) صورتنده‌ده قوللانیلیر . مهمانپرور = مهمان بسله‌یجی ، بسله‌ین . مسافره اکرام ورعایت ایدن : عثمانلیلرك مهمانپرورلکی امثال صره‌سنه کچمشدر. مهمانپروری = مهمانپرورلك: عادت مهمانپروری . مهمانپرورانه = مهمانپروره یاقیشه‌جق صورتده : معامله مهمانپرورانه . مهمانخانه = مسافرخانه، مسافر اقامتنه مخصوص محل : مهمانخانه دنیا . مهماندار = مهمان طوتیجی ، طوتان ، کندیسنه مسافرکلن § کندیسنه ویرلی مسافرویریلن ، یاخود صورت رسمیه‌ده مسافرنزدینه مأمورتعیین ایدیلن . مهمانداری = مهماندارلق . مهمانسرای = مسافرخانه . مهماننواز = مسافره اعزازواکرام ایدن . مهماننوازی = مهماننوازلق ، مسافرپرورلك . مهماننوازانه = مهماننواز اولانه یاقیشیرصورتده . مهماننوازان = مهمان نوازلر . مهمانی = مهمانلق . مسافرلك .

مهموز { [ع] معیوب § حروف اصلیه‌سندن بری همزه اولان کلمه . مهموز اللام .

مهمه { [ع] مهم اولان خصوص : مهمهٔ اداره، مهمهٔ لسانیه.

مهمل { [ع] اهمال ایدلمش ، بوشلانلمش، حالی اوزره براقیلمش ، ترك ایدلمش § نقطه‌سز حرف : تاریخ مهمل § معناسز ، برمعنایه دلالت ایتمین کلمه : «لفظ مهمل سوز ایچنده یاراشقسز اما — طوغریسی بربری آردنجه نی و می یاراشیر — لا » جمعی : مهملات .

مهمل { [ع] اهمال ایدن ، بوشلایان، حالی اوزره براقان ، ترك ایدن .

مهند { [ع] هند دمیرندن یاپیلان قلیج : سیف مهند .

مهندس { [ع] فن هندسیه‌یه آشنا . مهندسین = مهندسلر .

مهوار { [ف] (ماهوار) مخففی ، آی کبی .

مهواره { [ف] آیلق ، شهریه ، معاش.

مهوب ، مهیب { [ع] هرکسك کندیسندن خوف وحذر ایتدیکی هیبتلی ، عظمتلی آدم : مرد مهیب § آرسلان ، شیر .

مهود { [ع] (مهد) لك جمعی .

مهور { [ع] (مهر) ك جمعی .

مهوش { [ف] (ماهوش) مخففی . آی کبی کوزل .

مهول { [ع] تهویل ایدن ، قورقوتوبه کرفتار ایدن .

مهیا { [ع] حاضرلنمش . آماده : «بیور مجلس انسه ای مست ناز — نی ومی مهیا کمان دلنواز — جودت پاشا »

مهره { [ع] بدل نکاحی پك زیاده اولان حره قادین § هرخصوصده استاد ، ماهر ، حاذق آدم § ماهر یوزکیج ، شناور. جمعی: مهره.

مهیل { [ع] قورقنج یر . جای خوف .

مهیمن { [ع] یرینی خوفدن امین ایدن، نکهبان، مهربان. اسماء الهیه‌دندر.

مهین { [ع] خوار وحقیر، ضعیف شی .

مهین { [ع] اهانت ایدن ، بغیر حق تحقیرایدن .

مهین ، مهینه { [ف] بیوك ، بزرك .

مهیی { [ع] تهیئه ایدن ، حاضرلایان .

مآت { [ع] (مائه) نك جمعی .

مؤیس { [ع] تأییس ایدن ، مأیوس ایدن .

می { [ف] شراب ، خمر : « ایس اهل دلدر ، غمزدادر ، یار جاندرمی — فقط هیهات ای غافل که خصم بی اماندرمی — رشاد بك». «آچلمش کل کبی پهلو،رخ آتشبار اولوب میدن — کوکل هم بلبل شوریده هم پروانه اولمازمی — وجدی» « نشوهٔ ذوق میی تحقیر ایدن دیوانه‌در — نابی ». می ناب = خالص، صو قاتیلمامش شراب. می آشام = می ایچیجی . می پرست = دوام اوزره شراب ایچن ، مدمن خمر . می پرستی = می پرستلك. می پرستانه = می پرستجه‌سنه . می پرستان = می پرستلر : می پرستان خانمان بردوش

ميادين { [ع] (ميدان)ك جمعى : ميادين هنر . ميادين حرب .

ميازر { [ع] (ميزر)ك جمعى .

ميازيب { [ع] (ميزاب)ك جمعى .

مياسموس { (فرانسزجه‌دن محرف) miasme چورومكده‌اولان مواد نباتيه وحيوانيه‌دن چيقان متعفن بخار . بخارات منتنه .

ميّال { [ع] دها، پك، اك ميل ومحبت ايدجى ، ايدن: ميال هوا، ميال بقا ، ميال اعتلا .

ميامن { [ع] على غيرالقياس (يمن) كلمه‌سنك جمعيدر .

ميامين { [ع] (يمون) ك جمعى .

ميان { [ف] اورته . وسط § بل، كمرگاه، معهود (موميان) خيال باريكى جوقدن اونوتلمشدر . فتح ميم ايله غلطدر .

ميانه { [ف] اورته ، وسط § كردنلك اورته‌سنده‌كى شهدانه اينجى .

ميان بسته { [ف] بلى باغلى . ايشه آماده .

ميان بند { [ف] قوشاق . كمر، منطقه .

ميانجى { [ف] آرايه كيرن ، بر خصوصده توسط ايدن . بو كلمه يا (ميانه) ايله كلمهٔ نسبت اولان (گى) دن مركب اولديغى حالده كاف جيم عربى‌يه تبديل ايدلمش و ياخود ميان ايله (جى) ادات تركيه‌سندن مركب بولنمشدر .

ميانخانه { [ف] موسيقى شناسلرجه آواز متوسط معناسنه‌در .

مياندار { [ف] دلال و بر ايشده واسطه اولان . مياندارى = مياندارلق ، دلاللق ، وساطت . مياندارانه = مياندار اولانه ياقيشه‌جق .

مياتسر { [ف] نصفى مرصع بر نوع تاج .

مياومه { [ع] كونده‌لك ايله معامله .

مياه { [ع] (ماء) كلمه‌سنك جمعيدر : صولر . مياه دريا .

ميبره ، ميبره { [ع] ايكنه ظرفى ، ايكنه قوطيسى .

ميت ، ميّت { [ع] اولو، اولمش انسان، مرده: « سن ميت ساكنى موت ايتمه‌ده بيزار — حامدبك » . ايكنجيسى اولمك اوزره بولنانه‌ده ديديلير . جمعى : اموات . موتى .

ميته { [ع] بوغازلنمدن كنديلكندن اولمش حيوان ، لاشه .

ميته { [ع] اولوش ، بر نوع اولمه .

ميچين { [ف] كولك، چنتابچه‌دن مفرسدر .

ميثاق { [ع] عهد ، پيمان روز ميثاق = روزازل جمعى : مواثيق .

ميخ { [ف] قازيق . ميخ قدم = آياغى قريق .

ميخانه { [ف] مى وسائر مسكراتك صاتيلديغى ، ايچيلديكى ير : « بردر ميخانه رفتن كاريكر نكان بود — خود فروشانرا بكوى ميفروشان راه نيست — لا » .

ميخوار ، ميخواره { [ف] شراب ايچن ، مدمن خمر، عياش: « نطق شه‌جهاندر پى در پى ايكى تارغ — ميخواره نى اولنسون ، ميخانه‌لر قپانسونه — سرورى » .

ميخوش { [ف] طاتليله ا كشيلك آره‌سنده‌كى طعم . مايخوش .

ميدان { [ع] كنيش ، آچيق ير، واسع ساحه . ميدان جنك . ميدان انتشار . « ميدانه دوشن قورتولاماز سنك قضادن — ضياپاشا » ميدان ايستمك = مساعده طلب ايلمك ، استمهال ايتمك . ميدان اوقومق = صلا، دعوت . ميدانه چيقمق = بارز ومبارز اولمق . ميدانه چقارمق = اظهار واخراج ايتمك . ميدانه قومق = ابراز ايتمك . ميدانه كتيرمك = يتشديرمك ، احداث وتربيه ايتمك . ميدان ويرمه‌مك = صيق بوغاز ايتمك ، كوز آچديرماموق . ميدان شعراسى = جوكور شاعرلرى ، الى سازلى شاعرلر : « ويردى بكا ولاصراقى — ميدان شعراسنك نواقى — ضياپاشا »

ميدانى { (ابوالفضل احمد) افاضل ادبادندر . امثال عربى حاوى اولان (امثال ميدانى) ايله لغتدن (السامى فى الاسامى) تأليفاتنك اك مشهورلرندندر . (۵۱۸) رمضاننده مولدى اولان نيشابورده وفات ايتدى . علامهٔ زمخشرينك اثناى مباحثه‌ده مشاراليه (ميدانى . نميدانى) ديديكى مشهوردر .

مير { [ف] بك، امير، باش: ميرالاى، ميرآخور امير كلمهٔ عربيه‌سندن مخففدر .

ميراث { [ع] برينك وفاتنده ورثه‌سنه قالان اموالى: « نيك وبدهركس بولور عالمده البت ايتديكن — كندى بولمازسه جزا ميراث اولور اولادينه — ... » جمعى: مواريث ميرانخور = ميراث يدى .

ميران { [ف] (مير) ك جمعى . مير ميران = رتب ملكيه‌دن بر نوع رتبهٔ رسميه، پاشالق رتبه‌سى . اميرالامراء بونك دونده‌در .

ميرخواند { (بن سيد خواندشاه) مشاهير مورخين وادبادن اولوب بلخك اشرافندن ايدى . (روضة الصفا) عنوانيله بر تاريخ يازمش واوغلى (خواندمير) طرفندن اكمال ايدلمشدر . (۹۰۴) ده (۶۷) ياشنده اولديغى حالده وفات ايلمشدر .

ميرزا ، مرزا { [ف] بك زاده (مير زاده)دن مرخمدر . بو ، مقدما ايران شهزادكانى القابندن ايدى . مؤخراً براسمك آخرينه كتيريليرسه شهزاده‌لكه (بايسنقر ميرزا كبى) ، اولنه كتيريليرسه افنديلكه (ميرزامهدى كبى) دلالت ايتمك اوزره استعمال اولنمشدر .

ميزاب { [ع] اولوق، ناودان : « ميزاب قلمدن دوكيلن ماء معارف — باغ وطن ودوايه باران كرمدر — عونى بك » ميزاب رحمت . فارسيدن معربدر . (منزاب)ده لغتدر .

ميزاد { [ع] سرور وشادمانى ، بزم عيش وطرب .

ميزان { [ف] ترازو . § دائرهٔ منطقة البروج اوزرنده بر برجك اسمى . § عمليات حسابيه‌نك طوغرى اولوب اولمديغنى آكلامق ايچون ياپيلان حساب .

ميزان الحراره { [ع] حرارتك درجه‌سنى بيلديرن بر آلت . ترمومترو .

ميزان الهوا { [ع] هوانك درجهٔ تضييقى بيلديرن بارومترو .

میزبان { [ف] مسافری اطعام ایدن ، خانه صاحبی . اسباب ضیافت وطعام سفره‌سی دیمك اولان (میز) لفظیله مالکیت معناسنی افاده ایدن (بان) لفظندن مرکبدر. میزبانی = میزبانلق. § بامیزبانان = میزبانلر .

میزر { [ع] پشتمال .

میسر { [ع] تیسیر ایدن قولایلقله حصوله کتیرن .

میسر { [ع] تیسیر ایدلمش ، قولایلقله حصوله کتیرلمش : جناب حق میمك اتمامنی میسر ایتدی .

میسر { [ع] قمار .

میسره { [ع] زنکینلك ، توانکری § اثنای حربده قوماندانك صول طرفنده بولنان عسکر ، صول جناح .

میسور { [ع] قولای ، آسان § آسان اولمق .

میس { [انکلیزجه‌دن] اولنمه‌مش قز عنوانی . مادموازل ، خانم قز .

میساق { [ع] سورمك ، سوق ایتمك .

میسیو { [فرانسزجه‌دن] نشر دینه مأمور راهب . بوکا مقابل (داعی) تعبیری موافقدر ظن اولنور .

میش { [ع] قیون .

مشین { [ف] دباغت اولنمش قیون دریسی ، مشین .

میع { [ع] اریمك ، صیویق اولمق .

میعاد { [ع] بکدیکرینه وعد ایتمك ، مواعده § زمان وعد ، ایدرکن مولوینك چله‌سن اتمام بیك بر کون — بزم باق چلهٔ عشق ایچره برمیعادمز بوقدر = طاهرانولوی » § وعد اولنان محل . مکان وعد .

میعه { [ع] کونللك .

میعه { [ع] بر اوزرینه دوکیلن شیئك سیلانی .

میغ { [ف] قره بلوط. غمامه . § اطرافی محیط اولان کثیف دومان. سیس: « محاط میغ احزاندر سمای عمرناشادم »

میفروش { [ف] شراب صاتیجی، صاتان، میخانه‌جی ، شراب تاجری: میفروش خم خروش .

میقات { [ع] بر ایش ایچون تعیین اولنان وقت ، هنکام § وقت وعد § محل وعد. حجاجك احرامه کیردکلری محل .

میقادو { [فرانسزجه‌دن] ژاپونیا ایمپراطورلرینك عنوانی .

میقروب { [فرانسزجه‌دن] خرده‌بین واسطه‌سیله کوریلن وکوزله کورلمسی محال اولان حیوانجق، حوین .

میکائیل { [ع] مخلوقاتك تحصیل ارزاقنه من طرف الله مأمور ایدیلن بر فرشته « جبریل نوالنه خبرجی — میکائیل آنك وکیل خرجی = شیخ غالب »

میکده { [ف] میخانه : « زمین میکده را تا بحشر اکر بشکافی — بجای پارهٔ خم توبهٔ شکسته برآید — لاء = میخانه‌نك زمیننی اکر محشره قدر قازمش اولسه‌ك کوپ پارچه‌لرینه بدل قیرلمش توبه ظهور ایدر . (کده) نك کافنی فارسی کاف ایله اوقومالی .

میکسار { [ف] می ایچیجی ، ایچن .

میکون { [ف] قرمزی‌یه مائل رنك : لب میکون . چشم میکون .

میل { [ع] اکلمك ، اکله : دیوارك میلی . آغاجك میلی § محبت ، خواهش وتوجه : میل دل .

میل { [ع] کوزه سرمه چکمکه مخصوص بر آلت § یوللرده تعیین مسافه ایچون دیکیلن نشان ، منار . § طولی هر مملکته کوره مختلف مسافه اولچیسی. میل بحری عموماً ۱۸۵۲ مترودر .

میلاد { [ع] زمان ولادت. عرف اسلامده حضرت عیسانك زمان ولادت سنه‌لرینه تخصیص اولنمشدر : میلاد عیسی: میلادی = میلاده منسوب. تاریخ میلادی.

میلان { [ع] اکلمك § محبت. خواهش طبیعت : میلان قلب .

میلیار { [فرانسزجه‌دن] بیك میلیون .

میلیون { [فرانسزجه‌دن] بیك کره بیك.

میمنت { [ع] برکت، سعادت ، یمنلیلك، اوغورلیلق. (نحس) مقابلی .

میمنه { [ع] اثنای حربده قوماندانك صاغ جهتنده بولنان عسکر . صاغ جناح .

میمون { [ع] اوغورلی، مبارك ، خجسته .

میمون { [ف] معروف انسانه بکزر حیوان، نسناس ، قرد .

مینا { [ف] شراب شیشه‌سی : « صهبای خروشان کبی مینای فلکدن — تا خارج خمخانهٔ امکانه آتیلسه‌ق — عونی بك» .§ فیو مجیلرك کوموش اوزرینه نقش ایتدکلری یشیل یاخود لاجورد رنکنده صرچه. آبکینهٔ رنکین. (مینه) بوندن محرفدر .

مینك { [ف] سوپورکه اوتی ، فونده .

مینو { [ف] جنت ، آسمان .

میوه { [ف] میوه ، یمش . میوهٔ دل = ثمرة القلب ، اولاد .

ن

نا { [ف] ادات نفیدر . اولمایان، دکل، سز . مشتقات وصفاته داخل اولور . نابالغ = بالغ دکل. بالغ اولمایان، ناممنوع = ممنوع دکل ، ممنوع اولمایان . دیکر ادات سلب اولان (بی) اداتی صفاتك غیری اسما ایله مصادر واسمای جامده‌یه داخل اولور : بی‌علم = علمسز. بی‌شعور = عقلسز. بی‌زر = آلتونسز. (نا) حرفی برقاچ موضعده بوقاعده‌نك خلافنه اوله‌رق استعمال اولنور: ناهنجار = قاعده‌سز ، یولسز . نا انصاف = انصافسز. ناتوان = قدرتسز. نا امید = امیدسز . ناکام = کامسز . بدبخت . (نادان) کلمه‌سنده‌کی « دان » یا « دانا »

دن مخفف یاخود «داننده» معناسنده‌در.

نای { [ف] معروف قامیشدن یاپیلان ساز. مزمار، بونك داود، شاه، منصور، مابین، قیزنی، نصفیه، کرفت، چغر تمه کبی بر قاچ نوعی واردر: «نایلك که چیقار زمزمه سوراخلر ندن ـ بلبللر اوتور صانکه کلك شاخلر ندن ـ نائلئ قدیم » . اکثریا (نی) صورتنده تخفیف اولنور: « بشنو توزنی چهاچهامی کوید — اسرار نهفت کبریا کوید — رخ زرد ودرون تهی وسرداده بباد — بی نطق وزبان خدا می کوید — حضرت مولانا » . « نی کبی باغری یانیق، سینه ده‌لیك — نیه دوندردی فقیری دده‌لك ـ لا » نای روین ـ و ـ نای روینه = اسکی محاربانده چاینان طونجدن معمول برنوع بورو ، نفیر . بو اسکیدن بزم وزرا مهترلری طرفندن‌ده چالینیر ایدی : « دمیدند درنای روین خروش — خروش آمدازبیم روینه‌جوش — هاتفی » نای ترکی = سورنا ، ظورنا ، برروایته نظراً خط وختن ترکلرینه مخصوص برنیجق آرشون مقداری بربوریدرکه باشی دوه بوینی کبی منحنیدر . نا انبان = طلوم بوریسی، غایدا . (نای انبان)دن مخففدر . بوکا (نای‌مشك) ده دینیلیر. § نایدن قبا برنوع دودك ، بوق. اسکیدن جنك محللرنده چالنیردی : « بغرید کوس وبنالید نای — تو کویی که عالم بر آمد زجای — فردوسی » § بوغاز، حلقوم. بوکا (نای گلو) ده دینیلیر § اواخر کلماته لاحق اوله‌رق مکان معناسنی افاده ایدر: تنکنا = طاریر . پهنا = اکای یر .

نااُستوار { [ف] محکم اولمیان سی ، چوروك .

ناآشِنا { [ف] یبانجی، بیکانه : دهرناآشنا. بعضا (ناشنا) صورتنده. تخفیف اولنور : « سروپیش هرناتراش ورزیل — کند صحبت ناشنایی خجیل — میرنظمی» .

نااُمید { [ف] امیدسز، مأیوس «نا امیدانه = نا امید اولانه یاقیشه‌جق صورتده. نا امیدی = ناامیدلك، مأیوسیت « ناامیدی همین نوا دارد — بیدل» .

نااَندیش { [ف] فکرونظره محتاج اولمیان، بدیهی . ضروری اولان شی. کوندزك ضیاسی ، کیجه‌نك ظلمتی کبی .

نااُوس { [ف] کلیسا ، مناستر. آتشخانهٔ مجوس . (ناووس) ده لغتدر .

نااَهل { [ف] اهل دکل، اهلیتسز. نااهلان = نا اهللر . « نا اهل اولور معارض اهل = ابن کمال »

نائِل { [ع] مطلوبنه ایرن .

نائِلئ قَدیم { (مصطفی) عثمانلی شاعرلرینك سرآمدانندندر . شعری کلفتلی ، فقط استادانه سویلر . انتخاب مضامین، تنقیح الفاظ خصوصلرنده برنجیلرندندر . مع مافیه بعضاً انتخابده ، تنقیحده ایلری کیدر ، سوزك لطافتنی قاچیریر . مقاطعات اقلامندن معدن قلمنه خلیفه اولمشدی . اواخر عمرنده صدراعظم وقتك مظهر غضبی اولارق درسعادتدن تبعید ایدلمشدر (نائل جنت اوله نائلئ نادره‌فن) مصراعنك کوستردیکی(١٠٧٧)ده ارتحال ایتمشدر (هوس جاه ایله جاهل متلاشی کورونور) و(کلمه‌سین اکسیك ترازوده متاعی کیمسه‌نك) مصراعلری ضروب امثال صیراسنه کچمشدر .

ناب { [ف] صرف ، خالص ، صاف : بادهٔ ناب . لعل ناب : «نازاولور د بسته چشم نیمخوابکدن سنك — شرم ایدر رنك تبسم لعل نابکدن سنك — ندیم » . « پیمانه‌دن دوکولدی می ناب بر یره — نور ایندی صاندیلر کورن احباب بر یره — نائلئ قدیم » . § اولوق .

ناب { [ع] آزی دیشی، کوپك دیشی § یاشلی دوه. جمعی: انیاب

نابِت { [ع] یردن بیتن ، نما بولان : من ثبت نبت = ثابت اولان نابت اولور . « مانند شجر نابت اولور ثابت اولانلر — هرقنی ایشك اهلی ایسه‌ك آنده دوام ایت — ضیا پاشا »

نابجا { [ف] یولسز، محلسز، یرنده دکل: « نیاز نابجادن برده نازنابجادن کچ — لا »

نابَدید { [ف] بلیرسز، کورنمز. (بدید)ك ضدی : « نابدید اولدی بلیرسز یوق اولاندر نابود — سنبلزاده وهبی، تحفه‌سندن » . « بحرعشق یاربی پایان وساحل نابدید — لا »

نابِتَه { [ع] برقبیله‌ده یکی ظهور ایدن اولاد صغار .

نابَرجا { [ف] (نابجا) یه باق .

نابِغَه { [ع] عظیم الشان آدم § صوکنده شاعریت یوق ایکن بنفسه ظهور ایدن ، یاخود اوائل حالنده شاعر دکل‌کن صکره‌دن هوسکار اولان شاعر فصیح : نابغة الزمان . جمعی : نوابغ .

نابَکار { [ف] مفسد ، فعل قبیح صاحبی: « فلك دیدکاری اول نابکار کیجرودن — نه‌در بواهل دلك چکدیکی عذاب والم — نفعی » § ایش ایشلامین، عاطل ، بطال آدم .

نابَمَحَل { [ف] محلسز ، یولسز : نابمحل سوز ـ سویلین بالآخره محجوب اولور . سوزی نابمحل سویله‌ملی .

نابَسود { [ف] الدکمه‌مش، ال طوقنمامش، اورسه‌لنمه‌مش یکی شی : جامهٔ نابسود .

نابَسی { [ف] عدم . (وجود) مقابلی .

نابود { [ف] یوق اولان، معدوم صرف § صکره‌دن یوق اولان شی § مفلس، پریشان . نابودمند = فقیر .

نابَهره { [ف] اولو ، عظیم § صویسز ، فرومایه § مغشوش شی .

نابَهنجار { [ف] یولسز، قاعده‌یه مخالف .

نابی { [ف] خبر وبرن .

نابی { [یوسف] اعاظم شعرای عثمانیه‌دندر . رهالی ، یعنی اورفه‌لیدر. سلطان محمد خان رابع دورنده ١٠٧٦ ده استانبوله کله‌رك مصاحب شهریاری مصطفی پاشا دائره‌سنه انتساب ایله آنك دیوان کاتبی اولمشیدی . مشارالیهك دلالتیله صرفهاً زیارت حرمینه موفق اولدقدن صکره ١٠٨٩ ده درسعادته عودتنده پاشایه کدخدا اولمشیدی . برزمان صکره حلبه چکیله‌رك مدت مدیده اوراده اقامت ایتمشدر. بالطه‌جی محمد پاشا حلب والیسی بولندیغی اثناده نابی‌یه زیاده متوجه اولدیغندن ١١٢٢ ده ایکنجی دفعه اوله‌رق صدارته مدعواً استانبوله کلیرکن آنی ده برابرکده کتیروب باش محاسبه‌جیلکله تلطیف ایتمشیدی. حال احتضارده ایکن کندی لساندن صدور

ایتدیکی مروی اولان « چون روح کمین نابی درلجهٔ نور آمد — از تنکیٔ تن وارست ، در صحن سرور آمد — تحقیق شناسان معنای شهود الغیب — کفتند پی تاریخ نابی بحضور آمد » قطعه‌سنده‌کی (نابی بحضور آمد) عباره‌سنك کوستردیکی (۱۱۲٤) ده پیر اولدیغی حالده ارتحال ایتمشدر . اسکدارده قاره‌جه احمد جوارنده مدفوندر . مشار الیهك ۱۱۲٤ ده ارتحال ایلدیکنه دائر معاصرینی طرفندن یازلمش اولان تاریخلر تذکرهٔ صفایی‌ده موجود اولدیغندن (۱۱۲٦) ده برحیات اولدیغنه دائر بررسالهٔ ادبیه‌ده کوریلن فقره بالطبع یا کلش عد اولنور . مشار الیه زماننده سخنوران رومك مقتداسی ایدی . اشعاری فوق العاده سلیس ومنقحدر . آثاری شونلردر: (مرتب دیوان) (خیریه) (خیر آباد) (تحفهٔ دلکش نابی) (ذیل سیرویسی) (تحفة الحرمین) (منشآت) .

نابینا { [ف] کوزسز ، اعمی . کورایله بینلرنده‌کی فرق نابینانك آنادن طوغمه اعمی (کور)كده صکره‌دن برسببله کورمز اولانه اطلاق اولنمسندن عبارتدر . نابینایی = نابینالق ، اعمالق : « دل بی‌درد ندارد خبر ازعالم عشق — حسن یوسف چه‌کند درحق نابینایی — یغما » نابینایان = نابینالر .

ناپاك { [ف] کیرلی ، یقانمامش § پیس ، مردار . ناپاکان = ناپاکلر . ناپاکی = ناپاکلك .

ناپروا { [ف] سرسم ، سراسیمه § پرواسز لاقید . قورقوسز § جاهل .

ناپیدا { [ف] کیزلی ، نهان « ظاهر » ك ضدی : « زهی ذاتك نهانی اول نهاندن ماسوا پیدا — بحار صنعکه امواج پیدا قعر ناپیدا — فضولی » . پیدا وناپیدا = بللی بلیرسز : « طوغارکن نجم بی‌خواب سحر پیدا وناپیدا — عبد الحق حامد »

ناتراشیده { [ف] یونلمامش ، قبا ، تربیه‌سز آدم : ناتراشیده بر آدم .

ناتمام { [ف] اکسیك ، نقصان .

ناتوان { [ف] قوتسز ، قدرتسز . ناتوانی = ناتوانلق : علائم ناتوانی . « ناتوانی ناتوانا ترا بچشم کم مبین — یاریٔ یك رشته جمعیت دهد کلدسته را — صائب » .

ناجذ { [ع] آزی دیشلرینك نهایتنده‌کی آلتلی اوستلی درت دیش .

ناچسپان { [ف] یاقیشیق آلمیان ، لایق اولمیان .

ناجو { [ف] چام آغاجی ، صنوبر .

ناجود { [ف] بیوك قدح .

ناجی { [ع] نجات بولان ، قورتولان : « ناجی بن ایسه‌م نجات هیهات » . § عقوبات اخرویه‌دن خلاص اولان : فرقهٔ ناجیه .

ناجی { [معلم ناجی افندی] استانبولده سراج اصنافندن (علی بك) اسمنده ناموسلو بر آدمك صلبندن دنیایه کله‌رك پدرینك وفاتندن صکره عائله‌سیله برابر روم‌ایلی‌یه کیدوب وارنه‌ده مدرسه‌لرده تحصیل علم وکمال ایتمش ، ینه اوراده بر قاچ یوز غروش معاشله رشدیه معلم ثانیلکنده بولنمش ، بر آرالق انتساب ایتدیکی خارجیه ناظر اسبق سعید پاشانك معیتنده روم ایلیده

آنا طولیده اوفاق تفك مأموریتلرله بر خیلی زمان طولاشوب « برپاره‌یه صدهزار فریاد » دییه‌جك قدر فلکك کرم و سردینی کورمش ، نهایت استانبوله کله‌رك (ترجمان حقیقت) غزته‌سنه انتساب ایله زماننده رئیس الادبا اولمق شرف عظیمنی احراز ایتمش اولان معلم ناجی افندی مرحوم علم و عرفانی قدر حمیتیله ، وفا پرورلکیله ، خیرخواهلغیله ، علو جنابیله تمیز ایتمش بر بیوك آدم ایدی . مشارالیه (ترجمان حقیقت) غزته‌سیله نشریاتده بولندیغی زمان آثار قلمیه‌سیله منقحیت اسلوبیله عموم معاصرین ادبانك نظر تقدیرینی جلب ایده‌رك ایجاب زمانه کوره لسان شعر عثمانییی تنقیح و اصلاحه چالشمش ، لسانمز ایچون حقیقهٔ شایان تقدیر بر طاقم قواعد متینه وضع ایتمشدر ، آثاری عمومك ایادیٔ استفاده‌سنی تزیین ایتمکده اولدیغی ایچون بو جهتلردن اوزون اوزادی‌یه بحثه حاجت یوقدر . هله مشار الیهك ترجمه خصوصنده کوستردیکی اقتدار حقیقهٔ شایان غبطه‌در . عربیدن ، فارسیدن ، فرانسزجه‌دن ترجمه ایتدیکی اثرلر اصلنه رشك افزا عد اولنسه بجادر . ناجینك بر قصوری وارسه تنقیدات خرده کیرانه‌ده پك ایلری کیتمش اولمسندن عبارتدر . ناجی اوزونه قریب بویلی ، سبزجه ، آچیق آلنلی ، شهلا کوزلو ، طوب چهره‌لی ، سیاه‌صاچلی ، صقاللی ایدی . چهره‌سی دائما متبسم کورینوردی . چوق سوز سویلمزدی . مصاحبت لاابالیانه‌سی غایت طاتلی ایدی . مزیات معنویه‌سندن بری‌ده قوهٔ حافظه‌سنك متانت خارق العاده‌سیدر . مشار الیه بر چوق سنه قلمیله فقیرانه و ناموس کارانه کچنمش ، نهایت خدمات قلمیه‌سنه مکافاةً [تاریخ نویس سلاطین آل عثمان] تعیین بیوریلدرق بو مأموریتی ایکی سنه قدر حسن ایفا ایتدکدن صکره ۱۳۱۰ تاریخنده قرق درت یاشنده ایکن وفات ایتمشدر . جنازه‌سی احتفالات لازمه ایله قالدیریلوب سلطان محمود تربه‌سی حظیره‌سنه دفن اولنمشدر . سنك مزارنده آثار طبعندن اولان بیت آتی منقوشدر :

حق پرستم عرض اخلاص ایتدیکم درکاه بر
بر نفس توحیدن آیرلمدم الله بر

ناجی شیخ المحررین احمد مدحت افندینك دامادی ایدی . مبتدیلر ایچون آثار سائره‌سندن زیاده مفید اولان بو لغت کتابنی (فتوی) کلمه‌سنه قدر یازوب براقمش اولدیغندن آندن آشاغیسی (تتمهٔ لغت ناجی) عنوانی آلتنده ادیب مقتدر مستجابی زاده عصمت بك افندی طرفندن اتمام ایدیلمشدر . آثار منظومه‌سی: آتشپاره ، شراره ، فروزان ، حمیت ، ذات الطاقین ، ارطغرل غازی ، ترجیع بند ، یادکار ناجی ، تقطیع - یاخود عروض نمونه‌سی ، مثنویٔ معلم ناجی . آثار منثوره‌سی: اعجاز قرآن ، معمای النهی ، سانحات العرب ، سانحات عجم ، امثال علی ، حکم الرفاعی ، نوادر الاکابر ، صاعقه‌سوز ، خلاصة الاخلاص ، عیدیه ، مترجم ، مدرسه خاطره‌لری ، مجموعهٔ معلم ، اصطلاحات ادبیه ، نمونهٔ سخن ، اسامی ، عثمانلی شاعرلری ، محمد مظفر مجموعه‌سی ، مخابرات ، مکتوبلرم ،

آتشناد [بشیر فؤاده مشترك] ، شویله بویله [شیخ وصفی ایله مشترك] ، خرده فروش ، معلم ، لغت ، هدر ، درت بش جزدن عبارت قاموس عثمانی .

ناچار { [ف] چاره‌سز . لابد ، ضروری : « ناچار چکر خلق بو محنتلری یوقسه — آدم قره طاغ اولسه کتیرمز بوکا طاقت — روحی بغدادی » . « مقبرده اصل تك یاتیورسه اولو ناچار — دنیاده دخی تك یشایور آدم غمخوار — نادر » ناچار بوصورته راضی اولدق . § چاره‌سز ، فقیر ، دوشکون . ناچاری = ناچارلق .

ناچخ { [ف] ایری بالطه ، ناجاق .

ناچیز { [ف] بر شی دکل ، دکرسز ، هیچ حکمنده ، لاشی ، اشخاص و اشیایه وصف اولور . بندهٔ ناچیز . هدیهٔ ناچیز . کل ناچیز . یادکار ناچیز ، اثر ناچیز . ناچیزانه = ناچیز اولانه یاقیشه‌جق صورتده : هدیهٔ ناچیز . آثار ناچیزانه . ناچیزی = ناچیزلك .

ناحره { [ء] آیك برنجی کونی § آیك آخری . آخر کیجه‌سی .

ناحس { [ء] فیتلق سنه‌سی .

ناحق { [ء] حقسز ، حقه غیر موافق : « کندی لیمله یاره‌کسوب ویردیکم قلم — فتوای خون ناحقمی یازدی ابتدا — لا » .

ناحل { [ء] آریق ، ضعیف .

ناحیه { [ء] یان طرف ، جانب § تشکیلات ملکیه‌جه داخلیه نظارتندن منصوب بر مدیرك ید اداره‌سنده بولنان قطعهٔ ممالك . جمعی : نواحی .

ناخدا { [ف] ملاح ، قپودان : « بلا موج آور کرداب حیرت ، ناخدا نابود — عدم سراحللرین طوتدی دنیا بالك ناموجود — لا » . اصلی (نکته‌صاحبی) دیمك اولان (ناوخدا) در .

ناخر { [ء] چوروبوب اوفالانمش کمیك .

ناخشنود { [ف] خشنود دکل .

ناخلف { [ء] شرف خصوصنده پدرینك . اجدادینك اثرینه امثال ایتمین سفیه ، خیرسز اولاد : « پدرم روضهٔ رضوان بدو کندم بفروخت — ناخلف باشم اکرمن بجوی نفروشم — حافظ » .

ناخن { [ف] طیرناق . ظفر ، اصلی قانمزده‌ده اولان (ناخون) در . ناخن آفتاب = آتش .

ناخن برا ، ناخن پیرا { [ف] طیرناق چاقیسی .

ناخواست { [ف] بی اختیار ، بی طلب ، بی تلاش .

ناخواه { [ف] ایسته‌مین ، رضا کوسترمین ، خواه ناخواه = ایستر ایسته‌مز : « زندکی در کردن افتاد است بیدل چاره چیست — خواه باید زیستن ناخواه باید زیستن — بیدل » .

ناخوش { [ف] خوش دکل ، طبیعته ، مزاجه غیر موافق . ناخوشی = ناخوشلق .

ناد { [ء] رزق ، روزی .

نادان { [ء] بیلمین ، جاهل : « نادانلر ایدر صحبت نادانله تلذذ — دیوانه‌لرك همدمی دیوانه کرکدر — ضیا پاشا » . نادانی = نادانلق ، جهالت . بیلمه‌مك . نادان کلمه‌سی لسان عوامده درشت سوزلو ، نوبران معناسنه قوللانیلیر .

نادب { [ء] اولونك محاسننی تعداد ایده‌رك آغلایان .

نادر { [ء] آز بولنان . آز شی : النادر کالمعدوم = نادر اولان شی یوق کبیدر § برکورکجینك صلبندن دنیایه کله‌رك جالس تخت ایران اولان حکمدار مشهورك نامیدرکه زماننده حدود ایرانی فوق العاده توسیع ایتمش ، وبغدادی محاصره ایلمشدی . طوپال عثمان پاشا قوماندا‌سی آلتنده مقابلنه سوق اولنان عثمانلی اردوسی مشار الیهه قارشی قهرمانانه مدافعه ایتمش ونادرشاه ایرانده ظهور ایدن بعض اغتشاشات داخلیه‌دن طولایی محاصره‌یی رفع ایدرك عسکریله برابر چکلمشدر . وقوع بولان مصادمه‌ده طوپال عثمان پاشا شهید اولمشدی .

نادره { [ء] نادر اولان شی : نادره‌دان = عالم ، ظریف . نادره سنج = نادر سوز سویلین . ظریف ، نکته‌دان .

نادرست { [ف] درست اولمایان ، طوغری دکل

نادری چلبی { (محمد بن عبدالغنی) اوننجی عصر هجری شعراسندن اولوب « جهانك نعمتندن کندی آبودانه حز یکدر — ایلك کاشانه‌سندن کوشهٔ ویرانه حز یکدر » بیتی مشهوردر .

نادم { [ء] ندامت ایدن ، پشیمان اولان ، نادمانه = نادم اولانه یاقیشه‌جق صورتده . نادمیت = نادملك .

نادی { [ء] ندا ایدن ، هایقیران ، چاغیران ، § مجلس ، انجمن : نادیٔ عرفان ، نادیٔ فیض بادی .

نادیده { [ف] کورلمه‌مش : نادیده بر قیافت .

نار { [ء] آتش ، ترکجه‌ده مرادفی (اود) لفظ مهجوریدر . § حضرت : فلانك نارینه یاندی .

نار { [ف] (انار) مخففی ، نار .

نارچیل { [ف] هندستان جوزی . وقتیله بونك قبوغندن اعمال اولندیغی ایچون (نار کیله) بونك محرفی ایمش .

نارس { [ف] خام میوه .

نارکند { [ف] نار باغچه‌سی .

نارنج [ء] ، نارنك { [ف] ترنج .

ناروا { [ف] لایق دکل : « سنکا بن اشقه بددعا ایده‌مم — ای خزان ناروا بهار امل — بنی آغلاندیغك قدرسنی ده — ایلسون کریه بار باشقه کوزل » .

ناروَن { [ف] قره آغاج .

ناری { [ف] جن ، پری § جهنمی ، دوزخی .

ناز { [ف] محبوبك عاشقنه ایتدیکی شیوه ، استغنا : چوق ناز عاشق او صاندیرر . (ایتمك ، چکمك) ماده‌لریله قوللانیلیر « ناز ایدرسه غمزه‌سی عشاق زاره ناز ایدر — زلفی بر آشفته‌در کم روزکاره ناز ایدر — نفعی » . « چکیلیرمی بو کافرك نازی » . نازپرور ، نازپرورد = نازایدن : « اورتبه ناز پرور اولمه کیم ای مهر استغنا — بنی بر ذرهٔ

ناچیز ایکن بن آفتاب ایتدم — ادیب »
ناز پرورانه = ناز پروره یاقیشه‌جق صورتده . ناز پروری = ناز پرورلك .

نازِك { [ف] یوفقه . رقیق : شعر نازك . نازك سوز § کوزل محبوبه نزاکتلی ، ظریف ، ملتفت ، مکرم . فی‌الاصل ضم زا ایله‌در . فقط بو صورت لسانمزده قبول اولنه‌ماز . نازك اندام = نازك انداملی . لطیف وجودلی . نازکانه = نازك اولانه یاقیشه‌جق صورتده . نازك بدن = نازك بدنلی ، لطیف وجودلی . نازك مزاج = نازك مزاجلی . نازکتر و نازکترین = زیاده نازك . نازکتن = نازك وجودلی . نازکی = نازکلك .

نازِك خیالان { [ف] مصنوعات الهیه‌یی فکر ایدنلر ، عارفان § شعرا « سخن باشد دلیل زندکی نازك خیالانرا — بیدل »

نازِل { [ع] نزول ایدن ، آشاغی اینن : سمادن شمدی مائده نازل اولیور .

نازِله { [ع] بلا ، داهیه ، محنت .

نازَنده { [ف] ناز ایدیجی ، ایدن .

نازَنین { [ف] نازلی ، مستغنی : « صاحب‌جوب بله نازنین اتکله — جمع ایلیه‌لم کوزل جیجکلر — فضولی » § نازك اندامل ، لطیف یارادیلشلی : « کر بر سرو چشم من نشینی — نازت بکشم که نازنینی — سعدی » طریق نازنین = بکتاشی طریقی : طریقت نازنین فقراسی .

ناس { [ع] اسم جنسدر ، بر آدم ، آدملر ، انسانلر : خیرالناس من ینفع الناس

= ناسك خیرلیسی ناسه منفعتی اولاندر .

ناساز { [ف] دوزه‌نسز ، اویغون دکل ، غیر موافق : طالع ناساز .
ناسازی = ناسازلق .

ناسِج { [ع] نسج ایدن ، طوقویان .

ناسِخ { [ف] نسخ ایدن ، ابطال ایدن ، رد ایدن § یازی یازان .

ناسَزا { [ع] لایق دکل ، لایق اولمایان .

ناسُفته { [ف] دله‌نمه‌مش : در ناسفته = دله‌نمه‌مش اینجی .

ناسِق { [ف] نسق ایدن ، تنظیم و ترتیب ایدن .

ناسِك { [ع] الله یولنده عبادت ایدن .

ناسَنجیده { [ف] طارتلمامش .

ناسُوت { [ع] عالم اجسام . دنیا . (لاهوت) مقابلی . مجازاً شریعت (وعبادت ظاهریه) معناسنه‌ده قوللانیلیر .

نامُور { [ع] آدی چیقمش ، مشهور غازی° نامور . (نام آور) دن مخففدر .

ناسِی { [ع] نسیان ایدن ، اونودان .

ناشاد { [ف] شاد دکل ، غملی : قلب ناشاد . ناشادی = ناشادلق « ناشاد کوکل برکون اولوب شاد اوله‌جقدر — ضیا پاشا » .

ناشایسته { [ف] لایق دکل .

ناشِتا { [ف] صباحدن بری برشی یه‌مه‌مش اولان .

ناشِد { [ع] شعر انشاد ایدن ، اوقویان .

ناشِر { [ع] نشر ایدن ، صاچان ، طاغیدان ، یایان ، آچان : ناشر نور معرفت . ناشر فیض نامتناهی . ناشر لوای عدل .

ناشُسته { [ف] ییقانمامش .

ناشِط { [ع] شاد ، شن آدم .

ناشِکیب { [ف] صبرسز : عاشق ناشکیب . بلبل ناشکیب . ناشکیبی = ناشکیبلك .

ناشُکُفته { [ف] آچیلمامش : زهرهٔ ناشکفته . بعضا (نشکفته) صورتنده تخفیف اولنور : غنچهٔ نشکفته .

ناشِناس { [ف] جاهل § طانیمامار اولان . بو معناده دائما وصف ترکیبی حالنده قوللانیلیر : حق ناشناس . حقوق ناشناس .

ناشِنیده { [ف] ایشیدلمه‌مش : قول ناشنیده . شعر ناشنیده .

ناشی { [ع] نشأت ایدن ، ایلری کلن . وجود بولان ، طولایی .

ناصِح { [ع] نصیحت ایدن ، اوکوت ویرن . ناصحانه = ناصحه یاقیشه‌جق صورتده . ناصح الجیب = قلبی تمیز آدم .

ناصِر { [ع] نصرت ایدن ، یاردیم ایدن . جمعی ناصرین . (والله خیرالناصرین) کریمهٔ جلیله‌سی یونان محاربه‌سنده‌کی مظفریت عثمانیه‌یه تاریخ دوشمشیدی .

ناصِر خسرو علوی { (ابو معین) سادات حکماندندر . زماننده موجود اولان کافهٔ علومدن بهره‌دار ایدی . دیوانی واردر . بعض اشعاری غایت حکیمانه‌در . روایته کوره امیر ملاحده‌نك امریله تأویلات سخیفه‌یی حاوی بر تفسیر یازدیغی ایچین علمای امت کندیسنی تکفیر ایتمشدر . شیخ ابوالحسن خرقانی و ابن سینا ایله صحبت ایلمش . (٥٣٤) ده ارتحال ایتمشدر .

ناصِر عبدالباقی دده { یکی قاپی مولوی‌خانه‌سی مشایخ کرامندن اولوب شعر ایله موسیقیده حائز مهارت بر ذات ایدی . احداث ایله‌دیکی بعض اشارات ایله سلطان سلیم ثالثك سوز دلارا پیشروینی ضبط ایتمش و او اشاراتك تعریفنی حاوی برده رساله یازمشدر . (١٢٣٦) ده وفات ایده‌رك درگاه شریفك تربه‌سنه دفن اولونمشدر . شو بیتی عاشقانه‌در :

سن دلده ، دلده سنده فرق میان قنده
سن روحسك بو تنده یوقدر آراده حائل

ناصِیه { [ع] آلین ، پیشانی . جمعی : نواصی . ناصیه سای = آلنی یره سورن : ناصیه سای احترام ، ناصیه سای تعظیم . (ناصیهٔ حال) تعبیری چهره (کوسترشی ، سیما) مقامنده قوللانیلیر : فلان ذاتك ناصیهٔ حالندن ایلکی آکلاشیلیور .

نادِج { [ع] کرکی کبی پیشکین ات ، میوه .

ناطِح { [ع] بوینوز اوران .

ناطِر { [ع] باغ ، باغچه ، خرمالق بکجیسی § حمام خدمتجیسی . جمعی : نواطر .

ناطِق [ع] نطق ایدن ، سویله‌ین § ادراك و تفكر ایدن : انسان بر حیوان ناطقدر .

ناطِقه [ع] قوهٔ درّاكه ، انسانی حیواناتدن تمییز ایدن مزیت معنویه : نفس ناطقه . قوهٔ ناطقه . « ای قدسیان امان بكا امداد وقتیدر — برحیرت آلدی ناطقه‌مك تاب وقدرتن = ندیم » .

ناطور { [ع] (ناطر) ایله مترادفدر .

ناظِر [ع] نظر ایدن ، باقان ، كوزه‌دن : « ناظر سكا چشم اشكبارم — لطف ایله كتیر شراب ساقی — بیهوده دكل بوانتظارم — كوكلم ینه پك خراب ساقی — لا » § بر اداره‌نك ، بر نظارتك كافهٔ امور ومعاملاتنه نظارت ایدن اك بیوك مأمور : خارجیه ناظری . معارف ناظری . جمعی (نظار) . سدیدالناظر = شائبهٔ تهمتدن بری اولمغله بر شیشه كركی كبی دقتله نظر ایدن آدم .

ناظِم [ع] نظم ایدن ، دیزن ، ترتیبنه قویان : ناظم‌لآل § شعرسویله‌ین : شهنامه ناظمی فردوسیٔ طوسی . « ناظم منظومهٔ سلك‌اللآل مثنوی — نفعی » اكثریا موزون سوز سویله‌ین مقامنده قوللانیلیر : هر شاعر ناظم ایسه‌ده هر ناظم شاعر دكلدر . ناظمانه = ناظم اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی : ناظمین .

ناعِجَه { [ع] یوموشاق یر .

ناعِم [ع] تر ، تازه نبات § لطیف یوموشاق شی .

ناعِمَه [ع] نان ونعمتله پرورده اولان قادین .

ناعُور [ع] قانی كسیلمه‌ین طمار § دكرمن قنادی .

ناعُورَه { [ع] باغچه دولابی .

ناغِض [ع] تعجب ایدر كبی باشنی صاللایان .

ناف [ف] گوبك ، سره : سینه برسینه ، ناف بناف غنودهٔ زیر پوستین انس وائتلاف اولدق — تملاق ترجمه‌سی كامل پاشا § اورته ، وسط . ناف عالم ، ناف زمین ، ناف خاك ، ناف عالم = مكهٔ مكرمه . ناف شب = كیجه یاریسی . ناف هفته = صالی كونی .

نافِخ [ع] نفخ ایدن ، اوفورن . نافخ صور قیامت .

نافِذ [ع] نفوذ ایدن ، ایشله‌ین ، اوته‌سنه كچن . اكثریا امر و حكمه صفت اوله‌رق ایراد اولنور : نافذالامر ، حكم نافذ . نافذالكلم = سوزی كچن ، امری نفوذ ایدن . نافذیت = نافذلك : شعر روحه نافذیتی حائز اولملیدر .

نافِر { [ع] نفرت ایدن ، اوركن .

نافَرجام [ف] عاقبت كاری خیرلی اولمیان شی : بخت نافرجام . طالع نافرجام .

نافِع [ع] اسماء حسنادندر ، نفع ، فائده‌ویرن : عبدالنافع § نفعلی ، فائده‌لی : « كندمه نافع صانیردم كندمی — هر ضرر كلش مكر بندن بكا — ابن‌الخضر رشدی بك » .

نافَه [ع] مسك آهوسی دنیلن حیوانك گوبكندن چیقاریلان بر نوع مسك § محبوبه‌نك صاچی : « چووا كرد آن نافهٔ مشك ناب — شب آمد بپابوسیٔ آفتاب -- فردوسی » = جانان سیاه صاچلرینی آجوب طوپوقلرینه قدردوكدیكی زمان كویا كه كیجه كونشك آیاغنی اوپمكه كلدی § دریسندن كورك یاپیلان حیوان پوستلرینك قارنی آلتنده كی دری : نافهٔ سمور . نافهٔ وشق .

نافی [ع] نفی ایدن ، وجودینی اورته‌دن قالدیران ، كیدرن .

ناقابِل [ع] قابل دكل § قابلیتسز ، جاهل . جمعی : ناقابلان .

ناقَه [ع] دیشی دوه : « ناقه‌لیلا محملن چكمش بیابان‌سمتنه — ایله‌مجنونی بوحالندن خبردارای جرس — فضولی »

ناقِد [ف] نقد ایدن ، ایینی كوتوسندن آییران § درهم ، دینار .

ناقِر { [ع] نشانه اصابت ایدن ، اوق .

ناقِص [ع] نقص ایله متصف ، اكسیك ، تام دكل § ریاضیاتده « — » اشارتی مؤنثی : ناقصه . ناقصة العقل = قادین .

ناقِض { [ع] نقض ایدن ، بوزان .

ناقِل [ع] نقل ایدن ، بر یردن دیكر یره طاشیان § روایت ایدن . ناقل مجالس = بر مجلسده سویلنیلن سوزلری دیكر مجلسده نقل وروایت ایدن ، سوز آلوب كوتورن اخلاقسز .

ناقُور { [ع] دودوك ، بورو .

ناقُوس [ع] خرستیانلرك عبادت وقتلرینی اعلام ایچون كلیسا درونند‌ه چالدقلری چان : « ناقوس زدن ترانهٔ بندكی است — خیام »

ناك [ف] ادات تكیف و انصافدر . تركجه‌ده مرادفی (لو ، لی) اداتلریدر . اسمه لاحق اولور : غمناك = غملی . كدرناك = كدرلی . فرحناك = فرحلی . طربناك = طربلی .

ناكام [ف] مرادینه نائل اولامیان طالعسز ، محروم : بندهٔ ناكام . « كام انلقدر امید ایلمه ناكامه كوره — لا » § ناچار ، لاعلاج . ناكامی = ناكاملق ، محرومیت .

ناگاه [ف] آنسزین ، بردن بره . نظمده (ناگا) صورتنده تخفیف اولنور .

ناكَس [ف] صویسز ، آلچاق ، فرومایه ناكسانه = ناكسجه‌سنه . ناكسی = ناكسلك . ناكسان = ناكسلر .

ناكِس [ع] باشنی دائما آشاغی‌یه اكن آدم . جمعی شاذاوله‌رق (نواكیس) كلیر .

ناكِل [ع] نكول ایدن ، محترزانه قاچینان ، دونن .

ناگُوار [ف] معده‌ده هضم اولنمیان ویا بطیٔ‌الهضم اولان شی .

ناگهان ، ناگهانی [ف] آنسزین ، بردنبره كلن . بلای ناگهانی . قضای ناگهانی : « شنا خوانك رضا اولدقجه بد خواهك ظفر بولماز — رضای طالبانی بر قضای ناگهانیدر — شیخ رضا » .

نال [ف] دودوك ، مزمار § خامه ، قلم § قلم ایچنده‌كی اینجه تل : ایتدی تن ضعیفمی فریاد وناله نال —

قالدم او رتبه ضعف ایله یوق ارتحاله حال — راغب پاشا » § قارغی قامشی . شکر قامشی § ایکله‌یجی ، ایکله‌ین . بو معناده وصف ترکیبی حالنده قوللانیلیر .

نالِش { [ف] ایکلتمه ، ایکلتی ایتمه : نالش نای . نالش عندلیب . « ایله ای کریهٔ نالش فرینم ازدیاد »

نالان ، نالنده { [ف] ایکله‌یجی ، ایکله‌ین .

ناله { [ف] ایکلتی ، انین : نالهٔ نی . نالهٔ دل . « کویکده ناله کیم دل مشتاقدن قوپار — بر نغمه‌در حجازده عشاقدن قوپار — نائلیٔ قدیم » . « بنی دلشاد قیلماز هیچ برحالك دوامندن — اندن ناله‌لر فریادلر طبع پریشانك » . ناله‌زن و ناله‌سنج = ناله ایدیجی ، ایدن : « وجدمی تزیید ایدن هم‌دردلر الحانیدر — ناله سنج اولدقجه نی ایلر انینم ازدیاد » ناله‌زنی و ناله‌سنجی = ناله‌زنلك . ناله کنان = ناله ایده‌رك .

نام { [ف] اسم ، آد § شهرت و نشان : « نه کسب ایتدم حیاتمدن بوبندرگاه فانیده — اوده نسیانه مرهون آه بوش برنامدن باشقه » نام آور = آدی چیقمش ، مشهور آدم . نام بردار ، نام برده ، نامدار ، نامور = نامه‌لی ، شهرتلی ، آدلی ، صانلی : غازیٔ نامدار . شاعر نامور . نامجوی = نام آرایان ، شجیع ، بهادر . نامزد = نشانلی قیز ، استقبال ایچون برخصوصه ، برموقعه تعیین ایدلمش اولان .

نامبارك { [ا ف] مبارك دکل ، میمنتسز : « نامبارك قدمی نیل و فراقی قورودور — لا »

نامتصوّر { [ف] متصور دکل ، خاطر وخیاله کلمه‌ین .

نامتناهی { [ف] متناهی دکل ، نهایتسز : فیض نامتناهی ، فضای نامتناهی « بیترمی بیتدی دینلمکله نور نامتناهی — نفسله قابل اطفامیدر چراغ الٓهی »

نامحدود { [ف] محدود دکل ، حدی پایانی یوق . فکر نامحدود . شوق نامحدود . « تجلیسی دیمکدر زندکی برآن موهومك — زمان برلجه‌در جاری علی‌الاطلاق نامحدود »

نامحرم { [ف] محرم دکل ، کندیسیله کوروشوله‌سی حرام اولان § بیکانه ، یابانجی : « ما اکر مکتوب ننویسیم عیب مامکن — درمیان رازمشتاقان قلم نامحرمست — فیضیٔ هندی » = مکتوب یازمدیغمزدن طولایی بزی تعییب ایتمه . اسرار مشتاقان آره‌سنده قلم بیکانه‌در .

نامحصور { [ف] محصور دکل ، حصر ایدلمه‌مش : نوم نامحصور .

نامرد { [ف] مرد دکل ، آلچاق ، بخیل ، لئیم ، قحبه : « کیچمه نامرد کوپروسندن قو آپارسون صو‌یی » § قورقاق . نامردانه = نامرد اولانه یاقیشه‌جق صورتده . نامردی = نامردلك .

نامرضی { [ف] رضایه غیرموافق : حرکت نامرضی . فعل نامرضی .

نامزاج { [ف] مزاجسز ، مزاجی فیریق ، کیفسز . نامزاجی = نامزاجلق .

نامسموع { [ف] مسموع دکل ، ایشیدلمه‌مش .

نامطبوع { [ف] غیرمطبوع ، مقبول دکل ، طرز نامطبوع . شعر نامطبوع .

نامعدود { [ف] معدود دکل ، صاییلماز : مبلغ نامعدود .

نامعقول { [ف] معقول دکل ، عقله غیر موافق .

نامعلوم { [ف] معلوم دکل ، بیلنمه‌مش .

نامقبول { [ف] مقبول دکل ، قبول اولنمامش . بکنلمه‌مش .

ناملایم { [ف] ملایم دکل ، مناسبتسز ، درشت . اویغونسز : « ناملایم لهجه‌سی موزونی ناموزون ایدر — فضولی »

نامناسب { [ف] مناسب دکل ، اویغونسز .

ناموافق { [ف] موافق دکل ، اویغونسز .

ناموجّه { [ع] موجه دکل ، توجیه ایدلمه‌مش .

ناموزون { [ف] موزون دکل ، وزنسز : شعر ناموزون .

ناموس { [ع ف] (عفت ، عصمت ، نزاهت ، ادب وحیا ، طوغریلق) کبی فضائل انسانیه‌نك خلاصهٔ معانیسنی جامع برکلمهٔ مقدسه‌در که متصف بین‌الناس دائما عزیز ومحترم اولور : ارباب ناموس . ناموسسز یاشامقه اولوم هرحالده ترجیح اولنور . ناموسپرور = ناموسلی . ناموسپرورانه = ناموسپرور اولانه یاقیشه‌جق صورتده . ناموسپروری = ناموسپرورلك § صاحب اسرار § ملائکه ، شریعت ، وحی وحکم الٓهی . ناموس اکبر = صاحب اسرار عظیم ، یعنی جبرائیل علیه السلام .

نام مستعار { [ف] کندی نامندن باشقه اوله‌رق عاریة طاقیلان نام : نام مستعار ادبا ماسکه‌سیدر — عالی بك .

نامه { [ف] مکتوب ، تحریرات : « بونامه اوپارجه کیتسون — برآهدر آسمانه کیتسون — شیخ غالب » . مکتوبه نامه اطلاقی عنواننده ویا آخرنده اسم یازلمسی اعتباریله‌در § کتاب : شهنامه . بازنامه . همایونامه . § فرمان ، بیورلدی : نامهٔ حکمداری . نامهٔ همایون . نامه آور ، نامه بر = مکتوب کتیروب کتورن : کبوتر نامه‌بر . نامه‌رسان — نامه ایرشدیرن ، نامه اولاشدیران . نامه‌رسانی = نامه رسانلق . نامهٔ چهارم = قرآن کریم .

نامهربان { [ف] وفاسز ، محبتسز ، شفقتسز : دلبر نامهربان . « مهرم که اولدی عالمه روشن کونش کبی — برذره کلمز ای مه نامهربان سکا — جامی » . نامهربانی = نامهربانلق .

نامی { [ف] ناملی ، شهرتلی ، متعین .

نامی { [ع] نما بولان ، بوین ، آرتان .

نامیه { [ع] قوت نما صاحبی ، آرتمق ، بیومك شاننده‌ن اولان شی § حیوانات ونباتاتده اولان بیومکلك ، آرتمقلق قوتی : قوهٔ نامیه .

نان { [ف] اکمك ، خبز : « یارب نه‌در بو کشمکش درد احتیاج — انسانك احتیاجی که برلقمه نانه‌در — ضیا » . ناپاره = اکمك پارچه‌سی : طالب ناپاره . نانپز = اکمکجی . نان تلخ = بیات ، قورو ، کوفلی اکمك . نان جوین = آرپه اکمکی : « ای خواجهٔ سرآمده ممکن دکلیدر — مقصود دفع جوع ایسه نان جوین ایله — نائلیٔ قدیم » نانجوی = دیلنجی ، کدا ، طالب دنیا . نان حلال = کسب وزراعتله حاصل اولان معیشت . نانخواه = اکمك ایسته‌ین ، دیلنجی . نان دهقان = پادشاه اکمکی . نانکش = چیتله نداك . نان کشکین

= بقله ، طاری ، آرپه ، بوغدای اونندن یاپیلان برنوع اکمك . نان کلاج = اکمك قطایفی ، کلاج باقلاواسی . نانکور = یدیکی اکمکك قدرینی بیلمه‌ین ، شکرینی ادا ایتمه‌ین ، کافر نعمت ، جری ، ناکس ، بخیل ، مردار . (نامکور) بوندن محرفدر .

ناو { [ف] چوجنی اویوتمق ایچون سویله‌نیلن ارکلی نغمه ، نی .

ناودان { [ف] اولوق ، میزاب : ناودان قلم عرفان . ناودان خامه .

ناور { [ف] ممکن . ناوران = ممکنات .

ناورد { [ف] جنك ، حرب . ناوردگاه = جنك محلی . معرکه .

ناوك { [ف] اوق ، تیر : ناوك مژگان ، ناوك سحری = سحر وقتنده ایدیلن بد دعا ، انکسار . ناوك قلبی = درون دلدن چکیلن آه . ناوك انداز = اوق آتان . ناوك اندازی = ناوك اندازلق .

ناوچه { [ف] کثیف ، مردار ، ملوث .

ناهار { [ف] آچ ، جوعان .

ناهاری { [ف] قهوه آلتی دەنیلن یمك .

ناهب { [ع] نهب ایدن ، یغما ایدن .

ناهد ، ناهده { [ع] ترنج ممه‌لی قیز .

ناهق { [ع] اشك کبی آکیران ، اشك سسلی .

ناهل { [ع] صوسز .

ناهمتا { [ف] مساوی اولمایان ، اش دکل .

ناهموار { [ف] اکری ، منحنی ، دوزکون دکل : ارض ناهموار . ناهمواری = ناهموارلق .

ناهی { [ف] نهی ایدن ، منع ایدن .

ناهید ، ناهیده { [ف] زهره یلدیزی . اساطیر ایرانیه‌ده مطربهٔ فلك اعتبار اولنمشدر .

نای { [ف] (نا) ماده‌سنه مراجعت .

نایاب { [ف] بولونماز : نایاب بر آدم .

نائب { [ع] نوبت بکله‌ین § وکیل قائممقام : نائب حکومت § محاکم شرعیه‌ده طرف سلطانیدن حکمه مأذون اولان . مؤنثی : نائبه : فلمنك نائبهٔ حکومتی .

نائیان { [ف] (نیزن) ایله مترادفدر .

نائبه { [ع] بلا ، مصیبت ، مشقت ، شدت ، قضا . وقعه . جمعی : نائبات ونوائب : نائبات لیال ، نوائب زمان .

نایچه { [ف] نایك مصغری : کوچك نی ، کوچك قامیش .

نائحه { [ع] میتك خانه‌سنده ، جنازه آرقه‌سندن متوفانك محاسننی تعداد ایدرك اجرتله آغلایان ، فریاد ایدن قادین ، صاغوجی . جمعی : نائحات .

نائره { [ع] حرارت ، صیجاقلق ، آتش ، گرمی : نائرهٔ حرب وقتال . نائرهٔ عشق .

نائی { [ع] نی چالان ، نیزن .

نائی عثمان دده { غلطه مولوی‌خانه‌سی مشایخندن اولوب (معراجیه) منظومه‌سنك ناظم و بسته کاریدرکه (١١٤٢) ده ارتحال ایله‌یه‌رك درگاه شریفك تربه‌سنه دفن اولنمشدر .

نائم { [ع] اویویان ، اویقوده بولونان ، خوابیده : طفل نائم ، دلبر نائم .

نباء { [ع] خبر : نباء عظیم .

نبائر { [ع] (نبیره) نك جمعی اولاق اوزره عجملر طرفندن اویدرلمشدر . بوده فرامین ، حوانین وامثالی کبی یاکلشدر .

نبائل { [ع] (نبیله) نك جمعی .

نبات { [ع] اوت ، آغاج کبی یردن بتمك شاننده اولان شی . جمعی : نباتات . نباتی = نباته منسوب . نباتیون = علم نباتات علماسی .

نباج { [ع] کوپك وکه‌ییك آوازی .

نباج { [ع] شدید الصوت .

نباح { [ع] کوپك هاولامه‌سی .

نباح { [ع] کوپك حاولامق .

نباش { [ع] مزاری قازه‌رق اولونك کفننی چیقاران . کفن صویجی : رحم الله النباش الاول .

نبال { [ع] اوق معناسنه اولان (نبل) ك جمعی : « رمانی الدهر بالارزاء حتی — فؤادی فی غشاء من نبال — متنبی »

نبال { [ف] اوقجی ، اوق یاپوب صاتان .

نبالت { [ع] ذکا ، نجابت کرم وشرف جهتیله عالی قدر اولمق § بیوکلك ، عظمت .

نباهت { [ع] شرف ، شان وشهرت § شرف ، شان وشهرت صاحبی اولمق .

نبت { [ع] اوت ، گیاه § اوت بیتمك .

نبث { [ع] ال ایله طوپراق قازمق .

نبذه { [ع] آز شی ، پارچه § برشیئك بقیه‌سی .

نبرد { [ع] جنك وجدال ، قتال .

نبرد آزما { [ف] چوق جنك کورمش ، محاربه‌لرده تجربه‌سی سبقت ایتمش آدم .

نبردگاه { [ف] جنك محلی ، معرکه .

نبض { [ع] طمار آتمق § طمار آتمه‌سی محسوس اولدیغی محل ، نبض آشنا = نبضدن آکلایان ، نباض : « ای طبیب حاذق نبض آشنای درد دل — خستهٔ هجرم بکا برچاره الله عشقنه — شیخ الاسلام اسحق افندی » نبضگیر = مزاجه کوره سوز سویلەین .

نبضان { [ع] طمار آتمق .

نبع ، نبوع { [ع] پیکار صویی قاینایوب آقمق ، قاینامق .

نبق { [ع] سدردینیلن آغاجك میوه‌سی ، سکون با ایله‌ده لغتدر .

نبل { [ع] اوق آتمق § اوق ، تیر .

نبو { [ع] سافیز .

نبوب { [ع] قامیش وسائره بوغومی .

نبوت { [ع] نبیلك ، پیغمبرلك . نبی تپناه = رسول ، پیغمبر .

نبی { [ع] پیغمبر ، طرف الهیدن قوللره تبلیغ احکام ایدن ذات شریف . رسول ایله بینلرنده عموم وخصوص مطلق واردر . نبی صاحب کتاب ده اولمیه‌بیلیر . حالبوکه رسول اطلاق صاحب کتابه خاصدر . جمعی : انبیاء : انبیاء عظام .

نبوی = نبی‌یه منسوب : حدیث نبوی = احادیث نبویه . هجرت نبویه .

نبی { [ع] قرآن کریم .

نبیذ { [ع] خرما و آرپادن یاپیلان بر نوع شراب .

نبیره ، نبیره { [ف] اوغلك اوغلی ، قیزك اوغلی ، طورون ، حفید .

نبیل { [ع] عالی ، عالم ، فاضل آدم .

نبیسه { [ف] اوغل اولادی ، حفید .

نبیه { [ف] شریف ، نجیب ، نامدار آدم .

نتاج ، نتج { [ع] حیوان کندی کندینه طوغورمق .

نتایج { [ع] (نتیجه) نك جمعی .

نتف { [ع] یولق : نتف شعر .

نتن { [ع] فنا قوقمق ، تعفن ایتمك .

نتو { [ع] برشی قابارمق .

نتیجه { [ع] دول § برشیدن چیقارلمش ، حاصل ایدلمش اولان شی § منطقجه حد اوسط اسقاط ایدلدکدن صکره صغری ایله کبرانك اقترانندن حاصل اولان شی . نتیجه‌بخش = نتیجه ویریجی ، ویرن نتیجه پذیر = نتیجه قبول ایدن ، نتیجه بولان .

نثار { [ع] صاچق ، طاغتمق : بدایع نثار = بدایع صاچان . پرتو نثار = پرتو صاچیجی . § بخش ، احسان ایتمك ، عطا .

نثار { [ع] صاچیلان شی .

نثار { [ع] نثر ایدیجی ، ایدن ، صاچیجی ، طاغیدیجی .

نثر { [ع] صاچمق ، طاغتمق § وزنسز ، قافیه‌سز یازیلان سوز .

نثیر { [ع] حیوانانك آقصیرمه‌سی .

نجائب { [ع] (نجیب) ك جمعی .

نجابت { [ع] اصلی ونسلی تمیز اولمه . اصالت ، بیوکلك § کوزل خویلولق ، عزیزلك .

نجات { [ع] قورتولمق . خلاص اولمق ، « بولمق » ماده‌سیله قوللانیلیر : دشمندن نجات بولمق § قورتوله ، قورتولوش : النجاة فی الصدق = نجات طوغرولقده‌در .

نجات { [ع] قیلیج باغی .

نجاتی { عثمانلی شعرینك مؤسسلرندن عد اولنور . اسمی (عیسی) یاخود (نوح) در . ادرنه‌لی ویا قسطمونیلی اولدیغنده اختلاف ایدلمشدر . سلطان بایزید خان ثانی دورنده استانبوله کلمشدی . (کتدك نجاتی آه) عبارەسنك کوستردیکی ۹۱۴ ده وفات ایتمشدر . دیوانی شعر قدیم عثمانی ایچین بر نمونه‌در . بعض ابیاتی شیمدی دخی بکنیله‌جك مضامینی حاویدر .

رقیبك اولمدینه چاره یوقدر

وزیر اولا مکر سلطان سلیمه

بیت مشهوری بعض تذاکرده مشارالیهه اسناد اولنور . فقط پادشاه مشارالیهك ۹۱۸ ده جلوس ایتمش اولمسنه نظراً بو روایت مستبعد کورونور .

نجاح { [ع] بر شیئه ظفریاب اولمق ، حاجت ، مطلوب حصوله کلمك §

خلاص اولمق قورتولمق .

نجار { [ع] دولکر ، دروکر .

نجاست { [ع] پیسلك ، مردارلق .

نجاشی { [ع] حبش حکمدارلرینك علمیدر . چین ایمپراطورلرینه «فغفور» ، ژاپونیا حکمدارلرینه «میقادو» دینیلیر .

نجام { [ع] علم نجومه آشنا اولان .

نجدت { [ع] شجاعت ، بهادرلق .

نجس { [ع] پیس ، مردار اولمق § مردار ، ناپاك ، پلید . (طاهر)ك ضدی . ایکنجی معناده کسر جیم ایله‌ده لغتدر .

نجف { [ع] امام علی رضی الله عنه حضرتلرینك مرقد منورلرینی حاوی اولان شهر : «بکاوش مژه‌از کور تانجف بروم — اکر بهند بخاکم کنی وکربه تتار — عرفی . شحنهٔ نجف = حضرت علی .

نجل { [ع] چوجق ، اولاد : نجل نجیب § اصیل ، نسیل § برشیئی آچمق .

نجم { [ع] کوکب ، ستاره ییلدیز § اولکر ییلدیزی ، پروین ، ثریا . بو معناده (النجم) . یمك لازمدر . جمعی : انجم ، انجام ، نجوم کلیر .

نجم الدین کبری { [ع] (شیخ) کبار اولیاء اللهدندر . پك چوق مریدانی وار ایدی . سلطان العلما وکمال خجندی اونلردندر . تاتار فتنه‌سنك زمان غلیاننده خوارزمده بولوندی . سلطان محمد خوارزمشاه فرار ایتمشدی . شیخ مریدلرینه (یوبر بلای مبرمدر ، مقاومت اولونه‌ماز . مملکتکزه کیدیکز) دییه اذن ویردی . چوغی کیتدی . شیخ بقیهٔ مریدانیله تاتار جنکنه چیقدی . شهید اولنجه‌یه قدر اوغراشدی . حتی حین شهادتنده بر کافرك پرچمی النه دولامشدی . چالشدیلر ، الندن قورتارامادیلر . پرچمی کسمه‌یه مجبور اولدیلر . شهادتی ۶۱۸ ده واقع اولدی .

نجوم { [ع] (نجم) ك جمعی .

نجیب { [ع] صوبی تمیز ، نسلی پاك ، اصیل . کریم . انسان وحیوانه وصف اولور : نجیب بر ذات . نجیب بر آت . جمعی : نجبا . انجاب . ناقهٔ نجیبه . بونك جمعی : نجائب کلیر .

نجیره { [ع] اوستی اورتولو اخشاب صفه .

نجیس { [ع] اصلا اونولمیان علت § نجاستلی ، پیس ، مردار .

نجیل { [ع] مرد اصیل ، معروف النسب ، نجل نجیل .

نحاریر { [ع] (نحریر)ك جمعی : نحاریر زمان .

نحاس { [ع] باقر دینیلن معدن .

نحاط { [ع] کوز پاشلرینك دیشاری‌یه چیقمیوب کوکسده تردد ، هینچقیرمه .

نحاف { [ع] (نحیف) ك جمعی .

نحافت { [ع] آریقلق ، ضعیفلك ، طاقتسزلك ، لاغرلك : نحافت وجود . نحافت جسمی قیامنه مساعد اولمه او چهره‌ٔ بتنه باشقه بر وقار وعظمت بخش ایدردی — لامارتین .

نَحّام { [ع] چوق تنحنح ایدن آدم § بخیل . جری .

نخبه { [ع] هرشیئك ایسی ، مختاری .

نَحت { [ع] یونمق ، یونلمق . تراشیدن: صنعت نحت . نحت سنك § ایکی کله‌دن برکلمه‌وجوده کتیرمق . (منحوت) ماده‌سنه مراجعت .

نَحر { [ع] بوغاز، سرسینه § بوغازلامق . § نمازده صاغ الی صولك اوستنه قویمق . یوم‌النحر = ذی‌الحجه‌نك اوننجی کونی .

نِحریر { [ع] عالم ، عاقل ، حقایق‌آکاه .

نَحز { [ع] اوته قاقمق ، برشیله دورتمك § بیر کبی شیلری هوانده‌دوکمك .

نَحس { [ع] اوغورسزلق ، یمنسزلك . (سعد) ك ضدی . § اوغورسز ، یمنسز . نحس اکبر = زحل : « نحس اکبرله طلوع ایتدی ثریای سخن — وهبی . » نَحسَین فلك = زحل ، مریخ .

نَحل { [ع] بال آریسی ، مکس انکبین . جمعی : نُحول .

نحله { [ع] ملت ، مسلك ، مذهب . جمعی : نِحَل: ملل ونحل .

نَحمَه ، نَحیم { [ع] کوکسدن چیقان سس .

نَحنَحَه { [ع] اوکسورمك ، بوغازده بلغم طیقاتمقله‌خیریلتی‌ایله صولومق

نَحو { [ع] طرف، جهت، یول. بومعناده جمعی : اولان (انحاء) قوللانیلیر : انحای صحرا § کبی . مانند § کلام عربك اعرابنی بیلدیرن علم معروف . نحوی = علم نحوه منسوب . علم نحو عالمی .

نَحوِیّون = علم نحو علماسی .

نُحوسَت { [ع] اوغورسزلق، یمنسزلك .

نَحیب { [ع] فریاد ایله آغلامق ، بکا ایتمك § شدتله بکا . آغلامه .

نَحیت ، نَحیته { [ع] کوموالتی‌یه یاقین ایکاتی .

نَحیر { [ع] بوغازلانمش : اشترنحیر . کوسفند نحیر .

نَحیرَه { [ع] آیك ایلك کونی یاخود آخر کیجه‌سی .

نَحیس { [ع] قیتلق : سال نحیس § اوغورسز ، یمنسز .

نَحیف { [ع] آریق ، ضعیف، لاغر: جسم نحیف . مرد نحیف .

نَحیفی، { (سلیمان) شهیردر. قوی طبیعت بر عثمانلی شاعریدرکه مأموریتله ایرانه ومجارستانه کیدوب کلدکدن صوکرا شق‌ثانی دفترداری اولمشدی. (۱۱۵۱)ده متقاعداً ارتحال ایتمشدر . طوب قاپیه خارجنده مدفوندر . سنك مزارنده شو تاریخ کورولور :

بو سلیمان نحیفی روحنه الفاتحه

مکمل دیوانی ، برچوق نعوت شریفه‌یی حاوی (حلیة‌الانوار)ی واردر . مثنوی شریفی نظماً ترجمه ایتمشدر . ایکی بیتی :

حسادعصرك ایتمه‌نظرکفت وکوسنه
شیر التفات ایده‌رمی کلابك غلوسنه
لازم دکل عنایتی اهل تکبرك
بخش ایله‌دم عطاسنی وجه عبوسنه

نَخ { [ف] ایپ ، تار ، رشته .

نِخاس { [ع] تکرلکك اطرافنه کچیریلن دمیر چنبر .

نُخاع { [ع] آرقه‌ده مورغه کمیکلرینك ایچنده بولنان مهدار ایلیك .

نُخالَه { [ع] بوغدای کپکی . فتح ایله‌ده لغتدر .

نُخبَه { [ع] سچیلمش ، منتخب ، کزیده § همبزم ، همنشین .

نَخچیر { [ف] آولامق . صید ایتمك § آو ، صید § آهو و امثالی صحرائی جانور . § آو محلی ، شکارکاه . جیم عربی ایله استعمالی خطادر .

نُخُست ، نُخُستین { [ف] برنجی ، اول ، اولکی . کونشك اشعهٔ نخستینی .

نَخل { [ع] خرما اغاجی . مفردنده (نخله) دینیلیر . اسکیدن موم وکموشدن آغاج دالی شکلنده یاپیله‌رق کلین اوکنده کوتوریلن آرایشه‌بوندن غلط اولهق اوزره (نقل) یاخود (نخل روان) دینیلیردی : « راست کلدم یاره بر نخل روان اولمش کلیر — سرده کل ، دستنده کل ، جیبنده کل ، دامنده کل = فصیح دده » نقلبند = نقل دینیلن شیئی یاپان ، موجی ، قلمکار .

نَخلِ تابوت { [ف] پیر اوله‌رق وفات ایدنلرك تابوتی اوزرینه قونیلان بر نوع زینت ، آرایش ، اکلیل . بو عادت وقتیله ایرانده جاری ایدی : « کشتهٔ عشقم و آن نیست که در شهرکسی — نخل تابوت مرا بند وشیون نکند — شافی » . « سایه‌سین درویش نی برك ونوادن دور ایدن — صافلاسون آرایش تابوته نخل قامتن — منطقی » . آکا (نخل ماتم) ده دینیلیر .

نَخلِ طور ، نَخلهٔ طور { [ف] موسی علیه‌السلامك وادی ایمنده‌اوزرنده تجلیات انوار الهیه‌یی مشاهده ایتمش اولدیغی شجر مقدس . « آچما سینه‌ك هر طرف مستغرق نور اولماسین — قامتك انوار ایچنده نخلهٔ طور اولماسین = طاهرالمولوی » .

نَخلِ مریم { [ف] عیسی علیه‌السلامك زمان تولدنده حضرت مریمك اوجاع حملدن مضطرب اوله‌رق صحراده سایه‌سنه التجا ایتدیکی قوری خرما اغاجیدرکه‌شجر مذکور مشارالیهانك عقبندن بقدرة‌الله تعالی یشیللنمش ایدی .

نَخلزار ، نَخلِستان { [ف] خرمالق . مطلقا آغاجلق . فدانلق معناسنده‌ده قوللانیلیر : « بنه سیر ایله نخلستان دورا دور معنایی — کلستاندر کلستاندر خیابان درخیاباندر — ریاضی » . نخلزر جنت .

نَخوَت { [ع] بیوکلنمك، تکبر. تعظم § کبر ، عظمت، بیوکلك‌طاسلامه: نخوت جهلا . کسر نون ایله یا کلشدر . نخوت پیشه = نخوتی اعتیاد ایدن . متکبر . نخوتفروش = عظمتفروش .

نُخُود { [ف] معروف دانه . نخودی = نخود رنکنه مشابه برنوع‌رنك .

نَخیب { [ع] یوره‌کسز، قورقاق . جبان.

نَخیر { [ف] پوصی ، کمین . نخیرکاه = پوصی یری . زا ایله‌ده لغتدر .

نَخیر { [ع] بوروندن چیقان سس .

نَخیل { [ع] خرما آغاجی : « دست ما کوتاه وخرما برنخیل — سعدی» = بزم المزقیصه ، خرما ایسه آغاجك

اوزرنده § (نخل) ك جمعی . خرما آغاجلری ، خرمالق .

نِدّ { [ع] مثل ، شبیه (ضد)ك ضدی : ضدوند .

نِداء { [ع] چاغیرمق ، باغرمق § سس ، صوت .

نَدّاف { [ع] پاموق آتان ، حلاج .

نَدامت { [ع] (كاشكی یاپمیه ایدم) دیمك . پشمان اولمق (ایتمك) (كتیرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : ندامت كتیرر كبی اولدی . یاپدیغی شیدن ندامت ایتدی . § پشمانلق : آتش ندامت . حس جانسوز ندامت . ندامتكار = ندامت ایدن ، پشمان اولان . ندامتكارانه = ندامتكا. رجه‌سنه ندامتكاری = ندامتكارلق . ندامتكاه = محل ندامت : ندامتكاه عالم . نظمده بعضاً (ندامتگه) صورتنده تخفیف اولنور : « برندامتگهدر الحق سوق عالم . عاقبت ـ مشتری وبایعك ایواهدر سرمایه‌سی — لا »

نَداوَت { [ع] یاشلق ، نملیلك ، رطوبت .

نَدْب { [ع] میت اوزرینه محاسننی تعداد ایده‌رك آغلامق .

نَدَب { [ع] یاره یری ، نشان ، زخم .

نَدْرَت { [ع] نادرلك ، آزبولنمه ، قلت .

نَدْف { [ع] پاموق آتمق .

نَدَم { [ع] پشمان اولمق : حس ندم § پشمانلق : « بیلمزمیسك كه جالب تعظیم اولور كرم — افعال ظالمانه‌یی تعقیب ایدر ندم »

١٠ نَدْمان { [ع] نادم ، پشمان § ندیم همبزم شراب .

نُدَماء { [ع] (ندیم) ك جمعی .

نَدْوَة ، نَداوَة { [ع] مشاوره ، مذاكره دارالندوه = مكه‌ده اجداد كرام پیغمبریدن (قصی بن كلاب) حضرتلری طرفندن مشورتگاه اتخاذ ایدیلمك اوزره یاپیلمش بر أو .

نَدید ، نَدیدَه { [ع] اش ، مثل ، همتا . (نداند)

نَدیف { [ع] آتیلمش پاموق .

نَدیم ، نَدیمه { [ع] همقدح ، همبزم شراب . § مصاحب ، همدم : « بم ندیمهٔ روحم تفكرا تمدر — دم تفكرماك خوش دم حیاتمدر — اكرم بك » § امرا وسلاطینك همنشینی ، مصاحبی . بو ایكی معناده توسیع طریقیله مستعملدر .

نَدیم { (شاعر مشهور) (احمد) تقلیدن عاری اشعار شوخانه‌سیله عثمانلی شاعرلری آره‌سنده برموقع مخصوص طوتمش اولان نادرهٔ طبیعتدر كه سلطان ابراهیمك اواخر سلطنتنده قاضی عسكر بولنان مصطفی افندینك نبیره‌سیدر . محمود پاشا محكمه‌سنده حاكملك ایتمشدر . مشهور داماد ابراهیم پاشانك كتابجیسی وندیمی ایدی . (١١٤٣) ده ارتحال ایلمشدر . قاره‌جه احمد قبرستاننده مدفوندر . نابی كبی آنكده سنك مزاری تجدیده شایاندر . دیوانی معروفدر . صحائف الاخبار ترجمه‌سی اولان (منجم باشی تاریخی) دخی جمله آثارندندر . مشارالیهك میرزا زاده سالم تذكره‌سنده منتخب اوراق اوزره كوستریلن :

خسته‌لكلردن امان كورمیه چشم سیهك مومیا بولمیه عالمده شكست كاهك مطلعی كندیسنك اك عادی سوزلرندن عد اولنسه بجادر .

نَذْر { [ع] بركیمسه برشیئی كندی نفسنه واجب قیلمق . الله ایچون برعبادتی عهده‌سنه آلمق § بركیمسه واجب اولیان شیئی كندی نفسی اوزرینه واجب قیلمق : « ویرمم سكا چك بندن الك ای ملك الموت — جانانه نذر ایلدیكم جانه طوقنمه — عاشق عمر » § دیت . بومعناده جمعی : نذور كلیر . § شرط وتعلیقه مقارن وعد .

نُذُور { [ع] (نذر) ك جمعی .

نَذیر { [ع] برینه برشیئك قورقنج اولدیغنی خبرویره‌رك كندیسنی قورقوتان ، برماده‌نك تبلیغیله تخویف . (بشیر) مقابلیدر . § اسماء پیغمبریدندر .

نَذیرَه { [ع] نذرایچون ادا اولنان شی .

نَر { [ف] اركك : شیر نر . نرگدا = عارسز دیلنجی .

نَرَّه { [ف] اركك §: نرهٔ آب ، = طالعه تخفیف را ایله‌ده لغتدر .

نَرْجِس { [ع] (نرگس) كلمهٔ فارسیه‌سندن معربدر .

نَرْخ { [ف] نارق ، رسماً قونیلان فیأت ، بها ، سعر : فی الاصل نونك كسریله در .

نَرْد { [ف] طاوله دینلن معروف اویون . بونك مخترعی بزرجمهر ایمش . نردباز = طاوله اوینایان . نردبازی — نردبازلق .

نَرْدُبان { [ف] مردیون .

نَرْگِس { [ف] معروف چیچك . زرین قدح ده بونوعدندر . § محبوبه‌نك كوزی ، كوزل كوز . نركس نیم خواب . نركس مخمور = محبوبه‌نك كوزندن كنایه‌در : « جهانی ایتمكه برلحظه‌ده خراب سكا — یترٌ و نركس مخمور نیمخواب سكا — نائلی قدیم »

نَرْگِسَه { [ف] نركس شكلنده فیل وسائر حیوانات كمیكارندن یاپیلوبه طاولك اورته‌سنه زینت مقامنده قوللانیلان شكوفهٔ مصنوع § ایچنه نركس قونیلان شیشه § نجومدن وخاصةً اولكردن كنایه اولور .

نَرْگِسی { [ف] برنوع عجم قماشی § نركس شكلنده كسیله‌رك یاپیلان برنوع خمیراشی .

نَرْگِسی { (محمد) بوسنه‌لیدر . سرآمدان اصحاب انشادن اولمغله برابر خوشنویسلكده‌ده متمیز ایدی . (خمسه) سی مشهور ومطبوعدر . ایاصوفیه كتبخانه‌سنده خط دستیله بر(وقایه) موجوددر . (١٠٤٤) ده وفات ایتمشدر . حضرت ابو ایوب انصاری جوارنده مدفوندر .

نَرْم { [ف] یومشاق ، ملایم . نرم نرم = آهسته آهسته . نرمی = یومشاقلق . نرم آهن = كوشك ، زبون شی . نرمساز = حلیم ، یوموشاق آدم . نرم لكام = باشی سرت اولمیان آت § مطیع ، فرمانبر . نرم بر = قیصقاچ . نرم بز بیز ـ صیق قابوره .

نَرْی { [ف] آلت رجولیت ، قضیب .

نَرِیم ، نَریمان { [ف] رستمك جدی اولان سامك پدرینك نامی . بومناسبتله مطلقا شجیع وبهادر اولان آدملر حقنده‌ده استعمال اولنور . نریمانی = نریمانلق .

نزه { [ع] فتنه القاسیله خلقی بربرینه دوشورمك ، افساد .

نزار { [ع] آریق ، ضعیف ، زبون : جسم نزار .

نزاع { [ع] آرزومند اولمق § یکدیکره خصومت ایتمك ، چکشمك .

نزاكت { [مولد] نازكلك ، ظرافت . قبااولمامق حالی : نزاكت افاده : نزاكت وجود . نزاكت اطوار . نزاكت افاده : « نزاكت بدن نه‌در كوكلده رقت ایسترم — بن آغلارم او خنده‌ور بو حاله دقت ایسترم — ضیا پاشا »

نزاهت { [ع] فنالقدن اوزاقلق . عیبدن بریلك ، پاكلك ، تمیزلك . معنویانده قوللانیلیر : نزاهت اسلوب . نزاهت افاده .

نزح { [ع] قویونك صوینی تمامیله چكوب بوشالتمق .

نزد { [ف] یان ، عندمعناسنه‌اشیاواشخاص حقنده قوللانیلیر : فلان ذاتك نزدنده مقیم فلان افندی . نزد عقلا .

نزع { [ع] بر شیئی یرندن سوکوب قوپارمق . سوكمك : « نزع حیات حی ایدر امواته جان ویرر — لا » حالت نزع وحالة النزاع = جان چكیشمك حالی .

نزغ { [ع] افساد ایتمك ، فتنه جیقارمق .

نزف { [ع] قویونك صوینی كاملاً چكمك ، قیونك صوینی كاملاً چكلمك : نزف چاه § قان آقمق ، زیاده قان آقمقله بی تاب ایتمك § قانك برعارضه سببیله طماردن خروجنه باعث اولان انبساط دموی ، قانامه .

نزل { [ع] ضیافت ، مسافر ایچون تهیه اولنان طعام .

نزله { [ع] زكام عاشق : « عارض اولالی باشمزه نزلهٔ عشق — زكام غم یار ایله انفیه كش اولدق = لا » .

نزو { [ع] صیچرامق ، آتلامق .

نزم { [ف] قیش موسمنده پیدا اولان سیس .

نزول { [ع] قونمق ، اینمك : اوتله نزول حیواندن نزول . § یوقاریدن آشاغی‌یه اینمك : نزول باران § اینمه دینیلن عت ، فلج .

نزهت { [ع] سرور ، زینت وطراوت . § تفرج ، نزهتفزا = نزهت آرتیریجی ، آرتیران . نزهتگاه = نزهت محلی .

نزیف { [ع] قانی پك چوق آقه‌رق بی تاب قالان آدم .

نزیه { [ع] نزاهتله متصف ، پاك ، تمیز .

نژاد { [ف] اصل ، نسل ، حسب § طبیعت ، جبلت .

نژنگ { [ف] طوزاق ، قاپانجه .

نژم ، نژم { [ف] (نزم) معناسنه‌در .

نساء { [ع] قادینلر . (مرئه) كلمه‌سنك لفظنك غیری اوله‌رق جمیدر .

نساء { [ع] اویلوقدن طیرناغنه‌قدراوزانان بردامار : عرق النساء .

نسائج { [ع] (نسیجه)نك جمی .

نسائم { [ع] (نسیم)ك جمی .

نساب { [ع] علم‌انسابه‌زیاده‌سیله آشنااولان .

نساج { [ع] قماش والبسه طوقویان .

نساجه { [ع] جولهالق .

نسئه { [ع] ویره‌سی‌یه صاتمق .

نسب { [ع] نسل ، نژاد : الفضل بالادب لابالاصل والنسب — فضلیت ادبله‌در ، اصل ونسبله دكلدر .

نسبت { [ع] قرابت ، خصملق § مناسبت .

نسترن { [ف] اغستوس كلی ، یبانی كل . § كالك ، كازار . تخفیف ایله (نستر) صورتنده‌قوللانلدیغی‌ده واردر .

نسج [ع] طوقومق ، اورمك .

نسخ { [ع] بر شیئی یرندن ازاله ایتمك § بر شی دیكر بر شیدن دها ایی اولمق اوزره حكمنی ازاله ایتمك : قرآن كریم انجیلك حكمنی نسخ ایتمشدر . § كتاب یازمق § خواجه عمادالدین یاقوت مستعصمی‌نك اختراع كرده‌سی اولان خط معروف .

نسخ { [ع] (نسخه) نك جمی .

نسخه { [ع] یازیلی شی § كتابك بر قطعه صورتی § دعا صورتنده یازیلی كاغد . موسقه‌ء نسخه‌ك مرض عشقه علاج ایلدی هیچ — ای شیخ كراماتفروش ! ازنه صوین ایچ = ثابت »

نسر { [ع] كركس دینیلن قوش . كركنز ، یاخود قارتال ویا آق بابا .

نسرطائر { [ف] منطقةالبروجدن جهت شمالیه‌ده كركس صورتنده پران اولان بر كوكب ، عقاب . « اویله بر خانیده بنیان رفیع الشان كیم — نسرطائر بامنه پرواز ایلر كاه‌كاه = طاهرالمولوی »

نسر واقع { [ف] جهت جنوبیه‌ده بولنان بر كوكب .

نسرین { [ف] وان كلی ، مصر كلی .

نسطور { [ع] طائفهٔ نصارانك مجتهدلرندن بریدركه حضرت عیسانك صعودندن صكره برمذهب اختراع ایتمشدی . نسطوری = نسطوره منسوب .

نسغ { [ع] آصمه كبی آغاجلر كسیلدكدن صكره ترشح ایدن صو .

نسف { [ع] بنایی تملندن ییقمق . فتحتین ایله بر شهرك اسمیدر .

نسفی { (امام نجم‌الدین ابو حفص عمر بن محمد) (عقائد نسفی) دینیلن كتابك مؤلف محترمیدركه بونك علامهٔ تفتازانی طرفندن یازیلان شرحی الآن تدریس ایدیلمكده‌در . حضرت امام (٣٥٧) تاریخنده عالم عقبایه خرام ایلمشدر .

نسق { [ع] دستور § ترتیب ، تنظیم ایتمك . نسقاز = ترتیب وتنظیم ایدیجی ، ایدن . نظام ویرن : « ای نسقاز جهات كائنات — اولدی حیرانك دهات كائنات » .

نسك { [ع] جناب حقه عبادت ایتمك .

نسل { [ع] دول ، ذریت . جمعی : انسال .

نسم ، نسمه { [ع] نفس روح ، صولوق آلوب ویرمك § روزكار نفسلنوب آهسته ، ملایم اسمك .

نسناس { [ع] بر آیاق اوزرنده صیچرایان بر نوع حیوان § نصفی انسان شكلنده برقولاقلی برنوع حیوان § بر نوع جانوارمش كه انسانك نصفی كبی بر ال بر آیاق وبر كوزی وارمش ، الی كوكسنك اوزرنده

اولوب عربجه تکلم ایدر وانسانی صید ایدوب یرمش. اساطیری بر مخلوق § مایمون. بعض لغت کتابلری بونی کسر نون ایله قید ایتمشلردر .

نِسْوان { [ع] قادینلر ، زنان . خلاف قیاس اوله‌رق (امرأة) لفظنك جمعیدر .

نِسَوِی { [ع] نسا طائفه‌سنه منسوب .

نَسْی { [ع] اونودلمش . فراموش ایدلمش .

نَسْیاً مَنْسیّا { [ع] اونودلمش ، کمالیله فراموش ایدلمش .

نِسْیان { [ع] اونوتمق ، فراموش ایتمك . (ایتمك) . (اولونمق) مصدرلریله قوللانیلیر .

نَسِیب { [ع] شاعر قصیده‌ده محبوبه‌سنه متعلق تصویرات ایله تغزل ایلمك § صویی تمیز ، اصیل ، عالی نسب .

نَسیج { [ع] نسج اولنمش ، طوقونمش .

نَسیجَه { [ع] نسج اولنمش، طوقونمش قماش ، جامه .

نَسیس { [ع] زیاده آجلق § انسانك صوك درجه‌ده طاقتی § بدنده اولان بقیهٔ روح § اوله‌جك آدمك صوك نفسی ، نفس واپسین .

نَسیم { [ع] روزکارك نفسلنمسی : نسیم صبا § خوش ، ملایم ، لطیف روزکار : نسیم شمال . نسیم خلد . نسیم جانپرور . « نسیم صبحه رفیقز بهاره‌دك کیدرز — نائلی قدیم » . نسیم پر شمیم = لطیف رایحه‌لی نسیم : « نسیم پرشمیمی دهره ایشار حیات ایلر — تنسم ایلدکجه صانکه انفاس مسیحادر = طاهر المولوی »

نَشّ { [ع] قارشدرمق § قایامق ، غلیان ایتمك .

نَسیمی { (سید) بغدادده (نسیم) ناحیه‌سندن نشأت ایتمشدر . مشهور فضل‌الله حروفینك خلفاسندندر . طبیعتی شطحیاته میال اولدیغندن حلبده‌سویله‌دیکی پرده بیرونانه بر قاچ سوزاوزرینه فتوای شرعیله قتل ایدیلمشدر . سلطان مراد اول دورنده رومه کلدیکی مرویدر . فارسی ، ترکی اشعار مؤثره‌سنی حاوی اولان دیوانی مطبوعدر :

کافر کورونجه‌زلف ورخك دیدی ای نگار
آمنت بالذی خلق اللیل والنهار

بیتی مشهوردر .

نَشْأت { [ع] یکیدن‌پیدا اولوب حیات بولمق . حدوث . من القدیم (نشئه) صورتنده تحریر ونشوه ، کیف ، سرور مقامنده استعمال ایدیلن کلمه بوندن بوزمه‌در . « بر نیم نشئه صای بو جهانك بهارینی — بر ساغر کشیده‌یه طوت لاله زارینی — ندیم » . نشأهٔ اولی — روحك بدنه‌دخولی . نشأهٔ اخری = روحك بدندن مفارقتی (نشئت) صورتنده یازلمالی .

نَشْأت { (خواجه سلیمان) (مصاحب شهریاری) عنوانیله یاد اولونان و ارباب شعر و انشادن بولونان (احمد رفیعا افندی)نك اوغلیدر. (۱۱٤۸) ده ادرنه‌ده طوغمش، (۱۲۲۲)ده استانبولده وفات ایتمشدر . دیوانی مطبوعدر . مشارالیه ایی بر شاعر ویا ادیب اولامامقله برابر ایی بر استاد ایدی . او وقتك الك ایلری کلن ارباب قلمی کندیسنك شاکردیدر . شو بیت بر غزلنك مطلعیدر :

ای آه سرد بر اثرك یوقمیدر سنك ؟
ای اشك گرم بر هنرك یوقمیدر سنك ؟

نُشارَه { [ع] آغاچ بیچیلدکدن صکره قالان طالاش .

نَشاسْتَج { [ع] (نشاسته) دن معربدر .

نَشاط { [ع] شنلك ، شادلق ، سرور . نونك کسریله غلطدر . « نشاط خاطر عالم الکده‌در ساقی — بو غملری ینه بر جامدر سرور ایده‌جك — نائلی قدیم » . نشاط انکیز = نشاط قوپاران . نشاط افزا = نشاط آرتیران . نشاط آور = نشاط کتیرن . نشاطبخش = نشاط باغشلایان .

نَشاطی { متغزلین عثمانیه‌نك اساتیذندن اولوب کلیبولی مولویخانه‌سی شیخی (اغا زاده محمد دده) یه بالانتساب (۱۸۰۱) تاریخنده ادرنه دار المولویسنه پوست نشین اولمش و(۱۰۸۵)ده ارتحال عالم جمال ایلمشدر . (نشاطی کیتدی دورانك) مصراعی سال انتقالنی کوستریر .

اولسه‌ق نوله بی نام ونشان شهرهٔ عالم
بز دل کبی بر طرفه معماده نهانز

بیتی بر غزلندندر .

نَشّاف { [ع] زیاده نشف ایدن ، برشیئی کندینه چکن .

نِشان { [ف] علامت ، اثر § هدف . اوق ، تفنك نشانه‌سی § خدمات حسنه‌سی سبق ایدنلره حکومتلر طرفندن درجات مختلفه‌ده ویریلن علامت افتخار : مجیدی، عثمانی نشانلری .

نشانده { [ع] دیکلمش، رکز اولنمش .

نِشْتَر { [ف] (نیشتر) مخففیدر . محاوراتده فتح نون ایله استعمالی غالبدر .

نَشْدَت { [ع] غائب اولان شیئی آراشدیرمق .

نُشخوار { [ف] بعض حیواناتك یدیکی شیئی آغزنده چکنه‌مسی ، گه‌ویش .

نَشْر { [ع] یایمق ، طاغتمق ، صاچمق ، آچمق : «نشر ایت کمالك عالمه اهل کمال ایسه‌ك — روشندر اشتهار ضیا آفتابده — هرسکلی عارف حکمت بك» نشریات = غزته ایله نشر اولنان شیلر : نشریات کاذبه .

نُشْرَه { [ع] نسخه § تعویذ ، افسون .

نَشْری { سلطان بایزید ثانی دوری مدرسلرندن اولوب، پادشاه مشارالیهك امریله بر تاریخ عثمانی یازمشدر. عثمانلی مورخلرینك الك اسکیلرندندر . بعض اشعاری‌ده وارمش .

نَشْف { [ع] صویی کندیسنه طوغرو چکمك .

نَشْفَه { [ع] بعض یرلرده کیرینی تمیزله‌مك ایچین ایاق اوغدقلری طاش .

نَشْوان { [ع] سرخوش . سکران : نشوان ساغر افشان .

نُشُور { [ع] نشر ایتمك ، طاغیتمق § بعد الموت دیرلمك : یوم نشوره یوم النشور = یوم قیامت .

نَشُور { [ع] زیاده‌سیله نشر ایدن ، طاغیدان. «حضور معالی نشوره» کبی ترکیبلرده بومعنی ملاحظه اولنور .

نَشْوَة { [ع] سرخوشلق . نشوه بخش = نشوه ویرن . نشوه‌دار =

نشوه‌لی ، کیفلی . ذوقیاب . نشوه‌دارانه = نشوه‌دار اولانه یاقیشه‌جق صورتده .
نشوه‌مند = نشوه‌لی .

نِشوَه { [ع] قوقلامق، بیلمك. (نشوه) ایله (نِشوه)یی قارشدیرماملی .

نِشیب { [ف] اینیش . (یوقوش) مقابلیدر: فراز ونشیب. فتحِ نون ایله یاکلشدر .

نَشید ، نَشیده { [ع] بر قوم آره‌سنده انشا اولنان شعر، علی الاطلاق شعر . نشیده خوان = نشیده اوقویان. نشیده‌خوانی = نشیده خوانلق .

نَشیط { [ع] نشاطلی ، شن ، مسرور .

نِشیمَن { [ف] اوطوره‌جق مکان: نشیمن تفکرات . § قوش یوواسی . مخففی اولان (نشیم) لسانمزده مستعمل دکلدر .

نِشین { [ف] اوطورمق معناسنه اولان (نشستن) مصدرندن امرحاضردر. دائما وصف ترکیبی حالنده قوللانیلیر : مدرسه نشین = مدرسه‌ده اوطوران . ساحل نشین = دکز کنارنده اوطوران .

نِشینَنده { [ف] اوطوریجی ، اوطوران .

نَص { [ع] آشکار ایتمك § معناسنده صراحت تامه بولنان آیات جلیله‌دن دلیل مقامنده ایراد اولنان آیت . جمعی: نصوص : نصوص قاطعهٔ قرآنیه .

نِصاب { [ع] اوزرینه زکات اعطاسی واجب اولان مقدار مال § سرمایه مال: نصاب علم، نصاب کمال . «اولوری آدمه خولیا کبی نصاب فرح = لا »

نُصّاح { [ع] (ناصح) ك جمعی .

نُصّار { [ع] (ناصر) ك جمعی .

نِصال { [ع] اوق تمرنی معناسنه اولان (نصل) ك جمعی .

نَصایح { [ع] (نصیحت) ك جمعی: نصایح پدرانه . نصایح خیرخواهانه .

نَصب { [ع] برشیئی بر یره دیکمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : نصب نکاه . نصب خیام . § برینی بر یره تعیین ایتمك . § اصطلاح نحوینده اوستون مقامنده استعمال اولنور .

نُصب ، نُصُب { [ع] مشرکلرك طاپدقلری ویاننده قربان کسدکلری طاشدن یاپیلمش پوت .

نُصح ، نَصاحه { [ع] نصیحت ویرمك § نصیحت . «نصح ایله یوله کلمه‌یی ایتمه‌لی تکدیر — تکدیر ایله اوصلانمایانك حقی کوتکدر = ضیا پاشا »

نَصر { [ع] یاردم ایتمك .

نُصَراء { [ع] (نصیر) ك جمعی .

نَصرانی { [ع] خرستیان ، عیسوی . حضرت عیسی بیت‌المقدس مضافاتندن (ناصره) قریه‌سنده تولد ایتدیکی جهتله نسبتنده نصرانی دینلمشدر . نصرانیت = نصرانیلك ، خرستیانلق .

نُصرَت { [ع] یاردم ایتمك § یاردم ، معاونت . دائما معنویاتده قوللانیلیر .

نُصرَت اَفَندی { (خواجه) نور عثمانی حافظ کتبلرندن اولوب طالبلره فارسی اوقوتوردی . سروری‌نك :
نصرت افندی ایلدی عزم بقامدد
مصراعندن آکلاشیلان (۱۲۰۸) ده وفات ایتدی. طب وخواصه دائر اولان رساله‌سی

مشهوردر. اشعاری‌ده واردر. (صاحب تبریزی) نك دیواننی شرح ایتمشدر .

نِصف { [ع] بر شیئك یاریسی ، نیم . نصف نهار -و- نصف‌النهار = اوکله وقتی. نصف‌اللیل = کیجه یاریسی .

نَصَفَت { [ع] عدالت ، انصاف . کسر نون وسکون صاد ایله غلطدر.

نُصوص { [ع] (نص) ك جمعی .

نُصَّه { [ع] صاچ قیرپنتیسی .

نَصیب { [ع] پای ، حصه .

نَصیحَت { [ع] ترکجه‌ده مقابلی «اوکوت» لفظ مهجوریدر. جمعی: نصایح. نصیحت پذیر = نصیحت قبول ایدن .

نَصیر { [ع] یاردیم ایدن ، مددکار .

نَصل { [ع] اوق تمرنی ، پیکان تیر . جمعی : نصول ونِصال .

نَضارَت { [ع] تازه‌لك ، طراوت : نضارت زمین .

نَضح { [ع] صو چکمك .

نَضر ، نَضیر { [ع] آلتون .

نَضرَت { [ع] تازه‌لك ، طراوت .

نَضنَضه { [ع] ییلانك دیلنی چیقاروب قیمیلداتماسی .

نَضیج { [ع] پیشکین ، یتشمش . کمالنی بولمش میوه کبی شیلره صفت اوله‌رق قوللانیلیر .

نَضیر { [ع] تازه ، آبدار § آلتون .

نِطاح { [ع] طوس اوروشمق .

نِطاف { [ع] (نطفه) نك جمعی .

نِطاق { [ع] نسوان عربه مخصوص بر نوع لباس . قوطه ، کمربند : «شمشیری نطاقنجه ، نطاق اینجه بلنجه — سامی »

نَطح { [ع] بوینوزلی حیوان بوینوزیله اورمق ، سوسمك .

نَطرون { [ع] بواسمله معروف اولان دوا .

نَطع { [ع] مشیندن ، سختیاندن یاپیلان دوشك . بساط : نطع زمردین . نطع سیاست = قتل اولنه‌جق کیمسه‌نك اوزه‌رنده باشنی کسدکلری مشین .

نُطفَه { [ع] طوری ، صافی صو § انسانك منیسی . اولکی معناده جمعی (نطاف) ، ایکنجی معناده جمعی (نُطف) .

نُطق { [ع] معناسی اکلاشیلان حروفله سوز سویلمك § سوز ، لاقیردی : نطق جانبخش . § برخصوص حقنده بر جماعته خطاباً سویلنیلن سوز ، خطبه .

نُطقی دَده { (شیخ سید علی) یکی قاپی مولویخانه‌سی مشایخندن وشعرای مولویه‌دن اولوب ۱۲۱۹ ده وفات ایتمشدر . درکاهك تربه‌سنده مدفوندر . بیت آتی بر غزلنك مقطعیدر «نطقی کوره‌بیلسه‌ك نه ویریرسك بکا یاری — زیرا کورونورسه بکا یار ساکه نهاندر »

نَطوح { [ع] بوینوزیله ووران قوچ .

نُطوع { [ع] (نطع) ك جمعی .

نَطوق { [ع] کوزل سوز سویلین ، ناطقه پرداز ، بلیغ اولان آدم : فلان آدم نطوقدر .

نَطیحَه { [ع] باشقه بر حیوانك بوینوزیله اورماسندن متأثراً اولن حیوان .

نظائر { [ع] (نظیره) نك جمعی : کزیدهٔ نظائر .

نظّار { [ع] (ناظر) ك جمعی .

نظاره { [ع] برشیئه باقمق . اسلوب فارسی اوزره نظمده اکثریا تشدید ایله قوللانیلیر: «غمزه‌ك كبی هم نكتهٔ رازدله محرم ـ نظارهٔ عاشق كبی هم راز كشاسك ـ نائلی قدیم »

نظّاره { [ع] دوربین .

نظارت { [ع] برشیئه باقمق، نظر ایتمك § ناظرمقامی: معارف نظارتی.

نظافت { [ع] تمیزلك ، پاكلك . پالكز مادیاتده قوللانیلیر . مثلا نظافت قلب دینلمز . النظافة من الایمان = نظافت ایماندندر .

نظام { [ع] دیزمك ، ترتیب ایتمك، دیزی، ترتیب § قاعده ، قانون .

نظام الملك { (ابوعلی حسن طوسی) اون سنه آلب ارسلانه ، یكرمی سنه ملكشاهه وزارت ایله‌مش مربی فضلا، حامی فقرا بر ذات ایدی . بغداده‌كی مشهور (مدرسهٔ نظامیه) نك بانیسیدر. (٤٠٨) ده تولد ایده‌رك (٤٨٥) ده ملكشاه ایله اصفهانه كیده‌ركن بر خائن طرفندن خنجرله شهید ایدیلدی . بعضلر بو خیانتی ملكشاهك امر خفیسنه اسناد ایده‌رلر .

نظامی قره مانی { (مولانا ولی الدین) اسمنده علمادن، بر ذاتك اوغلی اولوب اون سكز یاشلرنده ایكن شاعرلكله اشتهار ایتمش و شاعر مشهور ولی الدین اوغلی احمد پاشایه ترجیح اولونمشدی . ابوالفتح سلطان محمد بونك شهرتنی ایشیده‌رك استانبوله جلبنی امر ایتمش، بیچاره كنج شاعرده كلیركن یولده وفات ایله‌مشدر .

داغ غمك كه مهر محبت نشانیدر
سینه‌مده صاقلارم كه سعادت نشانیدر

بیتی اونكدر .

نظامی گنجوی { (شیخ) شعرای عرفانك اعاظمندندر. مشهور اولان (خمسه) سنك نظیری یوقدر. عمرینی قناعت وتقوی ایله كچیریردی . سائر شاعرلر كبی ملازم اهل دنیا اولمقدن منزه ایدی . سلاطین روزكار كندیسنه احترام ایده‌ردی. (٥٩٢) ده آلتمشی كچكین اولدیغی حالده وفات ایتدی . كیمسه «آیرانم اكشیدر دیمز» آلنده‌كی :

كس نكوید كه دوغ من ترشست

مصراعی ضرب مثل حكمنه كچمشدر .

نظر { [ع] برشیئه باقمق § كوز، نكاه : نور نظر § نظری = نظره منسوب. حكمت نظریه = حقایق موجوداتی تصور. نظرانداز = نظر ایدن. نظرگاه = نظر ایدیلن محل : « كعبه بنیاد خلیل آذرست — دل نظرگاه جلیل اكبرست — حضرت مولانا» § اصابت عین : فلانه نظر اصابت ایتمش. نظراً = نسبةً، گوره.

نظم { [ع] دیزمك . مجازاً كلام موزون مقامنده قوللانیلیر. (نثر) مقابلی . اولكی معناده ایتمك ماده‌سیله مستعملدر.

نظیر { [ع] اش ، مثل ، ماننده .

نظیره { [ع] برشاعرك شعرینه مشابه اولمق اوزره او وزن وقافیه‌ده سویله‌نن منظومه .

نعاب { [ع] قارغه یاوروسی .

نعائم { [ع] منازل قمردن بری، یاخود درت ستارهٔ رخشان .

نعاج { [ع] (نعجه) نك جمعی .

نعاس { [ع] اویوقلامه . اعضایه رخاوت كلمه . غنودكی .

نعال { [ع] (نعل) ك جمعی .

نعامه { [ف] دوه قوشی . (انت كصاحبة النعامیه) مثلی اعتماد اولنمیه‌جق شیئه اعتماد ایله دوچار خیبت وخسران اولان كیمسه حقنده ضرب اولنور .

نعت { [ع] برشیئی كوزل بر صورتده وصف ایتمك § مدایح مقدسهٔ حضرت رسالتپناه اعظمییی حاوی سویله‌نیلن شعر. نعت گوی = نعت سویله‌ین: «نعت گوی خواجهٔ آخر زمانی در سوزم — نفعی »

نعجه { [ع] دیشی قویون. جمعی: نعاج كلیر.

نعره { [ع] هایقیرمه ، باغیرمه ، ناره : نعرهٔ مستانه. نعره‌زن = نعره آتان.

نعسان { [ع] اویقو باصدیرمش آدم .

نعش { [ع] جنازه. مسلمان وغیرمسلمانه شاملدر . بنات نعش — و — بنات النعش = طاغینقلقله مشهور برقاچ ستاره‌نك اسمیدر .

نعل { [ع] نال ، حیوانك آیاغنه چاقیلان دمیر . نعلچه = یمنی‌یه ، چیزمه‌یه اوریلان خفیف دمیر پارچه‌سی . نعلبند = نالبند .

نعم { [ع] حرف جواب . اوت. آری : لا و نعم § چارپا حیوان . دوه ، اوكوز ، قیون كبی . جمعی: (انعام) كلیر .

نعم { [ع] (نعمت) ك جمعی ،

نعمان { [ع] ملوك عربدن برینك نامیدر كه (خورنق) اسمنده بر قصر عجیب انشا ایتدیرمش و بو خدمتنه مكافاةً معماری (سنمار) ی قصرك اوزه‌رندن آتدیروب اولدیرمشدر . جزاء سنمار مشهوردر § امام اعظم حضرتلرینك نامیدر . لالهٔ نعمان = غایت قرمزی بر نوع لاله .

نعمان بن ثابت { (امام اعظم ابوحنیفه) ائمهٔ اربعه‌دن صاحب مذهب مختاردر . مذهبنه تابع اولانلره (حنفی) دینیلیر . (٨٠) ده طوغمش (١٥٠) ده بغدادده وفات ایتمشدر . بر ذكای فوق العاده ایله برابر تقوای كامله حائز ایدی. آزوقت ایچنده علوم دینیه‌ده، خصوصیله فقهده بر بحر زخار اولمشدر . (امام جعفر صادق) حضرتلرینه ایكی سنه ملازمت ایتمشدر . (لولا السنتان لهلك النعمان) بویوردیغی مشهوردر . تابعین ایچنده دین مبینه اك زیاده خدمت ایدنلرك مفخری حضرت امام اعظمدر . عراقین والیسی اولان یزید بن عمر كندیسنه كوفه قاضیلغنی تكلیف ایتدكده حسب الورع قبول ایله‌مه‌مشدی . بونك ایچین والی ظالم طرفندن امامه یوز بوقدر قامچی ووردورولدیغی مرویدر . منصور عباسی زماننده بغداده جلب اولنه‌رق كندیسنه ینه قاضیلق تكلیف ایدیلدكده كذلك رد ایله‌مشدر. روایته كوره منصور طرفندن زندانه قونوله‌رق بر قاچ كون متمادیاً قامچی ایله ضرب ایتدیرلمسی سبب ارتحالی اولمشدر. بو جهتله قضاجویان قضاته:

بو حنیفه قضا نکرد وبمرد
تو بمیری اکر قضا نکنی

دەنیلمشدر . بین‌الاسلام مذاهب اربعه‌نك اك زیاده رواج بولمش اولانی مذهب حنفیدر. مشارالیه ملتمزی منتدار ایلەمش ومناقب شریفه‌سیله نیجه کتابلر تزیین ایدیلمشدر .

نِعمت { [ع] خوش دیرلك ، رفاه وراحت، نظام حال ومال . § فرح، مسرت. نعمت الٰهیه = عطیهٔ الٰهیه .

نَعناع ، نَعنَع { [ع] نانه دینلن معروف نبات

نُعوت { [ع] (نعت) ك جمعی .

نَعوذُ بِالله { [ع] اللّٰهه صیغینیرز: معناسنه بر ترکیب عربیدر .

نُعوظ { [ع] ذکر قوامه کلمك § ذکری دائما قوام اوزره بولندوران بر نوع علت .

نَعیب ، نَعیق { [ع] قارغه سسی .

نَعیم { [ع] جنت § نعمت : نعم الٰهی § خوش دیرلك ، رفاه وراحت ، نظام حال ، مال .

نَعیما { (مصطفی) حلبلیدر . اسکی عثمانلی تاریخلری ایچنده نظیری اولمایان (روضة الحسین فی اخبار الخافقین) عنوانلی تاریخی ـ که نامنه اضافتله شهرت بولمشدر ـ دقتله مطالعه‌یه شایاندر . (١١٢٨) ده مورەده وفات ایتمشدر .

نَغز { [ف] کوزل، لطیف، خوش: شعر نغز .

نَغِل { [ف] قویون آغیلی ، ماندیرا . (نغول)ده او معنایه‌در .

نَغل { [ع] چوروك سختیان .

نَغَم { [ع] (نغمه)نك جمعی .

نَغمه { [ف] کوزل سس؛ ازکی : نغمهٔ بلبل. نغمهٔ نای . «ای نغمه ندای حقدیدن سن — تأثیرده روحه شدتك وار — اکرم بك » «سازسینه‌مله سکا نغمه‌لر ایجاد ایدەیم — بنی آل سودیکم آغوشه کمانك یرینه — سعدی » نغمه پرداز ونغمه ساز = تغنی ایدیجی، نغمه سویله‌یجی، نغمه‌خوان = نغمه اوقویجی. خواننده . نغمه خوانی = نغمه خوانلق.

نَغَمات { [ع] (نغمه)نك جمعی : «وجدا نلره وجد آور اوقدسی نغما ـ تك — لا »

نَفائِس { [ع] (نفیسه)نك جمعی: نفائس آثار ادبیه .

نَفاد { [ع] بیتمك، توکنمك، فنا بولمق .

نَفاذ { [ع] برشی دیکر شیئه ایشله‌یوب اوته طرفه کچمك § امر وفرمان جاری اولمق .

نِفار { [ع] قورقمق ، اورکمك .

نِفاس { [ع] قادینك چوجق طوغورمق حالی ، لوسه‌لق § قادینك حیض کورمك .

نَفاسَت { [ع] نفیسلك ، قیمتلیلك . مرغوبیت، لطافت .

نِفاق { [ع] ایکی یوزلیلك ، منافقلق .

نَفت { [ف] معروف باغ .

نَفث { [ع] توه توه دییه اوفلەمك، نفس ایتمك .

نَفح { [ع] کوزل قوقو یایلمق § روزکار اسمك .

نَفخ { [ع] اوفورمك .

نَفحَه { [ع] کوزل قوقو، رایحهٔ طیبه § روزکارك برکره اسمسی .

نَفخَه { [ع] اوفورمك § قارن شیشکینلکی.

نَفد { [ع] (نفاد) ایله مترادفدر .

نَفَر { [ع] بر انسان § ضابط صفتنی حائز اولمایان عسکردن هر بری: دومن نفری . جمعی : نفرات .

نَفرَت { [ع] برشیدن اورکمك . قاچینمق § برشیئی کریه کوروب چکینمك تیکسینمك .

نَفرین { [ف] لعنت ، بددعا : نفرین کنان = نفرین ایدەرك .

نَفس { [ع] جان، روح : لسانمزده بعضاً اصلنده اولدیغی کبی مؤنث اعتبار اولنه‌رق نفس ناطقه صورتنده بعضاً ده مذکر اعتبار ایدیله‌رك نفس نفیس صورتنده قوللانیلیر . هر حالده بوذوق عثمانی‌یه عائد استعمالاتندر § قان § جسد: عظیم النفس § برشیئك حقیقتی § هر شیئك عینی، جوهری، بو معنالرده جمعی: نفوس وانفس کلیر : انفس وآفاق . نفس امّاره = طبیعت انسانیه‌نك لذات دنیویه‌یه خواهشی ، میلانی . (اماره) زیاده‌سیله امر ایدن دیمکدر . نفس لوّامه = وقوع معاصیدن طولایی کندینی زیاده‌سیله لوم ایدن ارادهٔ انسانیه . نفس مطمئنه = صفات ذمیمه‌دن پاك واخلاق حمیده ایله متصف اوله‌رق قرب الٰهی‌یه اطمئنان کسب ایتمش اولان اراده. نفس ناطقه = روح ، جان . نفس کل = عرشدن کنایه‌در . نفوس قدسیه = ارواح ابرار واخیار ، ملائکه . § ایچ ، ایچ طرف : نفس استانبول. نفس ادرنه.

نَفَس { [ع] صولوق ، فی الاصل جوف حیوانه رد اولنان هوایه دینیلوب بعده حیوانك ایچری چکوب آلاسی حالتنه دینلمشدر : « حق پرستم عرض اخلاص ایتدیکم درکاه بر — برنفس توحیددن آیریلمادم الله بر » جمعی : انفاس: انفاس معدودهٔ حیات .

نَفسَ الأمر { [ع] ایشك حقیقتی، کنهی، اصلی .

نَفسانی { [ع] نفسه منسوب : انفعالات نفسانیه : نفسانیت = غرض، خصومت.

نُفَساء { [ع] لوسه خاتون .

نَفش { [ع] آچمق، یایمق، یون ، پاموق آتمق .

نَفط { [ع] نفت یاغی ، (نفت) کلمه‌سندن معربدر. نونك کسریله افصحدر.

نَفّاطه { [ع] نفت چیقان یر .

نَفض { [ع] صاچمق .

نَفع { [ع] منفعت ، فائده .

نَفعی { [ف] (شاعر مشهور) « عمر » قصیده سرالق وادیسنده عثمانلی شاعرلرینك جمله‌سنه مرجح اولان سخنور آتش زباندر . مولدی ارضروم قربنده واقع «حسن قلعه» اولدیغندن بعض ادبا طرفندن «نفعی ارضرومی» عنوانیله یاد اولنمشدر . سلطان احمد خان اول دورنده استانبوله کلمش واکا بردوانی قصیده‌لرله مدح ایدەرك شعر ایله شهرت بولمش ایدی . مؤخراً جنتمکان سلطان مراد خان رابع حضرتلرینه انتساب ایله ملتفت اولمش

کمال اشتهاری آندن صکره حصوله کلمشدر. معروف اولدیغی اوزره هجا کوئیده الك زیاده ایلری کیدنلردن اولدیغی جهتله مشاهیر عصرك همان جمله سنی هجو ایتمش و بو صورتله برچوق دشمن قازانمش ایدی. (سهام قضا) نامنده کی مجموعهٔ هجویاتی مشهوردر. نعیمانك روایتنه کوره برکون شهریار زمان بشیکطاشده سلطان احمد قصرنده بو مجموعه یی کوزدن کچیریرکن هواده رعد و برق پیدا اولارق تخت همایون قربنه برصاعقه نزول ایلدکده پادشاه، مجموعه یی پاره پاره ایتدکدن صوکرا نفعی یه توبه ویردیرمشدی. بعده شاعر، ینه مظهر التفات اولمش و خراج محاسبه جیلکی ایله تلطیف بیوریلمشدر. نفعی، بوتکدیر و توقیر شاهانه یی متعاقب دیلی طوتمق لازم کلیرکن اولجه:

فلك ایسترسه دخی مرتبهٔ والایی

ایلهسین درگه پاشایه جبین فرسایی

مطلعلی قصیده سیله مدح ایتدیکی بایرام پاشایی برصورت شنیعه ده هجو ایلدیکجه پاشا بونك اعدامنی تصمیم ایتمشدی. ینه نعیمانك روایتنه کوره پاشا، نفعی یی حضورینه جلب ایله معاتبات عظیمه ده بولوندقدن صوکرا «قالدیرك!» دیدکده بیچاره یی قالدیروب اودونلغه حبس ایتمشلر و اوراده بوغوب ده کیزه آتمشلردر. حتی بو ایشه مأمور اولان (بوینی اکری محمد) که بالاخره پاشا اولمشدر. شاعری اودونلغه کوتورورکن «نفعی افندی! کل. اودونلقده هجو اولنه جق بریسی وار» یوللو تعریض ایتمش و نفعی یه آغزینه کلنی سویلتمشدی. بو وقعه (۱۰۴۴) ده وقوع بولمشدر. بز بو بابده نفعی یه طرفدارلق ایتمك ایستهمیورز. مقصدمز تاریخك سویلهدیکنی سویلهمکدن عبارتدر. مشارالیهك اخلاق جهتنجه شدتله مؤاخذه یه شایان بر بد زبان اولدیغنی ستره ذاتاً امکان یوقدر. قصائدنده کورولن:

نکتهده عالم حریف اولمازبکا کویا بنم

هرنه سویلرسهم جواب (لن ترانی) درسوزم

هرنه سویلرسهم قضا مضمونی اثبات ایدر

آنی بیلمزکیم خطاب امتحانیدر سوزم

کبی اغراقات مستهجنه سی عادتا کفریات مقولهسندندر. مع هذا طبیعت شاعرانهسنده اولان کمال اقتدار، هیچ بر وقت انکار اولونهماز و شو صورتله هدر اولوب کیدیشنده ده قلوب مزیت شناسان متأثر اولمقدن خالی قالماز. قصائدینه نسبتله غزلیاتی عادی کورونور. کندیسنك وادیٔ هجاده برچوق لطائفی واردر. از جمله خارجده اوردو دفترداری بولونان استقامت افندینك وفاتیله یرینه باقی پاشا تعیین اولوندقده اوکا خطاباً:

ایشته اولدی سفره دفتردار

استقامت یولنه کیتمکه همت ایله

دیمش و چوق کچمهدن پاشا، استقامت یولنه کیتمش، یعنی سلفی کبی وفات ایتمش، بو کیفیت ده اووقت کهانت شعرا قبیلندن عد اولونمشدی.

نَفَقَه { [ع] اولاد و عیالی کچندیرهجك شی. جمعی: نفقات کلیر.

نَفْل { [ع] قول اوزرینه واجب اولمایان عبادت.

نُفُوذ { [ع] برشی دیکر برشیئه طوقونوب ایشلهدکدن صکره اوته طرفه کچمك § جاری اولمق.

نُفُور { [ع] اورکوب قاچمق.

نَفُور { [ع] اورکن، قاچان.

نُفُوس { [ع] روح معناسنه اولان (نفس)ك جمعی. نفوس قدسیه = ارواح ابرار، ملائکه.

نَفْی { [ع] برشیئی یرندن آییرمق، بر شی یرندن آیراق. ایتمك اولنمق مصدرلریله ترکب ایدر.

نَفِیر { [ف] فریاد، ناله § قاچان نفرت ایدن § کرنای دینیلن بورو § بکتاشیلرك قوللاندیغی بوینوزدن معمول بورو.

نَفِیر۲ { [ع] جماعت انسانیه: نفیر عام.

نَفِیس۲ { [ع] قیمتلی، لطیف، پسندیده، هرکسك رغبت ایتدیکی شی.

نَفِیسَه { [ع] نفیس اولان شی.

نَقَائِض { [ع] (نقیضه) نك جمعی.

نِقَاب { [ع] برشیئك یوزینه چکیلن پرده: نقاب جمال. آیینه.

نِقَابَت { [ع] نقیبلك، برجماعته ریاست.

نَقَّاد { [ع] نقد ایدن. آقچهنك خالصنی قلبندن تفریق ایدن § برشیئك ایسنی کوتوسندن سچن § ماهر، دقیقه بین: فکر نقاد، طبع نقاد.

نِقَار { [ع] کینه، عناد.

نَقَّارَه { [ف] کوس، طاول § آلات قدیمهٔ موسیقیهدن بری: «چالندی بام فلکده نقارهٔ دولت — بر ایشدی دبدبهٔ مژده کوش ایامی — نفعی» نظمده قافك تشدیدیله ده قوللانیلدیغی واردر.

نَقَّاش { [ع] نقاش ایدن، نقش اوستهسی.

نِقَاط { [ع] (نقطه) نك جمعی: نقاط معلومه. نقاط حربیه. محاوراتده ضم نون ایله استعمالی شایعدر.

نَقَّال { [ع] زیادهسیله نقل ایدن.

نَقَاوَت { [ع] پاکلك، پاکیزهلك.

نُقَاوَه { [ع] لطف، فضل § هرشیئك ایسی. ضم نون ایلهده (نقایه) ده بو معنایهدر.

نَقَاهَت { [ع] خستهلکدن یکی صحت بولوب فقط هنوز ضعیف. ناتوان اولمق: حال نقاهت.

نَقَائِع { [ع] (نقیعه) نك جمعی.

نَقْب { [ع] دهلیك، سوراخ. § لغم کبی بیوك دهلیك دهلك.

نُقَبَاء { [ع] (نقیب) ك جمعی.

نُقْبَه { [ع] رنك، لون § پاس، رنك § پاچهسی اولمیان بر نوع طون.

نَقْد { [ع] برشیئی اشترادهپیشین ویریلن آقچه § آقچه و سائرهنك زیوفنی سچوب آییرمق. آلتون، کموش مسکوکات.

نَقْدِینَه۲ { [ف] حاضر آقچه: نقدینهٔ غیرت.

نَقْر { [ع] اورمق § قوش یم طوپلامق § آغاج اویمق § نفخ ایتمك § تعییب ایتمك.

نَقْرِس، نِقْرِس { [ع] آیاق پارماقلرنده طوپوقلرده، مفصللرده حاصل اولان بر نوع شدتلی مرض. جمعی: نقاریس.

نقره { [ع] سكه‌لنمش، اريدلمش كوموش پارچه‌سی ، فضهٔ غير مضروبه § كوچك چوقور ، حفرهٔ صغير . § اكسه چوقوری : نقرهٔ قفا .

نقش { [ع] بر شيئی بر قاچ درلو رنك ايله تزيين ايتمك § بو صورتله ياپيلان شی : نقش ديوار . نقش بر آب = دوامسز ، ثباتسز شی . نقش جهان = اصفهانده بر باغ . نقش جبين = آلن يازيسی ، سرنوشت . نقشبند = خالق ، مصور . نقشبندی = طرق صوفيه‌دن بری . نسبت كليه‌لری ابو بكر الصديق رضی الله عنه حضرتلرينه منتهيدر .

نقصان { [ع] اكسيكلك ، ناتماملق § اكسيك . ناتمام : كوندريلن آقچه‌نك شو قدر نقصانی وار . نقصان ارض = بر يرك قبل الزراعه اولان ده‌كريله بعد الزراعه ده‌كری اولان اجرت بيننده‌كی فرق . نقصان يسير = بر شيئك بر قيمتنه بالغ اولميان نقصان . نقصان فاحش = بر شيئك ربع قيمتی نسبتنده ويا دها زياده واقع اولان نقصان . (نقصانی) استعمالی ياكلشدر .

نقض { [ع] بنا ييقينتيسی . لسانمزده جمعی اولان (انقاض) قوللانيلير .

نقض { [ع] اكسيكلك . § اكسيلتمك .

نقض { [ع] بوزمق ، بوزلق : نقض عهد . قرارك نقضی .

نقط { [ع] (نقطه) نك جمعی : بی نقط تاريخ .

نقطه { [ع] معروف (.) اشارتی ، بنه § رياضياتده خطك منتهاسی . § موقع منفرد . § موقعده يالكز بولنان نوبتجی نفر . نقطهٔ موهومه = ظاهرده محسوس اولميان ، وهم ايله تصور ايديلن نقطه .

نقع { [ع] توز ، غبار .

نقل { [ع] بر شيئی برندن قالديروب باشقه بر يره كوتورمك : اشيانك نقلی § روايت ، حكايه ايتمك . نقليات = نقل اولنان اشيا معناسنده قوللانيلير : شمندوفر نقلياتی . § مزه . بو معناده ضم نون ايله استعمالی غلط اولديغی قاموسده تصريح ايدلمشدر : نقلاً = نقل صورتيله : فلاندن نقلاً .

نقمه { [ع] عقوبت ، عذاب .

نقنق { [ع] ده‌وه قوشی . جمعی : نقانق .

نقود { [ع] آقچه معناسنه اولان (نقد) ك جمعی .

نقوش { [ع] رسم ، زينت معناسنه اولان (نقش) ك جمعی : نقوش كونا كون . « هر طرف پر نقوش كونا كون — صانكه اولمش جهان پر طاووس — معلم فيضی افندی » .

نقول { [ع] حكايه ، روايت معناسنه اولان (نقل) ك جمعی : نقول صحيحه . دينا مبنی علی النقول ومؤيد بالمعقول .

نقی { [ع] پاك ، خالص .

نقيب { [ع] بر جماعتك احوالنه نظارت ايدن بيوك ذات .

نقيبه { [ع] نفس : ميمون النقيبه = مبارك النفس .

نقير { [ع] خرما چكردكنك ظهرنده اولان بياض چوقور . نقير وقطمير = صغير وكبيردن ، ياخود جزئياتدن كنايه‌در .

نقيصه { [ع] اكسيكلك ، قصور ، عيب . جمعی : نقائص .

نقيض { [ع] نقض ايدن ، بوزان § منطقده بر شيئی رفع ايدن شی : مثلا هر انسان حيواندر ؛ بعض انسان حيوان دكلدر . قضيه‌لری يكديكرينك نقيضيدر . نقيض ايله ضد بيننده فرق واردر . نقيضين نه جمع اولورلر نه معدوم . ضدين جمع اولمازلر . ايكيسی ده معدوم اولور .

نقيقه { [ع] قدوم سفر ضيافتی .

نقيق [ع] قورباغه : طاووق سسی .

نقيله { [ع] قوندوره ياماسی .

نكات { [ع] (نكته) نك جمعی . ضم نون ايله ياكلشدر .

نكاح { [ع] قادين آلمق معاملهٔ شرعيه‌سی .

نگار { [ف] نقش ، رسم : نگارخانهٔ چين § بت ، صنم § معشوقه . محبوبه .

نگارنده { [ف] رسام ، مصور .

نگارين { [ع] منقش ، مزين .

نگاشته { [ف] يازلمش ، تحرير ايدلمش .

نكال { [ع] عذاب ، اشكنجه عقوبت .

نگاه { [ف] باقيش ، نظر : نگاه مستغنيانه ، نگاه مخمورانه . آهو نگاه = آهو باقيشلی كوز : نگهفروز = كوزی تنوير ايدیجی ، ايدن . نگاهبان — و — نگهبان = كوزجی ، محافظ . نگهبانی = نگهبانلق . نگاهدار — و — نگهدار = صاقلايیجی ، حافظ . مخفف اولان (نگه) يالكز اولديغی حالده نظمده قوللانيلير .

نكبت { [ع] مصيبت ، حادثهٔ شديده ، نائبهٔ مؤثره . دار نكبت . جمعی : نكوب . نكبات .

نكت { [ع] (نكته) نك جمعی .

نكته { [ع] هر كسك آكلايامديغی قيمتلی كوزل سوز : « دهن تنكسنه بر سوزی بولنماز اما — هنر اول نكتهٔ سربسته‌يی تعبيرده‌در — سری § نقطه . جمعی : نكت ، نكات . نكته‌بين = نكته‌يی كورن ، ظريف ، ذكی . نكته‌دان = نكته‌بيلن : اديب نكته‌دان . نكته‌دانی = نكته‌دانلق : « نه بينشدر او بينش منتهای راز بينيدر — نه دانشدر او دانش ماورای نكته‌دانيدر » نكته شناس = نكته آكلايان : « بن نكته شناسم بنی رمالی صاندك — خيالی » . نكته‌شناسی = نكته‌شناسان = نكته شناسلر « سوزميدر اوكيم نسخه‌سنی نكته شناسان — حشو شكم رخنهٔ ديوار ودرايلر — نفعی » . نكته‌كو = نكته‌لی سوز سويله‌ين . نكته‌كويی = نكته‌كولق . نكته‌كويان = نكته‌كولر .

نگران { [ف] باقيجی ، باقان : ديدهٔ نگران .

نكره { [ع] اصطلاح نحويونده دلالت مخصوصه‌سی مجهول اولان اسم . (معرفه) نك ضدی . فصيحی كافك كسريله‌در .

نكس { [ع] علت كری تپمك .

نكف { [ع] كوزدن آقان ياشی پارمقله سيلمك .

نكو { [ع] (نيكو) مخففی .

نكول { [ع] رجوع ، امتناع ايتمك : عهدندن نكول . ايشدن نكول .

نگون { [ف] آلت اوست اولمش ، ترسنه دونمش : سرنگون .

نگونسار { [ف] باش آشاغى .

نگون طشت { [ف] آسماندن كنايه‌در .

نكوهش { [ف] لوم وتوبيخ ايديش .

نكوهيده { [ف] مذموم .

نكهت { [ع] كوزل قوقو § آغز قوقوسى ، بوى دهان .

نكير { [ع] بيلنمين شى . (معروف)ك ضدى . سؤال ملكلرندن برى .

نگين { [ف] يوزوك ، خاتم .

نم { [ف] ايصلاقلق ، رطوبت . نمناك = نملى ، ياش .

نمّ { [ع] نماملق ، خفيه‌لك ايتمك .

نما { [ف] كورنمك . كوسترمك معناسنده اولان (نمودن) مصدرينك امر حاضريدر . دائما وصف تركيبى حالنده قوللانيلير : اعجاز نما = اعجاز كوسترن . بدايع نما = بدايع كوسترن .

نماء { [ع] آرتمق ، زياده‌لشمك § بر. كتلنمك ، بيومك : نشو ونما . § فائض .

نمائق { [ع] (نميقه) نك جمعى : نمائق محبت .

نماز { [ف] اوقات خمسه‌ده اداسى فرض اولان عبادت معروفه . صلوة . نماز شام = آقشام نمازى . نمازكاه = اكثريا خارج بلادده بايرام نمازى قيلنمق ايچون ياپيلان كنيش محل . بانك نماز = اذان .

نمارق { [ع] ياصدق معناسنه اولان (نمرقه) نك جمعى .

نماط { [ع] (نمط) ك جمعى .

نمال { [ع] (نمل) ك جمعى .

نمايان { [ف] كورنجى ، كورونن ، ظاهر ، آشكار .

نمايش { [ف] كوسترش ، ساخته كوسترش § كورونش ، منظره . نمايشكاه = محل نمايش . « نمايشكاهيدر بيك مختلف حس غم افزانك » . نمايش آب = سراب .

نماينده { [ف] كوستريجى ، كورينيجى .

نمد { [ف] كچه . نمد زين = تكلتى . نمد پاره = كچه پارچه‌سى . كلاه نمدى = كچه‌دن كلاه .

نمر { [ع] قپلان دينيلن حيوان ، پلنك . جمعى : انمار ، نمار ، نمور .

نمر { [ع] قپلان معناسنه اولان (نمر)ك جمعى .

نمرقه { [ع] كوچك ياصديق .

نمش { [ف] اكثريا انسانك يوزنده مرجمك كبى سياه نقطه شكلنده حادث اولان بر علت .

نمش { [ف] دك ، خدعه ، دسيسه .

نمط { [ع] دوشك ، فرش ، بساط ، رنكين ، نوع ، اسلوب .

نمك { [ف] طوز ، ملح : حق نمك . بى نمك = طوزسز : نمكدان = طوزلق . نمكين = طوزلو .

نمكسود { [ف] طوزلانمش § پاصديرمه .

نمكحرام { [ف] نانكور ، كافرنعمت .

نمكحرامى { [ف] نانكورلك ، كفران نعمت .

نمل ، نمله { [ع] قارنجه ، مور : « نملة جائت برجل من جراد — تو سليمان كن اى عالى نهاد — مثنوى شريفدن » .

نمو { [ع] بركتلنمك ، آرتمق ، بيومك . نما بولمق : نمو اشجار .

نمود { [ف] بر شيئك علامتى ، نشانى § رونق ظاهرى § وجود . نمودن مصدرندن امر حاضرده اولور . اوحالده وصف تركيبى صورتنده قوللانيلير . كر منمود = كرم كوسترن .

نموده { [ف] كوسترلمش .

نموذج { [ع] نمونه ياخود نموده معربيدر .

نموداز { [ف] نمايان § اورنك . نمونه .

نمون { [ف] (نمودن) مصدرندن مشتقدر . دائما وصف تركيبى حالنده قوللانيلير : ظفرنمون = ظفر كوستريجى . كوسترن ، مكارمنمون = مكارم كوستريجى ، كوسترن .

نمونه { [ف] اورنك ، مثال طوتيله جق شى : نمونهٔ ظرافت ، نمونهٔ امتثال . سوء مثال هيچ بروقت نمونهٔ امتثال اوله‌ماز .

نمير { [ع] طاتلى صو ، آب شيرين .

نميقه { [ع] يازلمش شى ، مكتوب ، تحريرات . آز قوللانيلمغه باشلانيلمشدر .

ننگ { [ف] عار ، حيا ، شرم : پردهٔ ننك . « طبع عالى همى بدرقهٔ اهل يقين — دست لطف وكرمى محفظهٔ شيشهٔ ننك — . . . » ننكنامه = هجويه .

نو { [ف] يكى ، جديد : طرزنو . شعر نو . نونياز = ايشه يكى شروع ايدن ، يكى مشق آلان چوجق . نوراه = يكى يولجى ، سالك نو .

نوا ـ ى { [ف] نغمه ، آواز . انسان وحيوان سسنه شاملدر . نواى عندليب . نواى نى . نواى محرق . نواى بارد § مقامات موسيقيه‌دن برى . نواساز = مغنى § آزيق ، ذخيره ، رزق ، نعمت ، انتظام حال . بى نوا = فقير .

نواب { [ع] (نائب) ك جمعى : مكتب نواب .

نوائب { [ع] مصيبت معناسنه اولان (نائبه) نك جمعيدر .

نوات { [ع] خرما چكردكى .

نواح { [ع] اميتك آرقه‌سندن آغلايان آدم . مؤنثى : نواحه .

نواحى { [ع] (ناحيه) جمعى .

نواد { [ف] اشيا حفظنه مخصوص محل ، مخزن § زيان ، ضرر .

نوادر { [ع] (نادره) نك جمعى . نوادرالكلام .

نوار { [ع] اغاج چيچكى .

نوازل { [ع] (نازله) نك جمعى .

نوازش { [ف] لطف ، عنايت ، التفات .

نواصى { [ع] (ناصيه) نك جمعى

نواطير { [ع] (ناطور) ك جمعى .

نوافل { [ع] (نافله) نك جمعى .

نواقيس { [ع] (ناقوس) ك جمعى : ملابين نواقيس .

نوال { [ع] عطا ، بخشش : دريا نوال § بهره ، نصيب .

نواميس { [ع] عربجه‌ده قانون معناسنه اولان (ناموس) ك جمعى .

نواهى { [ع] (نهى) نك جمعى .

نواى { [ع] نوا ، نواى خسروانى = مشهور باربدك خسرو پرويزك مجلسنده اوقوديغى الحاندن برى .

نوائر { [ع] شعله معناسنه اولان (نائره) نك جمعى .

نوآينده { [ف] يكى كلن .

نوآيين { [ف] يكى طرز § طرز جديد احداث ايدن .

نوايى { (امير نظام على شير) ملوك تيموريه‌دن (سلطان ابو سعيد) ك وزيرى (كنجينه بهادر) ك اوغلى اولوب (سلطان حسين بايقرا) يه وزارت ايتمشدر . فارسى وجغتاى لسانلرنده انشاد شعره مقتدر بر شاعر بليغ اولديغى جهتله (ذواللسانين) تلقيب ايدلمشدر . تركجه اشعارنده (نوايى) فارسى آثارنده (فانى) مخلصنى قوللانيردى . كريم ، اهلپرور بر ذات اولديغندن فضيلتخانه‌سى ارباب معرفتك لانه‌سى ايدى . برچوق اثرلر تحرير ايتمش و ٩٠٦ تاريخنده وفات ايلمشدر .

نوباوه { [ف] تر فنده ميوه ، باكوره § تازه ، طرفه شى § هديه .

نوبت { [ف] اسكيدن سلاطين عظام حضراتنك سراى همايونلرى قپوسنده چالينان مهترخانه . اوتاغ ، بارگاه .

نوبتى { [ع] مهترباشى .

نوبت { [ع] كره ، دفعه : بك نوبت § صره ، مناوبه ايله بكله‌نيلن مدت معينه .

نوبتزن { [ع] نوبت چالان .

نوبر { [ف] تر فنده ميوه ، چيچك § ميوه‌لرى هنوز بليرمكه باشلامش قيز .

نوبهار { [ف] ايلك بهار § بر آتشكده ياخود بر بتخانه‌نك اسميدر .

نوپيدا { [ف] يكى حاصل اولان ، يكى بليرن .

نوح { [ع] ميت اوزرينه فرياد وفغان ايدرك آغلامق صاغى صاغمق § كوكرجين نغمه ايله اوتمه ؛ نوح كبوتر . نوح حمامه .

نوحه { [ع] نوح § سسله آغلامق : نوحهٔ اهزار . نوحهٔ عاشقانه . جمعى : نوحات . نوحه‌كرى = نوحه‌كرلك . نوحه‌گاه — و — نوحه‌گه = نوحه محلى .

نوجوان { [ع] يكى يتشمش دليقانلى ، تازه كنج : نوجوانى = نوجوانلق .

نوخيز { [ف] يكى يتشمش ، تازه : نهال نوخيز . كل نوخيز .

نور { [ع] روشن اولمق § آغاج چيچكى . جمعى : انوار .

نور { [ع] آيدينلق ، روشنايى . (ظلمت) ك ضدى . (ضياء) نوردن اقوادر : نور قمر . جمعى : انوار . § باعث روشنايى عالم اولديغى ايچون عليه

الصلاة والسلام افندمز حضرتلرينه‌ده نور اطلاق اولنور ، نورنخستين = حقايق اشيايى كماهى كشف ايدن شى § بعض محققين نورى دنيوى واخروى اولمق اوزره ايكى‌يه تقسيم ايتمشلردر . برى نور قرآن نور عقل كبى عين بصيرتله ادراك ايديلن نور ، ديكرى اجسام نيره كبى عين بصر ايله محسوس اولان نوردر . جبل النور — و — جبل نور = مكهٔ مكرمه‌ده‌كى حرا طاغى . ذوالنورين = ايكى كريمهٔ حضرت رسالتپناهى‌يى تزوج ايتمش اولان عثمان بن عفان رضى الله عنه حضرتلرينك لقبيدر .

نورافشان ، نورفشان { [ف] نور صاچيجى ، صاچان : مهر نور افشان .

نورانى { [ع] روشن : شهراه نورانى . جمال نورانى § نوره منسوب . نورانيت = نورانيلك . نورانيت جبين .

نوربخش { [ف] نور باغشلايجى ، باغشلايان : « طوغ طوغ اى مه ! نور بخش چشم جانمسك بنم — اكرم بك »

نورپاش { [ف] نور صاچيجى ، صاچان : خورشيد نور پاش .

نورد { [ف] كرك حسى كرك معنوى دورمك ، طى ايتمك معناسنه اولان (نورديدن) مصدرندن مشتقدر . دائما تركيب حالنده قوللانيلير : فضا نورد = فضاده طى مكان ايدن ، صحرا نورد = صحراده كيدن .

نورس { [ف] يكى يتشمش ، تازه .

نورس قديم { (عبدالرزاق) كركوكليدر . استانبوله كلدرك موالى دوريه صنفنه داخل اولمش ايكن ١١٧٥ ده زباندرازلق تهمتيله بروسه‌يه نفى اولوندى . اورايه وصولنى متعاقب وفات ايتدى . عثمانلى شاعرلرينك اك مقتدرلرندن عداولنور . مرتب ديوانى واردر . برده (نورس جديد) واردر كه بغداد واليسى على رضا پاشانك آزادليلرندن اولوب برمدت خارجيه نظارتنه دوام ايتمش ، بعده اوردو محاسبه‌جيلكلرنده بولونارق فلكك قهرينه اوغرامش مقتدر بر شاعردر . السنهٔ ثلثه اوزره مرتب ديوانى واردر . كمال بكك زوالى نورس حقنده‌كى تعريضاتى پك حقسزدر .

نورسته { [ف] يكى يتشمش .

نورسته { [ف] يكى بيتمش : چمن نورسته .

نورسيده { [ف] يكى ايرشمش ، كنج ، تازه . نورسيدكان = نورسيده‌لر : نورسيدكان ادبا .

نوروز { [ف] فى الاصل (يكى كون) ديمكدر . نوروز عام ونوروز خاص ناميله سنه‌ده ايكى كونه اطلاق اولنور . نوروز عام كونشك حمل برجنه تحويل ايتديكى كوندر . نوروز خاص ، نوروز عامدن آلتى كون صكره‌در .

نوره { [ع] زرنيخ ايله كيرجدن ياپيلان اوزاله قيللرى دوكمك ايچون قوللانيلان حمام اوتى .

نوزاد { [ف] يكى طوغان ، يكى طوغمش : طفل نوزاد . بكاى نوزاد .

نوس { [ع] دپرنمك ، تحرك .

نوش { [ف] ايچمه : « نوش جام محبت ايليه‌لم » § (نوشيدن) دن فعل امر اولور . بو صورتده وصف تركيبى

حالنده قوللانيلير : باده نوش = باده ايچن .

نوشادور { [ف] نشادر .

نوشته { [ف] يازلمش ، مكتوب ، مكاتيب ، محررات معناسنده اولمق اوزره بعض عجم منشـأ كورلمكـده اولان (نوشتجات) كلمه‌سى غلطات عوامدن عد اولنور .

نوشدارو { [ف] ترياق ، پانزهر .

نوشكفته { [ف] يكى آچيلمش : زهرهٔ نوشكفته ، غنچهٔ نوشكفته .

نوشيروان { [ف] اكاسرهٔ عجمـدن اجراى كمال عدالت ايتمكله مشهور بر حكمدارك لقبيدركه فخر كائنات افندمز حضرتلرى مشار اليه زمانـنده پيرايه بخش ساحهٔ وجود اولمشلر ايدى . (ايوان كسرى) كنديسـنه منسوبدر . (نوشروان) ده ديرلير . اصلى (جان شيرين) معناسنه اولان (نوشين روان) در : « سرورا بر بندهٔ لا قيددر قاپوكده عدل — طوته‌مازدى آنى زنجيره چكوب نوشيروان — ذاتى » .

نوشين { [ف] لذيذ ، لطـيف ، خو - شكوار : خواب نوشين ، جام نوشين .

نوشينه { [ف] بادهٔ خوشكوار .

نوط { [ع] آصمق ، تعليق ايتمك .

نوع { [ع] درلو ، كونه ، قسم . منطقده حقيقى بر اولان كلى‌يه ديرلير : نوع انسان . نوع فرس . نوعاً = نوع جهتيله .

نوعروس { [ف] يكى كلين . نوعرو - سان = نوعروسلر .

نوعى { (يحيى) مشايخدن پير على افنـد - ينك اوغليدر . عصرينك (باقى) دن صوكرا اك بيوك شاعرى عد اولو - نمشدر . (٩٤٠) ده معلقره‌ده طوغمش (٩٥٧) ده سالك طريق علمى اوله‌رق كوندن كونه جوهر قابليتى فروزان وجالب انظار دانش آموزان اولمشدر . (٩٩٨) ده بغداد قاضيليغيله تلطيف اولونديغى حالده يوله چيقمادن ارادهٔ پادشاهى ايله شهزاده مصطفى سلطانك معلملكنه تعيين بويور - ولمشدر . صوكرادن رسـيدهٔ سن تعلم اولان شهزادكاندن بايزيد ، عثمان ، عبدالله سلطانلرده خواجه افنديدن درس آلمايه باشلامشلردر . نوعى ، بش سنه قدر بو خدمتده بولوندى . صـداقتى علـمى ايله متناسـب اولديغنـدن طرف شهرياريدن پك چوق لطفـلره مظهر بويورلدى . مؤخراً اودور كچدى ايسه‌ده نوعى كوزدن دوشمه‌دى . فقط آرتيق تقـاعد حالنده ياشادى . (١٠٠٧) ده وفات ايتـدى . شيخ وفا جامعى حظيره‌سـنده مدفوندر . علمى ، ادبى ، منثور ، منظوم بر چوق رسائل يازمشدر . ارادهٔ پادشاهى ايله تحرير ايتديكى (ترجمهٔ فصوص الحكم) آثارينك اك معظمى عد اولنور . ديوانى‌ده واردر . كوكلدن‌درشكايت كيمسه‌دن فريادمز يوقدر مصراعى مشار اليهكدر .

نوف { [ف] عكس آواز ، صدا ، يانق . توف .

نوفه { [ف] چيغليق .

نوك { [ف] بر شيئك اوجى ، سيوردى طرفى : نوك قلم . فرهنك ناصرى صاحبى بو كلمه‌نك بو صورتله استعمالى غلط مشهور اولديغنى بيان ايله فصيحى ضم نون ايله « نوك » اولديغنى قيد ايتمشـدر . حالبوكه برنجى صورتك فصاحتده لغويون متفقدر .

نول { [ف] قوش قاعه‌سى ، منقار مرغ .

نول { [ع] عطيه ، بخشش § واپور اجرتى ، ناولون .

نوكر { [ف] قول ، چاكر . نوكرى = نوكرلك .

نوم { [ع] اويقو ، خواب .

نوميد { [ف] اميدسز : نوميد افاقت . « نا اميد » دن مخففدر .

نونهال { [ف] تازه فدان . اكثريا محبوبه‌لره صفت اوله‌رق قو - للانيلير : « بنده مستغنى طبيعت نونهالم سايه‌دار »

نوهوس { [ف] يكى هوسلى ، جمعى : نو هوسان : نوهوسان ادب .

نون { [ع] (ن) حرفنك اسمى § بالق ، ماهى . ذوالنون = حضرت يونس عليه‌السلام .

نونه { [ع] چكه چوقورى ، چاه زنخدان .

نوى { [ع] قرآن كريم .

نويد { [ف] مژده ، بشارت ، خبر مفرح : « نويد لطفيدر ارباب شـوقه مژدهٔ اكبر — او اكبر مژده‌يه ارواح كمتر مژدكانيدر » بو معناده فتح نون ايله استعمالى ياكلشدر .

نويس { [ف] يازمق معناسـنه اولان (نوشتن) مصدرندن امر حاضردر . دائما وصـف تركيبى حالنده قوللانيلير : خوش نويس = خوش يازان : كاتب خوشنويس .

نويسنده { [ف] يازيجى ، يازان . آز قوللانيلير .

نه { [ف] طقوز : نه قبه . « بويله آغاز ايلسون شمدنكرو القابكه — جامع نه قبهٔ كونك خطيب منبرى — نفمى » .

نوين { (چغتايجه‌دن) شهزاده ، سلاطين اقرباسندن بولونان ذات .

نهاب { [ع] غارت ايتمك ، § (نهب) ك جمعى .

نهاب { [ف] زياده‌سيله نهب ايدن .

نهاد { [ف] رسم ، روش اسلوب ، قاعده .

نهاد { [ف] اصل ، بنياد ، بنيه ، طينت . نهادى = جبلى ، خلقى .

نهار { [ع] كونشك طلوعندن غروبنـه قدر اولان مدت ، كوندوز ، روز . جمعى (انهار) و (انهر) .

نهارى { [ف] (ناهارى) مخففى ، قهوه آلتى .

نهال { [ع] تازه وموزون فدان . نهالستان = مشجره .

نهان { [ف] كيزلى . نهان پيكران = ملائكهٔ كرام . نهانخانه = مخزن ، مغاره ، سرداب .

نهانسو { [ف] عالم علوى .

نهاوند { [ف] عراق عجمده بر شهراسمى . نهاوندى = نهاونده منسوب § موسيقيده بر پرده : « نماز شام رسيد

اى بت سمرقندى — بساز چنك وبزن
پردهٔ نهاوندى — لا »

نهايه { [ع] اوج، غايت، صوك .

نهب { [ع] يغما ايتمك ، غارت ايتمك .

نهبوز { [ع] قوم تپه . جمعى : نهابير .

نهبه ، نهبى { [ع] نهب ايديلن شى .

نهج { [ع] طوغرى يول ، راه كشاده . فارسيده فتحتين ايله ده مستعملدر:
هركسى برنهجى رفت ره آسايش —
غنچه ازراه دل تنك وكل ازروى كشاد ـ لا »

نهر { [ع] صويك آقديغى ير، مجراى ماء، چاى ، ايرماق . فى الاصل ماء جارى معناسنه در . صكره دن مجاورت علاقه سيله مجرايه دنيلمشدر : نهرخروشان . طونه نهرى. جمعى: انهار، نهور. نهرى = نهره منسوب : ماهئ نهرى .

نهر { [ف] باغ چيقاريلان يابيق .

نهزه { [ع] فرصت .

نهاز { [ف] كوسه من .

نه { [ف] دوقوز .

نهفته { [ف] كيزلى. كسر نون ايله ده غلطدر .

نهق { [ع] اشك وامثالى حيواناتك آكيرماسى .

نهم { [ف] طقوزنجى .

نهم { [ع] كوموردهمك ، آرسلان كبى حايقيرمق .

نهنگ { [ف] تمساح دنيلن معروف جانور آبى. كسر نون ايله استعمالى يا كلشدر.
« طبع اول لجهٔ بى قعر معانيدركيم — فكر
واندیشهم اولورانجق اودرياية نهنك — »
نهنك فلك = حوت وسرطان برجلرى.
نهنك زيرخفتان — قيليج .

نهوض { [ع] حركت ، قيام ايتمك .

نهى { [ع] (نهيه) نك جمعى : اولو النهى = ارباب عقول.

نهى { [ف] برينى برشيدن آليقويمق، منع ايتمك . (امر) مقابلى. نهى عن المنكر = ممنوعات شرعيه دن نهى .

نهيب { [ع] يغمالايجى، غارتكر، تالانجى.

نهيق { [ع] اشكك آوازى. بانك خر .

نهيه { [ع] عقل ، خرد .

نى { [ف] (ناى) ماده سنه مراجعت .

نيا { [ف] جد ، پدرك پدرى ، مادرك پدرى ، بيوك بابا ، دده ، جمعى : نياگان.

نياب { [ع] (ناب) ك جمعى :

نيابت { [ع] برينك موقعنه كچمك ، اوطورمق § نائبلك، قاضيلك ادرنه نيابت شرعيه سى .

نياح ، نياحت { [ع] ميت اوزرينه محاسننى تعداد ايده رك آغلامق .

نيار { [ع] (نار) ك جمعى .

نياز { [ف] حاجت، احتياج، ميل ورغبت خواهش § تحفهٔ درويشانه، برك سبز . نيازمند = محتاج ، صاحب رجا وحاجت . نياز مندان = حاجتمندان .

نيايش { [ف] تضرع، استرحام، حمدوثنا .

نيام { [ع] اويومق § (نائم) ك جمعى .

نيام { [ف] قين ، غلاف. « زبان سعدى دركام ، ذوالفقار على درنيام = سعدينك ديلى داماغنده قالماسى ذوالفقارك قيننده طورماسى كبيدر = شيخ سعدى »

نيت { [ع] برشيئه قصد وعزم ايتمك ، جمعى: نيات: انما الاعمال بالنيات .

نيدلان { [ف] كابوس ، آغيرلق .

نير { [ع] كونش ، آى . نيراعظم = كونش . نيرين = شمس وقمر .

نير { [ع] بويوندوروق .

نيران { [ع] آتش معناسنه اولان (نار) ك جمعى § جهنم .

نيرنج ، نيرنگ { [ف] سحر وافسون . كوزباغيجيلق. اولكيسى ايكنجيسندن معربدر .

نيرو { [ف] قوت ، قدرت .

نيروز { [ف] نوروز .

نيزار { [ف] قامشلق ، سازلق .

نيزن { [ف] نى چالان .

نيزه { [ف] مزراق. نيزه دار = مزراقلى .

نيزك { [ف] جاريه .

نيسان { [ف] معروف آى .

نيستان { [ف] قامشلق ، سازلق : «ازنيستان تامرا ببريده اند —
وزنفيرم مردوزن ناليده اند» ـ حضرت مولانا .

نيستى { [ف] يوقلق ، عدم .

نيش { [ف] اوج § آغى . زهر .

نيشتر { [ف] قان آلمغه مخصوص معروف آلت .

نيشكر { [ف] شكر قامشى .

نيطل { [ف] قوغه § بلا، مشقت، داهيه .

نيك { [ف] ايى . نيكبخت — ايى بختلى مسعود . بختيار . نيك اختر = بختيار . نيك خصلت = ايى خويلى . نيك انديش = دائما ايلك دوشونن ، محب حسنات ، نيكخو = ايى خويلى نيكخواه = خير خواه « نيكخواه عالمم ، غمخوارىيم همنوعمك — بى مجالم يوقسه هپ بى چاركانه چاره يم » نيكفال = فالى خيرلى اولان، نيكفرجام = عاقبتى خير اولان . نيكمنظر = منظره سى ايى اولان . نيكنام = ايىناملى نيكنامى = نيكناملق. نيكنهاد = اصلى، خلقى ايى اولان . نيكى = ايلك .

نيل { [ف] چيويد اوتى ، چيويد (نيلج) بوندن معربدر. نيلفام ـ و ـ نيلكون = چيويد رنكنده ، ماوى : سماى نيلفام.

نيل { [ع] نائل اولمق ، مطلوبه ايريشمك § نائل اولنان شى: «قالدى حرمان ايله چشممده سپهرنك آفاق ـ چكيلوب كيردى نقاب آرقه سنه چهرهٔ نيل »

نيلى { (احمد) دانشوران شعرادندر . استانبول قاضيسى اولان (ميرزا زاده محمد افندى) نك مخدومى اولديغندن (ميرزا زاده) عنوانيله معروف اولمشدر. (١٠٨٤) ده طوغمش، روم ايله صدرى ايكن (١١٥١) ده وفات ايتمشدر. اسكدار قبرستاننده مدفوندر. شيخ الاسلام عاصم افندى طرفندن سويله نيلن :

میرزا زاده احمد نیلی
صحن فردوسی ایلدی مسکن

تاریخی سنك مزارنده منقوشدر . نیلی، اقتداری نسبتنده شهرت بولامایان شاعرلرمزدن عد اولونور . ارتحالنه قریب شو مطلعی سویلهمشدر :

کوکلمی آلدك الٓهی بنیده آل باری
قویمه غربتده کوکلسز بوتن بیماری

نَیلْ {[ع] مطلوبه نائل اولمق .

نیلوفر {[ف] برنوع چیچك . (نیلفر) ده لغتدر .

نیلوفرخاتون {یارحصار تکفورینك قیزی اولوب بیلهجك تکفورینه ویریلهجك ایکن عثمان غازی طرفندن اسیر وسلطان اورخانه تزوج اولونارق مراد خداوندکار ایله غازی سلیمان پاشانك والدهسی اولمشدر . بروسه اوواسندهکی چای اوزهرینه برکوپرو یاپدیردیغی جهتله کرك کوپرو ، کرك چای نامنه اضافه ایدیلمشدر .

نیم {[ف] یاری، ایکی، مساوی بلوکدن بریسی . نیم پخته = یاری پیشمش نیمتن = میتان دینیلن معروف لباس نیمرخ = یوزك یان طرفدن کورونشی « نیمرخدر صانما تصویرین کوروب یارك نظیم — صورتا یوز دوندرر باقسهم اوشوخ مهلقا = نظیم » نیمروز = نصف النهار. نیمگفته = ناتمام سوزدن کنایهدر . نیم مرده = یاری جانلی .

نیمه {[ف] یاریم .

نینوی {[ف] فرس قدیمده (موصل) قصبهسنك اسمی . نینوا .

نیواز {[ف] یرله کوك آراسی، جوّ .

نیوَر {[ف] عالمده حصوله کلن حالات .

نیوه {[ف] ناله ، نوحه ، بکا .

و

وا {[ع] عربیده ادات ندبهدر . داخل اولدیغی اسمه (مندوب) دینیلیر . (ندبه) میت اوزرینه محاسننی تعداد ایدرك آغلامق معناسنه اولان (ندب) مصدرندن اسمدرکه اصطلاحده علی العموم اوجاع وفجایع اوزرینه ایدیلن نالشه اطلاق اولنور . فی الاصل اوزرینه محاسنی تعداد اولنهرق بکا ایدیلن میت دیمك اولان (مندوب)ك معنای اصطلاحیسی (مطلقا وجودندن ویاعدمندن طولایی تفجع اولنان شی)در . مثلا چوجغی وفات ایدن برمادر مهربان (واولدا !) دیه فریاد ایدر . بورادہ باعث فغان ولدك عدمیدر . ینه او والده (وامصیبتا !) دیه فریاد ایدر . بورادهدخی باعث فغان مصیبتك وجودیدر . برنجیسنده مندوب (ولد) ، ایکنجیسنده (مصیبت) در . مندوبلرك آخرینه الف الحاقی ندبهده مطلوب اولان مدصوت

ایچوندر . وقف حالنده الفدن صکره — مدك کمال ظهوری ایچون — برده هاء سکت علاوه قیلینیر. (واولداه!وامصیبتاه) دینیلیر. لسانمزده بواسلوب اوزره مستعمل اولان تعبیرات عربیه محدوددر . بونلر اکثریت اوزره سادهجه الف ایله قوللانیلیر. (وا اسفا ! واویلا ! واحیفا ! واحسرتا) آنلردندر. (واویلا) نظمده (واویل) صورتندهده قوللانیلیر . (واویل) ایله (واویلتا) بیننده فرق واردر . (ویل) عذاب وهلاك معناسنه اولدیغی حالده (ویله) فضاحت ، یعنی رسوایلق دیمکدر . ترکجهده (وا) یرینه (واه) یاخود (وای) قائم اولور. مثلا (وامقلةعینی) واه کوزمك ببکی ! (وارأسی) وای باشم ! دیه ترجمه اولنور .

وابسته {[ف] باغلی ، مقید ، متوقف : بوایشك حصولی فلان افندینك کلمسنه وابستهدر . « نامید عافیت اولمش حیاتم خستهدر — مهربانم ! تیغنکه درمان جان وابستهدر — قورقما کیم دستم ینه کندی الله بستهدر — چیرپینوب ایتمم سنی بر اضطرار اولدر بنی = طاهر المولوی »

واپسین {[ف] اك صکره ، اك کری یه قالان : نفس واپسین .

واپور {[فرانسزجهدن] معروف بخار ایله متحرك کمی .

واثق {[ع] اینانان ، اعتماد ایدن .

واجب {[ع] یاپلمسی لازم اولان § دیناً ترکی کناه اولان امر الٓهی . واجب الوجود = ذاتی وجودینی مقتضی اولان جناب حق . واجبات = واجب اولان خصوصات .

واجد {[ف] وجوده کتیریجی ، کتیرن.

واحد {[ع] بر . تك . § . بی نظیر، بی همتا ، (احد) ایله بینلرنده فرق واردر . (واحد) ایله سائر اشیاده توصیف اولندیغی حالده (احد) جناب حقه مخصوصدر .

وادی {[ع] دره ، رهگذار آب § مطلق صحرا § طرز ، § اسلوب . وادیٔ ایمن = حضرت موسی علیه السلامك کندی زوجهسیله برابر کیجه وقتی کیتمش اولدقلری صحراده تصادفاً مشار الیهانك وضع حملی سببیله اوراده آتش تحری ایتدیلر ، ناکاه اوزاقدن بر ضیا کورندی ، آکا طوغری تقرب ایتدکلرنده براغاجك اوزرنده نور بولدیلر ، اوراده حضرت موسایه غیبدن ندا کلدی. (ایمن) جانب یمین دیمکدر : « وادیٔ ایمن اولمسون کورینن — ناجی »

وابل {[ع] بیوك قطرهلی یاغمور § عربده برقبیلهنك اسمیدر .

وار {[ف] ادات تشبیهدر: آوارهوار = آوارهکبی § صاحب ، خداوند § کره ، دفعه : یکوار = بردفعه § لیاقت ، مناسبت معناسنهدر. شاهوار = شاهه لایق : درشاهوار . کوشوار = قولاغه طاقیلمغه لایق ، یعنی کوپه .

وارث {[ع] کندیسنه باشقهسندن میراث قالمش اولان کیمسه. جمعی: ورثه.

وارد {[ع] ورود ایدن . کلن . جمعی اولان (واردات) همم مادیات ، همم معنویاتده قوللانیلیر. مادیاتده، خزینهٔ دولته یاخود برکیمسهیه کلن نقود وحاصلات معناسنده ؛ معنویاتده ، فکره توارد ایدن

شیلر حقنده مستعملدر : « باشلادقجه بن سوزه باشلار هجومه واردات — شویله کیم طاقت کتیرمز آنی تقریره زبان — نفعی »

وارَسْتَگی { [ف] وارسته‌لك .

وارَسْتَه { [ف] قورتیلمش، خلاص اولمش. § آزاده . فارغ البال .

وارَنْ ، وارَنْج { [ف] دیرسك .

وارُونْ ، وارُونَه { [ف] ترس . مقلوب ، مقوس ، برکشته حال : چرخ وارون ، کنبد وارونه .

واری { [ع] ادات تشبیه‌در . مشبه‌به‌ه لاحق اولور : کاواری — کل کبی .

واژْگُونْ ، واژْگُونَه { [ف] مقلوب ، مقوس . بدبخت

واژُونْ ، واژُونَه { [ف] وارون .

واسِطَه { [ع] ایکی شیئی بربرینه بتشدیرن شی § ایکی شیئك اورته‌سنده بولنان شی § برشیئك حصولیچون استعمال واستخدام اولنان آلت ویا آدم . اولکی معنالرده جمعی (وسائط) کلیر .

واسِعْ { [ع] کنیش . آجیق : صحرای واسع . « اویله واسعدر فضای دهشت افرای جنون — بولمادم عالمده بر آزاده‌ٔ زنجیرینی = کمال الدین برّی دده »

واشه { [ف] باشه ، آتماجه قوشی .

واصِفْ اَفَنْدی { (احمد) بغدادیدر . برچوق مأموریتلرده بولونمش ، حتی وقعه‌نویس ورئیس الکتاب اولمشدر . (۱۲۲۱) ده یتمش یاشنده وفات ایتـدی . سرآمدان ارباب قلمدن ایدی . یازدیغی تاریخ مشهوردر . اشعاری‌ده واردر . شوقطعه‌یی وقعه‌نویسلکدن انفصالنده سویله‌مشدر :

روز وشب چکدیکم مشـقتلر
غیره اولدی نتیجه بخش مرام
نخل عرفانی غرس ایدن بن ایدم
سـاحهٔ دهرده نجـه ایام
وقتی کلدکده بار ویردکده
قیلدی اغیاری حیف شیرینکام

واصِفْ اَنْدَرُونی { (عثمان بك) عثمانلی شـاعرلرندندر . بوستانجی باشی ارناوود خلیل پاشـانك اقرباسندن اوله‌رق مدت مدیده اندرون همایونده بولوندقدن صوکرا چراغ بویورولمشدر . (۱۲٤۰) ده وفات ایتمشدر . دیوانی مطبوعدر . اشعارینك کوزللری وارایسـه‌ده اکثری چوجوق اویونجاغی قبیلندندر .

کلز کیشینك رتبه‌سـنه شمهٔ نقصـان
مالاً ، بدناً ایتمه‌ده احبابنـه خدمت

بیتی مشهوردر .

واصِفْ { [ع] وصف ایدیجی ، ایدن .

واصِلْ { [ع] وصول بولان . اولاشان ، ایریشن .

واضِحْ { [ع] آچیق ، عیان آشکار .

واضِعْ { [ع] وضـع ایدیجی ، ایدن : قانون .

واعِظْ { [ع] وعظ ایدیجی ، ایدن . « قورقوتما صراط ایله بولی سچرز واعظ — ایل کچدیکی کوپرودن بزده کچرز واغظ = لا »

وافِرْ { [ع] چوق ، بسیار . شمدی بو معناده قوللانیلمازاولمشدر . اسکی کتابلرده وافر حکایه سویلدی کبی برخیلی تعبیرات واردر ! § عروضده بر بحرك اسمی .

واعِیَه { [ع] غربو .

وافی { [ع] تمام ، مکمل

واقِعْ { [ع] وقوع بولان .

واقِعَه { [ع] رؤیا ، دوش § جنك ، حادثه ، مشقت ، واقعه طلب = جنکجو : « برواقعه‌در بو قلبه عائد — اولمازصانیرم بیانی زائد » . جمعی : واقعات : « خبرك یوقمی واقعاتدن »

واقِفْ { [ع] وقوف صاحبی ، خبیر ، آشنا : واقف خفایای امور § برشی وقف ایدن : شرط الواقف کنص الشارع = واقفك شرطی شارعك نصی کبیدر . § عرفاتده وقفه‌یه طوران .

واقی { [ع] وقایه ایدن .

والْكْ { [ف] قاره باتاق ، یاخود بالقجیل قوشی .

والا { [ف] یوکسـك ، بلند ، بالا . کرك مقدارده کرك قدوقامتده ، کرك شـان و منزلتده اولسـون : قامت والا ، شان والا .

والِدْ { [ع] بابا ، پدر .

والِدَه { [ع] آنا ، مادر .

والِدَیْنْ { [ع] آنا ، بابا .

والِهْ { [ع] وله کتیرمش ، حـیران ، عقلی زائل اولمش ، سرسم .

والِهی { (نورت زاده شیخ) ادرنه‌لی اولوب طلبهٔ علومده ایکن مصره کیتمش واوراده شیخ کاشنی زاده (سید خیالی) دن اسـتخلاف ایده‌رك ادرنه‌یه عودتله سـلطان سلیم جامع شریفنه واعظ اولمشدر . همم مخلصی بولونان اسکوبلی والهینك بولدیغی (مات قطب العارفین) ترکیب منظومی تاریخ وفاتی اولان (۹۹٤) سنه‌سنی کوسته‌ریر . شوقطعه‌سی مشهوردر :

کیردیلر بربرینه کیسـولر
کردنکده دولاشمـان جانا
قیلدی اصلاح آرالرین شانه
اصـلح الله شـانه ابدا

والی { [ع] ولایتك اداره‌سـنه مأمور اولان ذات . اسـکیدن ایالت بکلری دینیلیردی . والیٔ سپهر ، نجم = مریخ ییلدیزی .

وام { [ع] بورج ، دین . وامخواه = آلاجقلی . وامی = بورجـلی ، مدیون .

وامِقْ { [ع] محبت ایدیجی ، ایدن ، عاشق ، عذرانك عاشقی اولان مرد معروف .

واهْ { [مشترك] استغراب ، حیرت ، تلهف کبی درونی احواله دلالت ایدن بر ادانذر : « واه کوکلم یالکز سنـدین اسیر اشـتیاق — هرکس آلمش عزم صحرا ایلیور جاناتی — سـامح »

واهِبْ { [ع] هبه ایدن ، باغشلایان : واهب الادراك . واهب العطایا . « واهب الادراك مزداد ایلسون اذعانکی »

واهِمَه { [ع] محسوساته متعلق معانی جزئیه‌یی ادراك ایدن ، یاخود عام صورنده موجود ونابود اولان شیلری

طوغری ویا یاكلش اوله‌رق تصور ایدن قوهٔ ذهنیه .

واهی { [ع] بوش ، بیهوده ، اساسسز . واهیات = واهی اولان شیلر .

وای { [مشترك] تعجب وتأوه ایچوندر : وای سزمیسكز . « مظهر فیض جلال اولمالر ایسه‌م ای طاهر — ورد تسبیح زبان اولالیدر وای بكا = طاهرالمولوی »

وایخ { [ف] آصمه چارداغی .

وایه { [ف] حاجت . كرك § بهره ، نصیب . وایه‌دار = بهره‌دار . وایه‌مند = بهره‌مند .

وباء { [ع] معروف ساری علت مدهشه : وبا نیجه خانه‌لری هبا ایتمشدر .

وبال { [ع] شدت ، ثقلت ، عذاب : الوبال علیه .

وبر { [ع] كدی یه شبیه برجانور .

وبر { [ف] دوه ، طاوشان كبی حیوانلرك یوكی ، تویی .

وبائر { [ع] (وبره) نك جمعی .

وتد { [ع] آغاجدن یاپیلان میخ ، قازیق . میخ چوبین § عروضده اوچ حرفی مشتمل اولان جزء . جمعی : اوتاد . اوتادالارض = جبال . اوتادالبلاد = رؤسای بلاد .

وتر { [ع] یایك چله‌سی ، ایپ ، كریش § چالغی تلی ، تار ساز ، جمعی : اوتار : « جوش ایدر مضراب كلك پرفسونمله مدام — ناله‌لر كیم سازشعرك روح اوتارنده‌در » § هندسه‌ده برقوسك ایكی اوجی بیننه وصل اولنان خط مستقیم .

وتر { [ع] تك ، یالكز ، تنها § قربان بیرامندن بركون اولكی كون ، عرفه كونی § یاتسو نمازندن صكره قلنان اوچ ركعت نماز : صلات وتر .

وتیره { [ع] یول ، طریق ، مسلك ، روش ، دستور : وتیرهٔ نجات ، وتیرهٔ سلامت .

وتین { [ع] قلب داماری .

وثب { [ع] صیچرامق ، آتلامق .

وثاق { [ع] باغ ، بند ، كمر ایله‌ده قللنیلیر .

وثائق { [ع] (وثیقه) نك جمعی .

وثقی { [ع] زیاده محكم . زیاده قوی : عروة‌الوثقی = صاغلام قولب ، دست آویز محكم دین . اسلامدن كنایه اوله‌رق قوللانیلیر .

وثوق { [ع] اینانمق . اعتماد ایتمك ، اینانمه ، اعتماد ایتمه . § محكملك ، استواری .

وثوب { [ع] آتلامق ، صیچرامق .

وثیق { [ع] محكم ، استوار .

وثن { [ع] طاشدن وسائر شیلردن یاپیلان بت ، صنم . جمعی : اوثان : اوثان ضلال .

وثنی { [ع] بت پرست .

وثیقه { [ع] كندیسنه اعتماد ایدیلن شی . سند ، حجت كبی . § پیمان ، عهدنامه .

وجاء { [ع] حیوانك خایه‌سنی چیقارمق .

وجاهت { [ع] كوزل یوزلولك ، كوسترشلیلك § عزت شرف . كه رواو ایله استعمالی خطادر .

وجار { [ع] قورد وصیرتلان یتاغی .

وجاه { [ع] یوزلشمك ، یوز یوزه كلمك . وجاهاً = وجاه صورتیله .

وجد { [ع] حالت ذوق وشوق ، بی خودی . غمناك اولمق ، غصه‌لنمق ، اولكی معناده (كلمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : اثنای سماعده شیخ افندی وجده كلدی . وجد آور = وجد كتیریجی ، كتیرن : نغمهٔ وجد آور . وجد افزا = وجد آرتیریجی ، آرتیران : شعر وجد افزا .

وجد { [ع] زنكین اولمق ، غنا .

وجد { [ع] طاقت ، قدرت .

وجدان { [ع مولد] موجودیت ذاتیه . منزله افعال وقابلیتی حقنده‌كی حس طبیعی § علم روح نقطهٔ نظرندن : روحك موجودیت ذاتیه‌سنی بیلمسی § معنویت افعالك حصوله كتیردیكی حس درونی § وقوف طبیعیمزله مطلع اولدیغمز حب محاسن § ایلكی فنالقدن تمییزه مدار اولان واسطه § دیكر بر تعریفه نظراً : محاكمات عقلیه‌نك نتیجه‌سی . فی‌الاصل (بولمق) دیمكدر . فقط بیلدیكمز معناده استعمالی ظن اولندیغی قدر یكی دكلدر . وجداناً = وجدان جهتندن ، قلباً : وجدان ! وجدان ! ای حس علوی صمدی ! ای ابنای بشرك رهبر معتمدی — روسو . وجدانی = وجدانه منسوب : بو بر امر وجدانیدر . وجدانیات = وجدانه عائد احوال و كیفیت .

وجر { [ف] فتوی . وجرگر = مفتی .

وجع { [ع] آغری ، صیزی ، درد . الم . جمعی : اوجاع .

وجل { [ع] قورقان كیمسه .

وجل { [ع] قورقمق .

وجنات { [ع] (وجنه) نك جمعی .

وجنه { [ع] انسانك یوزنده‌كی یومروجه یر ، یناق ، الماجق كمیكی ، صقال بیتمین محل .

وجوب { [ع] لازم اولمق ، واجب اولمق § لایق ، مقرر اولمق . § عدی نا ممكن اولمق .

وجود { [ع] بولمق § وارلق ، هستی : معركهٔ وجود . § كووده ، جسم ، بدن . بومعناده مجازاً مستعملدر . وجودی یوق = اساسسز ، كاذب .

وجوم { [ع] غیظ وانفعالدن طرلایی ساكت طورمق § تیكسینمك . ایكرنمك § كوكسه اورمق § غمكین اولمق .

وجوه { [ع] (وجه) ك جمعی : وجوه ناس § برمملكتك ایلری كلن طاقمی ، اشراف ومتحیزان بلده : وجوه بلده . بالوجوه = وجوه ایله ، اسباب متعدده ایله ، هریوزدن ، هرجهتله .

وجور { [ع] بوغازه دوكولن برنوع علاج ، دارو .

وجه { [ع] یوز ، چهره § برشیئك قارشیسنه كلن شی § طریقه ، طرز ، سبب ، مناسبت . وجهاً = بروجه ایله .

وجهاء { [ع] (وجیه) ك جمعی .

وجهه { [ع] طرف ، سمت .

وجهه { [ع] یوز ، روی : وجههٔ عزیمة سمت ، جانب ، جهت . یوز دوندورولن طرف .

وَجيبه { [ع] واجب اولان خصوص وجيبهٔ ذمت .

وَجيزْ { [ع] قيصه، مختصر، موجز .

وَجيع { [ع] دردناك . متألم .

وَجيهْ { [ع] برقومك سيدى ، اولوسى § جاه ومنزلت صاحبى آدم، كوزل ، مناسب ، شايان : توجيه وجيه.

وَحْدانيَّتْ { [ع] برلك ، جناب حقك برلكى : وحدانيت الٓهيه .

وَحْدَتْ { [ع] بالكزلق ، تكلك ، تنهالق . وحدت كزين = اختيار وحدت ايدن § برلك ، براولق : وحدت وجود .

وَحشْ ، وَحيشْ { [ع] ييانى حيوان. جمعى وحوش . وحشان . وحش اسم جنس اولديغندن مفردنده وحشى دينيلير § خالى ، ايصسز ، غير مسكون ير . آج آدم . بونك جمعى اوحاش كلير .

وَحْشانْ { [ع] مغموم . غصه‌لى آدم .

وَحْشَتْ { [ع] غم ، غصه § تنهالق ، خلوت : « كورون كورن‌ده ينه دامن اتقدن سن — ظلام وحشتى رفع ايت جوار قبرمدن — عندليب » § قورقو ، خشيت . وحشت انكيز = وحشت قوپاريجى ، مخوف . قورقونج . وحشت آور = وحشت‌كتيريجى ، كتيرن .

وَحَلْ { [ع] ايچنه حيوان باتان صولى، صيويق چامور . باتاقلق : محل پروحل . جمعى : وحول . اوحال .

وَحمَ { [ع] كبه قادين آش يرمك .

وَحْمى { [ع] آش يرن كبه قادين .

وُحوشْ { [ع] (وحش)ك جمعى: وحوش وطيور .

وُحوفتْ { [ع] زياده قيلليلق § قيل زياده سياه، بومشاق اولق.

وُحولْ { [ع] (وحل) ك جمعى .

وَحىْ { [ع] جناب‌حق طرفندن پيغمبران عظامه فيض طريقيله بيلديريلن شى ، پيام الٓهى . وحى منزل = قرآن عظيم‌الشان .

وَحيدْ { [ع] يالكز ، يكانه تنها: وحيد الزمان . وحيدالعصر .

وَحيمْ { [ع] صيجاق‌كون .

وَخامَتْ { [ع] كوجلك ، آغيرلق . اويغونسزلق، مضرت، عربيده اولديغى كبى تركجه‌ده طعامك هضمى كوچ اولمق معناسنده قوللانيلماز .

وَخْشْ { [ع] بهائمه مخصوص بر نوع مرض .

وَخيمْ { [ع] وخامتله متصف اولان ، دشور ، كران ، كوتو ، فنا ، ضررلى .

وَدّ ، وَدادْ { [ع] سومك . محبت ، واولرك حركات ثلثه‌سيله لغتدر .

وِدّ { [ع] دوستلق ، محبت .

وَداجْ { [ع] بيونده برطمار اسمى .

وَداعْ { [ع] اثناى مفارقتده يكديكريله مصافحه ايتمك § بوحالده اجرا اولنان رسم ، يترمه .

وَدائِعْ { [ع] وديعه‌نك جمعى .

وَدَعْ { [ع] بياض بونجق .

وَدودْ { [ع] دوست ، محب اسماء حسنادندر .

وَدِىّ { [ع] بعضاً بعدالبول ظهور ايدن بياض وقويوجه صو .

وَديدْ { [ع] دوست . محب . كثيرالحب. جمعى اوداء .

وَديعْ { [ع] بشقه‌سنك مالنى محافظه‌ايتمكى درعهده ايدن .

وَديعَه { [ع] امانت : روح وديعة‌اللٓهيدر. وديعهٔ خاك رحمت قلنمشدر . جمعى : ودائع § حفظ ايچون بركيمسه‌يه ايداع اولنان مال .

وَرْ { [ف] صاحب ، خداوند معناسنه‌در. اسمايه لاحق اولور : دانشور = صاحب‌علم . تاجور — حكمدار. سخنور = شاعر ، اديب .

وَراء { [ع] آرقه ، پس ، عقب ، آرقه طرف § باشقه ، سوى ، غيرى . ورارود = ماوراء النهر ، توران.

وِراثتْ { [ع] وارثلك، وفات ايدن برينك مال ومتروكنه شرعاً وارث اولمق .

وَرَثَه { [ع] (وارث) ك جمعى .

وَردْ { [ع] هر آغاجك چيچكى . فارسى ايله تركجه‌ده كل حقنده استعمالى غالبدر : ورد ناز § آچيق طورى آت . كلكون .

وِردْ { [ع] حيون صولاياجق ير .

وَرْديجْ { [ع] بيلدرجين قوشى .

وَرْزِشْ { [ف] چالشش ، سعى ايدش ، چالشمه ، سعى . ورزشكار = ساعى. چالشقان ورزشكارانه = ورزشكارجه‌سنه . ورزشكارى = ورزشكارلق .

وَرَشانْ { [ع] يبان كوكرجينى.

وَرْطَه { [ع] هرموقور بر § هلاك . مهلكه : برينى ورطه‌يه القا ايتمك § خلاص ونجات بولمسى كوچ ايش: ورطه‌يه دوشمك . § چامورلى، باتاقير ، وحل . جمعى وراط .

وَرَعْ { [ع] صاقنمق، كناهدن محارمدن صاقنوب پرهيز ايتمك ، تقوى : اهل ورع .

وَرِعْ { [ع] متقى ، پرهيزكار .

وَرَعَه { [ع] قورقاقلق .

وَرَقْ { [ع] ياپراق ، برك درخت : ورق چمن . ورق كل : يوق فرقى جسممك هيچ دشت غم وبلاده — نالنده بورقدن دستنده روز كارك » « برك‌در ختان سبز درنظر هوشيار — هر ورق دفتريست معرفت كردكار — سعدى » ورقپاره = ياپراق‌پارچه‌سى : « بدمواده ورقپارهٔ خزان كبى‌يم » § كاغد ، كتاب ، مكتوب كاغدى § كاغدكبى اينجه‌آلتون، كوموش وسائر معدنيات ياپراغى. جمعى: اوراق : اوراق ازهار . اوراق سنز . اوراق‌نهالان . ورق خام = حك‌واصلاح اولنمامش كاغد . ورق كردان = عبث ايش ايشله‌يندن كنايه‌در .

وَرَقَه { [ع] تك ياپراق § تك كاغد . بو مناسبتله هر يازيلى تك كاغده ورقه دينلمشدر .

وَرْقاء { [ع] كوكرجين ، اوكيك : ورقاى نامه‌بر . ورقاى روحانى.

وَرّاق { [ع] كاغدجى .

وَرَكْ { [ع] قاره چالی .

وَرَمْ { [ع] بدنده حاصل اولان شیش . جمعی : اورام § آق جکرك خرابیتی موجب اولان معروف علت مدهشه، سل الرئه § بوعلتله مصاب اولان بیچاره : « صاری بر کلدك ای عدم چیچکی — ایسته‌مزدم سکا ورم دیمکی — عبدالحق مهرالنساء » .

وُرُودْ { [ع] کلمك : کثرت ورود . مکتوب ورودی . (شرفورود) ایدن ترکیبنه ترجیحاً (شرفوارد) اولان ترکیبی قوللانیلملیدر .

وُرُوكْ { [ع] یان یاتمق ، اضطجاع .

وَرِیٰ { [ع] مخلوق .

وَرِیدْ { [ع] بوینك ایکی طرفنده‌کی طمارلردن هر بری . ایکیسنه بردن (وریدان) دینیلیر . جمعی : اورده ، ورود . § درونده سیاه قان بولنان طمار . حبل الورید = شاه طمار .

وَزّْ { [ع] اوردەك .

وُرَیْقْ { [ع] یاپراجق ، کوچك نبات یاپراغی . جمعی وریقات .

وِزَارَتْ { [ع] وزیرلك : رتبهٔ جلیله‌ٔ وزارت . وزارت عظمی = صدراعظملق . فی الاصل کسر واوایله‌در .

وَزَّانْ { [ف] اسیجی ، اسن . (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلملی . مثلا (وزان اولان لطیف روزکاری) دیملی . هبوب کلمهٔ عربیه‌سنه قیاساً (وزان ایدن) دیمه‌ملیدر .

وَزَّانْ { [ع] چوق وزن ایدیجی ، ایدن .

وَزَانَتْ { [ع] فکر و ملاحظه قوی اولمق ، اصالت رأی .

وِزْرْ { [ع] کناه ، صوچ ، اثم § آغیرلق ، ثقلت .

وُزَرَاءْ { [ع] (وزیر) ك جمعی : وزرای فخام .

وَزَغَه { [ع] بر نوع بیوك کلر .

وَزْمَه { [ع] قیش موسمنك صوکی .

وَزْنْ { [ع] طارتمق ، طارتیلمق . بو معناده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : اشیایی وزن ایتمك . اشیانك وزنی § برشیئی طارته‌جق شی § برشیئك وزن ایله آکلاشیلان آغیرلغی § برشیئی تخمین ایتمك § عروضده هربحرك مستقل اجزاسندن هر بری : شو بیتك وزننده خلل وار . جمعی : اوزان : اوزان عروض .

وَزْنِی { [ع] طارتیلان شی . وزنیات .

وُزُوبْ { [ع] صوکبی آقمق ، سیلان ایتمك .

وَزِیرْ { [ع] مراتب وخدمات سلطنت سنیه‌ده ملکیه مأمورینك اك عالی رتبه‌سنی احراز ایتمش اولان ذات . وکلای فخام دولتدن هر بری ووکلای فخام دولت صره‌سنده بولنان . وزیراعظم = صدراعظم اسکی تعبیردر . وزیرانه = وزیره یاقیشه‌جق صورتده : وقاروزیرانه . التفات وزیرانه .

وَسَائِدْ { [ع] (وساده) نك جمعی .

وَسَائِطْ { [ع] (واسطه) نك جمعی : اکثریا وسائل معناسنده قوللانیلیر : وسائط تحصیلك کثرتی .

وِسَادَه { [ع] یاصدیق ، باش یاصدیغی ، بالین .

وِسَامْ { [ع] تمغالی ، وسمه‌لی .

وَسَاطَتْ { [ع] آرایه کیرمك ، واسطه اولمق .

وَسَامْ ، وَسَامَتْ { [ع] حسن و آن صاحبی اولمق . کوزللك .

وَسَاوِسْ { [ع] (وسوسه) نك جمعی : وساوس شیطانیه .

وَسَائِلْ { [ع] (وسیله) نك جمعی : استحصال وسائل خوشکذرانی .

وَسَخْ { [ع] کیر ، پاس ، چرك .

وَسَطْ { [ع] برشیئك ایکی طرفندن ما بینی ، اورته ، میان : وسط آسمان . وسط وادی . لاخیرالافی الوسط جمعی اوساط : اوساط ناس .

وُسْطٰی { [ع] اورته . (اوساط) ك مؤنثی . § اورته پارمق . صلات وسطی = ایکندی نمازی .

وُسْعْ { [ع] بوللق ، غنا ثروت § کوج ، قوت ، طاقت ، قدرت .

وُسْعَتْ { [ع] کنیشلك ، بوللق : صحرانك وسعتی . وسعت دریا . وسعت معیشت . وسعت حال § قدرت ، قوت ، طاقت .

وَسْمْ ، وَسْمَه { [ع] داغلامق . تمغالامق § نشان ایچون حیوانه باصیلان داغ ، تمغا . کسر واو ایله (وسام) ده بومعنایه‌در . وسمه‌دار = داغلی ، تمغالی : کوسفند وسمه‌دار .

وَسَنْ ، وَسَنَه ، وَسْنَه { [ع] ایقو آغیرلغی ، اویوقلامه . دیکر برقوله کوره بین النوم والیقظه حالتی اولان حالت .

وَسْوَاسْ { [ع] شیطان ، ابلیس § نفس وشیطانك قلبه نفع وخیری اولمیان خاطره القاسیله دغدغه ویرمسی .

وَسْوَسَه { [ع] ایکنجی معناسنده (وسواس) ایله مترادفدر .

وَسِیجْ { [ع] سیر شدید .

وَسِیطْ { [ع] نسب جهتیله قومنك اعدلی اولان .

وَسِیمْ { [ع] کوزل یوزلی . جمیل § تمغالانمش .

وَسِیعْ { [ع] وسعتله متصف ، کنیش ، بول ، واسع : صحرای وسیع . افق وسیع تفکرات .

وَسِیلَه { [ع] بر شیئك الده ایدلسنه واسطه ، آلت بهانه ، سبب . وسیله‌جو = وسیله آرایجی ، آرایان . وسیله‌جویانه = وسیله‌جو اولانه یاقیشه‌جق صورتده . وسیله‌خواه = وسیله ایستەین . وسیله‌خواهانه = وسیله‌خواهجه‌سنه .

وَشْ { [ف] ادات تشبیه‌در . کبی . ماه وش = ماه‌کبی . دریا وش = دریا کبی [چیقسونده اوماه وش دکزدن — عرض ایتسون اوماهه اش دکزدن — لا ادری]

وِشَاحْ { [ع] حمائل .

وُشَاقْ { [ف] خدمتکار ، اوشاق . ترکجه‌دن مفرسدر .

وِشَامْ { [ع] (وشم) ك جمعی .

وُشْتَا { [ف] آتش پرستلرك کتاب دینی اولان زندك شرحی .

وَشْفَنك { [ع] سبز اوتی .

وَشْق { [ع] بر نوع کورك فی الاصل تلکی یه شبیه برجانورك اسمیدر .

وَشْل { [ع] آز صو .

وَشْم { [ع] بدنده ایکنه ایله اچیلان شکل ، قاموس دیورکه برعضوی ایکنه لیوب متأثر ایلدکدن صوکره اوزرینه چوید اکوب کوم کوك برشکل ایدرلر . ترکیده دمل ودکومه دیرلر . جمعی : وشوم واوك کسریله وشام کلیر .

وَشْمَه { [ع] یغمور دانه‌سی .

وُشُوم { [ع] وشمك جمعی .

وَشْی { [ع] بر نوع لباس § بر نوع جامهٔ رنکین .

وشیجه { [ع] آغاج کوکی ، لیف .

وَشیعه { [ع] اوزرینه ایپلك صاریلان آغاج ، بز آرغاجی .

وَشیمَه { [ع] شر وعداوت .

وَصّاف { [ع] زیاده وصف ایدیجی ، ایدن : نفیٔ وصف .

وَصافَت { [ع] وصیفلك ، خدمتکارلق ، ایشجیلك .

وِصال { [ع] اولاشمق § محب دوستنه واصل اولمق .

وَصایا { [ع] (وصیت) جمعی : وصایای خیرخواهانه .

وَصایَت { [ع] وصیلك .

وَصَب { [ع] خسته‌لق ، وجع .

وَصْف { [ع] برشیئی صفتله‌مق ، بر شیئك علائم و کیفیاتنی تعداد وبیان ایتمك § برشیئك کیفیتنی بیان ایدن کلمه § مدح ایتمك ، اوکمك ، وصف ترکیبی = بر اسمك آخرینه بر اسم حاضر فارسی الحاقیله یاپیلان ترکیب : حیرت افزا = حیرت آرتیران . وصفی = وصفه منسوب .

وَصْل { [ع] بر شیئی دیکر بر شیئه اولاشدیرمق ، بتشدیرمك § بر شیئ دیکر بر شیئه اولاشمق .

وُصْلَت { [ع] برشیئه اولاشمق ، یتشمك § اولاشیقلق ، بتیشیکلك ، پیوستکی .

وَصْمَت { [ع] بر شیئی چار چابوق باغلامق § عار ، عیب .

وُصُول { [ع] یترمك ، اولاشمق ، کلمك ، بلوغ . (بولمق) ماده‌سیله اوللانیلیر : وصول بولان مکتوب .

وُصُوم { [ع] (وصم) ك جمعی .

وَصِی { [ع] کندیسنه بر شی وصیت ایدلمش اولان کیمسه . امام علی کرم الله وجهه افندمز حضرتلرندن کنایه اوله‌رق‌ده قوللانیلیر : وصی مختار = متوفانك حال حیاتنده نصب ایتدیکی وصی . وصی منسوب = حاکمك یتیم ایچون نصب ایتدیکی وصی .

وَصِیَّت { [ع] برینك وفاتنه قریب اختیار ایتدیکی بر آدمه بن اولدکدن صوکره شونی شویله بونی بویله یاپ دیمسی . وصیتنامه = وصیتی حاوی ورقه .

وَصید { [ع] قپو اشیکی .

وَصیف { [ع] اوشاق ، خدمتکار . ارککك وقادینه شاملدر . جمعی وصائف ، وصفا .

وَضّاح { [ع] زیاده آچیق ، روشن ، عیان : وضاح الجبین = آلنی آچیق ، کشاده پیشانی § دەریسی بیاض کوزل یوزلی آدم . وضاحت = واضحلك ، آچیقلق .

وَضاعَت { [ع] آلچاقلق ، فرومایه‌لك .

وَضْع { [ع] قویمق ، قونولمق : کتابك چکمجه‌یه وضعی . کتابی چکمجه‌یه وضع ایتمك § ترتیب و تنظیم ایتمك . ایدمك : قانون وضع ایتمك . وضع حمل = طوغورمق .

وُضُوء { [ع] آبدست آلمق . § آبدست .

وُضُوح { [ع] آچیقلق ، ظاهرلك ، پارلاقلق : وضوح افاده . وضوحه رعایت .

وَضیع { [ع] صویسز ، فرومایه ، ناکس .

وَضیمَه { [ع] ماتم ضیافتی .

وَطْء { [ع] برشیئی آیاقله چیکنه‌مك ، پایمال ایتمك .

وِطاء { [ع] موافقت ایتمك .

وَطْم { [ع] آیاقله یاصوب چیکنه‌مك § پرده‌یی صالیویرمك .

وَطْر { [ع] حاجت .

وَطْواط { [ع] قیرلانغیج ، پرستو ، خطاف § یاراسه دینلان قوش ، خفاش § مشهور بر شاعر لقبیدرکه کیجه کوزلری کورمدیکی ایچون بواسمی آلمشدر .

وَطْوَطَه { [ع] کیجه کوز کورمه‌مك .

وَطْی { [ع] آیاق آلتنه آلمق ، چیکنه‌مك § جماع ایتمك .

وَطید { [ع] مرکزنده ثابت قیلنمش شیئ ، ثابت ، محکم ، استوار .

وَظائِف { [ع] (وظیفه) نك جمعی : وظائف بیتیه . وظائف رسمیه .

وَظیفَه { [ع] برکیمسه ایچون هر کون اعطاسی مقرر اولان شی ، علوفه § برینك عهده‌سنه تودیع اولنان ایش ، خصوص : وظیفهٔ رسمیه . وظیفه شناس = وظیفه‌سنی طانیان : وظیفه شناسلق الك بیوك مزیتدر . وظیفه ناشناس = وظیفه‌سنی طانیمایان . وظیفه شناسانه = وظیفه شناس اولانه یاقیشه‌جق صورتده : حرکت وظیفه شناسانه . وظیفه شناسی = وظیفه شناسلق .

وَعاء { [ع] قاب ، ظرف .

وِعاء { [ع] ظرف ، قاب ، § بدنده‌کی طمار . جمعی : اوعیه .

وَعْد { [ع] بر شیئك قبول واجراسنی سوزله بیلدیرمك ، سوز ویرمك § سوز ویریلن شی : الکریم اذا وعد وفا = کریم اولان وعدینی یرینه کتیرر .

وَعْدَه { [ع] بر شیئك اجراسی ایچون تعیین اولنان مدت . (وعده) کلمه‌سی لسان عوامده (اجل ، موت) معناسنده‌ده قوللانیلیر .

وَعْظ { [ع] برکیمسه‌یه قلبنی یومشاتاجق صورتده ثواب وعقابه دائر سوز سویله‌مك § بوصورتله سویله‌نیلن سوز .

وُعُود { [ع] (وعده) نك جمعی .

وَعید { [ع] برینی فناغه متعلق وعد ایله قورقتمق ، شرده مستعملدر .

وَغا { [ع] جنك ، غوغا . کسر واوایله استعمالی یاکلشدر .

وَغادَتْ { [ع] آلچاقلق ، فرومایه‌لك .

وَغْد { [ع] دنی ، فرومایه ، ناکس .

وَغْد { [ف] پاطلیجان .

وَغْوَغ { [ف] قورباغه‌سی ، وقوغه .

وَفاء { [ع] سوزی یرینه کتیرمه ، عهدنده طورمه ، دوستلقده محبتنده ثبات کوسترمه . (غدر) ك ضدی : « وفالی آدم ایسته‌ین وفالی اولمالی » . بی وفا = وفاسز . وفابیگانه = وفاسز ، عهدنده ، محبتنده ثباتسز . وفاپرور — وفالی . وفادار = وفالی ، عهدنده محبتنده ثابت : محب وفادار . وفادارانه = وفادار اولانه یاقیشه‌جق صورتده . وفاداری = وفادارلق .

وَفات { [ع] اولك . بومعناده (ایتمك) ماده‌سیله ترکب ایدر : فلان ذات وفات ایتمشدر § اوله ، اولوم : « سرورینك وفاتی باعث حزن اولدی احبابه — عزت ملا » .

وِفاق { [ع] موافقت ، اویغونلق § باریشقلق ، صلح ، آشتی .

وَفْد { [ع] برخدمت مخصوصه ایله بریسك یانته کیتمك § طاغ باشی ، ذروة الجبل .

وَفْرَت { [ع] چوقلق ، کثرت .

وَفْض { [ع] عجله ایتمك .

وَفْق { [ع] اویغون ، موافق : بروفق مرام = مرامه ، مقصدده اویغون اولمق اوزره . بروفق دلخواه — و — بوفق دلخواه = دلخواهه موافق اولمق اوزره .

وُفود { [ع] (وفد) ك جمعی .

وُفور { [ع] چوقلق . کثرت § تمام اولمق ، چوق اولمق . فتح واو ایله خطادر .

وَفِیّ { [ع] تمام ، مکمل .

وَفیر { [ع] چوق ، کثیر : مال وفیر .

وَقاحَت { [ع] حیاسزلق ، اوتانمازلق ، بی ادبلك .

وَقّاد { [ع] آتشین ، مضیء ، بارلاق : ذهن وقاد . فکر وقاد = آتش کبی حدتلی ، سریع الفهم فکر . فی الاصل پك آلولی دیمکدر .

وَقار { [ع] آغیرلق ، آغیرمشربلیلك ، تمکینلیلك ، (خفت) ك ضدی . خصائل ممدوحه‌دندر : وقاروزیرانه . وقار ادیبانه . وقارعصمتپرورانه .

وَقّاص { [ع] جنکجو § اصحاب کرامدن تیر اندازلقده مهارت کامله‌سی اولان وعشرۀ مبشره‌دن بولونان (سعد) حضرتلرینك پدرینك اسمیدر .

وِقاع { [ع] جماع § جنك ، جدال .

وَقایِع { [ع] (واقعه ووقیعه) نك جمعی حوادث ، احوال ، اخبار : وقایع داخلیه ، وقایع خارجیه . وقایع حربیه .

وِقایَه { [ع] اسیرکمك ، حفظ ایتمك . § کندیسیله بر شی صاقلانیلان شی . نظمده (وقایت) صورتنده دخی قوللانیلیر .

وَقْت { [ع] زماندن برمقدار مفروض ، هنکام ، چاغ . اکثریا زمان ماضیده استعمال اولنور : وقتی کچمش § برعمل

مخصوص ایچون فرض وتقدیر اولنان زمانك غایتی : وقت فجر ، وقت عصر . وقتی اولامق = طارلق ، مضایقه . وقت بولمق = اختلاس وقت . وقت قوللامق = مترصد اولمق . وقت کچیرمك = وقتی فوت ایتمك ، تعویق . وقت کلمك = کماله ایرمك . وقت وحال = سعه ، قدرت . جمعی : اوقات . الامور مرهونة باوقاتها . وقتا که = بر وقتده که ، اوزمان که : « وقتا که طوروب شوقلب غمناك — طوپراقده نهان اولور وجودم — اکرم بك » .

وَقَد ، وَقَدان { [ع] آتش یانمق ، طوتوشمق .

وَقْر { [ع] قولاق آغیرلغی ، کرانی ٔ کوش .

وِقْر { [ع] آغیر یوك ، حمل ثقیل ، بارکران قاطیر وحمار یوکنده مستعملدر .

وَقْع { [ع] اعتبار وعزت . § یوکسك یر .

وَقْعَه { [ع] حربده طرفین دفعات ایله بربرینه چارپشمه .

وَقْف { [ع] طوردیرمق ، آلیقویمق : وقف نکاه . وقف کوش § منافعی جهت بره عائد اولمق اوزره برکیمسه‌ملکی اولان برعینی علی وجه التأبید توقیف ایتمك . جمعی : اوقاف : اوقاف مندرسه . وقفیه = وقفه متعلق اوله‌رق واقف طرفندن تنظیم اولنان تعلیماتنامه .

وَقْواق { [ع] برآغاجك اسمیدر . « میوه وقتنده یه‌تیشدك شجر وقواقك = لاء » .

وَقُود { [ع] اودون ، کومور کبی آتشی یاقه‌جق شیلر .

وَقُور { [ع] زیاده وقارلی ، تمکینلی . وقورانه = وقورجه‌سنه .

وُقود { [ع] آتش آلولنمك ، یالینلانمق .

وُقوع { [ع] حصول بولمق . ظاهر اولمق § وجوب ، ثبوت . عربیده اولدیغی کبی ترکجه‌ده معانیٔ سائره‌ده قوللانلماز .

وُقوعات { [ع] (وقعه) نك جمعی وقوعبولان احوال وخصوصات : وقوعات ماضیه . وقوعات جاریه . اکثریا مغایر نظام وقوع بولان احوال وحرکات مقامنده قوللانیلیر .

وُقوف { [ع] بیلمك ، بیلنمك ، آکاه اولمق ، بیلیش . خبردارلق علم § طورمق .

وَقْوَقَه { [ع] طاووق ، قوربغه کبی حیواناتك سسلنمسی : آب پاکه نه ضرر وقوقهٔ قوربغه‌دن — لا » .

وَقیب { [ع] آت قوشدیغی وقت قارنندن ایشدیلن سس .

وَقیح { [ع] وقاحتله متصف . بی شرم وحیا . بی ادب .

وَقید { [ع] اودون وسائره کبی آتش یاقیله‌جق شی .

وَقیعَه { [ع] جنك وقتال . § آرقه‌دن فصل وذم . غیبت .

وِکاف { [ع] اشك پالانی .

وَکالَت { [ع] وکیللك ، وکیل اوله § برکیمسه ایشنی باشقه‌سنه تفویض ایله اول ایشده آنی کندی یرینه قائم ایلمك — مجله . وکالتنامه = شروط وکالتی حاوی تنظیم اولنان ورقه .

وِکان { [ع] اشك پالانی .

وَکْر { [ع] قوش یوواسی ، آشیانهٔ مرغ . جمعی : وکرات .

وَكَعْ [ع] عقرب صوقمق .

وُكَلاٰءْ [ع] (وكيل) ڭ جمعى : وكلاى فخام دولت .

وَكَنْ [ع] قوش يوواسى ، وكر .

وُكُوبْ [ع] يواش يوريمك § اقدام ايتمك .

وَكِيرَه [ع] يكى ياپيلان او ايچون احبابه ويريلن ضيافت .

وَكِيلْ [ع] حافظ: حسبناالله ونعم الوكيل §وكالتله متصف اولان. كنديسنه باشقه‌سى طرفندن ايش تفويض اولنوب اول ايشده اول كيمسه‌نك يرينه قائم اولان كيمسه - مجله . وكيل مسخر = محكمه‌يه احضار اولونامايان مدعى عليه ايچون حاكم طرفندن نصب اولنان وكيل .

وَلاٰءْ [ع] قرابت § شرعاً عتقدن وموالاتدن حاصل اولان قرابت حكميه .

وِلاٰءْ [ع] دوستلق . محبت . ولاپرور = محب § بر شيئى برى برى آردنجه ياپمق ، پياپى ياپمق .

وُلاٰتْ [ع] (والى) نك جمعى : ولات، عظام. تشديد لام ايله استعمالى يا كلشدر .

وِلاٰدَتْ [ع] طوغورمق ، زايدن § طوغمق ، طوغمه : تاريخ ولادت. فتح واو ايله استعمالى يا كلشدر.

وِلاٰيَتْ [ع] بر شيئى قدرت جهتيله تصرف §برينك ايشنه متكفل اولمق . § دوستلق ، محبت § واليلك ، بر ولايتده حاكميت § بر واليىنك زير اداره‌سنده بولنان قطعهٔ ممالك § عبد صالحك جناب حقه قربيت معنويه كسب ايتمسى : « شهريار بحروبر سلطان سليمان ولى — اول كه محض عدلدر ذات ولايت پرورى — خالى آندن اولمسون يارب ولايت تا ابد — كيم ولايتدن دكل خالى صفاى جوهرى — فضولى » فضولى بو قطعه‌سنده‌كى ولايت كلمه‌سنى اسكيدن استعمال اولنديغى وجه ايله يعنى (اقليم ، ملك) معناسنده‌ده قوللانمشدر .

وَلاٰيَتْ [ع] دوست ، صديق اوله ، معين ، نصير اوله .

وَلَدْ [ع] انسان وحيوانك بنفسه زاده‌سى، دول ، ياورو. تبنى واتخاذ جهتيله اولانه يعنى اولادلغه (ولد) اطلاق اولنماز. جمعى اولان (اولاد) كلمه‌سى لسانمزده مفرد قوللانيلير .

وَلَسَانْ [ع] بربرينك بوينته القويه‌رق يوريمك .

وَلْوَالْ [ع] فرياد وفغان ايتمك .

وُلُوخْ [ع] كيرمك ، دخول : ولوج و خروج .

وَلُودْ [ع] چوق طوغوران قادين .

وُلُوعْ [ع] حريص اولمق، واوك فتحيله حريص معناسنه .

وُلُوغْ [ع] كوپك صو ايچمك .

وَلَهْ [ع] سركشته‌لك ، افراط حزن سببيله اولان سرسملك ، حالت حيرانى . (كنديرمك كلمك) ماده‌لريله قوللانيلير : وله كتيرمك § قورقمق ، قورقو .

وَلْهَانْ [ع] كنديسنه وله كلمش اولان، متحير ، سرسم مؤنثى : ولهى .

وَلْىْ [ع] بر شى ديكر شيئك آرقه‌سى صره كلمك. تعقيب ايتمك : سطورك يكديكرينى ولى ايتمسى .

وَلِىّ [ع] دوست ، صديق § معين ، نصير § صاحب ، متصرف ، خداوند § جناب حقه قربيت معنويه كسب ايدن عبدصالح. ولى الله. بو كلمه (ولى نعمت) كبى تركيبلرده مقطوع الاضافت اوله‌رق قوللانيلير .

وَلِى [ف] (وليكن) مخففدر . خيلى زماندنبرى بوده لسان شعر عثمانيه‌دن مطرووددر .

وَلِيدْ [ع] يكى طوغمش چوجق،مولود. §مطلقا چوجق ، صبى § كوله ، عبد . ام الوليد = طاووق .

وَلِيكْ ، وَلِيكِنْ [ف] ادات استدراكدر. ايكيسى ده قوللانيلماز اولمشدر .

وَلِيمَه [ع] ازدواج دوكوننده ياپيلان ضيافت ، ضيافت شادى : وليمه جمعيتى . جمعى : ولائم .

وَمْضْ [ع] اشارت ايتمك § پارلدامق : ومض برق .

وَمْقْ [ع] سومك ، محبت ايتمك .

وَمْيَه [ع] محنت ، مشقت ، داهيه .

وَنْىْ [ع] ايشده كوشكلك كوسترمك .

وَنِيمْ [ع] سينك ترسى .

وَهّاٰبْ [ع] زياده هبه ايدن ، زياده باغشلايان: جناب حق.

وَهّاٰجْ [ع] زياده آلولى ، فروزان ، روشن، درخشنده: سراج وهاج.

وِهَادْ [ع] (وهده)نك جمعى: اينيشلى، چيقيشلى زمينلر . پست ونشيب محللر .

وَهْبْ [ع] ويرمك، بخش ايتمك، اعطا. وهبى = كنديسنه ويرلمش ، بخش ايدلمش. چالشمق صورتيله قازانيلوب من طرف الله كنديسنه احسان بيورلمش معناسنده قوللانيلير .

وَهْبِى (سنبلزاده محمد) مرعشك مدار افتخارى اولان سنبلزاده خاندانى افاضلندن (رشيد افندى) نك اوغليدر. اعلام فضلادن ايكن شعر ايله اولديغى قدر فسق ايله‌ده مشهور ايدى . شعرى اوقدر كوزل ارتجالا برابر موزون سوز سويله‌مك خصوصنده عثمانلى شاعرلرينك برنجيلرندن معدوددر . ديوان معظمى، تحفه‌سى ، نخبه‌سى واردر

سروريك :

كلشن جنتى مأوى قيله سنبلزاده

مصراعندن آكلاشيلان (۱۲۲٤) ده وفات ايتدى .

برده (سيد وهبى) واردر كه اسمى (حسين) اولوب يكى شهر قضاسندن معزولاً انتقال ايدن (امام زاده) افنديك كدخداسى حاجى احمدك اوغليدر . پدرى طرفندن نسبى سيادت وزهادت اصحابندن جناب حسام الدينه منتهى اولماسيله اوائل حالنده (حسامى) تخلص ايدردى . مؤخراً شاعر (احمدنيلى) افندى كنديسنه (وهبى) مخلصنى ويرمشدر. وهبى مسلكنده ترقى ايده‌رك حلب مولويتنه نائل اولدقدن صوكرا حجازه كيتمشدى . (۱۱٤۹) ده استانبوله عودتنده صويولجى زاده نجيب افنديك :

آه وهبیٔ هنرپیشه جهاندن کتدی

قولنجه وفات ایتمشدر. کندیسنك مرتب دیوانندن باشقه اوزمان پك طنطنه‌لی برصورتده اجرا اولنان سور همایونك آلایشنی تصویر ایده‌ر (سورنامه‌سی) واردر. روایت مشهوره‌یه کوره سلطان احمد ثالث باب همایون خارجنده‌کی چشمهٔ نفیس ایچین تاریخ اولمق اوزره:

بسمله‌یله ایچ صویی خان احمده ایله دعا

مصراعنی تنظیم بویورمش اولدیغی حالده درت اکسیك کلمش ایدی. وهبی بونی:

آچ بسمله‌یله ایچ صویی خان احمده ایله دعا

صورتنه افراغ ایله حسابی اکمال ایتدکدن صوکرا بووزن وقافیه‌ده صاحب مصراعك اوصاف شاهانه‌سنی حاوی برده قصیده یازمشدر. شاعرك انفس قصائدی عد اولنان بواثر تاریخ ایله برابر چشمه‌نك اطرافنده منقوشدر:

«تاریخی سلطان احمدك جاری زبان لوله‌دن»

مصراعیله کیفیت اکمالی ظریفانه ایما ایلمشدر. سید وهبی شاعرلك جهتیله سنبلزاده وهبی‌یه ترجیح اولونور.

وَهْج ، وَهَجان { [ع] آتش یالینلانمق ، آلولنمك. شعله‌زن اولمق.

وَهْص { [ع] وطیٔ ایتمك § قیرمق ، کسمر.

وَهْف { [ع] نبات یاپراقلانمق، چوغالمق. اوزامق.

وَهَق { [ع] کمند.

وَهْلَه { [ع] هر شیئك اولی ، ابتدای امر. § برشیئی اول امرده کورنجه عارض اولان خوف ، فزع. صکره‌دن هر شیئك ابتدای کره‌سنده استعمال اولنمشدر. وهلهٔ = ابتدای امرده. قورقو.

وَهْم { [ع] قلبك بلا قصد برشیئه میلی، قلبه خلاف مقصد عارض اولان خاطرهٔ غریبه، یاخود شك وتردد اولنان شیئك مرجوح طرفی. راجح طرفی (ظن) در. جمعی: اوهام.

وَهْن { [ع] کوشکلك، ضعف ، سستی فتور.

وَهُوب { [ع] ویرکیسی چوق، کثیرالعطا.

وَهْی { [ع] ییرامق. کوشه‌مك. استعمالی البسه کبی شیلره مخصوصدر § ییرتمق، شق ایتمك.

وَهِیج { [ع] آتش صیجاقلغی، حرالنار.

وَیْح { [ع] کلمهٔ ترحم وتحسین اوله‌رق قوللانیلیر برلفظدر. ویحك = یازیق سکا!

وَیْدَسْتَر { [ع] قوندوز دینیلن جانور. بیدستر.

وِیران { [ف] خراب ، ییقیق، ییقلمش. (معمور)ك ضدی: دل‌ویران. خانهٔ ویران. «بوخراباتده ثابت اولامام (جانانم) — دل ویرانمی یاپسه‌کده ییقلسه‌م کیتسه — ثابت». ویرانی = خرابیت.

وِیرانه { [ف] خرابه § ییقلمش یر، خراب اولمش محل.

وَیْس اُلقَرَنی { (بن عامر) کبار تابعیندندر. پیغمبرمز افندیمزه فوق‌العاده محبتی واردی. حضرت امام علی ایله ملاقات ایله‌دی. (صفین) ملحمه‌سنده شهید اولدی. (اُوَیس القرنی) دخی دینیلیر. (قرن) یمنده بر قریه‌در. رضی الله عنه.

وَیْسی { اسکوبلیدر. اصحاب انشانك سرآمدانندن ایدی. (سیر)ی، (خوابنامه)سی وسائر آثاری مشهوردر. اشعاری‌ده واردر (غزل) لفظنك کوستردیکی (١٠٣٧) ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

زلال نظم راحت بخشمه آلدانماسین دشمن مذاق جانه تلخاب شروشور اولور برکون

وَیْل { [ع] کلمهٔ افسوسدر. وای یازیق معناسنه. مصیبت دمنده ایراد اولنور: ویل اوبدبختانه. § هلاك § جهنمده بر وادینك اسمی.

وَیْلَه { [ع] فضاحت ، رسوایلق.

ه

هائِب { [ع] قورقیجی ، قورقان.

هابِط { [ع] هبوط ایدن ، آشاغی اینن.

هابیل { [ع] آدم علیه السلامك اوغلی.

هائِل { [ع] قورقنج ، هولناك ، شدید: مرك هائل.

هائِلَه { [ع] قورقنج شی. (ترازه‌دی) ترجمه‌سی اوله‌رق بیوك ومشهور ذوات آره‌سنده جریان ایتمش بر وقعهٔ صحیحه ومتخیله‌یی مصور تأثیرلی وهول‌انگیز تیاترو منظومه‌سی معناسنده قوللانیلیر § دهشتلی و مؤثر وقعه ، فاجعه.

هاتِف { [ع] سس ویریجی ، ویرن. بومناسبتله عالم غیبدن خبرویرن ملك معناسنده قوللانیلمشدر. هاتفانه = هاتفه یاقیشه‌جق صورتده.

هاتِف اَفندی { (صحاف محمد) عثمانلی شاعرلرندن معدوددر. مغنیسا جهتندن نشأتله (١٢٣٢) ده استانبوله کله‌رك شیخ وفا مدرسه‌سنده اولدقجه تحصیل علوم ایتدکدن صوکرا زادهٔ طبعی اولدیغی ظن ایدیلن:

فلکك گردش بی انصافی

هاتفی ایتدی ایاق صرافی

بیتنه ماصدق اولارق برمدت زنبیل بدوش کتابفروش اولمش ایدی. مؤخراً صحافلر ایچنده بردکانجه آچه‌بیلمشدر. (١٢٦٦) ده وفات ایتدی.

هاجِسَه { [ع] قلبه عارض اولان اندیشه ، خاطره کلن خصوص. جمعی هواجس: هواجس نفسانیه.

هادِم { [ع] هدم ایدیجی ، ایدن. ییقیجی ، ییقان: هادم اللذات = ملك الموت.

هادِیَه { [ع] عصا § صو ایچندن سیوریلوب چیقمش قیا.

هار { [ع] منهدم اولان ، ییقیلان.

هارِب { [ع] قاچان.

هارون { [ع] موسى عليه السلامك بيوك برادری اولان پيغمبر ذیشانك اسمی § خلفای عباسیه‌دن معروف خلیفه‌نك اسمی : هارون الرشيد .

هاروت { [ع] گوپاچاه بابلده آویخته اولان ایکی ملکدن برینك اسمی . دیکری (ماروت) . هاروتی، هاروت فن = ساحر . ساحری .

هائم { [ع] متحیر ، سرگشته : « فؤادی هائم فی کل وادی — لا » .

هازم { [ع] هزم ایدیجی ، ایدن .

هاضم { [ع] هضم ایدیجی، ایدن. متحمل.

هاکره { [ف] بلتك ، پەپەمە .

هاله { [ع] قمرك اطرافنده پیدا اولان نورانی دائره ، آی آغیلی ، خرمن ماه . وجودی علامت باران عداولنورمش: «کیوب بر آل اتكك هالەدن میدانه عزم ایتمش — سماده مولوی آیینی تصویر ایدر مهتاب — بلیغ » هاله کلمه‌سی فارسیده رنك ، آرام معنالرینه دلالت ایدر .

هالك { [ع] هلاك اولیجی ، اولان .

هامه { [ع] قفا طاسی . کاسهٔ سر : هامه پیرای تعظیم § آلین ، پیشانی § بر قومك رئیسی ، اولوسی § بایقوش .

هامش { [ع] کتابك ، مکتوبك کناری .

هامون { [ف] دوز اووه ، صحرا : « بچون هامون خلقت قالیور کمراهدن خالی — لا » تخفیف ایله (هامن) ده لغتدر .

هامان { [ع] فرعونك وزيرينك اسمی .

هاون { [ف ع] معروف . ایچنده ادویه و سائره دوکمکه مخصوص آغاجدن ، دمیردن ، پرنجدن ، طاشدن معمول آلت ، هاوان . جمعی : هواوین .

هاویه { [ع] یدی‌یه تقسیم ایدیلن طبقات. جهنمدن الك اشاغی طبقه یدنجی طبقەده بولنان جهنم .

های { [ف] وای معناسنه .

هایاهای { [ف] اهل ماتمك نوحه‌سی .

هایاهوی { [ف] هنگامهٔ ارباب طراوت .

های‌هوی { [ف] ارباب صفا و طرب شماته و غلغله‌سی .

هائب { [ع] قورقاق .

هباء { [ع] توز ، غبار . شعاع شمس ایله پنجره‌ده پیدا اولان اوفاق توز . ذره : هباء منثور § یوق یره تلف اولان شی .

هب { [ع] اویقودن اویانمق .

هبط { [ع] آشاغی‌یه ایندیرمك § آشاغی‌یه اینمك .

هبنقه { [ع] حمقای عربدن برینك نامیدرکه السنه‌ده ضرب اولنور « احمق من هبنقه » مثلی مشهوردر .

هبوط { [ع] اینیش ، نشیب .

هبه { [ع] باغشلامه § برمالی بلا عوض آخره تملیك ایتمه § باغشلانیلان شی .

هبوب { [ع] روزکار اسمك . روزکار اسمه‌سی : هبوب ریاح . هبوب صبا .

هبوط { [ع] یوقاریدن آشاغی اینمك : هبوط آدم علیه السلام ، هبوط قمر . هبوط آفتاب .

هبیب { [ع] روزکار اسمك .

هتاك { [ع] (هاتك) ك جمعی .

هتامه { [ع] قیرینتی ، کیدنتی .

هتر { [ع] فائده‌سز سوز ، یالان . (قیطر) بوندن محرفدر § مصیبت ، داهیه .

هتف { [ع] سس ، آواز § سسلنمك .

هتك { [ع] پرده کبی شیلری ییرتمق .

هجاء { [ع] هجو ایتمك .

هجاجه { [ع] قوربغه ، ضفدع .

هجر { [ع] آیرلمق ، ترك ایتمك § آیریلق .

هجر { [ع] آیریلق ، جدایی . § صایقلامه ، صاچمه‌لامه .

هجران { [ع] آیریلق ، فرقت . (وصل) ك ضدی . یاره ، بره شدتی معناسنده استعمالی عامیانه‌در .

هجرت { [ع] ترك ایتمه ، خانه‌دن ، خانماندن آیرلمه ، کوچمه . هجرت نبویه مبداء تاریخ اسلامیه‌در .

هجری { [ع] هجرت سنیهٔ نبویه‌یه منسوب . سنهٔ هجریه .

هجل { [ع] ایکی طاغك آراسنده بولنان چوقور .

هجمه { [ع] شدت . هجمة الشتاء = شدت برد . هجمة الصیف = شدت حرارت .

هجنت { [ع] عیب ، محذور ، سوزده‌کی عیب : هجنت کلام . هجنت شعر § ناکسلك ، بداصللق .

هجو { [ع] برینك شعر ایله معایبنی تعداد ایتمك . برینی شعر ایله ذم ایتمك . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر: فلان شاعر فلانی هجو ایتمش . (هجویه) تعبیری هجو ایچون نظم اولنان شعر . یعنی (اهجیه ـ و ـ اهجوه) مقامنده قوللانیلیر. هجویات = هجوه متعلق اشعار : نفعی هجویاتنه سهام قضا عنوانی ویرمشدر هجویات اشرف . معاصرین عرفادن برذات هجوی (هجو فنا برشیئی آغزه آلوب توکورمکدن عبارتدر) دیه تعریف ایتمشدر . فی الاصل هانك فتحیله‌در .

هجود { [ع] کیجه اویانق طورمق ، اویانق اولمق § کیجه اویومق (اضداددندر) .

هجوع { [ع] خواب ، آرام .

هجوم { [ع] بردنبره صالدیرمق ، آتیلمق صیچرامق : هجوم امواج . هجوم سیل ، هجوم اعدا ، هجوم عسکر . ایتمك ماده‌سیله قوللانیلیر: هجوم ایدن مفرزه .

هجوم { [ع] بغتةً هجوم ایدن ، صالدیران § مساکنی یرندن قلع ایدن شدتلی روزکار .

هجیر { [ع] اویله وقتنده‌کی حرارت .

هجیر { [ع] خوی . عادت .

هجین { [ع] سریع السیر برنوع دوه .

هدات { [ع] (هادی) نك جمعی . هدایت ایدنلر . دالك تشدیدیله یا کاشدر .

هدافت { [ع] اتلیلك ، سمیزلك .

هدان { [ع] احمق ، ثقیل .

هداهد ، هداهد { [ع] (هدهد)ك جمعی .

هدایا { [ع] (هدیه)نك جمعی . هدایای گرانبها .

هدایت { [ع] مطلوبه ایصال ایتمك شاننده اولان یوله دلالت وارشاد ایتمك § طوغری یوله کیتمك: هدایت بولمق § معناً حقه واصل اوله‌جق یول، حق یولی (بولمق) (ایریشمك) ماده‌لریله ترکب ایدر .

هدب { [ع] کیرپیك ، صاچاق . جمعی : اهداب .

هدجان { [ع] اختیار آدم یورویشی ، یواش یورویش . مشیة الشیخ .

هدر { [ع] برینك قانی دوکمك مباح اوله § باطل ، ضایع ، ناچیز اولان ، یوق یره کیدن شی : دمی هدردر . مالی هدر اولدی .

هدف { [ع] اوق نشانه‌سی ، نشانکاه ماديات ومعنویاتده قوللانیلیر . هدف مرامی ، هدف غرض .

هدم { [ع] ییقمق ، خراب ایتمك .

هدن { [ع] صلح ، آشتی .

هدهد { [ع] چاوش قوشی دینیلن معروف قوش : « ای هدهد امید سبادمی کلیرسك — نابی » .

هدی { [ع] طوغریلق : « نظم قرآن کبی ای انجم رخشان هدی — سزی استاد فلك ایتمدی تنظیر هنوز » . § طوغری یول : طریق هدی .

هدیه { [ع] ارمغان ، تحفه § قیمت . قرآن کریمده هدیه دینیلیر . هدیهٔ دندان = دیش کراسی .

هدیل { [ع] ارککك کوکرجین .

هدیر { [ع] کوکرجین اوتمك § آیغیر کیشنه‌مك .

هذیان { [ع] بیهوده ، معناسز سوز سویلمك § بو یولده سویلنیلن سوز .

هر { [ف] تعمیم اداتیدر : « هرکسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار — اسعد مخلص پاشا » منحصراً مفرده داخل اولور : مثلا هر یرده ، هر طرفده دینیلیر . هریرلرده هرطرفلرده دینلمز ، (هر) داخل اولدیغی کلمه‌دن نظمده دخی آیرلماز .

هر { [ع] کدی دینیلن معروف حیوان ، کربه . هره = دیشی کدی . مصغری : هریره = کدیجك . کوچك کدی .

هراس { [ف] قورقو . بیم ، خوف : هراس جان . هراسه = قورقوده‌جق آلت ، قورقولق . (خوف وهراس) تعبیرندن بریسی زائددر .

هراسان { [ف] قورقیجی . قورقان ، ترسان : اولومدن هراسان . « اولمکدن اولورمی‌یم هراسان — اولمك ایچین ایله‌دم تولد »

هرآینه { [ف] ناچار ، ضروری .

هرب { [ع] قاچمق ، فرار ایتمك § شدت حزن .

هربد { [ف] آتشپرستلرك پیشواسی ، حاکمی . معربی (هربذ) .

هرجایی { [ف] ثباتسز ، قرارسز ، متلون وفاسز . هرجاییلك وهرجایی مشربلك = وفاسزلق ، تلون . « تنوع ایله‌دی اول رتبه‌که هرجایی مشربلك — تلونخانهٔ عالم بنفشه زاره دونمشدر = طاهر الملوی » هرجایی منکشه = هفته‌نك منکشه‌یه مشابه آچیقلی قویولو ایکی رنکده بر نوع چیچك .

هردم { [ع] هرزمان . هر وقت : هردم بهار = بهاری دائما اولان : کلشن هردم بهار . هردم تازه = تازه‌لکی دائمی اولان . بونلر بر نوع چیچك اسمی‌ده اولور .

هرزه { [ف] عبث ، بیهوده . هرزه خا ـ هرزه لای ، هرزه‌دار ، هرزه کوی = هرزه سویلیه‌یجی ، سویله‌ین . هرزه وکیل = لافزن . فضول ، هذیان ایدن : هرزه وکیل کائنات . بر هرزه وکیلی دیکله مکدن — تنها اوطوروسن دکلمی اولی ؟ »

هرکز { [ف] اصلا ، هیچ بر وقت . قوللانیلماز اولمشدر .

هرم { [ف] قوجالمق ، پیر اولمق هنکام هرم = زمان پیری : « هنکام هرمده سویله‌مشدر — شیخ غالب »

هرمز { [ف] هرماه شمسینك برنجی کونی § مشتری کوکبی § نوشیروانك اوغلنك اسمیدرکه خسرو پرویزك پدری ایدی .

هروله { [ع] قوشمق ، یوریه .

هرهور { [ع] چاغلتیسی ایشیدیلن چوق صو .

هریسه { [ع] کشکك .

هزار { [ف] بیك عددی : هزارپاره = بیك پارچه : قلب هزارپاره ، هزارپاره احمد پاشا § بلبل ، عندلیب : آواز هزار . نغمهٔ هزار . جمعی شاذ قبیلندن اوله‌رق (هزاران) درکه هزار موقعنده‌ده استعمال اولنور : « کولوب کللر آچیلدقجه هزاران آغلاسون کولسون — جودت پاشا » هزار فن = معرفتلی ، صنعتکار . هزارآواز ، هزار آوا ، هزار داستان ، هزار دستان = بلبل ، عندلیب .

هزارمیخ { [ف] بیك یرندن پامالی اولان خرقهٔ درویشان .

هزال { [ع] آریقلق ، ضعیفلك ، لاغرلك : مرض هزال § آریقلامق ، ضعیفله‌مك .

هزبر { [ع] آرسلان ، شیر . جمعی : هزابر . سکون زا فتح با ایله (هزبر) ده لغتدر . هزبرانه = هزبرجه‌سنه .

هزج { [ع] بحور عروضدن برینك اسمیدرکه اکثر اشعار عرب بو وزنده واقع اولمشدر : بحرهزج .

هزل { [ع] بیهوده ، شاقه طرزنده‌کی سوز . § لطیفه ایتمك . مسخره‌لق ایتمك . (جد)ك ضدی . جمعی : هزلیات . مرکبجی هوائینك هزلیاتی . هزل باشقه هجو نه باشقه‌در . هزلکوی = هزل سویله‌ین . هزلکویی = هزلکولق . هزلکویانه = هزلکوجه‌سنه : خیالات هزلکویانه .

هزم { [ع] عسکری بوزوب صیندرمق .

هزیم { [ع] کوك کورولتیسی ، رعد . قوشارکن آوازی شدتله ظهور

ايدن آت § بولوطدن شدتله ياريلوب بوشانان صاغناقلى ياغمور.

هَزِيمَتْ { [ع] حربده عسكرك بوزولمسى. بوزغونلق : هزيمت اعدا .

هَزِينَه { [ف] خزينه .

هَسْتِى { [ف] وارلق ، وجود . وار اولان شيله قسم صفت : « نام نسقيمى نه‌درحل معماى عدم — عاكف پاشا » « وزنه اجزاى‌دره نا خورشيد — مى زند موج هستىٔ جاويد — بيدل » . § وجود مطلق ، هويةالغيب .

هُشْ { [ف] (هوش) مخففى .

هَشْ { [ع] آچيق يوزلو . شن ، شادان .

هَشْتادْ { [ف] سكسان عددى . ثمانين : « كنونم كه عمرم بهشتادشد — اميدم بيكباره برباد شد — فردوسى » .

هَشْتْ { [ف] سكز عددى . هشت بهشت - و - هشت باغ - و - هشت بستان - و - هشت مأوى - و - هشت منظر — خلد . دارالسلام . دارالقرار . جنة‌العدن . جنة‌المأوى . جنة‌النعيم . عليين ، فردوس ناميله ياد اولنان .

هَشْتُمْ { [ف] سكزنجى .

هُشْيارْ { [ف] عاقل . بصيرت صاحبى . هشيارانه = هشيارجه‌سنه . هشيارى = هشيارلق .

هَشِيمْ { [ع] هشم اولنمش ، قيرلمش ، اوفانمش شى .

هَشِيمَه { [ع] آغاجلرى قوريمش ارض § قورى اودون § قورى اودون اولمغه ياقلاشمش آغاج . هشيمةالكرم

= راست كلن ديلنجى‌يه پاره ويرن . سخى ، كريم .

هَضْمْ { [ع] طعامك معده‌ده ارىمسى . وجودى بسليه‌جك حاله كلمسى § صبر تحمل ، جبر نفس § قيرمق .

هَطْلانْ { [ع] برقاچ كون متواليا ياغان ضعيف .

هَفْتْ { [ف] يدى عددى . هفت اختر = سبعهٔ سياره . هفت الوان = يدى رنك § درلو دينيلن طعام . هفت اقليم = اعتبار قدمايه كوره يدى اقليمه تقسيم ايديلن دنيا . هفت اندام = باش ، كوكس ، قارن ، ايكى ال ، ايكى آياق . هفت اورنك = يدى كوكب . دردينه نعش ، اوچنه بنات النعش دينيلير (هفتورنك) ده لغتدر . هفت آينه - و - هفت بانو = كواكب سبعهٔ سياره . هفت پير = علم قرائتده ائمهٔ سبعه . نافع مدنى . ابن كثير مكى . ابو عمرو بصرى . ابن عامر شامى . عاصم كوفى . حمزهٔ كوفى . كسائىٔ كوفى . هفت پيكر = كواكب سبعه . هفت تنان = اصحاب كهف . هفت دانه = عاشورا . هفت رنك = الوان سبعه .

هَفْتْكارْ { [ف] يدى درلو ايپك ايله طوقونمش پارچه ، شريد ، قيطان ، پرده ، دوشه‌مه كبى شيلر .

هَفْتُمْ ، هَفْتُمِينْ { [ف] يدنجى .

هَفْتَه { [ف] يدى كوندن عبارت اولان مدت . هفته .

هَفْوانْ { [ع] سرعتله كيتمك § آياق قايوب سورچمك .

هَفْوَه { [ع] آياق قايوب سورچمك § خطا ، ذله . جمعى : هفوات : هفوات لسانيه .

هَقْعَه { [ع] منازل قمردن برمنزل آديدركه جواز صورتنك اوموزلرندن يوقارى ساج آياغى شكلنده اوچ كوكبدن عبارتدر . فجر ايله برابر طلوع ايتديكى زمان حرارت هوا مشتد اولورمش : « هقعه ويردى جماله زيور — هنعه‌ده مكمل ايتدى افسر — فضولى » .

هُكْچَه { [ف] ايچقيريق .

هَلاكْ { [ع] اولمك . اولم . فنا اولوملى اولمك معناسنه‌در . درت صورتله استعمال اولنور : بر كيمسه‌ده بر شى مفقود اولوب سائرلرك نزدنده موجود اولمق § تباه اولمق § موت بالكليه محو اولمق ، فنا . § برشيئه دوشكون اولمق : « كورسه‌م سنى هلاك اولورم كورمسه‌م هلاك هدائى «ؤذن» (هلاكت) ده لغتدر .

هَلابْ ، هَلابَه { [ع] ياغمورله قاريشيق اسن صوغوق روزكار .

هَلاكُو { (جنكيز) ك طورونى و (تولى خان) ك اوغلى اولان بر ظالم غدردركه ايرانده حكومت سورن (دولت ايلخانيه) نك برنجى حكمداريدر . (ايلخان) دينمكله‌ده معروفدر . (٦٥١) تاريخنده جنكيزنختنده بولونان برادرى (منكوقاآن) ك فرمانيله ايران جهتلرينك ضبطنه مأمور اولوب جيحونى تجاوزله ملاحدهٔ اسماعيليه دولتنى استيصال ايتمش وبونلرك زندانلرنده محبوس اولان مشهور نصيرالدين طوسى‌يى قورتاروب خدمتنه آلمشدر . بوتون ايران وآذربيجانى ضبط ايتدكدن صوكرا قسطنطنيه اوزرينه يورومك نيتنده ايكن وزيرى ومستشار خاصى نصيرالدينك اخطاريله اوزون بر محاصره‌دن صوكرا (٦٥٦) تاريخنده بغدادى استيلا . ٨٠٠٠٠٠ كيشى‌يه بالغ اولان بغداد اهاليسنى قتل عام ايدرك دنياده امثالى كورلمه‌مش مظالم وتعديياتى ارتكاب ايتمشدى . اوصيره‌ده منكوقاآنك وقوع وفاتيله يرينه كچمك ايچين تاتارستانه عودتى منتهىٔ عزيمت ايكن سردارلرندن برينك شامده مغلوب اولماسى اوزرينه ايرانده قالمايه مجبور اولوب اعلان استقلال ايله قناعت ايليه‌رك (مراغه) يى پاى تخت اتخاذ ايتمش و ٦٦٣ ده عالم مجازاته كيتمشدر .

هِلالْ { [ع] يكى آى ، ماه نو . قول معتبره كوره اوچ كيجه‌لك آيه قدر دينيلير : « آنجق بورتبه دلبر اولور طوتسه آشيان - ابر شفق ايچنده هلال ضيافشان - عثمانلى بايراغى وصفنده صالدى دهره سايهٔ جلال نورانيسنى - رايت زرين هلال آسمان سلطنت » . هلالى = هلاله منسوب . جمعى : اهله ، اهاليل . هلاله = آى آغيلى ، هاله .

هِلالْ آبْرُو { [ف] هلال قاشلى ، قاشى هلال كبى . محبوبه‌لره وصف اولور .

هَلاهِلْ { [ع] هيچ بر صورتله علاج پذير اولميان زهر قاتل .

هُلْبْ { [ع] طوموز قيلى ، موى خوك .

هُلُو { [ع] تويسز شفتالى .

هَلِيلَجْ { [ع] قاره هليله دينيلن دانه .

هَلِيجَه { [ع] قاليچه ، خالى .

هَمْ { [ف] ادات عطفدر . ايكى شيئى بر حكمده ويا ايكى حكمى برشيده جمع

ایدر : هم اوسویلیور هم بو سویلیور . « کوکلم بلای عشقی هم ایستر هم ایستهمز — حازم » . « هم سویلیهمده هم بکنم — غالب » . شیوهٔ فارسی مقلدلکی ایجاباتندن اولهرق قدما (هم) ی (دخی) وانك مخففی اولان (ده) موقعنده ایراد ایدرلرمش : « بن هم آندن ایلرم براوق غنی یا نصیب — فضولی » . (بن هم) (بن دخی) ویا (بنده) دیمکدر . بو استعمال مهجوردر . (هم) مکرراً ایراد ایدیلنجه بعضاً ایکنجیسنه — تأکید ایچون — (دخی) مخففی اولان (ده) علاوه ایدیله بیلیر . بعض آثارقدماده کوریلن (ودخی - همدخی) تعبیرلری جهتیله — استعمالدن ساقطدر . (برده) موقعنده (بردخی) استعمالیده یولسزدر . شیخ غالبك : « همم بر دخی بر سمند دلکش » مصراعی قبیلندن اولان سوزلر شمدیکی شیوهیه مغایردر . بعضاً (همم) فارسیده (تاش) ، لسانمزده (داش) صورتنده اواخر اسمایه کتیریلن ادات اشتراکه بدل عربی ، فارسی اسملرك اوائلنه کتیریلیر . بو حالده اسملر وصفیته تحول ایدر . مثلا (راه) یول دیمك ایکن (همراه) یولداش دیمك اولور : « همراهم ایدك بو یولده ای ماه — همراهی قویوب کیدری همراه — فضولی » . (همم) برده ادات اقتران اولهرق کذلك عربی ، فارسی اسملره دخول ایله بونلری ینه وصفیته تحول ایدر . بونی ادات اشتراك اولان (همم) دن فرق ایتملیدر . مثلا اسمده مشترك اولان آدملرك هر برینه اطلاق اولنان (همنام) دهکی (همم) ادات اشتراکدر . چونکه اسملری بردر . حالبوکه دیز دیزه اوطوران آدملردن هر برینه اطلاق اولنان (همزانو) دهکی (همم) ادات اقتراندر . چونکه دیزلری بردکلدر . کذلك (همخانه) دهکی (همم) اشتراکه ، (همزبان) ده (همم) اقترانه دلالت ایدر . (هم مسلك) ایله (هم عنان) ده بو قبیلندندر .

هَمّ { [ع] اندوه ، اندیشه . جمعی : هموم .

هُما { [ف] بر قوش اسمیدرکه سایهسی کیمك باشی اوزرینه دوشرسه نائل شرف و اقبال اولورمش ، اصلی (همای) در . § (بهمن) ك قزینك اسمیدرکه زردشت دیننجه کندیسنك تحت نکاحندهٔ ایدی . (داراب) بوندن تولد ایتمش و پدرینك وفاتنده همان کندیسنی برصندوق دروننده دریایه القا ایتمشیدی . اوتوز ایکی سنه صکره دارابی بولوب ترك حکومت ایتمشدر .

هُما پَرْواز { [ف] هما کبی یوکسکلرده اوچان : هما پرواز عشق .

هَمارَه { [ف] دائما ، همیشه . (همواره) دن مخففدر . (همار) ده لغتدر .

هَمال { [ف] نظیر . قرین ، همتا ، شریك : بی همال = بی نظیر : فاضل بی همال . ضم ها ایلهده لغتدر .

هُمام { [ع] قومك اولوسی ، بیوك ، عظیم الهمه ، صاحب رأی و تدبیر بیوك آدم ، اوصاف رجالدندر .

هَمان { [ف] قول معتبره کوره (همم) ایله (آن) دن مرکبدر . لسانمزده حصر ، تقریب ، استعجال استمرار اداتی اولهرق قوللانیلیر : « هر کلن صیدین آلوب کیتدی همان بن قالدم — نورس قدیم » ، « همان عین محمدله علیدر شمس و مولانا — رامز پاشا » . « بودامکهده طورلماز آمان همان کیدهلم ....» « کلمذارم سن ! همان صاغ اول فدا جانلر سکا — ...» اسلافك ینه بومعنالرده استعمال ایتدکاری (همین) مهجوردر .

هَمْ آواز { [ع] بربرینه سسده موافق رفیق ، هم صحبت .

هَماوَرْد { [ف] جنکده اش ، همتا (هماویز) ده بو معنایهدر .

هَمْ آهَنْك { [ف] بر آهنکده ، بربرینه اویغون آهنك ایدن .

هُمایُون { [ف] قوتلو ، مسعود ، مبارك ، خجسته : ذات همایون جناب رسالتپناهی . ذات همایون حضرت پادشاهی . بو کلمه (هما) ایله ادات نسبت اولان (یون) دن مرکبدر .

هُمایونْگاه { [ف] پای تخت سلطنت .

هَمْباز { [ف] شریك ، اورتاق .

هَمْبَزْم { [ف] بزمده برابر ، مجلس آرقداشی : همبزم ادبا .

هَمْسای { [ف] آرقداش ، آیاقداش ، یولداش .

هَمْپایَه { [ف] رتبهجه بر .

هِمَّت { [ع] قوهدن فعله چیقارلمسی قصد و اراده اولنان خصوص § قصد قلبی ارادهٔ بلند ، جهده اقدام : همة الرجال تقلع الجبال = رجالك همتی طاغلری یرندن اوینادیر . همت علیه . § لطف ، کرم : همت بیورکز . جمعی : همم : همم جلیله .

هَمْتا { [ف] سراش ، هم جنس قرین ، نظیر . اکثریا (بی) ادات سلبیله برابر قوللانیلیر : بی همتا = نظیرسز : تحریر بی همتا . شاعر بی همتا . علامهٔ بی همتا .

هَمْتازیانَه { [ف] ایلنارده ، چاپولده آرقداش ، رفیق .

هَمْتَرازُو { [ف] بر طارتیده ، موازن ، مساوی .

هَمَج { [ع] سیوری سینك کبی اوفاق بر نوع سینك : الناس اما عالم اومتعلم وماسواهما همج — لا = انسانلر یا عالمدر یا متعلم . بو ایکیدن باشقهسی همجدر . سکون میم ایله یا کلشدر .

هَمْجِنْس { [ف] بر جنسدن ، جنسی بر : « ینه همجنسی جکر بربرینك غیرتی — زخم مقراضه ویریر سوزن آنکچون مرهم = نابی »

هَمْجِوار { [ف] بر جواردن ، برسمتدن ، ستی بر § قومشو .

هَمْچُو { [ف] ادات تشبیه . کبی . مثالی . همچون مخففیدر . متروکدر .

هَمْحال { [ف] باشقهسیله بر حالده . بر حاللی ، حالی بر .

هَمْخانَه { [ف] او آرقداشی .

هَمْخواب { [ف] برابر اویوبان . یانان . یاتاق آرقداشی : « تنهالغهمی کتیرمدك تاب — کیم ایلدی آرزوی همخواب — فضولی » (همخوابه) ده لغتدر .

هَمْداسْتان { [ف] هم صحبت ، هم کلام . خادم ، مصاحب .

همدستانی = رعایادن هر سنه آلنان عشر ، ویرکو .

همداماد [ف] ایکی همشیره‌دن هر برینی بالنکاح آلمش اولان ایکی کیمسه‌دن هر بری ، باجاناق .

همدست [ف] شریك ، متفق ، برابر ، هم قدرت . همدستی = همدستلك . همداستانه = همدستجه‌سنه .

همدم [ف] آرقداش . هم صحبت . هم کلام ، محب : همدمی = همدملك .

همدم چلبی (شیخ محمد سعید) قونیه‌ده جله اعلاسی مقامنده پوست نشین اولان شیخ الحاج محمد چلبی‌نك مخدومیدر . حدیث السن ایکن پدری مقامنه اقعاد ایدلمشدر . (حسن امیر دده کندیسنه وکیل وصی تعیین قیلنمشدی . اونك دلالتیله تحصیل معارف ایتمشدر . تقدیره شایان اشعار عاشقانه‌سی واردر . (١٢٧٨) ده ارتحال ایله‌مشدر . تربهٔ مقدسهٔ مولاناده مدفوندر .

همراد [ف] سخاده ، شجاعتده معادل . (راد) سخاو شجاعت معناسنه‌در .

همراز [ف] سرداش ، محرم اسرار . همرازی = همرازلق .

همراه [ف] یول آرقداشی : « همراهم ایدك بو یولده ای ماه — همراهی قویوب کیدری همراه — فضولی » . همراهی = همراهلق . نظمده بعضاً (همره) صورتنده تخفیف اولنور : « همرهم اولدی بر غریب ملال — لا » . همرهی = همرهلك . همراهان = همراهلر .

همرنك [ف] برونکده ، رنکی بر : « همرنك کچر لیل حیاتم سحرمله » § مشربی ، خویی بر ، بکرلك . همرنکی — همرنکك همرنکان — همرنکلر .

همز [ع] ال ویا پارمق ایله صیقمق ، صیقشدرمق ، تعصیر § دورتمك باتیرمق اورمق § ایصیرمق ، چالق .

همزاد [ف] یاشداش ، همسن § آرقداش رفیق ، مشارك .

همزانو [ف] دیز دیزه اوطورانلردن هر بری .

همزبان [ف] بر لسان ایله متکلم اولانلردن هر بری ، رفیق ، مصاحب . همزبانی = همزبانلق .

همزه [ع] وسوسه . جمعی : همزات .

همسال [ف] یاشداش .

همسایه [ف] قومشو « اینسه‌ده کوکدن اوله همسایه — ایلم التجا مسیحایه — ناجی » . همسایکی = همسالك ، قومشولق . همسایکان = قومشولر .

همس [ف] نرمی ، آواز § آواز نرم .

همسبق [ف] درس آرقداشی .

همسر [ف] زوجهٔ منکوحه § آرقداش ، نظیر .

همسفر [ع] یول آرقداشی ، یولداش ، همراه .

همسن [ف] یاشداش .

همسنك [ف] بر طارتیده ، موازن ، هموزن ، برابر .

همشکل [ف] بر شکلده ، شکلاً بر .

همشکم [ف] بر بطندن طوغان ، برابر طوغان ایکی چوجق ، ایکیز ، توءمان .

همشهری [ف] بر مملکتلی ، دیکریله ایکیسی بر بلده‌یه منسوب . همشهری تعبیری لسان عوامده (آرقداش یولداش) مقابلنده قوللانیلیر .

همشیره [ف] قز قارده‌ش : « شیوهٔ کفتاری همشیره‌کمی اوکرتدی سکا — هر سوزك شیرین زبانم جانمه جان اولدی هپ — ندیم » .

همصحبت [ف] صحبت آرقداشی ، برابر صحبت ایدن قونوشان .

همعان [ع] کوز یاشی آقمق .

همعنان [ف] آرقداش ، رفیق ، همراه .

همقدم [ف] آیاقداش ، آرقداش . همقدمان = همقدملر . همقدمی = همقدملك .

همکیش [ف] دین یولداشی .

همکر [ف] جولهه ، نساج .

همکنان [ف] جمیع ناس ، ناسك جمله‌سی § بر جنسدن اولانلر .

همکوشه [ف] همجنس § قومشو ، همسایه .

همم [ع] (همت) ك جمعی : همم عالیه .

هم مذهب [ف] بر مذهبده اولان ، مذهب آرقداشی .

هم مشرب [ف] ایکیسنك مشربی ، خویی بر . مشربجه برابر .

هم معنی [ف] ایکیسنك معناسی بر . معناجه برابر .

همنام [ف] آداش : همنام رسول .

هم نبرد [ف] جنکده اش ، نظیر اولان .

همنشین [ف] برابر اوطوروب قالقان ، انیس ، جلیس . همنشینی = همنشینلك . همنشینان = همنشینلر .

همنفس [ف] آرقداش ، رفیق ، هم کلام .

هموار [ف] دوز ، برابر ، مساوی . برچرپیده اولان شی : دشت هموار § دائم ، همیشه .

همواره [ف] دائما ، متصل ، علی الدوام ، هرزمان . دائما نظمده قوللانیلیر .

هموم [ع] اندوه معناسنه اولان (همّ) ك جمعی .

همومت [ف] پك زیاده اختیارلامق ، پیر فانی اولمق .

همهمه [ع] ارسلان باغیرماسی .

همیان [ف] طغارجق § بله باغلانان اوزون کیسه § چانطه § قوشاق ، کمر .

همیانچه [ف] کوچك کیسه ، چانطه .

همیشه [ف] دائما . هر زمان ، آز قوللانیلرغه باشلامشدر .

هنجار [ف] یول ، راه ، مجازاً طرز روش ، قاعده معناسنده‌ده قوللانیلیر . ناهنجار = یولسز ، قاعده‌سز . § رنك ، لون . کسرها ایله‌ده لغتدر .

هنجام [ف] الندن برشی کلمز ، کاهل باطل آدم .

هند [ع] افعال وحرکاتی کتب تواریخده مسطور و معلوم اولان بر قادینك اسمی که ابوسفیانك قاریسی ومعاویه‌نك اناسیدر . اسلامه کلمزدن اول احد غزوه‌سنده شهید اولان حضرت حمزه‌نك جکرینی دیشله‌مشدر !

هِنْدِباء { [ع] معروف برنوع نبات .

هَنْدَسَه { [ع] معروف علم . هندسی = هندسه‌یه منسوب . (اندازه)دن معربدر .

هِنْدُو { [ف] هنده منسوب آدم . هندلی . آخرنده‌کی واو ادات نسبتدر . بو نسبت ذوی العقوله مخصوصدر مثلا (قماش هندو) دینلمز . (قماش هندی) دینیلیر . (هندو) سیهفام اولدیغندن خال دلبرانه‌ده (هندو) دینیلیر .

هِنْدُوانَه { [ف] برنوع میوه .

هُنَرْ { [ف] معرفت ، صنعت : « شعروانشا هنرك اعلاسی ـ سنبلزاده » . « بی نشئه نشستن هنرسنك مزاراست — شوكت » .

هُنَرْپیشَه { [ف] اهل هنر ، معرفتلی ذات : « آه وهبی هنرپیشه جهاندن كیتدی — بوالهوس پیرجوان طبع ایدی فوق العاده — سروری — تاریخ » . جمعی : هنرپیشكان .

هُنَرْمَنْد ، هُنَرْوَرْ { [ف] هنرلی : ادیب هنرور . هنرمندانه = هنرمندجه‌سنه . هنرمندی = هنرمندلك . هنرمندان = هنرمندلر . هنرورانه = هنرورجه‌سنه . هنروری = هنرورلك . هنروران = هنرورلر .

هَنْگام { [ف] وقت ، زمان ، زمان محدود ، موسم : هنكام فرصت . هنكام دعا . هنكام بهار . هنكام وغا . « هنكام آن كه كل دمد از صحن بوستان ـ رفت آن كل شكفته ودرخاك شد نهان ـ لا » نابهنكام = وقتسز : « هنكام بهارست كل ولاله ونسرین ـ ازخاك برآیندوتودر خاك چرایی ـ سعدی » § جمعیت ، معركه ، هنكامی = درحال تكون ایدن مخلوق .

هَنْگامَه { [ف] جمعیت ، معركه . هنكامه كیر = هنكامه‌جی ، غوغاجی ، خلقی باشنه طوپلایان ، شارلاتان ، هنكامه كیری = هنكامه كیرلك .

هَنُوزْ { [ف] (واو معروفه ایله) شمدی‌یه قدر ، بوآنه‌دك : « جان هنوز اندیشهٔ سودای رخسارنده‌در — دیده حالا سیر طلعتكاه انوارنده‌در » .

هَنِینْ { [ع] آغلامق .

هَواء { [ع] برایله كوك آراسی ، جو ، كرهٔ نسیم . قدمانك زعملرنجه عناصر اربعه‌دن بری . § هرمكانك جوفنده بولنان باد ساكن § موسقیده تصنیف بسته . هوایی = باطل . معناسز ، هوایی فشنكی ، باد هوا ، هوا هوسنه مغلوب كیمسه . باد هوا = مفت ، بلاش . سنبلی هوا = بولوتلو ، باغمورسز هوا : « ای نونهال عشوه بهاریه سننه — بر سنبلی هواده خرامان اولورمیسك — شناسی » هوایی رنك = ماوی ، كوك . هوایه اویمق = نفسه اتباع .

هَواجِسْ { [ع] (هاجسه)نك جمعی : خطرات شیطانیه . هواجس نفسانیه .

هَواخواه { [ع] یار ، محب ، دوست .

هَوادار { [ف] اطرافی آچیق . روزكار اوغراغی بر § یار ، دوست .

هَوادِجْ { [ع] (هودج)ك جمعی . دوه اوزرنده قادینلرك ركوبنه مخصوص برنوع محفه .

هَوامّ { [ع] (هامّه) نك جمعی : عقرب ییلان ، قارنجه ، بوجك كبی حشرات ارض .

هَوانْ { [ف] خوار ، ذلیل اولمق ، خوارلق ، ذلت ، خاكسارلق .

هُودْ { [ف] پاچاورادن یاپیلان قاو .

هَوْدَجْ { [ع] قادینلرك ركوبنه مخصوص برنوع كجاوه .

هَوْدَعْ { [ع] دوه قوشنك ارككی .

هُودَه { [ف] حق ، درست ، طوغری لسانمزده دائما (بی) ادات نفیی ایله و(بیهوده)شكلنده قوللانیلیر . بعضاً ده (بیهُده) طرزنده تخفیف اولونور . سخن بیهوده = طوغری اولمایان سوز . بیهوده گوی = بیهوده سویلاین .

هُورْ { [ف] كونش .

هُورَه { [ف] قویروق صاللایان قوشی .

هَوَسْ { [ع] آرزو ، شوق : هوس ایتدم . § عشق خام وناقص . هوسكار ـ و ـ هوسناك = هوس ایدیجی . هوسلی : « غیرتله هوسكار كمال اولملی یوقسه — فقدان مساعی هوسی بی ثمرایلر — حسبی » هوسكارانه = هوسكارجه‌سنه . هوسكاران = هوسكارلر . هوسكاری = هوسكارلق .

هُوشْ { [ف] عقل خلق ، شعور ، خیر وشری تفریق ایدن قوهٔ ممیزه § روح ، جان § قلب . بی هوش = عقلی كیتمش ، بایغین : مست بی هوش . باهوش = عقلی باشنده .

هُوشْرُبا { [ف] هوش قاپیجی ، قاپان : حسن هوشربا . مخففا (هشربا) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

هُوشْ‌رُبُودَه { [ف] هوشی قاپیلمش ، عقلی آلنمش : عاشق هوشربوده . مخففاً (هشربوده) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

هُوشْمَنْد { [ف] عقللی . عقلی باشنده ، خیروشری فارق آدم . هوشمندانه = هوشمند اولانه یاقیشه‌جق صورتده . هوشمندان = هوشمندلر .

هُوشْمَنْدِی { [ف] هوشمندلك ، عقللیلق : شعار هوشمندی .

هُوشَنْكْ { [ف] اصل اول § عقل وادراك ، آكاهی § پیشدادیان حكمدارلرندن ابن سیام بن كیومرث .

هُوشْیارْ { [ف] عقلی كندیسنه یار اولان عقللی . هوشیارانه = هوشیار اولانه یاقیشه‌جق صورتده . هوشیاران = هوشیارلر . هوشیاری = هوشیارلق . اكثریا (هشیار) صورتنده مخففاً استعمال اولنور .

هُوكُویَكْ { [ف] اسحق قوشی .

هَوْلْ { [ع] قورقوتمق § قورقو ، خوف ، بیم : هول محشر . « خوفم آنجاق اغبراركدر بكا محشر كونی — یوقسه باللهی دوشونمم هول روز محشری = طاهر المولوی » . هولناك = قورقنج ، قورقولو : وادیٔ هولناك . ایكنجی معناده جمعی : اهوال .

هَوْم { [ع] اویوقلایوب‌ده باشی ایكی طرفه اكمك .

هَوْنْ { [ع] سهولت ، آسانلق § وقار ، سكینه ، حقیر شی .

هَوی { [ع] عشق ، مفتونیت ، آرزو ، اشتیاق ، نفس امارەنك برشیئه

میلی. خبر وشرده مستعملدر : «نیپارهٔ نالان كبی تأثیر هوادن — پر جوش فغاندر دل بی‌تاب وحزینم». جمعی: اهواء.

هُوی { [ف] قورقو، خوف .

هُوِیَّت { [ع] مرتبهٔ وحدت ، ماهیت ، حقیقت ، بر شیئك ینه اندن عبارت اولسی كیفیتی : هویت شاعریت. مصادر مجهوله‌ندر .

هُوَیدا { [ف] باللی، ظاهر، آشكار، اولوب شام غریبان رجا ظل همای بخت- ینه مهتاب دولت روی طالعدن هویدادر — صبری شاكر » . «طلوعنده صباوت خندهٔ موّاجی ظاهردر — غروبنده شبابت حسی انظاره هویدادر = طاهر المولوی »

هَوید { [ف] دوه هاوودی.

هَی { [ف] تحذیر، تنبیه، ندا اداتیدر: هی نه یاپیورسك، هی بكا باق. تعجب، تحسین مقامنده‌ده قوللانیلمشدر. « هی نه جادوسك كه آتش باغلادك مولرله‌سن = ندیم »

هَیْآت { [ع] (هیئت) ك جمعی : هیآت اجتماعیه .

هَیاكِل { [ع] (هیكل)ك جمعی: هیاكل زمان . هیاكل قدیمه : «ای طاغلر، ای هیاكل اعصار بی شمار».

هَیام { [ع] شدت عشق ایله عاشقه عارض اولان حالت حیرانی.

هَیبان { [ع] قورقاق، جبان.

هَیبَت { اولولق، عظمت ، اجلال: هیبت حكمداران § فی‌ذاته قورقنجلق . هیبت دریا. هیبت جبال.

هَیجا { [ع] جنك، جدال، كار زار .

هَیَجان { [ع] اضطراب، تحرك، جوشش، میل : هیجان روح ، هیجان علوی. هیجان دریا. هیجان سرمدی .

هیچ { [ف] لاشی، معدوم. اصل هرچیز: «هیچ بر ساز اویمادی آهنك ساز شوقمه — ساز پر آهنك استغنایی چالدم یالكز = كانی » § مجازاً آز ، قلیل معناسنده‌ده قوللانیلیر. هیچكس = ناكس. هیچكاره = ایشی اصلا راست كیتمه‌ین : رند هیچكاره. هیچمدان = جاهل، نادان. هیچ میرز = ده‌كرسز. § هیچ كلمه‌سی نفی ونهیه مخصوص ادات تأكیده اولور: «كانجه وقت حاجت كچمدم خاطرلردن هیچ- انكچون شمدی بن‌ده خاطر احبابدن كچدم — عونی بك ». انكاری اولمامق شرطیله جمل استفهامیه‌یه داخل اولور . هیچ اوذانی كوردیككز وارمی ! (هیچه صایمق) (لاشی عد ایتمك) مقامنده قوللانیلیر بر تعبیردر.

هَید { [ف] اكینجی یاباسی.

هَیرَك { [ف] كچی یاوروسی، بزغاله، اوغلاق.

هیز { [ف] مخنث . فی الاصل حمام طاسی دیمكدر. استعاره طریقیله بومعنایه نقل اولنمشدر. (خیز) غلطدر.

هیزُم { [ف] قورو اودون . هیزه‌پاره = اودون پارچه‌سی .

هَیطَل { [ع] تیلكی، ثعلب، روباه .

هَیكَل { [ع] بیوك جثه‌لی شی § بوكسك بنا. بتخانه § صورت، شكل. § بیوك بر وقعه، بیوك بر ذاتی یادو تذكاره

مداراولمق اوزره اكثریا مرمردن یاپیلوب بر محله ركز اولنان ستون ویا شكلدركه انسان نامنه مركوز ایسه صاحبنك شكلنده اولور. هیكل ظفر. هیكلتراش = هیكل یاپان. سنكتراش .

هیله { [ف] حیله، دسیسه، خدعه، دك.

هَیم، هَیمان { [ع] سركشته‌لك ، حیرانی.

هَیمه { [ف] یاقیله‌جق اوطون ، فتح ها ایله‌ده لغتدر. هیمه‌كش = اوطون چكیجی .

هینه { [ع] وقار، معتدلانه، سكینت .

هَیوب { [ع] هیبتلی، عظمتلی آدم.

هَیُولاء { [ع] هرشیئك ماده‌سی، ماهیت اصلی ، وجود ذهنی ، شكل تصوری: هیولای تفكر. حكمای متقدمینه كوره صورت جسمیه‌نك محلی اولان جوهر جوهر اول. صوفیه‌یه كوره ایكی قسمدر. بریسی روحانیدركه بوكا روح اعظم ، ایكنجیسی جسمانیدركه بوكاده طبیعت كلیه دینیلیر. متكلمینه كوره حقایق اشیادن عبارتدر. بعض لغویون ، هیولایی (هیئت اولی)دن مخفف اولمق اوزره قید ایتمشلردر یونانیجه‌دن معرب اولمسی مظنوندر§ جانسز درمانسز، یوق كبی: هیولا كبی بر حریف.

هَیُولانی { هیولایه منسوب . آخرنده‌كی نون (حقانی ، روحانی) كلمه‌لرنده اولدیغی كبی زائددر .

هَیُون { [ف] دوه .

هَیهات { [ع] اسماء افعالك فعل ماضی معناسنی مفیداولان طاقمندندر. (بعد) یعنی (اوزاقلاشدی) دیمك اولدیغی مشهور ایسه‌ده (شیخ رضی) كبی بعض ارباب تحقیقك بیاننه كوره (ما بعد) دیمكدر. بز بونی (نه‌قدراوزاق) دیه ترجمه ایدرز. عربیده (هیهات) ك تلفظ مشهوری - حجاز لغتی اولمق اوزره فتح تا ایله‌در - تایی مكسور ویامضموم اوقویان قبیله‌لرده واردر . بز ایسه آنی - ادات استبعاد اولەرق- سكون تا ایله‌ده استعمال ایدرز. (استبعاد) برشیئی بعید عد ایتمك دیمكدر. بومعنانك تحقق ایده‌جكی هر یرده ایراد اولنه‌بیلن (هیهات) - استبعادك واقع ویا غیر واقع بر حكمه تعلق ایتمسی طبیعی اولدیغندن - دائما جمله‌لره مقارنت ایدر . فقط جمل منفیه‌دن زیاده جمل مثبته‌یه مقارن اولور . جمل مثبته ایچنده دخی انك زیاده -انكاری اولسون، اولسون ، -استفهامی متضمن اولانلره، علی‌الخصوص جمل فعلیه‌یه یاقیشیر . (هیهات) جمله‌نك آخرینه كتیرلدیكی كبی اولنه‌ده كتیریله‌بیلیر . بو ایكی صورتدن هانكیسی ترجیح اولنمق لازم كله‌جكنی مقتضای مقام تعیین ایدر مع‌مافیه اكثریا تأخیر اولنور . بوبولده كتیریله‌جك (هیهات)ك بعضاً جمله‌یه تقدیمنده بأس كورلمز ، مثلا (كندینی شاعرمی ظن ایدییور؟ هیهات !) عباره‌سی (هیهات! كندینی شاعرمی ظن ایدییور ؟» صورتنده‌دخی ایراداولنه‌بیلیراما بعض مواضعده (هیهات)ك تقدیم ویا تأخیری لازم اولور.

هَیئَت { [ع] شكل ، صورت ، قیافت ، محسوسات ومعقولاته شاملدر . علم هیئت = علم احوال سما . هیئت شناس = علم هیئت عالمی. هیئت شناسان = هئت شناسلر . جمعی: هیآت: هیآت انسانیه .

هَیِّن { [ع] قولای ، آسان .

ی

يابْ { [ف] (بولمق) معناسنه اولان (يافتن) مصدرندن مشتق امر حاضردر . تركيبمز قوللانيلماز : فناياب = فنا بوليجى ، بولان . ناياب = بولنميان .

يابِزْ { [ف] آرپه‌لق ، مقاطعه ، تيمار .

يابِسْ { [ف] قورى ، خشك .

يابَنْدَه { [ف] بوليجى ، بولان . آز قوللانيلير . « عاقبت جوينده يابنده بود = لا » آرايان نهايت بولور .

يادْ { [ف] خاطر ، دل ، ازبر : «ياد كده‌مى طوغديغك زمانلر — سن آغلار ايدك كولردى عالم — لا » § خاطرلامه ، آكمه : « ياد ايت بنى غملى غملى ياد ايت — اكرم بك » .

يادْدارْ { [ف] خاطرده طوتيجى ، طوتان .

يادْداشْتْ { [ف] خاطرده طوتيلان شى ، خاطرده محفوظ اولان .

يادْگارْ { [ف] هديه ، تحفه : يادكار اخلاص ، يادكار غرام .

يادَه { [ف] قوهٔ حافظه .

يارْ { [ف] دوست ، محب : «يارسز قالمش جهانده عيبسز يار ايسته‌ين — لا » § معين : طالع بكا يار اولماز . § معشوقه . جانان ، آشناى ازلى : « يار هر سودن هويدادر شب مهتابده — اكرم بك . » زلف ياره طوقونمق = ايما ايله اينجتمك ، قوجوندرمق .

يارا { [ف] قوت ، قدرت ، طاقت ، مجال : ياراى استعداد ، « ياراى طبيعت ايله سويلر — ضيا پاشا » .

يارانْ { [ف] برنجى معناده (يار)ك جمعى . مقامنده قوللانيلير . «ماران كبى هپ بربرينى صوقماده ياران — بر سم هلاهلدر آدى صحبت احباب = واصف اندرونى»

يارى { [ف] دوستلق § بر آدمك تحت نكاحنده بولنان ازواج متعدده‌دن هر برى ، اورتاق ، ايلتى .

يارَه { [ف] قادينلرك قوللرينه طاقدقلرى بيله‌زيك . (جريحه) معناسنده تركجه اولديغندن مثلا (پارهٔ قلب) كبى تركيبلر ياكلشدر .

يارِغارْ { [ف] يار صادقدن كنايه‌در . فخر كائنات افندمز مكهٔ مكرمه‌دن مدينهٔ منوره‌يه هجرت بيوره‌جقلرى صره‌ده كفار قريشك شرندن يولده بر غار ايچنده حضرت صديق رضى الله عنه ايله اوچ كون متوارى اولمشلر ايدى . بو سببله تركيب يار صادقدن كنايةً قوللانيلير .

يارَكْ { [ف] مشيمه ، اوغلان ياتاغى .

يأسْ { [ع] اميدسزلك ، انقطاع امل .

ياسَمَنْ ، ياسَمِنْ { [ف] بو اسم ايله معروف اولان چيچك ، «ياسَمَنْ» ده لغت اولمغله برابر تركجه‌ده قوللانيلماز .

يافْتَه { [ف] بولنمش § چارشى‌يه بازاره ديواره ياپيشديريلان يازيلى اعلان كاغدى .

يافَثْ { [ع] حضرت نوح عليه السلامك بر اوغلى .

يافَرْ { [ف] جنكى ، كوچك ، رقاص . كسر فا ايله‌ده لغتدر .

يافَه { [ف] هذيان ، بى‌معنى سوز ، ياوه .

ياقوتْ { [ع] معروف بر نوع جوهر قيمتداردركه قرمزى ، صارى ، مائى ، بياض اولمق اوزره درت نوعى واردر : «شعله‌وير نور حيادن لعل فيض آثار كه — مهرى تاب‌تو پرست رنك ياقوت ايلسون — هرسكلى حكمت بك » ياقوت خام = لب دلبردن كنايه ، ياقوت روان — اشك خونين ، شراب . ياقوت سربسته = دهان دلبر ، لب خاموش . ياقوت مذاب = اشك خونين ، قرمزى شراب ياقوت رمانى — رنكى ناردانه‌سى رنكنه شبيه بر نوع ياقوتدركه يواقيتك اعلاسيدر . بوكا (ياقوت ناردان) ده دينيلير . ياقوت زرد = صارى ياقوت . ياقوت كبود = كوك ياقوت . ياقوت جكرى = قرمزيلغى سياهه مائل بر نوع ياقوت ، ياقوت كركانى = عراق عجمده كركان شهرنده معدنى بولنان بر نوع ياقوت .

ياقوتِ حَمَوى { (ابو عبدالله شهاب الدين . الرومى) مشاهير مؤلفيندن اولوب قيمتدار تأليفات نافعه‌سيله مشهوردر . عن اصل روم اولادندن اولوب چوجق ايكن اسير طوتولارق بغدادده حالى بر تاجره صاتيلمش و افنديسنك يازيسى اولماديغندن دفترلرينى طوتمق اوزره يازى اوكرنمه‌يه تشويق ايديلمشدى . بو مناسبتله تحصيل علوم ايدوب حسن خطه مالك اولمش و ٥٩٦ تاريخنده آزاد قيلنمشدى . (٦١٣) ده تجارتله شامده بولنمش بعده حلب ، موصل ، اربيل ونهايت خراسانه كيده‌رك بر خيلى مدت (مرو) ده اقامت ايله‌مش ، صوكراده خوارزمه انتقال ايتمشدى . جنكيزك خروجنده اورادن فرار ايده‌رك آچ ، چيپلاق بر حالده موصله كله‌بيلمش ، اورادن‌ده حلبه وصول ايله شهر خارجنده بر خانده اوطورمقده ايكن ٦٢٦ تاريخنده ٥٢ ياشنده وفات ايله‌مشدر . اشهر آثارى سكز جلددن عبارت (معجم البلدان) اسمنده‌كى تأليف كزيندر . آثار سائره‌سى‌ده واردركه هپسى‌ده مهم ونافع كتابلردر .

ياقوتِ مُسْتَعْصِمى { خلفاى عباسيه‌دن مستعصمك كوله‌سيدر ، بو جهتله (مستعصمى) لقبنى آلمشدر . (٦٠٠) سال هجريسندن صوكرا قدوهٔ خطاطان جهان اولمشدر . بيك بر مصحف يازمشدر ديرلر . سلطان سليم تربه‌سنده (٥٨٤) تاريخلى ، اياصوفيه‌ده (٦٥٤) تاريخلى ، حميديه تربه‌سنده (٦٦٢) تاريخلى برر كلام قديمى موجوددر . حضرت شيخ عبدالقادر كيلانى مشار اليهى غايت محترم طوتار وحقنده (ان فى يده سراً من اسرار الله) ديردى . (٧٦٧) ده بغدادده وفات ايتمشدر . اثر دستى اولان خطوط والواح ايله تزيين ايله‌ديكى جامعده مدفوندر .

يافوخ [ع] باشك مقدميله مؤخرى كميكلرينك قاووشديغى يرده غشائى براورتو ايله مستور وكميكدن خالى بوشلقلرك هربرى. كوچك چوجقلرك كى يومشاق اولمغله حركت ايدر. بينغيلداق .

يال [ف] بويون ، كردن ، عنق. يال وبال = تناسب اندام ، بوى بوس، يال كوپال = شان وشوكت .

ياله [ف] صيغير بوينوزى .

يام [ف] منزل آتى .

يان [ع] صاپيقلامه .

يانع [ع] اولمش ، قوام بولمش ، پيشكين .

ياور [ف] ياردمجى ، معين ، مددكار : ياورى = ياورلك. ياورحرب. اصلى (يادور) در .

ياوه [ع] معناسز سوز ، هرزه ، بيهوده، يافه . ياوه ـ گوى = ياوه سويله يجى ، سويله ين ياوه كويانه = ياوه كوجه سنه . ياوه كويى = ياوه كولق .

ياهو [ع] ياحرف نداسيله هوضميرندن مركبدر . ضميرك مرجعى جناب حق اولمق اوزره قصد ايديليرسه (ياالله) معناسنى مفيد اولور. ضميرك مرجعى مجهول اولورسه مخاطبك اسمنه بدل اوله رق قوللانيليرِ: ياهو! نه عالمده سين .

ياهى [ع] مقام تعجبده مستعمل تركيب نداٸيدر.

يائس [ع] نوميد. بز بوكا بدل داٸما (مايوس) كلمه سنى قوللانيورز.

يباب [ع] خراب ، ويرانه: ارض يباب (خراب ويباب) دن بريسى زاٸددر.

يبان [ف] چول، صحرا، بيابان، يبانى = يبانه منسوب ، يمار، تربيه كورمه مش . (ياپان) مخففيدر . اصلى (بى آبان) اولديغى ايچون (بيابان) كلمه سنى كسربا ايله اوقومق افصحدر .

يبروح الصنم [ع] انسان كوكى ديديلن نبات. مردم كيا. (عبد ـ السلام) بوندن محرفدر . برنوع نباتدركه كوكى طبقى انسان شكلنده در . اللرى حماٸل طرزنده يكديكرينه پيوسته، اركككك صاغ آياغى ديشينك صول آياغى اوزرنده، ديشى بونك عكسنه اولمق اوزره برجفت انسان اراٸه ايدر . بعضاً ديشينك قوجاغنده برده نوزاد بولنور . هركيم بونى يردن چيقارسه كويا اولورمش .

يبس [ع] ياش شى قوريغى .

يبوست [ع] قورولق، يابسلك؛ رطوبتك ضدى : يبوستِ هوا .

يتامى [ع] (يتيم) ك جمعى . ديكر جمعى اولان (ايتام) زياده قوللانيلير.

يتيم [ع] يالكز، فرد، يكانه. بى نظير: در يتيم = نظيرى بولنميان تك، بيوك اينجى § باباسى وفات ايتمش چوجق، ياخود هم باباسى هم آناسى وفات ايتمش چوجق ، صبى ، اوكسوز . اكثريا برنجى معناده قوللانيلير . بى پدر ومادر اولان چوجغه (يتيم الطرفين) دينلير. چوجق سن بلوغه واصل اولنجه صفت يتيميت كنديسندن زاٸل اولور .

يتن [ع] چوجق ترس طوغمق ، اولا آياقلرى چيقمق .

يثرب [ع] مدينهٔ منوره: «سز سويله يك اى شبرو سوداسى اولانلر — آيا نره ده يثرب وبطحاى محمد» = طاهر المولوى ؐ

يحموم [ع] قاره دومان ، دود سياه § قاهره نك شرقنده كى طاغلرك بيرى. جمعى: يحاميم

يحيى افندى (شيخ الاسلام) (١٠٠١) ده شيخ الاسلام ايكن وفات ايدن زكريا افنديننك اوغليدر . برنجى دفعه اوله رق (١٠٣١) ده مقام مشيختنه حيابخش اولدى . اوچ دفعه ده اون طقوز ، يكرمى سنه قدر اومقام عاليده بولوندى . سلطان مراد رابع كنديسنه زياده سيله متوجه ايدى. حتى بغداد وروان سفرلرينه برلكده كوتوردى. شاعرلكجه دولت عثمانيه ده كلن مشايخ اسلامك جمله سنه ترجيح اولنه بيلير . مرتب ديوانى واردر . اشعارى باقى طرزنده مضامين دقيقه يى حاويدر . (١٠٥٣) ذى الحجه سنك ١٨ نجى كيجه سى ارتحال ايله مشدرر. استانبولده فاتح جوارنده چهارشنبه جا ـ معسى اوزرنده مدفوندر .

«كوكلمز آينى كه صد پارهٔ دست جلالكدر بنه هر پاره سنده جلوه كر باقيه ايك جمالكدر» بيتى مشهوردر .

يحيى بك آرناوود اولوب سپاهى زمره سنه داخل اولمشدى. سيف وقلمى جامع شعرادندر .

«صدف كبى نوله چاك اولسه سينه م اى يحيى
ايكى جهانه ده كر بر كهردن آيريلدم»

مقطعلى غزل مشهورى كبى اشعار عاشقانه سى مؤثردر . (٩٩٠) صيره لرنده وطننده وفات ايتمشدر . (شاه وكدا) (كنجينهٔ راز) (كلشن انوار) (يوسف وزليخا) (اصولنامه) عنوانلرينى مشتمل اولان (خمسه) سنده كوزل سوزلره تصادف اولونور .

يخ [ف] بوز، جمد. يخبسته = يخ باغلامش ، بوز طوتمش ، پك صوغوق : شعر يخبسته . يخبسته برحريف .

يخچه [ف] كوكدن ياغان طولو. تكرك . § ژاله .

يخشى [تركجه دن مفرس] كوزل ، پك ايى، مبارك: «يخشى يخشى باقيشلر كدن ـ والله ايشم يماندر ـ عونى بك» .

يخنى [ف] ذخيره § پيشكين ، پيشمش § معروف طعام .

يد [ع] ال ، دست . اصلنده اولديغى كبى اكثريا مؤنث اعتبار اولنه رق قوللانيليرِ : يد عليا . يد سفلى . يديمنى . يد مؤيده . « سپاهيشوبده قازانان النه اولورسه اولسون ـ ديله نن اللره نسبتله يد عليادر ـ رفعت بك ، حديث شريف مآلى » . § قوت ، قدرت : يد الله . « سيف يد الله اولوب اشكار — كجدى قليجدن فتن روزكار — صبرى » شاكر § نعمت : « وكم لظلام الليل عندى من يد تخبران المانوية تكذب ـ متنبى » = نه قدر ظلام ليل واردركه بنجه برنعمتدر .

ظلماتى فاعل شراولمق اوزره كوسترن، مانويت مذهبنك يالان اولديغى اونعمت بكا اخبار ايدر. تركجه‌ده باشقه معناده قوللانيلماز. جمعى: (ايدى) جمع الجمعى: (ايادى). الك زياده ايكنجيسى قوللانيلير. يدالرحى = دكرمن صاپى ، دكرمن الى. يدالقوس = يايك كوشه‌سى. يدالطائر = قوشك قنادى. يدالريح = روزكارك كمال قوت واستيلاسى. يدالدهر = زمانك امتدادى. ذى اليد = برعينه بالفعل وضع يد ايدن ياخود تصرف ملاك ايله تصرفى ثابت اولان.

يَدِ بَيْضاء { [ع] بياض ال، دست روشن وسفيد. حضرت موسى عليه السلامه جناب حقك احسان بيورديغى بر معجزه‌در كه الى نه‌زمان قولتوغنك آلتنه صوقوب چيقارسه كونش كبى پارلار ايدى. مجازاً كرامات، خارق عادات معناسنده‌ده قوللانيلير.

يَدِطُولى { [ع] زياده اوزون ال. هنر وصنعتده كمال مهارتدن كنايه اوله‌رق قوللانيلير: فلان افنديك علم حكمتده يد طولاسى واردر.

يَدَيْنْ { [ع] ايكى ال.

يَرا { [ع] بوكاوم، بوروشوق، قيوريم.

يَرا { [ع] بوزاغى ، اينك ياوروسى.

يَراعَه { [ع] قامش، بونتولامش قامش قلم. اسكيدن (خامه) كبى مطلقا قلم معناسنده قوللانيليردى. ايبجه زماندن برى بومعناده قوللانيلمامغه باشلامشدر. براعه جنبان = قلم اوينانان. § آتش بوجكى.

يَرامسِغ { [ع] قوش قونماز ده‌نيلن نبات.

يَرْبُوعْ { [ع] ترلا صيچانى، موش دشتى. جمعى : يرابيع.

يَرْحَمُكَ الله { [ع] الله سكا رحمت ايتسون معناسنه جملهٔ دعائيه‌در. آقصيرانره قارشى ايراد اولنور.

يَرْخَمْ ، يَرْخُومْ { [ع] اركك قارتال قوشى.

يَرَقانْ { [ع] صاريلق ده‌نيلن مرضدر كه انسانك كوزنده ، بدننده صارى بررنك پيدا ايدر. اود كيسه‌سنده تراكم ايدن وصفرا ناميله ياد اولنان صارى‌يه مائل يشيل صويك قانه كچمسندن حاصل اولور. شعرده رانك سكونيله‌ده استعمالى تجويز اولنمشدر.

يِرْليغ { [تركجه‌دن مفرس] فرمان پادشاهى : يرليغ بليغ خاقانى.

يَرْمَغانْ { [ق] ارمغان ، هديه.

يِزْ { [ف] باغ ، باغچه § مسكن ديوارى اوزرينه چويريلن ديكنلى چالى.

يَزْدانْ { [ف] اسماء آلهيه‌دندر. (خالق) معناسنه. اصل ثنويه مذهبنده (خالق نور) ديمكدر. يزدانى = الهى.

يَزْدِجُرْد { [ف] بهرام كورك پدرى اولان حكمدارك اسمى § نوشيروان عادلك اوغلنك اوغلى اولان حكمدارك اسميدر كه آخر حكمداران فرسدر. يكرى

ييل اجراى حكومت ايتمشدر. (يزدكرد) دن معربدر.

يَزَكْ { [ف] مقدمة الجيش § بكجى ، پاسبان.

يَزْنَه { [ف] قيز قارداش قوجه‌سى، انيشته.

يَسارْ { [ع] زنكينلك ، توانكرى. ثروت : اصحاب يساردن فلان ذات پك زياده محب حسناتدر § صول طرف: جانب يسار. دست يسار = صول ال. قاموس صحاح - جوهرى‌يه مخالف اوله‌رق - «يانك كسريله افصحدر» ديور.

يَسارَتْ { [ع] قولايلق ، آسانلق § زنكينلك ، غنا.

يُسْر { [ع] برشى چتين اولميوب يواش، قولاى اولمق § قولايلق § ايپ كبى. شيئى الى اشاغى طرفه چكه‌رك بوكمك § برينك صاغ طرفندن كلمك § اوق ايله قمار اوينامق.

يَسْر { [ع] قولاى ، يواش شى.

يُسْر { [ع] قولايلق ، آسانلق، سهولت، (عسرت)ك ضدى § زنكينلك : يسار يسر. يسرت‌ده لغتدر.

يُسْرى { [ع] صول طرف. (يمنى) مقابلى : جهت يسرى.

يَسَرَه { [ع] ال آيه‌سنده اولان چيزكيلر. بربرينه بتيشيك اولمازسه ممدوح اولورمش.

يَسير { [ع] آز شى : شئ يسير § قولاى شى : تحصيلى يسير بر علم. § قمار اوينايان.

يَسُورْ { [ع] دائما قمار اوينايان آدم.

يَشْبْ { [ع] يشيله مائل برطاش اسمى ، يشم طاشى. كويا بو طاشك استصحابى صاعقه‌دن موجب سلامت ايمش.

يَشْكْ { [ف] آرسلان ، فيل ، قورد ، آت كوپك كبى حيوانانك بيوك ديشى، ناب.

يَعاسيبْ { [ع] (يعسوب)ك جمعى.

يَعافيرْ { [ع] (يعفور)ك جمعى.

يَعاليلْ { [ع] (يعلول)ك جمعى.

يَعْسُوبْ { [ع] بال آريلرينك بكى ، اركك آريلرينك جمله‌سندن بيوك اولور. بونره‌يه كيدرسه آريلرك هپسى آرقه‌سندن كلير § برقومك رئيسى، كبيرى ، اولوسى، سركرده‌سى. يعسوب المؤمنين = حضرت على رضى الله عنهك لقبى.

يَعْفُور { [ع] توپى طوپراق رنكنده اولان آهو § مطلقا آهو § آهو ياوريسى. § كيجه‌نك اجزاسندن خمس، سدس كبى برجزء § خيبر وقعه‌سنده اغتنام ايديلين طويلهٔ حليلهٔ نبويه دوابندن برحمارك اسميدر كه آهو رنكنده ايدى.

يَعْقُوب { [عبرانيجه‌دن معرب] يوسف عليه السلامك پدرى اولان نبى ذيشانك اسمى § امام يوسف حضرتلرينك نامى § مذهب نصارى مجتهدلرندن برينك نامى.

يَعْلُولْ { [ع] صوبى صاف وبراق آقار كول§صو اوزرنده پيدااولان قبارجق§آق بولوط§ياغمورعقبنده تكرار ياغان ياغمور§ايكى‌اوركوجلو دەوە .

يَعْمُورْ { [ع] اوغلاق ، جدى .

يَعْنِى { [ع] قصد ايتمك معناسنه اولان (عنايت) مصدرندن (ايستر، قصد ايدر) معناسنده فعل مضارع مفردمذكر غائبدر . (اعنى) ، يعنى متكلم صيغەسى مقامنده (مقصدم شودر ، شونى ديمك ايسترم) معناسنده اولەرق كنديسندن اولكى جملەنك حكمنى تفسير وايضاحه باشلامەدن اول ايراد اولنور .

يَعُوقْ { [ع] قوم نوحك بتلرندن آت صورتنده برينك اسمى .

يَغْلاوِى { [ع] صابلى طاوه .

يَغْمَا { [ف] غارت ايتمك ، تاراج ايتمك ، حقسز اولەرق برينك مالنى زور ايله الندن آلمق . (ايتمك) مادەسيله قوللانيلير . § تركستانده كوزللريله مشهور بر شهر اسمى § شعراى عجمدن: « بجانان شرح دل ناگفته ماند اى نطق تقريرى – زبان را نيست ياراى سخن اى خامه تحريرى» مطلع بديعى حاوى غزلك ناظمى اولان شاعرك تخلصى. يغمائى = يغما ، غارت ايدلمش، يغمايەمنسوب. يغماگر = يغماجى ، چاپولجى . يغماگرانه = يغماگرجەسنه . يغماگرى = يغماگرلك. يغماگران = يغماگرلر .

يَغُوثْ { [ع] آرسلان صورتنده اسكى بر بتك اسمى .

يَفَاعْ { [ع] يوكسك ير ، زمين بلند .

يَفَنْ { [ع] بونامش اختيار آدم .

يَقْطِينْ { [ف] قباق آغاجى، درخت كدو § خيار ، قارپوز ، قاوون كبى ساق اوليوب زمينه منبسط اولان نبات.

يَقَاظَتْ { [ع] اويانيقلق ، بيدارلق .

يَقْظَانْ { [ع] اويانيق ، بيدار . قافك فتحيله مصدراولەرق (بيدارلق) معناسنده استعمالى ياكلشدر . يقظانى= اويانيقلق . بيدارلق .

يَقَظَه { [ع] اويانيقلق ، بيدارلق . بين النوم واليقظه = اويقو ايله اويانيقلق آراسى، آراسنده: حالت يقظه.

يَقِينْ { [ع] بر شيئى شكسز اولەرق اعتقاد صحيح ايله بيلمه . صفات علەدندر : كسب يقين . « كسب يقينه آدم ايچون بوقدر احتمال — هر اعتقاد عقله كوره غائبانەدر — . . . . » بعض ارباب تحقيقك بيانه كوره (يقين) تشكيك ايله زائل اولميان شيدر ، وجود وعدمده ايكى طرفى مساوى اولورسه آكا (شك) دينيلير. ايكى طرفى مساوى اولمازسه راجح طرفنه (ظن)، مرجوح طارفنه (وهم) دينيلير. (يقين)ك (علم اليقين) ، (عين اليقين)، (حق اليقين) اولاق اوزره اوچ مرتبەسى واردر: علم اليقين = صحتنده اصلا شبهه ايدلەمين اقوال ثقات ويا تواتر طريقيله بر شيئى بيلمه . عين اليقين = بر شيئى كندى كوزلريله كورەرك ماهيتنه يقين حاصل ايتمه . حق اليقين = بر شيئك كيفيت وماهيتنى كماينبغى جميع حواس ايله بيلمه، آكلامه. بوقسم اقسام يقينك اعلاسيدر. يقيناً = اصلا شك وشبهه اوليەرق ، بلاشك : يقيناً بيليرم كه بويلەدر . يقينى = يقينه منسوب. بزم تركجەده (قريب) معناسنه قوللانلقده اولديغمز (ياقين) كلمەسنك (يقين) كلمهٔ عربيەسيله معناجه بينلرى بعيد اولديغندن آنى بو صورتده يازمامليدر: آياصوفيه سلطان احمده ياقيندر، يقين دكلدر .

يَكْ { [ف] بر، واحد .

يَگَانْ { [ف] (يك)ك جمعى : غير معين آدملر . اصلى (يككان) در . تخفيف ايچون كاف عربى حذف ايدلمشدر.

يَگَانْ يَگَانْ { [ف] برر برر: يكان يكان تعداد .

يَگَانَگِى { [ف] يكانەلك ، برلك ، وحدت: يكانكئ وجود .

يَگَانَه { [ف] اشسز ، تك ، بى نظير ، بى مثل : استاد يكانهٔ زمان . § اويغون . موافق . يكانه گوى = مؤمن ، موحد . يكانه گويى = يكانه گويان = يكانه گولر .

يَكْ آسْبَه { [ف] بر آتلى ، بر آته مالك ، تك باشنه اولان .

يَكْ اَنْدَازْ { [ف] اهميتمسز برنوع اوق § اينجه دمرنلى كوچك، ياخود چتال دمرنلى برنوع اوق § چاى وايرماق كنارلرنده‌كى اوچوروم يرلر § دوز ، يكسان .

يَكْ آوِيزْ { [ف] برنوع قيليج .

يَكَايَكْ { [ف] برر برر . § آنسزين ، ناگاه .

يَكْبَارْ ، يَكْبَارَه { [ف] بركره، بردفعه.

يَكْپَارَه { [ف] بر پارچه ، بتون ، تام ، قيريقسز ، اكسز : « آسمان يكپاره برمهردلاويز طرب » . يكپاره بر آيينه .

يَكْتَا { [ف] يالكز ، بى نظير : تحرير يكتا § برقات : جامهٔ يكتا .

يَكْتَنَه { [ف] يالكز باشنه ، تنها : «سوردكجه خصمه‌يك تنه‌ياقماز سلاح وجوشنه — بر قالماز اصلا دشمنه الابياپان عدم — نفى »

يَكْجِهَتْ { [ف] متفق ، متحد : ملت يكجهت . يكجهتى = يكجهتلك ، اتفاق .

يَكْ چَشْمْ { [ف] بر كوزلى ، واحدالعين § ظاهر بين § ضعف بصره مبتلى . § آفتاب . يك چشمى = يك چشملك. يك چشمانه= يك چشمجەسنه.

يَكْدَانَه { [ف] برنوع گردنلك § بى مثل، بى نظير : جوهر يكدانه .

يَكْدَسْتْ { [ف] بر اللى § بر جنس ، بر نوع ، بر نظامده اولان اشياى متعدده ، برابر .

یك‌دل [ف] متفق ، کوکاری بر ، نفاقدن بری . یکدلانه = یکدلجه‌سنه . یکدلان = یکدللر . یکدلی یکدلك ، کوکل برلکی . (یکدله) ده لغتدر .

یکدم [ف] بردم ، برنفس ، برآن .

یکدیگر [ف] بربرنی ، بر طرف دیکر طرفی : یکدیکرمزی اولدن طانیرز .

یکران [ف] یله‌سی ، قویروغی آق اولان اشقر آت § یاخود رنکی صاریلقله قرمزیلق بیننده بر نوع آت ، آل آت § صوی . نجیب ، اصیل ، کرانقیمت آت : یکراز خیال .

یك‌زشته [ف] اویغون ، موافق ، یاراشیق § مشفق ، مهربان .

یکرکابی [ف] یدك چکیلن آت § بر اینه حاضرلنمق ، مهیا بولنمق .

یکرنك [ف] صادق‌العقیده ، غیر متلون آدم . یکرنکی = یکرنکلك ، صدق واخلاص . یکرنکان = یکرنکلر . یکرنکانه = یکرنکجه‌سنه .

یکروی [ف] مخلص ، صادق ، حضور و غیبتده اییلکدن بحث ایدن ، بی‌نفاق ، خالص دوست § بریوزلو . (یکرویه) ده لغتدر . یکرویی = یکرواق ، بریوزلولك ، بی ریالق .

یکروزه [ف] وجودی برکونه منحصر ، برکونلك .

یکره [ف] بی ریا ، بی نفاق § برکره ، بریول .

یکزبان [ف] بر دیللی § آغزی بر ، لسانی اویغون . یکزبانی = آغز برلکی .

یکسال ، یکساله [ف] بر سنه ، بر سنه‌لك : طفل یکساله .

یکسان [ف] هرزمان ، دائما § بردوزی‌یه ، بر اسلوبده ، بر نسقده ، برابر : «یکسان نظرمده صیف وسرما» .

یکسر [ف] بر باشدن برباشه § یالکز باشنه § آنسزین ، ناکاه .

یکسره [ف] بر اوغوردن ، دفعةً .

یکشبه [ف] برکیجه ، برکیجه‌لك : هلال یك شبه .

یکشنبه [ف] بازار کونی ، یوم الاحد .

یکون [ع] حاصل جمع ، مجموع حساب ، طوپ . جمعاً یکون = بر قلم ، هپسنك مجموعی .

یکه‌تاز [ف] دشمنه یالکز باشنه صالدیران شجیع ، بطال : «یکه‌تاز میدان فصاحت» کبی ترکیبلر یاپیلمازاولمشدر . تشدید ایله‌ده قوللانیلیر .

یلدا [ف] دائما (شب) کلمه‌سنه اضافتله قوللانیلیر : شب یلدا = کوز فصلنك آخر وقیش موسمنك ابتداسی اولان اك اوزون کیجه ، اطول لیالیٔ سال . بو صره‌ده کونش قوسدن جدی برجنه تحویل ایدر .

یل [ف] بهادر ، شجیع ، پهلوان : یل ارجمند = نختیار ، مسعود پهلوان .

یلاق [ف] کوپکه یدرمك ایچون درونه صو واکمك قونیلان قاب .

یلان [ف] (یل) ك جمعی : بهادرلر ، پهلوانلر . § تورانی برپهلوانك اسمیدرکه بیژن ابن کیو دستنده هلاك اولمشدر . آکا یلان نشانده دینیلیر .

یله [ف] صالمه ، صالیویرمه ، قایوب قوبویرمه . § اوتلاغه صالینمش حیوان سوروسی .

یم [ع] دکز ، دریا : تلاطم یم . اکثریا تخفیف ایله قوللانیلیر .

یمامه [ع] اهلی کوکرجین § عربستانده برمملکت .

یمانی [ع] یمنه منسوب . بونده‌کی الف یای مشدده‌دن عوض اولدیغندن تشدید یا ایله استعمالی طوغری دکلدر . شعرای یمانی = طرف جنوبیدن طوغان پارلاق بر ستاره‌نك اسمیدرکه یمن عربستانك طرف جنوبیسنده اولدیغی ایچون اورایه نسبت ایدلمشدر . بعضلر «یمن طرفنده غروب ایدر برکوکبدر» دیمشلردر . (سهیل) باشقه‌در .

یمکن [ع] «امکان» دن مأخوذدر . اصلی ضم نون ایله‌در . عجملر نونی اسکان ایتمشلردر . «ممکن اوله‌بیلیر» معناسنه قوللانیلمامالیدر .

یمن [ع] میمنت ، مبارکلك ، اوغورلیلق .

یمنی [ع] (یمین) ك مؤنثی ، صاغ : جهت یمنی ، ید یمنی .

یمنی [ع] یمن دیارینه منسوب . اوائلده یمندن کلن قرمزی شیلرك عمومنه (یمنی) دینیلیردی . شمدی باشه باغلانان بز ایله برنوع آیاق قابنه تخصیصاً سکون نون ایله استعمال اولنور .

یمین [ع] صاغ ، صاغ جهت ، (یسار) مقابلی : جهت یمین . طرف یمین § صاغ ال : فلان افندی کد یمین و عرق جبینیله کچینیر ناموسلی بر ذاتدر § آند ، قسم ، سوگند : «تیغکه توله یمین ایلرسه روح مرتضی — برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری — نفعی» زمان جاهلیتده عربلر یکدیکرینك صاغ اللرینی طوته‌رق عهدلشدکلری ایچون قسمه اطلاق اولنمشدر . ظهور اسلامدن صکره یمین وجه معروف شرعی اوزره نام خدایه قسم ایتمکه تخصیص اولوندی . جمعی : ایمان . یمین لغو ، یمین استظهار = ترکه‌دن برحق دعوی واثبات ایدن کیمسه‌یه حاکم طرفندن ویریلن یمیندر . خصمك طلبی اولمقسزین حاکم طرفندن ویریلن یمینلردن بری‌ده بودر .

ینابیع [ع] (ینبوع) ك جمعی ، پیکارلر ، منبعلر : ینابیع زلال .

ینبغی [ع] شایان ، لازم کلیر ، دائما (کما) ایله برلکده قوللانیلیر : کما ینبغی = لایق وجه ایله ، لازم کلدیکی صورتله : کما ینبغی ایفای وظیفه‌یه اقدام .

ینبوع ، ینبع [ع] پیکار ، منبع ، چشمه‌کوزی ، قیناق : «موجهٔ اشکم که هردم دیده‌دن سیاله‌در — ینبع دلدن خروشان برعجب شلاله‌در — طاهر المولوی»

یواقیت [ع] (یاقوت) ك جمعی .

یوز [ع] پارس دینیلن بیرتیجی حیوان ، فهد . § تعلیم ایدیلمش زاغار .

يوسف { حضرت يعقوب عليه السلامك اوغلى اولان پيغمبر ذيشانك اسميدر.

يوسه { [ق] دولكر يچقيسى.

يوغ { [ق] بويوندوروق.

يوم { [ع] كون روز: «يوم التناد، يوم الحساب، يوم الحشر، يوم القيمه، يوم القيام، يوم البعث، يوم الميزان، يوم الدين، يوم السؤال، يوم الجواب، يوم القرار، يوم الوعد، يوم الجزا، يوم العهد، يوم الميثاق، يوم الواقعه، يوم القارعه، يوم العوض، يوم الجمع، يوم الفصل، يوم الموعود، يوم الميعاد، يوم النشور، يوم الفزع الاكبر = قيامت كونى. اسلوب فارسى اوزره «يوم قيام. يوم حساب، يوم تناده الخ صورتلرنده‌ده قوللانيلير. اليوم = بوكون شمديكى حالده، حالا. يوم شك = شهر رمضان شريفك اثبات اولنه‌ميان كونى. فى يومنا = زمانمزده، بوكون، حالا. كل يوم = هركون: «كل يوم كلير زيارت ايدر» يوماً من الايام = كونلردن بركون. يوماً فيوماً = كوندن كونه، كيتدكجه. يومى = كونده، هركونلك: يومى شوقدر مصرفى واردر. اجرت يوميه. يوميه = كوندەلك: ايرغاد يوميه‌سى. يوميه دفترى.

يونس { [ع] بر پيغمبر ذيشانك اسميدركه بحكمة الله تعالى برخيلى زمان بر بالغك قارننده قالمش ايدى.

يهمور { [ع] زياده چالشقان، ايشنه مقدم ومداوم اولان (كاوزمين) معناسنه‌ده كلير.

يهود { [ع] يهودى، بنى اسرائيلدن يهودا نسلى: طائفهٔ يهود.

يهودا { حضرت يعقوب عليه السلامك بيوك اوغلنك اسمى.

صوك

TÜRK TARIH KURUMU

NACİ

LÜGAT

A
241